

Psal. 44. illud, quod in psalmo habetur, Obliviscere popu-
Gala. 1. lū tuū, & domū patris tui. Aliter fecit Paulus qui dicebat. Postquā autē placuit ei, qui me segregavit ex utero matris meæ, & reuocauit per gratiā suā, &c. Cōtinuo nō acquieui carni & sanguini. Caro, & sanguis tanquā aduersarij non sunt admittendi.
Matt. 10. Quapropter Christus ait. Veni separare hominem aduersus patrē suū, &c. Sequitur. Et inimici hominis, domestici eius. Præterea aliqui dicunt quod iste voluit renuntiare domesticis suis, seu cognatis, siue parētib; suis dūtaxat vale dicēdo. seq̄ue ab eis licētiando, ne quærerēt eū. Alij dicunt quod volebat eorū cōsensum exquirere, & eos super re ista cōsulerē. *Ait ad illū iesus, Nemo mittens manū ad aratrū & aspiciens retro aptus est regno Dei.* Omnis arās si retro respiciat inutīlē, aut tortuosum facit sulcū, aut arantiū boū suorū vestigia vulnerabit. Sic qui directo tramite, aut spiritali vomere vitia humana persulfās incedit ad dei regnū: si aspectū suū ad vitia & impia, & vana cōuertit, animā suā vulnerabit. Ille aspicit retrō qui à bono inchoatō deficiēs, mēte ad secularia redit. Nō decet vt tu, qui à Sodoma exiisti, & mundū iā dereliquisti: vt iterū mētis affectu ad illū reuertaris. Sic filij Israel postquā de Aegypto exierūt corde, & mēte reuersi sunt in Aegyp̄tū, cupiētes illic esse, & ollas carniū māducare. Quapropter nullus istorū, qui reuertere voluerunt in Aegyp̄tū, ingressus est in terrā promissionis: sed mala morte perierūt in deserto. Sic etiā perdet deus monachos illos, qui postquā è mūdo fugerunt, & seculo resūtiauerunt, & monasticā disciplinā vouerūt reuertitur ad seculi negotia, ab incepto redeuntes itinere. De talibus ait Petrus. Melius enim erat illis nō cognoscere viā iustitiæ, quā post agnitionē retrorsū cōuertit ab eo: quod illis traditū est, sancto mādato. Cōtingit enim eis illud veri prouerbij. Canis reuersus ad suū vomitum: & sus lota, in volutabro luti. Hoc volēs significare apud Ezechielē dñs, præcepit ne homines tēplū ingressi, eo ostio exirēt, quo introierāt, sed vltra tēderēt: ne terga verterēt, Deū q̄; relinquere viderēt. Iusti ibūt de virtute in virtutē, vt ait Dauid. Dolēda est sanē inconstātia nostra, & lachrymis deplorāda. Vt enim subtilis & delicata aurificis statera paruo pōdere mouetur, vt quodlibet grano superposito, deorsum tēdat: sic nos quacūq; re, siue prospera, siue aduersa, perturbamur, & viā optimā, & rectā relinquimus, ab ea que desectimus. Quēadmodū Chamæleō ad species rerum, quibus adinuetur se seq̄; cōuertit, mutat colorē: sic nos quacūq; tētatione obiecta, mutamus virtutis propositū, & quecūq; impie cogitationes nos mouēt, & quo volūt, impellit, trāuersosq; agūt. Et sicut Chamæleō colorē album nō recipit, licet alios recipiat: sic nos ad omnia facile, & frequēter, præterquā ad animi candorē, mutamur. Oportet ergo in bono proposito perseverare, & sēper à bono in melius tēdere, & proficere. De sanctis illis quatuor animalibus ait Ezechiel, quod nō reuertebantur, cū ambularet: sed vnūquodq; corā facie sua ambulabat. Aeterna sunt ante nos, & retro tēporalia, pergēs enim inuenimus aeterna: & retro relinquimus ista tēporalia. Igitur ante faciē suā gradiebantur sancta animalia, quia ea, quæ reliquerūt, nullo iam appetitu reuertētes, aspiciēbāt. Quapropter iusti ne velut inepti à regno Dei abiciantur, semper ad anteriora se extēdunt. Vnde Paulus ait.

Quæ retro sunt obliuiscens, ad ea vero, quæ sunt priora extendēs meipsum, ad destinatū persequor ad brauiū supernæ vocationis in Iesu Christo. Iustus enim semper proficere optat, semper ad vltiora opera exercenda, procedere satagit, vt pergēs de virtute in virtutē, videat Deū deorū in Siō. *Psal. 13.* Obserua autē quod hic ex numero discipulorum erat, alioquin nō assimilaretur ei, qui applicuit manum suā ad aratrū. Aduerte etiā quisquis putas christianitātē delicias esse, aut voluptates, aratrū in manus tuas cōmendat Christus: nō rosas, nō pecunias, aut delicias, & id genus reliqua, quibus mūdus nō tam allicit, quā decipit. Admonet igitur locus iste, vt in bonis cæptis & inijs perseueremus. Perseuerantia enim est illa sapiētia, quæ attingit à fine vsq; in finē fortiter: & disponit omnia suauius. Primus finis est, bonū opus incipere, siquidē illic finitur malū iuxta illud. Diuerte à malo, & fac bonū. Alius finis est, in bono perseuere incepto vsq; ad eius absolute & exitū. Primū finē habuit mulier Loth, malū deuitās cōfortiū, & societātē ad dei præceptū: sed defuit ei alter finis, qui est perseuerantia, nam in itinere retrō caput voluit, propter quod grauius fuit punita: cōuertit enim Deus illā in salis statuā, nō lapidis, vel arboris, sed salis infructiferi, & sterilis, nā sale illo voluit nostræ corruptioni remediū adhibere, nostraq; fragilitati mēdere, vt tā graue timētes animaduersionē & supplicij, Deo obediremus, in viaq; virtutis perseueraremus. Ideo perseuerantia vocatur donū Dei, & merito: nā sicuti non possumus primā mereri gratiā, quæ nos Deo gratos reddit, sic etiā viribus naturæ nō possumus mereri perseuerantia: nā liberū arbitriū nequaquā per gratiā destruitur nec perditur: imò vero perficitur, & sic quicquid ei liberit, faciet, etiā in bono nō perseuerare. Ideo perseuerantia Dei donū est, sicuti est prima gratia, quā nostris conatibus mereri nō possumus. Etiā ait Sapiēs quod perseuerantia ordinat, & cōponit res suas cū fortitudine: nā præcipua fortitudinis pars, est perseuerantia, sine qua corona nō datur victoria. Ideo Paulus. Non coronabitur, nisi qui legitime certauerit. Hæc fides consistit in eo, quod minimē terga vertamus timidi, sicut fecerunt filij Efrē de quibus Psal. mista quod cōuersi sunt in die belli. Vnde, quia perseuerare est donū Dei, sicut boni operis initiū præcipitur in Leuitico nō minus seruari decimas, quā primitias. Seruans decimas sicut primitias docuit boni operis perseuerantiam ab ipso Deo esse sicuti initiū. Sicut enim sufficētia ad bonū aliquid cogitādum, nō ex nobis, sed ex Deo est: ita etiam diuinæ dispositionis est, nō electionis humanæ, vt bono, vel malo fine vita nostra terminetur Vtrūq; horū Dauid cōfessus est dicens. Misericordia eius præueniet me. Et misericordia egere, vt perseueraret, in alio psalmo testatus est dicens. Misericordia tua subsequetur me, omnibus diebus vite meæ. Docet Christus suo exemplo hanc virtutem. Opus cōsummaui quod dedit mihi pater, vt faciā. Et Paulus. Bonū certamen certavi, cursum cōsummaui. Videmus debiles mulieres senilis ætatis perseuerādo, peregrinationes longas perficere. Videmus naturā continue operādo ex modica nuce additione imperceptibili magnam arborē erigere. Et aqua cauat lapidem assidue cadens super illum. Vtinam Deus optimus, Max. det nobis in bono perseuerare, vt desideratam coronam adipiscamur. Amen.

DI D A C I S T E L L Æ O R D I N I S

MINORVM:

sanctum Iesu Christi Domini
nostri Euangelium secundum
Lucam, enarrationum

TOMVS SECVNDVS.

ANTVERPIÆ,

ri Belleri, sub scuto Burgundiæ.

D. LXXXIII.

in Gratia & Priuilegio.

F. DIDACI
STELLÆ ORDINIS

MINORVM:

In sacrosanctum Iesu Christi Domini
nostri Euangelium secundum
Lucam, enarrationum

TOMVS SECVNDVS.

ANTVERPIÆ,

In ædibus Petri Belleri, sub scuto Burgundiæ.

M. D. LXXXIII.

Cum Gratia & Privilegio.

AD ILLVSTREM ET DOCTISS.
PATREM, EXIMIVMQUE DEI CON-
CIONATOREM, Didacum Stellam,
Ioannis Iberi,

EPIGRAMMA.

Fusta suos tollit veneranda Navarra triumphos
Te duce, perpetuum fama q̄ pergit opus.
Vindice te tanto, bibulisque tumescit auenis,
Digna putat tandem, summa per astra vehi.
Tuque instar Pauli, nam ardenti pectore Christum
Effers empyreum, pulpita sacra terens.
Te pia Francisci splendent commercia sancti:
Te pia religio sospite sospes erit.
Docta viros terret prauos tua concio, nānque
Assiduo populi crimina torua premis.
Ingentis praestas animi virtutibus, atque
Moribus, eloquio, religione, fide.
Dulcia permulcent animos tua verba fluentes,
Est tibi facundis lingua disertis sonis.
Hinc tot naturae donis, hinc stemmate prisco
Clarus agis, tanta religione fruens.
Sanguine praeclaro natus, fastigia laudis
Tu meruisti, omni & culmine dignus eris.
His demum accessit tantoque labore paratum
Hoc opus, eximia religione nitens,
Hoc prompsit tanti veneranda scientia patris,
Et Sophia ac oris dulcia mella tui.
Atque hoc immortale decus pariet tibi semper,
Et tua perpetuo fama perennis erit.

SECUNDVS TOMVS
ENARRATIONVM IN BEATI
LVCÆ EVANGELIVM

CAPVT X.

CHRISTVS Redemptor no-
ster (vt in capite præcedenti fa-
cile est videre) suos duodecim
discipulos ad prædicandū mi-
serat, miris virtutum dotibus
eos illustrans, potestatemq̄ fa-
ciens amplissimam, vt oculis
hominum stupenda miracula

proponerent: vt veritatis ab eis prædicatæ clari-
ssimum testimonium eluceret. Hi enim tamquam ter-
ræ promissionis ardentissimi fuerunt speculatores.
Sed cum granū sinapis in grandi arbore indies ma-
gis ac magis cresceret: cumq̄ sapientissimi illius Sa-
lomonis fama Christi redemptoris nostri in vniuer-
sas illas regiones vndique esset sparsa: sic vt non so-
lum regina illa Sabba: verum etiā multi alij in suo-
rum vnguentorum odorem currebant, vt recumbe-
rent cum Abraham, Isaac, & Iacob, iam enim mes-
ses crescebant, candoreq̄ inducebantur: ideo neces-
sum erat, vt messorum numerus etiam augetur, vt
in Ecclesiæ horrea eas mitterent. Ideo Christus vni-
uersę messis dominus postquam duodecim discipu-
los miserat, inquit noster Euangelista, *Post hæc autem
designauit dominus & alios septuaginta duos.* Post hæc,
scilicet, postquam miserat prædicatores maiores, qui
erant Apostoli, nunc mittit minores, postquā Apo-
stolos miserat: designauit alios septuaginta duos,
quia signanter hos elegit, & ab alijs distinxit. Sicut
Apostoli duodecim fuerunt iuxta numerum duo-
decim tribuū Israël: ita isti fuerunt septuaginta duo,
vt totidem gentibus linguarum Euangelium prædi-
carent. Præterea in libro Exodi legitur, quod filij
Israhel venerunt in Helim, vbi erant duodecim fon-
tes aquarum, & septuaginta palmæ. Sicut tunc ad
corporis nutrimentū præparauit Deus illos fontes
& palmas ita ad refocillandū totius mundi animas,
post illos duodecim Apostolos, qui quasi duodecim
fontes aquis suæ doctrinæ totā terrā irrigarunt, ad-
didit Dominus hos septuaginta discipulos: vt scias
sicut Apostolus ait, quod omnia in figura contige-
bant illis, quia multi erant credituri, multis indige-
bant magistris. Adde etiam quod sicut Dominus ac-
cepit de spiritu Mosis, & dedit septuaginta viris, qui
etiam prophetauerant, & adiuarunt Moysen in re-
gimine populi: ita Deus accepit de spiritu Iesu Chri-
sti domini nostri, & dedit septuaginta discipulis, qui
Euangelium prædicarent, & miracula facerent pro-
phetantes, & adiuarent Christum saluatorem no-
strum in onere Euangelij. Vnum autem hic obser-
uandum est, quod non de vnt moderni qui dicant,
hic superfluere hanc particulam *duos*: idq̄ adstrue-
re contendunt autoritate Græcorum codicū in qui-
bus septuaginta tantum scriptum est, & in eundem
numerum dicunt consentire Tertulianum, Hierony-
mum, Ambrosium, Theophylactū, & Eusebium in

primo volumine Ecclesiasticæ hist. quapropter di-
cunt Augustinum & Bedam qui septuaginta duos
legunt, mendosos habuisse codices, sed mea quidem
sententia errant, nam Epiphanius vetustissimus au-
tor inter Græcos in fine primi tomi aduersus hære-
ses septuaginta duos legit, & sanctus Clemens mar-
tyr tertius post Petri Pontificē libro secundo Apo-
stolicarum cōditionum cap. quinquagesimo nono.
Astipulatur etiam iis codex Græcus Apostolicæ bi-
bliothecæ, nimirum præ se ferens vetustatem. Neque
his obstat Ambrosij Hieronymi & aliorum patrum
autoritas. verisimile enim est, scriptores illos breui-
tatis gratia pro septuaginta duobus, septuaginta ci-
tasse, quod & factum videmus in primis Mosaycæ
legis interpretibus, qui cum essent septuaginta duo,
nempe ex singulis duodecim tribus delecti sex: ta-
men ab omnibus vetustis scriptoribus sub titulo
septuaginta allegantur: sic & Romani breuitatis stu-
dio centum & quinque iudices ex singulis triginta
quinque tribus tres delectos, centum viros appella-
runt. Sequitur, *Et misit illos binos ante faciem suam.*
Isti septuaginta duo discipuli non sunt vocati Apo-
stoli, quamuis Apostolus sit missus, & isti etiam mis-
si essent à Christo ad prædicandū, quia Christus
illos tantum duodecim voluit vocare Apostolos, &
alios solum discipulos nominauit, vt videantur esse
duo ordines Apostolorum & discipulorū, loco quo-
rum est inter nos ordo Episcoporum & presbytero-
rum. Nam sicut in Apostolis forma est pontificū: ita
in septuaginta discipulis forma est presbyterorum.
Erat enim mundus peccatis plenissimus, erant (vt
Paulus ait) omnia conclusa sub peccato, erat mun-
dus oppressus tyrannide diaboli, qui erat princeps
huius mundi, & per Christū foras eiciendus. Ope-
rabatur tunc diabolus in filios diffidetiæ, in quibus
nos omnes aliquando fuimus. Erat mundus Sodo-
ma & Gomorrae iunctes ad simulacra multa, prout
ducebamur, eramus imbecilles, & dormiebamus
multi: ideo mittit nunc lucas, quibus tenebræ pelle-
rentur, mittit medicos à quibus mundi languores
curarentur: misit fortes, à quibus fortis armatus vin-
ceretur: denique mittit homines celestes & diuinos,
à quibus infernus noster in paradysum conuertere-
tur. Misit, inquam, ipse etiam Christus in scriptura
missus vocatur. Non auferetur sc̄ptum de Iuda
(inquit Iacob) nec dux de femore eius, donec veniat
qui mittendus est. Et Moses. Mitte, quem misurus
es. Et ipse qui missus est à patre, Apostolis dicit, sicut
misit me pater, & ego mitto vos. Et ideo isti discipu-
li officium habent Apostolorum, & misi dicuntur,
nam misi sunt à Christo, & eodem spiritu repleti,
& varijs linguis locuti. Sunt enim isti sancti discipu-
li Apostoli, medici animarum & corporum, docto-
res, pastores, & reges. Nam sub hoc verbo misi, om-
nia officia clauduntur. Binos autem mittit boues

Hier. lib.
mansio. ad
Fabiham.
Theops.
Aug. lib.
2. Euang.
quasi.
Beda lib.
3. in Luc.
Galat. 3.
Ioan. 12.
Ephe. 2.
1. Cor. 12.
1. Cor. 11.
Luc. 11.
Gen. 49.
Exod. 3.
Ioan. 20.

Tert lib.
4. contra
Marcion.

mandum araturos, & Euangelicū semen sparsuros. Præterea quia dixerat, vbi iunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorū, vt vehementius esset cum eis, voluit eos esse binos. Simul vt humilitatis essent amatores; minor enim gloria ad duos diuisa venit, quam si ad vnum integra veniret. Atque etiam vt minus dæmonis astus, & hominum audacia, & carnis nostræ negligentia eos inuadere posset, minus enim audet pugnatores, deos aggredi, quàm vnum. Adde etiam vt intelligerent, negotium esse, ad quod vnus sufficere non posset. Demum duos mittit ad socialis vitæ commendationem, & ob mutuam consolationem, & cōformitatē. Frater. n. qui adiuuatur à fratre, quasi ciuitas munita atque ad veritatis prædicandæ certiorē contestationem, quia in ore duorum vel trium testium stat omne verbum. Denique vt concludam, binos illos mittit, vt mutuam in se habeant charitatē: nam cum sit amor gratuitus tendens in alium, non potest nisi inter duos esse, nemo enim charitatem dicitur habere ad seipsum: innuitur enim quod nemo prædicationis officium debet habere, si charitatem ad proximum non habet. Quandoquidē sola hæc omnium virtutum princeps & regina charitas nostris operibus vim & valorem tribuit. Vnde diuinus Paulus, si linguis hominum loquar & Angelorum, charitatem autem non habuero factus sum velut es sonans, aut cymbalum tinniens. Sonat quidē cymbalum, omnesq; conuocat, vt diuinis officiis interfint, postea verò ipsum foris remanet, cū aliorū beneficii fuerit causa velut antea ferreū atque æreum factum. Ita videtur concionator, qui hac virtute non est decoratus, qui cū reliquos omnes ad virtutē insecandam prouocet, & ad Dei suauissimos amplexus alluciat, velut æs tinnies peccator & miseria plenus persistit. Vult enim Christus vt nos qui concionatoris nomine & officio gaudemus, eas virtutes, quibus alios volumus insigniri, prius habeamus: præcipuē earū reginā charitatem, quæ & meritum & summā perfectionē nostris operibus cumulat. A similitur maxime solis calor charitati, eius. n. virtute procreatur herbæ, plantæq; altissimas & profundissimas radices iaciunt, arbores frondosis foliis fructus: & eius pulchritudinē conseruant, & ad expectatā maturitatē perueniunt. Sic charitas labori nostro meritū facit, & in virtutis semita diligenter currere facit, & denique sine illa (in quocūque velis opere) non diuites & locupletes euademus. E contrario vero amor carnalis & mundanus ignis calori similis est, qui omne quod tægit deuorat, & absumit. Ita sensualis cupido quamcūque adeo excellentem virtutē & meritū destruit: & in vilem puluerem & cinerem redigit, & ita vt sapiens ait, ignis numquā dicit sufficit sic & cupido carnis, auaritiæ atque honoris & quidquid est mundi. Auarus enim, numquam dicit sufficit: nec ambitiosus satiatur honoribus, nec carnalis homo delitiis: sed charitas vt solis calor, fructificat, adauget & amplificat nostra opera. Volebat igitur Christus ne fructus & meritū periret, qui ex tanto officio atque labore poterat colligi, vt discipuli hac charitatis dote essent muniti: quandoquidem florentissima & pulcherrima corona eos debebat condecorare, & ideo mittit illos binos, propter mutuam charitatem & dilectionem. Expende etiam, quod ante faciem suam dicit, quod mittit illos: nam sicut emiserat Ioannem Baptistam præcursores, vt præ-

Proh. 8.

Deut. 17.

Greg. 10. in En.

1. Cor. 13.

Proh. 30.

pararet corda hominum ad suscipiendum Christum, sic istos tanquam præcones & præcursores mittit, qui dicant: Parate viam Domino, rectas facite semitas eius. Isti enim erant serui illi missi à Domino, dicere inuitatis, vt venirent ad nuptias: & Angeli veloces missi ad gentem conuulsam & dilaceratam, & verendarij illi Assueri Regis mortiferæ sententiæ reuocatores, & qui viam Domino præparant. Atque ideo subditur. In omnem ciuitatem & locum quo erat ipse venturus. Post auditionem verbi Dei, venit Christus in animam per fidem viuam, atque ideo spiritualiter est hoc intelligendum quia in animas fidelium venit Christus inuisibiliter, in has potissimè, quæ verba Dei suscipiunt, & eius Discipulos audiunt. Nam corporaliter Christus non venit in omnem ciuitatem, & locum vbi Apostoli & eius Discipuli prædicarunt. Venit autem spiritualiter in animas audientium verbum eius: habitat enim Christus in cordibus nostris per fidem, & hæc venit per auditum, auditus autem per verbum Christi. Primo itaque prædicatores ante se mittit, vt audientes verbum Dei credant populi, & postea Christus subsequatur suos prædicatores. Ante Christum ibant prædicatores, præparantes Domino hospitium in cordibus hominum. Obserua autem quod per hoc quod ipse erat post illos iturus, vtget eos, & ponit stimulum, vt bene exequantur officium suum, scientes quod subsequetur magister. Quando enim scit Discipulus, quod magister est visurus opus suum, & quod illud debet examinare, operatur maiori diligentia & cura. Sic contingit vt paterfamilias aliquando dicat agricolis, ite ad fodendum in vinea mea, & ego ibo postea vt videam, quam bene laborastis. Isti agricolæ, non est dubium nisi quod scientes Dominum venturum post illos, ad videndum opus diligentius & solertius laborabunt, & non otio torpebunt: nec vbi displicebit Domino suo laborabunt, sed vbi viderint Dominum gaudere, maxime si ipse Dominus agriculturam optime nouerit & percalauerit, magnifice laborantes præmiaturus. Ideo Christus mittit istos, vbi erat postea ipse venturus, vt eos animaret, & exhortaretur ad bene & fideliter exequendum officium suum, scientes Dominum illic venturum. Admonet locus iste sic viuere & operari, tanquam qui Deum inspectorem habeamus omnium operationum nostrarum. Omnia enim cernit oculus eius, omnia videt, omnia enim opera & verba & minimas nostras cogitationes examinabit, & in die iudicij manifestabit. Si enim in omnibus nostris operibus dignam hanc cogitationem haberemus, scilicet Deum sua admirabili prouidentia omnia contemplari, in sanio rem mentem rediremus, de conscientia vitæque nostra cautius & consultius à nobis prouideretur. Quid enim miser facies, cum in hora mortis tuæ Dominus venerit, lucernas ardentibus ad scrutandum Hierusalem? Scriptum est enim. Omnia corda scrutatur Deus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Dominus itaque venturus est ad iudicandum, & discernendum inter bonum & malum, & hora qua non putas, & forsitan crastina die. Hoc enim certo scias Deum venturum, vt examinet omnia intima tui cordis & animæ penetralia. Sed quando veniet? hoc non tibi vult dicere: nec istis septuaginta discipulis indicauit, Sciebant illum venturum,

Esa. 40. Mat. 3.

Esa. 13. Hester 8.

Ephes. 3. Rom. 16.

Sopho. 1. Par. 11.

Reg. 4.

sed quando esset venturus nesciebant, nec id exprimit Euangelista. Scis enim & tu, q. venturus sit dominus, & ignoras quando veniet: ideo consulo, vt illud tecum prudenter reuoluas, hæc, qua nunc vis horam, tuq; vitæ vitam esse: ob idq; diligenter curandum, in Dei mādatis recto tramite persistere. Si. n. indubitanter scires, illud fore, vt vnus ex tuis seruis mortē tibi habeat paratam, nonne ab omnibus & singulis præcaueres: hoc certe nullo indiget responso: atque ita illud sit apud te indubitatum. vnum ex septē hebdomadæ diebus te esse interfecturum, vnaq; illarum etiam si inuitum te periturum. Quid ergo erit remediū? vt te insonem & sine culpa omnibus & singulis his diebus serues tanquam vna illarum morturum: & ita die dominica cū primo mane surrexeris, hoc tibi futurum spera, vt in ea sis moriturus, & ita paratus incede, ne laqueus & hamo abscondito capiaris. Idemq; tibi erit præcauedum sequenti die & omnibus aliis. Simili appositissimo exemplo id tibi ob oculos ponam. Cū enim cursum celerem & velocē equus est facturus, prius eques lēto gradu & pederentim equū ducit, vt ipsam terram qua postea est transiturus oleat, & securus incedat, ne in cursu celeri cauum putet iter. Sic tu si recto tramite & facilliter cursum tuæ vitæ velis peragere in morte, dum viuus per eā deambula, tecumq; eius memoriā deuolue, & terram olfacias in quā citissimè eris redigendus, mortem in vita contemplans. Sed sunt multi, hiq; non sanæ mentis & cerebri, qui dominus os vitæ se cogitant, & qua velint par te se posse scindere putant, esseq; in illorū potestate mortem & vitam, tanquā si vita esset aliquod pannifragmentum, ex quo pro libito nunc tunicā, nūc palliū scinditis? Hæc mens his insanis est, & maturius iudicium hoc putant: dicētes hoc temporis mundi illecebris & voluptatibus tribuam, postea verò facti me pœnitebit, & in meliorem statum me conuertam: cogitantes quemadmodum pannū: ita & vitæ dominos esse. Sed de his infra capite duodecimo latius & oportunitus dicemus. Admonet etiam locus iste prælatos, & monet illos Christum vt postquā visitatores suos ad visitandum gregem miserint, vt ipsi etiam personaliter vadant post ipsos in omnem locum & ciuitatem quo miserunt illos, si forsitan aliqua iusta occupatione fueris impeditus, non malum iudico: vt coadiutores habeas, ad gregis onus subleuandum. Sed id memineris esse opus, vt duplici ratione tu postea eos insequare. Altera vt scias qui se in ministerio habuerint: an à veritatis & iustitiæ partibus deflexerint pecuniarum ambitu: & clericum concubinarum, quia diues erat, non correxerint. Ita nimirum est iustum, vt Episcopus post illos vadat, & diligenter intueatur, quo modo in officio se exercuerint, vt ipse tanquam caput si quod cūmen perpetraverint, eos corrigat, & supplicium de illis sumat. Altera ratio est vt videas, qui poterit visitator, cum sacerdos quidam sit pauper & egenus viduarum & aliorum miserorum necessitatibus cōsulere? Visitator quod sui muneris est iustitiam faciet, misérias autem pauperum subleuare, potius diuiti & potenti Episcopo conuenit: qui etiam sua auctoritate ouium defecus, & quemuis alium superbium & potentem poterit castigare. Aspice igitur tu qui Episcopi & prælati officium geris, quemadmodum Eliseus seruum suum Giezi misit, vt adoleicētem suscitaret, vtque postea (quod nec terius, nec

baculus valuerunt) ipse Elizeus adolescentem mortuum suscitauit. Ita tu post riuum visitatore abire debes, vt quod ipse nequiuit, tu facile præstare poteris. Sed iam illud euenit, vel quod nostra peccata meruerint, vt sint multi, qui hoc à tergo reiuuquentes, in amœniori atque iucundiori tuæ diuicis loco vitam degant, tanquam marmoris statuarum inuolubiles cæteros ad labores mittentes. Et vitam homines doctos simul & probos mitterent, qui & sermone & opere plurimum valeret: quemadmodum Christus, qui hos discipulos mittebat. Hi verò non nisi conductores & receptores mittunt, qui decimas colligant, marisipium & vniuersam substantiā exhauriant, & denique totum sanguinem ebibant, de animarum salute parum vel nihil curantes. Quam quæ ratio rationem ouium suarum habebit Episcopus qui cū ipse Romæ sit, eius ouile vel est in Hispania, vel Flandria? Quis certe sumptibus & expensis ipsi laute & opipare viuunt, nec recordantur, vt mittant aliquem concionatorem qui eas pascat, cū nec ipsi postea ad eas renertantur. O quā bonus pastor, quā suauis prælatus est Christus: qui nō discipulos mittit ad colligendos fructus, nec ad recuperandam pecuniam, sed vt Euangelium illis apperiant, & ad se conuertantur, & non solū hoc contentus etiam cū iam misisset tot tamq; sanctos concionatores, ipse etiam post eos tendit. Illud etiam nolo sub silentio prætermittere, vt aliquando contingat hos prælatos & Episcopos ad visitandam suā diuicem ire: melius tamen esset vt ad eam nunquā peruenissent: nam non eo tendunt animo, vt infirmis ouibus me deantur: nec vt fame pereuntes aliquo auxilio restaurentur, sed vt eas exenterent, & deuicerēt. Admodum similes hi prælati sunt reorum custodibus, qui damnatos & in carcere detentos visitant, non vt aliquod solatiū genus eis præstent, sed vt dolorem augeant, catenas atque compedes fortius comprimendo. Hic enim custos liberè per plateā deambulat, laurè epulatur miserorum stipendio, qui in carcerem sunt detrusi. Ita nimirum sunt multi prælati, qui cū ex re & substantia subditorum viuunt, omnemque pinguedinem & adipem ouium exhauriant, delitiis & voluptatibus affluentes nunquam suas oues inuisunt: nisi vt prospiciant rectè ne suarum legum compedibus & funibus astringantur: & sic nunquam ad vllum oppidum perueniunt cui vel graues cenfuras vel excommunicationes non imponant: atque ita satius & melius esset vt nunquam subditi ab istis prælati visitarentur. Alij autem sic pompaticè & sumptuose eos visitant, vt potius damnum subditi quam commodum inferant. Sic ille Propheta Eliseus, de quo nunc dicebamus cum venit ad suscitandum filium Sunamitidis incuruauit se sicut puer ille, cū esset vir: & sic suscitauit illum. Sic tu cū tuos visitas, etiam si dignitate præclarus, diuitiisq; sis abundans, æqualem illis te debes ostēdere: cum eis benignè & humiliter agens, ita vt humilitatis & benignitatis exemplum in te reluceat: vt audeant tecum loqui, iustaque necessitates tanquā patrono dilectis: mo pandere ac manifestare. Sed de his hæcenus, vt ad contextum reuertamur. Et dicebat illis, vestis quidem multa. Ac si diceret, sufficeret mea prædicatio in Iudæa, sed habeo aliam messiem inter gentes, alias oues quæ non sunt: ex hoc ouili: ad quas ego non visibiliter venturus sum, ad illas ergo adducendas, necessaria est Apostolorum & discipulorum

4. Reg. 4.

Ioan. 10.

Aug. ser. 1. de Apostol. 10. 10.

pulorum misio. Comparat autem Ecclesiam messis, quia sicut in messe nedum grana ipsa, sed & palea & stramina in aream ducuntur, ubi postmodum per triturationem & cribrationem ad inuicem separantur: sic Euangelium in Ecclesia Dei omnibus predicatur, & omnes tam boni quam mali sunt in Ecclesia Dei, sed per tentationem distinguuntur. Cum in area triticum mundatur, cum aliquantulum sit pondus ad mundantis pedes cadit, palea autem rapido vento feruntur. Ita nimirum in tentatione quando boni & mali examinantur, boni ad Dei pedes proficiuntur, mali vero tanquam leuis palea undique sparguntur. Recti namque & iusti qui tentione tanquam igne approbantur, ad Deum magis accedunt, mali autem recedunt & semouentur: Christus cum in hortu ad patrem totus suo cruore madidus feruentissima oratione oraret, ad Dei pedes cecidit, super faciem suam orans. Sic Iob in sua tribulatione, sic & Susanna, cor eius erat habens fiduciam in domino. Sic etiam ad pedes ventilantis corrumpit Ezechias, Rex sanctus: sic Dauid orans dominum, cum vidit Angelum in ara Iebusaei: sic etiam Iosaphat Rex cum dixit. Cum ignoremus, quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, ut oculos nostros dirigamus ad te. Sic fuerunt omnes Dei electi & amici eius. Vnde Dauid in Psalmo. Ad dominum cum tribularer clamaui. Et Ionas de ventre caeteri sicut granum tritici cecidit ad pedes ventilantis in sua angustia, & dixit. Clamaui de tribulatione mea ad dominum, &c. Mali vero sicut palea sparguntur: & longe proiciuntur, & a Deo elongantur. Sic Saul cum deberet in sua tribulatione & angustia Deum inuocare, & illi consulere: longius recessit a Deo, & Pythonissam consuluit. Sic Aza Rex Iuda cum aegrotaret dolore pedum vehemensissimo, non quaesivit dominum in infirmitate sua, sed magis in medica arte est filius. Vnde beatus Iob de peccatoribus ait. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent: sicut summitates spicarum conterentur. Aristae ad alia profiliunt, & grana latent: quia reproborum potentia eminet, & electorum gloria non apparet. Probos autem & rectos non respicit mundus, quia gloria eorum ad intra, mali autem sunt qui nunc ab omnibus videntur & conspiciuntur: quique crescunt mundi oculis & de quacunque re facile triumphant. Hi sunt quemadmodum aristae quae vento impelluntur: triticum autem remanet abconditum. Sed in die iudicii exibunt angeli & separabunt malos de medio, & mittent eos in caminum ignis. Tunc etiam congregabit Deus triticum in horreum suum, paleas vero comburet igni inextinguibili. Nunc vero in area Ecclesiae mixtum est triticum cum palea: cognoscuntur tamen boni & mali ut diximus in tribulatione, & discernentur & separabuntur in ultimo die. Obserua etiam quod licet palea non seruiat ad vsum hominum: tamen propter triticum seruatur. Palea enim tritico proficit, similiter & aristae eo quod ab aestus calore, & ab aeris intempere illud defendit, atque conferuat. Sic mali in hoc maxime bonis profunt, quia eos in patientia exercent, ansam & occasionem merendi praebentes. Ideo Deus (ut ait Augustinus) tolerat malos, ut per ipsos boni exercentur, quemadmodum pateriam familias propter triticum noluit eradicae zizaniam. Praeterea in messe est vna spica grandis, alia atque alia humilis & parua: sed cum venit messor ad secandum, paruas

Luc. 22.

Job. 2.

Daniel. 13.

Esai. 38.

1. Reg. 24.

2. Paral. 20.

Psal. 119.

Iona. 2.

1. Reg. 28.

1. Paral. 10.

2. Paral. 17.

Job. 24.

Vide Greg.

Iob. 17. mo.

ra. ca. 6.

Mat. 13.

August. in

Psal. 67.

Mat. 13.

atque eminentes aequat, soloque proferunt: ita ut non facile postea sit cognitu quae nam earum in profundum, quae in altum propagarent. Sic in huius mundi tragedia alii potentes & magnates, alii humiles & abiectionis, alii diuitis affluentes, alii pauperie laborantes, alii praelati atque Doctores magnanimi & excellentes, alii subditi, idiotae, miseri atque abiectionis, quorum memoria in populo tam sepulta & in nihilum redacta est. Sed cum iam tandem mors inopinata & repentina venerit, ut falce acutissima vitae tramitem & filum scindat omnes aequales, nullo facto discrimine manebimus. Si sepulchra aperias, & attentiori consideratione id tecum volueris excogitare, non facile erit cognoscere: quis pulcher, quis diues, quis potens, quis uel pauper & abiectionis fuerit: mors utique omnia aequat. Ita Diuus Iohannes postquam vocem illam caelo lapsam audivit. Beati mortui qui in Domino moriuntur, dicit se Angelum vidisse clamantem ad sedem, super nubem. Mitte falcem tuam, & mete, quia venit hora ut metatur, quoniam aruit messis terrae. Et misit qui sedebat super nubem falcem suam in terram & demersit eam. Denique messem vocauit populos propter discipulorum consolationem, & ut eos confortaret. Quia si eis Christus diceret, quod mittebat eos ad seminandum, rem tristem eis videbatur imponere: eo quod qui seminat expectat longo tempore cum patientia, qui autem metit gaudet. Vnde Esaias. Laetabuntur coram te, sicut laetantur in messe. Vt ergo discipuli non putarent, se mitti ad rem tristem, sed delectabilem: dicit quod mittebat eos ad metendum. Sic Psalms, Qui seminant in lachrymis, in exultatione metent. Id est, quando seminant, lachrymantur quia perdunt semen, quia quod seminat, moritur: cum autem metunt, exultant: quia colligunt quod seminatum fuerat, magis auctum ac locupletatum. Igitur sicut colonus existens ad messem laetatur, sic & vos multo alacriores ac iucundiores in mundum exire, est necesse. Demum sicut qui metit, non metit nisi ratione fructus, ita non Euangelizatur, nisi ut feratur fructus in fidelium cordibus. Haec sola debet esse ratio praedicandi, & intentio praedicatorum referre fructus suae doctrinae: nam non debent praedicare, ut multi faciant nominis & famae cupidi, vel ut laudes hominum, honores aut dignitates veniant, vel ut populo sint grati atque accepti. His igitur de causis populum messi assimilauit Deus. Sed nunc quid dicat de messoribus audiamus. Operarii autem pauci. Pauci erant praedicatores respectu totius mundi, qui erat conuertendus. Obserua quod operarios vocat praedicatores verbi Dei: ut scias quod non solum ore sed vita, moribus & exemplo ac sudore praedicare debes. Illi qui aedificabant Hierusalem, vna manu tenebant gladium, altera vero operabantur. Paulus Apostolus verbum Dei comparat gladio, cum dicit: Viuus est sermo Dei, & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti. Sic praedicator in altera manu debent habere verbum Dei, altera vero operari. Haec de causa Dominus dixit Esaias. Quasi tuba exalta vocem tuam, cur non dixit, Quasi leo, tonitru, vel quid simile? quia tuba ponitur in ore, & manibus tenetur. Sic praedicator ore fit, & manibus sustentatur, hoc est bonis operibus. Oportet ut ore & exemplo praedices. Ut sol etiam mense Decembri eos illuminet, qui Noruegiam regionem

Apo. 14.

Esai. 9.

Psal. 121.

1. Cor. 13.

Nehem. 4.

Hebr. 4.

Esai. 49.

regionem Septentrionalem incolunt: non tamen illos calefacit: sic scientia multos quos instituit, quid sit faciendum, non continuo ad faciendum accendit, eos attingit diues, qui multas intelligit diuitias, sed qui possidet eas: sic non ille iustus est, qui scit de virtute differere, eiusque definitionem cognoscit: sed qui illa praeditus, eam colit, & exercet. Omnes trahimur, & ducimur ad scientiam & cognitionis cupiditatem: sed danda opera, ut scientia sit cum virtute copulata. Nullam vtilitatem consequentur in animabus, nec fructum aliquem percipient, qui non quae docent, faciunt. Cum infirmus videt, medicum arctam sibi & strictam regulam imponere, circa potus cibique sumptionem, ex altera autem parte vidit medicum caponibus bene cibatum nimirum genio indulgentem: medicinam contemnit, parui pedet & nihili facit. Sic qui te audiunt egregie & preclare concionantem, de virtutibus recte dicentem: contrarium tamen te facere norunt, nullatenus tua accipient doctrinam? Caue ne dete dici possit, quod dixit olim Isaac, Vox quidem, vox Iacob: manus autem, manus Esau. Vox iusti Iacob, quia bona & recta praedicas, acsi eses sanctus Iacob: sed opera sunt impij Esau, & peccatoris. In Exodo precepit Deus Moysi, ut faceret labium aeneum, cum basi sua. Bene dicit labium & aeneum, quia praedicator resonans est: & simul iuber, quod sit cum basi, hoc est, cum vita sancta. sine qua labium ipsum labitur & cadit. Cum facimus quae praedicamus, labium aeneum sumus, simul cum basi, quae sustentat doctrinam. Nam (ut Paulus ait) in quo alium iudicas, te ipsum condemnas: portas enim literas propriae damnationis: nam bene loqui, & male viuere, est seipsum voce sua damnare. Talis opere destruit, quod ore aedificat. Vnde in Ecclesiastico habetur. Vnus aedificans, & alius destruens: quid prodest nisi labor? Et quod Christo hoc maxime displiceat, patet, quia Christus maledixit siculneam, quia non habebat fructus, sed tantum folia verborum: & scribas & Phariseos tot maledictionibus lacestebat, quia folia verborum, sine fructu bonorum operum habebant. Bene dicebant, sed male operabantur: atque ideo dixit Christus populo, ut illos audiret: opera autem eorum non facerent. Et alibi dixit: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est a me. Quis crederet alicui dicenti, esse viam latronibus plenam, neminem autem posse per illam transire absque expoliatione & interitu, si qui haec monet, statim eandem viam persequeretur? Quis non hanc insperatam exhortationem haberet, hostes insequendi, cum ab eo esset facta, qui ex parte hostium se tenebat? Ideo Ieremias ait. Non crediderunt Reges terrae, & vniuersi habitatores orbis, &c. Sed quia de his plura diximus in capite octauo huius: nunc vterius procedamus, & audiam Saluatorem. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam, non minus quam de vita discrimine & periculo agitur, in eo quod ad vos mittantur tales praedicatores, qui & vita & exemplo, simul sancta ac Catholica doctrina vos instituant, & erudiant: & caelestis patriae viam rectam edoceant. Tantum hoc est negotium, tam magni ponderis & momenti, ut in republica Christiana sint sancti & probi praedicatores: ut dicat Christus, & quasi nos inuiter, ut eum exoremus, sum-

misque precibus contendamus, ut tales mittat. Quam praedictum bonum, quantaeque excellentiae sit ipsa salus, a nemine non cognoscitur, nisi quando ea est priuatus & destitutus. Ita suauissimus fructus qui ex concione colligitur, qualis sit non intelligimus: nisi cum nobis deessent concionatores qui eum praedicare possent. Alias si ipsi deessent, veluti Arabes & Gentiles essemus. Habetur in Apocalypsi Iohannem vidisse quendam Angelum habentem Euangelium aeternum, & euangelizantem super terram, & linguam, & populum. Postea venit alius Angelus, & dixit, Cecidit, cecidit Babylon magna. Vides quomodo verbi Dei praedicatione cadit mundus? vitia corrumpunt, & illa meretrix cecidit, & mundus cadit, Euangelizante Angelo qui habebat Euangelium in manu sua. Et cum diceret populis & nationibus, Timeate Dominum, & date illi honorem, &c. Atque ita propter tantum bonum quod in nobis praedicatione operatur, acerbum esset supplicium vel populo vel nationi, a quibus Deus sui verbi praedicationem semoueret. Et sic Deus per Prophetam Amos suum populum Israel castigans, dixit: Mittam in vos famem, non famem panis, neque sitim aquae: sed audiendi verbum Domini, & como uebuntur a mari usque ad mare, & ab Aquilone usque ad orientem circuibunt quaerentes verbum Dei, & non inuenient. Ideo & Deum summis precibus exoremus, ut sui verbi non mittat nobis egestatem. Rogate ergo dominum messis, ut mittat operarios in messem suam. Sed singula verba discutienda & obseruanda sunt. Primo itaque dicit, ut rogent: per haec ostendit desiderium suum circa animas nostras: quia roget, ut rogetur. Cum Christus sit dominus messis, & intendat mittere operarios, nihilominus vult rogari. Primo quia licet Deus intendat aliqua facere vult ut rogemus & oremus, quia disposuit non concedere, nisi oratus, ut infra sequenti capite Deo volente explicabimus. Secundo orari vult ut praedicatores mittat, ut dicas quantum sit boni, quantaeque dignitatis & excellentiae praedicator esse: cum Deus orari velit ut praedicatores mittantur. Non enim Deus vult orari nisi pro magnis rebus: & ideo magnum quid esse, ut Christi Ecclesia suos habeat Doctores & praedicatores. Et ita Paulus eos inter partes Ecclesiae ministeriales retulit & recensuit. Sic etiam Deus propter peccata populi abstulit praedicatores, ut in Propheta Amos vidimus. Et Ezechieli dixit, Ad haerere faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus. Secundo dominum messis seipsum appellat: ipse enim in quantum Deus iure creationis est omnium dominus, & specialiter hominum: etiam ratione gubernationis prouidentialis, & per multiplicium bonorum collationem. Tertio dicit ut mittat, quia non debent praedicator es praedicare nisi mittantur. Ideo Paulus quomodo praedicatorum nisi mittatur. Ostendit etiam quod gratia praedicandi donum Dei est: quod precibus datur, non studio aut ingenio humano: quapropter Iacobus ait: Si quis indiget sapientia postulet a Deo. Quarto operarios vocat praedicatores: quia magis opere quam ore praedicare debent. Est enim verbum Dei gladius: qui quidem si manu non tenetur, non terret aduersarios. Vnde bonis praedicatoribus inquit Psalms. Exultationes Dei in guttore eorum, & gladius accipites in manibus eorum. Multi enim sicut magistri cementariorum, qui nihil faciunt nisi imperare: & tunc venientes plus recipiunt: & ma-

Apo. 14.

Amos. 8.

1. Cor. 12.

Ephe. 4.

Exech. 3.

Roman. 10.

Jacob. 1.

Psal. 149.

Deut. 20.

tur ego mitto vos. Vnde Dominus dixit Israeli, Si exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris e. quitatus, & cætera, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecum est, Dominus Deus vester in medio vestri est. Quanto ergo melius cum sacerdotibus noui testamenti hoc faceret? Ne igitur cogites Christum suos misisse discipulos inermes: sed forti armatura munitos, quandoquidem Dei virtutem secum ferebant. Bene nanque cognoscitur tali esse præditos, siquidem mundi potentiam eiusque imperium (cum ipsi tam pauci tamque imbecilles essent) vicerunt, & superarunt, omnemque orbem subegerunt. Pauca oues lupos vicerunt: pauci agni feroces lupos excelluerunt: hoc autem non propria virtute, & viribus, sed eius qui eos mittebat. Hi. n. vitam & spiritum à Deo habebant, quibus mundus carebat: ideoque victus & superatus fuit. Attendas obsecro similitudinem, videbis in hominis manu cutem delicatissimam, quæ quidem quanto magis laborem exercuerit, eò melius fortificatur, vt facile est videre in iis, qui & victum & vestitum manuum labore sibi quarunt. Videbis quod in calcei soleis cum corium ita fit forte, tam tandem labore & exercitio consumi. Notabile enim est, vt cutis pedum eius qui sine calceis incedit, non solum nõ absumatur: sed durior & fortior fit: solea autem quæ ex duro corio confecta est dissipatur & destruitur, huius autem ratio est, quia cutis manus & pedis anima & vita sustentatur, corium autem soleæ nec vitam, nec animam, nec spiritum habet. Quid cogitas esse in causa: vt laboribus & persecutionibus iusti & sancti viuunt, & gaudeant: iis autem mali vitam finiant? nam boni Deum habent, in Deo viuunt, eiusque spiritu pascuntur: & hac de causa non solum non laboribus vincuntur, sed præstantiores fortioresque manent, tanquam cutis viuua. Mali vero è contra ideo vincuntur, quia Dei spiritum non roborantur. Ita Dauid Goliath interfecit: Iosue tot tantisque principes: hi autem discipuli magnates & potentes mundi: & non mirum cum suas partes Deus ageret & defenderet. Ex his discipulis quantum homo Deo adiunctus & copularus valeat & præstet. Primus noster parens statim cum Deum amisisset iners, ignauius, & debilitatus remansit, & latebras quærens Dei conspectum effugit, hinc est illud, vt fugiat impius nemine persequente, in quo clarius Dei potentia splendet, & relucet, vt statim conscientia stimulum addat: qui eam vexet & discruciet, & quocunque malus ierit, ibi eum persequatur. Dauid enim postquam in Dei offensam est lapsus, multorum malorum conquerebatur. Primum malum est spiritus & cordis conturbatio, secundum est suæ virtutis defectus, & de illo tertio conqueritur quod cor proprium eum dereliquerit. Cor meum (inquit) conturbatum est, dereliquit me virtus mea, & dixit: Et cor meum dereliquit me. Qui vero non habet cor, quam fortitudinem quæso habebit? quem non timebit? Salomon autem de iustis contrarium sentit. Iustus vt leo confidit, ideo hi discipuli etiam si humiles pauperes & mansueri sint, sicut oues, nihilominus tamen cum Deum secum ferant potentes & fortes efficiuntur. Vt autem nullam partem suæ spei in mundo reponerent, sed in Deo solum confiderent, non solum non voluit vt arma materialia secum ferrent, sed neque sacculum, nec peram, nec pecuniam, nec aliquid tempo-

1. Reg. 17. Iosue. 10.

Genes. 3.

Prover. 28.

Psal. 37. 39.

Prover. 28.

rale, qua propter sequitur in textu *dicisse, Nolite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta.* Postquam dixerat, Ecce ego mitto vos sicut oues, mirabili ordine addidit, nolite portare sacculum neque peram. Oium nanque conditio est, nullam sui habere curam. Adeo simplex animal est, vt tota sua gubernatio à pastoris cura & sollicitudine dependeat. Dominus (inquit quædam ouis) regit me, & nihil mihi deerit. Nunquid de hoc poterit gloriari Papa? Rex vel Imperator, aut aliquis magnatum & potentium mundi? nequaquam certe. In nanque quanto plus habent, eò magis insatiabili desiderio & cupidine aguntur, grandique rerum necessitate laborant. Sola Christi ouis cum solertem & diligentem pastorem habeat, alacrius canere potest, Nihil mihi deerit. Ideoque bonus pastor Christus dixit ouibus suis. Quando ego misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid defuit vobis? Et responderunt, Nihil. In Græco enim habetur, Dominus pascit me, & nihil mihi deerit. Illi ouem quam Deus pascit, nihil deerit potest, quandoquidem ipsa suam fauorem & spem in illum ponit & collocat. Igitur vt Deus tui curam habeat, opus est vt te ipsum, curam tuam, & cogitatum tuum in ipsum iactes: nec vllam mundi rem, præter Deum reminiscaris. Beatus nanque Franciscus quando aliquem fratrem mittebat ad prædicandum, dicere erat solitus, Iacta cogitatum tuum in Domino, & ipse te enutriet. Naturæ enim necessaria, nunquam seruis Dei deficient: ea nanque suppeditabit Dominus vineæ, tamen verbi Dei concionator, hoc debet Deo confidere, præsentis vitæ sumptus, etiam si de illis ipse parum curet, abundanter subministrabit: ne mens temporalibus occupata, minus prædicet æterna. Nam cum nullus sit Dominus qui de necessariis seruo, non provideat, credendum est, cælestem Dominum suis in necessariis non defuturum. Ideo vocat prædicatores operarios, quia operariorum cura ad Dominum meisis pertinet. Nonne pater familias dat messoribus, quod comedant? Ipse providebit vobis, nec cum illis operariis quos misit pater familias in vineam suam aliquam conceptionem de cibo aut potu fecit, quia hoc totum ad dominum vineæ ipectabat. Si fideliter in vinea domini laboraueris, & nullam curam corporalis victus habueris: cum nec volatilibus cæli deficiat, nec piscibus maris: multo minus tibi, qui in eius vinea laboras, promitto defuturum. Pulchrè enim docemur, eò melius nobis euenturum, si ab eius oculis & aspectu fuerimus suspensi. Si oculi Domini super iustos, quomodo cibum & potum non illis subministrabit. Obserua autem quod dictum hic à Domino de virga & pera non sicut verba sonant est intelligendum, sed metaphoricè & spiritualiter pro confidentia cordis in quacunque re temporalis: vt sit sensus, Non innitamihi alicui rei temporalis, sed tantum Deo. Sandalia etiam Apostoli habuerunt, vt dicitur in Marci Euangelio. Calciatos Sandaliis. Calciamenta integra ex corio confecta quæ proprie calciamenta dicuntur, & quæ totum pedem cooperiunt, crediderim Apostolos non habuisse: cum Marcus expresse dicat, quod erant calciati sandaliis. Quapropter licet de sacculo, pera, & virga, iuxta metaphoram sint intelligenda: tamen de calciamentis iuxta literam credo esse intelligendum, propter dictum Marci: nam incedebant. Apostoli sicut modo fratres

Psal. 124.

Luce. 12.

Psal. 146.

Matt. 14.

Psal. 134.

Matt. 6.

1. Reg. 17.

Mar. 6.

1. Reg. 18.

Genes. 47.

Matt. 19.

fratres minores ordinis Diui Francisci. Et hoc quod modo dicit discipulis, in capite præcedenti Apotolis dixerat: vbi enarrauimus de virga, pera & calciamentis. Igitur quod his verbis vult Christus, est docere discipulos sicut & Apostolos, vt terrena nihil curarent, Deo autem starent: omnem tuam sollicitudinem & industriam in eum proicientes. Mittebat eos vt mundum sua prædicatione subuerterent. Ideo quod voluit eos ab omni mundi cupidine alienos esse, & ab effectu terrenorum, paupertatem eis commendans, ne rerum temporalium possessione, cor, tanquam spinis suffocaretur. Nam qui lapide & funda aliquem vult percutere, oportet vt ab eo discedat: nam si non distet minime eum percutere valebit. Ita nimirum Dauid cum interficere voluit Goliath: priusquam ad illum appropinquaret, lapidem iecit, & quod nimis optabat adimpleuit. Ita & tu si mundum velis ferre & percutere, opus est vt ab eo discedas: si autem cum illo steteris, poteris eum verbis inhonestare, non autem lapide percutere. Voluit Dominus vt hi à mundo essent alieni atque separati, vt possent mundum interficere, & ideo voluit vt nec sacculum, nec peram, nec diuitias possiderent. Præterea pauperes mittit eos ad prædicandum, vt ipsa paupertate doctrinæ auctoritate tribuerent: vt non viderentur aliquo stipendio prædicare, quod quidè prædicationem destruere solet. Experientia hoc est compertum, nam sacerdotes & religiosi qui rem amplam possident, quicquid pinguis redditus habent, prædicationem post terga relinquant, vt in Abbatibus & Episcopis facile est videre, præcipuumque Christi officium, de quo magis ipsi deberent gloriari in negotiatione cõuertit. Hi admodum similes sunt auiibus rapacibus: quæ postquam suam satietatem explerunt, non magis aucupium insequuntur. Tempore Herodis multi erant prædicatores, nemòque audebat loqui, nisi Diuus Baptistæ, qui cum nec lectulum, nec domum, nec pecuniam, nec diuitias haberet, veritatem illi audaci peccatore manifestabat. Erant autem solus Elias, qui adeo pauperrimus erat, vt folius vestis domini esset, cuius est regem Achab reprehendere. Sic est fortis sanctissima paupertas atque adeo libertas, vt magnus ille Alexander vehementer Scythas admiraretur eum eorum fortitudinem & audaciã videret. Quos interrogauit Alexander quid esset, quod in vita magis timerent: ipsi autè interrogationi satisfecerunt, dicentes, solum se cæli ruinam timere. Euenit autè vt veritate audiat manifestare ipsa paupertas, cum nihil habeat quod amittere possit. Atque ita illud est certum ordines mendicos & pauperes præstantiores atque locupletiores fructus producere, quam reliqui qui amplissimis redditibus sunt locupletati, Pharaon Rex Egypti terram concessit sacerdotibus suis, dominus autem nullam partem terræ concessit sacerdotibus suis, sed dixit illis, Ego sù pax vestra. Attendite ð vos sacerdotes domini qui hæc legis: qualis sit differentia sacerdotum, ne forte qui partem habent in huius mundi rebus caducis, ad ridiculumque perituris, non tam Domini quæ Pharaonis sacerdotes esse videantur. Pharaon vult sacerdotes suos habere agrorum possessiones, & vt exerceant non animæ, sed agri culturam, ruri, non legi, neque scripturis diuinis operam dare: Christus vero suis non temporalia cõfert, sed dicit, Nolite portare sacculum neque peram. Et iterum, Nisi quis re;

nunciauerit omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Sed vae mundi prædicatoribus & sacerdotibus, qui verbum Dei egredimini prædicare, pinguis mulabus ephippiis adornatis, mundi vanitatem, pompam & apparatus detestantur, menapio lintheo, serico & bombicino vestibus contextis, succinis odoribus redolentibus. Ita ne Christi Apostoli & discipuli prædicaturi incedebant? Nõ sic Paulus qui dicebat. Tanquam egentes, multos autem locuplerantes, tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Petrus autem & Ioannes cum ascenderent in templum, dixerunt claudio. Argentum & aurum non est nobis, & cetera. Discipuli enim Christi terrenorum contemptum, & virtutis amorem, mundo prædicarunt, non solum verborum ornatu, sed sanctis operibus & exemplis. Prius enim nutrix cibum accipit, eumque in substantiam conuertit, quam infantem suum lactet: ignisque prius in propeinquum, quam in distans agit, ita prædicator prius sibi doctrinam accipere debet, priusque amor & domus Dei zelus eum debet accendere & inflammare quam populum, zelus Domini comedit me, prius comedit me: postea alios. Non verbis rethoricis aut orationis cãdore confidat. Dauid nanque nõ aureis armis lorica & scuto splendentibus, Gigantem deuicit: sed funda & lapide nomine Domini confusus. Prius superbiam mundi & eius arrogantiã destrues baculo, pera, & habitu pastoris Dauidis (quæ quidem paupertatem & mundi contemptum significant) quam vestium & verborum apparatu. Vnde beatus Paulus, Non veni ad vos in sublimitate sermonis: sed in spiritu Dei. Sic enim sancti Apostoli mundum conuerterunt. Sed multi aquam doctrinæ pedibus suis conculcant, sicut malo exemplo: sicut dicit Dominus. Cum ipsi limpidissimam aquam biberitis, reliquam pedibus vestris turbatis, & oues meæ quæ conculcata pedibus vestris fuerunt, pascebantur: & quæ pedes vestri turbauerint, hæc bibebant. Limpidam aquam bibunt, cum rectam doctrinam hauriunt: sed corrumpunt pedibus, id est, male viuendo. Vnde in Prouerbiis dicitur: Bibe aquam de Cisterna tua, & fluenta populi tui. Deriuentur fontes tui foras, & in plateis aquas diuide. Prius bibe aquas doctrinæ, & postea diuide per alios, prædicando doctrinam quam tu bibisti. Præterea vnum in hoc contextu maxime obseruandum est, inter cætera Christi Redemptoris nostri miracula, quæ maxime eius diuinitatem declarant vnum mihi idque præcipuum esse videtur, mundi cõuersio. Quoniam solius dextera excelsi hoc opus esse videtur, vt homines pauperes, humiles & abiecti vniuersum mundum suo subderent imperio, gentes debellarent, idola reuerterent, sacramenta sublimarent, & Christi crucem in altum extollerent; hoc autem non quemadmodum hæretici nostri temporis carni, eiusque cupidini indulgendo, teiunia tollentes, seque infcentes omni vitiorum & malorum generi. Hæreticarcha ille Martinus Lutherus, cum ad Imperatorem Carolum Quintum (qui Vuormatiæ erat) veniret: in plaustro deaurato venit, fainulis stipatus, maximo comitatu, lyram, & diuersa instrumentorum genera secum ferens. At Christus aliter prædicauit Euangelium, multo aliter suos discipulos mittit. Aut Lutherus errat, aut Christus decipitur. Sanctissimi Christi discipuli non in diuitiis & de-

1. Cor. 6.

1. Reg. 3.

Ioan. 2.

Psal. 63.

1. Reg. 17.

1. Corint. 2.

Ezech. 34.

Prou. 9.

hinc

ENARR. IN CAPVT X.

14

num. Vnde pax Christi non est pax absoluta, sed specialis pax, quæ vocatur pax Christi, vt dicit Paulus & pax Dei quæ exuperat omnem sensum, &c. Et ideo Christus specialiter pacem suam vocabat: innuens, quod præter illam esset alia pax, ideo dixit. Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis, non quomodo mundus dat, &c. Hæc enim pax in illos qui digni erant veniebat: nam merito Apostolorum imprecantium ei pacem, disponebantur efficacius ad vitam æternam. Sequitur. *Sis autem ad vos reuertetur.* Primo, quia Christus certos & indubitatos faciebat discipulos, quod oblata illa pace, qui dignus esset statim eos erat accepturus: quia si aliquis esset indignus, & oblata pace repelleret eos: putarent certe quod oblatio pacis nullius iam esset momenti, vt hospitium & reliqua necessaria inuenirent. Ideo Christus dixit eis, Pax vestra ad vos reuertetur, id est, adhuc erit locus, vt ab aliis hospitium petatis, quia quicumque dignus fuerit, oblata pace excipiet vos, & hoc est reuerti pacem ad vos, non enim perit virtus huius pacis oblata, licet interdum eam inutiliter offeratis, propter eorum indignitatem, quibus offertur. Secundo potest accipi quantum ad meritum Apostolorum: ac si diceret, vos offertis illis pacem, sed illi audire verba vestra nolunt, nec recipere pacem, quam illis gratis offertis. Nihil perit quo ad meritum vestrum, ac si id completeretis, quod sermo animo disposueratis. Si nullus audire vellet prædicatorem, ipse autem sine fructu non erit, quia ad eum pax reuertitur, quia ipsi à domino pro suo labore tribuitur. Et hoc dictum est, ne Apostoli putarent meritum eorum amitti propter indignitatem audientium. Vtroque modo prædicator apud Deum mereatur, siue recipiatur ad prædicandum, siue non: cum Deus non consideret, quantum utilitatis cum prædicatione, siue alia bona faciētes proximis attulerimus: sed qua mēte quoque animo, hunc laborem susceperimus. Cum aliquid utilitatis labore nostro fuerit collectum, id non nobis, sed Deo est tribuendum, tanquam totius boni fonti perpetuo scaturienti, qui sermone & operi nostro virtutem cumulat, quicquid audientium corda uoluerit incitat, & prouocat, vt opus & labor non ster non frustretur. Ad nos itaque reuertitur pax, quam offerimus, si audientes eum noluerint. Tertio dicit, ad vos reuertetur, quia necesse erat pacem datā addatorem reuertit: ne forte prædicator ira accensus & inflammatus, signo impatientiæ notaretur, eo quod non reciperetur pax, quam ipse offerebat, ideo ad seipsum reuertetur pax, erat necesse, vt suæ impatientiæ mederetur. Ac si diceret, si non susceperint pacem à vobis oblata, vobis eam sumite, ne in nolentes vos excipere aliquantulum irascamini. Sic Iacobus & Ioannes cum venirent ad quendam locum Samaritanorum, cumque hospitium beneficium nollēt tribuere ira fuerit comoti & incitati, sic vt Christo dicerēt: Vis, dicimus, vt descendat ignis de celo & cōsumat illos? nemo enim nouit quanta sit rabies, quāuis furor, Euangelicā pacē multo sudore gratisque oblata reicere & contēnere. Readeat ergo pax vestra ad vos ne turbati irascamini cōtra tantę pacis contēptores: sed pacato & trāquillo animo reliquū operis vestri adimplebitis. Quarto redibit ad vos, vt intelligatis malum alienū in vestrum cōmodum reducere: ac ideo vos esse contēptos, ne ex prospero prædicationis eueri inflaremini. Datus est Paulo stimulus carnis vt eū colaphizaret, ne magnitudo reuelationū

illa extolleret. Sed profecto potior est felix prædicatione vt concionatorē inflet, quā reuelationū magnitudo: & acutior stimulus est ad reprimendā superbiam, ab auditoribus negligi, quā carnis nostrę sarcina. Sed quid essent facturi, in domo qua excepti essent nunc docet. *In eadem autē domo manete.* Vt maius & clarius eluceat vestrę sanctitatis testimonium. Facile nanque est per breue tēpus sanctitatis speciē simulare: per longum autē difficile. Admiratus. n. hospes vestram sanctitatē, negotium Euāgelij promouebit. Præterea quia futura erat discipulorum Christi tā suavis mirabilisque conuersatio, vt reliqui ciues eos hospitio recipere contēderent, ita vt quis tantis hospitibus vellet frui: ne cōtentionis & dissidij occasio detur, iubet vos à primo hospite non discedere. Denique quia vester animus est, hospitem vniuersis bonis affluente effecere, vt mēte benignitatis & liberalitatis dignus sit: vt per vos magis in me mereatur: apud eū manete. *Edentes & bibentes que apud illos sunt.* Sicut Dominus ad virtutē indagandā præmiis cælestibus nos promouet, ita se cū fragilitate nostrā componens, præsentium remuneratione vult nos alere & sustentare. Quia abdicatōnē rerū temporalium in mediū proposuerat, nunc de necessariis prouidet, & facultatē tribuit, vt edant, & bibant: nō omne premiū differens in aliā vitā. Difficile namque videtur hominibus, vt spē periculis emant: damnoque præsentium futurę ætatis lucrum sibi adquirāt. Nō est igitur quod de Deo conqueraris, nec habes minus quod excuseris, omnium namque rerū speculator & æquissimus arbiter & virtuti dedit premiū, & infirmitati remediū: vt præsentibus sustineatur infirmitas, & virtus futuris retributionibus firmetur. Aduerte autem Christum hoc dixisse nō præcipiendo, sed permitteōdo seu cōcedēdo, nec de quocumque cibo aut potu necesse est hoc exponi, cū interdum studiosus sit à quibusdam abstinere. Ideo nō videtur iubere, vt omnia talia assument, sed exhortatur potius vt sufficiat apposita, & non querantur superflua. Ostendit præterea locus iste viros spirituales à ciuibus & populo esse sustentandos: ne Mariā desinant inuiri & ad Marthā cōsurgant. Sic in Exodo legitur quod Aarō & Hur suis manibus manus Moisi orantis pro populo Israël sustentabant. Rationem autem cur comedere & bibere deberent discipuli, subdit Dñs dicens. *Dignus est enim operarius mercede sua.* Dignus est enim prædicator verbi Dei, qui spirituali alimonia animos pascit, qui angelorum cibum ministrat, quicquid verbum Dei eduliscit & condimentū, omni Nestare & Ambrosia suauis ac dulcius omnibus manducandū apponit, vt ipse etiā ab eis corpori necessariis cibentur, vt beneficium inuicem collatū diutius possit permanere. Ideo Paulus. Dñs ordinauit his qui Euāgelio deseruiunt, de Euāgelio viuere. Et rursum. Si vobis spiritualia semina mus, non mirū quod carnalia metamus. Expe de etiā quod cibus & potus non principalis merces, aut finis vltimus prædicationis est, aut cuiuscumque ministerij spiritualis: quia tēporale bonū sit premiū spiritualium operū: sed hæc tēporalis merces secundario & accidentaliter debet intendi quia sine corporali alimēto vita hæc firma stare nō potest, & per consequens nec prædicatio exhiberi. *Nolite transire de domo in domum.* Nec ex illis ad. bus in alias transeat, quasi a facidito priori hospitio, aliud latius opulētius & deliciarum queratis. Docet Christus animi stabilitatem ad quā quidē multū confert loci stabilitas, impossi-

bile est hominē qui aliquo in loco trāquillē & quietē nō fuerit, aliquid firmum in animo secū stabilire: nam qui ægritudinem animi de loco in locum migrans, effugere nititur, est veluti qui propriā vmbra fugere conatur. Seipsum fugit, locum mutat, nō animum, eundem vbique se inuenit, seipsum circumfert: sicut ledere solet, ægrum qui circumterendo concutit. Ideo in infirmitatem & onus animi tui deponere, quia proprio motu tibi nocet. Lapis quadratus stabilis est: sic homo bene compositus & ordinatus stabilis est, e contra vero instabilis, qui ictu oculi confilium mutat, & à quocumque vēto huc & illuc impellitur. Planta enim quæ hic & illic sæpius plātatur nō profundas radices emittit: nec in altū nimis propagabitur. Quapropter in Ecclesiastico dicitur. Si spiritus potestatis habentis super te ascenderit, locū tuū ne dimiseris. Et iterum. Confide in Deo & mane in loco tuo. Apostolus etiam hoc idem suadet. Fratres stabiles estote & immobiles. Et rursum. Rogamus vos fratres vt operam detis vt quieti sitis. Scitis quæ admodum oporteat imitari nos, quoniam non inquieti fuimus inter vos. Vagantes vero & inquietos ambulantes de loco in locum arguit. Paulus loquens de quibusdam mulieribus. Otiose discunt circuire domos. Idem Ieremias dixit. Dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & domino non placuit. Et in Prouerbis etiam habetur. Sicut auis transmigrans de nido suo: sic vir qui reliquit locum suum. Sicut auis transmigrans de loco suo: damnum accipit in pulvis suis: sic homo relinquens locū suū in bonis suis. Semei egrediens Ierusalem occisus est, si domi esset forsitan non mortem obiret, hanc autem animi inconstantiam, & corporis mutabilitatem à peccato prouenisse, & ab eius pelsima radice emanasse expressit Ieremias affirmat in Threnis, Peccatū peccauit Ierusalem: propter quod instabilis facta est. Frigoris tremor & febris acuta à deprauato corporis humore procedunt: cum in te & in corpore tuo infirmitatem & malum humorem habes, hinc hæc mutabilitates profluunt. Ideo Sophar Naamathites dixit Iob. Si iniquitatem quæ est in manu tua absteruleris à te, & non maserit in tabernaculo tuo iniustitia, tunc leuare poteris faciem tuā absque macula, & eris stabilis. Atque ita de sanctissimo Ioanne Baptista qui à visceribus matris sine macula & peccato fuit: peneus gratia & Spiritu sancto, dixit: Christus gentibus prædicās. Quid existis in deserto videre? arundi nē vento agitata? hoc est peccatoris signū. Qui autē ab vtero materno gratia plenus & sanctificatus fuit non incōstans, non mutabilis est. Nolebat Christus discipulos suos esse mutabiles, nec vt leuiter a: a domū eligerent, sed vt contenti essent his, quæ illis apponebantur. Et in quantūq. ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate que apponuntur vobis. Contenti sitis his quæ ministrantur, neque quidquā aliud petite: ne mater: à scandalis hospitibus tribuatis: qui si vos viderint nimis cibo indulgentes, malū exemplū à vobis accipiet, & sermones vestri nullū fructū reportabūt. Dignus est operarius mercede sua. Atque ita iustum, vt post laborem prædicationis aliquid ceteris quandoquidē sine corporali alimonia vita diutius stare non poterit. Illud autē vobis cōmendo vt sobrii sitis. Et curate infirmos qui in illa sunt. Nam si miracula non facerent, & cuilibet intueti ob oculos ponerent, difficile ciues crederent cælestia diuina & admirabilia, quæq. humanę mētis captum superabāt,

vt erāt ea quæ à discipulis prædicabātur. Et ita Marcus inquit, quod profecti prædicauerunt vbique, Dño cooperante & cōfirmante sequētibz signis. Obserua etiā curam quā Christus habet infirmos: quādo quidē discipuli populo prædicabant, & illis cōmendabant curā infirmos. Idem saluator fecit, vt is qui opere & sermone prædicabat, cū die festo ascendit Ierolymā, primū quod fecit, fuit visitare infirmos, & sic in piscinā Bethsaidā abiit curaturus infirmū, qui triginta octo annorū spatio graui infirmitate laborabat. Sic & alibi cū prædicationē finiret, ingressus est ad visitandā infirmā quæ acutissima febris laborabat (quæ erat focus Simonis) quam quidē in pristinā sanitate restituit, his piis operibus Christus suā doctrinā magnificabat: cū simul sermone & opere prædicaret. Cū Martha & Maria fratres suum Lazarū infirmū domi haberēt, certiorē Christum fecerunt. Ecce quæ amas infirmatur. Cur vos non reditis ad illū? Sic autem regulus, & Centurio, & Cananea, & alij? Isti nō veteres sed nouitij sunt in seruitio Dei, nos autem quæ lumine diuino illustramur, illud scimus, plus dominū eo gaudere vt infirmo seruiamus, & necessaria ministremus. Vnde in Ecclesiastico habetur. Nō te pigeat visitare infirmū, ex his. n. in dilectione firmaberis. In die autē iudicij inter alia opera misericordię de visitatione infirmos & eorū cura inter rogabuntur homines: nā peccatoribus dicit Christus: Infirmus erā & nō visitastis me: quod enim vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Hoc opus misericordię illi valde placet, qui videns nos infirmos miseris & ægrotantes visitauit nos oriēs ex alto. Et hoc officij alacri animo ipse exercebat: nā cū ad se claudi, cæci, paralitici, & alij multi venirent, omnes curabat, & sanabat. Vnde Beatus Iacobus, Religio munda & immaculata apud Deū & patrē hæc est. Visitare pupillos & viduas in eorum tribulatione. Et beatus Iob dixit. Visitans speciē tuā nō peccabis. Nā qui operi misericordię insistit, peccatū facilius resistit: nā si opus misericordię est esuriēti dare cibū & potū sitienti, & nudū operire: quāto magis infirmū visitare, & ei subuenire sinceritas corporis maxime & præstantissimū bonum est inter res temporales: quare qui salute priuatur, maximo bono caret, & quia maiori misericordia is vitur, qui infirmū visitat, quæ esurientem. Nā cū bona valeat omnia mala corporis facilius tolerantur. Dauid sanctus cū infirmo illi Ægyptio subueniret, ab eo scire meruit vbi erant Amalechitę & victoriā obtinuit: ille autē qui crudelis cū illo fuerat, suæ crudelitatis premium tulit victū esse. Sed de his alias, nunc ad contextum reuertamur: *Et dicit illis. Appropinquabit in vos regnum Dei.* Hoc non solum præcipit vt infirmis dicant, sed omnibus. Iudæi tēpus illud expectabāt, in quo Messias esset tēporaliter regnurus, & ipsi dominaturi essent suis hostibus, & omnium regū imperiū habere deberēt. Ita dixerūt duo discipuli. Nos sperabamus quod ipse esset redempturus Israël. Et etiā die Ascensionis ab illo quæserunt. Dñe si in tēpore hoc restitues regnū Israël? Deus autē volēs illos à terrenis separare, & ad cælestia promouere, aliud regnū non terrę sed cæli prædicari iubet. Instat (inquit) regnū cæli, rex cælestis, leges cælestes, opes cælestes, & ciues cælestes. Instat iam tempus in quo hac misera & terrēna patria vita inueniatur, quæ fuit hæc tenus in cęlo hæc sunt nuncia tā excellentia & diuina: vt indignū sit ea silentio præterire. Dominabatur moys ab Adā vsque

Philipp. 4.

Ioan. 14.

Luc. 6.

1. Cor. 12.

Eccl. 10.

Eccl. 11. 1. Cor. 15. 1. The. 4. 1. The. 3.

1. Tim. 5. Ier. 14. Prou. 27.

1. Reg. 2.

Thren. 2.

Iob. 11.

Mat. 11.

1. Cor. 1. Ibidem.

Mar. 16.

Mat. 6.

Luc. 4.

Ioan. 11.

Ioan. 4.

Mat. 8.

Mat. 15.

Eccle. 7.

Mat. 25.

Luc. 1.

Mat. 4.

Iaco. 1.

Iob. 5.

Aug. ser. 25. de verb. Apost.

1. Reg. 30.

Luc. 24.

Act. 1.

Rom. 9.

vi que ad Mosem, nō solū in Iudæis, sed etiā in gentibus. Dominabatur mors non solū quia homines corpore moriebantur sed anima: imō etiā quia ea vita quae vivebat, adeo vexabatur lāguoribus & mille tormentorum generibus, vt penē mors deberet appellari. Dicit ergo Dominus discipulis, Prædicate iā aduenire tempus, in quo destruetur peccatum, in quo destruetur corpus & machina peccati, in quo languores nostri sanentur per Euangelium: in quo diabolo destructo, qui imperiū peccati tenet, & ipso peccato exterminato, ingrediatur sempiterna iustitia, qua ingressa regnabit in nobis Deus. Et quia per Christi mortem vetus homo noster crucifixus est, iniquitas abolita, & dæmon eiectus, & mors Christi nondum erat exhibita, sed in breui exhibenda. Ideo dicit appropinquabit, nondum omnino venit. Expende etiā q̄ eleganter dicit appropinquabit regnum vobis, non vos illi: quia non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, venit, sed secundū suā misericordiam. Præterea eleganter dicit appropinquabit, vt intelligamus, non multo labore esse opus, vt ad illum nos accedamus. Cū verō dicit regnū Dei, ne mo videtur esse, qui celeri cursu, vniuersis apertis, brachiis extensis, tantas & tam supernas diuitias nō desideret. Culpæ autem nostræ id imputabitur, dum modo regnum ad nos metipso veniens, iuuisissimis amplexibus nō exceperimus. Habent ergo prædicatores quid possint concionari. Summa enim hæc est. Regnū iam venit: nihil deest, quominus reges sitis, & non mundi reges, sed cælestes, nisi vestra impediēt voluntas. Præterea appropinquabit his qui ad bonum susceperint, qui verō ad malum ad confusio nem & condemnationem. Si in carcere simul iusti & facinorosi sint detenti, iudex q̄ iustus & æquissimus ad iudicandum venerit, nōne iustos saluos & incolumes dimittet, malos autem & facinorosos dignis suorū operum suppliciiis, condēnabit? Sic regnū Dei vtriq̄ appropinquat: aliis ad coronam diuinā, aliis autem ad damnationē æternā. Hactenus Christus cū discipulis habuit & egit, quid dicitur, quid uerū facturi essent in ciuitatibus, vbi eos suscepissent. De illis ciuitatibus qui Christi prædicatores nolent suscipere, subdit dicens: *In quacumque autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exentes in plateis eius dicite. Etiam puluerem qui adhaesit nobis de ciuitate vestra extergemus in vos.* De hac excusatione pulueris in præterito capite diximus, & exposuimus. Nunc autem aduertendum vltra ea, quæ ibi enarrauimus, quod in tribus casibus excutiebat puluerem. Primus erat, si nemo eos veller hospitio recipere, quod quidē factū magna erat iniquitas. Signum namq̄ erat, q̄ nō solū Christi verbum nollebant audire per apostolos: sed etiam nec vnā solā virtutem habere cū neq̄ vni homini hospitalitatis beneficiū veller tribuere. Secundus q̄ non audiebant verbum eorū, nec sinebat eos prædicare. Quia licet aliquis eos hospitio susceperet reliqui tamen erant peruersi qui eos nollebant audire. De his duobus casibus patet in Matthæo & Marco, qui dicunt. *Quicumque nō receperit vos, nec au dierit sermones vestros, &c. Tertius casus erat si in aliqua ciuitate lōgo tēpore prædicarent, illis verō ad dientibus verbū eorū & miracula videntibus si nullus in Deū veller conuerti, signū erat eorum damnationis: & tunc recedebat Apostoli & discipuli Christi, cū eorum prædicatio facta esset inutilis, tuncq̄ excutiebant puluerē in signum damnationis. Nūc au*

Rom. 6.

Heb. 2.

Rom. 6. Dan. 9.

Tit. 3.

Matt. 10. Mar. 6.

tem rogo quot erunt ciuitates & vrbes, quot vllē in quibus frequenter Dei verbum prædicatur, & præclaris concionatoribus, nunquā tamen in Deū conuertantur? Lure quidem optimo & nos qui prædicationis officium fungimur, in multis ciuitatibus Hispaniæ possemus puluerem excutere: quæ non solū nō audiunt, sed illis detrahunt, & persequuntur. Daud misit olim nuncios ad Annaon regē filiorū Ammon vt consolaretur eum in morte patris sui Naas, Annao verō eos derisit, & medias vestes præscindens, barbāq̄ dimidiā, propter quod eos Daud destruxit, & contra eos bellū intulit. Sic etiam Deus suos prædicatores nunc in mundum mittit, mundus autem beneficio superaddito eos inhonorat, nōne Deus puniet istos? Remissus Sodomis in die iudicii aget quā iam istis ciuitatibus, vt Christus hic dicit, de quo statim videbimus. Sic Deus hos odit, & nouericali odio prosequitur, vt puluerem ciuitatis eorū, adhærente pedibus Apostolorum minime patiatur. In nostram verō eruditionē admonet locus iste, nihil nobis commune esse cum mundo: ita vt nec puluis adhaereat nobis. Noluit Abraham ditari a rege Sodomorum qui plura dona offerebat illi, & tamen tunc accepit decimas a Melchisedech sacerdote Dei. Sic etiā Rebecca accepit aures aureas & armillas a seruo Abraham. Nōne pater Rachel qui diues erat, habebat brachialia & monilia vt imponeret filiæ suæ: tanta erat eius negligentia, aut auaritia, vt filiæ ornamenta non daret. Sed Rebecca noluit auro Bathuelis ornari, non sunt ei ornamenta digna hominis barbari, sed domus Abraham ornamentis vult componi. Ioseph etiam noluit vt Israël ditaretur diuitiis Ierico, & Achā lapidatus est, quia is voluit diues fieri. Et Saul quia de his quæ erant Amalech accepit contra dñi præceptum, regno priuari meruit. Omnia ergo quæ sunt mundi longo spatio reliquamus, & nihil mundi in nobis remaneat, nedum puluis. *Tamē hoc scitote quoniam appropinquauit regnum Dei.* Nihilominus quamuis dereliquerint impiam ciuitatem discutientes puluerem non desinunt veritatem eis denunciare, non q̄ induratis corde & incredulis proficiat, sed ad maiorem illorū damnationem. Ab hac igitur ciuitate discedamus nedum puluerē in nostris calcibus portemus. De hoc autem volumus ex parte Dei vos certiores fieri, quod appropinquauit in vos regnum Dei. In die enim iudicii hoc vobis in maiorem damnationem seruiet, nos enim tunc aduersus vos resurgemus, clarissimumq̄ testimonium veritatis elucidabimus, dicentes, vobis fuisse prædicatum Euangelium: illud autem reiecit. Hinc infertur incredulis etiam Euangelium esse prædicandum, vt corā superbo iudice nullam excusationē habeant. Isti namque discipuli cū iam pro cōperto valerent Euangelij prædicationem his nihil debere prodesse, nihilominus Euangelium illis annunciant. Deus nanque dignis & indignis, iustis & peccatoribus solem & aquam mittit, aliaq̄ ampliora & pinguiora beneficia. Sciebat Ioannes Baptista suā doctrinā nihil Herodi profuturam esse, nihilominus tamen arguebat Herodem. Quomodo enim Propheta & plusquam propheta hoc ignorabat? & Christus qui verus Deus erat, non ignorabat obstinatos animos Phariseorū: sed arguebat eos. Ideoq̄ etiam si prædicator euidenter cognoscat suam monitionem non prodesse, teneatur etiam ad id q̄ sui officij est, vitia detestari & maledicere. Sed ad alia progrediamur. *Dico vobis quæ Sodomis*

2. Reg. 16.

Mat. 10.

Genes. 14.

Genes. 14.

Genes. 19.

Ios. 18.

1. Reg. 17.

Ios. 18. an. cap. 19.

Exer. 16.

Mat. 11.

Mat. 4.

Mat. 23.

Mat. 23.

Mat. 23.

Sodomis

Sodomis remissus erit in die illa, quā illi ciuitati. Poterant se Sodomitæ aliquāter excusare, quia ex corrupta carne geniti, & in peccatis concepti, illā excusandam iniquitatē perpetrasset, sed quæ excusatio conuenit ei, qui Euangelij non recipit lege & per lege Euangelij, quid in illo inuenies, nisi puram & meram sanctitatem? quid nisi cultum Dei & amorem proximi, quid quod a ratione distet, vel ei nō fuerit consentaneū? si quæ autē sunt, quæ dissentanea videantur, ea suprationem & captū nostrū sunt, non cōtra rationem. Igitur Euangelij, de se dignum erat vt acciperetur. Et vltra hoc hæc tā sua uis & diuina lex non solum prædicabatur ab Apostolis, sed ab ipso Deo qui dixit. Non vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Nō ergo qui audiebant auribus suis hominū vocē, hominū solū sentiebāt virtutem, sed spiritus sancti efficaciam: his addebatur miraculorū claritas & maiestas, quæ repugnantē intellectum captiuare solēt. Inexcusabiles ergo sunt omnes, qui euangelij non suscipiūt, & iudicio meo non homines sed immanes bestię tales sunt vocandi. Sic iuxta delicti magnitudinē & grauitatē dignas pœnas exolunt, & terribile patientur iudicij. Maior itaq̄ erit istorum pœna, quā Sodomorū. Quia cæteris paribus maior est dānatio fidelium, quā infidelium: & tanto maius est peccatū, quo maior gratia offertur & spernitur. Sodomitæ autem nō viderunt miracula, nec prædicationē adeo efficacē, vt fuit apostolorū. Rursus qui nō receperunt Apostolos nō videntur minus peccasse, quā Iudæi tēpore Ezechielis. Tamē de illis ait Ezechiel, q̄ Sodomā non peccauit dimidiū peccatorū illorū. Itē Sodomitæ transgressi sunt legē naturālē, dumtaxat isti verō naturālē atque diuinā. Aduerte autē quod posuit Christus hic peccatū Sodomorū, & eorū punitionē, potius quā aliorū peccatorū, vt intelligas, idē Deum facturum cū his qui peregrinos & aduenas nō susceperint, quia Sodomitæ crudeles erant hospitibus: sic dicit Iosephus in lib. 1. antiquitatū. Paulus vocat illos sine misericordia. Et Hebræi dicunt vxorē Loth cōuersam fuisse in statuum salis: nam hospitij nocte cū Loth & hospites sancti conarent, non apposuit sal in mensa, etiā cū mariti petitione, nedum eos conantes poterat aspiciere. Ezechiel inquit, vnū ex peccatis Sodomæ idē grauissimum fuit, manū pauperi & eferenti non aperuisse. Et ad literam inquit Salomon Deū Sodomitas obcecasit, plagā & tenebras in Egyptum misisse, propter statuta & leges quæ stabiliēbant, vt peregrini nō exciperentur, & cū exceptis eisdem velut mancipiis agebant. Si aliquis verō charitate in peregrinos vtebatur, hunc crudeliter persequerentur: & propterea Deus omnes destruxit. Cū igitur hi qui nec Apostolos, nec Christi discipulos volebant excipere, crudeles etiā se peregrinis & pauperibus ostenderent, iustum erat vt crudelius in eos animaduertere tur, quandoquidem sanctos viros a suo consortio repellabant. Ideo Christus hic Sodomorum attulit exemplū, priusquā aliud. His etiā illi addebatur peccatum nefarium & inexpiabile, & ita grauissimi peccatores corā Deo videbantur, vt ipse Deus dixerit. Peccati eorum aggravatū est nimis. Et ita vt clarius ostenderet, quā graue esset peccatū Apostolos nō suscipere, nec eius audire doctrinam, in exemplum attulit Sodomitas, qui cū sic in iniquitate & peccatis excellerint, nō tam grauiter puniētur sicut hi, qui Christi discipulos contempserunt. Et

cum hæc diceret, cepit exprobare illis ciuitatibus apud quas sæpius prædicauerat, & miracula multa fecerat, dicens: *Pe tibi Chorozain, va tibi Bethsaida, quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœniterent.* Chorozain & Bethsaida ciuitates erant in Galiliæ in litore maris positæ, vbi Christus sæpius prædicauerat, & miracula fecerat. Bethsaidæ nati fuerunt quinque Apostoli, scilicet, Petrus, Andreas, Ioannes, Iacobus, & Philippus. De Petro, Andrea, & Philippo dicitur in Euangelio Ioannis. Erat autē Philippus a Bethsaida ciuitate Andree & Petri. De Iacobo autē & Ioanne non apparet, quia tamē erat socius Petri & Andree in p̄dicatione vt supra vidimus, creditur ex eodē fuisse oppido. Tyrus & Sidon duæ ciuitates erant in Syria in terra Fenicis nō multū distantis ab Ierusalē. Tyrus celebratissima ciuitas est in veteri instrumēto decāta, præcipuē ab Esāia. Ditiissima erat ad quā magna mercū copia perueniebat: aqua vndecumq̄ circumdata, quemadmodū nunc Venetiæ, vique ad tēpora Nabuchodonosor & Alexandri Magni, ad quā debellanda opus fuit totum illud spaciū arena & lapidibus implere, distās a Sidone vix vix leucas, quæ vulgo nunc appellatur Sayeto. Voluit autē Christus his ciuitatibus exprobrare, scilicet, Chorozain & Bethsaidæ, male dicendo: nō inquam optando, aut inferendo malū, sed futura mala annuncians. Primō vt isti vitā melius conuerterent, talia audierent. Secūdo ad exhibendū exemplum audientibus, & nobis ne nos in talē incidere in ingratitudinem & impudētiā, vt audito Christi verbo in saniorē mentem redeamus. Tertio excōmiseratione quadā. Quarto vt ostenderet futura præscire. Prædicabat autem hæc Christus, vt q̄ postea euenirent, clarius cognosceretur illa prædicasse. Sic discipulis dixit, Hoc dixi vobis antequā fiat, vt cū factum fuerit credatis. Porro, vā cōminatio est æterna, & interitum æternū significat, iuxta sanctorū patrum Hieronymi, Chrylōstomi, & Gregorij doctrinam. Virtutes autē vocat miracula, quia sunt a virtute infinita, & hæc miracula facta sunt plurima in his ciuitatibus, quæ si in Tyro & Sidone olim fuissent facta, in cinere & cilicio pœniterent. Potest autē istud aduerbium olim referri ad præcedentia vel sequētia. De primō q̄ intelligatur in his ciuitatibus factas fuisse virtutes, quia iā diu erat q̄ Christus non prædicabat in eis. De secundo vt dicitur, q̄ olim egissent pœnitentiā. Ac si diceret, licet sint ciuitates gentiū, si prædicatū esset in eis egissent olim pœnitentiā, si non facerent eā nunc, id est, diu postquā prædicatum esset, sed olim, id est immēdiatē post prædicationē. In quo significatur q̄ facilliter ad Deum se cōuerterent. Recederent inquam ab iniquitatibus suis, assumendo opera pœnalis & satisfactoria, induentes ciliciū & cinere se operientes. Cōsuetudo namq̄ erat antiquis, vt pœnitentes induerēt ciliciū, & federēt in cinere, vt fecit rex Nininitarum & Daud dixit. Posui vestimētum meum ciliciū. Et filij Israël cum obfessa esset Bethulia cilicis fuerunt induti, &c. Vbi sunt qui dicunt ad pœnitentiā nō requiri dolorē, sed fat esse vitæ nouitatem, cū ex dñi ore audias pœnitentiā fieri in cinere & cilicio, vt per exteriora hæc signa, cordis intimus dolor significetur? Quemadmodū exultantes & gaudentes caput vnguētis vngent, faciē lauābant, & corpus nuptialibus vestibus adornabant: ita qui dolore & pœnitentiā cōtristabantur, cinerē in caput spargebant, fume-

Ioan. 1.

Luce. 5.

Esā. 38.

Ioan. 34.

Hier. in Pro.

e. 23. Chryl.

hom. 60. in

Matt. Gre.

hom. 9. in

Exerch.

Ioan. 3.

Psal. 68.

Iudith. 4.

bantq; pro voluptatibus & deliciis ciliis. Expende etiã quantũ malũ sit, bonis à Deo acceptis non bene vri. nã istę ciuitates ob hãc in Deũ ingratitudinẽ exprobrantur à Christo. Vtinã & tibi nõ similitur contingat, qui amplioribus donis auctus, ac locupletatus es. Vnde Dauid in Psal. orabat Deũ dicẽs, Aufer à me opprobriũ & contemptũ. Sed quid ais Dauid? Nõne cõtēptibilia & plena opprobriis elegit Deus? quomodo ergo dicis tu aufer à me opprobriũ & contemptũ, cũ contēptus, optimus sit propter Deũ acceptus, & sancti etiã contemptũ nõne desiderabãt? Considera quod Deus elegit mundi cõtēptibilia, non tamen Dei contēptibilia illi nãq; qui à mundo contemnuntur, magni sunt apud Deũ: sed non qui contemnuntur à Deo. Cauē ne Christo opprobrio sis, sicut isti Chorozaitæ & Capharnaitæ, quibus Christus exprobrat, cũ penitentiã nõ egerint. Exprobrari à mundo, optimũ est: à Deo autẽ, malum. Atq; ab hoc opprobrio Dei liberari cupiebat psalmista, ab isto tu liberaberis, si penitentiã egeris, & gratus fueris Dei beneficiis. Rursus obseruãdũ est, qd nõ dicit cõiunctim, Vt vobis Chorozain & Bethsaida, sed diuisim, Vt tibi Chorozain, & Vt tibi Bethsaida qd singulis sua propria pena redderetur. Vnusquisque n. (vt Paulus ait) onus suũ portabit. Deniq; cur Christus predicabat ciuitatibus nõ penitentiã acturis? Tyro autẽ & Sidoni, quas de peccatis cõmissis dolor erant habiturus, cur nõ predicabat? Occulta hæc sunt Dei iudicia, & inuestigabiles vię eius: Deus nemini est debitor. Præterea legẽ naturã dedit Tyriis & Sidoniis, in qua ante promulgationẽ Euãgelij saluari poterant, voluit autẽ Deus hãc gratiã præstare potius, quã gentib; . rãmen post Christi Ascensionẽ in cęlos, predicãtibus Apostolis Tyrus & Sidõ crediderunt. Sed iã Christũ sententiã proferentẽ aduersus impias ciuitates audiamus. *Verumtamen Tyro & Sidoni remissus erit in iudicio, quã vobis.* Minorẽ penã sustinebunt, quia ipsi non acceperũt legẽ, nec illis fuit predicatũ sicut vobis, Iudæi deteriores erant gentibus, quia isti naturã legẽ transgressi sunt: Iudæi autẽ hãc legẽ naturã & Mosaicã, & beneficia & documenta dñi spreuerunt, de illo nimis gloriantes, qd filij essent Abraham & Israëliti generis. Seruus sciẽs voluntatem dñi sui, & non faciens, vapulabit multis plagis. Ex his apertẽ colligitur, omnes in inferno non æquali penã esse puniendos. Sed vnusquisque iuxta demerita, alius intensius alius remissius torquetur. Sicut. n. in cęlo obiectiue omnes beati æquali gloria fruuntur, quia oēs videbunt diuinã essentiam nõ rãmen subiectiue, quia vnusquisq; magis aut minus beatificabitur secundũ capacitã meritorũ: sic omnes in inferno æquales sunt, quantũ ad carentiã diuinæ visionis, quia nullus in æternũ Deũ videbit, & in perpetuũ cruciabitur tamen in penã sensus & tormentorũ punitione, alius intensius & alius remissius cruciabitur, vt ex hoc contextu apertẽ colligitur. Sequitur. *Et tu Capharnai vltimẽ exaltata, vsque ad infernũ demergeris.* Intelligi potest de exaltatione in honorẽ per Christi predicatiõẽ, nã magnificẽ & honorificẽ cũ illa agebatur, cum Christus toties illic predicasset, & tot miracula fecisset. Ibi nãque sanauit seruũ Centurionis, & filium reguli, & paraliticũ quẽ desuper rectũ per regulas intromiserunt, & mulierem menstruo sanguine laborantẽ, & filia lairi suscitauit: ita vt Nazareitę dicerent Christo. *Quãta cognouimus facta fuisse in Capharnai,*

Psal. 118.

Ambr. ser. 3. in Psal. 118.

Galat. 6.

Rom. 11.

Luc. 12.

Matt. 8.

Joan. 4.

Luc. 5.

Matt. 9.

Luc. 4.

Matt. 4.

fac hic, & in patria tua. Et in hac ciuitate cepit prædicare, Penitentiã agite, & ideo dicit, qd fuit vique in cęlũ exaltata, Christi videlicet predicatiõẽ & miraculis. Vel hoc etiã intelligi potest de temporalĩ exaltatione, quia hæc ciuitas excelebat omnes alias Galilæę, vrbes magnitudine, nobilitate & rerũ omnĩ copia: de quibus gloriabatur. Quando verò ait, vsq; ad infernũ demergeris, potest intelligi vtroq; modo dicto, scilicet de dãnatione habitatorũ eius, quia nõ egerunt penitentiã, & sic realiter descenderũt in infernũ. Vel de honore temporalĩ, nã sicut magnis honorib; fuit locupletata, quia superba & rebellis fuit ad nihilũ descender: nã nũc nõ est ciuitas, sed tantũ manent fundamenta antiquorũ edificiorũ, in qua vel septem vel octo domos piscatorũ inuenies. Ideo ad inferos descēdes, quia præceptis meis superbissimẽ resististi. Et quia exaltata es vsq; ad cęlũ meo hospitio, & meis signis atq; virtutibus tantũ habes priuilegiũ, maioribus plesteris supplicii, quia his credere noluit: vt pena culpæ respondeat. Sicut homo tanto magis in cęlũ meretur exaltari, quãto minus de se in terra & humiliter iudicauerit: sic in inferno tãto maioribus suppliciiis est torquẽdus, quãto in terra de se magnificentiũ & sublimius exultauit. Ideo Ecclesiast. ait, humiliã valde spiritũ tuũ, quia vindicta impij ignis & vermis. Quapropter personã Dei sustinẽs Abdias de superbis ait, si exaltatus fueris vt aquila, & insidiosa posueris nidũ tuũ, inde detraham te, dicit dñs Iob etiã ait, si ascenderit in cęlũ superbia eius, & caput eius nubes attigerit: quasi sterquiliniũ in fine perdetur. Expēde etiã qd sicut hæc Capharnai, quia maiora dona receperat, & superbia elata rebellis & ingrata fuit Deo, maiori penã cruciatur: sic etiã maior pena plestetur qui maiora beneficia à Deo acceperint, si ingratitudinis nota fuerint reperti. Nathan Propheta vt ostenderet Dauid sui peccati magnitudinẽ, prius cõmemorauit beneficia & dona, quę ipse dauid à deo acceperat, dicẽs, Ego eduxi te de pascuis ouis, & c. atq; ideo Dauid grauius fuit punitus, quia maioribus donis fuerat cumulatus. Sic prælati, & religiosi qui ceteros oēs antecellũt literis, ingenio, sciẽtia, aut dignitate: illud secti diligẽter debet uoluerẽ, quantũ Deo teneãtur seruire, expectãtes arctissimã rationẽ Deo esse reddituros, quia post ingētia & tanta beneficia acre & terribile iudiciũ experiẽtur. Ideo dñs repulit plebẽ suã dilectã, quia post tãta beneficia nõ cognouit tẽpus visitationis suę. Dã dona in te collata magis ac magis crescit: rationes donorũ etiam crescere debet. Si verò in amplissimũ honorẽ prælati ascendi, si verbi Dei cõcõione plurimũ valueris, si scientiã omnĩ penetrãlia trãscenderis, si dignitate, honore, nomine, & fama vsq; ad sidera fueris elatus: ne superbias, ne te de illis indignẽ & arroganter glorieris, ne fortẽ Capharnai similis sis, quę solo iacet equata: nã si tu beneficiis, operib; nõ respõderis & humilitatis donũ in te tãtis beneficiis sublimato nõ splẽduerit, certo scias ex amplissimã dignitate in maximũ opprobriũ esse deuenturũ. Sed de his factis, vt autẽ scias qd non solũ tale iudiciũ patietur hi, qui Christũ & apõstolos nõ susceperũt: sed qui eius discipulos, prælatos, & vicarios despiciũt, verba eorũ nõ audiẽdo, nec ipsi obediẽdo, ideo ait, *Qui vos audit me audit.* Tã gratũ mihi est, ac si meis ipsi audirent, nã ego per meos loquor vicarios, & ipsi meã sustinẽt personã. Dixerat prius istis septuaginta discipulis qd salutarẽt hospites, prouiditq; hospitij signũ, & in cę-

Ecclesi. 10.

Abd. 1.

Iob. 10.

1. Reg. 17.

Luc. 19.

Greg. hom. 9. in euan.

Quasi.

Hebr. 11.

Exod. 16.

Deut. 18.

Ecclesi. 10.

Abd. 1.

Iob. 10.

1. Reg. 17.

1. Reg. 17.

Exod. 16.

1. Reg. 8.

Act. 7.

Ang. lib. 4.

ton. Don. c.

6. Ber. ser.

16. in cã.

tauit homines, vt illos susciperent, sicut prius in mũ di conditione præparauit homini domũ creans laticem & cibos: nunc autẽ penã illorũ qui eos noluerunt recipere, offendit. Nã sicut super his, quę hospitiũ dederũt Christi discipulis pax dñi requiritur: ita qui eos non audierunt, nõ qualecunq; seue peccatũ perpetrarunt, sed Deum ipsum cõtēperunt, qui per illorũ os loquebatur, & cuius personam ipsi representabant. Hoc dictũ est discipulis Christi, & prælati ecclesię, ac sacerdotibus, qui successores sunt Apostolorũ & discipulorũ Christi. In quo admonemur, quales erga rectores, pastores, & prælatos ecclesię, nos exhibere debeamus: nepevt eos audiamus, obediamus, & timeamus, obteperantes eorũ præceptis. Hoc est qd Paulus ad Hebr. ait, Obedite (inquit) præpositis vestris: qui illos non audit, Deum ipsum non audit. Vnde cum filij Israël murmurassent aduersus Moysen & Aaron, dixerunt illis: Nõ est murmur vestrũ cõtra nos, sed cõtra dñm. Nos enim quid sumus? Quapropter in Deuteron. loquens Deus de suo propheta dixit. *Qui verba eius quę loquitur in nomine meo audire noluerit, ego vltor existam.* Hominẽ non debes aspicerẽ, sed Deum, qui in eo loquitur, vt ipse hic dicit, verbo, quã loquitur sunt in nomine Dei. Nã etiã si ipse prædicator malus fuerit, Deũ qui per ipsum loquitur debes respicere, qui diuina & mirabilia sua virtute præclara & diuina opera per mala instrumenta potest operari. Eliã nãq; Propheta, qui per impiã reginã Iezabel in exiliũ exierat: coruorũ ministerio sustinuit. Cur ita? nõne tu dñe poterãs aquilas aut alias aues mfidiores iubere vt tuũ pascerent Prophetam? neq; permitteres ab immundis & cruẽtis auibus prouideri. Multoties. n. Deus per homines impios & malos solet suo populo doctrinam tribuere, & cibũ spirituale animabus præbere, quẽad modũ bonas carnes Eliã coruorũ ministerio. Tu vero comede, & accipe à manu Dei quod ipse mittit, vt Elias faciebat, neq; id scruteris, an qui ministrat, sit coruus, vel aquila, rectus, aut deterior, dummodo doctrinã cibũ sanus, & à Deo proueniat. Cũ Deus Samuelẽ Prophetã vocabat, Samuel ad Heli sacerdotẽ ibat, cogitans ab ipso vocari: nã vox Dei maxime assimilatur sacerdotis & prælati voci: & cogitate quod illud quod iubet, Deus iubet: siquidẽ per os Dei loquitur, qd ea non iubet quę sunt contra conscientiã: quapropter illis debes obedire, audire, venere rari atq; suscipere, & ea quę iubent humiliter operari. Quapropter in illos impudicũ os nõ conicias, ne tibi dicatur, Non est murmur vestrũ contra nos, sed contra dñm. Ne illos contẽnas, ne tibi dicatur, Non contēperunt te, sed me, ne regnẽ super eos, Ne fallẽ & duplici facie cũ illis agas, ne tibi dicatur. Nõ mentitus es hominibus, sed Deo. Ne morte rapida & inopinata moriaris, vt Ananias & Zaphira qui hoc fecerunt. Officiũ namq; sanctũ est, & honore dignissimum, etiã si ministri sint peccatores. Ex quo sequitur error Viclef, & aliorũ, quẽ confutat August. & Bernard. Et ideo venerãdi & suspiciẽdi sunt: nam si eos cõtẽnis, Deũ contẽnis, propter qd subdit Christũ Bernard. *Et qui vos spernit, me spernit: qui autẽ me spernit, spernit eũ qui misit me.* Cũ Deus pater & eius filius vnigenitus dñs noster Iesus Christus eiuẽdẽ sint essentia, & natura, qui spernit Christũ, spernit patrẽ, ipseq; Deus spernitur. Ille verò Christũ spernit, qui Pontificem spernit. Audiãt hæc & timeant isti infideles & impij Leuiticani, qui Papã Christũ vicarium in terris sper-

nunt & cõtẽnent, & os suũ in cęlũ ponunt, & sancto rũ patrũ decreta reiciunt: & cõciliis generalibus nõ obediunt. Videãt, quid Deus dicat: *Qui cõtēpnunt r. Reg. 2. me, erunt ignobiles. Et Esaias, Vt qui spernit, nõne Esai. 33. ipse spernens? Itaq; patribus nostris & prælati obediẽtia & reuerentiã impẽdamus, considerãntes eos nõ vt homines qualecunq; sed vt Dei vicarios, eius circa nos personã gerentes. Vnde B. Petrus, subdit i. Petr. 2. estote in omni timore dominis, non tantum bonis, i. Reg. 24. sed etiã discolis. Sic Dauid honorabat Saulẽ regem i. Reg. 26. Israël, quãuis malũ esse sciret, & proiectũ à domino: & noluit extendere manũ in Christũ dñi. Etiã si prædicator sit malus, officiiũ sanctũ & dñi est. Quãdo D. Petrus illã primã epistolã scripsit, nõ est dubiũ, quin vel Caius Caligula, vel Claudius, vel crudelis Nero imperarent: qui tres impij & sceleratissimi fuerunt: nihilominus tamen inquit Petrus. R. e. i. Petr. 2. gẽ honorificate: non est tuã personã considerare, sed dignitatẽ & autoritatẽ, quę Dei sunt, & Deũ in prælato honoras. Si prælatũ cõtẽnis, Deũ cõtẽnis. Quãdo Core aduersus Aaronẽ surrexit, summũ sacerdotiũ volens vsurpare, dixit Moyses ad Core & ad tribũ Leui, Audite filij Leui: Nũ parũ vobis est, & c. vt vobis etiã sacerdotiũ vendicetis, & omnis globus tuus fiet contra dñm? Nõ dixit, qd se exultit contra Aaronẽ Pontificẽ, sed contra dñm, vt cognosceres, idẽ esse cũ prælati, & cũ dñõ amulãtẽ exercere. Vnde Paulus ad Thessalonicenses, Scitis (inquit) quã præcepta dederim vobis per dominũ Iesum. Et subdit. Itaq; qui hæc spernit, non hominem spernit, sed Deũ: qui etiã dedit spiritũ suum sanctũ in nobis. Et ad Corinthios. Si quis vester Propheta est, aut spiritalis, cognoscat quã scribo vobis, quia Dñi sunt madata. Ad eũ. n. habebat Paulus autoritatẽ securi cãteri Apostoli & prælati, vt nunc habent eorũ successores. Vnde loquẽs dñs de sacerdotibus veteris legis dixit in Deuteron. *Qui superbierit nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tẽpore ministrat dño Deo suo, ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferens malũ de Israël. Sed sacerdotes nouę legis nõ minorẽ habent autoritatẽ, quã sacerdotes veteris legis: nã Paulus ad Hebræos docet multo præstantius esse Euãgelicũ sacerdotiũ, quã illud veteris legis. Ideo Paulus, Omnis anima potestati sublimioribus subdita sit, nõ . n. est potestas, nisi à Deo. Itaq; qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. In Actibus quoq; Apostolorũ dixerunt prælati. Visum est spiritui sancto & nobis. Vide diuinã autoritatẽ prælatorũ ecclesię, quapropter eorũ præcepta non oportet cõtẽnere: nã quãuis nõ intendãt obligare, vel res leuis sit, quã precipiũt, si ex eorũ cõtẽptu ea reliqueris, hac sola causa peccas, ratione contēptus. Eis ergo oportet obedire, quandoquidẽ vicem Christi gerũt. Ideo Christus apud Matthẽũ. *Qui ecclesiã nõ audierit, sit tibi quasi Ethnicus & Publicanus.* Nõ minus meretur inter Ethnicos etici, qui ecclesiasticas traditiones recusat, quã qui Euãgelium recusat. Siquidẽ reiectis ecclesię cõstitutionibus, Euãgelium quoq; abiici necessum est. Quod D. Basilius in libro de spiritu sancto planẽ testatur. Sed de his alijs satis diximus. Seruãda itaq; sunt cõcilia, & prælatorũ ecclesię decreta: dñs honorandi sunt sacerdotes & prælati. Ideo Cõstãtinus causas Episcoporũ noluit iudicare, dicẽs eos esse deos suos, & ab ipis omnia iudicãda esse: sed iã sanctiones ecclesię nõ seruãtur, excommunicatio: nes parui pedũtur, & dignitas sacerdotũ vilipẽditur**

1. Petr. 2.

Num. 16.

1. Thes. 4.

1. Cor. 14.

Deut. 17.

Hebr. 7.

Rom. 13.

Act. 15.

Matt. 18.

Bas. lib. de

spũ. c. 27.

In presat.

Luc.

à secularibus, Deus in praelatis & sacerdotibus ecclesie continetur. Tantum Deus honorat suos sacerdotes & praelatos, ut de ipsis dicat, Diis non detrahes. Considera eorum dignitatem, ut non solum sua dona illis comunicet, sed etiam suum nomen, ut dii etiam vocentur. Non angelis, sed hominibus dignatus est hoc communicare, sicut Moysi, quem constituit Deum Pharaonis. Non sic principes huius mundi facere solent. Quis, n. regum seruis suis quantumuis dilectis, regium nomen impoposuit? sed hoc quod nullus regum hominum quantumcunque dilecto tribuit, Deus Ecclesie praelatis & sacerdotibus concedit. Præterea non solum eos honorat, sed tantum diligit, ut dicat eis, Qui vos tangit: tangit pupillam oculi mei. Non dicit, qui vos persequitur, aut occidit, aut qui vos vulnerat, vel lædit, nec dicit, tangit brachium, aut pedem, sed pupillam oculi mei: cuius dolor acutus & intensissimus est. Denique ita causam illorum suam Deus iudicat, ut dicat, Qui vos spernit, me spernit. Docentur tamen hic, ne vindictam sumant de iniuriis & contumeliis ipsis illatis, cum Deus opprobrium & contemptum eorum suum esse dicat, Deus namque causam suam iudicaturus exurgit, & pro suo honore respondebit. Non ergo tristis animo sint sacerdotes, iniuria. n. illorum in Deum transit. Solutum igitur sit nobis, Deo hanc esse iniuriam illatam. Sicut contra ne extollamur, aut superbiamus, cum nos audierint, laudauerint, magnifica de nobis predicauerint, quia non est opus nostrum, sed Dei. Quando nos spernunt, Deum spernunt, sic quando nos honorant & audiunt, Deum qui operatur in nobis honorant, & audiunt. Quapropter nec de laudibus extollamur, nec in contemptu tristemur, Deus enim operatur in nobis. Hæc dixit Christus discipulis suis, cum eos mitteret ad prædicandum: quibus cum prospere & feliciter omnia succederent, redeuntes sui successus redemptori rationem reddiderunt, propter quod inquit textus. Reuerſi sunt autem septuaginta duo, cum gaudio, dicentes. Ita & nos deberemus Deo gratias agere propter opera quæ ipse per nos operatur, & per ea, quæ in eius nomine tanquam suæ gratiæ instrumenta perficimus, non nobis ipsis tribuere, nec honorem Dei furantes. Omnia flumina reuertuntur ad mare unde exeunt: nihilque est in rerum natura quod suum centrum non appetat, & ipsum desideret: homo autem peruersus & ingratus in his terrenis detineri cupit, & in illis perpetuari, veluti si aliquo beatitudinis lumine vel radio hominem beatum possent efficere, & tranquillum animum, & peccatum sustinere. In illu igitur reuere, quemadmodum hi discipuli fecerunt. In omni tempore quo Iacob in domo Laban habitauit, multos labores variasque animi perturbationes pertulit, sed statim ut à domo recessit, obuiam illi angeli extierunt. Dum mundo serueris & eius voluptatibus & blandimentis indulgeris, nullam perfectam quietem, nullam animi tranquillitatem inuenies: quemadmodum Iacob in domo Laban, propter quod in domo patris tui debes reuerti: ubi miram suauitatem, & ingentem spiritus consolationem inuenies. Ionas à Deo discedens, mare contra se elatum, procellas & ventos inuenit: sed ad Deum reuersus, in piscis ventre orans à reliquis laboribus liber & quietus remansit. Cum Deus totius boni fons & origo sit, & cum omne donum perfectum de sursum sit, descendens à patre luminum, si perfectum gaudium & quietem uolueris inuenire, in Deum reuere. Nihil enim suæ naturæ perfecte integritatem

Exod. 22.

Exod. 7.

Zacha. 2.

1. Thes. 2.

Eccle. 1.

Gen. 32.

Ion. 1.

Iaco. 1.

potest attingere, nisi in suo genere saluetur: cumque Deus genus totius boni sit, ita anima nostra sic intensius Deum desiderat, ut ad eum rediens, omnia bona consequatur. Ita in omnibus tuis laboribus postquam Dei iussa adimpleueris in ipsum cum discipulis suis reuere, agens ei gratias pro beneficiis tantis quæ per te ipse operatus est. Præterea quantum in hoc bene egerunt, reuertes ad Christum: tamen tanquam humanæ laudis & gloriæ vento inflati, non nihil sibi affumentes, dixerunt Christo, Domine etiam demonia subiiciuntur nobis in nomine tuo. Domine inquit. Qui non solum terræ & cælo dominaris, sed & demonibus, nam nobis tua gratia & virtute subiiciuntur. Bene confitentur, sed de miraculorum opere offeruntur: diuinorum namque donorum multitudine plurimum fuit causa ruinae, sicut in Ezechiele dicitur de Lucifero. Tu signaculum similitudinis, plenus sapientia & perfectus decore. Et paulo post, Eleuatum est cor tuum. Pessimum genus superbiæ est, dona diuina sibi tribuere: sicut ille stultus Phariseus dicebat. Gratiarum tibi ago, quia non sum sicut cæteri hominum. De his habentur in Deuteronomio. Manus mea excelsa, & non Dominus fecit hæc omnia. Hos compescet dominus dicens, Ne dicas in corde tuo, cum deleuerit eos dominus Deus tuus in conspectu tuo. Propter iustitiam meam introduxit me dominus in terram hanc posiderem. Aliud genus superbiæ est non ita malum, illorum qui partim humiliantur, gratias agendo, & partim efferuntur inepte exultando, sicut isti discipuli qui gaudebant, cum demones eiecissent, attribuebant tamen hoc non sibi, sicut Phariseus ille, sed Domino, atque dixerunt, In homine tuo. Ideoque aliquid habebant commendatione dignum, scilicet, quod reuertebantur in sortem totius gratiæ, donum susceptum cognoscentes, & gratiam illi offerentes. Et ideo sanctus Iob. Numquid mittes fulgura & ibunt, & reuertentia dicent tibi, Adsumus? Vadunt fulgura quando doctores miraculis coruscant, & superna reuertentia corde in Deum conuerso, auditorum corda transfigunt. Reuertentes dicunt adsumus, cum non sibi, sed Dei virtutibus tribuunt quidquid fortiter se egisse cognoscunt. Tales sunt viri perfecti sub quorum persona dicit Esaias, Omnia opera nostra operatus es Domine. Et in Psalmo etiam, Non nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Laudabiles igitur erant, in hoc quod Christo gratias referebant, & fatebantur in nomine ipsius eiecisse demonia: sed digni reprehensione, eo quod de potestatis altitudine efferantur. Admonet locus iste vanam gloriam fugere, nam graue damnum spirituali viro inde poterit euenire, si humanæ laudis gloria fuerit allicitus, & si opera quæ fecerit, sibi ipsi arriserint & placuerint. Veluti à Basilisci facie eam debes fugere: nam si te ipsum incautum & improvidum accipit, oculorum ictu morieris: sed si tu eam prius prouideris, & suæ rationis paruum fundamentum cognoueris, ut de tuis operibus arroganter præsumas, de illa gloriosum triumphum facile reportabis. Deus in omnibus operibus suis laudatus sit: non autem homo qui vile instrumentum suæ virtutis ostenditur. Videbatur Moysi se manum sanam habere, sed cum in peccus eam introrittebat, & iterum foras eiciebat, lepra cooperta videbatur. Si tua opera sana & recta tibi videntur, tecum diligenter considera, quæ requirantur circumstantiæ ad hoc, ut opus sit rectum, & inuenies lepra non carere, si ad id faciendum ven-

Ezechi.

Luc. 13.

Deut. 31.

Deut. 10.

Iob. 31.

Esai. 26.

Psalm. 118.

De Basilisci

Amb. ser. 10. in Psal.

118.

Exod. 4.

to ali-

to aliquo humanæ laudis raperis. Quid habes, quod non accepisti? Perditio tua ex te Israël, tantummodo auxilium tuum ex me. Si præterita aspicias, multa inuenies fecisse, de quibus nunc te pudeat. Si presentia consideras, te mille periculis in hac lachrymarum valle circumdatum videbis. Si in futura oculos conicias: timendum tibi potius erit, terribilia Dei iudicia, quæ super te ventura sunt contemplans. Timidus potius naque & cautus in hac vita debes ambulare, quam lætus & alacris: quandoquidem ista bona opera quæ nunc facis, nescis an eis sint accepta, an si parum vel multum temporis in eis perstiteris. Qui stat (inquit apostolus) videat ne cadat. Sed ad contextum. Et ait illis, Videbam Satanam sicut fulgur de celo cadentem. Dupliciter potest hoc exponi. Primo sic, Dixerat discipuli, Domine etiam demonia subiiciuntur nobis, hoc est, non solum alia miracula fecimus, sed etiam quod maius est, demonia subiiciuntur nobis: & de hac nouitate miramur. Quibus responderet Christus. Videbam Satanam sicut fulgur, &c. Ac si diceret. Istud non est aliquid noui, nam ego vidi eum cadentem tanquam fulgur de celo. Secundo potest exponi, quia discipuli quasi adhuc imperfecti iactantes se, hoc dixerunt. Christus autem ne factis miraculis superbiarent, adduxit exemplum Satanæ qui à celo cecidit propter suam superbiam: ne ipsi similes caderent propter animi elationem, sicut Satanus. Quare Dominus Iesus ut optimus medicus animarum, ut roboraret suorum discipulorum animos aduersus pestiferum morbum inanis gloriæ proponit exemplum Luciferi, qui ob superbiam à tanta & tam suprema felicitate licet non à perfecta beatitudine deiectus est: quia de donis à Deo acceptis insolenter gloriatus est. In præclara dignitatis sublimitate cælestibus sedibus quiescebat, tamè ob animi tumorem ad ima Tartara est detrusus. Sic Esaias de eo sub nomine regis Babylonis ait: Quomodo cecidisti Lucifer qui mane oriebaris, &c. Sic Adam eiecus est ob superbiam ex paradiso: & Saul à regno. Vnde dixit illi Samuel: Cum esses paruulus in oculis tuis, caput in tribus Israël factus es. Pro eo quod abiectus sermonem Domini, abiectus te Dominus ne sis rex. Ideo beatus Iob de superbis ait. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent. Diabolus enim sicut ipse cecidit, vult omnes cadant: quando verò aliquem in statu humili non potest frangere, curat aliquo dignitatis gradu eum sublimare, ut inde præcipitet. Hoc exemplum Satanæ adduxit Christus istis discipulis, eis insinuans, ut qui admodum Satanæ superbiarum, ad eius modum præcipitabitur. Sed singula verba expendamus: omnia namque obseruatione sunt digna. Primo ait, Videbam Satanam: quia Christus sicut Deus intellectualiter videt diaboli ruinam, principaliterque efficit. Vnde in libro Iob. Prudentia eius percussit superbum. Per Ezechielem quoque Christus testatur, Tu Cherub extentus & protegès, & posuisti te in monte sancto Dei, &c. Et peccasti & ceci te de monte Dei, & perdidisti te o Cherub. Eleuatum est cor tuum in decore tuo, & perdidisti sapientiam. Secundo ait, Sicut fulgur assemblans eum fulguri, tunc propter agilitatem descensus, & quia fulgur in suo origine habet lucem, quæ cum parum duret & cito extinguatur, simul cum suo casu in tenebras conuertitur. Sic etiam diabolus cum in luce gratiæ & claræ cognitionis à Deo creatus fuerit, parum temporis in ea persistens, è celo cecidit, & in tenebras detrusus est. Ideo non dixit quod erat fulgur, sed sicut fulgur, quia

1. Cor. 4. Quidam.

1. Cor. 10.

Esai. 14.

Gen. 3.

1. Reg. 15.

Iob. 31.

Iob. 26.

Ezec. 28.

lucem amisit quam habebat in principio. Notabis præterea quod de Christo etiam infra nosser Lucas inquit, Luc. 17. quod veniet ad iudicandum, sicut fulgur de celo coruscans, sed magna est differentia. Veniet Christus sicut fulgur in iudicium, & Lucifer etiam sic descendit de celo, sed Angelus de celo, & Christus desuper cælum. Ille tanquam fulgur, qui prius lucet & postea fæcet: sed Christus descendens bonos suo lumine iustificabit, malos autem comburet, & accendet. Præterea ille cecidit, Christus tamè veniet: nam in casu insinuat: tur poena, & quod violenter & inuitus descendit, sed quæ dicitur, veniet, ostenditur Christi voluntas libera, imperium, atque dominium, quo ad iudicandum est venturus. Tertio ait, De celo cadentem. Ex hoc patet diabolus bonum fuisse & creatum in celo in statu gratiæ: nam qui de celo cecidit, in celo fuisse necesse est. Sed quomodo de celo cecidit, cum Esaias dicit, dixisse, In cælum ascendam? Si erat in celo, quomodo dicit, ascendam in cælum? Dicendum, quod in loco Empireo conditus fuit, & ibi erat. Sed cum dixit ascendam in cælum, de benedicta Trinitate intelligendum est, quia ad Dei excellentiam aspirabat. Expende autem quomodo peccatores puniuntur in suis peccatis. Voluit suum regnum magnificare Pharaon, & ideo persequebatur filios Israël: & hæc fuit causa sui regni deuastationis, & sui ipsius perditionis. Satanus extollit voluit, & ideo in infernum est detrusus: serpens quia hominem in miserimam seruitutem deiecit: ideo ille prostratus est, cum prius erectus incederet. Vnde dictum est ei. Super peccus tuum gradieris. Et quia in ore habuit mendacium, ideo in ore eius positum est venenum: ac etiam terram veneno infectam & à Deo maledictam propter peccatum hominis comedit, vnde dictum est ei, Terram comedes omnibus diebus vitæ tuæ. Et quia mulierem decepit, deietum est ei, Inimicitias ponam inter te & mulierem, & semen tuum & semen illius. Mulier etiam quia in edendo cibo prohibito peccauit, ideo in fructu sui vteri est punita: ideo dixit illi Deus, In dolore paries filios. Et quia ad dictum serpentis, Eritis sicut dii, superbiit, ideo Deus humiliavit eam, & dixit, Sub viri potestate eris. Et vir quia ad dictum mulieris in solo esu peccauit: deo in labore quaerendi sibi cibum est punitus. Vnde dictum est ei, Quia comedisti de ligno, de quo præceperam tibi ne comederes: maledicta terra in opere tuo, in laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ tuæ. Similiter quia angelus superbi ascendere voluit, & altissimo assimilari: deiectus est serpens antiquus, & humiliatus vsque ad infernum, sicut fulgur cecidit de celo. Docemur hic superbiam tanquam perniciosam pestem fugere, & alta mundi non concupiscere: cum ex hoc contextu pateat, quantum Deus superbiã odiat, ut Angelum, qui adeo excellentis naturæ & conditionis erat à felici statu omni bonorum genere affluentem deieceret. Vnde beatus Petrus, si Deus Angelis peccantibus non pepercit, sed rudetibus inferni detractus in Tartarum tradidit cruciados, &c. Sceptrum & coronam regiam inter omnia vitia detestabilis superbia obtinet, secundum illud Esaiæ, Væ coronæ superbiæ. Atque ita suis seruis & ministris vitium hoc comitatus incedit: nam secum ferè reliquam vitiorum omnium cateruam adducit. Ideo Ecclesiasticus ait, Initium omnis peccati superbia: & qui tenuerit eam maledictionibus replebitur. Ex suo principio nascitur hæresis: nam ignorantia non hominem hæreticum facit, sed superbia. Et sic Deus hoc vitium

Esai. 14.

Exod. 1.

Genes. 3.

2. Petri. 2.

Esai. 28.

Eccle. 10.

Amos. 6.
Prou. 3.
Eccles. 10.
Esa. 14.

Hester 3.

detestatur, vt dixerit per Amos, Detestor ego superbia iacob. Idē Salomon in Prouerbiis. Et Ecclesiasticus ait, Odibilis Deo & hominibus superbia. Ob id Deus superbiū odit, nam Dei honorem & gloriā sibi vendicat, quē nemini voluit dare: & aliquo modo videtur seipsum Deū facere, volens sicut Deum adorari, sicut fecit superbus Aman. Ab hominibus abhorretur, cū ipse solus imperare velit. Reliqua vitia secū sodalitatē admittunt: lusor, edax, luxuriosus similibus gaudet: maledictus verō superbus gaudet esse solus: omnibus imperare, ab omnibus aestimari & laudari cupit, neminē secum paritur. Duo superbi non possunt simul habitare: nam alter alterū curabit destruere, vt vnus solus maneat. Iniquioris sunt naturæ & cōditionis, quā irrationabiles bestię: quādoquidem experimur animalia eiusdē speciei simul habitare, solus superbus se solū cupit videre, & nullā societatem admittit. Sed Christum audiamus. Ecce dedi vobis potestatem calcandi supra serpentes & scorpiones & super omnē virtutē inimicū, & nihil vobis nocebit. Per serpentes & scorpiones intelligit hic Christus demones, quia ipsi discipuli dixerāt, quod eis subiiciebantur: ex quo vide quātum subiciat hominem peccatū cū diabolus qui spūs erat preclarissimus propter peccatū ita est abiectus, vt assimilatur istis animalibus venenosis, non propter naturā quæ quidē bona est, sed propter virū & venenum iniquitatis eius. Vnde David in Psal. assimilauit eum draconi, cū dixit Deo, Draco iste quem formasti, ad illudendum ei. Petrus etiam dixit illum esse leonem: & Ioannes in Apocalypsi dixit, Eiectus est diabolus qui est serpens antiquus. Videas & tu quod talibus peccatū assimilari. Vnde regius Propheta, Homo cū in honore esset, nō intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similibus factus est illis. Ioannes vocauit peccatores genimina viperarum: quod iam vidimus in tertio capite huius. Christus vulpē dixit esse Herodem: & Paulus scribens Romanis, de peccatorib⁹ dixit, Mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinē imaginis corruptibilis hominis & volucrum, & quadrupedum & serpentium. Quid obfero superbus representat, nisi leonem? quid vorax, nisi lupū? quid duplici facie incedens, nisi vulpē? quid furiosus & effrenatus homo, nisi tigrem? Et sic de reliquis peccatoribus, quos scriptura diuersis animalium generibus cōparat. Attende obscuro & confidera, quod cum aliquod peccatū cōmittis, in hunc miserum & infelicē statum descendis cū Deus te nobilē creaturā ad sui imaginem & similitudinē miris virtutibus & dotibus cōdiderit & illustrauerit: cūq; voluptatis vitiiis & blandimentis te tradideris, mineris simile fieri in mūdissimo sui, qui totus semper immunditiis & luto demergitur. Te ipsum obscuro pudeat, & verecundiæ velū faciei impone, te ipsum fuge, quemadmodū serpentē, basiliscū, aut draconē fugeres, siquidem peccatis tuis talis effectus es. Præterea locus iste potest etiā intelligi, quod dederit Christus illis discipulis virtutē calcandi corporaliter & absque læsione super quæcumque animalia venenosa, vt legitur in Deuteronomio. & Psalmo, Super aspīdem & basiliscū ambulabis & conculcabis leonē. Et Christus etiā in Marco dixit, Serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint non eis nocebit. Paulus viperam adherentem manui suæ exulsit in ignem & Ioannes Euāgelista vas veneno plenum bibit, nihil ei nocuit. Nihil enim venena, nec venenum ha-

Psal. 103.
1. Petr. 5.

Apoc. 12.

Psal. 43.
Matt. 3.
Luc. 3.
Rom. 1.

Deut. 8.
Psal. 90.
Mar. 16.

Act. 18.

benia apostolis nec Christi discipulis nocere potuerunt. Veruamen in hoc nolite gaudere, quia spiritus subiiciuntur vobis. Quia hæc dona sine Dei dilectione haberi possunt, vnde Dñs alibi dicit, Multi dicent mihi in illa die, Dñe dñe, nōne in nomine tuo propheetauimus, & in nomine tuo demonia eiicimus, & virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquā noui vos, Discedite à me qui operamini iniquitatē. Christiana & sancta perfectio non consistit in faciendis miraculis, nisi in Deo amando & diligendo. Vnde Paulus, si linguis hominū loquar & angelorum, charitatē autem non habeam, &c. Ideo vanitas est, hominē in aliquo creato gaudere, nisi in Dei amore, qui sanctā, rectam, & securā reddit conscientiam. Quapropter Paulus non in miraculis multis, quæ fecit gloriabatur, nec in eiectioe demonū, sed tantum gaudebat in testimonio suæ bonæ conscientię, vt ipse Corinthiis scribens dixit. Nōne dñe & nos aliquando sumus gauisuri? Semper tristes debemus incedere: non, sed gaudeat non tamen quia demonia subiiciuntur vobis. Sed in quo? Gaudeat autē, quoniam nomina resera scripta sunt in cælis. D. Hieronymus in cōmentariis super Esaiā, explicans illum locū, Complicabuntur celi, vt liber: per hoc, quod nomina discipulorū scripta sunt in cælis, intelligit eos, quorū nomina scripta sunt in libro vite: & ita eos, quos Ieremias dicit scriptos in terra, dicit scriptos in libro mortis. Vide quomodo Christus multis reuelauit suā prædestinationē: vt istis septuaginta discipulis, qui oēs, vt ex hoc contextu apparet, fuerit sancti & beati: meliusq; quantum ad hoc & præstantius fuit collegiū septuaginta, quam duodecim Apostolorum, quia ex duodecim apostolis vnus fuit dānatus, tamen isti oēs fuerit salui, & ideo oēs isti septuaginta discipuli in hac vita fuerunt certi de sua saluatione, cū à summa veritate hoc audierint. Sic Apostoli fuerunt certi de sua saluatione, qñ iam Iudas fuerat egressus, & pollicitus est Christus se daturum illis spiritum sanctum, vt maneret cum eis in æternū & etiā vt Lucas ait, dixit illis, Dispono vobis regnū, sicut disposuit mihi pater meus, &c. Sed hæc verba, Nomina vestra scripta sunt in cælis, non Apostolis, sed tantūm istis septuaginta dicta sunt. Paulus etiā sicut duodecim Apostoli, & isti discipuli reuelationem habuit suæ saluationis, cū Timotheo dixit. De cætero reposita est mihi corona iustitiæ. Et talē reuelationem habuisse de beatitudine Clemētis, & cæterorum sibi coadiutorū: testatur epistola ad Philippenses, vbi ait Apostolus, nomina eorum scripta esse in libro vite. Paulus enim nihil affirmavit, quod non verissimum esset. Beatam virginem habuisse etiam hanc reuelationem notissimum est, cū dixit, Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Similiter Ioānes Baptista cū à Christo laudatus est mirifice. Sequitur in litera, in ipsa hora exultauit in Spiritu sancto, & dixit. Hoc est ex motione Spiritus sancti, qui animā Christi in vniuersis direxit, gubernauit, & mouit. Dona spiritus sancti faciunt mentem creatam bene atque facili ter dirigi & moueri ab spiritu sancto: sicut virtutes morales faciunt appetitū sensitiuum prompte moueri & gubernari à ratione. Exultauit itaq; in Spiritu sancto ex actu seu dilectione procedente ab Spiritu sancto. Nō est intelligendum quod antea in gaudio interiori non fuerit, sed interioris gaudij quædam signa nunc exterius demonstrauit, ideo conuenientissime dixit, exultauit.

Matt. 7.

1. Cor. 13.

2. Cor. 1.

Esa. 34.

Ierem. 23.

Ioan. 11.

Luc. 22.

2. Timot. 4.

Philipp. 4.

Luc. 1.

Matt. 11.

exultauit. Exultatio nāque dicitur quasi extra se salratio: qñ videlicet ex abundantia gaudij interioris, signa lætitiæ foras erumpunt. Et debes obseruare, quod nunquam exultat Christus de alia re nisi de salute animarum: & de bono spiritali, & profectu discipulorum. Sic nos exultare oportet in conuersione gentium, in vnione fidei, in pace, charitate, & felicitate proximorum. Sed multo aliter fit, cū de illorū ruina, infelicitate, defectibus gaudemus, hæc omnibus de illis prædicantes. Nō sic Paulus qui expleto Christi gaudebat in proximi bono. Vnde ad Philemonē ait, Gratias ago Deo meo, semper tui memoriam faciens: gaudium. n. magnum habui in charitate tua. Dicamus ergo siquid felicitate cesserit, exultare non humano affectu, sed gaudio spiritali: non nobis vllam gloriam arrogantes, sed gaudentes de bono proximorum. Sic faciebat dilectissimus dñs Ioannes, cū dixit Maiorē horum non habeo gratiam, quā vt audiā filios meos in veritate ambulare. Charitas siquidē veritatis cōgaudet: sapius. n. legimus sanctos super victorias inimicorū dñm collaudasse: quemadmodum in Exodo dicitur, quod cecinerunt Moyses & filij Israël cædem hoc dño: cantemus dño gloriose, n. &c. Sic Delbora & Barac super occisione Sisaræ. Itē Iudith in occisione Holophernis. Quāto magis hic super potestate hominibus fidelibus data supra inimicos, & eorum profectu? Sed quid Christus dixerit, exultans de vtilitate & profectu discipulorū, audiamus. Confiteor tibi pater domine celi & terre quia abscondisti hæc, &c. Sēntentia est philosophi, quod actus acti uorum sunt in patiente disposito. Cū. n. sol maneat oritur, experientia est compertum, quod in ceram reflexens, eam mollificat, si verō in lutum, ipsū indurat. Vnde prouenit, quod vnus & idem radius solis tam diuersos effectus producat: & certe non ab alio nisi à subiecti dispositione. Naturale est ceræ calore liquefieri, vt etiam luto eodem indurari: Vna & eadē causa tā varios & distinctos effectus producit, vt liquefacere & indurare, & non ob aliud nisi ob diuersas materiei naturas. Idem videmus cōtingere in negotio animæ nostræ: nā prædicatorē ex verbi Dei concione proficere vel non proficere: nō tam in eorum verbis ornatu & cōpositis, non rā doctrina mirifica nō voce & actione consistit, quā aduentum animorū præparatione & dispositione. Et hinc prouenit, alios ē concione contritos, deuotos, Dei spiritu agitados, domū regredi: alios verō ipsos concionatores spernentes, & eorum doctrinā irridentes Miri certē est vnum & idem verbum ab eodem ore prolātū, tā diuersos effectus causare & producere. Vnusquisque ē concione colligit secundum dispositionē & intentionē quam affert. Quod nunc videmus contingere idem quando Christus Redēptor noster in mundo prædicabat, fiebat. Multi totius ex ciuitate illa Capharnaum, quæ caput erat totius prouinciæ Galilæe suas cōciones frequētabāt, ingensq; multitudo semper eum sequebatur: cumq; multi essent numero. ita res quæ ipsos mouebant ad illum audiendum, plurimæ erant. Alij nimia curiositate vt viderent, quid diceret ille, quem omnes gentes laudabant, & cuius famam & gloriam in sidera vsque extollebant. Alij vt ab eius ore sensum scripturæ germanum, & diuinarum literarum explicationem audirent Alij verō humili sinceritate suā salutem desiderantes, occurrerant. Erant enim in illa multitudine & conuentu audientium Rabini quidā suis literis & scientia inflati

sua propria sententiā astricti, ingenio suo fidentes potius arrogatiā & superbia inflati, quā pio in Christum affectu. Qui verō humiliter de se sentiebant, pio affectu & sinceritate ipsum audientes, recte Christi verba percallebant, & quo illorū tenderet sensus: sapientes autem suis literis inflati ieiuniā sensu verborum Dei remanebant, neque celsitem doctrinam capere poterant. His habitis accesserunt humiles & pauperes Christi discipuli, exultantes & gaudentes quæ fecerant magnalia ipsi Dño narrātes: Diuini autem pastor, aliorum considerans cæcitatē, aliorum verō incommodum & vtilitatem: & quæadmodū ignorantes & humiles diuina mysteria percallebāt, vtq; superbi & inflati, illa non valerent intelligere: oculos in cælum coniciens, exultans in Spiritu sancto ad æternū patrem se conuertit, & inquit, Confiteor tibi pater domine celi & terre, quia abscondisti hæc, &c. Cōmuniter quos ego potuerim expostores vidisse, vel ex sanctis doctoribus antiquis, vel ex modernis, hi omnes & glossæ declarant, verbum confiteor, non hic accipi pro confessione peccatorum, sed pro eo quod dicimus, gratias agere & ita interpretatur. Confiteor tibi pater, idem esse, quod gratias tibi ago. Veruntamen etiā si hic omnes dicant, Christum patri æterno gratias agere, laudare, ac benedicere, nunquā tamen sensus hic nec quadrare, nec intellectū satisfacere potuit. Absit vt ego velim condemnare, quod tot tantiq; sapientes simul & docti asfirmarunt: bene tamen scimus, Pygmæos gigantum humeris impositos, plusquam ipsos gigantes videre. Quantum verō ego coniectari possum verbū confiteor, idē hic significat, quod idem sentire, vel cōcordare. Ita codex Græcus D. Lucæ habet, in qua lingua fuit scriptū Euangelium hoc εὐμαλογοῦμαι, quod idē est, ac concordare. Idem in Græco D. Matthæi. Et hinc prouenit δμολογία quod est concordia. Et sic vocabulum hoc adeo est extensum, vt etiam iurifconsulti quando partes in idem conueniunt vocēt omo logare. Propter quod reprehensione est dignus quidā modernus, qui in translatione quā edidit noui instrumenti abstulit verbum, confiteor, & posuit gratias ago, cum in Græco reperiret εὐμαλογοῦμαι, & cū esset latine & græce eruditus, nescio certe cur translulit gratias ago, nisi forte voluerit potius translationes cōmunes sequi, quā græcum codicē, in quo certe minorem rationem habuit. Atque ita verbum confiteor rectē positum est, & ideo nequaquam tollendum, cū nostra communis trāslatio melior sit. Constituamus nunc esse hic quatuor vel quinque sapientes ac docti de aliqua re disputantes, cumq; disputationem alter alteri dicat, fateor te habere rationem. Ac si diceret. In tuam sententiā eo, ambo conuenimus. & in disputatione cōformes sumus. Et ita illud philosophi intelligitur, confesse sese habent. Ratio vera conuenit & conformis est appetitū bene recto & gubernato. Vult igitur Christus hic dicere, Pater mi, domine celi & terre quod hæc mysteria mundi sapientibus & prudentibus sint abscondita, & vt reuelentur & manifestentur humilibus & paruulis, bene mihi videtur Humana enim volūtas pater mi diuine voluntati conformis est, atque ita dico id bene factum esse. In hoc ego & tu pater conuenimus, vt humilibus & paruulis hæc aperta sint, sapientes autem ieiuni & vacui maneat: quia præuaricatores & rebelles fuerunt. Sed quid hoc domine, quod cum

peccatores saluos facere veneris, humilisque pius & suauis mundum sis ingressus, signis exterioribus gestu & facie gaudes & exultas peccatorum perditione? (hoc enim verbum exulto significat.) Vult Deus hominum salutem voluntate signi: sed voluntate beneplaciti, que conformis est voluntati diuinæ eum laudat, quia gloriosus est in punitione & iustitia peccatorum. Equalem honorem & laudem iudex sibi adquirent, cum furem & homicidam suspendit, & cum innocentem & infontem relinquit. Latro nãque sic bene apparet in cruce suspensus, vt etiam sacerdos in altari orans. Cum enim Pharao populum Israëliticum perqueretur, ipseque & eius exercitus mari essent immerfi, Dei populus suum neum laudauit, & exultauit in spiritu, & cantauit tympanis dicēs, cantemus domino, gloriosè enim magnificatus est, &c. In Apocalypsi sancti & iusti etiam Deum laudarunt, & exultantes dixerunt: Alleluia, vociferantes & gratias Dño reddētes: quia destruxerat & deiecerat Babylonicam illam mulierem, quæ omnes gentes interficiebat. Sic Christus hic exultauit in spiritu approbans Dei punitionem, & iustitiam iudicium, vt superbi in pœnam suæ malitiæ & obstinationis puniantur cœcitate & ignorantia mysteriorum Dei. Expende quod vocat illum Dñm cœli & terræ, nullum aliud nomen ei imponens: quod certè mysterio nõ vacat. Nam cum Christus superflua nequaquam loqueretur, his verbis in memoriam redigit expulsionem illam angelorum è cœlo, & approbationem & electionem bonorum angelorum qui in cœlestes sedes fuerunt accepti. Hęc electio & reprobatio, quæ nunc fit in terra: illi quæ in cœlo fuit facta correspondet. Ita pater sicut è cœlo angelos superbos & elatos, (qui suis oculis sapientes & prudentes iudicabantur) eiecisti eos in abyssum tenebrarum & miserè mittens, eos autem qui iactantiã & superbiam fugientes, humiles ad te accesserunt, diuino tuo consilio elegisti: sicut inquã, hoc in cœlo tanquam in regno tuæ hereditatis fecisti, nunc etiam in terra tanquam illius dñs hos arrogantes, & qui se sapientes iudicāt, reiciis & reprobas, humiles autem eligis tuis vberibus lactandos, quia à tua voluntate tanquam à paterno ore pendent. Porro sapientes vocantur quantum ad notitiã diuinorum: prudentes autem quoad humanarum rerum cognitionem. Sapientes erant & prudentes illi scribæ & pharisæi, quia doctissimi erant in lectione diuinorum voluminum, & prudentes in seculari scientia & in rebus agendis: quapropter quia alijs doctiores erāt & sapientiores, superbiebant, & Christi doctrinam contemnebant, suo ingenio confidentes. De his ait Esaias: Væ qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Hęc est ignara mundi sapientia quæ stultitia est apud Deū. De qua Paulus Corinthiis ait, Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo, Vbi sapiens? Vbi scriba? Vbi inquisitor huius seculi? Nõne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi? His sapientibus & prudentibus mundi, diuina mysteria absconduntur, vt hic inquit Paulus, Sapientem iudicat mundus eū, qui sua vitia dissimulās, honores, diuitias, dignitates acquirere scit: insanum, amentem, & stultum eum prædicans, qui hæc contemnit, & tanquã vile stercore reicit, & fugit. Secundum illud quod mali de bonis loquentes dixerunt. Nos insensati vitæ illorum estimabamus insanã. Sapientes mundus existimat eos, qui rerū cupidine & appe-

Exod. 14.

Exod. 15.

Apoc. 19.

Apoc. 14.

1. Cor. 1.

1. Cor. 1.

Sap. 2.

titu insatiabili suum studiũ & curam collocant in parandis sibi diuitiis, & qui ita non viuunt stulta mundi sapientia sine mente & intellectu prædicat. Sapiens quidam huius seculi apostolo Paulo dixit, Insanis Paule, multè te litera ad insanã conuertunt. Quæ admodum hic cum non intelligeret mysteria quæ Paulus prædicabat, iudicauit Paulum amentem: ita mundus omne id quod suo hebeti ingenio nequit intelligere tragicœdiam aliquam, aut meram insanã putat. In domo Herodis Christus velut insensatus & stultus niuea veste fuit indutus: nam mundi sectatores Dei sapientiam non intelligentes, insanã putant. Cum Christi sapientia omnem humanũ caput superet, ideo mundus eam contemnit: quem admodum contingit, vt hoc nomine appellemus id omne quod nostrum ingenium superat. Dux enim rebus bellicis & periculis iam expertus, quando aliquod stratagemata in inimicos diligens molitur, qui de illa re parum cognouerunt ipsum ducem & eius opus inane & insanum existimant. Et sic non mirũ cum humanam capacitate diuina sapientia superet, si ab hominibus contemnatur, & insaniam existimetur, vt sapiens persona mundanorum dixit, Sol iustitiæ non illuxit nobis. Non loquitur de sole, qui mundũ illuminat, quando quidem radios suos super bonos & malos spargit: sed de illo sole iustitiæ & diuino splendore diuinæ sapientiæ cuius claritatẽ mundani hippoculis non valuerunt sustinere Moses cum esset in Ægypto sapiens & eloquens erat: cū verò Deũ est alloquutus, mutum & elinguem dixit se esse. Sapientissimus fuit Salomon, sed suam sapientiam cum diuina conferens, insanissimum se iudicauit: neque sapientiam hominum cum illo esse. Filij huius seculi in generatione sua sapientiores sunt & prudentiores: & ideo dixit sapiens, quod sapientia hominum nõ erat cum eo, sed Christi sapientia quam mundus stultitiam existimat. Lege Hieronymum, de viro perfecto ad amicum ægrotum: quæ incipit. Ecce iterum ad te scribo post medium in 4. tomo. His Scribis & Pharisæis qui erant sapientes & prudentes corã oculis suis Dei sapientia absconditur, quam ipsi neque attingebant, nec intelligebant: paruuli verò, quibus reuelatur, sunt humiles, & parum de suo ingenio confidentes subiciuntur Deo. In Græco est insantes *υμπερβουλον* in ætatis progressu, qui nesciunt loqui: qui que omnem sui curam & fiduciam in nutrice collocant. Ita nos id deberemus facere, vt ait beatus Petrus, Quasi modo geniti infantes sine dolo, &c. His paruulus Deus sua secreta pandit: vacuos & ieiunos superbos & arrogantes relinquens. Superbi (ait Deo sancta Judith) non placuerunt tibi ab initio: Venit æterna patris sapientia, vt se cõmunicaret paruulis & humilibus. Qui humiliter & animi sinceritate ad sapientiæ fontem accedebant, non vacui abibant. Nõ arrogantibus & inflatis, sed humilibus, qui Deo subiciuntur, diuinæ sapientiæ aqua tribuitur, quæ tanquam saluifera & à perenni fonte dimanans hominum corda implet. Ideo bene in Prouerbis legitur, Vbi humilitas, ibi sapientia, Quemadmodum Lege Augustina natura nihil vacuum patitur: ita, quod si supra cœlũ de verbis esset aliquis locus non repletus: terra ipsa ascenderet. Domini ne illud inconueniens sequeretur: sic gratia statim per Mariam vt cor superbia & vanagloria vacuũ est, de cœlo descendit & implet. Nullũ locũ sapientiã diuinã inuenit in corde iactantia & sui ipsius amore pleno, cui obsecro cõmunicatur: cordi nulla arrogantia se ipsum iactantẽ.

Mat. 24.

Mat. 27.

Sap. 5.

Exod. 4.

Pro. 30.

1. Pet. 2.

Judith. 9.

Prou. 12.

Lege Aug.

per Mariam

serm. 2.

iactanti. Ideo Iacobus, Superbis resistit, humilibus autem dat gratiam suam. Vidua illa iustu Elisei non fundebat oleum nisi in vacuis vasis. Si vis vt Deus infundat tibi gratiam, & vt mirabilia secreta tibi cõmunicet & aperiat, necessum est humile cor, & ab omni superbia longe semotum ei ostendas: nã tunc aptus eris, vt doctrinã Christi & bibas & accipias. Sic somnia Pharaonis non reuelauit Deus sapientibus & prudentibus Ægyptiorum, sed humili Iosepho in miseram seruitutem tradito, & in carcerem detruso. Vnde Iob interrogat: Sapientia vbi inuenitur, & quis est locus intelligentiæ? Non inuenitur in terra suauiter viuentium, &c. Et sapius his verbis (vbi inuenitur?) repetitis, subdit, Trahitur autem sapientia de occultis, in absconditis & despectis inuenitur. Lege Gregorium. Persectiui aiunt, hominem in profundo siue obscuro antro, siue in imo & profundissimo puteo absque aqua, constitutum, etiã in meridiana luce videre stellas in cœlo: quas supra terram constitutus videre non poteris: Sic humiles maiora cognoscunt de Deo. Legimus etiam Didymum philosophum hæc verba Alexandro magno dixisse, Paratus est Deus ad dandam tibi sapientiam, sed nõ habes vbi eam recipias, quia superbus es. Humiles loquuntur Deo, ex cuius fonte hauriunt sapientiam, & vni Deo familiares & gratissimi. Sic Abraham dixit Deo, Loquar ad dominum meum cum sim pulvis & cinis. Oculi nanque nimium eminentes, imbecillem habent virtutem ad videndum: oculi verò submissi melius & magis vident, & acutiorem habent aciem. Sic humiles melius diuinã mysteria percillant: homines verò elati, qui suis cogitationibus super æthera ascendunt, hi cœci ambulant in cognitione rerum diuinarum, & sic à Deo spernuntur. Sic Paulus. Nõne cõtemptibilia mundi elegit Deus? Ex horum numero erat Paulus, quãdo dixit. Vsq̃ue in hunc diem esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cœdimur, &c. Et postquã apostolus omnes labores & contemptus vitæ apostolicæ numerauit, concludit dicens, Tanquam purgamenta mundi huius facti sumus, omnium peripsema vsq̃ huc. Peripsema corticem significat. Cum malum perficere visis pomum velis comedere, corticem abscondis & reiciis, reliquum verò bonum & pretiosum existimas. Mundus honorat, veneratur, & suspicit potentes & diuites: hæc est carnis & fructus substantia, & hoc est quod mundus magnificat. Sed nos (inquit Paulus) sumus cortices mundi, vile & abiectum quod ab omnibus reicitur & conculcatur. Sed aduerte quod solet contingere quãdo malum aranz eum comedis vt nucleum & medullã exhaurias, putamina relinques veniat autẽ aliquis conditor qui electuaria cõficat, & accipit illa putamina malorũ aranz eorum & coquit ea saccharo & melle: atque ita vnum horum præstantius & pretiosius est, quã reliqua alia. Nos autem (inquit Apostolus) sumus tanquã cortices & peripsemata vilia & abiecta: succus autẽ sunt diuites & potentes quos mundus æstimat. Venit verò Christus & accipit cortices & putamina hæc, & in suo amore diuino coquit, & præbet illis tanquam gratiam & spiritum. vt plus valeat & magis æstimetur vnicus Apostolorum pes, quã omnia capita Regũ, Principũ, & magnatum mundi. Mirabilis conditor est Christus, siquidẽ ex his pauperibus discipulis & ignaris (qui mundi erant peripsemata) diuinos & cœlestes homines reddit. Hos pauperes Deus diligit, his sua

Luc. 4.

Gen. 41.

Iob. 28.

1. Jo. 3. 10.

Gen. 19.

1. Cor. 1.

1. Cor. 4.

1. Pet. 2.

Judith. 9.

Prou. 12.

Lege Aug.

per Mariam

serm. 2.

secreta & mysteria pandit, gaudet, hos vult, his animus eius recreatur. Hi sunt eius solatium, gaudium, & voluptas: miseris mundi sapientes & prudentes, in cæcitate tenebris inuolutos relinquens. Sed tria hic consideratione digna sunt. Primum est, cur potius istis paruulis quã sapientibus & prudentibus reuelata sunt mysteria. Secundo quomodo Deus dicatur abscondere hæc à sapientibus & prudentibus. Tertium quæ sint hæc quæ reuelauit paruulis, & abscondidit magnatibus. De primo mirandum est: cū Deus nequaquã acceptator personarum sit, cur voluerit his reuelare, aliis verò abscondere. Hoc factũ est primo, quia isti paruuli cõsenserunt voluntati diuinæ & eius inspirationi, quod alii non fecerunt, quia iusta punitione cæci manserunt, cū libero suo arbitrio male fuerint vsi. Duplex enim est fides, infusa, & acquisita: seu habitualis vel actualis. Cũ primum puer baptizatur, statim Deus in eius animã infundit habitualement alii virtutibus cõiunctam. Actualis erit quã iam adultus conuertitur ad fidẽ, vt Turca aut infidelis acquiescens articulis fidei. Vnde D. Augustinus De Spiritu Cætera (inquit) possum nolens credere autẽ nõ nisi volens. Hęc fides donum Dei est, quã ipse Deus homini tribuit & reuelat: qui cū in peccata delabitur lapideus & adamantinus fit, Dei reuelationi & veritati non consentit. Contrarium accidit humilibus, quibus Dei virtus se communicat: nã cum Spiritu sancto pulsanti cor suum aperiant, digni fiant maioribus beneficiis & donis: atque ita potius iustus & æquus Deus istis quã illis cõmunicatur. Secunda ratio quare Deus potius istis quã illis cõmunicatur est, nam vnusquisque vbi melius cum eo agit, & in hospitio vbi sincertiori animo recipitur, & acceptatur, ibi gaudet manere. Contingit sapius vt aliquis nobilis vir, cū in curiam proficiscitur, & in domo alicuius principis aut magnatis hospitium accipit œconomus, qui rerũ domesticarum curã habet, in deteriori parte domus cum famulis & ministris collocat & prius quam cœna apponatur, omnis profusa cœnandi voluntas est ablata, & forte sine lucerna cubat: qui cum talia viderit, tãtã auroram desiderat, vt foras egrediatur hospitium, hospites & hospitalitatem detestans. Si verò hic nobilis vir ad domum alicuius pauperis agricolæ accedat, alacri animo, sereno vultu, & magno applausu eũ excipit, filius agricolæ equi curam habet, apponit statim in præsepio modicũ ordeo plenũ: vxor pinguiorẽ pauperem aut gallinam interficit, mensam mantili niue candidiori & albiori sternit: omnes illi seruiunt & cõplacent, pueri suspensio ore oculos in eũ coniiciunt, & venerantur: lectum mundiorem parant & cõponunt odoriferis sindonibus: sic adeo, vt si opus est, ipsi coniuges cū domesticis & familiaribus è domo sua egrediantur, aliam quærentes, ne ad hospitium bene paratum & cõpletum aliquid deficiat. Nõne videtis, vt iste melius & iucundus in domo pauperis quã in domo diuitis excipitur? Querit Deus mansionem in domo diuitis & superbi, & non inuenit locum vbi requiescere possit, nã eius intelluctus in rebus caducis & perituris est detentus: voluntas iniqua ambitione contaminata, cor eius vitis & honoribus sepulcũ & potentia animæ sepulcra: & mundo emancipata. Vilis quod domi est Deo tribuit, signant se cruce, obiter & velut in transcurso rẽ diuinam audiunt, aquam benedictam sumunt: sola hæc signa Christiani Deo tribuunt, & his accidentibus

1. Jo. 10.

De Spiritu Cætera. 6. 3. 2.

&c.

& accessorijs Deum hospitatur: cum oēs animæ potentias principales eius partes amori mundano libenter tribuant. Pauperes & humiles multo aliter faciunt. Nā præcipuam domus suæ partē libet Deo tradunt, scilicet animi potentias, intellectum & voluntatē, & cor vacuum relinquunt, e domo sua egredientes per sui abnegationē, vt Deus melius & iuuus excipiat in præcipuis animæ partibus. Ita sancti per sui contemptū & abnegationē a se toti alieni temper vitā debebāt, & sic in Deū eleuati & in cælum transpositi, vt huius mundi homines non apparerent, vt totum hospitium Deo relinquerent, vt in diuo Bernardo, Fracisco, & alijs sanctis videmus. Ideo Paulus, Nos excelsimus Deo. Deo est Datui casus: ac si diceret, Extra nos ipsos egressi sumus, vt Deum in animis nostris pascamus. Lege Anselmum in hunc locum. Et iterum Paulus ait, Viuo ego, iam non ego, viuit verò in me Christus. Sed mundi impudentia, vique adeo extenditur, vt non solum Deū in inferiori parte domus hospitentur, sed in equilibrium in peccatis suis Deum collocant, Deum autore suorum malorum facientes. Sic Adam excusans suū peccatum dixit, Mulier quā dedisti mihi, &c. Tu domine auctor es culpæ, quia mihi coniugem dedisti nimis importunam, iuisis meis non acquiescētem. Tu dedisti mihi illam, tua est culpa. Ideo inquit beatus Augustinus, q̄ si Adam a culpa non se excusaret, domine illum e paradiso non eiceret. Multi ex filijs Adam huius culpæ hæredes sunt, qui in Deum culpam reiciunt, se infones indicando. Ad excusandas excusationes in peccatis. Hi in æquilibris, & in mundis locis domus suæ Deo hospitium tribuebāt: e contra verò humiles omne bonum Deo tribuunt, tanquam suo auctori, malum verò & defectuosum sibi ipsis. Tertia ratio est, vt clarius & manifestius suam sapientiam & potentiam ostendat. Quia in firmam mundi elegit, vt fortia quæque confundat: nam vt Pharaonē & Egypti. Regē superbum humiliaret, ei niphes & ranas in eum misit. Præclarā laudem & honorem sibi conciliauit Samson, cum sola astra mandibula mille viros interfecit. Nō minor laus Dei excellentiæ & virtuti accessit cum per Dauidem, gigātem superbum & furiosum. Goliath prostrauit, & in illo etiam q̄ manibus imbecillæ mulieris superbus princeps Holophernes interierit. Sed illa est præclara & inter omnes excellentior victoria, quæq̄ Dei potentiam & virtutem magis illustrat, magnificat, & extollit: vt per paruulos discipulos, suo imperio vniuersum mundum subegerit. Hos paruulos eligit hos assumit, his potentes mundi vires confringit. Si enim hic videres imaginē varijs coloribus & subtili penicillo depictam, hucq̄ accederet excellentior alius pictor, sibiq̄ perpēdiculum asumeret, & in pariete depingeret aliam imaginem, quæ longo spatio primam antecelleret, sic denique vt ars materiam firmul & naturam videretur superare & vincere, nō omnes mirarentur? Sic mundus armis & magnis equitum copijs ciuitates expugnat, sicq̄ reges victoriam de inimicis reportant. Deus autem non sic, sed carbonem & pauperulos discipulos & ignaros eligit. Et non mirum, nam cum rex sit homo, vt homo potest errare, & sic habet suos consiliarios & sapientes, vt per illos imperium regatur & gubernetur. Et quia imbecillus est, habet opus fortibus militibus copijs, & exercitu, vt suos inimicos superet & vincat. Deus autem, qui summa sapientia & potentia est

1. Cor. 5.

Galat. 2.

Gen. 3.

Greg. li. 22. mor. c. 13.

Aug. serm. 19. de sanct. tom. 10. Psal. 140.

1. Cor. 1. Exod. 8.

Jud. 15.

1. Reg. 17. Iud. 13.

præditus, nullis armis & militibus, nullis copijs & exercitu, nullis litteratis & sapientibus, nec eorum cōsilio indiguit, vt mundum regeret & gubernaret. Et ideo his rationibus istis paruulis voluit Deus sua secreta manifestare, & ea abscondere sapientibus & prudentibus huius seculi. Secundum autem, quod hic est dignum cōsideratione. Quomodo Deus hic sua secreta abscondit? Dico quod excæcavit, non illuminando: deinde occasiones & causas subministrando, quibus mens peccatoris magis ac magis excæcatur iusto Dei iudicio, suo tamen vitio & malitia. Lege de hac re Irenæum, Originem, & Chrysostomum. Sed ne omnia alijs remittamus, operæ pretium erit, hic aliqua enarrare. Quemadmodum fluuius licet ex paruo fonte nascatur, recipit tamen incrementa aliorum fluminum, & quo longius procedit, eo plures & maiores riuulos & fluuios amplectitur, & maior fit: sic contingit multis peccatoribus qui peccata peccatis augentes, maximi peccatores fiunt, sic adeo vt in profundum vitorum demergantur. Hos Deus vt pelsimos & peruersos indurat, excæcat, & sua secreta illis abscondit: non quod ipse directè sit causa ignorantie & obstinationis, sed quia iusto iudicio mentem humanam obscurari permittit, & indurari, auxilium auferendo in pœnam suorum peccatorum. Excæcat itaq̄ negatiuè, quia nolentibus non confert gratiam neque lumen. De his ait Paulus, quod tradidit eos in reprobum sensum, & excæcavit intellectum eorum. Non sic tamen quod hæc operatus sit Deus, sed quoniā isti ineptos se effecerunt, indigni facti sunt, vt reciperēt gratiam Dei. Sol omnibus oritur, nemini abnegatur, sed in tenebris manebit, qui fenestram non aperuerit, aut clausus domi manserit. Atque ita dicimus q̄ sol absconditur ab eo, qui ei ponit impedimētum, ne ipsum videat, & sic etiam dicimus, isti tali solem se abscondisse, nam ita cum illo se habuit, ac si non oriretur. Tempore hiberno dicimus, sol absconditur, quando eum non videmus, propterea q̄ nubes & nebulae inter ipsum & nos opponuntur. Ita nimirū Christus verus sol iustitiæ, omnibus prædicabat, omnes illuminabat: miseri autem & superbi Pharisæi tot obstacula, tot impedimenta ambitionis & arrogantie opponebant, vt obscæcati & mentis tenebris inuoluti manerent, tantum abest, vt mysteria Dei & secreta intelligerent. Ita hæreticis suæ superbiæ fidētibus, suā propriā sententiā & iudiciū sequentibus veritas occultatur, & cæcitas & caligo illorum mentē ascendit: vt his, quibus clara & splendida lux oculos ostendit. Sol refulget (ait Ecclesiasticus) radijs suis, & arefcit oculus, Et hoc quidē non solis culpa, qui Platoneta est excellentissimus, sed propter imbecillitatem & tenuitatem oculorum nostrorum: nā aquila nullis oculorum ictibus firmo intuitu solē in sua sphaera cōspicit, excellens, n. sentibile corrūpit sensum: & ideo qui montes niueos transgrediuntur, manu ferunt oliuæ ramum, vt ipsum aspiciant: ne niuii cādore & albedine cæci fiant. A que ita cū superbus & arrogas oculos suos in fidei lumē clarissimū velit conicere, & Dei secreta & mysteria, naturali ratione & intellectu mensurare, errore & hæresi cæcus redditur. Vnde Iob, Quis in nocte sic palpabat in meridie. Et sicut sol suo recessu soler esse causā congelationis nō dicitur: sed indiretè: sic Deus in pœnam peccatorum solet se a peccatoribus abscondere, & tunc in tenebris manent, & excæcatur insipiens cor eorum: sicut istis

Irene. li. 4. c. 28. Orig. hom. 1. in li. iudi. Chrys. hom. 47. in 102. & ser. 3. c. 1. Epist. la ad Rom. & hom. 2. in 2. Epist. lam ad Cor. Damasc. lib. 4. ca. 30. Rom. 1.

Ecc. 44

Exod. 7.

Esai. 50.

1. Reg. 24.

1. Ion. 3.

4. Reg. 20. 3. Reg. 21.

Hier. Dan. 4. c. 1. mos. 3. c. 1. Ezech. 13. Chrys. ho. 11. in Gen. Orig. hom. 1. in Ierem. 1. c. hom. 10. in Num.

istis Pharisæis cōtigit. Sic Indurauit cor Pharaonis, quia negauit ei auxilia, quod Deus nunquam facit nisi iuste & demeritis existentibus in causa. Vnde in persona Domini dicit Esaias, Quis est iste liber repudijs, quo dimisi marrē vestram? Ecce enim in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestrā: quia veni, & non erat vir, vocauit, & non erat qui audiret. Igitur propter sua scelera Deus relinquit peccatorem. Illud autem hic diligenter notabis, q̄ peccatorem a Deo relinquit, idem est quod Deum relinquit a peccatore: nā Deus nunquam peccatorem suo auxilio destitueret, nisi prius peccator a Deo fugeret. Deus quippe firmus & stabilis semper in amicitia nostra persistit: peccator verò est qui propter sui immutabilitatē & constantiam, & propter malitiam suæ voluntatis recedit, & tunc dicimus Deū a peccatore discedere, quia peccator discessit a Deo. Sic etiam dicimus Deū abscondere sua secreta & mysteria his, quia ipsi prius se abscondit obstinatione & pertinacia. Iustus iuxta Deum est: quando verò suum liberum arbitrium mouet & mutat, a Deo discedit, ut si ipsi videatur Deū ab eo discedere, motus enim est in creatura, nō in creatore. Qui a portu discedit, & nauigare incipit, videtur ei terrā moueri & ambulare, ipsum verò tranquillum & quietum manere: cum in rei veritate profus contrarium cōtingat. Hoc modo falsebatur Saul, quando Samuē dixit. Philistinū pugnant aduersum me, & Deus discessit a me, & exaudire me noluit. Saul fuit qui Deū a se separauit: nam Deus a nemine discedit, cū immutabilis sit. Si cum ego sum quietus: sic qui a dextro meo latere est, in sinistram transit, vel vice versa, quis mutatur, manifestum est me non mutari, sed qui a dextra in sinistram transit. Per Ionam dixit Deus, Adhuc quadraginta dies & Ninive subuertetur, sed Ninive saltem tunc non fuit subuersa: igitur Deus mutatus fuit, quando quidem dixit se eam subuerturum, quod tunc non cōtigit: nulla certē in Deo fuit mutatio, sed in Ninuitis: qui cū a sinistra Dei manu essent, in dexteram transierunt, & quando Deus voluit ferire eos qui a sinistra erant, iā ipsi in dexteram transierant: atque ita sine punitione manserunt. Promisit Deus se animaduerturum in peccatores Niniuos, & cū sententiam voluit adimplere, nō inuenit peccatores qui pœnas luerent. Clarum igitur constat q̄ Deus non mutatur, sed peccatores. Deus non hominibus, sed vitijs irascitur: quæ si in homine non fuerint, nequaquā eum punit, quia mutatus est. Similiter etiā dixit Ezechiel cito moriturum, & non est mortuus, sicut prædixerat: & ad Achab etiam dixit, Inducam mala, & non induxit, Nōne humiliatus est Achab? Ideo non inducam in diebus suis mala. Alibi etiam bona promittit, & si mala fecerint dicit suam mutare sententiā, non in homines, sed in opera, quæ mutata sunt. Vide Hieronymum, Chrysostomū & Origenē. Igitur quemadmodum dicitur, Deum mutari, & discedi, quia peccator mutatur & discedit a Deo, ita dicitur abscondi, quia peccator absconditur. Vide & tu quā magna sunt iudicia Dei. Verè iudicia Dei abyssus multa. Videt Saulem sanctum & amicū Dei, suis donis auctum & locupletatū, eius beneficijs affluentem & denique suo laete nutritū, reprobatū, videt etiā Nabuchodonosor tyrannum & populi Dei persecutorē saluū esse? In hoc certē confitendū est, diuinā iustitiā cum misericordia simul diuino lumi-

ne splendere. Iustitiā, quia abscondisti misericordiā, quia iā reuelasti. Ideo Dauid in Psalmo, Misericordiā & iudicium cantabo tibi. Vtrumquē erāt Dauid expertus, quia dñs pepererat ei: & etiā punierat, quia filium quem ex Bersebe susceperat, occidit Dñs, & persequutus fuit ab Absolone, & opprobrijs affectus a Semei. Hæc duo oculis nostris semper debent esse præsentia. Vnde in primo libro Regū legitur, quod vacæ arcam Domini ducebant, tendentes in bethsamis, quæ est domus solis. Erant in arca tabulæ lapideæ legis, quoddam vas Manna, & virga Aaronis: ita nimirum nos iter facere debemus in cælum, quod est domus solis, vbi semper est dies, nobiscum ferentes legem Dei simul cum misericordia coniunctam (quæ dulcissima est vt Manna cæli) & virgam etiā diuinæ iustitiæ. Bonum est & laudabile, vt misericordiæ diuinæ recordemur, in memoriam adducentes beatā Magdalenā, Dauidem, Petrū & Paulū, & canamus simul cum Dauid, qui inquit, Misericordias Domini in æternum cantabo, vt sic non desperemus. Sed illud etiā claris oculis videamus & contemplemur, angelos propter vnum peccatum solū e cælis deiecisse. Quia Angelis peccantibus nō pepercit (vt ait Petrus) sed in tartarum tradidit cruciados. Timeamus Dei vindictam & iudiciū, quod in Saule & Iuda exercuit & in multis alijs, atque ita iter Bethsamis insequemur. Tu autem, qui nihil consideras, aures in tantum creatorem peccare suæ misericordiæ diuinæ confidens, non attendens in te suā iustitiā prouocare & promouere. In Deo. n. iustitiā & misericordiā in duabus stateris sunt, ex quibus vna altera non est maior: nam ambæ sunt infinitæ, & sic quando peccas, manibus tuis tua opera ad te attrahis propter iustitiā, & tunc statera diuinæ iustitiæ ad te descendit: ascendit verò ad Deum statera suæ misericordiæ. Si ergo Deus in te suam iustitiā extendit, suā verò misericordiā in se contrahit: quid speras si non pœnites? Thesaurizas secundum impenitens cor tuum, in die vindictæ, vt Paulus ait. Est enim vasculum quoddā in modum gazophylacii, in quo semper pecunia deponitur: postquā verò est impletum & thesaurum factum, id frangunt, pecuniamq̄ extrahūt: ita tu peccata peccatis cumulās, iniquitatem iniquitati addis, vsque quō mensurā impleas, & thesaurizas in die iræ. Sed veniet dñs & confringet te, & diminuet, animam in tartara mittens, corpus verò in sepulturam vt absumatur. Ne igitur cor tuū tanta inuadat obliuio, vt peccare in Deūideas, sua fretus misericordiā, suā iustitiā a tergo relinquens, & id obsecro contēplaris, q̄ si hic suavis & benignus cū paruulis se ostendit, illic est cū sapientibus & prudentibus huius mundi iustus iudex & reus. Vtrumque. n. est considerandū, si vitam rectā & bene cōpositam velimus degere, in mētēs redigētes suā iustitiā & misericordiā: quandoquidem ipse has duas hic ostēdit. tenebris & cæcitate superbos puniēs paruulis & humilibus sua secreta reuelās. Quæ sint autē quæ abscondit prudentibus, & sapientibus & reuelat paruulis? Hoc est tertiuū obseruatione dignū. Abscondit enim hæc. Quæ sunt hæc quæ abscondit? gaudio scilicet æterna, gloriā beatā, fruitionē suæ diuinitatis, cōsolationē sine limitatione, sine fine quietē, sine metu felicitatē, vitam sine mortis timore, & sine fine gloriā. Quæ sunt hæc, quæ abscondit? suauitatem interioris Dei inspirationis, dulcedinē suarum consolationū, animæ spirituale gaudiū, voluptatē &

1. Reg. 9. vltimo. Psal. 100. 2. Reg. 12. 3. Reg. 16. 1. Reg. 6.

Psal. 83.

2. Pet. 2.

Rom. 2.

suauitatem

Ser. 54. de
verbis do-
mi. in 102.
in fine.
Psal. 24.

posse exhaustire: quia vt August. ait, Tenebris eum per quem facta sunt omnia, & cum ipso omnia possidebis. Et sicut qui Christum habet, possidet cum illo omnia: ita qui Christum non habet, plenus est miseris & necessitatibus. Vnde Dauid in Psalmo, De necessitatibus meis erue me. Diues & potes erat Dauid, & non querebat externa aliqua, sed animæ interiorē necessitatē videbat. Et Tobias sanctus habebimus multa bona, si timuerimus Deū. Et alibi Dauid, Quid volui in cælo, & quid aliud volui super terrā præter res Omnia. vti que necessitas & pauperies sunt animæ nostræ, quando Deus eam non inhabitat. Stercora terræ querunt homines solliciti & diligentes, & id non sine magnis laboribus: cū tranquillæ & quiete paradisi flores sibi possint comparare. Deum igitur nobiscum habeamus, & omnibus bonis affluemus: quandoquidē adeo bonus, misericors & benignus est, quod cum eā potentiam & maiestatem habeat, vt dicat, omnia tradita sunt mihi à patre meo, statim nos inuitat, & ad se allicit, dicens, Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, vt Matthæus scribit. Attende etiā & considera liberalitatē & bonitatem Dei: siquidē in Christi manus omnia constituit. Nobiles nanq. magnates & principes huius mundi etiā si liberales & magnifici sint, præfectū tamen domus, qui rem familiarē & dona in pauperes & domesticos distribuit, avarū habent: vt etiā si ipsi vt dñi rem velint distribuere, & dignos beneficiis & donis cumulare: ipsi præfecti manus comprimāt & contrahant. Dñs tamen præfectum & distributorē adeo liberalē habet, in cuius potestate & manus omnia tradidit, vt ipse distribuat. Pater dedit ei omnia in manus. Et quæ obsecro sunt istæ manus? Manus perforatæ, manus apertæ & extensæ? Latroni nāque qui vt sui recordaretur petebat, plus petito promissit, & cællū tribuit. Ingens consolatio omnibus peccatoribus esse deberet: propterea quod Christi habeant liberalē largitorē, & datorē donorū & gratiæ Dei: Ne obsecro pigri & ignaui simus in petendo, vt nostrorū peccatorū miseretur: quandoquidē ipse in parcendo liberalibus manibus remittit. Postremo hic est obseruandū, quod his verbis Christus cū prædicaret, vt ad se omnes venirent, ostendit magnitudinē, autoritatē, potentiam, & diuitias sui ipsius: ne uocationē cōtemnerent, cū ipsū dñm viderent pauperē & humilē. Si rex iter faceret sine equo, sine apparatu regio, sed tanquā aliquis seruus & minister, & in itinere obuiam fieret potēti alicui siue magnati, tunc rex ei dixisset, vellet ne domi suæ personam villicū aut præfectū sustinere: tunc certe ille nobilis & potens regē irideret, & insanī iudicaret. At verò Rex se illi ostenderet, & quis esset, diceret, proculdubio beneficiū oblatū acceptaret. Ita Christus cum in Capharnaum prædicaret, & vocaret multos, vt ad se veniret, dicens, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos, quia verò aliquis poterat obiicere. Qui fieri potest vt nos reficias, & ditare possis, cum tu pauper & humilis sis? ne aduocationē gentes contemnerent (cū ipse rex gloriæ expositus esset) ideo se manifestat inquiens, Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Filius sum Dei, Rex, & Princeps cæli, diues & potens: qui vestris potero subuenire miseris & pauperē subleuare. Sed iterū posset aliquis instare, Vnde tu hanc habes potestatem: cum sis homo similis nobis? ad hoc respondet dicens, Et nemo scit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater nisi si-

Tob. 4.
Psal. 72.

Matth. 11.

Matth. 11.
Luc. 23.

lius, & cui voluerit filius reuelare. Pater est à quo ista proueniunt, & nemo nouit patrē nisi filius. Christus ipse, qui filius Dei est. Quantum. n. Deus cognoscibilis est, non potest à creatura cognosci, cū sit obiectum infinitū. Spiritus sanctus tamen non excluditur ab hac cognitione, sicut neque quod Christus dixit loquēs de vltimo iudicio. De die illa nemo scit, neque Angeli eius, sed solus pater. Non excluditur ibi Spiritus sanctus, quia dictio exclusiua in diuinis addita vni personæ respectu termini essentialis non excludit aliā, quia essentialia sunt eadem numero tribus personis. Quapropter quicquid prædicatur de vna persona, prædicatur de tribus: propter inseparabilitatē & consubstantialitatē triū personarū. Sed per hoc, quod dicitur, nemo, excluditur quodlibet suppositū creatū. Vnde idē est dicere, Nemo nouit nisi pater, sicut dicere, Nemo nouit nisi Deus: cū isti sint termini essentialis, cū sint cōmunes tribus personis: diuinæ. n. personæ cognoscunt sese, quantum cognoscibiles sunt. Et isto modo loquitur Christus, quod nemo nouit filium, nisi pater, neque patrem nouit nisi filius: nos verò isto modo non possumus illum cognoscere, quāuis illum aequaliter in hac vita cognoscere possim⁹ per naturalem rationē. Et quia ratio naturalis à deo collata est, ideo illa cognitio quæ de Deo per naturalem rationē habetur, aliquādo reuelatio appellatur: iuxta illud Pauli, Inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: semper terna quoque eius virtus & diuinitas. Sed per naturalem rationē nemo Philosophorū cognouit aliquā diuinā personā secundū proprietatē personalem, nec sanctissimam Trinitatē. Sed est alia reuelatio diuini & altior, qua Deo reuelante cognoscimus eum per fidē. Perfectissima autem cognitio, quæ de Deo potest haberi in hac via est per merā & puram negationem: ita vt vniuersum Deo, tanquā enti incōprehensibili & prorsus ignoto, quantum ad quid est. In eo autem quod dicit, quod reuelat cui vult, ostendit, quod fides est donum Dei iuxta Pauli sententiam, cui vult se reuelat & manifestat Dominus. Ideo Paulus ait, cum autem placuit ei, qui me segregauit ab vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me. Magnum quidem beneficium Christicola à Deo accepit, cui reuelauit filium suum: quandoquidem eum iam cognoscit, & scit, quis sit. Sed aduerte & vigila ne in vitamuis aurē dormias, quia non sufficit tantum cognoscere. Angeli quippe cognouerunt eum in cælo, & propter suam superbiam ceciderunt demones facti. Non satis est, vt eum cognoscas: sed vt diligas. Illa sancta quatuor animalia erant plena oculis, quia plena erant cognitione diuina: sed vide quid scriptura dicat, Coram facie sua ambulabant. Sic non sufficit vt Deū cognoscas, sed oportet quod ambules coram facie: hoc est vt viuas secundum id quod intelligis. Deum semper coram oculis ferens, & in eius mandatis diligenter ambulans: virtutem virtuti copulans, vt videas Deum deorum in Sion in bonis operibus te exercens & excolens, vt sancte & immaculate viuas. Vult Deus cognosci, sed magis cupit amari, & timeri. Ex sexcentis millibus, qui ex Ægypto egressi sunt, qui Deum cognoscebant, omnes in deserto perierunt, exceptis duobus, quia non Deum sequebantur. Sed hæc de hac re iā dicta sufficiant, nunc iam Lucam audiamus. Et conuersus ad discipulos suos dixit, Conuertit se ad discipulos, vt eos reddat attentos: quia cum ipsis de eorum beatitudine

Matth. 24.

Rom. 1.

Eph. 1.
Galata.

Ezech. 4.

Psal. 3.

Num. 1.
Num. 14.

tudine & felicitate loqui volebat. Quia in superlatis dixerat patrem cælestem autorem esse beneficii collati: ostendit etiam se huius collationis meditato-rem esse. Præterea, quia dixerat dominus alloquens patrē, quod sacramenta & misteria quæ superbis absconderat, reuelauerat paruulis: nunc ostendit qui sint illi paruuli, scilicet discipuli & sequaces eorum, neque est contemnenda illa reuelatio quæ beatos facit. Ait ergo, Beati oculi qui vident, quæ vos videtis. Hæc beatitudo discipulorum Christi, non intelligenda est de sola corporali visione: nam sic beati essent Pharisæi & crucifixores, qui illum corporaliter viderunt. Neque de visione secundum fidem, quia isto modo Patriarchæ & Prophetæ Christum viderunt, quia crediderunt in eum, & tamen non dicuntur beati cum Christus hic assignet differentiam dicens, Multi Reges & Prophetæ voluerunt videre quæ vos videtis, & non viderunt. Ideo intelligitur de vtriusque visione simul: quod Christum corporaliter viderūt, & etiā crediderunt quod esset filius Dei. Erat enim quædam beatitudo videre hominem illū, quem sciebant verū Deum esse: in quo omne bonum nostrum positi esse agnosceremus. Non erant autem beati illa beatitudine, quæ est in patria, sed alia quadam quæ alterius speciem præ se fert, & quæ superat omne gaudium huius vitæ. Præterea, non beati isto modo cæcendi sunt illi, qui Christum vident & credunt, & charitatem non habent. Quidā enim (vt Paulus ait) Deū cognouerunt, & quia illū non glorificauerunt diligendo, euauerunt in cogitationibus suis. Quemadmodū excussorium ferramentum etiam si silicem fortiter collidat, nisi illi diligentissimè fomitem, in quo suscipiat admoueris, nullum omnino ex ea industria & labore fructum assecutus eris: ita illi Philosophi, de quibus loquitur Paulus, quantum ingenij acie veluti quodam excussorio ferramento, præclarissimum illū & egregium silicem Deum assidue ferierunt, & ex ea muria collisione splendidissime scintille emicuerunt, eorum nimirum circa huius nobilissimæ substantiæ attributa cognitio mirabilis fuit: illorum tamen animis affectu voluntatis, quo hic cælestis ignis accendi debuisset prorsus defuitus, in densissimis errorū tenebris lapsi sunt. Ideo dixit Paulus, quod obscuratum est insipiens cor illorum, quia Dei gratiam non acceperunt, vt eum diligerent. Vt nauclerus sine claritate solis siue lunæ non potest portum capere: ita homo lumine gratiæ defuitus non potest gloriæ portum contingere. Existimat se anchoram in locum tutum iacere, cum in scopulum icerit, vbi nulla prorsus est salutis spes. Sic Philosophi errauerunt putantes se esse sapientes, stulti facti sunt: quia cum Deum cognouissent, non sicut Deum glorificauerunt, nec eum dilexerunt. Ideo Dei gratia defuitus cæci facti sunt, & euauerunt in cogitationibus suis. At Apostoli omnia hæc habuerunt, quia cū Christum corporalibus oculis cernerent, eius diuinitatē credebant, atque illum diligebant. Et nos etiam licet Christum corporalibus oculis non videamus sicut illi sancti Apostoli, tamen & nos beati sumus beatitudine hac, de qua Christus hic nunc loquitur, si credentes in eum dilexerimus illum, sicut ipse saluator testatur dicens, beati qui me non viderunt, & crediderunt. Porro mentionem facit hic Christus oculorum: vt illis significaret rationem & intellectum humanū: est enim pars cælestis in homine. Possumus etiam per hanc discipulorum visionem, eam

Roman. 1.

Ioan. 20.

cognitionem intelligere, quā Apostoli de Christo habebant: quia Christi doctrinam & mysteria, quæ prædicabant recte per callebant ipsi: nam immēdiatē ante hoc dixerat Christus patrī, id factum esse re-ctē, & sibi bene visum fuisse, vt ea quæ prædicabat sapientibus & prudentibus absconderetur: paruulis verò & humilibus essent manifesta. Conuertens autem sermonem ad discipulos ait, beati oculi, qui vident, quæ vos videtis. Ac si diceret, Beati oculi vestri o discipuli mei, qui vident, hoc est qui intelligunt, quæ vos videtis. Apostoli enim quantumuis insci & ignari, melius tamen intelligebant, quā omnes sapientes huius mundi: fides quippe cū charitate cōiuncta ita claros efficit oculos, vt qui eam habet, potest aperte & clarē, quod nemo alius, cognoscere & intelligere. Sic Eliseus sanctos Angelos videbat astantes iuxta illum, quod nemo alius videbat. Et Stephanus videbat cælos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei: quod nemo videre poterat. Igitur Apostoli non solum oculis corporeis Christum viderunt, sed viua fide: & non solum auribus corporeis Christum audierunt, sed corde etiā, & intelligebant, atque ideo beati. Non inquam beati, quia diuites, fortes, aut potentes essent (hæc enim beatitudo carnis est) sed quia Christum mentis oculis cernere meruerūt. Mundus illos iudicabat beatos, qui magnis opibus fruebantur, qui aliis imperabant, qui diuite quadam mundi supellectile affuebant. Sic Dauid in Psalmo, Promptuaria eorū plena, & oues eorum fœtore, filia eius composita ad similitudinem templi, &c. beatum dixerunt eum, cui hæc sunt. Sed longē aliter Christus qui beatos iudicat eos, qui oculis fidei illum intuentur: & diligunt. Quamuis immensis diuitiarum cumulis te ipsum ditaueris, hæc omnia nequaquam sunt vera bona veræ diuitiæ, sed speciem solam & vmbra bonorum fingunt. Et contra quantumuis pauperes & egeni sancti Apostoli erant, tamen Christus vocat eos diuites & beatos, indicans eos veras diuitias habere. Vnde obsecro sibi has comparant? Ex fide cum charitate coniuncta. Mecum sunt (inquit sapientia) diuitiæ & gloria, opes & iustitia. Et Dauid, Tua Domine potentia & gloria cuncta, quæ in cælo sunt, & in terra tua sunt. Restat igitur obsecrare ne Dei beneficiis simus ingrati: quandoquidem nobis etiam dicitur, quod sanctis Apostolis, Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Accepimus nos præ aliis hominibus tales oculos, quibus ea videmus & intuemur, quæ nulla humana ratio indagare nec intelligere poterat: quæ etiam nullus ex potentibus mundi cognouit, & eas aurēs, quæ talia audiunt, quæ ab initio mundi absconsa sunt, sicut Paulus Ephesis ait, Et quæ illa sint, audi. Primum videmus & audimus in nostro Euangelio omnes Christiani, peccatum primorum parentum, propter quod omnes nati sumus filij iræ, per Christi mortem iam aboluitum & sublatum esse: & iam Christū nobis se reconciliasse. Secundo Deum factum esse patrem nostrum, cui quilibet quantumuis paruulus audeat dicere, Pater noster qui es in cælis. Tertio Christum videmus fratrem nostrum: & sic ipse ad Magdalenam ait, Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, &c. Vade & dic fratribus meis. Quarto Christum videmus Pontificem nostrum & aduocatum apud patrem: ideo enim per proprium sanguinem introiit in sancta, vt ibi appareret in conspectu.

4. Reg. 6.
Ab. 7.

Psal. 72.

Pro. 8.
1. Par. 29.

1. Corin. 2.

Ephes. 4.

Colos. 2.

Ioan. 20.
1. Ioan. 2.
Hebr. 9.

specu Dei pro nobis. Quinto videmus & audimus quod caelum nobis pateat. Nolite (inquit Christus) timere puillus grex, quia coplacuit patri vestro dare vobis regnum. Nonne videtis hanc quam magna sit? Non fecit profecto taliter omni nationi. Quo maiora accepimus, tanto plus gratitudinis a nobis exigitur, & si velis audire quanta & quam magna haec sint, audi sequentia. *Dico enim vobis quod multi Prophetae & Reges voluerunt videre quae vos videtis, & non viderunt: & audire quae auditis, & non audierunt.* Sed dicit aliquis, Cum confitet Deum patribus fuisse loquutum & ab eis visum, quid sibi vult, quod hic dicitur, Multi Prophetae & Reges voluerunt videre quae vos videtis, & non viderunt? nam Abraham multoties Deum apparem viderit, & tandem in trium Angelorum personis hospitio recepit. Moses quoque scriptura teste, cum Deo solitus erat loqui facie ad faciem, sicut loquitur homo cum amico suo. Et Esaias vidisse se dicit Dominum sedentem super solium excelsum. Sic etiam Michaeas, multiq; alij Prophetae verissime sibi Deum apparuisse confirmant. Vnde & videntes sunt appellati: & ferè tota scriptura patres antiquos, Deum vidisse demonstrat. Si ergo sancti patres & Prophetae Deum viderunt, (vt scriptura testatur) quid est, quod dominus dicit: Voluerunt videre quae vos videtis, & non viderunt? sed vt iam dictum est, aliud est videre per imaginem, & aliud speciem. Viderunt quidem sancti praememorati Deum omnipotentem, sed per speculum & imagines in subiecta creatura. Omnes enim manifestationes, quae ad patres veteris testamenti factae sunt per inferiores Deo creaturas, id est per Angelos factae sunt. Si enim in seipso absq; vllis imaginibus Deum sancti viderit, sicuti est, quid est quod Moses qui cum Domino (vt iam dictum est) facie ad faciem loquebatur, obsecrabat dicens: Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostende mihi teipsum manifeste vt videam te? Quem manifeste videre cupiebat, vtique vsque ad illud tempus per imagines & figuras se vidisse declarabat. Vnde & beatus Stephanus de ipso dicit, Hic est Moses, qui cum Angelo loquebatur, qui apparuit ei in rubo. Porro longè aliter sancti Apostoli Dominum videre meruerunt, qui ipsum praesentem habebant, & ei conuictu familiarissimo adherentes, quidquid cognoscere voluissent, non per speculum aut aenigmata, non per Angelos aut alias visionum species, sed ipsum Dominum interrogantes discabant: vnde omnibus sanctis iam praeteritis, priuilegio beatitudinis praerentur. Nam illi, qui in veteri testamento Deum vidisse narratur, iuxta fidem defuncti sunt omnes, non acceptis re promissionibus, sed a longè eas aspicientes & salutantes. Sciendum praeterea per incrementa temporum, cognitionem Dei in hominibus creuisse. Apparuit Dñs Abraham: sed longè postmodum Mossi, dicit, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, & nomen meum Adonai, non indicaui eis. Quibus verbis Moses, plus aliquid de Deo vidisse, quam praecedentes patres, ostenditur. Beatus etiam David multis postea temporibus natus, dicit manifeste, super senes intellexi. Quod est dicere, Prae cunctis qui ante me fuerunt Patriarchis & Prophetis sublimius aliquid de Dei maiestate cognoui. Verum praeter omnibus illis clarius & excellentius illuminati sunt Apostoli: qui ab ipsa & per ipsam Dei sapientiam eruditi, cuncta quae de caelestibus & diuinis humana poterat ferre capacitas plenissime cognouerunt. At Pharisei non sic viderunt

Luce. 12.

Psal. 147.

Ioan. 8.

Gen. 18.

Exod. 32.

Esa. 6.

2. Reg. 22.

1. Reg. 9.

Exod. 33.

Act. 7.

Exod. 3.

Hebr. 12.

Genes. 18.

Exod. 3.

Psal. 118.

runt Christum, quoniam mentem eorum malitia excacauit, & oculos habebat infirmos. Nos vero si beati esse volumus, & Christum videre in caelo, simplicioribus oculis cum in hac vita intueamur. Vnde in canticis. Oculi tui columbarum. Columba caret seculis, & simplices habet oculos. Tales opus est, nos habeamus, quia talibus Deus videtur, & hi soli sunt beati. At vero quia in oculis hominum est malitia, fictio, & prauum iudicium, nihil vident, quod in malam partem non retorqueant: de proximorum vita prauè iudicantes. Hypocrita trabem quae est in oculo tuo non vides, &c. Sed de hoc capite sexto latius diximus. Ad nostram verò eruditionem alia duo hic obseruanda sunt. Primum est, quam parum valeat coram oculis Dei, vel regè esse, vel Prophetam, vel Principem, magnatè, diuitem, aut potentem: qui oculos contigit in pauperes piscatores contemplos, & abiectos iudicio mundi, & hos in amplissimam dignitatem & honores eleuat, potentes verò deiicit & contemnit. Vnde Paulus ignobilia mundi & contempibilia elegit Deus, & ea quae non sunt, vt ea, quae sunt, destrueret: vt non gloriatur omnis caro in conspectu eius. Ex hoc facile erit discere, quam vanum sit, hominem gloriarì, in regnis, dignitatibus & officiis, in maiorum stemmatis & sanguine, quandoquidem haec omnia nullius valoris & momenti sunt apud Deum, sed quae ipse fueris operatus. Et si hoc clarius cognoscere desideratis, quid nobilitas in homine Christiano esse potest, quam quod sit filius Dei? cerè si omnia alia cum illis conferantur, nulla sunt; nam si filij, hères erimus regni caelorum. Sed attendite quam parum proficit haec nobilitas, nisi reliquis virtutibus, quae ad filium Dei pertinent, adiungatur. Ego dixi diu esis, & filij excelsi omnes: vos autè sicut homines moriemini, & sicut vnus de principibus cadetis. Primò declarat hominis dignitatem in eo, quod est filius Dei: secundò ostendit quod nihil haec dignitas proficit, si vt homines vixerimus, quia sicut homines moriemur. Quid est sicut homines moriemini? totum quod estis absorbet mors: nam si sicut homines vixeritis, sicut homines moriemini, & ibi omnis valor & dignitas vestra sistet. Non moriemini sicut filij Dei excelsi, quos adeò diuiniore & felicior vita expectat. Et sicut princeps in bello, qui licet magno sit stipatus exercitu, lucidis & splendidibus armis etià cadit: sic & vos cadetis. Ecce ergo quomodo eiiciuntur filij Dei excelsi, nisi vt tales, & talis patris filij venerint. Sed si cupias istam rem mirabiliorem efficere. Magni est esse filios adoptiuos Dei, maius filium naturalem, sicut solus Christus erat: sed Christus non vult filius Dei haberi, si opera patris non fecerit, cum ipsemet dicat Si non facio opera patris mei, nolite credere mihi. Si enim non iudicatur filius Dei nisi ex operibus, quid proderit filium Dei esse adoptiuum, si non habeas opera bona? Et si omnia haec quae nobilia sunt & praecleara, sine virtute & sanctis operibus pro nihilo reputatur: quid cogitas apud Deum valebit sanguinis nobilitas, illustris progenies, regale sceptrum, & mundi sublimis dignitas? Omnia haec Deus nihil pendit & facit. Et vt certius intelligas quam rationè aut mentionem de his dignitatibus habeat, nihilò clarius ostenditur, quam vt id quod multi reges & Prophetae cupierunt videre, paruulis & humilibus piscatoribus dignum iudicet ostendi & manifestari. Obseruandum secundò est, quod si aliqua inuidia te inuasit, vt sancti Apostoli ea viderint, quae tu non vidisti,

Matth. 23.

Caui. 5.

Luce. 6.

1. Cor. 1.

Galat. 4.

Psal. 118.

Matth. 5.

Matth. 23.

Caui. 1.

Ioan. 10.

vidisti, illud attendas, hanc beatitudinem (si tu vis) & aliam maiorè facillimo negotio posse attingere. Certè beati erant oculi discipulorum, qui Christum in carne videbant, sed maior beatitudo erit videre Christum impassibilem & immortalem in caelis. Cui hac quippe beatitudine, scilicet cum Apostoli Christum in carne videbant, poterant & ipsi damnari, & Iudae contigit, sed qui Christum viderit in caelis nequaquam ab illa beatitudine poterit frustrari. Age ergo, vt hanc beatitudinem consequaris, quam multi Reges & Patriarchae non valuerunt consequi, quandoquidem id est in tua manu & potestate, &c. Sequitur: Et ecce quidam legisperitus surrexit tentans eum & dicens: Istic in lege peritus erat, & peritum se iudicabat, & non querebat, vt diceret, sed vt tentaret: sicut est mos literatorum superborum. Aduerte, què admodum legis periti, doctiores & sapientiores sunt capitales inimici Christi, & qui prius eum & suam doctrinam persequuntur. Nulla est gens tam pestifera & iniqua, vt literati qui deprauaram habent conscientiam: & plus damni in ciuitatem & populū vnus horum infert, qui iam habet autoritatē & opinionem quam centum alij simplices & ignorantēs. Nam vt sapientibus illis creditur, atq; ita populū peste peius corumpunt, vt est videre in strage & damno quod Lutherus iniquis sua opinione caufauit. Attendite obsecro & plangite fragram, quam in Ecclesia Dei fecerunt Zuinglius, Oecolampadius, Caluinus & alij. Vt ex pharimacopolae officina vbi salutaria medicamenta & pretiosa vnguenta venduntur, aliquando exiit toxicum & mortiferū venenū: sic ex hominibus doctis & scientia excultis pestifera interdum egreditur doctrina. Multi discunt vt sciant, non tamen vt boni efficiantur. Herodes impius scrutabatur scripturas, non vt bonus efficeretur, sed vt sciret vbi Christus esset natus, vt interficeret eum. Sic multi dant operam literis & vehemèter inuadunt, annales reuolunt, Bartolos, & laiones, non vt meliorè vitam degant, nec vt studiosi sint, sed vt infontè persequantur, & vt in pauperi rapiant: vt solet non raro contingere inter iuriconsultos, qui metem & sensum textus verū & germanū noua explicatione distorquent, quò certè non minima rerū & pecuniae quantitas naufragium patitur: qui quidè doctores iuris literis plurimos fallunt, & grauia peccata committunt. Hi sunt illi, qui Herodem conturbauerunt, qui cū possent omnem sententiam & autoritatem Prophetæ Michaeae explicare: quae quidè de diuinitate Christi agebat, & de regno eius spirituum, moluerunt: & ita fuerit in causa vt Herodes innocens interficeret. Hos superbos & inuidiosos, qui inuidiam literarum Christi taxat dices, non vobis legis periti, qui inuidiam scientiae, &c. Ideo spiritus sanctus ait Ecclesie, murenulas aurum & argentum vermiculatas argento. Quis vnquam vidit aurum & argentum vermiculatas? aurum & argentum vidit si dixisset, faciemus tibi murenulas aurum & argentum vermiculatas; hoc non esset murem, sed murenulas aureas argento vermiculatas minus noueretur. Bene quidem & praeclearè scriptura sancta inquit, nā basis & fundamentū est vita recta & mores sancti, & super hoc aurum purissimum charitatis & amoris Dei venire debet scientia vt argentū. Ad fundamentū id quod est fortius & tenacius requiritur: melius namq; est esse probum & studiosum, quā literatum & sapientem. Tunc enim scientia & literae sunt bonae quando virtuti coniunguntur, nā cum ita non fuerit, ab inuidio & amentio non distert, qui cū entem

arripit, quem vult interficere, & si libererit etiam seipsum. Stultus & demens est literatus sine virtutibus, ensemq; euaginatū affert, qui armis literarum & sua autoritate & opinione seipsum & multos alios destruit. Si vis vt literis praedari & excellēs filius tuus euadat, eum prius doceas, quò itinere in caelum est iturus. Ideo David in Psalmo, Bonitatē & disciplinam & scientiam doce me. Prius dixit bonitatē & disciplinam: & postea scientiam. Super virtutis fundamentò bene literae sedebunt: nā si tapete vel gausape mortuū induas, & si plurimis vestimentis oneres, nequaquam calefiet, quandoquidè ab intrinico nullū habet calorem naturū, qui quidem vitā & animā sustentat. Sic nimirū, si in tuo corde ignis amoris Dei non ardet: quidquid habueris exterius, autoritas, literae & scientia parū vel nihil tibi proderunt. Hunc aspice, qui cū legis esset peritus audacior fuit. Et vt in lege doctus Christum vult tentare: & querit non vt discat, sed vt eum sermone capiat, & arguat, si ad interrogata non responderet. Officiū hoc daemones est, de quo Euangelistū inquit, & est tentator. Accedens (inquit Matth. 4. Euangelista) tentator. Non vocauit eum demone, sed tentatore, cū tentatoris officij haberet, què admodum hic. Et duplici ratione eū tentabat, altera, vt ignarum & insipientem Christū ostenderet, si regatis non responderet, atque ita nomen & fama Christi quā sapientis & literati habebat obscurata esset, sed fama honorū non obscuratur. Terra erat aquis operata: sed Deus dixit. Congregentur aquae in locū vnum, & appareat arida. Sic Deus vult vt gloria iustorum manifestetur. Venditur Ioseph à fratribus, sed à Deo exaltatur. Altera ratio erat, quia interrogabat vt tentaret, non verò quia nesciret Achab Michaeam interrogabat, non quia veritatē vellet agnoscere, sed tantū vt interrogaret, sic multi querunt multa inutilia, non vt sciant, sed tantum vt querant. Sed quid dicat audiamus. Magister quid fatiendo vitam aeternam possideo. Audierat Christum loquentē de beatitudine, ideo de medio perueniendi ad beatitudinē querit, non ignorans media, quia cū interrogaretur quid in lege scriptum esset, bene respondit, Diliges Dominum Deum tuum, &c. Sed interrogauit tentans volens scire an Christus cognosceret, quid esset agendum ad consequendam vitam aeternam. Praeterea magistrum illum vocat, vt facilius eum decipiat, si incautum inuenisset, amicitia & beneuolentiam simulans, sicut scorpio ore blanditur, cauda autè pungit. Vnde David in Psalmo. Os tuum abundauit malitia, & lingua tua concinabat dolos. Concinnare propriè est aptè componere, sic vt fallacia non intelligatur, & verbis cōpositis malitia non appareat. Ideo concinabat lingua dolos, quando verbis cōpositis fallaciā simulamus. Iubeat Deus in lege, vt nemo vestem ex lino & lana texeret, cum res essent differentes. Illi lino & lana texunt, qui aliud in ore, aliud in pectore habent. Ex his cōpositis & fictis duplici facie incedentibus mundus est repletus, qui corā facie te laudant, à tergo vero te vendunt, & deceptū semper te tenent. De aliquo male coram te loquuntur, vt tu in familia verba proripias, quae cū non ex ore exciderent alteri iam dicta & recensita sunt. Vt duplici corde, & labijs sceleratis, & manibus malefacientibus & peccatori terram ingredienti duabus viis. Secundo potuit etiam vocare eum magistrum, vt magistrum irrideret, atque ita in praetorio Pilati, vt eius regnum irrideret coronam ex sentibus capiti imponere.

Psal. 118.

Matth. 4.

Gen. 1.

1. Reg. 2.

Psal. 49.

Deut. 25.

Eccle. 2.

Ioan. 19.

posuerunt, & in manu pro regali sceptro aridinem, & genibus flexis regē illum appellabant, dicentes, Ave Rex Iudæorū; & in domo Caiphæ Prophetiā irridentes, oculos tegebant, & alapis cedentes ipsum interrogabant, Prophetiza quis est, qui te percussit. Et quemadmodum in passione regnū & prophetiā irridebant, nunc verō magisteriū & doctrinā, vocantes eum magistrū per irrisionem & ironiā. Præterea de vita æterna quærit, quia hæc naturaliter desideratur, nam vita hæc fluxa, brevis & momentanea est. Licet enim longa videatur, brevis tamen est, hæcque internam malitiam, cū non simul per centum annos viuatur, sed successiue per breuissima momenta temporis vita discurrit. Nam de vita solum vnum momentum nobis præfens est, nā alterū fluit, vt succedat sequens, idēq; dū acquiris, recessit præfens, sicq; omnes quasi aqua dilabimur. Sic adeo, vt cum extrema hora peruenerit, qui centū vixerit annos, vnū se momentum putet vixisse. Sic Iacob ingressus Egyptū, cū à Pharaone interrogaretur. Quot sunt dies vitæ tuæ? respondit, Dies peregrinationis vitæ meæ centū triginta annorum sunt, parui & mali, Paruos dixit annos, quia vno momento omnia includuntur tempora; & malos propter immensos labores, quos secū tanquā inundans flumen vita nostra omni hora defert. Quapropter sicut naturali propensione volatilia volare appetūt, & pisces natate, & reptilia gradi, minimeq; in his frustretur natura, ita homines naturaliter appetunt beatitudinē, quā necesse est habere in futuro seculo, cū hic nō reperitur, & appetitus humanus nō satietur, nec quiescat. Anima igitur fertur in Deū desiderio libero & naturali & quodā interno appetitu; cui si omnibus spiritibus cęlestibus tribuas fructus, nequaquā satiabitur, nec beata erit. Obferuā autē qd licet iste legis doctor dignus sit reprehensione, eo qd Christū aggreditur tentare, attamen laude dignus est, primo quia non inutiles quæstiones aut friuolas quæsiuit, sed de beatitudine cęlesti. Vt nā omnes nostræ loquelæ & conuentus eo tenderēt, vt scire possemus, quid requiratur; vt salui simus. Multos videbis, qui de multis impertinentibus sunt solliciti, vt est illud. An Salomō fuerit saluus. An Deus terga habeat, quia dixit Mosi, Posteriora mea vi debis; pauci autem seculares, vel nulli sunt, qui te interrogent, quid faciant, vt vitā æternā consequantur. In aliū longe locū suum iactant cogitātū, & quæstionē; nempe, qui fieri possit vt diuitias sibi cōparēt, & pecunias & thesauros cumulēt, quomodo honores & dignitates venari valeant, & quomodo in gratiā & amicitiam principū & regū deueniēt. Pauci verō sunt, qui viros theologos, & religiosos de sua salute interrogent, & id nō aliunde euenit, nisi quia omnes mentē suā, cogitatum, curas & labores in res caducas & miseras huius vitæ collocent, patriā illā beatā, ciuitatē sanctā Ierusalē, ad quā nati fuerūt, obliuioni tradendo. Certē si ob oculos vitā illā haberemus, ad quā diu noctūq; iter facimus, aliæ essent curę nostræ, cogitationes, & loquelæ. Secundo laudandus, quia dicit, Quid faciēdo; nā etiam si hic doctor esset malus, nō adeo vt hi peisimi Lutherani, qui fatentur, opera nullo modo esse necessaria, ad consequendum vitā æternā, & solā fidē sufficere. Hic doctor bene intellexit, vt in lege peritus, nos nō posse regnum Dei cōse qui, otiosi, ignaui, pigri, sed nostro labore, cura, & diligentia. Ideo nō dixit, quod credendo, sed quid faciēdo. Nā licet electis gloria ex æterna Dei præde-

Matth. 26.

Genes. 47.

1. mod. 33.

stinacione dimanet, non tamen provenit nisi ex eorū operibus. Ideo in Mattheo legimus, qd iustus dicit Deus: venite benedicti, possidete regnū, quod vobis paratū est ab origine mundi. Sequitur statim, E furui & dedistis mihi māducare, fructui, &c. Preparatum dixit eis regnū ab æterno; sed statim addit, qd fuit ab illis cōparatū operibus misericordiæ & actibus bonis. Æterna prædestinatio sine nobis est quātum ad principium, quia Deus sine nobis elegit nos, sed non est sine nobis, quātum ad finem, quia sine nobis non glorificamur. Ideo Deus opera exigit, & hic sapienter quærit quibus operibus vitā æternam esset consequuturus. Vnde beatus Petrus Satagite vt per bona opera certam vocacionē & electionem vestrā faciatis. Certam ergo facimus per bona opera futurā gloriā, sicut Saluator ait: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Et Iacobus. Estote factores verbi, & non auditores tantū, fallentes vosmetipsos. De iustis etiam psalmista ait, Quod memores sunt mādatorum eius ad faciēdum ea. Sic ille pater familias non dedit denariū (per quē æterna retributio intelligitur) nisi illis qui in vinea Domini laborauerūt, ideo operarios cōduxit nō verbosos. Et apud Ioannē Christus ait, Omnem palmītē in me non ferētē fructū, tollet eum pater meus. Tollere autē eū (vt ipsemet ait infra) est mittere illū in ignem vt ardeat. Non tamē condēnatur ob aliud, nisi quia fructū non facit. Et Esaias. Discite (inquit) benefacere. Nō dixit, discite bene dicere, sed discite benefacere. Ex istis & infinitis locis scripturæ, quæ omittit breuitatis gratia aperte constat, opera bona esse necessaria ad vitā æternam consequendā. Ad qd vt intelligas, debes præsupponere in quacunq; re & esse substantia, & etiam accidentis, quæ ipsi rei accedunt & adherent. Aqua, sua natura est aqua, & præter hoc habet quod sit frigida & clara, & lucida, hoc autem scilicet clarā frigiditatem & fluxilem esse, nō est aquæ substantia, quā si calefacias frigiditatem amittit, aqua tamen remanebit. Atq; ita substantia est ipsa natura rerum, accessoria autem quæ amitti possunt, accidentia sunt, quæ etiā si amittantur, ipsa substantia persistit. Verum est tamen quod tantum ex accessoriis possit adimi, vt ipsa substantia periret. In tantū enim aqua calefieri potest, per consumptionem, natura aqua deficeret, nam his accidentibus conseruatur. Aqua enim frigore corrumpitur, & calore absumitur. Vnde in quibusdam locis scripturæ, ubi dicitur, aqua defecit, hoc est, aqua defecit, quia accidentibus conseruatur. Satis ne esset fidem, spem, charitatem habere sine reliquis exterioribus? Ita nimirum, nā qui viuā fidem, perfectam spem, & charitatem cōsummatam haberet, satis illi esset. Sed quemadmodum substantia sine accidentibus non potest conseruari: ita sunt necessaria sacramenta, sine quibus charitas nullatenus potest cōstare, nā ad hoc vt offendas te fidē habere, spem & charitatē exteriora signa requiruntur. Quomodo obsecro cognosceretur te habere fidem, si non oras, nec ieiunas, nec elemosynam in pauperes distri-

Matth. 26.

1. Pet. 2.

Matth. 23.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

Matth. 23.

Matth. 23.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

distribuis. Et quomodo intelligere facies, vt perfecta spe sis roboratus, qui his terrenis ita quiescis & sedes, vt superna nunquam meminisse videaris, quomodo autē charitate splendebis, si pauperi & inopi non subuenias. Itaque hæc opera sunt necessaria, vt ipsa substantia permaneat & persistat. Hoc voluit in sua scriptura, quæ dixit, Perfecti sunt celi & terra & omnis ornatus eorū. Per calū & terrā intelligit substantiā, & per ornatū intelligit accessorium. Sed clarius David, Omnis gloria filiae regis abintus, circumdata varietate. Habebat intro fidem, spem, & charitatem. Anima autē quæ hanc substantiā in se retinet certo modo Deo communicatur: & ex hac communicatione resultat animæ gloria, nō talis, vt est illa quæ in cælo possidetur, atq; ita est opus vt exercitiis sanctis, virtutibus & operibus sit circumdata. Tapeta Flaadriæ exacta atq; perfecta sunt, & ne clavis citius rumpantur, duplicat ea crasso linteo, atq; ita longiori tempore durant. Ita virtutes purę & cōsummatę sunt, quas si amittere nolumus, pluribus actis patientiæ, castitatis & reliquarum virtutum est opus. Sed quid tu ad hoc respondebis qui Christi nomine ea insignitur, quicq; ore Lutheri, opera dānas, & vita tua tuos maledictos & excommunicatos mores approbas? Ille dixit fidē solam sufficere sine operibus, tu idem vita tua affirmas, quandoquidem peruersam vitā de gens mille iniquitatibus & vitiis plenus, itinere certo in cælum tendere putas. Sed de his alias. Igitur bene hic dicit, & rectē interrogat, Quid faciēdo vitā æternam possidebo. Possidebo ait, quia æternitas est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio. Obserua autē, qd possidere est ius, quo quis aliquid rem in sua habet potestate, & hoc quidē magnum & præclarum est beneficiū Dei in homines, vt adeo excellentes eos creauit & condiderit vt abeant ad regnum Dei. Attende obsecro & vide gloriā esse hereditatem tuā, & ius & actionem in illam habere & hanc accipies, cum vita fueris defunctus, nisi ius & titulum in eā non amiseris & deleueris tuis malis & inueteratis moribus: & in eo qd dicit vitā æternā esse hereditatem nostrā diuina bonitas & misericordia splendet. Sed iam Christū audiamus. At ille dixit ad eum, in lege quid scriptum est. Quomodo tu qui doctor legis es, & sapientem te iudicas, legem ignoras? In lege quid scriptum est? Mirabile quidem est, vt tu qui es doctor legis, & gradū & titulū doctoratus habes, illud interrogas, qd tu alios deberes docere. Vtinā multi Christianorū, qui iā excreuerunt & in pubertatis annos peruenerunt non indigeant, vt alij eos doceant Christi doctrinam, & prima Christianæ religionis documenta, qui cū de Christianismo gloriētur, si eos interrogas. Quot sunt articuli fidei, & quot legis mandata, respondere nesciunt. Atq; ita inde illud euenit, vt cū ad sacramentum penitentię accedunt, omnē doctrinam prorsus ignorent, & sit opus, vt eos confessarius tanquam infantes & pueros ducat. Sed male diximus hos esse vt pueros, nā pueri iam sciunt, quod tenemur credere, & quid operari debeamus, & in viis incedentes concinunt, isti verō grandiores ætate nesciunt, imo nec discere volunt. Erūt ne Christiani nomine isti homines appellandi? nequaquam, vt non est opifex dicēdus qui de opificio nihil scit. Tu verō quandoquidē iā doctor es legis, quid in lege est scriptū? Tu qui iā doctor in christianismo es, cui multi sunt iam anni transacti, ex quibus Christianam religionē profiteris, quid est

Christi esse seruum? quid sit crediturus Christicolam, quid de facturus pudore deberes suffundi, si nescis. Obserua autem quod Dñs tentatorem legis, ad Irgē reducit, in quo mirē gloriabatur. Primo vt suis verbis sibi ipsi satisfaceret. Secundo vt doceat qd in lege & scriptura inueniemus quid credendū, & quid agendū ad consequendū vitam æternam. Ex scriptura discere nos oportet quid sperandum, quid metuendū, fugiendū, acceptandum sit. Omnis enim scriptura (inquit Paulus) diuinitus inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigēdum, ad erudiendū in iustitia vt perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus. Ob eam rem dicit Christus, vt scrutemur scripturas. Et Esaias, Cum dixerint ad vos, Quærite à Pythionibus & à diuinis qui strident in incantationibus suis, respondete illis, Nunquid nō populus à Deo suo requirit visionem pro viuus ac mortuis? Expende qd Christus hic quid de sua salute quærit, in legē mittit, non autē in palatia regia vbi principes & potentes sunt: nam ibi non animæ sapientia & salus imbibitur, sed venenum & potus amarus, qui nauseam & stomachū mouet, sic vt anima in Tartara detrudatur, vbi nihil aliud discere poterit, nisi ambitionem, inuidiam, factiones, disceptationes, & iurgia: vbi de nihilo alio videbis gloriari, nisi in pulchritudine, & animæ dotibus magnitudinisq; præstantia, vbi lautis opiparisq; ciborum generibus vtuuntur, vbi mollibus & delicatissimis vestibus induuntur, & nihil discitur, nisi qd animam perdit & in gehennam mittit. Non dicit vt vadat in domos magnatum & nobilium: nam in illa schola ludere docetur, siue aleis, siue taxillis à prima nocte vsq; ad gallicantū. Non in domos mercatorum & artificū: nā ibi acutē mentiri & falso iurare, proximum decipere, & fallacis rē alienam furari præclare docetur. A lege cōsiliū accipe, nō à mundo, mandatis Dei teipsum guberna, nō mūdū cōstitutio nibus, qui Deo cōpetit, & aduersus eum bella & inimicitias gerit. Omnis nanq; causa & principium nostræ perditionis inde ortū habet, vt in nostris operibus mundū consulamus, non Deū. Nam si iniuriā accipis, mūdus suis pestiferis & iniquis legibus iubet, vt vindictam sumas, & vt amicus amicis sis, inimicos verō odio habeas. & persequaris: & si opus est, vt eorū sanguinē bibas: Deus verō sua regali lege pacis & amoris quid iubeat facile poteris videre. Diligite (inquit) inimicos vestros, & benefacite his qui oderunt vos. Consiliū enim mundi, carnis, & sanguinis in quacunq; partem inquietum te aget, & deniq; in infernum mittet. Si à carne tentaris, inquit mundus. Tuā voluptatē exple, desideris tuis indulge, in tuū creatorem pecca, nequā esto, immūdus, & spurcus deus verō inquit, Honorē amittis, animam, cōscientiā, æterna gaudia, beatitudinem nunquā periturā, teipsum, deniq; Deū, quo nullū bonum minus aut præstantius excogitari potest. Videbis in mundo & in curiis regum multos, qui plus debēt, quā habent, vestibus incedentes, equis phaleratis pompaticē & superbē ambulantes, qui substantiā diripiūt, quibus si dicas, quare nō debitū soluitis? cur nō reditis in meliōrē vitā & superflua tollitis? ad hoc respondēt homines suę cōditionis & fortis illos sumptus facere, & ita viuere in more esse positum & cōstitutū. In lege quid scriptū est? Certē diuina lex hoc nō cōsultat, nō iubet, talia mini me statuit, & hac de cau-

2. Tim. 3.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

sa cum iudicium tuum & sententiam sequaris, præcipitaberis in infernū. Dilicamur ergo in nostris operibus legē Dei cōsulare, & per illā gubernari. Sāctus quippē David in quacunq; re Deum cōsulebat: & ira omnia prospera & felicia succedebant. Sic persequutus a Saule venit in Nobē, & sacerdotē Dñi Abimelech cōsultuit: & cum vellet cōtra Philistæos bellum gerere (qui Ceilā oppugnabāt) Dominū cōsultuit dicens, Num vadam & percutiā Philistæos istos? Quādo verō intellexit Saulē in Ceilā venire ut eum caperet, iterū Dominū cōsultuit petens Ephor ab Abiatar sacerdotē. Item etiā fecit quando Amalechitę destruxerunt, & cōbuserūt Sicelech, & sic mortui fuerūt: & quā in omni opere suo Deū & eius legē præsentē ferebat omnibus rebus prosperē & feliciter finē imponebat. Moses etiā Deū cōsultuit quid esset faciendū de blasphemo. Idē Iacob: idē Iosaphat rex Iuda, qui noluit ad præliū ire nisi ad Deum prius accederet, nec in Ramod Galaad sine eo quod prius adesset Michæas Dei Propheta. Sic etiam cōsueverūt facere Iudith & Hester Regina: sic etiam sancti Apostoli in electione Matthiæ, omnes deniq; viri iusti hunc morē habēt. Et ita puto a viris sapiētibus & prudētibus faciendum, quotiescunq; velint feliciter suas res contingere. Econtra verō qui mūdi cōsiliū & Dei non capiūt, miserē & infeliciter omnia succedūt. Saul mortuus est eo q̄ Pythoniā cōsultuit, & similiter periit impius Ochozias eo q̄ miserit nūcios ad consulendum Beelzebub principem Accaron. Sic & Iosue licet bonus esset, tamen quia cū venerunt ad eum Gabaonitæ, non cōsultuit dominū, deceptus est ab eis. Ideo Dominus arguit Israēlitas per Esaiā dicens, Os meū nō interrogastis. Deus enim est, qui loquitur nobis in scriptura, & ad illam recurrendū nobis est, ut videamus quid sit scriptum in lege, hæc nanq; nos illuminat, nos instruit, & viā dirigit, & quid faciendū, quidue fugiendū docet. Vnde in Prouerbiis, Mandatum lucerna est, & lex lux. Et Dominus in Euangelio Ioānis, Scrutamini scripturas, in quibus vos putatis vitā habere. Sed de his fatis. Quomodo legis? Quomodo doces tuos auditores, qui adhuc ignoras quid sit opus, ut ad vitam æternā deueniamus? Quot doctores in vniuersitatibus & scholis cathedras regunt magno auditu cōcurfu, quos interrogare possemus, Quomodo legis? legi, ne ut discipulis proficias? an solum ut sapientē te iactes, & ostētes? attende obsecro ut vilitari discipulorū consulas, literæ vim & virtutem aperiens. Quia verō inter doctores Israēl, qui publicē legebant, nullus erat qui hoc adimpleret, dixit Esaias, Vbi est literatus? vbi est legis verba ponderans? Sed ad contextum reuertamur. Diliges Dominū Deū tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua. Hoc est, ex tota voluntate, quia dilectio a voluntate oritur. Duplex autem est actus voluntatis: elicitus scilicet, & imperatus. Actus elicitus est, qui immediatē elicitur ab ipsa voluntate: & iste actus rāgitur, cum dicitur, Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde, id est ex tota voluntate, quia sicut ex corde oritur motus ad alias partes corporis, ita voluntas mouet alias potentias animę. Actus verō imperatus voluntatis est, actus alterius potentię motę ad suū actū per ipsam voluntatē, per voluntatē informatam charitate, mouetur intellectus, ad assentiendū his quę sunt fidei, & ad mediandū de Deo dilectō: & hic actus signifi-

1. Reg. 21.
1. Reg. 23.
1. Reg. 30.
Leuit. 24.
Gen. 46.
2. Par. 20.
3. Reg. 22.
Iudith. 8.
Hester 14.
Act. 1.
1. Par. 10.
4. Reg. 1.
Iosue 9.
Esa. 30.
Prou. 6.
Ioan. 5.
Esa. 33.

catur cum subditur, Ex omni mente tua. Hic accipitur mens pro ipso intellectu. Vterius per voluntatē mouetur appetitus sensitiuus, ut conueniat cū superiori parte. Quia sicut sphaera superior mouet orbēs inferiores suo motu: ita voluntas appetitū sensitiuū, ut ait Aristoteles libro secundo de Anima, & iste actus notatur, cum dicitur, & ex tota anima tua. Per animā hic intelligitur pars sensitua, iuxta illud, Factus est homo in animā viuente, id est, vitā animalē & sensibile corpori dantem. Deniq; per voluntatē mouetur potētia motuæ & executiuæ ad operādū per dilectionē, & hoc notatur, cum subditur, Et ex omnibus viribus tuis. Vult enim Deus, ut omni profusus volūtate, intellectu, potētis, & omnibus viribus nostris eum diligamus, taliter ut mundus nullā sedē habeat, nec partē amoris nostri. Sic Pharaon cū populū Israēliticū nō posset in captiuitatē redigere, dicebat: Saltē benedicite mihi: & cum nec hoc obtineret, dixit: Sacrificate, sed oues vestrę & armēta remaneāt. Nam qñ diabolus animę nostrę regnū non potest plenē possidere: vult saltē aliquid a nobis. Sed quid Moses respōdit? Nō remanebit ex eis vngula. Aspice igitur, ut omne cor tuū, vitam & animam liberali animo Deo tribuas: demoni autem nec vngulā, nec aliquam partē particulam. Sed fortasse dices, Non sat esset ut diceret, Diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, sine eo q̄ alia tria addidisset, scilicet ex anima, & viribus, & mētē? Certē cum illo primo itā mandata adstringebamur, ut reliquis omnibus, Voluit dñs ita sollicitum & diligentem se ostendere in nostri amoris petitione, ut cum eum sic amoris nostri cupidum cōtemplaremur, faci li coniectura ex duobus vnū colligeremus, vel q̄ ita nos ipse diligeret & amaret, ut mutuo amore, nos ipsum prosequeremur, vel quod amor ita esset pretiosus & æstimatione dignus, ut neq; vnū granū illius veller amitti. Si hominē sapientē videres, herbā aliquā vilē & contemptā colligere, falsum & ignorantē te iudicares, ut potē qui nondum cognouisses virtutē illius herbę. Non solum vnū horū pro certo & inopinato nobis debet esse, sed ambo: nā cum Deus nimia charitate & dilectione nos amaret, ideō voluit ut æquali amore debitū repēderemus: amor enim æquali amore soluitur. Ad eō est amor nobilis tantę virtutis & efficacię, ut ipse solus Deū vincat & compellat, ut non alio medio esset vsus ipse Deus, ut nos ipsum diligeremus, nisi prius suā amorem & charitatē erga nos ostendere & manifestare. Vnde Ioannes ait, Ipse prior dilexit nos. Videamus igitur quomodo Deus prius nos dilexerit: postea verō videbimus id fecisse ut a nobis ipse redamaretur. Si amare & diligere est velle bonum amato: cui obsecro debes id omne, quod habes nisi Deo? Oculos, manus, corpus, vitā & animā cui obsecro debere existimas, nisi Deo? Sed longē alio maiori debito teneris, cum pretioso sanguine te redemerit, & sua omnipotēti virtute cōdiderit, creare verō te nihil illi stetit, nisi velle, & cū voluit, iussit, & statim factū est. Postea verō cum a felici statu omnibus bonis & dotibus repleto per peccatū essēs lapsus, ut in antiquā vitā te transferret, non minus quā sua vitā & sanguis fuit pretiū & redemptio. Quid amplius potuit benignus pastor, p̄ oue amissa facere, nisi seipsū mastrandū exponere? Tot sunt ora, tot linguę quę in eius amorem te inuitāt, quot sunt vulnera, quę in suo sacrosancto corpore pro tuo amore accipit.

Gen. 2.
Exod. 10.
1. Cor. 2.
1. Ioan. 4.

Quilibet

Quilibet ictus, qualibet percussio est lingua quædā quę semper vociferatur ut eum diligas. Post tot tantq; beneficia quid a te petit? quid requirit & iubet, nisi ut diligas Dominū Deum tuum, &c. Benedictus talis Dominus qui nihil a seruis postulat nisi amorē. Si aliquis rex adeo iustus & rectus esset ut a suis nulla alia tributa, nulla vestigalia exigeret, nisi solum amorē: quā bonus hic rex iudicaretur, quantumque serui manerent obligati ad eius dilectionem & amorē. Talis est noster rex sanctus & immaculatus. Ad eum igitur accedite, qui amore captus & irretitus, amorē postulat. Vnde ipsemet Dominus amore incensus & inflammatus inquit, Non me inuocasti Iacob, nec laborasti in me Israēl. Non obtulisti mihi arietē holocausti tui, & victimis tuis nō glorificasti me. Non te seruire feci in oblatione, nec laborem tibi præbui in thure: non emisti, &c. nihil postulat nisi a morem: non vult ut labore te conficias, sed ut a mes. Et quod admiratione dignius videtur, est illud quod Paulus inquit, quod nec ocularis vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quę præparauit Deus diligentibus se. Si amor in se aliquid laboris contineret, rationi esset consonum, ut aliquo præmio & mercede talis laboris digna retribuere tur. Sed cū ipse solus sit qui labores dulces reddere soleat, animum recreet, ut in afflictionibus & calamitatibus non delinquat: spiritū subleuet ut maiora indies & difficiliora aggrediatur, robur & vim tribuat cordi, ut in asperis, duris, & aduersis, viriliter persistat: tantū igitur abest, ut amor nomen laboris secū cōpatiatur, nec agnoscat. Nulla igitur ratio est, ut amor mercede & retributione sit dignus: mercenarius verō qui mane surgit, & tota die vsq; in crepusculum laborat, æquum est ut mercedem accipiat: qui verō amat, quid est quod præmium accipiat? est ne aliquid iucundius, dulcius, aut suauius, quā semper diligere? Amor certe sui ipsius est merces: nobis verō ratione amoris & dilectionis gloriā tribuere, nihil aliud est, quā mercedē mercedi addere, & præmiū præmio, & beneficium beneficio, & deniq; gloriam gloriā soluere. Sic Deus nostro cōmodo & vilitati fudet, ut laborem simulet, vbi nullus est labor: ut vel hoc anam & occasionem quærat, donandi nobis gloriā. Quis vnquā vidit, aut audiuit, ut sitiēti & aquā postulanti, nō iolum aqua tribuatur & ministretur, sed etiā inuitetur pecunias ut illā bibat? Quis vnquā vidit esurienti cibū ministrari, & simul pecunias pro mercede illius laboris? O diuina bonitas & charitas, quibus te laudibus dignis cōmendabo? aut quibus encomiis in cælum eleuā? Nā cū anima hæc nostra (qua nihil diuinius a Deo accepimus aut pretiosius) sine amore non possit viuere, nec stabilis permanere, præcipit ut amemus: & pro amoris mercede gloriā retribuit. Quo nimirum suæ bonitatis & misericordię lucidissimum exēplum ostendit, qui cū innumerabilē exercitum Seraphinorum habeat & Angelorum, qui suo amore ardent, & nunquā fatiatur: vilis & abiecti vermis hominis amorem cupiat & magnificat. Quę igitur est ratio quare velit ut nos ipsum diligamus? arctatur ne aliqua necessitate amoris nostri? nequaquam. Sed ut vitam tranquillā & quietā amore agamus, & mundum hunc, lachrymarum & miserię pelagus profundum alacrius & suauius nauigemus. Quodcumq; enim fueris aggressus, quantum ui: minimum, si sine amore fit, graue fastidium & tedium generat: si verō aliqua amoris

scintilla ad id fueris inflammatus, etiam si difficillimum, asperū, & laboriosum sit, dulciter & suauiter operaberis. Quemadmodum ignis cibos & condimenta dulcia efficit, ita sanctus amor quocunq; labores & tribulationes pro Deo perpeffas suauitate quādā & dulcedine tolerat. Seruituit Iacob pro Rachel septē annis, & videbantur ei dies pauci. Si pro muliercula septem anni pro vno die reputantur: quāto facilius dilectio Dei hoc faciet? Hic amor amarū dulce efficit. Filii Prophetarum comedētes exclamauerunt, Mors in olla vir Dei, & nō poterant comedere præ amaritudine, sed cum misisset Eliseus farinā nō fuit amplius quidquā amaritudinis in olla: sic amor Dei dulces labores reddit. Si moleste & ægrē tuleris iniurias parcere, & præ amaritudine nō potueris sustinere, mitte dilectionē Dei in corde tuo & dulciter parces. Si amara fuerit tibi ægritudo, si pauperiaris onere incuruaris, vel nimio ieiunio carnis appetitus domueris, vel aliquid aliud impatiēter operatus fueris: Deum dilige, qui omnia hæc sacro & melle sua uia & dulcia efficit. Denique illud consulo, si inter omnes labores & calamitates huius præsentis seculi vitā alacrem, dulcem & suauem uolueris transigere, Deum ama. Igitur quia deus nos cōdidit in vita hæc misera & calamitosa miseris & laboribus vndique circumdata, ut ab illis nos semoueret amorem & dilectionem sui cōmendat, nō suæ sed nostrę vilitati consulens. Secundō vult ut eum diligamus, nam amor est veluti moneta aurea, & donum quoddam, quod a quocunq; præstari pot. Si enim deus iuberet ad hoc ut cælum cōsequeremur, subtiles quæstiones & acutas disputare, quod sapientes & docti essemus, quod obsecro remedium haberent ignari & insipientes? Si dixisset, Estote fortes & robusti: quid imbecilles mulieres facerent quid senes decrepiti? quid infirmi? Si dixisset, solos nobiles regnum cælorū posse ingredi, quid abiectę sortis, & miserę cōditionis homines possent facere? Rex autem pius dominus noster, qui præclarē nouit omnibus infirmitatibus meriti: præmium glorię tale constituit, quo nullus (etiā si pauper & egenus esset) posset carere. Ad amādum quippe nemo est imbecillis, insipiens, infirmus pauper nec abiectus. Tātum enim pauperculus, qui nec assem habet, deum potest diligere, quantum Rex diuisissimus & potentissimus, tantum insipiens, qui nec prima literarum rudimenta didicit, quantum literatus & doctus, tantum æger & claudus, quantum robustus gigas, tantum denique pastor qui capras & oues paicit, quantum summus Pōtiffex vel Imperator. Nam etiam si bona hæc terrena, quę stercora & fursures sunt domus Dei inæqualiter fuerit parritus, bona tamen diuina & præcipua (ut sunt gratia & diuinus amor) non ita disposuit. Nam si dixeris, te nō posse ieiunare, quia infirmus & eger es, nequaquam te compellet: multi enim sunt, qui cælestis regni ciues sunt, qui nunquam ieiunauerunt. Si pauperibus elemosinam erogare non potueris, ut pote qui bonis & substantia careas, ne præbeas, multi enim sunt, qui cum non dederint cælestia regna possident. Si prædicare non potes, quia literis non didisti operā, multi sunt in cælo qui nec legere norunt. Sed forsitan poteris dicere, te non posse amare? Hoc certē rationi non est cōsonū: omnes certē liberali animo possunt diligere: si autem id non fecerint, suæ malitię imputabitur, & nullā excusationem coram Deo habet, qui ipsum non diligit. Ideoq; iustissimē a Deo

Gen. 29.
4. Reg. 4.

C 2 dauna-

damnatur & in tartara mittitur: sine eo quod aliquid possit respondere. Multi sunt in caelo qui pauperie laborarunt, qui imbecilles & ignorantes fuerunt, qui nec ieiunarunt, nec docuerunt, nec orationi vacarunt: tamen nullus ibi est, qui non dilexerit Deum. Qui cum adeo misericors & pius sit, ut neminem a sedibus aeternis velit excludere, pretium gloriae tale constituit, ut cuiuscumque facilis sit ad eam ingressus. Tertio voluit, ut illum diligamus, quia amor non nisi amore potest rependi. Omnia enim satisfactionem accipiunt, re aliqua siue alterius generis siue speciei sint. Nam si pro aliquo homine iter feceris, tibi satisfacit alter si pecunias tribuat, nec est opus, ut ipse etiam pro te itineret, idemque possit de multis alijs dici. Qui vero amat, amari vult, nullamque dignam recompensationem putat accipere, si dilectus a dilecto non fuerit, nam si Deus te alit, gubernat, & corrigit: non vult a te corripi siue gubernari. Si vero te diligit, vult ut eum diligas, & rationem soluas, tamen si amore infinito non potueris, ut ipse nos diligit, saltem eo quo potueris. Quarto & ultimo vult, ut ipsum diligamus, quia tot tantisque meritis dignam retributionem non possumus retribuere, nisi amorem. Nam cum homo ita sit Dei beneficiis affectus, si nihil haberet, quo posset Deo satisfacere, graue quidem esset tormentum, si vero tantis beneficijs collatis pecuniam & monetam non adderet quo ipse homo posset satisfacere: talia dona posius in eius damnationem essent oblata, quam in vitam & gloriam: nam cum multum acciperet, si aliquo, quod suum esset non satisfacere ingratus utique videretur, & dignam esse eius damnationem, quod certe abest ut de Deo excogitari possit. Constituantur igitur hominem ex sua parte iam aliquid habere, quo possit soluere, ideo etiam & illud scire oportet, nihil proprium & nostrum posse dici, nisi quod sub libera nostra potestate & dominio habemus, quod certe illud esse videtur, quod vi aliqua ut violentia a nobis non potest auferri. Ex quo facile inferitur, hominem non esse omnino dominum rei & bonorum temporalium, siquidem inuitus eis priuari potest: ita etiam nec dominus corporis, cum vi possit auferri: nec dominus vitae cum ab ea possit spoliari, nec animae in quantum corpus informat, & viuificat. Superest igitur, ut dominus sit animae secundum eam partem, quae suprema est, quae rationalis est, quae domina & regina, quae liberum arbitrium continet, quod in intellectu & voluntate est. Haec sola libera est, & regina in imperio animae quae nec compelli, nec coarctari potest, quam homo pro libito cui velit potest tribuere & hanc amans amari tradit. Ratione igitur optima postulat Deus amorem quem solum libere & spontanee possumus exhibere: nec iustum esset ut deus aliquid peteret, quod non esset sub nostra potestate. Sed singula haec expendamus: Primo diliges eum, quia est Deus: diliges, quia dominus: diliges, quia tuus. Itaque diliges illum propter se, diliges propter sua, & diliges propter te. Ex omni parte diligendum se exhibet Deus, quia bonus, quia delectabilis, quia utilis. Si studiosus es, & virtutibus oblectaris, dilige quia bonus: si voluptatis cupidus dilige, quia dulcis: si honoris & diuitiarum stidentissimus dilige quia vtilis. Nequaquam potes eius amorē euadere. Primo itaque dilige, quia Deus est: hoc est propter seipsum, qui est summum bonum: & ideo ab omnibus diligendum. Considera obsecro quanta sit eius maiestas, quam admira-

bilis gloria, quam suavis bonitas, quae potentia nulli imperio subiecta, quae sapientia nullis tenebris inuoluta, quae plenitudo quae ad suam perfectionem nulla indiget re: quanta dulcedo & suauitas & omnium bonorum culmen. Expende de anima affectus tuos & inclinationem, & extende sicut pellem desiderium tuum & sicut regius vates inquit: Dilata locum tentorii tui, & pelles tabernaculorum tuorum. Extende longe funiculos tuos, & clauos tuos consolida, quia superat capacitatem tuam, & omne desiderium tuum illa maiestas, & illud summum bonum. Hoc certe omne desiderium nostrum implet, & amabit: sicut corona illa aurea quae propitiatorum amebat ex omni parte in sancta sanctorum, Omnis enim amor impellit habentē se. Est quippe Deus veluti centrum quoddam amoris, in quod omnē creaturam dirigit. Sicut honor soli Deo cōpetit, ita etiam amor, qui quidem pondus est animae nostrae quae tendit in Deum. Nonne vides quo impetu lapis in centrum feratur? qui si ab alto ruit, & aliquid ei opponitur comminuit & frangit, ut perueniat, quo tendit: sic tu ad Deum diligendum curre, & si quid obstitit dirumpe & trāsi, sicut scriptū est, In Deo meo transgrediar murum. Rupibus quid obstat, ut non descendant pudore certe debere suffundi, te à rupibus & lapidibus esse superatū. Exemplū tibi sit D. Paulus, quem vides, sicut ingentem rupem ad Deum properantem, ut nemo ei impedimento esse valeat. Quis (inquit) separabit nos à charitate Christi? an tribulatio, an angustia? &c. O admirabilis & diuinus lapis, bene quidem & ad viuum angulari petre assimilari, qui per angustias & labores plurimos, per famem, per sitim, per vigilias, per exilium denique & mortem in tuū centrum descendisti. Extra Deū nequaquam quiescere poteris, sicut nec lapis extra centrum, qui cum ad ipsum veneris in animae tranquillitate & quiete (ut lapis in suo cetro) quiesces, sicut scriptū est, In pace in idipsum dormitiam & requiescam. Et D. Augustinus, Fecisti nos Domine ad te, & inquietum est cor nostrum, donec perueniat ad te. Omnis creatura te expellit a se & non sine maxima ignominia, ut ad Deum tuum vadat: ac si conuersa in te iaceret dicens, Quid mihi ad haec res miserrima? non sum ego bonum tuū quod requiris, maius enim miraculum est, quod in his mundanis & terrenis creaturis detinearis, quam quod rupes essent detentae in regione aërea. Naturaliter ergo anima ex amore in Deum inclinatur. Vnde si ex praecepto natura non alliceretur ad diligendum Deum: utique non indigeret praecepto dilectionis, nec ad id esset opus monitione. Naturalis & propensius diligit homo Deum, quam seipsum. Quare ergo dilectio dei cum sit propensior hominibus ipsis praecipitur, non autem dilectio sui? Peccatum est causa. Vnde nec Angelis neque hominibus à prima conditione tale aliquid praecipisse legitur: quia ad hoc adimplendū natura calcari non indigebat, cui lex amoris à prima sui conditione natura erat instita. Nunc autem naturalis legis ita sumus oblitī, & à naturali propensione alienari, ut neque praecipis, neque minis, neque promissionibus, neque immensis beneficijs à Deo collatis, ad eius amorē attrahi possimus. Veluti frustum plumbi quod violentia sursum detinetur, si dimittatur statim ad ima descendit: ita anima nostra si paruo tēporis spatio ad diuina rapitur, statim suo pondere ad haec transitoria & terrena prolabitur, &

Psal. 103.

Exod. 25.

Psal. 117.

Rom. 8.

2. Cor. 12.

Psal. 4.

Augull. in Mediu.

per

per creaturas tota dispergitur. Cur ergo sitibundus ambulas, & creaturis gurulas quasdam mendicans, quae sitim magis prouocant, quam extinguunt cum limpidiſſimum illum fontem & perennem relinquant, in quo solo sitim tuam perfecte satiare potes? Quid desiderare poteris, quod non plenus & abundantiſſimus in Deo reperias? Si sapientia delectaris, ipse est sapientissimus: si pulchritudine, ipse praefiliis hominum speciosior est: si potentia & fortitudine ipse est dominus fortis & potens: si gloria & diuitiis, in domo eius sunt diuitiae: si voluptate & delectatione, delectationes eius usque in sinu dexterae eius: si saturitate & abundantia, inebriantur ab vbertate domus eius, qui possident eum. O summam stultitiam, o deplorandam caecitatem: ideo Dominus per Prophetam clamat. Me dereliquerunt fontem aquae viuae, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Ad dignitatem conatus es accedere: & in ea iam constitutus, nullam quietem habes. Omnia creata hoc peculiare habent, ut non sine magno labore acquiratur, ad quae verò gaudium perfectum non generant. Contemptui habent fontem aquarum viuentium, quae per plateas fuit dicens. Omnes sitientes venite ad aquas, & qui non habent argentum, properate, & emite abique vlla commutatione vinum & lac. Quare appenditis argentum, &c. Relinquit igitur cisternas istas dissipatas & Deum diligite. Si obiectum voluntatis est bonum, ita ut nihil diligere possis nisi bonum, vel quatenus ordinatur ad bonum: qui fieri potest ut Deum non diligas, qui summe bonus est, & actus puri bonitatis? Si propter radium vel specimen bonitatis quod in creatura reperis, eam diligis & amas, cum mille imperfectionibus claudicet, & cum haec guttula ab illo bonitatis pelago & mari profluat, qui Deus est: cur eum, qui ipsa bonitas est, non diligis? Et si pulchritudo eam vim habet, ut hominum corda ad se attrahat & alliciat, & vilem & abiectam creaturam ob sui pulchritudinem diligis: quare ipsam pulchritudinem qui Deus est, non diligis. Dilige ergo Deum, quia Deus est, & quia summum bonum & amore dignum. Secundo diligendus est, quia Dominus. Proclues non sumus ad diligendum eos, qui nobis benefaciunt, quique beneficia in nos conferunt. Cumque Deus sit creator noster, redemptor, gubernator, qui nos pacit, alit, & sustentat: quare ipsum amore non prosequemur? Saltem eius amorē amplectere eo tempore solum, quo tibi benefacit: cum verò beneficia non contulerit non eum diligas. Parum certe homo ab homine peteret, qui solum postulareret, ut si quando beneficia aliqua ipso actu in eum exerceret, tū temporis diligeret. Cum igitur Deus omni tempore & omni hora beneficijs factis alia maiora & ampliora semper cumulet amorem semper illi debes. Quis plantat vineam & de fructu eius non comedit? Cui fructus nisi ei qui arborē plantauit. Cui obsecro est amor debitus, nisi ei qui potentiam dedit amandi? Quis bona sibi facientē non amat? Bruta etiam & animata amicitia ostendit suis benefactoribus. Leo qui animal est ferocissimum, tanquam agnus patientissimum cibum ministranti indulget. Ursus, qui bestia est immanis & crudelis, non solum cibanti blanditur, sed etiam cum illo saltat, & in luctam descendit: Animalia verò domestica, ut sunt canes, muliones, & equi quae signa amoris dominis suis ostendunt, quae quodcumque subeunt discrimen & periculum, ut ipsos tueantur. Solus ingratus homuncio

Psal. 44.

Psal. 25.

Psal. 11.

Psal. 15.

Psal. 35.

Ierem. 2.

Esa. 55.

Esa. 2.

Psal. 78.

1. Cor. 2.

Cypri.

3. Reg. 9.

Genes. 4.

Iacob. 4.

Osee. 10.

sum est cor eorum, nunc interibunt. Diuisio cordis mors animæ est: nam quemadmodum corpus diuisum nõ sine anima viuít, ita etiam cor diuisum nullam habet vitam. De his etiam dixit Ehas. Quousque claudicatis in duas partes? Si Deus est Baal sequimini, &c. Nihil non Deo tuo debes tribuere, integrum. Hinc Dauid ait, Si diuitiæ affugant, nolite cor apponere eis. Omne sibi vult, postquam verò Deus totum cor possederit, aliis rebus poterit communicari, Deus sic est zelotypus, quemadmodum maritus in vxorem: qui neminem ab ipsa vult amari, nisi à se. Sic in Exodo dicit, Ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes. Et ita si nimio & inordinato amore filium vel vxorem videt à vobis amari coram oculis auertit, vt omnis proflus amor in ipsum tendat. Si verò insitit, appetitum effrenatum relinquit, vt omnia quæcunque voluerit diligit, & desiderium expleat. Ideo per Ezechielem ait, Auferam zelum meum à te, Dilige quod volueris, adimple, quod arriserit, iam enim tuo zelo non vrò. Sic Esaias cum videret homines effrenes in mundanorum amorè, miratus qui fieri posset, vt hoc Deus tam patienter ferret, & cum ita esset zelotypus ipsum interrogat. Vbi est zelus tuus, & fortitudo tua? Vbi est zelus, quem in animas habes? de quibus inquit, Ponam zelum meum in te. Nunc autem video omnes animas esse adulteras. Deus autem cum valde zelotes sit, inquit. Fili præbe mihi cor tuum: vult vt nihil proflus tui cordis alteri præbeas, sed vt eum diligas omnibus viribus tuis, anima, intellectu, & voluntate. Sed forsitan hoc mandatum intolerabile & asperum videbitur alicui, sic vt penitus obseruari nequeat: quandoquidem Deus omnem voluntatem nostram postulat, ita, vt nihil rebus nostris sit relinquendum. Verum vt clarius & manifestius intelligas, hoc mandatum adeo esse dulce & suauè, vt nullus non eius obseruationi acquiescere possit, duobus tantum obsecro attentas aures præbeas. Primum est mandatum hoc esse affirmatiuum, quod semper obligat nõ pro semper, sed tempore necessitatis. Quemadmodum præceptum de colendis parentibus non omni tempore obligat, sed cum necessitas postulauerit, ita etiã non teneris semper Deum diligere, nisi cum occasio se obtulerit. Præcipit enim Deus vt cum mundus, dæmon, vel caro rem aliquam ob oculos posuerint diligendam, rem talem potius amittas, quam creatorem tuum offendas. Ille vere & super omnia Deum diligit, qui nullius rei creatæ imagine captus mortiferum peccatum omittit. Interim verò dum peccati occasio non se obtulerit, res omnes alias parentes, vxorè, & filios potes diligere, ea tamen lege vt semper animam habeas paratam, vt quod vis grauisimum discrimen patiatur potius quam propter aliquam earum mortaliter audeat peccare. Et hoc propositum & intentio, vt Deum non velis offendere, semper, hoc est, omni tempore obligat, quia negatiuum est. Actus verò amandi Deum super omnia, nõ pro semper obligat, nisi cum occasio se offert in Deum peccandi mortaliter. Diligebat Deum super omnia illud Humilitatis exemplar sanctus Ioseph, cum à domina inuitaretur & alliceretur ad facinus perpetrandum dixit. Quomodo possum peccare in Dominum meum, voluptatem potius temporalem, quam Deum voluit amittere. Rex sanctus Dauid hunc etiam exercitum amatorum Dei ingreditur, qui cum Saulem inimicum in spelunca facile posset interficere,

elegit potius in creatorem suum non peccare, quam vindictam sumere de inimico. Pudica illa & nunquã satis laudata Susanna sine vilo honoris sui detrimento Deum posset offendere, potius autem quamcunque iniuriam & contumeliam temporale ausa est pati, veluti Christi fortissimus miles, quam aliquod nefarium scelus in suum defensorum patrare. Dilige omnes res tuas quantum volueris, amplè quippe licentiam & liberalem Deus tibi concedit, dummodo cum occasio fuerit oblata in Deum peccandi, præsentis sis animo vt sanctus Ioseph, Dauid, Susanna, vt super omnia Deum diligas, discrimen potius vitæ tuæ & grauisimum tormentum passurus, quam in tantam tamque diuinã maiestatem pecces. Secundo aduerte quod non teneris ardentius & feruentius Deum diligere cæteris rebus. Nam si Deo summam gloriam & summum honorè impendere volo, hunc certe super omnia diligo, siue intensius remissiusue aliud diligam. Neque eo hoc præceptum se extendit. Etenim intensum atque remissum non variant speciem, quia quantumcunque remisse diligam Deum, dum tamen diligam eum super omnia, non dicor defecisse à præcepto. Argumentum est à simili. Si quis habeat vicinũ frequentem & amicum conuetudine sibi coniunctum, habeat item patriæ suæ vel territorij principem aut ducem, cui vt Domino suo seruiat, & omnem dignitatem, honorè & amorem debitum ipsi tribuat, is licet frequentius & intensius vicinum suum, quam principem & Dominum diligit ob continuam conuetudinem & frequens amoris exercitium (ex actibus enim frequentibus intenditur habitus) principem tamen plus quam vicinum diligit, quandoquidem illi maiori honore & dignitate fauet, quam vicino suo: potiusque vicini inimicitiam subiret (si occasio se offerret) quam principis, vitæque & mortis discrimen & periculum potius pro principe, quam pro amico pateretur. Ita etiam si vicinum interemptum esse audiret, non tantum peccaret, quantum si idem principi contigisset. Par est nostri propositi ratio, nõ si quis hominem alterum ardentiori & feruentiore amore prosequeretur, quam Deum interim non peccat: dummodo summam gloriam, summum honorem, bonum etiam, quod in se est summum Deo impendere curet & studeat. Tunc enim Deus magis diligitur (vt dicitur) æstimatiue, si ue appetitiue, quod iatis est ad complementum huius præcepti. Et hæc satis sint de hoc præcepto primo dilectionis Dei. Iam verò de huius simili, audiamus quid dicat, *Et proximum tuum sicut teipsum*. Nimis videtur Deus proximi dilectionem commendare, siquidem suo ipsius amori proximi amorè coniunxit. Sic adeo amor proximi, Dei amori est coniunctus, & copulatus, vt eodem amore Dei & proximum prosequaris, ab eodem enim fonte & radice vterque provenit, sic vt separari nequeant, eodè quippe habitu charitatis Deum & proximum diligis. Ideo Apostolus dixit, *Qui proximum diligit, legem Rom. adimpleuit*. Nequaquam amorem proximi fugies, quin Dei amorem etiam fugias. Omnes enim lineæ spheræ tangentis centrum quod medium punctum est, alteræ alteras se tangunt: nulla tamen istarum à centro discedet, quin etiam à vicinis lineis discedat. Nullo modo amore proximi repudiabis, quin etiã Deum non reicias, nec vice versa. In hoc certè clarius videre poteris, quãti Deus faciat proximi amorem, vt nequaquam velit amari, nisi simul cum proximo

Dan. 13.

Exod. 10.

Ioh. 13.

Genes. 1.

Ioh. 14.

Galat. 5.

Psal. 118.

Genes. 3.

mo. Secundum autem, in quo poteris videre quantum Deus faciat amorem proximi est illud quod in mandatis secundæ tabulæ, quæ ad dilectionem proximi pertinebant largitus est loquutus. Mandata enim primæ tabulæ cuius principium est, amor Dei, tria sunt & non plura: mandata verò secundæ tabulæ cuius principium est amor proximi, sunt septem. Hæc verò septem eo rigore nobis tradidit, vt eorum vnum, tantum sit affirmatiuum, reliqua sex negatiua, vt inde facile intelligas, quã dulcius & suauius sit, tam benigno & pio Domino seruire, quam verò laboriosius & difficilius obligationi proximi satisfacere. Vnde Dominus in Euangelio. In hoc cognoscent quod discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad inuicem. Non inquit, si miracula feceritis, nec inquit, si spiritum habueritis prophetiæ, sed si ad inuicem dilexeritis. Amor enim rubrica est, qua cognoscuntur oues Christi, & à grege dæmonis distinguuntur. Nam cum à principio mundi in quacumque specie Deus plurimas res produxisset, ex humana prole tantum hominem & mulierem condidit, vt posterum se inuicem diligeret, cum contemplantur, ab vno eodem parente omnes emanasse. Et laudauit Deus diem primum, non reliquos, quia omnem discordiã & diuisionem odio habet. Ideoque cum Christus toto tempore suæ vitæ discipulos docuisset humilitatem, patientiam, contemptum mundi, & reliquas alias virtutes, amoris lectionem, in vltimam cœnam seruauit, vt firmiter & tenaciter amor & dilectio proximi in fine, memoriæ adhæreret. Hoc enim à natura nobis est inditum, vt ea, quæ amici nobis commendant, cum discedere volunt, fixius memoria maneat. In hoc certè consistit Christiana perfectio. Et ideo Paulus dicit, quod omnibus vno sermone cõplectitur. Diliges proximum tuum sicut teipsum. Qui hæc duo præcepta obseruat sine verecundia & pudore coram Deo apparere poterit. Et non solum ea obseruare teneris, sed etiam diligere. Ideo Dauid loquens Deo in Psalmo dixit, Vide quoniam mandata tua dilexi Domine. Inuitat Dauid Dominum vt plenè suæ charitatis aspiciat affectum. Nemo alios inuitat, vt ab ipsis videatur: nisi qui scit, etiam si aspiciatur, aliis se esse placiturum. Adam vocatus à Domino fugiebat, & abscondebatur se, quia cognoscebat suam præsentiam Domino nõ esse placiturum. Sed cur Dauid non timebat à Domino videri? quia mandata Dei diligebat. Præcepta inquit tua dilexi nõ dixit, seruauit, nec dixit sciri, aut custodiui, sed dilexi: quod amplius est, quam custodire. Custodire necessitatis plerumque est, & timoris: diligere verò charitatis. Qui Deum diligit, omnia præcepta custodit: non tamen contra. Quare ergo tu nõ solum seruabis præcepta hæc ita iucunda & dulcissima, sed etiam diliges? A natura homini est datum, vt semper diligat, quemadmodum aquæ, vt descendat sursum: atque ita laboriosus esset hominis, si odire iuberetur. Restat igitur vt cum aliquid semper sis amaturus, illud diligas, qui te diligere potest. Amor quippe (vt iam sæpe diximus) non nisi amore soluitur. Quare igitur aurum & argenti amore ardes, cum neutrum illorum amoris sit capax? propterea Deum & proximum debes diligere: cum mutuo amore ab ipsis possis redamari. Notabis autem quod hoc aduerbium, sicut, non significat æqualitatem dilectionis, sed similitudinem, quia nõ teneris diligere proximum eo amoris gradu, quo te ipsum, sed eo modo, quo diligis te-

ipsum. Sic te ipsum amas, vt omne bonum tibi defideres, & ad id felicitatis & perfectionis peruenire, ad quam creatus es. Tamen sic præcipitur vt diligas proximum, vt rectam notitiam & ordinem charitatis serues, iuxta illud Canticorum, Ordinauit in me charitatem. Maiori nanque dilectione te ipsum debes prosequi, quam proximum. Quia sicut aliquid inuenitur perfectius in causa perfecta & vniuersali, quam in effectu particulari: ita aliquid inuenitur perfectius in se, quam in sua similitudine. Vnde cum bonum proprium cuiuscunque inuenitur in Deo sicut in causa vniuersali: in se autem sicut in effectu, & in proximo sicut in similitudine, ita sicut vnusquisque maiori charitatis vinculo Deo, quam sibi debeat copulari, sic etiam seipsum, plusquam proximum debet amare. Nã cum Deus diligatur vt principium boni super quod charitatis dilectio fundatur, & homo seipsum diligit ex charitate secundum rationem quæ est particeps illius boni, proximus diligitur secundum rationem societatis in isto bono: in socio enim est causa dilectionis, secundum quãdam vnionem in ordine ad Deum. Vnde sicut vnitas potior est quam vnio, ita quod ipse homo participet bonum diuinum est potior ratio diligendi, quã quod alius associetur sibi in hac participatione. Et ideo homo ex charitate debet magis seipsum diligere, quam proximum. Aduerte autem quod cum in homine sit duplex natura, scilicet interior, quæ est ratio nis, & exterior quæ est sensualitatis, secundum quod dicitur homo interior & exterior, plus debet homo seipsum diligere quantum ad naturam interiorem, quam quo ad exteriorem. Et ideo ea bona quæ sunt naturæ interioris, debet potius optare, quam ea quæ sunt sibi bona secundum naturam exteriorem, & cum omnia opera virtutis sint bona, secundum naturam interiorem ardētiori animo ea tenetur diligere, quam vititates & voluprates quæ inferioris sunt ordinis. Ad opera autem virtutis pertinent ea, quæ sunt amici operari, & ideo plura bona exteriora sunt impendenda amicis, quam nobis ipsis. De bonis autem spiritualibus suæ virtutis plura sibi vnusquisque debet comparare, quam amico. Ratio est, quia cum quis bona temporalia, voluprates & alia id genus sibi acquirat, bonum vtile aut delectabile recipit: cum verò amico suo ea dona præbet, vel curat, sibi ipsi bonum virtutis comparat, nam amicis benefacere, ad virtutem pertinet, bonum autem virtutis maius est, quã vtile & delectabile, ergo melius est dare amico, quam sibi ipsis. Et hoc non ideo fit, quia magis debeamus diligere amicum, quam nos ipsos, & plus boni amico, quam nobis debeamus, sed ideo fit, quia homo seipsum magis, quam amicum diligit, ratio postulat, vt sibi ipsi velit maiora & ampliora bona, quã amico. Et quia præbendo amicis vtilia, sibi bonum virtutis acquirat, quod maius est amico potius in vtilibus debet benefacere, quam sibi. Et quemadmodum concludimus, vnumquemque potius teneri seipsum diligere, quã proximum, pari ratione quilibet potius tenetur vitare peccatum proprium, quam proximi. Nemo autem magis proximum (quantumcunque bonus sit) debet diligere, quã seipsum: nam in proximo nõ est tanta ratio amandi, quam in eodem ad seipsum, quia bonum, quod ego habeo, quantum uis paruum sit, magis est mihi diligibile, quam bonum proximi, etiã si magnum & amplum sit, quia hoc paruum quod ego habeo maius bonum efficitur mihi, quam magni amici.

Cant. 1.

amici. Quapropter vnusquisque magis Deū debet diligere, quā seipsum, eo q̄ bonū inuentum in Deo; est vniciusque magis proprium, quā bonum, quod in ipso est. Nec est simile de bono proximi, quia bonum proximi est totaliter extrinsecum ad bonū nostrum: bonum verò Dei non est nobis extrinsecum, sed intrinsecum, cū sit causa boni nostri in efficiēdo, & in conseruādo. Et nulla etiā si bonitatis sit vmbra & imago in nobis splendet, quin ab illo bonitatis fonte perpetuo scaturienti proueniat, & emanet, & sic bonum Dei est bonum nostrum. Si quis enim haberet duas possessiones, vnā ad tēpus, alteram verò perpetuam & nunquam perituram, diligeret vtique magis perpetuam & permanentem. Sic est bonum, quod in nobis ipsis est caducum, fluxum, & momentaneum, & ad triduum periturū, quod autem est in Deo firmum, stabile, nulla vnquam temporum varietate delendum. Præterea magis tenemur diligere proximum nostrum, quā corpus nostrum, quia proximus habet maiorem rationem dilectionis ex charitate. Ideo quilibet pro salute animæ proximi proprium corpus periculo debet exponere. Pastor bonus animam suam ponit pro ouibus suis, hoc est, vitam pro salute spirituali earum: hoc enim vinculo charitatis prælati adstringuntur, & quiuis alius hoc faceret, completeret vtique opus charitatis perfectum & absolutum. Nec omnes æqualiter sunt laudandi; quia magis diligendi sunt fideles, quā infideles, & magis consanguinei & propinqui quā extranei, & magis parentes nostri, quā filij, &c. sed de his alijs vt breuitati interim consulamus. Sequitur. *Dixitque illi, rectè respondisti. Legisperitus dixerat hæc duo dilectionis præcepta sumpta ex Deuteronomio, vbi Dominus præcepit diligere Deū & proximum, quā sententiā Christus approbat, respōdens huic doctōri, dicens: Rectè respondisti. Nō opus legisperiti, sed responsum laudauit Christus. Multorum verba laudabilia sunt, opera autem non sic. Pius est quorundam sermo, sed opera iniqua. Vanum est altū sapere & diuina arcana & mysteria penetrare, si opera desint bona. Cælū nō emitur sermone polito & cōposito, nec longa verborum ambage, sed sanctis & iustis operibus. Sapiens quippè & doctus hic æstimabatur, & vt legisperitus ad interrogationē optimè respondit, sed quid illi proderat, siquidem iniquo & peruerso animo accessit Deū tentaturus? Quid proderit in extrema mortis hora eloquentē fuisse, & in omni literarū genere præclarū? Quid egregiū concionatorem, si conscientia male sanā habuerit? Deus autem non veniet nos iudicaturus, an literati, an sapientes, an eloquentia excelluerimus, sed qualiter fuerimus operati. In die illo vltimo, quo omnes libri cōscientiæ nostræ aperienti sunt, & vita ætērnā examinandā, melius nobiscum agetur, si Deo seruiuerimus sancta & munda cōscientia, quā subtiles & acutas quæstiones disputasse. Multos videbis, qui adeo sunt solliciti quomodo debeant loqui, nullus verò quid debeat operari studet. Dæmones sapienti simi sunt & docti, sic vt nemo nec eos præcellere nec attingere valeat, veruntamē nesciunt quomodo à pœna inferni valeant liberari. Docet etiam locus iste bonum etiam si in inimicis nostris sit, à quocunque debere laudari. Solent enim multi opera quantumuis præclara & excellentia (dūmodo ab inimico facta fuerint) laceſcere & vituperare. Qui etiā si adeo sapientes & prudētes sint, inanos & ignaros eos appellat.*

Ioan. 10.

Deut. 6.

Apoc. 20.

Hoc genus hominū impiissimū est, nam etiā si inimicus in aliquibus vituperio sit dignus, aliqua tamē laudanda & excellentia habebit, nec ita cæcus & tūc sententia: propriae sis amicus, vt bonū & optimum nolis agnoscere, & tale iudicare. Hic n. doctōr tētor erat & Christi gmulus, nihilominus tamē ipsum & eius dictū Christus approbauit, dicens; Rectè respondisti. Sed historiam prosequamur, & audiamus Christi vltra progredientē. *Hoc fac & viues.* Vides hic, quomodo doctus & sanctus magister ad bona opera nos incitet, eaq; doceat esse faciēda. Non ait, hoc dic, vel hoc tantū crede, sed hoc fac: quoniam nobis insinuat, vt ipsum diligamus, & proximos, & mutua opera charitatis in eos cōferamus. Vnde diuinus vates in Psalmō ait; Anima mea in manibus meis semper. Hoc est, vita mea & salus mea est in operibus, nullis quippè maioribus signis amor & dilectio ostenditur, quā si ipsis operibus muniatur. Vnde de B. Ioānes Apostolus, Non diligamus verbo neq; lingua, sed opere & veritate. Et iterum, Qui viderit proximum necessitate habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? Aduertes tamen, q̄ Christus loquens hic de dilectione inquit, q̄ qui proximum diligit viuut, & habet vitam, tribuens dilectioni vitā animæ nostræ. Solus Christi & proximi amor animā sustinet, alit, & pascit, secundum illud D. Ioannis, Qui non diligit, manet in morte. Nihil n. tibi proderit, etiā si angelos rerum omnium cognitione superes, si variis naturæ dotibus & donis exoneris, dummodo charitatē nō habeas, mortuus es. Quædmodum corporis natius calor animā ipsam suscitāt, ita animæ vita est ipsa charitas sine qua mortua iacet. Nā si velis clarè cognoscere, viuus ne, an mortuus sis, oculos in animā conice & vide, diligit, vel odium habeat, si verò odium in corde repereris iram & inimicitia, mortuum te iudica, etiā si viuus appareas. Nomē habes q̄ viuus & mortuus es. Et si mortuus es, dilige & viues. Translati sumus (inquit Ioānes) de morte ad vitā, quia diligimus fratres. Rerū omnium tēporaliū nulla dignius & æquius æstimatur, quā ipsa vita, nec à nobis magis diligitur & sic cū negotium aliquod magnopere commendamus, solemus dicere, vita mea in hoc stat, vel non minus, quā de vitæ discrimine in hoc negotio agitur. Et huius rei signum est euidentissimum, nam pro salute ipsa quilibet patitur, vt sanguinis missio fiat, manus vel brachium abscindatur, & si opus fuerit Absynthij potione potetur. Hęc omnia & alia his maiora patiuntur, & sapius animæ discrimen pro vita hac, quæ nō vera est vita, sed potius vmbra & mortis imago. Si igitur vitam corporis (quæ breuis est, momentanea, caduca, & ad triduum peritura) tanti habemus, tantaq; patimur, quā maiora aggredi debemus pro ipsius animæ salute, quamq; præclara & illustria, vt gloriosam illam vitam & patriam consequeremur? Hic enim Christus loquitur, nō de quacunque vita, sed de vitæ æternæ, quæ beatorum patria & sedes est. Nam cū Christus ad interrogata teneretur respondere, cumq; doctōr de vitæ æternæ percontaretur, postquam dixit quid erat in lege scriptū respondit Dominus. Hoc fac & viues. Ac si diceret, Deum dilige & proximum, & sic æternam vitā possidebis, hæc est tuæ quæstionis responsio. Age igitur homo, & cōsidera quā paruo pretio dilectionis ematur vita æternæ. Si tot tantaq; molimur, vt vita hæc misera non pereat, & vt magis elongetur, quid obsecro

Psal. 118.

1. Ioan. 3. Evidem.

1. Ioan. 4.

Apoc. 1. Ioan. 1.

ero esset faciendum, vt æterna illa fruere mur? Etiam si Deus iuberet igneis flammis nos cōburi, & fornaces ardentes ingredi, velut aliud agentes, deberemus obedire, vt in æternum cum Christo regnaremus: id tamen suauissimum dominus non iubet, sed dilectionem cōmendat, vt viuamus. Non est Deus noster vt dñ gentium, qui lactantes pueros à parentibus occidit iubent: & vt homines seipos interficiāt, & in oblationem se offerant. Nolo mortem peccatoris, dicit Dominus, sed magis vt conuertatur & viuat. O quā bonus Deus noster, qui vtinam à nobis (vt æquum est) diligeretur, & eius mandata obediremus, qui a moris retributionem cū sit opus suauissimum vitam proponit, & non qualemcumq; sed æternam & gloriosam. Sed ad contextum reuertamur. *Ille autem volens iustificare seipsum dixit ad seipsum, Et quis est meus proximus?* Quærebat iste, quis esset ipsius proximus, vt quærendo hoc potius se reprehensione dignum ostenderet, quā iustum: nam cū esset legisperitus nullatenus debebat ignorare, quis esset proximus. Dicendum igitur, q̄ credebatur tale respōsum habiturum, vnde se posset ostendere iustum. Si enim Christus respondisset, omnis Iudæus est proximus tuus, dixisset ille, & ego omnem Iudæū diligo, & perinde videretur impleuisse maximum præceptum legis, & sic esset iustus: naturæ nanque & conditionis istorū erat iactare se iustos coram hominibus, gloriamq; & honorem anhelare. Vnde Dominus his inquit, Vt vobis scribæ & Pharisæi, qui iustificatis vos coram hominibus. Sed iam nunc vel quod nostra tulerint peccata scribæ & Pharisæi plures habent imitatores quorum corda odio & iniquitatibus abundantes, qui pauperes persequuntur, innocētes opprimunt, vindictā de iniuriis sumunt vsq; ad vitæ & sanguinis effusionem, qui impietatem & crudelitatem aduersus proximum exercent, verbis tamen cōpositis & fallacibus suam causam corā hominibus iustificat, dicentes, Ego Petrum diligo, Franciscū amo, & coram vobis testor, & coram Deo, de iniuria accepta nunquam vindictā postulare: sed hoc iustitia exigit, aliter facere nequeo. His nostris temporibus multi sunt prælati, qui acceptas iniurias dissimulat, occasione verò data exactissimum supplicium de eis sumunt, & subditum vsq; ad mortem persequuntur, præceptisq; & obseruationibus illum onerant, vt cū in minimo deliquerit (sub colore zeli legis Dei, & sub tegumento castigationis peccati) pro iniuria accepta in illum crudeliter animaduertit. Et id omne faciunt sine honoris amissione, seipos iustificantes fictæ sanctitatis fuco. Si Regis vel Imperatoris curiam lustrare volueris, & ciuitatum loca publica pertransieris, si omnes conuentus, magistratus & res publicas intueberis, nihil reperies, nisi multos, qui sub velo iustitiæ, & religionis pallio, grauissima scelera committunt, sua propria curantes: interim tamen nihil honoris & famæ deperduat, imò potius (quod dolendum est) indies magis ac magis bonorum optionem induunt. Quod ego de hac re existimo, & iudico illud est, omnes nos ea esse natos conditione, vt peccatores esse velimus, & bonos existimari. Quod certè nullo magis lōgè petito exēplo quā ex sacra pagina licebit confirmare. Nam cū impius proditor Absalon aduersus patrem decreuit insurgere, & regno spoliare, vt hoc tantum facinus perpetraret Dauidi inquit, Vadam & reddā vota mea, quæ voui domino in Hebron: vouens enim vouit seruus

Exph. 18.

Matt. 23. Luc. 11.

1. Reg. 15.

tus cū esset in Gessur Syriæ dicens, si reduxerit me Dominus in Ierusalē, sacrificabo domino. Erant nanque in Hebron (vt nunc etiam) corpora Adam, Abraham, Isaac & Iacob, qui locus ad eō venerabatur, cumq; sanctitatem simularet, dixit se velle adimplere peregrinationem factam ex voto, hique & aliis fictionibus facinus suum operiebat. Sic etiā Heliodorus volens spoliare templum Ierusalē iuxta regis sui mandatum, iter est aggressus, quasi Cæleſyria & Phenice ciuitatibus transiturus, re autem vera non nisi causa mandatum regis & propositum exequendi. Sic Aman sumpturus de Mardocheo vindictam, impietatem simulauit & texit, dicens Regi Assuero. Est populus per omnes provincias regni tui, &c. Decerne vt pereat & decem milia talentorū appendam gazæ tuæ; quo nimirū vltionem moliebat. Sic Caiphas dixit, Venient Romani & tollēt locum & gentem. Quem certè nullus reipublicæ zelus, nec amor angebat, sed potius odium. Sic Iudas, Quare vnquentum istud, &c. Non pietate motus id dixit, sed quia fur erat. Quæ omnia ostendunt q̄ cū mali simus bonitatis pallio malitiā volumus tegere, & boni existimari. Sic filij Iacob, qui fratrem Ioseph venderunt, volentes seipos iustificare, & se immites à peccato coram patre ostendere, tunicam sanguine tinctam apposuerunt, quasi infantes essent & sine vlla culpa. Similiter Babylonij, quos cū Daniel ieiunio affigeret, cū idolum Baal destruxisset, cuius sacrificiis epulabantur, religionis zelum finxerunt, gulam cooperientes, dixerunt Nabuchodonosor, Trade nobis Daniele, qui Bel destruxit. Sic Herodes volens Christum natum occidere cū Magis deuotionem & sanctimoniam finxit dicens, Ite & interrogate diligenter de puero, & cū inueneritis renunciate mihi, vt ego veniens adorē eum. Sed iam tandem intelligant omnes hi, qui simulatores sunt corde, quod tempus quemlibet dolum & fallaciam detegit, vt cogitationes Absalon, Heliodori, & Herodis cum reliquis. Sed de his satis. Animaduerte autē quod de proximo quærit quis sit. Quia tumescebat legisperitus inani gloria, quasi abundē compleuisset præceptum de diligendo Deum, quæstionem mouet de proximo, quasi Deum iam diligeret. Putabat se Deum diligere super omnia, & ideo de proximo interrogat Ecce arrogantiā & præsumptionem fingit se familiarē Deo, quem non videt, & tamen dicit se ignorare quem videt, cū dicatur, Qui non diligit fratrem suum quem videt: Deum, quem non videt, quomodo potest diligere? Sed Lucā audiamus. *Suspiciens autem Iesus dixit.* Suspiciens ponitur hic, quod suscipiens autem Iesus. Non enim significatur quod Christus oculos in cælum leuauit, sed quod accepta uir quæstionem, & respondentis personam accepit. In Græco namque originali sic habetur: ἰπαλοβων δὲ ἰησοῦς. Hoc est suscipiens autem Iesus. Et ita legitur in antiquis Latinorum exemplaribus. Et hoc dixit Euangelista ad differentiā ipsiusmet Iesu in prima quæstione: nā in prima quæstione non suscipiens sed eiiciens eam interrogantem se habuit, efficiendo de interrogante respondentem: hic autem suscipiens eum, & respondit dicens. *Homo quidam descendebat de Ierusalē in Ierico.* Potuit hoc q̄ Christus hic narrasse fuisse historiā, nā Ierusalē est in altitudine in monte scilicet Sion & Ierico in loco deorsum. Est etiā quædā solitudo seu desertum inter Ierusalē & Ierico, in quo homines à latronib; spoliabātur, vbi cōprehē-

2. Mach. 3.

Ezech. 3.

Ioan. 11.

Matt. 26.

Ioan. 12.

Genes. 37.

Dan. 14.

Matt. 2.

1. Ioan. 4.

44
4. Reg. 25. sus fuit Sedechias à Satellitibus regis Babylonis, cū fugeret Ierusalē. Quod autē in re ita contigerit, vel q̄ sit exemplū, nihil ad rem de hoc disputare. Christus narrationem hanc affert, vt ostendat legis perito, quis sit proximus. Aliqui dicunt huic, qui à Ierusalem in Ierico descendebat, esse Adam & genus humanū : sacerdotem autem & Leuitam esse sacrificia veteris legis: Christum verò esse Samaritanum, qui genus humanum curauit à dæmonibus spoliatum, gratia & donis à Deo acceptis, qui dæmones per latrones significantur. Alij autem moralem doctrinā volentes adducere, dicunt, hunc esse peccatorem, qui de statu gratiæ ad statum culpæ descendit, & sic qui libet pro libito depingit. Quantum verò hoc distet à literali sensu parabolæ, quicunque etiam si lippus & cæcus sit, facillè poterit videre. Igitur quod Christus in hac parabola innuit, est legis perito ostendere quis sit proximus, quod ipse prius quæserat: & summatim docet quòd ille proximus est, qui potest bonum aliquod nobis impendere: quapropter omnis homo viuens, quicunque ille sit, siue Ethnicus, siue Christianus, fidelis, aut infidelis, bonus vel malus, proximus noster est. Omnes etiā, qui in charitate decesserunt, proximi nostri sunt: quia vel sunt beati in re, vel in spe. Si in re, clarum est quòd sunt proximi nostri, quia possunt nobis benefacere sua oratione in cælo, licet nos simili præsidio non possimus eos adiuuare: nam sufficit ad rationē proximi, quod vnus alteri possit subuenire. Sic Samaritanus vocatur hic proximus, quia vulnerato profuit, etiam si nihil ab eo recepisset. Mortui etiam qui in purgatorio detinentur, quauis non possint nobis benefacere (quia non possunt pro nobis orare, nec pro seipsis) tamen proximi sunt: quia nos possimus oratione nostra ipsis benefacere. Sic Christus proximus noster potest dici in quantum homo: nam in quantum Deus proximus non vocatur, licet quotidianis bonis nos cumulet, quia plusquam proximus est. Et hac de causa dilectio Dei distinguitur à dilectione proximi, quia Deum debemus diligere, plusquam nos, proximum autem sicut nos ipsos. Similiter angeli proximi nostri sunt, quia possunt nobis benefacere: & ideo Christus Samaritanum tantum vocauit proximum, & non Leuitam & sacerdotem, ratione beneficii, quod contulerat in vulneratum. Nam licet Leuita & sacerdos & omnes quos reuimus proximi sint in rei veritate: tamen in re non fuerunt isti proximi, quia vulnerato non subuenierunt, nec aliquod præstiterunt auxilium. Dæmonis verò & qui æternis pœnis cruciantur proximi nostri non sunt, quia nec ipsi nobis bonum impendere, nec recipere auxilium possunt, & ideo non tenemur eos diligere. Obserua autem quod in communi ille solet vocari proximus, qui ad beatitudinem potest peruenire. Charitas enim per se & directè habet Deū pro obiecto: ipse enim propter seipsum diligendus est, quia est summum bonum: cetera autem diligenda non sunt, nisi quatenus ad ipsum tendunt modo perfectissimi, vt beatificantem. Ideo omnis homo viuēs proximus est: quia quauis malus sit, potest in melius vitam mutare, & à malitia respicere, & peruenire ad beatitudinem. Pari ratione mortui, qui in charitate decesserunt. Damnati autem & dæmones quia ad beatitudinem non possunt peruenire, proximi non sunt. Et hæc licet ita sint, non tamen contradicunt his quæ de proximo diximus: quia omnis ille

qui nobis potest bonum impendere, capax est beatitudinis. Christus tamen in hoc exēplo ponit proximitatē in beneficio: & Samaritanus vocatur proximus, non quia capax est beatitudinis, sed quia cū vulnerato vius est misericordia. Samaritanus etiam capax erat beatitudinis, & vtrāq̄ ratione proximus dici poterat. Sed nos sensum exempli sequimur, ex quo quidem potest colligi q̄ qui misero aliquod bonum erogat, proximus vocatur. Rursus aduertendum q̄ Iudæi tantum eos proximos putabant, qui suæ nationis & sectæ erant, scilicet, Irahælitici generis: exteros autem & gentiles non vocabant proximos, nec tales existimabant. Ideo Christus sapientissimè respondit in hac parabola, ostendens eū esse proximum, qui bonum potest accipere, aut in alios conferre. Quapropter potius dixit illum Samaritanum charitate fuisse vsū, quam Iudæum aliquem, & id data opera, vt ostenderet, q̄ Samaritanus qui gentilis erat & quicunque alius quauis infidelis esset, erat proximus, atque ideo diligendus. Itaq̄ per hunc hominem, qui descendebat ab Ierusalem in Ierico, intelligit Christus hominem cuiuscunque status aut cōditionis, qui pauper est, humilis, abiectus, infirmus, tristis, aut humano auxilio destitutus: & vt vno verbo concludam, omnis ille qui indiget alterius ope. Attende igitur tu, qui diues es, pauperem proximum tuum esse, si sapiens & ingenio præditus, ignoratē socium habere, si corporis valetudinem & salutem habes, memineris infirmum proximum tuum esse, & à Christo tibi esse commendatum: si letus es, & rerum felicitas tibi contigerit, recordaberis tristem & afflictum vinculo charitatis & amoris tibi esse coniunctum: nam per hunc, qui ab Ierusalem in Ierico descendebat, intelligit Christus omnem illum, qui aliqua necessitate vel miseria laborat, cum quo vult vt viscera tua aperias, & misericordia vtrius, sequens exemplum Samaritani. Ita hic quem reuimus pauper est, & sub nomine pauperis non solum illū ego intelligo, qui re caret, sed etiā eum, qui læritia, corporis valetudine, solatio, felicitate, sapientia, aut alio quouis bono priuatus est, & de hoc inquit diuinus pastor. *Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Ierico*. Singula hæc expendamus. In primis optime dicit, *Homo quidam*, in singulari numero, nam pauper semper secum solus vitam degit, neminem habet socium, miser & afflictus ab omnibus relinquitur, & deseritur. diuitē autē omnes inuisunt, omnes comitantur, omnes laudāt & prædicant, omnes denique illi famulantur. Sed de paupere & misero dolendum, quā solitarii suam necessitatē & angustiam patitur: ita vt vix reperias proximum qui de ipsa interroget. Si verò diues infirmitate laborat aliqua, medicorum caterua eum statim circumdabit: pauper verò est quidā, viuunt solus, & solus moritur, tantū abest, vt sit qui medeat, vel curam de ipso habeat. Si diues cursum vitæ velit peragere nō deerint sacramenta, clerici, monachi qui ipsum inuisant, & vitam tanta lachrymarum abundantia ipse compungeretur, vt sacramentum susciperet. Pauper solus interit, nedum habet qui ministrat sacramenta, nec aliquo solatiū genere ei subueniat, sepulchrum sumptuosum & magnificum diuitē expectat vbi sepeliatur, pauperem verò cæmisteriū extra ecclesiam. Si vxor diuitis aut filius moritur, patiatūre aliqua calamitatem, quot consolatores habet? quot vicini & cognati mille solatiis tristem memoriam exterminant:

Thren. 1.

Heb. 3.

Heb. 7.

Isa. 15.

45
Thren. 1.
minant pauper verò etiā si calamitatū fluctibus extingatur, nō est qui soletur, nemo est qui visitet aut doleat. Multitudinē amicorum habet Ierusalem in sua felicitate & prosperitate, in tribulatione autē & angustia solā reliquerunt. Et ideo plorabat Ieremias dicens, Omnes amici eius spreuerunt eam, & facti sunt ei inimici. Mihi crede, eos, qui calamitatibus & angustiis opprimuntur, nullos amicos habere. Nam si te diuitem viderunt, felicitē, & inter magnates estimari non te solum derelinquent, visitaberis ab omnibus, laudaberis: & si dolore capitis vexaberis quā tumuis minimo, tot vicini & amici aderunt statim, vt fastidium generent. Si autem contemptrum, egenum, & pauperē te viderint, tanquā pestē perniciosissimam te fugient. Hoc verò nō minus quā ipsa experientia ostenditur, nam miser & afflictus solus domi sedet, solus patitur suam necessitatē, eius memoria sepulta est in populo, nemo ipsi recordatur: ideo dixit, homo quidam, homo solus, derelictus. Descendebat. Rectè (inquit) descendebat, nā si quis pecuniis abundauerit dignitatem ascendit, vel à populo estimabitur. Mihi crede si vis ascendere, ab omnibus magnificari & tuam famā augere, & denique si cupis iustitiam obtineri in curiam regis: id cōsequeris, si pecuniis attuleris. Nullus enim est mons adeo inaccessibilis & altus, quem iumentum (si auro & argento oneraueris) non ascendat. Nam in curiis pluris habentur hi qui pecuniis ingentia, quā qui subtili & admirabili præditi sunt ingenio. Diues semper ascendit, semper euehitur, omnes vt subeat dignitatis culmen adiuuant, pauperi verò omnes obstant: omnes depriment, & potius in ruinā & præcipitium quā in dignitatem ducunt, semper de malo in peius & deterius tendit. Aman, qui regis amicissimus erat, & in eius domo maximi habebatur, cū ab eius amicitia & gratia cepit cadere, statim laboribus quidā, qui regi dicit: En lignū quod parauerat Machabeo, qui loquutus fuerat pro rege, & c. Descendebat autem ab Ierusalem in Ierico. Hoc est à diuitiis in paupertatem, à felicitate in aduersitatē, à vita denique trāquilla & quietā, ad vitam miseram inquietam & mille turbationibus plenam. Pauper enim cum non habeat substantiam, vt filios possit alere & sustentare, vt cibum quotidianum ministret, & vt filias doret, in lecto tota nocte reuoluitur, hijs & alijs curis miser torquetur & angitur. Quemadmodum enim rotæ horologii semper sunt in continuo motu, & huius causa sunt pondera, quæ pendent & rotas ipsas nunquam sinunt quiescere: ita nimirū pauperis necessitas semper illum inquietum agit, vt vix per noctis quietem ipse valeat quiescere. Sed iam vltima. *Ei incidit in latrones*. O bone Deus, & quid latronibus cum paupere? nōne poeta quidam dixit, Cætabit vacuus coram latrone viator? Quem obsecro mundus persequitur? pauperem. Quem euicerat & exenterat diues, nisi pauperem? diuiti omnes tribuunt, pauperem omnes depilat & angustam supellectilem rapiunt. Quo tendit diues? vt pauperē conueniat apud iudicem. Milui enim qui terrestres aues sunt, & omnem prædam de terra rapiunt, nunquam aquilam aut accipitrem aggrediuntur, sed paruos pullos sub alis matris protectos. Sic diuites nō cum potentibus & magnatibus quæstiones nectunt, aut mouent rixas: sed cum paupere & egeno, qui viribus eorum resistere non valet. Vnde illud Ecclesiastici, Venatio leonis onager in eremo, sic & pascua diuiti-

45
tum sunt pauperes. Si igitur pascua diuitum sunt pauperes, quid mirum si dicatur, quod pauper incidit in latrones? Nōne lupi rapaces & latrones quidam magnates & nobiles sunt qui vestigalibus & tributis pauperes diripiunt & miseros subditos expilant (Nōne quidam prætores, executores, iudices & aduocati latrones sunt? Nōne mercatores horū classē ingrediuntur, qui vicinum & simplicem decipiunt, & sagū pro purpura vendunt? Nōne artifices & tabernarij cum his connumerandi sunt, qui ementes fallunt, & alia pro alijs, & musionem pro lepro distribuunt. Vnde euenit, vt omnes res publicæ omnes viæ, omnes plateæ latronibus sint plenæ. Si autem aliqui horū hos mores & conditionē exuunt, solum est quia terræ iustitiam timent, non autem celi: aut quia ementes non tantū præbent, quantū ipsi postulant. Verum ex eorum voluntate propèsi sunt, vt rapinam exercent, & vt omnes ad se venientes decipiant. Si verò semper non exercent furtum, satis est vt animum habeant propensum. Si scorta & mulieres peccatrices, etiam semper ipso actu Deum non offendant, tamen vt sint in peccato mortali detentæ, satis est ipsa intentio: quare etiam isti auari mercatores sua cupidine & insatiabili lucri fame in mortali non delinquent? Quid obsecro conducit magis, aut quā vtilitate affert, luxuriæ causa, quā auaritiæ infernum ingredi? Nōne horum vterque simul ingreditur? Rectè hoc sentiebat Esaias, cū dicebat, Principes tui infideles, sicut furti, omnes diligunt munera, sequuntur retributiones. In manus igitur horum latronū incidit pauperculus ille, *Qui eundē expoliauerunt eum*. Diuites qui deberent potius parentes esse pauperū, & eis subuenire, lupi rapaces sunt: & quos deberent cooperire, exuunt & expoliāt. Tu, qui diues es, & bonis omnibus affluus, pauperum pigra retines domi, quia tributa non soluerunt, & medio hyeme finis frigore perire pauperum filios, tantum abest vt istorum viscera misericordia commoueantur. Audi quid de his patientissimus Iob dicat. Nudos dimittunt homines indumenta tollētes, quibus non est operimentum in frigore. Quos imbres montium rigant, & non habentes velamen amplexantur lapides. Vim fecerunt depreddantes pupillos, & vulgum pauperem expoliauerunt. Nudis & incedentibus absque vestitu, & esurientibus tulerūt spicas. Esaias etiam, Populum meum exactores sui spoliauerunt. *Et plagis impositis*. Hoc est multiplici tristitia cordis inflata: nam si sapienti credimus, Quis maior plaga tristitia cordis est? Quæ maior plaga, aut tristitia potest esse, quā pauperem in carcere detinere, cū non habeat vnde tibi possit soluere? Quæ maior plaga quā excommunicatio? quāndō quidē pauperem reiciis à cōsortio ecclesiæ quia in minimo deliquit, diuitem autem qui in multis & grauibus, non reiciis. Quæ maior plaga, quā vt pauperi bona surripiantur? In carcere detrudis pauperem iubes vapulare publice, multis conuiciorum generibus lacessis, quia cū montem tuum tranfiret, leporem vel cuniculum interfecit. Nōne magnæ plagæ sunt hæc. *Abierunt*. Sicut lupi rapaces cadaueribus satiati: quemadmodum Ezechiel dicit. Principes in medio eius quasi lupi capiētes prædam ad esfundendum sanguinem, & ad perdendas animas, & auarè sectando lucra. Si diuites & tyranni cum iam pauperes tot plagis afficiant, si postea recordentur, & in meliorem mentem redirent cū facti penitentiæ,

Esai. 1.

Iob. 22.

Esai. 31.

Eccles. 27.

Ezech. 22.

vel

vel iam in dimidium mali esset prouisum. Sed dolendum est, quod cum pauperes opprimerint illorum non recordantur, & quo volunt abeunt. *Semiuuio eo relicta.* Nonnet tibi videtur, quod semiuuuium pauperem colonum relinquis, quandoquidem ex duobus bobus, quibus laborat, & vitam miserè degit rapis tibi vnum? Relinquis vitum, vt fame crucietur: boues rapis quibus araturus est, atque ita dimidiã vitam tollis. Si artificem vel sartorẽ carcere detines, qui non habet unde tibi soluat, liquet manifestè, quod dimidiũ auferis vitæ: quia cũ sit in carcere laborare nequit, & sic nullatenus potest inuenire unde debitum soluat, nec unde victum sibi possit acquirere. Vita. n. sartoris est acus & vita fabri ferrarij est malleolus ferreus, quo victũ quærit & domesticos & filios sustentat. Si cũ liber est, non potest soluere, qui poterit si detinetur in carcere? solue igitur illi e vinculis vt labore victũ quæritet & debitũ soluat. Sed multo aliter tu facis, cũ dimidium vitæ subtrahas, tuã ostendens crudelitatem. Itaq; semiuuuius relictus dicitur, quia substantiã tollis iuxta illud. Panis egentium vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Nec mirum vt illud vita hominis appelletur, sine quo viuere nõ valet. Nam quãdo tu bona pauperi surripis, quibus in diem viuut, cum non possit quærere necessãria, nec sustentare se: meritò quidem diceris tu semiuuuium eum relinquere. Sic cum pauperibus, cum viduis, pupillis & afflicto in hac misera vita agitur. Nunc autem Christus agit de charitate, qua erga hos miseros & afflicto vti debemus. Sequitur in textu. *Aecidit autem, vt sacerdos quidam descenderet eadem via, & viso eo præsens.* Mundi cupido dedit alapã iustitię, iustitia verò vt ipse ignominia affecta cæli conscendit, & hac de causa vix iustitia viget in terra, cupido autem tanquã delinquens & peccatrix, recepit se in ecclesiam, atque ita misit in illa. Ecclesiasticus debet esse (vel quod id infaustum sit) qui pauperem & miserum plagis affectum videret, & dissimulans transiret. Videbis enim plerumque vt cupido in quibusdam sacerdotibus & ecclesiasticis reperitur: qui si intelligerent eos misericordij oleo esse vnctos, vel iam recordarentur obligationis, qua tenentur esse misericordes, & erubeberent crudelitatem exercentes, cum ministri sint illius Domini, qui tanta charitate & misericordia semper erga nos fuit vsus. In Exodo præcipit Deus tabernaculum vngere, & omnia quæ sunt in eo, nam in domo Domini omnia vncta sunt oleo, vt discant, qui illi ministrant, pauperibus & egenis vti misericordia. Turpius namq; & inhonestius vitium hoc videtur in sacerdotibus, quam in reliquis statibus hominum: nam cum Deo familiariter agunt, & eius mensæ accubunt, & ideo æquum esset vt vehementius & ardentius ipsi charitate inflammarentur, quam reliqui: quandoquidem iuxta ignem comburentem (qui Deus est) deambulant, secundum illud scripturæ, Deus noster ignis est. *Qui proximus est igni, calidior esse debet, quam qui à longe est.* Pharaon enim dedit hæreditatem sacerdotibus suis. Deus autem tribui Leui (quæ sacerdotalis erat) nõ tribuit possessionem inter reliquos, quia Dominus est possessio eius. Quo quidem significatur, quod cum suos sacerdotes reliquerit sine terrenis hæreditatibus, se nunc etiã velle, vt qui suo sancto altari deseruiunt, ab omni mundano amore, ab omni cupidine alienum cor debeant habere: Ideoque si Deo & eius ministerio sacerdos vacauerit, ne

Ecc. 34.

Exod. 40.

Deut. 4. Genf. 47. Deut. 10. 10. 13.

timeat: quandoquidẽ eius pars Dominus est & munus, & officium ipsi magis commendatum est, suis necessaria subministrare, vt idem Mosi inquit, Præcipere filiis Israël vt dent Leuitis de possessionibus suis vt bes ad habitandum & suburbana earũ. Vide quomodo eis tacentibus illorum curã habuerit Dominus, iustitq; illas ciuitates eis dari, ne se secularibus negotiis interponerent. Quibus omne clare constat, quã longe melius magnifica & liberali manu suis nunc sacerdotibus prouidebit, quanto præclarius, dignius & excellentius est sacerdotij euãgelicũ. Quid aliud fuit capillos tondere, & corona insigniri, nisi vt sic discas omnem mundi curam, sollicitudinem & diligentia longe à te femouere? Sed videamus quod sequitur. *Similiter & Leuita cũ esset secus locum, & videret eum pertransire.* Quemadmodum pertransit sacerdos, ita Leuita, nulla commotus misericordia. Qualis sacerdos, talis Leuita, minor quippè exemplũ sequitur maioris. Nemo fuit istorum, qui de altari domini & eius pinguedine viuunt, & eorum etiã qui iuxta illud deambulãnt, qui pauperis miseretur ne frangatur illud Ieremias: A minimo vsque ad maximum omnes auaritiã sequuntur, a Propheta vsque ad sacerdotem. *Samaritanus autem quidem iter faciens, venit secus eum.* Samaritani non erant de populo Iudæorum, sed alienigenæ & idola colentes. Nam cum Salmanasar rex Assyriorum decẽ tribus Israël propter nimia eorum peccata transferret de Samaria in Assyrios, ne terra in solitudinem redigeretur, misit idem rex gentes (quæ à Cutha regione, Cuthæi vocabantur) vt terram Samariæ habitarent & colerent: cumq; ibi degentes idola colerent (cum Deum ignorarent) immisit illis Dominus leones & alias bestias feroces, quarum crudelitate interirent. Quod cum ad aures regis Assyriorum peruenisset, habito prius consilio cum suis ad eos misit vnum de sacerdotibus Iudæorum, qui eos doceret legitima Dei terræ: qui cum tradidisset eis legem Moisi, timore correcti ceperunt colere Deum, pariter tamen idolis suis sacrificabant. Hos ergo Iudæi odio habebant, & ab eis spernebantur, quos etiam Samaritanos & plenos demoniis appellabant, eo quod dæmonia in idolis colerent, & hoc etiam pro graui crimine & maximo conuitio in Dominum retorquebant, dicentes: Samaritanus es tu, & dæmonium habes. Itaq; Samaritanus eadem via transibat, & videns pauperem, miserus est illius, atque ideo sequitur in contextu. *Et videns eum, misericordia commotus est.* Hic enim rectius, quã sacerdos & Leuita illius consilij erat memor. Misericordia & veritas te non deserant. Tunc te deserunt, cum proximum in necessitate iacentem deseris, & hoc non contentus: interiorẽ animi affectum & misericordia ipsi operibus perfecti. Quapropter sequitur. *Et appropians alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illam in iumentum suum, duxit in stabulum, & curam eius egit.* In stabulum duxit, hoc est, in diuersorium. Græcè enim *ὁ νοσολογῆον* vbi itinerantes hospitio excipiuntur. Vnde stabularij dicuntur, qui locum habent hospitalitatis causa. Et his non contentus mandauit, vt illius curam haberet. Vnde ait Euangelista. *Et altera die prouidit duos denarios, & dedit stabulario, & ait, Curam illius habe: & quocumque super erogaueris, ego cum rediero reddam tibi.* Hæc sunt beneficia quæ Samaritanus in spoliatum & vulneratum contulit: ex quibus oporteret nos ducere, qui aliis sanctio-

Nun. H.

Ierem. 1.

4. Reg. 17.

10. 13.

Prout.

res haberi volumus, quib; professi sumus sublimiorem vitæ statum, ne forte militibus & publicanis deteriorẽ euadamus. Vides hic sacerdotem & Leuitam ex populo Iudæorum electo, & ex tribu, quæ parata erat ad Dei obsequium & seruitium, quique sanctiores iudicabantur (vt esse debuissent) tamen nihil charitatis, nec misericordie in ipsis inuentum est. Samaritanus verò, qui natione erat gentilis, idolatra: quique nullam cognitionem Dei habebat, & à Iudæis contemnebatur, ita vt in conuitium daretur, si Iudæus cum Samaritano loqueretur, aut familiariter ageret: hic inquam melior Iudæis euasit, & non melior quibuscumq; sed sacerdotibus & Leuitis, qui virtutis & sanctimonie tradebant dogmata & regulas. Sic etiam Christum calumniabantur sacerdotes templi, qui descendebat ex sanctissimis Patriarchis Abraham, Isaac, & Iacob: & susceptus est à muliere Cananæ, quæ ex maledicto Cam filio Noë & nepote eius Canaan ortum ducebat. In Israël nõ inuenit fidem, quam reperit inter Cananæos. Continget forte (& vti nunc ego mendax euadam) vt in die iudicij multi ex publicanis & ex mundana turba nobis præferantur qui sacerdotes sumus, & de religione magnificè gloriamur: qui prædicatoris officio fungimur, virtutes alios docentes, cum multi sint discipuli nostri, qui (si non verbis) saltem operibus, quod melius est, nos ipsos possint erudire. Dominus nanq; dixit quibusdam superbis Phariseis. Publicani & peccatores præcedet vos in regno Dei. Venient enim ab Oriente & Occidente & recumbent cum Abraham, Isaac & Iacob: filij autem regni eiicientur in tenebras exteriores. Quod satis esset vt edoceremur, neminem despiciere, & semper viuere sancto quodam timore & humilitate: siquidem coram Deo pluris æstimantur charitatis & pietatis opera, quã literæ, sapientia, & religionis habitus. Deus autem dignitates aut personas nõ suscipit, sed perfectos charitate. Maiores dignitate erant sacerdos & Leuita, sed melior Samaritanus, charitatem est operatus. Sacerdos & Leuita ratione officij aut sanguinis affinitate meritò debuissent, vulnerati Iudæi curam suscipere: sed nihil minus fecerunt, sed eo viso præterierunt: Samaritanus verò, quem Iudæi odio prosequerantur, misericordia motus, eius curam suscepit. Docet præterea locus iste quã pauci sint, qui veram regulam & normam proximi seruent, & præceptum charitatis adimpleant. Ex tribus vnus solus misericordia vitur cum vulnerato. Hoc enim deuenimus, vt illa tempora feliciora fuerint, quã hæc, quibus crudelitas & impietas erga proximos exercebatur. Tunc quippè inter tres inuenta est misericordia: nunc autem inter centum vix vnus aut alterum reperies, qui miseri & pauperis recorderetur: quod certè ipsa experientia potest ostendi. Videbis nanque pauperum & vulneratorum exercitum ad Ecclesiam portas iacentem: transit autem vniuersus populus, nec vnus reperitur qui vel oculos ad pauperes velit conuertere, tantum abest, vt illis subueniat, vel pannum tribuat, vt vlcibus possit mederi. Dolendum est quod vix erunt pauperes, quot viduas egenas, quot virgines absconditas, in ciuitate erunt, qui grauem patientur necessitatem, & fame pereant: & tu qui diues es, & eorũ vicinus, obturatis auribus suos gemitus & lamenta nolis audire, & mutus & surdus effectus omnia dissimulas. Audivit igitur vt te scripturæ sacræ exemplo conuincam,

Mat. 23.

Genf. 9.

Mat. 23.

Mat. 7.

Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit & non exaudietur. Quod patientissimus Iob contemplatus oculis misericordie, inquit, Flebam quondam super eo qui afflicto erat, & com- patièbatur anima mea pauperi. Docemur tertio hoc exemplo, vt hanc charitatem & misericordiam perfecte proximo impendamus, quod hic Samaritanus non fuit contentus, postquam vulnera alligauit, ducere eum in hospitium, & hospiti commendare, sed etiam promisit, quidquid pauperi tribueretur, magnificè soluturum. Quid obsecro prodest vt pauperi, qui febre laborat, fragmentum panis tribuas sicco & durum, quod etiã domestico cani liberet tribuis? Duc eum rogo in domum tuam, & affer medicum, & sic diligenter de eo curabis, iuxta illud Esaiæ, Ege nos vagosq; introduc in domum tuam, Hic Samaritanus non fuit auarus, nec minus manus compressit, imo necessaria omnia largè & liberaliter subministravit. Cur igitur tu hunc non sequeris, siquidem quod pauperibus erogas, Christo tribuis: à quo magno cum fœnore reportabis? Ipse enim liberali manu plurima bona tam corporis, quã animæ tibi concessit. Non est igitur quod in te misericordiam contrahas, parcus erga pauperes sis. Docemur itidem, vt vulnere & vlcera pauperũ non sint nobis tædio, nec fastidium nobis generent, quemadmodum multis, qui vt illa non videant, oculos & capita intorquent Samaritanus verò appropians alligauit vulnera eius: nam si perfecta charitate es munitus, propriis manibus pauperem debes tangere, & alligare, Christum sequens percussus & vulneratũ, vt animæ tuæ vulneribus ipse mederetur. Vidimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo, & humiliatũ: vnde nec reputauimus eum. Docemur quinto in danda eleemosyna vt non attendamus, quæ gens, aut quæ natio, quæ ue persona sit, aut cuius qualitatis, nec merita consideremus, sed tantum præ oculis est habendus proximus & eius necessitas. Multi quippè sunt, qui non sint eleemosynã tribuere, nisi consanguineis, & notis: alij verò vitam pauperis inquirunt, bonus ne, an malus sit. Samaritanus charitatem exercet cum suæ nationis & gentis inimico, vt discas proximo in necessitate subuenire, etiam si de te male fuerit loquutus, etiam si inimicus, vel extere gentis, quem nunquam in vita videris, solum considerans quod sit proximus factus ad Dei effigiem & imaginẽ: oculos solli- zoneris in eius miseriam & necessitatem. Nã officij iustitiæ est inquirere qualis vnusquisq; sit: misericordie verò dolere, & misereri pauperis & proximi inopię. Vltimo docemur, vt non solũ interno animi affectu moueamur, sed etiam, vt ipsis operibus adiuuemus. Hic misericordia est motus, pariter tamẽ manus liberales extendit. Multi sunt diuites, qui misericordia intus mouentur, oculos tamen claudunt, & viginti nodis comprimunt. Misericordia enim coniuncta debet esse operibus. Nunc autem Christus parabola hanc in medium afferit, & applicat proposito, dicens legis perito. *Quis horum trium videtur tibi proximus fuisse? Illi qui incidit in latrones. At ille dixit, Qui fecit misericordiam in illum. Et ait illi Iesus, Vade, et tu fac similiter.* Hæc est conclusio parabole, qua Christus docet omnẽ illum esse proximum (vt supra est habitũ) qui nobis aliquod bonum potest impedere, aut recipere à nobis, qua Phariseo responsũ est interrogãti, Quis est meus proximus. Ad quod idem ipse sibi respondit, victus parabola à Christo adducta: quem interro-

Esa. 58.

Esa. 58.

interrogantē, Quid faciendo vitam æternā possidebo, docet Christus & inquit, Vade, & tu fac similiter. Iam aperui quis esiet proximus. Deū & illū diligē sicut teipsum: nō autem lingua & verbo, sed opere & veritate, vt Samaritanus hic, qui non solū miserus est pauperis, sed bonis operibus subuenit. Sed in nostram eruditionem aliqua hic altiori calamo erunt prælabanda. Commendat hic Christus tāquā magister suauis & misericors charitatē & misericordiam, qua erga proximos tenemur vti: ex quo facillē colliges, quā gratum sit Deo hoc opus. Nā etiā si charitas (si rigorē loquendi obseruemus) excellentior sit omnibus aliis virtutibus, non ideo hoc aliquid dignitatis minuit huic virtuti, imo eam potius magnificat, amplificat, & extollit. Nam hic non se mouemus misericordiam à charitate, imo eas coniungimus, tanquā riuum cum fonte ex quo originē ducit. Atque ita discrimen quod versatur inter has duas virtutes illud est, scilicet, q̄ charitas est riuus & fluuius qui ex se nō egreditur, sed intra terminos suos fluit & labitur. Misericordia verō est fluuius qui extra terminos suos fluit & refluat, & vndique terrarū expargitur. Præterea charitas quatenus charitas nil aliud facit, quā cōmunicare sua bona reliquis: misericordia verō simul cum hoc mala proximo portat & suffert. Itaq; misericordia nō solum bona sua spargit, sed etiā seipsam præbet in dolorem & tristitiam, quod est proprium ipsius. Secundo docet Christus quā necessaria sint opera ad consequendā vitam æternam, nam si aspicias quid dicat, inquit, Vade, & fac similiter. Non inquit crede solū, aut dic, sed fac. Vade, ne sis piger & ignauus, exerce misericordiam & charitatis opera. Prius enim dixerat huic, hoc fac & viues. Et iterum hoc ait: Vade, & fac similiter: opem indigentibus seruo. Ideo Iacobus. Fides sine operibus mortua est. Non quod opera sint vita & forma fidei, quia gratia & charitas sunt vita & forma fidei: opera tamen sunt signa charitatis, & q̄ intus sit fides formata & vita. Quemadmodū medicus ex pulsū colligit viuat ne homo, an mortuus sit: non quia hominis vita sit pulsus, sed ipsa anima: cōsistit nanque vita in eo quod homo habeat intus animam, quam cum habet, viuat, & in pulsū cognoscitur quod habeat intus vitam: ita animā vita & forma fidei est ipsa charitas: sed colligitur nos hanc vitam habere ex pulsū, id est ex operibus. Ideo Christus dicit animā. Pone me vt signaculum supra cor tuum, vt signaculum super brachium tuū. In corde vult habeamus diuinum eius amorē, & in brachio bona opera. Vult vt ipsum diligamus, & recte operemur. Hoc igitur intendit Christus in hac parabola, agens prius de proximorum amore, & postea de bonis operibus. Quid ad hæc dicunt Lutherani imp̄i? non possum me ab ira continere, cum video illorum impudenciam, qua bona opera negāt & reiciunt, cum nihil magis ipsum Euangelium nobis commendat, nihil frequentius præ oculis ponat, Et vt videas amice lector quantum Christus opera cōmendat, post hūc semel repetitam materiā, in nouem superioribus capitulis, decies de ipsa egi. Quapropter nunquā mihi potui persuadere, etiā si hæretici isti cæci sint, vt rem ita claram & manifestam nō videāt. Vnde peccatum eorum ex malitia oritur, vt inde occasione sumant & ansam, vt laxis habenis per latam viriorum viam currant, & vt se quam plurimis & nefariis peccatis possint immiscere & cibo me-

1. Ioan. 3.

1. Cor. 13.

Iacob. 2.

1. Cor. 8.

rosq; vsque ad ebrietatem ingurgitare, & ita vt bestie & pecudes sine lege, sine gubernatore viuant, & desideris animæ suæ se tradant. A spice igitur tu quem admōdum cum Christus de amore loquitur, statim inserit sermonem de operibus. Vnde per Ioannem ait, Si diligitis me mandata mea seruate. Et dicens, diligite inimicos vestros, statim subdit, Et benefacite his qui oderūt vos. Et in proposito cum de dilectione proximi agit, statim parabolam narrat, in qua apertē docet, quomodo proximus diligendus sit, nempe operibus charitatis, quæ Samaritanus in pauperem contulit, & concludens inquit, vt nos similiter faciamus. Et dilectissimus discipulus Ioannes, qui ex penetralibus cordis domini mira secreta hausit: inquit, Qui habuerit substantiā huius mundi, & viderit fratrem suum necessitatem habere, & clauerit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in illo? filioli mei nō diligamus verbo neque lingua sed opere & veritate. Et cum Petrum Christus de dilectione examinasset, dixit illi postea. Sequere me, scilicet per mortem, per labores, per contemptā vitam meipsum imitando: & tunc clarius video, an meus amor vehementius vrat viscera tua. Et postquam in cœna vltima plurima esset loquutus de quoque, inquit, Surgite eamus hinc. Nam quemadmodum in ampulla vitrea cum quiescit aqua & tranquilla est, videtur aqua limpida & clara: si verō eam concutias turbida & immunda apparet: sic nimirum, si Deum & proximū amore (quo debes) prosequeris, vel nō, statim cū te moueris clare cōspicitur: & ob id ipsum si Deum diligis, age aliquid, vade, & operare, & erga proximum pietatis opera exerce. Tertio considera Christi redemptoris nostri piā benignitatem & clementiam, qui quæstioni factæ ab inimico & calumniatore tam largē, tā modestē, tamq; suauiter respondit & satisfecit: quibus verbis talē & tam salutiferā doctrinam nobis exhibet, qua eius dilectionem & proximi & denique salutem perpetuam cōsequi valebimus. Vt inde facillē sit doctoribus cognitū quā modē, modestē, & simpliciter calumniatoribus & inimicis sit respondendum: imō omnes superiores hæc animi mansuetudo, lenitas & modestia decet, vt nō se graues & asperos interrogantibus offendant. Nōne vides, quomodo Dominus non dedignetur longiori responsione legis periti quæstioni facere satis, cū potuisset (si vellet) breuiter respondere: aut tentatori nihil respondere? Vnde videre licet, q̄ sæpius Christus vnus tentatoris occasione sumpta multa bona & vtilia hominū salutē & exemplo docuerit. Ita iusti & amici Dei quacunq; data occasione, inde argumentū sumunt, vt plurimis profint, & præclara opera in Dei amorem & obsequiū aggrediantur. Sed iā de his satis. Cæterum quoniam Christus vtpote qui thesauros sapientiæ & sciētiae Dei in se absconditos habebat, tā venit vt actiue vitæ, quā contemplatiue instituta doceret: nunc factum quoddā ipsum describitur, in quo breui sermone vtriusq; vitæ distinctionem ostendit. Et aduerte prius sanctum Euangelistam hoc in loco ordinē historiæ non seruasse. Factum est autem dum irent. Iesus, inquam, & eius discipuli de loco in locum ad multorum instructionem. Intrauit Iesus in quoddam castellum, & mulier quædam Martha nomine excepit illum in domum suam. Multi hiq; graues doctores super textum diuini Lucæ solent agere de Virginis assumptione: ego autē hæc materiā sub silentio tacitus possem præterire, quādoquidem

Colos. 3.

1. Cor. 15.

Gen. 19.

1. Cor. 15.

doquidem non concionatoris, sed expositoris munus exerceo. Verum (quantum coniectari possum) non ingratum aut molestum lectoribus erit aliquid agere de Virginis Assumptione, quandoquidem alij sunt expositores qui idem faciunt. In fronte autem huius facti narrationis attendere licet, q̄ vnū cuius Deus speciale curā habet, illud est, scilicet acceptum hospitium magno cū scnore & copiosissimē solueret: nā bonæ indolis & vrbانيتatis lex hoc nō postulat, vt quis hospitalitatem accipiens, hospites nō bene solutos relinquat. Si igitur inter homines vrbanos hoc vitio & ignominia tribuitur, quāto maior defectus hoc in Deo esset, si per impossibile in ipso defectus aliquis reperiri? Magni faciebatur Christus semper his qui hospitio eū excipiebāt largē & liberaliter rependere: & ideo beatus Ambrosius nimis cōmendat diligētiam illā & sollicitudinē, qua Zachæus Christi domi excepit. Quæ cura est hæc? aut quæ tanta sollicitudo? Sciebat enim (inquit Ambrosius) vberē esse hospitij mercedem. Audierat iam Zachæus qualiter Christus se erga hospites haberet, & quā liberali manu eis retribuere, & ideo non mirandū si Zachæus tam sollicitus & diligēs se gesserit erga domini hospitium. Manducabat Christus cum Publicanis & Phariseis, vt illorū superbiam deprimeret, & vt peccata sua deleret. Cū amicis etiā solebat accumbere, vt in illis suū amorē auget. Itaque Dominus lætos & alacres relinquebat hospites, quādoquidē diuina pro humanis, spiritalia pro corporalibus, ministrantibus suppeditabat. Ex quo colliges has duas sorores Mariam & Marthā digno premio non caruisse. Nam si mercedem hospitij cū acceptis beneficiis velis conferre, facillē solutio debiti superabit. Ipse nanq; Christū in terra exceperunt: Christus verō ipsas in cœlū duxit. Ipse tanquam hospitē & aduenā suscepit in terra redemptor: ipse illas vt in æternū cœlum habitarent effecit, & vt requiem illā possiderent, vbi nullus est cadēdi metus. Si igitur velimus cōferre seruitiū quod præstitit Martha Christo, cum eo quod exhibuit virgo Dei genitrix, longo quidē spatio hæc, illa antecellere videtur. Martha nanq; trium annorū spatio domi Christi excepit, virgo autē nouem mensium interuallo suis visceribus ipsum portauit, & domi etiā triginta annis secum habuit, & multo diligentius quā Martha illi seruiuit in itinere Ægypti in infantia, in pueritia, ardentissimo amore, materno animo filij necessitatibus succurrebat. Et multo excellentius audiuit beata virgo filij verba, quā Maria soror Marthæ. Si verō tāta bona & beneficia Deus contulit in has sorores, quia hospitium domi ministrarūt: quanto perfectiori quodāmodo & diuite quadā gratiarū supellectile matrē ditauit? Ideo B. Bernardus ait, Non immerito canit Ecclesia hoc Euangelium in die Assumptionis virginis, vt intelligamus quā: a gloriā hodie filius matri dederit, quandoquidē tantū bonum contulit Marthæ & Mariæ. Nā si in destructione Sodomæ & Gomorræ Deus voluit liberare Loth cū suis ab illo incēdio, propterea q̄ Angelos hospitio receperat: quanto æquius & iustius erat vt quæ Deum exceperat magnis beneficiis, amplissimis honoribus, & pluribus immunitatibus illustraretur? Cū etiā Iosue Dei mādato omnes domos Ierico destrueret, vnicā solam domū Raab itare voluit: quia f. e. ualores Ierico exceperat. Si igitur tantam curā dominus habuit honorificandi eos

qui seruis suis hospitia dederunt, quantam putas habuisse cum Martha & Maria? Et si his sororibus tantam, qualē existimas erga matrem extitisse? Sine dubio dici non potest, quale fuit gaudiū, qualis festiuitas, quantus triumphus, quod genus solennitatis, quo Deus hodie virginem matrem cœlestibus sedibus regnaturam suscepit. Vt igitur ad propositum reuertamur, solent principes & reges suis hospitibus in tempore suæ necessitatis fauere, & maiora quæ possunt auxilia suppeditare. Ita æquum erat & iustū, vt maioris necessitatis tempore Deus matri subueniret, q̄ certē est ipse mortis articulus, quo quidē auxiliū diuinū magis est necessarium, tunc enim natura nostra magis est imbecilla, debilis, & afflicta, tuncq; inimici eius fortiores & potentiores sunt, & acrius & vehementius intāt. Nā tētationes, quibus demones nos in vita aggrediuntur, cum eis, quas horamortis diabolus affert collatē, nō merentur nomē tentationis. Nā in vita etiā si vno vel altero congressu nō possit nos prosternere, adhuc remanet illi tēpus vt aliquando possit nos vincere, & in miserā captiuitatē redigere, in morte verō cū sciat, q̄ si tunc nō venatur perpetuo deinceps nunquā ad eius manus deuenturos, terribiliter tentat, nullumq; lapidem nō mouet, vt prædam capiat. Nemo enim adeo sit iustus & sanctus ab hoc examine & iudicio liberatur. Solēt quī ex vna prouincia in aliam migrant, omnes merces, & omnia quæ secum portant in alterius ingressu pādere ac manifestare, sic in transitu regni huius vitæ, in alterius regnum erunt obseruatores, qui aperiant nostræ conscientiaē sarcinas, & opera nostra vsque ad minimam cogitationem examinent. Erat quidam diues anxie sollicitus & defatigatus, dicens: Quid faciam, quia non habeo vbi reponam fructus meos? & statim audiuit suæ insanæ cogitationis responsonem. Stultē hac nocte reperent animam tuam à te. Heus stulte & inops mentis hac nocte in obseruatorum & speculatorum manus incidet, & omnis hæc substantia in aliam vitam nequit transire, tantum abest, vt illam tecum possis ferre. In hoc igitur mortis transitu Deus suæ sanctissimæ hospiti & matri fauet, & facit exemptam, tribuens illi chirographum & priuilegium, vt libera possit transire, sine eo quod demones transitu obseruatores rationem possint exigere. Quemadmodum munitissima arx, quæ bellicis instrumentis sua tela vbiicumque vult iactat: vt inimicos arceat longe: sic beatissima virgo Deo & angelis induta, suis virtutibus & meritis armata, id bellum aduersus inimicos & demones gerit, vt in sua morte omnes à se fugaret, atque nemo audet accedere munitissimam arcem contemplans. Nam si angelus ligauit demōnē, qui maritos Saræ interficiebat & fugauit à domo, quando Sara nupsit Tobia: quanto melius nunc angeli hoc obsequio virgini seruiant, & demones alligabunt? Vnde diuus Bernardus, O virgo quæ cælos ascendis, & cui demones obuiare pauescunt. Dedit etiam matri Dominus mortem sine dolore. Nam quemadmodum sedens iuxta crucem, dilectissimum filium aspiciens dolores mortis passā fuit, sic vt doloris gladius eius animam pertransiret, cum ipsa non moreretur: sic nunc decebat vt mortem obiens, dolores mortis non sentiret. Nam si beatus Ioannes Euangelista (vt refert Hieronymus) fuit à dolore mortis extraneus, nam ipse in Christi passione dolores mortis pertulit, quanto

Luc. 12.

Tob. 8.

1. Cor. 15.

Luc. 2.

Hier. ser. assump. Virg.

D. maiori

maiori iure beatissima virgo (quæ multa & grauio-
ra tormenta, quam Ioannes pertulit) immunis de-
buit esse à dolore mortis? Sed vt videas, quam mu-
nificentissimus fuit Deus cum virgine matre, non
solum in morte eam voluit eximere & dotare his
duobus priuilegijs, sed etiã post mortem alijs duo-
bus voluit insignire. Primum fuit, non permitte-
re, vt sacrosanctum suum corpus corrumpetur,
nec in puluerem & cinerem redigeretur, nec vt à
vermibus esset consumptum, sed accelerans illius
resurrectionem, simul cum anima dedit illi glo-
riam. Nam secundum iuris regulam quando deli-
cta sunt extraordinaria & iniustata, iudices non te-
nentur tunc temporis obseruationi pœnarum iuris
communis. Sed rationi consonum est, vt si tu in
tuis delictis à communi via excesseris, iudex etiam
in correctione limites legum communium egredia-
tur. Sic dæmones Christo dixerunt. Ad quid veni-
sti ante tempus torquere nos? Conquerebantur,
quia Christus legem communem egrediebatur in
eorum castigatione antequam adueniret tempus:
nam vt ait Chryostomus, Christus propter tanta
eorum scelera, ante tempus veniebat, cum non-
dum diem iudicij expectaret. Nam delicta quæ om-
nes rationis limites excedunt, anam iustissimam
præbent, vt puniatio acceleretur & ante tempus adue-
niat. Maxima quippe iniquitas & grauissima pecca-
ta Sodomitarum (inquit Augustinus & Gregorius)
fecerunt vt Deus ordinariam legem transmitteret,
& vt non expectaret diem iudicij ad puniendum
eos, Faciens id quod in die iudicij facturus erat, sci-
licet eos & ciuitates illas igne comburere. Si igitur
prior est Deus ad miserendum, quam ad puniendum,
& in aliquo possint esse virtutes ita heroicæ,
& excellentes, vt præmium accelerent: non igitur
mirandum si aliquando viam ordinariam in remun-
erando Deus egrediatur. Nam aliquem referri in
diuorum numerum, semper id fieri consuetum est,
post mortem: Beatus autem Baptista ob sua præ-
clara merita, ob admirabilem vitæ sanctimoniam,
ob singularem & vix credibilem pœnitentiam in vi-
ta in sanctorum numerum à Christo fuit reatus,
cum dixit: Quid existis in desertum videre? &c. Et
in hoc loco de Maria Magdalena, ait: Optimam
partem elegit sibi Maria, quæ non auferetur ab ea.
Scire autem sibi prædestinatus, vel non, non est
præsentis vitæ: tamen Paulo fuit reuelatum, ita vt
ipse de se dixerit. De cætero reposita est mihi corona
iustitiæ, quam reddet &c. Sic etiam erit resurre-
ctio mortuorum in die iudicij, tamen potest accele-
rari ob merita in aliquibus sanctis, vt contigit beato
Ioanni Euangelistæ, qui teste beato Thoma alijs
que viris doctis, paululum post mortem surrexit, &
corpore simul & anima cælum ascendit. Sed cur
Deus quod fecit in discipulo ob singularem dilectio-
nem: in matre charissima & amantissima non face-
ret? Nam sicut ex meritis accelerauit filij Dei in-
carnationem, sicut Rebecca benedictionem Jacob,
antequam Esau venisset: sic ex meritis corporis re-
surrectionem accelerauit, quia plus meruit, quam
Ioannes Euangelista, & præter modum dignior &
excellensior fuit, & ideo magis chara & dilecta fi-
lio. Præterea si lacrymarum fororum Marthæ & Ma-
riæ fuerunt in causa vt mortuus Lazarus citius re-
surrigeret: quanto excellentius merita corporis bea-
tæ virginis hoc possent efficere? Solet etiam Deus

Cap. 1. de
constitu.

Matt. 8.

Chry hom.
29. Matth.

Aug. li. de
excid. vrb.
Greg. li. 19.
mor. ca. 23.

Matt. 11.
Luc. 7.

2. Tim. 4.

S. Tho. su-
per 21. cap.
Ioan. 8. in
4. d. 43. ar.
tic. 3. ad 2.
Genes. 27.

Ioan. 11.

post natiuitatem homines iustificare. sed Ieremia & Ierem. 1.
beato Ioanni Baptista hoc donum natiuitatem præ-
uenit. Rursus si vt Christus esset perfectus & abso-
lutus redemptor oportuit, vt præseruaret aliquem,
ita vt nunquam peccaret: sic etiam vt resurrectio ef-
set perfectissima decebat, vt non solum post iam cõ-
sumpta corpora ea suscitaret, sed etiam à corruptio-
ne præseruata. Cumque nulla fuerit anima cui præ-
seruatio culpæ magis competeret, quam sacrosan-
ctæ virginis: ita similiter nullum fuit corpus quod
maiori iure, immune deberet esse ab omni corrup-
tione. Nam quemadmodum benedicta eius anima
nulla originalis peccati macula coinquinata fuit, ita
eius corpus ab omni corruptione fuit liberum. Et
cum corrupti corpora, & in cinerem & puluerem
redigiti, pœna fit peccati, & in virgine omnis talis ra-
tio non inueniretur: cõsentaneum erat vt in illa ces-
sante causa, cessaret etiam effectus. Quod vero car-
nis corruptio in pœnam peccati venerit, clarè con-
stat ex illo, quod Deus dixit Ad. Puluis es, & in pul-
uerem reuerteris. Nam qui suorum regum sunt pro-
ditores, lex iubet, in criminis & peccati pœnam eor-
um domos dirui, & solo equari: & ita hæc pœna &
sententia detorsa fuit in Adam: virginis autem do-
mus quæ nec peccati fecit nec nouit, nulla ratio pos-
sultabat, vt dirueretur. Nobis qui traditores sumus,
quælibet pœna meritisimè imponitur: virginis au-
tem corpus omni ex parte intactum remansit, secun-
dum illud Prophetæ, Non dabis sanctum tuum vi-
dere corruptionem. Et siquidem in ingressu mundi
mirabili priuilegio fuit honorata: ita quoque dece-
bat vt in exitu alio illustraretur. Præcipiebat Deus
in veteri instrumẽto vt ancilla vel seruus, qui ad ser-
uiendum alicui ingrederetur, in fine seruitij exiret
cum veste & suppellectile, qua intravit. Secundum igitur
hanc legem beata virgo, cui ad ingressum mundi
priuilegium erat concessum: non multum si alia
immunitate egrediatur. Sic inquit Diuus Augu-
stinus & Bernardus liberum arbitrium virginis na-
tale præuenisse. Et cum ab Angelo salutaretur, prius
quam Dei filius carnem assumeret, dixit illi angelus
Dominus tecum. Hoc enim priuilegium habet bea-
ta virgo, vt multa ante tempus faciat accelerari. Sic in
Cana Galilææ prius quam vinum finiretur, & defe-
ctus appareret, dicit vinum non esse. Vt ille defectus
sponso non imputaretur: voluit vt Christus prouideret.
Nam vt ait diuus Cirillus super Ioannem, quan-
do beata virgo dixit Christo, Vinum non habent,
nondum vinum erat finitum. Ideo ait diuus Ioan-
nes in Apocalypsi qd habebat lunam sub pedibus, nã
Luna velocius adimpleret cursum suum. Saturnus cir-
culum complet triginta annorum spatio: Iupiter duo
decim annis, Mars duobus, Soltercentis sexaginta
& pluribus diebus, Venus & Mercurius serè eodem
tempore, Luna verò paulò pluribus viginti septem
diebus cursum finit. Hanc gratiam & priuilegium
vt citius ad terminum perueniat habet Luna, ideo
subtus pedes habebat illam beatissima virgo, vt in-
de colligatur, qua celeritate & velocitate ad Deum
ipsa accessit. Ita sua merita fuerunt in causa vt di-
tissimè resurrigeret corpus, vt simul cum anima co-
ronam gloriæ acciperet. Nam quando Dauid Ama-
lechitas deuicit & expoliavit æqualem partem di-
stribuit eis, qui in obseruatione remanserant, &
eis qui in bello dimicauerant. Ita voluit Deus, vt
ex spolijs, & ex victoria gloriæ, quæ in Caluarie
monte

Ierem. 1.
Luc. 1.

Genes.

Genes.

Psal. 118.

Exod. 14.

Aug. 24.

ad Rom.

ser. par.

Apoc. 1.

1. Reg. 16.

monte fuerat parta, æqualis portio virgini daretur,
quæ tunc iuxta Crucem fuerat, & Christo, qui in
campum debellaturus exierat. Ipsa enim quasi ten-
toria & munitionem obseruabat: nam quoad articu-
lum resurrectionis Christi omnes hanc fidem ami-
serunt præter vnã virginem. Ideo decebat vt ipsi,
quemadmodum & victori spolia tribuerentur. Et
quemadmodum Christus resurrexit, ipsa quoque
refugeret. Et vt Christus in corpore & anima cæ-
lum conscendit: ita quoque ipsam gloriam ingrede-
retur. Nam qui fieri posset, vt Deus permitteret: vt
viscera, quibus ipse nouem mensibus clausus fuerat,
vermibus absumerentur? Qui Deus posset ferre,
vt domus, qua ipse fuit hospitatus à vermibus ha-
bitaretur? Si voluit Deus vt arca fœderis Israël fie-
ret ex serim, quod est lignum incorruptibile: quare
sanctissimam matrem veram arcam fœderis, ver-
mum corruptioni traditurus erat? Noluit Cæsar
Augustus (vt Plutarchus refert) Alexandriam de-
struere, quia eam Alexander Magnus fundauerat,
eius reuerentia solum commotus: quare Deus hanc
ciuitatem, quam ipse fundauerat, vt sui filij esset ha-
bitaculum deberet destruire? Et si noluit, vt do-
mus Raab euerteretur, quia hospitium fuit specu-
latorum Israël: multo minus pateretur, vt in cine-
rem & puluerem redigeretur corpus vbi ipse nouè
menses habitauerat. Gariophylatus flos quando
transponitur ex vno loco in alium, cum eadem ter-
ra plantatur, quam in radicibus affert: & id fit ne
ante tempus arefcat. Ita sacratissima virgo tran-
sata fuit in cælum suo corpore, vt suauissimus flos
flagrantissimum odorem ex se emittens. Honori-
ficauit itaque illam Deus post mortem, suscitans
corpus eius: Deinde eam collocans super omnes
choros Angelorum: vt Ecclesia canit, dicens, Ex-
altata est sancta Dei generix super choros Ange-
lorum ad cælestia regna. Quod etiam autoritate
sacræ paginæ suaderi potest. Paulus namque statim
in initio Epistolæ ad Hebræos vult conuincere, le-
gem Euangelicam excellentiorem esse, quam Mo-
saicam: & id probat ex legislatoris præstantia &
excellencia. Nam hæc data fuit per suum filium,
illa verò per Angelum: & probat filium meliorem
& excellentiorem esse ipsi Angelis, dicens: Cui
enim Angelorum dictum est, Filius meus es tu?
Angelos vocat seruos: Christum verò filium: &
concludens Paulus, inquit, Tanto ergo melior An-
gelis effectus, quanto differentius præ ipsis nomen
hereditauit. Simili & formali consequentia claris-
simè ostenditur, Beatam Virginem meliorem esse
Angelis. Cui enim Angelorum dixit Deus, tu es
mater mea? Et quis Angelorum Deo poterit dice-
re: Tu es filius meus? hoc vtique beata virgo di-
cere poterit. Tanta ergo melior Angelis effecta,
quanto differentius præ ipsis nomen hereditauit.
Et si melior est, & præmium merito correspondet:
bene sequitur in Assumptione sua super omnes il-
los esse elatum. Atque ita omnes tamquam Domi-
nam & Reginam susceperunt, & canentes lætitia
perfusi, dicebant: Quæ est ista, quæ ascendit pulchra
vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies
ordinata? Pulchritudo eius deformes nos reddidit:
eius splendore & luce, caligine operimur. Tantum
nitorem & nubium miramur. Nam si Angeli men-
dicum Lazarum susceperunt, & fuerunt præfentes
eius morti, & in sinum Abraham sanctam animam

gaudentes collocarunt: quanto libentius, & gau-
dentius cum matre Domini hoc fecissent? Sed quid
dico Angeli? ipse Christus recepturus accepit suam
matrem: & non immerito cum ipse Apostolis pro-
miserit se ad futurum eorum morti. Atque ita san-
cti dicunt cuiuslibet eorum obitui interfuisse. Si
verò beatus Stephanus iam iam moriturus, cū cæ-
li aperti sunt, Iesum vidit animam ipsius volentem
suscipere: meritisimè hoc idem efficeret cum Mar-
tyrum & Virginum omnium limpidiissimo specu-
lo. Et siquidem in amara passione filij cum ab om-
nibus derelictus esset, numquam eius animus pas-
sionis turbine, nec tormentorum grauitate defecit,
sed firmissima manens, stabat iuxta crucem. Ita
æquum erat & cõsentaneum rationi, vt filius ma-
tri Talionem solueret, & vt gratus morti eius præ-
fens adesset: & ita solennior fuit matris susceptio,
quam filij. Christo namque exierunt obuiam An-
geli, Mariæ verò & Angeli & ipse Christus. Nam
si rex ciuitatem aliquam adiret, exirent vtique cum
suscepturi magnates & nobiles: si verò postea regi-
na eandem ciuitatem ingrederetur & exirent isti si-
mul cum rege, non dubium quin reginæ receptio
præstantior esset & illustrior. Et illud puto fuisse in
causa quod cū festiuas hæc adeo fuerit solennis, il-
lustris & tantæ gloriæ & maiestatis, nihil Euangeli-
stæ de assumptionis virginis fuerint loquuti, quia sic
fuit admirabilis, vt illam suscipientes & admirantes,
potius laudauerint, quam si aliquid dicerent. Et hoc
credo vclamen illud significasse, quod arcam Dei
credebat. Nam cum Timantes egregius pictor (nisi
veteres historiæ nos fallunt) Iphigeniæ eadem vellet
depingere: cum reliquorum lacrymas & mæro-
rè expressisset, vultu Agamemnonis patris eius ve-
lo cooperuit: quo voluit significare insignis arti-
fex, nulla re posse melius summum dolorem & luctum
parentis exprimere, quã si penicillo sub silentio præ-
terisset. Ideo illi duo Seraphini caput tegebant, quia
diuina mysteria narrari nequeunt. Et Paulus fatetur,
non licere aliquid de eis loqui. Et in Psalmo vbi cõ-
munis versio habet, Te decet hymnus Deus in Sion,
habet versio diui Hieronymi ex Hebræo. Te decet
silentium laus Deus in Sion. Ac si diceret. Tam ex-
cella & diuina sunt mysteria tua Deus, vt melius si-
lentio quã ore laudentur. Itaque mirantes Euangelistæ
virginis assumptionem, tacere decreuerunt. Nam quæ
lingua etiã si Angelico eloquio polleat, exprimere:
aut qui calamus velocissimus scribere festiuatis
magnitudinè, quæ cælestis patriæ incolæ sui redemp-
toris matri fecerunt? Si sanctus rex Dauid corã ar-
ca testamenti canere, & saltare dignabatur: quibus
tympanis hodie exiret, quibus choreis, quibus gau-
dijs ipse cum reliquis angelorũ exercitijs comira-
tus: cū hæc vera testamenti arca cælũ ingrederetur,
quæ trãsiens omnes beatorũ sedes, & omnes choros
angelicos, collocata fuit, super omne id quod Deus
nõ est: & infra omne id quod Deus est? Lateri dex-
tro regis Salomonis posuerunt thronũ, in quo eius
mater Bersabe sederet, cui filius dixit, Pete mater
mea. Neque enim fas est, vt auertã facie tuã. Et ipsa
nihil sibi à regnante filio postulauit. Petiuit autem
donũ, & rogauit pro iniquo proditore Adonia. Sic
etiã in cælo beatissimæ virgini regalis thronus fuit
positus: cui filius inquit vt perat, qui neutrici dene-
gabit matri, quod postulauerit (vt fecit Salomon.)
Ipsam igitur sincero corde & interno animi affe-
ctu

Ioan. 14.

1. Reg. 7.

Exod. 26.

Esa. 6.
1. Cor. 12.
Psal. 64.

2. Reg. 6.

3. Reg. 2.

Exod. 18.

illis murmuramus : eis narrantes qui nullam autoritatem habent , neque aliquid de ipsis valent iudicare . Obserua autem diligenter quod multi etiam seculares imitantur nunc Martham . Iudicabat enim Martha forem suam esse otiosam , tempusq; in nihilo transigere . Ita isti seculares conuenerunt de religiosis , & illis detrahunt , talia dicentes : O quā quieta vita gaudent hi monachi , nullis laboribus obnoxia , nullis sollicitudinibus intenta : nos verò solis ardore torremur , & aëris siccitate & iniuria adurimur , melius nos , quàm illi cælum adibimus . Hisque & aliis ineptis verbis , clericorum & religiosorum vitæ detrahunt , & de illis conuenerunt , eò quod laboribus manuum quemadmodum ipsi , victum sibi non querant . Et isti non attendunt quod religiosi legunt , canunt , dant operam literis , prædicant , confessiones audiunt , & sacramenta ministrant : quæ exercitia tanto præstantiora sunt occupationibus temporalibus , quanto spiritus præstantior & dignior est corpore . Præterea ridiculum est , vt velint isti , suos labores mundanos & pro mundo acceptos cum nostris conferre , cum à sua voluntate proficiantur . Longè certè differunt , nam nostri labores eorum sunt , qui per Christi amorem se , & omnia à sua simul cum propria voluntate abnegarunt : qui etiam si minores essent suis , ad nostrorum præstantiam & excellentiam , satis esset aliena voluntate fieri , & Christi amore : vt intelligerent isti quantum dignitate suos exuperent , cum hoc tamen clarè constat spirituales labores maiores esse . Quæ nam obsecro occupatio magis accepta erat Deo Marthæ an Mariæ ? Optimam partem elegit sibi Maria : Quos enim Dominus vobis patet diligere , ab externis actionibus semouet . Pater namq; qui tenerrimè filium diligit , seruum potius intrinsecus horaturum . Vnde Dominus exteriora velamina tabernaculi fœderis iussit fieri ex faccis cilicinis & ex arietum pellibus : interiora verò ex auro erant confecta . Nam illi qui constituti sunt exterioribus negotiis sciendū , sunt tanquam cooperimentum quo induimur , vt reliqua interiora vestimenta melius conferuamus : qui verò ad diuinam contemplationem eliguntur à Deo , pars optima concessa est illis in ecclesia . Id quippè iam hic à saluatore definitur : melius esse & præstantius opus verbum eius audire , quàm ministrare . Cum vero Apostolus dicebat regnum Dei non esse in sermone , sed in virtute : loquebatur de humana sapientia , de inflato philosophorum sermone , non tamen de verbo Dei , quod penetrabilius est omni gladio ancipiti . Vnde ipse ait , Sermo meus & prædicatio mea non in persuasione sapientiarum verborum : sed in ostensione spiritus & veritatis . Talibus sermonibus erat intenta Maria , & tali exercitio diu noctuque vacant monachi , cælestes ciues imitantes , qui non laborant sed hymnos & psalmos canentes , suum dominum laudant , quorum occupatio tãto est excellentior & præstantior , quãto similior angelorum exercitio & sanctorum omnium , qui solum admirantes diuinam illam sapientiam suscipiunt eam & venerantur . Putabat enim Martha Mariam nihil agere , & tempus in vanum consumere : quæ vtique omnino fallebatur . Et tu etiam quicumque secularis , qui labores & occupationes tuas , ecclesiasticarum & religiosorum velis antepone , sine dubio longe aberras à veritate & nimis falleris : & similis eris regi Ægyptiorum

Exod. 26.

1. Cor. 4.

Hebr. 4.

2. Cor. 2.

pluris habenti & æstimanti lateres crudos facere , quàm Deo sacrificare : qui Moysi & Aaroni dicebat . Quare abstrahitis populum ab operibus ? addēs sitim . Ite ergo & operamini . Ita credo hac noxate pestate esse multos Pharaones ; qui otiosos iudicant eos , qui diuinarum rerum contemplationi vacant , & se totos Deo consecrant : qui certè non sunt multum dissimiles Balac regi Sidoriorum , qui indignatus est aduersus prophetam Balaam , eo quod nõ faceret quod ipse optabat , & maledicēs populo Israël dixit , Vade & reuertere in locum tuum , decreueram quidè honorare te , &c . Sic multi mordaciter insurgunt cõtra ecclesiasticorum & religiosorum vitam : non videntes quod isti pro omnium salute diu noctuq; deprecantur , cum diuersi diuersis debeant esse intenti : nec omnium eadem debeat esse conditio : quod si aliqua sint vitia in his probis viris , videant laici se suis non carere peccatis , nec temerè contra Dei præceptum & voluntatem eos iudicent , quorum bæreticis spiritualibus non parum iuuantur ? Aduertes secundo quod hoc temerarium iudicium non solum currit à secularibus in ecclesiasticos , sed inter ipsos seculares est commune , & circa omnes vitæ status hæc pestis dispargitur , & inde illud puto euenire , scilicet ab amore nostri & rerum cuiuscunq; proprietatum . Videtur enim unicuique suum opus pulcherrimū , & sua occupatio Deo magis placita , quàm fratris sui . Quæ omnia scientiarum exemplo possunt ostendi . Astrologo enim videtur nullam esse scientiam præter Astrologiam : & Dialectico idem , & sic de cæteris . Ex qua deprauata radice oriuntur inter homines contentiones , rixæ , & scissinæ : quilibet nanque putat proximum suum in sua via penitus aberrare : quia non sequitur idem iter , quod ipse . In hoc ferè errore versabantur Corinthii , qui cum plura bona accepissent à Deo , eorum quilibet suum putabat pulchrius : & ita alter alteri volebat præferri , cum vnus linguarum donum extolleret , alter prophetiã , alius verò scripturarum interpretationem . Contra hunc errorem præsentaneum remedium ipse Apostolus præbet dicens , omnia hæc dona riuulos esse , qui ab eodem fonte nascuntur , scilicet , Spiritu sancto . Atq; ita omnes in æqualitate participant , cum ab eadem causa oriuntur , quemadmodum in corpore regis omnes eius partes , & omnia eius membra , regis membra sunt , etiam si inter se differant . Sic Apostolus . Omnes enim vos vnus estis in Christo Iesu ? Et ad Corinthios . Alij datur per spiritum sermo sapientiæ , alij autem sermo scientiæ &c . Hæc autè omnia operatur vnus atq; idem spiritus , diuidēs singulis prout vult . Sicut enim corpus vnus est , & membra habet multa . &c . Nam sicut in musica vocū diuersitas causat melodiam , sic in Ecclesia diuersitas statuum . Vnde licet colligere , manifestissimam esse insaniam alium damnare , quia non facit , quod ego : vel quia ei muneri non est aptus , vt ego . Nõne insanum esset , si oculi pedes contemnerent , quia non vident : manus verò pedes increpant , quia non ambulant . Vnusquisque igitur alium in suo munere relinquit : & hoc omne est quod Apostolus in supra citata epistola tam diffusè intendit persuadere . Et idem Romanis ait , Qui non comedit , comedentem nõ conternat . Nunquid qui non comedit maiorem virtutem habet , quàm is qui non comedit ? Sed iam Martham cõquerentem audiamus . Dicit ergo illi vt me adiuuet . His verbis participem consilij se Martha ostendit ,

Exod. 1.

Nom. 24.

1. Cor. 1.

Galat. 3.

Aom. n.

1. Cor. 12.

Ephes. 4.

Rom. 14.

dit , quia cum interrogasset Dominum , antequam responderet , petit vt dicat forori , vt illam adiuuet : nõ vt superius diximus , cum vnusquisque putet suum laborem maximè esse necessarium , credit omnibus idem esse iudicium . Ideo Martha nullam sperans repositionem , quasi Christum volens docere : dicit , Dicit ergo illi vt me adiuuet . Ac si diceret , Ego domine nimis intenta & occupata sum , & soror mea nihil agit , dic ergo illi vt me adiuuet . Vbi nos immerito venit notandum , Quantum discrimen sit inter eos , qui Deo seruiunt , & inter eos , qui regibus aut principibus mundi ministrant . Abhorrent isti omnem societatem , neminemq; participè in labore volunt habere : si autem coniungatur illis reliquis socius ægrè & molestè ferunt . Amicus enim regis , & eius priuatus nollet præter eum aliquem aliū in domo regia habitare , atque ita ipse solus multa officia complectitur : ne si aliquis ingrediatur magis priuatus & amicus fiat . Et cum isti propriam vtilitatem potius curent , quàm regis aut principis ministerium , parum aut nihil de eo curant , ideo soli esse gaudent , vt ipsi soli lucrentur . Serui autem Domini , qui de eius adipe & pinguedine viuunt multum ab his differunt : qui non sunt auari & cupidi , non quarunt suū proprium commodum , sed quæ Dei sunt curant & eius ministerium & seruitium , & propterea soliditatem desiderant , & gaudent cum aliis videant intentos sui domini obsequio , quia existimant in ministerio esse impares , non solum socium ferunt , sed ipsi sponte sua postulant . Et ideo Martha inquit , Dic illi , vt me adiuuet . Sic Moses Aaronem petit , cum mittitur ad Pharaonem . Et cum esset dux filiorum Israël in deserto , dixit Domino Deo . Non possum solus sustinere omnem hunc populum . Atque ita dedit illi Dominus septuaginta viros , qui eum adiuuarent . Sic etiam Beseleeli artificis operis tabernaculi dedit Dominus socium Ooliab . Sic Iudas dixit Simoni fratri , Ascende mecum ad fortem meam . Et Dauid vocat etiam socios ad laudandum Deum dicens , Magnificate Dominum mecum , & exaltemus nomē eius in ipsum . Et Paulus , Imitatores (inquit) mei estote , sicut filij charissimi . Cupiunt boni vt omnes eos adiuuent in obsequium Dei : vt plures ministros & famulos habeat . Nunc verò hac nostra tempestate etiam si spiritualia onera maiora essent , quàm vt homini nostri ferre possint , soli gaudemus esse , vt soli honoremur , & soli fructum feramus . Quis obsecro Episcoporum totius Hispaniæ Regi offerenti Archiepiscopatum Toleranum , reluctans & renuens illi dicit , grauisimum hoc esse onus , multum suis viribus dispar : & similiter dicit , quod ab eius acceptatione eum habeat excusatum , vt de Mose superius retulimus , qui Deo dicebat , Non possum sustinere omnem hunc populum , quia supra vires meas est ? Quis horum qui diu noctuq; auaritiæ & cupidini student , & in domibus regum sitientissimi discurrunt sua officia relinquit , dicens , se tanta & tam ponderosa onera non posse sustinere ? Si ceterum officia rex promiserit , centum admittent : & nunquam dicent , sufficit . Quasi in hoc reges rectè provideant , paucis cõcedentes , ne tot homines in infernū abeat . Cum Deus hominem creasset ad imaginem & similitudinem suam , inquit scriptura , quod requieuit , cum iam inuenisset alium sibi similem . Tu verò singularis vis esse , & nullum socium admittere . Nec in diuitiis , neque in potentia , neque imperio . Tantū abest

+

Exod. 3. Num. 11.

Exod. 31.

Indie. 1.

Psal. 13.

1. Cor. 4.

Genes. 1.

vt tui similem aliquem velis agnoscere . Docemur etiam hoc loco , quod omni pigritia reiecta , libenti animo proximis sit inseruendum , & quemadmodum Martha hic facit , si nos non fuerimus sufficientes ad opitulandum proximis , aliorum auxilium imploremus . Discamus etiam in nostris laboribus alios auxiliis subuenire , vt illud Pauli adimpleamus . Alter alterius onera portate , & sic adimplebitis legem Christi . Notabis præterea quod ad hanc Marthæ questionem Maria nihil responderet : quia hi qui dediti sunt rerū diuinarum contemplationi non contentiosi sunt , sed tacentes audiūt , & meditantur , iuxta illud , Sedebit solitarius & tacebit . Maria verò nihil perdidit tacendo , cum Christum haberet qui suam causam ageret , & pro ipsa responderet . Tacet præterea Maria , & Christus pro illa respondit , quia Martha non loquebatur cum ea , sed cum Iesu : & quia non verbum esset vt coram Christo illa loqueretur , ideo tacet & Christus respondet , & sequitur in textu . Et respondens dixit illi Dominus , Martha , Martha sollicita es , & turbaris erga plurima . Vide & tu , ne rerum temporalium excessiua sollicitudine turberis . Quemadmodum enim conscientia turbatur , dum species rerum temporalium , quæ illicite appetuntur , se immiscet cogitationibus nostris , & conscientiam implent aqua turbida cogitationum , iuxta illud Psalmi , Torrentes cogitationum conturbauerunt me . Tali aqua potatur diabolus , & sitit illa : sicut Camelus aquam turbidam , qui si inuenit illam clarā turbat eam , sic diabolus cogitationes nostras conturbat , quæ etiam si sanctæ sint , luto eas inuoluit , quia gaudet de flumine turbido Ægypti bibere cum populo Israël , de quo Dominus per Ieremiam conqueritur , dicens , Quid tibi vis in via Ægypti , vt bibas aquam turbidā . Ideo Dauid in Psalmo . Anima mea turbata est valde , sed tu Domine vsque quo ? Sic in Martha turbatus est vsus rationis , vt non videret occupationē Mariæ meliorem esse , & quod meliorem partem elegeret , volens vt foror eius contemplationem relinqueret , & vt intentata esset solitudini terrenorum . Quātum cura humanarū rerum hominem perturbet , ex illo quod habetur in Genesi potest colligi . Orta est enim rixa inter pastores gregum Abraham & Lothi : causa autem fuit diuitiarum abundantia , quæ inter ambos erat , & sic ad inuicem separati sunt . Vna plagarum quam Deus misit in Ægyptū muccæ fuerunt , quæ animalia sunt importuna & nimis inquieta . Ægypto dedit Deus muccas , Israël autem sabbatum lætitiæ . Eis namque rerum temporalium curis se tradunt , dat Deus sollicitudines , vt Marthæ : Mariæ verò datur quies , & cessatio . Hoc enim habet sibi adiunctum cura rerum temporalium , vt animum in multa rapiat : vt etiam boni & recti homines sanctis impliciti occupationibus , si terrenis immisceantur facillè suboriantur turbatio . Non autem intelligas quod misericordiæ opera ideo sint abiicienda , sed cauendū ne animus plus iusto terrenis implicitus , alta & diuina negligat . Sanctus enim Pater Franciscus in sua regula inquit monachis suis , Labor èt fideliter & deuotè , ita quod excludo otio animi inimico , sanctæ orationis & deuotionis spiritum non extinguant . Hoc quippè perspicendum est in operibus misericordiæ & charitatis , quæ erga proximos præstantur : ne propter illam animam nostram negligamus , qua nihil est præstantius , nihil diuinius , quaque nullū donū à Deo optinimus , neque in potentia , neque imperio . Tantū abest

Galat. 6.

Thren. 3.

Psal. 79.

Ierem. 2. Psal. 6.

Genes. 13.

Exod. 8.

Exod. 20.

Lm. 9.

enim prodest homini si vniuersum mundum lucretur, seipsum autem perdat, & detrimentum sui faciat: Sic opus est, vt proximis seruiendo, & tui ipsius non obliuiscaris. Notabis etiam diligenter quod quauis Martha intenta esset & nimis sollicita circa ministerium corporale Christi, & vt ipsum reficeret: nihilominus arguitur a Christo, & foror ei praefertur. Non sic principes mundi & reges conuescunt facere, qui bonos & fortes milites non diligunt, sed eos tantum qui in deliciis & voluptatibus seruiunt eis, & ipsis blandiuntur iuxta desiderij sui libidinem & appetitum. Videbis nunquam aut vix a magnatibus & principibus eos homines maximi haberi, qui fortes & magnanimi sunt qui querebus bellicis & laboribus plurimum praestant, sed potius eos qui luxuriis, deliciis, & voluptatibus eis deseruiunt. Videmus aperte hoc in loco Mariam pluris aestimari a Christo, & plurimum apud ipsum valere, etiam si Martha corporalis seruitij domini curam haberet. Vnde facile possent (si vellent) verbi Dei concionatores discere, vt nec propter hospitium nec propter aliam quamcunque mundi rem timeant vitia redarguere, & hominum peccata reprehendere. Christus hospes erat Martha, nihilominus ramen nimia eius sollicitudinem damnat. Nunc autem praedicatorum sunt sicut canes latrantes, quibus si os proieceris statim tacent: sic istis praedicatoribus si munus obtuleris, vel cenam opiparam apposueris, statim quasi neicientes loqui, obmutescunt, de quibus Esaias inquit, Canes muti non valentes latrare. Videbis enim plurimos monachos, qui charitate incensi & inflammati in concione valent plurimum, quibus tamen si episcopatus offeratur, statim in munere praedicationis deficiunt, & nihil deinceps praedicant, cum proprium episcoporum munus sit docere. Christus vero huic mulieri verum docuit, vt sanctus & pius magister, qui nullis muneribus aut donis mouebatur. Et vitinam, idem facerent omnes praedicatores, & diuitias non considerarent, potentiam, aut priuatam vtilitatem. Nihil in mundo deberet esse quod virum Dei amatorem & sui verbi concionatorem a veritate praedicanda exterminaret. Legitur in libro Numerorum Balacum ter fuisse rogatum a Balac vt malediceret Israeli, ille autem noluit, & dixit, Si dederit mihi Balac plenam domum auro & argento, non potero praeterire sermonem Dei mei. Mirandus est certe, quod cum hic esset homo barbarus & maus, nec argento & auro potuit corrumpi, vt veritatem non diceret. Quare igitur tu qui Christi geris stemmata, & sacerdotis officio fungeris, cum mudum reliqueris, timidus & pusillanimus es vt vitia potentum & diuitum reprehendas & carpas? Discamus praeterea non detrahare sanctis aut amicis Dei quod certe valde est timendum, cum Deus statim occurrat, & pro eis respondeat, quod manifestissime apparet, nam cum Mosi detraxerunt fratres eius Aaron & Maria, statim Dominus eos arguit, & percussit lepra Mariam, & laudauit Mosem ipso tacente. Sic in praesentiarum Martha conqueritur de Maria, quae Christi verba & doctrinam sedens imbibebat: & illa tacente, respondet Dominus. Vnde etiam memineris ne in seruis Dei & sanctos viros aliquod conuictum aut opprobrium conicias, nam Deus cuius filij ipsi sunt, pro illis respondet, & eorum partes vt amicus agit. Sed iam Christum altiora loquentem, audiamus. Porro vnum est necessarium. Sensus litera-

Esai. 56.

Amb. lib. 1. offic. c. 3.

Nam. 24.

Nam. 19.

lis est, quod Martha cum diues esset, & ad coenae ministerium tum famulos, tum ancillas, tum praeterea varios atque diuersos cibos parasset: quae omnia & multa alia tanto hospite iudicabat esse digna: Christus vero qui mundano apparatu, pompa necsumptibus gaudet, huic rei prouidens, inquit, Vnum est necessarium. Quasi diceret, Martha, ne mihi tot cibos, tot epulas & tercula apponas: quodcunque apposueris satis erit mihi. Vnum est necessarium, scilicet vnum condimentum, vel vna tantum patina, reliqua enim erit superflua, quod ego nimis abhorreo, Christus dixit, cum vt suam humilitatem ostenderet: tum vt mundi superbiam & conuiuiorum luxuriam carperet: quasi recte prospiciens plurimum esse qui omnem suam felicitatem, gloriam, & beatitudinem circa epulas & conuiuia adhibeant, non attendentes illud Ecclesiastici. In multis escis non deerit infirmitas: & qui abstinentes est adiciet vitam. Et Paulus, Quorum Deus venter est. Praeterea iuxta sententiam multorum, hoc vnum quod praeter ceteris necessarium dicitur, intelligi potest, ipsa felicitas patriae, siue ipse Deus, qui obiectum vel dator beatitudinis est: vel contemplatio seu dilectio eius in vita hac, seu debite seruire & propriae saluti prouidere. Quatuor enim ad obtinendam salutem multa sunt necessaria, fides videlicet, spes, charitas, sacramenta, & obseruatio praceptorum: vnum tamen necessarium dicitur antonomastice praeter ceteris, vel necessitate finis, & propter se atque simpliciter: alia vero per respectum ad finem, & propter eius consequentiam. Maria optimam partem elegit quae non auferetur ab ea. Videlicet Deo vacare, & quieta mente vitam contemplatiuam agere, & ipsum incommutabile bonum quaerere & habere, de quo in Threnis scriptum est, Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabam eum. Sed non intelligas, quod hic Christus damnat officium Martha, quia Christus dixit, quicumque potum dederit vni ex minimis istis calicem aquae frigidae in nomine discipuli, amen dico vobis non perdet mercedem suam: Non ergo opera misericordiae Christus damnat, quadoquidem in die iudicij summis laudibus commendauit eos, qui in similibus se exercuerunt, sed Mariae otium illi praetulit, Tu bonam elegisti, sed haec meliorem, & vtraque necessaria. Nam cum bonum & pium opus sit mortuos sepe pellere, iussit cuidam Christus, vt aliud amplecteretur, nimirum munus annunciandi regnum Dei. Paulus quippe magis extollit euangelizandi, quam baptizandi functionem. Sic etiam colligere eleemosynas pauperibus, & mensis ministrare, bonum est: sed Apostoli optimum putauerunt munus verbum Dei, & ideo elegerunt Stephanum, & alios septem Diaconos, qui mensis deseruirent, vt ipsi orationi & praedicationi insisterent. Eratne minus bonus Stephanus? Absit, erat quippe plenus fide & spiritu sancto: nec Martha mala erat, quia in bono ministerio reprehenditur, sed Maria illi praefertur. Diaconi apostolicis, & Martha Christo ministrabat? Christus vero & Apostoli praedicationi erant intenti, & vtrumque munus sapientiae est. Ambo haec ministeria necessaria sunt in Christi ecclesia. Vnde diuinus Paulus, sicut in vno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent: ita multi vnum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra. Quae etiam si alia aliis minorant:

Ecl. 37. Pbil. 3.

Thren. 5.

Matt. 10.

Matt. 23.

Luc. 9. 1. Cor. 5.

Act. 6.

Rom. 12.

Greg. 11. 15.

mor. 6. 22.

Psal. 118.

Genes. 1.

Rom. 9.

sunt: nihilominus tamen omnia necessaria sunt, & alter alterius ope indiget. Ita actiua & contemplatiua vita ecclesiam decet: etiam si contemplatiua excellentior sit & multis nominibus praestantior: quae (vt inquit Christus) a Maria non auferetur. Primum, quia actiua simul cum vita hac finitur: contemplatiua vero in caelum vsque perdurat, & ibi perficitur. Secundum, quia actiua potest multis modis impediri, contemplatiua vero ab eo qui eam desiderat, minime potest abstrahi. Omnia enim secum rapit contemplationi deditus: in catenis, in vinculis, in carceribus Deum potest orare: quemadmodum sancti martyres solebant facere. Cum igitur haec sit perfectior, nec contra possessoris voluntatem possit rapi, non est cur cogites, si tu in operibus pijs detinearis perfectiorem esse contemplatiuis, & a Deo ardentius diligis. Quos enim Deus impense & anxie diligit, hos ab externis mundi occupationibus semouet. Praeterea illud maxime est obseruandum & digna consideratione aduertendum, quod etiam si contemplatiua vita perfectior sit actiua, nihilominus tamen haec ambae sorores sunt, vt Martha & Maria, qui nimia charitate & amore se diligebant, nec altera alteri contradicere, imo mutuis officijs se adiuuant vt sorores. Vnde regius Propheta Domino ait, Viam mandatorum tuorum cucurri, cum tam dilatauerit cor meum. In cursu & exercitio vitae actiuae sentiebat vir sanctus hanc animae amplitudinem, quae quidem est dulcedo & suauitas contemplatiuae, vt videas quomodo in ambabus vitis se exercebat, & contemplationem cum ipsis operibus copulabat. Quod Spiritus sanctus innuit in Genesi, inquit, Spiritus domini ferebatur super aquas. Non inquit, quiescebat, sed ferebatur, & mouebatur. Amor enim Dei nec teporis momentum amittit. Deambulatur super aquas, quia contemplatio super actiuam vitam potest deambulare: quae quidem sunt velut vnda diluuij, quae Martham turbidam reddunt. Sed omnia potest fanctus amor, nam simul cum operibus exterioribus volans, & alta considerans, potest contemplari. Si igitur filij tenebrarum in omni opere suo coram oculis praemium & mercedem ferunt: quare tu, qui filius es, iucis occupatus & intentus vitae actiuae, Deum ipsum contemplando praesentem non feres? Ambo simul eodem tempore potes facere. Sorores sunt Martha & Maria, non inimicae aut contrariae. Non est dignus nomine contemplatiui, qui proximi necessitatibus non succurrit, & etiam si contemplatiua excellentior sit, nihilominus tamen aliquando actiua magis meritoria est, quia cum meritum charitate metiatur, qua aliquod opus impendimus: cumque aliquis vehementius & ardentius possit operari, quam alius qui tepide & remisse contemplationi vacat: clarius constat, quod tunc actiua magis meritoria erit, quae contemplatiua. Hinc fuit ortum ardens illud & vehemens desiderium D. Pauli, quo nimis cupiebat, propter fratrum suorum comodum a contemplatione lemoueri. Altera quippe alteram non impedit, quando corporis labor non est nimis. Nec tantum corporalibus laboribus debes insistere, vt spiritum deuotionis extinguas: honestum enim exercitium contemplationi faveat: quae arida & laboriosa est, nisi mentali oratione misceatur. In omni exteriori opere Christum tua mente debes inuoluere perpetua meditatione, vt his duabus velocissimis alis caelum possis conscendere. Haec sunt illae duae alae, quas mulier illa ferebat, quam

Apoc. 12.

Ezech. 10.

Luc. 2.

Act. 9.

Matt. 13.

1. Cor. 13.

Matt. 23.

Psal. 37.

Rom. 12.

Ioannes in Apocalypsi vidit, vt in desertum volaret: per quod caelum intelligitur. Et ideo sancta illa animalia quae vidit Ezechiel, non solum habebant alas, quibus altius & profundius volabant, sed sub ipsis etiam habebant manum hominis. Quo nimirum intelliges actiuam vitam & contemplatiuam sorores esse, & amicas: & propterea sub alis erat manus: quia actiua contemplatiua iuuat, vt volare possis. Ne sis tantum contentus oratione in solitudine, sed afflictis & egenis in necessitatibus subueni. Sancti illi pastores quibus in nocte natalis Domini Angelus apparuit, non solum fuerunt contenti, cum iam in monte Christum adorassent, sed in Bethleem iacentem in praesepio iterum venerunt adoraturi, non vt increduli, sed ipsis operibus ministrabant, quem mente diligebant & venerabantur. Nec minus Paulus cum diuinitus caelestibus radiis illuminaretur complicatis manibus sedit, sed statim surrexit, & abiit in Damascum, vt edoceretur. Nec minus otiosus remansit, qui inuenit thesaurum in agro, sed abiit & vendidit omnia sua, vt facilius id posset inuenire. Charitas enim non infirmatur, non quiescit, non est otiosa, sed Christum quaerit vbicumque ille sit, & coram oculis semper illum affert, quod Christus Dominus inquit, Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Discamus igitur, vt nos in vita actiua exerceamus, quam Christus hic commendat: bona enim partem Martha elegit, quauis Maria meliore. Haec enim Dominus commendauit doctore illi quaerenti quomodo aeternam vitam posset consequi, exemplum ei apponens Samaritani, qui misero in itinere iacenti subuenit, & concludens, dixit, Vade, & tu fac similiter. Praeterea etiam Mariam conemur imitari, contemplatiuam, scilicet, vitam amplectendo: quandoquidem summis laudibus a Christo commendatur. Accedite (inquit regius Psaltes) ad Deum, & illuminamini. Impossibile enim est, si lumen adsit, vt itidem non adsit calor: atque ita in plenilunio noctes calidiores sunt, quia lux in ipsis magis viget & splendet. Ita nimirum cum anima nostra rerum diuinarum contemplationi vacat, & ab ipso Deo illuminatur: in se recipit diuini amoris calorem. Hoc est animam ad Deum accedere per amore, & ab ipso illuminari. Atque ideo contemplatio est quidam actus aut consideratio intellectus clarus & liber, vt in cognitionem diuinae veritatis deueniat, qui ipse Deus est. Aequaliter enim in hoc opere voluntas ipsa debet accendi & inflammari Deum ipsum diligendo & amando, vt intellectus cognoscendo & contemplando diuina & mirabilia eius opera. Quod philosophi illi antiqui euanescetes in cogitationibus suis non meminerunt, qui contenti sunt solum cognoscere diuinas perfectiones, quas in ipsum omnium autorem non retulerunt, nec gratias ipsi egerunt, humiliter de se sentientes, propter tot ac tanta ab eius manibus accepta beneficia. Quocirca (vt inquit Apostolus) misere & infeliciter elatio animi eos derexit, & obscura intellectus caligine obaeauit. Contemplatio enim Christiani fundari debet in ipsa humilitate & amore perfecto copulari, vt non solum intellectus ipse alta volitet, sed etiam amor ipsi & affectus affocietur: atque ita contemplatio est dulcedo quaedam diuina, quae non consistit in cognitione, sed in amore & dilectione. Vbi anima ipsa supra se euellit & extollitur gaudens, & exultans, cum cognoscat omnia haec munda in comparatione boni illius

illius incommutabilis, nullius valoris esse. Docemur etiam vt nos meliora semper in omnibus eligamus, cum Christus Mariam hic comendat, quæ optimam partem elegit, quæ minimè ab ea auferetur. Sed si in interrogare velis, quæ sint ista meliora ista, respondebo, quæ à nobis auferri non possunt. Sunt quippe multi, qui præstantissimi bonum & pulcherrimum diuitias eligunt, honores ambiunt, & sitibundi dignitates quærunt, & flagrant quodam desiderio sitit: quibus videtur, ià optima elegisse. Si autè à nemine auferri possunt, meritò iuxta Christi sententiã optima vocantur, & iã falsi nō sunt: si porro auferri possunt, aut optima dici non possunt, aut Christus incerta docuit. Quis verò ignorat diuitias, honores, & potestates, caducas esse, & simul cū pereunte perituras, & fortè prius? Nouimus ex Euangelio diuites Lazari contemptorem, nouimus Herodis potestatem, nouimus Annæ & Cayphæ honores, sed quem finè illi sortiti sint, nemo est qui ignoret. Ergo alia quærenda sunt, vt meliora eligamus, & præstantiorem partem obtineamus. Quæ isthæc alia virtutes & veræ pietatis officia. Hæc enim nobis inuitis auferri nequeunt: sed potius aduersa & firma gaudia hominem comitantur. Et vt dicendi finem his im-

Luc. 16.

Exod. 25.

1. Cor. 10.

Sapient. 7.

Esai. 40.

Phil. 3. Eccles. 1.

MIRABILIS certè est Dei optimi maximi circa omnes res prouidentia, ita vt nihil reliquerit, circa ea omnia quæ ad tabernaculum spectabant, quæ Mos in particulari non iussisset, adeo vt nec candelabrum, nec forfices, nec alia minutissimi ma oblitus esset. Iã verò cū nec tabernaculum sit, nec arca, nec templum: cū hæc omnia illis in figura contigissent, manifestū est totū hoc vmbra esse, & imaginem noui huius instrumenti, quod lumen clarum est, etiã his qui lippos habent oculos, quicq; mentis caligine & obscuritate laborant. Ita etiã in lege gratia cōsentaneū rationi erat, vt Christus redemptor noster doceret nos, quomodo cū Deo esset nobis loquendum, quandoquidè tanta cura & multitudine ceremoniarū populū illū Iudaicum erudiuit: atq; ita cū videret inter omnia exercitia christiana præcipuum esse orationis in particulari, voluit nos instruere quomodo esset orandum. Hoc est illud præclarum & egregium officium, in quo si homo per amorem & dilectionem accedat Deum oraturus, in ipso tanquam in limpidissimo speculo proprias culpas & delicta conspiciat, de quo scriptura ait. Speculū sine macula, imago bonitatis illius. Ex hoc felici & prospero vitæ statu Reges & Regna mundi videbis quæ omnia in illius collatione culices & stercore reputabis. In hac quiete & tranquillitate animi erat ille qui dicebat, Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Hinc etiam doctor ille gentium in illud prorupit. Omnia arbitratus sum vt stercorea. Hinc etiam Salomon conspiciens omne quod erat sub cælo, dixit. Vanitas vanitatum & omnia vanitas. Et inde illud euenit, quod cū oratio sit eleuatio mentis in Deū, in ipso Deo anima nostra illuminata, cuius luce clarè & apertè cognoscit mūdā omnia vanitatem & insaniam esse. Quapropter regius

ponamus, Maria optimam partem sibi elegit, scilicet, verbum Dei attentè & humiliter auscultare, cōtemplationi se totam præbere, Deum diligere, virtutum ornamenti decorari, & cælestia gaudia anxietate & sollicitate appetere: quæ omnia in hac vita herico & diuino gradu habuit, & nunc in cælo possidet in æternū sine vilo metu amissionis? Et si hoc summa veritas Christus Redemptor noster de Maria Magdalena inquit, quanto melius & sublimius de virgine matre hæc posset prædicare, si de ipsa loqueretur? Quæ utique cum meliorem partem in vita hac eligeret, ita optimam nunc possidet in cælo. Et quemadmodum in terra maiorem & meliorem partem sanctitatis elegit, & inter omnes sanctos & sanctas, quæ puræ creaturæ fuerunt, tãquam omnium exemplar, & limpidissimum speculum splenduit, & micuit, ita & in cælo optimā partē tenet, quia in die Assumptionis eius super omnes homines, & super omnes choros angelorū elata fuit. De cuius gloria & assumptione in cælestia regna, quia multi, multa dicunt: nos ad alia proferentes, aliis viam apertam relinquimus, vt sequentes capitis explanationem in sequamur: ad quod faxit Christus Iesus, vt ipse nos comitetur, vt felicius procedamus.

CAPVT XI.

vates inquit. Accedit ad Deum, & illuminamini. Vt hoc igitur orationis exercitium clarius edoceret (sic cut cætera omnia quæ in discursu vitæ docuit verbo & opere) ob oculos nunc exemplum ponit. Venit enim facere, & docere. Quo circa ait noster Lucas. *Et factum est, cum esset in quodam loco orans. Vbi primum illud se notandum offert, Christum scilicet nō orare quatenus Deus est, qui æqualis est patri, sed orare ratione naturæ assumptæ, secundum quam minor est patre, vt ipse dixit: Pater maior me est. Deinde statim ostendit, loca solitaria & secretiora ad orationem esse nobis eligenda. Vbiunque enim poteris orationi vacare, quia veri orationis amatores patrem in spiritu & veritate adorant. Daniel quippe inter ipsos Leones orabat; & pueri in ardenti fornace, & sanctus Propheta Iouis in ventre cæti. Tantum abest, vt aliquid possit esse impedimento, quominus mentes nostras ad Deum non possimus eleuare. Verū solitudo plurimum confert ad orationem, vbi anima ipsa tranquilla & quieta oculis in la chrymarum fontem conuersis in Deum transformatur, ipsum solum testem habens. Quare si animæ tuæ optas quietem, intellectui recreationem, & voluntati suauitatem: dic cum Propheta. Elongauit fugiens, & mansi in solitudine. Moses etiam Deum oraturus, montem ascendit. Sic Elias, sic etiam Iesus, sic etiam omnes sancti & viri cōtemplatiui. Vnde Saluator. Intra in cubiculum tuū, & clauso ostio ora patrem tuum. Quando Iacob redibat ex Mesopotamia in patriam suam misit omnem gregem & omnem substantiam suam ante se, tradiditq; omnibus, quæ ad se pertinebant, solus mansit, & ecce vir luctabatur cum eo vsque mane. A spice quemadmodum cum solus mansit Iacob, statim venit ad eū Angelus, & vocatus est Israël, quod interpretatur, vir qui Deum videt: & vocauit locum illum Phaniel, dicens. Vidi Deum facie ad faciem. Hoc illi cōtigit cū esset solus. Sicut si Deo ipso volueris fruī & sua:*

Psalm. 31.

Matth. 23.

1. Cor. 14.

1. Cor. 4.

Dan. 14.

Dan. 3.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

& suauitate suarum consolationum gaudere, solus manere, & à te reice amicitias & consortia mundi. Præterea tacetur tempus, in quo Christus orabat, vt ostenderet, quod iudifferenter omni tempore sit orandum. Vnde Ecclesiasticus. Non impediaris orare semper. Sed vt discat quantum proficit bonorum exemplum, quantumq; valeat, vt nos in virtutis studium prouocet: vide quomodo discipuli videntes Christū orantem, & ipsi moti sunt ad orationem: & ideo ait Euangelista. *Vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum. Vnus pro omnibus est loquutus; quis tamen ille fuerit discipulus, ignoratur.* In hoc autem quod expectauit Christum orantem, docet nos non debere interrompere alienam orationem, orates quippe cum Deo ipso psallunt. Si regibus & principibus mundi loquentibus, omnes præsentés tacent, & debita reuerentia venerantur: quam meliore iure Christum orantem isti deberent sinere, & nos etiam eos qui Deum ipsum in oratione contemplantur deberemus relinquere. Sed quid ex parte omnium apostolorum dixerit, audiamus. *Domine doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos.* Quemadmodū filij Cain musica instrumenta inuenerunt, quibus sensus posset voluptatem capere: & artem pascendi greges, qua suas opes indies magis auergerent, & arma etiam quibus dimicaret: ita filij Seth modum inuocandi Deum, & Apostoli modum orandi Deum adiscere cupiunt. Nam sicut filiorum huius seculi semper est quærere artes, & inuenire modos quibus ingentem diuitiarum cumulum adquirant, & sitim & auaritiã expleant: sic filiorum Dei est inuenire modos quibus Deum colant, venerentur, & prædicent. *Quis obsecro in mundum attulit tot vestium cultus, tot modos orationis, tot sumptus & vanitates, nisi superbia hominum.* Sed hoc interest inter bonorum & malorum inuentiones: quod bonorum pauci sint, malorum verò inuentiones in infinitum creuerunt, imo vnus sufficit ad mille malorum artes inueniendas: multi verò boni vix sufficiunt, vt vnū tantum bonum possint inuenire. Reperies quippe multos qui à Theologis & Religiosis viris quærant multa inutilia, vanas & nullius momenti quæstiones: quomodo verò sit orandum, vel quid aliud simile, vix tibi contingeret. Obserua autem quod non inuenitur in scriptura, vbi Ioanes Baptista docuerit discipulos suos orare: sed vt Augustin⁹ annotat, multa dicantur in scriptura sacra, quæ in re gesta non inueniuntur. Sic est illud Psalmi. Tradidit grandini iumenta eorum, & possessionem eorum igni. De iumentis grandine occisis habetur in Exodo: quod verò possessio eorum grandine cremata sit, omnino non legitur. Item in alio Psalmio loquens de Ioseph ait, quod humiliauerunt in compe dibus pedes eius, quod nō legitur in Genesi: tamè quod ita factum fuerit, non dubitandum est. Nec legitur cū fratres Ioseph vendiderunt mercatoribus, ipsum quicquam eos exorasse. Tamen postea dixit Ruben fratribus suis. Merito hæc patitur, quia peccauimus in fratrem, dum deprecaretur nobis. Nec legimus aliquem leonem occisum esse à Dauide, ipse tamen Sauli dixit. Leonem & vrsū interfeci ego ferus tuus. Et in Epistola Iudæ legitur Michaële contendisse cum demone de corpore Mosi, quod in Deuteronomio non legitur. Et Petro fuit traditum à Domino euāgelium circuncisionis, sicut Pauli præputij: quod legitur in epistola ad Galatas, sed

Matth. 23.

Genes. 4.

August. in psalm. 77.

Psalm. 77.

Exod. 9.

Psalm. 104.

Genes. 37.

Genes. 42.

1. Reg. 17.

Mat. 2.

nescimus vbi Christus illi tradiderit hanc provinciam. Et item Paulus ait, quod Dominus apparuit Iacobo, & plusquam quingentis fratribus: & nihil de hoc in euangelio legitur. Certa tamen hæc fuisse scimus. Scimus etiam ordinationes Pontificum, modum consiciendi sacramenta, & pleræque quibus sacrosancta ecclesia Romana vitur, instituta fuisse à Christo saluatore nostro. Præterea etiam scimus Quadragesimale ieiunium institutum fuisse ab Apostolis, vt diuus Ignatius Martyr tradit, & quæ illi acciperent à Christo, sed si euangelistas consulas, non inuenies vbi hæc instituta sint. Multa enim Christi egit & dixit quæ non sunt tradita in euangelis, vt Ioannes in fine sui euangelij inquit. Vbi etiam inuenies quod Ioannes Baptista docuit orare discipulos suos? Ergo non docuit illos orare? Argumentatio est ridicula, argumentari à negatiua. Sed quia de his non nihil diximus in præfatione huius Euangelij aduersus impiissimos Lutheranos: nunc Christum audiamus. *Cum oratis dicite. Pater noster.* Docet hic Christus quomodo sit orandum: & ad orationem potius quã ad alia pietatis opera inuitat discipulos, quia hæc maximè Deo placet. Solam orationem quasi spirituale tributum anima offert Deo ab intimis cordis penetralibus, quæ statim vt ab ipso ore processerit, manibus suis ab Angelis suscipitur, & ante conspectum Dei præsentatur. Vt videri potest in illo quod angelus Tobie dixit. Ego orationem tuã obtuli ante Deum. Ignem cælestem impetrat, quo desiderium accenditur. Orauit Elias & descendit ignis de cælo. Et à tentatione liberat, vt inquit Dominus. *Orate, ne intretis in tētionem.* Et vitam elongat: quia Ezechie oranti additi sunt quindecim anni vitæ. Sed de mirabili & fructifera orationis virtute, infra suo loco opportunius dicemus. In præfatione autem illud est aduertendum quod cum Christus docet orare discipulos suos, inquit. Dicite, vbi orationem vocalem commendat. Non ait, cogitate, vel intelligite, sed dicite, Pater noster. Nec negamus multo nobiliorem esse orationem mentalem, in qua anima nostra in Deum ipsum eleuatur, quia spiritus est: iuxta illud. Psallam in spiritu, psallam & in mente. Sed vtilissima est oratio vocalis, quia cor ipsum erigit ad orationem mentalem, iuxta illud Psalmi. Aperui os meū, & attraxi spiritum. Nec mirum si duplici obsequio Deo seruiuerimus: cū ex anima & corpore nos condiderit. Sic pueri Hebræi magnis clamoribus & vocibus Christum laudabant, dicētes: Osanna filio Dauid, benedictus qui venit in nomine domini. Et ita oratio vocalis obligat ministros ecclesiæ, quia qui tenetur ad horas canonicas, non satisfacit, si solo conceptu eas dicat, non formādo verba: quia hæc oratio offertur à ministris ecclesiæ, non pro seipsis, sed pro cuncto populo, cuius expensis & sumptibus sustentantur. Oportet nanq; vt populus sciat tales orationes fieri pro tota cōmunitate, vt fiducia & spēs in Deo habeat, quod notum fieri non posset, nisi in voce tales orationes canerentur. Sed si aliquis experiat, se magis incitari & incendi ad deuotionē solo spiritu per modum meditationis orando, hoc debet sibi eligere. Si verò verbis ipsis magis moueatur lingua & verbo debet orare. Si vero in aliquo commodum senserit, optimum erit vt aliquando cogitet, & aliquando verba proferat. Præterea hæc oratio quæ Dominica vocatur omnium est excellentissima, cuius efficacia & vtilitas ostenditur primo

1. Cor. 14.

Ign. Epi. Nola 4.

1. Cor. 26.

Tob. 12.

4. Reg. 1.

Matt. 26.

4. Reg. 20.

1. Cor. 4.

1. Cor. 14.

Psalm. 118.

Matt. 23.

ex.

Esai. 40.

ex autoritate ipsius Christi domini nostri. Os enim Domini (vt ait Esaias) loquutum est. Secundo ex breuitate sermonis, quia breuissima & compendiofa est, quia in ipsa collecta sunt omnia, quæ postumus desiderare, & quæ ab ipso Domino postumus petere. Nos quippe ea petimus, quæ appetimus: atque ita hæc sola bona in oratione debemus impetrare. Et ideo Christus hic vnico documento duo docet, scilicet, quid est desiderandum, & quid sit petendum. Est autem hæc oratio valde vtilis & necessaria ad nostram doctrinam, qua facile potest colligi, quid nobis sit appetendum, nam ex his quæ hic docentur, manifeste liquet, nulla alia præter hæc quæ hic ponuntur, & ea quæ ad hæc reducuntur petenda esse. Hæc igitur omnia ponuntur hic septem petitionibus eo ordine quo petenda sunt, Nam sicut bona inter se differunt in magno & paruo, & in magis necessario, & minus necessario: ita est ordo in petendo, & taliter sunt ordinatæ septem petitiones. Illud autem quod primo cadit in hominis appetitum est beatitudo, secundo verò cadit, id quod consequitur beatitudinem, quapropter duabus primis petitionibus beatitudo ponitur dicens, Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. Deinde mediū ponit, quo ad beatitudinem peruenitur in aliis petitionibus dicens, Fiat voluntas tua. Circa primum est considerandum, quod beatitudo accipitur obiectiue & formaliter, quod beatos facit ipso fruente, & hoc est diuina bonitas, quæ est summum bonum. Beatitudo autem formalis est ipsa fruitio qua illi summo bono vnimur, & formaliter illo fruimur. Prima autem beatitudo est ipse Deus, quem præ cæteris debemus diligere. Et quia amare aliquid est, velle illi aliquid bonum, sicut amare amicum, est illi bonum velle, ita amare Deum, est velle illi bonum, & hoc est desiderare gloriam & honorem plusquam alias res. Et sicut prius debemus desiderare bonum Deo, quæ quodcumque aliud sit bonum nostrum sit, siue alienum, oportet vt istud petamus ante omnia alia, tanquam prius desideratum & ideo prima petitio quæ in fronte huius orationis ponitur, est de honore diuino, dicens, Sanctificetur nomen tuum, de qua & alii sequentibus statim dicemus. Tertio ostenditur excellentia huius orationis, in præfatione quam Christus facit, scilicet, Pater noster qui es in cælis, & in præfatione qua vtitur ecclesia in illis verbis, Præceptis salutaribus moniti, & diuina institutione formati audemus dicere. Pater noster. &c. Hæc salutaria præcepta sunt illa, quæ sancti patres tam veteris, quam noui testamenti nos docuerunt, quos debemus imitari. Primum enim quod pater ille gentium filios suos Cain & Abel docuit, fuit orare, vt videre est in sacrificio quod vterq. Deo obtulit. Noë etiam ante diluuium, & post diluuium Deum orauit. Enoch Mathusalem, & Iob idem fecerunt. Sic etiam in lege naturæ quam Paulus ad Romanos dicit, scriptam esse hominum mentibus: deo pora constituta & determinata erant, quibus cõ Deo esset loquendum. Idem docetur in lege scripta, quando Deus iussit vt in præliis iret sacerdos, vt Deum oraret, & vt milites animaret tali facta promissione quod etiam si comitari plures essent numero & viribus præstantiores, nihilominus victi remanerent, quandoquidem Deus ex eorum parte & factione se ostendebat. Ita deuicit Moses Amalech, & tam præclara illa facinora quæ Iudas Machabæus perfecit ipsa oratione fuit conuictus. Est in nouo testamē-

Genes. 4.
Genes. 6.
Genes. 5.

Rom. 2.

Deut. 20.

Exod. 17.
1. Mac. 6.

to Christus inquit. Oportet semper orare. Et Iacobus. Orate pro inuicē vt saluemini. Et Paulus itidem id suadet. His ergo salutaribus præceptis vtriusq. testamenti moniti, dicamus. Pater noster. Vbi notabile quod hoc non vocat præceptum obligationis, sed reuerentiæ, quæ etiam si nos non obligent, precipiendo, tamen talium virorum monitiõ & exemplū secum affert quandam obligationem reuerentiæ. In hoc autem quod dicitur. Et diuina institutione formati, innuitur formam & materiam ideam debere esse. Imago quippe aurea & eius forma idem sunt, si tali forma informetur. Sic anima nostra perpetuo hac oratione deberet informari, sic adeo vt nunquam ab ea cessaret, vel opere vel virtute. Denique his sanctis & deuotis verbis, quæ ecclesia ante hanc orationem instituit, clarè constat, quam admirabile, & diuinum sit hoc ædificium, quandoquidem tale fundamentum habet. Christus etiam huic orationi etiam præfationem addit, dicens. Pater noster qui es in cælis. Sic adeo oratio hæc fecunda est, & plena sacramentis, vt singula verba attentâ consideratione sint digna. Primo enim ait, Pater, non Dominus, vt nobis fiducia daret impetrandi, quia serui non semper audent impetrare. In patre enim reperitur, quicquid fiducia potest dare ad petendum. Pater pius est, benignus est, mansuetus & misericors: filios impense diligit, eorum salutem curat, thesaurus quærit, & multa alia opera pietatis exercet. Nomen patris portâ aperuit eius misericordiæ, vt nos alliceret ad petendum. Magnum quippe bonum est, vt nos Deum appellemus patrem, hoc autem fit ex benigna Christi promissione, quæ non licet hæreticis, Turcis, & infidelibus. ~~Deum autem patrem appellare, non licet hæreticis, Turcis, & infidelibus. Deum autem patrem appellare, non licet hæreticis, Turcis, & infidelibus.~~ Deum patrem appellarent. Esaiam legimus dixisse. Tu dñe pater noster & redemptor. Sed in templo orantes, non dicebāt. Pater noster. Publicanus dicebat. Deus propitius esto Et Phariseus: Dñe gratias ago tibi. Ita Dauid, ita Salomon, Manasses, & Ezechias. Nos vero audemus, & non temerè, eum quæ reges, quem Propheta dominum Deum vocabant, patrem appellare. Gloriantur Iudæi se patrem habere Abrahamum, quid nos deberemus facere, qui Deum patrem habemus, & pleno ore patrem appellamus? Si igitur tu Deum patrem habes, & filium Dei te iudicas, illa postules, quæ tibi expediant accipere, & illum deceat dare. Secundo pater vocatur potius quam Dominus, ad significandam dignitatem status noui testamenti, in quo Deum patrem appellamus. Nulla enim maior dignitas aut excellentia nobis potest contingere, quam quæ filij Dei sumus, & in hoc longo discrimine omnes veteris testamenti antecessimus, qui in alia qua oratione nunquam Deum vocauerunt patrem. Tertio Deum patrem appellamus, quia cum hoc nomen amoris, & dulcedinis sit, id nominando, eum à quo petimus summopere sectimur, & in nostrâ beneuolentiam adducimus. Quarto vocans Deum patrem, voluit nobis insinuare, vt recordaremur, nos eius esse filios quos oportet sanctis moribus & vita imbui, & nos ipsos maximi æstimemus, nec ad viliam huius mundi nosmetipsos abiciamus. Magna quippe ignobilitas, & ignominia esset, si filius regis vellet sues pascere, aut cum pueris medijs plateis luto immisceretur & stercore. Ita nimirum tu ingenti pudore deberes suffundi, qui patrem Deum habes regem regum, & dominum dominantium. nec te deberes

Luc. 11.
Iacob. 5.
1. Thes. 5.

Deut. 32.

1. Cor. 6.

Esai. 64.

Luce. 11.

1. Cor. 12.

Apost. 16.

Deut. 32.

1. Cor. 6.

Psal. 112.

beres terreno stercore & tahra immunditie coinquinare, qui vt fruereris æternis diuitiis es conditus. Præterea noster dicit. Ipse enim est pater noster per creationem & gubernationem. Vnde in Deuteronomio non habetur. Nunquid non ipse est pater tuus, qui possedit, & fecit & creauit te? Dicitur autem, pater noster, & non pater meus, quia in vniuersum pater est omnium. Solum Christi est pater per naturam, noster verò pater tantum gratuita adoptione, nam accepimus spiritum adoptionis, in quo clamamus, Abba pater. Secundo quia Christus voluit statuere, quod ad inuicem inter nos spicuntque oraturus accederet, non pro se ipso tantum orationem funderet, sed pro vniuersis, dicens, Pater noster. Et postea in plurali dicitur, Dimitte nobis debita nostra. Et iterum, Et ne nos inducas in tentationem, Quæ omnia non ad orantem solum, sed ad omnes proximos extenduntur. Ea quippe oratio quæ a Christi charitate dimanant & profuit, dulcior & suauior est. Tertio Christus ita docuit orare, vt damnaret multorum superbiam, qui cum de generis claritate & splendore gloriantur, alios contemnunt, & se excellentiores iudicant, quæ gloria atque iactantia vana & insana est, quia nulla clarior aut sublimior nobilitas esse potest, quæ filium Dei adoptari, de qua nobilitate omnes Christum colentes participant. Quod si aliquis se alio nobiliorē iactet, is certè merito reicietur, & à nobilitate Christi & ab eius genere, vel ita delirus & insanus existimabitur, vt credat aliam meliorem esse & nobiliorem parentem, quæ est ipse Deus. Denique in cælis esse dicit, vt mætes nostras ad cælestia desideria erigat, & vt nostris conatibus ad patriam illam aspiremus, in qua pater noster plenus gloria habitat. Quid igitur de deuota anima, & Christi sponsa in hac lachrymarum valle, & in hoc tetro omnium miseriarum carcere tibi placet? Quid est quod in hac maiorum omnium sentina tibi arrideat, cum confitearis in patria illa cælesti patrem habere omnibus bonis affluentem, diuitem, magnanimū & gloriosum? Nōne loci illius amœnitias & suauitas tuam mentem prouocat: Nōne tanta bona tibi redundantia calcaria tibi addunt, vt in eius amore accendaris, qui ea omnia tibi condidit? O quantus pudor & verecundia eorum facies deberet cooperire, qui patrem suum in cælis esse confitentur, terram tamen & eius fœces, glandines & stercorea magis æstimant & diligunt. Leua igitur & iacta cogitatus tuos, & desideria in patrem illum cælestem, & ea postula, quæ tali parente sint digna, non vilia & abiecta huius mundi, quæ ad triduum sunt peritura, & cum Propheta dic. Ad te leuaui oculos meos qui habitas in cælis. Præterea maximopere debemus conari, vt omnia nostra (tamquam ciues qui profecturi sumus in illâ patriam) res omnes, loquelam, vestitum, & ornatū, ad modum cælestium ciuium componamus, sic enim consueuerunt facere hi omnes, qui in aliquâ prouinciam sunt migraturi velut in Angliam, Germaniã, vel aliam quamcumque, qui indefesso labore scire festinant liguam & loquelam gentis illius cultum & ornatum, rationem & modum confabulandi, & reliqua id genus necessaria: vt vel sic tali patriæ conuenientes indicentur, non ignari, aut minus prudentes. Sic nos qui filij sumus patris illius qui in cælis habitat, illius patriæ loquelam, modum, & normam viuendi, mores sanctos & candidos, debemus

induere, vt ab illa patriâ tanquam ignoti non excludamur. Puri igitur non avari & fraudulentissimi, sed in Dei laudibus linguam exerceamus cum gratiarum actionibus, vt tandem vitam hanc mortalem exuentes, patris illius qui in cælis est, felices filij perfitamur. Hoc voluit Dominus Abrahæ exemplo insinuare, qui cū ei præcepisset, vt egrediretur de terra sua & cognatione, dixit ei. Suspice cælum, & numera stellas eius, si potes, sic erit semē tuum. Et credidit Abraham Deo. Iubetur enim Abraham, vt suspiciat cælum, & vt numeret stellas si possit, vt ipse & eius semen per gratiam & charitatem credentes sciât, futuros esse cælestes ciues & filios heredēs illius patris qui in cælis est. Vltimo loco venit considerandum, quod cum dixit: Qui es in cælis, vult vt non ea petamus quæ temporalia & terrena sunt, sed cælestia & diuina. Nam si rex alicui diceret: Pete quodcumque libuerit beneficium, si talis sarcinam terræ, vel aliud, quid vile & abiectum postularer, nōne insanus & demens iudicaretur? Hunc tu similibus vestigiis insequeris, qui à patre cælesti non cælestia postulas, sed terrena & caduca. Deus enim quantum ad temporalia ita pater est cunctorum animantium, vt ipsorum hominum, quādoquidem omnes pascit, & alit. Et si aliquando contigerit aliquid Deo petere, quod temporale sit, id non vt principalius intentum, sed tanquā accessorium postulemus. Primum quærit regnum Dei, & omnia hæc adiciuntur vobis. Præmissa igitur præfatione, incipit prima petitio. Sanctificetur nomen tuum. In hac prima petitione diuini honor petitur, nam quemadmodum tenemur diligere Deū, ita etiam potius illi, quam nobis bonum desiderare debemus. Hoc est nomen eius sanctificari. Sanctificari secundum communem acceptionem est sanctificari, & hoc modo non potest nomen Dei sanctificari quia ipsum per se sanctum est? Sicut enim Deus est essentialiter sanctus, ita etiam eius nomē, propterea quod ipsum Deum significat. Sanctum & terribile nomen eius. Quia vox non refertur nisi ad rem significatam, aliæ autem voces nullius sunt virtutis. Et quemadmodum Deo non potest aliqua sanctitas accedere, quam ipse semper nō habuerit. Hoc igitur modo non petimus sanctificare nomen Dei. Alio modo accipitur sanctificari, pro eo, quod est sanctum haberi, vel sanctum reputari: & ita iubetur, vt sanctificemus diem sabbati, id est, vt tanquam sanctum reputemus diem sabbati, obseruando illum in honore. Nihilominus tamen nos non sanctificamus diem sabbati adiciendo illi aliquid bonum de nouo aut aliquam sanctitatem, quia ipse Deus illum sanctificauit, vt scriptura dixit: Benedixit Deus diei septimo & sanctificauit illum. Ita hic accipitur, sanctificetur nomen tuum: id est, sanctum reputetur. Quibus nimirum verbis, petimus, vt nomen Dei apud omnes gentes honoretur, ita quod omnes illud estimant sanctum & excellens, & per hoc Deum adorant. Notabis præterea quod nō dicit exaltetur nomen tuum, aut benedicatur, aut magnificetur (quæ vocabula passim inuenies in veteri lege, in qua Deus potens, magnus, & altus reputari volebat: sed legi nouæ noua conueniunt vocabula. Sanctificetur inquit nomen tuum, vt notum sit omnibus, quæ sanctus & purus sis. Per incarnationem enim & mortē & resurrectionem suam notum fecit Dominus salutare suum, & ad omnes gentes eius nomē peruenit. Sensus igitur horum verborum est, Pater, qui homi-

Genes. 15.

Matth. 6.

Psal. 102.

Exod. 20.

Genes. 12.

Psal. 97.

nes.

nes in filio tuo, filios tuos effecisti, hominibus pan-
 de opus sanctificationis suae, vt videant, quam san-
 ctus es tu, quam pius & bonus. Neque ita hominum
 animi rapiuntur, cum te audiunt sapientem, poten-
 tem & iustum, quam cum te audiunt sanctum & san-
 ctificatorem omnium. Et contra hanc petitionem pec-
 cant quotquot blasphemant nomen Dei, & in vanum
 illud assumunt. Caue tu ne quo ore dicis sanctifi-
 cetur nomen tuum, eodem polluto & maledico in-
 honores, ne de te illud Esaię dicatur, Nomen meum
 quotidie blasphematur. Denique obseruandū, hęc
 verba non esse opatiua, sed imperatiua: vt ex lectio-
 ne Gręca patet, quamuis optantis animum referat.
 Interdum enim in scriptura imperatiuus optantis
 est, vt in illo quod ait Propheta, Intende prospere,
 procede, & regna. Quę verba (vt Eutichius ait) licet
 imperatiui modi sint, vim tamen opatiui habent
 Lege Originem. Sed iam ad secundam petitionem
 deueniamus. *Adueniat regnum tuum.* Iam diximus
 esse aliam beatitudinem formalem, scilicet actum il-
 lum, quo immediate coniungimur illi summo bo-
 no, quod nos beatificare potest, qui actus vocatur
 fructio siue visio Dei, quod est maximum bonum
 nostrum; nam Deus est summum bonum nostrum
 simpliciter, quacunq; ad aliud facta collatione:
 ista tamen fructio est maximum bonum nostrum,
 quia Deus non est bonum nostrum, nisi in quātum
 applicatur nobis, vel nos ei, & hoc fit per visionem
 hanc beatificam. Et quia bonum nostrum est illud,
 quod nos formaliter bonos facit. Deus autem non
 est aliquid formale in nobis, sed effectiue vel obie-
 ctive nos bonos facit. Visio autem vel fructio reddit
 nos formaliter beatos, (quanquam ista visio non sit
 bonum summum simpliciter, est tamen summum
 bonum nostrum.) Et quia nos potius tenemur dili-
 gere Deum, quam nos tenemur etiam desiderare ho-
 norem Dei potius, quam nostram beatitudinem.
 Et ideo in prima petitione ponitur honor Dei, in
 secunda vero beatitudo nostra: cum dicitur, *Adueniat
 regnum tuum,* qua petitione postulamus, quod
 Deus faciat nos beatos, nam beatitudo regnum Dei
 dicitur. Et sic Christus dixit, vt edatis & bibatis su-
 per mensam meam in regno meo, id est, in æterna
 beatitudine. Quia sicut regnum in terris maximam
 potestatem dicit, quam quis possidere potest, dum
 vivit: ita beatitudo simulatur regno, quia est maxi-
 mum bonum nostrum. *Adueniat regnum tuum,* hoc
 est, adueniat beatitudo tua in nos. Non dicit eamus
 nos ad beatitudinem, sed illa adueniat nobis, quia
 potius ipsa ad nos accedit, quam nos ad ipsam, quia
 principium veniendi ex parte ipsius est, non ex par-
 te nostra: vt illam tamquam hæreditatem nostram
 adire possimus. Non sunt condignę passiones hu-
 ius seculi ad futuram gloriam. Illa ergo nobis adue-
 nit, quia potius ex Dei liberalitate & gratia, quam
 ex meritis nostris conceditur. Attende igitur tu, qui
 tale regnum postulas, & talem diem desideras, quā
 rationem tecum afferas, & considera an rectus &
 munda conscientia quotidie dicas, *Adueniat regnū
 tuum.* Iudicium enim petis, & iudicem, & ideo ra-
 tionem esset consonum, vt te ipsum prius iudicares.
 Hoc quippe regnum, quod tu tam anxie petis, & de-
 sideras, cum ipsa morte aduenit, & non dabitur nisi
 ei, qui mundam habuerit conscientiam. *Fiat voluntas
 tua.* Hęc est tertia petitio, cui Matthæus addidit,
 sicut in celo & in terra. Cum iam Christus in pre-

Esa. 1.

Psal. 44.

Orig. hom. 1. in cap.

Leq. 22.

Rom. 8.

Matth. 6.

cedenti petitione illud apposuisset, quod per se est
 appetendum, scilicet beatitudinem, hic autem adiu-
 git ea, per quę ad beatitudinem peruenitur. Primum
 autem & præcipuum quod facit nos æternam illam
 vitam consequi, illud est, scilicet, vt nos conformemur
 diuinę voluntati, id est, vt tales simus, quales
 ipse nos esse iubet, & hoc innuitur in hac tertia pe-
 titione. Potest autem hęc petitio dupliciter intelli-
 gi. Vno modo vt fiat voluntas tua, id est, nos ora-
 mus, vt des nobis facere voluntatem tuam. Alio mo-
 do, fiat voluntas tua, id est, oramus quod omnes ho-
 mines obediant voluntati tuę. Et isto modo in ali-
 quo conuenit hęc petitio cum prima, scilicet, San-
 ctificetur nomen tuum: nam ibi petimus nomē Dei
 sanctificari, id est, honorari ab omnibus gentibus:
 hic autem petimus, quod omnes gentes Deo obe-
 diant, quod etiam ad diuinum honorem pertinet.
 Et tamen illud petitur, in quantum est bonum ipsi
 Deo, hoc autem petitur, quatenus nobis est mediū
 perueniendi ad beatitudinem. Postulamus autem
 hoc, quia voluntatem Dei homo non potest com-
 plete, nisi Deus ad id mouerit. Nam propterea
 quod homo adimplet voluntatem Dei, accedit ad
 eum & efficitur eius amicus, & valde propinquus:
 quia Christus dicit. *Quicumque fecerit volunta-
 tem patris mei qui in celis est, ipse meus frater, &
 soror est, & mater.* Non potest tamen aliquis ad
 eum accedere, nisi ipse Dominus eum iuauerit, iuxta
 illud Saluatoris, *Nemo venit ad me, nisi pater meus
 traxerit eum.* Quo manifeste liquet, quod ad hoc,
 vt homo Dei voluntatem adimpleat, indiget ipsius
 adiutorio, & ideo necessum fuit hoc petere, vt fieret
 voluntas tua Dei. Hoc est, da nobis vt possimus
 adimplere voluntatem tuam. Potest autem homo
 dupliciter impediri, ne hanc voluntatem compleat.
 Vno modo ignorans quid Deus velit, alio modo,
 quia hominis voluntas non inclinatur ad complen-
 dum voluntatem Dei, sed potius ad vana & dele-
 tabilia huius mundi, Ad vtrunque indiget homo
 exteriori auxilio. Sic innuitur in Deuteronomio,
 cum dixit Deus. *Bene omnia sunt loquuti, scilicet,
 si fecerint, quemadmodum dicunt.* Et statim sequit-
 ur, *Det eos talem habere mentem, vt timeant me,
 & custodiant vniuersa mandata mea in omni tem-
 pore.* Ac si diceret, eos indigere, vt aliquis eis con-
 cederet, hoc posse tacere. Nemo autem nisi Deus hu-
 ius rei facultatem potest facere. Ipsum ergo adire
 debemus, & pro his orare. Pro vtroque orat Da-
 uid, dicens, *Da mihi intellectum, & scrutabor legē
 tuam.* Si est necessum vt illam intelligam, da mihi
 intellectum. Et pro secundo dixit, *Inclina cor meū
 Deus in testimonia tua, & non in auaritiam.* Ac si di-
 ceret, Licet dederis mihi intellectum ad intelligen-
 dam legem tuam, adhuc non sufficit, quia possum
 sciens & libens peccare: sed inclina cor meum in te-
 stimonia tua, & non in auaritiam. Id est, fac, vt
 magis diligam legem tuam, quam auaritiam sequi
 & alia huius mundi vilia & abiecta. Sic Salomon
 in fine suarum petitionum tamquam potissimam
 hanc retulit, dicens: *Sit Deus noster nobiscum, sicut
 fuit cum patribus nostris, non derelinquens
 nos, non proiciens, sed inclinet corda nostra ad se,
 vt ambulemus in vniuersis viis eius.* Necessē est ergo
 diuinum iuamen petere, ad hoc, vt faciamus
 voluntatem suam, & ostendat nobis, quid a nobis
 velit, & flectat animos nostros & voluntatem, vt

Matth. 11.

Ioh. 6.

Deut. 5.

Psal. 119.

1. Reg. 5.

nos idem velimus: nam si hoc ipse non fecerit, sine
 dubio nos illud adimplere non poterimus. ~~Vnde si
 aliter adimplere poterimus, sic conquiritur~~
 Esaias nomine Iudæorum, quando se non aptos
 & idoneos ad bene agendum inueniebant, dicens:
*Quare errare non fecisti de viis tuis, & indurasti
 cor nostrum ne timeremus te?* Hic ponuntur illa
 duo, scilicet, quod Deus ostendat nobis quid velit:
 & vt inclinet nos ad volendum illud. Aduersus
 primum inquit, *Quare errare nos fecisti de viis
 tuis, id est, non solum non ostendisti nobis illas, sed
 etiam posuisti nobis obstaculū ne inueniremus eas,
 & cogere nos errare.* Et aduersus secundum dicitur
 & indurasti cor nostrum, ne inclinaremur ad se-
 quendum te. Hęc tamen aperte ostendunt, quam
 falsa sint, & quantum Dei misericordię & bonita-
 ti repugnent & aduersentur, quia Deus neminem
 errare cogit, maxime in viis suis, nec etiam aliquem
 indurat. Sed illa dicebant impij Iudęi, quia ob-
 oculos non videbant Dei iuamen clarum & mani-
 festum, vt ad bonum inclinarentur. Nam ita se
 ignauos & impotentes ad benefaciendum inuenie-
 bant, ac si Deus ex industria cogeret illos errare, &
 induraret eorum corda. Præcipuum autem bo-
 num, & valde necessarium, quod homo a Deo pe-
 tere potest, id est, quod det ei facere voluntatem
 ipsius. Illud verò quod Matthæus ait, *Sicut in celo
 & in terra, intelligitur, quod sicut adimpletur
 voluntas Dei in celo ab spiritibus cęlestibus, ita
 etiam in terra ab hominibus fiat.* Vnde Dauid in
 Psalmo de Angelis ait, *Benedicite Dominum omnes
 Angeli eius, ministri eius, qui facitis volunta-
 tem eius.* Sunt enim diuinę regulę immediate
 coniuncti, & ideo non possunt deficere, nec ab eius
 voluntate deuiare. Homines verò procliuus sunt
 ad peccandum, & milles possunt deficere, quia non
 sunt immediate coniuncti diuinę bonitati & veri-
 tati. Et ideo non possunt Dei voluntatem sine spe-
 ciali Dei auxilio adimplere, immo nec possunt vel-
 le complere: quia hoc velle quoddam bonum est, &
 nihil boni sine Deo facere possumus, iuxta illud, si-
 ne me nihil potestis facere. *Faciamus igitur nos tuā
 voluntatem in terra: sicut faciunt illam qui habi-
 tant in celo.* Prudentissima certe petitio. Nihil
 enim est, vnde periculum magis nobis imminet,
 quā a nostra voluntate. Impiorum vox est, *No-
 lumus hunc regnare: piorum verò non mea volun-
 tas, sed tua fiat.* Per nostram voluntatem descen-
 dimus in infernum: & per diuinam ascendimus in
 cælum. Debes ergo in omnibus & per omnia hoc
 semper desiderium habere, vt facias voluntatem
 Dei. Aduerte etiam non esse græue periculum si
 non facias voluntatem Dei, sicut in celo: sed peri-
 culum est, si eam non optes facere, sicut in celo fit. Nō
 est mirum si alicubi pecces, sed piaculum fere est, ni-
 si cupias non peccare. Non est erimen non profice-
 re, sed malum est non habere desiderium proficien-
 di. Si igitur non facis voluntatem Dei, tam est Deo
 dedecus, quā nobis noxium. Obserua etiā, quod
 voluntas Dei absoluta (quam Theologi vocant vo-
 luntatem beneplaciti) nobis desiderium vel volenti-
 bus in terra & in celo adimpleri debet. Nemo quip-
 pe hęc voluntati potest resistere, vtpote quę ipse
 Deus est, qui gaudet, & discernit, quod alicui fiat,
 & discernatur in suo officio esse voluntati verò (quę

Psal. 102.

Ioh. 15.

Em. 19.

dicitur voluntas signi, quę continetur in aliquo pre-
 cepto negatiuo vel affirmatiuo, vel in aliquo consi-
 lio (huic inquam libero nostro arbitrio potentes su-
 mus contradicere, aut obedire. Est enim clarum &
 apertum, quod si aliquis rex potens ad aliquam ci-
 uitatem ignobilem regni sui aliquam epistolam mit-
 teret, & in ea iuberet, vt ipsi obedientiam darent,
 & ei subicerentur, & suis mandatis obedirent, cla-
 rum inquam est, quod isti ciues bene possent episto-
 lam rumpere, & ea non obedire, quia epistola
 non est ipsa regis voluntatis, sed signum suę volun-
 tatis. Si verò ipse rex magna potentia ciuitatem il-
 lam adiret, nequaquam eius regis voluntati possent
 resistere. Ita nimirum Deus noster, misit Episto-
 lam populo suo, legem scilicet illam scriptam: nobis
 autem sanctum suum Euangelium, quibus monet,
 & orat, vt ipsi obediamus, & eius voluntatem & di-
 uina mandata obseruemus. Nos autem, vt rebelles
 & ingrati sua mandata contemnimus, (quę signa
 sunt voluntatis eius) & cum mali simus voluntatem
 nostram explemus, & desideris nostris nos tradi-
 mus, cum non simus potentes, & tam magno Do-
 mino resistere, quando eius voluntas est absoluta, de
 qua in Psalmo, *Omnia quęcumque voluit fecit in
 celo & in terra, & in omnibus abyssis.* Ac si diceret,
 Nemo Angelorum cęli, nemo hominum qui in ter-
 ra sunt, nec vllus dæmonum qui in abyssis habitat,
 ei resistere valet. Hinc colligitur, quod quādo Deū
 petimus, quod eius voluntas fiat, nō petimus, quod
 beneplaciti voluntas eius adimpleatur, siquidem
 etiam nobis inuitis quicquid ipse voluerit, adim-
 plebitur: sed hoc petimus, vt nobis tantum & tam
 magnum beneficium cōferat, vt det, nos velle quod
 ipse vult: & quod diuina eius voluntas suauis no-
 bis sit, quandoquidem omnibus creaturis suauē &
 dulce est, suo creatori obedire. Notandum præte-
 rea, quā cautē in hac petitione, & in duabus præ-
 cedentibus Dominus se habuerit. Non dixit, *Pater
 sanctifica nomē tuum in nobis, aut fac voluntatem
 tuam in nobis: ne seipsum videatur Deus in homi-
 nibus sanctificare, aut super quos vult adducere re-
 gnum suum, aut in quibus voluntatem suā vult fieri
 & per hoc inueniretur Deus personarum acceptor.*
 Nec iterum dixit *Sanctificemus nomen tuum, su-
 scipiamus regnum tuum, sed impersonaliter dixit,
 sanctificetur, adueniat, fiat, vt vtriusque opus ne-
 cessarium demonstraret. Quia & homini Deus est
 necessarius, & homo ipsi Deo, vt iustitiam faciat
 in eo. Nam sicut homo non potest facere aliquid
 bonum sine Dei auxilio, ita nec Deus bonum ope-
 rat in homine, nisi homo voluerit. Sicut nec ter-
 ra sine semine, nec semen sine terra fructificat: ita
 nec homo sine Deo, nec Deus sine homine, iusti-
 tiam operatur in homine. Sed iam de quarta peti-
 tione disseramus. *Panem nostrum quotidianum, da
 nobis hodie.* Per hanc petitionem postulatur, id per
 quod ad beatitudinem peruenitur. Hic panis a Mat-
 theo dicitur super substantialis, & hic dicitur quoti-
 dianus. In Hebræo dicitur Segolla, hoc est, egre-
 gius seu peculiaris. Egregius, hoc est super substan-
 tialis, peculiaris. Egregius, hoc est quotidianus. In Græco ve-
 rō dicitur, *τοῦ ἀγρῶν μωυσεϊοῦ*, quod idem est.
 Ideo vtrumque congruit Hebræicę veritati, quia
 Segolla super substantialem & quotidianum signifi-
 cat. Ideo hoc intelligi potest de vtroque pane, nem-
 pe super substantiali, id est de Sacrosancto Euchari-*

Psal. 134.

Matth. 6.

stia pane, qui super omnem substantiam, & super omnem intellectum est, quia caelestis est. Et quod de hoc sacro pane agat, verosimile videtur, nam frustra qui diues est, & horrea habet frumento plena, bene prantius, cibo meroreq; ingurgitatus orationem Dominicam recitaret. In eo autem quod noster Lucas ait, videtur insinuare, qd de cibo corporali agat: nam eucharistia non est cibus quotidianus. Quomodo cumque accipiatur, peritur hic illud per quod instrumentaliter peruenitur ad beatitudinem. Et sicut per panem materiam omnis cibus intelligitur, sic per eucharistiam omne sacramentum: quia omnia sacramenta ordinantur ad eucharistiam, tanquam ad principale, & ita sunt medium perueniendi ad beatitudinem, quatenus sacramenta conferunt gratiam, & gratia disponit nos ad vitam aeternam. Panis etiam corporalis instrumentum est ad beatitudinem, quia haec tantum meretur in hac vita, quae quidem corporali cibo sustentatur. Tertio potest exponi de gratia diuina, & spiritali pane, & de virtutibus ac donis Spiritus sancti, iuxta illud, Cibauit illum pane vitae intellectus, &c. Et Christus, Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Vnum hic addam qd in missa Mucarabe, quae antiquissima est, iuxta missale Sancti Isidori, quam ego saepe Toleti audiui: cui sacerdos in hac Missa dicit, Panem nostrum quotidianum, respondet chorus. Qui tu es Christe. Et cui libet istarum petitionum respondet chorus. Amen. Haec antiquitas fauere videtur opinioni, quae dicit, Christum in hac petitione loqui de sacramento Eucharistiae. Obserua autem Dominum velle, nos quotidie tum corporalem, quam spiritualem panem petere, vt cognoscamus nos semper ab eius diuina prouidentia pendere. Quoniam nouit, nos eo esse natos ingenio nisi necessitate essemus compulsi, ad eum non adituros, quapropter non suppeditat nobis panem ad annum, mensem, vel hebdomadam, sed in diem. Sic etiam filiis Israel noluit dare manna, nisi singulis diebus, vt quotidie diuinam eius bonitatem expectarent, & quasi pulli & infantes pendentes a matris oculis, sic ipsi a diuina misericordia penderent. Quia in re (si loquamur de pane materiali quotidiano) melior est pauperum quam diuitum conditio, quia oculi pauperum singulis diebus dominum expectant, vt paternis oculis eorum miseretur, & saltem necessaria illi diei tribuat. Secundo vult, vt singulis diebus hunc panem postulemus, vt semper & frequenter sentiamus, Dei beneficia nobis aduenire, vt vel hoc saltem commoti, eius simus memores. Et quantum commotari possum, id sanctus & sapientissimus magister voluit nos docere, vt quantum frumentum, & alia vitae necessaria sicut horreis, siue cellis vinariis recondita habeamus: ita tamen grati simus, vt singulis diebus ab eius liberali manu putemus ministrari. Quia de causa Hebraei arbitrantur Deum voluisse septimo quoque anno terram quiescere, vt illam penuriam & egestatem quodlibet septennio diuites paterentur, quandoquidem eam pauperes singulis diebus expectant. Ideo ait, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quocirca voluit dominus vt quotidie ante faciem eius essent panes propositionis, vt ipse quotidie nostrae indigentiae memor esset. Quemadmodum pia mater panis fragmenta coram se ponit, vt paruulis egentibus frequenter subueuiat, &c. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidem et nos dimittimus omni debenti nobis. Haec est quinta petitio, in qua po-

Eccl. 15.
Ioan. 4.

Exod. 16.

Leuit. 15.

Exod. 15.

nitur id, per quod beatitudinem consequimur in die, tanquam per remotionem mali: & de hoc agit in hac petitione, & dicit, dimitte nobis peccata nostra, quod in peccatis habetis. Peccatum igitur malum, quod in peccatis habetis, non potest committi, nam frui beatitudine non possumus, nec ad eandem peruenire, nisi prius peccatum penitus fuerit dimissum. Forma autem orandi est, vt sicut nos dimittimus debitoribus nostris: sic dimittat nobis Deus: iuxta illud, In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Si tu non dimittis, quomodo audes dicere, dimitte nobis, sicut nos dimittimus? Qua petitione saepius aduersus te vindictam Dei prouocas. Nam si quis magnati alicui veniam imploraret de illatis iniuriis, & domum ingressus filium primogenitum gladio suffocaret, tuncque parenti diceret, Parce mihi, quemadmodum ego parco filio tuo, qui iniuria me affecit: nonne talis homo magnatem illum irritaret, & vindictam contra se peteret? Homini homo (ait sapiens) seruat iniuriam, & a Deo quaerit medelam. Ideo quantum in persona Ecclesiae possis hanc orationem recitare, in propria autem persona, si non dimittis nocenti, illam non potes dicere quia contra te ipsum loqueris, & meriendo affirmas. Dimittimus debenti nobis. Licet enim possis petere penam debitam pro iniuria illata coram iudice, tamen teneris deponere odium, & appetitum vindictae, quod vtrumque est iniquum. Quapropter sanum & maturum consilium praebere, ne si talis daturus accedas, tibi contingat dicere, sicut ego dimittito, sed sicut nos dimittimus, id est, sicut dimittunt sancti, sicut Petrus, Paulus, Stephanus, & alij huius classis & ordinis. Vbi digna animaduersione duo possumus ex hoc loco colligere. Primum scilicet, ne illatas nobis iniurias vindicemus: quandoquidem Dominus inquit, Mihi vindictam, & ego retribuam. Et iterum, Mea est vltio. Et siquidem Dei cura est impositum & demandatum iniurias tibi illata, vindicare, & exactissimum supplicium de eis sumere, depone, obsecro hanc curam & sollicitudinem. Ipse enim Deus, vt qui suos adeo diligit, vt ne pupillam oculorum velit tangi, in crucem & tormentum eos detrudet. Nemo quippe est adeo crudelis & inhumanus, qui si tormenta gehennae vidisset, non ad pietatem conuerteretur, & dolor eius animum subiret. Praeterea quae maior insania esse potest, quam vt vulnere tuo, alterius vulnus sanare velis? Ira percitus & commotus in alieno malo, bonum suum vult, & aliena infirmitate incolumitatem suam postulat, quod quidem simile est, ac si in igne aquam quaeras, & in spinis vvas, & ficus in tribulis. Sed vt vno verbo honestius & praeclearius genus vindictae tibi ostendam, illud scilicet est, vt dum facilius & leuius vindictam possis sumere, tunc potius parcas, & offensorem miseraris: nam cum iam offensorem fuerit in potestate tua, posse vindictam de illo sumere, pro iam sumpta debes accipere, & reputare. Secundo illud discere hinc debemus, vt nobis iniurias inferentibus parcamus, & eis dimittamus, sicut nobis volumus dimitti. Ideo Dominus, Si dimiseritis hominibus peccata eorum, dimittet & vobis pater vester caelestis peccata vestra. Sic Paulus Colossensibus ait, Induite vos viscera misericordiae, benignitatem, humilitatem, &c. Quare tu tibi aliam legem vis imponi, aliis vero diueriam? Et cum velis Deum tibi parcere, cum hoc etiam vis compati, vt aliis non parcat. Aspice igitur quemadmodum Deus in tuas manus miseri-

Luc. 16.

Eccl. 15.

Rom. 11.
Deut. 32.

Zach. 4.

Matth. 7.

Matth. 6.

Coloss. 1.

miseritiam posuit, vt si velis sua misericordia tecum vt memineris etiam te, cum proximo tuo idem debere facere. Et tunc (mihi crede) Deus suam misericordiam, benignitatem, & mansuetudinem non denegabit tibi. Et illud debes aduertere, quod cum aliquis veniam & misericordiam a te postulat, id petit, vt tibi ipsi parcas, & vt tui ipsius miseraris. Quando, n. aliquis veniam & misericordiam ad te postulat, accedit, iam ipsi remissum est a Deo. Dolor quippe & poenitentia quam habuit de iniuria tibi illata, iam illum Deo reconciliat, & Dei amicum fecerunt. Iam vero postquam Deo est reconciliatus, non de offensoris salute, sed de tua agitur. Quo iam manifestum apparet, quod qui tibi veniam petit, non illi, sed tibi ipsi veniam postulat. Si non peperceris, in nihilo malefactori nocet. Lex enim non praecipit, vt qui tibi iniuriam fecit, parcas, sed vt ipse veniam a te humilis postulet, & ad hoc solum ipse tenetur. Quod vero tu parcas, vel non impertinens est ad offensorem: hoc enim tibi incumbit, & non minus quam de vita spiritali animae tuae agitur: quandoquidem si non parcas ex toto corde, impossibile est, vt aeterna beatitudine possis frui. Ne obsecro tibi ipsi sis crudelis, siquidem veniam tibi petere, est medicamentum animae tuae ordinatum: ne igitur illud reiicias. Manifestissima quippe insania est, vt multi eam mentem induerint, quod cogitent, tunc vindictam de offensa sumpsisse, cum inimicis non parcent, cum omnino contrarium sit: cum offensum non parcendo, in infernum abeat: offensorem vero dolore & poenitentia satisfecerit, & sit in statu saluationis, cum iam veniam petierit. Aspice igitur insane, & in meliorem mentem redi, tibi ipsi parce & misere, offensorem parcedo & misere. Exemplum tibi sume illius serui, cui Dominus decem milia talenta dimisit: & quia non pepercit proximo grauius punitus est. Vbi attentè debes considerare, quod etiam si Dominus cum hoc misericorditer & liberaliter se habuerit, cum multis esset obligatus: quia vero postea iste proximo non pepercit, cum illo asperere & crudeliter egit appellans illum seruum nequam. Vt clarius & apertius intelligas, quanto crudelius animaduertat, in iniurias & offensas proximis nostris illatas, quam tibi ipsi. Hic autem homo non rediit, iterum veniam petens: quia crudelitas & inhumanitas, quam erga proximum ostenderat, reddiderat eum indignum condonatione. Pons quippe, quo ad Deum transituri sumus, vt veniam nobis condonet, misericordia est, quam erga proximos habuerimus. Ille enim pontem fregit quo transiturus erat ad Deum, qui proximis non pepercit: cum vero iste eum fregisset, non habuit quo transiret, atque ita incidit in manus iustitiae Dei. Ideo beatus Iacobus, Iudicium fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. Ille vero, qui vsus fuerit misericordia, vt cum ipso vtatur, ad Deum poterit accedere: qui vero non ita fecerit, sedere poterit iuxta ora fluuij, quia pontem fregit misericordiae & pietatis. Quam sententiam Christus reulit, Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Via vtique certissima est, vt a Deo veniam possis consequi, iniuriis proximorum parcere: vt videre licet in misericordia illa abundantia & liberali, qua Dominus fuit vsus est vidua illa: quia ipsa cum Elia eadem misericordia est via. Ita seruus ille malus acriter fuit punitus, quia non habuit misericordiam. Et applicans parabolam

illam huic intento concludit Christus, dicens, sic faciet pater meus caelestis vobis, si non dimiseritis vni cuique de cordibus vestris. Non dixit, Pater noster, sed pater meus, quia Deus non est pater eorum, qui non parcent. Quia Deus solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Sed cum loquutus est de his, qui dimittebant dixit, Pater vester caelestis. Si dimiseritis, dimittet vobis pater vester caelestis. Si filij, & haeredes (ait Paulus) ergo si non filij, neque haeredes. Quo argumento a gloria illi exterminantur & excluduntur, qui misericordiam erga proximos non habent. Praeterea venit notandum, quod dixit Christus, de cordibus vestris. Nam sunt multi qui ore parcent, intus autem execraturum & pestiferum odium feruat, vt cum occasio se obtulerit, opportunius vindictam sumat. In hoc cognoscent (ait Christus) quod discipuli mei estis, si dilectionem ad inuicem habueritis. Denique si elemosyna extinguit peccatum, quanto melius extinguet remissio siue venia inimici? Elemosyna enim materialis vel ex arca vel ex crumena extrahitur, venia vero & spiritalis remissio culpe inimici, intus ab ipsis visceribus & corde dimanat: & ideo coram Deo pretiosior & excellentior est. Poterit quippe Deus facile prouidere, vt praeter te alius sit, qui elemosynam pauperi tribuat, veniam vero illatae tibi iniuriae nemo, nisi tu potes condonare. Nam si non parcas, sententiam aduersus te ipsum profers, dicens: Sicut & nos dimittimus. Tu autem non parcas, nec dimittis, petis igitur vt tibi non dimittat. Aduerte tu incaute & insane, quod hac petitione, saepius petis vt nunquam tibi dimittat, & grauissimum supplicium de te sumat. Et siquidem nec vnum tantum diem certum habes, time Paulum ita loquentem. Sol non occidat super iracundiam vestram: Mulieres autem vel in hoc dignae sunt reprehensione, vt potest quae nesciunt quid sit iniuriis parcere. Vidi enim saepius mulieres ieiunantes, orantes, pudicas, castas, & multa pietatis opera exercentes, nunquam tamen aliquam vidi, quae acceptam iniuriam remitteret. Hoc enim ipsis quasi innatum est. Parcere vero, remittere, & misereri: ita nobile & magnificum est, vt nunquam cadat, nisi in virorum corda. Quid de Iezabel inquires, quae dicebat, Haec faciant mihi dii, & haec addant, si non posuero, &c. Quid de Herodiade? Quid de Olympia Alexandrae matre, quae mortuum Cellarium effodi fecit, & omnia eius membra lacerari, & huius causa fuit, quia veneno Alexandrum potauit. Notum etiam est supplicium quod sumpsit Rosimunda vxor Alboini Regis Longobardorum de proprio marito, quamque crudeliter iniuriam acceptam vita est, eam potans parentis sui caluaria. Sed quia de his plura diximus de dilectione inimicorum differentes, ad sextam petitionem deueniamus. Et ne nos inducas in temptationem Hic Deum oramus, vt ea mala euitet, quae proximorum causa ipsi committimus, nam cum homo a quocumque peccati vento sentiat se posse rapi, praecipue si ab aliquo incitetur, durū erit resistere, ideo petit, ne inducatur in tentationem, id est, ne permittat succumbere tentationi. Non petit, vt non tentetur, quia hoc bonum est, & vile, sed ne succumbat, quod est malum. Dauid enim cum cognosceret utilitatem & commodum tentationum, dixit Deo. Proba me Deus, & tenta me, vt renes meos, & cor meum. Duo commoda in-

Matth. 5.

Matth. 6.
Rom. 8.

Ioan. 19.

Ephes. 4.

1. Reg. 19.
Mar. 6.

Ibidem.

Psal. 15.

cer alia (vt inquit Dauid) affert nobis tentatio. Primum ad hoc, vt cor tanquam Dei vas electum in templum, transeat per ignem cogitationum, quæ intus bella gerunt, vbi victor existens, omnem æruginem, imperfectionem & rubiginem relinquat, nam ita Deus vasa templi mundari iubebat, etiam si ex purissimo auro essent confecta. Secundum commodum quod tribulatio & tentatio secum affert, illud est, scilicet esse cauterium sensualitatis, ideo ait, Tenta me, & vr̄e renes meos. Comburens quippe ignis est, infirmitas, dolor, & persequutio inimicorum, quibus omnibus à sua libidine praua desideria cessant & mali appetitus franguntur, & de uincuntur. Hoc clare constat, quia arcam Noe tantum quatuor homines sunt ingressi & mulieres quatuor, cumq; per anni spacium essent ibi clausi, vt ex textu colligimus, octo tatum sunt regressi. Ex quo patet, quod tribulatio non solum nos femouet ab his quibus Deus offenditur: sed ea etiã gaudia obliuiscitur, quæ sine peccato possent fieri. Et quod maximum est notandũ, quod nec vnus agnus, nec aliquod aliud animal in omni illo tempore in arca fuit natum, vt intelligas quos & quam vberes fructus ipsa tribulatio afferat, cum qua & ipsi sensuales appetitus (qui rationem inimicam habent) reprimuntur, & domantur. Ne igitur petas, vt non tenteris, sed vt ab ipsa tentatione ne capiaris. ¶ Cum hac sexta petitione finem imponit noster Lucas huic orationi, sed quia quod vnus Euangelista silentio præterit, alius supplet, vt sæpe facere solent Euangelistæ, Matthæus illam expresit, dicens, Sed libera nos à malo. A malo in quam exteriori pœnali vt à ferro, igne, aqua, peste, & à subita morte, & à multis aliis periculis imminentiibus, à quibus homo nescit se liberare, nisi Deus illum seruet. Nam quando iudicio nostro sumus magis tuti, tunc multa mala inopinata nobis eueniunt. Sicut accidit illis decẽ & octo, super quos turris cecidit in Siloe. Et Heli qui cecidit de scabello. Et Miphoboseth factus est claudus, & fecit alij multi. Alio modo potest intelligi hæc petitio, scilicet de malo interiori, scilicet de fomite, quia fomes peccati, quod manet in nobis, est mali quoddam, per quod ad reliqua malorum genera proni sumus: & tunc istud malum flectit nos ad vtrumque, id est, tam ad tentationem quam ad peccatum committendum. Nam si in nobis non remansisset peccati fomes, non relinqueretur locus diabolo, vt nos tentaret. Saltem non ita facile sicut nos tentat, & superat. Sed nos à nobis ipsis tentamur, vt ait Iacobus. Vnusquisque tentatur à concupiscentia sua, abstractus & illectus. Et tunc consonat diuisioni superius factæ, scilicet, quod in hac vltima petitione petitur, remoueri malum quod ad vtrumque nos incitat, videlicet ad tentationem, & ad peccatum, & istud est fomes. Sed videtur melius, vt intelligatur de liberatione à malo exteriori. Sed hæc satis sint de ista oratione Dominica. Iam Lucam audiamus. *Et ait ad illos, Quis vestrum habebit amicum & ibit ad illum, &c.* Cum iã Christus superius docuerit orationis formam, hic sub parabola hortatur ad instantiam & feruorem orationis, & hoc facit quodam proposito simili eius, qui ad ostium amici pulsat, & ob importunitatem, quidquid vult impetrat. Quod nimirum quod is, qui indefesse & cum magna instantia postulat, sine dubio suæ petitionis effectum videbit. Multi defatigantur volentes ap-

Nam. 4.

Gen. 7.

Luc. 13. 1. Reg. 4. 2. Reg. 9.

Jac. 1.

plicare omnes res particulares huius parabole & omnia verba soli scopo petendi, & certe vanum laborem sibi assumant. Nam in Christi parabolis (secundum regulam diui Chryostomi) præcipuus scopus & finis est attendendus, ad quem parabola tendit, nullam rationem habentes aliquorum verborum, quæ in ipsis solum ponuntur causa ornatus & decoris. Atque ita in hac parabola non est opus vt illud applicemus ad propositum. Pueri mei mecum sunt in cubili, Nec quare tres panes dixerit, Nec opus est dicere, quid significent tres illi panes. Quare igitur tres panes petit, & non plures, vel non tot? Ratio est, quia Christus vrbane debebat loqui, & homini venienti ex itinere & eius seruo ad cenandum satis essent tres panes, qui numerus est decens & conueniens, vt aliquid post cenam superesset, nec opus est disputare, quare dixerit tres panes, nec quare panem postulauit, non carnem, nec aliquid aliud. Quod Christus hic intendit docere, illud est, vt semper in petendo persistamus magna perseverantia. Nam si qui habet amicum, & in necessitate eum adit, panem, vinum, vestem, aut aliquid aliud petiturus perseveranter persistens, alter à quo illud beneficium petitur, ne molestia afficiatur, & vt importunitatem amici à se remoueat, omne quod petit, à lecto surgens liberaliter largitur, quanto liberalius hoc Deus faciet, si vos illi fueritis importuni, & perseverantes postulaueritis? Nonne Deus nobis melior amicus est, quam nos ipsi inter nos? Nam si amicus ob importunitatem surgit, melius hoc ipse Deus præstabit. Petite igitur, & in oratione persistite, & desideria vestra in commodum & utilitatem vestram Deus adimplebit. Hic est scopus & summa totius huius parabole, quapropter breuiter illam discutiamus. *Quis vestrum habebit amicum.* Singulariter & sub conditione inquit, Quis vestrum habebit amicum, vt ostendat quam pauci sint amici, quamque rara sit amicitia huius seculi. Non dixit amicos, sed amicum. Nec dixit, Si vos habetis. Sed quis vestrum, nam vix reperies qui amicum verum habeat. Ac si clarius diceret Christus, Inter omnes vos habetis aliquem amicum? Videbitur tibi forsitan magnam amicorum cateruam habere, & sine dubio falleris omnino, nam si omnes isti, qui te nunc diuitem & opulentum inuisunt, qui te laudant, & prædicant, pauperem te viderent, egenum, & laboribus & angustiis circumdatum, clare & aperte cognosceres, nullum amicum habere. Vnde sanctus ille Iob, qui amicitias huius mundi recte fuerat expertus, in hæc verba prorumpit, Fratres mei præterierunt me, sicut torrens qui raptim transit in conuallibus. Vel vt verti potest ex Hebræo. Amici mei fefellerunt me instar torrentis, qui raptim currit in conuallibus. Quemadmodum torrens tempore hyemis impetu magno fertur maxima pluuiarum abundantia cum aqua necessaria non est, in æstate verò cum viatores sitibundi currunt, exsiccat, & ita miseri falluntur, sic fictus amicus tempore prosperitatis multa promittit: at verò si calamitas aut paupertas tuas fores pulsauerit, statim arefcit & fugit. Si tu verò in aliqua afflictione ad eum confugeris, decipieris spe potius. Quemadmodum enim eum, qui dum solis radiis illustratur, vmbra sequitur, si verò sol laterit nubibus coopertus, statim vmbra fugit, & penitus euanescit, sic fictus amicus amicum comitatur. dum opus

Chryf. Ho. mi. 4. in Mat.

Proh. 17.

Ecl. 12.

Ecl. 4.

Gen. 19.

Iob. 6.

Quis vestrum habebit amicum

opum abundantia aut gratiæ principum splendore illustratur, si verò in calamitates incidit, statim spernitur & solus relinquitur. Vnde Salomò in Proverbiis ait. Omni tempore diligit qui amicus est, & frater in angustiis comprobatur. Et Ecclesiasticus. Non cognoscitur in bonis amicus, & non abscondetur in malis inimicus. Et iterum, Amicus mensæ, non permanebit tempore tribulationis. *Et ibi ad illum media nocte.* Hoc est tempore necessitatis. Notanter dixit, media nocte, nam eo tempore totus homo omnibus negotiis diei iam transactis, quietus & tranquillus quiescit in lecto suo, & nisi inuitus ad cuiuscumque amici vocationem non vult surgere. Tunc enim prima noctis quiete nemo est adeò amicus & frater, qui non molestè ferat somnij interruptionem. Quo Christus vult docere, quod si amicus tempore tam importuno ad pulsantis ostium vocem surgit, & succurrit illius necessitati, quanto melius hoc ipsum Deus faciet. Et ideo dixit Christus media nocte, vt nos animaret ad persistendum in petitione, nam quocumque tempore eum vocauerimus, ipse præsto est nobis respondere & petitionibus nostris facere satis. *Et dicit illi, Amice commoda mihi tres panes, quoniam amicus meus veni de via ad me, & non habeo quod ponam ante illum.* Hæc est petitio amici ab amico in necessitate positi, per quam Christus intelligit quancumque necessitatis, quam ei offerri mus manifestantes ei nostrum defectum. *Et ille de intus respondens dicit. Noli me molestus esse, iã ostium clausum est, & pueri mei mecum sunt in cubili, non possunt surgere & dare tibi.* Qua responsione vult Christus ostendere, quod sæpe solet Dominus non respondere orationibus, quasi dissimulans, & non audiens orationes eorum vt crescat eorum affectus & ardor, vt maiora & ampliora accipiant. Sed de his postea pauca. Porro molestia quãdoque accipitur propriè, & sic sonat turbationem, aliquando improprie, & sic sonat dandi difficultatem. Et ita hic accipitur, Christus quippe offensa difficultate impetrandi, nõ vult spem tollere, sed vult vehementius accendere & inflammare desiderium orandi. Illud tamen quod dicit, Non possum surgere, facta applicatione parabole ad Deum, intelligitur de potentia ordinaria, quamuis possit de potentia absoluta. Non quod sit defectus in Deo ad dandum, sed quia homo non est dispositus ad accipiendum, iuxta illud. Non poterò aliquid facere, donec ingrediaris illuc. Sed per perseverantiam humilis orationis, disponit se homo. *Et si ille perseverauerit pulsans: dico vobis, et si non dabit illi surgens, eo quod amicus eius sit, propter improbitatem tamen eius surget, & dabit illi quocumque habet necessarios.* Duo nos docet hac parabola. Primum, vt in quacumque necessitate ad orationem confugiamus. Secundum, vt cum perseverantia peramus. Primum ostenditur in hoc, quod hic homo cum haberet necessitatem, media nocte abiit ad amicum tres panes petiturus, quod est primum: & quia perseverauerit postulans, quod volebat fuit consequutus, quod est secundum. Docemur itaque primum, quod in omnibus nostris necessitatibus tam temporalibus, quam spiritualibus ad illum magnũ amicum nostrum confugiamus, qui Deus est, & tanquam tutissimam anchoram sumamus orationem: quod est excellens & præsentaneum remediũ, vt ab omnibus periculis eruamur, & vt ab omni necessitate liberemur. Possẽm facile tibi adducere ad

hoc propositum innumerabilia exempla sacre scripturæ. Nam omnes sancti tam veteris quam noui instrumenti in omnibus suis tribulationibus & angustiis Deum adiutorem suum & fautorem vocauerunt: & ita exauditi sunt. Nam sanctus Patriarcha Abraham cum non haberet hæredem nec successorem, Deum orauit, & consequutus fuit finem orationis. Isaac quoque orans pro sterilitate vxoris suæ exauditus est. Iacob timens fratrem suum Esau, cum reuerteretur à Mesopotamia Syriæ, oratione ad Dominum facta, dixit, Deus patris mei Abraham, & Deus patris mei Isaac, Domine qui dixisti mihi, Reuertere in terram tuam, &c. Fecitque Deus placabilem Esau. Sic filij Israël oppressi in Agypto, clamauerunt ad Dominum, & exaudiuit eos, dixitque Moysi. Vidi afflictionem populi mei in Agypto clamoremque eius audiui. Moses in quocumque negotio & difficultate ad orationem accedebat. Sic Iosue, Gedeon, Iepte, Sampson, Samuel, & David in suis persecutionibus, & quandocumque prælium aliquod erat aggressurus, Dominum conuocabat, & Psalmos composuit. Sic Salomon cum templum edificauit: & Ieremias cum obsessa esset Hierusalem ab exercitu Assyriorum confugit ad orationem, & Angelus Domini percussit impios: Et infirmitate laborans, & morti propinquus ad orationem conuersus, addidit illi Deus quindecim annos vitæ. Iosaphat Rex, quoque multis bellis defatigatus, Dominum orauit dicens: Cum ignoremus quid agere debeamus, hoc solum habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Manasses itidem Rex Iuda, licet impiissimus, verum quia conuersus ad Dominum orauit deuotus, liberatus est, & in regnum restitutus. Sic fecit Tobias dum cecitate laboraret. Sic Iudith clamauit ad Dominum. Hæstet etiam Regina in afflictione populi sui. Daniel in lacu leonum. Tres pueri in fornace ignis ardentis: quos mirabiliter Deus liberauit ab illa angustia & tribulatione. Præclara illa facinora, quæ Iudas Machabæus perfecit, non alio quam ipsa oratione fuit consequutus. Quando iam manus erant cum inimicis conferendæ, tunc orabat atque ita sæpius paruo exercitu virtute orationis ingentes acies superauit, & magna spolia reportauit, de inimicis triumphans. Semel autem cum ab oratione deficeret deuictus fuit, & crudelibus inimicorum manibus interit. Si verò nouum instrumentum legeris, mirabilem orationis virtutem, & diuinos eius effectus experieris. Nam cum Cananæa oraret, & in oratione persistisset, eius filia in pristinam valetudinem fuit restituta. Idem impetrauit Centurio, Regulus, cæci, & leprosi, omnes denique illi qui miserati & peccatores erant, qui que fide Deum orarunt desideria sua compleuerunt. Quid igitur de oratione illa dicemus, quæ à latrone fuit facta, dum in cruce penderet, quæ portas paradisi aperuit, & Deo reconciliauit? Quid etiam de Christi oratione in ligno pendentis, quæ (vt inquit Paulus) à peccatis nos liberauit? Denique oratio Ecclesiæ facta pro Apostolo Petro, à carcere Herodis illum eripuit. ¶ Discamus ergo in omni necessitate, angustia & tribulatione hac tutissimam orationis anchora ad Deum confugere. Quid obsecro Susannam à falso testimonio sibi impositio, nisi oratio ipsa, valeret liberare? Vnde Dominus ait, Cum quaerieris Dominum Deum tuum, inuenies eum: si iam è toto corde quaerieris, &

Genes. 19.

Genes. 25.

Genes. 32.

1. Reg. 8.

4. Reg. 16.

2. Par. 20.

2. Par. 33.

Tob. 3.

Iudith. 9.

Hæstet. 14.

Dan. 14.

Dan. 3.

1. Mach. 9.

Mat. 15.

Mat. 8.

10an. 4.

Luc. 18.

Luc. 17.

Luc. 23.

Hebr. 5.

Ath. 12.

Dan. 11.

Deut. 10.

totā tribulatione animæ tuæ. Quemadmodū ignis in Bombarda vehemēti impetu glandē longē proicit, sic afflictio feruentē orationem excitat, quæ vsq. ad cælos attingit. Et hac de causa multoties Deus tribulationes & labores immittit, vt eius memoria mētibus nostris magis inhæreat, & vt ad ipsum confugiamus in omni afflictione. Quærimus enim Dominum in tristitia, in calamitatibus & angustiis, nō in gaudiis, deliciis, & voluptatibus. Nam filius ille prodigus dum ad sumptus suos satis habuit, nunquam parentis sui domū recordatus est: at verō cū ad famem egesset peruenisset, humilis ad eum rediit, & deuotē orauit. Non admodum dissimiles esse videmur illi fonti, qui est in Cirenica prouincia, qui nocte media aquam feruentem emittit, in meridie verō frigidissimam: & hic appellatur fons solis. Tales nos absque dubio sumus, vt potē qui in meridie prosperitatis & felicitatis, dū secundo vento nauigamus tepescimus: in nocte verō afflictionis igne diuini amoris inflammamur. Et ideo hic media nocte ad amicum abiit, vt suæ necessitati consuleret. Quapropter Esaias ait, Anima mea desiderauit te in nocte. Quasi diceret. In afflictione te vehementer desidero, & in angustiis & tribulationibus tuis amoribus captus & irretitus magis atque magis incēdor. Quando enim aliqui obsessi sunt in arce, nullū melius & præstantius remedium habent, quā nunciū ad regem mittere, vt sic rex præstet auxilium quo obsidio fugetur. Sic nos à multis circumdamur inimicis, & variis mundi dæmonis & carnis tentationibus agitamur multis denique laboribus, infirmitatibus, & afflictionibus, nullumque aliū fortem habemus murum, nisi carnem nostram imbecilem, & omni virtute nudam: quæ caro velut paries est, non calce & lapidibus fortibus confectus, sed ex vilissima terra. Quod cum ita sit, vt inimici nostri ita sint fortes, potentes, & robusti, & intra priuatos parietes habitent: quid erit remediū, cum ad nihil simus potentes, & omnis nostra sufficiētia à Deo proueniat? nullum certē nisi nunciū excellentem & præstantem mittere, orationem scilicet, secundum illud diuini vatis. Dirigatur Domine oratio mea in conspectu tuo. Qui nunciū, duo habere debet, vt officium suū rectē exequatur. Primum vt diligens sit & sollicitus, & vt iter suū citō conficiat: nam si piger est, & in itinere aliquantulum detineatur, interim inimici expugnabunt arcem: & cum venerit auxilium, arx iam erit capta, & qui intra sunt interfecit. Ita nimirum (ne hoc inconueniens sequatur) necesse erit vt oratio ad Deum facta celeris sit, nec pondere peccatorum detineatur: de quo Dauid aiebat. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatae sunt super me. Tolle peccatorum onera & pondera, amorem mundi reice, à terrenis & mundanis expedire, vt velocius oratio tua ad Deū perueniat. Vnde Dominus quibusdam dixit. Cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam, manus enim vestrae sanguine plenæ sunt. Si beneficium ab aliquo petiturus accederes, & sui filij manus tuas sanguine tinctas acceres, quomodo obsecro iste talis veniam tibi concederet? sine dubio ira commota & indignatione à suo conspectu iuberet te semoueri. Quare igitur tu o peccator, qui vita tua nefaria tot flagitiorum generibus cooperata (vt inquit Paulus) Christum iterum crucifigis: Deum audes orare, cū

sui filij pretiosum sanguinem sæpius atque iterū distundas. Ideo Iacobus. Pettitis, & non accipitis, eo quod male petatis: vt in concupiscentiis vestris inlumaris. Lauamini ergo (subdit Esaias) mundi estote, auferite malum cogitationū vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruersē, discite benefacere. Quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam, & venite & arguite me, dicit Dominus. Hoc etiam docet hæc parabola, quando is, qui necessestratem habebat, ad amicum confugit petiturus. Ita etiam tu poteris quidquid volueris impetrare, si tamen Deo prius fueris amicus. Scripsum est enim. Voluntatem timentium se faciet Dominus: & deprecationem eorum exaudiet. Et quidam à Deo illuminatus inquit: Scimus quod Deus peccatores non exaudit: sed si quis cultor est Dei, &c. Hoc autem non est simpliciter accipiendum: alioqui multos homines non exaudiret Deus, quia omnes natura sumus peccatores, & omnes oramus. Dimitte nobis debita nostra: nec quisquam gloriari potest, castum se habere cor, imō si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus. In cuius gratiam est aduertendum duplices esse peccatores, Resipiscentes, vt sunt illi, qui dolent de peccatis præteritis: & hos exaudit Deus qui dicit in Litania Peccatores, te rogamus audi nos. Et dicunt, Dimitte nobis debita nostra. Sic Christus publicanos & peccatores benigne suscipit, vt fecit cum publicano illo, qui dicebat, Deus propitius esto mihi peccatori. Alij verō sunt peccatores non resipiscentes, sed manent in complacentia peccatorum: hos (dixit ille cæcus) non exaudiet dominus, Et de istis loquitur in præsentia: & Dauid dicens. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudit Dominus. Et filius eius Salomon. Qui auertit aurem suam, ne audiat legem: oratio eius est execrabilis. Et Ieremias. Nos peccamus, idcirco tu inexorabilis. Sed quomodo obsecro te exaudiet Deus, qui in Ecclesiam venis canens, Pater de cælis Deus, miserere nobis: cum amicum domi relinquis? Qui ore Deum laudas, factis verō & corde eum inhonoras. Nunquid orationem istorum exaudiet Dominus? Oculi Domini (inquit Psalmista) super iustos, & aures eius ad preces eorum. Et Salomon de his etiam inquit. Clamabit & non exaudietur. Ideo Dauid in loco superius citato dixit, loquens de hoc nuncio. Dirigatur Domine oratio mea sicut incensum dignum in conspectu tuo. Quemadmodum enim incensum nisi prunis inuoluatur, nullum odorem ex se emittit: sic oratio debet fieri in gratia Dei, & igne charitatis, & amoris eius inflammari, vt apud Deum plurimum valeat. Hoc est illud incensum, quod summus Sacerdos Aaron Deo offerebat inter mortuos & viuentes, quo Dei iram & furorem mitigauit, & leniuit, atque ita deuastatio & interitus cessauit. Primum igitur quod nunciū hic orationis habere debet, illud est, vt diligens sit, ne pondere peccatorum detineatur, neque huius mundi farcina valeat impediri. Secundum verō, vt sciat, Regi suam necessitatem pädere, & vt importunitate & sollicitudine persistat orando, quousque desiderium petitionis adimpleatur. Hoc præcipue docetur & innuitur hac parabola & sollicitudine amici, qui amicum surgere fecit, sic adeo illi fuit importunus & molestus, qui si non dedit eo quod amicus erat, saltem dedit ne tanta ipse molestia afficeretur. Ita Deus, si vt amicus iste, prima

me petitioni non responderit, ne cessa postulare: id enim multoties facit, vt tu in oratione perseueres, & cū ipse surdus sit, tu ad postes vehementius clamites eo animo, vt maiora beneficia in te conferat & auget. Habes quippe eam mentem Deus, quando ab eo aliquid petimus, magnum quoddam beneficium nobis impartire, cumque nos videat minime aptos ad tantum beneficium accipiendum: petitione differt, vt nos perseuerantes mereamur, & tali beneficio simus digni. Vnde beatus Anselmus inquit. Sæpè Dominus differt, vt excitet magis appetitū. Non enim differt, eo quod non velit dare: sed vt aucto de siderio, abundatius possit dare. Videas obsecro quid perseuerantia orationis faciat. Petierat hic tres panes mutuo: amicus verō non mutauit, sed gratis offerit. Præterea tres petierat panes, & de omni illo prouidit quod necessum illi erat. Sic Deus vt qui benignus & liberalis est largitor, plus petito & vsque ad cumulū nobis impartietur. Quod clarius exēplo Cananææ illuciscit, quæ cum filia pristinam valetudinem & incolunitatem postularet, eam Christus non audiebat: quia verō in petitione persistit, non solum salutem filia impetrauit, sed etiam meruit à Christo laudari, eundemque suæ fidei mirabilem precōnem & buccinatorem habere. Iudith etiam cum suis ab inimicis petebat liberari: quæ cum persistisset in oratione & perseuerasset, nō solum victoriam de illis reportauit, sed etiam à minori vsq. ad maiore ex inimicorum spoliis diuites euaserunt. Hæstet item non solum Deus dedit inimicorum vitas, sed præterea omnes diuitias, omnemque pinguedinem domus Aman. Ita cum Deo negotiantur omnes illi qui perseuerantes insistant. Sed sunt multi qui naturæ sunt & conditionis leonis, pardi: qui si primo saltu vel secundo non assequitur prædam, non amplius eam insequitur. Ita isti sunt qui prima oratione vel secunda non exauditi, protinus ab oratione cessant, & impatientia nota signantur: Paulum non videtes, qui ter orauit, vt ab eo stimulus carnis tolleretur. Nec similiter Cananæam, & Christum redemptorem nostrum, qui totus suo cruore madidus, ter preces effudit. Sanctissimus etiam patriarcha Abraham Deo obtulit sacrificium, vt ipse iusserat, qui etiam à multis molestatus, nunquam sacrificium orationis reliquit. Ita tu si in oratione ab importunis mundi cogitationibus fueris distractus, remedium præsentium erit, persistere. Sicut enim stellæ quamuis circa cæli cardinem & axem moueantur, ipse tamē cardo nullatenus à sua quiete perturbatur, semper immobilis persistens, sic quæuis pars sensualis, mūdus, diabolus (ve orationi obuiant, & contrarientur: ipsa tamen in finem vsq. à sua quiete orans non debet semoueri. Multoties quippe in oratione oppugnabitis vel somno vel pigritia: tuncq. daemon fortius te inuadet, dicens: Melius & opportunius Deo seruias si aliud quoduis charitatis opus exercueris, siue horas recitaueris, siue visitaueris infirmos: & ita sub virtutis & sanctitatis fuco minus cautos & improvidos solet à mentali oratione remouere, & ita paulatim prorsus ab oratione seingit. In cuius rei gratiam vt tibi ipsi prouideas, cum te pigrum, inertē, & tepidum in ipsa oratione inueneris, virili animo entendum tibi est, & in tuum auxilium Deum vocabis: vt tædem in oratione valeas persistere. Quod si tu præstiteris, cum minus attenderis, iam Deus prouiderit, tunc tibi è celo ingentem spiritus cō-

solationem, quæ tibi erit nectare & ambrosia suauior ac dulcior. Quod si aliquando calamitas aut infortunium contigerit, non ideo orationem & sancta exercitia relinquant: nam qui ob id ab oratione semouetur similis admodum est puero, cui aliquid parui momenti è manu tollitur, & ira percitus quid quid superest, longē proicit, & iratus abit. Lucubatur Iacob cum angelo vsque mane: cui cum diceret, Dimitte me, respondit Iacob. Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Sic tu nunquam Dominum dimittas, quousque tuam petitionem adimpleat. Sic Sponsa in Canticis. Tenui eum nec dimittā, donec introducā eum, &c. Quod considerans mulier illa Sunamitis, pedes Elisei apprehendit, nec dimisit eum donec filium eius suscitauit. Sic tu ad Christi pedes proiectus, illum apprehende, nec dimittas, donec quidquid postulaueris, faciat. Præcepit Dominus Mosi quod filij Aaron offerrent in sacrificio omnem adipem & pinguedinem simul cum caudam. Quæ cū finis animalis sit, vult Deus significare, vt homo vsque in finem perseueret, & offerat Deo interiora cordis sui. Obserua autem tria esse quæ à perseuerantia orationis nos remouent. Primum est tepiditas & parua deuotio quæ in oratione habemus. Ita filij Israël cum nullum gustum inuenissent in sterilitate & siccitate deserti, nimis optabant redire, vt comederent allia & porra Aegypti: quapropter omnes sunt interfecti præter Iosue & Caleb, quia cupiebant dulcedinem & suauitatem in itinere, quæ seruata illis erat in terra promissionis. Sic tu qui in deserto huius vitæ habitas, patiens esto quousque, ad beatam patriam peruenias. Vt arbores & herbe propagarentur fecit Deus siccitatem in terra: dixitque. Appareat arida. Sine siccitate patientia tua nō crederet. Quantūq. Deus in hac siccitate perseuerantiam faciat, ostenditur in Ieremia: per quem Dominus ait. Recordatus sum tui, quoniam sequuta es me in deserto. Quasi diceret, Seruiebas mihi nullo dato premio nec mercede: & in tempore siccitatis & laboris perseuerasti, ideo in memoria mea te scripsi, & maturo tempore solui digna retributione. Secundum verō quod perseuerantiam orationis tollit, est caro hæc nostra nimis grauis & ponderosa. Hic fuit inimicus ille adeo potens qui etiā Apostolos in horto deuicit: quibus Dominus dixit: Non potuistis vna hora vigilare mecum. Spiritus promptus est, caro autem infirma. Excusat Deus imbecillitatem nostram, dicens non potuisse nos cum eo per vnus horæ spatium vigilare: & id tribuit nostræ carnis fragilitati. Quapropter contra sensualitatem debes insurgere, nam violenti rapiunt cælum, & perseuerantia quidquid vult consequitur. Tertium autem, quod à perseuerantia orationis nos fugat (idq. non parum periculosum) est diffidētia. Videtur enim nobis, Deum paruipendere nostram orationem: nec nos ab ipso exaudiri: quod certē nullum animi deliquitum deberet tibi asserre, quandoquidem Deus tibi præcipit, vt ores, & vt summis precibus ab ipso contendas magna beneficia postulare. Et cum ipse iubeat nos orare, iam videtur teneri, & obligari, ad audiendum: cum humiliter & cum fiducia orauerimus, quod ita esse Christi exemplo ostendemus. Nam cum redemptor noster in oratione seruētū spiritu persistisset, apparuit illi Angelus, & respondit. Nulla quippe est oratio, quæ (si perseuerans fuerit) responsione careat. Expende autem Christi benignitatem.

Luc. 11. 28. Quis dicitur in seculo?

Aug. lib. 2. qu. Euaug. cap. 21.

Esai. 26.

2. Cor. 3.

Psal. 140.

Psal. 37.

Esai. 1.

Hebr. 6.

Genes. 32.

Cant. 3. 4. Reg. 4.

Leuit. 3.

Nuon. 14.

Genes. 3.

Ierem. 2.

Matt. 26.

Matt. 10.

Luc. 20.

Colof. 4. P. 144.

Exod. 12. 1. Reg. 13. Ind. 4. 1. Ind. 13. 1. Mach. 6. 1. Mach. 12. Dan. 14. Ion. 3. Dan. 3. Exod. 14. 1. Reg. 17. 1. Reg. 20. 3. Reg. 10. Iosue. 10. Exod. 12.

1. Mach. 12.

tatem, qui vult, vt nos illi simus importuni, nec ideo id ipse moleste fert, & adducit exemplum de amico qui propter importunitatem electo surrexit, & necessaria ministravit. Orationi igitur est instandum, vt ait Paulus: neque enim Dominus grauiatur, cuius miserationes sunt super omnia opera eius. Cum igitur nos vndique mille inimicis circudemur, & varia periculorum genera nobis imminant: refiat ia in ex omnibus dictis, vt hunc orationis nuncium ad Deum mittamus, vt nobis auxilium suppeditet: qui vt celer & velox abeat, necesse est vt pondus peccatorum exuat, & importunus sit: quæ duo præstitit hic qui panes postulauit. Primum enim præstitit, cum in necessitate ad amicum abiit petiturus: secundum vero cum in petitione perseverauit: quæ oratio his circumstantiis munita plurimum apud Deum valet: omnia potest, omnia vincit, vt est videre in Mose, Dauide, Iaële, Iudith, & in Iuda Machabeo, qui omnes orantes vicerunt, & magnis honoribus de inimicis victoriam reportarunt. Catenas & funes frangit, compedes dirimit, carcerem diruit, quædoquidem ipsa oratio Petrum, Paulum, & Syllam è carcere subtraxit. Leones famelicos deuicit, in Dauidem tangerent: Balenæ os aperuit, vt Propheetam ad litus maris proiceret: ignem extinxit, quædoquidem pleros, qui erant in fornace ardenti non combussit. Maris impetum placat, & in eo iter facit. Tempus etiam mutat, siquidem Elias fecit, vt non plueret, quousque ipse voluit. Corpus etiam sustinet & alit, nam Moses quadraginta dierum spacio nihil manducauit, solum orationis cibo pascus & potatus. Mortem superat, vt videre licet in Ezechia, qui morti damnatus orauit, & longiorem vitam impetrauit. Nubes similiter vincit, & Elias oras nubes à mari in terram portabat. Cælorum naturalè cursum impedit: nam Iosue iussibus, sol gradum stetit. Denique vt omnia dicta vnico tantum verbo claudamus, Deum ipsum oratio vincit. Nam Mosi in monte oranti Deus dixit, Dimitte me, vt irascatur furor meus contra eos. Vbi Deus fatetur Mosi precibus detineri. Quapropter in sequentibus Dominus ait: *Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.* Sed vellem ego interrogare, quid est quod Deus iubeat vt nos ipsi petamus quandoquidem ipse rectè nouit nostram necessitatem, vt melius ipse, quàm nos ei, possit consulere. Nonne melius esset vt iuberet, nobis aliquid dari, quàm vt præciperet vt nos postularem? Beatius quippè est dare, quam accipere. Præterea quia cum iubet nos petere, egestatem & penuriam nostram pandit, & faciem nostram confundit. Miserum enim est petere, nam dare est in genere actionis: accipere vero in genere passionis. Et tanto præstantius & excellentius est dare, quàm accipere; quanto est diligere quàm diligi: nam diligere dicit meritum, diligi vero nec meritum nec demeritum: nam contingit sæpius vt immeritos diligamus. Qui dat, dominium eius acquirit, qui recipit. Qui accipit subiectus manet & seruus eius, à quo aliquid accipit. Qui accipit, ei manet deum inctus, qui dedit: qui vero dedit, certum quoddam dominium acquirit eius, cui dedit. Et cum sit ita, quod qui dar acquirit certum dominium: ita qui accipit, libertatem amittit: sic dicimus solem excellentiam quandam habere & supereminentiam supra reliquos omnes planetas quia lucem suam omnibus communicat, ipse tamen à ne-

mine accipit. Et Deus cum omnium bonorum sit fons abundantissimus, & perpetuo scaturiens, quia omnibus dat, ipse verò nihil ab alio mendicat, dicitur essentia quædam admirabilis, & excellentissima. Si hoc ita est, videretur potius magis Deus nos magnificare, & magnis honoribus afficere, si nos dare aliis iuberet, quàm quod postularem. Hoc verum est in hominibus, nam honorabilius est homini dare, quàm ab eo aliquid accipere. Sed hoc argumentum factum de homine ad Deum, non valet: nam maiorem gloriam & honorem comparamus nos, à Deo accipientes, quam si nos ipsi aliquid daremus. Nemo quippè Deo potest aliquid tribuere, quàm prius ipse à deo non acceperit. Et is felicior & beator dicitur, qui plus ab eo accipit: quia plura poterit dare. Et quod nos habeamus necessitate bonitatis & liberalitatis Dei, nulla est ignominia (quemadmodum inter homines contingit) sed summus honor: sic adeo vt quanto aliqua creatura nobilior est & præstantior, tanto plus Deo ipso opus habet. Nè homo potius & magis Deo opus habet, quàm lapis? Propterea homo vilior erit? Nobilior certe erit, & altioris naturæ & conditionis, nam Dei necessitatem habere, nullum honorem minuit, immo egestem magis magnificat, & ipsius virtutem prædicat. Nam si homo accipiens aliquid ab alio homine, suam libertatem amittit: non est ira, si à Deo accipiat. Seruire enim Deo regnare est. Superest igitur, quod cum à Deo petere, nulla sit ignominia: nec ab eo aliquid accipere, vultus sit confusio, nec illi subiecti, captiuitas sit aliqua, nec illius necessitatem habere, pauperies sit vel vilitas, sed potius summus honor, ingens laus, magnificentia, dominium & libertas, superest inquam, vt iubeat nos ab eo petere, vt accipientes possimus & nos dare. Nam si nos à Deo prius non accipiamus, nequaquam possumus aliquid largiri. Vnde Paulus, Quid habes, quod non accepisti? Sed poterit aliquis hic duo dubitare. Primum est, nam cum verum sit nullam esse ignominiam à Deo petere, nonne melius esset, vt sine nostris petitionibus ipse nostris necessitatibus consuleret? Ad quod dicimus Deum id velle, vt nos humiliter sentiamus de nobis, & vt egestatem nostram cognoscamus, mendicantem & pauperiem: quæ consideratio optima quædam est dispositio ad gratiam: & vt nos aptos inueniat ad conferendum nobis quocunque magnum & præclarum beneficium. Est enim opus, vt anima sit disposita & apta, vt vel sic artifex possit formam intrudere. Vult Deus, vt nos apti simus hac humilitate, vt sic corda nostra sint disposita ad gratiam accipiendam. Humilibus quippè Dominus dat gratiam suam. Secundo dubitabitur, ad quid est opus vt Deum oremus? Contingit enim multoties, vt homines aliquid apud se decreuerint facere: tamen si ab aliquibus rogentur, ne id fiat: sententiã mutant & propositum, Deus verò nequaquam est mutabilis, ipse quippe dicit: Ego deus, & non mutor. Si igitur ipse iam decreuit facere, quod nos petimus, utique faciet, etiam si non rogetur à nobis. Et si non decreuit, quid prodest, vt nos rogemus? Ad quod dico, quod cū Deus prædestinauit fines, etiam media ad consequendum fines decreuit: atque ita quando oramus, non petimus vt Deus mutet, quod apud se decreuit facere, sed oramus, vt eis mediis det nos, uti, quæ ipse elegit, vt finem nostrarum orationum consequeremur. Non oras vt illum doceas, aut fle-

1. Cor. 4. 1. Cor. 4. 1. Cor. 4.

Aug. 10. 10. 1. Reg. 1. 1. Reg. 4. 1. Reg. 4. 1. Reg. 4.

2. Petr. 1.

Genes. 15.

Genes. 26.

Mal. 3.

1. Cor. 13.

Das: quia quidquid Deus disposuit æternum est, & mutari nequit, sed dicitur flecti, quia Deus aliter facturus non esset, quia sicut disposuit rem euenire, sic disposuit media per quæ eueniret. Nam si disposuit aliquid orationibus impetrandum, fieri nequaquam potest, vt sine orationibus obtineatur. Quia tamen Deus disposuit aliquid alicui dare, eundem mouebit, vt preces effundat, cuius precibus res illa debet obtineri: atque ita non frustratur sua dispositio. Sic dicitur: Flectitur itatus voce rogare Deum. Non quod per orationem det, quod alias non esset daturus, sed quod det per orationem illud, quod sine oratione daturus non erat. Atque ita nos orantes nihil in Deo mutamus, sed illis mediis vtimur, quibus ipse decreuit illud dare. Deus est qui frumenta in campis dat: quæ tamen non daret, si agricolæ semina non diffunderet. Et antequam semē spargeretur, sciebat Deus triticum nasciturum esse tali agro: decreuit tamen dare, si agricola seruissit: & ipse mouit agricolam ad seminandum: cum his mediis decreuit dare. Atque od id dicit Augustinus, quod oratio Stephani dedit nobis Paulum. Nam etiam si diuus Paulus antequam mundus conderetur, prædestinatus esset, nihilominus decreuit Deus beati Stephani oratione eum ad se trahere. Ideo Apostolus Petrus, Satagite, vt per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. Bene nouerat Petrus quod electi nullo modo possunt interire: vult tamen vt ipsi bona opera præsentent, quandoquidem ea sunt media quæ Deus statuit ad gloriam consequendam. Præterea sancta ecclesia in missa defunctorum ait, Domine Iesu Christus rex gloriæ libera animas omnium fidelium defunctorum, &c. Nè absorbeat eas Tartarus, ne cadant in obscura, sed signifer sanctus Michael, &c. Vbi ecclesia pro animis, quæ in purgatorio iunt detinæ, preces effundit: quas certò scit esse in statu saluationis, & quod neuitquam eas Tartarus absorbebit, & quod nec in infernum cadent, sed quod sanctus Michael, & Angeli ducent eas in gloriam: nec de hoc vlla apud fideles est dubitatio. Cur igitur orat, ne cadant in obscura tenebrarum? Vt ut sine dubio ecclesia his mediis quibus Deus statuit illas animas ad gloriam perueniatur. Quam doctrinã appositisimo scripturæ exemplo tibi ob oculos ponam. Promisit Deus Abraham seminem eius multiplicandum esse, vt stellæ cæli, cum hoc promissit, rogo, erat ne illud facturus, necne? Absit vt dicamus Deum aliquid promittere, quod non sit facturus. Quod promissit voluit, & quod voluit adimpleuit. Post hanc verò promissionem duxit Isaac vxorem sterilem, pro qua orauit Isaac Dominum, quem ipse exaudivit, atque ita Rebecca concepit. Quæ necessitas erat vt Isaac intercederet, cum iam à Deo esset promissum, & aliter se haberi non poterat? Quare igitur orauit? Nihil quid Dominus erat oblitus? Aut implere non potuit promissum? Id certe erat, quia sicut Deus prædestinauerat hoc fieri, ita prædestinata fuerunt media & modus, quibus prædestinatio adimpleretur. Hoc medium erat oratio Isaac, quæ nec Deum mutauit, nec ociosa aut superflua fuit, sed necessaria. Sed instabis præterea, & dices. Poterat Isaac non orare: tunc quæro an esset adimplenda promissio, nec ne? Si non, ergo Deus mutatur, & fessit Abraham: si sic, superflua fuit oratio Isaac, qui quantum non oraret, Deus tamen debet adimplere mandatum, & promissis stare. Nouerat Deus ab æterno semē Isaac

multiplicandum fore: nouit etiam Rebeccam sterilem futuram: præstitit Isaac pro vxore deprecaturam, scuit etiam se auditorum eius orationem, vt tota hæc prædestinatio adimpleretur. Itaque sicut finis prædestinatus fuit, ita etiam media, quæ si intermitterentur, hoc ipsum præscriptum fuisset à Deo. nec finis tunc præordinatus foret, nec prædestinatus. Non igitur superuacanea erat oratio Isaac, quia sine ea sterilis non concepisset: nec Abraham promissio facta fuisset. Impletur igitur finis, si media adimpleantur, nec prædicatur implendus finis vbi media, quibus ad finem perueniri oportet, præuidentur à Deo non adimplenda. Vult igitur Deus primo, vt ab eo petamus, nam nihil propter hoc amittimus, sed potius lucratur. Secundo verò quia humiliter de nobis sentiamus, & efficiamur digni, vt in nos conferat beneficia sua. Tertio verò vt eis mediis vtamur, quibus ipse decreuit nobis dare. Ideo in sequentibus Christus ait, *Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis: querite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis.* Sed singula verba iam veniunt consideranda. In primis verò est obseruandum seriò Christum dixisse. Et ego dico vobis. Hæc verba magnam secum autoritatem & emphasim habent. Audiuius modum cælestem illum vocem dicentem. Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, ipsum audire. Audiamus eum itaque dicentem. Ego dico vobis. Ego qui in salutem vestram de cælo descendi, Ego qui Saluator vester & redemptor sum, dico vobis: Petite, querite, pulsate, & eritis votorum compotes: dabitur enim vobis, aperietur, & quod queritis, inuenietis. Quapropter si corda vestra non mouet parabola præmissa, moueat præceptum meum, & promissio. Possunt autem ista distingui, vt petere respiciat actum oris: querere vero actum cordis & pulsare, actum operis. Petite ergo ore, & dabitur vobis. Vnde Esaias. Qui reminiscimini Domini ne taceatis, & detis silentium ei. Donec stabiliat, &c. Querite etiam corde, & inuenietis. Ideo Ieremias ait: Querite me, & inuenietis, cum quæseritis me in toto corde vestro. Sapiens etiam inquit, Querite in simplicitate cordis illum, quoniam inuenitur ab his, &c. Pulsate in opere. Qui enim pulsat, manu tangit, & excitat. Quapropter David ait. In die tribulationis meæ Deum exquisiui manibus meis nocte contra eum: & non sum deceptus. Nihil vult Deus in nobis esse ociosum: sed vt ore, corde & manibus petamus, queramus, & pulsemus. Quemadmodum enim cantor secundum puncta vocem immutat, ita similiter qui orat, in seipso diuersos effectus debet sentire, formans in corde quod cogitat: eo modo vt prius incipiat sentire, quàm cogitare, & sic mysteria præsentabit potius operibus quàm verbis. Quemadmodum Simon Machabeus posuit in ciuitate quam expugnauit viros qui legem specularerent: ita tu sagax & industrius debes esse, & tali sapientia prædita deberet esse anima tua, vt opere compleret, quod cogitat: ita vt cor & lingua idem simul dicerent: nam aliter parum vel nihil tibi prodesset Deum ore laudare, cor autem diuersum in multa habere. Nam illis similis eris, de quibus ait Dominus. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Et siquidem corde, ore, opere es petiturus: memineris prius, cor mundum habere. Nam Salomon prius quàm oraret, fecit præparari & ornari templum. Sic tu qui templum Dei es, (vt Iulius ait) necesse est, vt prius scopis contritio

Matt. 9.

Esa. 62.

Ierem. 29.

Sapient. 10.

Psal. 76.

1. Mach. 13.

Matt. 23.

1. Reg. 8.

1. Cor. 13.

nis munderis & dolore peccatorum, deinde vero vt lachrymarum aquis irrigeris: & deniq. plurima virtutum supellestie & sanctis cogitationibus imbuaris. Ideo in Ecclesiastico dicitur. Ante orationem prepara animam tuam, & noli esse sicut, &c. Hinc est quod ecclesia sancta que spiritu Dei regitur & gubernatur antequam orationem dominicam recitet, prelationem apponit dicens, Preceptis salutaribus moniti, &c. Secundo vero ipso ore est petendum: vt ait Dauid. Voce mea ad Dominum clamaui, voce mea ad Deum deprecatus sum. In hoc autem debes aduertere, vt orationes quas recitas, ab ecclesia sint examinatae, & approbatae. Tertio vero debemus petere ipsis manibus: quae de causa dixit. Pulsate, & aperietur vobis. Nam cum Moses manus in altum leuabat, vincebat Israel; alias vincebat Amalech, sic orare debes manus leuando ante Deum: hoc est, bonis operibus te exercendo. Tu vero Dominum oras, tantummodo ore habens manus tinctas proximorum sanguine. Debitorum vestros repetitis, & percutitis pugno impie: ad lites & contentiones properatis. Ideo Tobias. Bona est oratio cum ieiunio, &c. Quapropter Apostolus ductus hac ratione iussit eleuare manus sanctas sine ira & discerptione. Et ad quosdam dicebat. Demissas manus & dissoluta genua erigite. Clama ad Dominum, (vt ait Apostolus) orationi instando & persistendo. Offer Deo orationem tuam, mundam ab omni iniquitamento peccati, & exaudieris. Quapropter in lege iubebat Deus vt agnus illi oblatus omni careret macula. Sed pro dolor, nam sunt multi illis similes, qui in domo Pilati coram Christo genua flectentes salutabant eum, & dicebant. Auerex Iudaeorum, cum vero surgebat, faciem eius alapis cedebat. Ita nimirum tu in ecclesiam oraturus venis, & Deum salutis sanctis orationibus & precibus postea vero foras egressus, quem ore laudasti, operibus inhonoras, & mille conuictis lacestis. Nec mirum vt sed extra ecclesiam facias, siquidem intra eam preces ore effundens, oculos vanos & mentem in mulieres concitias, quo vti que grauer Deum offendis, quod sine digna animaduersione non silentio praeteribit iustissimi illius iudicis, qui corda hominum scrutatur, & merito, cum in ipsa oratione eum iterum crucifigas. Attende igitur ne in oratione diffusus sis, nec mentem distrahās in varias cogitationes, sed quem ore petis, corde & operibus suspicias & venereris, cogitationem tuam in ipsum erigens, sic adeo vt vita, cor, & os sibi inuicem assimilentur. Nam oratio est quaedam eleuatio mentis in Deum. Qui igitur fieri potest, vt tuam mentem & cogitatum in Deum eleues si in rebus huius mundi vilibus atq. abiectis submersam habes? Porro intellectum hic accipe, pro vt comprehendit duplicem vim ipsi animae rationali genuina: quarum vna est motiua, altera vero apprehensiuā. Apprehensiuā dicitur intellectus speculatiuus, motiua intellectus practicus. Ad Deum ascendit cum hac consideratione humanorum defectuum, ad considerationem boni sufficientissimi, vt transiens illos defectus suppleat. Et innuitur in hoc modus, quo debet procedere, qui vult orare. Deinde ascendit ad eius liberalitatem, qui hoc potest supplere. Vnde Salomō templo iam aedificato dixit. Si quis cognouerit plagam cordis sui, & extenderit manus suas in domo hac, tu exaudies in caelo. Intellectus practicus ad Deum ascendit desiderio & spe, de eius liberalitate

Ecl. 18.

Psal. 76.

Exod. 17.

Esa. 58.

Tob. 4.

1. Tim. 2.

Hebr. 12.

Rom. 12.

Exod. 12.

Matt. 27.

1. Reg. 8.

confidens, suum desiderium esse adimpletum. Ideoque oratio vocatur petitio. Postremo ad horum verborum maiorem dilucidationem, aliqua obseruanda sunt. Primum scilicet, tot verba Christum in hac re consumpsisse. Petite, quaerite, & pulsate, vt facile pateat, nos in grauissima & extrema versari necessitate, quos tam anxie Christus petere docet. Alio, qui si exigua esset nostra necessitas, non tantis verbis ad petendum stimularer. Nam si nudi sumus, si infirmi, si hostibus circumdamur, si mille periculis insectamur ipsa natura nos petere docebit, pulsare, & quaerere. Quid necesse est illud praecipere? Hinc facile videbis, quanta & quam magna sit nostra caecitas; quos tantis calamitatibus oppressos nec natura docet, nec necessitas stimulat, nec Christi praecipit ad petendum inuitat. Facile potest quis desperare de infirmo, si cibum semper fastidiat: & de milite inermi, si fortissimos hostes non timeat. Ideo Christus tot verba consumit, dicens: Petite, quaerite, & pulsate: vt torporem nostrum & ignauiam excitaret. Secundo vero est obseruandum, quod ei rei, quam peti iubet, nullum imponi nomen. Dei quippe auxilium, eius gratia, aeterna illa beatitudo, verbis explicari non potest. Nec oculus (inquit Paulus) vidit, nec auris audiuit, &c. Tertio notanda venit Christi liberalitas & munificentia: vt praecipiat petere, qui nimis optat dare: & hoc non contentus, docet, quomodo petendum sit, beneficia cumulat, qui poscendi modum & normam erudit: cupit largiri, qui desiderat postulari. Ille suadet, qui praestat, ille hortatur, qui donat: & occasiones dandi exquirat, qui liberalis semper, largus & munificus largitor esse consuevit. Quarto cum dicit, vt nos ab eo petamus, seipsum ostendit & designat auxilium & refugium, vt nostris necessitatibus ad ipsum recurramus: vtpote qui Deus est, noster refugium & virtus, adiutor in tribulationibus, quae inueniunt nos nimis. Cum nostram Deum induit naturam, omnia se fecit, quae necessaria erant, vt hominum necessitatibus subueniret. Si omnia factus est Paulus omnibus quāto melius Christus? Quid obsecro tibi est opus quod Christus non habeat, vt tuae necessitati consuulat? Quod si responderis. Est mihi opus vita. Ipse praesto inquit. Ego sum vita. Si dixeris, opus est veritate: inquit ipse. Ego sum via. Si vero corporis & animae oculis carueris, quae lumina sunt pretiosissima, quaeque nullo auro aut argento possunt comparari: ipse est lux adeo splendens & micans, vt inaccessibilis dicatur. At si intellectu fueris priuatus (quod miserabilis est & lamentum dignissimum) offeret se statim dicens Intellectum tibi dabo. Denique si ministerio panis & vini indigeris, ipse tibi aderit praesens dicens: Ego sum panis vitae. Ego sum vitis vera. Quinto debes attentē considerare, quantum & quam magnum sit beneficium, vt Deus nos inuitet, vt ab eo petamus: nam statim tenetur ad solutionem & complementum petitionis, & ex voluntario facit obligatorium, & ex libero necessarium. Nam quemadmodum ab eius aeterna voluntate provenit, quod ipse nobis promittat dare, ea quae non attingunt nec meretur opera nostra, ita iustitia ipsius diuina postulat, vt quod semel promissit adimpleat. Videbis enim Paulum quodam loco dicentem. Non sunt condignae passionis huius seculi, &c. A Itero vero loco insurgit dicens, Reposita est mihi corona iustitiae. Non ob aliud, nisi quia haec duo extrema verbum

Chrysolomus de Moysi

Psal. 41

1. Cor. 9

Ioan. 14

Ioan. 3

Psal. 118

Ioan. 4

Ioan. 14

Rom. 8

2. Tim. 4

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

1. Ioh. 3

bum Dei tangit, quo dicens, promittit & adimplet facit. Liber ipse est, quia id vult, necessarium vero, quia promittit: atque ita omne suum regnum in discipula exponit ad sui verbi obseruationem, dicens: Caelum & terra transibunt, &c. Omnis enim qui petit accipit, & qui querit, inuenit: & pulsanti aperietur. Omni rabilis Christi benignitas & clementia, numquam satis dignis laudibus commendata: qui tot modis nos ad petendum exhortatur: fiduciam nobis praebens, quod adimplebuntur petitiones nostrae. Et ne putemus solis discipulis id dixisse, vniuersalem adiungit promissionem, iustos & peccatores ambientem. De illo scilicet genere intelliges, de quo antea diximus: nam infra Christus dicit. Contendite intrare per angustam portam: multi enim quaerent intrare, & non poterunt. Ideo Christus hic non absolute dixit, Omnis qui petit accipit, sed qui querit, qui pulsatur, & in petitione non defatigatur, nec deficit. Illa quippe mulier drachmam quam perdidit, non inuenit, nisi postquam totam domum lustrauit. Quapropter intelligitur, omnis qui petit, id est, si pie & debite petat. Ideo Dominus per Ioannem inquit. Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Non debemus petere in nomine nostro, hoc est, propter meritum nostrum: nam vt inquit Daniel, Non in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras: alioqui non datur, sicut Iacobus inquit, Petitis & non accipitis. eo quod male petatis. Similiter qui querit inuenit, si debite & diligenter querat: iuxta illud Deuteronomij. Cum quaesieris Dominum Deum tuum inuenies illum: si tamen toto corde quaesieris & tribulatione animae tuae. Illud etiam considerare debes, quod si Christus toto suae vitae discursu te multis laboribus, variis periculis, etiam cum vitae discrimine quaesuit, & non potuit inuenire: qui fieri poterit, vt tu illum inuenias, nulla adhibita diligentia & industria remitte & tepide illum quaerendo in mundi vanitatibus atque deliciis? Omnis enim qui petit, accipit: qui querit, inuenit: & pulsanti aperietur. Sed iam vltra procedamus, & videbimus Christum per locum a maioribus arguere: vt ostendat quia fiducia Deus sit inuocandus. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut si petierit ouum, nunquid porriget illi scorpionem. Nequaquam. Ex his igitur similitudinibus concludit Christus dicens, si ergo vos non scitis mali, nos si bona dare filiis vestris, quanto magis pater vester de caelo dabit spiritum bonum potentibus se. Eo usque peruenit Christi benignitas & humanitas, vt multis exemplis vna atque altera posita similitudine nobis animum & vires addat, vt ipsum petamus. Nam sine dubio cum nulla sit collatio inter homines & Deum (insaniret enim qui id cogitaret) sine modo, sine vlla mensura ipse plus nos diligit, quam parentes suos filios. Si igitur parentes qui longe distant a Dei bonitate & clementia, nec ita anxie & solite diligunt filios, sicut Deus nos, non lapidem pro pane tribuit, neque serpentem pro pisce, nec scorpionem pro ouo: multo minus Deus haec vobis ministrabit, sed suum spiritum, quo sancti fitis, & immaculati. Quis obsecro nomen imponet diuinae patris largitati, qui petentibus spiritum sanctum donat? Hic namque de illo spiritu loquitur, de quo in Psalmo. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam. O rem admiratione dignissimam, & dignis laudibus commendandam. Nomen satis esset, pro nobis proprium tradidisse filium, eundemque

nobis dedisse (filius enim datus est nobis) sed etiam Spiritum sanctum dedit: quasi Spiritus sanctus esset res aliqua vilis, vel homo aliquid magnum & nobile. Datur spiritus non in hostem aut iudicem: sed vt omnia bona simul cum illo nobis adueniant. Datur denique sine auro, argento, &c. nulla facta commutatione. Praeterea homines vocauit malos, non quidem malitia naturae, sed imperfectione. Nam in comparatione Dei, quis bonus esse potest? Singuli homines cum ipso collati mali apparerent. Sicut omne lucidum collatum cum sole obscurum videtur, vt ait Iob, sicut Iob. 37. Iae non sunt mundae in conspectu eius, id est, in comparatione: quanto minus homo qui putredo est, & filius hominis vermis? Nemo bonus nisi Deus: nos autem coram ipso immundi: mille maculis coingui nati, & iustitiae nostrae omnes taquam pannus menstruatae. Secundo dici potest, quod accipitur malitia omnium hominum non pro actuali malitia, sed pro inclinatione & aptitudine ad malum, quod vocamus fomitem ipsis hominibus innatum. Obserua etiam diligenter verba textus, nam dicit, Pater dabit bona petentibus se. Si igitur non datur, quod petis, sine dubio non postulas bonum, aut aliquid dabit, quod sit bonum ipsi petenti. Denique per spiritum non solum intelligit tertiam Trinitatis personam, sed omne bonum spirituale, & caeleste, per nomen Spiritus sancti intelligitur: quia Spiritus sanctus fons est & origo totius boni. Et vocat omne donum spirituale: spiritum bonum: quia Spiritus sanctus est primum bonum, in quo omnia dona nobis dantur. Docet praeterea & declarat his verbis quid sit petendum: nempe non terrena & caduca, sed spiritalia, quae vera bona sunt, stabilia & perfecta. Si nobilis aliquis: vir post magna seruitia in regem collata, ab ipso rege peteret farinam terrae aut aliquid aliud vile, id est, pro beneficio magno, nonne iste talis insanus & demens iudicaretur? Pete ergo caelestia, quae Deus non negabit. Terrena desine quae vile fercus sunt, puluis & lutum. Quare primum regnum Dei & iustitiam eius, quia haec omnia adiacentur tibi. Non enim vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem. Filiis Zebedaei, qui honorem periturum postulabant, dictum fuit, Nescitis quid petatis. Nec ideo credas nos velle dicere, vt temporalia non petas, sed ea lege pete: vt ipsi tanquam mediis melius & aptius Deo valeas inseruire: non autem vt ea constituas tanquam vltimum finem. Nam si petimus vt ratio ipsa iubet, procul timor absit, quod Deus petita neget: quandoquidem ipse nos docet, quomodo sit petendum, iubet, praecipit & orat. Sic adeo nos diligit, & amores nostros cupit. Si vero exemplar desideras, vt ad eius modum tuam componas & ordines orationem, non alibi, quam a muliere illa Cananaea tibi petendum erit. Quatuor quippe leges, quibus recta oratio muniti debet, illius oratio habuit. Primo domum suam exiuit. Sic tu debes obliuisci domum patris tui, relinquens vitia sordes & peccata: nam murmure & strepitu negotiorum mundi, non audit te Deus. Cananaea haec domum egredietur, & in agrum proficiscitur. Veni dilecte mi egrediamur in agrum. Sic Christus oraturus ascendit in montem, non quia ipse hac solitudine indigebat, sed vt nos erudiret relicto mundo in solitudinem abire, quod Cananaea fecit. Regina Sabba non meruit sapientiam Salomōnis audire, nisi relicta domo & regno, mare saliret. Iacob cum primum exiuit a domo Laban, fuit ob-

Esa. 9.

Sep. 7.

Esa. 50.

Iob. 37.

Luc. 18.

Esa. 64.

Matt. 6.

Psal. 36.

Matt. 20.

Matt. 15.

Can. 7.

Luc. 6.

1. Reg. 10.

Genes. 32.

uam Angelis. Sic Moses, Elias, & alij plurimi sancti viri contulerunt. Secunda orationis conditio, est reuerentia, quam prestare tenetur qui orat, est quippe Deus tanta reuerentia dignus vt ante eius conspectum etiam ipsi angeli & caelestes spiritus deficiant: nec debito honore Deo possunt satisfacere; & hinc nos videbimus, quam inutiles sint homines quamque inepti vt Deum valeat debite honorare. Sed ita quod debitum hoc plenè non possimus exsoluere: saltem vires nostras & omnem conatum ad id adhibeamus: Dauid sanctus cum summam reuerentiam contempleretur, quae meritis debita est Deo, dixit: Ego autem in multitudine misericordiae tuae adorabo templum sanctum tuum: Et Abraham. Loquar ad Dominum meum cum sim puluis & cinis. Ipsi reuerenter petierunt, & steterunt coram illo, quem de bita adoratione Angeli colunt, & ante cuius conspectum dominationis & potestates tremunt. Si nobiles & magnates mundi debite alloqueris & veneraris: quanto melius cum ipso Deo hoc deberes efficere? Videbis enim Publicanum illum quia reuerenter petiit in templo, nec se dignum iudicabat, vt leuaret oculos in caelum, exauditum esse, Phariseus vero, quia id non praestitit inanis rediit. Et quanti veneratio haec apud Deum habeatur, Christi exemplum ostendit: qui deuotissime proiciens super faciem suam orabat: sic adeo vt dicat Paulus. Et exauditus est pro sua reuerentia, Sic etiam Cananea adoraui eum dicens, Domine adiuua me, &c. Tertia conditio illa est, vt cum perseverantia postulemus. Deus quippe statim petitionibus nostris non acquiescit, vt nos magis dignos meriti faciat, vt iam in superioribus ostendimus. Altera vero ratio quare statim nos non exaudit, ea est, vt Talionis legem nobiscum exerceat: nam quemadmodum tu obturabis auribus Deum vociferantem non audisti: ita etiam ipse velut surdus & non audiens tuis petitionibus efficitur. Vnde per sapientem inquit. Vocavi & renouisti, &c. Tunc inuocabunt me, & ego non exaudiam. Ideoque si aliquando tu a Deo non exaudiris, maturum tibi & sanum erit consilium, vt in id conticias, an tu in audiendis eius inspirationibus illi sis ingratus: quo fieri, vt in posterum tibi ipsi caueas, & Deum magna reuerentia auscultes. Nam ipse promptissimus est & paratissimus, vt te exaudiat: etiam si tu multoties occasiones tribuas, vt ipse suas aures obturet. Atque ob id Esaias, Ecce non est abbreviata manus domini, vt saluare nequeat: nec auris eius grauata est, nec exaudit: sed iniquitates vestrae, &c. Et Ieremias. Nos inique egimus, & ad iracundiam prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es. Tertio non ita citius Deus responderet, nisi forsitan nos principio id non petimus quod decet, postea vero persistentes rectius dirigimus petitionem nostram. Quapropter sapiens, Melius est finis orationis, quam principium. Sic contigit Canaenam, quae in fine orationis melius petiit, dicens: Domine adiuua me. Index ille etiam si malus esset, cum viduam illam afficeret molestia & importunitate, iustitiam fecit. Hoc Christus in illa parabola docuit, & in supra allata de amico qui tres panes petiit nimirum vt perseveranter & indefesse postulemus. Quarta conditio est, vt confidenter petamus, Tunc enim magna fiducia postulamus, cum de nobis nihil praesumimus nec confidimus: de Deo autem maxime. & ille quippe ait. Postuler in fide nihil haesitans. Nam si

ne fiducia orare, est de te deus tuis meritis praesumere, quae quidem detestanda est superbia. Vnde Iudith domino dixit, Tu cui humilium & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Daniel etiam. Non in iustificationibus nostris profertur precibus antequam faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi domine, placare domine, attende & fac. Omnia iste a Deo iudicabat provenire: nihil autem a se, & ita nihil confidebat ex sua parte, credens nihil boni se habere, quo mereretur a Deo exaudiri. Sic Cananea: Carelli edunt de micis, &c. His ergo circumstantiis oraturi debemus accedere, vt Deus suum sanctum spiritum nobis tribuat. Sed iam de his satis, vt ad contextum reuertamur: vbi noster Lucas egregium Christi miraculum narrat, & mirabilem disputationem cum Phariseis habet. Postquam exposuerat orationis documenta, miraculum facinorae quae Christus venit in mundum facere & praedicare (vt diuus Ioannes Euangelista de eodem inquit) illud est vnum scilicet, a caelo descendisse, vt opera diaboli solueret, & dilueret. In hoc (inquit) apparuit filius dei, vt dissoluat opera diaboli. Opus quidem demonis, fuit peccatum, mors, & innumerae aliae miseriae & eorum: quae ab ipso peccato tanquam a proprio fonte deriuantur. Inuidia enim diaboli mors introiit in orbem terrarum. Nam in terreno paradiso demonis successione primi nostri parentes in peccatum illud miserandum inciderunt. Cum igitur munus filij Dei esset, dissoluere demonis opera: certum illud est, quod nisi primus homo in peccatum laberetur, saltim in carne passibili, ipse non venisset. Sed iam quod Christus in mundum venit, vt diabolum destrueret, & ipsius opera labefaceret: conueniens videbatur, antequam sermo cum eo manus conferret, vt in pugna simulacrum ingrederetur, & aliquos cogressus cum eodem haberet: vt vel sic, illi ostenderet, quam potentiam & imperium aduersus eum gereret. Quod clarè ostendebat eiiciens demones a corporibus tanta maiestate, vt vel sic ipse deo intelligeret, ab ipsa anima esse eiiciendum, & a regno quod tyrannide usurpauerat. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Cum igitur Christus munus sibi commendatum exerceat, ait Lucas quod erat Iesus eiiciens daemones. Sed quid obsecro mali diabolus in Christum contulerat, vt tantum atque ta hostile bellum sepe aduersus ipsum gerat? Prius enim a caelo ignominiose eiecit: nunc autem quietus cum sit a corpore hominis repellit. Persequitur Christus eum, qui nobis semper omne malum molitur: quicquid mille laqueos tendit, vt nos, quasi pisces hamo capiat. In quo quidem deberes perspicere quantum nos Deus diligat, qui inimico nostro inimicissimus est, & cum odio prosequitur, propter ea mala quae nobis quotidie intulit. Nunquam daemone aliquo malo Deum laesit, nec id potest facere: nec eius honorem minuere aut labefactare, nec bonum eius aliquid diruere. Quid est igitur quod Deus illi persequitur, & a suo nunc domicilio illum eiecit? Non certe ob aliud nisi quia noster inimicus est. Si cum inter duos magnates inimicitiae agerentur, alteri illorum rex diceret. Quare inimicus meus es? & ille respondisset. Absit, vt aliquando talis insania mentem

Psal. 5.
Genes. 19.

Luc. 18.
Matt. 26.
Hebr. 5.

Prova. 1.

Esa. 59.

Thren. 3.

Ecl. 7.

Luc. 18.

Iacob. 5.

Iudith. 9.
Dan. 9.

Matt. 15.

Mar. 9.

1. Ioh. 1.

Deut. 14.

Mar. 8.

Sap. 2.
Genes. 1.

1. Ioh. 8.

2. Cor. 12.

Ioh. 11.

Matt. 9.

Matt. 15.

Matt. 20.

tem meam subierit, tunc rex subiungeret. Cui tali nobili sis inimicus, mihi idem inimicissimus es. Magnus quidem honor tali esset, & ingens beneficium hoc esse iudicaret. Ita Deus noster (cuius amicitia & amor cum regum amore neutiquam est conserendus, non ob malum quod daemone ipse infudit, sed propter id quod nobis immittit, illi inimicissimus est. Sed pro dolor, quam male, sinistre, & aduersè Deo hoc beneficium soluius: qui (si in nostra potestate situm esset) laudem & honorem Deo raperemus, mille iniuriis, flagitiis, & blasphemis. Diligenter etiam animaduertes, quod non dicit hic Lucas Iesum eiecisse daemone, sed quod eiiciens daemone, nam quauis virtus diuina in instanti operetur: voluit tamen paulatim eicere, vt ostendat vitia qui mali mores sunt, paulatim esse expellenda, non autem omnia simul: vt vel ex hoc loco praclari discant, ne raptim & in actu oculi malos subditorum mores velint exterminare, quod erit arcum sic adeo flectere & intendere, vt potius frangat, neque ex vno extremo in aliud velut peruenire: quod erit omnem simul conuentum euertere & destrueret. Et ad hoc multum prudentia praestat. Ita Moses permisit Iudaeis libellum repudiij, non quod bonus esset, sed vt permitteret, & toleraret illorum imbecillitatem. Secundo erat eiiciens daemone paulatim, sicut curauit caecum illum, de quo Marcus scribit. Idem vexatione nostrum solacium, ne aliquis desperet de misericordia & liberalitate Dei, nec animi patitur deliquium: si statim suas petitiones non adimpleuerit. Non est quippe parua estimandum beneficium, quod Deus paulatim nostris infirmitatibus medeatur, & quod eas ita velit curare. Sic Deus paulatim eiecit gentes a terra promissionis, ne si simul eiceret fieret desertum: vbi multa bestia, ferae & immanes procrearentur, quae populum suum deuascerent. Quo voluit nos intelligere, minus laboris esse aduersus homines corporibus bellare, quam aduersus feras ipsas. Non enim vult Deus sine nostro labore omnia vitia tollere, quae vitiose passionibus sunt re pugnantis intentioni nostrae: nam melius est contra stimulos carnis (quae tentationes humanae sunt) bellum gerere, quam destrui ab stimulo elationis & superbiae, quae tentatio est diabolica. Nam Apostolo Paulo non fuit sublatum stimulum carnis, vt elatione diaboli careret: postea vero vnum atque alterum fuit sublatum. Nemo repente fit summus. Nolimus enim caelum sine scalis ascendere; nec diffidamus si cum adhuc tyrones & nouitij sumus in Dei seruitio, defectus in nobis ipsis sentiamus: nam qui praclari & eximij in sanctitate excelluerunt, post multos annos consumptos in virtutum exercitio ad culmen sanctitatis & perfectionis deuenerunt. Paulatim quippe Deus daemone eiecit a corpore huius, & paulatim tuas prauas inclinationes fugabit. Expende etiam quam humanus, benignus & misericors Christus ostendit erga afflictos: licet quandoque multi intempertius venient, vt Matthaeus commemorat, vt etiam noctu ad eum languidi adducerentur: nonnulli autem importuni erant, vt saltem consequerentur, sicut Cananea, & illi duo secuti. Christus autem erga huiusmodi pauperes non se grauem & asperum ostendit, vt facere consueverunt diuites & magnates, qui vel oculos dedignantur in pauperes conicere, propter quod Christus grauitur in eos animaduertit, vt licet videre in fine huius ca-

pitius aduersus Phariseos & legis peritos. Arguet eos acriter Dominus, qui nunc tam benignè daemone propellebat. Mundus vero longe alium morem obseruat, qui erga diuites & potentes humanus est, & officiosus: pauperibus vero durus & iniquus: quos nedum viuere potest. Venit Christus vt omnibus hominibus auxilium esset, ideo medicinam suam applicabat iuxta necessitatem vnus cuiusque. Inopia enim, aegritudini, afflictioni, peccato etiam & deprauatae conscientiae admixta est tristitia, pusillanimitas & desperatio. Putant enim isti, quemadmodum & ab hominibus a Deo etiam contemni & derelinqui, qui certe consolatione indigent, & benignitate & mansuetudine Christi opus habet. Hoc satis ostendit fecisse Saluator, cui tam blandè est loquutus, dicens: Fili remittuntur tibi peccata tua. Et caeco in itinere lerico. Quid vis vt faciam tibi? Et (vt eius mos erat) omnibus aliis miseris & afflictis mira suauitate loquebatur. Et contra autem diuitias & potentiam saepe comitari soler ambitio, praesumptio, & sui ipsius amor. His vitij qui laborant, & humiliari, & diuino iudicio deterreri debent, vt intelligant se peccatores esse, & multis flagitiis coopertos, nec sperent in incerto suarum diuitiarum discrimine, nec in potestate magnitudine, sed intelligant, nihil habere quod a Deo non acceperint. Hac de causa Christus diuitibus & elatis Phariseis asperitatem ostendit: huic vero quod vexatione daemone laborabat pius, misericors, & benignus, ostenditur. Sed quid de daemone illo Lucas dicat, audiamus. Et illud erat mutum. Ab effectu dicitur mutus, quia ipsum hominem mutum efficiebat. Atque ita aliquando soliti sumus diem tristitiam appellare, non quod dies tristis sit, sed quod nobis tristitiam inferat. Et sic venit intelligendus locus ille Pauli, spiritus ingemiscit, non quia spiritus flere aut ingemiscere possit cum Deus ipse sit: sed quia efficit, vt anima, quam ipse possidet, sua peccata plangat & lametur. Sic lignum illud quod Adā sibi & nobis amate degustauit, lignum mali dicitur, non quod malum esset (nam omnia quae Deus condidit bona erant) sed quia malum fuit homini propter transgressionem praeccepti. Sic etiam cibus aliquis, vel medicina sana, aut infirma dicitur, quia egritudinem aut sanitatem causat. Et hoc modo (vt diuus Gregorius interpretatur) intelligitur illud quod de Iuda dicit Petrus. Et hic quidem possedit agrum de mercede iniquitatis. Iudas quippe non poterat possidere agrum emptum Christi pretio, qui iam obierat, sed dictum est, possedit, id est possidere fecit: Et sic vtrata loquutione sacri eloquij videre Dei dicitur, id est, videre nos facit. Sic Dominus iusto viro dicit, Nunc cognouit quod timeas Deum, hoc est, cognoscere te faciam. Et in Deuteronomio. Tentat vos Deus, vt sciat, an diligatis eum, id est, vt scire faciat. Et Augustinus exponit illud Pauli. Misit Deus spiritum filij sui clamantem, id est, facientem clamare. Ita intelligendum est illud Pauli ad Romanos: Spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, id est postulat, de bono perire facit. Ita exponit beatus Augustinus. Igitur daemone hic mutus appellatur, quia hominem mutum & elingue efficiebat. Etiam nunc daemone mutum appellatur. Quando aliqui duo homines sunt conuersati & alius statim inopinatus aduenit, qui ele-

Matt. 9.

Thim. 4.

Rom. 8.

Gen. 3.

Greg. lib. 9.
mor. c. 29.

Act. 1.

Genes. 12.
Deut. 13.

Aug. lib. 2.
de bono per-

mon hic mutus appellatur, quia hominem mutum

Rom. 8.
Aug. lib. de

orando Deū
a. Probam
Epistol. 12.
cap. 5. Et de
auribus auscultant. Sic Iob loquens de sua sermone anima

elegan-

eius origine lib. 4. ca. 9. contra Ser. Arria. cap. 25. Job. 29.

elegantia in tempore prosperitatis dicebat. Principes cessabant loqui, & dignum superponebant orationem suam, &c. Sic etiam nostra hac tempestate principes tenebrarum (qui daemones sunt) muti, & balbutientes efficiuntur, nam sunt multi homines & feminae, qui elegantissime & acutissime loquantur. Nam quando daemon callidus & astutus in paradiso terreno mulierem quam delulit, est alloquutus, nullae erant linguae. Tolerae nec in curiis regum versatae. Nunc vero hominum linguas serpentinae inuenies gladio bicipiti acutiores, qui diaboli fraudibus & compositis rationibus honestas virgines, & castas mulieres fallunt, & a perfectissimo statu eas deturbant. Nunquid deficit daemon, aut eius absentia sentitur, ubi intermencia adest, quae blando sermone & daemone facie, quae nec daemon ipse cogitat, ipsa opere complet? Si daemon aliquem hominem litem agentem voluerit fallere per quem melius id poterit prestare, quam per aduocatum aut curatorem? Si vero voluerit alicuius famae detrudere, aut eius honorem minuere, nouit nec daemon ipse ita benefacere, sicut huius ciuitatis incolae? Sic adeo ut suis linguis nullus gladius quantum vis acutus, vilo modo sit conferendus. Vnde Psalmista, Ecce loquentur in ore suo, & lingua eorum gladius acutus: loquentur (inquit) in ore suo. Non explicat quid est, quod loquuntur: nam quidquid huiusmodi hominibus libuerit, id de te praedicabunt. Nunc te concubinarium, nunc vsurarium, nunc detractorem, nunc denique (si ira vel furori eorum oculos obsecauerit) te reipublice vnicum euerforem appellabunt. Quid est igitur, quod daemon loquatur, ubi tanta pestis in republica grassatur? Et ideo ait, quod erat mutum. Matthaeus ait, quod etiam erat caecus. Et diuus Chrysostomus, quod etiam erat surdus. Ex quibus omnibus clarius cognosces, quanta & quam ingentia mala nobis daemones inferant. A prima mundi conditione daemon hominem ipsum persequitur, & plusquam hostile bellum, cum eodem gerit. Sic adeo nos odit, & execratur: nunc autem quoniam suspicabatur (quod nunquam certo sciuit) Christum venisse, ut damnatum illi inferret: nunc vehementius cepit, nos ipsos persequi. Et hinc euenit, ut nullo vnquam tempore tot daemones fuerint, quam tempore Christi. Sed statim percontaberis, cur diabolus sic hominem persequitur, ut est videre in homine isto caeco, muto & surdo, & in aliis multis: & nobis etiam mille machinis, laqueis & compedibus damnationem molitur? Propter duo. Primum propter odium Dei. Nam peccans induratus mansit in odium Dei. Scit enim ipse, quod voluntas Dei est, nos beatos efficere & quod nos summo amore & charitate prosequatur: ne autem voluntas Dei in nobis adimpleatur: curat nostram iustificationem impedire, propter odium, quod in Deum habet ratione iustitiae punitivae. Secunda ratio ob quam nos persequitur, est ut differat & procrastinet diem iudicii, ne sua maior poena tam cito adueniat. Daemones namque etiam si a caelo ceciderint, non omnes in infernum sunt detrusi: nam etiam sibi multi sunt, qui igne torquentur, & ipsi tortores sunt animarum: nihilominus multi in aere remanserunt, qui in carcerem datus est illis vsque in diem iudicii, in quo eorum habitatio erit infernus. Sic in tremenda illa die Christus peccatoribus dicit. Ite in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Vbi si attentè volueris ani-

Psal. 59.

Matth. 12. Chrys. hb. 4. in Mat.

1. Thes. 4.

Matth. 25.

maduertere, inquit, Paratus est diabolus. Ex quo sequitur nondum in ignem illum intrasse, quo tamen cum tempus illud aduenerit punientur. Sic quidem daemones (ut refert Lucas) Christo dixerunt, Iesu fili filii Dei excelsi, ad quid venisti ante tempus torqueri nos? Putabatur isti aduenire diem iudicii: cumque citius illis videretur, hoc dicebant. Qui dies non adueniet, quousque numerus electorum adimpleatur. Sic in Apocalypsi dicitur. Vidi sub altare Dei animas interfectorum, &c. Et acceperunt diuinum responsum. Expectate modicum, donec impleatur numerus fratrum vestrorum. Natura enim animarum vnionem corporum appetunt, & hoc a natura insiti desiderium dicebat Ioannes esse illas voces & clamores, quibus Deus respondit. Expectate donec sedes impleantur, quas amiserunt mali Angeli, tuncque numerus electorum adimplebitur, cum vero numerus hic perfectus iam & absolutus fuerit, dies adueniet iudicii, in quo honorum corpora in generali resurrectione simul cum animabus gloria fruentur. Quod omne praeclearè psalmo illo ostenditur. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas, &c. Cum igitur daemon differri velit diem iudicii, ut sic maiore poenam differat nostram salutem eis quibus potest viis impedit, ne dies iudicii adueniat, quando ipse in infernum sit detrudendus, & grauissime puniendus. Sed vae nobis, qui quanto minus nostrae consuluerimus salutem, tanto remissius & pedetentim numerus electorum adimplebitur, atque ita dies iudicii tardius adueniet, quem daemon grauiter timet. Et hoc ipse intendit, cum nos suis tentationibus aggreditur, atque ita non tam anxie & sollicitè nostram damnationem desiderat, quam quod nos salui non simus. Nam ex eo quod nos damnemur nihil commodi ille consequitur, nec ipsi aliqui poenae remittitur, sed potius dolor quidam accidentalis illi de nouo aduenit. Nam quemadmodum cum quis caelum ingreditur, omnes caelestes ciues gaudent & laetantur. Quia gaudium sit super vno peccatore poenitentiam agente: sic cum aliquis damnatur, omnes infernum habitantes tristitia quaedam operit. Et ideo diuus ille edax dixit Abraham. Habeo quinque fratres, &c. ne veniat in hunc locum tormentorum. Et hoc non faciebat charitate motus, sed ne maior poena illi adderetur. Itaque daemon non vult, nec desiderat damnationem nostram, (quandoquidem ex illa potius damnatum, quam lucrum illi sequitur) sed vult ne salui simus: nam si multi salui fiunt, citius bonorum numerus adimplebitur, quo ipse in inferno statim torquetur in aeternum, atque ideo nostram salutem conatur impedire. Et hoc voluit Christus, ut intelligeremus, quando de eo loquens in parabola seminantis, dixit, Venit diabolus, & tollit verbum, ne credentes salui fiant. Vbi clare videas, quod non dicit, ut damnentur, sed ne credentes salui fiant. Et quantum verum sit, quod qui non saluantur, damnantur: tamen praecipue intendit ne saluentur, ne cito illi adueniat malum, quod timet. Nam tolerabilior est illi poena illa accidentalis, quam in damnatione alicuius patitur, quam poena illa sensus & tormentum, quod in inferno habebit. His igitur duabus rationibus tanquam crudelis inimicus nos persequitur, & acriter tentat. Et cum animam nostram non potest laedere, corporibus mala infert: & rem & substantiam destruit & diruit, ut fecit cum ingressus fuit multitudinem illam suam, quos suffocauit: & etiam cum patientissimum Iob acutè

Luc. 4.

Apoc. 4.

Psal. 104.

Eccl. 11.

Matth. 16.

Luc. 8.

Matth. 25.

Iob. 1.

Matth. 3.

1. Reg. 16.

Iob. 2.

Psal. 77.

acutè tentauit, & eum laesit, & omnem eius substantiam & cuncta bona funditus evertit. Et omnia haec nihil ob aliud facit, nisi ut animam nostram lucretur, si potest, propter aliquam impatentiam, ut in peccatum dilabatur, ne ad beatitudinem perueniamus. Atque ita hac persequutione, qua nos persequitur, hunc miserum hominem torquebat. Obserua autem, quod tormenta huius homini inferebat licentia & permissione diuina. Nam ad hoc, ut sues corpora ingrederentur, prius a Christo licentiam impetrarunt. Spiritus domini malus (inquit scriptura) exagittabat Saulem. Vocatur spiritus Domini, quia creatura eius est, & minister illius, & ei subditus, atque adeo astrictus ipsius mandato, ut sine Dei licentia nec folium arboris concutere queat. Et hanc licentiam, tam in malos quam in bonos Deus concedit. Sanctus & rectus corde erat Iob, qui tamen a demone grauiter fuit tortus: id tamen factum fuit non sine domini licentia. Cuius sanctitas & sinceritas adeo Dei oculis grata & iucunda erat, ut postea Dominus daemone dixerit. Fecisti me eum affligere frustra. Non vult Deus dicere, quod daemon effecit, vel fuit in causa, ut ipse sanctum Iob castigaret, vel quod non in aliquo bonum finem eum correxerit & examinauerit: sed significare vult, eum non castigasse propter aliquod peccatum, quod ipse commiserat. Cur igitur Deus cum sanctus Iob sic excelleret in vitae sanctimoniam & praestantibus virtutibus eum per daemone ministerium, & non per propriam manum correxit? Et quare etiam diuum Antonium Abbatem in eremo, & reliquos viros praclaris virtutum dotibus excellentes, daemones tradidit manibus? Propterea id fecit, nam si cum Iob non peccasset, Deus illum castigaret, posset daemon Deo dicere. Domine trade mihi illum, & in meam potestatem redige: tuncque videbis an te ipsum praedicet, laudet & benedicat. Sed ut daemon oculis suis synceritatem & rectitudinem Iob contempleretur, tradidit illum Deus suis manibus. Nam cum aliquis venditioni exponit aliquam fornicam quam optimam esse dicit, neque villo pugione posse transmitti, ne ementes aliquem defectum illi imponant, gaudet ut de illa experimentum fiat, ut probetur, quam fortis & exacta sit. Ita Deus etiam si ipse probe nouerit, quam fortes & veterani milites sint iusti, quamque perfecti & absoluti, ut hoc ipsum daemone non lateat, illos tradit in eius manus & potestatem, & permittit ut mille tentationibus vtrinque eos inuadat, & persequatur: ut sic vel ipsa experientia cognoscat, quam boni & absoluti sint. Etiam Deus in malos animaduertit, & eorum tortor est daemon. Puniuit Aegyptios per manum daemone, ut inquit Dauid. Misit in eos iram indignationis suae, indignationem, & iram & tribulationem: immisiones per Angelos malos. Itaque ut receptum canamus, boni & mali multoties a demone torquentur: id tamen propter diuersos respectus & fines, mali in punitionem & correctionem: boni vero ut magis mereantur, laudentur, & honorentur. An iste qui daemoneum habebat, malus esset, vel bonus, istud ego non capio: tamen hoc audeo dicere, Deum permisisse, ut hic tam grauiter torqueretur duabus de causis. Prima est, ut cum nos propriis oculis intueamur, quam male nobiscum agat, eum summo odio prosequamur, & inimici ei simus: tantum abest, ut suis consiliis sit acquiescedum. Haec est inter alias potissima ratio, quare Deus saepius permittat, ut de-

mones humana corpora ingrediantur, & ut ea grauissimis malis torqueant, ut hoc prospicientes, cruces semper inimicitias aduersus eum geramus. Ut licet videre in nobis: qui cum aliqua infirmitate incognita laboramus, non statim remedium adhibentes, interimus. Sed si aliqua signa talis aegritudinis vel in facie, vel in corpore ostenderentur, tum remedio adhibito illi prouideretur. Ita si vos daemone non cognosceretis, non fugeretis ab eo: & sic in inferni crucem & tormentum vos praecipitaret. His vero externis persequutionibus intelligimus, quanta mala nobis ipsis inferre desideret. Et hac etiam de causa permittit saepius Deus, ut daemones horribili vultu nobis appareant, ut eum tanquam perniciosissimam pestem fugiamus ac detestemur. Quid enim esset si pulchra & decora facie nos aggrediretur: si cum fodus & turpis sit sic a peccatoribus diligitur? Et illud quidem maxime est deplorandum, quod cum daemon adeo inimicus noster sit, maledictum & detestabile nomen eius a multorum ore nunquam excidat, & infantes maiorum morem & exempla sequentes, ab ineunte aetate versant hoc nomen in ore, & dulcissimum & suauissimum nomen Iesu, vitam & salutem secum ferens, & Dei parae virginis nomen obliuiscuntur, &c. Secunda ratio quare Deus voluit hunc hominem externis malis angere, fuit: ut inde possemus elicere, quanta & quam graua mala ipsi animae inferat. Sed aduerte diuersum esse daemone quod daemon habet in corpus, ab eo quod habet in animam: nam corpus ipsum ingreditur, animam vero nullo modo potest, quia anima non habet nisi terminos essentiae, cum sit simplex, non autem quantitatiuos. Nam intra terminos essentiae nihil est nisi pars essentiae, vel virtus dans esse rei, ideo daemon non potest esse intra animam, quia non est de substantia eius, nec virtus dans ei esse. Solus autem Deus dicitur esse in anima, quia ipse habet intrinsecam operationem essentiae. Possunt autem spiritus habere aliquas operationes circa alios spiritus, & tamen omnes sunt additae essentiae, ideo vnus spiritus nunquam est in altero licet operetur circa ipsum. Et ita licet vnus Angelus perficiat & illuminet alterum, non dicitur esse in eo, sed aliquid exterius operari. Sic daemon quantum non sit intra animam, operatur tamen circa illam. Quid tamen operetur, videre poteris in corpore huius hominis, quem caecum, mutum, & surdum reddidit. Haec eadem operatur daemon in anima, cum illam possidet per peccatum. Quantum vero ad primum attinet (ut inquit Euan gelista) daemon hominem efficit mutum ut nequeat sacerdoti confiteri sua peccata. Adheret (inquit per Ezechielem) faciam linguam tuam palato tuo, & eris mutus. In palato residet gustus, linguam adhaerere palato, est voluptate capere, & in peccatis gaudere. In tertio libro Regum scriptum est, sacerdos Baal voluisse sacrificare: Elias vero illos irridebat, & obtulit Deo sacrificium, & fecit altare & posuit ligna, & misit aquam in aqueductu, & diuisit bouem per membra, & posuit super ligna, & cecidit ignis de caelo & deuorauit holocaustum. Aspicite igitur o peccator quod quando a demone in peccatis detineris, & in ipsis gaudes, ne obliuiscaris tui ipsius, sed in Deum conuersus, lachrymis & gemitibus tua peccata confitere, & cor tuum & animam in holocaustum illi gratissimum offer, quemadmodum ipse Elias fecit. Primum Propheeta altare suum ordinat.

1. Reg. 13.

ordinauit, deinde uero ligna composuit & altari superposuit. Ita tu in memoriam reuoca omnia peccata a te commissa per seriem decalogi, omnes cogitatus tuos, loca etiam in quibus deliquisti. Vocauit Deus Ezechielem & dixit ei, Fode parietem, Et cum perfodisset ingressus uidit: & ecce omnis similitudo reptilium & animalium abominatio & uniuersa idola. Tibi etiam dicitur peccator, Fode parietem, rube secreta, & ingredere conscientiae tuae penetralia, ecce uidebis similitudinem reptilium & animalium & idola, & mille genera flagitiorum depicta in pariete conscientiae tuae: & ut uno uerbo concludamus, uidebis auaritiam, luxuriam, & superbiam omnium malorum radicem & fontem. Peccatores enim similitudinem gerunt reptilium & animalium, iuxta illud Pauli. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & uolucrum & quadrupedum & serpentum. Has imagines peccatorum & idolorum, serpentum & quadrupedum, quae tu summe ueneraris & colis, te ipsum parans ad confessionem, debes foras extrahere: quemadmodum ceruus facit, qui postus ad ingressum speluncae serpentis forti sua respiracione efficit, ut a domicilio serpens egrediatur, & sic eum interficit, & quasi pelle noua induitur & renouatur. Ita si tu uolueris tua peccata plangere, & in eorum cogitatione & contemplatione persistere, foras extrahere: ab spelunca animae tuae uenenosos peccatorum serpentes, qui uirtutis sibi lo mortem & cruciatum aeternum propinabant. Quibus omnibus recte prouidebis contritione & dolore, atque ita in nouatus & in alium hominem conuersus remanebis, si conscientiam tuam recte examinaueris. Quod in ueteri lege ostendit Deus, iubens ne offerretur illi animal quod non ruminaret. Quando foris aduenis & cubile tuum ingredieris, obcaecatus solis luce, omnia tibi obscura & tenebrosa apparent: uero si paululum quietueris omnia clare & aperte uidebis. Non admodum hoc est dissimile, cum peccata tua contemplaturus accedis, qui statim principio nullum peccatum uides, quasi nihil appareat, quod possit confiteri: at uero si quietus manseris, & in eorum contemplatione persistiteris, omnia peccata tua quasi in quodam limpidissimo speculo poteris contemplari. Si tibi dictum esset, quod cum iam ad uersa peruenisset, ingrediuntur domum tuam duo vel tres latrones, ut te interficiant, & expiatis: tunc qua posses diligentia & industria totam domum illustrares, ne lecto accumberes, quousque omnes inuenires: quod si unum vel duos comprehenderes, diligenter etiam tertium perquireret, ne forte ille te interficeret. Na quid tibi proderit, si octo latrones sunt ingressi, ut septem comprehendas: uel si tres, ut duo inuenias? poterit namque qui remanet absconditus, facile te interficere. Sed quod dolendum est, sunt multi, qui triginta uel quadraginta letalibus peccatis conscientiam habeant grauata, contenti sunt tamen, si tria uel quatuor confiteantur. Attende obsecro & considera, plus operis & diligentiae impendendum esse in discrimine animae tuae, quam in discrimine corporis & uniuersae substantiae. Alij sunt qui Nabuchodonosor assimilantur, qui cum per noctis quietem somniasset, sapientibus & auguribus suis dicebat, Dicite mihi somnium, & interpretationem eius. Et illi responderunt ei. Dicat rex somnium seruis suis, & interpretationem eius indicabimus. Ita sunt multi, qui ipsi confessorio dicunt, Pater, interroga me,

Ezech. 8.

Rom. 1.

Leuit. 11.

Dan. 2.

Vultis ne ut confessorius uaticinetur peccata uestra? Dicite uos somnium, & sacerdos solutionem dabit, Sapientes illi non erant uaticinaturi somnium Nabuchodonosor. Diceret ille somnium, ipsi uero interpretationem adhiberent. Prius itaque conscientiam tuam examina, & prepara te ante confessionem. Nam cum aliquis dispensator rationem sui muneris exhibere uult, prius apud se cogitat quas fecerit expensas, & quos sumptus, ne improvidus coram domino appareat. Curator etiam & aduocatus prius quam ante iudicis tribunal sistat, rationes & iura pro sua parte alleganda excogitant. Unde Ecclesiasticus. Ante iudicium para iustitiam tibi. Postquam uero iam dispositus, & paratus fueris, examine conscientiam factam, lignis iam altari superpositis: tunc etiam super impones bouem ipsum ablato corio, ut Deus iubeat. Quo nimirum significatur, quod clare & aperte debes confiteri, nullis ambagibus, nulla adhibita hypocrisis, nullo furo, nullis denique uerbis circumloquitis comptis & copositis. Diligenter etiam aduertet quod bos iste non integer offerretur, sed scissus & disceptus, ut intelligat, quod teneris confiteri peccatorum numerum & omnes circumstantias, quae speciem mutant. Tertio uero holocaustum aqua aspergit Elias. Quo innuitur, ut non sine lachrymis, contritione & poenitentia haec fiat confessio. Ita sanctus ille rex Deo dixit. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae. Non dixit, cogitabo, sed recogitabo. Non solum debes cogitare semel, sed iterum & saepius recogitare. Et annos meos dixit, nam tua crimina, flagitia & peccata debes cogitare, non autem aliena, ut iunt multi qui in confessione oculata aliorum peccata detegant. Omnes addidit: quia nullum peccatum inter lineas est praetermittendum. Naaman ut a lepra munderetur omnes uestes exiit. Deus etiam iubebat, ad hoc ut leprosus restitueretur in pristina sanitate, ut prius eum depilarent: ita ut confessio firma sit, stabilis & integra omnia peccata funditus debet radere. Rex filioque Amon rasi dimidiata barbam & uestes seruorum Dauid, quod facere uidebat, qui in confessione partem peccatorum aperiant, parte uero silent, ideo grauissimè puniuntur a Deo, sicut punitus est rex Amonitarum a Dauide. Ait etiam, in amaritudine animae meae: nam dolore magno copunctus tua peccata debes exprime. Quarto (quemadmodum Elias) os tuum aperit, & culpas & delicta sacerdoti pande, ut Christi uices habeat. His omnibus sic actis, statim descendet ignis de caelo qui omnia peccata tua absumat: ut in te illud Psalmi adimpleatur. In meditatione mea exarsit ignis. Super sacrificium eorum qui inuocabant Baal, non descendit ignis de caelo. Et idem illis continget, qui pro arbitrio confessorium eligunt, ut suo genio indulgeat, qui que de factis & infectis absoluat. Clama cum Elia ad pedes sancti & eruditi confessorij: ne fallaris a daemone, & obmutescas coram bono confessorio: multo quippe melius tecum aget bonus, sapiens, & doctus, quam malus, insipiens & ignarus. Magdalenam enim, quae peccatrix erat, Pharisaeus ille & molestia & opprobriis afflictebat; Christus uero ut sanctus & misericors, eius partes tuebatur, & solarium in afflictione praestabat. Vide Christum, postquam ter eum Petrus abnegauerat, quam pie, misericorditer & benigne cum illo se habuerit. Posset Christus illi dicere, Petre, Petre istae ne sunt robustae illae uires, & fortis animus quem aduersus inimicos ostentabas? Ista ne uerba illa quae reliquis fortitudinem & audaciam addebant? Nullum certe uerbum Christus Petro dixit, quo uel crimen suum coram obiceret, uel quo Petri facies confunderet: sed pie & benigne illi pepercit. Hoc idem bonus & rectus confessorius tecum efficiet. Deus quippe inquit. Ne abominaueris Idumaeum, quia frater tuus est, neque Aegyptium, quia aduena fuit in terra Aegypti. Hoc idem confessorio Deus inquit. Debet etiam sacerdos animaduertere se aliquando lapsus esse: nemo quippe tam sanctus est, & integer, quin se mel vel bis non deliquerit. Ne igitur tu peccator ad pedes sacerdotis iacens, pudore delictorum suffundaris, & mutus effectus, peccata scilicet in memoriam reuoca, exquississimum illud ignominie genus quod coram millibus hominum passus est pro te. Quare tu uerecundiam habes, cum soli uni homini peccata pandis? Uerecundia mea contra me est semper, Dauid dixit: loquutus de Christo redemptore nostro. Et in alio Psalmo ad patrem alloquens, dixit. Tu scis improprium meum, & confusio meam. Praeterea quando aliquis comitris defectus, uelles ne potius ut amicus sciret, qui uel facile posset succurrere, uel potius omnis populus & mundus? In iudicio manifestabuntur abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordium. Dauid secreto rapuit uxorem Uriae: Deus uero per Prophetam illi dixit. Tu fecisti in occulto, ego faciam illud palam in conspectu omnis Israel. Quod tu in domus tuae penetralibus & secretioribus locis commisisti, permittit Deus ut tui conuicini recte norint, postea uero in extrema die cunctis gentibus pateat. Senes illi qui falso accusarunt Susannam dicebant ei: Nemo nos uidet. Deus uero qui etiam cogitationes cordium scrutatur, notum fecit populo crimen nefandum. Sic sacerdoti confiteberis peccata tua, occulta erunt: sicut minus omni populo erunt manifesta. Beati quorum remissae sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Si in memoria adduceres pudorem illum, quo deberes suffundi, si peccata tua omnibus palam fierent, utique demon coram sacerdote non te mutum, elinguem & balbutientem efficeret. Siquidem bene nosti, nullo casu quantum uis difficili, confessorium posse tua peccata alicui aperire. Confiteri igitur omni procul semoto pudore: quandoquidem in hoc sacrosancto & mirabili sacramento ab omni peccato etiam grauissimo mundus efficeris. Nam qui in fluium cadit, etiam si aqua ad medium corpus, uel usque ad barbam accedat: nihilominus tamen adhuc tempus restat, quo possit uiuere. At uero si eo infelicitatis & miseriae peruenit, ut aqua iam os intret, & cooperiat eum, statim interibit. Sic similitet etiam si grauissimis criminibus oculos Dei offenderis, si ita conquinatus es, ut indignum te iudices ante faciem eius appareat: si denique planta pedis usque ad verticem capitis tui nihil bene sanum & tutum fuerit: si tamen os tuum uales aperire, & ad pedes sacerdotis accedere, longa adhuc superest uita. Illud tamen diligenter tibi est cauendum, ne in tantam colluuiem & multitudinem peccatorum peruenias, ut te ualeant suffocare: ne coram Dei ministro mutus effectus loqui non possis. Unde Dauid. Os meum aperui & atraxi spiritum. Quemadmodum Dauid aperuit os, ut aërem posset attrahere & uiuere: sic tu in confessione aërem & statum Spiritus sancti attrahe, ut possis uiuere. Quod idem in animalibus rationis

Ecl. 18.

Leuit. 11.

Psal. 43.

Psal. 68.

1. Cor. 4.

2. Reg. 11.

1. Reg. 12.

Dan. 11.

Psal. 11.

2. Reg. 14.

4. Reg. 1.

Leuit. 14.

2. Reg. 14.

Psal. 34.

Leuit. 14.

Psal. 118.

expertibus experiri possumus. Primum quod facit lupus, cum ouem rapit, guttura ore comprehendit, ne possit balare, ut uel sic pastorem excitet, & a moribus lupi eam eripiat. Sic diabolus (qui uelut leo rugiens ubiuis hamum parat) ori nostro pudoris seras imponit, ne clamare possimus, & illius boni pastoris auxiliu inuocare, qui super humeros suos amissam quem deportauit. Hoc igitur est hominum genus qui efficit a peccatore: nam quemadmodum hunc, cuius corpus habitabat, efficiebat mutum, ita etiam peccatorum, cuius animam possidet, elingue reddit, ne sua peccata possit confiteri. Aliud etiam est hominum genus qui in confessione dicenda tacent: tacenda uero dicunt: & de his Propheta inquit. Quonia tacui inuetera: uerunt ossa mea, dum clamare tota die. Qui igitur fieri potest Propheta sancte, ut tota die tacendo clamares, & clamando taceres? Ambo faciebat, nam ea tacebat quem dicitur erat, & uerbis copositis, alios alius addendo sermonibus nihil denique dicebat. Quod multi duobus uel tribus uerbis possent dicere, idque clare & aperte, uariis ambagibus proferunt culpam minuendo, & rethoricas rationes multiplicando. Et sic isti loquentes, tacent: & ideo ossa eorum & ipsi in peccatis inueterascunt. In cuius rypsum, quando Rachel ex Mesopotamia ueniebat, idola abscondita secum ferebat postea uero cum Iacob petiisset, ea manifestauit, & infodit. Si igitur tu adhuc cooperuisti tuorum peccatorum idola, ea sacerdoti offer, & aperi: ipse enim ea operiet, ubi nunquam magis appareant, & quemadmodum Aegyptii in mari rubro extincti fuerunt, quos filij Israel nunquam deinceps uiderunt: sic tua peccata in confessione extinguuntur. Obserua etiam quod non solum demon efficit hominem mutum, ut adhuc diximus sed etiam iis modis & signis petunt, quibus reliqui, qui natura ipsa nascuntur muti. Isti quippe natura elingues per signa, per digitos, per gestus corporis ostendunt quid uelint, quid cupiant, quid uel dicant. Sic peccator mutus effectus, gloria quam ipsis operibus petere & coparare deberet, per signa postulat. Et quod non sine dolore potest dici, Christiani signa, eum in caelum ducunt, opera uero in infernum. Christiani signa sunt, se cruce insignire: Ecclesiam ingredi, flexis genibus orationem fundere: opera uero nec cum Turcarum aut Arabum operibus comparanda. Nam oratio, ieiunium, facti auditio, quid aliud sunt quam signa Christiani? At uero si uel minimu conuicium in eos retorseris, si uel fimbriam uerimentum tetigeris, ira perciti & commoti de minima iniuria accepta cum fenore uindictam sumunt. Omnes isti sunt muti, nihil praeter signa habent. Ostende mihi fidem tuam ex operibus, &c. Secundo demon hunc hominem obcaecabat, ut moris illius est, cum omnibus peccatoribus idem facere, quorum animas suo domino subegit. Nonne infans ille & amens iudicaretur, qui aliquod opus aggrediens, si nudo ense aliquis mortem minaretur, ne id faceret: nihilominus tamen nullo metu id perficeret & compleret? Nonne caecum eum esse diceret, & caliginem cooperitum: quando ensen non fugit? Quid obsecro putas esse in causa, quare unus homo tam multis peccatis & flagitijs se tradat: alius uero cautus & sobrius uiuat in nullo delinquens? Id certe est, quia ille metis oculis caret: nec uidere potest, quanta & quam grauamala ipsi imminuant, quae iudex ille supremus in diem uindictae referuat: hic uero Dei iustitiam intuetur & contemplans a talibus se abstinet: quemadmodum

1. Pet. 5.

Luc. 15.

Psal. 34.

Genes. 31.

Genes. 35.

Exod. 14.

1. Cor. 2.

Balam.

Nam. 23.

Balam, qui non videbat Angelum asinam minantem, ipse vero stimulos asinae addebat, ut Angelum praeiret. Inde illud est, quod frequenter dici solet, scilicet, peccatores oculis carere, & obcaecatos esse.

Exod. 10.

Haec est illa caecitas, quam Deus misit Aegyptiis, ubi tanta & tam magna erant tenebrae, ut vel ipsis manibus correctari possent: sic adeo ut scriptura dicat, trium dierum spatio neminem fratrem suum vidisse, nec ab vno loco motum esse. O vtram mentis oculis non esses destitutus, ut graues miseras, & tormenta, quae te in gehenna expectant, posses contemplari: ut vel sic in peccatis non esses detentus, quemadmodum Aegyptii. Si peccatores non essent caeci, non utique beatus Ioannes dixisset, Mundus Christum non cognouit. Nec enim ob id debemus admirari quod caeci essent, quandoquidem eorum oculis daemones terra coopererat: nimirum visibus & abiectis rebus huius mundi: quod optime ostenditur in Tobia, cuius oculi hirundinum stercore obtenebrati sunt. Est quippe haec daemones caecitas tam pessime & deprauata conditionis, ut qui ea laborat, nequam seipsum velit cognoscere, quod non contingit in eis, qui corporeis luminibus sunt priuati, qui quidem caecos se iudicant, & tales confitentur. Ideo Dominus quibusdam peccatoribus dixit, Si caeci essetis, non haberetis peccatum. Nunc vero dicitis, quia videmus, peccatum vestrum manet. Tertio daemones efficit peccatorem surdum. Nam si hominem videres a multis monitum & persuasum, ut a via quam sequitur deflecteret, ne a latronibus sit captus: hic vero neminem vellet audire, sed potius iter suum insequeretur: nonne huiusmodi hominem obturatas aures habere diceret? Ita similiter Deus suis verbis, suorum Apostolorum factis & miraculis, suorum praedicatorum concionibus, diuini inspirationis verbis, peccatores omnes insatiabili voce proclamant, eorum corda tangit, & ad postes ostii noctis rore capillis madidis ut ei aperiant, rogat, obsecrat, & exorat: ipsi vero nolentes audire, amplam inferni viam insequuntur. Ea est daemones conditio iniqua & peruersa, ut miserum peccatorem mutum efficiat, caecum, & surdum: ut vel sic magis quietus & maiori dominio animam ipsam possideat. Quod lucidissimo exemplo clarius apparebit. Contingit enim, ut cum aliquis somnium tranquillum & cum quiete vult capere, iubet ut omnis familia, famuli & ancillae silentium teneant, ne strepitu facto somni quiete & dulcedo impediatur. Secundo fenestras claudit, ne ipsa luce oculi offendantur. Tertio in penetralia domus descendit, & ianitori praecipit, ut de ipso percontantibus, denegetur. Haec omnia inimicus noster, ut in malitia sagax & calidus in peccatore causat, cum illum surdum efficit ne voces praedicatorum audiat: pudorem quandam scelerum inicit, ne planius & apertius sua peccata fateatur: lectiones sanctorum & eorum libros de medio tollit a conuersatione rectorum & proborum hominum eum segregat ne clarior lumine & sanctorum exemplis respiciat, & ad Deum conuertatur. Ita nequam iste pro libito in peccatoris anima quiete gaudet, & in vtramvis aure dormit. Ita similiter hunc hominem possidebat, cuius corpus caecum, mutum & surdum iam reddiderat. Cum vero Christus in mundum venerit, ut daemones opera dissoluat (ut iam superius retulimus) decernit iam illum a corpore propellere & exterminare. Sed dicitis obicietis. Si verum est, Christum voluisse, ut in no-

Ioan. 1.

Tob. 2.

Ioan. 9.

Cantic. 5.

1. Ioan. 3.

stram utilitatem & doctrinam demon in corpus humanum intraret, quid est quod nunc illum a corpore eiciat? Ad quod respondeo id etiam esse factum propter utilitatem nostram. Finis enim noster est ad Deum per dilectionem accedere. Mihi autem adherere Deo bonum est. Et quod vehementius & acrius nos mouet ad eius dilectionem & amorem, est videre quantum & quam anxie nos ab illo diligamur, Et ut hoc cognoscamus nullum euidentius signum est, quam ipsa opera quae quotidie nobis impendit. Ideo David. Dilixi, quoniam exaudiet Deus vocem orationis meae. Quasi vellet dicere regius vates. Domine quia me diligis, te diligo: tunc enim intellexi, te vnum posse meis miseriis & necessitatibus subuenire. Nam statim a me vocatus, ades: & meis petitionibus acquiescis. Inclinaisti quippe aurem tuam mihi, vim & stimulos addidisti, ut maiori conatu post hac igne amoris tui incendar, & ut animae meae dicam. Conuertere anima mea in requiem tuam. His amici operibus voluit nos obligare, ut nunquam ab eius amore desistamus. Secundo quod quemadmodum ex infirmitatibus corporis venimus in cognitionem earum, quas daemones in anima causant, ita etiam ex medela corporis illius infirmi, venimus in cognitionem illius altissimae medicinae, qua Christus animae nostrae medetur, quando peccatis & flagitiis infirmatur. Nam quemadmodum daemones hunc expellens, visum huic caeco restituit, ita etiam cum daemones ab anima nostra fugat, peccatorem illuminat, & intellectum simul & cognitionem illi tribuit, ne de vno in alterum peccatum praecipitet. Restituit aures ut libenter audias correctiones & inspirationes diuinas. Et loquelam tribuit, ut peccata possit confiteri, & simul ut laudet Deum. Omnia haec praestitit daemones hic, qui oculos aperuit, vidit, audiuit, & incepit loqui. Et propterea sequitur in textu. Et cum eiecisset daemones, loquutus est mutus, & admiratae sunt turbae. Matthaeus dicit, quod stupebant omnes turbae, & dicebant, Nihil hic est filius David? Mirantur & merito cum daemones in corpore sanet: & maiori iure deberes tu in admirationem rapi, cum daemones eiciat ab anima, & iustum & sanctum peccatorem efficit. Vnum inter alia diuina & mirabilia facta quae Deus in mundo operatur illud est, scilicet, cum ex homine peccatore impio & facinoroso, iustum, sanctum & immaculatum reddit. In quo quidem clarius & apertius quam in aliis rebus omnem suam potentiam ostendit, simul & misericordiam. Magna quidem & diuina potentia requiritur, ut de nihilo aliquid efficiatur & creetur, sed non minor potentia exigitur ad iustificandum peccatorem, sed potius maior. Nam in creatione nihil potest esse Deo impedimento: in iustificatione autem maxime, si peccator modos & consilia diuina, quibus Deus illum vult saluum fieri, contemnat, & pro nihilo habeat. Ideo beatus Augustinus super caput decimum quartum Ioannis, versans illud. Qui credit in me, opera quae ego facio ipse faciet, & maiora horum faciet, sic ait, Iudicet qui potest, vtrum maius sit iustus Angelos creare, quam impios iustificare. Certum si qualis est vtrumque potentia, hoc maioris est misericordiae. Et ita non sine magno consilio canit Ecclesia. Deus qui omnipotentiam tuam parcendo maxime & miserendo manifestas. Peccatorem nanque a culpa absoluere, maximum opus est Dei: nam ut hoc opus comple-

Psal. 71.

Psal. 114.

Ioan. 7.

Ibidem.

Matth. 7.

Psal. 101.

Ibidem.

Psal. 118.

Psal. 72.

Matth. 22.

Matth. 3.

Matth. 11.

Ioan. 14.

Genes. 11.

compleret necessum fuit, crudelissima & acerbissima mortem oppetere, & sanguinem suum exhibere, ut animam redam & maculis peccatorum infectam mundaret & dealbaret. Ita cum hoc opus mirabile & diuinum esset, omnes in admiratione rapiuntur, sed non ad eius imitationem, quanquam simul admirari & imitari deberent. Fides admiratur & credit, sed charitas imitatur & proximi inopiam subleuat. Sed quid prodest Astrologi caeli cursum, & planetarum motum admirari? Mirari quidem debes, sed cum effectu, ita ut voluntas non sit ociosa, nec in charitate sedeat: sed opera Dei videns animus extollatur in ipsius cognitionem, amorem, laudem, & timorem: alioquin quid proderit admirari? Nam frequenter legimus in Euangelio Iudaeos stupuisse admirantes doctrinam Christi, nihilominus non ideo meliores euasisse. Quomodo hic literas scit (dicebant) cum non didicerit? Et rursus ministri ad Pontifices & Phariseos. Nunquam sic loquutus est homo, sicut hic. Et Matthaeus inquit, quod admirabantur turbae super doctrinam eius. David autem optime de mirabatur opera Dei cum dicebat. Domine Deus meus magnificatus es vehementer: confessionem & decorem induisti, amictus lumine, sicut vestimento. Et alibi. Quam magnificata sunt opera tua domine omnia in sapientia fecisti. Et iterum. Mirabilia operum tua, ideo scrutata est anima mea. Sic scrutemur & contempnemur opera Dei, misericordiam, bonitatem, & patientiam, ut in eius amore & dilectione magis incendamur: ita ut cum Propheta possimus canere, Quoniam inflammatum est cor meum, & renes mei commutati sunt. Quisquam autem ex eis dixerunt. Certum est hos fuisse Phariseos, ut ait Matthaeus, & Scribas, qui a Hierosolymis descenderant: ut ait Marcus. Hienim malitia & calumnia pleni sagaciter & astute moliebantur Christi miracula inuertere & attribuire in daemones potestatem. Quasi hi & non alij calumniatores deberent esse. Laudabat eum populus, & ipsius doctrinam suspiciebat: hi vero murmurabant. Id quippe a natura nobis est inditum, ut quando aliquis facinus aut opus aliquod preclarum & egregium perficit, omnes qui de illa re non agunt, illum laudent, extollant, venerentur, & suspiciant: qui vero de eadem re agunt, & in aestimatione populi magni haberi, statim inuidia acriter eos inuadit, opus alterius contemnent, & in nihilum redigentes. Nam si aliquis egregie concionetur ad populum, vel orationem luculentam & elegantem habeat, populus, qui de illa re non agit, statim in eius laudem prorumpens, inquit. Beatus venter qui te portauit. At vero sapientes & literati inquirunt. Bene quidem, sed non ita egregie concionatus est. Vel sit dixit qui animose & viriliter stratagemam aliquid in bello sit aggressus: quibus de bello nulla est cura, statim dicunt. O quam magnanimus hic est: quae strenue & diligenter periculum hoc fuit aggressus. Qui vero eiusdem officij, statim inuidia eos comitatur & dicunt. Fortè hoc illi contigit, non sua industria, nec propter peritiam quam habet in rebus bellicis. Nunquam satis deest, quid possint opponere, ut laudem & honorem illi debitum possint detrahere. Sic debes ab eo cauere qui tui officij est: & semper suspectum habere, nam quando minus tibi caueris, si ille potest, vendet te, & in manus inimicorum te tradet. Inter pastores Abraham, & inter pastores Loth lis erat & iurgium: & non ob aliud, nisi quia

eiusdem officij erant. Ioab aemulus fuit Amasse, quae tandem interfecit, quia cogitabat Amasiam velle comitari eum de officio. Non sunt aemuli Christi factores, sed Pharisei & literati, quia Christus vir sanctus erat & sapiens. Sed quid isti dicant, audiamus, In Beelzebub principe demoniorum eicit daemones. Sed ut iam magnitudinem malitiae istorum cognoscas, aliqua hic sunt consideranda. Primo debes mores & ingenium impiorum perpedere. Nulla quippe est tam illustris & insignis virtus, tot tantisque omnium gentium laudibus decorata, quam impij sua malitia vitio non tribuant. Quemadmodum enim lignum, cuius dimidia pars submersa est in aqua, altera vero ab aere continetur, fractum & obliquum esse videtur, cum tamen reuera integrum & rectum sit, sic ea virtus, quae recta ratione perfecta omnibus videtur, & suis numeris absoluta, ab improbis defectuosa & iniqua iudicatur, non ipsius virtutis causa, sed propter deprauatum & corruptum iudicium. Fallit enim eos iudicium, qui per aquam inuidiae & malitiae res gestas inimicorum cernunt, cupientes aliorum gloriam labefactare, & infringere, quam alias magni & egregij viri multis laboribus & periculis sunt consequuti. Nullum est enim opus adeo bonum, sanctum & perfectum, cui mali & improbi aliquem defectum non imponant. Nam si humiles, abiectum & vilem te iudicant: si paties, pusillanimum te dicent: si studiosus, statim hypocritam agere dicunt: si abstinentes es, parcum & auarum appellabunt: si tacitus, insipiens iudicaberis: si loqueris, garrulus statim diceris: si deuotus, sanctitatis simulatore te praedicabunt: si iustitiam feceris, crudelitatis increpaberis: si misericordia vsus fueris, inanis eris: si grauitatem indueris, iam factus es infans, & amens: si affabilis, comis, blandus, & mansuetus, paruus te facient, & contemnent: si distribuis in pauperes & amicos, iam prodigus: si minus dederis, iam es auarus. Et ita vix fieri potest, ut iniquis & inuidis hominibus aliquid possit esse impedimento, quo minus aliorum fama & virtuti non semper detrahant: quibus quidem non est opus, ut animam & occasionem murmurandi praebas, nam ipsi sibi illam accipiunt. Quod sanctius opus fieri potuit, quam hunc hominem curare, qui surdus erat, caecus, & mutus? Quis posset credere, quod de hac re illi acciperent murmurandi occasionem? O malitia Pharisaica, quae in huiusmodi opere de quo nec ipsi daemones aliquid mali possent dicere, calumniam inuenerunt. Populus admiratur & laudat: Pharisei vero & Scribae detrahunt & calumniantur. Quemadmodum enim proprium est bonorum aliorum opera, si bona fuerint in bonum finem tribuere, sin vero mala, ea excusare: sic e contrario mali, bonum ipsum in malum finem reiciunt, & maculis & defectibus illud labefactant. Quod vtrumque in sacra pagina optime demonstrari potest. Et de impijs. Cum David misisset nuncios ut consolarentur Anon Regem Ammon, de morte patris sui Naas, charitate motus, impij illud opus bonum sua malitia inuertes, cogitarunt ex ambitione illud processisse, & ut terram specularentur. Sic isti illud opus Christi, daemones virtute dicunt esse factum. Nam tam ista, quam illi Ammonitiae bona proximorum in sinistram partem retorquebant, edocti a magistro suo diabolo. Is nanque cum audisset Deum laudantem bona opera & sanctitatem Iob, dixit. Nunquid Iob gratis timeret Deum? Nonne vassalli domini Iob, &c.

2. Reg. 10.

2. Reg. 10.

Iob. 10.

Sua nequitia dæmon, quem semper de quocunque bono nostro pœnitent, ea quæ rectè & sanctè Iob operabatur, dicebat fecisse propter sui ipsius commodum & utilitatem. At verò p̄i & recti homines, quando opus malum excusare non possunt, saltem intentionem dicunt fuisse rectam & bonam. Quod opus vñ quam fuit deterius, quam lapidare innocentem? Et tamè beatus Stephanus id excusans, inquit, factum fuisse ex ignorantia. Ne statuas (inquit) illis hoc peccatum, quia nesciunt quid faciunt. Sic sanctissimus Ioseph opus illud nefandum, quod fratres aduersus eum commiserunt, eos excusans & liberans à peccato, inquit, opus esse Dei. Fluius enim magnus omnes riuulos ad se venientes complectitur: ignis etiam omnia comburit, & in se conuertit. Ita simili modo homo nequam quæcunque videat, quantumuis bona illa sint, in malitiam conuertit: bonus verò contrarium ingenium habet. Sèpens florem comedit, & in venenum conuertit, apes verò in mel & sacrum. Ita ex eodem opere mali occasione accipiunt murmurandi: boni verò in laudem Dei prorumpunt & eleuantur. ¶ Præterea si ædificium mensuretur perpèdiculo dū maiora ligna & lapides super ipsum posueris, magis firmum & stabile permanebit: at verò si regula & mensura defecerit, quidquid superstruxeris corruet & solo æquabitur. Ita similiter cor nostrum est veluti basis & fundamentum super quod ipsa virtus debet ædificari, cum rectitudinem & normam rectæ rationis obseruat, quidquid amplius oneris addideris, illud magis firmabit & roborabit. At verò si voluntas malitia sit infecta, quidquid videat, in suam ruinam & perditionem conuertit. Nā cum Christus multa miracula faceret, statim Caiphas & Pharisei consilium inierunt, vt morte eum dānarent. Et si à Caipha & ab eis, qui conciliū aduersus Christū congregarunt, quæreretur, Quare Christū vultis interficere? Responderet ipsi. Quia hic homo multa signa facit. Si verò à Petro, Andrea, Iacobo, Ioanne & reliquis discipulis interrogares, Quare Christo creditis? bona relinquitis? & eum quocūque ierit sequimini? Responderunt proculdubio. Quia hic homo multa signa facit. Et si ab hæc gentium multitudine quæseris, quid est quod sic Christum laudent, & eius facta admirètur? Respōdent. Quia loquutus est mutus. Si verò Phariseos interroges, quare Christū irrident, & blasphemantur? dicēt tibi. Quia loquutus est mutus. Quid est in causa cur idē opus diuersos effectus pariat & generet? Nulla certe alia nisi quia corda vitrorumque diuersa & inter se dissentientia sunt. Quo fit, vt quod vnus est medicamentum & remedium præsentaneum, aliis sit venenum mortiferum. ¶ Vtinam non tibi contingat, quemadmodum Phariseis: O quot & quanti sunt homines, qui cum miraculis Christi potius deberēt cōuerti, & charitate liquefieri: eadem miracula ipsi in occasione accipiunt, vt deteriores sint peccatores. Nōne magnū & ingens miraculum est, quod Christus in te efficit, cum tot tantaque flagitia à te commissanimita patiētia & misericordia suffert? Hanc igitur bonitatem, quæ in illius amorē deberet te adducere & inflammare, vt tantum dominum, tam piū, benignum & misericordem non auderes offendere, tu eam accipis, vt maiora crimina cōmittas, & peccata peccatis addens, dicas. Deus est bonus, infinita eius misericordia, peccatorum causa in ara crucis se pretium exhibuit. Quod quidem liben-

ter ego fateor, illum esse summè misericordem, quādoquidem patitur, vt suam bonitatem & clementiam tuæ malitiæ fauorem facias, & crucem, quam ipse accepit, vt regnum diaboli subuerteret, tu eam accipias vt magis illud firmes & corroboret. Ignoras nē miser peccator, quoniam benignitas Dei ad penitentiam te adducit? An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Secundū autem duritiam tuam & impenitentem cor thesaurizas tibi iram in die iræ, &c. Ita deprauatum & corruptum cor habes, vt ex bono malum elicias, & ex cruce quæ constituta fuit ad indulgentiam peccatorum, audaciam fumis, vt deterior sis & peior. Hoc idem Christum in cruce pendentem magis Dominum vexabat, quàm ipsa mors: quando quidem de morte nullo pacto conquirebatur: at verò de hac iniuria per Prophetam inquit, Supra dorsum meū fabricauerunt peccatores. Hęc enim erat lis & controuersia inter Prophetas falsos & veros: quod veri iustitiam Dei peccatoribus minabatur, falsi verò mendacem pacem & misericordiam promittebant. Sic Ieremias. Vbi sunt Prophete qui dicebāt vobis, Nō veniet Nabuchodonosor, &c. Tu idem facis, cum Dei patientia non vteris, nisi in tuum damnū & malum: confidens diuinam iustitiam nunquam vèturam, solum quia caro & appetitus hoc tibi persuadet. Si in puteum luto & cœno plenum aquā puram & clarā diffuderis, nihil aliud efficies nisi aquam amittere, & cœnum turbare: sic miracula & bona quæ Christus confert impiis, ipsi in deterius cōuertunt & peiores & feridiores efficiunt. Tu sicut Phariseus es, qui miraculis Christi abuteris. Quare obsecro sancte & bone Deus homines sic adeo te offendit, & flagitiis & peccatis te lacessunt? Quia bonus es. Nā si itam quod homo in peccatum laboretur, certo sciret, quod ipse medius deberet rumpi & interire nō vtiq. ita facile & velut nihil agens tuam bonitatem & clementiam offenderet. Et si statim cum peccant, & penitentiam non agunt, certo cognoscerēt à terra esse absumendos cōtinuo se ad te cōuerterent. Vel iā bone Deus si hoc nō efficit, illud præstares, quod demones illos in Tartara detruderet, proculdubio nūquā tua bonitate abuterentur. Sed quia tu bonus es, & ipsi sibi longiorē vitam promittunt, hoc audēt facere. Tu autē homo insane & amens his cogitationibus deuanescens audi, quid sanctus Propheta dicat, Nunquid Deus iudex iustus & patiens, nō irascetur per singulos dies? nisi conuersi fueritis gladiū suum vibrabit, arcum suum, &c. ¶ Aduerte etiā quanta sit istorū malitia & ingratitude, & quāta domini bonitas & clemētia. Non solū eorum malitia perpeditur ex eo quod Christi miraculis peiores efficiēbantur, sed etiā ex temporis circūstantia. Nā quādo profus ipsi deberent conuerti, & Dei opera admirari, tūc tēporis malitia eorum corda adurentē magis murmurabant & irridebant. Vix explicari potest quāta sit hominū ingratitude: nā quādo maiora beneficia ipsi impartitur, tunc magis illū contumeliis afficiūt, & inhonorant. Cum enim Deus legem dabat Moysi, & tabulas illas lapideas, & Israëlitas legem docebat, ipsi tanquam ingratisimi vitulum faciebant. Ille dabat leges quibus deberent componi, ipsi verò vitulum constabant. Ille occupabatur in eorum gubernatione, ipsi verò in idolorum cultura. Similiter Christus cum in vltima cœna corpus & sanguinē suum cibum saluiferum mundo condiebat, mū-

das de acerbiſſima eius morte tractabat. Ille consti- tuebat illis & ordinabat vitam: ipsi verò mortem illi parabat. Hoc egregiè Apostolus perpedit iniquiēs. Dominus Iesus in qua nocte tradebatur, accepit panem, &c. Vbi diligenter debes illa verba notare: in qua nocte tradebatur. Tēpus enim assignat, in quod tantum beneficium mundo contulit. Ac si diceret, Omnia Christi benignitas, & execranda hominum ingratitude. Nam si tam graue malum & peccatum alio quouis tempore perpetraret, non ita mirandum esset, sed tanta fuit Christi bonitas & charitas, qua nos semper fuit prosequutus, vt in nocte, qua ipse tradebatur, cibum illum ordinaret, qui vitam afferret: tanta verò hominum iniquitas, vt in ea nocte qua tantum & tam egregium beneficium illis præstabat, mortem ipsi molirentur & pararent. Multoties etiam hoc tibi contingit, qui cum ludens sedes sanctum eius nomen blasphemaris & grauiſſime in eum peccas: ipse verò, qui rebus omnibus prouidet eodem tempore, tibi creat fructus suauissimos quo tuam bilem possis temperare. Rurſus, tēpus quadragesimæ, in quo omnes alij Christiani mentem nouam induunt, nouas cogitationes & ad Deum accedunt, ieiunantes, diuinis rebus assistentes: tu in prædia tendis extra ciuitatem ne sacris intersis, & vt cōciones nō audias. Eo tempore, quo potius in Deum deberes conuerti, in peius & deterius vitam mutas, & multi, modo, vt Iudæi olim hæbdomada sancta Christi crucifigūt, quādo deberent potius tantū beneficium cognoscere, & in amorē diuinū inflāmari. Ita isti etiā si Christum odio haberent, deberēt hoc loco & tēpore tacere & confundi, quando aliū illum admirabantur & laudabāt. ¶ Tertio etiam aduertes, quā differens sit consiliū & iudicium Dei, & consiliū & iudicium hominum. Nā Pharisei in hominum opinione sancti, recti, & probi habebantur: populus verò simplex, ineptus & amens. At verò Euangelium dicit Phariseos fuisse blasphemos & iniquos peccatores. Quare nemo cōtentus sit hominū laudibus & opinione probari: nā multi sunt in cælo, qui hominum iudicio & opinione iniqui & pessimi peccatores in mundo erāt, multi etiam modo inferni tormentis & cruce torquentur, qui ab hominibus sancti & recti existimabantur. Itaque locus iste docet, quo pacto hominum sententia apud Deum fallax & mendax sit. Nihil curas ea quæ populus dicit: nam rectè nouit malū laudare & approbare: bonum verò vituperat & damnat, & quod hodie approbat, sequenti die malū iudicat. Non est dubium, quin mentem & intellectum amittas, si oculos conieceris in ea, quæ homines dicunt. Vnde beatus Paulus. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aut ab humano die. Sed neque me ipsum iudico. Qui autem iudicat me, Dominus est. ¶ Quarto exemplum debent esse nobis Pharisei, quā miser sit homo & abiectus, quando à Deo derelinquitur. Quis non timebit? Quis nō stupeſcet? Quis tale Dei iudicium non timebit? Quis non videt quanta illi mala sint parata, & quātis miseris & calamitatibus sit obnoxius is, qui à Dei gratia deseritur? Quis obsecro suam propriam misericordiam non deplorabit? Etenim quod malum in aliis hominibus conspicimus, id nos proculdubio faceremus, si nobis Deus suam gratiam subtraheret. Itaque hæc exempla iudiciorum Dei nobis frequenter in mentem veniant, vt semper nobis adsit timor

Dei, & vt nos ipsos valeamus agnoscere, & quā parua sit nostra sufficientia, nisi Dei manus nos sustineret. Ideo monet Paulus, Vt qui se stare existimat videat ne cadat. Quamobrem quilibet Christianus cum Dauid debet orare, & dicere. Ne proicias me à facie tua, & Spiritum sanctum tuum ne auferas à me. Abſq. te enim nequeo subsistere, sine te in omni flagitij genus dilabor. Hanc igitur utilitatem ex Phariseorum blasphemia depromere debemus. Hi enim non sentiebant sicut loquebantur: nam aliud credebant, aliud verò ore fatebantur mentientes. Fugiamus & nos mēdaciū: nam scriptum est. Perdes omnes qui loquuntur mendacium. In diluuiō vniuersali cum Deus omnem mundum destrueret, pepercit Deus Noe & suis: & in incendio Sodoma pepercit etiam Loth: & in subuersione Ierico, liberaliter se habuit cum Raab. Et in societate sua admittit Petrum peccatorem, & persequutorē suum Paulum, & vsurarium Matthæum, vt peccatricem Magdalenam. Nunquam tamen reperitur admittisse aliquem mendacem. ¶ Secundo fugere debemus linguas maledicas. Nam Ecclesiasticus inquit de lingua mala, Vtilior est infernus quā illa. Quia infernus solum damnatos & malos torquet: lingua verò pessima, malos & bonos. Inferni ignis iustus & sanctis viris parcat: lingua verò mala, studiosos persequitur: de Christo qui summa sanctitas est, blasphematur, & in cælum spuit. Mali enim cor habent in lingua: boni verò linguam in corde. Vnde regius vates. Tota die meditabitur lingua mea iustitiam tuam. Lingua quippè cor ipsum debet sequi, non autem è contrario, nam cor & ratio, debet præcedere. Hoc igitur est linguam esse in corde. Os iusti meditabitur sapientiam. Lingua nostra tanquam calamus esse debet, qui per se nihil facit, nisi scriba ipsum moueret, vt ordinem & normam seruet. Lingua vestra, nec vnū tantum verbum debet proferre, sed eam debet ducere & dirigere ratio, vt rectè & ordinatè loquatur. Aspice rogo tanta & tam graua mala quæ ex eo quod homines corda sua in linguis habuerint, sequuta sunt. Inde enim tot tantaque scandala exorta sunt. Sed de his alias. ¶ Porro Beelzebub vt diuus Hieronymus refert in commentariis super Oseam, idolum fuit apud Babylonios, qui vocabatur Bel. Belus enim pater fuit Nini, in cuius honorem Ninus ædificauit templum: quod occasionem dedit idololatriæ, accedentibus dæmonis, & simulacris responsa sua dantibus. Et inde in alias nationes mos & ritus fuit transfusus colēdi illum, licet aliter iuxta linguam aliarum gentium nominaretur. Vocabatur à Babylonijs Bel. Ab alijs Baalim. Ab alijs Baaf. A Iudæis verò derisoric Beelzebub, hoc est Deus muscarum, eo quod semper ibi multitudo esset muscarum, ratione carniū, quæ ad sacrificia Bel adducebantur. Sed iam alios eiusdem farinae impios audiamus. Et alij tentantes signum de celo querebant ab eo. Isti etiam erant ex ipsis Scribis & Phariseis, vt patet in Mattheo & Marco. Grandis est hominum malitia, quæ verbis vllis explicari nequit. Omnē mouet lapidē, vt Christum calumnietur. Odiosa est lux oculis ægris, & vita bonorum, inquis. Postquam Moyses loquutus est cum Deo in monte Sinai, posuit velamē ante faciem suam: & populus illum videre non poterat. Sic mundus eum non potest conspiciere nec intueri, qui in altitudine virtutum cum Deo in solitudine mon-

Act. 7.

Genes. 45. 250.

Matth. 11.

Psal. 118.

Ierem. 23.

Psal. 71.

Exod. 34.

Psal. 5.

Genes. 8. Genes. 19. Iosue. 7. Mat. 24. Mat. 9. Luc. 7. Eccl. 28.

Psal. 79.

Eccl. 8.

Mat. 12.

Exod. 34.

1. Reg. 1. 8. 2. Reg. 1. 8.

tis communicat, sed falsis criminibus & mendacis obfcurat. Camelus ad fontem accedens prius quam bibat, aquam turbidam reddit, ne in aqua clara sua intuens deformitatem sibi fit infestus. Sic vita iustorum manifestat vitam impiorum, & eorum malitiam, & idcirco curant illam obfcurare. Sic isti posse existimant Christum obfcurare, & ipsius gloriam minuere: id tamen deprauato iudicio. Cōcedunt q̄ Christum multa facit miracula, sed alia maiora volunt fieri. Quemadmodum Iosue cælos quietescere fecit: & Elias fecit ignem à cælo descendere, qui combussit nuncios Ochozæ. Iudæi signa petunt, Græci verò sapiētiam. Sic dixit Moses Domino, quādo mittebat illum populo Israël. Non credet mihi, nec audient vocem meam. Et dixit illi Dominus. Quid habes in manu tua? Virgam, &c. Dedit Dominus Mosi potestatem, vt faceret signa coram Iudæis. Et hac ratione ductus fecit Deus Petrum prædicatorem & Doctorem Iudæorum, quia habebat virtutem faciendi miracula, ita vt vmbra eius salutem & incolumitatem consequerentur infirmi. Paulus verò quia doctissimus & eloquentissimus erat, constitutus fuit doctor gentium. Vnde quidam gentiles volentes illi sacrificium offerre, vocabant illum Mercurium, quia erat dux verbi. Quapropter idem Paulus ait. Qui operatus est Petro in Apostolatu, operatus est mihi inter gentes. Sic isti Iudæi signa petunt: & non contenti signis quæ fecerat, alia petunt de cælo. ¶ Obserua autem quod noluit Christus miracula de cælo facere. Primo quia Christus voluit ea miracula operari, quæ vtilia essent. Fiant enim miracula à Deo propter homines, quia propter se nullum miraculum Deus operatur, cū tali necessitate careat. Et ideo oportet vt in miraculo duo sint. Alterū q̄ ostendatur in illo diuina potētia; alterū verò q̄ hominibus proficiat. Sic ergo resurrectio mortuorum, & sanatio ægritudinū sufficienter ostendebāt Deū esse eum qui mortuos suscitabat: sicut qui solem stare faciebat: insuper curationes ægritudinū hominibus proficiebant. Signa autem de cælo nihil emolumenti ipsis afferebant, & ideo magis completa est ratio miraculi & eius finis in curatione ægritudinū, quam in prodigiis de cælo. Et quia Christus venerat, vt nostræ salutis consulere, semper ea miracula faciebat, quæ ad hominum salutem proderant, non ea quæ tantum ad curiositatem & speculationem conducebant. Nullum est dubium quin maius esset commodum & vtilitas vt cæco oculi aperirentur, quam vel vt cælum quietesceret, vel aliud simile. Vnde debes, o homo, quicumque fueris, animaduertere quantum debeas Deo, qui suam sapientiam, potentiam, & virtutem, in tuam vtilitatem exercet, sanguinem denique & propriam vitam pro te contempsit, & in omnibus miraculis semper tuum commodum & vtilitatem respiciebat. Quo circa miracula cælestia non faciebat, sed ea quæ futura erant hominibus, eorū languores curando. Vt nam tu eius honorē & laudem factis tuis respiceres: sicut ipse fuis tuam vtilitatem & profectum. Ipse dū hanc vitam degebat totus erat nostro seruitio intentus, nos verò debitum illi honorem & obsequium post terga relinquimus. Quod Paulus deplorabat Philippensibus scribens: Omnes quaerunt quæ sua sunt, non quæ sunt Iesu Christi, &c. ¶ Secundo noluit facere Christus miracula, quæ homines calumniari possent: nullum tamen est miraculum, quod

facilius calumniā potest pati, quā id quod à cælo fit. mitur, & maxime ab eis, qui rudes sunt & insipientes. Nam propter elongationem à cælo & ignorantiā earū rerum, quæ in ipso accidunt, multi putare possent, ea quæ supra naturam, & virtute diuina fiebant, posse accidere ex causa naturali, quæ autē in hominibus fiebant, nō ita facile calumniā pati poterāt, nam ipsa sensui & oculis patebant. Si isti autē ea, quæ propriis oculis videbant calumniabantur, quid facerent si de cælo viderent petita miracula? Sine dubio dixissent & Magos in Ægypto multa signa edidisse. ¶ Præterea in veteri testamento miracula fiebant in cælo, quasi ab ipso Deo, & nō ab hominibus venirent. Christus autem miracula fecit in terra, vt ostenderet se habere potētiā faciendi miracula, quæ non prouenirent aliunde. Ideo non conueniebat, vt miracula de cælo faceret, quia existimarent illi quod Deus habitans in cælis, illa faciebat, non Christus, nam cū per eius imperium miracula fierent in terra, ostendebat sua virtute id posse efficere. Vnde quidā dixerunt, Qualis est hic, quia venti & mare obediūt ei. ¶ Perpende etiam quod inter fideles sunt multi, qui petunt signa. Sunt qui in peccato iacentes toto suæ vitæ curriculo Christi misericordiam in fine vite ab eo consequuntur credant. Hi petunt signum à Deo in vitæ suæ fine. Cōmunis enim est lex vt qui malè vixit, malè pereat: vt sit mors peccatorum pessima. Hi verò qui in peccatis semper in vtramvis aurem dormierunt: contra hanc legem signum sibi petunt, vt in morte eripiantur ab inferno: quem tota vita meruerunt. Sed proculdubio vnusquisq̄ iudicabitur secundum opera sua, & tu thesaurizans tibi irā secundum duritiam tuam, & impōnitens cor tuum. Eos enim qui (vt inquit Paulus) credunt iniquitati, ira, & indignatio manet. Si cum vixeris in peccatis triginta annorum spacio, & vna tantum hora in statu gratiæ fueris: cur potius non tibi persuades, quod in peccato morieris, in quo ferè per totū vitæ spacium iacebas, potius quam illa hora, quod quidē temporis breue est momentum? Incredibilis certè tua dementia est. Nōne hoc est tentare Deum? nōne hoc est petere signum de cælo? Vtne vt Deus ianuam cæli tibi aperiat: qui dum in hac vita viues semper habuisti voluntatem Deo reluctante? Sed iam ad contextum. *Ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis.* O si hæc peccator apud se reuolueret, quod Deus interiores cogitationes respicit, & quod ipsi nihil est occultum. Nullus adeo est effrenis & impudicus peccator, qui coram hominibus ea audeat facere, quæ coram Deo. Si cogitationes Deus cognoscit, quomodo opera tua pessima ignorabit? Audi o stulte quid Deus dicat Samueli, Homo videt ea quæ patent: Dominus autem intuetur cor. Et Ezechiel dixit. Fili hominis fode parietem, & cum perfodissem parietem apparuit ostium vnum, & dixit ad me. Ingredere & vide abominationes pessimas, quas isti faciunt, &c. Vidisti quæ seniores Israël faciunt in tenebris, vnusquisq̄ in abscondito cubilis sui: dicunt enim. Non videt Dominus nos. Existimas ne o infelix peccator, ea crimina & flagitia, quæ in secreto & in abscondito facis, Deū latere? & quod in die iudicij nō omnibus palā fient? Hoc idem in persona peccatoris Ecclesiasticus inducit dicens. Quis videt me, parietes cooperiunt me, & nemo circumspicit me: quem vereor? Non intellexit, quoniam omnia videt oculus illius, & non

1. Reg. 1. 8.

2. Reg. 1. 8.

Exod. 7.

Mat. 8.

1. Reg. 16.

Ezech. 1.

1. Reg. 16.

Ezech. 1.

Ezech. 1.

& non

& non cognouit quoniam oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspicientes omnes vias hominum & profundum abyssi, & hominum corda intuentes, in absconditas partes. Est enim peccator in medio peccati sui, existimant tamen à nemine videre: quemadmodum fenestras illi peruersi qui Susannam accusarunt, qui dicebant: Ostia pomerij clausa sunt, & nemo nos videt. Deus autem omnia contemplantur plusquam lynceis oculis: & inquit angelis illud Esaiæ. Vos testes mei, dicit Dominus, & ego deus. Estote (inquit Deus angelis) testes mei & operis quod hic facit. Est enim homo, vt cæcus, qui existimat ab eo facta neminem videre: cum omnibus pateant, & illi irrideant. Erat Eliseus Angelis obfessus, sed puer eos non videbat. Sic tu cui cū operi tuo scias Angelos adesse, & Deum præsentem stare, quos si tu non vides, bene tamen videt Eliseus: nam bonus & rectus cognoscit præsentem esse, atque ita eos veneratur & suspicit. Locus hic debet tibi ingentem timorem incutere, quandoquidem cū eo agis, cui etiā ipse cogitationes manifestæ sunt, & multo minus opera quantumuis illa secreta sint & abscondita. Sed de his aliàs. ¶ Obserua autē duo dixisse Phariseos aduersus Christum. Primum quod ei ciebat dæmonia in virtute dæmonis. Secundum quod illa erāt parua miracula: & ideo petebat, vt faceret signa de cælo. Dæmō enim statim vt exiit à corpore illius hominis, sedem accepit in linguis iniquis horum Phariseorum. His ambobus Christus responderet, & facit satis. Ad primum modo sex rationibus respondet. Ad secundum verò statim inferius respondet. Ad primam igitur calumniā respondet duabus rationibus, quibus probat, hoc miraculum non fuisse factum virtute dæmonis. Duæ verò rationes sequentes probant illud miraculū factum fuisse virtute Dei. Postremæ verò duæ in generali ostendunt dæmonem in nulla re posse simul cum Christo operari. Est igitur prima ratio. *Omne regnum in se diuisum desolabitur: & domus supra domum eadet.* Si autem Satanus in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius, quia dicitis in Beelzebub me eiecere dæmonia. Hęc autem ratio formatur sic. Omne regnum in seipsum diuisum desolabitur, sed si Satanus eicit Satanam, ergo regnum eius non stabit. Consequens est falsum, quia vos dicitis quod apud gentes regnat diabolus, & tantum apud vos qui fideles estis, est regnum Dei. Et diabolus regnat in mundo per peccata, ergo regnum eius stat. Tunc vltra, Regnum eius stat, ergo nō est diuisum. Igitur malè dicitis in Beelzebub principe dæmoniorum me eiecere dæmonia. Secunda ratio ad probandum idem hæc est. *Si autē ego in Beelzebub eicio dæmonia, filii vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestre erunt.* Hęc ratio sic formatur. Eadem potestate ego & filij vestri A postoli ex vobis nati, dæmōnes eiciunt: sed vos non creditis, neque dicitis quod in Beelzebub eiciunt dæmonia, quin potius in virtute nominis mei, ergo nec ego in Beelzebub dæmonia eicio. Quod si dixeritis discipulos meos in Beelzebub dæmonia eiecere, ipsi iudices vestri erunt, hoc est, iudicabunt vos de hac calumniā. ¶ Præmissis iam duabus rationibus negatiuis, scilicet, quod non eiciebat dæmonia in Beelzebub, nūc duabus affirmatiuis concludit, Dei virtute id facere. Quarum prima sumitur ex diuina autoritate: secunda ex Christi potestate. Prima hæc est. *Porro si in digito Dei eicio dæmonia profecto peruenis in vos regnū*

Dei. Hęc ratio sic efficitur. In regno Dei non potest operari nisi virtus eius, quia regnum eius contrariā potestatem nō paritur, sed regnum Dei est in vobis, ergo virtute Dei dæmonia eicio in vobis. Hanc rationem sic adducit Christus, vt constituat consequens in locum antecedentis, quoniam ad inuicem cōuertuntur. Aduerte quod porro, ponitur hic pro sed: Si in digito Dei, id est, si virtute Dei eicio dæmonia, profecto, id est, certo, ad vos iam venit regnum Dei: quia digitus Dei extra regnum eius non operatur, nec alia virtus extranea interuenit. Et tunc est supplendum, sed vos Iudæi asseritis tegnum Dei in vos peruenisse, ergo in virtute Dei eicio dæmonia. ¶ Aduertendum tamen, quod populus Iudæorū præcipue vocabatur regnum dei, vt habetur in Exodo. Eritis mihi regnum. Et alibi. Dominus Deus noster regnat in vobis. Virtus etiā diuina dicitur digitus Dei, quia subtiliter & artificiose operatur. Sed de hoc inferius. Secunda ad idem facit, sed sumitur ex præminencia vigoris Christi, quæ talis est. *Quis fortis armatus custodit aurium suum, in pace sunt omnia que possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.* Quæ ratio magis in forma est hæc. Nullus potest alicuius fortis armati ea quæ possidet diuini perire, nisi sit fortior illo, sed ego diripio quæ possidebat diabolus, quod patet, quia abstulit ei dæmonia cum, quem possidebat, ergo fortior sum ego quam diabolus. ¶ Duas alias rationes generales adducit, probantes, quod nullum opus ipse faciat in virtute dæmonis: quarum prima fundatur in contrario assensu Christi & diaboli. Secunda in contrario effectu. Prima sic. *Qui non est mecum, contra me est.* Quæ sic magis declaratur. Nemo agit virtute eius, qui est sibi contrarius, quia contraria mutuo se impediunt, sed diabolus est mihi contrarius, quod probat quia qui non est mecum, contra me est. Et ille non est mecum, quia ego cupio saluare, & ille damnare, ergo mihi contrarius est. Quapropter sequitur præcipuum, quod scilicet, ego virtute eius non operor. Secunda ratio hæc est. *Qui non colligit mecum, dispergit.* Quæ ratio sic formatur. Non sibi cooperantur ad inuicem, quorum actus inter se repugnant, sed actus diaboli repugnant Christi operationi, quia Christi est colligere. Venit enim vt filios Israël qui erant dispersi, congregaret in vnum: ergo operatio mea repugnat operationi diaboli, ideoque ego non operor ipsius virtute. ¶ Aduerte autem quod has rationes Christus non adducit, vt persuadeat Phariseis. Ipsi enim non credebant, miraculum fuisse factum virtute dæmonis, & quantum crederent nullo pacto ipsis persuaderi poterat. Sed adducit rationes propter turbam, ne Phariseorum verbis seduceretur. Præterea sic tam firmiter & fortiter voluit probare quod non virtute dæmonis, sed Dei virtute dæmonia expellebat, nā inter omnia miracula, quæ Christus faciebat, illud clarius ostendebat, se promissum Christum esse, quando scilicet dæmonia expellebat: nam hoc erat illi officium demandatum & impostum, & ad quod exequendum in mundum venit. Quoniam vt superius retulimus, quemadmodum dæmon in damno & incommodo quod corpori afferebat, ostendebat calamitatem & ruinam quam animæ parabat: sic Christus cum dæmonia à corporibus propelleret, ostendebat etiam se eos fugaturū ab anima. Vnde non tanta inuidia Phariseos inua-

Exod. 19.

1. Reg. 12.

1. Reg. 16.

Ezech. 1.

fit, cū Christus leprofos, cæcos, & claudos sanabat, vt quando peccata patcebat & dæmones fugabat. Nam alij Prophete vt Elias & Elifus alia fecerunt miracula. At verò dæmones propulsi, Christo tantum fuit commissum. Quod ipsi non poterant suscipere. Quapropter Christus consulto probat virtute Dei eicere dæmonia tanquā hoc esset negotiū præcipuū & pertinens ad ipsius officium. Vide etiam hic Christi patientiam atque modestiam, qui quamuis maxima iniuria esset affectus nulla animi perturbatione motus, modeste, & optimis rationibus aduersus eos arguit, ille, qui poterat in istu oculi eos in infernum detrudere. Hinc discere debent principes & prælati, ne in castigandis subditis ira & furore rapiantur. Dandus quippe est locus animi perturbationibus, vt tranquillitas adsit, quæ afferat tum modestiam tū & reuerentiā. In altiori regione aëris, vbi aër purior est & excellentior, nulla nubes, nullū fulgur, nullus caliginosus vapor, aut nebulosus est. Sed tota illa regio clara & splendidissimo cādore elucet. In inferiori verò regione generatur nubes & tonitrua. Sic prælati, qui altiore obtinent locū, lucidi, quieti & liberi debent esse à turbationibus & passio nibus, quantum ad hęc nō teneantur subditi. Nā cicatrix turpior est & deformior si alicui cōtingat in facie, quā si in alio quouis corporis membro, &c. Sed iam has superiores sex rationes paulo altius repetamus, vt ex hoc contextualiqua eliciamus ad vitā rectius instituendam. Primo itaque ait Dominus. *Omne regnum in se diuisum desolabitur.* Nihil verius vnquā dici potuit. Nam si primus ille parens noster in voluptatis & deliciarum paradiso constitutus, per inobedientiā prius à Deo non esset diuisus, non vtique ab illo tam ignominiose expelleretur. Mundus obrutus & deuastatus fuit diluuij aquis, sed prius fuit diuisus per discordiā vitæ & dissimilitudinē, quæ erat inter filios Seth & Cham. Ægyptus etiam destructa fuit, sed prius iam crudeliter contra filios Israël erat diuisa. Filij etiam Israël in captiuitatem Babylonis ducti prius decē tribus ab alijs duabus Iuda & Benjamin segregarunt. In naturalibus verò quando elementa sunt in mixto conformi pace inter se ligata, diu perferunt. At verò cum alterum ab altero per discordiā discedit, mixtū perit & corrumpitur. Quo circa egregius doctor Paulus, ad ea quæ sunt pacis nos inuitans, inquit. Si inuicem mordetis & comeditis, videte ne ab inuicem cōsumamini. Et diuinus psaltes. Conturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna. Ratio autē destructionis & deuastationis, illa potissima est quia diuisi non habent vires, & ita à quolibet contrario facile superantur. Virtus quippe vnica fortior est ipsa dispersa. Nam si duos boues accipias seorsum, & alteri velis onus aliquod iniungere, non ita facile deportare valebit. At verò si coniunctos acceperis, impone illis quoduis onus etiam grauisissimum, quocunque volueris deportabunt. Ita nimirum quando homines in contrarias partes differentiā & discordiam abeūt, nullas vires obtinent: at verò amicitia & amore coniuncti, quæcūq; laborem facile perferunt & superant. Ideo Christus, Venite (inquit) ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos. Et si quidem nos aduersus dæmones visibiles & inuisibiles certamus, & aduersus principes & potestates tenebrarum, omnes concordia & charitate vniamur: vt vel sic nullus inimicus quantum

uis potens sit & robustus aliquid aduersus nos valeat possit. Sic milites in bello id maxime curant, vt recto ordine sint dispositi & coniuncti, quo fit, vt inexpugnabiles sint. Si verò acies inordinata fuerit, & alter ab altero segregatus, facile à contrariis superantur. Cum igitur vita hæc perpetuum sit bellum (& ideo vocatur Ecclesia hæc militans) quare non omnes cōiungimur amore & charitate? Quare dissentiones, & contentiones quotidie oriuntur inter nos? Parum aut nihil inimici nostri aduersus nos valent, si charitate & amore nos ipsos prosequeremur. Tāto imbecillies inimicis nostris erimus, quanto maiorem discordiam inter nos viderint. Vnde obsecro sanctissimis illis viris primitiæ ecclesiæ, tanta animi virtus & constantia euenit: vt sine imponerent: tantis tamque egregijs factis? Quomodo obsecro tam robusti gigantes fuerunt: vt totum mundum deuincerent, & Christi fidei copularent? Erat vtique multitudo credentium cor vnum, & anima vna. Ex concordia & pace tanta illis suboribat vis atque virtus. Vnde in Canticis laudans Deus primitiuam Ecclesiam inquit, Pulchra es sicut Ierusalem, terribilis vt castrorum acies ordinata. Ordo enim & charitas quam inter se seruabantum temporis homines, Dei oculis pulchram & formosam reddebat: inimicorum autem conspectui terribilem & fortem. Et huic proposito inquit. Quid videtis in Sunamite, id est in captiua, nisi choros castrorum? Quid videbitis in Ecclesia, quæ primum ob seruitutem dæmonis & peccati captiua fuit, modo verò sanguine meo redempta, & iterum captiua per amorem quæ erga me habet, nisi choros castrorum, & aciem ordinatam. Et quia in choro est vocū concentus, & in acie sunt arma quibus debellari & dimicari possit, quæ vtique charitas efficit in Christianis: nam inter se charitas multos atque diuersos coniungit, & ex multis vocibus suauis & canorus concentus resultat: ideo inquit, Quid videtis in Sunamite, &c. Sed in mundo non hæc concordia reperitur, sed potius bella & dissentiones, semper vndique oriuntur. Sed iam vnde hæc infirmitas & calamitas originem ducat, aperiam vobis: vt si vilitis principio eius cognitis, tantæ pesti medicinam adhibeatis. Fons enim & origo huius discordiæ est immanis illa bestia superbia. Quod ostenditur ex illo sapientis. Inter superbos semper sunt iurgia. Quod duabus de causis accidit. Prima, quia id est natura & ingenitum superbis ingenium, vt suæ propriæ sententiæ & voluntatis semper sint amicissimi, ita vt (si opus fuerit) eam in vxorem accipiant, quæ nulla de causa alterius iudicio postponunt, cumque inter superbos contrariæ sint voluntates & sententiæ, perinde est necesse, vt statim inter eos discordia suboriat. Secūda causa & ratio est, quia pax & amor bonum quoddam est pretiosum, quod (vt Ecclesia inquit) mundus dare non potest, sed Deus tantum, quod ipse hominibus tribuit ea lege, vt ipsi honor & gloria debita relinquatur. Quapropter Angeli in natiuitate Dei canebant, Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus. Id quippe est iustum & rationi consonum? vt cum quis aliena vsurpauerit, quod proprium & suum est amittat. Quocirca quādo homines superbia elati, honorem & gloriam ambiunt, aliena vsurpantes: Deus pacem illis denegat. Et ita, multoties solet euenire, vt ea quibus superbi honorem & gloriam curant, sint illis materia & fons dancib

damentum discordiæ, neque pacem amissam vnquā recuperare possunt, nisi desideria alienæ gloriæ relinquunt & cum talibus desiderijs à Deo pacem expostulent, in vanum operam perdit, nam respondebit illis. Ego pacem è medio vestrum sustuli, quia vos honorem mihi soli debistis, & gloriam rapistis. Date mihi gloriam meam, & ego pacem vestram vobis tribuam. Nam bene scitis esse scriptum. Gloriam meam alteri non dabo. Et iterum: Soli Deo honor & gloria. Vnde iam clarè constat discordiam suboriri ex superbia, quæ maxima infirmitas est cum ex grauisimo malo originem ducat. Et ideo præclare sapienter inquit. Sex sunt quæ odit Deus, & septimū abominatur anima eius, &c. Septimum hoc est, qui seminat discordias inter fratres. Secundo licet discordia filia sit superbiæ, tamen id quod ipsi incrementum tribuit, est defectus iustitiæ. Propter iustitiam pacifici sunt homines in regno, & propter iniustitiam diuiduntur. Ideo diuinus Vates, Iustitia & pax osculatæ sunt. Et sicut defectus iustitiæ ruinam & calum parit: ita eiusdem obsequatio tranquillitatem & quietem ingenerat. Iudicabit (inquit David) in nationibus, implebit ruinas. Regnum enim in se diuisum desolabitur, & iustitia conseruat illud. Fugiamus ergo discordiam, vt pote quæ filia est tā pestis matris, quæ efficit, vt ea quæ natura sua bona sunt, & Deo accepta: si cum discordia coniungantur, odiosa & iniusta sint eidem, nec locum concedunt, vt cū Deo negotiemur, & ad illud aliquid petiri adeamus, nisi prius cum proximis conciliemur. Hoc manifestius liquet ex eo Saluatoris. Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid aduersus te, &c. Et si in aliquo cœnobio aliqui fuerint magis penitentes, & asperiorum vitam sectantes, & aduersus alios eiusdem cœnobij fœdus & factionem percusserint, eos contentmentes talis penitentia & vitæ asperitas nequaquam Deo erit grata. Vnde Paulus huic proposito egregie loquutus inquit. Qui non comedit, manducatem non spernat. Quomodo vultis, vt Deo gratum sit ieiunium, vbi non est locus paci? Ideo per Esaiam quidam dixerūt. Quare inuenauimus & nō asperixisti? &c. Et statim. Ecce ad lites & contentiones ieiunatis. Discamus ergo pacem diligere, quæ salutare remedium est & medicina tantæ huic egri tudini. Hoc est munus illud & donum excellens, quod Christus suis discipulis reliquit & quod maxime commendauit inquiens, Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis. Et hoc præcipue patrem exorabat in cœna, cum dixit: Pater volo, vt quos dedisti mihi, vnus sint, sicut & nos. Si princeps aliquis iter facturus in discessu spōsæ suæ munus aliquod seu donum offerret in pignus amoris: ipsa tamen post discessum nihili faceret munus & contemneret: magna quidem huius esset ingratitude. Sed Christus hoc munus & donum maxime commendauit, iam iam ad patrem iturus: nos vero pro re vili & abiecta id commutamus. Sic adeo maxime Deus æstimat munus hoc, vt ne iacturam illius faciat, per Matthæum inquit: Siquis vult à te pallium, dā ei tunicam. Cuiuscunque rei iacturam debes facere, vt solā pacem habeas. Sic lapidem hunc pretiosum debes magnifacere, vt intelligas, omne illud, quod Christus in Euangelio docuit in hunc finem ordinasse. Quod videtur ita conuinci ex illo, quod per Ioannem inquit. Hoc dixi vobis, vt habeatis pacem in me. Et

vt glossa intelligit, non solum ex verbis, quæ in sermone cœnæ retulerat, sed ex omnibus iam prius actis debet intelligi. Sed de hac re hæc satis sint. Si autem Satanas in seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia, &c. Est principatus inter dæmones, sicut etiam inter Angelos bonos. Nam dæmones, qui maioris sunt virtutis, alijs dominantur. Nam Matthæus inquit quod dominus impius dicit, *Matth. 23.* Ite cum diabolo & angelis eius. Ecce vbi vnus diabolus tanquam princeps ponitur, & ceteri tanquam ipsius ministri. Et in Apocalypsi, draco ponitur tanquam princeps omnium dæmoniorum. In Iob etiam dicitur, quod Leviathan erat super omnes filios superbiæ. Et Iudæi hic dicunt. In principe dæmoniorum eicit dæmonia. Et hoc conuenit dæmonibus ex parte suæ naturæ, nā qui maiores sunt præcipiunt minoribus, quia dæmones non sunt creatæ equales in naturalibus, nec etiam in grauitis: & qui maioris sunt perfectionis, alijs dominantur: & sic inter se ordinem habent, vt vel sic magis ipsis hominibus nocere valeant. Nam si is ordo non seruaretur inter eos, sed bellum: nihil sane hominibus noceret, quia bellum eorum hominibus esset pax. Omnes enim in vnā & eandem rem consentiunt, scilicet vt noceant hominibus, ad quem finem peruenire nō possunt, nisi quædam ordinem inter se obseruaret. Qui autem principes sunt, & viribus & ingenio reliquos superant. Iste autem ordo dæmonum vocatur regnū ipsorum vel regnum Satane, & istud regnum semper stat, quia propter causam iam dictam inter se consentiunt. Notabis autem, quod licet vnus dæmon non alium de corpore eiciat, vt Christus hic ostendit, tamen non est dubium quin possit, quia contingit eicere per naturæ vires, & vnus, qui maior est, alterum minorem cogit ad id quod vult: quapropter potest illum excludere. Etiam potest vnus alium torquere, dum maior sit illo. De facto tamen vnus non eicit alium, vt Christus hic concludit, quia sic ordinati sunt inter se, vt imperium habere possint super homines: quia si vnus alterū impediret, periret vtique regnum eorum. Nam si dæmon dæmonem eificeret, hoc faceret quia hominem diligeret, quod fieri non potest: quia quoad fieri potest, hominum genus odit & persequitur. Vel quia odit dæmonem existentem in homine, quod nec ipse potest: quia licet dæmones non se mutuo diligant, magis tamen odio habet dæmon homines, quā alios dæmones. Vel quia ipse etiam eum vult torquere, qui ab alio torquetur, quod nec etiam stare potest, quia multi dæmones possunt simul eundem hominem torquere, si modo permittantur, ita vt vnus non impediatur alterum, vt manifestum est in illo homine, qui legio nem dæmoniorum habebat, ergo vnus dæmon non eicit alium. Aduerte etiam, quod inuenies plurimos niles dæmonibus, qui licet inter sese inimicitias gerant, tamen ligantur cōcordi pace, vt hominem infontem & omni culpa carentem, persequantur. Quod exemplo lucidissimo tibi ostendam. Nā Herodes & Pilatus, inter quos grauisissimæ inimicitia interueniebant: tamen vt Christum innocentē interficerent, inter se conuenerunt. Quotidie in mūdo videbis vt mali sæpe conueniant, vt bonis malū inferant. Sic filij Iacob congregati sunt, vt sanctum Ioseph persequerentur. Ita Triumviri illi Romani, qui inimici antea fuerant, vt suos contrarios interficerent, amicitiam inter se inierunt. Hæc est iniqua

Genes. 3.
Genes. 6.
Exod. 14.
4. Reg. 25.
3. Reg. 11.
Ecl. 5.
Psal. 45.
Matth. 11.
Ephes. 6.

Aff. 4.
Cantic. 5.
Ibidem.
Prou. 13.
Luce. 2.

Esai. 42.
1. Tim. 1.
Prou. 6.
Psal. 84.
Psal. 109.
Matth. 5.
Leges Greg. tom. 3. super Esai. 66.
Rom. 14.
Esai. 58.
Iob. 14.
Iob. 17.
Matth. 6.
Iob. 14.

Matth. 23.
Apoc. 12.
Iob. 41.
Matth. 8.
Matth. 27.
Genes. 37.

& peruersa peccatorum pax, qui quemadmodum daemones conueniunt, vt hominem persequantur, ita ipsi coniunguntur vt proximi sanguinem ebibant, & ipsius vitæ insidias parent. Quemadmodum sancta pax & concordia regnum Christi conseruat, & corroborat: ita hæc iniqua malorum hominum & dæmonum pax, regnum diaboli stare facit. Videbis enim sæpe sæpius multos status & tyrannides, quæ diu durant & perseverant; & multos prælatos qui se in dignitatem constituunt perpetuam favore aliorum amicorum qui eandem tyrannidem insequuntur. De hac pace iniqua & peruersa, inquit Dauid, Zelauit pacem peccatorum videns, &c. Sed iam vltra procedamus. *Filiis vestris in quo eiiciunt?* Vocans Apostolos filios eorum, ad benevolentiam excitabatur, vt videretur eorum famam non minuere. Nam si diceret, Discipuli mei, in quo eiiciunt? statim Iudæi insurgerent aduersus eum dicentes: Quod etiam illi in Beelzebub dæmonia eiiciebant. Docet Christus Dei dona nunquam spernenda, ob aliquem qui nobiscum agat, quantumvis ille sit vilis & abiectus. Porro si in digito Dei, &c. Hoc est in potentia & virtute Dei. Digitus Dei dicitur virtus Dei. Vnde Magi Pharaonis dixerunt. Digitus Dei est hic. Id est, clara & manifesta hæc est virtus Dei & potentia. Ea nanque quæ digito ostendimus, manifesta sunt. Nam licet innata sua virtute possit facere Ciniphes fuit tamen adeo impeditus, ita vt Pharaon & magi eius cognoscerent Dei virtutem & potentiam, & sentirent plagam. Dauid etiam in hoc sensu accepit digitos, cum dixit: Quoniam videbo cælos tuos opera digitorum tuorum. Metaphora sumpta est a digitis: nam digitus solemus ostendere, & etiam operari. Sic brachium Dei, est eius fortitudo, dextera felicitas est, sinistra aduersitas, & oculi cogitatione etiam significant. Loquitur scriptura de Deo ad morem hominum, vt Augustinus ait, Nā diuine scripturæ, vt idem Augustinus refert, a terreno & humano sensu ad diuinum nos erigentes, vsque ad ea verba descendunt & quibus inter se stultissimorum etiā vtitur consuetudo. Ita cum corporis forma non circumscribitur Deus, membra corporis ita nominantur, vt ex membrorum vocabulis, effectus eius potestatis designentur. Lege Gregorium & Damascenum. Manifestum igitur est, quod ego in virtute Dei & potentia eiicio dæmonia. Deus enim operatur hæc miracula, non Beelzebub. Hanc Dei virtutem Mathæus vocat spiritum Dei, quod idem est. Verbo, n. Domini cæli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Virtute Dei & eius potentia omnia creata sunt, qua eadem virtute Christus operabatur & eiiciebat dæmonia. *Peruenit in vos regnum Dei.* In hoc præcipue regnum Dei est mirabile. Nam quando quis in externa proficiscitur regna: dicitur abiisse in regnum Franciæ, vel in aliud quoduis: non tam recte diceretur venisse regnum Franciæ in illum. Verum cum regnum Dei prius in hominem veniat, quam homo in illud ingrediatur: optime dicitur ad nos venire regnum Dei. Tunc enim regnat in homine, cum homo suscipit illud per fidem & charitatem. Reges terræ in subditos imperium habent per potentiam suam: raro tamen aut nunquam eorum voluntatibus dominantur. Sed modus, quo nobis Deus dominatur, est totum sibi subiicere hominem & in animam per amorē sese introrittere, & ab illa super omnia diligi. Quapropter regnum Dei prius

ad nos venit, quam nos deueniamus in illud: quoniam Dominus qui est regnum nostrum, bonum nostrum, & hæreditas nostra venit ad nos, & habitat in nobis per gratiam, & a nobis diligitur per charitatem. Sic Christus. Regnum Dei intra vos est. Quando scilicet Dominus in nobis habitat, tunc regnum Dei est intra nos. *Cum fortis armatus custodiat atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum, & inuicta arma, &c.* Ante Christi aduentum geminam potestatem dæmon in homines habebat. Prima quia omnes decedentes in originali siue mortali peccato, captiui tenebantur in inferno, siue in limbo puerorum. Habebat etiam aliam potestatem, scilicet, vt posset hos decipere frequenter, & infidelitatem, idololatriam, & superstitionem persuadere. Vnde maximam partem orbis ante Christi aduentum suis technis & fallaciis occupabat, & in misera captiuitate detinebat. Et ob hanc causam princeps huius mundi a Christo appellatur est. Et Paulus ipsum & eius satellites appellat principes & potestates, & mundi rectores. Siue vt prioriori significatione alij vertunt, verbum grecum *κοσμοκράτορες* mundi dominos. Sed superueniens Christus, hoc est, de cælo descendens, auferet ab eo arma in quibus confidebat: id est verusitas, fallacias, & omnia nugamenta, quibus decipit. Distribuet spolia, id est, peccatores, quos Christus per gratiam suam redemit, & a dæmonum imperio abstrahit, eosque tradidit Angelorum custodiam, captiuam ducens captiuitatem. Sed dubium statim suboritur, quomodo hoc possit esse factum, cum etiā nunc diabolus habeat illam duplicem potestatem, quam diximus, quia dæmonium imperio huius subiecti, qui sub diaboli potestate, qui in peccato mortali & originali degunt vitam. Ad quod breuiter respondeo quod per Christi aduentum neutra potestas penitus & omnino fuit abolita: ius enim nunc habet detruendi in infernum vel in limbum, eos qui in peccato mortali decedunt, vel originali: & existentes in his peccatis eiusdem sunt captiui. Tamen hæc secunda potestas diminuta est per aduentum Christi. Eius quippe meritis est effectum, vt ne tanta damna spiritalia nobis inferantur, præcipue his: qui de Christi animo gloriamur, & Christum ducere sequimur. Cumque prius maximam partem orbis sub tenebris ignorantie victam detineret, prædicatione Apostolorum factum est, vt maxima pars orbis abnegatio regno illius, in Christi regnum se conuerteret. Nam cum ipsius fallaciæ & technæ euangelij Lucæ & splendore panderentur, impletum est illud, quod Christus de eo dixit. Nunc princeps huius mundi eiicitur foras. Vnde nunc nos non tenendo possidet, sed tenendo persequitur: nam aduersus eos, quorum intrinsecam potestatem non habet, exteriora bella gerit: & quia interiori dominum amittit, foris oppugnat. Et sic adimpletū est illud Esaiæ: Delectabitur infans ab vberibus, super foramine aspidis & in cauernam reguli, &c. Intrat igitur in domum fortis possidentis genus humanum: & prius eum alligat, potestatem eius coercens fortioribus vinculis, & sic vasa, quæ prædestinavit, ab eo eripit, simul & liberum arbitrium, vt vel sic in Christum credant libera voluntate. Hic etiam debes aduertere, quod ante Christi aduentum, nec postea, non tanta erat dæmonis potestas vt se ad iustos extenderet, & sic animam Lazari in sinu Abraham duxerunt Angeli. Solum enim

enim vt diximus habebat potestatem in existentibus in peccato mortali & in originali, nam iusti, nec illo tempore, nec isto ad imperium diaboli pertinet. Ipse enim vocatur princeps huius mundi, & rector tenebrarum harum. Electi vero sunt filij lucis, vt Paulus ait, non ergo pertinent ad dominium diaboli. Quapropter vasa diaboli tantum sunt peccatores, quos Christus meritisimo suo pretioso sanguine & passione eripuit. Abstrahit spolia & vires, sed non occidit illum, vt haberemus inimicum aduersus quem semper deberemus armati incedere. Quocirca in nouo instrumento plures sancti reperiuntur, quam in veteri, quia inimicus magis debilis & imbecillis est, & facilius vincitur, quoniam maiora arma & auxilia aduersus eum habemus, tot scilicet sacramenta & tot auxilia gratiæ. Verum vnum maxime est hic obseruandum, & valde dolendum, quod cum diabolus custodit atrium suum, in pace sunt omnia quæ possidet. Hoc enim maxime diabolus conatur vt quam possidet peccatoris animam quietere faciat in culpa, & in vtramvis aurem dormire: ita vt nec vllum conscientie stimulum patiat. Nam cum plurimos expertus sit, peccasse, & gratia Dei a peccato reiecit, ideo optat & desiderat quietem illam peccatori mortiferam & venenosam. Sicut illi Babylonij qui captiuos Israëlitas inuitabant ad cantum, vt Psalmus ait. Quoniam illic interrogauerunt nos, qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum. Et qui adduxerunt nos, hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quemadmodum Babylonij captiuos Iudæos gaudere & quietere in captiuitate curabāt, & cantica Sion appetebant: sic dæmon cum in captiuitatem & miseriam peccati seruitutem peccatorum redigit, cantare, gaudere, ludere & quietere omnibus modis demolitur, vt sic obliuiscatur peccator periculum suum, in quo infeliciter detinetur. Cui respondendum est, quod statim sequitur in eodem Psalmo. Quomodo cantabimus canticum domini, in terra aliena? Quomodo cum sinus cæli habitatores, & cum ciuitatem istam non habeamus permanentem, sed futuram speremus? Quomodo in quiete fieri potest, vt cantemus canticum quietis & lætitiæ, dum deprauatam conscientiam habeamus? Habitanes in Babylone & confusione peccati, recordamur cælestis illius Hierusalem beatorum patriæ, quapropter a lachrymis non possumus nos temperare, & fletibus & lamentis cor in illam erigere. Sed multi sunt grauissimi peccatores, qui cum tyrannide a dæmone possideantur, & in eius seruitute miserè sint detenti, ipsi securi sunt & quieti, canentes & gaudentes, nec recordantur cælestem illam Hierusalem beatorum patriam, nec suam miseram & infelicem seruitutem, quo fit, vt dæmon tranquille & quiete ipsos possideat. O infelix & misera pax, de qua Esaias inquit. Ecce in pace, amaritudo mea amarissima. Aspice obsecro & vide quod in hac tua pace sint multæ amaritudines. Nam si interiori pacem habes cum mundo & carne: interiori verò, terribilissima passio bella oriuntur. Pax pax, & non erat pax. Habet enim quis hortum aut cucumerarium, dum arbores floribus vident, & fructus in maturitatem peruenit, non vultum curæ in his custodiendis adhibet. At verò cum fructus inceperit in expectatam maturitatem peruenire diligentius custodiā adhibet. Sic tu cum inceperis ad maturitatem peccati peruenire, & ad diuiciem cordis: dæmon ma-

iorum custodiam adhibere & diligentia, ne Dei iustus clamor pulsantis ad ostium cordis tui audiatur, aut eo attingat, quo vsque iam in profundum peccatorum, & in omnem maturitatem peruenis, ita vt iam sis aptus mensæ & patinæ dæmonis. Sic Esaias. Et relinquerur filia Sion vt vmbra sub brachio in vinea, & sicut turgurium in cucumerario. Vigila obsecro & expecta, ne a dextera Dei dimittaris & factus sis vt cucumerarium. Hoc idē plorabat Dauid dicens: Deus venerunt gentes in hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum, & posuerunt Ierusalem in pomorum custodiam. Aduerte etiam quod cucumerarium non custoditur a nobili aliquo viro, vel magnate, sed a vili & abiecto homine. Sic diabolus qui custos est peccatoris vilissimus & abiectus est, cuius tamen multi sunt homines qui velint esse subditi, & sub eius vexillo militare, dummodo quiete & pacifice viuant, quæ pugnare viriliter, vt strenui & fortes milites faciunt. Qui quidē valde sunt similes filiis Israël, qui potius elegerunt iniqui Pharaonis imperio subesse, quam tantillum laboris pati in terra promissionis gaudere. Multoties scemina cupit cubitum deserere, & offensam Dei sui relinquere, sed cum timeat necessaria illi esse defutura, miseram dæmonis seruitutem non deserit: & tunc diabolus magis coheret & comprimit, cum videt miserum peccatorem fugam moliri. Et vt pacifice eum possideat ob oculos ponit, vix fieri posse vt in meliorem metem redeat, & plura alia inconuenientia vana & leuia fingit, & sic perterritus vmbra foliorum, in peccato manet. Sed illud peccator aduertere debet, omnia illa dæmonis impedimenta paleas esse, quæ cum nihil sint, aliquid esse videntur, & in Deum fiduciam ponere, & putent nihil ei defuturum, si ipse velit, vt paleas fugiat & abiiciat: nam mentiri non potest ille qui prophetauit in spiritu Dei. Non vidi iustum derelictum, nec semen eius querens panem. Obserua etiā quod non est simplex dæmonis possessio cum nobis dominatur, sed omnia nostra sua sunt. Quemadmodum Deus cum in nobis habitat, omnia nostra, sua sunt, nec patitur diabolus aliquā portionē habere in nobis: ita cum diaboli sumus, omnia nostra sua sunt. Semel enim occupata nostra voluntate, quæ ars est totius hominis, reliqua hosti facile subduntur. Et ideo forsitan dicitur. Qui offenderit in vno factus est omnium reus, quia quid est in illo, labec contaminatum est, &c. *Qui non est mecum, contra me est.* Docet non solum illos homines Christi inimicos esse qui palam ei contradicunt, verū etiā illos, qui ab illius partibus non stant, nec cōsidentur palam dictis & factis, esse Christianos. De talibus superius dixit Christus. Qui me erubuerit & meos sermones corā hominibus, &c. Et cum Christus veritas sit, iustitia, & innocentia: cum tu vides aliquem opprimi, & taces, ne quemquam lædas, aut damnatum aliquod tibi consciscas: iam boni Christiani nomē amittis, nec bonus Christicola es. *Qui non colligit mecum dispergit.* Officium Dei est colligere, dæmonis verò dispergere. Voluit Pharaon, vt filij Israël dispergerentur, vt paleas colligerent: & dispersus est populus ad colligendum paleas. Quando Deus volebat eos congregare, diabolus dispergebat illos. Et ad quid? ad colligendum paleas. Quæ obsecro sunt omnia huius mundi nisi paleæ? & ad colligendum hæc vana: & leuia disperguntur impij. Cum igitur officium Dei sit congregare, dæmonis verò dispergere: illi

Psal. 72.

Exod. 8.

Psal. 18.

Aug. li. 7. Tri. 6. 12. et li. 83. quef. 7. 52.

Greg. li. 14. mor. ca. 22. Damas. li. 1. cap. 14. Matt. 12. Psal. 32.

Luce. 11.

Tom. 11. Coloss. 1.

Ephes. 4.

Tom. 12.

Esa. 11.

Leu. 6.

Luce. 16.

Tom. 12. Coloss. 1. 1. Theof. 5.

Psal. 136.

Ephes. 2.

Esa. 38.

Esa. 1.

Psal. 78.

Exod. 16.

Psal. 36.

Iacob. 2.

Luce. 9.

diabo.

diabolum imitantur qui seminant discordias, illi vero Deum qui proximos dissidentes inter se conciliant. Quemadmodum ex parua nube aliquando magna oritur procella, sic ex parua discordia grauissimae rerum perturbationes & turbulentissimae tempestates concitantur. Et quemadmodum etiam ex parua scintilla oritur aliquando graue incendium, quo magna edificia & laquearia comburuntur. Ita etiam ex paruo dissidio inter amicos principes indissolubile alias amicitiae vinculum frangitur, & omnino perit. Hoc verbo indicatur etiam nobis omnia opera nostra frustranea, irrita & nulla esse, nisi fiant propter Christum. Sed iam ultra. *Cum spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa, querens requiem.* Haec verba multi existimant Pharisaeis esse dicta, vel populo, loquens de impijs Pharisaeis & Scribis, cum quibus haecenus disputarat. Sed quantum ego existimo fuerunt dicta homini illi, a quo daemone exierat, vt deinceps ad melius vite institutum rediret, & a peccatis caueret, ne iterum in vomitum incidere. Quia nouissima erunt peiora prioribus. Sed etiam dixit paralitico qui erat in piscina Bethesdae, postquam pristinam sanitatem restituerat. Ecce sanus factus es, iam noli amplius peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Sic ne iste ad pristinae vitae statum rediret, & vt omnes sibi adstantes doceret, monet illum vt in posterum sibi caueat & provideat. Dimittit igitur illos perfidos Scribas & Pharisaeos, ad illum hominem & ad populum ibi expectantem, sermonem suum conuertit. Hoc etiam fecisse legitur apud Matthaeum cum derelinquens scribas & Pharisaeos ob eorum impietatem, sermonem conuertit ad populum, & docuit eum dicens, Audite & intelligite, non quod intrat per os, &c. Docet praedicatores ne propter duos aut tres qui inuidi sint & calumniatores eius, ne definant verbum Dei, & instruere populum simplicem. Cum rex ille Achaz qui idololatriam studebat, cum in quoda periculo esset constitutus, ex Dei parte Esaias Propheta dixit illi, vt vires & animum in re illa adderet. Hec tibi signum a Domino Deo tuo in profundum inferni & in excellum supra. Qui tanquam idolatra noluit signum petere. Videns tunc Propheta regis duritiam derelinquens regem, conuertit sermonem suum ad populum, & dixit illi, Audite ergo nunc dominus Dauid. Vobis inquam loquor qui sincero estis corde, & munda mente, & vobis dico. Ecce virgo concipiet, & pariet filium, &c. Hoc igitur modo dereliquit Christus Scribas illos & Pharisaeos, ad populum loquitur, & ad illum hominem. *Cum immundus spiritus, &c.* Spiritus tam in nouo quam veteri instrumeto vbi sine vilo addito inuenitur, in bonam accipitur partem. E contrario autem malus spiritus semper cum additamento inuenitur. Sic Paulus in bonam partem accepit, cum dixit: Fructus autem spiritus, charitas, gaudium, pax, &c. Et alibi, Si spiritu viuimus, spiritu & ambulemus. Et iterum. Si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, viuemus. Et in veteri testamento in Esaiam legitur. Dans statum populo qui est in ea, & spiritum his qui calcant eam. Qui enim terrena calcant & a tergo relinquunt, vti que non mala sed bona spiritum merentur accipere. E contra vero malus spiritus cum additamento legitur, vt in primo Reg. im dicitur. Spiritus malus inuasit Saul. Et hic dicitur, spiritus immundus. Et in alio loco. Incepit spiritus immundus. Vocatur diabolus

Ioan. 5.

Matth. 15.

Esai. 7.

Galat. 5. Galat. 6. Rom. 8.

Esai. 41.

1. Reg. 16. Luc. 9.

spiritus immundus, non natura, sed moribus, quia cum sit substantia pura spiritualis, nulla in eo impuritas esse potest, sed immunda vult, & homines ad impunitiam mouet, vt sic eos cadere faciat a naturali dignitate & adstringat eos poenae aeternae. Itaque dum hic spiritus immundus exierit ab homine, ambulat per loca inaquosa. Matthaeus dicit per loca arida, quod idem ferè est, & vtrumque dominum dixisse aequum est credere. Nam cum idem sermo diuersimode tradatur a sacris Euangelistis, credendum est, vtrumque Dominum reperisse. Sic etiam in Euangelio Matthaei dixit Dominus, Panem nostrum super substantialem da nobis hodie. Et Lucas dicit, Panem nostrum quotidianum. Sic etiam in hoc loco Matthaeus dicit de spiritu hoc immundo quod reuertens in domum a qua exierat inuenit eam vacantem, scopis mundatam & ornata. Lucas vero dicit hic, quod inuenit eam scopis mundatam, & nihil ulterius addidit, sed omne quod commemorat Matthaeus Dominum dixisse, non est de illo dubitandum. Possent & alia multa adduci exempla, sed haec sint satis. Obserua autem quod daemone expulsus a corpore non habet potestatem eundi, quo ipse voluerit, sed quo mittitur. Sic caterua illa daemoniorum quos expulit Christus, rogarunt eum ne illos mitteret in abyssum. Ita hominibus volunt & cupiunt non cere, quod si ab eis eiciuntur, volunt damna inferre his rebus quae hominum sunt. Sicut demones eiecit a Domino petierunt facultatem a Domino vt sues intraderentur, qua date facultate praecipitauerunt eos in mare, & occiderunt, vt damnū dominis eorum inferrent. Si autem non conceditur nocere animalibus, saltem vellent nocere arboribus & alijs rebus, quae in vltus hominum conducunt: nam interdum datur illis potestas nocendi istis rebus. Habetur enim in Apocalypsi quendam Angelum clamasse ad quatuor alios Angelos quibus datum erat vt possent nocere terrae & mari, & dixit illis, Nolite nocere terrae & mari, &c. Quando autem demonibus non datur facultas vt possint malum infligere in aliquam rem ad homines pertinentem, tunc dicitur esse in locis aridis: quia spiritus non est proprius in loco, sed solum per operationem. Quando ergo non potest operari malum, in loco vbi nocere homini, necessum est, in locis aridis sit, quia sola loca arida & inaquosa sunt ex quibus nulla vtilitas homini accrescere potest. Ita ergo quando cumque daemone eiecit ab homine non permittitur vt damnū inferat rebus humanis, necessario debet ipse ambulare per loca inaquosa & arida, etiam si sit in medio alicuius populi, quia non dicitur propriè ibi esse, vbi non potest operari. Praeterea dicit quod querit requiem. Daemone non potest quiescere, quia in aeternum torquendus est, & quocumque vadat infernum suū & crucem secū portat, & de hac quiete non est intelligendum hic loqui, quia daemone nulla sperat futura esse quiete illi cruciatui, cum fieri non possit vt aliquando cesseret, sed querit quietem suae male voluntati. Est quippe inuidus & vehementer desiderat nocere homini, & quando nocere potest, aliquo modo quiescit, sicut quiescit iratus, cum poenae infligit. Et non inueniens requiem dicit, Reuertit in domum meam vnde exiit. Suam vocat domū, non quidem per creationem, quia solius Dei est, sed per possessionem. Aspice igitur O homo quod cum in peccatum praiceps tendis, vilissimo & abiecto domino tui ipsius imperium tribuis. Nam si tu videres virginem

Matth. 12.

Matth. 6. Luc. 11.

Matth. 12.

Matth. 12. Luc. 11.

1. Reg. 16.

Esai. 7.

virginem aliquam forma excellentem, & pulchritudine praestantem, diuitem, sapientem, & filiam principis siue regis alicuius, & haec nuberet viro abiecto & vili, nonne tale coniugium doleres? Nonne miserum & infelix esset hanc virginem videre ita abiectam & infeliciter nuptam? Quod si tu o Christiane velles animaduertere quanto nobiliorem & praestantiorē habebas animam, quanto pulchriorem & filiā summi illius regis, ad cuius imaginem fuit facta, non est dubium, nisi quod in te ipsum conuertereris, & non te traderes tā miseram seruituti. Aduerte etiam quam graue malum sit peccatis assuescere, & quodammodo in eis nutriri. Hic deimon dixit se velle redire in domum quam antea habitauerat, & non dixit in aliam domum ire velle, nam videbatur illi quod in ea domo fores semper sibi patenter, na peccatorum experientia & facilitas facit, vt homines omni depositio timore iterum ad peccata reuertantur. Nam quibus mos semper fuit peccandi, more & consuetudine, timorem omnem amiserunt: & facilius in peccata incidunt, cum ducantur a mala consuetudine. Quia, in seruitute nati sunt & nutriri, pro libertate seruitutem amplectuntur: & qui in tenebris, facile pro luce eas commutant. Accidit enim nobis vt puero nato in carcere, qui quoniam lucem ignorat, in tenebris sedet, in tenebris ludit & gaudet, sed mater quae lucem & libertatem aliquando nouit, plorat & tristatur, & se captiuam dolet. Sic eis peccatoribus contingit, qui nutriti sunt & adoleuerunt in peccatis, qui cum parum aut nihil de spiritualibus & aeternis bonis cognouerint, delectatione mundi & peccati spurcitas & vana & terrena pro veris bonis & permanētibz amplectuntur, & exilium propria patriā existimant. Sic ludaei in captiuitate Aegypti nutriti, nihili faciebant libertatem. Quando enim homo peccatorum studio operam tribuit & in peccatis gaudet & delectatur etiam si Deus per suam gratiam & misericordiam in nouam vitam illum ducat, non potest quiescere in illo bono & felici statu, sed reuertitur in antiquam & pristinum vitam institutum & inquit. Vadam & reuertar ad virum meum priorem, quia bene mihi erat tunc, quam nunc. Quod cum daemone vt callidus & sagax intelligat, inquit, Reuertar in domum meam vnde exiit. Et cum venerit inuenit eam scopis mundatam. Quia scopa tantum puluerem mūdāt, non autem durum lutum, aut tenacem ceram, quae solo adheret. Est enim opus ferreo aliquo instrumeto vt solum radatur, quia scopa non satis est. Vna inter alias causas praecipua, quare tam cito in peccata iam dimissa reuertimus est consuetudo antiqua peccandi, quae ita fixius & tenacius animae inhaeret, vt etiam si scopis mundetur animae peccata & illa fatearis, tamen illa mala & antiqua consuetudo efficiat, vt ipse deimon iterum animam possideat. Opus est magno dolore, contritione & solertia, & praecipue diuino numine & fauore vt antiquam consuetudinem superare valeas. At vero tu tanquam scopa animam mundas, & perfunctorie velut aliud agens peccata confiteris & securus & contentus viuis, nullam curam habens. At vero deimon inuitatus a tua mala consuetudine, velox aduenit. Attende igitur vt malum semen radicem euellas, neque intus radices relinquant, ne statim peccatorum herba resiliat & adoleat. Opus est vt vincas malam consuetudinem, & haec non potest vinci nisi opposita consuetudine virtutis, ad quod magna vigilan-

tia & cura tibi habenda est. Scriptum quippe est. Sicut Aethiops non potest mutare pellem suā, aut pardus, &c. Homines enim qui se totos perpetuo vitijs & peccatis tradiderunt, ita gaudent & delectantur peccatis, de quibus potius deberent poenitere & moerore compungi, vt difficile sit ab eis discedere. Contingit enim vt aliquis in villam abeat, & ibi e riuulo quodam aquā turbidā & pessimam bibat, statimque cum ipsam bibit stomacho haeret & ei nocet. Vnde euenit vt ipse in admirationem rapiatur, quomodo scilicet fieri possit vt omnes incolae illius oppidi non mortui sint illa aqua. At vero si iste talis apud illos habitare vellet, & in eadem villa manere transactio iam dimidio anni vel paulo plus cum stomachus illi aquae assuesceret, statim aqua bona illi videretur & sapida. Ita nimirum cum peccatū sit aqua turbida & mala, stomachus animae nostrae non potest illam ferre, & ita ipsa anima nimis fastidit illud, quo fit vt peccator tristetur, & totus moerore conficiatur. Qui vero peccandi habitum acquisierit, & saepe aquā peccati imbiberit, in id miseriam & calamitatis incidit, vt quod antea amarum erat & durum, iam dulce & delectabile sibi videatur. Ideo sapiens. Cum peccator in profundum peccatorum venerit contemnit, Contemnit morsus conscientiae, contemnit praedicatores & eorum sancta consilia, gratiam denique diuinā, & in peccatis delectatur, vt immundus sus in coeno. Hi qui in peccatis senescunt, plusquam scopae opus habent vt mundos reddant. Secundo vt Matthaeus ait, inuenit eam vacuam. Hoc ocium audacia tribuit ipsi daemone vt redeat in domum quam reliquerat. Statim cum aliquis confessionem finit, & a sacerdotis pedibus discedit, iam videtur illi omnem gratiae perfectionem attrixisse, & nunquam iterum posse labi, & propter ocium & paruam curam quam adhibet erga salutem animae, deimon statim reuertitur in domum antiquam, quia inuenit eam vacante & ocioso. Ideo Apostolus monet dicens: Nolite locum dare diabolo. Ille dat locum diabolo, qui non alicui rei studiosae intentus est, nam in anima aliquibus sanctis exercitijs implicita, daemone nullum locum habet nec illi potest adesse. Quia perfecte vacans alicui exercitio, non est capax alterius. Filij Dan ceperunt urbem Lais vacantem. Ociosi sunt illi qui non sanctis & spiritualibus exercitijs occupantur, Plurimos enim inuenies qui videbuntur tibi operari multa, nam mille agunt negotia, plura habent officia, ita vt praetemporis angustia, nec caput possint scalpere. Isti tamen nimis ocio se dedunt, & nihilo occupantur. Ociosum id dicitur quidquid ad aeternam vitam minimè conducit, vel quod ad vtilitatem animae minimè conuertit potest. Nam quemadmodum tu cum cernis pueros occupatissimos in domibus ridiculis fabricandis ex laterum & tegularum fragmentis, ociosos illos iudicas: ipsi tamen occupatissimos se esse iudicant: sic cum nos rebus huius mundi caducis & momentaneis sumus intenti & de caelestibus nihil cogitamus, ociosi dicimur. Ita sapientia vocat nos paruulos & infantissimos. Opera vsurpantes his verbis. Sapientia foris predicat, in plateis dat vocem suam, in capite turbam clamitat. Vsq̄ quo paruuli diligis infantiam, & stultitiam ea quae sibi noxia sunt sapiens? Vera occupatio & perfecta illa est, scilicet de obsequio Dei agere, & orationibus & sanctis exercitijs vacare, & semper ob oculos tuos salutem animae tuae habere, ne daemone ociosum

1. Reg. 13.

1. Reg. 18.

Matth. 12.

Ephes. 4.

Iudic. 18.

1. Reg. 16.

Exod. 16.

ociosum & cōplicitatis manibus te inueniat. Noluit Dominus dare māna filiis Israël, ita vt per totā hebdomadam, aut mensem duraret, sed tantum pro singulis diebus: vt intelligas inde, nunquam nos debere ociosos esse, sed semper debere colligere. Oportet enim vt in hac vita semper a nobis pigritiam reiciamus quousque sabbatū illud nobis desideratum gloriæ adueniat: vbi iam non erit opus amplius colligere, sed frui & gaudere iis, quæ antea collegimus. Sed quia multi confessione facta & gratia cælesti accepta, suæ salutis oblitī complicatis manibus sedentes, statim diabolus ad eam redit, cum videat illam oscitātem. ¶ Tertio dicit quod inuenit eam ornata. Lectus enim si bene compositus & paratus sit, videtur ipsum hominem inuitare vt accumbat: & domus itidem si ornata est ingredientibus prouocat, vt in ipsa maneant. Ita erit homo qui dæmonem a sua anima reicit: at verò cum ipsa relinquat pauimenta, quæ occasiones sunt peccandi, cito ad peccata reuertitur tanquam canis ad vomitum. Quemadmodum qui habet domum bene compositam & ornata, hospitem inuitat, vt in ipsam domum ingrediatur: sic qui nondum sustulit occasiones peccandi, inuitat peccatum vt in sua anima hospitium accipiat. Non solum est opus vt peccatum expellas, sed etiam omnem illius supellectilem & memoriā. Nam si peccata confessus es, & a conuersionibus transactis non te abstines, statim in mille flagitia & peccata præcipitaberis. Nō solum a peccato, sed etiā ab omni specie peccati cauendum esse & fugiendū docet præclare Paulus. Cum filij Israël captiui tenebantur in Ægypto, & cum vellet Israël Domino Deo suo sacrificare, dixit Pharaon Moysi & Aaroni. Ite, sacrificate Domino, oves tantum vestre & armenta remaneant. Sic diabolus peccatoribus quos captiuos detinet inquit: Ite ad sacrificiū domino. Quasi dicat, confitemini, agite penitentiam, & præterita peccata plangite, mecum verò occasiones peccandi deponite, & relinquit. Vult vt etiam si a ludo discedas, tamen domi ludum paratum relinquant, mēsam, aleas, taxillos. Nam si dæmon pignus aliquod tuum in sua potestate habuerit, nihil ipse de hac re curat: nam necessario redire debes, vt pignus ab eo auferas, tunc cōp captiuus manebis. Tu verò nequere debes id quod Moses & Aaron, dicētes. Cuncti greges pergunt nobiscum, non remanebit ex eis neque vngula. Vbi attendere debes quod nec vngula, nec vestigiū aliquod peccati in domo debet manere. Omne mundum & sine macula debet esse, nihil debet relinquere in Ægypto, ne iterum offeratur occasio redeundi in Ægyptū, vt portas id quod reliquisti, diuus Petrus cum esset in carcerem Herodis detrusus, dixit illi Angelus. Præcingere & calcia te caligas tuas. Deducit Angelus Petrum de carcere, & iubet prius calciari caligas. Non equidem erant illæ vt caligæ quibus mundus vanus & amens modo vitur, vbi dicas, quod ars materiam superat. Ita vult Deus vt a carcere peccati exeat, vt nec pannosus caligas velit ibi relinqui. Nam si diuus Petrus caligas in carcere missas faceret, forsitan rediret vt eas secum ferret, vel saltem memoria caligarum desiderium commoueret, vt in carcerem rediret. Ita igitur vult Deus mundum contemni & relinqui. Si penitentiam egeris & dolueris de peccato commisso cum cōcubina, ne obsecro domi eam habeas, aut aliquid ipsius, neque monile, neque annulum, neque calceum, quæ

Prout. 26. 2. Petr. 2.

1. Thes. 5. Exod. 10.

Act. 12.

possint in tuam mentem & cogitationem iterum eā adducere. Nam si aliquid vestigiū manserit, attendere debes illum esse hamum, quo vult te capere. & iterum in eandem dæmonis seruitutem redigere. Non solum peccatum est domo tua debere eicere, sed omnia illa quæ ipsi deseruiunt, omnem denique memoriā & vestigia quæ illud repræsentare possunt: ita vt rota domus omnium peccati reliquiarum munda maneat. Nōne vidisti adulteram adulteri monile apud se retinentem, vt iterum in suam amicitiam & amorem posset eum conuertere? In Leuitico præcipit Deus carnem iuueni & pellem eius comburi extra castra, quia sacrificiū est (inquit Deus) pro peccato. Non solum carnes, sed & cæces sacrificij relegare iubet, & in locum immundum proici, nihil reliquiarum manere permittens, vt discamus non solum peccata longè a nobis ablegare, sed etiam eorum vestigia, ne Deus reliquias offensus, faciem suam a nobis auertat, & locum concedat Satanæ, vt iterum in peccatum nos adducat. Ideo alibi Dominus de subuersione gentium loquens, dixit. Aras eorum subuertite, & cōstringite statuas, lucosque succindite, & sculptilia comburite. Delenda ergo est omnino peccatorū memoria. Ideo Moses vitulū quem filij Israël adorauerit, cōminuit in puluere, & dedit bibere populo: vt doceret quod nec puluis peccati manere debet, sed quod etiam hæc minima comminenda sunt & obliuioni tradenda. Vnde sanctus Propheta Ieremias consulit dicens. Effunde sicut aquam cor tuū ante conspectū Domini. Nam si alium quemuis licorem præter aquam ex vase effuderis, manebit postea vas ipsum liquore effuso madefactum & superlinitum, vt contingit in melle aut oleo, vel saltem odorem liquoris effusi ipsum vas retinebit. Aut si horum neutrum contingat colorem, saltem pristini liquoris conseruabit, vt existimes vas ipsum liquoris colorem induisse. Nihil horum reperies in aqua, hæc enim cum effusa fuerit, nihil aut saporis, aut coloris, aut odoris in vase reperies. Et ob hanc causam præcipit propheta, vt sicut aquam effundamus cor nostrū, ita vt nulla peccati memoria, nec vestigiū, nec vmbra relinquantur in nobis. Nam qui amorem seculi & peccati reliquias apud se retinet, quasi mel & oleum cor suum effuderunt. Sic debes cor tuum exuere, vt neque affectus neque color pristinae consuetudinis maneat. Vnde templum quod a gentibus violatum fuerat Iudas Machabeus mundari præcepit, & altare cōstrui, & vasa noua fieri. Paulus nanque ait. Templum sanctum Dei est, quod estis vos. Et iterū. Nescitis quod templum Dei estis vos, & Spiritus sanctus habitat in vobis? Sic templum hoc Dei, quod peccata violarunt, deberemus nos mundare, vt nihil immundiciæ maneat, nec aliquod signum peccati. ¶ Sed sunt multi qui reliquias & memoriā peccati apud se conferuant, nec volunt recedere a prauis & antiquis consuetudinibus: quo fit vt misere in peccata dilabatur. Qui enim occasiones non fugit, nec ipsum peccatū a se lemouet. Qui amat periculum, peribit in illud. Hoc est quod redemptor noster apud Matthæū dixit. Bonum est tibi debilem vel claudum ad vitam ingredi, quam duas manus vel pedes habentem mitti in gehennam ignis. Nam si tali vel tali via incidere, vel confabulari cum tali muliere, vel homine, est tibi peccati causa, vult Deus vt illud relinquant, nā melius & consultius est, vt sine tali cōuersatione saluus sis, quam cum illa in crucem inferni abire. Præcepit Deus

Leuit. 8.

Deut. 1.

1. Thes. 5.

2. Mach. 1.

1. Cor. 6.

Eccle. 5.

Matt. 11.

1. Reg. 11.

Psal. 118.

Ambr. 1. 4. in Psal. Beati 11.

1. Reg. 11.

Exod. 34. Deut. 11.

Nam. 14.

Mat. 16.

Deus Sauli vt destrueret Amalec, & quod nulli boni, oui, aut alium rei parceret: & cum ita non fecisset vt Deus iusserat, spoliatus est regno. Sed iam in ipsum Dominum interrogare libet. Quid obsecro aduersus te criminis pararunt oves Amalec? Quæ uerè peccata boues commiserunt? forsitan ne armentum Amalec, Dominum offenderant? Non equidem. Quia bruta animalia in nullo possunt delinquere. Quare igitur oves interfici iubet, & regem suo regno spoliari? Oves quidem non male erant, sed deseruiebant malis: atque ita vult Deus, vt non solum ipsum peccatum interficias, sed etiam occasiones, quæ peccato deseruiūt. Quod tu tali via incidas, vel quod cū tali persona cōfabuleris, ex sua ratione nec bonum nec malum est, (nam alius idem potest facere recta & sancta intentione) tibi verò malum est, quia occasionem tribuit peccandi. Vult Deus vt Amalec & ipsius gregem interficias. Nam etiam si Amalec suffocaueris, nisi ipsius gregem interfeceris, tollet a te Deus regnum cælorum. Nam teneris sub pœna mortalis peccati occasiones fugere peccati. Et non solum occasionem peccati, sed etiā ipsius viam. Ideo Dauid in Psalmo orabat, dicens. Viam iniquitatis amoue a me. Non dicit amoue a me iniquitatem (vt egregie differit deus Ambrosius), sed viam iniquitatis amoue a me, quæ in nobis sit, & nobis inesse videatur. Quando aliquod peccatum siue flagitium a nobis reiciamus, via iniquitatis interius manet, & non recedit a nobis: quapropter studiose a nobis curandum est, vt eam a nobis separemus. ¶ Præterea quoad nostrum propositum facit, pulchre dicit viam iniquitatis, & non iniquitatem. Quare radicatus non solum iniquitatem, sed occasionem, que ducit ad iniquitatem vult tolli: occasio enim iter est, quod ducit ad peccatum. Petit Propheta diuinum auxilium, vt radicatus mundetur anima auferendo ab ea non solum mala, sed quæ inducunt nos ad mala. Sapientissimus ille Salomon, quia non caute se a via iniquitatis semouit, in iniquitatem incidit, & ita occasio illi in grauissima peccata præcipitauit. Nam quia maxima fuit illi familiaritas cum mulieribus infidelibus, in idololatriam miserè lapsus est: & plura idola & templa construxit contra præceptū Domini, qui dixerat. Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras: certissime enim auertent corda vestra, vt sequantur deos earū. ¶ Igitur, vt semel iam concludamus, quia dæmon inuenit domum nostram tantum scopis mundam, vacuam, & ornata, & quia malas cōsuetudines a nobis reicere nolumus, nec peccati supellectilem: inuitatus dæmon his dispositionibus animam nostram ingreditur. Et quid facit videamus. Tunc vadit & affert septem alios spiritus secum nequiores se, & ingressi habitant ibi. Noluit Christus innuere quod ille spiritus ducat semper secum septem, quia multos alios adducit: sed est modus loquendi scripturæ ponentis numerum certum pro incerto, iuxta illud Numerorum. Tentauerunt per decem vices, id est sæpè: quia non erat numerus certus tentationum. Et de Maria Magdalena dicit Marcus, quod Christus septē ab ea eiecerat dæmonia: quia omni genere vitiorū plena fuit. Dicitur autem quod isti spiritus erant nequiores se: quia peccata posteriora peiora sunt prioribus. Quod Christus statim infert dicēs, quod erunt nouissima illius hominis peiora prioribus. Est enim in illo, qui semel & iterum in peccata relabatur quædam macula,

la ingratiitudinis: propter quam peccata ipsa grauiora efficiuntur. ¶ In eo verò quod dicit, quod ingreffi habitabant ibi: aduerte quod dæmones nō sunt in homine, tanquam locatum in loco, quia spiritualia non occupant locum, & dæmon purus est spiritus. Nec etiam habitat eo modo quo forma est in materia, quia sic sola anima est in homine, quæ est forma ipsius, cum ipsa sit pars speciei. Dæmon autem cum nulla re componitur, quia cōtinet in se perfectam rationem speciei, & dicitur substantia separata, id est, quæ non habet materiam partem sui. Sed habitat dæmon in corpore, vt motor in eo quod mouet, quia ea ratione dæmon est in corpore, quia efficit aliquid in eo, vel torquendo illud, vel mouendo. Habitat autem in anima tanquam possessor: non intrat eam, vt in superioribus retulimus, sed possidet eam, & operatur aliqua circa ipsam. Quanto ergo peius se habet homo, quando in peccatum, vt canis ad vomitū, regreditur: tanto maius dominium diabolus animæ suæ adquisiuit. Quapropter dominus subdit. Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Hoc quod Christus Dominus hic dicit, quemadmodum & illud iam superius relatum ad litterā intelligitur, quando dæmon redit ad corpus dæmoniaci, vnde iā exierat: quod quidem Christus dicebat ei, qui dæmonium habuerat, consulens, vt ne peccatis inuolueret, ne peius sibi contingeret quam antea. Sed etiā voluit Christus significare in sensu literali, eos homines qui Dei auxilio a peccatis sunt liberati, si postea in peccata dilabuntur, peioris & deterioris esse conditionis, quam antea. Quod quidem optimè demonstrari potest in corporis ægritudinibus, nam quando iam infirmus pristinam sanitatem acquisiuit, si postea iterum cadat, periculosior & grauior est infirmitas, quia tunc natura debiles habet vires, & languida virtutis est. ¶ Si igitur dicit secundam culpā peiori esse primā, & secundū lapsū, deterior rem primo, necesse est, vt cognoscamus, quæ grauis & periculosus fuerit primus casus, vt inde cognitū nobis sit quanto grauior & periculosior sit secundus. Non possumus scire nouissima esse peiora prioribus, nisi nouerimus quæ mala sint priora. Quoad primū igitur, non possumus melius malitiam peccati contemplari, quam per suum contrariū, vt ipse Philosophus inquit, Rectū est iudex sui obliqui. Si enim artifex scire velit, an tabula sit recta vel obliqua, presens remedium est, vt regulam vel perpendiculum accipiat & tabulæ superpositum, nouerit statim quātum curuitatis habeat. Atque ita cū peccatum nō sit aliquid positiuū, sed priuatio quædam & carentia cōsuetudinis, est opus, vt ipsa bonitatis regula metiatur, vt inde veniamus in cognitionē tanti boni, quo nos priuat, & in cognitionem suæ malitiæ. Omne namque bonū vel est honestum, vel est vtile, vel delectabile. Potio enim amara nō est bonum delectabile, sed est bonū vtile, quod satis est vt bonitatis non mē induat, quia habet aliquam rationem boni, scilicet vtilitatem præstat quippè, vt corpus antiquæ valetudini restituar. Quocirca virtus est magnum bonum, quia continet bonum vtile, honestum & delectabile. Deus est summe bonus, quia est summe vtilis, summe honestus, & summe delectabilis, quæ tria perfectissimè quodammodo deus continet. Vnde facile possumus concludere, quod cum peccatum hominē semoueat ab his tribus generibus bonorū, inde sequitur illud omnino esse malum, peruersum, iniquum, & execrandum,

dum,quādo nos summi boni compotes, ineptos, & inhabiles reddit ad illud. Bono vtili peccatū opponitur, quia damnum infert & honesto, cōtradicit, quia ipsū peccatum nullam prae se honestatem habet. Bono verō delectabili aduersatur, quia dolorem & tristitiam inicit. ¶ Sequitur ergo, quod si peccatū est malum quoddam damnum & miseriam inferens, in honestum & dolore plenum, summum esse malum, quandoquidem omni bono opponitur. Iam igitur hęc tria mala quę peccatum secū affert, videamus. ¶ Primum est malum damnosum, cū scilicet, Deū in anima per gratiam existentem ab ipsa reicit. Nō eo modo, quo alter te fortior & excellentior a loco aliquo expellit, nam peccatum non est fortius Deo ipso. Eicit tamen illum per propria demerita, nam cum peccator Deum existentem in anima vitis turpitudinibusq; inhonorat, tunc dicitur Deus eici & expelli a peccatore. Cōtingit enim Deo, vt communi vsu loquendi solemus dicere. Ego non tibi dicam vt eas, sed ea opera tibi impēdā, vt a nobis discedere gaudeas. Videt quippe De⁹ vos pluris estimare stercorea & glādines huius mundi, quam ipsū, & ideo hospitium deserit, & abit, tot conuictis & iniuriis affectus. Nā si tu in domo tua in capite mensę Æthiopiſtam accumbere faceres immundam, incompſtam, & inhonestam, & ipsa tamquam domina sederet, vxori verō præciperet, quę illustris & princeps est, vt mensę ministraret, nōne grauem iniuriā dominę huic inferres? Sanē quidem, quādoquidem cum ipsa domina sit, tamquam ancillam & famulam ministrare iubes. Iure quidem optimo de te conqueretur & societatem tuam & sodalitiū libēter relinquet. Hoc igitur modo peccator cum Deo agit, quandoquidem suos appetitus, & libidines pluris habet, quam illum, & creaturas earum conditori antepōnit, & præfert. Propter quod modestē ferens hęc omnia domum & hospitium Deus deseruit. Quemadmodum fecit Iacob, qui domum Laban deseruit. Dixit enim Iacob Lię, & Racheli: Volo recedere, non enim respicit me Laban, sicut heri & nudius tertius. Non ita mecum bene agit vt solebat, non me donis aut beneficiis afficit, supercilium mihi ostēdit, & ideo etiam si ipse non expellat me a domo, etiam si non dicat vt abeam, nihilominus propter opera mihi facta recedere ab eo volo. Sic igitur De⁹ recedit a nobis, quandoquidem omnium malorum id summum & grauissimum est, quod quidem anima grauius & molestē ferre deberet. Vnde in Exodo legitur Dominum dixisse. Non ascendam cū populo isto durę ceruicis, quod cū audiret populus, lachrymarus est. Sic tu deberes ingenti mœrore cōfici, & lachrymarum copia hanc grauissimam iacturam sentire, cū Dominus a te recedit. Quapropter Dauid inquit, Vt quid Domine recessisti longe? Nā quemadmodum multi aduersus viduam insurgere solent, quia neminem habet, qui suas partes possit defendere, nec causam suam agere, ita omnes demones & omnes creaturę insurgunt aduersus animam Dei præsidio & auxilio destitutam. Vnde idē regius vates. Qui querebant animā meam, conciliū fecerūt in vnū dicentes, Deus dereliquit eū, persequimini & cōprehendite eum, quia non est qui eripiat. Ideo idē ipse Dauid sapiētē & grandis consilio orat. Ne proicias me, &c. Et quēdam modū barba in facie ipsū hominē honorat, sed si barbę tōsor eam abscederit, tūc conculcatur & despicitur, sic qui Deo est cōiunctus

Genes. 31.

Exod. 33.

Psal. 9.

Psal. 70.

Psal. 50.

laudatur & honoratur, qñ verō per peccatum a Deo speratur, despicitur & conculcatur ab hominibus. ¶ Præterea quemadmodū discessu regis omnes qui sunt in curia abeunt, ita cū Deus dicit ab anima omnia bona opera quę peccator in statu gratiæ est operatus amittit, & nullus sunt valoris. Nam si bene & attente velitis considerare, grauissimū est malū: q̄ homo per totū suę vitę spaciū ieiunauerit, orauerit, & eleemosynā sit largitus, cōmittens autē mortale crimē, omnia hęc opera irrita sint, & nullius valoris, atq; momenti. Bene quidē Dñs dixit per Ezechielē. Si auerterit se iustus a iustitia sua, & fecerit iniquitatē, omnes iustitię eius quas fecerit, nō recordabuntur, &c. Et Sapiēs etiam. Si offenderit in vno multa bona perdet. Remota enim radice charitatis ex qua procedunt merita, remouentur & corrūpūtur fructus meritorū: vt inde intelligas, quam graue malum sit peccatū. Quod si homo se cum reuolueret quando ita estrēnate & precipitanter in peccatū dilabatur, non vtiq; tanta facilitate creatorem suū, & liberalissimū redemptorē offenderet. Mirandū quidē est, quā infane & quā amētia homo ipse audeat deū offendere, cū videat se amittere & perdere ipsū Deum, qui omne bonū & summū est, & in se ipso habet omnia que ad vitam salutem sunt necessaria. Nam si homo aliquis ab Indis ad nos veniret, & statim cū portū attigerit, omnem rē, aurū, & argentū que tantis laboribus sibi cōparauit, ludo exponat, & vnica tantū spōsione totius substantię iacturā fecerit, nōne huic amentē, infanū, & omni prorsus carētem intellectu diceret? Quę igitur obsecro maior infania aut amētia esse potest, quā breui quadā volupate ad tri-duum peritura, omnis lucri & tātorū meritorū, que tot laboribus cōparasti, iacturā facias? Aspice igitur si libet, o peccator, conuincam enim te amentiorē & infaniorē esse, quā ille, qui ab Indis tractus, diuitem supellestem & omnem rem breuilludo exposuit, & amisit. Nā ille in prōptu remedii sibi habet paratissimum, potest enim ad Indos iterū transire, & sibi maiora alia comparare. At verō peccator cōstitutus in mortali crimine, eo status & miserię deuenit, vt nullū possit opus facere, q̄ vita æterna sit dignum, nec ipsa gratia Dei. Si linguis hominū loquar, & Angelorū, charitatē aut non habēā (inquit Paulus) factus sum, &c. Si distribuero substantiā meā in cibos pauperum, &c. Hoc est tertium & grauissimū malū, quod peccatum animę infert, cōstituit quippe illam in tā miserū & calamitosū statum, vt etiam si ipse faciat quantū suę viris suppetierint, nihil potest efficere, quod vitam æternā promereatur. Mancipium enim omne quod siue die siue nocte laborans, sibi comparauerit, & lucratus fuerit, non suū est, sed dñi sui. Et Ioannes ait, quod qui peccatū facit, seruus est peccati. Et cū peccator seruus sit demōnis, nihil sibi adquirere potest, quod æterna vita sit dignū. Absit enim a me vt cum sacrilegis & impiis Lutheranis velim dicere, q̄ omnia opera facta in peccato, sunt peccata, sed quod non potest promereri gratiā neq; gloriam etiam si multa bona opera possint facere, quibus bona tēporalia possunt acquirere. Vxor enim Loth in salem conuersa est per peccatū, peccator etiā sterilis fit & mendicūs, & manet vt terra sale cōsita, que nullum fructū potest producere. Regi Iudę postquam ciuitatem Ierusalem fugit, & captus fuit a Nabuchodonosore, oculi sunt erepti & eius filij interfecti, & is captiuus ductus est in Babyloniam. Hoc idē efficit dē:

Ezech. 18.

Ezech. 18.

1. Cor. 11.

Ioan. 8.

Genes. 11.

4. Reg. 4.

cit demōn in homine, qui cū in statu tranquillo gratiæ sit, mēti eius caliginem infert, vt sic mancipium factum, ad nihil aliud prodesse possit, nisi, vt in illa misera seruitute captiuus maneat. Nullū maius malum aut grauius esse potest, quā peccatum quādoquidem non solum ea mala quę vidimus in anima efficit, verū quod magis dolendum est, post hanc vitam miserum peccatorem in gehennam ignis tradit. ¶ Et vt semel concludamus, peccatum mortale ita infirmum, languidum & debile liberum arbitriū relinquit, vt nequeat omnia vitare peccata. Nā quemadmodum sensitiuus appetitus, quia penitus rationi nō subditur, non potest homo etiā si in statu gratiæ sit, omnia leuia peccata euitare, ita nimirum cū homo sit a gratia separatus, & ratio omnino Deo non subiiciatur, qui finis nostrorum operum est, non potest homo circa media non errare, & ita lethaliter contra ipsū finem delinquere. Ideo Gregorius inquit, quod peccatū quod per penitentiā non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Chryostomus etiam super illud. Soluite & adducite, inquit. Quod sicut nauis sine gubernaculo non vadit quo vult, sed quo tempestate impellitur, ita homo diuine gratiæ auxilio perditio non agit quod vult, sed quo diabolus ei intendit. Si igitur vnū solum peccatum, quod primus noster parens commisit, vniuerso mundo tantum malū attulit, quāto maiora damna & incommoda animę tuę aduenient propter tot tantāq; scelera commissa? ¶ Cū igitur iā viderimus quomodo peccatum bono vtili & commodo, opponatur, videre restat, quomodo bono honesto etiam opponatur: quod quidem secundum malum est a peccato effectum. Peccatum enim est malum quoddam vile & inhonestum, nam ipsū peccatorem infamię nota inurit, quocirca, quicumque peccat, diligenter curat, se abscondere, & nullo vult videri, nouit quippe quantum honorem amittat. ¶ Opponitur etiam bono delectabili, nam malū quoddam est triste & mœrore plenum, ita vt non solum mortem eternam pariat, verū etiam in hac vita nihil sit tristius, & calamitosius. Nō finit Deus de decus culpę sine vindicta, malę enim molestiæ ipsū sequuntur peccatum. Ideo Ieremias. Scito & vi de quā malum & amarum est dereliquisse te dominum Deum tuū, &c. Nolo modo agere de pœna, qua cruciabantur in inferno omnes peccatores, sed solū de ea pœna & dolore, quibus in hac vita mala cōficiētia torquetur, quam quidem quatuor acerrimis tormentis vndiq; agit. Primum est proprię conscientię morsus. Habet enim peccatum pœsum finē & quosdam stimulos addit, vt fere in desperationē adducat. Cū peccato finis imponitur, quam lassatus & insipidus homo manet. Veluti cū malum vinū bibit, cuius malum gustū & saporē in fine sentit. Peccatum est vinum quoddam ita forte, vt ipsū hominem amentem reddat ebrium, & prorsus omnimodam carentem, iuxta illud. Comparatus est iumentis insipientibus, & similibus factus est illis. Affert enim colorem quendam & fucum, & delectationem ob oculos ponit honorem, aut diuitias. At verō cū ipsū peccatum compleueris, remanet nesciō quę amaritudo, nec cor ipsū quietescere potest: & conscientia ipsa interius mordet. Quemadmodum in calamitatibus & ærumnis quas passus est Iob, nunquam defuit, qui malum nuncium ad eum deportaret: ita ei, qui peccat, nunquam deest comes hic pro-

picius, ita vt etiam in grauissima perditione saluum illum dicat & incolumem, & in ipsa morte vitam habere: qui simul cum hoc ipsi peccatori ob oculos ponit bona, quę amisit, quando in Deum suum peccauit, & miserum & infelicem statum ad quem deuenit. Est quippe flagellum quoddam, quod interius malos torquet, & pœdus suum in eorum voluptatibus aloēs immittit. Et vix allia Ægypti degustarūt, quando iam statim incipiunt lachrymis suas maxillas irrigare. Hanc pœnam per Esaiam Deus peccatoribus comminatur, dicens: se traditurum Babylo-niā in potestatem Echini, id est, vt cor eius vepribus & spinis transfigant. Crudelis quidē spina, est morsus conscientię. Quod tormētū rectē explicuit Iob, quim dixit. Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorū incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius, & cū pax sit, ille insidias suspicatur. Nō credit q̄ reueri possit, &c. Exemplum satis appositissimū habemus in Amon, qui statim post commissum scelus cum sorore Thamar, mœrore maximo fuit confectus, nisi illū amorem, quem antea erga illam ostēdit, sed potius eam odio habuit. ¶ Secundum tormentum quod peccatum infert, illud est: verecundia scilicet, & pudor, quo ipse peccator suffunditur: ita vt ab omnibus te abscondat: Quemadmodum mulier, quę in facie aliquam maculam aut defectum habet, semper illum tegit, ne minus pulchra aut formosa appareat: at verō quę pulchra est, & decora facie semper gaudet ab omnibus conspici: ita Dauid diligenter curat suum peccatum palliare: iubet sibi Vriam aduocari: & iubet etiam vt in suam domum eat. Postea verō cibos calidos illi mittit, vt luxuriam & libidinem excitet, & tandem illum miserē interimi facit. Et hęc omnia Dauid fieri curauit, vt posset peccatum suum tegere. Libet autem, vt rem hanc clariorem reddamus ipsū Dauidem interrogare. Nōne tu rex es? Quis te peccati inculcat? Quis facit, vt tantas curas & labores tibi assumes? Respondebit vtiq; ipse pudorem & verecundiam peccati tantę sollicitudinis esse causam. Adam etiam statim vt peccauit, cooperuit se foliis ficus, & fecit sibi perizomata, ubi hanc eandem causam. ¶ Tertium verō tormentum, idque grauius est timor ipse punitio-nis & vindictę, nam sola ratio id offendit, nec opus est ad id persuadendum fide aut scriptura. Considerat enim tunc homo Deum esse, eundēque re-ctissimum & æquissimum iudicem, qui in malos & impios grauius & acriter debet animaduertere, vel in hac vita vel in futura: atque ita peccator semper timidus & pauidus vitam degit. Fugit impius, nemine persequente. Peccatum enim carnis est ipse peccatoris. Videbis nanque furem, vel qui aliud quoduis scelus commisit viso iudice statim fugere, cū nemo illum prosequatur. Arguit vtiq; eum peccatum suum. ¶ Quartus peccati dolor est, bellum illud ingens, quod inter sensitiuam partē & rationem ingenerat. Caro quippe tunc superbiere incipit, vt ait Iob. Factus sum mihimetipsi grauis. Nam ex eo Domine quod aduersus te deliqui, & quod tibi contrarius fui, inde factum est, vt ego idē aduersus me bellum geram: postquam sensualitati arma dedi. Contigit enim militi, vt ei, qui seruos haberet agrestes, rusticos, & inurbanos, qui dum maiora beneficia illis confert, dum magis eos fouet, deteriores fiunt conditionis. Ita nimirum sunt ser-

Esa. 14.

Iob. 15.

2. Reg. 13.

2. Reg. 11.

Genes. 3.

Prou. 28.

Iob. 7.

sus nostri, qui dum magis deliciis & voluptatibus eos afficimus, deteriores & crudeliores sese nobis ostendunt. Quo circa impij qui iam in inferno torquentur, loquentes de dolore & tormento, quod propter peccatum in hac vita passi sunt, inquit. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis. ¶ Vi des igitur iam quam malum & iniquum sit peccatum: quandoquidem omni bonorum generi opponitur. Et tandem vt semel concludamus ita malum est, vt nihil magis Deum abhorreat. Nam si dæmon perpetuo Deo est exosus, & in inferno torquetur, non est ob defectum creature, quia ipsa bona est, sed propter peccatum. Nam si diuus Petrus, qui Aposto llus erat & Deo charus & dilectus, cum in peccatum illud incidit, si statim è vita discederet, non dubium quin perpetuo illum Deus detrueret in tormentum inferni. Et vt alius rem hanc perpendamus si in sanctissima virgine Dei matre aliqua peccati macula in uentiretur, non vtique matris priuilegium eam ab inferno liberaret. Vel si in sacratissima Christi humanitate hypothesi facta, per impossibile, Deus aliquod peccatum inuenisset, relegaret illam deus in flammam inferni. Quid est quod Deus abhorreat nisi peccatum? Quare Deus animam factam ad imaginem & similitudinem suam in infernum mittit, nisi ob peccatum? ð venenum pestiferum, & execrandum. Si tibi aliquis offerret vas aureum veneno plenum, nõ ane illud acciperes? Vtique sed tamen venenum tuam acciperes, quia ipsum bonum est. Sed peccatum ita malum & deprauatum venenum est, vt non solum ipsum peccatum, sed peccatorem & animam, quæ subiectum est, vbi peccatum residet, in gehennam mittit. Mirum quidem est, vt animam (quæ vas est incorruptibile & prætiofissimum) in peccatissimum inferni sterquilinum præcipitet: nam peccatum sic adeo pessimum venenum est, vt vas ipsum valeat polluere & contaminare. Vipera enim non interficitur suo proprio veneno: nec Basiliscus, nec aliquis alius serpens, hæc quidem bestiarum suo proprio veneno non interimuntur; at vero peccatum ita pessimæ conditionis & naturæ est, vt sua propria subiecta & subternicula penitus perdat & destruat. Nullum in hac vita est tatum incommodum, quam peccatum. Nihilominus tamen nec peccatori quantumuis maximo ansa detur desperandi, certissimè sciat & intelligat, quod etiam si peccatum tam malum sit & detestabile, vt ià retulimus, & peccatoris conditio & status tam miser & infelix, nihilominus tamen maiorem multo & præstantiorem esse bonitatem & clementiam Dei, quandoquidè valet, è tam vili & abiecto statu ipsum peccatorem eruere. Vincens enim & superans diuina clementia iniquitatè nostræ culpæ, & parcens Deus sui offensam, ipsum dæmonè eicit ab anima nostra, & iterum Christus reuertitur habitaturus in eâ. Tunc dæmon videns se possessione spoliatum, ambulat per loca arida & inaquosa, quærens requiem, & non inueniens dicit. Reuertar in domum meam vnde exiui, & assunt septem spiritus nequiores se, & ingressi habitant ibi. ¶ Quando aliquis ex graui quadã infirmitate liberatus est, cum iam vires incipit recuperare, nisi diligenter sibi caueat, iterum in ægritudinem recidit. Sic multi post peccatum facillè redeunt ad pristinum statum infirmitatis, quod multis modis contingere potest. Primum, quia putant se iam sanos & valentes esse.

Sapient. 5.

Matt. 26.

Quia videbis aliquem qui febrî acuta largo tempore laborauit, cui si febris affectus vno vel altero die defecerit, inquit statim. Iam volo bibere & comedere vsq. ad satietatem. Duo præcipua mala peccatum efficit. Primum separat animam à Deo, iuxta illud Esaiæ. Iniquitates vestra diuiserunt inter vos & Deum. Secundum vero quod efficit est, vt ipsa voluntas bonum creatum amplectatur. Primum gratia resarcitur, quæ amicum Dei hominem cõstituit. Secundum vero quod est ipsam voluntatem ad bonum creatum inclinari, hoc quidem non omnino sanatur, nam interius manent quædam reliquæ, & appetitus, & nescio quæ desideria. Et secudum tempus, quo in peccato fuistis detenti, secundum hoc sunt maiores vel minores reliquæ. Et etiam si cum gratia pristinam valetudinem recuperetis: nihilominus semper remanent quidam appetitus earum rerum, quas antea diligebatis, quæ etiam in noua gratiæ valetudine quæ sese interdum phantasiæ repræsentant. Atque ita etiam si peccator omnino in anima sanetur: ex hac altera non ita citius, sed paulatim incrementum sanitate suscipit. Sic nimirum quæuis Deus filios Israël eduxit ex Ægypto, & introduxit eos in terram promissionis, nihilominus reliquit illis conuincinos Philistæos, quæ gens erat bellicosa, cum quibus interdum posset diuinicare. Sic tibi peccatori, quamuis te è peccati tenebris eruat & liberet, nihilominus feroces & crudeles inimicos relinquit: contradictionem, scilicet, carnis & sanguinis, quibus bellum inuas. Ne igitur te omnino incolumem & sanum exiitimes, sed potius infirmum te iudica, & ab occasione peccati recede. ¶ Secunda vero ratio quare quis in peccatum relabatur est, quia debilem & languidam virtutem habet, cum in firmitas multum durauerit, & hunc quicumque ventus adeo leuis prosternt, vel robustus cibus, vel mala nox. Et hic talis opus habet vt oprimis & delicatis cibis pascantur, vt naturalis virtus ad suum robur & integritatem perueniat. Sic qui antea vitam maximè peccatis inuoluerunt, si virtutis vires recuperare velint, optimis vescantur cibis, scilicet, sacris rebus & concionibus intersint, sanctos libros & spirituales legant, probis & rectis viris sa-teantur, & sacramenta frequentent. Ideo in Canticis habetur. Fulcite me floribus, stipate me malis, quia amore langueo. ¶ Tertiò relabuntur in aliam infirmitatem hi, quos diximus, quia nullum exercitiũ faciunt. Paralyticus enim opus habet, vt paulatim se moueat, vt membra eius exercentur, & sic sentire valeat. Sic qui ab ægritudine & affectu peccati liberatus est, bonis actibus & operibus sanctis se exercent. Cum hæc omnia non adimpleantur, cum dæmon domum inueniat vacantem & scopis mundatam, redit peccator ad pristina peccata, & tunc fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Vidisti iam, quam malus sit status peccati? sed peior est secundus quam primus. ¶ Primum ex parte diaboli, secundo ex parte ipsius peccatoris. Et tertio ex parte Dei. Ex parte diaboli, quia magis crudeliter hominem tractat, & vigilantius obseruat illum. Contingit huic, quod homini in carcere detento, quem custos cum videat hominem esse probum & nobilem, non ita vt reliquos cathenis & compedibus deuincit. Si vero iste talis modo è carcere fugerit, certũ est, quod si iterum ad eundem carcerem reuertatur, magnam custodem habiturum curam & vigilantiam circa eius custo-

Esa. 1.

Exod. 1.

1. Id.

Cant. 1.

Esa. 40.

1. Jerem. 17.

1. Pro. 18.

1. Jerem. 17.

custodiam. Et si antea simplici cathena illum deuinciebat, modo duplicem addet. Et si antea per noctis silentium & requiem eum non visitabat, modo omnibus noctibus illum adit, & videt an aliquid machinetur, vel quo possit compedes frangere, vel carcerè fugere. Hoc idem dæmon cum peccatore efficit. Nã prius cum in sua potestate hominem teneat, parua curam & diligentiam adhibet circa eius custodiam, fugit igitur à dæmonis captiuitate & illum irridet. Si vero ita fueris infelix, vt iterum ad eius captiuitatem deuenias, secunda conditio & fors peior est quã prima, addet quippe maioris ponderis cathenas, vigilantius te custodiet. Nam si antea vnam aut alteram offerebat tentationem, modo quinqueaginta substernet, & porticus claudet, quibus prius effugisti. Si vero videat quod familiaritas studioforum ab eius captiuitate seuoacuit, ipse diligenter curabit ne iterum cum illis familiaritatem inuas. Si vero videat quod sermones audiendo liberatus es, ipse alio mentem seuoacabit, & distrahet. Et hoc modo omnes portas claudet, quibus prius te ab eius manibus eripuisti. Quod intelliges ex eo, quod hic Euangelista inquit: Nam cum antea huc hominem vnus dæmon possideret, foras expulsus Dei gratia, iste dæmon: deinde cum rediit, alios septem secum attulit, & habitauerunt ibi. ¶ Secundo ex parte peccatoris peior efficitur hic status, quia ex consuetudine peccandi comparat sibi habitus pessimos: & sic difficilium conuertitur & disponitur ad gratiam. Solum enim contingere, vt sapius, vel per creditores, vel causa furti, vel alicuius criminis aliquis in carcerem deducatur, & hic talis iam frontem indurauit & verecundiam amisit, & ex consuetudine nec cathenas sentit, nec detentionem in carcere: imò gaudet in illo. Contingit aliquando, vt vestem hauras ita vetustam ex nimio ipsius vsu, vt si aliquam rupturam habeat, non possis eam resarcire, quia ita debilis & tenuis est, vt nec filum sustentare possit, nec aum. Ita sunt multi homines, qui ex nimia consuetudine peccandi, ita debilem animam & languidam reddiderunt, simul & ipsius virtutem, vt nec prædicatorum monitiones, nec Dei inspirationes valeant animam eorum resuere, nec à peccatis femouere, & omnia hæc labor perditis & otiosus illis videtur. Ideo David. Cor mundum crea in me Deus, habeo Domine cor meum ita destructum, & perditum peccandi consuetudine, vt sit mihi opus, vt aliud nouum in me renoues. Fac mihi aliam vestem nouam, & nouo indumento me indue, nam hoc ita habeo ruptum & perditum, vt vix possit resarciri. Aspice igitur ð peccator, quod in priori statu bellu gerbas contra mundum, dæmonem, & carnem: si vero peccatis nimis dederis operam, iam alium præter hæc tria dicta aduersus te prouocas inimicum, qui male & inimicum bellum tecum inibit, & ducet te post se, & in eum statum miserum & infelicem deducet, vt malitiam peccati non sentias, sed potius peccata tanquam vinum imbibas, & eum habitum miserum & iniquum efficit, vt difficulter & cum maxima vi possis ad Deum te conuertere. Sic Ieremias. Si potest Æthiops mutare pellem suam, & Et in Proverbijs. Peccator cum in profundum peccatorum uenerit, contemnit Et iterum Ieremias. Frons mulieris meretricis facta es, noluisse erubece. Hæc impudentia & obstinatio peccandi euenit, quia ad pe-

cata priora redimus. ¶ Tertiò iste status secundus peior est priori, ex parte Dei, quia magis derelinquitur à Deo talis peccator, qui velut canis ad vomitum, ad peccata priora iterum accedit, & Deus minorem curam erga illius salutem habet. Quemadmodum medicus, qui infirmum curat, postquam eum in pristinam valetudinem restituit, & vires iam in dies recuperat infirmus medicus ipse regulas & præcepta ponit, ne grossiores cibos, pisces aut alia nociua sibi assumat. At vero si medicus aliquantum negligens fuerit, & non semper cum infirmo adsit, ipse infirmus saturabitur escis nociuis, & in eandem infirmitatem recidit: vocatur iterum medicus, & quantum potest valetudinem restituit, ipse infirmus, qui nullam regulam circa suæ salutis curam obseruat, iterum ægrotare incipit, & ita sæpius atque iterum in infirmitatem labitur, vt medicus fatiditus dicat. Quærat is infirmus qui de sua valetudine post hac curet, nam ego nolo id agere. Relinquit illum medicus, quasi desperatus de sua salute, utpote qui semel atque iterum medicamenta adhibuit, ipse tamen infirmus vt incautus & amens, eius consilijs acquiescere noluit. Ita Deus solet facere cum peccatore, cui cum multoties veniam condonet, & suis peccatis medeatur, ipse tamen præcipiti cursu iterum in peccata fertur. Quocirca merito & oprimo iure dominus per Ieremiam inquit. Curauimus Babylonè, & non sanata est, ecce relinquamus eam. Et ad Ierusalem ait. Quis miserabitur tui Ierusalem, aut quis ibit ad rogandum pro pace tua? Tu enim me dereliquisti dicit dominus: retrorsum abiisti. Ac si diceret. Nolo deinceps iam medicinam adhibere. In Ecclesiastico etiam dicitur. Languor prolixior grauat medicum, sed breuem languorem prædicat medicus. Ita nimirum medicus ille cælestis & diuinus, manum suam compressit, nec medicinam applicauit Pharaoni regi Ægypti, quem cum septies curasset per purgationem plagarum & tribulationum, & ipse ad se reuerteret, & penitentiam faceret de malo præterito, cum postea iterum ægrotaret, decreuit Deus, deinde illum amplius non curare, quandoquidem vt incautus ægrotans, nullam regulam, nec præceptum ad suam salutem conducens obseruabat, atque ita cum medicina illi deficeret, miserè, & infelicitè perit. Reliquit illum Dominus ob multitudinem peccatorum, quia huiusmodi peccatoribus denegat, non solum auxilium efficax ad conuersionem (quod qui dem omnibus denegatur, qui non conuertuntur) sed etiam aliquibus ob grauisima peccata denegat auxilia multa ex antecedentibus, vt sunt prædicationes, admonitiones, tribulationes, miracula, & alia id genus, quibus Deus inuitat & allicit peccatores ad penitentiam. Tamen Deus pro sua summa misericordia non destituit quemquam omnibus suis fauoribus & auxilijs, temperat enim rigorem suæ iustitiæ. Quamuis verosimile sit, & ante nos non contemnendi Auctores tradiderunt esse certum numerum peccatorum ita magnum, & aliqua peccata ita grauia, vt cum ea homines commiserint, Deus eos tam despiciat, neque curam illam & sollicitudinem paternam illis exhibeat, quam præstat alijs peccatoribus. Ideo tales difficillimè penitent. Perdes enim operam & tempus si velis hoc corrigere. Sic Cain, quia intus derelictus est à Domino, non correptus est. Sic etiam de filiis Heli dicit scriptura, quod non audie-

1. Jerem. 51.

1. Jerem. 15.

1. Eccl. 10.

1. Exod. 14.

1. Aug. li. de vita Chris. ca. 3. & 4. Adria. q. 1. de Penit. calet. lenti. cu. 3. q. 3.

1. Reg. 3.

Ad. 16.

runt voces patris sui, quia voluit Dominus occidere eos. Et ideo spiritus Domini continuit Apostolos ne predicarent in Asia, quia nondum erant digni, vt de ipsorum vita prouideri posset. Huiusmodi peccatores quasi miraculose spiritualiter sanantur. Intelligere autem quando scriptura ait de multis quod non possunt penitere de suis peccatis, secundum communem legem, sed tantum secundum superexcellenter misericordiam. Nulli enim in hac vita quantumuis grauissimo peccatori clausa est via salutis. Verum tamen est, aliquos adeo esse graues & maximos peccatores & ita in peccatis suis in vitam auiorem dormire, vt nisi Deus secundum prae excellentem suam misericordiam maioribus & plenioribus & vehementioribus suae gratiae auxiliis, quam sint communia, eos ad poenitentiam conuerterit, & potentius & benignius eorum corda emolliat, & obstinatas voluntates infringat, nunquam in meliorem mentem redibunt. Indigent namque huiusmodi peccatores vtriusque auxiliis & antecedentibus & concomitantibus autoribus & locupletioribus. Atque hinc poterit vtunque explicari, quare huiusmodi peccatores fieri non possit, vt se conuertant & poeniteant. Possunt tamen in sensu diuino, id est, simpliciter & absolute poenitere: nam poterunt cu voluerint habere auxilium Dei efficax ad resurgendum: quamuis hoc difficillimum & ferè impossibile sit illis. ¶ His igitur tribus causis satis constat, quomodo status secundus peccatoris, peior sit & deterioris conditionis, quam prior: quod satis etiam ostensum est in nouissimis hominis illius. Cauendum igitur est, ne post hac peccatis & flagitiis nosmetipsos maculemus, & maxime illud fugiendum nobis est, ne peccata peccatis addamus. Sed de his haftenus. Tam vero historiam prosequamur, & audiamus Euangelistam dicentem, *Factum est autem cum haec diceret, extollens vocem quaedam mulier de turba dixit illi. Beatus venter qui se portauit, & vbera quae susceperunt.* Non est dubium, nisi quod audientes haec Pharisaei cruciabantur. Solet Dominus inuidios alieni boni torquere, augendo bona eis, quibus inuidetur. Inuidebant filii Iacob Ioseph, eo quod maiori amore illi pater prosequeretur: & immisit Deus in illi somnia, quibus somniis magis ipsi torquebantur. Non contentus fuit Deus eo solum, vt à patre Ioseph maiori amore prosequeretur: sed ostendit etià fratribus eum preponendum esse regno duobus somniis. Vbi debet aduertere quod non desunt aliqui, qui impijs narrēt bona ventura eis quibus inuidēt. Quemadmodum de Pharisaeis apud Ioannē legimus, quibus tāquam inuidis voluit Dominus resurrectionem Lazari narrari: qui statim mori sunt, & conciliū inierunt, vt ipsum interficerēt. Sic nunc cū inuidebant Christi miraculis Pharisaei isti, vt vehementius interius torquerentur suscitauit Dñs spiritum cuiusdam mulieris, quae alta voce in Christi laudes prorupit. Magnis quidem doloribus & cruciatibus inuidi torquetur. Quare elaborandum maxime nobis est, ne talis bestia animā nostrā inuadat. ¶ Attende autem diligenter, & considera virile animā & pectus huius mulieris, quae quidē aua est Christum laudare alta voce inter suos inimicos, cū adeo potentes essent. In hoc enim videbis mirabilia Dei opera, nam vt inquit Apostolus, infirma mundi elegit Deus, vt fortia quaeq; confunderet. Magnas quidem victorias Sanson simul & trophaea reportauit de Philistaeis, sed videas quae vires

Genes. 7.

Genes. 11.

1. Cor. 7.

Indib. 6.

illas ingentes in capillis habebat, quae pars erat imbecillis in corpore, non in brachijs, nam infirma mundi eligit Deus, &c. vt magis in suis operibus extolleretur & laudetur. Et ideo etiā voluit superbum & ferocem Holoferne per brachium imbecilli s mulieris interfici, propter quod cum ipsa Iudith intelligeret Dei viribus id effectum fuisse ob insignē victoriam, canere incepit Deo & dixit. Non excelsi Gigantes impo fuerunt se illi, sed Iudith filia Merari dissoluit eum. Etiam posset Deus populum suum Israēliticum liberare à tyrannide Amā multis vijs atq; modis, sed noluit nisi vt Hester intercedente saluus esset. Nec minus voluit tribuere victoriā Sifarae duci Barac, nisi mulieri cuidā nomine Iaēl, quae vxor erat Aber Cinei. In hoc voluit Deus ostendere suā mirabilem potentia, nam cum hic esset tanta gentium multitudo, voluit e medio omnium mulierem surgere, quae non timens iram & furorem scribarum & Pharisaeorum sanctissimam Christi matrem mirabilibus laudibus extulit. Sapienter quidem & prudenter mulier hac virginem laudat. Nō quidem laudat maximā suam fidem, non profundam humilitatem, non feruētē charitatem: nō audet virtutes virginis laudare, quia hoc esset altū pelagus & profundum mare ingredi, vbi sine dubio esset illi periclitandum. Obmutesceret quidē si vellet agere de virtutibus suae animae sanctissimae. Ideo praeteriens has omnes mirabiles animae dotes, & tantā pulchritudinem quā laudare nō audet, canit corporis laudes, cuius virtutes laudat. Atq; ita diuino consilio Spiritus sanctus postquā retulit perfectionem capillorum eius, oculorum, oris, colli, & manū concludit dicens, Absq; eo quod intrinsecus latet. Laudauit ea quae exteriora erant, nam interiora animae, ita sunt mirabilia & diuina, vt facienda foret satis quaedam proluxa & inaudita narratio, ita vt omnes creaturae in admirationē raperētur. Quemadmodum ille, qui solem cōspicere vult, ponit ante oculos ipsam manum, ne luce offendatur, praecipue si infirmos eas habeat, quia excellens sensibile corrumpit sensum: ita nimirum lingua nostra & sensus omnes conturbantur & confunduntur coram excellentia tantē & tam diuinae claritatis virginis Mariae: quam si homines vidissent, non multum si aliqui errore ducti idololatriam sequebantur, & tanquam Deum adoraret. Hac ratione existimo ductum fuisse Mosem, qui cum describeret rerum omnium creationem, nihil de creatione Angelorū retulit: nam cū populus ille Hebraeus nimis esset deditus idololatriae, timuit ne si audiret puritatem & excellentiam perfectionis Angelorū illos vt deos coleret. Sic Ioannes Euangelista vidēs pulchritudinem & splendorem vnus Angeli, voluit illi adorare, quod quidem Angelus prohibuit. Multo melius hoc alij homines fecissent, si Angelos viderent suo fulgore splendentes. Scimus namq; Gentiles errore ductos, videntes Solis pulchritudinem & Lunae hos planetas vt deos colebant. Quanto potius Virginē sanctissimam adorarent, si puritatem & gloriam suae animae simul & munditiā corporis, quae maior erat quam omniū Angelorū. Quid facerent n̄ qui Lunā vt Deū adorabant, si Virginem viderent multo pulchriorem & formosiore ipsa Luna? Ita existimo, quod quemadmodum Deus hac ratione noluit vt Moses scriberet pulchritudinem & creationem Angelorū, hac eadē ratione absconxit & occultauit Deus corpus Mosi, ne populus ille in idololatriā se conuerteret.

Indib. 13.

Indib. 16.

Heste. 7.

Indi. 4.

Caui. 4.

Genes. 4.

Apostolus.

Indi. 16.

St. affum. virg. Mar.

Psal. 37.

Psal. 50.

1. Reg. 7.

2. Paral. 9.

teret, cum vidisset mirabilia magna quae fecerat in Aegypto, & in mari, & in deserto. Ita inquit diuus Iudas daemone & Archangelum Michaelem decertasse propter corpus Mosi. Nam daemone volebat corpus ostendere populo, vt ipse populus idololatra ret, & Deus offensus esset. At vero sanctus Archangelus ipsum celabat, ne locum daret offensae Dei. Et propterea cum conueniens esset ne corpus Mosi manifestaretur, nec puritas & excellentia Angelorum describeretur, multo priori ratione decens fuit ne Virginis perfectiones & virtutes describerentur, quandoquidem longo interuallo reliquas omnes creaturas antecellit. Ideo Hieronymus ait. Quidquid in Maria gestum est, totum puritas, totum veritas, totumque gratia fuit. Ita haec deuota & pia mulier silentio praeteriens animae laudes, corporis dotes extollit, magnificat & laudat: caetera relinquens laudanda ei, qui eam considerat. Et ita inquit. Beatus venter qui te portauit. Laudans ventrem, omne corpus laudat: nam si venter beatus est, beatum etiam erit caput, pedes, manus, & anima. Principium enim & organum peccati venter est, in quo homo concipitur in peccato, & maledictionem ab ipso ventre secum trahit. Ideo Psalmista. Alienati sunt peccatores à vulua, errauerunt ab utero, loquuti sunt falsa. Et Dauid cum Deo loquens, implorens suam misericordiam, imbecillitatem suam in medium proponit & illam ostendit: cōceptioni suae tribuens culpam dicens: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea. Ac si diceret. Ne mireris Domine, quod ego peccata actualia habeam, quandoquidem in peccato originis sum conceptus. Vnde Diuus Augustinus contra Iulianum ait. Profecto si Christus minor existens originale peccatum habuisset: grandioris aetatis accessit, actuali non caruisset. Sequitur ergo quod si beata virgo habuit originale peccatum maioris fuisse virtutis & praestantioris quam Christi, quandoquidem cum concepta esset in peccato, eam virtutem habuit, vt tueri se posset, atque defendere ab actualibus, quod Christus non fecisset (vt Augustinus ait) si conceptus esset in originali peccato. Et si quidem virgo beata actualibus se non miscuit peccatis, bene concluditur nec originali fuisse data: quandoquidem non ipsa melior erat quā Christus, qui si originale haberet, actuali non caruisset. Et ita Dauid culpam suorum peccatorū originali tribuit. Et sic mulier haec diuino illustrata spiritu virginem laudat ab origine & principio culpa, qui venter est, quem beatum dicit. Nam si venter, qui origo est maledictionis, & corruptionis principium, & culpa fons, benedicitur & laudatur, nullum vtique erit dubium nisi quod benedicti erūt etiam oculi, os, & manus. Quoniam si ingrediens domum magnatis aut diuitis alicuius, minorā vasa argentea videres, iudicares statim illum esse hominem diuitem. Sic de Salomone ait Scriptura, quod forfices, candelabri, & clauī portarum ex purissimo auro erant confecti. Quod si minorā templi vasa aurea erant, quid esset de Cherubin & de altari sancta sanctorum? Laudans quidem ea, quae minora erant in templo, maiora etiam extollere videtur. Ita etiā in alio loco laudans scriptura diuitias & potentiam Salomonis inquit, etiam scabellum pedum eius aureum esse, & sedes omnes, & reliqua omnia, quae ad ornatum & cultum domus spectabant ex puris

mo auro esse confecta. Quid obsecro de vase esset, vbi ipsi regi vinum apponebatur? vel ex qua materia putas esse patinae, vbi tibi apponebantur? Ita cum mulier haec ventrem Virginis laudet (qui in alijs solet esse organum peccati) & benedictum eum appellans: exinde etiam videtur laudare oculos, os, & reliqua omnia quae in virgine erant. Hinc clarè colligitur & constat virginem matrem profus alienam & immunē fuisse ab omni peccati genere. Beatus venter, beatum corpus, beata anima, & tota denique est benedicta, cuius venter, qui principium & origo peccati esse solet benedicitur. Cur ergo beatus? Quia te portauit. Nam basis & fundamentum omnium beneficiorum & meritum virginis inde ortum habet, quia in Dei matrem fuit electa. Nam venter beatus est, quia Deum in eo portauit. Si immunis fuit à peccato originali, inde euenit, quia erat mater Dei electa. Si virgo simul & mater extitit: factum id est, quia Deum in vtero tulit. Si exaltata est à Deo super omnes choros Angelorum, ob eandem rationem dictam, factum id est. Haec est origo & fons vnde promanant omnia beneficia & dona quae illi à Deo sunt concessa. Quocirca mulier haec reddēs causam & rationem, quare venter virginis benedicitur, inquit esse causam, quia Deum in ipso portauit. Vnde visum est sanctis patribus magnum inconueniens dicere, ventrem illum qui Deum in se receperat con sumptum fuisse à vermibus. Atque ita in hanc veniunt sententiam, scilicet, quod beata virgo corpore simul & anima caelum conscendit. Quandoquidem minus erat rationi consentaneum, vt virginis viscera, quibus verbum Dei carnem induerat, in cinerem & puluerem conuertētur. Et hac eadem ratione ductus diuus Thomas dixit virginem nullum habuisse peccatum actuale, nec veniale quantumuis minimum? nam si peccatum haberet non esset idonea & sufficiens, vt mater Dei esset: & ita inquit iustum esse, vt ab omni profus veniali peccato liberaretur ad hoc vt esset mater Dei. Si igitur inconueniens est hanc virginem habere veniale peccatum, vt sit mater Dei, maius quidem inconueniens esset si originale habuisset, quod deterius est. Veniale quippe nō separat nos ab amicitia Dei, neque gratiam tollit, nec aliquam gratiae partem. At vero originale peccatū subtrahit gratiam, & inimicos Dei nos constituit: & consortio diuino nos priuat. Si igitur diuus Thomas magnum inconueniens putauit, ponere in virgine matre peccatum veniale, quare etiam non habuit inconueniens ponere originale, cum deterius multo sit veniale? Quapropter nos dicimus & firmiter credimus, quod ad hoc, vt apta & idonea beata virgo posset esse matri Dei fortiori & firmitiori ratione conueniens erat, vt originali caruisset. Cūque beata virgo dignissima fuerit Christi mater nō dubitamus, nisi quod quemadmodum nullum habuit actuale peccatum mortale, nec veniale, ita etiā nec originale habuisse, à quo quidem liberaliter singulari quodā priuilegio & beneficio immunis fuit. Decuit enim virginem (ait Anselmus) ea puritate nitere, quae maior sub Deo nequit intelligi. Quod profecto diabolus bene nouit, & ideo primos fontes oblimare conatus est, sciens quod nisi à purissima matre Christum nunquam fore nasciturum. Purissimam igitur ab omni labe decuit fore matrem Dei, eiusque felicissimum ventrem, quippe quā Christum filium Dei portauit. Neque beatus fuit,

3. par. q. 22. art. 4.

S. Tho. vbi sup. art. 1. ad. 3. & art. 2. ad. 2.

Ansel. de conceptu virginis.

set, si huiusmodi donum p̄seruationis nō habuisset. Beatitude enim status est omnium bonorum aggregatione perfectus Augustino autore. At verò quia in hoc opere non p̄dicatoris officium exercemus, sed expōitoris, hoc de hac re sufficit: quandoquidem ita de laudibus Virḡinis, & de eius purissima conceptione magni codices sunt memorię traditi. Et etiã si nōs longiori oratione digredi possemus occasione data ex his verbis, quę mulier dixit, tamen ne prolixi simus, id decreui aliis relinquere. Jam verò quid Christus huic mulieri responderit, audiamus. *At ille dixit, Quinimo.* Intelligitur non contradictione, sed assertiue. Ac si diceret. Non tantum est illa beata, quę me portauit in vtero suo, imo etiã beati illi sunt qui audiunt verbum Dei. Non negat beatum ventrem, & beata vbera, sed potior beatitudinis ratio adiicitur & formalis, dicens: *Beati qui audiunt verbum Dei.* Est hæc beatitudinis ratio communis omnibus electis, & maximè conueniens beatę virginis. Itaque magis commendatur virginis laus & encomium in genere per hæc filij verba, quã fuerit in specie commendata per verba mulieris. Quoniam verbis Christi laudata est ex parte animę, verbis autem mulieris ex parte corporis. Pręterea his verbis conceptum spiritualem prętulit conceptui corporis. Ita quod nec Virgini profuisset ad salutem esse secundum carnem matrem filij Dei, nisi Christum in mente spiritualiter concepisset. Ideo beator concipiendo Christum mente, quã ventre. Hinc poterit discere, ne pręsumas de aliorum propinquoꝝ sanctitate quę tibi non proffit: ni eorum virtutes sectari cupias. ¶ Aduerte vero quod cum omnes homines natura sua appetant beatitudinem: hic Christus, vt optimus p̄ceptor & magister ostendit omnibus, in quo consistat beatitudo. Nullus enim adeo barbarus & immanis ille sit, qui beatitudinem non cupiat. Ipse namque seculi huius ærumnæ, & afflictiones, labores, & pericula, cogunt sclicitatem & beatitudinem exoptari, immo & animus suapte natura cupit esse felix. Si enim Adam felicitatem appetiuit cum esset in loco amœno & voluptatibus affluenti: quid nos miseri facere deberemus in tam ingenti miseriarum abyssu? Igitur cum omnes natura sua desiderant & appetant beatitudinem, grandis fuit & difficillima inter philosophos questio, quę esset beatitudo hæc sũma & beata felicitas, aut in quo illa consisteret, quam cuncti ita anxie & sollicitè sibi cupiebant, & summis votis desiderabant. Ideo hæc quęstio in infinitum abire cepit, adeo vt de hac re ducentę octoginta octo Philosophoꝝ sententię inuenirentur. Quas omnes Marcus Varro colligit, teste Augustino. Diuus Ambrosius ait, quosdam Philosophos beatitudinem constituisse si nulli dolorem aliquis pateretur aut sentiret, vt quidam Philosophus nomine Hieronymus dicebat. Alij verò in rerũ scientia illam constituiebant, vt Herillus. Qui cum audiret ab Aristotele & Theophrasto mirabiliter esse laudatam rerum scientiam, solam eam quasi summum bonum collocauit, cum illi quasi bonum, non quasi verum & stabile bonum laudauerint. Alij vt Callipho & post eum Diodorus ita dixerunt, vt alter in voluptatem, alter in vacuitatem doloris cõsortium honestatis posterint, eo quod sine iis non possit esse vita beata. Zenon item Stoicus solum bonum appellauit, id quod honestum est. Aristoteles verò & Theophrastus & ceteri Peripatetici, in virtute qui-

Aug. li. 17. de Trinit. 6. 6.

Genes. 3.

Aug. 19. c. 6. vit. cap. 1. Amb. li. 2. off. 16. cap. 2.

dẽ, hoc est, in honestate beatam vitam esse dixerunt. Beatitude enim status est omnium bonorum aggregatione perfectus Augustino autore. At verò quia in hoc opere non p̄dicatoris officium exercemus, sed expōitoris, hoc de hac re sufficit: quandoquidem ita de laudibus Virḡinis, & de eius purissima conceptione magni codices sunt memorię traditi. Et etiã si nōs longiori oratione digredi possemus occasione data ex his verbis, quę mulier dixit, tamen ne prolixi simus, id decreui aliis relinquere. Jam verò quid Christus huic mulieri responderit, audiamus. *At ille dixit, Quinimo.* Intelligitur non contradictione, sed assertiue. Ac si diceret. Non tantum est illa beata, quę me portauit in vtero suo, imo etiã beati illi sunt qui audiunt verbum Dei. Non negat beatum ventrem, & beata vbera, sed potior beatitudinis ratio adiicitur & formalis, dicens: *Beati qui audiunt verbum Dei.* Est hæc beatitudinis ratio communis omnibus electis, & maximè conueniens beatę virginis. Itaque magis commendatur virginis laus & encomium in genere per hæc filij verba, quã fuerit in specie commendata per verba mulieris. Quoniam verbis Christi laudata est ex parte animę, verbis autem mulieris ex parte corporis. Pręterea his verbis conceptum spiritualem prętulit conceptui corporis. Ita quod nec Virgini profuisset ad salutem esse secundum carnem matrem filij Dei, nisi Christum in mente spiritualiter concepisset. Ideo beator concipiendo Christum mente, quã ventre. Hinc poterit discere, ne pręsumas de aliorum propinquoꝝ sanctitate quę tibi non proffit: ni eorum virtutes sectari cupias. ¶ Aduerte vero quod cum omnes homines natura sua appetant beatitudinem: hic Christus, vt optimus p̄ceptor & magister ostendit omnibus, in quo consistat beatitudo. Nullus enim adeo barbarus & immanis ille sit, qui beatitudinem non cupiat. Ipse namque seculi huius ærumnæ, & afflictiones, labores, & pericula, cogunt sclicitatem & beatitudinem exoptari, immo & animus suapte natura cupit esse felix. Si enim Adam felicitatem appetiuit cum esset in loco amœno & voluptatibus affluenti: quid nos miseri facere deberemus in tam ingenti miseriarum abyssu? Igitur cum omnes natura sua desiderant & appetant beatitudinem, grandis fuit & difficillima inter philosophos questio, quę esset beatitudo hæc sũma & beata felicitas, aut in quo illa consisteret, quam cuncti ita anxie & sollicitè sibi cupiebant, & summis votis desiderabant. Ideo hæc quęstio in infinitum abire cepit, adeo vt de hac re ducentę octoginta octo Philosophoꝝ sententię inuenirentur. Quas omnes Marcus Varro colligit, teste Augustino. Diuus Ambrosius ait, quosdam Philosophos beatitudinem constituisse si nulli dolorem aliquis pateretur aut sentiret, vt quidam Philosophus nomine Hieronymus dicebat. Alij verò in rerũ scientia illam constituiebant, vt Herillus. Qui cum audiret ab Aristotele & Theophrasto mirabiliter esse laudatam rerum scientiam, solam eam quasi summum bonum collocauit, cum illi quasi bonum, non quasi verum & stabile bonum laudauerint. Alij vt Callipho & post eum Diodorus ita dixerunt, vt alter in voluptatem, alter in vacuitatem doloris cõsortium honestatis posterint, eo quod sine iis non possit esse vita beata. Zenon item Stoicus solum bonum appellauit, id quod honestum est. Aristoteles verò & Theophrastus & ceteri Peripatetici, in virtute qui-

Psal. 141.

Rom. 8.

Rom. 8.

Mat. 11. 1. 1. 2. 1. 1.

Mat. 11.

curam & sollicitudinem diuitiarum anxiam, quę animos eorum velut cathenis & vinculis ligatas habet: non eos Christianos iudicabis, sed potius Possidonios, aut Epicuros. Vnde egregius Psalter de talibus ait: *Quorum filij sicut nouellę plantationes in iuuentute tua, filię eorum composite, &c. Beati dixerunt populum, cui hæc sunt. Tu verò rex sancte Dauid, ais hæc esse hominis beatitudinem? Beatus populus, cuius Dominus Deus eius. Multi enim sunt Christiani, quorum dominus non est Deus, sed Epicurus, Diodorus, aut Possidonius: quorum disciplina nondum extincta est, nondum perijt. Nã in regalibus curijs plurimos nobiles inuenies legentes & docuerit publice doctrinam Epicuri. Videbis tot deliciarum inuentiones, tantam voracitatem, tot cibos, mille artes parandi escas, tanta rerum mōstra, vt facile credas quod isti Philosophorum viam & regulas sequuntur, existimantes nullam aliam post hanc, nobis manere patriam, cum horum beatitudo venter & guttur sit. Hos omnes cęcos & stultos philosophos, & eorũ discipulos impios Christicolos summa veritas Christus redẽptor noster vnico ictu ferit & iugulat dicens, Beati pauperes, & qui audiunt verbum Dei. Ac si dicat. Tantum abest, vt beatitudo in his rebus, quę mundus admiratur, conculcanda sit, vt in eorũ prorsus fuga & reiectio ne sit posita. Pendit enim nostra felicitas ex notitia Dei, quę cum sit, causa rerum non fallit. Hoc autem sit per verbũ Dei, quod ducit nos in Dei notitiam? & hæc ducit nos in operationem & demum in vltimam felicitatem & gloriam, ad quam tendimus, & propter quam creati sumus, quę quidem cõsummum bonum sit, nullum secum compatitur malum. ¶ Aduerte autem quod beatitudinem dixit esse in auditione verbi Dei, quia sicut fructus virtute sunt in semine (vt Philosophus ait) sic beatitudo æterna est in auditu verbi Dei, quia est origo, initium, & radix beatitudinis. Primum enim est audire verbum Dei, deinde credere, postea operari: & tandem propter merita bonorum operum possessio beatitudinis cęlestis. Quomodo (inquit Paulus, crederent in quem non audierunt? & quomodo audierunt sine p̄dicante? & quomodo p̄dicabunt, nisi mittantur? Ergo fides ex auditu. Et per fidẽ operamur bonum, quia hæc docet, quid credendum, & quid agendum sit. Per bona autem opera in charitate facta peruenitur ad beatitudinem, quę ab auditu verbi Dei procedit. ¶ Pręterea beatitudo est in auditione verbi Dei, tanquam in signo: maximum enim signum est quod quis in beatitudinem sit electus, & p̄destinatus, quod audiat libenter verbum Dei, dicente Christo. Qui ex Deo est, verba Dei audit. Et vt à contrario sensu intelligeremus, magnum esse reprobationis signum nolle audire verbum Dei, subdit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Et alibi nolentes recipere Apostolos, nec audire verba eorũ grauiore pœnas illos manere, quã ciuitates illas Sodomorum & Gomorræoꝝ. Et Ioãnes dicit. Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. Habent verba diuina nescio quid diuini & paterni amoris, quod audientes Dei filij, qui ad æternam beatitudinem destinati sunt, in ipsis agnoscunt, & gaudent, & exultant. Cumq; verba diuina in se contineant omnium malorum spiritualium remedia, & omniũ virtutum & totius profectus spiritualis documenta*

& ex eis maximè liceat agnoscere, quę ad Deum, quę ad Angelos, quę ad sanctos omnes & ad ciuitatem illam supernam Ierusalem spectant, dum ipsa legere & audire delectat, & eorum gustu & desiderio quis afficitur, hoc ipso & filium Dei, & confortem electorum, & ciuem illius patrię beatę secundum æternam p̄destinationem se esse probat. Vnde & Dauid à Deo electus dicebat. *Quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Verũ ne in eam cogitationem satis ineptam incidas, vt putet satis esse audire verbum Dei, sed opus etiã esse, vt illud custodias, & obserues, audi quid deinde dicat. Et custodiam illud.* Non satis est ad beatitudinem consequendam audire verbum Dei, & credere, nisi bona opera adhibeas, vt verbum rectè custodias. Custoditur autem verbum Dei à nobis bonis operibus, quemadmodum ignis feruatur in fomite. Vnde beatus Ioannes in Apocalypsi, cum dixisset, *Beatus qui audit, & qui legit verba prophetię huius: protinus adiecit. Et seruat ea: quę in ea scripta sunt.* Iacobus etiam, estote factores verbi, & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos, quia si quis auditor est verbi, & non factor, &c. Et Paulus, Non auditores legis iusti sunt apud Deum, sed factores legis iustificabuntur. Hinc est quod scientia hæc nostra quę habetur ex verbo Dei (quę longo spatio reliquis omnibus scientiis pręstat) inter scientias prácticas numeratur, id est operatiuas: quod non propter scientiam tantum, sed propter operationem à Deo nobis datum sit. Hunc locum coram oculis tibi constitue aduersus impios & nefarios illos legis Christi subueriores, qui dicunt, solam fidem ad salutẽ sufficere. Ad idem facit & illud Matthæi. *Omnis qui audit verba mea & facit ea, assimilabitur viro sapienti, qui ædificauit domum suam supra petram. Eadem verba in superioribus etiam habentur in nostro Luca. Et in capite sequenti. Seruus sciens voluntatem Domini sui, & non faciens, vapulabit multis. Non igitur satis est audire verbum Dei, & credidisse, nisi adsit verbi adimpletio & executio. ¶ Obserua etiam quod non dicit, Qui audierunt, & custodierunt, sed qui audiunt & custodiunt, vt intelligamus solos perseverantes audiendo & custodiendo esse beatos. Parum enim est audire verbum Dei, & custodire illud per aliquod tempus, si non perstiteris, custodiendo illud. De talibus nanque in superioribus dixit Christus. Qui secus viam, hi sunt qui audiunt: deinde venit diabolus & tollit verbum. Alij etiam suscipiunt verbum, & per aliquod tempus credunt, sed in tempore tentationis & aduersitatis recedunt. Hęc iam latius explanauimus in capite octauo. ¶ Opus igitur est, vt custodias verbum Dei, vt maturo tempore fructum centuplum afferas. Nam sunt multi, qui audientes verbum Dei incipiunt bene operari: sed pauci vq; in finem perseverant. Custodiunt verbum aliquando, sed modo iam non custodiunt, quod quidem satis non est ad beatitudinem consequendam. Nam qualem te inuenit mors, talem te iudicabit Dominus. Quapropter opus est perseverantia: & vt omni tempore sobrius, castus, & diligens ambules, circa ea, quę pertinent ad obsequium Domini tui. Et vt iam semel concludam, ita voluit Dominus verbum eius custodiri, vt dixerit Moysi. Erunt verba mea in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, eruntque quasi signum in manu tua. Vtitur Deus more loquendi eorum, qui*

Psal. 118.

Apo. 1. 1. 1.

Rom. 2.

Mat. 7.

Luc. 6.

Luc. 8.

Exod. 17.

cum aliquam rem volunt non excidere a mente, sed ut ipsius recorderentur, annulum vel filum in digito ponunt. Sed iam vitra. Turbis autem concurrentibus cepit dicere. Generatio hec generatio nequam est. Memisse oportet turbam Pharisaeorum, ex quibus alij dixerunt in Beelzebub principe demoniorum eijcit demonia: alij vero tentantes signum de caelo quaerebant. Prioribus respondit vsque ad illa verba. Omne regnum in se diuisum, &c. Sed modo respondet alijs signum de caelo quaerentibus. Sepe enim in scriptura sacra particula orationis non legitur cum proxima dictione, sed cum remota. Sicut in Canticis dicitur. Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar, sicut pellex Salomonis. Quo in loco si cum priori sententia vtramque particulam coniungas, non cohaerent verba. Erit enim sensus. Nigra sum, sed formosa sicut tabernacula Cedar, quod ineptum est, cum tabernacula Cedar nigra & foeda essent, utpote quae aestui & imbribus atque iniuriis caeli erant exposita. Itidem si vtramque cum pellicibus Salomonis coniungas, quae pulcherrimae erant. Ut ergo proprium ac genuinum elicias sensum, pulchritudinem cum pellicibus, nigredinem vero cum tabernaculis Cedar coniunges, & sensus erit. Nigra sum sicut tabernacula Cedar: sed cum hoc formosa sicut pellex Salomonis, quae rubricatae erant. Et sic in Ezechiele ubi dicitur. Opera tua sunt, ac si habitationes tuae & cogitationes tuae fuissent de terra Cananaeorum: pater tuus fuisset Amorrhaeus, & mater tua Getha. Vbi si coniungas cogitationes cum, de terra Cananaeorum, aut habitationes cum, pater Amorrhaeo ineptam reddes orationem. Quare ut sensum genuinum verba reddant, dicendum erit. Habitationes tuae de terra Cananaeorum & cogitationes tuae: ac si pater tuus fuisset Amorrhaeus, & mater tua Getha. Et quemadmodum particula non semper adiungitur, neque ligatur cum proxima: ita neque sententia cum sententia, sed multis interiectis adiungitur, quae erat immediate connectenda. Ut in Proverbiis. Infidelmur sanguini, abscondamus nos contra innocentem gratis. Cui statim adiungendum erat. Frustra iacitur rete ante oculos pennatorum. Quae reddit ratione prioris. Quare scilicet cum iustis velis infidias parare, quoniam frustra illis aperte infidiaretur: quemadmodum auceps, qui in oculis auium extendit rete. Aliud huius rei exemplum offendes in Exodo, ubi in priori versu capitis vigesimi secundi ponitur lex furti, & post duas vel tres sententias aliud membrum illius legis subditur. Sic in praesentiarum si legeris haec, quae Lucas noster ait, postquam mulieri illi respondit Christus, videbitur tibi inepta oratio, & quod absque proposito loquatur. Non enim coherent haec cum oratione immediate praecedenti. Ideoque iungenda est haec narratio cum illa oratione, quae in superioribus praecesserat. Vbi dixit Lucas, quod quidam, scilicet, ex scribis & Pharisaeis, ut Matthaeus declarat, tentantes quaerebant signum de caelo. Iste autem in medio positus respondit nunc Christus in praesenti. Modum autem quomodo tentantes quaerebant signum de caelo, explicat Matthaeus dicens, quod accesserunt ad Christum atque dixerunt. Voluimus a te signum videre. Vide iam nunc & considera istorum superbiam, qui non supplicant aut rogant, sed volumus, inquit: arrogantissimis & ineptissimis verbis suam superbiam ostendentes. O vti nunc haec maledicta verba ab ore nostro nun-

Cantic. 1.

Execl. 10.

Pro. 1.

Exod. 22.

Matth. 12.

quam prodirent. Quanto melius nobis esset si voluntas nostra non esset nostra: Ita ut ipsi vellemus quod Deus vult, & non quod nos volumus. Herodias dixit, volo. Herodes, Et ego volo: sit pro ratione voluntas, & Ioannem sanctissimum occiderunt. Maledictum tale velle. Caue a propria voluntate tanquam a nocua & mortifera peste. Sic Saul inobediens factus est, & prauaricatus est Domini praecipitum. Christus autem dicebat. Non quod ego volo, sed quod tu: & hac eximia & rara obedientia a morte liberati sumus. Factus est enim obediens vsque ad mortem. Haec nostra voluntas ducit nos in Barathrum: & sola propria voluntas ignibus inferni torquetur. Quis obsecro ferre poterit tantam impudentiam & procacitatem, ut seruus coram Domino suo dicat. Volo? Si igitur nos serui sumus, & serui inutiles, si pretio empti, absit a nobis, ut quilibet sibi velit, & quiuis sibi viuat: sed ei, qui pro nobis simul mortuus est. Praeterea non dicunt, volumus conuerti tuis miraculis, sed volumus ea videre. Speculatores erant & curiosi, volentes Christum capere, vel in verbis vel in factis, ideo aiunt: Volumus a te signum videre. Sed prius isti insipientes deberent a Christo petere oculos, quibus videre possent illa miracula, qui enim fieri poterat, ut viderent, qui oculis erant priuati? Caeci erant & duces caecorum, excacauerunt enim eos sua malitia. Quemadmodum pellis steca, quae se exiit serpens, ut renouet suam aetatem, habet quandam effigiem oculorum & membranam tenuissimam, qua oculi anguis praeteguntur, vere tamen oculos non habet: sic videbatur impijs Iudaeis se oculos habere, cum caeci essent & pelles inanes, & hominum figuras induentes, nec homines erant. Christi miracula specula erant diuina: cum autem Iudaei caeci essent, quomodo illa videre volebant? Quid caeco cum speculo? Si speculum non videbant: qui fieri potest, ut seipfos in speculo conspicerent? Vt haec dicerent & quaerent accesserunt ad Christum: & quanto magis vane & fraudulenter accedebant, tanto longius & distantius se a Christo elongabant. Petrus dicens, Exi a me domine, quia homo peccator sum: & Cetero dicens: Non sum dignus ut intres sub tectum meum: magis ad Christum accedebant. At vero illi alteri cum corporibus magis accederent ad eum, tanto magis se elongabant. Habetur in libro Sapientiae. Sen-tite de Domino in bonitate, in simplicitate cordis: quaerite illum, quoniam inuenitur ab his, qui non tentant illum. Nos vero accedamus ad Christum in simplicitate cordis, & in mansuetudine animae. Multi ingrediuntur templum, concionatorem audituri, & aures suas attentas praebent, sed non omnes vtilitatem capiunt, quia non omnes recto animo accedunt. Multi intrantes officinam aurificis, alter emit cathenam auream, alter pretiosum annulum, alius vas pulchrum, alius vero nigrum carbonem sibi asunuit, quem manibus terit, & nihil aliud sibi vult ex officina, nisi carbonem illum; quo niger efficitur. Sic multi concionem audituri accedunt, & vnus accipit salubre consilium animae suae, alius compungitur: sed non deest alius qui predicatorum irrideat. Oportet ergo sancto & sincero animo ad hanc diuinam officinam accederet: nam sic accedentes Deus insiruit, alios vero arguit & increpat, sicut hos impios & nefarios Pharisaeos, quos appellauit generationem prauam & adultera. Sed cur

Matth. 4.

1. Reg. 17.

Matth. 26.

Philipp. 2.

Luc. 11.

1. Cor. 4.

Matth. 17.

Luc. 11.

Matth. 8.

4. Reg. 2.

Exod. 7.

Exod. 14.

ita? Audi. Cum voluntas nostra perfecte Deo haeret, & nullum alium amplexata est maritum, nihil de miraculis curat, nullumque petit signum ad credendum. Tot signa in se videt & contemplantur, ut stultum sit alia maiora inuestigare. Sentit illum vehementer amorem, frequentes & mutuos amplexus, suauitates illas & dulcedines caelestes, quae omnem sensum exuperant. Sed cum adultera est & relinquens sponsum suum Christum, post alios amatores vadit, & se copulat & coniungit rebus his caducis & perituris, non vti que experitur signa interiora, tuncque externa alia quaerit, & ad ea se conuertit. Prius ergo est necesse auertere animum a suo proprio viro, id est, a Deo: & cum altero adulterasse, quam alia signa petantur. Merito ergo adultera generatio signum petit, neque hoc peteret nisi adultera prius esset. Sed mirum quidem est, nam cum Christus id haberet ingenium & conditionem ut deo dicat Petrus, quod cum malediceretur non maledicebat, cumque eadem esset patientia & mansuetudo his tam asperum & rigidum se ostendat, ita ut eos appellet generationem nequam & adultera. Nam si ob hanc causam, quia signa petunt, generationem nequam eos vocat: per Elaiam minatur Achaz quia signum non petebat. Saepius inuehitur Christus contra hos, nam per Matthaeum eis dicit. Auferetur a vobis regnum Dei. Et per Ioannem. Vos ex parte diaboli estis, & ratio huius irae & odij eadem fuit quae nunc. Ratio vero quia sic adeo irascitur, & in furorem accenditur est, nam cum aduentus Christi in mundum fuerit, ut homines in caelum ducat: atque ita ad hoc efficiendum quaesivit omnes vias & modos, quos ipse potuit conuenientiores. Quando vero misericordia & blanditijs vtens eos allicere nequibat, illis comminabatur supplicium, ut vel sic metu & timore posset. Hoc etiam tecum saepe facit dominus beneficiis & sanctis inspirationibus te vocas: quando vero hoc non prodest, in te animaduertit & comminatur. Praeterea per ironiam magistrum illum appellauit, nunc autem istam inurbanitatem reprehendit, nam cum eis qui verbum Dei praedicant, modeste & cum reuerentia debemus loqui. Sic Elias, quia dixit ille dux, quinquagenarius homo dei, ironice respondit. Si homo Dei sum, descende ignis de caelo, &c. Sic etiam Eliseus pueris irridentibus & dicentibus, Ascende caluae, maledixit: & exierunt duo viri, & dilacerarunt quadraginta duos pueros. Sed hoc nostro tempore sacerdotes & ministri verbi Dei nullo honore afficiuntur. Ideo Christus hic tam asperum & acriter his est loquutus. Sed quid haec generatio mala & adultera quaerat, aediamus. Signum quaerit, & signum non dabitur ei. Nonne vides, quam meritisissima & optima ratione isti reprehenduntur, qui post tot signa & miracula a Christo facta, signum quaerunt? Postquam Christus doctrinam suam diuinam & caelestem tot miraculis confirmauerat, alia nunc miracula noua petere, defectus quidem est fidei, & res maxima reprehensione digna. Sic tu miraculis iam factis a Christo, ab Apostolis & sanctis credere debes, & non debes postulare alia signa, sicut isti nequissimi & sceleratissimi Pharisaei. Moses antiquam legem daret multa miracula fecit in Aegypto, & eduxit populum Deus mirabiliter per medium mare. At vero post datam legem & confirmatam, multo aliter cum illis se gessit. Terram quippe promissionis armis expugnatunt, nec vlla miracula tibi fue-

runt. Sic fides euangelica in principio nascentis Ecclesiae multis miraculis confirmata & stabilita est, iam vero non opus est miraculis: & qui propter miracula iam facta non credit, multo minus crederet etiam si alia noua miracula illi proponerentur. Nam vel tu credis miraculis factis a Christo & a suis Apostolis vel non: si miraculis credis, non est quod disputemus: nam credens miraculis, & eius doctrinae credere debes, quandoquidem in testimonium & probationem veritatis quam praedicabant, Christus & Apostoli fecerunt illa miracula, & sic credens haec miracula, credis etiam articulos quos ipsi praedicabant. Si vero nolueris credere doctrinam nec miracula, id crede, quod oculis cernis, quandoquidem vides omnem mundum subiectum fuisse Christi fidei, sine eo quod crederet sua miracula. Hoc certe magnum miraculum & prodigium videtur, ut sine miraculis tot tantisque viri sapientes fidei subiicerentur, & quod totus mundus crederet. Et propter hoc magnum miraculum omnia alia quae Christus fecit debes credere: quandoquidem hoc est omnium maximum. Quod si dixeris, omnem Africam, Asiam, Aegyptum & maiorem partem Orientis sequi falsam & iniquam sectam Mahometicam & in Germania & Anglia sequi nefarium illum & sacrilegum Lutherum: & dixeris Lutherum nec Mahometum nunquam miracula fecisse. Respondeo tibi negotium nostrum multo differentius esse ab isto. Nam Mahometus & Lutherus libidini & voluptatibus copiam fecerunt: & maledictae & sacrilegae eorum sectae constitutae sunt secundum carnis & sensualitatis appetitum, cumque amor cupidinis & carnis tam ingenuus sit hominibus, non miror hos, qui falsos illos Prophetas sunt sequuti, sed eos demiror qui eosdem non sunt sequuti. Christum, vero qui omnia contradicentia carni & voluptatibus praedicauit: quod isti fuerint sequuti magnum est miraculum. Praecipiebat enim ieiunare diligere inimicos, iniurijs parcere, labores perpeti, & multa alia, quae carnem nostram videntur deprimere, & ei contradicere: & quod haec praedicans mundus conuerteretur, hoc est magnum miraculum & stupendum. Et ita debes credere quod qui hoc miraculum fecit, multa alia potuisse facere: & etiam miracula illa, quae Euangelistae scripserunt vera esse, & cum illis omnem mundum ad suam doctrinam & si dem conciliaffe. Nam si nauem relinqueres in fluuio sine velis & remis & gubernatore, si altera die illam videres distare tribus vel quatuor leucis, non quidem mirareris, nam impetus fluuij eam secum duxit, neque id esset mirandum quandoquidem fuit ratio & causa. At vero si hanc nauem vidisses sine remis, velis, ne aliqua humana arte aduersus cursum aquae ascendisse, tunc merito mirareris. Sic nimirum quod fuerint multi sequuti doctrinam Lutheri, Vuides, & aliorum similium non est mirandum, nam ipsum aquaeductum appetitus, libido, caro & sanguis sequuntur. At vero quod haec nauis ascendat contra omnem impetum & aquae cursum, & quod homines, qui ex carne & sanguine sunt effecti contra naturam suam & inclinationem, castitatem sequantur, paupertatem, poenitentiam, euangelio se subicientes, & ea credentes, quae naturalis ratio non valet comprehendere: hoc quidem magnum & stupendum miraculum est. Igitur firmum & stabile apud te debes habere, fidem nostram in summa veritate & rectitudine esse constitutam, & probatam & con-

firmatam multis hisque magnis miraculis. Si enim hominem videres turris alicuius altitudinem demitterem, simulque miraretur, qui fieri potuit, vt magnū cimbalum in culmen illius turris ascenderet & huic diceret congregatos fuisse multos homines qui vno tantum impetu cimbalum illud in turrim eleuaret: homo iste sine dubio hoc non crederet, quia videret omnes humanas vires ad id non posse sufficere. At vero si huic diceret, quod machinis & paulatim id fuit factum, illud sine dubio crederet. Interrogas igitur me, quomodo fieri potuit, vt tāta gentium multitudo, quæ ex carne erat, legem recepit tam spiritualem, vt erat lex Christi? Qui fieri potuit, vt in statum tantæ perfectionis ascenderent homines terreni, ad vilia & immunda inclinati? Si ego tibi responderem, id factum fuisse, quia legem hanc pauperes & insipientes homines prædicarunt, qui viribus suis tantum valuerunt, vt possent homines ferre in illum statum: sine dubio verbis meis fidem non adhiberent, diceretque solas humanas vires ad id non esse sufficientes. At si vera narras, tibi dicerem homines istos piscatores multa fecisse miracula, & plenos fuisse spiritu sancto & diuina sapientia; & hoc modo persuasisse legem hanc hominibus, & mundum conuertere: diceret vtique hoc ita fieri potuisse, & rationem & veritatem in se continere. Quemadmodum igitur tu non potes credere cimbalum illud ascendisse in turrim viribus humanis, sed machinis, & strata gematis: ita debes credere fidem nostram non esse humanum opus, sed diuinum, in quo Deus multa miracula & prodigia fecit, vt corda hominum moueret. Er quod nisi Deus hoc negotium suis humeris assumpsisset, & suæ curæ, omnes vires humanæ & omnis sapientia non satis esset ad hoc negotium conficiendum, nec persuadere possent hominibus Euangelium. Crede igitur miraculis fuisse Euangelium prædicatum. Sed dices, nonne consentaneum esset rationi & conueniens, vt nunc aliqua fierent miracula, vt vires maiores imbecilles assumerent, & vt magis fides confirmaretur? Non vtique. Nam miracula potius nunc damnum nobis afferrent, quam commodum. Abraham dixit, Si Moysi & Prophetis non credunt, neque si quis ex mortuis resurrexerit credent. Necdū adimpleti sunt triginta anni, ex quibus frater Andreas de Espoleto Martyr sanctus, ex ordine beati Francisci, adfuit in Mauritania in medio ignis orans, ita vt nec capillum ignis posset attingere: & cum ter à Mauris in ignem esset iactus, nihil mali ignis in eo effecit. Cumque hoc miraculum adeo magnum esset, & fieret in conspectu multorum Lusitanorum, qui & hodie viuunt, nullus Maurorum conuerti voluit. Imò sanctum virum multis lateribus & lapidibus iactis in medio prunarum interfecerunt, qui genibus flexis orabat. Ex quo constat, quod miracula hoc nostro tempore prædicabat inter illos, qui iam crediderunt, vt sunt heretici & apostatae sanctæ religionis & fidei Christianæ, nec opus sunt, nec vllam vtilitatem afferrent, etiam si principio nascentis Ecclesiæ fuerint necessaria. Puer enim quando ambulare incipit, adiuuatur vehiculo, & ipsum ingreditur. Si homo adultus triginta annis vehiculum ingrederetur, non solum non vehiculum illi esset, imò grande impedimentum, quominus posset ambulare. Sic ecclesia tunc paruula erat: & Paulus inquit, illis teneris fidelibus. Tanquam paruulis in Christo lac dedi vobis. At modo

Luc. 16.

2. Cor. 3.

non est opus miraculis, quia est mulier adulta. Quamdo aliquod opus fit, necessaria sunt scilicet & signa ad ascendendum, postquam vero opus iam est confectum, nihil ad aliud seruit scilicet & signa, nisi vt sint impedimento transeuntibus. Ita homines nunc si miracula fierent, in id offenderent, & dicerent fidem nostram non adhuc esse bene confirmatam & probatam, quandoquidem & modo erant necessaria miracula, quibus magis comprobaretur. Caue igitur ne tibi contingat, signum à Deo querere, vt isti infideles post tot signa coram eis facia. Satis tibi sint signa vetera & antiqua, ne quæras modo signa noua. Sed quid istis respondeat Christus audi. Signum non dabitur ei, nisi signum Iona. Sicut peritus mercator non merces ostendit nec pandit eis, quos intelligit non eas mercaturos, qui ad officinam accedunt, vel vt curiosi, vel vt speculatores non autem animo emendi, eos autem vocat, quos intelligit empturos, ita Christus non ostendebat sua signa & miracula, nec volebat ea facere coram eis, qui ex curiositate & malitia petebant signa. Ideo ipsemet apud Mattheum ait. Nolite sanctum dare canibus, nec proiciatis margaritas ante porcos. Hac de causa cum esset manibus vincis coram Herode, ei qui cupiebat videre signum, id noluit facere. Petebant signum, & quando viderunt signa, dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa facit? Noluit itaque signum facere coram istis. Sed dixit, Signum non dabitur ei, nisi signum Iona. Dedit eis hoc signum, quoniam non petent, quia hoc signum directe respondebat ad ea quæ petebant Pharisei. Nam petierunt signum de celo tentantes eum, scilicet scire volentes: ipse vero Christus dedit eis signum, quo possent intelligere, quod ipse illud poterat, de quo quærebant Pharisei. Nam sicut Iona tribus diebus & noctibus fuit clausus in ventre ceti. Sic postquam filius hominis mortuus fuerit, & resurrexerit, credetis vera esse omnia de quibus nunc dubitatis. Quia tunc apparebit Iesum esse Deum, Christum & Messiam promissum in lege: & tunc incipiet vniuersus mundus in eum credere. Sic etiam Christus dixerat eis. Cum exaltaueritis filium hominis, tunc videbitis. Id est, cum crucifixeritis me, videbitis omnia quæ dico esse vera, quia tunc apparuit gloria Christi. Sicut enim Iona signum salutis Niniuitis, quia eo prædicante Niniuitæ poenitentiam fecerunt: sic Christus Iudeis signum salutis erat futurus, si eo prædicante conuerterentur. Quando tamen eum recipere noluerunt, fuit eis aduentus Christi signum & occasio maioris perditionis: ideo textus inquit. Nam sicut fuit Iona signum Niniuitis, ita erit filius hominis generationi illi. Nam sicut Ionam euomit Cæterus tertia die, & eo prædicante tota ciuitas conuersa est: Sic Christo tertia die resurgente & prædicatores mittente, totus mundus conuersus est, quia Christus per eos prædicabat. Præterea magnum miraculum est, quod corpus hominis transire posset per foramen gutturis ceti. Magnum quidem etiam est miraculum, quod tribus diebus non fuerit digestus Iona, nec dissolutus calore ceti. Magnum vtiq; etiam est miraculum, quod cum ita sit ingens & magnus ille piscis, sic vt natate nequeat, nisi in profunda aqua, quod euomerit illum & propulsaret in littus maris. Sic magnum miraculum est quod Christus cuius anima sanctissima gloria erat plena, posset esse in angustia limbi, & quod mors illum non consumeret, sicut cæteros. Sed quod

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

Matth. 21.

esse vt ait Psalmus inter mortuos liber: & quod uiuus resurgeret tertia die in hunc mundum, primitiue resurgentium. Hoc signum Iona dedit Christus generationi huic pessimæ, Regina Austri surget in iudicio cum vris generationis huius, & condemnabit illos, quia venit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis. Illa scilicet mina fuit, & vos viri, illa à lōge venit, & vos hic me habetis. Illa reliquit imperium suum, vos estis in patria vestra, illa munera attulit, vos non vultis gratis beneficium Dei accipere. Illa ad purum hominem, vos ad Deum simul & hominem acceditis. Illa sola fama nouerat Salomonem, sed vos multis miraculis approbarum contemnitis. Propterea illa condemnabit vos. Aduerte quod hic condemnare seu iudicare non accipitur pro sententiam ferre dānationis, quia isto modo solus Christus iudicabit. Dimisis itaque aliis acceptionibus, quibus solet accipi condemnare, de quibus infra dicemus, quantum ad præsentem contextum attinet, accipitur hic condemnare, cum aliqui inter se conueniunt de re aliqua disceptaturi, & alter æquus & rectus, alter vero sceleratus & iniquus apparet. Sic Regina Austri condemnabit: nā quod illa fecit, erit in condemnationem Iudæorum. Sic etiam peccata Oolla, id est Samaritæ, cum sceleribus Ooliba, id est Ierusalē (vt habetur in Ezechiel) quodammodo videntur iustam ostendere Samaritiam, eo quod Hierusalem vberiori Prophetarū doctrina fruens, ipsam spreuerit. Deinde etiā quod per sapientem dicitur, quod Sancti iudicabunt nationes, eundem sensum habet, id est, fideles in electorum numero coaptari nationes illas quæ in infidelitate persistenter condemnabunt ex collatione operum. Hunc nimirum respicit illud, quod habetur in Ionanne. Sermo, quem locutus sum, ille iudicabit vos in nouissimo die. Et illud, Si ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij vestri in quo eiiciunt? Ipsi iudices vestri erunt. Postremo ad illum sensum potest adduci illud Apostoli. Nescitis quod angelos iudicabimus, quanto magis secularia? id est, Nos cōdemnabimus Angelos apostatas, qui cum Deum eximio mentis acumine cognouissent, ob suam insolentiam è cælo eiecti sunt: si nos qui non admodum exactam (si cum Angelis conferamus) assequuti mentem, vsque in finem vitæ æquo animo innumeras ærumnas sustinuerimus: ita Regina Austri cōdemnabit generationem Iudæorum: quia ipse factum damnabit incredulitatem Iudæorum. Illa nanque à finibus terræ venit audire sapientiam Salomonis. Et ecce plusquam Salomon hic. Arguit locus iste eos, qui in rebus parui momenti plusquam opus est, curiosi sunt, in veritate autem vel inuenienda vel retinenda stupidi sunt, atque inertes. Arguit item locus hic, verum esse quod Christus alibi dicit, Multi primi erunt nouissimi, & nouissimi primi. Et fit nonnunquam vt eos contemnamus, qui si non meliores saltem nobis sunt pares & æquales. Calumniabantur Iudæi sæpè gentiles, cum ipsi non suæ vocationi responderent. Et in hoc loco Niniuitæ & Regina Sabba eis præferuntur, Ideo Dominus per Ieremiam inquit. Transite ad insulas Cethin, & videte, & in Cedar mittite & considerate vehementer, & videte, si factum est huiusmodi. Si mutauit gens deos suos, populus verò meus mutauit gloriam suam in idolum. Et alibi Miluus cognouit in cælo tempus suum, turtur & hirundo & ciconia custodierit tempus aduentus sui, populus autem meus non co-

Gal. 8.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

cap. 18. de sensu in pificatus ab illis.

gnouit iudicium domini. His verbis videmus quomodo contumaciam Iudæorum exprobrare solet Deus, & posset etiam nostram superbiam & arrogantiā confundere, qui viliores sumus creaturæ. Duo in Salomone admirata est maxime Regina Sabba. Primū scilicet, maiestatem suā & potētiam: nam videns diuitias, potētiam & magnū ordinē inipistrantiū obstupuit. Sed hic plusquam Salomon est, & maioris maiestatis & potētiae. Nam tanta fuit eius maiestas & autoritas, vt cū tēplū ingrederetur, eiceretq; ementes & vendentes, in diuina sua facie mirabilis splendor & maiestas refulgebat, vt nullus eorum qui in templo erant, ausus fuerit ei contradicere, cū tanta ibi esset gentium multitudo. Hoc miraculum deberet eos in admirationem rapere, vt Reginam Sabba diuitiæ & potētia Salomonis. Et in Christi passione, quoniam ab ipso facie diuina quidam splendor emanabat in domo Caiphæ, velamine faciem operuerunt. Nam quemadmodum in facie Moysi diuini splendor apparebat, propter conuersationem & familiaritatem, quam cum Deo habebat, ita magnus erat fulgor & splendor facie Christi propter communicationem, quam humanum cum diuino habebat: ita vt Iudæi cum tantam claritatem intueri non possent, velamen ei imposuerunt. Bene etiam hanc gloriam suam & maiestatem ostendit in hortu, cum eum voluerunt comprehendere: quandoquidem solis illis verbis, Ego sum, omnes in terram deiecit. Secundum verò, quod vehementer admirata est Regina Sabba, fuit sapientia Salomonis. Sed ecce plusquam Salomon hic. Nam quando Pharisæi miserunt ministros suos, vt Christum caperent & comprehenderent, inueniunt eum in templo prædicantem: sic adeo voluptate affecti sunt audientes suam doctrinam, vt redeunt Pharisæis dixerint. Quare non accepistis eum? Respondentes autem dixerunt. Quia nunquam sic loquutus est homo. Non solum quatenus Deus, Christus sapientior erat Salomone, sed etiam quatenus homo: nam reliquis hominibus data fuit scientia & gratia secundum pondus & mensuram. At verò sanctissimæ animæ Christi propter vnionē Verbi data fuit scientia infinita. Nam etiā si actu infinita non sciat, scit tamen infinita potentia: quia patet ei aditus infinitus. Et præterea infinitas res potest suscipere, per infinitas notitias effectas in intellectu suo à Verbo, cū quo est vnita. Regina itaque Sabba surget & condemnabit generationem istam, & condemnabit etiam te Christiane. Nam Regina illa non venit visura Salomonem, vt aliquid pertinens & spectans ad salutē animæ cum eo ageret, sed tantum propter nimiam curiositatem, & vt aliqua philosophiæ & naturæ secreta cognosceret. Vt hanc mundi sapientiam posset attingere Regina hæc tam longam sibi suscepit viam, tot labores perulit. Tu verò vt salutem animæ consequaris tribus vel quatuor gradibus non vis moueri, nec in ecclesiam ire auditorus sacrum, nec concionem. Illa sine dubio te condemnabit. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac, & condemnabunt illam, quia poenitentiam egerunt in predicatione Iona, & ecce plusquam Iona hic. Iona erat Propheta aduentus Christi, verò naturalis & notus: Iona trium dierum spatio prædicauit, Christus verò tribus annis: Iona prædicauit gentibus, Christus verò eis qui cognitionem Dei habebat: Iona nullum miraculum fecit, Christus multa: Iona desiderabat subuersio-

3. Reg. 10.

Matth. 21.

Matth. 26.

Exod. 34.

Ioan. 18.

Ioan. 7.

nam & destructionem Niniues: Christus vero salutem omnium cupiebat. Illi vero fidem adhibuerunt Propheta aduenat, & qui nullum fecit miraculum: vos vero postor conciones & miracula cōtumaces & rebelles estis? Niniuitæ condemnabunt generationem illā. Quid rogo illi facerent, si viderent mortuos resurgere, sicut vos videris? Ecce plusquā Ionas hic. Vultis videre hūc esse meliorem quā Ionam? Ionas fuit Propheta, qui non seruauit, nec habuit obedientiam: Christus vero ita obediens, vt dicat Paulus. Quod factus est obediens vsque ad mortē, mortem autem crucis. Ille subuersionem Niniues videre cupiebat, nam in quodam loco sedit, & ibi expectabat viginti dierum spacio & quadraginta subuersionem ciuitatis: quando vero vidit in fine illorum dierum ciuitatē non esse euersam, ita de hac re illi pœnituit, vt mortē suæ animæ peteret. Christus autem ita salutem nostrā semper curauit, & exoptauit, vt propter hanc rationem mendax & falsus Propheta videretur haberi & seductor populi. Vide igitur quā longo spacio Christus antecellat & superet Ionam. Quid igitur Iudæi respondebunt, cū magnū prædicatorem habuerint? Viri Niniuitæ condemnabunt illos. Bene dixit condemnabunt, & non damnabunt: quia mali seipfos damnant, & ipsi principii sunt & origo suæ perditionis. Vnde Oseas. Perditio tua ex te Israël. At si Iudæi nullam excusationē habebunt coram Deo tribuiali seuerissimo, multo minus tu o Christiane. Proh dolor quāti sunt in inferno, qui forsitan non deliquerunt nisi in duobus vel tribus mortalibus peccatis: & tu mille peccatis & flagitiis coinquinatus lætaris, exultas & deliciis & voluptatibus te tradis. Deus autem clemens, benignus, & patiens, tibi auxilium in necessitatibus suppeditat, nutrit, alit, & sustentat. Vnde meritisimē de illo dicitur. Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, &c. Si maior poena & supplicium in inferno Iudæos manet, quoniam cum maiora beneficia à Deo accepissent, ipsi ingrati fuerunt: mihi crede, multo maiora & grauiora supplicia tibi parata esse, qui plurima & maxima sacramēta & beneficia à Deo optimo maximo recepisti. Nota etiam, quod Ionas dixit Niniuitis. Adhuc quadraginta dies Niniue subuertetur, cum quod hic terminus dierum esset illis designatus, non diem vltimū ad faciendam pœnitentiam expectarunt, sed statim operi se accingunt, vt iram Dei mitigare & placare possent. Tu igitur, qui nec venturum diem certum tibi habes, quid est, quod statim pœnitentiam non agas? Tibi nanque non tantum temporis, quantum Niniuitis conceditur, nam illi certissimos habebant quadraginta dies, tu vero nec vnam horam. Signū Ionæ est, vt statim pœnitentiam agas, nec procrastines dicendo. Cras istud faciam, subinde repetens, & alia noua miracula postulas. Age igitur obscuro pœnitentiam antequam incidas in angustias & tribulationes mortis, quia in diluuiū aquarum multarum ad eum non approximabūt. Falleris nanque si cogitas te in hora mortis posse agere pœnitentiam, nam tunc cum male semper vixeris, grande miraculum erit, si in Deum te conuerteris. Quando filij Zebedæi petierunt dexteram & sinistram, quæsiuit ab illis Christus. Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Ipsi vero dixerunt, Possumus. At vero quando Christum comprehenderunt, eo relicto omnes fugerunt. Ita etiam te fallit opinio, scilicet,

quod in hora mortis poteris agere pœnitentiam, & sine dubio vanē hoc tibi præsumis: nam quando tribulatio mortis te circumdederit, multa alia restant tibi peragenda. Nam etiam si in hora mortis multā rem alienam restituant, & alia multa bona operā faciant; nihilominus non isti propria voluntate mouentur, sed necessitate coacti & compulsi, & ita talis pœnitentia multoties est inutilis. Quando tauri agitantur, & taurus aliquem hominem persequitur, ille homo pallium suum in cornua tauri iactat. Sed cum iam taurus abierit, suum pallium accipit, & securus sedet. Sic multi in angustia & periculo mortis constituti, rem alienam restituant, & suum vnicuique tribuunt: at postquam periculum euadunt, in antiqua vitia relabuntur, & quas iam pepercunt iniurias, depolcunt. Aliquibus etiam Deus hoc beneficium ob suam infinitam misericordiam & benignitatem fecit, vt dignam pœnitentiam in hora mortis de peccatis commissis agerent. Sed nunquid tu idem habes chirographū & priuilegium? Latroni in cruce pendenti hoc beneficium condonauit: tu vero ex priuilegio paucis concessio, nō debes vniuersalem legem stabilire. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui capiuntur tempore malo. Ita captus est à morte Balthasar rex Babylonie quando manus illa in pariete scripsit. Mane, thetel, phares. Oblitus erat mortis & cibo merore se ingurgitans, quando repente & inopinato mors illi aduentauit. Cum aliquis inimicum alterius se ostēdit & declarat, operæpretiū est, vt talis cautē viuat, & paratus ad quodcumque periculum, quod se illi obtulerit. At si non sibi cauerit, & ab altero interficitur, interfector sine dubio non est traditoris nota reprehendus. Sic nimirum iam mors diu est, ex quo nostram inimicam se manifestauit, tua vero est culpa, si minus cautē vixeris, nam quotidie te monet multorum obitum ob oculos tibi ponēs. Quocirca Dominus ait, Vigilate quia nescitis quando Dominus uerteretur sit. Sed hoc in sequenti capite explanabimus. Si igitur continuo pœnitentiam non egeris, Niniuitæ surgent in iudicio, & condemnabunt te, quia cum ipsi spatium quadraginta dierum haberent ad pœnitendum, statim pœnitentiæ iugum assumpserunt. Tu autem qui incertus es, an uisurus sis venturum diem, pœnitentiam in crastinum protēdis. Si se nex iam decrepuit, & in extremo ætatis suæ à rege peteret, vt in suum famulum & clientulum uellet illum accipere, nōne talis irridendus esset? sic sunt sine dubio qui pœnitentiam in senectute protēdūt. Secundo quia incerti erant, an veniam essent impetraturi. Non enim audierant à Ioanne, Pœnitentiā agite, appropinquauit regnum cælorum. Non uiderant Petrum lachrymis cōsequutum fuisse veniam, nec Mariam Magdalenam: sed de uenia incerti, pœnituerunt. Dicebant enim. Quis scit si conuertatur & ignoscat Deus? Nos uero certissimi sumus: habemus nanque illud manifestum & certū, quod in quacumq; hora ingemuerit peccator, &c. Nihilominus tamen hæc nō recordantes, in vtramuis dormimus aurem, & pœnitentiā in crastinum dilatamus: ideo illi barbari surgent & condemnabunt nos. Tertio quia omnia alta, quæ illis impedimento esse poterant, reliquerunt: nam nutrices infantes suos non lætabant. Rex non sedebat in folio ad iudicandum: & artes mechanicæ cessauerunt, & nulli alicui rei intēti erant, nisi pœnitentiæ. Nos uero pœnitentiā accipimus

pinus tanquam rem accessoriam & accidentariam. Nam si aliquem interrogas, cur non peccata confiteris? Respondebit statim, Paululum negotij nunc habeo, id postea faciam. Negotia uero temporalia tanquam rem præcipuam, & nobis magis conducētem accipimus. Quarto Niniuitæ induti sunt facies, & pœnitentiam egerunt. Sic filij Israël videntes quod propter adorationē vituli recedebat Deus ab eis, nullus eorū secundum morem & consuetudinē induebatur. At nos bombicino & purpura induti pœnitentiā volumus agere. Si mulier ploras mortem mariti defuncti, Ecclesiam ingrederetur margaritis & gemmis ornata, proculdubio hæc talis irridenda esset. Quanto meliori iure lugubribus vestibus induti mortem animæ deplorare debemus? Sanctissima Magdalena pœnitentiam egit proiciens vestes in terrā, & capillis suis terens Christi pedes. Sed iam superius de his egimus. Quinto Ionas semel Niniuitis prædicauit, & statim se ad Deum conuertit. At nos quotidie audimus prædicatores clamantes, dormimus tamen oburtatis auribus, nec de peccatis pœnitemus. Sexto Ionas potius prædicabat & annūciabat desperationem, quā pœnitentiā, nihilominus pœnitentiam egerunt: nos uero ad misericordiam & clementiam vocamus, sed nihil de hac recuramus. Lege Chryostomum in Homilia vnde decima super Epistolam secundam Pauli ad Corinthios, tractantem illud. Obscuramus pro Christo, reconciliamini Deo. Et quia ad alia properamus, satis sit ostendere tibi locum. Nemo lucernam accendit & in abscondito ponit, nec sub modio, sed super candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant. Ostendit hic Christus, se non debere cessare à sapientiæ suæ communicatione & prædicatione, ob Iudæorum istorum duritiam & iniquitatem. Nam ad hoc cælestis pater tantam illi communicauerat sapientiam vt illam bonis & malis ostenderet & offerret, & quantum in se erat, cum illa omnes illustraret. Iuxta illud Esaiæ quod diuinus pater suo filio dicebat. De te in factus populi, & in lucem gentium, vt aperires oculos cæcorum, & educeres de conclusione uinētum. Per lucernam intelligit doctrinam, quæ illuminat intellectum: sicut lucerna artificialis oculos corporis. Docet ne scientiam & doctrinam abscondamus, sicut faciunt multi, qui ea, quæ sciunt aliis abscondunt, sed sibi ipsis seruant, auaros imitantes. Et non ob aliud id faciunt, nisi vt soli ipsi laudentur in populo, & gloriosi æstimentur propter rarā & eximiam doctrinam, & eruditionem. Super candelabrum ponit lucernā, qui cathedram ascēdit, siue quemcunque alii locum, vt communice aliiis, quæ ipse didicit. Ille uero abscondit & ponit sub modio, qui aliis non vult eruditionem & doctrinā manifestare, vt discat. Christus saluator noster nec propter calumniantium duritiā, nec propter eorū murmuratiōem voluit abscondere lucernā suæ doctrinæ. Sic tu non abscondas donum tibi à Deo creditum: quia vt Paulus ait, Spiritus datur in utilitatem, non in desiderium. Et alibi. Dedit Deus Apostolos & doctores & reliquos, in ædificationē corporis Christi. Et Dominus vult, vt talenta quæ tradidit, apponantur in mensa: & damnauit seruum qui posuit libram in sudario. Aduerte autem quod lux quæ sub modio ponitur, sub mensura ponitur: quia sub modio non lucet. Sed lux quæ super candelabrum ponitur, omnes illuminat, nullo termino clauditur. Vult enim

Deus, vt charitatē habeamus sine modo & mensura. Nam lucerna non solum lucet, sed ardet & comburit, quod proprium est ignis. Quare locus hic nō solum de doctrina, sed etiam de operibus charitatis & misericordiæ potest intelligi. Vult Dominus, vt sine acceptione personarum omnes doceamus, & charitatem habeamus: sicut lucerna, quæ posita super candelabrum omnibus lucet, & omnes illuminat. Multi nanque suos amicos docent, & suos diligunt, sed non inimicos nec extraneos. Charitas horum terminos habet, parum extenditur, & sub modio ponitur. De præcepto charitatis loquens Dauid dixit Domino. Latum mandatum tuum nimis. Quod mandatum est hoc? Illud, de quo Dominus ait. Mandatum do vobis, vt diligatis inuicem. Hoc inquam præceptum larum est, & ad omnes extenditur, quia ipsos inimicos includit, hæreticos & infideles, notos & ignotos, quos omnes charitate summa prosequi debemus. Ideoque super candelabrum ponitur, vt omnibus quæ in mundo sunt luceat. Cum audieris aurum dicentem. Erogabo elemosynam, sed extreme indigentii: & cum audis tepidum Christianum dicentem. Non audiam missam, nisi præcepto me cogente: & alterum, non confitebor peccata nec eu charitatem suscipiam, nisi in Paschate, hi omnes similes sunt luci positæ sub modio, & sub angustā mensura. Sed cum audis, Optabam ego anathema esse à Christo pro fratribus meis. Et rursus. Optabam ego non solum vobis conferre Euangelium, sed & viscera mea. Hæc quidem est lucerna super candelabrum posita. Sed ex superius dictis conuertit Christus sermonem in nostram utilitatem. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Parabola sumpta est ab oculo materiali, sicut lucerna facit nos videre ea quæ facimus: sic oculus corporis totum corpus. Christus (vt ex consequentibus ostenditur verbis) vult insinuare, quod sicut oculus corporis est eiusdem corporis nostri lucerna: sic oculus noster interior, scilicet intellectus siue intentio animæ nostræ, illuminat omnes operationes eiusdem animæ. Ideo ait. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit. Hoc est, si intentio tua fuerit simplex & recta, tota anima recte dirigetur ab intellectu, & luce sapientiæ eius clarior efficitur: operum quoque multitudo studiosa erit, quia intentio imprimat speciem operi. Docet locus iste, vt in omnibus nostris operibus semper ob oculos Deum præsentem habeamus, & vt ipse sit noster finis, & præcipuus scopus. Multa sunt bona opera, quæ cum examinata fuerint perpendiculo diuinæ iustitiæ, ab hac recta intentione deficient: intentio nanque & finis operis est, qui meritum tribuit. Nam corā tribunali Dei nec virtutes morales per se, nec labores corporis, quantumuis magni illi sint, aliquid valēt, nisi spiritu amoris Dei qui à cælo mittitur, coniungantur. Nihil enim erat in templo quod non esset ex purissimo auro confectum, vel saltem deauratum. Atque ita in templo viuo animæ nostræ, nihil debet esse, quod non sit charitas, vel ornatum cum charitate. Quapropter non tantū oculos debes cōiicere in id quod facis, sed in id quod intendis: nā vilia & minima opera dum diuino spiritu fiāt, & interiora recta maximi sunt valoris & momenti, & e contra maxima & heroica opera, si debita intentione & recto fine careant, nullius sunt valoris & ponderis. Vult Deus vt omnia ab amore procedant. Ideo

Phil. 2.

Roma. 4.

1. Cor. 13.

2. Cor. 1.

Psal. 31.

Matth. 20.

Ench. 11.

Luc. 7.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Matth. 20.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Psal. 118.

1. Cor. 13.

Roma. 9.

1. Thef. 2.

Leg. Greg.

lib. 23. mo.

Gal. 13. 6.

Aug. li. 4.

contra Iulianum Pelag.

6. 3. Rom. 7.

1. Reg. 6.

proci.

præcipit vt dilectionē eam habeamus, qua ipse nos fuit prosequutus, hoc est, nullo appposito pretio nec mercede. Et cum inter circumstantias diuinæ charitatis hæc sit excellentior in persona diuina: felix ille & beatus erit, qui in omnibus suis operibus, curauerit illam imitari. Quocirca in omnibus quæ feceris auerte oculos tuos ab humano premio & laude, & id omne in Deum cōiice, nec pariaris, vt opus quod talem Dominum premium habet, deseruiat alicui respectui temporali. Nam quemadmodum dolendum esset, quod mulier aliqua pulcherrima & diues maritum acciperet vilem hominem & abiectum: ita etiam multo magis est dolendum si virtutem videamus, quæ pro premio Deum habet, deditam adquisitioni honoris mundani. Omnis enim basis & fundamentum meriti aut demeriti consistit in recta intentione & fine nostrorum operum: opus est, vt propter solum Deum efficiatur: nam diuinus amor valorem & pondus illis tribuit. Ita superius in capite sexto loquens Christus de persecutionibus patiendis, dixit. Et de contemptu rerum mundanarū etiam dixit. Propter nomen meum. Tunc enim dicitur oculus noster simplex, quando rectē intelligēs sine aliqua malitia opera dirigit in finem debitum, qui naturaliter vnicus est, scilicet summum bonum, qui Deus est, & tunc omnia nostra bona efficiuntur. Sed videtur hic statim maximum dubium insurgere, nam Dominus ait per Ioannem, quod illi qui persequebantur Apostolos, arbitrabantur obsequiū se præstare Deo, sed nihilominus grauissimè peccabant, & intentio eorum bona erat & simplex, quia ipsi putabant Deo seruire, vt Christus inquit: nam intentio omnes iudicat, sicq; qualis fuerit intentio, tale factum efficitur, & a fine nomen opus accipit: finis autem hic bonus est, quia honor Dei, ergo & opus bonum: nam si oculus simplex fuerit, totum corpus lucidum erit. Ad hæc respondeo dicendo: aliud esse intentionem rectam, & aliud bonam habere intentionem. Bona intentio est, quæ finem bonū habet, sed facile potest se error illi admiscere, ita vt corrumpat illam, quia licet illa ex fine sit nequā, tamē aliq̄ circumstantiē illam deprauare possunt, vt minus bona sit. Recta autem intentio est voluntatis nostræ operatio, qua illa verò modo & medio tendit in bonum: quando scilicet cum lege Dei mensuratur, & dirigitur cum lumine legis rectæ. Fieri autem potest vt aliquid cum bona intentione fiat, & non sit opus bonum, quia non fit verò modo & intentione recta. Quantumcunque finis & intentio bona sit, si media bona non fuerint, nunquam opus rectum consistet. De hoc opere ait Paulus. Non sunt facienda mala, vt veniant bona. Et iterum, Zelum habent, sed non secundum scientiam. Error itaq; perdit opus, dicere Domino per Prophetam. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiam. Non sufficit itaq; quod intentio bona sit, sed quod sit perfecta. Perfectio autē consistit in eo quod nihil ei deficiat: deficit tamen, cum rectitudine caret. Et hac de causa eleganter Christus hic nō dixit, si oculus tuus bonus fuerit, sed si simplex fuerit. Simplex enim hic perfectionem significat: nam Hebræis verbum simplex, sonat integrū & perfectum. Ita dicitur de Iob. Erat vir simplex. Quod qui peritissimi sunt in sermone Hebræo, exponunt. Erat vit integer. Et aliq̄. Erat vir perfectus. Itaq; ad bonitatem operis nō sufficit bonitas intentionis, quia ad bonitatem operis

Luc. 6.

Ioan. 16.

Rom. 5.

Rom. 12.

Esai. 5.

Iob. 1.

requiritur obiecti integritas & cōuenientia omniū circumstantiarū, quas recta ratio adesse debere, iubet actui. Si fieri potest intentionem finis esse bonam, & tamen deficere vel obiectum debitu, vel alias circumstantias, ergo stat intentionem esse bonam, & opus malum, quia bonū confurgit ex causa integra: malum autem ex quocunque defectu. Nam si quis rapiat diuiti, vt subueniat pauperi, vel mentiatur vt succurrat insoni, bonus quidem finis est: electio autem contra dictamen rationis mala. Sed bonitas finis non excusat malè eligētē. Ad malitiā operis sufficit malitiā intentionis: nam ad hoc q̄ aliquid opus sit malum, sufficit defectus vniuscuiusque requisiti ad operis bonitatē. Sed de his satis. q̄ Obserua autē quod non ait, quod aliqua pars corporis erit lucida, sed totum (inquit) corpus tuum erit lucidum: cura enim viri perfecti, simplicis & integri est, se totum circumspicere, & sua lucerna se examinare. Verebar (inquit Iob) omnia opera mea. Vir integer totus sibi notus est. Probat enim se an in fide sit, vt Paulus inquit. Itaque eris lucidus totus, aut tenebrosus totus: quia aut plures totus, aut displices totus. Non enim poteris partim Deo placere, & partim displicere: quia qui in vno deliquerit, factus est omnium reus, Et Saluator. Nemo potest duobus dominis seruire. Ideo de sanctis Zacharia & Elisabeth dixit Lucas, quod erant iusti ante Dominum, incedentes in omnibus mandatis & iustificationibus Domini. Non dixit, in aliquibus, sed in omnibus. Sed iam de hoc superius. Si autem nequam fuerit. In hoc apparet hic non loqui de oculo corporali, quia talis non potest esse nequam, cum nequitia non sit nisi in operibus nostris, quæ sunt aliquo modo voluntaria. Oculus autem est aliquid naturale, & non est in potestate nostra quod bene vel male se habeat. Intelligitur ergo de oculo intellectus, quia tale est iudicium vniuscuiusque, & talē finem cōstituit, qualis ipse est. Qui autē malus est cōstituit sibi malū finem, & omnia ad illum malū finem dirigit, & tunc est oculus nequā. Et sic Christus loquitur. An oculus tuus nequā est, quia ego bonus sum. Et dixit oculū illius esse esse, quia nō rectē iudicabat, cū murmuraret de liberalitate patris familias. Etiam corpus tuum tenebrosum erit. Id est, omnes operationes simul aggregatæ malæ erunt: cum ipse nō habeant bonitatē cōpletā nisi ex intentione. Quia dato quod alias operatio sit bona ex genere suo, si intentio nō est bona, non adhuc erit perfecta & absoluta talis operatio, nec meritoria. Vide ergo ne lumen quod in te est tenebra sint. Id est caue ne tua ratio & intentio sit peruersa, aut modis iā dictis obscura. Quod fit si opus nostrū in debitu finē non ordinemus, videlicet ad Dei gloriā & honorē & ad beatitudinē æternā. Hinc hortatur Apostolus. Omne quodcumq; factis in verbo, aut opere, in nomine Domini nostri Iesu Christi agite, gratias agentes Deo patri per ipsum. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit. Id est, si omnis operatio tua fuerit studiosa, & tā intentio quā actio inde procedens sint bonæ. Non habens aliquam partem tenebrarum. Id est, si nullum peccatum mortale habuerit admixtū. Partes tenebrarū, id est, vitiorum sunt superbia, auaritia, luxuria, &c. Erat lucidum totum. Hoc est, Tunc totum corpus tuum erit verè & perfectè dignū meritis, atque Deo ipsi placidum. Nam vno solo mortali peccato omnia opera meritoria extinguuntur: si verò nullum insit peccatum mortale, charitas & gratia

Iob. 31.

2. Cor. 13.

1. Cor. 13.

Matth. 23.

Luc. 11.

1. Tim. 1.

Matth. 23.

Aug. lib. 1. q. 182.

q. 182.

Colo. 3.

Exod. 17.

Matth. 6.

gratia Dei efficiunt, vt ipsa opera coram oculis Dei splendeant. Hinc in Ecclesiastico habetur, Qui in vno peccauerit multa bona perdet. Et Dominus per Ezechielem, Si iustus auerterit se à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, &c. Et sicut lucerna fulgoris illuminabit te. Itaq; anima tua his bonis coram Deo pulchra erit & fulgida. Vnde in Prouerbis habetur. Iustus orat quasi lux splenden's procedit, & crescit vsque ad perfectam diem: via verò impiorum tenebrosa, nesciunt vbi corruant, q̄ Igitur (vt ad alia iam gradū faciamus) ex his Christi verbis & metaphora oculi, luminis, & tenebrarum docemur, vt semper rectam intentionē habeamus in omnibus operibus nostris, nempe vt quidquid fecerimus in Deum dirigamus. Vnde & alibi Saluator ait. Attēdite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis, alioqui non habebitis mercedē apud patrem vestrum. Vult enim Deus vt opera nostra in ipsum dirigamus, & vt sigillo rectæ intentionis ea designemus, ne ea amittamus, collocantes ipsa in ora hominū. Sicut Ezechias qui ostendit bona sua nuntiis Babilonius regis, quapropter dixit illi Dominus. Auferentur omnia quæ in domo tua sunt. Vult Christus vt merces nostræ securæ portū contingant, ne post longam nauigationem, ipsis mercibus spoliemur. Spoliari vtiq; quando bona opera non propter Deum, sed ad humanam & inanem gloriam captanda facimus. In moralibus finis (vt ait Philosophus) habeat eandem vim mouendi, quā habet principiu in naturalibus. Cum autem charitas sit finis, vt ait Apostolus, ea nos debet mouere & dirigere. Si verò charitas nos mouerit, dirigentur sine dubio opera nostra in Dei, & poterunt perfecta & omnibus suis numeris absoluta appellari. Consistit autem bonorum operum perfectio in duabus rebus, præcipuē, in directione scilicet ad bonum finem, quia realiter sit bonus, & in electione mediocri illi accommodatorum & cōuenientium, & tunc finis est realiter bonus, quando est etiam principium bonum. Vis cognoscere an sit opus bonum & perfectum? considera eius finem ad quem dirigitur. Si oculus tuus simplex fuerit, &c. Si intentio & finis fuerit rectus (vt diximus) bonum erit opus. Ob eam causam asserit Mathematici circulum esse perfectam figuram, quia principium & finis idem est in illo, cū autem Deus sit principium & prima causa apertē concluditur, tunc opera nostra esse perfecta, si eorum finis fuerit Deus, Deum autem esse principium & rerū omniū primam causam, asserit ipse, qui per Ioannem de se ipso dicit. Ego principium qui & loquor vobis. Et ipse Ioannes de Deo loquens, inquit. Omnia per ipsum facta sunt. Et diuus Paulus ad Romanos ait. Ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia. Et ideo viri iusti opera sua in Deum dirigunt, & propter ipsum ea efficiunt. Sicut Moses cum leuabat manus consequebatur victoriam Israël contra Amalech. Sic cum bona opera nostra, quæ per manus significantur, leuamus & dirigimus in Deum, victoriam de mundo, diabolo, & carne reportamus. Si autem ea in terrena direxerimus laudem humanā captantes, & inanis gloriæ desiderio flagrantes, ab inimicis superabimur: nā qui appetitu humanæ gloriæ ductuntur, & laudes hominum querunt in Deum opera non dirigit: ideo Christus in omnibus suis actionibus oculos leuabat in cælum, insinuare volens, vt in omnibus nostris operibus intentionem eleuemus

Enchir. 1.

Enchir. 1.

Enchir. 1.

Matth. 6.

4. Reg. 20.

Esai. 39.

1. Tim. 1.

Ioan. 8.

Ioan. 1.

Rom. 11.

Exod. 17.

Matth. 6.

in Deum. Itaq; in omnibus nostris actionibus inane nem gloriam vitemus instar illius, de quo Neemias ait, q̄ altera manu faciebat opus, altera verò tenebat gladium. Sic tu toto pectore incumbe operi, & altera manu tene gladium ad populū laudes refecundas. Faber ferrarius quando opus aliquod vult conficere, recordari debet quam formam iussit adaptari ille qui iussit tale opus fieri, vt rectē opus suū perficiat, nec aberret ab illius voluntate, qui fieri iussit, alioqui si eius memoria ex animo excidat, aliud quidpiam conficiet, aut longè dissimile ab eo, quod fieri deberet. Sic tu cum virtutem exerces, ita Deum ante oculos tuę mentis debes habere, vt nulla ipsius memoriam deleat obliuio: debes omnes tuas actiones in Deum dirigere, & iuxta ipsius voluntatē manum mouere, Sic egregie opus tuum perficies, ita vt cum diuino Psalte possis dicere. Prouidebam Dominum in conspectu meo semper, quoniā à dextris est mihi, ne commouear. Hanc doctrinā voluit Dominus in Exodo nobis significare, quādo præcepit Moysi vt duo Cherubin essent in Propiciatorio, vnde Deus ipse loquebatur, tegebant tamen vtrumque laetus Propiciatori alis suis spās. Deus enim qui sumus benefactor est, nihilominus testis est, vt nos doceat benefacere, sed vt nolimus ab hominibus videri, nec mundanam gloriam & laudem nobis conciliare. Oportet igitur vt oculum simplicem habeamus & rectam intentionem in omnibus nostris operibus solum Dei gloriam querere: & quemadmodū Abraham volucres super carnes immolatas descendentes fugare & reicere, vt doceret inanem gloriam esse fugiendam, eamq; à nostris operibus relegandā. Tunc totum corpus nostrum lucidum erit, & sicut lucerna splens illuminabit nos. Et cum loqueretur rogauit illum quidā Pharisæus, vt pranderet apud se. Egregie declarauit & insinuauit nobis hoc exemplū quātum verè Dominus egerit, & apte de mala & palliata intentione. Solet enim diuus noster Lucas doctrinā ac verbis Christi plerumq; viua exempla & appositissima adicere. Ostendit nanque Pharisæus hic quid sit habere oculum duplicem, & ex hoc vno licebit colligere quales alii fuerint, siquidem pharisæi cum haberent oculum viciatum iustitiam cōstituentes in cæremoniis externis, negligebant ea quæ non cernuntur, nisi prius oculis, hoc est mundo corde, ibi namq; putabant esse lumen, vbi tenebre erant: & vbi grauis erat culpa, & crimen nullum illi esse putabant. Iesus autem ingressus recubuit. In quo quidē eius benignitas & bonitas ostenditur, qui cum rectē nouisset Pharisæorum calumnias & mentes, nihilominus vt eos hortaretur, & moueret, nō dedignabatur eorum conuiuio adesse. Docet quomodo humiles corde & benigni esse debeamus, etiam cum inimicis & persequutoribus nostris. Ecce quomodo Dominus in memor iniuriæ, & memor suæ antiquæ benignitatis cum impiissimo inimico & calūniatore accumbit mensæ. Cōsidera quæso hominū cecitate & ignorantiam, qui arbitrantur hominibus suam virtutem ostendere, cū in alios sæuiunt, & illatas iniurias vindicant: & nihil patiuntur quod illorum nomini aut famæ aliquid detrahat. Non sic Christus qui cū inimico accumbit. Percendo enim Deus magnum nomen sibi comparauit. Atque ista diuino illustrata spiritu canit illi Ecclesia. Deus qui omnipotentia tuam parcendo maximè & miserando manifestas. Quod si rectē volueris animaduertere, apparebit hoc cor oculis

Neem. 4.

Genes. 15.

Oculis manifestum, nam iniuriam illatam vindican-
do inimicum superas: parcendo vero te ipso superior
es, utpote qui iram tuam compescere & frenare potes.
Perpende autem calumniatoris cogitationes. *Phari-
seus autem cepit intra se reputans dicere, quare non bap-
tizatus esset ante prandium. Id est, quare non lauisset ma-
nus. Mos enim erat apud Iudeos ut antequam sedit-
rent ad prandendum manus lauarent.* Vnde *Mat-
thæus inquit, q̄ Pharisei dixerunt Christo. Quare
discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum?
non enim lauant manus suas, cū panem manducāt.*
*Erant hi obseruantissimi exteriorum cæremonia-
rum, cū interius deprauatam & viciatam conscien-
tiam haberent. Et Marcus inquit, Phariseos ita ma-
gnificare hanc exteriorē manuum ablutionē obser-
uantes traditionē seniorum, vt redeuntes a foro nisi
prius lotis manibus non manducabant. Vtinā nunc
peccata quæ Christiani in foro & in plateis comit-
tuntur talia essent vt aqua mundari possent, vel etiā
id fieret aqua benedicta, quæ peccata venialia munda-
dat. At verò mundus ita est transmutatus & conuer-
sus, vt n̄ qui professione sunt Christiani, morē vitē-
di & consuetudinibus ethnici sint & gentiles: ita vt
omnis aqua, quæ in mari cōtinetur nō satis sit, vt tā-
ta peccata & flagitia mundari possint. Hæc igitur
erat Phariseorū cæremonia ab ipsis magna cura ob-
seruata. Christus verò noluit lauare manus, vt hac
sumpra occasione phariseorū vitia increparet & re-
prehenderet. ¶ Aspice igitur quomodo nouit Domi-
nus res ad tuam vtilitatem spectātes dirigere. Quæ-
rit occasionē quomodo ignorātes doceat & instruat
& hoc modo multoties salutē animæ tuæ inquit,
per ea media, modos, & viam, quæ tu non attingis,
nec intelligis. Ita se habuit cum muliere illa Samari-
tana in puteo Sicar. Ita cum diuo Paulo cum in Da-
mascum tenderet, suæ salutis oblitus. Et sic nobiscū
quotidie agit. Videns autē Phariseus quod Dñs nō
se lauisset, cepit secū de hac re murmurare. Est enim
mos eorum qui corrupti & deprauati sunt animi, vt
cū magna nō habeant, de quibus taxare aliquē pos-
sint, minima assumant, vt vel inde occasionē calum-
niandi capiant: quod quidem manifestissimē osten-
ditur in phariseo. Vbi malorū & honorū contrariū
ingeniū & conditionē discēs, nā mali ex quacumq̄
minima occasione mala faciūt, boni verò bona. Su-
mebant enim prophete ex quibuscumq̄ rebus occasi-
onē prophetandi. Alias ex vestimento nouo Iero-
boā ansam sibi prophetadi sumpsit. Eliseus ex oleo.
Elias ex lechito olei & hydria farina. Imp̄i verò ē
contra ad faciendū malum. Diabolus ex quacunque
occasione sumit audaciam, vt tentet. Sic famis occasi-
one Christū Dominum esuriētē tentauit. Sic etiā
Euam matrē nostram pulchræ arboris occasione. Et
illos etiam tentauit, qui ædificauerunt turrim Senaar.
Aman quoq̄ occasione sibi leuē assumpsit vt flagitiū
perpetraret, quia scilicet Mardocheus non flecebat
genua coram illo. Mali itaq̄, quacunque leui data oc-
casione peccatum committunt. Et quid audis occasi-
one sumpra? Ex sua potius propria malitia peccant,
cū bonis inuideant. Quid obsecro erat in Ioseph,
quod non amore & beneuolentia esset dignū? at fra-
tres eius, quia plus omnibus diligebatur, inuidebāt
ei, cū nihil eis noceret. Sic Saul Dauidi, &c. ¶ Rur-
sus obserua, quā differentes sint cogitationes malo-
rum a cogitationibus bonorum. Mali quippe nō ni-
si exteriora cōspicientes, interiora à tergo relinquūt*

& obliuiscuntur: boni verò cū cogitatus suos omnes
iactent in Deū, exteriora hæc obliuiscuntur. Adā in
terreno paradiso cū totus deditus esset rerū diuina-
rū cōtēplationi, cū esset in statu innocentiæ nō ad-
uertebat se nudū esse, postquā verò peccauit, in se cō-
uersus vidit se nudum esse. Et Paulus cū in tertio cē-
lū raperetur, dicebat se nescire vtrū in corpore, siue
extra corpus esset, nā homines qui cogitationes suas
in cēlū eleuant, ea quæ corporis sunt non curant. Ita
nimirū Christi discipuli cum ab ore magistrī pende-
rent, & ab ipsis doctrina, non recordati sunt lotio-
nē manū. At pharisei vt qui maximē hæc exteriora
curabant, grauissimum peccatum illud existimā-
tes murmurabant. Et ait Dominus ad illū. *Nunc vos
pharisei quod de foris est calicis & ceteri mundatis, quod
autem intus est vestrum, plenum est rapina & iniquitate.*
Multi erant ibi pharisei atque etiam scribæ, vt ex se-
quentibus patebit, atque ideo in plurali omnibus il-
lis loquutus est. Mos hypocritarum est externa cu-
rare, vt hominibus tantum placere possint. Ideo hy-
pocritæ araneis assimilantur, quæ telā texunt, quæ
a vento rapitur, vbi omnem substantiam & viscera
exhauriunt, & omnia hæc efficiunt vt muscas venē-
tur. Sic isti vt laudem humanam sibi compararent,
crucem ferunt, sicut Simon Cirenæus, sed conducti,
propter mercedem & retributionem temporalem.
Quemadmodum pueri qui in ædificiis ex marmo-
re vel ex lapidibus confecti totā Ecclesiam vel ædifi-
cium videntur sustentare, cū re vera illi nihil ad for-
titudinem ædificiū conducant, ita isti existimant suis
virtutibus & sanctimonia Ecclesiam Dei sustineri,
cū tamen id falsum sit. Est maximum discriminē in-
ter rectos & probos viros, & hypocritas, sicut inter
Esau & Iacob. Esau quærebat ea quæ foris erant, la-
cob quæ intra domum erat. Sunt aliqui mercatores
qui cū non admodum diuites sunt, omnem rem &
omnes merces quas habent, exponunt in taberna,
vt omnibus pateant. Sunt verò alii diuites, qui parū
vel nihil mercium foris ostentant: at verò si penetra-
lia domus ingrediaris grandem supellestem, & in-
gentem copiā mercium videbis. Et qui sapientes &
cauti sunt, non statim prima facie viso panno eum
emunt, sed quid boni vel mali interius habeat, prius
contemplantur. Si tabernam hypocritæ adieris, ex-
plica prius omnem pannum. De iusto vero inquit
Psal. 44. *Canic. 1.*
Psal. 110. *4.*
2. Cor. 1.
Psal. 110.
Matt. 13.
Leuit. 17.
Psal. 110.
Matt. 17.
Psal. 110.
Matt. 17.

nam. Si igitur intus coinquinatus es, prius id munda,
tuncque simul exteriora mundabis, nam si sancta
& perfecta confessio animam tuam mundaue-
ris, & interiora & exteriora simul pulchra & for-
mosa Deo & Angelis apparebunt. Vnde Esaias, Dic
iniquitates tuas vt iustificeris. Christus Phariseos
odio nouercali profecquitur, quia vitæ suæ erant cō-
trarij. Nam magis perfectum in Christo erat inter-
ius, quia anima Deo fruebatur, & si aliquid erat
humanum, id erat exterius, quia cū publicanis &
peccatoribus mensæ accubebat. Maxime offen-
ditur Christus hac ratione & modo viuendi. Nam
non solum Pharisei sed etiam mali Christiani exte-
rius fidem profitentur, & genibus flexis orant, inte-
rius autem pleni sunt iniquitate, Quod qui faciunt,
Deum ipsum rerum omnium conditorum, & domi-
num dominantium tanquam idolum colunt & ve-
nerantur, cū solum illi obsequium exterius tri-
buant. Ostendunt enim quod Dominum timeant,
sed illum non venerantur, nec gloriam debitā & ho-
norem illi tribuunt. Ideo ipse per Esaiam. Populus
hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est a
me. ¶ At si istorum vita Deo odio habetur, quanto
maiori iure eorum erit execranda, qui nec exterius
obsequium Deo præstant, quia nec sunt operibus
Christiani, nec tales videntur esse. ¶ Præterea in
hos Phariseos quadrat illud Ezechielis. Ipsi linie-
bant parietem, scilicet exterius absque temperamen-
to. Præterea simulantur isti illi, qui carnis peccata de-
testantur tanquam grauissima, spiritalia tamē par-
ua esse iudicant, cum tamen minoris culpæ sint car-
nalia, quamuis maioris infamiæ. Sic multi prælati
peccatum carnis quod in subditis reperiunt, quāuis
veniale sit, acriter & grauissimē puniunt, nō autem
auaritiā, ambitionem, simoniam, quæ maximē
Ecclesiam Dei vexant. Si isti exterius mundi erant,
sed interius omni malorum genere deprauati atque
corrupti, quapropter arguit illos Dominus dicens,
Stulti. Qui fieri potest, vt Christus hos stultos ap-
pelleret, cum ipse dixerit. Qui dixerit fratri suo. Fa-
tue, &c. Dicimus ad hoc, quod cum verba signa sint
eorum quæ sunt in mente, culpa aut virtus est in ver-
bis ex ipso affectu cordis. Ideo per contemptum aut
animi elationem, vocare alium fatuum & amētē,
eo animo vt iniuriam illi inferat prohibetur a Chri-
stō, non autem si id dicatur ex charitate, & animo
corrigen- di. Si in hoc loco appellat stultos Christus
hos Phariseos, & etiam discipulos euntes in Emaus
vocauit stultos. Et Paulus item incolis Galatiæ ait.
O insensati Galatæ, quis fascinauit vos, &c. *Nonne
qui fecit quod foris est, etiam id quod de intus est fecit?*
Ac si diceret, Nonne qui fecit corpus humanum, &
mundare vultis, condidit etiam animam per crea-
tionem? Cur ergo non est vobis curæ anima, sicut
corpus? Imo quanto anima præstantior est corpore,
tanto ipsius munditiæ esse intendendum, & ideo
stultos illos appellauit, quia de minimo habentes cu-
ram, maximum obliuiscuntur. *Verum tamen quod
superest date elemosynam, & omnia sunt munda vobis.*
Hoc in malam partem interpretandum est, nam vt
Hieronymus admonet, ex antecedentibus, & con-
sequētibz colligitur verus sensus scripturæ. Et ideo
illud Psal. 1, ego hodie genui te, existimo fore in-
telligendum de generatione Christi temporali quā-
uis multi id de generatione æterna interpretentur.
Sed si quæ præcesserunt, legeris, & quæ statim sequū-
tur, cum dicit, Postula a me & dabo tibi gētes in hæ-
reditatem tuam, de Christo domino homine intel-
ligi debet, vt multi grauissimī patres eum locum ex-
planarunt, sicut illud Esaiæ capite primo. A planta
pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas, multi
de flagris Christi interpretati sunt, Et cognouit bos
possessionem suam, & asinus præsepe domini sui: de
natiuitate prædicant: quod si literam rectē perpen-
deris de populo Iseælitico est intelligendum, quia
totus est languidus, & omnes pleni erāt sceleribus
& plagis peccatorum, & ingratisimi Domino, nam
cū bos & asinus cognoscant benefactores & præ-
sepe Domini sui, Israël verò peior bestiis effectus,
post tot & tanta illi beneficia collata Dominum suū
ignorauerit. Sic igitur in præsentiarum cum Chri-
stus dominus peccata Phariseorum arguisset, quia
exteriorem munditiam curantes, interiorem & præ-
cipuam contemnebant, impietatem & auaritiā ex-
ercentes, subdit dicens, Date elemosynam & omnia
sunt munda vobis. Putabant isti quod si darēt ele-
mosynam, omnia erant illis munda, cum intus ple-
ni essent superbia, ambitione, inuidia, & iniquitate.
Itaque in hoc loco existimo Christum loquutum
fuisse ironice & increpando. Quasi dicat, Vos Pha-
risei cū sitis pleni iniquitate, cum rapinæ studeatis
& lucro, quæ per fas vel nefas abstulistis, in ele-
mosynam erogatis, & cum hoc simul maximē cura-
tis exteriorem munditiam, quæ duo cogitatis suffi-
cere, vt omnia quæ in vobis sunt munda remaneāt,
cū re vera magis immunda & defœdata reddan-
tur. Nam secundum horum doctrinam omnia erāt
munda post datam elemosynam. ¶ Multæ sunt in
scriptura imperatiuæ loquutiones quæ ironice sunt
interpretandæ, sicut locus hic, & cum quadam irri-
sione pronuntari debent. Vt est illud sapientis, Læ-
tare iuuenis in adolescentia tua. Et illud Amos, Ve-
nite in Bethel, & impie agite in Galgala, multiplica-
tris pruaricationem, & afferite mane victimas vestras
tribus diebus decimas vestras. Hoc est, Ter in anno
ferite decimas idolis, vt mihi soletis offerre. Et Ie-
remias in Threnis, Gaude filia Edon, & lætare quæ
habitas in terra Hus. Ad te quoque perueniet calix.
Et Dominus per Ioannem Iudæis dixit, Soluite tē-
plum hoc. Et ad Iudam. Quod facturus es, fac ci-
tius. Hæc & alia plurima loca quæ ironice & irriso-
rie dicta sunt, ita vt veniunt intelligenda. Addam
etiam ex Propheta Amos loco citato, qui ait, Præ-
parate in occursum dei tui Israël. Ac si diceret, iuxta
dium Hieronymi explanationem. Occidisti seruos
meos, quos ad te miseram, & mittam denique fi-
lium meum, tu autem vt moris habes, & consuetu-
dinis, præparate vt cōtradicas, & aduerseris deo tuo.
Lege de hac re B. Hieron. Sicut genuinus est sensus
huius loci, Christus est vnū corpus, cuius nos sumus
membra ac partes illud cōstituentes. Hoc corp⁹ quādiu
sanctorū numerus nō fuerit adimpletus, multis mē-
bris destituitur. Desunt enim huic corpori oculi, cū
videlicet aliquis vir sanctus eruditione & dignitate
præstans Ecclesiæ coaptandus est. Desunt illi manus
cū aliquis vir misericors, nondā per gratiā ei est con-
iunctus. Desunt pedes, digiti, aures & reliqua mem-
bra, cū aliqui alii viri deficiūt, qui possent augere &
perfectū & absolutū reddere hoc corpus Christi my-
sticū. Cū verò iam omnes per gratiam illi vniuntur
vnū cum eo efficiuntur, & nunc Christus integer ma-
net. Sic dixit Apostolus, Donec occurramus obuiā
Christi.

Matt. 15.

Mat. 7.

Ioan. 4. Act. 9.

3. Reg. 11.

4. Reg. 4.

3. Reg. 17.

Matt. 4.

Gen. 3.

Heber. 5.

Gen. 37.

1. Reg. 19.

Gen. 2.

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.

Mat. 11.

Eccl. 10.

Gen. 28.

Mat. 11.

Psal. 44.

Canic. 1.

4.

2. Cor. 1.

Psal. 110.

Matt. 13.

Leuit. 17.

Psal. 110.

1. Reg. 19.

1. Reg. 19.

Matt. 17.

Christo. Id est, donec simus perfecti viri, qui possimus exire obuiam Christo, vt vnū cum illo efficiamur in mensurā ætatis, id est, vt habeamus iam integritatē & adultā ætatem, vt Christo possimus vniri, aut Christo addere illa mēbra, quæ nondum illi coniuncta sunt. Plenitudinis Christi, id est, vt Christū adimpleamus, & vt liceat nobis dicere, Omnibus suis membris illum constituamus, quod fiet per cognitionem dei perfectam: nam subdit statim apostolus, Ne simus paruuli, &c. *Sed vobis Phariseis qui decimatis mentiam & rutam, & omne olus, & præteritis iudicium & charitatem Dei.* Væ comminatio est in interitum æternum, qua voluit Christus deterrere Phariseos, vt timore superuenturi mali, à peccatis se abstinerent. Aduerte autem quod hic non damnatur decimæ, quod falso existimant hæretici, sed ostendit charitatem esse præferendam. Nam ex eo quod statim subdit, dicens: hæc oportet facere, & illud non amittere, aperte Christus fatetur decimas esse offerendas, sed quod non omittatur charitas. Pharisei namque pauperes expoliabant, vsuram & rapinam exercentes, putabant tamen se iustos & mundos esse, si decimas soluerent. Hunc errorem damnat hic Saluator noster, decimas approbando, & charitatem suadendo. Multi sunt qui pluris faciunt minora, quā maiora. Sic Abraham pluris faciebat adulterium quā homicidium, atque ideo dixit Saræ, Occidit me, & te viuificabit. Sic Dauid cum Bersabe adulterio conuictus, inquit, inquirebat, an mulier esset sanctificata ab immunditia sua, & non inquisiuit, an viro esset copulata coniugio, ac si maius esset peccatū coire cum ea, quæ secundum legem erat immunda, quā cum ea quæ per coniugium viro erat copulata. Sic Iudæi noluerunt ingredi Pilati prætorium, ne contaminaretur, sed vt manducaret in Paschate, & nihili faciebant peccatum innocentem Christum occidendū. His multis similes hac nostra tempestate inuenies, qui camelum deglutimus, pulicem excutientes. Inuenies eos obseruantissimos ceremoniarum cum pleni sint inuidia, ambitione, & aliis interioribus criminibus. Auertere autem quod decimæ fuerunt constituta non ex lege naturæ, sed ex institutione Dei, qui iussit solui decimas, quando legem dedit, vt patet in Numeris. Incederunt autem primo illo anno cum legem dedit, cū ab Ægypto discederent, quāuis solutio decimarum non fuit inchoata illis quadraginta annis, quibus manserunt in deserto, quia tūc nullas legis ceremonias Iudæi obseruabant, sed solū postquam ingressi sunt terram Canaan, vbi securi vixerunt. Quamuis ante legem dederit eas Abraham & Iacob, tamen eas non dabat ex aliqua lege, aut necessitate, sed sponte. In lege autem præcepit Dominus, quod Leuitis darentur decimæ. Causa autem præcipua huius taxationis erat, quia dando decimas Leuitis, videbatur Deus tantū victus tribuere cuiuslibet Leuitæ: quantum cuiuslibet populari homini, eo quod duodecim erant filij Israël, quorum vnus erat Leui. Et quamuis vna tribus aliquando esset minor vel maior propter maiorem copiā hominū, tamen secundū generalē cōsiderationem tribus Leui erat duodecima pars Israël. Ideo si diuiderentur fructus per æquales partes, deberet omnes fructus totius terræ Israël diuidi in duodecim partes, & vna illarum debebat dari Leuitis, & sic haberent duodecimā partem fructuum: sed quia ipsi Leuitæ dabat decimam decimæ suæ summo sacerdoti, pars quæ ipsi

Genes. 12.

2. Reg. 12.

10. 19.

Matt. 23.

Num. 18.

Exod. 19.

Deut. 12.

Genes. 14.

Genes. 28.

supererat, non erat vndecima pars omnium fructuum terræ Israël, sed erat inter duodecimam & vndecimā & sic diuisis fructibus in æquales partes danda erat Leuitis decima pars. Si autem daretur solum duodecima aut decima tertia, & ipsi rursus dare deberet decimam summo sacerdoti, angustus & parcus victus eis superesset, quia non haberent tantum quantum quilibet homo Israël diuisis fructibus in æquales partes, & ideo optima ratio de taxata fuit portio fructuum quæ danda erat Leuitis, vt esset decima. Nūc autem in Ecclesia non sunt decimæ de iure naturali aut diuino, quantum ad quotam, sed de iure positiuo, nam illa lex quo ad ceremonialia & iudicialia cessauit, hoc autem præcepium non erat morale, quia moralia sunt naturalia, & tamen decimæ non erant de iure naturæ, nec in nouo testamento Christus & eius Apostoli aliquid de decimis sunt loquuti, quantum ad quotam. Aduerte autem quod optime coniungitur hic iudicium & charitas, quia iudicium sine charitate in crudelitatem conuertitur, & charitas sine iudicio remittitur, cū iudicio autem in æquitate consistit. *Hæc autem oportuit facere, & illa non omittite.* Scilicet præcepta, Phariſæi, ea quæ nullius momenti erant, magni faciebant: Dei verò præcepta non curabant. Vult Dominus vt ipsius præcepta & mandata obseruetur, vt Dauid in Psalmo Domino dixit. Tu mandasti mādāta tua custodiri nimis. Et in Deuter. loquens de præceptorū obseruantia Dominus dixit, Ligabis (proculdubio præcepta) in signum in manu tua, & erunt specilla seu oclaria inter oculos tuos, Expende quanti faciat Deus obseruantiam præceptorum eius, vt sicut specilla illa voluerit haberi. Qui per specilla seu oclaria videt, mediātibus ipsis videt. Sic Dominus statuit, vt nihil videas ad concupiscendum, nisi ipsius mandata præceperint, & illud bonum appelles, quod diuina lex bonum iudicat, & idem de malo. Tunc (ait Dauid) non confundar cum profexero in omnibus mandatis tuis, & consilium meum iustificationes tuæ. Similiter iubet vt eisdem manus tuæ deuinciantur, vt quocunque ieris intelligas Dei præcepto esse ligatum. *Væ vobis Pharisei, quia diligitis primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro.* Cum tamen scriptū sit, Noli querere ab homine ducatum, neque a rege cathedram honoris. Et aduerte quod non dicit, Qui habetis cathedras, sed qui diligitis primas cathedras, quia non est vituperandum quod aliquis sit magister, Episcopus, aut primus in honore & dignitate, sed hæc appetere & querere, hoc est vituperio dignum. Vnde per Matthæum non ait, Nolite esse rabbi: sed nolite vocari rabbi. Et Iacobus. Nolite plures magistri fieri. Vbi voluntatem, ambitione plenam damnat, non ipsos magistratus aut honores. *Væ vobis quia estis monumenta que non apparent, & homines ambulantes in pra, nesciunt.* Per sepulchra non apparentia describit sepulchra terra cooperta & lapidibus marmoreis vt videmus aliquando in cimiteris Ecclesiarū, in quibus multi pauperes sepulti sunt. Et hanc esse literalē sensum constat ex eo, quod dixit scilicet. Et homines ambulantes supra, nesciunt. Et similis esse dicit Christus Phariseos, scribas & hypocritas, talibus sepulchris non apparentibus, quia tales in rei veritate sunt vasa fœtida, sicut sepulchra mortuorum. Sed coram hominibus eorum fœtor non apparet, latet enim homines hos intus plenos esse vitiiis, quæ si ab hominibus cognoscerentur, nullum cum eis colloquiū haberent.

Psal. 117.

Deut. 4.

Psal. 117.

Ecl. 7.

Matt. 23.

Luc. 11.

haberent. Respondens autem quidam ex legis peritis, ait illi, Magister hæc dicens, contumeliam etiam nobis facis. Dicens hæc contra Phariseos etiam nobis iniuriam inferis, & honori nostro & statui derogas. Doctōr hic hæc fuit loquutus, quia Christus Phariseos arguebat, eo quod primas cathedras cupiebant in synagogis. Fuerunt autem inter Iudæos cathedre doctorum, iudicum & pontificum. Cathedra doctorū Iugis peritis dabatur, qui erāt scribæ & doctores. Vbi hic legis peritus correctionem culpæ, contumeliam sibi illatam iudicat. Castigatio namque quæ humiles & synceros corde meliores efficit superbis hominibus intolerabile iugū videtur, nam cum mali cōscī sibi sint suorum peccatorum semper existimāt onem parabolam de se dici. *At ille ait. Et vobis legis peritis vae. Quia oneratis homines oneribus que portare non possunt, & ipsi vno digito vestro non tangitis sarcinas.* Quæadmodum diuus Hieronymus annotat onus nunquam in scriptura refertur, nisi cum illud quod sequitur, aliquid graue est, & plenum laboris. Inter duodecim Prophetas minores quatuor scribit onus, seu pondus. Et Zacharias in medio & prope finem duos sic inscribit titulos. Ita etiam in Psalmo de peccatorū pondere ait Dauid. Sicut onus graue grauatæ sunt super me. Aliquando etiā in bonā partem sumitur, vt cū Christus dixit, Onus meū leue, tunc. n. Christus de suauitate legis Euangelicæ loquebatur. Hic autē in malā partē sumitur onus, quia isti rudē populū multis hisq; grauib; & onerosis præceptis & legibus onerabant, cū ipsi essent filij Belial: hoc est absq; iugo & obedientia prohibito viuentes. ¶ Nō sic Apostoli, qui cū pleni essent Spū sancto scribentes Ecclesie quæ erat Antiochiæ dixerūt, Visum est Spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quam hæc necessaria. Sed iam Christum audiamus. *Væ vobis qui edificatis monumenta Prophetarū patres autē vestri occiderunt illos.* Edificare & ornare sepulchra Prophetarum, si consideretur quatenus fit zero religionis, opus est laude dignum, sed si consideratur, vt est consummatio operis circa mortuos, sic est actus consummationis occasionis, prius namque occidunt, & deinde sepeliunt. Ex eo autem quod patres occiderunt, & illi sepelierunt, perficiunt operem (quamuis non intentione) quod parentes inceperunt. Non religioso animo, sed hypocriti ornabant Pharisei sepulchra Prophetarū, vt ostenderent se odire & execrari crimina parentum suorū cōtra Prophetas: & tamen persequebantur Iesum caput omnium Prophetarum, illum crucifixerunt, maiores iniquitates in cumulū congerentes. Et ideo recte alibi addidit. Implete mensurā patrum vestrorū. ¶ Præterea in hac re multos habent Pharisei imitatores. Respondeas obsecro, nōne hi qui in peccatis sunt, & qui sanctorum reliquias serico & auro concludūt & suspensas ex collo portantes, dominum in corde suo occidentes, & fratrum suorum sanguini insidiātes, nōne inquam isti tales edificat & ornant monumenta Prophetarum? Idem etiam faciūt, qui basilicas & monasteria construant in honore sanctorum, cum ipsi peruersi peccatores sint. Hoc etiam faciunt mali prædicatores. Cum enim exornant sanctorum dicta & facta (quæ horum sunt monumenta) nōne tibi videntur exornasse monumenta Prophetarum? Denique omnis qui peccatum mortale committit, non Propheta, aut iusto, sed Deo ipsi edificat sepulchrum. Quemadmodū qui iustus est cupit

Hieron. in proemio Abacuc.

Psal. 37.

Matt. 11.

Act. 15.

Matt. 23.

parat templū Christo animā suam, & sedem vbi requiescat, ita qui peccatum parat, sepulchrum adornat in quo Christum sepelit per obliuionem, idque maxime facit, si in peccato diu perstitit. *Professio testificamini quod consentiis operibus patrum vestrorum, quandoquidem ipsi eos occiderunt, vos autem edificatis sepulchra eorum.* Certè aduersus vos testificamini, nō verbis, sed ipsis factis, quod similes estis patribus vestris in exemplo impietatis. Et cum ita sitis mali, tamen eorum sepulchra edificatis, ad captandum vulgi fauorē & opinionem, vt videamini iusti & quod detestamini crimina patrum vestrorum. Sed profecto multo maiori impietate persequimini me, meosque discipulos, quam patres vestri persequuti sunt Prophetas. *Propterea & sapientia Dei dixit.* Hoc est, ego Christus qui sum virtus & sapientia Dei patris, ab æterno dicere decreui, & nunc dico quod per Prophetas prædixit. *Mittam ad illos Prophetas & Apostolos, & ex illis occident & persequentur, vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum, qui effusus est a constituitioe mundi à generatione ista.* Aduerte quod quamuis Lucas dicat hic, vt inquiratur sanguis omnium Prophetarum: & Matthæus dicat. Vt veniat super vos omnis sanguis iustus, sensum eundem esse, scilicet sumatur de illis vindicta propter effusionem sanguinis, hoc est, quod Christus significare voluit: Euangelistæ etiam eandem conceperunt sententiam, sed non eodem modo se explicant. Nam hoc est minus pertinēs ad Spiritum sanctum, inspirare scilicet Euangelistis, vt non eisdem verbis eisdē sententias proferrent, vt maior esset suspicio quod multis ambagibus verborū veritatem curabant, sed cōspirauerant, vt idem omnino dicerent. Et iā de testibus non bene suspicatur, cū omnes omnino eadē verba referunt, carent namque suspicione, cū eandē sententiā, non eisdē verbis proferunt. Itē Lucas dixit, Requiritur sanguis Prophetarū: & Matthæus, Requiritur sanguis iustorū. Vbi nulla est contradictio, quia multoties scriptura Prophetā pro iusto accipit? Sic habetur in Genesi, Deum dixisse Abimelec regi Gerar, Redde vxorē viro suo, quia Propheta est, & ipse orabit pro te, & viues. Esse Prophetā non est legitima causa, vt oratio exaudiat, quia aliqui Prophetæ sunt mali: causa quare aliquis exaudiat, ipsius orantis iustitia est. Abraham exaudiendus erat quia iustus erat: quapropter Propheta ibi pro iusto accipitur. Igitur sanguis Prophetarum siue iustorū veniet super Iudæos, quia patientur poenā pro omnibus iustis, qui occisi sunt, ac si ab eis occiderentur. Et est hic modus loquendi Hebraicus. Sic. n. dixerunt Iudæi. Sanguis eius super nos, & super filios nostros, si aliquis venturus est. Sic Dauid adolescentem Amalechitā, quem occidi iussit. Sanguis eius super caput tuū, os enim tuum loquutum est, dicens, Ego interfeci Christum dñi. Hoc est poena pro effusione sanguinis tui, non veniat super alium, nisi super te, quia tu cum loquutus sis contra teipsum, dignus es hac poena. Ideo ait. Vt inquiratur à generatione ista. Inquirere sanguinē ab aliquo, est punire ipsum pro peccato occisionis. Requiritur à generatione hac, quia nunquam legitur gentiles aliquem Prophetā occidisse, sed potius magna cum reuerentiā ipsos honorasse. Chaldæi honorati sunt Ieremiam, quē persecuti sunt Iudæi: Benadab Eliseum honore affecit, & Ninuitta Ionam. Vide etiam quod dicit, inquiratur sanguis omnium Prophetarū. Quomodo fieri potest

1. Cor. 14.

Matt. 23.

Luc. 13.

Matt. 23.

Genes. 20.

Matt. 27.

2. Reg. 1.

4. Reg. 25.

4. Reg. 8.

1. Ionæ 3.

test vt omnis sanguis Prophetarū veniat super hos: quia maiori poena puniētur quam patres sui: nā post tanta exempla proposita nō sunt emendati. Sic Lamech maiori supplicio est affectus, quā Cain, quia noluit corrigi cum sententia & poena Cain. Disce tu, qui pauperes expolias & inopes persequeris, & opprimis innocentem, quā asperum & rigidum, si talia feceris, tibi imminet supplicium: Deus namque vitor est iniuriarū innocentum. Clamat sanguis pauperū perens iustitiā, & ipse officiiū implorans corā Deo, non minus quā sanguis Abel. Sic Ruben dixit in Aegypto fratribus suis. Nunquid non dixi vobis, nolite peccare in puerum, & non audistis me? Et sanguis eius inquiritur. *A sanguine Abel vsque ad sanguinem Zachariae, qui perit inter altare & edem.* Propter duas causas hos duos potius quam alios nominat, quia hi sunt alter prior, alter vero vltimus quos scriptura refert pro religione esse interfectos. Quamuis alij multi fuerint interfecti a Manasse rege Iudae, vt Esaias, & alij post hunc Zachariam filium Ioiadae sacerdotis, & Ieremias dicitur postea obrutus lapidibus a Iudaeis in Aegypto, autentica tamen scriptura nullum nominat specialiter pro religione post Zachariam filium Ioiadae. Deinde nominauit hos duos, quia hos duos solos legimus petiisse vindictā. De Abel ait scriptura. Sanguis fratris tui clamar ad me de terra. Zacharias autem filius Barachiae vel Ioiadae summi sacerdotis cum occideretur a Ioa rege Iuda, dixit. Videat Dominus & iudicet. Dicit autem de hoc Zacharia, perisse inter altare & edem quia occisus est in templo Salomonis, quod templū sic constructum & dispositum erat. Erat quaedam murus nimis alta, clausa parietibus, & haec vocabatur templum, in quod non intrabant nisi sacerdotes vt imponerent thura quotidie mane & vesperi in altare thimiamatum, & vt lucernas componerent, & semel in anno summus sacerdos sancta sanctorum ingrediebatur. Exterius erat quidam murus lapideus profundas habens portas quatuor ventis contrarias & erat in modum fortalitij, & intra hunc murū erat altare holocaustorum, in quo cremebantur omnia sacrificia, ob quam causam nullo tecto cooperiebatur propter magnitudinem ignis & fumi: & sic non erat in domo illa, quae vocabatur tēplū, sed foris, intra murū tamē dicitur: & erat cōtra portam tēpli, quae erat vnica ad partem orientāle tēpli, licet murus exterior, vt dictum est, habebat quatuor portas. Intra hūc murū ingrediebatur totus populus Iudeorū ad ad orandū, & ad audiendū doctrinā legis, vbi Christi saepius predicauit. Inter altare autē holocaustorū, su pradiētū & portā tēpli erat spaciū quoddā mediū, quod vocatur porticus a porta tēpli, & vocatur interdum porticus Salomonis. In hoc spacio vel porticu occisus est Zacharias: & ita dicitur occisus inter altare & edem, hoc est templum, vt Matthaeus dicit. Quē occidistis inter tēplum & altare. Porticus enim erat inter tēplum & altare, quia erat altare scilicet holocaustorū a parte orientis, & porta templi a parte occidentis: & porticus siue spaciū illud in medio. Et in illo spacio erat rex Ioa & populus, quādo Zacharias ex parte Dei arguit populū, & ibi mādato regis lapidauerūt eū. Nā loca illa bene intrabant laici: quia Christus qui erat ex tribu Iuda, de qua nullus ministrabat altari, vt inquit Apostolus: cū saepius maneret in porticu: Iudaei voluerunt lapidare eū, sicut olim patres eorū Zachariā, & ideo bene dicit, quod lapidauerūt

Genes. 4.

Genes. 48.

Genes. 4.

2. Par. 24.

Hebr. 9.

Joan. 10.

Matth. 23.

Hebr. 7.

Zachariam, & illū occiderunt inter tēplum & altare, vel vt Lucas ait, inter altare & edem. Templum itaq. accipitur dupliciter, aliquando strictē, & tunc vocatur templum domus illa, quae erat clausa parietibus, porta & tecto, quā soli sacerdotes ingrediebantur. Alio modo accipitur templum large pro toto illo spacio sacro clauso muro, in quo erat altare holocaustorum. Accipiendo primo modo templum, non fuit Zacharias occisus in templo, sed extra templū & altare: & sic hic accipitur templum strictē. Accipiendo secundo modo templū est dicendū, occisum fuisse in templo, & in hoc secūdo modo accipit Ioannes tēplum cum dicit. Ambulabat Iesus in templo, in porticu Salomonis. Et tamen accipiendo primo modo templū, nunquam Christus ibi intrudit, neque Iudaei laici, sed soli sacerdotes. Ita dico vobis, requiritur ab hac generatione. Primo quia maiori poena Deus in illos animaduertet, quam in parentes suos, quia post tot exempla in saniores mentē non redierunt. Secundo non loquebatur Christus his Iudaeis tanquā particularibus hominibus, sed vt erant populus Iudaeorum, quae gens non erat noua, sed ortū & originē trahebat a principio mūdi. Timēda valde sunt Dei iudicia & punitiones: nā quāuis aliquādo taceat dissimulet, & patienter expectet, mihi credas, vel serō vel citō te soluturū esse poenas mali, quod feceris. Sparserunt Iezabel & Achab sanguinem innocentis Naboth: eius autē Deus vindictā cum fenore sumpsit quādoquidem in eodem loco quo iniuste fuit interfectus Naboth, ibi canes Achab sanguinē imberit. Et quia sanguis Prophetarum Dei dispersus fuit, canes ipsam Iezabel comederūt. Et Iesu destruxit omnem domū Achab interficiēs suos septuaginta filios & omnes posteros suos, & omnis sanguis domus Achab dispersus fuit in poena sanguinis Prophetarū. Noti etiam sunt labores, quos intulit Deus Dauidi propter sanguinē innocentem Vriā. De Ioa autē rege qui Zachariam interfecit, ait scriptura, post grum nas maximas quas passus est surrexisset seruos eius, & occidisse illum in vltionē sanguinis Zachariae filij Ioiadae sacerdotis. Et isti Iudaei quibus Christus dicit, quod requirunt sanguis omnium Prophetarū ab eis, quem putas habuerunt exitū? Ciuitas eis dilectissima Ierusalē solo fuit aequata, & omnis terra destructa, ipsi verō interfecti sunt gladio, & fame, & omnes filij eorū vediti sunt, & omnis posteritas eorum fuit exul a patria, & facti sunt omnes in derisum & opprobriū cunctis gentibus: nā cum iustos persequerentur, sibi ipsis potius malum parabant. *Ve vobis legisperitis, qui nulistis clauem scientiae, ipsi nō introistis, & eos qui intrabant prohibuistis.* Per clauē intelligit Christus scientiā reconditā legis & Prophetarū. clauis. n. scientiae metaphoricē est eruditio, & scientia apericiē sensum legis & Prophetarū. Hoc fecerunt legis periti, introducentes mandata & praecepta hominum, & non docentes ea, quae legis & Prophetarū sunt, iuxta illud Ieremiae. Verē mendacium operatus est stylus mendax scribarū. Prohibebant autē eos, qui introibant: quia qui parati erant per fidem hos euiciebant, & persequerentur, quia stabili erat Iudaei inter se, vt siquis Christi cōfiteretur, id extra synagogā fieret. *¶ Hoc & nostra tempestate: aliqui doctores & praedicatores verbi Dei faciunt, cū conciones & praedicationes quas ad populum habent, in fabellas & humanas leges, in Poetas & philosophos cōuertunt. ¶ Expende etiam quanta sit humana malitia: nihil enim est*

Joan. 10.

Luc. 4.

Psal. 58.

Psal. 41.

2. Reg. 14.

2. Reg. 14.

2. Par. 24.

Genes. 37.

Genes. 41.

est, quod in malum non conuertat. Scientia quae ad cognoscendū Deum statuta est, & vt eius cognitio nos ducat in ipsius dilectionem in peccatum cōuertunt, & lumine & luce scientiae eos excipiant, quos il luminare debuissent. Sic gigantes illi vires, quas dñs dederat ad colēdū terrā, & ad adiuuandū homines, in hominū opprobrium conuerterunt. Nihil. n. deterius aut inclemētius in homine inueniri potest, quam vt id, quod ad agendum bonum donauit, in malū perpetrandum exerceat: Hoc Christus saluator noster obseruare voluit, vt potestatem quam habebat nunquam vluerit in mala conuertere, nec curiosa speculari. Nam cū discipuli eius voluissent aduersus Samaritanos irasci, iram eorum frenauit, dicens. Nescitis cuius spiritus estis, filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Sanctus etiā Dauid a Deo edoctus dixit. Fortitudinem meam ad te custodi. Ac si diceret. Quamuis potens sim, nolo nisi in seruitium tuum fortitudinem meam ostendere. Grande id quod graue malum est, quando Deum offendis: rebus quibus honorare illum potius debes. Et vt videas quomodo abyssus abyssum inuocat, vt que nō, qui in peccato sunt, in alia maiora & grauiora descendunt, ita vt obstinati & indurati efficiantur: attende quid de hisce legis peritis & Pharisaeis dicat Euangelista. *Cum haec ad illos diceret, caeperunt Pharisaei & legis periti grauiter insistere, & os eius opprimere, de multis insidiantes ei, & quae res aliquid capere ex ore eius vt accusarent eum.* Illi qui videbantur alios antecellere in vita vt Pharisaei, vel in scientia, vt legisperiti difficulter correctionem sustinent. Sicut Iudaei rixantes. qui correctionem Moysi non valuerunt sustinere, sed dixerunt. Quis te constituit iudicē super nos? Semper paratus est & aprior gens popularis ad quamcunque correctionem, quam literati & potentes. Veritas namque similis est aquae benedictae, nam diuites & nobiles cū asperguntur in ecclesia aqua, faciem tegunt & oculos claudunt: at verō rustici & populares ambabus manibus eam accipiunt & detecta facie. Sic correctiones nolunt magnates & diuites sustinere, sed blādē & delicate, quia alias grauius irascuntur. At populus melius eas accipit. Nā si in concione clericos castigaueris & reprehenderis nullum alium fructum percipies, nisi quem Christus in his fecit: qui furore & ira perciti aduersus Christū irascuntur. Vnde in Ecclesiast. dicitur. Sicut sagitta

Genes. 6.

Luc. 4.

Psal. 58.

Psal. 41.

2. Reg. 14.

2. Reg. 14.

2. Par. 24.

Genes. 37.

Genes. 41.

infixa formori canis, sic verbum in ore fuit. Verbi correctionis sic pungit sicut sagitta, & sicut canis sagitta percussus, sagittam mordet & latrat, sic stultus correctus vel reprehensus, cōtra verbū correctionis murmurat. Gēna, quā appellant Chazaiam, quāuis iniiciatur in ignē, tamen natiuū frigus retinet: sic Iudaei multis moniti miraculis & correctionibus, in suis flagitiis perseverabant, non. n. amat pestilens eū qui istum corripit. ¶ Obserua autē quod non receperūt isti doctrinā Christi quāuis sapientes essent, quia vas ad fundendū liquorem triplici ratione non fit aptū. Primo quia plenum est aliquo liquore, & re solida. Ideo isti quia repleti erant iniquitate non poterant Christi doctrinā recipere. Supercecidit ignis & non viderunt solē. Sic modo multi literati pleni sunt cupiditate, & ambitione vt nihil boni recipiant, quia pleni erāt isti diabolo, & ideo Christi doctrinā nō capiebant, imo illa doctrina quā ibi deposuerat Christus, cōtra Deū iuuabāt diabolu. Sicut si aliquis traderet aliqui nobili castra plena machinis & armis, & ille traderet castra in potestatem inimici regis, tunc inimicus regis magis fortis efficeretur contra Regē illis machinis & armis. ¶ Secundo quādo vel est vas clausum vel conuersum. Illi verō propter odium quod aduersus Christū cōceperant claudēbāt aures cordis doctrinā ipsius tantūmodo aperientes aures corporis ad contradicendū. Ideo in Psal. Posuit pluuia eorum grandinē, &c. Pluuia sunt doctrinae bonae, quae in grandinē conuertuntur, dū vir eruditus eis abutitur: tunc enim bonos fructus suffocat, quando id, quod bonū est frigiditate mentis induratē ad defendendū malū, cōuertunt. Sicut grādo pluuia est, quae cōtra ca lorē magis fortis efficitur & induratur, & fata, quae tangit destruit. ¶ Tertio quādo vas animis distat ab eo, qui liquorem debet infundere qui deuiat a principio, quanto plus itineris peregerit tanto magis deuiat a fine. Cū igitur Deus sit principij & finis omnium, quia isti deuiabant a principio, quod debebat eos replere, sequitur quod ab eo minime repleti sunt. Cauendū igitur nobis est ab hac obstinatione & impietate, sed aures nostras aperiamus audituri Christi increpationes, abiicientes a corde amorem seculi, & accedentes ad illum vt vel sic mereamur aeternā beatitudinem consequi: & perpetuis sponfi colloquijs perfrui cum sanctis Angelis & iustis. Amen.

Ecclesiast.

Psal. 119.

Psal. 104.

CAPVT XII.

EDIA illa, modos & viā quae mali sibi a sumunt, vt famam, gloriam & honorē bonorum destruāt: hęc eadē Deus eligit, vt eorū gloriā, dignitatem & honorē magis extollat, laudet & summis encomijs efferat. Filij Iacob ob inuidiā, quam de fratre conceperant, decreuerunt eundem vendere in Aegypto, vt vel sic eum non adorarent, quam eandē viam Dominus sibi statuit, vt Iosephum magnum & excellentem efficeret in regno Aegypti, ita vt omnes eum laudarent, venerarentur, & suspicerent tanquam proprium dominum. Sic contigit Pharisaeis & scribis, qui mortui odio Christum Dominū persequerentur, qui pleni inuidia, quae bona aliorū

ferre non valet, volebant populum a Christo seducere. Sed cum ipsi diligentius hanc re curabant, tanto maiori concursu & plausu populus ad Christum accedebat. Nam cum temporibus Noē aquae tumidis fluctibus caelum vsque attingebant, tanto arca Dei in altum eleuabatur: & quanto maioribus persequutionibus Pharaō in Aegypto populum Israēl molestabat, tanto populus indes augebatur & multiplicabatur. Sic nimirum cum Pharisaei & scribae magis curabant Dei gloriam & laudem obsecrare, tanto eius famam & nomen altis praconijs omnes declarabant. Vidimus in fine capitis praecedentis, quomodo Pharisaei & legisperiti vehementius instabant, vt Christum insidiis accusarent. Vt videas quomodo Deus malorum opera in contrariam partem detorqueat, & Pharisaeorum astutiam nihil va-

Genes. 8.

Exod. 14.

lere vt laudem Christi & concursum ad eum veni-
 tum possent impedire, audi, quid nunc dicat Euan-
 gelista. *Maliis autem turbis concurrentibus, ita vt se inui-
 cem conculcarent, cepit dicere ad discipulos suos.* Tantū
 abest, vt mundi ingenium aduersus Christum & iu-
 stos aliquid valeat, vt quibus viis & modis laudem
 & honorem cupiat ipsis arripere, eisdem habes q̄
 magis panditur & manifestatur. Quid profuerunt
 insidiæ Aman aduersus populum Dei? Et quid ca-
 lumniæ Iudeorum aduersus Christum? Tentabant
 Pharisei & Scribæ ipsum in sermone & verbis illa-
 queare, vt turbas ab eo auferent: sed res multo ali-
 ter euenit, quia maior imperu turbæ ferebantur in
 Deum. Suo gladio sunt occisi, sicut Abimelech fi-
 lius Gedeon, & velut Goliath Philistæus, & Holo-
 fernes, Saul, & Aman, qui digno suæ iniquitatis sup-
 plicio suspensus est in cruce quam parauerat Mar-
 dochoæ. ¶ Vide autem huius populi feruentem in
 Christum deuotionem. Sic enim concurrebant, vt
 se inuicem conculcarent, & alij alijs essent impedi-
 mento: Ita Deus feruenti animo quærendus est à no-
 bis: nam dona Dei si tepide & remisse cupiantur ob
 eandem hanc causam homo indignus ipsis efficitur.
 Nam si in voluntate tua & animo sederet velle
 mihi præciosissimum lapidem offerre, videresq̄ me
 illud donum parumpendere: sine dubio manus à tali
 liberalitate abstineres, sed potius alteri homini illū
 tribueres, qui vt æquum esset, digno valore & esti-
 matione eum haberet. Ita nimis ob nimiam frigiditatem
 & remissionem qua dona Dei accipimus, eorū
 indigni efficiamur. Qui hæc ignauiam & veçordiam
 à se longe nō relegauerit, nimia semper paupertate
 & egestate spirituum laborabit. Et solū hoc vellet
 homo recte intelligere, vt alacris & lætus viueret
 hanc ignauiam & frigiditatem à se deberet propel-
 lere. Nam si in terra dies aliquis bonus est & lætus is
 solus habet qui feruenti animo Deo deseruit, & suis
 mandatis pareat. Huic soli res aduersæ prospere suc-
 cedunt, & huic soli onera illa quæ nimis grauiā &
 ponderosa alijs videntur facilia & leuia ipse iudicat.
 Sed de his alias. ¶ Itaq̄ cum turbæ istę sic feruēt &
 magno impetu ad Deū concurrerent, cepit discipu-
 lis suis dicere, tum quia magis capaces erant, tū quia
 futuri erant aliorum doctores. *Attendite à fermento
 Phariseorum, quod est hypocrisis.* Erant discipuli incli-
 nati in Phariseorum doctrinā, qui religiosi inter eos
 habebantur, quia Christus vult vt fugiant, quia de
 exteriori munditia cura erat eis, nō autē de interiori
 sanctitate. Honorē humanū ambiebant, omnia pro-
 pter hominum laudem efficere desiderabant, & pri-
 mas sedes in cœnis, & primas cathedras in synago-
 gis diligenter curabant, & vocari volebant ab om-
 nibus Rabbini. Hoc vitio specialiter laborabant hi,
 quo circa toties Christus de hypocritis eos arguit.
 Omnis enim homo suū vitium habet particulare q̄
 vt interficiat, maximē est illi laborandū. Hoc debet
 vnusquisq̄ in se examinare, & cognito q̄ sit neruos
 & vires addere, vt illud superare valeat. Fermentum
 igitur Phariseorū est, malos esse, & bonos videri q̄
 ad hypocritam pertinet. Vocatur autem fermentum,
 Primo quia vt Paulus ait, modicū fermentum totā
 massam corrūpit. Sic appetitus humanę laudis totū
 perdit bonū, & meritū operis tollit, atq̄ omnia bona
 opera corrūmpit. Vnde omnia opera hypocritę
 sunt velut falsa moneta, quæ intus litera, exterius
 verò deaurata est. Et sunt velut poma, quæ inue-

niuntur in arboribus, quę sunt prope mare mortuū,
 quę cū pulchra videantur, si ea scindas, fauillas inue-
 nies. Videntur operæ eorū meritoria esse, sed in furno
 erūt digna igne æterno. Vix intelligi potest quo-
 modo hoc peccatū hominē occidat. Vnde hypocri-
 tæ videntur viuere, cū anima eorū mortua sit. Sicut
 ille, de quo in Apocalypsi habetur. Nomen habes q̄
 viuas & mortuus es. Secundo tormentū appellat hy-
 pocritam Phariseorū, eo q̄ latens virtutē habet ele-
 uandi similitudinem fermenti. Modicū quippē fer-
 mentū eleuat totā massam: nam Pharisei sub specie
 religionis inflati erāt, auaritię studētes. Hic est mos
 hypocritarū vt velint magni alijs apparere, cū in rei
 veritate parui & miseri sint. Ideo assimilantur stru-
 thioni, de quo Iob dixit. Pēna struthionis similis est
 Herodij & accipitris. Accipiter & Herodius sua ve-
 locitate reliquas aues superant. Struthionis autē pen-
 nę similitudinē illorū habent, sed volatus eorū non
 habent. A terra eleuari non valet, & alas quasi ad vo-
 landū erigit, sed nunquā volando à terra elongatur.
 Ita sunt hypocritę, qui bonū simulant, & apparitiā
 sanctitatis habent, sed vitiōrū pondere grauatū nul-
 latenus à terra subleuantur. Sic erant Pharisei qui
 cū pleni essent vitijs, & auaritia, superbia, & ambitio-
 ne imbuti, optabant boni alijs apparere. Sed Deus
 cū veritatem diligit, talē exteriorē similitudinē non
 vult. Et vt hoc insinuaret præcipiebat in Leuitico, vt
 animal detracta pelle immolaretur, & mēbra igne
 comburerentur. Exterior simulatio vultu auferatur
 & quod interius igne charitatis exardescat. Ideo ait.
 Fili præbe mihi cor tuum. Ea enim differentia, quæ
 est inter naturam & artē, est inter verā & falsam vir-
 tutē. Vt enim natura in hominis generatione inci-
 pit à corde, & postea ad exteriora se cōuertit: sic ve-
 ra virtus incipit ab animo, eumq̄ exornat & postea
 in exterioribus splendet: ars verò non curat interiora,
 sed exteriora. Pictores namq̄ & statuarij cū ima-
 ginem depingunt, non interiora faciunt: vt est cor,
 viscera & iecur, nec alia huiusmodi, sed tantum ex-
 terna, vt oculos, nares & similia. Sic falsa & ficta vir-
 tus nō curat de interiori animi ornatu, & mūditiā,
 sed externa tantū quærūt, vt omnibus placeat, & illis
 bona appareat. Quā verò malum hoc sit bene Chri-
 stus ostendit, cū nō obiter & velut in transcursum, sed
 tam efficitur dixerit. Attendite, caute inquam &
 diligenter videte ne hypocritę sitis. Maximum hoc
 malū est, quoniā sub imagine virtutis delitescit. In
 mari nāq̄ peiores sunt scopuli, qui aqua cooperiti tri-
 stem interitū nauigantibus parant, quā rupes eminē-
 tes, quas nauitæ facile vitare possunt: caues enim ab-
 eo, quem iniquum & peruersum nosti, non tamen
 ab eo qui lupus est, latens sub pelle ouina. Vt in phar-
 macopolæ officina sunt aliqua vasa litteris designā-
 tibus aliquod medicamentum salubre ibi esse inclu-
 sum, cū tamen reuera nihil nisi toxicum contineat.
 Sic hypocritę foris tingunt se virtute esse præditos,
 cū interius nefarijs sceleribus sint imbuti. Et vt Pau-
 li verbis vtar, repleti sunt omni iniquitate, fornicatione,
 malitia, auaritia, nequitia, &c. Ideo hypocri-
 sis iuxta Chrylogi descriptionem est subtile ma-
 lum, secretum virus, venenum latens, virtutum fu-
 cus, & tinea sanctitatis. Vt vmbrosū & opacū ne-
 mus, quod prima facie amœnum & deliciis plenum
 apparet, quodq̄ oculos virentium plantarum varie-
 tate delectat & pascit, ita vt voluptatis causa videatur
 comparatum, cū intus plenum sit serpentibus
 venenosis,

Hebr. 3.

Iud. 9.

1. Reg. 17.

Iudic. 15.

1. Reg. 31.

Hebr. 7.

Iob 38.

Leuit. 1.

Prou. 23.

Matt. 7.

Osai. 7.

1. Cor. 5.

Matt. 16.

Matt. 23.

Rom. 8.

Exod. 12.

Exod. 25.

venenosis, lupis & alijs feris. Sic hypocrita cū foris
 sanctus appareat, oculos oblectat ipsum, conspicien-
 tes, sed intus latet superbia, auaritia, cæteraq̄ scele-
 ra, velut in nemore immanes bestię, tunc aperiant
 quales ipsi sint. Nam sicut riui qui producti ex plu-
 uia & ex aliqua parua terrę humiditate, solummodo
 in tempore hyemali fluunt, sed in vere solis ca-
 lore exsicantur & steriles fiunt, sic hypocritę suas
 virtutes ostendunt in prosperitate, veniente autē as-
 siccationis æstu desiccantur & ardescunt. Ideo Christus
 de his dixit esse lupos venientes sub pellibus ouinis.
 A simulantur hypocritę lups venientibus sub pelle
 ouina. Differentia quæ est inter pellem ouis viuę &
 inter eam quæ lupus indutā habet hæc est, q̄ ea, qua
 ouis viuā cooperitur, dū magis scinditur & tōdetur,
 magis ac magis crescit, quod idem si fiat ei, quam in
 duit lopus pereditur & destruitur: sic bonus dum
 maiores persequutiones & calamitates illi adueni-
 rint, in virtutum exercicio magis crescit & augetur:
 sed impius hypocrita in tribulatione statim ostēdit
 quā falsa & fallax sit ipsius virtus. ¶ Obserua au-
 tem q̄ sicut est duplex veritas, vitę scilicet & doctri-
 nę, sic etiam est duplex mendacium seu fictio hypo-
 critarum, nēpe falsitas vitę, & falsitas doctrinę: sic
 multi hæretici sunt hypocritę in doctrina, qui sub
 nomine Christi, & sub specie religionis & fucō, &
 verbis adulatoris populum simplicē decipiunt. Pha-
 risei hanc duplicē hypocritam habebant, scilicet mo-
 rū & doctrinę: quapropter de vtraq̄ hypocriti hoc
 Christi dictum intelligi potest. De falsitate doctri-
 nę eos arguit Christus sæpē. Docebant enim popu-
 lū sub specie adorationis & diuini cultus, vt ea, quę
 partibus indignis erant daturi, offerrent in tem-
 plo Deo: & sic adimplerent Dei præceptū de paren-
 tibus honorandis. Ideo cū Christus hæc falsam doctri-
 nā reprehenderet, vocauit illos hypocritas, & dixit
 eis: Deus dixit, Honora patrē tuū & matrē tuā: vos
 autē dicitis, munus quodcunq̄ est ex me, &c. Pręte-
 rea quia Deus dixit, Diliges amicū tuū, ipsi à cōtra-
 rio sensu falsę argumentati sunt: ergo inimici sunt
 odio habendī, & sic docebant, inimicos odio esse
 profequendos, duplex itaq̄ erat fermentū phariseo-
 rū: vnū simulatio vitę, quod efficitur hypocrisis,
 & aliud peruersio doctrinę, quod faciebat cupiditas
 siue curiositas. Hoc duplici fermento corrupta erat sy-
 nagoga, secundum illud. Quieuit paululum ciuitas
 à commixtione fermenti, donec fermentaretur to-
 tū. Quocirca diuus Paulus, Non epulemur in fermē-
 to malitię quantū ad peruersam doctrinā, & nequi-
 tię quantū ad simulatā iustitiā. Sed in azymis syn-
 ceritatis quo ad vitā, & veritatis quo ad doctrinam.
 Apertē Christus loquutus est de falsa doctrina sub
 nomine fermenti, cū per Matthæū dixit, Cauete à
 fermento Phariseorū & Saduceorum. Et non dixit,
 vt cauerent à fermento panū, sed à doctrina. Sed non
 Christus alibi dixit, q̄ super cathedrā Moysi sede-
 runt scribæ & Pharisei, quæ dixerint vobis facere,
 facite? Cū bona docebant, hoc est, ea quę Moyses præ-
 ceperat, & docuerat, audicēdi erant. Nā cū boni quid-
 piam impij doceant, auferendū est ab eis, tanquā ab
 indignis possessoribus, & designandum ad cultum
 Dei & salutē animarū. Ideo populus Israël abstulit
 ab Ægyptiis vasa aurea, quibus tabernaculū & san-
 cta sanctorum adornarūt: ita à Poëtis, Philosophis,
 & ethnicis tanquam ab Ægyptis auferendū est, quid
 quid boni dixerunt, & cū eo sacrę scripturę debent

potius adornari, & id Deo est dicandum, Si Paulus
 in priori epistola ad Corinthios inquit, q̄ corrupū
 bonos mores colloquia praua: q̄ ex Menādoro sumt
 ptū est. Et ad Titū scribēs dixit, Cretenses malę be-
 stię. Hoc Epimenides dixit. Et in Actis adducit Ara-
 tum Poëtā dicentem. In quo viuimus, mouemur &
 sumus. Ex doctrina Phariseorū sume tibi bonum, &
 malū relinque. Sicut à Poëtis bona quę dixerunt au-
 ferenda, vana autē & ridicula contemnēda sunt. Sic
 in Deuteronomio præcepit Dñs, vt qui vxorem vel
 let ducere captiuam ancillā, raderet ei vngulas, & cę-
 sariem tōderet, & vt vestē exueret, qua capta fuit, &
 sic postea illi cōiungeretur. Sic rade à Poëtis vngu-
 las, & pilos, hoc est superflua, vana & inutilia, & sic
 poteris sapientiā eorū amplecti. Lege Augustinum,
 Sēd à falsa doctrina Poëtarum & Phariseorum ca-
 uendum est, sicut à fermento malitię: bona autem
 doctrina amplectenda, & Deo eum ea inseruēdum
 est. Vnde in Leuitico præcepit Deus vt ponerent sa-
 crificium super panes fermentatos. Antea fermenta-
 tum profusū à sacrificijs abiecerat: sed cur modo præ-
 cipit imponi sacrificium super panes fermentatos?
 Vide quod non ad sacrificium, sed ad ministerium
 sacrificij fermentatus panis assumitur. Humana do-
 ctrina est fermentum, vt Christus ait, & hæc non est
 Deo offerenda, sed tantum seruire debet sacrificio,
 hoc est Deo, & sacrę Theologię, & sic Dialectica,
 Philosophia, & cæterę scientę theologię deseruiūt,
 & ancillę ipsius sunt. A falsa verò doctrina cau-
 endum esse, admonet Christus in hoc loco, & expres-
 sua per Matthæum, Magnum enim periculum est
 acceptare falsam doctrinā pro vera, & tenebras pro
 luce. Certē nihil magis interest quantum in ascen-
 sum per scalam Iacob in cælum, & præcipitium per
 foueam peccati in infernum. Ideo Dominus tanto
 verborum pondere inquit. Attendite: estote vt ani-
 malia illa Ezechielis oculis plena: vt à falsa doctrina
 fugiatis. Omni custodia custodite cor vestrū, ne Pha-
 raiico fermento inficiamini. Omnis doctrina, quæ
 amoueat ab interioribus, & reuocat, ad exteriora
 fermentum est Phariseorum. Toti dediti sunt exte-
 rioribus, lotioni manuum & alijs huiusmodi, nihil
 verò curant de interioribus. Sepulchra sunt dealba-
 ta, plena ossibus mortuorum quia intus nihil de
 humanitate, cum gloriam ab hominibus quærant,
 nihil de elemosyna, cum viduarū domos diripiāt.
 Discamus ex hoc loco omnem simulationem fuge-
 re tam vitę quam doctrinę fugientes hypocritam,
 quam toties Christus in Euāgelio detestatur. Simu-
 lator ore decipit amicum suum. Qui ambulat sim-
 pliciter, ambulat confidenter. Respondeas obscuro
 simulator & hypocrita, si bonum est, bonum appa-
 rere, cur non vis esse, quod vis appareret? Et si malum
 est, malum apparere, cur vis esse, quod non vis appa-
 ret? Quid si bonum est bonum apparere, melius est
 bonum esse: & si malum est, malum apparere, peius
 erit malum esse. Esto ergo quod appares, aut appare
 quod es. Sed quid dico? Cur sanctitatē simulatā &
 hypocritam arguo? Christi namq̄ temporibus ma-
 xima hypocrisis vigeat præsertim in Phariseis, at-
 que ideo iure optimo contra hypocritam discepta-
 bat. Sed nunc cum tanta homines inuasit impu-
 dentia vt de peccatis gloriantur, & gaudeant omni-
 bus manifesti peccatores, apparere quid opus est, vt
 hypocritam reprehendamus? Non solum multi se
 H 3 ipsos

Deut. 21.

Aug. lib. 24.

de doctri.

christ. cap.

40.

Leuit. 23.

Leuit. 24.

Matt. 16.

Genes. 28.

Ezech. 4.

Prou. 4.

Matt. 7.

Prou. 11.

ipſos factant, & laudant de malo quod cōmiferunt, ſed eo q̄ nunquam fecerunt. Ita vt mundus ſic adeo ſit deprauatus, vt cū tam iniqua ſit hypocrifis, opus ſit, vt ipſos homines inuitemus, ad hoc vt ſint hypocrita. Nam minus malum eſt, vt ſint hypocritæ, quā vt cū tam impudenter in peccata irruāt, alios ſecum præcipitent & ducant in infernum. Eſtote igitur hypocritæ, dum mali eſtis & contenti ſitis, ſi ſoli in infernum abeatis, &c. Sed iam Chriſtum audiamus. *Nihil enim eſt opertum, quod non reueletur, neque abſconditum, quod non ſciatur.* Affert rationem vitandi hypocriſim ex euentu contrario. Nā ideo homines in vitium hypocriſis dilabuntur, quia putant hac ratione fieri poſſe, vt lateant ſua vicia, & propterea aduerſus hos Chriſtus dicit, nihil eſſe in hac vita opertū, quod in futura vita non reueletur. Vult hypocrita malus eſſe, & bonus videri, & recte punitur in eo q̄ appetit, quia ſecretam malitiam Deus manifeſtabit: Vnde per Naum prophetam ait Dñs. Ecce ego ad te dicit Dominus exercituum, & reuelabo pudēda tua in faciem tuam, & oftendam in genibus nuditatem tuam, & regnis ignominiam tuam. Præterea opertum pertinet ad opera quæ occultantur ex indutiria & abſconditum ad cogitationes, quæ occultantur ex propria natura. Sed vtrumque in futuro iudicio manifeſtabitur. Vtinam hæc ſecum reuoluerent omnes iſtī, qui ſecreto peccantes, illa ſecū dicunt Eccleſiaſtici. *Quis me videt? tenebræ circūdant me, & parietes cooperiūt me, & nemo circūſpicit me. Quem vercor? Delictorū meorū nō memoratur altifſimus. Et non intellexit, quoniā omnia videt oculus illius. Non cognouit, quoniam oculi Dñi multo plus lucidiores ſunt ſuper ſolē, circūſpiciētes omnes vias hominū & profundum abyſſi & hominū corda intuentes in abſconditis partibus. O vtinam corā oculis ſuis hæc ſemper ferret miſer & infelix peccator, & certo ſciret, ſe in ipſo peccato à Deo videri & conſpici, nō mihi eſt dubium, quin ſi hæc animaduerteret, nō ita facile in peccata dilaberetur. Nā ſi Deū non times, & homines magis quā Deum veneris, ſcias nihil ei eſſe abſconditum, & omnia ſecreta peccata in extreme die iudicij Deo, omnibus hominibus & angelis manifeſtanda eſſe. O quantū pudorē & verecundiam tunc habebis quando omnes manifeſtē nouerint omnia illa peccata, quorum minimum vt committeres faciem hominum fugiebas. Reuelabo ſtultitiam eius in medio amatorum eius, dicit Dñs exercituum. In die enim iudicij (vt Apoſtolus ait) illuminabit Dominus abſcondita tenebrarum, & manifeſtabit Dominus conſilia cordium. *Quoniam quæ in tenebris dixiſtis in lumine dicentur, & quod in aure loquuti eſtis in cubiculis, prædicabitur in teſtis.* Chriſtus ſæpe ſuos tantū diſcipulos docuit: ita q̄ ibi nullus adeſſet extraneus, & hæc etiam quæ ipſi alijs prædicabāt ad aurem, hoc eſt ſecrete, prædicabitur in teſtis. Erant enim teſta planities domorum in parte ſuperiori, quia in Paleſtina quæ erat patria Iudæorū, nō erant teſta in modū pyramidū, ſed plana & æqualia, & in ea conueniebant homines ad voluptatem & ſolatiū capiendum diebus feſtis, per quod ſignificantur loca publica, ſcilicet, eo quod in publicis locis prædicandum eſt. Verba autem hæc multipliciter vera ſunt. Cōſtat enim quod in die iudicij virtutes bonorum, & vicia malorum detegentur. Rurſus ea, quæ Apoſtoli tempore Chriſti per circuitū Iudææ tantū prædicauerunt, poſtea hæc eadē erant prædicaturi per*

totum orbem, quia in omnem terram exiit ſonus eorū. Vult ergo dicere, omnia manifeſtabuntur, tam ſecreta cordiū, quā doctrina euangelicā in die iudicij: nam nihil eſt occultum, &c. Quod cū ita ſit, ea curemus deinceps facere, quæ ante vniuerſum mundum poſſint apparere ſine aliquo pudore noſtro & verecundia. ¶ In omnibus iſis quæ Chriſtus dixit id præcipue intendit, ſcilicet, vt paruipendam hominū dicta & laudes, cuius contrariū hypocritæ faciūt, ſed tantū, vt Deo nos conciliemus & curemus eum amicū & propiciū habere. Ita q̄ nec hominum laudes quærere debemus, nec eorū minas, perfequitio- nes aut conuicia timere. Quomodo autē homines non debeant timeri, oſtendit id Deus in eo quod ſequitur. *Dico autem vobis amicis meis ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & poſt hæc non habēt amplius quid faciant.* Seruos vocat amicos cū ad martyriū aſcendit, vt diſcas mala præſentis vitæ, tormenta & martyriū parata eſſe Dei amicis, & talia eſſe amicitie eius pignora. Ideo cū Chriſtus diſcipulis ſuis promittit mortem & paſſionem, his verbis vocat eos amicos. Vt intelligas quod quos Deus diligit corrigit, & ſigna quæ oſtendunt aliquem eſſe amicū Dei, ſunt, ſi propter Deum maximas tribulationes, afflictiones & labores fuerit paſſus. Quapropter ait. *Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his, &c. Non qualemcunque timorem Chriſtus adimit, ſed eum dumtaxat, qui amicitie Dei aduerſatur, vt eſt timor humanus & mundanus. Vbi etiam aduerſes multiplices eſſe ſpecies timoris. Primus timor naturalis appellatur, quo quiſque naturaliter timet nocuum naturæ, per quem timorem neque meremur, neque demeremur, quia non ſub eſt libero arbitrio, quo timore Chriſtus fuit affectus vt Marcus ait, *Cępit* (inquit) Ieſus pauere, &c. Alius eſt timor humanus, cū aliquis nimis timet, ea quæ copori nocere poſſunt, & hic malus eſt, de quo nunc Dominus loquitur. & per Marthæum cū dixit, *Nolite timere eos qui occidunt corpus.* Qui timor promanat ex nimio amore vitæ præſentis, Et ſicut amor præſentis vitæ quandoque eſt peccatum veniale, quādo eſt citra Deum, ita timor humanus quandoque eſt peccatū veniale, quādo oritur ex amore veniali, & quandoque mortale, ſcilicet, quādo oritur ex amore mortali, de quo amore ait Dñs. *Qui amat animam ſuā* perdet eam. Hoc timore humano correptus Petrus Chriſtū abnegauit, cū dixit illum non noſſe, ne vita corporis priuaretur. Alius eſt mundanus timor quādo aliquis nimis timet res ſuas & bona amittere, qui timor impiſſimus eſt. Hic timor Herodem inuaſit, cū Chriſtum occidere voluit, & innocentes interfecit, ne regnum tēporale perderet. Hoc etiā timore permotos Caiphas, Phariſæi, & pontifices, Chriſtū occiderunt, timentes, ne venientes Romani perderent locum & gentem. Alius eſt timor ſeruilis, cum quis propter crucem & tormentum inferni ſe à peccatis abſtinet, qui non malus eſt, quia initium eſt ad bonū, ſed nec dignus eſt vt perfeſtus appelletur, quia non eſt cum charitate, & ſeruus potius quā amicus iſte poteſt dici. De hoc timore ſeruili loquitur Ioannes: *Perfeſta charitas, foras mittit timorem.* Alius eſt timor filialis qui manet cum charitate, quæ habent viri puri atque perfeſti, qui etiam in patria manent. De quo regius Propheta, *Timor Domini ſanctus permanet in ſeculū ſeculī.* Sed Chriſtus hic timorem humanū à ſuis fugiat & repellit. Timendi enim*

Psal. 18.

Hebr. 11.

Matth. 14.

Matth. 10.

Joan. 11.

Mar. 14.

Matth. 11.

Joan. 11.

1. Joan. 4.

Psal. 118.

enim.

enim ſunt homines, quia malum poſſunt inſtigere, ſed non ſunt timendi, ita quod ob eorum cauſam à mādatis Dei deſitamus, quia mala quæ homines effecere poſſunt, multo minora ſunt, quā ea quæ Chriſtus poteſt inſtigere. Volebat igitur Chriſtus timorē humanū ab Apoſtolis propellere, neq. ob hanc cauſam ceſſandum eſſe à prædicatione, quia in maiora mala inciderent, ſcilicet in pœnā æternam. ¶ Ad noſtram verò eruditionē diſcimus hic, non timere corporis mortē, iuſtus n. non timet, quia tales timores effectus ſunt iniquæ & deprauatæ vitæ. Non timet iuſtus mortē, quia toto ſuæ vitæ tēpore ſemper didicit, quomodo bene moritus eſſet. Homo verò qui caute & prouidē viuūt, inimicum non pauſcit. Nō timet mortem, quia toto vitæ curriculo ſemper ſollicitus fuit in quærendo adiutores & patronos illi horæ, qui quidem virtutes & actiones ſanctæ ſunt. Nō timet mortē, quia multis obſequiis & operibus propiciū & fauorem ſibi Dñm cōparauit. Deniq. nō timet mortē, quia mori iuſti immerito mors appellatur, ſed potius ſomnium & trāſitus debet dici. Nō eſt mors, ſed mutatio. Nō eſt mors, ſed vltimus dies laborum & calamitatum, non mors, ſed via ad beatitudinē & vitā nunquam perituram. Diſcimus igitur ſic viuere, vt mortem non timeamus. Secundo diſcimus timere peccatū, nam qui peccatū timuerit, nō timebit mortem. Arma mortis peccata ſunt. Vbi non eſt peccatum, nullus eſt mortis timor, quæ ſi nullum adſit peccatū, imbecilla & inermis venit. Apes & aliæ id genus muſcæ quæ iſtibus ſuis dolorē inſi- gūt, omnem pœnā ſtimulis ſuis ingenerant, quibus nos feriūt, nā ſi his ſtimulis abſtuleris quid mali poterunt facere? nullum ſane. Stimulus igitur mortis cū peccatū ſit, id auferas. Vnde Paulus. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus mortis peccatum eſt. Diuus Paulus, qui mundā habebat cōſcientiā ſuā à peccato, in morte irridebat cū vitā eā ea teneret, tanquā qui triumphū cū illa reporta- uerat, inquit. Vbi eſt mors victoria tua? Et quid eſt in cauſa quare mors ſine victoria remanſit? Certē quia ſtimulū nō habebat. Ideo dixit, Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Et quis ſit hic ſtimulus. Paulus mani- feſtat, inquiens, Stimulus mortis peccatū eſt. Igitur quia mors nullū habebat peccatum, inde erat vt nec ſtimulū haberet, & quia non habuit ſtimulū, nec victoriam reportauit. Aſpice igitur homo peccator q̄ cū mandata Dei transgrederis, arma tribuis ipſi morti quibus fortiffimè aduerſus te poſit dimicare, nā ipſa nullū malū inſert, niſi peccatori: neq. aduerſus aliquē, niſi peccatum irascitur, & his armis bellū nobis parat. Niſi peccatū habueris, non eſt quod mortē timeas, ſi verò peccatum abhorrueris, mortē irridebis. Ideo Ioannes in Apocal. ait. *Qui vicerit, non ledetur à morte ſecunda.* Quoniā dicit mortē ſecundā ſequitur, q̄ eſt alia mors quæ prima appellatur, ideo- que ſcias duas eſſe mortes. Alterā mortē animæ, quæ eſt peccatum, iuxta illud. Peccatum cū conſummatū fuerit, generat mortem. Altera verò eſt mors ſecunda quæ corpus occidit. Merito itaq. peccatum mors prima dicitur, quia prior fuit mors animæ quā corporis, ſicut cauſa eſt prior effectu. Per vnū enim hominem peccatum, & per peccatum mors, ait Paul⁹. Et Dominus, Adæ. In quacumque hora comederis, morte morieris. Ait igitur Ioannes. *Qui vicerit, nō ledetur à morte ſecunda.* Acſi diceret. *Qui priorem mortem, hoc eſt, vitia & peccata ſuperauerit, à cor-*

poris morte, quæ ſecunda eſt & effectus peccati non ledetur. Non dicit, q̄ nō morietur, quia omnes tam boni quā mali morimur, ſed non ledetur à morte ſecunda, quia iuſtis nullū malū mors inſert. Quare? quia venit mors languida, imbecilla, & inermis, ſine peccati ſtimulo. Quo circa Chriſtus (vt ſtaim vide- bimus) dixit diſcipulis ſuis, vt Deum timerent, nam tutiſſimū & præſentaneū remediū, vt corporis mors non timeatur eſt. Deo obedire, ipſumq. timere. Nam qui Deum timeant, ab eius offeniſis ſe abſtinent, & qui illum non offendit, non timet mortem, neque homines, qui nihil mali poſſunt illi inferre. Maximum enim malum, quod ab hominibus poteſt nobis euenire, eſt corporis mors, quæ optima eſt, & glorioſa viro iuſto. Quid obſecro poſſunt homines facere, niſi corpus occidere? animæ autem nullum malum poſſunt immittere. Imo verò qui occidunt, ob hanc eandem cauſam non ſunt timendi. Si enim in tormentis poſſent nos cruciare non occidēdo, proculdubio timendi eſſent, ſed quanto vehemē- tius torquent, breuius à tormentis abſoluunt. Noli- te igitur timere, quia in cauſa ſua hī, vt pretioſum & maximum, quod in vobis eſt Deo offeratis. Magnus Abraham, qui filium offerēbat, quanto igitur maior, qui ſeipſum obtulerit? Non poſſunt animam interficere, nec ipſe Deus huius rei eſt potis, poteſt tamen per peccatum interemptam, in gehennā mittere. Nos verò adeo immanes, & crudeles ſumus, vt animam noſtram occidamus. Nemo poteſt animam tuā occidere, niſi tu illā peccatis interemeris. Quid ergo eos times, qui corpus poſſunt interficere, cūm potius teipſum timere deberes? Tu tibi immanis eſt & acerrimus hoſtis. Si conſiſtant aduerſus te hominū caſtra, demonū copię, & Angelorū exercitus, nihil tibi nocebunt, niſi tu tibi ipſi nocueris. Ergo peccatū time, & nō mortem corporis, quæ nihil mali inferre poteſt, ſi non inuenerit peccatū. Igitur nec ſunt timendi qui mortem parare poſſunt, & corpus occidere. At multi ſunt velut infantes & pueri, qui murē, vel aliud quid vis ſimile horreſcunt, cū nō timeāt manus in ignē mittere, vbi ſeipſos cōburunt. Ita nos corporis mortem valde timemus. peccatis autem (quæ mors ſunt animæ) velut aliud agentes nos immiſcimus. Sumus etiā velut equi, qui vel ipſam vmbra cōtremitſcūt, & retrofugiunt, atſi eques calcaria illis admouerit nimia ſecuritate vltra progrediuntur. Corpus hoc noſtrū eſt velut equus pauidus & timidus, qui ſuam propriā vmbra fugit, & mortē propriā timet, cū eā ſemper ſecū ferat, etiam ſi euſdem ſemper oblitus incedat, in vtramuis dormiens aurem. Igitur vt hunc timorem ab eo auferamus, conducet multū memoriā mortis ei repræſentare, & vires & animū induere, vt propta voluntate eam acceptemus, vt inde altiora & maiora petamus vt ſi opus fuerit, libenti animo pro Chriſto ſubire mortem non dubitemus. Homines verò cū ſic adeo mortem timeant, non tantum peccatū timeant, quod mortis eſt cauſa & id prouenit, quia cum peccatum cōmittunt, in nihilum delinquere ſibi videntur. Iuſti autem ita graue malum & horrendum peccatum exiſtimant, vt eorum vires videatur excedere. Vnde ſanctus adoleſcēs Ioseph dixit dominæ ſuæ. *Quo modo poſſum hoc malū facere magnū? Cedūt enim iuſtorū vires peccato. Iuſtus ad bona magnū robur & ingentes vires habet: ad mala verò parū fortis eſt q̄ Docemur tertio quā debiles & exiguas vires ty-*

Genef. 22.

Genef. 29.

Naum. 3.

Ezele. 33.

Offe. 2.

1. Cor. 4.

Rom. 20.

ranni & principes huius mundi habeant aduersus Christi seruos. Quemadmodum quercus dura & robusta procellis & ventis resistit, & quamuis frondes amittat, tamen interiori virtute perseverantem habet: sic quamuis mundus huc & illuc amicos Dei concutiat, & possit opes & honores auferre, & corpus interficeret: nā amplius quid facere nequit. Non potest animi tollere virtutem, neq. charitatem, quæ intus latet & viger. Potest vir iustus expoliari diuitiis, honoribus, & vita, à Christo tamen separari nō potest. Vnde Paulus. Quis separabit nos à charitate Christi? an tribulatio, angustia, an fames, an nuditas? Bene potest mundus iusto auferre frondes, corticem, & viriditatem tamen simul cū radicibus, id est, cum Christo nunquam eum diuellet. Nam quemadmodum in cerea fasce lumen tamdiu durat, quamdiu cera: & consumpta cera, statim ignis consumitur: sic cum vita hæc corporis consumitur, statim finem facit totus furoris ignis. ¶ Docemur quarto hanc vitam contemnendam esse pro Christo. Hæc enim non est vita, sed vitæ vmbra & imago mortis. Quare absolute sequendo cum vitam audieris, non hanc intelligas, sed illam qua beati fruuntur. Vnde adolescenti, qui de vita æterna quærebat Dominus dixit. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Vbi aduertere, quod non dixit. Si vis ad vitam æternam ingredi: sed si vis ad vitam ingredi. Respondit Christus simpliciter & sine addito suo more, quæstionem eleuando, vt insinuet, vnam & eandem esse in substantia vitam absolute & vitam veram vitam secundum virtutem, vitam diuinam & vitam æternam. Sicut enim verum & ens conuertibiliter idem sunt: nam si verū non est, nec ens esse potest. Sic vita, & vera vita non separantur. Si enim non est vera vita, sed fluxa & momentanea, vt est hæc non vita appellari debet, sed via in mortem. ¶ Docemur quinto, viles nobis esse persecutores: quandoquidem vitam æternam nobis parant, & præstant: nam ipsi nos conuertunt igne suarum persecutionum, & cibum nectare & Ambrosia dulciore Deo efficiunt: vt in hostiam & hoc iocustum gratissimum ipsi offeramur. Vnde aduerte, quod duabus de causis solet dominus inimicos & persecutores nobis relinquere. Alteram, vt eisdem nos exerceat. Altera vero ne inimici magis crudeles & deteriores nobis maneant. Sic reliquit Iudæis Cananæos, ne belluas & feras paterentur infestiores. Quo in loco discere acceptare, quæ pius & benignus pater mala immittit, ne deteriora patiaris, cuius rei exemplum ex scriptura sacra tibi libet ostendere. Cum olim Achaz rex Iuda ægre ferret duos reges, qui aduersus eum dimicabant: Rafim scilicet regem Syriæ, & filium Romeliæ, audiuit Dominū per Esaiam illi dicentem. Pro eo quod abiecti populus hic aquas Siloë, quæ vadunt cum silentio (quod statim explicat gaudium, scilicet Rafim, & filiū Romeliæ) ascēdere faciet Dominus super eos aquas fluminis fortes & multas, regem Assyriorum & omnē gloriam eius, & ascendet super omnes riuos eius & fluat super, &c. Vult dicere. Quia abiectis malum præsens, quod cum gaudio sustinere debuissetis, maius malum eueniet vobis. Et nota, quod vocat minor mala gaudium, collatione facta cum maioribus. Sic iacturam facere huius corporalis vitæ, gaudium magnum est: isti conferantur cum iactura mortis æternæ. Et tormenta illa acerrima & cruciatus, quos sanctis martyribus carnifices intulerunt, gaudia & de-

Rom. 8.

Matt. 19.

Iudic. 3.

E sai. 8.

licie sunt, si conferantur cum eis, quos iniqui in gehenna patientur. Quocirca recte nos monet hic locus, ne temporalia mala timeamus, nec eos qui occidunt corpus, sed vnicum Deum, qui corpus & animam in crucem inferni potest mittere. Nā si aliquis corporis mortem timens fidem deserit: fugiens leue malum, in grauisimum incidit. Incidit in Scyllam cupiens vitare Carybdim. Cadet nanque in dæmonum manus. Quapropter mala huius vitæ tanquā delicias & gaudia, quæ à manu Dei nobis adueniunt, debemus accipere: quandoquidem illorum causa, à grauioribus liberamur. ¶ Vltimo loco docemur animam esse immortalem, quod satis aperte hic demonstratur: & clarius cum per Matthæum dixit. Animam autē non possunt occidere. Et in Psalmo regius propheta dixit, Iusti autem in perpetuū viuunt, & apud Dominum est merces eorum. Nam si anima iustorum simul cum corpore interiret, falsum esset apud dominum esse mercedem eorum: nam certum est, quod in hac vita dominus non retribuit iustis cum videamus illos esse contemptos, pauperes, & à multis cōfictatos & denique flagellis & scorpionibus expositos. Quod obsecro in hac vita præmium aut mercedem post tot labores passos & calamitates Paulo dedit? Quod diuo Petro, aut Apostolis, aut martyribus, quod denique omnibus amicis suis? nā si post hanc vitam non manerent nobis alia, & si anima nō esset immortalis, proculdubio miseri & infelices illi fuerunt. In hac vita nullum illis retribuit præmiū, & si post hanc non est alia vbi sancti & studiosi digno premio efficiantur, sequitur Deum non esse iustum, quandoquidem iustis secundum sua merita non soluit. Et si non est iustus, sequitur, quod neque est Deus, neque summum bonum: quod quidem in lumine etiam naturali est absurdissimū. Ergo anima immortalis est, si Deus est: & post hanc vitam alia nobis restat, vbi mali punientur, & bonis retribuetur. Hoc etiam post Dauidem docet Salomon in libro Ecclesiastes, dicens: Donec reuertatur puluis in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui fecit illum. Et ibidem. Ibit homo in domū eternitatis suæ. Et in libro sapientiæ. Iustorum animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum malitiæ: visi sunt oculis insipientium mori, illi autem sunt in pace. Et si coram hominibus tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate est plena. In paucis vexati, in multis bene disponētur, quoniam Deus tentauit eos, & inuenit eos dignos, se. Et in Apocalypsi Ioannes inquit. Vidi sub altare Dei animas interfectorum propter verbum Dei, &c. Et in libro sapientiæ legitur. Excæcauit eos malitia sua, & nescierunt sacramenta Dei, nec mercedem sperauerunt iustitiæ: nec iudicauerunt honorem animarum suarum, quoniam Deus creauit hominem inextinguibile ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Ex quo aperte colligitur animam esse inextinguibilem, id est, incorruptibilem & immortalem: quoniam vt ex litera colligi potest, de homine deserit secundum animam, & non secundum corpus, secundum quam & ipse homo imago Dei est. Sic. n. ait, Nec iudicauerunt honorem animarum suarum: & causam subdens ait. Quoniam creauit Deus hominem inextinguibilem. Et infra ait noster Lucas, quod animam iusti Lazari deportauerunt: Angeli in sinum Abraham. Et anima diuitis purpurati post ipsius obitum sepulta est in inferno. Accedit ad hæc

Matt. 10.

Psalm. 139.

1. Cor. 15.

Eccle. 12.

Sapient. 1.

Apoc. 6.

Sap. 11.

Luc. 16.

hæc, quod Dominus dixit in Euangelio, Sadducæis negantibus resurrectionem. Ego sum deus Abraham, deus Isaac, deus Iacob. Non est Deus mortuorum, sed viuentium. Ostendam autem vobis quem timeatis, Timeate eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. Vide Christi benignitatem. Non dicit, vt non timeant, sed ostendit quem potius timere debeant. Timor enim, sicut & gaudium passio est animæ. Et sicut discipulis lætantibus & gaudentibus eo quod dæmonia illis subiicerentur, dixit, in hoc nolite gaudere quia dæmonia subiiciuntur vobis, sed gaudete quoniam nomina vestra scripta sunt in cælis: ita & nunc dicit. Nolite timere eos qui occidunt corpus: timeate autem eum, qui postquam occiderit, &c. Vbi aduertere debes, quod Christus non tollit gaudium nec timorem: sed commutat finem & obiectum, aut causam gaudendi vel timendi ostendens, dicens in quo gaudere debeant, aut quem opus est, vt timeant: Timeate, inquam eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam. ¶ Sed singula verba iam veniunt obseruanda. Postquam occiderit, intellige corpus, nam animam nec homo, nec Deus ipse qui illum condidit, occidere potest. Dicitur tamen corpus occidi, id est vita priuari, quia prius viuerebat, & per occisionem iam non viuere. ¶ Præterea potest dici, seu potestatem habet mittere: di in gehennam, quia Deus potest perdere, non tamen vult perdere. Sed nos nostris peccatis cogimus, vt perdat, quem saluare cupit. Deus enim vult omnes homines saluos facere, quæ propter qui damnantur, sua voluntate propria & malitia damnantur. Potest itaque Deus, non tamen vult mittere homines in gehennam. ¶ Obserua autem quod post mortem mittit impios in gehennam, nec vnquam eos amplius quæret, nec de illis erit sollicitus. In hac vita quærit & ouis perditam inuenitur, à pastore & gratulantur ei, quia cum amissa esset, eam inuenit. Verum si post hanc vitam perieris, perpetuò peribis sine vilo remedij aut redemptionis genere, in te igitur nunc peccator descende, & si deus post peccatum abieris, in dominum tuum cito reuertere, antequam obtenebrescat sol & lumen & stellæ, lumina, & reuertantur nubes post pluuiam. Clama sicut ouis ad pastorem, vt eripiat te de ore lupi, Christus pastor bonus, antequam te deglutiatur lupus rapax, & in ventrem inferni mittat. ¶ Ostendit itaq. Dominus eorū omnium quæ summopere timere debemus, maximum esse gehennam. Vnde præ omnibus maxime est timendus, qui in illam potest nos mittere. ¶ Porro gehenna idem est quod Hebræis gehinnon. Est autem gehinnon vallis hinnon. Erat enim vallis voluptatibus plena, quæ dicebatur hinnon: quæ dictio significat frustra, vt tandem gehenna significet vallem frustra. Erat autem hæc vallis locus, vbi idolo Moloch incendebantur pueri viuui: quorum lamentum ne audiretur tympana percutiebāt, qui pueros immolabant. Vnde & nomen Tophet locus ille accepit, id est tympanum. Hunc locum destruxit & cōtaminauit sanctus rex Iosias, iubens in eum proici cadauera & reliqua excrementa. Vnde dictum est, gehennam esse locum mortuorum. Erat autem Moloch statua concaua & ex ære confecta, faciem habens vituli, & manus extensas & brachia ad accipiendum: incendebatur interior, & in manibus & brachiis candentibus apponebatur puer, qui viuus ardebat, & tunc saltitabant adstantes, & quærebant

Matt. 22. End. 3.

1. Tim. 10.

Luc. 11.

Eccle. 12.

1. Cor. 15.

Apoc. 6.

Sap. 11.

1. Reg. 22.

Luc. 16.

tympana. Per hanc vallem intelligit Christus infernum, quia Iosias in contemptum idolorum hunc locum impleuit ossibus mortuorum & spurcitiis, qui horrendus erat instar inferni. Et subdit statim Dominus. Ita dico vobis hunc timeate. Deum plusquam homines timeate, qui maiora damna vobis inferre potest quam homines quia potest mittere vos in gehennam, quod facere nequeant homines. Admonet Iosias iste, vt Deum timeamus si reliqua omnia, quæ sub cælo sunt nolimus timere. Qui Deum timet, nihil illi restat, vt timeat: & qui Deum non timet, omnia alia expauescit. Igitur, vt homines non timeamus, inquit hic Christus, Deum esse timendū. Cain cum timorem domini amisisset, ita pusillanimus & timidus mansit, vt dixerit. Omnis qui inuenerit me occidet me. Qui potens fuit, & animosus ad interficiendum fratrem: iam ita iners & ignauus redditur, vt dicat, quicumque inuenerit me, &cet. Quodquidem non mirari debes, cum videas illum amisisse timorem domini: De quibus omnibus, qui timorem hunc amittunt, scriptura inquit. Terreat eos sonitus folij volantis, & ita fugient quasi gladii cadent nullo persequente. Et Sapiens ait. Fugit impius nemine persequente: iustus tamen confidit vt leo. Mali cum malè viuunt, semper pleni timore & pauore incedunt: at verò iusti & recti confidunt in Domino, & tanquam robustissimi leones sunt. Non est cur mireris, si qui timeant Deum homines non pauescant: quædoquidem Deum semper patronum & aduocatū habent. Vnde Dauid ait. Dominus protector vitæ meæ à quo trepidabo? Nihil Dauid timebat cum protectore suum deum haberet: propter quod ante verbum hunc dixerat Psalmista. Dominus illuminatio mea & salus mea quem timebo? Et quia Deum timebat, ipse erat eius adiutorij & protectio. Ideo subdidit. Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo? Quocirca Dominus his armis timoris sui suos milites induit: nam hoc vestiti nihil omnium quæ sunt in mundo, est, quod timeant. Et vt eos magis firmos reddat, ne eos timeant, qui occidunt corpus, adducit exemplum ostendens illis curā, quam de eis habebit, dicens: Nonne quinque passeret veniunt dipondio, & vnus ex illis nō est in obliuione coram Deo? Quod si Deus non obliuiscitur passerum, qui tam parui pretij & valoris sunt: qui fieri potest, vt vos obliuiscatur, qui creaturæ estis rationis participes, & conditæ ad ipsius imaginem & similitudinem? Timeate Deum & omnem vestram fiduciam in eum constituite, nam qui passeret non obliuiscitur, nec vos obliuiscetur, nec deseret, qui multo præstantiores illis estis. Dixerat enim homines non esse timendos, quia parum mali nobis inferre possunt: quod etiam nunc probat ex alio capite, nempe quia Deus id permisit, qui rerum omnium habet prouidentiam. Et assumit exemplum de quinque passeribus qui veniunt dipondio, & non tradit illos Deus obliuioni: multo minus vos. Prouidentia enim Dei aufert rationem mali ab aduersis, quæ nobis accidunt, quia cum prouidentia eius sit per quam omnia diriguntur in finem, & ipse bonus sit: necesse est quod omnia ordinet ad bonum: & ideo quidquid nobis euenit, bonum censendum est, licet malum videatur, cum tamen ad bonum ordinetur. Sicut potio amara licet palato non sit suaui, bona tamen est, quia ad bonum ordinatur & dirigitur, scilicet ad sanitate. Ideo nihil homini potest accidere, quod ad

Genes. 4.

Leuit. 26.

Pro. 28.

Psalm. 26.

Rom. 8.

bonum non sit. Sed ea est differentia, quia malis aduersa mala sunt, bonis autem etiam ipsa mala in bona conuertuntur, quia in bonum proficiunt. Nam ut Paulus inquit, Diligentibus Dei omnia cooperantur in bonum. ¶ Duplici itaque ratione non est hominibus timendum. Primo quia parum mali nobis inferre possunt. Deum autem grauissimis malis nos afficere potest. Secundo non debemus homines timere, quia quidquid mali infligit, Dei ordinatione & voluntate faciunt, quod fieri non potest, nisi ut in maximum bonum nobis cedat. Hoc duplici argumento solatur Deus suos discipulos, & monet ad aduersa ferenda. Aduerte autem illam non esse loquutionem hyperbolicam, scilicet quod Deus nec ipsos passeres obliuiscitur: nam Deus secundum rei veritatem (quae uobis mirabile uideatur) curam habet singulorum passerum, non solum in genere vel specie, sed uniuscuiusque indiuidui. Spectat enim ad imensitatem prouidentiae eius, singulis quibusque indiuiduis prouidere, & illorum curam habere, sine ulla mutatione aut multiplicatione actuum uolendi, disponendi, aut curandi. Docemur hic in omnibus aduersis, in omni tribulatione, angustia & labore, patientia nos indui, attendentes quod omnia nobis eueniunt ex diuina prouidentia & uoluntate, & hoc sufficiat nobis ad consolationem & requiem, ita quod quae tribulationibus & aerumnis sumus affecti, sciamus illud esse consilium diuinum. Nam si quinque passeres, qui omnes uno pondio uenduntur, Deus non obliuiscitur, nec eorum singulum, quomodo nostri obliuiscetur Deus? Subiicitur ergo nos diuinae ipsius prouidentiae cum nesciamus, quid nobis magis expediat. Aliquibus namque magis expediunt aduersa, quam prospera & felicia. Ideoque in aduersis & inopinatis non debemus murmurare. Quocirca in Ecclesiastico dicitur, Non est dicere, hoc est melius illo. Nec solliciti sumus, quid de nobis facturus sit Deus. Unde Paulus, Si uiuimus, siue morimur, Domini sumus. Recte enim scit medicus caelestis & diuinus, quid daturus sit nobis in refrigerium & solatium, quid uero in exercitium. Sic Esaias ait. Vae qui contradicit factori suo. Et postea, Nunquid dicit lutum factori suo, quid facis? Peruersa est haec cogitatio, quasi lutum contra figulum cogitaret, & dicit opus factori suo. Quid fecisti mihi? Hoc Dei consilium & decretum respiciens Dauid, cum malediceretur a Semei, & uellet illum occidere, dixit, Dimitte eum ut maledicat, iuxta praecipuum Domini. Sic Dominus Petro uolenti passioni suae obstaculum esse, dicit, Calicem quem dedit mihi pater, non vis, ut bibam? ¶ Praeterea destruitur hoc uerbo illorum asserio qui dicebant Deum nullam mundi curam habere. Quis enim est fabricator uel artifex, qui operis sui curam negligit? Quis deserit, & auxilio destituit quod condidit? Illius quod fecisti nullam curam habere, summa inclementia est. Si quis enim (ut Paulus inquit) suorum curam non habet maxime domesticorum, fidem negauit, & infideli est deterior. Sed Deus (quod ratione naturali suaderi potest) qui summum bonum est, iniquus esset, si eorum quae condidit negligens esset: & si iniquus, iam non Deus. Omnia enim summa sapientia, summa prouidentia & consilio regit & gubernat: ita ut nec arboris folium moueatur, nisi ipsius uoluntate. Nec obstat huic rei quod Paulus ait: Nunquid cura est Deo de bobus? Loquitur namque ibi de cura seu prouidentia speciali: puta doctrinae & disciplinae, quae creaturas rationis compotes gubernat & regit: hic uero sermo incipit de prouidentia generali, qua Deus cuncta disponit, iuxta illud Sapientiae. Non est alius Deus quam tu, cui cura est de omnibus. Quapropter sequitur in contextu, Sed & capilli capitis uestri numerati sunt. Non hyperbolicos & augendae rei gratia loquitur, sed haec est firma & stabilis ueritas, & omnium etiam capillorum numerum esse apud Deum, ita quod non solum cognoscit nos habere capillos, sed curae illi est, ne capillus capillo vicino noceat. Numerati dixit, quia quae diligenti cura seruari uolumus, ea numerare solemus. Quo nimirum nobis Christus ob oculos uult ponere, quanta illi sit cura de amicis suis, cum etiam capillos eorum non solum seruet, sed etiam numeret. Maximam curam habet Deus de iustis, ita ut minime permittat aliquem eis nocere iuxta illud. Non reliquit hominem nocere eis, & corripuit pro eis reges. Iustus enim est sicut figura sphaerica: quae quocumque eam uerteris, sedem propriam habet. Rerum & consiliorum mutationes quas fecit Laban, caeterum in ueritate ipsi Jacob. Hoc quippe interest inter iustos & impios: quoniam si impium uerteris & uolueris, iam non amplius manet: pius autem & iustus quocumque se uerterit, suam sedem habet, quia ut Dauid ait, Dominus supponit manum suam, & sedem illis constituit. Sic de sancto Ioseph scriptura dicit, quod Dominus erat cum eo, & omnia opera eius dirigebat. Sic ipse postea dixit fratribus suis, Vos cogitastis de me malum, sed Deus uertit illud in bonum. Sic Dauidi cum saepius a tantis inimicis persequeretur, Dominus manum praestabat: & ubique sedem inueniebat, manus enim Domini tanquam scabellum illi erat. Unde ipsemet Domino ait, Si ambulauero in medio umbrarum mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Dominus enim est, qui iustum uenditum non dereliquit, sed a peccatoribus eum liberauit, descenditque cum illo in foueam, & in uinculis eum non dereliquit. Et in Psalmo. Multae tribulationes iustorum, & de his omnibus liberabit eos Dominus. Et propterea etiam si hic & illuc multis laboribus & procellis agitentur, nunquam deficient, nec uicti erunt, sed potius uirtute diuina muniti & roborati omnia illis felicia succedunt. Quemadmodum si arbori grandi noua uirgulta absideris, magis in altum quotidie propagatur, sic iusti quanto magis ab impiis affliguntur, magis in uirtute proficiunt. Tantam curam eorum dominus gerit, ut nec unum capillum perire uelit. Oculi Domini super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia eius. Et in Zacharia Propheta. Qui uos tangit, tangit pupillam oculi mei. Et non solum ipse Dominus eos seruat & custodit, sed etiam Angelis suis eos commendat, ut habetur in Psalmo. Angelis suis Deus mandauit de te, ut custodiant te in omnibus uis tuis: in manibus portabit te, &c. Quemadmodum fratres maiores natu fratres suos infantes & pueros manibus sustinent: sic Angeli qui sunt fratres maiores iustorum, & eos portant in manibus suis, eos custodientes. Sic animam Lazari pauperis & mendici tulerunt Angeli in sinu Abrahae. Et in circuitu Elisae Prophetae erat Angelorum multitudo, qui Prophetam custodiebant. ¶ Praeterea aduertes quanti Deus faciat iustos, ita ut nihil habeat, quod non sit Deo gratissimum. Animam namque, corpus, unguis, uestes & capilli Deo maxime placent. Unde habetur in Numeris quod

Ecc. 39.

Rom. 14.

Esa. 45.

Esa. 29.

2. Reg. 6.1

Ioan. 13.

1. Tim. 5.

1. Cor. 9.

quod capilli Nazaeorum in odorem suauitatis Domino offerebantur. Capilli uero impiorum apud Ezechielem sciuntur, comburantur, & sparguntur, sanctorum uero numerantur. Concludit autem Dominus suum argumentum, dicens: Nolite ergo timere, multis passeribus plaris estis. Si passer rerum uicissitudinibus expositus nec cadit, nec moritur, quanto minus homo iustus? Si absque magno consilio & ratione nihil agit de his quorum pretium est pondium, quod decretum erit de his quorum pretium est sanguis Christi. Quamuis multi sint qui pluris habeant sua, quam seipsum: & magis haec terrena, quam animam, & vitam corporis magis quaerunt, quot obsecro homines erunt qui uilissimo pretio & solum propter quinque passeres falso & mendaciter iurabunt? Cum Christus hic dicat, multis passeribus plaris estis: coram oculis peccatoris nihil est uilius, nec abiectius quam anima sua: nam feret pro nihilo & pro uilissimo pretio daemone eam tradit. Unde Scriptura ait, Pro nihilo habuerunt terram desiderabilem. Sed de his alia. ¶ Ostendit deinde Saluator nullius timoris causa a se esse recedendum: & id ostendit ex retributione malorum & bonorum. Dico autem uobis, Omnis qui unquam confessus fuerit me coram hominibus. Hoc est, quicumque fidem suam persequutionis tempore uerbis constanter atque fideliter expresserit coram tyrannis & perfidis, confitendo me esse unicum Dei filium, Deum uerum atque hominem: & caetera quae ad fidem Christianam spectant. Et filius hominis confitebitur eum coram Angelis Dei. Ego filius hominis testis adero in caelis in conspectu sanctorum omnium, & manifestissimam ostendam illum esse ex oculis meo: propter quod aeterna beatitudine illum glorificabo. Ad hanc confessionem fidei teneret quilibet Christianus in omni loco, & tempore & coram infidelibus: & quando uideret fidem periclitari. Quomodo autem Christus confitebitur & confitebitur eos coram Angelis Dei duplici modo potest intelligi. Primo quod haec confessio sit approbatio. Quia in die iudicii bonos approbabit dicens, Venite benedicti patris &c. Secundo quod haec confessio sit quaedam laus, qua Christus euehet & magnificabit bonos, enarrans uirtutes eorum. Isti sunt uiri boni, qui praeptra mea seruauerunt, & me coram hominibus confiteri nec timuerunt, nec erubuerunt. Tunc enim erit necessum ut Christus approbet: quia solum illi salui erunt, qui a Christo fuerint approbati. Et quia iudicium competit Christo, homini dicit coram Angelis, ad significandum magnum honorem: nam cum quis testimonium alicuius uirtutis perhibet coram aliis, inde refultat illi & accrescit magna laus & gloria, & quanto ibi adstantes excellentiores fuerint, tanto est maior laus, quia natura honorem cupimus, & desideramus. Et quia nemo est adeo excellens sicut Deus & sancti Angeli, coram illis dicit, debere nos confiteri. ¶ Obserua autem quod ex hoc contextu aperte colligitur, ut si Christianus aliquis sic opprimeretur, ut propter subitum tyrannorum furor, & hostium fidei Christi, ante suorum omnium peccatorum factam poenitentiam pro Christo esset interfectus, martyrium ipsius sine dubio ad poenitentiam satis esset. Nam qui uirtutem ipsi poenitentiae tribuit, ut dicat, nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis: tribuit etiam hic uirtutem martyrii dicens, Omnis qui unquam confessus fuerit

Sapient. 11.

Psal. 104.

Genes. 31.

Psal. 36.

Gen. 39.

Gen. 45.

Psal. 14.

Sapient. 11.

Psal. 31.

Mat. 25.

Ioan. 5.

Psal. 99.

Zac. 16.

1. Reg. 4.

Mat. 7.

me coram hominibus, filius, &c. Omnis dixit, ut intelligas & iustos & peccatores posse huius gloriae esse participes. Nam martyrium ut Cyprianus ait, tam baptismi appellatur, quam corona: quia baptizatus & coronatus. Sic beata Emerentia suo sanguine fuit baptizata. Nam si saluus fit, qui propter Deum aquam suscipit: quare non melius qui propter Deum sanguinem & vitam fundit? Nam Deus qui dolorem peccatorum & contritionem acceptat: quanto libentius martyrium acceptabit pro ipso receptum? grauius enim est, & ex suo genere laudabilius mortem subire pro Deo, quam poenitentiam peccatorum. Certè agrestis ille esset & inhumanus inter homines habitus, cui si aliqua iniuria esset illata, & qui illam intulit mortem propter ipsum subiret, non illi libenti animo parceret. Quanto igitur liberalius & magnificentius piissimus Dominus illius peccato parceret, qui sanguinem simul & vitam pro ipso fundit? ipsum namque martyrium in uirtute continet poenitentiam, & sufficiens remedium est ad salutem: & ita fas est credere, quod qui libenti & spontanea uoluntate, vitam pro Christo amittit, si tempus illi concederetur, sine dubio poenitentiam ageret peccatorum. Nam adest nobis illa firma stabilisque sententia omnis qui me confessus fuerit coram hominibus, filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. Sed apud homines nulla maior confessio esse potest quam illa quae fit cum dispendio uitae. Igitur, &c. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabitur coram Angelis Dei. Si dicat se non esse Christianum, uel Christum non esse Deum, siue hoc faciat in persequutione, siue nulla persequutione addita: in mortali delinquat. Sic infideles & haeretici Christum abnegant. Sic etiam multi iniqui & peruersi peccatores suis operibus & factis Christum non nosse ostendunt, ore autem illum confitentur: De quibus Apostolus ait, Confitentur se nosse Deum, factis autem negant. Aduersus quos percussus ita Paulus ait, Ostende mihi fidem tuam ex operibus. Vitam degis quasi non moriturus: Operaris, quasi non redditurus rationem in die iudicii? Quid tibi prodest, Deum credere, & sine Deo uiuere? Auarus Deum negat, & pecunias pro Deo colit: Quia ut Paulus ait: Auidia est idololatriae seruitus. Praelatus etiam, & quicumque ille sit, qui suorum non habet curam maxime domesticorum fidem negauit, & infideli est deterior. Multi etiam dicent in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo daemonia eiecimus, uirtutes multas fecimus, &c. Dicam eis, Nescio uos. Cur illos negabit Christus? Certè quia opera non habuerunt. Et ideo subdit, Discedite a me operari iniquitatis. Sed quomodo Christus aliquem negare dicitur, qui omnes nouit & mentiri non potest? Negare dicitur, id est reprobare & damnare. Nam sicut confiteri aliquem, est ipsum laudare & approbare, & pro bono opere retribuere: ita negare aliquem, est ipsum tanquam malum uiluperare, & malum iniquitatis suae infringere. Illos enim negat, quibus dicit, ite maledicti: quia eos damnat. Sic fatuus uirginibus dicit, Nescio uos. ¶ Praeterea dicere Dei est facere, ipse dixit, & facta sunt ipse mandauit & creata sunt. Negare ergo Dei est ad nihilum redigere: sicut dicere, est esse rei, quae nullum esse habet. Sed dices nihilquid danati redigentur in nihilum? Minime. Ideo aduerte, quod negare est duplex. Aliud negare simpliciter, & aliud coram patre & Angelis eius. Si Christus negaret

Cypr de singular. cler.

1. Tim. 3. Galat. 3.

Eph. 5.

1. Tim. 5.

Mat. 7.

Mat. 25. Psal. 148.

ret damnatos simpliciter, in nihilum eos redigeret. Sed negare coram patre, est illos destituere & orbare illis bonis æternis, quæ pater & Angeli possident. ¶ Aduerte etiam, quod prius explicuit premiū, quod daturus est bonis, qui illum fuerint confessi corā hominibus, & postea pœnā, qua in eos debet animaduertere, qui eū abnegauerint, quia magis naturale est Deo, retribuere, & solvere, quā punire. Et cū per Matthæum de die iudicij loquitur, prius explicat retributionē bonorum, dicens. Venite benedicti, &c. quā sententiam malorum. Et omnis qui dicit verbum in filij hominis, remittetur illi: ei autem qui in Spiritum sanctum blasphemauerit, non remittetur. Duo dederat præcepta. Alterum ad vitandum fermentum Pharisæorū: alterum ne corporis interfectores timeret. Primum præceptū confirmauerat ex vanitate hypocrisis, ex alio capite modo id offendit, scilicet quod nullā habeat remissionem nec veniam. Quia fermentū Pharisæorum adeo erat corruptum & contaminatum, vt nulla remissione esset dignum. Ad hoc enim propositū subiungit hæc verba. Pro quorum maiori declaratione aduerte, quod de peccato in Spiritū sanctū varie loquuti sunt auctores. Alij appellant negationem Christi, aut apostasiam. Alij cū videant, omne peccatum quauis grauisimum remitti in hoc seculo, dicunt esse finale impœnitentiam, & hoc dicūt peccatum esse in interitum, de quo Ioannes loquitur. Alij qui quodlibet peccatum post baptismum commissum. Alij obdurationem & obstinationem in peccato cum voluntate nunquā amplius pœnitendi. Alij tamen credunt, peccatum in Spiritum sanctum esse desperationem de diuina misericordia ex malitia prouenientem, & non ex ignorantia vel passione. Alij verō dicunt esse quodcumque peccatum læthale commissum ex malitia siue consulto & data opera: quod quidem diuidunt in sex species, quæ sunt præsumptio, desperatio, obstinatio, impœnitentia, impugnatio veritatis agnitæ, & inuidia charitatis fraternæ quia hæc omnia aduersantur bonitati Spiritus sancti, & ex diametro opponuntur principio siue dispositionibus iustificationis nostræ, & remissioni peccatorum nostrorum, quæ peculiariter dicitur opus Spiritus sancti. Sed saluo meliori iudicio nullum istorum ego crediderim peccatum esse in Spiritum sanctum. Nam Christus aperte distinguit peccatum in Spiritum sanctum, & peccatum in filium hominis: & tamen peccatum in filium hominis ex malitia potest contingere, & in eo quis potest obdurari, & decedere: sicut verisimile est decēssisse aliquos ex eis, qui Christum voracem appellauerunt, & potatorem vini. Nam inter illos forte illi fuerūt, quibus Christus dixit: In peccato vestro moriemini. Præterea ab huiusmodi peccatis quæ appellantur in Spiritum sanctum plerunque homines solent respiscere, & in vitam vocari. Neque verō simile est tot homines committere hoc peccatum in Spiritum sanctum, qui impœnitentes decedunt. Dicendū igitur est peccatum in Spiritum sanctum, Christi vocasse blasphemiam: qua opera & miracula, diuina virtute facta, tribuuntur ipsi dæmoni. Et huiusmodi blasphemiam crediderunt esse peccatum in Spiritum sanctum, grauisimū & eximij doctores Ecclesiæ: vt Hilarius, Athanasius, Hieronymus, Ambrosius, & Chrysostomus, & ex scholasticis Durandus. Quod quidem satis videtur expressisse Marcus, cum post verba hæc statim adiecit, reddens cau-

Matth. 23.

Ioan. 5.

Matth. 23.

Ioan. 8.

Hilar. cano
ne. 12. in
Mat. Hier.
li. 2. cōmen.
Matth. c. 12.
Amb. li. 2.
de Pœnit.
c. 4. Chryst.
hom. 42. in
Matth. Dur.
rand. 2. d.
43. q. 1.
Mar. 3.

sam. Quoniam dicebant, spiritum immundum habet. His nanque verbis satis explicuit Euangelista fulminatam esse illam sententiam de peccato in Spiritum sanctum, quia ipsum calumniabantur, & habere spiritum immundum dicebant. Et hic noster Lucas peccatum in Spiritum sanctum blasphemiam appellat: nam cum voracem illum, & potatorem appellarent, & publicanorum amicum, patienter id tulit, & iniuriam sibi illatam, tanquam si esset in alium hominem paulisper dissimulauit. Cū verō (vt solet) contumelia creuit, & ad blasphemiam vsq. diuinitatis vidit pertingere (ne iniurias diuinæ maiestati illatas tanquam nostras putaremus dissimuladas) constanter & virili animo respondit. Omne regnū in seipsum diuisum desolabitur, &c. Et illud. Ego dæmonium non habeo. Atque vt scirent, quanto se reatui addixissent, vel certē vt cauerent, ne perseuerantes in ea blasphemiam, eo peccatum illorum perueniret, vt nullus esset locus veniæ, subiunxit, quæ de peccato in Spiritum sanctum commemorauimus. ¶ Ratio autem cur vocauit peccatum in Spiritum sanctum hanc blasphemiam est, quia quauis opera Trinitatis ad extra sint indiuisa, tamē quia iustificatio & sanctificatio nostra tribuitur Spiritui sancto, & ea miracula quæ in ipsa iustificatione fiunt: ideo qui ea dæmoni tribuunt, censendi sunt peccare peculiariter in personam Spiritus sancti, saltem per appropriationē. ¶ Et attende quod non omnis huiusmodi blasphemiam est peccatū in Spiritū sanctū, quod Christus nunquam remittendum asseruit, sed illa tantum, quæ ex malitia procedit & ex impietate. Si enim quis non data opera, nec ex industria, sed ex ignorantia Christo & ipsius operibus detraxisset, non is censendus foret, peccare in Spiritum sanctum. Quia ratione concedimus Paulum blasphemū fuisse, nō tamen peccasse in Spiritū sanctum, quia ignorans fecit, & ideo misericordiam est consequutus. ¶ Obseruandum præterea quod licet huiusmodi blasphemiam possit dici peccatum in Spiritum sanctū, quod nunquam remittetur: forsatis tamen requiritur certa aliqua & maxima obduratio & obstinatio animi & tanta propensio ad infirmandam & euertendam gloriam & claritatem diuinam, vt non faciliē mortalium aliquis explicare queat, quando quis peccat in Spiritum sanctum. Nam quauis huiusmodi blasphemiam si scientia fiat, ex genere suo peccatum sit in Spiritum sanctum: tamen non omnis talis blasphemiam censenda est esse peccatum in Spiritum sanctum, quod nunquam veniam consequetur: & incertum est à quanta malitia procedere debeat, vt bene sciatur, nullā esse illi veniam futuram. ¶ Hactenus ostendimus, quid sit peccatum in Spiritum sanctum, & quare sic vocetur. Restat nunc scire, quare irremissibile dicatur hoc peccatum blasphemiam. Ad hoc dupliciter respōdeo. Primo quod irremissibile sit quoad pœnam temporalem, quam Christus talibus peccatoribus infert. Nam cū Christus Hebræus esset, more Hebræorum loquebatur: & ipse qui condiderat scripturas, ad earum normā loquutus est. Sic dicit Paulus, Esau non inuenisse locum pœnitentiæ, etiam si cum lachrymis postulasset. De Saule etiā dixit Dominus ad Samuelem. Quid luges Saulem cum ego eiecerim eum? Et de Iuda, Ieremiæ dicitur. Si steterint Moyses & Samuel coram me, nō est anima mea ad populum istum. Et de eodem Iuda, dicit Dominus. Non pascam vos: quod moritur, moriatur. Virgam

1. Tim.

Apoc. 21.

Hebr.

1. Reg. 14.

Hier. 17.

Zach. 11.

gam meam quæ vocatur decus (id est Iudam) abscondi, vt irritū facerē fœdus meū, quod percussī cū omnibus populis. Nāquid Deus ita abscondit Iudam, vt ex necessitate eius culpa punienda esset in inferno? Minime. Nunquid peccatum gulæ Esau quoad culpam fuit irremissibile: aut etiam Saul a peccato inobedientiæ nō poterat resiliere? Quis hæc credat? Ceru est quod in pœnitentiā adduci poterant, & salui fieri, & nullum est peccatū quauis grauisimū, quod venia careat. Sēsus ergo est eorū locorū, quæ adducta sunt: Peccata dicta Iudæorum & Esau, & Saulis, ideo irremissibilia appellari: quia decreuerat Deus propter illa peccata eos a pristino gradu, sedē, & honore deicere, & in eundem nūquam perpetuo illos reuocare: vt ipsa rerum docuit experientia. Eodem igitur sensu propter blasphemiam, qua dixerunt Iudæi, Christum habere spiritum immundum, in cuius virtute operabatur miracula, decreuit Deus ab honore, dignitate & loco eos deicere in perpetuum. Et ita factum est. Quocirca eorū peccatū indignum venia appellatur, quoad pœnam hanc temporalem: dignum verō venia si ipsi pœnitentiā agerent, & cōuerterentur. ¶ Secundo quauis loquamur de spiritali pœna, hoc est, quod talis peccator nunquam cōsequeretur gratiam, nec remitteretur ipsius peccatum quoad culpam, sed quod sine vlla condonata venia cruciandus est in inferno, dico quod isto modo peccatum in Spiritum sanctum dicitur id quod omni prorsus caret venia, quia nunquam de facto remittetur, quauis possit remitti. Neque tamen per hoc quod peccatū in Spiritum sanctum nūquam alicui remissum esse, neque remittendum asseruimus, consequens est, vt & illud nullam habere remissionem secundum legem concedamus. Multa quippe secundum legem fieri possunt, quæ tamen nunquam fiunt. Poterit nanque Antichristus & quilibet reprobis secundum legem quādiu fuerit in hac vita saluus fieri: sed in rei veritate nunquam saluus erit. Certi etiam sumus, quia Ioannes inquit, neminem ingressurum esse ciuitatem Dei, nisi qui scriptus est in libro vitæ: & possunt qui scripti sunt in libro vitæ, quādiu hic viuunt, secundum legem condemnari: certi tamen sumus, id nunquam futurum. Neque violenta ista expositio censenda est. Multi nanque grauisimi auctores contemnentes rigorem scholasticum, sequentes scripturam, & vulgare loquendi modum imitantur, sepe dicūt impossibilia quæ nunquam fiēt, & necessaria, quæ certo scimus futura esse, & faciendā a Deo. Vnde fit, vt hæc veræ sint. Necessē est impleri scripturas, & electos saluos fieri: & præcitos condemnari. Et fieri non posse, vt pereant, qui scripti sunt in libro vitæ, & neminem posse eos rapere de manu patris: & alia multa occurrunt, quæ contempto rigore dialectico interpretanda sunt. Nec aliquis Euangelistarum asserit hoc peccatum irremissibile, sed quod non remittitur. Quod quidem verbū obseruatione dignissimum est, quia insinuant quod de facto non remittetur, licet ex se remissibile sit. Et hæc satis sunt de peccato in Spiritum sanctum. ¶ Vñ tamen antequam ad alia gradum faciamus operæpretium est obseruare: quod ex verbis quæ Matthæus addidit, loquens de hoc peccato scilicet, quod non remittetur neque in hoc seculo, neque in futuro, aperte colligitur purgatorium esse, & peccata in alio seculo remitti: nam si nullum peccatum in futuro seculo remitteretur, superfluo sermone vsus esset

Christus, apponendo, nec in futuro, vtriusque ergo seculi distinctē seorsum & pari contextu mentionem faciens significauit aliqua peccata remitti in hoc seculo, & aliqua in futuro. Ex quo duo colligitur, scilicet purgatorium in futuro seculo, & remissio peccati quod in hac vita non fuit condonatum. Scriptura etiam in secundo Machabæorum testatur. Sancta & salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt a peccatis soluantur. Et Paulus ad Philippenses. In nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestriū & infernorum. Et Ioannes in Apocalypsi. Nemo poterat in cælo, neque in terra, neque sub terra, &c. Ex his plane colligitur sub terra aliquos esse, qui nomini Iesu genua flectant, spem habentes in eo, & qui tribuant sedenti super thronū singularem quadam pietate sanctā benedictionem. Et quare obsecro inuenti erant digni, vt librum possent aperire, nisi quia mortui sunt in fide viuæ? Non in inferno vbi dānati sunt: quia vt inquit Esaias, non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te. Et Psalmus. In inferno (scilicet vbi dānati sunt) quis confitebitur tibi? Accedit & Pauli autoritas, qui corinthiis ait, Siquis autem superædificat super fundamentum hoc, aurū, argentum, &c. Vbi beatus Paulus de Purgatorio loquitur: & sic hoc testimonium Pauli intelligunt & interpretantur diuus Augustinus, Hieronymus & Origenes & ferē omnes. Sed de hac re multa aduersus Lutheranos impietatem & malitiam poterāt adduci, quæ nos breuitati consulentes consulo aliis omittimus. Cū autem inducēt vos in synagogas, & ad magistratus & potestates, nolite solliciti esse, qualiter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Duplex nostra infirmitas, nam propter timorem pœnarum martyrium fugimus, vel propter simplicitatem. Propter timorem dixit eos non metuendos, qui corpus occidunt, cū animam immortalem occidere nō possint. Vel ob simplicitatem & ob id dicit tum temporis, non nos, sed Spiritum sanctum pro nobis esse loquutū. Nam alius tunc erit concionandi modus, & non nostrum, sed Dei bellum est. Quauis sitis ignorates, & imbecilli, & humiles, non est quod timeatis mundi tumultum aduersus vos irruentem. Sufficit vobis spiritus Dei benignus ac simplex aduersus omnem mundi potentiam & fraudem. Nam si verbum Dei in vestris præcordiis habitat: quomodo deesse poterit vobis in ore magnum eloquentiæ flumen & verborum copia & abundantia? Veritas ipsa quam vos profiteremini non eget externo verborum lenocinio, nec oratione fūco composita. Per se enim satis pulchra est & decora, satis firma & stabilis: falsitas verō fūco indiget, ne comprehendatur. Hinc est quod homines sua mendacia multis verbis cōponūt. Sic conuersunt facere Oratores, Philosophi & Poëtæ. At scriptura sacra, nullis verborum eget ambagibus, sed veris & simplicissimis verbis est tradita. ¶ Notabis præterea Apostolos potuisse prædicare sine aliqua speciali reuelatione ex doctrina, quam acciperunt a Christo, & ex habituali infusione, qua imbuti sunt in die Penthecosten. Secus autem deberent facere, quando ad præfides ducerentur, & ab eis varia quærentur: tunc enim nulla certa notitia prius data sufficeret, sed oporteret actualem reuelationē illis fieri. Secūdo quia prius præmeditari deberēt: quia ad prædicandum prius cogitabant, quid dīcturi essent. At verō coram præfide interrogati, protinus respōdere tenebantur, & sic à seipsis habere non poterāt, quid rectē

2. Mach. 12.

Phil. 3.

Apoc. 7.

Esa. 38.

Psal. 6.

1. Cor. 3.

Aug. li. 11.

ciuit. c. 24.

in Michi.

ad Lauren.

Ser. 4. & li.

50. hom. ho.

mi. 16. & in

Psal. 37.

Hieron. in

sine cōmen.

Esa. Orig.

homil. 12.

Super Esa.

Greg. 4. dist.

log. & ha-

beur dist.

25. & qualis.

recte statim essent responsuri. Tertio & præcipue timoris causa quia timor etiã sapientis animũ conturbare solet, & sæpe facit imperitẽ & ineptẽ loqui: ideo oportuit, vt actualiter diuinus spiritus tunc eos illustraret, vt recte ad interrogata responderet. ¶ Ad nostram verò eruditionem duo hic docemur. Primo ne ea, quæ diuina sunt, & quæ humanum captũ superat, nostris viribus aggrediamur, qualis est prædicatio verbi Dei: alioqui in vanum laborabimus, cum nec exteriora ipsa si nostris viribus innitatur, facilliter succedant. Sic filij Israël suis viribus confidentes, infeliciter pugnaverunt contra Cananæos. Sic vndecim tribus de suis viribus & multitudine præsumentes contra Beniamin ter victi fuerunt. Sic idem populus contra Philistæos sine vlla fide in Deum in arca tantum confidens bellum iniuit. Vnde Elías. Vt filij desertores, vt facerent consilium & non ex me, confidentes in fortitudine Ægypti. Propterea subdit statim. Ob id erit vobis Ægypti fortitudo in confusionem. Nec alia de causa nostra consilia toties irrita fiunt, nisi quia nostris viribus nisi ea aggredimur, nec Dei auxilio confidimus, non attendentes, quod non tam labor noster, quam benedictio Dñi diuites facit. Hinc est quod patres illi veteris testamenti magnum aliquid facturũ, ad orationem confugiebant. Sic Moses pugnaturus cõtra Amalech orauit. Sic Iosaphat cũ audiret hostes superatos esse atque deuictos oraturus abiit. In nobis (inquit) nõ est tanta fortitudo. Si hæc in aliis necessaria sunt, multo magis in prædicatione Euangelij: quod quia nõ facimus ferẽ nihil fructus Deo asserimus. Sicut .n. cithara non animos audietium captat & allicit, sed qui eam pulsat: sic nisi spiritus Dñi linguã nostram mouerit, frigidum & nullius vtilitatis erit, quod loquimur Dei opus est, & causam ipsius agimus, & illud deobit nos. Sic Paulus. In prima mea defensione nemo mihi assistit, sed Deus assistit, & eripuit. Et ad Romanos. Nihil audeo loqui eorum, quæ per me nõ effecit Christus. Et ad Corinthios. Deo (inquit) gratias, qui semper triumphat per nos, & odorem iustitiæ suæ manifestat per nos. Docemur secundo omẽ spem nostram in Deum ipsum reponere & collocare. Nam si nauis fixam anchoram habuerit, a ventis & tempestatibus secura erit, alias huc & illuc rapta tandem demergetur. Sic tu in Deum, qui immobilis & firmus est, iacta cogitatum tuũ, & ipse te nutriet. Sic Ioseph, Iacob, Helias, & Susanna in Domino, fiduciam habebant. Quapropter in Psalmo dicitur. Beatus vir cuius Dominus spes eius. Sic liberavit Lothã Sodomis, & tres pueros in fornace ignis. Spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora, quid oporteat vos dicere. O felix tribulatio & angustia, quæ organum Spiritus sancti nos efficit. Quale obsecro illud erit pectus, a quo verba Spiritus sancti promanant? Rationi esset consonum, vt præfides illi & sapientes mirarentur hominũ illorũ, & dicta simul, & facta, & vt cogitaret & in animũ suũ inducerent, vera esse, quæ sancti illis narrabat. Vnde & ipsi dixerunt. Vnde istis ista sapientia? Et ita Paulus. Ipse spiritus adiuuat infirmitatẽ nostrã. Et sic etiam de Stephano legimus quod non poterant cõtradecere sapientiã, & spiritũ, qui loquebatur. Expende etiã quomodo Christus (vt inquit Daud) sit adiutor in necessitatibus & tribulationibus. Ad eẽ enim spiritus patris filijs suis suam rem & negotium agentibus. ¶ Præterea quomodo spiritus sanctus homines suos milites facit,

vt pro eo bellũ suscipiant? Quid opus est, vt in Apostolis loquatur? Nam si spiritus Dei vult fidẽ augeri & propagari, iubeat, & factũ erit. Vult enim humanas res humane tractare. Homines vult, hominum verbis conuerti. Disponit omnia suauiter, & ea ratione, qua homines ea disposuissent. Sed iam profequamur historiam, & nostrum Euangelistam audiamus. Ait autem ei quidam de turba. Magister discipuli meo vt diuidas mecum hereditatem. Fac diuisionem rei & facultatum inter me & illum. Malẽ iste est loquutus. Primo quia auaritia motus, hæc fuit loquutus: vt liquet ex Christi verbis, quæ sequuntur statim, quia inde sumpsit sibi ansam contra auaritiã disputandi. Secundo malẽ petiuit, quia licet ista diuisione licitẽ posset fieri, non tamen illã oportuno tempore postulauit: quia Christi prædicationẽ & sermonem interrupit: nã cum Christus diuina & spiritualia ageret, ille sermonẽ intulit de rebus temporalibus. Tertio, quia id a Christo petebat, quod minimẽ ad ipsius munus & officium spectabat: nam diuina omittet saltim per aliquod tempus: cum Christus non venerit terrena asurus, sed vt nos cœlestia doceret, & regnum Dei nobis aperiret. Ideo Christus ipseus petitioni noluit acquiescere, sed asperẽ respondit. At ille dixit. Homo quis me constituit iudicem aut diuisorem supra vos? Quamuis talis diuisione licitẽ posset fieri, Saluator verò vtpotẽ qui corda hominum inspicit, cum cognosceret hanc petitionẽ ex auaritia provenire, illam noluit facere. Et aduerte quod vocat hunc hominem, dicens. O homo: quæ vox sonat vitium, & quod carnem sapit: iuxta illud Apostoli. Cum sit inter vos zelus & contentio nõnne carnales estis, & secundum hominem ambulatis. Docet Christus suo exemplo temporalia & terrena contemnere, & consiliũ prædicatoribus suis proponit, vt semper vitent secularia negotia, vt etiam si nimis inuidentur & obsecrentur, negotia mundana fugiant: nam hæc nihil ad munus prædicationis conferunt. Quod postea Paulus Timotheo scripsit, dicens. Nemo militans Deo implicat se negotiis secularibus. Noluit Christus ea, quæ maioris momenti & ponderis erant, propter leuia & secularia relinquere. Quod sequitur Apostoli dixerunt. Nõ est æquũ nos relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Sed iam multos eorum videbis qui de forte Domini sunt, qui postquam rã sacram celebrarunt, mille se implicant negotiis & que stibus, & corda sua his cupiditatibus tradunt, & ita omnem diem & noctem his studiis cõsumunt, non operam dantes lectioni sacrarum scripturarum, nec contemplatiuæ vitæ, ad quam electi fuerunt. O quãtũ distant cogitationes istorum a munere & statu, quẽ acceperunt. Videbis etiã multos religiosos prædicatores, qui vitam degunt in curijs & in domibus regũ & principũ, semper cum secularibus agentes, & secularia tractantes. Videntur hi mihi similes Centauro illi, quem Poeta fingunt, qui medio corpore effigie hominis ferebat, reliquo autẽ medio figurã tauri. Sic prædicator, qui se negotiis publicis & secularibus ingerit, partim homo, & partim bellua appellari potest: quia spiritualis simul & carnalis est. Sed de his alias. ¶ Sed cũ mali (vt iam superius diximus) ex quacunq; leui occasione malum eliciant, & peccata cõmittunt: ita è cõtrario boni, ex leui causa occasione sibi sumunt ad bonũ faciendum. Et ita ex quæstione auaritiæ quã iste coram Domino proposuit, Christus redẽptor noster ansam sibi arripuit, vt salubrem

salubrẽ cœlestẽ doctrinã populum doceret. Atq; ita sequitur. Dixitq; ad illos. Videte & caute ab omni auaritia. Singula hæc verba obseruanda sunt. Non dixit Christus hoc soli illi homini, sed omnibus qui ibi aderant: nã vt Ieremias ait, a minimo vsq; ad maximum omnes cæci sunt, vt aperiant oculos mentis, & videant, quã impium sit pecunias diligere. Ervt videant & cõsiderent, quod in mortis hora nihil secum deferent, sed omnibus spoliabuntur, & tantum veteri & vili sindone induentur. Videant etiam, quã nullius momenti sint omnia illa, quæ diligunt, & in quæ oculos suos & mentem conuertunt. Et ita diuus Paulus hæc tanquam stercorea reputabat. Videant etiam cæcos esse, quia nec se ipsos cognoscunt, neque vllus avarus est, qui talem se esse iudicet. Omnes nanque avari falsi vana cogitatione liberales se iudicant, sapientes & cordatos: ipsi verò alios putant insanos esse, dementes, & prodigos & humanarum laudum amicos & cupidos. Et si aliquid hi avari, vel semel in vita distribuerunt, semper id memoria secum repetunt, & altis præconijs declarant: & inde fit, vt hoc vitium difficillimẽ medicinam accipiat. Nam quemadmodum si ob oculos & coram magno luminis splendore vas aliquod micans siue speculum vrsõ apposueris, vis oculorum statim splendore ipso obtenebratur & auctæcat: ita etiam hi pecuniæ splendore & suæ auaritiæ cupidine cæci ambulant, & in miseris tenebris delitescunt. Videte inquit (ait Christus) & caute ab omni auaritia. ¶ Ab omni ait, vt insinuet tam in paruis quã in magnis penitus auaritiã esse fugiendam. Nam radix omnium malorum est cupiditas. Huius cupidinis causa Acham fuit lapidator & interfector: Giezi lepra coopertus: & Heliodorus asper & rigidẽ vapulauit: & iniquus ille traditor Iudas seipsum suspendit: & denique repentino & infelici obitu Ananias & Saphira vitam sinterunt. Illã autẽ mortẽ magis debes timere & expauescere, qua scilicet anima interitum gehẽna cruciãda. Vnde Apostolus ait. Avarus non habebit hereditatẽ in regno Christi & Dei. Propter quod Christus monet illos, vt caueãt ab omni auaritia. Si quis peritus medicus tibi diceret, caue ne de illius herbæ succo aliquid auidius bibas, quod si feceris subito morieris, nõ dubito, quin nisi propriã salutis esses euesfor, conciliũ acciperes. Nunc verò tam corporis quã animæ cœlestis medicus, simulq; dominus iubet auaritiã fugere, & temporalium rerum solitudinem tanquã mortiferum succum relinquere: & tu ab eis non vis abstinere? Propterea quãuis ille medicus peritus sit, & recte suam facultatem calleat, nihilominus errare potest, & te ipsum decipere, cũ ille homo sit, & tamen suis præceptis & verbis acquiescis & obtemperas: cur igitur Dei mandatis non debitã obedientiam præstas, qui nec fallere, nec falli vnquam assueuit? Ipse enim ait. Caute ab omni auaritia. Hoc igitur est quod cœlestis hic medicus nobis parat. Quod autem Christus medicus fungatur officio, satis aperte constat, cũ ipse dixerit se medicum esse in illis verbis. Non egent qui sani sunt medico, sed qui malẽ habent. Et subdidit. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Tanquam medicus præceptum posuit Adã, & dixit, De ligno vitæ ne comedas: in quacunque enim hora comederis, morte morieris. Si igitur tu hominis verbis, qui facillẽ errare potest, fidem adhi-

bes, & ab eis cibis te abstines, quæ ipse præcepit, & id solũ vt corporis vitã & incolumitatẽ tuearis: quãtò obsecro iustus erit, vt verbis Christi redẽptoris nostri acquiescas: quo fiet vt non incolumitatẽ & salutem corporis, sed potius immortalẽ animam tibi cõserues, & liberam & saluã facias. ¶ Auaritiã igitur fugiamus. Primo quia ipsa fidem, ipem, & charitatem, quas Deo deberet tribuere, in creaturas refert. Nam de fide clarum id est, cũ auarus melius sentit de diuitiis, & potius eis credit, quã Deo. Credit nanque firmo animo quod necessaria semper habebit, si diuitiis seruitutem præstiterit, & credit se fame periturũ, si Deo seruiat: quasi Deus nõ ita bene soluat his, qui ipsi deseruiunt, sicut diuitiæ suis amatoribus & sectatoribus. Duabus enim de causis contingit, vt quis suo obsequio mancipatis non prouideat de necessarijs, vel quia non potest, vel quia nõ vult: quarum neutra in Deo reperiri potest, cum sit summẽ omnipotens, & ipsum bonitatis principũ & origo. Spem etiam, qua suam fiduciam in Deũ deberet iacere, auarus diuitijs tribuit. Item etiã omnem amorem & conatum illis adhibet, & illas Deum suũ existimat: quia, vt Paulus ait, Auaritia est idolorũ seruitus. Non minus peccat, qui pecuniam insatiabili auaritia congregat: quã ille qui idolis & sculptilibus obsequium præstat. Idolis certẽ dicendus est ille inferuire, qui creaturis ipsis fruitur: quicq; debuit omnem reuerentiam, quam Deo deberet tribuere, ipsis creaturis præstat. Ideo Propheta Oseas. Secundum multitudinem fructus sui Israël multiplicauit sibi altaria, &c. ¶ Secundo cauenda maximẽ est auaritia, quia si auarum pecunijs oneraueris, adhuc magis fitiet. Et inde Sapiens dicit. Avarus non implebitur pecunia. Non enim satiatur avarus, nec eius fitis extinguitur. Primo quia ipsa anima quæ Dei capax est, non potest impleri nisi Deo ipso: nam cum omnia quæ sunt in mundo minora sine vlla collatione sint, quã Deus, non potest anima his terrenis rebus impleri. Omnes mundi opes, facultates & diuitiæ si cum Deo cõferantur, velut minima aqua gutta sunt. Secundo quia insatiabilis appetitus avari est fitis ignis, qui nunquam dicit, Sufficit. Anima calida (ait Ecclesiasticus) quã ignis ardens. Et in Prouerbis Salomonis. Ignis nunquam dicit, Sufficit. Ignis nanque non extinguitur, si ei apposueris ligna sicca, sed maius incrementum accipit. Secundum ligna Syluæ (ait Ecclesiasticus) exardescit ignis. Sic dum magis locupletatus fueris, & maiores congregaueris diuitias: minus cupiditatem tuam explebis. Tertio quia diuitiæ, quas avarus acquirit, illum locum non ingrediuntur, vbi fitis illarum refidet, ideo non extinguitur fitis. Nam sicut vinum in dolio non extinguit fitim corporis: sic nec pecunia in arca sitim auaritiæ. Non enim fitis est in arca, sed in appetitu, in quo pecunia esse non potest, quia quod spirituale est, minimẽ corporali impleri potest. ¶ Tertio cauendum est ab auaritia, quia nec ætate nec tempore consumitur, sed indices in peius crescit. Et ratio est, quia cum senibus calor naturalis simul & vita deficit: ita semper his auaris semper videtur, necessaria ad victum & vestitum esse defutura. ¶ Quarto hanc mortiferam pestem a nobis debemus propulsare, quia nemo adeo inhumanus & crudelis est, vt sibi ipsi avarus. Caret enim charitatis & pietatis visceribus: fratrem nescit, matrem ignorat, propinquos & consanguineos

Num. 21.

Judic. 20.

1. Reg. 4. Esa. 30.

Prou. 10.

Exod. 17. 2. Par. 20.

2. Tim. 4. Rom. 15.

3. Cor. 2.

Psal. 54.

Psal. 39. Genes. 19. Dan. 3.

Act. 4. Rom. 8. Act. 6. Psal. 45.

Num. 6.

Phil. 4.

1. Tim. 6. 1. Pet. 7. 4. Reg. 5. 2. Mac. 3. Mat. 27. Act. 5. Ephe. 5.

Act. 6.

Mat. 9.

Mat. 2.

Coloss. 3.

Osee. 10.

Eccles. 5.

Eccles. 23. Prou. 30.

Eccles. 28.

neos

neos velut extraneos reicit, & seipsum fame consumit, & sibi ipsi crudelis & inhumanus est. Quis sibi nequam, cui erit bonus? Nullum adeo est graue flagitium & scelus, quod auarus non audeat committere, quandoquidem in seipsum crudelitatem exercet. Nihil boni efficit, nisi iamiam moriturus. Qui auaritia diuitiarum studet, prodigus est honoris: & qui ad mercedem, vel solutionem respicit, non veritatem inspicit. Qui vero aliis vitis se tradunt, etiam si sibi ipsis mali sint, tamen viles sunt aliis, & emolumentum aliis afferunt. At auarus nec sibi, nec aliis est bonus: ideo Ecclesiasticus dixit. Auaro nihil celestium in celo nec in terra, neque in inferno. Nemo ita pauper est sicut auarus: nam nulla maior pauperis esse potest, quam omnibus prorsus bonis carere. Ita auaro omnia deficiunt: nam & iis quae possidet caret, & iis, quae non habet. Non possidet, quod non habet, & eius, quod possidet, non est dominus, sed mancipium. Alii peccatores si non gaudent, nec fruntur alia vita, saltem in hac voluptates & oblectamenta accipiunt. At auarus nec isto seculo nec futuro gaudet. Vnde colligitur illum esse omnium infelicissimum. Ardet in hac vita igne cupiditatis: in futura autem igne inferni torquetur & comburetur. Circuit terram, & perambulat eam: sicut pater suus diabolus. Fugiamus obsecro hanc perniciosam & pestiferam feram, quandoquidem caelestis medicus iubet, ne nos illa coinquinemur. Nec debemus ita nos praecipites dare, ad amandas huius seculi diuitias, ne nos eiciat Deus a regno suo: quemadmodum reiecit milites illos, qui euntes in bellum Madian pro aqua bibebant. Sunt enim diuitiae velut aquae, quae fluunt & refluent: nam hodie vnus eas possidet, manet vero illam illis est spoliatus, sed ex eis nobis tantum sumamus, quod necessarium nobis fuerit ad vitam degendam, oculos conicientes in caelum. Et subdit Dominus aliam rationem, quare auaritia debeamus fugere, praeter iam dictas. Quia non in abundantia cuiusquam vita eius est, ex his quae possidet. Vita enim hominis non consistit in abundantia facultatum & diuitiarum. Rerum namque temporalium affluentia non facit hominem diuitius viuere, imo saepius solet esse occasio vt citius intereat. Videmus, n. frequenter diuites qui ciborum varietate vtuntur, citius vitam finire, & paucos reges inuenies, qui numerum sexaginta annorum impleuerint, multos vero rusticos & agrestes, qui laboribus manuum victum & vestitum quaerunt, qui & centesimum attingunt. Equidem in rerum abundantia non vita hominis consistit: nam videmus, quod statim in prima mundi conditione homines viuebant quingentos & octingentos annos & aquam bibebant, & parcis epulis vescabantur, & perizomatis se induebant. Nunc vero qui maiorum diuitiarum copia abundant, breuius vitam finiunt. Ergo vita hominis non est in abundantia rerum. Et vt hoc Christus moneat, & vt nostram caecitatem ostendat, qui existimamus beatitudinem & felicitatem positam esse & constitutam in rerum affluentia, & in hoc etiam diuturna vita consistere, exemplum adducit de diuite quodam grandi rerum supellectile locupletatio, qui praeter suam opinionem, & priusquam ipse cogitabat, morte obiit: quo exemplo docet fugiendam esse auaritia, nam non liberabit nos a manibus mortis pecuniarum copia. Dixit autem similitudinem ad illos, dicens. Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager tulit. Deus in hac vita

multa bona temporalia etiam ipsis peccatoribus concedit, vt saltem his bonis alliciantur, & cognoscant Dominum benefactorem suum. Aspice igitur tu, qui auarus diues es, quod ea de causa Dominus largitus est ea bona, vt mentem & oculos in tuum benefactorem conicias, & vt charitate & amore illum prosequaris. Et si nolueris in caelum oculos eleuare, saltem aspice terram, & vide quam vberes fructus ferat in tuam utilitatem & commodum. Ager huius diuitis vberes fructus attulit. Ager, haereditas, & omnes possessiones tuae fructificant, quod si nolueris imitari volatilia caeli, quae Dominum suum laudant, terram saltem, quam vides & conteris imitare. Noli esse deterior infensibili elemento. Illa namque fructus, quos affert, non suis vrbibus vendicat, sed tuis: tu vero illius fructus tibi accipis. Et siquidem terra non tibi, sed illi fructus producit: noli etiam tu diuitias tibi soli seruare, sed distribue illas inter pauperes. Sed de his alias. Quid autem hic diues auarus cogitauerit, audiamus. Et cogitabat intra se, dicens: Quid faciam. Vide auari curam anxiam & sollicitam, & curas, sollicitudines & anxietates, quas secum afferunt diuitiae. Serui mali sunt diuitiae, siquidem non auferunt curam domino suo. Serui enim diligentes curas omnes dominis auferunt alius namque cibum parat, alius vestitum, alius lectum sternit, alius mensam, atque ita dominus quietus, tranquillus, & sine cura viuunt. Alius vero diuitiae mille sollicitudinibus dominos onerant. Solent enim si huius anni fructus fuerunt, dicere. Quid faciam? Xenophon in dialogo quodam pulchre ostendit, diuitiarum & paupertatis comparisonem. Pauper cum angustam & curam habeat supellectilem, non tantae curae ab eo pendent: diues vero cum amplam & copiosam possideat, obnoxius est mille curis, & sollicitudinibus. Serui multi, multi indigent, vestitu scilicet cibo, & aliis, &c. Salomon inquit. Vbi multae sunt opes, multi qui comedunt eas. Has tantas & tam anxias curas voluit Dominus diuitiis iniungere ne nimis rapidi in illarum amorem duceremur. Qui multas habent, plures desiderant: cum vero has plures comparauerit, statim sollicitudo & cura eos vexat, quid de illis facient, siue quomodo illas distribuunt. Sed vt videas quousque hic insatiabilis appetitus diuitiarum perueniat, cum Semiramis in suo sepulchro inscripisset (vt refert Aelianus) si quis rex pecunia indiget, hoc monumentum diruat: cumque Darius monumentum aperiret, nullas pecunias inuenit, sed id literis mandatum inuenit. Nisi esses insatiabilis nunquam sepulchrum mortuorum attigisses. Aduerte autem quod in scriptura legimus tria hominum genera, quae se vitis & flagitiis tradebant, haec verba dixisse. Honoris scilicet cupidi, vt ille villicus, qui munere suo erat honoratus, postquam eum illo expoliarunt, dixit: Quid faciam, quia dominus auferit a me villicationem? Haec sunt illae curae & sollicitudines, quae homines honorum & dignitatum cupidos vexant & torquent. Secundi vero, qui hoc dixerunt, illi sunt inuidi, de quibus Lucas in Actis Apostolorum inquit: quod cum viderent opera & miracula Apostolorum, & quomodo Petrus & Ioannes claudum sanauerat iuxta portam templi, & quod populus illos magnificabat, & eximiiis laudibus extollerebat, inuidia commoti, non valentes tanta miracula & prodigia ferre, dicebant. Quid faciemus hominibus istis? Bene hic homo, de quo hic agitur, auarorum

rum mores & ingenium refert, qui variis cogitationibus torquentur, quid de diuitiis sint facturi: ac si nulli essent pauperes & mendici, inter quos diuitias superfluas possent distribuere. Pauperes enim (ait Dominus) semper vobiscum habebitis. Et Ecclesiasticus ait. Abiconde eleemosynam tuam in sinu pauperis, & ipsa orabit pro te. Quamuis vitia & peccata nullum aliud tormentum secum afferrent, nisi illud, quod in peccatrici anima ingenerant, plusquam nouerant calidum debemus ea prosequi, sed quod dolendum est, alia maiora & grauiora tormenta illos expectant. Aspice obsecro huius hominis curam, quia non habeo quo congregem fructus meos. Mentitur, nam habebat pauperum domos & corpora, vbi posset fructus recondere. Parata erant illi a Domino haec horrea, in quae si reconderet, nec tinea nec aerugo posset demolire. Nihil melius fructus tuos conseruare poteris, quam si in pauperes distribuueris. De primitiis frugum tuarum (inquit Salomon) da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate. Insuper bona a Deo concessa, sua dicit, quasi suis laboribus & industria comparata. Et dixit hoc faciam. Destruam horrea mea, & maiora faciam, & illis congregabo omnia quae nata sunt mihi, & bona mea: & dicam anime meae. Anima habes multa bona reposita in annos plurimos, requiesce, comede, bibe, & epulare. Tanquam insipientissimus, & qui potius eleboro esset purgandus, inquit. Destruam horrea mea, & maiora faciam. Cum melius dixisset. Aperiam horrea mea, & dabo indigentibus. Secundo huius manifestam stultitiam & insaniam vide, qui legam & diuturnam vitam sibi promittebat, dicens: Habes multa bona in annos plurimos: cum nec vnus horam certam haberet. O quanta illorum est insania, qui omnem suam curam constituunt in longa & diuturna vita, & in eis, quae in posterum facturi sunt, sibi ipsis vanè & insanè pro libito vitam promittentes. Haec insania & amentia hodie in inferno multos cruciat, qui cum procrastinantes in dies penitentiam & conuersionem protenderent, subito & repente a morte rapiuntur: nam cum vita breuissima sit, & in manu Dei posita, prohibito ipsi cum sibi largam & diuturnam promittunt, vt diues faciebant. Quando tempus his conceditur, nolunt occasionem datam accipere, vt rectè operentur: cum vero eis denegatur illud quaerunt, nec inuenire possunt: quemadmodum contigit illis quinque virginibus fatuis. Breues dies hominis sunt (ait Iob) & numerus mensuram eius apud te est. Tanquam flores transeunt, & similes sunt rori campi, & in ictu oculi non apparent. Vapor est ad modicum parens. Tanquam nebula, quae mane efficitur: at vero radiis solis nascentibus statim a terra resoluitur: ita vita haec nostra aliquid videtur, cum homo protinus, vt nascitur, aliis vult dominari, diues fieri, ad dignitates & honores aspirare: at vero vanitas apparet, cum subiecta & obnoxia fit febri, & variis aegritudinibus, quae in puncto in cinerem & puluerem redigunt. Quid obsecro aliud est omnem tempus vitae nostrae nisi breuissimum instans, & quantum ventus currit, & vt nauis, quae pertransit fluctuantem aquam, cuius cum pertransierit non est vestigium inuenire: est veluti nuncius breui spacio iter suum peragens, & velut hospes nunquam rediturus: sicut fulmen de caelo cadens, quod in ictu oculi absconditur, ita sunt omnia tempora & regna mundi. Vanitati omnis creatura est subiecta. Numera si libet omnes dies, omne: horas, menses & annos tue

vita, & dic mihi vbi sunt? Transferunt sicut umbra & sicut aranea meditabuntur. Flauit ventus, & perit aranea tela. Nihil sub caelo stabile & firmum est. Nihil breuius ea vita, quae secum mortem socalem & sociam ducit. Breuis est & miseris vndique circumdata, quam boni cum patientia ferunt, & mali vehementer diligunt. Sed quantumcumque eam diligant, & amorem ipsius exoptent, non ea multo tempore fruuntur. Omnes namque morimur, & quasi aquae dilabimur in terram, quae non reuertuntur. Nemo ita velociter currit, vt vita hominis. Aquae enim retro redeunt, & dies hominis recuperari non possunt. Si igitur adeo breuis vita est, vt cum nondum venerit, iam transit: quid est quod tam diuturnam & spatiosam vitam tibi promittas? Multi sunt Christiani qui etiam omnia haec clare cognoscant, sibi ipsis dicunt. Anima mea habes multa bona in annos plurimos: & hac falsa opinione & spe se totos vitis & voluptatibus tradunt. Sanctus Tobias sedit in litore fluminis Tigris pedes suos lauaturus: qui fluminis ita appellatur propter summam velocitatem, qua eius aquae fluunt. Aspice & contemplantur tu celeritatem & velocitatem, qua dies tui transeunt, & quam breuiter in mortem iter faciunt, & hac consideratione lauas pedes affectuum animae tuae. Tertio postquam vane & amenter deliciis & voluptatibus se trades, sibi ipsi multos dies promittit: id etiam animae suae dicit. Requiesce, comede, & bibe, & epulare. Tanguntur quatuor vitia, quae ipsas diuitias semper comitantur: scilicet ocium, gula, ebrietas, & voluptas. Na comedere & bibere irrationalis animae est bonum: rationalis vero intelligere, ratiocinari, & laetari in lege Domini, & sanctis cogitationibus & operibus interdere. Hoc iste diues animae suae dicit: & hoc etiam carnales homines sine libidini dicunt, laxis habenis per omnia genera vitiorum currentes. Sed vt videas quomodo homines in suis cogitationibus deuanescunt: & omnia eorum consilia & decreta irrita esse coram Deo: audi quid sequatur. Dixit autem illi Deus, stulte, hac nocte animam tuam repetent a te, quae antea parasti cuius erunt? Hoc modo homines incautos & suae salutis improvidos, repente mors vocat. Sed verba haec considerationis sunt dignissima, quo circa quatuor obseruanda sunt. Primum est quod vocat illum stultum, & optimo quidem iure, quia diues auarus seipsum sapientem & cordatum existimat, liberalem & magnificum, iuxta illud Prouerborum, Sapiens sibi videtur vir diues. Seipsum ignorat, nam cum auarus & parcus sit, liberalem se iudicat, & reliquos alios prodigos & gloriosos appellat. Quapropter sapiens irridet diuitem auarum, dicens. Vidi disti hominem sibi sapientem videri, magis illo spe habebit stultus. Cum igitur in vita caecus fuerit & amens, & in sua estimatione sapientem seipsum iudicauerit, necesse est, vt in morte oculos suos aperiat, & manifeste videat, eum vocari amentem & sine ratione. Secundo stultus est auarus, quia ea custodit, quae custodita perduntur: perdita vero custodiuntur. Quod facile potest ostendi per similitudinem de frumento adductam, quod si custodiatur, perditur: si vero seminetur & spargatur in terram, multiplicatur, & augetur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Perde pecuniam propter fratrem & amicum, & non abscondas sub lapide in perditionem. Lapis vocatur cordis duritia, sub qua dum absconditur, in perditionem absconditur: quia dum magis seruari cre-

Eccl. 14.

Eccles. 10.

Iob. 1.

Iudic. 7.

Lege Chry. hom. 2. ad populum An. ii. post me. vsq. in fin.

Mat. 26. Eccl. 29.

Mat. 6.

Prou. 1.

Eccl. 10.

Mat. 25. Iob. 14.

Iacob. 4.

Luc. 14.

Iob. 9.

Dom. 8.

Psal. 80.

2. Reg. 14.

Tob. 6.

Prou. 8.

Prou. 22.

Eccl. 29.

ditur, magis creditur, & non solum sui ipsius iacturam facit, sed etiam Domini & possidentis, quod de terius & infelicis est. ¶ Tertio stultissimus est, & valde amens, quia eam domum & mansionem non sibi curat, in qua in perpetuum debet permanere: vbi verò tantum pernoctaturus est, grandes aedes & palatia construit: hæc enim vita si conferatur cum futura, vna nox appellari debet. Spes impij quasi lanugo est, vel tanquam memoria hospitis vnus diei prætereit. ¶ Quarto stultus est, quia quæ somniat vera existimat. Sicut somniantes putant manibus suis aurea poma contrectare, & lapides pretiosos & assumere cibos delicatos, & euenit phantasmatum causa. Sic isti veras diuitias existimant habere cum tantum diuitiarum phantasmata possideant. Maius nanque est discrimen & differentia inter has & veras diuitias, quam inter vera poma & somniata. Ad huiusmodi somnijs potest referri illud Esaiæ. Quem admodum somniat esuriens & comedit, cum autem fuerit expergefactus vacua est anima eius: & sicut somniat sitiens & bibit, & postquam fuerit expergefactus lapsus adhuc sitit, & anima eius vacua est. Sicut somniat esuriens & bibit, & vacuus est: sic avarus esurit diuitias, & congregat eas, & vacuus est: quod intelligitur, cum in hora mortis à somnio expergefactus, omnibus orbatur, & destituitur. Vnde palmista. Dormierunt somnum suum, & nihil inueniunt viri diuitiarum in manibus suis. Manus Christi sunt pauperes: & quia nihil posuerunt in manibus Christi, nihil inueniunt in manibus suis. ¶ Quinto stultus est avarus, quia thesaurizat, & nescit cui thesaurizet. Tandem stultus est, quia cum dies nec tempus in sua sint potestate, longa secula vitæ sibi ipsi promittit. Quibus omnibus David ait. Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite. ¶ Perpete secundo, quod non dixit in hac die, sed in hac nocte repetent animam tuam, quia in nocte suorum appetituum erat, & in tenebris & obscuritate vitiorum, nec vllum lumen diuinæ scientiæ illum illustrabat. Bonus mors, dies est: nam tunc illis clarus elucet dies, in quo iustitiæ diuinæ solem splendens conspicitur in sua diuina essentia, qui dies perpetuus est & clarus sine vilo termino nec fine. Sed malis, etiam si media die moriantur, statim nox obscura & tenebræ adueniunt: siquidem, vt malus seruus in tenebras exteriores eiciuntur. Vnde sapiens inquit, impios in inferno constitutos dixisse, Sol non illuxit nobis. Recte igitur hic dicitur, quod malus & impius in nocte moritur. ¶ Tertio ait. Repetent animam tuam, à iusto enim non repetitur anima, sed ille gaudens & libens eam Domino commendat, vtpote qui dissolui cupit, & esse cum Christo. Iustus nanque non ægrefert mortem: oneratus est quippe corpore suo, sicut ille, qui dicebat. Quis liberabit me à corpore mortis huius? Hanc sarcinam facillimo negotio & gaudens deponit. Sed peccator qui animam suam carni subdidit, & eam carnem efficit, dare illam non vult: & ideo dicitur repetita tanquam ab inobedienti debitor, qui crudelibus exactoribus traditur. Angeli qui terribiles exactores sunt, animam ab impio repetent, etiam ab inuito. ¶ Quarto aduerte quid post hæc omnia dixerit, scilicet: Hæc quæ parasti cuius erunt? Laborat avarus, vt sibi diuitias cumulet in diuturnum tempus: extranei verò & alieni substantiam eius deglutiunt. Cum interierit, non sumet secum omnia, neque descendet cum

Sapient. 5.

Esai. 29.

Psal. 75.

Psal. 38.

Psal. 92.

Matt. 22.

Sapient. 5.

Philipp. 1.

Psal. 48.

Eccles. 9.

eo gloria eius. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo comprehenduntur: sic capiuntur homines tempore malo. Sic Nabuchodonosor cum in aula Babylonis ambularet, dicens, Nonne hæc est Babylon ciuitas magna, quam ego ædificauit in domum regni, &c. vocem de caelo audiuit. Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, regnum tuum transibit à te, & ab hominibus eicient te, & cum bestijs & feris erit habitatio tua. Omnia quæ comparasti, cui sunt? Certè non tibi, sed oportet, vt hæredi ea relinquant, vel vt cuius alius ea possideat. Vnde David sanctus. Ecce mensurabiles posuisti dies meos, & substantia mea tanquam nihil ante te. Veruntamen vniversa vanitas omnis homo viuens. Verum tamen in imagine pertransit homo sed & frustra conturbatur. Thesaurizat & ignorat cui diuitias congregat, tantum abest, vt diues hic tam cito ad se mortem venturam expectaret, vt nec talis cogitatio animum suum inuasisset. Sed cui maiori oblectamento & voluptate hac vita fruebatur, tunc mors subito & inopinato iam aderat ad postes pulsans. Hoc certè filij huius seculi debent mente reuoluere, qui tam anxie & sollicitè diuitias querunt mundi honores & dignitates. Solet enim contingere vt gulosi & helluones pueri hortum ingrediatur nubes vel poma, vel aliud quoduis genus fructus furaturi: cumque arbores ascendunt, alij sinus suos & manicas implent: alij verò infra arbores sunt colligentes & comedentes. At cum ipsi incauti sunt & improuidi, ecce repente olitor & custos horti cum illis adest, & fructus omnes eis aufert, & flagellat, & sæpius vestibus eos exurit. Ita omnes homines in mundo velut isti pueri gulosi & helluones ambulat quærentes diuitias, honores & dignitates. Videbis nanque multos in curijs Regum, qui in altis & supremas dignitates constituti, onusti sunt magnis redditibus, superbi, elati atque potentes. Alios verò videbis, qui infra has arbores magnas ambulat, videntes an aliquid ab istis superioribus cadat, siue beneficium siue canonicatus, siue episcopatus, vt inde possint manducare. Atque ita videbis plurimos, qui regum curias, & Papæ sequuntur: expectantes, an aliqua spiraret dignitas, officium, vel prælatia, manibus suis apertis ad eam suscipiendam. At verò repente olitor, qui mors est, his aduenit, cum somnio sopiti in vitramis dormiunt aurem, & in hæc verba prorumpit. Eia igitur ô tu episcopo vel archiepiscopo à tua dignitate plorans descende, deponere obsecro vniversa quæ habes, & me ipsam insequere. Aufferit ab eis iniquus hic latro aurum, argentum, pompam, honores & dignitates, & his omnibus spoliatos in sepulturam nudos defert. Quæ parasti cuius erunt? Vanitas vanitatum omnia enim exues quæ habes & possides, exutus verò in sepulturam abibis. Et vnam quemadmodum diuitijs & honoribus spoliatus sepulturam ingrederis, ne ita etiam virtutibus & bonis & sanctis operibus exutus in infernum proficiscaris. Stat nanque illa sententia aduersus diuites prolata. Diues cum interierit, non sumet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Vnde Sapiens dixit, impios in inferno positos, talia protulisse. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? transferunt omnia illa tanquam umbra, & tanquam nuncius cito percurrens, &c. Non est igitur hæc mundi gloria tam anxie & sollicitè à nobis quærenda: quandoquidem sui amatores

Dan. 4.

Psal. 38.

Soph. 1.

Psal. 11.

Eccles. 5.

Sapient. 1.

Psal. 48.

Eccles. 1.

Psal. 48.

Sapient. 5.

Reg. 16.

tores tam cito deserit & relinquit. Quid huic diuiti profuit tam abundans & pinguis supellex? Potuit ne illum liberare à morte? Laborant diu noctuque diuites, & se mille curis onerant, vt grandes diuitias sibi comparent: qui nihil aliud faciunt, nisi vt auis Faxnix ligna sicca congregare, vt in inferno cõburnent. Quæ parasti cuius erunt? Quadrat in hos maledictio illa, quæ Moles intulit legis suæ transgressoribus, cum illis dixit. Percutiet te dominus amentia, & cæcitate ac furore mentis: & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & non dirigas vias tuas. Domum ædifices, & non habitabis in ea. Plantas vineam & non vindemiabis eam. Hoc idem huic diuiti contigit, & omnibus etiam diuiti avaris contingit. Videbis enim quod mulus, qui aquam haurit ex puteo, ad irrigandum hortum primo coopertos habet oculos linteo. Secundo verò in circuitum ambulat. Tertio aqua exhausta non suis cõmodis nec vtilitati deseruit, sed alijs: nam aqua quæ ipse hauriuit, olera irrigantur, quæ ipse non comedit sed alij, illi autem nihil aliud restat quam labor. Ita diuites avari, vt hic, de quo sermo habetur cæci ambulat, & caliginosis tenebris inuoluti: secundum illud scripturæ loquentis de his. Ambulauerunt, vt cæci, quia domino peccauerunt. Nulla maior est cæcitas, quam avaritas. Et ideo Moles dixit. Percutiet te Deus amentia & cæcitate. Secundo, vt mulus aquam hauriens in circuitu ambulat, iuxta illud Psalmi. In circuitu impij ambulat. Omnè terræ circuitu, perlustrant maria, ad Indos nauigant, in barbaras & immanes nationes trãsseunt: vt insatiabilem diuitiarum appetitum expleant. Ideo Moles dixit. Palpes in meridie sicut, &c. Tertio mulus non lactucas comedit: nec reliqua alia olera: ipso solù laborem sibi haurit & nihil aliud illi remanet. Sic diues avarus non sibi sed alijs laborat: nam alij extranei & ignoti sæpe diuitijs, quæ ipse comparauit, potiuntur & possident: & sui hæredes gaudentes & lætantes illas consumunt & deorant. Ideo Moles, domum ædifices & non habitabis in ea. Plantabis vineam, & vias non comedes, quia alius vindemiabit. Recte igitur hic dicitur. Hæc quæ parasti cuius erunt? Congregasti multas diuitias, & dicis te illis multis annis futurum? O stulte, stulte, hac nocte morieris: & alij ipsis gaudebunt. Cuius erunt? Non tuæ, sed alienorum. Alij deuorabunt & consumunt eas, non tu: cui nihil restabit nisi penitere, cum illas relinquant. Qui amat diuitias fructum non accipiet ex eis. Et Salomon sapientissimus. Vacua est spes eorum & labores sine fructu. Et David in Psalmo. Relinquant alienis diuitias suas. Quemadmodum arca, quæ cõstituta est vt semper clausa maneat, vt accipiat, quid quid in illam fuderint, nihilque dat quousque illam frangunt: sic avarus quantumcumque illi dederit, accipiet, ipse tamen nihil dabit, nisi quando iam frangitur & moritur & veniunt extranei & multoties inimici ad possidendas diuitias, quæ ipse comparauit. Et Ieremias Propheta ex mandato Dei dixit quibusdam diuitibus avaris, se illis daturus hæredes extraneos: & causam huius rei ostendens, dixit. Quia à minimo usque ad maximum omnes avaritiam sequuntur. Et in dignitatibus & officijs ecclesiasticis hoc sæpius videbis contingere, vt vni episcopo alter succedat, qui immanis & crudelis inimicus semper illi fuit. Saul successorem sui regni habuit non filios proprios, nec consanguineos: sed David, quem ipse

odio habebat, quique ex altera erat tribu. Et summa illius benevolentia & amoris, quem rex habebat erga Aman, ipsius inimicus Mardocheus hæres Hester. & eius rem & substantiam hæreditavit Hester. Hoc enim permittit Deus, statuit & discernit: vt extranei & inimici, quos ipsi avari nouerunt odio prosequuntur, diuitias suas, dignitates, & honores accipiant. Vbi ergo sunt principes gentium, & qui dominantur super bestias, quæ sunt super terram? Qui in aibus cæli ludunt, qui argentum thesaurizant & aurum, in quo fidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? Exterminati sunt & ad inferos descendunt: & alij loco eorum surrexerunt. Quid obsecro habent, in hora mortis principes huius mundi? Quid de omnibus suis diuitijs, honoribus & dignitatibus, secum ferunt? Solet contingere vt quando rex aliquis vel princeps magnus ex vna ciuitate vel regione in aliam vult migrare, iubet mulos parari ad vehenda intineri necessaria. Alius enim mulus vehit culcitra, ceruicalia, & stragula lintea. Alius sedes & scabella, & leuia quædam supellectilia. Alius instrumenta culinaria. Alius vero vasa aurea, & argentea & pecuniam portat: & hic cum iam ad stabulum omnes peruenerunt, magis defatigatus & lassatus manet: ita similiter diues avarus etiam si superbus & elatus incedat quia maiores redditis habet, quem pauper. At quando cursui finis fuerit impositus, & huius vite laboriosum interfuerit peractum & in mortis hospitium peruenerimus: omnes simul tam diuites quam pauperes exonerabimur. Moritur doctus pariter & indoctus: & omnes morimur, & quasi aquæ dilabimur super terram: quia vt Paulus inquit, Statutum est hominibus semel mori. Tunc igitur rogo, quis magis defatigatus & lassatus veniet, pauper, qui leue onus sustinuit, vel diues, qui oneratus fuit diuitijs? Quid obsecro habet mulus, qui graue pondus, aurea scilicet vasa & argentea portauit? Quid sibi reliquit fuit? Certè non aliud nisi vlcera maiora: labor & defatigatio. Exonerant episcopum & diuitem cum iam morti est propinquus omnibus suis diuitijs. Et quid restat illi nisi vlcera? Remanent illi defectus & negligentia, quæ in munere suo obeundo commisit: quæ grauissima vulnera sunt. Inter suum isti faciunt maiori labore, quam pauperes & egeni: cuius causa est graue & ponderosum onus, quod humeris suis ferunt. Quando vero ad mortem isti accesserint, & omnibus fuerint spoliati, quid de illis fiet? Mittentur in gehennam stabulum ex itinere defatigati, & pondere peccatorum pressi: vbi ardore & sudore ignis perpetuo curciabuntur. Et tunc alij fruuntur vasis argenteis, & aureis quæ mulus portauit: ipse vero mulus in stabulo defatigatus & lassatus manebit. Ita hæredes horum avarorum lætabuntur & fructur iis bonis, quæ ipsi reliquerunt, & factis equalibus partibus lautè & opiparè inebriantur. Et tunc quæ parasti cuius erunt? Bene quidè Propheta Oseas. Comederunt alieni robur eius, &c. Sed de his iam satis. Applicans igitur Christus hanc similitudinè proposito, inquit. Sic est, qui sibi thesaurizat, & non est in Deum diues. Non damnat thesaurizantem sibi ipsi, nisi isti talis etiam in Deum non thesaurizet, ob differentiam eorum, qui suis diuitijs ipsi Deo etiam inseruiunt. Qui vtrumque fecerit, huius dånationis expers erit. Possunt enim homines, & licite sibi thesaurizare, & filiis suis: dum modo diuitijs suis vtantur, vt ipsa lex domini præ-

Baruc. 3.

Eccles. 2.

2. Reg. 14.

Hebr. 9.

Oseas 7.

capit: scilicet pascendo Christi pauperes, & reliqua pietatis & religionis opera exequendo. Sed qui sibi ipsi tantum thesaurizat, huic diuiti similis est. Præterea ille diues est in Deum, qui ita suis diuitiis vitatur, vt expectatio ipsius sit Dominus. Vnde in psalmo. Beata gens cuius est dominus Deus eius: populus, quem elegit in hereditatem sibi. Itaque quando iam vidisti quid contigit huic diuiti, & quid etiam contigerit diuiti illi, qui noluit eleemosynam largiri mendico Lazaro, & quomodo in inferno fuit se pulsus, accipe igitur experimētum in capite alieno.

Rom. 15. Quæcunque enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Docet hæc similitudo, vt meditatio mortis semper mentibus nostris infideat & quod tūdie illam venturam expectemus, ne nos incautos & improvidos inueniat quemadmodū diuiti hunc. Hic enim longam vitam sibi promittebat: qui si sciret mortem illa nocte venturam, non vtiq̄e dixisset animæ suæ. Anima mea habes plurima posita ad multos annos. ¶ Docet quā bona & vtilis mors sit pauperibus. Multum quidem pauperes ipsi morti debent. Videbis namque multos diuites, qui toto diuersa vitæ nunquam pauperi nec buccellam panis tribuerūt: at in hora mortis iubent eleemosynas fieri, & nouis vestibus pauperes indui. Nō tunc, vt solebant in vita modum viuendi pauperis inquirunt: nam ipsa mortis angustia non concedit illis locū. Iudæi petierūt ab Aegiptiis diuitias suas & dona mutata: ipsi verō cum intenti essent mortuis suis sepeliendis, non attenderunt Iudæos abire: atq̄. ita quid quid petierunt, dederunt illis. Memoria mortis, quā præsentem habebant, non dedit illis locum, vt animaduertent, quod possent amittere suas diuitias. Nec etiam incolæ terræ promissionis oculos conuerterunt ad speculatores Israēl, cum grandis tūc grassaretur pestis, cum intenti essent mortuis sepeliendis: vt inquit glossa diui Augustini. Hæc omnia memoria mortis effecit. Ne igitur vanè & stultè nobis ipsis diuitiam vitam concedamus, vt hic diues avarus, sed memoriam mortis nobiscum recolamus, & ita liberales semper existemus in pauperes. ¶ Docet denique similitudo hæc, diligere diuitiarum contentum, propter vitæ nostræ breuitatem. Transiunt enim cito velut flosculus campi, & interfacinus per quod nunquam reuerturi sumus, & mensurat nobis horas & leucas nunciū ita velocissimus, qui viginti quatuor horarum spatio, millia milliū leucarū pertransit: & constituit nos in manus seuerissimi illius iudicis, de quo Paulus dicit. Horrendum est incidere in manus Dei viuētis. Nos vero hanc vitam consumimus in cōparatione vilis stercoreis, & vanæ spei quæ breuiter nos deludet. Nōne hoc exēplo aperitissime vides hoc esse somnium phantasticum & fallax, quod dormiunt viri diuitiarum: qui cum in hora mortis fuerint expergefati, vacuos se & inanes inuenient? Iungerur tunc istis æterna mors & vera, cum somno mortis huius vitæ: quemadmodum Sifaræ, quem excitauit a somno (quod ingenerauerat dulcis lactis potus) Iael pertransiens & cōsūgens cerebrum ipsius acutissimo glauo. Continget etiā his quod iuperbo illi Holoferni, cui huius vitæ somnium timor & æterna mortis euenit. Hoc igitur & nos videntes, non videmus: & audientes, non audimus, sicut illis idolis similes, quorū vanitates diligimus. Similes illis fiant qui faciunt ea, & omnes qui confidunt in eis. Quid de nobis erit, cum audierimus vo-

Psal. 31.

Rom. 15.

Exod. 12.

Num. 13.

Hebr. 10.

Judic. 4.

Judic. 13.

Judic. 14.

cem dicentem. Stulte hac nocte tollent animā tuam a te? Tunc dominus diuortium faciet inter carnem & mundum, quem tantum diligimus: & audiemus irrisionem illam domini qua irridet amatores mundi, dicens. Vbi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam? surgant & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Igitur filij hominum vsq̄ quo graui corde, vt quid diligitis vanitatem, & queritis mendaciū? ¶ Fugiamus ergo auaritiā, has res terrenas & caducas contemnamus, in pauperes eas distribuamus, memoriā mortis nobiscum semper ferentes: & ita viuamus, & res mundi huius tractem⁹ tanquam hac nocte morituri. Omnem hanc salubrē doctrinam docet hincnos Christus redēptor noster hoc exemplo proposito, ansām sibi & occasionem sumens ex quæstione facta. Sed iam postquā Christus docuit, immoderatam affectum rerum temporalium esse vitandum: docet nunc sollicitudinem inordinatam eorum, quæ necessaria sunt funditus extirpandam. Nam sollicitudo necessariorum, sæpè induit sollicitudinem rerum superfluarum. Dixitque ad discipulos suos. Apostolos præcipue instruit, quia futuri erant prædicatores huius euangelicæ perfectionis, & præceptores totius mundi, quo circa operæpretium erat, vt ipsi hoc sibi prius persuasum haberent & ipso opere adimplerent ne de illis diceretur, Qui aliū doces, te ipsum nō doces? Nam sicut cepit Iesus prius facere & docere: sic opus erat vt ipsi pri⁹ facerent & postea docerent contemptū & sollicitudinem superfluarum rerum terrenarum. Ideo dico vobis. Illationē hanc infert ex præmissis. Ac si diceret. Vidistis ne quid contigerit diuiti illi avaro, quā sollicitus ambulabat, quid facturus esset de tātis diuitiis, & quomodo mors præter ipsius spē & opinionē illum inuisit? Experimētum igitur vos hinc sumite. Nam scilicet quæ faciūt aliena pericula cautū. Et ideo dico vobis. Nolite solliciti esse anime vestre quid manducetis. Quia loquutus fuerat Dñs aduersus auaritiā, nunc sermonem suum conuertit aduersus auaritiæ radicem: scilicet, aduersus nimiam sollicitudinem rerum temporalium. Anima hic pro vita sumitur: sicut etiā in primo Regū legimus Dauidē dixisse Abimelech sacerdoti. Ego sum reus omnium animarū domus patris tui. Mane mecum, ne timeas. Si quis quæserit animā meā queret & animā tuā. Hoc est, si quis molitus fuerit vitam mihi auferre, etiam tuam curabit auferre. Appellatur vita hæc qua viuimus, anima: nā sæpius nomen causæ in suos effectus mutamus. Sic ferrum ardens appellamus ignē: nam vrit, & calefacit, qui effectus sunt ignis. Cū igitur anima qua viuimus vitam huic corpori tribuat, propter sui præsentiam & vnionē, bene cōpatitur huic effectui (qui vi uere est) nomen suæ causæ imponere scilicet, anima. ¶ Obserua autem quod nō tollit Dominus omnem sollicitudinem, sed illam, quæ Christi iugum repellit. Nam vt clarius in Mattheo habetur, prius dixerat. Nemo potest duobus dominis seruire, & postea subdit. Nolite solliciti esse, &c. Non veto vos esse sollicitos: veto tamen esse sollicitos, si hæc sollicitudo cōgerit seruire Mammonæ: Ideo Græcis hæc sollicitudo est, *μεριμνάω*, quod significat curam anxiam & sollicitam, quam habent auari de pecuniis cōgregandis. Quapropter non dixit. Nolite laborare, aut curam moderatam habere. Et ideo etiam in exemplo autum non dicit, quod non volant, sed quod nō seminant, neque metunt, neque congregant in hor-

Deut. 22.

Psal. 4.

Rom. 4.

Act. 1.

1. Reg. 11.

Matth.

1. Cor.

rea. Non prohibet honestum laborem neque studiū acquirendi temporalia: sed nimium ipsorum amorem. Itā enim alienum & extraneū est homini vsuarium esse siue lacronem: vt esset ipsius aibus cæli seminare, arare, vel metere. Et sicut aues solum volando sustentantur, nec seminant, nec metunt. Itā vos solo honesto labore & vestra natura consentaneo vitā degite: nec modos illicitos queratis. ¶ Aduerte autem quod triplici modo sollicitudo rerū temporalium potest esse illicita. Primo quidem ex parte materiæ siue rei de qua solliciti sumus: vt cū quis querit temporalia bona, illa constituens vt finem suum. Secundo ex parte superflui & solliciti studiū q̄ in illis acquirendis cōsumitur: propter quōd studiū retrahitur homo ab exercitio rerum spiritualium, quibus inferuire debet. Tertio ex parte timoris superflui: quando scilicet quis nimis timet, quod si non fecerit quantum suæ vires suppetierunt, necessaria sibi deficient. Sed iam adeo creuit rerum terrenarum amor & cupiditas, vt multi Christianorum (& vti nam non sicut ecclesiasticū ac monachi) ita de his rebus caducis & perituris sunt solliciti: vt videantur nullam aliam vitam expectare. Propter quid obsecro defatigaris? Certe propter nihil. Videbis enim in fluuio pisces huc & illuc discurrentes, & inter se certantes: & id omne solum faciūt propter aliquem vermiculum, vel micam panis: & hoc non vidēt pisces, sed illi qui in litore sunt eos irridentes, qui propter rem tam vilem, & parui momenti tñam cōtentionem inter se habeant: & tandem verus illorum micam vel vermiculum rapit. O quantæ admiratio nis est videre strepitum, voces, & contētionem, quas homines nectunt, sola cibi & victus causa: quāta est illorum sollicitudo, ita vt videantur omnem mundū reuoluere. Certè qui hunc magnum strepitū & clamores videret nil aliud intelligeret, quod non nisi de re grauisima, vel de hominū morte ageretur. At si rectius & attentius id examinaret, clari⁹ intelligeret, id esse propter rem parui aut nullius momenti. Qui vero in litore quieti & tranquillī sedent illos irridet & subsanant. Nam ij quibus dominus hoc contulit beneficium, vt dederit illis lucem & oculos ad intelligendū has mundi vanitates, & ob quas res homines laboribus & curis se ipsos conficiant, maximè demirantur. Nec id mirandum, quia puluis mundi eos obsecavit nec ingens periculum ipsis imminens videre possunt. Vnde Salomon. Vidi omnia quæ sub cælo geruntur, & ecce vniuersa vanitas. O curas hominum, o quātum est in rebus inane. Quæ propter non ille diues appellandus est, qui plures diuitias habet: sed ille cui minores sunt curæ & sollicitudines. Nā si aliquis homo octo millia aureorum haberet simul & filias quatuor, quibus de maritis ipse esset prouisurus: & alius quatuor millia aureorum, & nullam filiam innuptam, certe iste secundus ditior & locupletior esset appellandus: nam iste minores necessitates habet: quam ille. Sic qui parum habet & contentus est, ditior est illo qui multa possidet, & plurimis necessitatibus & curis plenus est. Si Christus dixisset, Laborate, & solliciti estote de rebus humanis & temporalibus: & de celestibus securi sitis, me vobis illas daturum: nō mirarer si homines tam anxie & vehementer earum inuaderet cura. Sed multo aliter & diuersissimo modo inquit. Querite bona cælestia, nam terrena vobis ego condonabo, & mihi hæc cura est imposita. ¶ Si

Eccl. 1.

hoc igitur ita est quod rogo est nostrum tā profundum somnium, & quæ tam acuta fames vt ita defatigemur, propter ea quæ terrena sunt: & quæ celestia sunt obliuiscamur. Vnde Amos. Væ qui opulenti estis in Sio, & confiditis in motem Samariæ, &c. Magna est aliquibus cura in prouidēdis necessarijs in venturum annum, & quod omnia sint abundantia & superflua in futurū tēpus, ignorantes an sequēti die sint morituri. Præcipiebat dominus in Leuitico, vt eodē die, in quo oblatio offerebatur, in ipso paschali nihil in venturum diem seruaretur, & manā si seruabatur in crastinum diem corrumpebatur. Ezechiel etiam dixit. Nūquam caro hesternā intrauit in os meum. Vult dominus ne tam anxiam curā de venturis habeamus: vt ipse præcepit in Euangelio: sed vt pendeamus ad ipsius prouidentia. Quid tu Christicola tantopere temporalia bona curas cui æterna & nunquam peritura sunt promissa. Quod etiam ethnici Philosophi contempserunt etiam tu in pretio habes: Nihil itā ab homine alienum & extraneum est, vt ipsa pecuniā, nec aliquid quod minorem illi afferat vtilitatem. Nā etiam si omne aurum, & argentum mundi possideres: essem nē illius causa, melior, doctior, meliori corporis valetudine, aut præstantiori & elegantiore forma? Nihil minus. Sed obijciat aliquis, dicens. Diuitiæ gaudium afferūt & voluptatem, & efficiunt, vt homo in maiori honore & dignitate sit habitus. Ad quod respondeo, quod etiam si gaudium afferant & voluptatem, tamen id est perniciosum & nociuum: neque optimo iure gaudium appellandum. Nam verum gaudium & voluptas, est tranquillitas & pax cordis. Bona tua quid honoris tibi conciliant? vt te populus laudet & veneretur? O stulte, stulte non te aspiciunt, sed pretiosas vestes. Nam si miseria & mendicitas animæ tuæ illorum oculis pateret, infelicissimū te iudicarent: quem nunc beatum, existimant. Verus honor & laus est ipsi Deo placere. Sed dices. At diuitiæ amicos multos conciliant. Respondeo, eos nō veros amicos, sed fictos esse, qui te amant, nō tui sed pecuniæ, & sui commodi causa. Nemo te ipsum tāto amore prosequitur, qui non desideret, te iā sepultum videre, vt tuis bonis fruatur. Et vt vnico tantū verbo omnia dicta complectar: commoda, quæ diuitiæ secum ferunt, falsa sunt, vana, & instabilia, atque ita vera mala afferunt, miseria, & calamitates, curas, anxietates & labores: & hominem ips, que vere sunt diuitiæ, & nunquam interituræ, spoliānt: nimirum, animi & cordis quiete & pace, quod iucundissimum & pretiosum bonum in terra est. Nimia cupiditas & vana sollicitudo rerum temporalium pondus grauisimum est, quod deprimit spiritus alas, & volatum impedit animæ nostræ in cōtemplationem diuinarum rerum. Fecit Deus hominē, vt summum bonum intelligeret, & intelligendo amaret, & amando frueretur. Ab hoc gaudio te semouet sollicita cura rerum terrenarum. Ideo beatus Petrus. Omnem sollicitudinem vestram prouidentem in Deum, quoniam ipsi cura est de vobis. Dauid etiam. Pauper ego sum & mendicus, Dominus sollicitus est mei. Sed hæc satis sint de hac superflua sollicitudine. Nunc autem duo videamus in speciali, quorum nos esse sollicitos Christus prohibet. Vetar enim sollicitudine cibi & sollicitudinem vestitus, quæ duo magis anxie & sollicitè homines curant. Et de primo sic ait. No-

Amos. 6.

Leui. 7.

Exod. 12.

Exod. 16.

Ezech. 4.

Psal. 39.

1. Petr. 5.

134
Exod. 14.
Num. 11.
Psal. 103.
Exod. 16.
Exod. 17.
Num. 11.
Genes. 12.
Genes. 28.
Gene. 32.
Genes. 42.
Exod. 1.
3. Reg. 17.
3. Reg. 19.
Dan. 14.
4. Reg. 4.
Ioan. 6.
Mar. 8.
Esa. 49.
Psal. 102.
Psal. 144.
Psal. 54.

ENARR. IN CAPVT XII.
sunt nouæ inuentiones vestium, tanti tamque excessiui sumptus, & præcipue in Hispania: vt omnis hominum res & substantia penitus destruantur. Et ita huic rei intenti sunt, vt nullam aliam curent nec de alio sint solliciti. Sed quia in superioribus de his egimus, & infra acturi, ad contextum reuertamur. *Cap. 7. hominum nem molli- ma plus est quam esca, & corpus plusquam vestimentum. bus vestitiis.* Sex rationibus probat non debere nos sollicitos esse, Scilicet quia de maioribus Deus prouidet, de anima inquam & corpore sine nostra sollicitudine. Qui dat optimum, dabit cõueniens: & qui maiora ministrat minora tribuet. ¶ Secundam rationem ab ipsis aui- bus desumit, dicens: Considerate coruos, &c. ¶ Tertiam ex impotentia sollicitudinis ad augmentum corporis, dicens: Quis vestrum cogitando, &c. ¶ Quartam sumit ex floribus, dicens, Considerate lilia. ¶ Quintam ex discrimine inter ipsos & ethnicos, dicens. Hæc omnia gentes inquirunt. ¶ Sextam ex patris scientia dicens, Pater enim vester scit, &c. ¶ Prima itaque ratio, qua Saluator probat, non debere nos esse sollicitos de cibo & vestitu ea est, scilicet, quia si Deus maiora donat, sine vlla nostra sollicitudine: multo melius de minoribus prouidebit. Quocirca equum est vt omnem nostram curam & sollicitudinem in Deum ipsum reponamus, & à mundanis & caducis rebus eam auocemus: ea prius agentes, quæ ad partem diuinam & superiorem spectant. Nam quibusdam hominibus, qui sua tantum curabant, non quæ Dei erant, Dominus dixit. Quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam, propter hoc super vos prohibiti sunt, &c. Iustum, n. est, vt omnia eis deficiant, qui creatorem relinquunt, & mundana sequuntur. Quod certe propter honorem patris tui cælestis, non sic debere facere. Nam nimia filij sollicitudo & cura, racida quædam reprehensio est inertie patris circa prouisionem necessarij. Omnem igitur curam & diligentiam adhibe circa ea, quæ Domini sunt. Luxta illud Apostoli Petri. Omnem sollicitudinem vestram proicietes in eum, quia ipsi cura est de vobis. Sic fecit sanctus ille rex, qui dixit, Pauper ego sum & mendicus, dominus sollicitus est mei. Si Dominus curam tui habet, ne sollicitus sis circa temporalia: quædoquidem ista sollicitudo ad nihil aliud deseruit, nisi ad suffocandum verbum Dei. A sollicitudinibus huius seculi (ait Saluator) suffocari verbis Dei. Gentiles & infideles qui vana & inepta opinione existimant fortunam esse, non mirandum si solliciti sint. At verò vos vt pote qui sub vexillo Christi militatis solliciti debetis esse circa spiritualia quædoquidem si à viis rectis non deflexeritis, clarè cognoscetis, nunquã vobis necessaria defutura. Distractio nimia circa res temporales, affectum amoris diuini videtur frigefacere, & ipsum hominem in varias inimici tentationes & insidias constituit. ¶ Secunda ratio sumitur ex parte auium: ideo ait. Considerate coruos, quia non seminant neque metunt, quibus non est cellarium neque horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris estis illis. Per Mathæum dixit. Respicite volatilia cæli. Vnde hic ponitur species pro genere scilicet coruus pro volatili. Et ideo ita in particulari loquitur de coruis: quoniã cum vniversis volatilibus Dominus escã prouideat, specialiter tamen dicitur pascere coruos, quia nulla adhibita diligentia parentum educantur, cum cæteris omnibus volatilibus labore & ministerio parentum cibus ministratur. Ferunt enim naturam corui esse, vt statim in ipso

LVCAE EVANGELII.
133
ipso ortu à parentibus destituatur: nam cum parentes videant coruos natos esse albos, existimantes suum non esse factum, eos relinquunt & fugiunt. Interim tamen dum alæ nascuntur, & nigri hinc cæli rore sustentantur, & etiam liquore tenuissimo nutriuntur. Ideo Dauid dixit in psalmo. Qui dat iumentis escã ipsorum, & pullis coruorum inuocantibus eum. Iob etiam dixit. Quis præparauit coruo escã suam, quãdo pulli eius clamant ad Deum vagantes, eo quod non habeant cibos? Sed si Deus coruis prouidet, & ei de illis est cura: quanto maiorem curam de vobis habebit, qui conditi estis, & facti ad ipsius similitudinem & imaginem? Vnde Salomon. Non est alius Deus, quàm tu, cui cura est de omnibus. ¶ Obserua autem diligenter, quod cum homo sit omnium creaturarum dominus & magister, ad bruta docendus mittitur: Quia cum in honore esset non intellexit, factus est iumentis insipientibus similis: & ideo ad illa mittitur. Sic sapiens pigrum hominem & inertem ad formicam mittit. Ita nos miseris & ineptos reddidit peccatum vt multa possumus discere ab ipsis brutis rationis expertibus. Præterea non sine causa exemplum coruorum & volatiliu dominus proposuit. Potuisset nanque viros religione & sanctitate excellentes nobis adducere, vt fuerunt Moses, Elias, & Ioannes Baptista, quos nulla ex parte ipsorum adhibita cura Deus pascit. Sed noluit: quia posset aliquis dicere. Quid hoc in meum solatium facit? Nã si ego ea probitate & vitæ sanctimonia essem præditus, qua ipsi, possem & ego Dei præsidium sperare. Et fuit in causa quare volatilia pro exëplo adduxerit, vt intelligeremus maiori iure nostram diffidentiam esse detestandam, considerantes securitatem & libertatem irrationabilium animalium. Est ergo mens & animus Christi. Quoniam Deum patrem habetis, qui tanta bonitate & benignitate omnibus creaturis prospicit: non est quod vos solliciti sitis, potius debet vobis ipsis prospicere, quibus tanta dedit & contulit beneficia, quos ad immortalitatem creauit, & ad æternæ beatitudinis diuinitas prædestinauit. quibus deniq. suum filium vnigenitum redemptorem & vnicum reparatorem tradidit. ¶ Quædam iustorum vitam cum ipsis volatilibus confert, quia vult vt in sollicitudine cibi nos illis similem efficiamur. Primum, quia nullam quietem nec sedem in terra fixã habet, nisi eam, quã necessitate coacta sumunt. Secundo, quia aues semper in alto vitam degunt, & ambulat. Ita simili modo tu si huius vitæ pericula & scopulos liber euadere volueris, opus est, vt terram ipsam fugias, & in altum tuis cogitationibus & operibus ad uoles. Cum Deus aues & pisces creauit, dedit illis benedictionem suam: at brutis quia in terra vitam degunt non benedixit. Qui illius benedictionis, quam daturus est Dominus in die iudicij, particeps esse voluerit, volare in altum debet, vel natare, vt saluus & incolumis euadat, vbi alij periclitatur. Egit enim, qui vt bruta in terrenis vitam agunt, negabit dominus benedictionem suã: imo eis maledicet, dicens. Ite maledicti in ignem æternum. Exemplum igitur volatiliu ob oculos semper deferat: sic quo duo potes discere. Primum ne nimis sollicitus sis circa temporalia. Secundum, vt in altum aduoles, tuas cogitationes in Deum ipsum eleuado. Vnde quidam dixit. Pronatim spectent animalia cætera terram, Os homini sublime dedit, cælumq. videre iussit & erectos ad sidera tollere vultus. ¶ Tertia ratio desumitur ex im-

potentia sollicitudine ad augendam staturam. Ideo ait. *Quis autem vestrum cogitando potest adiacere ad staturam suam cubitum vnus?* Sicut autem exemplo ostendit, non debere nos sollicitos esse de cibo: nunc etiam hac ratione & sequenti suadet, ne de vestitu superfluitate sumus solliciti. Et hoc ostendit, quia vestimentum ad mensuram corporis fit, ad illum ergo pertinet curam de veste habere, an magna vel parua futura sit, ad quem pertinet curam habere de magnitudine corporis. Homo non potest per suam sollicitudinem aliquid addere magnitudini corporis sui, quia nemo sua cogitatione addere potest aliquid staturæ suæ, sed tantã erit, quanta ipse Deus voluerit. Ac si diceret. Si in potestate hominis esset facere sibi magnam corporis staturã, optima ratione deberet etiã sollicitus esse de vestibus. *Si ergo nec quod minimum est potestis, quid de cæteris solliciti estis.* Hoc est. Si hoc titulum non potestis habere, quod quidem Deo est facilissimũ, quid solliciti estis de corporis necessariis? Ideo creatori talem curam relinquite. Aduerte autem, quod sicut maxima opera animæ sunt operationes intellectiuarum virium, quia cognitione & intellectione reguntur: magna verò ipsius opera sunt virtutis sensitiuarum, quia cognitione reguntur, minima verò sunt vitium vegetatiuarum, quoniã naturalis necessitate reguntur: ita maxima opera Dei sunt opera gloriæ, magna vero sunt gratiæ, minima autem opera naturæ. ¶ Quarta ratio ad idem tendit, ne sumus solliciti de vestibus: & sumitur ex floribus. Considerate lilia agri quomodo crescunt. Non laborant, neque nent. Potuit in his exemplum, quia habent maximam pulchritudinem & dixit, lilia agri, ad ostendendam minorem sollicitudinem. Nam si essent lilia domorum, quæ in hortis nostris nascuntur, per humanam sollicitudinem & culturam, dici poterat quod humanus labor & sollicitudo conferebat aliquid ad illorum pulchritudinem. Sed lilia agri nulla cultura nascuntur, & à nemine plantantur, & sine vlla sua sollicitudine tantum decorem & pulchritudinem habent. Dicit etiam non laborant, propter viros: & neque nent, propter feminas, vt vtrique auferat superfluum sollicitudinem. Nam viros decet laboribus corporis intendere, mulieres autem colum accipere. *Dico autem vobis. Neque Salomon in omni gloria sua vestiebat, sicut vnus ex ipsis.* Sollicitudo magna vestium inutilis est, quia per illam desiderata nobis non valebimus consequi, quia Salomon cum omni apparatu & ornatu exteriori non potuit ad tantam pulchritudinem peruenire, vt æquari posset alicui liliorum campi, quia opera naturæ præstantiora sunt & excellentiora, quàm ea quæ fiunt ab arte. Nam si ars velit imitari naturam, non tamen adæquare poterit. Sed dices. Nonne Salomon auro & margaritis prætiosissimis ornatus pulchrior erat, quàm vile liliu? Regina Sabba videns vestes Salomonis stupuit: nunquam tam admirata est liliu. Præterea, si Salomon sapientissimus erat, cur potius non cõtexuit vestem ex liliis quàm ex gemmis & auro? Et quis est, qui non dicat aurum pulchrius esse quàm liliu? Hic manifestissimus hominum est error, quia ea quæ apparent pulchra, pulchriora iudicamus his, quæ verè pulchra sunt. Cupiditas nostra est causa horum. Vestis enim ex auro confecta pulchrior nobis videtur, quàm liliu, qui si non essemus cæci, & claris oculis id vellemus perspicere, videres in veste deaurata manum hominis, qui eam fecit, in lilio autè Dei artificis ma-

1. Petri. 3.
Psal. 39.
Luc. 3.
Matt. 6.
Matt. 23.
Genes. 1.
Reg. 10a.
I 4 num.

num. Et quanto tibi gratior esset Deus quā homo, si mundos haberes oculos, tanto pulchrius videretur liliū, quod depinxit. Sic sponsa speciosissima laudatur. Sicut liliū inter spinas, sic amica mea, &c. **Can. 2.** Si autem solum quod hodie est in agro, & cras in clibanū mittitur, Deus sic vestit, quanto magis vos pusilla fidei: Cras in scriptura sacra pro omni tempore futuro, quod cito eueniet ponitur. Vnde Iacob dixit ad Laban. Exaudiet me cras iustitia mea. Ac si diceret, Modo iniuriā mihi inferis, quia retines oues vnius coloris, sed in futuro consequar iustitiam meā. Sensus huius literæ planius est. Sed vt altius hoc interpretemur aduerte. Quod hoc quod est mittere in clibanum non dicit de liliis, sed de feno, quia quāuis lilia marcescant, non tamen in clibanum mittuntur. Ideo quæ sicut Christus vocauit animam iusti liliū, cum dixit. Sicut liliū inter spinas: sic nunc reprobos intelligit per fenum, sicut alibi etiam designantur per paleas. Habet enim scriptura suas figuras & tropos. Etas iustu Domini dixit. Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius quasi flos agri. Hic homines lætantur & florent, sed in ignem æternum prædestinati sunt. Sensus igitur est. Si impios & eos qui cruciandi sunt in gehenna Deus sic vestit: hoc est honores illis tribuit, diuitias & dignitates, quomodo vos obliuiscetur? Certè hæc ratio nimis vrget. Nam videbis Tiberium, Caligulam, Neronem, Heliogabulum, Commodum, Domitianum, qui cū tam impij essent, nefarij, & truculenti, Deus illos sic ditauit, vt totius orbis imperium & sceptrum tenerent: Quomodo credibile est, quod seruis suis negabit necessaria? Verum vt ostendat, quā breuis sit & inanis gloria huius mundi & felicitas, dicit, quod hodie est, & cras in clibanum mittitur. Impij autem tantum hodie sunt, pñ verò hodie & cras, & in perpetuum, sicut Christus, cum quo in æternum regna bunt. Sic sapiens personam agens impiorū, qui sunt in inferno, inquit. Nos nati cōtinuo desinimus esse. Vnicui tantum diem vixerunt, quem non concupiuit ille sanctus, qui dixit: Diem hominis non desiderauit, tu scis Domine. O rem maximè horrendam. Cras in clibanum mittitur. Ibi impius ita possidetur ab igne, sicut possidetur fœnum cum in clibanū conicitur. Penetrat mors intima viscera peccatoris. Et vos nolite querere quid manducetis, aut quid bibatis. Redit ad præcipuum scopum, repetens quod dixerat de nimia solitudine cibi & potus. Superfluam epularum curam simul & potus Dominus reprehendit. Est mundus adeo perditus, vt hominibus sit plenus, quorum Deus venter est, id erim honorem existimant esse, dignitatem, & laudem, si Epicuri scholam sequantur, cum Christum in sacro baptismatis fonte fuerint confelsi. Audi igitur Christum fræno cohilbentem hominum helluonum gulam & ebrietatem. Dixit enim Esaias. Equi eorum, caro eorum. Maximum est periculum equitare in pingui & lucido equo, qui nunquam domitus fuerit. Et si quidem Propheta inquit equum nostrum, carnem nostram & appetitus esse, opus est, vt abstinentiæ fræno ipsam cohibeamus, ne aduersus nos insurgat, & in mille peccata & miseras nos precipitet. Qua propter psalmista ait. In chamo & fræno maxillas eorum confringe. Nisi carnem continueris abstinentiæ fræno, ducet te tanquam equus indomitus per delictiarum aquas huius mundi, & vt Pharao suffocaberis: qui cum equis suis in rubro mari perierunt, & ipse cum

suis tanquam lapides in profundum descenderunt. Corpus secum animam ducet, nisi illud frænaueris abstinentia. Abstinentia enim est mors culpæ, exterminatio voluptatum, remedium salutis, origo & radix gratiæ, & iustitiam castitatis. Magna quidem ignominia est, vt tuus seruus tibi præcipiat & imperet. Ismael filius ancillæ persequebatur filium spiritus, & Agar dominam suam contemnebat. Nisi domueris carnem tuam, superbia elata insurget aduersus spiritum. Magna quidem est confusio & recundia, quod cum ita sis magnus princeps & dominus, vt paulo minorem angelis te ipsum fecerit, voluntatē facias, & pareas tam vili seruo qui ipsum corpus est. Hoc lamentabatur Ieremias dicens. Serui domini sunt nobis. Ideo Christus curam anxiam & superfluum sollicitudinem cibi & potus prohibet his verbis. Et quia inter varios cibos, & grandes menses, & pretiosa vasa inueniri solet superbia & vanitas, vt contingit in conuiuio regis Assueri, subdit statim Dominus. Et nolite in sublime tolli. Sunt multi qui lautè & opipare manducant, & omnes venientes ad se inuitant, non tantum propter manducationem & potum, quā vt ostendant vanitatem suam & sumptus. His igitur verbis Christus medelam adhibet huic ægritudini. Hoc idem Apostolus suadet dicens. Noli altum sapere, sed time. Admonet Christus, vt quantum ita diuites simus, vt omnia nobis superflua fuerint, ne vanè & fultè extollamur, sed pro omnibus ipsi Deo gratias referamus. Hinc ad Theum ait Apostolus. Præcipe diuitibus huius seculi non sublime sapere, nec sperare in incertitudinem diuitiarum, sed in Deum, qui omnia nobis abundè præstat. Quinta ratio desumitur ex differentia inter ipsos & ethnicos. Hæc autem omnia gentes mundi querunt. Qui nihil habent in celo, non mirum si terrena quesierint vos verò qui thesaurum, redemptionem atque iustitiam habetis in celo, cur secularia curatis? Qui nullam in futuro seculo habituri sunt re quem, nihil mirum si hic fatientur. Qui non habet in terra promissionis panem, in Egyptū descendit, vt cibos afferant. Sed vos quibus parata est in celo mensa, quibus disposuit pater regnum vt edatis & bibatis, qui potandi estis fonte dulcedinis, imo torrente voluptatis, quibus ea parata sunt, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt: cur hic tam vehementer cupitis aliis & porris Egyptiorum & carnibus satiari? Denique non mirum si qui seruilem habent conditionem terrena tractent, sed qui filij Dei sunt, ignominiosum deberet eis videri, si his se inuoluerent. Obserua autem quod ex his verbis vnusquisque poterit colligere, an ex gentibus sit, vel ex Deo. Suum studium videat, an circa terrena & peritura, an circa immortalia & diuina ambulet intentus, nam si terrenis se contaminauerit, iam factus est demoniorum socius. Sexta ratio desumitur ex patris scientia. Pater autem vester scit quoniam his indigetis. Iam hic vides quod Deus indigentium sit pater. Quocirca gaudere debes & lætari, cum tibi aliquid defuerit, vel non omnia ex sententia successerunt. Præterea non dicit vos indigere domibus eburneis, lapidibus pretiosis, phaleratis equis, & aliis similibus rebus, sed quod indigetis cibo & potu, & veste. Viri enim pñ his solis & nō aliis indigent. Habentes (inquit Paulus) victum & quibus tegamur, his contenti sumus: Verè Deus est pater eorum, qui victu & vestitu sunt contenti. Quis

Exod. 14.
Genes. 30.
Cantic. 2.
Matt. 13.
Esa. 40.
Hebr. 13.
Sapient. 5.
Ierem. 17.
Philip. 3.
Esa. 11.
Exod. 14.

est tam crudelis & acerrimus pater, qui filio suo nō concedat necessaria si habuerit? Deus autem cum sapiens sit, omnia nouit, & quia omnipotens, omnia potest, & quia pater est, pie vult, ideo ad prouidentum est summe bonus, & idoneus, & qui hominem creauit, rectè nouit ipsius indigentis & medicitatē. Et si aliquando patiuntur aliquas graues necessitates, id euenit, quia in Deum fiduciam suam non collocarunt, qui id permittit in poenam suæ culpæ. Qui mundo considerunt, ipse mundus iis remunerauit, & digna factis excoluit. Ex his omnibus Christus sic infert, dicens: Verumtamen querite primum regnum Dei & iustitiam eius. Quod ego magis desidero vobis dare, & quod vobis magis vile est id querite, De reliquis ne solliciti sitis, magna & alta querite, quandoquidem magnum & excellētē dominum habetis. Spiritualia inquirite, terrena nanque & temporalia non deficient vobis. Qui maiora dat, minora etiam cōcedet. Et qui anima simul & corpore vos dotauit, cibum & vestitū largietur. Deficit ne cibis Iudæo, aut infideli? Deficit cibis aibus celi, aut formicis? Querite ergo primum, hoc est præcipue regnum Dei. Beatitudo finis noster est, & finis prior est in intentione. Primum ergo querendum est regnum Dei orando, meditando, & mētem in Deum leuando, vt inde referatur hoc principale bonum ad cætera opera nostra. Nā res, quæ propter aliud queritur (vt pulchrè disserit Augustinus) inferior est, quā id propter quod queritur. Et ideo illud primum est propter quod istam rem inquiris, non ista res propter quam aliud queris. Quapropter si regnū Dei, cibi tantum causa querimus, anteponimus sine dubio cibum regno Dei, vt si non deesset cibus, non querendum esset nobis regnum Dei. Prima itaque sollicitudo & principalis habenda est de regno Dei, quod est beatitudo cælestis. Querere autem iustitiā eius, est conari ad obseruantiam legis, & ad faciendū opera bona, per quæ tādē peruenitur ad regnū Dei. Obserua autem, quod prius loquutus est de regno Dei, quod est finis, quā de iustitia, quæ medium est: nam finis primus est in intentione, quā ea que sunt ad finem, quia nullum agens secundū rationē potest aliquid agere, nisi præsupposito fine. Ideo ille qui est finis simpliciter omnium operationum humanarum, necesse est, vt præsupponatur ante omnem operationem, si autem non præsupponeretur, ageremus temere & à casu, nihil præcogitantes, & talis operatio nunquam est bona, quia non est conformis rationi, & sic non est Deo accepta, & sic oportet finem præsupponere ad hoc vt bonū operemur, & hoc est regnum Dei querere, hoc est præsupponere, & de illo cogitare. Hęc enim sunt de quibus solliciti esse debemus, & in hac sollicitudine peccare nūquam poterimus, quia quanto magis de hac re solliciti fuerimus, tanto melius nobis erit. Quia illa, que propter se queruntur (vt ait Philosophus) in infinitum queruntur. Beatitudo autem & virtutis operatio propter se ipsa queruntur, ideo nullus terminus nec modus constitui debet, in inquirendis istis. Secundo autem est de necessariis ad vitam, vt cibo potu & vestimento, quia ista non propter se queruntur, sed quatenus sunt necessaria ad vitam cōseruandam, & cōseruatio vitæ consistit in quadam mensura, ergo præter necessaria, alia superflua querere, vana est & taxanda sollicitudo. Rursus obseruandum est, non esse intelligendum, prius te querendum esse regnū

Dei, quā cibum & potum, sed hic prius in intentione debet intelligi, & mentis & animi desiderio, quia interdum oportet temporalia prius curare, quā regnum Dei. Vt si quis propter instantem necessitatem cogatur prius corporaliter laborare, quā orare. Item obseruandum Christum non fuisse loquutū de honore Dei, sed de regno Dei, & iustitia eius, quia licet honor Dei prima querendus sit, quā beatitudo nostra, & via pietatis, quæ peruenitur ad beatitudinem, de honore tamen Dei noluit hic Christus loqui, quia solum hic agit Christus de illis tantū bonis quæ querimus propter nos ipsos, & istorum est præcipua beatitudo & iustitia. Honor autem Dei nō appetitur propter nos, sed propter seipsum. Ideo non est hic loquutus de honore suo. Quia Christus non intendit in hoc loco agere, quid magis, vel quid minus desiderare debeamus, sed quid potius propter nos ipsos querere debeamus. Nam quid nobis sit petendum in superiori capite Christus retulit, in dominica oratione, cum prius egit de honore Dei cum dixit: Sanctificetur nomen tuum. Postea verò egit de beatitudine nostra, dicens: Adueniat regnum tuū. Sed non possum non homines vehementer mirari, qui cum audiant Christum dicentem. Querite regnum Dei, tantæ petitionis aures suas obturatas habeant, & frigidæ & tepidæ sint, & velut in chœnice sedeant. Et est causa, quia cum carnales simus non existimamus regnum Dei ad nos pertinere. Saul cū audisset se potiturum regnum Israël, nō motus fuit, imo Samuēli rem tantū promittenti, dixit. Nūquid non filius Gemini ego sum de minima tribu & de minima cognatione in Israël? Quare ergo loquutus es mihi sermonem hunc? Ac si diceret. Non hæc ad me spectat. Sed is qui irriserat verbum de regno, vbi Domini spiritus eum agitauit, statim Dei animū fortem & virilem induit, & nihil deinceps nisi regnū & magnum facere cepit. Ita nos cū solum homines simus, putamus regnum Dei nihil ad nos spectare: sed si spiritus Domini in nobis flauerit, nostram dignitatem cognoscemus, & nihil regio nomine indignum facere tentabimus. Hoc itaque regnum Dei primo & præcipue querere debes, deinde temporalia & terrena tanquam media ad consequendam beatitudinem. Hunc namque ordinem & cōsensum vult Deus nos habere. Addit enim pulchritudinem magnam ordo & dispositio omnibus rebus seriem inter se seruantibus. Nam siue aliqua doctrina vel concilio bona fuerit, nullum tamen ordinem seruauerit, nihil placet. Ita in omnibus operibus tuis & exercitiis rectum ordinem & normam seruare debes. Primo ergo regnum Dei querere, deinde verò temporalia & terrena tanquam media ad finem. Obserua etiam, quod in hac vita ita temporalia & necessaria ad corpus inquirere debes, vt hoc non possit tibi esse impedimento, vt cælestia & diuina obliuiscaris. Ita regnum Dei debes primo querere, vt ipsa intentione & desiderio supra ipsa exteriora opera aduales, sic vt cor tuum non præcipue exteriori applices sed portionem aliquam ipsius cordis reseruas, vt ipsa in res cælestes te ipsum erigas, ad exemplum auium quæ mare pertransiunt, quæ cum defatigatæ & lassatæ sunt, in aquam descendunt, & alteram alam in aquam constituunt, alteram verò extra aquam habent, ne postea, si volare in altum velint, habentes omnes plumas madefactas aqua, non possint se in cælum eleuare. Qui hoc tempestuosum huius vitæ mare

Aug. lib. 2. de ser. do. mini in monte.
1. Tim. 6.
1. Thess. 4.
1. Cor. 1.
Genes. 4.
Psal. 118.
Luc. 22.
Psal. 37.
Esa. 44.
1. Cor. 12.
Num. 11.
Krisp. 1. po. lico.

mare vndique fluctibus exagitatam in salutis portu nauigamus, si lassati & defatigati fuerimus volatu orationis & contemplationis, alteram alam in vitā actiua debemus conuerture, sed non omnino his rebus inhærere debemus, sed alterā alam sublimē semper & rectā desiderio & affectu in cælum habere debemus, ne si aqua ambe submergantur, præcipuum nostræ orationis scopum obliuiscamur, atq. ita semper salui & incolumes remis actiua vitæ, & contemplationis velis æternæ vitæ portum feliciter attingamus. Quo fiet, vt recte & optimo iure illud de nobis canatur. *Odor vestimentorum tuorum sicut odor incensi, Incensum enim in sacra pagina orationem significat, deuotionem, & sanctum desiderium animæ quod ad cælestia volat, vestimenta autē sunt bona exteriora, opera quæ homines conspiciūt. Tūc quod incensum redolent, quando diuino amore, & deuotione fiunt. Cuius rei admirabile & diuinum exemplum extat in Iacob. Qui etiam si septem annis pro Lia inseruierit, ipsius intentum & scopus nō fuit, nisi pro pulchra Rachele famulari, per quā quidem contemplatio significatur, & in quam nos omnia opera nostra debemus dirigere, etiam si Liam, hoc est vitam actiuam nobis dent, cum qua non cōtenti esse debemus, sed vltra ad maiora progredi, & Rachelem desiderare, opera nostra externa in altiorē finem & in contemplationem diuinam eleuando. Sic Machabæi manibus dimicantes, & vocantes cordibus Dominū sum clarā & insignem victoriā de Nicanore & de aliis inimicis suis reportarunt. Etiam si corporalibus laboribus fuerimus intenti, etiā si victū & vestitū queramus, in his etiam occupati sionibus regnū Dei & cælestem Ierusalem in memoria habeamus, & hoc primo nobis querendū est. Nā si diuinum & cælestem tanquam præcipue curauerimus, omne temporale liberali & magnifica manu dñs ministrabit. Vnde fit vt statim Dñs dicat. *Omnia hæc addicentur vobis. Qui maius dat minus etiā concedet, & qui præcipuū dat quod huic cōueniens fuerit, dabit. Nam omne agens naturale dās formā, tribuit etiā omnia cōsequētia ad formā. Ignis nanq. cum formā substantialē ligni corrumpit, dat illi formam ignis, & præterea ipsius accidentia quæ sunt calor & siccitas. Lure etiā consulti dicunt, q. cui conceditur principale, videtur etiā accessoriū illi cōcedi. Nam si rex aliquē constituit regni gubernatōrē, vel rectorem, clarē constat, concedere illi facultatem, vt possit citare, conuenire, suspendere, & reliqua alia huic officio necessaria. Ita igitur inquit Christus. Si vitam vobis liberaliter cōcedo, clarum est, m: vobis concessuram victum & vestitum, vt illam sustentare possitis. ¶ His verbis ostēdit Christum, temporalia non esse nobis petenda tanquā bona nostra, etiam si necessaria sint, Regnū autem Dei petendū est, tanquā finis & præcipuus scopus noster. Ideo dixit, addicentur tanquam necessaria ad finem. In quo indicat, aliud esse, quod præcipue datur, aliud verō quod superadditur. Æterna nobis in intentione esse debent, temporalia verō in vū, & illa quidem dantur, hęc autem tanquam conuenientia adduntur. ¶ Discamus ergo in Deum confidere, nec vnquā de diuina ipsius prouidentia desperare. Non vidi iustum derelictum (ait diuinus Pater) nec semen eius querens panē. Si credimus nos ita à Deo diligi, vt filium vnigenitum nobis dederit, quo modo cum illo nō donabit**

Cant. 4.

Gen. 29.

2. Mach. 15.

L. 2. ff. de iurif. ovni. niun ind.

Psal. 24. Rom. 8.

nobis omnia? Si pater est benignissimus & suorum filiorum amantiſſimus, si beneuolus sponſus, si fidelis amicus, si pastor diligens, si diſſimulus rex, si pia mater & nutrix, quomodo eorum obliuiscetur, quos in vniū gerit? Si panem illum in terra dat, quem edunt Angeli in cælo, quomodo non dabit panem, quem edunt iumenta? Potest de petra aquas haurire. Potest farinam & lechytum olei plenum semper exhibere. Potest Danielem in lacu, & Eliam patrescere in deserto, & non poterit vos satiare, & sitim vestram explere: si omnem vestram curam & diligentiam in ipsum posueritis? Sic in parabola illa, quæ habetur in Matthæo de patre familias, qui conduxit operarios: ibidem dicitur, quod fecit conuentionem ex denario diurno, per quod intelligitur retributio æterna, & beatitudo cælestis, quam dabit Dominus his, qui recte in sua Ecclesia laborauerint. Et aduertē quod non fecit conuentionem cum illis de cibo & potu, sed tantum de denario diurno, quia cibis & potus non potest amicis Dei deficere. Nam pater familias, qui dat denarium laborantibus in vinea, dabit & cibum & potum. Denario enim tantum fac conuentionem, hunc quære, hunc concipisce, & cætera necessaria vitæ ministrabit. Sed dicet aliquis, quomodo hoc verum sit, quia multis seruus Christi non sunt addita? Nam Paulus de iuſtis ait. Circueiunt in melotis & in pellibus caprinis, egentes, angustiati, afflicti, quibus dignus non erat mundus. Et de se ipſo ait. In fame & siti, in ieiuniis multis, in frigore & nuditate. Sed nunquid Paulus non querebat regnum Dei? Equis vehementiori & ardentiori animo quæſiuit? Cū hæc imperfecti considerant, quæ solitudinē potius, quā promissionis diuinæ committunt. Sed respondeas obsecro, Quis habet cibum, ille nē, qui cum cibo, quem habet dolet & tristatur: an ille, qui cum cibo careat, gaudet & lætus est? Certē cibis quæritur, vt animus contentus fit cibo. Qui igitur fame contentus est, is maiorem abundantiam cibi habet, quā qui cibo contentus esse nescit. Neq. erat quiſquam egens inter illos (ait diuus Lucas de Christianis, qui sine proprio viuēbant in primitiua Ecclesia.) Hæc enim est diuina prouidentia, vt si regnū Dei quæſieris, q. cibis tibi adiciatur, aut quod est cibo maius & excellentius: scilicet, vt animus sua forte sit cōtētus. Audi Apostolū, quem fame, siti, & nuditate cōfectū proponebas, Philippensibus dicentem. Scio humiliari, scio & abūndare: in omnibus institutus sum, & fatiari, & esurire, & abūndare in penuriam pati. Nemo omnū qui abundantiam bonorum omnū in mundo habet, ita cōtētus erat & satiatus, vt Paulus sua egestate & mendicitate. Da tu mihi hunc animum, & ego tibi regias opes promitto. Verū quia solitudo superflua prouenit ex inordinato timore: docet Christus talē timorem esse vitandum, datq. fiduciam querendi regnum cælorum, dicens. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Nam qui vobis dat regnum cælestē, multo melius terrena concedet. Timorem & pusillanimitatem expellit: & vt fiduciam & spem in dominum erigamus, locus hic monet. Neque in aduersis rebus nec in secundis & felicibus timere docet: quandoquidem in his omnibus præſto adest nobis Dominus paratus, vt gloriam suam nobis concedat. Gloriosē de inimicis suis triumphauit Susanna, quia erat cor eius fiduciam habens in Domino. Et magnam

Psal. 77. Deut. 28.

Job. 19.

Nom. 20. Reg. 17. Dan. 14. Reg. 19.

Prov. 29.

Jacob. 2.

1. Cor. 15.

Hebr. 11. Reg. 15.

2. Cor. 4.

Mat. 4.

Prov. 3.

Philp. 4.

Mat. 25.

Luc. 3.

Luc. 6. Ibidem.

Luc. 10.

Luc. 7. 11. 9.

Mat. 16.

Mat. 16.

spem habuit Esdras cum in oratione ad Dominū facta magis consideret, quā in chirographo regum. Et sanctus Iob in suis tribulationibus dicebat. Si occiderit me, in ipſo sperabo. Quia verō populus Israël, cū in deserto ambularet, nec fiduciā habuit, se ingredi posse terram promissionis, quia in ea erāt gigantes: quia defuit illis spes, in eam non sunt ingressi. ¶ Præterea pusillus grex vocatur, ob humilitatis deuotionem: quia quidem humilitate Ecclesia magnum incrementum suscipit, & ob hanc etiam peruenit ad regnum. Humilē spiritu suscipiet gloria. Ostēdit locus hic, quanti illi promeretur apud Deum, qui sibi ipsis per humilitatem, & modico ob simplicitatē & sinceritatem vileſcunt. Etiam si paucis sitis humiles, abiecti & insipientes, non est tamen cur mundi impietatem & inhumanitatem formidetis: quia placuit patri vestro, reiectis superbis diuitibus, & sapientibus huius mundi, sua scientia infatis, dare vobis pusillum regnum Dei. Nōne pauperes elegit Deus in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regnū? Et Paulus. Videte vocationem vestrā fratres, quia non multi sapientes secundum carnē, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt elegit, &c. Humilibus enim placuit hereditatem regnū concedere. Et sic ipse dixit. Cōfiteor tibi pater domine cæli & terræ, &c. Iustis nāque dñs regnū concedit. Saul cū in oculis suis paruulus esset, in caput filijs Israël factus est. Sed de his alias diximus. *Vendite quæ possidetis, & date eleemosynam. Antequam præcipiat dare eleemosynam, duo dicit. Primum: vendite. Secundo: quæ possidetis. Dicit vt vendamus: quia homo in eleemosynam largiri non debet domum, vel hereditatem, quia hoc non esset pauperis necessitatem subleuare, sed illum ditare. Sed vendendo domum vel hereditatem, pecuniis habitis, sapienter & prudenter eleemosyna fieri potest, vt vniuscuiusque pauperis fuerit necessitas. Ideo præcipit, vt prius vendamus. Secundo dicit, quæ possidetis, & non quæ rapuistis: nam eleemosyna fieri debet ex propriis bonis nostris. Ideo Ecclesiasticus. Qui offert sacrificium de substantia pauperis, quasi qui victimam filium in conspectu patris sui. Et in Prouerbiis dixit Salomon, Honora Dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabunt. Bona igitur tua in pauperes debes erogare. Id nanque præcipue semper Dominus nobis commendat, vt misericordes & pijs erga pauperes existamus. Et relinquens alia multa loca aliorum Euangelistarum, in quibus de hac re sepius à Christo monemur & etiam illud Matthei, qui dicit in die iudicij bonos de hoc opere esse à Deo laudandos, & maximē commendandos: sola illa loca adducam, quæ de commendatione huius operis habentur in nostro Luca. Vnde in superioribus habetur. Qui habet duas tunicas det vnā non habenti. Et, Erōte misericors, sicut pater vester misericors est. Et item. Date, & dabitur vobis. Et in Parabola illius, qui descendebat ab Hierusalem in Hierico; hanc virtutem maximē commendauit. Et ipse Dominus misericordia maximē commendans, subdit statim. Thesaurizate vobis thesauros in cælo. Et infra dicit. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis. Et hī storiam*

diuitis epulonis adduxit, qui mendico Lazaro non vsus est misericordia. Et querenti quid faceret, vt vitam æternam consequeretur, dixit. Vade, & vende omnia quæ habes, & da pauperibus. Et Zachariū laudauit, dicens, illum esse filium Abrahæ, eo quod eleemosynam dedisset. Denique mendicis, cæcis, leprosis, infirmis & egenis semper Christus misericordia est vsus, vt hanc virtutem non solum verbis, sed etiam ipsis operibus voluit persuadere. Quo fit, vt si non aliud argumentum esset, nec ratio, ad hanc virtutem suadendam nisi tot tantaq. testimonia filij Dei & verbis & operibus adducta, satis esset, vt hæc virtus perpetua fixaq. animo nostro sederet. Detruſit in infernum illum, qui dixit. Non habeo vbi reponam fructus meos, cum multi essent pauperes in mundo. Nunc autem præter ea quæ diximus addam aliquas vtilitates & commoda, quæ eueniunt, tribuenti pauperibus eleemosynam. ¶ Primum commodum est, quod eleemosyna, quasi captiuum hominis ipsum Deum facit, vt colligi potest ex duobus testimonijs Sapientis, si vnum cum altero coniungamus. Vnum est illud, Qui vitur misericordia cum paupere, sceneratur Domino. Alterum verō est, Qui accipit mutuum, seruus est scenerantis. Si hoc verū est, bene sequitur Deū manere quasi captiuum & seruum illius, qui pauperi eleemosynam dedit: quandoquidem iste talis sceneratur domino. Quid obsecro est, quod possit maiori æſtimatione esse dignum, quā Deum captiuum habere, si ita fas est dicere? Quid magis desiderabile esse potest, quam in nostra potestate habere, clausas misericordie Dei, vt nobiscū vtatur misericordia? Sine dubio has clausas largitor eleemosynæ suis manibus habet, quandoquidē dñs inquit. Beati misericordes, quonia ipsi misericordiam consequentur. Et præter hoc bonū aliud restat magis præcipuū, scilicet consequi veniam peccatorū. Vnde Salomon. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatū. Et in Prouerbijs. Munus absconditum extinguit iras, & donū in sinu, indignationem maximam. Et Tobias. Eleemosyna liberat ab omni peccato. Et Daniel dixit Nabuchodonosor regi. Peccata tua eleemosynis redime. Et si infidelis ille & ethnicus potestatem habebat, vt posset saluus fieri, si consiliū Prophetæ accepisset: quanto magis Christiani eleemosyna satisfaciēt ex bonis debite acquisitis? Operā & oleum perdit, qui manus in Deū eleuat, vt sua peccata illi remittat, qui manus suas ad largiendam eleemosynam pauperi cōplicuit. Et hoc voluit Dñs insinuare, quādo dixit, quod sacerdotes comedebāt peccata populi: nā propter meritū eleemosynæ, quā illis homines tribuebāt, peccatorū suorū misericordiam consequentur. ¶ Præterea non contenta est hæc virtus, eo solum, q. misericordia peccatorū commissorum consequatur, sed etiam illum ditat nouis meritis: est enim hæc solutio ita pinguis, diues, & abūndans, vt pro commissis satis sit soluere: & possit etiā in posterū ditare. Et ratio est, nam hoc opus misericordie ea parte, qua pœnalis est, est etiam satisfactoria, & quia fit in charitate, est meritoria: atq. ita ex vna parte debita soluit, ex altera verō, quæ possidet auget. Quod vtrumq. ostēditur in eo, quod Propheta Eliseus fecit cum vidua illa, quando oleū multiplicauit. Ita quāuis adeo pauper & egena sit anima, nisi illi defuerit oleum misericordie, & vsa fuerit illa industria, qua vsa fuit illa mulier, fundēs par-

Luc. 12.

Luc. 19.

Luc. 12.

Prov. 19.

Prov. 22.

Mat. 6.

Eccles. 5.

Prov. 21.

Job. 4.

Dan. 2.

Os. 12.

4. Reg. 4.

tem

tem illius olei misericordiae inter pauperes; vacuos opibus & solatio, & clauso ostio, hoc est, ita abscondit vt nesciat sinistra quod facit dextera: certum & indubiatum sibi habeat, quod tantum augebitur & multiplicabitur fructus & meritum huius largitionis, vt satis sit ad soluenda omnia debita peccatorum commissorum, & vt in posterum nouis meritis ditescat. Quod aperuissimè Psalmista ostendit, dicens, Disperit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi. Ideo Apostolus similem eleemosynam facit semini, cum dicit: Qui parce seminat, parce & metet: & qui seminat in benedictionibus, de benedictionibus & metet. Nam qui seminat, etiam si prima fronte videatur semen perdere: re bene inspecta, illud multiplicat. Quod etiam Salomò visus est sentire, cum dixit: Mitte panem tuum super trāscentes aquas, quia post multa tempora inuenies. Nihil magis perditum & amissum videtur, quam id quod in flumen iactatur: sed reuera etiam videtur amitti, non tamen amittitur, quia post multa tempora inuenies illud. Quod obsecro maius lucrum & fœnus reperiri poterit, quam hoc? Terram das, & inuenies cœlum: panem hominum tribuis, & panis Angelorum redditur: vas aq̄ frigidæ largiris, & aquam viuam reperis. Deniq̄ id tu tribuis, quod portate nequis, & tibi datur, quod nemo auferre poterit. Cur igitur re tuam non transferes in eum locū, in quo perpetuo es habitaturus? Sed alia duo specialia bona his superaddā. Primum est auxiliū Dei quod nobis prestat in ipsis tribulationibus. Nā si Christus dicit, mēsurā qua aliis mēsi fueritis, eadē & metiemini: ita iū suū est, vt misericors homo, qui in necessitatibus & angustiis miseris succurrit, in suis propriis subueniat a Deo. Hoc nobis insinuant tot tantæq̄ benedictiones, quas Dauid conicit in misericordes, dicens: Beatus, qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. Dominus conseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra, & non tradat eum in animam inimicorū eius. Dominus opem ferat illi, &c. Vehementi quodam amore prosequatur Propheta sanctus hanc virtutem: quandoquidem ipsius amatores tot benedictionibus implebat. Ideo Esaias postquam eleemosynā commendauit, & dixit, Frange esurienti panē tuū, egenos & vagos introduc in domum tuam, si videris nudum operi eum: subdit statim dicens. Tunc erumpet quasi mane lumen tuum, & sanitas tua citius orietur, &c. ¶ Secundum bonum est, scilicet, q̄ largitor eleemosynæ gaudietur a Deo. Nam quem admodum ipse pauperem audiuit, ita Deus suis orationibus & clamoribus aures applicabit, Ideo Esaias in superiori testimonio postquā eleemosynā laudauit, subdidit. Tunc clamabit & ego exaudia. Et eō tra, qui pauperē non audierit, neq̄ ipse exaudietur a Deo. Vnde Salomon. Qui obturat aures suas ad clamorem pauperis, ipse clamabit, & non exaudietur. Maxime tamen præter omnia dicta, in id oculos debet conuicere, q̄ piis & misericordibus vitam æternam promittit. Nam in extrema illa die in qua vniuersis secundum vniuersūq̄ merita retribuetur, his dominus dicit: Venite benedicti patris mei, &c. Cōstitue igitur in stateram vnā omnia hæc bona, quæ tibi accrescunt, & in alteram stateram omnem rem temporalem, quam amittis, eleemosynam tribuendo: & considera quæ bona maiorem valorem habeant, illa quæ das, an ea quæ accipis. Nihilomi-

Mat. 6.

Psal. III. 2. Cor. 9.

Eccle. II.

Luc. 6.

Psal. 40.

Esai. 58.

Pro. 21.

Mat. 25.

nus tamen volo tibi ostendere, non solum te hæc quinque bona spiritualia, quæ retuli, lucrari, sed & nulla temporalia amittis. Nam eis qui misericordes sunt & largitores eleemosynæ non solum in futura vita Dominus multa bona concedit, sed etiā in hac. Lege in Deuteronomio, & inuenies ibi innumeras benedictiones, quas Dominus dat largitoribus eleemosynæ. Et præterea audi Salomonem dicentem. Honora Deum de tua substantia & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. Et iterum. Qui dat pauperi non indigebit, qui despicit deprecationē, sustinebit penuriā. Et Paulus Timotheo ait, Pietas autē ad omnia utilis est, omnia hæc allata testimonia idem dicunt, quod vnico verbo Christus retulit. Date, & dabitur vobis. Hoc clarè & apertè cognoscitur in vidua illa Eliæ, cui etiam in temporalibus rem Dominus auxit, siquidem non defuit illi farina & oleum. Idem contigit Tobie, quē Dominus propter ipsius charitatem diuitem effecit. ¶ Nunc autem a te libet interrogare, credas ne illis testimonium scripturæ, vel non? Si non credis, iam non es Christianus: quandoquidem Christi verbis non fidem adhibes. Si dixeris te credere, necessariū fateri debes, quod quando largiris eleemosynam, nullam iacturam rerum temporalium facis, sed potius magis diues efficeris tum rerum spiritualium, tum etiam temporalium, & quamuis nullam viā ad hoc tibi persuadendum inuenias: debes tamen id firmū stabileq̄ habere, quandoquidem id Deus dicit. Et ipse Deus etiam inquit, q̄ qui liberaliter vsus fuerit cū paupere, nunquā necessitate laborabit. Si igitur hoc ita credis, quare parcus & auarus es, in largienda eleemosyna, quando fides tibi dicit, q̄ si eā distribueris, ipsa magis ac magis augebitur? Nulla via excusari potes, nā si in bona spiritualia oculos conuerteris, multa tibi hic promittuntur: si verò temporalia inspexeris, fides te securū & quietū reddit, nunquam tibi esse defutura. Si cū scis triticum in terra multiplicandum esse, id spargis magna fiducia, etiā si spes aliquando fallatur: si credis etiam hoc semē eleemosynæ multiplicandum fore, quare non feminas? cur tam auarus & parcus es in feminando? Nam si dixeris te non videre, quomodo sparsa eleemosyna, magis tua res & substantia augeatur: nec etiam vides quomodo Deus trinus sit & vnus. Deus enim vtrunq̄ dicit, & firmissima fide id credere debes. Teneris nanque vel fidem abnegare, vel concedere libenter, quod largitori eleemosynæ nunquam necessaria deficiēt. Desiuitne Eliæ, vel Danieli inter leones constituto? Si volatilibus cæli Deum ignorantibus non deest, quomodo Christianis deerit? Quomodo Christus eum abnegauit, qui ipsum Christū esurientem pascit? Quomodo terrena bona negabit qui liberaliter cælestia concedit? Quomodo frustū panis, vel parum aquæ negabit, qui proprium sanguinem & vitam fudit? Vnde tibi o Christiane nata est ista praua & iniqua cogitatio? Quid in domo fidei, infidum pectus facis. Qui fieri potest, vt nomine Christiani gaudeat, qui verbis Christi nō fidit? Fatere igitur veritatem, & dic nullam te excusationem habere: & clarè & apertè insinuat huius rei causam tuam insatiabilem auaritiā esse. Tu ipse mancipium es tuæ pecuniæ, & captiuus tuæ auaritiæ. Seruus Abraham nullum maius signum nec euentus inuenit in puella, vt existimaret dignam posse esse

Deu. 28.

Pro. 13.

Pro. 28. 1. Tim. 4.

Luc. 6. 1. Reg. 17.

Tob. II.

1. Reg. 17. Dan. 14.

Exod. 14.

Dan. 4.

Dan. 5.

II. 10.

esse nutum Abraham, nisi misericordiae, qua via est, cū peregrini sitientis sitim expleret. Hoc signum elegit magis, quam aliud: quia digna non erat vt nuberet Isaac, si misericordiam non fecisset cum proximo, nec credere poterat feruus ille Abraham, Deum datum nurum seruo suo Abraham, quæ charitatem cū proximo non haberet. Sed huius tempestatibus multi Christiani iam nō relinquunt opes pauperibus nisi in mortis articulo, quando iam ipsæ diuitiæ eos deserunt. Sunt veluti animalia, quæ non manducantur nisi mortua & coacta. Nō potest pauper quidquam ex eis comedere, nisi prius eos mors concoquat. Tūc plura mandant qui in vita nec obulum pauperi derunt. In Prouerbiis ait Salomon, Qui miseretur pauperi, beatus erit. O quantum quam magnū premium promittit, pro tā paruo dono. Cur ergo eleemosynam nō tribuis? Quædamōdū putei, qui olim claras habeant aquas, luto repleti, non manant, nisi mudentur a sordibus & cæno: sed potius aqua facta da & immunda redditur: sic opes si coagulentur per nictiosæ sunt, immundæ & foetidæ, si vero in pauperes & egenos distribuatur, alias maiores producent & meliores. Sed ad textum reuertamur & videam⁹ Christum vltimus hanc tandem eleemosynam commendantem. Facite vobis sacculos qui non uetere scunt, thesaurum non deficientem in cælis, quo sur non appropriet, neque tinea corrumpet. Docet Christus, vt in cælo thesaurizemus, & ibi recedamus eleemosynas nostras: ne ea nobis contingant, quæ in terra thesaurizantibus. Quæ enim hic reconduntur latronum astutiis sunt exposita, aut tinea lēioni. Per quæ duo interna & externa omnes causæ dāni significantur. Pertinea interna, per furem externa: neutrum tamen cōtra ea quæ reconduntur in cælo militat. Disce hæc terrena contēnere, cū corruptioni & variis rerū euentibus sint subiecta. Nihil nanq̄ in terra firmū est, stabile, & q̄ diu durare possit, omnia infirma, caduca, & interitura sunt. Vita pertransit, inuentus senescit honor auferitur, diuitiæ fugiunt & fluūt, velut aqua, fluminis: & meretricum more, quæ amorē simulat, & nulli datā fidē seruant, facile pertrāsunt. Quocirca in terra nolite thesaurizare, transeunt terrena illa simul cum thesaurizante. Quod obsecro auxiliū Pharaoni contulerunt illi plures thesauri Ægypti? Nōne repente in maris profundo absorptus est? Quid præsidij attulerunt Nabuchodonosor totius orbis omnes simul diuitiæ congregatæ & in Babylonem translata. Nōne eiectus est miserē ab altitudine gloriæ suæ, & de medio hominum subito separatus est, atque cum feris agrestibus computatus? Quid adiuuerunt Balthasarem siltum eius qui post patrem innumerabiles etiam congregauit diuitias? Nōne percussus est, & eadem nocte periit? Quid de aliis quam pluribus dicemus. Thesaurizemus ergo in cælo, vbi veræ diuitiæ, firmæ, stabiles, & nunquam peritura. ¶ Obserua autem, quam suauē sit iugum Domini, & quam leuia ipsius diuina mandata. Iucundum & lætum esset mandatum illud piscatori, quod iuberet, vt piscationem exerceat: & venatori, quod etiam venationem commendaret. Atten de obsecro, & vide suauitatem & dulcedinem diuinorum præceptorum. Accesserunt enim quadā die discipuli ad Dominum nimis læti & alacres dicētes, Domine in nomine tuo dæmonia subiiciuntur nobis. Non dixit Christus illis absolute ne gauderent: nam homini, qui natura sua lætitiā induit, durum

erit & asperum non lætari. Sed dixit illis. In hoc nolite gaudere, sed gaudete quia nomina vestra scripta sunt in cælis. Non aufert gaudiū, sed ostendit de qua re potius gaudere possint. Sic etiam dixit de timore qui alia passio est animæ. Nolite timere eos qui occidunt corpus. Naturale quidem est, ipsos homines aliquid quando timore corripit, quod si absolute illis diceret. Ne timeatis, durè & asperè ipsorum aures hæc verba sentirent: propterea non omnino timorem auferre illis vult, sed ostendit quid potius timere debeant, dicens. Eum timeate, qui postquam occiderit, potest animam simul & corpus in gehenna mittere. Sic olim legimus Dominum fecisse cum populo suo Israelitico. Nam cū difficile esset populo illi sacrificia ferum idolorum relinquere, Deus non abstulit omnino sacrificia, sed iubet vt illa sacrificia ipsi offerantur. Sic cū difficile videretur Apostolis suū officij piscandi relinquere, dixit illis Dñs. Faciā vos fieri piscatores hominū. Et cū Paulus nimis arduum atq̄ difficile æstimaret ipsis hominibus persuadere potesse, ne gloriā quererent, non docuit gloriā omnino respuendam esse, & fugiendam: sed ostendit non inmundi vanitatibus, & momentaneis & fluxis honoribus, sed solum in Deo ipso esse gloriandum. Qui gloriatur (inquit) in Dño gloriatur. Ita nunc Christus cū recte sciret, homines a natura nimis esse auidos & cupidos congregandi & thesaurizandi sibi diuitias: non iubet, ne thesaurizent, sed docet vbi thesaurizare debeant. Qui enim diuitias congregat & thesauros vult recondere, locum sibi securum ab omni metu & suspicione querit, nam thesaurus semper expositus est latronum periculis. Ideo non dico, quod non thesaurizetis, sed maturum & salubre cōsiliū præbeo, scilicet, vt in cælo thesaurizetis, vbi ærugo & tinea non corrumpunt, neque latrones furantur. ¶ Vbi obsecro diligenter aduertas & consideres, quā graue malum sit peccatum, quod diuitias tuas & thesauros reconditis in sinu Dei (qui locus tutissimus est, vbi nec ærugo, nec tinea perdit illos nec destruit) peccatum tamen compos est, vt possit illos auferre & subtrahere a sinu Dei. Peccatū enim est fur quidam manibus aduncis & picatissimis, quæ cælum vique pertingunt, & inde thesauros nostros rapiunt. O procax & inuerecundum peccatum, quod etiam in diuina penetralia irrumpere audeat: indeq̄ multo tempore & labore partas opes, sine misericordia vlla eripit. O terribilem Dei iustitiā, qui peccato thesauros peccatoris rapienti, fores non claudit: verum peccatū non ita prorsus & omnino opes tollit, quin si conuertaris opes in Dei sinu reconditas, inuenias. Si autem non conuertaris, quæ tibi nō profuerunt opes, alterius miseriam subleuabunt. Thesaurus enim Ecclesiæ ex superfluis sanctorum operibus, & ex his quæ autoribus suis nō profuerunt, aggregatur. Sed quid est quod ego diligenter curo, mihi ipsi lucrari, cum meis operibus & laboribus alios videā ditatos? Ergo peccatum est, in quod si incidā, meas omnes opes & diuitias subtrahit, & animam exspoliāt, & nudā relinquit. ¶ Discamus ex hoc loco peccatū tanquā omnium grauissimum malū fugere, quia opes & thesauros nostros, quos furari nequeunt fures, nec tinea corrumpit: peccatum ipsum furatur, corrumpit, & destruit. Discamus non in terra sed in cælo thesauros recondere, eleemosynā erogando, & opera pietatis exercendo. Nam Christus in hoc loco de his ad litteram loquitur: quia agens de

Mat. 10.

Exod. 27.

Mat. 4.

1. Cor. 10.

terrenarū. Amorem à terrenis & mundanis semoue, & illum in creatorem tuum colloca: nā talem te prębere debes, qualis est ille, quem tu diligis. Nabuchodonosor cum mundū & bona quę sunt in eo nimio & excelsiuo prosequeretur amore, in cępis suā vitā degit bestiarum more: cumq; pœnitentia ipsius animum subiret, imaginē quę per peccatum maculata & defœdata erat in pristinam & antiquam pulchritudinem restituit. Creauit Deus cælum, terram, solem, lunam, & cęteros omnes planetas, quę omnia valde bona esse dixit. At verò cum hominem cōdidisset, nec malū nec bonum ipsum appellauit. Si igitur homo non minor est omnibus aliis creaturis, imò multo præstantior & excellētor, quid est q̄ cū reliquas omnes creaturas vidisset, dixerit esse bonas, at de homine nullum sermonem fecit, quandoquidē dignitate & virtute reliquas omnes superabat? Non laudauit hominem, nec dixit bonum esse, neq; malū, quousq; ipse homo operaretur, & vtrā vellet viā eligeret: atq; ita secundū electionē nomen illi imponeret. Si bonum diligis, bonus es: sin verò malū, ma lus iam effectus es. Solus homo eligere potest, cum sit liber, quodcumq; ipse voluerit, & ei magis arriserit: siue bonum id sit siue malum. Voluit Dominus videre prius, cui rei & studio animum suū homo applicaret, vt sic de ipso loqueretur, quam potestatem nulla omnium creaturarū habet, præter ipsum hominē. De multis inquit Apostolus, q̄ mutarunt gloriā incorruptibilis Dei, in imaginem hominis corruptibilis, autum, quadrupedum, & serpentum. Contemplate igitur o homo improuidē & omni prorsus mēte carens, quas figuras & imagines in anima tua depingis, quando mundanas res huius seculi nimio prosequeris amore. Propria & naturalis animę habitatio ipsum cælum est, vbi cor tuum, sollicitudinē, & curam omnē reponere debes animi affectu & desiderio, secundum illud Apostoli. Conuersatio nostra in cælis est. Ne obsecro thesauros & diuitias ferio cupias & affectes, quos propter suam amabilitatem in mundis hic repręsentat. Qui verò contrariam fecerit, lapidabitur, vt Acham, damnatione æterna. Deum igitur diligamus, si rectē thesaurizare volumus, potest enim ipse & in hac vita, & in futura nos amplissimis fortunis auctos ac locupletatos reddere. Sed iam ad contextum. *Sini lumbi vestri præcincti.* Inter omnia remedia, quę conferunt & cōducunt ad semouendam & depellendam à nobis auaritiā, illud potissimum & præsentaneum est, scilicet, memoria mortis. Hęc enim optima magistra est, quę rectē ostendit & docet, quā parum proffit, in hac vita amplam & pinguem diuitiarum fortunā habere, quę cum aduenerit ostendit omnia hęc vanitatem esse. Vnde Salomon. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætatus fuerit, meminisse debet tenebrōsi temporis, & dierum multorum, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita. Vera quidem illa sententia est diui Hieronymi, qua dixit. Facile cōtemnit omnia, qui semper cogitat se moriturum. Si verò ad id omne quod Christus in superioribus adhuc prædicauit oculos conuerteris, inuenies facile hoc, quod nunc dicit, rectē quadrare cum his quę superius tractauit. Admonuerat reiiciendā esse omnem curā rerum temporalium. Ideo ostendit nunc, vt memoriam mortis ob oculos semper habeamus, vt semper bonis operibus nos applicemus, quādoquidem ignoramus quando futurus morituri, &

Dan. 4.

Gen. 1.

Rom. 1.

Philip. 3.

Iosue. 7.

Eccle. 11.

Hieron. ad Paulinum cap. 8.

quando Dominus sit venturus vt rationem exigat vitę nostrę. Hęc enim contemplatio contemni faciet omnes res temporales, & earum sollicitudinem & curam abiciet, & quotidie nos alluciet in diuinarię rerum amorem. Ait ergo sint lumbi vestri præcincti. Accingere lumbos, est viriliter aut expedite aliquid agere, aut se ad ministrandum expedire, quia is qui summa cum diligentia & solertia ministrare cupit, ne vestes sint impedimēto, illas accingit. Sic legimus in quarto regū Eliseum dixisse Giezi. Accinge lumbos tuos. Hoc est fac vt expeditus sis & diligens ad opus quod præcipio tibi. Iob etiam inquit. Accinge nunc vt vir lumbos tuos. Id est, esto expeditus, aut fortis & virilis animi teipsum ostende. Idem itaque est præcingere, quod præparare, parafcheuazo. Vnde præcinctos, etzastus strenuos & expeditos dicimus. In rigore grammatice, hoc significat verbum præcingere, nihilq; aliud voluit Christus his verbis insinuare, quod intra clari? patebit, ex eo q̄ dicit, se ipsum declarans & applicans similitudinem. Ideoq; estote parati, quia qua hora, &c. Et de seipso dixit: Præcinget se. Hoc est, expedit se ad ministrandum. Sic Tobias Angelū præcinctum ad ambulandum inuenit, quia paratus erat ad iter agendum. Et beatus Petrus ait. Estote parati succincti lumbos vestros. Et alie multe auctoritates & testimonia scripturę facrę adduci potuissent ad hanc rem confirmandam, quę longum esset recēdere. Satis enim ex dictis ostēditur. Vult itaq; Dominus dicere. Parate vos diligēter & præcingite, quemadmodum illi facere conuiscunt, qui negotium aliquod sunt aggressuri, vestes enim largę impedimēto sunt ad bene ministrandū. Quare dominus significare vult, vt obstacula & impedimenta bonorum operum auferamus, quę peccata sunt, vt vel sic quando Dominus venerit, paratos & prouidos nos ipsos inueniat. Tunc enim lumbos præcinctos habemus, cū preparamus conscientias nostras, & eas à peccatis mundas reddimus. Vestes largę & discinctę impediunt ministrantes, atq; ita similis est rerum temporalium amor, qui impedit dei obsequium, & memoriam mortis à nobis semouet. Pręterea cū iubet nos præcingi, docet, vt passionēs nostras & appetitus rationi subiiciamus, vt vel sic quando Dominus venerit, digni simus, coram ipso apparere. Non dicit, quod nudi ambulemus, quia per peccatum hęc passionēs nobis quasi naturales sunt, nec omnino eas à nobis semouere possumus, sed vult, vt eas præcingamus & frenemus, rationi illas subiicientes, & carnem spiritui. Vt tam nullo modo transigere potes, nisi māducaueris: at verò manducans, præcinge gulam abstinentię freno. Si in altos honores & dignitates te constitutum videris, vanitatem præcinge tui ipsius humili cognitione. Quod etiam Paulus rectē consuluit dicens. Mortificate membra vestra, &c. Iosue illos quinque reges suspendit versus solem, quod tu facere debes si crucifixeris coram sole iustitię Christo redemptore nostro omnes tuę carnis appetitus, & quicquid sensuum acres & fortes impulsus. Denique si vestis non sit præcincta à vento eleuatur, & rapitur. Ita nimirū homines, qui cogitationes suas non præcingunt sui ipsorum humili cognitione, elati superbia quocūq; vanitatis vento huc & illuc feruntur. Imaginatur quis turres venti, & in cogitationibus suis deuanescit, & omne quod cogitat vanum est, nullam habēs fundamentum, sed solum in sua imaginatione. Et hinc

4. Reg. 4.

Iob. 40.

Matth. 24.

Tob. 7.

1. Petri.

1. Tim. 6.

Psalm. 137.

Psalm. 137.

Prova.

Sophi.

Matth. 3.

Coloss. 1.

Iosue.

hinc nascuntur tanti atque tam superflui vestitum modi, nam homines nolunt se præcingere, & componi cum re quam habent. Solent enim multi parentes filias suas incunabiles in tantam vanitatem constituere, atque in tam superfluos vestitus & cultus, vt quando illę nubere volunt, nulla iam dos superfit, atque ita omnis mundus iam iam ruinam minatur, vtpote qui suas cogitationes, sumptus, & apparatus non vult præcingere. Bene quidem beatus Paulus præcingebatur, cum dicebat. Habentes alimenta & quibus regamur, his contenti sumus. Igitur præcingamus nos, vitia deprimentes, & mortificantes nos ipsos, & tollentes cogitationes pessimas & vanas, quandoquidem istę sunt impedimenta, quominus, vt par est Deum venturum expectemus. Sed quia non satis est tollere impedimenta & à malo recedere, sed etiam est opus recta & sancta operari, iuxta illud. Diuerte à malo & fac bonum, subdit statim Dominus dicens. *Et lucerna ardentis in manibus vestris.* Hoc est bona opera facientes. Non satis est, vt mala vitetis, sed vt bona opera faciatis. Nam si Dominus aliquis seruum domi haberet, qui nullam iniuriam nec malum alicui inferret, nihilq; in ministerio domus nec heri faceret, proculdubio iste talis inutilis esset, & à domo eiiceretur. Sic opus est, vt tu qui habitas in domo Domini, non solum nocua vites, sed in eis quę spectant ad Domini seruitium teipsum debes exercere. Sed singula hęc verba iam veniunt consideranda. Primo lucernas vocat opera nostra bona, nā hęc illuminant nos & viam aperiunt in patriam illā beatam. Quemadmodum faces incensę in nocte viam ostendunt, ne per deuia deflectamus, ita bona opera, & pura & sincera vita hominis intellectum illuminant, & viam cęli manifestant. Quocirca diuinus Vates A mandatis tuis intellexi. Quasi diceret. Mandata tua ipsius cognitionem mihi dederunt. Vis ne in cognitione Dei non allucinare? Mandata ipsius obserua. Ita viuas, vt qui sub vexillo Christi Domini militas, & ego promitto, & fidem do, quod nunquam in miseris errores nec hæreses incidēs. Intellectus enim bonus omnibus facientibus ea. Quilegem Domini obseruat, in ea nunquam errabit. Præceptum Domini lucidum illuminans oculos, & intellectum dat paruulis. Et sapiens etiam inquit, Iustorum semita, quasi lux splendens. Mali verò in tenebris & misera caligine ambulat, iuxta illud. Ambulauerunt, vt cæci, quia Domino peccauerunt. At verò boni suis bonis operibus seipsos illuminant, & alios de quibus operibus Saluator dixit. Luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, vt glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Contingit aliquando, vt aliqua via incedentes vineam videatis bene fossam, putatam, & cultam, & dicitis. Bonus est dominus huius hæreditatis, siquidem tam sollicitus & diligenter se gerit erga illius culturam, ita vos sic boni & recti sitis, vt qui vos viderint, dicant. Bonus est Deus Christianorum, quandoquidem seruos habet bonos & studiosos. Quemadmodum ille, qui noctu facem accensam portat, non solum seipsum illuminat, sed alios multos: ita boni non solum sibi vitales sunt, sed suis sanctis exemplis & bonis operibus cęli viam aliis ostendunt, & quid illos oporteat facere, vt salui sint. Aduerte autem ne nullis illis sis, qui cum manibus à tergo relictis facem portant, in

lapidem offendunt, & cadunt. Lumen ante te feras, si videre cupis qua nam via gradiaris. Ita sunt multi, qui toto vitę discursu nec bucellam panis in elemosynam erogarunt, nec in vno bono opere se exercuerunt, quousque aduentante morte hæredibus præcipiunt, multa pia opera adimpleri, & elemosinas erogari. Lumen ante te porta, per quod bona opera facta in hac vita intelliguntur, nec lumen post te feras, expectans illud tempus in quo post obitum tuum multi pauperes ex substantia tua induentur. Mors vitam sequitur, & ita vt vixeris, morieris. Prius quam vita finiatur, hęc lumina bonorum operum teipsum comitentur, & ante te eat vt videas recta ne, an deuia insequaris. Qui riuulum transgredi vult, duobus vel tribus gradibus retrouertit, atque ita sine vilo periculo in alteram partem transit. Mors est transitus quidam periculosissimus, quo quidem ex hac vita in aliam sumus migraturi, atque ita opus est, vt si illum transgredi voluerimus sine periculo, eum contemlemur in hac vita mortem ipsam præ oculis habentes, nam qui hoc non faciūt incidere solēt in scopulum inferni, vbi brachia franguntur simul & caput. Itaque hęc bona opera in vita faciamus ferentes lumina coram nobis non expectantes mortis tempus, in quo nullus forte dabitur locus bonis operibus faciendis. ¶ Obserua secundo quod non solum dixit, vt habeamus lucernas, sed etiam vt sint ardentis. Quod quidem dixit propter duas proprietates, quas habet ignis, Primo incendit, & calefacit: secundo verò illuminat. Propter primam dixit ardentis, nam non sufficit, vt bona opera facias, sed oportet vt igne charitatis incendatur, nam opus aliquod quantumuis illud excellens sit, nisi charitate fiat, nullius est valoris nec momenti, neque dignum est vita æterna. Vnde diuinus Paulus. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, charitatem mihi dederunt. nihil mihi prodest. Sola hęc opera quę fiunt in gratia & charitate maximi sunt valoris coram Deo, & hac moneta emittit cælum. Opera enim nostra vilissimi æris & fordidissimi sunt. Omnes iustitię nostrę inquit Propheta) tanquam pannus mēstruata. Et Paulus. Non sunt passionēs huius seculi condignę, &c. Omnes nanque vires nostrę non sunt sufficientes ad cōsequendam vitam æternam. At si in hoc vilissimō ære, id est, si operibus nostris stemmata regis illius cęlestis inculperis, hoc est, si facta fuerint in gratia opera tua, tanquam vsuaria moneta poteris cum illis regnum cęlorum emere. Secundo lucerna ardens lucet, atque ita vult Dominus, vt omnia opera nostra luce diuinę legis examinentur. Examinandū est, quod Deo tribuimus. Agnus paschalis, qui in decima quarta luna erat immolandus, adducebatur de cima die, & examinabatur, an in eo esset macula, quę posset illum à conspectu Domini arcere. Vt doceret nos, quāta diligentia, cura & sollicitudine actiones nostras debemus examinare, vt coram Domino possimus eas offerre. Sic in prima mundi constitutione Dominus lucem examinauit, & vidit, quod esset bona, vt insinuaret non solum praua opera, verum ea, quę natura sua bona sunt ad vnguem esse probanda. Nam potest opus aliquod bonum esse in genere mortis, quod si non fiat debitus circumstantiis, iam malum efficitur. Sed de his in capite præcedenti disseruimus. ¶ Obserua tertio quod præcipit has lucernas ardentis in manibus teneri. Lu-

1. Cor. 13.

Esa. 64. Rom. 8.

Exod. 12.

Genesi.

cernæ (inquit) ardentes in manibus vestris. Primo dixit, q̄ habeamus lucernas, secundo ardentes. Tertio autē dicit in manibus tenēdas esse. Multi nanque has lucernas habent & ardentes, nō in manibus, sed in corde, nam in animo fixum immotumq̄ habent, se vitam rectam acturos, & diuinos futuros homines, nunquā tamen id opere complent, sanctis enim cogitationibus & propositis infernus est plenus. Aiunt nanque multi in quadragesima futurum esse, vt sua peccata fateantur, & quod aliena restituent, nunquam tamen à vitis semouentur, sed in peccatis suis herent. Sicut porta vertitur in cardine, ita piger in lectulo suo, ita similiter hi in suis vitiis tranquilli & quieti sedent, etiā si parum huc & illuc impellantur, quando diuini inspirationibus tanguntur, & quando multorum obitum suis oculis contēplātur, sed non id efficiunt, quod cogitant, nec opere complent quod promittunt. Isti lucernas ardentes in cordibus habent, non verò manibus. Alii verò hęc bona opera in lingua habent, de Deo semper loquentes, virtutibus alios instruendo, at hęc bona opera non portant manibus suis, quia quæ ipsi prædicant, nō faciunt. Omnes lætātur & gaudent de Deo loqui & libros pios & sanctos legere, sed si athos, qui gloriantur legem Dei continuo in oribus ferre, pauper & egenus accesserit, elemosynā petiturus, nec buccellam panis dabunt, & sæpius inuenies hos magis tepidos & inertes ad diuina præcepta adimplenda quā alios rusticos & mediæ plebis homines. Aduerte obsecro q̄ vult dominus, vt has lucernas ardentes in manibus habeas, vt quemadmodum loqueris, ita facias, & bona opera simul cum sanctis verbis ambulerent. Aduerfus piores ait Iacobus. Auditor verbi & non factor cōparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ. Audiunt isti verbum Dei, & sanctis propositis & cogitationibus afficiuntur: at quia operibus ea non exercent, sæpe sæpius damnantur. Aduerfus autem secundos qui legem Domini in ore habent, non in manibus. Salomon dicit. Sentite de domino in bonitate & in simplicitate cordis quærite illum. Non sentit simpliciter de Deo, qui sine operibus beatos se futuros præsumunt: inanes relinquētur isti & sine vilo honore in die iudicij. Et principis Apostolorum Petrus etiam inquit. Cui enim præsto sunt hæc, cæcus est manu tentans: obliuionem accipiens purgationis veterum suorum delictorum. Quapropter fratres magis satagite, vt per vestra bona opera, &c. Vnde Paulus. Non auditores legis iusti sunt apud Deū, sed factores legis iustificabuntur. Et iterū. Omnes nos manifestari oportet ante tribunal Christi: vt reterat vnusquisq̄ propria corporis prout gessit, siue bonum siue malū. Et Ioannes. Opera enim illorum sequuntur illos. Tertio ad didit in manibus vestris, aduerfus eos qui restitutiones fieri mandant à testamentariis suis. Isti non habent lucernas in manibus suis, sed in manus alienas eas constituunt: cum bona opera elemosynas & restitutiones, quas ipsi deberent facere, aliis relinquunt. Sed de his alias dicendum. Quod igitur iam dixerat, scilicet, vt simus præcinēti, & quod habeamus lucernas in manibus nostris, quadam similitudine nunc suadet, dicens. *Et vos similes hominibus expectantibus dominum suum, quando reuertatur à nuptiis.* Optima & appositisima quidem ad propositum similitudo. Primo, quia serui & familia quæ dominū expectat, nesciens quando dominus sit venturus,

Pror. 24.

Iac. 1.

Sapient. 11.

a. Petr. 1.

Rom. 2. 2. Cor. 5.

Apoc. 14.

omni tēpore in expectatione manet. Ideo nos oportet semper rectam viuendi normam sequi, & sanctis operibus animam applicare, vt pote qui saluatorem expectamus, diem aduentus ignorantes. Nonne manifestissima esset infania si pauper qui solum argentum haberet, magna in ciuitate & pulchra ædificia videns, alia similia veller ipse ædificare? Diceret statim illi. Infane nōne vides hanc esse apertam insaniam? Quibus pecuniis has ædes vis cōstruere, cum nec assem ad cōnandum habeas? Tu igitur maiori infania es taxandus, qui cum tam pauper temporis sis, vt nescias an crastina die sis victurus, magna tecum machinarius dicens. Anno venturo hoc & illud faciam, postea verò hoc faciam: & in senectutem hæc congregabo. Hoc idem alius inspiens & amens secum cogitabat, & dicebat. Anima mea habes multa bona reposita in annos plurimos, &c. At vocem audiuit dicentem. Stulte hæc nocte repetent animam tuam? & hæc quæ parasti, cuius erit. Quia vidisti senem frangentem, qui septuaginta vel nonaginta annis vixit, tu verò cum viginti quinq̄ habeas, tecum reputas quid facturus sis in reliquis multis annis qui tibi restant, non respiciens te forsitan venturo die moriturum, cum nullum ob signatam tabellam Deus tibi dederit, qua hora vel quo die sis moriturus prædicentem. Et siquidem qui dominum suum expectant, nescientes quando venturus sit omni tempore parati sunt: esto tu similis illis rectam vitam in omni tempore agens. ¶ Secundo qui dominum suum expectant, domum habent mundam, cōditam cœnam, stratum lectum, denique omnia recte ordinata priusquam dominus adueniat: nā post quā venerit nullus restat locus in quo hæc fieri possint. Hoc idem tu deberes facere, vt pote qui in hora mortis dominum venturum expectas. Ideo Christus dixit. Sint lumbi vestri præcinēti, & lucernæ ardentes in manibus vestris. Domus nanque nocte venturus est, & nō vrbani neque decens erit hospitium si mortuis lucernis ipsum excipiat. Virgines illæ fatuæ interierunt, quia lucernas suas non habebant ardentes: quod idem Christus in hoc loco docet, vt sancta opera habeamus, igne amoris diuini facta, & diuina charitate incensa, obuiam sponso nostrarum animarum faciamus. Et siquidem incerti sumus quo die, quæ hora sit venturus, cōscientiam mundemus ab omni inquinamento malorū, & animam nouis vestibus induamus, vt vestibus nuptialibus induta coram sponso audeat apparere, & mensæ accumbere cum reliquis ad conuiuium inuitatis. Non pigri & negligentes simus vt virgines illæ fatuæ, quæ media nocte oleum inquirebāt, sed potius semper habeamus ardentes lucernas, quibus iter spōso, & nobis magis illustreretur. Hoc igitur modo prudentes virgines sponsum exceperunt. Perierūt namque fatuæ illæ virgines, nam cum tempus illis concederetur, vt se aduentui sponsi parare possent, illud amittentes, ecce sponsum venit, & illæ nihil paraauerant. Et denique vt vno verbo omnia dicta complectar, Christus hic docere vult, vt non in vtramvis aut rem dormiamus, sed semper sancte & castè viuētes, dominum expectemus: siquidem nescimus quando venturus sit. Neque penitentiam in crastinū differamus: cum nec vnam habēat vitæ certā nobis possumus promittere. De quadam anima sancta sub nomine mulieris, sapiens dixit. Manus eius extēdit ad fortia, & digiti eius apprehenderunt fufum.

Matth. 14. 1. Reg. 17.

Matth. 14.

Matth. 14.

Exod. 11.

Genes. 18. 1. Reg. 19.

Pror. 14.

rogauerat

rogauerat prius Sapiens. Mulierem fortem quis inueniet? Et postquam eam inuenit, forte illam appellauit, quia apprehendit fortia: & fortitudinem eius in id constituit, scilicet quod digiti eius apprehenderunt fufum. Quæ vires obsecro sunt fortes & robustæ, manus ad fufum applicare? Si diceret entem vel hastam arripuisse: vel leones & immanes tigres manibus dilanasse, (vt Sanson & Dauid consueuerunt facere) vel si diceret aduerfus fortes gigantes, & potentes barbaros arma induisse, bene quidem dictum videbatur. Sed inquit: Digiti eius apprehenderunt fufum: quod quidem opus ad vires imbecillas & languidas mulieris videtur pertinere. Sed si recte id animaduertis magnum quidem opus, & insigne est. Quocirca notare debes, quod in colu ponitur limum vel lana ad nendum: in fuso verò ponitur quod ias filum factum est & elaboratum. Interrogabis forte vsurarium vel concubinarium, meminerit nē, an aliquando sit moriturus, & an cogitet futurum esse, vt saluus sit: ad quam interrogationem responderet, se vitam in melius mutaturum, & de peccatis confessurum, & ita saluus fiet. Hic talis sine dubio manus ponit in colu, quia confidit, nō his operibus quæ facit, sed his, quæ facturus est. At vero homo iustus dominum suum vigilanter expectat, & confidit se daturum illi gloriam ob merita passionis suæ & propter opera, quæ ipse facit. Et hic talis manus fuso applicat: id est fretus est illis operibus, quæ iam efficit. Mulier amens manus in colu ponit: prudens verò in fuso. Nam anima sancta iusti dominū recta conscientia & sanctis effectis operibus expectat: vt amens & sine intellectu stulte dominum expectat cum eis operibus, quæ confidit posse facere, quæ fortassis nunquam faciet. Quando dominus venerit iā omnia parata esse debent: nam si cum iam ipse ostiū pullat, velis, tu ignem accendere, domum sternere & parare omnia: sine dubio dominus portas frangat & seruos suos in carcerem detrudet. Aduerte o stulte quod forsitan hodie veniet ostium animæ tuæ pullaturus, & repente morieris. Expectas ne cum iā ipse aduenierit, omnia parare facio igitur protinus penitentiam, & esto similis dominum expectantibus, quando reuertatur à nuptiis. ¶ Tertio qui dominum suum expectant, interim dū non venit, de ipso loquuntur, quid magis ad ipsius obsequium conducant, animaduertunt, considerant quæ magis ipsius palato possint satisfacere: & dicunt nocte preterita in tali vel tali oppido mansit, nūc à nobis distat: quatuor vel quinque leucis, bene possumus iam obuiam exire. Ita nimirum omnes nostri sermones & loquelæ de Deo deberent agere, quomodo in ipsius obsequio restiūs & sanctiūs nos exercebimus. Sed iam nunc cum multi non Christum, sed diabolum expectent, de ipso sermonem ineunt, iurando, mentiendo, & sanctum Dei nomen blasphemando. Qualem dominum quisque expectat, talem sermonem exorditur. Aues cum volare volunt, alas expandunt: sic nos qui dominum expectamus cordis & desiderij nostri alas in cælum deberemus extendere. Illi duo cherubin alas suas expandebāt. Itā semper debemus ardētī desiderio, & vehemēti amore in ipsum Deū inflammari, horam expectare, in qua finietur peregrinatio nostra. Hinc illud est, quod Abraham in ostio tabernaculi sedebat? Et Elias etiam in spelunca ostio. Sic nos in ostio huius vitæ mortis consideratione dominum expectemus: vt Abraham & Elias:

nam si ita expectamus: quemadmodum & illi, nos etiam excipiemus. ¶ Quarto dominum suum expectantes, domum omnem parant, sternunt, & mundant. Sic nos qui dominum expectamus intellectu nostrum debemus induere ipsius Dei cognitione & voluntatem sancto ipsius amore, & memoriam omnium bonorum recordatione, quæ ab ipsius liberali manu semper accipimus. Nam cū infeliciter & misere perditū essemus ob peccatum illud primi nostri parentis, ipse nos redemit tanta perfectione, vt Paulus dixerit. Vbi abundauit iniquitas, superabundauit & gratia. Nam morte sua cælorum ianuam aperuit: & resurrectionem carnis donauit. Nā & si mortem nobis reliquerit, infirmitates & labores id effecit, vt his vexati infirmitatibus, ad ipsum vnica præsidium & remedium nostrum confugeremus. Perfectos nos condidit, & perfectē nos redemit: & itā voluit, vt semper ab eius diuina prouidentia pederemus. Pullus enim quantumuis paruulus sit, perfectumq̄ animal est: nihilominus multas necessitates habet, quibus coactus, matrē querit, & ad ipsius auxillium confugit. Itā similiter Deus cum nos creauisset, & redemisset modo absolutissimō & perfectissimō: voluit nobis relinquere has miseras & labores, vt vel hi nobis essent occasio maiorum meritum, & abundantioris virtutis corona. Quod quidem non solum in naturalibus rebus conspicitur, sed etiam in eis quæ arte fabricantur. Nam si pistor aliquis figuram aliquam pulchram & excellentem depingeret, & hanc sine oculis reliquisset: clarum est, q̄ si hæc imago sensum haberet, & loqui posset, q̄ a pignore oculos peteret. Itā cum perfectē & absolutē Deus non creasset, & redemisset, nihilominus voluit his miseris & laboribus subiici, vt ad ipsum confugeremus: cum ipse facientibus quantum vires suppetierint, non deficiat. ¶ Quinto dominum expectantes fenestris conspiciunt & speculantur huc & illuc, an veniat: ita nos cælum ipsum aspiciere debemus, & propter illud suspirare, nam dominus ibi adest cum angelis & sanctis suis. Quod sanctus Dauid considerans, inquit. Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cælis. Misera & infelix est conditio nostra, qui cum tot tantaque bona semper à domino accipiamus, nunquam oculos in cælum ad benefactorem nostrum conuertimus. Si aliquis homo iter faciens lassatus ab itinere iuxta turrin accederet, & ibi iacenti, ab altitudine turrin bonum vinum, sufficiens cibus & multa condimenta iactarentur, quibus sitim suam & famem expleret; semperq̄ hic homo oculos defixos haberet in terram, nec in altum turrin aspiceret, vnde tanta illi bona veniebant: nonne immanem bestiam & omni prorsus mente carētem hunc hominem appellares? Quis igitur fieri potest, vt tu, qui tanta beneficia à cælo acceperis, affectum tuum, & desiderium in ipsum non eleues? De his diuinus vates inquit. Oculos suos statuerunt declinare in terram. Nos vero tanquam qui expectant dominum suum, oculos ad Deum conuertamus. Sed multi iam sunt (quod si ne lamento non possum proferre) quorum Deus venter est, & gloria in confusione ipsorum, qui terrena sapiunt, inimici crucis Christi Iesu: qui ita viuunt, ac si Deus nunquam esset venturus: & ac si non crederent post hanc vitam, aliam nobis manere. Si hominem interrogares in lecto iacentem, an aliquem expectet, & responderet quod non: ex negligentia

Rom. 6.

Psal. 122.

Psal. 16.

Phil. 3.

ipſus tu etiam colligere poſſes quod neminem expectat: ita ſunt multi Chriſtiani tam negligentes erga ea quæ ad ipſorum ſalutem pertinent, vt facile iudicare poſſis, quod hi nunquam Deum venturum expectant, & quod cælum non eſſe iudicent, nec aliam beatorum patriam. Impinguatus eſt, dilectus, increſcatus, dilatatus, &c. Sequitur. Dereliquit Deum factorem ſuum. ¶ Obſerua autem quod dixit expectantibus dominum ſuum. In quo videre oportet, quod Deus, qui venturus eſt ad te, quod ſit iuſtus & quod tu ſis Dei: ita vt verè poſſis dicere cū Dauid. Tuus ſum ego, ſaluum me fac: quoniã iuſtificationes tuas exquiſiui. Rara eſt auis in terris, quæ poſſit dicere Deo. Tuus ſum ego. Ille enim verè dicere poterit, qui toto affectu & tota mente Deo hæret. Nunquid hoc dicere poterit auis pecuniæ: & qui meretrici adheret? Ille qui de mundo cogitat, & mūdāna quærit, ſine dubio mundi eſt, ſicut & diaboli, qui ei deſeruiunt. Venit libido, & dicit. Meus eſt tu quia ea quæ corporis ſunt & concupiſcenciæ cogitas. Venit auaritia, & ait. Meus eſt tu, quia pecuniis ſtudes. Et ſic luxuria, & reliqua alia vitia. Quomodo ergo tu qui talis es, poteris dicere domino, tuus ſum ego? Et ſtatim addidit. Quoniam iuſtificationes tuas exquiſiui. Hoc eſt. Nihil aliorum quæſiui: tātum quæ tua ſunt curauit. Alij monilia quæruunt, aurum, argentum & lapides pretioſos, dignitates carnis illecebras, & inimicorum vindictam: ego autem iuſtificationes tuas exquiſiui. Neſcio poſſidere, niſi quod tui iuris eſt. Tuus ſum, quia portio mea nō in huiusmodi terrenis, ſed in te ſolum. Hunc ergo qui multis nominibus dominus noſter eſt, expectemus, & ea opera in hac vita faciamus quæ ad verum dominum ſpectant. ¶ Demum, vt ad alia procedamus, obſeruandum eſt, quod non dicitur hic dominus venturus tamquā iudex, vel alio modo, ſed reuertēs à nuptijs. Dominus qui à nuptijs reuertitur, alacris, lætus & iucundus venit, ad inuiſendum ſuos. Sic expectatur iſtus dominum ingenti lætitia, ita vt in nobis nihil ſit, quod corda noſtra triftetur, neque ſponſi præſentiam offendat. Multi nanque ſunt, qui Deum expectant non tanquam ſponſum ſed tanquam acerimum iudicem. Expectat illum tanquam reuertentem à nuptijs, qui rectam & lætam habet conſcientiam: at qui deprauatam habet, tanquam iudicem ſumentem vindictam. Theſaurizat in diē iræ & vindictæ, inquit Paulus. Theſaurum congregas, peccata peccatis addens, & in inferno diuitias cumulas: vbi congregatæ ſunt iræ Dei. Expecta igitur dominum non tanquam iudicem, ſed tanquam ſponſum reuertentem à nuptijs alacri & læta mente: ne ſuper te adueniat theſaurus iræ ſuæ, ſed theſaurus pacis & miſericordiæ. Cauſam vero cur ſic eum debeamus expectare ſubdit dicens. *¶ Et cum venerit & pulſauerit, conſeſſum aperiant ei.* Qui non ſunt parati, ad excipiendum dominum, ipſum iuxta oſtium expectare faciunt: quia iſti non faciunt tria illa, quæ ſolent fieri ab eis qui dominum expectant. Præterea iuſti cum ſint parati, ſtatim aperiunt, & Chriſtum iudicem hilari & ſereno vultu ſuſcipiunt. Talis fuit Paulus, qui dixit. Cupio diſſolui & eſſe cum Chriſto. Et pſalmiſta. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus eſt. Hinc & Iacobus ait. Patientes eſtote vſque ad aduentum domini: & confirmate corda veſtra: quia aduentus domini appropinquabit. At verò mali cum non poſſint de ſua vita rectam rationem red

Dent. 32.

Pſal. 118.

Rom. 2.

Phil. 1.

Pſal. 119.

Zac. 5.

dere, cumque timeant coram iudice ſiſtere, dilatant mortem quantum poſſunt, corpus lautis opipariſſis ciborum generibus paſcendo, vt ſi poſſent, in perpetuum in hac vita permanerent. Mulier adultera quæ domi adulterum habet, quando maritus ad oſtium pulſat, non ita cito aperit, ſed tardatur, vt interim abſcondere poſſit adulterum. Itā mali quantum poſſunt tempus diſtendunt, vt mors non tam cito adueniat: nihilominus tamē non poterit impedire, quominus Chriſtus ingrediatur, & adulteria & peccata ſua videat. Iuxta illud pſalmi. In operibus manuum ſuarum comprehenſus eſt peccator. Boni autem cum ſint parati aduentu ſponſi lætantur, mali vero ægre ferunt & detinentur. De bonis vero, qui ſtatim domino aperiunt, & parati ſunt, inquit dominus. *Beati ſerui illi, quos cum venerit dominus, inuenit vigilantes.* Igitur opus eſt, vt ſemper vigilēs: quia nihil refert, bene antea vixiſſe: nam qualis in morte inuentus fueris, ſi iudicaberis. Quid prodeſt obſecro, ſi ſeruus tota nocte vigilet, & quādo venerit dominus inueniat eum dormientem? Nam ſi prius dormiſſet, & quando dominus accederet inueniret eum vigilātem, vti que parceret illi. Saul vigilauit toto tempore, quo bonus fuit: ſed quia quando dominus venit, inuenit illum dormientem, in infernum eum detrulit. Itā etiam Iudas vigilauit accedens ad Chriſtum: at quia obdormiuit in fine vite, condemnatus fuit. Bonus ille latro, qui Chriſtum in cruce cōſeſſus eſt, multoties dormire ſolebat, ſed cū veniens dominus inueniſſet eum vigilātem, in gloriam ſuam ſecum tulit. Quo circa huius rei baſis, & fundamentum eſt quod vigilemus, quando ipſe venerit. Bene viuere in ſcriptura dicitur vigilare: vt etiam ſtatūs peccati ſomnus. Ideo Paulus. *Vigilate iuſti, & nolite peccare.* Et ſiquidem neſcimus quando vocandi ſumus omni tempore vigilemus: nam qui vigilam protendunt in mortis horam, & poenitentiam eoſque dilatant, ſimiles ſunt illis, qui longius nauigaturi, nihil ſecum aſportant, ſed à portu diſcedentes, recordantur eorum, quæ neceſſaria illis ſunt cum iam nō liceat retro progredi. Sic iam morituro nihil eorum agere ſicet, dum in extrema agonis hora eſt conſtitutus, quæ omnia viuens, ſi vellet, potuiſſet perficere. Cum igitur incertus ſis qua hora nauis à litore debeat diſcedere: fatuus & ſtultus es, ſi omnia quæ tibi neceſſaria ſunt, ſumma cura & ſollicitudine non paraueris. Si enim tunc quando iam mors vrget aliquis quærat lanam & linum, & nere incipiat, & texere: forſitan quando tela neceſſaria fuerit, parata non erit. Quocirca operæpretium eſt, vt in hoc tempore, quod modo tibi liberaliter conceditur, texere incipias & laborare: ne quando Chriſtus aduenierit, te ipſum in ſomno peccatorum in vitramis aurem inueniat dormientem. Ideo beatus Paulus. *Redimetes tempus quoniam dies mali ſunt.* Occaſionem temporis, quam tibi dominus offert, arripe, ad agenda poenitentiam: quod quidem tempus cum captiuum ſit in catenis noſtrorum peccatorum, conſulit Apoſtolus, vt ſollicita cura & diligentia ipſum redimamus, vt pote quoddam eſt mancipium valde vile & commodum ſuo domino. Bene quidem ipſum appellauit captiuum, & opus illi eſſe redemptione: nam annis malè conſumptis, æquū eſt vt correſpondeant ſancta acque bona opera. Nec dicendum eſt, cras iſtud faciam, ſubinde repetens: nam fieri poterit, vt hodie moriaris, & ſine vilo proſus remedio

Pſal. 9.

1. Reg. 4.

1. Reg. 4.

Matt. 27.

Luc. 21.

2. Cor. 11.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

Eph. 5.

permaneas. Ita viuere debes, vt tempus hoc præſens pretium ſit & redemptionis illorum annorum, quos tibi ſuit, in quo peccatis totum te tradidiſti: iuſtum eſt, & rationi conſentaneum, vt tempus etiam ſit in quo lachrymis & poenitentia præteritum tempus, & per peccatum erat captiuum, redimamus. Nam in hoc conſiſtit noſtra perfectio, & clauis torus damni vel commodi noſtri: vt vnuiſuique tempus ordinet ſecundum ſuum ſtatum & vocationem. Et ratio quam ſubdit Apoſtolus in ſuperiori authoritate illa eſt, ſcilicet, quod dies ſunt mali. Omne quod Deus fecit, bonum eſt, vt ipſa ſcriptura inquit: nam ex manibus tantæ bonitatis & clementiæ, nihil exire poteſt, quod optimum non ſit. Beati igitur erimus ſi reſpectu rectè conſumpſerimus: vt cum Chriſtus venerit, inueniat nos vigilantes in ſtatu gratiæ. Et quid faciet ſeruis vigilantes cum Dominus venerit. *Amen dico vobis quod præcinget ſe.* Hoc eſt ſumma diligentia & ſollicitudine ſeipſum parabit, ad miniſtrandum illis. *Et faciet illos diſcumbere.* Quia ab omnibus rebus illos ſemouebit, & quietos eſſe faciet. Nam ſicut qui recumbit, totum ipſius corpus requieſcit, ita ſancti in ſecundo aduentu ab omnibus ſuperſedebunt: nam in hac vita nullus perfectè requieſcere poteſt. Deus enim eſt centrum animæ noſtræ: & ſicut vna quæſq; res in ſuo centro quieſcit, ita anima noſtra in ſolo Deo requiem inuenire poteſt. Tunc quippe iuſti verum gaudium & perfectā lætitiā habebunt, & quārum deſiderare poſſint, ipſa diuina eſſentia fruendo. Faciet itaq; nos diſcumbere, hoc eſt ſumma & ineffabili quiete reſcici. Solent enim homines cum magna illis proponuntur premia fieri alacriores. Quo circa Dominus pinguem & maximam hic pollicetur mercedem, nempe quod poſt huius vite miſeros labores & vigilas, in regno cælorum feliciffimè quieſcamus. Ibi enim ſedebit populus (vt ſcriptura ait) in pulchritudine pacis. Illic videbimus, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis aſcendit. Facilius nanque dici poteſt & explicari, quod non eſt in cæleſti illa Ieruſalem, vbi in perpetuum ſedebimus, quam manifeſtare & declarare eas perfectiones, quibus ditata & adornata eſt. Fundamenta eius (vt inquit Ioānes) erant iaspidis, calcædonij, ſardinis, Chriſti ſoliti, &c. Non eſt in illa templum, nam Deus eſt templum ſuorum amicorum non eſt ſol, quia ipſe Deus qui claritas eſt infinita, eam illuminat, & lampas ardens atq; ſplendens ipſius agnus immaculatus Chriſtus redemptor noſter eſt, portæ eius ex margaritis conſectæ, & nunquā clauduntur, quia nullus timor inimicorum, ſed ſumma pax & tranquillitas. Nunquam in ea pertranſiet nox, nec meritudo dierum, ſed vnicus tantū dies, qui melior eſt (vt inquit Dauid) quāmillia millium annorum, quos peccatores in hac vita viuunt: munus & officium ciuium eſt ſine vlla ceſſatione diuinam eſſentiam contemplari, & trinitatem perſonarū. Hęc eſt ciuitas ſancta, princeps tributi libera, corona & triumphus eorum qui in hac vita fortiter & viriliter ſe gerunt, quique ſub vexillo Chriſti inuictiſſimi duci: ſeipſum totum dabit nobis. Ipſe enim eſt premium noſtrum & beatitudo noſtra: nam ſicut boni in hac vita Chriſto miniſtra-

Gen. 1.

Matt. 20.

Eſa. 46.

Exod. 13.

non omnibus futurus sit in nocte, cum multi in meridie moriantur. Igitur de quocunque aduentu loquaris, intelligendum est quod in nocte veniet propter similitudinem eorum quæ occurrunt in nocte; quia subito & præter opinionem veniet Christus, sicut ea, quæ in tenebrosa nocte adueniunt. Sed iā ad contextum. Hoc autem scitote, quoniam si scires pater familias quā hora fur veniret, vigilaret, & non sine re perferdi domum suam. Si igitur propter res temporales, & vt non videat domum suā perferdi, paterfamilias vigilat: quanto maiori iure pro salute animæ vos vigilare debetis? Pulchra quidem & appositissima similitudine docet, semper nos debere esse paratos: quia si paterfamilias in custodia domus vigilat, non vtiq; fur poterit perferdere domum. Hoc nobis maximè hic commendat Christus, & sæpe sæpius per Matthæum rem ita arduam & grauem, in qua non minus quam de discrimine animæ agitur. Vigilare, quia nescitis diem neq; horam. Et alibi inquit. Videte, vigilate, & orate. Et rursus, Beatus ille seruus quæ cum venerit Dominus eius, inuenit vigilantem, Præterea per furem Dominus seipsum intelligit, qui in nocte veniet tanquam fur. Vnde diuinus Paulus loquens de Christi aduentu. Dies Domini sicut fur ita in nocte veniet. Et in Apocalypsi ait Dominus. Si non vigilaueris veniam ad te sicut fur. Et quod loquatur Christus de seipso, satis clarè ostenditur, quia se ipsum exponens, statim subdidit applicando similitudinē. Estote parati, quia nescitis quādo filius hominis venturus sit. ¶ Asimilatur Christi aduentus in hora mortis furi venienti quatuor de causis. Primo propter incertitudinem & inopinatiū ipsius aduentum. Sic beatus Augustinus incertitudinem aduentus Domini per furem & noctem intelligit. Per noctem incertitudinem intelligit, ea enim incerta sunt, quæ noctu occurrunt. Per furem etiam incertitudo significatur, quia fur nunquā expectatur. Nullus enim expilabitur qui furē expectat: sed qui hunc minimè expectant illi expilabuntur. Quocirca Dominus in inferioribus loquens de suo aduentu glorioso, qui erit sicut in diebus Noë, in quibus homines lætabantur in nuptiis, nihilq; cogitabant de futura calamitate, quæ ipsos cōprehēdit cū per diluuiū aquas omnes obruti sunt, ait, q̄ in aduentu speciali per mortē vniuersiūque repente & subito impiis adueniet. ¶ Secundo quia sicut fur non expectat, vt fureretur, quando vigilat pater familias, sed quādo est somno sopitus: ita Christus nō segregabit ex hac vita impiū, cum paulo aptior in cælo fuerit, sed q̄ inceptor & inferno dignior. Falluntur ergo qui existimāt tūc Christum homines vocaturum, cum in meliori statu & conditione vitæ sunt: imo si impij sunt, aliquādo vocantur quando peiores sunt effecti. Cain namque bonus aliquando extitit, nam cum nasceretur, credendum est, quod per sacrificium mundatus fuerit à peccato originali. Sic etiam Saul cū electus fuit in regē, & vnctus à Samuele, humilis & bonus erat: & saluaretur tunc mortem obiret, sed postea malus effectus, cum in deteriori vitæ conditione esset constitutus, de medio raptus est, & in infernum detrusus, vt ipsa scriptura asserit. Nam in primo libro Paralipomenon post commemorata ipsius scelera, subdidit scriptura. Mortuus est Saul propter iniquitates suas. Quod quidem scriptura non diceret, nisi de homine damnato. Iudas etiam circumcisus fuit, qui si nunc moreretur, saluus fieret. Multi etiam aliij

Matth. 25.
Matth. 24.

1. Thess. 5.
Apoc. 3.
16.

Aug. libr. 83. quæst. 9. 59.

Luc. 17.
Matth. 24.

Genes. 3.

Genes. 4.

1. Reg. 9.

1. Par. 10.

de populo Israëlitico damnati sunt, sicut Esau, Co-boam, Acab, & plures quos cum venit mors inuenit in peccato mortali: & isti aliquando fuerunt boni, & erant in statu gratiæ constituti, saltim in circumsione. Et non solum in mortali peccato solet mors impios tollere, sed multoties in peiori & deteriori statu totius vitæ. Pharaon rex Egypti nunquam tantis flagitijs fuit cooperatus, quā cum in mari ipse & exercitus submersus fuit. Nec Aman vnquam ita pessimus ac malus fuit, quā tempore mortis suæ: quia tunc magis elatus superbia, & furore incensus erat. Abalon etiam & Iudas in pessima & flagitiosa vitæ conditione interierunt. ¶ Tertio asimilatur furi: quia fur non venit, nisi vt fureretur, interficiat, & perdat. Ita etiam Christus aduersus impios veniet, vt dona, quæ illis contulerat, fureretur, & spoliaret, & vt ea morte interficiat, de qua dicitur. Eū timete, qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Neque satis erat Christo, impium spoliare, & interficere, nisi eum omnino perdat. Bonum esset ei, si natus non fuisset. Merito quidem infelix & miser appellari potest, qui in manus huius furis inciderit, qui non solum spoliatur, & semiuuius relinquitur: ita vt id quod restat illi vitæ, melius ei esset, si non habuisset. Bene quidem aiebat Ieremias. Factus est mihi quasi inimicus, & quasi hostis: & non quasi hostis fit miserrimo peccatori, sed quasi acerrimus & crudelissimus hostis: vt verè Propheeta dixerit. Versus insidians factus est mihi, leo in absconditis. ¶ Quarto asimilatur furi, quia cum fur in greditur domum, si inuenit dominum vigilantem, modo est illi loquitur & magna cum reuerentia: at verò si dormientem illum videat, eum interficit & quæ potest rapit. Et hoc modo mors iusto non damnū affert, imo alacris & læta est illi: at verò peccatori, quem dormientem inuenit, periculosa est, quia ipsum interficiat, & in infernum detrudet. Quemadmodum igitur fur, qui nocte venit, bonus & vtilis est ei, qui vigilans est, malus verò ei qui dormit. Ita Christus in morte cū venit, bonus est iustis qui semper vigilant (quia pretiosa in cōspectu domini mors sanctorum eius): terribilis verò & acerrimus peccatoribus: quia mors peccatorum pessima. Vigilemus itaque, & in omni tempore studiosè & sanctè viuamus, ne mors subito & improuiso ad ostium pulset. Quietus & sine vlla mortis memoria sedebat Helit in domo sua, & ab scabello retro cecidit, & interemptus est. Nullus in hac vita viuere debet, qui maximam curam & sollicitudinem suæ salutis semper secum non ferat: siquidem tantæ mortis & calamitates eueniunt præter hominum opinionem. ¶ Obseruandum etiam hic est, quod hoc, quod dicitur, Et non sineret perferdi domum suam, de domo impij est intelligendum, non autem de domo iusti. Nō perferdiat Dominus domum iusti cum venerit, quia iam ipse aperuit domino suæ voluntatis ianuam, & volens & libens à vita discedit. Impius tamen quæ ianuam aperire non vult, patitur domum suffodi. Iustus pacificè à vita discedit, sicut sanctus ille Si meon: sed impius non nisi multis ictibus acceptis & variis angustijs circumdatus. Anima quæ vigilat, & diligit Domini aduentum statim vt nuncius mortis accedit, portas aperit, cupiens dissolui & esse cum Christo: cupiens transire in domum tabernaculi ad mirabilis, vsque ad domum Dei. Non finit se perferdi,

2. Tim. 16.
Iudic. 9.
3. Reg. 12.
3. Reg. 22.

Exod. 14.
Hest. 7.

2. Reg. 18.
Matth. 27.

Joan. 10.
Matth. 10.

Thyren. 1.

Thyren. 3.

Psal. 116.

1. Reg. 4.

Luc. 1.

2. Tim. 4.
Apoc. 3.
Philip. 1.
Psal. 49.

Ambr. ser. 10. in Psal. 103.

di, qui statim aperit venienti: sed peccatrix animam timore conficitur aduentu sponsi, cum adultera sit. Et vt similitudine quadam diui Augustini vtar, quæ: admodum nupta mulier cuius vir peregrè profectus est, si ipsa honestè, castè, & studiosè vixerit, nimirè lætatur & gaudet in ipsius viri aduentu. At verò si mulier hæc adultera fuerit, & datam fidem marito non obseruauit, vehementer timeret mariti aduentum, cum conscia sit secundum humanas leges merito se in sanguinis & vitæ discrimen adduci posse. Itā nimirum iusti anima, quæ fidem datam in baptismo Christo sponso fideliter seruauit, in aduentu ipsius sponsi gaudet, & ianuas illi aperit. At verò anima, quæ se multis peccatis & flagitijs contaminauit, quæque fornicata est cū amatoribus multis: quomodo hæc, aut qua verecunda fronte sponso ianuas aperiet? Necessè vtiq; erit, vt perferdiat domum & vxorem interficiat, & peius illi erit, quam mulieri adulteræ: nam mulier adultera (vt sæpius fieri solet) manus mariti poterit euadere, & aliquod refugium & remediū sibi querere, quo possit à morte se ipsum liberare. At verò tu Christiana anima quando omnibus remedijs fueris destituta, & quando medici prædixerint sine dubio mortem tuam futuram esse: & recordata fueris tantorum peccatorum, flagitiorum, furti & rapinæ quæ commisit: quid tunc facies? Quod prædicium siue genus remediū tibi inuenies? Nulla erit ecclesia, nullum cenobium ad quod confugere possis, tunc enim nihil tibi proderunt auxilia regum nec principum, nihil imperium, nihil diuitiæ & facultates, nihil amici, nec consanguinei, nihil denique quod sub cælo sit, poterit te à mortis manibus eripere. Siftendus nanque eris coram feuerissimi iudicis tribunali cū omnibus tuis culpis & peccatis, qui quidem accerrimè in te animaduertet, nec vilius erit locus veniæ aut appellationi. Iā igitur cum peccator videat sine vilo profus remedio se esse morturū, & quod omnes, qui de arte medica sunt bene meriti de eius salute desperant: magnis angustijs circumdatus, & doloribus plenus, in lectulo huc & illuc se reuoluens, locum aliquè quietis querit, quem tamen nullo modo inuenire potest. Vult miser abscondi, & non potest: tuncque necesse est perferdi domū suam. Non vult mori: quo circa languore & infirmitate dominus corpus percutit, & animam subtrahit. ¶ Si igitur in domo lutea habitas, & terrenū habes fundamentū: si ruina aliqua facta fuerit per peccatum, lachrymis & poenitentia claude illam: quia Christus cum veniat in morte tanquam fur, per illā ruinam corporis ingreditur, & spoliat te. Egregiè quidē Esaias inter reliquas felicitates, quas viro pio promittit, vnam illam præcipuam promittit. Vocaberis reparator ruinarum: indicans summam hominis vigilantiam, curam, & sollicitudinem illi rei semper debere studere, vt nulla conscientiæ suæ pars ruinam patiatur: sed semper contendat eam reserere & reparare. Hoc debet esse Christiani hominis exercitium. Contemplare igitur mortem in vita, & præparare te tanquam si singulis horis esses moriturus: nam cum ipsa venerit, alacri & sereno vultu eā excipias. Si basiliscus videt te, antequam tu videas illum, occidet te visus: si autem videris prius eum, illum occides, inquit Ambrosius: sic nimirum si tu mortem videris in hac vita illam contemplando, facili de ipsa victoriam reportabis, & eam occides: si autem ipsa

te viderit prius, antequam tu illam consideres, æterna morte morieris. Vigilemus igitur, quia aduersarius noster diabolus tanquam leo rugiens, circuit, querens quem deuoret, &c. Sed iam Christus exemplum accomodat suo proposito, dicens. Estote parati, quia quā hora non putatis filius hominis veniet. Contemplare obsecro tantam bonitatem & benignitatem Christi saluatoris nostri, qui tantis monitionibus & consilijs, tantis exemplis toties repetitis, nullum non lapidem moueat, vt ad sollicitam curam mortis, & ad vitam rectis institutis componendam animos nostros conuertat. Omnibus his vocibus & monitionibus clamat dominus: vt pote qui nostram salutem vehementer cupit atque desiderat. Si sanctus Dauid animum & voluntatem induisset interficiendi inimicum Saulem, bene posset id facere, cū cum dormientē inuenisset: at vero quia sanctus rex viscera pietatis & misericordiæ habebat (quauis ipse Saul dignus esset morte) cū Abisai ad id adducebat, noluit illum interficere: imo ipse Dauid clamans à somno excitauit. Aduerte igitur o homo qui peccati somno indulges, confidens in hasta vt Saul, hoc est in viribus & adolescentia, iniquis: tu uenis sum, robustus, incolumus, & optima valetudine gaudens, diuturnam vitam habeo, in senectute ad poenitentiam me conuertam. Iustitia verò Dei, vt Abisai aduersus Saulem, dicit, quod moriaris, siquidem in obliuione & somno peccatorum manes. At Christus tanquam pijsimus & clementissimus dominus, qui propiciatio est pro peccatis nostris, vt alter Dauid iram & vindictam patris detinet, & tendit, cumque ipse sit offensus, & aduersus quæ tuis peccatis bellum geris, ad te clamat in hoc euangelio, dicens: Vigilare, quia nescitis, quando Dominus vester venturus sit. Audi tu qui dormis voces, quibus Christus clamat, dicens quod vigiles. Hoc autē scitote, quoniam si sciret pater familias, &c. Quo circa Dominus auferit tibi hastā & vas aque, & immittit tribulationes & labores, prospera & pristina valetudine te ipsum destituens, & ea, quæ magis chara & dilecta tibi sunt, de medio tollit: vt cognoscens malitiam tuam ad ipsum Deum te conuertas, misericordiam petiturus: vt Saul fecit, qui proiectus ad pedes Dauid, veniam impetrauit, dicens, Peccaui. Audi igitur tu voces & clamores Christi, qui dicit. Vigilare & estote parati. Et aduerte, ne quando Dominus veniat, te inueniat dormientem: vt erat Isoboseth, quæ latrones interfecerunt. Ita si veniente Christo in hora mortis, dormiēs fueris, vt Isoboseth, morte æterna morieris. Estote ergo parati vigilantes in omnibus, ne si dominus venerit, inueniat vos dormientes. ¶ Rationem autem subdens, quare vigilare debemus, inquit. Quia quā hora non putamus, filius hominis veniet: quod idem per Matthæum explicuit dicens. Quia nescitis diem neque horā. Quia propter tria hic obseruatione dignissima sunt. Primum, quomodo mortis incertus & fortuitus euentus nos inuitat, & allicit ad rectè operandum, & ad hoc, vt semper parati simus. Secundum, quomodo plerunque poenitentia, quæ in hora mortis fit inutilis est. Tertio autem causas adducemus & rationes, quare voluerit Dominus horam mortis nobis incertam esse. ¶ Et quantum ad primum certum est q̄ incertitudo mortis, est quæ dā monitio & cōsiliū ad hoc vt vitam nostram rectis institutis cōponamus: nam postquā vita peracta & finita fuerit, nequit fieri,

1. Petr. 3.

1. Reg. 20.

1. Ioan. 2.

4. Reg. 4.

ri, vt eum statū mutes, in quo mors te ipsum cepit. Multi domos ædificant, alta & superba ædificia cōstruunt: cū tamen nesciant, an per vnicum diem ea debeant colere. Multi etiā victum & necessaria venturo anno quæritant: quem forsitan non attingent. Ad incertam vitam parantur, certam mortem non curantes, nec reminiscetes. Cum igitur ad ea, quæ incerta sunt te præparas: quid est in causa, quæ morti, quæ certissima est, non prouideas? Nonne consonū rationi erit, vt incerta pro certis deferas? Incerti sunt dies, quos in hoc misero & tempestuoso huius vite pelago debemus fluctuare: certissimum autem est omnia hæc terrena finem & exitum habitura. Nescit homo finem suum: atq; ita Sapiēs ait. Quod sicut pisces capiuntur hamo, & aues laqueo, sic iniquos capiendos esse tempore malo. Quod nobis firma certitudine proximum est, iam vt preteritum reputatur: atq; ita cum mors nobis appropinquet, iam vt præterita debet iudicari. Vnde si quod nondum venit, tanquam iam transactum reputares, nulla esset ratio, quare hæc præsentia & momentanea te ipsum detinerent. Si rex beneficium aliquod tibi impenderet, & daret tibi aliquam ciuitatem sui regni, & diceret se profecturum esse peregrē post vnam transactam horam: nonne citius & omni ignauia reiecta priuilegium scriberes, vt ipse suo nomine designaret? si tunc amicus aliquis tibi diceret, Iudamus parumper exercitiū gratia, nonne illum a te proiiceres, & semoueres? Neq; manducationi daret locum, neq; somno, neq; amicorum loquelis: sed potius omni cura & sollicitudine regium chirographum curares impetrare, prius quam proficisceretur. Quantō igitur excellentior & opulentior est illa cælestis Ierusalem nobis promissa: omnibus ciuitatibus & regnis huius mundi? Neq; sollicitudine ciuitatē Christus promittit, sed totum regnum cælorum. Et quantum tempus tibi concedit, vt promereri possis hoc regnū? spatium quidem huius vite præsentis. Operate dum dies est, venit nox quādo non poterit operari. Post hanc vitam non est locus merendi, nec demerendi. Est nē aliquis, qui certō sciat se crastino die victurum? Est qui certam vnam vite horam habeat. Si igitur regnum, quod dominus promittit ita magnum est & opulentum: tempus vero ita breue, in quo illud possimus promereri: quid est quod in huius vite acerbis, & vilibus gradum sitis? O vanitas vanitatum, quot curis & sollicitudinibus, quibus crucibus & tormentis se ipsos homines vexant: vt momentanea, & ad triduum peritura sibi comparent. Quid est quod cum fidem sponso Christo inuolabilem in baptisate promiserimus, quod non se finemus lachrymis, suspiriis, & gemitibus, patriam illam cælestem nobis acquirere? Si cū nolis perdere bonum temporale, somno priuaris, cibo & quiete, & a te omnia oblectamenta reijcis, nē occasio oblata è manibus elabatur: quæ est causa cur id non facias, propter diuinū & nunquā periturū bonū, siquidē breuissimū est tēpus, & nescis, quā mors ventura sit. Qua hora nō putatis filius hominis veniet. Verba sunt hæc Dei: quæ nec deficient, nec deficere vnquā poterunt. Quocirca insanū est, & omnino brutis animatibus simillimū, in eo viuere statu, in quo nolles, vt mors te ipsum inueniret: & siquidem hoc quacunq; hora potest contingere, omni tēpore vigilare debes, & studiosē & sanctē videre. Breues dies hominis sunt, & numerus mensū eius apud te est,

Eccle. 9.

Ierem. 9.

Iob. 14.

Nescis quā noctis vigilia dominus venturus sit. Nē obsecro falli te ipsum desinas, sinēs tēpus præterire falsam spem habens diei crastini, quem forte non videbis. Audi Christiū dicentē. Estote parati, quia quā hora non putatis filius hominis veniet. *Matth. 24.* Secūdum ex illis tribus, quæ promissus dicturos, id est, quod cū hora mortis incerta sit, te ipsum sanctis operibus & virtutibus induas, & præpares nunc, quando recta valetudine vteris: nam in hora mortis difficillimū erit, te in Deum conuertere si in vita flagitijs & peccatis te ipsum tradidisti. Quando venerit mors ita doloribus & angustijs eris pressus, vt nequeas in Deū cōuerti nisi maxima difficultate. Vnde operæpretium est, vt aures Christi sermonibus accommodes qui dicit. Estote parati, quia quā hora non putatis. Protinus debes te ipsum parare, ni velis, vt morte inermem & improvidum capiar. Ecce tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. In omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros, in multa patientia ieiunijs. in aduersitatibus, &c. In tēpore quo sanus es, ad Deum conuertere: quia in diluuiū aquarum multarum doloribus mortis circumdatis, ad eum nō approximabunt: qui in vita suum consortiū & amicitiam a Deo segregarūt. Dominus enim ait. Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuiui te. Dies salutis est status huius vite præsentis: quod tēpus, si cautus, & rationis compos es, in vanum non debes præterire: quando in ipso perpetuam quietem & tranquillitatem potes tibi comparare. Tēpus omnia habent. Tempus ridendi, & tempus flēdi. Tempus huius vite in lachrymis & fleu, & pœnitentia consumi debet: quandoquidem dies mortis non bene aptus est, vt in Deum conuertaris. Primo quia cōtritio, quæ apprime necessaria est tuæ saluti, procedit ex diuino amore: quæ maxima difficultate poteris in hora mortis cōcilare, cū toto vitæ discursu iniquæ & peruerse vixeris. Nā quātinuis aliquis se in hora mortis lachrymis conficiat, potius est credendum, id facere timore inferni, quam amore diuino allectus: qui dolor nō sufficit, vt ipse peccator saluus fieri possit. Quocirca sæpè pœnitentia, quæ in illa hora fit, inutilis esse solet. Semei cū vidisset Dauidē redeuntē cum triumpho, quem ipse offenderat, obuiam exiit, petitur⁹ veniā. At hoc potius necessitate coactus fecit, quam amore cōmotus: & propterea etiam si tunc Dauid dissimulauit, nihilominus postea illum interfici iussit, cum clarē cognosceret pœnitentiam illam, violentā esse, & nō ex amore & voluntate natam. Atq; ita vnus ex equitibus Dauid dicit. Nōne bonum erit, vt propter hæc verba Semei moriatur? Talis est multorū pœnitentia, qui cū iam iam morti esse proximōs vidēat, necessitate coacti, & potius timore quam amore ad pœnitentiā se cōuertunt. Latrones non nisi tormētis & cruce veritate cōfitentur, & illa cōfessio nō liberat eos a pœna, sed potius ad mortem adducit. Ita etiā contingit illi qui in mortis articulo est cōstitutus: quæ ipsi dolore, & angustia compellunt, vt veritatem confiteatur: quæ confessio non vitam, sed æternam mortē parabit. Non festinant mali ad bonū peragendū, nisi quā iam vires deficiunt ad peccandum: & quādo tēpus vite finitur. Pharaō rex Egypti, quando vidit se morti propinquum, vitam in melius voluit traduce re, nec persequi Israëliticum populum. At serō recordatus est Pharaō, nam iam erat clausum iter Maris Rubri aquis, atq; ita interiit clausis portis suæ salutis

Matth. 24.

1. Cor. 6.

Psalm. 31.

Esa. 49.

Eccle. 3.

2. Reg. 14.

2. Reg. 19.

3. Reg. 1.

2. Reg. 19.

Exod. 14.

Psalm. 6.

Matth. 25. tis atq; remedij. Virgines etiam fatuæ serō oleū quæsierunt, & propterea in perpetuum a gloria sunt exclusæ. Hoc idem contingit peccatoribus, qui in hora mortis remedia quærant: qui serē semper delusi & falsi inueniuntur: quia potius gehennæ tormētis commouentur, quam diuino amore. *Secūdo* quia passiones, quæ ingenerantur a tristitia magis mouent potentiam, quam illæ, quæ efficiuntur a rebus delectabilibus. Si igitur breuis delectatio rationis vsum impedit: multo magis iudicium subuertet ingens & magna tristitia. Et inter omnes maior & terribilior est mors, quæ sic te ipsum contremiscere faciet: & rationē obfuscabit, vt non possis in Deū conuerti: si in vita flagitiosus & peccator extitisti. *¶ Nō potest intellectus in eodē tēpore diuersa obiecta speculari*: atq; ita tunc dolores in contrariā partem te ipsum impellent, vt non possis mentem tuā & cogitationem in Deū eleuare. Vnde Salomon. Non est in hominis potestate prohibere spiritum: nec habet potestatem in die mortis. *¶ Tertio* cū habitus sit qualitas, quæ difficiliter remouetur: cōsuetudo, quam in peccando induisti, post se te ipsum ducet. Vnde patientissimus Iob. Ossa eius implentur vitijs adoleſcētiæ eius: & cū eo in puluere dormient. Et Salomon in Prouerbis. Adoleſcens iuxta viam suam, etiam cum senuerit non recedet ab ea. Et Ieremias. Si mutare potest Aethiops pellem suam, & pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cū didiceritis malum: cōsuetudo est altera natura: & hæc super cor tuum tanquam grauisimum onus sedebit, quæ non sinet, vt cor tuum in ipsum Deū eleues. *¶ Quarto* in illa hora aliquo modo diuino auxilio destitueris: & acrius a dæmone tentaberis. Primum ex parte Dei nobis dicit sapiens. Vocauit & renouisti, ego quoq; in interitū vestro ridebo, cum id quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repente calamitas & interitus quasi tempestas ingruerit, quādo venerit super vobis tribulatio & angustia. Tunc inuocabunt me, & non exaudiam, &c. Quia peccatores in vita noluerunt consilijs & vocibus Dei acquiescere: ipse Deus in hora mortis subsannabit illos, & non exaudiet. Nam vt Augustinus ait: hac animaduersione percutitur peccator: vt moriē obliuiscatur sui, qui viuens oblitus est Dei. Vnde etiam apud Ieremiam ait dominus. Curauimus Babylon & non est sanata: ecce relinquamus eam. Secundo tūc acrius tentaberis: quia sapius aduersarius noster, quem in vita modo nō potest superare, alia vel alia die de eo triumphat. Sed quæ in morte perdit nūquā iterum lucrari potest: & ideo in illa hora tot acerrimis tentationibus, tot fallacijs & technis vitur, vt tērationes, quæ in hac vita nobis contingunt, cū illis collatæ, nomen tentationis nō meretur. Si igitur cū incolumis es, & optima valetudine fruens, non potes vel leui tentationi resistere: qui fieri poterit, vt cum delirus sis & omni mente carens grauisimas tentationes liber & saluus possis euadere? *¶ Quæ* nam spes victoriæ tibi adesse poterit, si inimici tuæ potēiores sunt, tu vero magis imbecillus & languidus? Modo cū sanus es, non vis in campo manus cum hoste conferere: cū vero infirmus & languidus, & in lecto multis doloribus circūdatus existimas te illi posse superare? Cum igitur nescis an crastino die hoc prælium debeas aggredi, consilio saluberrimo saluatoris tui acquiesce: qui his verbis monet, vt semper vigiles: quia quā hora non putas filius hominis veniet. *Psalm.*

mista Dño ait. Nō est in morte qui memor sit tui, in inferno autē quis cōfitebitur tibi? *Esa. 38. Eccle. 13.* Viuens, viuēs ipse confitebitur tibi. In vita dñi potes, pœnitentiā age: & audi sapientē, qui dicit. Memēto creatoris tui in die iuuentutis tuæ, antequā veniat tēpus afflictionis tuæ & anni, de quibus dicas, &c. Bene quidem cognoscitur, pœnitentiā, quæ in hora mortis fit, falsam esse se penumero & nullius momenti, quandoquidē si isti infirmi in pristinā valetudinē restituitur, protin⁹ in ante acta peccata se conuertunt, & iniurias quas pepererunt, repossunt. Nā si propositū talis pœnitentiæ firmū & cōstans esset, non ita facilē in pessimos ante actos mores dilaberētur. Necessitas cogit illos, vt virtute vtātur. Si cū peccare nō potes, peccata relinquis: meritō dici pot, quod peccata te ipsum deseruerūt, nō tu illa. Nā quā mercator merces proicit in mare, coactus iacit & inuitus. At si postea serenū & tranquillū mare fuerit, curat illas extrahere: neq; principio illas in mare proiiceret, nisi in tāto periculo esset cōstitutus. Ita isti cōpulsī necessitate in articulo mortis ad pœnitentiā se cōuertunt, cū cor suum tradiderint huius mundi vanitatibus. Si taurus aliquem hominem insequitur, potissimū remediū est illi, passū in cornua tauri proicere. At cū taurus recessit, pallium suū accipit, & tranquillū vt antea & quietus sedet. Ita multi mortis timore bona aliena restituit, & alia pia opera exercēt: at si ægritudinem euadūt, ad priora peccata se cōuertunt. Vix fieri potest, vt cū peccator inferno sit propinquus, magis Deū quam ipsum infernum memoria recolat. Si mente non es destitutus, clarē cognosces quibus tenebris cæcitatē sis inuolutus, si mortē expectas, vt pœnitentiā agas. Omnis ille qui pœnitentiā in crastinū diē protēdit, in ipsam horā mortis protēdit, cū nesciat an futuro die sit moriturus. Si dñs, cū tu nō cogitas, est venturus, non est cur differas pœnitentiā, sed vt statim incipias te ipsum macerare, & lachrymis cōficere. Nūc quippe Christiū parētē piū, dulcē sponsum, suauē & benignum dominū inuenies: in morte verō iudicem acerrimum, iustitiā diuinā & illatarū iniuriarū arētissimū executorē. Quod quidē apostitū sumo exēplo tibi ostēdā. Nā si litē ageres in iudicio, & ille, quē aduocatum constituisti, in illa hora qua ferenda est sententiā, mandato regis iudex designaretur, si ad illū accederes, diciturus. Dñe nunc est tempus, in quo debes mihi fauere, tuū auxiliū imploro, te ipsum aduocatū & fautorē expostulo: statim ipse tibi responderet: ea quæ peris, minimē possum facere, nam ecce quomodo nunc a rege in iudicē suum constitutus, & vt iudex de causa sententiā sum laturus, non autem vt aduocatus. Nōne huius rei magna tristitia & mæror animū tuum subiret? Nunc igitur cū Christum aduocatū habeamus, iuxta illud Ioannis, aduocatū habemus apud patrem Dominum Iesum: in meliorem mentem redeamus & vigilemus, quādoquidē nescimus, an in hora mortis iudex seuerissimus nobis futurus sit. *¶ Tertio* diximus præcipuē esse aduertendum, id quod dicit. Noluit deus vt horam mortis sciremus. Primo quia voluit, vt nescientes horam mortis, semper rectē & sanctē vitam ageremus. Et quod nobis non manifestet, quādo morituri sumus, innuere voluit, quod semper debemus intelligere iam iam vitam nostram finiri: siquidem cum certum tempus non habeamus, eam horam, quā nunc viuimus, extremam debemus cōputare.

Legē Greg. lib. 12. mo. val. c. 18. putare. In hoc, sicut in reliquis, quæ Christus nobiscum operatus est, benignè & misericorditer se habuit. Ignorantes horam mortis, mundioribus & syncrioribus animis viuimus. Nam si cum homines ignorent, an hodie sint morituri, audent in peccato viuere: quid facerent si certo scirent longæuam & diuturnam vitam habituros? Solet enim contingere, vt si nobilis aliquis ludo in nocte fideat: famuli eius alij dormitent, alij verò per ciuitatem diuagetur: ita vt cum dominus à ludo surgit, nullus adest, qui faces accendat, neque qui ipsum comitetur. Clamat statim Dominus. At, at serui. Tamen nullis respondit, vsquequo cum iam habeat caput fractum tantis vocibus, venit minimus omnium famulorum ferè somno sopitus cum face incensa. Respondeas obsecro, si isti famuli cum nesciant, quando dominus sit illos vocaturus, alter in ciuitatem abiit, & alius dormit: si hi certo scirent herum vsq. ad certam horam non de illis percontaturum, nonne melius & libentius abirent? Aliquis tamen erit, qui cum nolit à domino reprehendi, expectabit: siquidè nescit qua hora sit vocandus. Ita Deus noluit certam nostræ mortis horam nos habere, ne per peccata ab ipsius consortio & amicitia fugeremus: nihilominus tamen multi sunt, qui pœnitentiæ & iniquè viuunt, & deteriores sint, dicentes, in vltimo mense vitæ meæ ad pœnitentiã me conuertam, nunc autem flagitijs & peccatis me tradam: quod forsitan modo non audent facere, timentes ne in ipsis moriantur. Præterea si homo sciret, quando moriturus est, vel sciret se statim moriturum, vel ad certum quoddam tempus, si sciret se statim moriturum: pœnitentiã in illo tempore facta periculosa esset, & de qua dubitari posset. Si verò sciret post longum tempus transfuturum esse moriturum, tunc maiorem occasionem peccandi sibi assumeret, differens pœnitentiã in illud tempus. Ambo quidem grandia sunt inconuenientia tuæ salutis: nam breuis pœnitentiã, & vana dilatio duæ res perniciosissimæ sunt tuæ conscientia. Quocirca suaui ille omnium rerum conditor voluit sua admirabili prouidentia, vt hora mortis tuæ incognita tibi esset & occulta: vt ab his duobus maximis periculis te ipsum liberaret, & vt semper sobriè viueres & castè, & sanctis institutis vitam componeres. Si diem mortis designaret, temporis securitate magis atque magis ipsa peccata multiplicarentur. Tertio voluit nobis occultare horam mortis, vt vtilitati communi & non solum propriæ viuere, proximorum oblitus, & nostra tantum curantes. Quarto si ægros homo sciret infirmitatem illam non esse vltimam, non vtiq. de peccatis cõfiteretur, nec sacramenta acciperet, nec sanctos in suu auxiliu inuocaret, nec sacra celebrari iuberet: nec multa alia opera pia, quæ infirmorum causa fiunt. Omnia hæc bona opera cessarent, si certo haberetur, infirmum illu ex tali ægitudine non moriturum esse. Multi nanq. grauioribus infirmitatibus affecti, sua peccata confitentur: & in Deum conuertuntur: cum credant se morti esse proximos: quod non facerent, si scirent illam non esse vltimam ægitudinem. Quinto noluit Deus hoc nobis esse notum propter humanam consuetudinem & tranquillum & quietum modum viuendi. Nam si homines scirent se per multos annos victuros odia, iras, & inimicitias suas prosequerentur. At verò si breuiter scirent finem suæ vitæ imponendum esse, melancholici, & mœsti vitam degerent: & pro-

ximis suis molesti essent, graues, & incommunicabiles. Atq. ita vtrique communem pacem destrueret totius reipublicæ & humanam cõuersationem. Denique Deus non solum nos condidit ad hoc vt in vltima hora ad ipsum conuerteremur: sed reuera, vt totam vitam in ipsius obsequio cõsumeremus, neque quidquam committeremus, cuius postea opus esset nos pœnitere. Aspice igitur quomodo in hoc dominus, vt in reliquis omnibus nostram vtilitatè & commodum respicit: & ita voluit incognitam esse nobis horam mortis nostræ vt semper parati & vigilantes essemus. Ideo ait. Estote parati, quia qua hora non putatis filius hominis veniet. At tantum inualuit malitiã multorum hominum, quod id quod Deus fecit, vt eos à peccatis segregaret, idem ipsi assumunt in occasionem, vt deteriores & peiores sint. Boni nanque cum considerent se ventura hora ex hac vita migrare posse, à peccatis se abstinent: mali verò deteriores facti, dicunt. Comedamus, & bibamus, quia cras moriemur. Obserua autè qd Christus vocatur hic filius hominis, quia naturaliter dicitur filius hominis, quia natus erat ex matre, non habes patrem. Et sic ex homine, & non ex hominibus dicitur: ad differentiam eorum, qui in scripturis dicuntur filij hominum. Quemadmodum enim Christus est filius Dei modo quodam singulari, quia singulariter vocatur filius Dei, vt singularis indicetur filiatio: alij autem in plurali filij Dei, vt communis generatio significetur: sic etiam singulariter filius hominis vocatur, vt videatis singularem modum filiationis, quia non ex vi feminis conceptus fuit, sed ex Spiritu sancto. Neq. carnè accepit peccati, sed similem carnè peccati innocentissimam & idoneam ad expiandum peccatum. Sed de his satis, ad contextum reuertentes. Ait autem ei Petrus. Domine, ad nos dicitis hanc parabolam, an ad omnes. Dixerat Iesus parabolam de seruis expectantibus Dominum adiuncta alia parabola de patre familias non vigilante: Petrus autem cum sciret se, & alios condiscipulos electos fuisse ad officium patris familias: dubitabat, an hæc parabola, quæ in vltimis verbis ad ipsos spectabat, esset eis propria, an omnibus communis. Dixit autem Dominus. Non præcipuè responderet ad factam quæstionem, sed in doctrina adhuc persistit: quoniam instruit Petrum, de differentia inter electos ad pastoris officium, & reliquos alios, & quoad meritum & quoad premium: similiter etiam quoad crimen & pœnam. Ex quibus facile intelligi potest dictam parabolam secundam proportionem cõmunè esse omnibus cum differentii premio ac pœna. Et subdit dicens. Quis putas est fidelis dispensator. Ac si diceret, Prædicta parabola ad omnes pertinet: sed ista ad vos meos discipulos specialiter pertinet, quos dispensatores efficio: cum vos alios ad regèdum, alios verò ad danda consilia & documenta præficiam. Ideo quæro. Quis putas est, &c. Non ex ignorantia quærit, sed vt ostendat, qd paucissimi sint tales prælati fideles & prudentes: sicut ille, de quo Sapiens dixit. Qui non abiit, nec sperauit in pecuniæ thesauris. Ideo interrogauit. Quis est hic, & laudabimus eum? Rarus est talis diues, & paucos inuenies tales prælatos. Particula autem interrogatiua, quis, non pro re impossibili, sed pro difficili (vt Hieronymus ait) frequenter accipitur in sacris litteris. Et sic ipse Hieronymus exponit hunc locum. Hoc est, Pauci serui fideles inueniri possunt. Sic intelligitur illud, Leo

Psal. 19.

Rom. 7.

Orig. hom. 18. Numer. Hiero. A. mo. 1. Za. ch. 4. Et in Epistola ad Muerium.

Esa. 21.

Psal. 4.

Philip. 2.

Luc. 11.

1. Cor. 4.

Eccl. 11.

Malach. 1.

Hier. super Naum. c. 3.

Leo

Leo rugiet, quis non timebit? Et illud. Quis ascēdet in mōtē Domini, aut quis stabit in loco sancto suo? Et Paulus. Quis me liberabit de corpore mortis huius. Et apud Oseam. Quis sapiens, & intelliget hæc? Si de hac re plura videre desideras, lege Originem, & Hieronymum. Præterea Christus in his verbis conditiones assignat boni prælati, quem dispensatorem vocat fidelem, atq. prudentem. Hæc & singula, quæ dicit animaduersione sunt digna. Primò dicit, qd sit fidelis dispensator: officium prælati à dispensatione nominauit. Vt intelligant prælati officiu suu non in agendo pro libito, sed in dispensando consistere. Videant etiam prælati qd Christus eis imponit nomen dispensatorum: vt intelligant se dispensatores esse bonorum & reddituum Ecclesiasticorum. Fidelitas etiam requiritur, vt ea, quæ sunt Domini, non in suos vsus & vtilitates conuertantur vt dominum suum incolumem & liberum in honore conseruent: ita vt pro ipsius honore semper vigilent & defensione, quæ omnia necessaria sunt seruis fidelibus. Est igitur fidelis dispensator, qui non quod fuisse querit, sed quæ Iesu Christi, cuius vices gerit, quodque cedit in ædificationem & augmentum Ecclesiæ, in cuius gratiam sibi omnia cõmissa sunt. Iustus nanq. dispensator semper præ oculis habet præcepta & instructiones committentis. Gloriam Dei querit, non suam propriam. Hæc autem si in fidelis seruo & dispensatore requiruntur, merito dicemus cum diuo Paulo. Iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Rarum esse putabat Paulus dispensatorem, qui fidelitatem suo domino seruaret. Pleriq. enim sunt qui fraudem faciunt: dum querunt quæ sua sunt, non quæ sunt Iesu Christi, & cælestis & diuinum mysterium in vsum terreni lucri conuertunt, nec salutem proximorum, sed propria commoda quærent. Ad salutem proximorum curam negligētissimi sunt: ad redditus vero & vectigalia exigenda diligentissimi. Debitores suos opprimunt, in carcerem detrahunt, & excommunicant: si tamen in peccatis eos viderint, negligunt: nec illos admonent, nec corrigunt. Si illos in angustia, aut tribulatione aliqua videant constitutos, cõtemnunt, & negligunt: cum tamen deberent eos cõsolari, & reficere. Quod officium est prælatoru, sicut Dñs Petro dixit. Tu autem conuersus confirma fratres tuos. Hi non fideles dispensatores, sed lupi rapaces dicendi sunt: & quia istorum maior est numerus inquit Paulus. Iam quæritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Præterea in administratione rerum temporaliu oportet vt fidelis sit dispensator pauperibus, orphanis, & viduis. Vnde beatus Paulus, qui in præfatione omnium suaru Epistolarum solebat dicere, Gratia vobis & pax: scribens Timotheo, qui Episcopus erat Ephesi, inquit. Gratia, & misericordia, & pax. Timotheo quia Episcopus erat, misericordiam cõmẽdauit: quia præcipuum munus Episcopi est esse misericordem & piũ erga egenos & pauperes. Sed iam nunc aliqui in tantam infidelitatem peruenerunt, vt non solum non pauperibus sua bona tribuant, sed velint ab illis ditari. De his cõque rebatur Deus olim dices. Quis est in vobis qui claudat ostia mea & incendat altare meum gratis? quod quidem ad infidelè dispensatorem pertinet: cumq. ad lucrum magis & proprium commodum respiciant, & non ad obsequium Dei, non oues pascunt, sed eas dilaniant & comedunt. Cum filij Israèl offerret plau-

stra Mosi, dixit Dominus ad eum. Cape ab eis. Vide quomodo à populo non audet illud recipere sine domini licentiã. Et quis nunc quæso ministrorum Dei tam fidelis est, vt oblata sibi respuat? Iste verò necessaria non recepisset plaufstra, nisi Dominus imperasset. Denique vt vno verbo concludam ille fidelis dispensator est, qui sibi soli honorem non vsurpat, qui tyrannidem non exercet, qui recta intentione & nõ propter temporalia ministrat, qui potestatem spirituales sibi non adscribit: & denique qui rem Domini non negligit. Omnia autem hæc colliguntur ex intentione beati Petri, cum inquit. Seniores qui in vobis sunt obsecro pascite, qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè sed spontaneè secundum Deum, neq. turpis lucri gratia, sed voluntariè: neq. dominantes in clero, sed forma facti gregis ex animo. Secundo ait Dominus qd sit prudens. Prudentia nanq. dicitur scientia operandorum: nam sapientia pertinet ad intellectum, prudentia verò ad ea quæ sunt agenda: atque ideo non solum prudentia est lumen illuminans intellectum, sed etiam calefacit affectum: non solum ostendit quid, quando, & qualiter sit agendum, sed etiam mouet voluntatem, vt appetat bonum post iudicium, & vt fugiat malum. Vnde vsus scripturæ, & vsus communium loquentium habet, vt inepti dicantur, qui imprudenter operantur: licet prudenter intelligant, quid, & quando, & quomodo sit agendum. Vnde in Prouerbis dicitur. Vir prudens dirigit gressus suos. Ideo Prou. 15. ad hanc spectat moderare omnes virtutes, quia auriga est earum & ordinatrix affectuum, & morum doctrix. Sine hac curritur in obscuro, nam dum quis magis currit, in maiori est periculo, vt frangat caput. Vnde hæc constituit ordinem in alijs virtutibus: ita vt si hanc sustuleris, virtus non est virtus, sed vitium. Hac virtute maxime indiget prælati: ideo hic Christus bonum prælatum prudentem appellat. Opus est vt prælatus res alias corrigat, alias verò dissimulet, tanquã qui non intelligit nec videt. Modo graue se debet ostendere, vt nõ contendant: alias verò modestu & affabilem, ne arrogas & superbus existimetur. Modo vti debet misericordia, modo verò iustitiã debet exercere: qd totu ipsa prudentia docet, sine qua nõ bene suu munus & officiu exequetur, etiãsi magnis virtutibus sit præditus. Multa enim sunt, quæ blandè & moderatione quadã ferri debent: & multa debemus exorare, vt subditus faciat, quæ alias iuberi possent. Quãdo verò hoc sit faciendũ, ipsa prudentia docet. Quemadmodum tonsor qui nouacula tōsurus est barbã, prius eã lauat, & nouacula acuit: nam alias scinderet & ruperet: ita facit imprudens prælatus, qui cū velit barbã tondere, hoc est aliquod vitiu subditi propellere, tanta asperitate & rigore id facit, vt potius destruat ac scindat, atque ita non corrigit, sed in deteriorem mentè subditum prouocat. Prius lauare debes & blandè & misericorditer agere. Et tu subdite vide, quod quãdo tonsor in sanus est, tunc reipsum magis tranquillũ & quietum præstare debes, ne te scindat: atq. ita dum prælatus magis insanus fuerit, tu humilior & prudentior existere debes. Solent in finibus prouinciaru speculatores constitui, quoniã hi terram vicinam cognoscunt, & hostes vicinos maiori odio prosequuntur. Sic prælati optimè subditos cognoscant, & hostes sint hostiu animæ, & cū modestia veritatem ostendant, & prudenter regant rempublicã, potius amari, quã time-

1. Petr. 5.

Prou. 15.

ri cap.

ti cupientes: nam si omnia voluerint timore & asperitate regere, omnia facile euerterent. Quemadmodum aqua magni & profundi lacus cum natura sua tranquilla sit, vi tamen ventorum agitur, & commouetur, sic populus eius sui sponte miris sit & quietus. nimia tamen leuitate & asperitate praelati velut violentia procella concitare & perturbare solent. Debet esse praelatus quasi plures: quia pluribus consuleri debet, & de omnium salute cogitare. Vt in solo capite sunt oculi, vt omnia videat, & non in alio membro: sic soli praelato conuenit omnia videre & consuleri, & mentis oculis considerare. quae ad rectam gubernationem pertinent. Ideo per Ezechielem dicitur, quod Cherubin, qui erant depicti in templo, habebant duplicem faciem, alteram hominis, alteram vero leonis: quia praelatus debet esse humanus & benignus viris iustus, seuerus autem & terribilis sceleratis. Quibusdam debet humanitatem ostendere: quibusdam vero terrorem incutere. Et haec omnia prudentia docet. Igitur hac admirabili prudentia induti esse debent praelati, quia non solum est opus rerum spiritualium gubernatione, sed etiam temporalium: quia non tantum vnus debet tribuere, vt aliis deficiat. Opus est vt seruire sciat, & distribuere: & vt prudentiam similes Ioseph habeat, qui in annos steriles in abundantibus & prosperis congregauit. Prudentia opus est in impartienda eleemosyna: nam ceteris paribus potius suis quam extraneis eroganda est: ad quod etiam opus est prudentia: nam consanguinei tui seipso ditare cupiunt tuis bonis & re temporali, & pauperem te efficere caelestium diuitiarum. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem. Cognoscere debes necessitatem tua discretionem, sine eo quod ipse pauper ea manifestet. Et ideo dixit, intelligit. Denique praelatus non debet esse caecus, sed lumine intellectus polleere debet. Ideo in Leuitico praecipit Dominus ne offerretur illi animal caecum. Animal caecum est praelatus sine prudentia qui tanquam caecus in consiliis seipsum praecipitat. Vult Deus vt habeat oculos, & videat quod facit, & quid acturus sit: neque ignorans sit & insipiens. Bases templi Salomonis non erant sine Cherubin: ita bases sunt praelati, qui sustinent aedificium spirituale, non tamen debent esse sine cognitione & lumine rerum agendarum, sed sapientes & prudentes, sicut Cherubin. Ideo Moyses volens constituere gubernatores populi, dixit Hebraeis. Date vobis viros sapientes & gnaros, quorum conuersatio sit probata in tribus vestris. Quod etiam intelligens Salomon, non diuitias postulauit, sed prudentiam. Gubernator absque prudentia, est tanquam nauis sine clauo. Et ob hanc causam dicebat Dominus per Ieremiam. Introducam vos in Sion: & dabo vobis pastores, qui pascant vos scientia & doctrina. Et Paulus conloqueretur de officiis Ecclesiae. Quosdam (inquit) dedit Apostolos quosdam Prophetas, &c. Cum autem loquutus esset de praelatis inquit. Alios autem pastores & doctores. Coniunxit doctores cum pastoribus: vt insinuat praelatos scientia debere esse praeditos: vt sciant quid agendum, quidve vitandum sit. Sciat igitur praelatus dispensatorem esse & non Dominum: & quod fidelis esse debet Domino, & prudens in rebus agendis. talis denique, qualis describitur in Exodo, cum Ietro dixit Moysi. Prouide de omni plebe: viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritia, &c. Prouide, id est, cum magna deliberatione elige: de omni plebe, id est, absque personarum acceptione,

Exec. 27.

Genes. 41.

Psal. 40.

Leui. 22.

3. Reg. 6.

Deut. 1.

3. Reg. 3.

Ierem. 3.

Ephes. 4.

Exod. 18.

viros, id est viriles homines, & non pusillanimes, seu effeminatos: sapientes, id est sapientia & prudentia praeditos: in quibus sit veritas, id est, in quibus non sit simulatio, aut hypocrisis: & qui sequantur veritatem, & non inordinatum appetitum. Qui oderunt auaritia: id est, qui non quaerant quae sua sunt, sed quae Iesu Christi, & non accipiant munera. Encegia enim & munera, excaccant oculos iudicis. Principes tui infideles socii surum, omnes diligunt munera, se quantur retributiones. Qui regant populum, id est verbo & exemplo praedicando & recte gubernado: ita vt praelatus cunctis sit benignus, nemini blaudus, paucis familiaris, omnibus equus, ad iram tardus, ad misericordiam pronus: in aduersis firmus, in felicitibus & prosperis cautus, & omnibus proficiat, & nemini noceat, omni denique sapientia & prudentia ornatus. Lege Gregorij de cura pastoralis: & Bernardi de consideratione ad Eugenium Pontificem. De tali praelato ait Dominus. Quem constituit Dominus super familiam suam. Abeant impij Lutherani, qui audent dicere, Pontifices non esse superiores de iure diuino, sed solum hominum decreto electos. Mentiuntur: imo constituit illos Dominus super familiam suam: ipse enim quosdam dedit Apostolos, quosdam Prophetas, quosdam Euangelistas, & quosdam pastores & doctores. Nam apud Ecclesiam quauis sit certa forma constituendi praelatos sine per electionem, siue per maiorum decretum, ita vt videantur constituti ab hominibus, tamen a Deo constituntur, & sic in Actis dicitur, Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo Spiritus sanctus posuit vos Episcopos regere Ecclesiam Dei. Spiritus sanctus constituit episcopos ad regendam Ecclesiam Dei, non homo: & sic episcopi qui successores Apostolorum sunt, immediatam habent potestatem ordinis a Christo, sicut Apostoli, quauis autoritas praesertim quoad iurisdictionem sit a Papa. In quo tu maxime aduertere debes, ne dignitatem aut praelatiam fauoribus aut simonia comparas. O quanti sunt praelati, quos non constituit Dominus, sed ipsi se constituerunt sua ambitione, fauoribus, aut pecuniis. Nolo tamē dicere, quod qui talis est non sit verus Papa, aut Episcopus, non tamen est in tali dignitate Dei voluntate, sed permissione: quia permittit illos imperare, quos nec vult propter populi peccata a dignitate propellere. Sic enim ipse ait, Ipsi regnauerunt & non ex me. In hoc quod dicit, & non ex me, intelligit, quod non sua voluntate regnat: & ideo non sunt a Deo super suam familiam constituti. Dominus enim debet eligere praelatum, non humanus fauor, tunc manu Dei intelligas provenire, quando sine tua sollicita diligentia dignitas tibi offertur: quando vero eam acceptaueris, conuertere oculos ad rationem quam de illa es redditurus, & omnibus tibi commisisis. Dixit Dominus Moysi. Voluntas mea est, vt educaas oues meas ex Aegypto. & quod tu sis pastor earum. Et respondit Moyses. Quae obsecro in me residet autoritas? Et dixit illi Dominus. Quid habes in manu tua? Proice virgam in terram. Quidquid homo habet a se debet expellere. Bonus praelatus reicere debet honores & gloriam quam consanguinei & parentes illi curant, et verò si Deus iubet, peccandam debet accipere, hoc est, per finem. Finis officiorum & dignitatum, est aeterna ratio, quam Dominus debet exigere de animabus sibi commissis. Si Ieremias cum esset in vtero matris sanctificatus, & cum a Domino ad praedicandum mitteretur, fere tantum onus

Philip. 2. Eccl. 30. Esai. 1.

Eph. 4.

Act. 1.

Exec. 34.

1. Tim. 4.

Tit. 1.

Oseas.

Exod. 1.

2. Cor. 3.

1. Cor. 2.

Ierem. 1.

onus seculauit, dices. A, A, A, Domine nescio loqui. Magna quidem est audacia, vt velis tu dignitate sollicitate curare, & acquirere. &c. ¶ Obserua autem quod dicit super familiam suam. Non inquam super familiam Episcoporum: non constituit eum super nepotes, cognatos, aut consanguineos suos, sed super familiam suam, scilicet domini. Familia enim domini nostri Iesu Christi sunt pauperes fideles, paruuli, pupilli, infirmi, &c. Super hos constituitur praelatus, hos pascere debet sustentare & curare. At quantos nunc videbis, quos sola cura suae familiae gerit, non erogat quod habent, Christi familiae suae. Sed si hoc solum contingeret in bonis temporalibus non tam graue malum esset, at conferret beneficia Ecclesiastica suis, soluentes laborem: & dando illis beneficia curata. Hoc Romae facere consueuerunt Cardinales & Episcopi, qui seruis suis & mulionibus beneficia Ecclesiastica tribuunt, nec quaerunt homines doctos & studiosos, sed suos familiares. Sed iam ulterius. Vt det illis in tempore tritici mensuram. Vt det (inquit) illis. Quibus? his qui sunt Domini familia, de quibus modo loquuti sumus. Sed iam non tribuunt nisi diuitibus, a quibus sperant aliquid accipere. At cum praelati modo deberent esse sicut sol, efficiuntur veluti luna. Nam luna non illuminat, nisi ea parte, qua recipit lumen a sole. Ita multi praelati: bona conferunt sua eis, a quibus sperant aliud maius sibi euenturum. Atque ita (Deus est testis me non mentiri) me vidisse in curia Hispaniae Regis Philippi, aliquos amicos Regis a quibus multa dona, diuitias, & pecunias accepisse, vt talionem possent illis rependere: & vt sic hac via amicitiam regis possent sibi conciliare, vt ad maiores dignitates & officia promouerentur. Alij pascunt semetipsos, quod Ezechiel plorat. Vae pastoribus qui pascebant semetipsos. Nonne oues a pastoribus pascuntur? Officium autem boni pastoris est, vt det familiae Domini: & quod oues suas pascat doctrina & exemplo, & eleemosynis: tribuens ouibus Christi tam bona spiritalia, quam temporalia: nam ad episcopum pertinet alere pauperes & ministrare eis de substantia sua. Oportet episcopum esse hospitalem: alienam inopiam, propria debet existimare: quod si hoc non praestiterit, non est dignus episcopi nomine. Et ad Titum Apostolum ait. Oportet episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem, non turpis lucri cupidum, sed hospitalem & benignum. ¶ Dicitur autem in tempore, quia cum oportet, vt iste dispensator sit prudens: ad prudentiam spectat modum disponere circa actiones, quia est ratio recta agendorum: & ideo qualitas cibi, quantitas, & tempus cibationis considerari debent. Porro de cibo spirituali, quod est verbum Dei, etiam considerandum est, quod detur suo tempore tritici mensura, hoc est, vt praedictum & doceat praelatus iuxta captum auditorum, aliquando subtilia, aliquando plana. Sic Paulus simplicibus & rudibus dicebat. Ego non potui vobis loqui tanquam spiritualibus, sed tanquam carnalibus, tanquam paruulis in Christo lac dedi, potum non escam. &c. Dandum est triticum ad mensuram, id est, iuxta capacitatem vniuscuiusque. Insipientibus non dicenda altissima, sed ea tantum, quae facile possint capere. Sapientibus etiam non sunt dicenda vulgaria & trita. Sic Paulus Sapientiam loquimur inter perfectos. Considerare autem tempus, mensuram, & alia huiusmodi, pertinet ad prudentiam ministri: sine qua fidelitas parum proderit. Ideoque tam in cibo spirituali doctrinae, quam in cibo corporali considerandum est tem-

pus & necessitas, & qualitas subditi: & sic in tempore conuenienti oportet dare vnicuique mensuram iuxta intellectus ipsius capacitatem, vel de cibo corporali iuxta mensuram & inopia: ita vt vnicuique prudenter prouideatur. Beatus ille seruus, quem cum venerit Dominus, inuenit ita facientem. Id est, cum in morte Christus venerit, beatus efficietur. Tales enim non solum simpliciter erunt beati, sed etiam habebunt magnum beatitudinis gradum: nam vt Paulus ait. Qui bene praesunt, duplici honore digni sunt. Obserua autem quod non dicit ita fecisse: sed, ita facientem, quia non satis est quod aliquando bonus fuerit, & recte praedicaerit, & eleemosynas fuerit largitus: sed opus est, vt talis sit, & perseueret in bono incepto, vt cum dominus venerit in hora mortis inueniat illum sanctis operibus intentum: quod fieri non potest nisi firmus & constans in rectitudine vitae persistit. Multos videbis fenes, qui seipso laudant, bona quae in adolescentia fecerunt, iuuenibus narrantes, cum tamen in senectute, quam actionibus sanctis deberent consumere, auari sint, cupidi, maledici, & ambitione pleni. Iuuenes non viderunt, quae tu in adolescentia vel iuuentute fecisti, sed quae modo agis: & iuxta ea quae modo vident, ante actam vitam iudicant. His enim praesentibus virtutum exemplis alios moues & doces. Quocirca non satis est, aliquando bonum fuisse, nisi vt strenuus & magnanimus miles vsque in finem perseueraueris. Beatus itaque ille est, quem Dominus sic inuenit facientem, quando venerit, siue in iuuentute, siue in senectute: qualem te inuenit, talem te iudicabit. Et quid faciet seruo prudenti & fideli, quem sic inuenit? Vere dico vobis, quoniam super omnia quae possidet constituet illum. Quicumque ad vitam aeternam transfertur, constituitur super omnia bona domini, quia diuina essentia fruitur, quae omne bonum est. Cogitari nec dici potest quale & quam diuinum & admirabile illud bonum sit. Sed hoc omnibus, qui deferuntur in beatitudinem conuenit, siue sint praelati, siue non: sed tamen Christus bonis & sanctis praelatis qui munus suum in hac vita recte exercuerunt aliquid aliud his promittit, praeter id omnibus concessum. Habebunt enim isti excellentiorem gradum gloriae nempe aureolam & coronam doctoratus, nam boni praelati officium est, docere, vacare orationi, lectioni, & doctrinae Episcopi proprium munus & officium est docere. Vnde curam rei familiaris, & negotia secularia debet aliis committere. Et ita Apostoli dixerunt. Non est nobis bonum relinquere verbum Dei, & ministrare mensis. Quocirca elegerunt septem diaconos, qui haec facerent. Et praeter aureolam habent aliquid excellentius in premio essentiali, quod consistit in excellentiori gradu visionis, quia magis meruerunt, cum plura charitatis opera edat bonus praelatus, quam subditus. Ideo de solis praelatis dicit. Constituet eum super omnia bona sua. Sed de subditis dixit in parabola praecedenti, quod praecinget se, & faciet illos discumbere, & transiens ministrabit illis. Maius est autem quod seruus maneat super omnia bona sua: quam quod semel Dominus transeat, & ministret seruis. ¶ Oportet igitur, vt status praelatorum in terra conformis sit illi, quem habituri sunt in caelo, vnde sicut in Ecclesia militanti est summus, sic erit in Ecclesia triumphanti. Nam sicut quia Christus saluandi homines munus accepit, meruit sibi locum super omne principatum & potestatem, ita praelati qui

1. Tim. 3.

Amb. 1. offic. c. 1. Act. 6.

Ephes. 7.

functionem saluandi homines suis humeris imposuerunt, constituantur super omne principatū. Nec aures tuas offendere debet id, quod dicimus, scilicet quod praelati subeant munus saluandi homines, cum Paulus dicat, Omnia factus sum omnibus, ut omnes ad me traham. Et alibi. Si quomodo ad æmulationem proceam carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis. Igitur munus generandi filios Christo, nutriendi & saluandi, nec Angelis datum est, ideo super omnes Angelos est. ¶ Obserua quod non dicit hoc cum iuramento, sed affirmans Christus, ait. Verè dico vobis. Non dicit. Ego iuro vobis per Deum, sed ego vos certos facio: quod mirandum quidem est, cum in re tam graui, & tanti ponderis & momentū loqueretur. O quam pessima & execranda est huius nostri temporis consuetudo, ita ut in re leuissima homines mille iuramentis vtantur, & pueri etiā incipientes loqui, nihil affirmant nisi nomen Dei in vanum assumunt. Nabuchodonosor cum vidisset, quod Deus liberasset ab igne Sidrac, Misac, & Abdnago edictum iussit diuulgari, ut nemo nomen Dei Israel blasphemetur. Si rex ille Gētilis hoc misit, quare Principes & Reges Christiani hoc non præcipiunt magnis pœnis impostis: quādoquidem maiora miracula illo quotidie Deus facit, &c. Hactenus loquutus est Dominus de bono praelato & de ipsius premio: uunc autem de malo praelato & pœna ipsi insidenda differit, dicens. *Quod si dixerit seruus ille in corde suo, Moram facit dominus meus venire, &c.* Dicit se desiderare, si fieri posset, ut nunquam mors adueniret. Interpretatio & peccata huius serui mali illud vni est, quod existimet se diu victurum: quod quidē quam vanum & stultum sit, satis ostenditur, cum quotidie videamus iuuenes mori, & sepeliri. O quot & quanti sunt iuuenes, qui iniqua opinione falsi existimant longæuam vitam habitare, & dicunt. Moram faciet dominus meus, & sic pœnitentiam differunt in senectutem. Sic virgines fatuæ perierunt. Et cum hęc vanam fiduciam conceperit, vide quid faciat. *Et cepit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere, & inebriari.* Seruus iste malus eo quod longa tempora vitæ sibi promittit, in malam administrationem defuit, in qua omne flagitium & peccatum includitur. Posuit tamen Christus duo, quæ præcipua sunt, scilicet, superbiam, & luxuriam, ad quæ cætera reducuntur. Primum autem, id est superbiam per seruorum concussionem designauit, ut inquit diuus Augustinus. Luxuriam autem ostendit, dicens: *Cœpit edere, bibere, & inebriari.* Cum percutit seruos, velut dominus in illos animaduertit, cum nō sint eius serui, sed ipse sit conseruus eorum. Et ideo per Matthæum dicitur, quod cepit percutere conseruos suos. Istud autem ad praelatos pertinet, quia licet constituantur à Christo super plebem, non tamen subditi desinunt esse serui Christi: & ipsi, qui eis præfunt non sunt domini illorum, sed conserui. Sic dicitur in Ecclesiastico. Rectorem te posuerunt, noli extolli, esto in illis quasi vnus ex eis. Cœpit percutere, quia hoc magno vitio præcipue laborant praelati. Ideo Paulus ait, quod oportet Episcopum non esse percussorem, sed modestum. Percutit autem eos suo malo exemplo, cum scandalizandam nat conscientiam subditorum. Ait namque Paulus, Sic autem peccantes fratres & percutientes conscientiam eorum infirmam. Percutunt etiam praelati subditos multis censuris & excommunicationibus,

1. Cor. 9. Rom. 11.

Dan. 3.

Matt. 23.

Aug. Epi. ad Eusebium.

Matt. 24.

Ecol. 32.

1. Tim. 3.

Tit. 2.

præceptis, constitutionibus, & comminationibus; ita ut non possit ulterius progredi, nec in bono proficere. De his per Ezechielem inquit Dominus. *Ex. 34.* Væ vobis, qui cum potentia & maiestate imperabatis. Multos nunc inuenies in Ecclesia Dei ita arrogantes & superbos, ut non eos existimes pastores, sed tyrannos & dominos: qui potius inuenies Leonum & Tygridum, quam praelatorum. Non est opus ita arcum intendere, ut frangatur, nec subditos ita vexare & opprimere, ut nequeant crescere, nec proficere. Quod Christus his verbis voluit innuere, scilicet quod praelati superbi ita vexant subditos, ut non finant illos in virtutū exercitio crescere. Et ut similitudine diui Anselmi vtat: si plātam arboris in horto tuo plantaueris, & mox illam ita ex omni parte concluderes, ut ramos suos nullatenus extendere posset, cum eam post annos excluderes, quales putas ramos extenderet? Profecto inutilis arbor rugosa, & gibbis plena ramis suis incuruis perplexa. Hoc faciunt multi praelati & magistri & parentes subditis & filiis suis, qui plantati sunt in horto Ecclesiæ, ut crescant & fructificent Deo. Sic adeo illos minus, terroribus & flagellis comprimunt, ut nulla penitus liceat eis libertate potiri. Atque ita ineptè oppressi prauas & spinarum more perplexas cogitationes in se cogerunt, fouent, & nutriunt. Vnde fit, ut cum nihil amoris, nihil pietatis, beneuolentiæ erga se in illis sentiant: nec subditi alicuius boni in illis aut grati operis, sed omne odium, impietate & maleuolentiam aduersus illos concipiunt. Dum corpore crescunt, crescit etiam in illis timor, & inuidia, & omnis suspicio mali. Huius rei causa superbia est, & crudelitas, quam multi praelati aduersus subditos exercent: in causa enim sunt, ut subditi impatientes sint, & ut ira & furore commoueantur, cum non possint ferre grandia onera, quæ illis imponunt. Et sæpe sepius videbis, quod praelati hæc cum subditis facientes, seipos blandè, laute & piè tractent. Ipsi secundū suā libidinē comedūt & bibunt: volunt autē ut subditi ieiunent, & se pœnitentia conficiant. Sæpe ego id sum expertus: eos homines, qui asperā & pœnitentē vitā degunt, erga subditos blandos, modestos, & pios seipos ostēdere. Econtra verò qui sibi indulgent pro genio, & vitiosi & profani sunt: erga subditos legū & præceptorum obseruantissimos se exhibent. Aspice obsecro diuini Baptistam qui tam sobriā & asperā vitā agebat, qui cilicinis pelibus induebatur, erga publicanos & peccatores mansuetus & blandus erat. Et ita loquutus est illis dicens. *Qui habet duas tunicas, det vnā non habenti. Et militibus dixit. Contenti estote stipendiis vestris. Non dixit. Non carnes comedatis, nec vinum bibatis, nec in lectulis cubetis: siquidē hæc omnia ego facio: sed blandè & modestè illis fuit loquutus. E contra verò Pharisei grauissima onera humeris hominum imponebant, sed ipsi nec digito ea ferre volebāt. Atque ita Christus in hoc loco coniunxit vexationem & percussionem, quas praelati exercent cum eorum cibo & potu, & cum blanda vita: quia aliterum ex altero nascitur & proficitur. Hinc enim euenit ut praelati subditos vexent & opprimāt, quia scilicet helluones, profani, & vitiosi dediti sunt. Sed ut intelligant tales praelati id non sine animaduersione prætereundum esse, audiant qua pœna sint puniendi. *Veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua nescit, & diuidet eum.* Malus praelatus, quasi securus de longa vita animum suū ad malè ad-*

Anf. lib. de similitud. cap. 177.

Dan. 4.

Matt. 3. Luc. 3.

Matt. 23.

Innc. sat. 3.

ministrandū applicuit: quasi postquā diu vacauerit deliciis, poterit breuiter ante mortem pœnitere. Sed toto errat cælo, quia cū putauerit tēpus sibi esse quietis, superueniet subito mors quādo nō erit tēpus pœnitēdi: quia ut iam ostendimus pœnitentia in hora mortis difficilis est. Si quis toto tēpore suæ vitæ gratiā Dei spreuerit, & Deū pulsantē ad ostiū non audierit, fortè in extremo vitæ illam non habebit gratiam quam toties contempserit, & recusauerit. Et forte tam subita & repentina veniet mors, ut non sit locus nec aliquid de ipsa pœnitētia cogitare. ¶ Illud verò quod dicit, quod diuidet eum: nō est intelligendū, quod eum gladio dissecabit: sed quod à consortio sanctorū illum diuidet, & separabit. Nā cū malus praelatus in vita sanctis viris & aliis esset præpositus, & ideo cū sanctis cōmunicabat: merito post mortē à bonis segregabitur, & non cū eis in gloria erit coniunctus. Et quod deterius est, à Deo pœna dāni separabitur: quæ quidē pœna iuxta Theologorū sententiā maior est omni pœna. Illa enim pœna maior est, in qua maius malum inest. & plus inuenitur de ratione mali in causa, quam in affectu. Diuidetur itaque in morte anima eius à corpore, diuidetur à consortio beatorum, & à frutione diuinæ essentiæ: quod infelicissimum & grauissimū malū est. In libro Danielis Prophetæ legitur Nabuchodonosor regem vidisse arborem magnā, & subter eam habitabant animalia & bestię, & in ramis eius conuersabantur volucres cæli, &c. Daniel interpretatus est per illam arborem significari ipsum regē magnū, suberbū, potentissimum & diuitem. Plurimos & nunc inuenies praelatos similes Nabuchodonosor præsertim in nostra Hispania, qui diuissimos habet Episcopos: arbores inquam magnas cuius cacumina ipsum cælum tangant, subter eum animalia multa & bestię. Sub vmbra pinguium & magnorū redditū ipsius episcopi, nō videbis multos homines doctos cōgregatos, nō studiosos & sapientes, sed animalia bruta, hoc est homines ignorātes, insipientes, & nulla bonarum artium scientia præditos. Itā ex redditibus praelati magna multitudo bestiarū alitur: scilicet tot famuli, & serui, tot miliones, & alij multi qui solum intenti sunt luxuriæ & omni vitiorum generi se committent. In ramis eius conuersabantur volucres cæli. Passerculi qui suauem harmoniā & cōcentū efficiūt, per ramos altos ipsius arboris saltant: hoc est parasiti & adulatoris qui sua uiter & dulciter auribus praelati concinnunt, & secū dum palatum ei loquuntur: hi, inquam, sunt qui maxime familiaritatē & amicitia cū praelato necunt, qui fructus maturiores & salubriores comedūt, quique maiora dona & pinguiora beneficia accipiunt. Hi nec latum vnguem à verbis praelati discedunt, genio ipsius indulgentes: quæ ipse laudat, & ipsi etiam eadem extollunt: quæ ipse vituperat, ipsi etiam vituperant: & denique hi ad viuum referunt personam illius famosi parasiti Gnatonis. Si quid dicit approbat, si statim ipse reprobat, & ipsi continuo in eandem eunt sententiam. Omnia assentari, is quæstus est nunc multo vberior. Alius etiam Satyrus Poeta hoc genus hominū depingebat. Rides maiore cachino. Cōcutitur. flet si lachrymas conserxit amici, Nec dolet, igniculū brumæ si tempore poscas, Accipit endromidē: si dixeris æstiuo, sudat. Nō est dieque potest alienū fumere vultū: A facie tactare manus, laudare paratus. Hi denique soli sunt, qui in domo praelati lautè & opiparè epulantur & vsq; ad

satietatem inebriantur. Ita viuunt hi, ut is viuat, qui vincit, aduersus autē victum omnes insurgunt, & hi non accedunt nisi ad diuites & potentes, & ad eos qui magnatum amicitiam sibi conciliarunt. Qui veritatem loquuntur, ab his reiciuntur procul quædam modum rex Achab Michæā abhorruit, quia nō prophetabat ea quæ ipse volebat. Hoc genere hominū impletus est mundus. Quod idem satis aptè in scriptura sacra depingitur. Vnde Ecclesiasticus dicit. *Di. 1. Reg. 21. Ecclef. 19. Sapient. 16.* Sicut veluti echo, qui idem respondet quod loquutus es. De quo Salomon. Resonans de altissimis montibus echo. Si tu canis, etiam canit echo: si ploras, echo etiam plorat. In altis montibus & sublimibus dicit resonare echo, nam adultores & parasiti non habitant in domibus pauperum, sed in domibus principum & magnatum. In his altis montibus ipsi resonant, & canunt: & ideo Daniel inquit, quod aues in altum arboris ascendebant: nam hi ad eos, qui in altis & sublimes dignitates sunt cōstituti accedunt, & cum ipsis vna habitant. Sed audi quid de hac arbore subdit Propheta. Et ecce vigil & sanctus de cælo clamauit. Succidite arborem, & præcidite ramos eius, excutite folia eius, & dispergite fructus eius: fugiant bestię, quæ subter eam sunt, & volucres de ramis eius. Idem hoc est quod Christus in hoc loco dicit. Et diuidet eum. Succidite illum in morte, animam à corpore separate, diuidite illū, descendat anima in infernum, & corpus in sepulchrū à vermibus & bestiis deuorandū. Tunc, n. omnes bestię & aues fugiūt, quia solus in sepultura relinqueris, & vnusquisque tuorum per suam viam abibit, tu verò qui magna arbor eras scissus & solo æquatus manebis & ab eis conculcaberis, à quibus nunc tanquā Deus coleris. Et non solum diuidet te Dñs, sed in tormenta grauiora detruet. Quocirca sequitur in textu, *Partemque eius cum infidelibus ponet.* Hactenus loquutus est de pœna damni, quia diuidetur & separabitur à consortio diuinæ essentiæ, & etiam ipsa anima à corpore discedet. Nunc autem agit de pœna sensus, quia non tantum diuina visione carebit propter quam creatus est, sed etiam tormenta æterna patietur. Sicut enim dixerat de praelato fideli, quod super omnia bona sua constituet eum: sic nunc loquens de praelato malo dicit, quod ponetur cum infidelibus quia infidelis fuit in muneris sui administratione. Bene etiā dicit quod cum infidelibus collocabuntur mali praelati, quia (ut Paulus ait.) Siquis suorū curā domesticorum non habet, fidem negauit, & infidelis est deterior. Quia infideliter suum munus exercuit: cum infidelibus sortitus est locum tormentorum. Sapiens inquit. Iudicium durissimum his qui praelati sunt fiet. In sequentibus Christus ostendit quod mali dispensatores, imo & omnes eruditi si sint vitiosi, grauiora sustinebunt supplicia propter suam scientiam. *Ille autem seruus, qui cognouit voluntatem domini sui & non se preparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, vapulabit multis.* Seruus, qui omnia præcepta diuinarectè percussit, & quid dominus ab eo requireret, & non se preparauit, hoc est non se disposuit ad bene agendum, nec mentem adaptauit, ut obediret Dei præcepto, pluribus & grauioribus punietur suppliciis: quia grauius & iniquius peccauit. Homo namque debet seipsum preparare, faciendo quātum

1. Reg. 21.

Ecclef. 19.

Sapient. 16.

1. Tim. 5.

Sapient. 6.

Prout. 16. suae vires suppetierint iuxta illud Prouerbiorū. Ho-
1. Reg. 7. minis est animi praeprare . Propter quod Samuel
 in libris Regum hortatur . Praeparate corda vestra
 domino. Sed prelati & doctus qui cognoscit & no-
 uit domini voluntatem , & non se praeparat vt cam
Iacob. 4. exequatur, grauisimè punietur. Nam vt Iacobus ait
 scienti bonum facere , & non facienti, peccatum est
2. Petr. 2. illi. Et diuus Petrus etiam inquit . Melius erat non
 cognoscere viam iustitię, quam post agnitionem re-
 trorsum reuertı . Vbi donum maioris & altioris sciē-
 tię relucet , ibi transgressor maiori subiacet culpę.
 Ideo que homo, qui perspicaci ingenio est praeditus,
 qui abundantioribus naturę dotibus est cumulatus
 si turpibus se immisceat flagitiis, si peccatis se ipsum
 dedecoret, inexcusabile committit peccatum : at ho-
 mo rusticus & medię plębis facilius veniam impe-
 trabit . *Qui autem non cognouit & fecit digna plagis,
 vapulabit paucis. Quare punitur, si non cognouit do-
 mini voluntatem? quia poterit illam scire, & noluit
 & negligens fuit circa suam salutem & non inuinci-
 biliter ignorauit, nec fecit, quod potuisset, si viros
 peritos & doctos consuleret. Vnde Esaias . Propte-
 rea captiuus ductus est populus meus, quia non ha-
 buit scientiã. Et Paulus, ignorans ignorabitur. ¶ Ad-
 uerte autem quod quaedam est ignorantia, qua ex-
 cusat a peccato, & alia quę non excusat. Quapro-
 pter sciendum, quod ignorantia potest esse duplex:
 iuris scilicet, & facti. Ignorantia facti est duplex, quia
 interdum adhibetur debita diligentia, & tunc igno-
 rantia excusat a toto : vt patet de concubitu Iacob
 cum Lia. Interdum non adhibetur diligentia debi-
 ta: & tunc non excusat: & sic occidit Lamech Cain
 putans illum esse bestiam . Ignorantia autē iuris est
 duplex: videlicet vincibilis & inuincibilis. Ignoran-
 tia quoque vincibilis duplex est: quaedam est affecta
 ta quę non excusat, vt dum quis non vult, ut sper-
 nit ius scire, vt libenter peccet: quaedam est non affe-
 ctata, quę vocatur crassa vel supina, quę non excu-
 sat, licet in aliquo excuset . Ignorantia verò inuinci-
 bilis, cum homo facit omne quod in se est, excusat a
 toto. ¶ Obserua etiam quod licet distinguantur pec-
 cata, nempe in peccata malitię, fragilitatis & igno-
 rantię: tamen omne peccatū aliquo modo est pecca-
 tū ignorantię : quia omnis qui peccat caret scientia
 actuali & practica, bonique approbatua. Si enim co-
 gnosceret peccati malitiã, & mala æterna, quę fi-
 bi parat, & bona cęlestia quę perdit, nullus pecca-
 ret . Ideo philosophus dixit, quod omnis malus est
 ignorans. Et in Prouerbiis Salomon ait. *Omnis via
 viri recta sibi videtur . Malum nanque secundum ob-
 tale, non appetitur : cum bonum sit appetitus obie-
 ctum . Nullus enim respiciens ad malum operatur,
 appetit enim & agit malum vt bonum apparens. Ve-
 rum peccata quę fragilitate aut ex ignorantia iur-
 is vel facti fiunt ceteris paribus, minora sunt quam
 ea, quę ex malitia fiunt : & ideo ait hic dominus q̄
 ignorans vapulabit plagis paucis, nihilominus per-
 petuo damnabitur, si in mortali decesserit. Ex his
 etiã patet, quod nō omnes æquali pœna puniuntur in
 inferno sed vnusquisq̄ iuxta quãtitatē demeritorū.
*Omnis autem, cui multum datum est, multum quaeretur ab
 eo & cui commendauerunt multum, plus petet ab eo. Hęc
 duo datum & commēdatum referri possunt ad idē:
 & tamē distinetē ponuntur, quia datum refertur ad
 dona homini propter seipsum collata: commēda-
 tum verò ad dona homini pręstita pro aliorum di-***

rectione . Et certum est quod plus requiritur ab eo,
 cui maior animarū cura commissa est, quia de cunctis
 & singulis redditurus est rationem. ¶ Discamus ex
 hoc loco non gloriari de nobilitate, pulchritudine,
 sciētia, aut qualibet alia gratia, cum omnia data sint
 a Deo . Sed qui maiora acceperint timeant arctissi-
 mum Dei iudicium super illum euenturū. Ideo Pau-
 lus. *Quid habes quod non accepisti? Si autem acce-*
3. Cor. 4. *pisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Qui enim
 maiora accepimus a Deo, maiori tenemur obliga-
 tione ad ipsius obsequium, quia magis arcta a nobis
 exigitur ratio. ¶ Præterea, quia dicta dñi præcepta
 implenda sunt potius amore quàm timore: addit sta-
 tim Dominus. *Ignem veni mittere in terram. Si queras
 a Christo, quid attulerit in mundum, respondebit,
 Amorem. Hic enim dicit. Ignem veni mittere in ter-
 ram. Et sicut queras, quę res attulit eum in mū-
 dum, respondebit. Amor. Sic enim Deus dilexit mū-
 dum, vt filium suum vnigenitū daret. Si ab eo quę-
 ras, *Quid prædicauit? respondebit. Amorem. Hęc
 mando vobis, vt diligatis inuicem. Quid multa? Si
 ab eo interrogas, quid ipse sit, respondebit, Amor. Ita
 enim ait beatus Iohannes. Deus charitas est. Quem-
 admodum malum & scelestum hominem ipsam ma-
 litiam & ipsum scelus appellamus. Ita Iohannes Deū
 ipsam charitatem & amorem vocat, tum quia cha-
 ritas perfectissimè in ipso apparuit: tum etiam quia
 sicut Deus essentialiter non tantum bonus, iustus, ve-
 rus, misericors: verum etiam ipsa bonitas, iustitia, ve-
 ritas, sapientia, & misericordia est, sic etiam essentia-
 liter ipsa charitas est. De hac Apostolus dixit. Excel-
 lentiorẽ viam ego vobis demonstrabo. Postquam
 Paulus excellentiam Apostolorum, Prophetarum,
 & doctorum ostenderat, & dona & gratias, quas ha-
 bebant, dixit. Et adhuc excellentiorẽ viam ego vo-
 bis demonstro . Est ne quid maius charitatē habere,
 quam apostolum esse, prophetam, aut doctorē? mul-
 to quidem maius. Nam poteris Propheta esse Apo-
 stolus, aut Euangelista, & nihilominus in infernum
 abire, & hoc sine charitate . *Quid prodest apostolū
 esse sine charitate? Si linguis hominū loquar & an-
 gelorum, charitatem autem nō habuero, factus sum
 velut es sonans, aut cymbalum tinniens. Cymbalum
 enim postquam sonuit & tinnit, vt antea cymbalū
 manet: sic apostolus aut prædicator homo, vt antea
 manet, etiam si prædicauerit, quia charitatem nō ha-
 ber. At charitas homines diuinos efficit & transfor-
 mat illos in Deum: ita, vt iam homines non sint, sed
 dñi. Hunc ignem venit Christus mittere in terrā: &
 ideo spiritum sanctum misit in linguis igneis, vt cor-
 da eorum igne sui amoris accenderet, & charitate
 inflammaret. Hanc charitatis lectionem sæpè Chri-
 stus repetiuit, & iam iam ad patrem iturus in vltima
 cœna super omnia cōmendauit discipulis. Et in hoc
 (dixit ipse) cognoscent homines quod discipuli mei
 estis, si dilectionem habueritis ad inuicem: de hoc
 igne subdidit dicens. *Et quid volo nisi accendatur .* Si:
 significatur per hoc, vt ex eo tempore ex quo incepe-
 rat accendi ignis spiritualis amoris in discipulos, de-
 siderabat vt extenderetur in vniuersum mundum? Vbi
 declarat non solum suum officium, sed fructum
 quem expectat mediante munere discipulorum. Ig-
 nis inter cætera elemēta maloris virtutis est, & ocio-
 sus esse nequit: sic amor Dei nescit esse ociosus, ma-
 gna enim operatur, vbi adest: si autem desinit ope-
 rari, amor non est. Hic ignis accensus est, & totum
 mundum****

Ab. 2. mundum inflammavit in die Pentecostes, mittēs spi-
 ritus factus carbones illos accensos per mundum
 vniuersum. Sed antequam genus humanum prædi-
 cto igne charitatis inflammaretur, prædicit se mor-
 te passurum. Sua enim sacratissima passione tantam
 gratiam humano generi promeruit : atque cum ex-
 sua sanctissimę passionis memoria præcipue accen-
 ditur iste ignis in cordibus fidelium, ideo subdidit.
Baptismo autem habeo baptizari: & quomodo coarctor
vsque dum prescitur & Mortem suam intelligit per
 hanc abluionem, in qua ablutus est proprio sangui-
 ne iuxta illud quod filius Zebedæi in alio loco di-
 xit. Potestis baptizari baptismo, quo ego baptizor?
Dicit quod coarctatur ad hęc passionem: quia secū-
dum iudicium ad passionem hanc vehementer incē-
 debat ex amore, quem erga genus humanum ha-
 bebatur. Hinc in nouissima cœna dixit. Desiderio de-
 sideraui hoc pasca manducare vobiscum . Deinde
 ponit saluator modum perueniēdi ad perfectionē di-
 uini amoris, dicens . *Putatis quia pacem veni mitte-*
re in terram? Mirabile est quod dicit, scilicet quod
 non quærat pacem cū videatur ipsum ad nihil aliud
 venisse, nisi ad pacem componendam . Vnde protin-
 us, vt ipse natus est dixerit angeli . Et in terra pax
 hominibus bonę voluntatis . Ipse quoq̄ dicitur ve-
 nisse ad pacificandū nos Deo in sanguine suo. Apo-
 stolis etiam pacem manifestare iussit: ita vt cum in-
 trarent domos dicerent, pax huic domui. Et post re-
 surrectionem Apostolos salutauit dicens . Pax vobis.
Quomodo ergo pacem detestatur? Est pax spiritua-
lis & bona quę est quies mentis in Deo, seu ordina-
ta concordia: quam Christus venit dare mundo. Est
autem alia pax impia & carnalis, cum spiritus subit-
atur sensualitati, & facit anima pacem cum vititiis.
De hac ait palmista, zelauit super iniquos, pacem
peccatorum videns. Cuiusque Christus venerit de-
struere hanc pessimam pacem impiorum, subdit.
Non dico vobis, sed separationem . Effectus describitur
 duorum præcedētium officiorum ad quę vene-
 rat, declarando quod effectus suę passionis & ignis
 amoris non erat pax mundana & carnalis, sed se-
 paratio a carnalibus & mundanis hominibus. Et ap-
 tē contra pacem posuit separationem: quia pacis est
 coniungere . *Erunt enim ex hoc quinque in domo vna*
diuisi: tres in duos, & duo in tres. Diuidentur pater in
filium, & filius in patrem suum: mater in filiam, &
filia in matrem: socrus in nurum suam, & nurus in so-
crum suum . Dixit quod in domo erunt quinq̄ per-
 sonę, quę contra se diuidentur, & tamen sex enu-
 merat, scilicet, patrem & filium, matrem & filiam,
 & socrum & nurum. Sed intellige quod illa quę ma-
 ter est filii, socrus est vxoris eius, & sic eadem in fi-
 liam suam & nurum suam dicitur diuisa. ¶ Obserua
 autem quod vt in Matthæo clarius dicit nou sepa-
 rat pater a filio, aut mater a filia: sed e contra dicit
 Christus, quod venit separare hominem aduersus
 patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, &
 nurum aduersus socrum suam. Quare separabitur fi-
 lius a patre, & filia a matre, & nurus a socro: & non
 e contra. Quia facilius recipiunt euangelium iunio-
 res, quàm n̄ qui gr̄ate sunt prouecti. Iuuenes nanque
 minus se peccatis contaminarunt & minus volupta-
 tibus atque diuitiis se ipsos tradiderunt: senes verò
 duri effecti, & velut callo obducti minus aperiunt
 postes sui cordis, vt Dominus ingrediatur in eos.
Quare nō immeritò Dauid dicit, iuuenes, virgines

& senes cum iunioribus laudent nomē domini. Vi-
 de quomodo bis iuuenes & semel senes nomen do-
 mini laudant. ¶ Perpende etiam quanta sit virtus &
 efficacia euangelij Christi. Non enim esset mirabile
 si pater contra filium insurgeret, maior videlicet cō-
 tra minorem: sed quod filius contra patrem, & filia
 contra matrem, & nurus contra socrum insurgat, ab
 eisq̄ separentur: id quidem non nisi summę & diu-
 nę efficacię tribuendum est. Disce etiam ex hoc lo-
 co quod filius neque filia in negotio euāgelico a pa-
 rentibus non pendent. Potest enim filius inuito pa-
 tre & renuente seipsum mancipare, vt euāgelicam
 perfectionem sequatur, maximè vbi annum decimū
 quartum vir pertigerit, scemina verò duodecimū.
Dicebat autem ad turbas . Cūm videritis nubem orientem
ab occasu, statim dicitis. Nimbis venit. Et ita fit. Et cūm
austrum flantem, dicitis. Quia aestus erit, & fit. Ratio ho-
rum est. De primo, quia pluuia fit de materia vapo-
rum humidorum, vel humefactorum & ingrossatorum:
nubes autem est corpus crassum ex vaporibus
taliter humidis & in crassatis. Ideo quando nubes sic
surgebat, signum erat quod pluuia iam aduentabat:
quia id quod in nube crassum erat, cito in aquam re-
solvebatur. Et dicitur de nube oriente vel ascenden-
te ab occasu, id est, de mari: quia mare Mediterraneū
est ad occidentalem partem terrę Iudæorum. Sic in
Numerorum libro dicitur . Plaga autem occidenta-
lis a mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. De
mari autem eleuantur exalationes humidę, quę sta-
tim vt in crassantur, dissoluuntur in pluiuas. Ideo sur-
gēt ab occasu vel ex parte maris, quod idem est, erat
signum pluiuę statim futurę in terra Iudæorum. Et
sic dixit Elias, quando pro pluuia orabat, occisis sa-
cerdotibus Baal . Respice contra mare, & ascendit
nubecula, & venit pluuia. Ideoque in terra Iudæo-
rum ascensus nubis ab occasu, siue de mari, quod idē
est, signum erat pluiuę. Ratio autem secundi, scilicet,
quod videntes austrum flantem, dicitis, quia
aestus erit, euenit, quia auster est ventus calidus &
siccus, & ita quando ille flat, omnia desiccant. ¶ Sed
sciendum quod flatus ventorum aliquando hume-
stat, & aliquando exsiccant, non secundum conditio-
nem venti, sed secundum conditionem & tēperiem
regionum super quas transit, vel de quibus colligitur
materia eius . Videmus enim quod quidam ventus
est in aliqua regione pluiuis abundans, in alia verò
nunquam pluiuiam generat: & ita est de austro. Nā
auster ferè in tota Europa pluiuas affert. Ideo poetę
latini, qui describunt rerum naturas & condiciones
iuxta proprietatē suę regionis, scilicet Europę, voc-
ant austrum pluiuosum, & hęc est ipstus proprie-
tas & natura. Sic Ouidius dixit, Pluiuioque made-
scit ab Austro, id est, ab Austro pluiuioso. Et Vergi-
lius. Austrum quem ipse Africum vocat, id est, de
Africa veniētem creberimum procellis: id est aquis
venientibus cum impetu ventorum: & tamen in ter-
ra Iudæorum est Auster valde desiccans, & signum
æstatis, vt hic dicitur. Ratio diuersitatis est, quia
ad hoc vt Auster transeat in totam regionem Euro-
pę, quam nos incolimus, necesse est quod transeat
mare Mediterraneum, vnde trahitur multa mate-
ries, quę conuertitur in ventum: & inde fit, vt pro-
pter humiditates conuertatur in pluiuas. Et etiam
quia ipse ventus propter rationem dictam est humi-
dus, & aliquo modo calidus propter regionem me-
ridianam, ex qua venit . Et sic nubes humefat, &
 dissoluit

3. Cor. 4.

1. Ioh. 3.

1. Ioh. 14.

1. Ioh. 4.

Luc. 10.

Coloss. 1.

Luc. 10.

1. Ioh. 20.

1. Cor. 14.

1. Ioh. 7.

1. Cor. 11.

1. Ioh. 11.

1. Ioh. 14.

Num. 34.

3. Reg. 18.

Ouid. 1.

meta.

Verg. 1.

Æneid.

disfoluit per calorem : & hoc est quod requiritur ad distillationem pluuiarum. In regione autem Iudæorum, contrarium fit : quia ad hoc vt auster veniat in illam, transiturus est per solas regiones siccas & calidas : scilicet per deserta Africae, & non transit per aliqua maria : & ita cum persauerit regionē, desiccabit illam, & hoc est esse æstatem. *Hypocrite faciem cæli & terræ nobis probare, hoc autem tempus quomodo non probatis?* Scitis ex dispositione aëris quando fit tempestas aut calor: cur ergo ex oraculis Prophetarum non vultis colligere neque probare, quomodo sit impletū tempus aduentus felicissimi Christi vobis in lege & in Prophetis promissū? Iam enim **Genes. 49.** sceptrum erat ablatum a tribu Iuda, sicut prædixerat Iacob. Similiter numerus hebdomadarū, de quibus **Dan. 9.** Daniel Prophetavit. Christus etiam multa miracula fecerat sicut Esaias prædixerat. Ecce (inquit) **Esai. 35.** Deus vester veniet, & saluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum & aures surdorum, &c. O quot & quantos nunc in mundo reperies his similes, qui terrenis & perituris penitus impliciti, de conducentibus ad salutem animarū nihil curant, quæstionibus futilibus & vanis intenti, vitam consumunt: quæ nihil ad rem conducunt: parum autem de eis quæ ad Deū spectant curant. Vnde diuinus Paulus, Quomodo conuertimini ad infirma & egera elementa: dies obseruatis, menses & tempora, & annos, timeo vobis, ne sine causa laborauerim in vobis. Quid tibi proderit cursum & motū calorum nosse, & planetarum insipientias callere, si cognitione conditoris ipsius cæli careas? Quid prodest tibi omnem bibliam memoria retinere, & omnes scientias mathematicas didicisse, herbarum vires cognoscere, nisi te ipsum cognoueris? Si igitur opera Dei cognoscis & factorem istorum cognoscas. Vos igitur hypocritæ qui recte scitis a ventis currentibus causas naturales omnium euentuum cognoscere: æquum etiam est, vt de cognitione ipsius creatoris agatis: & scientiā vestrā ad salutē animarum applicetis. Vnde in Ecclesiastico habetur. Quæ præcepit tibi Deus illa cogita semper: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. *Quid autem & a vobis ipsis non iudicatis quod infum est?* Dixerat increpando, quomodo signa temporis huius non probatis, qui signa & tempus pluuiæ & æstatis probatis? Aliud peius nunc subiūgit. Cur ex interioribus vestris & reconditis non iudicatis quod iustum est? Longè siquidem deterius est & peius habere in semet ipsis exemplaria, & errare, quam errare circa iudicia, quæ pendent ab exterioribus signis. Habemus enim apud nos synderesim & virtutum seminaria naturæ iura: ex quibus debemus colligere quid iustum sit: a quorum cognitione nemo potest se excusare. Quo circa arguendo, quia etiam isti hypocritæ errabant circa mores, inquit. Cur non ex vobis metipsis (hoc est ex his quæ intus habetis virtutum seminibus & principiis) quod iustum est iudicatis? Ac si aperte diceret. Non est mirum quod hypocritæ vestra semoueat vos in probatione temporis aduentus mei: cum ipsamet seducat vos a iusto & recto iudicio circa moralia, & ea, quæ ad ipsum proximum spectant, quorum tamen rationem habetis in vobis ipsis. *Cum autem vadis cum aduersario tuo ad principem in via, da operam liberari ab illo.* Loquitur hic Christus de lite, quæ est inter stimulum rationis, & malum affectum, in superioribus peritos hypocritas taxauerat eo quod habentes

signa clara & manifesta temporis Messie, non curant illa examinare, & etiam illos reprehenderat, quod cum in se ipsis haberet rationes iustitiæ moralis, eas non sequerentur. Nunc autem his verbis significat litem inter rationem (tum naturalem, tum euidentiū signorum aduentus Christi) ex altera parte: & malū affectum hypocritarum ex altera. Vnde saluberrimum & optimum consilium in hac parabola subiungit, docens quod in via, hoc est in vita, efficiat, vt ab ipso liberetur. Aduersarius synderesis est, quæ continuo aduersatur mordendo & stimulando animū iniquæ agentis: vt istis contingebat. Dicit quod vadit cum eo, quia indiuiduus comes est ratio stimulans, & mordens conscientia. In hac vita, quæ via est ad patriam cælestem, poteris te ipsum liberare a conscientie morsu, bona & recta operando: si modo etiam propter illa peccata, de quibus ab aduersario inculcaris. Nam de damnatis dixit Esaias, Vermis eorum non morietur in æternum, & in perpetuum manebit: quia iam non erit postea locus penitentia. Absolute autem vocatur via non excludens aliquam partem viæ: in quo quidem innuitur in omni tempore locum esse conuersioni, antequam quis coram iudice constituat. Demus ergo operam, vt ab isto aduersario liberemur, commissa stendo, & penitentiam agendo, & in melius murantes, quæ ignorantes peccauimus. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nunc autem in via sumus, & ignoramus quādo ad finem & terminum simus perueniuri. In omnibus exhibeamus nos Dei ministros in multa patientia, in ieiuniis, in aduersitatibus & tribulationibus, &c. Da ergo operam ab isto aduersario liberari. Et quare? Ne forte trahat te ad iudicem. Iudex iste Christus est, cui pater omnem potestatem iudicandi dedit. Trahit autem, cum accusat peccatorem coram iudice Christo conscientia ipsius. Sic intelligendum est illud, quod dominus dixit pharisæis. Nolite putare, quoniam ego accusaturus sum vos apud patrem: est qui accuset vos Moses. Non est sensus, quod Moses potius quam aliquis alius debet accusare Iudæos: sed peccata, quæ ipsi commiserunt contra legem Moysi accusabunt eos. Ne forte, non ponitur dubitatio: quia in sacris literis forte ponitur, vbi nulla est ratio dubitandi. Sic in Genesi dicitur. Ne forte moriamur. Et tamen nullum dubium erat, nisi quod comedentes de ligno vetito statim erant morituri. Et per Matthæum etiam dominus dixit, Ne mittatis margaritas vestras ante porcos: ne forte conculcent eas pedibus suis. Et tamen nullum dubium erat, quin essent eas concalcaturi pedibus suis. Itaque forte non significat hic vllam dubitationem: quia certissimè traderetur iudici, qui se non liberauerit ab isto aduersario. *Et iudex tradat te exactori.* Sententia feretur a iudice Christo, & impius tradetur exactori, vt in eum animaduertat: quia peccator tradetur diabolo puniendus. Dicit nanque dominus impiis. Ite maledicti in igne æternum qui parati estis diabolo & angelis eius. Et in psalmo. Mihi sit in eos israhel indignationis suæ: immisiones per angelos malos. *Et exactor mittat te in carcerem.* Hoc est, in infernum: de quo carcere per Esaiam dicitur, Claudentur in carcere. Ne autem istum carcerē contemneret: putans aliquid leue esse: subdidit ipsius grauitatem dicens. *Dico tibi non exies inde donec etiam nouissimum minus reddas.* Non intelligas quod aliquando exiet: quis, donec, particula in-

Psal. 109.
Genes. 8.
Matth. 1.
Hier. c. 27.
Hielud. 1.
Psal. 71.

sacris literis temporis æternitatem significat. Vnde in Psalmo habetur. Dixit dominus domino meo, se de a dextris meis: donec ponam inimicos tuos, &c. Certum est tamen quod Christus redemptor noster in posterioribus bonis patris sedet vsque in æternum & in seculum seculi. In Genesi etiam dicitur. Coruus non est reuersus, donec exiccarentur aquæ: tamen nunquam reuersus est. Sic & Matthæus. Ioseph non cognouit eam: donec peperit filium suum primogenitum. Lege de hac re diuum Hieronimum. ¶ Secundo potest iste locus exponi proprie vt sonat: quia non exies donec soluas nouissimum minus: tamen postea exies. Sed nunquam exies, quia ad finem in finitū nunquam peruenitur: pena autem inferni in duratione temporis infinita est, & ita nunquam peruenitur ad finem solutionis. Sic accipitur illud Psalmsi. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis, donec auferatur luna. Id est, donec desinat esse

in celo: & tamen nunquam desinet esse in celo, ideo pax illa nunquam deficiet. Sic impij in infernū constituentur, donec soluant vsque ad vltimum quadrantem: quem quia nunquam soluent, certum est vsque in æternum ibi futuros esse. ¶ Ex his omnibus facile esset nobis (si vellemus) huius mundi breuem gloriam, vanitatem, & oblectamenta respicere & contemnere, quandoquidem hæc omnia nihil aliud pariunt nec generant nisi tristitiam & mororē sempiternum. Discamus hæc terrena fugere, & cælestia amare. Discamus ab hoc aduersario in hac via liberari ieiuniis, orationibus, & rectis operibus, & institutis, vitam nostram componere. Breue enim est quod delectat, & æternū quod cruciat. Hoc quippe facientes non inimico exactori, sed sanctis angelis tradet nos dominus noster Iesus Christus, qui est benedictus in secula seculorum. Amen.

CAPVT XIII.

SIPENITVS animaduertere volumus, quot quantisque rationibus, Deus Opt. Max. negotia salutis nostræ semper dirigere nitatur: nihil est profecto quod magis nos, animo quoque nos, eius amoris sempiterno mancipare possit. Multis enim beneficiis inuitat ad regnum cælestis, creberrimis & suauissimis inspirationibus clamat, & multis sermonibus hortatur: vidensque multos in nequitia sua obstinatos, & Dei clementia abutentes, alia incedit via, vt illos etiam lucrifaciat, adducendo eis in memoriam iustitias, punitiones, tormenta, & flagella iniquorum: vt saltem formidine peccare desinant, & timore trahat, quos benignitate ducere non potuit. In hoc capit. comminatur peccatoribus penam æternam, & exempla iustitiæ, & punitiones aliorum profert in medium, ne nos si penitentiam non egerimus similiter pereamus. Ait ergo Euangelista. *Aderant autem quidam ipso in tempore nunciatores illi de Galilæis quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorum.* Locus hic communiter interpretari solet, de Iuda quodam Galilæo, de quo in Actis fit mentio, quia docebat suos non offerre sacrificia pro Imperatore Romano, sed tantum Deo offerenda esse aiebat, qui eduxerat patres eorum de Agypto. Quod ægreferens Pilatus iussit illos Galilæos occidi super sacrificia, quæ ab eis prohibebantur nisi pro Romanorum gente, & ita commiseri sanguinem eorum cum sanguine sacrificiorum. His gestis (sicut mos hominum est, aliena crimina acutius videre, narrare aliis, aliorum delicta ad cælos vsque extollere, sua autem quauis grauiora non aspicere, aut cognoscere) quidam qui ad huiusmodi spectaculum aduerant, hæc Christo narrauerunt: illorum mortem dignam factis credentes, se autem ipsos iustos existimantes, atque ideo vita dignos. Obserua quod multi etiam nunc hoc idem faciunt, miscentes sanguinem cum sacrificio, quando id quod secundū spiritum diligi debet, secundum carnem diligitur, sub prætextu enim dilectionis spiritualis, quæ est quasi sacrificium Deo, latet sanguis carnalis affectio nis, & de pallio religionis, operitur sentina vitiorū,

& de Christo fit ostium lupanaris, cum propter Deū dilectio simulatur. Ideo Paulus, sic stulti elitis vt cū spiritu cœperitis, nunc carne consummaminini? Igitur cum quidam nunciarent Iesu quomodo Pilatus miscisset sanguinem eorum cum sacrificiis, eos conuincit Christus ostendens manifestè ipsos non minoribus esse criminibus inquinatos, quam illos: hortaturque ad penitentiam. *Et respondens dixit illis. Putatis quod hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? non dico vobis: sed nisi penitentiam egeritis omnes similiter peribitis.* Ex quo patet, quod illi Galilæi iuste a Pilato puniti sunt, quia Deus suis demeritis existentibus in causa, subiecerat illos potestati Romanorum, & vt inquit Paulus, non est potestas nisi a Deo, & qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit, atque ideo Christus non dicit illos peccatores non fuisse, sed quod nunciij ipsi etiam peccatores fuerunt: nam ex eo quod quis non sit seditiosus, non sequitur, quod non sit peccator. Sic multi si in aliis vident aliquod flagitium dicunt, ego nunquam id facerem, cum ipsi aliis multo peioribus criminibus detenti sint. Iudicant aliena peccata, etsi minima sint, esse maxima & grauisima: sua autem leuia existimant. Plurimi sunt, qui alienam vitam acutissimè intuentur, se ipsos autem non vident: quibus Dominus dicit. Hypocrite festucam quæ est in oculo fratris tui vides, trabem autem quæ est in oculo tuo non consideras? Tecum habita vt noris quam sit tibi curta supellex. Putas quod quauis alij pena aliqua puniantur, quod tu innocens es, quia similia non pateris? non certè. Aduerte autem quod post hanc vitam, verum est, qui maiora peccata habuerint maiore pena puniendos esse, quia pro mensura peccati erit & plagarū modus. Et in Apocalypsi habetur. *Quantū glorificauit se in deliciis suis tantum date illi tormentum & luctum.* Sed in hac vita non semper sic accidit, vt patet in his Galilæis, qui quidē non præ omnibus peccatores fuerunt, quia talia passi sunt: nā multi maiores peccatores viuunt gaudent & incolumes letantur, exultant in rebus pessimis, & omnia eis prospera succedūt, sicut enarrat Dauid in Psalmo, de peccatoribus loquens. *Quorū sicut sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua, filiarum eorum compositæ, circumornatæ vt similitudo-*

Genes. 49.
Dan. 9.
Esai. 35.
Gal. 4.
Hecl. 3.

Galat. 2.
Rom. 13.
Matth. 7.
Luce. 6.
Perf. Sat. 1.
Deut. 25.
Apoc. 15.

do templi, promptuaria eorum plena, &c. Imo saepe dominus aliqua peccata hic suis electis purgat & castigat calamitatibus, & moribus, permittens, vt ex sententia peccatoribus omnia eueniant. Vnde **Iob. 21.** de peccatoribus ait. Ducunt in bonis dies suos & in puncto ad infernum descendunt. Multi hoc de poena damnatorum intelligunt, cu loquitur Iob, quod in infernum peccatores descendunt: sed si litera contextu consideraueris, quid praedat & quid sequatur expendes, quod de sepulchro loquatur, & quod diuites huius seculi sine infirmitate & doloribus descendunt in sepulchrum. Enumerat enim vir sanctus qualiter cuncta in hac vita malis succedant. Cur, inquit, impij viuunt: senauerunt, & robarati sunt substantia, semen eorum stabile fuit coram eis, & quae sequitur: quos non solum dum hic agunt felices praedicat, sed etiam in exitu vitae fortunatissimos affirmat, quippe qui non vt boni longa aegritudine discruciat & tabescunt, sed cum dies suos in deliciis absumpserint, in momento ad sepulchrum descendunt. Arbitrabantur enim antiqui ad felicitatem huius vitae pertinere, non longo morbo hic teneri, sed statim mori: quemadmodum apud Ieremiam offendes, qui dicit maiorem fuisse poenam iniquitatis sanctae ciuitatis, subuersione Sodomorum: quoniam illi momento subuersi sunt cum vrbe sua, ciuitas vero sancta multis diebus & ferreis machinamentis. Quod etiam Psal. approbati videtur, cum de reprobis dicit. Non esse ligamenta in monte eorum, hoc est, quia non longa infirmitate detinentur, sana est fortitudo eorum, scilicet, dum obeunt, Ac si dicat. Non ligatur longa infirmitate: sed viribus potentes & quasi sani moriuntur. D. quoque Hieronymus & Chrysostomus aiunt quod Massagetae & Derbitae, miserimos putant, qui aegrotatione moriuntur: vnde & parentes & cognatos, & propinquos, cum ad senectam perueniebant, iugulabant. Itaque isti nimis errabant putantes quod illi Galilaei, quia peccatores erant, talia passi sunt, nam licet peccatores fuerint, non tamen credere debuerant, quod ipsi erant innocentes, quia non puniebantur tali morte. Docemur hic non contemnere eos, quos hic poena purificat a culpa: sed magis timendum nobis est, qui maiora scelera quotidie perpetrates, focordes viuimus, quasi iusti, ac si Deus aliquando non sit puniturus peccata nostra. Nunquid quia Deus est bonus, fis tu malus taut quia tecum agat benignius, clementer conuersionem tuam expectans: ideo tu arrogantia, superbiaque flagres, te solum bonu alios improbos existimans, quos in hoc seculo puniri vides? expende etiam quantum placeat Deo vindicta malorum. Christus nanque non damnat sed approbat hanc punitorem. In Numeris quoque legimus quod Israel promissit delere vrbes Canaanorum, si Deus dedisset illas in manus eius: exaudivitque dominus preces Israel, & tradidit Canaanum quem ille interfecit, subuersis vrbibus eius. Multi enim sunt qui falsa ducti pietate timet in impios saeuire, putantes pietatis esse neminem castigare. Aduerte etiam & vide quam prudenter respondit Christus, utpote qui nec Pilati factum damnauit, nec contra vulgi affectionem, qui libertate optabat, locutus est. Sic & accusantibus mulierem illam adulteram respondisse videmus, non modo haec mulier peccato obnoxia est (inquit) sed omnes vos iudicio peccatores estis, quamuis innocentes appareatis. Ita etiam dico vobis,

Iob. 21.

Ibren. 4.

Hier. lib. 2. con. Iouiu. Chryl. ser. n. de Pent.

Numer. 21.

Iohan. 8.

nisi poenitentiam habueritis, omnes simul peribitis. Afflictio illorum dabit vobis intellectum: poena aliorum non solum prodest afflictis, sed etiam alijs, qui aliorum afflictione perterriti se a vitijs abtrahunt. Vt enim ignis radius confectus ex terra exhalationibus in aere inter vapores eleuatis, in vnam partem cadit & ibi solum ferit, & vrit, sed omnes illius regionis incolae pertretet, sic vnus hominis calamitas eum solum affligit, sed multis alijs terrorem incutit, eosque exuscitat, vt a vitijs auocentur. Vide quomodo illis aliorum poenam ante oculos proponens, minatur. Quoniam reprobis poenitentiam & suppliciorum impendentium, ratio est frequentissima quia Deus peccatores saepenumero ad se trahit. Quauis enim bona bonis promissa, multum alliciant, omnes tamen maiori ex parte, rebus aduersis magis quam prosperis mouemur: quoniam vt viu comperimus, maiori dolore, iniuria, quam honor, nos afficit voluptate, magisque morbus fatigat, quam delectat sanitas, & prospera valetudinis iuuatatem, ex incommodo aduersae cognoscere solemus, vt ex re eorum, quo magis sensibili. Ita in praesenti Christus peccatores attrahit, poenae reprobatione. Prius autem temporibus saepius hoc remedio Deus vsus est, vt patet manifeste ex Prophetarum scriptis, quae omnia timoribus & minarum referta sunt, quibus Dominus nitebatur terrete, & cohibere hominum animos, eosque legi subiiceret. Iuxta hoc imperauit Dns Prophetae Ieremias, vt librum non scriptum caperet, in eo omnes minas & calamitates sibi reuelatas conscriberet, & coram populo recitaret, si forte ea res homines ad poenitentiam mouere, vitamque eorum corrigere posset: vt ipse etiam sententiam mutaret, qua in eos iracundiam suam ostendere statuerat. Et sic ait scriptura, quod studebant audientes: eisdem minis, quibus vtebatur in scriptura lege Deus vitur & in lege gratia. Nouit enim haec, quam sit praesens medicina, vt peccatores ad meliorem vitam frugem, facilius traducatur: sic Ioannes incepit praedicationem suam dicens. Iam securis ad radicem arboris posita est, tantum autem valuit terror hic, vt publicani, milites, & peccatores. D. Ioanem quid esset pro salute consequenda faciendum, interrogare non dubitavit. Expende etiam, quae haec sententia comminatoria est, sicut illud Ionae. Adhuc quadraginta dies Ninive subuertetur, id est, si non egeritis poenitentiam. Et illud Esaias de Nabuchodonosor. Detrahta est ad inferos superbia tua, id est, si non egeris poenitentiam. Et illud etiam quod Ezechiel dixit. Dispone domui tuae, quia cras morieris. Et alia plurima scripturae loca, sic interpretanda sunt. Igitur Christus, hos peccatores & omnes admonet, & poenitentiam suadet, si perire nolumus: haec enim est secunda tabula post naufragium. Mundus nanque post Adae peccatum mari assimilatur, quod omnes intrantes nauem baptismi ascendunt, quae ob integrum dicitur, quia per ipsum omnia peccata quo ad culpam, & poenam simpliciter condonantur: atque adeo homines per ipsum in summa innocentia nauigant. Quae vtique nauis per peccatum mortale, quod naufragium est effracta, quia baptismus ex eo, quod characterem imprimi, reterari non potest, restat poenitentia. Quare poenitentia non dicitur secunda tabula, respectu primae tabulae, sed respectu saluae nauis: nec debet comparari saphae, vt nonnullis placet, quae ex nauis iactatur in vndas ex naufragio, sed simpliciter soluta tabulae, ex qua nauis erat compacta. Verum non

Eccl. 5. 16.

Ierem. 1.

Matth. 1.

Ionae. 1.

Esai. 4.

4. Reg. 11.

Esai. 23.

rum non silentio praetereundum puto, quid est cur Deus a peccatoribus poenitentiam, dolorem & afflictionem exigat: an non erat satis amorem in Deum & in proximum exigere? Cur Deus contristari vult peccatoribus eius peccatum si non contristetur non remissurus? Torfit haec questio Lutheranos, adeo, vt dicerent, non a nobis Deum tristitiam pro commisso crimine requirere, sed solum vitae nouitatem, sed stat sententia, nisi poenitentiam habueritis, &c. Cur ita. Sane quia tam malum & tam pestilens est peccatum, vt fas non sit quin tu de te vindictam sumas, dolensque quod illa pestis animum tuum inuaserit. Est tam grande vulnus, quod tibi peccatum infligit, vt nefas sit te non exardescere, & non irasci, doloremque velut gladium arripere, quo peccatum interimes. Secundo licet, Deus misericors sit: ita tamen misericors est vt iustus sit, scriptura nanque de ipso ait. Misericordia enim & ira sunt cum ipso. Nunquam igitur voluit Deus ita suae misericordiae indulgere, quin suae iustitiae rigorem seruaret illatum. Id tibi persuasum sit, nam ex misericordia pater miserus est generis humani, sed non sine summo rigore iustitiae in filij sui passione monstratae. Ita Deus vult peccatoris misereri, vt rigorem suae vindictae non praeterat: non praeterit tamen cum ipse peccator sui peccati vindex est. Tertio hic est naturae ordo, & haec lex, vt nunquam offensum tibi concilies, nisi de offensae dolere asseras: & quia Deus corda videt, ex eadem naturae lege non tibi patitur conciliari, nisi verè doleas quod Deum offenderis. Quarto, petit dominus, vt peccator poeniteat: quia cum sola voluntate Deus offendatur, sola voluntate placatur. Nihil est enim quod Deum offendere possit, si ex voluntate non procedit: quoniam id quod voluntarium non est, peccatum censeri non potest. Hoc Christus, De corde exeunt quae coinquinant hominem, furta, blasphemiae, &c. Ac proinde quae ex corde non exeunt non possunt coinquinare hominem, nec Deum offendere. Vnde cum Deus solo corde offendatur, solo corde placari vult: ideo contritionem quaerit, vt eodem loco punitio & iustitia exerceatur, vbi crimen perpetratum est. Ideo peccator, qui Deum iratum placare vult, oportet, vt quia cordi suo placuit, postea eidem disciplicet, & sicut prius laetatum est cor eius, & exultauit in rebus pessimis, ita postmodum faciat planctum amarum, & sic fiet, vt quantum glorificauit se & in delictis suis tantum tormetum subeat. Per hanc salutarem poenitentiam, primus homo Adam, consecutus est misericordiam: per hanc Dauid, Manasses, Nabuchodonosor, Petrus, Paulus, Mattheus, Magdalena, latro in cruce, & plurimi quorū non est numerus saluati sunt: quauis antea peccatores fuerint. Vide etiam & diligenter considera Dei bonitatem & clementiam: non enim vult Deus mortem peccatoris, sed emendam. Virga Mosi versa est in colubrum, non autem in leonem, vel vrsulum, nisi si leo aut vrsus esset, statim occideret Pharaonem: sed serpens terrae occidiosum est animal, voluit eos tertere & non occidere vt corrigerentur. Admonet locus iste, non contemnere domini comminationes, quoniam verisimiles sunt: neque tota die arabit arans, sed etiam seminabit: neque semper minabitur Deus, sed sequetur poena comminationes eius. Admonet etiam, vt a peccatis caueant peccatores: quod primum peccauerint, peccati poena eos e vestigio sequetur, & licet quandoque non statim in-

Eccl. 5. 16.

Matth. 15.

Prou. 2.

Ierem. 6.

Apo. 18.

2. Reg. 12.

Dan. 4.

Luc. 7.

Luc. 23.

Exod. 7.

Esai. 23.

ueniat, eos tamen tandem tenebit. Hinc dominus populo suo. Scitote quonia peccatum vestrum inueniet vos. Tertio, admonet, vt male viuentes caueamus, extrema enim dementia est, male agere, & impunitatem sibi polliceri. Qui male agunt summe cogitare debent, quod impuniti non erunt. Admonet etiam & quarto, vt ex aliorum malis nostra caueamus incommoda. Vnde in libro Numero. haebetur, quod Balac audiuit omnia quae fecerat Israel Amorrhaeo, & timuit valde. Quis daret vt impij mala, quae Deus alijs impijs infligit attentè considerarent: ac vera remedia sibi quaerent, relinquendo mala sua? Audi quid Dominus dicat. Et vidi ait Dominus quod viderit, quod secundum omnes causas quibus fornicata est rebellis Israel, dimisi eam, & dedi illi libellum repudij: & non timuit prauaricatrix Iudaea soror eius, sed abiit & fornicata est etiam ipsa. Volebat Dominus Iudaeam in repudium Israel, timere fuisse repudium, & emendare mala sua, quod quia non fecit, perit etiam ipsa, nam haec de causa dominus super peccatores poenas publice immittit, & eorum exemplo monet poenitentiam non vt destruat, sed vt saluet. Quando iudex vult nocentem aliquem comprehendere & in carcerem conicere, non illum terret minis, sed occulta quaerit: quando autem illi publice carcerem minatur, non vult illum punire, imò tacite illum minis illis iustitiae hortatur, vt caueat, & a maleficio desistat. Ita Deus minatur hic supplicium & interitum, non vt eos perdat, sed vt ad poenitentiam vocet: non enim vult Deus mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Denique vt concludam in ipsis Christi verbis, duo consideranda sunt & commendanda. Primum, quod non dixit, nisi poenitentiam egeritis, sed nisi poenitentiam habueritis. Aliqui enim habent poenitentiam, quia voluntarie & ex amore faciunt opera poenitentiae, aliqui autem non habent poenitentiam, sed habentur a poenitentia, vt illi qui ex coactione aut ex timore, vel pudore poenitent, sicut illi peccatores, de quibus in Sapiente dicitur. Poenitentiam agentes & praer angustia spiritus gementes. Secundo, non dixit, nisi poenitentiam egeritis per tres vel quatuor dies, vel per annum: sed absolute nisi poenitentiam egeritis, ac si diceret. Tota vita vestra poenitentia sit. An non miserum est Deum offendisse, vt opus sit poenitentiam agere? Haec enim vita locus est poenitentiae. Ad nostram autem eruditionem discamus ex hac litera, non letari in malis proximorum, sed compati: & nostra peccata poenitentia & lacrymis abluere, ne nobis aliquid mali eueniat. Casum Galilaeorum Christo narrabant isti, quasi laetantes & seipsos iustos existimantes. Ammonita cum deberent dolore affici, ob Israelitarum aeternas, eo quod descenderent ab Ammone, filio Loth, consanguineo Abraham: similiter Idumaei, quia erat ab Edon, qui est Esau, frater Iacob: non solum non opitulabantur eis, sed efferebantur laetitia in eorum damno: quapropter Ezechiel & Abdias prophetauerunt contra eos, & voluit eos vt in Israelitarum calamitatibus versarentur, non enim debemus in aliorum aduersitatibus laetari. vnde Iob. Si gauisus sum ad ruinam eius, qui me oderat, & exultauit quod venisset in eo malum. Vbi particula, si, ponitur pro non: vt in Psalmo. Quibus iuravi in ira mea, si introibit in requiem meam. Hoc est, iuravi impios Iudaeos, non esse terram promissionis ingressuros. Cum Saul grauiter insequeretur Dauidem, non solum Dauid

Numer. 23.

Numer. 23.

Ierem. 22.

Eccl. 10.

Sapient. 5.

Iob. 11.

Psal. 94.

2. Reg. 1. Fron. 17.

Ecl. 27.

Rom. 12.

Esa. 2. 304. 9.

2. Reg. 24. 2. Reg. 11. 2. Reg. 16.

Genes. 8.

Psal. 89.

Rom. 11. Fron. 25.

in eius morte non est latus, sed lachrymas effudit. Vnde in Prouerbis habetur. Qui in ruina alterius latus, non erit impunitus. Et rursum. Cum ceciderit inimicus tuus ne gaudeas: & in ruina eius, ne exultet cor tuum. Et Ecclesiasticus, laqueo peribit qui oblectantur casu iustorum: dolor autem consumet eos antequam moriantur. Et Paulus. Gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Isti qui Christum nunciabant de Galilæis gaudebant in interitu eorum, & putabant seipos multo iustiores: ideo admonentur à Christo saluatore nostro, vt & ipsi penitentiam agant, ne simul & ipsi pereant, sicut & illi perierunt. Sed procedamus. Sicut illi decem & octo, super quos cecidit turris in Siloe & occidit eos. Putatis quod & ipsi de bitores fuerint præter omnes homines habitantes in Hierusalem: non dico vobis, sed si non penitentiam habueritis omnes simul & peribitis. Siloe fons est in Hierusalem, vt ex Esaia, & Ioanne satis liquet. Iuxta hunc fontem quidam ex Hierosolymitanis turrim edificauerunt, quæ vt finita fuit, cadens, occidit decem & octo ex illis. Non putetis autem Christum quod illi soli fuerit digni illa morte, sed multi alij: & vos ipsi peiorè mortem meremini. Obserua quod multoties Deus peccata multorum hic vlciscitur, vt suam iustitiam prouidentiamque ostendat, atque vt cæteri terreantur, & vitam emendent: vel vt per vltionem vitæ presentis à grauioribus futuris eruantur suppliciis. Sic Dauidem puniuit gladio & peste: & quia tulerat vxorem Viræ Ethæi absconditè, palam ingressus est Absalon ad concubinas patris sui. Vel etiam ne peccatores diutius hic viuendo grauius peccent, vt duriora sibi parent tormenta. Quoniam vidit Deus improbos non modo penitentiam non agentes, iacturamque temporis maximam facientes, sed etiam indies magis datorem Deum offendentes, optimo iure ipsis vitam eripit. Temporibus Noe centum & viginti annos concessit Deus peccatoribus, vt facerent penitentiam. Sed quia noluerunt penitere, abstulit viginti annos, & misit aquas diluuij anno centesimo. Ideo Psalmista. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, & in ira tua defecimus: anni nostri sicut aranea meditantur. Aliquando etiam quorundam peccata, quæ tumuis grauiora non iudicat in presenti, suam in eis ostendens longanimitatem, patientiam, & pietatè, vt diu tolerati aliquando ad cor reuertantur: quod si facere neglexerint, postea iustius condemnentur, grauiusque æternaliter puniantur. In quibus omnibus sicut in cæteris multis apparet, quam incomprehensibilia sint iudicia Dei, & inuestigabiles viæ eius. Scrutator enim maiestatis opprimetur ab ea. Occultis enim causis aliquos peccatores repetita morte castigat & alios finit diu viuere. Vnde docemur quod ea quæ casu euenire videntur, & illa etiam, quæ per humanam sunt iustitiam, in punitio nem peccatorum, quod nutu & moderamine prouidentia diuinæ aguntur. Docemur etiam humiliari ex malis aliorum: & pœnam quam patiuntur, illa nos etiã nostris malis mereri credamus. Multi enim sunt qui neq. à Deo, sicut illi super quos cecidit turris in Siloe, neque ab hominibus sicut illi Galilæi, quos occidit Pilatus, puniuntur in hoc mundo: tamen pœnam maiorem merentur, & maiora in inferno patientur quam illi, nisi penitentiam egerint. Docemur etiam vt sæpè bene viuamus, nam mors occipit cum minus eam cauemus. Illi decem & octo super quos cecidit turris, incauti erant, sed subito ceci-

dit turris, & inopinato interfecit eos. Sic & tu forsitan morieris sicut illi, & qua hora non putas: ideo semper habere debes animum præparatū. Vide etiã hominis miseriam & conditionem humanam, quæ tot generibus mortis & miseriis subiaceret. Et tot discriminibus est obnoxia. Heli sella sedens sua ocio sus, cum se tutiorem putabat, cecidit & interit. Sic Ammon filius Dauidis, multiq. alij. Hoc quod appellamus viuere, nihil aliud est quam mori: tanta est vitæ nostræ cum morte familiaritas, vt sustineri nisi cum morte nullo modo possit. Nam vt viuat homo moriendum est ariet, gallinæ, cæterisque animalibus terrestribus, volatilibus & aquatilibus. Itaque alia moriuntur, vt illa viuat: vita igitur nostra sine multorum morte stare non potest. O homo de tot mortibus quasi consistit, quid mortem miraris: cū morte viuas, morte sustentaris? Nihil enim aliud homo est quam phantasma temporis, speculator vitæ lucis deserti, vitæ cōsumptio, viator trāsfiens, loci hospes, & mæcipiū mortis. Docemur etiã Dei iudicia timere. Hæc supplicia vult Deus perpetuo vt in memoria habeamus in nostrâ vtilitatem & emendat. Hac de causa præcepit Dominus Moysi, vt Eleazar filius Aaron tollerit thuribula Core & ductorum quinquaginta virorum quos ignis consumpserat, vt produceret in laminas, & figeret altari, vt cernerent ea pro signo & monumento filij Israël, quibus commonerentur, ne quis alienigena accederet ad offerendum incensum Domino, ne pateretur sicut passus est Core & omnis congregatio eius. Vide quomodo Deus vult in memoria habere punitiones peccatorum: ne ipsi similiter pereamus cum illis, si similia fecerimus. Multi enim similes sunt colo, quo liquores purgari solent, quod paleas, cæteraque purgamina & sordes apud se retinet, & aquam purissimam transmittit. Non meminerunt suppliciorum Dei, & quanta pro peccatis suis pœna digni sint, vt corrigantur, & habent in memoria iniurias, quibus lacessiti sunt, vt vindictam fumant: & crimina quæ aliquando perpetrarunt, vt recordatione eorum voluptate perfundantur, nec recordantur vltionum & iudiciorum Dei, vt ad sese redeant, vitamque longè à virtutis viã aberrantem corrigant. Sed de his alias. Sequitur in contextu. Dicebat autem & hanc similitudinem. Arborem fici habebat quis plantatam in vinea sua. Poterant dicere Iudæi. Si ergo nos maiores peccatores sumus quam illi Galilæi, & Hierosolymite, quare ergo nos non punimur sicut illi? Signum est quod non sumus peccatores sicut illi: vt tu asseris. Ad hanc tacitam obiectionè respondit Christus in hac parabola, in qua ostendit, hoc non prouenire ex innocentia illorum, sed ex Dei misericordia, qui diu expectat peccatores ad penitentiam. Hæc igitur arbor fici significat synagogam. Sic in Deuteronomio loquitur Moyses synagoga. Te elegit Dominus vt sis ei populus peculiaris de cunctis populis qui sunt super terram. Vide autem quam aptè synagogam comparauit ficui, quia sicut hæc arbor folijs redundas fluentibus & viridibus, vmbrosa videtur, vmbra autem non faciens, dominum suum fallit: sic synagoga dum doctores eius operibus infocundit, verbis autem velut folijs redundantibus gloriantur, inani vmbra legis exuberat, spes autem falsi expectata prouentus populi vota credētis illudit. Aliæ etiam arbores flores ferunt, antequam fructus: hæc sola ab initio geminat poma pro floribus. In aliis

Matt. 24.

2. Reg. 4. 2. Reg. 17.

Num. 16.

Deut. 7.

Esa. 5. Psal. 79.

2. Reg. 3.

Neem. 4.

Amos. 3.

Psal. 50.

Genes. 9.

Act. 4.

illis flos discutitur, & poma nascuntur, in hac poma decidunt vt poma succedant, sic in initio synagoga protulit patres, scilicet Moysen, Aarō, Iosue, Samuel, &c. Quibus mortuus non inuenit nisi folia Christi, successerunt alij vberiores fructus, scilicet, A postoli, & discipuli. Hæc ergo ficus plarata fuit in Israëlitico populo, qui vinea Domini exercituum est, iuxta illud Esaia. Vineam domini exercituum dominus Israël est. Et in Psalmo, etiam habetur, loquendo de populo Israël. Vineam de Ægypto transtulisti. Venit quærens fructum in ea. Quia Dei filius à folio excelso descendit, vt visitaret dilectam synagogam, & videret fructus ex ea. Baruc enim ait. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Et non inuenit. Folia amabat verborum, & externam sanctimoniam, & cultum habebat, carès fructu virtutum & bonorum operum. Aliqui boni fuerunt, quando Dominus venit quærere fructum, vt Zacharias, Simeon, Anna, Iosue, & alij, sed paucissimi comparatione malorum. Væ etiam tibi quoties Dominus visitat animam tuam, quærens fructum, & expectat patientissime fructus, fidei, charitatis, & virtutum, quas Deus tibi dono dedit, & deluditur? Tot anni sunt, ex quo vitam corrigere proposuisti. Deoq. inferuire, sed nunquã productis nisi folia. Animaduerte vitam tibi à Deo fuisse concessam, vt in ea merearis & consequeris fructum gloriæ. Hoc vnum est huius miseræ vitæ summum bonum, quod & malus bonus, & bonus melior fieri possunt. Hi autè fructus nullo sunt pretio æstimabiles, nec in alia, præter hæc, regione proueniunt, & hic à dño nostro ad eos colligendos detinemur. Quare præstat, vel matos omnino non fuisse, vel à natiuitate statim interiisse, quã datoris Dei intentioni non responderet, qui nobis vitam & salutem dedit, vt possimus fructu ferre Deo, oportet ambabus manibus operam nauare, sicut illi, de quibus habetur, quod altera manu edificabat, & altera gladium tenebant. Quemadmodum ficus putatione, irrigatione, laboreq. indiget, vt crescat, & fructum ferat, eodem etiã modo nos, amputare peruersas animi propensiones, & libidines, virtutisq. nam ad hoc nati sumus, palæstra insudare debemus vt cū uerit dominus ad nos, inueniat in nobis bonorum operum fructu, ne forte de nobis fiat, quod factum est de Iudæis, vt iussu eius excisi in igne sempiternum detrudamur. Sequitur. Dixit autem ad cultorem vineæ. Tractanda sunt cum amicis consilia, neque faciet Dominus verbum nisi prius reuelauerit seruis suis Prophetis. Incerta (inquit Dauid) & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Et si in omnibus quæ facturi sumus consilium capere debemus, maxime tamen cum vindicta exercenda est, ne in ea excedamus. Solet enim ira ita hominem excæcare, vt raro non excedat in verbis aut factis. Sic Deus volens destruere Sodomam & Gomorrhã prius cum Abraham arcanum habuit, & dixit. Nunquid celare potero Abraham quæ gesturus sum? Si ergo Deus quia vindictam excedere nequit, consulit amicis, quis tu, qui illum consulere dedigneris? Porro cultor istius vineæ, cæcus Apostolorum & discipulorum Christi significat, quorum præcibus & monitis assidua plebi Dei cura suggeritur, & non inani ter sub nomine vnus cultoris tot Apostoli & discipuli ponuntur: quia vt in Actis noster Lucas ait, multitudo credētium erat cor vnum & anima vna. Occulte autem nos docet litera hæc misericordiam

domini. Vt quid enim dixit cultori vineæ quod volebat sicut vt poma succedant, nisi vt cultor pro ficu intercederet? Ad quid reuelare etiam voluit Abraham Sodomorum vindictam, nisi vt pro eis oraret vir sanctus, & quoad posset prohiberet? Sic Moysi reuelauit peccatum populi, vt ipse apud Deum pro eo intercederet. Nos autem sine consilio & consideratione præcipientes sumus ad vindictam fumendam, sed ad bonum quid agendum, aut eleemosynam erogandã vel quid simile pluribus consiliis vtimur. Sed audiamus quid dixerit cultori vineæ. Ecce tres anni sunt, quod venio quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Satis emendationem plebis huius expectaui, quia ante captiuitatem Babylonicam & post reditum Iudæorum de Babylone, & nunc tertio in eoaduentu quæsiui opera virtutum in plebe hac. Dicitur autem Christus quærere, & non inuenire, non quod sterilitatem malorum ignoret, sed vt suam in nos diligentiam prouidentiamque demonstret, & vt humanam declaret ignauiam, scq. pro nostra salute probet sollicitum, & examinatore totius vitæ nostræ, iuxta illud Psalmi. Dominus de cælo prospexit super filios hominum, vt videat si est intelligens aut requirens Deum. Dices & tu, O durities Iudæorum, populus rebellis, & ingratus, quem tot beneficiis Deus allexerat, qui tanta bona à Deo acceperat. Fuerunt illi omnium hominū mundi peiores, quando non conuersi sunt, Deoque genibus flexis non inferuerunt. Sed & tu quare illi non feruis die noctuque qui maiora dona accepisti, quàm isti Iudæi? Illos eduxit Dominus per aquas maris Rubri, te a quo Baptismi abluit, illos in deserto manna caelesti pavit, te Sacramento altaris. Quando hæc illis Christus loquebatur, non fuderat pro eis sanguinem suum pretiosum pro te autem mortuus est, & vitam tibi dedit. Illis ante eius mortem clausa fuit cæli porta, nobis autem aperta est. Illos astrinxit Deus multis, difficilibusque præceptis seruandis, tibi autem pauca, faciliusque proposuit. Illis pauca fuerunt sacramenta in remedium criminum suorum concessa, tibi verò multa, gratiamque maiorem importata. Illi nullo remedio post peccatum, vna excepta contritione, salutem consequi poterant, at tu præter eandem contritionem omnibus in vniuersum permiffam, sacramentali confessione, cum attritione simul coniuncta, quorum concursus virtute, verè contritus redderis, veniam peccatorum sacramenti penitentia virtute impetras. Sanctiores concionatores fuerunt nobis Apostoli & discipuli Christi, quam illis antiqui Prophetæ. Expende igitur Deum, tua causa plura, quàm illorum fecisse, quare plus illi debes. Ideo si duritiam & contumaciam illorum reprehendis, te ipsum reprehende, qui tam inertibus eum colas obsequiis, & si eorum perfidiam miraris, magis te ipsum mirari debes, qui cum maiori iure ad Dei cultum tenearis, remissius eum veneraris. Docemur hinc exemplo Christi saluatoris nostri, misericordia vt circa peccatores, & misericordes esse, expectantes patienter eorum conuersionem, siquidem peccatores tam clementer expectat Deus multis beneficiis eos alliciens. Eadem mensura qua mensuramur, par est, vt fratres nostros metiamur. Hæc enim parabola, munificentiam, pietatem, & misericordiam Dei ostendit, quam nos habere debemus erga proximos nostros. Cū delinquis, velles vt te statim Deus ad inferos detrueret? Si ergo vis à Deo

Genes. 19.

Exod. 32.

Psal. 139.

Exod. 4. Exod. 24.

Luc. 6.

clementer tractari, proximorum tuorum eodē modo miserari necesse est. **Qui** enim seuerius aliena plexerit, nunquam suorum criminum veniam merebitur. Neminē quantumvis malum contemnas, nec scis enim, quem sit vitę suę exitū habiturus, si hodie est malus, cras bonus esse poterit. **Quis** cogitare posset, latronem, eum viuendi finem facturū, vt a Christo in gloriam perduceretur? **Qui** si annū ante mortem oppetiisset, tam fortunatum exitum amississet. **Quis** aliquo in numero aut gradu quam plurimos peccatores habendos censeret, qui tamen postea ad maximā sanctitatis culmē peruenerunt? Si Deo Paulū cū Christianos homines persequebatur de medio sustulisset & eius conuersione non expectasset, non haberemus modo tantū in Ecclesia concionatores, nec eius Epistolārū doctrinā eximiā suauitātē frueremur. Si frater tuus peccat audi Apostolū dicentem, cum simus alij aliorū membra, par est vt iuxta legē naturę, aliud mēbrum alij subueniat. Fer fratrē tuū in minimis, quandoquidē Deus te in maximis perfert, & ne irascaris in fratrem tuū, sed potius Iesum Christū imitare, qui tādiu synagoga indulgēs, eius conuersionem expectauit, perfert, & expectat quoti die animo patientissimo reorū cōuersionē. Sed quia pleriq; Dei misericordia abutuntur, & audent atrocissima crimina committere, ea cōfidentia, quia existimant se veniā a Deo consecuturos, nec reuocāt in memoriā, Deū ita esse piū erga pōnitentes, vt sit etiā iudex inexorabilis in obstinatos reos, audi quid dicat. *Succide ergo illam.* Hoc est destruendā atq; damnādā pronuncia. Sic loquitur dñs per Hieremiā. Eiice eos a facie mea, id est, eiicendos pronuncia, ita vt de ea dicatur illud Psalmi. *Fiat habitatio eius deserta.* Atq; ideo Apostoli ex parte Dei nunciauerunt excidiā Hierosolymitanū, imo & ipse Christus flens super ciuitatē prædixit calamitates vēturas. Huius fieri successiōnē bene dñs præfigurauit, cū maledixit ficulneę illi, eo quod fructus non haberet, quę statim arefacta est, in quo ostendit aliquando ob suā sterilitatē, synagogā destruendā fore. Sequitur. *Ad quid etiā terram occupas.* Id est, ad quid inaniter terra promissionis, quę est omnium terrarum opulētissima immoratur? Ingrata est synagoga tantis beneficiis, quia multis miraculis dedi ei terrā fluentem lacte & melle, sed omnia beneficia perdita sunt, quia his omnibus donis abutitur, peccator nō est dignus pane quo vescitur, ideo oportet illā eradicare & in dispersionē gentium, rapinam, & captiuitatem mittere. O bone Deus, si etiam & nūc Dñs omnes ociosos & qui terrā occupāt eradicaret, qua pauciores homines essent in orbe. Aduerte ne perperam tēpus cōsumas tibi a Deo concessum ad laborē. Imperauit Deus hominī vt in sudore vultus sui panem comederet: qui labor licet illic molestia speciem præferre videatur, maximū est remediū & medicina, qua pristinū malū sanetur, videlicet, vt laborando recuperet, quod ociosus comedendo perdidit. **Quod** etiā si tantūmodo sumē di suplicij causam hominī esset imperatū, iniquū esse nō posset, præsertim cū omnia Dei imperio sanctificentur. Dedit itaq; laborē Deus velut mediū ad fructū dā terrā cęlumq; promerendum. Et ita ait Iob, quod homo nascitur ad laborē, & Christus magister rectissimūq; omnium exēplar, omnē vitā suā laborib; ad mortem vsq; impendit, virgines dormientes, & ociosos qui sunt in foro reprehendit. Nihil arduū sine labore tractatū est, res autē labore partē iucundiores

vidētur, vnde qui laborem tollit, tollit quietem. **De** festo & defatigato omnia laeta, omnia dulcia videntur, nā & cibus sapore, somnus quiete ceteraq; vitę humane præfidia, maiori multo voluptate hominī laborioso cōmendatur. **Qui** verō nunquam laborauit, nunquam defatigatus est, quo tandem otio gaudere poterit? Considera omnes creaturas, nullā ociosam inuenies. Cęli orbis, & elementa motu operantur assiduo, terra annis fructibus procreandis finem non facit. **E** cōtrario verō desidia est omnium vitiorū mater, virtutum autē sēuisissima nouerca. Multā malitiam (ait scriptura) docuit ociositas. Et Ezechiel ait quod inter peccata propter quę fuit destructa Sodoma fuit ociositas. Vinum, oleum, omnesq; liquores, ferrum, ceteraq; omnia metalla situ citius, quā vsu consumuntur. Præterea medicorum cōmunis verissimaq; est sententia, neminem vllō modo sanitatem sine labore & exercitatione conseruare posse. Otium equis, alisque animalibus pedes vitiat, milites otio ignauiores fiunt, in præliis strenuissimum quēque rutilissimū, tardiores omnibus quę periculis obiectos quis ignorat? quin nec auibus volitantibus, sed morantibus auceps arcū tendit, aut insidias molitur. **V**ide quantum labor cōmodi, quantum incōmodi otium omnibus rebus, nedum hominibus importet. **D.** Paulus doctor gentium laborē sēpissimē cōmendat, cui se esse deditum gloriatur. **Ad** Thessal. cū scribit ait, illis nō esse ignotū quomodo se imitentur, quandoquidem apud illos nunquā fuerit ociosus, nunquā panē sumptit labore non peracto, inter diu verō & noctu laborādo se defatigabat, vt nemini molestus esset, hoc autem vt aiunt faciebat illis normā & exemplū laborandi exhibiturus, & ita illis cōmendat & persuadet vt semper in labore persistant, ignauisq; victum deuentent. Item Corinthiis inculcat, laborē suos recensens, multisq; aliis in locis curam eandem ostendit. **A**duerte ergo ne sis ficus otiosa, quę nequicquā terrā occupat, nec velis hic quiescere, nā in cęlo est omnis quies. Hęc vita est vinea dñi, ad quā vocati sunt operarij, in altera est soluenda merces. Ideo Ioānes, Beati mortui qui in dño moriuntur, a modo enim iam dicit spiritus, vt quiescant a laboribus suis, opera enim illorum sequuntur illos. Ne ergo occupes terrā otiose viuendo. **O**bserua etiā quod ille terram occupat, qui non solum otiose viuens, bonis operibus non exercet, sed etiam exēplū prauitatis aliis præstat. **Q**uod docemur hic talentum nobis creditū nō abscondere, sed in Ecclesiam sanctam Dei vtilitatem afferre scribendo, docendo, laborando, vnusquisque iuxta gratiam sibi datam, alius sic, alius verō sic. **D**enique quomodocunq; poterimus laboremus, non tantum nobis ipsis, sed etiam aliis vtilitatem, & commodum afferentes, ne tamquam arbores infructuosę eradicemur, & in ignem mittamur. *At ille respondens dicit illi.* Cultor inquam vineę, qui vt iam diximus, Apostolorum chorus est, dicit dño suo. *Domine dimitte illam & hoc anno.* Hoc est clementer differ hęc vltionem, quousq; tempus prædicationis in Iudęa cōpleatur, quod per quadraginta & duos annos durauit. *Psque dum fodiam circa illam.* Orando, docendo, miracula operando, exēplariter viuendo, in credpado & ab amore terrenorū reuocando. **Q**ui, n. fodit terram illā extrahit, & fossam facit, id est, humilitatem ingerit, & sollicitudinem terrenarum rerū extrahit. *Et mittam stercora.* Id est, abominationes peccatorum suorum reducam ad memoriam. Peccata enim ster-

Luc. 23.

Act. 9.

I. Cor. 12.

Jerem. 15.

Psal. 30.

Luc. 19.

Matt. 21.

Matt. 11.

Genes. 3.

Iob. 5.

Matt. 25.

Matt. 20.

cora dicitur, propter fecditatē & vilitatē, si tamē ad radicē arboris mittuntur, id est, si ad mentē peccatoris reuocentur, fecidatur arbor. **V**tilis, n. est memoria peccatorum, vt peccator caueat in posterū, & vt humilietur & timeat. **I**deo Deus posuit Adam iuxta Paradisum voluptatis, vt videns terrā deliciarū, quā per peccatū perdidit. **P**enitentia ageret, recordatus transgressionis eius. **S**ic David. Peccatum meum contra me est semper. **P**etrus qui Christū ter negauerat, in Christi passione interrogatus ab ipso post resurrectionē, an ceteris plus diligeret Christum: me mor fragilitatis suę, cautē & modestē respondit. **T**u scis dñe quia amo te. **H**ac de causa dicit cultor vineę quod mittet stercora ficui, adducens in memoriam fecditatem & abominationē peccatorū vt detestates ea & execrantes, afferant fructū. **A**t nunc ita abundauit iniquitas, vt ferē nullus velit, vt memoriam peccatorum reuocent prædicatores: quod si fecerint detrahunt illis, murmurant, & maledicunt. **Q**uod secundo exponi potest locus iste de intellectus exercitio & humilitate. **E**xpende stercoris magnā vim, tanta, n. est vt de infecundis fecunda, de arentibus virentia & de sterilibus faciat fructuosā. **I**n stercore sedit Iob cū mendicaretur, & vinci nequiuir: & cū antea plura perdidisset, postea quā sedit in stercore, nō habuit quod diabolus posset ei auferre. **B**onū est ergo vt terra fodiat, bonū vt stercus mittatur in eā: de terra enim Deus suscipit inopē, & de stercore erigit pauperem. **I**deo q; cultor per intellectus exercitium, & fodere terram est, & per humilitatis affectū quod per stercora intelligit, credit cultor Iudæos bonum fructum producere. **E**xecati erant ne Christum, quem præsentē cernebant, cognoscerent: superbi autē, quia quamuis maiores cognoscerent, nollebant credere, quia illū pauperem & humilē cernebant, & vitia eorū arguebat, quod superbi molestū est. **Q**uapropter per intellectum scripturarum & cordis humilitatem adducendi erant ad Christū: hoc est fodere terrā, & mittere stercora. **D**e principio dixit Christus. **S**crutamini scripturas, quia illarū testimoniū prohibent de me. **E**t de superbia eorum ait Hieremias loquens de Christo. **E**cce paruulū dedi te in gentibus, & contemptibilem inter homines. **E**t conuertit sermonem ad synagogam dicens: **A**rrogantia tua decepit te, & superbia cordis tui, qui habitas in cauernis petre, & apprehendere niteris altitudinē collis. **Q**uasi dicat. **Q**uia vidisti illū humilem, & tu superba es, abiiecisti eum. **H**ęc duo remedia cęperunt sancti Christi discipuli, ad eius iram sedandam, in stitiamq; longē lateq; propagandum. **A**ddunt & vltra. *Et si quidem fecerit fructum.* **S**upplendū hic est, non excidetur. **A**postopesis, qui modus est loquendi illorum, qui vehementi dolore affiguntur. **S**ic enim Apostolorū cętus loquitur, qui ex dilectione, quam ad synagogam habebant, maximē de eius perditione dolebant. **S**ic vnus ex illis Paulus Romanos alloquitur, dicens. **T**ristitia mihi magna est & dolor continuus cordi meo est, pro fratribus meis qui sunt Israēlite. *Sin autem.* **H**oc est, si conuersa nō fuerit sermo imperfectus est, vt subaudias sinamus illam. **I**n futurum succides illam. **I**d est, trades in manus Romanorū. **E**x his omnib; satis constat excidiū Hierosolymitanū, dilatū fuisse orationibus, precibus, & meritis Apostolorum. **I**am hic aspicias quanti æstimandi sint viri iusti: siquidem propter eos multa mala a peccatoribus auerit. **S**alo moni nimio mulierū amore deprauato, dixit Deus,

Genes. 3.

Psal. 50.

Eccl. 13.

Exod. 19.

Iob. 11.

Iob. 1.

Psal. 119.

2. Thess. 3.

2. Cor. 11.

Matt. 10.

Apost. 14.

Iob. 7.

Jerem. 49.

Matt. 4.

Matt. 7.

Rom. 9.

Scindam regnū tuū, & dabo illud seruo tuo. **V**erū tamē in diebus tuis nō faciā propter David patrem tuū. **E**t apud Esaiam. **S**ic faciā, inquit, propter seruos meos, vt nō disperdam totū. **H**oc voluit scriptura significare, cū ait, abegisse Abrahamū volucres super immolata cadauera descendētes. **L**acerasset, & deuorasset volucres animalia illa mortua, nisi eas sanctus ille pater longē superasset. **S**ic sanctorum meritis, & suffragiis, tyrannorū potētia, & impijs conatus, & studium irruendi in filios Israēl abegit Dñs. **S**ic etiam olim commotus Dñs, hominum peccatis dixerat. **D**elebo hominē quem formauit: sed delectatus Noē viri iusti sacrificio, dixit. **N**equaquam vltra maledicam terrę propter homines, non igitur percutiam omnē animam viuētē sicut feci. **S**i in præsentiarum dixerat Deus de hac ficu. **S**uccide illam, sed orationibus sanctorum placatus reliquit eam. **H**abent hoc viri iusti, vt non solū Deū a malo reuocēt, sed factę punitiōnis eum faciant pōnitere: quemadmodū sanctus Moses fecit Deum nō solum populo parcere, sed punitiōnis iam factę pōnitere. **C**ōmendat locus iste misericordiam & pietatē Domini, qui in medio irę suę recordatur misericordię. **E**odem modo qui voluerit Deū imitari vtatur benignitate, beneficentia, & misericordia, & ob aliorū ingratitude, misericordiam nō derelinquat. **V**t enim sol nō definit terras suis calidis & fulgētib; radiis illustrare, quāuis illis lutū obdurescat: sic vir pius & rectus, non debet a recte factis & beneficiis desistere, quāuis illis iniquorū animus durior & in sua ingratitude pertinacior indies reddatur. **N**on enim Deus ob synagogę duritiē desistit a sua cōfucta misericordia, vt beneficiis suis vteretur, & expectaret eorum cōuersionē. **Q**uod dicitur prælati, vt pro muro se gerat corā Deo pro ouibus cōmissis, sicut Apostoli rogabant dominum vineę pro ficulnea: vt Deus patiens & misericors synagogā non destrueret. **O**fficiū prælatorum & sacerdotum est intercedere pro grege, vt Deus non destruat populum. **D**ominus enim dixit Mosi. **P**ro anima quę præuaricauerit Dei ceremonias oret sacerdos. **E**t in libro regū dicitur. **S**i peccauerit vir in virū, placari ei poterit Deus: si autem in Deū peccauerit vir, quis orabit pro eo? **E**t in Leuitico de purificatione mulieris loquens Dñs ait: **O**ra bitq; pro ea sacerdos, & sic mundabitur. **A**aron inter mortuos & viuentes se posuit coram Deo, & plaga cessauit. **H**oc etiā Mosē fecisse scriptura cōmemorat. **S**ed paucos nunc Moses habet Ecclesia, qui vidēt Deum iratū contra populū suū intercedant apud Deū dicentes. **D**imitte eis hanc noxam, aut dele me de libro vitę. **S**ed nūc prælati, quos pro muro cōtra Dei iram opponere se oportebat ad defendendum oues peccantes, absentes sunt, & deliciis vacant: de quibus conqueritur dñs per Ieremiam. **Q**uis est pastor, qui resistat vultui meo? **A**udi, quid ad te dñs dicat. **O** pastor & idolum derelinquens gregem. **I**do lo est similis, qui more idoli se habet: nam idola habēt manus & nō palpāt, habēt pedes & nō ambulāt, oculos & non vident, nares & non odorant, sic isti oculos habent ad videndam egestatē proximi, & nō subueniunt: habent pedes vt in eius adiutorij procedant, & cessant: habēt manus ad elargiendū eleemosynam, & illas pauperi non extendunt, & cęter. **S**ed veluti idola adorari cupiunt, & vt omnes genu flectant. **D**ominationis nomine adulescentes eis: illi verō quasi idola nullo labore, nullo negotio occupati se-

3. Reg. 2.

Esa. 65.

Genes. 15.

Genes. 6.

Exod. 32.

Leuit. 5.

1. Reg. 2.

Leuit. 12.

Num. 16.

Exod. 32.

Jerem. 49.

Zach. 11.

Psal. 119.

deant.

deant. Atq; vti nam iam multi praelati idola essent, & hoc minus malum esset: quia idolum, licet nullū bonum faciat, tamē nihil agit mali. Sed plurimi praelati tanquam serpentes non solum bonū nō faciunt, imō deuorant carnes subditorū, fiunt lupi, destruit, disspant, & dilacerant gregem excommunicationibus, censuris, spoliantes pauperes agricolas. Vtinam Deus respiciat de cælo, & vīstet vineam istā, quam plantauit dextera eius. Sed de his satis. Igitur postquā Christus hāc ficulneæ parabolā populo prædicauit, sicut mos illi erat ex quacūq; occasione longā protrahere doctrinā, & hanc miraculis confirmare: prædicat in synagoga eorum, & hanc mulierē infirmā sanauit: sic ergo profertur D. Lucas suā narratiōnem dicens. *Erat autem docens in synagoga eorum fabulatis. Quia Christus dixerat infecunda & sterile esse synagogā, nō facit nisi irrigare illam sua doctrina. Vide quomodo Christus ex tam leui occasione, vt erat narrare ei, quod Pilatus interfecerat illos sumpsit occasionem docendi eos: frequenter enim ex occasione carnali incipiebant Prophetæ in Dei laudes & prophetias. Dauid ex persecutione filij Abaloni inceptit Psālmū tertium. Dñe quid multiplicati sunt, qui tribulant me; vbi multa de Christo vaticinatur. Hoc enim quod dicit, Dñe quid multiplicati sunt, qui tribulant me, secundū trititiā accipiendum est, quia multi iungebantur Abaloni: verū illa quæ dicit, Ego dormiui, & soporatus sum, & multa alia, de Christo ad literā sunt intelligēda: vt Petrus Apostolorū princeps repletus Spiritu sancto in actis interpretatur. Sicut enim boni ex quacūq; occasione in laudes Dei erumpunt: itā impij maledictiones & cōiucia dicit. Sicut Semei, qui ex eo quod vidit sanctum Dauidē exalciatū, extra Hierusalē ire iam credidit nō reuerturū ad regnū, & multa maledicta & conuicia dixit illi, quod etiam & nūc passim videmus cōringere. Docebat autem Christus in sabbatis, quia eo die Iudæi frequentius cōueniebāt ad synagogam, quia dies festus erat: & etiam propter vitandā doctrinæ suæ suspiciōem. Sic Annæ Pontifici insidiosē querenti de sua doctrina fatetur Ioannes respondisse. Ego palam locutus sum mundo, ego semper docui in templo, & in synagoga, vbi omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Veritas non querit angulos. In istis conuenticulis muliercularū, Pseudoprophetæ specie religionis, pīleo ad oculos depresso, voce submissa & modesta, docent hæreses quasi noctuæ, & bubones conuenticula facientes. Deniq; Christus qui non solum sicut synagoga folia verborum habebat, sed opera charitatis, nō solum verbo, sed etiā operibus docet, quid agendū sit: ideo postquam publicē in synagoga prædicauerat, opere complet, quæ verbo docuerat, salutem tribuens mulieri cuidam infirmitate incurabili grauata. Ait ergo Euangelista. *Ece mulier, quæ habebat spiritum infirmitatis, annis decem & octo. Habebat infirmitatē à spiritu diabolici præparatā, vel insidiam: sicut de sancto Iob legimus, quod egressus Satā à facie domini percussit Iob vlcere pessimo. Et Apostolus ait. Datus est mihi Angelus Saranē. Ideo Christus dixit postea de hac muliere, quod alligauit eam Satanas siue ex culpa sua sicut Saulem, vel vt manifestaretur gloria Dei in illa, vel alia quauis causa nobis autē ignotum est. Decē & octo annos erat in infirmitate, cuius ex sua natura videbatur difficilior curatio & salus: verū tamē Deo nihil est diffici-**

le, qui omnia æquē facilliter operatur. Ostendit autē Lucas grauitatem infirmitatis, dicens. *Et erat indinata, nec omnino poterat sursum respicere.* Vultu & corpore versus terram depressa & incuruata ad modum brutorū, cū Deus homini rationali os dederit sublimē, cælumq; videre iusserit, & erectos ad sidera tollere vultus. Vtinam omnes, qui cælum contemnētēs & inclinati versus terrā mundana appetunt, & querunt, qui auertentes sensum suū, declinauerunt oculos & non viderunt cælum, statuerūt oculos suos declinare in terram, dñs etiam dignetur curare: vt iam intelligant se non tanquā bruta animalia ad terrena esse creatos, sed ad fruendū bonis, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, quæ Deus illis præparauit, si hæc cōtēnentes super omnia Deum dilexerint. Sed ad contextū. *Quam cū vidisset Iesus.* Non tantum oculis corporalibus, sed etiā miserationis affectu. Nunquā nos videt Deus, nisi, vt aliquid nobis impatiatur. Si rex transiens oculos in aliquem conuerit, etiā lætiori vultu intuetur, statim is gratiofus apud eum putatur, & aliquod beneficium consecutus: quanto maiore ratione hæc Deo tribui possunt, qui propterea oculis suis sole splendidioribus, aliquem intuetur, vt eum maximo bono afficiat? Ideo sequitur aliud maius beneficium. Siquidem nō modo eā aspicit, sed etiam alloquitur: & nō solum alloquitur, verū etiam sibi coniungit, & eam vt ad se veniat sollicitat, in quo notatur maxima saluatoris mundi clemētia & bonitas. Ideo sequitur. *Vocauit eam ad se.* Bene poterat illā curare, abiq; eo q̄ appropinquaret ad se: sed voluit, vt miraculū omnibus esset manifestū ad Dei honorem, populiq; ædificationem. *¶ Observandū est, q̄ sanauit locrum Simonis Petri, rogatus ab Apostolis, quandoq; etiā nō rogatus curat, vt hanc mulierem, vt ostendat voluntatē quam habet ad sanandū nostras infirmitates, & ad auxiliandū, & adiuuandū nos, si velimus inuocare eū. Nā si tāta est eius dilectio, & ita appetit commodū & bonū nostrū, quod non rogatus ipsemet amore tantū tractus, vocat, & sanat nostras infirmitates, quid si vocaretur? Quid ager, si inuocatus fuerit? Nōne exaudiet? nōne veniet? Maxime cōmendat locus iste Dei infinitā misericordiā: cū ipse querit, vocat, & rogat peccatorē Deū contemnētē. Immensa & ineffabilis Dei clemētia hæc est. Noli ergo dilectissime cōtemnere auxiliatorem tuum, noli desperare, quatumcunq; peccator sis. Hęc igitur tanta bonitas durissima corda labefactare poterit, nec vlli tam rigida præcordia esse possunt, licet adamante duriora sint, qui hac tam mirabili saluatoris nostri clemētia, non moliantur. Vide illum in cruce tuam salutem sitientem, & brachijs apertis vt te amplectatur. Vtere tam bono ad tuam salutem saluatore, ne talem occasionem huius vitæ præsentis amittas, in qua semper te vocat, semper te rogat, teq; libentissimo animo quotiescūq; ad eū cōfugies accipiet. ¶ Sed his omisis, querendū hic nobis est, cur hæc mulier non vocauit Christum, & non quæsiuit à medico sanitate, sicut Cananæa, cæci in via, leprosi, & multi alij? Quia infirmitas inueterata despicit medicum, & nō curat de illo, quia desperat sanare. Sustinens peccator graue onus peccatorum humeris suis in terram respicit, sicut hæc mulier, quæ cælum non poterat aspicere, quia inueterata erat infirmitas decem & octo annorum. Et tu auxilium à Deo, qui in cælis est, non petis, nec desiderium cæli habes inueteratus peccatis. Ne desperes de*

de Dei benignitate, nec differas de die in diē cōuersionem tuam. Nam si non potes leuare onus peccatorum, quando minus est: quomodo leuabis illud quando maius erit? quo magis cessas, incomodius facis: auge enim onus, & habes vas minus idoneū, vt dominus infundat balsamū gratiæ suæ: vas enim fordidum, qui diutius peccati sordes habuit, est minus idoneum ad gratiam suscipiendam. Nullus libetere infundit balsamum in vase, quod diu continuit in peccatis: nam tanto difficilius ad Deum venies. Sequitur in contextu. *Et ait illi: Mulier dimissa es ab infirmitate tua.* Obserua, quod multi habent infirmitatem & non suam, quia nō suo merito sibi insidiam, aut quia nō bene vtuntur ea: aut quia murmurant, & impatientes sunt. Ait, tua, quia bene vtetur ea. Similiter & Ioannes ne illo paralytico qui erat in piscina expectans aquæ motum, locutus est, dicens. *Erat ibi homo triginta & octo annos habēs in infirmitate sua. Nouus est modus loquendi: nam anni non tenentur, cum de tempore non habeamus nisi nunc: sed ille annos habet infirmitatis, qui patietur fuisse infirmitates, nā illi anni sui sunt, quos ad suum meritum conuertit. Et imposuit illi manum.* Non quia sine tactu non poterat sanare, sed ad ostēdendum benevolentiam, charitatem, & humilitatē suam ad pauperes & infirmos, quos non dignabatur tangere. Mira Christi bonitas est, qui non tantū propter nos homo fieri non dedignatus est: sed etiā nō abhorret à nostris miseris & infirmitatibus. Sed quid actum est ad Christi tactum. *Et confestim erectus est.* In quo patet, quam imperialiter Christus egit miracula: si quidem omnes creaturæ sunt in potētia obedientialē, & nutu Dei reguntur. Non aliter poterat esse, Christo volente & iubente: qui dominus est salutis & infirmitatis. Verū quid ipsa fecerit audiamus. *Et glorificabat Deum.* Læto animo gratias Deo retulit, eiusque potestatem cognouit, confessa est & exultauit corde, & verbo gratias egit, pro tam magnifica eius curatione. Gratiudinem docet locus iste: vult enim Deus, vt illi gratias referamus pro beneficiis nobis collatis sicut & hæc mulier fecit. Non quod Deo aliquid crescit honoris, aut gloriæ, sed vt in nobis certē merito efficiamur digni ampliori dono & beneficio. Gratus fuit Ietro sacerdos Madian cum Mose, qui quia eripuit filias eius à pastoribus, interrogauit & dixit *Quare dimisistis hominem? vocate eum vt comedat panem: deditque postea filiam ei in vxorem.* Dauid quoque reddidit gratias Berzelai, ex eo quod cibaria præbuit ei, & viris, qui cum ipso erāt, qñ fugit à facie Abaloni filij sui, & iam morti appropinquās, præcepit Salomoni, vt filij eius comederent in eius mēsa. Si Deus vult vt hominibus grati simus, quātō magis Deo redde-re tenemur gratias à quo semper tot bona recipimus? illi nouem leprosi ingrati, qui recepta sanitate gratias non reddiderunt Christo dño, à Christo reprehensi sunt. Dignū enim est, vt pro tantis beneficijs, ingētes Deo reddamus gratias. Hoc admonet egregius Psaltes dicens. *Benedic anima mea dño & noli obliuisci omnes retributiones eius.* Sic & Paulus Ephesios hortatur dicens. *Gratias agētes semper pro omnibus in nomine Domini nostri Iesu Christi, Deo, & patri. Et ad Colossenses. Et grati estote. Thessalonicensibus quoq; ait. In omnibus gratias agite, omnia enim referēda sunt in Christum salutus*

nostræ autorē: maiora enim tibi cōtulit Deus beneficia, quā huic mulieri, quare eius exēplo in gratiarū actione continuo maneamus, eum laudantes, dignus est enim omni laude. Verum cum hæc mulier, Deo gloriā redderet pro accepto beneficio salutis, vide quid agat homo inuidus & arrogans. *Respondens Archisynagogus indignans, quod sabbato curasset Iesus dicebat: iurbe.* Hic Archisynagogus respondere dicit nō ad questionē quæ nulla præcessit: sed multoties in scriptura respondere accipitur pro dicere. Sic apud Marcū legimus quod cū dñs habens famē accessisset ad ficulneā, nō inueniens ficus, respondens dixit. *Non nascantur ex te fructus: clarum est, quod neq; ad verba, neq; ad cogitationes respondit, quia ficulnea non cogitabat, aut loquebatur, sed respondere ibi, pro dicere sumitur. Sic etiā apud Matthæum legimus. Respondēs Iesus dixit. Confiteor tibi pater domini cæli & terræ. Expende huius Archisynagogi ingenium. Non dedignabatur hic nebulo, ob sabbati violationem: sed propter Christi glorificationem. Fingit se de sabbati violatione turbari, cum torqueretur inuidia, iam & nunc plurimos huius similes inuenies, qui sub pretextu iustitiæ figentes zelum vindicant suas iniurias, & illum, qui in aliquo eos offendit persequuntur vsq; ad destructionem. Si praelatum aut iudicem in aliquo minimo verbo aut facto offendisti, caue ne aliquam legem transgrediaris: nam si peccatum veniale commiseris tunc furit, insanit, se ipsum vindicat, & ait, quod opus est & condecens æquitati, vt delicta puniantur: quoniam vel solis splendorem pedibus proculcasti, vel in templo expulisti, culpam tuam exaggerat, & de culice Elephantum facit. Et nunquam ignoscunt aut finem faciunt donec te funditus perdant. Et quod multō impudentius est se hoc iustitiæ, cultūque Dei causā facere mentiuntur: cum reuera faciant vt iniurias sibi illatas vliscantur. Et si laudaueris eorum vitia, & tyrannidem, & amicus fueris eorum, quauis homo facinorosus sis, laudant te, & honorant, & si in aliquo fueris lapsus peccato, licet conuictus sis, & probetur delictum, tunc nulla vel leuis pœnitentia te abluet, ac dicunt, quod non rectē probatum fuit peccatū, & quod Christus misericordiā predicauit, ac fecit cū publicanis & peccatoribus, & sic dissimulant amicorū delicta. In aulis regū, principū, & praelatorū, & in omni republica inuenies potētes, suas iniurias vindicare sub typo iustitiæ, & q̄ vitia vocātur virtutes, & cōtra, & inopes, innocētes, multa incōmoda patiuntur. Et vti nā hæc pestis per sacros etiā monachorū ordines nō grassatur. Ecce hic Archisynagogus liuore inuidiæ stimulatū innocentē persequitur, & cōtra iustū indignatur fingens se sabbati zelatorē, & Dei honoris defensorē. Nō est hic adeo amicus Dei, vt Deū esse offensum doleat, nec sabbati curat violationē: nam si esset Deū honoris studiosus non molestē ferret honorem à populo Dño deferri, quia Deus summa charitas est. Ideo grauissimē inuidia offenditur, quæ repugnat & ex diametro charitati opponitur. Verum cum rationem non habeat offensionis Dei, sed tantum suæ cupiditatis fingit se legis studiosum, vt possit Christum quasi transgressorem notare. Sic Herodes sub specie deuotionis Christum occidere nisus est, dicens *Magis, Ite & interrogate diligenter de puero, & cū inueneritis renuntiate mihi, vt & ego veniēs adorē eū.* Sic Caiphas videbatur bonū cōmune zelare: & populi*

Psal. 79.

Lege Chry. homil. 49. in imperse. Matt. 2.

Psal. 3.

Act. 2.

2. Reg. 16.

Ioan. 18.

Iob. 1.

2. Cor. 11.

1. Reg. 16. 1. Reg. 20.

Dan. 17. Psal. 16.

1. Cor. 2.

Ecd. 4.

Luce. 4.

Ioan. 10.

Matth. 11. Luce. 11. Luce. 17.

Psal. 102.

1. Pet. 5.

Colos. 3. 1. Thess. 4.

Mat. 11.

Matth. 11.

Matth. 23.

Ioan. 8.

populi regimen, cum dixit: Si dimittimus eum sic, venient Romani & tollent locum nostrum, & gentem. Non erat ei cura de bono republice sed de Christi morte, quae oderat. Moses legislator prohibuit operationem in sabbato. Porro turbae loquebatur sycophanta iste: quia Christum arguere non audebat, timens confundi. Ignauus sunt peccatores, exiguae sunt vires malitiae: si quidem non audent hostem suum facie ad faciem inuadere. Vide autem quid turbis dicat. *Sex dies sunt in quibus operari oportet, in his ergo venite & curamini & non in die sabbati.* Bone Deus, quomodo malitia cor excaecat & oculos mentis. Quid inuidia non dicit? si aegrotaret iste Archisynagogus, diceretne nolo hodie curari? Si in sabbato cecidisset in foueam, & crus, brachium, vel caput fregisset, non vocaret chirurgum, vt se curaret? certe sic. Ergo quod tibi vis fieri, alteri ne prohibeas. Non enim omnia opera Deus in sabbato fieri prohibuit, sed tantum seruilia, alioquin non liceret in sabbato comedere, bibere, loqui, cibaria scindere, potum effundere. Nunquam opera charitatis, & necessitatis fuerunt illo die illicita. Sed quia in capitulo sequenti Deo annuete aliqua de sabbati obseruatione differemus: nolo hic diutius immorari. Vide autem hominis stultitiam, vocat alios, vt in sex diebus veniant ad curandum: quasi ipse possit curare. Sicut canis qui nec olera comedit, nec alios finit comedere, alios etiam inficit detractor iste, vt contra salutorem insurgant. Vnde egregius Pfaltes. Sepulchrum patris, linguae eorum. Sepulchrum non clausum factorem suum alijs expandit, & omnes appropinquantes inficit. Ira detractor, cuius os est sine ostio, omnes proximos inficit. In veteri lege vas quod non habebat operimentum, immundum erat. Sic immundus & abominabilis est coram Deo, qui apertum habet os ad virus euomendum. Hi detractores qui carnes proximorum deuorant non oportet, vt impuniti maneant: sed respondere illis opus est, & eos confundere, ne alios sua lingua inficiant: iuxta illud sapientis. Responde stulto iuxta stultitiam suam. Ideo Christus ne populum hac detractioe damnaret: respondit illi. Vnde sequitur. Respondit ad illud Dominus, & dixit. Archisynagogus non fuit ausus Christum directe arguere sed populum alloquendo, quasi indirecte redarguit eum: sed Christus Dei iniuriam non sustinens, nec populi deceptionem ferens, apertissime redarguit Archisynagogum dicens. Hypocrita, qui te simulas iustum & zelatorem legis Dei, te ostendis coram populo rudi: cum plenus sis inuidia & superbia. *Nusquisque vestrum in sabbato non soluit bouem suum, aut asinum, & ducit ad aquam?* Quasi dicat, hoc facitis, cum tamen hoc sit opus magis manuale, quam infirmum manu tangere, aut verbo curare. Non est melior homo quam bestia? Coram oculis vestris quia estis auari, non ita est: nam auari magis volunt asinum, aut bouem, aut possessionem suam, quam bonum proximi: & sic videmus, quod magis curat, de mula aut equo si infirmus sit, quam de paupere vidua, & infirma, quae non habet qui curet eam. Nam sic Iob, qui cum audiuit mortem filiorum surrexit & scidit vestimenta sua: quod non fecit cum perdidit bona temporalia: quia boni praelati, vt pastores magis sentire debent damna & mortem filiorum suorum qui subditi sunt, & eorum paupertatem, angustias, & afflictiones quam alia quaecunque incommoda diuitiarum, reddituum, aut temporalia dam-

num. Sed isti Pharisei, quia auari erant curabant in sabbato de boue & asino, & nolebant proximorum salutem. *Hanc autem filiam Abrahae.* Tam carnis propagatione, quam fidei, ac virtutum imitatione, quae non solum rationalis creatura est, & multo nobilior omni irrationali creatura, sed etiam fidelis, & filia Abrahae. *Quam alligauit Satanas.* Et vinculo infirmitatis constrinxit, non tantum per breue tempus, sed decem & octo annis, ab impiissimo inimico patiebatur. *Non oportebat solui a vinculo isto die sabbati?* Certè oportebat, & expediebat: tñ quia homo nobilior est iumento, tum etiam quia alligatio ista erat miserabilior. Vos autem Pharisei zelatis legem Dei, cum tota lex ex dilectione Dei, & proximi pendeat: curam geritis die sabbati iumentorum, & dilectionem proximi praetermittitis. Destruitis legem Dei & preceptum dilectionis proximi quod est principium & fundamentum mandatorum secundae tabulae: quia poenitet vos, eo quod salutem triduo infirmis die sabbati: & cum in cordibus vestris sitis praeuicatoris legis Dei, tanquam hypocritae sanctitatem simulantes, iustos coram plebe vos ostendere vultis. *¶ Obserua, quod Christus de hac muliere dicit, quod eam Satanas habebat alligatam, vt insinuet quod funibus peccatorum soleat diabolus alligare captiuas animas.* Sic quidam dixit. Funes peccatorum complexi sunt me. Vitula indomita plus se iactat, & excutit cum tenetur, nec acquiescit imperio nec astringitur vinculo, sed magis cum loro retrahitur exasperatur: itaque nec coacta se subiicit, nec tamen libera vinculorum est. Sicut ergo trahit vincula locorum iugi: quod si non tenetur e proximo, tenetur tamen, nec se explicat & absoluit: ita trahitur vnusquisque peccator ab iniquitatibus suis, quamuis putet se liberum, qui non est iugo subditus, subiectusque iudicio, & nescis quod non sit exurus: sed magis vt illa vitula se implicat suorū nexibus peccatorum. Hi sunt funes delictorum nostrorum, quibus inuolui mur & ligamur. Ligat nos diabolus vinculis fornicationis & auaritia, & ambitionis sicut Nembroth, & Esau: qui feras laqueis alligabat. Diripamus ergo nos vincula ipsorum. Sed opus est Dei auxilio, na sola diuina misericordia nos absolueri nequit: atque ideo hanc mulierem, quam Satanas alligatam habebat diuina maiestas quae suum, respexit, vocauit, & sanauit, sed de his alias sequitur in contextu. *Et cum haec diceret erubescerent omnes aduersarii eius.* Quia conuicerat eos, optimo & insolubili argumento & derisione dignos esse monstrauit. Nam si de beato Stephano ait noster Lucas in actis, quod aduersarii non poterant resistere sapientiae & spiritui qui loquebatur: quid dicendum est de Christo redemptore nostro, qui fons est sapientiae? nam suis dixit. Ego dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere, nec contradicere omnes aduersarii vestri. *Quanto magis ipsemet Christus? Vide quomodo sapientia Dei confundit mundi sapientiam, sicut serpens Aaronis Magorum serpentes deuorauit: ita sapientia Dei consumit, & in nihilum redigit omnem sapientiam humanam.* Sapientiae diuinae omnia se subiiciunt. Dicentes enim se esse sapientes, ait Paulus, stulti facti sunt. Bene possunt impii aliquo temporis spatio veritati resistere, eamque opprimere: veritatem veritas vt oleum, quod omnes liquores supernat, omne mendacium vincit, & superabit. Super omnia enim vincit veritas. Hi autem confusi erubuerunt, cum se vi veritatis victos cernerent,

Proh. 15.

1 Cor. 2.

Num. 12.

Jerem. 17.

Luc. 5.

Mat. 22.

1 Cor. 5.

Exod. 15.

Esa. 53.

Mat. 25.

Exod. 1.

Rom. 1.

Dan. 13.

nerent, quae illos obmutescere fecit. Erubescerent inquam omnes aduersarii eius, non enim amat vir pestilens corripientem se. Odiosa est lux oculis infirmis. Si leoni ostendas pratum viride, non excutitur eius appetitus: quia ex natura sua non est comedere herbas virentes sed carnes. Similiter si luxurioso peccatori praedicaueris amonitates caelestes non accenditur ad eas desiderandas: quia non est moris sui desiderare spiritualia, sed carnalia, & voluptuosa. Animalis homo non percipit ea, quae sunt spiritus Dei. Sic isti quia inimici erant veritatis, & mendacii patiebantur, confunduntur, & torquentur audita veritate. Docemur ex hoc, nunquam resistere veritati: siquide eo nomine nihil nisi confusionem & pudorem capere possumus. Aron & Maria quando resisterunt, & maledixerunt Mosi fratri suo, confusi sunt & reprehensi a Deo. Omnes enim illi, qui nunc Deo contradicunt, in operibus suis, si in hac vita non fuerint confusi, saltè in conspectu omnium in iudicij die, maxime confundentur: iuxta illud Ieremiae. Omnes qui te derelinquunt, confundentur. *¶ Obserua autem quod Christus multipliciter confundebat & conuincit Iudeos. Miraculis, vt supra ostendimus cum eis dixit, quid est facilius dicere, remittuntur tibi peccata tua, aut dicere, surge & ambula: vt autem sciatis, &c. Aliquando scripturis sacris, vt in Marthaeo legimus, quod dicebat illis. Nūquā legistis quod ex ore infantium & lactentium profecit laudem? Aliquando rationibus, vt cum dixit, cuius est imago haec? & subdidit. Reddite ergo quae sunt Caesaris Caesari, & quae sunt Dei Deo. Nonnunquam testimoniis: vt cum dixit, Vos misistis ad Ioannem & ille testimonium perhibuit de me. At nunc ratione confundit suos aduersarios, & ipsi erubescerent, quia ex sola inuidia aduersabantur. Confusi autem quia non poterant veritati contradicere, nec propter inuidiam credere volebant, plæbs tamen aliter sentit: dicit enim beatus Lucas. *Et omnis populus gaudebat in vniuersis quae gloriose fiebant ab eo.* Sic in Exodo habetur, quod filij Israel videtes Aegyptios mortuos in mari, & mirabilia quae fecerat Deus cecinerunt carmen domino dicentes. Cantemus domino, gloriose enim magnificatus est. Aduerte tamen quod aliud est glorificari, & aliud gloriose glorificari. Cum carne Christus ex virgine suscepit, in passione etiam & in Cruce glorificatus est, non tñ gloriose glorificatus est: tñ enim vidimus eum, & non erat aspectus, vnde nec reputauimus eum. Erat ei gloria passio Crucis: tamen haec gloria non erat gloriofa, sed humilis: glorificatus est dominus in his, non tñ gloriose, sed humiliter. Sed cum venerit in gloria maiestatis suae cum Angelis ad iudicandam: tunc enim non solum glorificabitur dñs sed gloriose glorificabitur. Hoc enim in miraculis factum esse credimus. atque ideo in subuersione Pharaonis atque exercitus eius, cecinerunt filij Israel, gloriose glorificatus seu magnificatus est. Eadem igitur ratione videns populus miracula & mirabilia, doctrinamque Christi saluatoris nostri gaudebant in his quae gloriose fiebant in eo. *¶ Obserua etiam quod quauis virtus, ab impijs & iniquis hominibus impugnetur, in fine tamen laudabitur & obtinebit victoriam.* Sic castitas Susannae impugnata est sed tandem gloriam consecuta est. Caelum primum mobile appellatum vehementi suo motu alios globos rapit & facit, vt alij caeli moueantur violenter & per accidens, ab Oriente in Occidentem. Nihilominus tñ caeli inferiores inuito primo mobili mouentur*

suapte natura proprio motu ab Occidente in Orientem. Sic quauis impijs suis maledictis viris iustos labefactare & ad occasum ducere conetur: tamen velint nolint virtutes habet suum cursum in sphaera laudis & gloriae. Obscurare conantur Christi potentiam Pharisei, verum ipsi confunduntur: & vt hic dicitur aduersarii Christi erubescerent, populus vero gaudebat, & virtus Christi extollitur. *¶ Expende etiam, quae verum illud sit, quod actus actiuorum sunt in patiente dispositio: Sol liquefacit ceram & duras lutum, & idem radius solis, cum sit calore vnus diuersos facit effectus, videlicet liquefcere & durefcere.* Pharisei inuidi, doctrina domini, deteriores & duriores fiebant: & populus simplex & syncerus gaudebat & laetabatur in his quae gloriose fiebant ab eo. *Vtinam & tibi non contingat, quod Phariseis contigit: vt miraculis Christi, quae te conuertere, corrigere & meliorem reddere deberet, causam prauitatis capias.* Non est opus mirabile, quod ferat Deus peccatorem mille peccata admittentem, & cum sit ab eo offensus tamen nihilominus eum expectet, & vocet, in eum multa millia misericordiarum effundens? Sed sunt multi qui ex hoc quod eos inuitare, & ad virtutem excitare deberet, causam peccandi capiunt. Dicentes peccemus: Deus enim omniam remittit. Audi Paulum. An diuitias bonitatis eius, & patientiae, & longanimitatis contemnis? Ignoras quod benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Abuteris Dei bonitate & clemetiam nam illud (quod vt ait Apostolus) oprtebat, vt adduceret ad poenitentiam, te peiorem reddit, & tam improbus es, vt bono patientiaque Dei abutens statuas in dies esse nequior, eo enim durefcis, quo mollires deberes. Docemur hinc vt nobis vtilitatem ex beneficijs Dei comparemus: ne in nobis eius miracula, passio, & Crux sanctissima, pereant: imò potius illi toto animo inseruiamus, & eius mirabilia & benignitatem, quam in nos ostendit considerantes. Huius populi exemplo ad Deum conuertamur, eum laudemus, magnas illi gratias pro omnibus eius mirandis beneficijs agentes. *¶ Igitur Christus redemptor noster dimissis illis obstinatis Phariseis, in quibus sua miracula & doctrina nihil operabantur, propter malam eorum voluntatem, & dispositionem: docens nos ne margaritas mittamus ante porcos, nec sanctum demus canibus, ad populum syncerum vertit sermonem, docens illos. Dicebat ergo. *Cui simile est regnum Dei? Et cui simile esse aestimabo illud? Interrogat & interrogationem sub alijs resumit, vt attentos redderet auditores. Aduersarii eius erubescerent, populus autem gaudebat. Videns ergo Dominus eos gloriose operibus, congaudentes ad eorum instructionem subdit parabolam de grano sinapis, quod vile est, modicum & contemptibile: sed cum seminatur in arborem magnam crescit, & dilatur in ramos, ita vt in eis requiescant aues Ait ergo. *Simile est grano sinapis, quod acceptum misit homo in hortum suum, & creuit, & factum est in arborem magnam, & volucres caeli requieuerunt in ramis eius.* Obserua quod regnum Dei, regnum Christi, & regnum caelorum, idem sunt. Dicitur enim regnum Dei, quod Deus illic exercet suam iustitiam, potentiam, misericordiam, sapientiam. Item quod in eo Dei bona & diuitiae contineantur. Dicitur autem regnum Christi: quia Christus super hoc regnum constitutus est Rex, & Dux: & ipsi data est potestas in caelo & in terra. Di-**

Leuit. 23.

Super illud an licet sabbato curare.

Psal. 5.

Num. 19.

Proh. 26.

Iob. 2.

Rom. 2.

Mat. 7.

ra. Dicitur autem regnum caelorum, ut scias non esse mundanum, aut externum regnum, sed spirituale, aut caeleste. Regnum meum non est de hoc mundo. Sicut igitur ad regnum externum plura requiruntur, scilicet, rex siue princeps: populus, siue ciues, & externa, ut pote diuitie, potentia, &c. Sic in regno Dei, Christus rex est, ciues omnes Christiani, diuitiae regni iustitia, pax, fides, &c. Ob hanc igitur causam regnum Dei in scriptura, aliquando Christus dicitur, tanquam rex in hoc regno: & aliquando regnum Dei est Ecclesia fidelium. Qualitercunque igitur hic accipias regnum Dei, vera est sententia, quod simile est grano sinapis, quod vt plane fiat per singula declarabimus. Primum si regnum pro ipso rege accipias, verissima est sententia, quod simile est grano sinapis, quid enim abiectius Christo erat? Quid humilior antequam in terram seminaretur per mortem? Exinaniuit semetipsum factus obediens vsq. ad mortem. Et Esaias: Vidimus eum & non erat ei aspectus. Vnde & filium fabri vocabant, & peccatorem & daemoniacum. Paruum istum granum proiectum in terram & mortuum & sepultum, adeo creuit, vt Paulus dicat. Dedit ei nomen quod est super omne nomen. Extendit ramos suos vsq. ad terminos terrae: & volucres caeli sub vmbra eius habitant, factus est, nobis iustitia & sanctificatio, de hac exaltatione Esaias dicit. Erit germen Domini in iucunditatem & gloriam: & fructus terrae sublimis. ¶ Secundo si regnum accipias pro Ecclesia, hoc est, pro populo Christiano, & congregatione fidelium, idem videbit: & quod est simile grano sinapis. Videte (inquit Paulus) vocationem vestram, quia non multi potentes, &c. Vide autem & nunc quantum creuerit, vt omnes velint sub huius ramis habitare, id est, filii Ecclesie esse: & propagata est Ecclesia & extensa in omnibus mundi partibus. Et isto secundo modo credo quod hic accipiendum est regnum Dei, videlicet pro Ecclesia: & sic coadunatur litera haec cum praecedentibus. Conabantur illi inuidi gloriam Christi obscurare, sed hac de causa magis gloria Christi elucebat. Ne autem aliquis putaret hoc inopinato fieri, & sine Christi voluntate, adducit parabolas hanc, vbi docet, non ideo Evangelium esse contemnendum, eo quod tunc paucos haberet discipulos, sed omnia suo ordine peragenda: nam tempus adueniet, in quo dilatabitur ecclesia, quam hic per regnum Dei intelligimus, ita vt verè de illa dicatur. Dilataberis ab Oriente in Occidentem, Septentrionem, & Meridiem. ¶ Obseruanda autem hic duo sunt. Primum, quod non dicit grana, sed granum, quia licet plures simus Christiani, omnes vnam fidem, & dominum habemus Christum. De fidelibus etiam primitiuae Ecclesiae in actis habetur, quod erat cor vnum & anima vna. Vnus est nobis Deus, vna fides, vnum baptisma, & speciatim calor charitatis, seu Spiritus sancti, qui granum alias mortuum in naturam sinapis vertit. Hic calor vnus est: & ideo sicut vnus spiritus vitalis membra multa cogit in vnum, ita multo vehementius calor spiritualis multa grana reddit in vnum. ¶ Obseruandum secundo quantum sit discrimen inter opera Dei, & opera mundi. Opera enim mundi splendidi habent exordium, sed malo sine clauduntur. Contra, Dei opera humili principio oriuntur, sed splendidum & gloriosum habent finem. Ideo dicit per Esaiam. Non sunt viae meae, viae vestrae: & cogitationes meae cogitationes vestrae: nam sicut exaltantur caeli, &c. Ecce

Ioan. 10.

Philipp. 2. Esa. 53. Ioan. 12. Philipp. 2

Esa. 4.

1. Cor. 1.

Genes. 28.

A. B. 4. Ephef. 4.

Esa. 55.

hic, granum sinapis paruum creuit in arborem magnam, & humilis Ecclesia nimis exaltata est. Modus vero omnia sua splendide incipit, sed in fine deficit. Exemplum sit turris Babel, quam quis secundum exordium iudicaret, affirmaret vtique neq. Deum, neq. mundum illam turrim subuersurum: sed confusa sunt linguae & omnia ad nihilum redacta. Nabuchodonosor omnium gentium victor, qui Iudeis, praeccepto suo obedire nolentibus, dicebat. Quis est Deus, qui vos liberare possit de manibus meis, vt Deum se adorari volebat: sed vt bos pascebat herbas. Alteri Nabuchodonosori regi Assyriorum, qui omnes Deos terrae exterminari praecipit, vt ipse solus Deus haberetur, prospere successit hoc negotium in initio, sed vna mulier Hebraea confudit eum, & Holophernem principem exercitus trucidauit, & exercitus periit. Sed quid multis moror? Mundana vita splendidum habet exordium, potentiam videlicet, voluptatem, diuitias, gloriam, & haec omnia ad tempus prospere succedunt, sed finis eorum mors, & perditio est. Contra vero opera Dei tam humile habent initium, vt vix credi possint aliquid boni secuturum, sed finem habent splendidissimum. Exemplum est in Ioseph filio Iacob. Vide quam humile habuit initium, a fratribus est venditus in exilium ductus, ibidem infamatus & incarceratus. Quis hunc crederet futurum Aegypti dominum? Liberatio quoque Israelis de Aegypto humile habuit exordium. Mittitur vnus Moyses inermis contra Regem potentissimum. Quis hunc crederet aliquid boni consecuturum? tamen finis gloriosus fuit. Sed vt ad nostrum propositum veniam, regnum Christi grano sinapis assimilatur, grano certe humili & paruo inter grana. Vide Christi initium, in natiuitate, in vita & in morte. Vide etiam Ecclesia nascentis exordium. Praedicatur Evangelium a pauperibus & humilibus hominibus, sed iam nunc in toto orbe diffusum esse cernimus, & omnem terram verbo Dei repletam videmus. Hoc, n. proprium Dei est, humili exordio sua incipere, sed semper ascendere vsq. in finem gloriosissimum. Hoc sciens Gamaliel dixit in concilio. Si ex hominibus est consilium hoc, dissoluetur. Ac si diceret. In hoc differunt opera Dei & hominum: quod cum opera hominum quotidie decrescant & deficiant qualescunque exordium habeant, opera Dei in immensum crescunt & augentur. ¶ Admonet locus iste ne quis mundi prosperitate decipiatur, aut aduersitate terreatur. Considera semper finem, sic enim Salomon ait, vt in Hebraeo legitur. Melior est finis aliquid, quam principium. Omnibus in rebus considerandus est finis, nulla enim rem secundum principium iudices, sed secundum finem. Ad idem facit parabola illa de aedificante turrim, qui prius computat sumptus, imò antequam incipiat cogitat finem: qui. n. rem non secundum finem cogitat, facile decipitur: pleurque enim vsu venit, vt quae splendidi habent exordium, malo sine clauduntur, sicut omnia mundana. Sed quia de his multa differuimus in libro nostro de vanitate seculi, sit iam nunc satis. ¶ Secundo admonet locus iste, Ne contemnamus paruulos, & pauperes, quos videmus, quantum nobis ignoti sint, & in oculis mundi parui videantur. Granum sinapis paruum est, tamen creuit in arborem magnam: & qui modo humiles sunt, forsitan sunt a Deo predestinati ad magnam gloriam culmen. Quis putaret pastorem Dauidem in deserto pascentem paruulas oves, minimum inter fratres suos ad regni fastigium ascendurum: & gloriam

Genes. 11.

Dan. 3. Dan. 4.

Iudith. 3.

Genes. 18.

Genes. 31.

Exod. 1.

Matt. 13.

Augus. 1. Ioh. Chris. cap. 24. Luc. 12.

A. B. 1.

Apo. 5. 1. Pet. 5.

Matt. 10. 1. Cor. 11. Greg. 11. 18. Mor. 1. 20.

Matt. 1. 1. Pet. 2.

Luc. 14.

2. parte. c. 17.

Reg. 16.

11. Reg. 16.

riolum fore, non solum in regno Israel, sed in omni Ecclesia? Quis hominem exulem Moysen pascentem gregem soceri sui sacerdotis Madian non contemneret? qui tamen in tanta multitudine filiorum Israel, principatum obtinuit. Quis Iosephum venditum & incarceratum in Aegyptum non parui faceret? Sed ad contextum. Cui simile est in abore regnum Dei? Simile est fermentum, quod acceptum mulier abscondit in farina tria fata. Id est, miscuit in tres mensuras farinae aqua aspersa. Dicitur plura abscondi, quia cum fermentum respectu massae sit paruum ponitur intra massam, & fermentat eam: & cum sit occultum operatur. Satum vero non est vox Latina, sed Syra: quae apud illos genus est mensurae, vnum modium & dimidium capiēs: & sic tria fata facient aequalē massam. Sic dicit Abraham Sarae quando venerunt Angeli, quos voluit inuitare cum non haberet panes. Dixit autem Iesus tria fata & non plura, vel pauciora, quia in terra Canaā vbi Christus loquebatur, erat vsus frequentior fermentare tria fata. Interdum autem maior, vel minor massa fiebat. Christus tamen locutus est de eo quod communis erat. Haec parabola idem significat quod prima de grano sinapis & ad idem tendit: tamen quia Christus cupiebat, vt omnes utilitatem caperent ex eius doctrina, & ab omnibus intelligi volebat, similitudines duplicat, quia similitudinem sumptam ex agricultura non intelligit miles, nec rusticus illam, quae ex militia trahitur. Itaque ne aliqua mulier ignoraret ea, quae per parabolam sinapis voluit docere, addidit hanc ex farina & massa quae ab omnibus mulieribus intelligi poterat: hac de causa Christus sepe idem sub diuersis parabolis aliquando praedicabat quia vbi congregatio est magna populi, varia sunt officia. Vnum hic aduertendum moneo, quod quando multis modis res similes rebus apparent, non putemus, ait Diuus, Augustinus, quod vbique eodem modo accipiantur. Nam supra fermentum in malam partem sumpsit Christus, cum dixit, Cauete: a fermento Phariseorum quod est hypocrisis: at nunc in bona partem, multa enim in scriptura accipiuntur in bonam partem, & in malam. Sic leo significat Christum vt in Apocalypsi, & etiam significat diabolum. Serpens etiam in bonam partem sumitur, vt cum Christus dixit exote prudentes sicut serpentes: & etiam in malam vt cum Paulus dixit suis Corinthiis. Timeo ne sicut serpens seduxit Euam astutia sua. Et vt exemplo vter Beati Gregorii: lapides in bonam & in malam sumuntur in scripturis sacris. In mala pro duritie, vt illud potens est Deus ex lapidibus istis suscitare filios Abraham. In bonam autem, vt cum Petrus dixit: Vos tanquam lapides viuui super aedificamini domos spirituales. Itaque quantumvis fermentum accipiat pro falsa doctrina & hypocrisi, sic tamen in bonam sumitur partem. Sequitur. Donec fermentaretur totum. Hoc est, donec tota massa virtutem a fermento accipiat. Ita Ecclesia sicut illud paruum fermentum totam massam fermentat, creuit in totum orbem dilatata: Ita vt iuxta Malachiam vaticinium a Iohis ortu vsque ad occasum, offeratur sacrificium mundum in nomine Christi. Sed quia haec parabola ad idem tendit, vt iam diximus, quod praeterita hoc vnum dicam & statim ad reliquam huius capituli explanationem accedemus. Vide enim quod in omni rerum genere, id in conspectu minus est, quod magis est praclarum, Excellentissimum in omnibus rebus, occultissimum est. Ar-

bor habet foris folia, flores & fructus, sed radicem quae praetiosior est, habet absconditam. In homine corpus videtur non anima. In omnibus rebus accidentia videntur, non forma, aut rerum substantia. Sic Ecclesia bonum absconditum. Psalmus. Omnis gloria filiae regis ab intus, fermentatum enim habet absconditum, & grauem sinapis paruum est exterius in visu, sed intus virtute calet. Iusti exterius nullius momenti sunt, interius vero plurimis bonis abundantant. Et in Ecclesia vides, foris oleum, aquam, albedinem, misericordiam videlicet sacramentorum intus vero plena est virtute & gratia. Sic absconditum est fermentum, quod massam eleuat. ¶ Sed ad contextum. Et ibat Iesus per ciuitates & castella, docens. Quia per illas similitudines Christus de fide & Ecclesiae ampliatione locutus fuerat, consequenter operibus & factis verba sua verificat. Ibat enim per ciuitates & castella Iudaeae & Galilaeae: tam urbanos, quam rusticos, sine personarum acceptione: per loca parua & magna, tam potentes, pauperculos, omnibus seminandum verbum Dei, & quantum in se fuit, tam doctos quam indoctos adducens ad salutem. Docemur exemplo Christi redemptoris nostri omnibus praedicare: pauperes non contemnere, pro omnibus enim Christus passus est, pro omnibus sanguinem effudit, ipsa denique summa sapientia & bonitas non dedignatur in paruis castellis paucis auditoribus Evangelizare verbum Dei. Sed multi praedicatores non villagia aut loca derelicta quaerunt, sed magnas ciuitates & oppida praecleara: vt laudes principum & diuitum acquirant, & deliciis vacent, vbi sunt cibaria delicata & habent magni populi applausum, quereutes laudes & glorias seculi huius, quaerunt quae sua sunt, non quae Iesu Christi. At saluator mundi pro omnibus venit, omnes quirit: & tam magnas, quam paruas ciuitates circuit praedicando. Seminatio non fiat immobilis in vno & eodem loco, sed hac & illac ambulat. Sic praedicator verbi Dei non debet vno loco semper stare, quanquam vbi iam sunt noti & habent honorem & amicos semper manere voluit. Non sic illa sancta quatuor animalia, quae vbi erat imperatus Spiritus, illuc gradiebantur, nec reuertebantur: cum ambularent. In Psalmo de Apostolis legitur, quod Christum dominum imitantes, euntes ibant & fiebant, mittentes sua semina. Lege in Actis eorum quot Prouincias Paulus peragravit, ceterique Apostoli & discipuli Domini, relinquentes patriam & genus suum, nihil aliud praeter salutem animarum quaerebant, non timuerunt barbaras accedere nationes, vt verbum Dei seminarent. Sequitur. Et iter faciens in Ierusalem. Appropinquat ad locum suae passionis, iam cupiens genus humanum liberare. Ferax defatigata & lassata teneriores sunt: sic Christus lassatur & fatigatur, quia cibus non offer est, & vt melius nobis sapiat. Vide quomodo defatigetur Deus, & quot ambitus propter salutem tuam faciat: quot itinera, villas, & pagos, vt animam tuam lucraretur, perlustraret. Tu autem nihil eius lucris causa facere vis. Expende etiam quantum defatigetur, vt remedium tuum finitum & conclusum videat. Ipse enim ait. Baptismo habeo baptizari & quomodo coarctor donec perficiatur. Quid autem in hoc itinere acciderit audi. Ait autem illi quidam, Domine si pausi sumus qui saluantur? Quia audierat Christum de regno Dei praedicantem & agdua documenta tradere pro acquirenda vita aeterna: hac sumpta occasione hoc illum interrogauit. Inuitis

Psal. 44.

Phil. 2.

Ezech. 2. Ezech. 1.

Ierusalem.

Exod. 31.

Luc. 10. Matt. 22.

Ioan. 21.

Matt. 7.

lis profecto quaestio scire numerum reproborum & electorum, vel an sint plurimi vel pauci. Sic etiam & nunc multos videbis populares, & aliquas mulieres interrogantes, quæ non ad utilitatem sed ad curiositatem pertinent, quærentes an Deus habeat posteriora, ex eo quod dixit Moysi, Posteriora mea videbis: vel an Salomon sit saluatus, vel damnatus & plurima similia, quæ ad viros Theologos tantum pertinent scire & disputare. Nonne quæres, vt ille legis doctor optimè quæsiuit dicens, Quid faciendo vitam æternam possidebas? Interroga peritos facer dotes, quid facias, vt salueris: an talis, vel talis contractus sit licitus nec nē? an hoc vel illud sit peccatum nec nē? & horum similia quæ ad salutē animæ tuæ concernunt, Ne animum tuum inducas nimis curiosa & inutilia inuestigare: aut numerum eorū qui saluandi sunt quæres: tibi enim satis est scire id quod ad salutem tuā spectat, quod si feceris proculdubio inter electos numeraberis. Ideo Christus non respondit huic ad ea quæ interrogabatur: nullius enim erat momenti eius interrogatio, parūque intererat scire, essent nē multi vel pauci saluandi, docuit tamen eum, quid vt saluaretur faceret. Non respondit illi ad ea, quæ quæsierat sed ad ea quæ quæres debuerat. Sic Petro interroganti, Hic autem quid? non respondit dominus ad interrogationē Petri, quæ inutilis erat. Sed dixit, quid ad te? Tu me sequere. Admonet locus iste, nē inutilia quæramus: aut in vanis scienciis consumamus tempus, vt multi in Astro nomia iudiciaria, & magicis artibus, & aliis: quæ potius ad damnationem, quam ad animæ salutem conferunt, sed iam Christum audiamus. *Ipse autem dixit ad illos. Contendite intrare per angustam portam.* Nihil aliud esse censo, quam Dei præceptum inuio labiliter seruare. Hæc est porta angusta de qua apud Matthæum a peritius loquitur Christus. Intrate per angustam portam: quia lata & spaciōsa est via quæ ducit ad perditionem, & multi inueniunt eā. Vocatur hæc via angusta metaphoricè, quia sicut per angustum locum difficile est intrare: ita difficile est homini carnali per obseruantiam præceptorum ambulare. Omnes enim appetunt delectabilia, & fugiunt labores & difficultates. Operari autem secundum virtutem est valde difficile, quia virtus consistit in medio: quod medium inuenire nō est facile, & multo difficilius circa medium inuentum operari. Ideo porta hæc angusta & difficilis est, via autem & porta perditionis lata: quia operari vitiosè est valde facile propter duo. Primo quia nulla difficultas est inueniendi viam, quia non est aliquis modus certus operandi ad malè agendum: sed qualitercumq; velimus possumus male facere. Secus est de bono, quia non possumus bonum facere nisi vno modo, videlicet, obseruando omnes circumstantias secundum rectam rationem. Malum autem fit ex defectu cuiuscumq; circūstantiæ: ideo peccare contigit infinitis modis, bene autè agere solū vno modo. Exēplum est in sagittariis, quia difficile est percutere signū, eo qd ad percutiendū in medio signi nō est nisi vna via: ad deiciendum autem sunt infinitæ, quia totus mundus via est. Secundo quia operari malum non habet difficultatem, cum sit secundum inclinationem naturæ nostræ deprauatæ: virtus autē semper est contra hanc inclinationem, ideo operari virtutem est difficile, propter difficultates repugantiæ ad deprauatam inclinationem. Per hanc difficultatem ait Christus.

Contendite intrare, id est, cum magno conatu parate vos ad hoc, quia regnum cælorum vim patitur. Sed videtur his repugnare quod in Matthæo dicitur, vbi dominus vocat mundi seruitores laborantes & oneratos, vt veniant ad illum, & reficiantur. Et postea addidit, iugum meum suauē est & onus meū leue. Videtur enim ex his quod seruire mūdo onus sit, & seruire Christo iugum suauē, & quod vitium difficile & onerosum sit, & virtus facilis & suauis. Respondendum tamen est, quod Christi lex est leuis, tum propter considerationem premiū, quia dat Christus vitam æternam, qua considerata vilescunt terrena: sicut Iacob amanti Rachelem septem anni videbantur dies pauci propter premiū magnitudinem. Tum etiam propter audiūtorū gratiæ & charitatis, atque ideo vocatur lex Christi iugum quia ad duobus portatur animalibus, & vnum adiuuat alterum. Ita à Christo adiuuamur, sine cuius gratia nemo potest legem Christi obseruare, etiam proposito sibi sine beatitudinis. Gratiā enim res asperas, molles facit: ita vt non solum præcepta, sed etiam consilia obseruare leue sit. Igitur licet virtus sit circa difficile & porta cæli, quia carni & sanguini & naturæ corruptæ repugnat, angusta sit: tamen cum Dei adiutorio considerata, premiū magnitudine, dulcis est virtus: & lex Christi, dulcis atque suauis. Contēde ergo & tu intrare per hanc angustam portam. Vincens teipsum, & negans, sensualitatem subiciens rationi & fortiter legem Christi amplectendo. Quis autem quantumcumque stultus sit, non faciet hanc vim carni suæ, vt mortem æternam euadat, & vitam consequatur perpetuam? Si quis magnorum criminum coniunctus, & in carcerem coniectus certus esset se postmodum moriturum ab amicisq; sollicitaretur, vt per aliquod parietis cauum euadēs, morti iā iam impendētī se subtraheret, nōne prorsus amens esset si ne perderet, aut ne exueret pallium, tunicam, vel toracem tanta occasione sibi consuleret negaret? certe hunc omnes iudicio parum valere crederent. Nemo est quātumuis excors qui viuens, vt mortē ante oculos propositam effugiat, necessario aliquo angustissimo loco esse transeundum, non modo vestem omnem abiiciat, sed etiam cutem corpusque ipsum scindere nō dubitet: vita enim omnibus rebus ante ponitur. Attende igitur o Christiane, eoq; modo animum tuum præpara, vt quotiescumq; opus fuerit rem familiarem contemnas, victum corpori neges, & si saluti tuæ expedierit religionem ingrediaris, & de duobus beneficiis alterum, si via cælestem impediant, resignes. Angusta est cæli porta qua oneratus intrare non poteris, præstat nudum saluari, quā vestimentis & calceamentis ornatum in ignem eternū damnari. Religiosus & castus adolescens Ioseph, in manibus dominæ suæ turpissimæ fornicæ pallium reliquit, & seminudus, ne libidini eius acquiesceret, aufugit. Eo modo omnia relinquenda sunt ne Deum offendas, & vt quod debes, facias: quare si oportet propter Deum persecutiones & labores ferre, quantumvis insufficientis tibi videaris, ferenda sunt omnia. Qui enim à carcere morti adductus fugit, si sapit, non modo vestem deponit, verum etiam quæcumq; vulnera in corpore suo admittet, vt expeditus euolet. Cōsidera Christum laceris in cruce membris cōstitutum, quibus angustissimè ad patrem transferit: eisdē enim discipulos suos transire vult, vt qua via caput, eadem membra euadat. Sed multi sunt hodierna

Matt. 11.

Genes. 14.

Genes. 14.

Kerem. 17.

Matt. 25.

Osee 5. 2. Is. 55.

Ioan. 12.

Kerem. 17.

die qui vestem anteponunt vitæ, & malunt vestibus ornari in ignem descendere sempiternum, quam nudi in regno cælorum collocari. Pluris faciunt rem familiarem, gaudia, & delicias huius vitæ, quam voluptates nunquam interituras. Malunt perfrui huius seculi bonis, ea conditione, vt morte obita igne infero torqueantur, quam renunciantes omnibus rebus, quæ fugam mortis impediunt, infera supplicia vitare, & angustissimè cæli portæ superatis, æternum cum Christo gaudium adipisci. Quamuis sit ingens labor mundum contemnere, te ipsum negare, & porta angusta ingredi, vita tamen multo maioris est pretii: quare omnes has difficultates ferre debes, vt postea viuas, beatissime dici possis. Sed multi iam nunc abiecto Christi documento contendunt, non quomodo intrent per angustam portam, sed quomodo laute viuant, & contentio eorum est, quo modo inueniant diuitias, & quod periculosissimum est, quomodo pluribus beneficiis adeptis, carnalem vitam ducant & per amplam portam ingrediantur, quomodo ad ecclesiasticas dignitates ascendere possint, & honores adipiscantur, hæc est contentio Christiana? hæc Christi disciplina? Contendite, contendite intrare per angustam portam. Sed de his satis. Expende etiam ad tuum solatium quod licet Christus dixerit angustam portam, non tamen dixit angustissimam portam, alioquin si tantæ essent angustiae, frustra Dominus in mundum venisset vt saluos nos faceret. Iam ad contextum reuertamur & audiamus Christum vterius dicentem. *Quia multi dico vobis, quærent intrare et non poterunt.* Multi quærun, imo omnes quærun & apertunt esse beati: sed quærun non omnes, quia multi nihil faciunt pro beatitudine. Sed alij Deum agnoscentes quærun intrare, & clamabunt, sed non poterunt, quia tarde & insufficienter quærun. Insufficienter, quia non amore Dei super omnia magis dilecti, sed timore pœnæ mortis vel inferni, amore inquam, quodam seruiliducuntur. Tarde autem quemadmodum virgines fatuæ quæserunt Dominum, cum esset clausa ianua, quando iam non erat tempus pœnitentiæ. Osee enim inquit, In gregibus & armentis suis vadunt ad quærendum Dominum, & non inuenient. Quærite ergo Dominum dum inueniri potest, inuocate eum dum prope est. Obserua autem quod Christus nō dixit hic, quod non poterunt conuerti hora mortis, quia omnis quantumcumque peccator sit, in statu vitæ præsentis saluari potest, etiam in vltimo instanti vitæ, sed mos est scripturæ, opera quæ cum magna difficultate fiunt, vocare impossibilia. Sic Dominus de Pharisæis. Propterea non poterant credere, quia Esaias dixit. Excæcauit oculos eorum & indurauit cor eorum. Et in Ieremia legimus. Si mutare potest Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas, & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Tamen impossibile est, quod mutet Æthiops pellem suam, aut pardus varietates suas: sed tamen impossibile non est, vt assuefactus vitiiis non possit esse bonus. Sic etiam Pharisæi, absolute loquendo, bene poterant credere, sed quia difficillimè credere poterat, quia non ex ignorantia, sed ex malitia peccabant, dixit quod credere non poterant. Similiter quia illi, qui ex praua & veteri consuetudine vitiorum difficillimè conuertuntur. Hanc maximam difficultatem dixit Dominus impossibilitatem, vt illæ similitudines Æthiopsis & pardis insinuant. Sic in præ-

sentiarum qui in vitiiis sunt immergi, & fere totam vitam in peccatis consumunt, bene possunt hora mortis conuerti & saluari: sed quia hoc difficillimū est & raro contingit, ideo hanc maximam difficultatem impossibilitatem Christus vocat: Volent ipsi saluari, sed non poterunt: quoniam contritio ad eorum salutem in primis necessaria ab amore Dei procedit. Quem difficillime ille poterit habere, qui vitam suam Deum offendendo consumpsit. Docemur hic, in hac vita, pœnitentiam agere, ne cum voluerimus illam facere iam non detur nobis locus. Esaias enim dicit. Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiui te. Ecce ergo tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Nunc ergo pœnitentiā age, ne præoccupatus die mortis quæras locum quando inuenire non possis. Sequitur. *Cum autem intrauerit pater familias.* Hoc est, Christus Iesus qui omnium dominus & pater est, & venerit die iudicij ad iudicandum omnes, oportet enim nos ante tribunal eius præsentari, vt vnusquisque reddat rationem de his quæ gessit in corpore, siue bonum siue malum. *Et clausit ostium.* Id est, aditum regni cælestis. Quando finita vita fuerit, finitūque tempus merendi & demerendi, illud ostium claudetur pietatis & misericordiæ Christi. Illud inquam ostium, & nunc la-chrymis, & gemitibus, & præcibus pœnitentium, facile aperitur. Illud ostiū quod nunc aperitur venientibus ab Oriente & Occidente. Illud ostium quod nunc ait, omne quod venit ad me nō eiiciam foras. Illud quod nunc patet meretricibus, adulteris, & peccatoribus. Denique illud ostium quod Aaron post idololatriam, Dauid post adulterium & homicidiū, mulierem post adulterium, Magdalenam post peccata, Matthæum post thelonariū, Petrum post trinam negationem, & Paulum post ecclesiæ persecutionem admisit: hoc inquam ostium tunc claudetur. Nullius etiam tunc pœnitentiæ, nullius oratio, nullius gemitus admittetur: nullius clamor audietur: omnes sancti, quorum intercessionibus hic adiuuatur peccator, tunc erunt surdi. Durus hic sermo est. Et clausit ostium. Peccatori hæc tantum via patet: hoc illi est refugium, misericordia inquam Dei, quia nisi in hac vita sibi comodat, postea nihil proderit, quia iam non est locus pœnitendi, nec manet via salutis, vnum solum asylum habebat, videlicet misericordiam Dei: si hoc autem deficit, qd remediū habebit? Certè nullum. Nunc verò antequam tibi porta claudatur pulsa: nunc dum tempus est misericordiæ, ea vtere. Memento ergo creatoris tui, in diebus iuuentutis tuæ: antequā veniat tempus afflictionis tuæ & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placeat: antequam tenebre scat sol & luna, &c. Sed quid erit postquam clauserit Ostium? *Et incipietis foris stare.* Hæc maxima pœna erit peccatorum, pœna inquam damni, quia exclusi ab illo beatitudinis regno, qui finis vltimus est animæ nostræ, exilium æternū patietur priuatus diuina visione & fruitione summū boni. Maxima omnium pœna erit foris stare, & à regno cælesti in æternum excludi. Auertisti inquit Dauid, faciem tuā à me. Sequitur. Et factus sum cōturbatus, omnia ossa mea cōtremuerunt. Et ego plenus sum doloribus, quia faciem tuam auertisti à me: in me transferunt irā tuā, & terrores tui conturbauerunt me. Quanto timore corripietur peccator, cōsiderent Deo faciem suam ab eis auertente, se æternā omni desperato remedio à cæli gloria exclusos, cum

Esai. 49. 1. Cor. 6.

2. Cor. 5. Rom. 14.

Matt. 8. Ioan. 6.

Exod. 32. 2. Reg. 11. Ioan. 8. Luc. 7. Matt. 14. Matt. 14.

Ecclesi. 2.

Psal. 22. Psal. 87.

Prou. 10.

Esa. 29.

Matth. 15.

Malac. 1.

Hebr. 4.

Iohn. 8.

Rom. 13.

1. Petr. 2.

Prou. 8.

Osea 8.

Iohn. 14.

2. Cor. 3.

Matth. 23.

2. Cor. 14.

cura demonibus supplicis condemnatos esse perperuis. Quantis lachrymis & gemitibus, quantaq; inuidia, insipientes alios supra caeli sidera eleuauerunt, qui in seculo aequalibus vel forte maioribus fuerunt criminibus immeriti. Et quid ultra? *Et pulsare ostium.* Hoc est, incipietis ingressum deposcere, sed sero medicina paratur. Propter frigus (inquit Salomon) piger arare non vult, mendicabit ergo aestate, & non dabitur ei. Noluist vocare Deum, cum illi aperire ostium parabat, cumq; vt veniret rogabat, noluit aspicere corpus suum & poenitentiam agere, dum tempus agendi habuit: nunc vero postquam vitæ hyems præterit in qua operare noluit, mendicat & velut in sanus ostium pulsatur dicens: *Domine aperi nobis.* Dominum vocant, cui nunquam obedire voluerunt. Habuerunt in vita diabolum dominum: fecerunt omnia quæ diabolus illis imposuit: obedierunt mundo & carni, inuigilantes eis, nec vocant Christum dominum, cuius præcepta non obseruauerunt. De his loquitur Isaias, populus hic labiis me honorat, sed cor eorum, &c. Si labiis sine corde honorare facit hypocritas vt Christus dicit, quid iurare, blasphemare, mentiri, &c. hæc ista sola bona verba habet, cum intus sint vacui virtute. De his conqueritur Dominus dicens: Si ego Dominus, ubi est timor meus. Verè responsum pro meritis eorum fuit. *Nescio vos vnde sitis.* Hoc est non approbo vos. Cognoscit enim Deus omnia, nulla enim inscitia cadere potest in intellectu diuino, cum omnia sint nuda & aperta oculis eius. Impossibilia enim & ea quæ nunquam erunt cognoscit scientia simplicis intelligentiæ: eorum vero quæ non sunt, sed aliquando erunt, habet scientiam visionis: prædestinatorum autem habet scientiam approbationis, quam quia non habet reproborum, quia eorum mala opera non approbat, dicitur nescire illos, scientia inquam approbationis. Isto modo dicitur quod Deus facit omnia, quia nihil fit nisi eo agente, & cooperante, sine ipso factum est nihil, & quid non facere neq; scire, quia non placent ei. Hoc patet de principatu & potestate: quia omnis potestas à Domino Deo est, & ab eo sunt reges & duces, vt in Prouerbis dicitur. Per me principes imperant, & potentes decernunt iustitiam. In Osea autè oppositè legimus ubi Dñs ait de quibusdam principibus Israëlitiçi populi. Ipsi regnauerunt, & non ex me: principes steterunt & non cognoui. Quia Deus non approbat opera eorum, dixit, qd non cognoscebat eos, neque regnabant ex ipso, id est, eo viuente, aut iuante, aut concurrente, cum operibus eorum malis. Ideo quibusdam placuit ponere in Deo notitiam hominum quæ habet approbationis, & speculatiua. Notitiam habet omnium speculatiua, quia omnia cognoscit & scit: approbatio autem solum prædestinatorum, quia ad bona illorum opera Deus concurrat, imo operatur ipso restante, qui ait, Sine me nihil potestis facere. Et Paulus, Non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis, tanquam ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Secundum hunc sensum loci istum intelligendum esse censeo sic: Nescio vos, id est, scientia approbationis, quia speculatiua omnia cognosco. Similia verba narrat Matthæus, qd Christus dixit illis quinque fatuis virginibus expende, quod Deus non cognoscit eos, qui cum non cognoscunt: nam vt inquit Paulus, ignorans ignorabitur. Multi cognoscunt temporalia, tenent gemmarum valorem, & earum virtutes, gradus autem, pretium

panni, proprietates herbarum & arborum callent, optime pauperem decipere, diuitias & dignitates consequuntur, sed Deum ignorant, & multa peccata committunt, quæ si scirent esse peccata non facerent. Ignorantia autem hæc non excusat coram Deo, quia corda autem habent immerita negotiis secularibus, & nubes mentis offuscata habent, ne diuina cognoscant, & sunt negligentes circa salutem animarum suarum, quia nolunt theologos sapientes interrogare, & sua pereunt stultitia, quia ignorantia eorum non est inuincibilis, sed culpabilis. Vnde Dominus. Propterea captiuus ductus est populus meus quia non habuit scientiam. Vis vt te dominus agnoscat hora mortis tuæ, cum eum vocaueris, & vt tibi ostium aperiat? necesse est, vt tu eum in hac vita cognoscas & voces. Cognoscit eos qui eum nouerunt & respondet illis, qui eum hic vocant. Quid tibi prodest motum caeli, omnes sciētias, & quæcūq; scripta sunt nouisse, si notitiam Dei non habes? nec debet satis esse putare, eum cognoscere esse Deum, vt omnes cognoscunt Christiani, sed oportet dare operam, vt specialiter eum scias esse seuerum & potentem vt eum timeas: bonum, vt eum ames: miserico-dem, ne desperes, &c. Qui huic libro non nauat operam, & hanc scientiam ignorat: inanes literas & doctrinam futilem doctus est. Diuina enim sapientia ait. Vanæ autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei. Sed procedamus. Tunc incipietis dicere. Tunc, emphasim habet. Tunc, quando opera loquētur & ora tacebunt. Tunc, cum plus valebit bona conscientia, omnibus mundi thesauris. Tunc, quando nec nobilitas sanguinis, nec cognati aut amici, nec regum aut principum fauores, nobis prodesse poterunt. Tunc, quando iudicij die vitæ examinabuntur & aperientur libri nostrarum conscientiarum. Tunc, quando venerit Dominus in lucernis ardentibus scrutari Hierusalem, & reuoluerit omnia scripta nostrorum cordium. Tunc, quando ante supremum iudicem fueris constitutus: à quo appellare non poteris. Tunc, quando orbis combustus fuerit, & consumptus: quando iam non erit locus poenitentia, quando, vt inquit Paulus, illuminabit Deus abscondita tenebrarum & manifestabit obscura cordium. Tunc, inquam, quæ iam non proderit quidquam, incipietis dicere. *Manducauimus coram te & bibimus, & in plateis nostris docuisti.* Hoc communiter exponitur de Iudæis, inter quos Christus corporaliter conuersabatur: qui cum ipso sæpe cibum sumpserunt, & in eorum prædicauit synagogis & locis. Sed si de illis hoc verificari potest, multo magis de nobis. Nam hoc non modo ad eorum instructionem & morum correctionem dictum est, sed etiam ad nos, qui maiora illis suscepimus, & maiorem familiaritatem nobiscum habet, & comedimus & bibimus nos sacerdotes ferè quotidie in vna mensa cum illo, & illum manducamus & familiariter tractamus. Væ nobis, qui tam familiariter manducamus & bibimus cum illo in altari, si tales non fuerimus quales oportet esse, maiorem damnationem patiemur. Sed omnes Christi fideles illum manducant, & audiunt suos ministros prædicantes & populi docentes in ecclesiis & in plateis: & vocat illos Deus per inspirationem internam, sed ipsi aduertente aut parere recusant. Aduerte autem quod in hoc quod ait. *Manducauimus & bibimus coram te, cultus exterior in sacrificiis, iuxta morem illius tempo-*

Esa. 6.

Sapient. 11.

Apoc. 11.

Sophal.

1. Cor. 4.

Apoc. 9.

Matth. 7.

1. Cor. 14.

Num. 23.

Lege Hier.

sup. Dan. 9.

Psal. 5.

Exod. 3.

Apoc. 9.

ris significatur. Sacrificantes autem manducabant & bibebant coram domino, hoc est, in loco dicato ad diuinum cultum & secundum legis ritum. Preterea ad nostram eruditionem, duo hic obseruanda sunt. Primum quod illi electi sunt à cōsortio beatorum, qui in plateis Dominum audiunt, non autem in corde prædicantem & vocantem. Sic recum fiet, si illum non audieris, in angusto, trito, & compuncto corde. Plurimi audiunt Christum, publice in ecclesiis per ministros suos prædicantem: sed quia interioris in cordis secreto non audiunt illum, sed tantum in plateis, graui poena plectentur. Secundo discite ex isto loco non gloriari de donis Dei, quantumlibet eximii, nisi ex fide & charitate obtineantur, & ad Dei gloriam exigantur. Nihil enim proficit ad salutem cum Christo manducare, illum audire prophetare, aut miracula facere, sed Dei præcepta seruare, atque Christo obedire. Vnde Dominus clarius in Matthæo in nomine istorum dicit, quod clamabunt dicentes. Nōne in nomine tuo prophetauimus, demonia eiecimus, & virtutes multas fecimus: & tūc confitebor illis, quia non noui vos: & Paulus Corinthiis suis, si habuero prophetiam & nouerim mysteria omnia, &c. Spiritus enim propheticus & hæc dona gratiarum sæpe dantur hominibus qui sunt longè à charitate, & dilectione Dei, quare in his gloriari vanū & stultum est. Balam Propheta fuit, quemadmodū apud Aegyptios Mercurius, Trismegistus, & Sybille apud alias nationes, ideo non oportet vt in his gloriaris. Quis omnium mortalium, æquiparet dæmonis scientiam, qui tamen omnia sua sapientia, poenas infernas effugere nequit, nec alia vlla arte aut industria niti debet, aut gloriari, omnia enim vana sunt. Sed quid ultra dicit illis? *Et dicit vobis, Nescio vos vnde sitis.* Deus nihil ignorare potest, sed dicitur ignorare ea, quæ indigna sunt notitia, sicut dicitur inclinare autem, aperire, videre, quædo exaudimur, & nos aspiciere dignatur, & auertit faciem, quando illo sumus indigni: dicitur autem dormire, quia his videtur dormire quos deserit: & quando propter peccata nostra corripimur, vigilat super nos Deus. Sed quia hoc iam paulo ante exposuisti, est procedamus. *Discedit à me operari iniquitatis.* Magna miseria discedere à Deo vsque in seculum, & ab illa æterna beatitudine excludi iuxta illud Psalmi. Nec habitabit iuxta te malignus: nec permanebunt iniusti ante faciem tuam. Nam cum Christus sit omne bonum, pax, & delicia, fit vt discēdes illi à Christo, incidant in omne malum, inquietudinem, & anxietatem. Equidem non tantum omne bonum est, sed etiam omne esse. Ita dixit Mosi. Ego sum, qui sum. Est igitur Christus, esse, dices. Si Christus est esse, & iubet dānatos à se discedere: ergo iubet eos non esse: nam si discedere iubet ab esse: iubet eos non esse. Non iubet eos non esse, sed iubet peius quā non esse: nam quamuis generaliter loquendo melius est esse in quocunq; esse quā non esse: nā esse habet aliquā bonitatem, quæ est esse: quam non habet non esse, tamen esse cum isto onere & grauitate poenæ, melius est nō esse quā sic esse. Ideo de dānatis habetur. Desiderabunt mortē, & mors fugiet ab eis. Quod est appetere non esse: nam certum est quod dānati, tantis cruciatibus efflicti appetunt nō esse. Expēde igitur impiorum miseriam, iubentur prorere in maius malum quam sit nō esse: & sicut esse supernaturale deitatis, quod Deus p̄s dat, exuperat omne esse naturale animalis

cælorum, & Angelorum, bonumq; illud omne bonum excedit: ita & nō esse damnatorum est non esse supernaturale, quod omne malum & omne nō esse transcendit. Optime autem dicit, discēdite: nam omnes qui hanc sententiā audierunt, discesserunt à Deo per peccatum, in hac vita. Bene ergo, poena respondet delicto, sunt nanque in quolibet peccato duo mala: iuxta illud Hieremias. Duo mala fecit populus meus, me dereliquerunt, fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. A uerti à Deo est derelinquere summam Dei bonitatem: estque primum omnium & maximum malum. Alterum ad creaturas, easque caducas cōuersio, & deflexio: quæ nūquam sine Dei fide contempri fieri potest. Atque ideo addit, operari iniquitatis: nam Deum dereliquerunt & mala operati sunt. Itaque hi sibi cisternas putreas fodiunt qui æternis bonis temporarias voluptates præferunt. Eoque magis ab alienati à Deo, quo magis istis rebus dediti sunt, eisque immergi, iuste igitur qui dū vixerunt longius abierunt per peccata, nunc merentur audire quam commenerunt sententiam à iusto iudice. Discēdite à me. O vocem seueram: o irretractabile sententiā. Antea audire neglexerunt blanditer allicientem, venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Nunc secus discēdite à me, audient, discēdite procul hinc execrati, à Deoq; proscripti, nihil mihi vobiscū præter Christianissimi nomen commune, & id quidem inanissimum est. Certe horrendum erit tunc incidere in manus Dei viuientis. Caue ergo tūc à Deo hic per peccatum discēdas: nam postea dominus vsq; in æternum discēdet à te: quod ita magnum malū est, vt ipse dominus compatiens dicat. Væ eis cum recessero ab eis. Atq; ideo Susanna potius voluit infamiam pati, & mortem, quam per peccatum à Deo recedere. Et Iosue dixerunt filij Israël. Abstine à nobis vt relinquamus dominum: & seruiamus dijs alienis. Vide in quanta mala incidit ille filius prodigius quia recessit à facie Dei. Quapropter quia ille dum adhuc viuere, antequā Ostium misericordias claudere tur reuersus est ad patrē, & inuenit gratiam ita & vos si per peccatum recessistis, reuertite: & dicit eum Daniele. Peccauimus, inique egimus, recederetes à te. Et sicut pater ille, multa bona filio reuertenti dedit, sic Deus nobiscum faciet. Nam sicut peccatoribus damnationem minatur, & efficit illos à se, sic contra, de bonis egregius psaltes canit. Verunta men iusti constabuntur nomini tuo, & habitabunt recti cū vultu tuo. In Matthæo hoc clarius legimus. Nam bonis dicitur venite, & malis ite. Bonum cōplectium consistit in appropinquatione hominis ad Deum. Malis autem dicitur, discēdite quia opposita eis competunt. Preterea operari iniquitatis vocantur: quia in peccatis mortalibus deprehensi sunt & similiter non poenituerunt. Obserua etiam hic & diligenter aduersus Lutheranam perfidiam: quod isti damnati sunt, non quia Christum non audierunt, & crediderunt, sed quia operati sunt iniquitatem. Vides quod ex eo quod opera bona nō habuerunt dānati sunt? fides enim vt Iacobus ait, sine operibus mortua est. Quomodo fides viuæ est quæ charitate caret? Væ fides viuæ est, quæ vt ait Diuus Paulus per charitatem operatur: illā vero quæ sine charitate est non prodesse ad æternam vitam consequendam, apertissime ostendit locus iste, & Paulus Corinthiis scribens. Si habuero omnē fidem ita vt in-

Ierem. 23.

Matth. 11.

Hebr. 12.

Osea 9.

Dan. 13.

Iosue 24.

Lut. 15.

Dan. 10.

Psal. 138.

Matth. 23.

Iacob. 2.

Galat. 5.

1. Cor. 13.

tes transferant, charitatem autē non habuero nihil sum. Quid ad hæc respondebunt Lutherani qui sola fide gloriantur opera autem charitatis reſciunt, non eſſe neceſſariam affirmantes? Qui fieri poteſt, vt non ſint neceſſaria opera, ſi nos Deus ſecundum ea iudicaturus eſt? Vide quid dicat Paulus in Epistoſa ad Romanos. Deus reddet vnicuique ſecundū opera ſua. Quid poteſt eſſe clariuſ. Præterea ſi ſola fides ſatis eſt, cur dixit Iacobus: eſtote factores verbi, & non auditores ſatū fallentes voſmet ipſos, quia ſi quis auditor verbi eſt & non factor, &c. Et Paulus. Nō auditores legis ſunt iuſti apud Deū, ſed factores legis iuſtificabuntur. Lege ſcripturam vbi que inuenies opera cōmendari. Apud Matthæum Chriſtus nos ad operādū in vineam mittit. Et alibi ſic inquit, Luceat lux veſtra coram hominibus vt videāt opera veſtra bona, & glorificent patrem veſtrum. Et alibi reddēs rationem quare producturus eſt iuſtos in regnum ſempiternum, opera caritatis commemorata nulla facta mētionē de fide, ſine qua tamē vt ait Paulus, impoſſibile eſt placere Deo. Diuus quoque Petrus princeps Apoſtolorum in Epistoſa ſua ſecunda ita ait. Satagite vt per bona opera certam veſtrā vocationem & electionem faciatis. Et Diuus Paulus in Secunda ad Corinthios teſtatur, ituros nos eſſe ante tribunal Chriſti & ibi manifeſtandos, vt referat vnusquisque propria corporis prout geſiſit, ſiue bonum ſiue malū. O inſipientes Lutherani, cur Lutherō creditis homini perditūſimo, potiūſ quā Diuo Paulo doctōri gentium: potiūſ quā Diuo Petro Apoſtolorum principi: & potiūſ quam Chriſto cæleſti atque ſummo doctōri, qui ideo humanā naturam copulauit, vt hominum genus doceret, & a tenebris vindicaret, & viam veræ ſalutis cōſequenti aperiret? Sed iam ad contextum reuertamur. Ibi erit ſletus. Dicit Chriſtus de pœna damni quæ eſt carentia diuinæ viſionis, in eo quod dixit diſcedite a me: iam nunc agit de pœna ſenſus, dicens quod ibi, hoc eſt, in inferno erit ſletus. Prius de maiori malo locutus fuit, nunc autem de ſecundo agit. Porro ſletus erit in damnatis: ſed non vt nos vocamus ſletum, ideſt, reſolutionem lachrymarum, quia non poteſt eſſe lachrymarum fluxus, ſine alteratione reali, quæ eſt quædam calefactio interiorum, vt poſſit reſolui & deſtillare id quod prius non erat fluidum: nihil enim iſtorum poteſt eſſe die iudicij, ceſſante motu cæli, qui eſt principium omnium motuum naturalium. Sed erit ſletus in damnatis, tanquam aliquid quod eſt in ſletu corporali: & illud eſt non reſolutio lachrymarū: quia ſi hoc eſſet cū pœna ſit æterna, eſſet infinita: & ſic excederet quantitatem maris: ſed erit commotio capitis: & turbatio vultus & oculorum, & obnubilatio. Erit autem in anima ſumma trititia, quæ erit maior, quam omnis voluptas quæ præceſſit in peccato: in corpore autem erit dolor ſummus ab igne & alijs tormentis, quæ verè & acriter ſentiuntur, & erit turbatio quædam vultus, & offuſcatio, qualem ſolent facere qui ſlent, quāuis lachrymas non emittant. Sed trititia & pœna ſecundum corpus ita erit, ac ſi verè lachrymas funderent quia ille lachrymarum fluxus nō auget pœnam, cū ſequatur ex motu præcedente in corpore. Et ultra hoc etiam erit, Et ſtridor dentium. Vere erit in damnatis ſtridor ſicut, & ſletus, Sed nō ab igne & fumo & frigore, à quibus nobis ſolet cauſari: ſed gignuntur à cauſa intrinſeca, ideſt, motu indignationis &

diſplacentiæ. Aduerte tamen quod pœna inferni ſignificatur, in trititia animi cauſa ſletus, & in cōcuſſione totius corporis vſque ad ſtridorem dentium vt pœna animi & corporis cōprehēdatur. Sequitur: Cum videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes Prophetas in regno Dei. Ex hoc ſequitur quod damnati videbunt gloriam beatorum: nam damnati habebunt omnē modū pœnæ, & erit maxima vt Chriſtus hic ait, quod videbunt Abraham & ſanctos in regno Dei, & ipſi expelli foras. Aduerte autē, quod hæc viſio nō erit corporalis, ſed intellectiua ad quā non requiritur ſenſus neque propinquitas, aut proportio mediij, aut lux corporalis, quia non eſt viſio ſenſitiua. Hoc tamen ſcienti damnati naturali cognitione: nam ſi ponerentur ſcīre gloriam ſanctorum, ideſt, quod viderent quæ eſſet gloria eorum & quantitas, neceſſe erat poni reuelationem fieri damnatis & quodammodo beatificari eos, & hoc non ſcient ſed ſcient beatorum gloria in quodam conuſo & generali: videlicet, ſcient eſſe in quodam bono ineffabili, ſed neſcient quale illud ſit quia nihil experti ſunt de illo ſicut nos cognoviſimus gloriam beatorū, ſed delectationem illius gloriæ neſciimus, quia nondū experti ſumus. Ratio autem huius cognitionis prouenit, quia anima ſeparata cognoviſcit aliam cum cognoviſcit, quanlibet ſubſtantiam ſeparatam: tamē qui cognoviſcit ſubſtantiam alicuius rei actu exiſtentis, vt actu exiſtit neceſſe eſt vt cognoviſcit aliquid de cōditione eius, ideo damnati qui beatos cognoviſcunt, ſciunt poſitos in magno bono, & hæc eſt magna eorum afflictio. Dari autem eis interiorem cognitionem de bono beatorū non expedit, quia non poterat fieri ſine quadam participatione beatitudinis in damnatis, cum cognitio non poſſit fieri ſine ſimilitudine quadam: ideo ad cognoviſcendum illam gloriam & quanta ſit, neceſſe erat tantum de gloria habere, & tunc eſſet cognitio per aſſimilationem vniuocam, aut eleuari intellectum eorum per aliquid excellentiſ reſpresentationem ad illam gloriā cognoviſcendam, ſicut intellectus cognoviſcit ea, quæ ſenſus, non quidem vniuocē, id eſt, per ſpeciem talem, qualem ſenſus: & facta tali paſſione qualis ſit in ſenſu, ſed per excellentiſ reſpresentationem, id eſt, per ſpeciem immaterialem, & tunc eſſet excellentior cognitio damnatorum, quā beatorum, quod eſt in conueniens. Ideo non poſſunt damnati, neque etiā dæmones ſcīre determinate gloriam beatorum, ſed ſolum in conuſo. ¶ Sequitur in contextu. Vos autem expelli foras. Sic in Matthæo dicitur. Inutilem ſeruum proiicite in tenebras exteriores. Et alio in loco Dominus ait. Exibunt Angeli & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminum ignis. ¶ Et venient ab Oriente & Occidente & Aquilone, & mari, & accumbent in regno Dei. Hoc intuens David aiebat. Memor eſto Raab, & Babylonis, ſcientium me. Ecce alienigenæ & Tyrus, & populus Æthiopum, hi fuerunt illic. Per Raab intelligitur Ægyptus ab Ægypto rege, fratre Danaïta denominata, vt ait Manethon Ægyptius in libro de regibus Aſſyriorum. Per Babylonem vrbs illa celebris, quam ſemiramis incredibili magnitudine extruxit, vt ait Archilocus in libro de temporibus, quæ euerſa fuit per Cyrum & Dariū, qui annis duobus ſimul regna uerunt, deinde ſolus Cyrus, vt aſſerit Metaſthenes Perſa in libro de iudicio temporum. Per alienigenas poſſunt intelligi cultores Italiæ: fuit enim regio

Matt. 26.
Matt. 11.
Pſal. 86.

illa poſſeſſa in initio à gēte Phœnicia & Saga ſub Iano: vt ait Porcius Caro in Originibus, & poſtea conuerunt eam & Archades alienigenæ, vt ait Marſilius Leſbius in libro de origine Italiæ. Poſſunt etiā per alienigenas intelligi Philiftæi: quoniam ſic eos Hebræi vocare ſolebant. Eſt loci illius ſenſus. Intra Eccleſiam meam, dicit Deus, non ſolum gentē vnā concludam, ſed multas & varias: memor enim ero Ægyptiorum & Babyloniorum, quos aſſeram ad Eccleſiam meam: qui me ſcient, cum me antea non cognouiſſent, & non ſolum hi, ſed etiam Palæſtini, Tyrii & Æthiopes, hi in Eccleſia mea inuenientur, quam ex omnibus gentibus linguis & populis congregabo. Vnde Eſaias primitiuam Eccleſiam in hūc modū alloquitur, Leuā in circuitu oculos tuos, & vide. Omnes iſti congregati ſunt, venerunt tibi filij tui de longe, &c. Quibus verbis hominū multitudine ad Eccleſiam concurſurā prædixit. Hoc autem videmus impletum, eo quod per quatuor natione ſanctiſſimos habet viros Eccleſia, vt nunc di partes Euangelium prædicatum ſit, & ex omni habet fideles & iuſtos, cū ad huc multitudo Iudæorum maneat in ſua perfidia. Maximus enim erit dolor Iudæorum. Videmus enim ipſos, qui ex populo Dei erant & filij Abraham & ſanctorum patriarcharum expelli foras: & alienigenas gaudentes, & feliciter requieſcentes cum eorū patribus in regno Dei. Hinc apud Matthæum loquitur Chriſtus de ſemet ipſo. Mittet Angelus ſuos in tuba & voce magna: & congregabit electos à quatuor ventis, & accumbent in regno Dei. Magis torquebuntur Iudæi, videntes gentiles gaudentes cum patribus, & ipſos expelli. Qui remotiores videntur, & quos minus credimus, ſæpe numero illos, qui propiores loco ſunt virtute & religione anteuertit. Propius habitabant Bethleemita cum Chriſtus in lucem eſt editus, eodemque modo Iudæi: qui omnes non cognouerunt eum. Multi etiam extiterūt, qui viginti paſſuū ſpacio conſeſſo, ſi voluiſſent Chriſtum adorare potuiſſent, & tamen eum non viderunt. At ecce Magi ab orientis extremis regionibus longo itinere, magnis ſumptibus & laboribus veniunt. Sic videmus pagos quam plurimos tria aut quatuor milliaria à Compoſtella diſtantes, quorum habitatores nunquam ſanctiſſimum Iacobi Apoſtoli templum inuiſerunt: cū ibi Germani, Theutonici, Galli, Flandri, aliæque inauditæ nationes, viſitantes celeberrimam baſilicam reperiantur. Sic etiam ſæpe videbis ſimplices ſeculares & mulierculas Eucharistiā ſuſcipientes in magnis feſtiuitatibus maxima cum deuotione & lachrymis, ſacerdotes verò ferè quotidie communicantes, tepidos & induotos videbis. Qui propinquoſ ſunt ſæpe peiores ſunt: & de longe veniunt qui nos ſæpe religione antecedit, vt ego vidi ex partibus Indiæ homines Barbaros & ſimplices multo meliores Chriſticolos, quam nos qui habemus antiquam fidem. Itā qui foris veniunt, illos qui intus ſunt ſæpe numero excedunt. Vtinam in die iudicij, multi milites, ſacerdotes & religioſos nō præcedant: neu ſint meretrices, quæ cuſtoditiſſimis ſæminis præferantur, ſicut multi gentiles, Iudæos antecēſerunt, vt Chriſtus hic facetur. ¶ Diſcamus non inaniter de ſtatu religionis aut perfectionis gloriari, ſed iuxta noſtram vocationem piè & iuſte viuere. Nos enim, qui maiora à Deo ſuſcipimus, ad maiora tenemur & ſtrictiorem rationem reddemus ante tri-

bunal iudicantis. Væ nobis cum viderimus milites & publicanos cum patribus noſtris Auguſtino, Benedicto, Dominico & Franciſco, in regno Dei: nos autem expelli foras. Væ etiam nobis cum viderimus publicanos, & meretrices venientes ab Oriente & Occidente intrantes in regnum Dei, & accipientes beatitudinis denarium: & nos qui ſommo mane vocati ſumus ad vineā domini, expelli foras à premio æterno. Sed ad contextum veniamus. Ecce ſunt nouiſſimi, qui erant primi, & ſunt primi qui erant nouiſſimi. Fuerunt Iſraëlita, primi cultores Dei ad extremum autem Chriſto prædicante venerunt gentiles & ideo ipſi credebant, quod eſſent potiores & priores in regno Dei quam gentiles: ſed reuera aliter eis euenit, nam publicani & peccatores præcedent vos in regno Dei. Interdum etiam & apud nos accidit, vt qui ſunt perfectiores in virtutibus & gratia, quia ſocordes viuunt & negligentes, tepeſcunt, & ſunt nouiſſimi, vt videmus in religionibus, in quibus multi tyrones qui Deum culturi, mundo ſe iubtrahunt maiori ſeruore & ſpiritu, quam veterani religioſi, Deo inſeruiunt: qui cū longius in virtute & perfectiores multorum annorū exercitatione, & Gymnaſio diuturniori eſſe deberēt remiſſiores ſunt & ad omnia diuina exequenda poſtremi. Ideo vt Paulus monet. Qui ſtat videlicet in altitudine perfectionis, videat nē cadat: & retrō reuertatur. Sed vnusquisque cum timore & tremore ſeruiat Deo. Nemo enim ſcit vtrum ſit Deo acceptus, nec etiam quantum in bono incæpto perſeuerabit: quapropter Chriſtus ſaluator noſter, qui non vult mortem peccatoris, nec lætatur in perditione morientium, hortatur & monet nos nē conſidamus in eo, quod ſumus veteres Chriſtiani, aut filij ſanctorum: ſed vt contendamus operibus bonis fidem noſtram oſtendere, & conemur per anguſtam portam intrare ſeruantes Dei præcepta, dum adhuc tempus, & locus eſt penitentiæ: quia in futuro non eſt tempus, aut locus intrandi, claudetur enim porta miſericordiæ, deinceps non aperienda, &c. Igitur poſtquam hæc Chriſtus populo prædicauit ait noſter Lucas. In ipſa die acceſſerunt quidam Phariſæorum dicentes illi. Exi & vade hinc, quia Herodes vult te occidere. Teſu bone, vnde Phariſæis tecum tanta amicitia? Moſeſtē ferebant, quod Chriſtus gentiles illis prætulisset: & cum ob inuidiam ſuam, miracula, conciones, & honorē Chriſti apud populum pati non poſſent, veluti veſpertiſſiones ſolis radios auerſantes, hanc aſtutiam excogitarunt, vt Chriſtum à Galilæa vbi tunc erat eiicerent. Id enim viſiſ tuto facere non poterant, nec cum cōprehendere aut vexare audebant, nam ab vniuerſo populo Chriſtus diligebatur, quare proditores hūc dolum fabricarunt, vt eū illinc relegarent. Sic etiam & hodie multi ſimilia faciunt: qui poſtea quā vident non poſſe valentiorē expugnare qui viribus & dignitate potentior eſt, nituntur eum apud principem vel prelatum dolis & cauſationibus infamare, blandis nihilominus molliſque verbis proximum, quem prodiderunt compellantes. Hic eſt auſtorum hominum mos, hoc uſurpant homines in principum regijs, bene loquentes & male volentes, coram te laudant, clam vituperantes: oſtendunt ſe amicos, & mutant veſtem, quemadmodum fecerunt Gabonitæ Iſue: calceos veſtisque attritas induentes, amici apparebant, cum reuera hoſtes & aduerſarij eſſent populi Iſraël. Sic etiam multi te cōueniunt

Matt. 5.
1. Cor. 10.
Exech. 18.

domi tuæ, prætextu amicorū, mutata veste, ludunt tecum, quem tamen mortuum vellent. Dant tibi consilium vt hi versipelles Pharisæi Christo dederunt quod quamquam foris bonum & vtile videtur exitum tibi, & ab rege alienationem molitur. Hoc quod Christo per fidem Iudæi cōsulebant, primo aspectu salutare videbatur: verum illum à Galilæa in exiliū officij nomine mittere tentabant. Hoc est, osculum Iudæ: caue ad his scorpionibus, qui ore bladiūtur & cauda pungunt. Nē multitudine miraculorum turbas sibi conciliaret, & virtute verbi ad se alliceret: fingunt se saluatoris curam gerere. Expēde etiam hominum malignorū stultitiā. Videbis alios qui se amicos tuos profitentur, & semper molestis te afficiunt: sunt quamplurimi stulti amici, qui nihil aliud agunt, nisi vt nunciis sollicitis amicos suos conficiant. Nuntius in ore hominis loquacis, est sicut triticum loco humido constitum, quod præter modum luxuriat, sed statim corrumpitur. Itā isti loquaces & fabulatores, nuntios sibi commissos corripunt, & omnia quæ dicunt, licet in se bona sint, suo malo animo peruertunt. Sed audiamus Christi responsū. *Et ait illis. Ne & dicite vulpi illi.* Sicut Paulus ob crudelitatem Neronem vocat Leonem: sic Christus, ob calliditatem vocat Herodem vulpē, propter hypocrisim & simulationem. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autē nihil valet: sic exteriora hypocrisis magni æstimantur interiora autem parui penduntur. Volens Carbo prudens homo Syllā crudelē & fallacem vocare, aiebat, vt refert Plutarchus eum Leonem esse & vulpem. Ideo veteres hominem versipellem, & dolos sub virtutum tegumento constantem vulpem appellabant. Vnde fluxit vetus proverbium, vulpes annosa haud capitur laqueo. Si Sathanus vt Paulus ait, transfiguratur se in Angelum Lucis: quid mirum si idem faciant mēbra eius qui sunt homines impij? De his ait Apostolus Timotheo, Speciem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Igitur sicut vulpes se in terram prosternit & mortuum esse simulat, vt autulas decipiat, & comodat: sic Herodes hic, Ioannem Baptistam occidit sub specie sanctimonie, simulans religionem, & se velle seruare iuramentum, fingens exterius tristitiam cum intus gauderet. Sic in Ecclesiastico habetur. Interiora eius plena sunt dolo. Docet hic locus homines impios, non homines, sed feras appellādos esse. Ea enim scelera concipiunt, vt bruta animalia, ferocitate, stoliditate, & maleficio superent. Pharisæos: appellauit Ioannes Baptista progenē viperarum, quibus etiam Christus dixit, Progenies viperarum quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Libidini deditos, appellat Ieremias equos amatores: voluptuosi appellantur porci, impudētes verò canes iuxta illud quod Christus ait. Nolite sanctum dare canibus: nec mittatis margaritas vestras ante porcos. Ait itaq; Christus. Fallimini, si creditis vos aut Herodes quod versuta humana possit aliquid contra potentiam Dei, & eius voluntatem. *Ecce eicio demonia & sanitates perficio.* Vide Christi sapientiā. Non tantum respondet verbis, quantum animi, quo loquebantur. Dolētes namq; pharisæi quod Christus tanta faceret miracula, dixerunt, quod Herodes volebat esse interficere, vt discederet ab eis: ideo Christus de miraculis loquitur, vt inimicos torqueat, ac si diceret. Si penitet vos eo quod miracula facio, audite. Ego eicio demonia & sanitates perficio. Quia illi pro

Matt. 26.

2. Tim. 4.

2. Cor. 11.

2. Tim. 3.

Eccl. 19.

Matt. 3.

Matt. 23.

Ierem. 5.

Matt. 7.

pter sanitates inuidebāt, idcirco ipse dixit quod credebatur illis potissimum dolere. O quantum tormenti inuidi sua sponte capiūt: nemo alteri tam sæuus carnis ex est, quam inuidus sibi ipsi. *Hodie & cras, & tertia die consumor.* Hodie & cras, plures dies significat: quemadmodum & nos familiari sermone consueuimus dicere, hodie & cras fiet hoc. Non omnino intra tam breue temporis intervallum re circumscribentes: sed statim fieri significantes. Sic etiam cras in scripturis accipitur pro tempore propinquo, sicut in Genesi Iacob ait. *Cras respondebit mihi iustitia mea.* Nec etiam significare voluit, quod tertio die esset cōsumēdus, id est, moriturus. Sed in breui mortem suam esse futuram declarauit, & non diu apud eos mansurum: quasi dicat. *Quid meditamini meam mortem? Ecce cito ipsam veniet.* Vos dicitis, quod Herodes mortem mihi molitur, & vos non molestē fertis: sed inanis est deliberatio eius, quia non est in manu eius mors mea, quia nemo tollet animā meam à me: potestatem enim habeo ponendi animā meā, & sic cum voluero ponā eam & moriar. Volo nunc per aliquod tēpus miracula facere & prædicare, quia non expedit tam cito tolli, ideo nunc hodie & cras demonia eicio & sanitates perficio, sed post breue tempus moriar cum voluero, non tamen iuxta voluntatem Herodis & vestrā, nec cuiusquam hominis. Docet hic locus voluntarie Christi passum esse pro nobis. Expediebat enim vt opus tam insignere redemptionis nostræ ostenderent Euangelistæ, non coactū & inultū, sed merē opus amoris & dilectionis fuisse, ex fonte diuinæ voluntatis, & dulcedine amoris procedens. Sequitur. *Veruntamen oportet me hodie & cras, & sequenti die ambulare.* Hoc est oportet aliquibus diebus immorari, docendo & miracula faciendo, & operando hominum salutem: & postea in Hierusalem proficisci, vt impleantur quæ Prophetæ scripserunt de me. *Obserua autem quod dicit, oportet me.* Non te oportet domine Iesu, sed nos oportet. Expēde Christi bonitatem & clementiam: bonum nostrum, suum vocat: cōmodum nostrū & vtilitatem nostram, suam reputat. Tanta enim est vis amoris in eo, & sic diligit nostram salutem, quod omnia nostra sua reputat: & tristatur cum videt nos tristari: & gaudet in nostro profectu. Atq; ideo detentus, vt prædicet & vt doceat contemnere terrena & amare cælestia, & occupatus in curandis leprosis, cæcis, claudis, paralyticis, alijsq; infirmis, dicit quod eum oportet ambulare & viuere aliquantulū. Me oportet dñe, non te: quando omnem vitam tuā consumis in meū cōmodū, & omnes gressus tuos in meū bonū diriguntur, & ista vita non est tua sed mea: si quidem tu ea non frueris sed ego, Mea refert audire doctrinā tuam: & miracula tua eo tendūt, vt nos credamus, &c. Ambulat Iesus benefaciendo & operando salutera nostram, deinde vt consummeretur in eo omnia quæ scripta sunt per prophetas, vadit in Hierusalem. *Quia non capit.* Hoc est capacitatem, seu congruentiam non habet. *Pyphetiam perire extra Hierusalem,* Hoc est occidā extra Hierusalem. Hyperbole est, quia non omnes prophetæ occisi sunt in Hierusalem. Cum Ieremias in Aegypto. Et Ezechiel in Galilæa, & Amos in terra decem tribuū legantur occisi: sed quia copiosius in Hierusalem sanguis Prophetarum effusus est: quia ibi regnabāt reges Israël & summi sacerdotes: sicut etiam in vrbe Roma fuit maior occisio sanctorum Martyrum, quæ

Genes. 36.

1oth. 10.

Esa. 5.

Exod. 11.

Matt. 27.

Ezech. 23.

quia ibi sicut in mundi capite Cæsares imperabant. Sed considerans peccatum grande Hierusalem, & mala quæ super ipsam erant ventura, dolet eius miseriam pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, & gemitu altius misso, animo que tenerissimo, sic inquit. *Hierusalem, Hierusalem qua occidis prophetas & lapidas eos qui mittuntur ad te.* Per Hierusalem non ligna & lapides, sed homines intelligitur: vt apud Esaiam. *Vlulate naues maris.* Hoc est qui nauibus per mare cursum facitis. Et in Ezechiele, dominus ait. *Pone faciem tuam ad montes Israël.* Figura est Metonymia, cum continens pro cōtento vsurpamus. Cum ait, Hierusalem, Hierusalem, intellege, ac si diceret. *O Iudæi Hierosolymæ habitantes, qui cædem sanctis Prophetis infertis.* Sic etiam Ezechiel. *Ecce ego ad te mons Seir.* Et Esaias. *Audite cæli & auribus percipe terra.* Aduerte autē quod nō dicit in præterito occidisti & lapidasti, sed in præterito occidis & lapidas: quia perleuerabat in statu occidendi & lapidandi, & prius quidem repleta fuerat sanguine prophetarū, postea autem occidit dominū Prophetarum. Prætereageminatio verbi affectum diligentis & miserentis exprimit. Sic David geminabat. *Absalon fili mi, fili mi Absalon:* commota enim erat viscerā patris super filio. At patre & matre multo magis misericors est Deus. *Dolet pñssimus Iesus eo quod multoties voluerit populū duræ ceruicis reducere ad salutem, sed frustra.* Reuocat in memoriam ingratis synagoge beneficia accepta, quorum maximū est, sanctos homines ad eam misisse. *Missi ad te Esaiam, & ferra secasti eum: missi Hieremiam, & hunc lapidasti: missi Ezechielem, & eum excerebrasti, & alios plures occidisti? Quid facere debuī, quod tibi non fecerim? Quomodo sanabo te, qui medicos omnes perlequeris? & Sanctis meis non peperci, vt tibi parcerem peccatrici: illorum vitam neglexi, vt mortem tuam non viderem.* Situatam voluistis mortem, non misistis ad te prophetas. Rursus in hac geminatione verborū, videlicet Hierusalem, Hierusalem, duplicē pœnā ciuitatis plāgit Christus: duplici namq; pœnā plestetur, expulsiōne videlicet a regno tēporali, & damnationē parietur æternā. Aduerte etiam quod Christus non saxa & lapides ciuitatis lāmētatur, sed eius habitatores. Animabus peccatricibus condolendum erat, & tristandū de bonis animæ spiritalibus, non de perditione honorū tēporalium. *Obseruandū quoq; est quod non solum ad illā ciuitatem loquitur Christus, sed ad totum regnum Iudæorū, quia omnes incolæ illius regni occupati fuerunt & consenserūt in Christi morte: quia in die Azymorum Christus mortuus est, vbi omnes conueniebant, & tenebantur interesse ex omni parte regni, & tota turba exclamauit, Non hanc sed Barabbam.* Et de discipulis Christi non est dubium, qui vexati sunt de ciuitate, in ciuitatem, & ideo communis culpa fuit omnis gentis Iudæorū: & sic in punitiōne non solum deleta est Hierusalem sed etiam tota Iudæa. Sed loquitur de toto regno sub nomine tantum Hierusalē: quia sic est consuetudo Dei loqui in Prophetis, vt non solum per vnā ciuitatē designet vnā gētē, sed etiam per vnā mulierem. In Ezechie le ponte Oolam & Oliuam: & per Oolam intelligit gētē Israël siue Samaritanos, & per Oliuam gentem Iudæorum. Rursus obseruandū, quod lapidatio hæc, de qua loquitur Christus, non distinguitur cōtra oc-

cisionem, sicut species contra genus: quia comunitur apud Iudæos Idololatræ & blasphemie lapidabantur. *Deut. 17. Cū enim volebant Prophetā aut sanctum occidere, & imponēbāt, quod cōtra legē egisset, & lapidabāt. Sic Ierem. 24. Lapidauerunt Stephanū: Christū tamen, quamvis de blasphemia accusatus esset, nō lapidauerūt: quia iudicatus fuit à Pilato, qui gentilis erat. Vel melius quia Deus verterat voluntatē iudicis, & Iudæorum vt eum crucifigerent: quia Prophetatū fuerat per prophetas vt crucifigeretur. Et ideo prophetatū, quia Christus id genus mortis elegit, quæ vilior & magis infamis fuit, & abiectior: vt humilitatē ostenderet, & altius nos exaltaret: quia secūdm legē maledictus erat qui pendebat in ligno. Admonet locus iste super animam rebellē & obstinatam plorare, vt Christus dolet cecitate & duritiē Hierusalē. Docemur hoc etiam Christi exēplo nō lætari in dāno nostrorum proximorū: sed potius condoleamus miserā eorum, sed ad textum. *Quoties volui congregare filios tuos & quemadmodam auis nidam suam sub pennis, & noluit? Mira Dei bonitas, non obliuiscit occisionibus sanctorum non desinit eos vocare, non semel, sed multoties atq; ideo dixit, quoties, ac si diceret. Non semel aut bis, sed sæpē: quo etiam verbo indicat omnes retro prophetas à se missos. Magna certē durities fuit habitantium Hierosolymis: sed vtinam & tu durior ne sis, contēnens Christū tam benigne quotidie vocantē: semper enim Deus vocat peccatorem, & pro prior est ad parcēdū, quam ad puniēdum. Adam postquam peccauit punitus quidē est: sed attende quam humaniter se habuerit cū illo iudex clementissimus. Non misit ad illū Angelum aut Archangelū, sed ipsemet venit. Nec ei dixit, O sceleratissimē, cui tot contuli beneficia, quid fecisti? sed dixit: Adam vbi es? non oblitus est nominis eius, quāquam ille Dei oblitus sit. Nos odio habemus nomina inimicorum nostrorum, & eorū, qui nobis iniuriā fecerunt, & nolumus eos propriis nominibus vocare. Saul, qui Dauidem oderat, eum proprio nomine non compellauit, cū de eo percōraretur: sed potius dixit, Vbi est filius Isai? Et Iudæi de Christo dicūt. Vbi est ille? Et nō dicunt vbi est Iesus. At Deus vt ostēdat per peccatum hominis non esse suā dilectionē extinctā ait, nomen proprio, Adam vbi es? Bene illud sciebat Deus, sed vt eū oculos ad se conuertere faceret, vt vbi esset à peccato constitutus videret, inquit, Vbi es. Alibi te reliqui, & alibi te inuenio: in honore eras & gloria, & nūc in confusione: vide vbi prostratus sis, memento vnde ex cideris: nolo mādare quæstionē alijs, qui minus te diligat, quā ego: per me ipsum te volo iudicare, & relinquere. Alij forsitan punient, sed nō corrigent. Iudices cum fures quærūt & capiūt, non laborant quomodo illi latrones meliores fiant: sed quo pacto puniantur pœnis. Sed ego cū peccatores arguo, non expecto, vt supplicium quærā, sed vt corripitā: nolo mortē peccatorū, sed vt magis conuertantur & viuant. Volui δ Hierusalē non occidere te, sed congregare. O quam bonus Israël Deus, non tātum his qui recto sunt corde: sed etiā nefandissimis peccatoribus. Cū hæc maledicta ciuitas, mereretur in Barathrū mergi: non vult illam destruire, sed saluare, & ideo multoties sua uerba uocat illam, & illa rebellis & inobediens semper exiit diuinæ uocationi. Malitia enim eius cū Dei bonitate certabat. *Vo Iui, inquit, congregare sicut auis congregat nidum sub pennis.* Vide quod congregare opus Dei est, &**

Deut. 22.

Genes. 31.

1. Reg. 20.

1oth. 9.

Ierem. 31.

1. Reg. 20.

Ezech. 18.

Esa. 7.

Esa. 28. propriū eius: disperdere verò opus diaboli, & alienū à Deo. Sic viri iusti inter discordes, amicitias tractant: impij verò, discordias seminant. Porro quod vnus Euangelista tacet, alius dicit: nā Matthæus dicit sicut gallina, quæ quidem auis magno affectu nutrit pullos, fouet eos, & propter illos infirmatur, & à miluis defendit: quæ omnia Christus solerter cum synagoga fecit, & nobiscū agit. Vt pullis non fugientibus sub Christi alis, cū diabolus tanquā miluus circumueat quæres quæ deuoret. Sic Dauid in persecutio ne inuocabat dominū protectorē suum, dicens. Sub umbra alarū tuarū protege me. Aperit inquam gallina alas suas, sub quas pullos admittit, aperitura si liceret & corpus, vt eos intrò reciperet. Ita Christus aperuit in cruce brachia sua, vt nos omnes susciperet: & quia ei fas fuit corpus & cor aperire, idcirco la tus aperuit, vt nos intrò ingrederemur. Ne hoc contentus sua nos mēbra esse voluit, vnumq; sibi nos effecit. Ita enim ille habet, Volo pater vt vnum sint, sicut ego & tu vnum sumus. Adeoq; voluit sui cordis penetralia omnibus parere, vt pullis suis dicat. Intra in gaudium domini tui. Sed in gaudium Dei planè nemo penetrare potest, nisi ad intima & vltima cordis admissus. Præterea vt pulli sub alis sunt velut in abscondito, ac ideo in silentio sunt: ita & Christiani sub alis Christi sileant, vnicum illud præsidium sibi ipsi putantes esse. Cur ergo Christiani in laboribus murmuramus, cū simus protecti sub talibus alis? Sumus enim nos de quibus Dauid dixit. Abscondisti eos in abscondito faciei tuæ, proteges eos in abscondito tabernaculi tui. Denique sicut contra miluos, nullum pullis remedium est, nisi gallina: ita nec sub cælo est datum hominibus contra dæmones aliud præsidium nisi Christus. Demū si pulli æquales fere sunt sub alis matris suæ & non odia gerunt, nō rixantur, nō pugnant, cur nos sub alis Christi pugnamus? Certè in ventre Rebeckæ fratres pugnant, & in ventre Thamar fratres corrixantur, sed sub alis Christi id minime licet. Sed his missis ad alia properemus. Quid fecit Hierusalem ad tantam Dei bonitatem? *Et noluit.* Dubium est, cum Deus omnia quæcunq; voluerit fecerit in cælo & in terra, & in omnibus abyssis, quid est quod Hierusalē nō est saluata? Quia noluit. Deus voluit illam saluare, vult etiam omnes peccatores saluos facere, tamen ipsa non est saluata, quia noluit, nec alia ratio danda est. Non compellit Deus liberum hominis arbitrium, reliquit enim hominem ab initio in manu consilij sui. Neminem cogit, sed in sua voluntate relinquit, nec virtus esset vir rus, si homo cogere tur recipere eam, aut peccatum non esset culpabile, si inuitus faceret. Potest quidem Deus de nolente facere volentem, nolentem tamen non cogit. Voluit nanq; Deus saluare Hierusalē voluntate antecedenti, quæ non semper impletur, quia non est voluntas absoluta & plena, sed voluntas Dei consequens semper impletur. Voluntas antecedens est, cum Deus omnia necessaria dat homini, vt consequatur vitam æternam, & sic intelligendus est. Paulus cum dicit Timotheo, Deus vult omnes homines saluos fieri. Voluntate inquam antecedente, quia Deus nemini negat suum auxilium. Si quis pater paruo filio gladiolum in manus traderet, suspicaremur hunc velle vt filius se interficeret, quando illi vti nescienti, ferrum concessit, adhuc effectum medium satis accommodatum. Sic etiam est mos loquendi, si aliquis in manibus palam portaret thesaurum suū,

qua multi latrones grassarentur, diceremus hūc spoliationem suam affectare. Eodem modo si quæras quare Turca nō saluatur, quia non vult. Nihil aliud aut certius, aut breuius responderi potest. Non vult vti donis Dei, & secundum legem naturæ viuere, ideo damnatur. Non quod lex naturæ satis sit ad salutē, nemo enim sine lege Christi & baptismate potest saluari, sed si Turca aut Maurus, aut infidelis viueret iuxta dictamen rationis, Deus illorum mentes illuminaret, eosq; ad fidē Catholicam & sanctū baptismam, vt saluarentur adduceret, neminem faciētem qd in se est Deus deserit, sed quia infideles legem naturalem non seruant, non illuminantur à Deo. Omnes enim carnem & sanguinem sequuntur & vitiiis se tradunt, libidines suas belluinas sectantes, & pleni sunt execrabilibus peccatis, quibus ostium Deo claudūt, ne ad animas eorum ingrediat. De his ita Paulus loquitur, ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deum, scilicet, lumine naturali, nō sicut Deū glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis, & obcuratum est insipienti cor eorum, &c. Sequitur quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorū, & in immunditiam, vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis, qui cōmūtauerunt veritatem Dei in mendacium, & conuersit creaturam, potius quàm creatorem. Omnia itaque media necessaria ad consequendam vitam æternam dedit Deus omnibus, atque ideo non saluantur, non est ex defectu Dei, nec qd non illis omnia necessaria suppeditauerit: si illi sibi vtilis esse velint. Ideo propria eorum culpa fuit. De hoc etiam accusabat Deus olim populum suum Israël per sanctum Prophetam suum Ieremiā, dicens. Transiit mensis, finita est æstas & nos liberati non sumus: super contritione filiarū populī mei, contritus sum, & contristatus, stupor obtinuit me. Nunquid resina nō est in Galaad, aut medicus non est ibi? Quare ergo non est tibi obducta cicatrix filiarū populī mei? Vide quomodo non ex defectu medici, aut medicina, nō est sanata synagoga, sed quia noluit sanari. Cum Deus perfecte omnibus sufficientibus remediis prouiderit Hierusalem, non solum communia auxilia, sed etiam multa particularia dedit, particularem legē illi tribuens, ad eamq; quā plurimos prophetas mittens, quorum prædicatione, monitu, & reprehensione à vitiiis suis auocaretur, donec idem filius Dei, per se ad eos missus est, vt illis Euangelium prædicaret, & tamen noluerunt venire ad illum. Et noluit ait Dominus, omnis culpa est in te. Et ita quanto maiori obligatione tenebaris tu, quam aliæ nationes, vt esses bona, si quidem maiora beneficia acceperas, ita etiam patieris maiora supplicia, quia maiorem culpam habes. Et si vis cognoscere quanta sit culpa, vide quanta sit pœna. Sed qualis est pœna? Audi. Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Relinquetur inquam vobis, id est, ad vestram confusionem, vestrarumq; culparum vindictam, domus vestra deserta, quod factum est, quando Romani destruxerūt Hierusalem, & vendiderūt, ac disperferunt plurimos Iudeorū, vt olim prædixerat Daniel. Ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo. Et Psalmista. Fiat habitatio eorum deserta. Obstinati adhuc & cæci Iudei in sua adhuc perfidia permanentes, nolunt concedere (vt ego ipse cum eis disputando audiui) quod Deus dereliquerit populum suum dilectum Israël, atque quod eiecirit synagogā. Sed audiant quid Propheta

Esa. 28.
Exod. 19.
Rom. 1.
1. Reg. 21.
Ierem. 4.
Dan. 9.
Psal. 108.

suis. Esaias prædixerat. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domū Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, quia de Sion exiit lex, & verbum Domini de Hierusalem. Hoc de Christo locutus est atque eorum Mesiā, cuius lex exiit de Sion: nam lex Euangelica exiit & incepit Hierosolymis, quæ ciuitas erat in mōte Sio. Lex tamen Moisi incepit à mōte Sina, vbi data fuit & etiam lex Moisi iam erat data tempore Esaiæ, & nunc vaticinatur quomodo Christus docturus esset gētes & populos, quapropter de nullo alio loquitur Esaias hic nisi de Christo Rege Mesiā. Sed quod Deus aliquando repulerit & à se abiecerit synagogā & domus eius maneret deserta, in eodem capite post pauca subiungit Esaias. Dereliquisti Domine populum tuum domus Iacob. Ecce ibi Propheta dicit eos derelinquendos à Domino Deo suo. Nunquam tamen nec sub Nabuchodonosor, aut Antiocho, aut alio principe, tanto tempore derelicti sunt, nā plus fluxerunt, quam mille, & quingenti anni quod expulsi sunt à templo & Hierosolymis, & nunquam redierunt. Expende ergo & diligenter considera, quod Iudæi propter Idololatriæ crimen exules facti sunt, & ducti captiui. Manasses enim rex Iuda posuit idola in templo Domini, & fecit populum adorare: vt haberet in quarto volumine Regum: propter quod dixit Dominus, Delebo Israël sicut deleri solent tabulæ, &c. Fuerunt autem captiui in Babylonia septuaginta annos, vt dixit Dominus per Ieremiā. Et seruierunt omnes gentes isrlæ regi Babyloniæ septuaginta annis. Et nunc videmus quod plusquam mille quingentis annis sunt extra patriam suam dispersi per omnes orbis nationes, igitur propter aliquod peccatum maius quam idololatria. Deus enim maiora peccata maioribus pœnis plectitur, hoc autem peccatum aliud non est, quam Christum occidisse. Vnde sequitur, Christum Deum & hominem esse. Nam si homo purus esset, quanquam ab illis occideretur, non esset hoc tantum peccatum, quoniam occisio hominis non est maius peccatum quam idololatria. Videmus autem quod propter hanc occasionem Iudæi grauiore pœna plectuntur, quia perpetuo dānantur exilio, ergo ille homo iustus quem suspendentes in ligno occiderunt, aliquid maius habebat quam humanitatem. Igitur quia Deum & hominē suum verum Mesiā occiderūt, domus eius vsque nunc manet deserta, & ipsi exules & profugi, quod maius peccatum fuit, quàm idololatria, atque ideo non septuagenario, sed perpetuo exilio damnatur. Ecce ergo quia volui congregare filios tuos, sicut auius nidum suum sub pennis, & noluit, relinquetur domus vestra deserta. Ad nostram autem eruditionem inonet locus iste, vt Deum timeas, ne te deserat sicut istos Iudæos deseruit. Bonum erit ex aliis periculum facere. Considera diligenter populum tā charum & acceptum Deo, quippe qui genus ducebat ab illis sanctissimis patriarchis, Abraham, Isaac, & Iacob, quem tantis miraculis eduxit Dominus de Ægypto, cui tantum in deserto, & postea in terra promissionis indulsit, in qua tor reges & prophetas esse voluit. Denique de quo idem Deus carnem sumere dignatus est, & ad quem, vt (Canaanæ dixit) potissimum saluandum venit. Videbis illum antea dilectissimum & charissimum omnium populorū; nunc ita à Domino desertum: vt nulla sit in toto orbe terrarum natio vilior & abiectior gēte Iudæo-

rum. Ab omnibus contēnuntur, omnibus odio sunt sed quamobrem à tanto honore ad tantam vilitatē deuenerunt? propter peccatum, fuge igitur peccatū, nam vbi est peccatum non confiderat Deus vtrū sis cognatus, vel amicus. Si Dominus裴爾斯 cum Christo negauit, meretur à Deo, quoniam nō est suus, & dicitur in magis ignominiam mittitur. Quod dicitur si vngō, mōtū vno deo doret in mortali peccato non condonari non potest. Exprobrantur Iudei, & aduersa impoſitū postea decessit. Ceterū humanitatis æquali peccato decessit. Ipsi gloria in æternum prohibemur. Aduerte, quātum Deus de Iudæis supplicium sumat, quos eorum culpa reliquit, & se cognoscendum & colendum gen tibus exhibuit. Sic Paulus & Barnabas dixerunt illis eorum duritiem improperantes & incredulitatē. Oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Caue ne tecū Deus sic faciat vt te derelinquat, si non audieris eum vocatē, time ergo ne simile tibi accidat. Sic Adam audiuit vocē Dei deambulantis & timuit, & abscedit se: Cur quia deambulabat. Qui deambulat non moratur, graditur de loco in locum, deserit hunc & capit illum. Hoc est valde timendum, vt Deus te deserat, & transeat ad proximū tuum, vt fecit Sauli, quem reliquit, & ad Dauidē migravit. Sic dixit Samuel Sauli quid interrogas me, cū dñs recesserit à te, & transeat ad æmulum tuum? Ideo multum debes timere, ne à te transeat ad alium. Ideo in Apocalypsi habetur, quod illi qui vicerūt bestiam & imaginem eius, per quos iustos intelligit, dicebant. Quis non timebit te domine, & magnificabit nomē tuum, quia solus pius es, quoniam omnes gentes & adorabunt in conspectu tuo. Mirabile est quod dicit iusti, quod timeant Deum, quia pius est. Si dixissent, quod potēs est, vindex aut seuerus, &c. non mirum si timerent, sed dicunt quia pius est. Quare pius? Quoniam venient gentes, & adorabunt in conspectu tuo. Ac si dicerent. Ideo ego te timeo, quia cum pius & misericors es, omnes suscipis, & gentes venient ad te, ideo ego timeo, ne derelinquas me, sicut dereliquisti Hierusalem, & mansit deserta & conuersus est ad nationes. Hoc etiam & ego timeo, ne accidat mihi, ne cū sis pius suspiciens peccatores obliuiscaris mei. Caue ergo & time, ne propter scelera tua, derelinquaris à Deo, sicut misera Hierusalem. Et vltra hoc, addidit etiam Dominus. Dico autem vobis; quia non videbitis me, donec veniat; cū dixeris, benedictus qui venit in nomine domini. Dico autem vobis incredulis & ingratis non videbitis me, id est, in vestra cæcitate relinquimini iusto Dei iudicio, propter vestras iniquitates, ita qd nō cognoscatis me esse Christum filium Dei, donec veniat cum dixeris, id est, vsq; ad diem iudicij, quando corporaliter videbitis, & Christū esse scietis me, quem cōfixistis. Tunc dixeris, seu confitebimini, benedictus qui venit in nomine Domini: quia in nomine Iesu omne genu flectatur, cælestium, terrestrium & infernorum. Obserua autem quod locus iste intelligi non potest de generatione Iudæorū quæ tunc erat præsens, cum Christus hoc dicebat, nam illa in suis peccatis mortua est. Nec intelligit de generatione Iudæorum damnanda in die iudicij, nam nullus istorum dicit; Benedictus qui venit in nomine Domini. Intelligitur ergo de generatione Iudæorū ante iudicij diem aliquantulum: de qua D. Paulus. Cū Rom. 11. pleni-

A. 12.
Genes. 3.
1. Reg. 16.
1. Reg. 18.
Apo. 15.
Phil. 2.
Rom. 11.

plenitudo gētiū intrauerit, tunc Israēl saluus fiet. Hi igitur qui prope finem mundi conuertentur, dicent. Benedictus qui venit in nomine domini. Senfus ergo huius loci est. Generatio Iudaica hactenus non maritus vestes, hactenus vos in humeris meis portavi, faciemus salutem vestram quae fuit. Prophe-
~~tas scribitis, & scribas mandatis, iam in modo libel-~~
~~lunt repudiū vobis in modo, modo vos desero, nō ma-~~
~~gis veni quam aliorum infidelium. curam ha-~~
~~betis, generationem respicit, in futuro nō esse~~
~~re, nec dicite iam in me ultra generatione vide-
 re, donec proximam iudicium ad me conuertamini, &
 videatis me in spiritu per fidem. Bonum ergo erit vt~~

ex aliorum incommodis tua compares commoda: quia Paulus ait, quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt. Ideo Euangelista hoc scripserunt, vt nos ne simus ingrati Deo sicut Iudaei fuerunt, quando quidem tanta beneficia à Deo accepimus, quanta illi aut etiam maiora, sed potius si forte conscientiam aliquo peccato grauata miserimus, aut labores & tentationes patimur, fugiamus sub alas huius gallinae, vt nos protegat, defendat, atque tueatur. Et haec super decimum tertium Caput beati Lucae satis sint dicta, nunc autem ad decimum quartum capitis explanationem accedamus.

CAPVT XIII.

M CHRISTVS in mundū veniret, & praedicare & miracula facere inciperet: omnes pontifices, sacerdotes, scribe & Pharisei, quod erant tunc sine vlla animi perturbatione eum esse Messiam cognouerunt. Examinabant inter se scripturas dicentes, Haec propheta iam est impleta: prophetae, & figurae, debito tempore consummantur: omnia conueniunt, & hic homo magna signa facit se esse Christum. Certè Christus est. Ita ait Euangelium eos dixisse. Hic est haeres. Postea vero animum mutauerunt, quia erant improbissimi, & se videbāt ab illo reprehendi: & quia se supra modum amabāt: nam quo quis peior est, eo plus se, minus Deū amat. Igitur cum viderent Christum esse Messiam, Messiam autem meatiri non posse: qui illos ob malam vitam eorum via perditionis incedere praedicabat, illi autē grauisimum putabant malum viuendi morem relinquere, grauius tamen in aeternum damnari, nam quo quis peior est plus se amat: & quo plus se amat, plus odit peccata inferni. Nemo beatorum tatum se amat, quantum quilibet damnatus: & ita si aliquo casu D. Petrus, vel D. Paulus apud inferos esse possent minus penarum sanctitate sua quā Iudas sentirent: sancti enim acquiescerēt diuinæ voluntati & dolore patientius ferret: Iudas autē, quoniam se plusquam Deum amat, sibi ab illo eius crimina plestante, iniuriam fieri putat: quare non fert patienter, sed blasphemio & execrando Deum, eiusque bonitatem. Præterea cum considerarent se agere vitam scrupulosam & non ferendam, dicebant inter se. Hic verus est Messias. Et asseuerat nos esse execrabiles, & hoc modo viuendi proculdubio esse perituros. Corrigi durum est: peccare tamen in aeternum durius. Quid nam remediū potest in hoc negotio inueniri? Non existimamus nos esse sanctos, vt ille dixit qui in templo orabat, non sum sicut ceteri hominum. Alius vero dixit, se custodisse à iuuentute sua legem Dei: non possumus ferre, tam acriter ab hoc Iesu reprehendi, duorum alterum faciendum est. Aut mali mores vitae nostrae sunt relinquendi, quod est difficillimum: aut illum non esse Messiam defendere debemus. Denique statuerunt illum credere: ad hoc autem opus fuit credere ipsum non esse Messiam, in quo maiorem laborem existimo ipsos suscepisse, quam in credendo. Nā ad credendum habebant maxima documenta: verū ad negandum defatigabantur inueniendis argumē-

tis, quibus fallaciā suam probarent. Querebat igitur multa media ne Christus Messias videretur. Maximum autem erat eorum mediū, quo intellectui suo persuaderent, Christum non esse Messiam, peccatum in Christo quaerere: vt inuenio in Christo peccato, probarent ipsum non esse Messiam. Quo probato nō adhiberēt fidē eius dictis aut reprehensionibus: & sic, eo modo quo viuebant viuere possent. & ab inferno liberari, licet Christus contradiceret. Querit igitur in Christo peccatū ad eū negādū: nā Messias peccatū habere nō poterat: iuxta illud Esaiā. Iniquitatem nō fecit, nec dolus inuentus est in ore eius, in quo toto capit, si recte attenderis, Esaiā de Messia, & nō de alio loqui inuenies: quoniam si Christus peccasset, nō modo mortaliter, sed etiā venialiter, hac de causa quod inuentū esset in Christo peccatū licet paruū, nō tene-
 retur illi credere illū esse Messiam. Quare innocentia suā ostendit Christus tūc, cū dixit eis. Quis ex vobis arguet me de peccato, ne vllā excusationē haberent: quaerit igitur in Christo peccatū, & hoc argumētū faciūt. Hic homo cum publicanis & peccatoribus semper versatur, ergo peccator & similis eorū est. Et vt videbimus in sequenti capite, murmurantes scribe & pharisei dixerunt, Hic peccatores recipit & manducat cum illis. Murmurant etiā quoniam Christus cum D. Mattheo publicano mādaucauit: & cū locutus est cū Zachaeo & mādaucauit cū illi. Quibus omnibus cōcludere tētabāt Christū esse peccatorē: quia cū peccatoribus agebat. Huic argumēto respondens Christus dixit. Non veni vocare iustos, sed peccatores: & quod sani non indigēt medico, sed aegroti. Aliud erat argumētū. Cur tu cum homo sis, facis te ipsum Deū soluit hoc dicens. Nōne in lege vestra scriptū est. Ego dixi dii estis vos? Afferebant & aliud dicentes. Hic homo nō est à Deo, qui sabbatū non custodit. Hoc autē dixerunt, cū cecū à natiuitate Christus videre fecit: & eū sanauit qui erat in piscina. Et in cap. praecedenti vidimus Archisynagogum indignatum fuisse: quod Christus in sabbato mulierē illā curauerat quae decē & octo annos, recto corpore incedere non poterat. Idē etiā fecerunt, cū in sabbato hominē manū aridā habentē curauit. Cū igitur Pharisei, sacerdotes, & scribae, Christi essent inimici, & peccatū in eo quaerēt, vt affirmare possent ipsum nō esse Messiam: de quo Dauid dixerat, quaeretur peccatū illius, & nō inuenietur: scribit modo Euangelista noster Lucas dōlū & laqueū quendam, quē illi tetenderunt. Nā et inuitates ad manducandū sabbato, corā hydropicū curādū proposuerūt, vt si curasset postea possent illū quasi sabbati

sabbati & legis Mosi transgressorē notare, & ita tanquam peccatorē credentes nō esse Messiam contēnerent nō adhibentes fidē eius verbis, & reprehensionibus quibus affirmabat, illos in vitā corrigerent, in infernū ituros. Saepenumero Christū falso accusarunt, quod non obseruaret sabbatū, vt patet multis in locis Euāgelii, & vidimus in capitulo supra proximo. Nunc scribit hic noster Lucas, quoddā argumētū Christo ab illis oppositū & eius solutionē à Christo redditā, qua probat se nō esse sabbati aut legis Mosi violatorem. Nam quod facit rectū, & non contra Deum aut legem, imo secundū charitatē aut rationem factū esse ostendit, eo quod proximo subuendum est, etiam in die sabbati. Ait ergo euangelista. Et factum est cum introisset Iesus in domum cuiusdam principis Phariseorum sabbato manducare panem, & ipsi obseruabant eum. Expende Christi bonitatem & clementiā. Dicebant Pharisei de Christo saluatore, & erat potator vini & comestor carnis, & nihilominus tātā eius dilectio est, vt hydropicū curet, & homines doceat: conuiuiū Phariseorū acceptat, sua postponens propter nos: non curat de his, quae de seipso dicuntur, vt curet nos. Tantū diligit salutē nostrā, vt quāuis sciat illos esse murmuraturos: etiā cum detrimento honoris sui venit ad conuiuium, sciens quod obseruabant eum. At tu vis Deo seruire ea conditione, vt nihil de honore aut iure tuo amittas. Vis ieiunare, sed non famem, aut tantillum capitis dolorem perpetui vis iniuriā tibi illatam condonare: non aliter tamē, quam si tibi nihil de iustitia tua concedenti, plene satisfactum fuerit. Denique volumus Deū colere, nullo alio nostro sumptu, cum Christus nobis adeo suis impensis seruerit. Admonet locus iste vt iniuriarū oblitri, bona proximorum curemus. Sic Ismael sepe liuit patrem suum Abraham: quauis expulsum esset domo, cū matre & exheredatus cū natu maior esset: & Esau iniuriā immemor, cucurrit in occursum Iacob fratris sui. Docemur etiam vt malos non ex animo sed dolo nos honorantes non statim fugiamus, dummodo spes sit nos in bono posse vincere malū, si secus excedū est de medio eorū, nec prorsus communicandū operibus tenebrosis, ne cum peruersis ob infirmitatem nostram peruertamur. Præterea Christi etiā benignitas attendenda est. Acceptat enim conuiuiū, vt serui, qui domi manebant, & non ierāt in sabbato ad synagogam, etiam ipsi audiant sermonem. Genus seruorum solet mane rem diuinam audire: postea autem domi in seruitio, & præparatione prandij & rerum domesticarum occupari ita isti saltem in Hispania nostra, in toto fere anno integro non audiunt, neque vnam concionē. Sed Christi charitas & bonitas, qui non solum pro diuitibus & magnatibus, sed etiam pro seruis & ancillis venerat, ingreditur in domum principis Phariseorum, vt seruitores mensae, & ministri, & tota Pharisei familia audiat dominū ibidem concionantem, & gaudeant visō miraculo, & conuertantur. Docemur verbum Dei praedicandū non solum dominis & liberis, sed etiā seruis & pauperibus, omnibusque absque personarū acceptione. Sed iam praedicatores nostri aulas regum & principū circuant: diuites quaerunt, magnatibus blandiunt. Quot villagia sunt vbi nunquam verbum Dei praedicatur: quia steriles terrae sunt, & pauperes ibidem habitant? Vbi non magna palatia, & delicias inueniunt, nunquā Episcopi & praedicatores verbi Dei accedunt: ac si Deus pro illis sanguin-

nem suū non effuderit, sicut pro diuitibus: in quo factō satis ostendunt non animas, sed lucra temporalia, & delicias quaerere. Ceterum Christus non pro consolatione suā verē humanitatis, quā pro utilitate animarū conuiuia acceptauit: nam semper ali-
 quod spirituale bonum operabatur. In domo Simonis discubuit & peccatricem mulierem absoluit. In domo Zachaei hospes gratissimus ingressus, salutem eius domui dedit. Matthei hospitis iratrem Lazari à mortuis suscitauit: in conuiuio à Mattheo & aliis, ipsum ad Apostolatū prouexit. Denique inuitatus ab hoc principe Phariseorū, hydropicū sanauit: & cōuiuas salutari doctrina refecit. Aduerte etiam ac diligenter considera, quod hic principe Phariseorū, qui Christū inuitauit, nō nominauit Euāgelista Lucas, cū in superioribus vidimus nominatū alium Phariseū qui Christū inuitauit, & murmurauit, eo quod peccatricē suscepit, quē Lucas dixit fuisse Simonē. De isto autem ait, quod intrauit Iesus in domū cuiusdā principis Phariseorū. In quo facto expende quātum Deus odiat peccata, quae non casu & forte fortuna fiūt, sed ex malitia, & proposito malo peccatū. Simo ille casu peccauit, nō enim sciebat quod Magdalena esset vctura: & licet arrogans & superbus fuerit, tñ forsitan bona intētionē inuitauit Iesum, & sic peccauit, hoc fuit casu, & sumpta occasione atque inopinato. At iste princeps Phariseorum proposito malo, & malitia inueterata & recocta, inuitauit in sabbato, vt sumeret occasionem accusandi, & hydropicū corā illo posuit, vt calūniare possent. Denique Euangelista ait, quod ille cū aliis qui malignū consiliū inierant, quod obseruabant eum. Illorū enim nomē, qui nō casu, aut fragilitate humana, sed sicut daemones ex inuidia & malitia, & proposito malo peccant, Deus obliuiscitur: iuxta illud Psalmi. Nec memor ero nominū eorū per labia mea. Cum aliis autē peccatoribus misericordius agit. Nomē scit & eos pacificis verbis, & inspirationibus hortatur. Et aduerte si iam tibi sit peccatum, vt non de industria sed casu peccare videaris, nec odium habeas inueteratū, nec obstinatus viuas in peccatis tuis, nec innocētū retia tendas. Vnde dñs arguit Adam, & quaesuit ab eo de peccato: & etiā correxit mulierē, quia peccauerant. Sed serpentē nihil interrogauit: quoniam peccatum quod ex malitia procedit, nihil habet, quod illud possit excusare aut suffragari. Vnde dñs in veteri lege dans remediū peccatorū in Leuitici libro, tradit sacrificiū pro his, qui ex ignorantia peccāt: & quomodo peccatū eorū expiandum sit: similiter de peccatis ex fragilitate, & aliis: sed nihil agit de peccatis malitiae. Nullus enim deberet aduersus tam pium patrē studiosē peccare, ideo nullū sacrificiū genus institutū legimus, licet fuerit, pro expiatione illorum, qui sua spontē in vitia prolabebantur, sed illi magistra-
 tui puniēdi relinquebantur. Sicut enim dñs neminē vt videtur, sua sponte castigat, sed coactus: ita nemo deberet eum sua voluntate offendere. Quam re cōsiderandū est quā graua sint peccata ex studio commissa, quibus ante legē nullū ad expiandum institutū legimus sacramentū, aut sacrificiū. Admonendi itaque sunt qui in culpa ex consilio ligantur, quatenus prouida consideratione perpendant, quia dñi mala ex iudicio faciunt, & proposito malo & malitia peccant, quod districtus contra se iudiciū accedunt: vt tātō eos durior sententia feriat, quanto eos in culpa actiuis vincula deliberationis ligat, citius fortasse de-

Matt. 21. Luc. 20.

Luc. 13.

Matt. 19.

Rom. 4.

Matt. 11.

Esai. 53.

Ioan. 8.

Gene. 25.

Gene. 35.

Matt. 9.

Luc. 13.

Ioan. 10.

Ioan. 9.

Ioan. 5.

Luc. 6.

Psal. 10.

Luc. 7.

Luc. 10.

Luc. 10.

Ioan. 11.

Matt. 6.

Luc. 7.

Psal. 105.

Gen. 3.

Leuit. 4.

Lege Orig.

hom. 5. su.

per Leuit.

licta

licita poenitendo abluerent, si in his sola precipitatione cecidissent, nam tardius peccatum soluitur, quod per consilium solidatur: nisi enim mens omni modo aeterna despiceret in culpa, ex consilii iudicio, non periret. Hac ergo precipitatione lapsi, & per consilium pereunt differunt, quod cum hi a statu iustitiae peccato concidunt, plerumque simul & in laqueum desperationis cadunt, & a radice spei funditus euelluntur. hinc est, quod per Ieremiam dominus, non tam precipitatione praua, quam delictorum studia reprehendit, dicens. Ne forte egrediatur ignis, indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat: propter malitiam studiorum vestrorum. Hinc iterum per eundem Prophetam iratus dicit. Visitabo super vos, iuxta fructum studiorum vestrorum. Quia ergo a peccatis aliis differunt peccata, quae per consilium perpetrantur, non tam praua facta dominus, quam studia prauitatis insequitur: in factis enim saepe infirmitate, saepe negligentia, in studiis vero semper malitiosa intentione peccatur. Quocirca recte beati viri expressione per Prophetam dicitur. Et in cathedra pestilentiae non sedit. Cathedra iudicis vel praedicens esse solet: in cathedra enim pestilentiae sedere est, ex ratione mala discernere, & tamen ex deliberatione perpetrare. Lege ditium Gregorium in cura pastoralis de hac re differente. *¶* Obserua etiam quod in sabbato voluerunt illum inuitare, quia Iudaei maxime isti Pharisei, qui ceteris sanctiores volebant videri, erant superstitiosissimi in obseruatione sabbati, & calumniabantur Christum de transgressione festorum. Cum Deus dixit, memento, ut diem sabbati sanctifices, non dixit, quod recorderis, ut in eo gaudeas, tripudies, aut proximum decipias: sed ut Deo vaces, & proximo charitate exhibeas: quapropter proximum & infirmum curare, aequum & sanctissimum erat. Sed post pauca haec latius enarrabimus. Porro manducare panem in scriptura, quauis de pane tantum fiat mentio, tamen de omni cibo intellige. Sic in primo libro Regum habetur, quod mulier illa pythomissa ad panem inuitauit Saul, & dedit ei vitulum pascuale. Et in quarto Regum etiam legitur quod coram Assyriis iussit Eliseus ponere panem: apposita autem est coram eis ciborum maxima multitudo. Ionathas etiam, qui fauam mellis comedit, praecceptum patris fregit, qui dixerat: maledictus qui comederit panem vsque ad vesperam. Vbi vides nomine panis intelligi etiam fauam mellis, & omnem cibum, nam apud Hebraeos panis appellatur lechem a verbo lacham, quod significat comedere, unde quidquid comeditur, panis appellatur. Plura autem scripturae loca hic in medio afferri possint, breuitatis tamen causa omitimus: clara enim haec sunt. Igitur iam Christus inuitatus ad mensam sedet: sed quid Pharisei agunt? Audi. *Et ipsi obseruabant eum.* Princeps iste alios traxit ad malum. Hoc malum vsque hodie graffatur in orbem: ut omnis malus velit habere consortem: & quod deterius est, etiam amicos. Vtinam sic eos velimus habere ad bonum, sicut ad malum. Hoc autem ex amore, quem erga nos gerimus accidere reor, ut amicos in malo velimus habere consortes: ne si contingat ex hoc malum aliquod sine consortio & solatio in supplicio simus. Nihil enim est peccatore timidius, sicut neque iusto audacius. Iustus ait sapiens, ut leo confidit. Ideo peccator multitudine armat se. Ex pusillitate malorum venit, ut vnus vocet alium in fornicium, ut fortior sit. Sic Eua post peccatum voluit statim habere maritum socium criminis. Sic etiam &

Ierem. 21.

Ierem. 4. 4.

Psal. 1.

3. par. 6. 33.

Exod. 20.

1. Reg. 28.

4. Reg. 6.

1. Reg. 14.

Prou. 28.

Genes. 3.

Genes. 19.

filia maior Loth, postquam cum patre dormiuit, fororem suam, & filiam Loth minorem habere voluit sociam incesti. Sic etiam & hic Phariseus volens Christum capere in factis, aut verbis, secum alios duxit: & simul discubuerunt, ut Iesum obseruarent. Iniqui inter se coniuncti animantur, & roborantur, ut capiant aliquid ex ore innocentis: & ut inuadant iustum, nam vnusquisque solus per se non audet. Est enim virtus fortissima: vitium autem imbecillum. *¶* In eo autem, quod obseruabat ostendit se Christum idcirco inuistasse, non ut aliquod ipsi officium charitatis impenderet: sed ut inter prandendum aliquid deprehenderet, unde ipsum accusaret, & danarent. Vtinam non sint plures, qui hos ex sua malitia, quam Christum in sua charitate exercenda imitari malint: & de facto imitentur. Quotidie hoc videmus, ut illi, quibus magis fidias, te prodant. Proprius hoc est hostibus veritatis, ut dum ratione nihil, dolos (ut inquit David) meditentur tota die. In alio quoque Psalmo ait. Obseruabit peccator iustum: & stridebit super eum dentibus suis. Et alibi. Aduersus iustum sunt omnes cogitationes eius in malum. Inuitant Christum ut ei insidiantur: hoc tamen pestilentissimum est insidiandi genus, ut sub beneficio fraudem occultes, quomodo hic dominus sub epulis factum est: & Abalon fratrem suum ad conuiuium vocatum occidit. Simile necem Simon Machabaeus cum duobus filiis a Ptholomeo duce pertulit: & id insidiatorum genus tanto peius est, quanto difficilius euitatur. Nam parum prouidemus vbi fidem amicitiae praesumimus. Vnde Salomon, meliora iudicat vulnera diligentis, quam oscula blandientis. Et egregius Psalter. Loquentur pacem cum proximo suo, mala autem cum cordibus eorum. *¶* Vide etiam istorum Phariseorum malitiam: contaminauerunt enim laudabile conuiuiorum usum, nam vbi debebant Christo gratulantes congaudere obseruabant eum, implentes illud Psal. mi. Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Plenus est mundus istorum qui exterius inuitant, & ostendunt se diligere, interius vero mordent: quod propheta Ieremias deplorat dicens. A propheta vsque ad sacerdotem omnes faciunt dolum. Plures etiam nunc imitantur hos in sua malitia, quam Christum in sua charitate. Hos detestatur Abacuc, dicens. Vt qui porum dat amico suo, mittens fel suum & inebrians, ut aspiciat nuditatem eius. Laudatur Iob in scriptura quod fuerit simplex, cuius similes per paucos inuenies. *¶* Sed quid obseruabat? Duo. Primum, quomodo manducabat, obseruantes quoties biberet, vtrum comedit carnem nec ne: ut si manducet helluonem, si non manducet hypocritam eum vocare possent. Sic etiam & nunc multi, si vident aliquem manducantem & cibo affatim affluentem, dicunt. Quomodo habuit tantum unde comedit? fur est: ex vsuris & iniquitate, manducat. Si non comedit, aiunt esse inuritem, & hominem nihili: si quidem victum quaerere nesciuit. Siquis inuitat spledidum omnes, & lautum viuunt, dicunt quod prodigus, vanus & profanus est: si autem temperate viuunt, & modeste, vocant eum auaum & sordidum. Denique & manducando, & abstinendo notatur. *¶* Secundo obseruabant an curaret hydropicum necne. Tantum erat odium, quo isti maledicti in Christum ardebant, ut etiam miracula & infirmitates ab eo curatas accusarent: nam si in sabbato curabat, dicebant esse festi violatorem. Si extra sabbatum, miracula humilia esse dicebant, se autem malle miracula ca-

Psal. 37.

Psal. 36.

Psal. 37.

2. Reg. 11.

1. Mach. 10.

Prou. 27.

Psal. 11.

Psal. 1.

Ierem. 4.

Psal. 49.

Hebraei. 1. 10b. 1.

Ioan. 9.

Matt. 11.

lestia videre. Eo modo mali etiam bona iustorum opera reprehendunt, & murmurant de illis, quae laudare debuissent. Perpulchrum locum scripturae inuenies apud Esaiam, vbi legitur, quod Rapsaces Dux Assyriorum, inter alia quae impropere Ezechiae Regi dixit, hoc ait. Nonne ipse est, cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria? Considera impudentis & scelerati hominis calumniam. Vertit vitio regi sancto, id propter quod ipse veram laudem fuerat consecutus. Sancte quidem & iuxta Deum legem abstulerat Ezechias altaria idolorum, ut errore sublato, deleta superstitione, & idololatria, coleretur verus Deus in templo sancto suo. Ex hac calumnia Rapsaces & Phariseorum, eo quod Christum sabbatis curabat, colliges quanta caecitate laboret impietas: quantisque tenebris obscuratum habeant intellectum: hi praesertim, qui te odio prosequuntur: qui non solum te falsis criminibus ad inuidiam vocant, sed etiam virtutis actiones, quibus das operam damnant, & falsis vitiorum nominibus appellant: & quanto maior est tuae integritatis opinio, tanto acrius eam extinguitur conantur. Sed quemadmodum ignis in aqua coniectum statim extinguitur & refrigeratur: sic falsum vitium in vitam integram, & laudabilem proiectum, illico euanescit & extinguitur. Sed procedamus. *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum.* Omne nostrum bonum in hoc consistit, ut nos coram Deo constituamus, quoniam ipse est qui sanat omnes infirmitates nostras. Quia Adam abscondebatur se a me dico, vocauit illum Deus, & adduxit coram se, & sanauit eum. Profuit misero hydropico fuisse ante dominum praesentiam. Infelix peccator, qui se subducit ab eius conspectu, qui vult omnes homines saluos fieri, & ad cognitionem veritatis venire. *¶* Obseruandum quod non petebat verbo saluam, sed humiliter affectu: quod nunquam Dominus desistit exaudire. Hinc David. Domine ante te omne desiderium meum, gemitus meus a te non est absconditus exaudiat me domine, quoniam benigna est misericordia tua. Atque ideo Christus, qui paratus est subuenire inopibus & infirmis, sanauit illum, ut statim videbimus: nam, ut David ait, desiderium pauperum exaudiuit Dominus, & praeparationem cordis eorum audiuit auris tua. *¶* Docet hic locus iste, nullum apud Christum locum aut tempus esse importunum, in partiendo proximis opera misericordiae: quare nec melius vnquam, nec cum maiori merito festa sanctificamus, quam cum opera misericordiae exercemus. Docet insuper omnes Christianos quemadmodum Christum sint requisituri, vbi primum se aegros cognouerint, fidesque ipsi asseruerit, Christum esse verum & potentem medicum, est illis festinandum, ad ipsorumque confugiendum, ut animarum vitia curet. Vbi cumque Christus est ibi est quaerendus, vel in domo Pharisei, vel in itinere, vel inter turbas sine pudore, sine doctrina, illi operam debemus implorare. *¶* Porro crediderim ego non defuturos quam plurimos doctores, qui dicant hunc hydropicum non casu illic affuisse: sed ex malitia Phariseorum illic positum contra Christum, obseruantes quid eum illo ageret: haec intra seipsum cogitantes. Videamus an curet hunc hydropicum, vel non: si illum curat accusabimus eum, tanquam sabbati transgressorem: si autem non curat, amittit opinionem, quam apud populum habet, qui eum diligit, & magnificat, quia pius est, & nunquam desistit misericordiam praedicare, & infirmos curare, quare ab omnibus comitatur, &

Psal. 119.

Psal. 37.

Gene. 3.

1. Tim. 2.

Psal. 49.

Psal. 49.

amatur. Ille igitur, ut hanc vulgi opinionem deseruet non committere quin eum curet, & ita eum accusabimus ut legis transgressorem. Hoc negotium semper daemone ex sententia succelsit, qui quam plurimos coegit Deum offendere ne famam aut opinionem, quam apud homines habebat amitteret. Videbis nobiles multos, qui cum plus debeant, quam habeant, si ab aliquo forte admonentur, ne luxum, famulos, & sumptus vitra censum extendant, ut quae debent soluatur, respondent hoc sibi non licere, qui sua & suorum maiorum dignitas non patitur aliquid de statu pristino detrahere, ne auctoritatem suam imminuant: ita hi ne perdant vulgi opinionem tendunt ad infernum. Alios videbis, qui proximos infamant, & nolunt famam detractam restituere: ne se retractando fidem sibi habitam deinceps amittant: & malunt in infernum mitti, quam mundi honorem non habere. Multi ex principibus, ait Ioannes quod crediderunt in Iesu, sed propter Phariseos non confitebantur: dilexerunt magis gloriam hominum, quam gloriam Dei. Condemnavit Pilatus Christum, innocentem sciens: ne fidem & gratiam apud Caesarem perderet. Sciebat enim inuidia sibi traditum fuisse, quare optabat illum soluere: at accusatores dixerunt. Si hunc dimittis, non es amicus Caesaris. Et quia timuit gratia Caesaris priuari, autorem vitae morte multauit. Voluit conscientiae suae vim facere: ne in principis despectum caderet. Maluit Deum offendere, quam aliquid de suo statu & gratia detraxerit. Multos hac tentatione expugnauit diabolus. Haec est hasta illa, quae per ministros suos Phariseos Christum vulnerare voluit. Credidit enim Dominum ne auctoritatem & opinionem apud homines perderet, solita pietatis opera non praetermissurum, & hydropicum illum curaturum: quo curato posset ut festi violator accusari. Ad hunc igitur effectum Christo hydropicum proposuerunt, de industria: ut quid faceret obseruarent. Colligitur autem hanc illos habuisse intentionem, & hoc in cordibus suis agitasse ex illis, quae in litera Evangelii statim sequuntur. *Et respondens Iesus dixit ad legis peritos & Phariseos.* Respondit, non ad verba, sed ad cogitationes: & in eo quod eos interrogauit, videlicet an liceret sabbato curare, insinuat, quod ipsi obseruabant an illum curaret hydropicum die sabbati: & sic quod habebant illam calumniam praeparatam, ut superius diximus. *¶* Docet hic locus cogitationes nostras a Deo videri: quod cum ita sit, audiamus Esaiam dicentem. Auferte malum cogitationum vestrarum. Demus operam ut omnem animi cogitationem, puram, integramque seruemus. Aquila pullos suos quos habet in nido aduersus ponit, ut illum veluti auctor vitae cognoscant: sol enim & animal generant animal, & eos qui non valent solem intueri, & eius radios non ferunt, e nido tanquam spurios & alienos eicit. Sic nos paruas adhuc cogitationes versus iustitiae solem dirigamus, ut ad eum oculos leuantes, eum autorem atque dominum cognoscant: eas vero quae Deum intueri noluerint, nec in eum oculorum aciem dirigere, tanquam extraneas & illegitimas, ab anime nido eiciamus: easque dum paruae sunt ad petram, hoc est, ad Christum allidamus, iuxta id quod dicitur in Psalmo. Beatus qui allidit paruulos ad petram. Itaque cum omnia Deus intueatur, & omnia sint nuda & aperta oculis eius, opus est, ut semper bonas habeas cogitationes, ne oculos tantae maiestatis offendas. Respondet autem Christus cogitationibus

Ioan. 10.

Matt. 23.

Ioan. 10.

Esa. 1.

Mala. 4.

Psal. 136.

Hebr. 4.

tionibus doctorum & Phariseorum. Iam hic vides qui fuerunt illi, qui Christum obseruabant, & calumnia bantur: nepe legis periti, scribae inquam, & doctores, homines literati, & in lege exercitissimi, & cum his iunguntur Pharisei, viri religiosi, & separati a communi vita aliorum. Homines literati & qui se sanctos esse praesumunt, sunt omnium maximi Christi persecutores. Doctores docebant populum Pharisei sancti, vt cupiebant, reputabantur: sed cum Christus melius quam doctores praedicaret, populum eum relictis illis sequebatur. Praeterea quia Christus erat vite integerrimus, & miracula faciebat, quae non poterant Pharisei, populus seclabatur eum quae sanctissimum iudicabat, & Phariseos relinquebat. Vnde orta est in doctoribus & Phariseis aemulatio, & inuidia potius quam in animis, quia doctrina & miracula Christi magis eos, quam alios causa concertationis torquebat. Quis est inimicus tuus? qui artem tuam exercet. Ita quotidie videbis, praedictorem de praedictore, tabellionem de tabellione, medicum de medico, futorem de futuro, magis quam de alio detrahentem: nam faber fabro inuidet, Cain & Abel gemini erant, eodem patre & matre progeniti: probabile est illos ante se inuicem dilexisse, postea vero quam idem munus Deo offerendi sacrificium obserunt, statim concertatio & inuidia orta est inter eos. Ita illis, qui se fraterna necessitudine amauerant causa exitit Abel mortis, Cain autem exilii. Eodem modo etiam iurgii erant inter pastores Abrahami, & pastores Ioth, de pasuis ambigentes, quia omnes idem munus exequabantur & alteri alteris inuidebant. Iob dux vniuersalis regis Davidis credens Dauidem velle honorare Amasiam & illi locum suum concedere, statim Amasia interfecit: tanta est hominum ambitio, vt in omnibus factis suis vnicuique & ab aliis separati esse velint. Videbis magnam aliquem praedictorem concionantem a populo admirante eius suauitate, finita concione laudari, & magnum concionatorem, beatus venter qui portauit illum: at ille qui eandem exercet artem ait. Mediocrem quidem habet leporem: sed quae dixit communia sunt & trita. Laudas ducem de aliquo magno facinore, si alius dux adest, ait illico, vltus est bona fortuna, nam hostibus erat ventus aduersus. Idem dicendum est de omnibus aliis artificibus. Itaque Christo non inuidebant argentarii, aut futores, quia non calabat argentum, nec suebat calceos, sed doctores qui populum docebant, quia Christus erat magister, & docebat populum. Persequebantur illum Pharisei, quia miracula faciebat, & a populo pluris aestimabatur, & eum vt hominem idem artificium exercentem, calumniabantur. Sic tu caue ab illo, qui tuum officium facit, & ne fidas illi: quia cum minus putaeris te proderet, & habe semper suspectos omnes, quos videris tui officii esse. Iam nunc audiamus Christum cum illis loquentem, atque eos interrogantem. *Si licet sabbato curare.* Sabbatum tunc a Iudaeis in veteri lege maxima cum religione seruabatur, quam Ecclesia transiit in diem Dominicam, quia Dominica dies fuit prima diei seculi, & in illa creauit Deus caelum & terram: & Arca Noe quieuit in montibus Armeniae, & populus Israel eductus est de Aegypto: & pluuit manna de caelo: & Christus natus est de virgine, & effudit sanguinem primo in circuncisione, & signorum suorum fecit initium aquam in vinum conuertens: fatiavit quinque millia hominum ex quinque panibus: introiit in Hierusalem

Gen. 4.
Gen. 19.
Gen. 22.
Gen. 27.
Gen. 3.
Exod. 14.
Exod. 16.
Ios. 10.
Ios. 11.
Matt. 21.

cum honore in ramis palmarum. In hac die resurrexit, & misit Spiritum sanctum in filios adoptionis. Et si aliquis dicat, si sabbati obseruantia est diuinum praecipuum morale, qui fieri potuit, vt mutaretur: nam & si ceremonialia ablata sint, moralia tamen auferri non poterant? Respondeo quod in sabbati sanctificatione erat quippiam morale: quippiam vero ceremoniale. Morale est obseruare diem vnum in hebdomada, & hoc non abstulit ecclesia, esse autem hunc diem vel illum, hoc erat ceremoniale, & hoc merito mutauit, quia mutare poterat: imo mutare debebat ob resurrectionis mysterium, & nonnulli Psalmi inscribuntur pro octaua, per quam Diuus Hieronymus, diem resurrectionis intelligit. Et ipsa lex vetus innuebat Iudaeorum sabbata esse abroganda, solumque vsque ad Christum duratura. Osee Deum in hunc modum inducit loquentem. Cessare faciam sabbatum eius, omnia festa & tempora eius. Esaias etiam, Neomeniam & sabbatum, & festiuitates alias non feram. Bona erant festa illa durante lege Moisaica, sed adueniente Euangelio cessatura. Et intuentem idem Prophetam mentis oculis venturum esse Christum, qui noua festa institueret, dixit: Sicut caeli noui & terra noua stabit semen vestrum coram me. Et erit mensis ex mensibus, & sabbatum ex sabbatis: & veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea. Aper te fatetur Esaias noua festa instituenda in lege gratiae. Erant festa illa vetera vmbrae quaedam futurorum, quae erant adueniente sole discessura. Ideo Paulus ad Colossenses: Nemo vos iudicet in cibo & potu, aut in parte diei festi, aut Neomeniae, aut sabbatorum, quae sunt vmbra futurorum. Vult significare Apostolus festa legis Moisaicae, eiusque ceremonias & sacrificia iam cessasse: quoniam adumbrauerunt venturum Christum: qui iam venerat. Vide & tu quanta obseruantia & deuotione diem Dominicam obseruare debeas, & festa Ecclesiae, quandoquidem Iudaei tanto rigore & obseruantia custodiebant illa sabbata sua, quae nihil aliud erant nisi nostrorum festorum vmbra quaedam, adeo vt etiam existimarent in sabbato mederi esse flagitium. Apud Iudaeos in sabbato duo agni offerebantur, in aliis vero diebus vnus, praeterquam in solennitatibus & calendis: ad significandum in festis diebus Deum abundantius esse laudandum. Sed nunc minus honoratur Deus, imo magis offenditur in festis, quam in aliis diebus: nam in hebdomada homines laboribus honestis occupantur: in diebus vero festis ebrietatibus, luxuriis aliisque criminibus tempus perperam consumunt otiosi, & nulla in alia re, quam in ludis, murmurantibus, & vitiiis occupati. In sabbatis Iudaeorum & in hac die Dominica, quae multo sanctior & celebrior est sabbatis Iudaeorum, licitum est infirmos curare: haec enim opera non prohibentur in sabbato nisi serua uilia, quae etiam fieri possunt in diebus festis, si necessitas urgeat, vel si modico tempore occupentur, vel si consuetudo fuerit praescripta, vt in aliquibus locis licite in die festo aliqua aguntur seruilia opera ex immemoriali consuetudine loci. Illud autem quod aliqui existimauerunt, quod si non acceperis pretium pro opere seruili, licite possis operari die festo verum non videtur, quia intentio lucrandi non facit vt opus quod non est de se seruile, seruile sit, formaliter, nec materialiter. Alii etiam illud Exodi quod dominus loquitur de die sabbati. Omne opus seruile non facietis in eo, perperam interpretati sunt de peccato,

Mar. 14.
Act. 1.
Osee. 2.
Esai. 1.
Esai. 66.
Colos. 2.
Num. 28.
Ezec. 44.
Matt. 23.
Matt. 23.
Matt. 23.
Osee. 6.
Iosue. 5.
Colos. 2.
Ezec. 44.
Matt. 23.
Ezec. 44.
Matt. 23.

cum peccatum omni tempore sit veniendum, & non magis aggrauet conscientiam illud committere in die festo, quam in alio die, & licet finis praecipui obseruatae festi sit vt cessando ab operibus seruilibus Deo vacet, tamen quia finis praecipui non est in praecipuo, quauis sanctissimum sit Deo vacare talibus diebus, tamen non ex praecipuo teneris Deo vacare, nisi tantum opera seruilia non agere tali die. Quod itaque in omni praecipuo & lege iure moperere aduertendum est, vt potius attendamus mentem & sententiam legis latoris, quam litteram & verba legis. Saepem enim euenire solet, vt a littera legum recedendum sit, si non omnino sententia legis latoris labefactari debet. Sicut sacerdos Abimelech faciebat contra litteram legis, cum Dauidi panes propositionis dedit, qui tamen solis sacerdotibus comedendi debebantur: sed non faciebat contra mentem legis latoris, quandoquidem Deus omnia sua praecipua in caritatem direxit, in qua ea complexus est. Et ob hanc causam etiam Christi laudat Abimelech: imo si in littera legis mansisset, & Dauidi fame periclitanti panes propositionis denegasset, utique contra Dei mentem fecisset, qui ante omnia charitatem vult, misericordiam aut sacrificio multo sibi potior esse. Sic etiam sacerdotes omnibus sabbatis contra litteram legis facere cogebantur, laborandum illis erat, dum pecudes macerarent, & holocausta cremarent: veruntamen nihil peccabant contra mentem legis latoris, quia res illa spectabat ad gloriam Dei. Moyses per quadraginta annos nullum inter Israelitas circuncidit sinebrat id quod aperte erat contra litteram legis, quae iubebat, vt omnes pueri octo dierum circunciderentur: nec tamen Moyses faciebat contra mentem legis latoris, necessitas enim illud postulabat, siquidem nunciam de mouendis castris certi erant. Ita etiam hic in praecipuo de sabbato & in omnibus aliis praecipuis magis respiciendum est ad mentem, quam ad litteram: magis ad animum eius qui legem dedit quam ad verba legis. Atqui dicit Christus in his duobus mandatis vniuersa lex pendet & Prophetae. Haec demum est mens legis latoris, vt Deum & proximum nostrum diligamus: si facimus quod dilectio Dei & proximi requirit satis fecimus legi, etiam si a littera recedamus. Atque ideo sabbatum non est violatum, siquidem facis quod ad dilectionem Dei & proximi requiritur. Dicit quidem lex sabbato non esse opus faciendum: sed mens legis latoris est Deum & proximum esse diligendum. In hoc postremo plus momenti situm est quam in littera: idedque iuri permittitur. Idem etiam sit & fieri debet in omnibus aliis constitutionibus, siue illae sint Ecclesiasticae, siue monasticae, vt mens legis latoris magis sit consideranda quam littera legis, sciamusque nullam legem ligare hominem si mens legis latoris aliquid aliud, quam verba legis postulat. Sic stulti fuerunt illi in Machabaeis, qui noluerunt bellari in die sabbati, ne festum violarent. His itaque praemissis non dubium est quin licitum sit sabbato curare, hoc ratio charitatis postulat, & lex non prohibet, sed fauet charitati: nec Christus quae si ignoras quaerit, sed vt aduersario confundat. Quare magis quod Christus nec contra litteram legis faciebat, nam Medici Iudaeorum curabant in sabbatis imo peccarent si esset talis aegritudo, quod si quolibet die non prohiberetur languenti, periret Et sic Iudaei non prohibebant medicos suos sabbato curare, & si Christum arguebant, eo quod faceret istas cu-

rationes in sabbato, erat quia non erat tunc necessarium facere illas: nam quauis Christus differret illas ad alios dies non esset periculum: sicut sanando caecos, claudos, paralyticos, quos poterat in aliis diebus sanare, quia curatio istorum poterat sine periculo differre. Dico quod Christus curabat etiam aliis diebus: scriptura tamen de his, qui fuerunt curati in sabbato loquitur, in aliis autem curationibus diem non exprimit, quia de sabbatis tunc erat controuersia, non de aliis diebus. Sed aliquis dubitare potest, si in aliis diebus de quibus non erat calumnia poterat curare necessitate non urgente, sicut hic hydropticum & alios similes, cur curabat in sabbato? Dicendum quod aliqui ita erant in periculo: quod nisi statim curaretur periret, sicut fuit in filio reguli de quo pater dixit: deicide, prius quam moriatur filius meus, & vt in socru Simonis quae tenebatur magis febris, alios vero qui tantam necessitatem non habebant, curabat in sabbato propter maiorem gloriam Dei. Nam curationes Christi erant miraculosae & in instanti sanabat: quanto autem coram pluribus ostendebatur diuina virtus erat maior Dei gloria, & in sabbatis conueniebant plurimi propter vacationem operis, & Christus quaerebat salutem omnium spirituum. Interrogans autem eos nunc, an liceat sabbato curare, manifeste irridet eos, vt insipientes: siquidem cum sabbatum Dominus benedixit, ipsi bene facere prohibent. Hoc non ignorabant scribae & Pharisei, qui doctissimi erant, sed ex inuidia dicebant illicitam curationem sabbati. Sic etiam & multi hodie inuidia vel auaritia distante male interpretantur scriptura, vt alios mordeant, vt vel sua vitia tegant, vel vt aliquod emolumentum acquirant. Interrogat itaque illos Christus vt confundat. Sed quid ad haec illi? *At illi tacuerunt.* Non tacebant illi cum in suis contumeliis murmurabant de Christo, quia sabbato curabat, nunc vero tacent cum loqui opus est. O quam multi sunt his similes, qui plus alijs decem garrunt, murmurant, & infamant proximum suum, omnia eius vitia amicis suis manifestantes, at si praestito iuramento veniente praelato rogantur, vt verum dicant de aliquo male viuente, tunc tacent. Si ciuitatem vicinum suum esse concubinarium, per omnem ciuitatem dicunt: non autem praelato, qui corrigat. Cum tacere debent, loquuntur: & cum loqui debent, tacent. Cum ex conscientia teneris dicere, tunc taces: & cum tacere teneris, tunc loqueris. Vniuersus orbis, nulla alia de causa est, ita vt videmus conuasiatus, nisi ob nimiam loquendi licentiam, & sunt non pauci tam rudes, vt existiment non esse flagitium vxori aut filio peccatum proximi arcanum manifestare: postea vero dubitant illud praelato interroganti dicere: & tunc cum loquendum erat, tacent. Eodem modo isti Pharisei, qui cum essent loquacissimi murmuratores, cum opus non erat, vt religiosi statuerent seruare silentium. *Maledictum sit tale silentium:* maledictus talis catus hominum, maledicti qui eos imitantur. Praeterea si tacere, respondere est, egregie responsum est. In turba simplici magnas excitarent tragaedias, sicut haereticorum mos est, sed praesente Christo non audent, neque mutire. Nam si respondissent, licitum est sabbato curare, audiret: Cur ergo me obseruatis? Cur me toties violati sabbati ac culatis? si autem respondissent, non licere: acceperissent responsum, quale audiemus, etiam non respondentibus datum, quidquid responderent erat contra ipsos, atque

10. 4.
Luc. 4.

arque ideo tacuerunt. Non latebat hoc regem Dauidem cum dixit de Christo. Rex verò lætabitur in Deo, & laudabuntur omnes qui iurant in eo, quia obstructum est os loquentium iniqua. Expede etiam quomodo mundi sapientia muta sit, & stulta coram Dei sapientia: cum erat Moses in Ægypto, & eruderetur omni sapientia Ægyptiorum, non erat tardus lingua, nec profiteretur se esse ineloquentem: erat enim quantum ad Ægyptios sonoræ vocis, & eloquentiæ incomparabilis, sed coram Deo quasi mutus est, & tardam & imperitam suam intelligit esse linguam. Si muris animalibus compararet homo licet rusticus & imperitus sit, videbitur eloquens in comparatione brutorum: si verò eloquentibus & eruditus viris atque in omni sapientia probatissimis cõseratur, ineloquens & mutus videbitur. Sic etiam isti legislatores & Pharisei, licet sapientes essent in ter alios, & præcipue in populo, & eloquentes & religiosi: sed eorum sapientia posita iuxta diuini verbi sapientiam, stultissimi & insipientes facti sunt, & quasi lapides muti coram ipso tacent, & non audent nec mutire. Sic virga Aaron deuorauit virgas Magorum Pharaonis, quia Dei sapientia, consumit & deuorat mundi sapientiam, & stultissimam illam reddit. Quod sanctus Dauid intuens dicebat Deo. Vt iumentum factus sum apud te. Omnes enim homines ad comparationem verbi diuini, nõ solum in eloquentes, sed & muti putadi sunt. Obserua etiam quomodo impij confunduntur & cadunt, ita vt verissimum sit illud, quod psalmista ait. In laqueo isto quem absconderunt comprehensus est pes eorũ. Parauerit insidias, obseruabant, & modo loqui nesciunt confusi. Sic Pharaoni contigit. Permisit Deus Iudæos quasi deserto & mari concludi, vt animus impij regis excitaretur ad eos persequendos, & corrueret, tam ipse quã populus eius. Vbi simul erudimur non posse pios vnquam concludi, licet malis hoc vl deatur, sed semper eis exitum quo à malis exire possint patere, vt filijs Israël contigit, qui sicco pede mare transferunt. Iustus (vt inquit sapiens) de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo. Sequitur in contextu. Ipse verò apprehensum sanauit eum, ac dimisit. Expende Christi benignitatem. Poterat vnico verbo hunc sanare, sed propria manu hominem horridum & foetidũ tetigit. Hydrophilis enim morbus est aquosus ex vesicæ vitio natus, cum inflatio ne turgente, & anhelitu fetido. Non sic faciunt qui proximos infirmos non solum non curant, sed nec tangere, aut videre volunt, auertentes caput & oculos, ne illorum vlcera videant. At diuina maiestas vsque vt tangat nostras miseras & infirmitates descendit à tnu patris. Præterea non obstante quod Pharisei offendebantur, egroto & egeno beneficiabat Christus. Demum nullam mercedem pro beneficio dato querens, gratis curat infirmum hominem hydropis laborantem. Deniq; nec à bono opere propter hominum calumnias cessauit, in quo facto docuit nos. Primò, vt proximorum miseras nõ fugiamus, nec abhorreamus, sed vbi pauper magis squalidus & vlcerosus est, ibi maiorem impendamus charitatem, sicut exemplo Christi multos sanctorum fecisse, legendæ sanctorum commemorant. Secundò, docet hoc factũ propter hominũ impiorũ calumnias, non desistere à bono. Si quod vis facere est bonum non desistas ob vulgi dictum. Quatumcunq; canes tibi allatrent, nihilominus tu rationa-

lis, illi irrationales erunt. Non est lucis vituperium, sed potius laus vespertilionibus odio esse. Multi sunt qui bene facere velent, sed timentes quis sit de illis hominũ sermo, bona opera prætermittunt, tanquã pueri, qui per viam transire canum timore nolunt. De his ait Psalmista. Sagittæ paruulorũ factæ sunt plagæ eorum. Nam à quibusdam paruis puerorum arcubus timent. Docemur tertio nullam mercedem pro beneficio dato querere: & quod prælati ecclesiæ pro beneficio collato, aut dispensatione nihil querant. Apprehendit inquit eum, ac dimisit liberum abire. Non quæsiuit ab illo pecunias, vel mercedem pro salute. Gratia conferre indulgentias, & miracula facere à domino Deo est: & hanc gratis accepitis gratis date. Sic Eliseus Propheta, cum Naaman Syrum mundauit à lepra dimisit illum non accipiens munera nec dona illius, & liberum abire permisit. Docemur similiter nos facere, de omnibus bene mereri, & non curare hominibus ne id placeat an non: modo deo placeat. Secundo etiam docemur quod in omni tempore & loco, siue in mensa, siue in foro, siue in die, siue in nocte tempus est beneficiendi proximis: & quod illis impendamus omni tempore charitatem & benevolentiam. Nullus locus est vbi Deo non possis seruire: in omni etiam tempore & loco poteris proximis vtilis esse. Vnde Salomon. Quodcunq; potest manus tua, instantem operare. Sed procedamus. Igitur postquã Christus saluator noster miserabilem illum hominẽ sanum fecit, vult etiam sicut corpus hydropici curauit, animabus cõferre salutem: non solum inimicis, sed etiam omnibus astantibus prædicat, & docet plura ad mores bonos concernentia. Ideo postquam hydropicum curauit, & dimisit, diuertit primo sermonem ad legis peritos, & Phariseos: vt eorum irrationalem calliditiam ostendat. Insuper & doceat, curationem infirmorũ nõ esse contra sabbati obseruantiam. Ait ergo. Cuius vestrum asinus aut bos in puteum cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? In his verbis & in hac similitudine reddit Christus causam suorum factorum, ostendens nihil contra sabbati præceptũ fecisse: & quanuis indigni erant, vt suarum rerum causas aperiret docere nos voluit, vt nihil aperiamus, faciamusque in spiritualibus fidei negotijs, cuius ex verbo Dei rationem reddere non possumus. Quapropter & Petrus vult, vt semper parati simus ad satisfaciendum omni poscenti nos rationem de fide & spe, quæ in nobis est. Poterat sola sua autoritate cõpescere illos & confundere: sed docuit vt aliquando danda est ratio dictorum, & factorum proximis, etiã si minoris conditionis existant. Non sic multi prælati, qui arrogantia pleni satis esse credunt, & sufficere, q; ipsi illud iubent, & præcipiunt nec ab illis petenda est ratio. Imo si quæras ab illis rationem factorum, superbiunt, rixantur, illud in lingua passim portantes. Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas. Obserua etiã quod propter epulas non definit Christus dicere veritatem. Non fecit more adulatorum (quorum plenus est mundus) qui vt ventri consulant, & gulæ satisfaciunt, ad placitũ loquuntur magnatibus: & sicut canes vlcera, sic ipsi lingua adulatoria, lambunt vitia eorum. Admonet locus iste prædicatores verbi Dei, ne propter cõuiuia, aut munera principum, desinant principum & diuitum vitia reprehendere: nec desistant à veritate. Quanuis Benadab rex Syriæ miserit ad Eliseum

Psal. 49.

Matt. 10.

4. Reg. 5.

Job. 1.

Ezek. 4.

Esai. 59.

Psal. 97.

1. Pet. 4.

Cap. 21. de die iudicii.

2. Reg. 17.

Gen. 37.

4. Reg. 8.

Item. 15.

Prophetam quadraginta Camelos omnium bonorum Damasci oneratos, per manum Azabel: non tacuit veritatem vir sanctus: sed ostendit ei, quod intolici morte erat moriturus. At nunc multi concionatores verbi Dei carpunt vitia, mordent, & reprehendunt peccata: sed si quid eis porrigas, abbatiam nepe aut Episcopatum, vel bonum quid temporale, sicut canes latrantes, quibus os cum carne dederis, desinunt latrare comedendo: sic istos obmutescere facies quodcunq; donum illis tribuas: & muti manebunt. Sed de his aliam. Aduerte autẽ quod Christus optime arguit à minori ad maius. Nam si Asino aut boui iacenti succurritur, quanto magis homini. At nunc multi prælati maiorem curam gerunt de equis & mulis, quam de animabus subditorũ. Simula cadit leuatur, curatur si infirmatur: & maxima diligentia, & si moritur tristitiam gignit. Verum quot viduæ pauperes famem patiuntur, quot pauperes, miserabiles ægrotant: nec de lecto surgunt: quot etiã necessitate & penuria moriuntur: de quibus ipsi nihil curant? si Asinus cadit leuatur: si autem proximus cadit, non leuatur, nec ei impenditur auxilium, Iob virum sanctum non legimus scidisse vestimenta, cum perdidit omnes boues, camelos, nec omnes temporales diuitias, ac cum mortem filiorum audiuit, surrexit, & scidit vestimenta sua. Et sic tu mortem filiorum tuorum, siue illa temporalis, aut spiritalis sit, sentire & lugere debes, & pericula & dāna subditorũ plorare, & illorum miseris: & calamitatibus compatari. Sequitur. Et non poterant ad hæc respondere illi. Admirabili artificio, & subtilitate, conficit Aranea telam suam, sed in aere, ex quo efficitur, vt ipsa tela simul cum Aranea facile frangatur & pereat, sic sceleratorum hominum cogitationes & consilia licet ingeniosa & subtilia videantur, vana tamen sunt & in aere cõstituta: vnde euenit vt dum alios irretire volunt, ipsi irretiti capiantur. Vide quam fragili rei, sicut telæ araneorum hominum vanorum cogitationes atque consilia comparet Esaias Propheta, dicens. Telas araneæ texerunt. Cor humanum est dextrina, vbi hæc telæ struuntur, sed homo orditur telam, Deus verò illam scindit & fila tenuissima resecat. Vanum est cor hominis, superbi & impij: & omnia eius consilia euanescent. Scit inquit Dauid, dominus cogitationes hominum, quoniam vana sunt. Nulla sapientia, nulla scientia, nullumque consilium est contra Dominum. Ecce non possunt respondere illi. Et quis poterit ei respondere cum dominus ad iudicandum venerit: Quis poterit ei resistere? si nunc in humilitate ita inimicos obmutescere facit: dic mihi qui tot consilia & pessimas cogitationes in pe flore tuo componis contra Dominum: quid respondebis ei cum venerit in potestate magna, & maiestate iudicare viuos & mortuos? Sed de his inferius suo loco opportunè Deo dāte dicemus. Præterea admonet locus iste nihil contra nos facere posse sceleratorum consilia, si Deum propitium habeamus. Nihil nocuit Dauidi consilium Achitophelis: nec Ioseph consilium suorum fratrũ, neque Christus hoc consilium Phariseorum: vnde enim existimabant eius splendorem maculare, nonnẽque extinguere, inde confunduntur & tacet, & sapientia Christi magis lucefcit. Ita quamuis te homines nefarij oppugnent, nequaquam tamen vincent si fueris virtutibus velut muro sæptus diuinõq; præsidio munitus. Ita enim ait Deus apud Hieremiam. Beliabũt aduer-

sum te & non præualebunt, quia ego tecum sum vt liberem te. Et Iob. Deus comprehendit sapientes in astutia eorum, & consilia prauorum dissipat. In pro uerbis etiam Salomon ait. Non est sapientia, nõ est prudentia, non est consilium contra Dominum. Et pater eius Dauid. Dominus (inquit) dissipat cõsilia hominum. Et si viri iusti videantur aliquādo ab impijs superari, ipsi tamen de iniquis triumphant, vt Christus de Phariseis. Cũ Palæstini Hebræos propter eorum scelera superarent, Deique arcam in templum Dei sui inferrent, euenit sacra referente historia, vt surgentes dñuculo altero die Azotij inuenerint Dagonem Deum suum, iacentem in terra ante arcam: & alio die scissum & confractum. Quando existimabant arcam Dei esse victam & abiectam, subiectamque idolo suo, inuenerunt illam superantem, idolũque apud se confractum, & ipsam mirabiliter triumphantem. Aspiciẽs huc gloriam Dei præeminere, etiam cum abiecta esse creditur: virtutemq; victoriam obtinere, etiam cum victa esse existimatur. Voluit Syria cum Samaria Hierosolymam euertere, sed Hierosolyma euasit superior, & ipsæ fuerit euerse & in summis calamitatibus constituta. Vt enim fluctus maris duram ingentemque rupẽ ferientes, ibi illiduntur nihil aliud efficientes quã se ipsos frangere, & in spumas inanes conuertere, manente rupe immobili & stabili, sic qui iustum ac pium hominem volunt impugnare spumas sue irracundiæ & inuidiæ ostendunt: sed nihil aliud efficiunt quam se ipsos frangere & atterere, perueuerante viro iusto in virtute & constantia, nullam gloriam virtutis atq; constantiæ premium amittente vnde diminuuntur: rupes autem immobilis & fixa est. Mali confunduntur, bonus triumphat. Superbus Aman, exoriens affigit populum Dei, Israël tamen triumphat: Aman autem cum tota familia sua periit. Maxima Phariseorum turba in Christum conuenit: sed iam vides quomodo omnes taceant, & mutire nõ audeat. Omnia eorum consilia, conculcationes, & astutia, quasi spuma euanescent. Nunc ad contextũ reuertamur. Dicebat autem ad inuitatos parabolam intendens, quomodo primos acubitus eligerent, dicens ad illos. Vides cœnæ Christi quales sint, nempe in salutem animarum, non in satietatem ventris vertuntur. Sanauit hydropicum, docuit Phariseos quod bonum sit in sabbatis bene facere, & videns eos primos acubitus ambientes medetur huic morbo. Ostendit non esse veram gloriã quæ ambitur, sed quæ datur. Sic Paulus. Nemo sibi assumat honorẽ, sed qui vocatur à Deo tanquam Aaron. Verum nostri sermones inter manducandũ ab his valde discrepant. Christus super mensam concionatur sermonem spiritualem, & de aedificatione animarum inuens: illi verò qui legem eius profitentur, & iactant se esse Christianos omne suum studium ponunt in eorum moribus arguendis, & postea quã plenis stomachis suis incaluerunt, de proximis suis detrahunt, & eorum vitas calumniantur. Hoc est mundi vernaculum & quod magis in comestationibus & conuiujs diuitum usurpatur, post luculentam ciborum & potulorum satietatem. Non aliud agebat ille Babylonix Rex Balthasar qui cum vxoribus suis helluabatur, cum venit in eum Dei iustitia & scripsit illa manus. Mane, techel, phares. Itã etiam credo Deum iustitia sua venturum super vos: nõ tantum propter cibum, potiusque luxuriam, quantum propter malos ser-

Job. 1.

Prou. 21.

Psal. 32.

1. Reg. 5.

Heber. 7.

Hebr. 5.

Daniel. 4.

mones quibus in conuiuio utimini. Nam sicut Balthasar cum familiaribus suis Deos suos laudabat, ita vos viria vestra ut idola colitis & pro diis habetis. Aliter Christus hic facit qui in conuiuio bonum spirituale, & doctrinam salutarem tradit inter epulas. Sic etiam faciunt religiosi, & qui vitam monasticam profitentur, ut semper lectionem scripturarum inter cenandum audiant. Præterea obseruandus est locus iste ad præconibus verbi Dei ut non illico verbū veritatis subtrahant, ubi vel animo pessimo, vel capiendi studio, quosdam sibi auditores senserint ad se se sperantes, ut sicut Christus multos dolo venientes, virtute sui verbi ad pietatem conuertit, ita per suos id posse præcones. Factum fuit Hieremias verbum Domini in opprobrium tota die. Omnes irriserunt eum, quamobrem silere penitus proposuit sed audit à domino. Noli subtrahere verbum, si forte audiant, & conuertantur vnusquisque à via sua mala. Verum ubi talibus spes deest, non est canibus proiciendum sanctū Dei, nec porcis subternendæ margaritæ. Aduerte etiā quod hic dicitur, quod Christus dicebat ad inuitatos parabolam in quibus prædicabat sæpe sæpius: quod fecit, ut declararet se eodem spiritu loqui, quo Prophetæ locuti sunt, familiariter enim est prophetis uti parabolis idque cuique legentilibus Prophetarum patet. Imò nedum verbis sed prærunque factis parabolis proposuerunt. Sic Hieremias languinculam coram populo infringens hoc facto innuebat futuram Iudæorum desolationem. Idem cathenis ligatis quas in collo desolabat, præfigurabat futuram captiuitatem Iudæorum. Sic Ezechiel capillos suos comburens partim, & partim gladio conscindens, & partim in ventum dispergens hac parabola tres plagas prædixit. Sic ille dormiens super vnum latus captiuitatē populi variatū est. Sic Oseas accipiens vxorem fornicariā prædixit gentes in gratiam Dei venturas. Ideo in eodem Prophetæ dominus dixit. In manibus Prophetarum alsimi latus sum. Ideo Christus ut declarat se ab eo missum, parabolis vitur more Prophetarum. Sed quia de parabolis in superioribus satis locuti sumus, audiamus iam nunc Christi saluatoris parabolam. Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco. Nihil aliud Christus his verbis insinuat vult, nisi contundere arrogantem & fastum Pharisæorum: & nos docet honores fugere, humilia petere, alta contemnere, & humilitate sectari. Considera autem Christi ingenium. Solet nanque ut bene Chrysostomus adnotat, quando de mysterio alicuius rei est locuturus, introducere ante corporaliter facientem ipsum, ut ex eo occasione inueniens tam corporalem narrationem mysterij, quam rei propositum exequatur. Quia de compescenda Pharisæorum iactantia locuturus erat, introducit primo hydropicum, & eum sanat, ut in corporali timore hydropici, iactantia Pharisæorum præpingeretur inflatio. Sic in superioribus ex ablutione viceoꝝ, docuit Christus immunditias & fordes Pharisæorum, quomodo ablutione erant. Perpende autem quod Christus in hac metaphora intendit, & sub hac parabola vel comparatione, est, nos docere ne simus ambitiosi, procurantes & cupientes honores & prælaturas & dignitates in hoc seculo, quod egregie ostendit ambitionem Pharisæorum reprehendens. Igitur sub hac similitudine docet quomodo primos accubitus non eligat: quoniam Christus non damnet primos accubitus, nec

Jerem. 20.

Jerem. 26.

Matth. 7.

Jerem. 19.

Jerem. 27.

Ezech. 5.

Osee. 12.

Osee. 3.

Chry. hom. 21. in opere imp. Mat.

Zuch. 11.

eos qui in illis sedent, sed eos qui primos accubitus sibi eligunt. Periculum igitur est in eligendo, & non in sedendo; necesse enim est, ut ex multis, vnus supremum locum habeat. Et si Papa, Rex, Episcopus, aut prælatus sederet in loco eminentiori, hoc non damnat Christus, sed hæc appetere, ambire, & eligere condemnat. Multi enim humiles in loco supremo sedent, & multi superbi in infimo. Animum respicit Dominus non externum factū. Ioseph in Ægypto primum locum locum habuit, sed non propter hoc accusari poterit. Hæstet cultu regio intrauit ad regē, sed quam longe à fastu & superbia eius historia abunde testatur. Itaque ambitionem & appetitum domnandi damnat: ut erant illi Pharisæi qui appetebant primos accubitus in synagogis, & vocari ab omnibus rabbi, querere & appetere hæc stultissimum est. Sic dominus duobus discipulis, qui voluerunt sedere, vnus à dextris, & alius à sinistris respondit. Nescitis quid petatis. Ex tui ignorantia oritur tibi appetitus imperandi, & præeminendi; honor est premiū virtutis, si te existimas illo esse dignum, & virtute præditū, hoc nomine purandum est honore indignissimus, satis est ut te esse malum scias, putare esse bonum. Et si existimas te quamcumque laudem mereri, pro certo habere debes, te nullius laudis esse participem. Ambitio est mater hæresis, difficile est esse in summa dignitate constitutum, & cogitationes non eleuatas habere. Maximum discrimen subis si prælatus esse vis. Tantum debet præstare prælatus subdito quantum pastor ouibus suis. Non est ornandus doctoris gradu tyro & ille, qui in primo limine studij literarum est, hac duntaxat causa, quod indolem eruditionis futuræ præferat: sed ille, qui iam de literis est bene meritus. Eodem modo non debet esse prælatus, qui virtutis via ingredi cæpit, sed ille, qui iam omnibus suis libidinibus renunciauit & perfectæ virtutis studiosus esse apparet. Prælatu status est perfectior, igitur teneris esse aliis perfectior & virtutis studiosior. Præterea, dignitas prælaturæ non est appetenda, nam si peccas grauius peccas, scandalum aliis malis tuis moribus præbens: tanto etiam est maior ruina, quanto maior est status. Omnibus discipulis in horto dormientibus, solum Petrum reprehendit dominus: nam licet omnes in eodem sint crimine, cæteris paribus maiori dignus est reprehensione prælatus quam subditus. Non est dormiendum illi, cui incumbit alios excitare. Omnes oculos habent in te coniectos, quare si à vera via deliras, scandalizatur. Prælatus iniquus, tot mortibus dignus est quot fragilibus subditis malo suo exemplo, causas delinquendi dedit. Filij Iob, in domo fratris sui maioris interierunt: nam subditi malo exemplo prælati sui, qui locum obtinet maximi fratris intereunt, subditi prælatorum suorum exemplis diriguntur. Cum nubes incedebat, quæ populum Israël ducebat, populus sequebatur: cum autem cessabat, stabat etiā Iudæi immobiles. Incedente prælato via virtutum, incedunt etiam maxima cum sua utilitate subditi: sed si prælati ociosam faciunt moram subditi item occiosè immorantur. Non est appetenda denique dignitas prælaturæ, nam astringis te reddere rationem de aliorum animabus: insanus autem est ille, qui se soluturū obligat quod alij commiserunt. Cum venerit hora mortis quæ citius fortasse tua cogitatione aderit satis erit tibi conscientia tuæ rationem reddere, non etiam aliorum conscientias præstare:

Gene. 41. Hester. 14.

Matth. 21.

Matth. 10.

Ind. 9.

2. Reg. 18.

1. Reg. 2.

4. Reg. 11.

1. Reg. 9.

1. Reg. 15.

Hester. 1.

Iob. 1.

Exod. 19.

stare: quo in puncto temporis adeo te perplexum inuenies. corā leuero Dei iudicio, ut te liberando parū non facias, nedū in te suscipias aliorum conscientias. Ideoq; ne recubas in primo loco, ne velis aut cupias honores & prælaturas, aliāve hominibus præferri. Præter has autē & alias quā plurimas cauias, quibus primum locum fugere & postremum eligere debes quas hic breuitatis causa prætermitto: ponit in præfenti Christus dñs noster quoddam maximū inconueniens, propter quod quilibet primus esse non debet, dicens: Ne forte honoratio te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum inuitauit, dicat tibi: da huic locū. Tu existimas te esse quacumque dignitate & prælatu dignum, vel quia literatus aut nobilis es. Deus tamen vnde minimè reris aliū habet electū ad illā dignitatem, vel prælatu, te digniorē: & si tu primum locū tyrannica ambitione, seculariq; negotiatione occupaueris, aut aliquo principum fauore veniet Dominus, & tibi non sine magna confusione tua & pudore prælaturam auferet & eam alij te præstantiori committet. Et ita permittit Deus iusto & recto iudicio suo, ut illi qui tyrannicè primo loco abutitur & dominari volunt dignitate & honore adepto ante tempus à natura præfinitum decedentes non fruatur. Multa historiarum secularium exempla adducere ad hoc possem. Sed his superfedentes ad diuina veniamus. Vide Abimelech filium Gedeonis, qui septuaginta fratres ut imperaret occidit, quāto labore principatū populi Israël tenuerit, & quam cito, quamq; infelici exitu interierit. Idem accidit Absalon qui intendens primū locum regni occupare & esse Rex suspensus suis ipsius capillis tribusq; hastis cōfixus, vitam finiuit. Idem etiam successit eius fratri Adoniam, qui primum etiam locum affectauit, verū à Domino responsum accepit, da huic locum, & constituit Salomonem. Athalia primum etiam locum obtinuit, sed huic eodem modo Deus dixit, da huic locum, quare gladio interempta, hoc locum reliquit. Posuit Dominus Saul in primo loco, postea tamē ob eius insolentiam & superbiam audiuit dominum dicentem, da huic locum, & ita Dauidi ut honoratio ri & præstantiori locum suum concessit. Potentissima erat Vasthi Regina vxor Assueri regis: sed propter suam superbiam de primo loco detecta est: quæ Deus Hester femine præstantissimæ tribuit. Primū locum habebat Amā in regia Assueri: verū ob suā arrogantiam audiuit dominum sibi imperantem, da huic locum, qui Mar. Jochozo præstanti viro celsit. Tunc insipies cum rubore nouissimum locum tenere. Vide quanto probro & pudore hi superbi tyranni de primis locis descenderint, qui non modo magna confusione & contumelia in infimis inferorum tenebris sepulti sunt, verum etiam & in hoc seculo, vitæ finē fecerūt, hastis aut pugionibus confossi, aut sibi ipsis manus inferentes. Hoc idem accidit Zamri qui Helam regem Israël occidit, & oppressit regnū, se regem faciens qui tamen plus septem diebus non imperauit, nam in prælio cum vndique circumfessum videret, urbemque in qua se defendebat, iam iam expugnari, Regiam suam ingressus est, admodū que igni spontaneo, se cum tota familia combussit animamque peccantem proiecit. O bone Deus quā tā confusione & pudore isti ambitiosi tyranni, qui modo tanta iniuria orbem occupantes imperāt, die iudicij peribūt: in soli que detecti & in postremo loco constituti apparebunt. At pauperculi & humi-

les qui in hoc seculo in extremo sunt loco tunc erūt in primo, & tanquā aues in aere, sic illi in altissimis sedibus corporibus suis gloriosis fulgebunt ut sol in conspectu Dei. Quanta ignominia & quantum opprobrium iniquos homines corripiet, quam mortiferis doloribus & angustis torquebuntur potētes, qui in hoc seculo primum locum tenuerunt, cum se viderint proiectos in terram, & in postremo loco, pauperes verò à se toties despectos & contemptos, in summo honore constitutos. Tunc verò incipēt cum rubore & confusione nquissimum locum tenere, quia hic recumbere voluerunt in loco primo. Sed nihilominus non desunt qui honores summa quærant contentione, omnes volunt in pretio esse, & moriuntur ut sint in hoc seculo primarij, Deum ut aliis impetrent offendentes. Similis est hic mundus rotæ velocis & mobili super cisternam positæ, quam cæca fortuna assidue rotat, miseris homines in honore prescribens qui quasi aquæductus alius post alium incedunt, donec ascendunt ad altissimū honoris gradum, qui quasi aqua de manibus elabatur. Et quem admodum aquæductus non omnem aquā retinet, sed partim effundunt suam: partim aliorum aquæ ductuum aquam suscipiunt, sic homines ambitiosi cum nihil illis ex sententia succedat antecedentes sequuntur, ut eorum honorem, & sanguinē bibant. Rotantur alii post alios, oribus apertis, quemadmodū Dauid dixit in psalmo, in circuitu impij ambulat, sed descendentes à summo ad imum locum, omnem aquam effundunt, & cadunt vacui & inanes diuitijs & honoribus in locum postremum. Ita cum antea fluerent in primo loco, quasi aquæductus aqua pleni, descendunt proni, & exinaniti extremi fiunt. Ideo sapientissimus Salomon hominum vitam rotæ super cisternam comparauit. Et quemadmodum alij aquæductus implentur cum alij exinaniscunt, ita & in mundo, ut alij ditescant alij pauperes fiunt: nam mundus alij aufert, ut alij tribuat, nam ut quis hæreditatem acquirat necesse est ut aliquis moriatur: mundus enim nemini dare nescit, nisi aliquem occiderit. Vnde Boetius. Hæc est nostra vis, hunc continuo ludum ludimus, rotam volubili ordine versamus: infima summis, summa infimis mutare veramus: infima summis, summa infimis mutare veramus. Atque ideo in sapiente dicitur, in persona mundanorum. Quid profuit nobis superbia, aut diuitiarum iactantia, quid contulit nobis transierunt omnia illa tanquā vmbra, & tanquā nācius precurrentis, & tanquā nauis quæ pertransit fluctuantem aquam: aut tanquam auis quæ transiolar, tanquā carduus, quem postquam aruit rapit vêtus: tanquam spuma aquarum, quæ statim euanescit, tanquam fumus qui in aerem eleuatur, quasi hospes transiens, cuius non est memoria. Hoc dixerunt impij, qui cum se videant in primo loco diuites & honoribus abundantes, non animaduertunt instabilitatem, & vices mundi: nec aduertunt aut sentiunt quali sint ruina perituri: sentient tamen, cum se in infimo loco viderint. Sicut ille qui aquā è puteo hauriens hydria plena, onus non sentit donec hydriam altius ab aqua eleuat: ita tu senties naturam rerum humanarum cum penitus cor tuum ab illis exemeris. Ideo ne mundus te sursum deorsum illudat, & ne à summo ad imum decidat: ne sis ambitiosus, ne quæras primum locū, ne ve honores, & prælaturas, aut dignitates affectes. Sed quid agendum? audi mūdi saluatorem. Sed cum vocatus fueris ad nuptias vade & recube in nouissimo loco,

Matth. 12.

Psal. 11.

Eccle. 12.

Boet. lib. 2. pro. 2.

Sapient. 5.

ut cum venerit qui te iudicabit, dicas tibi, amice ascende superius. Quemadmodum qui primum locum occupant honoris, a Deo deprimuntur & confunduntur: sic & diuerso humiles extolluntur, & illi qui honorem fugiunt, sicut dixit virgo sanctissima, in cantico suo. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Eos, qui sponde mundi honores & gradus contemnunt, extollit Deus, & ad honorem vocat, deprimens superbos & ambitiosos. Quare optime honor assimilatur umbræ: nam si propriam umbram sectaris, quo magis properas, magis ipsa fugiet, adeo ut nunquam eam consequi possis. Eodem modo honor insequentes fugit: & licet aliquando honores, qui querunt adipiscantur: sed vt dictum est, illis breui tempore magnis laboribus, & defatigatio nibus fruuntur, & denique magno cum malo desinunt. Quidnam igitur remedijs vt hanc umbram consequi possimus? proice te in terram, nam si te prosteras umbram sub te capies. Eodem modo, si vis honorem adipisci humilia, & abiice te, nam si spon te tua eligis locum humilem & honoribus & dignitatibus huius seculi renuncies, Dominus te extollit, & constituet magnis in honoris gradibus: quoniam in hoc mundo non faciat, faciet in altero: vbi vero honore, magno & securo, & qui a te auferri non poterit frueris. Saul in principio adeo humilis erat vt Samuël dixerit, nunquid filius lemini ego sum, & de minima tribu Israhel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Benjamin. Tunc Deus illi dixit, ascende superius. Et fecit illum caput populi sui, & constituit illum in primo loco: Idem fecit Dauidi minimo Isai filio humili & paruo ante oculos suos: & quia in postremo loco sedit, & in deserto exiguum ouium gregem custodiebat, vocauit eum Deus, dicens, Ascende superius, & eum regem fecit. Humili Abraham, qui Deo dixerat, Loquar ad dominum meum cum sim pulvis & cinis: Respondit Dominus. Faciam te in gentem magnam. Et sic re ipsa ostendit, faciens eum magnum & nobilem, in hoc seculo & in altero. Querit Dominus assiduo humiles & paruos, vt eos eleuet & honoret: quare cum in orbem venit, non elegit Dominus, vt ait Apostolus, sapientes & potentes huius seculi, sed humiles & pauperulos, & idiotas piscatores: infirma enim mundi elegit, vt fortia quæque confunderet. Humilia enim respicit & alta a longe cognoscit. Vide quæto maior te consequetur honor, si in hoc seculo vitam degens in postremo paupertatis & mendicationis loco, vt Lazarus & in angustiis plagarum & infirmitatum, postea delatus fueris ab Angelis in Abrahami sinu, gloriamque sempiternam: quæ si diues & magnus cum fueris, postea ad inferos detrudaris. Attende igitur Christiane, quanto securior est humilitatis status, quantòque præstet, in hoc seculo te esse paruum & humilem, quam magnum & diuitem. Cras forte morieris, & tunc nihil tibi proderit regem, imperatorem aut summum Pontificem fuisse. Non pauci magnorum prælatorum cum moriuntur, inquirunt Vtinam & ego pauperulus fuissem sacrista, non prælatus. Et profecto cum reddenda erit ratio, quod cum minimè reris, & seuerius quam putas, erit, præstabit fuisse pusillum & humilem, quam magnum doctorem & superbum prælatum, aut potentem in hoc seculo. Et siquidem de Deo Dauid canit. Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in caelo & in terra: suscitans de terra ino-

Luc. 1.

1. Reg. 9.

1. Reg. 16.

Gen. 19.

Gen. 22.

1. Cor. 1.

Luc. 16.

Psal. 112.

pem & de stercore erigens pauperem. Hic autem ait Dominus, se dicturum humili, Ascende superius. Crede mihi, sede in extremis, vt voceris ad primos: nam vt in præfenti inquit. Tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus. Non docet Christus quomodo efficiamur gloriosi, sed honestatem atque vrbanitatem docet: non enim humiliare nos debemus vt gloriam inueniamus, quia hoc hypocritarum est, sed quod iustum & honestum est, iuste & honestè faciamus. Arguebat Christus Phariseos, quia gloriam non solum indignè, sed etiam stolidè & ineptè quærent, ac si diceret. Si gloriam hominum quæritis ineptè agitis, constituendo vos in superiori loco: quia maior inde vobis oritur ignominia. Sed si gloriam quæritis, melius illam acquiretis humiliter agendorum gloria insequitur fugientem: sic agite vt gloria magis quærat vos, quam vos gloriam. Hoc iam ante a iapientissimo Salomone dictum erat sub his verbis. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorum ne steteris: melius est enim vt dicatur tibi, Ascende huc, quam vt humiliaris coram Principe. Itaque non docet Christus hic quomodo gloriam mundi quæramus, sed quomodo humilitatem procuremus habere, honores huius seculi fugientes, ea enim, si illa non quæsiuerimus sponte sua sine vlla nostra opera aut cura nobis in manus veniet. E diuerso qui illam quærent amittunt, qui verò contemnant facilius illam inueniunt: atque ideo humiliemur, sedeamusque in extremo loco, vt honorem & gloriam absque vlla contentione aut industria nostra adipiscamur. Vis hoc clariùs videre? Attende, vt hoc rectè intelligas omnes qui modo in aliquo honoris & gloriæ sunt gradu, honorem contempserunt, quare in tãtam dignitatem prouecti sunt, & omnes illi qui modo in primo honoris gradu constituti ab vniuerso orbe ingenti laude celebrantur, homines fuerunt mundi cuiusque gloriæ fugaces, e contra vero qui mundo inseruierunt & summa ambitione & cupidine gloriam & honores captarunt, vt sui perpetua relinquerent monumenta, obliuioni traditi, summi que tenebris obruti iacent. Nam etiã si dum viuerent primum obtinuerunt locum: nunc sunt extremi, & eorum memoria velut si nunquam fuissent deleta est, hoc tibi apud animam tuam proponere, quod dicturus sum. Si Romã te cõtuleris, quæ olim totius orbis caput fuit, nulla alia insigniora monumenta inuenies, quam ea quæ aliquando aut pauper piscator Petrus, aut Paulus posuerunt. Omnia eorum nominibus inscripta sunt. At non fuerunt in illa ciuitate Reges, consules, senatores, duces fortissimi, imperatores ditissimi, maximi & potentissimi principes negari non potest. Sed omnes qui gloriam huius seculi quæsiuerunt, nulla in gloria aut laude sunt: nec vlla sunt illorum monumenta, & eorum memoria quæ si fumus euauit, nullo sui indicio aut vestigio relicto, cum sint maxima signa & vestigia eorum quæ mundum contempserunt & a mudo cõtempti sunt, honoris igitur gloriæ & premium non querentibus sed fugientibus conceditur. Quod si clariùs videre vis, aspice imperatores, Reges, quid dicam? summos etiam pōtiffices, ad pedes eorum deuolutos, qui summis honoribus paupertatem & humilitatem anteterunt. Hic est notandum quomodo de seruis Dei mundum eiusque honorem & blanditijs fugientibus separatique ab omni laude, hominumque gloria, faciat Dominus Deus præconium per vniuersum orbem.

Deut. 16.

Prov. 25.

1. Mac. 2.

hem terrarum, omnibus gētibus illorum laudes nūquam interituras prædicans. Nunquam Diua Maria Egyptiaca tanta celebritate in orbe coleretur, nisi mundo derelicto se in desertum recepisset: si mundo inferuisset, iam esset obliuioni tradita: verū quia mundum fugit, non est a Domino Deo nostro eius honor desitutus, quin omnibus gētibus, laudes famulæ suæ in eremi latibulis delitescens publica ret. Quare multo plus abiens, quam si esset præfens lucrata est: multo que maioris honoris est particeps quod illum despexit quam si quæsiisset. Aduerte quanto in errore viuamus in hoc miserissimo vitæ curriculo, honorem perdimus dum quærimus, quærentes etiam nostri memoriam facere sempiternam, nihil aliud præter volum obliuionē inuenimus. Præterea dum nos volum magnificari, abieci manemus. Itaque ea media quæ ad nostram conseruationem capimus, sunt efficacissima calamitatū nostrarum initia, nam vbi nobis profuturos existimamus ibi ingenti ruina perimus. Maxima igitur est hominum amentia & cæcitas, qui tanta libidine honores quærent, videtes quotidie illos, qui magis honores fugiunt maioribus honoribus perfrui. Nemo est honoratior illo, qui honorē fugit: nemo est deterior illo qui paruo contentus viuit: nemo est in tanta dignitate constitutus, quæta ille qui in exiguo vitæ statu se continet: denique neminem ita homines obliuiscuntur, vt eum qui supra modum huius mundi gloriam affectauit. Omnes illos de quibus mundus maximam lætitiã, & alacritatem capit, certum est mūdī acerrimos hostes extitisse. Matthias dixit filiis suis. Date animas nostras pro testamēto patrum nostrorum, & accipietis gloriam magnam, & nomen æternum. Itaque si pijs oculis hoc inspicere & considerare vis, cordate & sapienter profecto hanc inanem & caducam huius seculi gloriã contemnes. Esto igitur animo humili permittens Deo tua. Ille enim eam de te curã habebit vt vias & semitas tuas quæ minimè existimes dirigat, sine vlla tua industria aut labore. Deus enim diligentia tua non indiget, vt te ab imo ad supremum dignitatis gradū accēdere faciat. Verum humiliare donec tibi dicat ascende superius: & hic erit magnus coram Deo honor, & etiam coram hominibus simul discumbentibus. Hanc doctrinam confirmat Christus Dominus noster, sigillòque suo impresso roborat, veramque esse ostendit. Quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: qui se humiliat, exaltabitur. Hoc ex superioribus patet verissima esse, quoniam superbo qui primum locum occupat, dicitur, da huic locum, & incipit cum tubore nouissimum locum tenere. E contra verò humili, qui sedet in nouissimo, ait dominus, Ascende superius: quod idem est, ac si humiliet eos qui se exaltant, & exaltet humiles qui in loco nouissimo & despecto sedere eligunt. Aduerte tamen quod non dicit, omnis qui exaltatur, sed omnis qui se exaltat: quia multi sunt exaltati qui iusti sunt. Sed ait omnis qui se exaltat, id est, exaltat seipsum ambiendo honores & dignitates, & negotio humano & ambitione obtinet principatum: non enim potestas & status, sed elatio in crimine est. Præterea non dicit qui vestes & corpus humiliat, sed qui cor suum, qui se ipsum abiicit, ac dimittit, debet enim humilitas esse vera & non ficta, illorum more, qui animi fingunt submissionem, vt alios fallant, & mundi gloriam aucupentur. Sicut seræ prædam inuasuræ se inclinant

& retrahunt, vt fortiori conatu in eam irruant & infiliant, sic superbi & callidi se aliquando demittunt vt hac virtutum simulatione dignitates acquirant. Sic Psalmista dixit. Inclinabit se & cadet, cum dominatus fuerit pauperum. Qui nō exaltatur a Deo, sed se ipsos sic exaltant, humiliabuntur, quia Deus mentiri non potest, qui ait, qui se exaltat humiliabitur. Sicut in hyeme frigore vigente, & æstate nimio calore omnia inflammante raro cadunt ingentia fulmina, vt ait Plinius libro secundo, sed vere & autumnno, quando aer est serenus & tranquillus, tunc maximè adurunt & feriunt: sic ærumnæ & calamitates prosperitati insidiantur. Nos eos quærent qui frigore & æstu in humili statu laborant: sed illos repentino vulnerant impetu & deiciunt: incendioque cōburunt, qui in tranquillo prosperitatis vere & autumnno superbia extolluntur & inani mundi gloria insolescunt, & in sublime vanitatis eleuantur. Nihil in vita securius, quam vera humilitas, & christiana animi submissio, Excelsus Dominus, ait Dauid, humilia respicit, & alta a longe cognoscit. Ac si diceret. Humiles Deus altissimus diligit, eosque qui se submissè gerunt, & effert in sublime: elatos verò & superbos mundi honores & mundi dignitates sibi affumentes a longe videt, quasi res detestabiles, nolens eos de propinquo vt charos intueri. Humiliat Deus suos, vt exaltet: sicut mundus eleuat suos, vt deiciat. Quemadmodum volens vt parua ignis flamma eleuetur, & in altum feratur, eã flabelli motu, & veloci agitatione deprimit: sic Deus nos deprimit, vt extollat. Deicit deorsum vt fursum erigat. Contra, vt luctator eum, qui secum contendit amplectens, fert in sublime, vt eum inde prosternat in terram: sic mundus ideo nos extollit vt præcipitet, vt ex vertice falsæ & fluxæ gloriæ ruamus ad profundum veræ & perpetuæ ignominie. Vnde Psalmus. Vidi impium exaltatum super Cedros Libani, & ecce iam non erat. Voce vna Dei cadunt impij, iuxta illud quod idem Psalmographus ait. Vox Domini confringentis Cedros, & confringet Dominus Cedros Libani, & comminuet eas tanquam vitulum Libani. Intelligit per Cedros Libani potentes & mundi superbos: qui fulmine diuini verbi percussu corruunt & euanescent instar illius vituli, quæ ab Hebræis in Ore fabricatum comminuit ac dissepauit Dominus per Mosem. Efaías etiam. Dies inquit Domini super omnes Cedros Libani sublimis & erectas. Hoc est super superbos & magnates. Dominus enim mortificat, & viuificat, humiliat, & subleuat. Dixit Anna mater Samuëlis. Non gloriatur, fumus quia ascendit, nã ascendendo euanescent. Ideo Psalmus de superbis ait. Sicut deficit fumus, ita deficiunt, sicut fluit, &c. Vis videre quam verum hoc sit, quod Deus humiliet eos qui se exaltant? Ioseph filius Iacob prædixerat quod esset adorandus a fratribus: vnde illi superbientes dixerunt. Nunquid Rex noster eris, aut subiectemur titioni tuæ: sed eos superbos quomodo Deus humiliauerit ex Geneleos libro constat: nam in Agypto adorauerunt fratrem proni in terram. Hoc enim malum habet illi qui nolunt humiliari & subici, cum Deus vult illos esse subiectos, vt postea magis subdantur & humiliantur. Quia isti noluerunt vtunque subici, coacti sunt postea demissa in terram facie fratrem dominum adorare. Quamobrem dicebat Petrus. Humiliamini sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visita.

Psal. 9.

Psal. 137.

Psal. 36.

Psal. 28.

Exod. 32.

Esa. 2.

1. Reg. 20.

Psal. 67.

Genees. 37.

Gene. 41.

1. Pet. 5.

visitationis. E conuerso uero qui humiliatur cum Deus uult eum humilem esse, nunquam tantum deicitur, quantum erat deiciendus, si se non humiliaret. Humiliatus sum (inquit Dauid) & liberauit me. Sed si humiliari noluerit superbi, humiliabitur a Deo. Stat enim tentatio. Qui se exultat, humiliabitur. Angelos superbientes & exaltantes usque ad ima detruisit. Dauidem quia eleuatum fuit cor eius, & iussit populum numerare, peste puniuit, & septuaginta millia uirorum occidit peste. Senacheribum humiliauit, & postea a filiis occisus est. Nabuchodonosor a regno deiectus cum bestiis pastus est herbam. Amā, Goliath, Holophernem, Pharaonem, Chore, Datan, & Abyron, quibus Moses dixit. Multum erigimini filij Leui. Sic humiliauit ut superbi Antiochum, & Nicanorem, Adoniam, Absalonem, Raplacem, & Herodem Agrippam: & plures alios. E contra uero humiles exultat, sicut superbos humiliat. Saulem in Regno subleuat, quia humilis erat, ut ei dixit Samuel. Cū eras paruulus in oculis tuis, caput in filiis Israel factus es: & ipse abscondit se domi dum quaereretur ad regnum. Dauid minimus inter fratres suos eligitur ad regnum. Humilem Moysen Principem populi fecit Deus. Dixit enim Deo humiliter. Quis ego sum domine: Et humilis Hieremias qui dixit, A, A, A, Dñe ego nescio loqui, quia puer ego sum, constituitur super gentes & regna. Humilis Gedeon, Ecce familia mea minima est in Manasse, & ego minimus in domo patris mei, dux populi constituitur. Nummus enim qui descendit in fratera, in thesaurum mittitur, qui uero ascendit reprobatur: sic superbi reprobantur a Deo. Et ipsi (inquit Dauid) de manu tua repulsi sunt: & proiecisti eos dum alleuarentur. Sed humiles approbantur, & in thesauris caelestibus reconduntur. Sic Dauid quando Dominus illi promisit perpetuum regnum reuoluit Deum illum ex patris caulis extraxisse, & populo suo Israelitico dixit. Si audieris uocem Domini Dei tui, &c. Faciet te dominus Deus tuus excellentiorem cunctis gentibus, quæ uersantur in terra. Si ergo exaltari & alios superare uis humilia te sub potenti manu Domini Dei tui, obediendo uocibus eius. Sed filij Adæ genus ambitiosum putar ascensum, uiam esse ad exaltationem, & contra aperiam domini sententiam, in digitos super alios eriguntur. Et ut ad sequentia explananda procedamus: expendere quam ad rem & iuxta ea, quæ antea dixerat, locutus est hic Christus: primo in spiritali commodo, & mali deuitatione: secundo, ut bonum sequamur, iuxta illud Psalmi. Diuerte a malo & fac bonum. Et sic Christus prius dixit, quid esset uitadum, & negatiuam posuit dicens. Ne recumbas in primo loco, & postea quid agendum docuit, dicens, Recumbe in nouissimo loco. Et modo consequenter, & ordinate asserit contra eos qui recumbunt in primo loco. Qui se exultat, humiliabitur. Sed iam ad contextum reuertamur. Dicebat ostentans ei qui se inuitauerat. Attende etiam quam gratias sit Christus, qui non uult surgere a cena ante cibi potisque pretij solutionem, & non quacunque pecunia, sed uerbis diuinis & caelestibus, hospitium, omnemque conuiuas caelesti pane refecit, in pretium illius materialis cibi, quem illi præbuerat. Semper enim Deus pro minimis operibus magna nobis confert beneficia: & in solutionem temporalis prandij, cibum spirituale Phariseos subministrat. Ille corpus Christi refe-

Psal. 114.
Apo. 12.
4. Reg. 19.
1. Par. 21.
4. Reg. 19.

Dan. 4.
Hester 4.
1. Reg. 18.
Iudith. 13.
Exod. 14.
Num. 16.

2. Mat. 9.
2. Mac. 16.
3. Reg. 2.
2. Reg. 18.
4. Reg. 18.
Act. 12.
1. Reg. 15.
1. Reg. 10.
1. Reg. 16.
Exod. 3.
Ierem. 1.
Iud. 6.
Psal. 72.
2. Reg. 7.

Deut. 28.

Psal. 33.

cit. Christus animam illius pauit, & quanto spiritus carnem antecellit, tanto spirituales epulæ præstantiores euadunt corporalibus. Hoc idem tecum fiet in caelo, si pauperem Christi in terra reseceris, qui Christum propter te pauperem representat. Ille enim sic ait. Quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Sed illum audiamus docentem Pharisæum, & uide quod etiam tecum loquitur, dicens: Cū facis prandium, aut cenam, noli uocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque uicinos tuos diuites. Non prohibet Christus pia conuiuia, nam Abraham in die ablationis Isaac, fecit grande conuiuium: & Laban filiam suam traditurus Jacob uocatis amicis fecit magnum conuiuium: & Ioseph fratribus suis in Egypto: Iob cum filiis, & Tobias cum amicis, quæ omnia non damnat scriptura. Et Martha Christo parauit cenam, & conuiuia fecere illi sancti fratres. Itaque Christus hic docere uult, ut beneficiendo non nos ipsos sed proximorum necessitatem spectemus: nequaquã nos humanos aut benignos arbitantes, si proximis nostris beneficiemus, & si in eos liberales fuerimus, qui possunt nobis vicem rependere. Non damnat conuiuia fratrum, sed ne id misericordiam & liberalitatem arbitremur. Pharisæi isti putabant satis se esse misericordes, si compharisæos inuitabant: suadet ergo Christus ut liberales & misericordes simus in pauperes, hospitalitatem commendat, & pollicetur nobis æternam mercedem. Non diuites inquit, sed pauperes sunt inuitandi. Vnde Esaias frange esurienti panem tuum, & egenos, non diuites introduce in domum tuam. Prohibet Dominus conuiuia diuitem, propter superfluitates, detractiones, confabulationes, & ceteras inhonestates, quæ ibi solent fieri. Quapropter in Prouerbijs habetur. Noli esse in conuiuijs potatorum, neque in comessationibus, & cæc. Quamuis etiã cum dicit hic diuites, referri potest ad omnes prælatos, scilicet, ad amicos, ad fratres, & cognatos: nam si hi pauperes sunt, meritorie inuitantur, imo cæteris paribus potius essent inuitandi, quam alij non principaliter, neque diuitatibus, quia amici, fratres & cognati: sed quoniam pauperes & egenos, & potissimum intuitu & amore Christi ad gloriam Dei, qui ita requirit, ut non solum dilectio, sed & ordo charitatis seruetur: qui exigit ut propinquois magis amentur, non solum amore naturali, sed spiritali cæteris paribus. Ideo in Canticis sponsæ testatur. Ordinauit in me charitatem. Et Paulus. Si quis suorum non habet curam domesticorum, &c. Igitur intentio Christi & finis est, ut non solū amicos & diuites inuitemus. Nam Christus alibi dicit: Si diligitis eos qui uos diligunt, quam mercedem habebitis? Atque ideo ipsemet Christus seipsum declarans addidit, dicens causam quare cognati & amici & diuites non sunt inuitandi. Ait enim. Ne forte & ipsi reuident, & fiat tibi retributio. Vult Dominus quod omnia opera nostra, præsertim elemosynæ in Deum dirigantur, & ab ipso tantum expectemus pretium, qui maiora quam homines potest tribuere. Qui ergo elemosynam facere uult rectam habeat intentionem, quia Deus non ex operibus tantum iudicat, sed ex intentione & corde. Igitur da pauperibus qui non possunt reuident. At nunc oppositum fit, nemo enim solet aliquid nisi habenti tribuere: at tu multa caponũ paria mittis illi hesternæ cenæ refertus, nauisans cruditate cibum capere non potest: nec memoriam

Mat. 23.

Gen. 27.
Gen. 29.
Gen. 43.
Iob. 1.
Iob. 2.
Luc. 10.

Esai. 58.

Prov. 23.

Cant. 2.
1. Tim. 5.

Mat. 5.

riam habet pauperis, qui fame & inedia nocte dormire non potest. Omnis charitas & inter Christianos iam adeo refrigit, ut nemo sit, qui nisi diuitibus largiri uelit: aut illis a quibus uel retributione, fauorem, aut commodum aliquod expectet. Itaque omnia quæ dantur in hoc seculo, spe retributionis dantur: nihil propter Deum. Qui autem pauperibus sæpe petentibus ne assiduas illorum sollicitationes perferat aliquid concedere coguntur, non amplius quæ obolum, aut exiguum frustum panis impertiuntur. Itaque non habenti minima conceduntur, diuitibus uero, quæque optima, maxima & pretiosissima referuntur. Si hoc autem tantummodo apud seculares, & eos qui a religione remotiores uiuunt, usurparetur, ferendum esset, uerum hoc idem uideamus ab Episcopis, cæterisque prælati factitari, qui omnia bona sua cognatis diuitibus tribuunt, permittentes pauperes inedia interire. Ita uidebis cum Episcopis & prælati non pauperes, debiles & claudos, sed nobiles, equites, comites, marchiones discubere: in hos enim pauperculos Ecclesiarum suarum redditus, Christi patrimonium perperâ insumunt. His omnia quæ habent tribuunt: honorificumque esse existimant, si eos pro cognatis habeant, & apud se discubere faciant. Verum si pauperes habent cognatos, eos nec curant, nec agnoscunt, non quia cognati, sed quia pauperes sunt. Quam se uero iudicio punientur, quam crudeli condemnatione torquebuntur qui se in hoc seculo eo modo habent? Hoc autem nimium discrepat ab Euangelicis Christi præceptis, ualdeque est contrarium eius exemplis & uitæ, qui ait. Sed cum facis conuiuium uoca pauperes, debiles, claudos, &c. Vide etiã quanto melius sit dare pauperibus quam diuitibus, nam etiam ad seculi uisum collatio beneficii in pauperes magis iuuat, quã in diuites, quia diues non est gratus pro beneficio accepto, existimans omnes sibi officium & obsequium debere, & cum multa possideat multa accipiat, non meminit conferentium beneficia, sed penitus obliuiscitur cuiuscunque rei sibi elargitur, & ita sæpenuero diuites narrare audimus. Hæc suppellexi mihi data est, sed a quo sit, nescio. Quin etiã id quod collatum est sibi meritis suis arrogat, quod uel uolentium accepit: uel ideo datum sit, eo quod is qui dedit reddendum sibi a diuite uerius existimauerit. Ita accipiunt beneficia, eo ipso quod acceperint diuites, dedisse se magis quã accepisse existimant: pauper uero est non habet unde reddat pecuniam, refert gratiam, laudans & honorans te, & tibi esse deuictus fateatur, in quo certum est quod plus reddit quã accepit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia autem nunquam exinanitur. Reddendo uacuatur pecunia, gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Quare non modo secundum Deum, sed etiam secundum mundum urbanæque, & politicæ loquendo multo præstat, multo que maioris est lucri pauperi quam diuiti, extraneam quam cui tribuere, gratiores enim sunt pro beneficiis acceptis extranei ut plurimum, quam indigenæ, & cognati. Secundo inuitandi sunt pauperes & non diuites, quia sapiens creditor debitori fideli libentius bona sua committit. At Christus fidelior creditor, omni homini est, cui datur quod pauperi confertur: iuxta illud. Fæneratur domino, qui miseretur pauperis. Tertio, quia potius est acquirenda amicitia eius, & qui plus potest prodesse. Diuites non nisi in temporali-

bus remunerant benefactoribus suis beneficia: sed pauperes bonis æternis. Atque ideo dixit Christus. Facite uobis amicos de mammona iniquitatis, &c. Luc. 16. Quarto, quia quod das reponis in loco tuto. Quod das diuitibus amitti potest, non autem quod das pauperibus. Si inuitas ut te inuitent falli poteris: sed si pauperem inuitas, de mercede non falleris. Ideo Christus. Facite sacculos qui non ueterascunt, thesaurum non deficientem in cælis, quo fur non approximat. Temporalia deficient, sed data pauperi propter Christum æternum fructum conferunt in cælis. Quinto merces carius uenditur ad terminum longiore perfoluenda: & ideo cum illud quod mundo impenditur in præsentem remuneratur, quod uero pauperibus futurum premium expectat: carius uenditur quod pauperi impeditur. Et ne existimes te non esse adeptum in caelo mercedem, quam in primis attendere debes: uide quid addiderit Christus Dominus noster, ut intelligas omni ratione præstare pauperi quã diuiti tribuere. Et beatus eris, quia non habent retribuere tibi, retribuetur enim tibi in resurrectione in Æternam. Non erit opus tuum sine mercede, Deus enim tibi istam in cælo elemosynam soluet: ubi certior multo & securior merces te manet. Ideo in Ecclesiastico habetur. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam. Et in Ecclesiaste. Mitte panem tuum super transeuntes aquas, quia post multa tempora inuenies. Obserua autem, quod quamuis omnes tam boni quam mali resurrecturi sumus, tamen non fit memoria de resurrectione malorum, sed de resurrectione iustorum, quia mali non curant de illa: omnis eorum cura est de rebus huius seculi, & ita cum nihil nisi de præsentem agant, & non de resurrectione cælesti, ideo Christus de illa non loquitur resurrectione impiorum. Præterea non fit etiam mentio de eorum resurrectione, quia impij non resurgunt ad uitam, iuxta illud Psalmi. Non resurgent impij in iudicio. Resurgent quidem, nam (ut Paulus ait) omnes quidem resurgemus, sed non omnes immutabimur: quia mali non mutabuntur in incorruptionem, nec resurgēt ad gratiam & uitam spirituales, sed ad mortem æternam. Vnde Regi Antiocho quidam Martyr ex Machabæis dixit. Tibi resurrectio ad uitam non erit. Docemur hic operibus misericordie insistere: non enim sua mercede, & retributione carebunt. Itaque cum pauper petit a te elemosynam quatuor debes attendere. Primo quis petat: quoniam Deus ait, quod uni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Cogita Christum quando manum pauperi extendis. Secundo cogita quid petat Deus in illo paupere, non petit tuum, sed suum: unde ualde ingratus est qui de bonis Dei abundanter habet ad mensam suã, & tamen non uult dare modicum panis Deo petenti. Cum enim pauper petit elemosynam, Christus est qui dicit tibi, da mihi de eo quod dedi tibi. De meo quare & mihi non donas? Da & reddo, habui si me largitorem, facio dæmonem. Tercio debes cogitare ad quid petat: non enim petit ad dandum, sed ad mutandum, & ad centuplas uisuras. Quod fænerari homini, fænerare Deo & centuplum accipies, & uitam æternam possidebis. Mira ingratiuudo & stultitia Christianorum: qui nolunt fænerare Deo ad tales uisuras, ad quales commodarent Iudeo & Saraceno. Quarto debet cogitare quod petit petere, a Deo regnum æternum: & ille modo petit a Deo modicum panis, & si negat Deo hoc modi-

Luc. 12.

Eccle. 12.
Eccle. 18.

Pal. 1.
1. Cor. 15.

1. Mat. 7.

Mat. 25.

Pro. 21.

cum, negabit illi Deus regnum suum. Qui obturat (inquit Salomon) aureas suas ad clamorem pauperis: ipse clamabit, & non exaudietur. Igitur ne dubites impendere pauca cum tu ipse magna petas. Sed procedamus. Et cum audisset quidam de simul discumbentibus dixit: Beatus qui manducabit panem in regno Dei. Expende quantæ utilitatis & commodi sermo Domini sit. Ecce in hoc cõuuiuo Pharisæus hic, vel quisquis ille fuerit animo mutato ad superna suspirat, hoc conciones faciunt, vt incipiat populus contemptis terrenis superna sapere. Docemur ne nos poeniteat verbum Dei prædicare, etiam in multitudine derisorum. Nunquam in hac vita desperanda est salus cuiuscunque peccatoris licet sceleratissimus sit. Sed ad contextum. Et ipse dixit ei, Homo quidam fecit cenam magnam. In primis hæc parabola non est illa quæ ponitur à Matthæo, quia non est idem ordo, nec deducitur ad eundem finem: quia Lucas hic respondit homini, qui dixerat, Beatus qui manducabit panem in regno Dei, & Matthæus loquitur contra Princepem sacerdotum. Præterea in Matthæo vocatur conuiuium, & hic vocatur cœna, & illic vocatur Rex, & hic homo quidam, & illic inuitati quidam noluerunt, & alij neglexerunt, hic autem excusauerunt se. Illic intrauit Rex vt videret discumbentes, hic verò nihil tale dicitur. Igitur factum expositionem huius parabolæ aduertere, quod, sicut ignis ex sua natura, quidquid ei adiungitur in suam substantiam cõuertit, eodem modo quidquid homines vident, in suum amorem & affectum conuertunt: quapropter mali omnia in malam partem transferunt, boni autem in bonam interpretantur, & in omnibus quæ faciunt, aut vident, occasionem capiunt Deum laudandi, & quidquid terrenum apud illos agit ad superna deducunt, & quia spirituales sunt, omnia spiritualibus referunt. Cum hanc parabola Christum Pharisæis dixit, erat in domo Pharisæi sedens atq; manducans: & pulchrè de corporali cibo atque conuiuium vertit. Similiter & in Ioanne facit cum quinque millia hominum ex quinque panibus paussit in deserto, mox de spirituali cibo locutus est scilicet, de corpore suo & de sanguine. Queritis me (inquit) quia manducauisti ex panibus & saturati estis. Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam. Simili modo hic facit. Tota enim hæc parabola nihil aliud est quam respondere ad verbum quod ille dixerat, Beatus qui panem manducabit in regno Dei. Hæc parabola seu similitudine ostendit Christus, quod Deus morte vnigeniti iam parauerat conuiuium æternum omnibus & singulis: quia omnes inuitauit, & omnes vocauit per se & suos Apostolos & discipulos. Sed hoc non erat satis vt quis esset beatus, vt comederet cibum, in cœna æterna, nisi & ipse vocationi responderet, & mandatis obediret: quod si multi non capiunt cibum in regno, hoc est ob culpam suam, quia propter cupiditates huius seculi, & amorem terrenorum contemnunt venire ad nuptias. Vocat Deus & nemo audit, & æterna offert, & ipsi temporalia sectantur: quinimo ob temporalium rerum amorem, æterna negligunt. Excusationem serunt vbi nulla excusatio est: & impedimentum fingunt quod per se impedimentum nullum est. Sed quia multi ex Iudæis noluerunt vocati venire, & tot beneficijs allestis in hac parabola ostendit Christus voca-

Matth. 22.

Ioan. 6.

tionem gentium. Nam misit Deus vocare claudos & cæcos gentiles, qui sine lumine & cognitione veritatis errabant: & sententia contra Iudæos prolata est dicens, quod nemo illorum Iudæorum qui vocati fuerunt, & non venerunt, gustabit cœnam in regno Dei, sed penas luere æternas. Quod optime Esaias Iudæorum Propheta prædixerat: nã loquens primo de vocatione eorum, dixit. Venite ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius, &c. Verum quia ipsi vocati noluerunt venire, adiecit Propheta. Projecisti enim populum tuum domum Iacob. Sed vt dilecta synagoga nullam habeat excusationem, experitur Dominus prius omnia media quibus illam retineat, antequam penitus alienet. Ideo in hac parabola, primum agit de vocatione Iudæorum: & quia ipsi venire noluerunt agit de vocatione gentium. Sic Paulus & Barnabas dixerunt eis. Vobis oportebat primum loqui verbu Dei, sed quia indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Deniq; concludit cum sententia contra Iudæos prolata, dicens. Dico autem vobis quod nemo illorum virorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Et hæc est summa & scopus totius parabolæ, sed singula expendamus. Homo quidam fecit cenam magnam. Hoc primum verbum commendat nobis misericordiam Dei, nam quando vindictiuam Dei virtutem scriptura significat, panthera, vrsus, & pardus eum vocat: vt Daniel Propheta ostendit. Vnde etiam per Oseam dicit. Ego ero eis quasi leona, & sicut pardus in via Assyriorum, occurram eis quasi vrsa captis catulis, &c. Quando autem scriptura Dei benignitatem ostendere vult, homini eum comparat. Vnde in Daniele, vbi gratia noui testamenti describitur, Deus patet & filius eius homini comparantur, nam quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus, & viuimus sicut rationales creaturæ, ipse etiam Deus homini comparatur: sicut autem belluarum more viuimus, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior. Homo itaque hic vocatur Deus, quia benignè & misericorditer nos vocat, & allicit ad epulas vitæ æternæ, vocans nos dulciter & clementer. Multis modis in hac cœna apponit nobis dilectum filium suum Iesum Christum. In cuius vera cognitione & amore consistit nostra beatitudo, dicente ipso. Hæc est vita æterna, vt cognoscant te. Ipse enim est panis verus cælestis, qui omnibus nobis proponitur. In hoc Iesu Christo & per hunc donauit nobis pater æternus iustitiam, gratiam, remissionem peccatorum & vitam æternam qui saluberrimi sunt animarum cibi. Porro cœna beatitudo æterna est, ad quam vocati sunt omnes, quibus est Euangelium prædicatum: & vocantur modo, & vocantur perpetuo, iuxta illud Christi præceptum. Euntes in mundum vnuersum prædicate Euangelium omni creaturæ. Vocatur autem magna, quia magnus est ille pater familias qui eam parat: iuxta illud Psalmi. Magnus Dominus & laudabilis nimis, & magnitudinis eius non est finis. Atque etiam dicitur magna propter cibum, quem proponit: nempe gloriam diuinæ visionis. Hinc Dauid. Implebis me lætitia cum vultu tuo, delectationes in dextera tua vsque in finem. Et parantur ibi ea, quæ nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: & non præparantur ad horam, diem, vel annum,

Esai. 2.

Act. 13.

Dani. 9.

Ose. 11.

Dani. 9.

Psal. 31.

Ioan. 17.

Ioan. 6.

Matth. 16.

Psal. 144.

Psal. 115.

1. Cor. 13.

Barn. 4.

Ioan. 11.

Psal. 4.

Exod. 4.

annum, sed in æternum. Vnde dicitur cœna magna, quia in æternum durat, & non habet finem sicut cœna mundi. Obserua autem quod hoc conuiuium Dei non prandium, sed cœna vocatur, quia in sero paratur, & post cœnam nullum conuiuium restat. Inuitat mundus ad prandium, & non ad cœnam: solet enim in hac vita suis amatoribus delicias preparare, sed hora cœnæ, hoc est, sero & hora mortis eorum, reliquit illos fame desolutos abire. Sic Baruc in persona mudi, de suis dilectoribus ait, Nutriui eos cum iucunditate: dimisi autem illos cum fletu & luctu. Hic seculi huius amatores prandium faciunt, comedunt & bibunt, lætantur & exultant, & ad votum illis omnia succedunt, sed in fine fame peribunt, cum in morte, nec caro, nec mundus, nec deliciae quicquã eis proderunt: sed vili operati findone, vermium deuorandi tradentur sepulture, & animæ in æternum cruciabitur in inferno. Sed aliter Christus, qui hoc seculo ad labores & famem & sitim inuitat, & hic persecutiones & famem patiuntur, sed opulentissimam dabit cœnam in fine. In finem ait Ioannes quod Christus dilexit suos: quia in fine vite, & hora mortis maiora signa dilectionis & amoris eis ostendit, tribuens eis cœnam illam æternam in gloria. Ideo quæ hoc tam splendidum & magnificentum conuiuium cœna & non prandium vocatur. Ad hanc verò pinguem & opulentam cœnam omnes vocat, nullum excludit venientem, atque ideo sequitur. Et vocauit multos. Consideranda est Dei patris immensa bonitas, non potuit enim Deus de nobis melius mereri, quam cum dignatus est nos miseris peccatoribus ad hanc cœnam vocare. Vocat autem nos cum primum incipimus vsum rationis habere, nam statim de celo lux quædam descendit, quæ ad beatitudinem nos naturaliter instruit, & inuitat ad hanc gloriosissimam cœnam: asserens in hac miserissima vita neminem perfectam gloriam comparare posse, cum ad alia maiora sit creatus, quæ omnia adipiscitur facillimè si malum vitauerit, bonum autem securus fuerit. Hoc autem quilibet infans cum primum annos iudicij tangit, cognoscit, nec cum latet furari aut mentiri malum esse: obediri autem, cultumque debitum præstare parentibus esse bonum. Itaque simulac incipimus homines esse, illico à Domino Deo nostro inuitamur. Ideo Dauid interrogat. Multi dicunt, quis offendet nobis bona? respondit ipse. Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Ultra hanc generalem vocationem vocat nos Deus multoties, multisque modis, nempe inspirationibus, prædicationibus, infirmitatibus, tribulationibus, & alijs modis. Et licet omnes vocati & inuitati simus ad hanc cœnam à pueritia, non desinit hos inuitatos vocare in omni vitæ ætate. Quapropter sequitur in contextu. Et misit seruum suum hora cœna dicere inuitatis, vt venirent. Hora cœnæ est spatium vitæ vniscuiusque, qui Dominum inspirantem, vel prædicatorem, vel confessorum audit docentem Euangelium & doctrinam Catholicam, quæ nos de his instruit, qui nobis dabuntur in illa cœna, quomodo nos oporteat ad illam accedere: quæ media, quæ conditiones sint necessariæ, &c. Et per hunc seruum cætam prædicatorum intellige: sæpe enim in scripturis fit sermo de tota plæbe, aut de multitudine, sub vna persona. Sic Dominus loquitur Pharaoni. Dixi tibi dimitte filium meum, id est, populum Hebræotum. Et in Esai. Ec-

ce Iacob puer meus. De toto Israël intelligens. Et in Ezechiele sub nomine Oolæ, Samaritam, hoc est, Israël em intelligit: Et sub nomine Oolibæ, intelligit Hierusalem, id est, populum Iudæ. Itaq; Apostoli & Christi discipuli in omnem terram prædicauerunt, & eius successores Episcopi, prælati, sacerdotes prædicantes verbum Dei. Quod si aliqui eorum minus digni videantur, quia tamen ad æternas delicias inuitant, & ex parte Dei æterna promittunt, audiendi & venerandi sunt, nam Dominus dicit. Qui vos audit me audit, & qui vos spernit me spernit. Atque ideo prædicatores verbi Dei si ad cœnam cœlestem inuitant audiendi sunt; licet ipsi aliquando peccatores sint. Nam si aliquis exularet, & rex mitteret seruum vilem dicens ei, vt veniret ab exilio, & ferret chirographum regis, continens aliquod maximum beneficium, certè iste gauderet & lætaretur cum tali nuntio, quia non seruum sed regem & dominum consideraret, & metcedem sibi datam. Hoc intelligendum est de prædicatoribus Catholicis, qui veram & Catholicam doctrinam prædicant, non de pseudo prædicatoribus, qui nec à Deo missi, nec ingressi per ostium, sed ascendentes aliunde seminant errores, prædicant hæreses, schismata suscitant, de quibus per Prophetam dicitur. Non mittebam Prophetas, & ipsi currebant. Et etiam aliqui ex nostris prædicatoribus catholicis solent inter prædicandum facere dicere, vt populus rideat, & etiam seipso laudare, aut defendere, vel in reprehensionibus ita immoderate & impotenter se habere, & ita populum scandalizare vt deterior fiat. Hos non misit Dominus, quapropter in eo quod hic dicitur, misit seruum suum, duo considera. Vnum est, quod sit suus seruus ille, id est, catholicus: nam hæretici & schismatici non Dei, sed diaboli sunt. Alterum est quod dicit quod misit illum, quia qui inutilia vel faceta prædicat, licet Dei sit & catholicus, non tamen missus est à Deo, sed à proprio amore aut passione ductus. Nõne malus esset seruus, qui dicente domino, voca vicinum ex parte mea, vt veniat ad cœnam: si ille dixisset vicino, dominus meus dicit, ne ingrediaris domum eius, mandato præuaricato & inuerso? certe iniquus esset. Sic Dominus dicit, vt voces inuitatos ad cœnam gloriæ prædicans poenitentiam qua itur ad gloriam: officium enim prædicatoris est facere populum plorare, & non ridere. Præterea venire ad hanc cœnam, est integra fide & charitate formata Christum amplecti, qui vitam præstat æternam. Vnde Iudæos Dominus reprehendit dicens. Non vultis venire ad me, vt vitam habeatis: eò quod scripturis quæ ipsum testabantur, nec sibi credere vellent. Obserua etiam quod non vult eos compellere: sed tantum vocare vt veniant si velint. Etsi non velint, non veniant: ante hominem mors & vita, bonum & malum, quodcunque voluerit dabitur illi. Sequitur. Quia iam parata sunt omnia. Antequam mundus fieret aut crearetur orbis in initio suæ æternitatis. Preparauit autem illam magnis sumptibus, pretioso videlicet sanguine filij sui vnigeniti illam nobis promeruit. O quantum gaudium antiqui patres habent, si hoc illis contigisset. Vocabantur quidem illi, sed nondum omnia parata erant: quia passio Christi nondum exhibita erat: quinimo sperabant futuro tempore paratum iri. O felix tempus, ætatisque beata, in qua prædicatores dicere possunt, iam sunt omnia parata: iam Christus mortuus est pro

Esai. 42.

Eze. 23.

Luc. 10.

Ioan. 10.

Jerem. 23.

Ioan. 6.

Ioan. 5.

Eccl. 15.

pro vobis, iam suo sanguine cælum aperuit, iam cælos ascendit, & præparauit vobis mansiones in æterna beatitudine. Venite ergo ad cœnam, quia omnia parata sunt. Ideo Christus Apostolis dixit. Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Et beatorum certe patribus antiquis, quia iam cœnam præparatam inuenies. Sed vide hominum impudentiam & ingratiitudinem. *Et ceperunt simul omnes excusare.* Omnes dicit, non aliqui. O lachrymabile matrum, O miseranda progenies Adami. Fere omnes contemnunt vitam cælestem: omnes querunt quæ sua sunt: omnes appetunt terrena. Vnde Hieremias. A minimo vsque ad maximum avaritiæ omnes student. Si pauperulus quidam a diuite potente, & honorato inuitaretur ad cœnam: nonne gaudens & lætus præpararet se diligenter, ne alius ad conuiuium potentis prius occurreret? Quanto gaudium & exultatione Aman iuit ad conuiuium Assueri Regis & suam gloriam lætus nunciabat vxori & amicis? Quanto magis hæc cœna multo pretiosior est conuiuium Regis Assueri? Si Rex pauperem inuitaret, festinaret ad conuiuium: & nos ad Dei inuitamur cœnam, & excusamus nos, & ire contemnimus. Mira res: vocat Deus ad cœnam est, venire recusant. Si vocaret ad labores, non mirum si nolent venire: sed vocantur ad cœnam, & nolunt. Vocat mundus ad labores, & omnes sequuntur illum, omnis populus secutus est Sibam filium Bocri: pauci autem Dauid. Vocat mundus, vt decipiat, diabolus vt torquat, & caro vt illudat: & omnes hos sequuntur. Christus autem vocat ad cœnam, vt gaudeas & cœnes cum illo, & lætetur: & pauci sequuntur illum. O si consideraret peccator quod amittit, & quare amittat. Hæc duo vellem in primis considerares optinere. Primum quantum amittas: secundum quare amittas. Quod amittis, Deus est: nam summum bonum propter peccati vilitatem perdis, & propter fordiditatem & turpitudinem vitiorum superbas gloriæ delicias deseris. De hoc conqueritur Dominus per Prophetam Hieremiam. Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas dissipatas. Me, inquam, fontem omnium bonorum reliquerunt, ob mundi abominationes. Ea est enim humani iudicii corruptela, ea cæcitas & ignorantia: vt mala pro bonis, obscura pro illustribus, amara pro dulcibus sæpenumero amplectamur. Prouenit hæc gustus deprauatio ex esu illius pomi funesti primis parentibus prohibiti. Et vt multi morbo aliquo & sensus stupore suauitatem cibi non sentiunt, sic improbi homines veræ virtutis gustum non habent. Quia potius mortiferas voluptates concupiscunt, peccatum dulcissimum esse existimant, virtutem verò amarissimam. Sic isti epulas illas diuinas & suauissimas, ob eam causam contempserunt: quia deprauatum gustum habentes, pro dulcibus amara desiderarunt, durissima mundi & amara, epulis Christi suauissimis anteposunt. In Psalmo Dauid vbi editio vulgata habet, bonitatem & disciplinam & scientiam doce me: vertit quidam, bonum gustum & scientiam doce me. Ita enim potest verti ex Hebræo. Vbi vides sanctissimi Vatem à Domino bonum gustum postulare. Ac si diceret. Ita Domine mentem meam illumina, vt perspiciam quid appetendum sit, & quid vitandum. Talem mihi animi gustum præbe, vt verorum bonorum suauitatem sentiam, mala verò acerba esse iudicem. Experte etiam

hominum malitiam, qui non tantum amore huius seculi Deum contemnunt, sed volunt se excusare à peccatis. Sic multi Deo imponunt peccata, excusantque se, dicentes: naturam suam adeo in malum esse procliuem, vt non peccare non possint: quantuncunque renitentur: & ita culpam omnem in Deum naturæ autorem transferunt. Quam grauis autem culpa hæc sit, Propheta regius testatur: dum precatur dominum ne in talem errorem incidat, dicens: Ne declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Malum est peccare, peius in peccato perseuerare, peiusimum verò peccatum excusare: grauisimum verò omnium est in Deum crimen ipsum conicere. Non mirum quia hæreditario iure hoc vitium venit ad nos ex primis parentibus. Adam peccatum suum in Deum retorquet: dicens, mulier, quam dedisti mihi, hoc est, tu habes culpam, quia talem actam importunam mulierem mihi dedisti. Mulier etiam serpenti imponit peccatum: dixit enim, serpens decepit me. Sic etiam Saul, qui à Samuele fuit reprehensus, eo quod acceperit de spoliis Amalech, sub prætextu sacrificij, inobedientiæ peccatum voluit defendere & excusare. Excusationis & defensionis causa & origo superbia est, sicut enim ad humiles pertinet confusio peccatorum, ita & excusatio delictorum pertinet ad superbos. Quod si adeo manifesta sunt eorum crimina vt excusari, palliariue omnino non possint: tunc superbia inflati & cæci, vel in Deum, vel in fatum, quod nihil est: vel in stellas, vel in tempus mentientes, imo blasphemantes retorquent. Hoc reprimunt dominus per prophetam dicens: Nolite extollere in altum cornu vestrum, nolite loqui aduersus Deum iniquitatem. Quoniam nec ab Oriente, nec ab Occidente, &c. Observa etiam, quod illa quæ impediunt vocatos ne conuiuium fruatur, non sunt de numero illarum rerum quæ de se malæ & prohibita in lege sunt: quemadmodum furta, periuria, adulteria, & alia similia: sed illarum quæ vt plurimum vt bonæ admittuntur, vt est matrimonij contrahere, rem familiarem administrare. Vnde per spiritum sanctum non solum ea, quæ mala esse cognoscimus, verum etiam & illa, quibus huic mundo indulgemus, licet bonæ videantur, si parce eis non vitmur, nos perpetuo à gloria cælesti exterminare, & in inferno sepelire: & si verum fateri volumus apud Christianos homines multo maius in his posterioribus, quam in prioribus periculum versatur. Nam rapinæ, homicidia, adulteria, aliaque similia peccata, cū aperta facie grassentur facillimè à nobis cognoscuntur, vt ea vitemus & odio habeamus: verum hæc alia mala, quia operata & palliata incedunt, & sub prætextu boni, multo periculosiora, faciliorque sunt, vt in ea incidamus. Certum est, facilius quemuis hominem à re aliena se continere posse, quam suis parentibus & moderatè vti, quod de reliquis etiam dicendum videtur. Doctrina igitur huius parabole non modo in hoc versatur, vt nobis mala prohibeat, sed & vt insinuet quantum lateat discrimen in illis, quæ primo aspectu nobis bona videntur. Quare expedit rectè hanc doctrinam animaduertere: ita, vt vnusquisque quod sibi obtigerit arripiat, est enim maxime vniuersalis, & omnibus competit. Nam, vt ait Diuus Ioannes, omne quod est in mundo concupiscentia oculorum est, concupiscentia carnis, aut superbia vitæ. Quod si his tribus in commodis mundus est plenus nemo omnium viuentium, aliquod horum

rum periculorum effugere potest. Istæ sunt tres excusationes, quibus inuitati vsi sunt. Sed iam audiamus primum se excusantem. *Primus dixit ei. Villam emi.* In emptione villæ notatur acquisitio domini: qui enim villam emittit, hominibus appetit præesse & dominari, quod ex radice superbiæ procedit. Ac si dicat. Malo dominari in terris, quam venire ad vitam æternam. Expende etiam quod non dicit civitatem, aut castrum, aut regnum, sed villam exprimit, vt significet tantam esse ambitionem & cæcitate, vt pro re vilissimam maximum negligat bonum: quod tamen nec pro mundo dare deberet vniuerso. *Et necesse habeo.* Ambitione cogente, quæ non potest coram Domino permanere: nec in cælo habitare. Exire. Ab æternorum contemplatione, à mei consideratione. Omnis enim superbus extra se est, quia supra se est. Sic Dauid. Domine non est exaltatum cor meum, nec elati sunt oculi mei, nec ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. *Et videre illam.* Hoc est totum studium ad eam applicare, hoc enim est superborum, toto studio laborare, ad hoc, vt dominari possint. Expende etiam hominis stultitiam. Fructus rei, quam tam carè emit propter quam se ipsum calamitatibus innumeris subdidit & damnauit, non est alius quam videre illam. Quam vtilitatem habuit, nisi quia eam vidit? Non dicit, gaudebo de ea, vel possidebo, vel satiabor: sed videbo. Infolix fructus bonorum huius mundi & potentatus. Dic mihi si maximam famè haberes, sufficeret tibi tantum cibum videre non comedendum illum? Certè hoc non modo famem non extingueret, sed magis appetitum excitaret. Vide qui honores ambis, & seculi vanitates quæris, quod non de illis plus habes quam videre illas. Non enim satiant, non quietant appetitum, sed magis voluntatem accendant. Quid prodest possessori diuitiarum, nisi quod cernit diuitias oculis suis? Non plus aliis eis vitur: & quemadmodum Tantalus in medijs aquis sitit. Tantalus à labijs sitiens fugientia captat, Flumina: quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. Tu Tantalus es, qui in medio diuitiarum siti peris. Observa etiam huius stultitiam, non solum in eo, quod rem inutilem tam carè emit: sed iam in eo quod priusquam vidisset emit. Emit enim, & postea exiit videre illam. Quomodo autem emeret, si prius vidisset? Honores, diuitias, voluptates, & quæcumque mundus dare nobis potest, prius emimus quam videamus: nam si prius vidissemus, nullo modo à nobis emerentur. Verum nos, vt cæci in omnia mundi oblectamenta ruimus, non attendentes, quid facimus, nosmet ipsos vendentes, libertatemque nostram propter ea erogantes. Verum simulaculo aperientes animi, ea inspicimus nos perditos & infortunatos compellamus, cognitis mundi abominationibus & incommotis. Observa igitur, vt antea quæ res mundi emas inspicias & consideres quales sint: si hoc enim facis mihi crede nunquam ea comparabis. Nam si mundus gladio veritatis scinderetur, palam omnium oculis falsus & inanis appareret. Omnia quæ in mundo sunt, præterita, præsentia sunt, aut futura. Præterita iam non sunt, futura incerta sunt: præsentia vero instabilia & momentanea reputantur. In his bonis externis, mundus bonus esse videtur, cū reuera doli & mendacij plenus sit. Viriditas arundinum & amarantitas, aspectum oculorum oblectat suo nitore

exteriori: conspectu: attamen si illas confringas, intus inanes & vacuæ apparebunt. Ne te decipiat mundus, ne ve oculi tui, viriditate & pulchritudine illaqueantur: nam si rectè considerare volueris quid subtile lateat, omnia inania, nihil firmum, aut solidum inuenies. Mercator est qui breues ac pestilentis voluptates aliasque mortiferas merces pretio animarum vendit, aut saltem promittit vt nos ad æterna supplicia deducat. Atque ideo est summa diligentia & consideratione aduertendum, ne cum tali negotiatore cōmertia exerceamus. Ostendit dapes in superficie suas & appetendas, sed intus funestas & lætenti veneno contaminatas. Non est aurum id quod apparet, sed scoria: non mel, sed fel: non vita, sed mors, non fama, sed ignominia: non bonum, sed malum. Vt enim stultus censetur qui equum empturum eum non inspicit, sed frænum, phaleras, & exteriora ornamenta miratur: sic insanus iudicatus est qui merces diaboli, carnis, & mundi, speciem solum aspicit: interiora verò minime contempletur. Disce ex hoc loco ea, quæ sunt mundi prius diligenter aspicere, quam emere. Sic de quadam anima sapiente legitur in Prouerbijs. Considerauit agrum, & emit eum. Prius agrum considerauit: & quia bonus erat, emit eum. Sic prudens negotiator Euangelicus prius inuenit thesaurum: & postea antequam emeret abiit & vendidit vniuersa, quæ habuit. Sed diues epulo tunc fallaciam vidit, quando oculos eius poena aperuit. Solent caupones offerre pretiosa vina, pauones, indicioque gallos diuersantibus, quibus ignari homines lætantur, & se illis ex animi sui sententia fatiant: postea verò cum ad solutionem deuenient, seuerissimè cum illis agitur: sæpius enim plus soluant, quam omnia illa quæ apposta sunt stare poterant. ideo tu facere debes quod cauti & prudentes viatores solent: qui quotiescunque à caupone aliquid ad comedendum cibi offertur, prius de pretio percontantur. Vnde si pro re vnum ducatum valente, vident decem ducatos exegi, tangere nolunt: sed potius comitibus suis dicunt. Abeamus hinc in aliud diuersorium, hic enim carius omnia venduntur. Eodem modo quotiescunque tibi aliquis Episcopatus, dignitas aut officium offertur, quanti constet animaduerte: nam si postea quam interrogaueris, quantum sit tibi pro ea dignitate & officio persolendum inuenies te esse aliorum animarum rationem redditurum, ea conditione, vt multo melior omnibus aliis esse tenearis: huius indignitatem & honorem repudies. Si conspexeris pluchritudinem mulieris, dic. Quanti emitur carnis delectatio? Igni inferni sempiterno. Inferni carum est hoc diuersorium comites: aliud quæramus, inferuamus Deo, non carni, aut mundo, & cætera. Fac prius tecum omnium rationum periculum: sed procedamus. *Rogo te habere excusatum.* In superficie verborum ostendit humilitatè, sed per superbiam venire cōtemnit. Humilitas sonat in voce, sed superbia in actione, vox quidè vox Iacob, manus autem manus Esau. Sic Iudas ait domino, Ave Rabbi. & Ioab osculatus est Amasiam, sed alter dominum tradidit: alter Amasiam interfecit. Fuerunt verba amborum pacifica, actio autem vtriusque proditoria fuit. Perperam hic se humiliavit cum interiora eius Deo nota essent: non enim mentitur hominibus sed Deo. Iam alium se excusantem audiamus. *Et aliter dixit: Iuga bouum emi quinque.* Hæc est secunda excusa-

Psalm. 140.

Gen. 3.

1. Reg. 14.

Psalm. 74.

Psalm. 130.

Horatius.

1. Ioan. 3.

Prou. 31.

Matt. 13.

Luc. 16.

Gen. 27.

Matt. 26.

1. Reg. 20.

Act. 5.

excusa-

excusatio, quæ spectat ad ea, quæ Diuus Ioannes dixit: concupiscētia oculorum, quæ auaritia est: nam sicut iugum animalia ligat & constringit, ita auaritia ligat & illaqueat animas, iuxta illud Apostoli. **Qui** volunt diuites fieri incidunt in laqueum diaboli. in Prouerbis quoque habetur, Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorum constringetur. De auaro loquitur: nam auarus propriè impius dicitur, quia sine pietate est ad pauperes. Hic funibus auaritiæ detinetur: ideo iuga, quæ boues ligant dicitur emisse pretio animæ suæ, quam mammonæ tradidit. Vide stultitiam auari. Christus dicit, **Tollite** iugum meū super vos, iugum enim meum suauē est: hic autem ne se subiiciat iugo suauis, humeris suis quinque grauisima iuga subit quorum quodlibet grauius est centum Christi iugis. Diaboli quinque sunt iuga, quia nullus est sensus, quem sibi diabolus subiicere nō desideret. Dicit etiam quod emit ea. **Ego** profecto gratis & sine vilo pretio humeris meis non susceperem, quinque talia iuga: nedū emerem. Certè sic est, quod emimus cum impendio nostrarum animarum & conscientiarum, diuitias, honores, & delectationes huius mundi, quæ nobis nihil aliud nisi onus, dolorem, ingentēque cruciatum afferunt. Magno labore consequitur auarus quod cupit, timore possidet, dolore relinquit. In Apocalypsi scriptum est, eos qui bestiam adorauerant, quietem nullam habere, quam quidem qui cupiditati suæ inferuiunt, assequi nunquam possunt. **Quare** videbis quam perpetuo cruciatu & dolore auari, rerūque humanarum cupiditate torqueantur. Attende igitur miser, qui ne te subiicias vnico Christi iugo, leuissimo, & suauissimo humeris tuis quinque mundi iuga grauisima baiulas: quæ emisti, animā tuā, & te ipsum pro momentanea vitæ laboriosā, quā persers, delectatione erogans. Hos vocat Christus eis compatiens? Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. **Quæ** maior cæcitas, aut quæ maior de mentia esse potest, quam difficile existimare, vnico Domino inferuire, qui cultum nostrum ea tantū de causa expectat, vt nos à tantorum hostiū tyrannide liberet. Facile vero quinque grauisima iuga sustinere? Emi inquit iuga bouum. Morbus est omnium cupiditatis, vitiumque natium, nūquā ad emptionibus, rerūque familiarium coacervationibus desistere. Esaias his loquebatur dicens. Vx qui cōiungitis domū ad domū: & agrū agro copulatis. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? Aduerte quod Esaias nō arguit hic homines, qui coniungunt diuitias furto acquisitas: causa enim eius reprehensionis fundatur in cupidine coniungendi diuitias & hæreditates: & non loquitur de medijs, quibus ea cōiungi possunt. **Quod** proculdubio optimo iure deplorat: causa. n. quod tot sint in republica pauperes, nulla alia est quam ingens diuitum fames in acquirēdis diuitijs, nam cum res temporales infinitæ non sint, sed certis terminis claudantur, perspicuum est luxū alijs cum impediō aliorum fore. Hoc apud Christianos effusus quam apud Ethnicos accidit. Ideo scriptura, non modo rapinas & furta condemnat, sed etiam in explebilem diuitiarum acquirendarum cupidinem, adeo, vt Christus dixerit esse impossibile diuitē ingredi in regnum cælorum: quod ex tribus incōmodis, quæ diuitias comitatur oritur. Primò, quia cum cælestia comparari non possint, nisi earū desiderij

habeas, omne id quod hoc desiderium impedit rerū cælestium consecutionem impediā necesse est. **Opes** autem & diuitiæ humanæ, hoc desiderium omnino impediunt, detentis enim omnibus animæ cogitationibus in bonis temporalibus acquirendis, minima vel nulla pars desiderij relinquatur ad cupiendā æterna. Non aliter quam si quis ad magnū & lautum conuiuium inuitatus moræ impatiens, villibus dapibus se adeo in principio ingurgitaret: vt postea, omni edendi appetitu amisso, reliqua comedere non posset. Iam enim inedijs satis fecerat, qua lautioribus cibis fruiturus erat. Hoc contingit quamplurimis, qui naturale desiderium diuinorum bonorum, quod Deus hominibus quasi quandam cæli famem dedit: rebus terrenis tradunt, & ita inebriati bonis temporalibus viuunt, vt æterna cælorum bona, non desiderent. Ideo Paulus. Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Vocat animalia illos qui se sensibus tantummodo tradūt, quibus omnes bestiarum voluptates definiuntur. Hoc inconueniēs proponēbant filiū Israël, qui insecati oleibus Aegypti adduci non poterant, vt bona terræ promissionis desiderarent. Hoc inconueniens oritur cōmuniter ex omnibus mundi voluptatibus: quæ licet legitime tineri & considerari possint, tamen si effusus vituperatur & exereantur in anima honorum spiritalium fastidium generant. **Quod** est maximum ad ea consequenda impedimentum. Fit autem particularis mentio diuitiarum, quia diuitias reliqua vitia consequuntur. Ideo Paulus Timotheo. Præcipe diuitibus huius seculi, non sperare in incerto diuitiarum, &c. Et in eo quod Christus dixit de diuite illo qui dicebat. Gaude & lætare anima mea, habes multa bona, tetigit Dominus inconuenientia quæ ex diuitijs oriuntur: specialiter securitatem & confidentiam quam diuitiæ secum ferunt. Alio etiam in loco non tantum deplorat Christus diuitiarum possessionem, quantum obliuionem cælestium bonorum, quam inducunt. Hac de causa hic deditus terrenis rebus, contemnit cœnam cælestem propter terrenas opes. **Secundum** inconueniens quod oritur ex nimia diuitiarum abundantia est: quia homines his rebus humilibus & caducis præpedit ad cælestia, etsi velint, aspirare nō possunt. Nam cum res spirituales tranquillitatem in conscientia & in anima requirant, bona autem temporalia vagationes & inquietudines spiritus secum importent, fit vt homines Deo vacare non possint. Ideo Christus superius dixit. Hi sunt qui à diuitijs & sollicitudinibus huius seculi suffocantur. **Qui** nimium in rebus huius vitæ occupatur, cum illi deficiat tranquillitas, qua alterius vitæ desiderium comparatur, conuiuij diuini impos efficit ur: ideo ait non possum venire, rogo te habe me excusatum. Duabus in rebus consistit omnis impossibilitas: in voluntate & in excusatione. **Primum** ait, Eo probare illa. Non possum, quia cum omnem voluntatem in temporalibus bonis occupatam habeam, nihil restat expeditum quo cælestia desiderem: secundo hoc facere nō possum, nam licet id valde desiderarem, res tamen mea familiaris mihi tantum tranquillitatis non permittit, vt cælorum bonis animum adiungam. **Tertium** inconueniēs diuitiarū quare diuites in sacra scriptura grauitè à Spiritu sancto reprehēduntur & accusantur est maximum periculū, quod in his omnibus inferioribus rebus versatur: nam qui diuitias etiam bene acqui-

acquiras nimis amat, facile male acquiras cupiet. **Quamuis** enim male parta omnino non desideret: tamen cum magnam animi sui partem diuitijs concedat, in eam forte cupiditatem diuitiarum veniet, vt male parta bene parta esse existimet, quod quotidie in mercatoribus, experimur. Hoc inconueniēs ostēdit Paulus. Habentes victum & vestitum, &c. Laqueus cuius hic Diuus Paulus mentionē facit in hoc consistit: quoniam desiderium operum bene acquiratarum illis non contentum eo vaxordixæ procedit, vt etiam male acquisita desideret. Cum autem desiderium feruidū & vehemens, huius sit naturæ vt mentis iudicium heberet sequitur necessario vt simul hac aliquā desiderare cupimus, statim nobis cogitatio nulla proponat argumenta quibus id quod de se malum est, nobis bonū esse videatur: & ita pedetentim in fraudem labimur, vt vbi lucrum sit, nihil alienum esse putemus. Eo modo enim rem affectamus, & circumuenimus, vt quod alienum sit nostrum esse videatur. **Maxima** sunt igitur diuitiarum pericula: ideo cum Deus legem dedit Mosi, duo illi ad hoc præcepit, primum non furtum facies, secundum non concupisces rem proximi tui. **Quia** autem declaratio horum duorum præceptorum ad hoc propositum est necessaria: volo secundam excusationem inuitatorum huius eneratione terminare. **Quare** aduerte quod in his duobus mandatis, nō debemus putare duo nobis esse prohibita, in quibus consistit peccatum, videlicet, desiderium & exercitium: hæc enim duo vnico præcepto non furandi cōprehenduntur. Idē enim qui nobis præcipit ne alienum rapiamus, idē eodem præcepto desiderium furandi nobis prohibet. Hoc patet ex Mattheo, vbi Christus falsum Phariseorum ad legem sensum condemnans, eam declarat videlicet, vt lex quæ mala opera prohibet, mala etiam desideria prohibere videri debeat. **Quæ** ergo est ratio quare si sufficiebat vnū mandatum, posuit duo, in hac materia? Dicendum quod fuit necesse: vt altero sciamus alienum non esse rapiendū: nec desiderium furandi habendum. **Altero** verò nihil aliud esse procurandum vt cum alienum sit, nostrum fiat. Itaque quemadmodum in primo præcepto non furandi, habetur non furtum facies, nec alienum furari concupisces: ita & in secundo, qui desiderium rerum proximi prohibet habetur ne peperā desideres aut procures, vt ea quæ proximi tui sunt, iniustè tua fiant. Hæc aut duo mandata necessaria fuerunt, quia his duobus modis potest quispiam alterum offendere. Cum autem lex vniuersa Dei, eo tendat vt Deum in primis, deinde proximum nostrū amemus opus fuit vt separatim etiam prohiberet cupidines omnes rerum, in quibus aliquis Deum aut proximum suū offendere posset. **Sed** dices quomodo possum ego mercatorem exercere, aut aliqua in re negociari si ne eo quod cupiam vt alienum meum fiat? Dicendum tamen est legem Dei, hoc duntaxat prohibere ne proximos nostros offendamus: ideo qui negociatur sine alius offensione, licitè lucratur. Itaque seruata inter partes iustitia, videlicet vt tantū valeat quod datur quantum quod accipitur, iusta & licita negotiatio est. **Præcipitur** ne alienum furemur, atque etiā ne aliena procuremus aut cupiamus, vt bona proximi cum eius incommodo ad nos transeant quod Deus tantummodo primum mandatum nobis præceperet. Tot sunt doli, & fallaciæ hominum

vt nomina verisimilia, titulosque apparentes adinuenirent, quibus proximis suis substantiā eriperent. **Expedit** igitur hominibus vt quantuncumque primum mandatum seruent secundum etiam non contemnant, fraudibus & dolis aliena sua reddere procurantes. **Exempli** gratia. Vicinus tuus iuxta hortum tuum vineam habet, quam è re tua fore existimas, si cum horto tuo illam copulaueris, sed vicinus vendere non vult: quid facies? furari non licet: & omnia media quæ excogitas nihil profunt, cupido autem tua tibi indies magis augetur: quare si forte ad aures tuas peruenit dominum vineæ ære alieno oppressum esse, eius creditorem adis rogādo & pollicitādō impellis, vt vicino tuo debitori diem dicat, centumque aureos sibi debitos nullo ad soluendum spatio relicto postulet: quo ludo miser vicinus tuus adductus, cum alias soluere non posset vineā villius tibi vendere cogitur, quam si esset liber, hoc autem maximum esse flagitium nemo non videt. **At** contra quod præceptum admittit & contra nullū aliud inuenies perpetratum fuisse, quam illud quod desiderium de rebus proximi prohibet. Hoc autem sæpissimè contingit, nostrorum omnium criminum causa: vt de Acab rege legimus, qui vineam Naboth cupiens, quod è re sua videbatur, Naboth occidere iussit. Hoc autem in peccatum, quāuis apud magnates & potentes homines sæpenumero inueniatur, frequentius tamen est apud mercatores qui cum aratoribus aliisque huiusmodi hominibus negocium habent: & quibus plurima ad tempus vt enda permittunt, panum, frumentumque vendentes, vel pecuniam mutantes, eos tamen postea in eas angustias inducunt, vt à se ipsis pretio dicto, omnia bona vendere compellant. Si autem quis eos impietatis accusat, respondent se sua recuperare. **Quare** merito dixit Diuus Paulus: qui volunt diuites fieri, incidunt in laqueos diaboli. Emi quinque iuga bouum, quo iure quæq; iniuria: ideo nō possum venire. **Quasi** diceret. Nimia cura mearum rerum conseruandarum & augendarum mihi locum non concedit, eundi ad conuiuiū. **Quod** igitur erit tanti incommodi remedium? Maximum erit remedium, satisque ad salutem sufficiens si homines contenti rebus à Deo concessis, modeste & moderate viuant, nihil amplius procurantes. **Ad**didit amplius hic dicens. *Eo probare illa.* O homines, modicæ fidei, non sufficit vt de sapientia diuina moncamini quam nihil subterfugere potest, non factis est, hoc ab omnibus expertis edictum esse. **Omnes** quotquot mundo inferuire asserunt, mundi iugum, esse intolerabile: è contrario autem omnes qui Deum colunt, iugum domini dulcissimum & suauissimum testantur. Tu tamen nihilominus periculum etiam nunc facere vis. **Quinque** iuga bouum habeo: quæ ego permemet ipsum: mea spē & auctoritate comparauit, volo probare illa, ideo nō possum venire. *Rogo te habe me excusatum.* Sed audiamus tertium, & quid dicat videamus. *Et alius dixit, vxorem duxi, & ideo nō possum venire.* Hæc est tertia excusatio quæ ad illud Diui Ioannis responderet, concupiscētia carnis. **Iste** qui duxerat vxorem, renuit ad cœnam venire. **Aduerte** tamen quod hic nō damnat Christus nuptias, vt Tacianus impie credit & illas negauit, sed vult insinuare nimium mulierum amorem esse maximum impedimentum: ad erigendum spiritum ad diuina cælorum domicilia. **Nam** si simplex fornicatio solo iure naturæ damnata est

1. Ioan. 2.
1. Tim. 6.
Prou. 1.
Matt. 11.
Apo. 4.
Matt. 11.
Esai. 5.
Matt. 19.
Luc. 18.

1. Tim. 6.
Exod. 20.
1. Tim. 4.
Luc. 11.
Matt. 5.
Luc. 8.
1. Tim. 9.

1. Reg. 21.
1. Ioan. 2.

Matt. 23.

Abac. 3.

Gen. 45.
Gen. 50.

Luc. 17.

Matt. 7.

Aug. de ve-
ra relig. c.
18.

na sumit, vt maiorū obliuiscatur. & iracundiæ suæ, atque furori positis ante oculos suos modicis criminibus temperatque moderetur. Sic in die iudicij non dicit peccatoribus, Ite maledicti patris mei in ignem æternum, eo quod blasphemati, latrones, & homicidæ fuistis: sed ite quia esuriui & non dedistis mihi manducare: sitiui & non dedistis mihi bibere &c. Ecce quomodo non peccata graui commisso- nis, sed ea quæ sunt omissionis & leuio- ra cõmémorat: vt rigorem temperet suæ iustitiæ, & sic punit eos, vt Theologi dicunt, citra condignum. Iratus fuit hic dominus contra illos rebelles, vt parabola ait: ta- men quia cum irascitur, vt Abacuch inquit, miseri- cordiæ recordatur, minima eorum peccata comme- morat, vt misericordius punit. Disce ex hoc loco, vt cum iudicium feceris de aliquo, non eius delicta extollas, & exaggeres vt impj vindices & crudeles facere solent, sed in quantum potest excusabat dicens eis, quod voluntas Dei fuit vt illud contin- geret: sed ad contextum. *Ibant autem multi turbe cum eo, & conuersus dixit ad illos.* Proficiscens verò dominus Hierusalem ad petitionem principis Pha- risæorum, qui eum ad conuiuium inuitauerat, in do- mum eius declinauit: de conuiuio vero proficiscebatur iter destinatum: videns autem Dominus turbas sequentes se, instruit eas de modo sequendi: imo in- turbis non vere sequentibus instruit veros sequaces qui regia via incedunt passibus corporum non autē passibus operum. Instruit ergo Dominus generaliter omnes qui sunt in via ad pœnitentiam tendentes & est hic ordo doctrine. Primo docet cauere ea quæ possunt esse impedimenta viam ingredientibus. Se- cundo addit de suffragiis quæ sunt necessaria venien- tibus: tertio agit de lege, quæ propo- sita est & data peruenientibus. Addit adhuc necessarium hæc omnia implentibus, videlicet misericordiam Dei, vt iis om- nibus impletis dicant, serui inutiles sumus. Primum ergo instruit de vitæ impedimētis: quia maximū est iter facienti nosse impedimēta multiplicia, id est, interiora & exteriora, quæ sunt impedimēta arduæ viæ ducentis ad vitam: nec sufficit abiciere exte- riora nisi abiciantur interiora: ideo dominus non rati- dicit, qui odit patrem suum & matrem, sed addidit, adhuc & animam suam. Et quia multa sunt impedi- menta exteriora hortatur dominus vt abiciant gra- uiora videlicet carnales affectus, qui præcipue homi- nes retrahunt ab ardua via. Multi enim fuerunt quos non terrebant angustia pressurarum, & reuocabat eos à martyrio affectus vxorum & matrum ostendē- tum eis vbera, & sic parati ad martyrium retineban- tur carnali affectu vel cura vxoris vel liberorū. Hæc ergo sunt præcipua impedimenta exteriora, scilicet carnales affectus: ideo dominus specialiter docet ea amputanda, & similiter interiora, scilicet, desideria carnis. Dicit ergo. *Si quis venit ad me & non odit pa- trem suum & matrem & vxorem & filios, & fratres, & sorores, ad huc autem & animam suam non potest esse meus discipulus.* Omnes creaturæ naturaliter centrum suū appetit, nulloq; alio in loco præterquam in pro- priis spheris suis conuiescunt. Scintillam ignis si attenderis, videbis, sursum versus tendentem: tanto quodammodo desiderio superiorum locorū, vt nul-

libi donec in propria sedem perueniat immoretur. Flumina vniuersæque aquæ, multis variisque flexi- bus nusquam cessant, donec in mare iontem omnium aquarum communem, tanquam in suam perfectissi- mam quietem perueniant. Quod idem de omnibus aliis rebus dici potest, quarum omnium cum anima rationalis ad imaginem Dei procreata præcipua & nobilissima sit creatura: ea da causa voluit Deus qui illam ad se creauit, vt visione diuina fruere- tur esse illius centrum spheræque perfectissima quo tandem corporeis vinculis soluta deueniret, pleneq; in eius conspectu cõquiesceret, & satiaretur. Vnde magnus ille Augustinus, & Ecclesiæ doctor eximius Deum alloquitur, dicens. Fecisti nos domine propter te: & inquietum est cor nostrum donec perueniat ad te. Extra Deum, quæcumque in mundo sunt, turbatio, inquietudo, & defatigatio mentis sunt. Filius pro- digus extra domum patris sui nunquam nisi famem & angustias offendit: Ionas Propheta Deum fugiēs simulac ab eo separatus est, maris procella ingenti- busque aliis ærumnis vexatus fuit: sed de ventre Ba- lenæ Deo orationem faciens, reuersus est ad Deum centrum suū, & statim ab omni labore liberatus est. Iacob domi Laban feceri sui mille laboribus & defa- tigationibus semper fuit oppressus: quare à Deo re- sponsum accepit, vt in patriam suam & in domū na- titutatis suæ rediret: & illico vidit Angelorum exer- citus, & inuenit pacem & tranquillitatem. Hydria in puteum missa ad hauriendam aquam, dum adhuc aqua plena intra puteum est nō grauat educentem, sed facillimè eleuatur: postea verò quam supra aquæ superficiem tollitur, statim eius pondus sentitur. Sed quare cum est intra aquam hydria non videtur pon- derosa: postea vero cū ab aquis eleuata est adeo gra- uare solet? Quia prius in elemento suo videlicet in aqua est, postea vero quia extra elementum suum ef- fect cogitur, proprio pondere quasi quadam innata vi in sedem suam redire contendit. Ne mireris igitur, si eos qui extra Deum sunt, in mundo ministrantes & carni, suisque animi perturbationibus tam defatiga- tos & debilitatos videris: sunt enim extra Deum cen- trum & elementum propriū hominum. Quare sem- per perturbati, laboriosi, defessi, & anxij incedunt. Multo aliter se habent Dei cultores: nam cum in propria sint sphaera, veloces sunt in omni probitatis læticia, & contenti ac alacres viuunt in omnibus suis aduersitatibus, Salomon enim ait. Non contri- stabit iustum quicquid ei acciderit. Nam ægritudi- nes, ærumnæ, persecutiones, vniuersaq; huius vitæ prospera aut aduersa, eos nitidiores, securiores & ala- crioris indies facere videntur. Hi igitur soli viuunt, cæteri enim non viuunt, sed in felici morte moriun- tur suis libidinibus mancipati, portantes humeris suis iugum mundi intolerabile, oneræque proprii amo- ris, corrupta voluntate sustinentes. Si vis perfectum gaudium veramque tranquillitatem inuenire, opus est vt ad Deum reuertaris. Nihil integritatē & per- fectionem naturæ suæ consequitur, nisi conseruetur in genere suo. Quare cū Deus genus & fons sit om- nium bonorum à quo omnia bona procedunt: ani- ma nostra rationalis, tam intense Deum suum desi- derat, nam ad Deum rediens omnia bona assequi- tur. Vnde cum Deus videat optimèque sciat, nihil extra eum esse, nisi laboris defatigationisque plenū & sine eo nos nullum gaudium habere posse, com- patiens nostris laboribus nos mille ærumnis defati- gatos,

Aug. in m.
dilat.

Luc. 15.

Lon. 1.

Gen. 34.

Prou. 14.

Vide Hila-
in P. 1. 8

Ephe. 6.

Hier. Epi.
quanto
supiore.

Matt. 11.
Gen. 8.

gatos, & funditus interemptos à medijs mortis fau- ribus euocat, dicens. Venite ad me omnes qui labo- ratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Venite igitur & ne timeatis. Columba, quæ ex arca Noe exi- uit non inuenit requiem vllō in loco vbi requiesce- ret pes eius, & ita in arcam rediit. Attende igitur quod eodem modo & tu in omni huius seculi ocea- no extra Dei manum & obsequiū, nihil aliud præ- terquam procellas, pericula, varisque vitæ impedi- menta offendes. Nullamque sedem vsquam trāquil- litati idoneam inuenies, atque ideo potissimū reme- dium est ad Christum verum Noe quasi in arcam redire, vnde egressus es, & à quo separatus tandiu de huius seculi immensos fluctus iactatus es. Est au- tem Dei tanta bonitas & clementia vt licet se con- temptum & desertum viderit, propter huius mundi foeditatem & immunditiam, nihilominus tamen ro- gat & inuitat te inueniens. Venite ad me omnes qui laboratis, &c. Domine placet mihi summopere ad te redire: iam enim huius seculi sum defatigatus mi- nisterio. Vis tu redire ad Deum? Vis remigrare in centrum tuum? Contētusq; viuere, discipulus Chri- sti factus audi illum. *Si quis venit ad me & non odit, &c.* Hoc modo Christus dominus noster omnium oppressorum confugium factus, dum nos vocat do- cet quid facere debeat qui à mundo expeditus, ad Deum se conferre statuit. Vult autem vt hoc facias videlicet, vt ad Deum tanquam animæ tuæ centrū in quo patrem, matrem, filios fratres & sorores tuas odio habeas, te cõferas. Sed cur domine tu qui cha- ritas es, odium præcipis? Certe sicut Deus simul est amor & odium, amor rerum bonarum & odij ma- larum: ita vult quemque nostrū simul habere amo- rem eorum quæ in proximis aut in nobis bona sunt odium verò eorū quæ in proximis aut in nobis ma- la fuerint. Vult ergo in nobis esse oculos quosdam, qui videant non vasa, sed quod est in vasis. Si in va- sis quantumuis inimicis nostris est pietas, eam ame- mus: contra si in vasis quantumuis amicis & cogna- tis sit malitia, eam detestemur. Si igitur in parente aut amico, aut in te malitia est eam odi: ideoque nō simpliciter iubet odio habere parentes, quia hoc ini- quum esset: sed si voluerint plusquam Christum dili- gi, in hoc odio habeantur, nam omnes oportet odi- re qui in via Dei aduersantur. Parentes nanque de- bebimus honorare & diligere, quia maiora ab eis sus- cepimus quam à cæteris hominibus: Deum tamen magis tenemur honorare quam parentes, quia maio- ra accepimus ab eo. Ideoque parentibus obediendū est, quando eorum mandata diuinæ obedientiæ non repugnant: quia alias absoluiuntur ab omni debito. Vnde Paulus. Filij obedite parentibus vestris in do- mino, id est, quando mandata eorum consonant di- uinis mandatis, nam alias non est eis obediendum, sed odiendi sunt, nō homines, aut natura, sed pecca- tum, sicut Deus odit peccatū, & possumus eis offen- dere signa odientis. Nam qui amat complacet ama- to, qui autem non complacet sed aduersatur non di- ligit sed odit: & quia parentibus viam Dei impediē- tibus complacendum non est, dicimur eos odisse. Quomodo autē pater & mater percalcandi sunt, pro- pter vitæ perfectionem de qua hic Christus, ad litem loquitur vt statim videbitis, optime differit, Diuus Hieronymus ad Heliodorū de vita Eremiti- ca. Quid enim impediementi afferat perfectioni pa- terna domus, patria, & consanguinei, satis ostendit

Gene. 12.

Galat. 5.

Matt. 19.

Bern. host.
3. super
Missus est.

dominus cum Abrahæ præcepit dicens. Egredere de terra tuā, & de cognatione tua, &c. Ideo domi- nus, quem vult in discipulum accipere & eum doce- re, præcipit odire parentes, fratres, & sorores. Vnde quos dominus erudire vult, segregat ab huiusmodi hominibus. In Osea enim dicit. Ducam eam in soli- tudinem & loquar ad cor eius. Et vt in Hebræo ha- betur, Ecce ego seduco eam, & ire faciam eam in de- sertum, & loquar ad cor eius. Vbi expende verbum, seduco & considera quod etiā ad ea quæ nobis ma- xime vtilia sunt, oportet Deum nos seducere. Ve- rum quia non sufficit extrinseca tantū vitare impe- dimenta addidit. *Adhuc autem & animam suam.* Per animam vitam animale intelligit: quæ secun- dum Apostolum vocatur caro: caro autem concu- piscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnē. Et ideo odienda est. Tunc enim carnem odimus cū eius carnalibus desiderijs non acquiescimus: conue- nit enim Christi discipulo vt proprium amorem, cō- cupiscentiam & carnis desideria abiciat, vt Christi discipulus fiat. Si eiicis ab anima tua propriū amo- rem: crede illam statim amore Dei impletū iri, eius enim bonitas, non patietur nos amoris proprii va- cuos Dei amore non impleri. Hoc sui ipsius odium quasi cauterium quoddam, omnē vererem hominē abicit, nosq; eo exiit veluti angues, qui inter aspe- ros lapides transeūtes, vetus indumentū deponunt. Hoc exercitium seruare debet, qui vult perfectus & verus Christi esse discipulus, nitens exuere se pro- priis affectionibus, amoreque sui ipsius: nā qui se ve- re abnegat in omnibus rebus, voluntatem suam de- ponens, is demum vere Deo inseruire potest. *Ob- serua autem quod odire parentes & cæteros, atque etiam se ipsum secundum aliquem modū & sensum est præceptū & aliquo modo est consilium.* Est enim præceptū quantum ad hoc, vt carnis affectus præ- dictarum personarum contrarios charitati spiri- tuali abiciamus: & ita vt prædictas vitemus & odia- mus personas, quantum ad hoc quod nos ab imple- tione præceptorum Dei impedire nituntur. Sed est consilium quo ad hoc vt carnales affectus, carnali- tæque propinquos siue coniunctos odiamus, relin- quamus & vitemus, quantum ad hoc quod nos im- pedire nituntur, aut possunt à spirituali profectu, ad perfectionem tendente, per actus & opera superero- gationis, vt scilicet carnales prædictarum persona- rum affectus non illos duntaxat, qui charitati diui- næ obuiant directè, sed illos quoque qui charitatis profectum, & ardorem & perfectionem impediunt. *Nisi quis hoc egerit ait Christus: non potest meus esse discipulus.* Vide quantum premium consequeris, si Christi discipulus fueris, sicut nūc dicebamus Abra- hæ: qui propter Deum dereliquit domum, cognatio- nem, & patriam, contulit meliorem terram: & fecit illum in gentem magnam, & patrem constituit mul- tarum gentium, ita vt pro cōsanguineis rusticis ma- gnos habeat, & pro patris benedictione cõsequatur benedictionem Dei. Sic etiam Apostolis qui omnia propter Christum reliquerunt illos super duodecim sedes sessuros, & iudicatu- ros duodecim tribus Israël promisit Christus. Expende hic quid lucri sit per- dere parentes, cognatos, aut aliquid propter Deum periculo exponere: nam vt ait Bernardus, quia vir- go se exposuit propter Deum vouendo castitatem, illo tempore vitio datā, vt ab omnibus mulieribus esset maledicta: dedit illi vt inter mulieres esset be- nedicta

nedicta. Sic qui propter Christum hæc terrena & carnalia contemnit. Christum habebit in patrem & dominum & magistrum. Sed procedamus. Et qui non baiulat crucem suam & venit post me non potest meus esse discipulus. Crucem intellige carnis mortificationem, tribulationes, aduersitates, & mundi afflictiones, & omnia quæ inimica sunt spiritui. Qui hæc omnia patienter tulerit, dicitur Christi crucem baiulare. Itaque nihil aliud est accipere crucem quam quotidianam mortis carnem sustinere, exponendo se cuiusque labori, sine quo Christo placere non possumus. Ideo Paulus. Qui sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis. Ideo in die iudicii, signum suum ponet Christus in caelo, idest, crucem: nam signum crucis erit in caelo cum Dominus ad iudicandum venerit. Et sicut artifex regula ponderat & metitur quis lapis aptus sit ædificio: sic Christus cruce sua videbit quis secundum crucis mortificationem vixerit, & quis sit aptus regno Dei. Præterea ne aliquis videns pondus crucis retrocedat, nõ dicit Christus. Qui non baiulat crucem meam, sed crucem suam: vt vnusquisque iuxta propriam virtutem faciat: alius plus, & alius minus. ¶ Obseruandum etiam, quod potest esse, vt quis tollat crucem, & quod non sit discipulus Christi: vt est ille qui accipit penitentiam statim, & non ambulat sicut Christus ambulauit sequens illum, si ignem hoc est charitatem, non habet in corde vt cremetur sacrificiũ, sine igne enim nõ fit sacrificium. Duo sunt facienda. Primum accipere crucem & secundo diligere Christum: & hoc modo sacrificabis Deo te ipsum. Abraham non sacrificauit sine igne. Vnde Paulus. Si tradidero corpus meum, ita vt ardeam, charitatem autẽ, &c. Debes tu ligna & ignem ponere, vt sacrifices. Hoc est sequi Christum, in cuius pectore tantus ignis ardeat amoris. Vult igitur Christus vt tollas crucem, sed etiã cũ amoris flama: & non inuitamur ad hæc ex viribus nostris, ipse enim præcedit, & fauet, & præstat auxilium, in quo etiam eius benignitas & bonitas ostenditur. Solent enim serui suos præcedere dominos, & explorare, & præparare hospitium, & iter ostendere, atque ante illos ire: sed Christus hic ante nos vadit & iter ostendit quasi seruus, & suadet, vt illum sequamur. Sequitur in contextu: Quis enim ex vobis volens turrim ædificare. Discipulus perfectionem vitæ profitentes docet duabus parabolis. A Edificatio turris professio est perfectionis vitæ merito turri propter suam celsitudinem comparata. Sumptus autẽ vt ipsemet dominus dignatus est declarare, sunt renuciare omnibus, quæ homo possidet. Debet antequã quisque profiteatur perfectionis vitæ statum sedens perfecte cogitare, & diligenter examinare affectus suos, an sint alieni ab omnibus quæ possidet, an in veritate renuciet, non solum rebus sed affectibus rerum exteriorum: computando inter possessa, non solum agros sed etiam honores. Sed si deficient melius est nõ incipere, quam postquam posuerit fundamentum professionis, carẽ do sumptibus perfecte renuciationis, nõ posse perficere ædificium turris vitæ celsioris: sit ludibrio Dæmonibus, & hominibus: sicut mundus irridet religiofos apostatas, qui ceperunt iacto fundamentum professionis, & non perseverantes quia deficit in eis virtus finiendi opus inceptum, ad seculum reuertuntur, tanquam canes ad vomitum. ¶ Admonet locus iste perseverantiam in vita perfectionis incepta: sine

qua nulla virtus coronatur, iuxta illud Pauli. Omnes qui in stadio currunt, omnes quidẽ currunt, sed vnus accipit brauium. Sic Saul bene incepit & tandem quia non perseverauit damnatus est. Docet etiã cautelam quæ per necessaria est viantibus ne ardua supra vires aggrediantur, sed pro modulo virium suarum sese intra se misceantur. Alioquin enim minus cauti vitam austeriorem eligunt ad quã sustinendã insufficientes in medio vitæ deficiunt. Expende etiã quã differens sit ædificium corporale & spirituale: nõ ad ædificiũ materiale necesse est cõgregare diuitias, sed ad spirituale contemnere illas, & parietes odire, & se ipsum abicere. Obserua etiam quod in numero singulari & conditionaliter loquitur dicens: Quis enim ex vobis, vt notet raritatem eorum, qui spirituale ædificium & vitam perfectam ædificare volunt. Multi enim ædificant turrim Babel, & inter tot qui gehennã ædificant in suam damnationẽ est ne aliquis qui velit turrim vitæ perfecte ædificare? Si forsitan aliquis est audiãt quid agere ei conueniat. Nonne prius sedens. Idest, a mundi tumultibus quiescens, qui enim negotiis secularibus se implicat, nõ militat Deo. Sed igitur sequestratus a mundi curis, seipsum considerans & humilians, vana huius mundi contemplan-do. Computat sumptus qui necessarii sunt. Id est, considerat diligenter quibus operibus & laboribus possit cõstitui ædificiũ vitæ perfectionis, & ad illum apicem altissimæ turris ascendere & peruenire: cõsiderat vires suas vtrũ sufficere possint ad hoc quod inchoare proponit. Pruiquã enim aliquid incipias, consulto: & postquã consulueris, opus est factu. Vides prius si vires habeat ad perficiendum, ne posteaquam posuerit fundamentum & ne potuerit perficere: omnes qui viderint, incipient ei illudere dicentes, Quia hic homo cepit ædificare & non potuit cõsummare. Hæc ex dictis clara sunt. Expende autẽ quod in omni opere quod agis, oculos irrisores considerare debes: nõ quã diabolus vidit & incipis ædificare bonũ, expectat vt relinquas opus inceptum: videns autẽ quod sicut canis ad vomitum reuerteris ad vitã pristinam irridet & exultat: nõ sicut fuit ad malũ persuasor, ita gaudet videns quod relinquis bonũ inceptũ. Ideo Dauid petens a Deo auxilium perseverandi ait. Deus meus in te cõfido nõ erubescã nec irideat inimici mei, etenim omnes qui te expectant, non confundentur. Omnes. n. tam boni quã mali Angeli prospiciunt nos laborãtes, boni de bono gratulantur, de malo quasi dolent: mali verò de bono dolent, de malo autem irident. Spectaculum facti sumus mundo, Angelis, & hominibus. Non solum Angelis & hominibus, sed etiã mundo, inquit, idest, amatoribus huius seculi qui sedulo circumspectiunt viros religiosos, & si in aliquo deprehendunt lapsum, eorũ statim insultant & dicunt. Hypocrita erat iste. ¶ Denique vnũ hic obseruandũ esse censeo, quod nõ dicit si possit perficere, sed si habeat ad perficiendũ, quia posse perficere est a natura, sed habere ad perficiendum est a gratia. Sic etiam posse credere natura est hominum: credere autem gratia fidelium. Bene etiam dixit, computet si habeat: & si non habet, procuret, & congreget. Sed iam secundam parabolam ad idem tendente audiamus. Aut quis Rex iturus committere bellum aduersus alium regem non sedens prius cogitare si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se? Posita similitudine de turri ædificanda supponit hic aliam similitudinem de rege pugnatura: in qua duo ostenduntur. Primo quod

quod pugnando oportet peruenire ad regnum, quia vt Paulus ait, non coronabitur nisi qui legitime certauerit. Secundum est quod nullus per sua merita potest peruenire ad regnum, nisi iustitia Dei per misericordiam temperetur: nam vt psalmista ait, non iustificabitur in conspectu eius omnis viuens. Et Esaias. Facti sumus vt immundus omnes nos: summa ergo totius parabolæ hæc est. Si in rebus externis & corporalibus prudentes & prouidi sumus quare nõ magis in spiritalibus? Qui ergo militiæ Christi se addicere vult, prius perpedat vires suas, quas si inuenit ad id, quod subeundum est impares, non temere sese inicit in periculum, sed potius omnia excogitet, vt inuocato Christi auxilio facilius agere possit. Cum ergo necesse sit pugnare cum diabolo, mundo, & carne, qui nobis fortiores sunt, inuocandus est Deus, cuius manus abbreviata non est. Sic Dauid, Domine quid multiplicati sunt qui tribulãt me, &c. Et iterum. Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Expende autem quod in illo quod dicit habere regẽ contrarium viginti millia, ostendit mundi duplicatam potentiam, quia maiori conatu hos perfectiores impugnat. Illud autem quod statim sequitur in contextu, scilicet. Alioquin adhuc illo longẽ agente legationem mittens rogat ea quæ pacis sunt. Intelligendum est quod sit contentus vita & statu communi: nam si in vita perfectiori non potuerit perseverare, nec habuerit vires ad resistendum maiori mundi potentia, sit contentus vita seculari & communi. Doctrina harum duarum parabolarum est, vt altam turrim ædificemus & machinas mundi destruiamus, vitã inquam perfectam agere & apicem perfectionis quaerentes: hac tamẽ modificatione, vt prius vires nostras consideremus, ne retrocedamus: nam melius est viam Dei non agnoscere, quam post agnitam retroire. Tunc enim erimus mundo & Angelis, in derisum: & victi reuertemur cum confusione a fortiori inimico. Ideo quæ per seuerantia opus est ne irrideant nos inimici nostri, & dicant. Hic homo cepit ædificare, & non potuit cõsummare. Non enim cepisse virtutis est, sed per fecisse. Cœpisse multorum est: ad culmen autem venisse, paucorum. In casum bonum agitur, si ante vitã terminum deseratur, quia frustra velociter currit, qui priusquam ad metas perueniat deficit. Ideo cursores paulatim in mane procedunt, & semper plus & plus proficiunt & sic continuando ad terminum optatum perueniunt. Sed quidam sunt sicut leæna: quæ in principio parit multos catulos deinde pauciores, & in fine sterilis efficitur. Sic etiam plurimi in principio operis sunt feruidi, deinde tepescunt & in fine prorsus infrigidantur & deficiunt. Sic turris incepta manet, vel deficit in bello, & victa manet. Hoc autẽ valde placet diabolo: qui super omnia conatur facere ne homo in bono opere perseveret. Vnde in Genesi dixit dominus serpenti. Tu insidiaberis calcaneo eius, idest, fini, sic enim in omni re finis est præstantior: & qui destruit finem, destruit omne bonum. Summe autem dolet, quando videt nos in inceptis bonis operibus perseverare: quia scit quod cum perseverantia obtinemus quidquid petierimus a Deo sicut ille, qui petiit tres panes ab amico obtinuit, quia perseveranter petiit. Sic etiam Magdalena, quia in sepulchro perseverauit plorans meruit Christum prius videre suscitatum quam discipuli qui recesserunt, & reuersi sunt non perseverantes. Simi-

liter etiam Christus turbam famelicam septem panibus satiavit, quia perseverauit cum eo. Mihi reor, inquit, super turbam quia ecce iam triduo iustinẽt me. Sicut enim nulla utilitas est seminum in principio florentium nisi maturecant: ita nihil valet ad salutem bene incipere si vsque in finem non perseveraueris. Cauere ne iridearis. Iam ad contextum reuertamur. Sic ergo omnis ex vobis qui non renunciat omnibus quæ possidet non potest meus esse discipulus. Hinc clarẽ apparet, quod ad professores vitæ perfectioris adduxit vtramque parabolam. Renuciare enim omnibus quæ possident non mandatur omnibus Christianis, sed tantum his, qui statum perfectionis quaerunt, de quibus Christus hic loquitur, & ad quod propositum adduxit parabolas supra dictas, ac si diceret. Ex quo non bene turrim ædificat, qui sumptus non præparat, nec securẽ occurrit, qui legatos non præmittit, ergo non potest meus esse discipulus quæ omnibus non renunciat: sed volo, vt homo sese totum mihi dedat, nihil mihi proponat, & nihil ardentius diligat quam me: seipsum non quaerat, sua non amet, sed meam voluntatem diligat. ¶ Aduerte autem quod in his verbis excluditur error Anabaptistarum, qui sicut olim Adamitæ & Apostolici, asseuerabant hominem non posse esse Christianum nisi renunciauerit omnibus. Quare Christus non dixit absolute, omnis qui nõ renunciauerit, sed omnis ex vobis, videlicet Apostolicis viris, & discipulis meis qui perfectiorem vitam estis professi. Cum istis igitur Apostolis loquitur Christus, nõ cum omnibus. Abraham, Dauid, Iob, & alij plurimi diuites fuerunt & perfecti. ¶ Obserua etiam quod multum distat inter renuciare omnibus, & relinquere omnia: quia renuciare omnibus, conuenit omnibus, qui licet mundanis vtuntur. Sic tenent quæ mundi sunt, vt non teneantur a mundo. Vnde Paulus. Reliqui est, vt qui habent vxores tanquã non habentes sint & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Relinquere vero omnia, perfectorum est. Qui omnia temporalia abiiciunt propter Deum. Attende autem, vt omnino his mundi vanitatibus renuncies, vt tam sublimi dignitatis gradu Christi discipulus factus fruaris, omnem amorem tuum in Deum conuertere, & renuncia tui ipsius rerumque humanarum amori: perfectus enim Christianus nihil aliud nisi Deũ amare debet. Nec debet quisquam credere amorem suum rectẽ esse collocatum, ob virtutes & merita illius, quẽ amat. Valde enim in cret esse bonum, & esse bonũ mihi, nisi quis tam insanus inueniatur, qui dicat ego iudico esse bonum, vt mihi oculi eruant, si aureo gladiolo, adamantino vel smaragdino fiat. Arbor paradisi bona erat: sed Eua ibi oculos perdidit. Susanna bona erat & sancta: sed illi senes propter eius amorem interierunt. Iosephus bonus erat sed illum eius domina offendit. Hinc conicere poteris quantum cauere debeas, ne alterius quã Dei prudentig habenas affectionis tuæ committas: qui solus sufficiens est, vt tranquillitatẽ & quietudinem animæ nostris affectionibus tribuere possit. Ideo in Deo solo amorem tuum constitue: separans te ab omnibus rebus, quæ Dei amorem non referunt. Quid existimas te facere, cum omnia humana cõtemnis? Opus est cogitare, quas angustias relinquant, vt cæli latitudinem consequamur. Vniuersa enim terra respectu totius mundi, pũctus est: adeo vt si fingeremus terram locatã esse in caelo stellato, adeoque perspicuam

Galat. 5. Matt. 24.

Gene 22. 1. Cor. 13.

2. Petr. 2.

1. Cor. 9. 1. Reg. 9.

Psal. 142. Eisa. 64.

Psal. 9. Psal. 137.

2. Petr. 2.

Psal. 24.

1. Cor. 4.

Gen. 3.

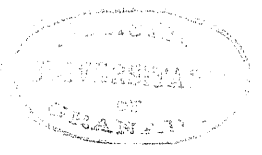
Luc. 11.

Luc. 20.

Mar. 8.

1. Cor. 7.

Gen. 3. Dan. 13. Gen. 39.

vt quælibet aliarum stellarum redderetur: ex his locis inferioribus discerni non posset, propter eius exiguitatem, sunt enim decem & septem stellæ, quarum quælibet maior est toto orbe tetraurum centies & septies. Sunt etiam aliæ quadraginta quinque, quarum quælibet nonages est tota terra maior: ducentæ & octo etiam sunt septuagies bis maiores. Aliæ ducentæ sexaginta quatuor, quinquages quater maiores esse dicuntur. Item ducentæ septem trices quinquies maiores æstimantur: præterea ducentæ quadraginta noue decies & octies ampliores dicuntur. Sunt autem hæc postremæ minimæ quæ quidē videantur, nongentarum quinquaginta nouem stellarum, quas Astrologi notauerunt: de quibus intelligitur id, quod dictū est, quod minima stellarum visu notabilem est maior tota terra. Quod si respectu firmamenti terra pūctum est minimum quāto minor respectu Empyreæ cæli censetur? Quid igitur putas te relinquere, dū mundum cōtemnis, licet eius dominus es? vniuersalis salis, nisi angustissimum fornicarum nidū, propter regia & ampla cæli palatia? Rex dominus est quinquagesimæ vnius puncti partis, tu verò quid relinquere potes, licet omnia tua relinquant? Parum esse existimares, huius mundi fæditatem relinquere, voluntati tuæ, & amori proprio renunciare: si considerare velles te à Deo vocatum esse, in Christi discipulum, vt cū eo simul veris magnisque cæli thesauris fruaris. Sed de his alias, sequitur, in contxtu. *Bonum est sal.* Gustum non habet ille sanum cui sapientia amara, & cui acida & insulsa dulcia & laeta videntur. Stomacho bili laboranti dulcia omnia, quasi amara videtur. Doctrina Christi eiusque lex suauissimus cibus animæ est: verum quotiescunque stomachus plenus est malorum humorum volūtas, quæ assuescens aliis, porrisque Aegypti cum mundi effrenato amore, carnisque & sanguinis gustum percipere nō potest. Ex laetis, suauibusque cæli dapibus omnis doctrina, eum defatigat, cibusque animæ substantialis diuinumque nutrimentum illi nauseam facit, quo pinguescere quasi suo naturali cibo & nutrirri in primis deberet: vitia autem & peccata dulcia & delectabilia iudicat. Cū dulce fuerit in ore eius malum (ait Iob) abscondit illud sub lingua sua, parcat illi, & nō derelinquet illud, & celabit in gutture suo. Optima est metaphora, qua hic vsus est Iob. Suscipis ore paruū crustum alicuius rei, melle illius illud autē dentibus tangere non audes, imo potius parcens illi sub gutture abscondis, & retines, vt paulatim liquefcat, diutiusque sapor & gustus in ore maneat. O mundum perditum, quot peccatorū genera homines querunt & inueniunt, varias peccandi formulas & modos, quibus saporem peccati morentur, & vt delectatio tā cito non trāseat? quot varietates inueniunt homines ciborum: quot modos ludendi seque oblectandi in omnibus mundi vanitatibus & turpitudinibus. Ideo bene ait Iob. Cū dulce fuerit malum in ore eius, &c. Inescuntur in Dei offensione, vt diutius manente peccato in illis maiore capiant voluptatem. Cū Christus genibus prædicabat tam perditus erat mundus, quam nūc est. Hoc autem magis exaggerare non possum. Homines gustum deprauatum habebant, quibus dulcia amara, amara verò suauia videbantur. Huic igitur populo Christus prædicat, hæcque animas diuino cibo pascit, cælestem panem illi tribuens. Prædicauit autē illis, vt ait Diuus Matthæus, octo paradoxicas in

monte inquit. Beati pauperes spiritu, beati mites, &c. Hic autem dicit D. Lucas, dominum dixisse illis, vt renunciarent omnibus bonis suis, post hanc verò doctrinam de paupertatis amore, spiritus, & de diuitiarum despectu affirmant ambo Euangelistæ dominum statim de sale verba fecisse. Matthæus ait illum dixisse Apostolis, vos estis sal terræ: Lucas verò hic habet dixisse. Bonum est sal. Vtrumque autē in idem recidit: ad idemque propositum tendit. Homines cupidi & auari & qui gustum deprauatū habent, & qui acquirendis diuitiis inebriantur, nō delectantur audiendo. Beati pauperes spiritu, &c. Vel Qui non renunciat omnibus, quæ possidet: non potest meus esse discipulus. Prædicatio paupertatis in suauius cibus est auaro & diuitiarum despectus: eodē modo, iracundo, patientiæ: crudeli, misericordiæ: mundanis autem, qui adeo honores huius seculi amant, persecutionem amorem prædicare acerbum est. Itaque hic cibus acerbis illis videbatur, nō ex defectu Euangelicæ doctrinæ à Christo domino nostro prædicatæ sed eorum culpa & propter gustū auditorum deprauatum. Sic Paulus ob suam humilitatem se in istorum numero computans dicit. Scimus enim quod lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Culpa est in me inquit Apostolus. Videns autem vnigenitus Dei filius, quam exiguum gustū ille populus ex eius prædicatione conciperet: oculos ad discipulos qui iuxta se erant conuertit, & ait. Vos estis sal terræ. Attendite discipuli mei. Sal enim omnibus cibis saporem præbet gens hæc gustū nō inuenit in doctrina mea, sed eam esse insipidā existimat: quare vos, qui estis sal terræ & sapor, illis saporem date. Tanta bonitate vitæque integritate esse debetis, vt videns mundus vitæ vestræ sanctitatē & perfectionem accipiat doctrinam & eum amplectatur, licet gustum iuxta libidinem suam in ea non inueniat. Boni mores prædicatorum, sal eorum doctrinæ est. Sicut Eliseus misit sal in aquas amaras quæ dulces factæ sunt: sic prælati & doctores sua bona vita & exemplo facit dulcem doctrinam quauis populus eam pro amara reputeret. Et quemadmodum prælati debent esse sal terræ, vt alios doctrina, bonoque exemplo saliant ita eodem modo Christus sui exemplum dedit, qui verus est sal, tanquam sal se comminuens, vt laboribus nostris saporem immitteret. Cū venit Eliseus Ierico dixerunt ei viri ciuitatis. Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse optime nosti, sed aquæ pessimæ sunt & terra sterilis. Tulit vas cum sale Eliseus, & misit salē in aquas & factæ sunt dulces. Hoc autem modo duo mala in orbe erāt ante Christi redemptoris nostri aduentum. Alterum quod labores & tribulationes amaræ videbantur. Alterum quod erat in terris maxima fames & sterilitas. Sterilitati nec Eliseus, nec etiam Christus remediū adhibuit, vult enim in famem Dei, desideriumque cæli patiamur. Imo vt cælestia amemus, in terris nobis famē iniicit, vt anima nostra nusquam satiata inueniat, Hoc enim pacto cælum ardentius desiderabit, vbi plene satiabitur, iuxta illud. Satiabor cū apparuerit gloria tua. Illud verò alterum malum, videlicet aquarum amaritudinem sustulit, eas dulces reddēs. Vas quoddam nouum enim accepit, & in illud salē commisit. Sic Deus assumens virginem Mariam tanquam nouum vas, in ea filium suum vnigenitū deposuit, qui verus est totius orbis terrarum sal.

sal simulac ortus est statim in aquas tribulationum coniectus fuit: plorans enim & nudus exoritur, frigoreque milleque alis doloribus, & angoribus ita affectus, vt dicatur in Psalmo. Saluum me fac Deus quoniam in irruerunt aquæ vique ad animam meam. Quemadmodum sal in aqua comminuitur, eodem modo Christus laboribus passionisque sua se conterit iuxta illud Pauli. Semetipsum exinanivit, formam serui accipiens: liquefactus est tanquam sal in aqua, hinc procedit nostrorum laborum & passionū iuuuitas, sicut de aquis Hierico factum est: posteaquam Eliseus salem in eas coniecit. Dominus Iesus cū doloribus suis tanquam sal se in aquas coniciens, vitæ mœrores, mortemque dulcem reddidit. Antequam hoc sal in aquas coniceretur pauci illis vtebantur in potum, quare paucissimi fuerunt in veteri testamento martyres: verum postea quam in has tribulationum aquas amarissimas Christus Iesus verus sal coniectus est, maxima exiit virginum ad martyrium confluentium multitudo. Sic beato Stephano fuerūt dulces lapides torrentis, crux beato Andree, Agatha quoque ibat ad martyrium quasi ad epulas inuitata. Vnde Diuus Paulus. Sicut abundant Christi passiones in nobis, ita per Iesum abundat consolatio nostra. Sic de Apostolis ait noster Lucas in Actis, quod ibant gaudentes à conspectu concilii, quia digni habitus sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Sic denique omnes sancti Martyres, solent viatores cum sitiunt, & per æstum iter faciunt si nusquam aquam inueniunt, nisi in aliqua palude turbidam & inspidam, vt eam bibere possint, quandoquidem aliam non inueniunt, illam per aliquem column, vel pannum transmittunt, vt ita suauior & purior efficiatur & panis illius præferri si aromatis, gariophyllis, cinnamomo, & zinzibere infusus est, suauitate referat. Eodem modo dolores, passiones, cæteraque vitæ mala, quæ de se amara & insipida erant, posteaquam per Christum transierunt colata aromaticis eius diuinitatis odoribus, dulcia & suauia sunt, & ab omnibus maxima cum lætitia & sapore potantur. Tu verò nisi gustum percipis ex his aquis & tribulationibus, & si de illis murmuras & cōquereris, sit, quia Deo nō appropinquas eius suauitatem doctrinæ, morumque integritatem diligenter attendens. Gustate & videte (ait David) quam suauis est Dominus. Si paulisper in gustu Dei immorari velles, maximam suauitatem inuenies in omnibus illis rebus quas nunc pro inspidis & acerbis reputas. Vnde in Proverbiis habetur. Anima saturata calcabit fauam, & anima esuriens etiam amarum pro dulci sumet. Voluit itaque Christus tanquam sal terræ coniecere & liquefacere se in aquis amaris tribulationum, & passionis, vt eas dulces redderet: nobis innatam famem relinquens, quam anima nostra absidue habet desiderans Deo, cælestique beatitudine satiari, vt hæc fames desideriumque gloriæ appetentiam animæ nostræ exciter, vt abiecto terræ & mundi amore omnem suam curam in Deo, cælestique constituat. Hoc idem vult etiam Christus, vt prælati qui locum eius in Ecclesia obtinent, faciant, videlicet tanquam sal se comminuant, operamque impendant, vt subditi sibi commisi saluentur. Sic Matthæus ait, quod dixit eis, Vos estis sal terræ, noster autem Euangelista Lucas, bonum est sal. Aded adiuuat prælatum, doctorem, vel prædicatorem bona de eo audientium opinio, vt in concione asperimæ etiam reprehensiones, quæ suapte natura omnibus odio

sunt, libentissimo animo & patientissimo audiatur: si vt diximus bonam concipiant de doctore suo opinionem, eum non modo suauorem, sed etiam autorem omnium quæ dicit esse videntes. Hæc autem verba ad prælatos, sacerdotes & doctores dirigitur, quos Christus sal vocat. Primo quia est res valde communis: vbi que enim sal inuenitur. Nulla est vetula quantumuis pauper, quæ vel pugillum salis non habeat. Tam faciles & cōmunes debent esse prælati, vt qui eos querant statim inueniant: tam comes, vt pauperes sine timore ad eos accedere possint, & egestates suas manifestare. Tanta denique debent esse benignitate, vt nemo eorum conspectum perhorrescat. Nūc tamen aliter sit. Sunt enim aliqui tam superbi & arrogantes, vt nemo eos conuenire audeat: quod si eorum opera subditi indigent ad aliquam subleuandā egestatem vel necessitatē, Regiis principum longe à prælatibus suis absunt, vbi propria negotia sua procurant. Si autē præsentibus sunt, clausis ianuis viuunt, audientiamque pauperibus nullam concedunt. Itaque negotia subditorum quæ eorum magis propria sunt aliena iudicant nihil de illis curantes. Nemoque eos audet cōuenire. Hoc deplorabat Ezechiel Propheta inquit: Vt pastoribus Israël qui pascebant semetipsos. Nonne greges à pastoribus pascuntur? Quid hoc sibi vult? iam pastores nō pascunt oues suas, sed viceuersa, oues pascunt pastores suos, illisque pingues & nitidos reddunt, oues verò tam macilæ & exiles sunt, vt vix ossibus hereant. Cum austeritate imperabant eis & cum potentia. Secundo sal liquefcit & consumitur, vt carnes sustineat & præferuiat à corruptione. Sic prælatus confici & consumi debet, geniumque defraudare vt subditis indulgeat. Ille laborabit, vt sui orientur & quiescant, ieiunabit, vt comedant, humerisque suis egestates & miseria subditorum supportabit. Optimus enim ille prælatus Diuus Paulus Corinthiis suis ita inquit. Ego libentissime impendam & super impendam pro animabus vestris. Tanquam sal me liquefaciā & cōficiam propter animarum vestrarum salutem, & cōsumare in vestram omnium vtilitatem. Sed vbi nā sunt modo prælati qui hoc faciūt: Prouideat dominus Deus omnis carnis hominem, qui sit super, &c. Tertiō sal quauis cibo saporem tribuit, austeritatem etiam habet. Si ore suscipis micam salis tibi linguā inflamat & adurit. Sic prælatus suauitatem & saporē fragilibus pauperibus peccatoribusque cōtritis & humilibus ostendere debet, eos pie & comiter suscipiens, seque humilem & ducem illis præbens: superbis verò & potentibus asperum & seuerum se exhibent. Itaque & suauitatem & austeritatem certis propriisque temporibus habere debet. Heli sacerdos, reprobatus fuit in sacerdotio suo infelicique morte interiit, ob suam nimiam mollitudinem. Sciebat filios suos, malis moribus esse, & nihil amplius dixit, quam, non est bona fama quam audio, plus enim facere debuit illos virga ferrea, summaque seueritate corrigens. Eodē modo & tu, si filiam tuam vides fenestram frequētare, non satis est si dicas, hoc deinceps ne facias, sed eam in cubiculum conice, ibique summa vigilantia da operam vt custodiatur. Alii viceuersa, aded asperi sunt, vt Pharisei videantur, qui misero Iudæ peccati sui penitenti tam asperè responderunt, vt illorum asperitate lacessitus desperarit, seque suspenderit. Quare verūque prælatus bonus suo tempore & cum viderit expedite facere debet: quanquam nunc e contrario omnia

Phil. 2.

Phil. 2.

Act. 7.

2. Cor. 1.

Act. 4.

Rom. 7.

Reg. 2.

Psal. 31.

Prou. 27.

Psal. 104.

sal.

520. 34.

2. Cor. 12.

Numb. 27.

1. Reg. 4.

Mat. 27.

Iob. 20.

Mat. 5.

nia hæc in mundo transeunt, prælati maxima potestium peccata disimulantibus, leuissima verò pusillorum hominum delicta seuerissimè, maximèq; et arrogantià plebsentibus. ¶ Quarto voluit sal dicere, illicque prælatos comparare, vt humiles essent. Cupit enim Deus vt prælati in dignitate illa summa constitutus meminerit quis esset antequam ad illum statum peruenisset, vt quid boni aut honoris habeat Deo acceptum referat: per se enim nihil nisi fragilitatem habet. Sal est quædam aqua falsa, pigra, & cohibita, nam albedinem, & quidquid boni habet a Deo accepit: sic tu doctor aut prælate nihil aliud es quam quædam aqua suapte natura vilis, dignitatem enim literarumq; cognitionem quam habes, a Christo iustitiæ sole accepisti, nam omne datū optimum de sursum est. Vult igitur Deus vt Episcopus aut doctor quilibetq; alius domus suæ minister, non obliuiscatur quis antea esset, quam sal esset coagulatus, id est, in tali dignitate constitutus. Lucifer nō habuit in memoria cum se in tãta dignitate vidit positum, quod erat creatura quædam de nihilo creata: & ideo suæ perditionis causa fuit. Meminit dignitatis, & nō meminit essentia: a Deo data. Noluit Deus Adam nisi de luto conficere, nec illud quidē de terre no paradiso sumpsit: vt cum se aliquando in aliquo honoris gradu videret, meminisset qua de materia fuisset confectus, nihilominus tamen Dei mandato inobediens est. Esaias. Assur virga furoris mei, &c. Dixit autem Assur in fortitudine manus meæ feci, At quoniam minister Dei ab eo missus in illarū gentium vltionem superbiuit a Deo asperrimè punitus est, vt videre poteris in decimo capitulo Esaiæ. Dauidem autem quia in dignitate constitutus regia eodē modo se extulit conueniens Propheta illi in memoriam adduxit, quid antea quam rex crearetur fuisset dixitq; ex parte Dei. Ego te vnxi in regem super Israël, &c. Non habuit in memoria Saul se fuisse a Deo exaltatum de minima tribu Israël: & ita superbia se extulit, vt Deo non obediret, Amalech nolens occidere, vt Deo non cognoscatur verus prælatus a domino Deo nostro salī comparatur. Si homo literis dignitatēque ornatus nasceretur, per Eini, quæ est eius superbia, auscultaret: quod ne fieret voluit Deus vt lugens, cæcus, & mutus nasceretur, vt humilitatem suam cognosceret. Iacob vidit scalam quandam, altera parte cælum, altera terram tangentem. Sic prælatus, Ecclesiæque minister, per quem quasi per scalam omnes ad cælum scandunt, partem in cæli contemplatione habere debet, secum perpēdēs omnium dignitatum summitatem & perfectio: nem Deum esse: partem verò animi sui in terra debet defigere, vt miseriam, exiguitatemq; suam, cognoscat. Sic Paulus. Gratia Dei sum, id quod sum. Ex huius rei autem obliuione multa apud prælatos mala reperiuntur habent enim rationem sui familia ruinque suarum. Dei autem nec rationem nec curā habent. Ionas sui supra modum rationem habuit, nisi operam dedit ne eius opinioni apud homines derogaretur: credens quod si Deus misericordia & pietate sua (qua sepiissime vsus est) sententiam suam reuocasset, se vanum & mendacem habitum iri, quare quia hanc curam, rationemq; nimiam suarum rerum habuit, Deique honoris oblitus est, omnia illi aduersa fuerunt. Heli etiam quia maiorem habuit rationem filiorum suorum, quos supra modū deamabat, quam officij quod præstare tenebatur, iniquus

Iaco. 1.

Gen. 3.

Genes. 3. Esai. 10.

3. Reg. 12.

1. Reg. 9.

1. Reg. 15.

Gen. 28.

1. Cor. 15.

Iona. 1.

1. Reg. 2.

sacerdos habitus est. Et in Canticis est. Aperit mihi, &c. Respondit. Expoliavi me tunica mea, quomodo induer illa? Laui pedes meos, &c. vt sibi prospiceret, Deo non aperit. Ideo vos estis sal. Memento vos ex vobis nihil habere: nam quidquid boni habetis, a domino Deo est. ideo ne obliuiscamini rerum diuinarum, sed potius vestra omnia propter Deum relinquit. ¶ Quinto sal cum in vulnus conicitur aut imponitur, pruritu suo vulnus acerbatur, etiam si eius sanitati vtilitatem afferat: parri tamen sanæ & integræ carnis non nocet, nec vllam molestiam infert. Itā & eodem modo correptio doctrinaq; prælati, aut prædicatoris non molestatur nec fatigatur eum qui sanus & integer est, sed iniquum tantummodo. Maximum igitur est iudicium te esse malum quandoquidem de prædicatore murmurat & queris, eo quod te reprehendit. O maximum malum? sunt in animis hominum vulnera infixata adeo corrupta & putrefacta vt salē reprehensionis non patiantur. Vnde Paulus. Instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipsos amantes, &c. A veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem conuertentur. Nolunt veritatem audire, nolunt reprehensionem ferre, sed tanquam illi de quibus Esaias, aiunt. Dicite nobis placentia. Sed iam huiusmodi rei tempus abiit, mundus enim in peius ruit indies: quare etiam sal tibi molestiam inferat, tamen nihilominus vulneribus tuis est imponendus, quia & temporibus Christi mundus tam corruptus erat vt diceret Christus. Væ vobis, qui estis sicut sepulchra dealbata, & Ioannes Baptista vocabat eos gemina viperarum. Nunc verò cum multo corruptior est, & deterior, quid vultis dicam vobis, &c. murmuratis, quia reprehensio vos macerat, & dolorem infert, sed væ vobis. Sæpenumero video, oprimeq; intelligo prædicatorum & religiosorum iniquos mores, vitamque iniustam, murmuracionum vestrarum causam existere, quare ait Christus cum sal euauerit ad nihilum valet vltra, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus, & ira omnibus despectui sumus, omnēque de nobis detrahunt: sed væ vobis qui hoc facitis. Dominus loquitur per Esaiam, Assur virga furoris mei. Deus nos punit, linguarum vestrarum flagello, sed væ Assur, sicut puluis, &c. vos estis tanquam scopa, qua nos Deus mundificat: sed væ vobis qui detrahitis de prælati & de religiosi, puniunt enim tanquam Assur, vt Deus hic per Esaiam dicit. Mittet dominator dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatem: & subtrahet gloriā eius succentia ardebit, quasi combustio ignis suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum. ¶ Sexto sal saporem dat, nam olla bulliens sine sale insipida, coniecto sale bene condita & lauta redditur. Sic si paupertas amara subdito videatur, conice te in illā. Item si ieiunium aut pœnitentia subdito tuo insulsa apparet, conice te in illam, & fac idem quod alios facere vis, in omnibus rebus omnes antecedens, vt subditi qui te anteire virtute & religione conspexerint, primūque labores omnes suscipere ea que antea amara iudicabant, dulcia deinceps reputet. Ita Ionas iussit se in mare conici, tempestasque statim compressa est. Ministri Dei, vosque omnes qui munera diuina exercetis, conicite vos in istas laborum omnium vndas. cessabuntque murmuracionum & scandalorum, quæ subditi vestri propter vestros malos mores capiunt tempestates. Sed multa sunt in tota Ecclē-

Cant. 5.

1. Tim. 4.

Esai. 30.

Matt. 23.

Matt. 23.

Esai. 10.

Mar. 9.

Ecclē. 12.

tota Ecclesia sine sale salina: quam plurimæ Ecclesiæ sine rectore. Querit vidua Episcopum, vt egestatem suam exponat, remediumq; aliquod sibi imploret, & non inuenit, est enim in regia, aut alibi, & non adest, vt miserorū necessitatibus subueniat. Quod si eum inuenit, non saluum, aut facilem, sed adeo inspidum, acerbum, & superbum, eum esse experitur, tam difficilibusque moribus, vt eorā eo toto corpore contremiscat, nedum aliquid auxiliij consequatur. Hoc est maximum malum, videlicet vt sal non saliat, id est, prælatus, officium suum saporem tribuē di non præstet: atque ideo sequitur in contextu. Si autem sal euauerit, in quo condietur? Intellige in quo condietur ipse sal. Si subditus peccauerit, a prælato corripitur, verūm si prælatus peccauerit, quis corripiet illum? quod remedium habebit? Nullū. Quare non debet referri illud in quo condietur ad cibū, sed ad ipsum salē. Ideo in Marco habetur quod dixit Christus. Habete in vobis sal. Videlicet vos ipsi comparate vt vestra apte natura, vestroque marte & industria illum habeatis. Nemo illum vobis dabit salē si peccaueritis, quemadmodum subdito peccati, quia ille accipiet salē a prælato, sed non prælatus ab alio. Pastores salē seruant, ad curādas oues suas, prælatūque ad curādos subditos suos. Sed si pastor vel prælatus curatione indigent, quis eos curabit? hoc valde consentaneum est ad illud quod in Ecclesiastico habetur. Quis medebitur incantatori a serpente percusso? Si serpens mordere aliquem intenderit, ab incantatore cantabitur, sed si incantator antea quam serpentem cantare possit, ab ea morsus fuerit, quis serpentem cantabit? O magnum malum & inauditum. Medicina iam venenum facta est, illic qui vel prælatus medicamenta adhibuiti erant, ægrotant grauius, penuriāque medicinarum & curationis patiuntur, & ab alijs curari indigent. Hinc verè dignoscitur & aperitur maxima quædam vulgi amentia & insania. Nam si vident homines Episcopum, monachum, aut clericum in aliquod crimen incidisse, quod scandali causam dederit, lætantur, fabellamque ad inuicem inter se religionibus illudentes commemorant, tanta perfusi læticia, ac si maximum aliquod gaudium memorarent, iustiori de causa susceptum. Insani quæso dicite, si hæc ciuitas corrupto aëris spiraculo (quod dominus auertat) laboraret omnēque tabifica contagione tacti iaceretis, semianimes, non molestè ferretis, mirūque in modum doleretis, si vestras ad aures perueniret, medicos & chirurgos in quibus solis omnium vestrum salus supererat, grauius ægrotare? Quare ergo in infirmitate sacerdotum & religiosorum tantopere lætamini, qui medici sunt spirituales animarū vestrarum, cum aduersa animæ laboratis valetudine? si sapere-tis, simulac audiuissetis aliquod cuiuspiā sacerdotis peccatum, lachrymas guttatim deberetis effundere, omne enim illius malum & incōmodum in vestrū damnum & præiudicium recidit. Maximum est incommodum, & quod fœcis oculis spectari non potest. Locus est omnis serpentum plenus omnibus in cantatoribus qui eas cantare debuerāt, mors manus curationi adhibere non possunt, prælati & religiosi, qui mederi populi flagitijs multo maioribus criminibus obruti viuunt. Scholasticus qui scientiarum expers est, multa audiendo & legēdo, quotidianasq; prælectiones in scholarū gymnasijs, discens, doctus & peritus omnium facultatum euadere poterit. Ve-

rum qui postea quam doctoris gradū atigit adhuc ignarus est eorum quæ tam diu inculcauit, quid remediū vt ea calleat habebit? nihil. Nam doctor creatus non poterit quasi scholasticus lectionibus interesse, & ita semper erit inscius. Eodem modo subditū iniquum prælatus corripet, vitamq; eius emendatā reddet, verūm prælatus improbus cū a nemine corrigi possit, semper in improbitate suamanebit. Obserua autem quod non dixit si sal computruerit, aut humectatum fuerit, sed si sal euauerit, aut insanierit, quia grande periculum salis est a vanitate aut insania. Cum enim prælati in gradu sint excelsio & videant se esse doctores populi & magistrōs, ipsa eos celsitudo vanos reddit, ipsaq; sua scientia inflatos, & vanos, & fatuos, natura dignitatis loci homines vanos facere solent. Exemplum habemus in Lucifero, Pharaone, Nabuchodonosore, Saule & Aman, cui gratia Regis Assueri euauit, in alijsque multis. Scientia etiam (vt Paulus dicit) inflat. Graue ergo periculum est si sal insatuatur. Sed nunc videmus prælatos aliquot clarissimos & arrogantissimos. Hoc autem malum eo grauius est quod putant ipsi hoc bonum & licitum esse atque expediens, propter autoritatē & decentiam status, atque ideo irreparabile malum, quia videtur eis ipsa seculi altitudo & elatio, necessaria esse pontificiæ dignitati. Quomodo ergo medebimur malo illi quod qui habet grande credit habere bonum? Insanus medici manus renuit, quia cum insanus sit, sanum se esse putat, itaque nunquā curatur. Prædicatores his nunquam profunt reprehensionibus suis, quia cum se literis præditos existimēt, officiumq; suum iugiter præstare, si forte reprehendantur in aliqua re, queruntur & in prædicatores tā hi, quam improbi clerici & Episcopi audaciter impediunt. Ego quidem mallem in deserto viperis, & scorpijs prædicare, quam huiusmodi hominibus: qui cum vitam non emendent, persecutionibus suis prædicatorum doctrinā eleuant, fructūque impediunt, in aliorum animabus faciendum. Primo libro Esdræ habetur quod Artaxerxes Rex præcepit procuratori domus suæ vt daret ex thesauro suo Esdræ sacerdoti quantitatem quandam argenti, olei, tritici, sed sal præcepit ei vt daretur absque mensura. Sic prælati famulos, argentum, cibum, omniaque parca & moderate impendere debent, salē verò sine mensura. Exemplum bonæ vitæ, doctrinæ, & prædicatio effusissime, sine vllaque mensura infumi debent: eorum enim debet esse maxima vberitas & abundantia apud prælatos. Verūm nunc multo aliter fit, apparatus famulorum, equorum, dapum, & conuiuiorum nimis sine ordine, sine limitatione, sine mensura, aut delectu: doctrinæ verò sanctorumq; sermonum parum, multa parsimonia, & limitatione, adeo vt non paucis in locis sacra concio semel in anno tantummodo populo exhibeatur. Præcipiebat Deus vt qui in aliquam seruum deperiret, eam vxorem ducturus, vestem illi detraheret, vnguēque & capillos raderet. Sic & eodem modo & tu vt cum Ecclesia vero matrimonio copuleris, que de serua Christi redemptione libera effecta est, aduerte esse Episcopum, vt ei vngues, & capillos omniaq; superflua, aurum, argentū, & famulos, vestes, apparatus & vanitates eripias, eamq; nudam in vxorem accipias. Quanquam nūc pauci iam Ecclesiam propter Ecclesiam concupiscunt, sed reddituum auri & argenti, & vestimentorum cōcurrentiū causa: quare tam pauci modo p̄, fauētq;

1. Cor. 8.

1. Esdr. 7.

Deut. 12.

praelati in Ecclesia Dei reperiuntur. Hi igitur infani tanquam sal infatuatus & euasces nullo remedio in infirmitate sua, & infania curari possunt. Quid igitur de his fiet, quid boni huiusmodi praelatus aut doctor ex sese praeitare poterit? Audi Dominum. *Nec in terram, nec in sterquilinum vile est, sed foras miseretur.* Vinum corrumpatur acetum fiet, ex veste bombicina attrita calcei fabricantur. Equus mancus cisterne rotæ alligatur, vtileq; præstat ministerium, quin etiam & mortui corium vtile est, Elephantorumq; ossa conducunt. Verum sal posteaquam corruptus est prorsus inutilis redditur, & ad nihilum valet. Nihil est inutitius minorisq; momenti, quam sal corruptus & euasces, ita nihil est deterius aut inutitius malo praelato. Non mihi satis perspicuum est, quæ causa sit, ut talis praelatus à terra iustineatur, in Deoq; patientiam inueniat. Si subditus malus est vnica tantummodo anima deperit, verum si praelatus est malus, ipse cum aliis quâ plurimis qui malo eius exemplo scandalizantur intereunt. Quare nihil est deterius improbo praelato, aut inutitius. Si quinquaginta suum terga forte comparaueris, tribus item salis ad ea fallienda simul emptis modis, & acciderit salem non recte naturam suâ in illis fallendis ostendere, ut salis defectu corrumpatur, & in sterquilinum mittantur, quero, quid amissum est? non saliente sale facta est tantummodo iactura trium aut quatuor aureorum, quibus sal emptus est? minime, multo enim maior fuit iactura. Corrupta enim sunt quinquaginta terga suum, quæ plus centum aureis emuntur. Ita praelato malo existente plura amittuntur, quam si tantummodo praelatus sui iacturam faceret namque subditos suos à corruptione non præferat, ut bonis exemplis & moribus, ipse in infernum descendere mille animas secum damnatas ducens, ut eum in pœna sequantur ducem, quem in vitis malique moribus praelatum imitari sunt. Quare aduertendum est quod eodem modo, quo Episcopi arrogantes & superbi maxima famulorum caterua tūpante, vicatim incedunt, in infernum nihilo minori turba insequente damnatorum qui ignorante, & ex defectu doctrinæ peccauerunt, mittentur: sequentibus cognatis vicissim, quibus multa dum viuerent indignis beneficis Ecclesiasticis abutenda permiserunt, mulierculisq; inopiæ reiq; familiaris penuria, quæ se proficituerunt, cum à praelatis illis negligentissimis sustentari in virtute & pudicitia, earum egestate subleuata possent, &c. q. Maxima igitur turba huiusmodi praelatos confectabitur. Attende igitur quod teneris mulierum animarum rationem reddere: aliosq; vitæ tuæ doctrina & exemplo salire & meliores facere. Cum ergo hoc ita sit, quis est tam mentis inops, ut praelaturæ dignitatem concupiscat? Quis est qui aliis imperare velit? Dinus Bernardus etiam sanctissimus esset, subditosque religiosissimos atq; optimos haberet nihilominus tamē labores suos deplorabat dicens, in quodam aductus sermone. Hei mihi quia

Dei ser. 3. aduentus.

vas sanguinis Christi mihi commissum est. Quid putas animas esse pretii sanguinis Christi qui pro illis effusus est, & ita pretii inestimabilis sunt. Si tibi forte darent vas vitreum Christi plenum sanguine, in cruce fusi, propter nostram omnium salutem nonne illud summa diligentia custodireris? nonne illud in maxima reuerentia seruares, totoq; corpore contremisces ne aliqua gutta in terram decideret? Proiecto illud in loco tutissimo cõstitueres, quo nemo posset appropinquare. Attende igitur praelate, vas Christi sanguinis tibi esse commissum, non vitreum, sed carneum, fragile & corruptibile. Vas vitreum si à nemi ne tangatur mille annos poterit durare Attende igitur istas animas quæ sanguine Christi empta sunt, tibi commendari, quæ cum sint fragilibus vasis inclusæ, adeo ut neminem etiam tangente nullo vulnere aut ictu suapte natura corrumpantur, maximum periculum tibi incumbit eas tueri Paulus. *Habemus thesaurum hoc in vasis fictilibus.* Si ergo vitreum vas sanguine Christi plenum quod mille annos durare potest tibi commissum tanta cura asseruare, quæ potiori iure summa diligentia eniti debes, ut totam mæ, tam fictilibus vasis inclusæ nulla iactura custodiantur? Veruntamen quot sunt, qui impudētissime effusissimæq; conscientia praelaturas suscipiunt, & administrant, non animaduertentes quam stricta obligatione teneantur ad virtutem? Quis esset adeo infans qui per aliquem montem transiens, pastorem videret vere sub vmbra recubentem roboris aut quercus & ob illa minima voluptatis momenta cum illo vellet manere pastorisq; factus equitis habitum deponere non dubitare? Pastorem vita admodum laboriosa, & ita à Iacob, qui pastor erat depicta est. *Gen. 31.* Die noctuq; vrgebar gelu, somnus fugiebat ob oculis meis. Quamplurimi ut ab hominibus dominationis nomine appellentur, ob exiguaque mundi delicias officii pastoris laboriosissimi sibi cõparant. Vide igitur quam habeas obligationem: teneris enim esse omnibus aliis perfectior, eo quod omnes oculos in te conuersos habent, actionesq; tuas obseruant: peccataque hominum priuatorum & vulgariū sunt quasi quædam in pede aut manu notæ, quæ facillime occultari possunt. Prælatorum vero crimina tanquam stigmata ori iniusta ab omnibus non conspici non possunt. Sed de his satis. Iam vltimum verbum huius capituli audiamus. *Qui habet aures audiendi audiat.* Loquebatur Christus de praelatis Ecclesiæ, qui fere nunquam corriguntur sed potius indignantur aduersus prædicatores, eos arguentes. ideo dicit ut audiât. Rari enim sunt inter ipsos, qui quanuis habeant aures applicent illas ad audientem verbum Dei, nam putant omnia scire & quod ab omnibus tanquam dii sunt adorandi. Ideo propter raritatem dicit, qui habet aures audiendi. Habent aures mentis, sed non ad audiendum Spiritus sancti vocem, ut faciant mandata eius. Sed iam nunc ad explanationem capituli decimiquinti accedamus.

2. Cor. 4.

Gen. 31.

CAPVT

DEPENDENS D. Paulus causas quare Dominus noster Iesus Christus in tantam humilitatem & abiectionem in mundum venerit, potissimam ait fuisse remedium salutemque omnium peccatorum. Christus (inquit) Iesus venit in hunc mundum, peccatores saluos facere. Nam nisi Adamus peccasset, quanquam Christus ad extollendam humanitatem, illamq; premio prædestinationis æternæ beandam, nihilominus erat venturus, & ut operibus nostris vigor daret, tamen in carne passibili nõ descenderet, nec tanta abiectione, variis rigoris, sitis, inedie, æstus, & mortis, aliorumq; incõmodorū supplicij obnoxius. Omnes enim hi labores, quibus Christus diu viueret est affectus, medicina præsentis simaq; plagarum & peccatorum nostrorū fomera extirpant: quod si nulla fuissent peccata, opus nõ esset, ut Christus tantis miseris se subiiceret. Vnde B. Augustinus. Tolle morbos, & tolle vulnera, & nulla est causa medicina. Et ideo quia homo peccauerat expediebat, ut Christus quasi medicus, malorumq; nostrorū reparator descenderet. Et ideo ait ipse. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Et iterum. Venit filius hominis saluū facere quod perierat. Esaias quoq; de Messia Prophetans ait. Ad annunciandum mansueris mihi me, ut mederetur cõtritis corde. Quæ verba in superioribus Euangelista noster Lucas narrat. q. Christus dixit, q. de seipso fuerant pronuntiata. Hoc erat Christi officium, q. Christus exercebat, & ad quod exercendum in mundum venit. Accedit enim ad paralyticum ante omniaq; illi dixit, Remittuntur tibi peccata tua. Magdalene etiã dixit Remittuntur tibi peccata tua. Etiã paralytico, qui erat in piscina, mulieriq; adulteræ, aliisq; quamplurimis confirmauit. Videntes igitur publicani & peccatores maximum, quod ex diuina Saluatoris nostri prædicatione commodum perciperet, illaq; regalia præcordia quibus omnes peccatores suscipiebat, considerantes extimataq; benignitatem & amorē, quo medicus ille cælestis infirmitatibus medebatur, peccataq; remittebat, allesti adductiq; tanta bonitate, suauitate & dulcedine, eum quocunq; iret insequabantur, ut salutis veræ via dirigerentur. Hoc est, quod sanctus noster Euangelista ait. *Erant autem appropinquantes ei publicani & peccatores.* Cum taurus carcere quo detinetur solutus in forum vel in arenam vi maxima erumpit, nemo propius accedere audeat: qui verò propè taurum sunt retorquente tauro caput, statim maximo terribi pavore fugiunt, in vallumq; seu quacunque alia tepracula se coniciunt, ut vim incessentis. Tauri deuistare possint. Verum si postea taurus curru fortiter astringatur vel iugo subiiciatur, quilibet impudens, cõminus accedit, ut vel etiam puer cornu audeat tenere. Hoc igitur modo in lege veteri nemo Deo appropinquare audebat, nã quasi taurus ferus temere accedente interficiebat. Accessit ad Deum Oza, arcumq; terigit statimq; interiit. Accessit Ozias indebitè, & leprosus factus est. Accesserunt etiã Nadab, & Abiu filij Aaron, offerentes ignem alienum: & statim mortui

Aug. ser. de verbis Apost. Matt. 9. Luc. 10. Esa. 51.

Luc. 4.

Matt. 9.

Luc. 7.

Iohan. 5.

Iohan. 8.

sunt in cornibus tauri. Et cum Deus voluit legē dare populo Israël, dixit Moses ad populum ex parte Dei. *Exod. 10.* Cavete ne ascendatis in montem, neque tangatis fines eius: omnis qui tetigerit montē morte morietur. Quare non modo proximè accedere non audebat, sed nec etiã vno interposito miliario: nã sicut taurus ferus appropinquantes interficiebat. Ideoq; David dicebat in Psalmo. *Deus vltionū, Deus: Deus vltionum liberè egit.* Verum posteaquã amore victus se humanitati tradidit, naturæq; humanæ iugū subiit hominū charitate deuinctus, tãquã agnus māsuetus factus est: adeo ut publicanos, peccatores, meretrices, latrones, claudos, cæcos, & paralyticos, leprosos & mendicos, cæteramq; miserorū hominum turbam facillimo animo accipiat, summorūq; amore complectatur. Ita omnes in illo misericordiarum parente auxiliū & solatiū inueniunt. O beata solaciūq; tempora. Quis hoc audire potest, cui non præcordia desiderio labefactentur? Quis est adeo durus, ut non tanta bonitate & pietate & misericordia domini molliatur? Neminem filius Dei reicit, nullius plagæ aut miseræ illi nausæa mouere possunt, sed cõsitiumma bonitas & munditia, facili, alacrique vultu, luxuriosos, abominabiles, & turpes peccatores accipit, qui ab eo nõ modo morte aut aliquo supplicio nõ afficiuntur, verum vitam consequuntur. Antea in veteri lege nemo audebat appropinquare. Adamus se abscondit: simulac audivit vocem eius fugit: hi autem cum multo sint maiores peccatores audita filij Dei voce non modo non se abscondunt, sed potius appropinquant, ut audiant illum. Nullum confugij reliquit Deus miseris peccatoribus tempore diluuii, nec Sodomitis, Pharaon etiam rex Aegypti ita cõmuni exercitu suo aquis maris interclusus fuit, ut nec retro, nec ante vllum remedium inuenerit, quo e fugere posset interitum. Nunc vero tantum habet asylum & confugium peccatores: quia idē Christus refugium & defensio, medicina, & venia, peccatorum est. Vide nunc illum ante quem omnes Angeli tremore corripiuntur, imo ad cuius nutum colinæ cæli contremiscunt, in tantum se humiliauerit, & humilissimi sua maiestate, seueraq; iustitia, ita exinaniuerit ut etiam publicani & peccatores ad eum accedere ausi sint. Vide etiam quomodo sicut ad David conuenerunt omnes olim, qui erant in angustia constituti, & oppressi arte alieno & amaro animo, & factus est eorum princeps: sic omnes miserabiles conuenerunt nunc ad Christum, quem videbis vndiq; circūseptum gentibus miseris, qui factus est eorum princeps, defensio & confugium. Videbāt benignitatem illam qua illos accipiebat, illamq; familiaritatem & conuersationem Christi considerantes, animosiores & alacriores reddebantur, ut eum quærent. Qui perdices aut coturnices venari intendit, illicem earum simulat, eodem modo Christus cum publicanis & peccatoribus manducans & cõuersans illos ea consuetudine quasi quodam illicite Deo venabatur. Quando aliquis princeps venatū procedit & vel aprum, vel ceruum, aut feram quãcunq; capere vult: cum suis vniuersum montem circumfudet & vnusquisq; separatim suo in tramine iocatur qua feram transuram existimat: at dominus locum capit communiorem, quem miseris frequentissimū transeuntibus.

Exod. 10.

Psal. 93.

Gen. 3.

Gen. 2.

Gen. 19.

Exod. 14.

Iob. 26.

Phil. 2.

1. Reg. 22.

1. Reg. 2.

2. Par. 26.

Gen. 10.

tibus esse existimat, vt simulac transire feram eo senserit propria manu interficiat. Non aliter peccatores huius mundi saltu pererrant, prorsus ab omni intellectu alienati, non inuententes pericula quam plurima non modo in altero seculo sibi parata: sed etiam & in hoc ante oculos proposita belluinas libidines suas insensentur vsu rationis oblitii, nō vt homines, sed vt bestias, sensualitati toto peccore, totisque viribus suis dediti. Descendit Christus dominus noster gloriæ Rex, à summo cælorum sede in terram vt peccatores venetur: & ne venanda terreat animalia, colorem campi induitur. Nam, vt ait Apostolus venit in similitudinem carnis peccati, & habitu inuentus, vt homo. Venit in habitu peccatoris, & forma peccatoris, ne ab eo fugiant peccatores. Et quia sunt quā plurimi, operibus pietatis & misericordiæ dediti, constituit dominus in quadam statione seu limite Abraham quendam, qui eos venetur, est enim huiusmodi venator talibus feris capiendis aptior, qui eo peruenientes eleemosynis pijsq; operibus saluatur. Præterea quia sunt nonnulli ieiunatores, pœnitentes, amatoresq; solitudinis, in alia statione Ioannem Baptistam locat, vt pœnitentia sua & cilicio illius generis peccatores lucretur. Itā circumcirca vniuersum montem aliis quamplurimis famulis obsedit, qui pro diuersitate locorum, ingeniorūq; suorum & viriū, variis modis virtuti operā nauates, variis moribus homines caperent, vt vnusquisq; iuxta naturam suā facilius saluaretur. Sed princeps Christus Iesus frequentissimo in loco sedet, quo plures feræ deueniunt: homines, scilicet, qui dum in huius vitæ saltibus lustrisq; vagantur, non iniuria ferarum nomen sortiti sunt. Sedet igitur dominus, excubatq; in illa frequentissima statione, mediocritatis videlicet: nā nec Ioannis Baptistæ austeritatem viuendi in exterioribus actionibus corporis delegit, quia in deserto plus quadraginta diebus non est moratus, nec nimiam aliorum sanctorum hominum mollem & delicatam nimis vrbantatem admisit: sed agens, conuersansque cum peccatoribus cum illis discumbebat, & ambulabat, vt eorum animas Deo lucraretur. Hæc est causa quare doctores dicunt, Christum communiorem vitam elegisse, videlicet vt plures peccatores venatur doctrinæ suæ facilitate. Nam si D. Paulus dicebat, omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham: quātō melius hoc præstare posset Christus? po fuit se in loco communi, & in statione, qua plurimæ feræ transire solerent, & itā eum videbis circūseptum vndiq; publicanis & peccatoribus, qui ad eius sibi-lum & illicem cōcurrentes in manus illius incidunt: & itā interficit dominus in illis omne id quod est mundus, aut caro, aut peccatum, vt Christo viuant veram gratiæ vitam. Ex omnibus officiis nullū maiorem patientiā postulat, quam venatio. Opus est enim, vt patientiam habeas nec te tædeat, expectandi quantamcūq; feræ cessationem faciant: nam si fe stinas tempusq; idoneū capiendi expectare non vis, nihil vnquam venabere. Si perseueras, manesq; expectans donec fera irrumpat cum minimè reberis, tenebitur fera, cum tu iam tædio affectus desperare venationē cõperis. Quæ lingua satis explicare posset Dei patientiā, qua conuersionem peccatoris expectat, vnum aut alterum annum, tertium aut etiam plures, clamans, vocans, inspirans, diuersisq; modis aliis peccatores ad se alliciens & immensa est igitur Dei patientia, qua erga homines vitur. Nullus vena

Philipp. 3.

Gen. 18.

1. Cor. 9.

tor est, qui diutius venando expectet, quam Christus peccatores expectat. An diuitias bonitatis eius & patientiæ, & longanimitatis contemnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad patientiam te adducit? Secundū autē duritiā tuā & cor impœnitens thesauri zas tibi iram in die iræ, & reuelationis iusti iudicii Dei. Diuitias vocat Paulus quia cū tāta mala quoti die faciāt peccatores, solē suū oriri facit super bonos & malos, & patiēter sustinet, & blādiēs multa bona largitur, vt ad pœnitentiam per beneficia prouocet. Diues est & longanimis: quia ad pœnitentiam expectat per multa tēpora. Tertullianus librum de Dei patientia elegantissimū scribit, vbi mōstrat nihil in eo diuinius aut mirabilius, quā cū facta mortalium improborū toleret, ac miseretur. Videtes itaq; publicani & peccatores hāc benignitatem, erant ei appropinquates. Appropinquem? etiā & nos ad Christum, horum exēplo, qui tam lōge recessimus ab eo per peccata sicut admonet Eiaias dicēs. Quarite domini dum inueniri pōt, inuocate eum dñi prope est. Iacobus quoque Apostolus hoc idem suadet dicens. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis, quæ res magno iudicio est, quod peccata longe nos à Deo abducunt: quemadmodum Dauid dixit. Lōge à peccatoribus salus, Eiaias etiam. Iniquitates nostræ diuiserunt inter nos & Deum nostrū. Et Paulus ad gentes. Aliquando grātis longe, facti estis prope in sanguine Christi. Verum qui longe sumus per peccatū, appropinquabimus ei per dilectionē. Duo extrema sunt, inter se maxime distantia quorum alterum, Deus est, alterum tu: voluntasq; media inter vtrumq; sedet. Vnde quo magis ad Deum accedit eo magis à nobis recedit, & quo magis nobis appropinquat, tanto longius à nobis separatur. Quare rātum hæc voluntas ad Deum accedere potest, vt nos omnino deserat. Rursus tantū ad nos approximari potest, vt prorsus Deū derelinquat. Tantum accesserat Apostoli voluntas & animus ad Deū, tamq; ab se recesserat, & abalienata erat vt dixerit. Viuo ego, iam non ego. Homines sancti quia valde Deū amabant, Deoq; erant admodū propinqui, longe ab se erant, suiq; oblitii, & negligentes, rapiti, & eleuati in Deum viuebant, sed quoniā mūdus eos alienatos esse videbat, & in omnibus externis actionibus suis quasi mortuos, illos insanos iudicabat, vt Apostolus de se & sociis suis ait. Non stulti propter Christū, vos autē sapientes, &c. Quātō quis magis Deū diligit, tāto minus seipsum amat, & quātō magis se amat, rāto minus Deū diligit necesse est. Quare nō pauci sunt peccatores qui ob id, quod volūtate suā nimis ad se trahunt, funditus in Dei contētionē, sacrarūque concionū odiū incidunt, vt nequidem, vllū de Deo verbū audire velint iuxta illud. Peccator cū in profundū peccatorū venerit, contemnit. Hi duo amores sunt illi de quibus Augustinus ait. Duo amores fecerāt duas ciuitates: amor Dei vsq; ad cōtēptum sui, & amor sui vsq; ad cōtēptū Dei. Cū autē amor non vis, nihil vnquam venabere. Si perseueras, manesq; expectans donec fera irrumpat cum minimè reberis, tenebitur fera, cum tu iam tædio affectus desperare venationē cõperis. Quæ lingua satis explicare posset Dei patientiā, qua conuersionem peccatoris expectat, vnum aut alterum annum, tertium aut etiam plures, clamans, vocans, inspirans, diuersisq; modis aliis peccatores ad se alliciens & immensa est igitur Dei patientia, qua erga homines vitur. Nullus vena

Rom. 2.

Matt. 11.

Esa. 55.

Iacob. 4.

Psal. 118.

Esa. 59.

Eph. 2.

Matt. 3.

Sapient. 7.

Galat. 2.

1. Cor. 4.

Prou. 8.

Aug. lib. 14. ciuili.

cap. 28.

Aug. lib. 11. ciuili.

cap. 28.

Chrys. ho. in opere pp. Mat.

rece-

recedit à Deo fonte viuo & vero, appropinquantes ad amaritudinem aternā, itā vt eis vere dicatur. Appropinquauerunt ad portas mortis. Nos verò appropinquemus ei per dilectionem, vt ipse appropinquet nobis per suam gratiam. Qui agrotus est festinet ad Christū, is enim verus animarū est medicus. Si quis sitit & æstu premitur, currat ad Christū, qui fons est aquæ salientis ad vitā aternā. Qui infirmus & debilis est ad Christū veniat, quia lux mundi est. Qui famelicus est, ad Christū currat, quia viuus est & substantialis panis, per quē animæ nostræ ab aternā morte liberātur. Appropinquemus itaq; Deo per amorē & Deus appropinquabit nobis per amorem recipro cū: iuxta illud quod in Prouerbiis dicit. Ego diligētes me diligo. Ferrū enim quādiū est frigidū nō potest cum alio vniri, nec ad id perfectē appropinquare, sed quando est calidum facile potest. Sic nec homo frigidus per odium vel malitiā appropinquare pōt Deo: sed bene calidus per dilectionem. Sic enim beatus Augustinus dicit, super Psalmos, quod Deo qui vbique est, neq; per loca appropinquamus, nec ab illo per loca remouemur. Appropinquare illi est similem ei fieri, recedere ab illo est dissimilem fieri, sit autem homo magis similis Deo per dilectionem. Sic isti publicani & peccatores appropinquabant ad Iesum: Pharisei verò & Scribæ longe distabant. Appropinquemus etiam Deo per pœnitentiā, vt Deus appropinquet nobis per gratiam: iuxta illud. Pœnitentiā agite appropinquabit regnum cælorum. Si accesseris ad imaginem in speculo, accedet ad te: si recesseris, elongabitur. Sic etiam est de Deo, qui est speculum sine macula. Sicut enim nauis quātō magis accedit ad littus fluminis, tanto magis littus ei propinquum fit: sic quātō magis peccator accedit ad Deum per pœnitentiā, tantō magis Deus cum sit immobilis fit ei propinquus. Sic isti publicani & peccatores Iesum quærebant pœnitentes, & ei appropinquabant, non tantum illum gressu corporis sequentes, sed etiam per pœnitentiā, & dilectionem appropinquantes. Porro isti publicani, qui fuerint iam sæpè diximus, quod erant illi, qui publici vestigalia cogebant. Veluti conductores, portitores, publicani, quæstores & alij similes regum ministri, qui communiter apud populum infames & abiecti reputabantur. Non quod omnino hac ministeria de se sint illicita (vetitum enim non est, conducere, aut recuperare, vel cogere regia vestigalia) sed quia, vt plurimum, qui in huiusmodi negotiationibus versantur, homines sunt tyranni, crassiq; conscientia, vnde ea munera & officia quæ de se illicita non sunt, malitia eorum, qui ea obtinent, infamia redduntur. Vide igitur, quantum debeas optime vitam cursum tenere, officiumque tuum iuste administrare, ne infamia tua officium tuum inhonestes, & infames. Verum tu, qui prælatus, monachus, aut clericus es malo viuendi exemplo inhonestas & infamas officium, quod habes perfectionis. Nullus est status quantumuis sanctus & perfectus sit, cuius autoritas non magna ex parte minuitur si hominibus male moratis sit commissus. Quis est status Christianissimi dignitate altior? hic tamen impune ab Ethnicis & infidelibus, ob malam Christianorum vitam & mores vituperatur & contemnitur: nam vt Dignus Chrysostomus ait, videntes mala opera Christianorum infideles blasphemantes dicunt. Qualis est Deus Christianorum, nunquam

Psal. 10.

Ioan. 4.

Ioan. 8.

Prou. 8.

Aug. super Psal. 144.

Matt. 3.

Sapient. 7.

Galat. 2.

1. Cor. 4.

Prou. 8.

Aug. lib. 14. ciuili.

cap. 28.

Aug. lib. 11. ciuili.

cap. 28.

Chrys. ho. in opere pp. Mat.

sustineret eos, qui talia agunt, nisi consentiret malis actibus eorum. Vnde Apostolus ait. Nomen Dei blasphematur per vos inter gētes. Corinthios quoq; admonet dicēs. Aduertēs exhortamur nē in vacuū gratiā Dei recipiatis, &c. nemini dantes vllam offensionē, vt non vituperetur ministeriū nostrū. Ne impiē viuatis, ne vestra vitæ impietate sanctissimum Christianissimum infametis, an famq; infidelibus præbeatis, vt Christianos paruifaciat. Quapropter Neemias Iudgos reprehēdes ait. Quare nō in timore Dei ambulatis, ne exprobetur vobis à gentibus inimicis nostris? Lege Augustinum super illud Psalmi. In Ecclesiis benedicam te Dñe. Itaq; ministeria, publiciq; magistratus reipub. olim infames, & abiecti reputabantur, eo quod ab iniquis hominibus gerebantur: vnde etiam publicani infames & peccatores putabantur. Hi tamen aliquē huiusmodi homines licet maximis criminibus immerfi essent, moti & inuitari Christi doctrina, proprias domos, familiaq; de ferentes Christum quærebant, vt Christo in omnibus auscultarent. Ideo de istis publicanis & peccatoribus qui Christo appropinquabant, subdit Euangelista. Vt audirent illum. Verbum Christi traxit illos, sicut pisces capiuntur hamo. Hoc primum, argumentum est diuinæ gratiæ, quod peccatores sua gratia præuenit & vocat, & etiam trahit dum adhuc in peccato sunt, imo certissimum signum diuinæ gratiæ est, quod nondum cessat nos verbo suo vocare & trahere. Non igitur vlli peccatorum desperandū quādiū adhuc nos vocat Deus, nisi enim misereri nostri vellet, non vocaret nos & traheret verbo suo. ¶ Obserua autem, quod non omnes quærunr Christum, vt cupiant ab eo discere & audire, sed sicut Iudas appropinquauit, vt osculo traderet illum, sic multi appropinquant ad Christum, non vt discant, sed vt tradant, & sicut Iudæi, qui sæpè accedebant ad Christum, non vt audirent & discerent ab eo, sed vt caperent eum in sermone. Isti autem recta intentione audiebant verbum eius, & ideo couertebantur. Docemur simplici oculo accedere ad audiendum sermonem: nam sicut gladius rectus non intrat in vaginam curuam, sic gladius verbi Dei penetrabilor omni gladio ancipiti non intrabit in animam maleuolam, nec Dei sapientia habitabit in corpore subdito peccatis. Erat etiam Christi doctrina cibis suauissimis animæ maximèque nutritionis, & accedebant isti sicut famelici ad porrigentem cibum, ita lætabantur Christum insectantes eius sermone, vt cibo vitæ. Ab eo enim nusquam recedebant Phariseorum murmuraciones contemnentes, quantoque magis Christum audiebant, maiori audiendi desiderio capiebantur. Hoc est enim maximum inter cibum animæ & corporis discrimen: nam cibum corporis cum esurimus optamus, postea verò quam satiati sumus fastidimus, ac cibum animæ cum semper satiet nūquam fastidium parit, & quod diutius sumitur & frequentius, suauior & delectabilior est. ¶ Obserua etiam quam efficax fuerit Christi sermo, quo tanti ac tales peccatores adducti sint in veram vitæ emendam, morumq; correctionem. Bonum testimonium dederunt de hoc illi, qui dicebant. Nunquam sic locutus est homo. Et rursus ille qui ait. Quo ibimus? verba vitæ habes. Hinc dominus ipse per Hieremiam loquitur dicens. Nunquid nō verba mea sunt quasi ignis & quasi malleus conterens petras? Sed vnum hic maxime aduertendum esse

Rom. 2.

1. Cor. 6.

Neem. 5.

Aug. super Psal. 25.

Matt. 26.

Matt. 22.

Eph. 6.

Sapient. 7.

Ioan. 7.

Ioan. 6.

Ierem. 23.

esse

esse censeo. Nam cum verba Christi tam egregius, tamque efficax essent animæ cibis, vt post se publicanos & peccatores traherent, nihilominus tamè Pharisei illis audientibus non conuertebantur, sed potius deteriores fiebant: de Christo, de eius concionibus sacris murmurantes. Pharisei & publicani omnes peccatores erant, hoc tamen intercedere discrimine, quod publicani publici, Pharisei verò occulti erant peccatores: nã exteriori iusti ac sancti videbantur, cù intus inuidia, superbia, & ambitione essent pleni. Hi igitur, qui exteriori inspectu boni apparebant, cùm interiori essent impij, duriores ad conuersionem, tardioresq; erant, quam qui palam erant improbi. Sic Diuus Augustinus ait, quod etiam si peccatum publicum grauius sit secreto, facilius tamen publicum quam secretum curatur. Nam peccatorem occultum nemo admonet, nemo reprehendit: publicum praelati, prædicatores, multiq; alij accusant, donec eum alius multo vitæ moribus immutatum videant, adeo vt non raro humilissimi homines religiosissimi vitæ finem faciant. Exemplum habemus de hoc in Dauide, qui dum eius peccatum secretum fuit penitentiam nullam egit, postea verò quam diuulgatum est, Propheta Nathan reprehensionibus ductus penitentiam egit. Ideo misericors Deus, sæpe permittit, vt occulta peccata publicentur vt peccator confusus, & erubescens, infamia & ignominia peccati ad eum conuertatur. Quapropter Dauid in Psalmo ait, Imple facies eorum ignominia, & quaerent nomen tuum. Mauult enim Deus vt cum paruo opinionis tuæ impendio salueris, quam vt secreto concubinam habeas, & sub prætextu pudicitiae apud homines viuens, postea in infernum mittaris. Quot sunt qui credentes se omnem vitã suam secreta peccata sua habituros, postea tamen circumibus publicatis & punitis, ipsi autores in carcere coniecti ad Deum penitentes conuersi sunt? Pharisei tanquam secreti peccatores in peccatis suis manebant, at publicani veluti publici peccantes, ad audiendum Christi sermonem accurrunt, veluti presentissimam animarum medicinam, omniumq; in terra saluberrimam. Nec herba, nec malogranata sanauit eos, sed sermo tuus, qui sanat vniuersa. Sed quid Pharisei? *Et murmurabant pharisei & scribae, dicentes. Hinc vides quod multoties vt pauperculi seculares & milites, qui videntur esse longe à Deo, sunt multis Ecclesiasticis viris meliores & perfectiores: & illi qui videntur esse prope per sapientiam & dignitatem in Ecclesia sint remotiores, quod est contra ordinem rerum naturalium. Corpora enim que magis appropinquant caelo & soli, sunt nobiliora & clariora: vt patet de sphaera ignis & superiori parte aeris, ad quæ caligines, turbines, & nubes non ascendunt. Sic Ecclesiastici, qui propinquiore sunt firmamento Ecclesie, & soli iustitiae per dignitates Ecclesiasticas qui deberent esse ceteris meliores & clariores in moribus per veram scientiam & sapientiam, sunt sæpe peiores. Sunt enim multi similes istis scribis & Phariseis, similes Saturno, qui est planeta caelo propinquissimus, atque ideo deberet caeli influentiam, ceteris plenius participare, & tamen est planeta maleuolus, tardus, terreus, retrogradus, ponderosus & pallidus. Veniebant publicani & peccatores deuoti, vt Christum audirent, ecce isti Scribae & Pharisei maleuolentiae & murmurationi se dedebant: qui secundum rectam rationem sanctiores &*

Aug. tract. de consuet. viuo.

2. Reg. 11. c. 12.

Psal. 82.

Sapient. 16.

perfectiores esse debuerant. *Obserua scilicet do quam sint homines de rebus arduis, magnique agites, inquis detractorum, & murmuratorum subiecti. Vnde Diuus Hieronymus in secundo prologo super scribrã lob, inquit. Si scellam iunco texere, aut palma rû folia cõplicare, &c. Sed qui munera ardua exercent, multorum detractationibus sunt obnoxij. Lege Augustini. Sic Reges, prelati, & magnates murmurationibus subiecti sunt. Sic Christus habebat præstantissimum officium, videlicet peccata remittendi, quod sublimius erat, quam caelum ac terrã de nihilo creauisse: quo modo igitur effugere possit murmuratorum linguas? Murmurabant igitur scribae & Pharisei, quia erat legis doctores, alijq; qui eximiam sanctitatem & perfectionem ostendebant: quorum detractio non parui facienda erat. Nam cum detractores ignari & imperiti sunt, pro nihilo est ducenda eorum reprehensio, nam ineptus, si dicas Deum esse trinum & vnum, autumat te in aliquam hæresum esse delapsum: quare nihil æstimãda est ineptorum murmuratio. Nec magis debes æstimare si de te detrahant homines impij, verba enim hominum iniuste viuientium nullam habent autoritatem, omnes enim qui illum audiunt, quæcũque dicit ex affectu, non iudicio dicere credunt. Veruntamen quando de te sapientes, & qui sancti putantur, murmurant rimendũ est: cogunt enim vulgus vt credat suæ scitari & opinioni, nam partim quod sapientes & literati sunt, nota illos dicere credunt: partim quia sancti, hominesque iusti reputantur, longe ab eorũ linguis malitiam & mendaciam abesse opinantur. Qui bus adiunctis adeo confirmata & corroborata redidit illorum detractio, vt omnes illorum verba oraculo paria iudicent. Tales erant Pharisei & scribae qui murmurabant contra Christum: nam Pharisei æstimabantur sancti, & scribae erant viri in lege doctissimi. Sed quid murmurabat audiamus. Dicebant enim. *Hic peccatores recipit, & manducat cum illis. Hoc autem quod hi dicebãt, vt Christum vituperarent in maiorem gloriam & honorem Christi reddat: nam dum dicunt Christum peccatores benigniter recipere, saluatoris excellentiam innuunt: qui ne minem quantumuis malum & peccatorem reicit. Moses saluator fuit populi Israël, verum non tã perfectus, vt peccatores ad se reciperet: imo manũ suam in mare tendens Dei inimicos in aquis rubri maris suffocauit. Præterea cum populum Israël vidit vitulum fabricasse ad orandum, rediens tabulas confregit, ingentemque edidit in illos peccatores stragem. Item Iosue saluator fuit (hoc enim erat nomen eius & officium) sed occidit peccatores, qui erant in terra promissionis, & reges, qui possidebant eam occidit. Acham etiam qui peccauit furando de anathemate Ierico lapidari iussit. Item hi duo iusti fouebãt bonos, puniebant malos. Sed felix beatusque saluator noster Iesus Christus discipulos suos ita fouet & amplectitur, vt etiam peccatores recipiat nedum occidat. Inter omnia Christi mysteria, quæ fidem nostram extollunt, potissimum est illud arcanum quo peccatorum remissionem credimus, & quo speramus nos quantumuis peccatores pie & benigniter à Deo receptum iri. Quid enim prodesse nobis omnia quæ credimus nisi veniẽ spem haberemus? Si iniquitates obseruaueris domine, domine, quis sustinebit? Sequitur. Quia apud te propitiatio est, & propter legem tuam sustinui te domine. Vnde Beatus Augustinus**

August. de verbis sup. Mat. ser. 11.

Psal. 58.

Lege Amb. Psal. 118. ser. 15.

10. 6.

Exo. 14. Exo. 14.

Iosue. 14.

Iosue. 7.

Psal. 119.

Psalm.

sinus in ea verba Pauli, Iustificati gratis, per gratiã ipsius: si Deus (inquit) non reciperet confugientes ad se, esset in eo iniquitas. Si Deus peccatori bus nõ indulgeret, quid esset de Adam & Eua? quid de Aron, Dauide, Petro, Paulo, Matthæo, & aliis innumera bilibus? Nullus istorum regnum caelorum intraret: & ex omni humano genere, Christus dominus non ster tantummodo, beatissimãque eius mater Virgo Maria, qui innocentes fuerunt saluaretur. Quid præterea prodesse sacramenta à Christo instituta: si illis veniam peccatorum nostrorum non impetraremus? Nisi Deus nos reciperet, cum ad eum cõuertimur, multo peior esset viuientium hominũ status quam illorum mortuorũ qui in inferno æternis supplicijs torquentur quantum ad hoc. Nam damnati in inferno, quanquam peccant non illis hoc imputatur in nouam poenam quemadmodum nobis peccãtur. Vnde nisi haberemus veniẽ spem futuræ, eaq; prorsus, vt illi careremus, manifestum est cõditionẽ nostram viuendi, multo fore quam illorum deteriorẽ, miseriamque nostram maiorem quam damnatorum in inferno iacentium: quandoquidem maior pena esse digni indices poteramus nullo consequẽdæ veniæ remedio relicto. Hic igitur est maximus honor & gloria Christi, vt videlicet remittat peccata, peccatoresque iustificet. Vnde in Psalmo habetur in persona peccatoris. Adiutor meus, & succipitor meus es tu. Quia non solum Deus adiuuat peccatorem vocando, inspirando, auxiliũ exhibẽdo vt à peccato surgat: sed etiã suscipit quem adiuuat. Audiui domine quia misericors es, & promittis veniam peccatoribus, in hoc verbo, ego super speraui: non tantũ speraui sed super speraui: quod non dicitur nisi de eo qui semper addit ad sperandum, & cum sperauerit aliquid iterum sperat, & spe proficit, extendens se semper ad superiora. Hic est maximus Christi honor, quod sæpe & sæpe sapius recipiat peccatores ad se cõfugientes, imo vnica nostra spes & fiducia est, quod Christus nullum peccatorem quanuis impium repellat. Omne inquit quod dat mihi pater ad me veniet, & omne quod venit ad me non eiciã foras. O dulce & omni melle suauius verbum: hic peccatores recipit. Nam qui tot peccatis grauari sumus quotidie, quid solati haberemus, si Christus tantum reciperet iustos? At qui nullũ certius & clarius argumentum habere possumus gratiæ apud Deum semper inueniendæ, quam hoc verbum. Hic peccatores recipit. Si enim Deus recipit peccatores, benignus & misericors est: apud quem multa & magna misericordia necesse est vt sit. Et nisi Deus peccatores in gratiam recipere desperandum nobis foret, si cur Dauid cõfiteretur. Si iniquitates obseruaueris domine, domine quis sustinebit. O beata felicitasq; verba, vitæ consolatioisq; plena, hic peccatores recipit. Hæc me confirmant, hæc me solantur: & secundum peccatorum meorum multitudinem, iã despectarem, in infernoque essem, nisi horum verborum dulcedine confirmatus erigerer, & suslinerer, &c. *Obserua autem quod sicut in initio capitis præcedentis cõpimus dicere, scribae & pharisei hoc dixerunt vt sibi persuaderent Christum non esse verum Messiam. Messias enim grauis magnæque autoritatis esse debet & cum hominibus honoratis variari, verum hic peccatores recipit & manducat cum illis cõ hominibusq; infamibus & humilibus agit, quæ omnia sanctitati autoritatiq; Messie derogat: ex-*

go hic nõ est Messias, quia peccatores recipit & manducat cum illis. Hoc argumento probare volebant Christum non esse verum Messiam, cum vtique eo ipso probatur esse Messias nã Esaias loquitur de Messia. Sicut Pastor gregem suũ pascat in brachio suo: cõgregabit agnos, in sinu suo leuabit, fetas ipsas portabit. Nõne etiam Ezechiel de Messia dixit, ipsum effusurum super populum suum aquam mundam: & mundaturum eos ab omnibus inquinamentis: Et in Hieremia Deus promissit tẽpore fœderis noui quod per Messiam pacturus esset, propitiaturum se omnibus iniquitatibus nostris. Et Michæas dixit, Messia depositurum iniquitates nostras, & proiecturum in profundum maris peccata nostra. Dauid quoque in Psalmo fatetur, populum humilem facturum saluũ: & oculos superbiorum humiliaturum. Nõne etiam Zacharias dixit, in die illa fore fontem patentẽ domui Dauid, in ablutionem peccatorum. Dominus etiam, per Esaiam. Ego sum (inquit) ego sum: qui deleo iniquitates tuas propter me. Et alibi. Vere iniquitates nostras ipse tulit, & infirmitates nostras ipse portauit. Et quid multis opus est? Nihil Propheta tam dilucidè denunciariunt de Christo seu Messia quam quod peccatores ad gratiã promoturus esset: at Pharisei e contra noluerit Christum pro Messia recipere, eo quod peccatores ad penitentiam vocabat, recipiebãtque. Sic excæcauit eos malitia & inuidia contra Christum, vt illum respuerent, ob illam causam, qua illũ maxime pro vero Messia agnouisse & recepisse debebant. Itaque impia est hæc murmuratio ex omni parte. Primo ex parte Christi, iniusta erat: quia Christus faciebat opus ad quod missus fuerat à patre, videlicet quaerere salutem hominum peccatorum. De hoc autem murmurare esset, ac si quis murmuraret contra solem, eo quod radios suos & calorem quibus omnia crescit & fructificant diffundit super terram & si murmuraret quis de aliquo quia quaerit opes suas perditas. Qui de aliquo murmuraret ea quæ amiserat quaerere non esset insanus? Hi igitur peccatores cum sint res Christi familiares, creaturæq; ipsius quas in gloriam caelestem creauit: Christus eas perditas quaerit, tanquã bona sua: quare igitur murmuratis Pharisei? Nam si dicitis illos esse peccatores, eo ipso debent maiorĩ indulgentia & lenitate tractari. Aegrotus plus indiget delicijs quã valens, molliorq; lecto, suauioribusque cibus: ita & eodem modo hi quia peccatores sunt & infirmi, debent esse mollius & lenius habiti. Quod si dicas infamiam esse cum infamibus agere, & Christum cõ illis agendo se perdere: hæc ratio parum valet. Dominus enim noster Christus peccatorum societate, non modo non deprauatur, verum e cõtrario peccatores Christi societate iusti fierent. In cuius confirmationem animaduerte quam mutatõnem vitæ morũque suorum fecerint Matthæus, Zachæus, Magdalena, Samaritana, Regulus, eo quod ad Christum appropinquauerunt, eius doctrinã obediẽtes. Qui imperfectus est, & in virtute nõdum cõsummat, recte iudicat si malorum consuetudinẽ deuitet. Sic in Exodo habetur quod dixit Deus. Non iniẽs fœdus cum eis, ne forte peccare te faciant in me. Hoc dixit Deus quia Iudæi idololatriæ dediti erãt: vt potẽ in Aegypto educati: quare volebat dominus ne amicitiam cum gentilibus vicinis suis haberent, ne idola colere adduceretur. Et ita dicunt sancti, quod primi qui populum Israël idola colere coegerunt, &

Esa. 40.

Ezec. 37.

Ierem. 31.

Mich. 7.

Psal. 17.

Zach. 13.

Esa. 43. Esa. 53.

Matt. 15.

Exod. 23.

illum.

Exod. 12.

Coll. 24. cap. 3.

1. Tim. 1.

Apos. 3.

1. Cor. 14.

illum ad conflandum & adorandum vitulum com-
pulerunt, fuerunt illi denuo conuersi qui cū Iudæis
ab Aegypto venerūt. Qui etiam si ad verum Deum
Israël conuersi essent miraculis mirabilibusque Dei
inspectis, que in Aegypto fecit, tamen quia à pueri-
tia vique sua, Idolis seruierant, in idololatriâ illa
educati fuerāt, parua sumpta occasione in pristinos
mores recidebant. De hoc optimum est exemplum
in collationibus Casianis. Christus cum peccatori-
bus versabatur, nullo incommodo ob suam eximiâ
perfectionem & quia miranda multa faciebat: ideo
qui voluerit cum iniquis versari & nullo affici inco-
modo ex eorum cōsuetudine opus est vt sit eiusmodi
vir, qui miracula faciat, aut facere possit. Bonum
est malorum consuetudinem effugere, ne mali eorū
mores nobis officiat. Verū Christus quia erat adeo
perfectus, vt non modo nullum incommodum ca-
peret ex malorum societate: imo etiam illos bonos
redderet, maxima pietate & charitate perfungeba-
tur cum huiusmodi peccatoribus agendo. Medicus
ægotum tangens pulsatilemque venam contrectâs
facilius illum sanare potest: Sol etiam per sterquilini-
um transiens non coinquinatur. Sic Christus cum
peccatoribus communicans eos sanat: & quasi Sol
inter illos versatus non inquinatur. Præterea si ve-
rum vt est verissimum quod Paulus ait, quod Deus
vult omnes homines saluos fieri tenetur eos recipe-
re venientes ad se: omnes enim ad beatitudinē crea-
uit, & etiam reprobos, quod si damnantur, non Dei
voluntate, sed ex propria malitia, & voluntate ma-
la damnantur. Figulus vasa, quæ facit, non ea facit
vt frangatur sed vt homines illis vtantur: nam etiâ
si optime scit, illa aliquando fractum iri: tamen eius
intentum est ea facere vt homines eorum vsum ha-
beant. Sic Deus quauis sciuerit, Iudam esse damnâ-
dum non tamen creauit illum ad gehennam, sed ad
beatitudinem: & voluit vt saluaretur, dans illi om-
nia mediâ necessaria ad salutem consequendam. Ita-
que cum Deus velit omnes homines saluos fieri te-
neret eos recipere quauis sint peccatores quia illos
creauit ad suam beatitudinem. Hos Christus querit,
hos tātis inuenerit, & laboribus fatigatos vestigat,
ad hoc de celo venit vt peccatores saluos faceret:
quomodo venientes ad se non recipiet? Ex parte
etiam Pharisæorū iniqua erat hæc murmuratio, quia
non ex zelo iustitiæ mouebantur sed ex odio & ex
mala voluntate. In peccatore enim tria consideran-
da sunt, videlicet, natura, peccatum, & penitentia.
Naturâ compatiendum est, peccatum odio habend-
um, & penitentia gaudendum. Isti verò hypocri-
tæ neq; naturâ neq; penitentiâ considerabant in pec-
catoribus sed solum peccatum. Non meminerant il-
los homines esse, non videbant vt illi iam sese corri-
gerent, & vitam in melius commutarent: sed id so-
lum quod peccabant, respiciebant. Præterea iustos
se ipsos existimabant, alios contēntes: contra quos
scriptura ait. Dicit quod diues sum & nullius ego
& necis quod tu es miser, & miserabilis & pauper,
& cæcus & nudus. Docet nos hoc murmur Phari-
sæorum ne quis suæ probitati fidat: secundo ne pec-
catores contemnamus quis enim scit si conuertatur
& viuat? Tu quis es qui iudicas alienum seruum:
neminem contemnas, nescit enim quid Deus de pro-
ximo tuo statuerit, quare neminem quantumuis in-
iustum despiciere debes, nescis enim quem sit finem
habiturus. Qui hodie malus est, cras bonus esse po-

test. Quis crederet latronem, qui omnem vitam suâ
prædando transegit, eum vitæ finem facturum, vt à
saluatore in gloria perducatur mereretur? Si annum
ante interisset, tam felicem finem amisset? Quis
aliquo in numero cōplurimos peccatores habēdos
censeret, aut putaret illos vnquam reuicturos, qui
postea tamen sanctissimi euaserunt. Neminem aliū
contemnat nisi peccator sit, potest enim sanctus eua-
dere: manus enim Domini (vt Esaias ait) non est ab-
breniata. Ideo tu, nec intendere, nec velle debes, vt
eius gratia exhauriatur, nec diuinam clementiâ vl-
lo termino aut limite definire. Si proximus tuus
peccat, audi Apostolum dicentem. Omnes aliorū
membra sumus, & iuxta legē natura par est, vt mē-
brum membro subueniat, quare potius compati, &
misericordia moueri debes, quam indignari, vt Pha-
risæi isti indignabantur, vt ab omni sanctitate & vir-
tute alieni. Docet tertio locus iste Pharisæam fu-
gere murmurationem. Querebat egregius Phisæus
dicens. Quis est homo qui vult vitâ, & diligit dies
videre bonos? Et quia omnes hoc desiderant statim
respondet dicens. Prohibe linguam tuam à malo, &
labia tua ne loquantur dolum. Non fecit Deus lin-
guam duram & oleam, sed carneam & mollem. Vo-
luit enim vt verba tua mollia & suauia, non aspera
aut dura forent. Acerrimè puniuit Dominus mur-
muratores, adeo vt Moysi dixerit. Omnes qui mur-
murastis contra me, non habitabis terram super
quam leuauit animam meam. Quare ex sexcentis
millibus hominū qui de Aegypto exierunt, duo tan-
tummodo ingressi sunt terram promissionis. Vnde
secundum veritatem in terram cælestem nobis pro-
missam non intrabunt murmuratores. Docet quarto
locus iste quod quauis peccator maximus sit, ne
diffidas de eius misericordia, quandoquidem Deus
peccatores suscipit. Aduerte tamen quod non om-
nes, sed illos tantum suscipit peccatores qui poeni-
tent, poenitentia enim sola est, per quam peccator in
gratiam redit, quare si tibi placet, quod Christus pec-
catores suscipit, placeat etiam tibi quod poenitentiâ
vult, imo scito, quod neminem suscipere volet nisi
poenitentiam agentem. Poenitentes peccatores ap-
propinquabant, tu autem manens in complacentia
peccati, quotidie elongaris à Deo. Si fugis peccata,
gaude, cum audis quod Christus recipit peccatores,
& manducat cum illis, magnam consolationem tibi
afferre debent hæc verba. Ideo habetur in Leuitico,
quod in loco vbi iugulabatur holocausta, ibi etiam
hostia pro peccato. Vide quanta sit benignitas Dei
quod vbi holocaustū iugulatur, illud quod soli Deo
offertur, ibi etiam hostia pro peccato immolari iu-
betur. Vnde colligitur, quod peccator poenitens
sociatur cum his quæ pertinent ad Deum, ibi enim
immolatur hostia pro peccato, vbi offertur hostia
Deo. Hinc videre poteris, quanta sit inter Deum,
& contritum peccatorem amicitia & familiaritas.
In suo sacrificio, sacrificium peccatoris est: quia cum
peccatoribus Christus sedet & comedit. Sed si in
peccatis manes, scito Christum huiusmodi peccato-
res non recipere, sed in extremo iudicio illis dicet:
Discedite à me qui operamini iniquitatem. Ideo in-
ferus ait, gaudium fiet in celo super vno peccatore
poenitentiam agente, vt intelligas quod cum istis sit
gaudium, non autem cum obstinatis & induratis
peccatoribus: sed iam ad contextum, & ait ad illas pa-
rabolam istam dicens. Vide Christi clementiam atque
mode-

Luc. 24.

Prov. 15. & 25.

1. Cor. 10.

Psal. 30.

Numb. 4.

Leuit. 17.

1. Ioh. 13.

Matt. 26.

Matt. 27. Luc. 14.

Matt. 17. & 23.

Prov. 15. & 25.

Gen. 37. & Reg. 18.

1. Ioh. 13.

Matt. 26.

Matt. 17. & 23.

modestiam quâ humiliter & modeste adoratur eos,
& docet vt ianarentur: potest enim eos vocare su-
perbos, & quod ipsi erant peccatores & non publica-
ni, qui quauis fuerint antea peccatores iam per po-
nitentiam erant conuersi, sed non vult nisi parabola-
rum ratione responderi eis, & modeste loqui. Do-
cemur hic mites esse cum aduersariis: nam vt inquit
Sapiens, sermo mollis frangit iram. Parabola autem
talis est. Quis ex vobis homo qui habet centum oves, &
si perdidit vnâ ex illis, nonne dimittet nonaginta nonē
in deserto, & vadit ad illam que perierat, donec inueniat
eam? Si pastor tanto amore prosequitur oues suas
quas non creauit, quod illi plus curæ est de vna per-
dita & erranda, quam nonaginta nouem incolu-
mibus, maioriore afficitur gaudio propter vnâ
ouem nouiter inuentam, quam propter totum gregem:
quid murmuratis si ego qui natura bonus sum
solicitus sim, ne pereant oues amissæ? Nunquid pas-
tor iugulat, aut occidit ouem perditam? Certè non,
imo lassatam humeris suis imponit. Hoc autem ma-
lum esse dicere non potestis, & quod male faciat pas-
tor: ergo multo minus de me potestis murmurare,
eo quod oues perditas quæro, & recipio peccatores,
& manduco, & gaudeo in eorum conuersatione, cū
multo præstantiores sint animæ rationales quam
oues. Si ergo pro inuentione ouis perditæ gauden-
dum est, pro peccatore multo magis poenitentiam
agentem. Esti de pastore ouem trahente & gaudente
non murmuratis: multo minus debetis murmurare
contra me, qui peccatores recipio, & cum illis con-
uersor, & gaudeo. Hoc voluit Christus hac similitu-
dine insinuare. Igitur in hac parabola Christus
est pastor, quia in ea pastori Christus se comparat.
Centum oues homines sunt: ouis amissa publica-
nos & peccatores representat: nonaginta nouem
scribas & Pharisæos, non quod essent iusti, sed quod
iusti à populo aestimabantur, & etiam ipsi seipos
iustos putabant. Quia hoc post pauca in hoc capi-
te in expositione literali parabola filii prodigi dictū
ri sumus latius, nunc superledeo. Si enim pastor
tantum ponit operæ pro vna oue perditâ: mirum
non est, si ego vos deseram, vt hos peccatores quæ-
ram & recipiam, cum illis que gaudeam. Christus
itaque in hac parabola comparat se pastori: officium
pastoris est laborare, vt ouem perditam quærat.
Duo boni pastores fuerunt in veteri testamento, Iac-
cob, & Dauid. Iacob dixit, Die noctique gelu vrge-
bat, & somnus fugiebat ab oculis meis, &c. Dauid
etiam dixit Sauli. Palcebat seruus tuus patris sui gre-
gem, & veniebat leo vel vrsus, &c. Nam & leonem
& vrsū interfeci ego seruus tuus. Verum neuter
horum duorum pastorum tantum enixus est, vt o-
ues suas defenderet quantum Christus, qui vt eas
protegeret ac tueretur, vitam suam posuit. Aduerte
etiam quanta diligentia ouem perditam quærat. Ex-
emplum sit tibi Iudas, quem perditum Dominus vt
ad gregem reduceret, genibus flexis illi supplicare
non dubitauit, illiusque pedes lauit, & osculatus est,
& postea deiecit illi buccellam intinctam in agno ma-
nu sua, denique corpus & sanguinem suum, illum vt
aliceret ad se amicum vocans, tribuit. Tribus etiam
diebus dum ab illis abfuit, videlicet ad inferos de-
scendit, illos omnes patri commendauit dicens. San-
cte pater serua illos. Et in cruce dixit. Dimitte illis,
O bonum pastorem, dominum nostrum, quoties tu
qui eius ouis es intra peccum tuum sibiolum vocatio-

num inspirationūque eius sentis, & non adueris,
neque auiscultas. Sicut bonus pastor oues suas co-
hibet ne menses pascant, sic Dominus noster te pro-
hibet à pratis malorum veteris, animum tuum à pec-
catis auertens, eorūque desiderio. Sæpè numero
fundam rotat pastor, vt eius stridore oues terreat, sic
Christus te terret vicini tui obitu. Aliquando etiam
pastor, baculum in oues intorquet, vt eas ad veram
viam, aut herbarum locum abundantiore redu-
cat, sic Christus tibi, vel vxorem, vel liberos, vel bo-
na temporalia eripit, aut morbum, tribulationemque
infligit, vt ad veram salutis viam conuertaris. Om-
nes boni pastores mores quos in Christo inuenies,
à Propheta Ezechiele describuntur, dicente: Ego
requiram oues meas & visitabo eas, &c. Sed dum
nos ouibus comparat, miseriam nostram fragilita-
tem, maximamque quam Christi habemus indigen-
tiam nobis significat. Ouis per se solam viuere non
potest, indiget enim pastoris cura & industria, vt vi-
delicet eam, hyemis tempore in loca deducat aprica,
& æstate ab æstu solis eam auertat, pascua, prata-
que optima eligens, & aluporum insidiis eam om-
nibus modis defendens & custodiens. Sic homo
non potest sine suo pastore Christo scilicet viuere.
Tanta est enim eius miseria & fragilitas quibus sem-
per est circumseptus, vt à solo Deo remedium habe-
re possit. Præterea, ouis animal est vile, cuius om-
nia homini profunt, lanam enim ad vestimenta cō-
ficienda, lac, carnemque in cibum, corium in cal-
ceamenta ex sese reddit, ipsa denique tota ex vfu
est. Eodem modo & tu si huius gregis Christi ouis
esse vis, commodare proximis tuis, & reipublice de-
bes. Sic Paulus Corinthiis dixit: Ego autem im-
pendar & super impendar pro animabus vestris.
Non debes esse contentus hoc tantummodo quod
prosis tibi, sed eniti debes, aliis vtilitatem ferre. De-
inde ouis vnques vt leo non habet, vt se tueatur, aut
dentes more canum vt mordeat: nec item habet tau-
ri cornua vt feriat vel robusta vrsorum brachia, vt
interficiat: verum animal est mansuetum, pacatum,
simplex & syncerum. Sic & tu dentes habere non
debes ad proximi tui famam rodendam, & defrau-
dandam, neque vnques vt feriat tuo incommodum
roges, sed synceritatem, pacem, & simplicitatē ama-
re, non malum pro malo, sed bonum pro malo red-
des. Rursus ouis cum errat magis est omni anima-
li misera & infelix: canis enim cæteraque animalia
in domum herilem redire callent, quod & si nesciant
dentibus, vnquibus, aut pedibus, que quasi arma ha-
bent à natura indita se à periculis tuentur. Verum
ouis errans delectum nō habet vt ad gregem redeat,
nec arma quibus se defendat: quare inquisitione pa-
storis indiget. Eodem modo homine in peccatum
incidente nihil est omnium rerum miserabilius aut
infelicitius. Nam neque potest, neque nouit redire,
nisi à Deo quærat & in gratiæ statum reducat.
Itaque peccatum laberinthi imaginem præfert, in
quod qui semel immerus est, exitum non inuenit,
imo quo magis quærit, magis errat. Eodem modo
& peccator in peccatum lapsus se erigere non potest
nisi speciali auxilio Deus illum quærat, & à peccati
laberintho ad ostiū vique poenitentiae extrahat. Cū
autē arbitriū liberū sine gratiâ quando peccato am-
ferat, nimis fragile, imbecillumque maneat, sed ab om-
nibus tentationibus defendere nō potest. Quare va-
riis animæ periculis, tãquam lupis desertorūque fe-
ris, vt

Exec. 34.

2. Cor. 13.

ris, vt ouis perditā, obnoxium est, nullis ad defensionem armis relictis. Nō dico hominē coactē peccare, nec etiā omnia opera in peccato facta, peccata esse, sed facile vinci ob defectum gratiæ virium, liberiq; arbitrii infirmitatem. Ideo Dauid perditionem peccatoris ouis errori comparauit, dicens: Erraui sicut ouis quæ perit, quare seruum tuum quia man data tua non sum oblitus, adeo à vera via declinaui, vt nisi tu Domine me quæras, nullo modo redire possim, sum enim ouis errans. Igitur Domine inuestiga seruum tuū. Non autē ait hic Dominus in hac parabola, quod ouis pastorem quæsiuit, sed quod pastor iuit quæsitum ouem. Esaias etiā ait. Perditionem peccatoris & errores exaggerans. Omnes nos quasi oues errauimus, nihil enim est errante oue errātius aut miserabilius. Expēde autē Christi dñi nostri bonitatē, aut clementiam, post tot peccata & scelerā ipse quærit, ipse vocat, & propria persona venit clamans per montes & colles & valles, multis lachrymis, laboribus, doloribus, ieiuniis, afflictionibus quæ sunt vestigia & signa peccati, pastor ouem per vestigia quærit, relinquit enim ouis in arena impressa vestigia, vel in luto pet hyemem. Per ea igitur vestigia, & signa eam quærit pastor, & non cessat donec eam inueniat, per peccatum errauimus, infirmitates autem miseræ, mors, & labores huius vitæ vestigia sunt peccati. Hæc omnia à peccato ortū habuerunt, sunt enim peccati effecta. Christus autem hominum optimus pastor per hæc signa & vestigia nos quæsiuit, & ideo venit defatigatus, labore, frigore, & inedia, siti, morte, multisq; aliis doloribus affectus eoque modo nos inuestigauit, suspirans, clamans, & moriens. Quis pastor vnquam tanto amore ouem errantem quæsiuit, quāto Christus animā tuam quærit? Quod multum amatur, multo dolore quæritur. Hinc videt peccator quantum Deus te diligit, qui tot cruciatibus te quæsiuit, siquidem nulla cōsolatio, nulla lætitia in corde eius intrauit, donec animam tuam inuenit, & veram caulam cum aliis ouibus reduxit. ¶ Obserua etiam quod ille qui bonorum nostrorum non indiget Deus dicit se amississe, sicut pastor ouem, cum potius Deum homo amiserit. & damnū sit hominis & non Dei. Ille enim propriè amississe dicitur cuius est damnū sed tanta est Dei bonitas vt damnū nostrum suum reputet damnū. Vide etiam Christi sedulitatē in quærēdo quod non desinit quærere tantisper dum inuenierit, quod respexit Esaias dum ait. In brachio suo congregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fortas ipse portabit. ¶ Ad nostram autem eruditionē discamus, & nos vicissim erga hūc bonum pastorem, quomodo gerere debeamus. Diligamus eum, siquidem ipse prior dilexit nos, & vitam suam dedit pro nobis. Discamus illi etiam aliis in rebus fidere, quemadmodū illum tam benignum & fidū experti sumus, in summa necessitate, Discamus tertio, quomodo ex nobis ipsis nihil simus, aut possimus nā vt ouis seipsā nec à lupis, nec ab aliis periculis tueri potest sed opus habet pastore itā indubie nos miseri & egeni sumus sine Deo, quare apud nostrū fidū pastorem maneamus eumque fideliter sequamur. Discamus quarto, ex hoc Christi exemplo, vt etiā nos alios homines à peccatis abstrahamus: ad bonum ducamus, & deinde etiam ad salutem ipsorū perducamus: mādauit enim Deus vnicuique de proximo suo. Discamus quinto ex hac similitudine, vt miseris peccatorum

Psal. 118.

Esa. 53.

Esa. 40.

1. Ioan. 4.

cōpatiamur, præsertim his qui à peccatis respicunt, quemadmodum Paulus docet. Suscipite inuicem sicut Christus suscepit nos in honorem Dei. Et ad Galat. Si præoccupatus fuerit aliquis vestrū in aliquo delicto, vos qui spirituales estis instruite illum in spiritu lenitatis, &c. Et Thesalonicensibus etiam dicit. Corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Corinthiis. Et iterum. Alter alterius onera portate. Discamus sexto, oues esse vt Christum mereamur habere pastorem. Christus nanque non est pastor porcorum, luporum, bubalorum, leonum, aut similibus ferarum, sed pastor est ouium. Vide & tu vt nō sis lupus per voracitatem, leo per rapacitatem, porcus per immunditiam, canis per mordacitatem: sed esto ouis per mansuetudinem & simplicitatem, ac obedientiam. Si ouis fueris habebis Christum in pastorem, qui pastor bonus est, & pascit oues pane cælesti & spiritali cibo. Denique discat ex hoc loco Episcopi, prælati, pastores, & qui curam habent animarum parochi, & concionatores, quod officium eorum requirat: & legant Ezechielem, & Ioannem. Si pastor pro vna oue errante tantum operæ ponit, vt mōtes, rupes, & valles percurrat: quantum tu facere debes, qui curam animarum geris, pro anima ad imaginē & similitudinem Dei creata Christique sanguine redempta? Vtinam prælati ecclesiæ oculos ad Christū Iesum optimū pastorem conuertant, & inspiciant quanto maioris sint pretij animæ, quam omnia mūdi bona. Vtinam tantam adhiberent curam in animabus suis redimendis, quantam in augēdis redditibus ponunt. Videant igitur quales esse debeant, vt multa pericula & labores pro Christo & animarum salute subeant. Deus enim ē manibus eorum requireret sanguinem ouium, quæ per suam negligentiam perierint. Hoc cōsiderare hi possunt, qui magna officia, & magistratus ambiunt. Omnes gaudent dici patres & pastores, nemo tamen curam gerit ouium. Sed de his satis, iam reliquam huius parabolæ partē videamus. *Et cum inuenierit eam, inponit in humeros suos gaudens, & veniens domum conuocat amicos & vicinos, dicens illis.* Hoc communiter solet exponi, quia in cruce Christus peccata nostra tulit, & iniquitates nostras ipse portauit: quod verum esse fateamur, ad nostris & totius mundi delictis: quia Christi morte & dolore eius sanati sumus, sed in proposito vt Christus respondeat aduersariis, hæc expositio non quadrat. Stādum enim est in proposito de quo loquitur: nam Christus tūc temporis pro istis publicanis & peccatoribus de quibus est sermo nondum sanguinem fuderat, nec in humeris portauerat peccata eorum, sed vt insinuaret laborē ex amore procedentem, quæ prædicās tolerabat vt peccatores reciperet, & ad se alliceret. Dicit quod sicut pastor labore & sudore ducit ouem perditam, sic ipse docēs villas & castella prædicans regnum Dei, eos cōuertebat & trahebat. Et hic mihi videtur germanus huius literæ sensus. In humeris etiam portat cum eorū mores, & molestias patienter tolerat. In hūc sensum Paulus locutus est dicens. Alter alterius onera portate. Hoc facimus patienter ferentes proximorum nostrorum defectus & culpas, eorumque fragilitatē tolerantes vt Christus his publicanis & peccatoribus faciebat. Audiant hæc pontifices nostri, audiāt sacerdotes, & videant quid hic pastor Euangelicus faciat. Super humeros ponit gaudens & amicos & vicinos

Rom. 15. Galat. 6.

1. Thes. 4.

Galat. 4.

Ezech. 10. Ioan. 10.

Iud. 16.

Iud. 13.

Esa. 53.

Zeb. 4.

Tob. 11.

Galat. 4.

vicinos congregat. Sed quid nunc dicam de pastorum & sacerdotū scruia? pro eo ait dominus, quod in latus & humerum impulstis, & cornibus vestris cornupetebatis oues infirmas donec dispergeretis eas foras, seruabo pecudes meas, expendē quæso, ille super humeros portat: illi humero eas impellunt. Ille congregat, isti dispergunt. Præcipiebat dominus quod iacerdos veteris legis nomina filiorum Israël super humeros portaret, nouæ vero legis, & pastor noster re ipsa ouem super humeros portat, vt scias vmbra præcessisse veritatem. Qui autem sint isti amici & vicini quos verus Pastor Christus vocat, & qui congratulantur, facile ex literæ contextu conici potest, quod sint Angeli: nam subdit Christus, quod gaudium sit in cælo coram Angelis Dei, super vno peccatore penitentiam agente. Congratulantur enim Angeli cum Deo de nostra conuersione, & gaudent in nostro bono profectu. Eas ergo alloquitur Christus dicens. *Congratulamini mihi, quia inueni ouem quæ perierat.* In hoc autem quod vicinos & amicos cōuocat, vt eos participes gaudij sui faciat, innuit Christus, quantum conuersione peccatoris gaudeat: maximum enim quodque gaudium occultari non potest, quin cum amicis communice tur. Sic Philistin cum comprehenderunt Sansonē, cōmunicauerunt aliis lætitiā, & omnes simul gaudebant, & immolauerūt Deo suo. Iudith etiam gaudebat de victoria populū inuitauit dicens. Laudate dominum Deum nostrum, &c. Expendē etiam quod non dixit congratulamini oui, sed congratulamini mihi: quia ouis non meritis suis, sed meritis & diligentia pastoris inuenta est. Quare gaudium illius esse debet, qui eam inuenit & pro ea inuenienda laborauit. Præterea quamquam nos maxime lætare debemus siquidem nostra interest penes talem pastorem esse, tamen adeo pastor hic Christus dominus noster nos diligit vt nostrum gaudium pro suo habeat, & nostrum bonum suum ipse reputet. Vnde nostris commodis, nimium non lætari non potest, nos liberatos saluos, & prosperos videns. Attēde igitur homo peccator, quando delinquis quem offendas: eū enim offendis & iniuria afficis, qui seipsum dedit pro te, saluteque tua. Nūc iam applicat, quæ dixerat loquens scribis & Phariseis. *Dico vobis quod ita gaudium erit in cælo super vno peccatore penitentiam agente, quam super nonaginta iustis, qui non indigent penitentia.* Gaudium beatorum semper est æquale in eodem subiecto, gaudium tamen accidentale potest intendi & remitti, & esse maius & minus: imo definire esse circa res aliquas particulares. Gaudium itaque hoc accidentale fit in cælo magis de conuersione peccatoris quam de salute iustorum quā quia iam habent non est necesse vt de nouo gaudeant, sicut de infirmo sanato de cuius conualescentia magis est gaudium amicis, quā prius cum sanus esset: sicut Iob post multas tribulationes, & ærinas ad extremum opulētior & cum magno gaudio magnificentior factus est, quam si miser nunquam fuisset. Similiter & cum Tobias reuersus est, ex Rages maius factus est parenti vtrique gaudium quam si nunquam abiisset: ipsi quoque Tobias à cæcitate restituito lætitia maior erat, quam si cæcus nō fuisset. Est itaque noua ratio gaudendi in conuersione peccatorum quia perierant, & de peccatoribus conuersis tanquam de re nouiter habita gaudēdum est. De iustis autem in quantum huiusmodi nulla ratio est

Exod. 14.

Exod. 28.

Iud. 16.

Iud. 13.

Lnc. 3.

Gene. 41.

gaudendi de nouo cum nō superueniat in eis aliqua nouitas, non tantum gaudij sumitur: quia sicut nūc iusti sunt, ita antea iusti erant, & ideo maius gaudij fit super vno peccatore penitentiam agente quam super nonaginta nouē iustis, quia de peccatore fit nouum gaudium, de iustis autem nullum gaudium nouum fit. Obserua etiam vltra hoc quod Deus & Angeli eius magis gaudent de penitente, quam de iusto semper bene operāte: quia si loquimur de iustis feruentibus, cæteris paribus magis diligit Deus iustum nunquam cadentem, quam peccatorem penitentē, & maius gaudium est in cælo de innocentia feruentis iusti conseruata, quam de peccatoris penitentia, sed si loquimur de iustis tepidis magis gaudet Deus & Angeli de peccatore feruenter penitentiam agente quam de illis. Dux in prælio magis amat militem, qui post fugam reuerius hostem fortiter ferit: quam illum qui nūquam terga vertit, & nihil vnquam fortiter fecit. Item Arator magis terram, quæ post spinas vberes fructus profert, quam eam quæ nūquam spinas habuit, & nunquam ferilem messem produxit. Sæpe enim accidit quod illi qui à maximis peccatis surgunt, per penitentiam postea acquisito habitu opposito feruentiores sint in diuino amore, quā illi qui nunquam ceciderunt & tepidi sunt. Ferrum enim ignitū feruentius est ligno accenso, quia quāto materia & substantia est magis frigida, & igni cōtraria, si igne accenditur & ignitur, tāto calidior & feruentior efficitur, & calorem diutius cōseruat. Eodem modo sæpe fit licet nō semper de peccatore cōuerso & igne charitatis accenso. Sicut patet in Dauid, Petro & Paulo, & in multis aliis, qui in sanctitate quam plurimos qui nunquam ceciderunt antecesserunt: Magdalena quoque multis virginibus sanctissimis qui in cælo sunt, antestat. De talibus itaq; peccatoribus feruentibus conuersis, hanc Christi locutionem intelligere possumus. Potest etiam hoc intelligi in comparatione illorum, qui tepide seruiunt Deo: nam isti resurgunt ad maius meritū, & sic maius gaudium fit de istis in cælo. Ideo non solū quia de nouo fit gaudium, sed etiam quia sæpe ad maiorem gratiam surgunt, fit maius gaudij. Est istis duobus modis intelligendum puto dictum Christi. Obserua etiam quod non loquitur hic Christus de penitentiam cogitante sed de penitentiam agente: multi enim procrastinant penitentiam: alij illam prædicant, alij laudant, & ipsi laute viuunt. Non solū penitentia cogitanda est & prædicanda, sed etiam agēda. vnde Ioannes. Facite fructus dignos penitentia. Hoc supra exposuimus sequitur. *Aui que mulier habens drachmas decem, si perdidit drachmam vnam noue accendit lucernam, & euerit domum & quærit diligenter, donec inueniat eam? Et cum inuenit, conuocat amicos & vicinos dicens. Congratulamini mihi, quia inueni drachmam quam perdideram.* Hæc parabola clara est, quia eadē est cum illa, quam modo diximus de Pastore & oue perditā: nā sicut Pharao qui vidit somnium, quod ascendebant septē vacæ pingues, & postea aliud vidit somnium idem significans videlicet septem spicas, &c. quæ somnia interpretatus Ioseph, dixit, somnium regis vnū est: sic in præsentiarum hæc parabola & proximè præterita, idem sunt: & sensus vtriusque ad idem tendit, si mulier adeo lætatur & gaudet quod inueniat drachmā amissam, vt vniuersam domum suam euerit, vt eam inueniat, quæ inuenta vicinas suas conuocet

quare ego non factabor daboque operam maximam in his peccatoribus perditis querendis, vt ex illis in uetis gaudium percipiam? Aduerte autem quod homo in prima sui conditione creatus fuit innocens & sine peccato, atque ideo in prima parabola, assimilatur oui, quod animal innocens est & simplex atque mansuetum. Fuit etiam creatus ad Dei imaginem & ideo significatur per drachmam in qua est imago regis impressa: per peccatum autem perdit homo innocentiam, & deformat imaginem Dei iuxta illud quod Hieremias loquitur animæ peccatrici. Denigrata est super carbones facies eorum, non sunt cogniti in plateis. Ideo peccator quales erant isti publicani & peccatores appropinquantes ad Iesum vt audirent illum. Illuminavit corda istorum verbo Dei & sua prædicatione, quæ quidem lucerna dicitur iuxta illud quod in prouerbiis habetur. Mandatum lucerna est, & lex lux. Et pater eius David. Lucerna pedibus meis verbum tuum: & lumen semitis meis. Et Hieremias in persona Domini. Nunquid verba mea non sunt quasi ignis? Hanc lucernam accendit Iesus cum cepit prædicare verbum Dei: subuertit autem domum, quando corda hominum impiorum turbauit prædicando, commutationibus, terroribus, & minis. Concussit corda, & sic drachmam inuenit, quia publicani, & peccatores commoti eius prædicatione appropinquabant ad Iesum. ¶ Obserua autem quod diligenter dicit hic, quod quæsiuit eam, quod maxime commendat Christi bonitatem. O quam diligens fuit Christus querendo peccatores, accensa enim face prædicationis mane, meridie, sero, die, ac nocte, quæsiuit nos indefatigabiliter. In sero prædicauerat, & diluculo inquit Ioannes, erat in templo, vt populum doceret: & peccatricem illam adulteram liberaret. Sæpe in itineribus prædicabat, in synagogis & in domibus & in deserto, & in omni loco Euangelizans verbum Dei, drachmam perditam quærebat: diligentissimus enim fuit Saluator noster vt homines peccatores quæreret, & saluaret. At nos pigri, & ociosissimi sumus, vt illum quæramus. De die in diem conuersionem distulimus, & procrastinamus, & in eius seruitio pigri sumus. Missam quærimus post meridiem, conciones sero: pauperibus non statim elemosynam damus, denique omnia negligenter agimus, cum in nostris propriis commodis diligentissimi simus. Disce igitur ex hoc loco opera Dei diligenter agere, quando quidem Christus salutem animæ tuæ non segniter quæsiuit. Vnde Iosaphat rex Iuda, iudicibus Iudæ dixit. Sit timor Domini vobiscum, & cum diligentia cuncta facite. Quia autem negligenter Deum quæris, vide quid Dominus per Prophetam dicat, quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam, propter hoc &c. Eandem diligentiam, quam adhibes vt hominibus grauis sis adhibere debes vt Deo placeas. Vtinam idem faceret mercator pro Dei cultu, quod vt pecuniam lucretur, facit. Si mulier tantum opere impenderet vt Deo placeret, quantum vt hominibus pulchra videatur grataque sit impendit, nihilominus decoram, animæ faciem, quam corporis reddebat. Vxor es Regis Assuei, se diligentissimis lau-

Thrs. 4.

Proh. 16. Esai. 18. Ierem. 23.

Ioan. 3.

Luc. 4.

2. Par. 19.

Agg. 2. 1.

Hesier. 1.

bant, componebant, & ornabant, vt regi suo placerent: qui rex Assuerus vt primates regni sui splendidius inuitaret, preciosissimos omnis generis arboribus confitos hortos fecit, vaseque auri & argenti ditissima, &c. Vtinam & nos propter Deum faceremus quod rex iste mundo placiturus fecit. Sed procedamus. Ita dico vobis gaudium erit coram Angelis Dei super vno peccatore penitentiam agente. Angeli gaudent penitentia & conuersione peccatoris, primo quia eorum officium & ministerium quod ex Dei mandato erga nos exhibent in penitente non frustra est. Secundo, quia numerus eorum per hos penitentes impletur: etenim quousque in peccatis iacent, in castris diaboli sunt: & si ad penitentiam conuertuntur, sub vexillum Christi confugiunt. Hoc vero sanctis Angelis gaudium affert, quod diabolo regnum eius minuitur, Deo vero adaugetur regnum eius: & quod etiam ex humano genere quotidie noui veniunt, qui cum illis Dei bonitatem & misericordiam laudent & prædicent. Obserua autem quod non dicit simpliciter quod Angeli gaudent in nostra penitentia: sed etiam quod sit gaudium in celo propter peccatorem penitentem. Ideo dicendum quod non solum Angeli, sed etiam beatissima Trinitas gaudet in nostra conuersione & penitentia. Gaudet Deus pater quod per penitentiam nouos adipiscatur filios, & Dei filius gaudet eo quod non frustra sanguinem suum fuderit & passus sit, & spiritus sanctus quia acquirit suum templum in quo habitet, & membrum suum quod viuificet, & suum vas quod gratia sua adimpleat. Vide igitur peccator ne Christus pro te frustra sit mortuus. Vide etiam ne sanctos Angelos gaudio, teque ipsum salute tua spolis. Quia igitur tam clare Dei gratiam & bonitatem vides, caue ne grauius inueniaris: & oblatam misericordiam repellas. Caue abutaris, quo autem nunc misericordiam suam lenius declarat, hoc seuerius postea suam iustitiam ostendet si ingrati fuerimus. Discamus etiam vt sicut tota sancta Trinitas & Angeli de nostra salute gaudent in celo, vt nos similiter de salute proximorum gaudeamus: & peccatorum duritiam deprecemur. Multi enim (vt inquit Paulus) vnum corpus sumus alter enim alterius membrum: & ita quemadmodum vnum membrum in alterius salute lætatur, dolorem verò & infirmitatem sentit & compatitur. sic nos de bonis proximorum gaudeamus, & eorum mala sentiamus & deprecemur non sicut impij Pharisei, qui tristabantur & murmurabant, in conuersione & bono proximorum. Obserua secundo, & vide quanta sit humana malitia & iniquitas. De eo propter quod Angeli benedicunt Deo, lætabantur Angeli & gaudebant Deum laudantes cum videbant hos peccatores ad Deum conuerri. Pharisei verò murmurantes inuidia flagrabant. Laudabant Angeli Deum, eo quod Magdalene peperisset summamque capiebant lætitiæ lachrymas illius mulieris peccatricis videntes. At Simon Phariseus murmurabat. Iudæis Christum in cruce pendentem de ludentibus lætabantur Angeli in cælis, Deo gratias agentes, & gratulantes quod esset inuenta ouis perditæ, dicentes. Benedictus sit talis ac tantus pastor: nullius vnquam fuit amor, tanta dignus commendatione. Disce ex hoc loco parui facere hominum de te murmuraciones, dummodo id quod debes fa-

1. Cor. 10.

Luc. 7.

Matt. 27.

1. Cor. 4.

1. Ioh. 4.

1. Ioh. 2.

1. Ioh. 9.

cias: Angeli enim tibi benedicent in omnibus bonis operibus manuum tuarum. Vnde Paulus. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer, aurab humano die, qui autem me iudicat, Dominus est. Vrsus cum aluicarium melle plenum portat, apium istus contemnit. Sic tu in officio tuo permanens, Deumque tecum ferens, murmuraciones, impudentiaque hominum dicta despice: sunt enim quasi quædam apum punctiones, quæ parum incommodi inferre possunt. ¶ Obseruandum denique vitio est, & diligenter considerandum, qualem quantamque doctrinam Dominus noster CHRISTVS & redemptor à Phariseorum murmuracionibus eliciat, quo enim malitia humana magis crescit & augetur, eo diuina misericordia effusus abundat. Cum Saulus blasphemando periequebatur Ecclesiam, tunc Christus apparuit ei & conuertit illum. Cum optimo iure illi apparere poterat, non vt saluaret, verum vt occideret, in infernumque detruderet: tunc illum luce cælesti circandit, menteque illius diuina sapientia illustrata, eum ad se conuertit. Quando Iudæi multo duriores & infideliores erant, adeo vt dicerent, quod signum ostendis vt credamus tibi, tunc pollicitus est Christus illis, se corpus suum preciosissimum in cibum daturum. Item per Oseam, populo ita deprauato & perditio, vt diceret Deus, ibat post amatores suos & me obliuiscatur: pro maximo supplicio quo debuisset afficere vniuersum populum, dicens, aperiat terra, & gentem hanc vniuersam peccatricem deuoret: multo aliter se habens inquit. Propter hoc ecce ego lætabor eam, & ducam in solitudinem. Sic per Esaiam eos reprehendit, dicens. Nunquid parum vobis est, quia molesti est & Deo meo? Vbi eos punire poterat inquit, propter hoc dabit vobis signum. Ecce virgo concipiet & pariet filium, &c. Vides maximam Dei misericordiam, qui numeratis flagitijs populi eius cum iure eos punire poterat, illis indulget, maioraque beneficia tribuens. Ita & eodem modo hic cum murmurantes maligne & iniuste, Scribas & Phariseos iuste punire posset, eos non modo non punit, verum etiam pro acerrimo, seuerissimoque supplicio, quod eorum flagitia postulabant, magna æternaque doctrina illos instruit, vt in superioribus parabolis visum est. Ne quis contentus esset, vt hominibus magis pietatem & misericordiam commendaret, addidit superioribus parabolis & tertiam, adeo dulcem, suauem & lepidam vt in vniuerso omnium quatuor Euangelistarum contextu, nulla sit quæ cum hac filij prodigi parabola nec commendatione Dei misericordiam, nec peccati detestatione conferri possit: siquidem misericordiam abyssus eum qui in miseria maxima culpæ erat immersus, ab omnium peccatorum abysso, extraxit. Audiamus CHRISTVM dicentem. Homo quidam habuit duos filios, &c. dixit adolescentior ex illis patri, &c. Hæc est tertia parabola, quam Christus ad eundem propositum contra iniquam Phariseorum murmuracionem adducit. Parabola certe dulcissima, & tanta suauitate repleta, vt nos valde consolari, & corroborare, omnes quorquor peccatores sumus possit. In ea enim infinita Dei misericordia ante oculos nobis proponitur, benignitasque & amor incredibilis, quo peccatores recipit. Quare in toto Euangeliorum volumine nulla tanti so-

laci parabola mihi occurrit. Et ita existimo nullum esse tantum peccatorem, qui ad Deum non conuertatur, si attenderit bonitatem, benignitatem & amorem huius clementissimi patris, & quemadmodum obuiam procedat, vt filium perditum accipiat, quomodo eum deosculetur, vestiat, & vitæ malè actæ reprehendat, vtque illi vitulum saginatum occidere iubeat: & cantoribus introductis, cum eo decumbat & læteret: fratri murmuranti in omnibus quæ contra eius laudem opponebat, satisfaciens. Quia peccator in peccatis suis adeo obstinatus, his omnibus consideratis libentissimo animo ad hunc patrem clementissimum se non transferat, licet omnium peccatorum gurgite, quantumuis profundo immersus sit? Quis tam durus erit, vt hac tanta pietate non molliatur? Quis adeo contumax in iniquitatibus suis vt tanta bonitate non terreatur, visceribus labefactatis quasi cæca: totoque denique corpore verè contritionis & penitentis lachrymis perfuso? Illi Domine clementissime iure optimo de te queri possent, & murmurare de misericordia tua qui ad te conuersi præcordia tuæ misericordiam ad eos sustinendos non offendissent. Scio nunquam fuisse vllum actam execrabilem peccatorem, etsi te milles offenderit qui domum tuam rediens, ianuam misericordiam tuæ apertam non inueniat, stratamque mensam, vt secum conuenerit discumbas: tanta suauitate, tali conuersione & consuetudine familiaritate & gratia, quasi omnem vitam suam te coluerit. Quod autem præter cetera me maximo recreat solatio est, nomen suauissimum, quo te patrem nostrum iactas, me autem tantillum de nihilo creatum hominem filium vocare non dedignaris. Hoc igitur nomen patris quo nuncuparis, calcaria, acerrimosque stimulos conuersioni meæ iniicit: ori enim meo dulcius est nomen tuum fauo mellis, quæ omnia opus sunt, vt cor tam durum & difficile, vt pote tanti peccatoris molliatur. Tirulus iudicis timore afficit: nomen Dei Domini magni, terribilis, aut potentis, nemo est quin perhorrescat, præsertim se tantis criminibus humanaque fragilitate, infirmum & caducum videns. Hac de causa nomen patris tibi vendicasti, vt nobis pro timore, quem forte alio vero nomine iniicere posses, solatium maximum, spemque salutis non exiguam nobis omni tempore præstares. Ingentes igitur tibi gratias ago pater clementissime pro tam dulci facillique cognomento. Sed his prætermisissis postea proprio loco tractandis, veniamus ante omnia ad verum literæ huius parabole sensum, quæ etsi perspicua primo aspectu inuentibus videatur, tamen obscura & difficilis est. ¶ Et ideo ad pleniorum intellectum huius parabole accedens, vt mentem meam aperiam, dicam quod sentiam, omni qua potero breuitate, de huius parabole literalis & germano sensu. Pater itaque hic qui duos filios habebat, Christus est. Filius maior gens ipsa Phariseorum & scribarum murmurantium contra Christum, quibus parabolas dicebat. Filius minor qui recessit à domo patris, & consumpsit substantiam suam luxuriose viuendo, repræsentat illos publicanos & peccatores, cum quibus Christus comedebat, postquam receperat eos. Hoc supposito audi nunc. Veniebant ad Iesum publicani & peccatores vt audirent illum, quos cum Christus exciperet & benigne tractaret, ac cū illis comederet, murmu-

rabant de hoc scribæ & Pharisei qui seiplos iustos existimabant, & alios despiciabant tanquam peccatores, & dicebant. Hic peccatores recipit & manducat cum illis, sed eos arguit Christus dicens. Quis ex vobis habebit centum oves, &c. Et iterum. Aut quæ mulier habens drachmas decem, &c. has duas parabolas iam enarrauimus, addidit tertiam dicens. Homo quidam habuit duos filios & dixit adoleſcenti, &c. Ac si diceret. Vos murmuratis contra me, quia vos, qui iusti estis, relinquo (secundum, inquam, vestram æstimationem & populî reputationem, quanuis nõ secundum rei veritatem) & moleste fertis, quia hos peccatores excipio. Ego optime possem paucissimis verbis hanc vestram sententiam refellere, quæ vos iustos asseritis, hos verò publicanos peccatores esse dicitis: nã etiã adhuc fuerint in peccatis suis, & extra meam potestatem & obedientiam iam nunc conuersi & contriti doctrinã meã audire, salutemque suam querere gaudent. Sed nullius indignationis vobis anam præbere, nec hoc modo vestræ calumniæ respondere volo: nam hoc supposito quod verum sit, vos esse iustissimos, hos autem publicanos, peccatores: nihilominus tamen, hoc etiam concessio, quod multo aliter se habet, inique agitis mecum dum me reprehenditis, quia vobis relictis, hos publicanos & peccatores excipiam. Quod si clarius iniquitatem vestram vultis cognoscere, audite. Homo quidam habuit duos filios, &c. narrata parabola applicatio eius hæc est. Dicitur Pharisei pater hic fecit bene an male, filium errantem benigniter suscipiens, quia ad illi supplex, factusque pœnitens redibat? Bene procul dubio fecit, erat enim caro de carne eius, & sanguis ab illius præcordiis deriuatus. Vnde æquisimū fuit, vt filij in tanta miseria, & infœlicitate cõstituti, pater suus miseretur: alius enim seuerior æquo, immanissimisque foret iudicãdus. Bene igitur & ego facio istos excipiēs peccatores & publicanos, qui ad me criminum suorum pœnitentes veniunt. Quæro item ex vobis, Pater hic, nonne benefecit, filij hunc inedia consumptum, cæso vitulo satians, certe sic Patre enim adeo diuite, vt serui etiam mercenarij abundarent panibus indignum erat, vt eius filius fame periret. Sequitur ergo quod & ego benefacio cū his peccatoribus discumbendo & manducando. Sed & vterius interrogo vos Pharisei. Si pater benefecit filium prodigum excipiens, nonne perperã egit maior filius, cum de patre ob hoc murmurabat. Nemo negare potest male fecisse. At si id quod pater erga filium prodigum fecit, iustum fuit vt vidimus, perspicuum est murmurationem & indignationem filij maioris esse iniustam. Ergo si maior filius male fecit contra patrem suum murmurans, quod filium perditum suscepisset, cum eoque discubisset, male & vos facitis, qui in me inuehimini, eo quod peccatores recipio & cum illis manduco. Nã etiã si optimi iustissimi, sanctissimi que essetis vt Dauidem, Samuelem, Esaiam & Ieremiam, pietate etiam æquaretis, & quemadmodum hic filius maior, mecum semper fuissetis mandata mea obseruantes: tamen inique ageretis si in me isto modo inueheremini murmurantes. Hic autem est maxime obseruandum, quod eodem responso, quo pater filio maiori farisfecit, qui se iusti existimabat, refellit Christus Phariseos, quæ responsio totius parabolæ conclusionem continet, qua illam quasi quodam sigillo impresso terminat. Inquit enim pater, Fili tu semper

mecum es, & omnia mea bona tua sunt, &c. Ac si diceret, in persona Christi. Filij Pharisei, legisque doctores, ego quotidie vos in templo video, vobisque tanquam intimis familiaribus meis non solum prædicatio mea, sed etiam omnia alia beneficia mea præsto sunt. Potestis enim a me & doctrinam & cætera quasi vestro iure postulare. Sinite tamen hos pauperculos in summaque miseria constitutos Publicanos & peccatores ad me venire. Sunt enim fratres vestri, & ego pater illorum, omniumque vestrum sum, & omnes a me valde diligimini. Isti salutem suam curantes ad Deum conuertuntur, audiunt sermonem meum vt calleant, quid sibi consequenda salute sit faciendum. Epulari igitur & gaudere oportet, quia hic frater vester, hoc est cæcus Publicanorum & peccatorum mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Quare nec vos quantumcumque sancti sitis, dolere debetis, quod ego hos susceperim benigniter peccatores, sed potius mecum lætari, ingentemque gratias Deo agere tenemini. ¶ Iam credo prudens lector quod intelligis mentem nostram, circa huius parabolæ literalem sensum, a quo in toto hoc opere nunquam discessi, quamuis aliqua etiam quæ non sunt in litera condecens est apponere. In primis forsitan scandalum patieris, eo quod filius, qui dixit, nunquam mandatū præterit, typum gerat Phariseorum, qui peccatores erant & arrogantes. Nec ex hoc scandalizeris, audies enim in nostro Luca alium Phariseum similia de se ipso arroganter iactare, sicut hic filius senior, Domine (inquit) gratias tibi ago quod non sum sicut ceteri hominum, raptores, adulteri, sicut hic publicanus, Ieiuno bis in sabbato, decimas de omnibus quæ possideo. Hoc idem ait iste filius senior, sicut Phariseus dicebat, nunquã mandatam tuam præteritui. Et si re plices quod vere iustus erat, quia pater approbavit sententiam eius dicens, fili tu semper mecum es, & semper cū Christo esse iustorum est. Iam dixi tibi quod Christus nunc non vult exasperare Phariseos, sed supposito hoc falso, videlicet quod iusti sint procedit argumentum, arguens eos ratione, ostendens quod quanuis iusti sint, nihilominus tamen errant murmurantes, quod Christus peccatores suscipiebat. Cum dicit, tu semper mecum es, vocat eos iustos: non quod iusti sint, sed quia iusti æstimabantur. Sic etiã loquens cum eis, & de illis dixit alibi. Non veni vocare iustos, sed peccatores. Vbi Phariseos vocauit iustos, non veni vocare iustos, id est, cõfidentes in sua iustitia, sicut Phariseos, quibus Christus hæc dicebat, & quales erant illi de quibus Paulus, ignorantes Dei iustitiã, &c. sed peccatores, desperantes omnibus viribus & conatibus suis, totoque desiderio suspirantes gratiam. Cõfidebant Pharisei in sua iustitia sicut hic filius senior qui propter suam ceremoniarum obseruationem & hypocrisim æstimabantur iusti a populo, & ideo Christus vocat illos iustos iuxta populî reputationem. Mos enim scripturæ est vocare res, non ex substantiis earum, sed ex æstimatione, & a parentia. Sic Ezechiel dicit, quod est factus sermo dicens ei. Vaticinare ad Prophetas Israëli. Prophetas falsos vocat Propheras, non quod essent, sed quia vulgus putabat eos esse Prophetas. Isto modo sæpe vocat scriptura Prophetas Baal: sicut Paulus apud 3. Reg. 18. lat Prophetam Epimenidem, Poëtam Cretensem. Tit. 1. Sic etiam in Euangelio dicit Lucas de Ioseph, quod erant pater eius & mater mirantes: vbi Ioseph voca-

Mat. 14.

Gen. 18.

Ab. 18.

Luc. 13.

Luc. 18.

Mat. 9.

Rom. 10.

Ezech. 13.

3. Reg. 18.

Tit. 1.

Luc. 13.

tur pa:

tur pater Christi. Et Maria dixit filio Iesu, pater tuus & ego, &c. vocans patrem Christi Iosephum, cū nõ esset pater verus, sed quia existimabatur. Sic etiam Christus dicit quod stellæ de cælo cadent: quia existimabit populus quod cadent. Similiter in Genesi, illi Angeli qui Abrahæ apparuerunt, vocantur viri, non quod essent viri, sed quod viri videbantur. Lucas etiam in Actis loquens de Ascensione domini, vocat Angelos viros dicens. Ecce duo viri ascenderunt iuxta illos in vestibus albis. Et alia sunt innumera loca horum similia in sacris literis, vbi vocantur res non secundum existentiam, sed secundum apparietiam, & æstimationem, quæ breuitatis causa nolo hic citare: & quia iam de his differimus in capite quinto huius, super illud, non veni vocare iustos sed peccatores. Isto modo iusti hic vocatur Pharisei, argumentationis gratia, & vt argumētū procedat. Itaque hic frater maior, hoc est cæcus Phariseorum & scribarum, corū more fratrem peccatorem despicit, & contemnit: sicut ille qui orans despiciet publicanum in templo, & sicut isti Pharisei cum quibus Christus loquebatur, despiciet hæc eos. Quare hic maior filius, mores Phariseorum expressissime repræsentat, tã cū dicit nunquã mandatū tuum præteritui, quã inuoluntate natu fratrem contemnens, patrique suo iniuste succensens. Quare si recte animaduertas, inuenies profectò in hoc fratre maiori ingenti Phariseorum similitudinem: & quod nunc ait Lucas, quod cõquestus est de patre, & quod indignatus est, respõdet ad illud quod antea dixerat, in initio huius capitis, quod Pharisei murmurabāt de Christo, eo quod recipiebat peccatores, & ideo hæc murmuratio istius filij senioris nõ fuit admiratio, vt aliqui putauerunt, sed vera murmuratio ex impietate procedens, sicut verè murmurabāt scribæ & Pharisei de Christo, eo quod recipiebat peccatores, cõfidebantque in sua iustitia, sicut hic filius maior. ¶ Obseruandū quoque hic est, quod duo dixerunt hic Pharisei murmurantes de Christo: primū quod recipiebat peccatores, secundū quod manducabat cū illis. Si primū tantummodo dixissent, breuior esset hæc parabola: nam postquã dedit calcamentū filio prodigo, statim diceret, quomodo venit filius senior & murmurauit de patre, hæc tantum de causa, quia filij peccatorem recepit. Sed quia Pharisei addiderat secundū videlicet, manducare cum illis, hac ratione introducit filij senioris dicentē. Occidisti vitulum saginatum. Et vt etiã responderet Christus huic secundæ obiectioni, dixit in parabola, quod pater fecit conuiuium, quod cõuiuui non poneretur in parabola nisi Christus antea cum peccatoribus manducasset, etsi isti Pharisei non dixissent murmurantes, quod Christus comedebat cum peccatoribus. Ad hoc igitur secundū de manducatione cum peccatoribus oportebat respondere, ideoque hæc parabola maximam in se habet perfectionem, & nihil superfluum continet nihilque ad ornatum ponitur: sed omnia principali intento correspondēt, & adinuicē connectuntur. Idem autē responsum quod filio maiori dedit, dedit etiã Christus phariseis illis sub hac metaphora respondens. Et ita his tribus parabolis terminatis & conclusis imponit noster Lucas extremam manum sermoni & capiti. Quod si nihilominus his non obstantibus quæ diximus, velis instare, filium maiorem verum & iustum esse asserens, ea quæ responsa sunt phariseis, tollis, quod iniuriū est, vt Christus videlicet ab re loquatur: parabolasque propositas quod intendat non applicet. ¶ Verū si quæ-

ras a me quid significet vitulus & quid per vitulum intelligam, breuiter respondebo dicens quod significat vitulū: & nihil aliud respõdebo. Quod si literam inspicias in proposito, quid aliud significet non facile reperies: sin quid aliud per illud volueris insinuare, opus est vt a literalis sensu discedas. Posuit enim Christus in hac parabola vitulum, symphoniam & chorū, vt ostendat magnū gaudium, & quasi tripudij fieri in cælo in cõuersione peccatoris, Christoque esse iucundissimū cõuiuui paschæque celeberrimum cum peccatoribus cibum sumere. Pullum gallinæcum, gallinamvè, hædum, aut arietem occidere, solenne festum non faciebat: erat enim nimis tritū & vulgare. Verū vitulum occidere, præsertim paschalem, & saginatum apud Iudæos sollemnissimum erat, quod in pascha illi, aliisque diebus festis maximis faciebant. Sic Abraham cum vidit illos tres Angelos, vt eos lautius & opulentius hospitio susciperet, gregem adijt, & occidit vitulū tenerium. Idem fecit mulier illa pythonissa, quæ cum regem domi suscipiens suæ, se tanto honore affectã videret, paschalem vitulum occidit. Hi enim vituli, ita molliter educati, & in deliciis habiti, apud Iudæos non nisi sollemnissimis festiuitatibus manducabantur. Quare nihil aliud Christus dominus noster voluit significare, per hunc vitulum saginatum, symphoniam, & chorum, nisi quantum perciperet gaudium cum peccatoribus discumbens & manducans, quod summam festiuitatem, summamque læticiam, & voluptatem, indicabat. Vt autem exaggeraret, huius festiuitatis pretium, & valorem posuit vitulū saginatum & chorū, summamque alacritate dixit, Manducemus & epulemur. ¶ Denique neque prætermittendum silentio arbitror illud quod ait quod filius senior erat in agro, & quod venit ex illo. In hoc insinuat saluator quod sicut ille erat in villa & in agro occupatus circa terrena & temporalia, & ideo non approbavit ea quæ bonus pater faciebat: sic isti Pharisei qui erant auari ignorabant quæ sunt spiritus Dei, & non intelligebant quanta benignitate essent peccatores suscipiendi. Et quia de rebus terrenis tractabāt & erant occupati & intenti rebus istis corruptibilibus non intelligebant nescientes Christi officium esse, suscipere peccatores: & ideo murmurabant. Sic etiam alibi cum Christus differeret de virtutibus, dicit Euangelista, quod audientes hæc Pharisei, qui erant auari deridebāt eum. ¶ Hoc est quod pro meo captu ingenij tenuitate, circa sensum huius parabolæ literalem dici posse cõperio, ex qua more meo solito, doctrinam eliciam, ad mores insituedos consentaneam, in vero literæ sensu quem haftenus dixi, perpetuò vbiq; persistens, doctrina tantummodo ex ipsius literæ visceribus, quam potero aptissimè deriuata. Secundum quam literam, minor filius, peccatorem domo Dei aberrantem, & discedentem propter mortale peccatum, repræsentat, ad publicanosque & peccatores a Christo domino nostro referret. Hic igitur continet primum quomodo minor filius accepto patrimonio domo patris sui discesserit. Secundum quod non solum discessit a paterna domo, sed abiit in regionem longinquam. Tertium quomodo dissipauit substantiam suã luxuriose viuendo. Quartum famem quã passus est. Quinam quomodo peccator se applicet dæmoni aut vitio in quod natu ra sua procliuor est. Sextum miseria & turpitudine peccati, cum porcorum gregem custodiret. Septimum

Gen. 18.

1. Reg. 28.

Luc. 16.

mira peccatoris conuersio. Octaua in finitima Iesu Christi misericordia suscipientis benigniter. Nonni maxima celebritas quam exercet Christus vnuerfusq; chorus cælestis in conuersione peccatoris. Decimum & vltimum quomodo dominus noster peccatorum sit præsentissimus aduocatus, respõdeatq; cõstãtissimè contra arguentibus. Sed iam singula hæc discutiamus. At ergo noster Euangelista. *Homo quidam habuit duos filios, & dixit adolescentior ex illis patri.* Miro ordine hæc parabola filij prodigi ponitur tertio loco. Nam cum de iustificatione impij, hæc tres parabolæ loquantur, primum & ante omnia vt meritũ Christi præcedat necesse est: sine quo omnis nostra actio qualibet in specie bona nihil est. Ne mo enim venit ad patrẽ nisi per Christũ, qui vnicus mediator est, inquit Paulus, inter Deũ & nos. Ideo in similitudine de bõno pastore primo loco stat: nã si ianua est ad salutem, merito primo de seipso locutus est. In prima & secunda parabola multa fecerũt pastor & mulier, & nihil ouis aut drachma. Quia autem non sufficit Dei voluntas nec passio Christi, vt peccator consequatur vitam æternam, si ipse non fecerit aliud, quia oportet vt & ipse addat operam suam, partẽque suas obeat, additur hæc tertia parabola: vbi docemur quod peccator cum filio prodigo seipsum consideret, seipsum agnoscat suam miseriam deplorat, & de peccatis resurgat, ad Deũ patrem suum currat, peccata sua humiliter confiteatur & suppliciter veniã & misericordiã imploret. Hoc peccatorem in iustificationem sui facere necesse est: qui enim creauit illum sine ipso, non iustificabit illum sine ipso. Homo itaq; iste Christus est qui duos filios habuit, hoc est peccatores poenitentes, & alios se iustos simulantes, vt iam in literæ expositione ostendimus. Vterq; appellatur filius non solum creatione sed etiam adoptione. Per filium adolescentem non modo cæcus ille publicanorum & peccatorum, sed quicq; peccator intelligitur. In hac enim parabola, satis ostenditur in illis publicanis & peccatoribus, quomodo homo per peccatum a Deo discedes in plurimas incidat miseria & calamitates. Adolescentior itaq; peccator hic est, non ætate sed moribus, non annis sed defectu sapientiæ, & hinc ad insolentiam & peccata procliuur. Optime igitur dicit adolescentior, nam si erat adolescens in ætate, multo adolescentior erat in iudicio, moribus inquam & leuitate adolescens erat, licet non esset in ætate. Multos enim senes inuenies qui iuuenes sunt in habitu, incessu, in verbis & in moribus, plerosque videbis amantes, politos, adeoq; ornatos, ac si vigesimum quintum agerent ætatis annum. Alios, ædificiis rebusque suis administrandis, & ambitionibus, publicisque reipublicæ muneribus adeo districtis, quasi heri vel nudius tertius in lucem essent editi. Mundus eos repellit & dimittit, ipsi verò nunquam se respiciunt, vt mundum deserant, & se in Dei cultum recipiant, reliquũ tẽporis, quod sibi est vitæ. Hos vocat Propheta Esaias pueros centũ annorũ. Alij autẽ sunt iuuenes ætate, sed senes in moribus: vt fuerunt Ioseph, Dauid, Daniel, & Samuel. Vnde dñs ad Mosem ait cõgrega mihi septuaginta viros, quos tu nosti, quod senes populi sint. In quo pũcto senes nõ vocatur cani, sed religiosi & prudẽtes. Si enim Deus tã est modo de senibus canis verba faceret non diceret, quos tu nosti, quod senes sint: sed absolute dixisset cõgrega septuaginta senes ex Israël. Illos voluit De-

1. Tim. 1.4.

2. Tim. 2.

1. Esai. 65.

Num. 11.

eligere quos sciebat Moses, & experientia cognouerat, viros esset virtuti deditos, sapientes & morigeratos, licet iuuenes essent ætate. Hos Deus vocat senes. Eodẽ modo Christus redemptor noster hic volens ostendere leuitatem & stultitiã peccatoris, eum adolescentem vocauit: nam vt plurimũ adolescentes parũ sciunt, quia pauca experti sunt, quare vt eius in scitiam noraret, adolescentiã nomine vsus est. Nam vt dixi, adolescentem in scã sunt suarũ rerũ, inopesq; cõsili. Si hic domũ patris sui deseruit, & se iuit perditũ, causa stultitiæ suæ id fecit, quare sit quilibet adolescentis aut senex sit fanẽ ætate. Omnis homo qui prudẽtia, ad vitẽ suã actiones dirigẽdas, caret, verus adolescentis aut puer est. Ex hac iuuenili ætate prouenit in scitia, quæ vna causa est nostri errati. Propterea (dicit Esaias) captiuus ductus est popul meus, quia nõ habuit scientiã. Et Dauid in Psalmo. Nescierũt neq; intellexerunt, in tenebris ambulant, & mouebũtur fundamenta terræ. Quare Moses cõdolens populo precatur dicens. Vtinam saperent, & intelligerẽt, & nouissimã prouiderent. Hanc autem adolescentiã seu inscitiam peccatorum deplorabat mundi saluator dicens. Quoniã si cognouisset & tu in hac die quæ ad pacẽ tibi. Pueri futura nõ curãt, tãtũ enim præsentia cõsiderant: ideo Paulus pãsum precatur & optat fidelibus vt cognitione Dei replerentur: nã vbi consiliũ nulla copia est, facile in errorem adducitur homo. Eam ob causam promisit Deus in veteri lege daturum, ac missurum, doctorem iustitiæ: iuxta quam sententiam in persona Dauidis quoq; dicit: Intellectum tibi dabo, & instruam te in via hac qua gradieris. Nõ est igitur mirum si Deus deseratur ab illis quibus notus non est: qui verbum Dei, nec audiunt, nec habent, qui nihil de Deo sciũt. Per ætatem filius prodigus intelligere non poterat, quanta facultas fruendi erat in paternis laribus, postea tandem vexatio dedit intellectum, & sensit damnum. Sic nos Deũ deserimus, & in vitia labimur, quia non prospicimus quanta mala inde proueniant. Quemadmodũ accipiter nisi compede ligatus teneretur operisq; oculis, cohiberi non posset, quin frequentissimis in sulcibus superas cæli auras peteret, euolareq; etiã cũ pedum iactura & afflictione niteretur, ita & tu nisi oculis operis in huius mundi caligine cæcutiens, libidinibusq; astrictus tenereris, stare non posses, in exosis omnibus mundi voluptatibus quĩt velocissimis in cælum cogitationum, operumq; pennis rapereris. Cecidit hirundinum sterco in oculos Tobie dormientis, & cæcus factus est: quæ hirudines in veris initio canunt, & statim auolant latentq;. Idẽ habet & hic mundus ingenium, vt breuissima demonstrata voluptate, quæ miseros homines sui amore pãditos posteaquam cæcos efficit, suorum bonorum terrenorum stercore, statim auolat, & euanescit, vt est apud: D. Paulum. Omnia enim breuiter trãseũt, huius vitæ commoda & voluptates: sub quibus qui incauti dormiunt, tandem oculis capri efficiuntur, mentisq; caligine demersi in infernum mittuntur. Omnes enim peccatores in peccatis suis peamanẽtes oculis carent, vt lucem Dei videant tenebrasq;. quibus inuoluuntur effugiant. Aperiãmus igitur animarum nostrarum oculos, vt ignorantiam teterissimum inferorum mõstrũ, propulsemus. Quãquã enim multa sint peccata fragilitatis, multa etiam malitiæ, tamen verissimum est, ignorantia omniũ malorũ & flagitiorum esse fundamentum & principiu.

1. Esai. 65. Psal. 11.

Deut. 11.

Luc. 11.

1. Esai. 65. Psal. 11.

1. Esai. 65.

Tob. 2.

Phil. 3.

Psal. 12. Psal. 118.

Apo. 3.

Mat. 20.

Psal. 119.

Psal. 51.

Psal. 41.

Eccle. 11.

to enim Deo maximoq; virtutis premio incredibiliq; peccatorum supplicio facile omnes in malũ labiuntur. Ergo si cõsideraret homo quid esset Deus, quãtũque peccatorũ causa amittat inferniq; tormenta & cruciatu horrendos nõ peccaret. Verũ quia in iudicio adolescens est, caretque Dei notitia, in peccatũ labitur. Ideo Philosophus dicit, quod omnis malus est ignorãs, quia nullus peccat nisi quia quid perdat nõ videt. Ideo nihil aliud nobis restat nisi vt dominũ cũ Dauide rogemus. Illumina oculos meos, ne vnam obdormiã in morte. Et alibi. Da mihi intellectũ & scrutabor legẽ tuã, & custodiã illã in toto corde meo. Petamus a Deo iudiciũ canitiẽ senectutemque verã, quæ scientia Dei est: ne cũ derelinquamus, cũ eo permancamus, domũ eius habitemus, illius mã data custodiẽtes, &c. ¶ Secundum quod habet iunior est, quod cõsiliũ præter modum sibi ipsis, ingenio, viribusque suis, existimãtes se iam esse tales, vt per se rem suã tenere & administrare possint. Et hac de causã recessit hic a domo patris, cõsiliens in proprio ingenio & virtute. Et putant se omnia scire & possẽ. Propria cõsiliã multorũ causa est, vt a Deo recedant. Istis loquitur dñs in Apocalypsi. Dicis quod diues sum & nullius ego & nescis quod miser es, & miserabilis: & tu pauper, & cæcus & nudus. Quam parum autem possit homo sine Dei gratia & auxilio infra in isto filio prodigo videbimus. Nos verò in hoc loco discamus in hoc filio prodigo quid auertat nos a Deo: nẽpe inscitia & cõsiliã proprii ingenij. Viditũ Petrũ in suis viribus præsumentem atque dicẽtem. Et si omnes scãdalizati fuerint in te, ego autẽ nõquã scãdalizabor. Sed quia propriæ cõsiliãt virtuti, a muliercula quadã superatur. Sic etiam & Dauid dixit. Ego dixi in excessu meo non mouebor in æternũ. Et subdidit. Auertisti faciẽ tuã a me, & factus sum conturbatus. Atque ideo postea vt pote qui in seipso expertus fuerat, in illos illudit, qui non omnem suam fiduciam in Deo constituit. Ecce homo qui non posuit Deũ adiutorem suũ: ego autem speraui in misericordia Dei, in æternũ & in seculũ seculi. Et alibi de peccatoribus etiam ait. Qui cõsiliũt in virtute sua. Sed iam hũc stultũ adolescentem patri loquẽtem audiamus. Pater da mihi portionem substantiæ, quæ mihi contingit. Ista substantia rationalitas est, quã arbitrij libertas committatur. Sine me pater viuere pro meo arbitrio & libidine, vt quæcunq; mihi placita fuerint faciã. Omnia autẽ mala & incõmoda quæ in orbe videmus. Ex altero duorũ malorũ oriuntur, vel ex eo quod volũt homines, suo arbitrio cõcta gerere, vel quod præceptis diuinis obtemperare contẽnent. Petitio autẽ huius adolescentis adeo peruersa & irrationabilis fuit: vt insanior esse nõ potuerit. Voluit enim similis esse Deo: initũ autẽ omnis peccati superbia est, & qui illã habuerit male dictus. Hac inuasert omnia peccata mundũ. Vult hic proprio arbitrio & iudicio se gubernare, patris liber præceptis. Hic idẽ amor proprius in nobis, quo cõtra Deum, eiusque præcepta vitur, causa est omniũ malorũ, amor enim proprius iudiciũ peruertit, rationẽ offuscat, intellectũ obscurat, volũtatem inficit, viãque salutis obstruit. Homines enim huiusmodi amore implicati nec Deũ agnoscut, nec proximiũ diligunt neq; virtutem querũt, se honoribus tãtũmodo curandis, mũdique gloriæ peruestigãdæ operam nauã: quorum infantia in hoc potissimum consistit, quod existiment se proprio iudicio, & arbi-

trio posse viuere, sine auxilio aut industria patris sui cælestis. In Pelagianam hæresim incideret ille qui assereret, quemlibet rationis vi, liberoque arbitrio adhibente vitam æternam per se ipsum sine Dei auxilio posse consequi. Causa autẽ huius effusissimæ libertatis, quã impij homines cupiunt, est vt prohibitiõ sua a patris sui præceptis liberi viuere possint: nam reuera nemo viribus arbitrij sine Dei gratia saluari potest, nec etiam se ab omnibus tentationibus tueri. Nam eisi per peccatũ liberũ hominis arbitriũ non tollatur: nihilominus tamẽ adeo imbecilli & infirmũ, deprauatũq; mansit, vt paucissimis tentationibus resistere possit, sed quasi nauis clauo amisso in medio maris cõstitutã, quocunq; vel inanis mo statu, huc illuc impellitur, sic hoc nostrũ liberũ arbitriũ post peccatũ mortale nisi iam per penitentiã fuerit confirmatũ, adeo infractum, & vacillans efficitur vt vel leuissimo carnis, mundi, aut diaboli pulsuet, & contremiscat. Nam liberũ arbitrium ante lapsum poterat ex gratia accepta bene viuere, & non peccare vnquam, & idcirco non indigebat tunc gratia Christi miserantis & ad pugnãdũ & vincendũ adiuuantis. Sed post lapsum factum est miserũ seruũtuti peccati & damnationis obnoxio, a quibus malis nõ potest liberari nisi per gratiam Christi redimẽtis. Nec per hoc auferimus ab arbitrio hominis suã libertatem, quia liber est in deliberando, in iudicando, & cõsentiendo. Peccator enim per peccatum perdit vires, & potestãtẽ, nõ tamen libertatem, quæ consistit non in eo quod possit bonum facere, sed in eo quod consentire vel non cõsentire aut velle, aut nolere possit bonũ vel malũ. Vnde saluator. Sine me nihil potestis facere. Potestatem hic tollit, non libertatem, nec etiã quãuis Deo subiiciatur, adimit ab illo Deus aliquã libertatem. Exempli gratia. Nutrix, infans docet ingredi. eumq; quo vult tendere permittit. Sed tamẽ fragilitati, infirmitatiq; illius diffidẽs, illum manu prehensum, vsq; quãq; sustinet progredientem. Dic igitur mihi, infans hic, nonnẽ liber est eundi quo velis? certum est quod sic. Nutrix dicere non poterit, fili sine me nihil poteris facere? certum est quod sic. Nam etiam si nutrix eum incedere quo velis liberẽ permittat, tamen si manu mitteret illum profecto infans cum se sustineret ob pedum instabilitatem diu non posset, caderet. Eodem modo homo post peccatum, adeo viribus effectus manet, vt sine Dei auxilio, nec vitam æternam impetare, nec consistere in virtute possit. Item sicut infans hic reuera liberẽ gradiendi libertate, nutrici tamen substat: ita & liberum arbitrium etũ liberum, Deo subiectum est. Rursus, vt infans post ruinam factã habet libertatem vel gradiendi vel sedendi: at tamen sine auxilio nutricis surgere non potest, eodem modo, & homo qui in peccatum lapsus est, libertatẽ habet se eleuandi a peccato, vel in peccato manendi, admittendi, vel non admittendi Dei inspirationes, demõnis vẽ suggestiones: caret tamen viribus gratiæ: sine quibus nec erigere se, nec viam virtutis ingredi potest: tanquam infans, qui nisi manu ducatur recta incedere non potest. Præterea quemadmodum posset infans hic licet manu duceretur nutricis, incedere nolle: ita & peccator potest in peccatis suis immorari licet diuina manu corripiatur ad salutem. Ex his colligimus primo quot mala ex nostra tantum sũt voluntate, & quod bona sũt ex nostra voluntate simul, & Dei adiutorio. Hic puer, per se solũ, se pro-

1. Tim. 2.

sternit humi, sedetq sine vilo nutricis adiumento, verum vt incedat motu pedu nutricisq auxilio indiget. Sic etiam & eodem modo se habet peccator postquam semel lapsus est in peccatu mortale. Secundo quod liberu arbitriu liberu sit, subiectumq Deo simul sine vlla implicacione contradictionis. Tertio quod homo post lapsum Adæ, filius iræ natus, & in peccato conceptus liberi arbitrij viribus, sine Dei gratia non possit surgere a peccato, nec Dei præcepta adimplere. Et quod magis est, quod quauis gratiam Dei sit assequutus, & remissionem peccatorum, idoneus non est tamē ad superadas diaboli insidias & ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum Dei adiutorium, perseverantiam bonæ conuersationis acceperit. Ex quibus patet quod cum homo ex se ipso tam parum posset, maxima sit temeritas de seipso nimis præsumere, viribus suis cōfidere, proprioq nutu se regere & gubernare velle. Ita hic filius prodigus stulte nimis, pueriq more patri suo dixit, vt sibi suo arbitrio viuere liceret, & vt se pro libidine sua vitam agitaret concederet, siquidem liberum habebat arbitrium. Deus tamen neminem inuitum ad salutem ducit, sed permittit, vt vnusquisque in libertate viuat, iuxtaq propriam rationis dictamē, aut iuxta libidinem suam. Ait Christus hic in literæ contextu. *Et diuisit illi substantiam.* Dat nobis Deus rationem, vt libere vtamur rāquam nostra substantia, dat autē omnibus ex æquo, omnes enim ex æquo rationales sunt & æque liberu habent arbitriu. In hoc enim elucet humani libertas arbitrij, quod pater nec discedere volentem retinuit, nec manere cupientem cogit abscedere. Vnde in Ecclesiastico habet. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit eum in manu consilij sui, adiecit mandata & præcepta sua. Apposuit tibi aquam & ignem ad quod volueris porrigere manum tuam. Neminem itaq cogit, neque vult aliquem astrictum esse quin possit recedere cum voluerit, donat etiam cum arbitria libertate alij ingenij splendorem, alij diuitias, alij sciētiam, alij fortitudinem. &c. *Et non post multos hos dies.* Animus humanus naturalibus suis donis, nō potest diu inniti, sed quam primum labascit, vbi Deus abstrahit manum suā. Præuul cor hominis, (ait Ieremias) & inexplutabile. Hinc & saias. Cor impij quasi mare feruens. Satanus etiam non dormit, vt exponat hominem quem videt Dei auxilio destitutum. Qui nihil rei vult sibi esse cum Deo, haud diu quietum illum sinit diabolus quin statim occupatum illum reddat negotio aliquo quod Deo nō probatur. In primo nostro parente hoc clare verificatum est: quem Deus optime condiderat, & pulcherrimis donis ornauerat, relicto in manu consilij sui, hostis non cessabat, donec in peccatum præcipitauerit. Hoc sibi vult particula hæc, non post multos hos dies. Quid autem in factu filius prodigus, audi. *Congregatis omnibus.* Donis naturalibus, scientiis, diuitiis &c. putabat iam sibi opibus ita prospectum esse, vt nulla calan. itas animum eius sollicitate posset, ac proinde impossibile esset ad uersam fortunā in se vllā potestate habere posse. sibi persuadēs facultates istas perpetuo duraturas. Quid autem accidit? Sic superbiore incepit, potētia elatus, vt dereliquerit domum paternam, & confidens in diuitiis & in proprio ingenio, omnia cepit cōsumere. & Obserua aut quomodo superbiat cōgregatis omnibus diuitiis. Sic qui abundant his donis, & bonis mūdi huius ducuntur in interitum. Sic Saul qui bo-

Eccle. 15.

Ierem. 17. Esai. 17.

Gen. 3.

1. Reg. 9.

nus & humilis erat in domo patris, in statu cōmuni postquā diuitias obtinuit, & portatus superbe egit, dominū dereliquit, & multa mala operatus est. Sic etiā Dauid qui bonus erat, cū erat pastor, & in persecutionibus Saulis, postquā Deus dedit illi requiem ab omnibus inimicis rapuit Bersabe vxorem Vire, & Vriam occidere mandauit. Sic iste filius prodigus, qui antea sub obedientia patris humilis erat & bonus, postquam se diuitem vidit, & omnia sua congregata, superbe cepit. Discamus diuitias huius vitæ, honores, & vana contēnere. Hic enim diuitiarum, honorumq status periculosissimus est, præsertim incautē viuētibz, nam tantum est periculum quanta est negligētia. Quam plurimos vidimus homines religiosos, Deumq timentes qui elati in prælaturam vel in alium gradum dignitatis effusiu viuentes superbi facti sunt. Quare huius mundi prosperitatem instar maximæ alicuius calamitatis effugere debet. In montibus Gelboe interierunt nobiles Israël: ita in honoribus & prosperitatibus huius seculi, virtutes vitam perdunt. Nauigatio multo est periculosior in aquis fluuiialibus, quam marinis. Itā magis salus tua periclitat, dum in prosperitatibus, delictis, & opibus versatur quam in aduersitatibus, & tribulationibus. Prosperitas prima facie iauissima apparet, & quod peius est carnis importunissimæ vicinæ auxilio sustentata, animam fortius inuadit. Cū igitur secundam fortunam habueris cogita aduersam quam primum restaturam, & sic prosperitate nō quasi certa sed quasi commodata vteris. Hoc autem in hoc filio prodigo apertius videre poteris: qui opibus suis, prosperitate & iuuentute nimis lætus paulo post superbia sua in ingentem deuenit egestatem & miseriam. Non ergo fidendum est huius mundi prosperitati. Felix videbatur sibi Aman, cum Assueo Regi gratiosus erat: artamen eo die quo maius gaudium nabebat, inuitatus a regina Hester ad sup- plicium ductus est, ibiq; suspensus, eiusq; domus diruta. Hoc idem accidit Pharaoni, & Senacherib: qui maxima expeditione cum Hierusalem obsedisset, postea tamen prostratus, cētum octuaginta quinq; suorum milibus amissis fugit, a filiisq; suis pugioni bus confossus animam efflauit. Infantens igitur filius hic prodigus diuitiis & felicitate summa in qua se constitutum videbat, libertatis cupidus quid faciat vide. *Adolescentior filius peregre profectus est.* Quis præcepit huic adolescenti, vt duceret? Quis domo eiecit illum? Non misit pater in exilium, non expulit domo, sed ipsemet a nemine expulsus sponte sua aut potius leuitate abiit & reliquit domum paternam. In hoc digressu filij a patre agnosce discessum liberum & voluntarium peccatoris a patre cælesti, & separationem illius ab eo, qui neminem deserit nisi prius ipse deseratur. Ex quo patet quod causa peccati est propria voluntas, & non Deus nec diabolus aut caro: vt multi peccatores excusantes excusationes varias in peccatis solēt dicere. Non repulit pater hūc filiū, sed ipse sponte sua abiit. Ideo Dauid in psalmo. Spreuisti omnes discedētes a iudiciis tuis. Itā hic vides quo modo mali discesserūt a iustitiis Dei: atq; ideo spreti sunt a Deo. Præterea obseruandum est, quomodo index & origo totius mali est auersio a Deo, hoc est, primū & omnium maximū malum, ad quod etiā maius malū respōdet, quod est carētia diuinæ visionis. Sicut enim peccator ex malitia voluntatis suæ se auertit a Deo, per malum culpæ: sic Deus auertit

1. Reg. 16.

2. Reg. 4.

2. Reg. 1.

Hester. 7.

Exod. 14.

4. Reg. 19.

Tab. 3.

Psal. 140.

Psal. 118.

Psal. 61.

Esai. 57.

Prou. 11.

Prou. 19.

Exod. 32.

Psal. 118.

auertit faciem suam ab eo, qui ab illo auersus est, quod est omnium maximum malum. Hinc cætera pœnæ oriuntur. Proficiscitur peccator peregrē, lōge a domo paterna se auertēs ab incōmutabili bono, & ad hęc creaturæ: itaq; pluris facit quā Deum, omnis enim peccator creaturā pluris quā Deū æstimat, vnde ortū habēt omnia peccata. Ideo Dauid in psalmo dixit. Mēdaces filij hominū in stateris. Filij hominum, si iuxta naturā suā cōsiderēt, mēdaces sunt in stateris. Quid ais sanctissime Dauid? omnes ne homines lanth, tabernarijv sunt: vt falsā pōdera faciāt omnes, quia in pōderibus omnes mēiuntur? Nullus in peccato est, qui cēties vapulare dignus nō sit pōderū falsitate. Pōdus enim falsum nihil aliud est, quā librā facere ex eo quod libra nō est. Pōdit enim in statera alia in parte Deū, alia vero in parte libidines, emolumentaq; sua, Deūq; in pōdere leuiorem faciūt cōmodis suis. Hoc demū est pōdus falsum facere. Hic filius prodigus vnūuersq; peccatores dū peccāt Deūq; amore terrenorū relinquūt, pondus faciūt stateris lance. Deū verō in altera, & dicit quod pluris pēdatur, plurisq; æstimatur sensu abstrus, carnisque amor quā Deus. Et nō modo hoc, verum etiā & ad dis, malo hoc quam vitā Dei, cū teneris Deū super omnia amare, impudēt ais, cū mortaliter peccas, malo hoc, quam vnūuersā que Deus mea causa fecit. Eo modo igitur quo pondus fuit falsum, peccatum mortale cōninitur, amorq; autē peccati cōmittit, est a Deo discedere, propria domo relicta, vt hic filius prodigus fecit. Vnde Esaias. Iniquitates, inquit, vestre diuiserūt inter vos & Deū vestrum. Iniquitas autē est pōdus falsum facere, cū in oculis peccatoris pluris pēditur terræ stercus, quā Deus. Ideo Salomon in Proverbiis. Statera dolosa abominatio est apud Deū. Obserua etiam quod pōdus falsum, altero duorū modorum sit, vel quod celeriter pēdatur, vel quod altera statera lanx grauior sit, aut quod examen non sit ab vtraq; parte adæquatum in statera. Hic filius prodigus depexit pondus patris sui, vitæq; blādimēta quibus ibi abundabat, quia nimis celeriter pependit, temere se accinxit, & vt adulescens nullius experientia non considerauit quid perderet, & quātum periculum subiret. Nōdū enim satis discedere cogitauerat, cum nihil animaduertiret quot essent in via incōmoda, discessit. Quare eo stultitię peruenit vt pōdus falsum faceret. Nemo igitur celeriter pēdat. Vnde in Proverbiis dicitur. Qui festinus est pedibus statim ruet, qui nimis festinē se disponit postea pœnitentiā ager. Vnde factum est, vt filij Israël vitulū in deserto post tot beneficia a Deo accepta adorarēt, nisi ex hoc quod venturū Mosem expectare noluerūt? Existimauerunt enim eum nimis in monte immorari, & ideo expectare noluerūt. Fuerunt festini, nimisq; cito proposuerunt, & statuerunt factum suum, & ideo quia nimis celeriter pependerunt, pondus falsum fecerunt: pluris pēdētēs & æstimantes vitulum quam Deū. Homo peccat quia affectum suum paulisper cohibere donec exitū peccati cōsideret, malūq; successum: nō vult. Quod si se cohiberent, & non tanta festinatione raperēt, quæ neq; malum neq; incōmodū animarū suarū respiciunt: nō tā tāta amētia in peccata incurrerent. Ideo Dauid. Consideraui vias meas, & conuersti pedes meos in testimonia tua. Ibat Dauid, vt penderet: at quia constitit, & prius considerauit, quid esset potissimū factu,

noluitq; festinē pendere, bonum pondus fecit, & nō peccauit. Pependerunt nimis festinanter Bethuli, cum iam de Deo, eiusque pietate desperantes, statuebant se Holoferni dedere, nisi intra quinque dies sibi subueniretur. Cum Iudæi adulteram illam vt iudicaretur, ad Christum adduxerunt, inclinavit se Dominus digitoque in terra scribere cepit, innuens prius homines negoria omnia iudicatos, se inclinare debere: digito iudicij considerantes, se esse terram & puluerem, eam enim qui habet considerationem, peccare non audet. Quotiescunque populus Israël quaerens ad Mosem veniebat, priusquam responsum reportaret consulebatur Deus a Mose populi Principe & Duce. O si hoc seruarem quoties vindictæ, honoris, vel carnis libidine incelsimur, nullum responsum illis facientes, donec Deum consuleremus. Verum nos celeriter respondemus. Deoque inconsulto: & inde facillimē in peccata labimur. Priusquam aliquid statueris de omnibus Deū consule: ei ique præceptis & consiliis obtemperate nō erretis, peperamque pendatis. Iosue a Gabao-nitis deceptus fuit, quia fidem habuit illorum mendacijs, Deumque prius noluit consulere, quam cum illis negocium perficeret. Sic tu cum nimis citō te disponis mendacijs huius seculi confidens Deo inconsulto, facile decipiari necesse est. Ne igitur velociter te alicui rei peragenda accingas, ne effusissimum, quo modo frueris, risum postea deploras. Hoc autem adeo verum est, vt etiam bona opera, velit Deus, priusquam fiant, cogitentur. Ideo Ioannes Apostolus ait. Nolite credere omni spiritui, sed probate an ex Deo sit. Beata virgo vt in superioribus adnotauimus, antequam Angelo responderet, prudenter considerauit qualis esset illa saluatio. Im morare igitur, nē pondus falsum facias. Ideo in Deu teronomio dicitur. Gens absque consilio & sine prudentia, vtinam saperent & intelligerent, ac nouissima prouiderent. Dauid quia nimis festinanter mendacijs Sibæ fidem adhibuit, iniustam tulit sententiam contra Miphibosethum. Quādo aliquis est summa aliqua turri decidit, præcipitauerit se omnes credunt, non tamen si pederentim per scalas descendit. Itā & eodem modo hoc peccatum, festinationis præcipitatio dici potest: quoniam altis ima hominis pars intellectus est, infima verō est re præstare quod intellexit. Vnde si tu nulla consideratione præuirta re præstare intendis opus quod non excogitasti, & perpendisti, nemo dubitat, quin te sis præcipitaturus. Descende igitur gradatim prius perpendens semel atque iterum pederentim descendens per iudicij gradus: ne te præcipites. Hic filius prodigus quia non considerauit, domo patris sui discessit. Cōsidera ergo peccator quid tibi peccata presentia & præterita prosint: nihilo enim magis tibi futura proderunt. Reuoca in memoriam te gloriam cælestem fore impetraturum nisi hoc peccatum commiseris, cohibete, ne celeriter cogites. Secundum quare homines pondus falsum faciunt est, quia altera lanx trutinæ grauior est magisque onerata quam altera, & ita inferius propendet obliquo examine. Vnde etiam si quilibet diu pensitando imminoretur dum trutina huiusmodi vitio laborauerit, semper pondus falsum euadet. Cum propria voluntas grauiata est & onusta, rerumque terrenarum amore affecta, facile peccatorem ad se trahit. Achab in bellum proficisci volenti, dixit Propheta Michæas. Ne

Iudib. 7.

Ioan. 8.

Exod. 9.

Ioan. 9.

1. Ioan. 4.

Luc. 1.

Deut. 32.

2. Reg. 19.

Ne facias. Ille verò quadringentos Pseudoprophetas conuocauit, qui omnes vno ore illi, vt proficeretur in bellum persuaserunt, ille autem proficiens suorum Prophetarum monitu, primus omnium interit. Quando aliquis alicui rei animum addidit & obnoxium habet, eumque amoris quasi mancipatum, non sufficiunt prædicatorum exhortationes, confessorum monita, vt illum à peccato illo extrahant, ad veramque viam reducant. Habet enim alia ex parte forte non paucos amicos, aliquando etiam doctorem, qui omnes amicitiam vel doctrinam primo aspectu profitentes, illum exhortantur vt in proposito crimine, quasi esset virtus maxima, persistat. Si igitur scopum attingere vis, nullaque in re delirare à vera rationis via, depone animi tui perturbationes & affectiones. Ibar Balam ad maledicendum Dei populum, sed prius Deum rogauit, iret necne? responsumque accepit, quo sibi via venia negabatur, verum tandem cupidine munerum à Balac oblatorum captus, ire decreuit. Sed tamen astra, qua veliebat in medio itineris consistens ulterius progredi volebat: ille verò qui eam stimulo, verberibusque propellere tentabat, Angelum vidit, asinaque humana voce locuta est. Mirum est hoc affectionis exemplum, quo ostenditur fuisse asinam hero suo sapienterem. Quoties admoneris ab intellectu ne pecces, ne hac incedas, sicuti Balam ab asina sua admoneretur? At tu intellectum tuum caedis & pulsas. Quoties dicitur tibi intellectui illud, vel illud esse peccatum vt caueas, respondes insolenter illam esse, nimis putidam superstitionem, nimiùmque scrupulosam & ita iudicium tuum verberas, infida contumacia tua. Ideo Ecclesiasticus dicit. Ne vadas post concupiscentias tuas, ne libidinis dictamen sequaris, sed dictamen iudicij & rationis, prius tamen Deum obsecrare debes dicens. Deus meus, illumina tenebras meas. Falsa est omnis sententia quæ prius à voluntate quam ab intellectu ordinatur. Quia Iudæi dediti erant honoribus & diuitiis, ideo dixerunt. Si hinc dimittimus veniet Romani & tollent, &c. In iudicio etiam de passione Domini, Christo & Barraba in balance constitutis, plus pendit Barrabas quam Christus, quia plurius æstimabatur à Iudæis Barraba, quam Saluatoris nostri vita. Dixisses si ab aliquo fuisses interrogatus, Iudæos istos igni sempiterno esse dignissimos siquidè tam inique hominum merita pependissent. Si tibi daretur optio vtrū eligeres, Christum an Barrabam? diceres Christum. At si alium Barraba peiorem elegisses, quid diceres? Atqui hic vtrū plurius facis Christum an peccatum? Proximo substantiam eripis, animam diabolo tradis: sequitur quod peccatum & dæmonem plusquam Christum amas: sed cum dæmon Barraba multo sit peior, te esse deteriorem multo Iudæis illis siquidem dæmonem plurius quam Christum facis, necessario concluditur. Cuius mali vera causa & principium est, statera odij vel amoris quæ in voluntate tua constituta pondus adulterinum te facere cogit. Eodem modo & hic filius prodigus pondus falsum fecit, quia huiusmodi lasciuiribus & luxuriis deditus erat, quæ cum domi parentis exercere non posset, maluit libidinem sequi, quam patri obtinere perare, libertatemque plurius pependit, quam domus paternæ delicias. Similiter & omnis peccator maluit turpia desideria sua adimplere, carnisque libidini satiscere, appetitumque in omnibus sequi quasi

Num. 22.

Eccle. 18.

Psal. 17.

Ioan. 12.

Matth. 27.

subulcus porcos, sic cupidines suas obseruans, quam amicus Dei factus bonis æternis & nunquam interituris perfrui. Itaque omnes homines illi, qui terrena testantur, & ea plus diligunt quam Deum, mēdaces sunt in statera. Sed de his hæc tenet. Vbiq; adhuc de primo principali locuti sumus, videlicet quomodo filius hic prodigus discessit à domo paterna per peccatum plurius estimans creaturas, quæ creatorem, nunc de secundo principali, vt promissimus, nempe quod longe abierit, est discernendum. Secundo igitur hic filius prodigus non solum discessit à domo patris peccans mortaliter, sed longe abiit: quod Euangelista expressit dicens. Et abiit in regionem longinquam. Cum peccatum nihil aliud sit quàm auersio ab incommutabili bono, & aduersio ad creaturas, patet quod quilibet peccator se auertit ab eo, atque elogatur, non tamen omnes peccatores qui à Deo abierunt, æqualiter distant. Alius enim longius est quam alius, iuxta grauitatem, & magnitudinem, numerum ve criminum. Dum autem hic dixit Christus, quod hic abiit in regionem longinquam, significare voluit, illum multis magnisque peccatis se à Deo auertisse. Sic dominus noster Iesus Christus, de quibusdam peccatoribus, allegans illud Esaiæ Prophete dixit. Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longe est à me. Non refugiebat eos Christus, qui de caelo venerat in terras, & præcipue ad Iudæos: quibus hæc dicebat: sed ipsi voluntate sua se elongauerunt, & fugerunt à salute. Venit filius hominis saluum facere quod perierat: sed quia ipsi Barrabam petierunt & Iesum repudiauerunt lōge facti sunt à salute, quod & Iesum hic ostendit, cum Deus dicat. Cælum & terram ego impleo, & vbique sit per suam essentiam, præsentiam, & potentiam: qui fieri potest, vt alius quis longe sit ab eo? Vnde Dauid etiam in Psalmo alloquitur Deum dicens. Quo ibo à spiritu tuo & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es: si descendero in infernum, ades, si sumpergo pennas meas diluculo &c. Igitur si nemo potest Dei conspectum effugere aut ab eius præsentia distare: quomodo peccator hic procul à Deo est? Dico quod triplex est distantia in omnibus rebus. Prima est distantia localis, qua videlicet decem aut viginti passus distat columna à colina, vel paries à pariete. Hæc igitur distantia localis non est inter peccatorem & Deum: Deus enim vbique est, & ita nihil ita latere potest, vt eius conspectum effugiat: de qua distantia loquutus est Dauid, dicens in Psalmo. Quo ibo à spiritu tuo, &c. Secunda distantia dicitur comparationis vel perfectionis, qua quippiam alio nobiliss, doctius, pulchrius, ditius, aut melius est, vt cum de excessu, quo quis alium excedit dicimus, maxima est inter vtrumque distantia, quia alter alterum longe superat. De hac distantia loquutus est Dñs ad Mosem, Filij qui hodie boni & mali ignorant distantiam ipsi ingredientur, &c. Sapiens quoque Salomon ait. Nō vidit solem, neque cognouit distantiam boni & mali. Ezechiel quoque ait. Sacerdotes eius contempserunt legem meam, & polluerunt sanctuaria mea: inter sanctum & prophanum non habuerunt distantiam, & inter pollutum & mundum. De hac secunda distantia, quam vocamus perfectionis, si intelligimus nulla maior dici potest: infirma est enim inter Deum & peccatorem distantia. Verum hic non agitur de hac distantia, secundum quam tam longe esset bonus à Deo quam malus: Deus enim infinite omnes creaturas

Matth. 19. Esai. 22.

Matth. 26.

Jerem. 16.

Psal. 138.

Deut. 11.

Eccle. 6.

Ezek. 22.

turas excedit, & omnes creaturas à perfectione Dei infinite distant. Verum est & alia tertia distantia oppositionis, quando videlicet vnum alteri opponitur. vt si sedentibus hic quinque aut sex doctoribus sententiam de quapiam re lauris, vnus aliquid dicat, cuius contrarium affirmet alius, tum demum dicimus, hos inter se distare. Huiusmodi distantia oppositionis est, quia sibi inuicem sententiis suis & voluntatibus contradicunt, nam alter ab altero tam longe est, quantum album à nigro distat. Ita inter duos dissentientes licet corporibus hæreant, dicimus quod magna sit distantia: non inquam distantia localis, sed oppositionis distantia. Hoc modo ergo distat peccator à Deo, per oppositionem, & contrariam voluntatem. Dicit Deus, honora patrem tuum & matrem tuam. Sed ille respondet. Non honorabo eos. Dicit Deus, non mœchaberis: respondet autem ille. Volo mœchari, &c. Quando Deus ait, peccator negat: quoniam ait Deus negat, peccator ait. Itaque de præceptis affirmatiuis Dei, facit peccator negatiua, & de cõuerso de negatiuis affirmatiua, omniacõtra Dei voluntate gerens, Deoq; resistens & cõtradicens, se eius præceptis opponens. Ideo dicimus illi esse longissime à Deo. Iuxta Christum erant scribæ & Pharisei illi, dicente Matthæo, Accesserunt ad Iesum scribæ & Pharisei dicentes. Quare discipuli tui transgrediuntur traditiones seniorum: veritatem de illis ait Christus. Cor eorum longe est à me. Si corpore prope erant longe voluntatibus distabant: amabant enim quod Christo odio erat, & odio habebant, quod Christus amabat. Cum autem omne peccatum, vt ait Augustinus sit distans, vel factum vel concupitum cõtra legem Dei: hinc fit vt omnis peccator à Deo per peccatum distans hac distantia oppositionis, aut contradicitionis ab illo distet. Paulus etiam. Peccatum nescirem nisi lex prohiberet. Quia peccator se opponit contra legem à Deo longe distat. Vnde egregius Psaltes ait. Longe à peccatoribus salus. Cur autem longe est ab eis? Reddidit causam alloquens Deum. Quia iustificationes tuas non exquirierunt. In eodè quoque Psalmo dicit. Appropinquauerunt persequentes me iniquitati, à lege autem tua longe facti sunt. Recesserunt peccatores à lege Dei, & appropinquauerunt iniquitati: quia cum vitium & virtus duo extrema sint inter se opposita inuicemque contraria, quo quis magis recedit ab altero, magis ad alterum extremum accedit: qui autem à lege Dei recedit, quæ voluntas Dei est, necesse est vt à Deo recedat. Vnde iniquitati propinquior sit, quo magis à Deo remotior est: non autem interuallo locorum vt diximus, à Deo quis elongatur, sed prauitate morum & deformitate gestorum. Vnusquisque enim suis studiis sese adiungit aut separat, ad vtrumque extremum. Quia peccatores, ait Dauid, iustificationes Dei non exquirierunt, quod longe facti sunt ab eo. Verum tria hic obseruanda sunt, primo, quid sit à Deo longius distare, ille enim longius distat, qui maioris præcepti transgressor est, aut maioris alicuius virtutis violator. Longius enim recessit à Deo, qui patrem suum iniuria afficit, quam qui proximum suum aut vicinum: opponit enim se magis præcipuo mandato. Plus recedit à Deo, qui proximum occidit quam qui uxorem alienam concupiuit: quia maiori præcepto contradicit. Ex hac autem regula, quæ Diui Augustini est, cognoscere facillime possumus quis longius à Deo recedat, si animaduertamus quis cõ-

Matth. 15.

Aug. li. 22. con. Faust. cap. 27.

Rom. 7.

Psal. 118.

tra maiorem aut potiorē virtutem, aut præceptū faciat. Vt si perpendamus, exempli gratia quis magis peccet, helleo an superbus, cõsiderare debemus vter illorum contra maiorem virtutem faciat: prior contra abstinentiam, posterior contra humilitatem operantur. At istarum virtutum quæ est maior? certum est quod humilitas: ergo plus peccat superbus quàm helleo, & ita à Deo magis recedit superbus helleone, & sic de aliis. Obserua secundo quod quemadmodum qui maiores passus incedendo facit, longius recedit ab eo loco, in quo fuit: sic peccator maiora peccata, & sæpius committens remotior fit à Deo. Cum in gratiæ statu & in Dei amicitia es, si peccas faciem à Deo ad creaturas auertis, à quo si semel peccas vnum passum ad mundum accedis, si sæpius pluribus passibus ad mundum appropinquas. Toties autem peccare potes, aliis peccatis ad alia additis, vt in profundum omnium malorum, vltimūque Dei contemptum venias: adeo, vt omnium diuinorum, sicut missæ, sacræ concionis, diuinarumque precum tædio capiaris, iuxta illud. Peccator cum in profundum peccatorum venerit, cõremnit. Tertio quam plurimi recedunt peccatores non vno ductu, sed peccata detentim & paulatim, nam quauis peccatum in instanti perpetretur, tamen quemadmodum febres, aliaque infirmitates mortem præueniunt, sic peccatum plurimæ animæ ægritudines præcedunt, antequam fiat. Solebas quotidie missæ interesse, sed paulatim ita frigidus, vt paulo post audeas dicere, te ad missam audiendā nisi diebus festis non teneri & ita præmittis. Vnde fit vt postea etiam diebus festis audire contemnas, mortalesque peccatū admittas. Paulatim recessit à Deo mater nostra Eva, nam vidit lignum in medio Paradisi quod erat pulchrum visu, & suauis ad vescendum: & postea concupiuit fructum eius, quo deciperet, præceptum domini transgressa est. Sic Caim, sic & fili Iacob, ex parua inuidia quæ in principio non poterat esse nisi venialis, tandem paulatim crescente inuidia ad internecionem deueniunt. Quantum autem malum sit à deo elongari testis est hic filius prodigus, qui postquam exiit à domo paternæ non inuenit nisi famem & miseriam. Quid habuit Agar extra domum Abraham, nisi laborem? Vnde Psalmita ait. Ecce qui elongant se abs te, peribunt. Sicut pulli incesti ab accipitre quandiu circumuolant iuxta matrem securi sunt, at si ab ea longe discedant citò capiuntur & pereunt: sic qui à Deo non discedunt custodiuntur ab eo: qui verò longius discedunt capiuntur à demone, qui circuit, vt Petrus ait, quærens quem deuoret. Ex hac igitur auersione incurrit peccator in multa damna. Ideo de Caim ait scriptura quod egressus à facie domini habitauit profugus in terra. Inter alia autem mala quinq; enumerauimus. Primum est Deum paruificare, cum procul dubio nihil matus sit, omnia enim illa, quæ eminus videmus quantumcunque magna sint apparēt exiguua. Radij enim visibiles qui ab oculis nostris procedunt quò longius procedunt angustiores fiunt, donec protinus euanescent. Si solē intuearis cū sit octies tota terra maior, duorum pedum aut trium mensuram habere tibi videbitur. Quare ergo sol cū tantus sit, tam paruus esse appareret? Nulla alia ratio est, nisi quia longissime ab eo ab illo, maxima autem distantia, quæ est inter nos & solem, illius magnitudinem defraudat, cumque de magno paruus videri facit. Eodem etiam modo ad nostrum propositum, nulla causa est contemptior

Gen. 3.

Gen. 4.

Gen. 37.

Gen. 16.

Psal. 72.

1. Petr. 5.

Gen. 4.

nis tuæ, qua Dei amore pro nihilo deferere, aut certe pro rebus nullius ponderis & momenti, non dubites nisi quod de longè eum aspicias, longèque ab eo immotaris. Pluris enim facis emolumenta tua quam Deum, centièque peierabis, vt mercimonia tua ex animi sententia negotieris, aut etiam vt drachmam vnã lucreris, Deum centies prodes & derelinques. Hoc autem fit, quia tam parui Deum facis vt argenteum nummum multo esse maiorem iudices. Bona terrena cum vilia & abiecta sint: tamen quia eanimis amamus, nobilia nobis & pulchra videntur. At Deus quia super omnia huius seculi bona à nobis vt deceret non amatur, exiguis & quasi inuisis nobis est. Verum multo aliter Paulo Apostolo gentium doctori videbatur, qui quoniã procul à mundo, proximèque Deum esset, ad Titum scribens dixit. Vsq̃ in aduentu gloriæ magni Dei: vbi Deum magnum vocauit. Et alio in loco tam parui mundũ duxit, vt diceret Philippensibus. Omnia arbitratus sum sicut stercora. Dauid quoq̃ multis in locis eius magnitudinem extollit. Et in Psalmo nonagesimo quarto ait. Quoniã Deus magnus Dominus, & rex magnus super omnes Deos. Et alibi. Magnus dominus Deus noster, & magnitudinis eius nõ est numerus. Et iterũ. Magnus Dominus & laudabilis nimis, in ciuitate Dei nostri, in monte sancto eius. Ideo omnes hi sancti, aliique multi quorum sententiam hic citare nolo, magnitudinem Dei profitebatur, eumque esse maximum & immensum memorabãt, quia illum amabant, & propè se habebant, tu autem illũ paruum esse ducis, quia longe abes ab illo. Vnde fit quod Deum adeo despicias vt quæcunque mudi bona quantumuis parua Deo anteponas. ¶ Secundo, quo longius discedis à sole tanto longiorẽ vmbra facis. Vt peri etiam sole occidente, multo maior cor:pora omnia vmbra consequitur: ita & eodem modo & tu quo longius à Deo separaris maiorem vmbra, huius mudi bonorũ consequeris: vmbra enim sunt omnia humilia & terrena, iuxta illud scripturę. Transferunt omnia illa velut vmbra. Ergo quo quis remotior à Deo fit, maiorem vmbra facit, & maioribus huius seculi vitiis & voluptatibus implicatur, quæ velut vmbra transeunt: & ita optimè vmbrae assimilantur. Hos autem peccatores qui magnã habent vmbra deplorat Hieremias dicens. Væ vobis quia declinauit dies. Sed vnde hoc colligis? quia longiores factæ sunt vmbrae vesperti. Hæc bona terrena, amplissima sicut vmbrae vespertinae hominibus videntur, & non animaduertunt, in quantã decident fraudem, quantamque incurant fallaciã. De his loquitur Ecclesiasticus dicens. Quasi qui apprehendit vmbra & sequitur ventum: sic qui ad vana mendacia attendit. Qui sequitur honores, qui diuitias diligunt, non apprehendunt vmbra: sequitur certè vana mendacia. Aurum enim quod tu plurimi facis: scoria terræ est, honores autem ventus & fumus. Vnde Dauid in Psalmo. Filij hominum, vsque quo graui corde? Vt quid diligitis vanitatẽ & quæritis mendacium, &c. Tertium cum Sol ab aliqua regione procul cursum suos dirigit, illã frigidam & sterilem reddit: & e converso: cum comminus aliquam regionem radiis suis perfrustat, eam calidam & fertilem efficit, & vt citius fructus omnes producat. Vnde vt experientia nouimus, regiones soli propinquo res temperius remotioribus fructificant: ita & eodem modo cum comminus iustitię Sol Christus do-

minus noster calor sui radiis suarũ diuinitatis presentia animas nostras collustrat, eas multo fertiliores & abundantiores reddit, adeo vt etiam poculo frigida aquæ pleno, cælum quis emereri possit. In statu autem gratiæ quocunq̃ opere bono in gratia vitam æternam consequi potes: nam nulla terra fertilior aut vberior est anima rationali, sic comminatus à Deo perlustratur: si verò Sol longius recesserit obicura, tristis, frigida, & sterilis manet. Ideo Paulus. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, si tradidero corpus meũ ita vt ardeã, &c. Charitatem autem nõ habuero, nihil mihi prodest. Terra igitur quæ non calefit Christo supremo sole, sterilis, & infelix est vt nihil producere possit de feminibus sibi commissis, quod proficit ad vitam æternã. Nullum enim opus abique gratia quantumuis bonũ sit, compotes facit homines æterna vita, nisi calore iustitiæ, eiusdemque gratiæ fuerint calefacti. Quibus pagus, quantumuis sterilis, si in eo rex habitet, omnia sua rebus ad victum necessariis abudat & affluit: potest verò tamen si rex discedat, sterilis, vt antea manet, vt nihil in eo ad victum necessarium inuenias. Eodem igitur modo, quo presentia regis loci fertiles & delerti fertiles & frequentes fiunt, ita presentia Dei in animabus nostris abundantiam omnium virtutum parit, absentia verò omnibus vitiis ianuã concedit. Quarto quemadmodum sol presens vniuersa omnia creata lætificat, absens verò in tenebris & caligine cuncta relinquit, ita Deus cum nobis adest, nos lætos reddit: cum abest, obscuros & sollicitos: In omni terra Egypti erant tenebræ densissimæ, ita vt palpari possent: sed in terra Iesem vbi erat filij Israël, erat lux: ita vbi sunt impij, non sunt nisi tenebræ, sedent enim ipsi in tenebris & in vmbra mortis, quia cum primum quis à Deo recedit, ad dæmonum regionem commeat, vbi non sunt nisi tenebræ: quantum enim distat cælum à terra, tantum distat gratia à peccato. Ita peccator separatur ab illo claro iustitiæ sole, sedet tristis & infelix, in tristitia miseriatque peccati, & in vmbra mortis, in tenebrisque densissimis dæmonum. Quintũ & vltimum in commodum quod accipit peccator se à Deo separas est, quod cum ab eius misericordia separatur ad rigorem eius iustitiæ appropinquet necesse est. Sicut homo elongans se ab oriente appropinquat ad occidentem, & elõgans se ab Austro, appropinquat ad Aquilonem: ita ille, qui per peccatum se elongat à misericordia Dei præueniente, appropinquat ad eius iustitiæ vitionem: & qui elongat se ab eius gratia subsequente, appropinquat ad eius iustitiæ punientem: in Deo enim quasi eius oriens & occidens sunt eius misericordia & iustitia, & Auster & Aquilo, sunt eius gratia & potentia. Peccator cum recedit à misericordia incidit in manus iustitiæ. Constat hoc ex Iona perspicuè, qui fugiens Deum nauim conscendit, exortaque est tempestas. Fugere voluit Deum præcipientem, & inuenit eum punientem: quãto magis elongatur peccator à gratia Dei, tanto magis ad infernũ appropinquat. Hic filius prodigus tantus fuit peccator, vt non solum obedientiam patris sui reliquerit, verum etiam è domo discesserit, abiens in regionem longinquam. Si filius tuus domi tuæ agro iat, facile curabis illum: si tamen peregre profectus, & in aliqua regione longinqua immorans male habet à te curari non poterit. Sic homo quantumuis fragilis & infirmus, licet sepius cadat, restaurari ta-

Mat. 10.
Mat. 20.
1. Cor. 13.
Psal. 14.
Ierem. 2.
Eph. 4.
Eph. 2.
Exod. 10.
Luc. 1.
Iona. 1.

men potest quãdiu domi patris permanet: hoc est quãdo non quantum recedit. Amici enim Dei qui casu & forte fortuna aliquando peccat, citò à peccato resurgunt, cæterum qui abeunt in regionem longinqua, vt hic filius prodigus, multa ob peccata, vt plurimũ omnino intereunt. Cuius rei duo insignia sunt exempla, Petri videlicet, & Iudæ proditoris. Petrus ter dominum negauit & lapsus est: verum quia verò corde adhuc Christo conglutinatus erat non illi multum obfuit, sed cito reparatus est. Cum enim ceciderit iustus (inquit Dauid) non collidetur: quia dominus supponit manum suam. Iudas autem se iunctus à Christo, domũ Dei egressus maluit inter hostes Dei, quam cum Christo inueniri. Quid mirum si in peccatis mortuus sit? Hic à patre discessit, & à domo eius & abiit in regionem longinquam: ideo tot mala inuenit. Vide ergo quam malum & amarũ sit, te dereliquisse dominũ Deum tuũ, ait dominus per Ieremiam: ideo cura vt ad Deũ reuertaris: quod facis expeditissimè si eadẽ via iterata, qua recessisti, redieris cõuersus ad Deum. Ideo Paulus. Deponentes itaque mēdacium loquimini veritatem, &c. Qui furatur iam non furetur, &c. Reuertamur igitur ad humilitatem si superbi sumus, ad castitatem si libidinosi, ad liberalitatem si auari &c. & si auerſi facti sumus à sole conuertamus faciem iterũ ad Deũ illique vita denuo reformata, motibusque correctis finis appropinquemus vt de nobis dici possit, quod Paul⁹ ad Ephesios, Vos qui eratis longè facti estis propè. Sed quia de hoc reditu & conuersione inferius acturi sumus, cum videlicet hic filius prodigus domum patris sui remigauerit, nunc interim tertium principale videamus. ¶ Tertio filius hic prodigus non solum recessit à domo paterna & abiit in regionem longinquam, sed & omnem substantiam suam cum meretricibus consumpsit: ideo sequitur in contextu. Et ibi dissipauit substantiam suam cum meretricibus viuendo luxuriose. Duo hic dicit. Primo, quod dissipauit substantiam suam: & secundo quod illam dissipauit viuendo luxuriose. De primo vide quomodo per hæc auersionẽ à Deo, miserimus peccator amittit omnia quæ accepit & quæ illi conducere poterat ad ipsius salutem, scientiam, intellectum, gratiã, corpus, & animam tam spiritualiter quam temporaliter & æternaliter. Deniq; & omnia bona & merita quæ habuit, in vita sua perdidit. Iuxta illud quod dominus per Ezechielem ait. Si auerterit iustus à iustitia sua & fecerit iniquitatem secundum omnes abominaciones, quas operari solet impius, nunquid viuet? omnes iustitiæ eius quas fecerat, nõ recordaberis. Hoc mihi velim dicas, si qui per viginti aut triginta annos apud Indos versatus, postea in Hispaniam rediens summis diuitiis & opibus, immemor præeritorum laborum & periculorum, quæ ob illa acquirenda subierit, vnica ludi sponſione, chartæque pictæ missione, vniuersa erogaret, nonnè veniret insanissimus iudicandus? At qui tu insanior multo es, qui triginta aut quadraginta annis, ieiunando, orando, donando, piæque exercendo, Deo inseruieris & postea vno mortali peccato vniuersa hæc amittas, paruo enim emolumento, breuique voluptate, & ferè nihilo, qui quantum lucratus est omnem vitam suam perdit, insanus est certè at tu insanior. Ille enim amissa substantia, quam apud Indos peperit redire poterit, vt tantundem lucretur: cæterum peccator, qui vno peccato lucrum, sortemque omnem

amissit, hoc remedio vt nõ potest, quia qui facit peccatum seruus est peccati: seruus autẽ omnia quæ lucratur domino non sibi lucratur, ita peccator tam afflictus & perditus manet, in statuque adeo infelici, vt nullum opus vita æterna dignum facere possit. Duo itaque mala considerare debes quotiescunq̃ peccas, te incurere. Alterũ quod omnia bona amittis, quæ antea feceris. Alterum quod in eo statures, vt etiam si tantundem lucrari velis, non possis, & ita nemo est magis infelix quam peccator. Merito igitur insanus vocabere, si vel pro tãtillo emolumento, vel breuissima delectatione non recusas omnia lucra tua dilapidare, quemadmodum hic filius prodigus qui consumpsit substantiam suam. Sed quomodo consumpsit luxuriose viuendo. Dissipauit hic iuuenis imprudens cum scortis & nebulombus. Id non raro accidere solet iis qui licentius ab ipsis incunabulis educantur: vbi vero adoleuerint iam iugum, ferulamque parentum & magistrorum detrectant contemnunt proborũ virorum consortia: alea & conuiuationibus omnia profundunt etiam quæ parentum cura laboreque multo sunt parua & acquisita. Sed iste omnia bona dissipauit in luxuria, quod quidem vitium, consumit omnia bona gratiæ & naturæ: quia naturales vires corporis enervat rationem turbat & ingenium hebetat, pecunia, honore bonis temporalibus & spiritualibus & quod plus est fe ipso spoliat, & defraudat. Ideo Salomon ait. Qui nutrit scortum perdit substantiam. Et iterum. Qui diligit epulas, in egestate erit. Ideoque igni assimilatur, qui quidem omnia consumit, vt ait Sanctus Iob. Ignis est vsque ad consummationẽ deutorans & Iob. 31. omnia eradicans germina. Non enim solum his bonis externis homines nudat, sed etiam corporis & animæ multis eripit. Causa huius inuisi peccati, demolitus est Deus orbem vniuersum terrarum diluendo. Gen. 7. uij aquis, flammisque de cælo immisisis Sodomam Gen. 19. & Gomorrhã, & quinque alias ciuitates subuertit. Gen. 38. Ona repente occisus, Sichen ciuitas vastata, & se Reg. 34. re omnis tribus Bēlami interempta fuit. Hoc vitium Iud. 20. immaturæ Ammonis mortis causa extitit, Salomonem ad idololatriam compulſit, occidit maritos Sa. 3. Reg. 11. ræ, Sansonem oculis priuauit, Dauidi maxima intu Tob. 8. lit incommoda: & senes Susannæ accusatores perdit Iud. 16. dit. Illius causa Deus vno die viginti tria millia hõ. 2. Reg. 12. minum populi Israël interfecit. Omnia maiora sup Dan. 13. plicia quæ legimus Deũ hominibus in fluxisse in hoc Num. 25. extiterunt peccatum. Vnde colligere poteris, quanto sit hoc vitium odio Deo, quando quidem ab illo tam acriter punitur: tantum enim odit Deus hoc vitium, vt Christus saluator noster omnia fere peccata in suo collegio permisit, vno excepto videlicet luxuria. Permisit Thomam incredulum, & discipulum Ioh. 20. si fere omnes fuerunt infideles, nam recumbentibus Mar. 16. illis apparuit illis Iesus, & exprobrauit incredulitatem eorum: Permisit eorum ambitionem & superbiam, nam duo fratres voluerunt se aliis præferre & alij decem indignati sunt. Et in vltima cæna facta est contentio, quis eorum videretur esse maior: duo vltisci cupierunt dicentes domino, Vis dicimus, vt descendat ignis de cælo? Inuidiam etiam permisit: nam quidam eorum dixerunt saluatori. Ecce inuenimus quendam dæmonia eiicientem in nomine tuo, & non sequitur nos. Auaritiam quoque permisit: Mar. 14. nam Iudas fur erat & oculos habens, simul & tradi Ioh. 12.

Gen. 1.

Galat. 3.

1. Cor. 6.

Gen. 10.

Psal. 11.

1. Cor. 6.

Eccle. 13.

tor: & Petrus illum negat: denique omnia permittit Deus in suo collegio vitia, sordes tamen luxurie & carnis, ille qui pascitur inter illa, nunquam permittit imo Ioannem propter donum virginitatis plus omnibus dilexit. Seruus nanque dæmonis est, qui vitia cõsentit, & turpibus cogitationibus delectatur. De hoc peccato loquitur Apostolus dicens, quod qui talia agunt regnum Dei non possidebunt. Est enim quidam ignis infernalis, cuius gula est materia, turpitudinis flamma, immunditia cinis, infamia fumus, tormentum finis. Illud est corporis perditio, vitæ contractio, virtutis corruptio, legis transgressio. Alia peccata vnam tantum hominis partem contaminant, animam scilicet, hoc autem omnem hominem corpus scilicet & animam ipsius vitiat. Apostolus ait. Qui violauerit templum hoc destruet illum Deus. Nescitis inquit, quod corpora vestra templum sunt Spiritus sancti? Non poteris mihi crede seuerum Dei supplicium effugere: si impudicè templo spiritus sancti vsus fueris. Sed iam hæc maledicta peccata toto seculo mundo grassantur. Taxantur filiiæ Loth: sed credo quod castior fuit illorum incæstus quàm pudicitia multarum, quæ modo castæ reputantur. Non redierunt ad concubitum vltra conceptum quia tantum generationis desiderio credentes totum orbem igne consumptum accesserunt ad patrem: at vltra nõ quæsiunt virum. Discutiant se & requirant feminæ in cõiugio positæ, si ob hoc solum adeant viros vt suscipiant liberos, & si post conceptum dicitur: istæ enim quæ argui videntur deincesto, simulac conceperunt vltra ad consortium viri non accesserunt. Nonnullæ verò mulieres (nec enim vniuersas pariter notamus) sunt velut animalia bruta abque vilo iudicio, iugiter libidini inserviunt, quas ego nec mutis pecoribus comparauerim: pecora enim simulac cõcipiunt, vterius maribus sui copiã nõ faciunt. Has notat scriptura diuina cum dicit. Nolite fieri sicut equus & mulus quibus non est intellectus. Sed satis sit de hac turpissima materia dictum. ¶ Ad nostram autem eruditionem docemur, hac maledictam pestem cauere: oportet igitur, vt ex huius pueri incommodo, qui in tor miseria incidit, & nos periculũ faciamus, sapereque discamus. Vincitur hoc peccatum fugiendo illud, iuxta illud quod Paulus consulit dicens. Fugite ab omni fornicatione. Alia vitia pugnando vincuntur, hoc vero peccatum fugiendo tum quia luxuria peccatum est valde immundum. Et sicut non expedit cum homine luto loctari, quia licet eum prosterne, tamen te inquinaret: sic non est securum, nec opportunum luctari cum vitio isto, vix enim fieri potest, quin homo coinquinetur. Vnde Ecclesiasticus. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea. Tum etiam, quia non est bonum comminus pugnare cum illo hoste, qui expropinquitate sumit vires. Talis enim est luxuria, corpus enim nostrum, quod prius erat pro nobis contra nos hostis efficitur. Vnde sicut princeps aliquis eminus pugnat cã hostibus suis, quando credit quod in suo exercitu sunt multi proditores, qui commisso prælio, partem contrariam adiuuant: sic debet homo cõtra luxuriam eminus pugnare, nec corpus nostrum tam terri vitii propinquitate infectum proditor cõtra nos efficiatur. ¶ Secundum remedium est memoria ignis inferni, vbi in æternum luxuriosi ardebunt. Durum foras tibi videbitur tentationi resistere: durius tamen mitti in ignem sempiternũ videri de-

bet. Qui non cauerit ab igne luxurie ignem inferni cauere non poterit. Sed sicut alius ardor alium ardorem vincit & extinguit: sic ardor ignis sempiterni frequenter in memoriam adductus, carnis ardorem libidinemque extinguet. ¶ Tertium remedium est pœnitentia, qua si carnem tuam affixeris, ciliciis, & laboribus, abstinentiamque seruaueris, proculdubio victor euades. Ignis aqua extinguitur: lachrymis, carnis desideria & libidines opprimuntur, quæ sunt quasi ignis, quo omnes virtutes conflagrant. ¶ Docemur secundo, ex hoc contextu ad quantam miseriam homo stolidus suam sequens voluntatem redigatur. Ecce hic adolescens qui diues, integer, sanus & honoratus domi patris sui fuerat, ad quantam paupertatem & egestatem venerit, quia voluntatẽ suam sequutus sit, nemo ignorat, amisit omnia quæ habebat, & de fortunato & diuite pauper & infelix factus est. Hæc autem mala omnia incurrit ille qui in omnibus voluntati suæ obtemperat. Docemur præterea quod premium maneat illum, qui Deũ derelinquit, & quid lucri ille faciat, quid illi opes, ingenium, & sciẽtiæ sublimitas profint: qui præter Deum aliud requirit. Rursus docemur hinc, quid facere solet is, qui sibi derelictus est quomodo videlicet deterior semper fiat & de vno in aliud ruat vitium. Denique docemur, quomodo peccatorum multitudo in homine de die in diem accrescat, & augeatur donec totum hominem opprimat. In summa discimus hinc, quam sit horribile iudicium & misera cõditio illius qui deo curæ non est. Nihil maius, nihilque optabilius homini accidere potest, quam si in Dei tutelam & patrocinium recipiatur, nihil rursus timendum magis quam si curam ipsius habere Deus recuset. Quid aliud hominem a peccato, a morte, omnique periculo immunem reddit, quam præsidium Dei? Contra vero si quis fuerit a præsidio Dei destitutus, quid aliud facit, quam quod in varia flagitia & mille discrimina se cõicit: sicut iste iuuenis, qui discedens a domo paterna in turpitudine & fœtore luxurie cõsumpsit substantiam suam? Sed satis sit de tertio, ¶ Quartum cõsideratione dignum est famem in quã incidit, vnde subditur in contextu. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa & ipse cepit egere. Et merito quidẽ iste cepit egere, qui thesauros sciẽtiæ & sapiẽtiæ Dei, diuitiarumque cœlestium altitudinẽ dereliquit. Qui recedit a fonte sitit, qui recedit a thesauro, eget: & qui recedit a virtute, dissoluitur. Egere ergo & famem pati ideo cõcipit, quia nihil vilitati prodigæ satis est: semperque famẽ patitur sui, qui alimẽtis perpetuis nescit impleri. Vbi cũque Ioseph in Ægypto erat, copia omnium rerum confluerebat: vbi verò non erat ingens fames & penuria indies augebatur. Ita eodem modo vbi Deus est ibi satietas est & abundantia, vbi verò abest, fame & miseria omnia consumuntur. Quapropter tria hic consideranda & obseruanda sunt. Primum, quomodo extra Deum nihil nisi fames sit & penuria: secundum quod vnus Deus animam nostram potest satiare: tertium qua de causa in Deo solo & non alibi homines satietatem, copiamque omnium rerum inueniant & ceteræ omnes creaturæ. De primo ait Psal. 118. Diuites egerunt & esurierunt: quærentes autem dominum non minuentur omni bono. Omnia quæ sunt in mundo paupertas & fames animæ sunt. Ideo ait Psal. 118. Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. In græ-

Gen. 1.

Psal. 103.

Prov. 27.

Psal. 118.

Gen. 1.

Gen. 1.

Psal. 118.

Psal. 118.

co est, dominus pascit me & nihil mihi deerit. Non poterunt dicere hoc reges principes vè istius mundi, qui quo altiori in gradu sunt eo maioribus egestatibus opprimuntur, eo quod nimium honoribus rebusque familiaribus operæ impendunt: & ideo maximos faciunt sumptus quibus vix subistere possint. Nam quis Rex, Imperator, vel etiam summus potius fex affirmare audebit, nihil mihi deerit? Vno Christi ouis hoc verè poterit asserere. Ille enim tantummodo, qui in diuinis pascuis pascitur contentus & satietus viuunt, Super aquas refectiois educauit me, animam meam conuertit. Dæmõ herbas marcidas ouibus suis porrigit inter spinas & carduos pascens illas aquæ illius venenose sunt, & eius herbæ mortem laurantem secum important. Dæmon primos generis humani parietes in terreno paradiso pavit qui simulac comederunt, veneno sunt infecti: tibi enim dæmonis vitam suis eripiunt: nam & honores, voluptates & diuitiæ animarum mundanis & peccatoribus sunt exitium, vitam enim hæc non tribuunt illis sed eripiunt, non satiant, sed fame conficiunt. Quare velut hydropticus siti, fameque æterna cruciatur, quãtuncque honorũ, diuitiarum, & voluptatum bibere ris. Ideo Psal. 118. Deo dicit. Omnia in te expectaui vt des illis escam in tempore, &c. Vicia famem, & solitudinem voluntati iniiciunt: quod non faciunt virtutes, quæ leuamine & consolatione animam recreant. Quapropter sapiens dixit. Ne comedas de cibis eius, vbi est panis mendaci. Mentitur mundus dum ait in vitis suis esse nutrimenta, quæ possint satiare. Præstigiatores & necromantici hortum fructibus abundantem ante oculos suis præstigiis appare re faciunt: at si fructum decerpere velis & comedere omnia vanitati similia contractantis manus effugient. Ita mîdus sequacibus suis persuadet se esse aliquid momenti aut valoris: & ea quæ concedit satis habere virium ad restinguendam famem animarum, at in extremo omnia vana ludicra, ventoque simillima esse apparēt. Hęc est causa verissima, quare peccatores non vnquam nec contenti viuunt, nec sibi aliqua in re satisfaciunt, & iure anima enim rationalis veluti Chanseled aere vesci aut sustentari nõ potest. Ideo dixit Psal. 118. in persona impij. Os meum aperui & traxi spiritum. Aperiebat os suum vt aere reciperet sed famem satiare non poterat: quia homo non aere, aut vtro vescitur. Impius desiderium aperit suum: extendit & dilatat voluntatem, credens se vento posse sustineri. De his Propheta Oseas ait. Ephraim ventos pascens, Inane nimium est illud & vanum, quod locum suum, vbi est, non occupat & implet, ergo inania sunt omnia terrena, quæ nõ modo non implent, aut satiant, verum animam nostrã instant & esurire faciunt. Non putares esse infanissimum hominem qui esuriens os suum aperiret, auramque captaret, vt inediæ satisfaceret, famemque extingueret? At non minor est infania tua si vtro mûdi vanitatis libidini tuæ satisfacere tentas. Considera nihil huius mundi posse inueniri, vt animæ desiderio possit satisfacere. Omnia enim terrena sunt quasi quoddam falsamentum quod aciditate sua comedendi appetitum excitat. Videbis clericos quam plurimos in initio pauperes ad beneficium aspirantes: quo impetrato, abbatiam, vel canonicatum architectat: postea verò abbates vel Canonici creati archidiaconatum vel episcopatum ambiunt, &c. Nec vnquam vilo adepto dignitatis gradu sibi satisfaciunt

aut quiescunt: licet vel Episcopi vel summi Pontificis obtineant præeminẽtiã. Quid igitur factũ est de illo beneficio quod in initio fuerat consequutus? Quid fuit nisi quoddam falsamentum quod appetitum excitauit plura indies cupiendi? ergo nihil est in mundo quod famẽ non excitet & irritet, nedum extinguat. Vnde in Psalmo habetur. Famẽ patientur vt canes & circumibunt ciuitatem. Circundant mundum, & circumdant terram, sicut diabolus, qui dixit in libro Job. Circuitui terrã & perambulauit eã. Tab. 1. Auari, honorisque cupidi, iugiter diuitias, dignitates, & honores quærunt: quibus impetratis, nihilo magis satietatis habent, sed vt canes indies esuriunt magis. Ideo optime istos alloquitur Propheta Aggæus dicens. Comeditis & non estis satiati: bibitis & non estis inebriati operuistis vos, & non estis calefacti. Et qui mercedes congregauit misit eas in saculũ peritum. Heliæ torrens exaruit. Ionã hedera a verme corrosa emeruit: ita ex omnibus mundi bonis genitius vermis exoritur, qui illa omnia corrodit & cõsumit. Quo plus tibi concessum fuerit de huius mundi bonis, quæ tu cupis, eo magis ignis cupidinis tuæ flagrabit: non aliter quam si quis sitim extingueret sale in ore suscepto vellet, aut ignem oleo immisso restinguere. Ne igitur defatigeris inuestigandis huius mundi fallacibus & infidis rebus: licet enim plurima pepereris, nihilominus fame & miseria, vt hic filius prodigus conficiaris. Hoc voluit significare Euangelista noster dum dicit, famẽ esse in illa regione: quia vbi Deus nõ est, famẽ patitur anima nostra. ¶ Quapropter videamus secundum, scilicet, quomodo vnus Deus animam nostram satiet. Ita enim hic filius prodigus nunquam satietus est, donec domũ patris sui rediit. Ex quo discere satietatem, gaudiumque perfectum in solo Deo quærere. Ille enim est qui per Prophetam regium ait. Aperi os tuum, & ego adim plebo illud. Postea enim quã dominus populo suo, suorum mandatorum obseruantiam commendauit in illius premium ait eidẽ populo vt os aperiat, &c. Quid tãri momẽti & difficultatis est os implere? Os humanum nuce, panis ve bucella nonne impletur. Hoc non de ore corporali sed de ore animæ spirituali, quod illius desiderium est, est intelligendum. Mundus enim vt supra diximus animi desiderium implere non potest, sed solus Deus: qui eam ad imaginem suam creauit, & dicit illi. Dilata & extende desiderium tuum, ego enim solus tibi, satisfacere: teque satiare possum, & non alius. Nam anima rationalis ad imaginem & similitudinem Dei creata, cum omnibus aliis rebus possit occupari & impediri nulla tamẽ re præterquã Deo impletur. In solo Deo satietatem, lætitiã, & quietem, perfectumque gaudium inuenit. Quidquid Deus non est, amaror, anxietas & sollicitudo animæ est: quæ demum nunquam quiescere poterit, dum in terrenis rebus solatium quæserit. Hydria dum est in aquam putei leuissima videtur: postquã verò ab aqua extrahitur grauissima est. Ratio huius est quia intus aquam ab elemento suo sustinetur & sulcitur: extra aquam vero ab elemento suo deseritur. Ita & tu qui amore in Deo elemento tuo verissimo consistis dum ab eo non abes lætus & contentus viuis: sed posteaquam ob mundi amorem extra elementum tuum Deum optimum maximum extraheris non est mirum si omnia tibi mæstia & molesta videntur. Impij defessi & defatigati mundo inserviunt, & sibi ipsis facti sunt graues.

Psal. 64.

Tab. 1.

Aggæi. 1.

Reg. 17.

Ionã. 4.

Psal. 80.

graves, quia extra Deum proprium suum elementū viuunt: animus ramentum, qui in Deo est, omnia sua uia facilia, & læta experitur: cum impij in honoribus, diuitiisque & voluptatibus, nihil nō laboriosum, nihil non anxietatis, solitudinisque conscientie plenitudo inueniant. At boni in angustiis, doloribus, & erumnis quietem & lætitiā habent: quia in solo Deo est omne cordis gaudium, extra Deum nec pax nec iucunditas esse potest. Quemadmodum enim corpus tuum in tenui magisque pro sui mensura stricta sede quiescere non possit: ita nec anima quiescet in omnibus mundi solatiis, & voluptatibus, quæ multo sunt animæ solitudine angustiora. Quid quidem Deus non est, non maiorem habet opportunitatem ut anima in eo possit quiescere, quam si quis in tabula trium digitorum vel quatuor latitudinis, corpus prosterneret. Hinc colligere poteris te nullā requiem alicubi posse inuenire si terrena amaueris: quare ad Deum conuertere, si vitam habere vis. Cum Deus creauit hominē ait scriptura, quod requieuit ab omni opere quod patrarat, quod non fecit quando cætera creauit: quia cum solus homo in Deo quiescere possit, merito dicitur Deus in solo homine quiesuisse. Cum homo quietē capiat in ipso Deo, Deus desiderium tuum bonis implet ait Propheta: nunquā enim appetitus noster quietus est, donec in finē suū peruenerit. Nā anima nostra adeo est nobilis ut nulli nisi in summo bono possit consistere. Ideo sanctus Rex & Propheta David ad Deum clamat dicens. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum ita desiderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fontem uitæ quando ueniā & apparebo ei. Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, dū dicitur mihi quoridie ubi est Deus tuus. Aberat longissimē à Deo stebatque eo quod sitientem & egentem uidebat: Deumque desiderabat ut perfectam satietatem & gaudium inueniret, non poterit mūdus scire desiderij tui extinguere, ire igitur ad Christum debes, qui ait. Qui sitit ueniat ad me. Si vis omnia quæcunque cupis assequi, cape illius sancti consilium dicentis. Delectare in domino & dabit tibi petitiones cordis tui, &c. Hucusque uidimus quemadmodum in mūdo nihil nisi fames, summaque omnium rerum penuria sit, at in vno Deo perfecta satietas, gaudium, & gloria inueniatur: nunc uideamus omnium supradictorum rationem & qua de causa mundus inediā causet, & in Deo tanta satietas tantumque gaudium animabus nostris offeratur. Hoc enim est quod tertio loco dictum iri promissum, cum de hoc tractare inciperemus. Primum, quod in mundo nulla inueniatur satietas, sed in solo Deo est, ob amplissimā animarum nostrarum capacitatem: anima enim quæ ad Deum appetendum creata est, quidquid infra Deum appetit, minorem & angustiore habet quantitā necessesse est. Vas quod capax est uisus aquæ mensuræ certè non poterit alia minori mēsurā adimpleri. Sic cum omnia mūdi bona respectu animæ nostræ amplitudinis sint uelut sinapis granum in Elephantis ventre: necessario consecutur, ut nihil ex hoc mūdo animæ nostræ capacitati satisfacere possit, quia vas Dei capax mundo satis impleri non potest secundum quemadmodum illa omnia quæ natura sua intus inania sunt, eo modo locum suum occupant, ut semper aliquid inane maneat, quia ipsamet inania sunt: ita mundi omnia bona quia uana, & nequaquam

Gen. 1.

Psal. 102.

Psal. 41.

IOAN. 7.

Psal. 36.

solida sunt, animam nostram adeo occupare aut implere non possunt, quin plus loci inane & vacuum relinquāt. Tertium est, quod omnia terræ bona animæ nostræ desiderio non possunt satisfacere: quia sunt animæ desideria infinita & interminata. Vnde nullum aliud remedium nobis in hac uita reliquum est, quam animum à bonis huius seculi amouere, ut possimus aliquando satietatem & quietem in celestibus inuenire. Si quis esset tam insanus, ut uisq̄ in cælum uolare intenderet nequicquam alis de pyro vel membrana confectis, alio uel uisio instrumente humano id tentare præsumeret. Præstat enim cōsiderare quam inani & inutili cupidine raperetur quando impossibile naturæ uiribus tentabat. Hoc modo cohibere debes insatiabiles honoris, diuitiarū que cupidines, persuadens tibi impossibile esse animam tuam satiare: scet omnia quæ sub cælo sunt cōsequaris. Vnde nullum aliud remedium tibi restat, nisi inane desiderium abs te remoueas, facilius enim est homini, pennis in nubes eleuari quam animæ nostræ desideria huius uitæ bonis satiare & implere. Bona enim tēporalia sunt quasi quidam fomes, quo magis incēduntur & inflāmantur desideria, quare si cut esset maximus furor ligna in ignem cōiciere ad eum extinguendum. Ita nec minor est infania, si famas desideriorum nostrorum arenis mundi bonorum lignis, extringere & continere uelle. Potissima tamen harum omnium rationum, quare nullo modo his temporalibus rebus satiare possimus est, quia nihil inter omnia bona huius seculi potest inueniri, quod in omnibus quadret, consentaneum uel sit animæ nostræ ingenio & naturæ. Deus enim qui omnia nutrimenta omnibus uiuentibus iuxta naturam uisus cuiusque tribuit, se animarum nostrarum cibum futurum, cæteris creaturis in nutrimentū nō concessit. Quemadmodū stultum esset si quis equū carne aut leonem herba pascere uellet, quæ ab eorū naturis abhorrent nec sunt apta, ut illis supra dicta animalia uescantur, sic & animæ rationali qui rebus terrenis satisfacere intendit inianus est. Nihil enim ex omnibus quæcunque orbis terrarum fert cum natura animæ nostræ conuenit. Mundus enim aliis ærem ueluti Chamæleonibus tribuit, quo arrogantiū superbia alitur: sed anima Chamæleon non est. Aliis ferrum ut struthiocamelis, quo auari uiuunt: aliis lutum, ut uoluptatibus deditis: aliis uenenum suppe ditat, ut inuidiosus: sed quia nihil horum animæ nostræ naturæ consonat nutrimentum illius esse non possunt terrena. Gratia & dona spiritus sancti quia spiritualia sunt nutriunt, & confirmant & corroborant animam nostram. Superbia tamē & inuidia cæteraque uitia, quauis spiritualia sint, non tamē nutrimentum sunt spiritus: quoniam multa etiam sunt corporalia, quæ corporis nostri non sunt nutrimentum. Genuina autem ratio & uera, quare Deus tantummodo animarum nostrarum sit nutrimentū ea est: quia tali natura & ingenio animæ creauit, ut nihil illam præter illum satiare possit. Si enim quis peccat quare panis potius quam uenenum corporis humani sit nutrimentum, nihil aliud aptius poterit responderi, nisi quia panis consonus est naturæ humanæ, uenenum uero dissonum. Itā & Deus cibum animæ est, non aliam ob causam nisi quod naturæ illius consonat. Quare omnia alia uo excepto Deo mors & fames animæ sunt. Vnde quidquid animæ concedis in quo Deus non sit, idem est, ac si corpori lapides

Rom. 6.

Baruc. 3.

in nu-

in nutrimentum concederes. ¶ Obserua etiam hoc vno cibum animæ cibo corporis in primis antecellere, quod cibum corporalis post satietatem fastidium & tædium parit: in anima autem nostra quātumuis satiata sit diuino conspectu & gloria, satietas & fames eo modo inter se conueniunt eamque habent necessitudinē & cōiunctionem, ut nullus nec fastidio nec fami uincendi locus concedatur. Sed hæc duo inter se disunctissima fames & satietas, ita conueniunt, ut non modo altera alteram nō expellat, sed ambabus simul vigentibus desiderium frueadi, & gloria consequendi æterna sine uisio sine augeatur. Igitur quemadmodum anima nostra extra Deum mortua est & esuriens, ita omnia mundi bona miseria & egestas animæ sunt, ut autem hoc significaretur dicitur hic, quod facta est fames in regione illa: propter quod miser hic cepit egere, nec heri potest quin anima nostra fame intereat, si extra Deū, propriamque domum, ut hic filius prodigus immoretur. ¶ Quintum principale, & notandum est, quod cum se tanta paupertate & inedia oppressum uidisset, operæpretium duxit, si heri, cui inueneret, quæreret: unde necessaria ad victum & uitam haberet. Et hoc ait euangelista, his uerbis. *Et abiit ex aduerso uenit in regionem illius.* Hoc est Diabolo, cui obediuit iuxta illud Pauli. An nescitis quia cum exhibuistis uos seruos ad obediendū: serui facti estis cui obediistis? Sed singula uerba expēdamus. Abiit inquit & adhæsit. Abiit sponte: & adhæsit, quasi inuitus. Prius dixit abiit & postea adhæsit: homo enim ex propria uoluntate primo diabolo se subiicit: diabolus enim nō habet potestatem ut hominem subiiciat, nisi homo ex propria sua uoluntate laqueo se astringat. Sed postquam laqueo diaboli se astrinxit quasi inuitus ab eo retrahitur. Postquam enim Diabolus aliquem uinculauit, adhæret ei coactus. Cuius etiam dicitur regionis illius & non peregrinus, aut exul: quia in regione peccati manet irreuocabiliter cui adhærent, qui uolunt propriis satisfacere desiderijs. Nomen itaque cuius & incolæ optimè illi competit, quandoquidem in peccatis ita obsecutus est, ut non ex ignorantia aut ex infirmitate sed ex improbitate aut mala uoluntate delinquat. ¶ Obserua autem quod homo per peccatum in alterā uenit regionem, ubi non habitat tanquam cuius, sed tanquā aduenia. Hoc enim differunt peccata hominis à peccatis mali spiritus, quia homo peccat, cadit, & surgit qua propter hospes est solum in terra peregrinus: Diabolus uero peccat, peccatis immoratur, nec male faciendi finem facit, qui idcirco cuius peregrinæ regionis non immerito appellatur. Hospes solummodo illic transit, non diu in vno loco cunctatur: cuius autem nō mutat regionem suam: quare & tu attendere debes, nihil enim est in quo tantum demōni assimilari possis, quam in peccati perseuerantia, & tenacitate. Quare obsecro te, ut in regione peccatis sis hospes transiens, & si peccas, nitere ut de peccato quamprimum resurgas: humanum est enim peccare, peristere dæmoniacum. Ideo ne fias in peccato cuius uelut diabolus. Hoc deplorabat Propheta Baruch, in populo Israël dicens. Quid est Israël quod in terra inimicorum es? Inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernum? Qui descendunt in infernum sunt ueluti dæmones peccati ciues, quoniam æternum in inferno habitabunt. Quare tu qui in pec-

catis senescis, & habitas in terra aliena, culpæ regione importunissima diu permanes: attende te firmillimum esse illis inferni damnatis, paremque in felicissimorum peccatorum, qui perpetuis suppliciis torquentur. ¶ Obseruandum præterea, quod simulac peccator à Deo recedit, statim in dæmonis potestatem recidit. Vulgò dicunt eum qui baptizatus sit perdi non posse: quod uerissimū est, qui enim Deum deserit à dæmone capitur, & ita cum domino quoque modo semper habeat, perditus non potest dici. Solum enim contra eos qui recesserunt à Deo præualet diabolus, quia eis antea obesse nō poterat, ut in libro Iudith inscribitur, quod dixit Achior. Non fuit qui insultaret populo isti, nisi quando recessit à cultura Dei. Ideo conqueritur de hoc Moses, reprehendens populum. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui. Hieremias quoque ait, Deputatus es cum descendentibus in infernū: quia dereliquisti fontem sapientie. Et Ecclesiasticus. Væ uobis impij, qui dereliquistis dominum. Baruch etiam. Væ illis qui recesserunt à me. Quod maius malum aut incommodum posset inueniri, quam in manus dæmonis tanti tyranni incidere? Ipse enim dominus lamentatur eos, Væ, illis cum recessero ab eis, Quo autem peruenire poterit nisi in illud Dei terribile iudicium, de quo dicitur si dereliqueris eum proiciam te in æternum? Et alibi. Furor eius super omnes, qui dereliquerunt eū. Rursus obserua quod vni diabolo dicit non omnibus: quia maligni spiritus certis quibusdam uitijs singulis obsequi credendi sunt. Uirarij adhærent principi cupiditatis: iracundi & auari principibus iracundiæ & auaritiæ: & omnis peccator tot principibus adhæret quot uitijs subiacet. Hic autem adolescens perdens substantiam adhæsit principi luxuriæ & uoluptatis, qui tamen antea quoque adhæserat statim ut à domo paterna exiit: nunc tamen totum se illi tradidit & peccati factus est mancipium. Neminē post hac ueretur, nihil nō impietatis exercere audeat: irā secum tacite loquens & cogitans. Edamus & bibamus, cras enim moriemur. Existimans se percussisse fædus cum morte, & cum inferno fecisse pactum. ¶ Denique obseruandum, quod nō abiit ad patrem fame compellente, quia patris non recordabatur: & si fuit recordatus, pudor tamen uetabat. Famem & exilium maluit sustinere, quam confiteri crimē. Sic etiam & nunc multi peccatores, cum ad domum patris confugere deberent malunt in angustiis & egestate uiuere, & conscientie torqueri miseria, quam coram Deo sese submittere, & peccata sua sacerdoti confiteri. Si contritionem haberes parui peccatorum æstimationem, quia contritio dolor est propter Deum, cuius offensam si præ oculis haberes nō curares quam de te posset confessor opinionem habere: sed potius eligis in peccato manere & Diabolo adhære, quam confiteri Deo peccata tua qui omnia scit. Quia non habes peccatorum tuorum contritionem & vis hominibus placere, in peccato es, ut hic filius prodigus. Forsitan putauit patrem inexorabilem esse, & nihil charitatis pristinæ in eius pectore residere: quapropter fame uel etiam desperatione eo redigebatur, ut adhuc lōgius à patre disjungeretur, & seipsum in seruitutem eamque fæditissimam daret, qui ante liber erat. Sic multi adeo sunt animo abiecto, ut timeant nihil loci misericordie relictum esse, cum multoties sint confessi peccata sua

Ludith. 5.

Deut. 22. Ierem. 24.

Eccle. 19. Baruc. 3.

Osca. 9.

1. Reg. 8. 1. Par. 28.

Esa. 22. Esa. 28.

Q

videntes

videntes se toties relapsos desperant de correctione & emenda, dicentes intra se. Ego toties proposui abijcere peccata & vitam in melius mutare, & toties cōfessus sacerdoti statim reuertor ad peccata: iam non possum nisi in peccato esse, atque ideo in ipsis volo manere & nolo confiteri. O lumina stultitia: forsitan tu septuagies septies confessus? Nunquid centies millies? Nunquid infinities? Sed si infinities ad patrem iueris, & confugeris ad Deum, certe peccata remittet tibi toties. Ilii pusillanimes de Dei pietate desperantes, de emenda non confidentes, totos sese in peccata committunt. Desperatione adducti ipsi sese potestati dæmonis tradunt. Sic Israëliticus populus quem fames in Aegyptum abire coegit, dein de a rege iummis grauabatur laboribus, in conficiēdis lateribus: ita peccator tanta vrgetur fame, vt peccatis totum se mancipet; videns nimirum se gratia & fauore Dei plane excidisse: & ita quasi desperans ad dæmonem vilissimum & abiectissimum monstrum accedit. Mauult enim infelix hic tyrannidem seruitutemque miserrimam dæmonis pati, quā paululum laboris sustinere dum domum patris sui se conferat, amplissimis diuitiis & satietate fruiturus. Eodem modo filij Israël maluerunt in Aegyptum redire, tyrannidem & persecutionem Pharaonis laturi, quam paruū laborem in deserto perpeti, vt terra promissionis fruerentur. Ad hunc modum multi reperiuntur peccatores, quibus magis probatur, seruitutem & dominationem dæmonis perferre, quam aliquid laboris subire aut paruū ruboris sustinere, dum peccata sua consistantur: quo possint spiritualem Christi consolationem obtinere, eiusque gratiam & amicitiam impetrare. Sed iam ad alia procedamus. Sextum itaque principale est videre miseriam & abiectionem peccati. Hæc ostenditur in eo quod subdidit Euangelista dicens. *Et misit illum in villam suam, vt pasceret porcos.* Non patitur illum esse in ciuitate vbi ciuilitate & honeste viuatur: sed in villam ad porcos eum relegat, negotiis secularibus & humilibus cum ita implicās vt expedire sese ex his amplius non posset. Multos eodem modo inuenies, & nūc ita deditos negotiis mercimoniis, contractibus & officiis huius mundi vt nullum tempus relinquunt Deo vacandi: suffocatum enim habent spiritum, ita vt nihil de Deo sentiant. Sed nihil aliud cogitant, loquuntur, faciunt, & appetunt, quam quod terrenum temporale & carnale est. Eodem modo tu pastor porcorum vere dici poteris, si corpus nutriens animæ esuriem & defectum propellere non curaris. Quid tunc? Et si in pasceendis porcis sis diligentissimus, et si corporis curam habeas maximam, et si sensibus externis nullā non concedas voluptatem: tamen nihil aliud agis quam porcorum curam & custodiam exercere, qui nihil vnquā boni appetunt, nihil etiā collabuntur, moriuntur, putrescunt instar pecoris. Quid prodest homini inquit Christus, si mundū vniuersum lacretur, animā vero sue detrimentū patiat? Anima est quæ nobis curā in primis esse debebat: & iuxta hanc homines nuncupantur rationales. Sed si sequimur sensum & prauas cupiditates, quæ luto semper, & omnium peccatorum spurcicia gaudent, porcos pasci mus, irracionales sumus: quod abiectissimæ seruitutis conditio est. Misera certe conditio pascere oculos pulchrioribus visis, tactum illecebriis, gustū delectabilibus: tota enim cura mundanorū est seruire

ventri, sensibus, & carni. Quos sensus pascit his in simis rebus in quibus tanquā inter lutū demergitur vt porcus, & in cæno delectatur: quibus etiā pascuis diabolus delectatur, de quo in Esaiā. Et orientur in domibus eius spinæ & vrticæ, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconum, & pascua &c. Ex hac Esaiæ autoritate si bene omnia legeris expendes quam miserranda est hominum conditio, si se vitiis tradant, si se hisce immergant. Non enim homines sed bruta & stercore appellabuntur. Fate tur id Propheta. Putruerunt in stercore suo. In Psalmo etiam. Disperierunt in Endor, facti sunt vt stercore terre. Quo quid abiectius? Quid abominabilius? Tales tamen peccando euadimus. In tantam itaq; miseriam deuenit hic peccator vt dicat Euangelista. *Et cupiebat implere ventrem suum de siliquis, quas porci manducabant.* Siliqua Græcè λήκη, Folliculus seu integumentum, vbi grana leguminum includuntur, & si quid leguminibus est simile. Vnde quidam ait. Grandior vt færus siliquis fallacibus esset. Intellegit autem hic per siliquis omnia, quibus homo extra Deū suis cupiditatibus satisfacere sese putat. Omne enim quod est in mundo concupiscentia oculorū, concupiscentia carnis, & superbia vitæ est. Mundus nihil voluptate præstantius habet. Vanitas & honorum & diuitiarum vanitate, nihil sublimius. Ad quæ filij huius mundi certatim contendunt, propter quæ adeo solliciti sunt, vt bella nonnūquam suscipiant, cum tamen aliud nihil sint quam siliquæ. Hominem enim non fatiant, sed ventrem tantum grauant. Voluptas in cibo & potu tandiu durat, quandiu guttur cibum & potum habet. Sed statim vbi illa traiciuntur in ventrem non sunt voluptati sed oneri: & veneno corpori efficiunt vt pote ex quibus in varia morborum genera corpus incidit. Sic de omnibus voluptatibus sentiendum est. Siliquæ enim sunt quæ hominem molestant magis quam iuuant. Expēde autem quod ventrem cupiebat implere, non enim alia cura est voluptati deditis, quam vt ventrem impleant, quem vt Paulus ait in Deum habet. Sed sicut siliquæ magis sunt oneri quam vsui, sic omnes mundi delicie & voluptates. Ira inutiliter laborant isti, quia vt paulo ante ostendimus nunquam hæc, circa quæ peccator delectatur fatiant animam, quia cupiditas terrenorum non impletur, nam cum delectatio incipit, statim finitur. Quod autem magis mirandum est tanta miseria, tyrannisque dæmonis erat, vt etiam harum siliquarum, carnisque turpitudinem non satis illi infelici & errabundo filio prodigo concederet. Nam vt supra dictum est in contextu, cupiebat implere ventrem suum siliquis & statim subiicit. *Et nemo illi dabat.* Etiam vitiis dæmonem satiare non vult timens ne tædio vitiatorum captus ab eius ditione abhorreas, eoque relicto ad Dominum Deum tuum te recipias. Constituit tibi ante oculos dæmon cuiusque feminæ exitiam pulcritudinem, vt illam ames & cupias. Idemque postea quam te satis incensum comperit, mulierem quam antea tibi præstituerat, aufert & abscondit: ne tu eius conspectu aut etiam eius fruitione satiatus, eam ademptam contempnas, peccatumque deinceps odio habeas, eoque spero nulla mora sit quin ad Deum conuertaris. Ideo igitur tantam tyrannidem exercet, sequaces suos esurire faciens abscondit cibo, ita vt coram siliquis, quæ turpitudines & immunditæ

Esai. 34.

Ioel. 1. Psal. 32.

1. Ioh. 2. Georg.

1. Ioh. 2.

Phil. 3.

Galat. 6.

ditie carnis, sunt, a deo parce tribueret, vt infelix hic iuuenis, fame fere confectus illis satiari vellet, ne tū fatietate affectus, illas deinceps odio haberet statuit eius importunissimus Dominus parcissimū illarum sumptum facere. O Dominū crudelissimū, infelicitissimam peccatoris seruitutē & conditionē, siquidem tam læuo tyranno subiectus est. Hoc modo excruciat a dæmone peccator, constituta ante oculos re, quā amat, & antequam aliquomodo fruatur ablata: vt multo seuerius supplicii & tormentū sentiat. Sic deludit diabolus & affligit hominē, qui sibi adhæret, multa promittens, sed nihil vel modicum tribuens. Eodē modo tyrannus ille Pharaō, cum populus Israël ei seruiret in opere luti, eidem populo negauit paleas vt magis illum defatigaret. Sic etiam alter tyrannus Holophernes qui cū Bethulā obsideret omnes aquarū fontes, qui in ciuitatē subter terrā labebantur interclusit, vnde miser populus Bethulicus tanta vrgebatur aquæ penuria, vt singuli certa mensura aquam in diē accipientes ob eius exiguitatem potius sitim incenderent, quam sedarent. Non aliter dæmon omnes voluptates tibi eripit, ea tamē ratione partem illarum tibi fruendam relinquit, vt tu nec omnino satiatus, neq; omnino desperans mi sero voluptatum desiderio crucieris. Hoc tamen cruciatu tu dignus es, siquidē prætermisso illo insigni aquæ viuæ fonte, qui Deus est, te contulisti, vt ait Hieremias, ad bibendum aquas putridas in cisternis dissipatis. Istæ autem aquæ quibus in potum vteris male olent, propter vitiorum tuorū immunditiam: maleq; sapunt, propter tuæ conscientie morsus, affiduasq; querelas, quibus tute furdus auribus stupido quæ corpore insentientem præbes. Expēde etiam ad quantum miseriam descendit infelix peccator, vt nemo sit, qui ei det ventris satietatem nec dare vtiq; possit nisi solus Deus. Vide ergo filia Sion quam amarum sit dereliquisse dominum Deum tuū. Dereliquisti fontem sapientie: nam si in via Dei ambulasses, habitasses vtiq; in pace super terrā. Quæ igitur nos homines, nos inquam Christianos demetia cepit tanta: vt veris ac sempiternis bonis posthabitis, paleas & porcorum pabulum tāti faciamus: præsertim cum nobilissimi conditi sumus, & per Christum ad insignes honores sumus electi & vocati? Nā quandiu oculis capti sumus tandiu siliquarum amore tenemur, quas pro magnis deliciis habemus, & cibo præstantissimo, cū tamen non hominis sed porcorum stomacho naturalis sit & conueniens cibus. Caue igitur ne, cū a Christo magno pretio emptus sis, & libertate donatus, te ipsum in peccatorum & diaboli seruitutē tradas. Conferte obscuro huic peccatoris miseri præsentē statum cū illo priori. Antea patrem habebat, nunc Dominū. Quid dico Dominū? Imo tyrannū. Antea liber erat, nūc seruus est: an te omnium rerum copiam habebat, nunc omnium inopia laborat: antea apud filios Dei vixit, nunc apud fies: antea domi patris deliciebatur, nunc in villa rusticatur: antea cibo angelico vescabatur, nunc siliquas vorat, nec eas vsq; ad saturitatē. Hæc perdēde, & caue a Deo discedere. Sed nō desperes si a Deo discessisti: sed audi quod sequitur parabolā & ea quæ in cōsequētibus saluator dicat. *In se autē reuersus dixit.* Septimo ita hic agitur de conuersione peccatoris in qua primū est vt seipsum cognoscat, & in se reuertatur. Hinc clare apparet, quod a seipso abierat a fortuna naturalis reuertendū, procul iuerat in de-

formitatē nature animæ. Et rursus a forma doctrinæ fidei, quā infusam ex diuina habuerat gratia procul abierat, exercēs contraria diuinis præceptis. Reuertit autē ad se per actū intellectus facta describitur, inchoando a memoria domus paternæ & relatione sui ad mercenarios reuersus est ad rectū rationis dīctamē, seipsum discutēs & interiora sua considerās quæadmodum Dominus per Esaiā dicit. Redite pruaricatores ad cor, Nihil. n. tam longe a nobis quā nos: quare homines sceleribus implicati & mūdū vānitatibus dediti extra se sunt, & in mūdo vagantur. In se reuertitur, qui a se fuerat alienatus. Exierat extra se, & seipsum relinquēs reliquerat patrē, & reuersus in se inuenit seipsum qui perditus erat. Nō enim poterat ad se redire, nisi quia a se ipso abierat, & in se reuersus excitat se ipsum, memoria præteritæ felicitatis, & in spem veniæ erigitur, & tūc cognoscit non fuisse cæcū, cum se in se esse videt. Reuertitur autē cogitās statū, in quo fuit, & ad quē venerat per peccatū. Homo enim peccato extra se vilitate euagatur, limitēq; rationis transcendens, terminos sibi a Deo præfixos transcendit. Cū homo ebrius insanus aut oblesus loquitur, quidue facit aliud, dicere solemus, nō esse sui compos: nam tunc multa dicit & facit, quæ si sanæ mētis esset non faceret. Sed quando omnis in neptis, facit aut loquitur vt hominē sanū decet, dicimus, in se reuersus est. Sic qui Deum deserit & diabolo adhæret insanus est, aut dæmoniatus. Sic Christus & post ipsum beatus Stephanus dicit. *Nesciunt quid faciūt.* Igitur si tu existēs in peccato, videris stultū, insanū aut dæmoniaticū, extra seipsum furentē, de te ipso cogita, quia cū peccator sis, ita ineptus corā Deo, sicut ille est in oculis tuis, si res stupenda est corpus hominis a dæmone occupari: quanto horribilius censerī debet animam in ipsum detineri potestate? Si ridiculū est & indecens, id quod homo ex ebrietate loquitur aut facit quāto maiori illi vertitur vitio, qui ex animi cupiditate admittit? Si res dolenda aut miserabilis plane est, homo furiosus & mente captus: quanto infeliciores existimari debet hominem nec secundum rationē, nec secundum verbi diuini eloquium viuere? Hoc considerandum tibi præbet particula ista, ad se reuersus. Beatus homo qui ex spiritali insanā, ebrietate ac potestate Diaboli ad se reuertitur. Sed duo erant quare ad se reuersus est. Primum fames eius & miseria. Secundum paternæ domus abundantia & diuitiæ, quod ipse testatus est cum dixit. *Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus: ego autem hic fame perco.* Atque ideo Deus misit illi famem vt illum quæreret: nam alioquin ad meliorem mentem non venisset. Sic Deus multis pœnis solet hic peccatores punire: vt ad illum reuertantur. Nam vt Esaias ait, vexatio dat intellectum. Sic in Deuteronomio habetur, quod postquam Moses plura flagella & pœnas comminatus est populo Israëlítico, subdidit dicens. Et erit cum venerint super te omnia hæc, & redieris ad cor tuum. Vides quomodo post quā multa flagella prædixerat, dixit, quod ad cor esset rediturus Israël? Sic idem populus Israël temporibus Eliæ fame attritus ad Dominum reuocabatur. Ideo Ioannes Baptista, terroribus, & cōminando peccatoribus gehennam trahebat eos dicens. Iam securis ad radicem arboris posita est. Ita Paulus primo prostratus est in terra & cæcus factus his flagellis ad fidē venit. Sic Dns per Oseam.

Esai. 46.

Luce 23. Act. 7.

Esai. 18. Deut. 30.

Jerem. 2. Psal. 82. Psal. 31. Psal. 119.

Ezec. 7.

2. Par. 36. Neem. 9.

Osea 1.

Gen. 42.

In tribulatione sua mane confurgent ad me. Et Hieremias. In tempore afflictionis dicent. Surge & libera nos. In Psalmo etiam scriptum est. Imple facies eorum ignominia, & quærent nomen tuum Domine. Et in alio Psalmo. Conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Et iterum. Ad Dominum cum tribularer clamaui. Mala enim quæ nos hic premunt, vt ait Grego. ad Deum ire cõpellunt. Vnde Dñs per Ezechielē Afflictio vna ecce venit, venit contritio super te qui habitas in terra, &c. Sequitur. Et scieris quia ego sum Dñs percutiens, Manasses in vincula coniectus orauit, & Hebræi ad serpentibus ignitis lacerati Deū cognouerūt. Ideo Neemias. In tribulationis tempore clamauerit ad te domine, & tu de cælo exaudisti eos. Sicut vinū proferendū ad torcular deferatur, vt prælo cõprimatur: ita homo ad calamitatem ducitur, vt merore pressus virtutis liquorem producat. Sicut mater volens ablacere filiū paruulū, māmīllis apponit amaritudinem, vt ea percepta lac deferatur, sic Deus voluptatibus mundi multa miscet amara, dura, & aspera, vt deserantur, quod vtiq; diuine pietatis est. Ideo in Osea habetur q̄ dixit insipiens in corde suo. Vadā post amatores meos, qui dant panes mihi & aquas meas, lanā meā, & linū meū, oleū meū, & potū meū. Verum attēde misericordiā Dei. Propter hoc dicit dñs. Ecce ego sapiā viā tuā spinis, & sapiā illā maceria, & femitas suas nō inueniet. Et sequetur amatores suos & non apprehendet eos, & queret eos, & nō inueniet, & dicit. Vadā & reuertar ad virū meum priore quia melius mihi erat tūc quā nūc. Quæ autoritas in tota sacra scriptura magis ad hanc rē faceret quā ista: sepit dñs spinis viā animæ, quæ eū dereliquit, quæadmodū & hunc peccatorem qui domum patris sui reliquerat, fame & tribulatione oppressit. Qua de causa ad priorem amicum redire statuit, cõsiderans tunc sibi multo fuisse melius cū apud illū erat, nō aliter quam hic filius prodig⁹ qui perpendens domus paternæ abundantiam & miseriam in qua abiens versabatur rediit. Canibus & fuis hic mos est, cum esuriūt dominū inspicere, si forte quid quod edere possint, ex illius manibus decidat, & si quid illis proicitur tūc oculos suos a dño auertūt, & in ipsum cibū torā intentione vertūt. Cū autē totū deuorauerit cibū, tūc iterū oculos suos ad dñm cõuertunt. Sic filius prodig⁹ & multi etiā nūc cū res trāstoriaz affluunt, Dei obliuiscunt. Sed his deficientibus tribulatione coacti ad Deū reuertuntur, & illius implorat misericordiā qua antea egere nō putabāt. Cū Deū & eius immensam bonitatē contēplātur, & se suūq; miserum statum cognoscunt, vident se longissime a Deo abesse, ac proinde longe a salute, & vitā in melius mature proponūt. Sic iste, cū habuit patrimonium, non recordatus est domus paternę: modo tamē in miseria positus, patris recordatur. Hinc discimus optimas esse aliquādo tribulationes & labores, quādoquidē iis fames ingens & extrema, quam perpessi sunt filij Iacob, in causa fuit vt illi fratrem suū Iosephū inuenirent, & vt corā patre maximū perciperet gaudiū recuperato filio Ioseph, alitq; facti sui pœnitentibus, & dicitibus. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratre nostrum &c. Si herus cuius in domo hic filius prodig⁹ erat clementer & leniter eū haberet, nunquā is de reditu in domū paternā curasset, ibiq; omnes dies vitę suæ mansisset, fame tamē, misericordiāq; cõmotus patris suum quę fuit, vitam emēdauit, & ad eū reuersus est. Nam

tribulationum amaritudo peccatori oculos aperit, mūdificat, & sanat sicut in Tobia factum est, cuius oculos fel cuiusdā piscis illustrauit. Duplex autē vitus est, alter naturalis, alter supernaturalis. Cæco enim a natiuitate duplicē visum cõcessit Christus, naturalem scilicet, cū ipsemet cæc⁹ se in natoris Siolē lauit. Supernaturale, quādo cognito Christo vero Mesiā, filioq; Dei sempiterni in illū credidit illūq; adorauit. Primi oculi naturales nō satis erant vt Deū videre possent, & ita ait D. Ioannes, q̄ non cognoscebat Iesum, postea tamē eum cognouit oculis supernaturalibus fidei. Eodē modo huic Deus oculos liberi ab itriū aperuit, quib⁹ venit in cognitionem & odiū sui peccati, iustificatio enim peccatoris est quidā internus animi motus suā insignem calamitatem & exitiū perpendentis. Vnde illa particula, ad se reuersus hūc motū explicat. Aperuit etiā Deus illi supernaturales oculos gratiā suā illi concedens qua ad se cõuerteretur, omnis enim peccator luce quadā supernaturali indiget, qua dona diuina cõcipiat animāq; in Deū suscitet atq; erigat. Hi duo mot⁹ optime explicātur illis verbis quę paulo post subiunxit hic filius prodig⁹ dicens. Surgam & ibo ad patrem meum, &c. qui est supernaturalis fidei, quia oportet accedentem ad Deū credere, cū quadā vitę antea sciat recognitione & pœnitentia, in posterūq; amplius nō peccādī firmissima intentione. Sed de his post pauca latius dicemus. Omnia itaq; bene cõsiderauit. Ego filius, illi mercenarij: ego nō solum esurio sed pereo fame. Illi autē abundant panibus, nec est vnus, sed multi. Obserua autē q̄ simul cū hac cognitione & fide indiget peccator spe ne desperet, sed Dei bonitatem respiciat. Nihil enim huic profuisset dicere, fame pereo. Nā ad desperandū potius deseruisset, si nō adderet, quāti mercenarij, &c. Patris magnificentia & bonitatem adducit in memoriā, qui tā largus erat, vt etiā mercenarios, fatiaret. Nō enim sufficit videre peccatū & irā Dei, sed sperare de Dei misericordia necesse est, vt per spem diuine gratię animū sumat. Nā alioquin desperādū nobis foret. Sic etiam Ioannes Baptista, qui peccatoribus pœnam æternam comminabatur, ostendebat eis veniam & bonam spem, dicens, Ecce agnus Dei, Ecce qui tollit peccatum mundi. Petrus etiam postquā acriter arguerat Iudeos de Christi morte, cepit eos consolari dicens. Nūc autē pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisq; &c. Paulus etiam qui cæcus cecidit in terram audiuit statim. Surge & ingredere in ciuitatē & dicitur tibi quid te oporteat facere. Duo hic concurrunt, agnitio peccati, & misericordia dei: timor inquam, & spes. Vtrūq; enim deus metū & spem immittit: metu enim nos impellit & spe gratiæ ducit, quanti inquit mercenarij &c. Mercenarius ille censendus est qui Deo seruit propter huiusmodi diuitias vel propter cõmodū propriū æternæ vitæ: attamen beatū se existimaret miserimus peccator, si modo qua vitur talis mercenarius, eadem sibi cõmoditate vitē liceret. Sibi soli omnū pessimus videtur, & miserissimus, omnū fortuna suæ prætere: neminem nō se meliorem iudicat peccator vt inimū saltem gradū securitatis possit cõsequi, quæ est in domo Dei. Indignum putat ad maiora aspirare. Quanti inquit mercenarij &c. Reliqui Christiani omnes in portu nauigant, omnes in maiori degunt saturitate, quam ego: qui licet mercenarij sint, nihil tamen illis deest: nulla panis patiūtur penuriam, con-

Tob. 11.

Ioan. 9.

Ioan. 8.

Mat. 3.

Mat. 2.

Mat. 5.

Psal. 72.

Psal. 16.

solationem habent a Deo, tā spiritualem quā temporalem, sed ego solus hic fame pereo. Obseruandum hic obiter est, nō omnes filios Dei esse qui in domo patris aut permanēt aut sunt, qui non propter hære ditatem, sed propter mercedem seruiūt. Citius centū inuenies qui Deo propter suū cõmodum aut formidinem pœnæ seruiūt, quā vnū qui seruiat Deo propter ipsum amore filiali. Exilis gloria est illorum qui nō filiorū, sed mercenariorū morem habent: nā seruus nō manebit in domo in æternū, quantum plures annos seruiat. Nihilominus melius est esse seruū & mercenariū in domo Dei quā extra: nā mercenarius & seruus habet qui ei vitū suppeditet, cū alius econtrario eget, & fame perire cogatur. Obserua iterū, si Deus adeo bonus est, qui mercenarios, id est, eos qui non, ex charitate, sed gratia cõmodi aliquid boni faciūt, sua mercede nō frustratur: quo pacto filios suos frustrabitur, si quid rectē & bene operantur? Si seruis omnū rerum copia suppetit: in domo Dei quid putas filijs deesse posse? Sed procedamus. Surgam & ibo ad patrem meum & dicam ei. In eo quod dicit surgā, indicat se lapsū esse, cum non nisi lapsi surgere dicantur. In eo autem q̄ dicit, ibo, ingenue fateretur se hæctenus stetit: aut potius terga dedisse. Dicit vero patrem meū, innuit se hæctenus in manu ryranni fuisse. Expende autem quod peccator transgressor legis Dei & violator præceptorum eius, qui Deum contempsit nullū refugij inuenit, nisi in ipso Deo quem offendit. In eo pro cuius amore Deum dereliquit, non inueniens requiem aut vitam: contempellit et quem contempsit adherere, sine ipso enim viuere non potest, atque ideo ad illum ire decreuit, quia in ipso solo erat vita & spes sua. Necesse est vt eamus ad Deum. Si vita hominum tantæ esset longitudinis & durationis, vt posset homo omnes creaturas percurrere & percurrere ab eis dē facillimē perduceretur ad Deum: nulla enim est omnium illarum quæ perfecte placere possint, & satisfacere. Quare statim esuriens alia atque alia cuperet, quibus non contentus necessariū ad Deum perueniret. Signa a sigillo in cera impressa ab ipso sigillo tantummodo adæquate impleri possunt. Eodē modo Deus impressit nos sigillo imaginis suæ, cum naturā humanā operatus est. Huius sigilli diuini signa nihil huius mundi implere potest, præterquam ipse Deus, tanta est animę capacitas. Fecisti nos dñe ad te & inquietū est cor nostrū donec perueniat ad te. Nihil extra Deū satiare aut satisfacere potest. Quicquid extra naturalem cursum suum est, quietū esse nō potest, semper enim inuitum detinetur. Lapidis natura est deorsum versus in centrū tendere, quo postquā peruenit, quiescit, alia inuitus est. Ideo Dauid in Psalmo. Quid mihi est in cælo & a te quid volui super terrā? Helluoni si parum cibi proponitur, ait. Quid hoc mihi est? Eodem modo ait Dauid sibi nihil esse omnia quæ in mundo sunt. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Sed quare bona temporalia quando a nobis non habentur, tantopere desideramus, adepta verō adeo contemnimus, tædiōq; habemus? Rationalis & perspicua est Philosophiæ demonstratio, bonorum enim est, lætitiā tribuere hominibus, media tamen quibus illa cõparatur, molestia insignit, nō aliter infirmus sanitatem desiderat, tãquā finem summūq; bonū. Syrupū tamen aut purgationem fastidit, & ita in finem optatum peruenire vult, sine vlla mensura aut parsimonia cupiens sanitatē, media tamen parce ni-

miū facere vult quibus sanitas cõparatur. Vnde aliquando pro liquida purgatione pilulas maullit. Aliquando vice versa pro pilulis, castiā fistulā, vel reubarbo conditā, & quasi dilutā parcissime desideret. Cū igitur diuitiæ & bona temporalia sint quædam media & instrumenta vt ad vitā transeamus suapte natura solitudinem & molestiā, ærumnaq; secum portant. Et ita esurit anima nostra vsq; semper donec ad Deū perueniat. Ideo Salomō ait. Magnificauit opera mea ædificauit vineas, &c. Ecce vniuersa vanitas & afflictio spiritus, omnia fames & miseria sunt. Ideo dñs. Qui biberit ex aqua hæc sitiet iterum, sed qui biberit ex hac aqua, quā ego dabo ei, non sitiet in æternum. Respice igitur o peccator te ipsum assidue laborantē. Nūquā enim quantumuis labores, gaudiū perfectū aut quietē vsquā inuenire poteris, nisi in solo Deo. Sed hic filius iste prodig⁹ nūquā quieuit donec rediit domū patris sui, nec etiā tu quietē inuenies, nisi postquā ad Deū patrem tuū reuersus fueris. Omne tempus quo Iacob fuit domi Laban, variis laboribus, & fatigationibus fuit implicatus, sed simulac ab illo discessit maximū angelorū exercitum offendit. Nihil perfectam integritatem naturæ suæ obtinet, nisi suo se in genere contineat & seruet. Cū igitur Deus sit genus omnium bonorum a quo omnia bona procedunt: ideo anima nostra adeo desiderat Deū suum vt videlicet ad illum regrediens omnia bona consequatur. Quare attende nusquā gaudiū aut quietem præterquam in Deo inueniri posse, non in mundi honore, quem Esaias comparat fœno agri, nec in diuitiis, sed in solo Deo. Quid prodesset illi qui manum haberet luxatam, digitos annulis aureis, smaragdīs, adamantibusque exornare? Certe nihil donec manus & os distortum in locum proprium restitueretur. Attende igitur peccator crimen quod per te trasti, nihil aliud fuisse nisi quandam manus aut brachij extorsionē, qua a Deo Deique amore se iunctus est. Sic dicit Dominus per Hieremiam, me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, &c. nihil igitur ex omnibus quæ in mundo sunt, te poterit restituere & sanare, nisi in eum locum redeas, vnde diuulsus es, Deū videlicet tuum. Nulla enim creatura, vt iam sæpe diximus perfectum gaudium aut quietē inuenire potest, donec in terminum suum perueniat, quasi extremam naturæ suæ manuum & perfectionem, quo dū non peruenierit, necesse est nusquam in via quiescat, aut læteret, vt pote quæ indigens est & inops naturalis sui ingenij, & inclinationis. Vltimus autē finis hominis Deus est, quemadmodū & principiū Theologi enim beatitudinem obieciūā hominum Deum vocāt, in cuius possessione vniuersa felicitas humana consistit. Vnde sicut esset impossibile duo fuisse principia, ita esset absurdum duos vltimos fines statuere, ac si essent duo dñi. Si ergo solus Deus vltimus finis est hominis vltimaq; beatitudo, & est impossibile quod sint duo fines & duæ vltimę beatitudines, impossibile est extra Deū beatitudinē inuenire. Nā procul dubio quemadmodum chiroteca manibus, vagina gladio, & non ad alium vsum sunt fabricata, aut conueniant, ita animus humanus Deo, & nō ad aliud creatus, nulla alia in te quiescere potest quā in Deo. Illo solo cõtentus viuere potest, extra illū egēs, & sollicitus sit necesse est. Hac dūtaxat causa, quia cū præcipuū beatitudinis substitutum sint intellectus & voluntas, potissimę hominis potentie dū illę inquietę

Eccl. 2.

Ioan. 4.

Gen. 31.

Esai. 40.

Jerem. 2.

fuerint, non potest homo aut eius animus quies esse donec ad Deum perueniat, a quo & ad quem creatus fuit, ubi tandem perfecti solatiū & tranquillitatē adipsiferetur. Quemadmodum, n. a. acicula horologiū solaris quae sub vitreo laet speculo magnetē infecta, nisi quā quiescit, sed semper mouetur, semperq; rotatur, donec cuspidē septentrionem verius dirigat, quo factō statim cessat & consistit, ampliusq; nō mouetur: ita anima nostra, quae Deū suū iugiter desiderat, ad illumq; tamquā suū septentrionē & centrū dirigitur, nullo modo aut quiescere, aut consistere potest, donec illū teneat. ¶ Præterea cognitio proprii peccati cōpūlit hunc filiū prodigū vt ad Deū se cōuerteret. Tanti enim facit dñs nos ter hanc propriū criminū recognitionē & penitentiā, vt etiam si gratissimæ Christi sint lachrymæ in eius passione ab hominib; profuse noluerit quando crucem humeris portabat, vt filia Hierusalem eius passionem & cruciatu deplorarent: sed potius in propriis criminibus deplorandis occuparentur. Hæc autē cognitio maximi fructus est & vtilitatis, si cum humilitate fuerit coniuncta. Mala enim in bona cōuertuntur, sicut apibus moris esse accepimus, quæ de amaris floribus dulce colligunt mel. Quia non cognouit superbus Pharisæus parua peccata sua, amplissima illa facta sunt: at verò publicanus quia crimina sua magna esse cognouit, illa de magnis parua facta sunt, & ad nihil potius redacta. Vbi enim egrotauit sanus, suam infirmitatē & aegritudinem non cognoscens, sanauit infirmus, qui aegritudinem suā & peccatum suum cognouit. Latio qui in cruce pendens culpā suam non nouit, damnatus est, alter autem qui humiliter se subiecit, sui criminis conficius, veniamq; implorans, in cælum auferri meritus est. Non paruum est leuamen medico, & adiuuentum, q; egrotus locū doloris assignet, causamq; morbi explicet: vt aptius medicamenta possint adhiberi. ¶ Deinde mouit hunc filiū prodigū vt ad eū cōuerteretur cognitio, quæ de liberalitate patris sui habebat, boniq; mores, quib; in eius domo fuerat educatus. Si in aliquā tabulā antiquā inspicias in qua sit alicuius ab hinc mille annos depictū simulacrum adeo vt iā colores, vmbre; fere euauerint, vides illic partē diadematis, illic verò clauē depictā extare, licet omnia alia deleta sint, statim dicitis. Hæc imago D. Petri erat. Eodē modo anime sunt plurimæ, quæ quondā pulchrę, letę, spiritalē; Dei imagines fuerūt. At nunc peccati feriditate deletę, obtusę, & obscuratę sunt, adeo vt vix apparere aut extare possint. In prædestinatis tamen ad vitā æternā, semper quædam virtutis manet propensio, quædamq; bonitatis indoles qua quantumuis sint peccatis impliciti, quandam quasi sanguinis & nobilitatis suæ imaginē præferunt. Quemadmodū aliquando accidere videmus in puero aliquo, qui nobilibus ortus parentibus leuitatis vel impudentiæ causa de domo paterna egreditur, vt externas videat regiones, qui est vagus, pannofusq; despiciendusq; omnibus videatur, tamen imaginem quandā exemplarē ostendit vrbilitatis & pietatis, generisq; sui non leuia iudicia, vt & iniurias facile sibi illatas condonet, & inimicos non seuerissimè viciscatur, adeo vt statim se intuentes dicere compellat. Proculdubio hic puer quē hic perditū errare videmus, nobilibus clarisq; natalib; exortus videtur. Idem & in prædestinatis euenit, qui etiā si aliquando in peccata dilabatur, immundoq; & contemptibili incedat habitu, retinent tamen quandā in virtutem

Luce. 23.

Luce. 18.

Luce. 23.

propensionem, qua plurimum adiuuantur, vt de peccato resurgat. Recordatio domus paternæ, generisq; claritas hunc filiū prodigū adiuuauit, vt a peccato exiret; meminit enim diuitiarum & clementiæ paternæ, quibus admonitus ad patrem suum reuerus est. ¶ Ad nostrā verò eruditionem docemur non sedere aut quiescere in peccatis, sed surgere aut ambulare vt Christū sequamur. Qui sequitur Christū nō sedet, sed tanquā filius lucis ambulat. Necessè est vt surgat & ambulet, si Christū vis sequi. Negociator ille Euangelicus inuento thesauro, præ gaudio illius vadit & c. Et saluator ait. Filius, n. hominis vadit & c. Ne sedeam; nec immoremur in vitiis, sed tanquā ceruus qui canibus obfessus gemit & implorat, si quem hominē transeuntē videt ab eo auxiliū vt illius ope se tueri possit: sic nos tantis laboribus & periculis circumvallati, ploremus & gemamus, quærentes Christū factū pro nobis hominē, & c. ¶ Docemur secundo q; per peccatum non perditur liberū hominis arbitriū, vt impiissimi Lutherani ausi sunt asserere: voluit namq; iste surgere & ad patrē ire, licet non veniret nisi occurreret illi pater & misericordia moueret. Sed de hac re non nihil in superioribus diximus & multi viri doctissimi hac nostrā tempestate contra impudentissimam Lutheri hæresim scripserunt, q; Docemur tertio vt antea quā ad cōsistendum crimina nostra accedamus facerdoti qui locū Dei obtinet, cōsciētias nostras exactissimè examinemus, quid ad miseriam cogitantes. Hic filius prodigus priusquā culpā suā corā patre fateretur, secum meditatus est, quid diciturus esset. Sic dicam ei. Pater peccauit & c. Priusquam architrictinus rationes dño suo reddat prius ipse secū illas cōpustat, librū inspiciens ne forte erret. Sic tu priusquā confessor ad confessariū accedas, conscientia tuā perpēdere debes. Sed iam in capite vndecimo de hac re disseruimus. Disce ergo ex hoc filio prodigo, qui antea quam patri suo crimina exponeret, quid dicendū esset cogitauit, dicens secū. Surgā & ibo ad patrem meū, & dicā ei. Quid dices? Pater peccauit in cælum & coram te. Singula hæc consideratione digna sunt. Primo dixit, pater, quia in hoc vocabulo fiducia totam cōstituit suā. Ideo Christus in nostrā oratione, in initio constituit hoc dulce nomen, vt ad pietatem Deum spectamus, dicētes Pater noster qui es in cælis, & c. vt sic audacius ad Deum accedamus. Ipse enim pater (ait Christus) amat vos. Et iterum, Scit pater vester quia his omnibus indigetis. Vide quā misericors sit dñs qui neque offensus patris nomen nō dedignatur audire. Secūdo dixit, peccauit, humiliter cōfiteudo suā culpam, nec se excusat, nec culpā in naturam, demone in ve conicit, aut in carnem & mundū improbißimos amicos, sed in seipsum tantūmodo. Nā re vera omnes cū peccamus, nostra & non aliorū culpa peccamus. Quare Dauid populi sui intuens, exiitū, humiliter dixit, Dñe ego sum qui peccauit. Hi qui oues sunt quid fecerunt? Hæc est cōfessio peccati quā Deus exigit a peccatore quāuis Deus sciat omnia, attamen vocem tuas confessionis expectat, ore enim confessio fit ad salutem. Sese accusans peccator, accusatorem confitendo præuenit: alioquin frustra debes occultare quem nihil fallit, & sine periculo prodas, quod scias iam esse cognitum. Expende etiam quas cogitationes Deus ingerat, Pater peccauit, non vulgariter, sed supra quam credibile est, in cælum, non me tibi purgabo, sed simpliciter cōfitebor me indignū omni gratia. Istas cogitationes non.

Matt. 13.

Matt. 16.

Matt. 7.

Luce. 11.

Ioh. 16.

Matt. 6.

1. Reg. 24.

Rom. 10.

non indidit natura, sed fides & gratia, nā si filius prodigus suum ingenitū & naturā secutus fuisset: ita diciturus erat. Dicā patri meo. Nō satis intellexi, nō do lo malo feci, quapropter in locum filij me recipere, æquum est vt mihi præ cæteris bene facias, & c. Ratio eius naturalis tale daret consilium, quod si obtemperasset, patrem magis ad vindictam prouocasset, quā reddidisset eum exorabile. Ideo Deus glud suadet. Vide etiam quanta coram Deo valeat humilis confessio. Apud iudicem secularē cōfessio delicti damnat, sed saluat apud Deum qui ait. Non sunt vię meę vię vestrę, & cogitationes meę cogitationes vestrę. Humiliter confessus est peccatum suum Dauid. Sic & Manasses Rex Iuda, sic Magdalena, sic ille publicanus qui templum ascendit orare: sic latro in cruce humiliter agnoscens suam culpam dixit. Nos qui dem digna factis suscipimus. Et omnes isti misericordiam Domini sunt consecuti, humilis enim delicti confessio misericordiam peccati remissionem impetret. Hanc non sunt consecuti Cain, Saul, & Acab, & alij, quia superbe misericordiam domini non humiliter perierunt. ¶ Tertio dixit in cælum, Peccauit inquam in cælum, quia terrena & corruptibilia plura feci, quā cælestia, quemadmodum in te peccat ille qui puerum tuū tibi præfert, illumq; maiori prosequitur quā te honore, sic peccat in cælum qui terrena cælestibus præponit. Præterea cū peccas non modo te proditorum Deo facis, sed etiam aliquo modo peccato tuo omnibus creaturis displices, anima enim tua medium est quoddam, quo omnia creata ad Deū suū conuertuntur, & redeunt. Deus enim hæc omnia visibilia, & corruptibilia propter corpus creauit, corpus autem propter animam, animam verò, vt Deum suum cognosceret, amaret & coleret, ab eoque traheret, quæsi a nouissimo cathenæ orbiculo, qui vniuersam cathenam post se trahit. Itaque vt omnia ad principium suum redigerentur, siquidem propter hominem creata sunt, homo autem propter Deum. Hoc voluit dicere Salomon cum dixit, vanitas vanitatum & omnia vanitas. Non quod plantæ aut flumina, suam iuxta naturam a Deo sibi datam perfectionem nō habent, aut in elementis aliqua sit huius rei culpa, sed quia inanis homo inaniter vtens creaturis, nomen illis nouū vanitatis imponit, quemadmodum enim inuulsi & inconueniens Horologiū vniuersa structura censetur, quando suis temporibus horas non sonat, aptissimū habentis tēporis signum reddens, ita elementa, cęliq; cōpositi, & fabricati subtiliter diuino artificio eū rotę sint, & structura quædam mundi quasi cuiusdā Horologiū, nisi per hominē quasi per vocē quædam Horologica sonent, id est, Deū pro tanto opere fabricato assiduo cōcelebrent, inania & inutilia sunt. Ideo Dauid ait. Benedicam dñm in omni tēpore, semper laus ei; in ore meo. Cū aut propter peccatū homo obmutescat, qui quasi quædā vox viua mundi est, laudesq; diuinarū rerū intermittatur, sequitur necessario hominē esse potissimam causā, qua orbis mūdi vniuersus inter se dissonet, & funditus intereat. Ideo ait, peccauit in cælum, vt intelligas etiam omnia in cælo clausa, quæ homo cū Deum offendit iniuria maxima afficit. Quartō dicit, & corā te, hoc est in ipso interioris cōsciētis cōclauis, q; solius Dei valent oculi penetrare. Quapropter hic (coram te) id est acsi dixisset te cognoscente. Vnde Dauid dño ait. Tibi soli peccauit & mālū coram te feci. Quāuis Dauid peccauit in Vrā capiendo eius vxorē & postea

Ezech. 18.

1. Reg. 12.

2. par. 14.

Luce. 7.

Luce. 18.

Luce. 23.

Eccle. 1.

Psal. 33.

Psal. 50.

illū occidendo, quia solo Deo præsentē peccatū commisit, & solus Deus fuit illius peccati conficius, soli Deo peccasse & mālū coram eo cōfecisse dixit. Cerrū est enim Dauidē nullis vocatis testibus adulterium perpetrasse, & etiam secretē iussit Ioab vt occideret Vrā. Peccatū etiam quodlibet plus pendet a corde, quā ab opere. Nā hac sola ratione peccatum censetur peccatum, quia ex malitia cordis prodit, de corde. n. exeunt adulteria, homicidia, fornicationes, & c. Si enim corde præcipue peccatur corā solo Deo peccamus, cum solus ipse sit qui intuetur cor nostrū, adulterium Dauid & peccata huius filij prodigi, qui cōsumpsit substantiam suam luxuriose viuendo, quod opus verecundū est, adeo vt coniugalis concubitus qui licitus & honestus est, secreta loca requirat. Et vt scias quod Dauid occulte peccauit, audi quid dixerit ei Nathan. Tu fecisti in occulto, ego autē faciam in conspectu totius Israël. Et hic modus loquendi satis vtitur est in sacris literis, vti ille dicatur peccare in Deo qui peccat coram eo: & ille dicatur peccare in hominem qui peccat coram homine. Nam propheta Baruch peccata filiorum Israël, sub eorum nomine deplorans ait. Peccauimus domino Deo nostro. Et paucis interiectis eandem cantilenam repetens ait. Peccauimus ante Dominum Deum nostrum. Et in Euangelio. Si peccauerit in te frater tuus, id est te sciente. Sic hic, peccauit coram te, id est te sciente & teste, peccauit. Non erubui pater in tuam præsentiam, feci coram te quod non auderem facere coram Principe aut rege terreno. O Domine Deus quā parui te feci, quam nihili te pependi, equidem confidere debuissem me in tua esse præsentia, vt etiam si multum diuque a carne sollicitatus & interpellatus essem tamen præsentia tua memoriā; tuæ autoritatis qui præfens aderas confirmatus, me a peccato cōtinerem. Nunquid domine tu cæcus eras, vt flagitia mea non videres? miseranda hominum cæcitas, qui cum se inuicem reuercantur cum peccant, & coram aliis non audeant peccare, Dei tamen præsentiam nunquam formidant, aut ignorant diuinos illos, lynceosq; oculos omnia prospicere, nihil esse tam occultum quod eos latere possit. Et si Deum cuncta scire credunt, suspicantur forte illum peccatis nostris non offendi, aut illum adeo iniustum credunt, vt peccata impunita esse velit: aut forte impotentem qui etiam cum velit punire non posset existimant? Si credunt diuinos oculos posse frustrari, audiant scripturam. Homines iudicant quæ foris sunt, Deus autem intuetur cor. Et Dauid. Scrutans corda & renes Deus. Scrutantem dixit, vt eum minutissima quæque cognoscere inueneret: prout facit is qui rem quampiam cum diligentia scrutatur: cui nihil est etiam quantumlibet paruum quod non sit exploratum. Et diuina sapientia clamat se in profundum abyssi penetrasse: vt ostendat nihil esse tam occultum quod non sit illi manifestum. Nemo putat peccatum esse secretum, nec dicat cum illo maledicto sene. Ostia pomarij clausa sunt, & nemo nos videt. Videt te Deus, videt te iudex ille, ad cuius tribunal te assistere oportet. Multi enim sunt sicut perdix, quæ dum caput abscondit, & non videt videntem se, putat a nemine videri. Ita quāuis nos Deum non videamus, tamen ipse nos optimè videt. Qui fingit oculum (ait sapiens) ipse considerat: & omnia (vt Paulus faretur) sunt nuda & aperta oculis eius. Sic Dominus tulit prophetam Ezechiel & dixit ei. Ezech. 3.

Mar. 15.

2. Reg. 12.

Baruch. 1.

Matt. 18.

1. Reg. 16.

Psal. 7.

Dan. 13.

Sap. 1.

Hebr. 4.

Ezech. 3.

de parietem, & cum fodissem parietē apparuit Ostiū & dixit ad me. Ingredere & vide abominaciones peisimas. Vidisti quæ faciunt seniores domus Israël in tenebris vnusquisq; in abscondito cubilis sui? Dicunt enim non vider nos dominus, dereliquit dominus terram. Sed de his satis. Merito ergo ait filius hic prodigus, peccauit coram te. Ac si diceret. Adeo effrons & inuerecundus fui, vt te pręsente & coram oculis tuis peccare non erubuerim: nam etsi homines peccatum meum lacuerit, tibi autem qui omnia occulta nostri latere non potest. Peccauit ergo coram te quoniam tu solus secretorum scrutator me peccātem videbas. Oberua etiam quod quando peccauit, quasi non esset coram Deo peccauit. Sic enim se habet peccator vt si Deus non haberet oculos. Sed iam modo qui oculos aperuerat, & ad se fuerat reuerfus sentit & videt, quod coram Deo peccauit. *Iam non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenariis tuis.* Indignus inquam sum vocari filius tuus quia imaginem tuam in me peccando multipliciter deturpauit, inque tibi valde dissimilem feci. Item quia peccando feci me ipsum seruum diaboli & peccati, à quo enim vt ait Petrus quis superatus est, huius & seruus est: atque ideo ad gratiam & nomen filij me recipi fateor indignum; idcirco humiliter precor, saltem inter mercenarios computari. Sic & Abigail prudentissima femina cognito quod Dauid velle eam in coniugem sumere dixit. Ecce famula tua sit sicut ancilla, vt lauet pedes seruorum Domini mei. Hoc etiam Centurio dixit. Domine nō sum dignus vt intres sub tectum meum. Sed propter hęc humilem confessionem, meruit salutem puero, & vt à Christo tam magnifice laudaretur fides eius. Sic & iste propter hanc humilem cōfessionem veniam est affecturus. Igitur sicut hęc in animo proposuerat ita fecit & opere compleuit: quapropter sequitur in contextu. *Et surgens venit ad patrem suum.* Vtinam nos sic surgeremus à peccatis cum proponimus surgere: sed tota vita transit in bonis desiderijs nunquā opere desideria bona exequendo. Multi enim sæpe detestantur sceditatem peccatorum: sed sunt sicut ostium in cardine, quod voluitur non ramen exiit à loco suo. Quid enim prodest proponere, si opere nō facis quæ proponis? Ambulate dum lucem habetis ne tenebræ nos comprehendant. Dum enim tempus habemus operemur bonum ait Paulus: quia iuxta Ioannis sententiam nouissima hora hæc est. Ideo ad monet Esaias dicens. Quærite Dominum dum inueniri potest: inuocate eum dum prope est. Multum te deberet mouere ad accelerationem conuersionis, quia tot homines defuncti sunt qui bene proponebant se quādoque facturos pœnitentiam, & preoccupati morte non fecerunt. Nec de cætero vnquam facient. Ista procrastinatio multos decipit: & vt in Ecclesiastico habetur repromissio nequissima multos perdidit. Repromissio qua peccator promittit si hi tempus & longam vitam nequam est: quia vnusquisque quod est proprium Dei, videlicet disponere tempus de futuro. Non est vestrum nosse tempora, vel momenta, quæ pater posuit in sua potestate ait Christus. Tempore Noe sustulit Dominus viginti annos ex illis quos hominibus vt agerent pœnitentiā permiserat quia tempore concessio sibi commodare nolentibus pœnitere abstulit: quid faciet de his quibus nullum tempus promissit. Quinimo quāuis scires multū tempus

te victurū statim deberes conuerti: nā officij eorum qui cito cōuertuntur gratius est Deo, nā offerunt ei de flore & vigore vitæ suę, sed qui tarde cōuertuntur fæces Deo reteruāt, qui timere possunt ne & ipsi etiā fæces calicis Dñi bibant, & eius indignationem, fæx enim eius nō est exinanita, bibēt omnes peccatores terræ. Bonā de vita sua offerunt mūdo & fæces Deo, cū ea quæ offerūt Deo bona & optima debent esse & electa. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Filii si habes bene fac tecum: & dignas Deo oblationes offer. Et in Numeris præcepit Deus meliora ei offerre, dicens. Omnia quæ offereris ex decimis, & in donaria Domini separabis, optima & electa erunt. De malis vero ait Propheta Malachias, Maledictus qui habet in grege suo masculum, & votum faciens immolat debile Domino qui rex magnus est, dicit Dominus exercituum. Sed quare tu vis impendere optimos vitæ tuæ annos in mundo, iuuentutis tuæ omne tempus illi concedis, fæcibus, peioreque vitæ tuę tempore Deo reteruatis? præterea stultissimus esset ille, qui cadens in aquam profundam & ad huc spernatat, & si ei subueniatur dicat. Nolo adiuuari vsque ad annum, cum statim submergatur & suffocetur. Qui in peccato mortali est cecidit in aquam profundam incertus quando ad profundum inferni descensurus sit: & cum ad pœnitentiam monetur, quasi quædam tabula ei porrigitur, vt in ea euadat à naufragio. Ideoque fatuus est peccator, si differt tabulam pœnitentię arripere quæ est secunda tabula post naufragium, dicens. Postea me adiuuabo, cum iam aquæ veniant super caput eius. Attende igitur ne tibi vita nequicquam transeat, bonis propositis contenta, quæ nisi operæ præstititeris à peccato exire non poteris, priusquam à morte occuperis, postea enim etiam si pœnitentiam agere velis nullo modo poteris. Hic filius prodigus considerans miseriam peccati altissimumque gratiæ statum vnde decidit statuit peccati mansionem relinquere & ad Deum suum redire, quod quemadmodum propositi opere impleuit, & surgens venit ad patrem suum. Idem & tu facere debes statim à criminibus tuis surgens crastinum diem non expectans: nescis enim vtrum sis in diem crastinum peruenturus nec ne? Oberua autem quod si ad patrem venit, non ex suis viribus, sed Dei auxilio venit, & non quocumque auxilio sed Dei auxilio speciali. Aduerte autem quod duplex est auxilium speciale, quo Deus adiuuat peccatorem ad pœnitentiam. Quædam enim sunt auxilia antecedentia, & præuia ad ipsum actum pœnitentię: alia illi comitantia & ei inseparabiliter coniuncta. Prioris generis sunt prædicationes, inspirationes sanctæ, admonitiones amicorum, timor gehēnæ, spes regnæ cælestis, tribulationes, miracula, exempla aliorum & similia. His nanque omnibus trahit Deus & allucit misericorditer peccatores ad pœnitentiam. Et huiusmodi auxilia à plerisque inefficacia auxilia dicuntur quia non semper habent suum effectum sed plerunque à peccatoribus propter suæ mentis obstinationem frustrantur, & obfirmato animo in suis peccatis perseverant. Posterioris autem generis auxilia sunt, concursus quidam specialis, quibus Deus peculiariter & immediate nostras rebelles ad se conuertit voluntates, coniungens se & intimo quodam & benignissimo modo vnens se ipsis, & potentiores eas ad operandum reddens. Atque vt doleant de peccatis suis, & vitam bonam in malam commutent

Psal. 74.
Eccle. 17.
Numer. 18.
Mala. 1.

2. Petr. 2.
1. Reg. 25.
Matth. 8.

1. Pet. 2.
1. Ioan. 8.
Gal. 6.

1. Ioan. 2.
Esa. 55.
Eccle. 29.

1. Pet. 1.
Gen. 8.

tent insecctens. Et auxilia efficacia dicuntur com munitè & simultanea, & sine comitantia aut coniuncta ipsis operationibus possunt appellari: quia comitantur actum pœnitentię, & inseparabiliter sunt coniuncta, & simul sunt cum ipso: neque vnquam frustrantur aut frustrari possunt à nobis, & omnes & soli ea habent, quos suorum peccatorum pœnitent. Quauis autem hæc secundi generis auxilia necessaria sint & sufficere possint fidelibus ad pœnitentiam, & primi generis auxilia sine istis non sufficiunt: tamen & priorum aliqua moraliter videntur necessaria, homines enim non nisi multis allesti occasioibus & impulsioibus ad operandum trahimur. Habuit hic filius prodigus auxilia prima, vt fuit tribulatio, paupertas, famines, & miseria: quæ eum alliciebant ad conuersionem & contemptum peccati. Habuit & memoriam domus paternæ quam Deus illi præstitit, vt recordat⁹ felicitatis quam perdidit appeteret domum patris. Habuit & cognitionem sui quam Deus illi infudit, vt ad seipsum reuerteretur. His auxilijs adiutus oculos suæ mentis aperuit: quapropter ad seipsum reuerfus est, & surgens venit ad patrem suum. Oberuandum rursus gradus esse quosdam ad Deum redeundi, primum ad se ipsum reuerti, se que ipsum arguere ac obiurgare delinquentiæ: id quod hic fecit, nam ad se est reuerfus, nimirum per misericordiam status considerationem, in quem suapte sponte ac voluntate inciderat. Hoc est quod Esaias hortatur. Memento te istud, & confundimini: redite præuaricatores ad cor, & recordamini prioris seculi. Hieremias etiam. Reuertatur vnusquisque à via sua mala, eadem Ioel & alij præcipiunt. ¶ Secundus gradus est comparare damnum & lucrum, bona inquam quæ perdidimus, & mala in quæ incidimus: Ideo dixit. Quanti mercenarij in domo patris &c. ¶ Tertius gradus est vt surgas & erigas te, firmoque proposito vadas ad patrem, & delicta tua illi confitearis: quod hic fecit surgens & veniens ad patrem suum. &c. ¶ Octauum, iam nunc videamus quomodo Christus Iesus peccatorem recipit, de quo sequitur in contextu. *Cum autem adhuc longè esset vidit illum pater ipsius, & misericordia motus est.* Hic notatur ordo quo Deus venit ad peccatorem, secundum proprietatem & similitudinem vulturis, qui primo vidit cadaver à longe: deinde aduolat, & postea infidet: & tandem incorporat. Sic facit hic Christus, cum adhuc longè esset in regione peccati, quia longè à peccatoribus salus, vidit illum oculis pietatis & misericordiæ: sicut Petrus post triam negationem. Et misericordia motus est, quia eius misericordia vt Hieremias inquit, non sumus consumpti. Præterea in eo quod ait, quod longè erat, insinuat quod non erat contritus sed attritus qui dolor est imperfectus, per quem aliquantulum se disposuit ad gratiam. Nam si vere contritus esset, & propter Deum summe dilectum pœniteret, non esset longè sed propè. Sed postea cum amplexatus est illum pater, ex attrito factus est contritus, vel iuxta aliquorum sententiam, actus attritionis perfectionatus, est per charitatis formam & in contritionem mutatus. Itaque quia nondum per charitatem insulam & veram contritionem, & virtutum adeptum fuit Deo adiunctus longè erat: vidit autem illum oculis misericordiæ, vidit aspectu illo quem petebat Dauid dicens. Aspice in me

& miserere mei. Vidit quem nihil fallere potest, qui que solitudinem filiorum suorum, etiam cum ab eo errant non profus abiicit. Vidit in se reuersum & ad eum reuerti delibentem. Nec enim ille ad se reuerti nec tam sancta vota cōcipere potuisset: nisi eū ille prius aspexisset. Imago quæ in speculo est oculos sursum attollere nō potest, nisi ille cuius est similitudo illos prius attollat. Attende igitur peccator te oculos tuos in terrā deprimere affectioibus tuis in mūdi bona deiectis. Sic Dauid in Psalmo de quibusdam peccatoribus dixit. Oculos suos itauerunt declinare in terram. Et Daniel de illis senibus impudicis dixit. Auerterunt sensum suum, declinauerunt oculos, & nō viderūt cælum. Vt igitur oculos tuos ad cælum eleues opus est, vt Deus cuius tu es imago prius te de cælo aspiciat, oculosque misericordiæ in te dirigat: vt tu eum respicias, aspicientem te. Nam nisi ille prior speciali auxilio te conspexerit, nequaquā tu eū respicere aut ad eum conuerti poteris. Non poteris ire ad eum nisi Deo mouente, ducente, aut impellente, aut trahente. Vnde Saluator. Nemo venit ad me nisi pater meus traxerit eū. Propter quod sponsa hanc suam omnipotentiam agnoscebat orabat dicens. Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorum tuorum. Si tu non traxeris, ego ire non potero. Sic Propheta Ezechieli præcipiens Deus vt surgeret & staret supra pedes suos, ingressus est spiritus domini in eundem Prophetā, & statuit illi supra pedes suos: quia nisi spiritus domini adiuuaret eum, ille stare per se non poterat. Ideo in Trenis dicitur. Conuerte nos domine, & conuertemur. Sic prius respexit Petrus, & postea fleuit amare. Vnde Egregius Psaltes de Deo loquitur dicens. Qui respicit terram, & fecit eā tremere. Hic est qui oem perditam perducit ad caulam: qui solus sanatur omnes infirmitates nostras & propiciatur omnibus iniquitatibus nostris. Hic solus est de quo ait Iob. Deus molliuit cor meum, & omnipotens conturbauit me. Solus enim Deus pœnitentiam donat, nam beatus Paulus ait, pœnitentiam esse donum Dei, cū in posteriori ad Timotheum Epistola, vt cū modestia corripimus eos qui resistunt veritati, ne quando det illis Deus pœnitentiā ad cognoscendum veritatem. Ex quo loco Augustinus colligit, quod nō solum cum agitur pœnitentia, sed etiā vt agatur necessaria est Dei misericordia, & est illa misericordia de qua in Psalmo. Misericordia eius præuenit me. Ante ergo quā peccator pœniteat, misericordia Dei præuenit eum. Non enim sufficunt omnes conatus nostri vt nos iustificent & Deo concilient: verum quod deest nobis ipse benignissime supplet. Quāuis enim aliqua opera ipestantia ad nostram iustificationem à solo Deo sine nostro concursu fiant: non ideo tamē & idem licet colligere de omnibus operibus ad eam requisitis. Triplicia enim sunt opera Dei cōcurrentia ad iustificationem peccatoris. Primi generis sunt illa quæ antecedunt etiam tempore nostram iustificationem: & sic Deo sunt propria, vt nullam in eis partem libertas nostra habeat, scilicet, neque cōfessio, electio, seu vocatio: pulsare ad ostiū, & ali-quādo admonitio & inspiratio. Secūdi generis opera sunt productiones qualitarum supernaturalium, gratiæ, scilicet, & virtutū quibus completur nostra iustificatio & formaliter iustificamur. Et quia ad producendum tam præcellentes qualitates natura nostra:

Psal. 106.
Ioan. 6.
Cantic. 1.
Ezec. 2.
Thren. 5.
Matth. 26.
Psal. 103.
Iob. 23.
2. Tim. 2.
Psal. 38.

Esa. 46.
Jerem. 18.
Ioel 2.
Psal. 118.
Matth. 26.
Tren. 2.
Psal. 24.

nostra pertingere non potest, habet se homo respectu earum palseiue: sicut aer respectu luminis cum illuminatur a sole. Sunt tamē inter hæc opera quibus incipitur & perficitur nostra iustificatio, alia media opera tertij generis, quæ Deus in nobis non exercet nisi nos ascensum præbeamus. Cuius generis sunt fides, spes, affectio, penitentia & omnia breuiter opera concurrentia ad nostram iustificationem, quæ affectum liberum cordis nostri designant & hæc sunt requisita ad cooperationem nostram: & hæc a nobis requiruntur. Quauis enim iustificatio nostra per infusa dona & virtutes a Deo solo fit & solius Dei munera sunt gratia & virtutes infusæ: hoc tamen fit nobis consentientibus, & cooperantibus, Deus enim hæc munera non largitur, nisi ope suadispositis, & vocationi suæ sanctæ libenter obtemperantibus. Vide quomodo antequam verbum loqueretur hic filius prodigus, imo priusquam ad patrem veniret cū ad huc longe esset a domo paterna pater illi obuiauit: atque ideo significationem nostram, & peccatorum remissionem gratiæ Dei ascribere cogimur. Et ut videas quam promptus sit Deus, ut peccatori succurrat, & faueat. Vide quid sequatur in contextu. *Et accurrens cecidit super collum eius, & osculatus est eum.* In occursum præscientia, in amplexu clementia demonstratur. Accurrens notatur gratia coadiuuans siue cooperans, quæ non patitur moram siue dilationem. Sicut enim nutrix videns puerum inualidū conantem ad ambulandū, statim occurrit ne cadat: ita Deus cum aliquis nititur per liberum arbitrium ambulare ad eum statim Deus accurrit per gratiā. Ideo Iob. Operi manuum tuarum porriges dexterā. Quando enim facit quis quod in se est præparando se ad gratiā, Deus mox subuenit, gratiamque infundit. Experte autem quomodo non sit lenta neque tarda diuina misericordia ad subueniendum cōpunctis corde. Mox ut tacti dolore de peccatis illum in uocamus exaudit, & signum suæ misericordiæ aperit, ut recipiat confuantes ad se, & redeat in gratiam nobiscum & reconciliet nos sibi. Verum cum Deus tam diligens sit ut nobis det bona: nos per oppositum diligentes sumus ad malum, & pigri ad bonum. Filij Israël nondū Aron uerba finiebat, quando dederunt ei iocalia in aures ad idolum fabricandum. Quis homo ut pauperem subueniat tam facile daret annulū aut aurum? Quot sunt hodie in mundo qui cum meretricibus preciosa consumunt & cū sorore aut nepote, nec obulum consumerent? Imperat virtus & dormimus, imperat uitiū & curimus. Faciles sumus ad uitiā & desides ad opera uirtutum &c. Secundo dicitur hic quod cecidit super collū eius, in quo notatur gratia conseruans, quæ fouet & amplectitur penitentem duobus brachijs charitatis. Leua est dimissio culpæ, & dextera promissio gloriæ. Vnde Dominus per Oseam. Ego quasi nutricius Ephraim, in brachijs meis portabo eum. Amplexus cum osculo, ipsa gratia reconcilians est his signis descripta, ad significandū magnitudinem affectus, & effectus diuinæ benignitatis erga penitentem. Multo enim maior est quam amplexus & oscula significat: sed spiritualia per hæc sensibilia significantur. Præterea in osculo notatur gratia cōsummas seu perficiens: quia osculum est signum perfectæ reconciliationis, & pacis & dilectionis. Et ideo ultimo ponitur, quia non habebitur nisi post tres gratias prædictas. Mira certe diuinæ potestatis dignatio, qui a

Iob. 14.

Exod. 32.

Ose. 11.

sanctissimis etiam si directe ualet eos coarguere inueniret quod damnaret. Sed clementissimus dominus peccantes conseruat, fugientes reuocat, dispersos congregat, pereuntes liberat, mortuos uiuificat, impios iustificat, negligentes increpat, torpentes excitat, lapsos erigit, ignorantes instruit, deuos reducit, redeuntes suscipit, & susceptos custodit. Quisquis ergo diuinam clementiam considerat, de uenia nullatenus diffidat. Quare igitur peccator a peccato non exis? Siquidem optime intelligis quam parata sit diuina clementia, ut te benigniter suscipiat, summoq; afficiat honore. Cuniculus cauo suo cubilibus inclusus, uociferante uenatore non est mirum si exire nolit. Non enim ignorat si exierit in rete peruenturū, quo præpeditus proculdubio interiret: quare sæpe numero ne in tantum incurrat discrimen exiens, se toto corpore discindit & dilaniari a uiuerra patitur. Verum tu qui optime tenes, si exieris a peccato a Deo apertis uinis molliter & suauiter te esse suscipiendum, & denique in caelestem æternamque gloriam ubi omnibus cælicolis maxime sis uoluptati peruenturum: quare te a peccato non eximis? Quare immoraris in peccato? Quare in manus tam benigni patris venire negligis? Aliquis esset pater qui hic multo fecisset te habes filio suo prodigo diceret. Heus ueterator a desudum, ubi res mea? ubi bona sunt, quæ perperam consumpsisti? ubi tam diu uagus & errabundus es immoratus? Expende obsecro hanc infinitam clementiam. Non petit ab illo rationem ubi nam fuerit, nec illum reprehendit iniuria uel afficit: sed uultu lætissimo illi obuiauit procedit, eum suscepturus uinis suis, molliter brachijs, osculis summaque indulgentia, fauore & tripudio illum excipiens. O inestimabilem amorem, charitatem infinitā, bonitatem ineffabilem. Quis est animus qui lachrymis non liquecat? quæ viscera uilius peccatoris quantumuis obstinati, etiam si adamante duriora sint, hac tanta pietate non molientur? Attende igitur peccator, & ad dominum tuū te recipere, qui nihil aliud quam conuersionem tuam & uitam desiderat, nec mortē peccatoris. Respice ad Deum, ut peccandi finem facias nam cum tu nocte dieque nihil aliud facias aut cogites quam creatorem tuum mille modis offendere. Ille nocte dieque multa misericordiarum millia super te profundens conuersionem tuam expectat. Sed de his satis. Iam ad contextum reuertamur. Dixitque ei filius, Pater peccati in calum & coram te, iam non sum dignus uocari filius tuus. Simile dixit Paulus Corinthiis scribens. Non sum dignus uocari Apostolus, quoniā persecutus sum Ecclesiā Dei. Quanti enim Deus hominem peccatorem gratiosus uisitat & illustrat tanto se illi profundius humiliat grauiusque illum accusat: nempe quod Dei pietatem euentius circa se experitur, & maiestatem ac sanctitatem ipsius clarius contempletur, eo propria ingratitudinem, peruersitatem, & prauitatem lucidius intuetur: acrius detestatur & plenius confitetur. Hinc Elias post contemplationem illam sublimem ubi uidit dominum super solum excelsum & eleuatum testatus est. Væ mihi quia uir pollutus labijs ergo sum. Et Iob etiam. Oculus meus uidit te idcirco in cinere & fauilla penitentiam ago. Obserua autem quod quauis faretur non esse dignum filio, non tamē addidit quod antea dixerat & proposuerat dicens. Fac me sicut unū ex mercenarijs quia iam nunc non est in illo statu, in quo erat, quando

Exet. 18.

1. Cor. 11.

Esa. 6.

Iob. 42.

1. Cor. 13.

proposuit hoc petere. Nam tunc cogente fame anhelabat ad panem: hoc est, re cognita miseria proprii status mouebatur affectu ad proprium bonum: nunc autem amplexus & osculatus a patre occurrente ad ipsum, quia contritus erat & ei dilectionem habebat, non uult Deo seruire propter premium, sed propter Deum ipsum amore filiali. Antea timens supplicia & horrens immunditiam porcorum, quasi seruus timore declinauit a malo, & desiderauit statum mercenarij. Sed iam nunc postquam patris osculantis & amplectantis charitatem attendit, oblitus conditionem serui de sola charitate cogitat, ut iam non mercenarius sed filius esse cupiat: quia non mercedis intuitu sed uirtutis amore quæ placita sunt patri perfecturus. Sed procedamus. Dixit autem pater ad seruos, cito proferte stolam primam & induite illum, & date annulum in manu eius, & calcamenta in pedes eius. Pater non dirigit uerba ad filium, sed seruos alloquitur: quia qui pœnitent orat, sed responsam uerbo non accipit, misericordiam tamen cōsequitur in effectu. Serui isti ministri sunt ecclesiæ qui sacramenta ministrant, & maxime sacerdotes absoluentes a peccatis: & cum Christus hanc parabolam dicebat, erant Apostoli & alij eius discipuli, quorum ministerio utebatur Christus, & eorū prædicatione ut gratiam quæ a charitate non distinguitur conferret publicanis illis, sicut nunc ministerio sacerdotū & prædicatorum confert illā. Per stolam primam gratiā intelligit quæ datur peccatore contrito, quā antequam peccaret habuerat. De hac enim Paulus. Charitas operit multitudinem peccatorum. Atque ideo hic uocatur uestis seu stolla. Hæc uestem habuit homo primus cū conditus fuit, & nobis datur in baptismo & eam ille perdidit male persuasus, & nos per quodcunque peccatum mortale: restituitur tamē per penitentiam. Sed duo sunt hic aduertenda. Primo quod cito iussit illam afferri nam res non patitur moram, ubi enim peccator ad hunc modum flagitia sua & conscientie tormenta & ita complexus est, maturo opus habet auxilio, ne desperando periclitetur. Nulla enim mora est inter remissionem culpæ & receptionem gratiæ, quod quidem tam cito fit ut in eodem instanti fiat, ita quod nulla prioritas temporis fit inter collationem gratiæ & remissionem culpæ. Corporis bona ualutudo non impetratur nisi paulatim quia non est magni momenti, quare sensim conualescit infirmus, & salutem consequitur. Salus uero animæ in puncto temporis comparatur, quia non uult Deus, ut quod tanta momenti est adeoque necessarium differatur sed ut in instanti impetretur. At nos id multo è diuerso facimus, qui ad consequendam corporis salutem diligentissimi sumus & celerissimi, adeo ut quocunque etiam minimo capitis dolore, summamque curam & diligentiam ad ualutudinem adhibemus, uinique conuocatis medicis, ne morbus uila negligentiæ culpa differri uideatur. Animā uero facile patimur ægrotare, usque ad quadragesimā confessionem expectantes, religioni potius sanctæ hebdomadæ illiusque religiosissimi temporis, quā penitentię nostræ confidentes. Ad nostrā instrutionem discam⁹ hoc loco statim post peccatū surge re per penitentiam, & confessorē querere. Si dicis penitentia peccati sufficere tibi, & ut propositum cōfiteri in quadragesima habeas: responde, uerū esse te uertius nō teneri sed nihilominus statim cōfiteri debes. Primo quia cōfessio de attrito cōtritu fa-

cit. Dolor autem quod a peccato habes forte contritio non est, sed tantummodo attritio, id enim sæpius uis uenit, nā rarissime homines tā sublimatū doloris habent actū ut est cōtritio cū omnibus circūstantijs que requiruntur: præcipue si homines seculares negotiisque profanis immergi sint. Quare si non satis tenes qualis quantusque dolor sit quæ habes de peccatis nō prestabit, ut cōsiliū eligas securius, statimque cōfitearis sine eo quæ expectes quadragesimā. Secundo dū es in gratiæ statu uitā eternā bonis operibus que facis mereris: quare igitur amittere uis bonorū operū premiū que ab hinc quadragesimā usque facturus sis? Nōne melius erit, ut te Deo cōcilies, quidē cōfiteri do peccata tua, conscientia reddis securā: celumque bonis operibus quæ facies cōsequeris? Tertio quia nescis utrū subita & improuisa morte sis moritur⁹: aut aliqua infirmitas superuentura tibi sit, quæ tibi loquendi uisum cōfiteri que facultatē eripiat. Quarto cōfessio nō modo culpā remittit sed etiā magnam partē peccati cōdonat, & dat gratiā ex vi sacramenti, quæ animā nostrā cōfirmat ad resistendū tentationibus: pudor autē quem ibi pateris maxima est satisfactio pars. Vnde sequitur quod etiā si uere contritus esses aut in statu gratiæ constitutus statim tamen cōfiteri debes, ut hæc tāta commoda lucri faceres. Quinto nemo aperire arcana sua uult homini loquaci & futili, quia ut Ecclesiasticus ait, qui denudat arcana, amici fidem perdit. Vnde si de mon uiderit te statim oēs eius tērationes simulac tibi ab illo factę fuerint confessori dicere, te taquā loquacē deinceps relinquet & tā sepe tentare te nō curabit. Sexto qui differt cōfiteri multa tradit obliuioni, & illa nō obliuiscitur Diabolus nec etiam ipse Deus, quare si frequenter cōfitearis, omnia peccata cōfitebere nullo excepto, & postea securā & tranquillā conscientia esse poteris, nec timere utrū sufficienter memoria examinaueris nec ne. Nā quomodo quis tantorū peccatorum ut quæ per annum commiserit potest meminisse, ita facile ut quotiescunque uoluerit ea in promptu habeat, maxima aut memoria aut meditatione? Septimo cōfessio partē peccati remittit quare causa tantummodo huius tati cōmodi etiā si tunc cōtritus esses, tamen nihilominus cōfiteri deberes. Octauo quia difficillime cōfitebere, si cōfessionem as fueris non fueris, quæ passim uideamus in illis qui sum mopere torquentur, summaque afficiuntur molestia quotiescunque ad cōfessorē accedendū est. Hoc autem illis tantummodo contigit, qui rarijs & nō frequenter cōfiteri solent. Nō aliter David arma Saulis tētauit, eaque statim reiecit, quia illis indutus propter destitutum, quā habebat armorū, incedere nō poterat, cū tamen illa essent præstantissima & nō solū ad resistendum sed etiā ad uincendum duritiæ & roboris præsentissimi. Sic & arma cōfessionis, quibus demone, mūdij, & carnē propulsam⁹ illis quadrare nō possunt, qui nō sunt asueti armis penitentię. Pastor, aut rusticus qui caput semel in anno tantummodo peccare solet, quotiescunque ad peccandū accedit summo dolore & molestia peccando afficitur, e diuerso ille qui quotidie peccat, leniter nulloque labore id facit. Nono, hoc sacramentū frequenter debet ut melius animā tuā abluas, & bona proposita renoues. Solent mulieres stamina que satis cādida nō redduntur uicna decoctione semel, bis atque etiā tertio decoquere, donec cū niuis cādore cōtendere posse uideantur. Propheta Eliseus septies præcepit Naamā, ut se

Ecc. 27.

1. Reg. 17.

4. Reg. 3.

Esa. 7.

in Iordane fluuio ablueret: quo facto à lepra mundatus est & conualuit. Lauamini, mundi estote (ait dominus per Esaiam.) Vt autem intelligas quod nō loquebatur de lauacro aut munditia corporali, sed tantummodo de ablutione animæ, subdidit. Aufer te malum cogitationum vestrarum, &c. Decimo & vltimo sacerdos, imo potius vniuersa Ecclesia tibi suffragiis suis auxiliabitur, sacro sanctūq; cōsiliis & monitionibus. Ne igitur tantū bonum amittas negligentia tua & salutem animæ disteras, quæ confessione consequitur, quandoquidem tantam in curando corpore diligentiam adhibes. Si solularis luto tibi inficitur statim absterges. Singulos dies vis solulares tuos tergere ne silutum in eis fuerit defectum postea de facili id remouere non possis, & à te ipso non vis remouere sordes vitiorum, per dimidium anni vel amplius. Ergo ne diu in anima tua tamaritū & sordum hospitem demōnem habitare sinas: sed quam primum illum domo tua expelle, & si te in huius truculentissimi lupi rictu detentum videris, implorea Christi Iesu pastoris acerrimi auxiliū. Sicut qui cum primum vident gladium rubiginis aliqua affectum, illum statim exacuunt & poliunt, & alij semel in anno: alij nunquam nisi summa necessitas, & tunc accidit sæpe vt non possint gladium è vagina educere. Ex quo efficitur vt ensis cum vagina in sterquilinum mittatur, sic sunt multi qui statim mundant animam per sacramentum penitentiae. Alij ita sunt pleni rubigine vt iam assueti peccatis indurati sine penitentia in inferni sterquilinum mittantur. Igitur vt intelligas salutem animæ nō esse differendam, sed statim summa diligentia & celeritate esse curandam ait. Cito afferte stolam primā. ¶ Obserua secundo, quod non dixit, date ei stolam, sed proferte: quia ex arca Dei debet sumi & accipi: nam homo non potest dare homini gratiam, charitatem, iustitiam, aut remissionem peccatorum, solus enim Deus habet potestatem remittendi peccata. Hæc stola domini erat. Et is illam filio prodigo concessit, verū iussit asserri per famulos suos. Eodem modo Deus solus est qui gratiam & remissionem peccatorum concedit, per manus tamen ministrorū suorum, qui à peccatis absoluunt, gratiamque mini frakiter concedunt. Apud Deum (vt inquit Dauid) propitiatio est, & copiosa apud eum redemptio. Quam donat pius pater filio reuertenti, famuli autem illum proferunt ex thesauro Dei & meritorum Christi. ¶ Secundo dedit ei annulum, per quem iam diximus in superioribus quod non potest intelligi fides, quæ non perditur per peccatum mortale, & hic non discessit à domo patris per infidelitatem, ideoque per annulum qui manum ornat opera bona intelligimus, quia sicut per peccatum perditur gratia & omnia opera bona quæ peccator fecit cum erat in charitate, hæc omnia summa Dei bonitas restituit, dās ei stolam primam & annulum, hoc est gratiam & pristinam amicitiam & omnia meritoria quæ in statu gratiæ operatus fuerat. Quod quidem quantū Dei misericordiam exaltet, quantumque extollat non potest homo narrare. Mirabile certè dictū est quod peccatori, qui exempli gratia habet decem gradus demeriti, & poenæ, iuxta exigentiam delictorū, qui decepsisset in tali gradu poenæ, esset in inferno intensius puniendus si hic conuertatur totum debitum Deus remittit. Sed si postea rediens ad peccata sicut canis ad vomitum decesserit, non punietur in

Psal. 119.

3. Petr. 2.

decem gradibus, sed tantum iuxta poenam debitam nouo peccato in quo mortuus est, quia Deus quod semel dimisit nunquam repetit, nec in recidiuam redeunt prima peccata, licet redeat quedam macula ingratiudinis ratione præteritorum, quæ iam dimiserat. Sed misericors Deus qui punit circa cōdignū, restituit penitenti omnia bona quæ per peccatum perdidit, non restituens recidiuanti mala quæ per penitentiam ablata fuerant. Sic huic peccatori penitentia restituit vestem innocentiae & gratiæ, & etiā omnia opera bona & merita quæ fecerat in statu gratiæ, antequam ab illa excidisset. ¶ Tertio dedit in pedes calceamenta, quia affectus animæ qui per pedes significantur fecit agiles & promptos ad bene operandum, quod prouenit ex gratia Dei vt hoc dono gaudeat Dei amicus, vt ea quæ sunt bona facilius operetur. ¶ Obserua autem quod triplici gratia adiutus fuit hic gratia videlicet præueniente, cooperante, siue subsequente & gratia consummationem præstante. De his tribus gratiis loquitur Paulus. De prima ait. Cum autem placuit ei qui me segregauit de utero matris meæ, & vocauit me per gratiam suā. Hanc expertus est iste filius prodigus cum hic dicitur quod pater vidit illum à longe, & misericordia motus occurrit ei, nisi enim Deus videret, vocaret, & occurteret, nos ad Deum venire non possemus. De secunda gratia subsequente seu cooperante dicit Paulus, plus omnibus laboraui. Non ego sed gratia Dei mecum, quapropter dedit pater huic calceamenta, vt per viam mandatorū Dei incederet. De tertia gratia videlicet consummationis dicit Paulus, quod sicut Deus operatur in nobis velle, ita & perficere. ¶ Hic etiam ad familiaritatem & mensam patris receptus est, vt statim dicemus. Prima gratia est quæ peccata cōsumit, & eadem est quæ iustificat, & ideo ait Paulus, iustificati per gratiā Dei. Secūda dat vires ad bene operandum: sed tertia recipit ad familiaritatem. Hoc etiam homines facere solent. Dauid enim Absaloni filio delictum homicidii hac lege dimisit, vt faciem illius non videret, nec ad illum conspectum veniret. Deus autem ex magna eius misericordia peccatori penitenti non tantū peccata cōdonat, sed gratiam largiens in domo sua recipit, & ad mensam sedere facit. Propter hoc Paulus cū Deū appellauit patrem misericordiarum, addidit, & deus totius consolationis, quibus verbis Paulus aliquid diuinæ misericordiae addere voluit: quo effusissimā Dei in peccatores misericordiam explicaret. Nā ad misericordiam solum pertinere videtur iniurias cōdonare. Verūm Deus non solum hoc contentus ex vltiore fit consolator, non solum peccata dimittens, sed & gratiam qua deinceps in futurum cauere valeat præstans. Expeade etiam Dei infinitam misericordiam, qui non solum parci peccatori, sed etiam donaria multa tribuit, quæ in libro Iob numerantur his verbis. Si reuersus fueris ad omnipotentem, & edificaueris, & longe facies iniquitatem à tabernaculo tuo, dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos. Hoc est, dabit pro infirmitate fortitudinem & pro silice torrentes aureos. Hoc est pro ignorantia & cæcitate & peccato contracta, aquam sapientie salutaris. Præterea solet etiam inter homines aliquando contingere, vt is qui ignoscit ex metu condonet iniuriam aliquando etiam si velit viciū nō potest. Deus autem qui solo nutu potest perdere quem velit, quoties à nobis offensus est, sperus & abnegatus

Galat. 1.

1. Cor. 15.

Philip. 1.

Rom. 1.

1. Reg. 14.

2. Cor. 1.

Iob. 22.

toties

Psal. 75.

Nam. 3.

toties tolerat, inuitat, recipit, & amplectitur. Hanc eximia gratiam, & præstantissimam misericordiam de clarat piissimus pater in hoc quod ministris dixit. *Adducite vitulum saginatum, Et occidite, & manducemus, & epulemur, quia hic filius meus mortuus erat & reuiuiscit, perierat & inuenitus est, & ceperunt epulari.* Hoc repræsentat maximam lætitiā quam capiebat Christus ex cōuersione illorum peccatorum & publicanorum, quantumque lætaretur quod cum illis manducabat: quod idem Angeli in cōuersione peccatoris in cælo faciunt. ¶ Hoc est nonum principale quod promissimus nos dicituros. Insinuare vult quod nō solū Angeli, & tota ecclesia lætatur sed etiam ipse Deus atque ideo in numero plurali locutus est. Obserua autem & vide quam bene locutus sit Dauid cū domino dixit, Quoniam cogitatio hominis, cōsistebit tibi, & reliquæ cogitationis diæ festū agent tibi. Prima cogitatio peccatoris est de peccati foeditate, de turpitudine & de malicia illius, & ex hac cogitatione sunt semper quedam reliquæ, videlicet odium, detestatio, & displicentia peccati. Nam vt est apud quēdam Prophetam Omnis qui viderit te refiliet a te quisquis enim probe vt decet peccati malitiam cognouerit, nisi mentis inops sit ab illo tanquam à profundo puteo refiliet & veluti à poculo venenato abstinebit. Reliquæ ergo quæ de peccati cogitatione sunt, odium & displicentia, hæc festū agūt Deo: vel vt alia translatio habet solennia celebrant Deo. Recte colligitur ex his verbis Euangelistæ, hic siquidē in peccatore cōuersione tanta agitur celebritas & lætitia. ¶ Obseruandum rursum quod in hoc festo nō solum representatur gaudium illud quo Deus vniuersaque Cælestis curia afficitur in cōuersione peccatoris, sed etiā illa ostenditur lætitia quæ pro peccatore capitur, ipsiq; peccator exhibetur simulatque peccatis relictis recta virtutis via incedens Deū colere incipit. Dubiū enim nō est nō modo patrem domesticorū & familiares, in reditu filij prodigi gauisus fuisse, sed etiā ipsum filiū summa lætitia persum esse, dū famem ex lōgo collectā, summa copia varietateq; ciborū extingueret. Lætatus est etiā pater cū omni familia, atq; tē filius prodigus gauisus est. Nulla lingua est quæ dicere possit, quantas delicias, gaudiaq; Deus cōcedat animabus, quæ relictis peccatis ad Deū cōuertuntur. Et iā si post hanc vitā nulla esset bonis gloria tamen nihilominus propter ingens solatiū spirituale, quod hic capiunt qui ad Deum conuertuntur, deberes miser peccator hæc vitia in quibus obrutus viuus relinquere. Vide quantum distet à custodia porcorū hæc tā opulenta & copiosa patris mensa. Quid aliud in peccatis præter famē turpitudinem, & immundiciā inuenis? in virtute nihil nisi copia, musica, summaq; indulgentia inueniri potest. Verū hoc vernaculū nō percipitur ab omnibus, nec omnibus est ista doctrina præcipienda. Nulla in re lōgius fallitur peccatores quā dū existimant in virtute nō posse tantū solatiū, tantū ve voluptatem inueniri, quanta in suis luxuriis inueniūt, & hac de causa in vitiis immorantur. Videbis pauperem mulierē quæ diuitis alcuius cōcubina cū sit, à peccatis conscientia quotidie quærente & exproban te exire nō potest: quanuis velit timens inopiā suā, qua necessaria ad vsū victūq; quotidianū statim deficiēt. Alij etiā vsunt qui ex peccatis summa capiūt voluptatem, existimant in virtute, nō tantā se sua

uitatē inuenturos. O cæci & infelices attendite errorem vestrū procul enim dubio fallimini, nā multo maior iucunditas & voluptas virtutis est, quā illa, quā nō modo quis inuenit, sed nec inuenire posse in vitiis vnquā suspicatus est. Relinquit igitur peccata vestra, paupertatē cōtemnite, Deoq; credite, qui per Prophetā ait. Nō vidi iustū derelictū nec semen eius quærens panem. Deus qui prouidet auiibus cæli quæ nō neant neq; semināt, nō prouidebit filiis suis qui ad Deū cōuertuntur. Vide quomodo huic filio prodigo prouisit, qui simulac exit à peccato, inensam fratā & paratā inuenit & symphonā & musicā. Similiter cū filij Israël exierunt de Aegypto, statim cantū, musicā, & lætitiā offenderunt, & nunquā illis defecit cæleste māna, donec terrā promissionis ingressi sunt. Sic iste dæmonis tenebrarū principis tyrannidem euadens illico mensam paratam & musicā inuenit, eodem modo Deus illis qui relicto hoc mūdo iter per deserta huius vitæ faciunt Deū colentes, dū cælestem gloriam quæ per terram promissionis figuratur nō cōcedit delicias alias quamplurimas, solatiūq; spiritualia tribuit, quibus illos quasi quodā cælesti manna sustinet, & interpellat ne defatigentur. In Aegypto aliis porrisque vescabantur filij Israël, in deserto vero, dapib; lautissimis & cælestibus. Ita hic nō comedebat nisi siliquis porcorū: at nunc comedit vitulū saginātū. ¶ Obserua etiā quod statim in ipso initio cōuersionis solet Deus tribuere maiores voluptates spirituales deuotō cōuersis, quemadmodum fecit huic filio prodigo peruenienti, & populo Israël egredienti de Aegypto. Hoc autem facit pater clementissimus, quia nouit illorum fragilitatem, qui recenter ad illum conuertuntur. Vnde particulari indigent auxilio & solatio. Qui etiam si iugiter cælesti illo manna à Deo sustententur, tamen nihilominus Dei permissione labores quam plurimos & tentationes patiuntur, sicut populus Israël in deserto passus est. Non tamen in illis laboribus & tentationibus deseruntur à Deo optimo maximo, sicut nec desertus est Israël, sed potius eius confirmati auxilio vicerunt Iudæi Amalech, & Amoræthæos, &c. Sed in principio illos summa lætitia & alacritate excipit, & in fine cum illis gloriam sempiternam daturus est. Hoc voluit insinuare quando in illis festiuitatibus veteris testamenti præcipiebat, vt primus & extremus quisque dies essent maxime solennitatis. Reliqui verò dies quasi de medio hebdomadæ sumpti erant, nulla celebratione exercēdi. Sed hæc duo extrema insignia & solennia erāt. Doces quod in principio cōuersionis & in fine perfectionis summa profequitur lætitia Dominus seruos suos, in aliis meritum perdens, in alios iustitiam suam, in alios verò gratiam ostendens: vnde aliis gratiam propter egestatē suam, aliis gloriam causa iutorum meritorum tribuit. Arbores dum florent, fructusque dum maturescunt multo sunt visu pulchriora, dies nuptialis diesq; coniugalis insigniores sunt. Quando Dominus desponsatur animæ, quia illam omnibus rebus exutam, & vacuam accipit, sumptusque facit, tanquam pater clementissimus filio suo, nec rē gerit ex meritis sponsæ: sed iuxta diuitias & opulentiam spōsi, quia omnia à se sumit, & nihil ab illa. Et ideo ait ipse. Soror mea paruula est, & vbera non habet, iuxta quod alieno lacte infans tē lactabit. Ideo ipsa sponsa ait sponso, Adolescentulæ dilexerunt te. Nō ait adolescentulæ quæ sunt animæ in vir-

Matth. 6.

Exod. 15.

Exod. 16.

Leuit. 25.

Nam. 28.

Cant. 8.

Cant. 1.

tute

tute confirmata, sed adolescentula, que sunt animae nunc primū oculos aperiētes & ad illā nouā lucem aspirantes: istae adolescentulae dilexerunt te, quia so lent in initio maximos habere amoris motus. Parētes etiam omnes filios summopere diligant, paritē amore prosequantur, paruulos tamen in vlnis suis portant, illiq; multo magis indulgent. Sic Deus de nouo conuersis, & illis, qui ad eius cultū vt hic filius prodigus tunc primū accedūt, magis fauet: eosq; ma iora indulgentia prosequi videtur. ¶ Vsq; adhuc vidimus duo quae huic filio prodigo pater fecerit. Pri mum q̄ cum benigniter suscepit, secundū q̄ cum eo ad mensam discubuit, quae duo fuerunt quo Christi cū publicanis & peccatoribus fecit, quando illos ex cipiebat, & cum illis manducabat. Videamus modo Pharisaeorum murmurationem, quā hic filius ma ior repraesentat, & quomodo Christus, pro peccato ribus respondeat, quod decimo loco & vltimo dicē dum promissimus. In eo autem concluditur & termi natur haec parabola. Dicit itaque. *Erat autem filius se nior in agro, & cum veniret & appropinquaret domui, au diuit symphoniam & chorum, & vocauit vnum de seruis, quid haec essent. Isteque dixit illi. Frater tuus venit, & occi dit pater tuus vitulum saginatum, quia saluum illum rece pit: indignatus est autem & volebat introire.* Haec clara sunt si aduertas ad ea quae in initio huius parabolae diximus supra. Nihil aliud vult significare Christus nisi indignationem scribarum & Pharisaeorum, quod ex eo Christus publicanos & peccatores recipiebat, & cum illis manducabat. Quod ait vocauit vnum seruorum, quid haec essent. Haec enarratio iuxta Chryso stomi doctrinā ad ornatum parabolae ponitur, & ad eius elegantia: licet etiā si vis vt omnia quadrent, possit intelligi per hūc nuntium & seruum, qui haec filio seniori narrabat, fama illa quam Pharisaei au dierunt q̄ Christus cum publicanis māducaret. Nā audientes quod Christus haec faceret, indignati sunt & murmurabant aduersus Christum: indignabatur enim scribae & Pharisaei, eo quod Christus cum istis comederet, cum magis esset gaudendum & congra tulandum de bono proximorum & peccatorū con uersione, & ideo volebat hic introire, hoc est, aliis congaudere. Intrare enim in domum gaudij est gau dium aliorum cōmunicare, q̄ ex superbia facere no lebant Pharisaei, sicut ille Simon murmurabat, quia Christus Magdalenam suscepit. Multi etiā & nunc sunt similes istis, qui de bono proximorū tristantur & inuident, eo quod Deus bonus sit, & hominibus benefaciat qui quodāmodo peccare videntur in spi ritum sanctum, quia contra bonitatem Dei peccāt: & à bonitate Dei colligunt malitiā, & ex misericor dia Dei thesaurizant sibi iram. Opponunt enim se isti contra charitatem, quae regina est virtutū, in quo grauitas istius peccati satis apparet, quia vt sapiens ait, inuidia diaboli intrauit mors in orbem terrarū. Nam statim inuidit parentibus nostris. Denique in sola malitia fundatur, sicut diaboli peccatum quod ex malitia procedit. De his loquitur Beatus Iob. Per diem incurrunt tenebras, quasi sic palpabunt in me ridie. Cum enim alieno bono inuidus affligitur in de radio lucis obseruatur. Ideo Cainus occidit Abe lem fratrem, & filij Iacob vendiderunt Iosephum, Saul persequabatur Dauidem, & Iudaei Christū cru cifixerunt. Fera pessima & maledicta, quae fratres proprios odit & bonitatem persequitur, & mortem dedit vitae auctori, & tantis eum murmurationibus

Chryso st. hom. 65. in Matt.

Luc. 7.

Rom. 2.

Sapient. 5.

Iob. 3.

Gen. 4.

Gen. 27.

2. Reg. 18.

Matt. 27.

afflixit, vt in hoc contextu videmus, & multis aliis in locis Euangeliorum. Pater ergo illius egressus cepit rogare illum. Vnde patris benignitatem qui nihil im properat respondenti filio: sed ipse vadit ad illum, & rogat, nihil aliud laborat, imo se in omnia vertit, vt fratrem fratri cōciliat. Poterat enim dicere seruis si recusat esse coniuua, maneat foris: si non vult epu lari & gaudere, famem patiatur & meroere pereat. Quis prohibet me expendere mea vt lubet? Sed ni hil horum ait pater, imo egreditur & rogat filium. Sic Christus blande alloquitur Pharisaeos quos cum posset vocare inuidos & superbos, eo quod seipso iustos existimabant, cum peccatores essent, & pro ximos contemnebant, & inuidebant: non tamen exasperat eos, sed leniter respondit Simonis ratio ne conuincens eum, & nunc his parabolis respon det, non conuincans eis, sicut pater hic blande & ra tione respondit huic filio, & non iniuria. Discamus & nos leniter respondere conuiciantibus, iuxta illud q̄ in Prouerbiis legitur. Respōtio mollis frangit irā: sermo durus suscitāt furorē. Posses tu sapienter & patienter respōdens iracundiam inimici tui sedare, quo facto quā plurimae contentiones & quaestiones intercederent. Sic & Paulus docet. Non litigiosos esse sed modestos: omnem offendentes mansuetudi nem ad omnes homines, &c. Sequitur in contextu. *At ille respondens dixit patri suo. Ecce tot annis seruo ti bi, & nunquam mandatum tuum praeterui, & nunquam dedisti mihi haedum, vt cum amicis meis epularer. Sed post quam filius hic tuus qui deuorauit substantiam tuam cum meretricibus venit occidit illi vitulum saginatum. Ecce Pharisaeus qui dicat. Non ait tot annis educasti me, tot dolores tot curas meo nomine sumpsiisti, vnde nunquam potero reddere aequalens, sed dicit, tot annis seruo tibi: sicut alter qui dixit, ieiunio bis in sabbato, decimas do, &c. Praeterea quid arrogan tius quam dicere nunquam mandatum tuum praeterui? Quis haec dicere potuit nisi vnigenitus pa tris? Solus ipse vere ait: Ego quae placita sunt ei fa cio semper. De caeteris autem dicitur. Omnes decli nauerunt, simul in utiles facti sunt. Non est qui fa ciat bonum. Et si aliud peccatum nō fecisset nisi hoc, contra charitatem agit, inuidens fratri & non com patiens eius misericordiae. Nec dicit frater meus, sed filius tuus. Noluit enim illū vocare fratrem ex superbia in dignans sicut Pharisaei contra publicanos. Deniq; in summa omnia quae iste hic dicit murmurās, dixerūt superius Pharisaei. Hic peccatores recipit & mandu cat cū illis. Hic tanquā tyrannus omnia sibi assumere volebat. Sicut Pharisaei, qui moleste ferebāt Christi cū aliis versari, & nō cū illis. Sed atē de quaeo quam molliter Christus, respondit Pharisaeis, non irritās aut prouocans eos ad iracundiam. Sed inquit, *Fili tu semper mecum es: & omnia mea tua sunt. Epu lare autem & gaudere oportebat, quia frater hic tuus mortuus erat & reuixit, perierat & inuenit est. Hoc est responsum & conclusio vltima omnium trium parabolarum, quibus Christus Pharisaeis respondit ipsoq; tacite accusat, quod de ipso murmurarent, asserēs illos publicanos & peccatores fratres esse il lorū, quae de causa aequissimū erat vt pie & benigni ter susciperentur. Praeterea ait Pharisaeis facillimum esse, & expeditissimum, cum ipso vel in templo vel vbique colloqui publicanis vero reliquisq; pecca toribus non ita facile erat, quae de causa nemo iuste potuit moleste ferre, si illos suscepit, cum illisq; dis cubuit.**

Provi. 15.

Tit. 3.

Luc. 18.

Ioa. 8.

Psal. 13.

Exod. 32.

Rom. 6.

Osee. 13.

Luc. 8.

Esa. 9.

Iher. 3.

Osee. 13.

Dan. 7.

enbuit. Obserua autem quod pater non dixit, hic fi lius meus, sed frater tuus, vt alliciat ad commune gaudium, quia frater de bono fratris gaudere debet, sic vos Pharisaei cum isti sint fratres vestri, quippe ab vno patre, & ex vno populo geniti non deberis indignari. Sic dixit Dominus Mosi. Descende, pec catur populus tuus. Et Moses ad dominum. Cur do mine irascitur furor tuus contra populū tuum? Sic vterque vtrumq; ad compassionem populi inuita bat. ¶ Obserua iterum quod in eo quod dixit mor tuus erat & reuixit, &c. Ostendit quod peccatum est mors & perditio. De primo ait Paulus, stipendium peccati mors. De secundo vero dixit Osee. Perdi tio tua ex te Israēl. Denique ex his omnibus expen de Christi bonitatem & clementiam. Substantiam diuinitatis petenti, & recedentem remanere nō compu lit, reuertente compassus occurrit, amplexus & oscu la deit vestem corpori, ornamentum manui, moni mentum pedibus exhibuit. Oblitus damni prioris

adduxit vitulum, & occidit & edendū tribuit. Prae terea fratrem seniore benignè placuit, rogauit, vt penitenti fratri communicaret, vtrumque filium re conciliare curauit, non est prouocatus inuidētis in dignatione, nec arrogantis commendatione: sed re prehensionem aequanimiter tolerauit, & cuncta sua bona dare promissit. Blande locutus est iracundo, adolescentis oblitus est culpas, & maius sibi dicit in uenisse lucrum de inuentione filij, quam sit damnū substantiae perditae. Sic respondit pro peccatoribus Christus, & factus est eorum patronus & defensor, & Pharisaeis blandē locutus est & respondit his pa rabolis, vt tu discas cum peccatoribus esse humilis, cum omnibus benignus, modestus, affabilis, urba nus, & bene institutus, etiam in inimicos tuos, & in illos qui de te murmurant. Quod si ita feceris hic viues in pace, & ab omnibus diligere, postea verō in caelis gloriam sempiternā adeptus regnabis. Amen.

CAPVT XVI.

N PRAECEDENTI capi tulo tribus similitudinibus o uis videlicet perditae, drach mae, & filij prodigi, Dei ineffa bilem bonitatem & misericor diam erga nos miserios pecca tores clare ostenderat Chri stus: nunc autē nequis huius modi gratia fidat, & hac sumpta occasione vt multi solēt peccatores, legior aliquis fiat in initio statim huius capituli addit parabolam in qua docet omnes Christianos, & monet, vt omnibus modis studeant proximis benefacere, quemadmodū Deus illis bene fecit. Docet secundo, in hac similitudine eiusmodi beneficia quae proximo exhibemus non perire, sed in futuram vitam nobis seruari. Docet tertio Chri stus in hac parabola verum vsum temporalium bo norum, & quomodo illa vtilia facere possimus: id quod potissimū fit, si illa liberaliter in pauperes ero gemus. Imo hic verus vsum est omnium bonorum, spiritalium & temporalium, si ea in vtilitatem pro ximi nostri conferamus. Sed iam singula haec expē damus. Ait ergo Euangelista. *Dicebat autem & ad discipulos suos. Quibus praeter ceteris datū est nosse my sterium regni Dei, & tanquam ad fontes ex quibus deriuanda erat aqua doctrinae in mundum vniuer sum. Homo quidam erat diues. Deus, hic homo est: mos nanque scripturae sacrae est, & vt quando Dei in dignationem, iram & iudicium vult ostendere, com paret illū terribili cuidā ac ferae bestiae. Sic Esaias ait: Rugitus eius vt leonis: rugiet vt catuli leonū, & frē: det & tenebit praedā, & amplexabitur, & nō erit qui eruat. Sic etiā Hieremias de eo dicit. Factus est mi hi sicut leo in abscondito. In Osea quoque dicit ipse. Ego ero eius quasi laena, sicut pardus in via Assyrio rum: occurrat eis quasi vrsa, &c. Verum quando Dei bonitatem indicare vult comparat illum homi ni. vt in Daniele vbi gratia noui testamenti descri bitur, Deus pater, & filius, eius vnigenitus homini comparantur. Nā quales nos sumus, talem se nobis exhibet Deus. Si homines sumus & viuimus sicut rationales creaturae, ipse etiam Deus homini cōpa ratur. Sin autē belluarum more viuimus, vt equus*

& mulus in quibus nō est intellectus, fit nobis Deus fera terribilior. ¶ Adeoque Deus diues est, vt omnē pascat carnem: & aperiens manum suam repleat om ne animal benedictione. Tam diues, vt nos iua be nedictione diuites faciat: imo adeo diues est, vt iam per sex millia annorū omnes homines & creaturas pauerit. Nec tamen arca eius adhuc exhausta est, & vacua facta. Sed quid verbis opus est? Longitu do dierū in dextera eius, & in sinistra illius diuitiae & gloria. Omnes enim vno ore fateamur, illum tam diuitem esse, vt nostris bonis non indigeat. Si enim Deus creatura aliqua indigeret infinitus non esset: nam si aliquod emolumentum ex creatura aliqua ca pere posset, fieret inde quod non esset necessarium & aeternum quidquid in Deo esset. Et si necessariū & aeternū nō est quicquid in Deo est: oportet vt Deus mutabilis sit, cum illi aliquid aduenire possit. Deus autem mutabilis non est. Necessarium ergo & aeter num est, quid quid in illo est, perinde ac ille est. Prae terea si necessariū & aeternum est quidquid in se continet Deus: cōsequens est, vt nullā vtilitatem ex omnibus creaturis capere possit: cum illae contingē tes sint, & temporariae. Sed quid de isto homine di uite Euangelista dicat audiamus. *Habebat villicum.* Puto quod interpres melius diceret gubernatorem domus, quam villicum, nam in Graeco originali in qua lingua Lucas scripsit, habetur *δικονόμος*, ab *δίκη* domus, & *νόμος* quod est distribuere quae ad rem domesticam pertinent. Nā villicus villae guber nator est, & de re rustica agit, & causa colendi agrū constituitur, ideoque gubernator domus seu dispen sator magis quadrat quā villicus. Vide autē in hoc verbo quo nomine Christus suos appellet. Auarus homo dicit. Diues sum & nullius ego, mea sunt quae habeo, quemadmodum rex Babyloniae ait. Nō ne haec est Babylon magna, quam ego aedificauit in robore fortitudinis meae, & in gloria decoris mei? Christus autem longe aliter loquitur, homo inquit quidam habebat villicū. Quo docet nos bonorum quae in hac vita accepimus a Deo, nō dominos, sed dispensatores esse: siquidem Deus solus eorū domi nus est. Meus (inquit ipse) est orbis terrae, & plenu do eius. De nobis autem dicit Paulus. *Quid habes tū homo*

Psal. 11.

Psal. 144.

Provi. 19.

Provi. 2.

Apo. 9.

Dan. 4.

Psal. 49.

Cyr. 4.

2. Cor. 4. o homo quod non accepisti? Si vero accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Sunt diuites huius mundi, quasi noua nuptae pauperes, quae ad diem nuptiae si non habent vestem, omnem commodatam accipiunt a vicinis suis, ab alia pallam, ab alia endromidem, ab alia mitram petentes, &c. Verum die nuptiae transacto, vnaquaeque vicina quod commodauit repetente ipse nudata & spoliata omnibus ornamentis manent. Omnes diuites huius mundi economi Dei sunt: qui quam plurima a Deo accipiunt beneficia, vt ea inter pauperes & egentes diuidant. Illi vero bonis a Deo concessis ornantur, & fruuntur in hoc seculo quasi in die nuptiarum. Ceterum cum ad mortem iudiciumque extremum peruenerint, tunc omnibus bonis suis spoliabuntur & cogentur rationem reddere: quemadmodum hic villicus a domino suo coactus est. Tunc repetet pauper pallium, quod maluit sine consumi quam pauperi erogare: mulierque egeus, vestem efflagitabit, quam de multis quae tibi superabant, concedere illi noluisti, &c. Si duobus hominibus aliqua via incedentibus canis insequitur non facile iudicare poteris vter illorum dominus eius sit. Caeterum si alter ab altero discedat: statim apparet, clarissime quis dominus: canis enim ignoto relicto ad notum accedit, eumque dominum esse suum clare ostendit. Sic modo temporales diuitiae cuius sint dignosci non possunt. Sed aduentante morte cum tibi a mandato necessario discedendum est tunc demum quis sit diuitiarum dominus cognoscetur. Bona enim temporalia hic manebunt, tu vero solus nemine comitate ab hoc mundo exibis villicissima sindone indutus. O si diuites, sibi iam persuadere vellentes non esse dominos sed villicos & dispensatores bonorum Dei, quae Deus voluit, vt semper in mundo manerent. Nullus cogitat, sibi ipsi soli viuere, sed curam habere proximi sui, quae adiuuet bonis temporalibus, doctrina, exemplo, & externa subministratio: quae pia villicatio est. Dispensatorem te esse cognosce non dominum eorum, quae habes: sed tantum temporalis fructus participem. Abiice fastum & arrogantiam diuitiarum, atque modestiam serua dispensatoris. Sed nunc iam multi sunt sicut Saanas, qui in deserto Christo dicebat, quod omnia mundi bona sua erant. Sic multi merentes sicut pater suus Diabolus putant sua esse haec terrena, & non esse dispensatores: ideo ad libitum exoluunt cum meretricibus & scurris, &c. Quasi non sit de illis reddenda ratio, & strictissime exigenda. Hoc verbum meum, omnes homines fallit, regnum meum, Episcopatus meus, ecclesia mea, villa mea, negotiatio mea, plena deceptionis sunt verba. Possessores enim sumus, non proprietarii. Villa quam possides hodie tua est, cras filii tui vel alterius haereditas erit, cuius nec per somnium meministi. Nabuchodonosor Rex Babylonis dixerat, Nonne haec est ciuitas mea quam ego aedificauit in robore meo? Et ideo in bellum conuersus est. Donec scias inquit Daniel quod dominatur dominus in regno hominum & cuiusque voluerit dabit illum. Nulla igitur ratio superpetit vt dicamus quicquam esse nostrum. Scito igitur te dispensatorem esse. Vnde Paulus, Sic nos existimet homo vt ministros Christi: & dispensatores ministeriorum Dei. Bonus dispensator & sufficiens pauperum suorum est archiepiscopus Toletanus. Cui quot annis ducentorum millium ducatorum vestigalia redduntur. Item bonus dispensator est Episcopus hu-

ius, illius vel illius loci: omnes enim hi dispensatores diuites pauperum sunt, qui bona sua a Deo hac conditione acceperunt, vt illa fideliter & prudenter pauperibus dispensarent. Sed iam quaeritur, vt inquit Paulus inter dispensatores, vt fidelis quis inueniatur. Omnes quaerunt quae sua sunt: non quae Iesu Christi. Pauperum fidei inuenitur in praelatis Ecclesiae, multoque minus in diuitibus huius seculi charitatis & veritatis. Dic mihi, si dominus quis economo suo iuberet, vt certam portionem pueris a pedibus certaque aliis famulis in diem impenderet, hic autem economus dimidium vnius cuiusque portionis furaretur adeo vt pro decem quatuor aut quinque tantummodo solueret, & ea de causa famuli omnes, fame & siti vgerentur, in quem esset culpa potissimum conicienda. In dominum nullo modo. Ille enim sufficenter prouisit omnibus necessariis. In economum ergo conicienda est, qui aliorum praemia sibi arrogat, & mercedem. Bona domini sui defraudans, quae illi data sunt, domesticis impartiretur. Ita nec pauperes in Deum culpam coniciunt, cum illorum exposita bunt de mercede sibi negata. Diuites enim dispensatores & economi a Deo constituti sunt sicut in Hispania nostra, vbi episcopatus populatissimi sunt: quare si pauperes necessitate & penuria vrgerentur, culpa economorum est, qui bonis abutuntur Dei, & infideli sunt dispensatores. Miseriae & paupertates extrema pauperum hominum clamant, & vociferantur coram Deo: non scus quam sanguis iusti Abelis clamauit, vltionem crudelis sui interfectoris implorans. Ideoque sequitur in contextu. *Et hic dispensatus est apud illum.* Non debet procedi contra aliquem donec is prius de crimine sit infamatus. Oportet enim vt infamia praecedat: & vocatur infamia non frequens vox dicolorum, sed frequens vox talis vt apud probos & prouidos viros reddatur persona de crimine tali rationabiliter suspecta. Nec inquisitio fieri debet nisi tantum de crimine quo infamatus est & non de aliis. Primo enim hic fuit infamatus, & postea processerunt contra illum, quantum multi peccatores & ciuitatum iudices propter simplicem suspicionem accipiunt iuramentum ab illo, quem exiustimant reum, & postea quaerunt testes, & faciunt inquisitionem & progressum in quo grauissime peccant. Nec illi tenentur eis propalare veritatem cum infamati non sint, & exponunt illos in periculum se infamandi. Quod si tunc non dicunt delictum quod non tenentur dicere, sed postea testibus conuincuntur, puniunt illos contra ius tanquam periuros: cum reuera non fuerint perituri, quia antequam infamia praecederet, non tenebantur occultum manifestare delictum. Hunc pessimum modum procedendi iam ego in causis aliquoties vidi, & ingemui. Discant enim ex hoc loco iudices, & praelati etiam Ecclesiae fidei & qui monasticam vitam profitentur, antequam de aliquo crimine inquirent vt prius praecedat infamia, & non propter quacunque infamiam leuem, vel suspicionem inquirent, quae non eis licet. Vide quomodo hic prius fuit infamatus ac postea requisitus & interrogatus. *¶* Obserua etiam, quod hoc verbo indicatur, quod Deum nihil lateat. Omnia enim, vt inquit Paulus sunt nuda & aperta oculis eius. Praeterea non solum videt Deus quomodo donis eius vteris, sed alij etiam sunt qui te diffamant, & accusant. Infamant te pauperes & clamant, eo quod iniustus rationibus premis & fraude & dolis circumuenis, &

Exod. 1. Exod. 22.

Phi. 1.

Gen. 4.

Psal. 57. Rom. 1.

Matt. 25.

Hebr. 4.

tra immisericordia fame perire sinis. Clamant clamor filiorum Israel ascendit in Aegypto & venit ad Dominum. Hinc Dominus per Moysen loquitur. Aduenam non contristabis, viduae & pupillo non nocabis. Si laesis eos vociferabunt ad me, & ego exaudiam clamorem eorum, quia misericors sum. Vide ergo quid agas, non enim proderunt diuitiae in die vltionis, non honores: non potentia tuebatur: neque Deus timet humanam fastum, vel etiam humanam potentiam. Iam nunc videamus de quo infamatus sit. *Quasi dissipasset bona ipsius.* Accepta bona dissipamus quando his neque ad ipsius honorem, nec ad propriam salutem: sed magis ad Dei offensam, ad proximorum iniuriam & scandalum aut propriam perniciem abutimur. Dissipauit hic villicus bona animae: quando omne ingenij acumen, animi industriam, artem, scientiam, memoriam, cogitationes, desideria, transfert ad vana, aut perpetrandis accommodat sceleribus. Dissipat bona corporis dum fortitudine ad vim alteri inferendam, sanitate ad turpia, pulchritudine ad vana abutitur: exhibens per haec & similia membra sua arma iniquitatis peccato. Dissipat etiam hic villicus bona temporalia, non solum illicitis in comestationibus, ebrietatibus, luxuriis, pompis & vanitatibus, in vestibus, in sumptuosis aedificiis, in equis, in canibus nutriendis, in alea & similibus consumendo, sed etiam cum proximorum iniuria per furta, fraudes, rapinas, vsuras, & per alias nefarias artes haec acquirendo. *¶* Expende autem quod dicit quasi dissipasset bona ipsius, non autem abfolute, quod dissipasset: quia quantumlibet impij male donis concessis vtantur & dissipent, nihilominus tamen ad aliquem bonitatis ordinem dilapidationem istam reducit Deus. Nunquam enim sic destruitur humana natura in hac vita, quin per Dei clementiam reparari possit: quod angelis peccantibus & bona sua dilapidantibus non contingit. Quantumcumque enim malus sis saluari potes, & hoc est quasi dissipare: & quantum non sis omnino perditus sicut daemon, qui remedium non habet, & sic dissipauit substantiam: homo autem quasi dissipauit, quia licet sit omni flagitio repletus, poterit dum viuat, saluari. Sed quid ad haec Dominus. *Et vocauit illum: et ait illi.* Haec verba non pertinent ad illam vocationem, qua quilibet tempore mortis suae, vel etiam in extremo die, tribunali Dei sistitur: sed ad eam potius vocationem quae in hac vita fit: cum quis per internam inspirationem, vel per externam praedicationem & exhortationem, vel per beneficia, aut flagella diuinitus commouetur, vt cogitet quomodo suo tempore rationem reddere possit. Expende hic quot modis te Deus vocet & tuam studeat salutem: nempe blanditiis & flagellis & innumerabilibus modis. Tu autem tanquam alpis obturans aures suas surdus es, ne audias vocem incantantis sapienter: quapropter thesaurizas in diem irae, & quia hic misericordiam vocantem non audis, audies postea iudicem dicentem. Ite maledicti in ignem aeternum. Aduerte autem quod antequam condemnetur vocat ad iudicium peccatorem, quia vult Deus iustificare sententiam suam, & non damnare peccatorem illo inaudito. Vnus enim omnium, quotquot extierunt in mundo iudices, iniquistissimus fuit Pilatus: quoniam contra hominem, quem

iustum cognoscebat, & sanctum sententiam tulit, & super omnia voluit se iustificare lauando manus suas. Innocens ego (inquit) sum, a sanguine iusti huius. Cum secundum rei veritatem Pilati conscientiam totus Oceanus non sufficeret ad lauandum. Quare fuisse Pilatum cum tamen improbilissimum abas esset, sententiam suam iustificare voluit: quanto maiore ratione hoc faciet Deus, si quidem ait Dauid, Iustitia Domini vera iustificata in femet ipsa est. Non vult Deus hunc inauditum condemnare, vt eius causa magis iustificetur. Saepenumero solet absens absque vlla culpa condemnari. Sic Caiphas Christum condempnauit in absentia in concilio suo. Nec illi accessit vt sui rationem redderet. Quare apud iureconsultos omnia quae contra absentem non cotumacem fiunt irrita sunt. Vnde nullus maior defectus, aut nullitas cuiusque processui opponi potest, quam si dicamus partem non fuisse citatam. Male fecit Afluerus, cum damnauit populum Dei ductus malo concilio sine audientia partium. Ita: quae iste quantumvis infamatus esset & sciret illum dignum poena, nihilominus tamen antequam remoueretur ab officio vocatur vt respondeat pro se & reddat rationem. Vtinam Reges & praelati sic facerent vt nunquam obliuiscerentur huius doctrinae. Et non sicut Dauid, ira faciant, qui credidit Sibbae narranti de Miphiboset, & innocentem absentem damnauit, antequam redderet rationem sui: & Sibbae susurranti dedit possessiones Miphiboset filij sui maximi amici Ionathae. O reges iniqui & mundi principes qui nullam fidem & iustitiam in iudicando seruatis. Et quod multo pessimum omnium est, tantum valet prima informatio & inquisitio, vt etiam si Dauid postea rescuerit Miphiboset innocentem esse, tamen nihilo magis sententiam reuocauit: sed potius possessiones diuidi iussit. *¶* Discant ex hoc loco Principes & praelati, vt infamatum & accusatum vocent, & quaerant, antequam iudicent, vt pro se ipso respondeat & sui rationem reddat. Sic Deus antequam Sodomam & Gomorrhoram damnaret, clamor inquit Sodomorum & Gomorrhorum multiplicatus est, & peccatum eorum grauatum est nimis. Vide etiam infamiam Sodomae & Gomorrhae: sed audi eorum inquisitionem. Descendam, ait, & videbo vtrum clamorem, qui venit ad me opere conpleuerint an no: ira vt sciam. Non dixit haec Deus quod aliquid eum latere posset: sed vt nos doceat huius more loquitur. Prius enim probare voluit missis eo duobus angelis vt explorarent impietatem: antequam iudicaret, & ciuitates subuerteret. Sic etiam antequam Adam puniret vocauit ad iudicium, dicens. Adam vbi es? vt sui rationem redderet. Sic etiam Cain interrogauit de fratre & antequam puniret ad rationem vocauit: & similiter antequam confunderet turrim Babel descendit vt videret aedificium. Sed iam nunc damnantur adolescentes inauditi. Sic Nicodemus dixit Pharisaes: nunquid lex nostra iudicat hominem nisi prius audierit ab ipso & agnoscerit quid faciat? Festus quoque in Actis, dixit. Non est Romanis consuetudo damnare aliquem hominem, priusquam is, qui accusatur locum defendendi accipiat. At nunc aliqui praelati Christiani & Episcopi, qui maiorem sanctitatem profitentur faciunt quod illi Gentiles Romani Idolorum loquaces facere non audebant, homines innocuos persequentes: non dantes locum excusationi nec

Matt. 27.

Psal. 18.

Ioan. 11.

Hebr. 3.

2. Reg. 19.

Gen. 19.

Gen. 3.

Gen. 4.

Gen. 11.

Lege Chryf.

hom. 30. in Gen.

Ioan. 7.

Act. 25.

R defensionis.

1. Reg. 2.

1. Reg. 4.

Tit. 1.

Matt. 25.

Iob. 9.

defensionem. &c. Dicant secundo ne peccata subditorum dissimulent & impunita relinquunt: sicut He li sacerdos, qui sciens peccata filiorum non curauit nec correxit: atque ideo mala morte mortuus est, & reprobus a sacerdotio. Imo perquirat voce subditum, moneant, & diligenter officium pastorale exercent, & solcite atque charitatiue & benigne corrigant, vt hic fecit hic homo diues, qui postquam infamiam proximi sciuit non dormiuit, neq; segniter se habuit, sed vocauit illum ad se. Dicant tertio ne accusatorum, uisitorum, aut testium nomina prodant. Hoc enim est maximum incendere ignem & odia & discordias seminare, vt alii qui ex leuitate, aut imperitia facere solent. Iste enim non dixit, talis, vel talis, mihi dixit quod male gerebas tuum officium, sed tantum dixit, quid hoc audio de te? Docentur & quarto vt articulum, de quo quis infamatur, specificent. Melius enim potest se homo corrigere cum ei exponitur de quo infamatur, aut se excusare si innocens sit, cum speciatim dicitur, hoc audio de te, qua si dicerent ei in genere vnum malum de te audiui, sic iste dixit villico exprimens malum, quod audierat. Redde rationem villicationis tuae: de infidelitate enim villicationis accusaris. Itaque vocatus hic coram domino suo dixit ei. Quid hoc audio de te. Redde rationem villicationis tuae. Ait dominus villico. Imo sic loquitur ad vnumquemque nostrum. Homo cogita quis status tuus sit. Christianum te vocas, sed viuis gentilibus: vita tua non respondet uocationi tuae. Deum confiteris ore: sed operibus negas. Dominum tuum me vocas, nec tamen uoluntatem meam facis. Non dominum sed dispensatorem domus meae te constitui. Quare ergo non dedisti pecuniam meam ad usuram? Abcondisti talentum tibi creditum? Quare non pauperibus segestituti enim te vt aleres pauperulos seruos meos. Quid hoc audio de te? Seuera profecto accusatio, & percontatio. At ubi percontatio illa agit ipse, obmutescat oportet homo: & cogitur confiteri cum Diuo Iob, se coram Deo pro mille vnum respondere non posse. Vtinam haec vox & querimonia in auribus tuis semper perfonet. ¶ In eo autem quod rationem quaerit admonet, vt semper parati simus, vt bonam rationem reddamus hora mortis. Mirum valde est, quod nolis propter Deum idem facere quod villicus propter herum suum facere non praetermittit: cum tibi perpetua animae tuae salus proponatur, vel lucrificanda, vel amittenda, illi opinio quaedam tantummodo quam apud dominum suum habet. Si esses alicuius viri praclarissimi dispensator a quo tibi esset imperatum, vt primo vesperi illi redderes rationem centurum millium ducatorum quae tibi ad sumptuum faciendum dedisset: nonne priusquam illi rationes ostendere properares, libros prius inspiceres vt rectam tuorum gestorum rationem reddere posses? Nam etiam si omnia optime dispensata habuisses saltem ne coram domino rationem reddens posseta titubares, re multo ante non prouisa nec meditata libros inspiceret omniaque ad amicum prius perpendere deberes, vt rectam rationem redderes. Attende igitur te vel sponte, vel inuitu aliquando rationem redditurum non domino terreno, sed Deo: non de impensis sed de bonis animae, bo-

nisque corporalibus, quae tibi a Deo Opti. Max. concessa sunt. Tunc dicitur tibi, redde rationem villicationis tuae: quod forte hodie ante Solis occasum audies. Et hanc rationem seuerissimam Deus a te exigit. Oportet igitur vt vnusquisque dum uiuit reputet se post mortem horum omnium rationem redditurum. Quis homo est qui Christianus, aut esse, aut dici uult, qui quotidie conscientiam suam non examinat, vitam suam despiciens, malamque & peruersam uiuendi rationem in bonam conuertens, praeparansque se ad omnia euenta quae cuncte accideri possint? Cum enim minime retur, tunc illi descendendum erit, quia nemo scit vtrum in diem crastinum sit peruenturus, nec ne. Ita igitur uiuere debes quasi statim sis mortuus, & si lapis non minus inspectam rationem habere debes, ac si statim illam esses redditurus. Quare interiora arcana tua optime cognita habeas, conscientiam tuam examinares oportet, vt si aliquid inueneris in conscientiae libello, quod iure reprehendi possit, vel moribus immutatis deinceps corrigas, vel lachrymis & suspiriis deas vt ueniente Domino, & dicente, Redde rationem villicationis tuae, apparere possis nulla ignominia notatus, nulloque rubore suffusus: vt pote qui factam rationem omnium beneficiorum, quae accepisti reddideris. Haec debet esse Christianorum in hac uita exercitatio, uidelicet, vt dent operam libris suis inspiciendis & vt optimam reddant rationem: qui autem in hoc exercitio maximam temporis partem non impendunt, in cubiculis suis inclusi, non agunt vitam Christianam, sed barbaram & Gentilicam. Quare si mors de improviso ipsos occupauerit, turbati & confusi nihil habebunt, quod summo iudici respondere possint, & ideo maxima cum ignominia in infernum detrudentur. ¶ Obserua etiam diligenter quod hic non dicit Dominus, redde rationem villicationis alienae, vel redde rationem villicationis alterius, sed villicationis tuae. Propria enim uita tua factorumque tuorum non alienorum, redditurus es rationem Deo. Vnusquisque enim redditurus est de factis propriis rationem. Cum igitur tanta beneficia a Deo acceperis, totque res habes de quibus reddere rationem debes, vt vitam emendes, tempusque breuissimum uita tibi ad agendum concessum, ne inaniter abire praetermittas, quod vix satis esse potest ob negotiorum magnitudinem: otiosus nequaquam esse debes neque dum alienas uitas obseruas & examinas propriae uitae emendandae & corrigendae obliuiscaris. Quid enim ad te aliena attinent? Redde rationem villicationis tuae. Tua villicationis propriae redditurus es rationem, non alienae. Ideoque esse consule, te ipsam cura, ne sis de aliorum uita curiosus nimium censor, neue facta aliorum iudicare uelis. Visus enim in primis tibi a Deo hac de causa datus fuit, vt te ipsum praecipue inspiceres. Ideo Dauid in Psalmo, dereliquit me uirtus mea, & lumen oculorum meorum ipsum non est mecum. Non ait se esse caecum, aut lumen oculorum perdidisse: sed inquit, lumen oculorum suorum non esse secum. Erat enim, errans, & otiosum lumen illi oculorum, dum aliorum facta intuendo occupabatur. Non erat mecum lumen oculorum meorum: sed cum aliis. Si igitur vis progressus maximos facere

Eccl. 9.

in Dei cultu & seruitio maxima cura vitare debes, ne de aliorum uita nimis curiose inquiras. Nunquam enim quietus, & tranquillus esse poteris: si curiosus factorum alienorum scrutator fueris. Nunquam pacem in corde, aut spiritu tuo habebis, si te ad inspiciendas proximorum tuorum uitas profuderis: sed potius omnes homines in odium tui inflammabis, nisi ab hoc uicio caueris. Ideo Dauid postquam dixit lumen oculorum meorum non est mecum, statim addidit, amici mei, & proximi mei recesserunt a me: quia quicumque aliorum uitas calumniatur & mores, omnibus odio est: etiam vt amici, familiares, ac fratres, omnesque propinqui ab eius consuetudine abhorreant. Ab hoc uicio oritur murmuratio, quae sors & principium est superbiae. Ideo enim alios despicias: quia te ipsum non cognoscis: quod maximum est superbiae fundamentum: fluuius extra alueum suum exundans fluctibus suis ripas mundificat, ipse tamen cum omnes immunditias, paleas, & stercorea riparum secum ferat immundus, pallidus, & turbidus fluit. Eodem modo homo extra sui ipsius notitiam & cognitionem, qui aliorum immunditias extra se egressus aliorumque facta rimatur, fluuius superabundanti rite comparari potest. Tota autem iactura illius tantummodo est, qui hoc facit, turbidam enim conscientiam & immundam habet malitia & superbia. Alios uero mundat dum illos sua loquacitate & murmuratione monet, vt uitam emendent & corrigant. Itaque alii commo- dum consequuntur ex moribus tuis, quibus dum corriguntur, molestiamque patiuntur iniquae de- tractionis tuae magis apud Deum merentur. At tu sicut fluuius turbidus & immundus conscientia inquinata, indies tibi ipsi deterior fluus in omnes uitorum uidas, & in extremum inferni mare. Culpa est homini immiscere se rei ad se non pertinenti. Tu iacturam patieris, alii lucrantur: Si quis mercator negotium aliquod tractat, in quo non modo nullum futurum commodum sperat, sed etiam incommodum timet: illud proculdubio deponit. Attende igitur & tu quod nullum aliud negotium magis inutile gerere poteris, quam si aliorum facta scrutaris. Relinque igitur hoc officium ne pereas, neu tempus perperam consumas, obseruando quid ille uicinus tuus, aut ille faciant, quid habeant, unde uiuant, aut quomodo uiuent. Non enim exiget Deus a te rationem villicationis alienae sed tuae propriae. Satis argumenti est, te paruam curam conscientiae tuae gerere, siquidem tantum de aliis curas, nimia enim cura quam aliorum geris indicat te esse oblitum tui. Nemo enim tot rebus animi intendere potest: quare facile colligitur quod te ipsum negligis qui aliorum curam habes. Haec maxima stultitia est, unde sapiens. Pes fatui facilis in domum proximi. Quando dominus domi est: omnes famuli officium suum faciunt. Eodem modo quando aliquod aedificium sit, si dominus operis adest, omnes ministri laborant & officium suum exequentur: uerum si tantisper abest, alius sedet, alius garrit, alius ludit, nemoque operam nauat. Ita & eodem modo cum tu intra te ipsum es per tui notitiam ratio recta est, cogitationes cohibita, sensus recepti: caeteraque affectiones animi aequae & iustae operantur. E contrario uero si propria relicta domo, domos alienas pererras & percurris, non possunt co-

gitationes tuae, non esse otiosae & errantes, milleque uanitatibus obnoxiae. Esau semper in agro uiebat, Jacob autem domi semper erat: proprium enim bonorum est intra domum conscientiae suae se continere: malorum autem, & otiosorum proprium est extra se errare, aliorum uitas obseruando. Ne igitur tam iniquum officium subeas. Si enim proximus tuus malus fuerit ipse actionum suarum rationem domino reddet: tibi satis erit si tui curam habueris perfectam. Es enim rationem redditurus exactissimam, & citius fortasse, quam existimas, & caet. Sed iam ac contextum reuertamur. Iam enim non poteris villicare. Haec quamuis de hora mortis & de ultimo uitae instanti intelligenda sint, quia deinceps nullum erit tempus villicandi, hoc est merendi, nec demerendi: tamen in hac uita inspirationibus adducit Deus haec nobis ad memoriam: vt habentes praec oculis nostris hoc ultimum tempus constitutum, quo cum uita simul nostra finito & terminato, amplius villicare nequibimus, hinc statim villicare summa cura studeamus, tempus enim erit aliquando quo etiam si uelimus nullo modo nobis prodesse possimus vt male acti temporis poenitentia ducti, ea quae facere non uimus facta lucremur. Constitue igitur ante oculos tuos tempus & horam mortis quo ubi perueneris Deum dicentem audias, redde rationem villicationis tuae, iam enim non poteris villicare. Quare nunc dum tempus ad villicandum habes, talia opera facere debes, vt nullus vnquam temporis defectus tibi nocere possit: cum ad horam mortis perueneris. Operemur igitur bonum dum tempus habemus ait Paulus. Haec uita est dies in qua uillicare & operari licet: nam ueniet nox (inquit Christus) in qua nemo poterit operari. Tempus enim ueniet, in quo non poteris villicare, atque ideo modo sicut hic villicus fecit, elemosinis & bonis actionibus amicos quare, qui te in aeterna tabernacula recipiant. Felix dies uita hominis in quo villicare & mereri licet uitam aeternam: infelix etiam tempus post mortem peccatoris in quo nihil villicare, aut mereri poterit. Sic Paulus suis Corinthiis dicit, Omnes nos oportet praesentari ante tribunal Christi: vt vnusquisque reddat rationem de his, quae gessit in corpore. De his inquit, quae gessit in corpore: quia non reddet rationem de his quae gessit extra corpus. Nam morte obita nullum erit tempus villicandi: Unde etiam si opera sanctorum, quae in gloria caelesti sunt suapte natura bona sint, & diuerso opera damnatorum sint mala, neutra tamen a Deo praemio, aut supplicio afficiuntur, propter illa ipsa opera, quae post mortem fecerunt, sed ob illa tantummodo quae uiuere hic & in carne mortali constituti praesentauerunt, cuius rei nulla alia causa reddi potest praeter Dei supremam uoluntatem. Vult enim Deus haec opera bona accipere, vt illorum autores praemiis quae plurimis afficiat: illa uero non accipit, quia omne meritum dependet a diuina acceptatione, tempore huius praesentis uita durante paruo multa comparare potes multaque minimis sumptibus mereri. Paupertate, uidelicet, diuitias, semper duraturas, lachrymis laetitiam perpetuam, fame satietatem eximiam, paruifque perfectionibus regnum caeleste consequeris. Non esset ille infansissimus, qui cum posset in aliquo emporio frequentissimo frumentum, drachma in

Gen. 27.

Galat. 6.

Ierem. 9.

1. Cor. 5.

anani emere, tanta opportunitate uti nollet emptio-
nem in tale tempus differens, quo nec si mille au-
reos numeret paululum frumenti, aut etiam fru-
ctum panis inuenire possit? Non minus igitur infa-
ni sunt, qui finunt vitæ suæ tempus inane prætere-
re, quando paruo sumpto paruoque labore, glo-
riam cælestem mereri poterant, viam otiosam nul-
lo negotio transigentes, quare postea in inferno
doloribus suppliciiisque inauditis torquebuntur,
lachrymisque & suspiriis, nullum leuamen meren-
tes conficiuntur: cum hic vel paruo frusto panis,
quod inopi cuiuslibet tribuerent, vel vniuersam cælo-
rum gloriam possent comparare, quæ vna post mor-
tem in pretio est hominibus, alia enim parum pro-
desse potuerunt. Hic quocumque dolore, vel pec-
nitentia, quam propter tua peccata susceperis, qui-
bus dominum tuum offendisti, remittuntur tibi
omnia delicta tua: quod nisi feceris postea in infer-
no suppliciiis doloribusque horrendis cruciaberis,
quæ tibi tamen nihil ad veniam prodesse poterunt.
Ille caminus ignis qui incendit nabuchodonosor Ba-
byloni, cum in tantum exardeceret, ut quadragin-
ta nouem cubitos flammam sursum extolleret vno
tamen cubito deficiente non peruenit ad numerum
quinquagenarium, qui quidem numerus annum Iu-
bilei facit: ut intelligas flammam illam ignis sem-
piterni confussionisque Babylonice, inferni etiam
si tantum exardescit, ut grauissime iniquos tor-
queat, non tamen illis remissionem peccatorum
concedere posse, nec Iubileum gratiæ aut veniæ.
Ideo opus est ut festines, negotiaque tua villices,
summaque cura conficere enitaris, antequam tibi
dicatur, iam non poteris villicare iam negotiandi
tempus elapsum est: nullum deinceps tibi mercatu-
ram exercendi tempus concedetur. Quare quando
quidem nescis quando tibi dicetur iam non est tem-
pus villicandi, habe hoc in memoria, ut summo-
pere festines, laborando, bene operando & deni-
que merendo, ut aduentate morte, quæ fortasse, vel
perendie aderit & tibi facultas deinceps dispensan-
di erepta fuerit, negotiandique potestas, iam tunc
mereri poteris tuis bonis operibus mansionem in
cælis, vbi perpetuo beatus dici possis. Cogita igitur
& inducin animum tuum Deum tibi modo di-
cere iam non poteris villicari, ut quod futurum est
in hora mortis, statim futurum existimans, quid
faciendum potissimum sit, consideres. Idemque
facias quod villicus hic fecit. Cui cum dominus di-
xisset redde rationem villicationis tuæ, iam non
poteris villicari: afflictus, mæroreque summo op-
pressus est, adeo ut dicat Euangelista. *Sit autem
villicus intra se.* Relinque negotia huius mundi: re-
linque externa, scrutare conscientiam tuam intra
te. Ab ea enim summa tui ipsius accusatrice si ob-
temperare volueris audies quid tibi faciendum sit.
Solutus nanque hic villicus curat de salute animæ,
quia nullus est amicus: omnes quæ sua sunt quærunt,
non salutem animæ, sed bona temporalia sequuntur.
Ideo omnia exteriora relinquens intra te ipsum
habita, cogitaque cras tibi esse moriendam, quan-
do nihil tibi honores, diuitiæ, amici, amicorumque
consuetudines, quibus omnibus abundas prodesse
poterunt. Vix enim mortuus eris cum ab omnibus
desertus, obliuioni que traditus eris. Adeo ut etiam
si totus orbis tui memoriam coleret, tamen tibi pa-
rum prodesset. Solutus tu & Deus esis rationem vi-

Dan. 3.

Phil. 2.

tæ tuæ confecturi: quare iustum est, ut tu etiam so-
lus in hanc vitam ingrediaris, tecumque ritè solo-
rationem bene viuendi perpendas, omnia alia quæ
aliquando te relinquenda sunt despiciens & con-
temnens. Quare si solus mansurus es, merito omnes
illos relinques, à quibus aliquando es relinquendus.
Solutus igitur tecum age, solus qui sis considera: vi-
tam præteritam corrige, nouum rationum tuarum
librum conficiens: si quidem solus tui, actionum-
que tuarum rationem es redditurus. Omnia enim
externa (michi crede) hanc internam conscientiam
rationem impediunt. ¶ Obserua etiam timorem in
causa fuisse ut hic se reciperet, sibi que consuleret,
& ad se rediens nouum viuendi modum quæreret:
iure enim timuit, si aliter sese haberet ne in æter-
num periret. Sic timor multos induxit ad melio-
ra. Sic Rex Ezechias timore huius iudicij con-
uersus ad parietem fleuit, & cæc. Sed quid con-
sultuit iste? Dixit enim intra se *Quid faciam, quia
Dominus aufert a me villicationem?* Non dixit quid
dicam, sed quid faciam, sciens quia apud Deum
plus valent opera virtutis quam verba facunda,
iuxta illud Apostoli. Non in sermone est regnum
Dei. Quasi diceret. Regnum cælorum non ver-
bis sed operibus emittitur. Quærebat David in psal-
mo dicens: *Quis ascendet in montem Domini,
aut quis stabit in loco sancto eius?* sibi ipsique
respondens statim subiicit. Innocens manibus &
mundo corde. Dum dixit innocens manibus in-
firmavit ad consequendam gloriam sempiternam
verba non sufficere, nec etiam ipsam fidem so-
lam: necessaria enim est manuum innocentia: ope-
ra videlicet candida & sancta. Vnde sequitur ma-
nifeste neminem posse cælestem gloriam consequi,
verbis tantummodo nisi ea opera fecerit, quibus di-
gnus tanto præmio iure videri possit. Non enim sa-
tis est credere, sed operari oportet. Quemadmodum
enim ille, qui in fluuium cadit nisi manus pedesque
moueat, mergitur, nec super eminere potest: si ta-
men nater, ad terramque peruenire conetur, omni
periculo liber & incolumis euadet: eodem modo il-
le, qui nullam operam nauat ad salutem consequen-
dam, & ut gloriam cælestem ab hoc mundo qua-
si à quodam naufragio enatare possit, & bonis o-
peribus omisis, soli fidei confidit proculdubio in
profundum inferni pelagus immergetur. Si tamen
cum fide operetur in bonisque operibus persistens
fidem, viuificet profecto in terram in columis eua-
det, salutisque portum consequetur. Vnde Ezechiel
propheta. *Emissa similitudo manus apprehendit
me in cicino capitis mei.* Bona enim opera sunt
quæ nos apprehendant, & rapiunt cælum, viamque
muniunt ad gloriam immortalem consequendam.
Nō sufficit sola fides, cum Iacobus dicat quod fides
sine operibus mortua est. Non fidei Isaac verbis Ia-
cob ut ideo eius manus tangeret, quando illi suam
benedictionem concedere voluit, sed operibus re-
busque ipsis, eius enim collum & manus prius per-
tentauit, quam illi benediceret. Eodem modo nihilo-
minus magis tibi benedictionem gloriæ concedet do-
minus, licet quam plurimis verbis illam contendas:
nisi prius manus, quæ bona opera sunt pertentaue-
ris. Ille quinq; virgines fatuæ fidem habebant pro-
pterea quod & virgines erant, & lampades habe-
bant, reprobate tamen sunt, quia oleum in lampadibus
nō habebant, per quod in sacra scriptura cõta-

4. Reg. 20.

1. Cor. 4.

Psal. 23.

Ezech. 8.

Iac. 2.

Gen. 27.

Matth. 23.

vitæ

1. Cor. 12.

1. Th. 16.

Galat. 5.

Matth. 25.

Luc. 23.

Matth. 27.

Luc. 18.

ritas significatur. Nam quemadmodum oleum om-
nes alios liquores supernatat, ita charitas omnes a-
lias virtutes excedit. Quare d. Paul⁹ illa supereminē-
tē scientiā vocat, sine charitate fides mortua est. fi-
des. n. vt Paul⁹ ait per charitate operatur. Vnde quē-
admodum ille infans iudicari posset, qui cum nul-
lius esset meriti, aut gratiæ apud regem, quippe qui
nec aliquid præliū vicisset, nec alia laude digna faci-
nora edidisset, tamen nihilominus audaciæ suæ con-
fidens a rege contenderet, vt sibi ciuitatem, vel am-
plissimum aliud beneficium concederet, sic infans
inuerecundus ille iudicandus est, qui more illarum
virginum fatuarum nullis operibus tanto præmio
dignis à Deo summa petit contentione, vt sibi cæ-
lestis gloriæ ostium aperiat. Nam si recte & consi-
derate tecum reputare velis quo ore poteris à Deo
contendere gloriam, cum nihil tanto nomine dig-
num feceris? Non sufficit ergo sola fides, sed opera
sunt necessaria. ¶ Hic tamen aduertendum magno-
pere censeo, quod etiam si fide carere euident signū
est & prælagium æternæ damnationis in eis qui si-
ne fide decedunt, non tamen è diuerso Euangelio
credere euident est argumētum aut iudicium, quo
quis purari possit prædestinatum. Pann⁹ enim vt ve-
re mūdus dicatur, omni nota & macula vacare de-
bet, vt autem immundus dici possit, quocumque la-
bes sufficit. Hoc pacto vt intelligamus aliquem esse
reprobatum satis est fidem non habere, verū vt is si-
bi prædestinationis bonum ineffabile arroget, ope-
ra tanto præmio digna operari debet. Fidem habe-
re, & fere nunquā operari iuxta dictam fidem, ma-
gnum est reprobationis iudicium. Diutina in pecca-
to mora, persistentiāque continua, argumentum est
reprobationis licet non ita vrgens, vt omnino infal-
libile sit. Quia plurimos videmus, qui cū omnem
vitam suā in criminibus fuerint periclitati, in fine
tamen gloriam meriti sunt, vt in bono latrone cru-
ce pendente videre est. Alij etiam ediuerso extite-
runt, qui cum aliquod vitæ tempus bene agēdo tran-
segissent, exitu infelici decesserunt, sicut Iudas. Sed
tandem qui recte mandata Dei seruat bonique dū
viuit semper operibus occupatur, cōputandus est
merito in prædestinatorum & electorum Dei nume-
ro, nullum enim aliud præsentis medium ad cōse-
quendam gloriam est, quam seruare mādata. Si vis
ad vitam ingredi serua mādata. Si aliquem vide-
res viam versus Valentiam facere, reputares vitæ
ipsum Valentiam ire, non tamen iure iurādo te astrin-
geres ipsum Valentiam ingressurum, quia libertatē
habet licet ambagē aliquam faciat, antequam Va-
lentiam perueniat, viam aliorum dirigeret. Eiuersum
si aliquem videres Valentiam eūtem viam tamen
Granatam versus facientem, merito suspicareris il-
lum non habere animum Valentiam eundi, tamen
nec iurare nec affirmare auderes illum non esse Va-
lentiam peruenturum, quia potest viam alio infle-
ctere, cum liber eūdi & non eundi sit. Sic in propo-
sito, qui bona opera facit viam facit ad gloriam exi-
stimaturque ad gloriam peruenturus bene tamen po-
test ante quam ad finem vitæ, quasi cuiusdam itinere
veniat, viam inflectere, & ad damnationem per-
uenire. Similiter qui male viuit ad infernum tendit
bene tamen potest vita & moribus in melius muta-
ris in extremo cursu saluari. Attamē qui bona ope-
ra operatur facile creditur salutē consequitur. Ne-
mo enim aduulorum in cælo est qui prius bona ope-

ra non fuerit operatus. Hæc enim media sunt & via
qua gloria comparatur, sola enim fides nō sufficit
quia sine operibus mortua est. Quod si hic (vt ait
Christus) dixit, quid faciā ad salutē consequendam
quo supplicio dignos esse impiissimos Lutheranos
dicam, dum asserunt solam fidem satis esse etiam si
ne operibus ad consequendam vitam æternam? Non
omnis, qui dicit mihi, Domine Domine, ait Chri-
stus, intrabit in regnum cælorum, sed qui fecerit
voluntatem patris mei. Et Paul⁹. Sancti per fidem
vicerunt regna. Sequitur, operati sunt iustitiam & a-
depti sunt repromissiones. Non ergo sola fide, sed
operibus iustitiæ adiunctis ingressi sunt terram pro-
missionis. Sic & tu nihilo magis cælum. Et si operi-
bus iustitiæ, quomodo ergo sola fides? Sed de his a-
lias. ¶ Quid faciā ait, exercebat officiū aliquid do-
mi regis, quod cum sibi ereptū videat, nō satis explo-
ratū habet quid sibi faciendū sit. Seneca de breuitate
vitæ meminit cuiusdā senatoris: qui cū esset con-
cessum sibi à Caio Cæsare quoniā nonagesimū an-
nū ætatis agebat, vt quiesceret à publicisq; muneribus
vacare, tā sollicito deinceps fuit animo se procul
à negotiis suis separatū vidēs, vt mortē iam iam si-
bi imminere credēs, sibi tanquā mortuo supremū fu-
nus fieri imperaret, vt ab omnibus familiaribus do-
mesticisq; suis in pheretra collocatus deploraretur.
Eo autē modo vniuersa eius familia senis oculi elu-
xit, vacationeq; à publicis muneribus, donec benefi-
cio eiusdem Cæsaris restitutus, officio suo ad mor-
tem usque perfunctus est. Non aliter plurimi repe-
riuntur, qui sine munere negociōve aliquo viuere
nesciunt, nec vllam in vita priuata iucunditatem
inueniunt. In principum regijs huiusmodi homi-
nes sæpissime reperiuntur, qui multitudine negoci-
orum delectantur, clientumq; amant frequentia, an-
te ostium negociorum suorum expeditionem ex-
pectantium. Sic veneno officiorum & negotiorū
educati eo tantummodo aluntur, vt nulla alia in re
suauitatem inueniant. ¶ Sed his prætermisissis in lite-
rali sensu persistendo, in quo Christus hęc parabolas
lam dicit, Obserua quod iste nō dixit, dominus au-
feret villicationem loquens de futuro, sed de præ-
senti loquitur dicēs, Dominus aufert villicationem.
Quod enim proxime sequitur, certumq; est, tāquā
si esset presens reputatur. Cum igitur mors, quæ nō
bis omnem facultatem merendi & negociandi ere-
ptura est, adeo propinqua sit, vt nesciamus an ab
hinc horam vnā simus morituri, statuamus nobis
iam esse præsentem. Sic Paulus Philippenfes vo-
cat mortuos. Et nos mortui sumus, quia morti ap-
propinquamus, Stultum est de morte tanquam de
re futura, sed quasi iā presentē agere. Sic illa sapiens
mulier dixit Dauidi Regi. Omnes morimur & qua
si aqua dilabimur super terram. Non ait morie-
mur, sed morimur, quemadmodum enim fluuius
iugi perēniq; flumine currit, nunquā aquæ iam ela-
psæ retro redeit, ita dies nostri incessanter ad mor-
tem fluūt, & die diem trudente nunquam idem æta-
tis flumen ad nos redit. Dies enim hesternus præce-
dentem trudit, hodiernus vero hesternū, & ita alij
alios mutuo se expellunt & excludunt, nosque ad
mortem citissimo volatu rapiunt. Sic aliis euntibus
aliis redeuntibus diebus, nunquam id, quod præte-
riit in eundem statum redit, more aquarum laben-
tium, quæ nunquam resiliunt. Alij quidem vadunt,
& alij veniunt, verum attende omnes breui tempo-

Matth. 7.

Hebr. 11.

Cap. 20.

Phil. 2.

2. Reg. 14.

re ad finem peruenturos. Atq. ideo Ioannes, Filioli nouissima hora hæc est. Merito igitur dixit, quid faciam. Si homo cogitare vellet quid de futuro efset semper animo angeretur, diceretq. quid faciam. O me infelicem qui tot peccata commisi, quid de me fiet? quo perueniam? quid faciam, quid consilij capiam? Si hoc, quid faciam, homines sæpenuero secum meditantur meminissentque illius sollicitudinibus, qua hora mortis afficiuntur, profecto vitam suam corrigerent, melioremq. indies facerent. Cum autem nemo sit qui dubitare possit, esse mortem, alteramq. post obitum vitam restare omnes credimus, quis adeo infans est, qui secum ipso non dicit, quid faciam, & ea quæ ad salutem pertinet operatur? Felix qui de sine cogitat, felix qui quotidie cogitat se propediem moriturum, felices, quibus vitæ finis viuendi confert initium. Dic ergo illud Iob. Quid faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus, cum quaesierit quid respondebo illi. Ita hic villicus afflictus, & angustiatu dixit. *Fodere non valeo.* Hoc est dura penitentia opera exercere nequeo. Abstinentia, ieiunando, & alia huiusmodi operado. Quæuis enim hæc opera sint vitis perfectis dulcia atque facilia, qui consuetudine exercitatos sensus habent, & omni virtutum actione spiritualiter delectantur, mihi tamen qui educatus sum in deliciis & libertate, durum & rigidum videtur virtuti operam nauare. *Mendicare erubescio.* Id est, Deum orare, seu alios vt pro me intercedant, pudet. Quia perseuerare in oratione non possum, coram autem Deo qui peccata mea cognoscit: apparere non audeo, præ consusione & verecundia delictorum meorum. Expende quod negatio harum duarum viarum viuendi, scilicet, vel labore, vel mendicitate, significat consilium hominis de æterna vita non quaerenda, labore ieiuniorum, nec mendicitate orationum. Multi enim nobiles & lauti deliciisq. assuefacti sunt, qui sacerdoti dum fatentur respondet, Pater ieiunia, flagella, aut preces faciendas ne mihi imponas, non enim potero sustinere, aliud quiduis mihi impera. His igitur talibus hominibus iniungere debes in peccatorum suorum satisfactionem vt faciant elemosynas. Sic Daniel Regi Nabuchodonosor qui nimium lautus & delicatus erat, adeo vt nollet opera magnæ perfectionis obire, dixit, Peccata tua elemosynis redime, sic Ioannes Baptista debilibus & imperfectis peccatoribus & publicanis non dixit, ieiunate, flagellate, cilicia portate, sed qui habet duas tunicas det vniam non habenti. Et Paulus in Actis cupiebat Agrippam Regem Christianum fieri, & esse sicut ipse Paulus erat, deceptus, dixit, cathenis his, quia non autem Agrippa erat perfectus, vt posset acerba tolerare. Iste etiã delicatus villicus non poterat fodere, nec mendicare, id est, opera supererogationis & magni laboris facere, & martyrium tolerare: atq. ideo ad elemosynarum largitionem se conuertit. Sequitur, *Scio quid faciam, vt cum amicos fuero de villicatione, recipiant me in domos suas.* Quamuis in spiritali sensu, in quæ Christus inducit hanc parabolam, hoc nihil aliud insinuet, nisi, vt, de bonis nostris (omnia enim nostra sua sunt) pauperibus largiamur, facientes eos amicos de mammona iniquitatis, tamen vt litera sonat, multi sunt similes huius, qui malunt furari quã operari, meliusque esse ducunt in ocio & deliciis viuere, alienis bonis fruentes, quam aliquod addicere beneficium, vnde sibi licito & honesto vultus sui sudore

Iob. 31.

Dan. 4.

Luc. 7. Act. 26.

victum quaerunt. Nam si alicui domino inferuiunt, eius bona ita diripiunt vt politi & elegantes, vicatim incidere possint, senatorioq. apparatu viuere. At hi, patet, quod multo præstare existimant otium multoque melius esse quam negotium, quo honeste & sancte homines viuunt occupari. ¶ Verum in doctrina quam Christus præterdit in hac parabola, ad monet, qui misericordiam vult inuenire apud Deum, & veniam suorum peccatorum, misericordiam faciat cum pauperibus, & eis elemosynas largiatur de bonis temporalibus, quæ bona non quidem nostra, sed Dei sunt. Beati (ait Christus) sunt misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequuntur. Sed procedamus. *Conuocatis itaq. singulis debitoribus domini sui dicebat primo. Quantum debes domino meo? at ille dixit, centum cados olei. Dixitque illi, accipe cautionem tuam et sede, cito scribe quinquaginta. Deinde alio dixit. Tu vero quantum debes? Qui ait, Centum ceros tritici. Ait illi, accipe literas tuas et scribe octoginta.* Quatuor hic consideranda sunt pro elemosynarum largitione. Primum quod non dedit eis elemosynam vocatus à pauperibus aut rogatus, sed iste vocauit illos, largitus est enim liberaliter nõ vocatus, nec rogatus, nec coactus, sed sponte & gratis, quaerens ipsemet illos. Itaq. pauperibus antequã ipsi perant danda est elemosyna, imo & aliquando cogendi & sollicitandi sunt pauperes, vt factum est ab illis duobus discipulis, qui ibant in castellum Emaus erga Christum, quæ peregrinum & ignotum esse putabatur, coegerunt enim illi, vt apud se maneret. Sic Abrahamus in itinerebus expectabat sedens, & pauperes transeuntes sollicitabat, & angelos obnixè precabatur, vt apud se diuerterent, & cum eo manerent & comederent. Idem & Loth fecisse legimus. Tobiamq. multosque alios sanctos patres. Quamquam modo non solus nõ peccantibus negatur elemosyna, sed etiam tanta est diuitum nostri temporis auaritia, vt nec clamantibus quidẽ fameq. pereuntibus pauperibus aures præbeat, &c. ¶ Secundo docet q. elemosyna non segniter, sed diligenter est facienda, atq. ideo dixit, *sede cito.* Celeriter sunt agenda bona maxime opera misericordie. Sicut enim hilarem, ita & celerem datorem diligunt Deus. Ideo Salomõ ait. Ne dicas, vade, cras dabo tibi, cum statim possis dare. ¶ Tertio docet, quod non vni soli, sed multis est danda elemosyna, q. secus factum multi prælati & diuites, qui non nisi consanguineis pauperibus largiuntur, alij amicis, alij vero ciuibus suis tantummodo. Sed hic villicus multis benefecit nõ singulos debitoribus vocauit. Deniq. & quarto abũdãter elemosynã dedit. Dimidit enim olei alij concessit, alij quintã partem tritici donauit, iuxta illud Tobie. Si multum tibi fuerit, abundanter tribue, quomodo autem potueris. Aliter multi faciunt, qui pauperibus nõ tribuunt, nisi ea quæ sibi vtilia fore nõ existimant. Carnes enim iam corruptas, & à quibus etiã carnes abstinerent, pauperibus largiuntur, quæ potius in sterquilinum erant mittende. Panem item muscidum, duritiãq. inutilem, propter Christum se cõcedere assunt, & iactant, cum ipsi in summis deliciis, vitæq. blãdimentis agant. Sed dices. Inproba videtur illa esse elemosyna, quæ de alieno cõceditur. Quod hic villicus fecisse videtur, dũ bonis dñi sui liberalis haberi veller. Ad hoc respondendũ est statim in verbo sequenti. Porro vbi dicitur centum cados, in Græco est *ἑκατὸν βάτους*, id est centi batos, nõ cados, batos siue batos mensura erat liquidorum, & corus aridorum mensura.

Mat. 5.

Luc. 24.

Gen. 18.

Gen. 19.

Tob. 2.

1. Cor. 9.

Pyth. 3.

Tob. 4.

Mat. 25.

mensura, modos triginta complectens, quæ est onus camelæ. Sequitur. *Et laudauit Dominus villicum iniquitatis, eo quod prudenter fecisset.* Non tamen laudatur modus quem habuit, nec media, accipiens alieum. Perinde ac si cõcionator auditores suos vt pro uocet ad orationem & bona opera, hortetur dicens. Ecce fures & latrones vigilanti tota nocte, vt furentur & prædentur cum periculo vitæ suæ, cur ergo tu non vigilabis ad orationem & bona opera specternæ mercedis? Talis laudat fures & latrones non ob furtum & latrocinium, sed ob solertiam, quod etiam opera sua mala, ita prouidẽ insinuant, vt tam impigri ad ea sint. Similiter si dicat ad quempiam, Impudica mulier ornate te vt alios ad obsecros amores alliciat, cur te ipsum non etiam ornas fide, & Christo conformibus virtutibus, vt Deo placeres? His verbis certè non laudo impudicitiam mulieris, sed diligentiam tantum illius, quã ad flagitia abuitur. Sic etiam hoc loco dispensator iste, ob solertiam tantum laudatur, eo q. villicatam suam tam bene pendere potuit, vt eodem modo animabus nostris prospiciamus, largiendo facultates nostras pauperibus, atq. ita thesaurũ cõgregemus ad vitã futurã. Nam vt Chrysostomus ait in parabolis explicandis, attendere oportet ad quæ scopum dirigatur, vt in illo immoremur, reliqua quæ assumpta sunt ad illa cõtexenda negligentes. Lege si placuerit Augustinum, Originem, & Theophylactum. ¶ Non itaq. hæc parabola nobis proponitur, vt dispensatorem in omnibus sequamur, sed in eo dũtaxat, quod tempore officij sui & blandiens fortune futuram inopiam considerauit & anteuerit. Quia prudenter se habuit, laudatur: & quia furatus est, vocatur iniquitas. ¶ Obserua autem & diligenter considera, quod si Dominus huius mali villicus, qui eius bona dissipauit & reliqua sit furatus, nihilominus illius prudentiam laudat: quoniam prudenter egerit, quãto magis laudabit eos qui in sibi creditis, concessis & datis miser cordes fuerint? Si enim laudatus est qui cum fraude potenter egit, multo magis laudem & gloriam merebitur apud Deum, qui de sua substantia, & rebus sibi creditis honorat Dominum in pauperibus. ¶ Secundo locus iste & hæc parabola intelligi potest, & exponi hoc pacto, videlicet si dicamus hunc villicum recte fecisse, tam prouidẽdo in posterum sibi quam in modo, quem in danda elemosyna seruauit. Nam vt iam supra latius dictum est, si per hunc diuitem Deum intelligimus, per villicum autem huius mundi diuites homines, qui veluti dispensatores & villici à Deo acceperunt diuitias, quas in pauperes dispensarẽt: sequitur quod tuncque aliquis diues huius seculi elemosynam pauperi concedit, de domini Dei bonis non de suis opibus concedere, siquidem omnia quæ habemus, tanquam dispensatores possidemus, eaque accepta Deo referre tenemur. Hoc autem est quod Christus voluit significare circa hæc bona nobis concessa, cum illam parabolam proposuit, quæ de talentis agit, famulis ad negociandum concessis. Hunc autem sensum tenentes, non dicemus hunc fuisse furatũ bonæ Dei, quorum dispensator erat, sed ea pauperibus impartisse, vt fecerunt Abraham, Loth, Iob, alique viri sanctissimi, faciendique elemosynas studiofissimè, quibus vt fideles dispensatores non tanquam suis, sed tanquam Domini Dei bonis vtentes gloriam cœlestem compararunt. Sed dices? Quando

hunc sensum defendo, si res ita se habet vt affirmem hunc villicum tam in vitæ remedio inueniẽdo, quam in modo dispensandi recte fecisse, quare hic vocatus est villicus iniquitatis? Respondeo, Illum vocatum fuisse villicum iniquitatis, non quod elemosynam fecisset, sed quia in initio non bene se habuit bona dñi sui dissipando & dilapidando. Poftea tamen quã ad se reuersus iniquitatẽ vitæ suæ cognouit, quãquã iam demũ nec fodere, nec arare poterat, hoc est magnas penitentias & preces agere, in omnibus tamen reliquis optime se gessit, adeo vt dandis elemosynis de bonis Dei quorum dispensator erat iustissimus & fidelissimus villicus iudicari debeat. Christus autem in hac parabola si rigore literæ inspiciamus, cũ diuitibus tantummodo loquitur, eosque hortatur ad dandã elemosynam de bonis Dei, quorũ dispensatores sunt. Quod si recte fecerint profeta in celo æternã inueniẽt mãionẽ. Hos duos sensus in omni parabola tanquam magis verisimiles se quutus sum, vt supradictum est. ¶ Expende etiam q. ait villicus iniquitatis, & laudauit dñs villicum iniquitatis, phrasis Hebræa est, & modus loquendi Hebræorũ, vbi genitiuus ponitur loco nominatiui. Vt illud q. in prima epistola Petri habetur, populus acquisitionis, id est, populus acquisitus. Et in Psalmo. Virga æquitatis, pro virga æqua. Vas electionis, id est, vas electum. Et per Eliaã, vox clamatis, pro vox clamans. Sic in presentiarum laudauit dñs villicum iniquitatis, id est, villicũ iniquum, quia praudenter fecisset. Sequitur. *Quia filii huius seculi prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.* Hoc dixit nõ q. impiis sit vera prudentia, cũ dicat Paulus, quod prudentia carnis mors est, & solis bonis inast prudentia, sed ideo Christus sic loquitur, quia mundani homines diligentiores sunt, & agiliores circa mundana, quã boni circa diuina. Et ideo nõ simpliciter dixit prudentiores esse filios lucis, sed in generatione sua, hoc est, in negociis & rebus secularibus pertractandis, quia in his multo prudentiores sunt filii huius seculi, quã filij lucis, attamen in rebus spiritalibus prudentiores sunt filij lucis. Nã licet Bufones & noctuæ melius noctu videant quã homines, simpliciter tamen melior & acutior est visus hominũ quã illorum. Illæ enim aues noctu vident, vt prædã capiant, sic etiã mundani. Vnde David, Infidiatur vt raperet pauperẽ, rapere pauperẽ dũ attrahit eũ. Sunt diligentes & tyranni in recipiendis & recuperandis debitis suis, astuti in fallendo pauperes, &c. In his quæ ad generationẽ carnalem pertinent prudentiores & sapientiores sunt. Sic catus clarius videt homine, nõ ad legendũ literas, sed ad capiendũ mures. Prudentia huius mundi eo tendit, vt decipiat pauperẽ. Hæc est prudentia viuariorũ & raptorũ, quorum quisq. in nocte & in tenebris peccatorũ absente sole iustitiæ, suæ voluptari, quasi cuidã prædã rapiendã intentus est. Præterea vocatur filij huius seculi, quia hunc mundum pro patria habent & amant, cupientes solũ suã hereditatẽ, & diuitias in temporalibus. De mudo ait Ioannes quod sunt, & de mudo loquuntur, & mudo audit illos. Electi autem vocantur filij lucis, quia per fidẽ & charitatẽ filij sunt Dei, qui vera lux est, & nullas patitur tenebras, & verã lucem, quæ Deus est, super omnia diligit. Vnde Paulus. Eratis aliquando tenebræ, nunc aut lux in dño. Cautiores enim sunt & diligentiores filij huius seculi in acquirendo temporalia, quã filij lucis spũalia. Experientia docet, nã quæ

1. Petr. 2.

Psal. 44.

Act. 9.

Esai. 40.

Rom. 8.

Psal. 2.

1. Ioan. 4.

Ioan. 1.

ad lucrum pertinent, quamuis cum periculo sint vltro facimus, ad spiritalia vero neq; admonitionibus, neque minis venimus. Igitur in hac parabola sumite argumentum, quod sicut iste ne priuatus officio fame periret, sic prouidit ad tempus futurum, ita vos date eleemosynam, & præparate in æternis tabernaculis domos, bis ponis domini vestri que dicit, vt lucremini vitam æternam. Propterea ad hoc similitudo ista dicta est, vt discamus futura considerare, vt in Deuteronomio dicitur. Vinam saperent, ac intelligerent, & nouissima prouiderent. Vult etiã Christus docere in hac parabola, quod cã breuis vita sit, satragamus facere bona opera, vt cum mors ad uenerit maneat domus & refugium in celo, vnde in æternum quiescamus. Quapropter applicãdo hãc parabola consequenter dicit Christus. *Et ego dico vobis, facite vobis amicos de mammona iniquitatis vt cum defeceritis recipiat vos in æterna tabernacula.* *μικροὺς οὐκ ἔστιν Ἑβραίων, sed Syriorum lingua vt Hieronymus ait, diuitiã nuncupantur. Vocatur hic à Christo diuitiã iniquitatis, non tantum in iuste acquisitã, sed etiam licite partẽ, quoniam repugnat diuinis præceptis, eleemosynã sacrificia offerre de rapina. Vocatur autem iniquitatis, id est, inæqualitatis, eo qd inæqualiter sint diuitiã, vel etiam quia aliquo peccato auorum vel proauorum partã sunt, & acquisitã. Diuitiã enim ex se bonã sunt, nostra tamen puerfitas & malitia facit illas iniquas. Si vinum fundas in cadum aliquem immundum, statim insuauitatem vasis sapit, adeo vt dicas quotiescunque ad bibendũ accesseris, hoc vinum antea cum esset bonum cado illoto diffusum inspiciatrem attraxit: sic diuitiã bonã sunt, verum si in cor cupidum incidat, malã red duntur. Et ita vocantur iniquã, quia plerunq; causã sunt iniquitatis. Hunc in modum Paulus diem & tẽpẽ malum vocat. Redimentes (inquit) tempus, quoniam dies mali sunt. Non quod malus sit dies & tẽpus, sed quia homines mali tempore abutuntur ad malum, sic propter diuitias sæpe oriuntur iurgia, bella, furta, homicidia, &c. Quapropter Paulus auaritiã & cupiditatem temporalium nominat radicẽ totius mali. ¶ Obserua primo quod Christus volens loqui de his diuitiis terrenis, locutus est de illis cum hoc additamento, videlicet iniquitatis. Nam si absolute diuitias dixisset, vtiq; intelligendũ non esset nisi de veris diuitiis cœlestibus. Sic Paulus scribens Thimotheo charissimo nõ absolute dixit, præcipe diuitibus, sed, præcipe diuitibus huius seculi, nõ absolute loquendo, diuitiã huius seculi, diuitiã vocari non debent. Quemadmodum enim cum aliquem album secundum dentes dicimus, idem est, ac si diceremus, ipsum esse nigrum. Ita cum Diuus Paulus dixit, diuitias huius seculi, idem est ac si diceret paupertatem huius seculi. Verã enim diuitiã in celo sunt, vt ait Psalmus. Gloria & diuitiã in domo eius, prudentiam sapientis etiam diuitias esse testatus est Salomon dicens, Corona sapientium diuitiã eorum. Vt autẽ per diuitias non metalla terrena, sed prudentiam se intellexisse ostenderet, illico per contrarium subdidit, Fatuitas stultorum imprudentia. Si enim coronam sapientiã terrenas diuitias dicere voluisset, profecto fatuitatẽ stultorũ paupertatẽ potius, quam imprudentiam dixisset. Sed dum fatuitatem stultorum appellauit imprudentiam, quod sapientium diuitias prudentiam dixerit, satis aperte innuit. Vnde colligimus aliam esse mammonã bonã*

tatis, illã enim diuitiã, quas soli iusti putãt esse diuitias, vt virtus & superna illa bona, verã diuitiã sunt nam hãc terrena paupertas est. Dittior est arca tua, quam multis opibus refertam habes te ipso: siquidẽ eas non possides, sed ab ipsis possideris. ¶ Expende secundo, quod mortem vocat defecionem. Cũ defeceritis, inquit, à præsentĩ vita per mortem. Homo enim cum moritur deficit à vita. Deficit mundus, deficiunt amici & consanguinei: deficiunt opes & delicia, deficit tempus gratiã & bene operandi, sola misericordia est comes defunctorũ. Sicut enim vmbra insequitur corpus: ita bona opera sequitur mortuos, vt Ioannes ait. ¶ Obseruandum quoque est tertio & diligẽter, quod non singulariter dixit in æternum tabernaculum, sed in æterna tabernacula: vt intelligas multa esse præmia in celo, & non omnes æqualiter esse beatos. Gloria enim respõdet gratiã, quã illius est seminarium & artha. Non autem omnes iusti sunt pari modo grati Deo, nec eundẽ apud ipsum habent locum, quia non omnes de Deo equa liter benemerẽtur, nam vt Paulus ait, sicut stella distat à stella in claritate, sic resurrectio mortuorum. Queniammodum astra omnia lumen à sole secundũ cuiusque naturam accipiunt, ita beati in Dei præsentia eius gloria secundũ diuersã merita promicant. Et Christus ipse. In domo, inquit, patris mei manent. ¶ Quia vado parare vobis locum. Ibat autem per mortem ad patrem, & cœlum per metaphoram vocauit domum, sicut nunc tabernacula. Domus namque & tabernaculum distinguuntur à diuersorio, quia in diuersorio in tráfitu peregrini recipiuntur: tabernaculum autẽ est, in quo permanenter habitatur. Et ideo Petrus, in monte pete bat fieri tria tabernacula, vt perpetuo esset beatus. Vnde Paulus. Scimus quod si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quod edificatio nem ex eo habemus. Igitur qua ratione receptaculum illud quo vniuersi beati recipiuntur, ob id dicitur vna domus, eo quod omnes sub eodem patrefamilias vnus Dei visione & hæreditate fruuntur: ita propter diuersos gradus beatitudinis dicitur, apud Ioannem in eadem domo multas esse mansiones, si cut hic in nostro Luca, pluraliter dicuntur tabernacula. Destruit hic locus Lutheranos hæresim, qui putant nullam in nobis inesse iustitiam, sed per solam Christi iustitiam nos iustificari, quã vna est, atque ideo colligunt omnes esse Deo æquẽ gratos, pariterque amicos atq; omnes æquali sanctitate polere. Expende eorum insaniam. Quamuis Christus quo ad sufficientiam omnibus plenissimẽ satisfecerit, applicatur tamen nobis illa satisfactio & meritũ quo ad efficaciam per sacramenta, per quã nostra opera liberi arbitrii eius ope & fauore suffulta sunt. Quapropter licet infantes ante vsum rationis ex fonte baptismatis eius efficiuntur membra & gratia æquali confurgant: tamen postmodum rationis luce adueniente tanquam Dei filii per eius gratiam merita nostra accumulamus, plus minusve secundum curam & diligentiam, quam eius cultui impendimus: iuxta illud Apocalypsis. Iustus iustificetur adhuc. Si enim Deus, vt Paulus ait, reddet vniciuque secundum opera eius, opera autẽ non sunt æqualia, neq; in viris probis neq; in reprobis. Ergo sicut aliis inæqualia supplicia, ita iustis imparẽ gloria est redditurus, Si autem quis obiciat illam parabolã bonã

Matth. 19.
Apo. 14.
1. Cor. 15.
Ioan. 14.
Matth. 17.
2. Cor. 5.
Ioan. 14.
Luc. 23.
Luc. 16.
Psal. 115.
Psal. 145.
Matth. 25.
Psal. 119.

Matth. 19. vbi æqualiter nisi qui in vinea laborauerũt, premiati sunt denario beatitudinis, qui tamen non æqualiter laborauerunt: quorũ quidam à summo mane, quidam, hora vndecima. Dicendum quod obiectiue omnes sunt æquales, nam omnes vident Deũ, omnesque perpetuo erunt beati in hoc æquales sunt non tamen subiectiue, nam alius plus vel minus lux ta merita erit beatus. Docet enim Christus perillam parabolã, quod in Dei cultu tantum solertissimus quisque potest in breui tempore proficere, quãtum segnis in maiori. Docet etiam quod omnia nostra merita ex sua voluntate & gratia valorem sortiantur. Et ideo dixit, quia huic volo dare. Ceterum in suprema retributione gloriã, quamuis cunctis idem cõferatur beatitudinis denarius, nihilominus visio illa essentia diuinã nõ erit in omnibus æqualis. Atq; adeo licet Deus in se denarius sit infinitã æstimationis, non tamen in omnibus erit eiusdem pretij. ¶ Præterea ad nostram etiã eruditionem docemur hic mundum non futurum æternum, sed temporalem, contra quosdam Philosophos, secundo, quod post hanc vitam erunt futura tabernacula æterna cõtra Ethnicos, tertio quod erit iudicium futurum, cõtra Mauros & Turcas, quarto quod opera examinãda sunt, non tantum fides: contra Lutheranos, quinto, pauperes sanctos quos in hac vita fouimus, fore in alia propitios, sexto, quod eleemosynis aliisque operibus eorũ fauorem in hac vita imploremus. Arbor enim quã non amputatur in superfluis ramorũ germinibus horrida & fluctis euadit. Ita & eodẽ modo opus est vt diues sese quotidie exploret super sua amputando, pauperibusque elargiendo. Et quãdo Christus locutus est de operibus misericordiã quater repetiuit opera misericordiã dicens. Esuriui, & dedistis mihi mãducare: sitiui, &c. Vt sciamus vtilissima esse ea quã toties à Christo repetitũr. ¶ Cõsolatur etiam nos hæc parabola in duobus, primo qd in breui possimus mereri vitam æternã: nõ hic villicus in hora vna quid manducaret, parauit, per totã vitam. Latro in cruce in paruo tempore vitam æternã meruit. Alserum solatium est quod non solum in breui tẽpore sed pro paruis rebus temporalibus, æterna bona & immensa præparare volumus. De Mammona inquit, iniquitatis. Quid, vilis istis terrenis rebus? Tamen illis cœlestia possumus emere & amicos in æterna beatitudine cõparare. Sed nos omnem curam adhibemus in amicitis potetium & diuitum conciliandis. Christus tamen oppositum docet videlicet, vt pauperum amicitias quæramus: plus enim emolumentũ poteris habere ex pauperibus, quã ex diuitibus. Verum hoc non credit mūdus licet in hoc dispensatore sit optimẽ probatum. Non enim dubium est quin amicos habuerit diuites & potetes: sed cum amouendus esset à munere nullus illorum succurrit, quare ad pauperes se cõuertit, in quibus inuenit commodum. Res eodem modo se nũc habet quia qui diuitibus fidit sæpenuero decipitur. Nihil enim amicus suis in altero seculo proderunt quia nihil habet. Quid diues in inferno positus fratribus prodesse potuit, qui guttam aquæ petijt? Vnde Psalmista. Nolite cõfidere in principibus, &c. E contra vero pauperes in celo retribuent: quod si non retribuerint, quia sint peccatores, Deus retribuet pro illis. Venite benedicti patris mei: esuriui & dedistis mihi manducare, &c. In prouerbiis etiam dicitur. Qui miseretur pauperũ, Deo generatur. Qualis fuit

ris circa proximum talis erit tibi Deus. Docemur etiam ex hac parabola quod nulla potentia, nec diuitiã sunt, quin ad finem aliquando non perueniãt: & quod nihil aliud expectandum nobis est, aut potius timẽdum in futura vita, quam seuerum iudiciũ & æterna fames: nisi nobis in hac vita facultatibus nostris pauperes amicos conciliemus. ¶ Igitur quod Christus redemptor noster in hac parabola nõ in primis docet nihil aliud est, quam siquidem hæc vita, velimus, nolimus, breui terminanda est, qua finita æternũ victuri sumus, vt demus operam eo modo vt vitam ne alteri us seculi commoda amittamus. Hanc enim vitam commodatam habemus, illaque conditione nobis concessã vt dum viuimus æternã beatitudinem vitamque perpetuo duraturam comparemus. Nullũ enim aliud prudetiã opus magis elucet, quam omnia futura tempore cõspicere & prouidere. Hanc autem prudentiam laudat dominus in hoc dispensatore iniquitatis, qui adeo prudenter se habuit vt tempore prosperitatis & abũdantiã in tempus aduersitatis & penuriã venturã se optime præparauit. Hac cautione inuenit sibi cõmodum ille prudens & sapiens iuuenis Ioseph, quẽ ait scriptura septem annis pane abundantibus sumẽmam frumenti in Aegypto siccis & horreis incluisse, ad hoc fabricatis vt septem aliis annis sequẽtibustemporis iniuria deficiente frumento, esset vnde populo subuenire posset. Sic tu tẽpore huius vitã præsentis, quã abundans est, vbi paruis laboribus & impensis cœlum mereri potes eniti debes, vt plurimas diuitias meritorumque thesauros, bonorumque operum frumentum congeras: vt quando venerint steriles alterius vitã anni quib; nullum dabitur ad merendum vel demerendũ tempus, quod fortasse crasaderit, & citius quam putas, habes vnde tibi vitam conferues, emeritque in hoc seculo stipendiũ, domo, & nutrimento postea in altero quietem satiãtẽ & diuitias inuenias. Sed hoc qui fieri poterit? dãdo eleemosinas pauperibus, partiẽdo has diuitias iniquitatis inopibus & egenis. Nullam moram igitur facere debes quin terrã paleis cœlestes thesauros: quamprimum compares. Quo quid esset nobilius, fiercore videlicet & puluere terreni soli, pretiosas & inestimabiles margaritas emere? Facite inquit vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis etc. In literẽ rigore, si hæc verba perpedãtur nihil aliud: Christus nobis hic innuere voluit nisi vt bona nostra pauperibus impertiamur: vt cum à vita excesserimus in æternis habitaculis recipiamur. Hoc idem nos admonet Propheta regius Dauid quãdo in Psalmo inquit. Iucundus homo qui miseretur & commodat, disponit sermones suos in iudicio? Singula enim hæc verba suã Emphasim habent. Quare opus est hanc autoritatem acutius tractemus & discutiamus, & verbatim explicemus, loquitur enim in hac parte Propheta mysticẽ & obscurẽ. Primum inquit iucundus homo: vt nos doceat eleemosynã esse cõlatritia faciendam, hilaremque vultum & iucundã pauperi ostendendum. Hoc idem docet Ecclesiãsticus dicens. In omni dato hilarem fac vultum tuum. Et Apostolus in secunda Epistola, quam ad Corinthos scripsit ait. Non ex tristitia aut ex necessitate: hilarem enim datorem diligit Deus. Cum benignitate itaque fieri debet eleemosyna & non cum asperitate, scriptum est enim. Inclina pauperi aurem tuam: sine tristitia. Et iterum, Congregationi pauperum affabilem:

Deut. 8.

Lib. 1. com. menta. in Matth. c. 6.

Eph. 5.

Psal. 112.

Psal. 14.

Apo. 14.

1. Cor. 15.

Ioan. 14.

Matth. 17.

2. Cor. 5.

Ioan. 14.

Apo. 22.

Rom. 2.

Matth. 25.

Psal. 119.

Gen. 41.

Psal. 112.

Eccel. 35.

2. Cor. 9.

Eccel. 4.

Ibidem.

Ecl. 20.

affabilem te facito. Sed hoc multo secius faciunt illi, qui prius, quam elemosynam pauperi erogent, miserum sexcentis questionibus sollicitant, illum ocio sum, vagabundum, perditum appellantes. Postea vero quam illum mille confectum plagis, iniuriis quam plurimis affecerunt, quia illum inermem & abiectum in iurgis paratissimum viderunt, dignumque aestimarunt, in quem arrogantiae & superbiae suae virus effunderent vt virtutis causam illud fecisse existimarent, & zelo iustitiae, exiguum panis frustum impertunt. Contra hos loquitur Ecclesiasticus dicens. Datum insipientis non erit vtile tibi. Exigua dabit & multum improperebit: & apertio oris illius infamatio est. Si tibi non placet elemosynam pauperi facere noli illum molestia afficere, satis enim miseriae illi est, qui nudus etiam hyeme ostentim mendicat. Quod si otium pauperis culpas, asserisque te hoc virtutis zelo & iustitiae reprehendere, quare non quam plurimos alios in otio viuentes respicias, qui lectis molissimis cubantes ad medium vsque diem dormiunt, dapibusque lautissimis fruunt, pretiosissimisque vestibus ornati, toto diei spatio nulla alia in re occupantur, quam vt vicatim huc illuc deambulent, nihil boni operis praestantes? A quibus hypochritas tristis est pauperis status vt nihil remotius esse possit: humi enim dormit, ostentim victum quaerit, fameque conficitur. Quare igitur pauperem tantummodo reprehendis iustitiae amator, cum tot ignavos in ciuitate relinquant. Quia hic pauper est, alii vero diuites. Quod diuites enie accingitur & ornantur in vitis suis laudandi sunt: pauper vero, quod nihil aliud preter fragilem arundinem habet, in quam infirmum vicerofumque corpus indinet, ideo pro quocunque vel minimo peccato quasi pro maximo delicto reprehendendus, & puniendus est? O summam mortalium preuaricationem, o mundum funditus perditum & insanum. O hostis diuini nominis, tuique propterea sanguinis & naturae, quid furis? Tanta ne existimas Deum esse patientia vt ferre possit te, qui caponibus dapibusque alitis lautissimis ad nauseam satius ante ostium tuum egressus ad digestionem & exercitium molliter incedas, veste pretiosissimis martium pellibus sociata, lingua effrenata tua & proterua miserum pauperem reprehendere, qui a te nihil aliud quam exiguum duri panis frustum proposito Iesu nomine contendat? Sit tanto iustitiae zelo & amore teneris quare prius te ipsum non reprehendis & emendas, vt postea iuste possis errabundos & ociosos quosuis populi accusare? Na pauperes nulla ratio te mouere debet, quare accuses: illis enim satis est miseriarum, vt & pro peccatis si qua habent sufficientem poenitentiam agere possint. Tu enim qui multis maioribus criminibus infectus & coinquatus viuus, more Epicuraeorum, Sardanapalique eorum, quibus, vt Apostolus ait, Deus venter est, viuens, nullamque poenitentiam agens, quo iure poenitentiam agentibus pauperibus teque melioribus insultabis? Ideo David in hac autoritate, quam interpretatur, coniunxit hominem cum iucundo dicens. Iucundus homo: vt tibi in memoriam adducat te esse hominem, quem decet humanitatem & saauitatem in pauperes ostendere. Nec existimes te qui diuitias & nobilitatem maiorem paupere sortitus es, ideo de auro vel argento vel alia nobiliori, quam pauperem materia fuisse formatum. De eadem enim humo, ea que vili & abiecta materia omnes pauperes & diuites

surreximus. Memento praeterea te esse mortalem, corruptibilem, fragilem, tantisque miseris subiectum quantis quilibet alius, quantumuis pauper sit, quem nisi humaniter receperis, benigniter allocutus fueris, te omnibus miseris multo meliorem iudicari. In quo audi Ista dicentem, Si videris nudum operi eum, & carnem tuam ne despexeris. At pauper caro tua est, quare igitur carnem tuam despicias? Quare tu ipsius hostis eris? Ideo exclamat David dicens. Filij hominum vsquequo graui corde? Filij hominum non Leonum, aut luporum, quare non seruatis inuicem humanitatem inter vos, si filij hominum estis? Quare corda plumbea habetis cum carne sitis, &c. Vt autem iam tandem haec duo Psalmista dicta concludamus vide quid dicat scriptura. Non exasperes pauperem in inopia sua, & cor inopis ne afflixeris. Danda est igitur elemosyna summa cum letitia: qui miseretur in hilaritate, vt ait Paulus. Ideo in scriptura per oleum, per quod significatur misericordia significatur etiam hilaritas. Ideo in Psalmo habetur. Vt exhilaret faciem in oleo. Et alibi. Propterea vnxit te Deus tuus, &c. Hoc Christus insinuat vult cum dixit. Cum ieiunas unge caput tuum, hoc est, hilarem te ostende, & ne sis sicut hypocrita tristis. Verum vt ostendat egregius Psaltes, qua intentione & quibus faciendum sit elemosyna, addidit dicens. Qui miseretur. Elemosyna enim a visceribus misericordiae in pauperem procedere debet, vbi omnia merita fundantur, & omne bonum opus prius radices agere debet quam te ipsa appareat. Pluris facit Deus viscera charitatis a quibus omnia pietatis opera procedunt, quacunque boni operis magnitudine. Reipexit enim dominus ad Abel & ad munera respexisse dicitur. Qui miseretur etiam inquit, vt doceat non diuitibus, aut huius mundi potentibus erogandam esse elemosynam, sed pauperibus solum. Misericordia enim miseriam denorat: vnde obiectum misericordiae proprium, miseria est. Quare illius namquam miseremur, qui nulla in miseria constitutus est. Infamus enim esset, qui diceret se beatorum caelestium gloria perfruendum miseremur. Nam cum beati omni profus miseria & incommodo vacent, in ta sublimi felicitatis gradu constituti: summa esset amentia si alius quis putaret eorum fortunam esse miseratione dignam. Cuius igitur ne misereri debet? Cuius incommoda compatitur diuitis? Minime profecto: verum miseri pauperis, afflicti, infirmi, solliciti illiusque denique qui aliquam patitur fortunae iniuriam. Statuit igitur hic Propheta regius David, pauperibus tantummodo & non diuitibus, qui nullius indigent, faciendam esse elemosynam. Hoc idem est, quod domini superius consuluit dicens, cum facis prandium aut cenam noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos neque cognatos neque diuites, &c. Sed cum facis conuiuium voca pauperes, debiles, claudos, & caecos. Hoc idem admonet sapiens dicens. Mitte panem tuum super transientes aquas, quia post multa tempora inuenies illud. Haec autem locutio metaphorica est: vult enim scriptura se penumero metaphoris, aliisque tropis & figuris. Nam cerum est Salomonem haec non intelligere de aquis materialibus, sed de afflictionibus, angustiis doloribus & aduersitatibus. Eodem modo loquebatur sanctus pater eius David dicens. Saluum me fac Deus: quonia intrauerunt aquae vsque ad animam meam. Quis adeo demens est, vt au

Psal. 87.

Matt. 26.

Rom. 12.

Psal. 103.

Psal. 44.

Matt. 6.

Gen. 4.

Matt. 1.

Ecl. 10.

Psal. 110.

deat

deat dicere, quod locutus est hic David, de istis aquis elementaribus: cum anima spiritus sit, aquae istae materiales in illam ingredi nullatenus possunt? Germanus igitur huius literae sensus est: quod Christus cuius anima sacratissima passionis eius tempore repleta erat malis, vt alio in Psalmo fatetur Propheta regius, hoc est angustias, tristitia, doloribus & poenis, ait nunc aeterno patri, orans patrem, cuius vniuersum iuxta naturam assumptam minor erat. Saluum (inquit) me fac Deus: quonia tristitia & afflictiones intrauerunt vsque ad animam meam: ita vt tristis sit anima mea vsque ad mortem. Habes ergo quod per aquas intelligit sapiens dolores, angustias, aduersitates, & alia huiusmodi. Mitte panem tuum, ait, super transientes aquas: hoc est, super pauperes. Solum enim pauperes afflictionibus & laboribus afficiuntur. Solum pauperes, famem, sitim, frigus, animique iniuriam sentiunt. In pauperes tantummodo conditae sunt leges & statuta humana, poenae & supplicia excogitata. Si frigus est nihil nocenti diuites capiunt: quibus vestimentorum copia, caminique luculentum ad calefaciendum, domusque superius inferiusque stratae affatim sunt. Si solis aestus est eodem modo diuitibus nihil nocere potest. Praeterea, si frumenti ob anni sterilitatem re publica laborat penuria, letantur diuites, quia frumentum suum pro libidine sua tunc temporis vendere possunt. At pauper multo secius se habet: quippe qui hyeme, frigore, aestate, aestu conficitur tempestatumque iniuria: in gruente fame solus famem patitur. Rursus concubinari diuitis crimina & delicta publica, magistratus Ecclesiastici facile dissimulant & conuolunt, pauperem vero anathematis ecclesiasticisque censuris grauius virgent, vehementerque consistant. Quin etiam si pauper in extrema constitutus necessitate forte ne fame interiret, agnum vel haedum a vicini sui grege abstulit, ceteris vapulabitur, potens vero & diues, qui orbem vniuersum terrarum compilauit, rapinisque & spoliis vastauit, ab omnibus honoratur, & animosi, fortisque viri nomine condecoratur. Quare optime dixisse habetur piratam illum Alexandro magno. Ego quia piratam per mare exerceo vnica tantum nauis ab omnibus praedo increpor, & tanquam praedo ad supplicium ducor: at tu qui instructissima, celeberrimaque expeditione omnem terrarum orbem diripis & spolia summa cum iniuria aliena regna occupans, ob omnibus magnus nuncuparis Alexander. Hinc notare poteris Christum dominum & saluatorem nostrum, cum de pauperibus loquebatur, rite dixisse. Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum caelorum, cum etiam de afflictis verba faceret, dixit. Beati qui persecutionem, &c. Vnde aduertet quod cum de aliorum sollicitate locutus est adiectiuo vltus est: de pauperibus vero & persecutionem patientibus loquens substantiuo. Eadem autem oratione vultur pro pauperibus & afflictis cum hoc verbo, est, & regnum caelorum: quia procul dubio & pauperes, & afflicti vnum & idem sunt. Et ideo merito a Christo domino nostro in vna & eadem oratione coniuncti fuerunt. Quis enim persecutionem patitur pauper? Diues enim ab omnibus colitur & laudatur, adeo vt etiam si aliquid ineptissimum dicat, tamen omnes circumstantes nihilominus affirmet nihil sublimius Aristotelem dicere potuisset. At pauper dum loquitur aliquid etiam grauissimum Salomoneque dignissimum efferat, ab

omnibus inturbatur, reprehenditur & deluditur. Vnde in Ecclesiastico habetur. Diues locutus est, & Eccl. 13. omnes tacuerunt & verbum illius vsque ad nubes perducunt: pauper locutus est, & dicunt. Quis est hic? Et si offenderit, subuertent illum. Eo autem ve cordiae euasit hoc malum, vt iam vulgo vsurpari solet loco prouerbij. Concilia mihi fauorem, ego tibi iustitiam concedam, &c. Horum igitur pauperum afflictorum, variisque incommodis merentium, misericordia debes moueri, iisque faciendum est elemosyna, quae afflictionum & laborum aquas pertrahit. In vacuo enim vase liquorem funde, & non in pleno. Eliseus enim vasa vacua impleuit oleo infuso. Ita etiam tu in pauperem opibus, omnique domestica supplicite vacuum & egentem, animaque omni consolatione destituta afflicto, oleum misericordiae infundere debes: non in diuitem, qui quamplurimis bonis opibusque abundat. Nunc vero nihil solet nisi haberi cedere. Non enim mittitur caponum parua nisi ad illum qui centena in pignore suo habet. Tu autem ceruum ad eum mittis, qui cum viginti millia nummum quotannis reddituum suorum colligat domum habet anibus, vitulina, ceruina aliisque canibus adeo repletam, stomachumque ab hesternae nocte, ciborum multitudine & diuersitate ita affectum, vt magis videatur fame ad digerendum cibum, quam cibo ad nutriendum corpus indigere. Quibus nihilominus ita constitutis, pauper, qui incenatus accubuit, capitis laborat hesternae fame confecti atque exinaniri dolore, solusque excruciatum nemine consolante, nec verbo quidem opem ferente. Ergo verissimum esse fere neminem iam hac nostra esse tepestate, qui aliquid faciat nisi spe commodi temporalis. Das diuiti, vt retribuatur: colis regis intimos, vt pro te intercedat: veneraris potentes, vt gratiam eorum inuas. Qui omnes quam parum possint tibi omnibus opibus suis prodesse optime perspicies, cum tibi vita cum morte fuerit commutanda. Quanto ergo praestitisset pauperibus & egentibus benefacere, qui te postea in caelorum domiciliis recipere poterunt, vt hic continet sacrum Euangelium. Sed inquit. Quomodo me poterit beatitudinis hospitio accipere pauper, qui criminibus dum vixit coinquatus fuit, postea vero moriens in infernum est detrusus? Pauper quidem non te recipiet: verum elemosyna, quam illi fecisti ante diuini conspectus praesentiam clamabit. Audi Ecclesiasticum. Claude elemosynam in sinu pauperis, & Eccl. 29. ipsa orabit pro te. Vides hic quomodo paupere non orante, ipsa elemosyna Deum sollicitet? Ideo nihil ad te attinet examinare vtrum bonus vel malus pauper sit: sufficit enim tibi quicquidlibet esse pauperem vt merito adiuuandus, & fouendus sit. Ideo admonet sapiens dicens. De primitiis frugum tuarum da pauperibus. Pauperibus, ait, non diuitibus. Esaias quoque ait. Cum effuderis eluidenti animam tuam & animam afflictam repleueris: oriatur in tenebris lux tua, &c. Expande quod non dicit, da, sed mitte. Non enim ait, da panem tuum transeuntibus aquas, sed mitte panem tuum super transeuntibus aquas: vt intelligas pauperes cursores Dei esse, qui portant elemosynam vt praesentent illam Deo. Sic Beatissimus ille martyr Laurentius, qui thesauros, quos Syxtus ei reliquerat, pauperibus distribuit, Decio Caesari, respondit. Facultates Ecclesiae, quas requiris, in caelestis thesauros manus pauperum deportauerunt. Ideo & tu si frumentum, oleum & vinum, vestes, pecunias, vel

Phil. 3.

4. Reg. 4.

Prou. 3.

Esai. 58.

vel

Matt. 6.

Tob. 4.
Prou. 3.
Esa. 58.
Luc. 19.

Ecl. 24.

Ibidem.

Prou. 19.

vel quid simile volueris recondere: vbi latrones non fuerunt, nec tinea consumet, mitte hæc in cælum per manus pauperum, securi enim illic habebis thesaurum. ¶ Observandum etiam hic est quod ait, mitte panem tuum: non inquam alienum, sed tuum. Contra illos qui porcum furati existimant se conscientia sua satisfacere posse, pedibus pecudis pauperibus propter Deum erogatis. Eleemosyna enim ex propriis bonis facienda est. Sic sanctus ille Tobias dixit, Ex substantia tua Eleemosynam fac. In proverbii quoque habetur. Honora Dominum de substantia tua. Non inquam de aliena, sed de tua, ait, substantia. Elaias etiam. Frange esurienti panem tuum. Beatus ille qui cum Zachæo dicere poterit Christo salvatori nostro. Dimidiū bonorum meorum domine do pauperibus. O Deus bone quot sunt qui cum antea pauperissimi essent, furtis, rapinisque postea quam divites & potentes facti sunt, hospitia & monasteria ædificanda, facellæque dotanda curant, vt mundo satisfaciant, fidemque faciant se integerrimam vitam egisse: cum reuera aliis pauperibus tribuant, quod aliis eripuerunt. Horum autem sacrificium & eleemosyna inuisa sunt ante diuinum conspectum: illa enim vera commiseratio est, quæ in primis aliena docet restituere, deinde debita soluere, postremo vero de propriis bonis eleemosynam facere. Vnde in Ecclesiastico habetur. Immolantis ex iniquo, maculata est oblatio eius. Et iterum. Qui offert sacrificiū de substantia pauperis, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Sed videamus quid amplius dicat Salomō, subticens q̄ eius David pater in autoritate dixit, quā interpretamur. Quia post multa tēpora inuenies illum. Quod idem est cum eo quod dixit David iniquis, & commodat. Non ait quod dat, sed quod commodat: vt sibi post multum tempus reddatur. Quare non debes existimare te perdere quod pauperi tribuis: illud enim fœneraris domino vt tibi cum summo fœnore postea reddatur. Vnde Salomon. Fœnerato domino, qui miseretur pauperis. Vicissitudinem suam reddet ei. Quod si dicis hoc lucrum velim ego statim videre. Nam quod in mortem differret, ferius venit, nec dignum est ideo vt in tāto pretio habeatur, audi insane, fœneratorū que exemplum sume: qui quo tardius solutio fit, eo magis lætantur, crescit enim tempore fœnus, ac subinde lucrum. Quare cum tu eleemosynam pauperi concedens Deo fœnereris, æreque alieno illum obstringas: qua ratione molestē fers tibi in hoc mundo si debita tua non soluantur quorum potius curare deberes, vt differretur solutio si sciperes: quando quidem pro parua eleemosyna, quā in hoc seculo fecisti, tanta in cælo præmia te manent? Plurimum te consolari & corroborare hoc sapiētis dictum debet, post multa tempora inuenies panem quem pauperi das. Multi existimant se æs alienum contrahere, eo tantummodo quod eleemosynam faciunt. Quā plurimos nobiles & diuites videbis qui ad ea quæ mundi sunt, sibi quæ iucunda videntur, videlicet ad cibum & potum, cæteraque huiusmodi præparanda, quantumuis magno ære alieno oppressi sint, tamen nihilominus largissimo animo vtuntur, effusissimæque faciunt impensas, at vero pauperi si eleemosynam vt faciant rogētur, debita sua statim recensere incipiūt. Hoc autē inde prouenit, quoniam ea tantummodo quæ in pauperes religiosos, honestasq; viduas & egēs res insumunt perire, familiæ domusque suæ exitium

existere putant. Vnde in omnibus quæ ad Dei cultum pertinent, auari parci, sordidique, sunt, cum effusissimi sint in omnibus quæ ad honorem reliquasq; mundi sultitias attinent. Hæc autem labe communis est & hæreditaria contagio in plerisque nostræ Hispaniæ nobilibus. Attendant igitur illi qui existimant bona sua defraudari, si qua opera pia faciūt illudque diligenter animaduertant quod in tertio regum libro scriptum est. Accessit Propheta Elias esuriens ad pauperulam quādam viduam in Sarepta Sydoniorū: quæ cum nihil præter pugillum farinæ in fundo ollæ, oleiq; parum in lechyro haberet, tamen tāta extitit eius fides vt ex illis panem subteritium confecerit, Eliq; dederit, quod sibi filio: que suo reseruarat, ne fame interirent. Quare merita est Prophetam audire dicentem. Hydria farinæ non deficiet, nec lechyto olei minuetur: Eoque modo ab eo impletum est, nam adeo multiplicata sunt oleum & farina, vt diues facta sit illa muliercula que antea pauper erat pro eleemosyna, quā sancto fecerat Propheta. Sed dices. Offende mihi pauperes tam integra pique vita, vt cum Elia possint conferri: ego illis eleemosynam faciam: vinosis enim pauperibus, ganeonibusque, quorum vitam nescio, bona mea erogare nō placet. Falleris opinione tua: qui enim pauperi propter Deum eleemosynam petenti non concedit, nec Eliq; Propheta cōcederet: nemo enim seruo daret, quod domino petenti negaret. Vnde tu si Christianus es Euangelio credere debes, in quo tamen Christus asserit, q̄ vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis. Pater ergo si Christo in persona cuiuslibet pauperis petenti eleemosynam nō concedis, te nihil magis Eliæ petenti concessurum, sed potius multo minus. Quin etiam ausim affirmare eum qui tam duro & obstinato animo fit vt pauperi extremē indigent & petenti eleemosynam, si potest, non erogat non eleemosynam facturum, etiam ipsi Christo de cælo vt peteret descendenti. Dic mihi obsecro si rex domum tuam veniens te tibi ignotum offerret, caulamque itineris exponeret se venando aberrasse, a teque hospitium petens, fidem suam obstringeret, dicens, polliceor tibi corā omnibus regni mei principibus, te apud me summā gratiam & beneficia consecuturum: nōne hoc summæ felicitati tuæ tribueres, illique pro opibus tuis laudissimum conuiuium facere studes, vxor, liberiq; tui huc illuc concurrerent, vt illi in omnibus morem gererent? Dubium minime est, hoc te facturum, aliaque complura summo cū gaudio & studio. Dic igitur o homo Christiane audebis Christo gloriæ regi domum tuam se conferenti sub pauperuli imagine non conuiuium aut hospitium petenti, sed paruum fructū panis, tritamve subuculam, que tibi vsui non est, pro quibus pollicetur se cum venerit in potestatem magna coram omni curia cælesti tibi gratiam relaturum, inquit, esuriui & dedistis manducare: sitiuui & dedistis mihi bibere, &c. audebis inquam, si hoc ita futurū credis tam fido, liberalique regi ostiū claudere, quod aperires infido, inopiæ huius mundi domino. Hoc autē hinc prouenit, quod nullo modo boni Christi dici possumus: si enim tanto nomine essemus digni & vt decet eos qui tam sanctam religionem colunt, pauperes non modo hospitio benigne susciperemus, sed etiā illis pedes ablueremus, mensam sterneremus, genibusque flexis faceremus ministerium, Christum dominum nostrum in illis contem-

Z. 19.

Matt. 23.

Ps. 40.
Iob. 1.

Ecl. 20.

contemplantes: cuius causa omnia quæ pauperibus facimus, facienda sunt vt æternam beatitudinē non huius seculi gloriā consequamur. O quantus est in pauperibus thesaurus. Felix em illa regio dici potest in qua multi sunt pauperes, multo etiā feliciores & beatiores illi dici possunt, qui hoc summum Dei beneficium agnoscunt in se esse collatum, quotiescunque Deus manu pauperis eorum pulsat ostium, ipsi vero summa cum diligentia & spiritu charitatis eodem, quo Zachæus hunc amplissimum dominū domo sua suscepit, eum accipiunt. Eleemosyna tantū in se bonum continet, tantisque laudibus omnibus hominibus commendatur vt facilius initium quam dicēdi finem inuenire possit ille, qui eam laudare intenderit. Verum vt concludamus palterium beatissimi regis nostri Davidis audiamus qui prosequens canticum suum postea quam dixit, eleemosynæ faciendæ largitorem debere esse hilarem, humanum, misericordem, in omnes miseros & afflictos, hac potissimum de causa, quia omnia quæcunque pauperibus erogaret, nō donaret, sed commodaret, postea sibi cum magno fœnore soluēda: ait modo idem diuinus spiritus sancti cator. Disponet sermones suos in iudicio. Parabit quid respondeat in die iudicij. Quando omnes gentes vniuersique orbis terrarum populi coram iusti iudicij tribunali consistent. Qui bus ita ordine dispositis rogabit dominus misericordes, dicens: Esuriui, dedistis mihi manducare? Illi respondebunt. Etiam domine. Sitiui, dedistis mihi bibere? Respondebunt liberales. Etiam domine. Rogabit itē. Fui hospes, & peregrinus, & recepistis me? Respondebunt. Etiam domine. Et sic de aliis operibus misericordiæ. Quare o quam præclare ait Propheta regius David. In die iudicij facile inuenient homines p̄ quid summo iudici respōdeant. Disponet inquam, sermones in iudicio. Qui eleemosynā faciunt in hoc seculo sermones suos disponunt in iudicio: in his enim operibus, vt ait dominus, sumus examinandi & rogandi in illo terribili & horrendo iudicij extremo die. Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die mala liberabit eum dominus. In die inquam, illa amara calamitatis & miseriæ liberabit illum dominus. Summum profecto confite queris honorem, tunc cum ante omnium gentium conspectum, diuinamq; sanctissimæ trinitatis maiestatem consecutus libere, nullaque perturbatione affectus, poteris Dei beneficio respondere: cum vel in hoc seculo vix aliquis possit coram rege vel principe aliquo aut publice verba facere, quin summo in turbetur pudore. Impij autem & immisericores præ nimia confusione turbati, jacebunt. Et quando fuerint rogati, esuriui & nō dedistis mihi māducare nullum verbum facere audebunt, quia in pauperes crudeles extiterunt, & ideo nihil respondere poterunt. Sicut pisces capiuntur hamo, sic iniqui tempore malo. O summum bonum eleemosyna, quæ te tāta perturbatione & opprobrio liberare poterit. Venim in hoc summe est consideranda bonitas & clemētia domini, qui in hac vita nobis reuelat: de quo in examine & iudicio rogandi sumus: vt deinceps statim incipias idoneū excogitare responsum, quo diuinis quæstionibus satisfacias. Si illi qui licentiam aut doctoris gradum petit, quem vt consequatur ab omnibus illius facultatis doctoribus & magistris examināndus est, antequam tam seuerum subeat discrimen & iudicium vniuersique illorum doctorum

argumenta publice postea proponenda secreto reuelasset: nōne summum in eum beneficium esse collatum omnes existimarent? Nemo dubitat. Ille enim qui se examinandum obrulit cum argumēta nesciat non paruum subit honoris sui periculū. Qui enim apte propositis argumentis non responderit, sæpe numero gradus honore priuatur: quod illis euenire nō potest, qui multo ante argumenta, quam proponantur callent. Attēde igitur quam bonus sit Deus quātaque in omnes homines facilitas, qui cū in die iudicij nos seuerissimis quæstionibus sit interrogaturus, æquissimoque examine mores nostros perpenfurus: tamen nihilominus tantum apud illum in humanum genus valet amor, vt nos prius de omnibus rebus quas rogandi sumus, certiores faciat: vt cognitis illis de quibus sumus rationem reddaturi, facilius excogitemus quid nobis respondendū sit. Nō vult nos incautos præuenire, cupit enim salutem nostrā & vt argumentis satisfaciamus: ideo nos deinceps admonet omnium, quorum cura nobis incumbit & administratio. Vnde colligitur quantum gaudeat, quantamque capiat lætitiā dominus si recte quis ad interrogata respondeat, cum nihil aliud intendat in hoc seculo, nihilque magis studeat, quam vt vos officij nostri adimoneat. In quo summe est consideranda Dei bonitas. Quare nulla alia re magis lætabitur quam si recte responderimus, salutemque fuerimus consecuti. Quod omnino penes nostram est potestatem & arbitrium, si in pauperes misericordes esse voluerimus. Sed dicit aliquis. Ergo mihi aliud opus est ad consequendam beatitudinē præter misericordiam in pauperes? Nam si quis ambitiosus, luxuriosusque cum sit omnia misericordiæ opera in pauperes præsterit, cōsequetur beatitudinē? Pater nullo modo illam posse consequi. Paulus enim ait. Si distribuero substantias meas in cibos pauperum, & tradidero corpus meum, &c. Charitatem autem nō habeam nihil mihi prodest. Respondeo tamen crudeles & immites homines potius quā alios a Deo fore examinādos: quia in hoc crimine datur pars læsa, quæ merito de sibi debitis queritur, nō solutis ab illis qui maxime soluere tenerentur, verbi gratia. Si hic homine aliquo interfecto nulla inuenitur pars quæ illius mortē expostulet: magistratus de officio suo interfectore punire potest. Veruntamen si interfecto illo priori iuris impetu euitato, veniam ab rege impetrarit, qui illud libere vel concedere vel negare potest nulla parte expostulante, deinceps omni iudicij instantia solutus manet. Hoc autem minime fit si aliquis inuenitur læsus, filius, vel nepos vel vxor, vel parens defuncti. Rex enim nec alius princeps non potest pro libidine sua sententiam ferre, nisi partibus plenissime restituatur. Sic in die extremo iudicij, quemadmodum Ninuizæ in Iudæos, sic pauperes in diuites confurgent. Tunc autem demum apparebit coram diuina maiestate vidua, quæ tu fame perire passus es, dicens. Domine iustitiam tuam imploro in hunc diuitem, qui mihi fame, omniumq; rerum penuria periclitati subuenire noluit. Attēde igitur o infelicissime auarissimeque homo vt videas miserorum pauperum egēstates, coram summo Dei tribunali clamantes iustitiam implorare. Sic ait dominus. Viduæ & pupillo non nocēbitis si læseritis eos, vociferabuntur ad me, & ego audiam clamorem eorum. Deus enim nec sardus est, nec alioquo laborat auditus vitio: quominus omnes paupe-

1. Cor. 13.

Matt. 12.

Exod. 22.

res cla-

1. Cor. 2.

Eccles. 35.

1. Ioh. 3.

Matt. 5.

Matt. 22.

1. Cor. 4.

Gen. 12.

Rom. 4.

Rom. 1.

res clamantes exaudiat, vt idem hic ait. O homo flagitiosissime, quare non aduertis te flagitijs tuis diuinam liberalitatem absterere, & iustitiam provocare? Horrendum etenim iudicium illos manet, qui in pauperes in hoc seculo immittes fuerunt. Quod si mihi non credis, audi Iacobum dicentem. Iudicium fiet sine misericordia ei qui non fecerit misericordiam. Illud igitur infortunatissime hominum iudicium subire audes Dei severissimum, cum tu prius impietate tua eius misericordie ostium obstruxeris; presertim cum omnia illa quae pauperibus donas ceptula in altero seculo sis consecuturus. Da altissimo ait Ecclesiasticus, secundum datum eius: vt magis ac magis multiplicet tibi dona sua. Siquidem igitur & in hoc seculo, & in altero omnia quae pauperibus concedis cum multo honore tibi reddentur: ne in pauperem immittis sis, & immisericos. In quo Ioan- nem audi dicentem. Qui habuerit substantiam mundi huius, & viderit fratrem suum in necessitate habere, & clauerit ab eo viscera eius, quomodo charitas Dei manet in illo? Et vide igitur nunc, vt pauperes tunc amicos habeas & patronos. Deus enim elemosynarum intercessione tui miserabitur. Nam misericordes te: te Christo, misericordiam consequetur, & contrario vero immisericos in tenebras exteriores eicietur sicut ille iniquus seruus qui proximo suo immisericos fuit, & crudelis. Sed tempus est vt ad contextum beati Lucae iam reuertamur. Et audiamus quid Saluator noster Iesus Christus vltimus dicat. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est, & qui in maiori iniquus est, in maiori iniquus erit. Alterum documentum elicit ex parabola, de poena inquam mali dispensatoris facultati temporalium: propter quod ponit duas regulas. Prima, Fidelis in minimo, est quoque fidelis in multo. Iniquus in minimo, est quoque iniquus in multo. Et ambae sunt verae per se intellectae. Hoc est. Qui ex fide recte se habet in dispensatione rerum quantumcumque paruarum multo rectius se habet ex eadem fide dispensando res magnas: & similiter, qui ex iniquitate male se habet dispensando minima multo peius se haberet ex eadem iniquitate dispensando maiora. Res minimae sunt terrena, maiores autem spiritualia: vt praedicatio, administratio sacramentorum, quae ad praedicatoris & ecclesiae praedicatoris pertinent. Vnde Paulus ait. Sic nos existimet homo vt ministros Christi, & dispensatores ministeriorum Dei. Vnusquisque videat quomodo dispensat. Auari qui in temporalibus infideles sunt non erunt fideles in spiritualibus: e contrario qui fidelis est in minimo erit in maiori. Itaque qui fidelis est in minimo remuneratur, cum ei maius committitur. Et qui infidelis est in maiori punitur, cum ei modicum aufertur. Quia propter ex hoc loco ad tuam eruditionem dice quod sicut Deus opus bonum alio bono opere remunerat dans in temporalibus fidelis bona spiritualia: sic e diuerso peccatum peccato puni. Vis horum exempla videre, quomodo Deus vnum bonum opus alio bono opere muneret? Exemplum habes in Abraham, nam cum primo iustioni diuine obtemperasset cogitationem suam relinquendo semper maiora dona gratiae percepit, donec tantam fidem acquireret, vt in spem contra spem crederet. Propter quod & merito pater omnium credentium & pater fidei appellari meruit, & omnibus in exemplum proponi. E contra, Philosophi cum naturali dono intellectus abusi sunt, traditi sunt in reprobum sensum, vt

facerent mala. Sicque Deus peccatum peccato puniuit. Haec eo tendunt, vt dicamus bene vti Dei donis: ne mereamur illa amittere. Si ergo, in iniqua manu mona fideles non fuistis. Hoc est, si in temporalibus diuitiis dispensandis non fuistis fideles, fidelitate, inquit, ad iustitiam pertinente, ea erogando pauperibus & Ecclesijs, secundum quod iustum est, spernando temporalia pro spiritualibus. Quod verum est, quis credet vobis? Hoc est. Bona spiritualia & interna vobis diuinitus preparata, quis committet & tribuet vobis? Quasi dicat. Indigni estis huiusmodi bonis, imo & praetura, spiritualiumque dispensatione. Auari, ambitiosi, & inmundi, qui in temporalibus infideles sunt: non erunt fideles in spiritualibus, nec boni praetati esse poterit: quia ad sua commoda, ad temporalia honores, carnalesque delicias, impie reflectitur. Sed misericors & compatiens in pauperes, & proximorum quarens salutem dignus est vt ei credatur maiora, sicut Paulus Timotheum hortatur. Esto inquit fidelium exemplum, in verbo, in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Et ad Titum. In omnibus te ipsum praebere exemplum bonorum operum, in doctrina, & integritate, &c. Sequitur. Et si in alieno fideles non fuistis. Idem sub alia ratione repetitur. Quod prius dixit iniquum mammona, modo appellat alienum: quia quidquid seculare est, alienum est a perfectione animi. Et propterea fin alieno, hoc est in rebus temporalibus quae minima sunt fideles non fuistis? Quod vestrum est. Genus spirituum quod vestrum est, quod non potest a vobis inuitis auferri, quod ad perfectionem vestri animi spectat, quod multo maius est toto genere secularium. Quis dabit vobis? Quasi dicat. Nemo vti que. Vnde Paulus ait. Si autem domui suae praesente nescit: quomodo Ecclesiae Dei dignitatem habebit? Pro maiori autem huius litterae explanatione aduerte ad tuam eruditionem, quod bona temporalia hic Christus aliena vocat, quia propria nostra non sunt: illud enim nostrum esse dicitur, quod est in plena nostra potestate & libertate, & quod inuitis nobis auferri a nobis non potest. Quia propter cum bona temporalia, corpus nostrum, & vita, & quicquid habere videmur, possint a nobis auferri, etiam nolentibus non nostra, sed aliena esse dicitur. Hanc credo esse causam, cur Deus praecipit vt eum diligamus: quia nihil nostrum est nisi voluntas, quae in nostra plena est potestate, & libertate. Et cum homo non possit dare nisi illud cuius dominus est, & nihil sit nisi voluntas, in eius libertate & dominio, hanc a nobis exigit, vt diligendo eum tribuamus, solo enim amore potes Deo solvere quod illi debes, propriam voluntatem tuam negando, animumque tuum illius tradendo amoris: haec enim terrena valde aliena sunt a nobis. Vnde Democritus dicere solebat. Qui animum curat seipsum curat, qui vero corpus, non se, sed sua curat: qui autem pecuniam non se, nec sua, sed valde aliena curat. Ideoque migrates de hoc seculo, nihil rerum temporalium ferre nobiscum poterimus. Quapropter in Psalmo habetur. Homo cum interiori, non sumet fecit omnia. A qua fluuij transeuntis non est alicuius propria transit enim per ciuitates, vt vnusquisque sumat quod satis sit. Sic diuitiae non sunt tuae, quae per tot hominum manus transferunt. Hac ratione dicit David. Diuitiae si affluant nolite cor apponere. Diuitiae in modum fluuij: ita vt fluuant desinuant, non est aqua fluuij illius ciuitatis, apud quam fluuius transit, sed

1. Tim. 4. Tit. 2.

1. Tim. 3.

Lege Aug. li. 2. quae. 1. enarr. c. 35.

Psal. 48.

Psal. 51.

ad necessitate suam potest vnusquisque inde fumere. Sic licet bonis temporalibus vti possimus ad necessitatem nostram, nostra tamen non sunt: quia si nostra essent mors ea a nobis auferre non posset. Quando aliquis sedet ad mensam alicuius potentis ponuntur ei multa ferula in patinis aureis & argenteis, in quibus ille solum usum habet. Si vero aliquis per simplicitatem crederet discos & vasa illa esse sua & vellet ea secum auferre, ianitor ad ostium resisteret, & ostenderet illi non esse sua. Ita multi diuites stulti putant haec temporalia sua esse: mors tamen contrarium ostendit, cum dicit. Nihil intulistis in hunc mundum, nec quicquam auferre poteritis. Vnde satis cognosci non potest cuius sint, modo bona quae tu & mundus possidetis: mors tamen veniens cum tibi ab hoc mundo discedendum erat, omnia bona tibi eripiet, teque in sepulchro, tenui amictu sine dote relinquet. Quod satis magnum argumentum est omnia quae in hac vita possides tua non esse: si quidem tibi inuito eripi possunt, tu autem ea moriens auferre tecum non potes. Expende etiam quod cum loquitur de bonis vix dicitur, quis credet, id est, committit: sed de bonis spiritualibus dicit quis dabit, quia bona vix dicuntur committi homini, quia de eis redditura est rationem. O obseruandum praeterea, quod contra iniquum mammona, hoc est diuitias temporales, & regione posuit quod verum est, significantes per hoc non esse vera bona, sed apparatus & instrumenta quaedam veri boni temporales diuitias. Et similiter contra alienum posuit e contra, quod vestrum est: significans per hoc quod tantum spiritualium bonum est nostrum proprium. Denique obseruandum quoque est quod haec parabola ad duo inducta est. Primo vt homo, his rebus temporalibus elemosynas & operibus misericordiae amicos pauperes sibi conciliat: qui post mortem eum recipient in aeterna tabernacula. Secundo vt sciatur diuites bene dispensare: nam alias incurunt poenam, quia Deus videlicet bona spiritualia non dabit illis qui negligentes fuerint circa terrena & temporalia. Docet igitur ne parui pendamus administrationem rerum temporalium: nam abusus in hoc indignum reddit hominem vt illi spiritualia dentur dona, quod satis clare ex hoc contextu elicitur. Sed procedamus. Nemo seruus potest duobus dominis seruire. Dixerat de elemosyna eroganda pauperibus. Et contra auaritiam praedicaauerat: modo autem ostendit non posse auaritia, & Deo quemquam simul seruire. Intellige quod nemo potest seruire duobus dominis contraria praecipientibus: nam si eadem imperent ac velint iam tunc non duo domini, sed vnus censendus est: quia vna est amborum voluntas. Et quia diuitiarum abundantia saepe inimica est Deo: qui huiusmodi vanitatibus seruit, nequaquam Deo seruire potest. Contrariae enim sunt leges mundi & leges Dei inter se, carnis & spiritus, terrenarum rerum & caelestium honorum. Vnde Paulus ait. Quae participatio iustitiae cum iniquitate: & quae societas lucis ad tenebras? Quae autem conuentio Christi ad Belial? Quapropter cum haec tam diuersa & contraria sint, non poteris simul his duobus dominis seruire, vt idem Paulus alio loco fatetur dicens. Non poteris mensae domini particeps esse, & mensae demoniorum. Vnde quemadmodum impossibile est altero oculo terram, altero vero caelum simul aspiceret: ita etiam fieri non potest, vt Deum simulque huius vitae bonam diligas. De Sama-

ritanis ait scriptura rem admiratione risuque dignissimam: quod Samaritani dominum colebant, & vna diis suis seruiebant, iuxta consuetudinem gentium. Hoc idem quamplurimi facere volunt, qui Deum colere simulantes, huius mundi idola relinquere nolunt. Praetendunt castitatem, sed nolunt visitationes & consuetudines periculosas vitare. Volunt haberi sancti sed nihilominus in delicijs voluptatibusque esse cupiunt. Afferunt se omnia quaecumque debent, velle restituere, iuxtaque christianam pietatem viuere, elemosynam pauperibus facientes, cum tamen mundi faustum, vitaeque luxum non deserant. Istis loquitur Esaias dicens. Pallium breue est, vtrumque operire non potest. Quasi dicat. Non est tantus reddituum tuorum proventus, vt tantam familiam alere possit, tantoque luxui sufficere, & praeterea as alienum quo deuinctus teneris soluere. Alter igitur duorum dominorum tibi est destituendus. Praestat igitur, vt mundum destituas fallum & proditorem, an tequam ab eo cras aut perendie destituaris. Quod si feceris, officiumque boni Christiani praestiteris, si quidem vtrique Deo & mundo simul seruire est impossibile, te recipias, mores corriges, vitamque deinceps reformabis. Philistaei in templo cuiusdam idoli, quod vocabatur Dagon arcam foederis Israelis comprehensam collocarunt, surgenteque primo mane, die crastino inuenerunt idolum ante arcam deiecerunt qui licet saepe sepius enisi sint idolum cum arca contingere, nunquam potuerunt. Hoc autem nihil aliud significat nisi Deum nullo modo perpeti, se idem templum & altare cum demone habere. Non vult enim Deus esse vbi vitiorum tuorum idola sunt: quae tu veneraris. Si igitur vis vt Deus in cordis tui templo habitet, opus est vt vitia prostrata & deiecta ante idolum iaceant. Tunc tamen stetit in altari idolum erectum, posteaquam arca foras extracta est. Eodem modo si tu arcam Dei de corde tuo eieceris, id est, eius religionem & pietatem, illico vitia tua summam in te obtinebunt potestatem: verum si arca religionis & pietatis diuinae in te confiterit, nulla erit mora quin mundus, caro, & daemon, omniaque vitia ante pedes tuos quasi victa prosternantur, & a te penitus recedant, quia vt iam saepe diximus vtrique inservire domino impossibile est. Non fuit datum populo Israel caeleste manna, donec consumpta est farina: quam ab Aegypto secum portauerant: nec tu etiam poteris diuina felicitate frui, donec omnino omnis mundi amor in te fuerit consumptus, & a te penitus recesserit. Quemadmodum enim manna & farina Aegyptiaca simul non comeduntur, sic tu his duabus voluptatibus & saporibus Dei & spiritus, mundi & carnis, frui non poteris. In hoc autem perspicias videbis quae vilis nulliusque pretij sit consolatio humana: siquidem diuinam impedit. Sicut stomachus illius, qui aduersa laborat valetudine, si malis humoribus oppressus sit, cibi suauitatem non sentit: sic illi qui aliorum, cucumerum, & caeparum Aegypti voluptate capiuntur, caelestis cibi dulcedinem percipere non possunt. Si ergo Deo plene perfrui, illius suauitatem sentire vis: oportet vt omni genere mundanae & libidinosae consolationis vaces. Nam quemadmodum filius Israel non fuit manna in deserto concessum, nisi deficiente Aegypti farina, quae fuit donec de fructibus terrae promissionis comederet potuerunt: ita & tibi non se Deus exhibebit: tanquam

4. Reg. 17.

Esai. 28.

1. Reg. 8.

Exod. 16.

Exod. 16.

1. Ioh. 5.

1. Cor. 6.

1. Cor. 10.

quam caelestem cibum nisi deficientibus in te vitis, quibus omnino abs te separatis, huiusque vite peregrinatione confecta, caelestis gloriae, quae vera promissionis terra est, largissimi tibi fructus porrigentur. Praeterea si relicto mundo diuinam felicitatem es adepturus, aeterno Deo in summam huius mundi miseriam, aeternaque supplicia necessario recides ne committas vt tantillae voluptatis pretio aeterna priueris beatitudine. Suavis enim est diuina consolatio, ea tamen non conceditur illis, qui alienam & peregrinam consolationem admittunt. Quamquam multi sunt qui vtramque consolationem, Dei, scilicet, & mundi habere velint. Hos alloquitur Propheta Sophonias, ex parte Dei dicens. Disperdam qui iurant in Melchē, & iurant in domino. Per Idolum & per Deum iurabant, & vtrique seruire conabantur: sicut illi Samaritani, de quibus modo loquebamur. De his condolet & miseretur ecclesiasticus dicens. Vae duplici corde &c. Et peccatori terrā ingredienti duabus viis. Ingrederis duabus viis, Deo inseruire & mundo inseruire intēdens simul. Quid igitur itinere facere potes cū duabus viis ingrediaris? Isti claudicāt duabus viis more illorum quibus Elias dixit. Vique quo claudicatis in duas partes? Si dominus est Deus sequimini eum si autem Baal sequimini eū: sequimini vel Deum, vel Baal: nam impossibile est ambabus simul inseruire. Cum Pharaō permitteret Hebraeis, vt Deo in Egypto victimos immolarent, respondit Moyses, Nō potest ita fieri. Abominatio- nes enim Egyptiorum immolabimus Deo nostro. Fieri non potest, vt Pharaoni, hoc est, vt Diabolo, & Deo simul seruiamus. Cum ingrederetur Iesus in tēplum ēiecit vendentes & ementes, quia non possu- mus seruire Deo & mammonae. Nā neque ignis & aqua simul esse possunt: nec item duobus dñis tā di- uersis seruire possibile erit. Sed quare nō possumus his duobus dñis simul seruire? Audi quod sit incon- ueniens. *Aut enim vnū odiet, & alterum diligit: aut vnū adhaerebit, & alterum contemnet* Christus dicit. Qui nō est mecum contra me est, quapropter si Christum diligis, diabolum odies, qui contrarius illi est. At si diabolo adhaeres per conformitatem affectus, ea vi- delicet cupiendo & amplectendo quae diabolo pla- cent, vt sunt opera vitiosa: Deum contemnes. Im- piū enim adhaeret diabolo, sicut mēbra capiti: quia diabolus caput est omnium impiorum, & ipse sua suggestione pestifera insluit in eis, vitam iniquam, vitiorumque motum. Contemnet autem Deum, eius praecipua parui pendendo, & transgrediendo: & va- na ac vilia ei preferendo. ¶ Obserua autem quod cū locutus fuit de diabolo, nō dixit, diliget, sed adhaerebit: quia peccator non amat diabolum, quanuis ei consentiat: Et de Deo non dixit, odio habebit, sed contemnet: quia nullus potest odire Deū quatenus Deus est, sub ratione deitatis: quia secundum se cum sit summa bonitas, odiri nullatenus potest. De dia- bolo etiam dicit, quod si qui Deum diligunt, illum odiunt: sed impij qui Deum contemnant, ei adhae- rent, sed non dicit, quod diligunt. Quia tempore obie- ctum voluntatis sit bonū: diabolus qui malus est di- ligi non potest. ¶ Expēde etiam quod in Euangelio Matthaei de illo qui diabolo seruit, non dicit quod adhaerebit, sed quod sustinebit: quod idem est: nam qui Diabolo adhaeret, illum sustinet, & portat ma- ximum onus super humeros suos. O maxima & ab- surdissima peccatorū stultitia, vt Deū qui illos por-

Soph. 2.

Ecc. 7.

3. Reg. 18.

Exod. 3.

Ioan. 2.

Luce 11.

Matth. 6.

tat contemnant: & Diabolo seu mundo & vitis ad- haereant. De hoc dominus per Esaiam conqueritur dicens: Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel: qui portamini a meo vtero, & gesta- mini a mea vidua. Vsq̄ ad senectā ego ipse, & vs- que ad canos ego portabo. &c. Lege quae sequitur in ipso Esaiā capite quadragesimo sexto: vbi Deus constituit differentiam inter se & idola, quae ab illis co- lebantur, quam differentiam hic repetit noster Euā- gelista. Attende δ̄ Israel differentiam quae inter me est & idola a te adorata. Ego te humeris porto, tu au- tem idola tua, ego te in visceribus meis gesto, tu au- tē adoras, humerisque tuis baiulas Deos tuos, quos de auro & argento consecisti: ego tibi leuissimum onus impono, tu grauissime grauatus es mundo in seruiens, humerisque oneris magnitudine attritus & ulceratos habes. Si peccator attenderet quoties- cunque Deum derelicit & mundo appropinquat, se il- lum relinquere, a quo in vlnis portatur, in summis- que deliciis habetur, peccati que grauissimum cum subeat onus intolerabile humeris suis suscipere: nul- lo modo auderet, ram suauē, benignū, & magnificū Deum relinquere, qui onere leuat laborantes, om- niaque peccati intolerabilia pondera suscipiens, hu- meros peccatorum reficit & recreat. Tu autem cur idem non facis quod arenarij in foro facere solent? Qui antequam onus humeris suis suscipiant, aut de pretio vnum verbum tecum faciant, farcinam bai- landam manibus pertentant: vt si eam portare non potuerint iacturam temporis non faciant, nequid- quam de pretio, aut de via conuenientes. Eodē mo- do tu si sapias facere debes. Prius enim quam cum Dæmone aut mundo conuenias, perspicere dili- genter opus est, vtrum possis sustinere onus peccati humeris tuis imponendum. Quod si feceris nō du- bium est quin subiturus non sit tantum onus hume- ris tuis etiam si vel mundus vel Dæmon tibi pro eo sustinendo centum mundorum millia concederent. Non ignorabat quam graue onus esset hoc ille qui dixit. Quoniam iniquitates meae supergressae sunt caput meum: & sicut onus graue grauatae sunt super me. Eice ergo onus graue diaboli quod sustines, & Christum dilige: cuius onus leue est & iugū suauē: si quidem vtrique simul inseruire impossibile est. Vnde in sequentibus dominus ait. *Non potestis Deo seruire & Mammonae.* Dixerat prius, nemo potest duo- bus dominis seruire: & nunc declarat se dicēs, quod isti domini sunt Deus & diuitiae. Sed diuitiae nonne ad seruitium hominis creatae sunt? Quis mammo- nam fecit dominum? Nos fecimus diuitias domi- nas, quia obediētiam dedimus eis. Rex cum homo sit quemadmodum ceteri homines eiusdemque con- ditionis, quis eum dominum fecit? obediētia a ci- uibus suis praestita. Sic nos diuitias quae ancillae no- strae sunt, facimus dominas eis obediētes. Pecuniae enim omnia obediunt. Sed de his alias. ¶ Expēde quod Christus non dixit. Non potestis Deū & tem- poralia bona simul habere: sed non potestis Deo ser- uire & mammonae. Aliud enim est habere tempora- lia, & aliud illis inseruire. Diuitias enim habere, per se malum non est: quinimo benedictio est Dei, vt in Prouerbijs Salomon dicit. Benedictio, inquit, Dei, diuites facit. Abraham, Isaac, Iacob, Dauid, Loth, Iob, & multi alij diuitias habuerunt plurimas, & perfecti fuerunt, & amici Dei appellati sunt. Seruire autem eis ita, vt non illis vtatur, vt auari qui serui sunt

Esai. 44.

Psal. 11.

Matth. 6.

Eccles. 10.

Prou. 10.

funt diuitiarum: hoc iniquum & abominabile est. Dormierunt inquit Dauid somnium suum, & nihil inueniunt viri diuitiarum in manibus suis. Aduer- te quod non dicit diuitiae virorū, sed viri diuitiarū, quia viri illi auari non erant domini diuitiarū, sed e- contra diuitiē dominabatur eis: & quia ipsi subicie- bantur diuitiis, & serui illarum erant, vocantur viri diuitiarū, id est, homines non liberi & sui cōpotes, sed diuitiarum serui. Itaque istis terrenis rebus serui- te: & Deo qui cor nostrum totum & liberū querit, nullatenus fieri potest. Praeterea aduertendū est, q̄ cū ait, nō potest, intelligēdum est in sensu cōposito, non tamen in sensu diuiso: sicut quod antea dixit, Nemo potest duobus dñis seruire. Potest enim quis duobus dominis seruire in sensu diuiso, hoc est pro diuersis temporibus, diuidēdo tēpora: sed in sen- su cōposito & simul, impossibile est. Sic Turcā non posse saluari, verū est in sensu cōposito, si uiuat, scilicet vt modo uiuit, sed in sensu diuiso falsum est: quia si cōuertatur ad christū & bene vixerit, saluabi- tur. Vnde quicumque in sensu diuiso & impius in hac vita saluari potest in sensu diuiso, quia pot in melius mu- tari. Sic in sensu cōposito intelligēdum est, id quod Ioānes ait in sua prima Canonica. Omnis qui natus est ex Deo peccatū non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare: quoniam ex Deo na- tus est. Sic & illud Pauli ad Romanos, Sapiētia car- nis inimica est Deo, legi enim Dei non est subiecta nec enim potest. Quādiū enim est inimica Deo ma- nente hac inimicitia legi Dei subiecti non potest: sed in sensu diuiso potest non esse inimica Deo, & tunc subiecti. Sic etiam intelligēdum est illud eiusdē Pau- li. Non potestis mensae dñi esse particeps, & mensae dæmoniorum: in sensu cōposito, non tamen in sen- su diuiso. Multa etiā sunt propositiones in scriptu- ra si similes. ¶ Igitur cum vtrique dño seruire nō possimus, cui iōrū seruiendū est? Vsq̄ adhuc osten- dimus, quod duobus dñis seruire nō possumus, mā- monae, scilicet, & Deo, diabolo & Christo, carni, & spiritui, nec mundo & regno caelesti: quia isti dñi contrarij inter se sunt: & quod vnus praecipit agen- dum, alius iubet non esse faciendū. Nunc opere pre- tium est scire cui potius seruiendum sit. Videamus horū dominorū condiciones. Primo diabolus pra- cipit difficilia: Christus e contra facilia & iucunda. Secundo diabolus non dat suis cibum, nec eos alit: Christus cibum optimū suis dat, & eos reficit pa- ne dulcedinis. Tercio, diabolus non dat stipendium nec praemium suis: sed Christus seruis suis dat vitam aeternā, & caelestem beatitudinē. Vtri igitur aequius est vt inseruias? Dño qui seruos suos laborare cogit noctu dieque vsq̄ ad fellis eiectionem, nec illis vesti- tū, cibū, aut praemium vllū pro tanto seruitio pra-ebet, sed potius illos grauissimis penis afficit: an po- tius illi dño, qui seruis suis nihil nisi facillimū impe- rat, illisque omnia necessaria suppeditat, in fineque perpetuam quietem & beatitudinem, amplissimamque praemia concedet? Non dubium est, quin si sapias ma- lis potius Deo inseruire seruituti diaboli renūcians: si quidem Deo inseruiens in hoc seculo iucundē, in altero vero feliciter viuere poteris. Mundo ve- ro si inseruias cum summis hic afficeris laboribus, tum post mortem aeternis supplicijs conficiaris. Sed singula haec expendamus. ¶ Primo quod diabo- lus vel mundus difficillima praecipiant clarissimum est. Etiam si omnes homines quotquot ante hac, vā-

Psal. 77.

1. Ioan. 3.

Rom. 8.

1. Cor. 10.

ta sancti sunt nunc resurgerent, nemo illorum om- nium esset qui affirmare posset se in hac vita vel se- mellatitiam sine tristitia, prosperitatem sine aduer- sitate habuisse. Praeterea tam graue est dæmonis ser- uitium, vt Deus per Prophetam Hieremiā dixerit. Seruietis diis alienis: qui non dabunt vobis re- quiem die ac nocte. In cuius confirmationem duo hic adducam testimonia, eorundem hominum mū- do inseruientium. Alterum viuorum, alterum ve- ro mortuorum. Viuorum tale est testimonium, Eci- ficau mihi domos, plantaui vineas, feci hortos & pomaria, &c. Et vidi in omnibus afflictionem ani- mi. Testimonium mortuorum est in libro Sapien- tia, vbi impij positi in inferno dixerunt. Lassati su- mus in via iniquitatis & perditionis, & ambulau- mus vias difficiles, viam autē domini ignorauimus. Quid profuit nobis superbia, &c. Falx Dalidae ille- cebat ad mortem fortem Sanfonem prodiderunt: quem Philisthæi obcaecatum, pistrino moliturum alligauerunt. Eodem modo tu dum inseruis huic mun- do, respice te quasi alterum Sanfonem gyros facere, honores, diuitias & voluptates huius seculi quere- tem, animoque miserrimo & abiectissimo libidini- tuae incastitque voluptatibus obtemperare. In cir- cuitu impij ambulat ait Psalmista. Nam qui passio- nibus suis seruiunt, non recta via incedunt, vt ait Sa- piens de iustis: sed in circuitu & in gyro multo cū labore, more ianuae quae in cardine voluitur, & a ter- mino & statione suorum peccatorum non exeunt. Vnde gyro rotationeque assidua, quam in vanitatis bus suis faciunt capite obtuso, insani, omnemque sa- pientiam procul, assiduo honores & diuitias huius mundi quærentes vitam inutilem & inanem agūt. O graue & intolerabile iugum Satanæ. Magno la- bore ea quae cupiunt impij quærunt, timore possi- dent, dolore relinquunt. In Apocalypsi scriptum est, quod illi qui adorauerunt bestiam requiem non habebant. Quam etiam nunquam adipiscuntur qui belliuos appetitus suos adorant. Ipsum peccatum tormentū & supplicium est grauissimū peccatoris. Omnia peccatori sunt doloris plena: nam si pro- spera vitur fortuna, timore felicitatis suae amitten- dae iugiter conficitur: si vero aduersam fortunam patitur in dolore & morore assiduo viuens inter- no quodam cruciatu, qui semper pungit, semperque excruciat miseram animam, nullo puncto, aut mo- mento temporis quiescunt. O infelicissimam miser- rimamque vitam, hominis libidini- bus suis deseruie- tis. Attende eius importunitatem. Nam si quis im- pius iniuria ab aliquo afficitur, videre est quanta in- sania domum se referat, cibo potuque abstineat, dor- mire aut quiescere recuset, armatus amicos suos vni- decunque congregat, vt se vlscifatur. At alia ex par- te quanto maiori potiantur solatio & requie Dei cultores, qui etiam plurimis acceptis iniurijs minime irascuntur, dormiunt, quiescunt, gaudent, quam plurimisque laboribus vacant. Nam quemadmo- dum diabolus, & mundus intolerabili in hoc seculo etiam tormento afficiunt sequaces suos: ita e diuer- so Christus dominus noster sua iucunditate & vo- luptate prosequitur eos, qui ipsum colunt. Mundus vindictam de iniurijs sumēdam esse praecipit, Chri- stus omnia condonanda. Vter autem maior labor est remittere iniurias, an vindictam fumere? Vide quam facilia sint omnia quae a Deo imperantur. Sed dices, durissimum praecipitum est inimicum diligere,

Eccles. 8.

Sapien. 5.

Ind. 3. 6.

Psal. 11.

Sapien. 10.

Prophet. 23.

Apo. 14.

Matth. 3.

diligere, vt teneamur. At ego tibi facillime probabo multo esse difficilium mundo, quam Deo inservire. Quæro à luxurioso quis sit maior labor, seruire castitati, an luxuriæ? Magis luxuriæ: nam vt gratum facias mulieri illi, quam amas, bona tua impendis, honoris iacturam facis, amoris causa vigiliis, infirmitatibusque corporis, aliisque laboribus innumeris affigeris, & non raro capitis discrimen subis. Idem dicendum est de amore inimici, aliisque præceptis diuinis, quæ multis de causis difficilia sunt. Primum quia iuxta rationem sunt: vitia verò laboriosa, quia contra omne rationis discrimen: virtutes enim suapte natura innatæ hominibus, humanoque ingenio consentaneæ sunt. At vitia repugnantia. Si quis peteret, vtrum est corpori nostro laboriosius, pane aut lapidibus vesci, certè quilibet respondere posset, esum panis delectabilem esse: quia secundum naturam, lapidum verò inauditum & acerbum, quia omni animalium naturæ repugnat. Ascendere accliuia via laboriosum est, quia contra naturam corporis grauis est: descendere verò per decliuia, quia naturæ est conforme, nã omne graue deorsum tendit, facile & suauis est. Cum igitur virtutes sint hominibus naturales: vitia verò contra naturam, sequitur necessario maximè rationi consentaneum esse mandatum diuinum, quo & inimicum amare, & bona aliena restituere teneris. Quod si durum esse existimas, te esse hominem negas. Nam dic mihi tu qui singis laborem in præcepto, nonne summe insaniret, qui cum alio litigans, contenderet vt eiusdem litis iudex existeret? Solemus enim iudicem recusare, quotiescunque in negotio suspectus est, aut partis vicem gerit contrariæ. Tu verò nihilo minori insania cum pars sis, iudicem te facis in causa propria, vt vindictam de inimico tuo capias. Permite Deo vltionem: ille enim iustissimus iudex erit inter te & omnes inimicos tuos. Quod si legem Dei etiam inimicam putas, quod malas erant cogitationes dānate, veluti cum ait, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, &c. animaduertere debes omnia incommoda à malis cogitationibus initium sumere. Bonum igitur olitorem age, qui mala gramina radicitus euellit, ne mitibus noccat frugibus. A malis cogitationibus oritur consensus, & à consensu opus existit. Vnde in psalmo dicitur. Ecce parturit iniustitiam, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Omnia mala Adamo, & Eue à mala cogitatione processerunt. Vidit mulier lignum, & cogitans cupiuit: cupiens comedit, maritoque suo dedit. Immoratus Cainus in malis cogitationibus suis fratrem suum interfecit. Eo modo etiam Dauid, Bersabeta vidēs peccauit. Præter hoc autem quod & virtutes iuxta naturam nostrā sunt: vnde iustissimum est vt maxime cogitationes radicitus extirpentur, tot sunt fauores & beneficia, quibus Deum legum suarum obseruatores afficit, vt nemo existimare debeat, quin multo maiora præmia, præcepta Dei obseruantibus tribuant, quam supplicia violatoribus irrogent. Si illi qui & arte & exercitiatione venator est, venationi quæ deditus Rex imperaret, vt venaretur, præstitis ad hoc falconibus, equis & canibus, non esset hoc leuissimum præceptum edicandum? Eset profecto. Non igitur tibi difficilia debent videri Dei præcepta, cum secundum virtutem sint: virtus autem humanæ naturæ sit consentanea. Cum præsertim baptismum, pœnitentiā, eu-

Psal. 93.

Matt. 5.

Psal. 17. Gen. 3.

Gen. 4. 2. Reg. 11.

Matt. 11.

charitiam, reliquaque sacramenta tibi suppeditet, quæ omnia ex virtute sua causant gratiam, faciliemque virtutum exercitationem faciunt. Et quod pluris æstimandum est, ipse Christus cultores suos comitatur, illos adiuuans, illisque in omnibus operum ferēs laboribus. Vnde ipse ait, Venite ad me omnes, qui laboratis & onerati estis & ego reficiā vos. Tollite iugum meū super vos, iugum enim meum suauis est. Lex vero Dei iugum vocatur, quia quemadmodum iugum à duobus animalibus simul vnitis & copulatis fertur, ita qui se subiicit Dei iugo & legibus cum Christo simul vnitus & coniunctus eius auxilio & virtute iugi pondus & laborem facilius sustinet. Quod adeo perspicuum est, vt non indigeat explicatione, quoniam in omnibus laboribus, quos cunque subieris propter Deum, Christū socium coadiutoremque inuenies: qui tãquam bos inferior, cui maior pars ponderis sæpe solet incumbere, ita ipse humilitate sua, omnium mortalium minimum se faciens potissimum partē tuorum laborū, cæterorumque mortalium humeris suis sustinet, vt vero expeditus incedis. Ideo enim tu Christianæ religionis iugum leue sentis, quia omnem eius difficultatē & pondus Christus dominus noster in se suscipiens ab humeris tuis sustulit, quod quidem iugum ea de causa nō modo nō grauat, verum homines mobiliores & expeditiores facit. Nam quemadmodum auis alarum, plumarumque suarum non grauat, sed potius leuatur pondere, quod posito pennarum adiumento, non cōsequeretur: sic Christianæ religionis iugum depositum tardos, sumptū leues, & mobiles homines facit ad virtutis viam. Nam etsi pœnitentia laboriosa, vitæque virtutis aspera videtur, dulcis & iucunda redditur, comitatu consuetudineque Christi stipata, atque adiuta. Suauis igitur est iugum domini & delectabile, quod si tibi nec dulce nec suauis videtur, inde fit quia illud in uersa ratione & ordine subis. Vestis aspera & rustica pretiosis pellibus & suauibus sociata, si facie versus carnem asperiori induatur intoleranda est: si tamen inuertatur rursus que pellibus intro spectantibus suscipiatur, lenissima & suauissima esse apparet. Sic lex Christi difficilis & insuauis videtur, quia asperitatem illius cōtra rationem constituit, nec ratione perpendis, sed carnis tantummodo iudiciū subis. Si Deus diuini præcipiat, vt de bonis suis elemosinā faciat, pauperes bonum & æquum præceptum esse asserunt, qui si essent diuites, aliter dixissent: vt quotidie experimur. Nulla enim lex aspera videtur hominibus, nisi quæ contra illorum libidinem fertur. Similiter si aliquem iniuria afficis, statim vis, vt tibi ignoscatur: qui si affectus esses iniuria ignoscere nollens. Et sic de aliis dicendum est. Sic etiam onus eius leue est: quod tu tamen graue esse existimas, quia peccata tua, atque animi perturbationes humeris tuis portas. Plumarum sarcina leuis per se est, sed si metallici alicuius pondus accipiat, tam grauis efficitur, vt portari vix possit. Eodem modo onus Dei leue est, nisi tuorum peccatorum amorique proprii pondere, legem Dei grauem facientis deprimatur. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue, grauatæ sunt super me. Et Augustinus ait, amor meus pondus meum, amore feror quocunque feror. Fecit Christus iugum suum suauis, & onus leue: quia contriuit graue iugum diaboli, quod erat crucibus hominum impositum & loco.

Psal. 77. Lib. 11. diu. cap. 28.

Esa. 9.

Matt. 11. Ierem. 6.

1. Ioa. 5.

Psal. 93.

Zach. 5.

Psal. 54.

Luc. 15.

& loco eius iugum imposuit nobis suauis. Id prædixerat his verbis Esaias, iugum oneris eius, & virgam humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti. Ac si diceret. Cum veneris & domine Iesu, & assumpta humanitate viam ad gloriam immortalem munieris, eripes homines & graui Dæmonis iugo, quo ipse dæmon eorum colla deprimit, & à virga, qua eos percudit: & à scepro quo imperat: & Diaboli denique tyrānidem delebis. Ideo dominus, ait. Venite ad me qui laboratis & onerati estis. &c. Per Ieremiā ait ita Deus. Ambulare in via bona, & inuenietis refrigerium animabus vestris, & dixerunt, Non ambulabimus. Impiū homines dixerunt, durum esse & laboribus plenum cum eadem veritas Christus dicat suauis. Et Ioannes. Mandata inquit Dei graui non sunt. Et egregius psaltes. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui sigis laborem in præcepto? Ac si dicat. Tu qui singis Dei præcepta dura esse, nonne sedes in flagitiis? sedes quidem. Diuis laboriosam esse legē Dei nō quod hoc ita sit, sed quia tu sedes in tuis iniquitatibus, ex quibus surge non vis. Dum lignum viride est, potest esse graue iugum ex illo factum, sed longum tempus redit lignum siccum & leue. Priusquam Dei filius super te iugū ferret poterat illud graue esse: sed post quā illud Christus collo suo imposuit, effectum est siccum & leue. Vt enim curus etsi grauis sit efficit vt onus alias intolerandum boues ferant: sic iugum Christi quanuis onus sit efficit tamen, vt Christi seruus vitæ onera sustineat & ferat. Non omnino Christus subtrahit iugum & onus, non nobis laborem penitus aufert, sed commutat, pro aspero mūdū iugo tribuit suauis, & pro graui onere leue: vt in hac vita animæ tribuat quietem, & in altera gloriā sempiternam. Graue onus est iniquitas sedens super talentum plumbi, quod ille premebatur, qui aiebat, Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Sed Deus tunc nos onerat, cum à peccati pondere exonerat. Onerat beneficium, cū exonerat peccatum. Onera nostra super se portauit, vt nos mundi leuaret impedimentis. Ideo canebat Dauid, lacta super dominum curam tuā, velut verti potest ex Hebræo. Facta pōdus tuum, & ipse te enutrit: seu vt alij vertunt, sub leuabit. Denique suauissimum est seruire Christo, & laboriosum seruire mundo. Tu enim mundo inserviens, ipsum humeris portas, Deo verò inserviēs ab ipso portaris. Præterea mūdus difficilia & turpia imperat: Deus facilia & honesta. Deinde diabolus & mundus & caro etiam si laboriosa suis precipiunt & quæ aliquo præmio remuneranda videbantur, nullo tamen pacto illos alit, aut sustentat: sed potius inedia, atque inopia omnium rerum eos confici parit. Respice auari hominis famem & inopiam, qui nunquam satiat: cui nihil satis est, cupidinem ambitiosi, qui indies plura desiderat pluribusque rebus comparatis multo pauperior redditur. Qui omnes alijque id genus improbi, & vitiosi homines mirum non est si villam in suis actionibus vnquam satietatem inueniant iugiterque esuriant: quia satietatem in rebus huius mundi, vbi non est quærunt. Quod Christus optime significauit per illam parabolam filij prodigi, quando facta est fames in regione illa & quando ipse peccator cepit egere, & cupiebat saturari de siliquis porcorum, & nemo illi dabat. Peccatores enim dapibus iux-

ta os appositis nunquam satiantur: quia libidini, quæ suapte natura rerum cupidiarum acquisitione augetur nihil satisfacere potest. Simile fingunt poetæ esse apud inferos Tantalum tormentum: de quo quidam sic ait. Tantalus à labiis fatiens fugientia caprat, Flumina, quid rides? mutato nomine de te Fabula narratur. At à diuerso Christus refectos & contentos rebus suis omnes suos adeo habet, vt nemo illorum esurire possit. Et quia de hac fame peccatorum & de seruorum Dei satietate in præcedenti capite in parabola filij prodigi plura diximus, nunc videamus tertium. Tertio, diabolus non dat præmium nec stipendium suis verum, Christus suis & vitam æternam & cælestem beatitudinem tribuit. Philistæi Samonem nullo præmio affecerunt pro illius laboribus: sed potius obcæcaram illum mole astrinxerunt: nec item tu aliud maius præmium, aut melius à mundo cui deseruis expectes. Quemadmodum autem (michi crede) fides temeraria Samonis, quam amori conficto dolis, mendacique Dalida adhibebat, ipsum in cæcitate, feruitutemque miseram, in mortemque denique induxit: sic fidem adhibere mundi fallacis, à quo expectas te pro seruitio præmium consecuturum, cæcitatissimum vitiorum carcere existentem, te haud dubiè nisi caueris ad mortem compellet. Postea quā filij Israël intentissimi esse cœperunt cogen. dis paleis, fingendisque lateribus quotidie insudantes nullum aliud præmium præter verba ab imperatore suo Pharaone capiebant. Similis est dæmonis, mundi, & carnis merces, quam ministris suis impendunt. Quod si clarius videri vis, audi Apostolum dicentem, Quem fructum habuistis de his, de quibus nunc erubescitis? Stipendium enim peccati mors est, &c. Præmia sunt malorum crudelia conscientie supplicia, mors, corruptio, foeditas, abominatio, infernus, æternique cruciatus. O misera, & infelicia præmia: o infortunatam impiorum conditionem: qui magnos in vita labores sustinentes maximos in morte, multo maiores post mortem subeunt. Diu summoque cum labore seruiuit Iacob Labā, deciesque ab eo deceptus est, debita mercede abnegata. Non aliud præmium est, quod mundus in ministros suos confert. Onus grauisimum, labor infructuosus, qui mundi causa sustinetur, semper est. Nec sunt ioca Laban cum iocis conferenda quibus mundus ministros suos deludit. Retribue mihi mala pro bonis, & sterilitatem animæ meæ. Sic optimum ministerium improbisimum præmium consequitur. Quibus tamen non obstantibus plurimi sunt, qui mundo inseruere non dubitant, & animo ineptissimo huius vitæ, & alterius iacturam faciunt. Maluerunt quamplurimi Iudæorum crudelem Pharaonis tyrannidem in Agypto perpeti, quam paruo suscepto labore pro stea terra Promissionis frui. Attende quantum laboris suscipias mundo inseruens, pro quo postea tam iniquo præmio ab ipso afficeris. Pueri sæpe toto die defatigantur plumam ventilantes, vel aliquid aliud nullius momenti agētes: pro quo sepe nullo mero corruunt, & vulnerantur. Illis tamen facile ignoscitur, quia & pueri sunt & iudicio carent. Tu tamē, qui & vir es iudiciūque perfectum ad agendum habes: quid causæ afferre potes, quare vanitatē, honorumque & diuitiarum ventum sequaris? Si quidē transacto huius vitæ tempore & labore, quā mun-

Horatius.

Iudi. 16.

Exod. 5.

Rom. 4.

Gen. 31.

Psal. 14.

Nam. 21. & 22.

do seruens consumpsisti, nullum aliud primum prater acerrimos & atrocissimos dolores habebis. Qui aliquam ciuitatem oppugnare intendit prius se cum reputat vtrum expensæ utilitatem & commoda excedant: sic tu si diligenter consideraueris quæ to mundi ministerium constet haud dubium est, quin eius seruitium relinquant. Christus Iesus dominus noster suis quos in hac vita spiritualibus consolationibus quamplurimis fouet, in altera perpetuam felicitatem concedit. Ita qui mundo inseruit cum duplicem infernum timeat: sic qui Christum colit duplicem gloriam consequitur. Si eundem laborer, quæ pro mundo subis sponte tua propter Christum suscipere velles in hoc seculo lætus viueres & in altero felix esses. Nemo tam stultus est, qui alicui velit ministrare nulla proposita mercede: Quæ de causa omnes, qui in dominum aut patronum aliquem accipiunt, cui sint administraturi, prius de mercede agunt & paciscuntur, ne frustra laborer. Ita & tu prius a demone, mundo & carne, quærere debes quod sit tibi pro officiis tuis primum ab illis expectandum quando cæli iacturam facere non recusas ob illorum ministerium: nec magnum primum pro alio minori relinquant. De carne enim ait Apostolus: non colliges nisi corruptionem. Dæmonis primum tormentum est, nam mundus suos relinquit, obliuionique penitus tradit, quare mihi crede omnia in commoda tua inde proueniunt, quia cum his dominis rationem non confers: qui cum multa promittant, pauca tribuunt. Quæ de causa prius perpendere debes, quanta & qualis sit eorum merces: nec primum prius non constituto illis villo modo inseruias. Qui mundo inseruit durissimis mædatis obnoxius est, asiduamque dum viuunt fame virgetur, posteaq; mittetur in infernum: at qui Deum colit, mandata sua uia exequuntur, viuunt in satietate & voluptate posteaq; æternam felicitatem adipiscuntur. Vtri igitur horum mauis inseruire? Si quidem vtrique simul impossibile est. Nisi omni humano intellectu & iudicio carere Christo Domino nostro inseruias: cui qui seruiunt, imperant & non seruiunt. Oculos igitur mentis tuæ explica, statueq; soli Deo inseruire & ab humeris tuis grauisimum Satanæ iugum proiice. Certum igitur & indubitabile est, quod omnes vni Deo inseruire tenemur, iuxta illud Deuteronomio, quo Christum tentatori respondit. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Sed quonia iā satis explicatum & perspicuum habemus vni Deo esse inseruiendum: operæpretium esset etiam hic agere, quo ordine & modo Deo esset cultus præstandus. Sed quia de hoc prolixius in libro nostro de Vanitate seculi tractauimus, hoc super sedentes vterius progrediamur ad textum Euangelicæ nostræ: & illud audiamus dicentem. *Audiobant autem omnia hec Pharisæi, qui erant auari & deridebant illum.* Carnalis homo dicit Paulus, non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei. Ideo deridebant quia in veteri lege temporalium abundantiam promittebatur: quia Abraham & multi sancti diuites fuerunt. Quia Pharisæi verba Christi non intellexerunt. Non enim simpliciter opulentiam rerum, sed auaritiam seu seruire diuitiis Christus reprobauit, Abraham, Loth, Iob, Dauid, & alii diuites fuerunt, tamen non seruiunt diuitiis iuxta illud Psalmi, Diuitiis si affluant nolite cor apponere illis. Sed cum verba Christi non intelligebant deridebant illum, quod proprium est superbiorum homi-

num, qui ne ignorantiam suam fateantur melius dicunt illud quod non intelligunt deridere, quam dicere, non satis percepit: dicitur, aut clarus explicata, vt intelligere possimus. Hoc genus hominum derisorum perniciosissimum est, ecclesiæque maxime incommodum: sæpe enim numero, hi derisores solent eos, qui denuo Deo inseruire incipiunt, in virtuteque ad huc teneri existunt à virtutis via auertere: & Diabolus per irrisores filios Dei suffocat dum paruuli sunt. Hæc enim est vna de astutiis diaboli iuffocare bonum inceptum per hos irrisores. &c. Ratio autem cur isti irridebant Christum erat, quia auari erant, & Christus contra auaritiam disputauerat. Sic etiam & nunc multi cum reprehenduntur à cõcionatoribus irident eos, & murmurant dicentes. Illud dixit, quia oblitus materiæ, quam ad prædicandum didicerat, aliud non inuenit, quod vel facilius vel melius dicere posset, aut quid simile. Non amat petilens eum, qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Respondendum est istis derisoribus, quia & magnum scandalum in populo causant, qui illos iridentes prædicatorum doctrinam molestè fert, atq; etiam, vt intelligant se esse stultissimos iuxta illud. Responde stulto iuxta stultitiam suam: ne sibi sapiens esse videatur. Atque ideo sequitur in contextu. *Et ait illis. Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, Deus autem nouit corda vestra.* Sensus est, homines, quos vident externam habere sanctimoniam, verbisque factis neminem offendere, eos sanctos ac iustos iudicant, quidquid in corde celsit. Sed Deus externam illam sanctimoniam nisi in corde radices egerit, abominatur: nec quidquam abominabile est magis apud Deum, quam hypocrisis & impia illa simulatio. Hinc Iob ait, simulatores & callidi, prouocant iram Dei. Deus enim corda intuetur iuxta illud quod Samuel dixit, cum vellet vngere vnum ex filiis Isai in regem. Non iuxta intuitum hominis ego iudico, homo enim videt ea quæ patent, Dominus autem intuetur cor. Is itaq; diues est, qui apud Deum diues est. Ille iustus qui apud Deum iustus est. Ex his discimus quæ sit vera iustitia nempe interna: hoc est cordis, quam impij simulare nõ possunt, nec habent: externam autem iustitiam impij, infideles, Iudæi, imò simia imitari possunt. Prosequitur vltra dicens. *Quia quod hominibus alium est, abominatio est apud Deum.* Hoc est, quod ab hominibus altum reputatur & magnum vt simulata iustitia, opulentia rerum, ornatus exterior, pompa atque prosperitas mundi, abominatio est apud Deum, & coram Deo vanum & detestabile reputatur: quia impedit beatitudinem. Ideo alia sunt iudicia Dei, & alia iudicia hominum. Quapropter ipse Dominus per Esaiam ait. Sicut exaltantur cæli à terra, sic exaltata sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à cogitationibus vestris. Iteptè contemnebatur à populo suo, quia legitimo matrimonio susceptus non erat, adeo vt etiam à fratribus suis domo eijceretur, quasi homo vilis nulliusque momenti. Hunc tamen quem mundus fere pro nihilo reputabat elegit Dominus, vt populum suum liberaret. Mundus enim plurimi facit nobilitatem generis, eosque solet semper magnè pendere, qui à claris natalibus orti sunt: verum Deus hæc omnia contemnit, nisi quis per se virtutemque suam clarus & nobilis euadat, vt ex septe colligitur qui cum esset spurius, & filius mulieris meretricis,

Galat. 6.

Matt. 4. Dent. 6.

1. Cor. 2.

Psal. 61.

Prouer. 11.

Prouer. 26.

Iob. 36.

1. Reg. 16.

Esaiæ 55.

Iudi. 11.

erzæ

erat fortissimus atque pugnator, & percussit Ammonitas & liberavit Dominus per illum Israël. Quis videre posset fortissimum illum Gigantem Goliath, quin eum magnificeret, quem tamen humilis & abiequit pastor à Deo in singulare certamen deductus facile superauit. Saul etiam cum esset de minima tribu Israël, humillimæque familia, ab omnibus pro nihilo habitus est, dicentibus nunquid saluare nos poterit iste, & despexerunt eum: sed Dominus percussit per illum Philistæos, & elegit illum in principem populi sui. Et quando in hunc mundum venit non elegit diuites, principes, vel sapientes, sed piscatores, & viros infimos secundum seculum. Optime intelligebat Apostolus hanc diuinam ordinationem & ritum, cum dixit ad Corinthios. Quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quæ stulta sunt mundum elegit Deus, vt confundat sapientes. Quia discamus non gloriari in diuitiis, potentia, sapientia, neque in seculi honore, vt multi superbi & stulti opinantur existimantes in his consistere felicitatem, & tunc beatos ac felices sese, & charos Deo esse, cum terrenis gaudet, & omnia sibi ad votum succedunt. Cum populus te honorat, miratur & lætatur, & laudibus te extollit: humiliare in corde tuo coram Deo: & dic quod dicit Dominus hic. Quod hominibus altum est, abominatio est coram Deo. His autem verbis & hac consideratione, sic in corde tuo facta, superbiam humiliabis, considerans te fortassis in Dei conspectu sanctorumque suorum vltimum & abiectissimum esse, licet in oculis mundi summa dignitate præfulgeas. Discamus seculi diuitias & mundi pompam contemnere. Illa enim vere magna sunt quæ coram Deo talia esse iudicantur: & illa exigua & minima quæ ante illum paruam existimantur. Ergo si parua despectu digna sunt, & hæc, quæ mundus alta esse iudicat minima sunt cur illa non despicias: si Christianus es, quare Christo non credis dicenti: omnia quæ mundi maxima esse existimat, minima sunt in conspectu Dei: Si autem ea exigua esse credis: quare amas illa si vero non credis esse exigua, sed maxima esse putas: cur non credis Christo ipsa esse parua asserenti? Certè Christianus esse non potes, si quidem Christo fidem non habes. Nam si Christianus esses, Christosque per fectè crederes, omnia hæc, quæ Christus exigua esse affirmat parui duceres, teque rursus magnè penderes, vt pote quem Deus ad imaginem & similitudinem suam creauit, participemque æternæ beatitudinis fecit. Pro nihilo putat omnia hæc Apostolus ille sanctus cum dicebat. Omnia arbitratus sum vt stercorea. Sed audiamus Christum vltra differentem Lex & Prophete vsque ad Ioannem. Deridenda Iudæi eo quod Christus temporalia contemnenda prædicaret. Cum promissiones veteris Testamenti essent de temporalibus: ideo ad hoc propositum ostendit modo quod illud vsq; ad Ioannem durauit. Lex enim Euangelica paupertatem docet & contemptum diuitiarum & regnum cælestis: quod Ioannes tanquam vir Euangelicæ prædicauit, & diuitias & honores & domum patrum contempsit. Ioannes enim nõ inchoauit legem nouam, nec fuit legislator sed diffusor nouæ legis, nam ritus ille baptizandi nullatenus ad antiquam legem pertinere sed ad Euangelicam, & fuit ille ritus medius inter sacramenta noua & vetera. In materia siquidem conueniebat cum

nostro baptismo, cum antiquis vero in hoc quod gratiam non conferebat. Fuit ita finis veteris legis, quia terminum posuit legi & Prophetis, quia omnes Prophetæ & lex vsq; ad Ioannem prophetarunt: quia sub Ioanne completum est quicquid lex & prophetæ dixerant, quia tunc venit Messias, qui ab eis fuerat prænuntiatus. Ipse namque clausit omnem prophetiam, ostendens illum in quo tota Prophetia complebatur, & cælorum regnum prædicauit: quapropter consequenter subdidit dicens. *Ex eo regnum Dei Euangelizatur.* Hoc est, à tempore quo Ioannes exorsus est prædicare, cœperunt bona cælestia aperte aperiri & promitti, & vita æterna doceri atq; Euangelica perfectio prædicari: quæ amore cælestium & spiritualium bonorum docuit temporalia contemnere. Obserua autem quod cum dicit, lex & prophetæ vsq; ad Ioannem intellige quod non abiicienda sint lex & prophetæ, post Ioannis aduentum: sed quod lex & prophetæ fuerunt vsq; ad Ioannem tanquam præparatoria, & prænuntiatio aduentus Christi, quo adueniente præparatio & prænuntiatio eorum cessat: vtraque tamen remanent ad prænuntiationum confirmationem, vt sciamus aduentum Christi ab eis diuina dispositione prænuntiatum longe antequam aduenisset. Remanet etiam ad cõseruandam animi nostræ gratitudinem, vt eis gratias habeamus, qui nobis iā felicè Christi aduentum prænuntiarunt. Quemadmodum enim si quis pædagogum haberet, (vel vt etiam Apostolus dicit legem nobis fuisse pædagogum ad Christi aduentum) vbi peruenit ad ætatem & acceperit perfectionem non omnino reiciit pædagogum velut inimicum: sic & nos cum educati sumus in lege & prophetis vsq; ad Christi aduentum reperto præceptore non reprobamus pædagogum: sed gratiam ipsi confitemur, quod pueritiam nostram deduxit, & ad perfectiores disciplinas extulit. Igitur à diebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum euangelizatur: ipse enim primus omnium cepit dicere, penitentiam agite appropinquare regnum cælorum. *Et omnis in illud vim facit.* Ad tacitas Pharisæorum cogitationes videtur esse responsio. Cogitauerunt nimium, prædicet Ioannes quandiu velit de penitentia & de regno cælorum, certè habebit paucos discipulos. Nec enim sic stupidus est populus, vt spem pretio emat, & inuisibilia visibilibus præponat. &c. Ad hoc ergo Christus ait. Ne puteris Pharisæi Ioannis prædicationem frustra fieri, nec esse qui regnum Dei quærant. Quilibet enim audita Ioannis conuersione vim facit in regnum Dei, cum vi acquiratur. Certè magna violentia est semetipsum negare: animam suam propter Christum odio habere: pariter, filios, uxorem pro Christo contemnere, inimicos diligere, & pro eis intercedere. Nam homo assuetus, & nutritus in amore bonorum temporalium nõ potest talia contemnere propter Deum nisi sibi quandam violentiam faciat, quia consuetudo quædam natura est. Illa autem, quæ contra naturam sunt, sunt aliquo modo violenta. Obserua autem quod regnum cælorum alij rapiunt, alij inueniunt, alij suarantur, alij merentur: nonnulli trahunt vi: his enim quinque modis possideret regnum cælorum. Qui inueniunt paruuli sunt, qui baptizati decedunt, ante usum rationis: hi enim statim gloriam consequuntur. Propter quod stulti sunt patres, qui mortè paruulorum suorum desunt: non minus quam esset ille stultus, qui filium suum deploraret in regiam au-

Ioan. 8.

Galat. 3.

Matt. 3.

S 3

lana

Matth. 19. iam accepti. Ideo dominus ait, Sinite paruulos venire ad me, istorum est enim regnum caelorum. Hi igitur inueniunt qui absq[ue] labore & merito consequuntur illud alieno studio, & opere Iesu Christi. Alij sunt qui furantur, qui t[ame]n tam imperfecti absq[ue] dunt opera sua bona: ne laude hominum perdāt meritum. De his Christus ait. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Multi enim sunt qui exterius nō bona fama aut laude: sed interius contritione & lachrymis furantur caelum: sicut latro in cruce, qui hominibus nequam videbatur: sed coram Deo bonus & sanctus fuit. Sicut illa hemorroissa, quae tangens clam vestem Christi sanitatem obtinuit. Sic isti clam rapiunt caelum oculis hominum non videntibus: alij merentur, quippe qui viuētes in hoc seculo elemosynis & bonis operibus intenti caelum consequuntur. De his Christus ait supra. Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt, &c. Alij compellantur intrare: sicut illi, qui pressuris & calamitatibus oppressi, coguntur, necessarium pro iucundo ducētes. De his autem dicit dominus. Adduc caecos claudos, & debiles, compelle intrare eos. Vtini sunt, qui rapiunt: qui haec omnia terrena contemnent se ipsos totos Deo, & obsequiis eius impendunt: & hi fortes sunt & violenti, qui victores sunt in certamine spiritali, quo quidem certamine spili vincuntur, & boni vincunt carnem, obedientiam, pauperitatem, & castitatem vouentes, & sic hostes superāt. Hi violenti rapiunt illud: sed hoc est a diebus Ioannis Baptistae, nā antea inueniebāt & furabatur, &c. Sed a diebus Ioannis Baptistae incepit ista perfectio in noua lege, Apostoli & discipuli Christi corperit relinquentes omnia, &c. Hoc autem multi faciūt ita, vt quod Ioannes Euangelizat accipere possint. Sed dicere poterant Pharisaei. Ergo & tu prauariator es legis? Ad hoc Responder. Facilius est auersum calum & terram praertere, quam de lege unum apicem cadere. Quidquid in lege & prophetis scriptum est implebitur: qui enim facit quod lex facit dum praescripsit, is non potest legis transgressor dici. Vnde in Matthaeo ait. Non veni legem solucere, sed adimplere. Itaque facilius est caeli & terrae praeterire nec desinare esse: quam vt non impleatur quod in lege scripti est. Dicit apicem vt intelligas quod nec minima pars legis praeteribit: apex enim nō est litera, sed punctus positus supra literam, qui dat aliquid significare literis. Inter Hebraeos tantum sunt quinque apices siue puncti, qui habent locum quinque vocalium: quia nulla litera apud Hebraeos habet determinatum sonum, & vim vocalis: sicut apud Latinos. Illa puncta siue apices ponuntur supra, vel infra literas, & per hoc redditur sonus vocalium: & sine illis positus, vel subintellectis esset impossibile aliquid sonare apud Hebraeos, sicut apud nos nulla litera praeter vocales sonum habet. Illi apices sunt minus quam literae, eo quod Iudaei interdum sine illis legunt, eos facile subintelligentes. Quare nihil potest esse magis exiguum in Hebraeorum scriptura quam apices. Dum igitur dicit Christus, nec apex transibit, innuit nihil de lege quantumuis paruam casurum, sed omnia indubitanter impletum: nā postquam factum fuerit id quod in lege promittitur non potest praeterire. Praeterea enim dicitur aliqua promissio, quando non ad-

impletur: praeterea autem & cadere pro eodem accipiuntur. Postquam tamen impletam est promissum, non potest non esse completum, ideo iam non potest praeterire. Et vt ostenderet pharisaeis quanti faceret legem noluit illam negligi vel contemni sed potius perfecte adimpleri: & sic legem de coniugio attulit dicens. Omnis qui dimittit uxorem suam & alteram ducit mœchatur. Quod vt plenius intelligas, nota sentium perpetuitatis legis & Prophetarum etiam in minimo apice esse, quod Christus non soluit sed implet legē & Prophetas. Quod quantum ad promissiones in dubio non vertitur, quantum vero ad praecpta, de quibus potest dubitari declaratur modo in hoc contextu, quod tunc implenter cum sublati imperfectiōibus ad perfectionem reducuntur. Hoc est enim quod in hoc vno praecpto de dimittente vxore significatur. ¶ Obserua secundo quod in lege concessus erat libellus repudij: ac per hoc praecpta circa coniugium imperfectiōnem huiusmodi habebant annexam. Iesus autem noui Testamenti autor hanc imperfectiōnem tollit a praecptis circa coniugium, & sic non soluit legem, sed perficit illam. Et quod dicitur in hoc praecpto, intellige de vniuersis alijs praecptis legis. Significat ergo Christus subiungendo hoc exemplum quod praecpta legis omnino implenda sunt quemadmodum istud, hoc est sublati imperfectiōibus. Permittebat enim lex libellum repudij Iudaeis imbecillibus, imperfectis & infirmis, & hūc tollit Christus Christianis, quia status Christianorum perfectior est, & oportebat carere criminibus, & ideo excepta causa fornicationis, vt in Matthaeo habetur, non potest homo dimittere uxorem. Propter fornicationem tamen potest illam dimittere quo ad torum, quia matrimonium est contractus, & dant sibi inuicem fidem coniuges: ergo altero frangente alius remanebit liber. Obserua autem quod maritus in sex casibus non poterit relinquere uxorem adulteram, & sic intellige & limita Christi dictum. Primo quando ambo commiserint adulterium: quia iam est ibi recompenratio. Secundo si maritus propriam uxorem profuerit pro pecunia, vel alia re. Idem est etiam iudicium, si ipse maritus viderit & non prohibuerit. Tertio si vxor putans se cum viro congressu decepta est ignoranter, aut contraxit putans esse mortuum. Quarto si fuerit vi oppressa, Quinto si vir postquam reconciliatus est vxori cognouerit eam: nam tunc non poterit eam relinquere. Sex cum perditō si vxor infidelis ab eo repudiata contraxerit cum aliquo & postea ambo fidem suscipiant: debent iterum conuenire. Isti sex casus in quibus vir non potest dimittere uxorem fornicariam sunt expressi in iure Canonico. ¶ Expēde autem quod licet vir possit in alijs casibus praeter istos sex dimittere uxorem causa fornicationis tamen non tenetur illam dimittere, potest enim parcere ei, & retinere si voluerit & cū ea manere: nisi vxor sit adeo incorrigibilis vt ratione scandalum maritus ei consentire videatur. Nā tunc propter scandalum tenetur ab ea separari. Haec vero separatio ab vxore adultera quo ad torum potest fieri sine iudicio ecclesiae: sed non quo ad habitationem. Hoc tamen intellige quando adulterium est occultum: si vero sit notum quod adultera illa cum mœcho plures dies habitauerit, tunc si ne licentia Ecclesiae potest ab ea separari, etiam quo-

Deut. 24.
Matth. 19.
Primus in Rom. 7.
Legē Alpbis sum Castro, lib. 11. aduersus here. lib. 2. 5.
Dant. 24.
Legē inueni in lib. 4. de 4. de Aug. de iure fore. 127.

ad habitationem: vt habetur in cap. Significasti de diuortio. Ceterum quauis illam fornicariam iure dimittat, si uenire illa aīam duxerit, aperte dicit hic Christus quod mœchatur. Et qui dimittit a vxore dicit mœchatur. Nam sicut vir aliam non potest ducere uxorem, ita nec vxor alium virum, quia propter qui sic nupserit cum relicta a viro mœchatur. Ex his Christi verbis aperte constat quod matrimonium ratum & consummatum nunquam dissoluitur, quo ad vinculum: quia licet causa fornicationis dirimatur a viro, tamen non potest alius illam ducere, iuxta Christi Saluatoris nostri sententiam. Et ideo cum dixit quod propter fornicationem potest vir dimittere uxorem intelligitur quantum ad torum & habitationem maritū, non tamen quantum ad vinculum: quia matrimonij quod semper verum fuit semper manet, nec licet alicui coniugū transire ad alias nuptias uiuente altero. Cum tamē haec ita sese habeant, non defuerunt olim qui contrarium asserere ausi sunt, & nunc nostris temporibus haeresim sepultam quidam suscitauerunt dicentes. Quod coniux innocens potest nubere uiuente adhuc altero, contra Christi Saluatoris nostri sententiam. Paulus quoq[ue] Corinthiis suis sic ait. His vero, qui matrimonio conuicti sunt, praecpio nō ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: quod si discesserit manere inuuptam, aut viro suo reconciliari. Sed discedere nequit nisi ob fornicationem: ergo fornicaria inuupta maneat: quia virum habet. Et similiter vir manere debet quia uxorem habet. Rursum Apostolus ad Romanos. Mulier uiuente viro alligata est lege viri. Hanc sententiā diffinit tota Ecclesia. Et merito quidem, nam si matrimonij vinculum per adulterium rumpitur omnino nullus esset coniux qui vbi coniugem vellet repudiare illico non fornicaretur videlicet paratum hac ratione habens remedium, vt a coniuge dimitteretur. Quod vt esset omnia matrimonia dissolueret, ita esset via ad multas fornicationes perpetrandas. Cur ergo qui accipit dimissam a viro mœchatur? quia alienam accipit. ¶ Denique vt cōcludam aduertendum hic est, quod magna differentia est inter libellum repudij veteris Legis, & dimissionem vxoris noui Testamenti: quia mulier repudiata accipere alium virum, & vt aliam uxorem, vt videre licet in Deuteronomio. In nouo autem Testamento non accipit vxor dimissa aliam virum: & ideo in Lege gratiae non dicitur dari libellum repudij, etiam pro fornicatione. Sed dicitur fieri diuortium: id est separatio quantum ad torum, eo quod dari libellum dicit fornicationem simpliciter, diuortium autem non dicit matrimonij dissolutionem, sed coniugarum separationem. Sed satis sit iam de his: nunc autem Christum audiamus dicentem. Homo quidam erat diues & induebatur purpura & bysso & epulabatur quotidie splendide. Quemadmodum in praecedentibus dominus admonerat homines, vt facerent amicos de mammona iniquitatis, quo audito Pharisaei deridebant eum: sic nunc tale exemplum, eamque historiam horridam atque admirabilem nobis ante oculos constituit, vt eius consideratio ne sanguis ipse in corpore frigerescere, atque concretere videatur. Ostendi enim dititem purpuratum nullum expectantem remedium apud inferos torqueri: eo quod pauperem Lazarum, a quo in aeter-

na tabernacula tunc potest recipi amicum sibi dum viueret facere neglexisset. Adducit igitur hoc exemplum Christus contra inuisionem auaritiaeq[ue] Pharisaeorum persuadens illis ne facere elemosinam contemnerent proposito huius avari supplicio quod apud inferos subiuit, quia in Lazarum immisericordem se praestitit. Hoc autem antea verbis tantummodo monuerat inquitens: Facite vobis amicos de mammona iniquitatis, vt cum defeceritis recipiant vos in aeterna tabernacula: nunc verò re ipsa adducens hoc exemplum, illis persuadere nititur ne facere elemosinam contemnant, eosque omnibus modis, quibus potest mouere laborat. Quem enim non moueret & concuteret illa vox, Recepsisti bona in vita tua, nunc autem cruciaris in inferno sepultus. Grandis permutatio & rerum vicissitudo miseranda esset, si quem paulo antea splendide epulantem vidisses eum postea sitientem, nudum, omnibus bonis spoliatum videres. Vnde recte David ait. Diuites egerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni homo. Duo hic genera hominum ponit sanctus rex David. Vnum quidem in bonis externis dititem & gloriosum, cuius vxor, proles, familia adaucta plurimum sunt: quorum filij (vt ait ipse David) sicut nouella plantatio, & cetera. Et Iob. Semen eorum permanente, & cetera. Hi sunt, qui luxuriantur in conuiujs suis (vt Apostolus Iudas ait,) in epulis suis male conuiuantes, &c. Pauper verò omnia per oppositū. Sed qualis vtriusq[ue] sit finis, haec historia docet. Docet inquam statum vitae praesentis & futurae, & quam distant gradus perfectionis sint adepturi iusti: & peccatores damnationis in altero seculo. Nam in caelo, qui beatifica Dei visione fruuntur adeo in omni figura sua ab hac huius vitae mortalitate & figura mutabuntur, vt innouati in Deumque penitus transformati, & in illa dignitate amplissima constituti, quae illos mirum in modū differre faciet, a nemine cognosci possint. Quare antiqui patres volentes significare quanta sit hominum mutatio illam carbonis anteaquam incēdatur & postea quam incēsus est, simillimam esse affirmāt, vel ferri posteaquam igne incanduit. Quemadmodum enim qui antea ferrum non vidisset illum postea cadens videret a prunis illud difficile distinguere posset: sic hominis anima, post diuinæ naturae in illam influentiā adeo diuersa redditur a pristina aspectu & moribus Dei communicatione vt carbonē incenso persimilis & alia multo diuersior a se ipsa dici possit. Nam carbo adeo habet in se ignis substantiam admixtam, vt nullo modo possit distingui ignis materia, a materia carbonis. Hoc igitur & eodem modo intelligere debes animā sese habere postquam incenso illo beatitudinis camino carpitur: vnde qui libet regni caelestis possessione fruens, in aeternisque felicitatis summi boni constitutus, adeo difficilis cognitu, reddetur vt nemo sit qui eum videat, quin eū ob extimium gloriae splendorem non hominem sed Deum esse existimet. Ita enim habebit in visceribus Deum inclausum, vt nihil mortale habere videatur. Vnde regius Propheta David hanc animam tanta diuinitate circum septā intruens merito dixit. Ego dixi dii estis vos. Hanc igitur gloriam bonis referuatam, & hoc supplicium improbis per meritum nos docet praesens historia. Docet etiam aliam vitam post hanc vitam esse: & animae immortalitatem. Nam si

Psalm. 38.
Psalm. 72.
Iob. 21.
Iudas.
Psalm. 82.

Deus iustus est necessario bonus est donaturus gloria, improbos vero inferno puniturus, quod si aliter fecisset iustus non esset, & si non esset iustus non esset Deus. Sed cum hæc iustitia in hoc seculo minime præstetur, videmus enim impios, diuites, pingues, & validos, omnibus ex sententia rebus illis succedentibus, è diuerso vero probos afflictos, & mille incommodis opressos: patet aliam vitam esse in qua Deus tanquam iustus præmiat bonos, & punit malos. Hoc autem elegantissimè in hac historia depingitur, vbi diuiti improbo omnia prospera succedebant. Lazarus vero, qui pius erat & bonus male habebat. Verum postquam vterque huius vitæ tempore elapso ad iudicium constitit: tum demum diuiti improbo supplicium, Lazaro vero: omnium laborum requies concessa est. Nam si post hanc vitam nihil esset aliud expectandum, aut timendum: quid esset vilis Lazari virtute? quid honorificentius diuitis crudelitate? Et hac de causa constituit Deus optimus Maximus in altero seculo alteram vitam, alterumque iudicium, alteramque honorum operum & malorum retributionem: vbi omnia recta iudicabuntur via. Ideo Paulus ait, si in hac vita tantum in Christo sperares sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Quid esset vilis aut miserabilis Christi Apostolis, pauperibus, mendicis, & afflictis nisi altera esset vita? Vnde hæc historia mirum est, quantum pios homines consoletur, vitiosos vero & improbos terreat. Docet enim bonos vt in paupertate sua plagis & infirmitatibus forti constantique animo sint. Pro vita enim breui exiguoque vitæ per lato labore, summa expectantur præmia. Docet etiã Christus in hac paradoxa necessitate honorum operum, & quod fides sola sufficiens non est ad vitam æternam consequendam. Docet & præcipue ea quæ sunt pietatis & misericordie. Iudas baptizatus fuit & sacramentum communionis accepit. Et tamen damnatus est, & Israëlita omnes in Mose baptizati sunt, & in nube & in mari (vt inquit Paulus) & omnes de Spirituali petra, qui est Christus biberunt, sed non in pluribus eorum beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto & perierunt ex ipsis. Hic enim diues epulo non ex incredulis gentibus fuit, quia Abraham patrem suum nominauit: & eius fra tres habebat Mosen & prophetas, & ex Iudeis credentibus erat: tamen damnatus est, non propter incredulitatem, sed ob duritiam eius, & immisericordiam erga egerum Lazarum. Diues hic pro exemplo, & admonitione ponitur, ne eueniat nobis quod huic diuiti euenit. Caue ne de dicitur sis voluptatibus huius mundi, & præsentis vitæ. Vide ne pauperum obliuiscaris, qui ad ianuam tuam iacet, famem & inopiam patientes. Non quia diues erat damnatus est, poterat enim diuitiis bene vti, nã Abraham, Lorth Isaac, Iacob, David, & multi alij diuites fuerunt & iusti: sed damnatus hic est, quia diuitiis abutebatur. Abutebatur autem tripliciter. Primo, quia induebatur purpura et bysso, secundo quia epulabatur quotidie splendide. Tercio quia non aperiebat manum suam ad pauperem Lazarum. Non dubito multos nunc esse Christianam religionem proficientes, qui comedunt multo plus, quam iste comedebat, & qui multo magis preciosis vestibus vtantur in pauperesque immiores sint: & tamè gaudent, lætantur & inaniter sibi promittunt vitam æternam. Væ illis quia inanet eos æterna damnatio, Nullis vnquam tē-

poribus maiores sumptus superfluitates, maiorque vanitas aut iactantia fuit in cultu, quam nunc. Præterea nunquam duritia maior aut immisericordia vt quisquis non immerito admirari possit: vnde tanta incommoda in Christianos nunc irruerint: cū Christus summo studio, vbique humilitatem, temperantiam, contemptum temporalium, & charitatem, verbis & operibus simul doceat? Sed hanc zizaniam hostis salutis nostræ diabolus cum pastores dormirēt, superfeminavit in medio tritici. Discat enim hic quisquis Christianus est & esse vult, hæc tria ex hac historia, vt ea fugiat: ni velit in tormentis huic diuiti associari. Discat igitur primo, quod non ad fastum, luxum, pompam, vanitatem, aut ad vestium magnificentiam vocari sumus, sed ad crucem. Sed singula hæc tria discutiamus. De primo sic ait Euangelista. Homo quidam erat dives & induebatur purpura & bysso. Omnia ac singula verba obseruatione digna sunt: hominem illum vocat non vitum, vt intelligamus radicem omnis impietatis in natura corrupta inherere. Postquam primus homo peccauit, omnes cogitationes homines, ad malum tendunt omni tempore: etiam à tenera ætate. Vnde non immerito David ait. Omnes homines inuitiles factos, & non esse qui faciat bonum. ¶ Quidã dixit, insinuas eius singularitatem: diues enim auarus solus est, & à nemine amatur, cum omnibus sit aduersus. Nam auarus visceribus charitatis caret, patrem nescit, fratres ignorat, & propinquos velut extraneos abiicit: vnde nemini utilis est. Quia alij peccatores licet sibi incommodi sint, alijs non inuitiles sunt. Exempli gratia. Superbus & arrogans, qui plurimis stipatus famulis amplissimas ædificat domos, & ita ædificatores famulosque alat necesse est. Helluo vero pilforibus, venatoribus, & cauponibus edacitate sua prodest, &c. Et sic alijs emolumento sunt alij peccatores, quod in diuitibus ambitiosus, multo aliter se habet. Nam præter hoc quod nemini ex vsu sunt reipublicæ summè nocere solent: frumentum, reliqua que necessaria asseruantes, & in tempora cariora reponentes, pauperes conficiãtes, omnesque summis incommodis afficientes. Quia & noxii sunt tenui oribus, eos mille modis opprimentes, & cum se videat in tantã diuitiarum amplitudinem euectos ab omnibus obseruari, & tanquam dii adorari volunt. Eodem modo, volebat ab omnibus adorari Aman, molestè ferens Mardochei (vt ipse putabat) inobedientiam, qui illi nullum exhiberet cultum. Hanc autem singularitatem & superbiam diuitis notauit Christus hic dum dixit quidam. Arbores huc illuc sese propagantes ramosque profundentes in latera solent vmbra sua frondisque desitate alia arbuscula emergentia suffocare, sibi que inuicem nocumentum inferre: adeo vt sæpè numero necessario amputandæ sint, vt sursum tantummodo surgant, relicto alijs crescentibus spatio. Eodem modo & diuites sese cohilbere & amputare debent sursumque ad vnum Deum cogitationes suas attollere, ne proximis sint impedimento: nam qui se nimis extēdit, superbiaque eleuat, alijs circa se positus nocumento est: quare solus esse debet, siquidem neminem socium compatitur. ¶ Erat inquit, veluti res, quæ fuit & transiit: & tanquã aer qui desinit esse. Heri fuit, hodie non est. Sic David. Vidi impium superexaltatum supra cedros libani, & ecce iam non erat. Et ipsi positi in inferno dixerunt. Quid profuit nobis superbia & diuitiarum

tiarum iactantia quid contulit nobis? Transferunt omnia illa tanquam vmbra, & tanquam natus percurrentes, & tanquam nauis quæ pertransiit. Eodem modo enim transferunt reges & imperatores huius seculi principesque terreni & diuites sicut velocissimi nuntij, & aues volantes: quæ nullum relinquunt vestigium, aut sagittæ, quæ maximo impetu torquentur. ¶ Oblerua etiam, quod illum non nominauit Christus suo nomine proprio. Primo, quia per ea, quæ quis peccat per eadē punitur. Impij desiderant suum nomen perpetuum facere in terra: iuxta illud Psalmi. Vocauerunt nomina sua in terris. Sic illi, quæ edificauerunt turrim Semaar, dixerunt. Venite faciamus nobis ciuitatem & turrim, cuius culmen pertingat ad cælum: & celebremus nomen nostrum, ante quam diuidamur in vniuersas terras. Verum Deus eorum sermone cõfuso illos dissiipauit, memoriam que eorum penitus deleuit. Quidam homo vilis conditionis, vt nominis sui memoriam posteritati relinqueret, templum Dianæ Ephesinam incendit: sed tamen iussu magistratum, nemine illum nominante obliuioni penitus traditus est. Non aliter destruit Deus nomina illorum qui in terra volunt celebrari. Discamus non querere memoriam nostram in terris cum videamus nomina illorum oblita esse, qui celebratam in seculo affectauerunt: nomina autē iustorum vbique maximis honoribus coli & celebrari. De sancto rege Iosia habet diuina scriptura. In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria: & vt musica in conuiuio vini. Abraham dixit Deus. Magnifico nomen tuum in terra. Quia sanctus Abraham gloriam huius mundi non querebat, sed tantummodo Deo inseruire studebat: & ideo eius nomen in omnibus seculis magnificatum est. Sic memoriam illorum imminuit Deus, qui nomen & famam in ore be affectant. Cum enim pauperes multis modis spoliunt, amplissima monumenta ædificant: maioras instituit, vt summi nominis & famæ laudem apud homines habeant: qui tamen Dei permissione simul lac moriuntur, omnibus ignoti & inauditi efficiuntur. Quoniam sicut Heroftratus in cæso Dianæ templo famam quæsiuit: sic isti incensis & inflamatis cõscientiis suis per mille flagitia & scelera, gloria mundi captant. Deus tamen eorum memoriam destruet, si cui destruxit memoriam Amalech desuper terram: & nomina iustorum in cælo & in terra perpetuo celebrabit. ¶ Secundo non nominatur iste diues quia dignus odio erat. Scriptum est enim. Nec memor ero nominum eorum per labia mea. Peccatores enim nomen in conspectu Dei non habent. Sic egregius Psalmes ait de peccatoribus. Deleat̃ur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Impij enim & peccatores, vt hic diues nomen non habent in libro vitæ, quia cum nullum commercium habeant cum Deo, nomen in conspectu Dei non habent. Si cum aliquo loqueris, & alius vicinus vel amicus tuus transit, illico quærit abs te. Amice quis est ille, cū quo loqueris? Tu vero respondes, nomen illius nescio: quia nulla est mihi cum illo consuetudo. Sic iste cum nullam cum Deo possessionem haberet, nullum apud Deum nomen forticabatur. Deus enim bonorum tantummodo qualis Lazarus erat, nomen tantummodo nouit & ita amico suo Mose dixit. Noui te ex nomine. ¶ Tertio non nominatur illum, quia vitia sua & peccata, quibus in infernum tendat commemorat. In quo docet. Ne quotiescumque vitia alicuius narraamus,

autorem nominemus: ne aliqua infamia inde sequatur. Iosephus maluit in carcerem detrudi, persecutionemque sustinere quamcunque, quam dominam suã infamare, illius peccati accusator existens. Cum dixit pincernæ Pharaonis vt sui meminisset, non enunciauit, se à fratribus suis venditum fuisse nec peccatum mulieris adulteræ exposuit: sed tantum furtim sublatum sum & innocens in lacu missus sum. Innocentiam suam proposuit, neminem infamans, nullius peccatum arguens. Ita Christus ab Anna interrogatus de discipulis suis & de doctrina, respondit quo ad doctrinam inquit. Ego palam locutus sum mundo. Et nullum verbum fecit de discipulis suis: ne detegeret illorum peccatum quod commiserat quando illum reliquerunt, & scandalizati sunt in ipso. Quãquã iã hæc Christi doctrina apud Christianos obliuioni tradita est, qui proximos suos infamant, illorumque peccata palam dicunt, & deficiunt vt huius vitij dici possit omnem orbem esse labe inquinatum. Vnde in Ecclesiastico habetur. Multi ceciderunt in ore gladij: sed non sic quasi interierunt per linguam. Manus enim absentibus parcunt: lingua vero iniusta nemini parcit. Nã cū sis in Hispania est qui Romæ est occidere potes, illi famæ & honorem eripiens. Eo autem magis nocere possit proximo, qui lingua persequitur illum quem qui manibus: quo bona animi corporis bonis sunt præstatio- ra. Sed de his multis iam locis diximus. Videamus nunc huius diuitis primum abusum suarum diuitiarum. Induebatur purpura & bysso. Purpuram regis habitum esse colore marinis conchiliis tinctum sanguineo, nemo est qui dubitet. Nam conchilia ferro circuncisa lachrymas purpurei coloris, quibus lana tingitur emittunt. Bysso vero genus est quoddam lini candidissimi & mollissimi. itaque purpura desuper ad iactantiam pompam, subitus autem ad mollitiam induebatur. Cinerem, terram, & puluerem, purpura serico & bysso tegebat. Arca testamenti quanquam intus & foris tota erat inaurata: sacco tamen panno que vilissimo tegebatur. At tu qui puluis & cinis es bombicina, aureaque intertexta veste, amici vis. Da operam vt interiora animæ tuæ auro contegas pretioso, amoris Dei. Exteriora enim quomodocumque amicta esse possunt. Hinc autem recte coniecere possumus vitium esse non exiguum vestibus pretiosis vti: quod à Christo redemptore nostro vitia huius diuitis taxante, vestium deliciae sint enumeratae. Discite hunc factum igitur & pompam mundi contemnere. Apostolus ait de sanctis veteris testamenti, quod circueverunt in melotis & in pellibus caprinis. Homines erant sicut nos: sed agnoscentes quæ nudi egressi sunt de vtero matris & quod nudi erant illuc reuersuri, sicut pauperes peregrini ambulauerunt in hoc mundo. Ante peccatum opus non erat homini vestibus: quia quemadmodum sol lumine, sic homo gratia induebatur, & veluti album lilium. exornabatur innocentia. Verum postquam innocentia amissa est, pnduit hominem se esse nudum, vnde manibus diuinis tunicæ ex animalium pilis confectæ sunt, quibus primi parentes nostri induerentur. Itaque homo per peccatum saucius veste indigit qua corpus velaret plagasque suas tegeret. Vnde qui de vestibus suis gloriatur similis dici potest illi, qui de panis quibus vulnera sua inuoluta & astricta habet, se iactat, quod summa est ignominia. Infamis enim esset putandus qui fragilitatem suã & vul-

Cor. 15.

Cor. 10.

Matt. 13.

Psal. 48. Gen. 11.

Gen. 4.

Psal. 12.

Ecl. 49. Gen. 12.

Exod. 17.

Psal. 15. Psal. 68.

Exod. 33.

Sap. 5. diarum

Gen. 39.

Gen. 40.

Iohan. 18.

Ecl. 28.

Exod. 26.

Hebr. 11.

Iob. 1.

Gen. 3.

nera:

Iob. 16. nera iactaret. Vili induebatur Iob vestimento: si qui dem dicebat. Saccum consui super cutem meam: & operui cinere carnem meam. Nec mollior erat ve stis illius sanctissimi regis, qui dicebat. Posui vesti mentum meum cilicium. Illis autem qui huiusmo di vestimenta magnificauit, ait dominus per Esaiã. Operimentum tuum erunt vermes. Irritas Deũ van itatibus tuis: quas Deo odiosas esse Psalmista affir mat. Ne igitur in mundum inducas noua vestimen torum genera, timeque seuera Dei supplicia: qui per Prophetã Sophoniam ait. Visitabo super principes & super filios regis, & super omnes qui indati sunt veste peregrina: & visitabo super omnem qui arro ganter ingreditur super limen in die illa. Præconiũ de te ipso facis, conspicientibus te defectusque tuos manifestas illis, qui te antea prudentẽ esse putabant iuxta illud Ecclesiastici. Amicus corporis & risus dentiã, & ingressus hominis enunciant de illo. Ita tu bonam de te conceptam opinionem, verbis tuis, cultu & gestu corporis, apud homines dilues. In terrogauit Ochozias eos, quos miserat ad consulẽ dum Deum Acharon dicens. Cuius figurã & habi tus est vir, qui occurrit vobis: & locutus est verba hæc? Et illi dixerunt. Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui dixit. Elias Thesbites est. Cognouit Eliam ex vestitu: sic tu si tumide incedis & culie summoque cõ ornata, vt inquit Amos Pro pheta, iudicaberis ab omnibus homo vanus, arro gans & leuis. Non te cognoscent esse alium Eliam: sed stultum, inani veste coopertum. Exterior enim luxus indicium est luxus & vanitatis interioris: ve stiumque molliãtẽ animi fragilitatem & molliãudi nem arguant. Fieri enim non potest, vt aliquis tan ta cura corporis cultum querat: qui animam virtu tibus nudatã squallere patiat. Pauperes enim spo lias vestibus, rebusque necessariis, vt te superfluis in dumentis exornes. Vnde Petrus docet in prima sua canonica, ne Christiane mulieris ornamentum sit in externa capillatura, aut circũdatione auri, aut ve stimentorum cultu: sed incorruptibilitate quieti & modesti spiritus: imo in casta & pura cõuersatione & timore Dei. Sed dices. Nonne gemmæ sunt dona Dei? Verum est: sed non ad hoc data, vt illis abuta mur ad peccatũ & superbiam. Quãtũ vero hæc Deo di splicat, audi quid dñs dicat per Esaiã, & intelliges. Pro eo q̃ eleuãte sunt filia Sion, & ambulauerũ ex tento collo, &c. Romani gentiles ditissimi, qui toti orbi imperarunt publice statuerunt, ne cuiuspiã vxor, pius semuncia auri ad vestium suarum orna tum adhiberet. Denique vt concludã, respice Chri stum Iesum orbis dominum atque imperatorem in cruce nudum pendente propter te: vt ea conside ratione, si vere Christianus es, de cogitatione & ani mo tuo omnem luxum stultitiamque humanam de ponas. Quid enim inanius? Hic cum esset, dum vi uerer, ditissimus, mortens nihil secum abstulit, præ ter vilissimam sindonem, qua humatus est. Nec tu aliquid amplius ex hoc mundo asportabis cũ disces seris: quod vel cras fortasse, vel citius quã putas eue niet. Sed hæc sufficiant. Iam secundum abusum di uitiarum istius audiamus. Et epulabatur quotidie splendide. Abominabilis idololatria est hæc, quia vi lissimam creaturam deificat: & peior in hoc quam idololatria paganorũ. Nam illi auro & argento, & margaritis diuinos honores tribuunt: at isti epu lones ventrem pro Deo honorãt, qui est quasi latri-

na. Ideo Paulus de hac maledicta idololatria dicit. Quorum Deus venter est, & gloria in confusione iporum, qui terrena sapiant. Quasi sicut Deũ sum mo honore venerari deberent, & omnia meliora de rebus suis illi offerre: sic ventrem suum venerantur, offerentes ei pretiosa, & summo studio præparata ci borum genera, semperque dediti sunt ventris seruitio, illum quasi Deũ colentes. Et quod peius est glo ria eorum est in confusione iporum: quia iam amif sa peccandi verecundia, gloriantur ex his operibus nequitia, de quibus erubescere debemus. Terrena enim tantum sapiunt: & nihil nisi quod videt, intel ligunt. O infelices qui velut illi, qui conuiuium ali quod splendidum facturi, prius volatilia, ceteraque animalia saginant: sic isti corpora sua nutriũt, vt ex illis deliciosisque carnibus suis postea in sepulchro opiparum exhibeant vermibus conuiuium. Dic mi hi quæso, nõnne esset ille insanus, qui latronem cras suspendendũ, pretiosus dapibus pasceret, vt pinguis efficeretur? Sic nos cum capitali sententia sumus cõ demnati, stultissimi essemus si corpus morti damna tum in deliciis pasceremus. Hinc naturalis ratio nos admonet, vt abstinentiam seruemus: omnemque in gluiem, ciborumque superfluitatẽ fugiamus, quod euidentius tibi ante oculos proponã. Primo, si quis vesticgal soluere teneretur, si secundum rationem se gereret non amplius soluere, quam illud quod tene retur, & hoc etiã inuitus & coactus: ab his enim quã tributum aliquod soluere tenentur omnia que pos sunt per fas & nefas eripiuntur. Dic ergo mihi, hæc nimis curiosa lectorum, corinarum in hyemẽ con quistio, quadam filium, pãnorumque hombiciorum, culcitratum ad æstium: illi præterea diuersorũ ciborum apparatus, temporumque electio ad volu ptatem, quid aliud sunt quam quoddam durissimũ vesticgal quo teneris? Sequissimum quidem est hoc fi liorum Adam tributum: quare quemadmodum no biliõres cæteris sunt, qui omni tributo & vesticgali soluuntur, eodem modo extimia corporis censenda est nobilitas, quod nec esui, nec potui, aut quieti, ce terisque mortalitatibus subiectum est, vt nihil aliud studeat. Sancti in cælo nobiles & ingenui sunt: in quorũ similitudinem omnes resurrectionis die cla ris generosisque corporibus omni mortali seruitio & tributo exempti stabimus. Sic Paulus inquit Ro manis. Vanitati creatura subiecta est, sed ipsa libera bitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriẽ filiorum Dei. Tempus adierit, scilicet, quando creatura liberẽ stipendio & ingenue erunt, quia nec cibo nec potu indigebunt, &c. Habebunt libertatẽ filio rum dei. Angelorum videlicet: nam sicut illi quia ingenui sunt in cælo liberi omni stipendio & tribu to viuũt, similiter & nos viuemus. Ergo si stipendiu est corpori cibum impendere, stipendiu autem solu uere nulla est nobilitas, sed potius summavilitas: nõ ad luxum, sed ad necessariam sustentationem tan tum, corpori nutrimentum concedamus. Et hoc tri butum quod soluere tenemur tanta soluamus con sideratione, vt vix illud soluamus, quod nullo modo non soluere possumus. Quod etiam soluẽtes molesto animo & tristi & quasi coacti soluere debere mus: summus enim labor est homines tributum sol uere. Præterea si cum rege aliquo loquereris de his rebus agens, quæ nimium tua interesse putares, nõ moleste ferres, summumque dispendiu existimares esse,

Phil. 1. De diligẽ. Deo 67. Psal. 65. Rom. 3. Psal. 24. Rom. 7. Rom. 13.

esse, si aliquis te ad ostium vocaret, ad quem neces sario rege relicto esset tibi accedendum? Certẽ ne gari non potest. Sic homo quotiescunque à rebus terrenis interpellatur, quominus diuina consuetudi ne fruatur stipendium se soluere & libertatem amit tere, cogitare debet. Nam vt diuus Augustinus ait: creauit Deus hominem, vt summum bonum intel ligeret, intelligẽdo amaret, & amãdo frueretur. Ideo Dauid inquit. Venite & narrabo quanta fecit deus animæ meæ. Quæ beneficia sunt hæc sanctissimæ Propheta? Ad ipsum ore meo clamaui. Dignatus est me tanto honore vt cum illo loquerer: ei usq. cõ fuetudinis diuine particeps fierem. Quod beneficiũ quo quis ad cõsuetudinẽ diuinã admittitur par ticipetque sit per sacras preces arcanorum Dei, tan tum est: vt nihil maius dici possit. Summa est volu ptas, quam percipiunt illi tantummodo qui se con templationi tradunt diuinarum rerum, quæ nemo præter ipsos quanta sit vnaquã nouit. Hi igitur om nes molestissimẽ ferunt, relicta Dei dulcissima con suetudine tributis vesticgalibus corpori soluendis in tendere. Cur igitur tu Deũ relinquis, vt corpus nu trias? Si quispiam rex famulum sibi in primis gra tiosum haberet, secretorumque omnium præfessũ, posteaque illum equis scalpendis & pascendis præ ficeret: profecto summa illum ignominia notaret. Huiusmodi enim famulus non mediciorum dole ret se à tam alto dignitatis & gratia loco in tam vi le, & ignominiosum officium esse detursum. Non aliter tu quotiescũque precibus diuinis que operib⁹ relictis sensus vobis pacis, & libidines, nihil aliud agis, ac si Dei domini tui consuetudine prætermis sa equos scalperes. Non sunt sensus nisi bestie, qui communes sunt illis & nobis. Seneca cum esset gen tilis, tamen de hoc tributo querebatur inquit. Mai or sum, & ad maiora genitus, quã vt corporis mei mancipium fiam. Grande seruitium est, summaque miseria, vt sit aliquis mancipium corporis sui, coga turque sæpenumero illi potum, cibum, ceteraque subministrare. Si essemus qui esse deberemus: sum moperè dolendũ esset nobis, quotiescũque hoc tri butũ soluere mus. Sed nullam molestiam capimus, quia id tributum, non tributum putamus. Hoc autẽ ex eo prouenit, quia parum de diuina consuetudine contemplatione & precibus curamus. Educatus es, & institutus in hoc seculo, corporisque alendo sem per operam dedisti, & ita hanc operam vsu laboran di, iam minime laboriosam sentis. Sentiebat tamen Dauid qui dei familiaritate vtebatur, quare (inquit) de necessitatibus meis erue me. Dic mihi d̃ Dauid, necessitates iste sunt necessariae, an non? Si necessa ria: quare petis vt ab illis eruaris? Si voluntariae & non necessariae sunt: tu illas facillimo negotio tolle re potes. In terra, inquit ille, impossibile est eas non habere: sed vellem ab hoc seculo discedere, ad des tinae peruenire, vt illis vacarem. Et hoc est quod Pau lus petebat. Infelix ego quis me liberabit à corpore mortis huius? Cupiebat Paulus se videre liberum à corpore mille necessitatibus subiecto, vt illud immu ne deinceps habere posset. Sic sanctus ille Bernar dus, religionis apex, lux mundi, & laus monachorũ ducebatur ad cibum, quasi ad tormentũ. Sicut enim medicamentum ad purgationem acerbum sumeres non voluptate, sed necessitate duẽs: sic hoc stiper dium corpus tuum pascendi, inuitus & necessitate coactus, subire debes: iuxta illud Apostoli. Curam

carnis ne feceritis in desideris. Non prohibet Pau lus tibi ne comedas: sed ne tanta cura & voluptate cibo & potu indulgeas. Non tollit ædificia: sed præcipit ne tantis sumptibus & impensis ædifices. Non reprobat vestimentorum vsũ: sed vestiuũ su perfluitatem & luxuriam, &c. ¶ Habere igitur cor poris, vt par est curam: eo tamen modo, vt cura non libido dici possit. Omniaq. desideria vestra in hoc cõstituite, vt ab omnibus his curis liberari cupiatis. Hinc præcipiebat dominus in lege veteri, vt qui tur turẽ esset oblaturus, illius caput prius eo modo tor queret, vt nec omnino auilsum, nec rursus penitus, vt antea fixum penderet, innuens huius modi sacri ficio & ceremonia curam corporis nullo modo pe nitus esse deponendam, quia omnes hoc tributum soluere tenemur. ¶ Secundo aduertit hanc esse ma ximam differentiam inter diuites & pauperes, quod pauperes vestibus decisis incedunt, calciscique per tuis: at diuites multo aliter recentibus vestibus & calcis vtuntur. Hoc autem corpus nostrum nihil aliud est quam quoddam animæ vestimẽtum, sicut Iob dicebat Deo. Pelle & carnibus vestitu me. Nam quemadmodum nullum vestimentum sine corpore moueretur per se: ita nec hoc corpus tuum sine ani ma aliquid posset agere. Cũ igitur in hoc seculo quidam pauperes pannosi & vetibus decisis vten tes simus: si quotidie potu ciboque corpus quod vestimenti vicem subit resarciamus subistere non poterit vitæ laboribus. Vnde Iohannes, cibus, potus singula resarcimina sunt, quibus hoc vestimentum sumus. In cælo recentissima inueniemus, vt homi nes diuites, vestimenta: quia vt Paulus dicit, Chri stus reformabit corpus humilitatis nostræ, configu ratum corpori claritatis suæ. Attendite quam recen tia nos maneant vestimenta, quibus fulgebunt iu fit sicut sol in cõspectu Dei. Hic vero hoc vestime nto corporis adeo trito & veteri vtimur: vt nisi illud quotidie resarciamus, impossibile sit nobiscum per manere. Sed etiam si nullo modo illud non resarci re non possumus hanc perpetuo prudentiam adhi be, vt vbicunq. vnam satis erit sarcimen duo non congeras. Nam iuxta scissurã magnitudinem, est sarcimen insuendum: & iuxta caloris innati cõctio nem & vim, irrogandus est corpori cibus. Sed mo do multo aliter se res habet: pro parua enim corpo ris rimula mille sarcimina inducuntur: incredibile enim est quam variaz missionum dapumque formæ in vno conuiuio, vel cæna congerantur. Hoc autem nõne summa insania est? vt videlicet magnificiant homines vestes mille locis nulla vrgente necessita te resarcitas, id est, corpus pluribus quã satis est dapi bus passum, summãque amplitudinem & nobilitatem existimant Epicuri & Sardanapali similes fieri? Qui vt etiam multo deformiores & viliores vi deantur, discoloribus vtuntur sarciminibus. Si pal liũ pullicoloris resarcire vis, pullo vteris panno: ne sarcimen à reliquo pallio discrepet. Si enim esset vi ride aut purpureum, omnibus ridiculum videretur. Quanta igitur deformitas vestimento illi inerit, quod non vno sed plurimis discoloribus pannis cõ sutum fuerit? Eodem modo tu tempore quadragesi mali necessitate affectata carnem prima mensa co medis: extrema vero pastinaca lampetra recitibus que piscib⁹ vesceris, quæ in re se cã dissimillima sint, fictam & causatam mendose necessitatem tuam ar guant, teque pro vna scissura corporis vestimentũ

Lewi. 8. Iob. 19. Phil. 3. Matth. 13. simp.

Luce. Sal. 1

simplicique egestate, vario, multiplicique sarcini ne vitium esse. Iuuenalis poeta Sartyricus, luxum in cibo & potu nimium Romanorum reprehendens, dicebat. Quis fercula septē, Secreto cōnauit auus? quasi diceret. Quis antiquorum Romanorum se prē misiones cōnauit? Exi δ Iuuenalis ab inferno, vt visās Christianorū regias in quibus inuenies non modo qui septem, sed etiam qui septuaginta fercula vnica cōna ingurgitet. Sed poterit respondere Iuuenalis & merito, mihi opus nō est, isthac ab inferno inuisere: qui enim ea perpetrāt aliquādo ad infernum peruenientes mihi nullo meo labore nūcia-bunt. Si ergo poeta ille tam moleste & iniquo ani-mo, illorum Romanorum, gentiliū virorum lu-xuriam ferebat in cibo & potu, ceteroque humano cultu: quid faceret, quid diceret, aut scriberet, si pro-fusiones Christianorum videret? Immutesceret cre-do, nihilq; prē dolore dicere posset. Qui enim adeo verbulosus est, vt sermone cōprehendere possit, quot-gule irritamenta Christianis in vsu sint? & cetera. Hinc tantummodo factū credo vt diues hic imma-nem & immisericordem se in Lazarum ostēderet: quia plus nimio ventri deditus, nihil sibi superesse arbitrabatur. Sunt autem aliqua peccata, quae aliorū causa quodammodo sunt, animā enim adeo oppri-munt: vt non possit non in alia crimina quotidie in-cidere. Huius generis fuit inuidia Caini, quae causa Abelis exitit homicidiū. Eo enim q̄ inuidus erat fratrem suum occidit, & ita inuidia fratricidium pe-perit in Caino, sicut in Iuda auaritia proditorem. Sic dicimus septem esse peccata capitalia, nō quod non sint plura, sed quia haec sunt causae & genimi-na aliorum. Diues hic in infernum missus est: in pri-mis quia se immisericordē erga pauperes praecepit Lazarum: quē quotidie ante ostium suum videbat, praesertim. Euangelista tamen noster, antequam ad hoc peccatum perueniret immisericordie, alia illius diuitis vitia explicauit, vestium videlicet luxū, & quod comedebat quotidie splendide, tanquam cri-mina necessaria immisericordiam praecurrentia: qui enim nimis splendide comedit & vestitur, maiori ex parte, aēs alienum contrahit, mutuo accipit, quae solucere non potest, & ita aliena diripit, aliaque plu-rima scelera perpetrat. Hic est processus, quem con-tra huiusmodi diuites Christus dominus noster fac-it, in primis vestium ciborūque luxum notans: qui enim huiusmodi conditione viuendi astringuntur ad faciendam eleemosynam impotentes redduntur: ¶ Discamus abstinentiam & sobrietatem, iuxta illud Apostoli, si secundum carnem vixeritis, morieni-ni, si autem spiritu vitia carnis mortificaueritis, vi-uetis. Nauts quae supra modū onere premitur, mer-gatur in profundum, necesse est. Eodem modo tu si pluribus cibis corp⁹ tuum oneraueris, animā tuam in profundum culpae pessundabis. Diabolus cibo primos parentes nostros superauit: & Iob, filiorum suorum conuiuio primum tentauit. Deus vero vt nobis significaret exiguam esse homini de cibo cu-ram habendam prius brutorum victum quā homi-num stabilivit. Paulus vas electionis multis modis corpus suum macerabat: tu autem qui palam profi-teri debes te esse peccatorem in deliciis viuus, vitam que cibo & potu fumendo consumis? Daniel vt pa-rator esset ad diuinas consolationes accipiēdas tres hebdomadas ieiunauit pane, carne, & vino omni-no abstinentes: quare postea quam plurimas visiones

Gen. 4. Mar. 14.

Rom. 8.

Gen. 3. Iob. 1.

Gen. 1. A. 8. 9. 1. Cor. 9.

Dan. 10.

caelestes, reuelationesque vidit. Nulla alia Dæmon habet arma quibus te oppugnet praeter carnem tuā propriam: ergo si inimico sine periculo resistere vis armorum vigorem infringe, prius corpusque tuum macera. Nam qui se tradiderit deliciis corporeis car-nique indulserit, in ditionē Dæmonis veniet. Prius destruxit Daniel idolum Baal: & postea Draconē in eo latitantem. Sic tu afflige idolum carnis tuae vi-giliis, abstinentiis, & precibus: & triūphabis de Dæ-mone. Nihil enim est quod tanto terrori dæmoni sit, quam vitæ asperitas, nihil rursus quod illum au-daciorē faciat ad tentandum, aggrediendumque homines, quam nimia cibi & potus copia, deliciarū que corporis mollities. Sed de his alias. ¶ Obserua etiam quod non solum dixit Euangelista quod Epu labatur splendide: sed quod hoc faciebat quotidie. Vitio tribuendum non est alicui quod interdū splen-dide comedat, ludat, vel laetetur, homines enim pro-fusus humanitati renūciare non possunt: aliter quis huius vitæ onus sustinere posset? Sed quod quo-tidie splendide comedas, semper ludas, & oteris, ma-ximum vitium censendum est. Iacob, qui virū spi-ritualem & perfectum representat à Mesopotamia in regionem suam veniens Esau fratrem suum, per quem caro significatur adorauit. Fratres enim sunt corpus & anima sociique coniunctissimi: tunc autē demum spiritus carnem adorat quotiescunque vir spiritualis cibo & potui ceterisque corporis neces-sitatibus se interdum subicit. Sed audi quid Esau ad Iacob dicat. Gradiamur simul eroque socius itineris tui. Corpus enim quotidie splendide affectat come-dere & gaudere & quia semel te perpulit, vt in agrū te conferres, ientaculum duceres, splendide conui-uareris, orat te vt semper facias. Sed attende ad Ia-cob qui societate Esau recusauit, aliaque via digres-sus regionem suam peruenit, vbi altare adinuocan-dum Dei nomen adificauit. Sic tu vno vel altero die laetari cum amicis tuis potes: eo tamē modo, ne morem tuum orandi, contemplandi, abstinentēque & seuerē viuendi reliquas. Sed tunc multo magis Dei nomen inuoces, laudisque altaria aedifices. Hic miser & infelix dines quasi vsu ventri deditus, om-nem curam corpori impendebat, splendide quotidie comedens. Sed non multo aliter videmus hoc no-stris temporibus à quā plurimis improbos Christi-anis facitari, quorum omnis cura & cogitatio de vē-tre est facta ciborum varietate refarciendo. ¶ Obser-uandum denique est Deum Dominum nostrum nō hilominus huiusmodi peccatoribus & diuitibus im-probis, salutem, vitā diuitias, deliciaeque omnes, & bona elargiri, si possit, his illecebris & beneficiis eo-rum animos ad se trahere & à mundi erroribus auo-care. Nemo est qui aucupandi artem calleat, qui sal-conem errantem quotiescunque ad dominum suum redire non vult, nimis aut praetenta fuste vocet, sed carne ostentata suauique compellatione eum alli-ciēs. Eodem modo Deus in improbos qui extra ma-num eius aberrant plurima beneficia confert: diuī-tiisque multis, pane, vino, & carnibus eos affatim implet vt his deliciis allecti in manum & voluntate-tem Dei redire gaudeant. Expectat item peccatorū conuersionem, vt videntes peccatores quantū Deo debeant iam tandem aliquando cōuertantur. Sed nō pauci sunt, qui velut falcones feri & fugaces, nec etiam his tantis beneficiis allecti in manum Dei ve-nire nolunt, beneficiisque diuinis, huius auari diui-

Dan. 14.

Gen. 31.

1. Reg. 17.

Hebr. 11. Rom. 15.

1. Th. 2. 2. 1. Cor. 3. ad quinquies.

Ezech. 36.

1. Reg. 17.

Hebr. 11. Rom. 15.

1. Th. 2. 2. 1. Cor. 3. ad quinquies.

tis more abutitur. Qui cum à Deo quam plurimas diuitias accepisset, non modo nō veniebat ad Deū gratias agens, verum abutebatur eis, primo in luxu vestium, secundo in cibus, tertio, quia inopi Lazaro eleemosynam nō dabat. De his tribus abusionibus diuitiarum ait Ezechiel Propheta. Hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis, & abundantia & ortum, & manum egeno & pauperi non porrige-bāt. Vique adhuc de duabus primis abusionibus hu-ius diuitis differuimus. Iam tertium videamus. Sed antequam crudelitatem huius diuitis dicat Euange-lista prius quis ille pauper fuerit explicat dicens. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus. Apud mun-danos nomina diuitum sciuntur: & cum eis verba fiunt nominatim explicatur: pauperum autem nomina nesciuntur, nec si sciuntur digna existimā-tur aliqua appellatione. Quod si de aliquo eorū ser-mo fiat, dicitur quidam pauper, verum secundū or-dinem spiritus oppositum obseruatur vt nos hic Christus docet, qui diuitem nō nominauit & nomi-nauit pauperē. Docet praesertim praelatos vt nomi-na pauperum sciant, & visitent eos, & tanquā filios diligant, & curam illorum gerant. Obserua hic cō-tra quosdam qui ausi sunt dicere in veteri lege pau-peres nō mendicare, dicentes mendicationē à Deo prohibitam esse. Quod si verum esset, Lazarus con-tra legem fecisset, & si contra legem fecisset non de-ductus esset ab Angelis in sinum Abrahe. Elias quo-que mendicauit. Et Paulus ad Hebræos ait de san-ctis veteris testamenti. Erant angustia, afflicti, & egentes. Egentes, id est, mendici. Ad illud autem q̄ potest obici ex Deuteronomio, vbi dominus ait non erit mendicium inter vos, non est præceptum pau-peribus impositum ne mendicent, sed diuitibus vt illis necessaria suppeditent. Ac si diceret diuitibus. Eam liberalitatem in pauperes ostendite vt nulla vr-geantur necessitate mendicandi: nihil enim carius emitur, quam quod petitur. Quare si diuites tales es-sent quales esse deberent: nemo mendicus esset, nul-lusque pauper ostiatum peteret. Quin etiam & Di-uus Thomas ait, illud quod Deus in Deuterono-mio dixit, non esse præceptum sed consiliū. ¶ Ob-serua autem & diligenter expende mirabilem diui-tiarum operum conuenientiam & ordinem. Multi sunt qui mirantur dicentes, Quare Deus illi diuiti im-probo, tot bona & diuitias concessit, è diuerso vero misero Lazaro, homini iustissimo tot incommoda tot ærumnas & plagas infixit? Qua in questione ad eo irretiuntur & turbantur sæpenumero, vt nul-lam solutionem satis idoneā inuenire possint. Hos autem ego fræneticis & insanis simillimos iudico, quibus omnia circum circa posita, nulla in sede mo-rari sed gyris & volutionibus absiduis rotari videntur. Illa tamen diuerso & turbatio non in rebus ex-tra positis sed in iudicij, capitisque moderamine po-sita est. Eodem modo opera diuina summo ordine & compositione procedunt, quod si aliquid secus esse videatur, culpa in delirium iudiciorum nostro-rum, non in diuinam sapientiam conicienda est. In quo idem nobis accidit, quod illis accidere solet, qui opus aliquod inceptum inspicunt: cuius artifi-cium cum ignorēt, admodum solent admirari cum ordinem, tum etiam partes operis, magnitudine ma-teria, figura adeo distātes, vt nihil ad rem facere vi-deantur, nisi artificis accedat documētum & expli-catio, aut operi summa manus imponatur postea vt

ro quā opus iam perfici & omnia locis suis quadra reincipiunt, tum demum apparet quantū cuiusque partis in magnitudine, materia, & figura diuersitas conuenerit. Ita & nos cum partes huius diuini ope-ris & ecclesiae simus mirum non est. Si alicui admi-rationem moueamus conditionum nostrarū diuer-sitate. Deus enim summus, sapientissimusque arti-fex, vt partes huius operis suis locis congruentes fa-ceret, nostrum alios diuites, pauperes alios, alios no-biles, alios vero humiles esse voluit, cuius rei perfe-ctio & causa opere demum finito exacte cognosce-tur: quādo viuos & mortuos iudicaturus dominus in potestate magna, formamque cuiusque partis re-cogniturus in opus suum gloriae sempiternae aderit. Nonnullas tamen possumus huius diuersitatis cau-sas licet hoc in iudicij die multo perfectius sit con-gnoscendum, assignare. Prima est vt iustificetur Deus coram hominibus, cum enim sint non pauci, qui iniquum esse iudicant diuitias à Deo & bona tē-porata illis hominibus concedi, qui iuste illis ma-iori ex parte non vtuntur, quia & superflua sibi arro-gant & necessaria pauperibus non impendunt: vt Deus hanc de se impiam hominum opinionem dil-uat, causamque suam opud homines defendat. pau-peres esse voluit: qui domesticam eleemosynā pe- tentes, diuites elargiri compellant, quo facto diui-tes sint misericordes. Et Deus illorum diuitiarum elargitor iniquus non censeatur, eo quod diuitias il-lis concesserit, qui illis perperam abutuntur: sed po-tius laudetur, & iustificetur, eleemosynā: faciendē diuitibus primus omnium autor existēs. In scriptu-ra autem eleemosyna vocatur iustitia, nō alia, vt pu-to, ratione, nisi quia & Deus diuitiarum largitor, & diuites per eam iustificantur. Dispersit (inquit Pau-lus) & dedit pauperibus: & iustitia eius manet in se-culum seculi. Eleemosyna igitur iustitia vocatur, quia eleemosynam faciens Deum iustificat ne ini-quus aut cassus prouidentia videatur. Etiam enim si pauperi diuitias nō dedit, satis est diuiti daturō pau-peri dedisse. Vnde quotiescunque eleemosynam fa-cis duplex bonum operaris. Gratum te ostendis, & Deum iustificas: quatenus eum recte omnibus crea-turis prouidisse eleemosyna tua cōfirmas. Quia au-tem abundantia tuarum diuitiarum & pauperis ege-stas adeo publica sunt vt omnibus pateat: ea de cau-sa gaudet etiam Deus publica iustificatione, quare pauperes publice mittit, vt publice eleemosynam fa-cias, publiceque Deum iustifices. Ideo pauperes ne quaquā de Dei liberalitate queri possunt, ille enim omnibus satis consuluit, diuitibus bonis quam plu-rimis, pauperibus diuitum eleemosynis: quod si se-cus fiat, culpa malorum est dispensatorum non do-mini, cuius est indefessa liberalitas. Quemadmodū enim qui simul diuertunt ob multitudinem diuertē-tium, deficientibus electis singulatim solent vini & terni accubere vnde sæpenumero accidit, vt socius qui in altera sponda cubat vniuersa in fornix fra-gula ad se rapiat, sociosque frigori expositos relin-quat, nulla hospitis culpa, quae omni necessaria oprime prouisit, & ad sternendum lectum & ad euitā-dum frigus, ita nihilo magis culpāda est diuina pro-uidentiā, quae omnia necessaria non solum homini-bus, sed etiam aliis creaturis in mundi principio or-dinauit. Quare si secus aliquando accidat mortalium non diuinæ prouidentiae culpa est: qui vel superbia vel auaritia, aliorum hominum bona quasi quoddā

2. Cor. 7.

svagulum

fragulum plusquam satis est sibi arrogans. Quare si pauper necessitate vrgetur, diuitis accusanda est nequitia non Dei: qui sufficienter pane & vino omnibus prouisit. Plurimos enim inuenies, qui numero sa palliorum aliorumque suppellectilium copia abundant, alij uero e diuerso non pauci sunt, qui nec necessaria ad vitam sustentandam habent; quod si homines aliter sese gererent quod in medio est omnibus esset satis, diuitibus pauperibus his quae habent impertientibus. Ergo diuites ne de Deo queramini: sed unusquisque pauper ne de vicino suo queratur qui bona aliena, male quae a Deo accepit dispensando sibi arrogat. Deus enim constituit diuites quasi nutrices indigentium, nam quemadmodum nutrice optimus cibus datur, ut pinguiori lacte infantem regium nutriat: sic Deus refecit uberiorē, ut tu proximis tuos uberiori lacte a necessitatibus vindicares. Verum multi diuites sunt qui Deum seueritia sua infamant, praesertim apud vanos stultosque seculi homines Deum iniustum credentes, eo quod pauperum necessitatibus non consuluerit. Deus tamen aliquando pro honore suo pugnabit causamque suam in finali iudicio iustificabit, cum dicit. Esuriui & non distis mihi manducare. Sitiui, &c. Tamē pauperū famē suā uocat quia famē suā eiusque culpā Deo pauperes imputare solent. At quoniam me non iustificastis (dicit Deus diuitibus) coram illis, qui me ut iniustum notabant propter plurima bona, quae uobis tribui, ego me iustificabo cum uestro magno malo, uosque in infernum detrudam. Ego enim si alius elargitus sum diuitias, eo feci ne putarent homines nullā mihi in temporalibus esse potestatem. Aliis uero negaui, quia eorū salutem expediebat. Certē ut studiosiores religionis & non cupidi efficerentur. Nam si Deus omnia rogata concedere soleret, quis illi non magis mercedis causa, quam amore inseruiret. At quae ideo secunda ratio cur Deus fecit pauperes haec fuit, ut scilicet essent qui Deum amore & deuotione, & non ambitione colerent. Tertio facit Deus pauperes, ne mali usque adeo diuitias & bona temporalia magni faciant, intuentes bonos quamplurimos homines Dei quae amicissimos illa non esse adeptos: & e contrario non parvipendant omnia bona temporalia, quae mali consequuntur, si bona dicenda sunt. Quarto facit Deus pauperes eorum ipsorum causa. Nam quasi medicus sapiens inedia aegrotum conficit ut morbo liberetur. Sic Deus penuria rerū necessariarū sibi dilectos corrigit, ne in uictoria illabantur. Arefcerent proculdubio pinus, funditusque interirent, nisi quotannis superflua amputarentur: illa enim luxuries spiritus earum vitales obstrueret & occluderet, ad exitumque pinos perduceret. Sic diuitiarum animam opilant adeo, ut non pauci in consentiis suis recte insituentis periclitarentur, si bona temporalia pro animi sui libidine retineant. Vnde non parua est diuina cura, quae hominibus inutilia & nocua negat, ne illis causa ruinae sint. Quemadmodum enim aubus pennas secare solemus, ne auolent: sic multis tollit Deus diuitias ne superbiant & extollantur in perditionem suam. Alios uero facit Deus pauperes, ut eorum patientiam exerceat ad meritum. Quinto non solum propter utilitatem pauperum tantummodo fecit Deus pauperes, sed etiam propter diuites: pauperibus enim medetur Deus uicerosis diuitum conscientis. Vnde uisibilis est diuitibus esse pauperes, quam pauperibus

Matth. 25.

esse diuites, maiusque officium est in diuites eleemosynam accipere quam in pauperes tribuere. Sic Paulus ait, Obsecro ut adiuuetis me in orationibus uestris, ut obsequium mei oblatis accepta fiat in Hierusalem sanctis. Ex quibus uerbis colligitur plus lucrari dantes quam accipientes eleemosynam: siquidem opus est Deum precari ut accipiat eleemosyna. Christus autem domum Marthae petiuit conuenerat Luc. 10. ibi, non quod non haberet alias unde conaret, angelum enim statim illi ministrare potuissent conam, sed propter illius & sororis utilitatem. Eodem modo Elias ad uiduā Sareptanā iuit ob uiduā ipsius Luc. 10. commodum. Maius enim beneficium consequuta est uiduā Eliam pascendo, quam Elias ab illa passus accepit. Idem dicendum est de duobus discipulis eun- Luc. 24. tibus in Emaus, Christo sub pauperis peregrini figura, & habitu accepto. Hoc igitur summum remedium est diuitis ad salutem eleemosynam scilicet pauperi facere. Siquidem paupertas ea potissimum de causa permittitur a Deo in terris ut sit diuitia ueni titiaca quaedam praesentissima. Quod uidere clarius possumus in hoc diuite: cui in salutē datus est pauper Lazarus, Lazarum uero pauperem esse uoluit Deus, ut patientia sua caelum mēseretur. Hanc autē medicinā non clā sed adeo in proprio porrexit Deus illi diuiti ut dicit Euangelista de Lazaro loquens. Qui iacebat ad ianuam eius. Ut maius meritum accu mularet, uidens sollicitatem diuitis, & e contra peccata diuitis auergeret, quia uidens pauperem non est compassus illi, & etiam ut non ignoraret quod non uidisset illā: nihil enim est in hoc diuite, quod possit patrocinari. Nam omnia argumenta defensionis hic diluuntur, omnesque uiae pracluduntur, ita ut nihil prorius sit reliquum quod possit diues in excusationem adducere. Nam si dixerit quod tanta fuit multitudo mendicorum ut non potuerit omnibus auxiliari: Euangelista contrariū affirmat, inquit. Erat quidam mendicus, non multi sed vnus. Si dixerit non noui eum, nec illum uidi, & forsitan accessisset eleemosynam si alio non se recepisset, Euāgelista contra, ait, iacebat ad ianuam eius. Si dixerit diues, non adeo aegrotus fuit, potuisset manibus operando uictum querere: Euangelista ait, Erat uiceribus plenus. Denique si dixerit, non magna premebatur fame: respondet Euangelista. Cupiebat saturari de micis caelēribus de mensa diuitis. Sic omnes purgandi rationes tollit Euangelista: diuitesque facinorosum conuictum damnat, ut hominem impiū & ab omni humanitate alienum. Docetur hinc in die iudicij malos tanta seueritate esse iudicandos, ut uel minimae defensionis non sit locus futurus: iudicia enim Dei adeo iustificata sunt, ut David in Psalmo dicat. Iudicia domini uera, iustificata in semetipsa. Obmutescant peccatores omnes non habentes quid respondere aut allegare possint corā iustissimo dei iudicio, &c. Non poterat itaque dicere diues hic se non uidisse illum, qui ante eius ianuam iacebat: denique quomodo daret absentem, si praesentem non daret? Sed prosequamur historiam. *Ulcibus plenus.* Tot habebat ora clamantia, quot vulnera: quorum tamen nihil impiūissimum illum diuitē mouit. Expēdit autem quod quauis Lazarus multis malis affligeretur, nullam contra homines querelam, nullam in Deum contumeliam effudit, nec ullum impatientiae iudicium extrulit. Sic faciunt electi qui gloriatur in tribulationibus suis, uoluntate bonam

Ruth. 2.

2. Cor. 8.

Psal. 18.

bonam patris sui scientes sibi aeternum regnum daturi. Discamus ergo hoc exemplo, miseriam nostrā, poenitentiam, & crucem, patienter ferre. Breui res mutabuntur cum Lazaro: atque ita ut crux in aeternum gaudium mutetur. *Cupiens saturari de micis, quae cadebant de mensa diuitis.* Quemadmodum mundus diuiti quantum potuit liberalissime omnia concessit, pretiosa uestium suppellectile, ciborumque uaria abundantia illum locupletem faciens, omniaque in illum bona quaecumque potest impendit: sic e diuerso huic Lazaro quaecumque eripere potuit, abstulit, adeo ut etiam ueste & uictu ad vitam necessariis eum priuaret, innumerisque plagis affecerit. O ingētem ignorantiam, omnibusque hominibus merito deplorandam: quam paruis de rebus condemnatur mortales: ne uidelicet exigua sibi a Deo imposta praeccepta adimpleant. Deus uero adeo in omnibus rebus suis se iustum ostendit, ut neminem quod implere facile non possit efflagret, contentumque se fore profiteretur si illum temporis, rei familiaris, ciborumque superfluis pauperibus erogatis colamus. Quot enim pauperes possent sustentari reliquiis illis quae ludentibus aut comedentibus saepenumero redundat: qui micas de mensa tua cadentes tantummodo petunt, possis in die iudicij extremo iustificari: si nunc cum tempus habes illis subuenieris? Ille sanctus uir Booz uidens pauperem mulierem Ruth spicaria a messoribus relictas colligentem, dixit messoribus. De uestris manibus prociute de industria: & remanere permitte: ut absque rubore colligat, & colligentē nemo prohibeat. Eodem modo debent & diuites facere, multas de mensis suis de industria pauperibus relinquentes, quibus sustentarentur, reliquias. Nam cur incommodum tibi uideatur: superflua quae tibi prodesse nequeunt pauperibus erogare? De hoc autem inquisitissimo diuite ait hic Euangelista, tanta illum auaritia esse infectum, ut licet summa omnium rerum copia abundaret, extrema tamē Lazari necessitati succurrere nolet. Vnde sequitur in contextu. *Et nemo illi dabat.* O crudelitatem horum temporum eximiam. Si quidem nemo iam inter Christianos inuenitur, qui pauperū miseretur. In illa enim ecclesia primitiua tanta in pauperibus uigebat liberalitas ut satis non esse ulli Christiano uideretur si ea, quae poterat tribueret: nisi etiā de necessariis ad vitam suam largiretur. Hac de causa laudantur a Diuo Paulo Achaia & Macedoniae habitatores: qui cum summa premerentur inopia tamen ultra facultates suas pauperibus consulebāt, rebus etiam necessariis ad vitam propter Deum erogatis, multis lachrymis testantes Apostolos, ut ea acciperent, pauperibusque pro arbitrio dispensarent. Quare non potest non esse Deo gratissima eleemosyna puro & pio animo facta: etiam si ultra uires cuius facta sit. Si quidem D. Paulus in simili casu tantopere Macedonum pietatem laudat. Nam etiā si politica liberalitas in eo quod quisque sine suo dispendio erogare potest uersatur infusa: tamen hoc medium non seruat, quippe quae necessaria etiam propter Deum solet elargiri. Sic temperantia infusa non tantum abstinet a uoluptatibus, quae animam & usum rationis impediunt: sed etiam radicis omnia humanarum fomēta libidinum euellere tenet: quo facto spiritui corpus subiciat. Pulcherrima liberalitas est pauperibus etiam ultra uires opera ferre: praesertim enim nimis accusari misere

cordia, quam impietatis. Abdiae prophetae tanta fuit pietas, ut se maximo aere alieno astrinxerit quo prophetae egestatis tempore sustentaret: quo tamē aere illius uxor postea liberata fuit aucto Elisei opera oleo. Huius autē diuitis tanta extitit auaritia, ut non modo sibi necessaria, sed nec etiā superflua pauperi daret. Qua de causa optime ait D. Chrysolomus, mille se cā mille daemonicis quam cum auaro uino uersari. Nā ille, qui a demone vexatur ueste discindens corpusque dāniās, sibi soli incommodum infert: at auarus proximis in primis nocet. Procul enim dubio quotiescunq; pauperi fame oppresso rebus tuis si potes non opitularis, illum propriis bonis spoliās: quia tunc bona tua, non tua, sed pauperum sunt: quibus nisi subuenias indigentibus manifestum furtum committis. Hinc Diuus Augustinus ostendit auarus feris esse multo immaniores: illa nanque nisi ingrue fame uenari non solent, quasi sublata ceteris animalibus pacem concedunt. Diues uero auarus semper aliena diripit plura indies cupit, nec quantumuis sit omnium rerum copia plenus satiat: & tantum abest, ut pauperi summe indigentia subueniat, ut etiam illum quomodocumque potest expoliet. *Obserua autem in hoc quod non solum damnat Euangelista diuitis auaritiam & crudelitatem, sed etiam seruatorum eius & familiarum modo enim Dominus, sed nec seruus, aut familiaris quispiam extitit qui misericordia motus Lazaro de dimenso suo ferret opem. Quales dominus, tales famuli sunt. Si enim dominus crudelis est: familiares misericordes esse qui possunt? Vnde in Ecclesiā. habetur. Secūda iudicem populi, sic & ministri eius, & qualis Rector ciuitatis tales & inhabitantes in ea. Domino aeatore, uniuersa familia ludo indulget. Si autem Dominus libidinofus sit, eodem modo & famuli censentur: & e contrario, domini boni continentis & misericordis, misericordes, continentis, bonique sunt familiares. Vnde quotidie uideamus in domo diuitis liberalis in pauperes, famulum quemque uisio pauperem ad ostium cum eleemosyna accurrere. Hinc patet filios parentes, famulos dominos suos in omnibus sibi aemulandos proponere. Sic in domo huius diuitis constat omnes pro domini sui libidine in Lazarum esse animatos: quippe qui eum non modo non aliqua eleemosyna solabantur, sed etiam frequentibus iniuriis afficiebant & molestantur. At quid opus est uerbis? similes erant domini sui. Ergo ait Euangelista. Nemo illi dabat. Discant ex hoc loco domini & parentes, ut tales ipsi sint, quales suos esse uolunt: minores nanque natura duce maiorum exempla sequuntur. Abrahami famulos bonos fuisse certum est: legimus enim unum ex illis celeriter ad gregem cucurrisse, ut inde aliquid afferret in Angelorum hospitium: qui sub peregrinorum forma apud Abrahamū diuertebant. Idem fecit Sara eius uxor: ut intelligas omnes illius familiares, qui diligenter Deum colit, eodem modo ad Dei cultum esse diligentissimos. Loth etiam, qui nutritus erat in domo Abrahae, hospitalis fuit, & misericors. Item Ioseph: quia bonus erat, bonum habuit seruum, qui ceteris filiis Iacob dixit. Pax uobis. Deus patris uestri reddidit uobis pecuniam. Econtra uero Absalon, qui erat impius, famulos habuit impios: quippe qui Amon fratrem domini sui interficientes nefarium scelus perpetrarunt. Non poterant*

4. Reg. 4.

Chrysol. Mat. th. cap. 8.

August. de uerbis Do. ser. 26.

Eccle. 10.

Gene. 18.

Gen. 43.

2. Reg. 13.

poterant enim ab Absalone melioribus viuendi exemplis instrui. Dicant ergo patres familias suos docere, non tantum verbis, sed operibus, præclarisque actionibus. Hoc autem quanto secus nunc eueniat, nemo non videt, si eos attendat, qui aulicum viuendi statum secuti pro bonis moribus omne vitiorum genus contrahunt: cum tamen à maioribus suis magnatum & potentum virorum seruitio sint additi, vt vrbauitatem vitæque cultum addiscant, quæ illi omnia in ludum desidiamque transferunt. Sic fortasse plerisque Iudæorum visum est, qui filios suos Pharisaorum seruitio mancipant, existimantes eos apud dominos suos summa morum integritate instruendos fore: à quibus tamen miseri iuuenes hoc ditaxat edocti sunt, quomodo scilicet Iesum dolo accusarent, omniumque Saluatorem morti traderent. Ideo ait Ioannes, quod miserunt Pharisæi ministros, vt apprehenderent Iesum. Sed tu non multo aliter facis quippe qui famulos tuos citius ad inhonestam munera subeunda: quam vel ad sacrum audiendum, vel ad confessionem annuam peragenda compellis. Igitur mira nemini videri debent seruitium flagitia quod dominorum suorum nutus omnes & voluntates obseruantes eorum similes euadunt, sed de his satis. ¶ Expende etiam idem nunc vulgo passim factitari, quod hunc diuitem fecisse conquerimur. Illi nanque non defuerunt opes, quas in vestium ciborumque luxum, ludum, & istius generis vitia insumeret, sed quibus inopia Lazari subueniret. Sic modo magnates huius seculi vana vestiti supellectile affluentes, conuiuiorum, libidinumque luxuria corrupti, egestatem affectatam querunt, qua possint largiori se indies cibo potuque ingurgitare, at veræ miserorum inopie succurrere se non posse cauantur. Et quod nequius est, quæstus magno gre alieno oppressi sint, nihilo minus dolis, fallaciis, sedisimisque versuris sumptus facere nituntur vbi de opib, aut cuiusvis vanitatis æstimatione agitur, ne illorum opinio apud homines dehaudetur, vel eo minus humanæ stultitiæ sit inseruiti. Verum si rogatur, aut in virginis orphanæ matrimonio locandæ dotem, aut aliud pietatis opus, tunc demum apparet ingens artis alieni vinculum, tunc illa inueterata inter auaros formula. Dominus tibi opem ferat. Hinc videbis hospitia, monasteriaque non pauca, ab istorum maioribus, melioris notæ hominibus cepta, nequaquam ad debitum finem perducta, quia huiusmodi est eorum auaritia, vt omnia quæ in deum, à quo bona vniuersa sunt, erogent pro amicis reputent causam quæ suæ paupertatis fore in posterum existiment. Hos autem qui sic erga Deum parci, erga mundum effusi & prodigi sunt, lepore simillimos ergo iudico: quod quadrupes anteriores pedes cum breuissimos habeat, posteriores habet prælongos: in quos minima corporis videbatur necessitas incumbere. Sic & flumina aquas suas dant mari: & terras circumcirca sitiētes, minima rigant: sic isti diuitibus dant munera: non tamen indigentibus. In mundum sunt liberales, parci & avari erga pauperes. Non aliter se habuerunt filij Israël qui se auro argentoque domesticatim spoliarunt, vt vitulum illum nefandum constarent: cui velut Deo cultum exhiberent. Sic isti nefarij diuites faciunt in concubinas, libidines, variaque crimina perpetranda, liberaliter omnes opes suas prodigentes: sed in pia perparcè nimium, aut nihil erogantes: quod in hoc diuite manifeste nobis propo-

nit Euangelista. Cuius cum esset in vita effusissimus, auaritiā erga Lazarum iuste miramur. Scursæ nō grauabatur, vestem bombicinā, aureamve largiri. Christo impartiri nolebat vel paruum panis frustū. Hac de causa præcipiebat Deus in lege veteri vt pauperes etiam agnum Deo offerrent, videns multos, sicutam erga Deum ministrosque eius inopiam causari: quare noluit eum, qui ad vendenda vitia diues est, esse inopem ad sustentandum eius ministros. Ergo cum diuites, tum vero pauperes iubet dominus offerant in templo diuitum munera. Nam quo ad Deū, Deivē cultum nemo inops esse aut videri debet. Attamen heu quantis hodierna die malis est deprauatus orbis terrarum: in quo nemo pauperem amat: nemo propter Deum solatur: nemo nec videt quidem? Quot hodie Lazaros vident mundi amatores & animarum suarum hostes & peremptores: & sunt magis solliciti de phaleris eorum & canibus venaticis, & scurris, quā de Christi pauperibus. Vnde dominus per prophetam conqueritur dicens. Bibentes vinum in phialis & optimo vnguento delibuit, nihil compatiēbantur super contritione Ioseph. Diues hic bibens & comedens, non compatiēbatur super paupertate, & Lazari viceribus. Sed vt diuitem hunc & omnem domum eius confundat dominus, audi quod sequitur. *Sed canes veniebant, & linguebam vlcera eius.* O crudeles homines, qui finitis canes quod vobis incumbit, officium exequi pietatis, pudeat vos miseros sic crudeles esse. Ganum est latrare, peregrinos mordere, abigere hospitales, nō recipere hospitio aduenas & ignotos. Atqui vicit brutorum natura hominū duritiem: dum miseret languentis hominis, humani confidētis. Humaniores fuerunt canes hominib. ¶ Hæc ait Euangelista Christum de diuitis, pauperisque vita dixisse, alterum cum altero conferendo. Diues enim cruditate laborabat, mollibus vestibus torpebat, luxuq; corrumpēbatur nimio: pauper vero e contra fame, nuditate, inopiaq; summa omnium rerum vrgebatur. Illi geniali stertebat lecto, hic in nuda cubabat humo. Sed sicut in viuendo, sic in moriendo dissimillimi exiterunt. Nam omnes morimur, & quasi aqua dilabimur. Pauper & diues, nobilis aut ignobilis, doctus vel indoctus, omnes simul mortem oppetunt: vnde moritur doctus simul & indoctus. Cū igitur horum duorum vitæ adeo fuissent distantes, vt iam vidimus, modo Euangelista de vtriusque exitu, & prius de Lazaro ait. *Factum est autem cum moreretur mendicus.* Misera huius seculi vita, cum sit vndique multis circumuallata periculis, & incommodis, non immerito ab omnibus iustis hominibus maxime habetur odio, ne ius beatitudinis amittant aliquo modo: quia nulla est peior vitendi conditio, quam in ea vita versari, in qua facile sit cæli iacturam facere. Et ita omnes sancti summe cupiebant, se mortem cum vita commutare, renuentes eam vitam viuere, in qua nulla sit tam antiqua virtus, quæ non aciescere, & corrumpi possit. Quare postquam iustus superauit maris tempestates, in portum tutissimum ab Angelis summa lætitia excipitur, dicentibus. Factum est iam, consummatum est, nullum deinceps periculum, aut timor sit tibi. Factum est iam & consummatū. O factum iusto suauissimū: impositus est laboribus finis, iam desinent dolores & miseria. O bonam fortunam, magnam lælicitatem, nemo poterit iustum inde vi-

Leuit. 11

Exod. 18

Rom. 2

Cor. 6

1. Reg. 11

Eccl. 1

la vi

la vi inturbare, nihil est amplius rimendum: iam factum est. Pari verò ratione iniquus viuendo iudiciū quod subiturus est prorogat, cui diuina liberalitas viuendi vsuram largitur, vt penitenti conuertatur iudiciū in melius. Et ne forte hoc tantum aliquem lateret beneficium, publicare fecit Deus apud omnes diuionis sue gentes, quociescunque inuenit peccator. &c. Semper enim nos Deus vocat, & inuitat in cælum. Vnde an ignoras quod benignitas Dei ad penitentiam te adducit. Si hoc nō nouisti in diem ire thesaurizas. Eodem modo omnis infernus mortem impij expectat, timens quia quilibet peccator dum viuūt vitam corrigere potest quantumcunque incorrigibilis videatur. Sed si in iniquitatibus suis ad mortem vsque perstitit, illico demones alacritate furibunda exclamant, & miseri mortalis spolio gaudentes, inquirunt. Iam factum est, nihil amplius restat, noster, noster eris, iam non potes vitam corrigere, quam in æternum perdidisti: te nobis nemo eripiet: secludite curas, factū est. Auertat Dominus tam diram ab auribus nostris vocem. Quando ergo omnipotens Deus peccatori coram omnibus Angelorum sanctorumque ordinibus dixerit, factum est, erit ille in æternum hereditate cælesti priuatus: quam tamen dum viuūt recuperare, licet millies amissam, potest, quod tamen si non fecerit veniens ad illud seuerissimum tribunal, audiet illud verbum terribile, factum est. Clausa est cæli ianua: nullo deinde nec expectando remedio relicto salutis. Ideo si sapias, nunc dum tempus datur, clama, nunc lachrymarum effunde. riuos, criminum tuorum penitens, quoniam ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. ¶ Verum aliqua hic obseruanda sunt. Primum horum est, qualis sit ordo narrationis de superbo diuite & de paupere Lazaro. Dum enim de viuētib, loquitur humano more, de diuite primo locutus est, & postea de Lazaro: nam primo dixit vitam diuitis, & postea vitam pauperis. Præposuit diuitem pauperi differens de vita vtriusque, quia in hac vita diuites præponuntur pauperibus, & se demum in theatris, in foro, in conuiujs, & in omni honore & loco pauperibus præferuntur. Sed dum de his iam vita functis narrationem incipit, narratio pauperis proponitur: quia pauperes diuitibus in alia vita præponuntur, & ideo cum de alia vita agitur, primo fit mentio de paupere, & diuiti præfertur. Ideo prius loquitur de morte & retributione pauperis quam diuitis. ¶ Obserua iterum quod quando dicit de paupere dicit vt moretur mendicus, non dicit mortuus est mendicus, sicut dixit de diuite, mortuus est diues. Non præteritum perfectum in mendico, quia Lazarus nō perfecte mortuus est, quia si corpore mortuus est, non tamen anima quæ viuūt Deo, & nihil perfectum habuit in morte, quam moriendo euasit. De diuite autem dixit, quod mortuus est, morte animæ per culpam & morte corporis. ¶ Denique obseruandum quod gloria sanctorum à morte incipit: sicut gloria impiorum morte finitur. Calamitas & miseria Lazari morte finitur: nam que homines viuum despexerant, hunc in morte portant angeli. Et quis credidisset hunc inopem & à toto mundo despectū hominem: Deo in cælis tam charum & acceptum esse: verum longe alia sunt Dei iudicia quam hominum. Vnde dominus per Esaiam dicit. Non sunt vig-

meque viæ vestre, & cogitationes meque, cogitationes vestre: nam sicut exahantur, &c. Quomodo autem Dominus honoret suos in morte, audi Euangelistam de mendico dicentem. *Et portaretur ab Angelis in sinum Abrahe.* Ex quo intelligimus angelos adesse morituris, quod videlicet suo defungantur officio, in quod designati sunt. Vnde Paulus, nōne omnes administratores sunt spiritus, propter eos qui lætitudinem capiunt salutis. Et David: Angelis suis Deus mandauit de te, &c. Fœlix anima quæ hic à nemine nisi à canibus visitabatur, nunc verò non vnius sufficit Angelus, sed angeli occurrerunt multi, qui portant eum. Docemur sanctorum angelorum fidei, tutelæ, atque custodiæ, nostras animas in vita pariter & in morte assiduis precibus commendare, quatenus ab incursum spirituum malignorum (vtrugientium preparatorum ad escam) defensas in lucis ac pacis loca deducant. Præterea ex hoc loco factis constat demones nullam habere potestatem in animas iustorum ante Christi aduentum in sinum Abrahe, sicut nec habent modo super animas purgatorij, neque tunc habebant. Nam si detinebant sanctos in sinu Abrahe, habuissent ius ibidem deportandi. Demon enim nullam habet potestatem, nisi in existentibus in peccato originali vel mortali, & non vtcunque, sed taliter vt vasa etiam & arma ipsius & possessio eius merito dicantur. Iusti autem quandiu perseuerant in iustitia, neque in hoc seculo, neque in futuro, in potestate eius fuerunt. ¶ Porro sinus dicitur loca maris à procellis & ventorum turbine liberrima. Et quidem mundus iste velut mare fluctuat, & ventis tentationum agitur maxime. Ante verò Christi aduentum iustorum animæ à corporibus libere egredientes, non perducebantur ad portum cælestis patriæ: sed interim in regione quietis manebant, qui patrum limbus appellatur, qui propter sui tranquillitatem etiam sinus dicitur, & creditur supra locum penarum esse. Dicitur tamen sinus Abrahe, non quod illic primò venerit Abraham, cum multi iusti ante ipsam vitam functi essent: sed quia pater dicitur credentium in Christo, quibus locus ille seruatus est. In hoc sinu detinebantur patres ante Christi aduentum, vbi moriens Christus descendit, quæ infera vocabantur loca superiora ab inferno vbi cruciantur damnati, à quo eduxit sanctas animas ad portum cælestis patriæ, & mansit sinus ille vacuus: nam post Christi mortem iusti perfecti morientes statim euolant in cælum, imperfecti vero sicut tunc, ita & nunc igne purgatorij purgantur. De hoc sinu ait Iob. In profundissimum infernum descendent omnia mea: putasne saltem eueniet requies mihi? Merito autem portatus fuit Lazarus in sinum Abrahe, vt in hospitalitatem illius diuitis avari patriarcha sanctissimo reprehenderet, qui refugium pauperum fuerat, & apud quem primum cepit vigere pietatis schola, & cuius doctrina Lorth pietatem edoctus est. Sed de diuite iam audiamus. *Mortuus est autem diues.* Igitur sic moritur diues vt pauper. Hoc si animaduertent reges, principes, diuites & potentes huius seculi, superbiam, arrogantiamque dedicerent, qua putant se vermibus, vt pauperes corpora sua non pascere, quasi sublimiori materia formata, quam aliorum: cum reuera omnia nata intereant & aucta corrumpantur. Meminerint igitur superbi huius seculi tyranni vermes eorum corporibus non pariu-

Esai. 55

Hebr. 11

Psal. 90

Eccl. 31

Iob. 17

Gene. 19

T ros,

Ioan. 7

Exod. 12

ministrabat: nec eo contentus, sæp numero in vias exiens prætergredientes sistebat, in suamque domum pertrahebat. Hic ergo diues quid simile cum Abraham habet? Abraham vitulis pascibat pauperes, diues vero hic nec de micis est mensa sua cadentibus sustinebat inopum miseriam subuenire. Abraham pauperibus prætereuntibus etiam inuitis hospitium benigne præbebat, diues Lazarum, quem domi habebat fame cruciatum eiiciebat, & audet nunc illum patrem vocare, cui tam immisericordem & immanem se præstitit. Bene autem dixit Christus, aliis similibus hominibus. Si filij Abraham estis, opera Abraham facite. **¶** Discamus & nos qui Christiani sumus, & de nomine Christi gloriamur, vt vere christiani vita & moribus videamur: perfectio enim christiana non verbis sed operibus constat. Nihil iste verbis suis egit, quoniam operibus suis huc sanctum patriarcham imitatus non fuerat, quare sicut illi nihil conduxit patrem vocare, sic nobis nihil proderit Christum patrem aut dominum clamare, nisi eo modo vixerimus vt digne cum sic appellare possimus. Vnde (vt ait Euangelista) dicit dominus. Multi dicent in illa die: domine domine, &c. Etego dicam, nescio vos. Sicuti Virgines illæ fatuæ, quæ verbis remagere tentarunt, cum viderent Deum sibi deuisse dicentes, Domine domine aperi nobis. Quare illis pro meritis responsum est. Nescio vos. **¶** Præterea supra dixit, miserere mei: seroq; misericordiam petitum venit, qui misericors in proximis nunquam extitit. Iudicium enim fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam. **¶** Hinc duo discamus. Primum horum est, vt faciamus cum proximo nostro misericordiam, si volumus à Deo obtinere misericordiam. Ille cui rex condonauit decem mille talenta quia postea proximo suo exiguum condonare noluit, acriter punitus fuit. Itaque secundo sicut primo misericordiam consequi non potuit: immanitate enim sua indignus effectus est, cui bis condonaretur aut ignosceretur. Vnde in ecclesiastico habetur. Relinque proximo nocente, & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Eadem mensura mensuraberis, qua mensus fueris. Da igitur operam, vt semper erga pauperes pius & misericors appareas: vt etiam misericordiam inuenias. Secundo discamus, veniam peccatorum nostrorum in hoc seculo petere, nec in aliud expectemus. Iste diues nunquam eius fuit prudentiæ vt hic à domino misericordiam peteret, vt dicit Dauid. Domine miserere mei: nunc vero in inferno vbi nulla est redemptio nequicquam implorat. Antea quidem veniam petere debuisset & non morte obita, quando nullus penitentiam locus est. Eum tamen tam non penitebat quod Deum offenderet, sed quia se crudelissimis poenis vndique circumuallatum videbat. Quapropter audi Salomonem dicentem. Quodcumque potest facere manus tua instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia, erunt apud inferos, quo tu properas. Non dolebat diues iste de culpa, quia obstinatus erat: sed dolet de poena quam cupiebat mitigari. Ideo rogabat vt sui miseretur Abraham, non penitens de suis patris sceleribus, sed de comparatis suppliciis: nec Desi offendisse, sed semetipsum læsisse dolebat. Si ergo in inferno quo in tot tantisque sceleribus uiuens tendis, nullus est misericordiam, nec penitentiam

1. Ioh. 8.

Matt. 71.

Matt. 25.

Matt. 5.

Matt. 18.

Ecc. 28.

Psal. 50.

Ecc. 9.

tiam, aut rationi, sapientiæ ve locus, prolixè abs te hoc vitiorum onus, humilisque ad Deum conuertere, dum tempus habes, dicens, domine miserere mei, certus hanc vocem nihil tibi postea profuturam, quemadmodum nec huic diuiti profuit, qui dum vixit, onus peccatorum non sensit. Dum stupes aliquis quamuis grauissimus per fluium transit, leuis, tractabilisque videtur quoniam mobilitate, & inconstantia aquæ, illius pondus non sentitur. At posteaquam ab aqua extrahitur, illico grauitatem suam & pondus ostendit. Sic eodem modo peccatorum tum demum onus comperies, cum finita vitæ huius vsura corâ rectissimo tribunali cõstitueris. Hic enim diues criminibus oneratus, dum viueret pondus non sentiebat, & ideo à Deo misericordiam non petebat: nunc vero tanto onere pressus, quippe quo ad ima inferni detrusus est, clamat vt subleuetur: Nos tamen in hoc seculo, si sapiamus, pondus peccatorum nostrorum sentiamus, quod tantum est, vt ne à celo quidem potuerit teneri, tunc sane quando impios angelorum ordines ad sedes compulsi inferorum, simulque animæ faciet, quæ tempestiuam non fecerit penitentiam: Bene hoc sensit Dauid cum dixit. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super me. Onus repudiat qui illius grauitatem sentit. At nos in hoc seculo pondus perferamus, & Christum dominum nostrum audiamus dicentem. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Stultus iste cum poterat onus deponere noluit, nunc vero quia plagas sacrinæ non facile sustinet, remedium petit. Demum hoc etiam confidat ratione dignum est. Cur Abraham orat & non Lazarum? putauit Lazarum vindictæ audium: & ex suis causis iudicabat illum. Si ego in tanta felicitate positus cõtempserim illum in sua angustia derelictum, multo magis ipse contempserit vindicabit iniuriam, & non veniet ad me. Et ideo Abraham orat: putauit enim ignorare Abraham quæ contigissent. Sed quid oret audi. Mitte Lazarum vt intingat extremum digiti sui in aquam: vt refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flamma. O quanta est subtilitas iudiciorum Dei, infinitumque sapientiæ eius perlagus: quam districte agitur, bonorum astutum, malorumque retributio. Diues qui Lazarum in hac vita miserari noluit, in suo supplicio positus patronum querit. Ad tantam inopiam redactus est vt qui minima negauerat, scilicet micæ panis, ad petenda minima perductus est: quæ illi quoque negata sunt sicut ipse negauerat micæ Lazaro. Nemo itaque spernat ne forsitan ipse iusto Dei iudicio rebus aliquando mutatis pauperem deprecari cogatur. Filij Iacob venerunt in manus & in potestatem Ioseph: quem antea puerum inuidebant, desperant, & vendiderunt. Forte aliquando recides tu in manus illius quem nunc contemnis & persequeris, & eius auxiliu & ope indigebis, cui nunc illudis: Deus enim illum cõscendere faciet, teque subditu illius cõstituet. Sic persequetur Saul Dauid: à quo bis fuerat interficiendus: nisi plus valuisset vtri sanctissimi pietas, quâ crudelissimi tyranni nequitia. Idem Semei fecit, qui cum lapidibus maledictisq; euntē incessabat, existimans ipsum nunquam regnaturu: postea tamen coactus fuit, ad illius pedes abiectus veniã petere. Igitur nemine assigas, Dñs enim solet affligere sæp numero

Psal. 37.

Matt. 18.

Gen. 42.

1. Reg. 24.

1. Reg. 26.

2. Reg. 16.

2. Reg. 19.

Hebr. 3.

Dan. 5.

Exod. 32.

Exod. 1.

Exod. 14.

2. Mac. 14.

15.

numero pedibus afflictoru subdere, malofq; punire, eo modo vt quibus minime vellent, quofq; odio habeat inferuât. Sic euenit Amã, qui Mardocheo infestus cum esset, in regiamq; Assueri regis iret, vt inimi co suo incommodaret, iusto Dei iudicio ab Assuero iustus est reare Mardochei equu, pedesq; ante illu incedere, regalibus vestibus indutum, diademateq; ornatum: clamabatque miser Aman, dicens. Sic honorabitur quemcumque rex voluerit honorare. Hoc autem quod filius Iacob, Sauli, Semei, Aman, & multis aliis contigit, Diuiti huic plurimisque aliis quotidie accidit. Quare etiam si hodie constitutus sis in aliquo dignitatis gradu amplissimo, ne ideo superbias: esse enim potest, vt ille, quem modo contemnis, propediem altiore te conseqatur vitæ conditionem: quati bi par pari posuit referre. **¶** Sed aliqua in hoc textu obseruatione digna sunt, Primum horum est quod lingua, manus, & digiti, & horum similia in animabus metaphorice dicuntur. Sicut enim in Deo manus ipsius operatiua virtus dicitur: sic & ea quæ hic de membris animarum dicuntur, non corporaliter, sed mentaliter seu spiritaliter exponenda sunt. Animæ enim huiusmodi membra non habent, quia spiritus sunt. Nihilominus tamen in membris, ideo pati dicuntur, quod exeat à corporibus tales propeccatis suis affectus sentiunt, ac si etiam corpore paterentur in membris. **¶** Secundo obseruandum est hunc diuitem magis de linguæ quam alio membri dolore conqueri: nam etsi nihil in toto corpore habebat immune fumorum cruciatuum, tamen quia quo quis peccat, punitur: lingua eius præcipue torquebatur. Dixerat Euangelista, quod epulabatur iste quotidie splendide: quare cum qui eo modo glorie indulgent, soleant, post nimium cibi & potus haustum de fama & honore aliorum detrahere: verisimile est hunc diuitem maledicum extitisse, & ea de causa lingua peccasse, eadem & fuisse maledictum. Non aliter Balthasar Babylonie rex finito opulentissimo conuiuio, in quo factis superque deuorauerat, cepit in Dei contumeliam Deos suos aureos, argenteos, æreosque iactare: & de populo Israël ait scriptura. Sedit manducare & bibere & surrexerunt ludere. Quod est idololatrare. Vnde postquam lautè pransi sunt, maledicta linguarum suarum verbera distrinxerunt, dicentes. Isti sunt dij tui Israël, qui te eduxerunt de terra Egypti: commune ergo est inter epulandum, de aliorum vita & moribus agere: quod cum optime nosset B. Augustinus, vt foedissimum abusum comperceret, hos duos versus in mensa sua subscriptos habebat. Quisquis amat dictis absentum carpere vitam, Hanc mensam indignam nouerit esse sibi. Sic diues iste cum esset ventri obedientissimus, mirum post conuiuium alienam notare famam solitus, nunc merito in ipsa lingua peccatrice in primis cruciatur, nam peccantes eodem modo plectuntur quo peccant. Pharao Aegypti rex aquis filios Israël Rubri maris suffocare tetans. optimo iure eodem mortis genere quod in alios conatus fuerat, interit, ibique in omnis posteritatis memoriam submersus insignis contumaciæ suæ documentum reliquit. Sic & improbus Nicanor, qui Deum blasphemare, malignaq; lingua perstringere ausus fuerat, iactans se Dei templum in idolorum suorum cultum redacturum, foedissime pulsus & interfe-

ctus, poenas tantæ temeritatis persoluit. Iudas enim eius linguam euuham auibus minutatim conscissam dari iussit. Eo igitur modo fontes, qui linguæ loquacitate & vitio deliquerunt, linguæ puniuntur: quoniam Dei permisso, nec in morte sermone habebunt facultatem, quo vel peccata sua fateri, vel veniam illorum implorare, aut saltem sacramenta petere possint, & postea in inferno, huius diuitis exemplo læuissime cruciabuntur. Iste cruciatus exprimitur à Ioanne in suo Diuinarum reuelationum libro dicente. Manducauerunt linguas suas præ dolore, & blasphemauerunt Deum celi præ doloribus & vulneribus suis. Non enim dicit manducauerunt manus suas, sed linguas suas: quia per linguam peccauerant. **¶** Discamus ex hoc loco nostræ linguæ frantum imponere: quia vt Paulus ait. Quæcunque scripta sunt ad nostram salutem scripta sunt. Atque ideo hæc spiritus sanctus per Lucam scripsit: vt nos ex huius diuitis poena discamus linguam frangere, non dilacerantes fratrum nostrorum vitas. Beatus enim, (vt ait Ecclesiasticus) qui non est lapsus verbo ex ore suo, econtra vero infelices sunt illi, qui in verbo labuntur. Ideo spiritus sanctus in discipulos in linguis igneis apparuit, potius quâ in manibus & aliis membris: vt ostenderetur quod membrum illud maxime inflammatum erat igne infernali. Vnde necessarium erat multum vt igne caelesti inflammaretur. Nocet lingua quasi ignis, ideo comburitur igne, Iacobus Apostolus linguam ignem vocat: quia ignis inter omnia elementa potentior est ad destruendum, & hanc potestatem insinuat ipse Iacobus cum dicit, quod lingua inflammata rotam natiuitatis nostræ, inflammata à gehenna. Multo magis nocet lingua quam manus: quia manus parcunt absenti, sed non lingua: quæ nocet absenti, & etiam mortuis, & in secreto, & etiam bonis & probis viris. Et nocet in honore & fama, quæ sunt bona potiora hominis. Et sibi ipsi maledico nocet: & tantum nocet, vt dicat Scriptura sacra. Multi ceciderunt in ore gladij, sed non sic, quasi qui interierunt per linguam. Salutare igitur fuit, vt Spiritus sanctus in igneis linguis descenderet: quo vitiosum linguarum nostrarum ignem exureret. Hæc tamen lingua quæ diuino illo igne exusta & purificata non fuit, sempiterno inferni igne torquetur. **¶** Tertio obseruandum est hunc diuitem non rogasse, vt sibi mitterentur in auxilium Isaac, Iacob, Ioseph, Iob, Dauid, aut alius ex veteri testamento electus: optime enim nouerat pauperes gratia diuitem esse a Deo productos, vt eorum paupertate subleuanda, quasi quadam præstantissima medicina diuites auaritiæ suæ reliquasque vitii mederentur. Et hac de causa potissimum opposuit Deus diuitibus paupertatem vbique obuiam, vt vel inuiti sibi per pauperes consulerent. Inuocabat igitur Lazari non alius diues hic & merito auxilium. Sed dicit aliquis. Cur potius Lazari, quam aliorum, idoneum inuentum est auxilium: cum præsertim inter alios iustos pauperes essent, Elias, Eliseus, Abdias, Hieremias, Amos, & Michæas, qui iustius multo possent inuocari? Sed ad hanc obiectionem facile respondet, qui secum cogitavit Lazarum diuitem illi in speciale animæ salutem inuinctum fuisse: quod diues quamquam igne æterno detinebatur, secum reputans non ab re in morte, quod in vi-

Apoc. 16.

Rom. 15.

Ecc. 14.

15.

Iacob. 3.

Ecc. 28.

ea amiserat, egregium salutis suae iuuamen exoptabat. ¶ Quarto obserua, quod in hoc quod dicit, cruciatur in flamma, ostendit quod animae separatae, licet spiritus sint, tamen ab igne corporeo cruciantur in inferno: vt Augustinus, & Gregorius, & tota Theologorum schola fatetur in quarto Sententiarum libro, quadragesima quarta distinctione. Nam licet ignis sit corporeus, est tamen in eo naturalis quaedam vis & aptitudo, vt eius species recipiatur in intellectu spiritus separati, & sic in eo imprimatur, vt ad se conuertat ipsius spiritus intentionem, vt per hoc notabiliter impediatur in aliarum consideratione contra suam voluntatem: quod quidem impedimentum & detentio sibi sit pro graui onere: hoc est per virtutem iustitiae increatae. In illo etiam igne est aptitudo naturalis, vt in ipso sit spiritus separatus, sicut in loco diffinitiuus: qui quidem locus per infinitam omnipotentis Dei virtutem non solum detinet animas, sed etiam efficit, & agit in eas, quod separatum spiritum detineat contra voluntatem suam: hoc conuenit ei in virtute iustitiae increatae. Illa enim inuoluntaria detentio est ipsi reprobo spiritui incredibilis cruciatus. Quauis etiam ille ignis sua virtute naturali tantum, non possit in spiritu separato causare dispositionem naturalem repugnantem illi dispositioni, quae conuenit essentiae spiritus secundum debitum statum suae naturae: tamen in eius consideratione, cooperatur virtute increatae iustitiae, in quantum est instrumentum eius. Sicut videmus quod quauis phantasma per se non possit aliquid educere de potentia intellectus possibilis, vel ipsum mouere motu intellectus: alterum tamen eorum potest in virtute intellectus agentis: ipse enim intellectus per suum actum mouet seipsum vt est possibilis mediae phantasmate tanquam instrumentali agente. Ex apprehensione autem praedictae dispositionis, quae contraria est bono statui naturae generatur in ipso reprobo spiritu cruciatus experientialis. Vnde Gregorius ait, quod anima non solum videndo: sed etiam experiendo incendiū patitur: per peccatum autem est in spiritu dispositio, vt igni infernali modo praedicto parietur subdatur. Expende etiam quod damnati non poenitent de peccatis in quantum sunt Dei offensiuus, turpia, & iniusta, sed vt sunt eis causa tanti supplicij: vnde non ait, miserere mei quia peccaui, vel quia Deum offendi, sed quia crucior in hac flamma. &c. Sed ad contextum. *Et dixit illi Abraham. Fili recordare, quia receperis bona in vita tua & Lazarus similiter mala, nunc autem hic consolatur, tu vero cruciaris.* In memoriam adducit ei bona praeterita, vt illum magis torqueat: nam infelicissimum infortunij genus est, fuisse felicem. Vnde quidam dixit, Dura satis miseris memoria praeterita bonorum. Praeterea, in vita inquit tua: ac si diceret, Tibi vixisti, non Deo: in tuis propriis cupiditatibus te occupasti, non in Dei obsequio, tui corporis curam habuisti, & non proximi. ¶ Expende autem quod solet Deus in hac praesenti vita multa temporalia bona peccatoribus largiri, vt aliqua bona quae in illis sunt remuneret, & contra vero solet iustus mala inferre, vt aliqua mala quae fecerunt purget & castiget. Sed peccatoribus vita functis omnem poenam infliget: iustis vero futurum laborum praemium latissimum dabit. Sic ait Deus Augustinus, quod Romanis propter egre-

Aug. li. 21.
Civ. 6. 10.
Gre. 4. dia
log. 1. 29.

Greg. vbi
supra.

gias eorum virtutes morales, contulit Deus maxima imperia & mundi principatus: & aduersus Romanis nominis hostes ingentes strages, opulentaque regna. Scriptura etiam hoc testatur de Nabuchodonosore, qui mandatum Domini impleuit aduersus Tyrum & exercitum suum, nec aliquam inde accepisset mercedem: ideo Dominus dixit per Hieremiam prophetam de illo. Ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor serui mei, in super & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Ecce dominus promittit hostium suorum ingentem victoriam Nabuchodonosori Regi Babylonis, & spolia ampla referre de Edom, Moab, & Amon. Haec est ratio quare boni nec murmurare, admirariue debent, cum viderint malis omnia ex sententia succedere, sibi que nihil ex voto euenire. Quis arcana Dei intellexit aliquando? Quis consiliarius eius fuit? Receperis, inquit, bona in vita tua. Vide ne & tu similiter retribuaris in hoc mundo, & postea aeterna carae retributione. Sententia enim ista Abraham terret: ita vt magis pauore quam expositione indigeat. Nam si bona agimus timeandum nobis est, ne nobis prospere & feliciter omnibus succedentibus, in his remuneremur. Abundantia rerum & felicitas vitae transeuntis, remunerat in diuite aliquod bonum quod fecit: & Lazarus ignis inopiae purgavit defectus. Sed nunc diues pro superbis aedibus, habet Tartarum: pro deliciis, cruciatum aeternum: pro iocis & cancionibus, perennem euloriam: & Lazarus pro tribulationibus patienter toleratis, refocillatur. Ideo Esaias ait. Haec dicit Dominus: Ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei laetabuntur, & vos confundentur: ecce serui mei laudabuntur praeter exultatione cordis, & vos clamabitis praeter dolore cordis, & praeter contritione spiritus ululabitis. Si ergo aegrotamus, si pauperes sumus, gaudeamus: accipiamus mala in vita nostra, vt postea bona consequamur aeterna. Eligamus potius nunc cum Mose & populo Dei affligi magis, quam temporalis peccati habere iucunditatem. Non enim sunt condignae passionis huius temporis ad futuram gloriam quae reuelabitur in nobis. Qui in hoc seculo latantur, in altero tristabuntur. Cum Iacob vellet benedicere filiis Ioseph, posuit Ioseph Ephraim, vt maiorem natu a dextera, Manasse autem naru minorem a sinistra auis sui: verum Iacob, manibus traepositis, dextram quidem super Manasse, sinistram autem super Ephraim firmavit. In hoc seculo diuites a dextera honoris & gloria sedent, pauperes vero a sinistra ignominiae & infamiae: at in futuro secus fiet. Tunc enim quancumque mundus potentiores maioribus afficere honoribus & laudibus solebat, Deus hac honorandi consuetudine versa atque immutata deponet potentes de sede & exalabit humiles. Cuius rei facile occurrit in hoc diuite exemplum, qui tot tantisque viuens honoribus fuerat perfunctus, vt nihil ad veram gloriam status & dignitatis sibi defuisse posset arbitrari, nisi vita functus, contraria esset exortus viuendi, vel potius moriendi normam & rationem: Lazarusque a dextera sedente, se a sinistra abiectum videt. Cui Abraham, Fili recordare quod accepisti bona in vita tua, &c. Cum Dominus eduxit filios Israel de Aegypto, occidit omnes primogenitos Aegypti, & tunc plorabant mulieres Aegypti filios suos, & mulieres Iu-

Aug. lib. 6.
de civi. Di.
cap. 12.

Ierem. 27.

Esai. 65.

Hebr. 11.
Rom. 3.

Gen. 48.

Luc. 11.

Exod. 11.

Exod. 11.
dicit

daer cantabant dicentes. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est, &c. Verum cum Herodes occidit pueros Bethleemicos fuit vice versa: nam mulieres Iudaeae plorabant filios suos paruulos, & Aegyptiae multae exultauerunt, quando dominus ingressus est Aegyptum. Ita plorante Lazaro gaudebat diues: sed postea rebus conuersis diues gaudium suum in lacrymas conuertit. Valent quandiu locum suum tenent, & integra sunt valetudine, summa solemis cura & sollicitudine excolere atque fouere: verum cum primum computrescere coeperit, illico nulla pristinae seruitus habita ratione, illos extorquemus, forsque prostratumur. Econtrario pedes sanos quidem & beneuales, laboribus, assiduoque incesso, nullo locorum habito discrimine exerceamus, quin saepe sapimus in mediis caeni aut pulueris obsequiis transire conuictumur, eorum ad facidissima ministeria officium requirentes. Attamen si casu aliquo aut deficiunt, aut debilitantur, quominus manus suam possint obire: non minori diligentia, medicamur, fouemus, & recreamus, quam si ad delicias non ad laborem producti fuissent. Sic ergo diuites qui in mundo quasi quidam dentes optimum dignitatis locum tenent, deliquissimum peragunt officia, & summa dum viuunt & valent obierunt ab omnibus superstitione: at postquam computrescunt, id est, casu aliquo opes amittunt, ab omnibus despiciuntur, quod si vita excidunt criminum suorum impoenitentes aeterna sollicitate pelluntur. At non ita pauperes, qui in seculo pedes omnium sunt abiecti, & ad labores expositi: attamen si infirmantur a Deo caelestibus recreantur solatiis, & si merentur beatorum gaudent consortio. Quod ne longius abeamus intueri licet in hoc paupere Lazaro, cuius opem diues implorabat. Dedicamus itaque ex hoc loco, ne pauperes, inopes, infirmos, & debiles contemnamus, cum Dominus saepe iustos hic premit, vt purget aliquam imperfectionem, vel vt mereantur patientiam habentes, sicut sanctum Iob percussit: nec e contra diuites & principes iudicemus felices, aut illos qui nunquam perfectionem aut aduersa patientiam a Deo ultra sanctis Patriarcha. *Et in his omnibus inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos non possunt, neque inde hinc transire.* Expende prudens Abraham responsum: Primum enim rationem reddidit diuiti, cur illum adiuuare non debeat: quoniam videlicet receperit bona in vita sua. Deinde quod etiam si velit iuuare illum profus nequeat, propter immentum chaos inter vtrumque. Praeterea chaos nomine significatur impossibilitas citro vltro remigandi, inuisendique, graece enim *χάσμα* quam vocem si reddamus latine, idem est quod hiatus, scissura, seu terra vorago interiacens, qua fit vt illi succurrere non possint merita citro vltroque impensa. Sic in Exodo habetur. Ego Dominus qui ponam diuisionem inter populum meum & populum tuum. Et Esaias. Introibant in speluncas perrarum & voragines terrae, id est, in formidinis domini. Significatur itaque per hoc chaos, vel magnus hiatus seu vorago illa magna distacia, quae insiat inter reprobos & iustos & inaequalitas meritorum, quod rigore diuinae iustitiae immutabiliter firmata est: vt electi maneant in bono conseruari, & reprobi obsequiati in malo. ¶ Sed dubium hic oriri videtur. Quomodo dicit hic Abraham, quod quauis hinc velint ad vos transire non possunt? De-

Math. 21.

Exod. 14.
Esai. 2.

reprobis non dubium est quin dantati velint ad gloriam beatorum venire: sed quomodo beati possunt velle ire ad illos? Aduerte quod sicut reprobi vellent ire ad beatos, ita beati transire mente per misericordiam, eosque velle liberare, sed non possunt: quia beatorum animae quauis in suae naturae bonitate misericordiam habeant, auctoris tamen sui tanta iustitiae rectitudine constringuntur, vt nulla ad reprobos compassione moueantur: quin potius laetabuntur iustus cum viderit vindictam. Non enim beati aut iusti essent, si beatificantis iustitiae non approbarent iudicium: videlicet diuinae iustitiae, cui beati adherent immobiliter & cui nullo modo consentiant dantati. Vnde inter castra Israel & castra Aegyptiorum erat nubes tenebrosa illuminans noctem, vt ad se inuicem toto noctis tempore accedere non valerent: nec se promiscue commiscerent. Sic iudicium diuinae iustitiae, quemadmodum nobis refrigerat iustus & fulminat peccatores, quae dicitur tenebrosa & illuminans, damnatis quidem horrida tenebris, beatis vero est amabilis claritate, cuius interpositio ne sit, vt ad se mutuo Aegypti damnati, & Israel electus non possint accedere. Sequitur. *Et ait. Rogo ergo te pater vt mittas cum in domum patris mei, habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum.* Ex hoc patet quod damnati vtuntur apud inferos notitia quam habuerunt hic in vita, & Abraham dixit huic diuiti recordate, recordate quod accepisti bona in vita tua, ergo poterat diues recordari, nam alias non diceret Abraham quod recordaretur. Hoc patet, quia in anima separata manet species intelligibiles actus in vita, quia non corrumpuntur, sed per illas potest exire in actum intelligendi quandocumque voluerit se conuertere ad illas, & sic manebit notitia acquisita in vita, & vsus eius. Nam habitualiter manent species, quae cum semel fuerint actu intellecte, quandocumque se conuertat intellectus, ad illas nullam habebit difficultatem in intelligendo: sicut qui operatur per habitum. Ex hoc etiam patet, quod anima separata cognoscit singularia: nam alias non posset recordari eorum, quae gessit aut passa est dum esset in corpore: & diues iste cognouit Lazarum & recordabatur fratrum. Haec autem cognitio & recordatio damnatorum est illis necessaria ad illorum poenam: quia si non recordaretur de peccatis quae commiserunt, & nescirent an aliqua peccata commisissent cessaret vermis conscientiae, qui est quidam stimulus pungens, insurgens ex recordatione peccati, quae poena est grauissima, & ablata recordatione tolleretur ista poena. Et si haec recordatio tolleretur, ab eis tolleretur ista poena, ergo ad Dei providentiam pertinet seruare in damnatis istam recordationem, quae non potest esse nisi maneat in illis recordatio particularium, atque ideo manet in eis, tam cognitio particularium quam recordatio eorum. ¶ Expende autem quod noluit fratrum conuersione ex dilectione Dei, nec ex dilectione proximi. Quod non ex dilectione Dei, satis patet, quia non dixit, vt mittere Lazarum ad fratres meos, ne meo exemplo & more viuentes offenderent Deum. sed tantum ne veniant in locum istorum tormentorum, atque ideo non facebat haec ne Deus offenderetur, nec in eius laudem & gloriam. Nec ex proximi dilectione hoc dicebat, quia in inferno non est charitas ad proximum, corruerat iste diues fratres suos malo exemplo, & t-

Psal. 77.

Exod. 14.

mebantne supplicium (quod sibi minui exoptabat, Lazarum rogans vt intingeret digitum in aqua & linguam eius infrigidaret) magis augetur aduentu fratrum suorum in infernum, & sic ex timore, & non ex amore erat sollicitus. Nam quemadmodum in caelo ex omni theologorum sententia doctores sancti qui in seculo exemplo & doctrina homines ad Deum conuerterunt, praeter commune praemium beatorum, alio accumulatur accidentali, quod aurora corona dicitur: ita e conuerso in inferno damnati qui alios dum viuere suafu vel facto ad peccatum pepulerunt, speciali vltra generales poenas tormento ex cruciabantur, vnde tantum doloris damnatis accumulatur aduentu illorum quibus occasio fuerunt peccandi, quantum voluptatis electis accrescit sequacium suorum salute. Ideo dixit beatus Augustinus quod poena Arrii indies augebatur, quia suo pessimo dogmate plures corruerat, & quicumque haereticus infernum intrans, est illi singulare tormentum. Nam licet poena essentialis iuxta vniuersumq; demerita detur vnicuique danato statim post mortem, & haec non augetur, sicut nec praemii & gloria beatorum essentialis: tamen accidentalis gloria aut poena augetur & accrescit in vtriusque. Igitur diues hic quod sibi augetur poena in aduentu fratrum timens, volebat ne in infernum irent, non saluti fratrum consulens, sed suum proprium incommodum euitare volens, & damnum. Sicut enim mali dum hic viuunt quaerunt quae sua sunt, & non quae Iesu Christi, & salutem proximorum negligunt, nec Dei honorem zelant: sic in inferno positi, sua tantum curant. Verum non damnati tantum, hoc modo affecti sunt, cum in mundo multi viuentes inueniantur, qui sui ipsorum duntaxat curam gerant, aliorum salutem pro nihilo ducentes. Quid ardet in inferno (ait Bernardus) nisi propria voluntas? Quid etiam destruit mundum nisi propria voluntas? igitur contra propriam voluntatem exarscit infernus ignis praecipue quia nihil est quod maiora reipublicae inferat detrimenta omnibus sua praeter modum procurantibus. Sed audiamus Abrahamae responsum. *Et ait illi Abraham. Habent Mosem & Prophetas audiant illos.* Non sint tibi magis curae fratres tui quam Deo qui eos creauit, & statuit eis doctores qui eos commonerent, & sollicitarent. Vocata autem Mosem & Prophetas, Moisaicam legem & scripturam Prophetarum, per legem instrui poterat de operibus, & per Prophetas de fide. Prophetae dixerunt quid credendum, & lex quid faciendum: sufficienter igitur prouidit Deus de his quae ad salutem pertinent. Malis nullum responsum quantumuis bonum satis facit, nihil denique placet, nihil sufficit, vnde diues Lazari responso non contentus, iterum replicat. Quare ait Euangelista. *At ille dixit. Non pater Abraham, sed si quis ex mortuis ierit ad eos, poenitentiam agat.* Mentitur diues iste: nam Lazaro suscitato non crediderunt: imo vt Ioannes ait, voluerunt illum in terreficere, neque Christo suscitato crediderunt, sed pecunias dederunt militibus, vt taceret resurrectione Christi: sic illi merito reiciendi sunt, qui Christo non credunt, nec assensui concordia Euangelistarum, & sacrosanctae Ecclesiae. Qui istis non credunt nec mortuis credent quantumuis resurgant. Damnatur hic qui curiosus miracula requirit a mortuis, aduersus illud quod in Deuteronomio habetur. Non inueniatur qui iustret filium suum, &c. & quaerat a

Pbil. 2.

Ber. ser. 3. de resurr. domini.

Joan. II.

Mat. 23.

Deut. 18.

mortuis veritatem. Damnantur etiam qui portetis voluntate facere diuinam voluntate, quando ad sunt doctores ecclesiae pontificum decreta, & sanctiones legitime, ad quarum amulsim nos vestros mores, fidem, vitamque corrigere & emendare debemus. Neque enim semper credenda sunt miracula neque ad cuiuslibet importunas preces: sed tunc id communis expostulat reipublicae necessitas, & fidelium consilio ac utilitas. Quando enim humana nos praesidia destituunt, ad miracula est confugiendum. Obserua autem quam importunus sit hic diues, qui tot verbis inaniter & frustra sanctum patrem Abraham defatigare non sit veritus. Deinde vide hominis iniquitatem, quoniam qui antea cum fratribus suis recuauerat mendico Lazaro micam aliquas ex mensa lauta praebere, nunc illum requirit suam cupit amittere, suumque Abraham deserere, & rursus ad itos in mundum venire. Mali nihil nisi de propriis commodis agunt & ideo proximorum iacturas parui faciunt. Experte etiam hic non placuisse diuiti Abraham dictum, dum de fratribus illius dixit, vt audirent Euangelium, quia diuites & potentes seculi, raro praedicatorum solent frequentare conciones: nisi forte vt boni videantur. Cubant non tantum nocte sed etiam ad medium vsque die, & ita nec sacris concionibus intersunt, neque sacrarum literarum lectioni student in tanta morum peruersitate. At non caesari possunt temporis penuriam ob negotiorum magnitudinem, quibus enim ad aleam, luxuriam, & profanarum, lasciuarumque scripturarum lectionem satis abunde vacat, nulla temporis angustia ad salutem esse debet. Ideo dicebat fratres suos non audituros scripturas: sed mortuos, si surrexerint, credituros. Praeterea vide hominem temerarium qui ipsum sanctum patriarcham docere tentat. Sic etiam & nunc multi peccatores impoenitentes, confessarios docere volunt: non monita eorum implentes sed repellentes, vel arguentes. Vane igitur hic mortuos compellat: sibi persuadens fratres suos mortuis magis quam viuis credituros. Sic etiam & Saul optauit audire Samuelem mortuum, quem viuentem audire neglexerat. Quapropter Abraham finem loquendi facit, diuite petitionis suae repulsum patiente, & iure quidem: nam quemadmodum in hoc seculo diuites voluntatem Dei raro aut nunquam faciunt, sic in altero suorum votorum impotes semper erunt. Ideo sequitur. *At autem illi. Si Mosem & Prophetas non audierint neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.* Quando mortuus est Christus multa corpora sanctorum surrexerunt, & introierunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Sed nunquid propter hoc emendati sunt Iudaei? Imo peiores effecti sunt. Qui adeo induratus est quod scripturae non credit, nec mortuis resurgentibus credit. Potius enim adhibenda est fides scripturis quam reuiuiscetibus mortuis. Paulus enim Angelis descendentibus de caelo praeponebat scripturas: & id certe valde congruenter. Angeli enim quantumuis magni sint: tamen ministri sunt altissimi: sed scripturae omnes non a seruis sed ab vniuersorum domino Deo venerunt ad nos. Admonet locus iste vt fidem habeamus ex scriptura & ei credamus non quae mirabilia, nec rationem petentes, in his quae nobis tradit sacrosancta mater ecclesia. Vnde in Deuteronomio habetur. Non inueniatur qui confidat Pythone & diuinis: & quaerat a mortuis veritatem. Debent enim Christiani

1. Reg. 28.

Mat. 27.

Galat. 3.

Christiani credere scripturis sacris, & catholicis concionatoribus. Nemo enim gloriam consequi potest ad quem creatus est, nisi fidem habeat. Creauit Deus hominem, vt ipso Deo frueretur in gloria, quae quidem est supra naturam, & quod excedit humanum intellectum. Vt homines haec mysteria in altero seculo cognoscant, oportet in hac vita fide cognoscere incipiant, quasi quibusdam ad tanta scientiam rudimentis: quoniam notitia diuinorum tanta est, vt nemo repente possit comprehendere. Vnde expedit multo studio & praemeditatione excolamus intellectum, & obedienterque eum faciamus in obsequium fidei: vt postea aptus euadat diuinae scientiae. Primum enim boni discipuli requisitum est vt praepatori obediat & credat. Vnde illud Aristotelicum fluxit prouerbum. Oportet addiscentem credere. Quare si puero prima elementa a praepatore audienti incesset cupiditas vltius praepatore rogandi, velletque scire singularum literarum causas & vires, nihil profus vnquam proficeret, quia nec aetati nec captui conuenientia quaereret. Valde igitur addiscentis interest praepatorem, valde Christiani fidem integram obseruare, qui quasi dum viuunt discipulum est diuinae scientiae, & puer in virtute & Dei cognitione. Ideo Paulus ait. Tanquam paruulis dedi vobis lac, non escam: non dum poteratis. Ad hanc ergo tam sublimem scientiam, sublimia principia requiruntur, vt fide teneantur dum carnis ruditate intelligi non possunt. Haec autem sunt duodecim articuli fidei. Haec est prima charra alphabetica: qui hanc nescit, nihil vnquam in hac scientia proficiet. Ideo dominus si non credideritis non intelligetis. Sed dices. Iam video opus esse magistro credere ad discendum. Verum vt ego animum applicem ad fidem, christianamque doctrinam addiscendam, sunt ne aliqua signa aut argumenta quibus illorum necessitatem aut utilitatem percipiam? Sunt quidem & plurima. Na Iudaeus aut Saracenus qui nullam sectarum suarum rationem possunt reddere nisi forte se maiorum suorum errore excusare contendant: non est mirum si interrogantibus obmutescant, quoties ad disputationem sit deueniendum. At Christiani non modo in virtute operandi, sed etiam in veritate credendi fundati, nihil est quod vel humani iudicii viribus, vel diuinarum reuelationum auctoritate non possint comprobare. Primum enim in ecclesia sunt quam plurima miracula, quae non modo numero & magnitudine excellunt, sed etiam quia nemini non Christiano quantumuis in naturalibus bonus appareat conceduntur: & ita miraculis quasi quodam certissimo sigillo discernuntur fideles ab infidelibus. Secundo orbis vniuersi conuersio non sapientum, sed piscatorum & rudium hominum opera, quod nunquam nec magni alicuius imperatoris exercitu nec Philosophi doctrina factum fuisse legetimus. At quomodo conuersus Mahometi ne, aut haereticorum more qui voluptaria suadentes, mundique delicias proponentes mortalium infirmis in suos pepulerunt errores. Absit: in fide catholica, nihil non sanctum, non purum, non diuinum, non ipsi humanae rationi consentaneum est, si mallent nobiscum infideles ratione quam contumacia pugnare. Sed de his quia superius diximus in capite vndecimo finem faciam. Nec enim qui Romanae ecclesiae & Euangelistarum auctoritas non credit, miraculis credet. Vnde infideles si aut mortuum suscitari, aut aliud

1. Cor. 3.

2. Cor. 12.

mirabile fieri videant, quae illorum est non intellectus, sed morum peruersitas, non verebuntur id demonis potestate fuisse factum dicere praestigiatorum aut necromanticum vocantes operantem, perfluentes in malicia & incredulitate sua. Igitur ex hac historia (quae quidem historia est, nam hic nominatur Lazarus quod Christus in parabolis facere non solet) aliqua ad nostram eruditionem expendemus: praeter illa quae in initio huius historiae in summa anno tauimus. Iraque haec Euangelica historia de pingit nobis mirabilem mundi cursum, variamque filiorum hominum fortunam: quorum alii sunt diuites, alii mendici, alii viuunt in omni rerum copia, alii scatefcunt inopia, alii ridet: alius flet, alius gaudet, & alius luget. Haec est mundi rota: & quasi alter Protheus in diuersas mutatus figuras. Sed neque illi sunt dicendi felices, neque isti miseri: quo ad utque veniat dies illa vbi illuminabuntur abscondita tenebrarum, & manifesta buntur obscura cordium. Docet vana mundi contemnere, eiusque inanem gloriam pro nihilo ducere. Si enim ostenderentur tibi duo viri, vnus potens, purpuratus, & magna comitante caetera & alius egens, medicus, vlcibus plenus, & daretur tibi optio quem istorum velles esse. Credo quod velles esse diues, nam omnes cupiunt diuites esse, & propter diuitias, mare, terrasque inuisunt. Sed quam debile sit hominum iudicium haec historia ostendit aperte. Vidisti diuitem purpuratum sepultum in inferno, & quod cruciatur in flamma, & pauperem mendicum in sinu Abrahamae quiescentem. Quem ergo eliges ex his duobus diuitem cum suis opibus, in inferno flammis & tormetis aeterna liter cruciandum, an pauperem plenum vlcibus aeternaliter gaudentem? Certe si mente sanus es potius eligeres pauperem mendicum & vlcerosum esse. Quis enim dubitat Hieronymum maluisse fragilem Pauli primi eremitae vestem ex frondibus palmarum contextam cum eius praemio: quam bombicina, pretiosaque regum suppellectilia, cum eorum supplicis? Mirum est quantum haec historia mortales doceat, & excitet huius diuitis documento, quem nihil opes morietem, nihil voluptatis dolentem iurare potuerunt. Vnde Psalmographus ait. Ne timearis cum diues factus fuerit homo, & cum multiplicata fuerit gloria domus eius: quoniam cum interierit non stinet secum omnia, neque descendet cum eo gloria eius. Mos est in magnis festiuitatibus, mobilibus & mundo vndique conquisito simulacrum ali quod in sancti memoriam ita componere vt non modo viuus sed & gloriosus videatur, at cōfecto ludo & festiuitatis die trāsfecto, detractis ornamentis, eo humilitatis redigitur simulacrum, vt nec humanam referat similitudinem: & ita abiectum in tenebris lateret. Non aliter diuitibus euenit. Quidam viuunt commo dato, ornantur, poliuntur, coluntur honoribus, opibus, & bonis alienis: quae etiam ante ipsum vitam finem saepenumero dominos deserunt, quod si diuitissima sint, tamen in morte deficiunt. At domini in tenebras reiciuntur inferni, vbi pro temporalibus voluptatibus aeternis suppliciis puniuntur quia temporalia aeternis praerulerunt. Tūc sicut vetus & blaterosum simulacrum a templi custodibus, tanquam inutile, omnibus spoliatum ornamentis solet comburi. Ita diuites in inferno vita & voluptatibus suis priuati comburentur, qui dum vixerunt tanto cultu fuerunt omnium consensu. Ergo nemo pauper semper

1. Cor. 4.

Hier. in fine. vita Pauli.

Psal. 48.

per

per pauper, nec diues semper diues. Respice Lazarum aeterna gaudentem felicitate, diuitem aeterna omnium bonorum inopia pressum. In hoc recidunt honores opesque terrena, hic est exitus voluntatum, & delictorum seculi. Docet etiam haec historia sanctos inuocandos, sed in hac vita: na si eos hic inuocauerimus iuuare poterunt nos, quemadmodum patet in Mose cu dixit Deo. Recordare Abraham, Isaac, & Israel seruum tuorum. Sic orabat Azarias in fornace ignis. Ne quaesumus tradas nos in perpetuum propter Abraham dilectum tuum, & Isaac seruum tuum, & Israel sanctum tuum. Sic vixit Machabaeo Ieremias & Onias orantes pro populo Dei. Poterunt itaque nos iuuare sancti, si eos in hac vita inuocamus: non tamen si eos inuocauerimus post mortem nostram. Tunc enim claudunt aures & non audiunt nos, sicut nec Abraham exaudiuit diuitem: quia sero cepit illum in aduocatum. Docet denique quod pius & catholicus homo siue pauper siue diues debet summum studium adhibere vt bonis operibus promereatur, & aeterna danationem euadat: datur enim aeterna vita in mercedem operibus bonis in proximu ex charitate colatis: redditur vero aeterna damnatio malis. Opera enim in die iudicii requisiturus est Christus Iesus iudex, vt ipsemet ait in Matthaeo. Docet etiam ne animo cadamus aut scandalo assumpto aduersus Deum aliquid cogitemus, cum videmus impios ple nos diuitiis & impunitos esse in hoc seculo, pios vero abiectos & pauperes vt videre fas est in hoc diuiti & Lazaro. Solet dominus pro sua pietate diuituriam concedere impunitatem, non tamen ea relin-

Exod. 12. Dam. 1.

2. Mac. 15.

Matth. 16. 27.

quet impunita: sed differt aeternis cruciatibus puniri: daisolet enim ex impiori malis multa bona deprimere. Vt qui pulchram aurificis officinam praetofis monilibus ornatam ingreditur, non debet agere ferre carbones & fornacem, quae ibi videt, quoniam ad annulos & cetera auri monilia cõficienda opus est igne & carbonibus. Sic, si in Dei Ecclesia, vbi sunt viri sancti & docti videris impios, carbones, nefarios & diuites tyrannos, ne scandalizeris: quia non essent martyres nisi essent tyranni. Vnde Diuus Augustinus dicit, quod Deus nõ crearet homines neque Angelos quos sciebat malos futuros: nisi posset ex illis bonum aliquod elicere. Et vt idẽ Augustinus ait, ad hoc viuunt mali vt per ipsos boni exerceantur. Non ergo scandalisemur cum viderimus bonos tribulationi expositos, & malos laetos & felices: quia modo sic fieri expedit: sed postea aliter fiet in alio seculo. Demum docet diuites pauperibus bona elargiri, & timere aeternum supplicium: secundum illud Iacobi, ne superbiant in diuitiis suis. Agite nunc diuites, plorate, vultus laetes in miseriis vestris, quae aduenient vobis, Vtinam sic nobis ex aliorum incommodis periculum facientes caueamus, vt rite & exacte huius diuitis inspecta, & perpensa historia similem viuendi institutum vitemus, Lazarumque in paupertate & patientia & morum integritate imitemur: vt confecto huius vitae curriculo miserimo caelestes illas diuitias consequamur, & beatorum consortio digni efficiamur in suprema illa & aeterna felicitate: ad quam dominus nos perducere dignetur. Amen.

Aug. lib. 11. c. 10. cap. 19.

Aug. super Psal. 14.

1. Cor. 13.

CAPVT XVII.

CVM in capite superiore Christus contra auaritiam disputaret, Pharisei (vt audisti) deridebant eum, quoniam molestissimo patiebantur animo se tam publicè vitiorum accusari, quae ad abditissima esse putabant. Nec Pharisei solum contra Christum insurgebant: sed etiam cum minoris maiorum exempla sequantur, reliqui Iudaei doctrinam domini contemnebant, tantum potest superiorum & praetorum apud inferiores bonum vel malum exemplum. Quare sicut laudandi sunt doctores, qui virtutum suadentes viam caelorum patefaciunt, sic & multo magis execrandi sunt perfidi prauitatis magistri, qui cum caeci sint miserorum in penas sempiternas duces existunt. Quod malum & vti in nostri temporis praetoris non inueniretur, qui sicut in hac vita luxuriose viuentes multos vitiorum suorum comites & stipatores habent, sic in altera nisi dominus sua pietate anteuertat, iisdẽ ad infernum comitionibus circumsepti discendent, vt per eosdem suppliciu insigatur, per quos fuit inducta occasio peccandi. Igitur quia Pharisei alii erant in scandalum recte Lucas post derisionẽ Pharisaeorum, de scandalo loquitur: & de pona qua multu sunt scandalizatores quales isti Pharisei erant. Modeste tamen arguit Phariseos loquens de eis ad discipulos: quod etiam generaliter ad omnes dicit hanc doctrinam, de scandalo Pharisaeorum sumpta

occasione. *Ait ergo ad discipulos suos. Impossibile est vt non veniant scandala. Quasi dicat. Licet infirmi scandalizentur, vos autem ne turbemini, si derisores moueant scandala: quia necesse est ita fieri. Necesse est inquam vt veniant scandala sicut ait Paulus de haeresibus quod oportet quod haereses sint, & qui probati sunt manifesti fiant. Aduertendum tamen quod haec necessitas non est absoluta sed conditionata. Primo ex Dei praedestinatione: sicut dicimus, quod necesse est hoc esse, si illud Deus prauidit. Secundo ex inclinatione fomitis: sicut dicimus quod necesse est peccare venialiter, quantum sit possibile quod singula peccata venialia vitemus. Nam secundum statum vitae praesentis, cum iam corrupta sit natura, & homines ad malum propensi, cum omnes querant quae sua sunt, & amor proprius tantum vigeat in eis: necesse est vt veniat scandala, sicut est necesse ex putrefactione aeris pestem generari. Tertio ex utilitate consequentia, quam Deus ex scandalis elicit: & sic omnia dicuntur necessaria. Non tamen necesse est absolute & simpliciter: nam si sic fuisset, necesse nõ dixisset dominus, vt illi per quem scandalum venit. Necesse est lupu in caulam descendere: sed si vigilauerit pastor, non necessarium est perire oues. Argitur cum ait necesse est, non destruit libertatem arbitrii, nec necessitatem aliquarum rerum supponit: sed quod omnibus futurum est praedicit. Neque enim quia praedixit propter hoc futurum est: sed quia futurum erat propter hoc praedixit. Et ita Christus noluit ponere necessitatem*

1. Cor. 13.

Matth. 18.

tatem eueniendi ex parte causae, quasi nihil aliud vel contrarium agere posset: sed voluit ponere certitudinem, scilicet, quod vere euenturu esset, quod scandala fierent: ita quod impossibile sit vt non veniat. Est autem haec certitudo vel necessitas eueniendi necessitate consequentiae, quia quilibet vult viuere ad libitum suum, & inclinatio hominis ad malum est, & licet raro possit emendare coercendo desideria affectus nostri: tamẽ tolli omnino ista desideria est impossibile ex conditione naturae. Sic Diuus Hieronymus ait, quod vbi ponitur impossibile non impossibilitas praetenditur, sed raritas demonstratur, vt est illud. Sicut camellus non potest per foramen acus transire, &c. & Paulus ad Hebreros. Impossibile est eos qui semel illuminati sunt gustare donum caeleste, &c. Sequitur. *Va autem illi per quem veniunt. Ve comminatio aeterna est, quae pona nõ datur nisi pro mortali peccato. Quapropter scandalu ex suo genere peccatum mortale est. Ideo aduertendum quod scandalum nihil aliud est, quam dictum vel factum minus rectum praebens occasionem ruinae. Pro maiori autem intelligentia horum, vt scias quando scandalum mortale sit, vel veniale peccatu: aduertendu quod scandalum duplex est? Actiuu scilicet, & passiuum. Actiuu est facere aliquod malum intendendo aliquem incitare ad peccandum, vel facere saltem malum publice aut manifeste ex quo possunt videntes ad peccandum induci, licet agens non intenderit aliquem ad peccatum inducere. Scandalum passiuum est spiritualis ruina scilicet cu quis cadit a bono quod agebat, motus malum quod exemplo alius. Scandalum passiuum semper est peccatum in eo qui patitur: quia non scandalizatur, nisi quia ruit spirituali ruina, quae est peccatum: & in via Dei gradibus & ductus exemplo alterius recedit ab illa: & hoc mortale est. Ideo scandalu passiuu mortale est, interdum tamen veniale est, vt si quis tendebat ad perfectionem & scandalizatus defecit ab illa, vel comittit aliquod leue malum quod veniale dicimur. Ideo semper est mortale vel veniale scandalum passiuum in patiente: quia est ruina spiritualis, quae peccatum est. Scandalum autẽ actiuum semper est mortale vel veniale. Nam in eo qui intendit alium inducere ad peccatu semper est mortale: in eo vero qui talia facit, ex quibus alii iuste scandalizari possunt, erit mortale vel veniale: si illa quae facit sunt vere mala aut habentia speciem mali. Si sunt vere mala, si illa agit peccat mortaliter scandalizando proximum quantum non intenderit scandalizari. Sed si facit quae vere mala non sunt sed habentia speciem mali, interdum mortaliter peccat, & interdum venialiter. Quia quae speciem mali habent, licet mala non sint, dimittenda sunt propter salutem proximi quam tenetur procurare, cum vnicuique mandauerit Deus de proximo suo, & contrarium facientes contra charitatem militamus. Sic Apostolus suadet talia dimitti scribens ad Romanos. Et etiam Corinthiis ait. Si caro scandalizat fratrem meum, nõ manducabo carnem in aeternum. Et ita ait de manducationibus idolatrica: id est cibos consecratos idolis. Nam non est malum per se comedere ista cum idolum nihil sit, & cibi sic consecrati, nihil contrahant ex consecratione ipsa: & tamen quia videntes putabant per hoc honorem impendi idolis, obligamur illa vitare coram infirmis. Illa autem quae nec mala sunt neque mali specie habet dimittenda nõ sunt, propter scã*

Hic in Ma. cap. 19.

Hebr. 6.

Rom. 14. 1. Cor. 8. 2. 11.

dalu inuidorum, sicut Pharisei scandalizabatur, de bonis Christi operibus, de quorum scandalo nõ est curandum, vt Christus dixit discipulis. *Sinite illos* quia caeci sunt, & duces caecorum: quia Christus nõ praetabat eis causam scandali. Ideo dubiu est an veritas sit relinquenda propter alicuius scandalum? In primis clarum est quod hic non loquimur de scandalo actiuo, quia hoc nunquam agendum est cu sit peccatum ipsius facientis: imo nunquam poterit se qui scandalum actiuum secundum veritatem, cum scandalum actiuum sit factum nimis rectum, & sequi veritatem semper est rectum. Intelligitur ergo de scandalo passiuo. Vnde nihil aliud est quae querere an aliquod bonu sit dimittendum, ne alius peccet. Ad quod dicendum quod cum homo circa spiritualia bona teneatur magis seipsum diligere, quae quocumque alium, nullo modo tenetur peccare, vt peccatum alterius euitet: quicunque autem veritatem praeternit peccat. Veritas autem consistit in hoc quod homo in dictis & factis suis rectitudinem diuinæ legis siue diuinæ regulæ seruet, & illi se conformari tenetur. Et ista veritas partim consistit in his quae ad cognitionem pertinent, & illa vocatur veritas doctrinae. Partim consistit in his quae pertinent ad actiones, & tunc dupliciter quia aut circa ea quae ipse per se agere debet, & ista est veritas vitae aut circa ea quae aliis agenda promulgare debet, aut cogere alios ad agendum, & ista est veritas iustitiae. Circa hoc tamen considerandum quod licet veritas sit conformando se circa omnia diuinæ regulæ vel legi, non tamen est necesse quod conformet se homo in omnibus in quibus potest illi, quia aliqua conformitas esse potest qua omnia non agitur contra veritatem vel legem Dei, quia adhuc veritas manet. Vnde sicut nullus obligatur ad quodlibet bonum agendum, obligatur tamen ad nunquam agendum malum: ita non obligatur ad conformandum se diuinæ regulæ in omnibus in quibus potest, & tamen nunquam debet quis agere, contra diuinam regulam vel legem. Potest enim quis conformare se diuinæ regulæ per opera concilliorum, sed non peccat non se conformando huic regulæ: quia non sequedo regulam concilliorum potest se conformare regulæ praetorum, quae est diuina. Tunc autem dicitur relinqui veritas quando veritas nullo modo manet: id est, non manet homo conformatus diuinæ legi, taliter autem dimittere veritatem est semper peccatum mortale, quia est agere contra legem Dei. Ideo proprie loquendo veritas nunquam dimittenda est propter scandalum passiuum, cum dimitti sic veritatem sic peccatum mortale: & nunquam comittendum est peccatum mortale vt caueamus scandalum proximi, ita vt nullus teneatur peccatum comittere veniale vt euitet mortale alterius: si illum erueret aliter nõ potest nisi comittendo veniale. Quia nullus debet offendere Deum saltem parum, vt alius non offendat multum, quia homo in infinitu tenetur plus diligere Deum quam proximum, ideo nullus debet facere peccatum veniale, vt euitet scandalum proximorum. Opera autem bona quae sunt ex consilio ad quae non tenetur homo per votum, nec illi ex aliqua lege sunt obligatoria non tenetur dimittere si scandalum passiuum procedat ex malitia, scelus autem si procedat ex ignorantia: nam aliqui ignorantia scandalizantur si viderint facere ea quae sunt perfectionis & hic dicitur scandalum passiuorum. Sic Christus

Matth. 18.

Matth. 17. Christus dixit Petro. Ut non scandalizemus eos, va de & solve pro me & pro te. Nam licet Christus esset liber a tributo, quia rex regum erat, nesciebat tamen hoc qui colligebat didragma. Propter hoc scandalum ab operibus consiliorum cessandum est, vel occulte faciendi sunt opera, ne ignorantes, quorum mens infirma est turbetur. Sed si illis reddatur ratio, & non cessat scandalum iam tunc ex malitia est, & contemnendum: & non cessandum a bono perfectionis. Sed de his satis. Sequitur poena scandalizantium. *Vtilius est illi si lapis molaris imponatur circa collum eius & proiciatur in mare.* Multo melius pro culpa esset breuem recipere poenam, quam aeternis cruciatibus seruari: nam de duobus malis minus tolerandum est, vnusquisque enim antea debet mortem subire corporalem quam vitam anime perdere propter peccatum mortale: vt sit proximum scandalizando, cum anima nobilior sit quam corpus, ita perniciosior est mors anime quam corporis. Ideo vtilius esset illi vt morrem subiret corporalem, qualis est proiectio in mare lapide magno posito ad collum, quam vt scandalizet vnum de pusillis istis. Pusilli vocantur hic vel aetate paruuli vel professione. Et sine fas est pusillum scandalizare, grauius erit perfectum in scandalum esse. Loquitur enim Christus hic tam de pusillis, quam de perfectis. Hinc dicimus si tam grauis erit poena illius qui pusillum vnum scandalizauerit, quod melius esset occidi quam scandalizari vnum istorum: quid erit de illis quos Deus tamquam mundi lucem posuit super candelabra, vt omnibus lucent, qui iam episcopatus, dignitates, & principatus obtinent, non vt populi aedificent exemplo & verbo, sed in scandalum sunt multorum, & in ruinas populi totius, videntes eorum potentiam, delicias, auaritiam, superbiam, qui omnibus suis sunt in scandalum? Discant a Christo saluatore nostro, cuius vices in terris gerunt, qui vt scandalum vitaret, licet ad legem non teneretur, in templo voluit praesentari, & didragma soluit, & plura alia fecit in exemplum nostrum. Corpus etiam Mosi dominus occultauit, vt doceret occultare ea quae sunt scandali. Nam Iudaei si haberent corpus Mosi darent illi diuinos honores. Quia si serpenti aeneo dederunt honorem Dei, multo magis corpori Moyse desiderent, pronus, n. erat ille populus ad idololatriam. Sic etiam Deus puniuit morte miserabili exploratores illos, qui terram promissionis detraxerunt, & fuerunt in scaldalo Israel. Sic etiam vos puniet mulieres, qui vestris fucis & compositionibus & ornamentis estis aliis in ruinas, & in scandalum. Si mihi non creditis audite Deum per Ezechielem dicentem. Quicumque scandalum iniquitatis suae stauerit contra faciem suam, ponam faciem meam super hominem illum in exemplum, & in prouerbium, & disperdam illum de medio populi mei. Sic perdidit Iezabelem & Acham, eo quod turbauit Israel, vt ei dixerat. Iosue lapidatus est a populo. Isti enim quia plebem scandalizauerant in ferri me interierunt: qua poena digni sunt, qui suis prauis operibus & sermonibus populum scandalizant, & plebem. Maxime praelati qui lux mundi sunt, & ad aedificandum & gubernandum populum Dei, positi sunt in ecclesia sancta? Lege in tertio volumine Regum, quatum Deus puniuit Hieroboam filium Nabath, & regem Israel, eo quod fecerit vitulos aureos, & peccare fecit Israel, omnem domum eius subuertit, & aliorum peccata

illi impingit scriptura dicens, qd peccare fecit Israel, quia in scandalum fuit toti populo. Quapropter Diuus Gregorius ait, quod tantis mortibus praelatus dignus est, quantis subditis scandalum praebuit suo malo exemplo. O si praelati, populique magnates, & principes secum reputare vellet, quam sint omnibus hominibus quasi in quadam specula constituti: vnde eorum vita neminem latere potest: estimarent: quae itidem grauissima supplicia, quae malo exemplo suo demerita subibunt, secus quam viuunt, viuerent, cautiusque peccare attenderent: nec Ecclesia Christiana tantis subiaceret incommodis. Ideo subditur. *Attendite vobis.* Id est, diligenter cauet, ne proximum scandalizetis, proximo enim debemus famam bonam & aedificationem: ideo honore & gloriam nobis ipsis debiti adimplerem. Specialiter tamen monet discipulos de non scandalizando, quoniam figuram gerebant praetorum, doctorum, praedicatorum, & religiosorum, quorum scandalum actiuum periculosus est, & magis ad exemplum trahuntur. Et quoniam aliorum scandalum laesi sunt pie recuperandi, subdit Saluator. *Si peccauerit in te frater tuus increpa illum, & si penitentiam egerit dimitte illi.* Quia late haec de correctione fraterna exponit Matthaeus, Lucas vt dicta a Matthaeo silentio praeterit. Sensus igitur est. Si peccauerit in te, id est, te sciente peccatum alterius: na non scita non teneris corrumpere. *Increpa illum.* Aduertendum quod vel proximus est iam a peccato alienus, & emendatus vel non, Si est, non teneris ad correctionem, quia vana & ociosa est medicina sano. Correctio autem fraterna est in medicinam peccati: quando res, & ratio postulauerit. Sed multi fratrum peccata antiqua & iam emendata corrigunt, certioresque faciunt praelatos & iudices, maxima cum animarum suarum salute, proximorumque infamia. Igitur si peccator permanens in peccato publice peccat, publice arguendus est, iuxta illud Pauli. Peccatum coram omnibus argue: quia prouidendum est de scandalo multitudinis. De emendatis aut de publice & notorie peccantibus, non loquitur hic Christus de his duobus generibus peccatorum: sed tantum de illo peccatore qui actualiter est in peccato, & actualiter peccat. De isto tamen distinguendum est. Nam si est capax correctionis & probabiliter credis quod audiet te & emendabitur, teneris eum corrigere occulte, ea forma qua tradidit Christus in Matthaeo: scilicet vt corripas eum inter te & ipsum solum. *Qui si te non audierit, secundo corripas adhibens vnum vel duos testes: qui si etiam illos non audierit, dicas Ecclesiae id est, praelatis ecclesiasticis: quos si non audierit sit tibi sicut Ethnicus & publicanus.* Recte haec ordinata sunt: quia proximus duo bona habet, famam scilicet & conscientiam: quae duo seruanda sunt in quantum fieri potest. Sed si poteris curare conscientiam seruando famam teneris facere, ideo occulte corripendus est. Sed si occulte monitus noluerit emendari, tunc quia conscientia est maius bonum quam fama, necesse est fama periclitetur, vt conscientia non pereat. Et sic etiam si cum famae dispendio fiat: prouidendum est, nihilominus cum animae, salutis remedio, quae ceteris omnibus rebus anteponenda sunt: ideo adhibe duos testes & dic Ecclesiae Verum si peccator correctionis capax non est, quo pacto non pauci inueniuntur adeo superbi, morosi, & in temperantes, vt verbum vnum diuissimum

1. Reg. 12.
Exod. 12.

vtilissimum ferre non possint, praetermittendus est. Cuius enim hic ordo seruandus non est: sed ne eius salus, si ab omni admonitione desituaatur grauius periclitetur, Deusque iudicentius offendatur, is qui nullam fraternam correctionem admittit, praelato denunciandus est, vt ab eo non tanquam iudice sed pater & pastore piissimo, ad veram virtutis viam reducat. Praelatus tamen peccata isto modo scitum non potest tanquam iudex punire, sed tanquam pater corrigere, & occulte monere: nisi iam publicum sit: cum tamen est occultum debet praelatus occultare illud. Sic Deus cum peccatum Dauidis erat occultum celauit: sed cum fuit manifestum miserat illum Nathan, qui dixit, Quia blasphemare fecisti nomen Dei, &c. Ex quo patet, quod iam erat publicum. In Exodo etiam habetur, quod vidit Moyses populum quod detectus esset, & tunc congregauit filios Leui vt puniret eos. Igitur cum praelatus scit subditi peccatum occultum, non tanquam iudex sed sicut pater, non poterit illud punire, sed tantum occulte monere. Nam multo melius accipiet correctionem fraternam a praelato qui habet auctoritatem, quam a socio: nam multoties subditi ita erubescunt audire verba praelati sui, vt vellet potius poenam grauem tolerare quam peccatum eius cognosci a praelato. Si autem praelatus habet odium subdito, non est ei reuelandum crimen subditi. In his denique regula certa dari non potest, quando licebit statim dicere praelato, & quando no. Sed quia omnia haec propter charitatem sunt, debet esse charitas regula horum. Et ideo si prudens iudicauerit melius ad salutem proximi conuenire, denunciare statim praelato peccata eius licebit detegere pro rei grauitate & exigentia. Si vero contrarium crediderit, contrarium tutum facere poterit. Et vbi fuerit dubium potius debet cessare denunciare praelato conformando se ordini tradito a Christo de secreto admonendo. Et in his omnibus debet intelligi quod dicit praelato peccatum alterius, dicat bono animo, nam si ex malitia dicat vt proximus confundatur & erubescat in conspectu praelati etiam si ex hoc credat futuram magnam utilitatem peccati mortaliter, qui sic denunciat praelato peccatum alterius. q. Obseruandum tamen quod haereticos & infideles alios non tenemur corrigere sed statim dicere praelato, iudici, aut inquisitori haereticam prauitatis, non seruando hunc ordinem correctionis. Ideo Christus dixit, si peccauerit in te frater tuus. Haeretici tamen non sunt fratres nostri: quia ipsi habent diabolum in patrem, nos tamen dominum Iesum Christum. Non ergo sumus fratres. Sunt tamen aliqui qui decepti ex ignorantia labuntur in haerem, qui haeretici non sunt censendi: quia omnis haeticus contumax est, isti simplices & populares bene possunt corrigi & moneri occulte, qui si in prima correctione non respuerint, imo in sua haerese permanserint, tum iam haeretici contumaces sunt, & iudex est admonendus. *Et si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus fuerit ad te, dicens penitet me, dimitte illi.* Vt iam ostendimus haec correctio proximorum a charitate procedere debet: oportet vt ex charitate & in charitate fiat, ideo iniuria dimittenda sunt. Porro hic numerus finitus pro infinito ponitur, na non tantum septies sed vsq; septuagies septies, & millies si oportuerit codo mabis ei. Aduerte tamen quod etiam non petenti ne queroganti ignoscendum est, quantum ad culpam &

odij remissionem: quauis maior sit ratio dimittendi petenti veniam, quam non petenti illam. Sed vt quot quantaque odia, factiones, bella, dissidia, lites, inimicitiae, grauissimaeque inter Christianos offensiones reperiuntur. Longum esset recensere: qui solo baptismo, fideque semimortua contenti, omniprorus pietate, charitateque vacant in ore Ethnicorum, Saracenorumque viuunt. Pauci sunt qui sponte sua, totoque animo iniurias condonent. Sed audi quid Paulus dicat. Non vosmetipsos vlciscimini sed date locum ire. Dare locum ire est permittere domino iudicandi facultatem, quam Deo eripiunt qui seipsos vlciscunt. Si quis occupato regni imperio iurisdictionem, auctoritatemque regiam usurparet inuito principe, rege, vel imperatore. Nonne esset diminuta maiestatis reus? dubium non est. At qui Deus inquit. Mihi vindictam, & ego retribuam. Quare existimare debes quodocumque ab aliquo legis non tibi sed Deo iniuriam factam fuisse. Ne proprium iniurias vindicandi munus, illi auctoritatem & iurisdictionem suam eripias. At non modo iniuriarum punitio proprie Deo incumbit, sed etiam & venia. Ne simus difficiles ad parcendum nec tardi ad ignoscendum, nec proni ad vltionem, nec immoderantes in memores illarum nobis iniuriarum penitentiam quod in Genesi Patriarcha Iacob affirmat. *Maledictus furor eorum quia pertinax, & indignatio quia dura.* In Leuitico quoque ait dominus. Non quere vltionem nec memor eris iniuriam ciuium tuorum. Ne oderis fratrem tuum in corde tuo. Hinc Apostolus iubet. Deponite iram, indignationem, suppontantes inuicem, & donantes vobismetipsis: si quis aduersus aliquem habet querelam. Sic & in Marco Christus hortatur. *Quum stabitis ad orandum dimittite siquid habetis aduersus aliquem: quod si non dimiseritis, nec pater vester qui in caelis est dimittet vobis debita vestra.* Vbi obseruandum quod si ille qui offensus non dimittit iniuriam in casum orat: quomodo orabit ille qui offendens alios opprimit pauperes & iniuriam facit vicinis & proximis? Frustra igitur orat qui proximo non dimittit iniuriam Ideo sapiens ait, *Qui vindicari vult a domino inueniet vindictam, & peccata illius seruans seruabit.* Relinque proximo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. *Quum autem tato grauior sit offensa, quanto maior est honorabilitas & excellentia eius nonne immensa & irrationabilissima demerita est vt homo vas putridum petat sibi a Deo ignoscere cum ipse proximo suo non velit ignoscere? Ideo in Ecclesiastico scribitur. Homo homini seruat iram & a Deo querit medelam. In hominem sibi similem non habet misericordiam & de peccatis suis deprecatur altissimum. Quis exorabit pro peccatis illius? Quauis autem remittere iniurias iustissimum & aequissimum sit: caro tamen recusat, grauatque remittere: ideo exhortatione opus est, gloriaeque eterne recordatione illam excitare. Fideique non parum ad hoc conduxerit robur, quoties in memoria reuocabitur diuina misericordia, quae neutquam negabitur, qui fratribus suis misericordiam fecerint iniuriarum veniam non negarint. Ideo non immerito est haec loqueretur dixerunt Apostoli. *Adauge nobis fidem.* Quasi dicat. Iubes vt condonemus iniurias, hoc non potest esse nisi credentes quod habebimus thesaurum in caelo, confidentes de premio futuro: ideo adauge nobis fidem. Perfice & corrobora fidem:*

Rom. 12.
Deut. 32.
Ezech. 9.
Rom. 12.
Gen. 49.
Leuit. 19.
Colos. 3.
Mar. 11.
Eccle. 18.
Eccle. 28.

dem nostram, vt possimus hæc ardua tua præcepta & documenta supernaturalia adimplere. Hoc petierunt Apostoli quoniam tam incessanter iniuriantur ignoscere, & scandala deuitare, deliquentemque corripere procedunt ex magna fide; qua quis firmiter ac lucide credit prouidentiam ac iudicium Dei, præmiiisque beatum pro actibus bonis. *Dixit autem dominus. Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic arbori moro, eradicare, & transplante in mare, obediet vobis.* Granum sinapis sicut Christus dixit, est minimum omnium seminum. Quia voluit hic Saluator noster designare minimam fidem designauit granum sinapis. Vult ostendere quod non solum fides magna potest impetrare petita, sed etiam fides minima: dum tamen sit, impetrabit quicquid petierimus, etiã si postulauerimus montes arboreseque transferri: & loquitur modo vulgari vt intelligi possit. Nam fides est aliquid pure spirituale, spiritualia tamen non habent aliquam quantitatem magnitudinis: in qua communicent cum corporibus, ideo fides nec est maior aut minor quantitate, nec equalis grano sinapis: quia granum sinapis est alicuius quantitatis, fides autem nullius. Sed est quedam qualiscunque similitudo, scilicet, quod sicut granum sinapis in corporibus habentibus quantitatem est aliquid minimum, ita accipitur in fide id quod est minimum: dum tamen sit fides quia sufficit illud ad obtinendum omnia petita, in fide autem est accipere maius & minus eo modo quo accipitur in spiritualibus perfectionibus. ¶ Præterea, diligenter obseruandum est, quod fides accipitur dupliciter primo pro virtute theologica, quæ nihil aliud est quam habitus quo assemitimus credibilibus, credendo ita esse: sicut asserit ecclesia orthodoxa secundum quam fideles efficitur & est principium omnium virtutum, & bonorum, & ista est sine qua impossibile est placere Deo. Secundo, fides accipitur pro dono quodam, & ponitur ab Apostolo inter dona gratis data. Diuisiones inquit gratiarum, &c. Sequitur, alij datur sermo scientiæ, alij sermo sapientiæ, aliis fides in eodem spiritu. Fides autem prout est virtus theologica non vocatur proprie donum. Large quippe potest vocari donum omnis virtus theologica, quia suat in nobis per infusionem, & ita sunt per diuinam collationem & tamen non vocantur proprie donadum se non gratificant hominem Deo. Charitas tamen per seipsam reddit hominem gratum, etiã non quia dona vocantur gratiæ gratis datæ, quæ secundum existentem actum, sed solo habitu charitatis, ideo non vocatur ipsa donum eo modo quo vocamus donum illas gratias, quas Apostolus ponit. De hac fide quæ donum est, quæ proprio vocabulo confidentia vocatur, ait Iacobus. Si quis indiget sapentia petat a Deo, postulet autem in fide nihil hæsitans. De Centione dixit Christus, non inueni tantam fidem, in Israël. Et Mulieri Cananzæ. O mulier magna est fides tua. Et illud, habete fiduciam, ego sum: nolite timere. Et illud, Modicæ fidei quare dubitasti, & illud, Quid timidi estis modicæ fidei? Omnes istæ autoritates de hac confidentia loquuntur. Et etiam illud. Videns Iesus fidem illorū dixit paralytico. Cō fide fili. Sic & in præsentiarum de hac confidentia loquitur hic Christus: nā inuebat Christus quod discipuli non habebant illam talem fidem, & tam certum est quod habebant fidem theologiam, quæ debebant omnia quæ Christus ei credere iusserat,

Matt. 12.

Hebr. 11.

1. Cor. 12.

1. Cor. 13.

Matt. 8.

Matt. 15.

Matt. 14.

Matt. 9.

& omnia quæ ex veteri testamento credere tenebatur. Ideo nō loquebatur de fide prout virtus theologica est. Et parer etiam, quia Christus dedit discipulis istam fidem, quando dedit eis potestatem faciendi miracula: & non habebant istam fidem quæ est donum, constat tamen quod habebant fidem theologiam virtutem quia fideles erant antea Apostolatum in lege Mōsi, & postea Christo credebant: nā alias essent infideles, & in magno peccato mortali. ¶ Igitur qui habuerit talem fidem, id est, confidentiam super re quam petit, ita vt nullo modo hæsitet obtinebit. Et quia Deus vult quod in quibusdam rebus obtineamus, dat nobis desiderium petendi, & confidentiam certissimam obtinendi: & tunc obtinemus infallibiliter, id quod petebamus. Cum autem non dignatur concedere quod petimus, etiam si concedat desiderium petendi, non donat fiduciam obtinendi: & tunc cum petamus sine fide quia hæsitamus non obtinebimus. Et ita fides quæ est fiducia obtinendi est donum Dei, & dat eam cui vult, & quando vult, & aliis non. Et ideo ille, qui interdum solebat confidenter petere, volens postea petere relaxatur animo suo, & deficit aliquantulum hæsitans, & tunc non obtinebit, quia hæsitat. Sic Apostoli non potuerunt curare lunaticum, demonium habentem: & interrogauerunt Dominum secreto dicentes. Quare nos non potuimus eicere illum? Quibus respondit Dominus. Propter incredulitatem vestram. Sequitur, si habueritis fidem sicut granum sinapis, & dicetis monti huic, transi hinc transibit. Est ergo fides quæ est virtus ad credendum in potestate nostra, sed fides quæ est ad obtinendum non est in potestate nostra: sed sicut a Deo nobis donatur, qui interdum donat illam, & interdum non donat, & aliquando parvam & aliquando magnam. Et sic veram manet quod quicumque habuerit confidentiam istam in petendo quæ fides vocatur, quod obtinebit omnia: etiam si velit montes transferre, & arbores eradicare & transplantare in mare. Potest etiam hæc postulatio a postolorum cum dicunt, ad auge nobis fidem, referri ad vtranque partem fidei nempe, vt eis intellectum aperiat lumine cælesti, quo plura idque perspicatius de Deo intelligant per fidem: vtque affectum roboret, & confirmet, quo constantius & immobilius persistent in his quæ mente intellexerunt, sitque illorum fides theologica virtus vni debet, hac confidentia perfecta. De fide autem vtraque sui parte perfecta insinuat Apostolus se loqui cum dicit. Si habuero omnem fidem ita vt montes transferam. &c. Significat primo per hoc quod dicit omnem, id est, perfectam, nempe vtraque sui parte absolutam, nam omne & perfectum vnum sunt, secundum Aristotelem primo de Cælo. Secundo per hoc quod adiungit dicens ita vt montes transferam. Nam miraculorum operatio præcipue spectat hanc secundam fidei partem. Et de hac acceptione fidei, scilicet, confidentia, credo quod potius loquitur hic Christus, dicens. Si habueritis fidem sicut granum sinapis. &c. vt iam in præcedentibus ostendimus, quamuis etiam de vtraque fide possit exponi. ¶ Præterea, quia Saluator suis electis excellentissima gratiarum charismata promissit & contulit, præstaturusque fuit tam

Matt. 12.

Matt. 12.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

tam in donis gratiæ gratum facientis, quam gratiæ gratis datæ: ideo post prædicta saluberrime instruit eos de profunda & inconcussa humilitate semper in omnibus conseruanda, vt omne bonum omnipotenti creatori iugiter ascribatur, & tanto plus ei regramur, quanto copiosiora gratiæ dona ab ipso sortiti fuerimus. Ad hoc igitur persuadendum aptissimam atque planissimam introducit parabolam. *Quis autem vestrum habens seruum aramem, aut bouem pascentem, qui regresso de agro dicat illi. Statim transi recumbe, & non dicit, para quod cenem, & præcinge te & ministra mihi, donec manducem & bibam, & post hæc in manducabis & bibes. Nunquid gratiam habet seruo illi.* Id est, nunquid Dominus debet agere gratias illi suo ministro. *Quia fecit quod ei imperauerat: non puto.* Seruus enim tenetur ad hoc, & post laborem in agro habet etiam laborem in domo: vt sit assidue in labore ne insolecat, iuxta illud Ecclesiastici. Cibaria & virga & onus Asino, panis & disciplina & opus seruo. Itemque seruum inclinant operationes assidue. Nam seruus quamuis bona fide suo fungatur officio in agro, & domi reuersus fecerit imperata, non tenetur Dominus illi reddere gratiam: quia penam exacturus erat nisi id fecisset. *Quam ob rem? Non ob aliud nisi quod seruus est, & omnem operam debet Domino, cuius est ipse Seruus: non in agro solum, sed etiam domi, Domino suo seruire animo libentissimo debet: Aequum enim non est, vt vel quoniam gregem paut, aut fundum coluit, ideo securus ad mensam dicumbat, omnium aliorum ministeriorum expert, quæ Dominus nihilominus exhibere tenetur. Ita & vos quantumcumque iam satis superque vobis videamini mundum despesisse, iniurias condonasse, aut etiam mirabilia fecisse, arbores transulisse, & omnem legem impleisse, ne superbiatis: sed modestissimo animo cogitate plures esse ad perfectæ virtutis culmen ascendendum labores subeundi, & opera facienda. Ideo pergit in expositione parabolæ, seipsum declarans. *Sic & vos cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis. A Deo, ab Ecclesia, a recta dicente ratione. Dicite. Ex toto corde, cum plena humilitate. Serui inutiles sumus.* Id est, nostra seruitute nihil vtilitatis aut perfectionis Deo attulimus, qui bonorum nostrorum non eget. Vnde in Iob habetur. Si peccaueris, quid ei nocetis: & si iuste egeris quid ei donabis? *Quod debuimus facere fecimus.* Implendo præcepta. Docemur hic omnem præsumptionem & vanam gloriam vitare. Si enim hi se seruos inutiles reputare debent, qui omnia impleuerunt præcepta, quid nobis incumbit, qui in tam multis offendimus: & ea ipsa quæ forsitan implemus præcepta, tam imperfectè implemus, ita vt iuxta Esaiam, Vniuersæ iustitiæ nostræ sint quasi pannus menstruatus? Si parentibus & magistris non potest reddi æquale: quomodo omnipotenti Deo poterimus condignum rependere? *Quidquid sumus, habemus & quicquid boni agimus ab ipso est, & ipsius est, ipsique ascribendum tanquam a datori, & supremo conferuatori.* Vnde Paulus Apostolus Corinthiis scribens ait. *Quid habes quod non accepisti? & si accepisti quid gloriaris quasi non acceperis. Itaque eo ipso quod totū quod habetis & sumus, a Deo suscepimus, obligamur totum hoc eius obsequio**

Eule. 33.

Psal. 118. Iob. 35.

Iaco. 3.

Esai. 64.

1. Cor. 4.

mancipare ad eius honorem & gloriam ordinare, atque conuertere, totumque ei subicere, & quod plura nobis dona contulerit, eo ad regratiandum, obediendum, & obsequendum obligatiores consistimus. Hinc viri sancti, quo perfectiores & sanctiores, eo humiliores fuerunt, & de se ipsis nihil boni existimabant. Sic beatissimus ille Pater Franciscus post tot insignia & præclara opera in ultimo vitæ sine suis dicere solebat: laboremus & Domino seruiamus: nam vsque adhuc parum, aut nihil fecimus. Hos ergo nos imperfectioribus pleni, sequi conemur istud Christi sapientissimum documentum iugiter memoria recolentes. ¶ Sed cum alibi dicat Christus, Seruum inutilem proiicite in tenebras exteriores: quomodo iusti verè se dicunt seruos inutiles? dicuntur hic inutiles serui respectu Dei, secundum sensum præhabitu alibi verò respectu sui, vel proximi, qui nec propriam salutem sunt operati, nec exemplares fuerunt. Nostrum igitur est similiter sentire de nobis: Et Dei erit dicere. Euge serue bone & fidelis. Videant ergo & contremiscant, qui peccantes, & mandata Dei prætergredientes extolluntur, quum omnia facientes nihil magni de nobis sentire nos velit, vt præcipit Deus. Timent illi, humilientur & ne extollantur, qui relinquunt iter rectum, & ambulant per vias tenebrosas, qui lætantur cum malefecerint, & exultant in rebus pessimis: quorum vitæ peruersæ & infames gressus eorum. Ideo ait Petrus. Humiliamini sub potenti manu Dei: vt vos exalter in tempore visitationis. Ergo in hoc postum est negocium nostrum, ne de benefactis nostris gloriamur, nobisque plus æquo placeamus. ¶ Præterea, obseruandum est hic diligenter, ne erres, aut Martini Lutheri Hæresarchæ pessimi nostræ temporis doctrinæ adhæreas. Docuit enim ille qui semper operibus humanis detrahit, quod nullum opus humanum quantumlibet bonum est vite æternæ meritorium, neque ad vitam æternam assequendam necessarium. Nam dicit ille, si inutiles sumus, ergo impletione mandatorum vitam æternam non meremur: quoniam si tali impletione mandatorum vitam æternam meremur, non solum viles, sed vtilissimi merito censendi sumus. Est enim ipsa vita æterna supremum bonum & vtilissimum, quod nobis contingere potest. Deinde si quod debuissimus facere fecimus: consequens est, vt sic faciendo nihil mereamur. Nam qui reddit quod debet, satis habet quod per hoc liberetur a debito, & a pena quæ ab illo foret merito exigenda, si debitum non reddidisset. Fateamur quidem nos omnes, etiam postquam omnia mandata exequimur debere existimare nos esse inutiles ex natura nostra, & ex propria natura eorum quæ fecimus: quia nec ipsa mandatorum impletio ex sua natura est tanti valoris, vt sit digna premio vitæ æternæ: neque nos tot tantisque vires habemus, vt per nos solos sine speciali Dei adminiculo mandata illius omnia exequi valeamus. Nam de mandatorum Dei executione Dominus loquebatur, cum dixit. Sine me nihil potestis facere. Ex sola igitur misericordia diuina prouenit nobis vtrumque, videlicet diuinum auxilium ad exequendum mandata Dei, & liberalitas ipsius Dei, qua promissit se nobis datu-

Matt. 23.

Prova.

1. Petrus.

Iaco. 3.

Lege Greg. lib. 15. mor. c. 11. in fin.

4. Reg. 17.

Exod. 25.

Aug. epist. 105. de gratia et libero arbitrio. cap. 8. et libro 4. contra Iulian. cap. 3. 2. Timoth. 4.

Rom. 3.

Math. 19. Math. 20.

2. Cor. 3.

rum vitam æternam, si mandata eius seruauerimus. Et quia hæc omnia non ex nobis, sed ex Dei misericordia procedunt: ideo Christus omnium nostrum magister docet nos, ne superbiamus ex bonis quæ facimus: sed dicamus nos esse seruos inuitiles, existimando nos ipsos nihil eorum sine speciali Dei adiutorio facere potuisse. Gratia tamen eius adiuti viles esse possumus. Hedera herba vilis, fragilis & inutilis, cum primum se arbori applicat ad cacumen vsque solet ascendere. Sic opera nostra quamuis vilia & inuitilia sint ex natura sua: tamen si Christo fuerint innixa & ipsius meritis coniuncta magni meriti & eximii sunt valoris. Atque ideo licet ex se inuitilia sint, tamen ex Christi gratia vitam æternam merentur, & possumus omnia præcepta adimplere. In quarto volumine regum habetur quod Eliseus supposuit manus suas manibus regis Iosias, & eiecit sagittam salutis Israël: sic Deus supponit auxilium suum & gratiam nostris operibus, cuius adiutorio & fauore salutis sagittam mittimus, & Dei præcepta adimplemus, & vitam æternam meremur. Parum valent opera nostra: sed cum gratia Dei multum. In Exodo præcepit Dominus offerri aurum & argentum & pillos caprarum. Viles sunt pillos caprarum, sed cum auro & argento multam valent: sic opera nostra vilia sunt, sed cum gratia Dei & eius adiutorio multum valent. Operemur itaque & adimpleamus Dei mandata, vt gloriam mereamur: quam postulare possumus, & Deus tenetur illam nobis dare ex debito, vt diffinit Augustinus. Quapropter Paulus illum coronam iustitiæ vocauit, scribens Timotheo discipulo: debetur enim ex rigore iustitiæ seruanti mandata Dei: quia ille ex mera sua liberalitate promisit beatitudinem his qui mandata Dei custodierint. Si rex quispiam in stadium descensurus equitibus suis præmium proponeret, vt qui præclarior se præstitisset in equitandi certamine, ciuitatem quasi sui laboris & victoriæ brauium ferret, esset quidem liberalitate mirabili. Attamen impleta conditione promissis nihilominus stare teneretur, licet pro tam exiguo opere tantam esset mercedem pollicitus. Sic opera nostra de se exigua, humilia, & fere nihil sunt: quia vt Paulus ait. Non sunt condignæ passionibus huius temporis ad futuram gloriam quæ reuelabitur in nobis. Sed tanta est largitas, misericordiaeque patris æterni, vt fidem suam asstringere non dubitaret: sed iis qui præcepta eius seruauerint, summam felicitatem elargiturum. Sic iuueni illi dixit Dominus. Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Et cum operariis fecit conuentionem ex denario diurno, & misit illos in vineam suam dicens. Quod iustum fuerit dabo vobis. Ergo ex iustitiæ debito tenebatur dare beatitudinem: quam intelligit in denario. Quoniam verba Regis, quantumque sit exiguus, irrita esse non possunt, nedum tanti regis. Igitur possumus mereri beatitudinem & opera vilia, & meritoria gloriæ operari, non inquam ex nobis tanquam ex nobis. Sed sufficientia nostra ex Deo est, vt ait Paulus. In quantum in nobis est inuitiles serui sumus. Sed adiuti diuina gratia, quam Christus non negabit facienti quod in se est, viles serui erimus, videntes nanque bene libero arbitrio erimus serui viles & merebimur

vitam æternam. Et quamuis hoc facere possimus non propter hoc digni essemus, vt propter ipsa opera nobis præmium redderet. Sicut nec seruus est dignus præmio: propterea quod seruit Domino suo, cui exseruitute obedire tenetur, & ideo Christus docet, vt hoc cognoscentes dicamus, quod debuius facere fecimus. Et hæc est altera non minor Dei misericordia, quod cum posset a nobis, si vellet sicut Dominus a seruis exigere mandatorum suorum executionem sine vlla expectatione præmii: ipse tamen vt hac spe nos ad promptiorem mandatorum obseruantiam alliceret, ex sua misericordia voluit nobis tantum præmium promittere. Et hunc esse verum, & germanum sensum huius literæ ex præcedentibus patet, cum dixit. Quis vestrum habet seruum arantem, &c. Qua parabola dicta statim subdidit Christus. Sic & vos cum feceritis, &c. Ex quo verborum contextu aperitissime constat nos ideo seruos inuitiles dici: quia ex mandatorum Dei executione nullo præmio fumus digni: sicut nec seruus est dignus præmio propterea quod seruit Domino suo. Serui inquam inuitiles sumus: quia vt Paulus inquit non sunt condignæ passionibus huius seculi. &c. Sed de his satis. ¶ Super illud autem quod ait arantem seruum, aut pascentem, obserua, quod prius dixit arantem & postea pascentem: quia non poteris esse bonus prælatus si prius non fueris bonus subditus. Prius oportet vt labores, & ares, & obedire scias, quam aliis imperare. Qui enim domui suæ nescit præesse vt oportet, quomodo Ecclesiæ Dei curam geret? Et qui subditus malus est bonus prælatus non poterit esse. Magnates minus sibi imperant, impotentioresque sunt ad omnes affectus, & maioribus sollicitudinibus sunt obnoxii, quam alij homines. Prælati tamen in hoc negotio omnium maximis deuiuentur obligationibus, & officiis, non enim modo suorum illis rerum incumbit, sed etiam alienarum cura. Quapropter qui priuatus & liber omni externo negotio domesticis non sufficit actionibus quid speret prælatus pondus se posse sustinere? aut quomodo magno oneri substabit qui exiguo succumbit? Animus verò qui paucis numero curis ab oratione cæterisque piis operibus tam facile auertitur: quid faciet tot vndique præpeditis negotiorum compeditibus. Oportet ergo vt prius pascas & ares: hoc est, ministros & obediatis, & humilitatem discas, si perfecti prælati officium præstare vis. Sed procedamus. ¶ Consequenter describitur à Christo miraculum peractum, vel potius plura miracula, quibus ipse confirmabatur supernaturalis doctrina. Quemadmodum enim naturalis scientia probatur per argumenta, atque principia naturali ratione patet: sic supernaturalis sapientia Christi in Euangelio tradita per supernaturalia, solumque Deo possibilia roborata est opera, per quæ Deus testimonium perhibuit Euangelicæ veritati. Et factum est dum iret in Hierusalem, transibat per mediam Samariam & Galileam. Hæc vt ex omnibus circumstantiis colligitur, potest vltima eius profectio fuit à Capharnaum Hierosolymam versus: vbi iam certo decreuerat voluntatem patris sui implere, atque electos suos morte omnium vilifera ab æterno exitio liberandos. In hoc itinere Christi

Rom. 8.

1. Tim. 4.

Apoc. 1.

1. Tim. 4.

Galat. 3.

Num. 20.

2. Cor. 7.

re Christus decem leprosos mundauit, insinuans quod sacratissima eius morte & passione, vulnera nostra & morbos sanare vellet: sicut re ipsa factum est, quia sanguine suo nos à peccatis nostris lauit. Quia ad purgandam animam nostram lepram sanguinis sui effusione Hierosolymam ibat, non reformidat gentem quamlibet atrocem, quamlibet effusionem sui sanguinis auide sitientem, pertransiit Galileam prius, qua peragrata intrauit Samariam, quæ interioret Iudæam & Galileam, vt patet in Ioanne. Itinera autem Domini plena erant miraculis & mysteriis: ambulabat enim de loco in locum, vt omnibus subueniret, omnibus adesset, occurreret singulis occurreret vniuersis, hos miraculis, illos præmiis ad fidem alliciens. Vt omnes ad se traheret, non recta Hierosolymam petebat, sed per mediam Samariam & Galileam, vt multis Euangelium suum prædicaret, multis ægrotis auxiliaretur, multos ad penitentiam inuitare posset, & vndeque pateret ad eum accessus ad audiendum eum, tanquam verum, & præcipuum doctorem salutis: nec non ad petendum ab eo auxilium & consilium. Inter Iudæos & Gentiles transit: quia de cælo præ omnibus venit, vt per seipsum omnes mortales Deo reconciliaret, sine respectu personarum. Apud eum enim non est Iudæus neque Græcus, non masculus, neque femina: non seruus, neque liber, communis redemptor, propiciator, & Saluator est, & esse vult omnium verè in se credentium. Transiens autem ibat in Hierusalem, vt pro nobis sanguinem funderet: docens nos ne rebus huius seculi, ad beatitudinem iter facientes immoremur. Hac enim de causa cursum Dominus per Samariam & Galileam ad patrem transiens festinabat: vt videlicet significaret, nullam esse moram in huius seculi diuersorio faciendam, quin præcipitatis omnibus negotiis, & oblectamentis terrenis celsi antelucano rapiamus itinere. Sic miserant filij Israël ad Edom cum transferent per desertum, dicentes. Hæc mandat frater tuus Israël. Nosti laborem qui apprehendit nos, &c. Per tritam gradiemur viam, & biberimus aquas tuas, nos & pecora nostra, dabimus quod iustum est: nulla erit in pretio difficultas, tantum velociter transeamus. Eodem modo faciendum nobis est, ad supremam illam, quasi ad promissionis terram, felicitatem festinantibus, sic vt necessariis tantummodo pro viatico sumptis, reliquis neglectis, nihil sane impedimento nobis possit esse, quo minus ad optata perueniamus habitacula. Ideo Paulus ait. Tempus breue est: reliquum est, vt qui habent uxores sint tanquam non habentes: & qui sicut, tanquam non sicut: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidentes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur: Præterit enim figura huius mundi. Non est substantia, sed accidens: non res, sed figura & similitudo rei. Præfugitantes solent arte sua, pulcherrimum & variis floribus fructibusque plenum ante oculos hortum apponere, & quo si iniecta manu pomum aut ramum decerpere vis, vento similis uanescit, nec quicquam nisi ærem contractare potest. Pari ratione proponuntur hominibus bona secularia, quæ vel in ipsa manus iniectioe, antequam sui potestatem Domino faciant effugiunt, captantesque deludunt: ideo Paulus ait, vt sic vitam mundo quasi non vtentes, &c. Verum multi sunt qui sicut Ruben, Gaad, & Manasses pecorum pascendorum causa ultra Iordanem manere voluerunt: nec quicquam de sibi tantis laboribus quæsitæ terra curabant. Ita inquam sunt plurimi qui bonis terrenis intenti, diuitiarumque contenti vsura, fructuque breuissimo ad caelestia regna aspirare contemnunt: quæ (si sapienter) tam celeri cursu rapere deberent, quanta in voluntatibus suis desidia torpent. Sed de his alias. Nos vero cum Christo transeamus, & ad caelestem festinemus patriam. ¶ Obserua vltimè quod Christus transibat per Samariam qui idololatricæ & Gentiles erant, docens nos quod non diu morandum est inter malos, ideo transibat ne videretur ap probare eorum idololatriam. Sic tu ne miscearis peccatoribus: pedes enim illorum ad malum currunt. Ideo Iosaphat Rex reprehensus fuit à Iehu, eo quod præberet auxilium impio Regi Achab, dicens: Impio præbes auxilium: & his qui oderunt Dominum amicitia coniungeris: idcirco iram Domini mereberis. Necnon & ipse Iosaphat pene fuerat occisus, descendens cum Achab in prælium: & Petrus Apostolus inter ministros Pontificum, Christum negauit. Ideo in Ecclesiastico habetur. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea: & qui comunicauerit superbo, induet superbiam. Nulla est in omnibus morbis contagio, quæ sic tactum sequatur, vt mali mores consuetudine sese insinuantes, quare fugienda est malorum conuersatio, si vis Christo inseruire. Sunt enim multi dæmonis ministri ab eo huic negotio præficti, vt bonos decipiant, incautosque venentur, amicitia, consuetudinisque nomine. Ab istis ergo cauendum est magis quam ab ipsi latronibus: latro enim bona corporis tantum auferre potest, at illi bona animæ auferunt: id est, bonos mores corrumpunt, malos inducunt: virtutes eradicant, vitia seminant, & ad interitum viam pandunt. Quo igitur potiores sunt diuitiæ internæ animi externis corporis bonis, eo diligentius vitanda est malorum, quam infirmorum consuetudo. Malus consuetudine sua ita lenis primo aspectu videretur, vt difficile cognoscatur, nisi virtutis estimatione vniuersa eius opera perpendantur. Malus consuetudine sua ita animos debilitat, inquietat, & ad vitia impellit, vt difficultus sit in cursu retinere, quam in initio resistere. Malorum igitur summopere vitanda est conuersatio: quoniam licet non omnino impiorum conuersatione cogamur, ne eorum vitia despicientes in medio quasi flagitiorum incendio, integerrimam (si volumus) vitam viuamus: tamen summum est periculum, temeritasque insignis malle potius tanto hosti cum discrimine resistere, quam tuto subterfugere. Cum præsertim tantum possit in omni negotio imitatio, vt sepe numero homines videamus antea moribus maxime distantes in eandem deuenire & voluntatem & viuendi rationem, assiduo congressu & vitæ consuetudine. At cum natura humana procliuior sit in malum, fit vt sepius boni à malis corrumpantur, quam mali à bonis corrigantur. Pro quo facit egregium illud Pauli dictum. Corruptunt bonos mores colloquia. Hoc autem multis non solum exemplis, sed etiam sacræ scripturæ testimoniis probari potest. Præcipiebat lex Israëlitis ne contraherent cum gentibus matrimonium: hæc de causa videlicet ne

1. Iosue. 17.

1. Paral. 19.

2. Paral. 19.

3. Reg. 22.

Mar. 14.

Eccle. 13.

1. Cor. 15.

Exod. 34.

Gen. 4.

3. Reg. 17.

Esa. 1.

Iob. 34.

Gen. 19.

Zod. 2.

Philipp. 2.

Cant. 2.

Ezech. 2.

malis illorum moribus, & institutis, corrumpentur. Filij Seth optimi quidem fuerunt antequam filias Cain uxores ducerent: postea vero illarum consortio in tanta sese effuderunt scelera, vt causa existerint diluuij vniuersalis. Pius ille Propheeta a Deo in Samariam missus in itinere a leone fuit interfectus: quia cum falso Propheta cibum sumpsit. Hebræorum populus Deo dilectus ex omnibus nationibus, quia cum gentibus conuersabatur, acerrime ab Esaiâ obiurgatus est, dicente. Vinum tuum mistum est aqua. Vinum enim aqua mistum, vim magna ex parte amittit. Sic & bonus qui cum malis agit, paulatim virtutem perdit: de uotionisque feruorem dimittit. Quod si quis adeo animosus inuenitur, vt & virtutem integram seruare, etiam in medijs sociorum vitijs possit, certe aut indices magis magisque ad bona opera frigidescit: aut si hoc minus (quod ferè impossibile videtur) malam apud homines de se excitabit opinionem, sicut vinum quod aqua dilutum etiam si vim non amittat, amittit tamen calorem. Sic tu opinionis tuæ apud homines iacturam facies, si cū vitiosis hominibus vbique verferis: talis enim quis æstimatur, quales sunt, cum quibus vivit, homines. Vnde nullo alio iudicio cuiusque animus perspicitur exploratus, quam ex amicorum, cum quibus vivere in primis lætatur, moribus: omne namque animal suum simile diligit, neque est difficile ex duobus amicis altero cognito, alterum etiam ignotum cognoscere. Hac de causa incusabat Helio Iob, inquit. Quis est vir vt est Iob: qui bibit subsannationem quasi aquam? Qui graditur cum operantibus iniquitatem, & ambulat cum viris impijs? Magnam igitur de integritate sua dubitationem iniicit, qui ita vivit vt malorum consortia vitanda non curet. Nam virtutem inter media seruare vitia par est, ac si quis aduerso amne cymbam remigando vergeat, quorum vtrum difficultus sit non facile dixerim. Pauci autem reperitur sicut Loth, qui inter Sodomorum iniquitates integer permansit: quem, ne forte aliquando periret malo ciuium suorum exemplo, Angelus eduxit extra ciuitatem, vrbemque incendio deleuit. Laudanda etiam est Iob constantia, qui cum peccatoribus viuens, iustitiam ad finem vsque seruauit. Sic Apostolus Philippensium virtutem commendat, qui inter malorum cætus, vt clarissima luminaria resplendebant. Ecclesia etiam laudatur, quosiam tanquam lilium inter spinas efflorescit. Difficile est vt lilium molle, & tenerum, illæsum inter spinas permaneat. Ezechiel dixit Deus. Increduli, & subuersores sunt tecum, & cū scorpionibus habitas. Ideo Christi exemplo, ne mancas, nevé habites cum hominibus vitiosis, vsque adeo vt tanquam vnus ex illis aut fias, aut existimeris. ¶ Obserua etiam quod transibat per mediam Samariam, ne Iudæos scandalizaret, multum cum gentibus conuersans. Quantum autem malum sit scandalum, & de ipso scandalo satis abunde superius dictum est. ¶ Obseruandum etiam est Dominum transeuntem in ipso itinere decem leprosos mundasse, vt significaret virtutem tam frequentes esse faciendam, vt etiam in itinere, & obiter sese occasio obtulerit bene operemur, quod consuetudo facile præstitit, nos in gymnasio honorum operum tandiu exer-

uerimus, quousque virtutem ipsam perfecte habeamus: quæ habitus quidam est multis actibus constans. Sed è quam parum probitatis & virtutis in hominibus inuenitur, qui nunquam bene operantur, nisi animo inuito & summa cum molestia. Siue enim ad confessionem deueniendum sit extrema quadragesima, atque ipso sabbato sancto, nec satis sponte tua accedunt, siue ad sacrorum celebrationem tardius veniunt, quam aut familiarum patientia, aut ministrorum dignitas, aut sacrificij conditio, aut temporis opportunitas ferre possit. Quid dicam de elemosyna, quoties publice petita satis verecunde negari non potest, quanto tædio, quanta superbia, quanta indignatione fit. ¶ Obserua rursus & vide quanto studio semper Dominus bonis nostris inseruiat, qui quacunque iter facit nihil aliud cogitet, nisi quo pacto commoda nostra quam locupletissima sint. Et cum ingrederetur quoddam castellum. Quatuor milliaria intra Galileam, ad oppidum quod vocabatur Iannim. Occurrerunt ei decem viri leprosi. Nam cum audissent ipsum illac transire, illi obuiam venerunt, quia occurrere, prodire obuiam est. Nemo autem ad Deum vadit, nisi Deus prius ad eum veniat. In quo summe consideranda est Dei misericordia, ipse eos quærit, ipse illis occurrit, sed omnia hæc Deus ea de causa facit, quia nemo surgit nisi ab illo subleuetur, nemo ad eum vadit, nisi Deus ad illum prius veniat. Sic Dominus respexit Petrum & fleuit amare. Ideoque David clamabat. Deus Deus meus respice in me. Quemadmodum habena ligatus canis audita Domini voce prostrat, nec quiescit, donec fractis vinculis illi obuiam procedat: sic isti leprosi audito Domino, a quo salutem infirmitati suæ sperabant, vobis precibusque non desisterunt, donec fuerunt Domino occurrentes, fœdissimo morbo liberati. ¶ Quorum exemplo (si forte, aut nimis molesti, qui tantis Dominum vigerent precibus, aut parum urbani qui illi fere abundi eriperent facultatem, videbantur) docemur summam diligentiam & sollicitudinem circa salutem nostram adhibere, ne remedium differentes occasionem salutis conquirenda amittamus. Regem allocuturi solent omnia temporis & locorum media seruare, quibus facilius & commodius rem possint impetrare, quoniam reges, & principes, cæterique huius conditionis homines, cum crebris premantur sollicitudinibus, non semper cuiusque arbitrio vacant. At qui Deum quærit, nulla istarum obseruationum indiget, quoniam Deus omni tempore, omnique loco paratus est inuocantibus se. Quare si sapias ne differas salutem tuam, quam modo impetrare potes, ne forte cum velis non possis. Qui ostium pulsat arcis alicuius, aut castri, eo tempore quo stratis pontibus periculi minus est facile cum facultate custodis admittitur. At si idem noctu, vel alias tempore periculoso, aut postquam sublatis pontibus aditum negant, ingredi velit, nullatenus quantumcunque fores icibus læscat exaudietur. Hoc pacto tu si vis ad æternam admitti beatitudinem, dum viuis pulsas, & aperietur tibi: nam postquam sublatis bene faciendis ponte, clausoque viae ostio mortis nox, merendi potestatem tibi eriperit, frustra clamabis, Domine, apertu nobis. Pulsa igitur sine intermissione, dum pons diuinæ misericordie

Matt. 25.

Ezech. 5.

Ezech. 18.

Act. 1.

Act. 3.

Iudic. 10.

Ezech. 12.

Ioan. 8.

Matt. 25.

Ioan. 12.

Galat. 6.

Rom. 13.

Hebr. 4.

cordiæ paratus est omnibus ingressuris: ne aliquando te negligentia nequiquam te incuset, cum nulla ratione eiectioni tuæ possis mederi. Quid putas causæ fuit, vt illæ quinque virgines fatuæ damnarentur? dum habuerunt tempus idoneum ad sumendum oleum noluerunt: & postea cum maxime vellent, tempus non inuenerunt. Dixerant autem, Sponsus noctu vt noctua, aut vespertilio non veniet: satis temporis nobis est, dormiamus interim paulisper: sed veniente sponso non audierunt, & ita exclusæ sunt. O quam multi in inferno modo cruciantur, qui dum viuerent propositum habuerunt poenitendi, nisi morte præuerti irrita redderetur eorum expectata poenitentia. Ideo consuluit Ecclesiasticus dicens. Non tardes conuerti ad Dominum, & ne differas de die in diem: subito enim veniet ira illius, & in die vindictæ disperdet te. Deus dicit. Nolo mortem peccatoris, sed vt conuertatur & viuat. Veniam poenitenti Deus promittit, non diem crastinum: tu autem poenitentiam differis in tempus, quod nescis an visurus sis. Neicis an sis hora victurus, & expectas annum ad poenitendum tempus? Non est nostrum nosse tempora, aut momenta quæ pater posuit in sua potestate: non enim in tua potestate, sed in suo arbitrio tempus constituit. Ille eunuchus Candacis Reginae in itinere legebat Esaiam: quid faceret si domi esset? Si non intelligens legebat, multo magis legeret si intelligeret? Ille Philippo confessus est ignorantiam, isti leprosi, tu confitere culpam. Si diligens fueris in animæ tuæ salute quaerenda: non tibi diuinum auxilium deerit: quod si negligentius te habueris, incommoda patieris grauissima: sicut Leuita ille fecit, qui precibus foci motus, ferius domum profectus est, quo cum eadem non posset nocte peruenire, summus læsus est. Debes ergo horum leprosorum exemplo statim poenitentiam tuorum criminum agere, neq. audire eos qui te interpellare & ab incepto reuocare nituntur, ne te forte opprimat lentius euntem tenebrosa mortis nox & caligo, antequam ad cæli, quo tendis, hospitium possis peruenire: & sic coactus sis in inferno infelicissimo, æternoque omnium malorum habitaculo infelix manere. Igitur euigila, in omnibus labora, viamque arripe dum datur tibi poenitentia locus, vt possis domi tuæ, id est, beatorum consortio adueniente quiescere. Ideo memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ, & appropinquent anni, &c. Si senseris Dominum per animam tuam transeuntem, ne eum permittas abire, detine eum, & obsecra, apud te maneat, ne omissa occasione optima, postea nequiquam eius exoptes aduētum. Ego (inquit ipse) vado, & quæritis me, & in peccato vestro moriemini: quia vbi ego sum vos non potestis venire. Ideo Christus post parabolas quinque Virginum, dixit. Vigilate itaque, quia nescitis diem nec horam. Et in Ioanne. Ambulate dum lucem habetis, ne tenebræ vos comprehendant. Et Paulus Galatis ait. Dum tempus habemus operemur bonum. Et ad Romanos, Hora est iam nos de somno surgere, nunc autem propior est nostra salus quam quum credidimus. Et iterum, Festinemus ingredi in requiem nobis promissam. ¶ Obseruandum præterea quam se ostenderit sapientes in procuranda sua salute, non modo enim diligentiam adhibuerunt ne Christus abiret, sed etiam prudentes fuerunt, &

callidi salutem ab illo implorantes, qui solus dare poterat. Docemur hinc in necessitatibus ad Deum confugiendum. Ipse enim est qui sanat omnes infirmitates nostras, qui redemit de interitu vitam nostram. Ideoque David aiebat, Ad Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Cum ipso enim (inquit Dominus) sum in tribulatione, eripiam eum, & glorificabo eum. Filius Prodigus ad patrem iuit. Sed multi Ochoziæ regis Israel exemplum iritantur: qui in infirmitate positus consuluit Beelzebub Deum Acaron: propter quod adire meruit ex parte Dei. Quia misisti nuncios ad consulendum Beelzebub Deum Acaron, quasi non esset Deus in Israel, a quo posses interrogare sermonem: ideo de lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte morieris. Huic pro dolor, quam plurimos similes inuenies, qui in infirmitatibus, & tribulationibus suis, amicorum filiorumque interitu contra Deum loquuntur: quidam blasphemantes, quidam de omnipotentis Dei sapientia & iustitia male sentientes, de sanctis querunt, missam non audiunt, omniaque bona opera prætermittunt, quæ antea facere solebant, solaque libidine, nihil aliud aduertentes, brutorum more, ducuntur: quam in omnibus actionibus suis consulant, quasi non esset Deus in Israel. Alios etiam inuenies qui vno verbo indignantur, neque dormiunt, aut cibum capiunt, suscipiunt labores maximos, sicut pati amicis incedant, vt iniuriam illatam viciscantur, qui tamen si animaduertere voluissent Christum in Cruce pendentem pro nostra omnium salute, & pro inimicis orantem. Pater dimitte illis, quia nesciunt quid, &c. quanto moderatius & prudentius agerent. Sed quia in laboribus, & tentationibus suis, non Dei consilia sequuntur, sed seculi, cuius est ad omne vitium parata nequitia: ideo non merentur leproso rum exemplo sanari, aut exaudiri a Christo, licet adeo misericors & pius sit, vt nunquam clamandi, & vocandi nos finem faciat, dicens. Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Qui steterunt a longe. Propter reuerentiam Christi non accesserunt ad eum, de sua immunditia erubescens, sicut ille humilis Publicanus, qui a longe stans, oculos non audebat ad cælum leuare: putantes etiam se fore Christo, quemadmodum & alij odiosos. Leprosi enim in lege veteri extra consortium hominum vivebant, & a populo separati, ne sanos contagiosa infirmitate inficerent. Non sunt ergo ausi ad Christum comminus accedere: quia erat eis prohibitum hominum consortium. Quod si tanta diligentia Mosaica lege cauebatur in corporali lepra, quid nos Evangelicam legem seruantes facere debeamus? Verum contra fit in multis ciuitatibus, quarum tanta est morum effusio, vt meretrices aliaque vitiorum fomenta in medio permittantur populo habitare. Vnde mirum nemini videri debet, si in huiusmodi viuendi consortio, quod die coniugatarum adulteria, virginum raptus, & supra viderie. At secus fit in ciuitatibus bene institutis, in quibus huiusmodi monstra, quasi fœdissima cadavera in exquilias extra ciuitatem deportantur, vt in suburbio sibi non in vrbe omnibus contagione sua, malo exemplo & vitæ sordibus noceant. Nec minus periculosum est, quod plurimis in locis factitari vi-

Psal. 102.

Psal. 119.

Psal. 92.

4. Reg. 1.

Luc. 23.

Matt. 11.

Luc. 18.

Leuit. 13.

deo, vbi non iam scorta, quæ vt aperte scandalizant longius vitari possunt, sed aliæ mulierculæ non coniugatæ, matresfamilias interseruntur, honestissimarum fœminarum domibus, quæ vt est mulierum fragilitas, sæpe huius aut illius amore captæ aut pretio victæ, vt paruum fermentum totam massam, sic illæ totam ciuitatem corrumpunt. Quod autem hæc animi contagia tam parum ab hominibus sentiantur, cum corporalia tanta sollicitudine etiam futura pellantur, causa est, quoniam viuimus ab anima adeo setuncti, & coporalibus desideriis coniuncti, vt spiritus eiularis non sentiamus, corporis verò etiam tenuissimos anhelitus percipiamus. Igitur quemadmodum infirmus à circumstantibus, vel gemat, vel doleat, aut suspiret facile auditur, ab alijs qui longe sunt non item: sic anima exaudiri non potest ab illis, qui ab eius distant miseris, exauditur verò à bonis qui corporales sensus animæ non spirituales corpori impendant. Non est ergo mirandum eos, qui ita corpori sunt dediti, morbos Reipublicæ impendentes prospicere, animæ præsentia damna non videre permittentes terentibus meretricum, leponum, scurrarum, & vitiosorum moribus ciuitates suas inquinari, timeo ne veniat iudicium Dei, & punitio super nos. Hoc erat maximum olim malum in Israël, quod Esaias desolebat dicens. Morticinia eorū quasi sterus in medio platearum. Quod si dicas prophetam de cadaueribus intellexisse, non erat illi tali viro ea corporum cura, vt eorū fœditatem & eiecctionem animæ incommodis lugendam præferret, viditq; in spiritu peccatorum abominationem, per morticinia figuratâ, quâ plagam Deus misit in peccatorem peccatorum populi sui in medio eorum. Miratam petilentiam in medio vestri. Sed ad hos leprosus reuertamur: audiamus enim eos & videamus quid fecerint. Et leuauerunt vocem suam dicentes. Ore simul & corde clamabant: sed clamor cordis eorum longè maior erat quam clamor oris. Magna cupiditas & flagrans desiderij veræ sanitatis clamor erat cordis eorum. Talem clamorem, talia vota p̃ cordis audit Deus libenter. Hoc vidimus in Mose. Is adeo conanguitabatur ad consolandū populum suum in necessitate, vt verbis ad Deum orare non posset. Attamen Deus desiderium eius respiciebat & dicebat. Quid ad me clamas: ac si dicat. Noui desiderium tuum: illud iam exaudiu perge rātum modo percutite aquam & mare, & dabit vobis locum transeundi. &c. Idem videmus in Iona, qui in profundo maris in ventre ceti non multa verba proferre poterat: attamen dicebat. Clamaui de tribulatione mea ad dominum & exaudiuit me. Clamor propheta magis fuit ingens desiderium cordis, quam vocis. Susanna sancta fœmina, neque clamorem neque verba faciebat in sua tribulatione. Cor autem eius (inquit Daniel) erat fiduciam habens in domino. De tali etiam clamore loquitur Dauid. Desiderium pauperum exaudiuit dominus, præparationē cordis eorum audiuit auris tua. Et Paulus scribens credentibus ait. Quod spiritum adoptionis filiorū Dei acceperint gemitibus inenarrabilibus ad Deū clamantem. Quisquis ergo à Deo aliquid impetrare vult, is clamor oportet, non tam alta & clara voce, quæ sola non sufficit, quam magno desiderio: imò magna charitate & spe. Externus enim clamor sine

1. Cor. 5.

Esai. 5.

Leuit. 26.

Enon. 14.

Tona. 2.

Dan. 13.

Psal. 9.

Rom. 8.

via fide & desiderio Deo non admodum acceptus est, quemadmodum in Esaiâ dicit. Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longè est à me. Igitur ex vehementi corporalis sanationis affectu isti leprosi leuauerunt vocem suam: quos nos spirituali lepra infecti, & vitiorum varietate contaminati lectari debemus, dicendo ex ardentissimo cordis optatu quod illi dixerunt. Iesu præceptor miserere nostri. Præcipere præcipue, præsertim, ac propriissimi me competit Christo secundum quod Deus est, sed secundum naturam assumptam competit ei participatiue & ministerialiter quantum ad Deum, excellenter tamen respectu aliorum Dei seruorū, omnis namque creatura etiam Christi humanitati est subiecta. Miserere, inquit, nostri. Obserua quod non vnusquisque sigillatim pro se ipso ait, Miserere mei, sed, miserere nostri: charitas enim non querit quæ sua sunt. Ideo Paulus. Quis infirmus & ego non infirmor? Quis scandalizatur & ego non vror? Declaratur his verbis alterum pro alterius salute sollicitum fuisse, iuxta illud beati Iacobi. Orate pro inuicem vt saluemini, sed iam nunc omnes querunt quæ sua sunt: de salute proximorum non curant, de bono alterius obliuiscuntur. Videbis passim non solum in hospitibus publicis, sed etiam in domibus priuatis pauperes inopia, & miseria summa confici: quia nullus proximorum miseretur: tantum circa sua propria occupatur, ea tamē quæ proximorum sunt obliuiscens. Præterea vt eis miseretur curans lepram eorum, clamant, & nos vt tollat agnus Dei peccata nostra clamemus. Quia quanto ratio mali amplius competit malo culpæ quam malo pœne: tanto plus exoremus tolli à nobis peccata, quam corporalia incommoda, morbos, siue aduersa. Sed multi plus dolent ac desunt mala exteriora, corporalia, ac caduca: quam interiora, spiritualia & æterna: quorum valde obturatus est interior oculus. Iesu (inquit) præceptor miserere nostri. Breuis sed tamē pulchra & pia oratio. Optandum foret eam semper nobis in ore esse. Etenim non audis hic longas verborum ambages, quibus vtuntur quidam absque vlla animi attentione & amore erga Deum, persuadentes sibi ob verborum prolixitatem se tãto citius exaudiri, sed breuibus, & quidem electis verbis confitentur. Hi leprosi pariter omnes Dei potentiam atque etiam bonitatem Christi, necessitatem suam ostendunt, & misericordiam petunt. Hæc verè sunt partes ad orationem pertinentes. Vocant illum Iesum, vt declarent credere illum verum & vnicum Saluatorem esse, qui absolutam potestatem habeat in vitam & in mortem: cui salus, ægritudoque omnis obediat. Præceptor, dicunt, vt declarent se paratos esse ei obtemperare: subest enim tibi cum volueris posse. Tu præcepisti ventis & mari, & obediuerunt. Tu præcepisti adolescenti mortuo vt resurgeret, & statim surrexit: præcepisti filiæ Architynagogi dicens. Puella surge, & statim surrexit. Sic præcipe lepræ nostræ, & mundabitur per te fontem viuum. q̃ Dicunt tertio, miserere nostri: vt testentur se vitro agnoscere suam miseriam, ideoque misericordiam à Domino exposcunt, & qui nulla habebant, quæ possent al legare merita, ad misericordiam confugiunt: vt dicebat Dauid. Non intres in iudicio cum seruo tuo Domine &c. Et rursum, Si iniquitates obseruaueris Domine, Domine quis sustinebit. Et alibi. Miserere mei.

Esai. 50.

1. Cor. 13. 2. Cor. 11.

Iac. 1.

Philip. 2.

Matt. 8. Luc. 7.

Luc. 8.

Psal. 148. Psal. 149.

re mei Deus, secundum magnam misericordiã tuã. Sic orat Daniel in captiuitate Babylonica suam & populi sui deplorans necessitatem, confitens & accufans populi sui peccata, ait, Domine non in iustificationibus nostris prosterminis preces ante faciem tuam, sed in miserationib⁹ tuis multis. Sic isti misericordiam petebant. Nam vt ex Euangelijis patet huiusmodi plagæ vt plurimum pœnæ sunt peccatorum. Nos quoque ex his captiuus exemplum: quoties in varias incidimus infirmitates, ne murmuremus contra Dominum, sed potius cogitemus Deum pro misericordia sua sic nos visitare exigentibus peccatis nostris, vt nobis ad se rursum per penitentiam conuerfis, & peccata nostra condonare, & in perpetuum benefacere possit. Præterea non dubitemus quin omnes tribulationes & angustias, calamitates, & afflictiones nostras nobis possit auferre, si modo velit. Deinde firmiter credamus Deum haud dubie ex mera, & liberali sua gratia velle auxiliari & subuenire, quando nouerit hoc in rem nostram fore. Postremo si volumus quod Deus nostri miseretur; opus est vt sicut præceptor est Christus: sic nos ei obediamus. Infirmi oportet vt medicis obediant, quia alias non consequentur salutem. Sic tu si miseriam tuam cognoscis, & huius medici misericordiam & auxiliū imploras, opus est ei obtemperes. Peccatores enim in suis peccatis complacentes non exaudiet Dominus: sed si quis cultor Dei est, hunc exaudiet Deus. Sed vnde istis leprosis hæc fides? Ex auditu & rumore: quia qui portas ciuitatis ingrediebantur prædicabant Christi potentiam & misericordiam, & inde crediderunt eundem esse potentem & beneuolum ad sanitatem conferendam. Hinc damnantur sacerdotes & pharisæi, qui viam eius vocem audiebant, & miracula videbant, & credere nolebant. Damnatur & nos, qui non minus reprehensione digni sumus quam Iudæi, atq; vitiam non leprosum testimonio condemnamur: si quotidie audimus Euangelia & miracula Christi, non tamen ei obtemperamus, neque eius mādara exequimur. Sed de his satis. Sequitur in contextu. Quos vt vidisti dixit. Non solum exteriori aspectu, sed interno compassionis affectu. Respexit dominus leprosus quos simulac vidit infirmitatem statim medicinam voluit adhibere. Quātum est mortalibus bonum Domini aspectus: quo omnia mala sanantur. Oculi enim Christi fenestræ sunt salutis, ianua misericordiae, & in eo omne bonum nostrum residet. Hinc sponsa in Canticis. Oculi eius sicut columbæ defueriuos aquarum, quæ lætæ sunt & resident iuxta fluentia plenissima. Assimilantur oculis columbarum, quoniam simplicissimi sunt atque purissimi, & ab omni malitia remotissimi. Vnde in forma columbæ Spiritus sanctus volat apparere. Super fluentia aquarum sedent, vbi vident imagines rapacium auium. Sic Christus imagines peccatorum, & miserrias nostras videt, compatitur & miseretur. Nunquam Deus oculos suos leuauit ad videndum hominum necessitates, quin in nostrum redundaret commodum. Aspexit Deus homines de fumino cælo, & inde illis contulit maxima bona: iuxta illud prophete. De cælo respexit Dominus, & vidit omnes filios hominū de præparato habitaculo suo, &c. sequitur. Vt eruat à morte animas eorū, & alat eos in fame. Anima nostra sustinet Dominum, quia me

Psal. 50.

Dan. 9.

Iac. 1.

Cantic. 5.

Matth. 3.

Psal. 32.

diator & protector noster est. Respiciens igitur Deus de cælo humani generis ruinam miseratus est hominum infirmitates, quas vt sanaret, animasque à morte redimeret statuit carnem sumere, vt sic factus homo, hominum patronus existeret. Hic iam vides beneficium incarnationis ineffabilis verbū Dei, ea potissimum euenisse de causa, quia desepxit Dominus de cælo miserrias nostras, laborem nostro rum miseratus. Et sic intelliges omne bonum inde ortum habuisse & originem, quod oculos misericordiae suæ Dominus ad nos conuertit: vnde omnia beneficia postea nobis collata prouenerunt. Considerauit Dominus infirmitatem nostram, & statuit remedium adhibere, quia nihil ex nobis possumus nihil sine illo sumus. Quare sicut nobis omne bonum importat conuersio oculorum eius, sic omne malum auersio. Vnde Dauid, Omnia à te expectaui. Psal. 103. ui. &c. auertente autem te faciem tuam turbabuntur, auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Et iterum, Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Ora igitur Deum vt oculos suos ad te conuertat, neque vnquam auertat, quemadmodum auertit ab illis Israëlitis de quibus ait. Et cum extenderitis manus vestras auertam oculos meos à vobis. Postquam misericorditer vidit mox in effectum misericordiae ostendendo dixit. Ite & ostendite vos sacerdotibus. O benignitas & humanitas Saluatoris nostri Dei. Titum. 3. q̃ Expende quā promptus sit Deus ad subueniendum, & quam celeriter medetur. Non promittit eis salutem tanquam daturus illis munditiam lepræ, vel facturus quod optant & petunt: sed ita se habet circa illos quasi iam factum sit. Loquitur enim perinde ac si iam petitionem illorum sit executus. Nā post expiationem lepræ secundum legem ostendebant se sacerdotibus: & nunc loquitur eis ac si iam essent mundati. Non enim dicit miserebor vestri, curabo vos, mundabimini: sed simpliciter ait. Ite & ostendite vos sacerdotibus, putate vos iam esse mundos & sanatos. Nihil restat nisi vt vos ostendatis sacerdotibus: quia sanitatis & munditiæ vestræ testimonium ferant. Non opus est multa verborum ambage: iam consecuti estis quod petitis. Coram me iam mundi estis: quandoquidem de me piam fiduciam habetis, & spem. Nec aliud iam vobis restat n̄ si vt eatis, & munditiam vestram sacerdotibus significetis: quales ego vos iudico, & quemadmodū ego sentio, tales estis, tales reperiimini. Hic vides iam quam bene dixerit Hieremias. Bonus dominus sperantibus in eū, & animæ querenti illi. Ergo accedite te (inquit Dauid) ad eū & illuminabimini, & facies vestra non confundentur. Gustate & videte quoniam suavis est Dominus. Beatus vir qui sperat in eo. Hæc omnia ad nostram doctrinam & consolationem scripta sunt, vt videamus vbi & apud quem auxilium, & salutem potissimum querere debemus: & quomodo accedere ad eum debeamus. Porro sacerdotes Iudaici poterant ad aliquem dicere, Tu leprosus es, proinde excluderis. Contra autem dicere non poterant. Mundus esto, aut mundare. Lepram cognoscere poterant, sed non pellere. Et quid solum dico lepram? Nec aliis quidem in rebus omnibus lex potuit per se quicquam, nisi peccatum ostendere & manifestare: sed nullum peccatum tollere. Cælum potuit homini claudere, sed non aperire. Deut. 27. Illa namque veteris legis sacrificia & ceremoniæ

Psal. 103.

Psal. 29.

Esai. 1.

Titum. 3.

Leuit. 14.

Tren. 3.

Psal. 53.

Rom. 15.

erant per se momentaneæ, nec vniquam propter se à Deo præcepta: vt ostendit Diuus Augustinus contra Faustum Manichæum: non enim mundabat leprosum: sed sacerdotis offendebant illum esse mundatum. Sed longe aliter Christus, qui potuit leproso dicere, mundare. Et mox verbum res secuta est. Potuit peccatori dicere remittuntur tibi peccata tua: & protinus ira factum est. Is adolefcenti defuncto dicere potuit, Adolefcentis tibi dico, surge, & ex tēplo factū est. Is ad latronem dicere potuit, Hodie mecum eris in paradiso, & mittere illum in paradysum. Non ergo mirum quod ægroti peccatores & infirmi plus & cupidius ad Christum concurrerint quam ad Iudaicos sacerdotes: qui quidem dicere alicui poterant, quod ægrotus & peccator esset: sed sola lege sua illum iuuare non poterant, neque sanare, aut illi peccata remittere. Sed ad Christum nemo verè & fide viua accedit: cui non auxilietur. Venite ad me, inquit, omnes qui laboratis, & onera ti estis, & ego reficiā vos. Ideo multo magis de nobis mirandum est, cum non feruentiores simus, cū tamen nemo meliora & maiora audiat & sciat quā nos. Id autem aliunde non fit quam quod arida fide contenti, peccata nostra non agnoscimus, non plangimus atque emendamus: non horremus spirituales lepram: quinimo non credimus nos per peccata à regno Dei excludi. Cum Paulus toties in suis Epistolis dicat. Qui hoc vel hoc faciunt (intellige peccatum, dedecora, & iniustitiam) regnum Dei non possidebant. Sed nunc operæpretium est scire quare cum sacerdotes non poterant eos curare à lepra, misit illos ad sacerdotes? Ipsi enim in itinere mundati sunt Dei virtute operante: superfluum ergo videtur & inane mittere eos vt ostenderent se sacerdotibus, qui nihil facere poterant. Respondendum est igitur quod misit illos & præcepit vt ostenderent se sacerdotibus: primo, vt veteris legis mores seruarentur, & ne videretur ipse legis transgressor. Præceperat enim Moses quod leprosus separaretur à consortio aliorum: qui si sanaretur, non admitteretur ad conuersationem hominum nisi testimonium ferret sacerdotum, quod iam erat mundus. Docet Christus sanctas consuetudines antiquorum venerari & seruari, & quod inimici simus nouitatis & nouæ doctrinæ. Quid ergo isti noui Lutherani nouarum rerum amatores contra sanctas consuetudines Ecclesiæ catholice moluntur: antiquas conditiones ab Apostolis traditas destruere? Pontifici Romanum verum Christi domini vicariū, & Beati Petri successorem parui pendentes, omnes bonas ac pijs cōsuetudines destruentes, sanctissimo domino nostro Papæ, & sacris concilijs non obedientes & nouitatibus suis totum populum Christianū scandalizantes? Tu vero caue à sibilō serpentis qui totū genus humanum infecit, & sanctorum patrum vestigijs inhærendo, antiquas orthodoxæ Ecclesiæ consuetudines serues. Docuit etiam Christus hoc factō non tantum antiquos mores ab Ecclesia vstratos, sed etiā humiliter legibus, ordinationibus, moribus, & cōsuetudinibus in republica receptis & vstratis nos subiciam, cōformemurq; etiā si iure obligati non simus. Nam si Christus qui dominus est in cælo, & in terra & ab omnibus legibus liber: imo verus & vnicus legislator est, se ipsū tamen submisit: cur nos miserī homines grauamur tale exemplū domini nostri & Dei imitari, & quod ad com-

Matth. 8.
Matth. 9.

Leuit. 7.
Luc. 23.

Matth. 11.

2. Cor. 6.
Galat. 9.
6. Theof. 4.

Leuit. 13.

Gen. 3.

munem pacem & tranquillitatem seruire potest nollemus seruire & ferre ne cui offendiculo simus? Certe diuus Paulus exemplum Iesu Christi grauitè & forti ter imitatus est. Cum liber essem (inquit) omnium me seruum feci, vt plures lucrī facerem: factus sum his qui sub lege sunt, quasi sub lege essem, vt eos qui sub lege erant lucrī facerem. Iudæis factus sum tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrī facerem: iis qui sine lege erant, tanquam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem, sed in lege essem Christi) vt lucrī facerem eos qui sine lege erant. Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrī facerem, omnibus omnia factus sum, vt omnes facerem saluos. Sic & tu quanuis sub aliquibus legibus non tenearis & exemptus sis ab aliquibus, non tamē opus est semper privilegio & exemptione vri, sed propter bonum exemplum subici legi, quanuis ad illam seruandam non tenearis. Secundo præcepit vt ostenderent se sacerdotibus, vt etiā ipsi profici cooperarentur ad suam salutem, & aliquid facerēt vt mererētur sanitatem obtinere. Voluit dominus illos probare, & vt salutē suam proprio labore, obedientia, & merito cōsequerentur. Potuissent enim leprosi dicere. Quid ad sacerdotes ibimus: qui nec mundare nos possunt, neque sanitatis nostræ testes esse, quoniam imundi sumus? Siquidem non potuit præfens nobis medicari, quid faceret absens? inutilis est labor ne camus. Sic Naaman ille Syrus dicebat. Putabam quod egrederetur ad me, & stās inuocaret nomen Dei sui, & tangeret manu sua locum lepræ, & curaret me. Hæc omnia potuissent leprosi dicere. At fides vera & simplex, non disputat nō ratiocinatur, sed humiliter rationē mysterijs subicit: captiuantes intellectum (vt inquit Paulus) in obsequium fidei. Vera obedientia nullis obiectis argumentis mandata exequitur. Veritatem mandantis non inquirit: non discurret, non petit causam, sed obedit. Solus Deus lepram peccatorum mundat & mirabilia operatur, attamen, arte testē Paulo, vt coadiutores illius simus, vult enim ad suum auxiliū labor accedat noster. Ille gratiam nobis cōcedit ad operandum cupiens ne sis ociosus, sed quam diligētissime possis inter cælestia arripas, non tamen liberā tibi arbitrium tollit, quominus omnia vt volueris facias. Isti leprosi propter fidem quam habuerūt Christo credentes, aut opus p̄ præstiterunt, se ostendentes sacerdotibus non meruerunt de condigno salutem à domino, sed de cōgruo secundum legem ordinatam à Deo, vt consequerentur salutem superposita bonitate & misericordia diuina. Qui si ire recusarent aut contradicendo, aut non obtemperando præcepto domini, nūquam ab infirmitate essent mundati. Vides ergo plane Dei voluntatem esse vt omnes laboremus quantum in nobis sit: ne eius auxiliū, quo quotidie nobis subuenit, cassum reddamus? Est Deus diligentissimus ad iuuādum omnes qui strenue laborant, & ita nō liberent ad opera sua, admittit ignauos, qui sola fide mortua contenti, nihil laude dignum operantur: sed illos dūtaxat fideles ministros, qui vbique laborant viamque virtutis moluntur. Legitur in libro Iudicū exercitū comparato ad expugnandum Madian, dixisse Deū Geleonī. Magnus est numerus copiarum tuarum, aduoca concionem, & præconis voce impera, vt qui formidolosus & timidus est reuertatur. Quo facto reuersi sunt viginti duo milia, manentibus nō amplius.

4. Reg. 5.

1. Cor. 3.

Phil. 3.

2. Cor. 3.

Iudic. 7.

plius decem milibus. Iterum tamen Deus ait Geleonī. Adhuc populus multus est: ideo qui manu & lingua lāberint aquas, separabis eos seorsum, qui vero curuatis genibus biberint in altera parte erūt. Trecenti igitur tantū inuenti sunt, qui manu aquas succipientes biberunt, quibus dominus castra Madianitarum profligauit, tubas in manibus habentibus, lagenasque vacuas, ac lampades in medio lagenarum. Sed videamus modo qua de causa iussit dominus dimitti tantas copias, retentis trecentis tantū vitis: si quidem nec armis bellum gesserūt nec cum hoste pugnarunt, aut aliquid inter fecerunt. Nonne melius fuisset, vt omnia simul eētibus armis Madianitarum vires frāgerentur, quo Dei nomen vbique magnificaretur? Quid enim profuit trecentum fortes eligere, reliquos dimisisse: si pugnandum non fuit? Hoc quidem magnū fuit mirabile. Deus enim pro populo suo pugnauit: non tamen vacat mysterio. Elegit Deus trecentos viros fortes & strenuos quoniam quanquam pugnatū non erant: sic tamē erant affecti, vt si opus esset pro domino Deo suo mori non dubitarent. Ceteros dimisit, quia nec ignauos, nec fœcordes vilo modo Deus admittit. Eodem modo Deus concedit hominibus vires & gratiam, qua tentationes possint superare, mundā carnem, demonesque ipsos. Omnis nāque hæc victoria propriissime Deo tribuitur. Non ego sed gratia Dei mecum, ait Paulus: posteaquam recensuit victorias, quas de mundo reportauerat. Verum hoc diuo Paulo, similibusque in fortitudine & animo viris succedit, non pigris & imbellibus, qui nihil animi, nihil roboris ad pugnādum habent. Ideo Deus etiam si ipsius adminiculo & potentia res proprie agatur, victoriaque nobis eueniat: nihilominus diligentiā nostram, laboremque desiderat, magis vt mereamur, quam vt aliquid operemur. Quia nos non sumus sufficientes cogitare aliquid ex nobis tāquam ex nobis: sed sufficientia nostra ex Deo est. Hæc igitur est ratio & causa quare dominus leproso mundaturus illos prius ad sacerdotes misit. Poterat sane statim infirmitatem illorum curare: sed noluit, illorum operam & officium expectans, gratis salutem concedere, sicut nec tibi concedet, nisi sic laboraueris & obedieris. Præterea misit illos ad sacerdotes vt eorum sanationem clariorē & expeditiorē faceret: ne postea vicinus aut affinis obiciat. Vos leprosi estis nec potestis in hac vrbe habitare. Quod si responderent iam sumus mundati, dicerent, vbi est sacerdotum chirographum, quo id scire possimus: alias vt violatores legis pœnas dabitis quare ad has lites & molestias vitandas breuius fuit prius ad sacerdotes ire vt sic eorum testimonio leprosi sanitatem suam comprobarent. Adeo semper intendit Deus omnem negociorum breuitatem & expeditionem. Sumant hinc documentum reges & iudices, qui iura populis dicunt, ne pauperes & humiles conficiant, lites nimis diu producentes, dū iustitiam lucculentis sic apparituram credunt. Tēpore enim, vt patet experientia, indices maiores emergunt in causis doli & fraudes grauioreque excoquantur calumnix. Ergo si rex, si iudex, vt iurisconsultus es, ne differas in finem ius quod statim in litis principio legitime notū: sed reiecta omni fallacia & mora sententiam fer: aut ceteras molli sermone dimitte, vt sic Deo tuo fidei simillimus: nec eleemosynam quā statim pauperi potes facere bene mo-

nēdo in aliuo tempore reicias, nam qui cito dat, bis dat, ait scriptura. Ne dicas amico tuo. Vade & reuertere, cum statim possis dare. At amicus tuus vere pauper est, cuius causa maiora tibi dantur beneficia quam tu illi possis dare. Nō produxit dominus latronis spem, dicentis, memento mei cum veneris in regnum Dei, sed illam statim confirmauit verbo suo, inquit. Hodie mecum eris in paradiso. Sic etiā statim filios Zebedæi dimisit rogatum negas, quia iniustum erat, respondēs. Sedere ad dexterā meam non est meū dare vobis. Quarto præcepit, vt irent & ostenderent se sacerdotibus, vt sacerdotibus deferrent hunc honorem & reuerentiā. Etenim quāuis mali sint, tamen debetur eis honor & reuerentiā propter officium. Sic Caiphā honorauit dominus, & prophetauit quāuis malus esset, quia Pontifex erat anni illius. Sapiens enim ait. In tota anima tua time Deum & sacerdotes illius sanctifica. Istos pertinebat distinguere inter lepram & lepram sicut dominus dixit. Si difficile est, & ambiguum apud te iudicium esse prospexeris, inter sanguinē & sanguinem, causam & causam, lepram & non lepram, & iudiciū intra portas tuas vides verba variari: surge & ascende ad locum quē elegerit dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes, leuitici generis, &c. Et alibi. Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia Angelus domini exercituum est. Sicut ad hos pertinebat legem scire & distinguere inter lepram & leprā, ita & nūc sacerdotibus inest theologiam vel sacros canones scire, & inter peccatum & peccatum distinguere. Sed multi iam sunt sicut Ophni & Phinees filij Beulial nescientes dominum, neque officium sacerdotū quos dominus interemit infelicitate. Vtinam ad sacros ordines non promouerentur nisi digni & literari: & vtinam etiam ministri Ecclesiæ dignitatem suam cogitent, vt sic cauerent, ne indigna suæ dignitati agerent & ne ei qui eos honorauit contumeliam inferrent, & vt manus spiritu sancto delibutas ab iniquatione studiose seruant. Aliter enim seruandus est calix, valque sanctum Ecclesiæ, quā vasa communia. Sic aliter seruare se debet ministri Ecclesiæ, quam laici. In Exodo eadem vnctione iubetur sanctificari Aaron & filij eius, & vasa tabernaculi. Sed de hoc alias. Et factum est dum irent mandatis suis. Iam hic vides quod sola fides non sufficit vt Christo placeamus: & eius gratiam consequamur. Hi leprosi fidem habebant, qua credebant Christū posse eos sanare, firmiterque stantebant, quod hoc essent consecuturi: atque ideo clamauerunt ad illū, non tamen fuerunt sanati, nec fuissent vniquam, nisi fidei obedientia accessissent. Non fuerunt liberati à lepra quando crediderunt tantum, sed quando credentes obtemperarunt vt intelligamus quod animā non mundat sola fides, sed fides quæ obedientiam coniunctam habet. Ostenditur enim hic meritum obedientiæ. Discamus ex hoc loco in omnibus obedire, melior est enim obedientia quam victima. Si quis Christo obtemperat, mūdabitur à quacunque infirmitate. Magni opere laudatur in sacro eloquio Abrahami obedientia. Quoniam cum Deus illi promississet plurimos populos fore ab Isaac filio ei⁹ prouenturos, non refragatus est Dei præcepto iubētis, vt eum filium sacrificaret. Sane dicere poterat. Domine quid vis? quare promissorum tuorum fidem frangis? Sed maluit tacere & sapienter obedire, per-

Proh. 3.

Luc. 27.
Matth. 20.

1. Ion. 14.
Eccle. 7.
1. Reg. 17.

Mal. 2.

1. Reg. 2.

Exod. 30.

1. Reg. 15.

Gen. 22.

mittens omnia diuinæ prouidentia. Quo facto docuit omnes nos, vt simus prælati nos, in omnibus obedientes, dummodo eorum præceptum sine peccato fieri possit. Nam prælati locum Dei tenet fibique eodem modo postulat obedire, iudiciumque submittere, quasi ipsi præcipienti Deo. Nec sit subditus curiosus præceptorum disputator, sicut Eua quæ hac de causa omnium hominum fuit exitium. Dixit illi serpens, Quare præcepit vobis Deus vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Cui si sapiens fuisset respondisset vtique. Scio hoc nobis fuisse à Deo præceptum, seruandum est. Causam non est nostrum querere: sed patienter obedire creatori nostro ac domino. ¶ Discamus præterea ingratis etiam præstare beneficia: siquidem Christus nouem leprosos, quos sciebat fore ingratos mundauit. At nos etiam gratias propter ingratos nolumus benefacere. Sepe enim quia aliqui ingrati sunt erga nos, in eos bonum conferre negligimus, nec proximis etiam gratis & benemeritis. Olim Deus propter decem iustos pepercit Sodomitibus, nos vero bonos detestamur & bona opera negamus eis, propter paucos impios. Sed de his alias. Porro in via mundati sunt antequam ad sacerdotes accederent, ne virtute legis, sacrificij legalis, aut sacerdotum putaretur mundati, sed sola potestate diuina. Sequitur. *Vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus est.* Non dixit quia mundus esset, sed quia mundatus est, suæ mundationis recognoscens autorem Iesum: & quod non à seipso, sed à Deo habuisset munditiam. Sic in pro uerbis legimus. *Quis potest dicere mūdum est cor meum? quasi dicat nullus.* ¶ Obserua quod decem mundati sunt, sed vnus tantum cognouit se mundatum, & gratias dedit: vt intelligas quanti sunt qui multa beneficia quotidie recipiunt à Deo, & quam pauci qui gratias Deo reddant. Vide quam verum sit quod Saluator dixit. Multi sunt vocati, pauci vero electi. Multi beneficia consequuntur, pauci grati sunt. Multi incipiunt, pauci perseverant: & multi sunt qui currunt, sed vnus accipit brauium. *Hic ergo regressus est cum magna voce magnificans Deum.* Vnus inquit, non multi. Si eundem fuisset ad torneamentorum, taurorum, aut ludorum secularibus, quæ diuinarum spectacula, non vnus sed plures inuenirentur deprecatores. Verum ad agendas Deo gratias vnus tantum inuenitur impiger. Plurimos habet diabolus mundus & caro ministros: Deus vero paucissimos. Non est igitur mirum si vnus tantum gratus numeretur. Porro quatuor hic indicat Euangelista vnde gratitudinem huius Samaritani intelligimus. Reuersus est enim, & magnificauit dominum magna voce, cecidit in facie ante pedes, & gratias egit. Quod regressus est magna voce magnam ipsius gaudium declarauit, quod ex misericordia Christi susceptum per quam ex magna miseria liberatus est: & ideo magnificauit dominum, cæterisque hominibus id faciendi dedit occasionem, velut illud Prophetæ. Magnificate dominum mecum, & exaltemus nomen eius in ipsum. Certe hic fecit iuxta consilium sapientis. Glorificantes dominum quantumque poteritis superualebunt, & adhuc admirabilis magnificencia eius. Et quod prociidit in faciem argumentum de se præbuit euidens quod dominum cognouerit Deum suum: dum adorauit eum, diuinitatem ipsius hoc modo confessus. Mali autem non prociidunt in faciem sed retrorsum, sicut Heli, qui retrorsum à sella cecidit,

Genes. 3.

Genes. 19.

Pro. 20.

Mat. 20.

1. Cor. 9.

Psal. 33.

Eccl. 4.

1. Reg. 4.

dit, & fractis ceruicibus animam egit. Et Iudæi in Christi captione retrorsum ceciderunt. Magnam itaque gratiam adeptus est hic Samaritanus, quando sic se humiliavit coram domino, cuius pedibus qui appropinquat accipit de doctrina ipsius. ¶ Docemur pro tantis Dei beneficiis Deo immensas agere gratias. Hoc admonet egregius Psaltes, dicens. Benedic anima mea domino, & noli obliuisci omnes retributiones eius. Sic & Paulus Ephesios hortatur dicens. Gratias agentes semper pro omnibus in nomine domini Iesu Christi Deo & patri. Et ad Colossenses. Et grati estote. Thessalonicibus quoque ait. In omnibus gratias agite. Omnia enim referenda sunt in Christum salutis nostræ autorem. Sicut illi viginti quatuor senes, de quibus legimus in Apocalypsi, qui accipientes coronas suas, posuerunt ante sedem Dei & agni, Deo gratias referentes. Tu quoque tribue illi grates, & dic animæ tuæ. Conuerte anima mea in requiem tuam, quia dominus benefecit tibi. Quid boni mihi fecit vt ad Deum reuertar gratias agendo? Eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, pedes meos à lapsu. Tria sunt genera beneficiorum. Quædam beneficia sunt in dando, alia in promittendo, alia vero in liberando à periculis. Quo ad primum igitur vix numerari possunt quæ tibi Deus concessit. Creauit enim te de nihilo, sui similem, hominem non brutum, Christianum non infidelem, inspirationes salutares, innumerabilia bona donauit tibi, mori denique pro salute tua non recusauit, & crimina quotidie commissa benigniter remittit. Ideo ait Psalmista. Quia Deus benefecit tibi. Secundo à malis quam plurimis liberauit te. Nam nisi prohibuisset in ventre matris tuæ à Dæmone communi omnium aduersario fuisses suffocatus, vt Dei beata visione privareris: sustinuit te in peccato mortali existentem vt aliquando penitentiam ageres. Eripuit te sepe numero à morte eo tempore quo proculdubio fuisses damnatus, nisi tanto præsidio conseruatus esses. Ideo sequitur. Eripuit animam meam à morte, oculos meos à lachrymis, nisi enim eius insignis intercessisset misericordia, iam diu in numero arsisset dænantorum. Tertio, pro tam exiguis laboribus, quantum tibi pollicetur post obitum bona? Immortalitatem qua nihil diuinius, summam beatitudinem, quam nihil felicis: consortium denique suum cum omnium bonorum & voluptatum perpetua & securabundantia, quæ amitti nunquam poterunt. Ideo ait, pedes meos à lapsu. Ideo iustus est, quod pro tantis, & innumeris beneficiis Deo gratias agas, velut hic Samaritanus. Maiora enim tibi Deus contulit bona quam huic Samaritano: à maiori lepra peccatorum te mundauit & lauit sanguine suo. Ideo humiliter gratias Deo age. Quapropter sequitur in textu. *Et cecidit in faciem suam ante pedes eius.* Scilicet Christi gratiando, seque illi toties viribus humiliando, cuius beneficio gratioso tam clementer ac mirabiliter fuit curatus. Felix qui ad singula dona gratiæ redit ad eum in quo omnis est plenitudo gratiarum, & dum pro acceptis non ingratum se exhibet: locum in se facit gratiæ amplioris. ¶ Obserua autem quod non solum gratias fuit hic Samaritanus, sed etiam modestus, quia venit suo functurus officio, non accusaturus alios. Nam non accusauit socios neque Phariseos qui eos deceperant: sed pro se gratias egit, nihilque de aliorum ingratitude locutus

Ioan. 18.

Deut. 33.

Psal. 122.

Ephes. 5.

Colos. 3.

1. Thes. 5.

Apo. 4.

Psal. 114.

Zach. 4.

Pro. 24.

1. Reg. 17.

Psal. 77.

1. Reg. 13.

1. Reg. 4.

Mat. 8.

curus est. Docemur ne de absentibus malum etiam si verum sit loquamur. Iacobus enim ait. Nolite detrahare alterutrum fratres, qui detrahit fratri suo, aut qui iudicat fratrem suum detrahit legi, & iudicat legem, si autem iudicas legem non es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator, qui potest perdere & saluare: nam vt in Proverbiis habetur, Abominatio hominum est detractor. Non imitator est diaboli qui Deo detraxit mendaciam ipsum incusans. Dixit enim, Nequaquam moriemini. Scit enim Deus quia in quacunque die comederitis ex eo aperientur oculi, & eritis sicut dñs scientes boni & mali. *Et hic erat Samaritanus.* Assyrii erant Samaritani & quasi perditii à Iudæis reputabantur vt Gethiles: quos Salmanasar (vt quarto regum narrat historia) translatis decem tribubus constituit pro illis in terra Samaria Gethiles. Per hoc autem quod dicitur Samaritanum fuisse, insinuat alios nouem fuisse Iudæos. Obserua quod illi Iudæi, qui religiosiores & sanctiores videbantur, fuerunt ingrati: hic tamē Samaritanus gratus fuit. Ita accidit, vt sepe numero vbi multa putamus esse scientiæ, & virtutis ornamenta nihil nisi hypocritis sit, & e conuerso (vt aiunt) sub sordido pallio lateat sapientia. Quo in loco attende quam diuersa sint Dei & hominum inter se iudicia homines, Samaritanos quasi perditos & infames despiciebant, Iudæos vero magnæ religionis & pietatis studiosos putabant: at in oculis Dei multo aliter erat: quippe qui cum animos inuenteat non signa exteriora, Samaritanorum plurimos ob humilitatem diligebat: Iudæos vero superbos & ingratos detestabatur, quæ vitia Hebræi valde percelluerant. Quare David postquam in Psalmo multa beneficia populo Israëlítico exhibita narrauerat, & Deum memorat commendauerat, ita vt filij qui nascerentur narrarent filiis suis: vt non obliuiscerentur beneficiorum Dei: nihilominus tamen dixit. Et oblitus sunt beneficiorum eius, & mirabiliū eius, quæ ostendit eis. Et idem fere ostendit in Psalmo centesimo quinto. Dominus quoque per Oseam, ait. Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis, iuxta pascua tua adimpleti sunt, & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & oblitus sunt mei. Populus hic à Deo dilectus Deo à quo tot & tanta accepit beneficia immemor & ingratus factus est: cum Samaritanus & Ethnicus benefactorem suum cognouerit, & gratias egerit. Nemo ergo desperare debet cuiuscunque nationis sit, modo corde toto se conuertat ad dominum: sicut & reliqui nouem nihilo erant meliores quod ex bonis nati fuerant Iudæis. Samaritanus siquidem ille illuminatus non fuerat per scripturas Prophetarum, & pauca miracula de Christo viderat. Si autem percurramus Euangelium totum inueniemus Samaritanos ex tribus virtutibus laudatissimos quod facile crediderint sicut illa mulier Samaritana iuxta puteum Sichar, & totus populus in illa ciuitate, quod misericordiam proximis suis adhibuerint, sicut ille qui uoluntatum iumento suo impositus, & quod grati fuerint vt hic & nunc loquimur. Docemur hic non gloriari de parentibus & progenitoribus, aut natalium origine, quando quidem vt Christus Iudæis qui gloriabatur ex semine Abraham descendisse, dixit, multi ueniunt ab oriente & occidente, & recumbent cum Abraham, Isaac, & Iacob, filij autem regni eiicientur foras. Huiusmodi sunt quam plurimi qui facinora maiorum suorum

rum magnopere iactant, cum tamen ipsi pusillanimes & ignaui sint in nullo sunt apud homines pretio. Respondens autem Iesus dixit. *Nonne decem mundati sunt, & nouem vbi sunt? Non est mos Dei exhibita beneficia improperare, quæ dat omnibus affluenter & non improperat: sed ingratitude nostra illum quodammodo cogit.* Sic in Deuteronomio refert beneficia. Non veterauerunt vestimenta vestra. Et 2. Reg. 12. Davidi. Ego te tuli de pascuis ouium, &c. Dubitabit tamē aliquis. Si Christus curauit eos omnes ab infirmitate, non tantum corporis sed animæ: quomodo isti nouem leprosi arguuntur de ingratitude ne si conuersi sunt, quia putandum est quod moraliter peccauerunt, nam pro veniali peccato non credendum est quod ita arguerentur. Dicendum quod omnes in fide petierunt sanitatem & sanati fuerunt in corpore & anima: nouem vero Iudæi à sacerdotibus decepti sunt, & suasi ab ipsis sacerdotibus ne crederent quod à Christo erant mūdati, sed à Deo propter legis obseruationem. Inuidebant enim sacerdotibus Christo, & eius miraculis, & doctrinæ: & vbi que poterant detrahebant. Horum suasionibus decepti exciderunt à fide. Curatio autem Christi & si præstaret salutem animæ, non tamen confirmabat eos in gratia, ita vt non possint iterum labi in peccatum, vt isti fecerunt: & vt accidit etiam Petro, qui post conuersionem & gratiam iterum lapsus est in peccatum, ter negans Christum. ¶ Ad nostram autem instructionem tria nobis documenta colligere possumus. Primum ne sicut isti leprosi ad vomitum vt canes reuertamur: sed in Dei gratia perseuere. 2. Petrus, 2. mus, sicut Samaritanus ille, qui proficiebat à bono in melius. Sic pater noster Adā in bono per parum temporis perseuerauit. Dominus enim ait, qui perseuerauerit vsque in finem hic saluus erit. Multorum est incipere, paucorum perseuere. Opera bona si ne perseuerantia mercede carent, quin sepe accidit vt benefaciens in initio, in fine dignior sit supplicio quam premio, eo quod non perfecti inceptum, incōstansque fuit. Amici Iob in principio optimi & amantissimi animi signa ostenderunt, quoniam per septem dies cum Iob fuerunt fides, illiusque ægritudinem & fortunam, quo ad potuerit officio subleuantis: at postea ipsum crudeliter deseruerunt. Sic Saul præclare regni imperiū suscepit: quod postea culpa sua turpiter amisit. Idem testatur vxoris Loth supplicium, quæ Sodomā respiciens in statuam salis fuit cōuersa. Multi sunt in inferno qui supplices Deum exorant, & à lepra peccatorum suorum mundati cœperunt viam virtutis intrare, & præceptis diuinis obedire, sicut isti leprosi: verum postea recidit uantes omnem gratiā perdiderunt. Quare nihil est quod minus diabolus curet quam bona principia nisi bono etiam sine copulentur. Quapropter non modo incipiendum est virtutis iter, sed etiam perficiendum: si volumus omnes ante actos labores non amittere: sit igitur constans & fidelis, qui beatitudinis coronam expectat. In fimbriis vestium suarum solebant sacerdotes in lege veteri appendere malo granata inter arca tintinabula: quæ ideo non in principio neque in medio vestimenti, sed in extremitate figebantur: vt significarent mercedem non deberi principio, sed in fine illis nepe, qui prius vitæ quā virtutis finem faciunt. ¶ Secundo docemur ex hoc loco quod proficit anime salutis omnis fortunæ aduersitas, quantum vero obstitit prosperitas. Sic enim leprosi dñi infirmitate detinebantur

Deut. 19.

Et 2. Reg. 12.

Mar. 14.

2. Pet. 2.

Gen. 32.

Mar. 10.

Job. 32.

1. Reg. 9.

Gen. 39.

haur orabat Deū, & clamabat. At posteaquā sanita-
tē consecutus, Dei auxilio amplius nō indigere sibi vi-
si sunt, statim dolorem cū memoria beneficij simul
deposuerūt. Incrassatus est dilectus & recalcitrauit:
incrassatus, impinguitur, dilatat. Sed vide quid se-
quatur. Dereliquit Deū factorem suum, & recessit à
Deo salutari suo. Hinc etiā & nos quā anxii sumus,
quando infortunij & periculū pro foribus est: tam
dissoluti & leues sumus infortunio liberati. Utinam
& nos deteriores non essemus, quam isti nouem le-
prosi, qui maiora beneficia accepimus, & peccata
maiora perpetramus. In angustiis Deū inuocamus,
& eum propitium habere volumus, sed statim obli-
uiscimur illius. Igitur potiores sunt infirmitates &
labores corporis, salute & prosperitate: in persecutio-
nibus enim Deus inuenitur, in gaudiis amittitur.
David dum periculis & incōmodis vrgebatur Deo
adhærebat, psalmos componebat, in t̃cumque vir-
tuti & pietati studebat, vt cum bis Saulem interfice-
re potuisset noluerit: at posteaquam pacatis popu-
lis, tantoque imperio securus regnare cepit, effudit
se in vitia, rapuit Bersabe, interfecit Vriam: & ita il-
le qui in malis etiā hosti pepercit, in bonis fami-
liari & innocenti parcere noluit. Vnde ipsemet Psal-
mista ait. Multiplicatae sunt infirmitates eorum, po-
stera accelerauerunt, sed in prosperitate cito obliuiscuntur
Dei. Obliuio prosperitatis est comes. Quod
hoc exemplo patebit manifeste. Rogauit Ioseph
Pharaonis procuratorem, vt meminisset illius cum
bene haberet: at procurator egressus carcere (ait di-
uina Scriptura) oblitus est interpretis sui. Ideo Ioseph
in recessu dixit ei, Memento mei dum bene ti-
bi fuerit nō ignorās homines in prosperitate super-
bire, & obliuisci solere amicorum. Qua de causa ne-
mo sit qui labores & aduersitates inculset, voluptates
vero ita amet vt nihil exitium preferendū, quo-
niā mala Deus sæpenumero nobis euenire permit-
tit, ne luxuria & vitiiis corrupamur vt his leproso-
rum & Egypti exemplis patet. Tertio docemur, ne
horum exemplo ingrati Deo simus, multi enim in-
ueniuntur, qui quo plura accipiūt beneficia peiores
sunt & ita bonis insolescunt & incōmoda capiunt.
Primū q̃ Deus Elatae prædicandū imperauit fuit in
gratorū accusatio: qui cū alia multa potuisset in illo
populo vitia reprehendere maluit ab hoc exordij su-
mere tanquā ab imaradice & fonte omnij vitiorū.
Audire celi & auribus percipe terra, quoniam Deus
locutus est, filios enutriui & exaltavi, ipsi autē spre-
uerunt me, cognouit bos, &c. Cælos & terrā in testes
vocat, vt iustissime querentē audiāt, hominesq̃ in-
gratitudinis notat, inquit, peiores brutis facti sunt
Vide igitur quantum sit ingratorum crimē, in cuius
confirmationem hoc solū sufficeret, si quis vellet ex-
pendere, nullam esse omnium virtutum firmiorem
quā beneficiorum memoriā. Huius vitij notatur
Pharao, qui Iosephi genus est insecutus, à quo sum-
mis fuerat officiis affectus. Iosephi namque opera
eximiam adeptus est opum abundantiam, cōserua-
to in summa egestate regno. Verum quem admodū
hedera quæ parietes ope & firmitate mixta paulatim
ascendit & diffunditur, donec æris & lucis posita,
horumque parietem complexa ipsum defruat: sic
multi sunt, ea animi peruersitate, vt illis non mo-
do non gratias agant, à quibus beneficium accepe-
runt, sed etiam quacunque ratione possint noceant,
hæc autem non rarum aut inuisitatum est, quotidie

videmus improbos homines diuites euadere, cum il-
lorum detrimento, quorū auxilio sæpenumero ste-
terunt: quod si rebus conueris fortunaque immuta-
ta, paululum minari ruinam cæperis, non modo de-
fereris, sed etiam impelleris ab illis, quos maioribus
beneficiis affecti, præsertim si ignobiles sint. Quas
re ne ab amicis decipiaris, bonis & generosis viris
stude, degeneres & improbos vita, qui hederæ plan-
tæ humillimæ & caducæ similes sunt, ne te postea
tuo ipsius (vt aiunt) gladio ingulent. Vult igitur
Deus vt grati simus, & tempore necessitatis eum in-
uocemus: in prosperitate vero gratias agamus illi,
præceptisque illius obtemperantes. Ea igitur sit gra-
tudo constantiaque nostra, vt nulla humanorum
bonorum æstimatio nos à Deo summo bono, cer-
tissimoque nostrorum bonorum fine diuellat, cum
præsertim omnia sine Deo bona, falsa & fallacia, nō
bona sed mala dicenda sint, q̃ Sed nunc ad litteram
reuertendū, quare Dominus ab istis leprosis inquiri
vnde sint, siquidem omnia antequam fiāt nouit?
Respondendum. Bene sciebat Dominus vnde es-
sent, rogabat tamen in detestationem vitij ingratitu-
dinis. Et vt magis attendetur ratio ingratitudi-
nis: ostendit etiam quantum nos à Deo separet in-
gratitudinis vitium, nemo enim solet eum querere
qui adest, sed absentem. Præsertim sciens vbi essent
quæsiuit de nouem leprosis, ex more scripturæ, vbi
multoties dicitur Deus aliquos nescire, quos non
approbat, & qui sibi non placent. Sic nescire profi-
tetur illas quinque virgines fatuas: scientia nimirū
approbationis. Ita hic, quia displicebat Domino
ingratitudo istorum nouem, querit de eis tanquam
de ingnotis. Sic Adam postquam peccauit quæsiuit,
Adam vbi es? Nouit enim Dominus (vt inquit Pau-
lus) qui sunt eius. q̃ Obserua autem quantum ma-
lum sit ingratitudo, quod Christus ad modum
admirantis se habet in hac interrogatione. Cer-
te nihil ita admirari debemus. Nemo hominem,
equum, aut canem videns miratur, quia hæc anima-
lia sæpenumero vidit: miramur tamen si monstrū
videremus. Centaurum, aut Satyrum, hominem-
ve quadrumanum, aut monocolum, quoniam hæc
rara sunt, & naturæ repugnantia. Sic sunt quedam
vitia in vsu posita & naturalis carnis libidini à Deo
indita, vt nemo miretur iam edacitatem, ebrieta-
tem, iracundiam, aut luxuriam, ob naturæ in hæc
vitia pronitatem. At ingratitudinem omnes non
modo mirantur, sed etiam detestantur & accusant,
vt iniustum, ignotumque vitium & naturæ maxi-
me repugnans: & merito. Nihil enim est minus fa-
rendum, & poena grauiori vindicandum, quam ac-
cepti beneficii obliuio. Et hac de causa apud Ro-
manos libertas seruo concessa, postea ingratitudi-
nis culpa reuocari poterat. Nihil ergo homini ab-
surdius est, & nequius, quam non esse erga Deum
quam gratissimum, à quo cōstitutus fuit super om-
nia opera eius in hoc seculo. Quid dicam in altero?
summā ei promissit beatitudinē qua nihil potest ma-
ius excogitari: at quo pretio comparatam? Sanguine
vniuersi sui in omnium nostrorū salutem effu-
so. Quis erit ergo tam ferus, tam immanis, vt ferus
ipsas læuitia vincat? Nam leo & vrsus beneficiis ita
deuinciuntur, vt mitissimo soleant ante dominorū
suorū mensas vultu sedere. Et inuenitur inter homi-
nes qui benefactori suo sit ingratus? Hoc igitur me-
rito Christus admiratur, quia nullum peccatum est adeo

Gen. 3.
2. Tim. 2.

2. Reg. 25.

2. Reg. 10
Prou. 17.

Leuit. 18.

Joan. 6.

Gen. 8.

Leuit. 7.

Joan. 4.

Genes. 19.

Matth. 26.

adeo immane, adeo indignum venia, vt ingratitu-
do, quæ ianuam diuinæ misericordiæ claudit, & fō-
tem Dei pietatis restringit, & autorem suum omni
beneficio deinceps reddit indignum, & quasi quidā
ventus adurens bona præterita extinguit: peccata
iam remissa aggrauādo reuocat, omnium denique
malorum est radix. Sic David grauer ob Nabalis
ingratitudinem affectus descendit de monte, eo ani-
mo, vt illum cā tota familia tradere t exitio, & etiā
grauius puniuit ingratitudinem regis Ammon nū-
cios suos deturpās. Ideo sapiens ait, Qui reddit ma-
la pro bonis, nō recedet malum de domo eius, Ideo
de ingratitis conqueritur Dominus per Ieremiam di-
cens, Nunquid redditur pro bono malum, quia fo-
derunt foueam animæ meæ? Sic & modo de istis cō-
queritur dicens. Non est inuentus qui rediret, & daret
gloriam Deo, nisi hic alienigena? Vide quomodo vult
Deus vt illi gratias agamus, non solum pro maxi-
mis, sed etiam pro minimis beneficiis: si quod mini-
mum in diuinis beneficiis potest inueniri. Hac de
causa iussit dominus asseruari panum fragmenta,
quæ superauerant in deserto, significans Dei benefi-
cia semper in memoria habenda esse, vt sic assiduo
gratias illi reddamus. Sic Noe exiens de arca fecit
altare Domino, & sacrificia obtulit, gratias agens
Deo. Vnde in Leuitico, holocaustum quod offere-
batur pro gratiarum actione, & caro victimæ non
erat in crastinum seruāda: quia gratiarum actiones
non sunt differendæ. Quare vt grati simus, opus est
vt sciamus quis nobis benefecerit. Sic ille regulus
quæsiuit à seruis de hora, qua filius melius haberet,
vt Christo gratias ageret & crederet, sciens illum
benefactorem. Sed si iniuriam patimur non cure-
mus scire quis iniuriam facit, ne illum odiamus.
Deus dixit Abraham quod semen suum esset passurus
mala in terra non sua: & non nominauit Aegyptū,
ne Aegyptios odiret. Et Deus in passione alapis
caesus, faciem cooperire permisit: vt doceret ne scia-
mus percuressores, sed tantum benefactores, & eis gra-
tias agamus. Obserua autem quod non vult Deus
vt grati simus propter se, nam propter nostram gra-
titudinem vel ingratitudinem, bonitatem vel mali-
tiam non acquirit, nec deperdit ipse aliquid: sed vult
gratos esse, vt sic capaces simus maiorum beneficio-
rum. Nam qui beneficiis gratus est, maiora indes
meretur accipere munera. Ideo cum nos adeo dili-
gat, vt eximiam habeat semper benefaciendi nobis
voluntatem, ingratitudinē odio habet, non sua cau-
sa, sed nostra: quoniam huiusmodi vitij illi quodā-
modo beneficia de manibus extorquet. Sed dices.
Cur nō puniuit ergo hos nouē leprosos lepre reuo-
catione: siquidē tanto beneficio ingrati extiterunt?
Quia si Deus sine discrimine ingratos omnes eo mo-
do puniret, pauci euaderent puientis Dei vindictā
quin & nos omnes iam diu pœnas soluissimus. Si il-
los vt ingratos domino lepre reuocatione dignos
iudicas: q̃ supplicij te cenles meruisse, cū multo ma-
iora quā leprosi acceperis, minusq̃ gratus extiteris?
q̃ Docemur ergo hoc Christi exēplo, primo vt man-
suetissimus erga ingratos qui etiā si multi sint nobis
sunt plures sunt Deo, & ab illo perferuntur. Secun-
do ne nos pœniteat benefactorum nostrorum, quæ
tunc optima sunt, cū retributionem non expectant:
quoniā nec Christus eo animo in leprosis beneficium
extitit. Docemur tertio, genus aut personarū digni-
tatem nihil prorsus facere ad iustificationem aut ad

Christi amicitia conciliandam: cum Israhelita mali
& ingrati sint, Samaritanus autem bonus. Docemur
quarto, verum esse illud quod Christus dixit, multi
sunt vocati, pauci vero electi. Quinto, Regni
Dei Iudæis propter ingratitudinem creptum esse, &
gentilibus ex gratia traditum & concessum. Aufe-
retur à vobis regnum Dei, & dabitur, &c. Ex-
pende etiam quod non dixit Christus, nō est qui re-
dret & daret laudem mihi: sed, nō est qui rediret, &
daret laudem Deo. Docet omnia opera nostra Deo
scribenda esse: & pro omnibus bonis quæ operamur
Deo gratias referre. Ne tibi arroges gratias eorum
quæ Deus in te, & per te fecit, Ideo puniuit dominus
Mosem ad aquas contradictionis. Ideo humiliavit
Nabuchodonosor se iactantem & in hæc verba pro-
rumpentem. Nōne hæc est Babylon ciuitas magna,
quam ego ædificauit in domum regni, in robore for-
titudinis meæ, & in gloria decoris mei? Ideo extra
hominum cætum & commercia eiectus, cum feris
animantibus in syluis agere & pascere coactus est.
Sed potius dic cum Esaia. Omnia opera nostra ope-
ratus es domine. Quid autem Dominus grato Sa-
maritano dicat audi. Surge, vade, quia fides tua te saluum
fecit. Magna fuit fides istius, quia nec suasionē sacer-
dotū, neq̃ exemplo Iudeorum sociorū suorū minui
potuit. Iacet ante pedes Iesu, non audet surgere, da-
biturque quibus vocibus laudes Christi extollat. Iu-
betur ergo surgere, & cum nollet relinquere Chri-
stum, sed in perpetuo illius esse consortio, audit. Va-
de, quia fides tua te saluum fecit. Surge etiam &
tu ex impuritate peccatorum tuorum & ambula in
lege domini in sanctitate & iustitia coram domino
omnibus diebus vitæ tuæ. Sic enim fides vere te sal-
uabit, scilicet, si ambulaueris in Dei mādatis & præ-
ceptis. Quam ergo fidem laudat hic dominus? Nō
certe prauorum hominum nudam & mortuam, sed
illam quæ per dilectionem operatur, quam habuit
hic Samaritanus. Nam domino credens non stetit,
sed Dei præceptum impleuit: & mandatis obtem-
perauit. Et postea ad dominum reuersus est: & ceci-
dit in faciem & gratias egit. Vide ergo quomodo
multa operatus est. Nō enim nobis Deus dedit mād-
ata vt illa sciamus, aut illum præcepta dedisse cre-
damus: sed vt præcepta eius implendo obediāmus
voluntati. De operibus misericordiæ in die iudicij
disceptabit: non si credidimus, sed si opere cōpleui-
mus ea. Si enim tātum fides sola sufficeret sine ope-
ribus ad salutē, vanum fuit, quod adolescenti inter-
roganti quid facturus esset vt regnum Dei posside-
ret, Christus respondit. Si vis ad vitam ingredi ser-
ua mādata. Si vero nulla sunt opera bona: quid quæ-
so baptista Christi Ioannes pro seruanda innocentia
puer ad eremum fugiens pœnitentia tam dira se af-
fixit? Necessarium est quod fides per dilectionem
operetur. Nam de fide sine charitate loquitur Chri-
stus, quando multos in nouissimo die venturos præ-
nunciat, atque dicturos. Domine nōne in nomine
tuo prophetauimus, & in nomine tuo demonia cie-
cimus & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et
tunc confitebor illis, nunquam noui vos. Discedite
à me omnes qui operamini iniquitatem. Habue-
runt quidem hi fidem: ideo Prophetauerunt, & sig-
na fecerunt. Sed quid illis profuit hæc fides? Quid
sine charitate & bono opere profuit? Neque enim
fides illa si esset viua: nec charitas ipsa esse sine ho-
no opere potuisset. Caritas enim ostenditur si nō
ociosa

Matth. 20.

Matth. 21.

Dan. 4.

Esa. 26.

Luc. 18.

Matth. 19.

Luc. 1.

Matth. 7.

ociofa est: si gaudet bene operari, si opere exprimit quanti faciat suum conditorē: cuius præcepta amat, quia ipsum qui præcipit amat. Talem ergo fidem à nobis exigit Deus. ¶ Igitur hæc tria exempla ante oculos habeamus. Primum vt fidem & obedientiam discamus ab istis leprosis. Secūdo vt opera bona quæ necessaria sunt ad salutem, à Christo discamus. Et tertio gratitudinem à Samaritano. Et si in grati fuerint nobis homines quibus bene fecimus, imitemur in hoc casu exemplum Dei patris, qui solem suum oriri facit super bonos & malos. Atque hoc exemplo Christi, qui nō denegat sua beneficia his, quos sciebat esse ingratos, mercedem & gratiā quarum ingrati nullam habent rationem, Christus nobis in libro vitæ rependendam scribit. Deinde cū nos lepra animæ, hoc est, peccatis infecti simus, debemus leprosum exemplum Christo occurrere: firma fide procul cum istis leprosis & cum publicano stare: atque agnoscentes nostra peccata clamare. Iesu præceptor miserere nostri. Cōsecuti auxilium de beo⁹ rursus de beneficiis acceptis Deo gratias agere. Si id fecerimus non dubitemus quin cum Samaritano audituri simus. Surge & vade: fides tua te saluum fecit. Id est, vade & exulta, nam per fidem cōsecutus est corporis salutem, & per eandem impetris charitatem & alias virtutes, quibus non tantum anima tua iustificata à lepra peccatorum liberabitur: verum etiam in æternum in cælis corona iustitiæ decorata lætabitur. Sed satis sit de hac historia leproforum: nunc ad explanationem sequētium procedamus. ¶ Post hæc cum naturale sit omnibus hominibus appetere libertatem & horrescere seruitutem cum Deus hominem liberum & totius creaturæ dominum fecerit, Iudæi Romanorū subditi maximo affectu appetebant liberari à iugo Romanorum: cum captiuitas etiam à brutis animalibus abominaretur. Expectabant suum Messiam, cuius opeliberandos fore putabant à mundana seruitute. Ideo ait Euangelista. Interrogatus autem à Phariseis. Vel ex curiositate, vel ex derisione. Quando venit regnum Dei. Non erat parua non solum Phariseorum, verum etiam omnium Iudæorum sollicitudo de Messia aduentu. Putabant enim quod regia potestate & apparatu esset vêturus restituere regnum Israël: congregans omnes tribus quæ per alias nationes erant dispersæ. Sic etiam hac ignorantia ducti illi discipuli interrogauerunt dominū in die suæ ascensionis. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israël? Et etiā in die resurrectionis illi duo, qui ibāt in Castellum Emaus dixerunt. Nos sperabamus quod redempturus esset Israël. Igitur cum Pharisei hæc tunc frequentissimam mentionē audiuisent à Christo fieri de regno Dei, quod scilicet per Messiam aspiciendum esset in terris: accedunt ad Christum eūque alloquuntur rogantes, quando veniret regnum Dei. Videntur autem hoc velle dicere. Audiuimus iam diu sæpenumero te de regno Dei differrentem, & populo quasi persuasum te esse Messiam Christū illum domini. Si itaque tu ille es quem hæcenus expectamus: quando tandem incipies regnare? Nihil enim regis præ te fers. Dic ergo nobis quando veniet regnum Dei? Quando tandem Deus promissionis suæ memor erit, & restituet nobis regnū Israël. Egrè ferebant corporum captiuitatem & exilia, nihil curantes de animarum suarum remedio & scelerata scelerebus addidit: inuidebant Christum, par-

Matt. 5.

Matt. 24.

Matt. 24.

ua magni facientes, dissimulantes maxima. Ideo Christus illis dixerat. Duces cæci, excolantes cæci. ¶ Matt. 23. camelum autem glutientes. Sic multi in cere moniis, & in rebus quæ sunt parui momenti totam fœlicitatem constituunt: non curantes de avaritiā, ambitione, multisque spiritualibus vitiis, in quibus quasi suffocati viuunt. Respondens eis dixit. Non venit regnum Dei cum obseruatione. Id est, non veniet cum apparatu aut pompa mundana, ita vt obseruari possit tempus vel locus. Neque dicent, Ecce hic, ecce illic. Neque poteritis dicere: ecce hic habet thronum, illic habet regiam aulā, hic circumstāt famuli, illic regius apparat⁹, hic aurea nitet corona illic sceptrā micantia fulgent, his populis dominatur, illam subegit ciuitatem. Ecce regnum Dei intra vos est. Tripliciter hoc exponi potest. Primo sic. Quasi dicat, Regnum in quo regnabit Messias nō est temporalis sed spiritualis. Non dominabitur (vt falso putatis) rebus terrenis: nec liberabit Israël de Romano imperio, non enim venit regnum facere temporale, vt fecit tempore Dauidis & Salomonis. Sed regnum eius spirituale erit, & regnabit super animas vestras, quæ quidem intra vos sunt: interiora enim queret Messias, & quæ intra vos sunt: non tamen externa. Cum anima legibus Dei obedit, regnum Dei est. O vere rem admirabilem: totus mundus regnum Dei est. At vero ita cupit Deus anime imperium, vt vni animæ imperare regnum sibi esse putet. Et quidem multo pulchrius regnum Dei est vnica anima, quā totus hic visibilis orbis: siquidem corporeus mundus subiectus est animæ, & propter animam factus est hic mundus totus. Quis igitur non stupeat animi capacitatem, intra quam regnum Dei est? Imo quis non admirabitur, animam ipsius Dei esse capacem? Demum aduerte quod per fidē solam licet in peccato simus dicitur Deus, quāquam non plene in nobis regnare: regnum siquidē non solum ex bonis constat sed ex malis: dummodo fideles sint. Igitur per fidem subiicimus colla Deo, volumusque Deum super nos regnare: & ita ad regnum Christi & Dei spectamus. ¶ Secundo exponitur locus iste. Regnū Dei intra vos est, quia si dicat. Solliciti estis de vestro Messia, & cū in medio vestrum sit, & inter vos, id est, vestram ciuitatem, templum, & synagogam non vultis cognoscere eum. ¶ Tertio exponitur locus iste, quia credere vel nō credere in potestate est nostri liberi arbitrii. Intra vos est, hoc est, in vobis ipsis est regnū Dei & in vestra potestate: quia si vultis accipietis illud, & si non, eritis absque illo. Idem est, quod in Deuteronomio dixit Deus, Ecce dedi ante faciem tuam vitam & mortem, bonum & malum: elige vitam & viues. Item apud Esaiam. Si volueritis & audieritis me, bona terræ comedetis: si autem nolueritis & non audieritis me, gladius vos consumet. Os enim domini locutum est. Et in Ecclesiastico. Ante hominem mors & vita, bonum & malum: quodcumque voluerit dabitur illi. Itaque regnū Dei intra vos est, hoc est in vestra potestate: sed de his satis. Deinde vt prudentiores, & magis cautos redderet discipulos: dixit. Venient dies, quando desideritis videre vnum diem filii hominis, & non videbitis. Iam diximus quod Pharisei & discipuli putabant regnum Christi temporale & non poterant intelligere quomodo Messias in tanta humilitate venisset: quia potius carnalia sapiebant & amabant. Ideo noluit dominus multa nar-

Matt. 23.

Matt. 25.

Matt. 26.

Matt. 27.

1. Cor. 1.

Esai. 28.

Ioan. 5.

Mat. 4.

Deut. 30.

Esai. 6.

Ecl. 15.

2. Cor. 11.

ta narrare de mysterio primi aduentus (contentus affirmasse regnum Dei in terris esse, hoc est, Messiam à Deo missum). Sed orationem vertit ad vltimum aduentum, quando venturus est, non humilis, pauper & incognit⁹: sed sicut fulgur, qui ab omnibus videtur, non vt humanum iterum subeat iudicium, sed vt ipse iudicet mundum vniuersum. Nō enim tunc erāt capaces vt mysterium primi aduentus caperent, quod diuirit loquelam ad secundum aduentum. Ideo autem hic discipulis dicit omnibus nobis dictum esse putemus. Venient dies quando desideritis videre vnum diem filii hominis; & non videbitis. Sensus est. Quem iam multi contemnant tanquam contemptissimum hominem olim sentient terribilem iudicem. Illi, qui Christum hic noluerunt in sua paupertate & humilitate videre, videbunt eum in nubibus cæli venientem ad iudicandū cū potestate magna & maiestate. Et illi, qui noluerunt audire prædicantem, audient dicentem. Ite male dicti in ignē æternum. Et qui noluerunt ad ipsum venire inuitantem eos atque dicentem, Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos: quando voluerint ad illum accedere, expellentur ab eo. Discite de me omnes qui operamini iniquitatem. Nunc tempus cognoscendi Christum nobis datur, & adipiscendæ gratiæ: non enim venit condemnare, sed omnibus vitam & salutem præbere. Et tunc desiderabitis videre vnum diem gratiæ & misericordiæ, & non videbitis. ¶ Multi etiam nunc sicut olim Pharisei, horret Christi paupertatem, improperium, & crucem. Ideo ab istis nō cognoscitur Deus nec amatur, quia vt dicit Paulus Crux Christi Iudæis scandalum est: gentibus tamē stultitia. Sed vexatio dabit intellectum, & cognoscet tēpore maxime angustia & calamitatis quando nihil eis proderit. Ergo & nunc Christum humilem in primo aduentu cognosce & amplectere paupertatem suam, nuditatem, crucem, & passionem: vt postea secure venient ad iudicium obuiam exeat. Caueant etiam ne post Christum alium expectent Messiam. Ideo ait. Et dicent vobis, Ecce hic, ecce illic, nolite ire, neque festemini. Docet hic non expectandum alium Messiam. Alibi etiam Iudæis dixit. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Hoc multoties fecerunt Iudæi. Acceperunt Iudam quendam Galilæum, & Theodam, aliosque quam pluriimos. Sic etiā temporibus Theodosij iunioris apud Cretā infulam diabolus in figura Mosis Iudæis apparuit, & dicens se Mosē esse, promisit ducere eos in terram promissionis, & ostēdere Messiam. Illi vero Iudæi, qui illum secuti sunt & ab eo decepti, aquis suffocati sunt: reliqui vero Christiani effecti. In Hispania in regno Portugalliæ, in oppido quodam, qui setuual appellatur, quidam nostro tēpore surrexit dicens se esse Messiam, cui aliqui Iudæi crediderunt, & adhererit. Quo cognito ab hæreticæ prauitatis inquisitoribus apprehensū in vrbe Vlyssæ, quæ Vlyssippo appellatur, (Lusitanorum enim est maxima & potentissima ciuitas) omnes cōbusti sunt publica sententia. Nec nos etiam credamus omni spiritui. Quia Angelus Saran transfiguratus se in Angelum Lucis. Nam si Messiam non expectamus sicut perfidi Iudæi, tamen multi pseudo prophetæ quotidie surgunt in Ecclesia sancta Dei dicentes, se à Deo missos, euangelicos se nuncupā-

tes: sed sub pelle ouis, qua incautos decipiunt latent lupi, qui nomen Christi in ore quotidie habentes, Christum eiusque Ecclesiam persequuntur, hæreses seminant, sacram scripturam deprauant denique membra dæmonis sunt ad omne vitium impudenti per petrandum. Ideo caue à Lutheranis. Si dixerint tibi, ecce hic est, ecce illic manet noli ire, noli credere, Hac de causa beatus Ioannes admonet dicens. I. Ioan. 4. Charissimi nolite omni spiritui credere, sed probate an ex Deo sit. Quia multi pseudoprophetae exierunt in mundum. In Lutheri tamen moribus & vita nihil opus est probatione, nam ex omni hæreticorum grege, nemo extitit, qui sic palam à Christiana non solum fide, sed etiā doctrina & moribus deuiauerit. Cuius insaniam, superbiam, luxuriam, avaritiam & ad omne vitium inuercundissimum animum exponere pudet, tædetque. In promptu igitur est doctrinam illius ex moribus perpicere. Aliter Christus venit, aliter beatissimi Apostoli Euangelium prædicauerunt: casti, pauperes, nudi, patientes ieiunantes, & orantes: ita in vitæ sanctimoniam & miraculorum multitudine clare videres organa esse viua Spiritus sancti: sed ad rem. Postquam Christus docuit cauendum esse ab istis falsis prophetis, ostendit quomodo in secūdo aduentu saluator ipse manifestē vêturus sit: iuxta illud Psalmi, Deus manifestē veniet, & nō silebit: ait ergo. Nam sicut fulgur cornicans de sub cælo, in ea que sub cælo sunt fulget: ita erit filius hominis in die illa. Primus aduentus, qui erat in carne occultabatur aliquādiu & solū primis illis innotuit hominibus: Vnde Magi illi venientes Hie rosolyam, inquirunt, vbi est qui natus est rex Iudæorū, nō sic occultabatur secūdo Christi aduentus. Nā sicut fulgur licet moueatur per aëra, nō apparet successiue, se subito super horizontē illuminat, illius salte hemispherij, in quo gignitur. Sic Christus cū venerit ad iudicandū, erit omnibus hominibus notus: quia veniet cū magna gloria & maiestate. Posuit, autē Christus similitudinē de fulgure potius, quā de sole, & luna, quia aduentus eius erit terribilis, & fulgur exterret homines: sol verō & luna & cetera omnianō exterrēt, sed potius cūcta fouēt suo lumine. In primo aduentu descendit sicut ros in vellus, cuius signū in vellere Gedeonis præcessit. Ros enim, quādo cadit à cælo nullus sentit, quia nec sonitū, nec aspectū vllū sui præbet. Quare mirū non est si inuentus etiā oculatissimos fallat: sic sileter venit Christus tūc sed in secūdo aduentu manifestus omnib⁹ apparebit. Ideoq; secūda ratio, quare Christus suū secundū aduentū cōparauit fulguri est, nō tantū propter terrorem vt diximus: sed secūdo & magis principaliter: quia manifesta & subita erit apparitio eius. Nā Christus vult hic ostēdere quod apparitio eius erit subita, vt patet in sequētibus exēplis, quæ adduxit Noe & Iob. Et ad hoc magis cōuenit cōditio in fulguris apparitione, quā solis & lunæ. Quia sol semper circuit cælū, & per motū suū aliquando est supra Horizontē, aliāquādo infra: & cū est in vna mūdi parte nō videtur ab aliis, qui sunt in alio Orizōte. Et ad hoc quod videatur ab his à quib⁹ nō videbatur venit ad eos per motū, & ita successiue facit se videri ab hominibus. Fulgur autē nō circuit cælū sed in parte cæli in qua gignitur apparet, & dū ibi est videtur simul ab Oriente & occidēte. i. super totū Orizōtē, etiā si nō moueatur. Ideo apparitio fulguris magis assimilatur apparitioni Christi ad iudicium venientis, quā apparitio solis.

1. Ioan. 4.

Psal. 49.

Matt. 24.

Luc. 21.

Psal. 71.

Iudic. 6.

solis.

solis vel stellarū. ¶ Obserua autem q̄ dicit, quod sic erit apparitio filij hominis in die sua. Diē iudicij vocat diem suum, quia tunc accipiet tēpus, quo punit peccatores, vt isēmer ait. Cū accipero tempus ego iustitias iudicabo. Nunc poteris ponere peccatorū tuorum, nunc dum tēpori dñaris, tibi prospice: nūc est tempus acceptabile, nūc dies salutis & misericordie quem si præterire finis excluderis, sicut virgines illæ fatuæ regno celorum, cum ratio reddenda erit. *Primū autē oportet illum multa pati & reprobari à generatione hac.* Expende quomodo nunc de gloria, nunc de ignominia loquitur Christus. Loquebatur de gloria in qua venit ad iudicandū, & statim loquitur de passione, in qua lapis angularis reprobatus est ab edificantibus, & latro Barabbas approbatus. Vide quā permittus sit Christi sermo, partim in tribulationū recordatione, partim sollicitatis & gloriæ, vt ideo eo exēplo discamus nunquā sic letitigē adherere, vt luctus prorsus obliuiscamur, nec rursus ita mœrori & sollicitudini animū tradamus, vt omnē deseramus spem melioris fortunæ, quantum n. alterum sine altero nocet, tantū vtrumq; simul cōiunctū prodest ad bene agēdi, beneq; sperandi rationē. Deus, n. qui omnia pondere & mensura disponit congrue, etiā voluit, ne dolores cōsolatione sua carerent, nec rursus voluptates sine vilo aduersitatis vinculo debaccharētur & insanirēt, quorū primū humanos animos debilitaret postremū corrumpere. Ideo ea prouidentia se gerit in rebus omnibus, prosperitates aduersitatis corrigēs, vt in bonis simus humiles, in malis animosū, venturæ felicitatis memores. Quod si recte animaduertemus sapientius nos gereremus in omni negotio, audaces pariter & timidi, ex quorū societate & commistione magnanimitas oritur. Quia misericors Deus mœstis rebus iucunda quæq; permiscuit: q̄ in omnibus sanctis fecit, quos neq; iucunditates, neq; iubilationes finit habere cōtinuas: sed tum ex prosperis, tū ex aduersis sanctorū vitam mirabili quadā varietate contexit. Vide Davidem nunc Golie victoria gloriosum, nūc Saulis persecutionibus miserū & errabundum. Quo superato & interfecto, regno potius pristina felicitate adeptus est, sed paulo post Ammonis morte affectus ingemuit. Cui dolori dū solatiū querit, ecce Absalonis in surgit perfidū in patrem suū bellū. Cōsequutus quidē est victoriā pater, iamq; in pace deinceps futurus sibi videbatur, nisi Sibæ: postea verō Adonix perfidia ruperetur. Vide etiam Ioseph, filiū Iacob, quāta vixit fortunæ varietate. Primū quidē apud parentes in deliciis habitus postmodū venditus & extorris, deinde dño valde gratus, postea autē accusatus & in vincula cōiectus: demum absolutus, totius Ægypti imperio potitus est. Et sic de aliis. ¶ Obserua secundo Christū dicentē, primū oportet pati & reprobari à generatione hac, quā veniat vt dixit, sicut fulgur ad iudicandū in honore & maiestate: quia primo tolerauit passionem, crucē, & ignominia, deinde honorem & gloriā. Prius Iacob scriuuit Labā socero suo quā pecore potiretur: prius Israel mille laboribus fuit in Ægypto & in deserto vexatus, quam terrā promissionis ingredere. Nā quādamodum fictile truditur, rotatur, ignibusq; & solibus exuritur, vt sic formā accipiat, & in mensa dño ministrare mereatur: sic nos opus est multa hic patiamur mala vt æterna dignitate digni simus. Non alia iudicōne confessores, nō alia martyres beatitudinis coronam

Psal. 47.

2. Cor. 6.

Matth. 25.

Psal. 117.

Matth. 27.

1. Reg. 17.

2. Reg. 13.

2. Reg. 16.

2. Reg. 20.

2. Reg. 1.

Gen. 37.

Gen. 41.

Gen. 30.

Exod. 1.

adepti sunt. Et Paul. ait. Humiliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortē, mortem autem crucis. Ideo sequitur. Propter q̄ exaltauit illum deus, & de dit illi nomen. &c. Aduerte iterū, q̄ cū locutus est de honore dixit q̄ sicut fulgur, quia gloria huius mundi cito transit, sed de passione & ignominia multa dixit, q̄ oportebat pati: nā maxima & ferē innumera passus est. Perpēde rursus quod à generatione hac dixit, q̄ passurus erat & reprobandus, à generatione inquit, hac peruersa, vt non fiat determinatio substantiæ, sed qualitatis: quia nō tantū Christus repro batur à perfidis Iudæis, sed ab omnibus peccatoribus, à quibus quotidie patitur Christus in suo corpore: quia semper vsq; ad tempus iudicij erit ecclesia inter malleū, & incudem. Supra dorsum meū fabricauerunt peccatores. Et adhuc fabricant, & fabricabunt. Et sicut factū est in diebus Noe. i. tēpore quo vixit & Deo iubente arcam construxit, diluuiumq; futurū prædixit. Ita erit in diebus filij hominis. i. circa seculum dum Christi aduentū: in quo suā potentia mirabiliter declarauit, propter q̄ illud tempus dicitur spiritaliter esse ipse. *Edebāt & bibebāt, vxores ducebant & dabāt ad nuptias vsq; in diē qua intrauit Noe in arca.* Non. n. crediderunt prædicationibus & gloriam eius: sed ludis, & vanitatibus, & carnalitatibus intendebant. *Et uenit diluuius.* Sicut in Genesi legitur. Anno sexcētesimo viē Noe, mense secūdo, septimo die mensis venit diluuiū, aperitq; sunt oēs fōtes abyssi, & cataractę cęli apertę sunt, & multiplicatę sunt aquę, & facta est pluuia super terrā quadraginta diebus & quadraginta noctibus, & eleuauerunt aquę arcā in sublimē. Quindecim cubitis altior fuit arca montibus excelis: obtinuerūt aquę diluuiū terram centū quinquaginta diebus, & requieuit arca super montes Armeniæ. *Et tulit omnes. i. viuos qui erant extra arcā submersit, præter octo homines, qui erant in arca.* Hoc exēplum Noe adduxit Christus, vt ostenderet q̄ repente veniet & inopinate & pluribus lasciuientibus. Hoc enim & Paulus dixit. Cū dixerint, pax & securitas, repentinus superueniet interitus. Sic etiam tempore quo Christus ueniet, erunt homines bibentes & comedentes, & letantes. Sed dices? Nōne prius multa superueniet signa in sole, luna, & stellis & terrę motus qui præcedēt diem iudicij? Verū est, nihilominus obstinati in peccatis voluptatibus vacabunt, boni autem non. In nouissimis, inquit, diebus instabūt tēpora periculosa: & erunt homines seipfos amātes, cupidi, elati, superbi, blasphemii, parentibus non obediētes, ingrati, scelesti, sine affectione, sine pace, criminatores, incōtinentes, sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatū amatores, magis quā Dei, habentes speciem quidē pietatis, virtutē tñ eius abnegantes. His vitiis irretiti & iustitię præconē pium Noe, vt ait Petrus, nō audierunt. Ideo exēplū posuit conueniens: nā in nouissimis diebus cū dñs ad iudicandū ueniet, ita inueniet homines his vitiis deditos & induratos, Noe pœnitentiā docuit futura prædicēs mala, mali autē nō credētes lasciuiis vacabant. ¶ Obserua tamen q̄ dicitur, comedebāt, & bibebāt, & vxores ducebant, ad ostendendū securitatē hominū: ideo ponitur ea quæ homines exercent qñ securi sunt, & de lōga vita sperāt. s. comedere, & bibere, & accipere vxores & ad nuptias tradere, & plantare, & ædificare. Talia autē inuenirentur homines facientes in die iudicij: in quo inuenitur q̄ securi erant nullū malū timētes. Ideo

Philipp.

Psal. 117.

Gen. 7.

1. The. 5.

2. Tim. 4.

1. Petri. 2.

Ideo

Ideo Christus nō dicit, erūt furantes, occidētes, &c. quia quanquā vitiosissimi futuri sunt, non tñ sermo de vitiis nūc est, sed de viuendi securitate & negligētia, quoniā diuissimū se victuros existimabūt. Quare male exponitur locus hic ab illis, qui ducūt vxorē dicētes. i. propter voluptatē magis quā propter bonum prolis, quia ducent vxores nō recta intētionē, quia bene possunt comedere & bibere, & nubere sine peccato, nō tñ sine quadā securitate & quasi certitudine qua longū viuendi sibi spaciū promittant. Nā qui sic securi sunt vt plurimū effusius in voluptatibus & tēporalibus bonis se gerunt. Nō ergo intelligit dñs in hoc loco de peccatis, sed de viuēdi incuria: quæ tanta erit, vt nullis signis, quę multa iudicij finale præcedent, eorū animus moueatur, aut animaduertat rationē esse iamā de singulis operibus redendā. Sic accidit tēpore Noe qñ immisso in terras aquarum diluuiū homines negligētissimā vitā degentes, brutis ipsis imprudentiores videbātur. Ascēdentibus. n. paulatim aquis & summa montū cacumina operientibus, se inuicē exhortabantur, dicentes. Natabimus donec cithæ pluuiā pertrāseat: quod si perstiterit, aut in arboribus, aut in tabulis vitā tuehimur, postea recedat aquę, & reuertemur in patriam. O præclaram fiduciā, nisi eos nimia sefellisset securitas. Non aliter ergo in vltimo, igneoque diluuiō accidet: quado mala hominū securitas, homines male perdet, qui signa in sole & luna apparētia astrologorū arbitrio interpretabantur causis naturalibus omnia reddentes, nec prius errores aduertent suos, quā à subito & improuiso igne correpti sint. Ponit Christus aliud exēplum simile præcedenti. *Similiter sicut factum est in diebus Loth.* Ita fiet in secundo aduentu filij hominis. *Edebāt & bibebāt, emebant, & vdebant: plantabāt, & ædificabāt.* Cū falsa securitate vacabāt: & quasi diu victuri, cōiugia, & edificia; agentes. *Qua die exiit Loth à Sodomis, pluit ignem & sulphur de celo & omnes perdidit, secundū hæc erit quā die filius hominis reuelabitur.* Arguitur hic tacitis verbis fluctitia hominū mundi huius, qui omne suū iudicium in rebus tēporalibus: spiritualia verō & perpetua nihil faciunt. Exempla enim à Christo adducta satis arguunt quā improuiso finis vitæ huius venturus sit. Sed cū omnia quę scripta sunt ad nostrā doctrinam scripta sunt, hanc geminā historiā tēpori nostro accommodabimus. Si. n. statum nostri tēporis accommodare voluerimus in nullo dissimilē esse tēporib; Noe & Loth sanctorū virorū reperiemus. Quid. n. obsecro de illo tēpore dicitur, q̄ de nostro rectius nō dicatur? Edebant & bibebant dicit Christus, vxores ducebant, emebāt & vdebāt, plantabāt & ædificabāt. Hoc est, sic vitā suā instituebāt, sic rebus caducis intēti erāt, ac si perpetuo hic victuros sperarēt. Sed quid homines in hac nostra tēpestate faciunt. Respice orbē mortalibus quā frequentissimū, cōsidera ciuitates refertissimas vsq; ad habitatiū fastidiū, inuenies pro artificibus deceptoros, fures, homicidas pro ciuib; ganeanos, luforos, & seneratoros: pro magnatibus, delitiosos, prædones, & tyrannos. Quare mirū non est si in talibus vitæ moribus sit qui pro lignorū aut palearū falce audeat cēties mētri, centies periurare, in lucro omnē vtilitatē & honestatē cōstituit. Quid dicā de illis qui altiorē nacti status conditionem ad huc habeant & inuident: de quibus illud proverbium vere dici potest. Nemo sua sorte contentus est. Quare causa quo iure, quaq; iniuria hac illac cursitat, quę

runt, a cumulanti opibus opes. Alius vt filiam præclaro locet viro & nobili: alius vt filio maioratum relinquat: alius q̄ petus est, nobilissimorū virorum ritu molliter viuat, & vitiose. Ea autē omnibus multo etiā peioribus mediis quærunt, adeo vt nec virtutis nec mortis, nec æterni supplicij memoriā vllā habere videantur. Siquidē omnem vitā suā, tam imprudenter in vitiis transigunt quāsi nunquā essent ad finē peruenturi. Hoc Elaias olim plorabat super populo Israël q̄ nunc rectius plorare poterat. *Vē (inquit) qui confurgitis mane ad ebrietatē festandā, & potā dum vsq; ad vespēram, vt vino æsuetis.* Cithara & lyra, & tympanū, & tibia in conuiujs vestris: & opus dñi non respicitis, nec opera manuum eius cōsideratis. Nā si oculos conuerteris ad hominū curas, miserabar̄is proculdubio illorum labores & sollicitudines: omnis. n. illorū laborū negotiatio in reb; terrenis, inanibusq; consistit, ac si nunq; essent morituri & reddituri rationē. Ideo dictū est. Hęc occupationē pessimā dedit Deus filiis hominū, vt occuparētur in ea. Dñs. n. scit cogitationes hominū quoniam vane sunt. Quoniā his occupationibus erat dediti Sodomitę comedentes & bibētes, emētes & videntes, perdidit illos Deus: quia ebrietatibus sicut modo & luxurijs vacabāt. Ideo q̄ in Ezechiele habetur. *Hęc fuit iniquitas Sodomę sororis tuę, superbia, saturitas panis, & abundantia, & oculi illius, & filiorū eius, & engeno & pauperi manū nō porrigebant.* Ideo si nos illis peiores sumus, audi quid Christus dicat. *Tolerabilis erit Sodomę & Gomorrę in die iudicij, q̄ nobis.* Igitur illæ duæ grauissimæ historiæ non solū ad tēpora extremi diei referendę sunt, sed ad omnia nostra tempora, vt ex earū admonitione nunquam ita securē agamus, quin semper cogitemus dñm nos expectare ad pœnitentiā. Neq; multo post hinc nos vocandos esse. Quā bonū est sumere in alieno capite periculū. Felix quę faciunt aliena pericula cautū. *In illa hora.* sparū ante iudicij: nō in illa iudicij hora in qua omnes domus erunt destructę. *Qui fuerit in testamento & vasa eius in domo: ne descēdat tollere illa.* Tantū enim erit periculū, horror, & acceleratio illius iudicij, quod tunc non vacabit, neq; expediet alicui circa tēporalia occupari, quæ tunc penitus auferentur ab eo, & ipsum protinus oportebit ad tribunal christi deduci. Tunc curandū nō erit de minimis, cū instabit maxima & incōparabilis illa causa discriminis infiniti. Quia vbi maxima surgit sollicitudo, minima nō apparēt curę, sicut fluctuante & periculatē nauigio, multa solent nauē sociorū delicta perpeti, & perferre, quæ pacato mari non paterentur. *Et qui in agro similiter non redeat retro.* Nō curet ad sua terrana reuerti, quia iam nō erit tēpus neq; locus, sed solum prouideat sibi, quomodo iudici metuendo presentetur saluandus. Hęc similitudo clara est & cadē cum præterita. Sed vnum hoc aduertendū puto, q̄ idem dicit Matth., sed ad aliud propositum. Nam in Mattheo ad demonstrandam celeritatē fugę necessaria volētib; euadere ab excidio Hierusalē: hic vero de tēpore ante aduentū Christi loquitur ad significandū nō celeritatē fugę, sed celeritatē affectus necessarij ad spiritualia. Intendit enim per hæc aperire: q̄ tunc non erit cōmoditas tēporis differēdi affectū ad spiritualia: sed quā celeritate abiq; quacunq; minima dilatione etiā prætextu cuiuscunq; occupationis, adhibēdus est animus ad spiritualē vitā. Hic autē esse literalē sensum testatur subiuncta verba. *Memo-*

Esai. 5.

Eccle. 1.

Psal. 93.

Ezec. 15.

Matth. 11.

Matth. 24.

reseruo

res estote uxoris Loth. Quae cum vertisset se retro non habuit tempus vertendi se ad ante. Quo circa monent quod neque praetextu tam paruae morulae, quae occupatur ad tolerandum ea, quae domi seu retro relicta sunt, differenda est spiritalis vita. Ideoque non ames haec terrena, sed statim trahi ad caelestia & spiritalia, nunc quoniam tempus habes, cogita quae feruimus illi acciderint: praecave inordinata ad temporalia affectio-nem, ne simul cum illa tangat te plaga Dei. Na sicut illa contra praecceptum Dei retro respiciendo, conversa est subito in statuam salis: qui immoderanter ad carnalia & terrena se vertunt, peribunt. Vnde alibi asserit Christus. Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei. Sic multi ex Israelitis qui ad Aegyptum redire cupiebant, in deserto perierunt. Neemias & Esdras constantissimi fuerunt in edificatione templi: a cuius operis consummatione nec minis, nec terroribus, nec vllis obstaculis deterri potuerunt, quin perficerent. Ideo memeto uxoris Loth, eiusque exemplo prospice tibi, ne a bono incepto desistas. *Quisquis voluerit animam suam saluam facere.* Anima hic pro vita accipitur corporali: nam illa est quae informat, cum sit actus corporis physici organici. Sic clare hoc ostenditur in libro Iob, vbi Deus fatanæ dixit, loquens de sancto Iob. Verum animam seruam. Vbi satis apparet quod de vita & non de anima rationali loquebatur. Na diabolus non querit nostra, sed nos: non indiget nec appetit res nostras, sed animas querit, vt secum in inferna ducat: & cum tollit nostra intentio eius est, vt animas nostras acquirat. Ideo frustra loqueretur Deus fatanæ de anima, cum dixit animam eius seruam. Na diabolus respiceret. At ego quid aliud quero, nisi animam quero? Sensus ergo illius loci est. Do tibi facultate vt omnia bona quaeque habet Iob, destruas pro libidine tua, eiusque corpus plagis coëctias: dummodo non extinguas, ne illius animam tangas. Itaque qui voluerit hic suam vitam seruare, & a persecutionibus & a nece liberare, males Christum negare, seu equitate relinquere, quam seipsum morti & persecutionibus exponere. Perdet illud. Id est, ad eternam damnationem perducet. Ad quod propositum nunc dominus Iesus Christus, haec quae ad martyrium pertinent inter ea, quae de suo vltimo iudicio loquebatur admisit? Videntur haec verba non coherere cum superioribus & cum his quae post haec immediate sequuntur. Sed si bene tribulationem illorum dierum in memoriam adducas, & persecutionem Antichristi in ecclesia, non extra propositum haec dicta putabis. Ipse, n. filius perditionis multos faciet martyres, aliosque blanditiis, tum terroribus a fide auertet, & erit persecutio magna & tribulatio tunc temporis, qualis nunquam fuit ex quo homines esse coeperunt. Ideoque admonet Christus, ne hanc vitam carnalem ita diligamus, vt timeamus perdi illam pro Christo: nempe qui voluerit illam saluam facere & liberare eam a tormentis, quae Antichristus fidelibus dabit, consentiens illius suasionibus amore huius temporalis vitae, hanc profecto illam perdet. *Et qui perdidit illam.* Hoc est vitam suam morti & tribulationibus exposuerit propter Deum atque iustitiam. *Vini fidebit illam.* Vitam gloriae sibi acquirat merito sortitum dominis & constanti sue. Huic consonat quod in Ioanne dominus loquitur. Qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam eternam custodit eam. Et iterum Christus. Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Qui enim plures facit hanc vitam quam pietatem, quam Christum, etiam si videatur ad tempus lucrifacere vitam: tamen seueram per-

Gen. 19.

Luc. 9.

Nume. 16.

Iob. 2.

Matt. 24.

Ioan. 12.

Matt. 26.

dit eam Nullus. n. hic vitam suam ultra praescriptam diem valet prorogare, & post hanc vitam, quae nulli non breuissima est, adducitur aeternae morti. Porro quisquis amore Christi vitam suam posuerit in discrimen mortis saluam faciet. Oportet nos. n. omnino imitari Christum, qui passus nobis reliquit imitandi exemplum. Non pudeat discipulum sequi praecceptorum, non pudeat seruum sequi dominum. Oportebat pati Christum, & sic intrare in gloriam suam, ergo oportet & nos per multas tribulationes intrare in gloriam alienam. *Dico vobis in illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur, & alter relinquetur.* Hora iudicii etiam quae hic proxime copulantur sibi inuicem, diuidetur ad inuicem: ita quod vnus erit electus, & propter suas virtutes assumetur ad numerum electorum, occurretque Christo in aera sicut ait Apostolus. Nos qui viuimus qui restidui sumus simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Christo in aera. Alius reprobus erit, & ob sua demerita relinquetur inter damnandos in terra cum corpore graui. In omni statu sunt boni & mali, atque in omni conditione & gradu optimis admixti sunt pessimi. Sic Abel cum Cain, Isaac cum Ismael, Jacob cum Esau, Sem cum Cam, David cum Saul, Anna cum Ecenena, & Helias cum Izabel ad exercitationem & meritum bonorum. Tunc diuidentur & mali relinquentur in terra: & boni assumuntur in aera. Nullus ergo praesumat aut stultam sibi securitatem promittat: imo beatus homo qui semper est pauidus, tunc erunt securi, qui modo non sunt securi. *Uae erunt moles in vno: vnus assumetur & altera relinquetur.* Quod erit de viris idem de mulieribus: quia de vtroque sexu & de omni statu lingua & natione assumuntur & relinquentur, vna tanquam bona erit saluanda, altera aut tanquam iniqua condemnanda. *Duo erunt in agro, vnus assumetur, & alter relinquetur.* Diuinae electionis gratia describitur dicendo, assumetur, describitur praetertim paritate status quietis in lecto, & laboris molendo. Similiter quoque meritum reprobationis significatur, dicendo relinquetur. Non potest qui relinquitur sibi ipsi imputari relinquenti nisi negatione gratiae, sed suis imputet meritis, quidquid sibi euenerit. *Obserua autem quod de duobus vnus dicit, quod assumetur & vnus quod relinquetur.* O vltimam media pars hominum saluetur, optandum illud esset: & non tantopere formidarem, tremendum illud quod ex quatuor seminis partibus sola quarta profecit. *Vigilandum ergo nobis erit, si ex duobus vnus est relinquendus.* Praeterea, assumetur, dicit, & relinquetur: sed tacetur quo assumetur, & quo relinquetur: neutrum enim humanus animus capere potest. Assumetur inquam ad gloriam, & relinquetur ad poenam. Quanta autem haec beatitudo ad quam boni assumuntur, sit, dici non potest: quia nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec. &c. Similiter dicendum est de poena. *Aduertendum est vltimum, quod quauis bonos posuerit duos in lecto, duos in mola & duos in agro, quod voluit dominus significare numerum electorum parum futurum cum numero reproborum.* Na alibi legimus multos fuisse vocatos, paucos vero electos: & paucos ingressuros arctam viam, plurimos autem latam viam, quae ducit ad perditionem. Non ergo hic de numero electorum sermo est, sed de hoc quod nec res, nec locus, nec vitae genus nobis causa est mortis aut vitae: quia ex eodem lecto vnus assumetur, alter relinquetur: ex eodem lecto vnus saluabitur, alter dannabitur: ex eodem agro vnus eligetur ad regnum,

Luc. 24.

1. Thep. 4.

Gen. 4.

Gen. 27.

1. Reg. 1.

3. Reg. 18.

Pron. 14.

Luc. 8.

1. Cor. 2.

Matt. 26.

Matt. 7.

regnum, alter ibit in aeternum supplicium? Quare hoc? quia diuersis vltimur affectibus in hac vita, vnus est deditus terrenis rebus, alius caelestibus: diuersae voluntates & amores diuersa habebunt loca. Dixit ergo quod ex eodem lecto, mola & agro vnus assumetur, & alter relinquetur: ad designandum, quod de omnibus statibus aut modis viuendi saluantur aliqui: & per istos tres modos signat alios omnes modos. Na hominum quidam sunt ociosi, & inueniuntur ociosi in die iudicii: alii sunt occupati. Ociosos significauit per eos qui in lecto sunt, quia lectus est locus quietis. Occupati autem sunt dupliciter, quidam sunt occupati in rebus domesticis, quidam in rebus foris: primos occupatos per molentes significauit, quia molere ad molam manulem intra domum est: secundos significauit per existentes in agro. *Docemur hic non confidere in statu, honore, nobilitate: quia locus aut status cuiuscunque perfectionis aut dignitatis sit, erit bonus & malus. Nihilominus bonus assumetur & malus relinquetur, & vnus frater saluabitur & alius dannabitur. Tunc. n. nihil valebit nisi bona conscientia.* Tempore enim iudicii separabuntur boni & mali. Nam adueniente illo igne congregationis omnia peribunt, & omnes homines morietur, & qui viuēt inuenti fuerint subito morietur, & subito resurgēt, sed boni ab angelis rapiētur: & in ipso rapu suo, dicuntur morituri, & simul resurrecturi, & educentur tunc ad aerae altum, vt ibi sint simul cum Christo iudicantes, vel saltē audientes: mali vero non rapiuntur, sed manebunt in terra, & ibi iudicabuntur. *Obserua etiam quod prius dixit Christus, vnus assumetur, & postea, alius relinquetur: prius enim locutus est de praemio, postea de tormento: quia facilior est animus ad praemiandum pios, quam ad puniendum impios.* *Respondentes dicunt illi, vbi domine? Audientes discipuli dominum multa dicentem de regno Dei, quod tamen ipsi non intelligebant, praeter carnali illa opinione de regno mendano Messiae, interrogant vbi sit locus in quo assumendi sunt alii, & alii relinquenti. Christus vero cognoscens eorum imbecillitatem, similitudine qua-*

1. Thep. 4.

Psal. 33.

da respondit, qua subindicare voluit non esse multum cogitandum de his euuiose: vnusquisque enim ad suum locum perueniet. Imbecillitas & ruditas discipulorum non ferebat, vt haec tam alta mysteria eis panderetur. quare vsque ad suum tempus Christus differre voluit, sed pro nunc aliqua similitudine respondens dicit. *Vbiunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilae.* Vbi fuerit Christus homo vere corporeus, qui in hac humanitate glorificatus iudicabit: ibi congregabuntur ante ipsum omnes gentes. Dixit quod apparebit subito omnibus hominibus, sicut fulgur apparet, & hoc poterit esse, quia in loco vbi Christus apparuerit erunt omnes homines simul. Na vbi corpus fuerit qui immobiliter stat: aquilae vero ad illum mouentur: ita Christus in loco vno immobiliter apparebit & omnes homines congregabuntur ad illum. *Locutus est tamen de aquilis & non de coruis aut de vulturibus, quamuis omnia ista tria genera auium venire solent ad cadauera: quia aquilae a longissimis regionibus per odorem percipiunt vbi iaceant cadauera: quod non conuenit coruis, quia non est longinquo apprehendunt cadauera, sicut aquilae & vultures. De vulturibus tamen quauis odoratus eorum forte perspicacior sit quam aquilae, non tamen locutus est Christus de illis: quia Christus volebat ponere conditionem sui aduentus, quantum ad modum congregationis hominum. Et ista congregatio duas habet condiciones. Prima, quia de quacunque parte terrarum vbi fuerint mortui resurgent & conuenient ad locum, in quo Christus fuerit. Secunda quia ista congregatio fiet in momento, in ictu oculi, vt Apostolus ait. *Quantum ad primam bene conueniunt aquilae & vultures, quia vultures acutissimi sunt in odoratu, & de longinquis mouentur ad ueniendum. Secunda autem conditio, quae praecipua est deest vulturibus quoniam sunt tardi volatus, & pigre veniunt. Aquilae vero valde conueniunt ad hoc, quia est impetuosi celesis, & fortis volatus: & subito transuolat magnam regionem. Sed non placet hanc rem iam pluribus tractare. Sufficit iam huic capiti imposuisse finem: gratia & benignitate domini Iesu Christi. Amen.**

1. Cor. 15.

1. Tim. 5.

CAPVT XVIII.

MULTA in superioribus Dominus docuit & praecipue nunc in fine capitis immediate praecedentis quomodo fugienda sint mala, praesertim sententiam illam terribilem, quam contra peccatores in die iudicii pronunciat. Sed cum non satis sit vt ait Psaltes egregius, diuertere a malo nisi etiam bonum faciamus, nunc iam de oratione differit, quae quidem si exacte fiat, omnia bona opera antecellit. Eleuat enim mentem nostram Deo, & animam Christo sponso suo vnit: & in eius dilectionem ascendit, & arripit. In quo exercitio assiduo occupantur Angeli, beatorumque animae in caelo, quos nos etiam dum viuimus, quotiescunque oramus imitamus: oratione siquidem possumus inimitabilis tollere, quae inter nos & Deum subinde sunt, prohibere malum & obtinere bonum, si modo perseueranter orauerimus non desistentes, etiam si quod petimus statim non detur. Sed persuasum habentes Deum quod magis expedit daturum, aut quod vo-

lumus, aut quod malum. Hanc nobis Christus nunc commendat, cum qua etiam omnia mala quae dixerat in praecedenti capite, vincere poterimus. Ait itaque sanctus Euangelista Lucas, loquens de Saluatore nostro, *Dicebat autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere dicens.* Antequam videamus parabolam hanc, de qua Christus hic loquitur opus est haec verba exponere: nam multa multi dixerunt de hac continua oratione. Igitur hoc quod Christus hic dicit, quod oportet semper orare & nunquam deficere, hyperbole est. Nam non possumus incessanter semper orare, cum necessarium sit dormire, quo tempore nemo orare potest, quia tunc nullus est mentis usus, qui maxime in oratione exigitur, nullus enim nisi solus Christus vere dicere potest. *Ego dormio, & cor meum uigilat. Oportet enim comedere & bibere & pro his acquirendis laborem aliquem moderatum, non tamen sollicitudinem adhibere. Oportet etiam curam rei familiaris habere, quoniam beatus Paulus de viduis loquens ait. Si qua vidua filios, aut nepotes habet, dicat primum domum suam regere, &*

X mutuam

mutuam vicem reddere parentibus: hoc enim acceptum est coram Deo. Et paucis interiectis subiungit. Si quis autem suorum & maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit. Et quod hoc non solum secularibus hominibus, sed etiam Ecclesiasticis viris necessarium sit aperte insinuat Paulus. Si quis, inquit, domui suae praesente nescit, quomodo Ecclesiae Dei diligentiam habebit? Igitur multa sunt necessaria, ut faciamus ubi nec vocaliter nec mentaliter orare possimus: & quamuis hunc locum multi sic & alij sic interpretentur, mihi tamen verior expositio videtur, quae hyperbolicè locutus est hic Christus ad rem exaggerandam. Quae quidem figura à Cicerone dicitur superlatio, ab alijs excessus, cum sententia aliqua fidem excedit augendae rei gratia: vt cum dicimus esse aliquid niue candidius, haec autem saepe in sacris literis reperitur. Quoniam sacra scriptura, quae instar est communis locutionis scripta eisdem etiam vtitur tropis & figuris, quibus communis modus loquendi vtitur. Et vt res sit apertior aliqua exempla proferam ex sacris literis, in quibus haec hyperbole inuenitur. In actis Apostolorum describens nos Lucas illam historiam aduentus spiritus sancti, & volens innuere multitudinem gentium & nationum, quae tunc erant Hierosolymis ait. Erant autem in Hierosalem habitantes viri religiosi ex omni natione, quae sub caelo est. Quod nisi hic admittatur hyperbole, erit necessarium fateri tunc fuisse Hierosolymae Hispanos, Gallos, Anglos, Scotos, Indos, Aethiopes, Siculos, Sarmatas, Scythas, aliasque nationes, quas vix Ninive, quae ciuitas erat maxima, itinere tria dierum capere potuisset: ne dum Hierosolyma, quae oppidum erat mediocre. Similiter & Christus suadere nobis volens, vt eleemosyna secreto & absque iactantia fieret, dixit. Te autem faciente eleemosynam nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua. At cum eadem in vtraque manu sit anima, fieri non potest vt sinistra nesciat quid faciat dextera: quare quaedam ibi est hyperbole, siue quidam excessus ad rem magis commendandam. Similiter & apud Matthaeum legitur Christum dixisse. Facilius est camelum perforamen acus trahere, quam diuitem intrare in regnum caelorum. In veteri etiam testamento volentes exploratores à Mose missi magnitudinem vrbium terrae promissionis significare, & murorum altitudinem, dixerunt: Vrbes sunt magnae, & ad caelum vsque munitae. Ezechiel etiam volens significare nullum fuisse regem similem Assyrio, qui tantis diuitiis tantaque potentia floreret dixit. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiso Dei. Ita & nunc Christus vt magis nobis orationem commendaret frequentem, dixit. Oportet semper orare, pro frequentem. Vbi hyperbolica locutione vsus est. Eadem etiam figura vtitur Paulus dum dicit. Sine intermissione orate. Et Ioannes. Sunt autem, & alia multa quae fecit Iesus, quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse, eos qui scribendi sunt libros: Sed parabolam audiamus. Index quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & homines non reuerbatur. Haec parabola est, & parabolice loquebatur Christus quae ueritatem etiam & nunc esset parabola, & pro historia non posset recenseri. Quosdam enim iudices

seculi. Primi sunt boni: secundi occulte mali. Sed iste erat aperte malus, quia neutrum istum retrahabat. Quoniam nec Deum timebat, quo ad primum: nec homines reuerbatur, quo ad secundum. Haec enim impietas ex avaritia communitur prouenire solet, iuxta illud Ecclesiasticus. Exxeniam & dona excæcant oculos iudicis. Haec enim dona & haec libido habendi & excellendi ac imperandi iustitiam peruertit, & reipublice gubernationem funditus destruit. Quod lametabatur propheta Esaias dicens. Vae qui iustificatis impij pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Mores autem boni iudicis expressit Ietro cum dixit Moysi. Prouide de omni plebe viros sapientes & timentes Deum, in quibus sit veritas, qui oderint auaritiam, &c. qui iudicet populum. Ecce quales iudices esse debent. Primo vt sint viri & non pueri, sensu & moribus. Nolite, inquit Paulus) pueri effici sensibus. Etiam si canicie vacet, sint tamē robore & virtute validi, iuxta illud. Noli quere fieri esse iudex, nisi valeas virtute irruere iniuicatas. &c. Daniel licet ætate esset iuuenis, senes tamē impudicos iudicauit. Secundo dicit sapientes. Hanc sapientiam postulabat Salomō vt populum Israeliticum iudicaret. Sic Iosue fuit repletus spiritu sapientiae: qui populum erat iudicaturus. Quapropter in Proverbijs dicitur. Via stulti recta in oculis eius: qui autē sapiens est, audit cōsilia. Tertio timētes Deū. Vnde rex Iosaphat ait iudicibus. Videte quid faciatis. Nō enim hominis exercetis iudiciū, sed Dei. Quarto, in quibus sit veritas iustitiae & vitae. Vnde in Deuterio habetur. Quorū conuersatio sit probata in tribus vestris. Quinto nō cupidū munerum: qui oderint auaritiā: hoc enim est quod in primis nocet iustitiae, iudicijque omnium corrumpere aequitate valent. Nam sicut piscatore arundine pisces decipite quādiu nullus piscis hamū apprehēdit arundo recta permanet: postea vero quā apprehensa in hamo esca, filū trahit, inclinatur harundo piscis pōdere, & torquetur: sic multi iudices iustitiae vīgam rectam tenent dū pōdere donorum nō tentantur, simulac autē cliens aliquis accedit precij pro iudicio pollicēs, inclinatur, saepe etiā frangitur iustitiae sacro sancta equitas. Cū Deus misit Moysē ad Pharaonē habebat virgā in manu, quoniam facturus erat iudicia in Aegyptios, cuius quidē iustitiae virgē cū Moyses caput apprehenderet serpens erat, cū vero caudā, in virgā vertebatur. Quia hoc habet iustitia, vt si quis principij aspiciat mordere videatur reū: sed si finē inspexeris, virga est aequas inaequalia. Verū virga in terrā proiecta in serpentē vertitur. Quoniam iudex terrena cupiens omnia veluti serpens deuorat: sed si iudex finē considerauerit accipiens illā caudā, & finē iudicij futuri pēpenderit, videlicet quomodo ipse etiā à Deo iusto iudice sit iudicandus, iā tunc non serpens sed virga aqua erit. Ideo dñs Moysi praecipit dicens. Iudices & magistrōs cōstitues in omnib⁹ portis tuis, vt iudicet populum iusto iudicio: nec i alterā partē declinet. Talis erat ipse Moyses de quo habetur in Exodo. Stetit populus iuxta Moysē de mane vsq; ad vespē. Audiant haec nostri iudices qui vix ad vnā horā fē rūt litigantiū importunitatē. Expende etiā quod dicit, iuxta aures supra Moysē, nostros vero nemo audet tangere, nec pauperes sine summo timore accedit. Quos dñs accusat per Esaiā. Principes tui in fideles, locū fursū, omnes diligunt munera, sequitur retributiones, pupillo nō iudicāt, & caula viduae non ingreditur.

Eccle. 10.
Esai. 3.
Exod. 18.
1. Cor. 14.
Eccle. 7.
Dan. 13.
3. Reg. 3.
Deut. 16.
Prov. 12.
2. Para. 15.
Deut. 1.
Job. 31.
Zacha. 7.
Exod. 17.
Deut. 16.
Exod. 15.
Esai. 3.

Tim. 7.

Act. 17.

2. The. 3.

Matth. 6.

Matth. 19.

Deut. 10.

Esai. 31.

2. The. 3.

2. The. 3.

ingreditur ad eos. Talis erat iste, de quo nunc est sermo, ad quem causa viduae non ingrediebatur: atque ideo subditur. Vidua autem quaedam erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum dicens. Vindica me de aduersario meo, & nolabas per multū tēps. Pofuit exemplum in vidua vt in femina, quae natura sua fragilis & viribus viri: auxilio destituta est. Sic notatur iniqui iudices qui humillima quaeque seuerius puniunt, nec ius dicunt nisi poteribus. Huic viduae fragili & deseruae viri auxilio iniuria facta est: habebat. n. aduersariū potentē, siquidē eū aduersariū nominat. Potuit autē esse, quantum conicere possumus, aut mercator, aut publicanus, aut exactor, quorū officij est, nō modo debita, sed etiā plura quā debita sui exigere. Aut forte habebat haec femina aliquē fundū aut praediū iuxta alicuius diuitis limitē, qui viduae iniuriā inferre quacūque ratione posset, ea de causa cupiebat, vt aut par tē aut totū praediū viduae illius air ogaret sibi, & ad iungeret. Vt quē sit hoc constat verissime feminam hanc iniuriā esse affectā, quo in casu iudicē nullum inueniebat iustitiae amatorē, quoniam potente aduersario existente rarissime iustitia exhibetur fragilliori. Quare nihil vnquam profecit, nec precibus, nec querelis, quibus saepenumero crudelē sollicitauit iudicē. Quod dē vtinam nostris tēporib⁹ adeo frequēt nō esset, vt potius de iniuria huic viduae illata quae rētes omnē in hac materia sermonē cōsumeremus, quā ad tēpora haec nostra praesentia oculos conuertētes in tot iniurias innocētū incurreremus. Nam quis est qui regū curias, ciuitatū iudicia, siccis oculis possit intueri, quib⁹ in locis tot viduarū cateruas aliorūq; hominū miserimorū, eiecās, & oppressas passim videmus: quibus nō modo nō patet iustitiae, sed nec etiam portarū aditus, à quibus per immanes iniquitatis mimistris summa cū ignominia submo uētur. Nō sic faciebat ille sanctus vir, qui dixit. Oculos viduae expectare non feci. Possi haec autē dixit in: tra se. Et si Deum non timeat, nec hominem reueor, tamen quia molestia est mihi haec vidua vindicabo illam ne in nouissimo veniens fugillet me. Ecce quod saltem iste licet iniquus esset, tamē pro vitāda molestia iustitia facit, & vindicat illā. Sed iā nūc multos iudices inuenies peiores isto, qui nec ob Dei timorē, nec propter hominū pudorē, nec aliqua importunitate volūt iustitiam facere: de quibus potest dici illud Zachariae. Cor suū pofuerūt, vt adamantē, ne audirent legē. Porro sugillare est carnē maculare ex percussio à sugēdo, quod succus id est, liuor deducatur. Graece verbū est πικρῶσις. Solet etiā accipi pro accusare, dānare, & reprehēdere, sicut accipit hic. Ille enim dicitur sugillari, qui cogitur vi rationis obmutescere: vel qui tēdio clamorū suffocatur. Timebat hic iudex ne postea ab hac muliere corā superiori iudice accusaret, & vt se hac molestia & periculo liberaret, statuit iustitiam illi facere, licet animo inuito. ¶ Dīcāt ex hoc loco iudices supremi, à quib⁹ nō est appellatio quales esse debeat: nepe vt eorum iudiciū rectū sit. Cū enim dñs veller ciuitates Sodomerū subuertere, occurrat ei sanctus senex Abraham dācens. Absit hoc à te, vt perdas iustum cum impio qui iudicas omnē terram. Ac si diceret. Tu qui iudicē superiorē non habes, à quo possit appellari, vide quid facias quia supremus es iudex & iudicas omnē terrā. Dīcāt ergo supremi iudices, vt summe aduer sāt ne quid iniūstū faciāt, cū nō habeāt qui eorū sententias corrigāt. Dīcāt etiā omnes prelati, diuites &

potentes, ac principes nō opprimere pauperes, ne in nouissimo fugillent eos: quia in die iudicij importunis clamoribus coram Deo supremo iudice caeli & terrae accusabunt eos. Vnde sapiens ait. Tunc stabūt iusti in magna constantia, aduersus eos qui se angustauerunt: & qui abstulerunt labores eorū. Veniēt enim tūc ante tribunal Christi diuites, tyrāni, & ini qui iudices pupillorū, & viduarum oppressores: vbi erit pupillorū accusatio grauis, & allegatio dura. Suffocabuntur enim ita, vt non possint respondere: sicut ille, de quo Euangelista Matthaeus ait. At illi obmutuit. Applicat iā nunc Christus ad propositū parabolam. Ait autem dominus. Audite quid index iniquitatis dicit. Deus autem nō faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte & patientiam habebit in illis. Dico vobis quia cito faciet vindictā illorum. Concludit parabolam arguēdo. Quod si iudex iniquus victus precibus viduae disposuit tandē vindicare vī duā: quanto magis Deus iustissimus faciet vindictā electorum suorū clamantiū ad se? Quapropter Deū oremus, petitionesq; nostras corā illo cōstituamus. Hoc enim hic docet Christus vt in tribulationibus nostris nomen illius inuocātes, omnesq; dolores, & labores in manibus eius deponentes, deinceps de salute simus securi. Ipse nāq; cum opus fuerit nos auxiliō solabitur suo, quod si statim non exaudierit preces nostras ne diffidamus, sed potius in oratione perseueremus. Nā si iudex ille iniquus viduae iustitiā fecit ab illa sollicitus: quid faciet Dñs iudex iustissimus? Non poterit certē precibus nostris non acquiescere, si persisterimus. Hoc igitur Dñs in tota hac parabola precipue intendit: nepe vt perseuerantes simus in oratione: cū enim dixisset. Oportet semper orare & nō deficere, statim adduxit parabolā, vt nobis orationis assiduitatē & perseueratiā suaderet. Eandē doctrinā scripsit nos Lucas in cap. 11. vbi Dñs etiam frequētē orationē cōmendat, in cuius rei confirmationē adducit parabolam de eo, qui ab amico tres panes commodatos petiuit: facta hac cō sideratione, si nō dederit, eo quod amicus est, saltem propter importunitatē dabit, quotquot habet necessarios. Eodē modo hic dicitur, si iudex iste noluerit iustitiā ob virtutē facere, saltē ob importunitatē faciet, quare multo facilius dñs si eū sollicitaueris preces tuas, motus exaudiet. Et hic est huius parabolae sensus. ¶ Verū pro maiori explicatione aliquorū verborū cōtextus, obserua quod iste clamor continuus electorū non est formaliter petitio vindictae (quāuis vindicta iustitia sit punitiua, vt sanctē possit defidere rari) sed est formaliter petitio quod adueniat regnū Dei. Est formaliter desiderij beatitudinis perfectae (in anima. s. & corpore) cū aduenerit regnū Dei, & quia regni Dei aduersus annexā habet vindictā, hoc est iustitiā punitiua iniuriarum illatarū electis Dei, ideo clamor iste est virtualiter petēs vindictam. Et quoniam electi cōtinue suspirant ad regnū Dei: ideo quotidie dicuntur petere vindictam clamādo die ac nocte. Et cōformis est haec sentētia clamori martyrorū: iuxta illud Apoca. Sub altare Dei vidi animas in xerfectorū propter verbū Dei, & clamabāt dicentes. Vsq; quo dñe nō vindicas sanguinē nostrū. &c. Obserua etiā quod dicit Deū vindictā sumere nomine electorū, non reproborum, quorū cōdēnatio hic incipit. Sed procedamus. Veruntamē filius hominis veniens putas inueniet fidē in terra? Post orationem optime nunc agit de fide: quia ubi fides non est, deficiet

5. ap. 2.

Matth. 23.

Apoc. 6.

Rom. 10.

oratio. Sic Paulus ait. Quomodo inuocabit in quē non crediderunt? Nulla erit orationis vis ubi fides defecerit. Quoniam autē oratio animā optimē pręparat ad expectandū iudicij supremi aduentū, qui ueniet, ut faciat vindictā electorū suorū, prius locutus est dñs de oratione, nunc uerō de aduentu suo loquitur: quando ueniet, ut uisicetur & puniat illos qui seruos illius iniurijs & incōmodis afficere nō uentur. Et tūc cum uenerit putas quod inueniet fidē tu per terrā? Quāuis Deus sic zeletur pro suis electis, tanta tamē erit tūc malorū multitudo ut apud paucos uera fides inueniatur. Et si nunc ueniret, ubi inueniret fidē? Quot uidemus in pręsenti seculo schismata, quot hęreses, quot impias opiniones. Nō loquor de Turcis, nō de Iudęis, non de hęreticis: sed de his etiā qui sibi uidentur & ab alijs existimantur christianissimī. O miserā & infirmā fidē. Pręterea, si loquamur de fide, qua homo homini fidē uel habet, uel seruat, neq; illa suo loco habetur: sed tanta est hominum huius seculi uanitas, ut merito illud ethnici locū habeat. Nusquā tua fides. Quocūque enim te uerteris uix inuenies, cui tuto fidās: nec qui sibi fidere aufit. Sicut enim Deo neq; fidimus, neq; fidē seruamus: ita & homines aliquādo nec nobis fidē uel seruant uel habēt: ut sic par pari reddatur. Iā sinceritas antiqua periit, abierunt aurea illa secula: modo enim nemini fidere audemus. Quoniam olim omne aēs alienum sine testibus: & sine chirographo probatissimū erat. Nūc ē cōuerso etiā testibus & chirographo ipso fidē faciētib; audēt debitores debitū negare creditoribus. Tanta est in hominibus perfidia & nequitia. Qua de causa, nec amicissimī & notissimī iā fidē facimus sine iactura, Olim Gabao nitę uenerūt ad Iosue, & credidit eis: ubi duo confidera, de illius tēporis bonitate & sinceritate. Primo quā sancta erat illis tēporib; fides, ut fallere aliquos posse nō crederetur. Sācti qui ceteros de suo affectu esse existimabāt: quia ipsi amici est ueritas & non mentiūtur: ita mētri neminem putant, & quia ipsi alios fallere nesciūt, non putāt quod alij fallant eos. Hinc Salomō ait. Innocēs credit omni uerbo. Non est in Iosue & in suis uituperada facilitas: sed laudāda bonitas. Hoc est innocentē esse, ignorare quod nocet: & si circūscribitur ab aliquo de omnibus tamē bene iudicat, qui fidē esse in omnib; arbitratur. Hac igitur mētis suę deuotione inclinatus, ut crederet testamentū disposuit, pacē dedit, & cōfirmavit societate. Secundo expēde, quod ubi ad terras eorū uentū est deprehēsa fraude, nihilominus tamen fidē seruauit, & reuocandā non cēsiuit ne fidē suā solueret: quāuis alienā perfidiā apprehenderet: sed nūc nec fides, nec pacta, nec iuramēta seruātur. Mirabile exēplum de fide seruāda narrat D. Aug. de M. Regulo, qui captus in. bello punico à Pœnis cum esset Romā missus ad captiuos cōmutandos, iurassetq; se rediturū, rediit quidē nō cōmutatis captiuis quāuis ab amicis retineretur Romę: maluit tamē redire ad hostes ad exquisita supplicia, quā fidē hostibus crudelissimis datā nō seruare: & sic carthaginē reuersus est. Paucos nunc M. Regulos inuenies ubi iam nulla fides aut promissio seruatur. Sed de his iā satis. Igitur quia Christus hactenus fuerat locutus de necessitate orationis: modo docet qualis oratio debeat esse: nempe humilis & modesta. Erant etiā ibi pharisęi qui orationes longas faciebant: & putabant magnam se habere fidem, & quod non essent

Aug. lib. 1. de ciu. 64. 15.

ipsi de numero illorum, in quibus non inueniretur fides & de se magna cōfidebant. Docens itaq; hos, quomodo nihil de se sit pręsumendum & quomodo oratio humilis esse debeat, subdit Euangelista dicens. Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur ceteros parabolā istam, dicens. Duo homines ascendebant in templum ut orarent, unus pharisęus & alter publicanus. Vulgō dici solet, nullum est malū quod aliquando non subsequatur bonum. Prouerbium quidem uerissimū est: quos niam tanta est Dei misericordia, ut non solum ex bonis, sed etiam ex malis occasione beneficiendi capiāt. Peccauerunt Angeli in celo contra suum creatorem, peccauerūt certe & grauissimē. Quapropter omnipotens Deus hominē creauit: ut enim ait D. August. Homo ea de causa creatus est à Deo, ut implerentur Angelorum sedes, quę uacua manserant. Creato autem homine ad illā supremam felicitatē, accidit aliud flagitium: peccauit enim ille homo recenter natus contra Deum, & inobedientia sua iustitiā originale perdidit, simul cum gratia & amicitia Dei. Ex hoc tamen malo, ingens consecutum est bonum: nam Deus ut hominē quem ad similitudinem suam formauerat in pristinū statum restitueret, homo factus est. Venit enim filius hominis saluum facere quod perierat. Verum bonum hoc ingēti scelere contaminatū fuit. Perfidi enim mortales Christū redemptorem suū cruci affixerunt: non tamen tanto crimine tardior facta est Dei misericordia, quin ipsa Christi morte salutem hominum excogitauit. Ex summo igitur omnium mortalium malo, summum effecit Deus omnium bonorum bonū. O quam bonus est Deus qui (ut ait Moses in Cantico suo) sicut eduxit mel de petra, oleumq; de saxo durissimo: ita educit ex duro peccatoris animo mel deuotionis & suauitatis, & oleum misericordię. Sic etiam iusti sępe post peccatum seruiuntur feruiunt Deo. At diabolus ē diuerso, ex bono elicit malū: quoniam quemadmodum Deus adeo bonus est, ut ex malis etiā posset creare bona, sic diabolus adeo est malus ut ex bonis etiam possit conficere mala. Nam cum Deum creatorem emulari uelit in operibus contrario modo omnia operatur, nec amplius assequitur quam apparentiā quandam bonitatis, uel simia naturę humanę imitatrix. Ut ergo Deus ex cleemosyna pietatem, ex oratione deuotionem, ex ieiunio continentia, ex decimarum solutione iustitiam, &c. educit. Sic ē contrario diabolus ex his omnibus arrogantia, superbia, & ad ceteras uirtutes ignauia quandā extrahit. Mirum tamen nō est: si sint contrarię uoluntates Dei & dæmonis, quorum opera tā opposita sunt. Quid magis oppositū quā arrogantia & humilitas? At arrogantia diabolus ex uirtute educit: Deus uerō ex peccato humilitatē procreat. Vtrūq; autē in hac parabola licet intueri. Poteris cōsiderare opera Dei in illo publicano, qui peccatum suum cognoscens, humilitate meruit salutē. Diabolus uerō in Pharisęo, qui legem obseruās superbia sua omnia bona opera inquinauit. hoc summam dictum sufficit, postea cum de utraque persona tra stabimus, suscipiamus. Nunc singula uerba huius parabole explicemus. Ait itaq; Euangelista. Dixit ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti, & ceteros aspernabantur. Ad quosdam uidelicet arrogantissimos & uanos, qui cū per se nihil sint, plus æquo sibi tribuunt, & uendicant. Hoc

Aug. in ch. r. c. 9.

Matt. 9.

Deut. 32.

1. Cor. 4.

Es. 64.

Iob. 4.

1. Reg. 16.

2. Reg. 11.

Dan. 4.

Matt. 26.

4. Reg. 18.

Iob. 1.

Judith. 9.

Amos. 4.

Luc. 6.

Sap. 6.

1. Reg. 22.

Prouer. 31.

2. Reg. 2.

Es. 7.

Iob. 1.

3. Reg. 3.

uanissimum est. Primo quia incertum est homini quando iuste operatur: falsa enim iustitia multos decipit. Vnde Paulus. Nihil mihi cōscius sum, sed nō in hoc iustificatus sum. Ideo hic non inaniter dicit tanquam iusti, ut doceat non uerē fuisse iustos: nā si uerē iusti fuissent, iustitiā suam non sibi, sed Deo retulissent acceptam. Vanum itaq; est confidere in sua iustitia: cum nesciat homo an iustus sit. Secundo non est confidendum in propria iustitia, quia iustitię nostrę nō sunt purę: iuxta illud Esaię. Facti sumus ut immūdi omnes nos: & quasi pannus mēstruata omnes iustitię nostrę. Tertio non est confidendum in propria iustitia, quia non est stabilis: homo enim quantumcūq; magni meriti sit labi potest, ut Dauid, Petrus, & multi alij. Adam cecidit, & etiam Angeli, qui eminentis erant naturę. Vnde Iob. Ecce qui seruiunt ei non sunt stabiles, & in Angelis suis reperit prauitatem. Quis Sansone fortior, Dauidē sanctior, Nabuchodonosore potētiore, & Petro sanctior? Sed omnes isti propter pręsumptionem corruerunt. Senacherib omnem fiduciam suā constituebat in magnitudine sui exercitus: at sanctus rex Ezechias Deo tantummodo fidens uictoriam obtinuit, Hierusalem liberata ab hostibus, occidit enim Dominus ceterum octuaginta quinq; milia illorum, & postea Senacherib ipse à filiis suis fuit occisus. Rabfaces uerō Ezechia deridebat: quoniam fidebat Deo. Ita profligauit Dominus Holophernē cum omni Assyriorum exercitu: de quibus ait Iudith loquens Deo. Qui cōstitit in multitudine sua & gloriatur. &c. Quapropter istis, qui sibi ipsis cōfidunt non Domino, ait propheta Amos. Vae uobis qui opulenti estis in Sion & confiditis in monte Sarmarię optinates capita populorum: ingredientes pompaticē domum Israhel. Discamus ex hoc loco nihil nobis confidere. Ne confidas in diuitiis: quoniam scriptura ait. Vae uobis diuitibus qui habetis hic cōsolationē uestrā. Ne confidas in uirtutibus, multi enim forissimī fuerunt duces in seculo, quorum nomina profligati sunt: ait enim scriptura. Potētes, potēter tormēta patiētur. Ne gloriaris in edificiis, aut equis mūdicq; luxu: quoniam inquit Hier. Vę qui edificatis in iniustitia. Ne cōfidās in nobilitate generis, aut corporis pulchritudine: scriptū enim est. Vana est pulchritudo. Ne multū tribuas uelocitati, reliquis uertibus humanis, quib; bruta sunt hominibus pręstantiora. Asaël, qui erat uelocitate par capreis, quę motātur in syluis occisus fuit, quia Abner sequebatur. Ne iactes literarum cognitionē, si quidē nemo adhuc extitit æqualis dæmonibus scientia, qui tamen omni sciētia sua inferni penas euadere nō possunt. Non adhibeas fidem fauori, aut gratię principum. Amā enim regi Assuero gratissimus, eo die quo cū Rege suo cernauerat ab illo suspensus est. Ideo Dauid. Nolite confidere in principibus, neque in filiis hominum: in quibus non est salus. Hos ergo qui uirtute sua, & uirtibus confidunt alloquitur Christus dicens. Duo homines ascendebant in templum ut orarent, unus Pharisęus, & alter publicanus. Ad orationem factū est tēplum: iuxta illud Saluatoris. Domus mea domus orationis est. Et Salomon orās domino dixit in tēplo. Exaudies deprecationē, quodcūq; orauerit in loco isto. Quamquā multi sunt, qui tēplis uiuunt nō ad orandum sed ad negociandum aut (quod turpius est) ad peccandum: quibus multo esset melius si nū-

quam tēplū ingrederentur, ut huic Pharisęo accidit, qui in templum intrans arrogantia & superbia perdidit quicquid atē uirtutis habebat. Sanius igitur fecisset si se domi continuisset. Iuerat ad orandum, & pro oratione peccatum admiserit: cuius exēplo omnes caueāt sibi, nequid aliud in tēplo faciāt, quā preces effundere animumque totum Deo tradere. De iis enim qui contra faciunt conuenerit dominus inquisiens. Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? qui in uia affectus est iniuria, leuius ferre solet quam si in propria domo fuisset iniuriā passus. Vnde illud uulgo celebratū exaggerationis argumentum. Vim mihi intulit etiam in domo mea. Quare Rex Assuerus ut Amā grauius peccasse probaret, dixit. Etiam reginā uult opprimere me pręsente in domo mea. Ita etiam offendunt Deū qui in templo peccant quoniam adeo impudentes sunt ut Deum in propria illius domo non uideant offendere. Ita nunquam legimus de minum adeo indignatum fuisse, quam cum uideatētes & emētes in templo inuenit: quo in casu ille quā omnibus alijs peccatoribus semper pepercerit tam grauius succēdit hominibus: innuens quam sibi dī iplicat tēplorum uolatio. Oportet ut in loco sancto sanctus sis: nā quid prodest quod locus sanctus sit, si tu sanctus non es? Hic Pharisęus in tēplo erat, sed in eo superbe egit: locus enim non iustificat hominem. Quapropter discē in loco sancto Dei orare psallere, & uerba diuina attentē & deuotē audire, &c. Pharisęus stans hęc apud se orabat. Cum enim preces eius debuissent ad cælum ascendere, gloria tamen inanis meritorum suorū hoc faciebat ut orans apud se esset: & tamen uera oratio extra se rapit orātem. Pręterea, statio hęc iudicium prębebat inflati animi, quem Deus semper odit. Contra uero contritum & humiliatum nunquam despicit. Vnde in Ecclesiastico habetur quod hominis se ipsum humiliantis oratio, nubes penetrat. E diuerso autem quę oratio illa erit, ubi humilitas nō est: imo in qua nos humilitatis pudet? Salomon erat omnium ditissimus & gloriosissimus rex, quam Iudęi unquā habuerunt: tamen non pudebat eum corā omni populo genibus flexis orare. Daniel in die ter cadebat in genua in oratione. Moses cadebat in facie in sua oratione. Et ipse Christus cælorum rex proci-dens in horto orabat patrem. Et quid solum hos cōmemoro? In Apocalypsi Ioannes uidebat non solū viginti quatuor seniores, sed etiam omnes Angelos in cælo in faciem procidere ante Dei thronum. In Iob quoque scriptum est, quod etiam columnę cæli ante Deum contremiscunt: denique obstupescunt omnes creaturę ad diuinam maiestatem, & hic superbus Pharisęus peccator & impurus homo in terris, erecto collo & capite, coram Deo audebit stare & comparere? Sed non solus est hic Pharisęus, qui superbe & arroganter est in templo. Nam nostris tēporibus uidemus etiā mulieres turpissimas pulcherrimis stragulis cubantes, missę, sacrisque concionibus interesse. Et existimo breui fore, (ea sunt stultitię incrementa) ut ceruicalia, ipsosque lectos in tēplo transferant ut mollius cubent. Sed quia in capite secundo huius cum Simō uenit in spiritu in tēplo de his locuti sumus: nunc duo obseruamus hic. Primum horum est, quod hęc ceremonię Ecclesię quāuis de essentia non sint, tamen maximam animi superbiam ostendunt qui eas omittunt. Quam

1. Reg. 11.

Es. 7.

Psal. 50. Eccl. 35.

1. Reg. 31. Dan. 8. Num. 16.

Luc. 22. Apoc. 7.

Iob. 26.

tis immoratur, vt sic stabilis & diuturnus redi-
cium euadat: sic Deus peccatorem quociescunque
fragilitate sua cadit non fatum excitat, sed iacere
patitur vt ille cognoscens suam imbecillitatem om-
nia bona sua Deo accepta referat, aliusque funda-
menta humilitatis & virtutis iaciat. Huiusce rei no-
bis proponit exemplum sacra scriptura in Dauide,
qui postquam per Prophetam Nathan reprehensus
est, humilior postea fuit & cautiore. Non dubito Da-
uidem multo meliorem & doctiorem post peniten-
tiam fuisse, quam ante peccatum. Sic ipse, Afflictus
sum, & humiliatus sum nimis. At humilitas inrelli-
gentiam parit, vt ipsemet ait. Bonum mihi quia hu-
miliasti me, vt discam iustificationes tuas. Sic etiam
profuit Petro, nam ex lapitu didicit nunquam de suis
virtutibus presumendum, nec alios contemnendos.
Et ideo post resurrectionem domini interrogatus a
Christo, an plus carnis diligeret cupi, modestius re-
spondit. Tu scis domine quia amo te. Sic & Paulus
cum vas esset electum a Domino recedens quod
peccator erat dixit. Ego sum minimus Apostolorum
quoniam sum dignus vocari Apostolus, quonia per-
secutus sum Ecclesiam Dei. Certe cum dignissimus
esset Apostolus tantam humilitate decerpit, vt non
se putauerit dignum. Et alibi etiam dicit. Christus
Iesus venit in hunc mundum peccatores saluos fa-
cere: quorum primus ego sum. Secundum non solum
humilitatis fructum parit peccati ruina, verum &
prudenciam in posterum: nam sicut auiculae laqueos
vitare cautissime solent, quibus aliquando prepedi-
re alarum & corporis iactatione se explicuerunt: sic
peccatores diaboli conpedes formidant, in quibus
semel aut bis decerit. Rursus, quemadmodum
Spinæ interius vipers nocivæ sunt: verum si euellan-
tur, & circum circa pro sepe ducatur alia noxia pro-
hibent: sic peccata in anima quidem valde nocent
virtutis fructum impediencia: si eradicentur tamen
& in memoriam vallo statuatur, ad omnia vitia firmis-
simorum erunt propugnaculum: peccati namque
memoria peccatorem deinceps reddit cautiore. Sic
Dauid, peccatum (inquit) meum contra me est sem-
per. Tertio surgens peccator a peccato, feruetior
incedit & velocior in via Dei: sicut viator solet qui
comitibus precedentibus festinat vt illos conseq-
atur, ne forte aut erret, aut solus viam faciat. Hinc er-
got poteris Dei perspicere bonitatem: quandoquidē
tot commoda ab ipso peccato nobis conficit vt in
hoc publicano videmus: qui de superbo humilis fa-
ctus, procul in angulo templi pudibundus cōfedit:
culpam suam fassus, illiusque veniam implorans hu-
militer. Singula autem consideremus. Primo a lō-
ge stabat, quia conscius scelerum suorum se indignū
venia reputans non audebat Deo appropinquare.
A longe stabat quam longe eum a Deo posuerunt
sua peccata. Hoc est vnum veræ conuersionis prin-
cipium, cum peccator cognoscit quod longe a Deo
recesserit. Tale fuit filij prodigi conuersionis initiū
cognitio videlicet elongationis a domo paterna.
Quanti (inquit) mercenarij in domo patris mei, &c.
Surgam & ibo ad patrem meum. Iuxta exemplum
hoc, qui gratiam apud Deum inuenire & consequi
volumus a longe stare debemus in humilitate: nos
nostraque peccata considerantes nobis ipsis displic-
ere, nos ipsos corrigere: & dignam agere peniten-
tiam. Præterea longe publicanus stabat, sed domi-
nus illum de propinquo intruebat. Sic quo magis

2. Reg. 12.

Psal. 37.
Psal. 118.

1. Cor. 15.

1. Cor. 15.

1. Tim. 1.

1. Cor. 15.

quis se humiliat, magis accedit dominus: quo vero
magis se excollit, magis recedit ab eo. Vnde Da-
uid. Accedet homo ad cor altum: & exaltabitur
Deus. Fugit namque dominus superbos, & illos qui
se ope sua eleuare nituntur: quia de causa humilibus
quo propinquior est, eo ab arrogantibus remotior.
Secundo nolebat oculos ad caelum leuare præ pudo-
re suorum scelerum. Præ pudore reformidabat ma-
iestatis diuine cōspectum. Hæc est vera cordis hu-
militas hæc vera animi submissio: vbi homo ex cō-
sideratione suorum peccatorum ad considerationē
maiestatis diuine accendit, & coram eo solis artu-
bus contremiscit. Quemadmodum in Esdra vide-
mus, qui cum pro populo oraret, dicebat. Deus
meus confundor & erubescor leuare faciem meā ad
te: quoniam iniquitates nostræ multiplicatae sunt su-
per caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vs-
que ad caelum. Sic etiam Magdalena indignam se
reputauit coram Christo apparere: atque pudibūda
siccit retro: & ad pedes eius sese abiicit atque ibi per
securauit cum lacrymis, tergendo, osculando, &
vngendo, & erigere se non audebat, vt Christū aut
quemquam alium intueretur, donec verbum conio-
latorum audiret. Remittantur tibi peccata tua. Ta-
lis spiritus exigitur ad penitentiam, & vbi Deus
pro remissione peccatorum rogatur. Et sane quidē
peccator indignus est qui caelum intueatur, qui do-
minum caeli offendit: atque ideo debet peccator fa-
cie Dei vereri postquam peccauit sicut mulier adul-
tera, quæ virum grauerat læsit, & vir misericors par-
cens ei, apparuit illa confusa & verecunda ante mari-
tum. Tu autem o anima peccatrix quanto maiore
pudore apparebis in conspectu Christi, cui per sacra-
menta Ecclesie & fidem fuisse desponsata? Quonia
fornicata es (vt inquit Propheta) cum amatoribus
multis. Non cum vno sed cū multis, non semel sed
sepius. Cur igitur non maximo & non tur-
bato vultu ante oculos sponsi tui venire aude-
bis: quem tam graui iniuria affectisti? Rex Manasses
in sua oratione dicebat indignum esse vt caelum vi-
deret. Dicit igitur peccator quanta cum humilita-
te & verecundia Deum precari debeat, ita videlicet
vt culpam suam agnoscens præ verecundia non au-
deat apparere coram Deo, sicut hic publicanus qui
oculos non audebat leuare. Hoc etiam Dauid fecit
se scriptura commemorat, quia dixit. Miserere mei
Deus: non auidens nomen suum prodere præ verecū-
dia & pudore. Non enim cum veniam petebat di-
xit, miserere Dauid, sicut alibi dixit: Memento do-
mine Dauid: aut sicut alibi blandiens, dicit filius
ancillæ tuæ aut puero tuo? Quia hæc nomina fami-
liaritatē sunt, & ideo magis occasionem cumulan-
di culpam quam minuendi tribuerent? Denique vt
Paulus orationem deterserit præcipit cum verecundia
& sobrietate. Tertio percutiebat pectus suum. Per-
cutiebat pectus vbi erat cor, ex quo omnia peccata
pullulant, iuxta illud Saluatoris. De corde exeunt
que conquinant hominem, nempe furra, homici-
dia, &c. Hanc ergo voluntatem nostram, propriū-
que cor percutere debemus, iuxta illud. Scindite cor-
da vestra, & non vestimenta vestra. Arbor quæ ra-
dicibus euellitur, terram in qua hærebat deficit. Sic
peccatum quod radicibus & omnino euellitur cor
commotum & afflictum relinquere debet. Pectus
igitur percutiendum est a quo culpam emanant
libidines. Thesus rex Herculi qui uxorem suam &
liberos

Psal. 69.

Esai. 9.

Luc. 7.

Gen. 3.

Jerem. 3.

2. Par. 36.

Psal. 131.

Psal. 137.

Psal. 68.

1. Tim. 2.

Matth. 15.

1. Cor. 13.

1. Cor. 13.

liberos interfecerat, dicebat. Percute, percutie ictu
valido pectus istud, nō enim debent mortaliter tra-
diari ea pectora, quæ tanti sceleris conscia extiterūt.
Quarto, ore simul & corde dicebat. Deus propitius
esto mihi peccatori. Breuis oratio & efficax. Pri-
mo confitetur Deum tanquam misericordem, & qui
solus ipse & non alius potest peccata dimittere: iux-
ta illud quod ipsemet inquit, per Esaiam. Ego sum
qui deleo iniquitates tuas. Quis enim potest pecca-
ta dimittere, nisi qui sine peccato est? Quis potest fa-
cere mundum, de immundo conceptū te mine? Nō
ne tu qui solus es? Deinde seipsum fatetur peccato-
rē, qui neque bona opera, neque merita habeat quæ
possit prætexere, sed quod omnis sua spes precipue
in misericordia Dei posita sit. Præterea non accu-
sat alios, non Satanam, non astra, non carnis ami-
cos, sed seipsum: & ideo dixit. Mihi peccatori. At-
que hæc de causa dicitur etiam hic quod suū pectus
percutiebat, quia sciebat quod peccati causa erat pro-
pria voluntas. Sic Dauid. Miserere mei Deus, &c.
Et sequitur. Quoniam iniquitatem meam ego cog-
nosco. Iterum quoque dixit, Cōfitebor aduersum
me iniustitiam meam domino. Ad nostram autem
eruditionem dicamus ex humili huius Publicani
confessione culpā nostram cognoscere, & proprium
pectus nostrum tundere, & nobis ipsis veniam petē-
re, non defendentes peccata nostra, nec aliquem ac-
cusantes, sicut patres nostri Adam & Eva fecerunt.
Adam trahit culpā in mulierem, & in ipsum Deū
qui illam dederat tam molestam, & mulier accusa-
uit serpentem. Ad excusandas (vt inquit Dauid) ex-
cusationes in peccato. Vnde Paulus consulit dicens,
Non vos defendentes charissimi. Iudas filius Iacob
licet innocens esset propter cyphum inuentū in sac-
co Benjamin, seipsum accusauit dicens. Quid respon-
debimus domino nostro? Vnde Paulus iniquitatem
seruorum suorum. Et ille qui peccatū non fecit, nec
inuentus est dolus in ore eius, signa peccatoris habe-
re voluit, voluit circumdici, & cum iniquis reputa-
ri. Quare ergo nos tantis criminibus obruti, nō hu-
militer culpas nostras fatebimur? Iacob quia lenis
erat, nuda colli & manus pelibus hædi texit, in si-
gnat, vt vir iustus & innocens peccatorem se de-
beat reputare: nam quo humilior & liberalior pro-
fessus fueris peccata tua, eo faciliorem Dei erga te
misericordiam reddis, quanto vero pertinaciorē
te præstiteris in peccatis tuis defendens tanto in-
dignior venia efficiaris. Quod si clarius volumus vi-
dere, conuertamus oculos in hunc Pharisæum, cuius
superbæ orationi prælata est publicani humilis con-
fessio, quod etiam ex iis quæ in textu sunt elucescāt
quæ Dominus dixit, parabolam applicans. Dico
vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo.
Hoc est, magis quia ille Pharisæus, qui sanctitatem
sibi vendicabat. Hebræi enim sua conficiunt compa-
ratiua, per propositionem, mē, quæ est, ab, quam in-
terpretes vertunt, quam, postius subiūctam. Vt bo-
nus sum ego a patribus meis, id est, melior quam pa-
tres mei. Et Esaias. Multæ filie desertæ, &c. Et in
Psalmo. Bonum est considerare in domino, quam &c.
Id est, melius est considerare in domino, quam in ho-
mine, & melius est cōfidere in domino quā in prin-
cipibus. Nā septuaginta trāstulerūt maledictū tu ab
omnibus animantibus, intellige præ omnibus & ma-
gis quā omnes. Similiter hic descendit iustificatus ab
illo, id est, magis quam ille. Ad nostram autē cru-

Esai. 49.

1. Cor. 14.

Psal. 50.

Psal. 111.

Psal. 14.

Rom. 12.

Gen. 44.

1. Petr. 2.

Luc. 2.

Esai. 53.

Gen. 27.

1. Reg. 19.

Esai. 54.

Psal. 137.

ditionem duo hic obseruanda sunt. Primum obser-
ua. Si humilitas cum peccatis, tantum valet, vt etiam
Pharisæi sanctitatem superet, quid effecisset eadem
humilitas cum pietate coniuncta? Rursus. Si arro-
gantia adeo mala est vt sanctitatem vincat, si fuisset
cum peccatis aliis copulata, quid egisset? Secundo si
Christus damnat eos qui gratias sibi ipsis tribuunt
de bonis quæ ipsi faciunt, & in quibus habent partē
quanto magis damnabit eos qui se iactant de bonis
in quibus ipsi nihil fecerūt? In ieiunio enim & ele-
mosyna & aliis operibus virtutis homo aliquid ha-
beret, & ipse operatur cum Dei auxilio, nihilominus
tamen detestatur dominus eos, qui gloriā Deo non
tribuunt, vt in hoc Pharisæo. Sed in corporis pulchri-
tudine, nobilitate sanguinis, virium fortitudine, &
diuitiis quas ex parentibus hæreditasti, in his non
habes partem, nec aliquid tu egisti, vt nobilis esses,
aut pulcher. Igitur si de bonis quæ nos facimus
gloriam nō licet: quanto magis abominabitur Deus
illos, qui de diuitiis aut generis nobilitate, vel corpo-
ris fortitudine seu pulchritudine iactant, & glo-
riantur? Abominabiliores & stultiiores sunt isti, quā
illi qui de his quæ fecerunt gloriantur. Tertio dicta
mus bonorum nostrorum obliuisci, & peccata re-
colere, memoria enim bonorum sæpe superbiam ge-
nerat, vt licet videre in hoc Pharisæo. Lege de hoc
Gregorium. Sed Christus concludit dicens. Quia om-
nis qui se exultat humiliabitur, & qui se humiliat exalta-
bitur. Regulariter loquendo non intelligitur hoc
de hac vita in qua multi extolluntur & eleuantur
supra seipos, & superbiunt, & nōquam abiiciuntur
in hoc seculo, sed reuera humiliabuntur in inferno.
Solet tamen Deus in hoc mōdo eos superbos humi-
liare, ad exemplum & correctionem eorum, vt hu-
miliauit Pharaonem, Soliath, Saulem, Holopher-
nem, Aman, Senacheribum, Nabuchodonosorem,
Antiochum, Merodem, & alios. Porro hic, humiliat-
bitur, nō pro humilitatis virtute sumitur nisi pro ab-
iectione & vilipendio. Sic sumitur illud quod Bea-
ta virgo dixit. Respexit humilitatem ancillæ suæ.
Hoc est, prauitatem, seu exiguitatem, vt in exposi-
tione huius canticæ annotauimus. Sic etiam illud qui
in Exodo habetur intelligendum est, cum de Virgi-
ne vitata dicitur, si humiliauerit eam, quia post per-
ditam virginitatem non est tanti valoris aut existi-
mationis. Scit enim Dominus hos superbos humi-
liare. Vnde serpenti dixit Deus, Super pectus tuum
gradieris. In hoc videbis quid pariat excellenti ap-
petitus, nempe deiectionē, & qui supra se sine Deo
extollitur, infra se deicitur. Serpens voluit esse vt
homo, & effectus est omni bestia: agri inferior. Sic
etiam quia homo voluit ad Deum ascendere, ad be-
stias descendit. Obserua etiam quod hæc sententia
ter legitur in Evangelio. Vna in Evangelio Mat-
thæi, & bis in nostro Luca, hic, & in capite quarto
decimo, ad inuendum triplicem humilitatem, cor-
dis, scilicet, oris, & operis. Et quia in quarto decimo
capite huius superius iam hæc verba interpretati su-
mus, nunc nolo amplius in his verbis demorari. Ve-
rum pro conclusione huius doctrinæ quam Chri-
stus in hac parabola docet aliqua sunt obseruanda.
Primum est quantum sit arrogantia & vana glo-
ria, vel quæcumque superbia fugienda. Hoc est quod
in primis Christus hic docet, videlicet, vt omnem
superbiam fugiamus, quantum autem sit flagitium
superbia, vel ex hoc poteris cognoscere, quod per-

1. Reg. 18.

2. Tim. 3.

1. Cor. 13.

Luc. 2.

Exod. 21.

Gen. 3.

Matth. 23.

mitas

nem charitatis diligitur proximus non propter se, sed propter Deum: & ideo Deus prius diligitur. At itaq; Dominus. Non occides. Tantum enim Deus homicidium detestatur, vt eam etiã qui per errorem occiderit hominem exilio relegendam putet: vt in Numeris legimus. Fugit homicida in urbem. &c. Et si homicida qui sine culpa occidit, sic à Domino castigatur: quid faciet illis qui insidiosè & malitiosè hominem occidunt. Ideo si aliquãdo voluntas, aut animus occidendi occurrerit, cogita hominem esse ad imaginem & similitudinem creatoris tui: & què admodum non auderes in Deum malum illatū vñ dicere, aut in eum manum mittere, ita eam extendere in eius imaginem time, quæ ad viuū refert ipsum Deum. ¶ Aduerte autem quod potest quis sine peccato occidere hominem in quatuor casibus, scilicet, in bello iusto, pro iustitia publica, vt iudices, & eorum ministri: defendendo bona sua, & defendendo se ipsum, & propriam vitam. Omnibus autem aliis casibus mortaliter peccat, qui hominem occiderit, & etiam in tribus primis casibus, quãuis homo nõ peccet occidendo, tamẽ irregularis est, sed defendendo se ipsum, occidendo inualorem, non solum non peccat, sed nec est irregularis. ¶ Obserua etiam quod tãtum est hoc peccatum maximum, vt de isto peccato dicit scriptura, quod clamat ad Deum: iuxta illud quod dñs dixit ad Cain. Sanguis fratris tui clamat ad me. &c. Quatuor enim sunt peccata quæ clamant ante Deum, & petunt vindictam. Primum est homicidium sicut sanguis Abel clamat. Secundum est oppressio innocentum, iuxta illud quod in Exodo habetur. Ascendit clamor filiorum Israël ante Deum. Tertium est peccatum Sodomiticum: quia in Gene si dicitur. Clamor Sodomorum & Gomsræorum multiplicatus est. Quartum est detentio mercedis mercenariorum. Ideo Iacobus Apost. ait. Ecce merces operariorum vestrorum quæ fraudata est à vobis clamat: & clamor eorum in aures dñi Sabaoth introiuit. Hæc tria vitima peccata clamant ad modum homicidii, quia sunt quasi homicidium. In peccato Sodomitico perditur quod potuit esse materia corporis humani: ideo quasi homicidium: In oppressione vero innocentum & retentio mercedis auferitur pauperibus vita eorū, & ideo à Deo quasi homicidium reputatur. Vnde in Ecclesiastico habetur, Panis egētium vita pauperis est, qui defraudat illum homo sanguinis est. Et ibidẽ. Qui auferit in sudore panem quasi qui occidit proximum suum. Puniuntur etiã homicidẽ irregularitate, etiã illi qui sine culpa occidunt in casibus in quibus diximus: & qui cū culpa occidunt licet penitentia agant. Sic dñs dixit Dauidi regi. Non edificabis domum nomini meo: eo quod sis vir bellator, & sanguinẽ fuderis: vide quantum Deus abhorreat homicidium, & illud detestatur. Impiissimum. n. est hominẽ occidere pro cuius vita Deus ipse morti dignatus est, sed aliud præceptū videamus. Non mechaaberis. Prohibet Christus hic nõ solum adulterium, sed etiã omnẽ simplicem fornicationẽ: nã qui accedit ad nõ suã mechatur: ornans autẽ mulier quã nõ copulauit coniugio non est sua, cum qua mechatur. Omnẽ namq; fornicationẽ prohibet hic dñs. Quapropter simplex fornicatio contra legẽ diuinã est, & contra naturalẽ. Contra diuinã non est dubium, cum Christus in Mattheo loquẽs de his quæ coinquinant hominẽ, inter alia nominauit adulteria, & fornicationes. Et Pau. ad Gal.

Numer. 35.

Gen. 4.

Exod. 2. Gen. 19. Iaco. 5.

Ecclesi. 33.

Pau. 28.

Matth. 25.

Manifesta sunt opera carnis, quæ sunt adulteria, fornicatio, &c. Et ad Corint. ait, Nolite errare, neq; fornicari, neq; idolis seruientes. &c. Quod autẽ sit contra legẽ naturalẽ euidentẽ est, nã si simplex fornicatio liceret, nullus duceret vxorẽ vt perpetuo iugo esset cõiunctus. Secundo quoniam esset filiorum educatio, vbi nullus vir factum crederet esse suum. Tertio, quis esset qui filios vellet sanctè instruere & erudire, si existimare posset alienos esse quos instruere parabat. Quarto vbi esset illa hominum sancta & firma amicitia, quæ ex matrimonio per cõsanguinitatẽ & affinitatẽ germinat, & firma perseverat. Quinto, zelo, iniuriis & cædibus totus orbis macularetur: si viri quas amare cepissent ab aliis videret amari, quærentes duo vel tres viri vnã pulchrã fominam, inter eos essent maximæ discordiæ & rixæ. Sexto viris senio cõfectis, quis filius præsens remedium afferret: si patrẽ esse dubitaret: quẽ senio premi videret. Septimo, sane de pudore & verecundia actam esset si fornicandi libido impune per homines grassari posset. Octauo, pulchris fœminis fornicariis parata essent cõiunia, sed castis & iã vetulis quis prouideret? Nonno, si fornicari liceret nullas futuras domos, nullas ciuitates, nullãq; politia fore, quod. n. domos firmat est matrimonij indissolubilis nexu, ex domibus. n. firmis, firmantur & vrbes. Decimo, tollerẽs etiã rectorum legitimas successiones: quia rex reginẽ partem nõ crederet esse suam, sed forsitan pastoris aut vilis personæ, &c. Non furtum facies. Hoc præcepto prohibetur nõ modo ne quis rei alienæ proprietatẽ retineat inuito dño: sed etiã nequis vñm & possessionẽ viurpet. Est autẽ maximum & saluberrimũ præceptum, quo in primis respublicæ cõseruantur. Nulla nãq; vnq; fuit tã barbara ciuitas, aut imperiũ quod furta acerrimo iudicio plectenda nõ cõseruit, quia etiã vt autor est Pius papa. 2. in sua cosinographia, & M. Ant. Sabel. lib. 3. Aeneadis decimæ prope finem: Carinthiæ & Austriæ habitatores, quãdã parte quæ Agefurmi vocatur legem sanxerunt, vt qui in furtu parrandi suspitione venisset, illico suspenderetur. Dracon etiam Atheniensium legisator præcepit, vt pro quocunq; furto latrones occiderentur. Quod ea de causa apud has nationes fuit statutum, quoniam nihil est paci inimicium, aut magis contrarium quã latrones, qui ideo legibus humanis & ciuilibus tã acriter puniuntur. Nã oēs aliĩ scelerati homines nocet quidẽ respublicæ, minus tamẽ latronibus, qui nisi puniretur, nemo res suas posset tuto possidere, pro quibus defendẽdis cõmitteretur quotidie homicidia, seditiones & scãdala, orbisq; interitũ rueret. Quare sapientissime hoc præcepto, sicut & reliquis consulit Dñs humanæ fragilitati non modo furta prohibet, sed & latrones capitali pœna plectendos esse censens. Sic enim fecit Acham: quem cum tota familia lapidari iussit, eo quod vestem aureamq; regulã Hierico rapuerat. Non falsam testimonij dices. Multo nequiores meo iudicio sunt hi quam superiores: illi. n. bona corporis furatur: at istanimi. Quare quo animus corpore præstator est, eo animi bona corporis prestant, & sic q; animo nocet dignior est supplicio. Vnde lege talionis merito dãnantur calumniatores, eandẽ pœnam subuentes quam illi erant subituri: quos infamarunt si verũ esset crimẽ. Sic in Proverbiis dicitur. Testis falsus non erit impunitus. At que ideo illi senes, qui falsum testimonium contra Susannam dixerunt, noluit Dominus vt impuniti manerent;

Galat. 1. Cor. 6.

Ioſue 7.

Prou. 14.

Dan. 13.

manerent: sed à populo interfecti sunt. Honora patrem suum & matrem. Sed cur è diuerso, cur nõ præcepit etiam Deus vt parentes filios diligere? facile respondetur. Quoniam id naturæ humanæ ingenium est, vt nulla regio sit tam barbara vbi filij parentibus non sint charissimi. Nemo enim carnẽ suã odio habet. Quomodo esse potest vt pater filio indigenti si potest non subueniat? Cuius rei etiam in brutis exempla habemus. Nam gallina pro pullis suis non dubitat se omni periculo opponere, misuocque, fragilitatem suam non considerans, resistere. Idem in se, cane, fuceque videmus. In cæteris autem quæ manuetiora sunt, licet non pugnent, merent tamen in filiorum periculis, & raptorem flebilibus vocibus insequuntur. Superuacuum ergo esset de diligendis filiis præceptum, siquidem natura duceretiam bruta filios amant suos. Quod autẽ ad propositum attinet nisi tanta esset hominum peruersitas, nihilo magis necessarium foret de honorandis parentibus præceptum. Quoniam filius inagis est obnoxius parenti suo quã parens filio. Casu enim quo pater tuus simul & filius essent captiui teneretis prætermisso filio patrem liberare: Præterea cum iuxta æquitatem debita antiquiora in solutione sint recentioribus præferenda: parentum autem cura erga filios antiquior sit filiorum erga parentes obseruantia, sequitur manifeste prius esse parenti quam filii subueniendum. Verum ea esse morum corruptela: vt paucissimi reperiantur, qui morte parentum suorum non lætentur. Si diuites sunt vt hereditentur, si pauperes vt cura liberentur & sumptu. Nam vt ad sacras literas reuertamur. Quid aliud mouit Absalonẽ contra Dauidem patrem suum bellum gerere: nisi regnandi libido? Non tamen mansit impunitum hoc flagitium, quoniam telis miserimẽ trãfixus immortalẽ nobis reliquit documentum, qualem vitæ finem fortiantur, qui parentibus inobedientes existunt. Merito ergo Deus præceptum dedit, de diligendis parentibus non filiis: siquidẽ, in superiori exemplo Dauid interfecto præter suam voluntatem filio, quem incolumem seruari iusserat acerbissime fleuit, quod, si recte iudico, nunquam Absalon parente extincto fecisset. ¶ Obserua autem quod solum inter omnia alia præcepta in hoc solo præcepto posuit Deus præmium dicens. Honora patrem tuum & matrem tuam vt sis longæuus super terram. Cur posuit præmium in hoc præcepto, potius quam in aliis? Ne forte quis existimaret amorem in parentes nihil promereri, quoniam in iis quæ à natura insunt nec laudamur, nec vituperamur. Cum vero adeo sit rationi cõsentaneum vt filij parentes suos diligant, superuacaneum videbatur præmium iniungere, posuit tamen vt multo melior esset honorum filiorum conditio. Secundo, quia cum amor velut aqua res sit procliuis, & ita facilius descendat, quam ascendat, oportuit præmium quasi quoddam artificium excogitare, vt retrogradẽ filiorum dilectio ad parentes ascenderet. Nam quemadmodum aqua quæ in hydra est ascendere non potest nisi quis infecto lapide aut alia re ponderosa aquas eleuari cogat: ita amor hominũ sursum versus non aspiat nisi spe præmiorum erigatur. Merito igitur & sapienter dominus longam vitam promittens parentum obseruatoribus arte roborauit amorem, qui natura erat imbecillior. Illis verò qui sacrosanctum maiorum suorum ius audent violare

calamitatesque plures, & immaturum vitæ finem minatus est. Quod si veterum historias euoluere non pigritemur, non solum autoritate diuina, sed etiam experientia passim impleri videbimus. Nam præter Absalonem, quem constat in flore ætatis in teruisse, alia extra sacram scripturam, verissima tamen exempla adducere possem, quibus constat filios in parentes impios miserimũ fecisse vitæ finem, Quis enim nesciat? Orestes matrem Clytemnestram interfecit, Nero Agrippinã, Ninus Semiramidem, Ptolomæus Euergetem, Heraclius imperator Phocam patrem suum, Mitridates item in matrem scæuit, Tullia formina crudelissima in patrem, cuius cadauer à Tarquinio superbo extinctum qua drigris recusantibus equis calcavit. Isti omnes tamẽ & alii parricidæ quos breuitatis causa omitto, varia sed paria pro scelere subierunt supplicia, luctuosissimum vitæ finem facientes. Vult enim Deus: vt huiusmodi flagitia, præter pœnas quas in altero seculo ferent, etiam in hoc incipiant puniri: ne mortales laetent, quantum sit filiorum impiorum scelus, & quãta piorum virtus. Huius autem præcepti, nec in lege veteri, quæ cum Evangelica nullatenus in perfectione comparari potest, oblitus est Deus: imò vt filius inobediens occideretur, quauis pater pepercisset ei. Mirabile est etiam patribus parcetibus, nihil minus filius inobediens lapidabatur. Cham etiã maledictus fuit & omnis posteritas eius, quia in honore patrem suum Noe. Per oppositum filij obediẽtes multo tempore vixerunt: vt pater de Sem, filio Noe: qui operuit verenda patris, vixit sexcentis annis, vt dicitur in Genesi, ædificauitque Hierusalem, & fuit ibi Rex, vt ait Isidorus: & erat trecentorum & nouem annorum cum obtulit Abraham panem & vinum. Ioseph etiam filius Iacob, quia patrem suum qui famẽ patiebatur in terra Chanaan sustentauit in Ægypto, & honorauit: & cum se sefedit fratribus quis esset statim vt dixit. Ego sum frater vester Ioseph, interrogauit de patre dicens. Adhuc pater meus viuus? Ideo benedictus fuit à patre, & dedit illi pater hereditatem extra fratres suos & dixit illi. Filius accrescens, Ioseph, filius crescens & decorus aspectu, &c. Vixitq; Ioseph centũ & decẽ annos. Tobias etiam iunior cã pater eius Tobias iussisset eum peregrinari obediens & patrem honorans respondit. Omnia quæ præcepisti mihi faciam pater. Et ideo tot annos vixit in prosperitate & felicitate bona, quod vidit quintam generationem, & filios filiorum suorum. &c. sed hæc sufficiant. ¶ Verũ circa ordinẽ quẽ Christus habuit in his præceptis obserua quod cœpit à facilioribus vadẽs ad difficiliora. Primo ait non occides: id vero à natura videtur insitum, nullius sanguinẽ fundere. Aliquanto difficilior pulchra alterius vxore tẽperare: ideo secũdo loco dixit. Non mechaberis. Et difficilior à rebus abstinere. Et ideo dixit, nõ furtum facies. Quanto difficilior est os moderari, & ideo dixit: non dices falsum testimonij. Porro difficillimum est patre odire: quapropter addidit, honora patrem tuũ, &c. Sequitur in cõtextu. Qui ait. Hæc omnia custodisti à iuuentute mea. Hæc respondit Iesu ille princeps. Non desunt qui putent quod iste fuerit mentitus: sed re vera verũ dixit. Nã alias Christus qui veritatẽ nouerat eam tanquã mendacẽ argueret, non dando sibi regulã de perfectione. Et etiã quia vt dicitur in Marco, videns Christus istũ ita dicentem dilexit eum, Christus

Exod. 21. Gen. 9.

Gen. 12. Isido. li. 5. ethimo. Gen. 14. Gen. 45.

Gen. 48. Gen. 49. Tob. 5.

Tob. 1.33.

Matth. 23.

Christus tamen non diligit mendacium, sed detestatur. Expende etiā quod Matthæus dicit hunc esse adolescentem: videtur ergo cōtradictio quod adolescens dicit quod seruauit hæc à iuuentute sua: accipitur hic iuuentus large: nam prius est adolescentia quā iuuentus. Quod si non attigerat vigesimū primum annū nō æque bene poterat dicere, quod seruauit præcepta à iuuentute sua. Dicendū ergo quod adolescentia & iuuentus in scriptura large sumuntur & non secundū taxationem annorū, quam nos ponimus. Nā hic qui princeps erat pharisæorum credēdū est, quod transferit statum adolescentiæ, quia homines in tali ætate, nō solēt ad talia aspirare. Sic etiā in scriptura adolescentia solet sumi pro quacunque ætate parua: imō pro principio cuiuscunque ætatis quæ non sit infantia. Sic in Genesi dicitur. Omnis ætas ab adolescentia sua prona est ad malū. Hoc est à principio cuiuscunque ætatis prona est ad malū. Et ita in præsentī iuuentus & adolescentia prona est ad malum. Et ita in præsentī iuuentus & adolescentia accipiuntur large, ita quod adolescentia accipitur pro iuuetute vel à principio virilitatis, iuuetus autē accipitur pro parua ætate scilicet pueritia. *Quo audito Iesus ait ei. Adhuc vnum tibi deest, omnia quæcunque habes vende & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo. Et veni & sequere me.* Videtur quod hæc non ad propositum dicta sint: nā ipse non quærebat nisi quid faceret, vt vitam æternam possideret, ad quam possidendā satis erat præcepta decalogi seruare. Nihil ergo illi deerat, vt vitā haberet. Sed quod Lucas hic dimisit Matthæus dixit, quod dixerat adolescentēs, quid mihi deest? Ideo dixit Christus quod posset bonū facere vltra decalogū: & quod restabat perfectionem esse faciendū opera supererogationis vltra iustitiā sufficientē quā fecerat. Quāuis haberet perfectionē simpliciter, voluit illū Christus iuxta desiderium suū & petitionē ducere ad statū maioris perfectionis. Pro quo obseruādū primo, quod perfectio Christiana nō cōsistit in renuntiatione temporalium rerū, sed in charitate. Abdicatio rerum temporalium est perfectionis dispositio & instrumentū: nam tollitur per hæc impedimenta ad actus perfectæ charitatis. Et ideo cum Christus dixit huic, vt in Matthæo habetur, si vis perfectus esse, vade & vende omnia. &c. intellige ac si dixisset. Si vis esse dispositus ad perfectionem, quia cura rerū temporalium multum solet homines distrabere. ¶ Aduerte secundo, quod non posuit Christus perfectionē in vendēdo omnia, quia multi philosophi hoc fecerunt, sed in secundo illum ideo ait. Sequere me. Proposuit prius vendere, quæ est dispositio. Expenditurus quod nō est tota dispositio ad perfectionē vendere omnia sed aliqua etiam sunt necessaria, scilicet, non vti matrimonio, & non habere conuersationem secularē. Tamen posuit Christus de venditione possessionū. Primo quia istud est efficacius remedium & potior dispositio inter omnes ad perfectionē. Nō est enim aliqua tam extensa, tã quotidiana sollicitudo, sicut cura bonorū possessionum, quæ totum hominem implicat, & ista magis distrabit, quam omnia impedimenta simul iumpta: & ita qui ab ista abstinet facilius poterit vacare perfectioni, quasi sit omnino dispositus. Secundo, quia quantum ad iuuenem istū nihil erat quod magis impediret peruenire ad perfectionē quā cura possessionū, nā erat diues valde, & amās possessa: quod patet, quia tristis recessit à

Gen. 6.

Matth. 19.

Christo. Et ideo hūc nihil tantū impediebat quam possessio diuitiarū: quam ob rē Christus hoc terigit tanquā magis necessariū iuueni. Apostolis etiā non dixit quod abstinere à veneris vt perfectionē sectarentur. Primo propter magnā difficultatē: quā maiorem difficultatem satis offendit Christus, quia in renuntiatione honorū non dixit per aliqua verba quod esset difficile, sed abstinēdo à veneris ostendit difficultatē magnam cū dixit. Non omnes hoc capiūt sed quibus datum est. Christus autem noluit suadere statim ad concilia maximē ardua, scilicet ad abstinēdū à veneris: sed induxit ad minora scilicet ad vendendū omnia. Secunda ratio cur non præcepit Christus vt abstinere à veneris: quia plurimi eorū erant coniugati quando vocati sunt à Christo, & si abstinere ab istis necessariū erat vt repudiarent vxores, vel quod indiceretur vxoribus perpetua castitas. Primū non cōueniebat quia Christus vultit libellum repudiū: secundū etiā non cōueniebat: quia castitas est res voti, & non præcepti. Nec Apostoli poterant seruare continentia, cū vxoribus manerent ius petendi debitū, & ideo nō hortatus est ad continentiam eos, sicut ad vendendum omnia. ¶ Ad nostram tamen eruditionem discamus hinc ne superbiam etiam si ad supremum virtutis culmē peruenisse existimemus. Quoniam præter mandatorū obseruantiam, quæ necessaria est ad salutem, sunt alia multa, sine quibus nemo potest esse perfectus: ideo noluit dominus, vt homo sciret quando est in statu gratiæ ne superbiat. Et Paulus dixit. Nihil mihi conscius sum. Hoc autem fecit Dominus vt semper timentes & humiles simus, quare si sapinus semper cogitare debemus: quod quemadmodum vas fictile in quo est ruptura aliqua liquorem continere non potest, sic etiam in nobis sit aliquid vitium quo apud nos gratia diuina permanere non possit. Hic diues ea de causa conceperat opinionem, vt crederet sibi nihil deesse ad summam perfectionē. Attamen Christus qui penitus animos hominū inuuebatur eius arrogantiā confutauit, dicens. Vnum tibi deest. Sic etiā alij dixit, dicens quia diues es & nullus ego, & nescis. &c. ¶ Discamus ea quæ magis amamus despiciere, hæc enim est via perfectionis & meritū: vt quæ magis amamus despiciamus propter Christū: graue opus Christus adolescenti præcepit. Graue opus fuit Abrahæ positū, quem vnice diligebat suis manibus occidere. An nō multi tenerius amant diuitias quā filios? Illa quæ magis amas, & tenerius diligis abice propter Christū vt corde à terrenorū amore euacuato, felici cōmutatione Deus impleat cor, & felix sis in eo qui est vera felicitas. ¶ Discamus gratiā Dei nō abuti sed semper cū ea in melius prodesse, vt Deus auget in nobis dona sua. Conabatur christ⁹ trahere hūc adolescentē ad Christianā perfectionem: certe quia quem ab ineunte ætate amauerat, custodierat, & gratiā dederat, vt mada custodiret, nunc gratiæ perfectione ornaret, & illustraret. ¶ Discamus etiā Dei mada custodire, hos enim Deus amat qui sua mandata custodiūt. Amavit etiā signis exterioribus hunc adolescentē vt testatur Marcus: ex quo intellige: quantum doleat de mada datorum violatione. Certe tangitur dolore cordis intrinsecus: & doleret si possit. ¶ Discamus præterea in celo vbi diuitiæ securę sunt thesaurizare, dando nostra bona pauperibus: nam huic adolescenti dñs dixit vt daret sua pauperibus & inueniret in celo thesaurum.

1. Cor. 13.

Apo. 1.

Gen. 21.

Mar. 10.

Gen. 6.

Matth. 6.

Gen. 3.

Deut. 15.

Leuit. 25.

Deut. 24.

Leuit. 25.

Nem. 8.

Matth. 10.

Luc. 16.

thesaurū. Mirabilis modus thesaurizandi scilicet dispergendo, cū alij soleant cōgregando thesaurizare. Theauriza in celo, vbi thesaurū nec fures rapere, neq; incendiū consumere poterit. Deniq; discamus ex Christo saluatore nostro curā habere pauperū, & memores illorū esse. Ille enim pater est pauperum & protector: & ne inopia consumantur, præcepit non modo huic, sed omnib⁹ diuitibus vt pauperes in necessitatibus suis adiuuent, cuius pietatis non pauca sunt in sacris literis exempla. Propria. n. manu non est dedignatus dominus primos parētes nostros vestire, qui ante in paradiso nudi incedebāt. Postea vero summopere iudæis pauperum curam cōmendauit multa statuens in eorum fauorem. Nam & decimandi ius induxit, quo pars aliqua cederet pauperi, & statuit vt debita septimo anno cōdonaretur, cui pietati aliam non minore addidit, Iubilatū ex cogitans quo possessiones venditæ ad pristinos dominos redire solebant. Præterea iusit vt in agris & vineis, messium & vuarā reliquie manerent, & si factis aut corbis obliuione forte relictus esset ne quereretur, vt his alerentur pauperes. Permisit etiā iudæis, vt latius & splendidius in festiuitatibus cōiuaerentur, vt pauperes inuirtant. At in lege Euangelica non solum pollicetur pauxillum aquæ pauperi datum, sed tanquam sibi esse datum benigniter accepturum: sed etiam pauperibus regnum celorum largitur, inquit, vt faciamus nobis amicos de mōna iniquitatis. Itaque si exacte sacram scripturā quis percutari voluerit: cōperiet proculdubio exitiam habuisse dominum omnīū pauperum curā: quod etiam ex hoc loco constat, vbi Christus hunc diuitiū pauperes commendat. Verū multi sunt qui hanc dñi cōmendationem parū pendentes, nec vidē in paupertate sua subueniunt, in eadem vicinia moratī, nec paupillo omni auxilio desititū opem ferunt: nec cōsiderant Christianū nō esse qui Christū nō audit & imitatur. ¶ Demū discamus ex hoc loco quod melius est dare omnia simul pauperibus quā manere in seculo ministrādo res possessas, & dādo quotidie elemosynas: quia qui elemosynas dat, fructū dat rerū: tamen qui totū dat, spoliat se à fructū & à possessione. Et etiā in possidēdo delectatio quæ dā manet, quæ caret qui totū simul dat. Verū vt recte daretur pauperibus, oportebat prius vendere vt daretur moderate: nā si nō viderentur quædā darentur integre, vt magna domus vel ager qui est magni valoris, & hoc nō esset releuare inopiā pauperis, sed eū ditare. Reducte tamē diuitiæ in pecuniā possunt diuidi inter plurimos, & moderate dari. Sed iā ad contextum reuertamur, vt videamus quid egerit diues iste. Ait itaq; Euangelista. *Hic ille auditis contristatus est, quia diues erat valde.* Mirū videtur quod iste qui omnia præcepta seruabat tanto tenebatur diuitiarum ardo re, quod nō poterat ad perfectionem venire. Vide ergo quod amare diuitias immoderate semper impedit perfectionē: quomodo cūq; cōsideretur pfectio. Quia circa perfectionē, aut cōsideratur ipsamet perfectio, aut instrumentū perfectionis. Si instrumentū: tunc obseruatio cōsiliorū est necessaria: quia sunt instrumenta quædā quorū præcipuū est renunciare omnibus possessis: sed ad renunciandum nihil est quod magis impediatur quam amor immoderatus possessionum: sicut fuit in isto iuene. Ideo iste amor impedit perfectionem. Si autem consideretur ista perfectio in seipsa, etiam impedit amor diuitiarum perfe-

ctionem, quia consistit perfectio in charitate, & vt nos accipimus consistit perfectio in actu excellenti amoris: sed conditio animi nostri est vt non possit fieri intente ad multa, nam si ad vnum sit intente, fit ad alia remissa. At ideo si quis diligit Deum intente dilectione excellenti non potest diligere aliam rem intente: quod si illam diligit intente, minuit dilectio Dei. Minus enim Deum diligit, qui cū eo aliud diligit: ideo q; amor immoderatus diuitiarum impedit perfectionem. ¶ Potest etiam amor inordinatus ad res possessas esse contra præceptum, cū diligitur diuitias plusquam Deus. Et tunc agit contra præceptū & mortaliter peccat, quādo ita amat quod potius velle offendere Deū quā illis carere, & committere potius aliquod peccatū mortale, quā priuari velle rebus possessis. Nā quātūcūq; feruenter amet, si potius velle carere illis quā Deū offendere non peccat mortaliter amādo possessa, & tunc seruat præcepta: tamen non attingit actū excellentem amoris Dei, in quo est perfectio. Talis erat iste iuuenis de quo nūc est sermo: quia præcepta seruabat: verū quia diuitias feruenter amabat, impeditus erat à perfectione. Et hac de causa recessit à Christo, vt dicit Matthæus & Marcus, & contristatus est. Contēptum diuitiarū diuites audire non possunt. Habent. n. clausas aures & sono æris obtusas, & nummus magis illis sonat quam diuina verba; & ita æris tinnitu verbū Dei audire nō possunt, sicut molitores qui aquarū fragore vocantes nō audiunt. Quare sicut sapiens molitor aquas compesceret, vt possit audire vocantes: ita diuites si sapiunt diuitiarū fremitū, & terrenorum cupidinē cōercere debent, vt vocationes & inspirationes cælestes percipiant. ¶ Nos verō discamus hæc omnia terrena despiciere & derelinquere, ne animus nostro amore caducarum rerū depressus, & præpeditus ad perfectionis vitā & diuinum amorē aspirare non possit, ad quem Deus omnes electos suos tanquam ad scopum summi boni intendere voluit. Vt. n. auius pennas alarum refecimus ne longius auolent quam oportet: sic dñs vult vt diuitiarū luxū abscindamus, ne plus nimio cor nostrū à diuino amore elongetur. Quod si putatores arborum circūcirca superflua demunt, ne ascēdere impediantur, quid nos facere debemus, quorū maius agitur cōmodum, nisi falce diuini amoris omnia terrena & caduca amputare, quo facilius nobis pateat ad celum ascēsus. ¶ Expende etiā ad tuā eruditionē, quod cū iste recessisset à Christo abiit tristis. Perfectio nulla vera tristitia est nisi à Deo recedere: nā ille qui à Deo non recessit non habet cur tristetur. Imo si in te, qui à Deo non recessisti irruant tristitiarum agmina, dic. Pone me dñe iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Et illud Psal. Dñs protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Et illud. Si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniā tu mecū es. Esaias quoq;. Non sum confusus te pastore sequens. Et qui recedit à dño cum ab omni bono discedat, vere verā causam habet tristitadi. Vnde Dauid in Psalmo. Fuerunt (inquit) lachrymę meę panes die ac nocte, dum dicitur mihi quotidie, vbi est Deus tuus, &c. Sed procedamus. *Videns autem Iesus illum tristem factum, dixit. Quam difficile, qui pecunias habent in regnum Dei intrabunt?* Bene possunt pecuniā habentes regnum Dei intrare, sicut Abraham, Dauid, & multi alij: sed loquitur de illis qui pecunias diligunt immoderate, & ideo cupiditas, & voluntas immoderata dāna-

Matth. 19. Mar. 10.

Job. 7.

Psal. 29. Psal. 22. Esa. 50.

Psal. 43.

tur hic à Christo. Hoc dixit propter istū adolescentem. Sed dubiū est, Quomodo hic difficiliter intrabit in regnū Dei, cū præcepta Dei seruabat? Nonne ut diximus, vir bonus erat & Christus dilexit eum? Pro maiori explicatione istorū quæ diximus, & huius difficultatis: obserua quod diuitiæ tripliciter possunt haberi. Primo quando earū amor omni aliū non modo humano, sed etiam diuino amori antefertur. Cuiusmodi eas possidebat diues ille vorator qui Lazaro male consuluit. Secundo, quando magni quidem sunt: non tamen adeo ut omnino amorem Dei superent: quo pacto ab hoc adolescente possessæ sunt. Tertio haberi possunt diuitiæ, ita ut nullatenus earum cura impedire diuinorum exercitium, aut cum Dei amore in contentionem venire possit. Et hoc modo Abrahamus, Iob, Dauid, aliique viri sanctissimi & doctissimi extiterunt. Ex his autem diuitum conditionibus, prima quidem malorum est: secunda bonorum: tertia perfectorum. Christus ergo hic loquitur de illis diuitibus, qui secundum locum tenent: quorum possibilis est, difficilis tamen salus, propter periculum in quo versantur. Ea enim est humanæ naturæ fragilitas, ut qui nimis diuitiarum amore tenetur sæpenumero amorē Dei post habeat, quo facto in inptiorum numero esse incipit. Considerent igitur qui hunc secundum locum tenent, quanto sint periculo expositi, & vigilantes ne vquam obdormiant, & cadant in laqueum diaboli, Paulus dicit, Et periculum istorū patet in duobus. Primo quia qui diuites sunt isto modo, ut non perdant quæ possident committunt quæcunq; mala: amant enim tam ardentem possessa, quod etiam si aliena non ambiant, ne perdant quod amant, faciles sunt ad peccatum mortale. Secundo, quia impediuntur ad bonum, & cessant facere bona, quia diuitias habent. Sicut iste iuuenis qui Christum non esse secutus, quia diues erat, nā quia diuitias relinquere oportebat, cessauit sequi, & ideo diuites difficile intrant in regnū Dei, propter magnū periculū in quo viuunt. Si quis autē possideret illas nō amans in nullo esset periculo: sed quia hoc raro fit cōsultius est eas relinquere. Vnde in Ecclesiastico habetur. Beatus diues qui inuētus est sine macula & qui post aurū nō abiit neq; sperauit in pecuniā thesauris. Quis est hic & laudabim⁹ eū? Quasi dicat. Rarus aut vnus est. Fuit quidē vn⁹ Abrahā, alter Jacob, Loth, & Dauid. Sed tamē pauci sunt, ita ut digito mōstrari possint. Quare, quia raro euenit, & quis diues ut perfectus esse si mul possit, tutiusque semper eligendum sit, præsertim in re tam graui, in qua salus & vita hominum vertitur: suadet Christum diuitiarum derelictionem propter periculū. Quia difficile est possidere & possessa non amare: securius est non possidere. Et sic Apostolus de solis diuitibus dixit q̄ pararet laqueos, ex istis patet, declarationem istius q̄ sequitur immedie dicēs Christus. Facilis est enim camelum per foramen acus transire, quā diuitem intrare in regnū Dei. Maximam difficultatem, impossibilitatem vocat. Quædam enim in scriptura dicuntur impossibilia moraliter, alia autem Logice seu Metaphysice. Moraliter ea dicuntur impossibilia quæ sepe & sine magna difficultate fieri possunt. Contra vero impossibilia moraliter dicuntur, quæ fieri non possunt, nisi rarissime & cum magna difficultate. Et sic hic dixit similitudinem impossibilitatis. Et clarius in Mat. 23 hoc impossibile esse dixit, diuitem intrare in regnū

cælorū. Logice vero seu metaphysice possibilia dicuntur quæ vtcunq; fieri possunt: & e contra impossibilia quæ nullo modo. Hic autē loquitur Christus de impossibili morali. Sic etiam in Ieremia habetur, Si mutare potest Aethiops pellē suā, aut parus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Et dominus in Euāgelio de Pharisæis, Propterea non poterant credere: quia Elias dixit. Exceca cor populi huius, & aures eius aggraua. Nunquid peccator assuetus peccatis, non potest saluari? Absit. Omnis enim peccator quantum sit scelerosus dum viuunt conuerti potest: vnde & ipsi Pharisæi si salutis suę consulissent, credendo saluari potuissent. Ieremias autē impossibilitatem comparauit istorum saluationē: & item Christus dixit illos nullo posse credere modo nō quod simpliciter non possint saluari huiusmodi peccatores: sed moraliter quia maiori ex parte euenit, ut qui tam duro & Pharisæico sunt animo non conuertantur, non quod non possint, sed quod nolint: pari modo diuites qui bona temporalia nimis amant, quoniā nimis amor diuitiarum ad peccandum valde incitat ut iam dictum est. Qua de causa hæc propositio & illa Ieremiæ superior comparatio non sunt interpretandæ rigore Dialéctico, aut physice: sed moraliter loquendo: qui loquēdi modus omnibus etiā nobis familiaris est, ut vulgo dici solet exaggerationis gratia impossibile quod non est factū facile. Optimè autem colligitur hoc sic intelligendum esse, quoniam immediate antea dixerat hoc Christus interrogatiuè. Quam difficile qui diuitias habent in regnū Dei introibunt? quam difficultatem istam exposuit cameli cōparatione, quod videtur impossibile saluatio diuitum; nulla tamen ibi oritur inde impossibilitas, sed exaggeratio tantummodo difficultatis. Sic etiam D. Hieronymus, ait quod non impossibilitas præteritur, sed veritas demonstratur. ¶ Sunt qui dicant quod hoc intelligendum est de diuitibus qui totam spem suam ponunt in diuitiis, & diligunt eas plusquam Deum: & si de istis loquitur Christus certe etiam metaphysice loquendo impossibile est quod isti ingrediantur regnū Dei. Sed Christus quantum existimo non loquebatur de istis diuitibus, nisi de illis qui amant Deum plusquam diuitias: sed nihilominus ardētē diligūt diuitias, qualis erat ille iuuenis. Oportet enim, attēdere quorsum Christus hoc dixerit, quoniam hoc dixerat loquēs de illo adolescente qui mandata seruabat diuitiis non obstantibus, qui quidem non erat de illorum numero qui diuitias plusquam Deū amant: sed aliorum secundi gradus: scilicet quibus ut supra diximus, dilectio Dei omnibus aliis rebus etiam charissimis non videtur post ponenda. Quare de his non de primis intelligit Christus, propter periculum in quo versantur illi qui etiam si Deum plusquam alia diligunt tamen bonorum temporalium alia ex parte nimio amore detinentur. Itaque de hoc adolescente & similibus loquēs intentiū perscquitur alias si de diuitibus primi gradus qui in peccato mortali sunt, esset intelligendus: absurdum videretur quippe quia nulla est dubitatio huiusmodi, diuites qui diuitias plus amāt quā Deū saluari non posse, dum sic diuites fuerint. ¶ Si autē quæras quid intelligat Christus per camelum ego non possum aliud intelligere nisi funem nauticum assentiens expositioni Theophylacti, qui sic hūc locum interpretatur

Ierem. 1.

Ioh. 11. Esai. 6.

Luce. 6.

Hier. 16. Matt. 19.

Psal. 118.

Theoph. per Math. cap. 19.

tatur. Cōparationes enim debēt fieri iuxta rationē & cōiudicio: vnde cum funis videatur habere quā dā similitudinē & proportionē cū filo, quia vtrūq; netur & torquetur, de fune intelligendū videtur nō de animali. Alias ridicula esset comparatio: quemadmodum si quis diceret se melius in equo quam in lapide equitare, quia lapis nihil cū equo habet similitudinis. At si diceret, equū esse equitatu aptiorē quā mulam, recte & apte loqueretur: quia vterq; eidem ministerio conueniunt. Ita etiā Christus reprehendens iudicia temeraria aptam à rebus similibus duxit cōparationē inquiens. Quid vides festucam in oculo fratris tui, trabē autē quæ in oculo tuo est, non cōsideras? Quæ trabē inter se longitudine saltem & impediendi modo similia sunt: licet trabs multo sit maior. Sic etiā agēs de illis rebus, quæ per foramen acus ingredi possunt, vtitur rudentis comparatione: qui quanquā per acus foramen ingredi non possit, ministerium tamen habet simile: quoniā per anchorarum foramina transmittitur: & sic quo ad actū se habere nisi obstitisset crassities. In Græco autē est ἰσχυρὸς. q̄ significat funis nauticus. Quod si quis dicat tam impossibile est ut funis nauticus transeat per foramen acus quam animal: ergo quid refert potius de fune quā de animali intelligere? Respondeatur rudens habet, ut iam diximus maiorem proportionem cum filo, quod solet transmitti per acū foramina quā animal: & de animali esset nimis longē petita cōparatio. Et præterea funis transitus non est impossibilis quemadmodum animalis, licet sit difficilis: quia licet rudens crassities sua integer non possit ingredi acus foramen: poterit tamen filatim, si scindatur in tenues fibras, ex quibus cōfectus est. Vnde etiam aptior & sapiētor existit comparatio: nam si diues qui more rudentis incrasatus & impinopatus est, se minutatim considerit, pauperibusq; bona sua erogans luxum & opes attenuauerit: proculdubio ianuā cælorū ingredi poterit: secus si aua rex extiterit: opes opibus quasi sili filis accumulās. Sequitur in contextu. Et dixerunt qui audiebant. Et quis potest saluus fieri? Existimabant discipuli vix quempiam posse inueniri qui amplas possessiones subito profusus esset ob regnū Dei, quamquam ipsi paucula quædam reliquissent: vnde non pro se ipsis interrogant quum pauperes essent, sed pro omnibus. quia misericordes erant. Quotus enim quisq; est mortalium qui aut abicere potest diuitias quas habet aut non optare si nō habet. Solliciti enim erāt discipuli de pusillo saluandorum numero. Ait illis. Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Nihil aliud vult insinuare: nisi quod opus sit diuina gratia ut cū diuitiis regnū Dei acquiramus: nā Dei adiutorio suffulti ea quæ difficilia videtur, & sunt secūddū naturā ferē impossibilia, perficimus cū gratia Dei. Impossibile fere est homini diuiti immoderato amore diuitias diligat, & ita ut spē suam in eas ponat: Deo tamen possibile est diuitias animū mutare, ita ut recte eis viatur. Ideo dauid qui rex erat & diues hoc auxiliū peribat Dño dicēs. Inclina cor meum Deus in testimonia tua, & non in auaritiā. Humanarū enim virium non est ut quis habitis diuitiis, cor non apponat: Deo autem possibile est ut in nobis creet cor nouum & spiritum nouum, creatorq; apud nos in multis præponderet. ¶ Discite in hoc loco in omnibus rebus suis, tam propteris quā aduersis semper ponas ante oculos hanc

domini sententiā: quod apud Deū omnia sunt possibilia. Si enim tibi fortuna iam aridet: potest Deus dulce hoc in amarum reddere. Lætus erat Dauid in Sicelech diuidens Amalechitarum spolia equitibus suis: quæ lætitia accepto nuntio de morte Saulis & Ionathæ Israëliscq; calamitate, in luctū cōuersa est. Lætus accubuerat Holophernes bene cenatus & potus: sed crastinum mane habuit in inferno. Lætus erat Aman ab Hester regina inuitatus: eodem tamen die inimicum suum per ciuitatem honoris causa comitatus est pedes: cum magno decorē & tristitia sua. Nemo igitur lætitiā huius seculi aestimet, quando multi hodie læti sunt qui cras erūt mœstissimi: & contrario autem si fortuna te tibi nouercam ostenderit, potens est Deus fugatis nebulis incommodorum lucem salutis reuocare. Mœstissimus erat patriarcha Iacob propter communem regionis famem filiorumq; absentiam præsertim Bēiamin, quando accepit nūtiū de Iosephi prosperitate: quo summo est affectus gaudio. Dñs enim iuxta cantium Annæ mortificat & viuificat: deducit ad inferos & reducit. ¶ Docet etiam locus iste non humana infirmitate metiendam salutem, sed virtute diuina. Sed ad contextum. Ait autem Petrus. Ecce nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Quid reliquit Petrus? Cimbarum cum duabus retibus pauperumque tugurii? Non attenditur id quod relinquunt: sed voluntas qua relinquunt: quare qui Christum secuti sunt tanta reliquerunt, quanta relinquere poterunt, qui eum secuti non sunt. Ea enim est humana libidinis in cupiendo insatiabilitas, ut qui illam teneat nūquā sibi satis facit: & qui relinquit, omnia relinquere videatur. Quare tantum reliquit Petrus, quantum potuit affectare Alexander. Nam taliter fuit erga dominum Petrus animatus: ut si, sicut tenues opes habebat, opulentissimum haberet imperium, nihilo secius imperium vnum & quinquaginta imperia reliquisset. Hæc est Deo grata & acceptabilis voluntas: vnde videre potes quam expeditum velit animū vnusquisq; esse ab omni humano impedimento: quando Apostolis exigua etiam opes relinquere præcepit. Ut Christum sequerentur Apostoli, expeditus erat ut omnia relinquerēt. Cū Christus curreret exultauit ut Gigas ad currendam viā & necesse erat ut current discipuli: quod nō poterant ita expedite currere nisi essent exonerati: eam ob causam omnia reliquerunt, ne diuitiarum pondere grauarentur. In Genesi vbi communis editio habet Erat Abrahā diues valde, habet versio Græca ἔατος ἰσχυρῶτα, hoc est, grauis vehementer. Pondere Aegypti grauabatur: licet enim diuitiā leues videatur, tamen quia Aegyptiæ sunt, viris sanctis graues sunt. Ideoq; omnia reliquerunt Apostoli: ut nudi, nudā sequerentur. ¶ Deinde ut mundum cognoscerent quē oppugnatur ierant necesse erat ut relinquerent ut eum viderent. Circumfusi mundi confusione minime intuentur. Sicut in ludo calculorū euenit sæpe ut ipsi ludētes veluti oculis capri ob nimiam confusionē non videant quomodo latrunculos mouere debeant: cum illi qui extra ludum sedent foris id considerantes recte inspiciant. Sic qui in mundi negotiis implicatur cœcutiunt mentis acie tenebris cooperta, cum illi qui animū à mūdo separarunt seque in solitaria requiem receperunt, mundi dolos labores, & vanitates, acute tamen intuentur. Ut aliquid videamus necesse est ut sit aliquod interuallū

2. Reg. 1.

Iudith. 13.

Hester. 9.

Gen. 45.

1. Reg. 2.

Psal. 118.

Gen. 13.

inter oculos & obiectum. Sic vt mundū intueamur
 necesse est esse aliquam distantiam inter nos & illum.
 Oculi palpebras suas prospicere nō valent, quia nul-
 lum est medium interiectum. Sic mundani, non vi-
 dent, quæ sunt mundi. ¶ Tertio qui cū aliquo vult
 negotium agere illum expeditum ab omni cura de-
 siderat habere: quia pluribus intentus, minor est ad
 singula sensus. Sic cum dominus voluit tractare cū
 Abrahamā, dixit ei. Egredere de terra tua & de cogna-
 tione tua. Viri perfecti tigno domus extruendę simi-
 les sunt qui iuxta locum in quo ponendus est dola-
 tur & excavaatur: nā tugurio aptatur rudius & pla-
 nius, atrio vero exactius. Eodē modo Apostoli quia
 in ecclesia in præstantissimo erant loco constituen-
 di omnium mortalium conspectu, ideo Christus
 voluit vt omni non solum vitio sed etiam imperfe-
 ctione carerent: quare eos decorticauit & mūdauit
 prius ab omni mortali affectu: vt posset illis a nego-
 tiis secularibus separatis tuto diuina mysteria cōmu-
 nicare. Vnde Paulus, Mulier inuupta & virgo cogi-
 tat quæ domini sunt, alia diuina est. Hinc in Deute-
 ronomio præcepit Deus ne homines diuino cultui
 deputati haberent possessiones, aut prædia vlla: ne
 distraherentur ab officio. Et in Leuitico præcepit
 ne sibi in templo Gibbosus ministraret: in figuram,
 quoniam sicut Gibbosus oculos corporis vitio leua-
 re ad cælum nō potest: sic secularibus negotiis im-
 plicati minus idonei supernis redduntur. Hanc ergo
 seruauit dominus in electione Apostolorū ratio-
 nem, vt siquidem erant cælestium consiliorum par-
 ticipes futuri nudaretur prius omni carnali affectu.
 ¶ Quarto bene poterat Apostoli saluari Deoque
 bonis suis inseruire: Abrahamus enim, Isaac, Iacob,
 Iob, & alij antiqui patres diuites fuerunt, simulque
 perfectissimi Deoque amiciissimi. Verum est. Sed tē-
 pestate illa quia simplicius & purius viuebat homi-
 nes & poterant diuitiæ externæ cum interna pau-
 pertate & copulari, non fuit impedimento rerum af-
 fluentia quo minus boni ad perfectionem euaderēt:
 postea verō ingruente acquirendi & congregandi
 libidine merito negauit dominus Apostolis rerum
 temporalium possessionem, ne impedirentur & vt
 temporalibus illis exemplum cōueniens præberent.
 Tranquillo, & pacato mari totū nauigant nauatæ
 mercimoniasq; retinent: si vero aliqua exurgat tēpe-
 stas, vndęq; nauim iactare incipiunt cum sint in pe-
 riculo omniū iacturam faciunt, mallentes nudi eua-
 dere quam ornati interire. Sic priscis temporibus ea
 erat seculi tranquillitas vt nihil humanum videre
 tur viam perfectionis impedire posse. Vnde Abra-
 hamus cum esset tanta opum præditus abundantia
 vt cum domesticis duntaxat quatuor simul reges
 prælio vicerit, ea erat etiam humilitate vt non cru-
 besceret hospitem suorum pedes lauare: Sara eius
 vxore officium cocī & pastoris subeunte, verum
 tunc frugalius conuiuabantur homines parciusque
 ornabantur diuitias parui pendentes quibus nō ad
 fluxum, sed ad naturæ necessitatem utebantur. At
 nunc vsque adeo creuit vitiorum tempestas, & tan-
 tum exurgit honorum & diuitiarum pondus: vt ni-
 si his profectis nemo possit tuto nauigium vitæ gu-
 bernare. Verum enimvero si conseruanda vitæ
 corporeæ causa, avarus mercator non dubitat mer-
 ces suas iactare: quid nos facere debemus, vt æternā
 non amittamus? Nihilominus tamē multi sunt qui
 proficentur se quicquid grauissimum propter Deū

Gen. 12.

1. Cor. 7.
Deut. 18.

Zenit. 12.

Gen. 14.

Gen. 13.

subituros, & tamen bonis temporalibus inuigi-
 lant cum salutis suæ detrimento, qui si reputare
 vellent quod non minori sunt bona temporalia, pe-
 riculo viuentibus quam sarcinæ fluctuantibus, pau-
 cioribus essent contenti. Nam quoniam quo est ma-
 ioris pretij vita æterna quam temporalis: eo debet
 maior in illa quam in hac cōseruanda sumptus fie-
 ri, furor est ingens cum animæ detrimento opes re-
 tinere quas propter corporis discrimen proiciimus,
 sanus igitur non præfert temporalia æternis exem-
 plum secutus Petri aliorumque Apostolorum, vt vi-
 tæ pericula declinet. Per hoc enim pelagus tot tem-
 pestatibus obnoxium in quo tanta occurrunt disci-
 mina cautius est nauigandum vt perueniamus ad illam
 promissionis terrā quo tēdimus: ne sicut Pha-
 rao rex Ægypti in transitu intereamus. Illi autem
 summo cum discrimine viuūt, qui Petro in præmio
 pares esse volunt: opes tamen nec relinquūt nec cō-
 temnunt. Diuitiæ de se malæ non sunt: nimia tamē
 diuitiarum sollicitudo non potest non intercludere
 supernorū cogitationes. Quia sicut qui duobus acu-
 bus simul fueret, aut simul duobus cælis cælaret mi-
 nus & peius ageret quam si vnus ita qui non conten-
 tus rerum terrenarum simplicitate bona bonis accu-
 mulat, non potest viuendi finem consequi. In primo
 libro Machabeorum legitur, quod venit Gorias
 contra Iudam & populum Israël: & cum Iudas
 exisset ad eos in campum, dixit suis. Non concupi-
 scatis spolia eorum: sed state contra inimicos nostros
 & sumetis postea spolia securi. Si enim morā fecerit
 tis eorum diuitias & spolia cupietes vincemini. At
 post victoriam omnia erunt in vestra potestate. Sic
 nos cui pugnamus in hoc mūdo, quia militia est vi-
 ta hominis super terram, ne cupiamus bona tempo-
 ralia, quoniam parua victoria, ab idē diuites erimus
 in cælo. Nunc autem contemnamus has diuitias:
 quia non sunt nisi laquei quibus misera anima deti-
 netur: vnde Paulus. Qui volunt diuites fieri, inci-
 dent in laqueum diaboli. Posuit diabolus laqueum
 diuitiarum Iudæ cum quo strangulauit eū, qui mi-
 ser cum esset illaqueatus vt oderet dominum, postea
 laqueo se suspendit. Dirumpamus nos sicut isti
 sancti Apostoli fecerunt, vincula eorum & proiciamus
 a nobis iugum ipsorum. Dedit tibi Deus vt nō
 solum caueas laqueos diaboli, sed etiam vt cum Dei
 adiutorio vincula dirumpas. Non capit laqueus: ni-
 si ante escā te ceperit. Dum escam petis laqueo ipso
 te necis. Escā laquei est auaritia: quæ nos vult cape-
 re, non pascere. Non dat venator escam aui, vt illa
 comedat escam: sed vt ipsa fiat escā venatoris. Ita
 venatus est primos parentes nostros escā ligni vitę:
 quare siquidem diuitiæ mundanis escā diaboli sunt,
 quibus eorum animas pessum dat, optimum erit fa-
 ctū illas non concupiscere, ne laqueis diaboli capiamur.
 Ideo Paulus admonet dicens. Ne tetigeritis
 neq; gustaueritis, neque contrectaueritis, quæ sunt
 omnibus in interitū ipso vsu. Bene possemus & vti
 & frui diuitiis in hoc seculo licite: nisi ipse vsus ani-
 mū in illarū amorē propelleret, animāq; proinde ad
 interitū duceret. Bene posset quis escā diuitiarū ge-
 stare ab illarū laqueo euadens incolumis: veritatem
 hoc aut raro continget. Quare quemadmodum aui-
 bus tutius est ad escam non accedere: ita hominib;
 diuitiarum non attingere blandimenta. Et si iam ca-
 prus es amore diuitiarū & es diues, & diuitias amas
 frange hos laqueos dimittens illas vt possis dicere
 cum

Exod. 14.

1. Mac. 4.

Iob. 14.

1. Tim. 6.

Matt. 27.

Psal. 2.

Gen. 3.

Colos. 2.

cū Petro. Ecce nos dimisimus omnia, hoc est, ani-
 ma nostra sicut passer erepta est de laqueo venantiū,
 laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Hoc
 autem non fecerunt Apostoli virtute sua: sed cum
 Dei auxilio & fauore. Ita & tu tantū opus diuitias
 nempe contemnere solus facere non poteris: nisi a
 Deo adiuueris. Ideo nō est in Psalmo. Ego me erui
 a laqueo venantium, ego contriui laqueum: sed dixit.
 Anima nostra erepta est a laqueo venantiū, &
 laqueus contritus est. Cum quo adiutorio? Subdi-
 dit. Adiutorium nostrum in nomine domini, qui se-
 cit cælum & terram. In hoc ostendit egregius psal-
 tes cuius auxilio sit liberatus a laqueis diaboli. Auis
 per se ipsam cadit in retibus: sed non potest nisi au-
 xilio alterius eripi a laqueis. Ideo roga Deum vt
 te eripiat a laqueis diaboli, & tunc liberaberis quan-
 do terrena hæc dimiseris. ¶ Verum quia non satis
 est vt ab vno laqueo libereris nisi omnes laqueos
 diripias, subdidit Petrus dicens, quod omnia dereli-
 querunt. Opus est vt non pariem sed vt omnia di-
 mittas propter Christum. Ananias & Saphira mala
 morte perierunt, quia partem agri sibi reseruauerunt
 non relinquentes omnia, sed partem seruantes sibi,
 & partem contempserunt. Sed quia de his in supe-
 rioribus locuti sumus, cætera consideremus. Non
 est contentus Petrus reliquisse sua & non tantū par-
 tem, sed omnia: verum & tertium dixit scilicet & se-
 quitur sumus te. Primo dereliquit sua: secundo dere-
 liquit omnia. Tertio securus est dominū. Sed duo
 priora nihil profuissent, nisi adderent & tertium, sci-
 licet, securus sumus te. Duo multi ex Ethnicis stre-
 nue præstitērūt: sicut Socrates, Diogenes, Bias, Tha-
 les Milesius: Grates Thebanus, qui etiā aurum pro-
 iecit in matre, Fabricius Romanus & plerique alij:
 sequi autem dominum Christianæ perfectionis est
 & ad bonos fidelesque tantum pertinet. Sic Iob. Viā
 eius custodiui, & non declinaui ex ea. Sic sequuti
 sunt dominum tres illi pueri in fornace ignis in
 captiuitate Babylonica: quum dixerunt. Sequimur
 in toto corde & timemus te: & querimus faciē tuā.
 Sequi Christū est eius vitā imitari quod nemo po-
 test facere nisi prius mundum reliquerit. Quāquā
 multi sunt hodierna die quī libidines suas nō Chri-
 stum sequentes ad supremā illam promissionis ter-
 rā ascendere, præsumunt: at lōge falluntur, vt enim
 ad illam perueniamus, per desertum laborum, viam
 facere debemus ab Ægypto vitiorum emergentes.
 Eliseus etiam derelinquens boues securus est He-
 liam, stat sententia: Nemo potest duobus dominis
 seruire. ¶ Expende etiam quod Christus non præci-
 piebat hæc duo, scilicet, relinquere omnia & illum
 sequi: quasi æqualiter essent bona, sed vnū propter
 alterum, sequi enim te directe tanquam bonum sua-
 debat, dimittere autem omnia nō ob aliam causam
 nisi quia erat dispositio ad sequendum Christum, &
 principium operis debet esse a dispositione. Sequuti
 sunt itaque Apostoli Christum corporaliter & spiri-
 tualiter euntes post Christum & credentes in illum
 & cum imitantes. Corporalis enim sequela, satis
 non erat, cum & Iudas securus sit illum corporaliter
 & patrem & matrem dereliquit: sed Christum filiū
 Dei esse nō credit, nec mores eius est imitatus. Quā
 propter potius Christus sequēdus est gressibus mē-
 tis quam corporis. ¶ Obserua etiam quantū animi
 & audaciæ præstet bona conscientia. Attende qua
 grauitate & fiducia dicat Petrus. Ecce nos reliqui-

Psal. 123.

Act. 5.

Cap. 1. ince-
ditur in om-
nibus man-
datis.

Iob. 23.

Dan. 3.

3. Reg. 19.
Mat. 6.

Reg. super
e. 9. ibi. se-
gnatur me.

mus omnia, quasi par cum pari loqueretur. Sic rex
 Ezechias dixit Deo. Memento domine quoniam
 ambulauerim coram te in corde perfecto. Non ali-
 ter loquutus est quam si Deum esset inuis vocaturus.
 Nullius delicti erat sibi conscius Ezechias quip-
 pe qui omnia mandata Dei impleuerat: & ideo tanta
 fiducia loquutus est. Eodem modo Christus liga-
 tus & coram Anna adductus summa autoritate re-
 spondit pontifici. Ego palam loquutus sum mūdo,
 Quid me interrogas? Interroga eos qui me audie-
 runt. Hæc autem tunc tam audacter dixit dominus,
 non quia Deus: sed quia infirmita sua nixus. Veritus
 non est liberrimē loqui pōtifici, qui alias in quantū
 homo vt iudici erat subiectus. Nos vero ea de causa
 ad omnia timidi & pusillanimes sumus: quia ante
 actæ vitę memoria peccatorūque conscientia nihil
 audemus aut dicere aut facere, etiam si oportet. At
 Petrus nullius improbi facti nec dicti conscius sum
 mo animo nō modo allegauit quæ fecerat: sed etiā
 (vt inquit Matthæus) ausus est dicere Christo. Quid
 erit nobis? Possemus equidem in hoc casu cum Pe-
 tro expostulare his verbis. Vnde tibi, o vir mode-
 stissime tanta denuo creuit arrogantia? reliquisti na-
 uim cum retribus? Fateor magnū fuit opus & lauda-
 bile: nullo tamen modo cum illis beneficiis, quæ a
 domino accepisti conferendum. Nam pro nauī, ec-
 clesiam, pro retribus, doctrinā, pro piscibus homines
 pro arte denique piscandi summum pontificatum,
 cōsequutus es. Quid amplius animus potest huma-
 nū querere? Responderet Petrus. Ista quidē quæ me
 moras magna sunt, & meritis meis superiora verum
 votis meis non satis faciunt: quæ humanis digni-
 tatibus etiam iustis non terminantur. Qui diuitias,
 honores, aut voluptates huius seculi quasi scopum
 & finē omnium suarum contentionum proponunt
 his comparatis nihilū amplius querant, & quiescant,
 fruuntur partis. At illi, qui humanis student, non
 vt supremis bonis: sed vt quibusdam medijs quibus
 æterna consequantur contenti esse non possunt, do-
 nec ad beatam illam deueniant felicitatem. Quare
 etiam si Petro totum orbem terrarum Christus con-
 cessisset immortaleque seculi imperiū nihilominus
 diceret domino, quid erit nobis? Id est, post hanc
 vitam quid fiet de nobis? saluabimur ne vt cælorum
 sedibus Deique fruamur conspectu. Quasi diceret.
 Non querunt iusti secularia bona in premiū operū
 suorum: sed æterna. Ideo Petrus immemortatorū
 beneficiorum quæ a domino acceperat, ad cælestia
 aspirat interrogando. Domine quid erit nobis? Erat
 Maria Magdalena plorans ad monumentum & in-
 terrogauit illam dominus quem ipsa tunc non co-
 gnoscebat. Mulier quid ploras? Et illa Respondit.
 Quia tulerunt dominum meū, & nescio vbi posue-
 runt eum. At non satis est tibi quod Angelos præ-
 sentes habes vt illorum conspectu omnem deponas
 merorem? minime, nihil enim sine Deo meo mihi
 potest esse iucundum. Cum ipso mihi placeo, sine
 ipso ipsamet mihi sum grauis & molesta. Vnde Da-
 uid etiam cum esset Rex & Propheta Deoque cha-
 rissimus dicebat. Satiabor cū apparuerit gloria tua
 quoniam omnia humana misera & exigua reputa-
 bat. Quibus exemplis manifestum est nihil esse, q̄
 iustis satis sit præter Deum. Nos igitur illorum do-
 ctrinam imitantes eo animo nos in hoc seculo ge-
 ramus, & in fluxis rebus medium actionum nosira-
 rum non finem collocātes, ad cælestia semper aspi-
 remus.

4. Reg. 20.

1. Ioh. 1. 8.

Matt. 4.

1. Ioh. 2. 0.

Psal. 10.

Colo. 3. remus ad quæ creati sumus. Quæ sursum sunt quæ-ramus, non quæ super terram, &c. Sed iam Christi responsum audiamus qui non solum Petro, sed omnibus Apostolis respondit: quia Petrus (qui erat os totius collegii Apostolici) non solum pro se sed pro omnibus locutus est. Ideo Christus Petro simul & omnibus respondit. Sequitur in contextu. *Qui dixit ei.* Amen dico vobis nemo est qui relinquit domum aut parentes, aut fratres, aut uxorem, aut filios propter regnum Dei: & non recipiat multa plura in hoc tempore & in seculo futuro vitam eternam. Mos est euangelistarum vt quod vnus prætermittit alius suppleat, & dicat. Antequam Christus hoc dixisset Beatus Matthæus ait, Apostolis enarrasse. Vos qui secuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israël. Post hæc autem verba subdidit hæc quæ Lucas dicit: quod omnis qui reliquerit domum aut parentes, &c. Promittit Apostolis quod ipsi erunt iudices super omnes tribus Israël. In actis Apostolorum legitur quod Iudæi flagellauerunt Apostolos, & in carceribus coniecerunt: & eos sunt persecuti. Vide iam quomodo omnia mutantur, & versa vice conuertatur. Apostoli qui adeo, à Iudæis iniuriis & suppliciiis affecti sunt: illorum in iudicio iudices existent: quare caueant diuites & potentes qui pauperulos in hoc seculo persequuntur: nam forsitan in altero accidet illis quod auaro diuiti cum Lazaro euenit cui mortuo iustissimo Dei iudicio Lazarus merito guttula aquæ denegauit, à quo viuo nihil in suæ paupertatis remedium impetrare poterat. Exaltabit dominus humiles & pauperes, vt sint impiorum iudices, & tunc comprobabitur illud quod ait scriptura. Iudicium fiet sine misericordia ei, qui non fecerit misericordiam, &c. *¶* Obserua autem quod iudicare proprie est sententiâ in alium ferre, quod bifariam contingit. Vno modo per propriam autoritatem & hæc est propria Christi functio. Sed alio modo contingit sententiâ proferre autoritate illius qui id minus ministro committit. Et hoc modo iudicabant Apostoli & Apostolici viri sententiâ, scilicet Christi autoritate latam in notitiam iudicandorum proferendo. Quod est quasi illam pronuntiare: hoc eos docere cuius iustitia Dei pro suis meritis retribuatur. Expende autem quod honorificum hoc iudicandi munus non quibuslibet sanctis ob quacunque merita, sed solis Apostolis eorumque sequacibus propter statum perfectionis concedendum est. De illa autem paupertate loquimur de qua Christus hic loquitur videlicet cum quis cuncta quæ habet vt Christum sequatur reliquit & trino voto religionem proficitur: firmitas enim voti status dicitur. *¶* His tantum dicit in regeneratione sedebitis, &c. Hoc est non stabitis inter eos qui iudicandi sunt: sed sedebitis iuxta sedem maiestatis meæ. Et quod mea ego autoritate facturus sum: id vos tanquam mei ministri facietis. Et huic altissimo paupertatis statui datur hæc facultas iudicandi, propter duo. Primo propter congruitatem. Nam qui de rebus cuiuslibet est iudicaturus, oportet vt sit purus ab illis. Ideo iudices rerum ab omni affectione debent esse puri & alieni qua propter statum paupertatis iudicandi potestas accõmõdatur, quia alieni sunt à rebus. Secundo quia in iudicio de operibus misericordiam erit disceptatio. *¶* Esuriui & nõ dedistis mihi manducare, &c. Illi qui

per egrotationem omnium bonorum statum paupertatis elegerunt (quia manifestum est vno religionis actu & voto cuncta misericordiam opera exoluisse,) non iudicabuntur: sed alios iudicabunt qui partem dederunt & partem retinuerunt: atque eos precipue qui nihil dederunt. Denique hoc etiam est cõueniente ratione meriti. Abiectio enim & contempus mundi excelsæ humilitatis indicium est: præmiu aut humilitatis est exaltatio, iuxta illud. Qui se humiliat, exaltabitur. Quum ergo qui statum paupertatis profitentur ab omnibus suppeditentur despectique à cõstitis habeantur, æquissima sapientia diuina est, vt super omnes exaltentur. Nulla vero est exaltatio maior quam alios iudicare. In hoc etiam iudicantium ordine includuntur omnes paupertatis euangelicæ professores vtriusque sexus, licet cathalogo sanctorum non sint adscripti, dummodo saluetur & in sua professione vitam absoluant. Nã sicut singulariter datur aureola martyribus, virginibus & doctoribus, sic istis euangelicis pauperibus datur hæc singularis prerogatiua iudicandi alios. *¶* Præterea, per duodecim sedes vniuersitatem iudicantium intelligit, & per duodecim tribus totam iudicandorum vniuersitatem: sed nominauit tantum populum Israeliticum, quia Christus peculiariter huic populo erat promissus. Sed iam ad nostrum Lucam reuertamur. *¶* Qui reliquerit inquit, domum, parentes, aut patres, aut uxorem, &c. Impedit enim vxor obsequium Dei. Cum dominus apparuit Mosi & eduxit Israël de Egypto non legimus quæsiuissse vxorem aut filios: & quod fortius est nec meminissse quid. Dicit enim vir Dei propter Deum relinquere patrem, Ietro vxorem, filios, domum: sicut è contra homines mundani & carnales derelinquunt Deum propter vxorem, & proter filios & domum: sicut illi qui ad regni cælestis cœnam non venerunt, quia vnus duxerat vxorem, alius villam emerat, & alius iuga bouum, &c. Verum vt sciamus quod omnia relinqueret non facit homines beatos, sed animus duntaxat quo id fit: præcipit Christus hic vt fiat propter regnum Dei. Si mundum cõtemnis, si vxorem deseris aut filios negligis & quicquid egeris, propter Deum facito. Multi Philosophi contempserunt mundum, sed perfectio Christiana & meritum cuiuscunque boni operis consistit vt hæc sint & fiat propter Deum. Si vis scire an opus aliquod sit perfectum cõsidera eius finem ad quem dirigitur, & vide quod sit Deus. Ob eam causam asserunt mathematici circulum esse perfectam figuram: quia principium & finis idem est in illo. Cum autem Deus sit principium & prima causa aperte cõcluditur tunc opera nostra esse perfecta si eorum finis est Deus qui est principium: & ad illum sint dicata. Quod autem sit principium ipsemet ait. Ego principium qui & loquor vobis. *¶* Et Paulus ad Romanos ait. Ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Quapropter Christus in suis actionibus sæpe oculos eleuabat in cælum, vt nos doceret vt quidquid agimus sit propter Deum. Per oculum enim intentionem intelligit scripturæ, de qua loquens dixit dominus. Si oculus tuus simplex fuerit, intentionem & finem operis intelligens. Hanc vult Deus vt in ipsum dirigas, & eam in cælum eleues, vt eum cõsideres. Faber ferrarius cum aliquid opus facit aut cudit debet tenere in memoria eum à quo ex pacto accepit magnitudinem & formam & modum: vt iuxta eius voluntatē opus faciat. Sic

Luc. 14.

Exod. 3.

Luc. 14.

Ioan. 8.

Rom. 11.

Matt. 6.

in omnibus quæ Deus tibi præcipit vt facias Dei voluntatem in tua memoria habe: vt iuxta eius voluntatem bonum opus facias. Sic faciebat sanctus ille rex qui dixit. Prouidebam dominum in cõspectu meo semper. Hac de causa voluit Deus vt duo Cherubim expansis alis tegerent propitiatoriam, vbi Deus responsa eius dabat. Deus benefactor testis vult esse & cooperatus: vt nos doceat benefacere & nolle ab hominibus videri. Vnde Beatus Paulus. Siue manducatis siue bibitis, siue quid aliud facitis: omnia in gloriam Dei facite. Illa sancta quatuor animalia habebant facies & pennas extensas desuper, quia (vt Gregorius dicit) omnis cõtemplatio sanctorum super se tendit: vt illud possit adipisci, quod in cælestibus appetit. Siue vero bono operi, siue vero vigilet contemplationi, tunc veraciter hoc quod agit bonum est, quando ei complacere concupiscit quod est. Nam qui bona agit & hoc non propter Deum, sed propter homines facit, intentionis suæ faciem deorsum premit. Etiam in Ezechiele habetur quod illi iusti qui non sunt occisi ab Angelo, habebant signum, thau, in frontibus suis. Hoc signum habebat etiam in anima impressum illi quos vidit in gloria Ioannes. Litera thau est vltima hebraica Alphabeti velut Omega Alphabeti græci, & quia. ω. est finis literarum, solent græci per hanc literam finem significare. Vnde dominus ait in Apocalypsi. Ego sum, α & ω, principium & finis. Sic apud Hebræos thau, significat finem. Accedit ad hoc quod ipsa litera thau significat finem & consummationem: quia omnes literæ hebraicæ habent suas significaciones, vt ait Hieronymus in libro de nominibus hebraicis. cum ergo Christus sit finis vt ostendimus in loco ex Apocalypsi citato, debemus ipsum in omni actione nostra ante oculos habere, iuxta id quod ipsemet ait. Pone me vt signaculum super cor tuum. Fige me tanquam scopum in corde tuo, quo tendant omnia tela tuarum cogitationum, verborum, & operum. Omnia itaque propter Christum faciamus: ipse sit finis noster & causa & intentio propter ipsum solum terrenam contemnamus. Atqui ne forte putes ea quæ propter Deum feceris donanda non fore, vt cognoscas Dei in seruos suos liberalitatem, audi quid dicat hic Euangelista: quia non solum in altera vita præmium virtutum suarum reportabunt, sed etiam in hac laborum mercedem consequentur. Recipit inquit Christus multo plura in hoc tempore, & in futuro vitam æternam. *¶* Obserua quomodo Christus premiat suos non solum in alia sed etiam in præsentia vita, & in hac vita dupliciter: primo in temporalibus: secundo in spiritualibus. Cũ enim Christus suaderet hominibus dimittere omnia & sequi ipsum & nihil postea possidere: & quia ad sustentationem nostram sunt temporalia necessaria, putarent quidem quod dimissis omnibus non haberet, vnde possent sustentari: & hoc multum distraheret eos ab eo quod Christus illis suadebat, scilicet dimittere omnia. Ideo Christus voluit certos reddere homines, quod nihil illis deesset in hoc seculo, licet omnia dimitterent, quia multo plura inuenirent in hoc seculo, & cõplicata vt dicitur in Mathæo, quãtũ ad vsum, & communicationem licet nihil haberent quãtum ad possessionem. Hæc autem temporalia noluit esse pro mercede, aut retributione: sed ad sustentationem. Hoc quod hic Apostolis factum est, videmus quotidie viris Apostolicis fieri: qui domum, cogna-

Psal. 118.

1. Cor. 10.

Greg. hom. 4. super Ezec.

Ezec. 9.

Apoc. 7.

Apoc. 1.

Cantic. 5.

tos, & bona temporalia propter Christum relinquit. Quia religiosus præsertim ex ordinibus mendicantium qui dimisit vnum agrum de cuius fructibus sustentabatur inueniet centum agros, quia de fructibus agrorum fidelium inueniet sustentationem. Reliquit vnum patrem, & inuenit multos patres & prælatos habentes ad eum viscera paterna & materna, & inueniet plures fratres vt sunt omnes religiosi sui ordinis. Pro vna domo inueniet plures domos. Secularis quantumcunque apud se sit opulentus, longius iter facturus pauper est quoniam hospitum & diuersorium avaritiæ nullus sunt tãtã opes, quæ diu fatisciant. At monachus quocunque velit tendere præsto habet hospitia religionis suæ, quibus gratis accipitur, cœna, lecto, & aliis ad quietum rebus necessariis. Ad sunt fratres summoque amore fatigatum nudant, lauant, illic non secus ac si in propria domo esset ministrant. Quis tam diues aut potens est qui vbiq; terrarum fuerit, sic recipiatur? Præterea nemo secularium tãtus est quã ministros habeat, quibus mercedem pro seruitio nõ impendat, aliter ab omnibus desitueretur. At monachus qui in seculo forsã vnũ aut duos ministros alere nõ potest in monasterio plurimos habet famulos alium cocum, alium pistorem, aut fulonem, alium sartorem, &c. quibus nihil pro mercede tenetur. Omnes enim gratis & propter Deum famulantur, & ita religiosus quasi esset princeps potentissimus famulos habet, distinctis iungentes numeribus, quibus nihil soluit: & etiam cum dormit, custodem habet, cui incumbit quietis & silentii cura, ne aliquo motu excitetur. Et ita omnia relinquens quæ habebat in seculo: plura etiam in seculo consecutus est, quã si in seculo mansisset, & magna sollicitudine diuitias quæreret. Hoc enim dominus prouidit, vt qui propter illum omnia reliquisset, omnium bonis frueretur: iuxta illud Apostoli. Tanquam nihil habentes, & omnia possidentes. Quare ne fallantur seculares, qui insecrari religiosos nunquam desistunt: sciantque certo nihil vnquam illis defuturum, qui omnia propter Christum reliquerunt. Deus enim qui cordibus dominatur hominum efficiet semper in illis presentissimam voluntatem: vt religionibus prouideant: sicut fecit in vidua, quæ Eliæ esurienti opem tulit. Quin etiam principes & potestates huius seculi, diuina (vt credo) inspiratione iam maioribus honoribus accipiunt & prosequuntur religiosos, quã seculares: multo maioris dignitatis quã illi si in seculo mansissent, futuri fuissent. Hoc optime differit. B. Ambrosius super Psalmũ, Beati immaculati. Adducit aut in mediũ Moysen qui potuit esse quasi Pharaõ, quia nutritus à filia Pharaonis, sed noluit esse rex quãuis potuisset, & opprobriũ Christi præferre & delicias propter Christum: & aulam regiam contempnit: sed fugiendo potetiam (inquit Ambrosius) potentior factus est, in Deum Pharaonis. Rex erat Pharaõ, sed Deus non erat: sed Mosi dixit. Ecce cõstitui te Deum Pharaonis, hoc est, regi ipsi terribile quam rex timeret. Sic tu si vis peccatoribus esse in terrorem, regibus in reuerentiam, & vt omnes tanquam Deo sint tibi subiecti, contemne quæ seculi sunt, & relinque diuitias. Vide Petrum, & audi Nũ claudo dicentem. Argentum & aurum nõ est mihi, quod autem habeo hoc tibi do. In nomine Iesu Christi surge & ambula. Reliquit aurum, & accepit

1. Cor. 7.

3. Reg. 17.

Amb. ser. 3. in Psalmũ.

Hebr. 11.

Exod. 7.

facultatem sanandi claudum. Nō tibi videtur quod accepit Petrus multo plura in hoc tempore, quam reliquit? Nō potest mentiri ipsa veritas quę ait. Qui reliquerit agros, fratres, &c. multo plura recipiet in hoc tempore. Secundo in hac vita præmiatur nō solum vt diximus honore, vt his rebus externis sed quod principalius, & multo excellentius est spiritua libus consolationibus fruatur. Ratio potissima, quare homines virtutis viam reformidant est, quoniam nō percipiunt virtutis suauitatem: in qua multo sunt maiores, quam in vitiiis voluptates. Existimant enim quia nos, qui virtutis studio incūbimus pauperes, & infirmos videat in nobis esse consolationis spiritualis, & ita vident nostras cruces, & non vident nostras consolationes. Et quemadmodum sumas, quę nucem proiciunt corticis amaritudinis deterrita; ita homines carnales quia virtutē tenus cortice tantum gustant, illius suauitatem non sentiunt: qui si penitus experirentur, virtutis saporem perciperēt: qua de causa vitam monasticam & religiosam asperā & acerbam reputant. Verū longe falluntur. Nihil enim est in seculo voluptatis quod suauitate vitę spiritualis possit cōferri. Nemo quę religiosus est (dūmodo vere sit religiosus) qui malit in seculo mansisse, etiam cum regis aut imperatoris dignitate. Plus enim habet pauper religiosus quam reliquit. Cuius ditissimę paupertatis figura extitit nobis Christus. Nam sicut dominus exteri⁹ pauper & tenuis apparēs interna estuabat dignitate & gloria: ita religiosi in tenuitate & humilitate sua lætandi & gloriosi incedunt. Vnde Paulus. Mortui (inquit) estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Similes sunt qui seruiunt Deo Alcibiadis silentis, de quibus scribens Plato ait esse quaedam simulacra exterioris rudia, interioris politissima. Hęc enim est bonorum figura, vt scilicet virtutis rosetum, humilitatis maceria septum habeant. Vnde idem Paulus. Conuersatio nostra in cælis est. Quasi dicat. Ne vos moueat extrinseca apparentia, qua pauperes, abiecti, & miseri videntur: multoiam intrinsicis gaudiis, & cælestibus voluptatibus affluimus. Et merito. Nam si mundus & dæmon tot voluptatibus se afficere sequaces suos iactant: quid faciet Deus penes quem omne syncerę voluptatis est imperiū? Etenim nō debuit vitii quā virtutis peior esse cōditio, & impii meliorē elegisse viuendi rationem quam pios existimaret. Ideo Dauid in Psalmo inquit. Quam magna multitudo dulcedinis tuę domine, quam abscondisti, &c. Quod nisi experientia ipsa compertam habuissemus, fides (siquidē christiani sumus) nobis persuadere potuisset. Ait enim dominus seruos suos etiam in hoc seculo cētuplum accepturos. Quod si minus aliquando videmus, id aliqua trium causarum euenire potest. Aut quia nō animaduertim⁹, aut quia peccādo diuinis beneficiis resistimus, aut quia præmia tēporalia nobis in eternā trāsferuntur. Nō enim fieri potest quin Deus finem suū seruet. Aperiunt oculi Elisei famulo, quibus exercitus Angelorum vidit plurimos, vt significarentur pios in solitudine nō viuere, nec sine voluptate esse. Sic ait Dauid. In via mādatorū tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis. Hęc autē bona propria sunt eorū qui seculū cōtemnūt, quoniam in tēporalibus & spūalibus ea beneficia cōsequuntur quę centuplā cōtineat quāritatem eorū quę reliquerūt, & post hęc vitā æternā. Ait enim Christus

Collof. 3.

Pla. in conuincio amovis.

Pbil. 3.

Psal. 30.

4. Reg. 6.

Psal. 118.

recipiet in seculo futuro vitā æternā. Quoniam sicut peccatores duplici sunt obnoxii supplicio, mori cōscientię in hac vita, & igni æterno in altera, sic iusti duplex retinent præmiū, trāquillitatem cōscientię & vitā sempiternā. Cuius laudes nemo est qui satis explicare, aut attingere possit, superant namq; omnē humanā cogitationem bona, quę dñs illis concedit qui secularibus renūciat oblectamentis, pro mundi stercore margaritas elargiens. Quinimo quāuis nihil aliud mercedis pro bonis operibus reportarem⁹ quam spirituales consolationes, deberemus utique omni studio virtutis incumbere, ne dum vt supremā sollicitatem consequamur. Quare ne detinearis his inferioribus bonis, & sic superiora & æterna imptabis. Sed hęc successerint, iam nunc ad contextum veniamus, in quo Euāgelista Lucas de ascensu Christi in Hierusalem & de his quę in itinere dixit & egit mundi Saluator, incipit tractare dicens. Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis. Ecce ascendimus Hierosolymam, & consummabuntur, &c. Apud homines probos & sapientes plures fit animus quo beneficium confertur, quam ipsum beneficium, quoniam non tam attendere solemus munera, quam facilitatem quandam in donando, quę beneuolentię medium præfert. Vnde quantumcumque quis sit in te magnificus, si id animo faciat inuito, gratiā habere non teneris. Cum ergo omnium beneficiorum, quę plurima Deus optimus maximus in nos contulit, maximum sit eiusdem mors in peccatorum nostrorū remedium, quę ianuam cæli aperit, & honorem suum periclitari passus est, non satis esse duxit id libentissime facere, nisi nobis impenderet se non inuitū mortem subiisse. Alias enim magna pars huius beneficii immineret quippe quod homines crederent non sponte a domino fuisse cōcessum, nec propter amorem quo nos summo persecutus est, sed coactō Iudeorū iniuria. Quare & quia magni fuit momenti huius voluntatis apud homines expositio futura, vt melius & suauius religionē Christianā amplecterentur, ostendit se Christum motiōis ante suam passionem in euitanda morte potentem & liberum, vt intelligeremus sic fuisse facturū si voluisset ne occideretur, cū ab impiis Iudæis comprehensus est. Nam si rogamus Matthæum, qua de causa Christus in Ægyptum Herodem fugit? respōdebit, quia nondum tempus aderat quo vellet mori. Si Marcum rogamus, cur non potuerunt principes sacerdotes, & scribæ comprehendere Christū & occidere? respondebit quia nondum tempus aderat quo vellet. Si Lucam rogamus, cur quando in Nazareth voluerūt Iudæi dominū præcipitare, elapsus dominus ibat per mediū illorū? respondebit eodem modo. Quod si Ioannem rogamus cur nō potuerūt turbe Iudeorum Christū tenere, cū id maxime optarent? respōdebit, quia nondū venerat hora eius. Omnes deniq; quatuor Euāgelistę affirmāt Dñi nostri Iesu Christi in moriendo libertatem, vnde si nung mori voluisset, non fuisset vnquā a Iudæis comprehensus, etiam si contra hoc admitteretur omnis infernā rī potestas tenebrarū. Vnde illud. Potestatem habeo ponendi animā meam, & iterū sumendi eam. Quin etiam præter Euāgelistarū autoritatem afferentium Christum spōte sua obiisse, patet hac ratione, quia cum dñs multo ante ea quę erant euentura cognouisset, voluit periculum effugere, imo sponte in Hierusalem se contulit, vbi sibi infidias parari videbat.

Ioan. 13. Matt. 20. Mar. 10.

Matt. 17.

Jerem. 6. & 2. Num. 16.

Matt. 2.

Mar. 11.

Luc. 4.

Ioan. 12.

1. Reg. 24. & 26.

Ait enim Ioannes. Sciens Iesus quod venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad patrē. Et Matthęus Marcus, & Lucas exponūt quomodo Christus mortem suam futuram Apostolis pronuntiarit, vt omnium quatuor Euāgelistarum testimonio constat dominum sponte sua fuisse passum, quod ideo factū est, vt homines non inuiti illum colerent, & amarent, qui non inuitus pro illorum salute morti se obtulerat. Hoc igitur nobis hic insinuat noster Lucas siquidem Christus in Hierusalē iter faciens, vbi erat passurus de passione sua cum discipulis agebat. Ait enim Euāgelista. Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis. Locuturus Dominus de passione sua, cōuocauit omnes discipulos, vt intelligas passionē domini esse sufficientem medicinam in omnium salutem & redemptionem, quippe quę pro omnibus prolata fuit. At vero se in monte Thabor transfiguraturus tres tantum assumpsit, innuens non omnes vitam æternam consecuturos, quoniam pauci sunt qui Christum in monte glorię transfiguratum sint visuri, & fructum passionis eius percipuri. Quod ita fore planum videtur ex eo, quoniam cum totus orbis, tot Iudæis, gentilibus, Saracenis, & hæreticis, sit adeo refertus, vt vix decima terrę pars Christiana: nis cedat, mirum non est si exiguus videatur saluatorum numerus. Quot enim sunt Christiani & fideles, qui in hoc numero non computabuntur? Nā si Euāgelica documenta inspicias, & cum illis morem multorum Christianorum componas, videbis quam longe aliter viuant, quam in confirmatione sua polliciti sunt. Vbi que sunt vsurę, vbi que fraudes, omnes a minimo vsque ad maximum avaritię student, honores, delicias, & voluptates huius vitę quęrentes. Sic de sexcentis Iudæorum millibus qui ab Ægypto egressi sunt, duo tantum terram promissionis viderunt. Nihil erat quod magis doleret Christum dominus noster, quam eo quod videbat quā plurimos fore qui ab eius passione nullum fructum perciperent. ¶ Obserua etiam inter hos duodecim quos dñs a reliqua multitudine, vt iustiores elegit, etiam Iudam Iscariotem fuisse, quibus omnibus suę passionis mysterium patefecit, sed nunquid in tanta multitudine nemo extitit Iudā melior, qui in illius locum subrogaretur? Verisimile non est. Videtur igitur Christum causam mali exempli dedisse, siquidē contemptis melioribus improbum Iudā in consiliū ascituit. Verum nō est ita. Christus enim Iudam aliis multis iustis hominibus prætulit, hac de causa, quia etiā si tanto honore dignus nō esset, tamen quia Apostolus & in suprema dignitate constitutus, nō debuit post haberi. Quo facto nō modo iniustus fuit, quin etiam nos docuit vt prælatis & superioribus dignitatem, non hominem attendentes obsequium & honorem exhibeamus. Nam cum prælati superiores, ab ecclesia sint præfecti Reip. vt locum Dei tenentes iustitiam conferunt, omnes subditi tenemur dñi ipsa Ecclesia contrarium nō disponit, illis obtemperare ratione officij sui, quāuis alias sint non laudabili. Sic Dauid obseruauit Saul licet malum, regē tamen suum, quę cum bis potuisset interficere noluit, dicens. Absit vt mittā manum meā in Christum dñi. Et quia semel ex infidiis abscedit illius vestem (vt ait scriptura) percussit dñs cor Dauid, eo quod abscedit orā clamidis Saul. Paulus etiā cum a sacerdotib⁹ in simularetur, quod Ananiam principē sacerdotum reprehenderat, respōdit. Nesciebā fratres quod princeps esset

sacerdotū. Quin etiam Christus de scribis & Pharisęis dixit, audientes nō imitandos esse. Sequitur ergo, subditus etiā optimus prælato, in iis quę bene præcipit, quāuis alias pessimus sit obedire tenetur, quia ratione officij prælati sunt subditis digniores, cū dei locū obtineat. Vnde in superioribus dixit dñs. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit. Quod nō modo apostolis sed etiā omnibus aliis Ecclesię prælatis Apostolorū successoribus dictum est, vt in hęc locum vidimus, & supra exposuimus, &c. ¶ Expende etiam Christi benignitatē & clemētiam quā cū Iudā habuit. Nō destitit dñs agere circa illū omnia quę ad eius salutem pertinebant vtendo sua magna potestate paterna illum reuocare a malo, ramen exercendo modū solitū motionis, & pulsationis cordis, quę ad alios habet non poterat Iudas curari, quia nolebat. Sed christus in quantū homo magister & prædicator, quicquid honeste poterat agebat omnē operam sollicitando, ne ille periret. Et specialiter tractauit hęc de morte sua, & de venditione propter Iudā, vt illū reuocaret a proposito malo, quod etiā postea sæpe fecit, & etiam cū osculatus est eum. Omnē medicinā experitur dñs quotidie vt nos ab inferno liberet, & tamen nihilominus multi sunt Iudæ similes, in peccatis suis adeo obstinati, vt quo magis a dño vocātur, duriores fiant sicut incus icteribus mallei, diuinis vocationib⁹ resistens. Hoc quod hic Christus dixit eo tetēdit vt Iudas seruaretur, ille tamen noluit, & damnatus est. Quare dicitur in diuinis inspirationibus non resistas, ne similiter more Iudæ intereas, qui diuinis opes quibus sibi potuit consulere neglexit. An diuitias (inquit Paulus) bonitatis eius, & patientię & longanimitatis contēnis? Ignoras quoniam benignitas Dei ad poenitentiam te adducit? Secundū autem impoentis cor tuum thesaurizas tibi iram, &c. Denique obseruandū est quod hoc dixit secreto clausum testamentum condens ante mortē suam ad illam appropinquans, vt testes illo viuente tacerent, mortuo autem domino testamentum aperirent, & Euāgelium vbiq; prædicarent, ne populus in illo scandalizaretur, sicut scandalizatus est, dicente domino, oportet exaltari filiū hominis: respondit, Nos audiuimus ex lege quod Christus manet in æternum, quomodo ergo, &c. Multo autem magis scandalizaretur, si audisset, quod hic dicit Christus. Erat enim crux (vt ait Paulus) Iudæis scandalum, gentibus stultitia, ideo expedies erat vt nunc celaretur, vt totus postea crederet orbis. Multi tamen sunt hodierna die homines improbissimi, qui arcana eo ipso, quod secreta sunt gaudent patefacere, quasi præclarum & inauditum opus faciētes, pleni sunt rimarum, hac illac perfluūt, & nihil difficilius putant, quam tacere, quare quo magis tacere iubentur, loqui cupiunt. Nec animaduertunt quantorum malorum loquacitas causa semper extiterit. Quod ne longius abeamus in Thamar videre possumus, quę exponens Absaloni ea quę secreto cum Amone sibi euenerant, causa fuit vt Amon confosus interiret ob eius interitum. Dauid ad mortem vsque Absalonē persecutus est, quorum nihil profecto fuisset si Thamar silentio honestare voluisset factum inhonestissimum. ¶ Secundo, secreto locutus est Christus, quia nō omnes crucis mysterij sunt capaces, nō omnes possunt thesauros dominicę passionis haurire, & non licet mittere margaritas ante porcos, & sanctum non est dan-

Act. 23. Matt. 23.

Luc. 10.

Matt. 26.

Rom. 2.

Ioan. 13.

1. Cor. 14.

2. Reg. 23.

Matt. 7.

dum canibus, sicut Iudæis & gentibus, quibus erat scandalum & stultitia. Quare Apostolicis viris qui capaces sunt tanti mysterij & non aliis dicendum est. Nullū in orbe fuit facinus tanti valoris, aut dignitatis, ac Domini passio. Primum ex parte auctoris, qui cum Deus sit commendatione non indiget. Secundo ex parte aduersarij peccatum enim profligauit, cuius in orbe longe lateq; inualuerat potestas. Tertio, ex parte illorū pro quibus pugnavit, hominū videlicet, qui per Christū non modo liberati sumus a peccato, sed etiam æternæ gloriæ effecti participes. Quod bonū, omne bonum superat, ideo mirū nō est, si Christū de re tāti momēti secreto secreta egerit. Quoniā & in mōre corā tribus, Elia, Mose, & Petro trās figuravit se, ostēdēs gloriā suā, ex plū principibus p̄bens, qui negocia sua cū paucis peragant, quos sapientissimos & fidissimos esse nouerint.

Esai. 14. Qua de causa etiā Esaię multis ante seculis reuelauerat Deus mysteriū incarnationis & redēptionis generis humani, gentiliū conuersionem, & Iudæorū interitum. Propheta autem intelligens, quantum hoc negotium esset momēti, dixit secretum meum mihi, secretum meum mihi. Cum igitur tot testimonij pateat crucis mysterium summæ esse dignitatis non modo secretum esse debet, & dignitātum esse communicandum: sed etiam in secreto tractandum & pensandum intra peccus, & animum vt eo modo eius suauitas sentiat, omnia enim quæcunque dominus acerba tulit salutis nostræ causa, nō imbecillitatis suæ pertulit fortissimus; quare nihil Christianis suauis debet esse Christo, & eius passione. Sic sponsa alloquitur dicens: Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi: inter vbera mea commorabitur. Fasciculus myrrhæ vocauit passionem Domini: Nam quemadmodum fasciculus multis floribus cōficitur, ita passio Christi multis tormentis constitit. Vbera autem vocauit secretum animæ quod est intellectus & volūtas. Tertio agit dominus de morte sua cum Apostolis vt solitudinem subleuet, quæ in quantum homo afficiebatur. Ad hoc enim laudabilis est amicum consuetudo, videlicet ad extinguendum dolorum morsus: non vt multi amicitia abutuntur, ad vitiorum tutelam, & pœnitentiæ de peccatis acumen retundendū: quæ de causa nec sunt admittendi, nec eorū cōsilia quasi salutaria, publice nec secreto audienda, ne forte accidat tibi vt Egloni Moabitæ cui dixit Aioth. Verbum secretum habeo ad te rex: quo eū interfecit. Assumit ergo Christus Apostolos secreto, & ait illis. *Ecce ascendimus Hierosolimam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas de filiis hominis.* Aduerbiū Ecce in scriptura emphasim habet, & attentionem postulat, non enim adhibetur nisi ad rem aliquam magnam & insignē significandam, & ita Esaias acturus de incarnationis mysterio, orsus est. Ecce virgo concipiet, &c. Vagaus etiam Holophernis cubicularius, vt significaret Iudith fortitudinē, postquam dixit vna mulier Hebræa fecit cōfusionem, &c. addit facinoris magnitudinem exaggerans. Ecce Holophernes iacet in terra, & caput eius nō est in illo. **Quin** & in incarnatione dixit Maria. Ecce ancilla domini, &c. In nullo tamen horum locorum hoc aduerbiū maioris est admirationis nota, quā hic. Au. Ite omnes quicunque in orbe habitatis hoc esse vobis vtilissimum, & saluberrimum Ecce, salutis & redemptionis nostræ. Ecce ille Deus vltionis, qui

antea similis erat leoni: Ecce tanquam agnus mansuetus se luporum ferocitati traditurus venit. Ecce impassibilis Deus factus homo passibilis, ad Hierusalem accedit: sanguinem suum pro nobis futurus. Ecce appropinquat redemptio vestra. Ecce venit tempus, quo Deus oblitus indignationis quā in genus humanum conceperat, proprium filium morti tradere pro nobis non dubitauit. Ecce, aduertite diligenter peccatores, quomodo Christus Hierosolimā ascendat, vt vos a peccato liberet, salutemque restituat, quæ ab hinc quinque annorum millia caruistis exules a beatorum sedibus. Ecce iam in patriam restitui mini. Ecce restituimur antea hostes Dei in eius amicitia, virtute vnigeniti sui passionis. Ecce quomodo venit Christus vt impleat quod prædictū est per Prophetas de morte eius & redēptione tua. Vide igitur & diligenter considera ascensum hunc, quoniam ex eo pendet salus tua. Est enim res summa attentione dignissima, quod ascendat ille, quo nihil est altius: vt vitam suam pro vita tua non corporea, sed æterna ponat. Videmus ergo quomodo ascendit Hierusalem vt occidatur, quia ipse dixit, non capit Prophetam perire extra Hierusalem. Sime expendunt sancti doctores, quare Christus Hierosolimæ potius quā alibi voluerit mori, cuius rei duæ rationes sunt. Prior quia nusquam tanta inueniri potuit malitia, quæ satis esset ad occidendum saluatorem nostrum nisi Hierosolimæ: vbi Iudæorum insignis erat inuidia, cuius vitij est natura, vt nunquam inter eos oritur qui summo ab inuicē intervallo distant: sed inter illos qui se esse æquales, aut credunt aut sperant. Cum igitur Iudæi Hierosolymitani se esse sanctissimos præsumerent, viderentque Christum miraculis & sanctitate clarū, vsque adeo inuidia exarserunt, vt oculis animi obcæcatis, illum occidere non dubitarent. Vnde quoniam nullo alio in loco præter Hierosolimam in Christū erat inuidia, inualuit dominus ibi quam alias pati. Reges terræ conuenerunt in vnum aduersus dominum & aduersus Christū eius. Secunda ratio cur dominus maluerit Hierosolimæ pati fuit vt patientiæ suæ eo maior esset victoria, quæ maior iniuria foret in loco celebri quam obscuro. Quare cum Hierusalem in illa regione omnium ciuitatum esset celeberrima, eam elegit ad mortem suā: vt ex summo dedecore summam gloriam reportaret. Præterea hic ascensus in Hierusalem eo fit, vt nos etiam nitamur cælestem Hierusalem ascendere. Ideo ascendit dominus terrenam & materialem Hierusalem, vt nos immortalem & immaterialem ascendamus. De qua dixit Apostolus. Illa autem quæ sursum est Hierusalem libera est, quæ est mater nostra. Qui vero hanc Hierusalem ire parat, non oportet vt quærat sibi aliam viā, quā Christus ipse mensus est: & ibit nimirum per crucē & afflictiones. Per hanc viam introiuit Christus in gloriam suam. Est quidem via difficilis, quoniam omnis ascensus laboriosus est, sed scriptum est. Per multas tribulationes oportet nos intrare in regnū Dei. Deinde cum animo nostro reputemus Christū dominum & regem nostrum primum omnium hanc crucis viam triuisse: atqui non est discipulus supra magistrum, nec illius, quam magistri debet potior esse conditio. Omnes autem hi labores suauis nobis videntur si in cordibus nostris arderet religionis amor. Quando anima Deo vnita est per omnia iucundissimè peragit: si vero a Deo est separata nihil est

hil est quod non æstimet graue & laboriosum. Nā quemadmodum vestis dum corpori induta hæret, quantumcumque onerosa sit grauis nō videtur propter decentem incorporationem & facilitatem, si vero exuatur & in fascē ligetur vix humeris potest sustineri: ita Deus eiusque præcepta si decenter & cum suauitate induatur facillime feruntur, alias grauisima esse videntur. Ideo Paulus admonet Romanos dicens. Induimini dominum Iesum Christum. Nulla enim alia est causa quare molestissimū nobis sit Deo inferuire: & persecutiones perpeti: nisi quoniam non induimur Deo. Ascendamus igitur Hierusalem in hac vita cum Christo, vt in altera illum habeamus vitam in gloriam. ¶ Obserua autem quod Christus vt doceat humilitatem suā, coram paucis in monte Thabor se transfigurauit: sed crucem & ignominiam in ciuitate celeberrima coram Græcis, latinis, & multis aliis nationibus ostendit: Præterea consummabuntur ait in hac ciuitate omnia quæ scripta sunt per Prophetas, est autem mysterium nostræ salutis picturæ simile, nam quemadmodum pictor imaginem picturus illam prius carbone, vt certa delineat & distinguit duntaxat loca, quæ vmbra quæque purpura, aliisque coloribus sunt ornanda, quo facto tum demum supremam illi manum imponit perfectissimamque reddit: sic Deus in lege veteri salutem nostram præfigurauit & quasi delineauit vt postea mitteret Christū dominum pictorē egregium qui omnia ad viuum duceret purpura sanguinis sui, quo opere perfecto & finito, dixit in cruce consummatū est. Erat ille locus imaginis imperfectus adhuc, de quo dixerat Dauid in Psalmo. Qui edebat panes meos magnificauit super me supplantationem. Et de quo Zacharias. Appenderunt mercedē meam triginta argenteis. Hoc autem consummatum est quando Iudas, vnus de duodecim Christum triginta argenteis vendidit, cuius panibus vesceratur, pane doctrinæ & pane materiali in mensa. Dixerat etiam Dauid, sōge fecisti notos meos a me: hoc autem tunc impletum est quando dissiugentibus discipulis Christus solus relictus est. Dixerat etiam Esaias, faciem meam non auerti ad increpantibus & conspuentibus in me: & impletum est hoc cum conspuerant in eum in domo Caiphæ. Dixerat Dauid factus sum illis in parabolam: hoc adimpletum est cum illudebant ei cedentes & colaphizantes eum. Dixerat etiam, in me insurrexerunt testes iniqui & mentita est iniquitas sibi: quod impletum est in domo Caiphæ & coram Pilato & Herode. Dixerat Dauid, sui flagellatus tota die & castigatio mea in matutinis: & Esaias etiā, disciplina pacis nostræ super eos cuius liuore sanati sumus: quod impletum est in Pretorio Pilati cum flagellatus fuit Christus. Dixerat Esaias, vidimus eum & non erat aspectus vnde nec reputauimus eum: quod impletum est cū flagellatus & spinis coronatus ostendit illum omni populo deformē, vulneratum & exulceratū. Dixerat etiam Esaias, principatum eius super humerū eius: quod est impletum quando portans crucem & lignum suæ victoriæ exiuit in montem Caluarie. Dixerat Dauid, foderūt manus meas & pedes meos dinumerauerunt omnia ossa mea: quod impletum est in crucifixione Christi. Dixerat etiā, partiti sunt vestimenta mea & super vestem meam miserūt sortem: quod in vestibus Christi factum est vt refert Ioannes. Dixerat præterea, dederunt in escam meā

fel, & in siti mea potauerunt me aceto: quod Christus dederunt in cruce. Dixerat etiam Esaias, & cū ini quis reputatus est: quod quis dubitat impletum in Christo quia inter duos latrones crucifixus est? Dixerat etiam idem Esaias, & pro transgressoribus orauit vt non perirēt: quod impleuit Christus cum in cruce orans pro crucifixoribus dixit. Pater dimitte illis quia nesciunt quid faciūt, Dauid quoque dicit, factus sum opprobrium illis: viderunt me & mouerunt capita sua. Et alio loco Deo patri dicit. Exprobrauerunt faciem Christi tui. Hoc impletum est cum principes sacerdotum & scribæ mouentes capita sua, illudebāt ei, & deridebant dicentes. Vah qui destruis templū Dei: &c. Dixerat etiam Dauid in persona domini, ponetur anima mea in inferno inferiori: quod Christus fecit descendens ad inferos. Et Esaias quoque erit sepulchrum eius gloriosum: quia positus est in sepulchro optimo & nouo in quo nōdum quisquā positus fuerat. Et Dauid prædixit etiam, non dabis sanctum tuum videre corruptionem: quia corpus Christi incorruptum permansit in sepulchro. Denique prophetauit Dauid dicens, Ego dormiui & soporatus sum & exurrexi, quia dominus suscepit me quod Christus victor resurgēs a mortuis impleuit. Vides ergo quam vere dixerit Christus consummabuntur omnia quæ scripta sunt per Prophetas, se ipsum exposuit & quæ essent adimplenda expressit cum dixit, tradetur gentibus ad illudendum, flagellandū, cōspuendum: & crucifigēdum, & tertia die resurget. Hæc erant in summa dicta a Prophetis quæ omnia in Christi passione cōsummata sunt, vt hic late ostendimus. Aduerte autem ne erres quod non hæc ideo passus est Christus quia Prophetæ prædixerunt, sed e contra ideo Prophetæ dixerunt quia Christus hæc erat passurus. Nam prophetia non est causa operis: sed e diuerso opus est causa prophetiæ: quare quia Christus erat vincendus, videntus, deludendus, conspuendus, flagellandus, & crucifigendus, dixerunt de hoc Prophete. Nam alias sequeretur quod testamentum nouum esset ordinatum ad perfectionem veteris instrumenti, quod errorem esset asserere: sed oppositum verum est, quia omnia veteris instrumenti ad perfectionem noui ordinantur, sicut in illa similitudine imaginis ostendebam: quia lex antiqua fuit quædam ad nouam delineatio quæ erat veteris perfectio nō interitus. Ideo ait Christus. Non veni soluere legem, sed adimplere. Quæ fideat. Non veni delere delineationes prophetiarum & figurarum: sed illas perficere colore sanguinis & passionis meæ. Expende etiam quod Christus Dei filius vocat hic seipsum filium hominis: quia totus ipse est hominis magis quā sui ipsius, & totus est deditus homini, nā ad hoc venit vt hominem saluaret & seipsum daret in redēptionem pro homine quod est nomē naturæ humanæ. Sicut Hebræo modo loquēdi filij nuptiarum dicuntur dediti nuptiis, filij sponsi, dediti his quæ sunt sponsi, & filij mortis, obnoxij mortis. Propter hoc dominus noster Iesus Christus appropriauit sibi ipsi hoc nomē filij hominis, quia totum se dedit homini. Dic etiā & tu, cur non dabis aliquid Christo cū ipse se ipsum totum dedit tibi? Ipse vitam & sanguinem & se ipsum totum dat tibi. Nōne par esset vt vel horæ dimidium in nocte Deo concederes, siquidem totum diei tempus in mundi occupationibus perperā consumis?

Esai. 53.

Luce. 24. Psal. 101.

Rom. 8.

Matt. 27.

Luce. 19.

Psal. 40.

Zach. 11.

Psal. 87.

Esai. 50.

Psal. 68. Psal. 26.

Psal. 72.

Esai. 53.

Esai. 50.

Psal. 21.

Psal. 68.

Ioan. 19.

Galat. 4.

Act. 14. Matt. 10.

hil est

famis nonne de substantia, quam ludo, cōiuiis & vanitatibus dilapidas fas erat vt pauperi subuenires? Omnes proditores dici possunt qui diuites cum sint bona Dei occupant, nec ea distribuunt iuxta datoris voluntatem, qui nobis non modo temporalia verum etiam aeterna pretio vnigeniti sui sanguinis empta concessit. Igitur postquam Christus dixit discipulis quod passurus erat in Hierusalem declarans se ipsum sigillatim declarat suam passionem dicens. Tradetur enim genibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur, & postquam flagellauerint occident eum. Dixit passionem suam non solum generalium, sed etiam specialiter pertractatis sigillatim passionis momenta. Primum, vt sapientiam suam ostenderet, qui omnia non in confuso tantum, verum distinctissime futura nouisset. Secundo, vt palam faceret quantum nos amaret, quantisque faceret salutem nostram, quando sic in doloribus perferendis gloriabatur, quos omnes speciatim explicans, manifestauit se non modo mortem, sed mortem omnium dolorum referentissimam perpassurum. Et cum multi sint qui malint semel, & simpliciter mori, quam tormenta & cruciatus qui mortem praecedunt perpeti, Dominus noster recentius mortis suae circumstantias, vt innueret se, non quocumque modo moriturum, sed miserima omnium mortalium conditione, at tanta est pro tanto beneficio hominum ingratitude, vt nihil, nec minimum quidem velint propter Deum facere. Audiamus igitur Petrum dicentem. Charissimi, Christus pro vobis mortuus est, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vias eius, &c. Sed aliquid hic obleruanda sunt. Primum horum est, quod Christus ante passionem voluit discipulis mortem suam dicere, vt multo ante parati essent ne scandalizarentur. Nam si discipuli omnibus sigillatim praecognitis nihilominus scandalizati sunt: quid fuisset si nihil prorsus futurorum sciuisent? Haec autem quae in passione erant euentura omnia patefecit Dominus illis, vt facilius mysterium Resurrectionis crederent cogitantes. Dominus dixit se esse tradendum in manus peccatorum. Ecce traditus est. Dixit se esse deridendum, derisus est. Dixit praeterea se esse flagellatum flagellatus est vsque. Ergo & eodem modo ea, quae de resurrectione sua nobis dixit, vera sunt. Macigitur de causa Christus de omnibus praenouit, vt per ea quae oculis erant visuri, etiam inuisibilia crederent. Secundo oblerua, quod non semel tantum, sed saepe saepius locutus est Dominus discipulis suis de passione sua, sed saepissime, multisque in locis, primum in regione Caesarea, quando Petrus dixit quod erat filius Dei: Secundo cum esset circa Capharnaum in Galilaea cum discipulis, nam dicitur in Mattheo quod conuertentibus discipulis in Galilea dixit illis Iesus. Filius hominis tradendus est in manus hominum & occident eum, & tertia die resurget. Tertio dixit, hoc vnum Christus inter Iordanem & Hierico ascendens Hierusalem, & vadens ad Hierico. Quarta vice dictum est in Hierusalem ipsa nocte vltima, qua cum discipulis cenauit. Toties autem dixit de passione, & locutus est de ea, vt inquit Diuus Hieronymus, vt magis illam commendaret memoriae: & ne de memoria elabi possit, toties passionem suam repetiuit eis. Vnde cum prima vice locutus est de hac passione sua in partes Caesareae Philippi, ait supra nosser Lucas quod dixit discipulis. Ponite sermones

1. Petri. 2.

Chrys. ho. 35 in opere imper. Matth.

Matt. 16.

Matt. 26.

Ioan. 13.

lib. 3. com. m. Matt. cap. 10.

Luce. 9.

istos in cordibus vestris, filius hominis futurus est vt tradatur in manus hominum. Tradite hoc memoriae: & seruate ne obliuiscamini. Quare Ecclesia memor huius commendationis Dominicae, ne locum vllum obliuioni relinquat non modo in Dominica Quinquagesima, sed etiam in feria quarta post Dominicam secundam Quadragesimae, ante vigesimum diem, eadem verba aeterna dignissima memoria repetit. In libro Hester habetur, quod Mardocheus liberauit regem Assuerum a morte detectis in fideis, quas famuli ipsius Regis in dominum suum tetenderant, quos Rex in annalibus iussit conscribi. Quod est vltimam Christiani Principes facerent, qui siquidem Principes religiosos in virtute non imitantur, saltem Ethaicum imitentur Regem: & sic labores, & virtutem dicitur, famulorumque suorum remunerarent. Sed his praetermissis, quae extra rem sunt: cum olim Rex Assuerus vigilia laborans non posset somnum capere, iussit adduci historiam suorum gestorum, in qua cum forte legeretur quomodo fuisset Mardocheus opera a morte liberatus, interrogauit an fuisset Mardocheus aliquo pro virtute effectus beneficio, & cum comperisset indonatum. Summum illi & honorem & dignitatem concessit. Si igitur Assuerus vsque adeo se Mardocheo gratum praebuit pro vita parua mora: quanto gratior animo debent erga Deum Christiani esse a quo non vitam mortalem, sed aeternam sanguine eius emptam acceperunt? Liberatus est Assuerus a morte corporis: at nos ab animae interitu liberati sumus. Non effudit Mardocheus sanguinem pro Rege suo: at Christus pro populo suo sanguinem suum exhaussit. O quanta diligentia debemus in annalibus animae nostrae imprimere tantum Dei beneficium: nam cum ad aeternam mortem essemus damnati, aperuit nobis Dominus passionem suam caelorum ianuam, quam, alias nulla virtus humana aperire posset, insonnes deberemus noctes traducere sicut Assuerus, historiam redemptionis nostrae legentes, beneficiumque recolentes a Christo nobis collatum, qui verus Mardocheus noster fuit, cuius ope a morte aeterna reducti sumus. Hoc deberet esse nostrum exercitium, haec meditatio, haec lectio, vt eo vsque exardesceret in animis nostris amor diuinus ne vel martyrium pati cunctaremur, iuxta illud psalmi. In meditatione mea exardescit ignis. Vt ignis flatu accenditur crebro: ita amor diuinus assidua meditatione in mentibus nostris accenditur. Nam quemadmodum Sol speculum obiectum radiis suis illustrat ex radiorum reflexione ignem vel in papyro, aut qualibet festuca excitat: sic radiis iudicij nostri in speculum passionis Dominicae intentis, ignis amoris diuini ingens in cordibus nostris oritur. Ideo Christus Iesus passim repetit passionis suae memoriam discipulis suis, sicut bonus magister qui si quod punctum in primis necessariam offendit, non cessat discipulis inculcare, donec radicitus percipiant. Sic Paulus hortatur ad perpetua memoriae passionis Christi cum ad Hebraeos ait. Recogitate eum, qui talem sustinuit a peccatoribus contradictionem. Non solum dixit cogitate, sed recogitate: hoc est iterum atque iterum cogitate. Gregorius exponens illud, mortificate membra vestra dicit. Certum est quod tanta est vis memoriae passionis Christi, quod vbi efficaciter consideratur omne peccatum, & concupiscentiam

Hester. 6.

Psal. 38.

Hebr. 11.

pietentiam exulat a mente. Et ratio est, quia duobus contrariis simul appositis quod imbecillius est cedat necesse est. Taliter se habent peccata cum morte Christi. Quoniam licet peccatum sit forte, multo tamen fortior est passio Dominica: cuius efficax consideratio foras peccatum expellit. Igitur saluator noster huius considerationis vim cognoscens saepissime admonet ne obliuiscamini passionis suae. Quare res est indignissima Christianorum negligentiam videre, qui cum se Christianos iactent nihil magis oblitum habent, quam rationem & causam salutis suae. Multi enim sunt qui per totam vitam immemores reuocant in articulo mortis tandem in memoriam reuocant quid sint, qua ope saluati: tunc demum amplexantur Christi crucifixi imaginem, vt criminum suorum poenitent. Qui, quae admodum ille vere insanus esset iudicandus qui accepto a Rege literarum fasciculo, in quo certo sciret inclusum deferri Regium chirographum quo sibi concederet ingentem redditum quantitatem statim legere negligenter ad mortemque vsque differret. Sic procul dubio furiosus ille est qui beneficia diuina ad vitam finem differt, nec statim cum possit frui. Memento igitur passionis Christi, in qua omnium bonorum abundantiam inuenies: charitatem, humilitatem, patientiam, omnesque virtutes, dum viuis: Nam in morte satis efficies si dolores tuos perferre possis, nedum, vt dolorum Domini recorderis. Educturus Deus Israel de Aegypto misit Angelum, qui domesticam omnes primogenitos extingeret Aegyptiorum: & ne forte simul Iudaei necaretur praecipit illi ne intraret in domos, quarum postes agni sanguine essent peruncti. Non aliter Saluator noster nobiscum ager, quorum omnes qui memoria sanguinis sui non fuerint muniti aeternae morti damnabit. Sic habetur etiam in Ezechiele quod praecipit dominus interficere omnes qui signum Tau, in frontibus impressum non habent, qui autem, T, habebant non occidebantur, nec minus ergo digni sunt morte qui, T, passionis & crucis domini in frontibus & cogitatione sua non gestant. Oblerua tertio quod Dominus dum hinc loquitur non in sua, sed in tertia persona loquitur, nec enim dicit tradar, illudar, flagellabor, aut crucifigat: sed filius hominis tradetur, illudetur, conspuetur &c. tanquam si de alio non de se intelligeret. Cuius ratio est, quia etiam si Dominus in persona sua non in aliena passionem tulerit, eam tamen non pro se, sed pro genere humano pertulit, quare personam alienam, quam inducit, alienam inuit fuisse culpam & causam mortis suae. Traditus est (ait Paulus) propter delicta nostra. Eduerit prophetae passionis Christi mentem facientes de illa in propria persona loquebatur quoniam videbat Christum ob eorum culpam esse moriturum. Sic David saepe ait. Partiti sunt vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Et foderunt manus meas & pedes meos dinumerauerunt omnia iuga mea. &c. Id genus. Et Ieremias inquit. Sustinui propter te opprobrium, &c. Nostra erat culpa, nostra fuit poena, magis enim reus est qui delinquit, quam qui plectitur. merito igitur de Christo in persona aliorum, alij vero in persona sua loquebantur, vt scilicet innuerent omne genus humanum in morte domini fuisse culpatum. Quarto obleruandum in gentem domini nostri per totam vitam sollicitudinem. Enimvero si ad mortem dam-

Exod. 12.

Ezech. 9.

Rom. 12.

Psal. 68.

Psal. 21.

Ierem. 15.

nati, eousque de sua celantur morte donec iam iam ad supplicium sunt educendi, ne tandiu futuri agoniae memoria extrucentur: quid sensisse putamus illum qui ob diuinitatem suam a tempore conceptionis vniuersam semper ante oculos gestauit passionis figuram? Ea de causa Abrahamum filium Isaac post modum sacrificandum celauit, quae esset victima futura. Constructo enim igne, dicenteque filio, vbi est victima? Respondit, oculis largissimas et fundentibus lacrimas. Ne quare filii mi: Dominus providebit. Quid est hoc, o Abraham? cur filium falsa spe producis? Nonne multo praestitisset statim rem exponere, vt constantius mortem ferret? Nequaquam. In morte naque nullus esset penitus dolor, nisi animi internuntio excitaretur sensus ad dolendum: quod in dormientibus planum est, qui nihil dolent donec doloris stimulo excitentur. Quae de causa qui mortem iam iam credunt imminere, non minorem interius sustinent dolorem, quam si in ipso mortis agone versarentur: vnde sequitur, mississimum fuisse Abrahamum erga filium suum: homines vero in suum saluatorem crudelissimos, qui tam diuturnae mortis supplicio illum affecerunt, pro peccatis nostris libenter morientem. Quare tota Christi vita quaedam passio fuit. Sic modo in particulari dicit. Illudetur & occidetur. Vide & tu quomodo mortales vitam damnant ad nostram abolendam mortem, iuxta illud. De manu mortis liberabo eos: de morte redimam eos. Praeterea omnia in passione Domini plena sunt illusionibus, vt scias summam ignominiam peccatum esse. Non enim tot opprobriis redimeremur si peccata ipsa non essent ignominia, opprobriis & illusionibus plena. Sic Ieremias de eo dixit. Saturabitur opprobriis, quibus verbis magnitudinem & molem cruciatu ingentem significat. Vt enim ventres futuri, nihil amplius capere possunt: sic dominus satur dolorum nihil amplius habuit, quod dolere posset. Dicitur enim. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. Ergo saturabitur opprobriis. At quibus venditus, vt seruus: delusus, vt mente captus: conspuus, vt infamis: flagellatus, vt fur: occisus, denique tanquam proditor. Quod nihilo secius hoc tempore peccatores faciunt a quibus diuersimode Deus offenditur: nam a simoniaco venditur, illuditur ab hypocritis, flagellatur a tyrannis, conspuitur a blasphemis: & occiditur ab apostatis. Iterum crucifigentibus, vt ait Paulus, Iesum Christum. Quinto oblerua, & attende diligenter quantum Deus te amauerit, vt rem ferme impossibilem propter te fecerit. Quid impossibilius videtur, quam Deum aeternum mortalem fieri & mori? cuius morte mortis acerbitas, & acies retusa & superata est, adeo, vt pro amaritudine summam in morte passiuatam sentiant: quippe ab aeterno interitu liberati facile vite immutationem ferunt. Deleuit Chirographum (ait Paulus) quod aduersus nos erat, auigens illud cruci: quemadmodum haereticae prauitatis inquisitores, si forte reos nancisci non possunt eorum simulacra ignibus exurere solent, vt sic etiam supplicio ficto sceleratos homines plectant: eodem modo pro Adami scelere eius simulacrum & imago supplicium tulit. Iuxta illud Apostoli. In similitudinem carnis peccati. Non enim fuit peccator sicut Adam, sed similis illi: & sic innocens punitus est: quemadmodum Rex David in perso-

Gen. 12.

Tbren. 3.

Esa. 1.

Hebr. 6.

Collo. 2.

Mich. 5. tenus ait Christū esse natū, non tamen credidit regnaturū. Et ita teterrimū flagitium adorsus, innocentes iubet interfici, existimans se posse eo modo natū regem occidere. Hęc autem omnia vt diximus ex eo sunt, quoniā plus nimio cōcupiscentię indulgēs intellectus multa aliter quam re vera sunt iudicat.

2 Reg. 10. 1. Reg. 14. Saul similiter sciebat sicut Herodes q̄ Dauid esset regnatur⁹ in Israël, nā Ionathas dixit Dauidi & pater meus scit hoc. Et Saul etiā dixit Dauidi. Scio q̄ certissime regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnū Israël: cū sciret itaq; Saul Dauid regnaturum & electū a dño cuius volūtas immobilis est, nihilominus querebat illū occidere ne regnaret: quia suaderi sibi nō poterat, q̄ esset regnaturus, eo q̄ nolebat, vt regnaret. Hac de causā nolebat Achab credere: Michę prophetę veraci, quia non habebat placitū prophetę veraci. Et in Euangelio Ioannis habetur, q̄ Iudei qui cęcū natū interrogabant de modo quo videbat, putātes quod ad libitum eorū aliquid loqueretur, postquam laudauit Christum, quē ipsi oderant ait Euangelista, quod non crediderunt ei: cui certe credidissent, si quid contra Christū loqueretur. Nec solus Herodes, Saul, & Achab hoc faciūt qui enim experiri voluerit, quanta sit modo morū corruptio videbit raro virtuti esse locū. Quod si quis contra renitatur, velit q; ea, quę iustitię sunt suadere, insanire existimabitur. Ille vero sapiet, ingētisq; applausu excipietur, qui vel vctigaliū veterū incrementū vel nouorū extorquendorū arte inuenerit, nec minora sunt inter ciues, domosq; priuatas incōmoda augens sua, qui doctorem, quantumvis doctum, iustitiā suadentem audiat? At is imperitū quemuis attentissimō audiet animo, si ex illius sententia loquatur. Cur? quia iucunda loquitur. Similiter peccator si audiat se cras moriturum non credit, quoniam nōllet, & videns alios, scitiores & imbecilliores facile sibi longinquitatem vitę arrogat. Eidem tamen si pollicearis grandem annorum seriem habebit fidem, & ad credendum non deerunt argumenta. Dicit iuuenis sum, corpore salubrī, integro que, alij imbecilliores longius vixerunt. Ex dicitis manet ea quę iucunda sunt facile non modo volūtati, sed etiam intellectui probati. Ne quis forte miretur Apostolorum simplicitatem, qui Christo de passionē non credebant. Sed dubium hic est. Si Christus, qui omnia nosset discipulorum videbat ignorantiam, quare ea quę dixerat, iterum atque iterum inculcauit vt crederēt? Ratio est, quia voluit paulatim eos instruere, vt eorū ignorantia tunc tolerans post resurrectionē maturius, quę non intellexissent reuelaret. Sic Apostolis piscantibus non dixit, Faciā vos piscatores hominū, sed faciā vos fieri piscatores hominū. Poterat enim continuō illos facere piscatores hominū: voluit tamen paulatim disponere, vt cognoscant quid a se sint, & quid a Christo efficiantur. Vides tu nunc Apostolos rudes, & postea doctissimos: totū hoc tribue gratię Dei. Docet nos locus iste ne repente velimus ascendere in arcē virtutis: sed vt lento gressu, & quasi per quosdā gradus. Sic B. Chrysostrōmus illū legis illud dōctore, qui Christū rogauerat q̄ esset mādātū magnū in lege dicens, De magno mandato querit, qui minimū nō obseruat. Tales sunt plurimi tyrones in virtute, qui cū vix attigerint prima castrorū munimina cū veteranis certate pręsumunt, Quare saepe

numero deficiunt aut cedūt. Istos autē ego simillimos iudico cantoribus imperitis: qui dū carminū facilitas paritur, sponte sua uiterq; canūt, vt etiā certa re cōperioribus nō timeāt: postquā vero locus occurrit difficilior & maiori arte tractādus labātur misere. Opus est igitur calleat qui ad virtutis suprema certamina peruenire cōtendit, ne sicut inexpertus miles, aut imperitus cātor irideatur. Nā quid aliud Petrū deiecit seruētissimū Christi comitē & discipulū, nisi pręcox quędā & immatura fiducia, qua martyriū summū perfectionis gradū sibi arrogabat? Verūtam turpiter lapsus est ille qui paulo ante dixerat. Si oportuerit me mori tecū nō te negabo. Quare de causā Christus cū iā sibi manus iniici videret, dixit Iudeis. Si ergo me queritis, sinite hos abire. Quasi si diceret. Permittite eos viuere dū in virtute teneriores sunt quā vt possint subistere martyrio, me solum cōprehendite, illos firmiores iam factos postea ad mortē & suppliciiū querite. Valde igitur aduertēdū est ne in cultu Dei prius magistri quā discipuli esse velimus. Attendamus ad discipulos dñi: quos ipse quacuq; hora luminos facere poterat: q̄ tamen noluit: sed paulatim eos instruxit vsq; quo per aduentū spiritus sancti cōsummati fuere & cōfirmati. Atq; ideo modo noluit eos docere passionis suę mysteria, quę non intelligebant, sed in posterum suo tempore referuauit instruendos. Sed iam ad textum reuertamur: & prosequamur huius itineris mysteria. Dicit itaque Euangelista. *Factum est autem cum appropinquaret Hierico, cęcus quidam sedebat secus vię mendicans.* Quemadmodū hominī assueti peccatis Diabolus offert semper occasionē peccandi, vt nefanda possit sua explere desideria: ita volentū facere bonum Deus materiam obicit, quia bonam voluntatem possit perficere, si quis ebrietati studet in qualibet domo vinū propinatur: si lasor, vbiq; lusus paratus est, si incontinēs & lubricus vbiq; scēminę, quas male cōcupiscat se impudice ingerūt. E contra si bonus est, & iustus, & cupit Deo seruire Deus offert illi occasionem vbi virtutes possit exercere. Quapropter si misericors est omni loco & tempore videbis pauperes ei occurrere. Cū enim pius & misericors Abrahā stetit ad ostiū tabernaculi sui, expectans peregrinos vt charitatē eis exhiberet: ecce tres Angeli in habitu peregrinorū venerunt, Cū etiā sanctus ac pius Dauid interrogaret seruos suos an de domo Saulis aliquid esset relictus cū quo misericordiā Dñi videretur: statim audiuit, Est filius Ionathę debilis pedibus. Et fecit Dauid cū eo misericordiā dñi. Super quo etiā aduerte, q̄ misericordiā, quā in domū Saulis volebat exercere, vocauit misericordiā dñi: nam nostra in hoc a diuina videtur distare misericordiā: q̄ nostra ad nostros tantū se extendit, diligimus enim tantū eos, qui nos diligunt amicos, non tamen inimicos. Misericordiā vero domini ad amicos est & ad inimicos qui solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Itaque sicut Abrahę & Dauidi, & iustis ac piis hominibus cū misericordiā, & pia opera volunt facere statim illis Deus offert materiam faciendi illā: sic & Christo saluatori nostro quoniā pi⁹ & misericors erat, vbiq; cęci, leprosi, paralytici infirmi, ac miserabiles personę sese offerebant. Ecce nunc cū appropinquaret Hierico in ipso itinere cęcus quidā occurrit clamans & misericordiā petens, ac statim post hęc venit & Zachęus alius cęcus mē

te & auarus. Ita domino, qui semper eo animo erat vt vbiq; que esset beneficeret, oblate sunt virtutis occasiones. Docet vt semper & vbiq; & apud omnes viles simus, & non ignaui: obiter enim in via miraculum hoc operatus est Christus. Oculos autē cęci aperuit, quia de ipso Christo Melsia propheta uerat olim Esaias. Tunc aperitur oculi cęcorum: & addidit. Redempti a Domino conuertentur, & cetera. q̄ Obserua autem quod Lucas hic dicit. Cęcus quidam sedebat, &c. Sed Matthęus dicit, quod erant duo cęci. Ad quod potest responderi, quod nō sit eadem illuminatio, quam Lucas & alij Euangelistę narrant, sed duę. Nam antequam Christus ingrederetur Hierico, in via illuminauit hunc cęcum, cum appropinquaret Hierico: sed cum egrederetur illuminauit duos alios, de quib⁹ loquitur Matthęus & Marcus: & ideo dicunt ipsi. Egrediente Domino de Hierico: sed Lucas dicit appropinquante Domino Hierico. Lucas loquitur de primo & vnico cęco, quem Christus illuminauit, antequam ingrederetur Hierico, vt hic dicitur: sed Matthęus & Marcus trāsant de alijs, quos illuminauit cum egrederetur ab vrbe. Expende etiam quod Marcus cum scriberet quomodo Christus illuminauit illos duos cęcos, proficitens, vt ipse ait de Hierico, cum duo fuerint, vt ait Matthęus, tamen Marcus vnū dicit quē nominat proprio nomine vocās illum Bartimęum, quia iste insignior erat. Nam vsus est scripturę sacrę: per personam, quę insignior est etiā intelligere, quę minus nota est, vt egregie Diuus Hieronymus annotat. Sic in Genesi habetur. Curte ad oues & accipe duos hędos. Simul enim pascebantur oues & hędi: sed quia potiores sunt oues, earum nomine capri nūm pecus complexus est. Abraham etiam cum loquitur cum illis Angelis aliquando ad vnum, aliquando ad plures sermonem dirigit. Et Sodoma dicitur euerfa, cum ex Deuteronomio constat quinque vrbes esse euerfas. Et in Genesi etiam dicitur, Recordatus est dñs Noe & cunctorum animantiū. Sub Noē nomine intelliguntur octo animę quę in arca erāt. Et eodem modo intelligendus est catalogus illorum regum qui fuerunt in Edon. Alioquin in tanto temporis intervallo tam pauci non fuissent numerati, sed posuit insigniores. Deniq; vt ait Augustinus, cū in Genesi legitur Simeon & Leui interfecisse Sichimitas, intelligit Augustinus secum habuisse multam familiarium societatem. Ioseph etiam dixit. Vidi per somnium Solem & Lunam & Stellas adorare me. Sed mater nō adorauit illū in Ægypto, quia iā obierat: sed in patre, qui caput est vxoris Rachel intelligitur. Paulus etiam. Patres inquit nostri, mare transtulerunt. In patribus intelligit matres & pueros. Sic Marcus in hoc cęco qui insignior erat intelligit duos. Sed procedamus. Et cum audires turbam prętereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei, quod Iesus Nazarenus transiret: & clamauit dicens, Iesu fili Dauid miserere mei. Poterat Christus hunc cęcum illuminare, quamuis nō clamasset, sicut potest etiam nobis auxiliari citra nostras preces: sed rogari vult, quo meli⁹ palam fiant omnia nobis ab illo solo proficisci. Ita cū Israhelitas Ægyptiis oneribus liberari decreuisset, tali illorum animos desiderio inflammat, vt ipse dicat. Audiuī clamorem filiorum Israël, &c. Similiter affectum quoq; in hoc cęco accendebat, vt clamare inciperet, nec desineret donec q̄ petebat impetrasset: tameris turbę silentium illi indiceret. Idem fecit Ia-

cob cum ad Angelum dixit. Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Ita Dauid sub persona populi fidelis, Domine (inquit) non discedimus a te, viuificabis nos & nomen tuum inuocabimus. Quia tanta fiducia & cōtentione ad Christū clamat, profecto euenit q̄ Christus dicit. Amen dico vobis si perseuerauerit pulsans, aperietur ei. Quod testatur Dauid dicens. Exquisiui Dñm & exauit me. Et mox subiicit, vt nos eadē faciamus. Accedite ad eum & illuminamini. &c. Quamquā scit Deus indigentia nostrā, tamen nihilominus vult eius impio remus auxilium: vt maius beneficiū mereamur. Nō tamē satis est eū voce vocare, nisi etiam corde vocemus sicut cęcus hic faciebat. Sic Dauid in Psalmo. Clamaui in toto corde meo, exaudi me dñe. Persecutus Dauid ab iniquis & filiis vexatus & a dæmonibus, quia non solum est sanctis colluctatio aduersus carnē & sanguinem, sed aduersus principatus & potestates, &c. Ad Deum cōfugit & clamabat in toto corde suo. Hunc cordis clamorem attendit Deus. Sic tacens clamabat Moses in corde suo: ita vt Dominus diceret ei. Quid clamās ad me? Sic Anna mater Samuelis clamabat, effundens cor suum coram domino, cum penitus vox eius non audiretur. Hanc vocem Deus exiebat cum dixit. Populus hic labijs me honorat: cor autem eorum longe est a me. Vnde Diuus Gregorius in moralibus dixit. Æternā vitam si ore petimus corde attem non desideramus: clamantes tacemus. q̄ Obserua autem quod non solum dicit Dauid quod clamabat ad Deū corde, sed in toto corde. Sicut enim tunc corporaliter vere clamatur cum toto ore clamatur: ita spiritualiter toto est clamādum corde, si volumus a domino quę poscimus impetrare. Docet locus iste vt in angustijs, in tribulationibus & premijs ad Deum cōfugiamus, ipsumque inuocemus, atq; vt illi omnes necessitudines nostras pandamus. Sic sanctus faciebat Dauid, sic & Thobias, Iudith, Hester, Ezechias & omnes Dei electi. Ne ad huius seculi auxilia confugas, neu illius viribus confidas, quemadmodum Iudas & infelix Ochozias fecerūt, ne funditus intereas. Sed quia in septimo capite huius de his diximus: nunc orationē breuē & multis mysterijs plenam, quā obtulit cęcus iste audiamus. q̄ Iesu, inquit, fili Dauid miserere mei. Vtranque enim Christi naturam faterur, vocans illum Iesum: hoc est, mundi saluatorem, & redemptorem, atque filium Dauid secundum carnem. Iesu, inquit, mundi redemptor. Ideo descēdisti ē cęlo: ideo carnem suscepisti: vt ego loquar ad te, vt cum fiducia petam. Filium Dauid dixit. Filio Dauid miserere mei. Filium Dauid dixit potius quam Abrahę, aut Iacob: vt illum ad misericordiam prouocet. Petit vt ei misereatur, & cōpatiatur, & adducit in memoriam patrem Dauid qui clementissimus & misericors admodum fuit: nec solum in Saulem clementiā ostendit suā, sed etiam in vnuerfam eius familiā: tantum abest vt sauerit, quinimo quęsiuit, an remansisset aliquid de domo Saulis, vt faceret misericordiā cum eo. Misericors etiā fuit cum Semei, a cuius occisione Abisai gladium prohibuit. Quid dicā de Absalone quē pius pater multum diuulxit dicens. Absalō fili mi, fili mi Absalōne! Ideo dicitur in Esai. Misericordias Dauid fidelis. Fili Dauid miserere mei. Si tu o naturę artifex sapientissime cum etiam brutis animalibus instinctum indidisti, vt vel ceruus qui natura separatissimus est ab humano cōmercio, quoties grauius a canibus premitur ad ho-

Matt. 4.
Chrysostr. hom. 42. in opere imper. Matth.

Esai. 35.
Matt. 20.
Mar. 10.
Hier. super Dan. 11. Gen. 27.
Gen. 13.
Deut. 29.
Gen. 8.
Gen. 36.
Aug. li. 1. q. in Ge. 107.
1. Reg. 20.
1. Reg. 24.
2. Reg. 9.
2. Reg. 16.
2. Reg. 18.
Esai. 55.
Exod. 3.

Gen. 32.
Psal. 79.
Luc. 11.
Psal. 33.
Psal. 118.
Eph. 6.
Exod. 14.
1. Reg. 1.
Matt. 15.
Greg. lib. 21. mor. 6. 18.
Matt. 27.
4. Reg. 1.
1. Reg. 24.
2. Reg. 9.
2. Reg. 16.
2. Reg. 18.
Esai. 55.

minem confugere solet, malens ab eo occidi, in quo nouit esse clementiam: quanto potiori iure homo ratione p̄dicitur, ad te tutissimum & clementissimum asyllum confugiet? Verum enim vero, vt mercatores qui in emporiū difficile incidunt, in quo nūmorū penuria nihil vendere possunt, solent quouis pretio, quæ adduxere, distrahere: sic tu o fili Dauid in emporium huius sæculi gratiam & misericordiam adduxisti: quæ deficientibus meritis publicanis & peccatoribus erogasti. Quare si tam vili pretio tua emittur miserere mei. Memento fili Dauid arboris naturæ, in qua rami radicū virtutē sequuntur, & in se referūt: vnde tu si filiū Dauid te iactas, oportet pari ratione patri tuo in clementia assimileris. Ideo fili Dauid miserere mei, q̄ Discant ex hoc loco nobiles maiorū suorum virtutem sequi. Nam qui generosus est, non modo cauet ne degenerem animū ostendat: sed etiā summpere nititur a uorū suorū facinora imitari, & amplificare. Hæc enim vera nobilitas est: hic verus maioratus à virtute nūquam discedere, quod qui aliter faciunt non nobiles, sed nobilitatis portenta sunt. Quoniam sicut inter homines, qui distortis mēbris capite canino, corpore humano nascūtur, homines non sunt, cum tamen hominibus sint similes: sic inter nobiles, flagitiosi nobiles nō sunt, licet nobilibus sint similes. Vnde quidam dixit, Stemmata quid faciunt, quid prodest Pontice longo Sanguine censerī pictosque ostendere vultus Maiorū & stantes in curribus Æmilianos? Nobilitas sola est atque vnica virtus. Malo pater tibi sit Theristes, dummodo tu sis Æacide similis Vulcaniaque arma capeffas. Quam te Theristes similem producat Achilles. Age ergo vt moribus sis nobilis, q̄ Præterea, cum audis Iesum esse filium Dauid, Gaude, lætare, gratias ingētes Deo reddens, qui æternus cum esset, mortalis propter te factus est. Cōsidera filium Dei filiū Dauid factū. Fecit se Deus hominē: vt hominē Deū faceret. Illeq; qui absque tempore ante omnia sæcula à patre est genitus, in tempore voluit nasci: vt homines sine vilo temporis termino in cælis regnarent. Hic plane colligitur quanti sit peccati malitia siquidem ad eam purgādā oportuit Deum ipsum in carne mortalem descendere passibilemq; fieri, vt sic copulata diuinitate quasi quoddā formentum faceret ad naturā humanā sanandā. Ideo quoties peccas attende quā tam incurras infirmitatē, ad cuius curationem oportuit filium Dei mori. Attende etiam quam mansuetus & mitis factus sit ille Deus, ad quem antea nemo audebat accedere, vt paraliticos, cæcos, claudos, benigniter recipiat. Ille autem quem Cherubin tremūt in cælo: iam in terra mendicis quidam & cæcus pauper eius aspectum non formidat. Angeli tremunt ante eum in excelsis: & miserabilis cæcus fiducialiter accedit in terris. q̄ Absolute tamē vocat illum filium Dauid, in quo innuit illum esse Mesiā in lege promissum quem expectabāt. Nam quamuis Dauid plures haberet filios, vnus tamē solus dicitur filius Dauid secundum promissionem. Sicut solus Isaac dicitur filius Abraham, filius autem secundū promissionem Mesiā est: de quo dicitur. De fructu ventris tui, ponam super sedem tuam. Hic solus est Christus de quo Angelus ad virginem. Dabit illi dominus se dem Dauid patris eius. Ideo vocans hic Christum filium Dauid, confitetur illū esse Mesiā in lege promissum. Præterea quia miserum se esse sciebat non comparit: quia misericordia solis miseris est necessa-

ria. Nullus est enim adeo demens vt felicitium & beatorum misereatur. Sicut pauperes elemosynam petentes, vilissimas induunt vestes, casque partes corporis denudant, quæ vulnere aliquo sunt affectæ: vt sic facilius diuitum animos ad misericordiam flectere valeant: sic iste miseriam suam ostēdebat. Sic Dauid misericordiam postulabat dicens. Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam. Miserere inquit mei. Hoc vno fretus nempe misericordia Christi, & nihil fidens in suis meritis: nam suis meritis tantum consequi non potuisset, quantum ex gratia & misericordia Christi consecutus est. Igitur cum ita deuote & tam sapienter oraret, audi quid Euangelista dicat. Et qui preibant increpabant eum, vt taceret. Accedit hic ad Dominum salutem non solum corporalem, sed & spiritualemente querens, quam impetrauit Christum vocans: quam obrem mundus & diabolus in eum insurgunt. Hæc est enim vna de astutiis diaboli suffocare bonum semen in germine. Vnde per serpentem religionem inchoatam in paradiso suffocauit, & per Pharaonem populum Israëliticum destrueret voluit submergione paruulorum: & per Herodem Christum paruulum occidere voluit: & vt illum occideret paruulos innocentes occidit. Sic & nunc per hanc turbam vult bonum inceptum suffocare, in hoc homine cæco. Discite ex hoc loco in bono incepto perseuerare, nec à virtute decedere, ob vllas sæculi perturbationes: quæ multæ statim opponuntur illis qui viam ineunt salutis. Sunt multi iusti & sancti ambulantes in viis Domini qui scandalū pariuntur cum aliquid sinistri eis acciderit, arbitantes cuncta ad vota sibi ventura postquam præcepta Dei sequi cœperunt: quod non ita sæpe accidere locutus iste demonstrat. Sic filiis Israël profectis iuxta sermonem domini defecit aqua, & multa aduersa passisunt. Sic etiam in libro Iudicum habetur, quod vndecim tribus ex imperio domini susceperunt bellum aduersus Beniamin, & bis, aut ter hostibus succubuerunt: nempe vt discas quod cum domino familiariter inceptis pares animam tuam ad tentationem vt Ecclesiasticus clare ostendit dicens. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia & timore: & præpara animā tuam ad tentationem. Nam sicut leo, si quam videt prædam fortiorē ē manibus eius resiliere nitentem, vnguibus fortius stringit: sic dæmon quē videt ē manibus elabi incipientem vnguibus tentationum infigit fortius, ne amittat iam elabentem. Sic Laban persecutus est Iacob, cum voluit proficisci ab eius domo. Sic Pharaon filios Israël grauius persecutus est & addidit opus, & paleas nō dabat. Cum ad dominum ire voluerunt, eos tanquam vnguibus suis arctius confringebat: videns eos velle discedere. Et eo modo impediēbat populum Israël ad Deū ire cupiētē: quo turba cæcū istum ad dominum clamātem perterrebat. Quemadmodum enim vena tor, qui seram sponte in retia incurrentem tacitus obseruat, neque vlla vitur vociferatione: si vero diuersam abire videt, se se illi in via opponit, cogitque terroribus & minis in laqueos redire: sic diabolus quos sponte videt perire, non molestat: illos verō qui tutiorem elegerunt viam omnibus modis ab incepto terrere conatur. Tantum autem valent huiusmodi terrores mædi & dæmonis, vt plurimi sint, de virtute optime meriti ab incepto deterriti, de quibus ait Dominus. Qui me erubuerit coram hominibus erubescam ego etiam coram patre meo.

Luc. sat. 3.

Psal. 131.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 1.

Luc. 6.

Apoc. 2.

1. Reg. 17.

2. Reg. 6.

1. Esdr. 4.

1. Reg. 22.

Exod. 17.

Iudi. 16.

Psal. 136.

Luc. 3.

Gen. 22.

Ruth. 3.

Luc. 37.

Luc. 1.

Mat. 10.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

Luc. 9.

nimes qui hominum opprobria non sustinentes retro miserimē cadunt, sicut Nicolaus vnus ex septem Diaconibus ab Apostolis electis: qui cum præclare in principio se haberet, postea aliquorum verbis cōmotus, qui dicebāt illum esse zelotypum, vxorem prostiuit, & hæresiarcha factus est, vnde Nicolaus hæretici vocati: de quibus in Apocalypsi dicitur. Hoc habes bonum quod odisti facta Nicolaitarum, quæ ego odi. Enim vero non parua dignum est admiratione, cum tot sint in sæculo, quæ homines ad peccandum moueant, esse tamen nulla illos à peccatis eruant, & ad virtutem ducant. Sed an aliquum est in orbe hoc vitium. Audiens Dauid Goliam blasphemasse, ibat vt honorem Dei propugnaret: quod videns Heliab frater eius arguebat eum. Eodem modo Michol Dauidem maritum deludebat ante arcam Domini salrātem dicēs. Quam gloriosus fuit hodie Rex Israël discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, &c. Deus tamen hæc impiorum opprobria non reliquit impunita: nam Micholem sterilitate multauit, quod olim probrisissimum supplicium fuit. Ita primo Esdræ scribitur quod populus terræ impediēbat populum Iudæ in ærificando: quia motis est populi terreni iustorum omnes conatus impedire. Non modo autem inueniuntur, qui viam virtutis impediāt: sed etiam multi sunt, qui viam inferorum patefaciunt, sicuti faciebant quadringenti prophætæ Achab, regi suo. Si virtutem sequeris mirantur, quasi nouum aliquid & inaudium ridentque: & quasi hypocritam contemnant: si vero vitiorum sectaris partes dicunt te esse comem, suauisque consuetudinis: malum factum bonis prætergentis verbis. Si alicui te succensere sentiunt, non placant: sed potius magis iruitare conantur dicentes. Summum opprobrium, & non ferendum. Equidem si mihi factum fuisset, non quiescerem donec abside vltus essem. Quæ omnia cum maiorum sint consilia, flagitiorum non virtutum causa sunt. Vastantibus Chaldæis Hierosolymam Iudæi inuitabant illos, & dicebant. Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea. Et ita illi qui dicere debuissent, satis est, abunde sanguinem effudistis, addebant calcaria, vt crudelius & atrocius victoria exercebatur. Sic multi faciunt, qui non modo viam virtutis impediunt: sed etiam omne virtutis fundamentum eruant. Ideo in omni contentione hæc obfracula fuge. Hac de causa Nicodemus venit ad Iesum nocte ne à pharisæis interPELLARETUR, quo minus cum Christo loqueretur: & Abraham de nocte surgens, fugiens impediēta, quæ vel ab vxore, vel à familia opponi possent. Discamus ex hoc loco nō impedire eos, qui virtutem sectantur. Præclare se gessit Booz erga Ruth Moabitē, quam non modo non impediēbat, sed etiam adiuuabat denuo conseruatam verbis quam operibus. Ita decet adiuuare eos, qui Deum colere incipiunt. Latio ille in cruce simulac Christianus est factus, statim cæpit admonere socium suum. Sic Philippus postquam Christum inuenit, Nathanaelcm adduxit: vt ambo simul domino fruerentur. Idem fecit Diuus Andreas cum diuo Petro, vt nos docerent esse in proximos nostros beneficos: scilicet, eos viam virtutis docentes, non perditionis: sicuti plurimi nunc faciunt perfidii monitores. Discamus constantiam in virtute seruare, hominum nihil curantes impediēta. Sic faciebat cæcus hic, de quo ait Euangelista. Ipse vero ma-

gis clamabat. Fili Dauid miserere mei. Ignis parvus, quouis afflatu extinguitur: at magnus eo magis accenditur: capit enim vires à contrario. Sic amor exiguus quolibet obstaculo frigidescit, ingens indes angelicit atque inflammatur, vt videmus quotidie: & experimur in hoc cæco: qui ad voces maleuolorum altius vociferabatur. Ex quo pulcherrimum nobis resultat documentum: Ne deficiamus vnquam ob improborum calinias à via virtutis. Offerebat Abraham sacrificium Deo, & quanuis descendebant vocales & impediēbant, ipse abigebat eas, & perseuerauit vsque ad solis occasum. Similiter populus Iudæ quanuis impediētur à populo terræ, tamen non dimittebat opus: sed cum vna manu se defendebant, & cū altera pugnabant. Saulus quoq; qui & Paulus, cū contradicebatur Damasci, non solū non cessauit à predicatione: sed multo magis cōfortabatur, & cōstitabat Iudæos qui erant Damasci affirmās. Quia hic est Christus. Sic tu debes facere quod quādoq; maiorem cōtradictionem habueris, magis perseucres in bono incepto: & amplius accēdaris. Sic dominus dixit Mosi, Loquere filiis Israël, vt proficiantur. Hoc solū debent curare p̄i, vt proficiantur ac properent ad virtutes, & ad cælum, quæ est terra eis promissa, non curantes de præliis, quæ excitāt aduersus eos Satanas, mundus, & caro. Quanuis videant Egyptios super se armatos proficiantur ad terrā promissam. Contra hos mundi insultus & machinationes optimum remedium est contemptus dīctorum hominum impiorum vt innocens dominū cū Dauidē dicere, Dñe libera me à labiis iniquis, & à lingua dolosa, q̄ Observādum præterea. Multi sunt similes his, qui pauperes nec ope aliqua solantur, nec etiam petentes audire volunt, quod impiissimū est, siquidem non modo Deo, sed etiam sibi crudeles sunt tantum à Deo beneficium oblatum despicientes, quo summam illam felicitatem consequi possent, in quo nō minus stulti sunt, quam qui medicum aut chirurgum ægrotus & vulneratus domo excluderet, q̄ Restremo, expende eandem esse inter fidem viam & mortuam differentiam, quæ est inter ignem naturalem & violentum, nam ignis naturalis statim magis augetur, at ignis violentus ab offiis flammæ extinguitur. Verū cæcus hic qui viam fidem habebat, quo magis interpellabatur magis clamabat. Sic sancti martyres, vt Laurentius, Stephanus, & alii, quorum fides virtutum innixa viribus ingentia leuauit charitatis incendia. Quapropter sequitur in contextu. Stans autem Iesus insit illū adduci ad se. Stat Deus cū ad auxiliandū se parat. Sic Protomartyr Stephanus vidit Iesum statem, id est, ad sabueniēdū paratū. O quā misericors dñs est, quā facilis petētibus, prope enim est dñs omnibus inuocātib; cum. Opportunū est omnib; necessitatibus nostris Dei auxilium, qui sicut medicus diligens & beneuolus nūquam longius ab infirmo recedit, quinimo prope illū cubat, comedit & versatur nocte, dieque. Ita Deus nunquam adeo lōge à nobis recedit, quin orationes nō possit nostras exaudire. Non est alia ratio tā grādis, quæ habeat Deos appropinquantes sibi, sicut adest nobis Deus noster. Præcepit Deus, vt fieret proptiatorium iuxta arcam testamenti, in qua legis tabulæ seruabantur: vt significaret legis transgressores omni remedio non carere, Non tam cito peccat peccator, quam cito peccati à dño remissionē cōsequitur, dicens. Miserere mei dñe, quia peccauit, &

Gen. 15.

1. Esdr. 4.

1. Esdr. 9.

Exod. 14.

Psal. 119.

1. Esdr. 7.

Psal. 144.

Deut. 4.

Exod. 25.

doleo tibi me ingratiū prestittisse pro tātis beneficiis tuis. Prope nāq; est propitiatorū dinināe misericordie pōnitentibus. ¶ Obserua etiā Christi pietatē qui non solū benigniter admittit cæci illius petitionē, sed etiā cōstitit vt quiescente turbæ incendētis strepitu placatus hominis miserimi audiret lachrymas. Poterat prestare beneficiū nō aduocādo, sed pietatē & benignitatem piissimi Iesu considera. Docet enim quanta benignitate, & māuetudine panperes & miserī suscipiendi sunt. Hoc est mirabile diuitibus exēplū, qui tanquam surdi trāseunt, nihil voces pauperū clamantiū curantes. Quare qui sic miserias miserorū prætereunt, audiant sapiētem, Inclina pauperi aures tuā sine tristitia, & redde debiti, & responde illi pacifice in māuetudine. Discat etiā reges, principes, prælati, & horū ministri pauperibus negotiantibus locū dare, qui (proph. dolor) sæpenuero omnis humanitatis obliuī, eos à curiarū & iudiciorū sedib; eiciunt, quod si forte qui sunt qui pauci sunt, aliquāto humaniores, mille excusationibus pauperum protrahunt querelas, nec eorum expeditioni manū vnquā ponunt. Discite ex Christo diuites & potētes vt eius exemplo misericordes in pauperes sitis, qui eiusdem vobiscum conditionis sunt pretiosiq; itē Christi sanguine redempti. Dixit quædam mulier A dria no imperatori, vel me audi vel imperatoris dignitatem deponē. Sed iam nūc adest tempus de quo olim prædixerat Paulus. Instabant rēpora periculosa, erūt homines seipos amantes, cupidi, &c. Omnes quærunť quæ sua sunt, negotia tractant sua, emolumentum quærunť nec officii publicis funguntur vt Reipublici, cōmodent, sed potius vt sibi quo iure quaque iniuria viles sint. Hoc deplorabat Isaias propheta, in cuius rei aggrauationem testimonia cæli & terrę cōuocat dicens. Audiat cælum & terra, vt videant vix ferendum malum, Principes tui infideles, focū fursū, omnes diligunt munera sequuntur retributiones, pupillo non iudicat, & causa viduę non ingreditur ad eos. Sed attende supplicū. Propter quod ait dominus exercituum Deus Israhēl, Vindicabor de inimicis meis, &c. Non minus clamat corā Deo sanguis pauperis spretus, quam sanguis iusti Abelis. Audi ergo tu illum, quia frater tuus est, nam nisi eū audias, a Deo non exaudieris; iuxta illud quod in prouerbiis scribitur. Qui obturat aures suam ad clamorem pauperis, ipse clamabit & non exaudietur. Comitabantur Christū homines diuites & potētes & etiam in ferioris conditionis, in quorum omnium edificatiōnem audito clamore pauperis cōstitit, eumque ad se vocatum rogat, quid velit magna cū familiaritate. ¶ Expende etiam quod consuevit dominus beneficia sua differre, vt fides misericordie & miraculorū gloria magis manifestetur. Sic nō statim exaudiuit Cananæam illam quę filiam habebat demoniacam, sed laudans eius fidem, & cum maiori honore illam dimisit. Sic nunc aliquando dissimulat clamorem cæci vt fides eius crescat, sed cum multiplicat clamorem stat & iubet illum ad se adduci. Sic etiam ad clamores nostros stat Christus & audit vota nostra & paratus est ad opitulandum nobis. Tu autem firma fide & sancta humilitate impiora opē illius & omnia ex voto tibi succedent. Sequitur in contextu, Et cum appropinquasset, interrogauit illum dicens. Quid tibi vis faciā? Sed quæret aliquis, Si Christus sciebat quid cæcus vellet quare rogat quid vis vt faciā tibi? Respondetur, quod tribus de causis. Primo, vt fides il-

lius manifestaretur, nam quamquā domino nō erat abscondita, voluit tamen omnibus aliis pateferi. Quod multi male imitātur proximorū virtutes tacētes, vitia vero palam enunciantes: nec putant se fore culpandos, si vera sint quæ de proximis dicūt cum proculdubio ignorantibus proximi vitii nullo modo sit patefaciendum. eos autē grauius reprehendit psalmista inquit. A cuerūt linguas suas, sicut serpētes, venenum aspidum sub labiis eorum. ¶ Secundo interrogauit pauperē, vt nos doceret quomodo sit pauperi faciēda eleemolyna, Non enim esuriēti potus nec sitiēti cibus dādus, sed vniciūque iuxta indigentiam suam. Adamus & Eua primi omnium mortalium fuerunt, & primi omnium mortalium experti sunt paupertatem, quibus Deus non cibum aut potum præstitit, sed vestitum, quo ob nuditatem maxime indigebant. Fecit itaque illis tunicas pelliceas, quibus induerentur, & tegetentur. Pauperi egrotant aliter prouidendum est, quā beneuolenti, non enim satis est illi, nisi vt medicum voces, & medicamenta quæras in proximi salutem. Abrahamus peregrinis hospitio suscepit, melioribus obsoniis impertiuit, nam vitulum tenerrimū occidit & optimum, & panes siliqinos apposuit, quod nunc multo aliter faciunt nostri temporis diuites, qui pauperes acribus infestantur vocibus, grauius vrgent maledictis, canumque sæpenuero in eos mortuus incitant. Tertio, vt pulchre adnotat D. Chryostomus. Christus maiorem gerebat animarum, quam corporum curam: neminem enim agrotantem curabat, nisi prius propriam culpam cognouisset. Nam dominus vult, vt vnusquisque seipsum cognoscat & declaret, & sic incendatur desiderium nostrum, vt bene adnotat Augustinus. Ideo dominus ab omnibus infirmis querebat suę infirmitatis causas, vt se ipsos agnoscerent & peccata sua proprio ore confiterentur. Ita quæsiuit a languido. Vis sanus fieri? Quæsiuit & olim ab Agar. Quid agis Agar? Hæc videtur causa fuisse quare dominus neminem furiosum curauit. De insanorum curatione nihil legimus, quia infanti seipos non agnoscent, esse mente captos, sed potius se iudicant sapientissimos. Vult dominus vt vnusquisque defectus suos humiliter agnoscat, & proprio ore fateatur. Sic Dauid tanquā prudens petens a domino misericordiam & veniam suorum delictorum allegat cognitionem sui peccati dicens. Quoniam iniquitatem meā ego cognosco. Sapiēs etiā dicit. Qui abscederit scelera sua nō dirigitur & autē cōfessus fuerit ea, misericordie cōsequetur. Primus gradus ad corporis sanitatē recuperāda est, vt eger suā infirmitatē cognoscat, quia quo magis se recte valere putat, cominus auxilia medicorū requiret. Ille. n. periculosissime egrotat q se & egrotare ignorat. Sic etiā qui se peccasse nō agnoscut, salutē anime assequi non possunt, nūquā enim pœnitebit facti, nisi prius se male egisse intellexerit, quia nunquā dicit cōfessori q nō putat esse peccatū. Sūt enim multi qui cū male agūt, nō putāt malū fecisse, sed quasi de virtute aliqua gloriātur, vt Salomō de illis ait. Letātur cū male fecerint & exultāt in reb; pelsimis, frenetici cum laborāt morbo grauisimo, putāt se bene valere, & cōgaur dēt, ridēt & letātur, in medicos furriūt, & nō se curare permittūt, & scūlūt in illos, qui illis seruiūt. Hęc omnia faciūt peccatores qui se nō cognoscut, nārident, exultāt, & in prædicatores sequunt & sic semper manēt infirmi, Ideo Dauid. Corruptæ sunt cicatrices

Psal. 139.

Gen. 3.

Gen. 18.

Chryf. ho. 33. in Mat.

Aug. Epi. 181. cap. 8.

Ioan. 5. Gen. 21.

Psal. 50. Prov. 28.

Prov. 25.

4. Reg. 4.

meę, a facie inspicit meę. Quasi diceret, Quia inspicis fui, vt cicatrices peccatorū meorū nō agnoscerē addidi præteritis noua peccata, & ideo putuerūt & corruptæ sunt cicatrices peccatorū meorum. Ideo dñs fleuit super ciuitatem Hierusalem quia nō cognoscebat peccata, quę cōmiserat, nec tempus suę visitationis. Miseretur piissimus dñs tāquā frenetici illi, qui sui nō miseretur, eo q morbu suū nō agnoscit. Et vt hos ad sui cognitionē adducat, interrogat sicut illū cecū, vt veniāt in cōfessionem peccati. Ob hęc causā Cain interrogat. Vbi est frater tu? Abel? Vt cōfiteatur suū delictū, sed superbe occultare illud voluit dicēs, Nescio. Nūquid ego custos sum fratris mei? Si peccatū cognouisset, & illud coram Deo qui omnia nouit fuisse cōfessus, cōdonasset illi dñs illā noxā quātūvis crudelissimā. Sed Petrus qui cognouit crimen abiturae veritatis, pastor ouium instituitur. Paulus agnoscit crimen blasphemie, & instituitur vas electionis, Magdalena agnoscebat peccatum quia præ verecundia retro se posuit audiuit. Remittit tibi peccata tua. Sic Lairo in cruce dixit, nos quidē digna factis suscipimus, & veniā obtinuit. Tu ergo agnosce peccatum vt veniā consequaris. Expende etiam, quod nō satis est vt ore confitearis peccatū si opere negas, sed opus est, vt sis paratus condignam subire poenam. Saul cognouit peccatū, & dixit peccauit, tamē quia poenā subire noluit, sed voluit se in regno conseruare, si potuisset, non est consecutus veniam. Igitur diligit Deo cognitionem peccatorum nostrorum, vt veniam præstet, & ideo hunc interrogat quid velit. ¶ Obserua etiam quid confessio pro prii delicti pariat. Nam in Dei iudicio confitens peccatum absoluitur qui in hominū iudicio dānatur. Si quis hominem occidit, si aliena rapit, statim vt fatetur crimen suspenditur, si negat nec adfinit criminis testes absoluitur. Sed in Dei iudicio aliter fit, nā si coram illo neges dāaberis, etsi peccatū confessus fueris, absolueris. Confessio delicti absolutionē præstat, Sed de his satis. Sequitur. At ille dixit. Domine vt videā. Modo non dicit filius Dauid. Sed domine, acsi diceret. Filius Dauid potest misereri, sed nō cæcos illuminare, filius autem Dei, qui est dominus potest. Vnde quando dixit, fili Dauid miserere mei, suspensa est fanitas, sed cū dixit domine, infusa est. Nec mirū ipse enim est dominus de quo in psalmo, dominus illuminat cæcos. Vide etiam quomodo dona Dei non repente sint summa: sed crescut paulatim. Primo vocat filium Dauid: & nunc dominum. Nemo enim repente fit summus. Et Iesus dixit illi. Respice, Imperatiū modo sanauit illū & præcepit sicut Deus, vt visum haberet. Expende etiam quod quando fideliter & bene petimus, non alia nos petim; & alia dat Christus, sed illa ipsa quę petim;. Atque ita quoties vnū petimus & aliud accipim;, manifestum est quod non bene neque fiducialiter petimus. Vnde Iacobus, petitis & non accipitis, eo quod male petatis. Iste magna cum fiducia petit, & quia dixit. Domine vt videā, consequēter respōdit Christus dans quod petebat, & dicēs. Respice. Fides tua te saluū fecit. Ex quo patet diuinā dispensationem & operationē ex nostra dispositione & preparatiōe dispensari. Impleuit mulier illa sub Eliseo multa vasa ex oleo caelesti, tantum vero olei quoduis vas accepit, quantū erat vas ipsum, sed capacitas vasorū diuersa, diuersitatem plenitudinis fecit. ¶ Obserua autem quod in principio dominus non statim cę-

Luc. 19.

Gen. 4.

Ioan. 11.

2. Tim. 1.

Luc. 7. Luc. 23.

1. Reg. 15.

Psal. 145.

Luc. 4.

4. Reg. 4.

co clamati respōdit, vt illius diutius in petitione perseverantis fidem laudaret. Quemadmodū enim cātore solent, vnam vel alteram vocem modo intendere, modo remittere, vt cantio suauior fiat: ita dicēte cæco filii Dauid miserere mei, tacebat Christus, ea videlicet de causa vt postea suauius posset dicere, fides tua te saluū fecit. Hoc idē cū illa muliere Cananæa fecit Christus. Clamat illa, miserere mei: & tacet Christus. Clamat iterū, dñe adiuua me, & nō respōdit ei verbū. Deniq; & ait illa, Catelli edūt de micis, quæ cadūt de mēsa dñorū suorū. Tūc Christus ex tollēs vocē ait. O mulier magna est fides tua. Tacuit Christus, vt postea Cananæa fidē altius decāret. ¶ Sed dubiū hic est, Si Christus autor extitit illius cæci curadi, quare dixit, fides tua te saluū fecit? & Cananæa, o mulier magna est fides tua? Magdalene etiā dixit. Fides tua te saluā fecit? Præterea Apostolus ad Hebræos omnia miracula quibus antequā patres in lege veteri claruerunt fidei attribuit. Nōne Deus omnia ista fecit? peccata remittit: mirabilia operatur? Cur igitur illa fidei attribuit? Nūquid deus fidei fideiususor est? Est certē. Nam sicut qui pro aliquo fideiubet si debitiū a fideiusore accipit, ait sibi iam satis fecisse debitorem licet per alium satis fecerit: ita Christus fidei fideiususor, omnia miracula faciens affirmat fidem ea omnia fecisse, cuius ipse fideiususor est. Vnde nō pro omnibus solet mirabilia facere: sed pro illis tantū qui fidē habent, quod a priuatione ad habitū erat possibilis regressus. Meritū fidei est, vt credamus de Deo ea, quę supra nos sunt. Ideo fides assimilatur specillis, quia cū illis videmus ea quæ naturali lumine nō possumus videre. Vt qui breuem visum habent, specillisque indigent, vt a longē ea quæ naturaliter non poterant videre penetrēt sic quod naturali ratione non possumus cognoscere attingimus lumine fidei. Sequitur. Et confestim vidit & sequebatur eum magnificans Deum. Confestim vidit quia omnis operatio miraculosa fit in instanti, quia est operatio diuina & non habet resistentiā aliquam ex parte patientis: & ideo quomodocunque faceret Christus miracula, sēper operatio sua in miraculo erat in instanti. Sed operatio exterior dispositiua ad miraculum nō semper fiebat in instanti, sed aliquando in instanti, aliquando secundum successionem: sicut illuminatio cæci nati, & etiā cum sanauit hominem surdum & mutum, inter medios fines Decapoleos: sēper Christus in instanti faciebat miracula: sed illos affectus successiue aliquādo ostēdit. In cæco nato, vt fidem eius probaret: & in surdo & muto, vt ostenderet, quod mutū sanare volebat, sputit in linguam, & ad ostendendum quod surdū volebat sanare misit digitos in aures eius. Et alia miracula successiue fecit propter diuersas ratiōes, tamē in instanti operabatur, quod pertinet ad operationē miraculi, ¶ Gratiūdinem etiā admonet locus iste. Hic enim cæcus, postquam illuminatus est statim vt vidit sequebatur benefactorem suum beneficii memor. Sic nobis nō licet obliuiscere benefactores nostros, nec Dei beneficia. Ob hoc enim instituit dominus Pascha & festa, & neomanias. Ob hoc enim seruare præcepit manna in arca: nihil ob aliud nisi vt populus Israhēl esset memor beneficiorum Dei, & cibi, quo pavit patres eorum in deserto. Cōmemoratio enim beneficiorum Dei accendit eius amorem in corde nostro. ¶ Discamus etiā Christum sequi, oculos aperiētes quos peccatorū caligine offuscato-

Mat. 17.

Luc. 7.

Hebr. 11.

Ioan. 9.

Mar. 7.

Exod. 12.

Exod. 16.

tos habemus, vt mudi cognoscamus vanitate, accedamus ad Christum fide viuam, re praestates quod credimus. Hoc enim intendit fides: scilicet, vt eum, in quem credimus imitemur. Vt enim nihil refert clauim bene afferuare, nisi ea vtamur: ita fides mortua est, & prorsus inutilis nisi ad finem suum applicetur. Finis fidei est vitam moderare, vt ad possessionem aeternorum bonorum deuenire possimus: quae fides latenter nobis praedicat. Non enim Deus permittebat, vt sancta sanctorum per desertum detecta a Leuitis portaretur. Vita autem nostra quoties a fide gubernatur, implemus illud Apostoli & prophetae dictum. Iustus ex fide viuunt. Obserua autem, quod non dixit qui credit, viuunt ex fide: sed iustus viuunt ex fide vt ostenderet ad vitam spirituale sola fide sine operibus non sufficere. Dicere autem. Iustus ex fide viuunt, vt omnia quae fides praecipit, faciat, & ab omnibus quae verat abstineat. Si videmus sequamur Christum. Id est, si fide, vt Christiani cognoscimus eum operibus imitemur, virtute & sanctitate. Sed ad contextum. Et omnis plebs, vt vidit dedit laudem Deo. Narremus etiam & nos laudes Dei videtes, quomodo quotidie, caecos, auaros, & peccatores illuminat, & Deum laudamus, & enarremus omnia mirabilia eius, iuxta illud Tobiae. Confitemini domino fili Israel &c. Vt vos enarretis mirabilia eius. Ad nostram autem eruditionem dicamus ex hac historia a Christo Salvatore nostro semper bona agere, & usque ad mortem non cessare: etenim Christus vadens Hierosolymam & morti appropinquans caecum hunc illuminauit, in quo factum nos docere voluit, vt non de-

Nam. 4.

Apo. 2. Rom. 1.

Tob. 13.

sistamus in beneficiendo proximis usque ad mortem. Discamus etiam a caeco primo nostram agnoscere caecitatem, & illuminationem petere. Hic primus ad illuminationem gradus est. Secundo quando audis turbam praetereantis strepitum: hoc est, vbi te foris quid mouet, si Christum videre nequis, saltem ex aliis roga, quid rei sit ex illis quare qui Christum viderunt. Scripturam lege, verbum Dei audi, experieris ad Christum dirigi, quidquid hac praerit. Tertio quando audis Christum praesto esse, incipe clamare, hoc est, frequenter orare. Fili David miserere mei, & veniam precari. Quarto cum tibi populus obstruere, & silentium imperat, hoc est, quando te tua conscientia reprehendit, & a precatione dehortatur, has & similes cogitationes tibi suggeres. quid tibi rei cum hoc Iesu, qui vitorum sordibus mades, nec gratia aliqua dignus frustra clamas: Deus enim non audit peccatores, &c. Eiusmodi cogitationes quoad tibi obstruere, tuam praecationem inturbare conantur: ne mouearis, nec propterea ab oratione desiste, imo tanto validius clama. Quinto cum ad Christum veneris hoc potissimum petere videas. Hoc opus est, videamus, nepe quis Deus sit, quis mundus, & quid peccatum, &c. Istud rogare nos ante omnia decet. Postremo vbi iam visum a Christo adeptus es: & illuminatus es: vide vt illum quocumque mulieris gratias agendo, & voluntate ipsius more gerendo. Sequamur igitur illum eius vestigiis inheredo: vt tandem ad caelestem illam beatitudinem vbi ipse dominus Iesus regnat peruenire mereamur: vt cum ipso usque in aeternum semper maneamus. Amen.

Ioan. 9.

CAPVT XIX.

REVS ille Vates David inter praecleara & diuina opera quae de Christo redemptore nostro mirabili eloquio conuenit, illud etiam in psalmis non obliuiscitur, Dominus illuminat caecos. Quam sententiam alibi praedixerat Esaias: scilicet in aduentu Messiae eos qui caecitate laborabant illuminandos esse tali lumine & splendore, vt externi corporis oculi, & internae mentis hebetudo penitus tolleretur. Quod diuinum operis artificium, sic placuit Christo in terris fieri, vt non solum in hoc miraculo, verum in omnibus aliis, quae sua virtute, dum in hac lachrymarum valle vitam degens, operatus fuit, non tantum corporis morbos expellendos curauit, quantum spirituali animae medelae maximo suo consilio consultum ire. Quo circa Saluator noster si quod miraculum aut signum erat facturus, tum potissimum homines ab infidelitate remouebat, & ad diuini numinis cognitionem eos adducere conabatur. Itaque semper is fuit Saluatoris nostri scopus hominum animas pessifero languore affectas sanare: desiderans diuino amoris & charitatis glutino tanquam proprio capiti copulari. In fine capitis superioris Diuus Lucas scribit redemptorem nostrum medico cuidam & caeco iuxta viam Ierico salutem tribuisse. Cum quo etiam nec te fugiat velim, eundem nobis ad caecitatem animae sanandum venisse. Protinus vero sacer euangelista postquam narrauit salutem restitutam homi-

Psal. 145. Esai. 35.

ni illi corporeo lumine priuato: alium nobis proponit periculofiori & grauiori mentis caecitate aegrotantem. Quid obsecro peius, miserius, infelicitius, aut magis miseratione dignum inueniri potest, quam qui tenebrofus & caecus spiritu est. Nanque quanto spiritualia visibilibus praestantiora sunt: tanto spirituales morbi & interiora mala periculofiora expe-riuntur. Etenim auaro nullus caecior est: quia propter humanas cupiditates quibus apud & intrepidus fertur, oculos terreo habet, nec aspicere potest cuius conditionis sint haec vilia quae summo amore prosequitur, nec etiam altitudinem & diuitias summam illius & abditissimam thesauri, quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Cum igitur Diuus Lucas nobis dixisset Christum dominum sanasse hominem corporali visu carentem, nunc etiam subiungit quo pacto alij caeco visum restituerit. Qui quidem caecus Zachaeus erat, qui cum multis pecuniis & terrenarum rerum supellecile abundaret diuina cognitione & virtutibus quae hominem ad caelestem patriam perducunt carebat. Vt ex his eundem cognoscamus & confiteamur humani generis Saluatorem, qui non solum aegritudines corporis, verum & animae sua virtute compos esse sanare. Ad historiae igitur veritatem & personae nomen, & vbi singula acciderunt commemorat. Et ingressus perambulabat Ierico. Haec est ciuitas illa vetustissima in Iordanem & Ierusalem sita, quam olim Iosue & Iosueo vniversus populus sibi subiectam fecerunt, cum illius muros & turres fortissimas subuerteret: ita vt nemini in populo illo commorati pepercissent, praeter Raab & suos:

1. Reg. 16.

2. Cor. 1.

Psal. 58.

Psal. 145.

1. Petr. 5. Ioan. 10.

& suos: quam quidem ciuitatem post ruinam Ahiel construxit. Nunc vero (veluti tempore Iosue) nec peccatores sceleratissimi desunt, qui vitam ibi degentes, grandi animaduersione sunt digni: tamen quemadmodum Iosue dux Israel septies Ierico obsedit, vt caeperet illam, & penitus subuerteret. Ita & nunc redemptor noster illam obsedit. Et perambulabat Ierico vt saluum & incolumen eam efficeret, nam Christus saluus est peccatoribus, nec venit vt illos interimat. O quam magnus, quam potens, quam iustus, quam reatus, quam misericors & pius pro temporis mutatione & rerum varietate nobis dominus efficitur. Deus quidem iustitiae Deus timoris & vindictae quondam hominibus erat: nunc autem factus est (vt inquit beatissimus Paulus) pater misericordiarum & Deus totius consolationis. Clemētissimus enim dominus recordatus est hoc tempore grauissimae illius punitio-nis quam huic ciuitati miserat: eandem volens modo in gratiam & amorem suum conciliare diuini sui corporis praesentia, & suae tamen doctrinae beneficio, vt vel ita exponeret, animaduersionem illam & punitio-nem praeteriti temporis in eorum salutem contulisse. Christus non miles armatus incedit, sed amator quietis: non accedit ad perdedos habitatores Ierico, sed vt saluos illos faciat: non venit ad perdedum peccatores, sed vt eos resarciat & restauret. O si tu vidisses humani generis redemptorem hinc inde totam ciuitatem perlustrarem vbi essent magis ferina morsura & ferociora animalia suam sensualitatem & vanos appetitus sequentia, vt ea capere posset, & ad suam societatem adduceret. Perambulabat Ierico. Ipse nobis occurrit: & nos ipse querit. Zachaeus minime christo occurrisset, nisi prius ipse dominus illum quaereret. Vnde diuinus ille vates huius misericordiae non immemor, inquit, Misericordia eius praeuertit me. Perambulabat inquam, sicut diues sua misericordia qui cum gratia & diuinis donis abundet ea nobis communi care & impartiri cupit. circuit vt medicus animas nostras, eas a languoribus curare cupiens, & omnes contritiones alligare. Perambulabat sicut peritus & doctus magister, viam salutis docere expectans, & sicut pater piissimus qui cum filios suos ardenti amore diligit, cupit eos ab omnibus malis & periculis liberare. Nanque cum video Christum dominum perambulantem Ierico, ipsius viscera pietatis & misericordiae plena erga nos esse intelligo: immenso amoris igne ipsius cor inflammatum esse credo, quo nostram salutem mille modis & viis inuestigabat. Perinde quod intelligo maximam necessitatem & extremum periculum nostrae infirmitatis & aegritudinis. Nam cum medicus frequenter & multoties infirmum visitat, & eius domum ingreditur: signum euidentis est, vel aegrotum in extremum periculum abire, vel ad ipsam mortem celeri cursu properare. Tertio itidem loco memor sum diabolum ipsum tanquam leonem rugientem perpetuo quaerere, quem sua canina rabie deuoret in oculi christi. Idcirco necesse est vt Christus tamquam bonus pastor circum eat & perambulet ouile suum. Ille circuit vt deuoret: hic vt tueatur & medea-tur. Et quarto loco cum Christum video perambulante Ierico, neque inula nec equo vehi: mirari satis nequeo hominem imbecillum, ieiunium, & laboribus confectum, tam ardentem in nos amore inflammari. Sciebat enim nos ita adamantes & lapide corde esse natos, vt nec ad nostras oues curadas, hoc mirabili exemplo induceremur. Videbis quippe multos praelatos,

qui aut nunquam ouile suum visitant, aut tanta pompa & gloria incedunt: vt si illos cum Christo velis conferre: non facile diiucabis an sint serui vel discipuli Christi. Praeterea cum video illum perambulantem Ierico, in memoriam subit fortis ille armatus qui multo iam tempore in pace suam atrium possidebat: ciuitates scilicet & castella, paruos & magnos. Quid igitur faciendum vt fortis hic cum tyrannus sit a regno suo expellatur & propulset? Certe vt alius fortior adueniat, qui in circuitu obsidione ponat & buccinam clangore & sonitu inuadat Ierico. Vt autem hunc laborem non existemes frustaneum esse, nec in vanum Ierico perambulasse, subditur in contextu. Et ecce vir nomine Zachaeus. O vtinam tu quando dominus te propugnaturus accedit, & prius clamans te ipsum fuerit aggressus, vt alter Zachaeus Christo occuras. Quae plurimi enim sunt quos Deus vocat, in flammam & expurgaturus (vt Zachaeus contigit) ipsi vero tanquam inobedientes eius voces contemnunt, & in vitam suam aurē dormientes eoc clamoribus aures obturatas habent. Ipse enim est qui inquit, ego stoto ad ostium & pulso, si quis aperuerit mihi, &c. Tamen qui sceleram & flagitorum laqueis, est irretitus Deus, ad ostium pulsanti aperire nequit, cum dulciter ad misericordiam illi prouocet. Vnde Zachaeus tibi in exemplum datur: vt dubio procul existimes per necessarium esse, vt tu Domino Deo occuras, & ante eum te ipsum constituas, ne vitis & sceleribus sepultus diuinae obliuionis immotus persistas. Praeterea peccator hic qui obuiam Christo factus est, ab euangelista Zachaeus nominatur: cuius nomen expressit: tum propter conuersionis eius facilitatem, & propter conuersi perfectionem: tum propterea quoniam libro vitae scriptum erat nomen eius. Sed iam mutas & conditione eius scribit noster Lucas dicens. Et hic princeps publicanorum. Publicani erant & sunt qui reipublicas sua cura administrant: in quibus pauperes plus iusto grauatur & spoliantur: vt sunt illi qui publica vectigalia exigunt & extorquent. Neque isti eo dicuntur infames quod peccatum sit haec munera exercere: sed quia multoties contingit hos esse grauissimis peccatis inquinatos, tyrannide scilicet crudelitate, latrocinio & oppressione pauperum: vulgo enim odiosi, & omnibus infesti dicuntur. Quorum sane hac nostram pestate multi similes sunt, nemo tamen propterea vellet dici publicanus. Verum aliud est esse, aliud dici distat nanque plurimum in dictum & factum. Non uult enim dominus, qui sint digni vt nominentur publicani: quauis isti a nobis maximo honore haberi & aestimari velint. Et ipse diues. Tale scilicet munus exequabatur, vt nullatenus fieri posset diues. Facile enim est quemlibet sine conscientia, sine anima, & sine timore domini diuitem esse. Quare obsecro rex pauper est: vtique quia Zachaeus diuitiis abundat. Nam cum mare crescit alteram ripam euacuando pauperem reddit: altera vero implendo ditat. Quia hic diues est, ipse rex pauper viuunt. Videmus nanque illos qui ad aures regibus cantant quotidie magis diuites fieri: ipsum vero regem indies pauperiorem. Nec ob aliam causam id scias contingere, nisi quia isti non tam ad regis avaritiam, quam ad proprii lucrum pecunias a populo exigunt. Non sic fidelis & sanctus Ioseph qui pecuniam intulit in domum Pharaonis. Nam tu qui paucis ab hinc diebus vilibus indutus panis incedebas, nunc vero superbum exaltas aedificium, magnificas domos aedificas, luteas iam patinas vilipendis,

Luc. 19.

Apo. 3.

Gen. 47.

auro vero & argēto confectas ad tuum ministerium paratas, phaleratos equos ascēdis, ingēti famulatio comitatus, nemora, mōtes in animi recreationē emis: rogo vnde tibi hęc? Ex quibus maiorū redditibus tibi comparasti? cū nec thesauros fodiens hęc inuenieris, nec ad Indorum nauigaueris insulas? *Et ipse dicitur* Horum nemo vnquam pauper, Potius enim illū egenum & mendicum videbis qui virtutibus est imbutus, qui literis per totum vitæ spatium nauauit operam, & qui sacra theologia vel Pontificio iure laureatus est. Potius nudū eum videbis, qui semper militiā sequutus, dura arma humeris gestauit: potius ille pauper erit, qui cum probus est, regiæ adulationis vitam fugit: illi vero diuites & opulenti viuunt, qui pecunias mutuant avaritiam & vsuram sectantur. Sed de his alibi, ¶ Præterea Lucas euāgelista ista de Zachæo narrauit, scilicet quod diues esset, & publicanorum princeps, vt eius cōuersio mirabilior & altior videretur. Quia quāto morbus grauior est tāto periculosior, & perinde maiorī diligētia curāndus: vnde & medici peritia & excellētia maioribus laudibus cōmendāda venit. Tamen vt euāgelista excellentiam Christi medici præstantissimi commendet & extollat pestiferas aegritudines & fere incurabiles morbos quibus Zachæus vexabatur cōmemorat. Vt nemo quantumuis pelago scelerum & flagitiorū profūdo fuerit submersus de diuina pietate & misericordia non desperet: sed potius Zachæi sequutus exemplum ad dominā cōuertatur. Sed quomodo hęc facta sunt? Vtrique si alienū restituas, si propria bona tāquā alter Zachæus pauperibus erogaueris. Sed dolendum est quot quantique sint, qui Zachæi peccata & priora vitia sectentur: at cōuersionē & elemosynas Zachæi posteriori manticæ commendant. Exempla sanctorū hominibus imprudētibz & sceleratis, qui prius fuerunt peccatores, solum deseruiunt vt audaciores fiant ad offendēdum Deum: sequuntur enim eos in prioribus criminibus, rigidā autem poenitentia quā pro delictis debēt cane peius & angue fugiunt Multi adulteria perpetrant Dauidem sequuntur: at postea id non lachrymis lamentantur vt ipse Dauid, nec patientiam habēt in calamitatibus & afflictionibus, quæ illi postea contigerunt. O dia. & inimicitias sectantur, vindictam ab inimicis reposcunt: non vero exemplum Dauidis animaduertūt, qui cum Saulē inimicum suū mortis poena pelecte re posset, semel & iterum vitam illi condonauit, nec quidquā mali intulit: quin potius in eius morte lachrymis & merore cōfectus est. Sic in periuriis in iuramentis alios imitantur, Magdalenā aliq, & latronem coram oculis proponunt: non vt poenitentiam eximiam & animi proptitudinem in Deum imitentur, sed mala quibus se prius contaminarūt. Nō ad modum isti dissimiles sunt suis, qui cum amonā locum floribus amoenis & pulchris virgultis cōstitū ingrediantur, nihil dubitant vilia sterora & immūditias quæ ibi sunt floribz antepone. Quapropter si deterius & peius sequutus aliquē huc vsque imitatus es, retro veritas modo & sanctis vitæ institutis eiusdē candidos mores & virtutes sapias. Obserua etiā quod Lucas (qui & pictor fuisse dicitur) huc usque Zachæum depinxit: non aliter ac pictores, qui sufficiens carbones imperfectam imaginē depingūt: postea vero eandem variis coloribus adhibitis pulchram & formosam reddunt. Depinxerat enim Lucas nobis imaginē rudi quadā minerva delinea-

mentis imperfectis: modo autem tāta colorum varietate illi adhibet, vt difficile valeas iudicare sit ne eadem imago, an diuersa. *Quærebatur videre Iesum, quis esset.* Per paucos Zachæos his nostris temporibus inuenies: plures autem qui vniuersas vias ciuitatis circundant, vt quos suos currentes videant, ratorum agitationē, comœdias, & alias huiusmodi vanitates sequuntur: quos tamē difficile in sanctū Dei templum adduces vt rebus sacris interfint, etiā si cōcionatorum vocibus & clamoribus eorum aures discrucietur. Sunt autem non pauci qui noctu diuque vigiles sunt taxillorum & alearum ludū exercētes, in conuiuio, ebrietatibus, luxuriis consumentes tepus, ita vt vix possint postea ad tēplum domini cōuenire: atque ita (quod maxime dolendum est) propriis domibus post dimidiam diē sacrum iubēt celebrari. ¶ Sed dices fortassis omnes volumus videre Iesum, quia naturaliter omnes appetunt esse beati. Hoc verum est: tamen quid prodest Deum voluisse videre, nisi in eo vidēdo diligētiā adhibueris? Operabatur nanque Herodes (vt inquit euāgelista) videre Iesum, quod idē & mali exoptant, sed hoc nihil cōducit, cum id sano & integro animo non fiat. Dicit enim dominus. Cū quaesieritis me in toto corde vestro, inueniatur a vobis. Herodes inanis curiositatis gratia Iesum videre expectabat, & hac de causa illū quærebat: tu tamen si Iesum videre cupias, si eo perfrui, si diuina eius cōuersatione letari esto similis Zachæo: qui tantam diligētiā & sollicitudinē adhibuit vt videret Christum, vt nō dubitauerit summa tem arboris ascendere, vt compos euaderet propositi. Vides iam quo pacto bona desideria sine ipsis operibus nihil proficiant, vt aeternā salutem possis cōsequi? Si enim rectam intentionem: sancta desideria & animum promptum in ministerium domini habes: his omnibus bona opera coniungas, quæ tāquā margaritæ pretiosæ auro copulatæ erunt. Egrederere igitur de domo tua, & de cognatione tua, & obliuiscere populū tuum, & domū patris tui: elemosynā pauperibz tribue & suscipe hospitio peregrinos. Esto humilis, castus, clemēs, benignus & misericors, tuncque dominus se ipsum tibi in calis ostēdet, tuis votis & desiderijs annuēs, si viuens ad iusta & fidelia opera tuam cogitationē traduxeris. Ideo desiderium Zachæi Christus dominus adimpleuit: quia recto corde illum videre cupiebat, ita vt relicta domo rapidus arborem ascendit. Nec solum habuit animi rectitudinem, sed etiam laboris onus suscipiendā licet mundanis negotijs intentus esset, se ipsum vincēs omnia reliquit vt Christum dominū sequeretur: ob quā causam compos euasit propositi. Sed quia Christum sequi volentibus nunquam grauisima impedimenta desunt, prosequitur euāgelista dicens: *Et non poterant præ turba.* Vide quam præsto sunt obstacula & impedimenta illis qui recto animo Deum diligūt & vestigia eius sequi conantur. Turba enim multis fuit impedimento quo minus desideria sua & salutē consequerētur. Hęc languidum a sanitate impediuit, hęc illum cæcum qui dominum inuocabat, increpat vt taceat: hęc paralyticum impediēbat ne ante Christum constitueretur: hęc matrē dominī, & discipulos exclusit, ne cum Christo loqui possent: hęc refurrectionem puellæ retardauit, & Iesum comprimebat. Hęc Christum cōprehendit & contra dominum murmurat, hęc Deum non nouit. Non igitur mirandum est: si Zachæum impediēbat, vt Christi-

Mat. 27.

Jerem. 29.

Gen. 12. Psal. 44.

Luc. 12. Luc. 5. Matt. 22.

Luc. 12. Matt. 22.

sum non videret. O quā multis modo turba impedimento est, ne Christū sequi & videre possint. Nā vel ex ipso experimento cognouimus, mundū maximā impedimēta parare, his qui se cultui diuino obtulerunt, qui eiusmodi conditionis est vt neminem sequatur, nisi illi qui ipsius mūdani tumultus oblitus est. Sicut diximus cæco contigisse, qui Christū clamans viam vocibus impleuerat, quem turba increpauit vt taceret: de cuius impedimentis illic abū de diximus. Zachæus autem non solum a turba impeditus fuit, sed etiā in semetipso impedimentū habuit. *Quia statua pusillus erat.* Iam hic vides quomodo mundus despicit pusillos: & honore magnates prosequitur. Hoc est hominum ingenū vt plurimi magnos faciat, facie & vultu pulchros laudat, & etiā eos qui bona corporis habitudine præstant. Ita Samuel Bethlehē diuino mandato profectus, vt vngeret alterum filiorū Isai in regem, præsentauit illi Isai pater Eliab filium suum maiorem natu, adolescentē magnum corpore, de quo propheta Deus dixerat. Ne respicias vultū eius, nec altitudinem staturæ eius, quoniam abiecti eum nec iuxta intuitum hominis ego iudico. Homo enim videt ea quæ apparet: dominus autem intuetur cor. Dauid autem filiorū natu minore, quē pater despexerat, præcepto Dei in regem vnxit. Adhuc (inquit) paruul⁹ est reliqu⁹, & palcit oues. Saul autem quem corpore præstantem appellat scriptura, ab humeris vsq, excedebat populū, dixit enim dominus Samuel. Viqueque tu lugebis Saul quem ego proieci a facie mea? Respexit dominus oculos a Saul, eosque in Zachæū cōiicit. Cū Hebræi templum domino ditissimum & opulētum edificassent, hoc ideo gratum & iucundū domino esse credebant: quibus ipse per Eliaā inquit. Quæ est ista domus quam edificasti mihi, & quis est iste locus requietionis meæ? Omnia hæc manus mea fecit & facta sunt vniuersa ista dicit dominus. Ad quem ego respiciam nisi ad pauperculum & contritū spiritū, & trementem sermones meos? Mūdus spernit pusillos & paruos: potentes & magnos honore afficit. Nam existimat mundus magnos & superbos soli esse amicitia Deo coniunctos: minimos vero & humiles propter eorū paupertatem, a dño esse derelictos cum contrariū omnino ipse dñs solitus sit efficere. Non humiles contempnas, quia pauperculos Deus respicit: nō corporis eleganti forma præstātes, cū hęc omnia nisi cæcus sis, facile cognoscas parui fieri a dño. Quid n. obsecro coma illa Absalonis rubicunda & aurea illi profuit, nisi mortem asciscere? Nam si corporis specie conspicuus es: nōne hęc pulchritudo a dotibus internis animę proficiscitur? fac igitur (si hęc non credis) vt animam ab ipso corpore diuellas, & statim videbis hęc pulchritudinem in nihilum cōuerti. Nam ipsa anima est quæ vires pulchras corpori præstat. Si corpus propter pulchritudinem diligis: a fortiori & animā diligere debes, illius pulchritudinis instrumentum. Vera pulchritudo, in anima consistit, reliquæ naturæ dotes in momento temporis arefcunt. Interiorē animę pulchritudinem ama, vt pote quam, & non aliam dñs vult. Hęc pauperculam, hęc deuotam esse desiderat: quādam ipse mundus qui cæcus & amens est, magnos ducat esse honores dignos, humiles verò vituperio & contemptu. *Et præcurrens.* Qui Iesum videre cupit, necessum est, vt turbam fugiat, vt eā præcurrat: quia qui secularibus negotijs & affectibus disturba-

1. Reg. 16.

1. Reg. 9. 1. Reg. 16.

Esa. 66.

3. Reg. 8.

tur, Iesum non videt. Nec tibi molestum sit vt domino coniungaris, familiaritatem amicorum & cōsanguineorum fugere: namq, isti sæpius viam cæli impeditur intendunt. Vt enim chirurgus vulnere medeatur infirmum ab omni gentis tumultu amouet, fenestras claudit, & cum nemine loqui sinit: ita medicamenta necessaria infirmo curando accommodat, nec dicit illum curandum in magna gentis multitudine, vbi omnes præsentēs adsint. Sic opus est, si sanus fieri cupis a vulneribus animæ, vt præcurras turbam & ciuitatis tumultus fugias. Consilium n. hoc domini est, qui cum animā cuiusdam multa secreta pandere in animo esset, dixit. Ducam eam in solitudinem, & loquar ad cor eius. Sic Angelus loquutus est Agar in deserto & solitudine, Et Elias cælesti pane pascus est: cum prius in grandi gentis multitudine nec fragmentum panis inuenire potuisset. Michi credas rogo, quod si istius seculi legibus vitam tuam composueris, vt nobiles & campores facillimo cursu in infernū descendes. Mundus quippe in maligno positus est: & idcirco oportet vt turbam pertranseas, nec homines respicias diuersa sequentes, quin potius hæc mundana fugiens, aliud sanctius & rectius viuendū institutum eligas. *Ascendit in arborem Sicomorum, vt videret illum.* In omni loco & tempore præuenit nos dominus vt alacres nos inueniat. Porrò sicomorus caprificus est, quæ ficus fatua dicitur, eo qd inanes fruct⁹ generet. Vnde ficus Ægyptiaca dicitur, quia in Ægypto iuxta Nilum fluiuium *Σικωμορὸς*, præcipue nascitur, suis foliis morum referens. In hanc igitur arborem ascendit: vt quæ natura negauit, ipsa arbor suppleat. Atque ideo merito benedictionem dominicæ susceptionis quæ desiderabat meruit videre. Expende modo Zachæi humilitatem & mundi contemptum quem habuit: nā cum diues & ex optimatibus Ierico esset perfontem grauitatem & auctoritatem deponens per arborem repit, ascēdens in sublime, ita vt vel omnes ad risum prouocaret, & cui alias magna fides & auctoritas tribuebatur, videbant puerilia facientem. Tamen hoc nihil refert, cum ipsum Christum videre cuperet. Captus n. desiderio vidēdi Christum, seipsum propter Deum contemnit. Tamea his nostris temporibus tanta hominum vana gloria & vanitas creuit, tātum elatio animi, vt si Deo seruiant contemptu digni videantur. Tantas inuenies mulierculas vanitatis mundi plenas, vt propter vnius famulę defectū facile a sacris desistant, semperque domibus præfunt ne ob defectum ancillarum amittant grauitatem & honorem. Sara licet ditissima esset propriis manibz, humilia officia domi suæ peragebat. Rebecca etiam vxor Isaac magni Abraham hæres desumens vnam fontem petebat vt hauriret aquam. Nunc autē quilibet muliercula facile hæc officia contemnit, Humilitas illa antiqua propter temporis angustia obliuioni tradita est, & a memoria cecidit, quia hoc tempore omnes homines glorię cupiditatē maxime student, putant nanque dedecori esse tribuendum si infirmos inuisant, & eorum infirmitatibus consulant, putantq, pudorem amittere, si pauperibus elemosynas efflagitent hostiatim & per totam ciuitatem, nec in aliis virtutis operibus seipfos volunt exercere arbitantes huiusmodi sancta munera esse illis detrimento. Hęc enim tumiditas sic adeo mentibus hominum sita est, vt multos Deum colere volentes non permittat: & hac de causa multa facere dimittunt.

Osea. 2.

3. Reg. 16. 3. Reg. 19.

Gen. 18. Gen. 24.

obstaculum nobis opponatur, præcipit vt festinan-
ter & cito bonis incumbamus operibus. Sic adeo
credendum est nos ab eo diligi, vt donaturus nobis
suam misericordiam, nullam moram patiatur. Vole-
bat cito Zachæum iustum efficere, maximis benefi-
ciis illum cumulare, & tantopere saluti eius cõsuluit
vt cum properatione iubeat ex arbore descendere.
Quam quidem doctrinam non aliunde quam ex fa-
cris multis tibi comprobabo. Nam cum Dominus al-
loquutus est Iudam inter cõnandum, cum iam tem-
pus mortis appropinquabat, dixit. **Quod** factur⁹ es
fac citius, iam nunc tibi dico. **Et** Dominus ipse nõdum natus profectus est in
domum Ioãnis Baptistæ, vt illum iustificaret, vt di-
ctum est in superioribus. virginem ascendisse in mō-
tana cum festinatione. Et tãdem considerare debes
quanto animi ardore & desiderio cupit dominus sa-
lutem tuam, vt vel inde intelligas non satis grati ani-
mi esse tepido & frigido animo illum quærere, qui
festinanti corde nostram exoptat salutem. Subdit
protinus euangelista descensus causam dicens. *Quia
in domo tua oportet me manere.* Zachæ dilecte mi,
ego te prior dilexi, ideo misertus tui tetraxi. Ego
ostendam tibi omne bonum. Hoc est, manifestabo
me ipsum tibi, eo q̄ diligens fuisti, vt me videres, in-
uenisti enim gratiam coram me. Animaduerte ob-
secro quomodo dominus sanctus & bonus sit, & in
condonandis suis muneribus liberalis, nam nõ con-
suevit parua reddere, cum seipsum respiciat, plus pe-
titis semper petentibus concedit. Zachæus quippe
nihil aliud quam videre Christum cupiebat, solum
hoc desiderabat, & hoc solum contentus erat, & tan-
dem si hoc consequeretur facticem & beatum se exi-
stimaret, tamen diuina clemẽtia cum non parce, nõ
stricte, sed liberaliter sua munera impartiat, plus illi
dedit, quam expectabat. Eum namque amice & sua-
uiter fuit alloquutus & ingressus sui splendor dom-
mum illustrare decreuit, & de potestate tenebrarum
eundem in claram animi lucem aseruit. Nec ad no-
strum propositum illud memorandum exemplum
boni latronis memoria excidat, qui cum ardentib⁹
precibus a domino peteret, vt ipsius memor esset,
plus illi concessit, quam petiuit. Amen dico tibi ho-
die mecum eris in paradiso. ¶ Vbi etiam est obseruã-
dum quo pacto dominus conuiuiam se obtulerit in
domum Zachæi, cum nec inuitatus, nec rogatus ab
eo duceretur. Nunquid nouum est dominum conui-
uiam seipsum obtulisse? Sed quomodo (cum in urba-
num hoc videatur) se Christus in cõuiuiam obtulit
ei, quem non cognouerat familiariter? Nec vellem
te arbitrari se Christum cõuiuiõ obtulisse, prius quã
a Zachæo inuitaretur. Quando Petrus cum dño lo-
quebatur, dicens, exi a me Dñe, quia homo peccator
sum, nõ existimans hoc Petrum fecisse, vt Christum
a se amoueret: nam hoc faciens Petrus propinquior
Christo fiebat. Eodem pacto cum dixit Centurio,
Domine non sum dignus vt intres sub tectum meum,
non existimes ob hoc Centurionem, domus suę ia-
nuas domino claudere, nam promptiori voluntate
rum tẽporis Christo portas parentis esse sentiebat.
Nullus enim tam lautum & opiparum conuiuium
Christo parat, quam is qui humilitate ductus seip-
sum indignum iudicat, vt eum in domum suscipiat.
Zachæus namque singulari quodam obsequio inter-
nis animi visceribus dominum inuitauit. Nã supra

Ioan. 13.

Luc. 1.

Jerem. 31.
Exod. 33.

Luc. 23.

Luc. 5.

Matt. 8.

arborem constitutus dicebat. O qui tam facticem esse
vt hunc sanctissimum virum videre mereretur? Et
quanto beator & facticior si vel digito cõcederetur
illum tãgere? Crederem equidem nihil infacticem aut
præter spem vnquam mihi euenturum, si fimbriam
vestimenti eius tangerem. O facticem hic populus Is-
raëliticus, qui tantum virum a se oriundum meruit,
ego vero Gentilis & peccator tantis sceleribus im-
plicitus, eum adire minime audebo. Satis mihi erit
si hinc oculis illum videro, indignus vt illum allo-
quar. Facticem ille nuncupandus erit qui talem hospite
susceperit. O vitinam ortum ab hoc populo ducere,
vt possem ab eo precibus contendere, vt meus veller
esse conuiua. His atque aliis huiusmodi cogitationi-
bus detentus Zachæus Christum ad manducandũ
inuitauerat. Nam cum se tanto hospite indignum
iudicat, iam dignus efficitur. Nemo enim ita pro-
pinquus & coniunctus Deo est, quam is qui humili-
tatis veste induitur. Sicut circũferentia circuli quan-
to minor est, tanto magis appropinquat centro, sic
quanto quis humilior tanto propinquior est Deo,
qui centrum est in quod voluit intellectus spiri-
tus. Quapropter cum seipsum indignum duceret,
iam dignus & propinquus efficitur. Vbi attendas
rogo Christi benignitatem & clementiam, qui non
solum peccatorem respicit, & parcat, sed cõ illo pro-
dere non dedignatur. Non aspernatur peccatorem,
modo sit bonæ voluntatis & pœnitentiam agat. Et
quamuis redemptor noster minime sollicitus esset de
dño Zachæi, voluit tamen nouiter conuerso seip-
sum familiarem exhibere, & plusquam desiderauerat
præstare. Quando enim Zachæus suorum deli-
ctorum conscitus, ausus fuit sanctum Dei quem ve-
nerabatur inuitare? Nouit certe dominus Zachæi
desiderium, quamuis Zachæus seipsum considerãs,
nihil tale præsumere audebat, vt Christum aduoca-
ret. Iesus vero vt pius & misericors, quæ nec cogita-
re audebat præter spem obtulit, vt certo crederet iã
eum in amicitiam suam recepisse. Sed nunquid hæc
omnia propter solum Zachæum fecit? Minime, sed
ostendit, quod Zachæo contigit, singulis nobis eue-
turum. Vt discas & fiducia habeas, semper se Chri-
stum vltro neque nobis offerre. Ex quo etiam loco
docemur, eundem semper paratissimum esse, vt ad
nos veniat, vt habitet in cõscientia nostra, dum mo-
do nos illi obtulerimus promptam voluntatem &
feruentem deuotionem. ¶ Obserua etiam diligẽter,
nunquam Christum Zachæo dixisse, oportet te ho-
die me ipsum in hospitem recipere, sed dixit, oportet
te manere. Cui enim expedit introire in domũ
Zachæi, tibi an Zachæo? Cui commodius aut vti-
lius? Quis maiorem vtilitatem consequitur? Clau-
rum & manifestum est Zachæo fore vtilius. Vide
Christi eximiam charitatem & amorem. Hoc enim
operabatur amor, cuius officium erat, amantem vel
bonum aliquando, vel bonorum participem fieri.
Nam cum alterum diligis, si illum tristem vides, tu
etiam tristis es, si vero iucundum & lætum, tu etiam
lætus incedis, quia cum inter veros amatores sit vnũ
velle & idem nolle, consonum etiam rationi est, vt
vterque eundem habeat animum. Hoc enim in hac
re potissimum obseruare debes, quanto scilicet amo-
re dominus te ipsum prosequatur, qui tuis rebus nõ
aliter ac suis consulit. Illius enim lætitia & gaudiũ
tuum est, vtilitatem item & indigentiam tuam pro-
prium iudicat, cum & amicorum omnia sint com-
munia.

Gen. 18.

Leuit. 10.

Exod. 5.
Psal. 99.
2. Cor. 9.

Aff. 9.

Gen. 17.

Gen. 37.

Matt. 4.

Matt. 2.

Luc. 4.

Rom. 15.

munia. Oportet igitur ipsum Zachæum vt Do-
minus in domo sua maneat, quod commodum, pro-
prium ipse dominus appellat, & inquit. Oportet
me, &c. Efficit namque ille antiquus & maximus
amor quo dominus Zachæum diligit, vt bona Za-
chæi, ipsius Christi bona appellentur. *Et festinã
descendit, & excepit illum gaudens.* Vbi aliqua dili-
genter obseruabis. Et in primis aduertere oportet
quanta iucunditate & lætitia Zachæus in domo sua
Christum exceperit. Sic Abraham cũ Angelos sus-
cepit in hospitio diligens fuit non solum ipse, sed
omnes qui in domo erant. Abraham nãque occur-
rit in occursum hominum (vt inquit scriptura) &
festinavit in tabernaculum ad Sarã & currebat ad
armentum, & tulit inde vitulum tenerrimũ & opti-
mũ. Sarã vero acceleravit et fecit subincertis panes
puer vero festinavit & coxit vitulũ. An non cõside-
ras in domo Abrahã omnes fuisse diligẽtes in obse-
quio domini? Obserua Zachæũ ad imitationẽ Abra-
hã in domum suã diligẽter Christũ suscepisse. Quo
factum est vt dominus vocauerit illum filiũ Abra-
ham, vt inferius suo loco dicemus. Secũdo nõ solũ
diligenter sed etiam gaudens excepit illum. Etenim
non libenter accipit dominus tristia ministeria, sed
hilarẽ diligit ministrum. Sic legimus Aaron respõ-
disse Moysi. Quomodo potui comedere panẽ, aut pla-
cere in cerimoniis: mēte lugubri? Qua de causa no-
luit dominus vt Israëliticus populus in Ægypto fe-
sta illi celebraret: quia cũ captiuus esset & in perse-
quutione constitutus, non posset cũ hilaritate festis
interesse, & ei inferuire. Vnde domin⁹ per Moysen di-
xit Pharaoni, Dimitte populum meum, vt mihi fe-
sta celebret in deserto. Vnde nauis in psalmo inquit
Iubilare Deo omnis terra, seruite domino in læti-
tia. Et Apostolus Paulus. Hilarẽ (inquit) datorẽ di-
ligit Deus. Vnde non est mirũ q̄ Zachæus ita gau-
dens dominũ suscepit: nam cũ ipse sit summũ bo-
num, sine ingenti animi lætitia suscipi nõ potest. Ter-
tio loco obseruabis in hoc Zachæi facto præptã il-
lius obedientiã, quia protinus vt præceptũ domini
audiuit, statim obtemperauit, & obedientiam quã
debeuit præstitit. Primo nãque festinandũ est in ob-
edientia, cuiusmodi fuit diuus Paulus; nam statim vt
audiuit, Saule Saule cur me persequeris, respõdit di-
cēs. Domine quid me vis facere? Sic Abrahã statim
vt audiuit illud de præputio, adimpleuit: quamuis id
operis graue nimis esset. Sic legitur de Ioseph, q̄ cum
pater eius Iacob dixisset ei, veni & mittam te ad fra-
tres tuos, mox respondit dicens. Præsto sũ. Sic disci-
puli etiã ei obtemperarunt, qui cũ piscantes essent &
audirent dominũ dicentem, venite post me & faciã
vos fieri piscatores hominũ, mox relictis retib⁹ & na-
ui sequuti sunt dominũ. Denique ostẽditur in sanctis-
simo Ioseph admirabilis obedientiæ exemplum, qui
cum mandatũ accepisset ab Angelo dormiẽs, vt iret
in Ægyptũ, ait euãgelista, q̄ cõsurgens accepit pue-
rũ & matrẽ eius nocte. Nec primã lucem expectauit
sed excitatus sermone Angeli, eius præceptũ adim-
pleuit. Secũdo obedientia debet esse humilis & volũ-
taria: non sicut multi qui exterius obediũt, interius
vero superbiunt murmurãtes in cordibus suis. Quo-
rũ obedientia nihilo differt ab obedientia dæmonũ:
qui inuiti & murmurãtes exhibent a corporibus obse-
forum. Nec sic Zachæus qui gaudens & hilaris domi-
no obediuit. ¶ Verũ quia quidquid scriptũ est (vt in-
quit Paulus) ad nostram eruditionem scriptũ est, di-

scamus ex facto Zachæi promptam, humilẽ & hila-
rem obedientiam domino semper præstare. Secundo
discamus non segniter & tepide Deo seruire, sed fe-
stinanter ac diligenter. Vnde in Exodo habetur præ-
cepisse dominum Moysi, vt faceret Cherubinos duos
aureos & productiles ex vtraque parte oraculi vnũ
ad alterum latus, alium vero in aliud latus. Dele-
ctatur dominus Cherubin figuris, quæ sunt ma-
ximæ velocitatis, vt ostendat quantum delectatur
cum illis, qui summa diligentia adimplent verbum
eius, Vnde Apostolus Romanis suis inquit, vt in so-
licitudine non sint pigri sed spiritu feruenti domino
seruiamus. Pigeris namq̄ dicit spiritum diligẽtem
quo ei inseruimus, quam tempus consumptum in
suo ministerio. Nam quilibet homo famulum dili-
gentem pluris facit, qui bono studio & sollicitudine
illi ministrat, quam illũ qui tepide & ignaue suo fun-
gitur officio: etiam si per maximi temporis spatiũ
in eius obsequio ambulauerit. Pastores nãque in no-
stẽ natiuitatis domini festinantes venerunt ad Beth-
lehẽ, vt Christum natum adorarent. De quorum iã
feruore suo loco diximus. ¶ Tertio hospitalitatis si-
mus semper amatores & non solũ hospitalitatis, ve-
rum pauperes & peregrinos suscipiamus cũ hilarita-
te iuxta illud Apostoli, qui ministrat in hilaritate. Et
Petrus. Hospitalis, inuicem sine murmuracione. Per
hospitalitatem enim Abraham & Loth Deo placue-
runt Angelis hospitio receptis, inquit Paulus: in ea
epistola quam ad Hebræos scripsit. Vt enim piscato-
res reiectis in mare retibus ad pisces trahẽdos colli-
gunt aliquando vniones & margaritas: sic isti acci-
pientes homines, piscati sunt Angelos. Sed iã hodie
perit hospitalitas: multi nãque pauperes peregrinos
nolunt recipere timẽtes ne aliquid furũtur aut quod-
uis aliud malum eueniat. Timet enim furẽ sub pau-
pere, aut lubricum sub hospite. Nonne inter Christi
discipulos Iudas fur erat & latro, & forstã lubricus?
Sed nunquid Martha Iudam venientem cum Chri-
sto exclusit? Et expendas obsecro, an deterius sit ho-
spitem recipiendo furem, qui rapiat agentium vel
aureum vas, charitatem amittere, vel vas? Times vi-
lia amittere, nec times virtutem perdere, quæ Ion-
ge pretiosior est cunctis mundi rebus. Aduertere etiam
quod nullum beneficium in pauperem confers, illũ
hospitio recipiendo: sed potius tu maius & grandius
bonum ab ipso paupere suscipis, si ipse permittat, vt
eum recipias. Pauper a te obolũ accipit: tu vero quia
donasti, vitam consequeris æternam: iuxta illud. Di-
spersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in secu-
lum seculi. Vnde sanctus patriarcha Abraham hospi-
tibus dicebat. Si inueni gratiam in oculis tuis, ne trã-
seas. Intellexit vir sanctus & pius in proprium cõmo-
dũ resultare sibi, si illi peregrini in domo sua manere
vellent. Et quia dominus volebat viduam Sareptanã
ditare Heliam ad ipsam misit accepturum elemosy
nam cum reuera domum viduæ ingrederetur, vt fa-
rinæ copiam & oleum tribueret. Sed de his alias. Ta-
men cum antiquus mundi mos sit, bonis maledicere
& eisde mille obstacula ponere, animaduerte quid
dicat euãgelista de his qui ibi aderant. *Murmurabant
dicentes, quod ad hominem peccatorem diuertisset.* Qui
obsecro sũt isti murmuratores & detractores qui hu-
ius rei Christum insulamabant & reprehendebant?
Pharisæi. Qui de se ipsis præsumebant & confidebãt
tanquam iusti, cæteros vero aspernabantur: qui se-
pius iã faciebant, se iustos & sanctos existimantes.

Exod. 25.

Rom. 12.

Luc. 2.

2. Cor. 9.

1. Petr. 4.

Hebr. 13.

Luc. 10.

Psal. 112.

Gen. 18.

1. Reg. 17.

Luc. 18.

Rom. 8.
Luc. 6.
1 Cor. 7.

2. Cor. 4.
Rom. 2.

Galat. 6.

Exod. 8.

Psal. 13.

Num. 16.

Lib. 8. de
anim. ali-
bis. c. 4.

alios vero peccatores. Murmurabant eo quod ad pu-
blicanum respiceret, & quia dicebat, se cum illo in
domo sua pransurum esse? In quo factio duplex pec-
catum incurrebant, primo temere iudicando, quia
peccatorem iudicabant Zachæum, qui iam iustus
effectus erat. Sed audiatur istius quid Paulus dicat. De
qui iustificat, quis est qui condemnet? Et Dominus
superius ait. Nolite iudicare, & non iudicabimini. Et
iterum. Nolite iudicare secundum faciem, sed iuxta iu-
diciū iudicate. Male isti iudicabant, iudicantes Za-
chæū peccatorem, cū iam effectus esset amicus Dei. Vi-
des quam incertū & periculosum sit hominem iudi-
care? Tu igitur neminē in terra iudices, sed spera &
crede vnum quēque propriæ salutis semper esse me-
morē: ita ut qui heri peccator fuit, iā hodie possit di-
uina benignitate iustus effici. Ideo Paulus. Nolite an-
te tempus iudicare. Et iterum. Tu quis es, qui iudicas
alienum seruum? suo. n. domino, non tibi competit.
Vera nāq̄ iustitia indignationē nō habet: sed cōpas-
sionē. Sic Paulus admonet dicēs. Si preoccupat sue-
rit aliquis vestrum in aliquo delicto vos qui spirituales
estis instruite illū in spiritu lenitatis: cōsiderans ne &
tu tēteris. Teque ipsum respice nā si te cognoueris,
nō defectus alienos iudicabis, carpens aliorū mores.
¶ Secundo non solū temere iudicando peccabāt, sed
etiā inuidia. Ad hominē (inquunt) peccatorem diuer-
sit. Quasi non primū omnium proximo inuidere, &
quasi bonus esse possit, qui fratris salutē inuideat. O
cōtaminatam & inuisam Deo iustitiam, quę mauult
fastidire, quā sanari: quę mauult inuidere proximo
quam cum illo communicare. Dupliciter enim quis
communicat cum peccatore, vt vel illum a peccato
suo corrigat, & hoc sanctum & piū est: (sic medicus
communicat cum ægroto) vel vt in peccato foueat,
& hoc pessimum est. Sed isti gloriam Christo detra-
hentes murmurabant, ac si particeps esset publicano-
rū & peccatorum, quasi eorū peccatis faueret. Prior
enim persecutio qua Dominus Ægyptum puniuit,
ranarus fuit: & ita inter omnia mala nullū peius aut
deterius inueniri poterit, quam detrahere & myrmu-
rare. Ideo Dauid in Psalmis de detractoribus inquit.
Sepulchrum patēs est guttur eorum: linguis suis do-
lose agebat. Duo sunt sepulchrorū genera. Quædā
bene ornata & testata: vt etiam si variis corporibus
& cadaueribus sint impleta, non ideo malum aliq̄
odorē ex se emittunt. Talia sunt syncera hominū stu-
diosorum corda, qui proximorū gloriam & eorū bo-
nū nomen non reprehendunt aut mordent: quorum
detractiones (si aliq̄ erāt) cooperire maluerūt, quā
deregere. Hęc certē sepulchra sunt duro betumine
obtusā. Alia sunt quę panduntur in publicū pro-
dūt. Quorum ora infecta sunt & coinquinata male-
uolētia proximi, quia proximi famā & bonū nomē
nihil perdere dubitant: quia sepulchrū patens est gur-
tur eorum. Habebatur enim in lege tanquam immū-
dū vas, illud quod operculo carebat. Sed qua de causa
putatis horū ora facta esse? Certē quia carnē
viam & crudam edere non verentur. Naturales phi-
losophi dicere cōsueuerunt ea animātia, quibus cru-
das carnes vesci cōtingit foetida esse ore. Isti sane ani-
mali Hiens peiores sunt, de quo inquit philosophus:
edendi carnes humanas sibi tantam cupidinem esse
vt multoties contingat humana sepulchra violare,
vt mortuorum carnibus vescatur. Quā similes sunt
isti homines huic bruto animanti, quā non solum vi-

uis detrahunt, verum etiā propriis dentibus sepu-
ta corpora sepulchris tradita mordicus euellunt. Hu-
ius vitii iniquitatē & abominationē verbis exprime-
re nequeo, nisi dixerō isto pessimo & canino more
Deū grauissime offendi. Nihil remediū huic crimini
superest, nisi tacere. Hoc enim facit Deus cū istis mur-
muratoribus, vt ipsemet ait. Sedēs aduersus fratrem
tuū loquebaris, & aduersus filiū matris tuę ponebas
scandalū. Hęc fecisti, & tacui. Certe domini patien-
tia mirāda est. De istis etiā egregius serpsaltes loqueba-
tur dicens. A cuerūt linguas tāquā serpentes, venenū
aspidū sub linguis eorū. Serpentes enim edunt terrā,
& de villoribus terrę comedūt. Lapis qui ex monte
cecidit contra statuā Nabuchodonosor nō in aureū
caput tetigit, nec in argentea brachia: sed in luteos
pedes. Nā qui detrahunt, solū proximi defectus pan-
dunt: bona vero & eorū virtutes silentio prætereunt.
Equidem isti non prædicauerunt obedientiā Zachæi
animum & ardorem videndi Christum, aut charita-
tem qua illum excipere volebat: sed potius præteri-
ta illius crimina in memoriam reuocauerunt. Velut vi-
træ cucurbitæ quę deprauatā & infirmam carnē ad
se trahūt, sanam vero relinquunt. Sic Simō ille Pha-
risæus Christū infimulabat eo quod Magdalenā in hospi-
tē suscipiebat. Quod etiā factum esse cōstat de Ma-
thæo publicano, quando in Christi hospitū receptus.
Ita etiam illi in Christū peccauerūt dicentes:
Hic peccatores recipit & māducat cum illis. De qui-
bus omnibus suis locis superius habuimus sermonē.
Præterea tam grauitè animaduertit dominus in hos
detractores, vt dixerit Moysi. Omnes qui murmura-
stis contra me, non intrabitis terrā super quam leua-
ui manū meam, vt habitare vos facerē. Quo factū est
vt ex sexcentis millibus filiorum Israël solus Iosue &
Caleb ingressi sunt terrā promissionis. Cū & certū
etiam sit istiusmodi detractores regnū cælorum no-
bis promissum nūquam ingressuros. Verū vt scias
quod propter prauorum hominū scandalum & murmu-
rationē a via veritatis & virtutis nō esse desistendū
sed potius persistere tanquā bonus miles in iustitia &
timore Dei, abūdans in omni opere domini semper:
vide obsecro quid Zachæus fecerit. *Sians autem Za-
chæus. Stablis & immobilis in spe & in fidei veritate*
Sic oportet viros iustos in virtute stare, & nō retro-
cedere propter maleuolos murmuratores. Porro re-
ctitudo corporis mētis rectitudinem significabat &
intentionis. Stabat autem qui diu in ipis peccatorū
inquinamētis iacuerat, & obrutus erat. Sedit diu ter-
renis lucris cum Leui inhians: sed nunc stetit in con-
spectu Dei fundatus supra firmam petram. Ideoque
nec stantes murmuratorum venti, nec cupiditatum
vndæ eū propellerent potuerunt: sed potius hæc feren-
do propter iustitiam Dei & secundū eius voluntatē,
fidei suo creatori causam & animam suā commēda-
bat in bonis operibus dicens. Redime me a calūniis
hominum vt custodiam mandata tua. Et ita dixit ad
Iesum. *Ecce dimidium bonorum meorum domino do pau-
peribus.* Duo dixit iste nouus Christi miles: alterum
elemosynæ largitionem, per quam omnium malo-
rum radix cupiditas extirpatur, & peccata condo-
nantur. Alterum est acquiritorum iniuste restitutio,
secundum ordinem iustitiæ: & hoc requiritur ad pro-
ximi læsi acquisitionem & reconciliationem. Disca-
mus igitur ex Zachæo murmurantiū & obloquētiū
malitias patienter tolerare & vincere, pauperum ne-
cessitatē subleuare, & male paritā restitui eis. Expende
autem

Psal. 46.

Psal. 10.

Dan. 2.

Luc. 7.

Matt. 9.

Luc. 15.

Num. 14.

Matt. 6.

Matt. 7.

Psal. 145.

1. Reg. 16.

1. Reg. 19.

Matt. 16.

Matt. 26.

1. Reg. 3.

Job. 31.

1. Reg. 4.

Eccl. 34.

1. Reg. 3.

Eccl. 4.

Eccl. 9.

Eccl. 10.

Act. 3.

Autem quātum in Christi conuersatione profecerit.
Antea quippe aliena rapiebat: iam vero dimidiū bo-
norū tribuit. Tā equidem viro adhærebat, vt libera-
lis nō esset & charitatis amator, talē susceperat hospi-
rē: fieri enim nō poterat quin maximum incrementū
acciperet Zachæus ex Christi conuersatione & fami-
liaritate. Hinc manifeste liquet, quod si cupimus in
virtutibus proficere, adhære oportebit viris bonis
& probis. Nam Zachæus in medio Ierico inter pec-
catores & ipse peccator habebatur. Christo autē con-
iunctus Christianus & iustus efficitur. Saul cū erat
inter prophetas propheta: inter fultos vero vide-
batur stultus. Et Petrus familiaritati & cōsuetudini
Apostolorū coniunctus, Christum cōfessus est esse fi-
lium Dei: quē postea cū peccatoribus incedēs in do-
mo Capithæ negauit. Ex his omnibus videre licet,
quātum lucri & cōmodi sibi reportauit Zachæus ex
Christi cōiunctione & amicitia. ¶ Sed iā singula di-
scutiamus verba. Bonorū (inquit) meorū, & nō alie-
norū: quia de bonis tuis, nō vero de alienis elemosy-
nam erogare debes. Sic enim habetur in prouerbiis.
Honora Deū de tua substantia & de primitiis frugū
tuarū da pauperib⁹: & implebitur horrea tua futuri-
tate, & vino torcularia redūdabit. Et Job. De velleri-
bus ouū mearū calefactus est pauper. Et Paul⁹ Ephe-
sijs inquit. Qui furatur iā nō furetur: magis autē, &c.
Et in Ecclesiastico habetur. Qui offert elemosynam
de substantia pauperis, quasi qui vidimat filium in cō-
spectu patris sui. Quemadmodū aqua si mūda est mū-
dat & lauat, si immunda coinquinat: sic elemosyna
quæ fit de re iniuste acquisita, nō mūdāt a peccato,
imo deturpat & coinquinat. Igitur ex propriis bo-
nis elemosyna facienda est: nō autē ex furto, yfura,
aut rapina. Videmus nāque plurimos tam piores lar-
gientes elemosynas, edificantes monasteria ex mul-
tis diuitiis quæ quotidie iniquitate sua compararūt.
¶ Secūdo obseruandū est nō dixisse dabo: sed do pau-
peribus. Nam elemosyna non est de die in diē pro-
crastinanda, aut bonum opus quod facturus es: & audi
Salomonē dicentem, Ne dicas amico tuo, vade & di-
uertere, & cras dabo tibi: cum statim possis dare. Et
in Ecclesiastico dicitur. Cor inopis ne affligas: & ne
protrahas datum angustietū. O quod quantique ho-
mines ab hæreditibus decipiantur, Quis enim fidelis
erit illi, qui sibi infidelis est? Ideo ne vnquam dicas,
dabo, sed protinus in vita tua cum pauper liberalis
esto: quia nec opus, nec sapientia, nec ratio aut scien-
tia erūt apud inferos, quo tu properanter curris. ¶ Di-
scam⁹ etiam opera bona statim a nobis esse adimplē-
da, nec dilatanda esse in aliud tempus: quod forsitan nū-
quā videbis. Quando alicui titulus est & spes sibi ali-
quos magnos redditus & maioratum cōparandi, ni-
hil mirū, si aliqua bona mobilia cōsumat: at is cui so-
lū sunt operę & labores quotidiani, quorū forsītā do-
mino suo rationē redditurus est, quid est quod magnus
sumptus facit? Certe vnus solius diei possessionē aut
titulum non habes, nec nosti an peruenturus sis in
crastinum: & omittis bona opera in vêturos annos?
Equidem tā arctum & angustum tibi tempus est, vt
nec vnā horam tuam habeas: tu vero satis liberali-
ter tibi ipsi multum tempus vitæ promittis. Ne obse-
ro excedas in promissione tēporis: pauper enim es
& indigens temporis. Fieri enim poterit vt hodie ab
hac vita discedas: Scriptura enim inquit. Repromis-
sio nequissima multos perdidit: & non est vestrum
nossc̄ tempora & momenta, quę pater posuit in sua po-

testate. Non enim Deus in manu tua posuit tempus:
sed potius in sua. Vnde psalmographus inquit. Tē-
pus faciendi domini: diuisi pauerunt legem tuam. Sed
cum hodie possis penitentiam agere, & ad Deum te
conuertere, & aliena restituere, & tuam testamentum
condere, & animam tuam cum Deo componere: nō
obsecro hæc omnia in futuros annos relinquis. Mul-
tos nāque his nostris temporibus videmus, qui cum
nullam mortis curam habeant, in maximo vitæ suæ
discrimine sunt constituti. Quibus etiam cōtingit in
secto testamento discedere: vel si id faciunt, ita pro-
peranter vt non iubeant solui debita debitoribus suis
qui & maximas rixas, lites, discordias, & cōtentiones
inter famulos & hæredes relinquūt. Et ita quasi bru-
ta animantia discedunt, eam vitam sibi promittentes
quę nullatenus illis conceditur. Itaque fugiendum tā-
bi est tāquam a peste ab his, dabo, restituo, facio:
sed potius dicito, do, restituo, facio, sicut Zachæus.
Obseruandum etiam est tertio loco, non dixisse, do
diuitibus, consanguineis, aut amicis: sed pauperibus.
Vtinam episcopi nostri temporis & prælati hæc ob-
seruarent. Tribuunt nanque amicis & cōsanguineis
suis beneficia & alias dignitates: pauperes vero fame
pereuntes relinquunt. Tribuūt isti principibus & re-
gibus gemmas incredibilis valoris, vt vel sic ab ipis
regibus in altiores dignitates & pinguiora assūmā-
tur. At pauperes Christi contempnunt quorū necessi-
tariis subuenire contemunt. Inuenias plurimos ma-
ioratus in nostra Hispania qui ab episcopis constitu-
ti sunt & creati: plurimas etiam domos opulētas ere-
ctas videm⁹ ipis patrimoniis ecclesiasticis, & ex bo-
nis quæ pauperibus fuerunt oblata. Pinguiora do-
mus suæ propinquis elargiri nō dubitat: virginibus
vero & mulierculis pauperibus, obolum tribuere plu-
rimi faciunt, quibus certe necessarium est subuenire, ne
ab inceptis propositis necessitatis causa desistant. Za-
chæus surgit in resurrectionē in die iudici, & condē-
nabit generationem hanc: cum ipse nouiter conuer-
sus, dimidiam bonorum partē pauperibus erogauit.
Sed iam videamus quid vltius Zachæus nos-
ter dicat. *Et si quid aliquem defraudauit, reddo quadruplum.*
Ex quibus verbis cōiicitur parum aut nihil de
fraudasse, quia sub conditione fuit loquutus: siquid
idei si forte aliquid defraudauit. Tamē licet Zachæus
haberet peccatorū princeps & talis a Iudicis nūcupa-
retur: tamē multi alij huiusmodi erāt conditionis, &
ipse solus hoc nomē erat cōsequutus. Alij nāq̄ sunt
qui latronū nomine inuruntur, alij vero sunt qui sce-
lus latrocinij perperrāt. Cōrigit etiā multos suspēdi:
alios vero esse præsentis spectaculū videntes, qui cer-
te maiori supplicio sunt digni. Et vtinā horū nume-
rum (quod absit) non ingrediantur ipsi præfides & fatel-
lites, qui ad suspēdiū alios fuerunt. Sed de hic alias.
Quadruplum dixit se reddere: forsitan quia audie-
rat a Iudæis inter quos habitabat legem præcipere,
quatuor oves pro vna debere restitui. Vel dicendum
est voluisse Zachæum facere opera supererogationis
ad quæ ex lege nō tenebatur. ¶ Et expēdas itidē quā
differētes sunt homines in rei veritate ab eo quod de eis
vulgus iudicat: & ab eo quod exterius apparet. Pharisæi
in exteriorib⁹ habebāt sancti & iusti. Erāt (vt illis ait
Christus) pleni omni dolo & rapina. Zachæus Gen-
tilis & diues & publicanorū princeps, abominabilis
in conspectu Iudæorum videbatur: vide illū liberalē
& iustū, coram domino. Hunc respicit Deus, quod ho-
mines parui faciunt. Pharisæos vero superbos domi-
nus.

Psal. 8.

Matt. 12.

Exod. 22.

Matt. 23.

nus contemnit. Nam dominus nō sicut homines externa tantum respicit, mentem enim intuetur, & ex factis vnūquemq; iudicat, quæ à fide, & charitate procedunt. ¶ *Obs̄ua etiā q̄ Zachæus nō hæc de se prædicabat, quæ admodum ille alter Phariseus suæ iustitiæ buccinator & publicani derisor, qui suā iustitiā alienæ præferbat: sed vt homo peccator & simplex studium suum pandit, vt videat, an quid aliud supersit agendum, vt vitam æternam consequatur. Ac si diceret, iam hæc feci, si alud restat, tu mihi qui magister es omnium dicito. Hęc vox Zachæi exp̄diebat, vt audiretur ab impijs Iudæis, & à Christo eisdem audientibus probaretur. Nō enim efficacius poterit exprobrare illorum fraudem, auaritiā, & rapacitatem: qui non solum nihil largiebant egēti proximo, verum etiā prætextu pietatis parentes defraudabant subsidio filiis debito. Sed iam Christi responsum audiamus. Quia hodie salus huic domui facta est. Hodie ergo: in tempore gratiæ, & in die salutis. Salus, id est, gratia saluans à peccato & custodiens à gehenna. Huic domui, id est Zachæo domino domus per dæmonis expulsionem, Zachæi conuersionē, & dignos fructus pœnitentiæ, & tandem per Christi ingressum qui participem eum fecit bonorum suorum & salutem tribuit, quam antea non habebat: & hoc pacto salus facta est. Huius mutationis ratio in ipso Zachæo est, non in Christo: ex Christi præsentia: quia domum suam materiale intrauit, tantum fructus produxit, non solum in Zachæo, sed etiam in tota eius familia. Vide obsecro quantum utilitatis, quantum lucri præsentia domini afferat. Sed dices. Deus in omni loco est. Id bene, sed alio modo fuit in domo Zachæi, & alio modo in alijs domibus: nā Christus Zachæo suam præsentiam ostendit, quo factum est, vt multis cumularetur beneficiis. Aliter etiam est in ecclesia, & aliter in foro. In templo nanque sacramentaliter adest verum corpus Christi, ita magnum & integrum sicut in domo Zachæi: & ita merito possumus dicere, tantam salutem nobis esse in templo, quanta olim fuit in domo Zachæi. Quia quamuis lapides ædificij vel templi salutem nostris animab⁹ non tribuant, tamen in hoc loco copiosorem dominus salutem præstat, quam in alio mediantibus sacramentis. Hoc in templo ex infidelibus facti sumus fideles: & cohæredes gloriæ Christi. Hic enim pœnitentiæ sacramentum ministratur, quo Deo reconciliamur, quando post baptismum susceptum in misera labimur peccata. Hic adest verum Christi corpus in hostia cōsecrata: quod quidem & animas nostras alit, & diuites efficit. Hic verbum Dei nostræ salutis cibus ministratur. Hic certe sanctissimum Dei templum est, vbi multos dæmon perdit, dominus autem lucrificat. Alia etiam grandiora beneficia dominus nobis communicat in hoc sanctissimo templo, præter seipsum qui ibi est: & præter alia sacramenta quæ in eo nobis ministrantur. Sed vt consideres quanto cultu & obseruantia digna sint ea loca sacra vbi dominus habitat: videas quid fecerit dominus cū Moise quando ex rubo illum alloquitus est dicens. Ne appropinques huc. Solue calciamentum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, terra sancta est. Noluit Dominus locum illum quem dominus sua præsentia sanctificauerat pedibus Moysi conteri: eo modo quo reliqua illius montis loca. Idcirco dominus Aaroni sacerdoti & filiis suis præcipiebat, ne illotis manib⁹ & pedibus sanctuarium domini ingrederetur, vt vel*

intelligas quem cultum vellet dominus locis suis præstari. Nam si Leviticum legeris passim inuenies multas ceremonias & lotiones quæ fieri præcipiebantur eis qui templum erant ingressuri, ne sanctum locum polluerent. Et in Numeris. Qui cum accesserit ad tabernaculum domini, morietur. Ex quibus omnibus locis & ex alijs quæ breuitatis causa omittimus, liquido constat, quanto cultu tractanda sint loca sacra. In cuius rei signum audi pulchrum exemplum ex sacra pagina petimus. Nam cum Philistin capti arca domini, illam collocaissent in templum Dagonis idoli sui, reuertentes mane inuenerunt in limine templi caput idoli sui & duas etiam manus. Qua de causa sacerdotes Dagon ingredienti templum limē eius non tangebant, tanta enim reuerentia & cultu venerabantur locum quem Dagon tetigerat, existimantes omnem locum à Dagonē tactum esse sacrum. Et quamuis iste Philistinorum error non laudetur: tamen reprehendere possumus prætorum audaciam, qui verum dominum in ecclesijs habentes, easdē petulantia pefsima violare non dubitat. Et vt aduertat quantum Deus offenditur iniuria illorum qui templum domini violant, vide quid dominus fecerit, quando eiecit ementes & vendentes de templo, mensas eorum deiecit dicens. Domus mea domus orationis est. Expende etiam Christum dominum, qui misericordiæ instrumentum est, iustitiæ etiam fieri obseruatorem, & hoc vt puniat templi violatores. Nam cum primum Christus humanam carnem suscepit, non venit ad puniendum, sed ad condonandum, nec iustitia, sed sua misericordia fungi, & ad componendam pacem inter Deum & homines. Huius pacis & misericordiæ instrumentum Christus erat: qui tanto odio violatores tēpli prosequitur, vt misericordiæ officium ad quod venerat obliuiscatur, & iustitiæ munus exerceat. Is enim qui adulteris, latronibus, & sceleratissimis hominibus venerat vt parceret, in tēpli violatores grauitur animaduertit. Alia multa pœnitentiæ exempla adducere possem aduersus eos qui tēplum domini violant facta, quæ ne molestus videar silentio prætereō. Sed hoc solum (vt finem imponā) te latere non permitteam, quod isti nunquam sui tēporis rectum fecerint, præsertim cum Deus in hac vita in eos animaduertere voluerit. Hoc enim ab Antiocho & Nicanore, & à Balthasare rege Babylonie roga, qui cum vasculis templi Hierusalem ipsi & eius pellices inuerecundē bibebant. Sed quia templum Dei & ecclesia est hominibus salutis per Christi præsentiam sicut salus in domo Zachæi data est: quapropter templi has dedicationes cum loca sancta sint, vbi tantis ornati sumus beneficijs & muneribus venerari & colere necesse est. Sed vt ulterius procedamus iam Christus causam assignat, cur Zachæo tanta salus data sit, dicens. Eo quod sit filius Abrahæ. Nota vtique quia de eius stirpe aut sanguine sit procreatus, sed quia fidem & opera eius imitatus fuerit. Non filius sobole, sed merito: non stirpe aut semine, sed deuotione. Sed vide similitudinem Zachæi cum Abraham. Abraham desiderauit videre diem domini. Zachæus cupiebat Iesum videre, & quis ille esset. Abraham vidit & gauisus est: Zachæus vidit illum & excepit gaudens. Abraham dominum recepit in hospitio cum Angelis, & Zachæus cum Apostolis. Ille per gentem in Sodomam, hic transeuntem per Iudeam. Abraham festinans currit & parat conuiuium: hic festinans & parauit conuiuium. Abraham stabat coram

1. Reg. 5.

1. Mac. 2.

1. Mac. 9.

1. Mac. 4.

1. Mac. 9.

2. Mac. 11.

Dan. 5.

1. Mac. 10.

1. Mac. 9.

Luc. 15.

ram Deo, & Zachæus stans coram Christo ei loquitur. Et Abraham dedit Dns benedictionem filij, & Zachæi familie Christus benedixit: nā salus eius domui facta est. Recte ergo Zachæus filius Abrahæ nūcupatur, dum in eorum similitudo in vtroq; ostēditur. Iudei qui ex sanguine eius erant, degenerabāt ab Abraham: & hic alienigena imitatione morū factus est filius eius. Melius enim est virtutibus esse plenum, quā ab illustri prosapia ortum ducere. Potius namq; appellādus erit Zachæus filius Abrahæ, quam Iudei: cū suis operibus malis ab ipso parente Abraham degenerarent. Ideo dñs eis dixit. Si filij Abrahæ estis opera Abrahæ facite. Ex quo loco discit vt si teipsum laudas de maiorum stemmatis, imitari etiā te oportebit maiorum tuorū facta: vt vel sic similis illis fias, ex quorum sanguine originē ducere affirmas. Si autem generis natalibus obscurus es talia facito opera, vt id nomen consequaris, quo tui maiores claruerūt: nā hæc certē melior nobilitas est, quam ea quæ à maioribus duci potest. Sed quia de his in tertio capite diximus, alia modo consideramus. His igitur verbis quæ Christus loquutus fuit Zachæo, soluitur illa magna quæstio quæ Apostolorum tēpore orta fuit. An ad gentes etiā pertineret salus. Christus nāq; in hoc loco breuissimis verbis ostendit illos solum filios Abraham nūcupari, qui eius fidem & pia opera sectantur: sicut Paulus & Iacobus qui ob hanc causam veri filij dei ascribuntur. Paulus. n. ad Rom. inquit. Non omnes qui ex Israël sunt, s̄ sunt Israëlitiæ: nec qui semen sunt Abraham, hi omnes filij (sed in Isaac vocabitur semen) id est, nō qui filij carnis, sed tamē filij Dei. Sed qui filij sunt promissionis æstimantur in semine: hoc est, qui ex promissione facta Abraham regenerantur in Christo. Et iterum ait. Abraham pater eorum est, non solum qui sunt ex circūcisione, sed etiam eorum qui sectantur vestigia fidei Abraham, & eius fidei, quam hic habuit, nondum circūcisus. Sicut enim Abraham non circūcisus credidit in venturū Christum: ita & Zachæus non circūcisus credidit in præsentem Christum. Quoniā Iudei hæc non intelligebant, sed omnem iustitiā externis metiebantur cultibus, Zachæi fratrem suū non agnoscebāt: sed potius indignum illū reputabant, cum quo vir bonus aliquod cōmercium habere posset. Nec miri nobis videatur hæc fieri à phariseis & Iudeorū vulgo, quando videmus Apostolos post acceptū Spiritū sanctū difficulter & grauitur Gētilēs ad cōfortiū fideliū admittere: vt in Actis Apostol. habetur. Venit enim filius hominis quæere & saluum facere quod perierat. Hæc dixit Christus vt seipsum & Zachæum excusaret. Ex parte Zachæi iā responderat, dicens filij esse Abrahæ ex parte vero sui ipsius, dicens hoc esse suū munus, nā ad hoc venit vt saluum faceret q̄ perierat. Est igitur literæ sensus. Vos Iudæi mihi calumniā paratis, eo q̄ ad publicanum & ethnicū diuerterim: sed ethnicus nō est qui fidem Abraham habet: & qui fidem suam sanctis operibus confirmat Zachæus talis est, ergo immerito accusor, q̄ ad ipsum diuertri. Quod si hoc vobis persuasum non est, & existimatis eum improbū esse: sciat is igitur me ad hoc venisse, vt saluū facerē quod perierat. Et nō solum in hoc loco, sed sepe alibi Christus seipsum excusauit, vt in conuersione Matthæi: & quando murmurabant Pharisei q̄ Christus suscipiebat publicanos & peccatores. ¶ Videtur ergo & tu, q̄ quemadmodum Zachæū, ita teipsum dominus quærit & vocat, si tu volueris saluam cōsequi: nam Za-

chæus ita potuit, quia voluit, est & alius idcirco non potuit, quia noluit. Ita enim velle efficit posse, vt efficit nolle, non posse. Maxima est voluntatis vis, quæ efficit, non posse quod volumus: & nō posse, quæ volumus. Idcirco nemo poterit excusari, quasi voluerit & nō potuerit: cum constet cum idcirco non potuisse quia noluit: vt nolens volentis exēplo damnetur, & volens voluntate propria, quia impleuit, quæ voluit remuneretur. Quæramus igitur eum, qui tāta solitudine & diligentia nos quæsiuit. Querite dominum Esai 55. num (ait Esaias) dum inueniri potest, & inuocate eū Psal. 68. dum prope est. Et psalmista. Querite dominū & viuet anima vestra: quærite faciem eius semper. Exeamus à domibus nostris, hoc est ab amore proprio cū Zachæo, & fugientes turbam & strepitum mūdi, terrena omnia contemnamus. Hæc illis audientibus, adiciens dixit parabolam: eo quod esset prope Hierusalem, quia existimarent quod confestim regnum Dei manifestaretur. Putabant Iudæi regnum Christi esse temporale, & Messiam in lege promissum temporaliter esse regnaturum. Legerāt enim in Esaiā. Super solium Dauid & super regnum eius sedebit: vt confirmet illud & corroboret in iudicio & iustitia amodo & vsq; in sempiternū. Et in Ieremia. Ecce dies veniūt, dicit dominus: & suscitabo Dauid germē iustum. In diebus illis saluabitur Iudas: & Israël habitabit confidēter. Sed has prophetias nō intelligunt nec interpretantur de regno Christi spirituali, qui regnat in cordibus fidelium, sed de regno temporali, quale habuit Dauid, Salomon & alij reges Iudæ. Sperabant n. suum Messiam, solum locaturū in regia ciuitate Hierusalē. Hæc si rectē obseruaueris facile intelliges quare Lucas non fieri tā diligēter scripserit, quo loco & tempore Christus sequentē parabolam dixerit. Nā si negotium altius altamente cōtemplari volumus, tria inquit. Primum dicit Christum venisse ad saluandum quod perierat. Nō autem loquitur de ciuitatib⁹ oppidis, aut castrib⁹ Iudæorum recuperandis: sed de animab⁹ redē mendis. Secundo erat Iesus prope Ierusalem, non vt inde fugaret Herodē aut Pilatū, nō vt ibi solum suū cōstitueret, sed vt ibi post multa opprobria & flagella turpissimā & ignominiosā mortē subiret. Tertio Iudæi putabant Christum in breui manifestaturū regnum suū, vt qui per miracula & signa indices magnificentiæ suam potestate ostenderet, iamq; ascenderet ad ciuitatē Regiam. Quod si Iudæi manifestationem regni Christi quærunt aperiant oculos cordis sui & fide videāt, quomodo potētissimus iste rex in cruce moriēs, eū vicit, qui mortis habebat imperiū. Et de tali sui regni manifestatione inquit. Cū exaltaueritis filij hominis tūc cognoscetis quia ego sum. Et ipse Christus iterū. Ego si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad meipsum. De huiusmodi manifestatione regni christi etiā loquitur Paulus ad Colossenses scribēs: q̄ Christus delēs quod aduersus nos erat chirographū decreti quod erat cōtra riuū nobis, & ipsum tulit de medio affigēs illud cruci: & spolians principatus & potestates traxit confidenter palā triumphans eos in semetipso. Hactenus Lucas: nunc vero Christum dominum audiamus. Homo quidem nobilis abiit in regionem longinquam. Sciens dominus quam præpostere & stulte sentirent de regno eius, voluit hac parabola indicare, se nō venisse in carnem vt aliquem condemnet, vel vt vi opprimat: non enim misit Deus vt iudicet mundum, sed vt saluetur mundus per ipsum. Sed in fine se ven-

Esai 55.

Psal. 68.

Esai. 9.

Ierem. 23.

1. Ioh. 8.

1. Ioh. 21.

Colo. 2.

turum sumptuum rationem factorum nostrorum & de omnibus bonis in nos collatis. Tuncq; inire tepus in quo serui inutiles & pigri supplicii sunt afficiendi, frugi vero remunerandi. Interim tamē admodum ut omnes & singuli munus suum recte exequantur, & acceptis beneficiis vtatur commode & in utilitate proximi. Itaque hæc parabola duas partes continet, prior est de Iudæis pertinacibus & incredulis, qualem scilicet reportati sint pœnam Messia contemptum, minime cognitum nec susceptum. Altera pars huic inserta per occasionem de seruis bonæ vel malæ fidei, quam scilicet mercedem vtriq; reportaturi sint à domino. Hic igitur scopus est totius parabolæ. Igitur homo hic Christus est. Nobilis autem est siue diuinam, siue humanam naturam attederis. Iuxta diuinam quidem, æternus Deus est: iuxta humanam vero ex regali progenie Dauid. Dicitur autē in regionem longinquam, per corporalem absentiam proficisci. Fuit enim aliquando inter homines cōuersatus & prædicauit: postea vero refurgēs à mortuis, in cælis q̄ nobis regio lōginqua est euolauit. Hoc cōuenit Christo secundum naturam assumptā: quia secundum deitatem vbique est, & discipulis dixit. Ecce ego vobiscum sum, vsque ad consummationē seculi. Sed ad quid abiit. Accipere sibi regnum, & reuertī. Quale rogo regnum? Regnum sane cælestē ac æternum: quia super omnes Angelorum choros ascendit. Dicitur vero reuertī propter secundum aduentū quia in die nouissimo reuertetur, & in hora mortis cuiuscūque etiam vt in vnicuique iuxta opera sua mercedem reddat, vt in Apocalypsi habetur. Ecce venio cito, & merces mea mecum est: dare vnicuique secū dum opera sua. Vocatis autem decem seruis suis, dedit eis decem mnas. Vnicuique enim secundum sua merita, seu capacitatem tribuit. Hinc ait Paulus. Aliis per spiritū datur sermo sapiētiae, aliis sermo sciētiae, aliis gratia sanitatū, aliis operatio virtutū, &c. Porro mna dictio est græca, latine vero dicitur mina, pōdus duo decim vnciarum & dimidiæ significans: centū enim drachmis appenditur. Per has sane euāgelicas mnas bona quæ nobis largitur Deus, intelligenda veniūt: quæ quidem bona quintuplicia sunt. Externa primo vt opes, honores, amici corporis, &c. Secundo, vt nobilitas, valetudo, decor: & id genus alia. Tertio vero animi bona qualia sunt virtutes & sciētiae, quæ quidem naturalia bona vocātur. Quarto autem gratiæ sunt gratis datæ, quæ recēntur à Paulo, dicēte ipso. Vnicuique datur manifestatio spiritus ad utilitatem: alij quidem, &c. Quinto demum gratia iustificās est cum omnibus virtutibus infusis. Hæc duo vltima bonorum genera (vt plane cōstat) super naturalia sunt: tria vero priora non proprie Christi bona appellanda existimo: quapropter cum ipse dominus optimus & maximus regnū suū ex hoc mundo non esse aperte asserat, nec opes mundi huius inter sua bona cōputantur. Proprie igitur mnatū nomine nō hic temporalia bona significānt: licet ad prædicandū populo nihil erit incōmodū si talenti nomine talia nūcupentur. Quintum deinde gratiarum genus mna dici nō debet quia gratia iustificās cum virtutibus infusis nō datur in aliorum utilitate, sed in illius solum qui accipit cōmodum. Et licet in his vti nomine mna liceat: proprie tamen loquēdo, nomine mna ad quartum genus bonorum arcādum est. Cū igitur pateat dominum seruos suos vocasse eisque bona sua contulisse, facile intelliges omnes seruos vocatos, omnibus

que talēum aliquod concessum fuisse. Nullus est sane Christianorū cui mna aliqua data non sit: sicut nullus est qui seruus non sit. Vide ergo quod id quod accepisti, domini bonum est: & talentum est. Si autē domini bonū est, non potuit non esse pretiosum. Huius seculi principes, vilia inter bona sua nuncupare ægre ferunt. Si vero aliquidi ipsi delectabile habent, id quidem pluris faciūt: & de eo ipso quod suum est magnū ac pretiosum existimāt. Itaque diuisis minis inter seruos. *Ait illis. Negotiamini dum venio.* Negotiatio hæc spiritualis est, & bona quidem. Quāto enim his Dei bonis laboramus, cui etiam seruitus: proficimus proximis, illis seruitēs eis beneficiis quæ nobis à Deo data sūt. Negotiari, operari est: finis etiā moralis philosophiæ & ad quod ipsa tēdit, potius est facere, quam scire. Quid tibi prodest rogo diffinitio nem virtutis percipere, nisi ipsam prorsus virtutem sequaris? Nō in sermone regnum Dei est, ait Apōstolus: sed in virtute. Er Aristoteles. De virtute (inquit) scire, sat non est: sed eritendum est ipsam habere. Ideo dominus non dicit hic discite dum venio: sed negotiamini dum venio. Bona quidem scientia, sed debet esse cum virtute copulata. Malum enim limē illi per se nec comeditur, nec vtile est: sed cū per dicitur alio huiusmodi cibo. Similiter scientia per se sola, absque virtute inquam scientia inutilis est: sed virtuti admixta magnam habet utilitatem, & virtutē ipsam reddit suauiore, ac illustriorem. Negotia sane ad quæ Deus nos inuitat dum ait negotiamini dum venio, opera sunt honesta & actiones virtutū. Tēpus autem quo viuimus, tempus inquam vitæ presentis: vsque ad secundum Christi aduentū, tempus negotiationis est, & tempus merendi. Hinc habes quod secundus Christi aduentus finem imponit statui merito: ideo dixit negotiamini dum venio, nā postea nullum erit tempus negotiandi aut merendi. Post mortem enim non erit locus merendi, nec demerendi. Ioseph in Ægypto, diuitiarum & abundantiae tempore, in recondito ad famis tempus, panem tū aggregauit tum vero seruaui: quod quidem Ægypti facere nescierunt, cuius rei gratia ob nimiam ac vrgentem famem bona sua vendiderunt, & se ipsos etiam regis imperio in seruos tradiderunt. Si autem Ægypti illi prudenter se gessissent, considerare debuerant, non sine causa œconomos illos Pharaonis tantam tritici copiam tanta cura ac studio congregasse, idque in locis ad obseruandum consuetis repositisse: quorum exemplo moniti hoc ipsum facere debuissent. Tamen tunc temporis Ægypti penuria venturæ ignari vacui remanere, postea vero necessitate famis perire cogebantur. Quapropter age ergo modo & considera totum huius vitæ spatium tempus esse opportunum satis ad augēdum opes & diuitias cōgregandas: in quo etiam quilibet fidelis ditari ac locupletari poterit, & in vitam perennem inæsurizare atque mereri. Quod si modo prætermiseris & tempus in aduersum consumpseris, famis tempus adueniet quo quidem nihil nec aggregare, nec mereri valebis. Quo circa diligenter modo labora, ne forte cum velis, iam non liceat. Vnde Paulus suis Corinthiis ait. Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nūc dies salutis: in omnibus exhibeamus nos sicut Dei ministros in multa patientia, in ieiuniis, in tribulationibus, in vigiliis, &c. Fidelium quippe minimum vita nihil aliud, nisi perpetuus labor & continuū negotium ad consequēdam vitam æternam existimanda

2. Cor. 6.

existimanda est. Soliciti vero emptores & mercatores non in vno atque eodem viuunt loco, sed vbique terrarum solliciti, atque inertes de suis a gunt mercibus atque negotiis. Ita tu non sine magno labore putas salutem consecuturum. Ne ociosus sis, cum te saluum esse oporteat: id ipsum sane lachrymis, orationibus, gemitibus, vigiliis, & aliis muneribus & gratiis quæ accepisti à Deo contendere debes: quæ si in seruiendo Deo secundum ingenium & gratiam tuam, & in utilitate proximi exercueris, optatissimū quidem exitum impetrabis. Tempus autem hoc negotiationis huius vitæ in quo laborandum est, breue esse concernitur. Volat enim ætas: tempus vero venturæ gloriæ accedet, quando perpetuo requiesces. Huius vitæ autem tempus totum in labore ac negotiatione dicta positum est, cum in venturum tempus, nec merendi nec demerendi vti diximus oportunitas concedatur. Sic Paulus Corinthios monet dicēs. Omnes enim nos manifestari oportet ante tribunal Christi, vt referat vnusquisque propria corporis, prout gessit, siue bonum siue malum. Expēde quod non dicit extra corpus, sed in corpore, quia qui libet factorum suorum rationē redditurus est prout gessit in corpore. Beatis quidem in cælo propter amorem quem erga Deum habent, gloria non augetur: nec condemnatis similiter propter offensas Deo illatas pœna augetur. Nullus quippe istorum nec in merendi, nec in demerendi statu est. Duo equidem si bene consideratur Christus hic nos docet. Alterum quod negotiemur, alterum vero, dum ipsi venerit. Pōnit enim mensuram & metam temporis negotiationis quam in hac vita agere debemus, quod quidē arctat ad tempus huius vitæ. Ideoque in vita presentis negotiaturus es, cum in futura nec mereri quidē poteris. Sed cur Dominus post huius vitæ cursum presentis non donat, nisi ea opera quæ à nobis viuētib; facta probantur? Quia diuinæ prouidentiae placuit huius vitæ opera esse donanda, non tamen quæ in futuro seculo fiunt. Non quia opera huius seculi præferri debeant illis quæ in futura gloria fiunt, sed quia vt diximus diuinæ placuit prouidentiae, quod oppositissimo exemplo ostēdam. Nonnulla reperies oppida, loca, & castella, eaque villa & infima in quibus ex beneplacito regio mercatus & nundinæ à certo in certum tempus celebrantur. Concesso tamen priuilegio & libertate de solutione vestigalis quod satione emptionis & venditionis debetur (sunt certe aliquæ huiusmodi nundinæ in nostra Hispania) multam emptores quam venditores vndique ad commercium (vt tanto gaudeant priuilegio) libentissime conueniunt & affluunt, quibus durantibus, quicquid de mercaturis & suppellectilibus volueris facile inuenies. Finitisq; nundinis, & finito priuilegio nihil prorsus simili precio in oppido parui momenti inuenies. Quæ rogo causa est? Nunquid pecunia minoris est valoris, quam antea? Non sane, sed eiusdem. Ergo non ex eo, sed ex defectu mercium, atque mercatus id prouenit: quia mercato confecto stetit illitas & inopia oppidi subsecuta est. Sic sane anima nostra sicut sterilis est vicus, iuxta illud propheta. Anima mea sicut terra sine aqua tibi. Sed ea est Dei bonitas & misericordia quod nobis à primo vsu rationis ad mortis vsque tempus & vltimum instantis vitæ nostræ priuilegium emendi & vendendi & negotiandi, ad futuram gloriam comparandam concessit. In hoc autem ratio aliqua reddenda non est,

Psal. 147.

nisi quod diuinæ voluntati bona huius vitæ opera acceptare, & in futura gloria huiusmodi bona opera remunerari placuerit. Facta verò illorum qui diuino regno inter sunt, minimè dono affici Deo placuit: quemadmodum diximus regi temporali visum est hoc mercati priuilegium huic loco & vico tanto tempore esse concedendum. Quamobrem post hunc vitæ cursum nihil mereberis: non propter defectum bonorum operum: sed quia mercati tempus præterit. Antea verò quam prætereat & finiat dum lucem habes diligens esto mercator: & quoniam regnum cælorum vendibile est, mercatorum & agentium more agendum est. Mutuabis hic futurum in futurum exoptas facultates & opes tuas, pro paupertate: risum, pro lachrymis: gloriam & requiem, pro persecutionibus: voluptates pro laboribus: & saturitatem pro fame & ieiunio. Finito enim huius vitæ spacio etiam si instar maris aquæ lachrymeris nihil gloriæ plus: hoc ideo impetrabis: & quauis dolores inferni maiores sine modo huius vitæ doloribus sunt, tamen illic nec demerito, nec merito locus relinquitur. Quo fit, vt si in hac vita ceteris parte minus laborum inferni posnuerat dānatum propter Christum, credere placet illum vitæ cælestem hoc dolore esse consecuturum. O felix vitæ tempus in quo sine magno labore possumus vitæ æternam obtinere. In hac autem vita paucis laboribus pro Christo susceptis, multum sane mereri poteris. At plus eligis in infernum descendere, quam propter Christum moderatos aliquos hic ferre labores: nam ipsi confectis de facili ad optatam ætā peruenies. Hic enim paucis elemosynis erogatis & exigua tolerata fame, paucisq; vigiliis & erumnis, negotiari & cælestē regnū mereri potest. Quapropter anī maduertas velim Christum dicere, negotiamini dum venio: quia postea negotiandi tempus non est. Si tāta quæro tritici copia in foro daretur, vt argenteo vno viginti tritici modios emere potuisses, & post octo dies tanta esset penuria, vt si centum pro singulis granis dares, inuentu essent difficillima: stultum quippe esset emptionem illam viliozem tempore cōgruo non præuenisse. Idem serua d tu quicūque fidelis in vitæ æternæ acquisitione & negotiatione: ne tibi tempus ad hoc deficiat, & in tantas venias angustias, vbi nec precibus postea vllus locus datur: cum modo in hac vita quæ meritis abundat, vili pretio, hoc est, exiguis lachrymis & paucis laboribus possis æternam vitam emere & mereri. Vnde sanctus propheta Esaias clamat dicens. Venite & emite absque auro & argento & absque vlla cōmutatione. Ideo propera, & te laboribus accōmoda, vt futuram vitā negotiis & consequaris: cum aduentum Domini ignores, nec scias quando mors sit ventura. Exemplum enim præbent volatilia, aquilæ, accipitres, & similia: quæ accelerato cursu & volatu ad prædam se præparant ac discurrunt, id quidem antequā dies euanescat. Considera tandem huius mortalis vitæ tempus esse breue: ideo gemitibus, lachrymis, & orationibus tibi regnū cælestē captes, necesse est. Væ illis qui nō considerant & tempus pœnitentiæ, & dies salutis præterire. Properanter certe ad sepulchrum tendis: ridiculum ideo est, tuq; salutē non prouidere. Ociosus es & salutis propriæ contēptor videris: age iam laborem ne differas: fratim imo sine negligentia vigila, negotiare tibi regnum promissum: nam si in laborādo & vitam æternā acquirendo negligens fueris eue

Esai. 55.

Judic. 19.

nier tibi forsan quod... cuiusdam contigit qui...
 sperit e Bethlehē profectus precibus loceri detentus,
 ad propriam domum non peruenit sed iuxta Gabaa
 in tribu Benjamin in hospitium fuit exceptus, & ibi
 graui iniuria lacessitus. Ideo statim proficisci tibi ne
 cesse est: ne precibus mudi & dæmonis aut carnis de
 tentus, ad domū cælestem peruenire nequeas. Qua
 propter penitentiam opportuno tempore agito, &
 viam cælestis patriæ tibi munire intende: me obtene
 brosa nocte, mortis inquam occupate in hospitium
 tartareū excipiari potius, quam ad domum optatā
 (quæ cælum est) accedas. Negotiamini itaque dum
 venio, dicit Christus. Sed quia in superioribus capi
 te duodecimo in illud estote parati quia nescitis, &c.
 plura de his diximus, nunc super sedendum est, vt hi
 storiā prosequamur. Ait ergo Euāgelista. *Ciues au
 tem eius oderant eum*: In his sane verbis malitia Lu
 dgorum insinuat: odio enim prosequēbatur Chri
 stum dominum, sicut ipsemet fatetur dicens. Odio
 habuerunt me gratis. Tanto odio detinebantur ad
 uersus Christum, vt cruci affixerunt eum: & præte
 rea etiam post mortem Pilato dixerunt: Domine, re
 cordati sumus quod seductor ille dixit adhuc viuēs.
 Ecce post mortem seductorem vocant, qui nec mor
 tuo domino odium & iram nōdum deposuerat qua
 illum inique prosequēbantur. Nondū enim ira & in
 sanus furor eorū placatus erat. Quis rogo tam ma
 nis & acer est, quis tandem tantum inimicum odit,
 quod si viderit illum mortuum & in patibulo affixū
 non compatiatur & fleatur: ita vt ira & odium in
 ipso profus extinguatur? Sed isti non ita, imo post
 mortem ignominiosam Christo domino illatam nō
 quiescunt, sed vocant eum seductorem, in quo aper
 te ostendunt vindictas adhuc non fuisse. Perpende
 etiam quod homines mali, & dānati, atque etiam
 dæmones ipsi nō possunt Deum tanto odio prosequi
 quin potius cum naturali quodā amore etiam plus
 quam se ipsos diligere. Odio tamen habent ipsum, vt
 hic dicitur in quantum punit peccata: pharisei vero
 filii Dei oderant quia eorū peccata arguebat. Odii
 quippe quidā motus est appetitiuæ potentie, qui nō
 mouetur nisi ab aliquo obiecto appreheso: Deus au
 tē dupliciter cognosci & apprehēdi potest. Vno qui
 dem modo secundum seipsum cum per essentiam vi
 detur & cognoscitur, secundum quam cum sit ipsa
 bonitas etiam in abstracto à nullo potest odio haberi
 : quia de ratione boni est quod naturaliter diliga
 tur. Alio modo cognoscitur Deus per suos effectus
 cū punit vel cum benefacit: & sic vt benefactor non
 potest naturaliter odio haberi. In quātum vero Deū
 effectus repugnant inordinatæ voluntati humanæ per
 peccatum deprauatæ, sicut in infirmitate & coercitio
 peccatorum & huiusmodi, potest Deus ab improbis
 odio haberi. Fur enim & latro non odit iudicem in
 quantum est homo, quia hoc est contra naturam: sed
 odit eum in quātū est iudex, & pœnæ inflictor. Sic
 isti mundi saluatorem oderant, quia eorum peccata
 puniebat: & pœnam pro illis cōminabatur æternā.
 Porro Iudæi vocantur hic ciues quia Christus ex
 eis natus est, & factus est (vt Paulus ait) ex semine
 David secundum carnem, & sub eadem lege Moysi
 vivebat, & in vno eodemque templo cōmunicabat,
 & in eadem patria habitabat: & propter has ciuium
 condiciones erāt Iudæi ciues eius. De istis etiam ciui
 bus qui tantopere illum odiebant dicit Euāgelista.
 Et miserunt legationem post illum dicentes. Nolumus

Ioan. 15.

Mat. 27.

Rom. 1.

hunc regnare super nos. Miserunt legationē quia post
 Christi ascensionem fidem Christi euangelicamque
 doctrinam conati sunt destruere, & de orbe delere.
 Vnus eorum legatus fuit aliquādo Diuus Paulus cū
 acceptis epistolis in Damascū proficiscebatur Chri
 stianos persecuturus. Sic etiā in Actis legitur quod
 adductis Apostolis in cōcilio denunciatum est eis ne
 omnino in nomine Iesu loquerentur. Nolumus in
 quoniam regnare hunc super nos. Sic Pilato dixerunt.
 Non habemus regem nisi Cæsarem. Et cum causam
 mortis eius posuit scriptam in cruce, dixerunt. Noli
 dicere rex Iudæorum: sed quia ipse dixit, rex sum Iu
 dæorum. O infelicissimi & cæci Iudæi. Maluerunt
 enim tyrannidem Cæsaris & Herodis tolerare quam
 regem Christum, benignū, & misericordem suscipere.
 Similiter & olim patres eorum maluerunt tyranni
 dem Pharaonis sufferre & superbissimo regi inferri
 re, quam parum quid propter Deum in deserto pati,
 & gaudere optima terra promissionis & dominos esse.
 Vnde Moysi & Aaron dixerunt: Vtinam mortui
 essemus per manū Domini in terra Ægypti, quando
 sedebamus super ollas carniū, & comedebamus pa
 nem in saturitate. Et timentes Ægyptios dixerunt.
 Melius erat nobis seruire Ægyptiis. Multi etiam
 nunc similes sunt istis, qui præterunt officia dæmo
 nis, & eius vitia, officia Christo domino omnium re
 rum opifici debitis: & sic si non voce, tacite vero in
 cordibus suis dicunt. Nolumus hunc regnare super
 nos: sed auaritiā, luxuriā, iram, superbiam, & alia
 id genus. Malunt enim peruersi illi Iudæi dæmonis
 tyrannidem ferre, & grauiusimum Sathanæ & mudi
 iugum tolerare, quā parum laboris pro Christo suf
 ferre. Stultum quidem est viribus totis virtutē non
 aggredi, & postea dulcissima Christi cōuersatione &
 regno frui. Renuentes autem virtutem & bonitatē,
 laqueis peccatorum subiecti sunt: qui si se ipsos deuin
 cerent, familiaritate & dulci Christi cōuersatione
 gauderent. Nolumus ergo vt Christus fons vitæ reg
 net super illos: quinimo turpitudine, libido, immun
 ditia & peccata. &c. Nolumus (inquunt) hunc regna
 re super nos. Ex eo quod dicunt nolumus perpende
 quod si Christus recedit ab anima, illud sane est quia
 tu recedis ab eo. Malitia enim voluntatis expellitur
 dominus. Quod si eum vocaueris, & bono corde &
 simplici quaeris eum, præsto erit: si verō à te disce
 deret, non id ex animo facit, sed quia tu ipse illum dis
 cedere cogis. Si volueris quod Christus regnet super
 te, ipse regnabit: si autē nolueris, recedet: homo cer
 te suæ voluntatis dominus est. Si malus es, tua ipsius
 culpa est: tuque ipse malignitatis autor es: & si Chri
 stus tui regnator non est, id causæ est quia te reluctā
 tem nouit: iure ergo dicitur. Ante hominem mors
 & vita bonum & malum: quodcunque voluerit da
 bitur illi. Tuæ damnationis causæ est, quia tu saluus
 esse non vis: si autem Dñs tuæ animæ non præest, id
 fit propter contrariam quam opponis voluntatem.
 Ex quibus deducitur manifeste causam peccati vol
 untatem quidē esse: sine cuius vel tacito vel expres
 so cōsensu perpetrari maculam peccati, impossibile
 est. Sequitur in contextu. *Et factum est vt rediret acce
 pio regno*. Rediret inquit: ad generale iudicium intel
 lige, ad quod in fine sæculi veniet Christus accepto
 regno: quia ante finem sæculi totus mundus conuer
 teretur: iuxta illud Danielis. Dedit ei, scilicet pater
 Christo potestatem, regnum & honorem: & omnes
 populi, tribus, & regna seruient ei. Sic angeli apostos
 lis in

Act. 4.

Act. 4.

Ioan. 19.

Exod. 16.

Exod. 14.

1. Thes. 5.

Luc. 22.

Ioan. 21.

1. Cor. 5.

Act. 20.

Luc. 24.

his in die Resurrectionis dixerunt. Viri Galilæi quid
 stis aspicientes in cælum? Hic Iesus qui assumptus
 est à vobis in cælum, sic veniet quemadmodum vi
 distis eum ascendentem in cælum. Dicit accepto re
 gno, quia iam erat suum, sed non acceperat eius pos
 sessionē: quoniam regni possessionem morte meruit
 iuxta illud. Oportuit Christum pati, & sic intrare in
 gloriam suam. Dicitur etiam quod rediit, vt seruos
 videret & examinaret: vt doceat operarios esse vidē
 dos, nam vt in plurimum mercenarij ad oculum ex
 perientia testante seruiūt. Sed mirum valde est quod
 omnes seruimus ad oculum hominis, & paucissimi
 ad oculum Dei. Hoc etiam inter ecclesiasticos vi
 debis: vt si prælatus diuini officii interfit, ceteri o
 mnes adsunt & comparēt: sin minus, chorus vacuus
 & ecclesia deserta existit. Nonne Deus ibi est? Num
 oculi hominū perspicatores sunt oculi Dei? Cum
 vero nullū fere virtutis opus exerceant nisi à Præla
 tis videri se prius cognoscant: ideo sæpius Prælatos
 ad eos accedere, eosdēque visitare necesse est, vt prop
 rijs oculis subditorū ministeria videant, vt dicitur
 in præfenti hominem hinc accepto regno rediisse, vt
 rationem à seruis suis sumeret, eorum quippe quæ eo
 absente fecerant. Verum licet Deus nos sæpe visitet
 & præsto sit vt opera nostra intueatur: tamē hæc re
 uersio de die iudicii, vel de morte vnusquisque in
 telligenda est. Expēde quod non exprimit quan
 to tempore nobilis ille aduentū suum distulerit: quia
 filius hominis hora qua nescimus, & qua nō putam⁹
 adueniet, & ideo beatus Paulus ad Thessalonicenses
 scribit dicens. Ipsi enim diligenter scitis, quia dies do
 mini sicut fur in nocte veniet. Hoc est vt inopinatus
 quod clarius in superioribus dominus dixit. Et vos
 (inquit) estote parati, quia qua hora non putatis fi
 lius hominis veniet. Præterea hoc in loco obseruan
 dū vterius ceseo, videlicet verbū illud rediit. Rediit
 dicit, quia in morte siue in iudicio, nō potest homo
 ire ad Deū, sed Deus venit ad illū: nam mors non est
 in potestate hominis, sed Dei: ipse enim posuit ani
 mam in corpore nostro, aufert etiam quando vult, &
 ideo in iudicio potius dicitur Deum venire ad homi
 nem, quam hominē ad Deū. Sic de Ioāne dicit Chri
 stus. Sic eum volo manere donec veniam, id est, do
 nec veniam ad eum, per mortem ipsius. Neque enim
 est in potestate nostra Deo adherere: sed ipse potest
 nos sibi propinquos facere, & hoc est ad nos venire.
 Recte ergo Dominus seruorum rediit, & venit ad
 seruos. Sequitur. *Et inquit vocare seruos, quibus dedit
 pecuniam*. Omnes enim adducuntur ad ipsum, in iu
 dicio. Omnes (inquit Paulus) oportet nos stare ante
 tribunal Christi. Constat ergo neminem à Deo con
 dēnari nisi prius illum vocet, cuius seruus sibi reddi
 turus est rationem, vt vnusquisque pro se respōdeat.
 Nō sic nostri temporis iudices nec Prælati, qui inno
 centem inauditum dānant: & facile detractoribus &
 murmuratoribus credunt, quorum officium est ma
 ledicere absentibus: quod quidē Romani gētiles suis
 temporibus minime fecerunt, quod Christiani nunc
 faciunt. Festus quidem ausus est dicere Agrippæ regi.
 Non est Romanis consuetudo damnare aliquem
 hominem priusquam is qui accusatur præsentem ha
 beat accusatores, locumque defendendi accipiat ad
 abluenda crimina quæ obiciuntur. Ad iudicium ita
 que vocat seruos suos dominus. Ad quid? At tēde cau
 sam. Vt sciret quantum quisque negotiatus esset. Hoc
 est, vt alios scire faceret periudicialē suam senten
 tiam. Sic scriptū habetur in Exodo. Dixit dominus
 ad filios Israël. Iam nunc depone ornatum tuum, vt
 sciam quid faciam tibi. Præterea hæc ratio in morte
 à quolibet exigetur, ideo ibi sententiam aut dānatio
 nis, aut salutis æternæ accipiet: in die autem iudicii
 ab omnibus generaliter exigetur. Dicitur autē voca
 re seruos & reddere rationē, vt sciret quantum quis
 que negotiatus esset ad normā hominum, quia sæpe
 homines qui aliquid seruis suis ad ministrandum cō
 mittunt ignorant eūdem rei illis commissarū: ideo ra
 tionem petūt per quam constet an res sua profecerit
 vel detrimentū passa fuerit. Deus autem omnia no
 stra nouit: ideoque nulla indiget inquisitione, nec o
 portet exigere rationem ab aliquo: non solum nouit
 quis damnāndus, & quis gloria dignus sit, sed etiā
 quanta gloria vel quanta damnatione, & iuxta hoc
 quod de singulis nouit iudicat eos, & hæc est ratio
 quam ponit cū eis. Vnde nullam rationem serui hic
 reddunt, sed recipient cōclusionem rationibus suis,
 conuenientem damnationem, vel gloriam. Ista autē
 ratio redditur de libris cōmissis: & quia nullus est
 quo in iudicio nō exigatur ratio, nullus est qui mām
 aliquam non acceperit: hoc autem de illis qui ad dis
 cretionis annos peruenerūt intelligitur. Nam his sal
 tem donū rationis cōmissum est, & tenentur omnes
 actus suos secundum rationem dirigere. Quod si ab
 ea quis deuiauerit, mām suam amittit: licet hic ma
 gis signatur esflagitatio rationis quantum ad ea quæ
 sunt in mala cōmissione. De illis autem qui nō perue
 nerunt ad rationis vsum, alius modus rationis est: nā
 illi nihil potuerunt omittere, cum agere minime va
 luerint: etiam nec cōmittere aliquid mali potuerunt
 sed damnantur aut saluantur ex alia radice, nempe
 ex peccato contracto, vel ex gratiā collata in sacra
 mento baptisimi. Sed ad contextum. *Venit autem pri
 mus dicens. Domine mna tua decem mnas acquisiui*.
 Per hunc seruum intelligitur bonus seruus, qui mul
 ta à Deo recepit, vt sunt doctores, Prælati, & prædi
 catores, qui maiora à Deo receperunt munera: ideo
 que maiores tenentur reddere rationes quam popula
 res & simplices, qui non tanta à Deo susceperunt do
 na. Itaq; primus dixit, Domine mna tua. i. gratiā mā
 hi à te præstita, decem mnas acquisiuit: hoc est, co
 piosum fructum produxit, sicut apostolus protesta
 tur. Gratiā Dei in me vacua non fuit. Obserua autē
 quod non dixit, Domine ego cum mna tua decem
 mnas acquisiui, sed mna tua decem mnas acquisiuit:
 nimirum omne lucrum in dominum referens, à quo
 gratiā beneficiendi acceperat. Gratiā enim Dei vir
 sanctus totum attribuit lucrū, iuxta apostolum alibi
 fatentem. Deus autem incrementū dedit. Hominis
 siquidem est rigare & plantare, & vniversaliter ope
 ras proprias adhibere: ex diuina autē gratiā fructus
 populare & incrementū subsequi est. Docemur pro
 fecto in hoc à nostris operibus ostentationem vanā
 sperare, & in solū Deum fontem perenem à quo dia
 manant reducere. Expēde etiā quod hoc quod ser
 uus iste dixit, dicitur ad modū parabolæ: nam in ra
 tionib⁹ humanis bene poterat scire seruus quidquid
 acceperat quid deinde lucratus esset: ideo poterat
 sic determinate loqui. Circa spiritualia vero nemo
 scit quantum acceperit, quia Deus solus qui bona tri
 buit est mensurator illorum. Etiam lucrum suū ne
 mo nouit, quia nescimus quantum profecerimus apud
 proximum ex talibus nobis creditis, & nihilominus
 quāta fueris erga Deum operatio nostra. Ideo nemo
 potest

1. Cor. 15.

1. Cor. 2.

potest determinate dicere Deo, tatum accipi te, & tantum reddo tibi. Item quia in iudicio nouissimo non est cur dicat homo, Domine, hoc est quod accipi, hoc verò egi, cum Deus multo euidentius id nouerit: sed dicitur hic ad modum humanarum rationum, in quibus qui accipit & expendit, tam refert quantitatem acceptorum quam expensarum & lucratorum. Sed videamus quid huic bono & fideli seruo Dominus responderit. *Euge serue bone, quia in modico fuisse fidelis, eris potestatem habens super decem ciuitates.* Euge illud in hoc loco interiectio est designans affectum commendantis, non insultantis: sicut etiam est in Psalmo. Ferant confestum confusionem, qui dicunt mihi euge euge. Bonus autem seruus vocatur, quia mnas sibi commissas multiplicauerit & comunicauerit. Bonum enim suapte natura diffusiuum est & comunicabile. Præterea in modico ait fuisse fidem: quia omnia præsentis vite bona, pauca & perexigua sunt comparatione futurorum. Demum in eo quod ait, eris supra decem ciuitates, insinuat quod in gloria & felicissima illa beatitudine erit in beatis ordo dignitatis: quilibet enim iuxta meritum accipiet præmiū. Quæ ratione hic qui decem talenta lucratus est super decem ciuitates constituitur, ille vero qui quinque mnas acquisiuit super quinque ciuitates, ut statim videbimus. Itaque per has decem ciuitates spirituale præmium ignotum nobis similitudine sensibilium significatur. Cum enim cælestia præmia atque præcellas illas dignitates à nostris sensibus remotissimas sint per sensibilia & nobis nota designantur. Perpende autem hic quod laudatur seruus iste & honoratur positus super decem ciuitates: quia in gloria & beatitudine non solum boni glorificabuntur, sed etiam laudabuntur à Deo, eosque Dominus bonos & fideles vocat. Duplici deinde gloria premiabuntur, scilicet laude & honore. Sic dicit Paulus. Itaque nolite ante tempus iudicare, quoad ueniat Dominus qui reuelabit abscondita te nebratum & manifestabit consilia cordium, & tunc laus erit unicuique à Deo. Sed quid de alio seruo? *Et aliter uenit dicens. Domine mna tua fecit quinque mnas. Et illi ait. Et tu esto super quinque ciuitates.* Per hunc etiam seruum viri boni & fideles homines intelliguntur: qui susceptis à Deo beneficiis, huiusmodi munera Deo in seruicium accommodant. Tot talenta posteriores isti non acceperunt, & ita tatum muneris ut priores non meruerunt. Tamen hi quod in se fuerat & potentia & virtutis effecerunt, & ita Deo placuerunt & talenta illis credita auxerunt: ita etiam secundum uisum suorum merita quilibet corona donatur. Præmia enim hic respondet meritum: qui uero plus laboris adhibuit, super decem ciuitates collocatur: quia decem mnas Domino acquisiuit, hi uero posteriores serui ideo super quinque præficiuntur ciuitates, quia quinque mnas Domino lucriferunt. Experte etiam quod omnes isti boni serui constituantur super ciuitates, quia in regno illo cælesti omnes sunt Domini, omnes reges, & dominantur. Sicut in inferno educto omnes sunt miseri, serui, & abiecti: ita per oppositum in cælo omnes sunt reges, principes & domini. Et merito quidem illi qui fuerunt subiecti peccati, uitii, & concupiscentiis, semper subditi & captiui sunt: illi autem qui in hac uita passionibus & illicitis motibus coercuerunt, aliasque propensiones nocuas frenauerunt, pari ratione dicendum est eos in gloria dominos & principes futuros esse, qui uiuentes in mortali carne se ipsos subditos fecerunt.

Psal. 39.

1. Cor. 4.

Præterea ex hoc loco colligitur, ex fidelium numero plures saluari quam dānari: nam vnus hic est qui malā reddidit rationem ex mna sibi commissā, duo uero bonam reddiderunt & salutem ex eo obtinuerunt. Vna etiam ouis ex centum inuenitur perditā: ita ex decem talentis vnus etiam perditus fuit: vnus tantem qui suæ mnae malam rationem reddidit. Sed ad malum iam seruum deueniamus. *Et tertius uenit dicens. Domine ecce mna tua, quam repositam in sudario habui: timui enim te, quia homo austerus es, tollis quod non posuisti, & metis quod non seminasti.* Tertius hic relictus imbecillus atque pusillanimus seruos representat, qui se ualde imperite de rebus sibi commissis gerunt. Eligunt potius tales abstinere ab omni opere quam aliquid efficere: quod plerumque circa donum ingenij & alia dona accidit. Qui dum possint proximis cum donis suis prodesse id efficere reluctantur, timentes euentum faelicem non obtenturi. Et hoc malum est: nec accidit sicut in mna, aut talēto pecuniæ, quia in illa si quis abstinerit à negotiatione, seruat illam integram. In donis uero spiritualibus secus est, quia cum sint ad opus in seipsis deficient, si nihil per ea fecerimus: sicut apparet in habitibus quos per operationem acquirimus, quia si omnino ab operatione cessamus, per desuetudinem habitus delentur. Itaque quantum ad parabolam sensus clarus est: sed quomodo uerificatur in proposito, non satis apparet. Nam hæc duo coniungere difficile est. I. ut donum Dei abscundatur, & quod reddendum Deo integrum seruetur. Sed utrunque stat simul, nam, uelut integrum donum Dei se seruare, arbitrat qui illud à contrariis actionibus custodit: præcepta uero negativa seruando nulli etiā iniuriā inferendo, & à reliquis actionibus abstinendo quæ præcepta negativa dicitur. Quæuis secundum reueritatem Dei donum integrum non seruetur, nisi etiā affirmatiua præcepta de usu donorum Dei seruentur: quia dono Dei non solum contrariatur actio contraria, sed etiā negatio usus quando ubi & sicut oportet non fit. Non autem sic est in argentomna uel mina, quæ non minui per non usum, sed integra manere clarum est. Ad similitudinem ergo mna pusillanimus serui existimatur donum Dei esse seruandū si à malis actionibus abstinere: quauis donis Dei non seruat faciendo bonū iuxta suū ingenij à Deo datū. Ideo ait. Ecce mna tua, &c. Quando autem dicit metis ubi non seminasti, non est querendum, quomodo hoc de Deo uerificetur, cum falsæ tales æstimationes sint. Observandū tamen est quod pusillanimis de Deo huiusmodi cogitationes occurrunt, scilicet quod de affirmatiuis præceptis exacte rigorem iustitiæ requirāt, hoc est: de cura animarum, de prædicatione, de audientia confessionū & huiusmodi quæ ad bona spiritualia sunt pertinentia: & quod omnia periculū perditionis in huiusmodi præceptis occurrat, & tutū sibi has negationes non subire. Reperit autem iste illos quod defectus suos cognoscere deberent, & ex eis ueniam petere in Deū culpas suas retorqueret. quasi Deus præcepta dura dederit & seruatu difficilissima, & proinde putat (sed falso quidem) deū exigere ab homine quod prestare nequit: sicut circa aliqua mandata aliqui calumniantur. Sed inuenitur quidem, quia Deus minimè præcipit quod homo prestare non ualeat præsertim diuina gratia, auxilioque particulari adiutus, quod certe Dñs libentissime petenti cōfert. Secundo autem ponitur hic dictū serui huius ad ostendendū maiora atque grauiora peccata esse eorum qui Deū calūniantur. Non enim hi suis peccatis contenti sunt, sed peccatorum suorum causas

Pro. 6. Mat. 16. Lab. 15.

fas in Deū transferunt: hoc certe manifesta blasphemia est, & peccatū deinde ualde aggrauatur, cum peccati excusatio per peccatū fiat: quia peccatū excusando, committitur peccatū. Vocat autem hic malus iste seruus dñm suū austerum, cum sit dulcis & pius, ex eo quod præcipit malis quæ dura & difficilia sibi ipsis apparent, & quia prohibet quæ eis delectabilia extant & complacent. Præterea dicit tollis quæ non posuisti, hoc est, plus requiris quam contulisti: & metis quod non seminasti, id est, quod nos facimus tibi ascribis: ideo quod nolui negotiari. Iste sunt applicationes morales, intētio enim Christi, est contra illos qui pigri existētes, nihil operantur, & ad excusationem suæ inertie Deū calumniantur, quasi ille iniustus sit petens ab eis, quod non est rationabile, & uolens ab illis talia compleri, ad quæ efficienda gratia & uirtutes non dederit. Mira huius stultitia qui cum supplex esse deberet & impigritiam propriam fateri, & ab ea ueniam precibus impetrare, non sic, sed peruerse fecit calunniā patri familias imponens, & putat prudenti cōsilio fecisse. Sed quid ad hæc dominus? Audi. *Dicit ei Dominus. Ore tuo te iudico serue nequā.* Hoc est, tuo te gladio iugulas. Retorfit enim argumentū patris familias in malū seruū, & excusationem ab eo pro iusta allatā in culpā uertit, iniustitiamque ostēdit. Si nequā hic seruus certo peruersum haberet dñm sic austerum esse non talentum abscondisset nec ociose gessisset, sed omnem impendisset operā, ut uel tantillum lucraretur. At qui timor illum à negotiando cohibuit? Torpor & ignauia. Sic nos nonnunquam præterere nescio quas causas solemus, cum mēs etiā noster certo sciat rem aliter se habere: fieri autē aliquando potest, ut sic homines decipiantur, Deus uero nequaquam. Talis quorundam Christianorum prætextus esse solet. Sed dicit aliquis. Ego quidem tardo ac agresti sum ingenio, nescio quomodo diiudicare uinā parati adherere debeā. Talibus Christi uerbis facile ego respondebo. De ore tuo te iudico serue nequā. Si rudior es, ut certo iudicare possis, fiet ut neglectis altaris ad alteros inclinas. Quo fit ut ueteribus contemptis sectaris noua. Hanc appello conscientiam quæ spiritum dñi non latet, non malitia potius causa est quā inscitia: non sectaris quæ tibi uera uidentur, sed quæ ingenio tuo grata esse noscuntur. Vide ergo imo caue, ne dum peccatum tuum excusare procuras, potius peccatum accumules: causa enim non bona patrocinio redditur peior. Huic concordat illud Proverbiorum, *Ulaqueatus es uerbis oris tui. Et illud. Ex uerbis tuis iudicaberis, & ex uerbis tuis cōdemnaberis.* Unde apud Iob legitur. *Os tuū cōdemnabit te, & non ego: & labia tua respōdebūt tibi.* Præterea sic etiā & nūc multū illaqueatur propriis uerbis, nonne in baptismo promissisti dñi præcepta custodire, & Sathā renūciare? Sed quomodo seruas rogo? Proprio sane te gladio iugulas: & dñs ex dictis tuis te iure cōdemnat. In oratione etiā Dominica quotidie dicit: *dimitte nobis debita nostra sicut nos dimittimus debitoribus nostris.* Non tamen uis proximo in te peccatū ignoscere, sed potius odio atque iniuriā, & uindictā illum prosequeris. Ore ergo tuo te cōdemnas: illaqueatus enim es uerbis oris tui. Ita etiā proprio ore sacerdotēs & religiosi damnantur qui promissa uota in professione non obseruant: in qua quidem obedientiam, paupertatē & castitatē promiserunt, non tamen promissa custodiunt. Tuo ore te cōdemnas, tu ipse in te ipsum sententiam promulgas: & ita dominus tempore mortis tuæ in te insurget dicens. *Serue nequam ore tuo te*

iudico. Et ita propheta regius Amalechitā illū damnauit, qui Saulem regem interfecit & se laudauit: cui ad mortē damnatus dicitur Dauid. *Ostū aduersum te locutus est dicens, ego interfeci Christum dominum.* Sic Salomon præcepit ut Semei occideretur, qui cum dixisset. *bonus est sermo regis quo præceperat ne exiret de Ierusalem, contra ea quæ ipse dixerat & approbauerat fecit.* Sed de his alias. Addit dominus ultra. *Sciebas quod Dominus austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod non seminauit.* Hoc est, si durum & austerū me putabas, quare hæc cogitatio non te excitauit ad hoc ut cautiū, fructuosius, ac diligentius uiueres: & traditam pecuniā augeres? Expende autem quod repetit Dominus uerba serui pigri, ut ex eis eum cōdemnet: & est fortis argumentatio, scilicet ut ex illo ex quo seruus se excusabat directe damnetur. Et recte concluditur aduersus eum, quia si Dominus metebat, ubi non seminabat: ex hoc sequebatur spectari lucrum suarum pecuniarum, hoc enim est metere absque seminatione: ut siquis dederit decem & nullo labore adhibito expectet viginti. Sic etiam erat de domino isto, teste eius seruo, quanto enim magis sciebat seruus dominum cupidū lucrorum, tanto magis ad lucra Domino acquirenda omni cura & diligentia tendebatur. Sequitur. *Quare non dedisti pecuniā meam ad mensam, & ego ueniens utique cum uisuris exegissem eā.* Hoc est, cur donum gratiæ tibi concessum non expendisti ad aliorum spirituale refectio-nē, instructionem, seu ædificationē: & ego ueniens tecum ad iudicium merita & progressus in bono exegissem? Obses uero quod dicitur dare pecuniā ad mensam & inori facere, quando cum aliquo donum nostrū proximis proficimus: quia ex eo ab eis quādā quasi usurā accipimus & augmentū pecuniæ, bonū enim quod nunc proximis impēdimus duplicatū in uita eterna inueniemus, duplicique usura nobis reddetur. In illo enim examine, in maiestate terribili inter angelorum & archangelorum choros uidebitur Dñs, ibique electorum omnium & reproborum multitudo deducetur, & ostendetur quid uisum quicquid fuerit operatus. Ibi Petrus cum Iudæa cōuersa apparebit, & Paulus ferretotum mundum ducens, ibi Andreas Achaia, Iohannes Asia, Matthæus Æthiopiā, Thomas Indiā, in conspectu tanti iudicis conuersa præsentabunt. Ibi serui boni & uiles cum animarum lucris apparebunt, illi (inquam) qui in uinea Dñi diligenter laborarunt, orationibus & prædicationibus sanctis Dominicum gregē docuerunt, per uiasque rectas deduxerunt. Cū igitur tot pastores cum gregibus suis in conspectu æterni pastoris reterint: nos miseri & inuiles serui quid dicituri sumus qui ad dñm nostrum post negotium uacui redimus, qui pastorum & doctorum nomen habuimus, & oues nostras traditas non ut boni & probi pastores, imo male & negligenter pauimus? Ideoque redargutio ista acriter & acerbè satis contra oēs qui operati non sunt, iuxta dona eis tradita, nā omne lucrū ex donis Dei promanans ueluti quædā usura est, & ideo omnes habentes dona illa admonentur, ne in uanum acceperint, imo uero ad mensam & quæstū conferant, id est, communicent proximis, qui etiā per illa operentur. Et tunc sine periculo doni poterit lucrū facere, quia nullū lucrum est quod operando amittatur, sed potius non operando. Rursum obseruandū etiā est, quod si tā stricte Dñs iudicat & arguit seruū hunc qui uo talento accepto abusus est, quāto strictius & seuerius arguet & dānabit illos qui plura do-

Matt. 26.

na acceperint, nemp scientiā, gratiā prædicandi, cōsulendi, regendi & gubernadi, qui vt rationales imo veluti animantia quædā in somno, accidia, comessationibus, & ebrietatibus vitā trāfigunt? Proh dolor, quā multi nostri tēporis prælati qui cū literis & ingenio præditi sint, & ex officio lucefcere, & proficere te neatur nō sic faciūt: malunt, n. suis deliciis & pro vilitate oblectamentis perfrui quā laborātes prædictis muneribus fungi. Habent enim oculos & lumen sciētiae, & subditorū mala nō vidēt: oculos habent, & nō prædicant: manus, & non palpāt: pedes, & nō ambulāt: de quibus ad literā Zacharias propheta in hūc modū alloquitur. O pastor & idolū, derelinquēs gregē: gladius super brachiū eius: & super oculū dextrum eius. Brachiū eius ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrefcens obscurabitur. Quæ nam rogo ratio seu excusatio afferri poterit ab istis eorum munerum & dignitatū quæ sibi à Domino tradita sunt, ad eius munus subeundum: si ita asperè seruus iste pauperculus fuit in examen deductus (vt videmus) & etiam ob malam redditam rationem acriter punitus, qui talentum vnicum suscepit? Et vt animaduersionem in eum consideres, quid vltra dixerit Dominus audire necesse est. *Est asstantibus dixit.* Hoc est angelis qui Deo astant ad contempndum fruendum, & ministrandum, iuxta illud Danielis. Millia millium ministrabant ei, & decies millia centena assistebant ei. *Auferet ab illo mnam, & date illi qui habet decē mnas.* Auferet sane ab illo donum gratiæ sibi collatum. Angeli vero hoc auferunt, quia non impendunt hominibus suam administrationem. Post hanc vitam, vel ostendendo quod homo iuste priuatur gratia sibi à Deo data. Datur autem habenti decem mnas, quia quāto quis in spiritalibus bonis plus quotidie proficit, tāto amplius gratia eius augetur, & cunctæ eius virtutes perficiuntur. Nā gratia bono ipsius vsu meretur augeri, vt aucta mereatur & perfici. Aduertendum tamen quod talentum non datur quo ad vsū quia iam non erit tempus merendi nec demerendi, sed quo ad gaudium: gaudebunt enim iusti in cælesti patria non solum de bonis Dei in seipsis, sed etiā de donis Dei aliis collatis, iuxta illud. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Præterea hæc mna ab illo ablata datur, non solum habenti decem, sed etiam habenti quinque, & vere sic est quod ita datur vni quod datur omnibus. Communio enim gaudij de vno & eodem, nō minuit gaudia singulis. Demum gratia ab vno auferri, & alteri dari asseritur non quod eadem numero sic tollatur & detur: cum accidens ab vno subiecto in aliud migrare nō queat, sed quia in specie similis sic confertur & fructum gratiæ quem vnus si bene vixisse consequeretur, consequitur alter. Angeli vero dant talem gratiam alicui disponendo, & cooperando, seu illuminando vel impetrando. Duo tamen hic obseruanda sunt. Primo quid accidia homini auferat: auferet quidē bona gratiæ homini pigro, & bona gloriæ. Bona gloriæ quia illa solū promittuntur viris strenuis & vigilantibus: beati enim sunt serui illi quos cum venerit dominus inuenit vigilantes, quia regnum cælorum iuxta saluatoris sententiam vim patitur & violenti rapiunt illud. Sic iste qui laborare renuit iuxta gratiam sibi à Domino datam à regno cælorum excluditur. Paulus quidem istorum pigritiam detestatus seruum diligentem sese præstauit qui dixit de se. Gratia Dei in me vacua non fuit. Imo ipsa momente diligētèr ope-

Zach. 11.

Dan. 7.

Apo. 3.

Zac. 12.

Matt. 13.

1. Cor. 13.

rabatur: atq; ideo addidit statim. Sed gratia eius semper in me manet. Ideo si vis quod gratia Dei in te maneat, & quod non auferatur sicut à seruo pigro, operare, & omnibus modis vtere ea. ¶ Secundo ex-pende, si à Deo dura ratio ponitur cum eo qui non duplicauit quod acceperat vnicum: quanto durior ratio erit cum his qui non decem mnas multiplicauerunt? Et quanto durior cum eo qui aliena auferit: si tam stricte iudicatur qui cum mna vel mina sibi data aliam sibi lucratus non exhibet? Denique vt concludam hoc vnum summopere est aduertendū. Videmur quidem nos Domino negotiari: sed certe nobis cedūt negotiationis lucra, & Domino hostias offerre videmur, sed tamen nobis offerentibus tribuuntur, Deus enim nullo indiget: sed nos diuites esse vult, & nostrum desiderat per singula quæque profectum. Obtulit Deo Abraham filium suum gaudens: sed illum accepit in columen, & multam plebem & reges cū illo. Sic Iob propter Deum perdidit omnia sua cum diues esset: sed postmodū duplex ex eo recuperauit. Ita si obtuleris quinq; multiplicata in decē tibi ipsi donantur, & tibi conceduntur. Negotiando enim cum donis à Deo collatis non Deo, sed nobis ipsis negotiamur: omnis quippe questus in nostrum cedit comodum. Quapropter iequitur vltimus in cō-textu. *Dico autem vobis quod omni habenti dabitur: ab eo autem qui non habet auferetur ab eo.* Dabitur inquit omni habenti: nam ei qui habet circa bona accepta operationem adduntur alia: eis vero qui nullum habent exercitium, aut lucrum, auferuntur ea quæ habent, qui per desuetudinem quantum ad præmiū illa perdunt. Clarum igitur est quod qui habet donum aliquod & in illo se exercet proximis proficiedo, donum ipsum ei Dominus auget: vel alia dona quæ illi non erāt conferuntur: & hoc quia exercitatio illa prodest dupliciter ad bona seu ad dona per modū dispositionis, & per modum meriti. De primo quidē quia omnis actus alicuius habitus facit ipsius augmentū: & si gignatur ex operatione sicut sunt morales augetur effectiue per actus, scilicet quod actus augetur habitum & non ponetur aliud extrinsecum agēs. Si autem non gignatur per actus, sed infundatur à Deo erit etiam augmentum à Deo effectiue, sicut est de charitate. Est tamen actus dispositiue se habēs ad augendum illam. In aliis autē donis Dei si per infusionem sunt, sic erit: & tunc augmentum per actum nō est nisi respectu illius doni cuius est actus. De secundo patet, quia per operationem bonorum meremur, & tūc non meremur solum vitam æternam, sed etiā augmentum donorum. Sicut charitas nutrita meretur augeri, & aucta meretur augmentum illius doni, & etiam acquisitionē aliorum donorū, vel augmentum aliorum existentium. Illud verō quod dicit ab eo autem qui non habet, quod habet auferetur, sic intelligendum esse puto. Ab eo qui non habet. scilicet charitatem, nec gratiam Dei gratum facientem, quod habet auferetur: id est, multa bona quæ gessit extra charitatem, nam mali bona aliquando faciunt. Itaque impius habet & nō habet. Habet multa bona opera, & non habet charitatem nec meritum. Si quis viuēs multa bona opera exercuit, & moriens nō habet aliquid, quia viuendo perdidit illas per cōtrariam operationem, auferetur quod habet. Id est omnia illa nō computantur ei ad vitam æternam, ac si nunquā habuisset: & ta videntur trāfire in utilitatem sanctorū & gloriā, agentibus autem inimice profuant. ¶ Dis-

Gen. 12.

Iob. 1.

Iob. 42.

Ioan. 19.

Ierem. 5.

Matt. 13.

Mat. 6.

1. Cor. 10.

Matt. 6.

1. Cor. 10.

Apo. 9.

Psal. 48.

2. Mac. 6.

Sapient. 11.

citur auferetur, quia Deus auferit quasi violētèr quædam bona quæ mali fecerunt, vt cedant in gloriam suam: multi enim bona faciunt infideles, & existentes sine charitate Christi colæ quæ nūquam illis profutura sunt ad beatitudinem consequendā, sed Deus illa conuertit in gloriam suam, sicut auctor & dator talium donorum. Sicut laudamus Deum qui talia in gentia dedit quæ habuerūt philosophi, qui tam copiosam doctrinam inuenerunt, etiam Ecclesiæ Dei profuturam: illis autem labores sui nihil profuerūt si in tartara descenderunt, abstulit vero Deus fructus illos siue dona ab eis, vt nobis seruis suis profint, & propterea ipsum laudemus. *Verumtamen inimicos meos, illos qui noluerunt me regnare super se, adducite huc, & interficite ante me.* Hoc ad Iudæos pertinet qui dixerunt supra, nolimus hūc regnare super nos: vt ibidem vidimus. Et Pilato dixerunt. Non habemus regem nisi Cæsarem. De his loquēs Ieremias ait. Præuaricatione pręuaricata est in me domus Israël & domus Iuda ait dominus. Negauerunt Dominum & dixerunt. Non est ipse. Hos Dominus adduci iubet ad se, hoc est ad suum tribunal: nam in die iudicij adducuntur ibi ab angelis omnes reprobi, quia in summatione scæculi (vt Matthæus scribit) exhibit angeli & separabunt malos de medio iustorum & mittent eos in caminum ignis. Morre etiam pœnæ æternæ atque miseræ plecentur. Faxit autem Deus ne etiam nobis hoc quod de perfidis Iudæis hic iubetur contingat, qui etiam ore dicimus orātes pater noster qui es in cælis, adueniat regnum tuum: & hoc petētes nolimus Christū regnare in nostro mortali corpore, sed regnat Sathanas, regnat mundus, regnat caro, regnat denique in nobis innumera scelerum multitudo. Nec ignoramus certe Christū dixisse, nemo potest duobus dominis seruire. Similiter & Paulum demonitorum. *Cauemus ergo ne nobis supplicij hoc à Domino iustum infigatur, ita vt mortem desideremus & fugiat à nobis, iuxta illud. Desiderabit mortem, & mors fugiet ab eis.* Mors enim (vt inquit Psalmista) depascet eos. Sicut videre est in bruto pascete herbas, pascit enim & reliquit in terra radicē: quæ manēs, iterum germinat solet. Ita mors depascet miseros, in æternum duraturos. *Et his dicitis præcedebat ascendens Hierosolymam.* His dicitis, hoc est, parabolis peractis præcedebat discipulos Hierosolymam, in qua statim passurum prædixerat: in quo doctet prælatos volūtariē ituros, atq; oblaturos ad mortem pro salute gregis sibi cōmissi, prout in secundo libro Machabæorū de quodam viro strenuo dicitur. Eleazarus ætate prouectus gloriosissimam mortem magis quam odibilem vitam complectens, voluntariē præibat ad supplicij. Ita nūc Christus Dominus. *Et factum est cum appropinquasset Iesus ad Bethphage & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliueti.* Describit nunc Euangelista noster Lucas quomodo Christus cum ingrederetur Hierusalem processerunt obviam ei cum ramis palmarum cantantes, Osanna in excelsis: pro cuius historię introductione ad contemplantam mundi mutabilitatem & leuitatem aduerte quod Salomon ille sapiens. Sapientiam & diuinam ordinationem considerans, & quanta cum mēsurā & compositione creauit, & disposuerit altissimus cuncta quæ fecerat sic miratus, cum Deo loquēs inquit. Omnia in mēsurā, & numero, & pondere disposita sunt, Quod cum ita sit & diuinæ bonitati placuerit

tam irrationabilia quam insensibilia ordine & mensura constare: plus multo credibilis est eidem placuisse rationabiles creaturas & homines ad sui similitudinem facti ordine & numero debere consistere. Cognouit quidem Dominus hominis conditionem eumq; in prosperis superbire, in aduersis vero desperare & ita omnia quæ sub cælo sunt laboribus, fœlicitatibus, & infortunis, subdita esse voluit: & in pondere, atque mēsurā collocavit. Ideo D. Ioānes Chrysofomus super Matthæū ait. Enim vero misericors Deus mœstis rebus iucunda quæq; permiscuit, quod in omnibus sanctis aperte fecisse constat: quibus, neque tribulationes, neque iucunditates permisit habere continuas, sed tū ex prosperis tum ex aduersis sanctorum vitam mirabili quadam varietate cōtexit. Hanc certe veritatem non solum Chrysofomus, & alij sancti, verum etiam nonnulli ethnicorum & gentilium consecuti fuerūt. Nam cum Philippus Macedo tres eodem tempore fœlices nuncios accepisset, duos de victoria parta & tertium de filio nato, sciēs quod sollicitum aliquid læris interuenire solet, Deos rogabat vt alicuius moderati casus tēperamento fortunæ inuidiam minuerent. Ex quo magnum nobis documentum exortitur ad vitam nostram regēdam & moderandam: ne forte in bonis fortuna prosperis superbia & gloria efferamur, imo hodie lætos & crastinos de facili posse fieri consideremus. Quo circa vir probus & circumspectus ista perpendere debet, & suam viuēdi normam pondere & mēsurā libralit: ita vt neque in prosperis se extollat, nec in aduersis deficiat: imo vitam hanc & quæ in ea sunt, incerta, caduca, & breuia esse putet. Sic quædam sapiens mulier Dauid regi dixit. Sic est Dominus meus Rex: sicut angelus Domini: qui nec maledictione nec benedictione muratur. Labores certe ita sentimus, quia nos imperatos offendunt: & prospera perpetuo duratura putamus. Ideo Sapiens ait. In die bonorū, memor esto malorū. Quid nostra hac vita instabilis? Omnia mutabilia & momentanea sunt. Aman ille factis in scriptura notus prospere viuēbat, & regi Assuero propinquus assisebat: qui quidem se nimis efferbat & laudabat cum solus reginæ Hester conuiuia esset: cui quidem eodem die accidit vt suspenderetur. Holophernes etiam Assyriorum ille fortissimus dux cum lætus dormitum iret mane apparuit iugulatus. E contrario autem Ioseph missus in exilium, à fratribus venditus, & in carceribus detētus: præter opinionem ad magnos effertur honores, & ad vniuersum Pharaonis imperium moderandum præses constituitur. Quæ & similes historię nihil aliud nobis significant, nisi omnes huius vitæ labores cito finiri: & omnes vitæ fœlicitates, delicias, & voluptates per breue tempus durare. Nostram tandem vitam aperte indicat tum prosperis tum aduersis euentibus esse subditam. ¶ Hoc enim quod diximus miro ordine Euangelista noster in præsentī declarat historia. Describit enim honorem illum & gloriam qua Dominus à populo Hierosolymitano fuit exceptus. Exierit enim ei obviam cum appropinquaret Hierosolymis cum lætitia & gaudio: sed paulo post ab eisdē interfecit. Sic etiam in torneamentis & mundi spectaculis euentibus & aliis musicorum instrumentis comitari assuescit: sed postea ab hoste superatus & vulneratus, moriens & tristis reuertitur. Ita enim hodie canticis & ramis & lætitia Christus in Ierusalem fuit receptus: tamen

Chryf. hom.

3. in Matth.

2. Reg. 14.

Eccle. 12.

Hester. 7.

Iudith. 13.

Gen. 41.

tamen

tamen postea omnes illum percutiendum & blasphemandum relinquant, & miles lancea latus eius aperuit. ¶ **Quadrupliciter autem beatus Lucas à Iudeis Christum dominum honestatum toridumque ei ab eis illatas ignominias aperte testatur.** Primo quidem obuiam Iudæi Christo exierunt: quem postea quinque peractis diebus crucifixerunt. Secundo propter Christum omnia Iudæorum vestimenta fuerunt in terram prostrata: & ab hinc quinque diebus Dominum propriis expoliauerunt, vt nudus crudelissimis flagellis vapularer. Tertio autē viridibus ramis ei occurrerunt: & paulo post caput eius siccis arundinibus plecebant. Quarto denique cantant Iudæi, Osanna filio Dauid benedictus qui venit in nomine Domini: & quinque post dies clamoribus magnis dicunt, crucifige, crucifige eum. **Quid hoc aliud significat, nisi variam & intabilem mortalium conditionem, nec aliquid firmum aut stabile in vita reperiri posse?** Hanc certe temporis mutationem Ecclesia in Dominica in ramis nobis significare conatur. Videbis tñc sacerdotes pulchris indumentis vestitos, albis certe & festiuis palliis indutos: processionibus autē finitissimis nigris vestimentis amictos, lamentatam Christi mortem incipere. **Quamobrem has mundi vanitates contemnere nobis necesse est: cum clare constet homines vniuersos & eius honores & falsos & mutabiles esse.** Si ab artifice perito domus tuæ ruinæ monearis, nonne ab ea statim recedes? Sed Dominus presentissimus ac cælestis opifex nos quotidie hortatur dicens. Cælum & terra transibunt. Et Ioannes. Transiit (inquit) mūdus & concupiscentia eius. **Qui quidem tria omnium malorum fundamenta & columnas esse dicit carnis concupiscentiam, oculorum, & vitæ superbiam: quæ cum falsa & calura sint securius quidem est ab his recedere & ad stabilem Christi viuendi normam confugere.** Caue ergo ne mundi machina ruat, & te imparatum offendat & terat. Ne credas presentibus his rebus: cū re vera presentēs appellari illæ non debent, quia variabiles sunt. **Omnia huius vitæ siue bona siue mala caduca sunt, nec vllam firmitatē præstare possunt, asserente Philosopho.** Res non est stabilis quæ cum fluxu huius temporis est fluxibilis. Illum præterea hominem incapacē esse dicimus qui varius & mutabilis est, a cuius consortio omnes fere recedunt. Talis certē mundus iste videtur, & ideo iure parui pendendus est. **Si nunc ridet & ludit mundus, ne te ob hoc moueat: alias cito ingemiscēs, si ei cōsenseris.** In naturalibus etiam varietas hæc videnda est: nā sol aliquando mane pulcher & rutilans oritur, paulo vero post insurgunt nebula, obscurefcit cæli, tempestates ingruūt, ita vt totus orbis in ruina, & casu positus videatur. **Quid aliud est hoc nisi testimonium certū de incertitudine firmitatis & prosperitatis huius vitæ?** Non dum eius voluptates prælibasti, quando planctus & tristitia ex eo subsecuta sunt. **Christus dominus locupletissimus est testis.** Ab eo discē quo pacto mundus tantorum beneficiorum gratiam Domino retulerit, pro salute quidem mortē acerrimam reddidit. **Mutabilis ergo est mundus, & quos nunc laudat statim vituperat: & postea extollit.** Est certe veluti arena horologium quod singulis voluit horis. Sic mundus singulis horis mutatur. Et quemadmodum superior pars horologii quæ plena erat euacuatur, & cum eadem arena pars inferior vacua impletur, & statim inferior fit superior, & ea quæ altiore locum occu-

pabat descendit deorsum, nec potest vna impleri quin euacuetur & altera: sic qui antea erant in honore & dignitate constituti opibus & honoribus abundantes atque oblectationibus, omnia amittunt & remanent vacui: & iterum vel alij ad diuitias & honores efferuntur, & hoc alternatim fieri solet. **Hanc tandem vitæ huius varietatem hancque gloriam fugacem, ostendit præsens historia.** Nunc iam singula expendamus. **Et factum est cum appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam ad montem qui vocatur Oliueti.** Bethphage nomen loci est, & est paruulus viculus iuxta montem Oliueti: & ideo dicitur in litera cum appropinquasset Bethphage ad montē Oliueti. Est enim mons ille ex parte orientali Hierusalem, & venientibus de Ierico versus ciuitatem occurrebant mons iste in medio circa Hierusalem, & quia Hierico sita est ad orientalem plagam terræ promissionis circa Iordanem quæ est in parte orientali, cum veniret nunc Iesus de Ierico erat transiturus per montem Oliueti per Bethaniam quæ distabat per tria millia passuum ab Hierusalem, & postea per Bethphage quæ distabat per vnum milliare ab Hierusalem. Non defuit qui dicant quod Bethphage erat viculus sacerdotum, qui completo officio suo in templo illuc diuertebant ad manendum; sed hoc nunquam mihi placere potuit. **Primo, quia sacerdotes ministrabant distincte per viginti quatuor sortes vel partes, & quilibet fors ministrabat per vnam hebdomadam, quia intrabant Sabbato ad ministerium, & exhibebant in alio Sabbato, vt colligitur ex quarto libro Regum, & secundo Paralipomenon.** Et ita in viginti quatuor hebdomadis, id est in dimidio anni mutabantur omnes sacerdotum vices, quia finiebatur omnium ministerium. **Quando autem illi vice vna finiebant ministerium erant cessaturi per dimidium annum, & non erat necesse redire in Hierusalem, nec ad illud munus quousque transirent viginti quatuor hebdomadæ.** Ergo non diuertebant Bethphage, quia hoc esset si vna die vel parte ibi essent mansuri. **¶ Secundo cum sacerdotes essent diuisi per viginti quatuor partes, & in quilibet parte essent multi viri, cum Bethphage esset paruulus vicus, si illuc diuertent sacerdotes completo officio suo omnes diuerteret: sed impossibile erat eos capi Bethphage, nec plures similes viculi.** Tertio pater, quia hoc modo sacerdotes non irent in ciuitates suas: nam eo tempore quo ministrabat manebat in templo, nec discedebant de circuitu eius, erant enim in exedris, & contiguis, vt colligitur ex libris Paralipomenon & Regum: & hoc erat ne sacerdotes diuerterent ad alias occupationes, & potissime, vt à propriis vxoribus abstinerent. **Zacharias autem pater Ioannis cum sua obtingeret fors & ministraret apparuit illi angelus, & completa hebdomada abiit in domum suam: ex quo patet quod quandiam ministrabant non poterant exire de templo.** Si autem completo ministerio diuerterent in Bethphage, vt ibi manerent: quousque iterum ministrarent, nullum esset tempus ad redeundum in propria, & ita superuacuum esset proprias habere ciuitates. **Sed hæc falsa sunt quia leuitis & sacerdotibus datæ erant octo & quadraginta ciuitates siue oppida: & ex istis erant tredecim quæ pertinebant ad solos sacerdotes, ceteræ autē ad Leuitas, & illæ tredecim (vt habetur in Iosue) erant in tribu Iuda & Simeon. Et in eodē libro Iosue dicitur, quod Eleazar summus sacerdos filius Aaron sepultus est in Gatas ciuitate quæ data erat ei**

Iosue. 18.

Exod. 12.

Esai. 53.

Iohan. 20.

1. Par. 9. 6

2. Par. 21. 6

23. 6 & 4. 18

Num. 11.

Lucæ. 11.

Num. 35.

Iosue. 21.

Iosue. 24.

in monte Ephraim. **Cum autem haberet sacerdotes ciuitates & suburbia in quibus manebant, consensum non est quod finito ministerio reuerteretur in Bethphage.** ¶ **Quarto Zacharias completo ministerio officij sui abiit in domum suam quæ non erat in Bethphage, sed in montana Iudæ, quia ibi salutauit virgo Elisabeth.** Bethphage autem non erat in terra Iudæ, sed Benjamin, quia distabat milliario vno ab Hierusalem, & Hierusalem (vt habetur in libro Iosue) est terra Benjamin: nec Bethphage est ciuitas, sed viculus paruus, nec erat in montana, sed in lateremontis Oliueti. Ergo Zacharias non habitabat Bethphage, nec sacerdotes illuc diuertebant, nec ad sacerdotes pertinebat Bethphage cum non esset de tribu Iuda & Simeon. Sed de his satis. ¶ **Nunc vide, sicut enim ille agnus cuius immolatione Aegyptus tadem perijt, & Israël liberatus fuit: decima die tollebat a grege, seruandus vsque ad quartādecimam diē, in cuius vespera immolabatur: sic verus ille agnus Christus qui sua immolatione præstitit quod Moses hæctenus non potuerat, sicut quarta decima die immolari cepit, sic decima die locum passionis intrauit.** In hoc Christi magno ingressu & spectaculo credendum est agricolas plurimos iuxta Hierusalem habitantes in vicis & castellis offerre ista die agnos decimaquarta sacrificandos luna. **Considera etiam Christum dominum agnum verum ad sacrificium festinantem: oblatum enim est, quia ipse voluit, cuius sanguine precioso à seruitute dæmonis ereptus sumus.** Igitur cum accessisset Bethphage, vide quid dicat euangelista. **Misit duos discipulos suos dicens. Ite in castellum, quod contra vos est: in quod introeuntes inuenietis pullum asinæ alligatum, cui nemo vnquam hominum sedit, soluite illum & adducite.** Apostolis & sacerdotibus incumbit solvere peccatores brutorum more suis sceleribus alligatos: nec enim velut rationales & à Deo ad ipsius imaginem & similitudinem procreati ratione vtuntur, sed appetitibus suis irrationabiliter gubernantur. **Hos igitur soluere sacerdotis est officij, iuxta illud. Quorum remiseritis peccata &c.** Nunc autem quibus alios soluere demandatū erat, iudæi arctius scelerum vinculis cōstringuntur. **Quid igitur? Nec enim bruta quædam extricare & enodare recte possunt aliorum brutorum nex: sed manus & digiti hominū ad nodos & filorum implicationes soluendas requiruntur.** Maxime expedit vt præter merita, virtutes, & sanctitatē quibus optima sacerdotibus & ornari & cōmēdari debet, ac habeant iudicium, acutā mentis aciem, non mediocre literarum peritiā: quibus quos ligare quos soluere debeat, facile dignoscāt. **Quot tamē horum inopes & pene nulli in Dei ecclesia sunt sacerdotes? Ceterū de his alias.** ¶ **Qui fuerint hi duo discipuli sacræ literæ non expriment, ac proinde non liquido constat. Quod tamen per castellum in quod mittebantur non intelligitur Hierusalem certissimum est: tum quia Hierusalem conspicit nequit à Bethphage, in qua Christus erat: est enim Hierusalem in medio oliuarū monte: at Bethphage ad latus meridianū eiusdē montis sita est. Deinde quia castellum non munitum locum, non muros, non turres, sed rus, vicum, seu pagum significat, vt iam saepe diximus. Prædicabat Iesus pro ciuitates & castella. Id est, per ciuitates & vicos. Erat itaque quidā pagus, qui ab illo loco, in quo Christus erat conspicit & digito poterat commonstrari. Ait ergo Dominus. Ite in Castellum, quod contra vos est. Hoc est, quod coram vobis est: contra enim raro significat**

coram, id est, è regione, seu ex opposito. **Vnde Poëta. Vrbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni. Carthago Italiam contra. Et regius propheta. Peccatum meum contra me est semper. Id est, coram me est semper.** Hoc ex multis constat translationibus: sic etiā Augustinus legit. **Igitur Dauid semper cogitabat & ante oculos statutum habebat qualiter Deum offenderet, vt ex ipsa cogitatione summisionis fructum perciperet.** Ita in Ezechiele legimus. **Ponam contra te abominationes tuas. Et in Ecclesiaste. Si humiliauerit se contra te. Et apud Matthæum. Sedentes contra sepulchrum. In psalmis etiā. Arguam te, & statuum contra faciem tuam. Quasi dicat. Ostendā tibi flagitia tua, & statuum coram te: vt ipsa possis cernere. Duos vero discipulos mittit sicut ad prædicandum binos miserat, vt sic societatem & proximam dilectionem magis cōmēdaret. Porro Lucas hic solius pulli mentionē facit, in cuius sententiam subscribunt Marcus & Ioannes, Matthæus tamē asinæ & pulli meminit: inter quos nulla est repugnantia, ambo enim fuerunt adducti. **At tres Euangelistæ solius pulli meminere, quia Christus in pullo tantum equitauit, vt hi Euangelistæ aperte testantur.** Cæterum Matthæus de asina mentionem fecit, quia allegauit Zachariam prophetam vtriusque meminentem. **Si igitur Matthæus vtrumque non poneret, allegationi dissonaret. Tres ergo euangelistæ narrationis: Matthæus autem prophetiæ rationē habuit.** Aduertendum verò Zachariam à solo Matthæo & non ab aliis fuisse allegatum, quia solus ille Iudæis euangelium hebraice scribebat, vt illi Messiam sibi, per prophetas promissum expectantes, ac nihil aliud quam quod in scripturis, quibus multū fidei tribuebant considerantes eum cui illæ cōsonarent, in Messiam recipiendum arbitrentur. **Quam ob causam Christus ipse citabat etiam non raro scripturas in testimonium contra Iudæos, illisque distabat, vt viderentur num scripturæ ipsius factis concordarent: vt videre est apud Ioannē. Scrutamini (inquit) scripturas, in quibus vos putatis habere vitam æternam: quia ipse sunt, quæ testimonium perhibent de me.** Hanc igitur ob rationem citabat Matthæus scripturæ testimonia quoties ad Christi gesta faciebant: vt sic Iudæi, quibus scribebat: facilius ad credendum inducerentur. **Cæteri autem Euangelistæ non Iudæis, sed aliis gentibus ad Christianæ religionis cultum conuersis fidei doctrinam Græcis literis prodiderunt: qua de causa non magnopere curarunt afferre in medium scripturæ testimonia ad probandas res à Christo gestas, nisi forte ad id scripturæ facere viderentur.** ¶ **Ad doctrinam autem nostram tria hic sunt notanda. Primum, Christum vltro accessisse ad locum, in quo pro nobis acerbissimam mortis crucem subiret. Vnde nos tanti magistrī dictā exemplo crucem nostris humeris impositam, id est, labores, & aduersa omnia sponte & patienter ferre discamus. Deinde ex hoc contextu scimus euidenter nihil eorum quæ agitur Christum latere. Quamobrem ita nostram viuendi rationem instituamus, & nostros effingamus mores: vt eius oculos minime offendamus. Si enim cogitaremus nos vel minimarum cogitationum ditorum & factorum Deum ipsum testem habere oculatum, proculdubio nihil vnquam, vel in Deum, vel in proximum impiè moueremur. Apud Esaiam scriptum legimus. Quare dicitis Iacob, & loqueris Israël, abscondita est vira mea****

Vergil. 1.

Eneid. 6.

Psal. 50.

Ezer. 7.

Eccle. 6.

Matt. 27.

Psal. 49.

Luc. 9.

Mar. 11.

Iohan. 12.

Matt. 21.

Zach. 9.

Iohan. 8.

Esai. 40.

à Do-

Hebr. 4. *Pfal. 138.* *Pfal. 15.* *Exod. 12.* *Ioan. 17.* *Ioan. 21.* *Ioan. 11.* *Matth. 16.* *Pfal. 15.* *2. Cor. 8.* *Phi 2.* *Pfal. 64.* *Rom. 10.* *2. Cor. 8.*

à Domino? Omnia (inquit Apostolus) nuda & aperta sunt oculis eius. Ita propheta ille regius. Quo ibo à spiritu tuo, & quo à facie tua fugiam? Si ascendero in cælum tu illic es, si descendero, &c. Sciebat itaque Christus quod esset ibi pullus & asina alligata, licet absens essent: scit etiam cogitatus nostros & opera. Tertio videmus hic verbo Dei nihil posse resistere: vnde colligamus nobis non coactè, sed sponte Deo esse seruendum, qui & si bonorum nostrorum non indigeat ministerium tamen, & officium nostrum desiderat. Potest ille quidem pedes adire Hierosolimam, iubet tamen sibi adduci iumentum. Et si quis vos interrogauerit quare soluitis, sic dicetis ei. Quia Dominus operam eius desiderat. Probe tenebat Christus aliquem discipulis fore obliturum: noluit tamen illis dicere, cum vos interrogauerit dicetis, &c. ne videretur sub necessitate ponere actum apostolis oblituri, cum quisque ad agendum liber sit. Vel dicemus quod propositio illa conditionalis resoluitur in simplicem temporalem, scilicet, si quis vos interrogauerit, id est, quando vos aliquis interrogauerit, respondebitis. Dominus operam eius desiderat. Protulit Christus verba ab apostolis respondenda, vt iumentorum Domino significarent quis esset qui iumenta peteret. Quemadmodum enim quando filii Israël petierunt ab Aegyptiis vasa mutua, Dominus posuit virtutem in verbis petentium, ita vt moueret Deus corda Aegyptiorum vt darent vasa: sic huic responsioni eam indidit virtutem, vt facile audiret, quod iis opus esset Domino, concederetur à possessore suo cui Christus erat notus: quapropter cum intellexisset à Iesu iumenta petiti, danda censeret. In eo autem quod dicit, Dominus eorum operam desiderat, innuit quis esset. Christus communiter apud notos præcipue & amicos, Dominus vocabatur & magister, vnde cum septem discipuli piscarentur in mari Tiberiadis post Christi resurrectionem, & Ioannes intellexisset Dominum in litore assere, dixit Petro. Dominus es. Et Martha. Domine si fuisses hic, &c. Quod autem magister etiam vocaretur pater ex verbis eiusdem Marthæ dicentis ad sororè. Magister adest, & vocat te. Dein de mittens duos discipulos ad parandam cenam & locum petendum, dixit illis Christus. Magister dicit. Tempus meum prope est, apud te facio pascha. Cui itaque his duobus nominibus ab amicis & notis vocaretur, cum volebat aliquid suo nomine fieri, altero illorum nominum se vocabat. Quare nunc, dicite (inquit) quia dñs his opus habet. Id est dicite quod ego Iesus, què illi dñm vocant operam eius desidero. Obserua autè deo nihil esse opus. Vnde egregius psaltes. Deus meus tu es, quoniã honorum meorũ nõ indiges. Sed vt bona sua creaturis communicaret, necessitatem pari voluit. Vnde Paulus Corinthiis ait. Scitis enim gratiam Domini nostri Iesu Christi, quoniam propter nos egenus factus est cum esset diues: vt illius inopia vos diuites essetis. Hoc tamen mirum debet videri. nam propter nimiam charitatem, qua nos dilexit ille, de quo est apud Dauid, aperiente te manum tuam omnia implebuntur vberrare, quippe qui diues est in omnes qui inuocant eum, asina nunc vi li animali indiget. Quæ omnia testante Apostolo eo spectantur, vt eius necessitate & indigentia nos diuites essemus. Abierunt qui missi erant & inuenierunt sicut dixit illis stantem pullum. Hoc in loco discipulorum ponderanda est obedientia: etenim Chri-

sti dictis minimè diffidentis eius mandatum illico sunt impigre exequuti, quippe qui sibi persuadebant fieri non posse, vt aliter quam Christus dixisset, res eueniret. Vnde nobis saluberrimum eruetur exemplum: nec enim est opus, vt Dei præcepta exequamur, scrutari prius qualia, aut quæ sint ab eo imperata: non nos suorum præceptorum statuit examinatores, sed impigros exequutores esse vult. Alioquin iure optimo curiosus illa excutientibus nobis, vt Petro obiicietur. Quid ad te? Si ergo inculpatissimi Christi discipuli esse volumus velis & remis, vt aiunt, imitemur oportet obedientissimos illos filios Israël, qui Mosi dixerunt. Omnia quæ locutus est Dñs facimus. Expèdendum etiam iterum certitudinem mandatorum Dei, quippe qui falli nunquam nec fallere potest: quamobrem necessum erat, vt sicut illis dictum fuerat, res eueniret. Miser & infelix peccator, in cogitationibusque tuis maximè obcæcate, à Deo te falli arbitraris: cum per os Dauid inquit, nisi conuersi fueritis arcum suum vibrauit & tetendit illum, & in eo parauit vasa mortis, & sagittas suas ardentibus effecit? A Deo te falli arbitraris cum inquit, nisi penitentiam egeritis omnes simul peribitis? Qui penitentiam non egerint, ñ dictum Domini verissimè experientur: hoc est in perditionem, sulfurem, gladium, & pestem incident. Oportet igitur Dei timore corripamur, ac eius dictis indubitanter acquiescamus: certissimè enim est nos simul omnes perituros, nisi suppliciter conuersi penitentiam egerimus. Si autem caro & mundus aliud suadere conabuntur, eorum suasiones veluti prophetarum salorum reiciamus. Soluentibus autem illis pullum, dixerunt Domini eius ad illos. Quid soluitis pullum? Hinc patet errare eos qui putant asinam esse cõmunem: nam Domini eius, vt hic ait Lucas ad apostolos dixerunt, cur soluebant eam. Sic errauerunt qui arbitrabantur asinam illam fuisse in Hierusalem, cum tamè id fallum esse supra ostenderimus: erat enim in oppidulo quodam non longe ab Hierusalem. Chryostomus etiã affirmat asinam illam (quod de pullo dictum intellige) post Christi ingressum in Hierusalem ad Dominum suum reuertisse: quod si esset communis, nõ dixisset. Adde, quod si esset communis, cito perisset: cum nulli præcipue curæ esset. Dubium tamen exoritur hoc loco, vtrum videlicet discipuli solam asinam vel solum pullum soluerint, an ambos simul? Dicendum puto ambos fuisse solutos, allatos, & necessarios. Necessarios inquam nõ ad tolerandũ laborem equitationis, cum pullus ad hoc solus sufficeret, sed ad mysterium. Nec enim Christus illo vehebatur quasi de itinere defatigatus, sed ad aliquid significandum. Vtrumq; itaq; iusit sibi afferri: tum ob dictam rationem, tum etiam, vt impleretur propheta Zachariæ meminentis vtriusque, vt supra diximus. At illi dixerunt. Quia Dominus eum necessarium habet. Quæ verba tanti ponderis ac virtutis fuerunt, vt statim pulli Dominus eum solui sine vlla controuersia permiserit. Vnde cõstat à Christo domino duo hic fuisse ostensa: puta sapientiam, & potetiam. Sapientiam quidem cum prædixit fore ipsos interrogandos, vt reuera fuerunt interrogati. Potentiam autem cum illis dixit verba, quibus facillime pulli Dominus acquiesceret. Atqui quoniam quo aliqua virtus citius æqualia operatur, eo fortior est, ac nulla operatio citius fit quam quæ in instanti: ideo dictum est à Matthæo, confessim dimittet eos. Et dixerunt illum ad Iesum.

Ioan. 11. *Exod. 14.* *Pfal. 7.* *Luc. 11.* *1. Reg. 9.* *2. Reg. 15.* *Hom. 37. in oper. imp. Matth.*

Experte discipulorum Christi summisionè & humilitatem. Nam cum asinos agere vilissimum sit: apostoli tamen atate proeucti asellos agere de Christi mandato non recusarunt. Etenim nullũ tam vile & abiectum officium est, vt si ob obedientiam fiat, nõ facill me præsterit: nec enim officium illud aut labor vilis est habendus, quo vita illa æterna consequitur. Nos vero non osequimur nisi illis quæ nobis honori fore arbitramur: abiecta vero opera, etiã propter Christum operari verecundamur. Hanc igitur verecundiam seu vanitatem nostram discipulorum humilitas & obedientia nunc & accusat & damnat: etenim eo miseriarum deuentum est, vt pauperi & infimo necessaria & vera aliquando momenti acquirere nolumus, id nobis dedecori futurum existimantes. At nõ propheta ille regius sibi persuadebat cum humilium & pauperum ritu coram arca Domini saltitaret: quam ob causam ab vxore sua Michol cepit contemni. Nec mirum id videri debet: mundus enim humilitatem ignominie loco ponit. Hinc oritur, vt arrogantes homines & vtriuq; instar inflati, tunc se suumque nomen contemptum iri putant, cum summissi propter Christũ effecti vulgaria opera exercuerint. Saul vir corporis robore præstantissimus patri suo Cis est obsecutus in quæredis asinis velut ille præceperat: quam ob rem regnum est adeptus: sicut dixit ei Samuel. Cum esses paruulus in oculis tuis caput in filiis Israël factus es. Eodem prorsus modo nos si humilitatem propter Christum nõ aspernati, sed amplexati fuerim, proculdubio regno æterno potiemur. Cæteri de hoc alias. ¶ Admonetur hoc loco concionatores quomodo se habere debeant: quemadmodum enim hi Apostoli, qui veri erant concionatores hæc iumenta ad Christum duxerunt, sic illi Christianum populum non ad mundum non ad terrimum gentium hostem, non denique ad seipos, sed ad Christum ducant: in hoc dissimilimos se exhibentes impudentissimis hæreticorum concionatoribus, qui non ad Christum, sed ad cacodemone fidelium animos attrahere conatur. Porro hoc non solũ improbiissimi hæretici, sed catholici nõnunquã efficiunt: licet enim orthodoxi & boni alioqui sint concionatores, nõ tamen fidelium salutem & emolumentum, sed humanæ gloriæ, & auræ populari plerunq; inseruiunt: vnde efficiunt, vt non ad Christum, sed ad seipos populum Christianum alliciant. Tu vero, qui ad optimi concionatoris munus aspiras integerrime exequendum enitere, vt ad Iesum qui est vera salus, & omne bonum audientes tuos pelliceas: quod tunc cumulatissimè præstabis cum in concionibus tuis clamitaueris, oraueris, obsecraueris flagitiis inquinatos homines, vt sese in meliorem frugem recipiant ad Christumque ex animo conuertant, ipsiunque omnis vitii omnibus & peccandi occasionebus quærent. Quod cum feceris tunc te non tuæ gloriæ, sed Christo seruisse arbitrare. Et iactantes vestimenta super pullum, imposuerunt Iesum. Cooperuerunt apostoli pullum vestibus ad decentiam & ornatum. Respondeant nunc qui dicunt Ecclesiæ ceremonias esse adinventionem humanam, & nihil Deo placere, nisi quod ipse præcipit: non solum hi discipuli asinam & pullum adduxerunt, vt iussum fuerat: verum vestibus ornauerunt quod præceptum nequaquam erat, Deo tamen non displicuit imo approbatum fuit. Vide etiam vos Christi discipulos seipos vestibus suis nudare,

vt Deo seruiant, Deumque id ad exemplum discipulos permisisse: & in eo voluit Deus discipulos seruire, in quo seruiant, atque ideo permisit vt illi qui Christum excipiebant seipos suis vestibus exuerent, & viam qua discipuli erant transituri vestibus ornaret. In eo enim voluit Dominus discipulis esse seruendum, in quo discipuli Christo seruiant. Sic se habuit Deus cum obstetricibus Aegyptiis, quæ quia timentes Deum paruulos Israël non occiderunt: domibus, id est, posteritate dignæ extiterunt. Loth quia misericordia erga peregrinos vsus est, à maximo illo Sodomæ incendio liberatus fuit. Raab quia excepit exploratores, à subuersione Ierico erepta est. Verissima est sententia. Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiã consequentur. Et alibi, Prout vultis, vt faciant vobis homines, sic facite illis. ¶ Porro in hoc facto adimpleta est propheta Zachariæ, quam refert Matthæus dicens. Ecce Rex tuus venit tibi, mansuetus, &c. Exulta satis, inquit, filia Sion, & iubila filia Hierusalem. Ecce Rex tuus, &c. Merito & optimo iure Sioni erat tripudandum: nullus enim nuncius solidiori gaudio erat celebrandus ab Hierusalem quam ille, quo Regem suum aduentare intelligebat: quando quidem per illum ab omni malo erat liberanda. Quamobrem non modo erat exultandum, sed satis, id est, abundanter exultandum filiæ Sion, per quam Hierusalem intelligitur, quæ erat ciuitas postea sub monte Sion, & quia illi monti erat subdita, dicitur filia Sion: quia filia matri subiicitur. Iubila filia Hierusalem ad eandem sententiam pertinet: etenim eadem est filia Sion, & filia Hierusalem, sed est repetitio quædam qualis est in carminibus, & in modo loquendi prophetarum, iuxta illud Psalms. Qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Bellum & prælium idem sunt, sicut idem est manus & digitos mouere: cum neuter sine altero moueatur. In secundo regum volumine etiam dicitur. Quæ pars nobis in Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai? Idem enim Dauid & filius Isai: & idem est habere partem in Dauid, & habere hæreditatem in filio Isai. Aduertendum particulam demonstratiuam, ecce, conuenire illi qui oculis videndum offert: hic vero conuenire ei quæ intellectu offerrebat. Cognosce, id est, vide illum in carne: intueri illum realiter ad te venientem, sed crede illum tuum redemptorem & regem esse. Præterea obseruandum est etiam quod licet tres personæ diuinæ regnent super nos, Christus tamen peculiariter dicitur Rex, quia factus est homo, ac incarnatio ad illum est terminata. Vnde Psalmographus de tribus diuinis personis loquens. Benedicat (inquit) nos Deus deus noster, benedicat nos deus. Quia trinus est Deus in personis, dixit ter: Deus: addidit autem, noster propter incarnationem verbi, quia nostram assumpsit naturam. Vt autem ostenderet tres illas personas vnũ esse Deum in essentia, addidit, & meruant eum omnes fines terre. Sic etiam in Deo teronomio habetur. Deus Deus tuus, Deus vnus est. Positum est tuus in secunda trinitatis persona, nec ab re: non potest enim non esse tuus, ò homo, ille qui corpus, animum, vitam, sanguinem, se denique totum tibi dedit. Merito igitur ille Deus tuus dicitur quando quidem sibi nihil retinuit. Nonne aliquid te dare ei equum esse putas, qui se totum tibi dedit? Aequissimum profecto erit, vt ex multis horis diebus, mensibus, & annis, diem saltem vnũ iam meditandis

Exod. 11. *Gen. 19.* *Io. 5.* *Luc. 6.* *Matth. 21.* *Zach. 9.* *Pfal. 145.* *2. Reg. 20.* *Pfal. 62.* *Dent. 6.*

nuens mīdanas has dignitates potius tristitia & fletu quam gaudio & riuu esse prosequendas. Si huiusmodi honores quemadmodū Christus recepit, nos susceperimus, nobis derimento minimē fuissent: verum quia elato animo suscipimus, nos perdunt & occidunt. Testis nobis esse poterit Amōn, quem non aduersa, sed secūda miserimum fecit fortuna: quippe quā non solum illum Assueri regis familiaritate, verum vita ipsa per summum dedecus denudauit. Quamobrem soli humiles inter ipsos dignitatū cumulos prudentes à lachrymis sibi non temperāt: quia de causa potens illa regina Hester lachrymis tota distillans, Domino dicebat. Tu scis quod abominer signum superbīe & gloriā meā: quod est super caput meum, &c. Sed ad contextum reuertamur. Igitur cum sic humilis Iesus in asello incederet versus Hierusalem per montem oliuarum, audi quid Euangelista dicat. *Eunte autem illa, substernebant omnia vestimenta sua in uia.* Quā non solum à discipulis verum ab omnibus illis, qui Christum sequebantur ab Hierico & ab omni populo Hierusalē, & vicinis, ut Christū honorarēt, proprias vestes asello teredas tenderūt, ac nullū illarum dānum attendentes: & vestimenta quibus honorari solent homines sibi detraherunt, ac illius subiecerunt pedibus. Perpende præterea discrimē inter hanc Christi exceptionē, & aliorum huius sæculi regum & imperatorū. Hi nanque urbem aliquā solenniter ingressuri excipi solent sub precioso aliquo peripetasmate ad aëris iniurias euitādas & solennitatem ac apparatus ostendendum. Itaque ingrediuntur tecto cælo & discooperta terra: ut scilicet non illud, sed hanc possint intueri, innuentes fe non cælestes, sed terrenos esse reges & Imperatores. At cum Christus dominus dicat regnum meum nō est de hoc mūdo, ingreditur cooperta terra: cum autem sit Rex cælestis, discooperto cælo. Exceptus igitur est strata terra non solum vestibus verum etiā ramis, tum oliuarum tum palmarum. Oliuarum qui dem ramos afferbant illi, qui Iesum ab Ierico sequebantur: palmarū ramos illi, qui ab Hierusalem egredientes Christo obuii facti sunt, ut testatur Ioannes. Motæ vero hæ turbæ sunt ad hūc honorem Christo exhibendum, tum à quodam gaudio spiritali quod conceperant ex miraculis, & signis quæ viderant: quod expressē affirmat noster Lucas cum inquit, laudabant eum super virtutibus, quas viderant: tum etiam specialius ob miraculum suscitationis Lazari, ut ait Ioānes. Testimonium (inquit) perhibebat turba, quæ erat cum eo, quando Lazariū vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum. Et cum nunc primum post miraculum illud edictum Hierosolymam ingrederetur, omnis populus ei obuius factus est. Sed præcipua ratio, quare hæ gentes motæ sunt ut Christum sic honorifice exciperēt est, quia Deus mouit corda earum, ut hæc facerent, & illum cum honore prosequerentur. Et ideo dicentibus Iudæis, ut increparet gentes illas ob ea quæ faciebant respondit. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Quasi diceret. Fieri non potest, ut aliter fiat: est enim hoc, in eorum animis insitum. Vnde apud Matthæum inquit, Ex ore, infantium & lactentium perfecisti laudem. Hoc est, Deus laudem in ore puerorum perficit: atqui illa quam Deus perficit est ad quam exhibendam ipse incitat, qualis fuit hæc præsentis harum barbarum. ¶ Observandum quoque hic

est, non existit Christo obuiam diuites, non magnates, non principes, hi enim de gloria Dei non admodum sunt solliciti: sed turbam, hoc est, populū ipsum & abiectos ac pauperulos homines: in his enim quæ ad Dei cultum attingunt, longe promptiores pauperuli quam opulenti reperiuntur. ¶ Porro ex diligentia & seruore, quo hæ turbæ excipiunt ramis & vestibus Christum exemplum possumus capere & modum, studium, animi ardorem, quo nobis Deus est colendus. Hoc sane modo patriarcha ille Abraham Deum excepit hospitio suo, Confestim ipse ad armē ta cucurrit, iubet adduci vitulum, & Sara eius vxor panes festinanter coxit. Vnde aduertendum relinquitur in domo iusti ad cultum Deo exhibendum esse omnes egregie diligentes. At in domibus impiorum omnes inuenies Deo negligentes, Cæcodaemoni vero diligentissimos. Vnde apud Ieremiam de impiis loquens dicit Dominus. Filij colligunt ligna, & patres succendunt ignem, & mulieres conspergunt adipem: ut faciant placentas reginæ cæli & libent diis alienis, ut me ad iracundiam prouocent. In Hebræo est placentas opere cæli: & appellat panes lactos & rotundos ex farre & melle, cum stellulis quibusdam depictis qui offerri solebant idolis: & quia stellati erant, ideo dicuntur facti, opere cæli. Quemadmodum igitur probi homines Deo seruituri non quiescunt, ut dicebamus de Abraham, & de hac turba, quia alij scindebant ramos de arboribus, & alij vestes suas in uia prosternebant: sic etiam improbi in dæmone colendo omnes suas adhibent vires, ac inquieti nihil intentatum relinquunt. Balac maxime occupabatur in construendis altaribus, ut Balam populo Dei malediceret. Summa diligentia & studio quærebat Herodes à Magis quo in loco Christus esset natus: ut illum è medio tolleret. Impigrum etiā se exhibebat nefarius ille Iudas, ut Christum venderet ac traderet: cum cæteri discipuli in horto dormirent. Erubescamus ergo videntes tam diligentes in dæmone seruitendo esse impios: nos vero in Christo omnium autore colendo tam pigros & tardos esse. Quinimo deinceps non solum ipsi verum tota nostra domus, & familia in Dei cultu & obseruantia occupetur: velut Abraham & hæc turbas occupari conspiciamus. Sequitur de laude vocali. *Et cum appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti ceperunt omnes turbæ descendentiū gaudentes laudare Deum voce magna super omnibus, quas viderant virtutibus.* Ex quo loco clare patet prius vias fuisse intratas & omnē apparatus exhibitum: deinde verò accessisse laudes. Hic autem maxime est obseruandum cōiuncti ex hoc textu errorem impiissimorum hæreticorum nostri temporis: qui vestigiis nefarij Lutheri insistentes falso damnāt orationes vocales & laudes quas sacrosancta mater Ecclesia Romana Spiritu sancto ducta celebrare consuevit. Nonne si magna voce Christum efferebant ipso id approbant: imo eos defendente coram phariseis hoc faciebāt? Hæretici verē filij & discipuli sunt phariseorum, quandoquidem prohibent laudes vocales Domino reddi: cum tamen ipse maxime probet has laudes, quia cum pharisei dixissent, magister increpa illos: respondit Dominus. Si hi tacuerint, lapides clamabunt. Cōstat etiam ex superioribus angelos in Christi natiuitate concinuisse magna voce, gloria in excelsis Deo. Cum igitur cantet angeli & content turbæ hæ, audent tamen hæretici impudentissime has laudes

Gen. 18.
Ierem. 7.
Num. 11.
Matt. 1.
Matt. 26.
Lut. 2.

laudes & cantilenas improbare, & claudunt os laudantium Deum. Et ipse Christus (ait Marcus) quod hymno dicto exiit in montem oliuarum. Et Paulus quoque Ephesii ait. Cantantes & psallentes in cordibus vestris Domino. Dixit in cordibus vestris, ut moneat, quod quando psallimus & cantamus attentionem habeamus: ne vnum dicat os vocale, & aliud cor nostrum cogitet. Idem dicit ad Colossenses. Et Ioannes affirmat in sanctissimis illis cælitum sedibus nihil aliud personare quam vocalem Dei laudē: & quatuor animalia incessanter noctu, & interdū proclamare, sanctus, sanctus, sanctus Dominus deus omnipotens, qui erat & qui est, & qui venturus est. Addit deinde quatuor illa animalia cum quatuor & viginti senioribus quod cantabāt canticum nouum dicentes. Dignus es Domine, aperire librum, &c. Et rursus, turba ingens magna voce personabat, salus Deo nostro. Deinde, audiui (inquit) quasi vocem tubarum multarum in cælo dicentium, alleluia. Obmutescant ergo & merito obmutescant impij & proterui hæretici videntes nimirum toties repetitam, & celebratam vocalem laudem. Intelligant iure optimo Ecclesiam in laudando vocaliter Domino verē imitari cælestes illos ciues qui nihil aliud curāt quam creatorem suū vocaliter laudare. Tobiam quoque audiant prædicentem, per vicos Hierusalem cantandum alleluia. Attendant ad id quod Moses fecit cum filiis Israël, qui cū viderent Aegyptios mortuos in Canticum proruperunt, dicentes. Cantemus domino gloriose enim, &c. Videant factum Dauid & totius Israël, qui cum arcam deferrent ex domo Obededō, in citharis, lyris, & tympanis colludebāt. Aduertant ad illud primi libri Paralypomenon, vbi dicitur. Isti sunt quos constituit Dauid super cætores domus dñi. Item secundo eiusdē, cū Iosaphat pugnaturus esset contra filios Moab factus est spiritus Domini super Iaziel Leuitam de filiis Asaph, & dedit consilium populo, & statuit cantores Domini, ut laudarent eum in turmis suis & antecederēt exercitum & voce cōsona dicerent. Confitemini Domino quoniam, &c. Et cum cōspisset laudes canere vertit. de minus insidias eorū in semetipso. Et Ecclesiasticus laudans Dauid inquit. Et stare fecit cantores contra altare, & in somno eorum dulces fecit modos. Esaias etiam vidit duos Seraphines clamātes alterum ad alterum, dicentes. Sanctus, sanctus, &c. Et de Sion inquit idem Esaias. Gaudium & lætitia inuenietur in ea: gratiarū actio & vox laudis. Et cum Dauid, choro, chordis, organo, laudem Deum in tympanis. Ait etiam Terrulianus in Apologetico aduersus gentes, Pliniū secundum cum prouinciam regeret damnatis quibusdam Christianis, eorumque multitudi ne perturbatus Traianum Imperatorem consuluit: quid de cætero ageret: cui allegauit præter obstinationem non sacrificandi nihil aliud se de sacramētis eorum comperisse quam cæcus antelucanos ad canendum Christum & Deo. Hinc igitur constat vocalem laudem semper esse deo à Christianis redditam, ab ipso primuo ortu Ecclesie. Cæterum de his satis. Nunc quid voce magna laudabant isti, atque dicebant audiamus. *Benedictus qui venit Rex in nomine Domini pax in celo, & gloria in excelsis.* Sit laudatus qui venit in virtute Dei, & secundum voluntatem ipsius, atque ad gloriam eius. In eo autem quod dicitur pax in celo, significatur reconciliatio generis humani cum Deo & angelis facta per Christum: de

Mar. 14.
Ephes. 5.
Colo. 3.
Apo. 4.
Apo. 7.
Apo. 19.
Tob. 13.
Exod. 15.
2. Reg. 6.
2. Par. 6.
2. Par. 20.
Ecl. 27.
Esa. 6.
Esa. 51.
Tert. in ap. pol. c. 2. de 280.

quo dixit Apostolus. Pacificus per sanguinē Crucis, etus siue quæ in terris sunt siue quæ in cælis. Matthæus testatur quod dixerunt Olanna, quæ Hebraicè est, salua, vel saluifica. Et in Psalmo centesimo decimo septimo, qui manifestè de Aduentu saluatoris scriptus est, inter cætera hoc quoque legimus. O Dñe saluum me fac, & Domine bene prosperare: benedictus qui venit in nomine Domini. Pro eo quod habetur & Domine saluum me fac, in Hebræo legitur Ana, Adonay. Olana, quod manifestius interpretatus est Simachus dicens. Obsecro, & Domine saluum me fac. Lege diuum Hieronymum. ¶ Obseruandum vero est non esse verisimile quod omnis hæc multitudo intelligeret quæ de Christo canebatur: licet omnes tam præcedentes quam insequentes hæc canerent: magnum tamen erat illa intelligere. Vnde Chrysostomus ait, quod non omnes intelligebant. Cæterum impulsus ab Spiritu sancto huiusmodi cantilenis hunc triumphum celebrant: quia de causa saluator dixit phariseis. Non legitis illud, ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem? Non dixit infantibus & lactentibus perfectam reddiderunt laudem, sed ex ore infantium & lactentium: quia Deus per os illorum loquebatur, ipsis non intelligentibus quæ dicerent. Etenim si ipsi intelligerent quæ dicebant non Deus per eos, sed ipsi à Deo illuminari loqui dicerentur. Perpende hic diuinam potentiam: nam Deus ipse suum honorem & gloriam custodit & tuetur, & tunc magis procurat argumentum eius cū magis periclitatur: tunc enim altius effertur, altius eleuatur, & longe gloriosior redditur. Cum iam Christus mortuus esset additus per nepharium illud concilium & impiam Iudæorum congregationem, sic prædicantur ipsius gloriam & ei occurrebant obuiam. Item cum gloria miraculorum Christi obscurior videbatur ob dicta phariseorum blasphemātium & dicentium in Beelzebub dæmoniorū principe eiecit dæmonia: tunc Deus suam gloriā maiorem ostendit & rediit per mulierem magna voce clamātem, beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. Præterea cum gloria Christi in cruce morientis extingui videbatur, christum verum Deum confessus est centurio dicens. Verè hic filius Dei erat. Et non solum in ipso mortis articulo à Centurione hoc rationali, sed etiam à sole, luna & stellis & lapidibus irrationabilibus voluit glorificari. Adde etiam quod Azotij putantes arcam Dei esse victam suoque idolo subiectam inueniunt eam superantem idolum que ipsum Dagon cōfractum, ipsa mirabiliter triumphāte. Nec pro se tantummodo suoque honore stat Deus, sed pro omnibus ipsi morigeratibus. Cum enim Israeliticus populus esset depressus & à rege Assuero morti additus ob insidias & odium Aman, tunc per Mardocheū in domo regia magnum effectum, populus ille liberatus & exaltatus est: Iudæis enim noua lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium. Sic iustum Ioseph in carcere abiectum, honoribus affect: & Sufannam morti adiudicatā. In nostris ergo angustiis & tribulationibus ne animum contrahamus Dei potius clementiam & misericordiam inuocātes: nostra rum miseriarum remedium fideliter expectemus. Sic enim omnipotens ille Deus, immensum benignitatis pelagus nos à malo eripiet & glorificabit. Sic enim Israël ab Aegypto seruitutis iugo liberabit: sic per magnanimam illam Iudith in scallore iactem, maiore confectum, ac prope desperantem de salute

Hier. 31.
Matt. c. 2.
in epi. ad Damas.
Chry. hom. 38. in ope. imperf. Matt.
Ierem. 11.
Luc. 11.
1. Reg. 5.
Hester. 3.
Gen. 41.
Dan. 13.
Exod. 34.
Iudith. 14.

populum suum erexit, exhilarauit, in mentem denique ac spem meliorem restituens vindicauit. Et qui-
dam phariseorum de turba dixerunt ad illum. Magi-
ster increpa discipulos tuos. Putabant enim regis no-
men ad seditionem, Domini vero nomē ad blasphemiam
facere. Vbi notandum quam tetrum, quam pestilens,
& detestandum malum sit inuidia: nec enim cum
villo alio vitio conferri potest. Si nanque cum
auaritia conferatur, superior euadet inuidia: etenim
auarus si non vult cōmunicare aliis bona sua, vult ta-
men, vt alijs sua cōmunicent: inuidus autē neutrum
vult. Si comparetur cum ira, superabit inuidia: ira
enim & malevolentia percitus male quidem cupit
alijs, hoc tamen odium & iracundia a proximi of-
fendiculo ortum habeat necesse est, ac proinde non
in iratum, sed in alios culpa conici debet. At in-
uidus a nullo offensus torquetur ob aliorum res pro-
speras: quod in ceteris etiam vitis facile erit peripi-
cere. Quibus ipse ait. Dico vobis, quia si hi tacerint
lapides clamabunt. Sciebat nanque Christus tem-
pus illud definitum esse a diuina prouidentia ad con-
testandum publicē ipsū esse verum messiam, & ad
implendam necessariū diuinam praedestinationem:
quam ob causam non solum rationales creaturæ ve-
rum irrationales & insensibiles, vt pote lapides cla-
massent. Dixit autem hoc vt intelligerent fieri nul-
lo modo posse, imo esse omnino impossibile vt ipsi
tacerent, & Aduertendum autem scripturam sacram
(vt Chrysofomus annotat) ita de insensibilibus loqui
solere acti sensu ac voluntate praedita essent. Vnde il-
lud. Spiritus vbi vult spirat & vocē eius audis & ne-
scis vnde veniat, aut quo vadat: significās liberum a
natura impetum ventis. Sic Esaias, Erubescē Sidon di-
xit mare. Et in Psalmo. Caeli enarrant gloriam Dei.
Et Habacuc ait. Lapis ex pariete clamabit, & lignū
quod iner iuncturas aedificiorum est respondebit.
hoc est, Si extruxeris domum ex alienis opibus, ipsa
ligna fatebuntur te esse furem. Et iterum in psalmo.
Mare vidit & fugit: Et Habacuc iterum. Inanimatae
creaturae clamant. Loquitur de tyrannis & usurarijs
qui mala conscientia aedificant: & est figura profopo-
pacia. Impossibile igitur est quin gloria Dei predicetur
ab irrationabilibus creaturis, quādo rationales tace-
rint. Clarius hoc videre possumus in passione domi-
ni: nam cum eo crucifixus starent a longe omnes no-
ti & amici eius nec prę timore audent confiteri ve-
rum esse Deum quem in crucem sublatum intueban-
tur, ac proinde meticulosi tacerent, ecce irrationalia
rerum omnium autorem pati significauit: emisso e-
nim Christi spiritu terra commota est, lapides se col-
lidentes scissi sunt, mortuorum sepulchra omnibus
stupescitibus patuerunt. & Aduertendum praeterea
multifariam Christi dispensationem. Alibi enim ab
iis, quibus benefecerat se laudari vetat, nunc vero
suos laudatores defendit: illud modestiē, hoc autē ne-
cessitati tribuendum est, non enim in praesentia opor-
tebat vt negaret se verum esse deum. Nunquam igitur
cessemus in eius laudibus ei nanque gratissimum
id semper erit, quod optime intelligebat & praestabat
regius propheta cum dicebat. Benedicam dominum
in omni tempore: semper laus eius in ore meo. Et vt
appropinquauit videns ciuitatem fleuit super illam. Sep-
tissimē in veteri testamēto prophete calamitates &
infortunia populo Israelitico euentura praedixerūt:
nō verbis solum, sed opertibus & alijs signis exteriori-
bus. Samuel prophetauit regnum Israel Dauidi su-

orum obnoxium cum in manibus tenēs palliū Sau-
lis scidit medium. Sic Abias propheta cum scidit pal-
lium Hieroboam in decem partes, innuit ipsum regē
futurum decē tribuum. Ieremias etiam arripuit vr-
ceum & coram populo fregit, praefragiens ira omnes
fore frangendos. Deinde cathenis vinctus coram po-
pulo stetit demonstrans eius futuram seruitutem &
captiuitatem apud Babylonios. Ezechiel quoque ali-
sumpta nouacula capillos sibi per partes tres abrafit:
quarum vnā combussit, aliam scidit, & tertiam per
aërem sparfit. Per primam partem innuit populū pe-
ste & fame laboraturum; per secundam, gladio per-
cutiendum: per tertiā captiuum fore dispergendum.
Sic in praesentia Christus intus ciuitatem Hierusa-
lem praefragit non sine lachrymis mala, & euerfione
illius ostendit per has lachrymas aliquando fore, vt
Hierosolymitani licet nunc rideant, non mediocriter
defleant. Tria hic dicitur notatu digna. Primū qd
appropinquauit Hierusalē. Secundū qd illā vidit. Ter-
tiū qd super illam fleuit. Itaq; qd ad primū attinet, hoc
idē pfecto accidit singulis diebus: etenim De⁹ ad pec-
catores appropinquat in vitis & sceleribus obstina-
tos, ac suae glorię lumine irradiat eos: cum tamen mi-
serimi & obcaecati homines inspiratē & saluber-
rimē hortantem non recipiant. Ideo Salomō admo-
net dicens. Appropinqua vt audias: multo enim me-
lior est obedientia, quam stultorum vitiū. Lachry-
mis prosequatur Sophonias propheta hāc homi-
num obstinatorum iniuriam dicens. Vae prouocatrix
& redempta ciuitas, columba. Non audiuit vocem,
& non suscepit disciplinam: in domino non est confi-
sa, ad Deum suum nō appropinquauit. Cū igitur
Christus videat se ad nos accedere, nos vero ad eum
minimē, in lachrymis prorumpit. Non tantum ciui-
tati appropinquabat pedibus, sed cōpassione. Vnde
diuites sibi exemplum petant, vt se exhibeant veros
Christi imitatores appropinquātes hoc modo adpa-
peres & ad infirmos: cōmiseratione videlicet Chri-
stiana, ac eorum inopiam subleuent, afflictionem
consolentur, iacentes erigant, humano denique au-
xilio prope desitutos confirmēt. Sed pro dolor nō
ita sese gerūt: appropinquant quidem illi ad egenos
in viis stipem demandantes corporaliter: at si ad cō-
miserationē spectemus, potius ab illis recedunt. In-
tuentur illos corporeis oculis, pedibus proculcāt, cū
tadio & nausea praetereunt: tantum abest vt eorū mā-
seriis condolent, leuamenque aliquod afferant. Sibi
tamen persuadent si nūc oculos a pauperulis auer-
tunt, fore aliquando vt Deus ipse egenorum pater,
suos a diuitibus auertat: & iure optimo audent in il-
la die in qua totius vitae nostrae rationem sumus red-
dituri. Ite maledicti in ignem aeternū. Esuriui & nō
dedistis mihi manducare. Sitiui, &c. Deinde vidit
Deus ciuitatem. Felix illa quidem si hac visione non
fuisset abusa: nō enim solet ex Dei intuitu sequi per-
ditio sed salus. Sic enim oculos coniecit in Petrum,
Zachęum, Matthęum, & miserus est eis: & tandem
eos conuertit. Sic vidit Agar ancillam Abrahę, quae
dixit. Tu Deus, qui vidisti me. Ex Dei igitur intuitu
nostra procedit salus: ē contrario vero ex auersione
oculorum eius, perditio. Quāobrem dicebat Dauid.
Auertente te faciem tuam omnia turbabuntur: aufer-
res spiritum eorum & deficient. Ceterum cum Chri-
stus hunc intuitum nihil ciuitati profuturum vide-
ret, super eam misericordia commotus, collachryma-
tus est, Vidit Deus mundum & misericordie impul-

Chry. hom. 25. super Ioan. 3. Esa. 23. Psal. 18. Habac. 2. Psa. 113. Habac. 2. Math. 27. Luc. 8. Matt. 3. Psal. 35.

Ecc. 4. Sopho. 3. Ezech. 18. Luc. 23. Matt. 37. Matt. 16. Luc. 19. Matt. 9. Gen. 16. Psal. 103.

sus eius redimendi gratia carnem hanc nostram sibi
copulauit, & miseris humanis subiecit se. Nobis igitur
a Deo est petendum, vt nos dignetur aspiciere ac
tandem nostri misereri, quemadmodum intuitus est
Petrum & miseris, quando apud pontificem nega-
uit ipsum. Dignetur praeterea super nostra scelera fle-
re, nosque sua miseratione intueri, vt culpas deleat.
Vnde egregius psalter dominū deprecabatur dicens.
Respice in me, & miserere mei: quia vnic⁹ & pauper
villam ego. Porro quod ad tertiū attinet fleuit super
illam: non diruendos quidem muros non subuertē-
da aedificia Hierusalem deplorat dominus: sed caeci-
tatem ciuitatis eius, & animorum interitum & iactu-
ram. Licet ergo modo aliquo & minus principaliter
per has lachrymas praedictet euerfionem murorum &
turrium: non deflet nisi peccata, quae tantae vastatio-
nis causa fuerunt, quam causam subdit ipse Christus
dicens. Eo quod nō cognoueris tempus visitationis
tuae. Docet praeterea lachrymis esse eluenda pecca-
ta, quippe quae scelerū vulneribus aptissima sint me-
dicamenta, & nihil aliud praestant quam commissa
peccata abolere. Licet enim natos, parentes, amicos
vira defunctos, licet bona amissa lachrymis prosequa-
ris, nunquam tamen quidquam illorum recuperabis.
At si Deum grauius offenderis, lachrymis offensum
tibi reconciliabis, obliterabis peccatis omnibus amif-
sam recuperabis gratiam. Hic est lachrymarum vsus
hic scopus, ad quem sunt dirigendae. Vnde dominus
per Ezechielem. In quacūque hora ingemuerit pec-
cator, omnium iniquitatum eius, quas operatus est nō
recordabor. Ne ergo in temporalibus lamentādīs tē-
pus teramus, sed potius ad abluendas animorum for-
des fletus & lachrymas conuertamus. Si enim appro-
batissimus nobis esset liquor ad lippitudinem & om-
nes pedes lauaremus nōne iure optimo irideremur.
Eodem prorsus modo lachrymas peccatis non autē
alijs rebus medentur: si vero ad huius seculi bona re-
cuperanda applicentur, vana sunt. Quāobrem cū
mulieres illae tempore passionis Christi super ipsum
flecterent, nolite (inquit ille) filiae Hierusalē flere super
me, sed super vos ipsas: quia venient dies, &c. Ratio
autem quare Christus haec dixerit est quia lachrymae
peccatis adhibentur, ipse vero abque peccatis erat:
obidque nolite flere super me quia peccator nō sum,
sed super vos & super peccatores filios vestros. Hanc
enim lachrymarum medicinam Christus prudēs me
dicus ad peccata delenda solum esse applicanda dice-
bat. Haec etiam est causa quare super Lazarum fuit
collachrymatus, quia scilicet mors introducta fuerat
per peccatum: contra quod tunc infremuit spiritu. Et
in cruce testante Paulo ob nostra flagitia lachrymis
orauit clamore magno, & exauditus est pro sua reue-
rentia. Praeterea cum sanasset aridam manum cuius-
dam, vt ait Marcus, contristatus est super caecitatem
cordis eorum. Quam caecitatem nunc etiam deplora-
rat, atq; ideo dicit. Si cognouisset & tu. Vnum lachry-
marū probē tenebat regius ille propheta Dauid: nā
cum aliquādo filius puer ex Bersabe moreretur mor-
temque eius audisset ab stratis surrexit & mensa lac-
tabundus indulsit, ac Bersaben non mediocriter est
consolatus. Quod ideo fecit quia fletus suscitare ne-
quit vita defunctos, & puer ille innocēs & absq; pec-
catis erat. At quando impius Absalon fuit interceptus
dānationē eius timēs, lachrymis mortē eius lamēta-
batur dicens. Absalon fili mi, fili mi Absalon. Quis mi-

Mar. 14. Psal. 103. Ezech. 18. Luc. 23. Matt. 3. Psal. 35.

hi daret, vt moriar pro te? intelligebat enim sanctus
vir filium flagitij immersum diem obiisse. Eodem
modo Christus dominus nunc, crimina, scelera, &
caecitatem Hierusalem lamentans ait. O Hierusalem
Hierusalē, quis mihi daret, vt morerer pro te. Si Da-
uid Absalonis mortem desebat, amorem quo eū di-
ligebat in causa existente dicens, quis mihi daret vt
moriar pro te: quanto iustiori ratione hoc facere
Christus poterat & plorare, quis mihi det Hieru-
salem vt moriar pro te? Maiori certē dilectione
prosequeretur Christus Hierusalem, quam Dauid
filium suum Absalon: quo fit vt Christus pro Hie-
rusalem mortem susceperit, non vero Dauid pro
Absalone. Quis mihi daret & Hierusalē dilectissimā
vt moriar pro te? Itaque ego, vsque quo pro te mor-
tem suscipiam, non quiescam. Lachrymae certē Da-
uid nihili fieri debent, si lachrymis quas emisit & ef-
fudit Christus aequiparentur. Vterque itaque super
peccata defleuit. Flebilis verba super Hierusalē Chri-
stus proferebat, quam abundare peccatis sciebat. Si
Christus hoc tempore ē caelo in terram delaberetur,
vt olim carne passibili conspiceretque tot ciuitates,
regna & imperia innumeris flagitijs inquinata & im-
mersa, non potuisset a lachrymis temperare. Etenim
si super Hierusalem vnica ciuitatem tot lachrymas
profundit: quid super tot regiones & ciuitates factu-
rum fuisse arbitrandum est? Certē ineffabilibus la-
chrymis super hanc potius ploraret ciuitatem, quā
olim super Hierusalem fleuit. Amplior enim bene-
ficia quam Hierosolymitani illi accepimus a domi-
no: sceleraque nostra & ingratitude maiora certe
sunt sceleribus ciuium Hierusalem, &c. Adnotan-
dum praeterea quod in hoc maximē ostenditur Dei
sapientia: nam quid animi fordes potius elueret, quā
id quod ex intimis defluit partibus nēpe lachrymae?
Peccatum duo in mundum inuexit: mortem scilicet
& tristitiam. De primo ait diuus Paulus. Per vnum
hominem peccatum, & per peccatum mors. De secū-
do fecit mentionem ipse dominus cum dixit Euā.
In dolore paries filios. ceterum his etiam duobus a
se inuectis deletur peccatum. Voluit dominus vt si
liis peccati aboleretur peccatum. Quemadmodum
enim vt philosophi naturales tradit & refert Lacta-
tius cineres & pulueres combustae viperae, ad ipsius
morsum venenosum sūt presentissimum remedium,
ac vt tinea ex ligno nata ipsum cōsumit: ita ex pec-
cato nascitur hęc duo ipsum penitus delēria. Quod
autem mors peccatū deleat patet in martyribus quo-
rum mors & martyrium in causa sunt quare illis pec-
catum remittatur. Deinde Christi redemptoris mors
animarum nostrarum mortē destruxit. Deinde Pau-
lus, vos (inquit) moriemini, vt morte peccata soluan-
tur. Secundum innuit dominus per Ezechielem dī-
cens. In quacūque hora ingemuerit peccator omnium
iniquitatum, &c. Lachrymis, dolore, tristitia, delētur
peccata: & animarum nostrarum vulnera curantur.
Vnde Petrus spiritu sancto afflatus peccatoribus qui
buīdam dixit. Pœnitentiam agite, in remissionē pec-
catorum. Ex dicitur itaque patet Christum non mœ-
nia, non tures Hierusalem: sed flagitia eius lachry-
mis fuisse profecutum. Restat nunc videre, quae
flagitia illa fuerint. Fuerunt autem, duo praeci-
pua. Primum, quod Hierusalem, nullam futuro-
rum malorum rationem habebat. Secundū, quia no-
lebat suscipere dona Dei. Quo ad primum aduerte
turpissimum ē & homine indignissimum nō om-
B b 2 nino

1. Reg. 18. Rom. 5. Gen. 3. Luc. 11. de ira Dei. cap. 13. Rom. 7. Ezech. 18. Act. 2.

folyma, ecce venio rex tuus & Saluator, quemadmodum propheta de me dixerit: sed venio mansuetus & pauper: ideo me non cognoscis sed contemnis me a quo vno vitam & aeternam salutem habere possis. O si cognosceres quid ad pacem tuam inferuire tibi possit, nec ita infensibilis es in tuo proprio dano. O si nunc cognosceres in hac die tua tot tantisque promotiones ad eius modi cognitionem habere possis. Etenim nunc dum me habes qui tibi regnum celorum annuncio orta est tibi dies salutis & diuine visitationis, id quod iam pridem ex mea doctrina & vita ex tot denique & tam euidentibus miraculis didicisse debebas: Sed o popule infelicissime, qui hęc nec videre nec cognoscere vis: & ideo scuis in me, & me queris occidere: quę merito iuxta exemplum totius populi toto animo accipere debebas. Verum quod nunc non vides, id magno tuo malo in posterum videbis. ¶ Aduerte autem quod Christus cum hęc verba scilicet & absque perfecto integre orat: onis sensu protulit nobis significauit ingentem animi dolorem, ob quā vox hęsit faucibus: & lingua perfecte pronuciare & exprimere sensum suum nō potuit. Etenim stetus a tristitia oritur, & sicut gaudium dilatat cor, ita tristitia restringit: corde vero confrecto & congelato, vix potest quod intus est exire. Vnde in Psalmo. Statuit quasi in vitro: a quo nihil potest exire. Igitur quia cor domini confrectum erat magnitudine doloris pro peccatis populi Israēl, non potuit tunc integrum explicare sermonem: ideo ait. Si cognouisses & tu: & in hac die que ad pacem tibi. Est Apostopetis figura: sicut illud Comici. Ego ne illam, que illū, que me, que non? Flet pater ob mortuum filium, que vni ce diligebat: & cum rogaretur vt velit causam tanti stetus exponere, non potest eius mortem exprimere & ita abrupto sermone, filius (inquit) solus, habilis & pollens ingenio, adolescens. Nec filij obitum explicat: nec dolor & tristitia id rogātibus narrare permitit. Sic loquitur hic dominus: quare supplenda sunt que desiderantur. Ait igitur. Si cognouisses: scilicet ruinam que imminet: vel me redemptorem tuū. Et tu, scilicet fleuisses, que modo exultas. Et quidem in hac die tua. s. que letaris & gaudes: & tibi & nō Deo viuus, quare tua dicitur dies & non Dei. Que ad pacem tibi temporalem & non transitoriam faciūt: penitentia faceres in hoc tempore vitę tuę, & me Saluatorem cognosceres. Nunc autem tempore lætitię tuę abscondita sunt ab oculis tuis mala tibi imminētia: certē non rident vt modo rides, sed potius lugeres. Non solum hoc in loco sed in aliis scripturę supplenda sunt verba: ex quibus aliqua adiciemus. In secundo regum dicitur. Et Dauidi annūciavit, vbi nullus qui nunciaret exprimitur: & sic subaudiendus est nunciatus Et in primo regum dicitur, & secundo tempus quod Samuel: scilicet prędixerat. Et in eodem libro habetur etiā Et tibi pepercit, scilicet anima mea. Et de Oza etiā legitur quod misit ad arcam, scilicet, manum suam. Et Zacharias ait. Salutē ex inimicis nostris, scilicet vt daret. ¶ Sed hic aliqua obseruanda sunt Primum quod Christus ante omnia ciuitati Hierosolymorum precatur agnitionem presentis boni & futuri mali: quandoquidem ignorātia causa est totius mali. Vnde Moyses ad populum suum dicit Popule stulte & insipiens hęc cene reddis domino? Vt nā saperent atque intelligerēt: & nouissima prouiderent. Sed domine te rogo cur inquis, quod illi te non nouerunt? Nōne tibi obuiam gestātes manibus

ramos occurrunt? Nōne viam vestibus suis instrauerunt? Nōne omnium ore & voce vocari mēdā Saluator, filius Dauid & rex Israēl? Non denique te veluti verum mesiam venerāt? In hoc cognosces Christum nihilde ceremoniis curare, quando cor ab illis dissonat. Hi enim diuina præcepta non obseruabāt: & ceremoniis exterioribus solummodo Christo satisfacere se arbitrabātur. Ecclesię ceremonię optimę & sanctissimę sunt: nonnulli tamen non solum pijs & sanctas putant, verum etiā omnē perfectiōnem in illis collocāt: & quod longe peius est cū a uerum a proximis suis habēt animum, itaque caput de missum, manus coniunctas peñtiori adherentes, inclinationes corporis & alia huiusmodi parua illa quidem magnificāt: at animorum mille sceleribus inquinatum penitus obliuiscuntur. Ceremonias ergo huiusmodi aspernatur Christus: & ideo Hierosolymitanorum (qui toti in ceremoniis erāt occupati) miseriam & cęcitatem nūc desit. ¶ Obserua etiā quod hęc dies vitę huius data est nobis ad pacem: vt sic possimus pacem æternam, gaudiumque nobis cōparare. Exspectemus item diē aliam in qua Christus in tribunali sedebit & puniet quod nūc in diē gratię & pacis dissimulat. Hi igitur duo dies attentissimis animis sunt considerandi. Horum dierum alter Dei, alter vero hominis est. In diē quidem hominis, poterit homo quodcumque sibi placebit operari, tacente domino. Poterit Sedechias Dei prophetam precipitare in foueam et illum fame enecare, alimēta per vncias suppeditans: & dominus tacebit. At cum altera illa dies venerit, capiet dominus Sedechiam et captū priuabit regno, coram Hierosalem afflictabit, in presentia regis Babylonię Sedechiam vinculis confectum in carcerem abripiet, et tandem rex ipse Babylonię Sedechia inspeñtante ipsius filios obruticabit. Itaque quemadmodum homo in die suo viuens adhuc quodcumque libuit efficit: ita Deus in die suo iustitiam exercens vnicuique pro meritis præmiū reddet. Vnde illud. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Inter iustum et flagitiosum hominem hoc maxime interest: nam dies et vita tota hominis probi, dies est Dei: etenim per totum vitę curriculum, Dei operibus intentus est. At improbi et scelerati hominis dies ipse solummodo dies est: per totam nāque vitam gulę, palato, et genio indulgens libidinis sese dedit. Quapropter ipse iam transacto die inquit. Dies mei sicut vmbra transferunt. Vmbra comparatur homo, quia vt vmbra in omnibus similis homini est: ita mundanus homo omnes mundi motus & cursus exequitur: nam vmbra est, & mundū infectatur. Ergo age o homo, & in hac tua die dum vita tempusque finunt ad rectē operandum accingere, dū non occidit hic dies tibi necessaria compara: nā cum nox illa tenebricosa mortis aderit, ita tūc rectē operari nō erit in manu tua. Qua de causa angeris animo laboribus consistere & miseris, quibus totus vni dicitur ita tenebris oppressus, vt ex illis ad penitentię meritue portum emergere nō liceat. Quam obrem si sapijs presentis vitę tempore ad sanitatem, salutem, & penitentiam vteris. ¶ Tertio hęc mala vntura abscondita dicit ab oculis tuis. Quapropter multo securius peccant & patientia Dei ita abutuntur, vt multo peiores in dies effecti in consuetudinem peccandi dilabatur. Vnde in Ecclesiastico dicitur. Quia non cito profertur contra malos iudicium, absque vltimo timore, filij hominum perpetrāt mala. Itē. Sunt impij,

Psal. 32.

2. Reg. 16.

2. Reg. 13. 2. Reg. 24. 2. Reg. 6. Luc. 1.

Deut. 32.

Jerem. 31.

Jerem. 39. 4. Reg. 24.

Psal. 74.

Iob. 3.

Ecd. 8.

impj cogitantes non rectē. Venite inquit, fruamur bonis que sunt & vtamur creatura tanquam in iuuetate celeriter. Quia venient dies in te. Id est, contra te. Aduerte quod quando loquebatur Christus de pace peccatorum & de tempore vitę presentis, in numero singulari dixit in hac die: sed quando locutus est de pœna & calamitate ventura dixit, dies in numero plurali. Hinc intelliges quam breuis sit felicitas mundana, quam breui trāseat præfens delectatio: quā vero longus cruciatus vt pote sempiternus, sineque cariturus. Breue enim est quod delectat, & æternum quod cruciat. Voluptas nondum venit: quādo finita est: at cruciatus, tormēta & afflictio ob illam breuissimam voluptatem in perpetuum durabunt. Hoc certē peccatoribus erat valde considerandum, ad quod si diligenter attenderent rebus his mundanis nequaquam sese implicarent: sed quia incauti se gerunt & inconsiderate, facile irretiunt. Et sunt simillimi adolescentibus nobilibus & opulētium filiis, qui licet apud parentes in deliciis & voluptatibus delicatē educētur, rerum tamen non sunt experti, & si quando iter aliquod faciunt ad diuersorium que appellāt, in quo diuersorium dominum, hoc est cauponam egregia facie hilarique offendunt, per instantiam omnes pecunias quas deferunt consumere nō dubitant. Quapropter exinaniti ē diuersorio ipso egrediūtur nō sine magno plerunque dolore. Hoc exemplum ante oculos tibi statue, atque intime meditare: nam hęc vita diuersorium est, res vero illius & delicie veluti diuersorij huius doming, ac ita cum ob ipsas omnem substantiā consumamas, vacui omnino ex hoc diuersorio egrediemur. Veniet inexorabilis fallax que caupona nempe mors, & omnes nimios sumptus quos in taberna huius vitę fecisti tibi cōnumerabit: & apud inferos omnium epularum pretium solues. Veniet enim dies in te, in quibus omnium risuū & cachinnorū pœnas pendes. Porro causa ob quam nūnatat dominus & hos dies tribulationis in memoriam reuocat alia nō est nisi, vt conuertamur, & nos in meliorem frugem mentemque recipiamus. Repente inquit apud Ieremiam loquar aduerus gentem & aduersus regnū: vt eradicem, destruam, & disperdam illud. Si penitentiam egerit gēs illa a malo suo quod locutus sum aduerus eam: agam & ego penitentiam super malo quod cogitauit, vt facerem ei. Sic Christus nihil aliud desiderabat quam penitentiam: & satis tempus ad eā agē dā concedebat Niniuitę quadraginta tātum dies habebat ad penitentiam, hi verō quadraginta annos: quia post quadraginta annos subuersa est a Tito Hierusalem. Verum his quadraginta annis non tantum efficiebat quantum Niniuitę tribus diebus: quare cum iudicium Dei incipiebat abscondere hanc arborem nullum erat refugium, nec clamor vllus proderat. Auxiliatorem quidem exoptabat, sed nullus erat. Propterea Christus illis prædixerat. Veniet dies quando desiderabitis videre vñ diem filij hominis & non videbitis. Et iterū. Ego vado & queretis me: & in peccato vestro morietini. Hoc modo Deus puniuit hominum ingratiūdinem. Vocauit (inquit) & tenuit: ego vero in interitu quoque vestro ridebo, & subsanabo cū vobis id quod timebatis aduenerit. Tunc vocabunt me & non exaudiam. Hoc nobis dicitum putemus. Dissert enim Deus pœnam, vt peccatores conuertantur. Sic expectat Hierusalem & expectauit Cain: quem post fratris iniūdiam post homicidium, post perditionem, & post impietatem non pu-

Eccl. 2.

Jerem. 18.

Luc. 3.

Luc. 17. Ioan. 8. Rom. 1.

Gen. 4.

nuit illico sed dedit tempus penitentię. Quamobrem multi censent illum vsque ad septē generationes fuisse dilatatum, vt saltem malis ipsis & longo vitę tempore compellus tandem aliquando respiciens penitentia ageret & venia mereretur. Sed querēs, Cur Deus nō expectauit Adamū, sed statim puniuit, Cain autem non statim? Quia inter patris, & filij peccatum interposita est agni innocētis mors, id est Christi passio, cuius causa extitit Adę peccatū: nisi enim Adę peccaret Christus nō moretetur, & propter eius meritum hanc misericordiam cōsecutus est Cain vt ad penitentiam sibi prorogaretur tempus locuple daretur. Hoc etiam modo se cum multis peccātibus habet. Omnium miseretur, & dissimulat peccata hominum propter penitentiam: & sic Hierosolymorū ex cidiū per quadraginta annos distulit vt respicerēt & penitentiam agerent. Sic se habet tecum, qui postquam te peccatis coinquinasti, vitam immerenti cōcedit vt penitentiam agas. Ideo Paulus. An ignoras quod patientia Dei ad penitentiam te adducit? Sed proh dolor: permulti scelera sceleribus cumulantes trahunt iniquitates in funiculis vanitatis, (vt ait Esaias) & quasi vinculum plausri peccatum. De talibus dicitur in libro Iob. Dedit illi Deus locum penitentię, & ille abutitur in superbiam. Nōne abusus est cū id quod tibi concessum est ad egrediationem: tu veris in-damnationē tuā? Sed vt scias quod sicut Deus peccatores expectat ita obliuatos sanissimē puniet subiungit Paulus. Secundum duritiam tuā & impunitens cor tuum thesaurizas in die irę, &c. Hęc duo hoc loco, maximē sunt perpēdenda. Primum, Deī misericordia qui tot annis expectauit Hierusalē. Secundum seueritas iudicij. Que duo colliges ex Paulo dicēte Dei misericordiā patienter expectare, & quia peccator obliuatus thesaurizat: ideo postquā Deus expectauit Hierusalem, vide quid dicat. Et circūdabunt te inimici tui vallo, & circūdabunt te & conuastabunt te vindique: & ad terram prosternent te & filios tuos qui in te sunt, & non relinquent in te lapidem super lapidem. Maxima omnium populorum fuit Iudeorū calamitas & euersio, vt testatur Iosephus testis ocula tus & Egesippus contemporaneus Apostolorum: & ad hanc vsque diem eorum disseminatio, & per vniuersum terrę orbē dispersio durat. Vnde infertur eos grauisime peccasse, quippe qui prophetas cognouerunt & Christum ac ipsius sectatores per summā crudelitatem occiderunt, & eorum saluberrimas cōciones omnino sūt aspernati: quę omnia grauisimo & atrocissimo corporum supplicio animorumque dānatione sempiterna solet Deus castigare. Alienis ergo malis edocti discamus Christi prophetas, concionatores, pastores & episcopos non persequi, sed eorū monitis & doctrinis saluberrimis acquiescētē ipsos amemus ad eorum normam viuendi rationem institutam, ne æternis afficiamur suppliciis. Hinc prætereā colligimus a Deo familias, oppida, ciuitates, regna denique solere pœna mulctari quādo peccata publice commissa impunita relinquuntur: & delinquentes non solum castigantur, verū omnium suffragiis & defenduntur & liberātur. Sic mundus diluuitio perit, sic nephandę illę ciuitates Sodoma & Gomorra incendio conflagravit, sic Hierusalem a Romanis funditus excisa est. Hoc idem timeant sibi quicunque simili scelerum genere Deū offenderint. Hinc discamus proximis iniurias non esse faciendas: nā si mortem filij sui ita vltus est Deus eadem proculdubio ra-

Gen. 3.

Rom. 2.

Esai. 5. Iob. 24.

Ios. li. 6. & 7. de bello Iudæ. Egesippus lib. 5. c. 20.

Gen. 2. Gen. 19.

tionem vturus est iniurias illatas proximis nostris, cum ipsi sint etiam filii. Puniuit olim omne genus humanum propter Adæ peccatum, populum Israëlitiū propter Dauid: Sodomam & Gomorram propter suorum ciuium scelera. Poena multabit profecto nos nisi cum Christo fleuerimus & cognouerimus tempus visitationis nostræ. Discamus hinc alieno sapere periculo & ex alienis malis nostram vitam componamus: nec abutatur Dei misericordia, ne incidamus in manus Dei uiuentis. Ne dicamus, maxime misericors est dominus, ipse nostri miseretur: quid propter nunc fidenter peccare poterimus. Meminerimus potius hæc dei misericordiam comitem esse iustitiæ: at ita nisi poenitentia operibus Dei iram præoccupauerimus nos fore grauius & in sempiternum puniendos ob nostra flagitia. Meminerimus præpotenti Deo neminem posse resistere quantumuis fortem. Iactabant se Iudæi in templo illo & cultu externo credentes propter magnificentiam tanti templi nunquam fore, vt Deus permitteret urbem eam, soloque penitus æquari: cum tamen ipsi flagitiis sese dederent, sed sua longe falsi sunt opinione, nam legimus apud Ieremiã. Hæc dicit dominus Deus exercituum Deus Israël. Bonas facite vias vestras & studia vestra, & habitabo vobiscum in loco isto. Nolite considerare in verbis mendaci dicentes. Templum domini, templum domini, templum domini est. Propter templum & diuinum cultum solimodo se fore defendendos arbitrabantur Iudæi: cum impiis essent animis & peccatis irretiti. Nec nos putemus fore liberandos tantum propter ordines quos accepimus, tonstras, religionis habitus & clausuram ab ira Dei: nisi tales interius fuerimus, quales esse debemus. Nec filiatio & origo ab Abrahamo, nec templum nec aliqua religio Iudæos liberauit: erant ipsi peccatores, quare iustissimis poenis afficiebantur. Vnde sequitur. *Eo quod non cognoueris tempus visitationis tuæ. Quemadmodum cæci si aliquibus prætereuntibus obuiant & concurrunt statim illis irascuntur, & eos cæcos vocant: ita nos de propria nostra fortuna querimur si mali aliquid vel infortunij contigit, non intelligentes id nostra culpa euenisse. Propter ipsius peccata supplicii affectu dominus Hierusalem, quia visitationis suæ tempora non cognouit. Sic Deus ob de testabilia nostra scelera, nos affligit & castigat. Nichil est quod magis irretiat in nos quam ingrattanimi crimen: etenim Deus non visitare nos in hac vita cupit in ira sua & virga, sed benigna potius misericordie. Visitauit nos homo factus tanquam creator creaturam suam, tanquam redemptor captiuum: ac tantum est nostri animi ingrati crimen, vt si lux in mundum venit magis tamen tenebras iniquitatis quã iustitiæ diligamus. Deus in mundo est, & illum creauit: sed mundus eum non cognouit. In propria venit & sui eum non receperunt: quare in nobis impletum cernimus illud Esaię. Filios nutriui & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe, &c. Et Ieremiã. Miluus in celo cognouit tempus suum: populus autem meus non intellexit iudicium domini sui. Sed historiam prosequamur. Et ingressus in templum cepit eiecere ementes & vendentes, dicens illis. Scripsum est. Quia domus mea domus orationis est. Ante omnia ad templum it, & ibi vult indicare se illorum iram non timere, nec crucem & passionem velle fugere: sed sponte sua se illis committere excruciantum. Secundo voluit indicare regnum suum non in foro & in mundo, sed in templo &*

Gen. 3.
2. Reg. 24.
Gen. 19.

Hebr. 10.

Ierem. 7.

Ioan. 2.
Esa. 10.

Ierem. 8.

in domo Dei fore: idcirco nullibi frequentius conspicietur, quam in templo. Nesciebatis (inquit) quod in his que patris mei sunt oportet me esse? Tertio voluit docere omnes homines primum esse querendum regnum Dei. Præcipue autem voluit omnes pastores admonere vt summam suam curam eo conferant vt non thesauros accumulent, sed vt domum Dei sibi commissam, puram & mundam seruent. Aduerte autem illos fuisse inuentos vendentes & ementes. Iã Deus per prophetas illos obiurgauerat quod templa prophanaret huiusmodi reb. Quid est (inquit apud Ieremiã) quod dilectus meus in domo mea facit scelerata multa? Et apud Esaiã. In terra sanctorum iniqua gefsit, & non videbit gloriam domini. Negabant id quidem, sed Deus poterat eos conuincere. Vnde inquit. Quid niteris bonam ostendere viam tuam? Ecce ego in iudicio contendam tecum: Et iterum. Ego sum, ego vidi, dicit dominus. Sed iam res ipsa docet. Inuenit ementes & vendentes in templo, dicit euangelista. Ac si diceret. De quo toties questus fuerat & ipsi negabant, nunc re fuit confirmatum: nec enim tunc negare poterant se in templo illicita fecisse cum a Christo fuerint comprehensi. Vã autem homini illi, quem sæpe sæpius præmonitum, Deus in peccatis deprehendit. Si enim Christus discipulos suos increpauit, quia solummodo dormiebant: quid credimus esse facturum illis, quos peccatis immersos inuenit? Huc spectat illud Christi. Malus seruus dicit in corde suo, moram faciet dominus meus venire: & ob id cepit percutere seruos, veniet Dominus in die qua non sperat. cum dixerint pax & securitas, repentinus superueniet interitus. Erant ipsi insciji ementes & vendentes cum repente dominus iratus eos expellere cepit. In hunc ergo modum solet visitare impios & flagitiosos homines. In operibus manuum suarum comprehensus est peccator. Quamobrem oportet diligenter aduertere, ne Dñs nos ita imparatos inueniat. Cum enim diu aduentus domini ignoremus statim sine mora de conuersione nostra in meliorem frugem receptione cogitemus. Fieri enim potest vt hodierno die adsit Christus cum flagello, nosq. in medijs voluptatibus reperiat: ac ita nulla excusatione admissa grauius castiget. Scire tamen operæpretium erit, vnde fuerit: introducta huiusmodi consuetudo vt in templo columbæ & alia id genus venderentur & emerentur? Quia in illo templo innumerabiles (vt ait Hieronymus) immolabantur hostiæ, taurorum, & arietum & hyrcorum: & ne pauperes absque sacrificio manerent offerebant pullos columbarum & turtures. Adde quod illi qui à lōge distantibus locis veniebant, non habebant victimas: quapropter excogitarant sacerdotes emolumentum sui causa vt omnia animalia quibus opus erat sacrificium in templo venalia haberentur, vt venderent non habentibus, & ipsi rursus acciperent. Hæc ab initio quidem poterant sana mēte & bona institui: ne deessent hostiæ ad cultum Dei volentibus eas offerre. At postea pietas illa versa est in questum, & pia deuotio in auaritiã commutata est: ideo dominus noluit ferre domus suæ prophanationem, sed flagello eos eiecit de templo. Expēde hic Christi modestiã. Poterat enim iure oprimo eos scorpionibus cadere, sed funiculo ad modum flagelli eiecit: ne ex his verberibus sanguis sequeretur. Ita supplicia huius vitæ sunt pietate & misericordia plena. Quamobrem ex hoc Christi facto exemplum sumamus ne crudeles ne tyranni ne asperi nimis simus in eos, quos

Luc. 2.
Matt. 6.

Ierem. 11.
Esa. 16.

Ierem. 2.
Ierem. 7.

Matt. 26.

Matt. 24.
1. Thes. 5.

Psal. 9.

Hier. lib. 3.
cōm. Matt.
cō in Math.
cap. 28.

nos offendunt, sed potius in sumēda de illis pena moderati. De Mōse dicit scriptura quod erat misericors omnium habitantium terram: & ita legitur quod cū contemneretur nec obseruaretur à Core, Dathã, & Abiron & aliis, ad dominum caput flexit dicens. Ne respicias sacrificia eorum. Non dicit vt absorbeat eos terra, quanuis hoc meruerint, nec vt igne corripiantur & consumantur: sed tantum ne respicias sacrificia eorum. Similiter sanctus propheta Oseas cum enarrasset scelera populi Israëliti, dixisset profunde peccasse, conuertit sermonem ad dominum dicens. Da eis domine. Quid dabis eis? Da eis vluam sine liberis, & vbera arentia. Obserua autem quod bis Christus ingressus in templum ementes & vendentes eiecit. Primo in initio prædicationis suæ: cuius eiectionis meminit Ioannes. Secundo in die palmarum, vt testatur Matthæus & hic noster Lucas: & hoc fuit quinque diebus ante mortem suam & post suscitatio nem Lazari, teste Ioāne. Patet hoc ita esse quia in eiectione illa de qua loquitur Ioannes, petierunt signum Iudæi, & dixit eis, soluite templum hoc: sed hic nullum signum petiit, ergo bis hoc fecit. Ita tenent Augustinus & Chryostomus. In quo maior est Iudæorum culpa: quia cū bis hoc esset factum, in sua tamē dementia tenaciter perseuerabant. Aduerte etiã quod licet subterret mensas nihil tamē inde Christus abstulit sed permittit dominis, vt omnia auferret, & alibi venderent: nec enim res ipsæ venales erant illicitæ, sed locus: & ideo de loco fuerunt eiecti à domino dicente. Domus mea, domus orationis est. Secundo peccabant, quia iniusto desiderio & sine lucri illud efficiabant. Licet enim non darent pecuniam ad vsurã, munera tamen accipiebant pro mutatione: & ideo diuis Hieronymus colibitas eos vocat. Prædixerat enim Ezechiel. Vsuram & superabundantiã non accipietis. Pertinebat autem ad Christum hoc facere, & prohibere eos: quia peccabat tam in verbo quam in opere. Porro in prima eiectione dixit, auferite ista hinc in secunda autem nihil tale protulit, sed euerit cathedras & mensas. In prima etiam dixit, nolite facere domum patris mei domum negotiationis: in secunda vero dixit domus mea domus orationis vocabitur, at vos fecistis eam speluncam latronum: & multo asperius est dicere speluncam latronum, quam domum negotiationis, teste Chryostomo. Ratio vero est quia primũ signum de eiectione fuit, vt diximus in principio prædicationis Christi: quo tempore non tantum sese ostendebat, & ideo blãdius cū illis egit. Deinde quia in secunda erant in peccatis de quibus iam fuerant obiurgati, & ideo asperius illos est allocutus. Posteriora enim errata maiori poena digna censentur quam priora: quod etiam in legibus humanis conspicitur. Nam ser qui primo abstulit flagellis plectitur, quod si incidit in idem crimen, auribus priuatur: quod si tertio perseuerat, in crucem tollitur. Si igitur scilicet peccata tua fuisse confessus, caue ne iterum delabare, quia iam grauius punieris. Apra tibi illud serui nequam, qui cum ei decem millia talentorum fuissent à domino cõdonata & ipse nihilominus à peccatis non abstinuisset, sed in eadem re incidisset, grauius fuit poenis multat. Aduerte autem quod licet Christus abegisset eos, reuersi tamen sunt ad vnum. Nam post suscitatio nem Lazari pontifices aduerfus Christum concilium inierunt & mandatũ dederunt, vt inuentus comprehenderetur: cuius nefarii mandati causa aufugit in ciuitatem Effen, iuxta

Num. 12.

Num. 16.

1. Cor. 9.

Ioan. 2.
Matt. 21.
Ioan. 12.

Aug. lib. 3.
de cõ. euāg.
cap. 67.
Chry. hõ.
68. in Mat.

Hier. lib. 3.
cõm. Matt.
cap. 2.
Ezra. 18.

Chry. hõ.
63. super
Matt.

Matt. 28.
Prou. 26.
2. Petr. 2.
Ioan. 21.

desertum. Quapropter sacerdotes putabant illũ non esse reuerfurum) vel si reuerteretur propter illud mã datum in se prolatum non posse venditores excludere de templo: & ideo ausi sunt proponere res venales in templo, quod non fecerat præcedenti tempore ex principio prædicationis Christi. Nec vulgus putabat ad illud festum esse venturum: quapropter querebatur, vt ait Ioānes. At Christus inopinatè venit, & deprehendit eos & eiecit, vt dictũ est. Sed dubiũ exortur. Quomodo non resisterunt ei sacerdotes qui erant in templo in prima, nec in secunda eiectione: & maxime in hac secunda cum eum comprehendere à summis sacerdotibus potestatem haberet. Dico hoc fuisse vnũ ex ingentibus miraculis à Christo factis. Miraculose enim tantam multitudinem eiecit vnus homo pauper & inermis tanta maiestate & auctoritate quanta ne numerosus quidem exercitus auderet. Inculsit eis timorem maximum, ostendens aliquid terribile in vultu suo ex diuina virtute procedens: & ita omnes exterruit, vt ne mutire quidem auderent, nec faciem eius intueri. Atque ita Christus ostendit hic suę diuinitatis imperium, eo modo quo quando fuit comprehensus suam etiam potestatem indicauit, cū ad cohortem cõuersus dixit, ego sum. Quo solo verbo ipsi in terrã sunt prolapsi: licet illi armati, ipse vero inermis esset. Nemo enim suo virtutis verbo resistere valuit: & ita ne vllus quidem ei respondit vel illum respexit, qui magna auctoritate inquit. *Scriptũ est, quia domus mea domus orationis est: vos autem fecistis eam speluncam latronum.* Hoc scriptum est apud Esaiã in persona Dei dicentis, Domus mea domus orationis vocabitur cunctis populis. Ex hoc loco colligitur grauisimum esse scelus in loco sacro peccare, cum Christus peccantes in templo sic puniuit. Locus enim misericordie in quo hominum miseretur, corũ sceleribus ignoscit, in quo peccatores cū Deo reconciliantur, & cum illo gratiam ineunt, templum est. Cum igitur hi sacerdotes in explebili auaritiã misericordie locum impedirent, iustissime fuerunt exclusi. Nec tantum Deus peccatis fuerat offensus, quantum auaritiã sacerdotum. Intuebatur enim medicinas ad salutem & remedium traditas, in perniciem & interitũ esse conuersas. Acriter profecto puniendus esset ille qui fontem vnde tota ciuitas aquam potandã haurit, veneno inficeret. Cum ergo de templo aqua gratiæ pñ Christianæ religionis cultores hauriant, hoc est, cum in templo sacramenta vera animarũ medela & remedium administrantur, quis dubitat graui esse poena multandum illum qui templũ prophanarit, flagitiorumq. veneno polluerit, & contaminarit? Huius classis & farinae sunt facinoræ permultæ, quæ domi quidem vestitu sunt quotidiano conentæ, profecturæ tamen in ecclesiã vano furo & ornatu componuntur, vt vix miseros homines illaqueent & irretiant. Ita festa, templa, & sacrificia Deo placando, nostrique miserando instituta, tum magis in nos irritando conuertimus in nostram perniciem. At de veneratione templorum, iam hoc capite dictum est in historia Zachari. Ex hoc vero Christi facto licet colligere quantum detrimenti prælatorũ & antistitum auaritiã Christianæ ecclesiæ allatura sit: nã vbã pecuniæ studium est, nihil purum, nihil sanctã manet. Non solum autem Christus ita se seuerum exhibebat erga prophanatores templi, sed etiã verbis eos increpabat, cum latronibus similes esse dicebat. Auaritiã enim radix & origo latrocinij, & veluti latro in spelunca

Ioan. 12.

Ioan. 13.

Esa. 58.

spelunca

primus Ioanis e celo erat & a Deo erat: ipse enim ait Qui misit me baptizare ipse mihi dixit, &c. Et in superioribus dixit noster Lucas. Omnis populus & publicani iustificauerunt Deum baptizati baptismio Ioanis: pharisei autem & legis periti spreuerunt consilium Dei in semetipsum non baptizari ab eo. Quia ipsi spreuerunt baptismum Ioannis non audebant dicere ex Deo, ne confunderentur: neque ex hominibus, ne lapidarentur a plebe quam timebant, quia populus venerabatur Ioanis: Ideo addiderunt. *Certe sunt enim propheta esse.* Hoc est, missum a Deo & non ab hominibus. Vide quomodo non erat eis curae ut verum responderent, sed quod ipsi erat commodum. Formidabantque homines qui Dei timorem eiecerant: atque ideo respondent se nescire. Sequitur enim. *Et responderunt se nescire unde esset.* Vide humani cordis malitiam. Non confitentur culpam impii, tamen deprehensi sunt: sed aut excusant quemadmodum Achas & Saul, aut omnino negant sicut Caim. Sed nihil his veritatis proficiunt coram iudicio Dei. Apud homines excusatio vel negatio criminis non liberat: apud Deum autem, confessio. Multum enim differt iudicium Dei & hominum: nam quod apud homines condemnat, apud Deum saluat. Multos etiam inuenies modo his phariseis peiores, ac superiores. Nam isti licet superbissimi nihilominus suam confitentur ignorantiam: sed nunc quam plurimi magis amant suam commedare opinionem quam ab aliis vincantur, quam ignorantiam confiteri. Hoc autem est omnibus haereticis commune: quibus quavis scripturae testimoniis purissimis probes falsam & haereticam eorum doctrinam, non tamen poteris vilatione euellere a doctrina quam semel tuendam acceperunt: & malunt superbia ducti haerese defendere, quam humiliter ab errore deuiare. *Et Iesus ait illis. Nec ego dico vobis in qua potestate haec facio.* Si Christus non dicit nobis quis ipse sit, vere perimus, prima enim salus est ipsum audire se manifestat. Audit Saul, cur me persequeris? At ille. *Quis es dicit?* Tota Sauli vita inde pendebat ut dominus diceret, ego sum Iesus. Diuina est mihi potestas, non ex hominibus. Audit etiam ille ego sum filius Dei ut corde etiam videret. Quae vero alia sapientia Samaritanorum neque Samaritanis nisi Christus diceret quis esset? Vigeret densissima tenebra in mundo, nisi diceret Iesus quis esset. Si fides ex auditu auditus autem per verbum Christi: ubi Christus non loquitur caret anima verbo vitae & vita. Pete ergo ab eo ut tibi se declararet nec patiam abscondi sicut a phariseis quibus ostendit dominus eos spiritu sancto inobediens esse Ioanis Baptiste viro sanctissimo non credidisse, & de Iesu dixerunt se nescire unde esset, obidique par pari referens ait, si vos nescitis nec ego dico in qua potestate haec facio. Quae facio conferte facta mea cum factis illius & expedit an si non dubitatis est de autoritate illius conueniat de mea dubitare siquidem ille crebris concionibus annunciat regnum Dei, & de me testimonium perhibuit. Vide etiam non dicentem ego scio, sed non vobis dico. Nouerat enim se autoritate patris cuncta gerere. Unde ipse. Pater in me manens facit opera. Nota duabus de causis veritatem esse abscondendam querentibus. Prima quia capaces non sunt ad intelligendum. Ideo dominus discipulis ait. Multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Altera quando odio aut conceptu queritur veritas, sicut hic occultauit Christus veritatem suae potentiae: nec dixit se haec facere diuina potestate, quia ipsi nolebant hoc scire nisi ut caecum adhaerentem esset. Unde dominus dixit. Nolite san-

Ioan. 1. Luc. 7.

Ioan. 7. 1. Reg. 15. Gen. 4.

Act. 9.

Ioan. 9. Ioan. 4.

Rom. 10.

Ioan. 9.

Ioan. 14. Ioan. 6.

ctum dare canibus, nec mittatis margaritas ante porcos. Demum noluit dicere quis esset quia nondum venerat hora suae mortis, & hoc usque ad vltimam vitam seruauit: quia sciebat illos dicturos blasphemasse & reum esse mortis. Sequitur. *Capitulum dicitur ad plebem parabolam hanc.* Gratanter enim plebs audiebat, & maiores iam confutauerat: & ideo sermonem suum ad populum vertit ostendens quales fuerint illi sacerdotes, & scribae & seniores populi: in parabola quam proponit scriptum est enim de illo. *Aperiam os meum in parabolis.* loquar propositiones ab initio. Ait itaque. *Homo qui dam plantauit vineam, & locauit eam agricolis.* Aduerte quod in Christi responsionibus & Chrysostomus annotat, duo consideranda sunt. Primum quod Christus non tam verbis interrogantium respondet, quam intentioni qua interrogant. Unde cuiusdam dicentis, magister sequar te quocumque ieris, respondit. Vulpes foueas habent & volucres caeli nidus, filius autem hominis, &c. Quid attinet domine haec respondere? Erat ille auarus & ut diues esset sequi eum optabat: & Christus mentis eius respondit dicens, vulpes foueas habent. Ac si diceret. *Quam obrem cum diuitem te esse velis sequi vis hominem adeo pauperem ut vulpes foueas habeat & volucres caeli nidus & ipse non habeat ubi caput reclinet?* Respondit non verbis eius sed menti. Alij etiam dicenti magister pone putas solum Christum hominem esse, dixit. *Quid me vocas bonum?* Nemo bonus nisi solus Deus. Si bonum me confiteris, crede me esse Deum. Et discipulis dicens, demonia subiiciuntur nobis respondit. Videbat Sathanam sicut fulgur de caelo cadentem. Quasi dicat. *Ne insolentes sitis quia demones vestre ditioni sunt subiecti: ne ut Sathanas e caelo, ita vos a me depellamini.* Et Petro dicens, quo abis respondit. *Quo ego nunc abeo non potes me sequi, sequeris autem postea.* Non dixit, quo abires, sed non potes me sequi, quia Petrus interrogabat, ut sequeretur Iesum. Lege Cirillum. *Secundo ostendebat Christus suam diuinam sapientiam cum responderet interrogantibus ita ut ipsimet inimici eius seipsum respondendo dicerent.* In hac parabola hoc apparet, in qua cum Christus responderet interrogantibus sacerdotum, eos fecit iudices responsionum: & ipsimet seipsum damnant. Hac in re apparet praclarissima Christi doctrina & sapientia. Sensus parabola est. Dixerat Christo principes sacerdotum in qua potestate haec facis. Hoc est. *Qua gratia ementes & vendentes, eicis de templo?* Respondet huic interrogationi hac parabola in qua inquit quod haec autoritas perferenda & examinanda concionatores nec non licentia qua vsi erant eum interrogantes in qua potestate id faceret, iam venisse tempus in quo hac autoritate erant priuandi suis peccatis in causa existeribus: & ab eis ad gentes haec potestas transferenda. Hoc insinuare vult in hac parabola dicens illis. *Homo quidam plantauit vineam, &c.* Sub hoc homine intelligitur Deus: vinea est ecclesia & populus Israeliticus, in quo notus erat Deus. Agricola facerdes templi, cum quibus Christus haec loquebatur in templo. His locata est vinea haec, ut redderent doctrinae ex exemplis singulis annis fructus domino: sicut et animarum quarum curam habebant. Cum enim ad eos mitteret multos ex prophetis seruis suis non solum non praestiterunt pactum, quin potius eos occiderunt nec non suum vnicum filium Christum dominum quem crucifixerunt: quam ob rem iustissime ecclesia & euangelica concio translata est ad gentes, iuxta illud quod Paulus & Barnabas dixerunt Iudeis. *Vobis oportebat primum praedicari verbum*

Matth. 7.

Psal. 37.

Hom. 4. in Matth. Luc. 9.

Matth. 10. Luc. 10. Ioan. 13. Lib. 2. Theoph. 3. super Iud. cap. 3.

Act. 13.

bum Dei: sed quonia illud repellitis & indignos vos iudicatis aeternae vitae, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim praecipit nobis dominus. Ideo Christus condidit hic dicens. *Auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius.* Quae de causa non est vobis interrogare in qua potestate haec facio, cum perspicuum sit haec potestate a vobis vestris demeritis esse ablata, & aliis concessa. Hic sensus est parabola: sed singula exponamus elicientes more nostro ex ipsius literalis sensu doctrinam ad mores componendos, vitamque corrigendam. Ait itaque. *Homo quidam plantauit vineam.* Homo iste Deus est optimus & maximus, pater videlicet aeternus. Non quia ipse sit homo: imo ab effectu eo quod ipse facit homines. Vocatur quidam sutor, nepe quia facit calceos: & alius faber argentarius, ab eo quia argentea facit opera. In scriptura etiam vsitato modo loquendi causa vocatur saepe ex effectu nomine. Sic noster Lucas in superioribus vocauit quendam daemoneum mutum, quia hominem in quo erat faciebat mutum. Sic pater aeternus dicitur homo, nempe quia est hominum conditor, denique hominum causa efficiens, ut ipsi homines sint. Secundo dicitur homo ut placeret Origini, non quod reuera ipse sit homo, cum natura humana ad verbum sit terminata & non ad patrem: sed dicitur homo quia conuertatur cum hominibus, & eis declarat quae conducunt ad mores componendos. *Plantauit vineam.* De hac vinea plenissime per canticum loquitur Esaias describens omnem commoditatem vineae sic excultae, ut nihil supra. *Vinea domini Sabaoth domus Israel est.* Attamen videamus unde portauit radices, quoue loco eas plantauit. Hoc docuit Dauid cum loquitur cum Deo inquit. *Vineam de Aegypto transfulisti, eiecisti gentes & plantasti eam: dux itineris fuisi in conspectu eius, &c.* Quemadmodum bonus cultor si in terra sterili habet optimas radices viuas & eas in aliam bonam mutat: nihilominus inquit Dauid transfulisti vineam tuam quae est populus Israeliticus, qui sicuti vinea intendat ramos suos, & extenderet se ac creuerat ab Aegypto loco seruitutis & afflictionis & tenebrarum, ut eam plantares in terram bonam: quam patribus eorum promiseras: quae manat lacte & melle. Eiecisti gentes: vultisti ab hac vinea omnes gentes quae poterant officere: eiecisti a terra propria Amorrhoeos, Canaanos, Iebusos aliosque idolorum cultores, qui colebant terram promissionis: fecisti quae populum tuum habitare, & fructibus terrae frui. Non solum egregius psalter, unde Dominus vineam transfulisti, & ubi plantauit enarrat: quin etiam quid eius causa fecerit in vinea dicens. *Dux fuisi itineris.* Praeelsisti populum tuum die columna nubis, ne sol eos offenderet, & nocte columna ignis, ut viam viderent. Eduxisti. Eduxisti in terra Aegypti faciens mirabilia, eiecisti e terra electa & optima gentes immanes & truculentas: & terras eorum dedisti populo tuo. Et occupauit haec vinea omnem terram quam in possessionem accepit: & eiusmodi creuit populus, ut extenderet se a Dan usque Berabeae. Et operuit montes vmbra eius: quare tanta amplexa est celsitudinem haec vinea, ut sub vmbra eius abscondere se magni montes, nepe quia sub eius imperio erant regna & imperia: nam huius vineae propagines extiterunt Dauid, Salomon, Ezechias, Iosaphat, Iosias, & alij quam plurimi qui fuere non solum excellentes principes, sed etiam integerrimi duces, ut omnes eorum circundarent. Et ne forte ignorarent quantum

Luc. 11.

Orig. hom. 19. in Matth.

Esa. 5.

Psal. 79.

Exod. 14.

1. Reg. 1.

se dilatauerant implicat dicens. Et extendit palmites suos usque ad mare. Hoc est mediterraneum: & usque ad flumen, scilicet, Eufratem. *¶* Videre est etiam quomodo Deus hanc vineam amauerit, & quam illius haberit curam, ut electis propaginibus ea plantaret. Quomodo elegit Deus Abraham, & Isaac reprobato Ismaele, Iacob reprobato Esau, & seruauit Moysen incolu men, eo quod vidit eum esse plantam optimam huius vineae. Sed haec satis sint de vineae plantatione. At nunc oportet interpretum est scire cur ecclesia assimilatur potius vineae quam alicui rei aliae. Hoc est propter duo. Primum nam radix viua in exteriori aspectu apparet vilior caeteris plantis ac arboribus: attamen fructus est dulcissimus. Nec non radix viua est maxime utilis: nam ex ea decerpimus vvas dulces ad edendum, vinum, acetum, & sapa: vvas etiam passas, botrum, denique cinerem optimum ut mundentur linteamina nobis praebet, postremo lixiuum ut mulierum capilli deurentur. Ita & iusti qui sunt huius vineae propagines quales fuerant Moyses, Iosue, Samuel, Dauid, Esaias, Ieremias, &c. & modo Apostoli, martyres & conflores, & omnes iusti veteris ac noui testamenti (nam vinea vna eademque est ecclesia) omnes in exteriori parte visi sunt homines impoliti, pauperes, sprete, infames, cum introrsum sint virtutibus abundantes, diuites, & hominibus commodum afferentes. Omnis gloria filiae regis ab introrsum. Attamen extrorsum visi sunt flagitiosi infames, idiotae, gens denique inutilis. De principe huius vineae dixit Esaias. Vidimus eum, & non erat aspectus eius: unde nec reputauimus eum. De alijs vero iustis inquit diuina sapientia, mali dixerunt cum essent apud inferos. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij: nos vitam illorum aestimabamus insaniam, &c. Tanquam purgamenta huius mundi (ait Paulus) facti sumus omnium peripetema usque adhuc. Haec propagines quae extrorsum apparebant viles, foedae, ac inutiles, non potest facile explicari quae sint vtilis optima ac commodae: quae denique vtilitatem attulerint ecclesiae Dei. Lege Acta Apostolorum ubi inuenies eum commodum Pauli. Mirum in modum profuerunt ecclesiae Augustinus, Hieronymus, Basilus, Athanasius, Chrysostomus, &c. Sed quid dices de Benedicto, Bernardo, Francisco, Dominico & reliquis fundatoribus sanctarum religionum, qui tanquam inutiles viuae radices erant ab hominibus sprete, sputi: quia videbant eos pauperes & deformes? Sed certe in Christi ecclesia commodum maximum attulerunt: nam plurimorum animae istorum doctrina & exemplis saluae factae sunt. Diuites & potentes huius seculi velut populi & salices inutiles sunt, virides, vmbrosi, & olentes suis diuitiis, quibus vmbra cooperiunt lenones & scurras: sed & ipsi scinduntur ut inutiles plantae infrugiferae, ut ait dominus: & mittentur in ignem tartareum. *¶* Secundo ecclesia assimilatur vineae, nam in vinea semper est quae agat per totum annum ferere & quid decerpant: nam fodiunt, putant, spargunt fimo pingui, mudant, vindemiunt, &c. Nihilominus ecclesia in hac vita & radices viuae, qui sunt eius filij, dum hoc exiliu curruunt & labores patientur & persecutiones & denique in doloribus & patientia exercitantur. Reipice ergo Christiane, quae sit opus ut a Deo puteris, qui est optimus cultor, si vis fructificare. Qui tunc te putat cum te orbat vxore, filio, amico, vel salute, diuitiis etiam: nam hoc Deus ita ut cultor sapiens facit: nam in hoc tua res agitur, ut maior fructus afferas: ac maiorem denique commodum. Unde dicitur.

Psal. 4.

Esa. 53.

Sapient. 5.

1. Cor. 4.

Matth. 7.

Palmis

ENARR. IN CAPVT XX.

398

Ioan. 15.
Hebr. 12.

Palmitē qui fert fructū, purgabit eum: vt fructū plus afferat. Cū te vides a dño putatum in tribulationi- bus: scito te tūc amari: nā hoc facit vt possit cōmoda re tibi quia corrigit omnē filiū, quem recipit. Sic etiā multoties Israhēlitas putauit manibus philistinorum ac Chaldeorū, quibus permisit eos occidere & in ca- priuitatē ducere. Hodie postremo eiusmodi ecclesiā suam putat, vt eam pati patiatur persecuciones ac vt deniq; Turcæ & infidelū gentes cū hæreticis eā pu- tēt. Inscī & parui momenti homines malū & turpe ducunt neū suā vineā putare & affligere: sed nec hoc intelligunt nec sciūt. Ideo Dauid in persona ecclesie. Opprobriū insipientium dedisti me: sed obmutui, & nō aperui os meū. Eo oportet nos pati iniurias patie- ter, quo etiam scire & reminisci nos esse huius vineæ plātas, & inimicū instrumentū quo nos Deus putat. Sic cū Semei persequebatur Dauid, ac maledicebat, nec nō iaciebat in eum lapides, non hoc egrē ferebat Dauid: quin potius dicebat. Sinite, dñs præcepit ei vt malediceret Dauid. De^o meo magno bono me putat, vt maiorē fructū afferā: & Semei est instrumentū. Sed procedamus. Et locauit eā colonis. Coloni seu agricolæ maiores populi sunt, quales erant illi Pharisæi & sacer- dotes ad quos Christus loquebatur, nam infra di- cit concludens parabolā. Auferetur a vobis, i. princi- bus sacerdotū scribis & pharisæis regnū Dei, id est si- des, & cognitio Dei, & potestas: & vineā suā, id est, ec- clesiam dabit gentibus. Tunc (ait Chryostomus) da- ri ac locari cum secundum legē constituti sunt sacer- dotes & leuitæ, & ipsi sunt curā ministrare populo. Prælati & episcopi ecclesie aduertant, audiant ac vi- deāt, vineā non dari agricolis seu colonis, sed locari, vt reddant fructus domino. Aduerte ergo te non do- minum sed villicum domini: nō ideo oportet vt op- timates sīāt ex Christi patrimonio. Nō tibi episcopo siue abbas sis, data est ecclesia vt dño, sed vt villico, non ergo es dominus, sed dispensator. Deus est ani- marum dominus, qui non te fecit dominū sed rectos- rem & pastorem, vt eas regas ac gubernes doctrina & sustentens elemosynis. Proh dolor, quanti hodie prælati extant, qui tanquā hi coloni surripit vineā & tyrannide opprimunt subditos, pauperumq; ele- mosynas vsurpāt: nec se esse villicos & non dominos vidēt. Iam homines non episcopatus accipiunt, vt in vinea dñi laborēt: quin potius vt ipsi sint domini ac principes, & vt deniq; surripiant Christi primogeni- turā. Expende etiam hanc vineā non nisi colonis lo- cari, scientibus officii. Sic ecclesia non est danda nisi colonis scientibus officii: hoc est, his qui literis sunt ex culti, virtutibus ornati ac prudentia, vt possint esse prælati. Prius est homo colonus, & post tradunt ei vineā: non enim ait locauit eam hominibus sed agri- colis. Nō satis est te esse hominem, imo necesse est vt sis agricola, vt huius vineæ possis habere curam, hoc est, vt ornatus sis virtutibus, sensu, iudicio, prouiden- tia, habilitate & literis bonis imbutus, vt sis optim^{us} sacerdos & prælatus. Non ad curandū infirmum cor- pus quēuis medicorū quæris, nec quia est probus ho- mo, sed quia esse doctum & in arte medicinæ peritū ferunt. Sic nō oportet prælatum solummodo esse ho- minem bonum, quin etiā optimum opificē, & ad gu- bernandū & regendū ecclesiam literis præstet & prudentia. Et ipse peregre fuit multis temporibus. Pri- mo hoc dicitur tam propter rationē metaphore, quā propter significationem. Quantum ad rationē signi- ficationis quod dñs sit absens vel peregrinetur: quia

Psal. 38.

2. Reg. 16.

Chryst. hō.
40. imper.
Matth.

domin^{us} vineæ Deus est, qui peregrinatur a nobis nō quidem per localem absentiam cum vbique vere sit, sed quia non hic se nobis ostendit per omnia sicut alii quando ostēsurus est: ipse quippe iudex est omnium quæ rectē vel prauē aguntur. Et quia pro bonis nō sta- tum retributionē reddit, nec pro malis pœnam vide- tur quasi absens esse. Erit autē præsens quādo omnia adducet in iudicium, & pro omnibus retribuet. Et ve- rū est qd a deo absente ista fiunt: quia si ipse quasi præ- sens pro peccatis statim pœnam inferret, nō fierēt tot mala, sed quia raro pro peccato pœnā hic infligit, au- dent impij cōmittere quacūq; grauiā. Secundo di- citur absens & peregrē proficisci, quia reliquit illos colonos in manu consilij sui, & dedit spatium & tem- pus bene operandi. Tertio fuit abire longe abstrahere ab eis ob eorum peccata fauorē & adiutorium, qd illis benignē largitus erat, & quo eos liberauit a ma- lo. Nam quemadmodum solem ferunt nobis appro- pinquare cum eius radij nos ambiunt, & contra disce- dere cum eius radij discedunt: ita metaphoricē dici- mus Deum appropinquari vel discedere cū nobis ra- dios sui fauoris ostendit, vel peccatorum causam au- fert. Quarto dicimus Deum proficisci, quia talem se dominus ostendit, qualem de eo opinionē habem^{us}. Hortulanus visus est Mariæ Magdalene, quia nondū illa de Christo deitatis opinionem cōceperat, sed eū horti dominum credebat. Peregrinus visus est eunti- bus in Emaus: quia non illū vitantē esse credebant, sed a vita peregrinum. Ita nō longe profectus dicitur & visus est, quia vt a colonorum animo longe discesse- rat, & illi eum velut longe distantem arbitrati sunt. An non prælatorum quidam ita viuunt, ac si nullum Deum esse crederent: quid si credunt longe abesse ex- istimant? Responde de anima meretricis dicitur est. Nō est vir in domo sua, abiit via longissima. Ita enim mise- ra credit anima, Sic etiam in Psalmo de peccatore lo- quens ait egregius plātes. Non est Deus in conspe- ctu eius, inquinatæ sunt viæ eius in omni tēpore: au- feruntur iudicia tua a facie eius. Seruus ille malus ce- pit inebriari, quia credit dñm eius lōge abesse: atque ideo longam facturum moram. Itaq; cū videas Deū adeo malorū dissimulatōrē, cum videas nequitia ita vigere: an nō videtur Deus longe profectus? Si, n. mala non sustineret, abesse non videretur: cū vero ita turpiter nos agentes sustineat & dissimulet, lōge vi- detur esse. Vtinā prælati ecclesie quibus dñs tradidit vineam excolendā: quēadmodū putant dñm abesse intelligerent prope esse, & fideliter laborarent. Sequi- tur. Et in tempore misit ad cultores seruum, vt de fructu vi- neæ darent illi. Qui cæsium dimiserunt eū inanem. Per hūc primum seruum intellige Mosē, qui quadraginta annos continuos fructū aliquē legis quā dederat cul- toribus exigebat, sed cæsium eum dimiserunt vacuū. Irritauerunt. n. Mosē in castris & Aaron sanctum dñi: & vexatus est Moses propter eos, quia exacerba- uerunt spiritū eius. Quin & ipse seruus quid de fru- ctu huius vineæ sentiat palā carmine declarat dicēs. Ex vinea. n. Sodomorum vitis eorū, & propago eor- um ex Gomorra. Vua corū vua fellis & botrus ama- ritudinis in ipsis. Furor draconū vinū eorum, & ve- nenum aspidū insanabile. q. Animaduertendū qd hic dñs misit ad cultores vineæ tempore fructus: nam vt Matthæus, cū tēpus fructus appropinquasset, &c. At- tendē dñs exigat a te fructus quos legisti, & tu ab ag- ricola exigis triticū, quē non metit. Quo pacto red- det tibi redditū si ager sterilis est, qui nihil dedit? Vis forte

Ecd. 14.

Ioan. 20.

Luc. 24.

Pron. 7.

Psal. 9.

Luc. 12.

Dent. 32.

Matth. 22.

Ecd. 13.

1. Reg. 20.

Psal. 79.

Greg. li 25.

mor. 6. 12.

Cap. 3. He-
rodas adie-
cit ad hanc.

AR. 7.

1. Reg. 21.

1. Reg. 21.

1. Reg. 21.

1. Reg. 21.

forte colonum fieri creatorē ac Deo similē, qui de ni- hilo metat triticū, si ager infrugifer est? Si ager respō- det nihil vetat quin sibi debitam partē accipias, nam hæreditas tua est: sed tu veluti tyrannus, in carcerem pauperē agricolā conicias, & permittis eius vxorem & filios fame perire: nec solū boues eius vēdis, verū etiā destruis eum, eo qd non reddet tibi qd nec potest nec terra dedit. Magna multorū diuitiū iniquitas esse solet & tyrannis, quia pauperes innoxios persequun- tur. Venatio leonis (ait Ecclesiast.) onager in eremo: sic & pascua diuitū sunt pauperes. Et sicut abomina- tio est superbo humilitas, sic & execratio diuitis pau- per. Itaq; quemadmodum non repetit dñs ab agrico- lis fructus, nisi cum decerpserunt, nec tu velle debes fructus nisi cū ager dedit. q. Videre est etiam qd Deus non petit fructus, quia his opus habeat, sed vt tu la- borē adhibeas, sciens hoc a se tibi repetēdum, & qd vē- turus est querere fructus. Tui cōmodi causa hoc faci- cit, nō vero sui. Vult Deus te in hac vita laborare, vt bonorum operum fructum reddas: ac etiā vt hāc vi- neā dñi fodias, & vt scias te rationē redditurū, iubet a te exigere fructum. Et addidit alterū seruum mittere, illi autem hunc quoque cadentes & afficientes contumelia dimiserunt inanem. Hic seruus Dauid regem & prophe- tam cæterorū, significat qui post Mosē misit sunt, vt post edicta legalia, psalmodia modulatione & dul- cedine cytharæ, colonos ad exercitium boni opēris excitarent. Sed & hunc contumeliis affecerunt dicē- tes. Quæ nobis pars in Dauid, aut quæ hæreditas in filio Isai? Attamen ipse pro hac vinea quæ de Ægy- pto transfata Palestinæ mōtes sua obumbratione pro- tegerat, ne radicitus exterminaretur orabat, Dñe Deus virtutum conuerte nunc: respice de cælo & vi- de, & visita vineam istam: & dirige eā quam planta- uit dextera tua. Præterea obseruandum hic est quam verum sit illud D. Gregorij, peccatum qd per penitē- tiam non diluitur, mox suo pondere ad aliud trahit. Quid verius? Primos, inquit hic nosfer Lucas ceci- disse, secundos vero non solum ceciderunt, sed etiam contumeliis affecerūt, quod est grauius delictum. Ita demum peccata peccatis cumularunt, vt magno in- cremento iniquitatum perfricata facie ipsius Dei fi- lium hæredem occiderent. Hucusq; veniunt qui pec- caris perseuerat, qui culpas suas tantum multiplicāt, vt multo deteriora cōmittant facinora. Si malum est peccare, peius est in peccatis perseuerare. Hæc enim contumacia & perfidia multa alia peccata & graui- ora parit. Sed quia de his multa in superioribus dixi- mus, nolo nunc eadem repetere. Sequitur in contex- tu. Et addidit tertium mittere, qui & illum vulnerantes eiecerunt. Per hunc tertium intellige prophetarum chorum, qui continuus attestationibus populum cō- uenerunt, & quæ huic vineæ venturæ imminerent mala prædixerunt. Sed quem prophetarum nō sunt persecuti & occiderunt eos qui denunciabant aduē- tum saluatoris? Serra sciderunt Esaiam, Ieremiā lapi- dib^{us} obruerunt, Micheas maxilla percussus & in car- cerem cōiectus, Amos per tempora securi est percus- sus, & Ezechiel & ferē omnes sancti propheta & mi- nistri Dei vulnerati sunt & eiecti, & hi omnes mul- ta dixerunt de sterilitate huius vineæ: sed sufficit Ie- remiæ audire planctum. Ego te plantraui (inquit) vi- neam electam, omne semen verum, quomodo con- uersa es in prauum vineæ alienæ? Et in Esaiæ Cātico. Expectaui vt faceret vvas, fecit autē labrufcas. Val- de dolendū quo magis augebatur Dei misericordia

mittens ad eos viros sanctos & iustos, qui populū do- cerent, monerent ac deniq; conuerterent, eo augeba- tur eorum malitia. Sic nunc multi quo Deus est ma- gis misericors vt illis remittat peccata, eo ipsi deter- iores effecti dicunt. Incidamus in peccata, nā Deus misericors est: omnia nāq; remittit. Sed obsecro quo Deus est optimus, eo es tu pessim^{us}? Dei misericordia & bonitas immēsa, quæ te ad odium tui ipsius excitare ac fierē dēdebat: ab hac fumis argumentum gra- uius peccandi? Necesse est, vt eius iustitia veniat tibi in mentē. Quia his nō venerat in mentē Dei iustitia, ideo abutebantur sua misericordia immēsa. Sic fa- ctum est quo Deus erat melior & benignior, eo ipsi peiores fierent. Eo magis ipsorū malitia visa est, quo misericordia Dei crescebat: malitia enim hominum (vt Chryostomus ait) contra Dei bonitatem certat. Virtus paulatim deficit hominib^{us} propter ingra- tos: nam cum homo quāuis probus cōfert beneficiū in ingratum cessat ab opere bono nec curat, quia in- gratus durefcit iusti bonitatē Sed hic erat contra: nā quo erat populus Iudæorum deo ingratus & rebellis, eo magis erat Deus misericors, benignus & pius, & maiora in eos cōferebat beneficia. Quo maiora cō- mittebant peccata, eo sanctiores viros ad illos mittē- dos destinauerat: quousque ad eos suū vnigenitū fi- lium mitteret. Mira Dei misericordia, quā ad exitū perducere nulla malitia humana valet. O quoties his vsus est tecum Dñs. Sæpe sæpius Deus nuntiis te ad monet, abscondit concionibus vt cōuertaris, sanctis in- spirationibus quæ cor tuum pulsant vt velis a via ini- quitatis deuiare: & nō vis? Vide ab hinc quot annos manes in peccato & Deus sæpe sæpius vocat, & tu in dies durior: & Dei nūciis sic respōdes quēadmodū Iu- dæi & in grauissimā diuini numinis offensionē inci- dis, ac denuo duplicas peccata. At misericordia Dei omnia sustinet: ipse em ait. Audite me domus Jacob & omne residuū dom^{us} Israhel. Qui portamini ab vte- ro meo &c. Et apud Ieremiā. Si dimiserit vir vxorē suā & recessit ab eo, &c. tamen reuertere ad me dicit dñs. Si dñs eiecit a domo sua seruū qui fuit traditor dño, & postea parit illi & eū iterū cōciliat: si hic ser- uus iterū peccauerit in dñm, & hoc bis terue fecerit, nōne eū in aeternū dimittet? Attamē Dei misericor- dia & bonitas immēsa est res mirāda, nā si millies & ultra peccaueris semper misericordie sue ianuā aper- tā inuenies, si cōuersus toto corde fueris. Quos acci- uit vt in vinea laborarēt etiam si erant ociofi in foro: nihilominus eos vocauit & misit in vineam suā quā- uis sero, & reddidit illis mercedē. Vide ergo Dei mi- sericordiā. Licet sis senex & morti ppinquus si Deū quæseris, quēadmodū latroni in cruce pedēti dabit ti- bi beatitudinis mercedē. Nō desuit Deus vti his mi- sericordiis cū Iuda traditore, quē semper monebat & vocauit illū amicū: qd fecisse cū Saule rege iniquo fa- cris literis est mādātū: quia ille, qui locutus est forma Samuelis dixit ei se moriturū sequēti die, vt cōuerte- retur & penitentiā ageret, ne forte mors eū inspera- to ac inermē occuparet. Sic nūc vsus est cū his agri- colis toties misericorditer vocās. Sed de his iā satis. q. Vide ergo, christiane, nā sicut ab his repetit dñs vi- neæ fructus: ita a te repetet fructus salutis & ingenij, quæ omnia tibi dedit. Si a dño accepisti dona vt illi inferuires & cōmodū faceres: ergo fac des illi reddi- tum & proficias ac dño inferuias cum his, quæ de ma- nu dñi accepisti, vt denique possis cū seruo fideli di- cere. Dñe quinque talenta tradidisti mihi, ecce alia quinque

Hom. 40.
in imperf.
Matth.

Esa. 46.
Ierem. 31.

Matth. 20.

Luc. 23.
Matth. 26.
1. Reg. 28.

quinq; superlucratu sum. Vt ergo Dei bonitate vi
 deas scito se a te hos redditus no exigere sui comodi
 causa nisi tui: no sibi sed tibi, vt te diuitem faciat. Quā
 do fratres Ioseph profecti in Aegyptū querebant tri
 ticū iussit Ioseph vt ad ora faccorum ligarent pecu
 niā, quā illi dederat. Cū facis Dei mādara, ipse deus
 reddit tibi tuū argētū & duplicat vim vt possis beati
 tudinē adipisci. Pū opus est cū Deus repetit ab ho
 minib; redditi. Miseri cordis eius proueniet me. Prē
 ueniet inquā, vt redditus solua. Quid cogitas cōcio:
 nes esse quas quotidie audis, inspirationes, & labores
 quos suffers, nisi reddi? a te repetitos? Nō igitur affi
 cias iniuriis hos nūcios quēadmodū isti agricolē im
 piissimi fecerūt. Demū docet locus iste, vt ingratis
 beneficia faciamus: nā Deus ingratis agricolis
 plures seruos misit. Sol nō definit micare radiis, etiā
 si nubes velint eius lumē obfcurare. Sic & nos nō de
 bemus a beneficiis desistere etiā erga eos, qui nostro
 rū benefactorū splendorē maculare voluerūt. Vt enim
 nux & oliuā notissimē plantā est vitis cādatur, vber
 rimos tū fructū producit; sic nos etiā ob p̄cepta
 ras virtutis actiones obiurgati, maledictis lēsi, ingra
 tis & impiis nō sinam; bona facere. Ita deus ingratis
 colonis nō sinit nūcios mittere, vt eos tā crebris bene
 ficiis demulceat, alliciat, & trahat. Et vt videas, quā
 ta sit Dei misericordia audi. Dixit autē dominus vinee.
 Quid faciam? Mittam filium meum dilectum. Hoc est q̄
 Paulus ait. Postquā venit plenitudo temporis misit
 Deus filiū suū vnigenitū: natū ex muliere, factū sub
 lege. Et Ioānes. Sic Deus dilexit mūdū, vt filiū suū
 vnigenitū daret. vide obsecro quēadmodū in istos in
 gratos agricolas mūdū; etiā perditū, nō solū nō ani
 maduertit, sed filium vnigenitum dat. Moris est
 Deo non raro peccatores bonis operibus punire.
 Ita discipulorum incredulitatem castigauit ingens
 miraculum operans, cum ex quinque panibus &
 duobus piscibus maximam multitudinem satiari.
 Quod maius supplicii iis qui non credebant, quā vi
 dere magistrum suum tam inauditi miraculum ope
 rari? Pro certo tenendum est q̄ suā p̄teritā incre
 dultatis cōfusi remanerent. Vnde Ieremias. Metua
 mus dñm Deum nostrum, qui dat nobis pluuiā tem
 poraneā & serotinam, &c. Forisiam cum hunc viderint
 verebuntur. Quomodo dixit forisā verebuntur filiū
 meum, cū scierit q̄ non erant eum verituri? Dicēdum
 iuxta Hieronymi sententiā q̄ hoc dixit non ex igno
 rantia sed propter hominis liberā volūtatem & arbi
 trij libertatem. Poterant enim velle contrariū, & ver
 tere arbitriū quocūque voluissent, Chrysostronus ve
 ro ait q̄ dixerunt nō ad significandum id q̄ illi erāt
 facturi, sed vt insinuaret id quod vt facerēt iustū erat
 iustum erat vt filiū meum vererentur, & quis est ani
 maduerterent. Quem cum vidissent coloni cogitauerunt
 intra se dicentes. Hic est hāeres occidamus illum, vt no
 stra fiat hereditas. Singula hęc obseruatione digna
 sunt. Primo ait quod coloni vidētes filium intra se
 cogitauerunt. Secundo dixerunt. Hic est hāeres. Ter
 tio occidamus eū. Quarto & vltimo, vt nostra fiat
 hereditas. Expendamus hęc. Primo cogitauerunt,
 sic p̄cederat Ieremias, cogitauerunt super me con
 silia dicentes. Mittamus lignum in panem eius
 & eradamus eum de terra viuientium, & nomen
 eius non memoretur amplius. Et Sapiens. Mor
 te turpissima condemnemus eum erit enim ei respec
 tus ex sermonibus illius. Hęc cogitauerunt, & im
 pias cogitationes opere adimplerūt. De his olim Esa

ias. Oua aspidis ruperunt, hoc est, iniqui aperuerunt
 cogitationes suas: ex quibus non nisi venenum pro
 uehitur. Comparat iniquorum prauas cogitationes
 & consilia ouis aspidum: quæ tunc rumpuntur, cum
 operibus perpetrantur. Oua aspidum foris sunt alba,
 oculis grata & pulchra: intus autē veneno plena. Sic
 flagitiosorum hominum consilia, prima specie appa
 rent ipsi vtilia, sunt tamē eis valde nocua: sicut qui
 oua aspidū frangunt seipos occidūt, ex ipsis nanque
 ouis venenū fractores inficiens erūpitur. Ita quidem
 qui flagitiosas cogitationes, consiliaque tetra in esse
 ctum producunt sibi ipsis pernitiē machinantur. Sic
 agricolis istis cōtigit: qui occidētes Christū, vt habe
 rer hereditatē, & hanc amiserunt. Itaque quia ex ini
 quis cogitationibus mala opera oriūtur, a prauis cogi
 tationibus recedere cauereque nos oportet. Molimē
 (vt Anselmi similitudine vtat) secūdū triticū q̄ in ar
 ca eius proicitur, farinā eiicit. Imaginatio enim tā
 quā moliminis rota reuoluitur & ita si bonos cogita
 tus in id proieceris, bonorū operū farinā emittet: sin
 autē prauas, opera ipsis cōsona reddet. Nūquā ex hor
 deo, tritici farina: nec ex turpibus cogitationibus, bo
 na dimanarūt opera. Si in succēsum fornacē ligna ar
 da, incēdio apta cōieceris, respēdit ignis, purā vi
 uāq; flāmā emittēs: sin autē viridia inieceris ligna,
 & in palustres indubiē ardebūt, sed totus fornax
 erit fumo repletus & denigratus ob caliginē & fumū
 densitatē productā. Sic cor nostrū fornax est semper
 ardēs. Si illud diuini amoris cogitationibus nutrieris
 charitatis flāmā respēdit: sin autē impiis foueris
 totū fumabit, eritq; obfcuritate circūfusum. Euanue
 rūt in cogitationibus suis ait Paulus: & obfcuratū est
 impiis cor eorū. Cauemus ergo impias cogitatio
 nes: cogitatio enim veluti radix arboris abscondita est
 quæ quidē si viridis & bona extiterit, fructū bonorū
 operū proiciet: si vero arida, nullū prorsus fructum
 p̄stabit. Si cogitatio bona est, statim volūtas ab il
 la capitur: & intellectus bona desideria cōcipit, bona
 que opera parit. Quibusdā qui turpibus cogitatio
 nibus nauabant, dixit dominus per Ieremiā. Vique
 quo morabitur in te cogitationes noxiæ? Nō cōque
 ritur Deus q̄ habeant cogitationes iniquas, sed q̄ in
 eis morantur. Cū Gētilis simul cū populo Israēlitico
 commorabatur, Deus a populo suo recedebat, & eos
 minime alloquebatur. Simili modo & tu derelinque
 ris a Deo, si locū concesseris cogitationibus iniquis.
 Tecū est Deus quādo in te prauę cogitationes nō ha
 bitāt: receditq; a te, si cōsensus locū eis tribuis. Iudicis
 licitū erat Gētilis per iter relinquere: sed in culpa e
 rat eos habitatores facere. Ne ap̄tres in malā cogita
 tionē velut in scintillas: si nō vis vt ignis creseat & te
 ipsum cōburat, & demū in inferis ardeas. Coloni istā
 cogitauerūt inter se & ex hac turpi cogitatione eue
 nit vt dicerēt venite occidamus eū, quē postea exe
 cutioni mandauerūt. Secūdo quid dicāt audiamus.
 Hic est hāeres, dixerūt. Iā literis mādauimus q̄ loco
 istorū colonorū sacerdotes tēpli, scribæ & Pharisæi,
 principesq; populi intelligūt. De his hic agitur &
 hi dixerūt, hic est hāeres licet enim simplex populus
 christū minime nouit esse Mesiā, sacerdotes tamē
 isti & legis periti bene quidē ipsum nouere: sed quia
 populus eū sequebatur vitiaque pharisæorū arguebat
 odio eū prosequēbatur, malitia nāq; eorū reddi cæ
 cos, sicq; nullā Christi doctrinā fidē adhibētes eum
 in iniquorū flagitiosorūq; hominū numero cōpu
 taere. In principio priusquā eorū animos odium ad
 uerfus

uerfus Christum occuparet, tamquā sapiētia p̄stā
 tes omnes prophetias in Christo adimpleri cerne
 bāt, eumq; cognouerunt: ducti tamē malitia nō esse
 Christū dixerunt, & sic ex cæcati ipsum minime co
 gnouerunt. Vnde dñs de istis alloquens ait Ex cæca
 uit eos malitia eorū. Sed huic videtur cōtradice q̄
 Apostolus ait, Si dñm glorię cognouissent, non vi
 que crucifixissent. Ad hoc potest responderi, primo
 q̄ qñ eum crucifixerunt, tūc eum haud cognoscebāt
 nec esse Christum. existimabant: quoniā erant cæci,
 quāuis in principio eū cognouissent. Secūdo dici po
 test q̄ nō cognouerunt eum tāquam dñm glorię: ta
 menit cognouissent eum tanquā Mesiā. Paulū enim
 exponit seipsum dicēs. Si dñm glorię cognouissent,
 id est, tanquā dominum glorię. Cognouerunt eum
 Mesiā, ideo dixerunt, hic est hāeres: sed non cognō
 uerunt esse filium Dei & glorię dominum. Sed igno
 rantia hęc nequaquā erat illis excusationi, miracula
 enim que Christus vniversaliter operabatur, apertē
 eius diuinitatē declarabant, quia fateri Christū esse
 Deum miraculaq; agere in huius doctrinē ostēsiōne
 proculdubio illū esse Deum probabant. Quapropter
 eum vere filiū Dei esse credere facile erat, modo vol
 uissent, sed magnopere eorū malitia, vt iā diximus,
 excæcauit. Lege D. Thomā Aquinatē. Igitur prin
 cipes sacerdotū quorū typū isti gerebāt agricolæ, nō
 ex ignorantia aut fragilitate, sed ex malitia peccauere
 veniaq; ita minime digni fuerē: nā ex arbitriū libera
 te cū omne pendeat peccatū, ita quidē opus aliquod
 quo magis libertate caret, eo minus peccatum dici
 meretur. Et inde euenit, vt q̄ ab ignorantia ortū est in
 uincibili peccatum non sit, eo quod liberum nō fuit,
 quandoquidē voluntas p̄ter id q̄ intellectus obui
 cit appetat. Quod autem ex fragilitate aut ex carnis
 infirmitate prouenit nō habet plenā arbitriū liberta
 tē, eo q̄ ipsa carnis cōcupiscentia quodammodo mi
 nuit iudicium, & vim intellectiua hebetat. Sic illi
 senes, qui exarserūt in concupiscentiā Sufannæ auer
 terūt sensum suū ait scriptura, & declinauerūt oculos
 Itaque si vim intellectiua minuit carnis concupis
 centia necesse est, vt illa ipsa etiam arbitriū libertate
 aliquā derogat, p̄ferentia cum arbitriū pars quādā
 non parua sit intellectus. Leuius ergo peccatur cum
 ex ignorantia, aut fragilitate peccatur, quam ex ma
 litia, ideo isti grauissimē peccauere, pro istiq; Chri
 stum minime iuas ad patrem fudit preces, sed pro illis
 duntaxat qui nesciebant quid faciebant, & ex igno
 rantia peccabant. Tertio dicunt, Occidamus eum.
 In Matt hęc haberunt quod dixerunt, venite occida
 mus eum. Et Ieremias. Venite, eradamus eum de ter
 ra viuientium. Congregati sunt coloni, conciliumq;
 fecerunt, & omnes vnanimiter dixerunt. Quid faci
 mus? Quia hic homo multa signa facit. Et quod in
 concilio dixerunt, omnes in eum credent: idem est
 quod hic dixerunt sub hac parabola hic est hāeres, ni
 hil aliud est Christum esse hāredem vineæ Israēliti
 cę, nisi quod omnes in eum credent. Venite, verbū
 est quidem quo alter alterum inuitat, & ita in illo cō
 cilio Caiphas inuitauit, incitauitque alios dicēs. Vos
 nescitis quidquam, neque cogitatis. Expedi, &c.
 Vide etiam impiorum pusillanimitatem & imbecil
 litatem, & quomodo inter se coadunant ad per
 sequendum iustum. Est tam vile & pusillanime pec
 catum, quod non audeat peccator persequi iustum ti
 mens virtutis vitas. Est ita coloni isti coadunantur si
 mul, & seipos horrando dicunt, Venite occidamus

eum. Filij Iacob robustissimi erant, & ausi sunt arre
 ptis gladiis ingredi Sichem & destruere Sichimitas:
 sed aduersus Ioseph fratrem innocentem & puerum
 sedecim annorum omnes conuenerunt, & mutuo
 sese exhortantes, dicebant. Venite occidamus eum.
 Certē vnus sufficeret ad hoc: sed vitium quod inten
 tare conabantur, adeo erat ignauum, vt vnus mini
 me fuerit ausus aduersus huiusmodi virtutem, itaq;
 contra hanc animam vireque quærit. Sic in Prouer
 bis vocant se impij mutuo ad mala perpetranda ope
 ra & turpia facinora, dicentes. Insidiamur sanguini,
 abscondamus tendiculas contra insontē; frustra de
 glutiamus eū. Ita Dauid in Psalmo alloquitur Deū
 dicens. Quoniam inimici tui sonuerunt, & qui ode
 runt te extulerunt caput, Super populum tuum ma
 lignauerunt consilium: & cogitauerunt aduersus
 sanctos tuos. Dixerunt. Venite & disperdamus eos
 de gente, & non memoretur nomen Israēl vltra.
 Quoniam cogitauerūt vnanimiter simul aduersum
 te: testamentum disposuerunt tabernacula Idumeo
 rum & Ismaēlitarum. Moab & Agarenī, Gebal &
 Amon & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Ty
 rum. Etenim Assur venit cum illis, facti sunt in adiu
 torium filiis Loth. Nō audis hic innumerabiles ma
 los aduersus paucos bonos conuenisse? Decem natio
 nes sceleratorum hominum contra populū Dei con
 uenerunt. Quam primum coadunantur mali ad per
 sequendos bonos: ita modo quā primum cōueniunt
 mali ad furandum ad ludendum, & ad omnia mala,
 sed ad bonum minime. Si dixeris, congregemur in
 alicuius domo ad videndum testamentum: alicuius,
 qui naturæ concessit, vt quidquid continet ac iūbet
 re p̄stetur, vix quidem licet tibi eos congregare.
 Ad malum tamen quodcūque omnes parati sunt.
 Quarto dicunt, Habebimus hereditatem. A quo
 Christum esse occisum putas? Ab ambitione & auar
 itia. Sic dixerunt in concilio isti coloni. Si dimitti
 mus eum sic, venient Romani & tollent locum no
 strum & gētem. Sed quid remediū nobis superest vt
 nostrum sit dominium & potestas? Occidatur hęc
 & hereditas erit nostra. Videbant isti vineæ se esse
 dominos, eiusque possessionē obtinere: atque in isto
 statu vt securi esse quēat hāredem interimere decer
 nūt. Quot sunt qui hoc ipsum hodierno tēpore ope
 rantur? Plurimi ne a sua hereditate excludantur,
 suamque amittāt autoritatem Christum Iesum mor
 taliter peccando cruci affigunt. Non restitunt alie
 na, ne honores & diuitias opinionemq; in qua sunt
 constituti perdant. Proximum opprobrio afficiunt,
 noluntque honorem ei restituere, ne sibi ipsis contra
 dicendo opinionem in qua habebāt amittant. Ma
 lunt potius in vmbra perpetuas adigi, quam huius
 seculi gloria priuari. Multi ex principibus (ait Ioan
 nes) in Christum crediderunt, sed propter pharisæos
 non cōstebantur, vt non ē synagoga eiecerūt. Di
 legerunt enim magis gloriam hominum quam glo
 riam Dei. Ipsa diuitiarum honorumque nimia cupi
 ditas haud mediocrem virosū multitudinem ad in
 feros ducere, Christi, immemorem reddere cogit:
 siquidem coloni isti, vt sibi illius vineę possessionem
 adscriberent Christum occidere, ē medioque tollere
 intentauerunt. Qui suos oculos animum ac mētē
 totam in huius vite opibus cōiiciūt citra dubium in
 maximum suę vitę discrimen, graueque periculum
 deueniunt: siquidem sempiternę animæ sceleritatem
 huius mundi glorię p̄ferunt. Sicut enim ex luna

Math. 25.
 Genes. 42.
 Psal. 26.
 Galat. 4.
 Ioan. 1.
 Ioan. 6.
 Lib. 3. com.
 in Mat. c. 2.
 Chry. hom.
 69. in Mat.
 Ierem. 11.
 Sap. 2.
 Esa. 59.

Ioan. 12.
 1. Cor. 2.
 Ansel. lib.
 de siml.
 cap. 4.
 S. Tho. 3. p.
 q. 43. ar. 4.
 Rom. 1.
 Ierem. 6.
 Luc. 23.
 Matt. 21.
 Ierem. 11.
 Ioan. 12.
 Gen. 34.

Gen. 39.
 Prouer. 1.
 Psal. 82.
 Gen. 34.

maris æstus perpetuiq. fluctus & procellæ procedit: sic quidem ex deprauata affectione animi cōmōtiones, mors animæ, & impietates. Isti diuitias & honores effrenate diligebant, & Christum dominum interfecerunt propter ambitionem existimantes ab illis substantiam rerum abstrahi. Iosue iussit solem stare, & stetit: præcepit tamen stare auaritiam, quando Ierico expugnauit, sed stare minimè quiuit, quia Achā furatus est ex spoliis Ierico. Igitur quia auaritia stare noluit, fuit quidem de Iudæis actum Christum occidendo. Fabulantur Poëtæ quod Midas qui auaritiam amabat animo effrenato, Deos oratos habuit facerēt quidquid ipse tangeret aurū fieret: at qui illi eius uoluntari fecere ita saris, vt cibis quæ sumere uolebat, in aurum statim cōuerteretur: & ita nimia fame torus perijt. Non erant Gentiles adeo imprudentes & ignari, vt adducerentur vnquam ad id ita esse vt crederent: sed huius mentionem fecerūt idcirco, vt nos certiores redderēt homines huius tempestatis ob diuitiarum ambitionem efficiunt se iacere in inferno, ad hæc nonnunquam uidisse sæpenumero contigit truncari. Appetitus igitur honoris, diuitiarū, & status, homines occidunt. Quare existimas Pilatum, Christum morti tradidisse? Cum sciret illū innocentem, vt honoris, laudis, & honorum detrimentum nihil in quibus erat maximis constitutus, sibi deueniret, ad mortē iustum dānauit. Sciebat quod propter inuidiam tradidissent eum, & mortis esse indēmne: ob idque uoluit liberum abire, manereq. impunitū. Tunc inimici eius infestissimi clamores edere ceperunt dicentes. Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. Cum esset Pilatus honoris & diuitiarum sitiētissimus magnopere uerebatur ne ab his priuaretur, ne uideat Iudæis coram Imperatore accusaretur: & ob id uitæ autorem morti tradidit. Maluit quidem ueritate, rationique repugnare, quam ex principis honore quiddam perdere: & Deum potius uoluit offendere, quam aliquid sui status relinquere. Etiam Ieroboā Israëliticus Rex ne ad regno exterminaretur, in eoq. necessarius, ut ei suppeditarentur secum reputans, qd si populus ibat Hierusalē Deum adoraturus se in dedecus magnum, (summanque inopiam indubie venturum decreuit, & cōstituit improbe, vt populus idololatriæ, duosq. fecit vitulos aureos, posuitque vnū in Dan, & alterum in Bersabedices. Isti sunt Dii tui Israël, qui te eduxerunt de terra Ægypti. Hac de causa Herodes Acalonita gladio innocentes pueros interemit: ut ipse solus regno Israël potiretur. Et coloni isti Habebimus (inquiunt) hæreditatem. Quid ergo remediū? Interficiamus hæredem. Vt sustentarentur in honore, innocentem occidunt. Magna quidē horum colonorum fuit ambitio, sed maior eorū obstinatio & duritia: siquidem tantis misericordiis abusi sunt, & eorū auaritia ira eos captiuos tenebat, quia ad hoc vt non amitterent ista temporalia, & inanes huius sæculi honores pro nihilo habuerūt æterna bona, & hæredem occiderunt. Heu quot sunt & hodie uiuentes, qui cū sint a Deo uocati in inspirationibus, & prædicationibus ita uiuunt, ac si non esset Deus. Et propter hanc hæreditatem coloni isti floccifecerunt cælum, gloriam, & requiem nullo æuo interituram, atque omnia alia æterna bona. Similiter multi incredibili amore prosequuntur uxores suas, & liberos & diuitias. & ita in his intenti sunt & occupantur, ac si non esset beatitudo alia felicior, & sic uidentur a perenni æternam: iuxta illud Sapientie de impiis loquæ-

Iosue. 10.

Iosue. 7.

Iosue. 19.

1. Reg. 12.

Matth. 2.

Sapient. 2.

tis. Dixerunt inter se non rectè cogitantes. Exiguū est & cum tædio tempus uitæ nostræ. Venite perfrua mur bonis, &c. Sic coloni isti improbi hæredem occidunt existimantes quod sic cōseruarentur. Sed expende obsecro quam magna est Dei omnipotentis sapientia, quamque iniqua sunt improborū hominum iudicia. Putat enim tales sibi optata adepturi ex medijs pro suo libito ordinatis, se quidem ipsos extollendo, & alios opprimendo. Sed Deus uana eorum iudicia è diuerso mutat, vt plane uidere est in filiis Iacob, qui quidem adorare reuertes fratrem suum Ioseph uendidit eum Ægyptiis: sed existimantes ipsum opprimere & inhonorare, extulerūt eum. Media quæ illi elegerunt ad deturbandum & perdendum fratrem, assumpsit Deus ad extollendum eum. Similiter & Saul cupiens Dauidis interitum, iussit vt afferret centum Philistinorum præputia quod quidē aiebat, vt in tæto periculo interficeretur, secū dicens. Non sit manus mea in eum, sit autem manus Philistinum. Cogitabat Saul tradere Dauid in manus Philistinum. Sed quo Saul conabatur Dauid ignominia afflicere, eo certe honore efferebat: quia reuersus est Dauid magna cum uictoria, & occidit ducentos Philistæos, quod quidem maximum honorē Dauid attulit, mortem uero & ignominiam Sauli. Sic Amā parauit crucem Mardocheo, & populo Iudæorum necem, in quo factō sibi ipsi parauit crucē: in qua idē ipse suspensus fuit & omnis domus eius abolita, & Mardocheus & populus Iudæorum exaltati. Et nūc in præsentiarum quid dicunt agricolæ? Occidamus eum, & habebimus hæreditatem. Sed aliter illis præter spē euenit, quia Christi mors causa fuit ut illi hæreditatem perderent & terram, & ut Hierusalem, totumque regnum Iudææ exterminaretur. Vide quid Caiphas cōsulendo dicat. Si hūc d. mittimus ueniet Romani & tollent locum nostrum & gentem. Hoc quod illi pro medio acceperunt, nempe, ut Christus occideretur, ne Romani uenirent, causa fuit vt Romani uenirent & eos destruerent, & profisterent. Qui malis artibus temporalia querunt, diu nequeunt ea possidere: nam ut optime dixerit D. Ambrosius, id quod turpe est nō potest esse uile, nec quod honestum est inutile, quia complex honestatis est utilitas, & utilitatis honestas. Memorabile illud ferunt rethores (ait Ambrosius) quod dux Romanorum cū ad eum medicus regis aduersarij uenisset pollicens se daturum regi uenenum: uinctum eum ad hostem remisit. Et reuera præclarum, ut qui uirtutis certamen susceperat, nollet fraude vincere. Victoriā enim turpem putabat, nisi honestate partā. Quid uero Eli seus secutus est nisi honestatē, cum exercitum regis Syriæ qui ad obsidēdum uenerat captiuum duxit in Samariam: cuius oculos cecitate obduxerat, & dixit Domine aperi oculos eorum, ut uideant, & uiderūt? Cum autem rex Israël uellet eos percutere, eamq. sibi facultatem posceret a propheta respondit, nō percutiendos, imo subsidio alimentorū iuuandos. Maluit honestè confundere, quam turpiter vincere eos. Beata quoque illa Susanna denunciato falsi testimonij terrore, & tanto opprobrio & periculo exposita: maluit honesta morte uitare opprobrium quam studio salutis, turpem uitam sustinere. Itaque dum honestati intendit, etiam uitam seruauit: quæ si quod sibi uidebatur ad uitam uile optauisset, non tantam reportasset gloriam: imo etiam id quod non solum inutile, sed etiam periculosum foret, per nā criminās forsitā-

Gen. 37. Gen. 41.

1. Reg. 18.

Hester. 7.

Iosue. 11.

Ambros. lib. 3. off. c. 13.

1. Reg. 6.

Dan. 13.

Tab. 1.

Luc. 9.

Matth. 21.

3. Reg. 12.

forsitā non cōsistat: quia adultera aliquando incidere in eam uiri & legis, & Deus eam non libera ret. Adde etiam de Tobia qui non solum adorare uitalos aureos renuit, sed omnia sua fratribus pauperibus, & concupiuis largiebatur: nec diuitias aliquas fraudulenter acquisiuit, quapropter Deus illum dicit & uilum restituit, quia uirtutes & misericordiā amplectebatur. Patet igitur id quod decorū est semper esse uile: è contra autem inhonestum, semper est inutile. Pharo rex Ægypti ut uitam suam & suorū seruaret persequebatur Israēl, credēs esse regno Ægypti: sed ualde inutile fuit, perijt ipse & sui, & totum regnū sterilitate uariisque calamitatibus est percussum. Sic Abimelec filius Gedeon qui septuaginta fratres occidit dempto vno Ionatha, ut regno potiretur, morte acerba interiit: & perdidit quod male acquiserat. Deniq. ut iam ab exemplis abstineamus, ex hac parabola patet qualiter sacerdotes templi graue crimen aggreduuntur: mortem uidelicet hæredis: cupiunt enim hæreditatem possidere, & redditibus templi & oblationibus frui. Sed longe aliter eis euenit: nam eo ipso quo putauerunt consequi hæreditatem, prorsus illā perdidit. Igitur nihil nos queramus nisi medijs honestis adhibitis, nihil nisi ex uirtute: cum omne quod malis artibus acquiritur, durable non sit. Sed iam ad contextum. *Et cecidit eum extra uineam occiderunt.* Hoc ad literam adimpletum esse scimus cum Christus dominus extra uineā passus est. Hoc est, extra populum Israël: quia ut diximus populus Israëliticus uineæ Domini exercituum est. Principes autem sacerdotum & pharisæi tradiderunt eum Gentibus & posuerunt in potestate. Pilati Gentilis: quem impij Iudæi eicientes extra uineam, occiderunt suspendentes in ligno. ¶ Finita igitur parabola, in qua prædixerat dominus facti patres eorū fecerant erga prophetas, & quid ipsi facturi erant contra Christū: nunc uerit sermonem ad ipsos sacerdotes, scribas, & pharisæos, dicens ad illos. *Quid ergo faciet illis Dominus uineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit uineam aliis.* Quæ audito, dixerunt illi. *Abst.* In Matthæo dicitur, quod ipsi pharisæi responderunt hanc sententiam dicentes, malos male perdet & uineam suam alijs locabit agricolis: sed hic dicitur quod Christus illa protulerit. Nec est in hoc contradictio: nam quidam illorum responderūt malos male perdet, ut ait Matthæus, alij uero vt scribæ qui erāt literis exculi intelligētes parabolā & quod de ipsis loquebatur, dixerunt. *Abst.* Sed circa istā pharisæis primo dicta & postea a Christo domino reata, nonnulla annotatione digna insurgunt. Primo quidem quā iusta sint altissimi iudicia, idēque dominus in suis causis iustus: siquidē aduersarios suos in propria eorum causa iudices instituit: ipsosq. propria ab eis sententia prolata, & ab eorum ore conuincit. Tam iuste & recte se habet Deus in suis causis & in damnando peccatore, ut non modo condemnatus sententiam non recuset, imo aperte cognoscit, & confiteatur iustissimam damnationem sibi impositā iustissimeque mereri in tartara descendere. Hac similitudine usus est Nathan spiritu Dei ductus cum proposuit Dauidi regi parabolam illam hominis diuitis qui plures oues habebat. Vnde Dauid cognita causa & delinquentis crimsine, examinato ignorans tamē quod ad eum parabola tēderet, idē contra seipsum sententiam iustam protulit. Ita Christus in hoc loco eosdē pharisæos contra seipsum in propria causa iu-

das constituit: & in parabola reuocat ad eorum mētes beneficia accepta, ut uiderent illi quam iuste proicerētur a uinea, & ab eo punirentur: & sic conuicti a seipsis iudicentur. Sed uide quid dicat dominus erga suam iustificationem per Elaiam prophetā. Nunc ergo habitatores Hierusalem & uiri Iudæi iudicare inter me, & uineam meam. Quid est quod debui ultra facere uineæ meæ, & non feci eis? An quod expectaui, &c. Verum sicut improbi seipsum damnarunt dicentes malos male perdet: eodem modo erit in nouissimo die quando mali etiam si inuini confitebuntur iustissime a Deo damnari. Age ergo o homo, qui cunquē es expurgare, aures arrige & ad rationem reddendam de uinea tua & fructu te præpara. Accipisti enim animam, baptissimum, uirtutem, ualeudinem, & cetera bona tam spiritualia quā corporalia: & ista quidem nec frustra data sunt, imo ut tātis auxilijs & instrumentis operando fructum cum ferro reddas: sin minus ad iustitiam & iram mouebis dominum uineæ sicut isti impij coloni, & sic etiam perdet te sicut & illos. Hoc enim proterui peccatores faciunt, tantaque eorum nequitia est, ut ad supplicium potius quam ad misericordiam rectissimum iudicē iritent: & sic quia misericordia abutūtur, iustitia plecentur. ¶ Secūdo obseruandum quod dupliciter potest homo perdit: male uidelicet & bene. Iusti enim bene perduntur dum hic uiuunt, quia mūdo, carni, hominibus & semetipsis perditū & mortui sunt, quæ per iudicio uilis est & bona, quia per ea saluātur. Vnde Dominus. Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Mali autem homines male perduntur cum damnantur: quia perditio est irreuocabilis, Vnde in psalmo habetur. Vultus autem domini super facientes mala ut perdat de terra memoriam eorum. Ita Iudæi in sua malitia perseverantes male perduntur: quia sic a Deo alienantur, ut nunquam inueniantur ab ipso. Ab hac perditione liberat penitentiæ quæ perdit hominem, ne perdat. Perdit enim peccatum, ne perdat salutem: & perdit culpam, ne inueniat penam: in qua perditur omnis damnatus. Nisi penitentiam egeritis omnes simul peribitis. Præterea potest etiā dici quod omnis qui peccat perditur: uerum est differentia inter hos perditos, quia quidā bene perduntur, alij male. Bene perditur, qui ad bonum perditur, & bonum elicit de peccato exiens ab illo. Male autem qui semper manet obstinatus in peccato, & in eo pertinax inuenitur. Sūt quædā oua que perditā uocatur que cū sint asta abstrahimus ab igne & comedim⁹: sed si manēt in prunis quo ad omnino cōburāt, ita perditur, ut nihil ualeāt. Sic peccator quauis, per peccatum perdat, si tamen a peccati flammis exeat bene perdit dicitur, nec fecus quā perditum ouum. Sic Dauid quia multa præclara gesserat superbiens quod ipse dixerat refert. Ego dixi in abundantia mea non mouebor in æternum. Sed ut eius superbiæ dominus mederetur auertit se paululū ab eo, & cecidit: quapropter ipse dixit. Auertisti faciem tuam a me, & factus sum conturbatus. Et alibi. Bonum mihi quia humiliasti me, ut dicam iustificationes tuas. Elegit bona ex peccato nempe humilitatem: & ut in posterum caueret prudētiam elicit, & didicit nihil fidere in proprijs bonis. Similiter & Petrus qui antea superbiens & nimium sibi uendicans dixerat, si omnes scandalizati fuerint in te ego nunquam scandalizabor: postquam cecidit in ignem peccati, & exiit ab eo, modestius & humiliter locutus est. C c a dicens.

El. 1.

Matth. 10.

Psalm. 138.

Luc. 13.

Psalm. 138.

Ibidem.

Psalm. 138.

Matth. 14.

Ioan. 21.

Matth. 26.

Psal. 5.

Gen. 18.

Prone. 2.

Eccles. 9.

Ioan. 17.

Offe. 13.

Dan. 2.

dicens, cum esset interrogatus à Christo an plus car-
 teris eum diligeret. Tu scis domine, quia amo te. Iam
 non contemnit alios, sicut antea solebat. Hi porro viri
 sanctissimi quauis perditis ouis fuerint assimiles: be-
 ne tamen sunt perditii, cum cito ab igne peccati exie-
 rint, & humilitatem sint edocti. Sic Petrus ab igne,
 qui erat in domo Caiaphæ exiit iam affatus interius ab
 igne peccati: & exiens foras fleuit amare, & à pecca-
 to fructus excerpfit vberimos. Sed non sic impij &
 obstinati peccatores faciunt, qui non bene, sed male
 perduntur, vt ait Christus: quia semper existentes in
 igne peccati indurati, & efficiuntur carbones in igne
 inferni destinati: cumq; male perdantur, erunt perdi-
 ti in æternum: quemadmodum isti impij & obstina-
 ti sacerdotes & pharisæi quibus dominus loquebatur
 male perditii erunt in sæculū sæculi. ¶ Tertio expede
 quod licet Deus perdat hominem peccatorem, vt di-
 citur hic quia perdat dominus vineæ colonos illos;
 attamen non perdat illos dominus, nec conteret eos
 nisi prius ipsi se per peccatum perdiderint. Præcessit
 ingratitude peccatum: præcessit & cruenta inspi-
 ratio, & veritatis odium, & Dei exterminium, ode-
 rant enim filium, & extra vineam eiecerunt: hinc ira
 Dei, hinc comitata est vindicta in improbos. Nun-
 quam enim deus vasis iræ pararet incedium, nisi ho-
 mo inueniretur habere spontaneum peccatum. Hoc
 psalmographus testatur dicēs. Perdes omnes qui lo-
 quuntur mendacium. Præcessit mendacium interitū
 Dei. Non perdet iustum cum impio, sicut Abraham
 testatus est: sed eos perdet qui male agunt. Vnde in
 prouerbijs habetur. Impij vero de terra perdentur,
 & prosperitas peccatorū perdet illos. Ecclesiastes etiā.
 Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Sic sua-
 pte culpa Iudas interiit. Ideoque saluator, Nemo ex
 eis perit, nisi filius perditionis. Sic etiam Oseas.
 Perditio tua ex te Israël. Cum sit igitur peccatum
 genuina nostræ perditionis origo, admonet hic lo-
 cus vt peccata fugiamus: non enim in hora mortis
 perdet nos deus, nisi nos per peccatum perditos in-
 uenerit. ¶ Perpende etiam quod non solum perdidit
 hos impios colonos, sed vineam aliis locauit agricul-
 tis: ex quo manifestè colligimus ob incredulitatem
 & ingratitude reuocari beneficium, & non modo
 rescindi pacta priora, sed etiam in alios digniores
 potiora conferri. Repperunt Iudæi legem, digni ha-
 biti sunt prophetarum oraculis, sunt quoque illis di-
 uina concredita promissa: verum ob suam increduli-
 tatem & cecitatem regno priuari meruerunt, nempe
 euāgelij gratia & dignitate. Cupio vt intelligas quā
 terribilis ad hos iudicandos colonos venturus sit do-
 minus. Hoc Dauid declarat dicens. Aspicebant, do-
 nec throni positi sunt, & antiquus dierū sedit: & ves-
 timentum eius cādudum sicut nix: & capilli capitis
 eius quasi lana munda: thronus eius flāma ignis, ro-
 tæ eius ignis accensus. Dicit albā vt nix, quia ex om-
 nibus partibus alba est. Non sicut paries qui cum so-
 ris sit albus interius tamè est niger: vt denotet quod
 ex sua natura, deus innocentiam habet, & ita nihil
 impunitum relinquet. Erat thronus ignis, quia cū
 ipso peccatores incendet & mundum cremabit. To-
 ta hæc pœna graueq; supplicij venit super istos pec-
 catores colonos. Quod si tu forsità dixeris. O quam
 impij fuerunt illi Iudæi, quam ingrati, quaque rebel-
 les: aduerte quā eis tu sis deterior, qui cum à deo lō-
 ge maiora acceperis beneficia, sis & longe Iudæis in-
 grator. Non tot ac tanta in Iudæos contulit, ac in te

beneficia. Esset plane longum quibus es à deo affe-
 ctus hic recensere beneficia, quibus tamen haud qua-
 quam Iudæos affecerit. Illos enim eripuit à iugo &
 captiuitate Pharaonis, & inimici eorū submersi sunt
 in mari: sed cū tu captiuus in Aegypto & in tenebris
 peccati, propter originale peccatū in vtero matris te-
 nereris, ab hac te captiuitate liberauit. Exeuntem ab
 vtero matris statim te demōnis incursum psequitur:
 vult tamen deus vt ad baptismi aquas peruenias, ex
 quibus anima tua sole clarior, lunaque rubicundior
 exeat. Cum velit te cacodemō vsquequaq; persequi
 & in peccatum attrahere: in profundum tamè aquarū
 sumergitur. Incepit populus Israël maximis lau-
 dibus deū extollere, dicēs. Cantemus domino glo-
 riose enim magnificatus est. &c. Cetera tu etiam do-
 mino, nullis siquidem tuis meritis adiutus factus es
 Christianus. Quis igitur beneficiū incarnationis &
 redemptionis commemoret? Si vt suspenderis esles
 iudicatus capitisve damnatus discrimine, & cū fieret
 in te iudicium quidam tibi amicissimus tuis indutus
 vestibus suum in caput eiusmodi transferret pericu-
 lum: nōne & salutem & quidquid haberes ab eo acce-
 pisse fatereris? Aduerte igitur quid tecū deus egerit:
 siquidem cum sis peccator pœniq; inferni condē-
 natus tuis se vestibus deus induit, & ad capitis disci-
 men cruci affigendus ducitur innocens, te verō qui
 eiusmodi merebaris supplicium, saluo, & incolumi.
 Ille te creauit, redemit ac paut, vitamque concessit.
 Non dico deo, sed vel Aethiopi cuiquam qui tot ac
 tanta in te contulisset beneficia gratis esse tenebaris:
 quā vero magis deo, in quo summa est bonitas? Sed
 tu loco istorum beneficiorum his colonis ingrator
 peiorq; Iudæis eiicis à te dominum & quantum in te
 est eum iterum crucifigis grauiter peccando, vt ait
 apostolus, & crucifigentes eum in carne si modo ef-
 fet mortalis & passibilis vt tunc erat. Igitur si tā acer-
 be deus Iudæos acceptis à deo beneficijs abutenes
 puniuit: quā nos grauioribus afficiet supplicijs si in-
 grati fuerimus, qui multo grauioribus ab eo sumus
 affecti beneficijs? Paulū attende: Irritam qui faciēs
 legem Moisi sine vlla miseratione duobus vel tribus
 testibus moritur: quāto magis putatis acerbioreseū
 mereri pœnas qui filium Dei cōculcauerit, & sangui-
 nem testamenti pollutū duxerit? Auferetur (inquit)
 à vobis regnū Dei, quæ est hæc vinea: & dabitur Gē-
 tibus. Si à Iudæis qui erāt filij regni & à deo dilecti
 propter eorum nequitiam sublata est vinea Domini,
 & propter nimiam ingratitude miseri sunt in te-
 nebras exteriores quid iam de nobis fieri oportebit?
 Certe deus acceptor personarum non est: sed omnis
 ei gens, quæ dominum pertinet sciat est grata. Ob hæc
 etiam ingratitude Germani, Angli, Scori, & alia
 nationes regnum amiserūt. Discant catholici animū
 gratum deo exhibere ne ab ipsis auferatur regnum
 Christi: quod pene cōpleri videmus, cū ad Indos iam
 migrare videatur Ecclesia. Sed ulterius progredia-
 mur. Ille autem aspiciens eos ait: Quid est ergo hoc quod
 scriptum est, lapidem quem reprobauerunt edificantes,
 hic factus est in caput anguli? Vult in hoc deus illis
 ostendere, quod quauis eum occidere conentur, vt
 priuetur hæreditate, ad tamè eis aliter quam cogitāt
 eueniet. Nam sua cum hæreditate morte priuari non
 oportebat: & vt eos experiretur adducit Dauid propheta
 dicentē. Lapidem quem reprobauerunt edi-
 ficantes, &c. Hic lapis Christus est, iuxta illud Apo-
 stoli, Petra autem erat Christus, Aedificatores sunt
 ipsi

Exod. 14.

Exod. 15.

Hebr. 6.

Hebr. 10.

Ast. 10.

Psal. 118.

Cor. 10.

Ephe. 2.

Eccle. 24.

3. Cor. 9.

ipso pharisæi & scribæ & sacerdotes, ad quos est ser-
 uo: & edificatores appellabantur, quia propter offi-
 cium tenebatur edificare domū viuam in qua deus
 habitaret, ad docendum videlicet, atque instruendū
 populum exēplo & verbis, & vt tali modo huc veni-
 rēt, vt dignaretur dominus cohabitare inter eos. Re-
 probatus est non solum inutilis, sed etiam edificatio
 odiosus à dicentibus eum esse fallacem, seditiosum,
 mandatorumq; Dei transgressorem, & vt talis pro-
 ductus est ab edificio. Sed hic lapis reprobatus collo-
 catus fuit in edificio in capite anguli vt ad vnā cō-
 cordiam duo parietes Ecclesie redigerentur, qui erāt
 populus Iudaicus & Gentilicus. Sed lapis hic nō fuit
 manibus aedificatorū collocatus, sed manu Domini:
 atque ideo subdidit. A Domino factum est istud, &
 est mirabile in oculis nostris. Hoc præclare declarat
 diuus Paulus, quomodo hic lapis positus sit in sum-
 mitate capitis anguli, dicens. Ipse est pax nostra, qui
 fecit vtraque vnum: & mediū parietem maceræ sol-
 uens inimicitias in carne sua legem mandatorum de-
 cretis euacuans, vt duos condat in semetipso, &c.
 Obserua autem quod non dicit colonos edificatores
 arte, sed edificantes actus non artifices officio, sed
 exercitio. Vbi sunt ergo qui dicunt prælatos posse
 non residere? Si Dominus dicit quod manus admo-
 tas operi ecclesie habeant, quid tum fiet si manus
 habeant ecclesie admotas, non ad edificandum ver-
 bo & exemplo, sed ad dissipandum verbo & exem-
 plo? Vide etiam an nostri edificantes lapidem appro-
 bent, an reprobent. Iacuit huiusmodi lapidis, à plurimis cō-
 culcatus, frigerique & æstu, imbribus & gelu expo-
 situs. Vide nunc an ita prælati approbent Christi tri-
 gus & æstum: vide an humilitatem sectentur & cru-
 cem. Forsitan prælatos non reprobant, imo approbat
 & laudat lapidis utilitatem, & prædicat Christi humi-
 litatem, crucem, mortem, & eius paupertatem: sed si
 quod verbo probat & laudat, id reprobat exemplo:
 quid hic edificabit? Videtur si altera manu edifica-
 re, altera destruere: altera telam cōstruere, altera texti-
 tum retexere, vt Ecclesiasticus ait. Omnis qui cecide-
 rit super illum lapidem conuassabitur, supra quem au-
 tem ceciderit conminuet illum. Hic ostenditur non
 hic agi simpliciter de lapide, sed de lapide signato
 qui est ipsemet Christus: nam lapis de quo scriptura
 loquitur in tēplo Salomonis fuit, super quem nemo
 caderet, sed loquitur Christus de tēplo, qui lapis est
 per metaphoram. Et iste non est sensus mysticus, sed
 literalis, quia literalis sensus est ille, quem intēdit si-
 gnare per literam cōditor eius. Christus tamè loquēs
 hæc noluit intelligere per lapidem istum aliquam pe-
 tram, sed ipsum: ergo in literali sensu semetipsum si-
 gnificat. Ait ergo. Si lapis ille ceciderit super aliquē
 cōminuet eū in partes minutas, & ea est maxima læ-
 sio. Est enim ea lapidis natura, vt si quis super eum
 ceciderit, lædatur, & tamen si lapis magnus super ali-
 quem ceciderit, multo magis lædatur: & designatur
 ista differētia per conuassare & cōminuere: quia cō-
 minuere designat partes minutissimas, & conuassa-
 tio solam læsionem. Et est sensus. Ille supra lapidem
 Christum cadit, qui supra illum est: qui autem supra
 illum est fundatur supra eo, & ita designatur per hoc
 credentes, qui pro fundamento Christum habent.
 Fundamentum enim aliud nemo ponere potest præ-
 ter id quod positum est, quod est Christus Iesus, ca-
 dit autem supra Christum quicunque non perditia fi-
 de peccat in actione, cuiuscunque generis sit. Et iste

confunditur, id est, læditur, qui peccat mortaliter, &
 est dignus morte æterna: & tamen non est manife-
 stum vulnus, sed sola contractio, eo quod cum fides
 maneat potest faciliter peccatum tolli, cum quis ad
 Christum ingemuerit, Super illum autem cadit lapis
 id est, Christus, qui sub se non habet Christum, id est,
 non credit in eum, & ita non habet eum pro funda-
 mento. Et quia non habet eum sub se, necesse est vt
 habeat supra se: id est, vt eum, quem non tenet vt fū-
 damētum timeat supra se vt dominum, & pauca vt
 vltorem, Tūc lapis cadit supra hominem quādo pec-
 cat in fide, quia tale peccatum est immedicabile: quia
 cum non credat nō potest inuocare clementiam pro
 delicto ab eo quem Deum non esse putat, & ideo di-
 citur eum qui non credit iam esse iudicatum. Dico
 quod iam iudicatus est: quia manēte infidelitate, nō
 potest eius peccatū remitti, & damnatus est. Et ideo
 iste conteritur quia pœnæ æternæ irreuocabiliter ad-
 iudicatur: quæ maxima est læsio, cū nulla maior sit
 pœna. Hac comparatione vult deus ostendere gra-
 uissimas pœnas, quibus Iudæi sunt puniendi, vt pote
 infideles & increduli, qui non modo suum agnosce-
 re noluerunt redemptorem: sed & illum persequētes
 ac extra vineam euicentes occiderunt. Cauemus
 & nos ne in Christum incidamus: multo magis
 cauemus ne ipse cadat supra nos, propter infide-
 litatis peccatum. Dicis mihi nequissime peccator,
 quomodo sis Iudæis graue illud iustitiæ diuinæ pon-
 dus: cum super te ceciderit? Deduxit dominus Iere-
 miam prophetam in domum figuli, & ipse faciebat
 opus super rotam: & dissipatum est vas quod ipse fa-
 ciebat è luto manibus suis, &c. Dixit dominus
 sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea do-
 mus Israël. In hac visione cōparat homines vasi ter-
 ræ: quod facit figulus, qui deus est: cūq; nos simus
 vasa terrea, debilia, & ex puluere confecta. Talem se
 sanctus ille reputabat, qui deo dixit. Memento do-
 mine quod sicut lutum feceris me, & in puluere re-
 duces me. Aduerte posse figulū si dum vas facit id in
 rota frangatur denuo id efficere, vel etiam si sit opus
 ad meliorem formam reducere: sed si vas frangatur
 educum à rota & soli expositum iam sit in fornace
 decoctum, nullum prorsus habebit remedium. Si fra-
 ctam ollam postquā sit decocta figulo perferas repa-
 randam, non dubium est quin ab eo sis deridendus.
 Mundus iste est tanquā rota quæ semper inuoluitur,
 nūquam cessat. Deum itaque hoc in mūdo vitam agi-
 mus, & in hac vita quæ est ceu rota figuli commora-
 mur, licet frangamur, & semel atque iterum in pecca-
 tum incidamus, remedium habemus, & cum pœni-
 tentia possumus iterum ad figulum reuerti à quo re-
 paremur, & meliores forte fiamus, ac perfectiores quā
 antea eramus. Peccauit Dauid, & tanquam vas figu-
 li contractus est: sed cum ad dominum confugisset,
 ita per pœnitentiam purgatus est, vt longe cādidiior,
 longeque sanctior quam antea fuerat sit inde reuer-
 sus. Idem beato Petro accidit, idem Paulo, ac Mag-
 dalenæ, aliisque quam plurimis peccatoribus: qui cū
 in huiusce vitæ rota contracti, à deo petiissent auxi-
 lium, ita sunt eorum preces exaudite, vt effecti sint
 à domino totius puritatis vasa præclarissima. Sed ca-
 ueas ne extra rotam frangaris: quia si ab hac vita in
 peccato mortali decesseris, eo vsque in æternū per-
 manebis. Si decoctus iam in hora mortis in petram
 cecideris, quæ est Christus, conuassaberis: nec mi-
 nus manebis diminutus, quā si supra te petra caderet.

Ioan. 8.

Ierem. 18.

Iob. 10.

2. Reg. 11.

Psal. 2.

Terribile iudicium veniet super te, & pertimescendū supplicium, cum iustitia diuina super te aduenerit, si mors te in peccato mortali corripuerit. Vnde Dauid de his peccatoribus alloquitur Deum. Reges eos in virga ferrea, & tanquam vas figuli confringes eos. Animaduerte quid de luteo fieret vase, si grauibus istibus à brachio Gigantis virga ferrea, cōcūteretur. Si quidem ait dauid, quod tu eris ante dñm. Quid faciet miser, & debilis peccator coram illo omnipotēti gigante, qui ad eum ad iudicādum est venturus, vt sua eum infinita potestate conterat? Quid faciet, & quomodo non contremiscet? Non percuteret virga ferrea diuine iustitiæ vasa integra, quæ iustorū sunt: sed vasa iam multa peccatorum multitudine fracta. Quibus nam rebus terrum illud inferni chaos referunt esse existimas? Contritis abundat vasis, testis quam plurimis, & ollis. Et quæadmodum vas, quod fractum est extra rotam in æternum fractum, & irreparabile permanet: ita ille, qui in infernum cadit nullum proorsus habet remedium, cum nulla sit in inferno redemptio. Quod si à me scisciteris cuienam vsui fracta vasa sit vtilis, nulli plane dixerō, nisi tantum ad ignem fractis in testis huc atque illuc deferendū. Contingit sæpe vt venies mane vetula ferat à domo vicinæ prunas in testa fracta: nec secus circumferunt diaboli damnatos, vt ignem (ceu conquassatæ vrne) cum nulli possint alij prodesse ministerio, apportēt. Sed si adeo sit vas figuli diminutum, vt iam nec igni ferēdo minutissimæ partes sint vtilis, ad quid prodesse dicentur? Proderunt quidem ad calculos. Solēt enim lufores cum eis calculi desunt ad connumerandas pecunias, terræum vas confringere altero lapide. Partes autem quæ remanēt primo fractæ sunt quæ ceciderunt in petram, cuiusmodi sunt illi, qui cō christiani sint, fidemque habeant, lapidem offendit, qui est Christus, & in peccato mortali cōfringuntur. Sed supra istos infideles, & Gentiles cecidit lapis, & comminuit eos, vt hic ait Saluator: & cū adeo sint diminuti quid iam poterunt prodesse? Proderunt vsui calcolorum, quibus nūmi cōnumerētur. Quid iam præstabit Alexander Magnus? Quid Cyrus? Quid Codrus Atheniensium rex, qui sponte se morti obtulit? Quid Curcius, qui se libetē in hiatis terre proiecit? Quid Annibales. Quid Scipiones? Quid deniq; cæsa res, & Pompei, qui tanto studio, & diligentia gloriā famam, & mundi honorem sunt fouere conati? Sūt hi omnes in infernis sedib; collocati, nec vlli alij rei vtilis, quam calculis ad pecunias numerandas. Reliquæ erunt hoc in mundo perennem de se memoriam, scribunt de eis Historiographi, canunt Poetæ, loquuntur homines: at tacent ipsi in inferno ardentibus vridique flāmis circumsepti. Fuit præcipuus istorum finis, vt eximii laudibus vsque ad astra ab hominibus extollerentur, & sui nominis immortalē posteris memoriam relinquerent. Quid tamen hæc omnia prodesse existinemus? Sunt miseri in profundo illo Bæthro, Tartareisque sedibus cōstituti, flammisque perpetuo ardore flagrantibus admoti. cum sint Cæsar, atque Pompeius in inferno, canit tamen Lucanus, Bella per Æmāthios plusquam ciuilia campos, Iacet miser Æneas in Orco: & tamen sic Maro, Arma virumq; cano. Cadit super hos ingens ille lapis, eosque comminuit. De his ait Propheta Esaias, subito dum non speratur veniet contritio eius, & cōminuetur, sicut conteritur lagena figuli cōtritione præualida, & non inuenietur de fragmentis eius testa, in

Psal. 30.

qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur Parum aquæ de fouea. O vtinam inter Christianos nō inueniatur etiam multi istis Gentilibus petores, quorum spiritus nullus alius est, quam sui ipsius memoriam relinquere in hoc mundo, famamq; æternum nomen absque domini vlla recordatione querere: qui non aliter nunc viuunt, quam si nullam vitam post hanc futuram existimarent. Attende igitur, & vide, vt si forte cecideris, cadas super petram; quæ Christus est, vt possis inde consurgere, ne sic fractus & comminutus in æternum absque auxilijs maneas. Caue ne lapis super te cadat, & irruat, et si cecideris, moneo vt quam citius resurgas, dum in huius mundi rota es: antequam morte præuentus omni sis auxilio destitutus, & gehennalibus flammis, cruciatibusque æternis plecteris. Sed de his plus satis. Iam nunc videamus quæ sequuntur. *Et quærebant principes sacerdotum, & scribe mittere in illum manus in illa hora, & immerunt populum: cognouerunt enim quod ad ipsos dixerat similitudinem hanc.* Obstinatam contra Christum malitiam declarant. Nam quantum à veri notitia plus nimio abalienati essent, multis tamen coniecturis colligebant domini sententiam cōtra se dirigi atque ideo in insaniam fere cōiecti, eum tenere, & capere contēdebant. Nec quicumq; illorū impios conatus impedit, nisi timor populi: hoc est, quia verentur ne impune ferant tantam crudelitatem. Non timuerunt legem Dei quæ dicit, innocētē, & Exod. 15. iustum non occides: & timuerunt homines, ad huc enim memoria habebat quam honorifice fuit Christus à turbis in die palmarū exceptus: ideo timebāt: ne turba insurgeret cōtra eos. Quot modo sunt, qui graui crimina committerent, si illis non esset supplicium? Plus cohercet à malo timor hominum, quam timor Dei. Cras veniet mors, & tunc videbis, quāto melius tibi fuisse Deum vereri, quam homines, &c. Vide quam verum sit prouerbiū illud, Veritas odiū parit. Hinc Salomon, Qui erudit derisorem, ipse sibi iniuriam facit: & qui arguit impium, sibi maculā generat. Et Amos, Odio habuerunt in porta corripientem: & loquentem perfecte abominati sunt. Id, quod euenit Christo, sæpe accidit probatissimis Dei ministris, si quando acris flagitiosos quosque obiurgāt. Verum etsi nolint triumphabit veritas: & melius est pro veritate supplicium, quam pro adulatione gerere beneficium. Igitur Scribæ & Pharisei, Sacerdotesq; principes palmam non cedant veritati, & quāquam audiant iudicium diuinum, tamen nihil sibi metuit: imo in assueta persistentes perfidia, & inuidia, consilia captant renuentes domino. Sic & hætenus apud multos fieri videmus, qui cū apertam veritatem negare non possunt, veritatis tamen præcones, & autores plusquam non recalcitrant prosequuntur odio. Ideo ait textus. *Et obseruauerunt insidiatores, qui se istos simularent, vt caperent eum in sermone.* Sed prius, vt inquit Matthæus, consiliū inierunt, vt caperent Iesum in sermone. Dauid cum aliquid arduū facere cupiebat, consulebat dominū, vt illud. Vtrum tradent me Ciphæi? Respondit dominus. Tradent. Et illud persequar latrunculos hos? Moses etiam cū apprehēdit blasphemum cōsuluit dominum: & etiā cum inuenerūt hominum colligentem ligna in Sabato, Et sancti viri, qui consulebant prius dominum omnia ad votum succedebant eis Sed impij cum cōsiliū faciūt nō dñm cōsulūt, sed Diabolū, & quomodo dñm capiant in sermone student, & ideo maledi-

Prover. 9.

Amos. 5.

Matth. 22.

1. Reg. 23.

1. Reg. 30.

Leuit. 24.

Numer. 15.

Quæ

1. Par. 19.

Esa. 29.

4. Reg. 1.

2. Par. 16.

Psal. 21.

Psal. 2.

Act. 4.

Iud. 15.

Matth. 4.

3. Reg. 14.

Prover. 2.

Gen. 31.

Matth. 7.

Matth. 23.

Ecles. 2.

Et, & dānati, sicut Saul rex eorū, de quo scriptura ait quod interfecit est propter iniquitates suas: & inter alia facinora obiicit ei, eo quod Pythonissam cōsulerit. Væ qui profundo estis corde, vt à Dño abscondatis cōsiliū. De istis ait Esaias. Vide, & in omnibus, quæ agis, dñm verere, totā tuā spem in eo pone: alias omnia in malū cedent. Quia multi in his, quæ ad vitā cōcernūt carnem suā, mundū, & sanguinem cōsulūt, ob id cōtra omnia illis cōtingunt. Ideo perit Ochozias rex Israël, qui misit vt cōsuleret Beelzebub Deū Acarō. Aza etiā rex Iudæ mortu⁹ est dolore pedū vehemētissimō, quia in infirmitate sua dñm nō quesuit. De hoc consilio ait Dauid, Cōsiliū malignantiū obsedit me. Vide etiā pusillanimitatē impiorū, quorū parū, aut nihil virtuti obfistere. Simul cū herodianis tēat inuadere iustā. Principes cōueniūt in vnū aduersus dñm & aduersus Christū eius. Sicut viri sancti sunt vnū vt faciant bonū: nā, vt ait noster Lucas de sanctis primitiue Ecclesie multitudo credentium erat cor vnū, & anima vnasita impij sunt vnū, vt faciant malū & persequantur iustum. Samson vulpiū caudas ad caudas iūxit: vt Philistinorū segetes succēderet, & confunderet. Sic impij, astuti, & dolosi sicut vulpes cōiunguntur adinuicē, vt faciant malū proximis: & in eos dñm ingerant. Sed vide quo pacto vulpes illæ etsi dā nū intulerint, & ipse cōcremāt sunt. Sic mali, & peccatores, nō tantū alius, sed sibi nocent, quia se interiunt sibi ipsi inferentes malū: proximos in caducis solū premunt. Sed ad quid cōgregat cōsiliū? vt capiāt Iesum in sermone. Erat. n. tūc quæsto an tributū deberet dari Cæsari, an nō, quibusdā dicentibus, quæ debebat exigi tributū, quia Romani pro omnib; militabant: alius econtra affirmantibus nō debere populū Dei, qui decimas solueret, & primitias daret, humanis legibus subiacere. Cæsar Augustus Herodem filiū Antipatri regem Iudæ cōstituerat, qui tributis tueret, & Romano pareret imperio. Super his mitunt ad dñm: eo cōsilio, quod parabolā illā de vinea intellexerāt ad seipos dictā. Malitia huius legationis fuit in hoc. Christus apud populū erat vir maxime æstimationis, & quia eos vexabat tributū persolvere (libertas. n. naturaliter ab homine ex petitur) ideo visum est illis. Christū nō ausurū, proferre tributū debere persolui, ne nomē, & honorem perderet: vt sic Herodes eū interficeret, tanquā seditiosum, ac Cæsari in festū. Ideo insidiatores vocat hos Euāgelista discipulos, & iustorū expectatores. Quales magistri, tales & discipuli. Si serpentes veneno inficiūt, & filii eorū: & sic dissimulantes, vt hypocrite cōtātur Christū tenere. Sic demon tentauit Christū in deserto. Sic vxor Hieroboā voluit decipere prophetā Ahīā dissimulās se esse. Sed frustra iacitur rete ante oculos pēnatorū: (De⁹ falli nō potest) sed ipse patrefecit. machinā vxoris Hieroboā, & suo nomine vocauit eā: nec enim malitia horū Christo abscondi poterat. Sic etiā Rachel sedit super abscondita idola, & sereno vultu dixit. Secū dñi cōsuetudinē mulierū accidit mihi. Sic isti veniunt in vestimentis ouium, cum intrinsecus sint lupi rapaces. Sepulchra dealbata erant foris, intus vero plena erant ossibus mortuorum. O, quot etiam habet mūdus pūnc similes istis. totus mundus plenus est falsis amicis, & hominibus fictis duplici corde, facieque. Vix inuenies, cui fidere possis, nec qui simplici corde tecum se agat: & cū te esse tantū putaueris, deceptum te inuenies ab amicis. vt duplici corde (ait Ecclesiasticus) labijs sceleris, manib; male faciētib; & peccato

ri terrā ingrediētī duab; viis. Abominatur enim altissimus hos simulatos, & fratru deceptores. Arca Noe interiorius & exteriorius linita erat bitumine. Vult De⁹, vt interiorius, & exteriorius ornati simus sanctitate, & cor lingue cōsonet, & sic intus, sicut foris nos simus, vt omnia in numero sint. Vnde in Prouerbijs habetur, Si Prouer. 16. mulator ore, decepit amicū suū. Non mittebant Pharisei discipulos vt Christi sermones audirent: sed mittebat, vt capiāt illā in sermone. Hæc est doctrina, quā à Phariseis discūt. Alia etiā vice ait Ioānes, quod miserūt Pharisei ministros, vt apprehenderēt Iesum: Videbatur horū patribus filios à Phariseis docēdos susceptos, futuros sanctos: tamen perpendite, quā discant doctrinā. Sic cōtrigat nūc patribus, quibus magne curæ filios seruituti in domibus nobiliū dicere, vt inde educti, & bone indolis vituti, & accincti efficiantur: ipi vero ludo solū vacāt officioq; internecij funguntur. Quot sunt parētes etiā filios in academijs mittētes, vt literis operā nauent: qui tamen vagātes vanitati potius studēt? Videbatur illis filiū à Phariseis edocēdū susceptū per triēniū futurū aliū Esdram in lege peritum, ac sanctum: illi tamen docent eos omnē dolum vt audientes tributum nō debere persolui, sic Herodes, & Pilatus Christum accusent, & capiāt, tandem morti tradāt. Quapropter insinuat Euāgelista causam simulationis, vt traderent illum principatui, & potestati præsidis. Per principatum intelligit Herodem, & per potestatem Pilatū. Differt. n. principatus à potestate in hoc quod principatus pertinet ad dignitatem, & potestas ad iurisdictionem. Hæbebat Pilatus potestatem traditam à Romanis, quia procurator erat in Iudæa. Hoc enim factum est quatuor diebus ante Christi mortem: & tunc ceciderat Hierosolymis Herodes, qui venerat ad diem festum. Quod timore populi isti non audebant facere manibus præsidis efficere voluit: vt veluti immunes videantur à morte ipsius. Sed iam hos impies versipelles, & simulatores audiamus. Et interrogauerunt eum dicentes, Magister scimus quia recte dicis, & doces, & non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces. Iam audis expectatores, qui tanquam scorpiones ore blandiuntur, sed cauda pungūt: nam post hæc verba calūniatoriam quæstionem proposuerunt interrogantes, an liceret tributū dari Cæsari. Imitantur hos Phariseos, & omnes, qui proximis suis blādo sermone imponere contendunt: adeunt quidem pacificis verbis, cum interiora plena sint dolo, fraude, hypocrisis. Tales sunt, qui probas quasque virgines decipiunt multis promissionibus: vt suam libidinem expleant: quales etiam sunt, qui fictis sermonibus concionatorem aggradiētes periculū facturū, siquid expiscari valeant: quo hunc subinde apud vulgus traducere queāt. Cuius rei periculū fecit Dauid qui dixit, Qui loquitur pacem proximo suo, mala autē in cordibus eorū. Et iterū. Sepulchrū patēs est gutur eorū, linguis suis dolo agebant, venenū aspūdū sub labijs eorū. Vno ore flare, & forbere volūt. In vna manu ferunt lapidē, & in altera panem ostentant. Vt hirundines verno tempore adfunt, sed hyeme recedunt: sic adulatores amici corū personā induentes, quales erāt isti pharisei, in rebus prosperis præsto sunt, sed in hyeme, id est tēpore calamitatis euolant. Vt apis ore portat florē, sed retro aculeo ferit. Sic multi blande loquuntur, sed intus malitiā gerūt. De his aiebat regius vates. Circūderunt me sicut apes, & exarserūt sicut ignis in spinis. Habent se isti sicut caupones, qui quidē cibaria

Gen. 7.

Prouer. 16.

1. Cor. 7.

Psal. 34.

Psal. 139.

Psal. 117.

delecta hospitibus largiuntur, sibi despecta vendicā
 tes: O quā isthac simulata gens, hypocrisis plena, &
 Deo inuisa: foris quæ bona apparent mundo osten-
 dens, intus vero in humili conscientie prauæ morās
 loco. Omnia in fictione & mēdacio cōsistunt. Diues
 se pauperē esse, nūmifq. carere ait, ne à paupere pro-
 caci & postulanti vexetur. Pauper fingit diuitis as-
 fluere, vt pluris fiat. Inimicus te blandis alloquitur
 verbis timore incussus: amicus veritatē cōtinet, ne te
 molestia afficiat. Alter se tibi amicū prædicat, alter ti-
 bi deuinctus. Tandē omnia dura, & veneno mixta
 sunt. Ideo Deus populo Iudaico prohibuit eum cy-
 gni, quia pennæ eius sunt cādiores niue, caro autē
 ipsa nigredine nigrior. Vnde Sapiēs, Spiritus dñi ef-
 fugiet fictū. Aliud. n. isti adulatores getāt in animo,
 nimirū venenū: & aliud in ore, s. pacē & salutē. Ideo
 dñs præcipit in Leuitico dicens. Nihil mellis adolebi-
 tur in sacrificio Dñi. Odit. n. Deus adultores verbis
 dulcibus imponētes. Ideo dñs per Esaiā. Popule me^o
 qui te beatū dicit, ipsi te decipiūt. Sicut de Camleō
 ne legitur propinquiori colore esse affectū: sic adula-
 tores, ac illi quibus adulantur, & assentātur, se habēt.
 Cōmēdant, quæ ipsi cōmendant: & vituperant, quæ
 vituperant. Vnde B. August. super illud psalmi. Deus
 in adiutorij meum intuent, ait: q̄ plus nocet lingua
 adulatoris, quā manus persequitoris. Sic Iob oscu-
 lo percussit Amassam. Ne iudices vinum propter dul-
 cedinem, nā in potu suaue est, & postea mordebit vt
 coluber, & sicut regulus venena diffundet. Manus
 Moysi ad extra erant mundæ: posite vero in sinu, erāt
 leprose. Sic isti foris mundi apparent, intus autē for-
 dibus pleni sunt. Ne credas adulatorib^o qui sub ami-
 corum personis sunt inimici & hostes acerrimi: vt
 speculū, q̄ res ipsas oēs, & intuentiū imagines repre-
 sentat, sed aliter q̄ sint à parte rei, quia dextrū repræ-
 sentat sinistrū, sinistrū vero dextrū. & respiciētē ver-
 sus orientē, refert ad occidentē. Sic adulator voce, &
 vultu est speculū, nā si rides, ridet: si ploras, lacrymas
 fundit: si detrahis de aliquo, eūdem ille vulnerat ma-
 ledictis: si te laudas mirificis te ipsum laudibus ef-
 fert. Sed omnia verfat & emollitur, quia si orientem
 intueris, te representat ad occasum intuentē: si te præ-
 sentē laudat, abentē irridet. De his Psalmista. Qui lo-
 quūtur pacem cū proximo suo, mala autem in cordi-
 bus eorum. Et Iacobus Ex ipse ore procedit maledi-
 ctio & benedictio. Quem corā prædicant, retro vitu-
 perant. Vnde Paulus. Nec aliquando fuimus in ser-
 mone adulationis. Hi detestadi sunt, vt Christus hic
 egit. nā qui falsis laudibus ducuntur, adultores suos
 numeribus fouent: illi vero eos spoliāt, & diripiunt.
 Sicut ligna ignē nutriūt, ignis autē ea incendio de-
 vorat: sic adulati sustentāt adulatorē, adulator autē
 eos absumit. Sicut Actō (vt potēt fingunt) à canib-
 us, quos alebat fuit deuoratus, sic adulati ab adula-
 toribus quos alunt, donis consumuntur. Et quid ac-
 quirunt, nisi parua, & fluxam hominum apparētē
 laudem? Sed de his infra non nihil dicemus: nunc ve-
 ro verba adulatorum expendamus. Primo dicunt
 quod recte dicit, docet, & q̄ in veritate docet: tum q̄
 non respicit personam. Cōmendant eum, & propter
 veritatem doctrinæ, & propter vitæ eius integritatē.
 Omnis homo laudatus benignior fit, & placabilis
 eis, qui eū laudant, qui autē beneuolus est alicui, non
 abscondit secretum cordis sui ab eo, sicut ab hoste abs-
 condimus: ob id voluerunt ergo facere Christi sibi pla-
 catum suis verbis dolosis, vt plane veritatē aperiret,

Leuit. 11.
Deut. 14.
Sapient. 1.

Leuit. 2.
Esa. 3.

August. in
Psalm. 69.
2. Reg. 10.
Prou. 23.

Exod. 4.

Psalm. 37.
Iac. 3.

2. Thef. 4.

Et istud est primum munus hypocritarū, laudare eos
 quos oderunt, vt sic eos securos de seipsis reddentes
 perdant. Laudant itaq; primo de veritate doctrinæ.
 Nihil n. perniciosius iudice aut doctore mendace.
 Ideo maxime cauendū docet Deus. Non suscipias au-
 ditionē mendacem. Nota autem q̄ varia hæc vox,
 veritas, in scriptura sacra significare consuevit. Nam
 solet significare conformitatem illam, quæ est inter
 signa, & res illas significatas, cum videlicet ita res se
 habent, vt signa enunciare videntur. Et hoc est com-
 mune eius vocis significatum, & ita potest hic acci-
 pi, quia Christus veritatem docebat, & illam profes-
 rebat. Omnis homo mendax, ait Dauid. Quod in-
 telligendum est, non iuxta naturam, sed iuxta natu-
 ræ conditionem, & qualitatem: ita vt illi soli hic
 hominē dixerit, qui humanos sequitur affectus: quia
 Paulus Corinthiis scribens ait. Cum enim inter vos
 sit zelus & contentio, nōne carnales estis & secun-
 dum hominem ambulatis? At e contra de his, qui
 spiritui & non carni obtemperant, dicitur. Ego dixi,
 Dñs estis vos, & filij excelsi omnes. Dauid ergo cum
 ostenderet tunc non esse mentitum, præmisit dicens.
 Ego dixi in excessu meo, vt innueret se hominū sta-
 tum excessisse, & non secundum hominem ambulat
 se, vt non hominis lege iudicaretur, ne mendax sicut
 ceteri iudicaretur. Quod si homo esset, oportebat,
 vt mendax ipse esset, & quod ostēbatur dicens, om-
 nis homo mendax: vt autem ostēderet se à menda-
 tio immunē, dixit. Ego dixi in excessu meo, omnis
 homo mendax. Ac si diceret. Quauis omnis homo
 mēdax dicatur eo iure quo homo est & viuūt: ego au-
 tē dicens hæc, de mendacio notari non debeo, quia
 non vt homo hæc prædico, sed in excessu meo. Secun-
 dū hūc modū Christus veritatē loquebatur tanquā
 vir spiritualis, & de hac veritate hic laudatur. Acci-
 pitur veritas secundo modo pro iustitia. Sic enim ac-
 cepisse videtur Salomon cum dixit. Misericordia &
 veritas custodiant regē. In eadem etiam significatio
 ne accepit Dauid, cum ait. Misericordia & veritas
 obuauerunt sibi. Et ita etiam potest hic sumi, & c.
 Laudatur secūdo Christus ab istis, eo quod non sit
 acceptor personarū, dicentibus eis, quod non est ac-
 ceptor personarum. Iuxta quod pendere, quod ac-
 ceptio personarū opponitur iustitiæ distributiue. Est
 autē iustitia distributiua particularis habitus versans
 circa æqualitatē in distribuēdo: & est ista æqualitas,
 non secundū magnitudinē, vel quantitātē, sed secun-
 dū proportionē: in quantū diuersis personis damus
 diuersa præmia, vel pœnas, secundū merita, vel deme-
 rita personarū. Et tunc dicimur dare æqualiter secun-
 dum proportionem. Vt si bonitas vnus est dupla
 ad bonitatem alterius, honor illi collatus debet esse
 in duplo: & ita debet etiam comparari pœna secun-
 dum proportionem. Quando autem consideratur
 solum persona, & non meritum, acceptio est perso-
 narum. Aduerte etiam, quod potest quis esse faciens
 officium, & mercedem propter conditionem perso-
 næ, & quod non sit acceptor personarum. Nam sic
 dicitur illa, quam inspicimus, facit debitum esse per-
 sonæ, vel competens id ei, quod damus, non est ac-
 ceptio personarū, quia hoc nō est inspicere personā, sed
 meritū, vel rationē, ob quā conditio illa facit illā per-
 sonam dignā ea re, quā ei tribuimus. Sed propriè ac-
 cipere personā est, quando ita damus vni personæ rē,
 quam nō daremus alteri magis merenti. Et tamen si
 æqualitatē inspicimus, dabimus vnicuique iuxta meri-
 tum.

Exod. 23.

Psalm. 115.

1. Cor. 3.

Psalm. 81.

Prou. 10.

Psalm. 34.

Dent. 18.

Leuit. 26.

Tren. 2.

Mal. 2.

Bar. 1.

eum suū. Ergo non accipitur ibi persona, sed causa: &
 ita non est acceptio personarū. Si autē conditio illa,
 quā respicimus non facit debitū esse personæ, vt cō-
 petens id, quod ei tribuimus, est acceptio personarū.
 Igitur, postquā isti adultores de veritate doctrinæ,
 & rectitudine iustitiæ dominū laudarant: euomunt
 venenum dicentes. Licet nobis tributum dare Cæsari,
 an non? Iste census erat tributū annuum, quod Iudæi
 soluebāt Romanis. Modus autē erat, quia Iudæi fue-
 runt liberi tēporibus prioribus, quādo habebant re-
 ges, quia nō dabant tributa gentibus aliis, sed prin-
 cipibus suis: etiā post captiuitatē Babylonicā, & libera-
 tionem eorū Iudæi fuerunt liberi: & potissimū tem-
 pore Machabæorū, qui liberauerunt gentē illam de
 manibus hostiū. Et eo tēpore facti sunt Iudæi socij,
 & amici Romanorū: nam Iudas Machabæus misit
 legatos, & factę sunt amicitie inter eos: & post Iudā
 renouauit has amicitias Ionathas frater eius. Et mā-
 serunt sic vsque ad tempora Aristoboli, & Hircani:
 qui fuerūt vltimi duo fratres principes de genere Ma-
 chabæorum: & propter discordias eorū Romani se
 intromiserunt: & cum ipsi non seruarent Romanis
 legem amicitie, pugnarunt Romani contra illos, &
 intravit Pompeius vrhem, & suscitauit templum, at-
 que prophetauit illud. Et ex tunc Iudæi, qui primo
 fuerant amici Romanorum, facti sunt eorum tribu-
 tarij: & sic manserunt vsque ad totalem subuersionē
 vrbis, & gētis. Vnde tempore Christi tributarij erāt,
 & soluebatur tributum istud Cæsari, qui præerat Ro-
 manis. Iudæi autem (cum hominibus congenita sit
 libertatis cupiditas, quod & brutis animalibus com-
 petit) hanc subiectionem ægrē ferebāt: & ideo vi hu-
 iusmodi tributum soluebāt, & seditiones inter illos
 fuerunt. Sed expende stultitiam, & dementia in isto-
 rum: Renuunt tributum soluere, nihilominus perse-
 quuntur infontem Christum Iesum, & congregant
 concilium aduersus eum. Si moleste ferebant subie-
 ctionē illam, deberēt aduertere causam, propter quā
 in eam deuenerant, vt ea sublata de medio effectus
 ipse auferretur. Ratio enim captiuitatis erat, eorū in-
 gentia flagitia, & scelera, & à Deo acceperant, & au-
 dierant per manus Moysi. Vide Deuteronomiū, vbi
 dominus promittit multa bona Iudæis, si seruaerint
 eius præcepta: & e contra multa mala si trāsgressi fue-
 rint ea. Hoc idem fatetur dominus, & cōminatur in
 Leuitico. Sic Hieremias videns desolatam Hierusa-
 lem, fletis ait. Fecit dominus quæ cogitauit: comple-
 uit sermonem suū, quem prædixerat. Hoc idem com-
 minatus est dominus populo Israëlitico per malachiā
 prophetam. Vnde in Baruch legitur dixisse Hebræis,
 Peccauimus ante Dominum Deum nostrum. & c. Se-
 quitur. Ideo adhæserunt nobis multa mala, & maledi-
 ctiones, quæ constituit dominus Moysi seruo suo.
 Igitur cum in hanc seruitutem venerit populus He-
 bræorum ob peccata, ob quæ eos torquebat deberēt
 remouere ab eis, & renouare vitam: vt abolitis pec-
 catis, aboleretur seruitus, subiectio, & ira Dei. Sed
 quid remedij adhibent? Addunt inquam peccata pec-
 catis & conantur de medio tollere Iesum innocētē in
 remedium suorum scelerum. Latet malos iactura,
 in qua sunt interclusi, & cæci: quia nesciunt prope-
 rare ad principiū, & causam, vt illa remora obstat
 malo inde sequuto. Imo sepe, ac sepius, remedia, quæ
 adhibent vt à malis liberentur, maiora trahunt. Ad
 dere peccata peccatis non est conueniens antidotū,
 vt à tribulationibus, & angustiis, in quibus sumus,

& quæ nos premunt, eripiamur. Multi sunt his Iu-
 dæis similes, qui volunt laboribus liberari quādo de-
 teriores sunt, & efficiuntur. Si regem iniquum, prin-
 cipē, vel prælatum habent, qui tyranne se gerit cum
 illis, & eos torquet, quod adiciūt est detrahere, & cō-
 uiciari, atque despiciere: quod medicamentū pessimū
 est: nam ratio propter quā huiusmodi prælatos Deus
 mittit est subditi prauū, & mali, qui benigniores præ-
 sules non merentur. Diuina sapientia quæ mendaciū
 proferre non potest, sic testatur. Et erit sicut populus
 sic sacerdos: & sicut seruus, sic dominus eius. Idem
 etiā Oseas testatur. Si ergo prælatos iniquos est qua-
 re tu inique agis? Esto tu bonus, & talē tibi deus mit-
 tet pastorem, auferens malum, vel potius corpiens.
 Ex quo sequitur, quod vera, & necessaria medicina
 fugiendi à laboribus, & tribulationibus est renouare
 vitam. Dicit ergo detrahentem non prosequi, sed no-
 uam inchoare vitā. Dicunt te collusorē esse: si à ludo
 desistas omnium obturabis ora, nec de hoc amplius de-
 traheris. Quā plurimi tamē huius tēporis prælati, &
 nobiles nō curant de emenda, & abutūtur hac doctrī-
 na: causam autē detractionis non e medio tollūt, sed
 potius augēt. Quia cōpertū est, quod si quis nō perse-
 quutus te detrahit quid improbus: maiori ratione fa-
 ciet cū te emendatū non viderit, essi à te iniuria affe-
 ctū. Corrige tu vitā, nemini noceas, & omnium dictis
 obstabis: quod est præstantissimū omnium remedium:
 nam aliter tuum augebis dolorem, cum sint plures,
 qui tibi detrahunt, & de pluribus quam ante te eos
 persequere. Ad rem est paratissimum exēplum gen-
 tilium. Cum regi Philippo Macedoniae magni Ale-
 xandri patri nunciatum esset, quendam nomine Ni-
 canorem ei nimium detrahente, non solum non suc-
 censuit, nec persequutus est, quauis vt rex, & potēs
 de eo posset supplicium sumere: sed respondit Simi-
 chio, à quo audierat, se experiri velle vitum in offi-
 cio esset, nec ne, & æque eum detraxisset. Quod cū
 clam opere adimpletū, comperit Nicanorem iusta
 causa detraxisse, eo quod ei strenue, accurateque in-
 seruierat, & tandē in inuisam pauperiem deuenerat:
 quapropter loco supplicij beneficio prolecutus est.
 His factis postea labente tēpore ab eodem Simichio
 dictū est regi Nicanorē magna, & mirabilia de ipso
 canere. Igitur dilucide constat remedium malorum
 esse causam eorum auferre. Non sic Iudæi, qui cū ma-
 le eos haberet tributū soluere, ad quem statum deue-
 nerant propter sua peccata, persequabantur Christū,
 vt ab hac seruitute liberarentur. Sed de his iam satis.
 Præterea vltra hæc obseruanda sunt hic aliqua. Pri-
 mo quod isti impij Pharisei non considerabant con-
 scientiam, Deum, nec legem: sed suam auaritiam tan-
 tum, & superbiam cōsulebant. Secundo eo quod ma-
 iori curæ erāt illis terrena, quā spiritualia, & cælestia.
 Non quærunt legis interpretationem, nō quomodo
 melius seruiant Deo: non salutem animæ cōsulunt, sed
 an debeāt soluere tributū. Et tempestate hac de quo
 Christiani solliciti sunt, nisi de rebus temporalibus
 & externis? Solum de cibo, potu, vestitu, honoribus,
 diuitiis, & rebustansitoriis. Hæc est cura Christiano-
 rum: & circa hæc diebus, ac noctibus versantur.
 Vnde Dominus. Nolite solliciti esse quid manducabi-
 mus, aut quid bibemus, aut quo operiemur. Primum
 quærite regnum Dei, & iustitiā eius, & hæc omnia
 adicientur vobis. Tertio imago Cæsaris notior erat
 istis, quam imago Dei in propriis suis animabus. Vn-
 de sæpenumero accidebat: vt cum eos Christus de re-
 bus.

Esa. 24.

Oseas. 4.

Matth.

bus spiritualibus interrogaret, eorum digiti oribus adhererent. Sed hic in procinctu responsum habebat, (de moneta nimirum interrogati) nã statim responderunt dicentes, quod imago esset Cæsaris. Quibus nunc multos habet populus Christianus similes: qui in rebus externis sollicitissimi, prudentissimi sunt qui mille modos habent, vt pecunias ab aliis tollat, & proximos spolient: sed in rebus spiritualibus hebetes sunt, nec sua peccata confiteri sciunt, nec vilius probum loqui, &c. Filij huius sæculi in generatione sua prudentiores sunt quam filij lucis. Sed Lucam audiamus. *Considerans autem dolum iherosolymorum dixit ad eos. Quid mente tenetis.* Hypocritas illos vocauit, vt refert Mattheus, quia fidei verbis dominum decipere optabant: aliud in ore, & aliud in corde gerentes. Impiissimi sunt hi hypocritæ, qui homines suis simulationibus decipiunt. Sicut paries foris dealbatus non cognoscitur an ex luto, vel lapide sit constructus, nisi malleo conteratur exterius: sic hypocritæ foris videntur iusti, sed malleo tribulationis percussis cognoscuntur. Vnde Paulus cuidam hypocritæ dixit. Percutiat te Deus paries dealbate. De his etiam Ezechiel, quod sunt quasi vulpes in deserto. Vt pellis vulpis in pretio est, caro autem nihil valet: sic exteriora hypocritæ bonæ sunt, interiora autem nihil valent. Et Apostolus. Spem quidem pietatis habentes, virtutem autem eius abnegantes. Sicut qui ficto boue perdecis accupatur: non est ille bos, sed sub specie bouis simplices auiculas decipit, capit, & occidit. Sic hypocritæ & adulescentes decipiunt simplices homines, qui eorum laudibus delectantur. Magi Pharaonis suis incantationibus opera & miracula Moysi imitabantur: sed virga Moysi deuorauit virgas eorum. Sic hypocritæ imitantur opera iustorum, verbaque eorum: verum sapientia Dei confundit illos, sicut isti confusi sunt à Christo, eorum machinationes ad nihil redactæ & à Christo Dei sapientia detectæ. Vnde Propheta. Imaginem eorum ad nihilum rediges. Nõ est consilium, non est scientia, non est sapientia contra dñm. Quauis isti leniter & blande accesserunt: tamen Christus, qui corda hominum nouit, dure loquutus est. Hinc admonemur primo, ne de inimicis fidamus, nec illis credamus, quos non synceros habemus. Hinc Ecclesiasticus sapienter consuluit dicens. Non credas inimico tuo in æterni: sicut enim ærummentum æruginat nequitia illius. Et si humiliatus vadat curuus, abiice animum tuum, & custodi te ab illo. Non statuas illum penes te, &c. Et si tibi esse amicum dicat, serua ab illo, nam te fallere vult. Hæc sunt propter quæ Christus eis dixit in parabola vineæ, & modo simulant esse illi amicos, vt cum decipiant: sed Christus illos redarguit, & nos monet, ne eis adhibeamus fidem, quauis blande loquantur, sic Jacob prudens non adhibuit Esau inimico licet blande loqueretur, ac diceret ei: gradiamur simul, erogabo tibi cineris tui: sed dixit quod non poterat eum sequi. Sic etiã Dauid, quauis Saul se reconciliauerat cum eo, attamen non stabilem habuit eius amicitiam: & ideo dixit: aliquando incidã in manus Saul. Et abiit ad Achis regem Geth. Stultus nimis fuit Sichẽ, qui cum tam grauiter offenderet Iacob, & Dinã filiã eius opprefisset, adhibuit fidem verbis fratrum eius, eo quod eorum verba apud ipsum Sichẽ, de dolo suspecta nõ fuerunt: & quia de offensis fidei, ideo ab eis fuit interfecutus, tandem cõfossus fuit à Iobab, quonia fidei illi, cum ille prius occidisset Aisã fratrem Iobab, sic

Luc. 16.

Matth. 23.

1. Thim. 21. Ezech. 13.

2. Timot. 3.

Exod. 7.

Psal. 72. Psal. 31.

Eccles. 13.

Gen. 33.

1. Reg. 27.

Gen. 24.

1. Reg. 3.

Ammon occisus ab Absalone in conuicio, quia fidei illi, cũ antea eum affectisset iniuria, & sorore opprefisset. Sed Christus non credit istis, sed cauet ab eis, quia inimicos esse sciebat: vt doceat nos, qua cautione & animo debeamus incedere inter inimicos nostros, vt non omnibus eorum dictis fidem adhibeamus. Secundo docet Christus in hoc facto, adulatores esse fugiendos, tanquã hostes animæ truculentissimos, eosque non audiendos, sed abiiciendos: deteriores enim sunt, quam manifesti persecutores. Agri cola clamans ad passeres, qui per eius fundum incidunt, & lapidibus petens, nullum capit: venator autem plures, quando illic vocat, capit. Ita deum, non tot persecutoribus venatur & capit, quot adulatoribus, qui dulce nos alloquuntur. Interrogatus Diogenes philosophus inter animalia, quod esset venenosius, respondit: inter fera tyrannus, & inter mansueta adulator, quia vitiorum nutritor est: nam cum hominis natura vento plena sit hydropicus rebus veteris nutritur. Sunt isti similes vmbre, quæ si has, statim sedes, sedet: si ambulat, ambulat: denique & omnia quæ agit imitatur: sic adulescentes laudant, quæ laudas, vituperant, quæ vituperas: & omnia imitantur, vt applaudant & decipiant. Et sicut crescente vmbra, aut dimiuta, corpus nõ crescit aut minuitur, sic laus licet sit magna, vel parua, non te facit crescere, vel minuerede virtute. Sic bonis verbis, & adulationibus interfecti Iasã, Sifaram. Blande loquuta est illi, petenti aquã dedit lac, & fecit illũ dormire, & sic occidit. Hoc modo adulescentes faciunt adulationibus dormire sensus hominis, hebetantes eos, vt iugulent, & occidant. Ideo Dauid ait. Corripiet me iustus in iustitia sua: oleum autem peccatoris non impinguet caput meũ. Hos igitur hostes anime fuge, & abiice ab te: nam sirene suo dulci cantu obdormire faciunt homines, vt suffocent, & perdant. Hos igitur Christus docet hic fugere, increpare, & expellere, sicut expulsi istos, qui pleni iniquitate blandis verbis illum salutabant, & laudabant. Quos postquam arguerat addidit dicens. *Ostendite mihi denarium.* Qui ad imperatoris præceptum soluitur pro tributo. Docemur non precipitare sententiam, sed omnia prius mature considerare, sed de iis, quia multa in superioribus diximus, nunc ad alia. Cumque ostendissent Christo, interrogauit eos. *Cuius habet imaginem & inscriptionem? Simulat se monetam nescire, quo responsum ex eis eliceret, in quo eos caperet. Quãquã etiã hoc nomine monetam agnoscere volebat: vt insinuaret quod spiritualibus rebus vacare. Voluitque hoc docere, quod hi, quibus spirituale regimẽ commissum est, temporalium rerum vsu pluris nõ faciãt: sed sint tanquã aduenæ, & peregrini in terris, suasque cogitationes, & habitationes in cælo faciãt. Ita enim mortui debent esse seculo, vt non agnoscant quæ sit imago auri, aut argenti. Licet hæc ignorantia iam abest à multis hominibus ecclesiasticis, & pastoribus huius temporis: siquidẽ experientia patet, eos maiore scientia nũmorum, contra factum, esse præditos, & vestigalium incrementi, quã indigentie & egestatis pauperũ, & earum rerum inopia, quas in cõscientia facere tenentur pro munere. Sed his omisis si poneretur aliquibus, & interrogaretur cuius est imago hæc quid responderent? Certe multæ mulieres sunt, quæ adeo fuscis, & multis aliis ita faciis mutant, atque ora, quæ à Deo acceperunt, vt eas Christus posset interrogare, quod hos modo interro-*

2. Reg. 11.

Iud. 4.

Psal. 140.

1. Petr. 2. Phil. 3.

Matth. 13.

Lib. 6. Exod. cap. 8.

Matth. 17. Rom. 13.

Cap. 1. cogitabat Marit que saluatio esset.

1. Corin. 13.

gat, & diceret. Cuius est imago hæc? Certè non quæ fecit Deus, sed quã ipsa fecit. Deus te nigrã fecit, & tu dealbescere curas: Deus te exiguũ frõtis creauit & tu magnã conaris. Sic mutas imaginem Dei, vt non cognoscaris per faciem, quam tibi indidit. Maxime cauere debes, ne eo, quod volueris, Deo ignota reddaris: vt quãdo eum vocare vuleris, respõdeat tibi, quod fatuis virginibus, nescio vos. Non noui te quia non habes vultum, quem dedi tibi. Dicitõ mihi, si offenderet tibi quædam imago, quã Appelles depinxit, Zeuxis, vel alius maximus pictor, quæ imago esset præstantissima: si rusticus pastor, qui non nouit, nisi hædos, aut armenta pascere videns vellet ei addere, vel auferre ab ea, nõne haberetur stultus, & fatuus? Si ergo celestis pictor te depinxit, aut fecit qualis es: quare vis tuo rudi ingenio opus dei corrigere? Quãdo faciẽ fuco tingis, quid te facere existimas, & diceret? Deus quãdo creauit me nesciuit quid faceret, vel saltim dormiebat: non me sic, sed aliter facere deberet. Quisnam tu es qui opus Dei corrigere, seu mutare velis? Deus sumet de tua audacia supplicium. Lege de hac re Beatum Ambrosium. Iam quid ad hanc interrogationem Pharisei respondeant videamus. *Respondentes dixerunt ei, Cæsaris.* Tiberii inquam Cæsaris, qui tunc imperabat: sub quo passus est Christus, anno imperii eius decimo octauo. *Et ait illis. Reddite ergo, quæ sunt Cæsaris, Cæsari, & quæ sunt Dei Deo.* Ac si diceret. Hactenus detraxistis Deo honorem, nunc etiam præsumitis Cæsari præripere tributum: estisque autores seditionũ maximarum peccantes in Deum, & in Cæsarem: digni, vt crudelibus viriisque suppliciis afficiamini. Hinc apparet, quod prætextu Dei fiebat illa quæstio, tanquam cederet in dedecus Dei dare tributum Cæsari: & ad hoc excludendum addit Christus. Et Dei, Deo. Et docuit per hoc, quod soluere tributa, census, vestigalia, & quæcunque huiusmodi, non contrariantur ad reddendum, quæ sunt Dei, Deo: quia vtrumque potest fieri simul. Vnde ipse dominus soluit pro se, & Petro, Et paulus docet: cui tributum, tributum: cui vestigal, vestigal. Prius de Cæsare loquutus est, & postea de Deo: quia quæstio erat de debitis reddendis Cæsari, & non de debitis Deo. Debita Deo non inducuntur hic principaliter, sed accessorie: ideo de illis erat posterius dicendum: nam Pharisei non querebãt, an aliquid esset dandum Deo, sed Cæsari: & ideo respondens dixit, reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari. Addidit autem, quæ sunt Dei, Deo: vt responderet quæstioni Phariseorum, scilicet, quomodo staret, quod homo esset tributarius Deo, & homini: nam, vt diximus, hæc non contrariantur, quoniam poterant vtrumque facere reddentes Cæsari, quæ sunt Cæsaris, & quæ sunt Dei, Deo. Deinde optimus modus procedendi erat, vt prius poneret, quæ sunt Cæsari reddenda, & postea, quæ sunt Deo: vt Paulus ait. Prius quod animale est, & deinde quod spiritale est. Natura etiam in suis actionibus ab imperfectiori ad perfectiorem procedit. Hoc in hominis generatione videmus: nam prius est corpus hominis sub forma embryonis, & deinde sub forma corporis organica, ac perfectiori, ac demum sub forma hominis: & sic etiã gradatim in pueritia procedit vsque ad virilitatem: quo ordine etiam arbores, & plantæ ab imperfectiori vsque ad statum perfectiorem procedunt. Hoc idem ordo seruãdus est in spiritualibus rebus: quod ex minimis paulatim ad maiora, opus est, vt crescamus.

Sic prius agendum est de corporis mortificatione, & de vita actiua, quam de contemplatiua. Prius enim Iacob accepit vxorem Liam, quam Rachelem. Hæc ratione opinor, quod prius voluit Christus, vt homo proximo reconciliaretur, quam sibi. Vnde ait. Si offers munus tuum ante altare, & ibi recordatus fueris quod frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque munus tuũ ante altare, & recõciliari prius fratri tuo. Demũ bene, quæ sunt Cæsari, prius reddenda discernit: quia nemo potest esse dñi, nisi prius renũciauerit quæ sunt mudi. Relinque prius temporalia mudi: vt possis Deo vacare. Nõ apparuit Deus Moysi vsque: adeo exiuit de Aegypto. Nec tu frueris diuinis cõsolationibus nisi prius despicias res terrenas &c. Nota etiã, quod non dixit dare, sed reddite: quia dare est donare vel sponte dare: reddere autẽ est soluere, & dare, quod accepit. In omni enim debito soluẽdo est reddere: quia nullũ debitum causatur, nisi ex accepto. Deo enim debemus aliquid, quia ab eo suscepimus omne bonum: principibus debemus tributa, quia ab eis recipimus defensionem, tranquillitatem, & alia bona. Propter hæc autem obligationem potius dixit, reddite, quam date. Nec dicit reddite Cæsari, quæ petit: sed reddite, quæ illius sunt. Nam vbi potestas aliquid à nobis petit, per quod offendit Deum necesse est: id non esset Cæsaris, sed Diaboli tributum: quomobrem, nec facere illud debemus, oportet enim magis obedire Deo, quam hominibus. Proinde Christus mox subiicit, reddite quæ sunt dei, Deo. Quare nos docere vult Christiano nõ satis esse, si Cæsari, & potestati obedientiam præstet: nisi Deo obediens sit. Vult etiam regum, principum, magnatũ per hoc indicare seruis, quod coram Deo non erunt excusati, si propter dominorum suorum negotia negligãt, & omittunt, quæ Deus exigit, aut ob rationem suorum dominorum aliquos homines iniquis modis grauant. Domino tuo fidelis esse debes, sed scito in reã Deo te plus debere. Docet etiam Christus ecclesiæ auctoritatem & regnum, diuersa esse à regno, & auctoritate mundi: sic tamen, vt neutrum reiciat, sed potius confirmet. Ad regnum mundi pertinet census, tributa, & vestigalia: pertinent, & ius effundendi sanguinis humani, quando res postulat. Ad regnum Dei pertinet in suis causis ius dicere, filios rebelles punire, ac pœnas maritas eis infligere. Docet quod magi stratus non debet exercere tyrannidem in subditos, nec diripere, quæ possident: sed debent esse contenti tributis debitis. Nã non dicit, reddite Cæsari omnia: sed quæ sunt Cæsaris. Nõ cõstituit Deus magistratũ, vt pro suo arbitrio, & libidine expilaret subditos: sed vt ab illis moderate exigeret, quæ ad rempub. honestẽ gubernãdam spectarent. Docet quod sicut Deus auctoritatem regedi populum præstitit magistratui, & semper promouet: itã magistratus debet Deo, & ecclesiæ Romanæ ipsius sponitẽ omnem obedientiã. Et sicut Romana ecclesia docet populum magistratui esse subiectum: itã & ipse (qui non sine causa gladium portat) debet ecclesiam defendere, ac subditos suos ad eius obedientiam, reuerentiamque compellere, quod ex diuino iure profanus magistratus debet ecclesiastico: & sic adimplebunt præceptum Domini dicentis: Reddite, quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Docet censum, tributa, vestigal, decimas, & si quæ istius modi plura sunt, nõ solum Cæsari, sed etiam legatis eius, & non modo pro his, sed improbis etiam porrigenda, pendenda esse.

Gen. 29. Mat. 5.

Exod. 3.

1. Thim. 4.

Rom. 13.

Atque

At que hoc egregie ex hoc verbo Christi conuincitur, si consideremus quod tempore Christus talia verba loquutus sit. Nimirum temporis Cæsaris Tiberii, qui non solum ethnicus, & idololatra erat, sed etiam impius, & crudelis tyrannus: ex quo manifeste demonstratum est omnia prædicta non solum proba, sed etiam malo Cæsari: & non solum illi sed etiam legatis ipsius porrigenda esse, & reddenda, qualiæque illa sint. Hoc etiã docet Petrus, seruos subditos esse debere in omni timore dominis: non tantum bonis & modestis, sed etiã discolis. Paulus (inquit) omnis anima potestati sit subdita. Dicit omnem potestatem esse à Deo, & qui resistit potestati, eum facere contra Dei ordinationem. Per me (inquit sapientia Dei) reges imperant, & potentes discernunt iustitiã. Quapropter Iosaphat suis iudicibus, & præfectis denunciabat, ut bona fide agerent: siquidẽ officium eorum, non hominis est, sed Dei mädatum. Et quod magis est, dicit Deus per Dauid ad iudices, & potentes. Dixi, Dii estis vos. Hoc est ordinari & comitti, ut diuina munera obeatis: nimirã pacem, disciplinã, iustitiã, honestatẽ, & bonos mores colatis, peccata arguatis, &c. Quæ omnia diuina sunt. Igitur Dei præcepto, ut ex hac litera constat, tenemur regi dare: qui per Samuelem iura regni monstrauit. Ius enim regis est, ut alatur a regno in pãpa regali: & ut ei regnũ subministret omnia, quæ necessaria fuerint, tã ad bella gerenda, tã ad pacem seruandã. Ideo Cæsari, qui tributũ exigebat ad iustitiã exequendã, pacẽ tuendã, bellum gerendũ, & splẽdorem seruandũ iussit reddenda: sed de hoc dicta sufficiant. Non est opus amplius ostendere populo teneri ad tributũ soluendũ regibus: nam ipsi eiusq; ministris curã maxime est illud exigere, adeo, ut non solum de hoc: siquidẽ tot publica vestigalia, & tributa subditis imponunt, ut potius prædari dicantur, quam exigere: quare in his non plus perdamus olei, & operis. Se quia pauci sunt qui ea, quæ Dei sũt, Deo reddat, nõ ab re esse duxi de his aliquid dicere: noui enim apparet hoc, quod est dare Deo, quæ sunt Dei. Nonne cæli, terra, & quicquid in nobis est sunt dei? Omnia enim per ipsum facta sunt. Quãuis verũ sit, quod omnia sunt Dei immortalis, tamen quædã sunt, quæ maiori ratione dicuntur esse eius, quã alia. Sicut verbigratia. Si te domũ regiam conferas inuenies hoc cubiculum, & cellã regis esse quia in eo rex residet, atq; habitat aliud vero regine, principis ve, quod ipse in eo residet. Tota nanq; domus regis est: sed hæc vel illa pars illius esse dicitur ratione habitãtis in ea. Eodem modo, quãuis omnia Dei optimi maximi sunt, & in eis habitat per essentiã, præsentia, & potentia: tamen excellentiori modo in anima residet cũ per gratiã in ea habitat, quã in reliquis. Ideo in scriptura dicitur. Anima iusti est sedes sapientiæ Dei, quia in ea Deus habitat, & quiescit: sicut tu quãdo in tuo sedili sedes. Ideo sigillatim Dei creatura vocatur, domusq; eius. Vnde, & si omnia Dei sunt, speciali modo anima Dei esse dicitur, propterea quod in ea per gratiã habitat: secundũ quem modũ in aliis rebus Deus nõ est. Præterea dicitur anima nostra Dei, quia hæc ipsam ex nihilo immediatẽ ipse Deus ad imaginẽ, & similitudinem suam creauit. Habet literatus in suo archiuo, seu bibliotheca plurimos libros, inter eos quædã habet, quæ ipse edidit, & composuit: de quo dicit, liber iste meus est. Nõne ceteri illius etiam sunt? maxime: sed illũ quẽ ipse cõposuit, specialius suũ vocat, eum quod proprio Marte cõstruxit. Et anima Dei esse dicitur:

1. Petr. 2.

Rom. 13.

Prover. 8.

2. Par. 19.

Psal. 81.

1. Reg. 8.

Psal. 48.

Sapient. 7.

quia est illius imago. De aliis creaturis dixit. Producat terra herbã virentẽ. Producat atq; reptile, &c. Nã licet omnia Deus creauit: tamen alię creaturę ductę sunt ex potẽtia materię: sed non anima, quę ab ipso immediatẽ ex nihilo creatur. Nõ dixit, deus producat atq; animã, ut de piscibus: nec dixit, producat terra animã virentẽ, in genere suo, iumenta, reptilia, & bestias terrę: sed faciamus hominem ad imaginẽ, & similitudinem nostram: sic se habet anima sicut liber educus ab illo ingenio, imagine & similitudine Dei: ideo illa præcipue res, & creatura Dei dicitur: & nõ cætera creaturę. Hanc animam vult Deus ut illi des, & de illa dicit dominus. Reddite, quę sunt Dei, Deo. Quomodo redditur Amore. Officiũ amoris est, & munus eius, viderẽ amantẽ pro re amata. Anima nostra præstãtiori modo ibi est, vbi amat, quã vbi animat. Qui aliũ amat, amat datur ei, quẽ amat: & ita magis est eius, quem amat. Cum ergo amor transformet amantem in amatum, in eumque transfundat: tũ quis dari Deo dicitur, quãdo eum amat. Ideo in sacris literis viri iusti, & amantes Deum vocantur viri Dei. Sic puer Saul vocauit sanctum prophetam Samuelem dicens. Ecce vir Dei est in ciuitate hac. Et Saul etiam dixit. Quid feremus ad virum Dei? Panis deficit in Sitharchiis nostris: & spõrtulã non habemus, ut demus homini Dei. Mulier etiam Sareptana dixit Helic. In hoc cognoui, quoniam vir Dei est tu. Et nunciũ regis Geoziaz dixerunt Helic. Homo Dei præcepit, ut descendas, Rex. Mulier etiam illa Sannamitis loquẽs ad virum suum dixit de Eliseo propheta. Animaduerto, quod vir Dei sanctus est iste. Et cõuerso quando quis mundum amat dicitur vir mundanus. Sic de diuitibus avaris dicit Psal. Nihil inuenerunt viri diuitiarum in manibus suis. De viro religioso, qui sanctẽ viuunt, cum in contemplatione arripitur, dicimus quod datur Deo. Tu ergo vide quod des Deo, quę Dei sunt: eo modo des animam, te ipsum, totumque diligens eum super omnia, & plusquam te ipsum. Vnde Dauid in Psalmo querit dicens. Quis ascendet in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? Et respondet. Innoçens manibus, & mundo corde, qui nõ accipit in vanõ animam suam. In vano accipit animam, qui Deũ non redamat, cum Deus eam sibi ipsi ereauerit. Sed iam modo omnes mundo dantur, carni, vititiis, & peccatis. Instabunt tempora periculosa, & erunt homines seipfos amãtes, elati, cupidi, &c. Quid aliud iam in mundo regnat nisi amor sui ipsius? Quid diligunt homines, nisi se ipsos? &c. Attendamus igitur, ne rem Dei nobis vendicemus: sed reddamus ei, quæ ipse dedit nobis, ad hoc, ut redderemus: cognoscamus eum nam participes intellectus nos fecit, ut eũ cognosceremus. Memores simus Dei, siquidem memoriam contulit, ut recordaremur beneficiorũ eius erga nos. Diligamus eum, siquidem voluptatem dedit, ut ipsum diligeremus: tandem demus illi animã & nosmetipsos, quandoquidẽ creaturã eius fumus & fecit nos, ut ei redderemur. Sed ad alia. Et non potuerant verbum eius reprehendere coram plebe, & mirati in responso eius tacuerunt. Optime enim Salomon dixit. Non est sapientia, non est scientia, non est cõsiliũ contra dominum. De ipso etiam ait Iob. Qui comprehendit sapientes in astutiã eorum, & consiliũ prauorum dissipat. Non potuerunt isti sapientiam Christi concludere: imo quod amplius eum interrogabant: eo plus glorificabant, eum, & confundebant

Gen. 1.

1. Reg. 8.

1. Reg. 11.

4. Reg. 1.

4. Reg. 4.

Psal. 71.

Psal. 11.

1. Timoth.

Deut. 15.

Gen. 38.

Prover. 11.

Iob. 5.

1. 18. c. 2.

1. 18. 23.

Matt. 27.

Deut. 15.

Gen. 38.

debant se ipsos. Itaque mirabatur, quod tam irreprehensibiliter mox respondit: quod insidiandi, calumniandique locum non repererunt. Prosequitur nunc Lucas historiam suam: & agit de quadam questione proposita Christo à Sadduceis, per quam voluerunt Christi sapientiam explorare. Accesserunt autem quidam Sadduceorum qui negant resurrectionem, & interrogauerunt eum dicentes. Sadduceorum quædam secta erat apud Iudæos: qui, ut hic dicitur, negabant resurrectionem. Ideo notandum, quod, (ut Iosephus decimo octauo antiquitatum enarrat) quatuor fuerunt apud Iudæos opiniones, vel sectæ. Phariseorum scilicet, Sadduceorum, Essæorum, & Iudæ Galilæi: De Phariseis, & Sadduceis tantum faciant mentionem Euangelistæ, quia isti soli Christo aduersabantur: & ipse de multis eos arguebat, præcipue Phariseos. De secta Essæorum nihil narrat Euangelistæ, quia erant viri boni: & fortassis nunquam contigit eos Christo aduersari, vel concurrere cum eo ad aliquid. De secta autem Iudæ Galilæi non fit mentio in euãgelio, quia minor erat. Istorum vero duarum, scilicet Phariseorum, & Sadduceorum Euangelistæ ponit differentiam, quæ erat præcipue in credendo: quia Pharisei erant Catholici: credebant animas esse immortales, resurrectionem futuram, & Angelos esse spiritus. Sadducei autem negabant resurrectionem, animæ immortalitatem: & dicebant non esse angelos, nec alios spiritus, sed sola entia corporalia: propter quod erant sæpe multæ cõtrouersiæ, & quæstiones inter Phariseos, & Sadduceos: Ideo Paulus, cum ab hominibus accusaretur Iudæis, ut faceret discordiam inter eos, dixit. Viri fratres. Ego Phariseus sum & filius Phariseorum: de spe, & resurrectione mortuorum ego iudico. Et cum hoc dixisset facta est dissensio inter Phariseos & Sadduceos: soluta est multitudo. Adverte nunc, quod quantum Sadducei & Pharisei essent inter se diuisi, & contrarii: tamen, ut Christum persequantur, coniuncti erant, & vnanimis. Sic Herodes, & Pilatus in passione Christi facti sunt amici ut Christũ deluderent: cum antea inimici essent inimicem. Sic solent impij coniungi, & coadunari, ut bonos persequantur. Sed tamen, quid dicant, audiamus. Magister. Moses scripsit nobis si frater alienius mortuus fuerit habens vxorẽ, & hic sine liberis fuerit, ut accipiat eã frater eius vxorem, & suscipiat semen fratri suo. Hoc præcepisse Moysen habetur in neuteronomio: sed scripsit hoc, non tanquam mandatum nouum, sed tanquam vetus, & approbatum propter antiquos patres, ut patet in filiis Iudæ, & Thamar. Nam, ut in Genesi habetur, dixit Iudas ad Onam filium suum. Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi, ut suscites semẽ fratris tui. Ratio huius mandati prima fuit obseruatio distinctionis tribuũ familiarum que illius populi. Secunda multiplicatio fidelium ad cultum Dei. Magistrum etiam illum vocant, quod nomen est honoris, ut illum facilius decipiant, more adulato- rum. Sed ponunt causam dicentes domino: Septem ergo fratres erant, & primus accepit vxorem, & mortuus est sine liberis: & sequens accepit illam, similiter & omnes septem, & non reliquerunt semen, & mortui sunt, nouissime omnium mortua est mulier. In resurrectione ergo cuius eorum erit vxor, siquidem septem habuerunt eam vxorem. Vide qua astutiã historiam hanc (si modo historica est) narrauerunt Pharisei. Primo ne quis diceret impiẽ factum, quod vnica

mulier septem maritos succedentes habeat: illi adducunt legis præceptum: & ut res absurdior appareret, non duos, aut tres, sed septem ponunt viros. Tertio nullus est illorum, qui renuerit illam accipere in coniugem. Quarto nullus ex illa sustulit filiũ, ut nulli eorum aliqua concederetur prærogatiua, qua fretus in futura vita eam haberet vxorẽ. Quinto non vacat astutiã quod aiunt mulierem superuixisse adhuc etiam illis septem defunctis maritis. Si enim postremus maritus post vxoris mortem superstes fuisset, videretur forte, & ipsi deberi vxor. Cum itaque sic sese habeat, mirari se fingunt Sadducei, quis nam illius vxoris in alio mudo maritus sit, cum non sit maior ratio de vno, quam de alio. Et ait illis Iesus. Filii huius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi vero, qui digni habentur seculo illo, & resurrectione ex mortuis, nec nubent, nec ducunt vxores, nec vltra mori poterunt. In alia vita non erunt nuptiæ sicut in terra: nam in hac vita necessaria sunt nuptiæ ad conseruationem speciei: & cum homines pereãt, si corruptis alijs nõ succederent, actum esset de generatione humana. At vero in cælo nec est mors, nec ergo erit opus generatione nec nuptiis: quia nihil deficiit ibi, quid ergo est opus generantem? Aequales enim angelis sunt, & filii sunt Dei: cum sint filij resurrectionis. Angelos dixit beatos ad tollendum errorem, qui poterat suboriri: nã putaret forte quis quod abstinerent ibi homines à veneris, quasi ex mandato Dei, sicut hic abstinent, qui se castrauerunt propter regnum cælorum. Nam si hoc esset cum dispoffitio ex parte corporis ad veneria, appetitus ad illa nõ desit consequenter quædam pœnalis afflictio in cohibendo illas concupiscentias esset. Christus autem abstulit hæc, ostendens, quod ex conditione huius status, homini illud proueniet: quia ex conditione status competit nunc homini veneria exercere, & delectabiliter exerceret, & cõ tristitia abstinet: eodẽ modo tunc ex conditione status competit homini non exercere veneria, & delectabiliter carebit illis, quoniam erit tunc sibi quasi naturale ab eis abstinere. Sicut enim angelis naturale est non exercere veneria, nec concupiscere, ideo non indigent virtute aliqua moderante ad cohibendum voluptatum veneriarũ concupiscentias, cum hæc nec eis accidere possint. Igitur erit hominibus tunc, ut angelis, ex conditione status non concupiscere: quamobrem non erit eis pœnale abstinere, sicut nobis. Præterea dixit hoc Christus, ad specialiter reuocandã, & explodendam opinionem Sadduceorum: nam ipsi non solum resurrectionem, sed etiam Angelos, & spiritus esse negabãt: & ideo Dominus cõtra totam protulit in medio positionem. Tertio dixit hoc Christus, ut ostendèret perfectionem abstinentiæ à veneris: nam licet sint alia opera magis meritoria, & perfectiora apud Deum, quam abstinere à veneris: tamen nihil est, quod magis hominem spiritualem reddat. Ideo quãdo Christus loquitur de aliis actionibus virtutũ, nõ dicit homines futuros sicut angelos: sed solum quãdo de abstinentia à veneris: quoniam nihil est quod magis carnalem, bestialẽ, animaleme, & ab spiritualitate remotum faciat, quam exercitium veneriorũ. Nota tamen, quod hic non dicit Christus, erunt angelis in meritis æquales: nã multi homines sunt sanctiores multis angelis, & alijs inferiores: nec omnes angeli sunt eiusdem meriti, nec eiusdem gradus gloriæ: sed quidam maioris gloriæ, & alijs minoris: nec

Matt. 19.

ante

inter homines sunt omnes æqualis gloriæ. Ideo hæc æqualitas intelligenda est in conditionibus, quæ per zinent ad incorruptibilitatem: ideo omnis alteratio, corruptio, imperfectioque æqualiter auferuntur ab angelis, & ab hominibus in resurrectione: nam quantum ad hoc omnes homines, & omnes angeli erunt æquales, licet angelis conueniat hoc secundum naturam, hominibus autem secundum gratiam. Matthæus clarius expressit dicens, quod erunt sicut angeli Dei, hoc est incorruptibiles, immortales & gloriosi, sicut illi spiritus beati, sed Christus postquam eorum argumentum soluit: contra illorum errorem de animarum immortalitate, & resurrectione mortuorum loquitur dicens. *Quod vero resurgens mortui & Moses ostendit secus rubum, sicut dicit dominum Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob.* Poterat Christus al legare ad hoc propositum plures alias scripturas: ut illud Danielis. Multi, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt. In Ezechiele apertior scriptura est de ossibus aridis, super quæ inducta est caro, & introiuit in ea spiritus. Iob clarissime. In nouissima die de terræ surrecturus sum: & in carne mea videbo Deum. Et etiam in libris Machabæorum. Nisi enim eos, qui ceciderant resurrecturos speraret, &c. Allegauit autem hanc auctoritatem, quæ parum videbatur agere, nisi in argumentum, & nonnullas, quæ clariores erant: alias nanque non recipiebant Sadducei, eo quod aliæ erant in libris Prophetarum, & Sadducei non recipiebant, nisi quinque libros Moysi ut ait Hieronymus: & ideo in Exodo adduxit hanc auctoritatem. Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Ex hac igitur auctoritate probat Christus resurrectionem mortuorum dicens. *Deus autem non est mortuorum sed uiuorum: omnes enim uiuunt ei.* Accipiuntur hic Abraham, Isaac, & Iacob non pro animabus, sed pro personis, quæ simul corpus, & animam habent: & isti dicuntur uiuentes, non quod realiter uiuerent, nam mortui erant, sed quia uiuebant in Dei dispositione. Ipse enim disposuerat de illis quod aliquando uiuerent, potens erat uiuificare eos quando cunque uellet, & tunc ualens magis aperte. Abraham, Isaac, & Iacob uiuent, ergo resurrecturi sunt. Quia non est aliud, eos sic uiuere, nisi uiuere in Dei dispositione: id est, quod disposuit Deus eo uiuificare aliquando. Tamen quando Deus hoc dixit Moysi iam isti obierant, nam Deus uocauit se Deum eorum, ergo uiuebant: quia non entis, nec nullus est Deus, nec dominus. Ergo Abraham, Isaac, & Iacob uiuebant, quauis essent mortui, si Deus erat Deus eorum. Sed obicit aliquis dicens, quod male concludat Christus istos uiuere: eo, quod non probat eos simpliciter uiuere, sed uiuere in Deo. Vnde hic clare ait Lucas. Omnes enim uiuunt ei. Et quantum ad vitam, quæ est in Deo non distinguuntur uiuentia à non uiuentibus, quia omnia uiuunt Deo. Dicendum, quod aliud est uiuere in Deo, & aliud uiuere Deo: uiuere in Deo est, habere exemplar in Deo, quod sit uita, uel uiuens: uiuere Deo est, habere vitam in spe secundum quod Deus disposuit, licet in presenti non habeatur. Primum competit omnibus entibus: secundum competit solum hominibus. De primo patet, quia omnia, quæ sunt à Deo sunt: & proderunt, tanquam à causa prima, quia ipse non est agens à casu, sed agens propter se: & secundum præconceptionem oportet poni cuiuslibet rei ab ipso faciente exemplar, ut speculum, seu

ideam quandam in eo, sicut est in ceteris artificibus. Illa autem idea, seu similitudo rei fiendæ est aliquid uiuus cum sit ipse Deus: quia in Deo non est aliquid absolutum distinctum ab ipso. Et quia res dicitur esse in mente artificis eo modo quo species illarum sunt in eo: sic in Deo res quilibet est eo modo quo expletur ergo est. Sed illud expletur est aliquid uiuens in Deo: ergo quælibet creatura est aliquid uiuens in Deo. Imo uita, sicut Ioannes ait. Quod factum est in ipso uita erat. Melius dixit uita, quam uiuens: quia si diceret uiuus significaretur aliquid ab eo distinctum: & tamen nihil est in Deo, quod ab eo distinguatur, sed quod est, ipse est Deus: Deus autem est uita: ideo quod in ipso est, uita est, quæ ipse est. Sed ista prædicatio non est formalis, uel denominatiua, sed magis per causam, scilicet id, quod est, uita in Deo est: id est à uita, quæ est Deus, per ideam, seu formam exemplarem, quæ non est aliud quam ipse Deus. Aliud est autem uiuere Deo, talia nanque uiuunt formaliter, & non per causam, sed imperfecte: quia uiuunt in spe, uel dispositione. Et ita homo, qui fuit, & iam non est, & de quo Deus disposuit, ut rediret aliquando ad uitam: uiuit Deo, quales sunt, qui resurgunt & qui nondum nati sunt, & Deus disposuit, quod nascerentur, uiuunt Deo, id est iuxta Dei dispositionem, quæ præordinauit, quod eos aliquando uiuere faceret. Quamobrem, cum plus sit uiuere Deo, quam in Deo, quid uiuit Deo, uiuit in Deo: non tamen est contrarium, quia omnia entia uiuunt in Deo, & soli homines, qui non sunt, uel qui iam fuerunt uiuunt Deo. Ergo qui cunque uiuit Deo, uiuit in Deo, sed non est contra. Et scriptura distinguit istos duos modos loquendi, quia quando loquitur de omnibus entibus, prout habent in Deo exemplaria, dixit quod factum est in ipso uita erat: quando autem de mortuis resurrecturis dicit hic noster Lucas, quod omnes uiuunt ei. Et talem modum loquendi secuta est Ecclesia, cum orat pro defunctis dicens. Regem, cui omnia uiuunt, uenite adoremus. Non dixit, in quo omnia uiuunt, quia non orat pro omnibus entibus: sed tatum pro omnibus mortuis, qui Deo uiuunt, sed ad re. Respondentes autem quidam scribarum, dixerunt ei. Magister bene dixisti. Et amplius non audebat quicquam interrogare. Per duos, uel tres dies ante passionem, hoc fuit scilicet die martis post dominicam palmarum, non fit mentio de resipiscencia, sed tantum de timore, quo deteriti timebant. Ecce quomodo in istis perduntur opera Dei, & eius prædicatio. Utinam tu non desinas à malo, non uoluntate, sed coactus, &c. Dixit autem ad illos. *Quomodo dicunt Christum filium esse Dauid: & ipse Dauid dicit in libro psalmorum. Dixit dominus Domino meo, sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Dauid ergo dominum illum uocat: & quomodo filius eius est.* Interrogauit Christus eos, ut Matthæus enarrat cuius filius esset Christus: illi responderunt, & bene, quod erat filius Dauid. Sic enim scriptum est in psalmo. Semel iurauit in sancto meo si Dauid mentiar, semen eius in æternum manebit: & thronus eius sicut sol in conspectu meo. Et alibi. Iurauit Dominus Dauid ueritatem, & non frustrabitur eum de fructu uentris tui ponam super sedem tuam. Ecce dies uenient (ait Hieremias) & suscitabo Dauid germen iustum: & regnabit Rex, & sapiens erit, &c. Contra hanc responsionem argumentatur Christus ex auctoritate psalmi, non quod uelit probare quod Christus non erat

Matth. 22.

Dan. 12. Ezech. 37. Iob. 19.

2. Mac. 12.

lib. 3. com. Matt. c. 22. Exod. 3.

Matth. 22. Psal. 88. Psal. 131.

Jerem. 23.

erat filius Dauid, quia certe erat filius eius secundum carnem, ut ipsi bene responderant: sed uoluit probare quod Christus esset Deus in quo maior erat Dauid, & hanc excellentiam Christi insinuat argumentum, quod rationale est. Nullus est maior Dauid, qui Deus non sit: sed Christus est maior Dauid: ergo est Deus. Minor huius syllogismi probatur, quia Dauid Christum uocat dominum, ut illud. Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis. Et si dicatis, Dauid homo erat, & poterat errare. Certum est quod Dauid, & quilibet propheta potuerit errare, & mentiri extra actum prophetiæ: sed in actu prophetiæ impossibile est mentiri, sicut nec Deus, qui loquitur per os prophetæ. Et ideo Christus hic notanter dixit in psalmis, & Matthæus dicit, quod dixit in spiritu, hoc est, in spiritu prophetico. Igitur si Dauid in spiritu uocat illum dominum, in quo actu prophetico errare non poterat: quomodo filius eius est? Sed certum est, quod est filius eius: ergo aliquid est in Christo pliusquam esse hominem. Maior autem syllogismi probatur eo quod apud Iudæos nullus erat maior Dauid, quia Dauid omnibus excellentior fuit. Primo ex dignitate, nam ipse fuit Rex, & nemo poterat esse maior rege. Et non solum fuit Rex, sed etiam excellentior omnibus regibus, cum ipse primus fuerit omnium, qui regnauerunt ex Iuda, & primus omnium regum sanctorum, ratione cuius datum est regnum successoribus eius, etiam si ob ipso peccata auferre uoluerat deinceps Deus super regnū de stirpe illa: sed propter ipsum Dauid reliquit duas tribus in quibus regnaret eius posteritas. Secundo Dauid excelsit illos in sanctitate, nam de eo dicit Deus. Inueni uirum secundum cor meum, quod de alio non dixit in toto ueteri testamento. Tertio in illo fuerunt tres dignitates, quæ in nullo uiro Iudæo inuentæ sunt, nisi in eo: nam erat Rex, Patriarcha, & Propheta. De regno, & prophetia notum est: sed de patriarchatu dixit Petrus. Viri fratres liceat audere dicere ad uos de patriarcha Dauid. Moses fuit propheta, & magnus: sed non fuit Rex, nec Patriarcha. Isaac fuit Patriarcha, sed non Rex, nec Propheta. Abraham uero, & Iacob fuerunt Patriarcha & propheta: sed non fuerunt reges. De patriarchatu ueriusque manifestum est, & de prophetia patet, quia Deus uocauit Abraham prophetam: & uidi in spiritu Christi incarnationem, Et Iacob spiritu prophetico nuntiavit filiis suis uentura. Dauid autem omnia tria simul habuit: & non solum habuit, sed etiam omnia per excellentiam habuit: siquidem propheta fuit & maximus prophetarum ideo per antonomasiam uocamus eum prophetam. Excellentior etiam fuit omnibus regibus: ex quo etiam sequitur quod fuerit potentissimus in patriarchatu, ex eo quod pater fuit omnium regum Iudæ: Igitur cum nullus purus homo excellentior fuerit in ueteri testamento Dauid & ille Christus uocat dominum, sequitur quod Christus aliquid quid habeat excellentius homine. Hoc autem, quod dicit, sede à dextris meis, potest referri ad diuinam, seu humanam naturam. Si ad humanam, tunc dicendum est secundum Augustinum in libro de Symbolo, quod non est intelligendum, quod Deus pater humanitatem Christi ad dexteram suam collocauerit: quia Deus membra non habet, ut possit dici dextera, uel sinistra in eo: sed est sermo metaphoricus, quia sicut in dignitatibus humanis, nullus apud reges uel aliquem dominum dicitur præstator, & dignior, quā

Psal. 109.

2. Reg. 7. 1. Par. 7.

3. Reg. 11. 12. 13.

Act. 3.

Gen. 10. Ioh. 8. Gen. 49.

qui ad dexteram eius sedet: sic etiā Deo esse gratius, & sublimius dicitur quod est ad dexteram uirtutis Dei patris. Sic illa humanitas Christi est apud Deum, exaltata quantum est possibile aliqua naturam exaltari: ita quod nunquam alia sic exaltabitur: quoniam, ut Psalmista ait, Deo pater gloria, & honore conuauit dilectum filium suum, & constituit eum super opera manu suarum, ut Stephanus cum lapidaretur aiebat, Ecce uideo Iesum stantem à dextris uirtutis Dei. Et Christus. Videbitis filium hominis sedentem à dextris uirtutis Dei. Verum si dextera refertur ad diuinam naturam, tunc per dexteram intelligitur æqualitas patris, & filii, ne quis crederet Dei filium propter assumptam humanitatem esse minorem patre secundum diuinitatem: ideo filius dicitur sedere ad dexteram patris, id est, ad æqualitatem patris. Id Paulus ad Colossenses. Quæ sursum sunt quæritæ, ubi Christus est ad dexteram Dei sedens. Et ad Hebræos. Cum sit splendore gloriæ, & figura substantiæ eius, &c. Et adorēt eum omnes angeli eius. Itaque sedere ad dexteram quantum ad diuinitatem est esse æqualem Deo: sed sedere secundum humanitatem est frui potioribus bonis Dei præ cæteris creaturis, id est, in maiori beatitudine. Nota quod sicut Deus pater alloquitur filium dicens, sede à dextris meis, donec ponam, &c. Sic nos hoc ipsum Christo dicamus, sede ad dexteram nostram, donec inimicos tuos ponamus sub pedibus tuis. sede inquam, ad dexteram: hoc est in loco nostro meliori, in nostris melioribus bonis. Qui solam fidem habet, sicut malus Christianus, qui est in peccato mortali, habet Christum in intellectu per solam fidem informem, quia Christum cognoscit: sed non habet illum sedentem in meliori loco, hoc est, in uoluntate per charitatem, & dilectionem Dei formatam. Et quoniam Christus uult sedere non tantum in intellectu per fidem, sed in uoluntate per dilectionem Dei, ideo non dixit, sede in dextera, sed sede in dextris: quia in utraque potentia sedere oportet per fidem uiuam. Præterea, qui frequenter cadit in uita, & frequenter inde resurgit, non habet Christum sedentem, sed discurrentem. Dic ergo ei. Sede fixus in melioribus meis bonis. Sequitur uerius. Donec ponam inimicos tuos sub pedibus tuis. Inimici Christi, & eius hostes sunt appetitus noster inordinatus, caro rebellis, uoluntas carnis, & mundi illecebræ. An non prudetia carnis inimica est Deo? An non lex carnis repugnat legi Dei? Age tu, ut hi inimici sub pedibus Christi sint. Felix anima, ubi hostes Christi sunt, Christo subiecti, & ubi solus Christus imperat, & regnat, ubi anima liberata de manibus suorum inimicorum seruit ei in sanctitate, & iustitia coram ipso. Vide etiam quod sicut pater in celo non solus, sed merito Christi, Christo subicit hostes: ita nec nos soli, sed ex merito Christi efficaciam, suos illi hostes subiciamus. Tu enim factus est Christus nobis sapietia à Deo: ita factus est uictoria: ut qui gloriatur in domino gloriatur. Sed uel illis, qui cum, quem pater caelestis ad dexteram collocat, illi non ad dexteram, sed sub pedibus inimicorum suorum deiiciunt. Tu, qui peccas, nonne Christus est sub pedibus luxuriæ tuæ, auaritiæ tuæ, aut superbiæ tuæ? De hoc scelere, & de hac impietate conqueritur Christus per prophetam Esaiam dicens, Seruire me fecistis in peccatis uestris. Facis, n. Christum seruū iniquitatum tuarum. Flebat Hieremias quod hostes anime facti essent in capite: si hostes in capite, ubi non Christum collocasti? Cecidit (inquit) cor me

Psal. 8.

Act. 7. Matt. 27.

Colo. 3. Hebr. 1.

Rom. 8.

Rom. 7.

Luc. 1.

2. Cor. 10.

Esa. 47.

Tren. 2.

Tren. 5.

Psal. 55. Hebr. 10.

Eph. 1.

Rom. 1.

1. Ioan. 2.

Psal. 109.

Cantic. 7.

2. Cor. 12.

1. Cor. 15.

A. 9.

Luc. 7.

na capitis nostri. Christus, qui corona est capitis nostri, cecidit sub pedibus impiorum. De hoc per Dauidem queritur Christus coram patre. Miserere mei, quoniam conculcauit me homo: conculcauerunt me inimici mei. Et Paulus etiam. Quando (inquit) putastis deteriora mereri supplicia, qui filium Dei conculcauerit? Vides ergo quomodo iniqui Christum pedibus calcant, quem pater posuit ad dexteram suam super omne nomen, quod nominatur in hoc seculo, & futuro, ut Paulus ait: cum impiissimi peccatores sub pedibus demonum, & peccatorum statuunt.

¶ Expende etiam quod non solum est filius David, quia factus est femine illius secundum carnem: sed etiam dominus est eius secundum diuinitatem. Sed inquis, quid prodest nobis, quod Christus sit David Dominus? Audi quod ad te attinet. Christus ille est, ad quem Deus dicit. Sede a dextris meis donec ponam inimicos tuos, &c. Talis rex est Christus, qui a dextris dominatur: hoc est, cuius regnum spirituale est. sinistra enim significat temporale. Rex est, & victor non solum in seipso, sed etiam in nobis.

¶ Quapropter ad nos dicit. Confidite, ego vici mundum. Sed audi iam quomodo in nobis regnet, & vincat. Dominare in medio inimicorum tuorum: dicit dominus ad eum. Non dicit annihilabis inimicos tuos, ut amplius nullus eorum sit: sed inter medios hostes eris, ubique ab illis affigeris, sed tamen dominus, & rex manebis. Non enim penitus tollit a nobis malum Christus: sed dat virtutem, ac fortitudinem, ut vincamus. Huc spectat, quod Salomon dicit. Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Quapropter contenti esse debemus, & gaudeat ut illius gratia, si non vult auferre a nobis, quod nos premit: sicut ad Paulum dicit. Interea temporis etiam nos cum Christo regnare oportet inter medios hostes, donec nobis Deus tandem etiam inimicos nostros pedibus nostris subiiciat, ut vere possimus dicere. O mors ubi est victoria tua? Deo autem gratias, qui nobis victoriam dedit, & dat, per Iesum Christum dominum nostrum. Postremo etiam talis Rex est, cui omnes inimicos eius subiici oportet, idque duabus viis. Alii vero se illi dedunt, & agnoscunt eum pro domino suo. ut Paulus: qui postquam diu hostis, & persecutor Christi fuerat, postremo conuertebatur, ut diceret. Domine quid vis faciam? Ita fiebat scabellum pedum Christi: imo fiebat vas electum, ut nomen Christi portaret ante reges, & presides. Talem in modum etiam illa peccatrix subiiciebat se pedibus Christi, & rigabat eos suis lacrymis. Ita & nos aliquando inimici eramus, nunc autem agnoscimus Christum pro nostro Domino. Beati homines, qui hoc modo, &

volentes scabellum Christi fiunt. Verum, qui non vult se dedunt Christo, vel inuiti aeterno ipsorum damno, illi subici coguntur. ¶ Igitur ex hoc textu colligimus quod Christus Deus sit, & homo. Filius namque David, & Dominus eius. Quia homo est, humanus est, benignus, misericors, & clemens: ita ut audeamus, quantum peccatores sumus ad hominem humilem accedere. Deus vero est ut possit dimittere peccata, regna aeterna donare, & gloriam perpetuam, solatium nobis est quod homo sit filius David, ut ad eum accedamus: & quod sit filius Dei, ut possit ditare nos bonis aeternis. Sed haec suffecerint. Sequitur in contextu. Audiente autem omni populo, dixit discipulis suis. Attendite ab scribis qui volunt ambulare in stolis, & amant saluationes in foro, & primas cathedras in synagogis, & primos discubitus in conuiuio, qui denorant domos viduarum, simulantes longam orationem. Hi accipient damnationem maiorem. O quam multi etiam nunc in ecclesia horum scribarum, & pharisaeorum vitia imitantur, non Dei honor, & gloriam, sed propriam commoditatem, venerationem, laudem, & famam quarentes, carni de seruitutes, ambiciosi, & simulatores, ac spiritualia propter temporalia exhibentes: ut quidam presbiteri propter oblationes multiplicent missas. Vae ambitosi praelatis, carnalibus, cupidisque doctoribus, & vniuersis superbiae filiis. Hi certe maiorem damnationem accipient: quia maiora bona acceperunt a Christo, quam ceteri. Dum enim crescunt dona, rationes etiam crescunt donorum. Sed cur Christus hos sacerdotes Iudeorum coram populo increpauit. Primo quia eorum vitia publica erant. Secundo eo quod scandalizatiua fuerant plebi. Tertio pro doctrina discipulorum ut exemplo eius illi maiores increparent, & eorum peccata patefacerent. Docet etiam fugiendum esse consortium & conspectum impiorum. Isti enim erant peruersi, & facinorosi: ne autem coinquarēt totum pecus monet populum, ut caueant ab eis, & fugiant, dicens. Attendite ab scribis. Cauete ab eis, ne suo prauo exemplo ducant vos in interitum. Scriptum est enim. Qui tangit picem inquinabitur ab ea. Nulla infirmitas corporalis magis inficit, quam homo prauis moribus corruptus alios suo malo exemplo. Iosaphat rex Iudae, qui bonus erat, vix morte euasit in quodam bello, quod se impio sociauerat & ex parte Dei a quodam propheta sancto reprehensus est dicente. Impio praebes auxiliū, & his qui oderunt dānam amicitia coniūgeris: & idcirco ita quādam domini merebaris. Sed iam colligenda sunt vela, & huic capiti imponendus finis: gratia domini nostri Iesu Christi, qui in nobis operatur velle, & perficere.

CAPVT XXI.

Non sine proximi capitis accusauit Dominus scribas, eo quod deuorarent domos viduarum, & hoc sub specie religionis, facientes longam & ornatum orationem: nunc autem ne quis existimet illa a Domino in odium scribarum & pharisaeorum confecta: ostendit praesens historia quam faciles fuerint homines ad conferendum munera sua in Gazophylacium templi. Ait namque Euangelista. Re-

spiciens autem Iesus videbat eos, qui mittebant munera sua in Gazophylacium diuites. Considerabat Dominus populum, suas oblationes in tempo facientem. Expende & tu, quam libenter attendat dominus eos, qui bonis operibus sunt intenti, & quomodo eorum deuotioni congratulatur. Maximum tibi debet esse solatium hoc, quod sicut in illo tempore Christus oculis corporeis respiciebat, & intuebatur eos qui in templo offerebant, ita & eodem modo a caelo, ubi ipse re fidet, respicit, & videt ille, cui omnia sunt aperta, labores, afflictiones, maiores, & omnia: quae pro eo in hac vita

Ecd. 17.

2. Reg. 22.

2. Par. 10.

Phil. 2.

Ecd. 17. Matt. 24.

2. Reg. 16. Matt. 27.

Ioan. 8.

2. Tim. 4.

1. Cor. 10.

3. Mac. 9.

2. Mac. 11. 2. Reg. 3.

3. Reg. 17.

Esa. 17.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

hac vita sustines. lacrymas, quas fundis, perfectione, quam pateris, & cetera omnia opera, quae in oculto facis. Quare ergo te laudas, & de rumore curas. Deus enim omnia videt, non solum opus, quod exerceas, sed etiam intentionem & cor, quo facis. Oculi enim eius nitidiores sunt sole: & ipse reddet vnicuique iuxta opera sua. Porro Gazophylacium nomen compositum est ex dictione Persica & graeca, γαζοφυλάκιον, quod est exdicio, quia sic locus dicitur esse ubi opes reconduntur γαζοφυλάκιον, eratque Gazophylacium triplex. Vnum in quo ponebantur oblationes, & donaria regum: quod in libris regum musae fabbari vocatur. Secundum in quo ponebantur oblationes sacerdotum, vocabaturque corbona. Tertium, in quo vulgi oblationes reponebantur, quod communi nomine Gazophylacium nominabatur: quod erat arca, in qua ponebantur oblationes ad sustentationem templi ad reparationemque aedificiorum ipsius. Interdum quoque Gazophylacium dicitur locus in quo erant humisodi, arca iuxta illud Ioannis. Haec verba loquitur Iesus in Gazophylacio docens in templo. Vt nam diuitibus huius temporis curae esset (horum exemplum) templorum, & pauperum indigere. Sed iam ad est tempus, de quo beatus Paulus Timotheo suo dicebat. In nouissimis diebus instabunt tempora periculosa: erunt homines seipso amantes, cupidi, &c. Nos sumus, in quos fines seculorum deuenerunt: & iam oculis nostris hunc vaticinium Pauli cernimus adimpletum. Nam multae sunt ecclesiae, ubi in plumbeo calice sanguis Christi consecratur, ornamentis egenes, atque aedificii, mappisque altaribus consignatis. Si tamen forte domos diuitum huius seculi intraueris inuenies mirifica aedificia, abacumque aureum, & argentum ad vesceandum paratum: qui solum mundo magnifici, & liberales sunt, ecclesiae autem paucissimi, & auari, quandoquidem nunquam nisi paruas, & exiguas elemosinas eis largiuntur. Et quod peius est, in multis locis non solum non conferunt templis elemosinas sed porus eorum bona praedantur, eisque spoliant. Vide in Germania quot templa, abbatiae atque monasteria spoliata & disrupta sint: & in Hispania quot modo equites religiosi & commendatarii sunt, qui cum rerum ecclesiasticarum possessores sint nullae curae eis est de necessariis prouidere, calicibus scilicet & ornamentis: qui tantum student & consulunt propriae sustentationi, sumptibus, deliciis, nec non vanitatibus, templorum vectigalia consumentes in equis, phaleris, canibusque venatoriis: attamen templa quotidie deuari sinunt, omnique veste sacra carent, quae ipsi minime curant. Videant isti Antiochii quia templum domini spoliare tetrauerat, quomodo percussit illum dominus insanabili & inuisibili plaga. Apprehedit eum dolor dirus viscerum, & amara internorum tormeta. Listas quoque qui existimauit templum habere in pecunia quaesitum, turpiter fugatus est & Heliodorus flagellis caesus. Sed ad contextum. Vide autem & quandam viduam pauperulam mittentem eam minuta duo. Hoc est, parum: quia nomina numeralia in sacris literis ab vno usque ad quinque significant diminutionem. Vnde tertio Regum volumine haberetur, quod vidua illa Sareptana dixit Heliae. En colligo duo ligna. Hoc est, pauca ligna. Esaias quoque Erit sicut quereus spicas in valle Raphaim, &c. & sicut excusio duarum vel trium oliuarum. Paulus etiam. Malo in ecclesia quinque verba meo sensu loqui. Id est, pauca verba. A quinque vero usque ad de-

cem solent nomina significare incrementum: ut septies in die cadit iustus. Id est, multoties. Et Iob. Ecce decem vicibus confundisti me. Volens etiam Esaias significare tam admirabilem futuram esse Hierosolymae virorum paucitatem ob cladem Iudeorum, & multae viduae apprehenderent virum vnum quem vix possent inuenire, dixit. Apprehendent septem mulieres virum vnum. Vbi septem mulieres pro multis ponuntur. Et rursus. Lux in solis erat septemplex sicut lux septem dierum. Explicat etiam Hieremias Hierosolymae calamitatem & Hebrorum interitum infirmata est (inquit) quae peperit septem. Ac si diceret. Oppressa est Hierosolyma mater multorum virorum qui in praelio corruerunt. Et illud Genesis. Omnis qui occiderit Cain septuplum punietur: hunc habet sensum. Qui Cain interfecerit, multiplici poena multabitur: & perfecte punietur. Non quod septies puniatur, cum Deus non puniat bis in idipsum: sed perfecte castigabitur. Sic in Psalmo. Argentum igne examinatum, purgatum septuplum. In oratione Anag vi comunitis versio habet sterilis peperit plurimos, est in Hebrago. Sterilis peperit septem. Septem itaque pro plurimis solet capi: sicut duo pro paucis. Ideoque hic non restricte pro duobus minutis accipienda est litera: sed quia pauper erat pauca misit minuta quaedam, quae non ex argento erant nec auro sed ex gre, & valebat quartam partem vsualis denarii. Et dixit. Vobis quia vidua haec pauper plus quam omnes misit. Plus enim ceteris obrulit. Plus inquam non respectum ad magnitudinem rei oblati in se sed per respectum ad deuotionem interioriorem, animi promptitudinem, diuinam acceptationem, & muneris qualitatem: quia de necessariis sibi dedit. Ideo subditur. Nam omnes hi ex abundantia sibi miserunt munera. Hoc est, diuites hi omnes ex copiosa sua substantia posuerunt aliquid in Gazophylacium, inter oblata quae dicuntur munera sua. Primo, quia a Deo hominibus sunt collata: quemadmodum David domino ait. Tu sunt omnia: & quae de manu tua accepimus dedimus tibi. Secundo, quia Deo ab hominibus offeruntur. Quapropter meliora sunt Deo offerenda: sicut Abel qui obrulit de primogenitis gregis sui adipibusque eorum. Cain vero de fructibus terrae. Ideoque apud Malachiam habetur, maledictus dolosus qui habet in grege suo masculum & votum faciens immolat debile domino. Haec autem de eo quod deest illi omnem victum suum quem habuit misit. Id est, haec vidua ex terrena substantia quam non habet obrulit modicum quod habuit ex quo se aliquantulum sustentare potuit. Et quod ait omnem victum suum intelligi potest siue simpliciter ita quod de numismate nihil sibi retinuit: aut per modum hyperbolicae locutionis quo aliquid dicitur per excessum. ¶ Admonet locus iste, primo quod Deus plus respicit animum & intentionem in omnibus actibus nostris quam opus ipsum. Credibile est diuites hic non omnes eadem ratione obrulisse: sed quia Christus eos non accusat committendi sunt eius iudicio qui nouit abscondita cordium. Deus enim pluris facit voluntatem bonam, vis de hoc scripturae exemplum? Cogitabat David construere domino templum iudicans indignum arcam Dei sub pellibus esse: sed dominus per Nathan monuit ut non aedificaret illi templum. Laudauit autem dominus animum & volunratem David eo quod voluerit ei edificare domum ut filius suus Salomon refert dicens. Fuit in corde patris mei David ut edificaret domum nomini domini

2. Reg. 7.

2. Par. 3.

de Israël: & dixit dominus ad eum. Quia hæc fuit voluntas tua vt edificares domum nomini meo, bene quidem fecisti huiusmodi habere voluntatē. Vbi vides quanti Deus fecerit voluntatem ædificandi domū in Dauidē: pro qua domum ædificauit illi Deus stabilem, scilicet regnū Israël. Maxime respicit Deus voluntatem cuiusque: & hæc est illi maxime curæ. Est Deus adeo bonus liberalis & magnificus vt nihil velit à nobis quin prius ei nostram offeramus voluntatem. Sic dona Abel acceptauit, nō autem Cain, Item Abraham & Sara riserunt: risus tamen Sarę reprehensus fuit, Abrahę vero maxime laudatus. Dauid atq; Saul fuerūt & de peccatis penituerūt: at Deus Dauidi ignouit & non Sauli, quia voluntates eorum nimium distantes erant. Illi ducenti quinquaginta viri qui Deo thus offerant bonum quidem opus exercere videbatur: nihilominus tamen ignis egressus à facie domini omnes illos interfecit, quia Deus præcipue intuetur cor. Mirabilia fecerunt Moses & Magi coram Pharaone, sed Magi fuerunt Deo iniuri. Grata erat durante lege festorum obseruatio: sed impiis Iudæis dixit dominus per Esaiam. Calendas vestras & solemnitates vestras odiui anima mea. Offerebāt alij in templi gazophylacium munera magna, sed videri hæc pauperula diuitibus præponitur. Secūdo vide quantum distet humana iudicia à diuinis. Si eos qui in templo erant interrogares, quis plus obtulerit vidua an diuites? certum ac compertum est quod omnes responderent plus diuites obtulisse: sed aliter iudicat Deus qui ait quod plus hæc vidua, Sic Isai obtulit filium suum Eliab maiorem prophete Samueli vt vngeret eum in regem: ait dominus illum non elegit sed Dauidem: qui oues in deserto pascebat. Existimabant homines filios Isai maiores digniores esse corā Deo: sed aliter Deus iudicauit. Impij etiam positi in inferno dixerunt de iustis. Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum & in similitudinem improperij. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei & inter sanctos fors illorum est. Sic etiam amici Iob putabāt quod vir sanctus iniquus coram domino esset & reuera aliter erat. Nunc etiā homines sepe fallitur alios iustos existimantes: parui pendētque eos qui forsitan coram Deo lōge præstantiores sunt. Ideo Paulus ait. Nolite ante tempus iudicare, quousque veniat dominus qui illuminabit abscondita tenebrarum & manifestabit obscura cordium. Tunc erit vnicuique laus à Deo. Quia cum operis meritum tantum secundum charitatem æstimandum sit, & hæc à solo Deo dignosci possit qui videt cuiusque intentionē, hinc est quod ipse tantummodo quis nam alio sanctior & melior sit iudicare potest. Tertio obseruandū hic est Deum nostros cogitare, verba & actus, respicere: vt vidit oblationem simul & charitatem viduæ huīus. Erim? enim cautiore in actibus nostris si meminimus quod Deus omnia quæ agimus intuetur & etiam cordis nostri secreta. Non enim solum corporeis oculis eos qui mittebāt munera in templi gazophylacium respiciebat: sed etiam mentis oculis eorū cogitationes intuebatur: obidque hanc viduam pluram misisse dixit. Vtinam peccatores hæc aduerterent qui in occulto peccātes putant à nemine videri. Sed de his alibi plura diximus. Quarto cōsolatur locos iste pauperes, qui vidēt ingentes diuitum oblationes. se infelices existimarent: qui talia obsequia non possunt Deo præstare. Et enim si minima obtuleris poteris plusquā diuites mereri. Ita parū sicut multum.

Gen. 4.
Gen. 18.
1. Reg. 15.
2. Reg. 12.
Leuit. 16.

1. Reg. 16.
Exod. 7.
Isa. 1.

1. Reg. 16.

Isa. 5.

Isa. 4.

1. Cor. 4.

1. Cor. 13.
1. Tim. 2.

Deus acceptat, si æqua voluntate & pia intentione offeratur. Acceptat Deus duo munera, acceptat calicem aquæ frigidæ acceptat, etiam laudat & coronat promptam voluntatem, si faciendi desit facultas. Hæc rem multis tractat diuus Paulus ad Corinthios scribens in hæc verba. Si voluntas (inquit) prompta est, secundum id quod habet accepta est, nō secundum id quod non habet. Vnde dominus nō iubet relinquere multa sed omnia. Nā si multa iuberet relinquere, quid relinqueret pauper, qui pauca habet? Paulus etiā nō dicit quod copiosum datorem diligit Deus, sed hilarē datorem: qui ex corde optimo & voluntate bona offerunt quod habet. Itaque dominus non attendit quantum das, sed quo animo das. Hæc enim est vera & Christiana charitas quæ non querit quod suum est, sed quod aliorum: quæ etiam cum suo incommodo aliorum promouere curat commoda. Optime senior ille Tobias, filium suum docebat dicens, Si multū tibi fuerit abundanter tribue, si exiguum etiam hoc libenter impartiri stude. Quinto colligitur ex hac litera maiorē perfectionis gradum esse omnia propter Christi diuinitatem & ingredi religionem, quam alere pauperes in seculoque manere, quia plus elargitur qui nihil sibi vendicans omnia relinquit: quam qui sibi aliquid retinet. Adolescenti Christum interroganti, quid facere deberet, vt vitam æternam consequeretur, respondit dominus vt omnia dimitteret. Sexto & ultimo aduertendum quod hæc quæ de vidua hæc Christus dixit sub iuramento narrat dicens, vere dico vobis, in quo innuit quantum cupiat in animos nostros hoc inducere, quandoquidem ille iurat, cui sine iuramento fidē adhibere debemus. Maximo etiā conatu voluit commendare Christum huius pauperulæ viduæ elemosynā: vt intelligamus quanto ipse amore pauperes afficiat & prosequatur, nec non & ipsam pauperatē & indigentiam, non quidē allectus est ab oculis diuitū & potentū, vel ab eorū maximis muneribus: nec diuitiæ vllō modo potuerunt Christi linguā mouere, vt eos laudaret, pauperes tamen viduæ omnia hæc operata est. Iam ad contextū reuertamur. Et quibusdam dicentibus de templo quod bonis lapidibus & donis ornatum esset. Apostoli fuerunt isti vt patet ex Matthæi euāgelio. Sepe sepius Christus in templū fuerat ingressus, & illud viderat cur ergo modo ostendunt templi structurā & ad quid? quia Christus dixerat destrudā Hierosolimā & quod de tota illa nō mansurus erat lapis super lapidē, discipuli miseratione moti, vt narrat Matthæus ostenderunt ei templi structuram, operis excellentiam cariorem facientes vt Christus eius pietate motus non dirueret & destrueret. Acti dicerent, Ne obsecro patiaris, vt tam nobile ædificiū pereat. Lege Originem super Matthæum. Aut fortassis discipuli nihil aut parum supra hominem sentientes putāt vix possibile esse, vt tam vasta & munitissima ciuitas & tam ingēs hominum multitudo expugnari possit. Mirabatur ergo discipuli de lapidibus templi & eius ornatu quod ex aptis lapidibus esset constructum, prætiofis utensilibus seu donaris decoratum, & pulchre formatum. Multos etiam tempestate hanc inuenies Christi discipulis similes: qui tantum de exteriori ædificio curant: & illud solummodo extollūt & magnificunt. In Exodo præcepit dominus dicens. Altare terreum facies mihi, neque ex lapidibus excisis. At nunc tota cura est de ædificiis & externo ornatu. Sicut rudes discipuli magis respiciunt ornatum ecclesiæ corporalem quam spiritualem, &

Matth. 16.

2. Cor. 8.

Matth. 19.

2. Cor. 9.

1. Cor. 11.

Tob. 4.

Matth. 19.

Matth. 24.

Orig. hom. 17 in Matth.

Exod. 20.

ad

ad ædificiorum pietatē quam ad ministrantium sanctimoniam: eodem modo plurimos inuenies, qui admirantes aurea ecclesiæ ædificia & picturas sibi detinēt ea contemplantes: qui etiam exterioribus templi imbuti non exhibēt debitum honorem & cultum sanctissimæ eucharistiæ. Non hoc dico, vt honorem & imaginum adorationem damnem: sed eos arguo qui sic mirantur externa, vt non erigant cor ad orandum quem illa imago & pictura repræsentat. Præterea multis etiā prælatis maiori curæ est parietū, vestigialium honorumque temporalium studium quā clericorum, optimorumque ministrorum templi morum. Sūt maxime solliciti in recipiendis vestigialibus molestique gerunt cū pauperibus agricolis conductoribus: qui etiam maxima instantia de furibus & latronibus, nec nō de his qui ecclesiā domina inuita aliquid alienum retinēt supplicium sumunt, obiti concubinariorum peccatorū que ecclesiasticorum hominum: nec student mores in modum redigere, sed tantum illustrium domorū erectioni, in quibus maiorum suorum stemmata designant: consanguineique relinquāt, vt perpetuo eorum memoria in seculo extet & maneat. In tantum sicut hæc consuetudo seu corruptio, quod in ecclesiis (& vtinam non sit in monasteriis etiā monachorum) non eligitur præful studiosior, nec qui plus prodesse religioni potest, vt antiqui religionis mores semper sint stabiles, sed potius ille, qui plus monasterij vestigialia cumulat. Et si cōtigerit vt munere suo functus fuerit & reddiderit rationem suæ industriæ in qua diligēs exactior inuenit, quia omnia bona auxit, etiā domus ædificia & maiora dimittit quam inuenit, iste iterum postea eligitur, bonus semper antistes habetur, & maxime ab omnibus commendatur & laudatur, vt homo qui rei communi cōsultat & prouidet quo ad temporalia. Et si alius sit moribus corruptus, & peccatis irretitus. Idēoque quauis templum Hierosolymitanum erat, ipse diuinitis & pulchritudo tamen quia sacerdotes vitiosi dediti erant, vide quid dominus discipulis repondeat. Hæc quæ videtis veniens dies, in quibus non relinquetur lapis super lapidē qui non destruat. Nihil est horum omnium tam munitum & pulchrum, aut sanctum, quod nō sit demolitū: adeoque dissipandum, vt nec lapis vnus lapidi cohæreat. Docemur ex his verbis non placere Deo splendidum & externum cultum si frigeat animi pietas, quod quidem sic se habere nemo sanę mentis contradicere potest, nam ipse aperte per Esaiā dicit. Quæ est ista domus quæ ædificasti mihi? Et quis est iste locus requietionis meę? Subdidit. Ad quæ ego respiciam nisi ad pauperculam, contritum, & tremētem sermones meos? Præterea cur Deus voluit quod templum Dei cultui dicatur funditus deustaretur. Dicendum primo quod volebat Deus destruire gentem Iudæorum, & manēte templo manebat id quod præcipuum erat de Iudæorum statu quia ibi fiebant omnes ceremoniæ cultus diuini, in quibus populus ille Hebræorū distinguebatur ab aliis gentibus: ideoque manere non debuit. Secundo quia superuacaneū esset templum, nam non erat nisi ad ceremonias excercendas gentis Iudæorum, quæ iam erant abolitæ & cultus ille antiquus Mosaicæ legis finē erat sortitus, obidque voluit templum destrui. Tertio fuit in causa quia templum illud erat Iudæis arx munitissima in Hierusalem, & quauis Iudæi expugnari essent, tamen quādiu templum illud maneret haberent spem

redeundi & continuandi ibidem ritum veterem: vt ergo omnia illa cessarent placuit Deo vt euerteretur templū. Quarto fuit ne daretur occasio paruulorum errandi. Voluit Deus vt ceremoniæ legis & obseruationes penitus extinguerentur, & nouus ritus cōditi ipsam introduceretur, stante autem templo Hierosolymitano cum illud egrogium & perpulchrum esset vt nūc discipuli mirarentur aliqui iam Christo dediti maiestatem templi illius respicientes, forte ad pristinas & assuetas ceremonias redirent. Ob idque voluit Deus vt occasio e medio omnino tolleretur, ita vt lapis super lapidē non maneret, quia post sufficientē euangelij promulgationem ad Christi legis obseruationē homines astringebantur & cessare legalia, ideoque oportuit quod lex vetus cum suo templo Hierosolymitano caderet. Quapropter gmissione diuina qua dragesimo secundo anno ab orbe redempto cum iā obligabat euangelium finem sortita est synagoga, & à Tito imperatore templum illud funditus fuit euersum: quod à die primæ ædificationis per Salomonē ad diē vsque vltimæ euerisionis transferant anni mille centum & duo. Habuit enim se Deus cum populo Iudæorum in hac templi subuersione sicut medicus cum infirmo, qui graui febre laborat. Permittit enim illi gelidam aquam bibere ad maius malum vitādū: deinceps cum opus esse intelligit præcipit illi vt à tali aqua abstineat. Et nolente ægroto à tali aqua destitisse, vrceum frangit. Sic Deus permittit populo Iudæorum carnes in templo immolare, vt illum ab idololatriæ cultu auerteret: si enim Deo non sacrificaret cum esset Ægyptiorum ritibus assuetus, sacrificaret idolis. Sed veniente tempore cælestis ille medicus in cruce pendens dixit. Consummatum est. His verbis indicauit veteris legis sacrificia cessasse. Et nolente Iudæico populo à sacrificiis abstinere, seu ab illa aqua gelida destitisse, coram illo vrceū fregit, templū euerit & destruxit, ne amplius sacrificarent. Erat nam templum veluti omnium sacrificiorum vas. Vnde fracto templo apertissime constat esse antiquæ legis sacrificia abrogata. Vt enim lapis in cacumine tēplū est clauis totius domus, & ruente illo lapide ruit tota templi fabrica & structura: sic euerso templo Hierosolymitanæ quod erat clauis totius Iudæi præcipue ostenditur totam Iudæorum synagogam esse euersam & funditus conuulsam. Sed Iudæi cæca malitia ducti, hoc perpēdere nolunt. His rationibus iustum fuit & æquum vt templum illud destrueretur: ita vt non remaneret ex eo lapis super lapidē. Nos vero videntes iam oculis nostris illud præclarissimum tēplum euersum & destructum discamus domos nostras in cælo fabricare, ibique memoriam nostram cōstitueret, quia terrena hæc cito pereunt & transeunt omnia mundi tempora, pereunt enim omnia quæ sub cælo sūt, quicquid & orbis habet. Quid enim firmum & stabile sub sole? Si hoc tam magnificentum templū corruit, & muri Babylonij, templum Dianę Ephesinum & septem mundi mirabilia, quid poteris hic operari vt permaneat? Omnia mundi huius mutabilia sunt, & nullum habent esse permanentes. Quæ hodie sunt, cras desinunt esse, ideoque cor tuum in eis perdesse quietescere nequaquam poterit. Sic adeo ruit Salomonis templum perit solum & sceptrum Dauid: vt si modo regnum illud adeo celebre & insigne Iudę videres: depopulatū sterile, demolitumque inuenires. Ita omnia regna & mundi principatus cadūt & subuertuntur. Mundi Monarchia exordium habuit apud

Matth. 24.

Eccl. 1.

Assyrios & postea sex & triginta reges defecit in Sarda-
napalo, & postea viribus Arbacis in Medos est tran-
sata & cum mūdus vicissitudinē sit obnoxius per re-
gem Cyrum trāsiuit ad Persas, post obitum Assiagis
& octo medorum reges. Item etiam Persarum regnū
quod incepit Cyro rege in Dario est finitum post re-
ges quatuordecim, & tandem literis est mandatum
translatum fuisse vi Alexandri Magni ad Macedo-
nios. Etiam viginti nouē Macedonum, tredecim Ar-
giuorum, quatuordecim Atheniensium, duodecim
Corinthiorum, viginti & vnum Latinorum, nouem
Lidorum, Septem Romanorum, & tredecim Aegy-
ptiorum cū suo regno in Cleopatra finē sortita sunt.
Sic pereunt omnia mundi regna: sic regnum Israël
omnis mūdi principatus & potestas. Si ergo nihi est
in mūdo quod tēpus non terat & consummat, ne glo-
rieris in diuitiis, honoribus, aut potestatibus, siquidē
est vniuersi orbis dominus esses, cras perire deberes
cum omnibus his. Illa itaque quæ re quæ nunquam
marcescunt, nec temporis iniuria desinūt esse. Sed ad
contextum. *Interrogauerunt autem illum dicentes.*
Preceptor quando hæc erunt, & quod signum aduentus tui
cum fieri incipient? Hoc in monte Oliuarum discipuli
Christum dominum interrogauerunt. Conscuerat
enim Christus egressus vrbem Hierosolymorum, vt
in hoc hoco patrem secretius oraret: & discipulos
suos seorsum doceret. Cum ergo Christus sederet in
monte oliuarum, vbi templum erat in conspectu, ve-
nit in mentem discipulis sermo quo prædixerat fore
vt templum funditus dirueretur. Et vt Marcus ait di-
scipuli qui hæc interrogauerunt fuerunt quatuor: Pe-
trus scilicet, Iacobus, Ioannes, & Andreas. Secreto ia-
men ait Matthæus quod Christo accesserunt in mō-
tem Oliueti, vt quærent de hac quæstione. Aduerte
autem q̄ Christi aduētus accipitur hoc loco pro ad-
uentu ad regnādum temporaliter, & de regno tēpo-
rali est sermo. Existimabāt enim discipuli quædamo-
dum & alij quam plurimi Christum regnaturum tē-
poraliter sicut David & Salomon olim regnauere, q̄
esset in maiori prosperitate & potestate futurus: & q̄
congregaret diuersos Israël, & sic omnes ferē Iudæi
credebant: ob idque quando cælos ascendere voluit
qui conuenerant interrogabant eum dicētes, Domi-
ne si in tempore hoc restitues regnum Israël? Eo mo-
do intelligebant quod eis dixerat, sunt quidā de hic
stantibus qui non gustabunt mortem donec videāt
filium hominis venientem in regno suo. Et illud Se-
debitis super sedes duodecim iudicātes duodecim tri-
bus Israël. Credebāt Apostoli Iesum esse Christum,
sed putabant quod supra singulas tribus cōstitueret
singulos apostolos sicut Salomō habebat duodecim
prepositos in duodecim tribubus Israël. Christi⁹ autē
docet talē aduentū nunquā futurū qualē ipsi opina-
bantur, sed aliū esse quē ipsi non putabant. Quapro-
pter, primo absultit ab eorū mentibus primū aduen-
tum quē illi falso credebant fore, qui erat aduentus
pseudoprophetarum, & deinde agit de vero Christi
aduentu quē illi nondum sciebant, nec de illo cogita-
bant. Hic erat aduentus ad iudicium. Ait ergo, *Vide-
te ne seducamini.* Duo quæstiones discipuli: alterum
de subuersione Hierusalem, & alterū de Christi ad-
uentu. Dominus autem respondit secundæ quæstio-
ni in eo quod ait erunt signa in sole & luna. Et respō-
det ad primam quæstionem dicens. Cū audieritis præ-
lia & seditiones nolite terreri: vbi agit de subuersione
Hierusalem, vsque dum dicit. Et sunt signa in sole &

luna & stellis. Nam tunc illico reuertitur ad secundā
quæstionem loquens de suo aduentu ad iudiciū. Cū
autem dicit non præteribit generatio hæc, reuertitur
ad primo quæstum de vastatione Hierusalem. Et ex
inanimaduersione huius mixtionis respōsionum atq̄
que quæstionum Christo domino obieciarum, mul-
ti in huius literæ sensu allucinantur & decipiuntur.
Audiunt sepe concionatores ad populū verba faciētes
super illud Matthæi, cū videritis abominationem de
solationis quæ dicta est à Daniele propheta, intelligē-
tes per illam abominationē Antichristum: & omnia
quæ Matthæus ibidem enarrat interpretantur de vl-
timo die iudicij. Et cum hæc de excidio Hierosolyma-
tano intelligi necesse sit, illi perperā de iudicio vl-
timo interpretātur. Alij vero oppositum dicunt om-
nia de subuersione Hierosolymæ intelligentes: & sic
omnes isti maxime aberrant: nam aliquando ad vnā
& aliquando ad aliam quæstionem respondet Chri-
stus. Nūc autem indirectē tollit Christus errorē quē
discipuli conceperant de regno temporali: deinde ve-
ro declarat quando ad iudicium sit venturus Videte
ne seducamini ait, faciendo satis secundæ quæstioni
de suo aduentu. Multi post meam in cælos ascensio-
nem ventent ante subuersionem Hierusalem in no-
mine meo dicentes se ad regnandum venire. Reg-
num enim meum nō temporale sed spirituale est fu-
turum, super animas. His verbis insinuare vult ipsum
non venturum vt temporaliter regnet, veluti David,
Salomon & alij reges iudæorum. Sed quomodo do-
mine venies? Huic quæstioni postea Christus respō-
debit, cum prima quæstio de subuersione Hierusalem
fuerit absoluta. Sed quomodo seduci poterant Apo-
stoli post aduentū Spiritus sancti qui eos docuit om-
nia ad salutē necessaria? Dixit enim eis Iesus. Spi-
ritus sanctus quem mittere pater in nomine meo, ille
vos docebit omnia. Post aduentum Spiritus sancti
surrexerunt multi pseudoprophetae, quomodo ergo
seduci poterant Christi Apostoli & discipuli? Dicta
fuerunt hæc discipulis, non vt eis prodessent, sed vt
alijs ipsi prædicarent. Omnia enim quæ dominus Ie-
sus reuelauit Apostolis, quantumcunque ea in secre-
to diceret, publicē prædicare debebant: ipsi nanque
erant canales per quos aqua doctrinæ quam Christi⁹
fons viuus illis prædicabat, ad cæteros perueniret ec-
clesiæ fideles. Vnde ipse dominus. Quod dico vobis
in tenebris dicite in lumine: & quod in aure audistis
prædicare super tecta. Videte ergo ne seducamini.
Hoc est, illi quibus loquimini videant ne seducātur.
Quasi Christus sermones suos dirigeret ad eos. Sed
quomodo poterunt seduci? Reddit causam. *Multi*
enim venient in nomine meo. Voluit dicere Apostolos
non expectare eum isto modo tempore taliter venturū:
quia non sic veniet. Sed dices. Non poterat Christus
eis clarē dicere, non sum ego regnaturus temporaliter,
vt vos puratis? Nam si apertē eis loqueretur rolle-
ret omne dubium, nec oporteret circa pseudoprophe-
tas vigilare. Noluit Christus tollere hūc errorē, quia
non illi crederent: imo forsitan recederent ab eo scā-
dalizati, eo quod locutus fuisset cōtra omnium iam
probaram sententiam. Sic cū Christus dixit, nisi mā-
ducaueritis carnē filij hominis, & biberitis eius san-
guinem non habebitis vitam in vobis: audientes hoc
discipuli dixerunt, Durus est hic sermo: & quis pote-
rit eum audire? Ex hoc multi discipulorum eius abie-
runt retro: & iam non cum illo ambulabant. Multo
magis ab eo recederent si regnum nō temporale sed
spirituale

Matt. 24.

Ioan. 14.

Matt. 10.

Ioan. 6.

spirituale audirent: crederentque deceptos fuisse om-
ni tempore quo eum fuerant secuti. Et quauis disci-
puli possent Christo adhibere fidem propter illius au-
toritatem, tamē forsitan hæc expectare molestum illis
esset: eo quod vltra certitudinem fidei quæ est in in-
tellectu requiritur quædam cōfortatio appetitus, per
donum spei siue virtutem ad sperādum arduū, quod
supra hominem est. Ideoque nō sufficiebat discipu-
lis credere ad hoc quod sequerentur doctrinam eius
in re tam ardua: sed etiam vt perficeretur desiderij
eorum vt possint se eleuare à rebus temporalibus ad
merē spiritualia: & quoniam nunquam tales fuerunt
discipuli ante Spiritus sancti aduētum vt capere pos-
sent hanc doctrinam, ideo nūquam voluit Christus
tollere hunc errorem. Verum in Spiritus sancti aduē-
tu ablati est hic error: nam non se morti exponerēt
Apostoli si crederent quod in hac vita essent cū Chri-
sto temporaliter regnaturi. Sed quia credebāt regnū
Mesiæ æternum & spirituale esse & non temporale
libenter se iugulo tradiderunt: nec quādo hunc erro-
rem habuerunt existimandum est discipulos infide-
les fuisse & in peccato morali detentos, quia opposi-
tum credere scilicet de regno spirituali Mesiæ non
erat determinatum ab ecclesia, nec erat notum per se
nec ex principiis naturæ, nec erat in scriptura tradi-
tum sicut articuli fidei de humanitate Christi: sed po-
tius contrarium putabatur accipi ex scriptura sacra.
Et hæc Apostolorum opinio communis erat omnij
Iudæorum, & sic eorum rabini sacram scripturam in-
terpretabantur: quapropter nō erat infidelitas aut he-
resis hoc tenere. Non ergo modo quo discipuli puta-
bant Christus erat venturus: quāuis multi ambitio-
si hoc errore ducti venissent ante excidium Hierusalē.
Dicentes, quia ego sum, &c. Tempus appropinquauit.
Dicent enim, ego sum Christus, ego Mesiās, quem
expectatis. Iam appropinquauit & est nunc tempus
aduentus Mesiæ, & completæ sunt prophetiæ. Ecce
ego veni qui sum vobis promissus in lege. Vita fun-
cto Iesu Salvatore nostro & mūdi redemptore tem-
pore Tiberij Cæsaris surrexit quidā in Samaria, qui
Christū se esse dixit. Et sub Claudio surrexit Theo-
das. Et anno tertio decimo Claudij Cæsaris & vige-
simo secundo post Christi mortem surrexit quidam
Ægyptijs. Eo etiam tempore sub Felice præfide ad
finem imperij Claudij & in principio Neronis & cō-
sequenter vsque ad excidium Hierosolymitanū mul-
ti surrexerunt pseudoprophete & pseudochristi qui
omnes contra Romanos rebellare suadebant. Et sub
regno Neronis & sub Festo præfide Iudæi quidā alij
magi steterunt qui se prophetas dicerēt, quos Festus
occidit. Ante hoc etiam fuit Simō magus, de quo in
Actis legimus qui se virtutem dei dicebat: qui postea
Romæ sub Neronis imperio infeliciter periit. Lege
de hac re Iosephi historiam. Tanto enim desiderio
libertatis tenebantur Iudæi vt cuiuscunque promitten-
ti libertatem credebant. Admonet Christus ne his si-
dem adhibeamus dicens. *Nolite ire post eos.* Sed iam
nunc multi sequuntur hos pseudoprophetas deserē-
tes Christus propter auaritiam, aut ambitionē, se-
quentes quique sua vitia, quibus tanquam deo cultū
adhibēt. Quot sunt, qui sicut Iudæi Christum deserē-
bant sequentes Theodam, ipsi etiam Christi deserūt
cū sint Christiani, & ambulant post mulierculas me-
retices, quibus sicuti Deo honorem, & cultum tribu-
unt, quasque recipiunt loco christi domini? Quā-
tū clerici sequuntur Simonem magum? pauci enim

sunt beneficiati nisi aut prece aut precio aut tēpora-
li seruitio, vel ratione sanguinis vel amore. Christus
in vna persona habuit tres substantias, corpus scilicet,
animam & deitatem: isti vero in vna substantia plu-
res congregent personatus siue præbendas, &c. Sed
nunciam Christus postquam monuit discipulos, à
quibus esset cauendum: ostendit modo signa, quæ e-
ueniūt ante destructionem Hierusalem, & ea quæ præ-
cedent ante eius desolationem. Ideo ait. *Cum audieritis*
prælia & seditiones nolite terreri. In primis quod
hic Christus non loquitur de die iudicij vt multi fal-
so putauerunt, ex his quæ iam hic diximus clarissi-
mum est. Loquitur enim Christus, vt satis ostēdimus
de euerfione Hierusalem: quia ista dicuntur Aposto-
lis personaliter, quasi in eis cūentura essent, qui tamē
non durarunt vsque in finem seculi. Præterea hic di-
citur quod qui in Iudæa sunt fugient ad montes: sed
quid proderit in die iudicij fugere ad mōtes? Et patet
etiam quod in Matthæo dicitur. Tunc tradet vos
& occident. Ergo tēpore quo bella fierent, & famese,
occidendi erant Apostoli. Euidens ergo est quod de
subuersione Hierusalem dicit, quo tempore consulit,
vt relinquentes Iudæam ad montes fugiant discipu-
li Christi, vt infra suo loco dicemus. Vult Christus
eos paratos esse, vt fugiant & in custodia ponantur
minusque premantur laboribus venturis: cum sing-
prius de hac re edocēt. Præterea solet Deus ostende-
re seruis suis mala à quibus eos liberauit, vt dona dei
cognoscant & ei obsequium præstent pro beneficiis
eis collatis. Sic in Numeris habetur quod antequam
filij Israël ingrederentur terram promissionis, ostē-
dit eis Deus habitatores terræ: & exploratores, dixē-
runt. Vidimus monstra quædam filiorum Enach, &
genere Gigantæo: quibus comparati, quasi locustæ
videbamur. Sic etiā & nunc discipulis tribulationes
& mala futura prædicit: vt videant à quibus eos libe-
rauit periculis. Solēt matres cum pueris suis metum
incutere volunt larvas ostēdere, & si viderint plus iu-
sto timere phantasmata ostendunt facta sua, & corā
illis laniāt. Sic Christus mala a spectu terribili offert:
sed postquā videt timore percussos mortua esse ostē-
dit nec mala esse, sed malorum figuras. Sed cur in tā-
tis periculis Christus suos nō terri iubet? nunquid
marmora sunt, aut pectora habent ænea, aut cor fer-
reum? nōne patres antiqui hæc mala timuerunt? ti-
muit Hieremias bellum, doluit famem, fugit etiā He-
lias Iezabelem, quorum præ molestia fastidiuit vitā.
Cur ergo Christus iubet eos esse securos? quia hæc
mala naturalia sūt: sed fides in Christum viuā supra
naturam est: sola enim illa mala timenda sunt, quæ à
Christo diuellunt, reliqua vero nō sunt timenda. Vn-
de dominus in superioribus dixit. Nolite timere eos,
qui occidunt corpus, animam autem non possunt oc-
cidere. Quæ iā exposuimus, & diximus cur hæc ma-
la mundi non sunt timenda, sed tātum mors anij
quæ quidem omnia quia in capite duodecimo huius
latē exposuimus, nunc cætera considerare oportet.
Prælia dicit & seditiones, eo quod prælia quæ sunt in-
ter hostes, & seditiones, quæ erant inter ciues: fuerūt
in Hierusalē ante eius subuersionem. Ciues enim in-
ter se erant seditiosi & singulariter certabant. Et hūc
totum est ortum & profuit malum miserę Hierusa-
lem. Stat enim sententia christi. Omne regnum in se
diuisum desolabitur, & domus supra domum cadet.
Concordia nanque (vt Sallustius ait) parue res cre-
scent: & discordia maxime dilabuntur. Plura super
D d 3 hoc

Matt. 13.

Matt. 16.

Matt. 19.
3. Reg. 4.
2. Par. 17.

Num. 13.

Terom. 14.
3. Reg. 19.

Luc. 12.
Matt. 10.

Luc. 11.

hoc Christi verbum. Omne regnū in se diuīsum de-
solabitur, enarrauimus in capite vndecimo huius.
Homines nāque mundo dediti non possunt vera pa-
ce gaudere: variis flagrāt cupiditatibus, quę innume-
ras vitiōrum perturbaciones excitant. Hinc oriūtur
bella & seditiones, quę omnia cessarēt si se ipsos vin-
cerēt. Sed vt Esaiās ait, Cor impij quasi mare feruens;
& sic nunquam quiescit, sicut vndę maris quę sem-
per agitantur. *Disce hinc si vis quietē & pacificē vi-
uere, non tuis seruire desideriis, & concupiscentiis;*
quia si eis morem gesseris, nullam vnquam quietē ha-
bebis. Nulla maior inquit, quā obediēre voluptati-
bus. Si mundo deditus fueris nūquam quiesces, sicut
horologii rotę, sed semper in crebris curis & solici-
tis cogitationibus versaberis: propter amoris huius
mundi pondera, quę a tua pēdent volūtate. Iste tuas
mouet rotas, iste te vita inquietā profequitur: ille te
quiescere vetat, facitque continuo moueri, tandem
vbi amor proprius, ibi requiem abesse necesse est. Iste
excitauit bella & seditiones in Hierosolymam. Iste
deiecit, ruere fecit nobilem illam & antiquam ciui-
tatem. Sed procedamus. Postquam dixit Christus se-
ditiones & bella, quę erant ventura super Hierusalē,
subdidit. *Oportet primum hæc fieri.* Ante destructio-
nē Hierusalē necesse est euenire nō absoluta & fatali
necessitate, sed necessitate cōditionata cōsequētis: in
quā a Deo p̄quisita sunt: quāuis in se ipsis sint cōtin-
gentia, oportet enim ea accidere non Deo cogente,
sed hominum malitia exigente. *Sed nondum statim
finit.* Id est eis euenientibus non determinate cogno-
sci valebit tempus & hora vastitatis Hierusalē. *Tunc
dicebat eis.* Signa præacta magis in speciali exprime-
do. *Surgat gens contra gentem & regnum aduersus reg-
num.* Denūciat bella, calamitates & disensiones quę
venturę sunt super Hierusalē, ante eius euerzionē.
Obserua autem quōd Matthæus, Marcus, & Lucas,
scripserunt hęc quæstionem & sermonem destructio-
nis Hierusalē, & non Ioannes euangelista, qui nul-
lam in suo euangelio de his calamitatibus mentionē
fecit, quia Ioannes scribendo hęc aliquo modo vide-
batur suspectus, quod nō erat in aliis euangelistis. Et
causa est, quoniam Christus prædixit hęc de euerzio-
ne Hierusalē per modum prophetiæ, quę non fue-
rūt facta statim, sed quasi annis quadraginta duobus
post mortem Christi. Ideo euangelista debebat illud
scribere per modum prophetiæ. Euangelistę aut tres
scripserunt antequam illa implerentur, imo ante de-
structionem Hierusalē obierunt. Ioannes autē euā-
gelista vixit multo tempore post destructionem Hie-
rusalē, scilicet vsque ad imperium Traiani cęsaris:
& post destructionem Hierusalē scripsit euangeliū.
Si ergo Ioannes hanc destructionem scriberet magis
videretur historiam narrare, quā prophetiam scri-
bere: ideo sancti spiritus inspiratione nihil horū scri-
psit. *Et terra motus magni erunt per loca, & pestilen-
tia, & fames terroresque & signa magna erunt.* Voluit
dominus narrare discipulis tā particulariter omnia
euentura ante destructionem Hierusalē, quia vt vo-
luit quod discipuli non recederent de Iudęa, sed ibi
prædicarent & conuerterentur omnes, qui erant p̄-
ordinati ad credendum: quod fieri non poterat nisi
per discipulorum prædicationem. Ideo oportebat, vt
manerent in Iudęa vsque ad sufficientem euangeli-
j prædicationem. Scientes tamen Hierusalē destruē-
dam, vt Christus prædixerat, videntes aliqua bella il-
lico fugerent, putantes futuram esse tūc euerzionem

Esa 57.

Hierusalē, & relinqueretur prædicatione: ideo Chri-
stus instruit eos dicens, quę illorum inducerent euer-
zionem Hierusalē, & quę non: vt scirent quando erat
fugiendum, & quando non. Propter quod quando
prædicauit primas tribulationes scilicet, surget gēs
cōtra gentem & regnum aduersus regnum, dixit no-
lite terreri. Sed postea cum dicit, cum videritis circū-
dari ab exercitu Hierusalē, addidit. Scitote quoniam
appropinquat desolatio eius. Docuit quādo esset ma-
nendum & non timendum, & quando fugiendum.
Ideoque non sufficiebat dicere destruetur Hierusalē,
nisi narrasset mala intermedia ante eius euerzionem,
vt per hęc signa scirent discipuli quando esset fugien-
dum. *Expende hic christi Saluatoris nostri clemē-
tiam, & infinitam eius misericordiam, & bonitatem
qui quadraginta annis expectauit homicidas illos &
perfidios Iudæos vt conuerterentur, & penitentiam
agerent. Maxima & absque mensura fuit patiētia qua
cum ista iniqua ciuitate Christus vsus est & cum ha-
bitatoribus eius. Vide quanta sit misericordia Dei:
quę vnquam lingua eius infinitas misericordias can-
tabit. Vnde ipse dominus per Ezechielem ait. et qua-
re inoriemini domus Israël quia nolo mortē moriē-
tis dicit dominus Deus. Reuertimini & viuite. Audi
etiam illum per Esaiam. Audite me domus Iacob: &
omne residuum domus Israël: qui portamini a meo
vtero, qui gestamini a mea vulua. Vsq̄ ad senectā
ego ipse: & vsque ad canos ego portabo. Ego feci &
ego ferā: ego portabo & saluabo. Quo meliori mo-
do amor erga homines carior fieri a Deo potuit, quā
doquidem dicit quod sicut mater filij suum in vul-
ua gestat, itā nos Deus in sinu suo & visceribus por-
tat. Nūquid obliuisci potest infantem suum mulier?
& si illa oblita fuerit, ego tamen tui non obliuiscar.
Dices. Quare Deus nō statim illos Iudæos morti tra-
didit, sitam impij erant? ego enim mox interficerē.
Non tanti emisti tu illas animas sicut Christus. Si tā-
ti enim tu emisses vt pro earum redemptione sangui-
nem tradidisses, non destrueres. Ideo dixit. Ego feci
& ego ferā. Ipse fecit, & ipse redemit: pro illisq̄ san-
guinem effudit. Ipse sperat & sustinet eas: glorięque
promissione exorat. Aduerte quanta bona Deus Iu-
dæis contulit & eos delicta tractauit postquam mor-
ti tradiderūt. Eos enim melioribus mundi concio-
natoribus prosequutus est: quibus præcepit, vt illis
priusquam aliis nationibus regnum Dei annūciarēt,
& multa & mirabilia miracula facerent coram ipsis:
quorū fuerunt multi, qui morti Christi cōsenserūt,
& quia conuersi sunt, Deus illis pepercit, propter q̄
tandem vitam æternā consequuti sunt. Illis, qui plus
persequuti sunt maiora Christus beneficia contulit,
& prius pepercit. Quis ergo de infinita Dei misericor-
dia desperabit? cuiusnam suam gloriam non concedet
quando quidē crucifixoribus donauit? Misereris om-
nium domine quia omnia potes: & dissimulas homi-
num peccata propter penitentiam. Tu ergo qui tuis
iniquitatibus Christum crucifixisti toties, age peni-
tentiam & reuerte ad illum, quia tibi etiam sicut il-
lis veniam concedet. Non enim habemus pontificē,
qui nō possit compati infirmitatibus nostris. Adea-
mus ergo cum fiducia ad thronum gratiæ eius, & in
de misericordiam consequemur. Multi tamen sunt
qui cum sciāt Deum ad eō pauperum misereri: audēt
offendere in vitijsque diu morari, sicut multi illorū
Iudæorum impij facere ausi sunt: qui discipulos redē-
ptoris petebantur vt morti traderent, qui vt e-*

Ezech. 18.

Esa. 42.

Esa. 49.

Exod. 14.

Exod. 16.

Rom. 15.

Sap. 10.

Hebr. 9.

Hebr. 4.

Dan. 5.

rum commodis inseruirent, missi erant. Abutuntur
Dei misericordia: optimam medicinam veneno mu-
tates, itā vt dei maxima misericordia & benignitas,
quę eos terrere debebat, corda liquefacere & ad pœ-
nitentiam adducere, est illis maior occasio ruinę, cū
peccata peccatis dīciant, audacioresque fiant. Au-
diant ergo isti, quid per Esaiā deus loquitur. Tacui,
nūquid semper tacebo? Existimas ne quia diu Deum
modo taceat, semper tacebit? & quia modo dissimu-
let, ratū habebit? crede mihi, quod vnquam magis deus
tacet, supplicium differt, atque dissimulat, acrius po-
steā plecteris. Et si meis nō adhibes fidem verbis, ad-
hibe euāgelistę, de cuius historia agimus, in qua duo
debes considerare. Primum ingentem Dei patiētiā
& benignitatem, quā cum ista perfida gēte vsus est,
siquidē expectauit eos quadraginta & plures annos,
cum tam peccatores essent: interea delicate tractans
suis miraculis & sermonib⁹ semper accurate tractās
de vita & conuersione illorum qui cruci affixerunt.
Secundum, quod attendere debes, est rigida dei iusti-
tia, quā scilicet acriter deus se habeat cum obstina-
tis, quandoquidē nō omnium maximū supplicium,
quod de peccatoribus sumpsit, fuit Hierusalē euer-
sio atque destructio. Disce ex hoc loco, quod sicut
Deus est misericors in parcendo, & sperando, itā est
terribilis iudex contra obstinatos peccatores: qui sua
misericordia abutuntur. Ezechiel inquit quod facies
hominis & facies leonis desuper ipsorum quatuor.
Deus duas habet facies, habet faciē hominis quia hu-
manus & benignus est cum peccatoribus qui respici-
scunt: habet etiam faciē leonis voracissimi, quia ri-
gide sumit supplicium de obstinatis peccatoribus. Vi-
de quid Iudæis contigit siquidem cum nolent gra-
dum reuocare nec conuerti ad Deum, Deus misit il-
lis terramotus, bella, pestes, fames, occisiones, tribu-
lationes, flagella & supplicia, itā vt nō manserit lapis
super lapidem: vt ex hoc quod imago & figura futu-
ri est, intelligas & inferas quot quanti erunt crucia-
tus inferni, & mala, quę ibi deus obstinatis inferet.
Si ergo deus dilectum sibi populū, quem eduxit de
terra Egypti, tot miraculis, quęmque cibauit atque
nutriuit in deserto quadraginta annis māna cęlesti,
nec non fuit prosequutus tot victorijs, regibus san-
ctis, patriarchis, prophetis, & tandem filij sui incarna-
tione, sic tribulationibus affecit, & presit, vt in exi-
lium, & captiuitatem miserit, fecitque contempti-
bilem & opprobrium omnium mundi gētium: quid
faciet de te si fueris peccator? Quid in tātam miseriā
& calamitatem fecit venire Israël nisi peccatū? Quia
subiecit pedibus deus populū, quem capiti & ocu-
lis imposuerat. Caue ne pecces, & itā quod peccau-
eris ne diu permanes in peccato. Quę enim scripta
sunt ad nostram doctrinam scripta sunt: & ideo tam
solicite & accurate euāgelistę, quę deus gesserit cum
Hierusalē quantum dilexerit & quod de illa suppli-
cium sumpsit, scripserunt vt tu hinc sumas doctri-
nam & periculum facias in alieno, nec tardes ad eū
conuerti siquidem te sperat apertis vlnis, antequam
ad eius acerrimam iustitiam degenias. Ne sicco pede
hęc prætereas cura & habens malam conscientiam.
nam satis solutus curis erat Balthasar Babylonij rex
epulās & bibens cum regni sui optimatibus, quādo
apparuit manus in pariete scribens, quod erat sibi pa-
ratum supplicium. Ne tempus trisibus & vanitatibus
teras, nam deus, qui electo & dilecto sibi populo nō
pepercit: nec tibi parcat, estū modo taceat & dissimu-

let: dum magis supplicium distulerit, peius tibi erit.
Audi quid dicat Paulus. An diuitias bonitatis eius &
penitentię & longanimitatis cōtēnis? Ignoras quā
benignitas Dei ad penitentiam te adducit? secundū
autem duritiā & impenitētes cor tuum thesaurizas
tibi iram in die irę, & reuelationis iusti iudicij Dei.
Sed de his satis. Iā nūc Saluatorē Iesum audiamus.
Sed ante hæc omnia iniicient vobis manus suas, & perse-
quentur tradentes in synagogas & custodias: trahentes ad
reges & præfides. Antequam hæc omnia compleantur
persecutionem patiemini vsque ad sanguinem. Vo-
luit Christus prædicere discipulis mala, quę passuri
erant, quāuis de hoc non interrogauerit primo vt
mala quę erant passuri essent eis tolerabiliora. Nam
hęc eis euentura erant, & si non præuiderentur val-
de affligerent ipsos: cum autem præuidentur tolera-
bilia efficiuntur. Secundo quia si ista euenirēt & non
essent prænunciata, quando venirent purarent disci-
puli, quod non p̄uidisset illa Christus quia ventu-
ra nesciebat, cum alia prædiceret & non ista: ideoque
maxime turbarentur. Tertio prædixit ad ostēden-
dum sapientiam suam, quia quāto plura prædiceret
& particularius, tantō amplius cognosceretur sapi-
entia eius. Et ideo prædixit ea, quę ad discipulos specia-
liter pertinebāt: quia nihil poterat vilius prædici. Et
nulli erant, coram quibus potius se deberet Christus
ostēdere sapientissimum, quā coram discipulis. Ve-
rē litera ista intelligitur de discipulis christi, & de sta-
tu ecclesię eius a morte vsque ad euerzionem Hie-
rusalē. Quanta autem mala passi sunt Apostoli, post
Christi ad cęlos ascensionem vsque ad destructionē
Hierusalē, satis ostendit liber actuum Apostolorū.
Nam mox post Christi ascensionem Stephanus fuit
lapidatus, & tam magna fuit persecutio ecclesię q̄
omnes discipuli fugerunt ab Hierusalē, præter A-
postolos. & dispersi sunt per regiones Iudęę & Sama-
rię: & Apostoli positi in vinculis & flagellati, ne in
nomine Iesu prædicarēt. Et eiectis extra Iudęam. Iu-
dęi qui erant Damasci & in Syria insidiabantur Pau-
lo. Et in Pamphiliā cōcitauerunt potentiores ciuita-
tis & expulerunt Paulum & barnabā de sinibus suis.
Iacobus ab Herode decapitatus, & Petrus in carcera-
tis & multa alia Apostoli & Christi discipuli passi
sunt, quę longum esset recensere. Sed quia multū eos
consolari debebat, quod hęc omnia paterentur pro-
pter Christum, subdit dicens. *Propter nomen meum.*
Hoc est propter prædicationem, confessionem, & cul-
tum nominis mei, & legis ac fidei christiāne. Oderūt
carnales homines veritatem, & prædicationem verbi
dei, & ea quę sunt spiritus eius: quapropter qui Chri-
stum amplectuntur, necesse est, vt ab hominibus per-
sequantur. Coruus cū videt pullos suos in initio plu-
uimelcere & albos esse non cognoscit eos, Sed postea
videns eos nigros nutrit, & fouet. Sic mūdus iustos
non agnoscit quia non nigri sunt sicut ipse: sed vesti-
ti sunt albedine innocentię. Ideoque persequitur ius-
tos, fouet autem peccatores, iustos inquam si malū
efficiantur, malosve ipsos quia nigri sunt & impij
sicut ipsi. *Continget autem vobis in testimonium.*
Hoc est vniuersa persecutio per inducta eueniet vo-
bis in signum & attestacionem quod verē discipulū
mei infidelissimi estis: quod illi impie contra vos ce-
gerunt, & iuste damnentur: quia spreuerunt & af-
fixerunt vos, nec credere voluerunt prædicationi-
bus vestris; per diuina miracula confirmatis. Et sic
non poterunt causam suę damnationis in vos tran-

Rom. 20.

Act. 7.

Act. 4.

Act. 17.

Act. 18.

Phil. 1.

ferre. Quod bene & ad rem Paulus ad Philippenfes ait. Scire volo vos fratres quod quæ circa me sunt magis ad profectum venerunt euangeli; ita vt vincula mea manifesta fierent in Christo in omni prætorio & in cæteris omnibus: & plures è fratribus in domino confidentes in vinculis meis abundantius auerent sine omni timore verbum Dei palam loqui. Sed possent discipuli dicere. Qui nam sumus in quos totus mundus insurget? Idiotæ sumus: facilè à Pharisæis & viris doctis superabimur. Respondit Christus. *Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari quemadmodum respondeatis.* Solent homines ad iudicium vocati ante omnia peritum, vt Demostenem adhibere duceim, adulari iudicibus, supplices prouol uere ad genua, fauorem redimere pecunia, sed nihil horum opus erat Apostolis. Ponite, inquit, in cordibus vestris, non præmeditari quemadmodum respõ deatis. Quasi dicat. Si verbum Dei habetis in corde: quomodo deesse poterunt verba in ore? Deinde ipsa veritas quam vos profiteamini, non eget externo lenocinio verborum, non eget fucocina: ipsa satis pulchra est, & satis firma. Falsitas tamen fucocinet, ne ipsa deprehendatur. Hinc est quod homines sua mediocritate in primis verborum lenocinio hominibus veditare conantur: sacra autem scriptura quæ veritas est simplicibus & verisimilibus verbis tradita est. Aduerte quod non inlubuit piam in lege domini meditatione & studiũ: quo nihil vtilius & beatius. Iuxta illud. Beatus vir qui in lege domini meditatur die ac nocte. Omnis enim scriptura diuinitus inspirata (ait Paulus) utilis est ad docendum. Hinc Petrus vult nos esse paratos omni poscenti rationem reddere de ea, quæ in nobis est, spe. Non ergo, vt diximus, prohibetur pia domini meditatio, sed anxia & diffidens sollicitudo. Admonemur hic ne res diuinas, qualis est euangelica prædicatio, humanis viribus aggrediamur, alioqui frustra laboraturi: nec mirum cum nec externa ipsa, si nostris viribus tantum innitatur, feliciter succedant. Sic enim filij Israël sine verbo Dei suis viribus confidentes, infeliciter pugnaverunt contra Canaanos. Sic vndecim tribus contra tribum Benjamin semel & iterum infeliciter pugnaverunt, confidentes in multitudine. Sic idem populus contra Philistæos, infeliciter pugnavit, confidentes in arca, sine fide ad Deum, charitate formata. Hic per Esaiã dicitur. Væ filij desertores, vt faceretis consilium & non ex me confidentes in fortitudine Aegypti. Sequitur pœna: ob id erit vobis Aegypti fortitudo in confusioem. Nec aliam ob causam nostra consilia irrita nobis fiunt, quam quod ea tantum in nostris viribus aggredimur, non Dei auxilio confidentes. Sic & nonnunquã maximis meroribus fatigamur, vix tamen vitæ necessaria cõquirere possumus: quia solis nostris laboribus confidimus: non attendentes quod non tam labor nosquam benedictio domini diuites facit. Hinc est quod patres testamenti veteris aliquid facturi magnum, ab oratione incipiebant. Sic Moses pugnaturus contra Amalech orauit. Ezechias rex ad orationem confugit videns exercitum Assyriorum: & Iosaphat audiens irruisse hostes fortis dicit. In nobis (in nobis inquit) non est tanta fortitudo. &c. Si hæc in externis necessaria sunt, multo magis in prædicatione Euangeli; quod quia non facimus inutiliter clamamus, nec tamen fructum facimus, quoniam hoc opus nonnunquam propriis viribus aggredimur, in errores incidimus. Scriptura

Psal. 1. 2. Tim. 3. 1. Petr. 3.

Num. 4.

Iudi. 20.

1. Reg. 4. Esa. 30.

Pro. 10.

Exod. 17. 4. Reg. 19. 3. Par. 20.

ra est enim. Qui sequitur cogitationes suas, impiè agit. Hinc Paulus in suis epistolis orare pro se postulabat. *Ego enim dabo vobis os & sapientiam cui non poterunt resistere & contradicere omnes vestri aduersarii.* Putant iusti à domino in mediis tribulationum vndis derelictos: dominus tamen illis auxilio est in tẽpore opportuno. Quare si aliquando ab eo putaueris derelictum, recole nondum esse tẽpũ, quo opus habeas auxilium eius: quod cum fuerit non defuturum scito. Sic recordatus est dominus Noe, quando videbatur ei quod esset oblitus. Recordatus Ioseph in Aegypto in carcere humiliati, Danielis in lacu leonum. Sic denique & omnium iustorum in suis tribulationibus. Ita nunc hac consolatione lætificat & confortat corda discipulorum, quos scire, oportebat Christum in suis necessitatibus nõ defuturum: promittit enim illos non deserturum, cum opus fuerit, & indigerint eius auxilio in tempore opportuno. Dabit enim os & sapientiam, cui non poterunt eius aduersarii contradicere. Ad idem facit illud. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Victoria Apostolis promittit, sed non qua ipsorum cura fit vita aut externa bona, sed qua munita fiet veritas. Id quod Christiano, etiam propria vita charius esse deberet. Magis enim gaudendum esset si videret crescere iustitiam, religionem, timorem Dei, & veritatem, quam propria bona. Si qui hæc propriis commodis non anteponit, probus Christianus non est. Dabo inquam vobis os & sapientiam. Deus enim est qui docet & in corde ipsorum scripsit legem suam, & linguas infantium fecit disertas. Hinc David. Da mihi intellectum vt discam iustificaciones tuas. Et iterum. Beatus quem tu erudieris domine. Sic tanta fuit sapientia & vis verborum Deo Apostolis loquente, quod vt in Actis legitur, videntes Iudæi, & magistratus, Petri, & Ioannis constantiam, comperto quod homines essent sine literis, & idiotæ, admirabantur: & cognoscebant eos quod cum Iesu fuerant. Et de Stephano etiã protomartyre dicitur, surrexerunt quidam de synagoga quæ appellabatur Libertinorum, &c. & non poterat resistere sapientiæ, & spiritui qui loquebatur. Super omnia nanque vincit veritas: cuius vires sunt tot ac tantæ, vt nihil ei possit resistere. Vt Paulus cum esset adeo potens & validus atque diceret, quod omnia potest: & in epistola etiã ad Romanos vocet ad dæum lum mortẽ, vitam, & omnes mundi vires, nihilominus ad Corin. scribens dicit. Nihil possumus aduersus veritatẽ, quod nihil veritati obistere possit certũ est. Et ideo nihil mireris Apostolorũ aduersarios nõ posse vincere veritatẽ quam ipsi prædicabant, nec ei resistere: cum ipsamet veritas pro eis loqueretur. Præterea isti aduersarii Apostolorum Iudæi sunt, hæretici, & Pagani. Qui in Apocalypsi designantur per illos tres spiritus immundos, qui in modum ranarum de ore bestiarum exierunt. Denique adiunxit dominus persequutiones huiusmodi discipulis, non tantum expectandas esse ab extraneis, sed etiam ab amicis, & cognatis. Quapropter subdidit. *Trademini autem à parentibus, fratribus, cognatis, amicis, & morte afficient ex vobis.* Hoc maximè extorquebat quod à tam propinquis, tam amicabilibus tractabantur, & occidebantur. Molestius enim feritur aduersa, quæ à propinquis & familiaribus, de quorum præsumebatur amicitia, infligitur: quia, vltra corporalem tribulationem

Gen. 8. Gen. 41. Dan. 14.

Matth. 10.

Ierem. 3. Sap. 11. Psal. 118. Psal. 93.

Act. 4.

Act. 6. 1. Cor. 13.

Apo. 16.

Psal. 54.

Act. 7.

Ioan. 19.

Matth. 10. Luca. 9.

Ierem. 1.

tionem inflictam, mens de amissa charitate, propinquorum, & amicorum infidelitate affligitur. Hic enim natura vim quãdã patitur, & in viceribus torqueatur. Ideo dominus proditoris sui iniquitatẽ tantum ferebat grauius, quanto Iudas erat ei familiarior, & in Apostolorum numeratus collegio. Ideo per David ait: *si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vitium.* Tu vero homo vnanimis, &c. Docemur hic consolari, quando à nostris persequutionem patimur: adducentes ad memoriam quæ hic Christus dicit suis. Et quomodo ipsemet dominus traditus sit à suo discipulo. A nullis etiam beatus Paulus tantas persequutiones tulit quam à suis Iudæis: vt fas est videre, qui librum, qui acta Apostolorum inscribitur, legerit. Contra Stephanum etiam insurrexerunt quidam de synagoga. Sui enim illum accusabant, & morti tradiderunt. Pilatus etiam Christo Salvatore dixit, *Gens tua, & p̄tiffices tui, tradiderunt te mihi.* Vnde perniciosissimus inimicus est domesticus, eo communiter, propinquiores sunt qui magis inuidet & stomachantur: quia cum simul educati sunt & in eodem studio versati, atque ludo, non possunt æquo animo ferre: vt vnus præster alteri: & ideo homines potius gaudent ab extraneis imperari, quam à conciuibus. Vt in exordio ecclesiæ, Iudæi, & Gentiles passim conuertebantur ad Christum, parentibus cæterisque cognatis inuitis, & ita tradebantur ab eis & sæpe occidebantur: sicut beatissimam Barbaram mater suus manu propria decollauit: ita dominus in Matthæo dicit, *Tradet frater fratrem in mortem, & surgit filij in parentes, & morte eos afficient.* Et rursum. *Nolite arbitrari quoniam veni pacem mittere in terram: non enim veni mittere pacem, sed gladium.* Veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suã, & inimici hominis domestici eius: quia erant dispari cultu, insurgebat frater in fratrem, & filij in parentes. Sicut beata Lucia nobilis Romana, à filio accusata quod esset Christiana, occisa est, *Es eritis odio omnibus hominibus.* Facinorosum malum & ingens erat profectio ab omnibus odio haberi, nam nihil est vitæ hominum adeo naturale, necessarium, iucundum, & vtile, quam hominum amicitia. Quis ergo ferret ea carere? Vide quantis se obiciat periculis, qui legatione vult fungi pro Christo. Fronte aenea opus est & facie ferrea. Et profectio non nisi summum miraculum esse poterit quod prædicatores hi euaderent victores, contra quos totus mundus arma suscepit. Quod quia totius mundi sibi præriperent amorem, quos totus mundus tanto odio habuit. Permissit autem Deus vt tanta esset contradictio doctrinæ suæ, vt ferè totus mundus cõiurauerit aduersus euangelium, & quod sancti prædicatores essent omnibus odibiles: primo vt ostenderet virtutem diuinam, vt nihil humanitas factum videatur in introductione legis Christi: quia illud per homines fit quod fauore hominum fit. Qui autem alicui odiosus est nullum in eo fauorem habet, sed professores nominis Christi erant propter hoc omnibus hominibus odiosi: ergo nõ introducebat Christus lex fauore hominum, sed eis reuendebatur & contradicentibus. Secundo erant Apostoli hominibus infesti, quia putabatur homines quod Christiani destruebant illum cultum, per quem status hominum conferuabatur, & quia apud omnes homines erat aliquis cultus cui repugnaret Christi doctrina

na, necesse erat quod Christiani essent omnibus hominibus odiosi. Nam si Christiani voluissent Christum colere non curantes destruere idolorum cultum, faciliter fuisset introducta Christi religio in orbem: sed quia præcipuum erat in hac vera religione falsæ diuinitatis cultum excludere, & non poterat Christiana religio introduci nisi idolatriam extirpando, ideo fuit difficillimum introduci. Ritui etiam Iudaico lex Christi repugnabat: quia Apostoli prædicabant, si circumcidimini, Christus nihil vobis proderit. Insuper vitia carnis, ac malos mores excludere, & ideo fuit toti orbi odiosa. Tertio fuit quia diabolus concitabat omnes homines vide contra Christianos. Videbat enim cultum suum per Christi doctrinã destrui in toto orbe & animas dolebat. Ideo toto furore suo cõcitabat principes & terrarum dominos aduersus Christi professores. Erat ista etiam causa vrgens, quia diabolus grauissimas tentationes poterat contra Christianos concitare nisi à Christo prohiberetur. Quarta ratio erat & causa odij, dissimilitudo, quæ est inter Christianos & infideles. Nam sicut similitudo est causa amoris, ita dissimilitudo est causa odij, quæ est inter Christi seruos & seruos huius mundi: inter ciues Hierusalem & Babylonis. Propter quod in Ioanne asserit Christus Apostolis. Si de mundo essetis, mundus quod suum est, diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mundus enim amat diuitias, honores, & delicias, quæ omnia discipuli Christi contemnebant & contemnenda prædicabant: vnde in contemptum, & abiectioem habebantur. Solatur nos locus iste, vt quando ab hominibus odio habemur patientiam habeamus: siquidem Apostoli in odio habiti sunt ab omnibus hominibus. Licet aliqui de te falsitate detrahant patiens esto: quauis enim si innocens circa culpam quam tibi imponunt nõ tamen es circa alias plurimas. Nec iniquo animo feras apud homines male audire si bene apud deum audis imò potius maxime debes lætari videns ad metam optatã hac via discipulos, & amicos Dei peruenisse. Non debes vexari quod ab aliquibus hominibus contemptibilis fias, quia non laus sed potius vituperiũ est à malis, & impiis laudari. Pari passu ambulat ab iniquis commendari, & de rebus iniquis: etiam ab eisdem iniuria affici, & propter virtutem laudari propter quod stultum est magnificere ab ignominiosis, infamari, quia cum isti vitam nostram detrahunt, vere tunc approbare videtur: nam vita illa recta, & sancta est, quam mali euertere conantur. Non vergit in lucis defectum, si noctua ad eam oculos erigere non possit, sed potius in laudem, & perfectione: quia cõcedunt ab ea, laudant. Vos estis filij lucis dicit. S. Paulus Thessalonicensibus, & rursum ait. *Quæ cõuertio lucis ad tenebras? Viri lucis non debent molestia affici, quod à filiis tenebrarum detrahatur, & persequantur.* Sapientia enim, ab ignorantibus solet persequi: & stulti sapientiam despiciunt. Si ceci male iudicant defectus eis inest, non colorum pulchritudini. Ideo Paulus cui solum curæ erat à Deo laudari, & diligi, dicebat. Mihi autem pro minimo est, vt à vobis iudicer aut ab humano die. *Qui iudicat dominus est, &c.* Verum vt scias hos labores, maledictiones, & hominum contemptus, nõ plus meriti habere quã habet causa & finis propter quem patitur: vt Christus discipulis

Galat. 5.

Ioan. 15.

1. Thes. 5. 2. Cor. 6.

Pro. 7. 1. Cor. 4.

discipulis ostenderet mercedem eis paratam in caelo, eoque consolaretur, ostendit persecutionis causam, dicens. *Propter nomen meum.* Hoc dixit primo ad consolationem ipsorum: scilicet, patientini, & inferti omnibus eritis: sed non propter scelera vestra: sed propter me solum. Hic est scopus meriti, & causa martyrii. Omne meritum bonorum quae agimus, & mala quae patimur est ipse Deus, qui opera nostra praemiat. Vnde in superioribus cum loquebatur Dominus de beatitudinibus, dixit. Beati eritis cum eiecerint nomen vestrum tanquam malum, propter filium hominis. Sed de fine & causa persecutionum, & martyrii iam super haec verba in capite sexto supra disserui mus. Secundo hoc dixit ad dandum bonam spem de se. Nam quando dixit eis quod propter se huc erant passuri, & non propter seipsum, ostendit quod multa eis deberet: vel saltem quod multa propter haec bona esset eis daturus. Tertio quia in hoc ostendebat eos gloriosos toti mundo, scilicet, quia poenam non pro aliquo scelere tolerarent, sed pro optimis virtutibus, id est, pro confessione nominis Christi. Nota quae sit causa laudabilis passionis. Non enim qualibet afflictio virtuosa est: siquidem & diabolus patitur, & malefactores damnantur supplicii. Illa autem afflictio bona est & meritoria, quam patimur propter nomen Christi, quod est iustitia, veritas, innocentia, & probitas. De his dicitur. Beati qui persecutione patiuntur propter iustitiam, quia ipsorum est regnum caelorum. Verum ut consoletis in afflictionibus, quas propter tua peccata sustines, scito etiam quod in supplicio a Deo tibi pro peccatis infligitur, si patiens es, & humilis, in Deum ipsum referens, maximum meriti habebis: quod etiam est pati propter iustitiam, & Christi nomen, licet tua peccata afflictionis sint causa. Ita David, de quo Deus supplicium sumpserat, (vt Nathan ei nunciauerat) propter peccata, dixit Deo. Quoniam propter te sustinui opprobrium confusio operuit faciem meam. Sed de his satis. Monet etiam hic Christianum hominem, ita debere viuere, vt solus Christus causa sit odij sui: haec enim est gratia si propter Deum sustinet quis tristitiam patientis iniuste, Magnum tibi esse deberet pro Christi nomine pati. Quid hominem contristabit, vbi animus sibi conficius est? Christus (ait Paulus) proposito sibi gaudio sustinuit crucem propter nos. Quis non e contra gaudeat, se pro Christo aliquid pati? Hinc Apostoli ibant gaudentes a conspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Hinc Paulus gloriatur in afflictionibus. Hinc & dicit. Vobis datum est non solum vt in Christum credatis, sed etiam vt pro illo patiamini. Addidit postremo consolationem dicens. *Et capillus de capite vestro non peribit.* Non putetis quod Deo non estis vos cure, & quod aliquid possit perire Deo nesciente, vel non aduertente, quia etiam de rebus vestris minimis cogitat. Nam & capilli omnes vestri, qui multi sunt, & nullius valoris, nec vnus peribit: a fortiori vero non peribunt, vita & mors vestra, quae sunt magnae res. Vult enim dicere. Tam arrox odium totus mundus concipiet in vos ob mei nominis professionem, proinde quicquid in vos fecerint, hoc in me contumeliam factam accipiam. Quare non sit vobis cura de vindicta. Ego ledar, ego occidar in vobis. Mecum erit & vobis consulere, & illorum vlcisci malitiam. Quantumuis autem defecerint in vos persecutionum humanarum procel-

lae, non est quod timeatis, me protectore. Non enim permittram, vt nec capillus capitis vestri pereat: tantum abest, vt vobis sim defuturus. Docet autem Christus hic quam nihil lateat illum eorum quae circa nos vel fiunt vel sunt: & cum sciat omnia non potest ig norare mundi erga nos malitiam, & quod illius nomine omnia sustineamus. At cum hoc sciat, qui committeret eos negligere, qui illum tanti faciunt vt etiam non dubitent animas suas pro illo ponere? Sequitur. *In patientia vestra possidebitis animas vestras.* Eximium animum possidendi non agros, non domos, non regna, sed quod maius est seipsum, virtute patientiae. Nam impatiens seipsum perdit, & non est sui compos. Ideo Iob ait. Quid perdis animam tuam in furore tuo? Qui patiens est dñs est sui ipsius impatiens autem suae lubiditae cholerae, & passionibus, & odium quod habet excusat rationem. Vnde Salomon. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore urbium. Hoc dominium attenditur in eo quod patientia cohibet hominem interiore ab illicito appetitu vindictae: cohibet similiter exteriore, quia linguam cohibet a contumelia, & manum a violentia. Vnde sicut dicitur de garrulo quod non potest tenere linguam suam: sic patiens potest seipsum cohibere interius & exteriore, ab his quae pertinent ad vindictam. Et quantum ad hoc dicitur patiens animam suam possidere. In homine impatiens dominatur ira & furor: & eum possident. Hanc autem virtutem plusquam aliam commendat hic Christus Apostolis, cum loquebatur illis de persecutionibus, quas passuri erant, & satis ad propositum accommodat: quia ad iustitiam aduersa, multum necessaria est. Nec melius experiri potest homo, an sit vere humilis, charitativus, & mansuetus, quam per patientiam in aduersis. Ideoque in Ecclesiastico. Vasa figuli probat fornax & homines iustos tetratio tribulationis. Vir patientis quantumvis perdat diuitias, delicias, & externa, non perdit seipsum: imò possidet: vt hic dicitur, animam suam. Sicut fulmen vt ait Plinius quicquid inuenit in terra ferit praeter laurum: sic magna calamitas omnia potest auferre & euertere, praeter firmam virtutem. Est enim constans virtus pulchra laurus: semper virens: nullo igne ne nubibus erumpente nullo impetu tormentorum, & grumnarum exustia, aut labefacta. Ad hanc patientiam & animi firmitatem horrat Paulus dicens: Fratres mei dilecti, stabiles estote, & immobiles: abundantes in omni opere domini semper. Docemur hic arma esse in tribulationibus patientiam. Vnde Paulus. Per patientiam curramus ad propositum nobis certamen. David quoque ait Deo, Et praecinxisti me virtute ad bellum: & supplantasti insurgentes in me subtus me. Decipiuntur enim inimici nostri, qui per tribulationes credunt nos debellare: quando per patientiam nostram, qua nos praecingit Deus, vident se esse confusos & superatos. Nota autem tres esse patientiae gradus. Primus est iniurias dissimulare, quantumvis vindicare possis. Sic Saul in principio sui regni, quando probus erat volebat de iniuriis vindicari. Secundus est non solum patientiam iniurias pati praesentes sed etiam habere paratam voluntatem ad omnia mala, quae possunt euenire. Hunc habuit Iob siquidem non solum flagella a Deo inflicta tulit: sed etiam in animi praeparatione alia multa ferebat. De hoc patientiae secundo gradu loquebatur Christus quando dixit. *Qui te percuiserit in vnam maxillam*

Luc. 6.

Matt. 5. Luc. 6.

2. Reg. 12. Psal. 68.

Hebr. 12. Act. 4.

2. Cor. 12. Phil. 1.

Iob. 18.

Prov. 14.

Ecc. 17.

Phi. li. 26. cap. 55.

1. Cor. 15.

Hebr. 12.

Psal. 17.

1. Reg. 10.

Iob. 10.

Matt. 5.

maxillam, praebere ei alteram. Quod intelligitur de animi praeparatione quam debet habere Christianus in patientia iniuriarum, quae imminere solent. Tertius gradus Heroicus patientiae est non solum patienter iniurias pati, sed etiam afficere beneficiis, & muneribus inimicum, vt ad Deum conuertatur: laudando, & honore prosequendo illum. Hanc habuit Ioseph in Aegypto, quando non solum fratribus qui vendiderunt eum, pepercit voluntate recta, & pura: sed etiam multa, & magna dona dedit. Hunc etiam gradum volebat dominus suos discipulos habere, du cereque cupiebat eos ad hunc perfectionis statum. Denique vt concludam & procedamus ad alia, vni hic aduertendum esse censeo, quod animas dixit Christus quod possiderent per patientiam, & non dixit manus nec linguam: quia bene stat quod manus, & lingua vltioni parant, & quod in corde maneat appetitus vindictae. Sed iam sequentia videamus. Itaque postquam Christus praedixerat discipulis signa quae ventura erant, & calamitates, ante destructionem Hierusalem, pariterque tribulationes, quas ipsi passuri erant, nunc narrat, & praedicit quae essent tribulationes imminentes, cum iam iam desolatio Hierosolymae immineret, in quibus oportebat Iudaeam relinquere, & fugere ad montes. Post praedicta ergo addidit dicens. *Cum autem videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, tunc scitote quoniam appropinquauit desolatio eius.* Nullus melior modus exponendi vnum locum sacrae scripturae, quam adducere alium ex eadem scriptura. Et sic quando vnus Euangelista alium declarat, illa est habenda tanquam verissima expositio, falsa autem erit illa quae fuerit huic contraria. Matthaeus & Marcus scribunt haec eadem quae Christus in hoc loco dixit suis Apostolis. Dicunt enim. Cum videritis abominationem. Quae autem sit haec abominatio stans in loco sancto templi, Lucas noster exponit dicens. Quod est exercitus circumdans Hierusalem, vt scias quis exercitus sit iste, & quare abominatio vocetur: aduerte quod Christus hic non de suo aduentu ad iudicium loquatur, constat luce meridiana clarius: nec Christus hic loquitur Metaphorice, sed clare, & aperte dicit haec de obsidione Hierusalem: & caetera quae statim dicit vsque ad illud, erunt signa in sole & luna, loquitur de Hierusalem. Nam postquam euerfa & conculcata a gentibus fuerit Hierusalem ait, quod captiui ducentur eius habitatores: & in die iudicij non ducentur aliqui captiui, quia omnes morientur. Matthaeus etiam, & Marcus postquam dicunt, cum videritis abominationem, eadem verba dicunt quae noster Lucas hic ait: quia eadem sunt quae tractantur. Ex quo sequitur valde errare illos, qui in Matthaeo illam abominationem interpretantur Antichristum esse, cum hic nihil de Antichristi aduentu agatur, sed de vastatione Hierusalem. Aliqui autem qui rectius Matthaei verba intelligunt qui eum interpretantur & bene de destructione Hierusalem, tamet per hanc abominationem (& male quidem) intelligunt Caesaris statuam, quam aiunt quod Pilatus posuit in templo, cum Pilatus multo ante vastationem Hierusalem esset ab officio depositus. Alii autem Titum Romanorum ducem intelligunt. Et miror quomodo tanta varietas orta sit: cum Lucas hic tam aperte quod Matthaeus & Marcus dixerunt abominationem, vocet exercitum. Cur ergo hunc, quem vocat Lucas exercitum, vocant Matthaeus & Mar-

cus abominationem? Et quis exercitus est iste? Itaque pro intelligentia vera istorum aduerte, quod Iudaei post Christi ascensionem sepe rebellauerunt contra Romanos, propter tyrannides quas exercebant praedes Iudaei dati a Romanis. Et praecipue duo, scilicet Albinus & Florus, qui tyrannide & crudelitate similes fuerunt Neroni, qui eos misit, quia communiter famuli & subditi solent suos imitari principes. Nolo torquere te candide lector in enarratione tot laborum & tribulationum, quas in tempore horum duorum praesidium misera Hierusalem passa est & sustinuit, & etiam occisionum, seditionum incendiorum bellorum, quae omnia Christus praedixit in superioribus, ciuitatem passuram ante vniuersalem eius destructionem. Ios. 12. anem. Lege si placuerit Iosephum. Inter multa mala accidit quod Eleazarus filius Ananiam pontificis iuuenis audacissimus cum aliis seditionis respuerunt hostias, quo pro salute imperatoris offerri solebant, con tradicentibus aliis pontificibus & sacerdotibus. Nulla autem prece aut suasionem compescuerunt eos, quin potius non ad sacrificia, sed ad bellum ministri aliaris accingebantur. Videntes pontifices & caeteri nobiles, seditionem eorum auctoritate non posse compesci, ad Florum & Agrippam nuncios destinarunt orates, vt cum exercitibus ciuitatem ascenderent, antequam seditio in tolerabilis fieret. Florus qui inimicus pacis, & totius boni, qui vt maior fieret seditio noluit respondere. Agrippa autem misit duo millia equitum, qui venientes cum his qui in ciuitate pacem optabant ascenderent superiorem ciuitatis partem, & ibi contra seditiones, qui templum cum interiori parte ciuitatis tenebant, pugnaverunt dies septem, a die scilicet, septimo mensis Augusti vsq. ad quatuordecimum eiusdem mensis, anno duodecimo imperij Neronis, & facta est magna caedes ex vtraque parte. Iudaea turbata est & in omni loco caedes operabatur. Eodem anno a Sestio duce Romano expugnata est, & quia infeliciter se habuit in omnibus Sestius contra Iudaeam rebellantem, tunc iussa Neronis missus est Vespasianus, qui tunc in Graecia erat, & venit cum filio Tito. Conuertit se Vespasianus contra Galileam, & Iudaeam, volens postremum esse bellum contra Hierusalem. Qui audita morte Neronis parum a bello se continuit. Mortuis etiam Galba, & Ottono imperatoribus, cum audisset Vitellium imperare, indignatus & a suo exercitu imperator pronunciat, relicto filio suo Tito in Iudaea, ipse nauigauit Italia. Titus autem in festo Azymorum Hierosolymam inuasit, ad quam innumerabilis multitudo Iudeorum conuenit, quia eo tempore omne masculinum degenerate Iudeorum tenebatur Hierosolymam ascendere. Cum tota gens velut in carcerem in ciuitatem se includisset festiuitatis desiderio. Titus superueniens oes obsidione circumdedit. Et digne actum est, vt sicut in festo Azymorum quod dicitur Pascha Christum crucifixum: ita in eodem oes collecti ad occisionem clauderentur. Sic ferè mensibus obsessa est, inceptam in fine mensis Martij in festo azymorum, & finita. Et die octava mensis Septembris. Et ideo si bene copuleris tempora, quae regnauerunt Nero, Galba, Otto, & Vitellius, inuenies quae quatuor septem anni fuerunt a principio belli Iudaici vsque ad finem. Nam anno vndecimo Neronis inceptum bellum & finitum est anno secundo Vespasiani. Itaque cum hic ait Lucas, cum videritis circumdari ab exercitu Hierusalem, scitote quia appropinquat desolatio eius, licet verum sit de obsidione Titi, tamen intelligitur de obsidione facta ab Agrippa, & a Romanis sub Sestio. Hanc

Ios. 12. anem. ti. 4. de bello iud.

Leg. To. 11. q. 8. super 2. 24. Mas. 9.

obsidio.

Ege. lib. 4.

Iof. lib. 7. de bel. Iud.

August. ad Hefichium epist. 80. Chrifti hom. 49. in imp. Matt.

Gen. 17.

Ionae. 1. P. sal. 36.

P. sal. 36.

Esa. 2.

obfessionem vocant Matthæus, & Marcus abomina-
tionem quæ fuit hominum impiorum in templo, &
profanatio eius. Nam in templo sub Eleazaro multus
sanguis fusus est, multaque per loca sancta decurre-
bat: & accedentes ad sacrificium super ipsum altare
occidebantur. Et vt Egesippus ait sacræ vestes quæ
non licebat nisi cum summo honore contingere, &
ad sola mysteria sacra accipi, ad tergendam turpissima
vlcera & fluentem sanguinem sumebantur. Deterio-
ra his narrat Iosephus de libidinibus, quæ inter sacra
exercebantur. Propter quæ omnia dicit tempus pro-
fanatum & abominabile effectum. Cum hæc sub Se-
stio agebantur erat signum creditibus, vt fugerent
antequam Titus veniret cum suo potentissimo exer-
citu Nam Titus ita circumdedit eam, vt non esset exi-
tus ad fugiendum. Ideo Christus non dixit est desola-
tio eius, sed appropinquat desolatio eius. Sub Se-
stio appropinquabat, & sub Tito facta est & finita.
Hanc etiam explanationem amplectuntur Augusti-
nus, & Chrysofomus. Tunc ait Dominus. Cum vi-
deritis abominationem in templo fieri ab Eleazaro
& seditionis & circumdari Hierusalẽ ab exercitu Ro-
manorum duce Sestio. *Qui in Iudæa sunt fugiant ad mō-
tes, & qui in medio eius discedant.* Vocantur hic montes
terra innotuosa, quæ erant habitata extra Iudæam,
quæ erat terra regis Agrippæ ultra Iordanem ad O-
rientem, quæ est magis orientalis quam Hierusalem,
& est terra montuosa, nam terra Iudææ planior est.
Et ibi tunc habitauerunt in ciuitate quæ dicitur Pel-
las, sub dominio regis Agrippæ, qui Iudæus quoque
erat, & magnam partem Iudæorum in subditos quo-
que habebat. Ipse autem erat confederatus Roma-
nis, & præstabat auxilia Vespasiano contra Iudæos:
& ideo tota terra eius secura mansit à tumultu & in-
commodis belli, & sic ipsi Christiani tunc tuti man-
ferunt. Poterat quidem Deus multis modis liberare
suos ab exercitu Romanorum, sed non sunt facienda
miracula sine necessitate, & poterant isto modo
liberari, cum iam de signis omnibus edo&ti essent. Et
etiam diuino oraculo fuerunt admoniti. Et ideo ap-
propinquante Romano exercitu omnes Christiani
qui in prouincia erant recesserunt, relinquentes incre-
dulam Iudæam solam in medio inimicorum suorum.
¶ Nota Dei bonitatem & clemenciam. Cum n. parat
iustis tentationem, statim parat quæ leuiter eos exci-
pian. Sic Iosepho filio Jacob cum fratres eius illum
vendiderunt Imaelitis, statim parauit Purifarem, qui
eum diligeret, & tota domū illi traderet. Sic etiã Ionas
cum in tribulationem & tempestatem incidit, statim
parauit illi Dominus cete grande, vt illum exciperet
& custodiret. Vnde Dauid. Non vidi iustum dereli-
ctum, &c. Habent se iusti sicut corpora rotunda, quæ
cum sint figuræ sphericæ in omni loco sedem, & po-
sitionem habent. Ita iustus quocunq; se conferat om-
nia in bonum cedunt, & bene valet, quia Deum coram
se fert, qui ponit manum, vt sedẽ faciat illi. Vnde Psa-
lmiſta de iusto ait: Cum ceciderit nõ collidetur, quia
Dominus supponit manum suam. Quocunq; se
vertit Deus manum imponit, & sic statim inuenit
auxilium. Sed tamen mali habent se ad modum lapi-
di quadratorum qui versus vnã partem iacere
possunt, ex altera non: mali enim & impij bene in
hoc loco se habent, renunt autem ad illum accede-
re, hic sunt contenti, illic vero esse displicet illis. Iusto
etiam ait propheta Esaias. Dicite iusto quoniam bene:
si iustus in exitum mittitur, dicite quoniam bene:

si in carcerem detrudunt, dicite quoniam bene, si æ-
grotat, si persequitur, si eget, si despicitur ab homini-
bus, dicite quoniam bene, quia illi omnia in bonum
cedunt, habetque Deum semper pergentem secum,
& adeo contentus incedit, &c. Ita hic cum Deo curæ
magnæ sit prouidentia suorum secundum eius boni-
tatem, & misericordiam cum vult sumere de infide-
libus & peccatoribus supplicium, statim suppeditat
fidelibus & seruis suis remedia necessaria, vt tu intel-
ligas quam fidelis amicus Deus est & quanta est illi
cura suorum. Serui Deo, & ipse tibi consulat. Ideo
Psalmiſta. Iacta cogitatum tuum in domino, & ipse
te enutriet. Sed ad contextum. *Et qui in regionibus.*
Hoc est, habitantes in Iudæa, Galilæa, & Samaria.
Non intrent in eam. Id est, in Hierusalẽ, vt in ea tanquã
fortiori ab hostibus defendantur. Multi enim audiẽ-
tes famam bellorum, videntesque iam Romanorum
exercitum, fugerunt ad Hierusalẽ, putantes ibi sal-
uari tanquam in arce munitissima, qui ibidem perie-
runt. Ideo Christus admonet suos, vt fugiant à regio-
nibus Iudææ, & quod non intrent in Hierusalẽ.
Quare Domine fugiant ab his locis? *Quia dies vltio-
nis hi sunt.* Dies sunt in quibus Deus decreuit punire
Hierusalẽ ex sua iusticia propter peccata, & vindi-
care sanguinem Christi, ac discipulorum suorum in
Hierusalẽ & in Iudæa iniuste effusum. Ideo vos fu-
gite de medio generationis prauæ. Sic Angeli præ-
ceperunt Loth vt exiret à Sodoma, ne periret in in-
cendio. Moses præcipit iustis dicẽs. Recedite à taber-
naculis hominum impiorum, & nolite tangere quæ
ad eos pertinent, ne inuoluamini in eorum peccatis.
Saul Ciuo dixit. Recede ab Amalech, ne inuoluam
te cum eo. Dies itaque vltionis Iudææ & Hierusalẽ
venerunt, & sunt isti, ergo recedite ab eis. Obserua
quam egre & misere dilectissimum populum suum
Israel Dominus puniuit. Tanta enim fuit eius calami-
tatis, & miseria, vt ipse Tirus qui acerrimus hostis
erat Iudæorum, fleuerit & doluerit ex compalsione,
videns eorum calamitatem cruciatus & famẽ. Hoc
velim inspicere omnes nunc qui sine pudore vitiiis
& peccatis habenas porrigunt. Meminerint esse tem-
pus vltionis, & quod sicut ciuitati Hierusalẽ immi-
nuit, imminet etiam nobis vltionis & vindictę dies,
memores etiam sint diei illius quando non manebit
lapis super lapidem in domibus suis, quia corpus &
foues, tradet Deus vermibus, animam vero dæmo-
niis. Semper reuolue tecum diem, ac Deum vltionis
esse, & quod subito tibi imminet, & forsan cras. *¶*
Impleantur omnia quæ scripta sunt. De vastatione Hie-
rusalẽ, & de punitione Iudæorum per prophetas
est prænunciatum, quia de hac vltima & finali maxi-
ma Iudæorum deiectione, desolatione, ac derelictio-
ne in Esaiã, Dauid, Osea, & in Hieremia, alijsq; pro-
phetis, præcipue in Daniele, multa sunt vaticinia. Si-
cut est illud ciuitatem, & sanctuarium dissipauit po-
pulus cum duce venturo, & finis eius vastitas, & vsq;
ad finem perseverauit desolatio. Et in Psalmo. Fiat
habitatio eorum deserta, & in tabernaculis eorū nõ
fit qui inhabitet. In Ieremia quoque dicitur. Reliqui
domum meam, & dimisi hæreditatem meam. *¶*
Tem pregnantibus & nutriendis in illis diebus. Quæ n.
pregnantes sunt, lactantes, & lugentes, habent pue-
ros, quomodo fugient? Quia lactantes parum sunt
ad fugam accinctæ, quod prædilecta sua pignora
tenerius habent vita propria. Dominus ait. Nan-
quid mater poterit obliuisci infantem suum, vt non
miseratus

Gen. 17.

Nam. 16.

1. Reg. 15.

Dan. 6.

Psal. 66.

Ierem. 11.

Esa. 49.

Matt. 24.

Deut. 15.

Mar. 13.

Psal. 58.

miseretur filij vteri sui? pręgnantes verò fetus suos
non possunt veluti alia impedimenta abicere, & re-
lictis omnibus, se fugere condecere. Possunt etiam re-
ferri hæc ad ea quæ historiographi scribunt de incre-
dibili illa fame qua quædam coactæ fuere filios in ci-
bos suos vertere. *¶* *Et erit pressura magna super terram &
ira populo huic.* Tam magna erit tribulatio vt in Mat-
thæo dicit Christus, quod erit qualis vltionis fuit ab
initio mundi vsque ad illud tempus. Cuius occasio-
ne hanc literam aliqui de Antichristo exponunt, ex-
positio quorum ridicula est, cum Lucas dicat hic fra-
trem quod captiui ducentur in omnes gentes, & Hie-
rusalẽm calcabitur à gentibus. Manifestum ergo est
& euident quod de malis venientibus Iudæis, & Hie-
rusalẽm loquatur Christus in tempore euersionis Hie-
rusalẽm. Dixit itaque Dominus magnitudinem pres-
suræ & tribulationis, vt diligentius fugerent. Num-
quam tamen in aliqua historia legimus tantam cala-
mitatem passam Hierusalẽm, nec erit aliqua sicut il-
la. Iustum enim fuit vt pro maximo peccato maxi-
ma daretur poena, & grauissima. Nam iuxta mensu-
ram delicti erit & plagarum modus, & nullum pec-
catum fuit adeo graue sicut occisio Christi, discipu-
lorum eius, & credentium. Ideo decens fuit vt pro il-
lo omnium maximo peccato maxima daretur poe-
na. De præcedentibus non dubiũ est quin fuerit ma-
ior, sed tantum difficultas manet quantum ad futu-
ras tribulationes, inter quas erit tribulatio Antichri-
sti, nam illa videretur quod sit maior omnibus tribula-
tionibus. Sed absolute dicendum est quod tribula-
tio Iudæorum in euersione Hierusalẽ fuit maior quã
illa quæ erit sub Antichristo, quia Christus absolute
dixit. *¶* *Et erit tribulatio magna qualis nunquã fuit ab
initio mudi, nec fiet.* Sic etiã dicit Matthæus & aper-
tius Marcus. Nullum etiã motuum est quare debeat
mus dicere tribulationẽ sub Antichristo maiore esse
quam illã quam passa est Iudæa & Hierusalẽ. Nam
tanta mala ait Iosephus (quia illa vidit) acciderunt
populo Iudæorum, vt vix credibilia videantur. Se-
quitur. *¶* *Cadent in ore gladii, & captiui ducentur in omnes
gentes, & Hierusalẽm calcabitur à gentibus, donec imple-
atur tempus nationum.* Quatuor ex ordine prædicat
Christus, primum quod Iudæi cauri sunt ore gladii,
hoc est, ab hostibus interficendi. Secundum fuit quod
illi qui gladium effugerint, captiui sunt ducenti in
omnes gentes. Multa enim milia Iudæorum à Ro-
manis fuerunt occisa, multa milia fame perempta,
multa quoq; milia vedita, & ex eis fuerunt alij hinc,
inde per omnia regna & climata mundi dispersi. Pre-
terea dispersio hæc Iudæorum, Deo ordinante facta
est ad confirmationẽ fidei Christianæ & maiorem
memoriã nominis Christi, dñi conuersi ex gentibus
aduersarios suos inter se videat viuẽtes, ex quorū li-
bris probant quæ credit, & in quorū tã longa, & gra-
ui captiuitate & desolatione vident ad oculũ esse im-
pleta quæ de eorundẽ captiuitate & dispersione præ-
dixerant prophete atq; incredulos intiendo Iudæos
memores sunt dominicę passionis. Ideo psalmista.
Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas
eos, nequando obliuiscantur populi mei. Disperge il-
los in virtute tua & depone eos, &c. Tertio addit quod
Hierusalẽm calcabitur à gentibus. Hoc est, hæc o-
pulentissima, dirissima & pulcherrima vrbs ad quã
vniuersæ gentes hætenus confluxerunt, in eum ve-
niet contemptum, vt pedibus gentiliũ, & idololatra-
rũ conculcetur. Quarto addit quod Iudæorum populus

non sit sic perpetuo permanurus in tantis miseriis, à
facie scilicet Dei proiectus, sed quod restituendus sit
suo tempore. *¶* *Et tunc signa in celo & in terra
erunt, quando Christus oues suas ex populo gẽtium acceperit.* Hac
de re Paulus ad Romanos ait. Nolo vos ignorare fra-
tres mysterium hoc quia cæcitas ex parte contigit in
Israel, donec plenitudo gẽtium intraret, & sic omnis
Israel saluus fieret, sicut scriptum est. Veniet ex Sion
qui eripiat & auertet impietatem à Iacob. Et hoc il-
lis à me testamentum cum abstulero peccata eorum.
Ideo Christus hic dicit, donec impleantur tempora
nationum. Secundo etiam potest hoc intelligi quod
Hierusalẽm & terra sancta à gentibus non conuer-
sis, vt pote Saracenis inhabitabitur, quousque tempo-
ra nationum impleantur: hoc est, quousque veniat
tempus debellationis seu expulsiõis Saracenorum
à terra sancta: & ipsa reddatur cultui christiano. ¶ Iã
nunc Christus agit de suo vniuersali & admirabili
aduentu & de fine huius seculi: nam discipuli de sub-
uersione Hierusalẽ, & de eius aduentu interrogauerunt.
Hactenus ad vnã quæstionem. Respondit ostẽ-
dens signa destructionis Hierusalẽ. Nunc autẽ respõ-
dens ad illam de suo aduentu sicut præmisit terrores
& bella ante vrbs desolationẽ vt possent cauere ma-
la electi, sic etiam ante suum aduentum multa præmit-
tit signa. Ait ergo. *¶* *Erunt signa in sole & luna & stellis.*
Ea est Dei bonitas, & benignitas, vt nunquam de no-
bis supplicium sumat, quin prius moneat. Sed tanẽ
humana fragilitas, & miseria cum maxima sit, non
præsentens homo monitus Dei prius ab eo percussit
tur, quam ad nouam vitam accingatur. Tonitru præ-
cedit fulmen, sed nos prius fulmen, quam tonitru vi-
demus. Prius enim Deus nobis tonitru mittit, ac-
si dicat, caue ne te fulmen interimat: nos tamẽ vt ne-
gligẽtes prius à fulmine diuinæ iustitiæ ferimur, quã
eius sentiamus exhortationes. Priusquã Deus mun-
dum aquis diluuij destrueret prædicauit Noe genti-
bus, vt ad Deum conuerterentur, poenitentia agentes.
Hæc est diuina misericordia. Sed inspicere malitiã hu-
manam. Nunquam voluerunt adhibere fidem Noe,
adeo, vt ingruente diluuiõ inuenti sunt gaudẽtes, co-
medentes & bibentes, multique vitiiis inretri. Loth
Sodomitis excidium illarum ciuitatum nũciavit. Ec-
ce Dei misericordiam. Sed ipsis videbatur quasi lu-
dens loqui. Antequam Deus de Pharaone supplicium
sumpsisset per Moiem tuastit. Hortatur prius Deus
peccatorẽ vt conuertatur, ex quo dilucide perficitur
in suppliciis Deum potius emendare peccatoris consu-
lere quã punire. Verum si in aliis supplicij priusquã
Deus puniret misit prædicatores qui peccatores doc-
ceret: credis tu quod cum Deus venerit ad iudicandũ
peccatores in vltimo die non erunt iam præmoniti.
Certẽ iam erunt. Mittet enim Deus prædicatores de
celo, & de terra. Sol, luna, stellæ, mare, pisces, & cæte-
ra animalia aduentũ iudicis annunciantur: vt homi-
nes viam domino parent, & recipiant eum: ideo præ-
mittet multa signa. Cæterum multis obſtinatis pec-
catoribus hæc signa parum proderũt, & sic sicut die-
bus Noe, in virtutibus suis comprehendentur. Hanc diuinam
mercedem misericordiam simul & nostram negligentiam
optime significauit regius vates, cum dixit. *¶* *Dedisti
metuẽbus significationem, vt fugiant à facie arcus.*
Venator non minatur leporem, sed potius expectat
donec quiescat vt sagittam proiciat: & tandem trãſe-
figat. At Deus qui non vult mortẽ peccatoris, nisi vt
conuertatur, & viuat, non sic facit: tenens enim arcũ
manu

Rom. 11.

Esa. 59.

Gen. 6.

Gen. 10.

Exod.

Psal. 59.

Ezecl. 18.

manu ad percipiendum, clamat, vt caueamus, & in-
 tētat, vt fugiamus. In die iudicij proiciet sagittas hu-
 ius modi arcus. *Psalm. 7.* In eo parabit va-
 sa mortis, sagittas suas ardētibz effecit. Modo arcus
 pacis in manu Dei est corda eius ad nos versa in signum
 fœderis: at vero in die iudicij contra nos vertetur.
 Sed prius dabit significationem vt fugiāt a facie
 arcus, & liberentur: significationem autem dabit in
 signis, quæ erunt in sole, luna, & stellis, &c. Cum vi-
 deritis solem, lunam, & stellis luce carere: intelligi-
 te regem appropinquare. Sæpe ac sæpius dicere audi-
 tis in locis vbi rex, & curia habitant, regem cum sua
 curia ad alium locum proficisci velle: non vultis fi-
 dem adhibere quia dicitis esse rumores aduēctios.
 Cæterum si domum alicuius nobilis ingrediamini,
 æconomus vult aut maioris cubicularij regis, & videri-
 tis iam omnia aulæ tollere, & in custodiam ponere,
 compertum vobis est regem proficisci. Dicitur iudi-
 cium appropinquare, Christum venire, & curiam bo-
 norum mutari nullus vult credere: tunc autem quā-
 do sol obscuratus fuerit, aulæque claritatis lunæ, &
 stellarum sublata, scitote quoniam rex gloriæ Chri-
 stus cum sua curia proficiscitur, & venit. Hoc certissi-
 mum signum habete. ¶ Sed domine quod pararūt
 malū sol, & luna, quod ita punias, & luce eos priues
 Dico quod quauis isti Planetæ non peccauerint, ta-
 men punientur quia peccatoribus seruiērūt. Vide tu
 peccator, ac considera, quantum Deus odiat pecca-
 tum: nam non solum peccatorem punit, sed etiā om-
 nia quæ peccato seruiērunt licet inanimata, & insen-
 sibilis sint. Peccatum enim dāminat, & etiam instru-
 mentum peccati. Vnde in Deuteronomio præcipit
 dominus Moysi vt quando expugnarēt filij Israël ali-
 quam ciuitatem inimicorum destruerent ligna, arbo-
 res, & syluas, & etiam iussit dominus, vt qui cū iu-
 mento peccauerit moriatur ipse, & iumentum, quod
 quidem nō peccauit sicut nec arbores: sed quia instru-
 mentum fuit peccati, destrueret vult deus. Sic Sau-
 li regi præcepit dominus vt destrueret boues, oues &
 omnia quæ erant Amalech: quæ quidem non pecca-
 uerunt sicut nec muri Hierico, & lapides ciuitatis
 quos Iosue destruxit. Quapropter deus serpentē qui
 Euam decepit puniuit dicens. Super peccus tuum gra-
 dieris: qui quidem serpens culpam non habebat quia
 diabolus loquebatur in illo: sed quia instrumentū fuit
 peccati, & peccato seruiuit punitus fuit, & super pec-
 tus suum graditur. Vide tu peccator, quod luna quæ
 te nocte illuminat quando ad peccandum, furandū,
 aut adulterandum, te confers: & Sol, qui te calefacit
 quando inique agis, luce priuantur, quia non insurre-
 xerunt contra te cum Deum creatorem tuum, & etiā
 eorum offendebas, eoque terra etiam comburetur quæ
 noluit te consumere quando te peccantem sustentat.
 Hæc omnia facit Deus in tuorum peccatorū de-
 testationem, & vt merum peccatori incutiat, videat-
 que quid Deus faciat de illo, & quomodo supplicij
 sumet cum ipse auctor peccati sit: quandoquidem sic
 insensibiles creaturas punit, quia peccato seruiērunt.
 In libro Iudith legitur quod cum Holofernes vastas-
 set, & subiugasset terram Madian descendit in cāpos
 Da: nasci in diebus mensis, & succēdit omnia fata om-
 nesque arbores & vineas fecit incendi. Et cecidit timor
 illius super omnes habitātes terrā. simili modo vt in-
 cidat timor super peccatores, sicut Holofernes arbo-
 res: ita Deus succēdet terrā, solē, lunā, & stellis obscu-
 rabit, vt vidēs hæc peccator timeat, tremat, & penitē-

Psalm. 7.

Deut. 20.

Exod. 22.

*1. Reg. 15.
Iosue. 6.
Gen. 3.*

Exod. 22.

tiā agat quæ itaq; primo vult deus obscurari solē, & lu-
 nā in detestationē peccati vt destruat, & dānet quæ
 seruiūt peccato. Secūdo vt timorē incutiat peccatorū
 b^o vt impij cōpūcti vidētes tot signa ad penitētiā ve-
 niāt: & piij siquid dignū pœnæ fecerūt, desinat erratū.
 Nā si cæli irā descēdētis iudicis ferre nequit, sed ob-
 tenebratur: quid tūc peccator ferre poterit filij Israël
 pauore ducti vidētes tonitrua & fulgura dixerūt Mo-
 si, Loquere tu nobis, ne loquatur nobis de^o. Quid er-
 go dicit, aut faciet peccator, cū tot signa viderit? Hæc
 enim signa admonebunt omnes, vt de peccatis suis
 terātur, & peniteant: ne æternaliter dānentur. Ma-
 ximamque incurrunt formidinem quibuscumque e-
 tiam audacissimis viris cum hæc contigerint signa.
 Sic ergo timent homines insolitū solis obscuritatem
 si timent non consuetas tenebras, sicut Aegyptij de
 quibus dicitur in Exodo, quod factæ sunt tenebræ
 horribiles in vniuersa terra, & tribus diebus nemo vi-
 dit fratrem suum, nec mouit se de loco in quo erat: si
 timent terræ motum, ventorum vehementiam, for-
 tunas maris, nocturnos strepitus, ac serpentum, &
 draconum sibilos, leonumque rugitus: quanto magis
 timebunt illa horribilia signa? nam sicut in die
 passionis quādo Christus filius naturalis Dei passus
 est propter hominum peccata sol obscuratus est, & fa-
 ctæ sunt tenebræ per vniuersam terram: sic quando
 fiet. Iussit filij Dei ad optinui qui homo est, erūt ista
 signa, vt timore incusus penitentiam agat, vt Cen-
 turio egit, & multi eorum qui aderāt passioni Chri-
 sti videntes huiusmodi signa, & terræ motus. ¶ Ter-
 tio hæc signa eueniēt vt videas iuxta id quod ait Esa-
 ias, quā alienum est a deo punire: nam proprium il-
 li est misereri semper, & parcere. Nam si tantis tene-
 bris mundus tegitur, vbi iudex venit iratus: non id
 opus est iudicis, nō est opus suum irasci, condemna-
 re, & punire alienum opus eius & peregrinum est.
 Alioqui si ludens, & gaudens venisset ad pœnam, ri-
 deret orbis, plenaque cuncta gaudio essent: attamen
 in tristitia, quā creaturæ offēdūt conuincitur, Deo
 proprium non esse sumere supplicij de homine nec
 in tali opere lætari. Sunt iudices adeo piij qui etsi co-
 tra aliquem crucis sententiā proferant, prius lachry-
 mantur, & flet. Sic Deus quando destruxit mundū
 tempore Noe, prius plorauit. Tactus dolore intrinse-
 cus, delebo inquit hominem, quem formauit. Super
 Hierusalem etiam prius fleuit antequā eam destrue-
 ret. Quemadmodū pictor qui molestia affectus de-
 let imaginem quam depinxit quia defectuosa. Adeo
 egre hoc exercet deus munus, vt priusquam execu-
 tionem mandet desinat. Ideo per Esaiam ait. Heu con-
 labor de hostibus meis. Ergo christiane vide Deum
 te cogere, tuis vitiis, & peccatis, vt te puniat, quod est
 contra eius naturā, & munus. Ideo ipse per Esaiā ait.
 Laborare me fecisti in peccatis tuis. Carnifex si natu-
 ra sua benignus est fert iniquo animo manus delin-
 quentium scindere, suspendere, & iugulare: & præc-
 pue quando qui deliquit est amicus, aut consanguineus,
 & multo magis, si filius est. Sic se habet Deus
 nobiscum: qui plus nos diligit, quam pater suū filij,
 aut sponus sponsam. Nec creaturam quam Deus ma-
 xime diligebat puniret, elegit potius mortem obire.
 Ergo si lubeat, & gaudens veniret contra peccatores
 non obscuraret solem, lunam, & stellis, sed ex tristitia
 quam iste creaturæ ostendunt colligitur quod nō
 gaudens venit, vt puniat peccatores. ¶ Porro eclipsa-
 ri solem, & lunā pro eodem tempore impossibile est,

Exod. 19.

Exod. 32.

Exod. 10.

Matth. 24.

Matth. 27.

Esa. 28.

Gen. 7.

Luc. 19.

Esa. 28.

Esa. 41.

Luc. 19.

cum eclipsis solis fiat per interpositionem lunæ inter
 terram & solem: & eclipsis lunæ per interpositionē
 terræ inter solem, & lunā. Itē Sol erit tunc in oriente,
 & luna in occidente. Vnde et si obscuratio illa fit in
 toto orbe, tamen eclipsis non potest esse vniuersalis.
 Circa huiusmodi obscuritatem solis scilicet lunæ, &
 stellarum nolo tempus cōsumere in recensendis opi-
 nionibus multorū. Solum dico quod melius mihi vi-
 detur: videlicet quod obscuritas hæc cōsurget ex hoc quod
 Deus cooperiet solem quadā nube caliginosa, ita vt
 orientur tenebræ in vniuerso, Aegypti tenebris ob-
 scuriores, & nigriores. Hoc videtur dicere Ezechiel.
 Minatur enim ibi Deus mūdū narrans itaq; quam
 in die iudicij inferet, & dicit. Et operiam cum extin-
 cti fuerint cæli, & nigrescere faciam stellas eius. Et
 ponit modum Solem nube tegam, & luna nō dabit
 lumen suum. Potest secūdo dici quod hoc fiet per ra-
 diorum subtractionem: nimirū per hoc quod Deus
 concursus generalem suspēdet, ne cum illis lumina-
 ribus ad lucendum concurrat. Et hoc modo sole nō
 dū mittēte radios, luna, & reliqua astra, quæ solo ful-
 gore solis lucent cōtenebrescent. Et ideo dicitur stel-
 læ cadere, quia a suo cessabunt lucendi officio. Iuxta
 illud Iobis, qui de eadem die loquens ait. Sol & luna
 obtenebrati sunt, & stellæ retraxerūt splendore suū.
 Potest etiam dici quod stellæ quæ hic cadere dicitur
 sunt comete, qui est vapor ascensus in viscosa mate-
 ria, & adustibili, inflāmus ab igne spheræ superio-
 ris, qui durat quousque illa materia finiatur, & sic in
 sipientibus videntur stellæ cadere quando illud fit.
 De istis autē Cometis, multi tunc erūt. Has Christus
 vocat stellas caturas, quia humano more loquitur nā
 multa dicuntur in sacris literis secundum hominum
 opinionem, & non iuxta id quod veritas cōtinebat.
 Planetæ etiam, & stellæ veræ quæ sunt in firmamento
 omnes obscurabuntur, & nō erit tunc qualiscunq;
 obscuritas vt in noctis crepusculo aut in eclipsi, sed
 omnimoda absque vilo profus splendore, ac si nulla
 esset astra in cælo. Tu itaque quoties quiescit solis lu-
 næ aut stellarū videris, recordare certo venturū tem-
 pus, in quo sub aduētū iudicis mirabilis in illis lumi-
 nibus fit mutatio futura. Et dū adhuc illa pretiosa lu-
 mina tibi lucent sic vt ere illorum lumine, vt his de-
 ficientibus lætus expectare possis, Christum iudicē
 iustū. Sed quia vltima tribulatio hæc multis tribula-
 tionibus præuenitur: nō solum in cælo sed etiā in ter-
 ra erūt signa, & in omnibus elemētis. Ideo sequitur
 in textu. Et in terris pressura gentium præ confusione
 sonitus maris. Ex pauore, quæ habebunt homines pro-
 pter fragores horribiles, & impetuofas cōmonitiones,
 ac sonitus aquarū maris, & aliorū fluminū. Cer-
 tū est enim quod extra omnem æstimationem, & cō-
 suetudinem erunt procellosissimæ inūdationes, soni-
 tus, & fragores in mari, & aquis. Nō mirū quod tan-
 ta cōmotio fiat in astris in terra & in mari: quia cum
 dominus peritiora familia turbatur, omnes enim do-
 mestici sēt & tristes incedit ac motū sine vilo ordi-
 ne. Sic omnes res fuerūt creatæ vt homini inferuierūt,
 ideo si homo mortē subibat æquū, & iustum erat, vt
 oēs turbarentur, quādoquidē earū dñs peribat. *Ave-
 scensibus hominibus præ timore & expectatione que su-
 peruenient vniuerso orbi.* Primo quia deficiente solis
 lumine quod in hæc influit terrestria viuentium virtus
 deficit. Secundo ob nimiam animi angustiam, ac
 errorū malorum præsentium. Tertio propter timo-
 rem futurorum, quæ præsens calamitas cōminabitur,

Spiritus enim tristis exsiccat ossa. Erūt enim sensib^o
 absorpti, pauoreque & stupore attoniti, quod arecētū
 nomine designatur. Obserua autē quod hoc intererit
 inter bonos & malos, quod boni sicut viride lignū,
 quod non facile comburitur, & inflāmur: mali ve-
 ro sicca sunt ligna, quæ ignis tribulatio in momento
 deuorat. Quod autem boni ligno viridi assimilētur,
 saluator ipse testatur, qui cōuersus ad fœminas plo-
 rates in sua passione dixit. Si in ligno viridi sit hoc
 quid erit in sicco? id est si in me qui iustus sum, & vi-
 ridelignum, sic ardet ignis passionis, in vos qui estis
 aridi quid fiet? Ardet in sanctis flāma, & nonnunquā
 grauis, ipsi tamen non solum non consumuntur ab
 igne, sed suam semper retinēt viriditatem. Quapro-
 pter cum dies iudicij appropinquauerit, Deus inue-
 niat impios aridos, & sicut palæa sicca, vt ait Mat-
 thæus, igne inextinguibili comburentur. De bonis
 etiam egregius Psaltes ait. Et erit tanquam lignum
 quod plantatum est secus decursus aquarum: quod
 fructum suum dabit in tempore suo Mali vero aridi
 infructuosi, & sicci assimilantur ficulneæ quam ma-
 ledixit Deus, & siccata est. Sententia ergo contra ari-
 dam, & infructuosam ficulneam dedit Deus dicens
 cultori vineæ. Succide illam. Præterea videbis in hye-
 me ficulneas, & arbores, folijs carentes, & exterius
 deformes, quæ siccæ apparent a quibus nullus potest
 expectari fructus, igni idoneæ atque scissioni: attra-
 men etiam si sic oculis videantur intus propriā vir-
 tutem in radicibus absconditam habent, vt postea tē-
 pore cōstitatis folia, flores, & fructum eruātare possint,
 pulchraque appareant. E contra autem tempore ver-
 no appropinquante siccatur herba, fitque pallida, &
 marcida. Ita & eodē modo in hyeme tristi, & obscu-
 ra vitæ præsentis, iusti qui se habent sicut arbores viri-
 des non ostendūt suam virtutem, apparet quidē ar-
 bores siccæ, quæ ab hominibus inutiles ad quam cō-
 que rem iudicantur, cum pauperes, & egentes sint, la-
 tet enim eos dictum Psalmistæ. Omnis gloria filiae
 regis ab intra in cælo. Tu itaque quoties quiescit solis lu-
 næ aut stellarū videris, recordare certo venturū tem-
 pus, in quo sub aduētū iudicis mirabilis in illis lumi-
 nibus fit mutatio futura. Et dū adhuc illa pretiosa lu-
 mina tibi lucent sic vt ere illorum lumine, vt his de-
 ficientibus lætus expectare possis, Christum iudicē
 iustū. Sed quia vltima tribulatio hæc multis tribula-
 tionibus præuenitur: nō solum in cælo sed etiā in ter-
 ra erūt signa, & in omnibus elemētis. Ideo sequitur
 in textu. Et in terris pressura gentium præ confusione
 sonitus maris. Ex pauore, quæ habebunt homines pro-
 pter fragores horribiles, & impetuofas cōmonitiones,
 ac sonitus aquarū maris, & aliorū fluminū. Cer-
 tū est enim quod extra omnem æstimationem, & cō-
 suetudinem erunt procellosissimæ inūdationes, soni-
 tus, & fragores in mari, & aquis. Nō mirū quod tan-
 ta cōmotio fiat in astris in terra & in mari: quia cum
 dominus peritiora familia turbatur, omnes enim do-
 mestici sēt & tristes incedit ac motū sine vilo ordi-
 ne. Sic omnes res fuerūt creatæ vt homini inferuierūt,
 ideo si homo mortē subibat æquū, & iustum erat, vt
 oēs turbarentur, quādoquidē earū dñs peribat. *Ave-
 scensibus hominibus præ timore & expectatione que su-
 peruenient vniuerso orbi.* Primo quia deficiente solis
 lumine quod in hæc influit terrestria viuentium virtus
 deficit. Secundo ob nimiam animi angustiam, ac
 errorū malorum præsentium. Tertio propter timo-
 rem futurorum, quæ præsens calamitas cōminabitur,

Luc. 23.

Matth. 13.

Psalm. 137.

Matth. 23.

Luc. 13.

Psalm. 44.

1. Cor. 4.

Mal. 4.

Luc. 19.

Matth. 23.

Esa. 40.

Matth. 13.

neris. Tunc iusti, qui hinc latebant apparebunt sicut arbores pulcherrimae & lucentes. Sed quid fiet de arida herba? mittetur in ignem ut fornax inferni incendatur. Exibunt angeli, qui separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis. Dominus enim in Mathaeo ait. Tunc dicam mesforibus. Colligite zizaniam, & alligate eam in fasciculis ad comburendum. Permittit Deus zizaniam crescere quando viridis est: quia sustinet hic Deus malos, & expectat, ut poenitentiam agant. Quando autem venerit ver tempusque metendi, quando iam aridi fuerint, & pallidi, praecipiet Deus mesforibus scilicet, angelis aridam herbam secare in ignemque inferni proicere. In fasciculos inquit, quia cum mali, & impij simul in consortio incedant ad peccatum, hoc eodem modo simul in infernum proficientur. Episcopus cum sobrinis, & consanguineis: quos ex Christi Patrimonio ditavit. Praetor cum suis exequutoribus qui praedabantur terram. Vsurarius cum vxore, filiis famulis, & seruis, qui vsuram ministrabant. Mercator & scriba simul cum suis ministris in fasciculos comburentur. Audi tu peccator maledicte qui tuo vetrici deliciis, & voluptatibus seruis. Audi Esaiam dicentem, Omnis caro foenum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Omnis gloria, & peccatorum vita assimilatur male herbae, quae hodie viridis est, & floret cras autem arescit. Licet tu modo floreas, & viridis sis: vide quid Esaias dixit. Exiccatus est foenum, & cecidit flos. Ad quid enim foenum aridum deseruit, nisi ut ex eo ignis incendatur? Hoc ergo est quod debent expectare mali qui sicut foenum viride florēt in hac vita: cum autem dies iudicij venerit arescent, iudexque accedens inueniet eos siccos, propter quod mittet statim in infernum. Hanc ergo siccitatem quam tunc mali, & miseri peccatores habebunt, qui videtes huiusmodi signa aduentus domini arescent, significauit optime Euangelista dicens. Arescentibus hominibus praetimore, & expectatione. Timor iste adeo magnus erit, quod quauis iusti sint tuti propria conscientia, maxime timebunt, atque horrescent tot videntes signa, terremotus, maximamque maiestatem iudicis, iram contra iniquos & peccatores. Et ut euangelista magnitudinem terremotuum, & terrorum magis in animos nostros induceret, inquit, quod non solum homines, sed etiam angeli contremiscent. Vnde sequitur. Nam virtutes caelorum mouebuntur. Hoc est angelici spiritus. Vocantur tamen virtutes caelorum, & ut Marcus ait virtutes quae sunt in caelo: quia sunt substantiae spirituales quae non habent molem, sed virtutes: sicut dicimus angelos esse intelligentias, vel substantias separatas, quia non sunt spiritus vniti materiae sicut animae, sed absoluti. Possunt etiam accipi istae virtutes caelorum pro vno de nouem ordinibus angelorum, & quilibet angelus illius ordinis vocatur virtus, & illi angeli vocantur virtutes. Mouentur tamen operatione insolita: nam ante hoc operabantur id quod ordinarium erat, & erat naturale non miraculosum, quia nunc agunt operationes suas solitas: sed nunc mouebuntur ad faciendum operationes maiores: & inconfectas, & sic poterit sol obscurari, & luna, & cadere stellae. Nam cum spiritibus specialiter his qui sunt de secunda hierarchia pertinet operari miracula quae fiunt super res sensibiles: ideo mouebuntur ad faciendum has operationes maiores, & inconfectas, obscurando solem, &c. Vel mouebuntur obtupefcentes, & trementes videntes Dei iram aduersus peccatores.

Considera iam nunc tu qui in hac breuissima vitae desideris, & concupiscentiis seruis, qualis erit ille dies, vbi homines arescent, angeli mouebuntur praetimore, & expectatione, quae superuenient vniuerso orbi? Quanta & quam terribilis sit illa dies, perpesci potest, primo in miseris, & laboribus, quos hic iusti patiuntur, & sustinent. Quia si iusti ut sunt Apostoli, martyres, & amici Dei, rot afficiuntur calamitatibus paupertate, scilicet, fame, carcere: persequunturque, & accipiuntur miseris modis: quid malis est expectandum? Ecce inquit Hieremias quibus non erat iudicium, ut biberent calicem, bibentes bibet & tu quasi innocens relinqueris? Non eris innocens sed bibens bibes. Putant impij flagella ignes, & scorpiones, bonos paratos esse: cum secundum veritatem, non nisi malis, & peccatoribus: qui erit in hoc saeculo cum mali, & impij sint non patientur, hoc habeant pro comperto enormia, & terribilia tormenta eos expectare, quod ipsi credere debent si quidem Diuus Petrus, Andreas, & Laurentius, nec non Ioannes Baptista cum tanta essent sanctitate praediti, & perfectione vitae, tot tantisque cruciatus sustinuerunt. Secundo aduertendum quae terribile iudicium erit illud, si quidem tam patienter, & benigne se gerit Deus cum peccatoribus in hac vita. Si quis furatur, plagis multis vapulatur: si regem traducit, poena capitali punitur, &c. Deus ergo qui quotidie, singulis horis videt, & suffert blasphemias, furas, abominaciones, & maxima peccata nomine de his supplicium sumit? Qui maximi facit honorem proprium, ita ut eum minimum dedecus, & contumelia maxime torquet: & ita aestimat, qui cum a deo sit magnificus, & liberalis, ut seipsum nobis donet, nihilominus dicit gloriam meam alteri non dabo, si ergo sic se res habeat, quid futurum aut poenas sumpturum de totiniuriis, contumeliis, & alapis, quibus ab iniquis peccatoribus profeluitur, putas? Sic Deum dedecus & contemptus vexat: ut quod prius Esaias dixit, fuit expostulare cum hominibus dices. Audite caeli, auribus percipe terra, quonia Dominus loquutus est. Filios enutriui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Maxima Deus iniuria afficitur propter contemptum: siquidem caelos, & terram vocat. Si ergo haec in praesenti statu non punit: pro comperto habere potes te thesaurizare iram in die ire, & vindictae, simulque poenas daturum in illo die. Et ex maxima Dei patientia, & benignitate, hoc qua cum peccatoribus se gerit Deus cum sit adeo honoris praerij cupidus, & cum tanti faciat, hinc tu collige quae magna erunt diei iudicij supplicia. Adeo magna erunt, ut dicat sanctus Petrus de illo die loquens quod iustus vix saluabitur. Quod Dauid considerans dicebat Deo Non intres in iudicium cum seruo tuo Domine. Na quod ait cum seruo tuo. Quid Dauid ait? nonne iustus & seruus Dei es?quare ergo non gaudebis Deo rationem reddendo? Quia sentiebat Dauid domini iudicium sic arctum esse, quod vix iustus saluari poterat: timebat quauis iustus, in iudicio Deo reddere rationem. Si ergo qui Deo seruit hoc refugit iudicium: quid faciet qui tantum carni, mundo, & voluptatibus inseruit? Si seruus Dei renuit intrare in iudicium, quomodo intrabit seruus daemones? Sed quid est quod qui tantum bene egerunt timent huiusmodi rationem reddere? Quonia etiam opera bona maximo rigore examinabuntur. Vnde Dominus. Cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Tempus omne Dei est: sed tamē in hac vita Deus illius non constituit

Jerem. 41.

Gen. 1.

Psal. 142.

Gen. 45.

Esa. 49.

Hes. 14.

Dan. 9.

Matth. 28.

Ioan. 18.

Esa. 1.

Exod. 19.

Rom. 1.

Sopho. 1.

1. Pet. 1.

Psal. 1.

Gen. 3.

Matth. 24.

Psal. 74.

Num. 17.

Gen. 3.

Matth. 24.

Gen. 3.

Gen. 19.

Gen. 14.

Esa. 65.

Iob. 38.

lib. 22. Mo.

cap. 16.

Amos. 5.

Iob. 22.

stituit Dominus, ut cum nostris sit in eo mereri possimus. Postea tamen cum dies iudicij accesserit accipiet Deus tempus suum nobis comodatum, quando erimus extra omnem statum merendi, & respiscendia, tunc iustitias iudicabit. Non dicit furta, homicidia, adulteria, &c. sed iustitias, id est, opera iusta, & bona: nam etiam bona quae gessimus examinabitur appendenturque in statera recti iudicij Dei, vbi cognoscetur an propter vanam gloria fuerint facta, vel proprium amorem, propter deum: quae obrem qua plurima opera quae nobis hic supererogationis & heroica esse videntur coram iudicio Dei parui momenti erunt. In mundi creatione non mirum quod examinaret Deus animalia, pisces, & alia, sed mirum valde est quod examinaret lucem. Vidit enim Deus lucem quod esset bona. Sic etiam in fine mundi sicut in eius creatione examinabit Deus opera nostra lucida & bona: tunc enim apparebunt tenebrae, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Non quod Lutherani asserunt, iustum in omni opere suo peccare: sed operum nostrorum imperfectionem volo indicare, si ad examen diuini iudicij conferantur. Ideo diuus Petrus dicebat, quod iustus vix saluabitur: si Dauid qui seruus Dei erat adeo timebat in hoc intra re iudicium. Quid faciet ergo peccator plenus vitiis? Si fratres Ioseph perterriti sunt valde, audientes dicentem, Ego sum Ioseph, eo quod memores erant iniquitatis praeteritae, de qua iam poenituerat: quid facient peccatores illi qui toties Deum vendiderunt, cum viderint Christum non solum in regno Aegypti dominantem, sed super omnem mundum in tanta gloria, & maiestate, cum ipsi sint onusti tot vitiis & peccatis, quorum nunquam poenitentiam egerunt? Si Heister corruit, & exanimata est in aspectu regis Assueri Daniel viso angelo tremuit: custodes sepulchri in Christi resurrectione sunt territi, factique velut mortui: & Iudaei in horto venientes armati ut Christum iam iam moriturum caperent audientes, ego sum, ceciderunt retrorsum: quid faciet peccator cum viderit Christum in nubibus cum potestate magna, & maiestate venientem, ut puniat peccatores? Si tantum territi sunt filij Israel cum venerunt audire legem, ut dicerent ne loquatur nobis Deus, ne forte moriamur: quis accedet tunc ad Christum non legem dantem, sed eius transgressores punientem? Non ibi sonabit buccina, sicut cum dabatur lex, sed vehemens tuba. Si Hierusalem tunc ut dicit propheta Sophonias scru tabitur lucernis ardētibus, cum sit ciuitas sancta: quid erit de Babylone? Nulla ibi proderit philosophia Aristotelis, eloquentia Ciceronis, rhetorica Quintilianiani, nulla ibi scientia, diuitie, mundi fauor, potentia, aut hypocrisis proderit, nisi solum bona conscientia. Non erit locus fugiendi: na vbi que apprehenderis, & corā iudice ad iudicium traheris. Abscondit se Adam in arbore cum ad iudicium vocabatur: sed tunc non inuenies lignum vbi abscondaris, sed ligna erunt non ad refugium, sed ad tormentum, quia illis combureris. Habent hic peccatores lignum crucis ad quod se cōferant, ut illud amplectentes virtute illius Christi que meritis saluentur, & misericordiam consequantur. Sed in iudicio crux Christi quae hic est refugium, apparebit in nubibus non ad solatium, aut refugium, sed ad tormentum. Ligna sylvarum erunt ardentia, ut ibi non se abscondat filius Adam, nisi ut cremetur: & lignum crucis erit tunc in caelo ad terrorem. In Numeris enim habetur quod dixit Dominus Moysi, Re-

fer virgam Aarō in tabernaculum testimonij, ut feruetur ibi in signum rebellionis filiorū Israel. Sic crux Christi summi sacerdotis seruabitur in iudicio in testimonium rebellionis peccatorum. Nam sicut recta regula metimur obliquū lapidis: ita crucis virga apparebit in iudicij die, ut illa tanquam regula mensuretur vita nostra, cruce ipsa Christi vitae nostrae, moribusque applicata, recta siue obliqua iudicentur. Obliqua illa opera & mala dicentur, quae huic regulae consona, & proportionata non fuerint, eōtra autem, bona, & sancta. Nec tunc Christus veniet deam bulans ad aurā post meridiem sicut cum puniuit Adā, conferens spatium atque tempus intra quod abscondi posset, aut (ut melius loquamur) agere poenitentiam posset. Sed tunc in iudicio illo non erit poenitentiae locus, quia non deambulans sed cito veniet, & ideo in Euangelio eius aduentus fulguri comparatur. In diluuiō cum Deus destruxit mundum aquis, habuerunt illi octo refugium in arca, sed hic nullum erit refugium. Cum subuertit Dominus Sodomam & Gomorram non omnes perierunt, quia Loth in mōte saluatus est, sed in iudicio dicet mali, mōtes cooperite nos. Quid ergo speratis? quid statis? Cur non agitis poenitentiam? Veniet tunc tempus quando non arare, nec metere poterunt: & qui ex praecedentibus annis non congregant, tunc esurient. Vnde dominus per prophetam. Serui mei comedent, & vos esurietis, quia est stultitia nostra qui scientes quod non erit tunc panis, sed sterilitas, nolimus hic laborare. Non sic spreuit consilium Ioseph rex Aegypti, quauis nunc multi sunt generi Lothi qui consilium salutare spernunt. Non vacabit tunc tempus latendi, nec merendi. O quam angustae erunt viae reproborum, superius erit iudex iratus, inferius horrendū chaos, a dextris peccata accusantia, a sinistris daemonia ad supplicium trahentia: iustus conscientia mordens, foris mundus ardens. Vnde de quam iure, & merito Christus dicit quod arescent homines praetimore, expectatione, & quod virtutes caelorum mouebuntur: quando quidem Iob cum sanctus & iustus esset, & non oculis, sed tantum cogitatione cerneret hoc iudicium, tremebat, & timore incussus dicebat. Semper, n. quasi trementes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui. Iudicium enim erit quaedam inundatio qua totus mundus, & omnia bona eius subuertentur. Extrat modo mundus sordidus ac foetidus: sunt homines onusti officiis, & magistratibus: sed naufragium faciunt, cum propriis mercibus. Cōsule beatum Gregorium in Moralibus super hoc quod ait Iob, pulchre differetem. Propheta quoque Amos. Reuelabitur inquit quasi aqua iudicium, & iustitia quasi torrens. Sicuti quando inundat, magnaue diluuius ingruit, rapit omnia quae cursui obstat videntur & secum fert. Vnde & beatus Iob loquens cum Eliphath. Nunquid fermitam saeculorum custodire cupis, quam calcauerit viri iniqui, qui sublati sunt, & fluuius euerit fundamentum eorum? Lege etiam sextum caput libri sexti decimi Gregorij in Moralibus super sanctum Iob: cuius doctrina, quae optima est breuitatis causa nunc omittimus. Diuus quoque Bernardus statim in inatio primi sermonis aduentus assimilat mundi amatores nauigantibus, qui quidem ingruente tempestate nauique fracta & cōminuta pro viribus tentant manibus capere herbam seu tabulam cupientes in ea incolumes euadere: crescente autem tempestate nauis, cum contentis naufragium facit. Sic se habent impij

lib. 10. Mor. c. 13.

Pfal. 37.

Matt. 13.

Hebr. 3.

1. Cor. 10. 1. Ioan. 2. 1. Cor. 7.

Gen. 30.

2. Reg. 1.

Matt. 24.

qui ut pauperiem fugiant diuitias amplectuntur, ut- que famem deuitent cibos capiunt, &c. Sed in iudicij die omnia peribunt: quia fluuius iustitiæ diuine sub uertet omnia. Ideo Iob, quasi fluctus timebat domini iustitiam: iudicium eius & pondus. Vide Gregorium. Quod ergo restat remedium, ut tot tantaque, fugiamus pericula? Quid faciemus, ne submergamur tot ingruentibus tempestatibus? Alleviare nauem animæ ab omni onere, & omnia abicere, ut sunt diuitiæ, deliciae, negotia secularia, honores, & his similia: & quod magis facit nauem submergere, ut sunt peccata. Iuxta illud. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum: & sicut onus graue grauatae sunt super me. Sed de his satis. Verum ut scias quanta auctoritate, & maiestate dominus ueniet suos iudicare post hæc signa, & terrores qui præuenient diem iudicij: vide quid euangelista dicat. *Tunc videbunt.* Tunc, in hoc loco magnam emphasim habet. Tunc quando bona conscientia præstabit totius uniuersi regimini. Tunc, quando satius erit fuisse pauperulum de- spectum & delectum, quam maximum prælatum, di- uitem, potentem in hoc mundo, Tunc, quando de- licia, voluptates, honores, humanæ amicitia, peri- bunt. Tunc, quando amici, cognati, regum studiū, eorumque præcipuum esse amicum, nihil proderit. Tunc, quando mundus succensus & consummatus fuerit: Tunc, quando tu cum Deo solus sedebis ad ra- tionem tui reddendam, examinandamque conscien- tiam funali incenso. Et quando eueniet hoc, tunc? De illa die nemo scit nec filius eius, quatenus homo est ex natura sua, nisi ex unione ad uerbum: nec scri- ri potest ab aliquo mortali seclusa Dei reuelatione. Verum possumus scire aliquem cito finiendū, & mor- turum quādo iam senex, & decrepitus est, quanuis diem ignoremus mortis eius: nā ut Paulus ait quod antiquatur, & senescit, propè interitum est. De hac sexta & vltima ætate ait Apostolus. Nos sumus, in quos fines sæculorum deuenerunt. Et Ioannes etiā: Filioli nouissima hora est. Apostolus etiā Paulus ite- rum ait. Tempus enim breue est. Ergo iam mundus ad interitum minatur. Signum etiam est ægroti iam iam morituri, quando uideris lecti Iodices, & stragu- la manu tenere, & ad se vi trahere. Iam nunc uide- mus principes capere stragula, expoliare & exuerē ecclesias, & monasteria hospitaliaque, quartam par- tem uectigalium uendicantes sibi: facientes Dei ecclesiam ignobilem tributoque obnoxiam. Nec de- sunt Theologi qui consulant regibus, & laudent illo- rum auaritiā. Sicut nec defuerit Abimelech serui, qui laudarent pulchritudinem Saræ. Semper enim principes habent iuxta se qui laudent ea, quæ ipsi di- ligunt & astant oculis acutis inspicientes quid regi charius, quidque eum magis allicit, ut ipsi approbent, & cōmendent, quanuis re malū sit, & vituperabile. Itaque rapina principū diuitum, & potentum, signū euidentis est mundum iam cito moriturum, q̄. Aliud etiā signum moritur in proximū est frigiditas cor- poris: tunc enim medicus dicit. Actum est de eo. Sic Dauid quia seruera habebat, & tatis plurimos dies, cumque operiretur uestibus nō calefaciebat se: & sic deficiente calore mortuus est. Sic quando quis inci- pit mori frigeſcūt pedes, manus, nasus, & omnia mē- bra. Quando nam mūdo tam parum charitatis fuit sicut nunc? Tam amor non est, nec de uirtute agitur, nec ueritas præualeat: nec pietas seu misericordia er- ga proximos egentes & miseros. Conciones fere nū-

quam audiūt: res sacra breuis desideratur: quoniā abundauit iniquitas, refrigescet caritas multorum. Non est ueritas, non est misericordia, non est scien- tia Dei in terra. Maledictum mendacium, homici- dium, & adulterium inundauerūt, & sanguis ianguis nē tetigit. Propter hoc lugebit terra & omnes in ea. Omnia hæc oculis nostris uideamus, quapropter mū- dus iam infirmatur, & in extremis laborat. Vnde do- minus. cum uenerit filius hominis, putas quod inue- niet fidem super terram? Non stant homines promif- sis, fidem non seruant, debitū pernegant: non est cui fidere possit homo: homines secretum non tacent, omnia garrulationes & traductiones sunt. Principes & rectores populorum, non rectores, sed oppressores eorum sunt: non Domini, sed tyranni, nō legum ob- seruatores, sed omnis iustitiæ & honestatis violato- res. Vbi nunc in mercatoribus, & officialibus mecha- nics ueritas? Non est fidelitas: nec inuenies amicū. Omnes quærunt quæ sua sunt, non quæ Iesu Christi. Vbi que uiræ, periuria, deceptiones, mendacia, vbi- que fraudes. Mundus iam in maligno positus est, & iam adimpletū cernimus illud Esaiæ. Et relinquetur sicut excusio oleæ duarum vel trium oliuarum in summitate rami, siue quatuor aut quinque. Quando uirgīs cædit & quatunt oliuam uidebis foliis expo- liatam ramisque carentem, hic vnū ibi alium cernes in arboris summitate. Sic nunc ecclesia uidetur ex- cussa, & expoliata esse tot illustribus uiris & sanctis, quibus florebat, clapsis temporibus: non inuenies iā nisi vnū aut alterum in abditis: audies quædam uirū sanctū Toleri habitare aliū Hispali, aliū Parrisiis, aliū Barchinonæ, aliū Neapoli: cætera orbis plena perditorū hominum, & uitiatorū. Qui ergo memo- ria, præterita tenet & uidet ecclesiam Dei sicut oli- uam excussam, uiribus sanctis egentem: nōne dicit mundum constitutum esse in vltimo agone, sineque subire? Igitur finem hunc quotidie expectemus, iudi- cisque aduentum: qui ueniet nobiscum rationem fa- cere. Tunc enim satius erit pauperem mendicū fuisse, amare propter peccata fleuisse, quam magnas diui- tias habuisse, & tempus uiræ uanitatibus triuisse. Tūc enim de quolibet uerbo otioso, & cogitatione, rationem reddes. Quid erit tunc? *Videbunt filium hominis uenientem in nube, cum potestate magna & maiestate.* Tria hic maxime consideranda sunt. Primo quis sit qui uenit. Secundo ad quid uenit. Tertio quomodo uenit. De primo ait quod uidebūt filium hominis uenientem. Christo enim homini tra- dita est a sanctissima Trinitate potestas iudicandi ui- uos & mortuos. Hoc est quod ipse ait. *Data est mihi omnis potestas in celo & in terra.* Et iterum. Pater omne iudicium dedit filio. Et potestatem dedit ei iudicium facere: quia filius hominis est. In actis quoque Petrus Apostolorū princeps, ait de Chri- sto. Hic est qui constitutus es a Deo Iudex uiuorū & mortuorum. Christus enim in illa forma secundū quam est dominus humani generis, ad iudicandum ueniet. Obtinuit enim in quantum homo iure redē- ptionis dominium in totum humanum genus. Ideo Paulus. In hoc Christus mortuus est, & resurrexit: ut uiuorum & mortuorum dominetur. Non tamen erunt dānati beati, licet Christum uideant: quia quā- uis ab omnibus sit uideendus, & ostēdatur illa forma serui tam bonis quam malis: forma tamen Dei solis bonis seruabitur. Nam requiritur ad uideendum diu- nam essentiam lumen gloriæ, quo eleuetur potentia,

Ufal. 4.

Luc. 17.

Phil. 1.

1. Ioan. 1.

Esa. 16.

Gen. 17.

1. Reg. 19.

Thren. 1.

Phil. 3.

Esa. 16.

Esa. 33.

Ioan. 5.

Luc. 2.

Matt. 23.

Ioan. 5.

Luc. 9.

Rom. 14.

VE

ut ad id fiat idonea: & licet aliqui negent illud lumē gloriæ exigent: altim fatentur concursum aliquem di- uinum supra naturam, quod non dabitur damnatis. Videbunt damnati corporis Christi gloriosi dotes, ut claritate, & alias: quia uidebunt Christi huma- nitatem quæ apparebit dotibus gloriosis. Cognoscēt autem illum esse filium Dei per excellentiam clara- tis corporis, per maiestatem imperandi: promptitudi- nem in angelis & sanctis obsequendi, per tam euidē- tia & perspicua signa, ut illis conuicti negare non ualeant. Cognoscēt enim per signa certissima effe- ctusque manifestos quod Christus est deus, ac omni- potens, & uidebūt humanitatem eius gloriosam: de qua uisione non solum non delectabuntur, sed reci- piēt dolorem maximum & pœnam, quia oculus in- firmus offenditur uidentem lumen maximum. Item quia erūt obdurati in odiū Christi: inimicus autem tristatur uidentem gloriam illius quem odit, vel inui- dit. Ideo uidebunt eum cum maximo dolore atque pudore: quod uidebūt inimicum maxima gloria, & honore exaltatum. Sic filij Iacob sunt maximo ma- rore pressi, uidentes Ioseph maximo honore & deli- ctis a patre Iacob affici: qui illis erat exofus nimis. Sic torquebatur Saul quia uidebat Dauidem quem ipse oderat laudari & uenerari a populo. Sic Hiere- mias non tam vexatus est uidentem Hierusalem euer- sam, & quasi uidiuam, quam quod inimici eius facti sunt ei in capite. Malos uocat Paulus inimicos Chri- sti Iesu, quorum finis interitus: uidebunt enim quæ ipsi oderant honoratū maxime, quod quidem cedit in nimum dolorem. Sic mali cruciabantur, & in eo- rum pœnam ueniet Christus cum tāta maiestate, ibi uidebunt illum tam terribilem quod eligent potius, ut infernus eos absorberet: quam illius uultum intue- ri, & sententiam expectare. Esaias enim dixit. Impius non uidebit gloriam domini. Hoc dixit de uisione diuinitatis, quia de humanitate dicit in eodem capi- te. Videant & confundantur, & ignis hostes tuos de- uoret. Ecōtra autem apparebit electis uultu placabi- li, & iucundissimo: quia beati uidebunt eum oculo mentali, diuinitatē eius in propria forma, etiam glo- riam animæ ipsius, oculo corporali gloriā, & lumi- nositatem corporis eius, cum maximo gaudio & læ- titia. Ideo Esaias, regem in decore suo uidebūt. q̄. No- ta autem quod Christo datur iudicij, ut ipse ait, quia filius hominis, quod in maiorem gloriā beatorum re- dundat: & in maius præ iudicium damnatorum, ma- lorumque tormentum. Sicut enim cum in carne pas- sibilis uenit, fuit in ruinam & in resurrectionem mul- torum: sic erit in secundo aduentu. Mali specialiter punientur uidentes quod ille, cuius moribus ipsi cō- tradixerunt, sit eorum iudex. Nōne erit maxima cō- fusio auari, quod erit eius iudex homo qui fuit pau- perimus & diuitiarum contēptor, ita ut diceret vul- pes foueas habent, & uolucres cæli nidus, filius au- tem hominis nō habet vbi caput suū reclinet. Quid dicent superbi cum uiderint iudicem illum, qui por- tans in humeris suis crucem crucifigi uoluit? Quid ambiciosi, uidentes iudicem qui fugit cum uoluerūt eum facere regem? Quid gulosi dicēt coram selle & aceto potato? Quid denique omnes mūdi amatores coram mundi & deliciarū cōtempore dicturi sunt? Maximum supplicium erit malis Christum eorū iudicem esse: nam confusio diuiti est pauperem iudicē ei constitui: superbo, humilem dari, impudico, conti- nentem: potenti, & magnati, pauperem Christum Ie-

sum. Si in curiam regis proficiscerere ut uicinū tuū apud iudices conuenires de lite, & tibi in via occur- risset obuiam quidam patrius homo de eadem curia ueniens, eumque de lite certiozem faceres, & ipse re- sponderet te omni carere iure, quia cæteri in simili ca- su condēnari solent: nōne domum tuam redires, ut cum opposita parte conuenires? desisteresque ab in- cepto? Certe sic, Auare ergo quo uadis? Ad iudicij uado. Ibis quidem uelis nolis. Dic mihi quæ res tua agitur? Nūmos atque diuitias multas congregare, si- ue per fas, aut nefas. O quam iniqua res agitur. Simi- lem litem iam Christus dominus gloriæ iudex con- demnauit, quando in præsepio natus est, fuitque pau- per, mendicus in uita sua, & tandem post mortem se- pultus est in alieno sepulchro. Idem dicere possumus de furibūdis, gulosis, superbis, & de cæteris uitiis de- ditis. Dānauit Christus qui tuus erit iudex, auari- tiam, luxuriam, gulam, iram, inuidiam, cæteraque vi- tia, peccata, sua uita, & exemplo reprehensionibusq̄: & hoc, toto triginta annorum discursu quo in sæcu- lo uixit. Iste ergo tam uitiis oppositus datur, ut sit iudex uitiis deditis: in eorum dedecus & ignominia ibi. Non excusabitur iracundus quod iniuriam cōdo- nare non potuit: siquidem iudex quem alloquitur cū ab inimicis suis quam plurimis obsessus, & circunda- tus esset sustinebat, & orabat patre pro illis etiā quan- do cruci affixerunt. Non dicit gulosus ieiunare non posse: quia continentissimus, & maximus ieiunator iudicabit eum, &c. & sic de aliis. E contra autem ma- ximum erit solatium bonis & gaudium iudicē Chri- stum habere potius quam aliam diuinam personam: tunc habebunt iudicem apud quem opus nō erit ma- ximo conatu & labore, ut persuasus fiat quātum sit opus, qui labor ignoscere inimico, ieiunare, perpeti- famē, frigus, sitim, martyrium pati, pro eo flagellari & crucifigi: nam horum omnium iudex scientiam ha- bet experimentalem: & sic maxima erit iustus gloria uide re suum iudicē eosdem sustinuisse labores, quo s ipsi: ideoque non erit iustitiam cōmendare opus. Dic mihi si litem ageres, & iuris peritus qui tibi patrocina- tur nouitque re iure agere, in tua causa iudex cōsti- tueretur: nōne maxima afficereris lætitia? Conside- ra ergo quod iusti & pii in præfenti uita, Christū ha- bent patronum in celo, iuxta illud quod ait Ioānes. Aduocatum habemus apud patrem dominū Iesum, 1. Ioan. 2. Christum. Gaudij itaque speciale erit bonis & san- ctis uiris iudicem habere, qui & aduocatus est nouit- que cuiusque iustitiam, & iniuriam quam mūdo per- sequente passi sunt. Dilce ergo æquo animo pati la- bores, & angustias: paruicq̄ facere hominum iudicia, nam quando quis damnatur a iudice ignaro, sua pa- rum refert, nec sententia ab eo lata angit: sed ad alij peritum iudicem prouocat, qui superior est, & suæ ius- titiæ gnarus, qui irruocabilem sententiam in prop- riū fauorem proferet. Sic se habent iusti in hoc sæ- culo, contra quos mundus sententiam ut stultus, & ignorans fert, uilipendens eum, qui facile parit, iu- dicanque magnum esse dedecus iniuriam non uin- dicare, esse humilem, pauperem, & stultitiam maxi- mam propria bona dimittere. Sic mali dixerunt de bonis. Hi sunt quos aliquando habuimus in deri- sum, & in similitudinem improprij. Nos insensati uita illorum putabamus infaniam, & finem illo- rum sine honore. Hoc est iudicium, & sententia iniusta quam mundus ignarus fert contra iustos: & sic in hoc statu iustorum causa semper damnatur:

Luc. 23.

1. Ioan. 2.

Sapient. 5.

Sed tamen non aegre ferant, quia via & aditus patet ad prouocandum vt à iudice supremo Christo Iesu audiantur optimo iuris perito, qui dicet hominū sententiam vanam fuisse, nullamque esse aliam pro bonis proferens, malos condemnans, à qua nemo fugeat, aut appellare poterit. Sic Propheta Hieremias cū ab hominibus iniuste dānari videret ad Deum conuertitur dicens. Tu autē domine Deus Sabaoth, qui iudicas iuste, probas renes & corda, videam vltionē tuam ex eis: tibi enim reuelauī causam meam, domine Deus meus. Itaque in gratiam iustorum, & penā malorum Christi Deus & homo venit ad iudiciū. Nam boni & sancti lætabuntur maxime vidētes aduocatum iudicem super eos constitutum: mali verō confundentur cum viderint inimicum cū tanto honore exaltatum, vt iudicet qui in hoc sæculo eorum facta damnauit. ¶ Secundo ad quid Christus sit venturus, notum est: nam veniet iudicare viuos & mortuos. Sed videtur maximē dignitati & auctoritati Christi derogare cum homini intrare in iudiciū, videtur inquam pusillanimitas, & deiectio. Si Rex cū suo obsonatore consideret, vt ab eo rationem fumeret, vir certe parui ponderis, & momenti haberetur: qui item si in penarium vel coquinam intraret, villio: rīs aestimaretur: tādē qui à formicis exigere vellet qua causa ductæ grana in foramina, & specus cōdit: iste homo non iudicaretur. Plus nimium maiestati, & excellentiæ Dei derogat ab homine exigere: quia respectu Dei homo minoris, quā formica respectu hominis sit. Item quia coquus ita homo est sicut Rex: homines autem coram Deo sunt tanquā si non essent, inquit Esaias. Et David in Psalmo. Substantia mea quasi nihilū coram te. Coram homine aliquid siue multū valet alius homo, & si alter sit Cæsar, alter vero subulus: sed corā Deo omnes sunt quasi non essent. Ideo Abraham, loquar ad dominū meum, cū sim puluis & cinis. Esaias quoque. Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quasi flos agri. Et in Psalmo. Omnes sicut vestimentum veterascent, tu autem idem ipse es, &c. Itaque si minus corā Deo fumus quam coram Rege penarius, & quam coram homine formica: videtur indignum Deo cum homine in iudicium intrare. Hoc dicebat Iob. Homo natus de muliere breui viuēs tempore, repletur multis miseriis. Et dignum ducis super huiusmodi oculos aperire, & adducere cum tecum in iudicium? Preterea quam exigisti domine rationem in mortis hora, optima fuit quidem & falli nullo modo potuit: ad quid ergo conducit iudiciū vniuersale facere, ad iterum exigendam? Deinde Propheta tuus ait quod non punis bis in idipsum. Semel enim Deus peccatū punit, & tunc maxima misericordia & benignitate, Misericordiā & iudicium, (ait David) cantabo tibi domine. Ergo si hominem in morte iudicas, ad quid iterum iudicium facis & iterum damnas? Respondetur ad hoc, quod conuenit vt Deus faciat iudicium generale: expedit enim ex parte Dei, & ex parte nostra. Ex parte Dei quia iustus est, & iustitia est constans ac perpetua voluntas ius suū vnicuique tribuēs: & si vnicuique tribuendum est secundū propriū meritum, secundum rationem naturalem constat virtuti præmium, vitio autem supplicium deberi. Hoc nō facit Deus in hac vita, siquidem multi boni & iusti ad maximam paupertatem deueniūt, infirmitatem, persequutiones, & afflictiones patiuntur: malis autē multa secunda euenire ab omnibusque extolli vide-

mus. Quam rem multi mirantur, vt David. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei. Quia zelauī super iniquos pacem peccatorum videns, &c. Vide totum illum Psalium: vbi David inquit, quod penē moti sunt pedes eius, videntes prosperitatem malorum, & quod boni parui fiant, vt non sit respectus morti eorum. Et tandem huius causam non penetrans, inquit, in hac vita huiusmodi iudicium Dei nos latere, & quod in die vltimo iudicij, in alia vita cognoscetur. Ideo dixit, Domine intrem in sanctuarium Dei, & intelligam in nouissimis eorū. Abacuc etiam clamat, & vociferatur dicens. Quarere spicis contemptores, & taces conculcare impio iustitiam se, &c. David. Vique quo peccatores Domine, vsque quo peccatores gloriabuntur? Iob etiam de quæstione hac miratur, & multi alij quos longum esset recensere. Plurimos etiam & nunc turbat hæc quæstio, videntes malorum felicitatem, & bonorum contemptum. Vt ergo ad hos omnes respondeat, honorique satisfaciat Deus, operæpretium duxit iudicium generale fieri, vt omnibus satisfaciat, vt David inquit. Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Est Deus adeo bonus, quod cum sit maximus & omnipotens, nos autem adeo minime nō dedignatur nobis rationem reddere, humiliari, suamque coram hominibus defendere causam, vt suā ostendat iustitiam, & quomodo quæ facit, recte & iustissimè facit. Hoc perspicuū est, quod in iudicij quo anima corpus deserit, datur ei pœna secundū suum meritum, sed quia hoc cæteros latet, cum iudicium occultum sit: ex parte Dei conuenit iudicium aliud esse vniuersale, vt omnes iustitiæ Dei certiores fiant. Vult Deus omnes homines intelligere quā iuste se gesserit cum singulis in mortis hora, malo, scilicet, & bono. Ideo Esaias ait. Reuelabunt cæli iniquitatē Iudææ, & terra aduersus eum insurget: & notū erit peccatum illius cum his qui dixerunt Deo recede à nobis. ¶ Secundo iudicij dies necessarius est ex parte nostri, quia virtus non solum præmio, sed digna honoris est: & vitium non solum supplicium, sed etiam confusio, & dedecus meretur. Et sic oportet bonos non solū in morte præmio donari, sed etiā æquum, & iustum est, vt coram omnibus honore afficiantur. Peccatores quoque publicè dedecore affici maximè conuenit, quia peccatum cū malum sit obligat non solū ad pœnā, sed etiam ad confusionem & pudorem. Ideo leges præcipiunt vt latrones publicè puniātur, propter confusionem, & verecundiam quam patiuntur: vnde si iudex latronem secreto in carcere vapulare iuberet, non esset in officio, nec iustitiam faceret: quia abstulit aliquā partem pœnæ culpæ debitæ, quæ pudor est, qua maior homini inferri non potest. Hinc est quod homo proprij honoris zelotypus eligeret potius maximam pœnam pati, quam quodlibet publicū dedecus, etsi paruum sit. Ne ergo dimittat Deus quæ ad rectam iustitiam pertinent opus est palam crimē obicere peccatoris. Quare damnati mallent esse in inferno & pati iustas pœnas, quam dedecus illud pati. Mundi iudices tam sæculares quam ecclesiastici supplicium delictorum differūt indies feriales quibus multi comparēt. Ira Deus referuauit multa delicta, vt in illa die corā omnibus fumeret supplicium de illis. Vnde Paulus. Illuminabit abscondita tenebrarum, & manifestabit consilia cordiū. Et Dominus per prophetam Naum 1. Cor. 4. minatur dicens. Reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostend-

Psal. 72.
Abac. 2.
Psal. 93.
Psal. 50.
Esa. 46.
Esa. 40.
Psal. 38.
Gen. 19.
Esa. 40.
Psal. 101.
Iob. 11.
Naum. 2.
Psal. 100.
1. Cor. 4.
Naum. 3.

& ostendam in gentibus nuditatem tuam: & regnis ignominiam tuam. Nam si mulier honesta, & verecunda nudaretur coram omni regno, moreretur præ verecundia. Quid ergo faciet tunc peccator cum coram toto mundo legerit eius vita, turpitudines, & abominabiles cogitationes? Hinc obsecro oculos tuos atolle, considera maxime futuram tuam confusionem, & ignominiam, quanto maior erit tunc delictorum tuorum cognitio: & quanto plures & dignitate maiores erunt hī coram quibus in iudicio pudenda reuelabuntur. Tunc enim non tantum opera, sed etiam cogitata coram Deo apparebūt, angelis, & hominibus. Inuocabit etiam cōtra te cælum & terram: iuxta illud Deuteronomij. Inuocabo contra vos cælum & terram. Testimonium dabunt coram te angeli, & dæmones, vt exemplo sanctorum confundaris: quia poteras facere quod ipsi fecerunt, sed potentior erit læsis conscientia propria, quæ arguet te sicut Paulus dicit. Testimonium illis reddente conscientia eorum. Et hæc sola satis erit ad illum convincendum. ¶ Sed hic vnum dubitandum est, an peccata iustorum apparebunt in cælo? Ad quod respōdeo quod sic: sed non cedit in eorum pœnam & confusionem: sed honorem ac gloriam. Eueniet illis quod solet euenire his, quorum tunicæ manica in clauo fixo capitur & comprehēditur, ex quo eius ruptio seu scissura sequitur: cui postea ne videatur limbus cooperiēs additur, & adicitur: quo factō adeo pulchra ruptura manet, vt data opera scissa videatur propter decorē. Sic scissura peccatorum pœnitentiā pro illis facta exornatæ, non solum non mala apparebunt: sed maxime lucidæ. Mali vero rupti apparebunt, & abominabiles quorum omnia peccata publica erunt ad eorum confusionem, dolorē, & pœnam. Sed his omnibus multo maius & horribilius est cum se viderint peccatores velut hædos, à sinistris iudicis statui: iustos autem ad dexteram collocatos, & ad regnum vocari, se autem de manibus tradi torquēdos. Quanta tunc erit angustia! quantus gemitus! Quantus planctus! Maiora quidem & plura hæc omnia erunt quam lingua explicare, aut intellectus capere sufficiat. Videntes enim turbabūt timore horribili dicentes intra se pœnitentiam agētes, & præ angustia spiritus gemitus. Hoc dedecus, pudor, & confusio, quæ omnia ibi mali patientur, erit eis cruciatum maximum: sicut honor & gloria bonis quod eorum corpora gloriosa & lucida exeant, sicut sol, triūphantes de malis. Ideoq; ex parte Dei conuenit, vt faciat iudicium generale, vt iustificet suam causam: & ostendat quā bonus sit. Secundo etiam expedit vt iudicium fiat ex parte nostra, ad consummationē tam honorū quam malorū. ¶ Tertio, & principaliter agēdum modo est, quomodo filius hominis Christus iudex viuorū & mortuorum venturus sit. De hoc enim ait tunc Euāgelista quod veniet cum potestate magna & maiestate. Sic angeli cum ascendit Christus in cælum, & nubes suscepit ab oculis apostolorum, dixerunt. Viri Galilæi quid statis aspicientes in cælum? Hic Iesus, qui assumptus est à vobis in cælū sic veniet: quæadmodum vidistis eum euntem in cælum. Veniet enim super nubem candidam, tota angelorum curia comitatus, toto sanctorum agmine stipatus. Veniet cum luce immanis, & cum incredibili clāgore tubarū: vt videat impij quem contempserunt. Ideo Ioannes in Apocalypsi Ecce veniet in nubibus cæli, & videbit eum omnis oculus, & qui eum pupugerit. Porro hæc nubes

non erit naturalis, nā in momento resurrectionis motus cæli cessabunt: vnde vapores eleuari non poterunt. Quare supernaturalis erit, & credimus condē sari virtute diuina & supernaturali, vt virtus diuina filij Dei euidentius appareat: & maiori sit spectantibus admirationi. Sic etiam illa nubes, quæ in trāsfiguratione obumbravit eos, & quæ Christū suscepit in trāsfiguratione, supernaturalis erat: siue ex nimio splendore corporis christi fuerit genita, siue ministratio angelorum. Veniet autem cum tanta maiestate, peccatoribus metum incutiēdo. Vnde Esaias de hoc aduentu loquens, ait. Dominus sicut fortis egredietur, sicut vir præliator suscitabit zelū: vociferabitur & clamabit, super inimicos suos confortabitur: tacui, semper filii, patiens fui: sicut parturiens loquar. Aduerte ad hanc Esaiæ auctoritatem, quia illam per singulas partes exponere statui: quia optime hoc iudicium & aduentum filij Dei declarat. Primo ait quod Dominus vt iam diximus zelans suum honorem veniet ad iudicium, pro honore rediēs: quia peccatores quantum in se erat sustulerūt suis culpis & nequitis. Veniet enim suscitās zelum quasi vir præliator. Quādo rex regū ingreditur veste togali indutus, vt vxorem ducat vel ad festa celebranda, ipse cum suis equitibus & metatis lætus ambulat ac festiuitas: incolis pacificè loquitur omnesque salutat: si autem volens arma & bellum gerere venit ad urbem deuasitadā & dirumpendam, quia contra ipsum insurrexit, incedit armatis stipatus: quia eo animo cōmotus est vt veniret, supplicij sumptus de subditis pro delictis. Sic cū Christus rex gloriæ venit in mundū in suo primo aduentu in die natiuitatis eius: quia pacificus humilis & mansuetus veniebat, illius equites itidē & famuli læti ingrediebantur ac pacifici, canētes gloria in excelsis Deo & in terra pax hominibus: & incolas salutauerunt bona & grata nunciantes pastoribus, in quibus clementiam ac benignitatem, qua Christus dominus intrabat ostenderunt. Sed in secundo aduentu dicie hic Esaias, quod veniet quasi vir præliator armatus, in potestate magna & maiestate, vt peccatores duri pœnas luan. Sic corā ipso equites armati præcedēt, peccatores minantes: & ita in habitu & vultu quem præ se sol, luna, stellæ, cælum, terra, mare, & elementa ferent, ostendet quod venit sicut fortis & quasi vir præliator. Ait vltra propheta. Tacui, filii, patiens fui: sed quasi parturiēs loquar. Nimium Deus modo tacet & suffert, cum peccatoribusque simulat. Quot peccata, adulteria, homicidia, & abominaciones, per mittit modo Deus? Maxime miror quod mūdus nō subuertatur, cælum ruat, nec aperiat terra, totque iniquos deglutiat peccatores. Sed existimatis vos quod quia modo tacet tacebit semper? Ecce ait quasi parturiens loquar. Quando pharisæi mulierem adulteram conspectui Christi obiecerāt, tacebat, sed vide te quod scribebat. Tu peccator aduerte quod quāuis tacet Deus, scribit nihilominus, dissimulat, sed vitā & processum cumulat: ideo est nō loquitur, ne dormire existimes: propter quod cum ad culmē peruenis, exonerabit ira in super te, simulque omnes pœnas lites. Quādo filij Israël profecti sunt ex Aegypto per desertum in terram promissionis, exiit obuiam Amalech animo dimicandi contra Dei populū: post qua dringētos annos dixit Sauli deus per prophetam Samuellem. Recensit quæcūque fecit Amalech Israël, quomodo restitit ei in via quando ascendebat de Aegypto. Nunc ergo vade & percutere Ama-

Matt. 17.
Esa. 44.
Luc. 2.
Ioc. 3.
Exod. 16.
1. Reg. 15.
Ec 3
leth

tu qui pro breui, & exigua voluptate tanto te ma-
lo astringis, & subiticiis a patriae caelestis exul, &
extorris sis. Si Apostoli pro illo breui temporis spa-
tio quo a Christo lesu fuerunt separati, & ab eius prę-
sentia remoti, tam tristes, & męsti incedebant ita,
vt cum illis exponeret quę dixerat, modicum, &
iam non videbitis me, dixit, tristitia implebit cor
vestrum, & asimilauit dolorem, quo afficiendi erāt
Domini absentia, dolori maximo parturientis mul-
ieris. Quid erit igitur de te peccator improbe, &
quid senties quando non per modicum, sed in per-
petuum separaberis a dei tui conspectu? Si Diuus Pe-
trus cui dixit Christus, Si non lauero te non habe-
bis partem mecum, tam iniquo animo tulit abien-
tiam, & recessum a Deo, vt responderet non tantum
pedes, sed manus, & caput. Quid facis quando
a facie Dei ita elongatus fueris, vt nulla tibi spes
reliqua sit iterum vidēdi. &c. ¶ Obserua autem quod
sanctis, vt Origenes ait non solum dicitur est, be-
nedicti, sed cum additamento, patris mei, dicens:
Venite benedicti patris mei, malis autem non dixit.
Ite maledicti patris mei, sed absolute dixit, ite ma-
ledicti. Cur hoc? Quia benedictionis auctor, & lar-
gitor est Deus atque ministrator, non tamen ma-
ledictionis. Boni cum Dei gratia, & adiutorio vi-
tam meruerunt, & boni facti sunt: & eius benedi-
ctio beatos facit. Impij vero ex sua malitia, & ini-
qua voluntate mali effecti sunt: nam Deus non est
auctor mali culpę, nec maledictionis eorum. Male-
dictionis nanque vnusquisque sibi est auctor &c.
¶ Sed cum Deus sit summe misericors cur punit per-
petuo peccatum, quod sit per instans? Videtur eius
misericordię derogare. Quęro a te, quare domus
tuę ignis extinguitur. Quia defunt combustibilia
applicanda: quę si non deessent, nec ignis finire-
tur. Ligna in inferno ardentia, & quę animam tor-
quent est mala cuiusque voluptas, & desiderium pec-
candi, hoc autem nunquam extinguitur: quia deest
facti dolor & penitentia, ibi enim nemo respicere
potest: nam quotquot sunt semper Deum odio
prosequuntur, quotque maxime penitent Deum ef-
fe: & cum nunquam ista ligna prauę voluntatis
defint, sic nec deest pęna, nec culpa cui talis respon-
det pęna. Et si inferni ignis extingueretur, hoc esset
tantum propter diuinam gratiam, quia aqua illuc
nunquam ingredietur, nec huc vsque est ingressa.
Vnde diuiri auaro quauis guttam aquę petiuit, ea
non concessa est: nec concedetur vnquam. Suppo-
sito ergo inferno ligna (hoc est malam voluntatem)
nunquam finiēda, itidem aquam gratię illuc mi-
nime ingressuram: sequitur necessario pęnam nun-
quam defuturam. Cum semper in ipsis culpa duret,
ęquum, & iustum est, vt etiā pęna permaneat. Cer-
tū est illum qui ad vltimum iam peruenit finem gra-
dum reuocare non posse, vt contra eundemmet fi-
nem agat: & cum finis vltimus damnatorum infer-
nus sit constar eos operari non posse ad vitę æter-
nę consequitionem, & sic peccatum illis nunquam
remittitur: quod non remisso, pęnam, quę peccato
respondet manere necesse est. Peccatores sunt ve-
luti hi, qui chartarum ludo vacant vsque ad dimi-
dium noctis, qui cum iam illi parcere volunt nō pro-
pter desiderij defectum parant, sed potius lucer-
nę quę illos illuminabat: si enim vsque ad crasti-
num diem duraret, & lafores ludo persisterent.
Peccatores enim nisi naturę concederent peccan-

di desiderium nūquam extingueretur: & cum Deus
noster pęnas secundum desideria, sicut & secundum
opera meritis est, sequitur desiderio æterno male
operandi deberi æternam pęnam de rigore iustitię.
Sicut merito pręmiū, ita culpę pęna debetur: & cū
merito æterno, pręmiū, & merces æterna debeatur,
itā culpę mortali æternę, pęna æterna respondet.
pręterea si filius grauius patrem offendit, nōne pa-
ter illum abdicat: & respublica nōne traductorem
in exilium perpetuo mittit, & hoc secundum iusti-
tiam? Itaque sicut illa traductio, & inobediētia,
quę delicta momentanea fuerunt puniuntur pęna
æterna, quia filius in perpetuum abdicatus a patria
hæreditate manet, & traductor in exilium missus:
sic iuste pro peccato momentaneo, peccator æter-
naliter damnabitur. ¶ Sed vt concludam vnum po-
teris hic dubitare. Quomodo tormenta, & mors, nō
destruent, & consument damnatos? Quomodo non
morientur, & finientur? Quia constituit Deus quā
dam legem, & conditionem in corporibus damna-
torum, vt possint pati: non autem corrumpi vel
mori. Si quis vngeret se Salamandram pinguedine
metiri posset pedibus ardentem massam abique vlla
adulsiōne. Et piscis aceto conditus decoquitur abs-
que eo quod emolliatur & diuidatur: ita vt integer
exeat: quia acetum durum reddit, & frixurę aptum.
Si piscis iste sensum haberet non dubium quin hoc
modo plus pateretur, & absque emolliōne. Et si
circa res istas, quę parui momenti sunt tantum pos-
sunt homines: plus poterit Deus circa maiores, qui
vt diximus talem dispositionem in corporibus dam-
natorum collocat, qua semper possint manere abs-
que vlla corruptione. Desiderabunt enim mori, &
mors fugiet ab eis. Et in Psalmo. Mors depascet
eos. Non dicit quod interficiet. Sed quod depascet:
nam outs quando pascitur scindit herbam, & radi-
cem dimittit, quę mox germinat, & pullulat. Sic
cum mors pascat malos: continuo morientes, nun-
quam morientur. Sed hæc iussu fecerunt: vt ergo ad li-
teram Euangelij redeamus, postquam Christus dis-
cipulis dixit auctoritatem, & maiestatem, qua erat
uenturus mundumque iudicaturus, conuertit se ad
Apostolos, qui hæc audientes tristes erant: & con-
solans eos dicit. *His autem fieri incipientibus, respice-
rite & leuate capita vestra, quia appropinquat redemp-
tio vestra.* Considera Christi bonitatem, & clemen-
tiam: qui cum peccatoribus minetur terrores, pęnas
& iudicia: iustos tamen consolatur. O Christe quā
ta est, & quam immensa tuę pietatis magnitudo:
qui inter præconia tuę iustitię, non es oblitus mi-
sericordiam. Sic Elias. Hi leuabunt vocem suam,
atque laudabunt. Porro in hoc quod dicit, leuate
capita vestra, significatur eos humilia soloque fixa
habere. Qui submissis oculis respiciunt se ipsos, &
quę iuxta se sunt respiciunt, & quę deorsum. Hi
sunt de quibus Dauid ait. Oculos suos statuerunt
declinare in terram. Sic se ipsos intuentur quod Dei
amorem obliuiscuntur, & creaturas ipsas diligunt,
cum Dei iniuria: qui autem vultus tollunt, cælum
intuentur: de quibus dicit Dauid. Leuabo oculos
meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et ite-
rum. Ad te leuavi oculos meos, qui habitas in cę-
lis. Sicut oculi ancillę in manibus dominę suę, ita
oculi nostri ad Dominum Deum nostrum. Canis
quando Dominus ad mensam sedet, illum respicit,
si tamen Dominus aliquod mittit os, ad ipsum ca-

Ioan. 16.

Ioan. 13.

Orig. hom. 34. in Mat.

Legge Ang. epist. 40. q. 4. & li. 21. c. 29. et in Reg. 6. c. 2.

Leg. 16.

Apoc. 6. Psal. 48.

Psal. 110.

Psal. 89.

Sapient. 5.

Esa. 24.

Psal. 108.

Psal. 122.

133.

his se cōuertit, vt rodat, quo roso, iterū ad herum re-
uertitur. Sic Deus bona huius sæculi dedit nobis, vt
ad ipsum conuertamur. Quid tu homo videre potes
iuxta te, aut subtus te: vel in te? Immitte visum ista-
rum rerum caducarum, in altumque tolle, & in diem
iustum iudicij respice: in quo mali æterna pena affi-
ciuntur, & boni pręmio. Quādo aliquē abiectum vi-
demus, & omni auxilio destitutū ei; aliquid præter
sententiam euenisse, de ipso dicere solemus, nun-
quam leuabit caput. Boni in hac vita humiles capite
incedunt, confusa facie, & persequuti. Vique quo do-
mine hæc durabit abiectio, persequutio, & explosio?
Mundus existimat eos nunquam erecturos caput.
Sed in die iudicij erigent, & illis Deus dicet. Leua-
te capita vestra. Solum iusti in illo die leuabunt. Mali
in hoc sæculo læti atque erecti maxime ambulat,
& ab omnibus ad sidera vsque extolluntur: tunc au-
tem erunt humilissimo capite, abiecti, & humiles. Ideo
Dauid in Psalmo de peccatoribus ait. Non reuertēt
impj in iudicio. Propter quos ergo iudicium erit ni-
si propter malos, si mali in iudicio non resurgunt?
Ita est. Dauid solum dicit quod non erigent nec tol-
lent caput. Solum boni & iusti tollent sc, quod iterum
non humiliabunt. Boni ergo modicum iustinet, nā
etsi in hac vita sitis abiecti, tempus veniet, quando
capita vestra leuetis: & hæc abiectio causa erit exal-
tationis vestrę. In Christo capite nostro exaltationis
eius causa fuit propria deiectio: secundum illud Apo-
stoli. Factus est obediens vsque ad mortem, mortem
autem crucis: propter quod exaltauit illum Deus &
dedit illi nomen. &c. Sic res habet in Christi mem-
bris, qui iusti sunt, deiectione exaltatio respondet.
Quam bene dauid huic loquendi modum nouerat
quando Semei illi iridebat maledictionibusque cō-
uitabat: quem cum famulus Dauid interficere vel-
let, Dauid dixit. Dimitte illum, vt maledicat. Quare
dixit Rex? Si forte respiciat dominus afflictionem meā
& reddat mihi Dominus benedictionem pro male-
dictione. Nemo illi noceat, hoc enim verget in meā
exaltationē. Iste me leuare faciet caput. Et ita idem
Dauid ait nomine iustorum omnium. Lætati sumus
pro diebus, quibus nos humiliasti: annis, quibus vidi-
mus mala. Hoc idem testatur diuina sapientia, quod
scilicet, impj mirantes bonum statum iustorū dicēt.
Hi sunt quos aliquando habuimus in derisum, & in
similitudinem improprij: nos insensati vitam illo-
rum æstimabamus insaniam, & finem illorum si-
ne honore. Ecce quomodo computari sunt inter fi-
lios Dei. Cum abiectos atque contēptos videbamus
existimabamus nunquam ad optatam metam peruē-
turos: sed videte modo quācum supereminent & ex-
tolluntur contentique viuant. Hanc nobis spem tri-
buit diuus Ioannes in sua canonica dicens. Charissi-
mi nunc filij Dei sumus, sed nondum apparuit quid
erimus: quando autem apparuerit similes ei erimus.
Tristitia nostra vertetur in gaudiū, labores in quietē,
depositio in celsitudinem. Sic in Exodo habetur
quod sub pedibus Dei erat sicut opus lateris Saphyri.
Premebatur filij Israël operibus duris luti, & lateris:
postea vero lateres, quibus anxie premebantur præ-
tiosos vident splendore sub pedibus Dei. Vt discas
quod sudores, labores & quęcunque mala propter
Deum perpessa, luctuosa, lateritia, & immunda vidē-
tur tibi, & his qui terrena sapiūt: sed apud Deum præ-
tiosi lapides sunt, quibus sedes eius decoratur. Puta-
bant insani peccatores vitam illorum ignobilem, &

infelicem: sed illi in pace sunt, & lutum laboris illo-
rū in Saphyrum versum est, & margaritam. Cūcta
opera abiectiois humilitatis vilia, inutilia, & pene
nullius momenti esse vidētur: sed nihil apud Deum
æstimabilius, & pretiosius. Et non tantum sicut Sap-
phyri opus, sed sicut corpus cęli in munditia: ait
scriptura, quod erant illi lateres. Quid quęso luto im-
mundius: & latere? Quid vero mundius & pulchri-
us cęlorū? Nō fat fuit domino lateres terrenos in saphy-
rum mutasse caelestē: nisi etiam in cælum lutum mu-
tet. Nec in quodcunque cælum, sed in mundissimū.
O beata vilitas, humiliantis se propter Deum: quę
in caelestem munditiam tam facile cōmutatur. Eius
gemitus conuertet Deus in caelestia cantica, lachry-
mas in vniones, & margaritas pretij inextrinabilis:
nuditatem, & pauperiem, in auro intextum exacti-
que coccum: tādē eiectionem atque humilitatem,
in excelsum gloriam coronamque caelestem. Iusti
in hoc seculo sunt serui atque captiui, vt filij Israël
quando in Aegypto commorabantur: sed in die iudicij
non solum caput erigent, sed redimentur. Ideo
hic dixit, appropinquat redemptio vestra. Non enim
est redemptio, nisi vbi fuit captiuitas. Cum ergo in
fine mundi sit redemptio iustorum: patet quod hic
mundus est captiuitas eorum, & carcer. Hoc Dauid
ait. Conuerte domine captiuitatem nostram: sicut
torrens in austro. Tunc erunt liberi, in maxima no-
bilitate, & pompa constituti: gaudebūt videntes ma-
los, qui in hac vita erecti nimis incedebant, abiectos
iam esse, iuxta illud. Lætabitur iustus cum viderit
vindictam impiorum. Intellige tamen quod lætabi-
tur, quod ipse euaserit. Et quod impj puniantur, nec
ob id sunt vindicati. Lætabunt enim iusti coram
domino: & exultabunt in cubilibus suis. In præsentī
sæculo cum iusti virtus lateat tristis incedit: tunc au-
tem redempti erunt iniuriis, quas modo sustinent,
& quibus afficiuntur, eruntque ad maximum hono-
rem euecti. Tunc caput leuabunt, tunc erunt similes
imaginis filij Dei. Labores & afflictiones mutabit
Deus in quietem, maledictiones in benedictiones.
Vnde Paulus. Mortui estis: & vita vestra abscondita
est cum Christo in Deo. Cū autem apparuerit Chri-
stus vita vestra: tunc & vos apparebitis cum ipso in
gloria. Modo mortui apparent quia in mundo sunt:
tunc autem in cęlo gloriosi apparebunt. Et ideo ad
hanc rem adduxit Dominus quādam similitudinem
optimam arboris, quę hyemali tēpore virtutem ab-
scōditam subtus terram habet, ita vt non appareat:
æstatis autem tempore appropinquante, folia, & flo-
res producit. Dixit eis similitudinem. Videte ficul-
neas & omnes arbores, cum producant iam ex se fructus
suis quoniam prope est aestas. Ita & vos cum videritis
hęc fieri: lætote quoniam prope est regnum Dei. Hic
virtus iustorum laet sicut virtus arborum in hyeme
cum autem venerit ver alterius vitę, fiorebunt iusti
in conspectu Dei. Et si modo despecti iudicemini,
inutiles atque perditī: tunc omnium vestrum virtus
lucet. In regeneratione cum venerit filius
hominis, sedebitis & vos iudicantes duodecim tri-
bus Israël. Nunc pedestres inceditis, tunc vero
sedebitis: tunc fiorebitis, plauderis, & leuabitis
capita vestra. quauis modo inutiles prædicemini.
Sic Iob, Cunctis diebus quibus nūc milito expecto
donec veniat immutatio mea. Fiet quædam insignis
immutatio, ita quod qui hic fiorent, tunc siccaban-
tur marcidique erunt: & qui modo sicci sunt tunc in
die

Psal. 110.

Pbil. 2.

1. Reg. 16.

Psal. 89.

Sapient. 5.

Ioan. 3.

Eccl. 14.

Mat. 10.

Iob. 14.

die iudicij florebut, contemplantini captiuū, sentiē
 tem redēptorem, & compedum ereptorē, exēitēque
 ab ergastulo. Sic & vos leuate capita uestra, quia ap-
 propinquat redemptio uestra. Ne autem eis aliquid
 dubium orietur circa hæc quæ dicebat: sed potius in
 animum inducerent, vt consolarentur & asumerent
 vires, addit dicens. *Amen dico vobis quod non prae-
 teribit generatio hæc donec omnia fiant.* Amen venit à
 verbo Hebræo Amā quod est stabilire & firmare. Et
 ita amen est stabilitum & firmum. Itaq; cum Roma-
 na ecclesia pariter ex Iudæis & Græcis constata sit
 oportuit, vt vtriusque gētis memoria apud nos per-
 petuo duraret. Et ideo ipsorum vocabula crebro ab
 ecclesia inculcantur, absque viliū interpretationibus.
 Et ideo non licuit hoc nomē Amen, in aliam linguā
 transferre: sicut nec alleluia, Kyrie eleison, Raca, &
 Osanna, & si quæ sunt alia, ad hæc generatio hæc,
 quæ non est transitura, ecclesia est, quæ est generatio
 fidelium. Timebant enim discipuli quod doctrina,
 quæ Christus dederat erat momentanea, eo quod mul-
 ti aduerfabatur ei: ipse vero ostēdit qd multū durabit
 Quia prius accidēt omnia quæ dicta sunt supra: tam
 de euerfione Hierusalem, quam de aduentu ad iudi-
 cium: quam desinat esse gens quæ Christum colat &
 amplectatur doctrinam eius. ¶ Præterea hæc litera
 quātum existimo potius intelligenda est de euerfio-
 ne Hierusalem quam de die iudicij: licet præcedens
 litera intelligatur de aduentu ad iudicium. Et nō est
 inconueniens, vt fiat iste transitus: quia vt supra ostē-
 dimus duabus quæstionibus respōdet Christus, scilicet
 quæstioni de destructione Hierusale, & quæstio-
 ni de suo aduentu: quas duas quæstiones discipuli in-
 terrogauerunt. Dixerat prius de signis præcedenti-
 bus euerfionem Hierusalem, & postea de signis præ-
 cedentibus aduentum ad iudicium: & iam non erat
 plura de his dicturus. Sed quoniam euerfio Hierusa-
 lem aderat serē, ideo redit ad dicēdum de illa, vt ostē-
 deret quam breue tempus restabat vsque ad illam.
 Ait ergo, non præteribit generatio hæc. Antequam
 moriantur omnes, qui nunc viuunt, euerietur Hieru-
 salem. Et multi qui nunc viuunt videbunt eam euer-
 sam: imo & qui nunc viuunt, euerient eam: nam Ve-
 spasianus, qui fuit primus princeps qui cepit destrue-
 re Iudæam senex erat quando pugnabat contra Hie-
 rusalem, viuebat & natus erat quando hæc Christus
 dixit, nam dicta sunt quadraginta annis ante euerfio-
 nem Hierusalem. Et verum est quod immediate præ-
 cedentia dicta sunt de suo aduentu: & hinc transit ad
 dicēdum de euerfione Hierusalem, quia de illa po-
 terat magis certificari quam de aduentu ad iudicium:
 quia illud propinquum erat, & aduentus magis dis-
 stabat. Præterea iure iurando confirmat illa quæ ha-
 stenus dixerat tam de euerfione Hierosolymorum,
 quam de mundi consummatione, & de extremo ad
 iudicium domini aduentu ne putaret vanas & infla-
 tas esse minas. Ideo subdit dicens. *Cælum & terra
 transibunt, verba autem mea non præteribunt.* Id est, fa-
 cilis est cælū & terram nouam. Nihil enim stabile, ni-
 hil alienum ab omni vanitate nisi verbum Dei apud
 quem non habet locum, est, & non sed est, & nō, nō.
 Vnde apud prophetam dicit dominus de certitudine
 & firmitate verbi sui. Si dissoluere potestis pactum
 meum cum die irritum, & sordus meum cum nocte,

vt nō sit dies & nox tempore suo: ecce pactum meū
 dissoluatur cum Dauide seruo meo. Dicamus hinc
 verbo dei perpetuo inherere, memores illius prophē-
 tæ. Omnis homo mendax. Sed Deus, vt inquit Pau-
 lus, verax est. Sciamus verum esse quod Christus hic
 dixit tam de subuersione Hierusalem quam de extre-
 mo illo iudicio: & sicut subuersa est Hierusalem, sic
 mundus peribit, Et propterea dixit hæc Christus an-
 tequam fiat vt finis parati. Si domum conduceres,
 cuius tremere fundamenta totaque minaretur rui-
 nam: nōne dares operam ab ea exire, ante illius oc-
 casum? Docet te Deus dicens mundum finiendum
 esse omnesq; creaturas perituras: quare ergo domum
 in cælis nō ædificas? caue tibi domum ruinam mi-
 nantem, tectumque in cælo ædifica Non enim habe-
 mus hic ciuitatē manentem, sed futurā inquirimus.
 Habeamus etiam hoc terribile iudicium ante oculos
 nostros: siue comedamus & bibamus, siue quid facia-
 mus aliud, sonet in nobis illa tuba in auribus, scilicet
 nostris, quæ clamabit. Surgite mortui, venite ad iudi-
 cium. Pereat cælum & terra, hæc autem verba non
 decidit. Omnes oportet nos presentari ante tribunal
 Christi: vt vnusquisque reddat rationem de his quæ
 gessit in corpore. Summa hominis futilitas est diem
 iudicij non meminisse: summaque prudentia semper
 ob oculos ferre rationem Deo vitæ reddendam. Filij
 sæculi hanc vitam memoriæ mandāt, iudicium vero
 obliuioni. Beatus ille, qui talem se in vita gerit, qua-
 lem se in morte vellet. Infundibili aquam emittēs
 mundam, paleas retinet cum sordibus. Sic multi me-
 moriam iudicij à se remouent aquæ tamē illis multū
 prodesse possent: & recolunt iniurias ad eas vindican-
 das, mundi que voluptates, quibus Deus offenditur.
 Sed de his satis, iam nunc vltiora videamus.
 Attendite autem vobis ne grauentur corda uestra in
 crapula & ebrietate, & cuius huius vite. Dixerat Do-
 minus in superioribus de tēpore Noe & Loth quod
 sedebant & bibebant & vxores ducebant: & venit
 ignis de cælo tempore Loth, & pluuia tempore Noe,
 & perdidit illos. Sic & vos caueat ab ebrietate, &
 crapula & curis huius sæculi: ne cum dies iudicij ad-
 uenerit inueniat vos Dominus istis rebus deditos,
 quæ nihil vobis proderunt tunc. Crapula autem
 cruda epula est: quando tantum de cibo sumitur,
 qd naturalis calor non sufficit ad decoctionem eius.
 a deo enim grauat spiritus nimietate cibi & potus
 vt sit quasi sepultus. Vnde Oseas Memphis sepeliet
 eos. Hoc est, ex ore viriū homines sepeliet: quia qua-
 to corpus impletur, tanto anima minoratur. Qui lu-
 xuriatur enim, viuens mortuus est: sed qui inebria-
 tur, mortuus est & sepultus, & in vili sepulchro.
 Non vetat homines Christus comedere & bibere si
 quidem nemo sine hoc agere potest vitam: sed vetat
 grauare corda onerando stomachum contra vi-
 res caloris naturalis. Vitij & excessum vetat Deus.
 Dic mihi si peritus & sapiens medicus diceret. At-
 tendite ne quis de illius herbe succo auisus sumat,
 quod si fecerit subito veniet ei interitus: non subito
 quin vnusquisq; propriæ salutis intuitu, præmonētis
 medici præcepta seruaret. Nunc vero animarū & corpo-
 rum medicus simulq; dñs iubet ebrietatē & crapulæ
 herbam vitandā, at qui nemo est qui abstineat. Certe
 multa sunt quæ luxum illum nobis odiosum debebāt
 reddere etiam si nō subisset exitiū animarū, nullum-
 que Dei præceptū de illo esset. Ipsa enim ebrietas dat
 introitū ad omne malū perpetrandū, & sic est ianua
 omnium

omniū vitiorum. Nam ebrietas aufert vsū rationis
 quæ dirigit hominem & ostēdit ei quid sit faciēdum
 quid dimittendū, & præstat occasionem perpetrādi
 quodlibet malum. Sic Holofernes iacebat in lecto, ni-
 mia ebrietate sopitus, & à muliere occisus est. Et quid
 miramur de superbissimo & ethnico Holoferne: cui
 Loth qui iustus erat & Dei amicus propter ebrieta-
 tem commisit incestum cum filiabus propriis. Abstinē-
 tia eripuit eum Sodomæ ingenti ciuitatis incendio,
 & fuit postea incestuosus, quia istam nō seruauit vir-
 tutem. Iam vides quomodo ebrietas est causa multo-
 rum vitiorum. Si aliqui latrocinandī intuitu domū
 ingrederentur qui tecarum seras clausas inuenirent,
 puerumque domesticum ibi stantem interrogarent,
 dicerent. Dic nobis puer, vbi nam mater tua clausas
 tenuit? Si puer ostenderet, & ipsi caperēt quæ in do-
 mo sunt, nōne totius dānt causā esiet? Si quidem nu-
 morum arcas & clausas ostendit. Puer iste nec fur est,
 nec est vnquā furatus, fuit tamen causā damni illati.
 Sic cum hominem occidit ebrius, cum adulterat vel
 aliud flagitium perpetrat, nō peccat mortaliter, quia
 vsū caret rationis: tamē in suo fonte peccat inebriās
 fe: quæ ebrietas est causā tātorum malorū. Ipsa enim
 pacem separat, iuxta illud. Tumultuosa ebrietates fe-
 cerum manifestat. Et in Prouerbiis habetur. Nullū
 secretum est vbi regnat ebrietates. Gula enim & ebrie-
 tate peior bestia factus est homo. Transis per flumen
 equum ducens, eumq; potas qui vsque ad scitum extin-
 guendam bibit. Cui est postea habenas porrigas nō
 iterum bibere coges: nec guttam, est totus mundus
 strigulet. O homines peiores bestias, quandoquidem
 bestia extra necessitatem bibere nolunt, & sunt ho-
 mines adeo incontinentes qui iterū atque iterum bi-
 bunt vsq; ad vomitum vini & etiam cibi. Caue ergo
 tu qui homo rationalis & christianus es ne tali vitio
 deditus vsū rationis, per quam à brutis distingue-
 ris, amittas: & legē Dei transgrediens præuicator
 sis diuini præcepti. Sed abstinentes esto, vt sic possis
 Deum cōtemplari. Daniel vt præsto esset diuinis so-
 lariis recipiēdis, tres hebdomadas ieiunauit abstinēs
 se ab esu panis, carnis & vini potu, quo factum est
 vt postea multas videret visiones & reuelationes
 Dei. Confusio magna tibi est cum tam magnus prin-
 ceptus sis, quem Deus paulominus ab angelis minuit,
 quod vino propriæque carni obtemperes huiusq; sæ-
 culi curis, qui ad cælum conditis es. Quando nescis
 horam, in qua te vocabit Deus ne esūq; potui operā-
 naues. Et superueniat in vos repentina dies illa: tanquam
 laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem
 omnis terræ. Quando minus putant rapiet illos domi-
 nus ad terribile istud tribunal, vt dignam mercedem
 accipiant. Quauis non videant pericula in quibus
 sunt, tamen extremum illud iudicijque diem fugere
 non poterunt. Improuiso ac subito dies illa inuoluet
 omnes. Hoc est quod in Ecclesiastico legitur. Ne-
 scit homo finem suum: sed sicut pisces capiuntur ha-
 mo & aues laqueo sic capientur iniqui tempore ma-
 lo. Similitudinē autem hanc de laqueo venatoris po-
 fuit Christus ad significandum diē illum fore repēti-
 num, sicut hamo capitur aues & animalia de impro-
 uiso. Et dixit hæc ne erraremus in parabola prima
 germinantibus arborum monstrantū æstatē: ne scili-
 cet intelligeremus determinatū tempus (puta trium
 mensium) inter alia signa antecedentia aduentum
 Christi: quemadmodum determinatū est tēpus inter
 gemantes arbores & æstatem. Ad tollendā ergo hūc

errorem, dicit quod superueniet dies ille repentinus:
 non respectu aliquorū, sed respectu omnium habitan-
 tium in terra. Obserua autem quod dicit laqueus iste
 veniet super in terra sedentes. Ipsi sunt amatores sæcu-
 li, qui in terra sedere dicuntur, quia præ patria diligūt
 eam: nec ita se habent sicut peregrini & exules, sed si-
 cut habitatores. Boni enim nō fruuntur hoc mūdo,
 sed vtuntur eo, Contrariū autem faciunt mali de qui-
 bus diuina sapientia loquitur, quod impij apud se di-
 cebant. Venite fruamur bonis quæ sunt, & vtamur
 creatura tanquā in iuuetute vino pretioso & vnguē-
 tis. Boni in hoc seculo etiam edunt ac bibunt. Nam
 est sancti, homines quoq; sunt, & ideo quæ necessa-
 ria sunt sumunt. Mali autē sicut milites Gedeon præ-
 cipites se coniciunt in aquas ad ex vino voluptatū
 & mundi vanitatū bibendum. Quando primo Deo
 mundi condidit, nō benedixit quadrupedi animali
 in terra degenti: sed benedixit aibus quæ ex auris in
 terram descendunt, vt cibū, qui suppetit, fumant, ea-
 rumq; perpetua habitatio in aere est. Sic tu per auras
 volitare debes, sicut auis, ad orationē & contempla-
 tionem, solumq; ad solū descendere fumendi necessa-
 riū cibi gratia: reminiscens te peregrinū esse & adue-
 nam ad cælumq; tendere mansionē tibi perpetuam.
 His qui in terra sedentes & non stantes habitāt, quia
 in voluptatibus morari volunt, dicit Deus quod su-
 perueniet in eos repentina dies illa, & quod sicut la-
 queus capiet in terra sedentes. Vnde sanctus Aposto-
 lus protestatur. Cum dixerint pax, & securitas, tunc
 repētus eis superueniet interitus. Abiciamus ergo
 opera tenebrarum & induamur arma lucis: sic vt in
 die honeste ambulemus. Non in comestationibus &
 in ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitis, nō
 in contentione & æmulatione, sed induimini domi-
 nū Iesum Christū, & carnis curam nō feceritis in de-
 sideriis &c. *Vigilate itaque omni tempore orantes, vt di-
 gni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare
 ante filium hominis.* Iubet vigilare & paratos esse, vt
 fugiamus mala iudicij venturi, de quo supra dixe-
 rat. Quod vero ait omni tempore, referri potest ad
 verbum vigilate, vel ad participium orantes, sicut di-
 xerat supra, oportet semper orare, & non deficere.
 Quod quomodo sit intelligēdum vt semper oremus
 non deficientes ibidem explicauimus. Adiungit au-
 tem hic vigiliā orationi, vt doceat quod hæc duo ad-
 iungere debemus & his armis simul induti cōtra ma-
 la futura. Omni ergo tēpore opportuno & quātū id
 fragilitati humanæ extrat possibile vigilare & orare
 debemus: sicut & passione instante dixit discipulis.
 Vigilare, & orate, ne intretis in tentationē. Noctis vi-
 gilia paratissimum tempus est & nimis opportunū
 ad orationem: nam corde quiescente, solitario, &
 libero curis, negotiis, occupationibus, & diei fire-
 pitibus, illuminatur intellectus ad cognoscendum
 Deum in oratione. Sic David, Nox illuminatio mea
 in deliciis meis. In animæ deliciis ac voluptatibus
 diuinis adiuuabat me noctis vigilia, in qua plus quā
 die videbam. Oratio quoque ad euitanda mala futu-
 ra optimum remediū est. Vnde Petrus. Sobrii estote
 & vigilate: quia aduersarius uester diabolus, &c. His
 armis munierunt se Iudith, Hester, Ezechias, Iosa-
 phat, & plurimi alij in suis aduersitatibus, & victo-
 res exierunt castrorū inimicorum suorum. Non so-
 lū orare, sed & vigilare præcepit, quia somnus super-
 fluus indecēs est homini christiano, & corpori ac ani-
 mæ est nociuus: nā diuturna quies vitius alimenta m-
 nistrat.

Apoc. 21.
 Ierem. 23.

Psal. 11.
 Rom. 3.

Hebr. 3.

1. Thes. 4.
 1. Cor. 1.

Prou. 10.
 Prou. 31.

Luc. 17.

Dan. 10.

Psal. 18.

Oseas. 9.

Eccle. 9.

Psal. 138.

1. Petr. 5.

Iud. 13.

Gen. 19.

Prou. 10.
 Prou. 31.

1. Thes. 4.
 Rom. 13.

Psal. 18.

Matt. 26.

Psal. 138.

1. Petr. 5.

1. Petr. 5.

1. Petr. 5.

Proh. 20. nistrat. Scriptura quoque admonet dicens. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat. Igitur si vigilauerimus, id est, si semper armati fuerimus contra invisibiles & visibiles hostes nostros, & per deuota & piam orationem nos Deo commiserimus, fiet ut temporalia mala nobis nihil noceant: & eterna timere non sit necesse. Poteris & stare ante filium hominis, id est coram supremi iudicis tribunali securus sicut Sapiens ait. Stabunt iusti in magna constantia, &c. Qui enim quod suum est fideliter agit & pia precatione de factus suos a Deo resarci precatur, dignus est quod omnia huius mundi mala fugiat: & in futuro intrepidus ante filium hominis stans coronam perpetuam expectet. Sed de his haec: quia ad passionis domini nostri Iesu Christi expositionem properamus. *erat autem diebus docens in templo, noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti.* Respice poenitentem vitam, & labores Domini. Toto die praedicat, & miracula edit, nocte autem quando ei quiescendum erat a praeterito diei labore, in blando lecto & molli, in monte vadit oraturus. Aspice qualiter doctor iste maximus quae praedicat, facit. Hortatus fuerat nos, ut vigiles essemus in orationibus: & ipse est in mote orans per totam noctem. Tota Christi vita quidam labor fuit, sicut ipse dixit per os David. Labor est ante me, donec intrerem in sanctuarium tuum Domine. Tota illius vita fuit quaedam crux acerba: ut tibi aeterna vitam largiretur. Haec maxima confusio est his, qui se nomine Christiano magnificantes se voluptatibus & deliciis dedit in mollibus lectis iacet, etiam vsque ad meridiem. Praeterea respice Christum, quam bene tempus terit, diemque & noctem consumit in tuo obsequio. O quanto conatu Deo inseruire deberemus, qui tanto feruore nostris seruimus commodis. Hoc vitae exemplum domini nostri taxat maxime delicias hominum, & ignauiam qua ei seruimus. Die docebat in templo, nocte vero in montibus moratur, nisi orationibus vacas: sicut & alibi scribit de eo nos Luc. Exiit Iesus in montem orare, & erat pernoctans in oratione. Multi vigilat & nunc diu noctibus: qui bus certe melius esset ut dormiret. Vigilant enim non Christo, sed Satanae: non ut anime proficiat, sed ut haec citius perdant. Non sic isti, de quibus subditur. *Et omnis populus mane ibat ad eum in templo audire eum. Quia vera non solum delectabile erat audire Dei*

sapientiam, verbum patris aeterni, unigenitum Dei, Deum verum incarnatum, in persona propria praedicantem, propter doctrinae suae profunditatem, saluberrimam auctoritatem: & propter suae eloquentiae gratiosissimam venustatem, sed & propter praecleara ac copiosa miracula eius praedicatione comprobantia. Recte populus hic Iudaicus agit qui non plus quo indulget somno, nec medium viget in diem stertit, sicut modo contingere videmus: vacat enim somno vsque ad dimidium diei, quo transacto rem sacra facientem quaerunt, annus vero labitur illis nulla audita concione, consumunt maiorem noctis partem in ludis & epulis, postea defessi mundi & carnis obsequio prope diluculum iacet, & somnoque suscitatur circa meridiem, magis ad exemplar ethnicorum quam Christianorum, hominumque spiritualium. Duo sunt hic obseruanda, primum feruor huius generis & conatus; siquidem tanto calore, spiritu, cura, Christum se quebatur, & mox mane diluculabant ad eius doctrinam audiendam. Disce ex hoc loco horum exemplo mane surgere, & audi Salomonem dicentem. Vsque quo piger dormis, & quando conserges de somno tuo? Et rursus. Sicut ostium vertitur in cardine suo, sic piger in lectulo suo. O quam multa negligunt bona, & quam damnabiliter tempus suum expendunt somnolenti, pigri, & qui de ferro in vicinis & deliciis vigilias protrahunt: propter quod tarde surgunt. Non est haec arcta via salutis, nec conuersario poenitentialis, nec cordis custodia: nec coram Deo diligentia vera. Secundum quod hic obseruandum esse censo est, quod non surgunt mane, ut propheta dicit ad ebrietatis se standas, aut ad aliquid simile, sed ad audiendum verbum Dei. Sic multi mane surgunt sed ad comedendum, & bibendum, vel decipiendum proximum fraudesue faciendas: nec bene dies appropinquauit quando iam certant & clamant de quibus agunt, ut homines insipientes. Et quod prius faciunt statim quod surgunt est mulierem, filios, & domesticos oburgare. Non sic isti qui non solum mane surgunt, sed etiam surgunt, ut audiant verbum Dei: iuxta illud saluatoris. Primum quaerite regnum Dei, & haec omnia adicientur vobis. Vtinam sic Deo vigilemus orationibus instantes & vigilis, ut securi veniente Iesu iudice ei obuiam exeamus intrepidi, ut perpetuo cum ipso in aeterna beatitudine maneamus. Amen.

Proh. 4. Proh. 11.

Esa. 1.

Matt. 4.

Psal. 72.

Luc. 9.

similes sumus, ut rem tam sensu dignam non sentiamus. Quando de aliquo quod sentiendum est nos mouent, ex duplici potest oriri causa: vel quia illud in se adeo paruum est, ut attentis auribus & arrectis egeat, ut sentiri possit: vel quia sensus adeo hebes est quod quauis obiecta res magna sit, indiget tamen suscitante aliquo quo reuiuifcat, ut attendere possit. Non mirum si in pede lenticula ledaris quod non sentias: si tamen in capite laesus lapide adhuc non sentias incuriosus maxime indicaberis. Videamus ergo num Christi passio sentiri non possit, quia parua res est, vel quia sensus nostri adeo hebetes & ignaui sunt, ut id attingere non possint. Cerium est primum locum non habere, quia Christi passione nihil insignius praedarius & excellentius fuit in vniuerso, nec vbi magis magnitudo diuinae potentiae & virtutis ostendi potuit. Et si diuina virtus in creaturis conspicitur & relucet: non tamen in omnibus etiam simul sumptis ita inuictur, sicut in sola Christi passione, quia in mundi creatione & eius conseruatione Deus nullam inuenit resistentiam seu reluctantiā, quam nec inueniret etiam si infinitos creasset mundos: inuenit tamen maximam in hominis conseruatione, sicut Iudaei Stephanus dixit. Vos spiritu sancto resististis. Propter quod in redemptione hominis per Christi passionem magis suam virtutem Deus ostendit quam in eiusdem, & etiam totius mundi creatione. Hoc videbimus si contempleremur Deum hominem lapsum redemisse, eique saluorem in Christo crucifixo, paupere, humili, contempto, mundi viribus destituito, fallacis, atque humanis viribus carente, contulisse. Et non solum in his, sed etiam cum facie confusus esset in crumenam adductus ab omnibus hominibus, cum ipsi variis & magnis essent irretiti atque implicati vitiis & peccatis, voluit in ipso & per ipsum Deus tot eripere malis hominem, & a profundo inferni deducere, vniens ipsius naturam. Quod totum factum est mundo suis diuitiis, honoribus, & voluptatibus, demone fallacis & caulationibus, humana sapientia atque prudentia sua calliditate, & verfuita, sensuallitate, deliciis suis, & propria voluntate iniquis & malis inclinationibus reluctantiis. Nomen ergo tibi videtur Deus suam immensam & omnipotentem virtutem optimo & singulari modo extra totum cursum ordinarium, ostendisse. Maxime igitur Christi passio ob suam magnitudinem sentiri debet, & sic tota sentit mundi huius machina. Senserunt celi cum obscurati sunt, Sol & Luna quando eclipsati sunt, terra cum tremuit, cumque petra scissa sunt, & velum templi in duas partes a summo vsque deorsum, sepulchra mortuorum aperta fuerunt, &c. Vide ergo an ex hac parte sit necessarium hortari nos, ut sentiamus Christi Domini nostri passionem. Reliquum erit defectum nobis inesse, quia ignaui nimis & incuriosi sumus atque duri corde, adeo vt quod totus mundus sentit nos viximus sentiamus. Omnes creaturae in Christi morte compatimur, solus miser homo, pro quo Christus moritur, compati dedignatur. Andronicus datus dextris, iureiurando sanctum sacerdotem Oniam peremit, quod cum ad Antiochi aures peruenisset, cum rex Gentilis & idololatra esset, molestus tult & indignatus est, lacrymasque sudit ad misericordiam flexus, propter Oniam defunctum. O popule Christiane quam optimus tibi excitator est iste. Quid facis, cur lacrymis parcis, mortem sanctissimi, & summi sacerdotis Christi redemptoris tui, recordaris? Quare non de somno te excitas, ut te depiles, capilloque vellis, & clamoribus ad celum ductis eum deicias? Mors illius a quo magnus est aliquis affectus muneribus maxime sentiri solet. His David conabatur filias Hierusalem ad plandum flectere propter Saulis mortem dicens. Filia Israel lece super Saul, qui vestiebat vos cocino in deliciis, qui prebebat ornamenta aurea cultui vestro. O munera & dona Saulis, quam exigua & parui momenti estis, simul posita cum his quae Christus mundo contulit. Ideo mortem nostri veri Saulis sentire & flere debemus: quidem creati, redemit, & alit nos. Sentite ergo quae Christus pro vobis passus est doloris sensibilitate qua animam ipsam attingat, insolubili nexu eius cum corde: sentite etiam in visceribus eius ignominias, dolores, labores, angustias, tristitiamque & defleibilem mortem. Si cruciatus & tormenta redemptoris tui vis exalte sentire ut sentiri debent, existima & confidera omnia esse propter tua scelera perpessa, nam quauis nullus alius in mundo esset praeter te peccator, omnia quae sustinere voluit pro genere humano redimendo, pro te sustinisset vti que. Propter quod supplex veniam a Domino exorare teneris: quando audes ante diuinum eum conspectum apparere, cum ei in causa sis tot cruciatus. Ionas laboris nautarum Ionae, quem ob suam causam patiebantur, miseratus est, & dixit. Mittite me in mare, quia propter me haec tempestas orta est. Quare ergo tu tempestatem quam Dominus patitur non sentis: siquidem propter te orta est? Mitti debes in mare amarum tribulationum, ut domini tui subleues poenam. Sicut quando delinquis eum iterum crucifigis, vulneraque innouas: ita quando respicis poenitentiam agens, sentis, deflesque eius passionem: de nouo vngis atque linis pretioso vnguento illius vulnera. Sustinuit itaque Christus ingentes dolores corporales & spirituales, propter dehonorationes, infamias iniquas, falsas accusationes, & contemptus, quibus sunt Christum prosequuti. Passus est in loco vilissimo, nefandissimo, in die Paschatis, & coram ingenti hominum multitudine, mortemque maxima infamia & dedecoris omnibusque viliorum. Passus etiam ab omni hominum statu: nam mulieres, homines, Iudaei, Gentiles, Domini, Principes, Sacerdotes, & vulgi gens ad eius mortem conuenerunt, eique adfuerunt. Passus est a secularibus Deo dicatis, Pharisaeis scilicet, & a domesticis, siquidem vnus eorum negauit, & alter vendidit. Ab omnibus enim fuit Christus vexatus, & derisus. Plane animo meo illud insedit, demones per totam Christi vitam eum diligentissimè inuestigasse? cumque eum vidissent tam insigni sanctitate pollentem in passione eius totam armasse inferni ferocitatem, totam inferorum rabiem instigasse, ut quibus artibus quibus machinis possent sanctitatis quam in Christo videbant arcem expugnarent: ut vel ad iracundiam, vel tantillam illum prouocarent. Quis enim credat tantam in hominibus inueniri crudelitatem, ut contra innocentem sic sentirent? Non erat haec impietas humana, sed demoniorum. Totus ergo inferni erat illa sentitia & crudelitas. Sed non demonstrat hic miracula consueta? Grande miraculum profecto est, quod tanta in humana carne splendat patientia: ut nec minimum in maximis & summis opprobriis commouetur. Quis enim mortalium tam sereno, tam tranquillo, tam immutato fuit pectore, ut tam furentibus procellis, tam nefandis furiis agitato, tam quietus ipse & tam placidus perseveraret? Totus infernus tota synagoga, summo nixu, summa vi quatit, percutit, impellit, & proruit in Christum, ipse vero adeo pacatus perdit ac si nihil illi truculentum niterentur. An non hoc miraculum est? An non haec patientia diuino potius quam humana? Caudet igitur Deus eius patientiae expectari: admirantur angeli, stupent demones, attoniti lassati cessant Iudaei, & exemplum ad similia ferenda Christianis exhibetur. Ne imparem Deo gratiam referamus pro doloribus, quos propter nos ferre dignatus est. Et si saluatorem tantum angit, nos ingratos, & beneficiorum in nos collatorum immemores videre sentiamus aliquid ex nimio, quod ipse sensit & passus est propter nos. Omnia enim membra corporis, languente capite dolent, & nos si membra Christi sumus, non possumus non dolere, ipso dolente, non possumus non compati, ipso patiente. Maxime cum non pro se, sed pro nostra salute patitur, quicquid patitur. Si ergo non compatimur, signum est, quod membra eius non sumus, nec de spiritu eius vegetamur. Cogitet vnusquisque. Si ego fecissem malum, propter quod pater meus occisus esset, nonne

Act. 7.

2. Reg. 1.

Ionae 1.

PRAEFATIO IN DOMINI passionem secundum Lucam.

Hoc enim sentite in vobis, quod & in Christo Iesu. Philippen. 2.

Hoc testatur Apostolus cupiens admodum in cordibus fidelium radicare assiduum lamentanda ac flebilis passionis unigeniti filii Dei memoriam: sicque animis nostris figere, ut ab eis nunquam aboleatur. Non dixit contempleremini, nec intelligatis: sed sentiatu volo. Habere Christi passionis considerationem, quae vna sensibilitate doloris & spiritus sit. Passionem hanc iniquus & peccator cogitat & intelligit, corde autem non sentit: propter quod, nec lacrymis veris seu visis deflet, & inde est quod diu in peccatis moratur. Quod ergo sentiendum nobis est Christum infinitum, eternum, immensum, caelique & terrae creatorem semetipsum humiliasse, obedientiam factum vsque ad mortem: mortem autem crucis. Quod cum ita sit equum & iustum est sentiamus, compatiamurque in his quae ipse pro nobis passus est. Et in huius monitu & exhortatione, cum sit res, quam ab oculis abigendam non eruditus & doctus sensibit, carpit Apostolus incrimiam & negligentiam nostram: siquidem tam insensibiles & bestias similes

Leuit. 23. **no**mine pro morte eius merito doleam? Et si non doleam simili morte dignus essem. Verum iam malum feci ego propter quod non solum pater meus, sed Deus meus occisus est. Quomodo ergo non doleat? Omnis anima (dicit dominus) que afflicta non fuerit die hac, peribit de populo meo. Si enim lapides comoti sunt & suum dolorem propria frastione monstrauerunt, si terra conceptum dolorem ferre non valens tremore manifestauit, si sol lucem suam radiorum amissione hominibus offudit: cur homo duriora habet viscera saxo? In morte enim Christi sicut saxa scindebantur, ita pie credi potest quod obscurato sole arbores virore deposito, marcida folia demittebant. Aues volatus suos amittebant, animalia non pascebantur, pisces nare sare fastidiabant, flumina grauata, & velut dolenter fluebant: nihilq. erat, quod vt poterat dolorem interiori, exterius non manifestaret. Omnes creaturae eum, qui ex nihilo eas fecerat lamentabantur. Omnes preedicant lamentum, & inuicant, vt Christo compatiaris: qui tecum compatiens, mori pro te voluit. Consideremus ergo Christum redemptorem nostrum in cruce pendentem, omnibus destitutum, patientem incredibiles cruciatibus in corpore & anima, soluentem debitum pro peccatis nostris, extensas habentem vlnas ad recipiendum & amplectendum nos, latus eius perforatum, vt ibi in corde & visceribus peccatores recendar: & caput inclinatum, vt querelas & preces suas a nobis audiat. Et si moritur tam feruenti calore charitatis, vt vestes proprias sustinere non valens in cruce extet nudus: accedamus ad eum, ploremus coram eo qui fecit nos, vt lacrymis & gemitibus iuxta crucem suis, mereamur passionis fructum consequi, qui est peccatorum remissio, & postea eum Christo in celo resurrectionis eius gloria fruamur. Amen.

CAPVT XXII.

PROPINQUABAT autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha. Et querebant principes sacerdotum & scribae, quomodo Iesum dolo tenerent & occiderent. Iam tempus appropinquabat in quo Deus sua infinita misericordia decreuerat ab Aegypto nos eripere, atque a tyrannide & crudeli daemoneis principis tenebrarum feruitute educere sanguine immaculati agni Christi filii sui vnigeniti. Iam tempus appropinquabat, vbi postquam Deus misit filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt redimeret eos qui sub lege erant sanguine suo. Iam agricolae incipiunt dicere. Hic est haeres venite occidamus eum. Egressa est enim iniquitas a senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Principes namque sacerdotum, & scribae simul cum Pharisaeis odio contra Christum concepto ob praecleara ipsius miracula, & constantem doctrinam, populum ab eo auertere studuerunt: & eadem vitam & memoriam ipsius a terra cogitauerunt delere dicentes. Eradamus eum de terra viuientium: & nomen eius non memoretur amplius. Plus certe temeritatis fuit in hoc hominum genere quam in Satana. Hic enim saepe confessus est Christum esse filium Dei, eiusque potestate timuit, & praecipiente obediuit. Numquam ausus fuit mittere manum suam in Christum dominum, nec in deserto, nec in monte, nec in pinnaculo. Sed isti principes sacerdotum & scribae peiores effecti patre suo diabolo, diu nocturne insidiatur, & aperte calumniantur, & voluit eis de medio tollere. Non sunt Christi hostes Gentiles sed Iudei: & non vulgares, & qualescunque Iudaei sed sacerdotum principes, & scribae. Illi quidem qui quotidie ex sacris scripturis populo Iudaeorum venturum Messiam commendare solebant. Isti querebant quomodo Iesum interficerent. Quem iure accusare non poterat, dolo volebant eum tenere, vt inquit Mattheus & occidere. Tales sacerdotes, & scribae, apud hoc seculum inuenire est: qui innocentes opprimunt, & blasphemos defendunt. De his Elias. Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, & sequuntur retributiones. Sed qua de causa illi occidere volunt? Quibusve improbe aut impie factis commisit? Audiamus ipsum loquentem. Multa opera bona ostendi vobis, propter quod horum me lapidatis? Et iterum quis ex vobis arguet me de peccato? Innocentem er-

Exod. 12. pto nos eripere, atque a tyrannide & crudeli daemoneis principis tenebrarum feruitute educere sanguine immaculati agni Christi filii sui vnigeniti. Iam tempus appropinquabat, vbi postquam Deus misit filium suum natum ex muliere, factum sub lege, vt redimeret eos qui sub lege erant sanguine suo. Iam agricolae incipiunt dicere. Hic est haeres venite occidamus eum. Egressa est enim iniquitas a senioribus Israel, qui videbantur regere populum. Principes namque sacerdotum, & scribae simul cum Pharisaeis odio contra Christum concepto ob praecleara ipsius miracula, & constantem doctrinam, populum ab eo auertere studuerunt: & eadem vitam & memoriam ipsius a terra cogitauerunt delere dicentes. Eradamus eum de terra viuientium: & nomen eius non memoretur amplius. Plus certe temeritatis fuit in hoc hominum genere quam in Satana. Hic enim saepe confessus est Christum esse filium Dei, eiusque potestate timuit, & praecipiente obediuit. Numquam ausus fuit mittere manum suam in Christum dominum, nec in deserto, nec in monte, nec in pinnaculo. Sed isti principes sacerdotum & scribae peiores effecti patre suo diabolo, diu nocturne insidiatur, & aperte calumniantur, & voluit eis de medio tollere. Non sunt Christi hostes Gentiles sed Iudei: & non vulgares, & qualescunque Iudaei sed sacerdotum principes, & scribae. Illi quidem qui quotidie ex sacris scripturis populo Iudaeorum venturum Messiam commendare solebant. Isti querebant quomodo Iesum interficerent. Quem iure accusare non poterat, dolo volebant eum tenere, vt inquit Mattheus & occidere. Tales sacerdotes, & scribae, apud hoc seculum inuenire est: qui innocentes opprimunt, & blasphemos defendunt. De his Elias. Principes tui infideles, socij furum, omnes diligunt munera, & sequuntur retributiones. Sed qua de causa illi occidere volunt? Quibusve improbe aut impie factis commisit? Audiamus ipsum loquentem. Multa opera bona ostendi vobis, propter quod horum me lapidatis? Et iterum quis ex vobis arguet me de peccato? Innocentem er-

go nocentissimi interficere quaerunt. Sed hic factum est piorum, & hic genus est impiorum. Abel occisus est a Cain vterino fratre suo. Noe illusus a proprio filio Ismael persequitur Isaac Esau Iacob. Dalida maritum morti tradit. Absalon sanctissimum patrem persequitur, & impiissima & incredula synagoga sponsum suum diu expectatum morti tradit. O incredibilis & daemoneis rabies, nefandaque mortalium peruersitas. Non eos nec Saluatoris innocentiam, nec magna & mirabilia bona, quibus eos erat prosequutus, nec timor Dei, nec sanctissimus dies paschae, & religio tantae festiuitatis, illos vnquam mouere poterunt vt ab incepto desisterent. Non impedit eos gehennae timor, nec diuina lex. Sed quid? Timebant vero plebem. Et cur non potius carnificem suum daemoneis? Imo cur non eum, qui potestatem habet corpus simul & animam mittere in gehennam? Qui timet Deum (inquit sapiens) faciet bona. Sed quoniam principes sacerdotum, & scribae omnem Dei timorem ex corde excusserant: non est mirum quod plebem timeant. Non timent dominum, sed qui potens est iugulare, condemnare, de medio tollere, in aeternosque cruciatus conicere, & timent populum: adeo timore inculsis semper peccatores incedunt, vt de illis sapiens dixerit. Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi loco confidens, absque terrore erit. Qui Deum non timet, necesse est, vt omnia timeat. Plebem timebant & profecto non plebs, sed qui passurus erat impediatur illorum conatus. Ipse enim potestatem habebat ponendi animam suam, & iterum sumendi eam. Ingens certe fuit istorum facinorosorum ac pessimorum hominum malitia aduersum Christum. Sed maior multo proculdubio fuit patientia, qua mundi Saluator se gessit, in tot aenumnis, blasphemis, & persecutionibus constitutus. Nonne posset terram crepare cogere, ac omnes statim deglutire, corporeque & anima vnitis desilire ad inferos: Nonne posset in nihilum vertere? Sed mansuetissimus agnus coram tondeute se exhibuit, & non aperuit os suum. Tu ergo si iniuriam pateris ab his qui tibi multas deberent gratias agere, patienter fer: in propriamque tuam mentem veniat qua inique ab impiissimis hominibus Saluator tuus fuerit tractatus, in quos ingentes beneficiorum thesauros contulerat. Sequitur in littera. Intrauit autem Sathanas in Iudam, qui cognominabatur Iscariotes, vnus de duodecim, & abiit & loquutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus, quemadmodum illum trade-

Ioan. 13.

1. Reg. 2.

Matt. 20. Mar. 10.

Ephe. 4. Iacob. 4.

Prou. 13.

Gen. 4. Matt. 18. Ierem. 2.

Ioan. 14.

ret eis. Intrauit diabolus in Iudam, hoc est in mentem seu animam eius, non ei essentialiter illabendo, quia solus Deus creator & immensus essentis rerum illabitur, qui omnia implet, penetrat, & excedit: sed intrauit per effectum suggerendo Christi venditionem: Nec hac vice solum intrauit hoc modo in eum sed & antea saepe vt pote quotiescunque illud ad mortale induxit peccatum. Vnde apud Ioannem legitur. Et cena facta cum diabolus iam misisset in cor Iudae, & c. aduertit qualiter inimicus Sathanas vires assumit, vt quod deus in nobis, ipse operetur: nam sicut deus iustus animam illabitur, in cordeque concluditur: ita deus non accurate in eam intrare atque in corde recipi tetat. Quando deus in aliqua residet anima facit, ne rei, quae deus non sit pateat aditus, & cuiusque rei, quae deum sapit, pandatur. Sic Anna illa sanctissima mater Samuelis ait. Dilatarum est cor meum in domino: dilatarum est cor meum in deo meo. E contra quando diabolus in anima moratur, cuius rei mundi patet, deo autem clauditur. Quodlibet offendiculum est illi occasio casus: quia daemonei tradidit cor, quando quidem deo atque rationi resistit. Quid plura rationi absque non qua christum Iesum, qui eos tot affecerat bonis vende re? Non ait, vt venderet, sed vt traderet, quod idem est quod traditio vendere. Si animis mutaret Christum, ipse huius mercis pretium factus est: nam venit dare animam suam in redemptionem pro multis, sed iniquis pecuniis mutat. Itaque huc intrauit diabolus vas suum plenius possidendo, & hoc etiam modo intrat corda eorum, qui eius tentationibus & suggestionibus consentiunt. Non intrat cogendo, aut necessitate ad culpam, sed suggerendo: & alliciendo ad eam: nos vero voluntarie ianuam aperimus praebendo suggestioni diabolicae consensum, contra quos Paulus. Nolite locum dare diabolo. Iacobus. Resistite inquit diabolo: & fugiet a vobis. Omni ergo impietate cogitationi, affectioni, & suggestioni peruersae iugiter ac viriliter reluctemur, deo atque eius mandatis, & testimoniis fortiter adherentes: & quicquid veritati ac aequitati contrarium est respicientes. Expense autem qua optime dicat euangelista quod abiit, quia a christo recessit, non solum quidem secundum corpus, sed etiam animam, minime Christum esse filium Dei confitens, & credens: contulitque se vt infidelis Apostata, ad Pharisaeos, deum abnegans non poterat non in manus daemoneis incidere: nam qui Christum deserit, opera Iudae operibus simillima, facit. Egressus est Cain a facie domini ait scriptura: & statim subdidit. Habitauit profugus in terra. Sic ille de quo in mattheo. Egressus a facie domini cepit suffocare fratrem suum, vt redderet, quod debebat. Malum enim, & amarum est de dominum reliquisse deum tuum. Exiens ergo Iudas a christi conspectu abiit vbi principes sacerdotum & scribae conuenerant: quia sciebat quod volebat eum interficere & dixit eis. Quid vultis mihi dare: & ego vobis tradam? Ac si diceret. Ego gnarus sum cordi vobis inesse huius hominis vitam tollere populique metu non audere eum adorari. Ne timeatis, ego eum vobis tradam: ita vt sine strepitu possitis in eum manus committere. Iudas pro oculis bio mortem christi acceleravit: nam iam Iudaei timore populi compulsi, captiorem eius in aliud tempus, post pascha scilicet differre statuerat. Iniquus tamen ac traditor in eorum peruersos animos induxerat, vt eum statim tenerent. Vendidit Iudas veritatem: nam dominus ait. Ego sum via, veritas, & vita. Et etiam nunc

in seculo nostro vendita est veritas, nam nulli comparet: licet valde sit necessaria ad regimen totius orbis. Non quis incuset reges, prelatos, religiosos, cum ex suis aliquod prodierit monstrum Duodecim erat in societatem christi acciti, sed vnus illorum traditor fuit. Respondeo ergo tu quo pacto sanctus Ioseph a fratribus diuidetur, illudque Zachariae adimpletur. Ap. Zacha. 11. penderunt mercedem meam triginta argenteos. Et Psal. 40. dixit Dominus ad me. Pronice illud ad staurarium, & c. Psal. 118. Homo pacis meae in quo sperabam: qui edebat panes meos, magnificauit super me supplicationem. Considera ergo, o anima mea quanta debeas deo: siquidem magnus ille deus & filius Dei, sicut feruus & captiuus, vendi non dedignatur: & hoc propter amorem quo te prosequitur. Iam pro peccato venibus: & vt te redimeret voluit ipsemet pro te vendere a te ipsa liceas, plurisque te facias ne adeo vili pretio vendaris, quale rerum terrestrium est siquidem tam ingenti pretio emptus es. Audi Pauli dicentem. Empti estis pretio magno, glorificate & portate deum in corpore vestro. Gaude ergo Christiane: nam tu solum lucrosus euasisti ex huiusmodi conuentu atque contractu. Itaque quod Iudas vendidit & Iudaei emerit tu lucratus es. Noster certe est Christus: Iudeorum autem emptorum, minime. Vide qualis sit effectus auaritia: si quando cor hominis occupauerit. Iudas enim ductus auaritia, dominum tradidit. Virtus enim cupiditate foedissima. Sathanicumque recipiens consilium, neglexit omnem amicitiam, exiit omnem humanitatem, oblitus est omnium beneficiorum, deseruit Saluatori, contulit se ad pessimos Dei inimicos & Dei filium vendidit auaritia ductus. Hoc debebat omnibus auaris metum incutere, atque terrorem, & auaritia exofam habere hoc propheta clamat. Inclina cor meum deus in testimonia tua, & non in avaritia. Radix enim omnium malorum est cupiditas. Bene dicit radix, quia ex ea oritur latrocinia, furta, praedationes, odia, usurae, innumerabilia mendacia, fraudes, falsa iuramenta ementium, & vendentium. Et gauisi sunt, & pacti sunt pecuniam illi dare: spondit. Gauisi sunt principes sacerdotum, & magistratus populi, quod scilicet, iam haberent vnus cuius ope & auxilio deum perdere possent. Sic Salomon de impijs ait, letantur cum male fecerint, & exultant in rebus pessimis, letantur in qua, quod non solum sint ipsi impii, sed quod habeant malitiae suae complices. Huius generis habet mundus plurimos, qui gratulantur si viderint numerum malorum augeri. Sed gaudeat isti in malitia sua, nos autem in domino gaudeamus: illi gaudent quod morti dominum tradunt, sed nos gaudeamus quod mortem hanc pro nobis voluntarie subierit: illi in morte christi eius que rebant interitum, nos in ipsius morte nostram expectamus vitam & salutem. Gaudent illi eo quod moritur sed nos gaudemus quia resurget. Spondit autem Iudas, id est promisit, & obligauit se illum tradere eis. O stulta promissio. Quomodo potest se obligare homo tradere filium Dei? Daemones contremiscunt ad vocem filii Dei: & hic traditor instinctu daemoneis adductus pollicetur se illum traditurum: sed haec omnia frustra pollicetur, & conatur cum nihil aliud age re potuit preter id ad quod sponte se obtulit christus, qui etiam ideo ad mundum hunc venerat, vt pro iniustis & peccatoribus sese daret in morte: hoc quod iam antea saepissime testatus est. Verum ne putes Iudam per iocum tam impium nefas pollicitum, audi quid:

quid euangelista dicat. Et quarebat opportunitatem, ut traderet eum sine turbis. Vt nam sic opportunitatem boni caperent ad bonum, sicut mali. Cain volens occidere fratrem Abel eduxit illum in agrum, ut sine reſtibus, & non habens qui illum prohibere poſſet illum interficere. Vxor quoque Putifar, vt vidit quod Ioseph eſſet sine focio aliquo opportunum ele- git tēpus, vt illum moneret ad opus nefandum per- agendum. Sciunt enim mali opera ſua iniqua in tem- pore opportuno exercere, & illud tempus quærere, & expectare. Vnde Iob ait Oculuſ adulteri obſeruat caliginem. In pœnam peccati hanc Deus ab iniquis experit vltionem vt eo loco & tempore mala faciant quibus non ſit qui prohibeat: & ſic plurimis laqueis peccatorum illaqueati, demum in inferno demergan- tur. Nos verò quæramus tempus opportunū, vt Deo ſeruiamus, & virtutibus ſtudeamus. Habraham vir miſericors, & hoſpitalitati deditus, in meridie erat in hoſtio tabernaculi ſui expectans in hora prandii an aliquis peregrinus tranſiret. Loth quoque veſpere cū viatores hoſpitium, & cœnā quærunt in foribus So- domæ ſedebat, vt peregrinos trāſeuntes in domo ſua ſuſciperet. Horum patrum exemplo diſcamus & nos opportunitatē capere, vt proximis ſubueniamus. Nam ſicut Iudas, & impij omnes ſciunt tēpus furan- di, adulterandi, & peccandi: proſecto magis conſo- num eſt & æquum, vt non Deo ſeruiedo tempus op- portunum quæramus. Sed de his ſatis. *Veni autem dies Azymorum, in quo neceſſe erat occidi paſcha.* Venit dies Azymorum, hoc eſt dies ille in qua non licebat Iudæis nec etiam alienigenis, qui cum ipſis erant veſ- ſci panibus fermentatis, ſed ſolis Azymis: & in qua die neceſſe erat occidi paſcha? Quare erat neceſſe? quia tanto verborum pōdere à domino per Moſem præceptum fuerat ſicut accepimus ex ipſa lege, ſic e- nim legimus. Menſis iſte vobis principium meſium erit in menſibus anni. Loquimini ad vniuerſum cœ- tum filiorum Iſraël, &c. Lege caput duodecimum Exodi. Igitur neceſſe erat occidi paſcha, hoc eſt, ag- num paſchalem. Primum quidem Iudaicum, hoc eſt typicum, & vmbrailem. Sed multo magis, & ſum- me neceſſarium erat occidi agnum immaculatū, quē ille præfigurabat, hoc eſt, Chriſtū. Quāto enim ma- iori opprimebamur iugo quā Iudæi in Ægypto: tanto magis neceſſarium erat nobis vt agnus noſter Ieſus Chriſtus immolaretur, & occideretur pro no- ſtra libertate. Illos opprimebat Pharaos, ſed nos Sa- nas: & illi in ſanguine illius agni liberati ſunt à iugo Pharaonis, ſed nos Chriſti ſanguine à ſeruitute, & peccati iugo. ¶ Venit ergo dies Azymorum, hoc eſt, paſchalis celebras: quæ dicitur Azymorum, ideſt, panum non fermentatorum, quia in tota illa ſolenni- tate quæ ſeptem durabat diebus, veſcebantur Iudæi Azymis panibus. Incipiebat paſchalis ſolennitas in ſero ſerix quintæ ad veſperam in qua Iudæi edebant agnum paſchalem cum Azymis panibus. Certū eſt enim quod hoc quod Lucas dicit, in qua neceſſe erat occidi paſcha, quod loquitur de ſerix quinta in qua agnus paſchalis occidebatur: Chriſtus nanque in A- zymo conſecrauit, nam celebrauit cœnam die Iouis, hoc eſt, luna tertiadecima noctu quando iam incipie- bat quartadecima luna, vt haberetur in Leuitico. Quo- niam à veſpera in veſperam celebrabant Iudæi ſabba- ta, ſeu feſta ſua: & in die quando durabat luna adhuc quartadecima, mortuus eſt Chriſtus. Et hoc eſt quod Ioannes dicit quod ante diem feſtum paſchæ Chri-

Gen. 4.

Gen. 39.

Iob. 24.

Gen. 18.

Gen. 19.

Exod. 12.

Leuit. 22.

Ioan. 13.

ſtus lauit pedes diſcipulorum ſuorum: & idem ait ca- pite decimo octauo, quod Iudæi non introierunt in prætorio Pilati vt non contaminarentur, ſed vt mā- ducarent paſcha, ſcilicet die ſequenti, vbi paſcha acci- pitur pro cibis paſchalibus, in die feſto comedendis. Et ſi obiciat Chriſtum prima die Azymorum agnū comediffe paſchalem, verum eſt: ſed prima dies Azy- morum incipiebat à veſpera tertiæ decimæ lunæ, vt diximus. Nec etiam valet obiectio. Chriſtus quarta- decimaluna comedit agnum paſchalem & die ſequē- ti paſſus eſt, ergo in luna quintadecima paſſus eſt. Ne- gatur conſequentia: quia vt diximus incipiente luna quartadecima cœnauit quæ nocte præcedenti inci- piebant, & ſequenti die, ideſt eadem quartadecima lu- na adhuc durante, paſſus eſt. ¶ Vide autem quod pa- ſcha idem eſt quod falſus, nam verbum, paſach, ſigni- ficat ſaltare & nomen, peſach, ſaltum: quia nocte, qua eduxit dominus filios Iſraël de Ægypto, occidens primogenita Ægyptiorum ſaltauerit domos Iſraēli- tarum, nec occidit ex eis quenquam. Noſtri, tranſi- tum interpretantur: ſed quaſi idem eſt. ¶ Accipitur autem hoc nomen paſcha multipliciter: primo acci- pitur pro agno paſchali, vt hic accipit Lucas. Neceſ- ſe erat occidi paſcha, id eſt agnum. Secūdo accipitur pro tota hebdomada Azymorum ſeu ſolennitatis pa- ſchalis: ſicut in Actibus Apoſt. ſcribitur de Herode ¶ Tertio accipitur pro celebritate paſchali exiſtente in feria ſexta prædicta. Quarto pro hora immola- tionis & comediōnis agni paſchalis, prout in Marco ſcriptū eſt. Erat paſcha & Azyma poſt biduū. Quinto pro quocunq; cibo vel pane quo veſcebantur Iu- dæi durante feſtiuitate paſchali, ſicut in Ioanne legi- mus. Iudæi non introierunt in prætorium, vt mādu- carēt paſcha: ideſt, Azymos panes. Sexto pro figura tota agni illius, puta pro Chriſto: de quo Paulus ait. Paſcha noſtrū immolatus eſt Chriſtus. Septimo pro feſtiuitate epularum paſchalium: vnde in ſecundo li- bro Paralipomenon dicitur. Nō ſuit tale Phafe à die- bus Iudicum, quale fecit Iofias. Sed ad contextum. Et miſi Petrum & Ioannem dicens. Euntes parate vobis Paſcha, vt manducemus. ¶ Illi dixerunt. Vbi vis pare- mus. Oſtendit in hoc Chriſtus redemptor noſter no- luiffe contrariare legi, ſed potius parere, vſque ad vi- tæ vltimum Ipſe enim ait. Non veni ſoluere legem, ſed adimplere. Hic paſcha pro agno paſchali ſumi- tur. Miſit autem illos à Bethania vbi erat in quinta feria, vt prepararent agnum paſchalem. Binos etiam ſicut moſ illi erat eos mittit, propter mutæ ſocieta- tis ſolatiū & ſocialis vitæ commendationem. Fra- ter enim, vt inquit Salomon qui adiuuatur à fratre, quaſi ciuitas munita. Sed dices. Quare Petro & Io- annis inſtructionem menſæ præcipit, & non potius Iu- dæi procuratori ſuo? Quia Iudas iā alia meditabatur quam parare domino ad diem feſtum legalia fercu- la: nam exitum parabat domino ſuo. Imò ignorans parabat eccleſiæ ſanctiſſimam illam cœnam: quā om- nia ſuperiora veterum ſacrificia præfigurabant. Tale item parabat cœnam domino ſuo qualem olim Abſa- lon fratri ſuo Ammō parauerat: in qua ipſum fecerat occidi. Sed in hoc diſſertunt, quia Ammon non om- nino iniuſte (vitauerat enim ac vi oppreſſerat ſoro- rem ſuam) Chriſtus verò ab impio Iuda, innocentiſ- ſime impiorum maſtationi oblatuſ eſt. Ergo abſen- te Iuda procuratore, Chriſtus Petro & Ioanni præci- pit vt vadant, & præparent ea quæ ad manducandū paſcha

Aſ. 12.

Mat. 14.

Ioan. 10.

1. Cor. 15.

2. Par. 31.

Mat. 5.

Prou. 18.

2. Reg. 14.

Luc. 9.

paſcha pertinebant. Tu, etiam ſicut Petrus, & Ioan- nes agnum præparauerunt paſchalem: ita per actio- nem ſtudioſam, & contemplationem myſteriorum beneficiorumque Chriſti, prepara cor tuum ad ſacrā communionem. Sed cum dicunt, vbi vis vt paremus de ciuitate non dubitant ſed de domicilio, nam ſecū- dum legem non licebat alibi, quā in eo loco vbi ſta- bat tabernaculum conſtitutionis, celebrare paſcha. Is locus à temporibus dauid, & Salomonis erat vrbs Hieruſalem. Ea verò lege præfigurabatur verum ag- num tollentem peccata mundi immolandum fore Hieroſolymis. Hoc non ignorabant diſcipuli, vt po- te nati, & educati, in lege. Quid ergo dicit interro- gantes vbi vis paremus? hūc ſenſum habet. Scimus, O, bone Ieſu tempus inſtare, quo iuſi ſumus agnum paſchalem manducare: ſcimus quod nō alibi niſi Hie- roſolymis licet hunc feſtum diem celebrare, ſcimus etiam quod male tecum conueniat cum Hieroſoly- mis. maior pars te odio proſequitur: et ſi qui ſunt tuo- rum præ timore nō audebunt te tuo nomine dare in periculum: vbi igitur vis paremus? Et dixit ad eos. Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret vobis ho- mo amphoram aquæ portans, ſequimini eum in do- mum in quam intrat, & dicitis patri familias domus. Dicit tibi magiſter. Vbi eſt diueſorium vbi paſcha cum diſcipulis meis manducem? Aperta eſt hæc hiſto- ria: nihilominus tamen multis doctrinis, & conſola- tionibus referat. Eliazar ſeruus Abraham occurrit Re- beccæ amphoram aquæ portanti: quam ſequutus, ibi- dem hoſpitatus eſt. Dixit enim, Eſt apud nos locus ſpacioſus ad manendum: ſicut hic hoſpes oſtendit Apoſtoliſ ſtratū, & cœnaculum magnum. Sic etiam & Sauli, puellæ quæ portabat lagenam aquæ indica- uerunt vbi eſſet Samuel: & ibi ſolenne epulum illo- die celebrauit. Samaritana quoque lagenam aquæ ba- iulans Chriſto in Samaria locum parat: vbi Chriſtus panem ſpiritualē, hoc eſt animas Samaritanorū dul- ciſſime comedit. Nunc vero Chriſto cœnato cum diſcipulis, & diſpenſationem cum eccleſia celebratu- ro (vt Iſaac cum Rebecca) & ſui regni ſpiritualis pri- mordiam inſtituatur, vt alter Saul: homo lagenā aquæ portans, locum vbi hæc feſta celebrantur oſtendit. Nunc ergo anima mea vade, & interroga tuum dul- ciſſimum ſpōſum, Indica mihi vbi paſcas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiam poſt gregem ſodalitū meorum, vt vadam poſt ſenſus, & delicias, & vagas meas cogitationes? Hic quieſce, & eius pedes ample- ctere. Tota enim vita tua eſt ſciſe vbi dilectus ſpon- ſus tuus ſit: vbi cubes & teneas eum. ¶ Sed de his di- miſiſ nota primo quam ingeſ ſit Chriſti domini pe- nuria, atque paupertas: ſiquidem domo ſeu vili habi- taculo carebat in quod eum capere poſſet: deerant e- tiam quæ opus erant ei ad tantum myſterium confi- ciendum: & propter hoc diſcipuli petebant: vbi vis paremus tibi paſcha tāquā proprio hoſpitiō carenti. Attentas ergo præbeant aures quibus maxima cura, & ſtadium eſt theſaurus congregandi, erigendique illuſtres domos, & palatia excelsa, Chriſtum dominū omnium intueantur loco vbi poſſet cœnare egētem, nec habentem vbi caput reclinare poſſet, nec numos ad victum neceſſarios. Videant iſti quam parum a gē- tibus diſtant idololorum cultoribus, qui operibus ma- num ſuarum cultum & honorem deferunt. Nā ſtu- dio operum manuū ſuarum teneri, vacareque pul- cherrimis ædificiis erigendis ad ſumma faſtigia du- ctis, & theſauris congregandis: quid nam aliud eſt

Ioan. 1.

Gen. 24.

1. Reg. 9.

Ioan. 4.

Mat. 1.

Luc. 9.

niſi cultum lignis, lapidibus, argento, & auro exhibe- re, ſicut gentes faciunt? ¶ Expende etiam Chriſti in- creatam ſapientiam. Naturali enim ratione nō pote- rat ſciſe quod occurreret eis homo amphoram aquæ portans: quia futurorum purè contingentium nō eſt determinata præcognitio, niſi diuinitus reueletur. Chriſtus tamen hoc præſciuit tam per increatā ſuam ſcientiam, ſecundum quod Deus, quam per creatam ſcientiam inditam, & per gratiam prophetiæ, quā ha- bebat pleniffime ſecundum naturam humanam. Nō ſolum ex his verbis oſtenditur quod Chriſtus Ieſus, omnia ſciat, ſed quod omnia poſſit. Oſtendit omnia ſciſe: quia nouerat quis in vrbe Hieruſalem ambula- ret: & quod inuenirēt diſcipuli illum hominem, om- nipotentem autē ſe oſtendit, quia nemo iuſus illius- repugnare auſus fuit: omniumque volūtatē quādo & quo vult impellit. Voluit in his ſuos docere verū eſſe filium Dei ſcientem omnia, & omnipotentem: etiam ſi tradatur in manus peccatorum. Hoc deberēt maxime Chriſti diſcipuli foueri, & exhortari ne fidē amitterent, nec poſt habitam retroirent, quanuis illa nocte capi eum viderent: conſiderantes illius ſapientiam, & poteſtatem, in hominum corda. ¶ Ad hæc docet hic Chriſtus omnes cultores ſuos habere verū timorem Dei. Si enim abſens videt quid in vrbe fiat: non ignorat nunc in cælis, ad patris dexteram ſedēs quid in terra fiat. Videt enim ſobrios, ebrios, Hydrīā & preioſi vini lagenam baiulantes, quibus pro ſuo merito vnicuique rependit. ¶ Notandum quoque eſt quod Chriſtus quāuis pauper eſſet habuit tamē ami- cos fideles qui bona ſua ei communicauerunt. Doce- mur non deſperare de cura, & ſollicitudine fideliffi- mi patris. Quāuis grauis nos premat paupertas: ſi Deum timuerimus, non deſeret nos, illius prouidentia excitabit opulentum, & diuitum animos: vt libe- rali beneficentia, noſtram ſubleuet indigentiam. Ha- bebimus enim multa bona (vt Tobias ait) ſi timueri- mus Deum. Sed ad contextum. Et ipſe oſtendit vobis cœnaculum magnum ſtratū & ibi parat. Euntes au- tem inuenerunt ſicut dixit illis, & parauerunt paſcha. Litera hæc nullam habet difficultatem. Ad noſtram vero eruditionem hic notandum quomodo dominū nihil lateat. Cognouit quomodo pater familias eſſet pariturus ſuis præceptis: & quod eſſet oſtenſurus eis magnum ſtratū. Duo hinc diſcimus. Primum vt do- mino noſtro ſine omni cunctatione obtemperemus. Sic enim vir ille ſtatim domino obediuit: & q̄ Chri- ſtus præceperat, adimpleuit. Docemur etiam vt Deo- demus potiora, vt iſte qui ſtratū magnum, optimiffi- que dedit Chriſto, & bene præparatum. Sic Abel po- tiora Deo obtulit, & iſte optimam domus ſuæ cellā. Tu etiā da Chriſto ac ſuis pauperibus, & peregrinis meliorem domus tuæ partem. Non ſicut quieſcentes in lectis, & cubiculis aureis atq; ditibus qui pauperē ac peregrinum Chriſti in loco inſino domus ſtabu- lo ſcilicet hoſpitari ſinunt atque præcipiunt tempo- rum iniuriis, gelu, & frigore obnoxium: ſicut Bethle- hemitæ fecerunt quādo dominus mundo apparuit: quia cum Maria, & Ioseph idoneum hoſpitium non inuenierunt præ ingenti inopia qua tenebantur com- pulſi ſunt in duerſorio manere. O, ſœlices Chriſtia- ni in quorum domibus & aulis, Chriſtus delectatur cum diſcipulis ſuis. Multi quidem multa, & magnifi- ca conſtruunt ædificia ſed hæc nec Chriſto nec eius amicis parent. Sed hæc aliaſ. ¶ Aduerte quod domus huius patris familias, fuit prope montem Siō iuxta

Tob. 4.

Gen. 4.

Luc. 22.

Ioan. 10. Act. 2.

Ioan. 12.

Exod. 12.

Leuit. 13.

templum, in qua domo fuit cœnaculum iam præfatu in quo Apostoli post Christi resurrectionem foribus clausis latebant, vsque ad Pentecosten: ibique Christus in die resurrectionis apparuit, & ibi Spiritus sanctus in linguis igneis descendit super eos. Fuit etiam vir hic discipulus Christi occultus, nobilis, diues, ac potens, sic adeo quod non obstante prohibitione potificum, spreto timore principaliu Iudæorum ausus fuit Christum, & eius discipulos, in domum suã suscipere, atque post Christi passionem tandiu eius discipulos hospitare, quasi Iudæos non metuens. Habuit nanque Christus aliquos discipulos diuites, à quibus voluit refici: nam in Ioanne scriptum est, q̄ ex principibus multi crederunt in eum, in statu hac cœna. ¶ Igitur appropinquante iam vespera intrauit Iesus ciuitatem, & peruenit ad locum vbi parabatür pascha. Aspice nunc dominum in aliqua parte domus sedentem, & salubria cum discipulis loquentem, interim quod parauerunt pascha. Vespere autē facto cum parata essent omnia, intrauerunt cœnaculum dominus Iesus, Apostoli, & etiam alij septuaginta duo discipuli minores. Omnes lauebant manus, & affertur illis agnus paschalis assus, panis azymus, & lactuca agrestes: nam hæc erant necessaria ad esum agni sicut Moses præcepit in lege. *Et cum facta esset hora discubuit & duodecim Apostoli cum eo* Quid euangelista dicit Dominum discubuisse, id est, sedisse ad mensam: cum lex præcipiat quod erecti, & stantes comederent agnum? Dicendum quod primo stantes comederunt agnum, deinde sedentes alium, & alios cibos comederunt. Et hoc videtur ita esse vt Ioannes dicit, & cœna facta surgit à cœna: hoc est, post esum agni paschalis secundum legis ceremoniam, & incipiens cœnam paratam quam non finitam surrexit & pedes discipulorum lauit: & post lotionem iterum ad mensam sedit dicens. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum: post hæc omnia instituit sanctissimum Eucharistiæ sacramentum. Diuus Lucas omittens tractationem agni paschalis, lotionisq. pedum, quam Ioannes scribit: procedit vterius dicens. *cum facta esset hora discubuit, & omnes Apostoli cum eo.* Pulchre Christus à figura incepit, vt ad veritatem perueniat, legale agnum prius comedit, deinde suam nouam cœnam inchoat, seque manducandū suis præbet. Ad illam veterem cœnam requirebatur agnus affus: ad hanc autem nihil nisi panis & vinum. Pulchre tamen inter vtranque cœnam quedam verba interposuit: quibus significabat vetus testamentum terminari, & nouum incipere velle. Nota quod hic ait euangelista quod duodecim Apostoli sederunt cum eo, vt etiam scias quod Iudas sedit ad mensam. Attendant hoc quorum corda hic liuor & odium possidet: quique fratris offensam hic relinquere nolunt. Christus proditorum suum non repulit à sua mensa: & tu eos qui vel verbo tantum te læserunt vix visu vel alioquo dignaris? Christus hoc fecit: quid ergo tu cernis puluis, & terræ vermiculus super bis? Sed quid? Tu perpetuo & singulari momentis Christum offendis, nec tamen ille reddit tationem: & tu non vereris tam pertinaci odio fratrem insectari. Sequitur, *Et ait illis. Desiderio desideravi hoc pascha manducare vobiscum antequam patiar.* Multoties Christus cum discipulis agnum assum legale cœnauerat, & non dixit hæc verba, sed loquitur de seipso. hoc est de cibo quē ipse discipulis suis cito daturus erat. Ipse inquit Christus tantæ cœnæ hospes, cibus & cõiuua erat: & hanc cœ-

nam erat facturus antequam pateretur, hoc est, ante mortem suam. Currebat post nos dominus nosse se sus Christus omnibus diebus vitæ suæ in sui feruentissimi desiderij salutis nostræ: & ista sitis siue desiderij fuit prolata ad triginta & tres annos. Discamus & nos patientiã habere, si bona nostra desideria aliquando prolongentur apud Deum: nam quæ fecit nos desiderare & velle bonum, sicut quomodo debeat exaudire, & quando expediat nobis. Vide etiam quomodo benignus & misericors dominus non definit nos insequi omnibus diebus vitæ nostræ feruenter desiderans, ac sitiens salutem nostram: quapropter si aliquid quando nobis pia ac sancta desideria deseruierint, nec habere valuerimus, discamus saltem ea concupiscere. Iuxta illud prophete. *Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore.* Et tunc do minus quæ eius bonitas est, tuam acceptabit voluntatem, tanquam obsequium. Præterea dixit hoc, vt ostenderet quod propria voluntate patiebatur: cuius passionem significabat illud Israeliticum pascha, & agni sacrificium: tum etiam vt ostenderet amorem, & affectionem quam habebant vt cessarent iã legis ceremoniæ: & succederet loco illarum euangelica veritas: quam obrem postquam filij Israël comederunt fructus terræ promissionis cessauit manna quo illos Deus pavit in deserto: sic etiam postquã mundus potitus est hoc cœlesti cibo, vetus lex cessauit. Ait itaq. dominus. *Desiderio desideravi, &c.* Ac si diceret singulis annis, vt scitis pascha celebrari: sed nullum eorum tanto desiderio sicut hoc præsens. Nunc ergo tempus est vt ego vobis talem cibum & potum præstem quale ante nunquam gustastis, tempore Iudæici festi. Et gaudeo quod tempus aduenerit, nec aliud cupiebam. Cras mihi amarissima patienda sunt: atque ideo cœnam meam hac nocte absoluerè me oportet. Hoc iam vltimo vobis commendo, nunquam post hæc super terram comesturus: eo videlicet modo quo nunc simul vescimur. Vnde statim subdidit. *Dico enim vobis, quia ex hoc non manducabo illud.* Quibus verbis clarè ostendit se moriturum, quia mortuus nec comedit nec bibit. Nec tñ discipuli ex insolita hac loquutione plus equo tristaretur, addidit pro ipsorum cõsolatione. *Donec impleatur in regno Dei.* Hoc ad Christi resurrectionem pertinet. Cum enim Christus à mortuis resurrexisset, iam cõpletum erat pascha. Omnia enim priora festa imperfecta fuerunt: nam vsque ad illud tempus tantum vmbra & figura paschatis fuerunt, sicut omnia sub Mose. Christo autem resurgente, verum pascha incipiebat, quando quidem iam omnia erant impleta, quæ ad pascha implenda erant. Et hoc inquit complebitur in regno Dei. Tunc enim regnum Dei omnibus modis adertit. De quo prius dictu fuerat q̄ appropinquaret. Ac si diceret, *Quando mortuus non fuero, & resurrexero, nondum adest regnum Dei: tunc autem diuinum meum, & spirituale regnum in omni mundo poterit incipiet, cum pro peccatis hominum mortuus fuero: & propter iustificationem eorū resurrexero, tunc inquam totus mundus manifestè videbit & cognoscat per verbu & spiritum quod filius Dei rex sit, domineturque super animas & conscientias, quod regnum eius nunc sub cruce occultatur. Et hoc quod statim hic subdidit, dicens, vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat: eundem habet sensum. Quod dupliciter potest exponi. Primo vt diximus de corporali manducatione qua post resurrectionem corã discipulis*

Psal. 118.

Isaie. 5.

Rom. 4.

Exod. 12.

Isaie. 16.

scipulis comedit vt infra capite vigesimo quarto videmus. Tunc enim comedit corporaliter quamuis alio modo quam prius: vt ibi videbimus. Aliet autē & melius intelligitur verbum hoc de spirituali manducatione & potu: quia post hanc Iudæici festi obseruationem, nunquam amplius Christus esu paschalis agni vsus est. Nouum tamen pascha vel agnum nobiscum edit, & nouum vinum nobiscum bibit in regno Dei in ecclesia, dum nos ipsi & ipse nobis incorporatur per fidem & sumptionem sacramenti: id autem non semel tantum fit, sed perpetuo quandiu regnum Christi in Ecclesia durabit. Per hoc igitur subindicat quod corporalis manducatio agni cessare deberet: & succedere spiritualis manducatio veri agni. Nec enim agnus ille prior ideo iustus fuerat affert & manducari, vt perpetuo & semper fieret. Dixerat enim Moses hoc seruandū esse cultu sempiterno, sed addidit in generationibus vestris: hoc est, quandiu permanebit hæc generatio, hic reru status, hoc testamentum nepe vetus, & quandiu vos populi Dei eritis permanebit hic ritus. Post Christu autem alia generatio est & aliud testamentu nec amplius Iudæi sunt populi Dei, et ideo cessauit agni illius paschalis immolatio. Hoc prædixit Ieremias dicens. *Ecce venient dies cum non amplius dicitur. Viuit dominus qui eduxit filios Israël de Aegypto, &c.* Et infra, *Ad te venient gentes ab extremis terræ: & dicent, &c.* In summa ergo quinque in verbis premissis dicit. Primo quantum desideret cum suis discipulis cœnam hanc vltimam sumere: quo certe voluit illos attentiores reddere ad futuram actionem. Discipuli enim ex his verbis facile cõficere poterat aliquid noui & alicuius ponderis sequuntur. Secundo testatur passionem suam iam insare, Tertio declarat passionem suam & mortem non diu duraturam: sed se rursum reuicturum: sic vt etiam manducare possit. Quarto testatur se cum discipulis suis comesturum de hoc paschate, quod iam illis sit daturus. Quinto ostendit mortem suam facere ad illustrationem regni Dei. Christus enim morte sua diabolum vicit & regnum patris cœlestis ampliari fecit. Sed procedamus. *Et accepto calice gratias egit & dixit: Accipite & diuidite inter vos. Dico enim vobis quod non bibam de generatione vitis donec regnum Dei veniat.* Nō loquitur hic Christus de calice sui pretiosissimi sanguinis, sed calice & potu figuratiuo: & totu hoc q̄ ad potu attinet debes intelligere, vt supra diximus quando de esu loquutus est: donec regnum Dei veniat. Nam sicut diximus dixisse dominum non amplius comesturum ceremoniam agnum, sic modo testatur nō bibiturum post hæc de illo figuratiuo vino paschatis donec offensæ resurrectionis gloria luceat in mudo fides regni Dei vt per illas duas supremas figuras adeo in lege communes: agnum scilicet mysticum & vinum ceremoniale, in spirituale sacramentum iam versas, intellige res omnia sacramenta & legis mandata, quæ ad obseruantias carnales adstringere videbantur mutanda in adimplerionem spiritualem, & ideo diuus Lucas meminuit duorum calicum. Primus calix est iste, de quo modo loquitur de Hebræorum paschate agens: acturus postea de pretiosissimi sanguinis calice. Ex dictis apparet legis pascha cessasse, iam esseque adimpletū in regno ecclesiæ: quando scilicet diuina sapientia instituit mensam noui sacramenti cui imposuit suu corpus miscuitque proprium sanguinem tamen legis ceremoniæ obligabant ad eandem obseruationem quo-

adusque Christus dominus passus est qui fuit sacrificium, & oblatio quedam perfectissima perfectione causans, extirpatrix omnium illarum ceremoniarum & sacrificiorum legis. Propter quod res illius legis, tantum fuerunt viua, & habuerunt vim vsque ad passionem Christi, quæ post euangelium mortuæ manserunt: nostra verò sacramenta semper exiterunt in sua vi & ad finem seculi extrabunt. ¶ Præterea quod Christus hic gratias egit, suo more fecit nunquam enim solebat cibum & potu sumere, nisi præmissa gratiarum actione. In hoc autem nobis proposuit exemplum vt ante ciborum sumptionem primum consideremus, vnde nam victus ille nobis supperat, non quidem nobis ex industria, & laboribus nostris tantum supperat sed ex beneficio Dei qui iuxta Psalmographum dat escã omni carni: vnde illi innumeras debemus gratias. Sed iam veniamus ad illam magnã & nouam noui agni cœnam: quam Christus tato desiderio concupiuit cum discipulis suis facere. *Et accepto pane gratias egit, & fregit, & dedit eis dicens. Bene antequam tantum ac tam magnum Sacramentum institueret gratias egit. Nam si iuscitaturus Lazarum gratias egit dicens. Pater gratias tibi ago, quoniã exaudisti me: quanto nunc potius gratias egit per sacra eucharistiã non vnum sed multos mortuos excitaturus? ¶ Porro Christus in hac benedictione seruauit modum vsitatum apud Hebræos: qui talis erat, cum enim in solenni conuiuiu pater familias mensam accumbit poculum vino refertum dextra manu apprehendit, moxque orare incipit. Benedictus sis tu domine deus noster rex mundi qui creas fructum vitis. Quo dicto vinum gustat, & postea aliis porrigit. Post calicis benedictionem panem accipit, quem in tegrum esse oportet: & eum tenendo vtraque manu his verbis benedicit. Benedictus sis dominus Deus noster qui educis panem de terra. Quo dicto distribuit circumstantibus. Hunc modum Christum seruasse satis patet ex hac litera: si bene illa inspexeris. Itaque post hanc benedictionem & gratiarum actionem distribuit Saluator mundi panem discumbentibus dicens. *Hoc est corpus meum, quod pro vobis tradetur. O gratia nec audita nec visa vnquam.* O mirifica verba: quorum virtute substantia panis in corpus Christi conuertitur: daturque Deus homini peccatori in cibum vitæ, & animæ nutrimentum. Non legitur in euangelio Christum dominum rem aliquam adeo excogitatam & tanta preparatione fecisse sicut hoc sanctissimum sacramentū eucharistiæ. Instituit autem illud: primo, vt cor nostrum firmitus ad hære possit verbis & promissionibus Dei. Promisit prophete futurū vt deus in nobis habitaret, & quod Christus morte sua peccata nostra auferret. Omnes has promissiones & consimiles confirmat hoc sacramentum. Secundo in monumentum charitatis sue vt nunquam nos de bona ipsius erga nos voluntate dubitemus. Tertio institutum est in æternam memoriam & representationem vnici illius sacrificij in cruce pro nobis facti. Fructus autem huius sacramenti ex verbis Pauli sumitur cum dicit, *Panes quem frangimus nōne cõmunicatio corporis Christi est?* Quæ verba indicat quod sacramentum hoc omnium bonorum christiana participes facit. Alius fructus quod etiam nos vnus panis & vnum corpus efficiunt: omnes qui de vno pane & vno calice participamus. Admonet hoc sacramentum nos vnum cibum & vnum potu factos: totosque proximorū vsibus paratos esse debere: alio-*

Psal. 137.

Ioan. 11.

1. Cor. 10.

rum paupertatem nostram esse, & aliorum errata nostra ducere, &c. ¶ Expende etiam quanta ostenderit nobis Deus in hoc sacratissimo eucharistiae sacramento. Ostendit namque (inter multa, quae longum esset recensere) suam magnificentiam, suam sapientiam, & maximam dilectionem. ¶ Primo itaque ostendit Christus in hoc sacramento mirabili, suam eximiam magnificentiam. In hoc quod Christus suum sacratissimum corpus in cibum nobis dedit, fecit suae potentiae maximum, contulit etiam quod conferre potuit, totum in qua. Quia si diligenter aduertere volumus, in nullo omnium, quae Deus operatus est adeo magnificenti & liberali se exhibuit, vique adeo suum hoc modo nobis corpus contulit. Ad hoc enim ut opus aliquod liberale sit & dicatur, sat est ut fiat secundum mensuram & proportionem tale opus exercetis: unde egenus & pauper liberalis esse potest, ex minimo quod habet conferens. Ut autem magnificenti sit duo requiruntur: alterum quod opus secundum se magnum sit & circa magnos sumptus: alterum verò quod adaptetur potestati ipsius operantis. Ex quo sequitur quod aliud opus potest esse magnificenti respectu ducis seu comitis, quod tamen in rege deficiet à vera ratione actus magnificenti, quia non consonat cum dignitate regali. Ad hoc ergo ut opus magnificentum sit, primum necessarium est, ut sit magnum: secundum verò ut commensuratur potestati & dignitati agentis. Secundum hoc nunquam Deus se magnificentum exhibuit nobis, quoad usque hoc tantum sacramentum instituit. Magnum & mirabile opus fuit Deum mundum, solem scilicet caeli, lunam, terram, stellas, aues, animalia, homines, & angelos, ex nihilo condidisse: quanuis hoc opus magnum sit, si Deus in eo sistere vellet, nec maius facere, non posset magnificus vocari: nam si animum conuerteret in qua potestate haec faciat visurus, reperies haec nihil esse, quae eius virtus & potestas est. Apud Deum enim minimum quid est caelum & terram creare. Quae si dicas mihi, diceretur ne rex magnificus, quod numum coronatum alicui impederet? Certe non. Sed scito plus esse apud regem unum numum conferre, quam apud Deum caelum & terram creare: nam tot potest donare rex ut pauper euadat, Deus autem etiam si infinitos creet mundos tam infinitus & omnipotens erit sicut ante eorum creationem. Manus enim domini non est abbreviata. Sicut igitur tu non magnificentum regem duces, quod parum conferat: ita nec Deum, quod caelum & terram condiderit. Siquidem ut ait Dauid. Vox domini in magnificentia. Non loquitur de voce qua Deus dixit in principio, fiat lux, nec qua dixit, faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram, sed qua suis discipulis dixit. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur. Hoc opus adeo magnum est, ut quod datur Deus sit: si potestatem contempletis, inuenies maximum quod potuit dedisse, nec plus quam dedit habuisse. Dedit totum quod potuit Deus, & etiam quod facere potuit, fecit. Est ne aliquid Deo maius? Scito quod ipse met Deus viuus aeternus, omnipotens se tibi dat, sub humilibus accideribus panis & vini. De tali opere non dubit, nisi quod pleno ore dicere possumus. Quod vox domini in magnificentia. In nulla re earum, quas Deus condidit aliquid dicitur absumptum, sed, solum enim verbo operatus est Dominus: ipse enim dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. At verò hic de eius vita, honore, & sanguine actum fuit. Vide ergo quam magnificentum & potentem

se Deus exhibuerit in sacramenti huius institutione. Quid amplius dare potuit? Quid plus pro homine perpeti quam mori: perpetuamque memoriam sacratissimae passionis relinquere: & antidotum animae salutare in hoc sanctissimo sacramento adhibere, &c. ¶ Secundo ostendit suam infinitam sapientiam inter nos vere & realiter manens in hoc sanctissimo sacramento. Duo amores aduicem oppositi Christi cor expugnabant. Vnus eorum abire horrabatur: alter manere. Maximus autem quem erga nos habebat abire occumbens agitabat, quando quidem mors eius in nostram vitam & redemptionem cedebat: & sic discipulis dixit. Expedi vobis ut ego vadam. Necessarius enim nobis erat eius transitus, siquidem ipso non redemit, sine quo salutem consequi non poteramus, superposita diuina praedestinatione. Itaque vnus amor dicebat ut abiret & redimeret nos. Sed erat alius maximus amor quo nos prosequeretur, qui suadebat manere. Cum enim nos maximo prosequeretur amore, à nobis abesse renuebat: nam qui mulum diligit, semper rem sibi amatam praesentem esse, in conspectumque dari maxime desiderat: ita quod acriter ferat recessum ab ea. Vtique amoris Christus redemptor noster sapientissime satisfecit: nam abiit, & nobiscum mansit. Ambo operatus est dominus. Abiit & recessit propter nostram utilitatem, & amorem quem erga nos habebat, moriens, & in caelum conscendens nobis se dem paraturus mansit etiam nobiscum in hoc sacramento ineffabili. Ideo ipse dixit. Ecce ego vobiscum sum usque ad seculi consummationem. Et si abies alia nobis sacramenta relinqueret, aliusque nos muneribus afficeret, minime nobis satisfeceret: si ipsemet in propria persona nobiscum non esset. Sponsa pluris facit & diligit sponsi personam quam munera eius: propter quod non quiescit seu fatiatur in eius absentia, quamuis multis & maximis sit ab eo affecta donis & muneribus: nihil tanti facit quanti sponsum suum. Sic Christus abies licet ecclesiae suae magna dona relinqueret, nihilominus maneret tristis sponso absentia, nisi cum ea esset. Quare utrique ut diximus amoris satisfecit: quia recessit ipsam redimens, locumque in caelis parans: ei etiam adest in perpetuum, in hoc sacramento existens. Pulcherrimis illis prosequutus fuerat suppellectilibus, baptismum, confirmationem, extremam unctionem, & caetera alia sacramenta relinquens, quibus nobis Deus suam gratiam confert & communicat: his tamen ecclesia & sponsa Christi donis, contenta non esset nisi Christus seipsum illi daret. Hic autem in hoc mirabili sacramento semetipsum tribuit ecclesiae, qui gratiae fons est. In aliis sacramentis fons gratiae communicatur, sicut quibusdam cloacis & canalibus. Hic tamen datur fons, largitorque gratiae recipitur. Itaque ad patrem ipse vadens per suam passionem & crucem & ecclesiam suo sanguine redimens, cum ea permansit verè atque realiter in hostia, tam diuinus, tam magnus, potens, & dominus, sicut in caelo residet. Quis nam similem edere sciret modellum? Quis talè modum posset inuenire? Voluit certè infinita sapientia Dei ineffabili modo, nec vnquam audito, nec viso hic cum homine conuersari, & manere, in caelo existens. Et non solum eius altitudo sapientiae ostensa est per hoc quod cum homine mansit: sed etiam per modum, quod id facere excogitauit: nam eo modo quo mors in mundum intravit, voluit Dominus, ut eodem intraret vita. Per eum ligni vetusti intravit mors: per eum etiam intrat vita. Medi-

1044.16.

Matt. 28.

IOAN. 6.

1. Reg. 18.

4. Reg. 2.

cus enim infirmo qui venenum gustauit, inquit, non incolumis euades, nisi hac medicina vesaris. Ita modo, per os, quo interitus generi humano atque toxicum imminuit, eodem illi vita praestetur. Ideo Christus. Nisi manducaueritis carnem filii hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis. Eux demon dixit. Eritis sicut dii, scientes bonum & malum. Quod nam diuinitatis signum erat in arbore? certè nullum. Quod ille mentiens dixit, hic Christus summam veritatem loquens affirmat. Hoc est corpus meum: vbi verè & realiter corpus Christi viuum cum diuinitate continentur. Ille dixit, nequam moriemini: Christus autem dicit. Qui manducat hunc panem viuet in æternum. Siquidem ergo manduci fidem adhibuisti, adhibe etiam veracem. Credens lapsus es, & etiam credens salutem consequeris: si credidisti fallaci, crede etiam Saluatori. Ibi non visum, & absque ratione duce, in illa arbore scilicet Dei virtutem contineri qua homines fieri poterant Deo similes, creditum est, crede ergo tu similem huic cibo inesse virtutem. Sed expendere quantum vnum ab altero differat. Illud erat serpens, & iste agnus. Illud peccator, iste creator: serpens per terram reptans: iste de caelo venit. Ille spiritu diaboli fallum sibilans, hic spiritu Dei verum euangelizans. Ille ad peccandum induxit iste iustitiam docet. Ille ex ligno quod suum non erat obtulit quod furatus est: iste corpus & sanguinem proprium magnifice suis praebuit. Et nihilominus illi fallaci nefandissimo fuit fides adhibita potius quam Deo ipsi: credamus ergo nos ipsi, si tam facile credidimus mendaci, credamus etiam veraci. Et sicut ille fructum veritatis arboris contulit ad mortem inferendam: Christus dat carnem & sanguinem propter nostram salutem atque vitam. In quibus omnibus vide & intueere maximam Dei sapientiam, siquidem mundum redemit, quo amissus fuerat. ¶ Tertio super omnia ostendit Christus suam ineffabilem dilectionem seipsum in cibum dās. O mirabilis amor, & charitas inaudita. Proficitur amicus ab amico, in cuius memoriam, corpus & sanguinem in pignus relinquit. Maximus fuit certè amor, quo Ionathas prosequetur Dauid, siquidem diligebat eum quasi animam suam: in cuius signum digredi volens, tunica, qua erat indutus expoliatus est, & dedit eam Dauid, & caetera vestimenta, usque ad gladium & arcum suum. Sed quae conuentio Christi amoris cum amore Ionathae: siquidem cum à nobis digrederetur propriam carnem cum sanguine contulit in signum nimiae charitatis, quam erga nos habebat? Helias cum vellet à terra discedere atque ab eius discipulo Helisaeo, reliquit ei pallium, quasi carens alia re ex qua eum heredem posset constituere. Sic Christus redemptor noster in caelum conscendens volens suum nobis sacratissimum corpus dimisit in hoc sacramento: nos tanquam filios heredes constituens omnium thesaurorum & meritum contentorum in eo. Helias pallio transfuit Helisaeus Iordanem per siccum, nec submersus est, ita virtute & gratia huius sacramenti fideles transeunt per aquas tribulationum & vanitatum vite presentis absque vilo labore & periculo. Quae maiora signa amoris excogitari possunt, quam Deum nobis in cibum dari? Nam quanuis Christus non conuerteret panem in corpus, & vinum in sanguinem suum, sed simpliciter ex suo nobis pane & calice participasset. id esset plenissimum suae dilectionis testimonium. Cum enim Nathan Dauidi indicere voluisset quanto pauper il-

le amore prosequeretur suam ouem, non potuit illum amorem maiori ratione demonstrare, quam dicere quod ouis illa de pane sui domini manducabat, & de calice bibebat. Vehementissimum ergo amoris sui argumentum nobis Christus monstrasset, si suum nobis panem & vinum dedisset. Quato igitur vehementius quod ultra id suum sacratissimum corpus & sanguinem praebuit? Cum Ioseph fratres suos inuitauit, nihil aliud dicitur eis apposuisse quam panem: & sederunt seorsum Ioseph, seorsum fratres, & seorsum Aegyptiis. Dicitur tamen ibidem quod biberunt, & inebriati sunt. Sic in hoc conuiuio licet solus nominetur panis sicut in conuiuio Ioseph, tamè omne delectamentum in se habet panis iste celestis. Quare qui hunc panem dicit omnem cibum dicit. Verum quia sumunt boni, & mali: forte tamen inaequali vita, vel interitus: ideo dicitur quod seorsum Ioseph, seorsum fratribus, & Aegyptiis, panis appositus est. Nec Ioseph fratribus dedit corpus suum & sanguinem: nec mater aliqua dilectissimo filio dedit suam carnem. Quarto libro regum, multisque aliis historiis legimus, quamplurimas matres in genti penuria coactas, nimiaque fame artas haud horruisse dilectos filios edere, nec atque igni coquedos tradentes ut aptum fieret condimentum. Hoc saepe ac sepius legimus. Sed quis vnquam legit aliquam matrem proprias carnes filio comedendas contulisse? O mirabile, & horrendum amoris facinus. Matres amore vitam filios è viuis auferebant, ut ipsae incolas euaderent. Quae vnquam mater scidit, & secavit brachia ut filium enutritet? Quae etiam adeo fuit sibi infesta atque crudelis, ut filio pia atque blanda redderet. Non est vlla mater quae tale fecerit. Ille tamen pluraquam mater videt te in extremis fame que perire, & tibi misero non aliud superesse ad vitam seruandam, tibi propriam carnem comedendam dabit, tradit carnicibus permittit, ut tu hoc cibo pastus viuere posses. Sed haec suffecerint: nam ego potius expositor diuini Lucae quam concionator sum. Ideoque haec verba Christi exponamus, & singula expendamus ac consideremus. ¶ Quid demonstratur per pronomem, hoc. Nam tunc certum est quod non est corpus Christi, cum Christus dixit, & sacerdos loco eius, hoc est corpus meum. Monstrabat Christus illam rem seu illam substantiam iacentem. Nam cum Christus puellae mortuae manum accepit, & dixit, puella tibi dico surge, illud pronomen, tibi, non monstrabat puellam viuam, nam tunc non viuebat. Si mortuam monstrat, mortua ergo surgit. Quod si monstratur illa res siue illa substantia iacens: cur non permittis ut idem dicas de illo pronomine hoc? Similiter cum dixit, Lazare exi foras. Cuius nomine Lazare vocauit mortuum, qui viuus prodit: ita dicam ego tibi, parum esse in primo instanti verborum mortuum: sed in vltimo instanti panem, prodire viuum. Si verò dicas nomen illud Lazare vocasse Lazarum viuum, licet illo puncto quo verbum proferri cepit mortuus esset: cur igitur non hoc ipsum de pane existimas, quod licet eo temporis puncto sit panis mortuus vocari tamen ut viuus sit? Audi etiam in similitudinem. Aliqua sunt vina apud nos in Hispania quae hic vilia, sunt & austera: sed vbi per maris vndas transeuntur ad Indos, generosissima sunt & suauissima. Nunc ergo si tu ex Hispani amico tuo apud Indos in nouo orbe commoranti mittas tale vinum, nonne rectè scribas, mitto tibi vinum generosissimum? Rectè profecto. Sed demonstratio non est vini pro tempo-

2. Reg. 12.

Gen. 43.

Sapient. 16.

4. Reg. 6.

IOAN. 11.

Aristot. 4. Ethic.

Esa. 59.

Psal. 28. Gen. 1.

Psal. 148.

Gen. 19.

Jerem. 22.

Exod. 24.

Hebr. 9.

Apo. 1. Rom. 3.

re quo mittis, sed pro tempore quo est accipiendum. Sic Christus. Accipit, hoc quod a vobis suscipietur, cum suscipietur corpus meum est. Sic Abraham dixit. Loquar ad Dominum meum, cum sim pulvis & cinis. Tunc non erat pulvis, sed dicebat id, quod erat futurus. Sic dicitur hic corpus, quia in ultimo instanti prolationis corpus erit. Ieremias etiam. Terra, terra, terra: audi verbum Domini. Homines vocat terram, quia erant in terram conuertendi. Sic Christus panem vocat corpus, quia in corpore suum erat conuertendus. Sed quia vita hominis non tantum cibo, sed etiam potu sustentatur, ideo post corporis consecrationem adiecit Dominus dicens. Similiter & calicem postquam cenauit dicens. Hic est calix nouum testamentum in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Vocatur sanguis noui testamenti: quia sanguis Domini nostri Iesu Christi in cruce effusus, quasi arahabo, & sigillum fuit noui foederis, quod Christus nobiscum pepigit. Pepigerat olim Deus pactum cum filiis Israel quod esset illos introducturus in terram fluentem lac & mel, modo in suis mandatis & iustificationibus permaneret. Sic legimus quod Moses hoc narravit populo. Responditque populus. Omnia verba quae loquutus est Dominus faciemus. Scripsit autem Moses vniuersos domini sermones, & mane consurgens aedificauit altare, & obtulerunt holocausta & victimas domino. Tulitque Moses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras, partem residuam fudit super altare: affumensque volumen foederis, legit audiente populo. Qui dixerunt. Omnia quaecumque praeceperit Dominus faciemus, & erimus obedientes. Ille vero sumptum sanguinem resperfit in populum & ait. Hic est sanguis foederis quod pepigit Dominus vobiscum super cunctis sermonibus his. Ad hunc ergo sanguinem, & ad haec Mosi verba respexit Dominus, cum dixit. Hic est sanguis meus noui testamenti qui pro vobis fundetur. Ac si diceret veteri testamento succedit nouum: & sicut hoc illo melius & pretiosius est, ita & nouum honorificentius roborabitur, & consignabitur quam vetus. Vetus habebat sanguinem vitulorum, cui non erat possibile ut peccata aboleret: nouum autem iam habebit meum sanguinem, & talem sanguinem qui valet ad abolitionem omnium peccatorum. Hoc beatus Paulus declarat dicens, Si sanguis taurorum & hircorum, si cinis vitulae aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obrulit immolatum Deo, emundabit conscientias nostras ab operibus mortuis ad seruendum Deo uiuenti? Sicut brutorum sanguis olim sanctificabat, hoc est, mundabat tantum in carne: quanto magis sanguis Christi conscientias nostras mundabit in spiritu? Sed sanctificatio non potest esse sine peccatorum quoad culpam remissione. Quod etiam Ioannes dixit. Qui dilexit nos & lauit nos in sanguine suo. Et Paulus. Quem posuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, &c. Nota quod Iudaeis non sufficiebat aspersos esse sanguine ut probarentur Deo: sed necessarium illis erat mandata domini obtemperare. Vnde inquitabant. Omnia mandata quae loquutus est dominus faciemus. Sic & nobis non sufficit, de corpore & sanguine Christi participare, nisi seruauerimus verba pacti sui noui testamenti, & mandata Christi obtemperauerimus.

Foedus autem illud nouum vult vnter partes fit idē velle & idem nolle: vt quod ille amat nos idē amemus: & quae ille odit, nobis odiosa sint. Ideo iudiciū sibi manducat & bibit, qui calicem domini accipit sine praēua contritione, & peccatorum confessio- ne. Rursum notabis quod testamentum morte testatoris vt Paulus ait, confirmatur. Testamentum fecerat Deus Israelitis promissionis, eis se daturum: cum autem Deus mori non posset, vitulum iussit immolari, vt diximus, cuiusque sanguine hoc suum testamentum confirmauit. Testamentum verò nihil aliud est quam notificatio seu designatio bonorum: siue id scripto, siue viua voce fiat. Sic Christus bona sua nobis testamēto legauit: nempe remissionem peccatorum. Sed vt testamētum firmum esset, & irreuocabile mortuus est: cuius mortis vt memores essemus sigilla duo affixit, scilicet, sacramentum corporis & sanguinis sui. Cum ergo dicit accipite ex eo omnes, hoc est enim, &c. Id est. En promitto vobis omnia bona, eaque cōfero vobis. Primum testamentum, quia morte mea nō fuit firmatū, reuocabile est: nā testator in vita potest testamētū reuocare & aliud condere: hoc autem vt firmum, ratū, & irreuocabile sit, iam moriturus sum, atque in eius signum, & conestationem, sanguinem meum vobis relinquo. Testamenti autem meminit non cū agit de corpore, sed cum agit de sanguine: quia sanguis effusus, signū mortis est: quia morte cōfirmatur testamentum. Præterea addidit qui pro vobis effunderetur, & alij euangelistae qui pro multis effunderetur: quia quauis sanguis Christi pro omnibus effusus sit quo ad sufficientiam, non tamē pro omnibus quoad efficaciam. Item multo plura Christus de sanguine quā de corpore explicauit: de corpore enim non dixit nisi hoc est corpus meū, sed de sanguine longe plura, scilicet, calix noui, & aeterni testamenti. Huius causam esse existimo, quia cum in sanguine anima sit (vt Moses dixit) loquens Christus de sanguine suo, loquitur de anima sua, & vita sua. Quae quia multo pretiosior est corpore: idcirco multo sublimius de ea quam de corpore nos intelligere voluit. Denique aduertendum, quod consecratio sanguinis Christi, fit in particulari & distincte à corporis consecratione, & itidem consecratio corporis à consecratione sanguinis, sicut hic Christus fecit: vt haec distinctio & separatione ducamur ad cognoscendum sacratissimum Christi sanguinem in passione fuisse à corpore seiunctum & separatam, in hoc enim sacramēto mirabilis passionis Christi memoria recolitur. Ad hoc ergo significandum consecratio corporis & calicis fit sub speciebus distinctis: licet in vtraque totus Christus cōtineatur. Nam quantum non vno, sed alio, & alio modo fit in hostia atque calice, non tamen secundum diuersum essendi modum, sed potius eundem: licet distinctio & differentia sit in ordine, qui in ipsa conuersione cōtingit. Quia sub specie & albedine panis, corpus Christi domini existit ex vi ipsius conuersionis, & secundum quod consecrationis verba ipsum corpus expriment: quae tanquam ad finem praecipuum extenduntur, vt substantia panis conuertatur in verum Christi corpus: attamen sanguis, anima, atque diuinitas, sunt tantum per quandam realem & inseparabilem concomitantiam. Sanguis enim adest concomitanter ac insolubiliter tanquam vera sedes animae: anima verò per naturalem coniunctionem: tandem deitas per vnionem in diuinitatem.

Leuit. 17.

Joan. 13.

Matt. 26.

sibilem. Sed procedamus. Post praemissa enim consecrationis verba continenter inquit Christus. Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa. Et quidem filius hominis vadit, secundum quod definitum est: veruntamen de hominibus per quem traditur. Vnus ex duodecim qui mecum ad mensam sedetis, cuius ego pedes laui, cuique tot beneficia contuli: me morti traditurus est. Quam imparem gratiam retulit Iudas & qui ad mensam suam receperat. Haec eadem verba potest dominus de multis sacerdotibus dicere, qui indignè ad altare Dei accedere praesumunt, manus tradentis me mecum est in mensa: siquidem isti Christum ipsum peccando vendunt, & vitam non vilioris vendant quam Iudas vendidit. Simile patrum scelus Absalon, qui cum Ammon fratrem inuitasset interficere ausus est, tãquam iniquus, & traditor. Aduerte quod voluit Christus manifestare quod morti tradendus esset per manum traditoris antequam traderetur: triplici ex causa. Primo vt ostenderet Deum esse: qui cognoscebat ventura antequam fierent. Secundo vt ostenderet quod voluntarie parietur: quia sciens mortem, non se abscondit. Tertio vt traditor confunderetur & sic poeniteret cum audisset quod non erat illi occulta traditio. Noluit autem eum nominare, ne eius facie confunderet si publicè argueretur: sed peccatum in generali dixit, & in communi vt ille qui visibilem culpam habebat, secretam faceret poenitentiam. Nota etiam quod solent homines desistere à malo proposito quatuor modis: quibus omnibus iuxta inefabilem Christi misericordiam voluit dominus conuertere traditorem suum, vt à peccato desisteret. Primo solent homines desistere à malo, propter verecundiam. Ideo dixit. Ecce manus tradentis me, mecum est in mensa. Secundo solent à malo desistere ex metu & timore poenae. Oderunt peccare mali formidine poenae. Ita dominus hac medicina vsus est cum traditore minando illum poena & supplicio dicens. Vae homini illi, per quem tradetur. Hoc addidit vt ille qui ex verecundia non corripiebatur saltem ex timore poenae corripetur. Tertio solent homines corripri liberalitate beneficiorum: quod Christus fecit dum eum recumbere secum fecit, & porrigendo ei manu propria buccellam panis tinctam, & lauans illi pedes. Hoc notauit hic cum dixit. Mecum est in mensa. Quarto corripuntur homines, & emendantur declaratione affectionis, & amoris: quod dominus ostendit Iudae cum dixit. Amice ad quid venisti? Hinc aliqua ad nostram eruditionem eliciamus. Discant primò praelati exemplo Christi Iesu, vt bona faciant subditis suis, licet mali sint: vt in quantum in se ipsis est à sua mala vita auertere conentur. Quia non adeo erunt duri corde quin charitatem, & bonitatem sui praelati videntes, ipsi gradum non reuocent & corripiantur. O quam mirifica fuit haec Christi benignitas, qua erga illum duræ ceruicis vsus est. Sed nec haec Saluatoris benignitas nec supra dicti quatuor modi, quibus se Christus cum illo gessit vt à mala vita reuocaret, & ad poenitentiam duceret, sat fuerunt ad cor mollificandum huius discipuli obstinati, & indurati traductoris. Vtinam & nunc non sint multi obstinati sicut Iudas, quos nec amore ductos nec timore conuulsos, & beneficiis affectos ad se Deus conuertere possit. Imo quam plurimi sunt, qui quo eos Deus magis permittit, & sustinet, eo peiores fiunt & im-

pendentiores ad peccandum, audacioresque ad maiora mala perpetranda. Discamus secundo non detegere crimina atque defectus nostrorum proximorum, vt ea ignorantibus nota fiant. Respice qualiter Christus honori Iudae consulit, non nominans, nec dicens quis esset traditor coram illis quos latebat, in quo tempus tereret, quidque machinaretur. O quam male multi hodie habentur doctrina. Siquidem multi qui Christum profitentur saepe ac saepius proximorum quoslibet defectus in publicum deferunt, & detegunt, quantumuis lateant: & hoc maxima conscientiae propria libertate atque animae clade: inuidia etiam, & odio felicitatis alienae quam plurima opera bona conticent eorundem proximorum, &c. Discamus etiam vt ad sacram eucharistiam accessuri nos probemus & examinemus: quod postea Paulus dixit. Probet autem se ipsum homo, &c. Nam omnes Apostoli audito hoc mentis suae latibula perquirunt, vt videant si quid proditoris in se reperiant. Vides nunc anima mea, quomodo David angustatus, & persequutus ab illo cui multa bona praestiterat, pascitur ab Abimelech panibus propositionis? Tamen ibi simulatus aderat traditor Doeg, potentissimus pastorum Saulis, qui prodidit Dauidem. Ita in hoc sano conuiuio affuit Iudas potentissimus pastorum (erat enim inter Ecclesiae pastores ditior) & prodidit Christum. Sed historiam prosequamur. Audientes enim Apostoli haec, quae dixerat Christus, audi quid euangelista dicat. Et ipsi ceperunt querere inter se quis esset ex eis, qui hoc esset facturus. Hoc quod Christus dixerat omnium corda penetravit sicuti quodam gladio acuto: & sic statim totum Apostolorum collegium ad lachrymas, & tristitiam flexum est, cum enim scrirent Christum mentiri nullo modo posse eorumque conscientias mundas esse, erant maxime turbati atque perterriti. Vide iam nunc discipulos tristes non solum ob magistrum dilectissimi discipulum, sed etiam quia sibi suaserat adeo iniquam traditionem excitandam esse qualem nunquam viderant: quapropter stupebant. At vide quomodo traditor ille, vt satis dissimularet, nō ideo cibo pepercit ne ad ipsum verba dirigi viderentur: sed potius cum ceteri ad se reciperentur à ciboque abstinerent, & ora ab esu interdicerent prae nimio terrore, perditissimus Iudas perfricata fronte stultaque audacia, qua magistrum suum traditurus erat, vt bonam habere conscientiam fingeret, cum ipso ad eandem mensam sedens simul veiebat. Aduerte hic quod si Apostoli cum adeo sancti, mundo corde, & conscientis essent sunt metu concussi, ac perterriti, verbum Christi audientes: quid facies quādo propria & accusatrie conscientiae iustus iudex venerit tui arcana cordis inuestigaturus? O quantum debent peccatores horrefcere, atque timere verbum illud iudicij. Ite maledicti in ignem aeternum: si iusti timuerunt Christum quando in carne passibili existēs dixit, Vnus vestrum me traditurus est. Sed vide quid ex hoc sit sequutum. Ait namque euangelista. Facta est contentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Hi sunt affectus eorum qui in aulis principum viuunt. Sibi quisque placet, sibi quisque pollicetur honores, & vnus alteri inuidet. Habes autem hic ex quo fonte bel la dissidia oriantur: nempe ex ambitione. Inter superbos enim, vt Salomō ait, semper sunt iurgia. Haec fuit causa quod Romani totum orbem macularunt

Sanguine humano: nec alia causa nunc bella excitat, quam principū ambitio, quibus leuius videtur plurimum Christiani sanguinis fūdere, quam leuam aīl quam iacturam externorum facere. Apostoli itaque non solum suspitione traditores turbati sunt, sed ex turbatione illa ad contentiones veniunt. Inciderunt autem in hanc litem: quia verisimile est quod inter se dixit vnus alteri. Tu proditurus es. Et alius alteri, tu proditurus es. Et inde perueniunt, vt dicerent. Ego sum melior, ego sum maior. ¶ Alij autem putāt, quod cum Christum audissent moriturum ideo eos de primatu contendisse: quando vnusquisque cupiebat esse prior, sicut & duo filij Zebedæi perierunt esse primi in regno, & Christo proximi, vnde reliquorum exorta est indignatio. Est adeo detestabile vitium ipsa ambitio, vt ex eius cupiditate, quoduis malum possit præsumi. Nullum est flagitium, quod ambitiosus facere non tentet. Non poterāt discipuli excogitare nec credere in eorum gremio esse aliquē, qui tam flagitiosum scelus aggredi auderet, vendere, scilicet diuinum magistrum, ac tradere: nisi tantum illum, qui maior omnibus esse vellet. Nam casu quo quis primatum tenere cuperet, ex consequenti de morte Christi agere deberet, vt cæteris præfesset. Hoc idem patrauit Abimelech. Gedeonis filius morti septuaginta fratres tradens: vt filij Israël eum populo præficerent. Et Athalia omne semen regium occidi iussit: vt ipsa domina ac regina existens sola regnaret. Absalon etiam iniuit aduersum patrem bellum, persequutusque est eum regnandi, & imperandi cupidus. Tandem communiter, ambitiosi homicidæ sunt: quod si opere non compleant, animo tamen adimplere desiderant ad hæreditatem obtinendam, siue vt in magistratibus, & officiis aliorum succedant. Ideo discipuli contendunt de primatu, vt ex hoc discant, quis nam sit tanti facinoris autor. Huius modi ambitiosi atque honoris cupidi, sunt de monis martyres: magnas patiuntur calamitates, ingentes itidem labores sustinent: vt tandem dignitates, atque magistratus, consequantur: qui est eis omnia non ex sententia eueniant, inter se comminuunt propriaque ad inuicem viscera rodunt. Sicuti canis os rodenti quandoque contingere solet ex nimia collisione sanguinem ab ore, & dentibus educere, quæ rursus rodit atque suggit: sic isti se ipsos interimunt, luxant, comminuunt, viuosque rodunt. Et ideo quia huius modi tot patiuntur atque sustinent eorum arrogancia atque ambitio comparatur simulata, fictæ, ac personatæ charitati. Charitas (inquit Paulus) patiens est, sic isti omnia patienter sustinent, dum non possunt euadere voti compotes: vsque adeo aliquid boni vacet, charitas benigna est: Sic ambitiosus omnibus placere amabiliisque reddi studet, omnibus caput aperit, vt tandem cum apud omnes bene audiat, ad metam optatam perueniat. Charitas omnia suffert, omnia credit, omnia sustinet. Omnia hæc ambitiosus facit quia multa suffert propter propriam ambitionem: credit omnia, quod possit scilicet, esse archiepiscopus, rex, papa & quicquid de se imaginatur. Et omnia sustinet: calorem, frigus, vigilias, iniuriam & aduersam vitam, iniurias, quibus afficitur, vt regi, & principi placeat, à quibus omne bonū inuentum adepturum existimat. Sicut simia hominē imitatur: ita ambitiosus charitatem ipsam emulari videtur, viroque iusto asimilari. Maxime tamē ab eo distat: nam quod bonus & iustus amore Dei ductus

Matt. 20.

Indi. 9.

3. Reg. 11. 2. Reg. 16.

1. Cor. 13.

operatur: idē ille propter semetipsum facere studet. Et est hæc adeo magna distantia, magnumque discrimen vt propter finem, quem quisque respicit, alter inter filios Dei, alter vero demonis computatur. ¶ Oritur hæc ambitio, quia non cognoscunt homines breuitatem honoris: nec attendit e volunt finem rerum. Absalon, & Adonias, filij Dauid, regnum patris, viuente adhuc rege vsurpare voluerunt: sed vide exitum ambitionis, & honoris. Vterque sui criminis pœnas dedit, vitam cum miserabili morte commutare coactus. Abimelech quoque filius Iero-boam, de quo diximus, & Athalia qui ambitiosissimi fuerant miserabili morte interierunt. Hic est finis ambientium honores, quod omnes ambitiosi considerare debent. Est & consimilis honor, cuiusdam formicarum generi, quas cum in altum pueri alarum remigio ferri vident, captant, tendiculisque apponunt auiculis escam. Quæ sane fornicæ si aīs caruissent non efferrentur in altum: nec à pueris appeterentur, denique nec auiculis darentur in escā. Triste spectaculum est, quem hodie vidisti hominem in sublimē euectum, atque omnium oculos in se conuertentē, iā breuissimo momēto tēporis adeo deiectū videbis esse vt illi suo cōsortio nemo arbitretur dignum. Hęc em sunt testimonia mundi, hi & honores quibus suos afficit: Quapropter veri honores de manu Dei expectandi sunt. Qui licet per homines conferantur: tunc vere de manu Dei, conferuntur cum quis nō querit eos nec ambit: sed soli Deo innixus, firmus incōmutabili Deo manet. A varietate quippe desideriorum, manat varietas conquisitorum. Varietas autem desideriorum originē habet ab ægritudine animæ. Qui enim infirmus est plurima cupit: nūc fontes: nūc frondes: nūc istos, nūc illos cibos, nūc flumina, nūc pisces, nūc, & impossibilia quæuis imaginatur. Hęc omnia facit honorum varietas. Qui ergo cupit, non angit nec distrahi peccatorum humoribus his euacuatis, soli Deo placere contendat. ¶ Vide etiam quod sancti Apostoli non solū nunc in hac cœna: sed sæpe de ambitione tentati sunt, & turbati. Quando Apostoli cum Christo ibant Capharnaū, in itinere de primatu disputaerunt: & filij Zebedæi sedere voluerunt vnus ad dexteram alius ad sinistrā propter quod alij scandalizati sunt. Lucas noster vt in capite nono narrat (super quod in superioribus de ambitione scripsimus) etiam ait Apostolos de primatu contendisse. Hoc vnus hic vt concludam notandum est, quod non ait euangelista quod erat contentio, quis eorum esset maior: sed solum quis eorum vis deretur esse maior. Quia certe in hoc mundo vnus non est maior alio, quāuis vnus alio maior videatur. Ille oculis nostris videtur esse maior, secundum tamē rei veritatem, minimus, æger, pauper, egenus, miseris, laboribusque plenus, portus existit. Omnia mundi magnifica atque sublimia apparent: cum vere parua, & humilia sint. Aurum, mundi omnia scepra, imperatorum, regū anademata, diademata atque thiræ, & totius orbis status ad sidera ducti, quāuis magna & nobilia appareant atque videantur, omnia helcissima & Scoria sunt terræ ipsius: cum in se caduca, momentanea, & vilia sint. Cuncta mundi regna atque potentatus habēt se veluti comædię, in quibus vnus egreditur gerens & agens regis personam, alius cuiusdam dominæ, alius tandem pastoris, quibus finitibus, vestibisque exutis nemo actorum rex siue imperator extrat sed vir infimæ sortis, & status sicut antea.

3. Reg. 1. 2. Reg. 18. Iud. 9. 4. Reg. 14.

Matt. 18. Mar. 9. Matt. 20.

Esa. 10. Ierem. 22.

Ecc. 12.

Sed de his alias. ¶ Expende etiam Christi redemptoris benignitatem & patientiam, erga discipulos: qui debuerant considerare tempus ab omni contentione alienissimum. Tūc enim instabat dies dominicę passionis & concionis præceptoris sui de regno spiritua li inchoando: non de mundana exercenda potentia. Non tamē eos dominus reiecit sed familiariter increpat, & amicissime erudit: & tribus argumentis eam ambitionem sedare voluit. Primum, quod ambitio virum sit Gentilium: deinde exemplo suo, quāuis enim ipse sit altissimus formam tamē seruare voluit humilitatis. Postremo iubet eos de honore nihil esse sollicitos, quod ipse preparaturus sit eis regnum. Sed nunc Christum audiamus. Dixit autem eis. Reges Gentium dominantur eorum, & qui potestatem habent super eos benefici vocantur. Dominatio coactionem, & contēptum habet hoc loco. Siquidem Gentiles nō nunquam abusi sunt magistratu, & potestate dum subditos suos præ superbia & fastu contempserunt. Christianus autem qui cogitare debet omnes homines patrem vnū habere in cælis: non ita superbiere debet elatus erga suos: sed potius animo concipere, quod si hic temporalitèr dominetur illis, forte tamen futurum sit, vt multis nominibus superior eo fiat aliquis ex subditis suis in æterna patria. ¶ Vide autem quod Christus his verbis nō voluit inter Christianos alios alios non debere esse superiores, episcopos, principes, reges, aut dominos: sed fastum tātum vetuit, & inordinatum dominandi libidinem, & ambitionem. Hoc ita esse ex Christi verbis patet, cum ait. Reges Gentium dominantur eorum. Ita enim moris Gentium esse prima quæque appetere. Tyrannica hæc passio est, & nonnunquam etiam viros eximios perturbat. Quod autem hic dominus: magistratum nō prohibuit ecclesiasticum, verbis eius, & exemplo probatur. Exemplum enim proposuit seipsum. Ego in medio vestrum sum, tanquam qui ministrat. Constat ergo quod quāuis omnium maxime se humiliauerit, supremum tamen fuit ecclesiæ prælatum, & caput: & licet ministrauerit eis magister tamen fuit eorum, & dominus. Docemur hic quod si quis in potestate sit constitutus non ideo superbiat sed subditis inferuiat maxime quod ad officij sui rationem pertinet. Non ergo præfidentem extollar eius dignitas, ne ab humilitatis beatitudine corruat. Habeat ob oculos semper rationem quam deo redditurus est omnium subditorum, & sic vitam ager timore, & humilitate, expectans quotidie arctum & rectum iudicium Dei. At principes mundi prælati, nunc adorari volunt à suis, magnificis titulis honorari, diuina nomina vsurpare & vocari patres patriæ. Sed væ quia interdum dominantur in malum suum, vt ait Salomon: & condunt leges in eorum commodum, contra quos Esaias ait. Væ qui condunt leges iniquas. Talem quoque comminationem dedit olim Deus Ioachim filio Iosæ regis Iuda. Hęc principes mundi faciunt, tu vero qui Christianus es, humiliare: humilitas enim vera ministerium plurimū est. sicut enim, qui pluribus ministrat vulneratis abstergens cuiuslibet vulnerum saniem, nō sumit ex ministerio illo causam elationis: sc̄ multo minus cui commissæ sunt curæ fratrum vnus languorum, vt omnium minister redditurus pro omnibus rationem humilis esse debet atque sollicitus. Scriptū est enim. Rectorem tēposuerunt noli extolli: esto in illis quasi vnus ex eis. Vnde summus pontifex se seruum seruorum appellat. Propter quod, quales oppor-

tet vt prælati ecclesiæ sint, subdidit dominus docens eos, & dicens. Vos autem non sic, sed quia maiore est in vobis, fiat sicut minor: & qui præfessor est, sicut ministrator. Qui aliquam artem profiteri, & discere vult, conatur prius quærere magistrum in illa arte peritum, quem imitetur: & si recte scribere vult assumit imaginem, vt exemplar intuens, compos euadat. Sic vos ne sitis Gentilium imitatores, quia iniqua gens est, semperque tyrannidi student, nec cognoscunt Deum: non enim vos sicut reges Gentium faciatis: quoniam illi legibus carentes, impijs subiacent moribus: vestrum vero culmen in vera humilitate fundatur & est. Ideo qui sapientior & studiosior est inter vos, præ cæteris humilior se præbeat, & tanto sit deo subiectior & proximis in omni virtute exemplarior, quāto maiorem à Deo adeptus est gratiam & obligationem se conspicit ad reddendam altissimo rationem. Propter quod in Ecclesiasti co legimus. Quāto maior es humilia te in omnibus & corā deo inuenies gratiam. Si hoc animo ambitio si caperent, arque considerarent: quod quo magis ad honores & dignitates extolluntur, eō magis ad virtutem sectandam tenentur: non esset tanta cura & sollicitudo in illis inuestigandis, præcipue viris ecclesiasticis. Plurimos sub specie virtutis & sanctitatis decipit demon suadens ad credendum maius obsequiū Deo præstāturos vberioraque bona largituros si in prælatos episcoposve creentur: quod tamen maximum mendacium & falsitas est. Nam honores excæcant, & in dignitatibus constituti, vt prælati, episcopi, atque magnates, minus sibi ipsis dominantur, magisque sunt adstricti ac deuincti. Cum ergo tu liber sis, tuique iuris, non vales ea ad quæ teneris implere: quomodo in maioribus cōstitutus compos adimpletionis euades, cum non plene liber existas? Si enim paruo oneri succumbis, maiori succumbere necesse erit. Qui officio subditi bene non fungitur, nec etiā prælati fungi poterit. Hęc discipulorum ambitionē carpit Christus & docet humilitatem, contemptum honorum, & dignitatum: quæ quāuis mala nō sint tamen non sunt à nobis appetenda, propter periculum quod ex eis imminere solet. Sic discipulis petentibus primatum respondit Christus. Nescitis quid petatis. Ambitio hæresis mater est. difficile enim est ad maximos honores euehi, & cogitationibus ad summa fastigia non attingere. In maximo versaris periculo, si esse prælatus cæterisque præcipere atque præesse vis. Ne Christum crucifixum humilem & abiectum à conspectu abigas, qui cum esset summus sacerdos, rex, & dominus, voluit ad mortem humiliari. Hanc humilitatem docet dicens. Nam quis maior est, qui recumbit, an qui ministrat? Nonne qui recumbit? Ego autem in medio vestrum sum sicut qui ministrat. Leges meæ legibus mundi oppositæ sunt in quo qui maior est sedet, & cæteri deseruiunt ei: ego autem qui maior sum in medio vestrum sum tāquam ministrans. Nam in cœna hac lauit pedes discipulorum suorum vt suo exemplo discerent humilitatem: & etiam quāuis scriptum non sit, tamen conuicitur solitum fuisse Iesum in mensa officium ministri exercere frangendo eis panem. Et ex hoc textu habetur solitum fuisse ministrare Apostolis: & ideo dicit in medio vestrum vniuersæ Christi actiones sicut prædicare, miracula facere, & infirmos tangere, ac curare, ministrare fuerunt. Ex his verbis dominus concludere intendit, illud aptiorem ad gradum pontificalem obtinendam &

Ecc. 3.

Matt. 20.

& in loco Christi succedendum esse: qui maiora virtutis humilitatis fundamenta iecerit: nam ad medietatem nostri appetitus voluit supremus dominus a maiestatis suae cacumine descendere, vt humilique in terra fieri: ipso opere ostendens, quam merito homo humiliari atque deiici debeat eius vestigia sequens.

¶ Hanc tam eximiam humilitatis doctrinam, Christus iamiam moriturus dedit, vt magis humilitatem commendaret: nam quæ amici nostri cum peregrè proficisci volunt vltimis verbis nobis indicant, tem per fortius memorię herent. Admonendi etiam sunt a suis parentibus quādo eis mors appropinquat. Sic Iacob fecisse filiis suis scriptura docet. Audite fili jacob, &c. Sic & Ioseph in capite vltimo libri Geneleos. Hoc etiam Dauid quando morti appropinquas monuit filium suum Salomonem regni successorem & praecepit vt legem Dei custodiret, & cerimonias legis seruaret. Hoc idem Tobias fecit, cum cogitauit prope esse finem obitus sui atque diem: multa praecepta, & consilia filio suo Tobiae dedit, &c. Igitur dominus discipulos suos ad pacem, concordiam, & vnitatem perducere conatur, simulque ad humilitatem propter eorum vocationem: & quod ipsos omnes factururus esset reges dicens. Vos autem estis qui permansistis mecum in tentationibus meis. Ideo, considerate tanti temporis laborem perseuerando mecum, qui patiens & humilis fui in tērationibus meis: quia Nazarethae voluerit me praecipitare, & lapidare Iudaei: & hinc pendente quod non oportet vos esse ambitiosos. Commendat etiam hic dominus Apostolos de perseuerantia. Bonus est ille amicus, qui in tentatione perseuerat: boni amici est nō peccare propter amicum: & libenter pœnas ferre propter ipsum. Multos inuenies qui propter te committent multa peccata: qui si te viderint indigentem, nec vnum o bulum darent. Adam non fuit bonus amicus erga coniugem suam: qui voluit peccare propter ipsam, & tamen noluit pœnas subire propter eam, sed iniecit illi culpam dicens. Mulier quam dedisti mihi, &c. Bonus autem amicus in tentationibus dignoscitur: quia subleuare adiuuat pœnas atque onera amici tribulati, & afflicti. Sic Apostoli quando Christus loquutus est de manducatione sui corporis, & multi scandalizati in his verbis abierūt, ipsi cum eo perseuerauerunt. Hinc liquet non esse satis bene incipere nisi perseueres in bono incepto. Iudas etiam in cepit, & non perseuerauit. Ideo dominus. Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Quæ perseuerantia alio nomine constantia vocatur: robor quod dam, & fortitudo mentis cunctarumque (vt ita dixerim) est columna virtutum: nam cum primo illa labitur corrumpunt omnia animę bona. Quia ergo im moti, firmiter & inconcussi permanerunt Apostoli in tentationibus christi, facti sunt columnę totius ecclesię: sicut & Paulus cognouit: quando ad Galatas scripsit qui videbantur esse columnę. Vnde Dauid. Ego cōfirmavi columnas eius. Hoc est, Apostolos, ecclesię columnas in terra. Et quia fortiter perstiterant sicut columnę tantam apud Deū inuenerunt dignitatem, iuxta illud Iacobi, Beatus vir qui suffert tentationem, quoniam cum probatus fuerit accipiet coronam vitę. Quod autem dicit permansisti in tērationibus meis non tantum de tērationibus christi accipiendum est sed etiam de tentationibus ipsorum Apostolorum: nam tentationes Apostolorum ipsius Christi erāt, iuxta illud: Qui tagit vos, tagit pupillā

Gen. 46.

3. Reg. 1.

Tob. 4.

Lnc. 4.

Ioan. 8.

10.

Gen. 3.

Ioan. 6.

Matt. 10.

Galat. 2.

Psal. 74.

Iaco. 1.

Zach. 1.

oculi mei. Et dominus Saulo persecutori. Saul cum me persequeris? Cui affine est quod dominus promittit quicquid minimo ex suis impēdatur, id sibi impēsum agnoscat. ¶ Aduerte quod discipuli non solum cum Christo perseuerauerunt, sed dicit hic quod perseuerauerūt in tentationibus suis. Multos habet Christus socios resurrectionis, & gaudij: paucos tamē habet socios passionis, & crucis. Etiam tu cū Christus tibi indulget, solatijsque spiritualibus afficit te, orationi atque contēplationi vacas, & beatam vitam agis; si tamen contingat Deum tibi deficere atque deesse, nec tibi sicut antea solacijs spiritualibus p̄festo fit, statim gradū reuocas, & mōdo studes nec nō rebus quibus iā terga dederas. Propter quam causam quā plurimi sunt qui incipiunt, pauci vero, qui nunquam ab incepto desistunt: nā perpauci sunt qui nudi, omnique indulgentia destituti tam temporalis, quam spiritali, Christum desitutum & in cruce pendentem amplecti volunt. Sunt sibi ipsis amici, nec vitā absq; proprio solatio agere nesciūt: quibus cum ob oculos spirituale solatium datur, eorumque gustui plus dulcedinis infert quam temporale, hoc quo illo commutant. Deficientibus autem spiritualibus donis ad mūdum redeunt: quia non sciuntur Christo vnicoque essentiali amore Dei, sed etiam volunt propria dona, & delicias amplecti. In quibus omnibus referunt se mercenarios esse atque seruos, non autem amicos: quandoquidem plus Dei donis reuerētur quam ipsi Deo donanti, quo solo satiari deberēt. Quando dona defunt, & mōnera, quis verus amicus sit dignoscitur: perseuerantia etiam in tēratione indicat quis fidelis falsusve sit. Et quoniam perseuerantia est, quæ meretur & cōsequitur prēmium: ideo ait Apostolus. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus regnum. Regnum se eis paraturum dominus pollicetur, non temporale, quale ipsi sperabant: & iam antea mater Zebedaei petierat: siquidem regnum eius non est de hoc mundo: sed tale regnum ait se eis disponere, quale sibi paratum fuerit a patre suo, vita nimirum æterna: quæ vt ei secundum humanitatem est parata, ita vere regnum est iuxta illud quod petimus quotidie, adueniat regnum tuum. Et sic beati omnes reges sunt coronati a Christo in æternum, sicut ipsi confitentur apud Ioannem. Quia ipse dilexit nos, & lauit nos in sanguine suo a peccatis nostris, & fecit nos regnum, &c. Nec tamen hoc perfecto modo intelligendum est, sed per imitationem. Multo enim inferiores sunt Apostoli in gloria & corona felicitatis æternæ. Vnde & Paulus certus erat coronam inde se reportaturum quando dicebat. Reposita est mihi corona iustitię: quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex. Hinc liquet verba illa Christi eadem esse cum eis quæ deinceps dixit ad eos. Vado parare vobis locum. Nam & locus ille regnum erat teste sapiēte, qui ait: Accipiens regnum decoris & diadema speide manu domini. Præterea hoc etiam referri potest ad personam filij, & tunc est sensus. Sicut Deus pater disposuit mihi regnum per naturam: ita ego dispono vobis regnū per gratiam. Ad huc amplius declarat dominus gaudia quæ sunt habituri, & ait. Vi edatis & bibatis super mensam meam in regno meo. Hoc etiam non secundum rudem, & crudum sensum intelligendum est quasi multum cibi & potus sit in illo regno cælorum. Conuersatio enim cæli angelica est: & ibi erimus sicut Angeli Dei. Paulus quoque manifeste testatur quia regnum Dei non est esca & potus. Ideo mensa.

Ath. 9.

Matt. 15.

Psal. 16.

1. Cor. 9.

Lnc. 13.

Ioan. 5.

Psal. 26.

Lnc. 14.

Psal. 57.

3. Reg. 10.

Psal. 109.

Matt. 20.

Ioan. 19.

Matt. 6.

Apo. 1.

2. Tim. 4.

Ioan. 14.

Sap. 5.

Matt. 23.

mensa.

mensa hæc erit illa cælestis beatitudo: vbi cum electi contemplantur essentiam Dei in sua maiestate ipsam que summe diligāt, sic deinde satiabuntur: quoniam animæ illæ secundum omnes suas vires gaudio voluptatis perfundentur: quod & Dauid agnouit dicens. Satiabor cum apparuerit gloria tua. Tunc habebit satietatem: quam cum habebis nemo tollet a te: cuius comparatione omnis læritia tristitia est, omnis suauitatis dolor: omnis dulcedo amaritudo: omnia quæ delectationem inferre possunt, molesta sunt. Hoc est quod de edendo & de bibendo dixit dominus: quod habebunt quicquid delectare potest, & satiabuntur, ita vt nihil possint appetere quod non inueniant & habentes possideant. Insuper adhuc adiungit dominus dicens. ¶ Sedetis super thronos. His verbis ostendit Christus sanctos non solum regni christi sed glorię participes futuros. Si enim regnariamus, & cōregnabimus. Quis secularis honor huic comparari potest? Quid enim excellētius quam sedere cū Christo præsidere cum ipso, ac nec dum homines sed & Angelos iudicare? Nolite ergo timere pusillus grex, quia complacuit patri vestro dare vobis regnum. Infelices filij Adæ, qui nunc præsidere & iudicare volunt: qui gloriam adinuicem accipiunt: & gloriam quæ a Deo est non quærunt. Quid autem fiet? rāsiui, & ecce iam non erat. Cauent qui primas cathedras amant, ne contingat carere secundis: & qui primos accubitus nunc eligunt incipiāt cum rubore no uissimum locum tenere. Nam omnis qui se exaltat humiliabitur. Sequitur. Iudicantes duodecim tribus Israel. Aliud prēmium, lætabitur enim iustus cū viderit vindictam. An non ingens gaudium videre se a damnatione securum, in qua aduersarij læcēt per petuo cruciandi? Quomodo autem iudicabit filios Israel? Nempe sicut regina Saba, & Niniuite condemnabunt eosdem. Sic Apostoli condemnabunt filios Israel: quia de eadem stirpe geniti, eiusdem legis periti, eidem beneficijs & miraculis prouocati: tamē nulla ratione adduci potuerunt, vt crederent, cum vos idiotæ sequuti sitis me & fuisset secum permanentes in tentationibus meis. Præterea dicit nunc cū Christo dominatur electi in medio inimicorum: ita tunc cum christo dominabitur super inimicos suos accipios iudicabunt. Perpende autem quod hæc verba quauis præcipue ad Apostolos spectent, nihilominus tamen ad omnes sanctos, qui mundi gloriam & diuitias contempserunt propter Christum etiam competunt. Ait autem dominus Simoni, Simon ecce Satanas expetiuit vos vt cribraret sicut triticum: ego autem rogavi pro te ne deficiat fides tua. Et in aliquando conuersus confirma fratres tuos. Quia Petrus feruentior erat cæteris & principalior, ad Petrum dirigit Christus suum sermone, Satanas iam sentit quod vestra prædicatione regnum eius destruetur, quam ipse eradicare vult, vt in sua tyrannide conferuetur si poterit. Et cum cepit Iudas vires assumptis, ita vt vellet sicuti ad se tulit & lucratus est filium illum perditionis, & vos ipsos adducere vt pœniteat sequutos fuisse me, & meam doctrinam, & conuincamini credere fieri nullo modo posse, hominem a proprio discipulo venditum, tamque miseris acceptum modis, filium esse Dei, vt ex fidelibus infideles fiat. Attamen non euadet voti composit: quia ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Propter quod mihi gratiam referre debes: nam vt inimicus potens est, omnibusque viribus semper nititur & conatur, etiam te ipsum superasset & euinceret, nisi ego in quantum homo qui min or patre sum pro te non orassem, cuius auxilio tu & soldales tui esis amici mihi atque fideles. Et hanc a me audi & accipe doctrinam, quod sicut ego te in hac tribulatione adiuui, sic & tu cum sis potens & fortis meo auxilio, confirma, roborā, adiuua, consule fratribus tuis, qui subditi tui sunt: quia quod ego tecum feci, æquum & iustum est te cum alijs facere. ¶ Expende quomodo Christus miscuit vinum cum oleo, & dulci amarum admiscerit: ita quod non semper molestia nec semper iucunda loquitur suis: quia hæc vita ex contrarijs & prosperis, ex dulcibus & amaris aspersa est. Carpsit Apostolos propter ambitionem, & statim laudat, cōmendat, exultat, dicens qualiter in laboribus, tentationibusque permanerūt & se eis regnum cælorum largiturum, quo maximo illos gaudio affecit, & consolatus est. Ne aut ipsi ob hæc nimium exaltarentur incipit eos humiliare referens tērationes quibus erāt obfessi, tor adeoque eminentes, vt auxilio speciali Dei, & maximo egerent, quale erat pro ipsis Christum Iesum orare ad patrē. ¶ Præterea locus iste vbi hic Christus ait Petro, ego rogavi pro te vt non deficiat fides tua, exponitur, vt hic Christus pollicitus fuerit fidem ecclesię Romanę, cuius pontifex Petrus fuit, nunquam defuturam & recte quidem quia fides Romanę ecclesię, quam in ea Petrus plantauit vsque in finem seculi durabit. Bene potest Petri nauicula fluctibus persequutionis hæreticorum angi, & concuti: nunquam tamen corruet aut subuertetur. Portæ enim inferi non preualent aduersus eam. Hoc enim verbum nō dixit Christus Petro tanquā personę priuatae: quia Petrus peccauit post hæc verba & fides in eo defecit, & multi pontifices Romani errauerūt sicut Marcellinus qui idolis sacrificauit, & Liberius papa qui Arrianis consensit, & Anastasius quoque secundus propter hæresis crimen repudiatus fuit ab ecclesia: & alij etiam plurimi contra catholicam fidem tenuerunt, vt Ioannes vigesimus secundus qui asseruit, quod animę sanctorum non videbunt Deum vsque ad vltimum seculi diem, & quod filius Dei sit maior patre & Spiritu sancto, & plures alios habuit errores. Sed in quantum est caput ecclesię nullatenus errare potest & tūc est caput ecclesię, cum facit quod in se est, nempe cū consilio cardinalium & doctissimorum virorum de finiēdo, vbi errare nō potest. Ecclesia enim Antiochena, Alexadrina, & Constantinopolitana, sepe defecerūt a fide, nunquā tamē ecclesia Romana defecit quia Christus ait Petro. Ego rogavi pro te Petre, vt non deficiat fides tua. Hinc discimus tentationē vtilem esse. Sic Christus, sic eius discipuli tentati sunt & denique omnes electi tentationes sunt passi. Tēratio enim multum prodest electis, videlicet vt propriam infirmitatem agnoscant, Deum feruentius inuocent, cautiore resurgant, & alijs cōparati discant, sicque coronam glorię adipiscantur. Hinc in ecclesiastico habetur. Qui nō est tentatus, quid scit? Et Iacobus, Beatus vir qui suffert tentationem, &c. ¶ Discimus secundo ex hac Christi oratione pro Petro, neminem suis viribus posse aduersus Satanae malitiam: nisi Christi præsidio fulciatur. Sic Paulo qui maximam tentationē patiebatur dixit dominus. Sufficit tibi gratia mea. Ne quo discimus nihil nobis, sed gratię Dei adscribamus. Ideoque Apostolus postquam multa præclara narrauerat quæ gessit addidit, Nō ego, sed gratia dei mecum.

Matt. 16.

Ecc. 34.

Iaco. 2.

2. Cor. 12.

1. Cor. 15.

meum.

meū. Propter quod nihil habes vnde glorieris, sed pro omnibus, vt fidelis Christi seruus, Deo gratias age: cuius ope, & auxilio vincis, atque omnia bona facis. ¶ Tertio quāto odio prosequatur ille Satanas hominum genus, & eos maxime homines quos singulari quodam modo Christus ad se perducere conatur, quosque Christus ad propagandum suum euangelium præcipue selegit. Illos qui chariores Deo sunt fortius tentat, hoc idem facit hic cū Apostolis: itidē eos qui Deo dicati sunt similiter tentat. Angelus Raphael Tobīæ dixit. Quia acceptus eras Deo, necesse fuit, vt tēratio probaret te, quarto q̄ Christus electos suos subinde labi patiatur, vt suā infirmitatis cōscī, ac memores erga alios ad misericordiam sint faciliores. Ideo Petro dixit. Tu conuersus confirma fratres tuos. Ac si diceret. Sicut tu a me specialem misericordiam consequeris, & post lapsum erigeris, & firmaberis: sic tu conuersus perfecte misericordiam impēde proximis tuis, roborā, ac subleua eos. Vnde hæc fuit præcipua causa cur Christus futurum ecclesie sue patrocini cæteris electis Apostolis grauius labi permisit: vt in propria fragilitate culpa, & piissima reparatione disceret quomodo aliis compateretur ac subueniret. De ipso quoque Saluatore nostro Paulus ait. Non habemus pontificem, qui non possit compati infirmitatibus nostris tentatum per omnia, &c. Sed procedamus. *Qui dixit ei.* Petrus scilicet cum quo dominus loquebatur respōdit nō metuēs a tentatore de uinci, aut propria fragilitate succumbere. *Domine tecum paratus sum, & in carcerem & in mortem ire.* Exferuore dilectionis hoc dixit: quanuis indiscrete loquutus sit: nimium de sua virtute confidens. Magnifica quidem hæc verba fuerunt: sed sine prudentia. Non enim decet hominem plæquo confidere: sed in deum qui operatur in nobis velle, & perficere pro bona voluntate. Nota quanta sit Christi charitas erga Petrum, quod pro huius constantia patrem cælestem peculiariter orauit. Imo obseruandum quantum sit Christi erga omne genus humanum amor: qui & adhuc non cessat pro nobis patrem interpellare, donec nos ad se receperit. Sed singula verba discutiamus. *Domine inquit.* Si dominus tuus est d̄ Petre cur illum mendaciter arguis? cur preces illius reiciis, ac si illarum non egeas? *Paratus sum inquit tecū & in carcerem & in mortem ire.* Paratus erat Petrus & sic fecum constituerat: vt verba sonant: sed vt verbis adderet facta, in se nō habebat. Paratus erat cū extra omne periculum esset: sed vt postea audiemus cū necessitas postulauit nō expectauit donec vētum esset ad carcerem, vel ad mortē: sed vnus mulieris voce sic concussus est, vt statim dominum abnegaret. Rursus aduertēdum, quod hoc quod Petrus dixit falsum fuit materialiter quia aliter accidit: non tamen formaliter, quia sicut dicebat itā intendebat. Mentiri quippe formaliter est contra mentem ire, seu cum intentione fallendī: vel scien̄ter falsum profari. *Et ille dixit.* Reprimendo incautam Petri loquutionem. *Non canabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me.* Hinc discimus, quo magis in fidei ardore confissi fuerimus, eo plus exilitatem & imbecillitatem carnis timeamus. Obserua autē quod hoc verbum domini de Petri negatione suffus explicuit Diuus Marcus, quam cæteri euangelistæ. Ex cuius verbis constat quod cum primo Petrus Christum negauit, statim gallus cecinit: & priusquam secunda vice gallus cāteret, bis iterū negauit. Et sic tres Apostoli

Tob. 12.

Hebr. 4.

Phil. 2.

Rom. 8.

Mar. 14.

Petri negationes inceperunt ante primi galli cātum, & finierunt ante secundi galli cantum. Et quanuis hic Lucas dicat quod dominus dixit Petro, non canabit hodie gallus donec ter abneges nosse me, intel ligēdū est de principio trium negationum: ita quod cum dixit, non cāterit gallus donec ter abneges nosse me, idem est ac si diceret. Antequam gallus cāter, me ter abnegare incipies? Quod B. Marcus clarius cæteris scripsit dicens. Prius quam gallus vocem bis dederit ter me es negaturus: & sic contigit, nam ante quam secundo caneret, ter Christum complete negauit. ¶ Aduerte permisisse deum Petrum cadere a sua præsumptuosa firmitate, vt Christum negaret, primo ne aliquis sibi multum tribuat, & confidat. Secūdo vt vnusquisque Christo potius quā proprio iudicio fidem adhibeat. Tertio ad reprimendam, & domandam imprudentem audaciam. Quarto vt cæteri omnes Petri casu edocerentur non propriis viribus cōfidere: considerantes quā parui sit momenti humana fragilitas quantique ponderis & valoris sit verbū quod procedit ab ore diuine veritatis. Quinto vt beatus Petrus & cæteri Prælati experientia nosset, & discerent, qualiter debeant subditorum suorum compati cum peccauerint. Præterea solent hic dialectici capita infringere, & disputare, an ad præteritū sit potentia, & vtrum Petrus potuerit nō negare postquā Christus ei dixit, ter me negabis stādo in illo medio tempore postquam Christus hæc prædixit antequā caperetur. Sed ne his immorer quia res est ad scholas pertinens vbi hæc quaestio est trita, breuiter respondemus, quod Petrus poterat non negare, nā præscientia Dei non ponit necessitatem rebus, & Petrus liberū habebat arbitriū, & eligere poterat quicquid voluisset: nam si necessario negauit, ita quod eligere oppositum non poterat tunc non peccasset negando: nam (vt Augustinus ait) peccatum adeo est voluntarium, quod si non est voluntarium non est peccatū. Itaque poterat non negare quod si fecisset, nunquam Christus dixisset, ter me negabis: quia nō negauit Petrus quia Christus dixit, ter me negabis: sed econtra ideo Christus dixit ter me negabis, quia Petrus erat negaturus: q̄ si non esset negaturus, nunquam Christus tale dixisset. Propetia enim non est causa facti: sed per oppositum factum est causa prophetiæ. Cū enim in Deo nihil est futurum aut præteritum quia omnia illi sunt præsentia, præsens erat Christo Petri negatio, ideoque dixit quod esset illū negaturus: quia certum erat illum negandum? Sed de his fatis. Iā que sequuntur videamus. *Ei dixit eis.* Quando missi vos sine sacco & pera, & calcamentis nunquid aliquid defuit vobis? *At illi dixerunt.* Nihil. Memoria diuinæ potentie satis lenire potest exempla infirmitatis humanae. Ideo Christus adducit in memoriam Apostolis quomodo eis, puidit in necessariis, & amputauit & defendit: vt spem suam in illo collocent & animetur hac cōfidentia ad tolerandū quacūque tribulationem & aduerſitatem: siquidem iam instabat tempus quo percutiendus erat pastor & oues dispergēdæ. Dicit itaque? Quando missi vos predicare Iudæis per diuersa, præcipiens vobis ire, sine alimētis & pecuniis, vt in solo Deo esset spes vestra, nec exteriora adimēcula portaretis vobiscū, nudis pedibus incedētes, si-cut ego incedo: in signū cōtempus mūdi, nūquid defuit necessariū victui? Respōderūt quod nihil defuit. Christus enim cōcelsit Apostolis vt alimēta susciperēt ab his, quibus euangelizabāt: a quibus cōpetētia

Aug. 3. de lib. arbi.

Zach. 13.

Psal. 22.

1. Reg. 17.

Matth. 4.

Joan. 21.

Exod. 1.

Exod. 16.

vita susceperūt. ¶ Vide hinc quomodo sequentibus Saluatorē nihil deesse, sic pauid, dominus regit me & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocauit. Hęc mūdi principes atque potētes dicere nō poterūt. Siquidē quo potiore gradū celsitudinis habēt, eo pluribus indigent est illis maior honos seruandus, ampliorē domum cui cōsulāt. Solus Christi seruus proferre potest, nihil sibi deesse: nā qui Deum possidet, omnia vtiq; possidet. Solus ille qui a deo nutritur & pascitur refectus viuatque contentus: nō enim per mittet Deus seruos suos fame perire. Non defuit Helix victus cū esset in deserto, cui corui necessaria suppeditabant: & tempore famis iussit Deus viduæ Sareptanæ vt eum aleret: & Apostoli hic nihil eis defuit se responderunt. Sed audiamus: quid eis vltra Christus dicat. *Dixit ergo eis.* Sed nunc qui habet sacculum tollat, similiter & peram: & qui non habet vendat tunicam suam, & emat gladium. Apostoli priusquā a Christo vocarentur quilibet sibi solito munere vtebatur, eorū vero plures piscatoriā arte exercentes vitā agebant. Sed cū Christus ad Apostolatum vocauit hæc omnia missa facere præcepit, & sic de prædicatione vtebantur: quia hospites & populi quibus verbū Dei annūtiabant, eis ministrabant alimēta, adeo vt nihil deesset de cōgrua sustentatione ad vitā ducēdā. Cū autē Christi passio appropinquaret, omnes in ipso scādalizati sunt: vnde paucis illis diebus quo vsq; resurrectionis fides esset adhibita, non licebat aut expediebat Apostolis gentibus prædicare, hominē crucifixū in medio duorū latronū, esse Mesiā in lege promissum. Ideoq; cessandū erat illis a prædicatione, & propter eādē causam oportebat, vt sibi succurrerēt quod quidē de illo remedio iā actū erat, iterū sacculum & perā capere, & ad solita piscandi munera redire. Ideo postquā dixit nūquid aliquid defuit vobis, & ipsi respōderūt, nihil: statim addidit Sed nūc qui habet sacculū tollat similiter & perā. Hoc est. Vsq; ad huc, quādo totus mūdus me sequebatur & honorem deferēbat, miracula mea atq; doctriā intuens, vobis omnia suppeditabat necessaria & alimētis cōgruis pro sequebatur, & hoc quia mei discipuli eratis: modo tamē quando tēpus passionis meę instat, & qui me comēdare, & laudare solebāt iā detrahūt, opus erit vobis proprio labore, & industria aliterq; sustentari: quia tēpore hoc cessabit prædicatione qua mediāte necessariis abūdabatis. Itaq; cū iuli modo, & iure viuite, quia iā nō est tēpus euāgelico negotio incubere. Ideoque arma parate, & qui nō habet gladiū vēdat tunicā, & emat illū. Quia licitū est patri familias rē domesticā defendere, pugnare pro iustitia, pro patria, & etiā se ipsū defendere: quia vim vi repellere licet. Quod autē discipuli ad officia præterita redierint ex euāgelica patet historia vbi piscātes eos Christus inuenit post resurrectionē ad mare Tiberiadis, q̄ nō fecerūt cū euāgelii prædicabant. Hic videtur sensus germanus huius literę. ¶ Vide quā prouidus sit deus, & quomodo omnibus, pvideat: cū mortuus esset Ioseph creuerūt filij Israël, q̄ scriptura nō dicit de eis viuere Ioseph. Quādo erāt pauci, erat illis in adiutoriū Ioseph & poterat illos defendere: quibus & auxiliū præstabat. Sed postquā mortuus est defecit eis fauor, & defensio. creuerūtq; filij Israël: ita quod ipsi se poterant defendere: iuuare viribus suis, & multitudine, quia creuerunt nūmis fortitudine, poterantque se protegere. Sed etiam cum filij isti Israël ambulabant in deserto, & quando eis defuit farina Ægypti, sustentauit

illos Deus manna de cælo: sed quando ingressi sunt terram promissionis, vbi cibi erant terræ, manna defecit, quia sine illo poterant sustentari, &c. Admonet etiam locus iste quod licita sit defensio sui ipsius moderata, etiam amicorum, & suarum rerum. Imo licitum est hominem occidere in defensionē sui, & suarum rerum: & in bello iusto, atque etiam pro iustitia cum quis rector, iudex, aut magistratus habet officium impios morti damnandi. Docet etiam apostolos habere animū præparatum ad sui magistris defensionem, ex zelo amoris atque iustitiæ. Denique admonet per gladiorum præsentiam non defuisse discipulis suis facultatem resistendi hostibus. Sed ad literam. Causa autem cur dederit eis licentiam portandī peram, sacculum, gladios, & dispensauerit nunc cum eis, subdidit dicens. *Dico enim vobis quoniam adhuc hoc quod scriptum est oportet impleri in me, & cum iniquis reputatus est.* Etenim ea quæ sunt de me finem habent. Ac si diceret. Leges mutandæ sunt dum necessitas exigit: ideo nunc aliter vobis viuēdum est: quia tempus instat, in quo illud quod Esaias de me prophetauit dicens, & cum iniquis reputatus est, oportet ad impleri in me. Oportet inquam necessitate cōditio nata. Quapropter non est nunc tempus, vt eatis & euangelium prædicetis. Nam Christus post verba hæc in ipsa nocte captus est tanquam latro, & die sequenti inter latrones suspensus. Ea enim quæ sunt de me, idest, quæ prophetæ prædixerunt de me, nunc complebuntur. Mors enim mea, dolores, angustia, passio, & tristitia, cito finientur: nam post tres dies resurgam, immortalis, & impassibilis in perpetuum regnaturus. ¶ Animaduerte, quomodo ea quæ de Christo tormenta dicuntur finem habēt. (Bonorum & eorum qui pro Christo patiuntur, labores finiri debent. Peccatorum autem tormenta in æternum durant. Sic ille beatus martyr Machabeus Antiocho tyranno dixit. Fratres mei modico nunc dolore sustentato sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu vero iudicio Dei iustas superbię tuæ poenas excolues: iustorum labores in hac vita breues sunt, & tandem postea præmiū est æternum, & econuerso impij gloria etiam breuis est, quæ statim cadit, & euanescit. Vnde Psalmista ait. Vidit impiū exaltatum super cedros Libani, transiit, & ecce iam non erat. Hoc exclamat Baruch. Vbi sunt principes gentium & qui dominatur super bestias, quæ sunt super terrā? Qui ludūt, &c. Exterminati sunt, & ad inferos descenderunt: & alij loco eorum surrexerunt. Tota mundi gloria deuenit in perpetuum cruciatum: totus autem Christi labor, & seruatorum, in gloriam, & requiem perennem, quæ nunquam habebit finem. ¶ Ne ergo timeas, huius vitæ labores, & pericula: nam q̄ cito labitur nō mē laboris retinere nō potest, nec est vere labor ille qui cum vita simul perit. Illi autem erunt & qui tibi metum debent incutere, qui in æternum durant, cuiusmodi sunt inferni cruciatus. Plurimi tamen sunt qui, quod nullo modo timendum est, timent, videlicet huius seculi afflictiones, & angustias: non verentur tamē quod vereri deberent, poenam, scilicet æternam, & permanentē. Qui timet pruinam (ait Iob) super eum veniet nix. Hęc ergo Christi verba apprimē memoriæ fige, & cum in infirmitatem seu persecutionem incidere vires assume animumque tibi adde & intueri gloriam quam tibi Deus concedet, & que te expectat repetesq; in interiori cordis hæc Christi verba. Etenim ea quæ sunt de me finem habent. Sequitur.

Iosuc. 5.

Esa. 54.

2. Mac. 7.

Psal. 36.

Baruch. 3.

Iob. 6.

quitur. *At illi dixerunt Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit: Satis est. Tantus inuasit timor discipulos audientes Christum quod inter iniquos esset reputandus, quibus licet iam dixerat, ut tollerent facculum & peram nihilominus maximo tremore quo premebantur oblitum sunt, nulliusque alterius rei meminerunt praeter quam armorum. Ideoque de solis gladiis tractauerunt, & positos duobus dixerunt. Ecce duo gladii hic. Duos gladios in promptu habemus parati ad tuam defensionem. Parum armati sumus, cum nos omnes non nisi duos tantum gladios habeamus. Quoniam nam pacto nos his armis defendere poterimus? Non indigebat Christus armis, siquidem propria voluntate patebatur: quae tamen si capere velet, magna nimis & fortia in sua diuinitate habebat, cuius vi atque virtute posset in instanti omnes inimicos annihilare: ideoque respondit, Satis est. Noluit tunc Christus dominum mysterium suae sacratissimae passionis eis plus adaperire, quia nondum discipuli erant tanti capaces sacramenti: & sic cum cognosceret eos non illum in tellexisse, simulat dicens, satis est: haud significans, ipsum illis, aut aliis armis non egere, sed tantum Sathanam, & mortem vincere sufferens, tacens, atque patiens: his ergo armis tyrannum, armatum fortem qui nos opprimebat, & captiuos tenebat, erat victurus: non armis materialibus quae ab apostolis offerebantur. Multi in hoc loco interpretantur istos duos gladios, de spiritualibus ecclesiae gladiis, ecclesiastico scilicet, & saeculari: & alij de verbo Dei, sed quia haec non sunt ad rem: ne immoremur in increpatione expositionis adeo huic loco dissonae, & torrae, transeamus ad ea quae in contextu sequuntur. *Et egressus ibat secundum consuetudinem in montem oliuarum. Sequuntur autem illum & discipuli.* Assueuerat totum diem consumere Christus, populo praedicando, & infirmos sanando, nocte vero in montem Oliueti proficisci qui parum a ciuitate distabat: & ibi erat pernoctans in oratione. Abiit ut preces funderet: utque Iudas eius inuenire posset, qui recte nouerat locum illum, siquidem saepe alias in eo cum Christo fuerat. In hoc datur intelligi se sponte mori, quandoquidem locum iniquo Iudae notissimum elegit, ut sic inueneret, & captus, pro nobis pareretur. Nota etiam quod in montem oliuarum iam iam moriturus vadit: nam secundum suam misericordiam saluos nos fecit. Misericordia enim per oliuam designatur. Docet etiam ut is qui eucharistiam accipit, non illico ad negotia saecularia se conuertat: sed ad solitudinem accedat orationis, & contemplationis, orans, & psallens. Denique docet quod quando orare uoluerimus recedamus in locum abditum sicut Christus fecit: cum ciuitatem omiserit, & in montem oraturus uenerit. Sic historiam prosequamur. Abiit inquam in montem oliuarum: & ut Ioannes inquit trans torrentem Cedron, qui est trans uallem Iosaphat, & inter Hierusalem & montem Oliueti, iuxta Gethsemani, & hortum est ingressus. Vade & tu cum illo: ne deferas, ne ipse te deserat. Conemplare ergo Deum tuum in illa noctis caligine, mortem timentem ut homo uerus: tremens, & a pauperibus discipulis, & absque ullo solatio, deductus, in montem dimiscedit: deducit ergo tu eum in hoc itinere. Memmento homo quoniam in horto lapsus es, & in hortum te quaesitum Christus vadit. Et propter amorem quo te prosequitur, tristis est quia te deiecit uideret, ideo tristis incedens te querit: nam amarum, dolore emittitur & quaeritur. Vide quantum te dilexit siquidem*

tanta tristitia premitur, ut te inueniat, quod dicat. Tristis est anima mea usque ad mortem. Intensus quantum quis potest in hac uita tristari: & exarsit, usque ad mortem. Interroga ergo anima mea dominum, cur mortuus incedat. Tanta est tristitia qua patitur, ut passione fauces obturare cogat uocemque illis adhaerere, ut nec respondere nec loqui valeat: quare opus erit ueniat fidelis eius seruus Dauid qui pro eo respondeat dicatque in persona Christi. conturbatus & contristatus: conturbatus sum in exercitatione mea. A uoce (inquit) inimici, a uoce quaerentis animam meam. Iam ex loco ubi erat, uentorum conuentionem audiebat: itidem & Iudaeorum conuentionem parantium se ut Christum caperent: iam hoc adeo Christi animam attingit. ut per eius uiscera gelida tristitia decurrat. Dic mihi ergo Domine, in hoc dolore atque tristitia non est qui te sequatur comes? Respondit Dauid pro eo dicens. Sustinui qui simul contristarerer, & non fuit. Solus adest amicus destitutus. Discipuli qui cum eo sunt adeo sunt mactati & uicti sono, ut indigeat quaerere aliquem qui in tribulationibus comiteretur, & a se detur: quaesitum: sed non inuenit. Forsan dñe deest qui tibi solatium praestet? Consolantem me quaesitum & non inueni. O quam solus Christus relinquitur in tristitiis, angustiis, & passione, ab his qui Christi nomine, magnificantes se, deliciis, risibus & adulationibus operam indulget, & in quo solo tempus terunt, de memoria eradicantes quae dominus ut gemi tibus aeternis eriperet & gloriam sempiternam concederet, pati dignatus est. Ve uobis (inquit ipse) qui ridetis, quia stebitis. Haec est tristitia, atque metus, quo fuit Iacob concussus ab Esau. Hoc eodem fuit timore pressus Helias ab impia Iezabel. Hic sanctum regem Dauid uidebis tristitem mortuum ac colachrymatem Hierusalem egredientem a proprio filio castum coopite cooperto, nec non pedibus nudis incedentem. Vide bis etiam & audies Semei dictum. In quacumque hora transieris torretur cedron scito te moriturum. Videbis serpentem aeneum in ipso torrente comminutum. Quis dicamus Christi exemplo refrenare timores & tristitias & caetera quae aduersus rationem insurgere saepe solent, ne animas nostras seducant, sed potius in inferiori eius parte sedentur, sensualitate, scilicet offerente, sicut Christus redemptor noster fecit. Discimus etiam hic suo exemplo nunquam de eius gratia desperare, si forsitan aliquando in aliquam tristitiam subitum, timorem, vel cordis debilitate inciderimus: cum seruituti atque amoris diuinae maiestatis dediti fuerimus. Hinc etiam discimus nostrorum fratrum misereri, dolereque de eorum necessitatibus: nam Christus hic non propter se, sed propter nos tristatus est. Discimus etiam Christi domini nostri exemplar intuentes, tristitias, & tribulationes Deo offerre: flexi ad seruicium, & deuotam orationem, sicut ipse fecit: nam statim cum dixit, tristis est anima mea usque ad mortem, oraturus abiit, &c. Sequitur. *Et cum peruenisset ad locum dixit eis. Orate ne intretis in tentationem.* Cenaculum ex quo Christus redemptor noster profectus est, a loco ubi ipse orauit duo distat miliaria trecentos, & triginta passus cum aliis septem: quoniam pons quidam uincto tantum contenta arca, qua torrens Cedron interluit a cenaculo miliare & nongentos quinquaginta passus recedit, a quo ponte usque ad locum ubi Apostoli octo a domino sunt relictum ducti interfuerunt passus: qui itidem locus ab alio in quo aliis tres sunt miliaria usque ad centum octoginta septem distat, qui tandem

situsque in quo Christus orauit iactu solum lapidis complectantur, ut ipse narrat Euangelista. Respice ergo Iogam uiam qua Christus postquam captus, ductus est, tractus, atque raptus. Et quod notatu & inspectu dignum est quod a ponte usque ad domum Anas quadam interest acclius uia ardua & recta nimis: qua propter magna angustia oppressus ascendit. Dixit ergo eis orate ne intretis, &c. Hoc solummodo octo apostolis dixit: quoniam Iudas iam ab hoc sancto comitatu migrarat: diu autem Petri, Iacobum & Ioanem secum duxerat. Porro esse tentatos non est malum sed bonum, & meritum administrat: sed esse a temptatione uictos est malum: ideoque non dixit orate ne tentemini: sed orate ne intretis in tentationem, ei consentientes: quia tentatio proprias uires non excedit. Docet hic Christus orationem potissimum esse remedium aduersus omnes mundi tentationes. Nam sicut fur clamorem uicinarum qui subuerturi instanter ueniunt audiens fugit: sic orationis clamor Satanam fugere cogit, & sanctos probosque suscitatur in auxilium. Sic Dominus in oratione quam docuit, dixit ut petereamus. Et ne nos inducas in tentationem. Mirabile autem uictorum est ad tentationes superandas oratio ipsa. Cum nihil nos sufficiamus, sed sufficientia nostra ex Deo sit nutum ad ipsum mittamus auxilium atque opere petentes. Oratio enim quidam nuntius est Deo nostram aperientem indigentiam: secum illud propheta. Intret oratio mea in conspectu tuo. *Et ipse auulsus est ab eis, quantum est iactus lapidis: & positus genibus orabat, dicens.* In quo relucet excellentia orationis Christi: quae omnes fuit complexa circumstantias, ut perfecta esset. Primo quidem quia erat solitaria: nam cum oratio sit eleuatio mentis in Deum, tunc rectius fit quando qui orat recedit, & separat se a mundi strepitu. Secundo haec oratio humilis fuit, quia genibus flexis orabat. Videtur hunc apud praesentes esse orandi modum praesertim cum erant in aliqua magna tribulatione constituti, ut scilicet se coram domino prosternerent. Sic in Numeris legitur quod proiecerunt se super faciem suam Moyses, & Aaron proni in terram, orantes pro aqua. Matthaeus & Marcus dicunt quod profecit se super terram: ut quae retro sunt obliuiscens in anteriora progrediaris, & ut intelligas quam humilitate coram Deo orare debeas. Et in hoc non differt inter Euangelistas, nam cum ter orasset, semel genibus orauit flexis, & iterum in terram pronus. Vel potius omnia simul contigerunt: nam cepit positus genibus orare, ut noster ait Lucas: quae autem eius erat delicata & tenera complexio, nec non debilitas ob timorem, & mortis imminens tristitia, pronus in terram cadere coactus est, deficientibus uiribus, propter agoniam qua premebatur. O Rex gloriae, quam deberent mundi nobiles, & potentes confundi qui tot deliciis ac mollibus stragulis auro intextis, & sericis genua in templis curuant, imo egre ferunt sic genibus flexis preces fundere. Expede quod Salomon orauit in templo positus genibus. Moyses in monte stans orabat, cum uicit Amalec: & Heliseus ut filium Sina in uisum suscitaret, oras deambulabat: Christus autem omnia isthaec in summam redegit: nam orauit sicut Moyses in cruce stans, orauit sicut Heliseus deambulans quando ter apostolos in hoc horto uisit: orauit etiam sicut Salomon genibus, & tandem sicut Dauid in terram deiecit. Sequere ergo anima mea quando oras huc orandi modum genua flexa in terram nudam: in quo significas humilitatem,

& obedientiam, quam Deo exhibere debes. Tertio haec oratio iusta erat & recta: quia propriam uoluntatem diuinam uoluntati subiecit. Quarto erat charitate plena: quia saepe ac sepius discipulos suos in eius in tristitiis uisitabat. Quae aduerte autem quod dixit quod auulsus est ab eis: quo modo loquendi ostenditur amor quo Christus suos prosequatur. Nam hoc uerbum auulsus, proprie significat diuellere, sicut quando maxima uis quis aliquam arborem radicitus euellere tetat simul cum ambiente terra. Adeo Christi cor erat stricto nexu amoris unitum cum apostolis ut ferme uictora diuinites per modum euulsus ab eis recessit. O, magna amoris uis, quae nec per spatium iactus lapidis seu distantiam a uoluntate absque dolore patitur. Et tu o anima mea a tuo Deo extorris es tot annis: & nihil sentis non potes negare quin hoc ex defectu amoris Dei ortatur. Haec maxima charitas haud uulit recessum semileuce, sed tantum iactus lapidis: ut praelati intelligant manifeste per longum tempus a suis sedibus, & episcopatibus abesse, habere ortum a minima qua praediti sunt charitate, & zelo erga subditorum animas. Praeterea a discipulis orationi uacantibus recessit, sed non multum, ut sciant qui orationibus indulget Iesum ab ipsis parum distare, ut primo emisso gemitu statim audiantur, & ope iuuentur. Unde in Psalmo. Clamabit ad me, & ego exaudiam eum. *Duxit autem secum Petrum, Iacobum & Ioannem,* ut testes adessent humanae suae naturae fragilitatis & tremoris mortis, sicut & antea testes extiterant gloriae suae transfigurationis: ut qui gloriam suae diuinitatis uiderant, uiderent etiam carnis suae uilitatem, ac fragilitatem. Non sic nos siquidem excellentiae propriae appetitu desideramus nostra bona ab omnium oculis uideri celantes quae defectus speciem habent, ut sic eis imponamus. Orabat autem Dominus in qua tum homo: nam secundum humanam naturam minor est patre. Ipsam autem orationem audiamus. *Pater si uis transfer calicem istum a me.* Pater si possibile est salua tuam humana redemptione me incolumi manente, ut mors deuinetur & pereat transfer calicem istum a me: experientiam, scilicet, & amaritudinem passionis, quae mihi modo obicitur, quamque timeo. Tanquam uerus homo mortem refugiebat, & secundum inferiorum portionem reuebat mori, si secundum iustitiam fieri poterat. Iustitia tamen aeterni patris statuerat filium eius in fontem mori, sicuti hoc nostrae salutis sacramentum ostensum olim fuerat uariis figuris, & scripturis ab eodem patre, a mundi constitutione. Hinc ergo sequitur tristitiam mortis angustiamque, nec non passionem, minime Christo domino placere propter se, nec propter mortis acerbiter tanquam finem principiorum. Quare alia omnia consideratione ipsam mortem amplecti reuebat: obedientia tamen paucis humanique generis salute quasi compulsi a quo animo mortem ipsam oppetere annebat: ueluti agrotus qui uoluntarie potionem amarum gustat non propter ipsam sed ut per ipsam salutem optatam consequatur. Haec libera uoluntas mortem pro Christo sustinendi martyres ipsos ad astra uelit, & gloriosos fecit: nam carnis appetitus illud tantum naturaliter desiderat quod delectationem ingerit, unde si morti martyribus absque ullo dolore contingeret, non apparet quae in eo esset meriti causa. Quoniam tamen hanc uiuendi uoluntatem, atque desiderium Deo subiiciunt atque tradunt amplectunturque eius amore ducti, quod uiribus tantum naturalibus pulsi refugiant, ideo donari coronis laudis,

77.3.

Ioan. 18.

Gen. 3.

Mat. 26.

Psal. 54.

Psal. 43.

Mat. 6.

1. Cor. 1.

Psal. 37.

Luc. 6.

Gen. 32.

3. Reg. 19.

2. Reg. 16.

3. Reg. 2.

4. Reg. 18.

Numer. 20.

Mat. 26.

Mat. 16.

1. Reg. 8.

Exod. 17.

4. Reg. 4.

laudis, & gloriæ merentur. Et hoc est quod dominus in sua oratione prosequitur dicens. *Verumtamen non mea voluntas, sed tuâ facit.* Non secundum humanam affectionem, sed tuâ voluntatem. Hinc apparet quod id quod Christus redemptor noster naturali timore oppressus, qui cõditioni & fragilitati humanæ annectitur, desiderabat: modo ad se cõuersus amplectitur, & confirmat, obediẽtia cordisq; fortitudine victus. Nam non inquit, pater fiat hoc q; loquor secundũ carnis naturalẽ inclinationẽ: sed inquit, fiat id propter quod me misisti, redẽptionem scilicet humani generis, ob quam ego à tuo excelso sinu in hoc solum descendidi. Hoc est quod idem Christus in alio loco euangelij antequam passionis eius tempus immineret, dixit. Non veni facere voluntatem meam: sed voluntatem eius qui misit me. Non voluntatem temporalem secundum carnem: sed illam quæ quidem eadem est voluntate æterni patris est. Si ergo vnigenitus Dei filius inquit quod voluntas eius non fiat, sed potius patris: quãto maiori iure inobediẽtes habebimur, at que iudicabimur si proprias sequuti fuerimus voluntates? Ad finem vsque vitæ docuit nos Christus, Dei tantum non nostram exequendam voluntatẽ, parentum etiam prælatorumque sectandam: eorundẽ præceptis parentes, & obtemperantes. Docemur hinc, si quando voti & orationis ad Deum fusæ compotes non euadere conrigerit, voluntati diuinæ conformari, gaudereque voluntatem diuinam adimpleri: quãuis in detrimentũ proprii appetitus, & desiderij cedat. Nam sicuti non debemus in periculis, & aduersitatibus propriis fidere viribus, ne vanitatis amatoris propriæq; fortitudinis præcones esse videamur: sic nec de cælesti auxilio vnquam diffidendum, ne itidem Dei nostri infallibilis auxiliatoris impotentiam deferre videamur. Aduerte autẽ quod hic Christus vocauit se filium Dei naturalem, & non adoptiuũ: quia dixit pater mi, & non pater noster, vt quod per Ioannem dixerat manifestaret, ego & pater vnũ sumus. Eadem res, eadem essentia, vnus Deus, & vnũ posse, minime diuisum. *Apparuit autem illi angelus de celo confortans illum.* Vt intelligas aliam fuisse istam tribulationẽ ab ea, quam in deserto passus est, quia ibi angeli non confortauerunt illum, sed ei potius seruiuerunt: hic tamen adeo fuit ingens debilitas, & afflictio qua fuit oppressus vt fuerit coactus à sua creatura confortari. Verum est aliam translationem habere: ei Angelum apparuisse illum exaltantem ac glorificantem. Hoc est fructum passionis annũtiante nec non mirabilem suæ resurrectionis gloriam: per quam omnes Adam filij erant extollendi, & glorificandi. ¶ Præterea Angelus ei apparuit: vt intelligas precem humilitate atque perseverantia fusam, nunquam responso carere. ¶ Angelus autem hic erat beatus Michael qui afflictionem, & tristitiam quã eius rex ex parte sensualitatis patiebatur, confortabat secundum quam paulo minus ab Angelis minutus est hæc autem alteratio partis sensitiuæ erat qua refutabat, mortemque pati renuebat. Recipit Redemptor humilis solatium hoc à creatura, considerans se paulominus ab Angelis secundum carnem factum: dum in hoc lachrymarum valle morabatur: & sicut, velut homo, non tristis reddebat, sic huius modi Angelicis verbis vt homo confortatus est. ¶ Expẽde autem quod mox vt filius Dei se voluntati æterni patris subiecit, & dedit, Angelus solatium præstitit: vt hinc excipias si quando contigerit non euadere orantem voti

Ioan. 6.

Ioan. 10.

Matth. 4.

Psal. 3.

compotem quia forsitan sic fieri oportet: nõ ideo à cõspectu Dei ope destitutus recedit, imo potius solatio afficitur spirituali. Item nemo existimet hinc vel alij Angelum Christi custodiã delectum fuisse: nam qui omnium Angelorum custos erat, Angelo custode non eguit. ¶ Rursus aduertẽdum quod in hoc quod Angeli cum Christo gesserunt dilucide perspicitur in eo duas esse naturas, diuinam scilicet, & humanam: nam ei tanquam ipsi Deo inferuierunt in deserto, & hic sicut hominem Angelus confortauit. Apparuit Angelus iste in humana specie Christo solatium præbens, ad serui modum qui dominum suum cõsolatur & etiam vt doceat nos: Angelos cum ad Deum preces fundimus nobis adesse inuisibilique quodã modo animum & solatium addere ne ab incepta oratione desistamus. Secundo vt dicamus his qui amore Dei ducti tristitias, & tribulationes sustinent, cælestem opem nunquam deesse, iuxta illud Psalmi. Secundum multitudinem dolorum meorum: consolationes tuæ lætificauerunt animam meam. Sic Angelus domini apparuit Agar in solitudine, cũ sola tristis, & affecta dolore existeret: quam fuit consolatus. Sic etiam Heliã in deserto, à conspectu, & persecutione Iezabel fugiẽti. & dixit. Surge & comede: grãdij enim tibi restat via. Sume ergo mudi redemptor vires, confortare domine mi-grandis enim tibi restat via, ne te hæc terreat tristitia, nec metus concutiat, restant enim adhuc tibi, flagella, vulneta, alapæ, spinarum corona, clauis, crux, & tandem lancea, &c. Sed ad contextum. *Et factus in agonia prolixius orabat.* Significare volens, quod quoties agonia vel alia graui necessitate oppressi fuerimus abique vlla mora ad orationis remediũ debemus confugere: & dum in maiori periculo constituti fuerimus, maiori cura, & instantius orationi indulgeamus. Agonia hæc erat prælium quoddam inter dominicam carnẽ, & mortem: caro enim naturaliter viuere desiderabat. Vel potest dici hanc agoniam esse angustiam mortis quã imminere cernebat iamque fere in conspectum daret: & ideo dicitur in agonia factus. Quo etiã modo cũ infirmi sunt iam in extremis constituti ita vt iã sensus deficere videantur ne possint discernere, dicuntur esse in agonia, & conflũtu. Vel potest dici quod agonia hæc nihil aliud erat quam quidam agon, & certamen, in ipso Christo, inter rationem & sensualitatem: quia certabat & contendebat in eo ad instar, & modum cuiusdam pertinacis mirifici prælij & agonis: sensualitas ex vna parte, quæ quidem naturali ingenio sulca timebat, renuebat, & horrebat mortẽ: ratio ex alia quæ nimirum diuinæ voluntati obtemperans mortem oppetere volebat, honorem Dei zelãs, remediũ, opem & salutem generis humani desiderans. Nam virtute diuina, atque cælesti harum quelibet partium facere? seu pati quod cuique naturale erat, permittẽbatur. Sed iam iã redemptor suo corde mortem vincebat, & superabat cum in animum mori inducebat: quam tandem postea ipso opere vincit quando resurrexit. Sed nũc pauci sunt qui in hoc agone & certamine cõstituantur: nõ mox sensualitati herbã porrigunt, carnẽq; ipsam insequuntur. ¶ Nota hic quot erunt terrores, agones, metus, & angustie in tuæ mortis vltima hora, cũ tot in vita sis irretitus peccatis si sola ei memoria tã acerbã fuit Christo cũ adeo innocens à culpaque expertus esset. Nã si Christus omni peccato liber sic mortem timuit vt sola eius memoria, & consideratione in agonia fieret: quid tu facies

Matth. 4.

Psal. 93.
Gen. 16.
3. Reg. 19.

Ioan. 17.

cies peccatis onustus cum medici vitæ tuæ spem tollant, erectumque peccus fuerit tibi, oculi comminui ceperint sensus operari desiterint & oblesus à doloribus mortisque angustis fueris? O quãtum deberet hic strictus mortis status peccatoribus metum incutere siquidem adeo magnũ Christo incussit. Voluit dominus in his quæ in eo gesta sunt nostræ animæ contentionem & certamen significare: nam omnes nos mirabilem ac terribilem patientem terrorem in quo vsque ad verba otiosa in reddẽdo deo rationem nobis deueniendum erit. Et vt videas quam magnus fuit agone iste & certamen attende euangelistæ verba. *Et factus est sudor eius sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram.* Sudor iste feruens erat nimis & maximus: qui ex omnib; partibus corporis & poris manabat ad modum sanguinis effluentis in huiusmodi agone & certamine per vestes defluentis, & in terrã abundanter cadentis. Emisit autem hunc sudorem sanguineũ Christus, ob maximum conatum orationis eius, nec non omnium terribilium mortis memoriam maximam qua vexabatur & premebatur, iminentique & obiecti periculi, & ingentem angustiam qua à propria sensualitate torquebatur quæ quidem Dei iussu facere & pati ei naturale & congenitũ permittẽbatur. Quare cum cor eius esset inflamatũ, omnes pori recludi & deiici ceperunt, insinuereque & emittere per omnes illius corporis sanctissimi, & passibilis partes, sudorem sanguineum, purum, nimis que coloratũ, ita vt redundaret. Sanguis iste fuit verus, naturalisque quantum ad suum esse, & substantiã fuit tamen miraculosus, & non naturalis quo ad modum emanationis, & emissionis qua à venis emissus fuit: nam præter totum ordinem, & cursum naturalem est sanguineũ effundere sudorem. Hoc idem dicimus oportet de sanguine, & aqua, quæ à latere Christi domini iam defuncti fluxerunt, sanguis enim verus fuit, aqua iridem vera, miraculose tamen: quia mirabili Dei providẽtia, & supernaturali ratione ab inanibili copore manarunt. Voluit autem Dominus sudare sanguinem in terram; cadere: quia patiebatur, & proprium sanguinem effundebat, non pro angelorum sed potius hominum terrenorum, & in terra degentium salute. Isti tantum redempti sunt, & mundi, sanguinis Domini nostri effusione. Secundo ne dominus tantum oculis pro nostris peccatis lachrymas funderet, sed etiam toto corpore, cum nimirum ab oculis aqua à cæteris vero corporis partibus sanguis manabant, Præterea in sudore, Christi feruor & conatus dilucide perspicitur: in sanguine, mundi pretium; in fluxu vero eius, liberalis abundantia copiosissimæ redemptionis elucescit: guttæ tandem evidens signum fuerunt singularis efficacis, commodiq; quod passio ipsa intulit, siquidem virtus illis vniuersalis erat, & omnibus sufficiens, ne eo rui malitia, & prauitas indignos redderet. Tu ergo, ô anima mea nihil morare sed properatim tende in hoc pretiosum balsamum odoriferum, vt redimi, & sana fieri merearis: quantumuis paruulæ guttæ particeps sis, eaque aspergaris. Considera quam intensus ignis amoris cordi Christi affuit: siquidem viuũ sanguinẽ per coporis poros distillare cogit, sicut ignis facit aquam de rosis manare: vt reddat odorem suauitatis sacrificio æterni patri pro nobis offerendo. Considera etiam anima mea quam periculosa est infirmitas tua siquidem tam ingenti sudoris copia nõdum perfecte humorum tuorum peccatorum faces

purgasti: vt ipsemet dominus de te conquerens dixit. Multo labore sudarum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius, vide etiam quam noceat frigus homini in sudore constituto. Pro comperto igitur habere debes nullum tam nocuum frigus esse sicut ingrati tudinis frigiditas. Hæc tua frigiditas & ingrati tudo vexat maxime Saluatorem, sanguinem pro te insudantem. Orat æternum patrem, & non exauditur: expectat solatium lachrymarum tuarum vt à pœna, quæ ipsum torquet subleues. Respice qualiter ab oratione confurgens proprio sanguine mersus, eum extergit: intueri ipsum solum angustia oppressum, & afflictum: considera quanta fuit tunc eius animæ angustia, cuius testes guttæ sanguinis vestem penetrantes & in terram cadentes, existunt: illiusq; miserrere & compatere: nam absque ingenti dolore hoc minime potuit contingere. Ad mortalium animos nunquam peruenit, nec est auditum, nec visum aliquem terrore mortis sanguinem sudore emisisse, quia propter apparet similem dolorem sensum nunquam fuisse. Hinc etiam percipitur quanta fuerit amaritudo passionis Christi siquidem sola eius cogitatio illud sic turbauit & torisit, vt sanguinem sudare cogere retur. Sudor faciem Adami minime ad culpã ablundam conduxit: nec vniuersæ diluuij aquæ sufficere potuerunt ad mundi tollenda peccata. Sufficit tamẽ sudor salutaris sacratissimi Redemptoris, sicut nãq; antidotum & lauacrum sufficiens ad mundandas animas ab omni labe peccati. ¶ Disce cũ ægotas vel multũ orare vel alios apud te orãtes habere: cum videas hic Christũ positiũ in agonia orantẽ, & in cruce iam iam moriturũ pro crucifixoribus orasse, animãque suam in manus paternas commendasse. Disce imminente mortis articulo voluntatem tuam voluntati diuinæ conformare. Disce vero tu peccator de propriis dolere peccatis: cum videas Christum tantopere afflictum ex alienis disce pios animi tui affectus eleuare, excitare, & exercere, coram Christo in monte Oliueti prostrato, & ibi ora, lachrymas funde deducq; Christũ in angustis, siquidem tuo amore impulsus hanc patitur pœnam. Sed procedamus. *Et cum surrexisset ab oratione venit ad discipulos suos inuenit eos dormientes præ tristitia.* Venit de loco vbi orabat ad discipulos videlicet ad Petrum, Iacobum, & Ioannem, & dormiebant: nam cum agone & certamẽ eis appropinquaret, oculi eorum somno victi, languere ceperunt nam huiusmodi somnus erat veluti quidam typus & figura negationis, & effugij, quod erant paraturi. Dormiebant præ tristitia, & afflictione, ita vt oculi interiores grauius angustiam, & tristitiam ferrent: corporales etiam vexabantur propter prolixitatem vigiliarum. Nam quo tristitiæ magnitudinem qua erant affecti, ex quo Christum dicentem audierant, Tristis est anima mea vsque ad mortem, non poterant vincere somnum interdum magistro interdum vero sibi ipsis timẽtes. Vt autem dormierant sicut & anima, sic & corpore: nam sæpe ac sæpius contingit ex animi contractione, & tepiditate oculos somno teneri. Ad mores autem componendos disce ter Christum discesse ad orandum, terque iridem oues suas vistrasse intendens ad orationem flectere: nam non solum prælatus vitam ducere debet contemplatiuam sed etiam aliquando actiuam. Sic in Ezechiele legimus quod illa sancta quatuor animalia volabant, incedebant & habebãt alas, sub qualibet autem sarum erat manus veluti hominis.

Ezech. 24.

Genes. 3.
Genes. 8.

Ezech. 10.

G g nis,

nis. Habebant alas ad volandum per contemplationem, manus vero ad inveniendum proximi commo ditati. Discant contemplantui propter proximorum salutem suis temporibus relinquere orationem. Moses cum esset cum Deo in monte orans iussu Dei dereliquit Dei conuersationem: & descendit ad populum peccatorem, vt ei subueniret. *Et ait illis. Quid dormitis: Surgite, orate, ne intretis in tentationem.* Quare cum in tot fitis constituti periculis dormitis, cum modo tempus potius vigilandi sit, ob maximam pressuram tentationis quæ cum ferè immineat? Surgite ab ignauia, & pigritia, vigilateq; & orate ne intretis in tentationem illi consentientes quia tentatio vos superare non potest. Contemplare ergo modo Saluatoris piam mansuetudinem, qui quo magis motus illi imminerebat & appropinquabat: eo magis cordis suauitatem & lenitatem ostendebat, & vide, quomodo bonus pastor vigilat in custodia pusilli gregis. O ingens amor. Vere bonus est talis pastor. Bene de illo dixit euangelista, quod in finem dilexit eos, siquidem in tali constitutus agonia non cessabat vitam pro illis exponere, salutemq; conari intra illud exiguum tempus quod restabat. Non sic multi præpositi modo faciunt, qui cum subditi vigilent, componant lites, & tam corporis quam animæ laboribus, penuria, & necessitatibus opprimantur, quibus remedium adhibere difficile est, dormiunt, & requiescunt in blandis & delicatis lectis, otio, & voluptati mundique sumptibus dediti, exultantes, curis laborum, & indigentie suarum ouium liberi. Maxima certe erat charitas atque benignitas huius pastoris siquidem discipulis suis dixerat, (vt Matthæus & Marcus scribunt) vt dormirent & quiescerent, noluitque eos à somno excitare quoadusque tã Iudæorum cum Iuda venientium laternis, sustibus, & armis, agmen agnouit, eum capiendi desiderio: eos inquam somno vacare non vetuit, cum ipsemet pastor bonus proprio esset sanguine immerfus earundem ouium amore. Somno autem parcere pepulit cū iam inimici imminerent & instarent, in quo docet feruor Dei non diu somno indulgere debere. Surgite, ne nos inimici nostri abditos, & receptos inueniant sicut timidos: exhibeamus nos illis facie læta, ne terga demus, nec mortem timeamus. Hoc voluit dominus facere vt populi intelligerent agni qui passurus erat confidentiam, & constantiam: vt quæ sciremus passionem eius voluntariam omnino non violentam fuisse. Hinc patet feruens desiderium domini, nostræ redemptionis, siquidem non solum ipsum traductorem simul cum pharisæis venientem mansit: sed & ipse eos excipere voluit. O, mira christi bonitas. Quando voluerunt illum facere regem fugit, nunc autem exit obuiam eis? Docemur hic primo si opus fuerit aliquam tribulationem pati, gaudio & confidentia sustinere. Secundo ad tentationes perpetiendas parati: ideo inquit eis surgite. Tertio orationem tanquam locum in tentationibus ipsis capere: ideo ait orate ne intretis in tentationem. Sequitur. *Adhuc eo loquente ecce turba & qui vocabatur Iudas vnus de duodecim antecedebat eos, & appropinquabat Iesu vt oscularetur eum.* Sancta & pia Susanna cum in pomario domus sue se lauaret ab iniquis presbyteris inuasa est, capta, & ad mortem traducta. Sic dominus Iesus cum in horto merfus in proprio sanguine: subito ab inimicis & iniquis Iudeis missis à principibus sacerdotum fuit obfessus, captus, & delatus

Exod. 32.

Joan. 10. Joan. 13.

Matt. 26. Mar. 14.

Joan. 8.

Mat. 13.

falso, & cum innocēs esset, ad mortem traditus. Quibus exiuit obuiam dominus. Sæpe ac sapius lupum obuiam oui exire & eam inuadere vidi: oppositum autem nisi modo videre mihi nunquam contigit: & tu cum innocentissimus agnus sis excepturus lupos istos rapaces exis. Tu thesaurus paradisi in manus prædonum te exponis. Tu hæreditas promissa patri bus in manibus prodigorum: tu sapientia æterna, stultorum regimini te obicis. ¶ Vnus autem de duodecim Iudas antecedebat eos. In quo nota quod pessimus iste mercator fuit vnus de duodecim non quidem merito, sed potius numero. Quod euangelista dixit, vt huius traditoris malitiam ostenderet, qui in crimen Iesæ maiestatis à dignitate apostolica ceciderat. Præcedebat autem eos sicut signifer nequissimi: & appropinquabat Iesu ait nos Iudas, vt oscularetur eum: Appropinquabat vt domesticus, sed fur erat: salutauit vt discipulus, sed tamen insidias parabat: tandem osculatus est eum, nihilominus infestus & inimicus erat: iam diu inoleuerat cõsuetudo apud Hebræos, & nunc etiam apud varias & diuersas nationes se adinuicem osculari cum in aliquem se conferunt locum vt ostendant ingressum pacificum: & sic Christo idem erat mos suos recipiendi discipulos cum eos in aliquem locum mittebat, osculo pudici amoris & pacis cum redibant, quapropter perfidus iste Iudæus in signum osculi dedit. ¶ Sicut Ioab olim osculans Amasam & salutans sermone pacifico in dolo, occidit eum: sic accessit traditor iste, & salutans verbis pacificis, dominum morti tradidit. ¶ O verus traditor non minus ad mortem æternam damnatus, quam temporali cupiditate victus. Quomodo iam oblitus es mirabilem magistrum tui: & notitia, quam tibi & cæteris sue diuinitatis cõtulit? Sic inima cordis celare putas ac si non esset qui seruetur? Huiusmodi sunt quamplurimi pōrifices & prelati qui cum subditis verbis & operibus præbeant occasionem ruinae, suoque exemplo labi cogant, negare non possunt Iudææ similitudinem & exemplar ferre, siquidem ad iniquitatem cæteros præcedunt, ex quo sequitur eos etiam præcedere vt omnes in infernum prolabantur. Iudas abutens beneficiis acceptis, reddebat mala pro bonis: cui etiam similes sunt ingrati homines. ¶ Perpende quantum distent osculum Iudæ & Magdalene: Iudas in facie osculatus est Saluatorem, & periit: Magdalena vero in pedibus, & in colomis & voti compos euasit. Humiles ad Deum accedentes iustificantur, damnantur autem, elati superbia. *Iesus autem dixit illi. Iuda osculo filium hominis tradis?* Sub forma amici, & charitatis specie, me traducis, & mortem machinaris: O nefandum, & iniquum signum ex quo vicem osculi & pacis gerente, discordia & mors sequitur. Obserua autem Christum proprio nomine Iudam fuisse alloquutum: quod quidem potius vim verbi doloris pleni obtinere videbatur, quo aduersarium ab ira & furore auertere nixus est: quam ad iracundiam ducentis. Similes maxime sunt Iudæ Hypocritæ qui amicitiam & pacem cum Christo simulantes iniquis operibus tradunt & vendunt: item & illi quibus maximæ curæ est bona veritate traditores & inhonestæ vitæ sint. Item sicut Iudas ad dominum accedit osculo pacis osculans: sic & eodem modo qui ad eucharistiam habentes malam conscientiam accedunt. Sed ad contextum. *Videntes autem hi qui circa ipsum erant quod futurum*

2. Reg. 20.

Luce. 7.

Matt. 5.

Joan. 18.

Nam. 25.

Exod. 2.

3. Cor. 10.

Exod. 17.

Matt. 5.

erat dixerunt ei. Domine si percuteris in gladio & Apostoli fuerunt isti, qui petentes licentiam dixerunt domino vt permitteret, vt percuterent gladio. Aduertendum est hic quod quauis Christus dixerat discipulis si aliquis percuterit te in vnam maxillam præbe ei alteram: nihilominus tamen post concionem istam factã in cœna adeo in eis feruor & amor inoleuerat, vt illius oblitri præcepti solum de defendendo magistro curabant. Sed quia Christus erat magister mansuetudinis, non dominus crudelitatis: non competenter petierunt ab eo licentiam exercendæ ferocitatis: vnde nec eis licentiam vllam dedit, nec huic quæstioni statim respondit: sed postea respondit, ibi, finite vsque huc. &c. Sed Petrus quia cæteris feruentior erat, non expectata responsione euaginato gladio percussit feruum pontificis. Sequitur enim *Et percussit vnus ex illis seruum Pontificis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexteram.* Nomen huic seruo vt alius narrat euangelista erat Malchus. Hunc Petrus percussit, quia cæteris accuratius se inseruerat: vel quia ipse primus fuit; qui manus iniquas ad capiendum dominum extendit. Petrus itaque caput eius scindere volens eique plus nocere, perficere nequiuit: considera autem quod Petrus in hoc non peccauit, nam bona intentione & zelo sancto fecit: sicut Phinees qui zelo Dei occidit illum Iudæum simul cum muliere Madianitide, quapropter meruit habere summum sacerdotium: sic & Petrus post hæc habuit summum pontificatum. Sic etiam Moses occidit Ægyptium iracundem cum Iudæo, & non peccauit, quia zelo fecit. Videns enim Petrus quod Christi captio iniusta erat, quia sciebat Christum iustum & sanctum, licitum erat ei defendere innocentem. Sed quauis Petri zelus & intentio esset bona, quia tamen tunc non tempus defensionis, sed potius patientiæ instabat, coercuit eum clementissimus dominus, ne amplius læderet: & ideo sequitur in textu. *Respondens Iesus ait. Sinite vsque huc.* Vt patientiam, non vitionem, & vindictam doceret. Cõueniens quippe erat quod gratiæ autor atque largitor fidelis patientiam suo exemplo doceret, diligentiisque insisteret, vt æquiori animo aduersitates ferrent quæ de eisdem vindictam munerent. Docentis hic Eccliesiastici nullo modo præsumere corporali telo certare. Arma enim militiæ non firæ (inquit Paulus) non carnalia sunt. Tua arma lachrymæ debent esse & orationes, quæ quidē non parui momenti sunt, siquidem Moses tam magnam inferrebat bellum Amalech, sic quod cum Iosue materialibus armis dimicaret, interea dum Moses orabat superabat Iosue, cumque ab oratione desisteret superabatur ab Amalech. *Et cum tetigisset auriculam eius sanauit eum.* O mira & ineffabilis Dei nostri bonitas, quæ nam patientia & humana virtus, nisi Christi domini, sufficeret ad tam iniqui hominis iniuriam ignoscendum? Non quidem dominus, sed seruus erat, cni autem audacter iniuriam inferebat vngentus Dei filius, creator cæli & terræ erat Optime hic adimpleuit Dominus, quod antea præceperat dicens. Diligite inimicos vestros, benefacite his qui oderunt vos. In quo etiam gratia charitas & clementia liberalisq; virtus Christi domini relucet, quia sanauit eum qui in eum manus contiecit, in hoc nos exhortans ad fidem persequutores alliciens, discipulos & nos etiam in sua firma & stabili doctrina confirmans, quia noluit aliquem sua causa damnatum perpeti, voluit etiam docere inimicis benefacere. Reuelat etiã & ostendit per

hoc suam immensam virtutem, siquidem non necessitate, sed potius propria voluntate captus fuit. O diuinitas charitatis infinite, Nō obliuiscitur dñs sue eximie pietatis, benignitatis & clementiæ, siquidē non patitur inimicos vulnera accipere quamuis mereantur. Ipsi agunt de iusti morte, & ipse vulnera persequitorū sanat, docens per hoc omnes euadere saluos posse, si ad Deum conuertantur, & respiciant, quantum uis sauci, q̄ in eius morte cõsenserint, existat. Sed dicetis, quare isti maligni nō conuersi sunt? Quoniam pacto videntes hoc tam patens miraculū non dimiserunt Christū? Quid istorum corda nō emollita sunt, cum bonitatem saluatoris viderunt inimico confu lentis? Iam certē isti in propriis erant venditi peccatis, iam eorum animabus dæmon dominabatur: nec erant sui cõpotes, sed vt duri lapides Spiritui sancto obfistebant, ita vt eius digitus in eis nihil imprimeret, nec eorū corda obfistata & malitia plena signaret. Vtinā & simile tibi nō contingat, vt scilicet miracula quæ Deus in te operatur, & beneficia ab eodem in te collata cedant tibi in ruinā, ita vt in maiora & grauiora prolaboris peccata. Sed ad cõtextum. *Dixit autem Iesus ad eos qui venerant ad se principes sacerdotum & magistratus templi & seniores.* Principes sacerdotum & magistratus non venerant ad Iesum, sed miserunt ministros vt caperent eum, ipsi enim in domo Capharæ qui erat pōrifex anni illius sedebat. Sed quia cõsilio eorū, & imperio totū hoc gerebatur, volens Euangelista exprimere eorū nequitiam, dixit eos venisse ad cõprehendendū Iesum, quia illud nos facimus q̄ per alios facimus. Nunq̄ isti nequissimi sacerdotes ministros suos ad Christi doctrinā audiendā & capessendā miserat, nunc autē cū laternis, facibus, & armis, vt capiāt mittunt. Huiusmodi doctrinā & mores discunt qui impiis dñis inseruiūt. Paucos hodierna die inuenies, quibus cura est vt domestici & famuli rē sacram & cõciones audiant, peccata cõfiteantur, & communi cent quando Ecclesia præcipit, quibus tamen ipsi vt perfidi, vt enecent inimicos præcipiūt comitenturq; in luxuriis, & sint vitiorum propriorum participes. Hæc docent doctrinā dñi quāplurimi seruos suos, & famulos. ¶ Præterea ait Euangelista q̄ Christus loquebatur senioribus & magistratibus cū nō loqueretur nisi cū ministris ab eis missis, quia à sacerdotibus & senioribus mittebantur. Simili modo cū Maria Salome petiit à Christo saluatore nostro, vt sederent duo filij sui vnus ad dexterā, alius ad sinistrā, nō cum matre, sed cum filiis loquutus est, & eis respondit: quia legatio ex eis veniebat. Sic modo non cum ministris sed populi senioribus loquitur, quia captio hæc ex eis veniebat. Multos etiã episcopos, magistratus, & sacerdotes inuenies nunc similes istis, veniunt ad capiendum Iesum, qui deberent illū seruare, & defendere. Apud Daniëlē habetur. Egressa est iniquitas de Babylone à senioribus & iudicibus qui videbantur regere populum. In Ieremia. A propheta Hierusalē egressa est pollutio super omnem terram. Simile in Esdra. Manus principum & magistratū fuit in transgressione hac prima. Sic & modo omnium pessimi, ac perditissimi sunt aliqui prelati, & in aliqua dignitate constituti, quæ ad maiorem perfectionem seruandam obligat, in religionibus etiam qui seipos delicatius tractant, corporisque cõmoditatibus indulgēt & inseruiunt, vbi regnat ambitio, qui latius viuūt, & tandē regulā frangūt, & transgrediuntur, sepe prælati literati, magistri, & prædicatores sunt. Sic in Iu-

Esai. 59.

Matt. 20.

Dan. 17. Esdra. 10.

deorum populo principes sacerdotū, pharisæi, & legis periti erant maiores Christi inimici, & omnibus peiores illi qui tenebantur populum instruere, docere, & ad Christum adducere, isti persuadebant populo, vt interficeretur innocens, & mittit ministros, vt capiant eum, Cum isti sint viri frugi, & in hoc seculo nunquam soli incedāt, sed magna comitante caterua, sic nec ad inferna soli descendere volunt, sed multis stipati, quibus quidem suo malo exemplo occasio nem ruinæ præbēt. Sed videamus quid Christus eis dicat. *Tāquam ad latronem existis cum gladiis & suestibus. Cum quotidie vobiscum fuerim in templo non extendistis manus in me.* Stultitiam simul, & malitiam sacerdotum reprehendit hic Dominus, quia præsentem semper habuerunt eum, & modo quasi fugitiuum quaerunt. Sæpe inquit, eram inter vos pacifice loquens in templo, absque armis, disputans, seu in tēplo prædicans, locus vbi vos ius dicere potestis, vbi etiam me capere possitis absque vi armorum, non autem in me manus coniecistis, quia ego nolebam, nec modo faceretis, nisi permitterem, meque ipsum manibus vestris immitterem. Quasi ad latronem inquit, quia munus & officium latronum est malum patrare, & postea abscondi, sed ego neminem vnquam offendi, & lēsi, imo potius quam plurimos sanauit & in templo docui. Stultum est enim hastis, & gladiis quaerere & adoriri se vltro quotidie in templo offerentem manibus vestris. Non sunt ista arma sacerdotum, magistrorumq; sed quæ dicit Paulus. Accipite armaturam Dei, vt possitis resistere in die malo, stite succincti lumbos vestros in veritate, induti lorica iustitiæ, & calciati pedes in præparatione euangelij pacis, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis extinguere omnia tela ignea nequissimi & galea salutis assumite, & gladiū spiritus, q̄ est verbū Dei per omnem orationem & obsecrationem, orantes omni tempore in spiritu. Sed aduertendum quod non tenuerunt eum in tēplo, quia non audebāt eum adoriri præ timore populi, quapropter egressus est Dominus à ciuitate vt locum loci, temporisq; dispositione daret captioni. Nota hic Christi benignitatē quamque blande persequutores suos alloquutus est, siquidē adeo suauibus verbis carpsit eorum nequitia q̄ quidem deberet sufficere ad eorum malitiam coercendam, & nos inuitare similitudine, & exemplo amabilis eius cōuersationis. Et subdit Dñs. *Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarum.* Hæc est hora in qua permittitur vobis in me manus conicere, modo potestas tenebrarum regnat. Hoc dixit quia dæmon qui princeps tenebrarum est ad hoc instigabat, & vt aduersus Christum dñi insurgerent, & propter hoc congregamini cōtra me in tenebris, & omnis vestra potestas, qua lucem aggredimini & inuaditis, sunt tenebræ. Finis verbis quæ quidem separare possent Iudeos ab huiusmodi horrēdo peccato, permisit tñc dñs in manus peccatorū tradi, se ori & vngulis suporū exponens innocens & mansuetissimus agnus. Quare sequitur in textu. *Comprehendentes autem eum duxerunt in domum principis sacerdotū.* Cogita & confidera hic si cui libet molestū est captiuū duci, nā propter hoc homo propria priuatur libertate cū propter liberam conditionē, quia secundum leges ciuiles red datur seruus ducētis in captiuitatē, tum etiā propter opera quæ exercet, nam non est seruo integrum ad libitum operari. Considera ergo in quā, quā acrius tulit Christus, qui Dominus erat cæli & terræ, quemq;

Ephes. 6.

seculi orbis capere non posset, se captum duci à violentis & iniquis occisoribus absq; vlla libertate quantum in se erat. Docemur hinc propter Christū qui voluit captiuari propter nos, sic & nos sensus in obsequium eius captiuare, oculos coercere, ne vana & deordinata intueantur, linguam ne inania loquatur, pedes, ne ad peccata conferantur. Captiuetur etiam cor, vt libertas desit ad prauas cogitationes, intellectus etiam in obsequium Christi & fidei ne errare possit, voluntas etiā ne à Dei voluntate deuiet. Propter q̄ ait Paulus. *In captiuitatem redigentes omnē intellectum in obsequium Christi.* Cum ergo iam mundi saluatorem tenerent, vinxerunt eum mirabilesq; eius manus immensis viribus, funibus compresserunt, maximo dedecore, ac si latro & mortis reus esset, à quo tamen esset qui illis satius postulare, vt delecta tolleret & solueret, siquidem ad soluenda peccati, mortis, & inferni, vincula venerat. Sicuti canes feram insequentes quidam icū tangebant, alij inferebant vulnera, maximo conatu, impetu, & clamore in eum conuicia & opprobria conuicentes Dominū Deum tuum, & redemptorē semiraptatum & pulsim trahebant. Quod domine cōmissi scelus? cur patris? Quid non respicis? quid tam miseris modis trahat? video, & scio te pietate teneri, eiusq; intima zelo ardere. Sed tu anima mea nihil mireris, oro patris sinas, siquidē propter te patitur. Quare his successēs, & plecti desideras? Ne indigneris, licet omnium horū auriculas secures (sicut Petrus vnus tantū secuit) pedesq; & manus cōminueres, qui creauit, te mox in statū pristinū redigeret, quæ eius est patiētia, & amor quo hæc mala sustinet. Et si forsā amore quo eū prosequeris ductus aliquem confoderes, & interimeres, procul dubio ipsemet statim fuscitaret. Inspice ergo quo modo potens, & fortis viribus Sanson vincitū est propter amicam Sinagogā: respice etiā quo pacto arca fœderis Dñi capta est, qua propter hanc captione sicuti alius Heli maximē debes sentire, sic adeo vt animā tuam penetrer, & petriā feat, vt si fuerit opus, sicut Christus mortuus est, tu etiā mori proponas, & ad lachrymas fletus viuas, videns vincitū illum qui tua venit soluturus peccata, liberaturusque te à vinculis mortis, & dæmonis, in vinculis contentum ne fugeret, vt omnes intelligerent eum mortis esse, mos enim Iudæis erat, iudici quem morte dignum inuenirent vincitū obicere: inter has angustias, non minus ea vendi, & à proprio discipulo tradi ceterisq; desitui, Christum vexauit, nā hæc omnia videntes, relicto eo omnes fugerūt, sicuti eis ipse dixerat, *Omnes vos scādalum patiemini in me in hac nocte.* Scriptum est enim. *Percutiam pastorem, & Zacha. 8.* dispergentur oves gregis. Impletum quoque hic est *Psalm. 37.* illud *Psalmi.* Longe fecisti notos meos à me. Et iterum *Psalm. 37.* Amici mei & proximi mei, recesserunt à me. *Esa. 63.* Et per *Esaia.* Torcular ego calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum. Ioannes inquit, sic vincitū dedisse in conspectum Anne, nō quidē quia esset pontifex anni illius, sed vt ei honorem dfferent, cū Cai phæ focer esset illius anni pōtifficis. post hoc dicit noster Lucas, quod duxerūt illum in domum principis sacerdotum, scilicet Cai phæ, qui consiliū aduersus Dominum cōgregauerat, dixeratque oportere Christum mori. *Petrus vero sequebatur eum à longe.* Maximis excellentem viribus se in cœna ostenderat, cum dixit, tecum paratus sum in carcerem, & in mortem ire: & cum dixit, si oportuerit me mori tecum, non te negabo.

2. Cor. 10.

Iud. 19.

1. Reg. 4.

Matt. 2.

Zacha. 8.

Psalm. 37.

Esa. 63.

Ioan. 18.

1. Cor. 1.

Exod. 8.

1. Reg. 7.

Apoc. 3.

Et etiā quando in hortu cum Iesum tenere voluissent gladio districto defendere tētauit. Sed modo videns magistrum captū duci, timore concussus sequebatur eū à lōge. In hoc experiri potes quid res à verbo differat, & distet. Facile est magna polliceri, pollicitus autē stare difficile nimis. Iam fortis, & nobilis qui se cōmendabat, & se validum magnificabat. Nec etiam ausus est Iudeorum metu vbi magister aderat ingredi, sed foris in aërio mansit calefaciens se simul cum seruis. Vide quo pacto Petrus vt imperfectus, & infirmus Christum à longe sequitur vbi nota quod qui dominum sequuntur tepide parum nimis distant quin dimittant, & prolabantur: nam huiusmodi cito in frigiditatis extremum deuenient. Hoc Petro contigit qui cum tepide, & à longe Christum sequebatur, tandem in hanc deuenit insaniam vt non ab re esse duxerit illum negare, cui dam dixit Deus. *Vtinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere de ore meo.* Cum tepidus sis cito frigidus fies: ideo ait incipiam te euomere. Tu incipis dimittere me, ego autem euomere: & cum tu omnino effectus fueris frigidus propter peccatum mortale, sic etiam ego te euomam. Disce non à longe sequi Christum sed prope: non tepide, sed seruore: nec dignum, & æquum est, tepiditate sequi illum, qui tanto te amore, conatu, & seruo re quæsiuit, siquidem obuam vltro exit delatoribus. Non tantum Deus tempus quo ei obsequium præstamus respicit: sed quo seruore, atq; conatu sequimur. Sed procedamus. Cum ergo Petrus paulatim à vero sole iustitiæ recedere inciperet, intus etiam & foris frigidescbat. Quare inquit Euangelista. *Accenso autem igne in medio atrij, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum.* Accessit ad ignem qui erat exterius: nam verus calor charitatis interior extinguebatur: & sic ter magistrum negauit timore nimio cōcussus. Nemini autem mirum esse debet, à Christo elongatum tentationi cedere. *Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen & cum fuisset inuuita, dixit. Et hic cum illo erat. At ille negauit eum dicens. Mulier non noui illum.* Claritas immisum ancilla Petrum agnouit, de quo cum aliis ibi astantibus diceret digito ostendens, hic erat Christi discipulus, se nosse negauit, vnus voce mulieris pet cussus. Nota quod primo voluit Christus Petrum ab hac ancilla detegi, & non ab aliis, vt omnino superbia, & instantia, qua se in cœna extollat: correcta & abolita esset, non à viro sed muliere: non à feroci gigante, nec equite validis excellentē viribus, sed à debili ianitrice, se superatum, & deuictum cernēs. Non à manu, & corona militum obsidetur, nondum ei gladiū ceruici subdant, non aggrediuntur, nec inuadunt armati homines: sed muliercula quædam quæ quidem non libera, sed ancilla potius est, non excellenti fungens officio, sed ianitricis tantū. Sic sæpe solet Deus nostram presumptionem confondere, & supplicium de superbia sumere. Quare vt nos humiles reddat debilia eligit quib⁹ deicit, & euincit. Bene posset Deus Leones, Vrsos, & Pantheras, in Aegyptum mittere, quidē Pharaonis populo supplicium sumerent, itidemque de Dei insolēti, & duræ ceruicis populo: noluit tamen sic rebus fortibus, & magnis punire, sed paruis, & debilibus Ciniphibus, ranis, & muscis, vt Pharaon miseriam agnosceret: siquidem tam nimix res sufficiebant eum molestia afficere. Sic superbia Goliath à Dauide iuvene subacta fuit: quem

ipse Goliath contemnebat, & parui faciebat. Sic Hosioseris arrogantiam, & insolentiam Deus deicere voluit: vt princeps ille insolentissimus iugulatus per mulierem interiret. Ideoque etiam multoties vult Deus paucis nos torqueri, affigi laboribus, & tribulationibus, quæ somnum impediunt, vtque muscæ, pulices, & leues dolores nos experiri cogant ingenium nostrum, conditionē atque naturam, quod quidē permittit Dominus vt humiliemur, & cognoscamus quid valeamus & firmus: & vt videamus, quam parum, sine Deo possumus, & eo duce multum: nam sine ipso quodlibet sufficit deicere nos. Vides Petrum debilem, lapsum, quia adeo prolōgarus est? Respice ergo fortem, atque potentem, postquam ad Deum conuerti in mora non stetit. Postquam spiritum sanctum accepit in die Pentecostes fit conciliū Hierosolymis, & adductus Petrus coram summis sacerdotibus, senioribus, & magistratibus iustus est ne in nomine Christi prædicaret, vbi maxima cū autoritate respōdit. Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, iudicate. Non enim possumus quæ audiuimus, & vidimus nō loqui. Sic Petrus & ceteri apostoli, qui in passione Domini pusillanimes steterūt postea adueniēte Spiritu sancto, tam fortiter, & cōstanter se gesserunt, adeo, vt cōcilij patres, Petri firmitatē, & animi robur mirarētur. Vnde collige ad tuā instructionem, & disce semper Deo adhærere, & nō à lōge sequi, nam aliter tētationibus quæ tuis leuibus succūbes: quod si adhæseris illi semper victor euades. Secūdo aduerte quod voluit Christus ab hac ancilla ostiaria tentatum esse Petrum, & victum, vt ostēderetur orane hominū genus, cuiuscūq; status in Christi morte conuenisse, omnesq; redemptos eius passione. Sequitur iam secūda tentatio. *Et post pusillum alius videns eum dixit. Et tu de illis es. Petrus vero ait. O homo non sum.* Hæc secūda obiectio aiūt Matthæus, & Marcus, fuit à muliere facta: quare ergo hic ait Lucas, quod fuerit ab homine facta? *Et Petrus enim nō potest euangelistas contrariari.* Ideo dico, quod hoc quæsitū seu tētatio Petri facta fuit nō à muliere sola, sed ab homine, & muliere. Ipsa em̄ incepit, ceteri tñc simul accesserūt, qui ibi aderant idē interrogates. Ideoq; Ioānes ait quod à plurimis facta fuit: quia à multis fuit Petrus tētatus. Et quia mulier incepit, & magis de hoc erat sollicita dixerūt Matthæus, & Marcus, quod fuit facta à muliere: sed quia vnus hominū vehementius querebat, & instabat, ait nosser Lucas, quod homo quidam dixit, quod ex illis esset: cui Petrus, vt ait Lucas, respōdit, simul & mulier: vt Matthæus & Marcus: & respōdit simul circūstantibus & quærentibus, vt Ioānes dixit. Animaduerte quomodo vnū peccatū aliud trahit, & ducit. Per peccatum nō amittitur arbitriū libertas, vt mentiē dicit maledictus ille Lutherus: amittit tamē homo gratiā, quæ vires anime est, qua quidā mediante tentationibus resistere valet. Item etiā, quāuis nō perdat liberū arbitrium, manet tamen propter peccatum adeo debile, ægrum, & infirmum, vt facili negotio in peccatum lapsus tentationi succūbat: quare ex vno peccato in alterum deuenit, duciturque peccator à concupiscentia sua abstractus & illectus. Hoc in Petro adimpletum videmus, qui quia respiscere renuit post negationem primam, in secundam, & tandem in tertiam incidit. Ideo sequitur. *Et in uuallo facto, quasi hore vnus, alius quidam affirmabat dicens. Veye hic cum illo erat, nam & Galilæus est.* Cognouit eum

Ind. 13.

18. 4.

Matt. 26.

Mar. 14.

Ioan. 18.

leg. Aug. lib. 3. de cōf. euan. c. 6.

in sermone, nam quauis Galilæi essent etiam Iudei, quotidie tamen contingit, non solum in regno eodem, sed & in eadē prouincia aliquo modo differre sermones. Et dicit Petrus, homo nescio quid dicit. Non solum ut diximus peccatum, quod per poenitentiam nō deleatur ad aliud trahit, verum etiam omnia magis grauitate augentur & crescunt. Primo enim vt omnes testantur Euangelistæ simpliciter negauit: secundo autem, vt Matthæus inquit, iuramento negauit: Tertio tandem iuramento addidit maledictionem, & anathematizauit. Docemur parua vitare peccata ne ad maiora veniamus. Vna plagam Aegypti Ciniphes fuerat, qui quidam parui culices sunt qui verno tempore nos acriter vexant & sanguinem bibunt. Non fuit ista maxima plaga: sed tamen postea subortæ sunt plurimæ muscæ, quæ crudeliter Aegyptios torquebāt. Plaga enim, plaga maior succedit. Ni à prima seruas, sicut Pharao secunda opprimis, quæ aliam, & aliam ducit, sicut Petro contingit. Docemur etiam fugere à comitatu, & cætu malorum: nam vt ait Paulus colloquia praua corrumpunt bonos mores. Petrus, qui in apostolorum & discipulorum Christi cætu filium Dei redemptorem nostrum fuerat confessus, modo peccatori- bus adhærens ter negat. Ideoque præcipiebat Deus, vt Israëlitarum cum gentilibus matrimonium nullo modo contraherent, ne cum illis conuersantes, prauos eorum mores addicerent. Filij Beth, qui boni, & iusti erant, quia Cain filiabus, quæ vitis erant deditæ, adhæserunt, misit Deus diluuij aquas, quibus omnes submersi sunt. Sanctus ille propheta, quæ Deus in Samariam miserat, fuit in via à Leone occisus, & discipulus: quia fuit Domino inobediens, quod cum falso propheta comedit. Iosaphat Rex Iuda, quia ad præliandū descendit simul cum Achab rege impio Israël, parum absuit quin etiam occumberet sicut rex Israël: ideoque obiurgatus fuit à propheta Dei, quod impio auxilium præbuisset. Nam impius suis deprauatis moribus, cor quietum allicit, vt vitia sequatur. Et licet suis operibus minime inducere, aut cogere possit, tenet nihilominus, vt post eadem vadat: nam videns inique, & peruersè agere, facillimo negotio labitur. Sed ad contextum. Et continuo adhuc illo loquente, cæcavit gallus. Expende quod hæc cantatio galli post trinam negationem fuit secunda cantatio. Nam, vt Marcus ait, post primam negationem foras se contulit Petrus, & tunc cantauit gallus: & iterum ad ignem rediit, non enim poterat deferre domum, vbi Dominus eius aderat: & quia timor, & amor ad inuicem contendebant, & alter alteri obstabat, manere atque abire vicissim desiderabat, vt quælibet harum passionum in eo victrix euaserat: tunc vnus circumstantium: eademmet verba, quæ ancilla, protulit: ideo secundo negauit. Timore autem concussus Petrus iterum foras exiit, transacto spatio quasi vnus horæ accesserunt ad eum qui aderant dicentes, eum esse Christi discipulum, quia Galilæus erat, vnde tertio negauit, & statim secundo cantauit gallus. Et sic semel tantum ante primum gallum negauit, bis autem ante secundū. Et vt in concordiam redigamus Euangelistas circa tertiam negationem dico, quod & si Diuus Lucas hic in tertia negatione asserat vnicum hominem Petrum interrogasse, cæteri verò dicant plurimos: nihilominus iste est mos, & stylus Euangelistarum, multi enim aderant ibi detrahentes, & clamantes,

Exod. 8.

1. Cor. 15.

Exod. 14.

Gen. 6.

2. Reg. 13.

2. Reg. 22.

2. Para. 19.

Mar. 14.

qui hoc Petro dixerunt: vel potest dici vnum in nomine omnium interrogasse, quare Petrus vni tantum respondit, & ex consequenti omnibus nomine huius. Aliqui dicunt has tres negationes factas fuisse apud Annā, cætera vero, quæ Euangelistæ scripserunt postquam in domum Caiphæ ductus est Iesus, per modum collectionis scripsit, non quod re vera ita contigissent. Alij tamen dicunt Petrum in domo Caiphæ ter Dominum negauisse. Verior tamen & quæ communior opinio est, quod hæc trina negatio apud Annam cæpit, habuit autem finem in atrio Caiphæ. Et hoc manifeste constat ex textu Ioannis, qui cum mentionem non faciat Caiphæ, sed solum Annæ, consuit prius vnicam negationem, deinde prosequitur cætera, quæ Annam Christum interrogauit, demum alias duas negationes adhibet, quæ postea in domo Caiphæ contigerunt. Patet etiam has tres negationes in domo Annæ contingere non posse: quia inter secundam & tertiam negationem inquit hic Lucas interfuit ferè hora, & in domo Annæ parum temporis consumpsit Christus, quia non erat pontifex anni illius, vnde ad eum tulerunt Christum solum vt placerent illi. Itaque non dubitamus, quin negatio prima fuit apud Annā, alia autem duæ apud Caipham. Nota autem, quod voluit Deus tam præclarum Apostolum in hoc peccatum ruere: primo ne quis de se nimis cōfidat. Quia Petrus plus omnibus in suis viribus propriaque virtute confidit, dicēs, si omnes scandalizati fuerint in te, ego autē nunquā scādalizabor. Et rursus. Te cū paratus sum, & in carcere, & in morte ire. Et iterum, & si oportuerit me mori tecum non te negabo. Ad hæc triplicem confessionem præsumptuosam, triplici negationi respondit. Tandem postea post poenitentiam triplici dilectionis confessione deum honorauit, vt patet in Ioan. 18. vbi Petrus post saluatoris resurrectionem mirabilem ad mare Tiberiadis litus ter à Domino interrogatus confessus est dicens. Tu scis Domine quia amo te. Secundo permisit Deus vt tantus Apostolus sic caderet, vt nullus desperet de Dei misericordia: cum Deus optimus maximus tanta beneficia contulit in Petrum post lapsum, quem non solum pepercit, sed etiam principem, dominum apostolorum, & vicarium summūque pontificem fecit. Insuper ipsi soli vt maiori honore afficeret, apparere voluit, post suam resurrectionem. Euangelus cum loquutus est mulieribus, vt resurrectionem Domini discipulis nuntiarent, particularem fecit mentionem Petri, plus honoris exhibens, quàm aliis, dicens eis. Ite & dicite discipulis eius, & Petro, & c. Tertio permisit: vt hic electus Dei Apostolus, ita caderet vt aliis peccatoribus compateretur, qui futurus erat pontifex. Oportebat vt Petrus sciret experimēto quod & ipse circumdatus erat infirmitate, & compateretur infirmitatibus subditorum. De tali enim potestate contulit Deus, & prouidit ecclesiæ suæ sanctæ. Et conuersus Dominus respexit Petrum. Respexit sua infinita benignitate, & clementia, dilectum discipulum & vicarium quando tertio negauit, intuitu pietatis, & gratiæ: respicere enim Dei allicit, & prouocat ad poenitentiam peccatores, eique est maxime necessaria. Aliter Dominus respexit Petrum, aliter Sodomam: quando descendit, vt videret que opere compeuerat. Primum respexit oculo misericordiæ: secundum oculo iustitiæ. Primum respectu facit tremere Petrus: secundo Sodomā absorbet, De primo habetur in

Ioan. 18.

Mar. 16.

Hebr. 9.

Rom. 15.

Gen. 19.

in Psalmo. Qui respicit terrā, & facit eam tremere. Tremere autem facit terram corais, dum per flagella erudit eos, quos gratuita bonitate dignatur respicere, & flagello interueniente ad corrigere coguntur: vt patuit in fratribus Ioseph, quos ille arguendo tanquam constrinxit, vt terribi confiterentur. Merito hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum. Hinc Beatus Iob ait quasi confitendo. Loquar in tribulatione spiritus mei. Petrus autē ex solo respectu diuino, & consideratione elongationis suæ à tanta bonitate quo nullum maius flagellum, nulla maior turbatio, separari à pio Domino contremuit. Aduerter tamen quod intuitus Christi ad Petrum non fuit (vt Augustinus inquit) exterior, nec corporalis, sed potius spiritalis, & interior. Nam Dominus intus erat in altiori & superiori auditorio cum principibus sacerdotum. Petrus autem foris in atrio cum seruis. Vnde alter alterum oculis corporis videre non poterat. De hoc modo spiritali & interiori respiciendi, inquit Psaltes. Respice in me, & miserere mei. Sic Petrum respiciens statim sanctus Apostolus diuinapitate culpa fuit ereptus. Et recordatus est Petrus verbi Domini, sicut dixerat, Quia priusquam gallus caneret ter me negabis. Hæc recordatio initium poenitentiæ fuit, quia peccatum suum, & delictum Christi Dominum amara. Et egressus foras Petrus fleuit amare. Qui sanctitatem aliquando coluerunt, citò ad eam reuertuntur. Sic filij Leui licet peccarent, sicut alij adorantes vitulum: tamen citius reuersi sunt, & iunxerunt se Mosi. Sic respiciens Dominus Petrum, statim ad se rediit, & mundauit culpam negationis poenitentiæ lachrymis: nam non solum est necessaria Dei misericordia, quando homo resurgit, & poenitentiam agit, sed etiā ea peccator indiget, vt facere possit. Ideo propheta ait. Vique quo exaltabitur inimicus meus super me? Respice, & exaudi me Domine Deus meus. Nam si Deus peccatorem non respiciat, fieri nō potest, quod ipse suis viribus resurgat. Summe speculum, te ipsum in eo intruere, si oculos in solum deiicias, sic in speculo representantur, & relucunt. Quod remedium erit vt imago in speculo relucens, oculos in cælum tollat? Vt tu scilicet, tollas prius: nam aliter imago representata nunquam tollit. Cum delinquis, & in Deū peccas, oculos deiicias, & in terra figis. Sicut in Psalmo de peccatoribus dicitur. Oculos suos statuerunt declinare in terrā. Et Daniel de illis senioribus Israël, qui Sannam falso crimine accusauerant, loquens ait. Auertuerunt sensum suum, & declinauerunt oculos, & non viderunt cælum. Sic & tu cum peccas oculos ponis in terram & à cælo, hoc est, Deo creatore tuo auertis. Vt autem istos oculos in Deum leues, & tollas, indiges vt Deus, cuius imago es (creauit enim Deus hominem ad imaginem & similitudinem suam) oculos suos ad te conuertat: nam si Deus non te respiciat tuos ad eum oculos leuare non poteris. Sicuti grex Rachel bibere non posset, nisi Iacob lapidem de puteo amoueret: ita si Deus nō tollit prius de corde nostro obstationem lapidem, stare, nec respicere valebimus. Tulit quidem lapidem Christus, & Petrus respexit: & sequitur. Fleuit Petrus amare. Obsecra Deū, vt te intaeatur & miseretur tui, anima: quæ tuæ compatitur: quia sine ipso factum est nihil. Fleuit beatus Iacobus Apostolus peccatum suum amarissime, & postea per totum felicis vitæ curriculum: pio Apostolo mos fuit singulis noctibus orationi vacare à primi galli cantu, vsque mane: sicque in lachrymis, &

Psal. 103.

Gen. 42.

Iob. 7.

Aug. lib. 3. de con. euang. c. 6.

Psal. 85.

Exod. 32.

Psal. 12.

Psal. 14. Dan. 3.

Gen. 2.

Gen. 19.

Ioan. 1.

planctu noctem peragere, vt facies eius, incensus nimis, lachrymis quæ ex oculis manabāt & defluebāt, adusa videretur. Flebat non propter poenam quam verebatur, sed propter angustiam animi, quam patiebatur: hoc enim acris ferebat, quam quemcunque alium cruciatum. O quanto maiora flagitia & scelera nos quotidie patramus, & minus deploramus. Iniquitates nostræ iam in cælum conscendunt, & exostulant à Deo iustitiam veluti Sodomæ & Gomorrhæ peccata: iam nos terra ferre nullo modo potest, iam Auerni aditus patet, vt deglutiat nos: nos autē vitam terimus edentes, bibentes, exultantes, & gaudentes, mortis atque iustitiæ Dei oblit, ac si semper sancte & legem Dei custodientes vixissemus: nec nō cōfidentes simul cum illo in cælo vitam beatā acturos. Vt nobis quoniā sancti Petri lachrymæ in ultimo die risum nostrū cōdēbant: & à Deo iusto iudice iniquitatum nostrarū ius postulabant. Quid autem interrim cum Christo saluatore nostro agatur videamus. Et viri qui tenebant illum illudebant ei cadentes. Considera tu si non habes cor lapideum hanc Christi redemptoris nostri contumeliam. Colaphis enim eum cædebant. Solent. n. in collo percuti fatui & despectibiles personæ. Vnde in hoc q. Iudei Christū cædebāt, & colaphizabāt nō tam attēdatur læsio percussio, quam maxima contumelia despectio. Adimpletur scriptura quæ dicit. Applicabis vituli corā tabernaculo testimonij, imponentq. Aarō & filij eius manus super caput illius, & mactabis eum coram Domino. Sic isti imponunt in caput Christi manus sacrilegas percucientes caput illius, & cædentes. In faciem quoque eius, quam angeli videre desiderant conspuebāt. Quid ergo abominabilius quam spueri in illam faciem desideratā ab omnibus prophetis, & gentibus: de qua in Psalmo. Ostēde nobis Domine faciē tuā, & salui erimus. Et tamen eis ostendit mittens filium suū in quo pater notificatur sicut in facie filij sui, & tamen cū magnis execrationibus cædebant, & viā intra spūta trahentes spuebant in eum: ita quod eius facies leprosa apparebat, & tunc impletum est illud. Non est ei species, nec decor, & vidimus eum & non erat aspectus: & nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à Deo & humiliatum. Et iterum in persona saluatoris. Faciem meam ab increpantibus, & conspuentibus in me. Abominabile enim erat hoc apud Iudæos: ita quod in lege præceptum erat, quod si pater alicuius puellæ spuisset in faciem eius, ita abominabilis reddebat, quod ad minus septem diebus oportebat illam esse sequestratā à consortio hominum. Quanto magis abominabile erat spueri in faciem Christi? Sed quia spūtis pulchritudinem faciei eius obscurare aut deturpare non poterant, ideo vide quid Euangelista noster dicat. Et velauerunt eum, & percutebant faciem eius, & interrogabant eum dicentes. Prophetiza, quis est qui te percussit? Velauerunt faciem eius, quæ erat ita pia, & reuerentiæ digna, quod omnes eam aspicientes ad pietatem & reuerentiam cōmouebantur. Ideo vt melius irriderent velauerunt eum. Nec est mirum si non potuerunt eū intueri, quia nec faciem Mosi potuerunt intueri, nisi velamen super faciem poneretur. Sed ecce plusquā Moses, cui facies splendidiore sole vt patuit in transfiguratione. Vnde aliqua vis gloriæ eius respicendū ex facie eius. Iudeorū oculos ita reuerberās vt faciem illā æquo animo tolerare non possent. Nā non valuerunt nocturne tenebrarum amica lucem so-

Gen. 19.

Leuit. 24.

Psal. 79.

Esa. 50.

Esa. 50.

Deut. 32.

Exod. 34.

2. Cor. 3.

Can. 6.

2. Cor. 12.

lis ferre. Et hoc fecit Christus ut eis ostenderet quod nec spūs eorum pulchritudinem facie eius obscurare possent. Vnde & velamen istud vsq; hodie manet super corda eorū. qui ab eis faciem suā abscondit. **O** insana cecitas, & ceca insania infelicium Iudaeorū: quia illam desiderabilem faciem quā aduenturā patres eorū, & prophete maxime desiderabant, ipsi infelices eū presentem habuerūt, tā ignominiose vela uerunt, non ut ipse illorū scelera nō videat: sed ut à seipsis faciem, & gratiā cognitionis eius absconderent. ¶ Porro percutiebāt faciem eius: ex qua percussione nimis affligitur homo, nā in facie sunt omnes sensus, & sunt ibi mēbra tenera facile læsibilia. Vnde verisimile est, qd ex tali passione fluxerit per nares, & os sanguis, licet hoc ab Euāgelistis non scribatur. **O** quam horrendū scelus impiūsimorū Iudaeorū: qd facie tā formosam, quā Salomon tantū cupiebat videre, qd diceret, ostende mihi faciem tuā, facies enim tua de cora, verberibus affecerunt. Percutiebant autem eū velata facie: aliqui in capite, alij in collo, alij in facie, alij in maxillas: & percutientes interrogabant eū dicentes. Prophetiza nobis Christe quis est qui te percussit? Hoc derisorie dicebant, quasi in contumeliā eius qui se propheta à populo haberi volebat, & quem populus magnū prophetā reputabat: per hoc enim designabant qd falsus propheta esset, & qd ignoreret, quis eū percussisset. ¶ Dabant ei alapas vocando illū salūm prophetā, qui est Dñs prophetarū, alij manu reuerſa dulcissimū os eius percutiebāt, alij pugnis, alij vero barbam eius euellēbant, alij tandem per capillos trahebāt, & in medio eorum positus ab eis sicut homo factus, & stultus illudebatur. Et ex utraque parte cædebant, & irridebant eum: & contumeliis afficiebant. Sicut castellum, quod direptioni traditur, & voluntati militum, vnus dirumpit, alter comminuit, & demollitur, alter vero prædatur: sic Christus traditur istis, ut alter conspuat, alter colaphis cædat, &c. *Et alia multa blasphemantes dicebant in eum.* Aduerte quod iniurię Christo illatę blasphemię ab Euangelista vocantur, quod utique non faceret, nisi Dominus noster Deus non esset. ¶ Nota etiam quod Euangelista summa diligētia ea quę videntur exprobatissimā exponit nihil occultans, nec omittens: sed potius gloriam existimās maximam dominatorem orbis terrarū pro nobis talia sustinere. Gloria enim nostra hæc est innumera opprobria, iniurias afflictionesque sustinere pro Christi nomine. si gloriari oportet (inquit Paulus) in infirmitatibus meis gloriabor. Hęc oportet continue legere, memorię mandare, & menti inscribere, in his tādem gloriari. Verum si talia patiebatur Christus pro peccatis alienis: quid putas, quod tu patieris pro peccatis propriis si in hac vita pœnitentiam nō feceris? Igitur multas blasphemias in Christum dicebant, quas Euangelista nō exprimit: quia longum esset recensere. ¶ Fatigati Principes Iudaeorum, & ministri iniquitatis, & cæteri Iudei recesserunt euntes ad dormiendum, & mittentes Dominum Iesum in quendam carcerem, ibi subtus solarium ligauerūt eū ad quandam columnam lapideam, & dimiserunt eū ad aliquos armatos ad tutiorem custodiā, qui eū vexauerunt per noctem illam totam residuam, quasi nō sufficeret dies ad complendam malitiam suam, derisionibus maledictionibusque vacantes: flagellabant, percutiebant, illudebant, expuebant, multa que blasphemantes conuiciabantur ei dicentes, Putabas esse

prudencior principibus, & melior Phariseis? Nunc tua stultitia apparet: modo stas, ut conuenit, & morte crudelissima citō morieris. Populo insipienti, & rudis fallaciis imponere curabas, nobis autem minime; nouimuste. Si propheta eras, quomodo non prænotasti in nostras manus ascurum? Iam iam quidē tuę prophetię somnium, atque inania verba fuisse relucet, atque videntur: siquidem scire nullo modo valuisti te capiendum esse à nobis. Multa his similia maledicti illi Domino dicebant. Nox in fornix tota ducebatur, nulla prorſus requies Iesu præstatur. Stabat autem Dominus ad istam columnam rectus ligatus, verecundus, patiens, ad omnia tacens & faturatus opprobriis, vsque mane afflictus frigore, & labore. **O** animę meę redemptor: quę nam patraisti scelera, propter quę puniris? Vbi Deus est, mater tua, ut tui miseretur? Quid de discipulis qui te deducant, Maria Magdalena, quę vnguenta præiosa præbeat, & Martha, quę recipiat? Te solum ab amicis relictum cerno desitutum, obfessum à torribus te intueor, qui in iniuriis non deficiunt. Nunc ergo tu quisquis amator Christi fueris respice in faciem Christi tui: & considera quanta propter te passus est, & inquire à Domino deo tuo, quo modo circa eum agatur, & respondebit, Ego sum vtrius & non homo: opprobrium hominum, & abiectio plebis. Sed quomodo Domine factus es in opprobrium? Dicit illud sancti Iob. Faciem meā conspuere non verētur. Et illud. Tota die verecundia contra me est, & cōfuso facie meę cooperuit me. Sed cur non auertebas faciem tuam? Respondebit. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & conspuentibus in me. Opprobria exprobrantium ceciderunt super me. Circumderunt enim me vituli multi: tauri pingues obfederunt me. Apesuerunt super me os suum, sicut Leo rugiens. Dixerunt enim impij inter se, Venite circumueniamus iustum, contrarius est enim operibus nostris: mittamus lignum in ignem, eradamus eum de terra, & nomen eius non memoretur amplius. Propter quod operui ciliçio carnem meam, & humiliaui in ieiunio animam meā. ¶ Disce patienter sustinere opprobria, & illusiones à peccatoribus tibi factas, amore Christi Iesu, qui similia opprobria, & multo maiora propter te pari dignatus est. Disce contra Christum non blasphemare, aut alicui maledictum dicere, nam beatus Iudas apostolus ait, quod cum Michael archangelus cum altericaretur cum diabolo de Moſis corpore, non est ausus iudicium blasphemię inferre diabolo, sed dixit. Imperet tibi Dominus. Quapropter si Michael non fuit ausus diabolo maledictionis dignissimo iudicium inferre blasphemię: quāto magis nos ab omni maledicto liberi esse debemus? Caue etiam ne cōspuas in Christi faciem, indigne eucharistiā sumēdo. Caue etiam ne ponas velamen ante eius faciem quale ponunt illi qui secrete peccant, quasi Deus eos nō videat: ideoque ne illud Christus percutiendo illum tuis peccatis manu prauū operis, putans non videre ad cognoscere culpas tuas. Disce etiam indignis non effundere donā Dei. Vnde licet Christus esset verus propheta: noluit tamē prophetizare irrisoribus suis. Sic verbum Dei & dona eius rerahenda sunt pro loco, & tempore, auditoribus indignis. Sed procedamus. *Et vs factus est dies conuenerunt seniores plebis & principes sacerdotum & scribę, & duxerunt illum in consilium suum dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam? Animalia venenosa,*

Psal. 87.

Psal. 21.

Iob. 30.

Psal. 43.

Esa. 50.

Psal. 64.

Psal. 21.

Ierem. 11.

Psal. 68.

Iudas. 13.

Ioan. 8.

Psal. 30.

Mar. 14.

rosa conueniunt ad lumen candelę vel cerei si in horreo ponatur: & hoc non faciunt ut luminentur, aut ut lumen diligant, cum eorum vita naturalis sit in tenebris. Imo videtur potius quod ipsum odio habeant, quia ei sic appropinquant quod ipsum extinguant. Sic contra Christum qui vera lux est conuenerunt Iudæi in domo Caiphę pontificis, nō quod lucem dilexerint, quia lux venit in mundum, & dilexerunt homines magis tenebras quam lucem. Sed in eo conuenerunt, ut illum extinguerent. Sic legitur in Psalmo. In eo dum conuenerent simul aduersum me: accipere animam meam consiliati sunt. Obserua autem quod duo fuerunt concilia, alterū nocte alterum vero mane: illud ad examen Iesu, istud ad modum quo tradendus esset Pilato, ut occideretur Iesus. Lucas autem matutini tantum concilij meminit: Matthæus autem vtrumque narrat concilium. Ita quod Iesus bis fuit ductus ad cōcilium. Primum nocte quando aduenerunt tot falsi testes, & tandem adiuratus à principe sacerdotum aperte confessus est se esse Messiam, (ut Marcus explicat) & summus sacerdos scidit vestimenta sua, &c. Et hoc fuit ante illuminationem, ita quod illius confessionem, quod esset Christus subsequuta est. Et propterea dixerunt prophetiza nobis Christe, quis est qui te percussit. Et hoc consilium penitus taceret à Luca. Secundo autem ductus est in consilium mane factum, quia in hoc secundo concilio affuit vniuersus senatus, quorum aliqui tantum adfuerant in primo concilio: & æquū videbatur, ut vniuerso senatui præsentaretur. Et huius concilij meminit tam Matthæus, quam Marcus, quo ad tractatum de modo tradendi Iesu Pilato, ut occideretur: Sed Lucas diffuse illud narrat quo ad præsentationem Iesu tacitam ab alijs euangelistis. Vnde in hoc concilio nulla est mentio testium, nec loquitur aut adiurat summus sacerdos: sed conciliū loquitur. Ideo ait hic noster Lucas quod conuenerunt seniores plebis: nam in nocturno concilio quāuis seniores affuerint, non tamen congregatus est cętus seniorum plebis, hora enim inepta erat ad hoc: sed mane congregatus est senatus seniorum plebis ad hoc simul cum principibus sacerdotum, & scribis dicentes. Si tu es Christus dic nobis palam? Audierat senatus ab his qui interfuerant concilio nocturno quod Iesus confessus fuerat se esse Christum & volentes hoc ex proprio ore audire interrogabāt Iesum ut ipse dicat, si est Christus necne, ut calumniam capiant ex eius responsione quicquid dixerit. Nam si dixerit quod est Christus accuset eum coram Pilato: & si dixerit quod non, obiciant, quod in illa nocte in primo concilio dixerat quod esset Christus. ¶ Præterea non interrogant an sit filius Dei, quia Pilatus ad quem pertinebat in causa sanguinis iudicare gentilis erat: & ad illum non spectabat, quod essent multi Dñi. Tamen quia Christus vnctum significat, hoc est Regem, quia reges Iudeorum vngebantur, de hoc interrogant, ut possint accusare de crimine læsę maiestatis: eo quod contra Imperatorem se regem Iudaeorum faceret, quod incumberebat Pilato iudicare, & condemnare. Scribę etiam congregati sunt, ut videretur quod iuxta legis tenorem iudicabatur: scribę enim sapientes erant in lege doctissimi. In hoc vero concilio præses erat Satan, & consultores auaritia & ambitio. Vide tu quid cum tali præsentente & consulibus, an ammuniſ exire poterat iustus. Sic etiam & nunc plu-

ra concilia fiunt contra innocentes, vbi consultores se ipsos querunt, &c. De hoc concilio dixerat egregius Psaltes, Principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus Christum eius. Et iterum. Concilium malignantium obsedit me. Ab hoc enim cōcilio appellabat Iacob dicens. In cōcilio eorum non intret anima mea. Sequitur. *Et ait illis. Si vobis dixerō non creditis mihi, si autem & interrogauero non respondebitis mihi neque dimittetis. Ex hac autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei.* Multoties, ut ex Euangelistarum contextu apparet dixerat illis Dominus, quod esset Christus, bene credere poterāt, tam ex Christi assertionem, quam ex scripturę testimonio, & prophetia: sed induratum erat insipiens cor eorum, & cæci facti in sua nequitia permanere maluerunt quam Christum, qui eorum peccata arguebat in Regem suum & Messiam suscipere. Ait etiam si interrogauero non respondebitis mihi. Interrogauerat eos sæpe, ut de baptismo Ioannis, & cum dixit an liceret Sabbato curare, de filio, domino Dauidis, & alibi: sed nec voluerunt, nec potuerunt recte illi respondere. Quod autem addit, neque dimittetis: ostendit se non latere quę ipsum maneant. Deinde aperte fatetur se filium Dei esse dicens. Ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei, quasi dicat. Perueni vnctus in manus vestras, nec me liberum dimittetis siue loquar, siue taceam, siue negem, siue voluerunt, siue affirmem: sed me crucifigi curabitis, sicque vobis metipsis videbitur vestrum officium egregie perfecisse, videborque vobis penitus periisset: sed res longe alium fortietur euentum. Nec enim subscribet Deus sententię vestrę, ut ableget propter vos filium suum sed videbitis me non in cruce inter duos latrones pendere, sed sedere ad dexterā virtutis Dei, hoc est equali honore cū Deo patre meo affici. Ideo que ait, ex hoc autem erit filius hominis, &c. Id est, quia vos me despicitis, & parui penditis, adeo vult et dicam vobis quifnam sum mihi fidem non adhibebitis, & quauis interrogem non respondebitis: hinc ego elicui maximum honorem, atque maiestatem, ita ut humanitas mea sedeat ad Dei dexteram. Sic Paulus ait de Christo. Humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, propter quod exaltauit illum, &c. Nunc pedibus impiorum conculcabatur, sed sessurus erat in breui in gloria patris, impios habens in scabellum pedum suorum. Nunc per infirmitatem sacerdotibus ludibrium erat: sed idem per virtutē Dei mox in cælos erat trāsferendus, vbi in dextera patris verus rex & sacerdos adoraretur ab omnibus super terram habitantibus. Nunc vinculis innexus sicut facinorosus stabat in medio collegij sacerdotalis omnium expositus iniuriis, atque contumeliis: idem tamen iudex vniuersorum stabit in medio angelorum suorū veniens in nubibus cæli supplicium sumpturus de facinorosis sacerdotibus. ¶ Docemur hic in aduersis & persequutionibus humiliari, persequutoresque & inimicos diligere: nam quo magis depositi & humiles in hac vita extiterimus, eo erimus in cælis magis exaltati, & ad maiora fastigia ducti: persequutores enim atque inimici, coronam quam nobis Deus in gloria sua reddet & capitis nostris imponet, collunt, exercent plumant, atque dolant: vnde si celsitudo & exaltatio venturi sæculi, præsentem correspondere debet abiectio & humilitati, persequutiones quantumuis

Psal. 2.

Psal. 21.

Gen. 49.

Rom. 1.

Mar. 21.

Luc. 14.

Mat. 22.

Phil. 2.

Psal. 109.

quātumuis maximas amplectemur, vt maior honos nobis deferatur. Sed de his hactenus. *Dixerunt ergo omnes. Tu es ergo filius Dei?* Quid est dixerunt omnes? Nulla ratione modestiæ, iuris vel æqui habitæ, confuse & importune respondent, clamant & vociferant. Tu ergo es filius Dei. Tu, magnam habet emphasim, magnumque secum fert contemptum. Tu fabri filius, Tu amicus publicanorū, Tu dæmoniachus, Tu Samaritanus, Tu legis Dei temerarius contemptor, Es tu inquam filius Dei? Sedebis tu ad dexteram virtutis Dei? Videbimus ne te in nubibus? In paribulo te videre cupimus, nō in nubibus: in medio larronum pendebis, non ad dexteram Dei sedebis. Tu ne es filius Dei? Sed quid ad hæc Christus? *Pos dicitis quia ego sum.* Vos dicitis, supple, verum quia ego sum. Veritatē eis respōdit, vt inexcusabiles essent, & ne nomē Dei spernere videretur. Sua enim sententia Iudæi condēnantur: ipsi nāque dixerūt Christum filiū esse Dei, Vos enim dicitis, & verum dicitis, quia ego sum filius Dei. Docemur quod propter nullum temporale periculum veritatem deferamus, sed in ea vique ad mortem constanter perseueremus: sic nanque Christus in mortis discrimine in hoc concilio veritatem nō deseruit: sed in ea vsque in mortem constanter persistit. Hanc tamen responsionem ipsi blasphemiam reputantes. *Dixerunt. Quid adhuc desideramus testimonium?* Scilicet ad probandum quod se Christum dicat & Dei filium? Hæc duo grauius ponderabant, scilicet, quod Christum se, & Dei filium dicebat, eo quod vnum videbatur esse contra

Deum: reliquum contra Romanum imperium. Ceterum verum dicunt dicentes: quid adhuc desideramus testimonium? *Ipsi enim audiuimus de ore eius.* Quia post Christi testimoniū nullo alio opus est nobis: nam dignus est cui omnes fidem adhibeamus. Omnes enim viæ eius iustitia & veritas. Habet enim Christus multa suæ diuinitatis testimonia. Habet patrem, habet spiritum sanctum, habet Moysen, habet prophetas, apostolos, & euangelistas: habet & vniuersam ecclesiam. Vnde nobis alia testimonia non sunt necessaria. Sed Iudæis excæcatis in sua malitia, quāuis ex ore eius audiunt non sufficit, nec aliud quodcunque testimonium, vt in Christum credant: & vnicum eis sufficit, vt eundem perdant. Quid adhuc desideramus testimonium, inquirunt. Ipsi enim audiuimus ex ore eius. Verū certe est quod nō opus est alio testimonio cum ex ore illius, qui summa veritas est, auditis quod ipse fit filius dei. Cur ergo nō creditis ei? Aut cur non probatis illum male dixisse? Non est alia sententia expectanda à talibus senatoribus. Christus illis molestus est, & de medio tollendus, siue iure, siue iniuria hoc fieri possit. Sic impiis & malis anfa nūquam deest ad bonos & iustos persequendos: quam quidem quærunt, & sermones quotidianæ, in quibus eos capiunt, adhibentque laqueos ad perdendum, propriam malitiam tegere volentes, aliqua apparentia & zelo iustitiæ. Sed de his factis. Nos tamen ad sequentis capituli explanationem accedamus in quo D. Lucas historiam passionis Domini sequitur.

CAPVT XXIII.

SPECIALITER huic ingratisimo populo Israel fuit datus Christus, quia ex eodem populo natus, inter eos educatus, apud eos saluator prædicauerat, & miracula fecerat. Quod idē testatus est dicens: Non sum missus nisi ad oues, quæ perierunt domus Israel. Sed ipsi rebelles & ingratisimi dono accepto se expulsiuerunt, & omnium hominum stultissimi facti: gentibus dederunt. Non certe iniquus Iudæorū populus dignus erat tāto beneficio: ideoque ablatū est ab eis, & datum gentibus fructū faciētib. Ideo sequitur in cōtextu. *Et surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum.* Pilatus hic erat gentilis, & vt aliqui volunt ex Lugdunenfi ciuitate ortus, & Post Valerium Gracchū à Tiberio Cæsare anno eius tertio decimo Iudææ procurator cōstitutus est. Duxerūt inquam illū à domo capite pōtici ad domū Pilati præsidis romanæ potestatis, ad quē pertinebat iudiciū in causa sanguinis vt Pilato totum imponeretur, & ipsi immunes reputarentur. Hoc factō ostendebant sacerdotium eorum, potestatem, euangelii prædicationem, & ecclesiam ad Gentes esse transferenda. Duxerunt inquam illum vinctum, manibusque post terga ligatis, catena in collo eius posita: cum multis conuictis, & contumeliosis. Iam hic vidēs filios Israel surgētes contra suum fratrem Ioseph, ponentes illum in manibus Ismaelitarum: Dalidam fortissimum Sansonem tradentem Philistiis: Absalonem insurgentem contra suum sanctū patrem Dauid: & Athalam sequen-

tem in semen regium, vt morti tradat: atque incredulam, & peruersissimam Synagogam suam regem tradentem in manibus Gentium, vt mori damnet. Tu autem hic cogita cum quanto opprobrio ducitur per medium ciuitatis hierusalem conuictantibus principibus sacerdotum & Pharisæis, atque dicentibus. Veni nobiscum populi deceptor nunc tua maleficia finem habebunt: nunc apparebit quis sis, vt iuxta demerita soluas pœnas. Horrenda profus impietas quæ tantis iniuriis satiri non potuit: quin potius ferali rabie fremens impio iudici tanquam rabi do cani animam iusti deglutendam exposuit. *Ceperunt autem illum accusare dicentes.* Sicut vxor Putipharis contra Ioseph, & sacerdotes aduersus Sufan nam insurgebant falso accusantes: sed non erat conueniens testimonium. Vnde Dauid in persona eius ait. Insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Disce ex hoc loco hominum accusationes, & impropria patienter tolerare: siquidem ipsa veritas diuina ab iniquis accusata est, & impugmata. Si mali discūt improperare, & accusare: tu disce patientiam, aduersa sicut & prospera, æquanimiter sufferre. Accusabant illum in multis, de quibus solum tria exprimuntur: quæ Lucas noster ponit dicens. *Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, scilicet Iudæorum, à cultu legis, falsam doctrinam seminando.* Et prohibentem tributa dari Cæsari. Et sic contra ipsum seditionem faciendo. *Et dicentem se Christum regem esse.* Quasi volens sibi regnum Iudæorum usurpare, nomine Christi reges Iudæorum vocabantur: propter vñtionem, sed addebant Regem dicendo Christum regem gratia explanationis:

tionis: quia Pilatus Gentilis erat. Gentiles vero reges suos non vngebant, sicut Iudæi: ideoque si ei quod est Christum, id est, vñctum non addidissent, regem: Pilatus non vtrique intellexisset, sed falsæ erant accusationes, vnde bene dicebant, inuenimus: quia quod ei imponebant nō erat rei veritas, sed humana fictio & adinuentio. Non enim subuertit gentem à lege, quia non venit ipse soluere legem, sed adimplere. Nec subuertit, sed conuertit, quos docuit in veritate, Nec prohibuit tributa dari Cæsari, sed dixit. Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari. Et soluit tributum pro se, & pro Petro, ne scandalizaret, quāuis liber esset à tributo: fugitque cum eum voluerunt facere regem, & regnum respuit. Igitur arguuntur impietate Iudæi accusantes saluatorem in eum aliquod verisimile quod ei obicere possint inueniūt. ¶ De prima igitur accusatione tanquam friuola, & ad eum non ipectante, Pilatus parum curabat: quia ipse cum esset Gentilis non curabat de obseruatione, seu violatione legis Moisaicæ. Et secundam tanquam falsam, & mendosam parui pendens nullam reputabat: quia fortè per relationem ab aliquibus audierat Iesum dixisse aliquando, Reddite quæ sunt Cæsari Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. Ideo transit ad tertiam, quæ magis tangebatur eum, & Romanum imperium, & videbatur contra Imperatoris honorem, quia dicebat se esse Christum, id est, vñctum siue regem: nam directè contra Imperatorem erat, quod aliquis esset Rex Iudæorum. Imperatores enim Romani nomen regium ab eis abstulerant, vt eorum superbiam frangerent, & rebellandi occasionem tollerent: & in signum subiectionis sub tributo eos habebant. Ideo Pilatus de hac tertia accusatione quæsiuit. Intrauit ergo in prætorium qui locus erat, vbi sedes iudicis seu prætoris erat, vbi causas iudicabat, vt Christum magis pacifice & exquisitè examinaret extra tumultum, & strepitum Iudæorum: qui non audebant intrare prætorium, ne contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. *Interrogauit eum Pilatus dicens. Tu es Rex Iudæorum.* Quasi dicat. Estne hoc verum quod tibi imponitur, quod velis tibi regnum usurpare, vel quod sis Rex Iudæorum, secundum quod te accusant? Quærebat vtrum esset Rex Iudæorum de iure, nam de facto constabat eum non esse: vel iuxta aliquorum sententiam interrogauit Pilatus subsannando, quasi dicat. Tu pauper, humilis, nudus, cui nullus adiutor, accusaris de regni ambitione: ad quod opus est multorum adiutorum, & sumptuum? *At ille respondens ait. Tu dicis.* Quasi dicat. Ego non nego, neque affirmo: sed tu dicis, non tamen asserendo, sed interrogando. Eodem verbo præsidis, quo & principibus sacerdotum respondit, vt propria sententia condemnentur. Noluit dicere non sum, ne falsum diceret: noluit etiam dicere ego sum, ne calumniæ occasionem daret. Vnde sic temperauit responsionem, vt & verum diceret, & sermo eius calumniam non pateretur, & pœnitentia nulla culpa in eo cognosceretur. Exiit ergo foras Pilatus ad principes sacerdotum, & turbas, vt pro Domini innocentia loqueretur: ideo sequitur. *Sit autem Pilatus ad principes sacerdotum & turbas. Nihil inuenio in eum in hoc homine.* Nota hic quomodo Christi innocentia ex omnibus partibus luceat. Maximū veritatis testimonium est quando inimici eiusdem de illa testimonium perhibēt: nam

tantam vim habet veritas quod etiam à malis confiteatur. Talem oportebat habere redemptorem, vt ait Paulus, iustum, sanctum, bonum, innocentem, & segregatum à peccatoribus: ideo in Christi passione multi etiam illi, qui eum morti tradiderunt Christi innocentiam confessi sunt. Iudas enim dixit principibus sacerdotum. Peccaui tradens sanguinem iusti. Principes sacerdotum nō negauerunt Christum esse virum iustum, nec Iudæi contradixerunt: nam conscientia ipsorum idem eis asserebat. Vxor quoque Pilati misit ad virum suum dicens. Nihil tibi, & iusto illi. Et Iatro pendens in cruce socio suo dixit. Hic nihil mali gessit. Denique & ipse Pilatus ingenuè fatetur nō inuenire in eo causam mortis. Quare & ipse Dominus aduersariis loquitur. *Quis ex vobis arguet me de peccato?* Vniuersa aqua maris certe nō sufficit mūdare Pilati conscientiam, quandoquidē proprio ore, Christū innocentē esse cōfiteas, nihilominus morti tradidit. ¶ Aduerte etiam quod à Pilato iudicē sæculari iudicatur Christus innocens: & à summis sacerdotibus accusatur, iudicaturque reum illum esse mortis. Sic etiam & nunc multoties fit: nam iustus agitur in laicali curia quam clericali. Nam malefactorum qui in curia sæculari punirentur, tūctur per viros ecclesiasticos in magnum populi scandalum: multum etiam iniuriuntur, & promouentur ad primam tōsuram, vt munere, & priuilegio clericali gaudentes, audaciores fiant, & maiora adoriantur mala, certe perunque melius iustitiam, & equalitatem in sæculariū tribunalibus exerceri inuenies, quam (proh dolor) Ecclesiasticorum. Sed hæc alias. Iudæi vero videntes quod nihil facerent eorum calumniæ: recurrerunt ad subsidia clamorū. Vnde quia deficiebant rationibus, inualecebant viribus, dicentes. *Commoitit populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilea vsque huc.* Peruerit (inquit) populum, & turbauit pacem cōmunem: nec in vna parte tantum sed à Galilæa incepit, & huc vsq; peruenit. Expēde quod hic accusantiū sermo magis, & eū qui accusatur reddidit innoxium: & eos qui accusant docet esse peruersos. Docuisse enim populum non criminis sed virtutis constat esse indicium: nec commouit populum qui pacis condidit testamentum, igitur clamoribus inualecebant qui in rei veritate deficiebant: vt sic clamorosa non iusta sit accusatio: quia per clamorem voluerūt obtinere quod non poterant per rationem habere. Sic faciunt maligni quærentes obtinere per verba, & contentionem, quod nō possunt per iustitiam, & veritatem. Nunc considera in quantum se humiliauerit iudex totius creaturæ constitutus à patre, vt acquiesceret & staret ante iudiciū terræ Iudææ. ¶ Docet hic Christus omnem mansuetudinem, & patientiam, cū ante præsidem stetit, vt sic, verus Christi imitator non murmuret, aut reclamet aut contradicat: cum indebite ab æmulis læditur, aut impugnatur, sequitur. *Pilatus autem audiens Galilæam, interrogauit si homo Galilæus esset.* Et vt cognouit quod de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem qui & ipse Hierosolymis erat illis diebus. Quia Christus in Galilæa fuit conceptus, nutritus, & conuersatus, Galilæus est habitus: Pilatus verò occasionem quærebat dimittendi eum, quia sciebat eum iustum, & innocentem, ideo misit illum ad Herodem Terrarcham, & præpositum Galilææ: Nam vt ait Euangelista Hierosolymis erat Herodes in illis diebus propter solennitatem paschalis: quia Iudæus natus erat, Pater enim

Matth. 5.

Matth. 22.

Matth. 17.

Ioan. 6.

Ioan. 19.

Gen. 39.

Dan. 13.

Psal. 26.

Matth. 15.

Matth. 21.

Gen. 37.

Judi. 16.

2. Reg. 16.

4. Reg. 10.

Hebr. 7.

Matth. 27.

Ioan. 8.

suus.

suus autē vxoris suae, quae Iudaea erat transiens ad ritum Iudaismi se circumcidi fecerat. Misit inquam illum volens Herodi honorem deferre: vt ipse Dominus Galilae hominem Galilaeum vel abfolueret, vel damnaret. Credebat etiam Pilatus quod Herodes hominem de terra sua & maximē innocentem libenti animo liberaret: & ne contra eum, quem insonrem & per inuidiam traditum cognouerit, sententiam dare coactus esset. Vide quod cū Christus mane venisset de domo Caiphæ in Pilati prætorii, quod ab illa septingentos quinquaginta quatuor passus distat, modo gradum reuocat & remittitur ad Herodem per viam acrem nimis & accliuem ductus, quē nimirum viginii & ducentos passus complectitur. Docemur ne aliquis falsē in messem alienam & possidet alterius immittat: quanuis inimicus sit. Vnde ergo hodierna die tot pullulāt quæstiones, oriūtur interdīcta & excommunicationes: nisi ex eo, quia sacculares iudices de personis Ecclesiasticis supplicium sumere volunt? Vnde tot iurgia, odia, & inimicitiae in mundo: nisi quia quilibet immitti vult munerit alteri iniuncto? Culpa est immiscere se rei ad se non pertinere. Sed ad contextum. Herodes autem visio Iesu gauisus est valde, erat enim capiens ex multo tempore videre eum, eo quod audiret multa de eo, & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Desiderabat hic Herodes Antipas filius Acalonitæ, qui innocentes necauit, videre Iesum à tempore, quo Ioanem decolauerat, non, vt aliquid salutis animæ suae consuleret, sed propter curiositatem, quia putabat illum magum, vel histriōnem aliquem esse. Nam si crederet illum sanctum prophetam non sic eum videre desideraret. Mali enim non desiderant bonos aut iustos: sed scurras & histriōnes. Hi sunt quos reges & principes diligunt, hi in palatiis & domibus magnatum degunt: hi tandem sunt, qui anteaunt & præsumunt, plus mendacis, quam virtutibus onusti. Satius enim fuit Dauidi coram Achis furere, vt apud eum aliquid valeret: quam se sanctum & prophetam predicare, si cuti erat. Nam si bonus & iustus homoq; sanæ mentis haberetur, ingressus ei proculdubio prohiberetur. Itaque vt hominibus in domibus regum & magnatum aditus pateat, se furere atque insanire simulent opus habent, sicuti scurræ facere consueverunt, qui quidem plus cum mentis cōpotes sint, quam domini qui eis attentas præbent aures insanos fieri & scurras non ab re censent, vt sic ipsimet insanos dominos scilicet, domus melioribus & delectis priuent & expolient. Hæc sunt deliciae regum, cum his conuersari, eosdemque videre desiderat. Et quoniā Herodes credidit, & ratus est Christum aliqua esse editurum exercitia magica aut manuum habilitates eum maximē videre cupiebat: quare eius aduētū valde gauisus est. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nibilei respondebat. Stans siquidem Iesus sicut agnus mansuetissimus ligatus coram tondeinte inquisitus tacuit, & expectatus miracula edere contempsit: quia Herodis incredulitas, & curiositas, diuina non merebatur videre vel audire: non enim sunt mittendæ margarite ante porcos. Inutile esset coram Herode miracula facere, aut aliquid diuinum arcanum proferre. Præterea respondit Christus Caiphæ & Pilato, non autem Herodi: quia Herodes ei vocem, quæ Ioannes erat Baptista, sustulerat, vox verbi: ideo corā Herode obmutescere dignatus est. Docemur hic nullum otiosum opus facere aut di-

Matt. 2. Mar. 6.

1. Reg. 21.

Matt. 7. Ioan. 1. Mar. 6.

cere: nam de omni verbo otioso sumus rationem reddituri. Iustus enim tempus, locum, rationem, & intentionem considerat, vt quid agat aut loquatur: & omnia suo tempore, vt commodum & vtilitatem proximorum acquirat, facit. Non sic garruli, otiosi, impij, mundani, qui garrulant, derident, & faciunt plurima in scandalum, & damnum proximorum: & sui ipsorum damnationem. Præterea Dominus noluit illi respondere, aut miraculum aliquod facere: quia declinabat omnem iactantiam & ostentationem. Docemur etiam ex hoc loco, quod quoties auditores nostri, nostra volunt quasi laudanda cognoscere nō autem sua perueria mutare omnino taceamus: ne si ostentationis studio verbum Dei loquimur, & eorum, quæ erant culpa esse non desinat, & nostra quæ non erant fiat. Multa enim sunt, quæ audientis animū produnt maximē, si auditores nostri & semper laudant quæ audiunt, & nunquam quod laudant sequuntur. Stabant autem principes sacerdotum & scribæ constantiter accusantes eum. Timebant principes sacerdotum & scribæ videntes Herodem cum gaudio videre Iesum, & pulsare multis quæstionibus ne Iesus sapienter respondendo euaderet. Sed vbi vident Iesum tacere & Herodem æstimare illum fatuum transeunt in alium timorem: ne scilicet Iesus tanquam fatuus euadat. Ideo insistant acrius accusando tēdentes ad hoc vt ne tanquam fatuus abfolueretur. De quibus vero ibi accusauerit euangelistæ non exprimit, sed forte de eisdem tribus, de quibus coram Pilato accusauerant: maximē hoc coram Herode aggrauantes, quomodo commouisset vniuersam Galilæā, quæ erat ex Domino ipsius Herodis, vt ex hoc magis sibi animam assumeret. Vnde ad istas accusationes Christi sed nihil respondit, nec Herodi nec accusatoribus: sed tacuit, non concedendo eorum accusationes taciturnitate, sed despiciendo tanquam indignas responsione. Sic Psaltes in persona Saluatoris. Factus sum sicut homo non audiens: & non habens in ore suo re dargutiones. Esaias quoque ait. Quasi agnus coram tōdente se obmutescet. Docemur hic quod omni loco, tempore: & coram quibuslibet, veritas est manifestanda (sed plerumque silentium diuinum est) Vidēs itaque Herodes quod Christus nullum signum faceret nec verbum aliquod ad interrogata responderet, nec contra accusatores suos aliquibus responsionibus se defenderet, reputauit eum idiotam, ac fatuum, & non sanæ mentis, ideoque. Spreuit eum Herodes, cum exercitu suo. Vt omnes in eadem culpa monstraretur esse pares. Sic hodie sectatores Christi à malis hominibus spernuntur, & ab eis fatui reputantur. Hi sunt, quos aliquādo habuimus in derisum & in similitudinem improprij nos insensati vitam illorum æstimabamus insaniam, & finem illorum sine honore. Sic etiam & hodie multi cum Herode spernunt Christū qui signa querunt conquerentes quod modo miracula ab eo non fiant. Cum modo non sit opus signorum sed operum Habēt (dixit Habraham) Mosem, & prophetas: audiant illos. Modo autem præter hæc habemus euangelium, epistolæ Pauli, & adhuc signa quærimus. Porro quis dicere poterit, quot iniuriis, blasphemis, & irrisionibus Christum effecerit ministri hi iniquitatis? Bene dixit illud Psalmi. Ego autē sum vermis, & non homo, opprobrium hominum, & abiectionis plebis. Sicuti enim vermiculi mortui recenter, nemo miseretur cum res vilis, & parui momenti sit, adeo vt etiam conculcet quis nihil refert: sic Christi Saluatoris

Matt. 10.

1. Reg. 21.

Esa. 2.

Psal. 68.

3. Petr. 2.

Ioan. 12.

Luc. 2.

Luc. 19.

Psal. 37.

Esa. 53.

Sapient. 5.

Luc. 16.

Psal. 21.

uatoris vita tanquam si esset alicuius vilis vermiculi despecta est, ipseque adeo conculcatus, sputus, cōtemptus, abiectus & interemptus, acsi vere homo nō esset, sed vermis. miserere ergo tu, & compatere si Christianus es: suntque tibi humana viscera, cōpatere inquam ob ingentem abiectiōnem, pudeatq; te honores, & prospera diligere videntem propter te Deum in profundo miseræ, & calamitatis cōstitutum. Hic videbis sanctum prophetam Dauidem, factum insanum, & furiosum habitum coram rege Achis. Audi ergo Esaiam in persona Dei in hæc verba loquentē. Filios enutriui, & exaltaui, ipsi autem spreuerunt me. In Psalmo quoque habetur. Factus sum illis in parabola. Etiam nūc sunt multi similes Herodi: qui primo gauisus est, postea spreuit Christum. Sic etiā & plurimi simulant sese sapientiæ diuinæ amatores & salutaris veritatis inquisitores: nō vt secundum eam viuāt, sed vt in eius profundis, & mirabilibus delectentur. Qui dum circa eius documenta laborāt, & vitis seruiunt: quid aliud est nisi quod Iesum contemnūt? Melius fuisset Herodi Iesum non videre, quam videre, & contemnere. Melius (inquit beatus Petrus) esset viam veritatis nō agnoscere: quam post agnitam, retrorsum conuerti. Illi vero Gentiles videntur Iesum sed ad bonum suum. Cupiebant enim in eum credere, vt habetur in Ioāne. Sic & Simeō, sic & Zachæus: sic & tu desiderare debes amplius Iesum videre, vt cōtēnas: sed vt in eius dilectione accrescas. Præterea hoc Christi exēplo docemur, vt nos potius velle de beamus à malis despici, quam ab adulatoribus laudari. Secundo quod tempore & loco expedit aliquod sapientiā dissimulare. Vnde quod dominus ipse fōs sapientiæ, coram Herode pro fulto habere se permisit ex incomprehensibili sua sapientia processit: quia si sapientem se verbis, & factis ostendisset, vtiq; passionem suam impediuisset. Docemur tertio, quod homo nihil querat in vestibus, non ornatum, nō pretio sratem, sed solum necessitatem: quia Saluator in veste velut fatuus est illusus. Et ideo sequitur in textu. Et illusus induuum veste alba. Et hoc in derisionem signumque illusionis, sicut fatui solent aliqua ludicra veste indui, qua cognoscantur ab aliis: & tunc derisorium erat portare desuper vestem albam: eo quod sic illuderetur tunc fatuus. Sic itaque vides qualiter dominus non solum malefactor, sed etiam stultus est reputatus: ipse autem omnia patientissime tolerabat. Patientiam ergo habe sit malefactor, & stultus iniuste fueris reputatus. Nam sicut diuina sapientia tāquā fatua spernitur, & irridetur: sic omnes irrisiones quæ solent à variis mundi huius hominibus Deum præ oculis non habētibus homini spiritali irrogari, debent patienter ferre. Vide quod omnes qui pie & innocenter volunt vitam ducere, secundum nouum hominem, ab his qui viuūt secundum hominem vererem illuduntur, & ab eis pro fatuis habentur. Sed propter hoc non debent turbari viri spirituales, imo potius gaudere: quia Christus indutus veste alba quæ innocentiam significat illusus, & derisus est à filiis huius seculi, apud quos alba vestis exprobrabilis est. Sed sicut crux ante passionem Christi exprobrabilis erat, quæ postea facta est honorabilis, ita vt etiam in coronis regum portetur: ita alba vestis post Christi passionem facta est valde honorabilis, & innocentie signum. Vnde quilibet post baptismum renouatus induitur veste alba in signum innocentie, quam cōfer-

baptismus. In cuius etiam signum Christo passio Angelis in vestimentis albis apparuerunt in eius resurrectione, sed ad contextum. Et remissa ad Pilatum. Non enim est honorum iudicum illudere in iudicio constituto: sed aut damnare criminis cōfictum, aut absolueret innocentem. Vtrumque negligit Herodes, innocentem irridet, & vincit remittit ad alium iudicem. Sic dominus cum nota illusionis portado vestem albam rediit, & Herodis consensum de sua nece secum detulit. Hic autem consensus apparuit signo, & factio: signo quidem in vestis albæ illusionem, factio in amicitie cōfederatione. Quapropter sequitur in textu. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus in ipsa die: nam antea inimici erant ad inuicem. Iam Petra angularis coniūgit duos illos parietes adeo separatos, Iudæos, scilicet, & Gentiles. Christus enim est pax nostra, qui ex vitroque populo fecit vnum. Impletum illud Psalmi. Cum his, qui oderūt pacem eram pacificus. Hos duos adeo discordes iudices, in concordiam redegit. Si tu odio habes proximum, & propter Christum in cruce mortuum non veniā concedis, peior es certe Pilato, & scelestior Herode: qui quidem ad inuicem amicitiam inierunt Christo domino nostro qui vera pax est intercedente. Vide ergo, quam sancta vestigia, & tempora teris, quādo cōtrahendis amicitias, & concordias indulges: siquidē maximum, & præcipuum, quod Deus veniens mundo intulit, fuit pax ipsa. Inimicitias autem habebat antea Herodes, & Pilatus: propter necem Galilæorum qui de Herodis præpositura, & domino erant, quos Pilatus occiderat miscens sanguinem eorum cum sacrificiis, quæ offerabant. Sed nunc super hoc reconciliatus est Pilatus Herodi: quia pro bono habuit Herodes quod Pilatus sibi detulerat mittendo sibi hominem suæ iurisdictionis, & præsertim talē hominem quem ipse videre diu desiderauerat. Sic multi frequenter amici, & concordes in condemnatione & nocumento innocentum sunt qui antea sibi inuicem contrarij fuerant. Hæc autem amicitia Pilati & Herodis fuit signum quod Iudæi & Gentiles conuenirent in persecutione Christianorum. De hac habetur in Psalmo. Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania? Assiterunt reges terræ & principes conuenerunt in vnum: aduersus dominum, & aduersus Christum eius. Præterea hæc missio & remissio nem Deus fieri voluit: ad maiorem & euidenterem suæ innocentie ostensionem. Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum, & magistratibus & plebe, dixit ad illos. Obiurasti mihi hunc hominem quasi auertentem populum: & ecce ego coram vobis interrogans nullum causam inuenio in homine isto ex his in quibus eum accusatis sed neque Herodes. Nam remisi vos ad illum: & ecce nihil dignum morte actum est ei. Histōria clara est, nec aliqua indiget expositione: sed tantum considerandum quod Christus dominus Iudæos suos sibi magis offensos habet, quam Gentiles. Pilatus omnino conatur, & omnem mouet lapidem, vt Iesum absoluat, & eius innocentiam palam ostēdit, quæ sola Pōtificum inuidia traditum nouerat: in quo neque ipse, nec Herodes, causam mortis inuenire poterat. Sed Iudæi clamant, vt mori damnet Christum. Filij naturales, magis persequuntur. Inimici enim hominis (ait Iesus) domestici eius. Præterea Pilatus omnes conuocat tam principes sacerdotum, quam turbam, vt inter tantos saltem aliquem inueniat qui veritati, & innocentie Christi patrocinari velit. Obiur-

Mar. 16. Act. 1.

Psal. 117.

Psal. 119.

Psal. 2.

Matt. 16.

818

sis inquit mihi hunc hominem quasi contrarium le-
 gi diuinæ, & humanæ: sed non tantum ego, sed nec
 Herodes, vt vos ipsi testes estis, inuenit in eo causam
 aliquam mortis. Et ne existimetis me clam conuicif
 se eum, vt veritatem celet, & delicta propria non cõ
 fiteatur, coram vobis clare, & manifeste interrogauit
 & non inuenio in eo causam mortis. At qui Herodes
 sub cuius dirione natus, & cõuersatus est, & cui plus
 iuris est in hunc hominem quam mihi, nihil digni
 morte in ipso deprehendit. Quid igitur faciã? *Emen-*
dationem ergo illum dimittam. Mira Pilati stultitia: si
 ipse fateatur quod innocens est: quid in innocente emẽ
 dari querit? Et si emendabit, quid in innocentẽ to-
 ties proclamabit? Nam qui innocens est, nec leuissi-
 ma poena puniri debet. Sed Pilatus hac castigatione
 iubens eum flagellari, volebat mitigare odium Iudæo-
 rum aduersus Christum quod vtique facere non de-
 bebatur, sed continuo absoluerit Christum innocẽtem.
 Vt cumque tamen sit, Pilatus multo melior erat quã
 Iudæorum pontifices: nam hi totis viribus conantur
 innocentem occidere, Pilatus autem querit modum
 vt eum absoluat: Emendatum ergo eum, scilicet fla-
 gellando vt si qua in vestris ceremoniis commisit, vel
 in aliquo deliquit pro ipsis correctus emendetur: &
 sic emendatum & disciplinatum, dimittam a morte
 liberum. Flagris, & ludibriis eum afficiam quantum
 ipsi iusseritis, dummodo innoxium sanguinem non
 ficiatis, vel fundatis: videns enim ex clamore eorum
 quod nullo modo poterat dimittere Iesum omnino
 liberum cum pace ipsorum & ex altera parte durum
 sibi vdebatur interficere innocentem: ideo ad satisfi-
 faciendum eis fecit Christum flagellari, & illud, vt
 videntes eum sic punitum & illusum vltra condig-
 num poenis eius & opprobriis ipsi, & crudelitas eorũ
 fatiaretur, & mitigaretur, mortemque eius non firi-
 rent: nam naturalis est vt ira quiescat, si eum contra
 quem irascitur humiliatum, & punitum videat. O,
 Pilate tu vis dominum castigare? Nescis, quod nec
 flagella meretur, sicut nec poenam mortis. Rectius
 ageres si te ipsum ad suum nutum corrigeres. Vnde
 intentio non excusat Pilatum in totum: quia nullũ
 per se malum potest propter bonam intentionem esse
 fici totaliter bonum: nec facienda sunt mala vt ene-
 niant bona, affligere tamen innocentem & maxime
 filium Dei, de se malum erat: ideo nullam habet Pila-
 tus excusationem. Sed nũc, o Christiane tu quisquis
 es considera quod nudatur ille qui nudos vestit, & li-
 gatur qui soluit cõpeditos, a demonibusque victos,
 & flagellatur ille qui nos eruit a flagellis. Flagellari
 enim Christus voluit vt nos a perpetuis flagellis li-
 beraret. Sicut pia mater videns quod pater vult flagel-
 lare aliquem de filiis suis, extensis occurrit brachiis,
 & eũ protegit, exponens se pro eo flagellis. Ideo Chri-
 stus sicut pia mater, flagella nostra suscepit. Quapro-
 pter dicitur in Esaiã, Disciplina pacis nostrę super eũ
 cuius liuore sanati sumus. In sano enim inebro oportet
 sedo facere cauterium, vt infirma membra sanentur.
 Ideo habetur in Psalmo disciplina tua correxisti me
 in sinem. Vide etiã quod si Christus tam grauitur
 flagellatus est innocens pro peccatis alienis: quã gra-
 uiter putas noxios (nisi se correxerint) esse flagellan-
 dos pro peccatis propriis? Dicte patienter flagella
 Dei sufferre: ipse enim vt ait sapiens, quem diligit ca-
 stigat: & flagellat omnem filium quem recipit. Fluuit
 itaque regius & pretiosissimus sanguis de omnibus
 partibus corporis: & eius corpus cãdidissimum cruo-

re eius roseo rubricatur per totum. Super additur, res-
 teratur, & spissatur plaga super plagã: liuor super li-
 uorem, fractura super fracturã, sanguis super sangui-
 nem: quousque tam tortoribus, quam inspectoribus
 fatigatis solui iubetur a columna cui fuit ligatus. In-
 numerabiles enim fuerunt plagę eius nam cum pro
 mensura peccati sit plagarum modus, Christus flagel-
 latus fuit pro peccatis nostris, que innumerabilia fue-
 runt. Et hoc est quod dicitur in Esaiã. A plãta pedis
 vsque ad verticem non est in eo sanitas. Et iterũ. Nõ
 est ei species neque decor: & vidimus eum, & nõ erat
 aspectus, & quasi absconditus vultus eius, & despe-
 ctus: & reputauimus eum quasi leprosum percussum
 adeo, & humiliarum. Iam vides hic beatum Iob, per-
 cussum a planta pedis vlcere pessimo: & Achorem
 qui gloriam Dei celauerat & veritatem coram im-
 pio Holoferne dixerat, ligatum. Hic quoque impletũ
 cerminis illud: Fui flagellatus tora die, & castigatio
 in matutinis. Sed nõquid his omnibus, perfidorum
 Iudæorum rabies quiescit? Nõ est fatiata eorum cru-
 delitas. Quapropter aliam viam querit Pilatus, vt eũ
 soluat & liberet a morte. Ideoque sequitur in contex-
 tu. *Neesse autem habebat dimittere eis per diem fe-
 stum vnum.* Mos erat Iudæorum vnum vincuntum di-
 mittere populo in die sancto pasche tantum, quã po-
 pulus voluisset: & alij vinciti digni morte qui tunc cu-
 stodiebantur occidebantur. Quod faciebant in me-
 moriam quando Angelus domini saluauit Hebręos,
 & percussit primogenita Egyptiorum. Ideo ad hoc
 representandum, & in memoriam huius beneficii,
 saluabant vnum mortui propinquum, & alios interfi-
 ciebant. Et hanc consuetudinem obseruari impetra-
 runt ab imperatore Romanorum sicut fuerat obser-
 uata antequam Iudæa esset Romanis subiecta. Pila-
 tus itaque sciens illos cupidos de obseruanda illa cõ-
 suetudine, & ex alia parte quod Barrabas erat pessi-
 mus & populo odiosus proposuit eis sub distinctione
 optionem dicens, quod ad honorem festi liberarent
 vnum ex duobus Iesum, vel Barabam, credens quod
 Iesum liberarent: nam non putabat quod peteret li-
 berationem Barrabę qui erat homicida, ac seditiosus
 & insignis famositate sui criminis sed quod Iesum li-
 berarent. Ipsi vero nimio odio contra Christum moti,
 & obstinato corde in malitia perdurantes ne Chri-
 stus liberaretur petierunt Barrabam dimitti, & libera-
 ri, Christum vero innocentem tolli de medio, & cru-
 cifigi. Ideo sequitur. *Exclamauit simul vniuersa tur-
 ba dicens tolle hunc & dimitte nobis Barrabam: qui pro-
 pter seditionem quandam factam in ciuitate, & homi-
 cidium missus erat in carcerem.* Proh Deum atque ho-
 minum fidem, quam iniqua est hæc collatio: innocẽ-
 tissimum cum sceleratissimo, principem pacis cũ au-
 tore seditionis conferre. Ligna vt legitur in libro Iu-
 dicum, elegerunt Rhamnum, & dimiserunt vitem,
 hunc autem eligendo perdiderunt animã libertatẽ,
 & corporis. Vermem enim Christum non hominẽ
 reputauerunt. Vnde in Psalmo dicitur. Ego sum ver-
 mis & nõ homo. In Osea. Ego tinea Ephraim: & qua
 si putredo domui Iuda. sicut enim tinea de vesie na-
 scitur, & ipsam consumit: sic Christus de Iudęis fecit
 dum carnem natus est, & eos merito peccatorũ fuo-
 rum destruxit: quia homicidam auroi vitã prętul-
 erunt. Quod increpans beatus Petrus postea dicebat. Vos
 sanctum, & iustum negastis: & petistis virũ ho-
 micidam donari vobis: aurorem vero vitę interfeci-
 stis. Sed quomodo populus tã facile persuasus est a
 principibus

principibus sacerdotum vt Barrabam peterent. Scie-
 bat enim populus Christum beneficentissimum, eius
 enim beneficia quotidie receperat. Sciebat sapientis-
 simum, eius enim doctrinam suspensus audiebat: scie-
 bat diuinum, eius enim miracula continenter spe-
 ctabat. Vnde igitur tam facile Barrabam vult dimitti
 & Christum virum tantum crucifigi? Profecto ar-
 gumentum est Christi non esse de terra, sed de cælo:
 nõ de mũdo, sed de Deo. Si enim de mũdo fuisset mũ-
 dus q̄ suũ est diligeret, nũc aut quia nõ est de mũdo,
 odit eum mũdus, Quia nõ erat de mundo, petit mũ-
 dus vt crucifigatur. Nota quod duos homines in
 sua passione liberauit Christus a morte: hunc Barra-
 bam a morte corporis, & latronem a morte animæ:
 vt ostenderet quod suo sanguine nos liberauit a mor-
 te animæ, & corporis. Sed ad contextum. *Iterum au-
 tem Pilatus loquutus est ad eos volens dimittere Iesum.*
 Supra tentabat eum dimittere: sed ex tunc omnino
 & constanti animo querebat hoc facere. Iudæi autẽ
 non valentes per falsas accusationes circumuenire Iu-
 dicem, vocibus magnis instabant: quapropter ait Lu-
 cas. *At illi succlamabant dicentes. Crucifige crucifige
 eum.* Quasi dicat. Hęc poena nullo modo nobis suffi-
 cit: sed petimus vt moriatur. Videntes eum magis cõ-
 mouebantur: quia ex aspectu eius qui odio habetur
 magis contra eum cor odietis inflamatur. Illa mere-
 trix coram iudice Salomone clamabat inuerecunde.
 Nec mihi nec tibi: sed diuidatur. Sic nunc inuerecunde
 da synagoga quia iã adulterauerat & recesserat a ve-
 ro sponso Iuo Christo, coram Pilato iudice vocifera-
 tur. Crucifige crucifige eum. Ingeminat autem cru-
 cifige propter desiderij vehementiam, & quia volum-
 rate & opere crucifixi erunt eum. Moses bis virga per-
 cussit siliem: & Iudæo bis clamante crucifige cruci-
 fige de percussa siliem fluxerunt aquę largi-
 ssimæ quę totum mundum doctrina, & baptismo
 abluerunt: sic populum iumenta que, id est, doctos in
 doctosque salutaris verbi longa siti deficientes refe-
 cit. Pręterea magna fuit horum crudelitas: quia eis
 non sufficit videre eum sic flagellatum & sanguine
 perfusum sed volunt occidere: & non quacunque
 morte, sed turpissima & abiectionissima. Clausi affixi
 ad lignũ querunt ne dolor citius finiatur, sed morte
 producta moriatur, vt in cruce diutius videatur, &
 modo mortis diffametur. Verum Iudæi de morte pes-
 sima cogitabant, sed a domino eis non intelligenti-
 bus electa est. Crux enim erat trophęum quo diabo-
 lus erat superandus: vt ille qui in ligno parentes no-
 stros vicerat, a domino vinceretur. Suis enim armis
 diabolus victus & suspensus sicut Aman in patibulo
 quod parauerat Mardocheo. Hic est gladius Goliath
 Philistęi, & ensis Holofernis quibus decollati sunt.
 Arma fuit diaboli lignum in quo protoplastum vic-
 cit. Hunc Christo parauit, & in eo mortua est mors,
 & diabolus victus. Si hic esset aliquis adeo in gladi-
 atorie arte petitus vt inter omnes hispanos peritissime
 ens inimici ictus repelleret & clypeo exciperet, quẽ
 si alius superueniret, qui eisdem armis in quibus ille
 strenuus est vinceret & superaret, nõne vir maxi-
 me frugi haberetur? Diabolus quidem optime iudẽ
 & sustem vibrare sciebat, offendere, & ictum defen-
 dere: quo armorum genere Adamum deiecerat & su-
 perauerat, & vt peritus & strenuus in huius modi ex-
 ercicio crucem elegit & parauit suis ministris Iudæis
 scilicet eorumdem ope quidem: qui tãdem modo eo-
 rum linguis illapsus est vt eis tanquam instrumentis

Pilatum alloquatur dicens. *Crucifige, crucifige eum.*
 Sed tamen ei cõira euenit: nam eadem cruce victus
 fuit & regnum illius desolatum. Vide hic quod nõ
 refert ad culpę intentionem occidere hominem lin-
 gua vel gladio: quia non sunt hic attendendę manus
 inermes, sed os armatũ. Vnde gladius processit quo
 Christus occideretur. Ideo in Psalmo habetur, lingua
 eorum gladius acutus. Cauet ergo sibi detractores
 & proximorum infamatores ne exacuat vt gladios
 linguas suas: quia sicut gladio corpus, sic lingua fa-
 ma hominis perimitur, vt in prouerbis dicitur. Mors
 & vita in manibus linguę. Talibus conuictis & iniu-
 riis respondendum nõ est. Christus enim sicut agnus
 innocens eis non respondebat. Sed procedamus. *Il-
 le autem tertio dixit ad illos. Quid mali fecit iste? Nul-
 lam causam mortis inuenio in eo. Corripiam ergo illum
 & dimittam.* Si bene quę in superioribus dixit Lu-
 cas legeris, iam nunc tertio dixit Pilatus Christum
 innocentem esse. Nam primo postquam Christum in-
 terrogauit an esset rex Iudæorum dixit Pilatus ad
 principes sacerdotũ & ad turbas. Nihil inuenio cau-
 sę in hoc homine. Secũdo postquam venit Christus
 ad Pilatum de domo Herodis dixit Pilatus ad illos.
 Obtulistis mihi hunc hominem quasi audentẽ popu-
 lum, & ecce ego coram vobis interrogans nullam
 causam inuenio in homine isto. Et nunc tertio, ait.
 Nullam causam mortis inuenio in eo. Bene ergo euã-
 gelista noster ait quod hoc tertio dixit Pilatus ad il-
 los. Nõ inuenio inquit causam mortis in eo. Verum
 dixit Pilatus quia Christus peccatum non fecit, nec
 dolus inuentus est in ore eius, vnde bene dicit in eo,
 quia causa mortis Christi nõ fuit in eo, sed in nobis.
 Et videns quod quantum ostendit eis flagellatum, &
 sic illatum, & vt alij euangelistę volunt spinis coro-
 natum clamabant quod crucifigeretur: addidit & ad
 hoc vt eorum iram aliquantulum placaret dicens. Cor-
 ripiam ergo illum, & dimittam, volens aliquod ei sup-
 plicium inferre ne crucifigeretur. Quod voluit Pilatus quin-
 que modis liberare Christum. Primo iudicis mutatio-
 ne, quando misit eum ad Herodem. Secundo crimi-
 nis purgatione dicens, ego in eo nõ inuenio causam
 mortis. Tertio poenę illatione, quando ait. Corripiam
 ergo illum, & dimittam. Quarto personarum colla-
 tione, conferendo Barrabam latronẽ innocentẽ Chri-
 sto. Quinto ex sententię dilatione, eos scpe interro-
 gando quid vellent facere de Iesu. Vtinam iudices no-
 stri ita curiosi essent pro pauperibus absoluendis in
 causa iusta. Sed quid ad hæc obstinata Iudæorũ in-
 quitas? *At illi instabant vocibus magnis postulantes
 vt crucifigeretur: & inualecebant voces eorum.* Instab-
 ant vocibus magnis sicut canes rabidi non sustinẽ-
 res sibi auferri cadauer: ad quod lacerandum, & de-
 uorandum dentibus, & toris faucibus inhiat solo la-
 tratu cum dentibus non possint amplius insequẽtes.
 Quanto enim plus audiebant quod Pilatus veller li-
 berare eum tanto magis clamabant in contrarium:
 vt qui criminando, & ratiocinando nequiuerant iam
 vociferando, perficiant: sed Pilatus timore mox vin-
 citur, & a tramite veritatis: iustitię que detorquetur,
 Petente enim tota Iudæorum multitudo vocibus
 magnis vt crucifigeretur: tamẽ miser Iudex Pilatus
 motus timore imperatoris, fauore Iudæici populi cui
 ipse præerat, & a quibus pecunias sperabat accipere
 contra iustitiam, & conscientiam, qua Christum in-
 nocentẽ nouerat, & in quo nulla causa mortis erat: de-
 dit sententiã crudelissimã de morte innocẽtis. Ideo se-
 quitur.

Rom. 3.

Psal. 34.

Esai. 53.

Psal. 17.

Prou. 3.
Hebr. 12.

Deut. 15.
Esai. 1.

Iob. 2.

Iudic. 5.
Psal. 72.

Exod. 11.

Iud. 9.

Psal. 21.
Osea. 5.

Act. 3.

Ioh. 14.

1. Reg. 3.

Nam. 20.

Gen. 3.
Heser. 7.
1. Reg. 17.
Iudic. 13.

quitur in contextu. *Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum* Pilatus ambitiosus nolens amittere principatum, quanquam pronuntiaſſet Chriſtum innocētem, volens tamen magis clamoribus populi ſatiſſacere, quam Deo, & iuſtitia, timenſque ne accuſaretur de Caſaris rebellionē, cum hoc, nullum ſuſpicās periculum eſſi innocētem pauperem morti ad iudicaret (maxime quia cōtradictor aliquis nō apparebat) protulit ſententiā, & iudicauit eum ob culpam aſſectati regnī eſſe crucifigendum. Quia enim Iudaei Cēſarem regem, & dominum profeſſi ſunt vidēs quod ſic ſe poteſtati Romanorum ſubiecerunt, condemnauit Ieſum quaſi uſurpantem Cēſaris poteſtatem. Preterea Pilatus Chriſtum quem innocētem ſciebat clā nauit, ſequens multitudinis opinionem: ita ut nō auderet abſoluere, quem omnes cupiebant damnare. Diſce non ſequi omnium votum ſi tu ſentis iuſte iudicandum. Vnde in Exodo: Non teris poſt multos ad mala. Ambitiosus itaque fuit Pilatus & puſillanimis: timore enim Iudaeorum, non ex malitia damnauit innocētem. Non tamen propter hoc excuſatur Pilatus: quia cum iudex eſſet tenebatur ex officio ſeruare iuſtitiam: & nec timore credere debuit nec amore ut faceret contra eam: qui ſi omnino uoluiffet quem iuſtum pronunciauerat eripere potuiſſet. Minus tamē peccauit quā Iudaei, inſtitit enim ut eū ab eorū manibus liberaret, & eius motiuum fuit minus malū: quia Iudaei ad occidendum Chriſtum moti ſunt per rancorem, & odium, Pilatus uero propter Cēſaris fauorem, & Iudaeorum timorem. Sic ergo eis conſenſit quia cum effectu furorū eorum declinantes: & iuſtitiam ſubuertentes. Ecce quomodo innocētiffimus agnus ut te à iudicio, & lamento, iuſtæ & æternæ dā nationis eriperet iniuſte propter te iudicio damnari prælegit: ecce quæ nō rapuit pro te ſoluit, & tu nec deuotionis ſolus pinguedinē nec compaſſionis refundis affectum. Cogita quantum amici eius clamauerunt, quando illam ſententiā audierūt. Sed maledicti gaudent exultantque quod intentum ſuū prauum habent: eum qui eſt uerus & æternus Deus derident, & eius mortem quantum poſſunt accelerant, nec beneficiorū & operū eius recordātur, nec propter innocentia eius mouētur: & quod crudelius uidentur, nec propter afflictionem quam in eo uident ſe retrahūt. ¶ Admonemur hic quod ſicut Saluator noſter ſuſtinuit pro nobis iniquam ſententiā ab homine contra ſe ferri: ſic & nos pro Deo, curare non debemus iniqua hominū iudicia. Vnde Apoſtoloſ Corinthiis ſuis dicebat. Mihi autem pro minimo eſt ut à uobis iudicer aut ab humano die. Sed procedamus. *Dimiſiſſe autem illis eum, qui propter homicidium & ſeditionem miſſus fuit in carcerem quem petebant. Ieſum uero tradidit uoluntati eorum.* Dat ueniam coruis Pilatus & vexat cenſura columbas: quod etiam & nunc quotidie fieri cernimus, nam ſcelerati ſoluuntur quaſi eſſent innocētes, & pauperes grauibus pennis plectuntur. Si innocentia tanta ſicut Chriſti non erat in orbe terra, & ſub tantis iudiciis & in tanta ciuitate: quid in mundo erit de pauperum innocentia, quæ non eſt tanta ſicut illa quæ declarata erat uirtutibus, miraculis, & doctrina? propterea ſolatiū hic accipiat innocentia Ieſa à iudiciis. Nō eſt autem hoc mirādum quia propter innocentiam ouium non dimittit lupus eas

Exod. 23.

Pſal. 68.

1. Cor. 4.

deorare: & maxime cum ſint in ſyluis, uel prope ſyluas, ciuitates & vrbes Syluæ ſunt ubi habitant multi beſtiales homines, & tāto maiores ſyluæ quanto maiores ciuitates. O, quam ingens fuit ſæctia illius nequiſſimæ gentis, quando autoritate iudicis innocētiffimus agnus illis fuit traditus illudendus, & pro libito tractandus. Veſtiterunt eum ueſtimentis ſuis, ut magis agnoſceretur in propria ueſte, quam in aliena, & ductus eſt foras citius ne moreretur eius differant, & ligantes fune, manus, & collum ipſius ponētes lignum magnum crucis, ſuper delicatiffimos humeros ſuos, extra propriam ciuitatem eiiciunt. Ecce nunc rex noſter portat ſceptum in ſignum gloriæ, portat trophæum in ſignum uictoriæ: quo principatu, & poſteſte ſpoliando triumphauit. Vide nunc ſummum ſacerdotem intrantem in ſancta ſanctorum, tanquā paradifi clauem ſuper humerum portantem. Ecce Abel educitur in agrum à fratre, ut ab eo perimatur: & Isaac ligna holocauſti portat. Et ſicut Isaac nō eſt occiſus ſed aries: ita Chriſtus non quatenus Deus, ſed quatenus homo eſt mortuus. Nam ſicut ſiquis ignito ferro aquam ſuper infundat, extinguitur ignis, qui natus eſt pati ab aqua, ferrum autē manet incolum e: ſic humanitas paſſa eſt quæ pati poterat, nō diuinitas. Vide etiam & Moſem cum uirga cuius percuffione apertum eſt mare, per quod filii Iſrael in terram promiſſionis tranſierunt. Vide hic Eliſeum cum ligno ad querendum ſecurim, quæ in imo demerſa erat ut in hoc ſalutifero ligno Chriſtus ſuſcitaret genus humanum in imo iacens. Hic adimpletum cernimus illud, quod olim prædixerat Eſaias. Principatū eius ſuper humerum eius. Eduxerunt autem illū extra ciuitatem, quorum enim animalium ſanguis inferbatur in ſancta ſanctorum, horum corpora educantur extra caſtra, cum cremebantur & immolabantur. Sic Chriſtus extra caſtra paſſus eſt, & immolatus pro nobis, ut nos Deo conciliaret. Baſilans uero crucem, per hoc inducit ad ſe iſteſquem ſicut antea dixit. Siquis uult uenire poſt me abneget ſemetipſum, & tollat crucē ſuam, & ſequatur me. Sic uerus Chriſti imitator ſe ipſum abneget, crucem ſuam tolleat & extra caſtra ſecum improperia eius portando, tanquam purgamentum huius mūdi factus ſemper mortificationem Ieſu in corpore ſuo circumferat, ut & uita Ieſu in corpore ſuo tandem manifeſta fiat. *Et cum ducerent eum apprehenderunt Simonem quendam Cirenſem uenientem de uila, & impoſuerunt illi crucem portare poſt Ieſum.* Lento gradu incedente Chriſto, imponit crucem Simoni: qui de Cirenſi ciuitate Libiæ erat, & pater Alexandri, & Ruſſi. Hoc fecerūt non ex compaſſione: ſed timentes ne Pilatus ſententiā reuocaret quia uoluntatem dimittendū eū oſtenderat, & timebant ne antequam crucifigeretur reuocaret ſententiā. Ideo mortem Chriſti accelerare uolentes hūc Simonem angariauerunt: uel etiam quia iſti Iudaei uolebant, ut Chriſtus non ſolum moreretur ſed ut moreretur morte maledicta crucis, nā maledictus erat ſecundum legem qui ſuſpēdebatur in ligno: timentes uero ne ſic fatigatus pondere crucis poſt flagella & uulnera in uia deſiceret, accelerare uoluerunt crucifixionem, & ſic ignominioſius moreretur. ¶ Eſpēde etiam quod Pilati domus à caluarie monte diſtat mille octingentos ſeptuaginta duos paſſus, ut uideas quana longa uia Chriſtus domiqus crucis onuſtus inceſſit, poſt tot præcipue labores & anguſtias. ¶ Præterea hæc beati Lucæ uerba dupliciter ſolent

Leuit. 16. Gen. 4. Gen. 22.

Exod. 14. 4. Reg. 4.

Eſa. 9.

Leuit. 8.

Matt. 16.

Hebr. 13. 2. Cor. 4.

Luc. 8.

Deut. 21.

ſolent exponi. Vno modo ut illa particula, poſt, dicat poſterioritatem temporis: & iſte intellectus eſt magis communis: ita ut depoſita cruce deſuper humeros Chriſti poſtmodum Simon portauerit eā ſolus. Alio modo ut dicat poſterioritatem loci: ita quod Chriſtus præceſſerit portando crucem in parte anteriori & Simon ſit ſubſequutus portando partem poſterio rem, quia ſolus non poterat portare: ita quod ambo portabant, Simon adiuuando, & ſimul cum Chriſto poſt ipſum portado: & hic ſecundus ſenſus mihi melior & uerior uidetur, & literæ magis conſonans beati Lucæ, & in antiquis picturis ita depingitur, Simō hic eandem crucem ſimul cum Chriſto portando. Sequitur. *Sequebatur autem eum multa turba populi, & mulierum, quæ plangebant eum & lamentabantur eum.* Non dubium quin ibi fuerint uiri ſientes, quia credibile eſt ibi fuiſſe Ioseph ab Arimathia, Gamalielē, & Nicodemum: ſed quia ſæmineus ſexus tanquam contemptibilior liberius poterat principibus ſacerdotum præſentibus quid cōtra eorum malitiam ſenſerit oſtendere: ideo præcipue dicuntur mulieres hic ſteuiſſe. Quadruplex autem turba eum ſequebatur. Prima carniſicum quæ eum trahebant & premebāt, Secunda Iudaeorum, quæ eum irridebant. Tertia eorum qui ad uidentium ſpectaculum ueniebant. Quarta amicorum, qui anxie lugebant. Tu etiam ſi Chriſti paſſionem non doles nec luges, ſed in hac uita dies tranſis riſu, deliciis que ſignum maximum eſt quod nō eſt de turba amicorum Chriſti: qui quidem uia cum deuotis mulieribus lamēbantur & ſequebantur lugentes. Sed quia nouit dominus qui ſunt eius prætermiſſa ſterētis populi turba ad amantes & plangentem ſe, ſæminas oculos & ora conuertit, quia ſuos libenter reſpicit dominus, & dixit eis. *Filie Hieruſalem nolite flere ſuper me.* Nunc lamentamini me moriturum cuius cito reſurreſcit ſolueret mortē poteſt. cuius mors, omnem que mortem & ipſum mortis autorem deſtruet. Nō enim oportet flere eum, qui propria patitur ſpōte, ſed magis ei applaudere, nam mors mea uita eſt. Nō oportet mortem iuſtorum flere, quia iſti mutantur in melius & ab hoc exilio in patriam morte interueniente tranſeunt. ¶ Aduerte quod cum filias Hieruſalem appellat, datur intelligi quod non ſolum mulieres de Galilæa cum ſequuntur ſunt, ſed etiam alie mulieres eiufdem vrbs cum ſequuntur ſunt, & ei adheſerunt. Preterea iſte mulieres typum gerebant eorum qui aliorum compatiuntur & miſerentur, ſed non ſibi, aliorumque peccata deplorant & accuſant, ſed de ſuis moribus non curant: contra quod dicitur in Eccleſiaſtico. Miſerere animæ tuæ, placens Deo. Non ergo prohibet Dominus compaſſionem, ſed prædicat aliam luſtus cauſam. Ideo ſub iungit. *Sed ſuper uos ipſas flete & ſuper filios ueſtros.* Hoc dicit propter miſeriam quæ erat uentura à Romanis in obſidione & uaiſtatione Hieruſalem. Super uos & ſuper filios ueſtros flete, & ſuper imminenti excidio vrbs & gentis ueſtræ: uos que ipſas & ueſtrā progeniem dignis lachrymarum ſteribus abluite, ne uſtione meæ mortis dampnemini, etiā cum perfidis. *Quoniam ecce dies uenient.* ſcilicet quadrageſimo anno poſt meam paſſionem. *In quibus dicent.* Præ anguſtia & dolore maximo & amaritudine cordis gemētes & uiulantes. *Beata ſteriles & uentres que non genuerunt, & uera, que non lactauerunt.* Quia agiliores ad fugiendum quam grauide, & etiam quia pro ſe ſolū erunt anxie, & non pro filiis: nam matres duplici do

lore cōcutiētur: uno ex partu ſuo, alio ex dolore filiorū. Nā uaiſtatione Hieruſalē matres filios iugulabant & comedebant. Ideo illæ, quæ filios non habebāt aut nutricebant beatæ erant præ illis. *Tunc incipient dicere moniſibus, eadite ſuper nos, & collibus operie nos.* Quia multi tunc dicent. *Vtinam montes caderent ſuper nos, & colles operirent nos.* His uerbis explicat Chriſtus mala, quæ uentura ſunt ſuper Iudæā & Hieruſalem in uſtationem mortis ſuæ, quæ erit talis, quæ nūquam fuit tribulatio ex qua homines eſſe ceperunt? *Quia ſi in uiridi ligno hoc faciunt, in arido quid fiet?* Nam ſi Chriſto omnium uirtutum tot tormētā inferunt: in peccatore ab omni humore gratiæ deſtituto & arefacto quid fiet? Certè grauius punietur. Quasi omnibus diceret. Si ego qui peccatum nō feci & fructuoſus ſum ſine igne paſſionis de mūdo nō exeo: quæ tormenta manent peccatoribus, & impiis, qui fructibus ſunt vacui? Chriſtus hic dicitur lignū uiride faciens fructum & per conſequens indignum abſciſſione per mortem. Viride etiam lignum & fructiferum ſunt iuſti & electi: ſed aridum & infructiſerum ſunt peccatores & impij. ¶ Vide tu qui peccata multa contra Deum feciſti, & modo nihil pateris aduerſi, aut infirmitatis uel tribulationis: quātum æterna tormenta timere debeas. Putant enim mali quod flagella, ignes, carceres, exilia, & horum ſimilia, quod non propter ipſos facta ſint, ſed pro bonis & iuſtis, quia has pœnas tantum in bonis uident, & quod ipſi immunes erunt. Sed falluntur nimis nam pœnæ propter culpam factæ ſunt: & propriæ malorum ſunt, & nō bonorū. Quod ſi uiderint bonos hic pati, iuſtos affligi, & audierint Stephanū lapidatum, Laurentiū crematum, Sebaſtianum ſagittis cōfoſſum: reliquos Dei amicos diuerſis ſupplicis, & tormentis interemptos, denique ipſum dominum, ac redemptorem noſtrum crucis patibulum ſubire, dolēant ipſi peccatores, & timeant, quam graue tormentum, ſuppliciiſque illis paratum ſit, qui quotidie peccant: cum talia paſſi ſunt innocētes, & Dei amici. Ideo apud Ieremiam habetur. Ecce quibus nō erat iudicium, ut haberent calicem, libenter bibent: & tu quaſi innocens relinqueris? Non eris innocens, ſed bibēs bibes. Certè domine Ieſu uerum eſt: quia ſi tu arbor ſancta, lignum uitæ fructuoſum & benedictum tanta pateris, & ramis tuis ſpoliaris: quid erit de nobis miſeris, qui ſumus lignum infructuoſum & ſiccum: aptum pro igne & gehennæ incendiis? Si ergo incipit iudicium de domo Dei, & omnes qui pie uiuere uolūt in Chriſto perſequeutionem patiuntur: quis finis eorum qui non credunt euangelio, & impie uiuunt? Cruciatuſ æternos, in quibus mali in perpetuum detinēdi ſunt. Nam huius uitæ tribulationes, deliciæ certè ſunt: quibus Deus amicos ſuos afficit. Illi inquam tibi timorē debent incurrere: nam quæ hic mala patimur, malorū nomen non merentur, ſiquidem adeo momentanea ſunt, ut ſimul cum breuitate uitæ finiuntur. Igitur ex his omnibus, ut concludam, conſiderare debes quanta paſſuri ſunt illi, quos Deus reprobat, ſi tanta paſſi ſunt, quos amat. *Ducebantur autem & alij duo nequam cum eo, ut interficerentur.* Hoc procuratum eſt per Iudaeorū principes, ut Chriſtus infamaretur ſocietate latronum, & à uulgaribus uideretur in criminibus eorum participaffe: & ſic uideretur mortem eorum iuſte procuraffe. Hic adimpletū eſſe cernimus quod Eſaias dixerat: Et cum iniquis reputatus eſt. Aduerte autem quod Chriſtus redemptor noſter cum captus fuit

Ierem. 49.

Tim. 30.

Eſa. 53.

fuit in horto, dixit Iudeis. Tanquā ad latronē existis cum gladiis comprehendere me. Propterea Christ⁹ conuenit, quod iam quod ipsum comprehendere uellent, ne ut latronibus cum eo tunc se haberet quia enim uir maximi nominis habebatur hoc multū de- decus sensit. Et quoniam ad eorum animos peruene- rat Christum hoc supra modū vexasse, ad partē plus læsam iacula mittere statuerunt. Et ideo inter duos latrones eū crucifigi fecerunt, quasi dicerent. Qui æ- grē tulit, ut latro cōprehendi, acrius feret se inter la- trones crucifixum uidere. Et postquam uenerunt in lo- cum qui uocatur Caluarie, ibi crucifixerunt eum: & latro- nes, unum à dextris, alterum à sinistris. Præcone clamāte, ut ueraciter ducius extra portam Hierusalem per- uenit ad locum Caluarie utiq; scōtidū, Hebraicē Gol- gotha dictum: ubi malefactores puniebantur. Idcir- co dñs Iesus pro omnium salute in loco peccatorum est passus, ut ostenderetur pati pro peccatoribus: & ubi prius erat arca damnatorū, ibi erigeretur vexillū martyrum, ut ubi abundauit peccatum superabunda- ret gratia Dei, & in hoc ostenderetur quod per tole- rantia supplicii peruenit ad coronā martyrii. Et sic patet mortis Christi turpitudine ex conditione loci, quia passus est in loco ubi puniebantur malefactores & rei: patet etiā ex modo mortis, quia crucifixio erat turpissimū genus mortis. Ex ratione ciuitatis: quia inter duos malefactores, quasi noxius est crucifixus. Et fuit turpis, ratione temporis: nā fuit in die primo Paschæ solenni, ubi plurimæ erant nationes: & con- uenerant ex omnibus ludææ locis ad celebrandum Pascha in Hierusalem ad sanctum Dei templum: & sic fuit multum infamata, & per consequens maior fuit dolor tantam crudelitatem & afflictionem tali tempore sustinere. Præterea extra portam passus est ciuitatis, primo ut ostenderet uirtutem passionis sue non esse includendam intra terminos Iudaicæ gen- tis. Secundo ut ostenderet quod quicumque cōsequi uolunt passionis fructum, debent exire mundum: saltem per affectum. Rursus in medio terræ habitabi- lis salutem operatus est, ut omnibus esset equalis: nō enim acceptor personarum est Deus. Item sanctifica- uerat Christum terram, pedibus sanctissimis suis, eā conculcando: aquam, super eam ambulādo: & ignē, quia sanctificandus erat in specie eius spiritum para- cletum mittendo discipulis: sed nuuc aërem sanctifi- cat in aëre eleuatus, ubi mori dignatus est. Secundo in aëre etiam mori uoluit, quia commune est elemē- tum: & sic mors sua pro omnibus equaliter offereba- tur: ex parte sua, quoad sufficientiam. Cætera enim elemēta suos dominos habent, ita quod terra unius, non sit alterius: nec fluuius unius, aut ignis, non sit alterius: sed aër omnium est, & tantū habet acris pau- per sicut diues, agricola sicut rex, & idiota sicut lite- ratus. Sic etiam Christi passio pro omnibus fuit. Nu- dus etiam crucifigitur, ut uideas quanto igne chari- tatis & dilectionis ardet: qui vestes in hyeme habere non potest. In monte crucifigi uoluit, quia apud an- tiquos mos erat pro reformanda pace inter aliquos potentes, quod ipsi montem aliquem ascendebant & ibi ducebatur agnus, cuius sanguis fundebatur: in signum quod sic fieret frangenti fidem. Magni dñi & potētes fuerunt Deus & homo: inter quos fuit cō- tentio & bellum: sed tandem reformata est pax: pro cuius reformatione ductus est in montem agnus im- maculatus, ubi fusus est eius sanguis: in signū, quod grauis iustitia facienda est de illis, qui hanc pacē per

peccatum confringunt. Hac morte crucifixionis uoluit mori extenuis in cruce apertis manibus, ut tibi regnum cælorum concederet, uinis explicitis, ut te amplecteretur, & ad suam amicitia reuocaret: quā tumuis peccator fueris, latere perforato, ut te in vi- sceribus, & corde conderet: & cum spiritum emittit, caput inclinat, quasi signum faciens uocationis, ut ad eum te conferre properes. Denique pedes habet af- fixos: nam ire ad sumēdum de tuis iniquitatibus sup- plicium renuit. Cōsidera nunc quomodo à suis ves- tibus nudatur, & super lignum crucis, quod in terra positum erat dire proiectus & strictissimē in modū pellis hinc inde est extensus. Foramina prius fecerūt in cruce, quia brachia, & pedes Christi non poterant foramina attingere, ideo ligatis funibus in manibus & pedibus tantum traxerunt, & dulces manus, & pe- des, ita atrociter extenderunt, quod omnes iuncturæ ossium dinumerari poterant. Iuxta illud Psalmi. Di- numerauerunt omnia ossa mea: quia dinumerabilia ea fecerunt. Hæc autem extensio multū pōnosa fuit: & maximam pōnam Christo intulit. Hic etiam ad- impletum cernimus illud Psalmi. Foderunt manus meas & pedes meos. Extensis ergo neruis & uenis, ac potentis iuncturis uolenta extensione, affixus est cruci in manibus & pedibus durissime perforatis & sauciatis: cum clauis magnis & durissimis, cutem, carnem, neruos, & uenas, ac compages ossium dissi- pātibus. Quorum stimulis excita & tu manus & pe- des tuos ad omne opus bonū: quia enim primus ho- mo ad lignum prauaricationis manibus extenden- do, & pedibus accedendo chirographum damnatio- nis nostræ diabolo confecerat: ideo Saluator noster ut chirographum illud deleteret manibus & pedibus, ligno saluifero crucis affigi uoluit, clauis inuictissi- mæ charitatis: delens per hoc chirographum decretū quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci. O, quam libenter crucem ascen- dit: & quāto amore omnia pro nobis sustulit. O, quā- tæ uoces, ac tristes ululatus, & gemitus, ibi ab amicis suis & præcipit à matre sua mactissima audiantur: cum sic crudeliter extenditur, clauatur, & foditur, & toto corpore dissipatur. Cum ergo crucifixio facta esset cruce in terra iacente: post hæc Christum cruci- fixum leuauerunt cum cruce: quæ quidem eleuatio non dubium quin maximi doloris fuerit, eo quod tunc lacerabantur uulnera manuum & pedū, ex pon- derositate corporis: profluxeruntq; copiosi riui san- guinis vndique ex illis magnis scissuris, & fontibus Saluatoris. Hic sisse tu quisquis es, Christi sanguine redemptus. Ecce Abel occisus à fratre, ecce Isaac liga- tus à patre, ecce serpens æneus exaltatus in deserto à Mose, ecce scaia Iacob, quæ cælum rangebat, per quā ascendere nos oportet in cælum, & dominus Iesus in- nixus scalæ. Ecce Deus occisus ab homine, & Iesus crucifixus in carne: ecce rex tuus suspensus in cruce, & dominus tuus condemnatus morti, & homo mi- tis, innocensque proprio inuolutus sanguine. Clauū ferri sustinet totum pōdus totius corporis eius. Do- lores acerrimos tolerat, & ultra quam dici uel cogita- ri possit affigitur. Vide cum quāto dolore & labore dominus stat in cruce: & nō tædeat te in seruitio suo stare. Stat nudus corpore, sed uestitus amore: & amo- ris calore inflāmat. Fixus ergo in illa uulnera ocu- lis, interna pietate considera illud corpus tenetū, cor- pus illud innocens, corpus immaculatum, graui cru- cis extensione grauiter laceratum. Attende & uide si

est do-

Thren. 1.
Esa. 53.
Num. 16.
Esa. 109.
Psal. 108.
Iob. 16.
Ios. 9.
Esa. 50.
Gen. 4.
Exod. 21.
Mat. 5.
Psal. 54.
Rom. 5.
Hebr. 7.

est dolor sicut dolor eius. Sed uide quomodo agnus innocēs qui non aperuit os suum ductus ad uictimā nouissimē uerbum benedictionis quale à seculo non est auditum super inimicos effudit. Arrige aures & audi sequentia. Iesus autem dicebat. Pater dimitte illis qui a nesciunt quid faciunt. O uerbum magnæ patien- tiæ: magnæ dulcedinis amoris & ineffabilis charita- tis. O dulcissimum pectus, nō suam attendit iniuriā, non pōnam reputat, non sentit contumelias, non ob- bliuiscitur misereri Deo, sed ipsi potius, à quib⁹ pa- titur ille compatitur, à quibus uulneratur, ille mede- tur, uitam procurat, à quibus occiditur, orat pro eis, & non petit ultionem. Quid hoc uerbo māsuerius? Quid benignius audiri potuit? Cur ergo formica, fe- stuca, puluis, & cinis uindictam expetis, & remissio- nem protrahis: cum uideas regem gloriæ remittentē contumelias. Iam hic uide summum pontificem Aa- ron inter mortuos & uiuētē pro populo interpellā- tē, & plaga cessauit. Sic summus sacerdos Christus se- cundum ordinem Melchisedech positus inter Deū, & homines, pro peccatoribus orat, & dicit dimitte il- lis, &c. In cuius persona egregius Psaltes ait. Pro eo ut me diligerēt detrahebant mihi, ego autem orabā. Iob quoque ait. hæc passus sum absque iniquitate ma- nus meæ, cum haberem mudas apud Deum preces. Sed quid tibi & crucifigentibus te domine Iesu, ut pro eis dicas, pater ignosce? Scit enim iustitia tua qd peccatores nō ex audis, ergo maxima iniquitas ma- xime claudit aditū ad aures paternæ pietatis. Quod autem peccatum maius, quā innocētissimum Dei filiū occidere, post tot mirabilia, & tu nihilominus clamas, pater ignosce? Præterea accusant te summi sa- cerdotes, deponunt contra innocentiam tuam falsi testes, flagellari, derideri, inique iudicari felle po- tatis: & tu innocens cum patre tuo tractas de eorum salute, pater ignosce? Et ultra, nōne sanguis Abel uin- dictam clamat de terra non misericordiam? Cum ergo multo maius fuerit peccatum hoc quam illud: uide- tur quod uindicare debueras, non tantum misere- ri? Item lex clamat oculum pro oculo, dentē pro dē- te: & ecce quasi prauaricator legis tu pro occidētibus clamas, pater ignosce. Si proprio filio nō pepercit in- nocenti quomodo parceret tantę impietati? Quomo- do igitur à patre petis, pater ignosce illis? Mirabilis res si bene perspexeris. Mōti sunt sermones eius sci- licet Christi super oleū: hoc est super omnem miseri- cordiam: & tamen ipsi ei sunt iacula mortis. Rursus si sic condonas inimicis tuis, si sic pro eis ex corde patre efflagitas: quid domine Iesu amplius facturus es amicis tuis? Sed quauis hæc ira esse uideantur, nō mireris quod patrem orat: quia maior est misericor- dia crucifixi quam iniquitas crucifigentium. Melior est misericordia eius super uitas: etiā si mille ei aufe- rantur. Quod si uolueris testimonium audi A postolo- lum. Sed nō sicut delictum ita & donum. Plus enim potest salus, quam perditio, uita quam mors, gratia quam peccatum, ut ubi abundauit delictū superabun- det & gratia. Quod si fel ei dederunt quid parum fel- lis immixtum immenso dolio mellis? Nōne fel absorbebit, & totum fel in mellis dulcedinem conuer- tet? Quid ergo miraris si se continere non possit fōs misericordiæ: si ex abundantia calciam dissoluat & effluat super inimicos suos? Allegas legem talionis, & non audis A postolum dicentem. Ne inuicem ad per- secutum adduxit lex. Dicis sanguinem Abel clamare uindictam, & non audis Apostolum dicentem san-

guinem christi melius clamare quam Abel: quia san- guis illius uindictam, Christi autem sanguis miseri- cordiam requirit. Et si peccatum crucifigentium fuit maximum: nōne didicisti quod abyssus miseriarū inuocet abyssum misericordiarum, & ubi maior est miseria, maiori opus est misericordia. Denique mira- ris si sic ex affectu indulget inimicis, quid amplius sit facturus amicis? Sed certē fons abyssalis olim signa- tus, nunc apertus patet, amicis, & inimicis, ut inde hauriant de inimicis amicos facit, & uult huic nouis- simo dare sicut tibi. Ideo ait pater ignosce illis. Ma- gis Christus de peccatis hominum dolebat, quam de pōnis ei inflictis: nam uolnus quod aliquis uulnera- tus præ ceteris sentit de illo conqueritur primo, illud que primū sanari desiderat, postulatque. Sed primū uerbū quod Christus dicit in cruce, est, dolor de pec- catis hominum que peccata postulat mederi, igitur magis de nostris peccatis dolet. Secundo maius ma- lum maiori dolore prosequendum est: cum autē cul- pa sit maius malum quam pōna quecunque, maiori dolore culpa sentiēda est: ideo Christus prius de cul- pa peccatorum conqueritur, quam de pōna, quā pa- titur. Sed uerba orationis excutiam⁹. Primo pater: num allegauit affectum eum enim omnium genera- lem patrem appellat, cū enim in horto orare dixit pater mi: nunc uero ignosce illis. Ac si diceret. Non sicut olim te Deum uictorem, & dominum exerci- tuum appello, sed patre pietatis, & misericordiæ, cui proprium est misereri semper, & parcere. Pater enim illorum tu es: ideo eorum oportet misereri. Secundo allegat suæ uoluntatis conformitatem ad patrem cū dicit, ignosce illis. Ad eius tendit affectus quod cum lachrymis, & clamore rogat. Ac si diceret patri. Pater tu & ego unum sumus una uoluntas, & una bonitas iam quod in me perpetrare eis indulget, quapropter pater indulge illis. Aduerte quod non dicit, ego con- dono illis aut ignosco, ne aliquis in suum animū in- duceret Christum, eos tanquam infestos sibi, & ini- micos habere: nam quauis ipsi erant inimici crude- les, non erat opus, ut Christus eis ignosceret, quādo- quidem iam ignouerat. Quod quidē aperte ostēde- bat per hoc, quod ut uerus amicus pro ipsis orabat. Ideo à patre postulat, ut condonet sicut ipse iam con- donauit. Tertio allegat eorum ignorātiā, quia ne- sciunt quid cogitauerunt contra me, nesciunt in quā quid faciūt, ideo pater indulge illis. Sed dubiū hic oritur, an hæc Christi oratio fuerit à patre exaudita: nam uidemus quod multi ex persequutoribus Chri- sti manserunt in infidelitate sua, & finaliter fuerunt damnati. Dicēdum quod Christi oratio fuit exaudi- ta pro omnibus: pro quibus orauit, non tamē orauit pro omnibus crucifixoribus suis ut fuerūt hi, qui pro- pter inuidiam, & superbiam, scietes illum Messiam, & filium Dei, negantes crucifixerunt eum, ut fuerūt caiphas, ac scribē in lege doctissimi, summi que sacer- dotes, qui ex malitia peccabant. Sed pro illis orauit, qui ex ignorantia zelum Dei habentes, sed non fecundum scientiam, nescierunt quid fecerunt: ideo in oratione addidit, quia nesciunt quid faciunt. Erant enim ibi multi simplices, & illiterati de turba, qui se- ducti à sacerdotibus Iudeorum persequēbatur Chri- stum zelo legis: & pro istis orauit Christus, & nō fru- stra: quia uno die ex istis cōuersi sunt tria millia, alio die quinque millia: & ut infra euangelista noster Lu- cas ait cum Christus spirauit, multi hoc uidentes re- uertebantur percutiētes pectora sua. Docemur hic

H h 2 primo

Rom. 5.

Psal. 73.
Psal. 10.

Act. 2.

Psal. 21.

Gen. 3.

Colo. 2.

Gen. 4.
Gen. 22.
Num. 21.
Gen. 28.

Gen. 4.

Psal. 41.

Ioh. 10.

Rom. 10.

Act. 2.
Gen. 3.

primo vt cum aliorum mala narramus nūquam ipsa
 aggrauemus, exēplo Christi qui peccatum tā gran-
 de excusat apud patrem. E contra autem multi faciūt
 sua scelerata minima, peccata autem aliorū aggrauant:
 sic accusati possunt dicere illud Psal. i. Supra dor-
 sum meum fabricauerunt peccatores & prolongaue-
 runt iniquitatem suam. Iob quoque ait. Ostēdā vos
 fabricatores mendaciū. Talentum plumbi ponitur su-
 per ollā in qua erat iniquitas. ¶ Secūdo iniurias no-
 bis factas propter nomen Christi cito remittere, & vi-
 tionem pro eis non expectare, cōtra multos, qui odia
 sua tenent in mente, similes cani, qui cum non potest
 laudentem se mordere, lapidem sibi proiectum cona-
 tur dentibus rodere, & portare. Vox enim carnificū
 est, sicut peccauit sic puniatur: vox christianorum si-
 cur cecidit sic releuetur: sicut dolet, sic curetur. ¶ Ter-
 tio quod nemo desperare debet de salute sua quādiu
 viator est quantumcunque graue peccatum commi-
 serit: siquidem nunc videt dominum orātem pro suis
 persecutoribus. Quid enim, conuerso, & conrito,
 non ignoscetur, si sanguis Christi fusus ignoscitur?
 Quis homicida desperet, si in spē redditus est, a quo
 etiā Deus occisus est? ¶ Quarto quod in nobis Chri-
 sti exemplo sic debet charitas abundare, vt inimicos
 diligamus: & pro ipsis oremus sicut & Christus ora-
 uit. Emolliatur ergo cor nostrum, iuxta illud prophe-
 ta: Hodie si vocēs eius audieritis nolite obdurare cor-
 da vestra. Christus enim flagellis cæsus, spinis cor-
 natus, clauis confossus, affixus patibulo, opprobriis
 satiatus, omnium tamen dolorū immemor, ignosce ait
 illis. Sed ad cōtextū. *Disidentes vero vestimenta eius,*
miserunt foras. Sortē miserunt super illā tunicā quæ
 incōsutilis erat: & desuper cōtexta per totū. Et ideo
 sic scinderetur ad vnū eā integrā peruenire forte ma-
 luerūt, alia autē vestimenta inter se diuiserūt: q̄ olim
 eximius prophetarū Dauid prædixerat in Psalmo.
 Partiti sunt vestimēta mea: & super vestem meā mi-
 serunt fortem. Ex quo apparet Christi passionis ig-
 nomina, eo q̄ nudum eēt crucifixus, q̄ non fit ni-
 si vilibus personis. Ostēditur etiā crucifigentū avari-
 tia, quia vestes Christi quāuis parū valerent: omnes
 tamē sibi rapuerūt. ¶ Voluit autē dominus sic nuda-
 ri, vt vestiret nos vestie immortalitatis in gloria cæle-
 sti: nā sicut Ionathas dedit Dauid vestimēta sua vsq̄
 ad baltheū in signū amoris, sic Christus vt ostēde-
 ret charitatis ardorē spoliari non dedignatur, vt nos
 dilectissimos suos stola gloria vestiret. *Stabat popu-
 lus expectans & deridebant eum principes cum eis dicen-
 tes. Alios saluos fecit se saluum faciat. Si hic est Chri-
 stus Dei electus.* Illulus fuit Christus in domo Caiphe
 in domo Herodis, in domo Pilati a militibus Roma-
 nis, & nūc in cruce a turbis, principibus, & militibus
 vnde dicere poterat: filios enutriui & exaltaui: illi au-
 tē spreuerūt me. Sicut enī illa Michol quia Dauid nu-
 dus saltabat corā arcā dñi in spiritu & humilitate, &
 illa illudebat ei: sic hæc maledicta synagoga, Chri-
 stū nudū illudit in sua humilitate. Hæc. n. est illa mu-
 lier Iob, qui cū nudus plen⁹ viceribus esset subsanna-
 bat dicēs. Adhuc pmanes in simplicitate tua? &c. Sic
 hæc Christi subsannabat. Saluū fac temetipsū, sed qd
 Iob? Nudus egressus sum de vtero matris meæ nud⁹
 reuertar illuc in cruce affixus. ¶ Præterea senserat dia-
 bolus crucis virtutē, & postus in linguis istorū sicut
 in deserto dño dixerat, si filius Dei es, dic vt lapides
 isti panes fiant: irā & nūc ait, se saluum faciat si hic est
 Christus dei electus. Iā quidē dēmonē p̄nitebat eru-

Psal. 118.
Iob. 16.

Zach. 5.

Psal. 94.

Ioh. 19.

Psal. 11.

1. Reg. 18.

Esa. 2.
2. Reg. 6.

Iob. 2.

Matth. 4.

cē elegisse. Intellexit enim fractas esse vires suas &
 hoc agit, vt de cruce descēdat ne faceret salutē quam
 inchoarat. Considera modo quid in aliorū exitu dēmon-
 facit: qui cōtra ipsum mūdi Saluatorē & dñm venire
 præsumpsit. In cruce ergo tāquā in mucipula captus
 est diabolus & victus: mucipula enim diaboli crux
 Christi fuit, & esca, qua caperetur mors dñi. *Item il-
 ludebant ei & milites accedentes, & acetum offerentes
 ei & dicentes. Si tu es rex Iudæorum saluum te fac.* Iul-
 lus mortalium adeo derisus est sicut Christus. Deri-
 debat enim eum populus qui aderat: deridebant eū
 principes, qui facinus perpetrarunt: milites qui cru-
 cifixerant, & prætereuntes per viam & latrones qui
 cum eo erant crucifixi. Impletam cernimus prophe-
 tiam quæ ait. Omnes videntes me deriserunt me. Et
 illud. Ego sum vermis & non homo, opprobriū ho-
 minum & abiectio plebis. Et alibi. Desiderabimus eū
 despectū & nouissimum virorū. Et rursus. Quasi ab-
 scōditus vultus eius, vnde nec reputauimus eū. Et
 in Psalmo. Ego sum factus opprobriū illis: viderunt
 me & mouerunt capita sua. Et illud. Propter te obti-
 nuī opprobriū: operuit confusio faciem meā. Extra-
 neus factus sum fratribus meis, & peregrinus filiis
 matris meæ. Iā hic vides Sæionem in Iudibriū infide-
 liū adductū. Vides Semei sanctū regem Dauid, expro-
 brantē & maledicentē: postquā a filio eius est eiec-
 tus a Hierusalē. Vide patriarchā Noe nudatū iacere in ra-
 bernaculo suo, & a filio derisū. Sed si Chā deridebat
 illū, filij boni venerabantur. Sic sanē quem impj He-
 brai & Gentiles deridēt, nos veneremur proni ado-
 rantes. ¶ Sed putas q̄ tantū tūc est Christus derisus?
 A quo nūc Christus crucifixus non irridetur? Quis
 nūc amat iniurias, opprobria, tormēta & crucē? Chri-
 stū adoramus gloriosum: quē contēnimus & irride-
 mus crucifixū. Vbi est qui nunc cū Paulo dicat. Mihi
 autem absit gloriari nisi in cruce dñi nostri Iesu Chri-
 sti: Illudebant itaq̄ isti milites cū alijs, & accedentes
 offerbant acetū. Accedebant isti corpore, sed longe
 erant mente. Miseri & cæci debent supplicare. Saluos
 fac nos qui indigemus, & nō saluū te fac: cū ipse esset
 ipsa salus. Sed dñs Iesus nō acquieuit, docens nos in
 tribulatione habere perseverantiā. ¶ At vt Iudæis nō
 suffecit, q̄ Christū crucifigerent, sed etiam crucifixū
 eū diuersimode deriserunt. Ita & multis non sufficit
 Christum crucifigere, nunc peccando, sed etiā deri-
 dent crucifixū, peccata iterando, vel de peccatis se ia-
 ctando. Magna iniquitas fuit deridere sic affictū. In
 Ecclēastico enim habetur. Ne irrideas hominem in
 amaritudine animæ suę. Sicut enim Noe quē nuda-
 tum & inebriatū derisit tutor filius, propter q̄ male-
 dictus est: sic Christū in cruce nudatum, & vino cha-
 ritatis inebriatū, irrisit Iudæus populus: propter q̄
 in toto mūdo est maledictus & sterilis, & filiorū spi-
 rituali procreatione omnino caret, sicut Michol quia
 Dauid derisit. Admonet locus iste, q̄ quando furi-
 mas in sublimi cōtēplationis vel factæ actionis aut
 sanctę religionis postū nō debemus ad verba suban-
 nantiū descēdere, nec ad mūdanas occupationes, sed
 potius sustinere puerforū subsannationes: sicut Chri-
 stus ad Iudæorū insultationē, & tērationē, exprobra-
 tionē de cruce descēdere noluit, sed ibi vsq̄ ad mortē
 perseverauit. Vn de dicebat vitis. Nūquid possum de-
 serere vinū meū q̄ lætificat Deū, & homines, & inter
 cetera ligna promoueri? Sed multi pro minima cōtra
 melia descēdūt de cruce patētię, aliq̄ de cruce p̄nitē-
 tię. Secūdo ne acquiescamus diaboli suggestionibus.

Psal. 21.
Esa. 53.
Psal. 108.
Psal. 68.

Iud. 10.
2. Reg. 16.
Gen. 9.

Galat. 4.

Eccl. 7.
Gen. 9.

2. Reg. 6.

Iud. 9.

Multis

Multis suadet diabolus per sua mēbra, vt descēdat de
 cruce p̄nitentię vel religionis vel boni propositi, &
 cōsentiūt suggestioni. Multos enim videmus qui in
 sancto die parasceus cū Christo dño crucē ascēdūt:
 sed in ipso sancto die pasche ab ea per infirmitatē, vel
 per malā consuetudinē descēdūt. ¶ Tertio q̄ illi, qui
 cruci p̄nitentię & derisionis inseruiūt, aut qui bene
 operātur in legi Dei, ne propter ea desistant, aut despe-
 rēt. ¶ Aduertendū quoq̄ hic est, q̄ isti irrisores acetū
 Christo offerēbāt, & dabāt ei bibere, vt hic Lucas no-
 ster narrat. Dixerat enim Christus q̄ sitiebat homi-
 num salutē dicens, sitio: & illi spongiā aceto plenā
 Cogita crudelitatem eorum qui assisiebant. Acetum
 offerunt vt in omnibus sensibus ipsum amaritudine
 replerent. Iam enim velatus fuerat oculis, contra lig-
 ni vetiti proacē visionē: Iam maxillas eius pugnis
 attriuerāt, cōtra pomi vetiti masticationē. Iā collum
 eius alapis ceciderāt, cōtra cibi vetiti tractionē, solū
 restabat os & nares affligere, & ideo nares Christi
 affligebant acetū odore, & os affligebat eius amari-
 dine. Erat autem & superscriptio scripta super eum litte-
 ris Græcis, Latinis, & Hebraicis. Hic est rex Iudæorum.
 Hunc titulum scripsit Pilatus in quo exprimitur cau-
 sa mortis eius, quasi dicat. Ideo crucifixus est, quia e-
 rat rex Iudæorum. Mos enim erat Romanorū super
 lignum crucis ponere causam mortis crucifixorum.
 Ipse autem accusatus fuerat quod sibi regnum Iudæo-
 rū vsurpare volebat. Pro hac enim causa Iudæi eum
 Pilato tradiderunt: & Pilatus eum ad mortē dama-
 uerat crucis. Et quia Iudæi contra voluntatem Pilati
 petierunt crucifigi Christū: ideo volens se vindica-
 re de eis per talem modum scripsit titulum, vt redun-
 daret in verediciā ipsorum. Scripsit autē titulum il-
 lum non in vna lingua, sed in tribus famosis linguis:
 scilicet, hebraicē, græcē, & latinē, & in qualibet lin-
 gua integre, vt diuersarum linguarum homines qui
 ad Dei festum conuenerant, legere & intelligere pos-
 sent causam mortis, & vt omnis lingua cōsisteretur
 q̄ dominus Iesus Christus est rex regum, & domin⁹
 dominantū in gloria Dei patris: & vt omnis lingua
 cōmemoret perfidiam Iudæorū, & ad ostendendum
 ipsum pati pro populo omnium lingug, & eis domina-
 ri in perpetuum. Sequitur. *Vnus autem de his, qui pende-
 bant latronibus, blasphemabat eum dicens. Si tu es Chri-
 stus saluum fac te ipsum & nos.* Id est, salutem corpo-
 ralem nobis tribuendo, & a morte liberando: non. n.
 curabat de animæ salute, sed corporis: & hanc etiam
 salutem deridendo & blasphemando dicebat. Sed du-
 bium hic maximum oriri videtur, nam Matthæus di-
 cit, q̄ latrones qui crucifixi erant cum eo, imprope-
 rabant ei, & Marcus dicit qui crucifixi erant cum eo
 conuiciabantur ei? Sed quomodo ait Lucas q̄ vnus
 tantum deridebat eum? Ad hæc D. Augustinus opti-
 me respondet, q̄ Matthæus & Marcus pluralem nu-
 merum pro singulari posuerunt, vt sepe contingit in
 scriptura. Vnde Paulus cum ait, conuerserunt ora leo-
 num, de solo Daniele intelligit: & sc̄i sunt, de solo
 Esaia intelligit. Et in Psalmo. Assiderunt reges terrę,
 & principes conuenerunt in vnum, pluralem nume-
 rum posuit pro singulari, vt in actis Apost. exponit-
 tur. Nam reges propter Herodem, principes propter
 Pilatum intellexerunt, qui testimonium eiusdē Psal-
 mi adhibuerunt. Sic etiam more loquendi dicimus.
 Hi Annibales, isti Scipiones atque Metelli: cum sin-
 guli fuerint. Vilitas est enim modus loquēdi. Quid

Matth. 27.
Mar. 15.
Aug. lib. 3.
de consen.
Euan. c. 16.
Hebr. 11.
Psal. 2.
Act. 4.

Phil. 3.

vilitas est quam dicere, & rustici mihi insultant. Li-
 cet vnus tantum insultet? Si diceret Matthæus am-
 bos latrones insultatos, contrarium diceret: sed cum
 dicit latrones & non dicit ambos, potest dici q̄ vnus
 hoc fecit vsitato loquutionis modo per plurale singu-
 larē intelligens: sic etiam plurale pro singulari accipi-
 tur: vt in Exodo de illo vitulo aureo dicitur. Hi sunt
 Daj tui Israël. Et in Daniele, Sidrac, Misac, & Abdene-
 go deos nostros non colitis, dicitur pro statua aurea.
 Et in libro Iudicum habetur quod sepultus est in vr-
 bibus Galaad, id est, in vna vrbium. Considera nunc
 quam magni despectus fuit illius latronis: eo q̄ tam
 vilis & sceleratus homo, & etiam ad mortē dānatus,
 & mox pro suis sceleribus moriturus insultauit vitæ
 auctori. Docemur hic vt discamus Christi exemplo
 calumnias etiam a vilibus personis patienter suppor-
 tare: quandoquidem Christus talia patitur a vilis la-
 trone. Respondens autem alter increpabat eum dicens.
 Neque tu times Deum, qui in eadem damnatione es: & nos
 quidem iuste, nam digna factis recipimus: hic autem nihil
 mali gessit. Et dicebat ad Iesum. Domine memento mei,
 dum veneris in regnum tuum. Duo in hoc latrone sunt
 miranda. Primum quidem quā doctē verba pronun-
 tiat. Culpam enim suam agnoscit: vt in Proverbijs
 habetur. Iustus prior accusator est sui. Ait nanque.
 Nos quidem iuste digna factis recipimus. Sic Dauid,
 bis est indulgentiam consequutus in adulterio, & in
 populi numeratione. Sic publicanus percutiens pe-
 ctus suam iustificatur. Alterum est quomodo inno-
 centiam dñi intrepidē cōsiterur, dicens. Hic nihil ma-
 li gessit. Omnes discipuli dñi fugerunt, & nullus nec
 coram seruis pontificis ausus est cōfiteri se esse Chri-
 sti discipulum: & tu coram principibus, & magnis
 inimicis, publicē innocentia eius confiteris? Adiunt
 siquidem scribæ, Pharisei, & seniores populi. Non
 vides q̄ accusas Principes sacerdotum, & Pilatum?
 Non times cēturionem, & milites? Non vides quod
 lanceis te possunt transfigere. Vehementer miror
 quomodo sis ausus illum prædicare, & Pilatū iniustū
 iudicem fateri, &c. ¶ Dñe inquit, ad Christū. Quo-
 modo illum dñm vocas, videns eū nec dum cruenta-
 tū, & cruci affixum? Sed nihil mirū. Interiori enim si-
 de illustratus, dñm cōsiderabat. Memēto mei. Quo-
 modo credis memorē tui esse posse de quo nūc audis,
 alios saluos fecit seipsum autē non potest saluare? Vbi
 insignia regis? Vbi purpura, & vbi aurum? Alij credi-
 derunt videntes illum mortuos suscitantē: sed tu cre-
 dis videns illum morientem. Fide Saluatorem agno-
 scit, spe postulat regnū, quod eius p̄nitentia & cha-
 ritas merentur. Habuit nanque hæc latronis confes-
 sio tres conditiones veri p̄nitentis. Prima est vera
 suorū peccatorum confessio, qua fatetur se iuste, quæ
 patitur meruisse: sibi ipsi culpam non carni, mundo,
 aut diabolo tribuendo: nam tua culpa peccas cū pec-
 cas. Secunda est omnis occasionis peccati remotio.
 Increpauit. n. alterum, & ab eius amicitia recessit di-
 cens. Neq̄ tu times Deū, &c. Quod tu etiā fac, fugiēs
 peccatorū occasiones, & a peccatis. Tertio sp̄, & ma-
 ximā habuit fiducia veniā cōsequēdi: quæ quidē ma-
 ximē peccatoribus necessaria est. Ideo dicit. Memēto
 mei. Cōfidit. n. p̄ merita p̄nitentis Christi posse salua-
 ri, præterea nō de regno temporali agebat, cū hoc dixit,
 sed de eterno: nō de præsentī, sed de futuro. Itē credi-
 dit Abraham Deo nō in cruce posito, sed de celo lo-
 quēti. Credidit Esaias, sed sedēti super solū excelsum
 & credidit Moles, sed de medio ignis loquēti. Ite vt

Exod. 32.
Dan. 3.
Iudic. 13.

Pro. 18.
Lahonis.

Pro. 18.
2. Reg. 12.
2. Reg. 24.
Luc. 18.

Gen. 18.
Esa. 6.
Esa. 7.

dit dñm, nō in regali throno sedētē: sed in pena socia-
 tū latronibus. Vidit in cruce pēdentē, & orat quasi in
 cælis sedētē: vidit condēnatū, & inuocat regē. Iudæi
 crucifigūt, qui nouerūt leges, & prophetas: & tu latro
 vnde talia philosopharis? Magna fuit itaque fides, &
 deuotio istius latronis: itaq; ideo fuit absolutus à cul-
 pa, & à pœna totali. ¶ Docemur hic exēplo huius la-
 tronis, q̄ iniurias Dei nullatenus tolerare debemus:
 sed reprehēdere sicut fecit latro iste. Secūdo vt quātū:
 cūq; simus scelerati peccatores, de Dei tamen miseri-
 cordia nullatenus desperemus, exemplo istius pec-
 catoris, qui per vnum verbum factus est heres paradi-
 si. Sed iā nūc videamus quid ad talem tantamque cō-
 fessionem Dominus respondeat. *Et dixit illi Iesus.*
Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Quid
 hoc bone Deus, latroni vitā æternā polliceris? Matrē
 dilectissimam, charos amicos in hoc seculo relinquis
 & latronem tecum fers, cum scriptū sit q̄ nō habita-
 bit lupus cū agnō? O magnū mirabile? Nōne videris
 quoniam sic æternus pater præcipit, qui exitit primo
 mane conducere operarios in vineam suam: & quod
 Christus redemptor noster munere œconomi fungi-
 tur cui iussit soluere incipiēns à nouissimis vsque ad
 primos. O, bonus latro omnium quidem operatorū
 nouissimus, qui nondum per horā vnus spatii labo-
 ri operam dederat. Vndecima enim vocatus es, Apo-
 stoli vero prima hora: & tamē cum in vocatione no-
 uissimus sis, primus, certe in solutione es. Dignū est
 beneficium hoc à Deo exhibitum, cuius maximē mi-
 randum sit: attamen Christus dicit nobis, ne nimīū
 miremur, quandoquidem enim Deus diues cum la-
 trone inopi ad crucis mensam sedet pro eo symbolū
 det. Primo latronē Adam parenti nostro, qui de cibo
 vetito ad mēsam comesturus sedit, quid dixisti? Ter-
 ra es & in terrā ibis. Sed huic alteri qui in tua arbo-
 re etiam comedit, quid inquis? Cælum es, & in cæli
 ibis. O quantum prodest opportune petere. Si tūc cū
 baptista Ioānes obiit Christus in manu clauem sicut
 modo tenet teneret, non dubium, quin sicut charissi-
 mo amico aditum patere illi præciperet. Sed tamen
 in tempeſtiue ad ostium appropinquauit, non sicut
 latro qui fores sibi aperiri exorauit, & petiit, quare cū
 primo cepit verti clauis quasi in semiuersione quan-
 doſcillet inclinato capite tradidit spiritum ianua pa-
 radisi illi patuit omnino. Hodie inquit mecum eris in
 paradiso. O vox suavis solatiūque peccatorū: quod
 scilicet rex gloriæ latroni regnum concedat. Poten-
 tiori quidem maiora conferre expedit maximē. Cū
 ergo titulus iussu Pilati cruci impositus: magni prin-
 cipis signum præ se ferret, non ab re erat, vt sicut rex
 maxima beneficia seruo conferret. Beatus es siquidē
 sic prædari non te præterit, nihil enim minus quam
 regnū æternū tibi vendicasti. Magna liberalitas, &
 amor fuit in Assuero quādo promisit Hesther medie-
 tatem regni sui, Quanto magis iste rex noster ex in-
 effabili largitate sua totum regnum suū largitur cui-
 bet amico suo fideli, & sibi fideliter seruienti? Nam si
 latroni liberaliter, & cito dedit regnū, quomodo ne-
 gabit ei qui fideliter ei obsequitur? Vnde Paulus, Am-
 bulatis digne Deo: qui vos vocauit in regnum suū
 & gloriam. ¶ Nota autem quod non promisit regnū
 nisi existenti in cruce: quia qui non compatitur, non
 contregabit. Ideo Ioannes Particeps & socius in tri-
 bulatione, & regno. Ideo si tu cupis, & vis regno dei
 cū Christo frui: esto hic suorum laborū particeps, &
 eius crucis socius. Hodie mecum eris in paradiso. Hoc

Ecc. 13.
Matt. 29.

Gen. 3.

Hester. 7.

Thes. 2.

Rom. 8.
1. pos. 1.

est quia mecum es in cruce, mecum eris in paradiso.
 Quamplurimi volunt esse cum christo in paradiso:
 sed renuunt esse in cruce cum illo, & Expēde etiam
 q̄ paradysus non capitur hic pro cælo empyreo quia
 nullus in illo ante Christi ascensionem intravit Sed
 per paradysum intelligit statum beatitudinis, quē ha-
 bēt beati vbiq; sint, quia Deū vidēt, & diuina frui-
 tur essentia. Et quia latro ipso die mortuus est, statim
 que vidit Christū gloriosum, & animam eius deitate
 plenam, beatus fuit: & in paradiso fuit cum Christo.
 Præterea huic promissioni assertionē suam adduxit
 dicens, amen dico tibi. Primo quia grandi peccatori
 & tam vili personæ difficile videbatur sine præcedē-
 tibus meritis dari regnū: & ideo per Amē paruit sibi
 regnū irrevocabile. Secūdo, vt ostēderet dominus vi-
 ris ecclesiasticis quæ eis cura debeat esse animarū pre-
 tio sui sanguinis emparū: maximē quādo morti ap-
 propinquāt, tūc debēt eas alacriter misericordia Dei,
 & spe gloriæ, & præmiū cælestis, ne in mortis articulo
 desperēt, quēmadmodū hic derelicta matre, & ami-
 cis suis huic pauperi moriētī & de sua salute sollicito
 intendit, & cum regnū promissione allicit. Matrem
 enim suā in curā dedit Ioāni, animā vero latronis, suę
 curæ referuauit. ¶ Rursus aduertēdū est, q̄ in Christi
 cruce est omnis salus, ita vt in ea primo palā fecerit
 salutē. Per lignū enim Adā latro expulsus est de para-
 diso: sed post Christū, per lignū crucis primus intrat
 latro paradysum. Huius exēplo habeamus verā fidē.
 Regnaturū enim credidit quē secū morientē vidit: &
 verā spē habuit remissionis peccatorū. Nō est tamen
 securū expectare vsque ad finē ad pœnitēdā: quia pri-
 uilegia paucorū nō faciūt legē cōmunē. Pauci enim
 sunt, qui in morte vere pœniteant Sicut monstrum
 enim esset q̄ lupus habeat caudā ouis: sic mōstrū est
 q̄ vita rapacis vsurariū habeat bonū finē. Vide etiā q̄
 Christus multū desiderat peccatorū salutē. Nā quia
 propter peccatores de cælo vbi nullus erat peccator,
 venit ad terrā vbi erāt peccatores, & viuēdo eis fe-
 miliarē exhibuit: nā multi peccatores, & publicani ve-
 niētes discūbebāt cū Iesu: & sicut in vita hac morta-
 li societate cum eis habuit, sic & in morte latrones so-
 cios habuit, & tantū vni eorū regnū Dei promisit. Iā
 ad cōtextum. *Erat autem fere hora sexta & tenebræ fa-*
ctæ sunt in vniuersam terram vsque in horam nonam.
Et obscuratus est sol, & velum templi scissum est me-
diūm. De hora qua dñs crucifixus est multa senserūt
 sancti doctores, ex eo q̄ Marcus dicit illū crucifixū
 hora tertia, cæteri vero hora sexta. Augustinus dicit
 q̄ linguis Iudæorū crucifixus est hora tertia: & mani-
 bus hora sexta. Verū si Marci verba spectes longe ab
 est hoc à vero: nā postquā dixit hora tertia crucifixe
 rūt eū subiūgit, hora sexta tenebræ factæ sunt super
 vniuersam terrā: ideo alia hora quā sexta crucifixus
 est. Alī autē alio modo interpretantur: Nos autem alio
 modo interpretari cogimur. Itaq; sicut nox, vt Hie-
 ronymus notat, in quatuor vigiliis diuidebatur, sic
 dies in quatuor partes siue horas: hoc est in primam,
 tertiam, sextam, nonā: ita vt singulis horis, tres horas no-
 stras tribuam⁹, quare cōficiūt duodecim horas diei
 artificialis. Itaq; hora prima erat ab ortu solis secūdū
 horologium nostrū, q̄ est ab hora sexta mane per tres
 horas sequētes: id est vsq; ad nonā. Hoc tertia ab ho-
 ra nona vsq; ad meridiū. Hora sexta ab hora duodeci-
 ma meridiana vsq; ad horā tertiam post meridiū. Ho-
 ra nona ab hora tertia post meridiū vsq; ad sextā in
 qua dies finitur. Christus igitur crucifixus est parū
 ante

Mat. 19.

Gen. 3.

Aug. lib. 3.

de consen.

euang. c. 11.

de tri.

q. noui

q. 65. & su-

per Psal.

in illud,

exaceruunt

linguas suas

hier. epist.

ad Cyprian.

Mat. 15.

Ioan. 11.
Ioan. 4.

Exod. 12.
Leuit. 23.

ante meridiū: atq; ideo crucifixus est hora tertia, hoc
 est in toto illo spatio, q̄ horæ tertię assignatur, scilicet
 triū horarū, & quia hoc fuit parū ante horā sextā, &
 intra horā tertiam dixerūt alii euāgelistę, erat hora qua
 si sexta nō hora sexta, sed ferē, & quasi sexta & intra
 horā tertiam, vt Marcus ait. Et etiā quo ad secularia di-
 uidebāt diē in duodecim horas artificiales, quarū pri-
 ma erat in ortu diei & meridiēs sexta, & duodecima
 in occasu solis & decima octaua in media nocte.
 Sic Christus dixit nōne duodecim horæ sunt in
 die? Et iterum. Hora septima reliquit eum febris.
 Hoc est, hora prima post meridiem. Et alibi. Erat ho-
 ra quasi decima. Itaque cum Marcus dicit, Christū
 crucifixum hora tertia: hoc est, in illo spatio trium
 horarum secularium: & vnus sacrę versus finem eius.
 Et hoc est quod reliqui euāgelistę dixerūt, hora fe-
 re sexta. ¶ De his autem tenebris & solis eclipsatio-
 ne sciendum quod ista eclipsis, & obscuritas non
 fuit naturalis sicut est, quam modo fieri videmus ex
 coniunctione solis & lunę: nam ista eclipsis miracu-
 losa fuit, & præter totum naturalem cursum. Quo-
 niam naturaliter solis eclipsis accidere minime po-
 test, nisi in coniunctione solis & lunę, quia scilicet, lu-
 na interponitur oculis nostris, & soli ipsi. Qui autē
 in Christi passione obtigit fuit in oppositione, in ple-
 niunio, scilicet, & cum à sole centum octoginta gra-
 dus distaret, in alio hemisphærio inferiori ciuitati He-
 rusalem. Quod ita esse patet nā agnus paschalis non
 immolabatur nisi luna quatuor decima, quem quidē
 comedit Christus pridie mortis eius cum discipulis
 suis, sicut erat in lege præceptum: & postridie quan-
 do erat solennitas azymorum, & luna quintadecima
 in qua Christus spiritum emisit cum esset quintadeci-
 ma, necessario dicendum est lunam esse iam plenam,
 & in solis oppositione: quare sic solem eclipsare non
 poterat, siquidem scimus ipsam solem & nullū alium
 planetā ipsam valere eclipsare. Ideo ista eclipsis fuit
 miraculosa, & præter ordinem, & cursum naturalem:
 solus ergo Deus facere potuit sua omnipotentē virtu-
 te, vt sol sua luce priuaretur. Præterea quod inquit in
 vniuersam terram: sol eclipsari non poterat nisi in di-
 midio terrę in qua solum lucet, quoniam alia que su-
 per est medietas est vmbra eiusdē sacre terrę. Sed sciē-
 dum est, quod cum luna tunc esset plena: & cū lunē
 quod ipsa emittit, à luce solis oriat, essetque ea in
 feriori hemisphærio sequitur ipsius etiā eclipsim con-
 tigit: quare amisit lucē & obscurata est, vnde neces-
 sario dicendum erit, quod fuit eclipsis vniuersalis, &
 obscuritas in vniuerso orbe nam stellę, & luna lunē
 emittere nō poterant cum illis deesset, solis defectu.
 Congruum enim erat & rationi cōsonum, vt sol ob-
 scuraretur, quia enim verus sol iustitię eclipsim pa-
 tiebatur: sol iste visibilis clarissimum mundi lumē,
 factori suo compatiens lucis suę radios retraxit, &
 occultauit non valens inuerti dominum pendētem,
 mortis eius vilitatem, & acerbitatem. Hoc autem fa-
 ctum fuit, primo vt natura sensibilis Christo cōpa-
 tiens corā lapidea ad Christi compassionem emol-
 liret: & ideo petra etiam scisse sunt. Secundo vt lumi-
 nis eclipsatio subtractionē veri luminis in cordibus
 Iudæorum, & militum Christum crucifigentiū ostē-
 deret. Tertio ne corpus Christi nudum in cruce, &
 mortem eius exprobratissimā ad impiū cū gaudio
 videri, vel eos sua luce frui permitteret. ¶ Velum etiā
 templi scissum est, non intelligas quod sit scissum il-
 lud velum quod erat intra sancta, & sancta sanctorū,

Duo enim vela erant in templo, vnum quod velabat
 sancta sanctorum, & alterū exterius siue tabernacu-
 li, siue templi. In passione ergo Saluatoris velū quod
 erat à foris conscissum est à iursum vsque deorium,
 quod quidem erat pretiosissimū, purpura, bysso, coc-
 co auro, & serico cōtextum hyacinthoque, quod in
 diebus celeberrimis suspendebatur & tunc in pascha
 te positum fuit. Hoc ergo signo insinuabatur reuela-
 ta esse mysteria, & secreta sacramentorū legis, quę an-
 tea velata erant vt vniuersis proderentur, ad gentes-
 que transirent, & impletam esse veritatem, quę in fi-
 guris latebat, & cælum apertum quod ante clausum
 erat. Præterea si Dauid, Saulis, & Ionathæ mortem
 audiens, sua scidit vestimenta (eo argumento indig-
 nitatem mortis illustrium virorum ex horrēs) quan-
 to potius pater æternus mortem filij sui indignissimā
 indignissime ferens, vestes suas, quę velum templi
 erāt, rescindere debuit? Sed procedamus. *Et clamans*
voce magna Iesus ait. Fuit, vt hic dicitur validus, &
 magnus clamor iste qui vsque in infernum auditus
 fuit, cælumque, & terram tremere fecit. Vox ergo il-
 la nō fuit naturalis sed miraculosa, quia homo mag-
 no & longo cruciatu afflictus, & ex tali afflictione
 morti sic proximus, nō posset sic clamare virtute natu-
 ræ: ideo sequitur quod vox illa formata fuit virtute
 Dei. Voluit autem dare hanc magnam vocem iā
 iam moriturus, vt nos desides, iacentes, somniculo-
 sos, imō & mortuos ad tam incredibile miraculum
 aspiciendum excitaret, quale erat quod vita moreret-
 ur, & Deus moreretur. Clamat etiam cum moritur,
 vt attendamus eam mortem quę mortem nostrā de-
 struxit, eam mortem, quę fuit mortis mors & mor-
 tus inferni. Clamat vt attendamus eum, qui morieba-
 tur pro peccatis nostris, resurrecturū propter nostrā
 iustificationem. Clamat iterū vt voce sua illa terribi-
 li prædam infernus dimitteret: quā tot antea seculis
 tenacissime in faucibus tenebat. Clamauit enim dñs
 voce magna quādo Lazari animā ab inferni dētribus
 euocabat: quāto ergo maiori voce erat necesse clama-
 re vt fera illa truculentissima, terribili clamore deterrī-
 ta vincōs quos in lacu premebat liberos esse permit-
 teret. Demū & voce magna clamat: quasi dicat O sur-
 di mortales, hæcenus vos docui, hæcenus prædicauit:
 hæcenus clamaui, iā me nō eris ampli⁹ audituri nec
 predicatē nec clamatē: clamās nūc morior vt vnus
 hic clamor in auribus vestris perseueret, qui vos scilicet
 cet adimonet, vt caueatis peccata. Ad hunc clamorē
 monumenta aperta sunt, terra tremuit, lapides sese cō-
 siderūt demones obstupuerūt, & infernus cōtremuit.
 Nūquā enim similis vox audita fuerat in orbe. Trā-
 uerberauit vox illa cor matris piissimę, quę tūc iux-
 ta crucē stabat, & eius memorię tunc illud Simeonis
 verbū reuocauit, qui dixit. Tuā ipsius animā pertran-
 sibat doloris gladius. Sed quid dixit sic Clamās? Pa-
 ter in manus tuas commendo spiritum meum. In tua pote-
 state cōmēdo spiritū meū, quo nobis declarare voluit
 q̄ sanctorū animæ ex tūc in manus Dei ascendūt: nā
 prius ab inferis omnium animæ tenebātur, donec ve-
 nit qui captiuus redēptionē prædicauit. Nō tamē hæc
 loquitur, quasi quid timeat animæ suę: sed patri rur-
 sum reddit animam, quasi depositū quod ab illo acce-
 perat ante. Vnde alibi ait. Potestatem habeo ponēdi
 animā meā: & potestatem habeo iterū sumendi eam.
 ¶ Vide Christi Saluatoris nostri magnificentiam. In
 vita sua magnificus fuit, sed multo magis in morte,
 nihil enim sibi retinuit sed alius omnia donauit. Nā

2. Reg. 1.

1. Cor. 15.

Ioan. 11.

Lut. 2.

Ioan. 10.

Petro ecclesiam dedit, Ioanni matrem suam charissimam. Patri dedit animam suam pretiosissimam, latroni dedit paradysum, Nicodemo, & Ioseph dedit corpus proprium, nobis omnibus dedit suam carnem sacratissimam, & pretiosissimum sanguinem in cibum & potum, & crucifixoribus vestimenta. ¶ Præterea qui libet moriens definit per mortem ipsamet, ac per hoc non potest asserere quod ipsamet deponit spiritum suum in manus alterius. Christus autem solus per mortem non definit esse ipsamet: quia hypostasis eadem perseueravit post mortem & propterea solus potuit veredecere, vt in grege haberetur. Commendabo spiritum meum. ¶ Aduertere autem quod animam suam rationalem spiritum vocat, quia quando est in corpore officium agit animæ animando, & informando corpus: sed excepta anima nostra à carne transit in statum spiritus, quoniam existit illo modo quo puræ substantiæ spirituales existunt. Iterum obserua quod euangelista noster Lucas primum verbum, quod Christi protulisse dicit in mortali corpore fuit. Nesciebatis quod in his, quæ patris mei sunt oportebat me esse? Sic etiã vltimum verbum fuit, pater in manus tuas. nam statim expiravit post hæc verba: vt intelligas ab extremis mediã verba tēdere ad declarandã, & propagandã fidẽ æternæ processions suæ à patre. ¶ Vide quid in articulo tētionis, & specialiter in mortis agone agere debeas tūc enim pater inuocandus est, & ei spiritus commendandus: quia tunc maxime dæmones versantur circa nos, sicut leones rugientes præparati ad escam. Sed dices. Quomodo patre inuocabo qui nūquam vixit filius. Pius pater à quo omnis paternitas in celo, & in terra nominatur, peccatorem nõ respuit, nec dedignatur à peccatore vocari pater: imo docet peccatorem, vt sic eum vocet. Fronis meretricis facta est tibi noluit erubescere: ergo saltem vocame, amabo, pater meus es tu. *Et hæc dicens expiravit.* Hic fuit maximus Christi dolor, & eximius, nam vltimum terribilissimum est mors. Eadem hora qua Adã peccauit Christus expiravit. Nam primum Adã post meridiem peccauit, quia mox vt peccauit, vocem domini audivit deambulãtis ad auram post meridiem & tunc circa horam nonam secundus Adam expiravit. Vnde qua hora primus Adam peccando induxit mortem huic mundo, eadem hora secundus Adam mortem moriendo destruxit: & qua hora illi paradysus est clausus, eadem hora iste paradysus aperuit, quia ordo poscebat, vt eodem temporis articulo quo Adã obcluserat paradysi ianuam, pateret latroni penitenti. Verum dum beatissima virgo eademque piissima mater filium suum expirasse conspexit: continere se nõ potuit, quin piis lachrymis laxaret habenas. Cœpit fluente lachrymarum effundere: cœpit ex intembris visceribus luctuosissima trahere suspiria, cœpit ex acutissimo dolore maternos, ac ideo acerbissimo expromere gemitus: illud tacita sed miserabili oratione subinde repetens. Fili mi Iesu, Iesu fili mi. Quis mihi daret, vt moriar pro te? Vbi vero seminat circumstantes Christum vident defunctum, & matrem aspiciunt tam iustus lachrymis terram irrigantem, cœperunt ipse lachrymari, cœperunt plāgere, clamoribusque aerem, & caelum concutere. Id vero viri cuncti conspiciunt, temperare sibi non potuerunt, quin lachrymis vultus irrigarēt, & ex barba vbertim lachrymæ defluerent. Factus ergo illic planctus magnus Iacob patre Ioseph, factus est planctus magnus, qualis

Luc. 2.

Matt. 6. Ierem. 3.

Gen. 2.

Reg. 18.

fieri solet in morte primogeniti, vt Zacharias dixit. *Gen. 30. Zach. 11.* Aspiciant in eum, quem confixerunt, & plangent eum planctu quasi super vnigenitum: & dolebit super eum, vt doleri solet in morte primogeniti. In die illa magnus erit planctus in Hierusalem sicut planctus Adãdremom in campo Maggedon. Nõ habuit propheta alium planctum cui planctu crucis cõpararet, nisi funestissimũ planctũ, quo totus populus planxit Iosif regem sanctũ, patriæ patrẽ reipublicæ reparatorem & legis zelantissimũ. Hic occisus fuerat in capo Maggedo qua causa vniuersus Iuda, & Hierusalem luxerunt illũ. Ieremias maxime. Cuius omnes cãtores, & cãatrices lamentationes super Iosif replicant. *Que verba scripta sunt, vt lamentationes super Iesu vero Iosif nos etiã replicemus, & threnos illos & lamenta repetamus, &c. ¶ En seriẽ, dominice passionis audisti, quomodo dñs noster Iesus Christus post multos labores post multas passiones, pœnas, opprobria, vulnera, & post crucẽ, & omnẽ sui sanguinis effusionẽ clamore valido tradidit spiritũ. Studeamus cõmori christo, i. mori in mundo vitis, & peccatis. i. nõ permittamus ea in nobis viuere, si cũ Christo volumus viuere. Secundo studeamus mori dũ viuimus. Tã enim nobis de morte cogitãdũ est, dũ sani sumus curandũ nobis est ne inueniatur in nobis propter quod mori formidemus. Nã si mori formidas, te ipsum interroga, & scrutare quid in te sit: quare mori formides. Si amor alicuius rei, quæ Deus nõ est, vel aliud in causa est, quare mori metuis, illũ abicias à te: teque liberum facito à causa huius timoris, & in illũ statũ mētis te ipsum cõstitue, quo nõ formides mori. Tertio multũ tenemur amare Christũ, qui pro nobis animã suã posuit. Paterat nos aliis multis modis saluare sine morte filij sui: sed hũc modũ elegit, vt ostēderet dilectionẽ erga hominẽ, pro quo mori dignatus est. Sic Paulus, com mēdat (inquit) charitatẽ suam in nobis Deus quoniã cũ peccatores essemus, pro nobis mori dignatus est. Vide ergo quãtũ tenearis diligere illũ qui proprium sanguinẽ, & vitã dedit. Demũ quilibet Christianus moriens debet illa seruare quæ Christus seruauit in suamorte. In extremis positi debemus orare: clamare saltem corde, plorare pro peccatis per verã penitentiã, animã Deo cõmēdare, & spiritũ tradere volũtarie, scilicet, in morte volũtatẽ nostrã diuinæ volũtati tradẽdo. Sed quid post hæc actũ sit audiamus. *Videns autem Centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum dicens, vere hic homo iustus erat.* Si annulus aureus tibi sit, pulchrũ ac pretiosum lapidẽ celatũ desuper habes quẽcũq; si aceto imittas fiet vt aurũ illustret ac perficiatur: lapis aut frangatur & in frustra cõminatur: Ita & eodẽ modo pulcherrimus humanitatis Christi lapis auro diuinitatis purissimo celatus cũ se amaritudini passionis inseruit cõminut⁹ est: sed diuinitas ap prime perlustrata, quia nota est diuinitas & hominibus manifesta: nã vidēs Cẽturio quod fuerat factũ cõfessus est Christi diuinitatẽ. Erat aut cẽturio hic gẽtilis à Pilato præfide Romano missus cum suis militibus vt Christũ custodiret, ne tumultus oriretur. Vidēs itaque hic Centurio quod factũ fuerat, scilicet, tenebras & terremotus & quod clamãs expirasset glorificauit Deum fidei confessione, ac potestatem, diuinitatẽ, humanitatẽ & innocentã Christi confessus est, tam ipse quã milites illi, qui cum ipso erant. Nã Matheus ait, quod dixit. Verẽ filius Dei erat iste. Et Marcus. Verẽ homo hic filius Dei erat. Et Lucas ait quod dixit. Verẽ hic homo iustus erat. Torum enim hoc dicitur*

2. Para. 35.

Rom. 8.

xiē

xit Cẽturio affirmans hæc & replicas & vocasillum Dei & hominẽ, & iustũ. Acti diceret. Quid aliis videatur nescio: ego autẽ credo quod hic nõ est populi seductor aut larro aut aliud simile, vt Iudæi & principes sacerdotum & Pharisei dicũt & illum accusant. Sed vere iustus est, innocẽs, & bonus, & homo Deus. Principes & scribæ docti in lege suam Messiam non cognouerunt, inõ occiderunt: & hic Gẽtilis fatetur quod sit homo & iustus & Deus. Hæc tria necessaria fuerunt ad redemptionem hominis perditũ, vt illum redimeret. Homo inquit oportet vt esset qui deberet, Deus qui valeret: & iustus qui congrueret. Ex istis aggrauatur scelus Iudæorũ quia occidit Deus à seruis, homo à bestiis caninis, & iustus, ab iniustis. Multum quidem istos ad fidẽ diuinitatis disposuit quom clamore magno sic potenter, & dominatiue spiritum dimisit. Videbant enim quod clamor ille super naturalis & miraculosus fuit: quia propter defectum sanguinis & effluxum spiritũ talis clamor fieri non potuit ab homine sic mori propinquo: & ideo cõcluserunt quod esset factus virtute diuina supernaturali, & per consequens quod ipse esset filius Dei. Vide tamẽ hic cœcitatẽ & duritiẽ Iudæorum. Omnia hæc Christi miracula viderunt Iudæi & multo maiora antea viderant: sed credere respuerunt, & insensibiliores gẽtibus Deum non crediderunt. Sic etiã & multi Christianorum, & vrinam etiã illi, qui maiorẽ perfectio nis vitam profitentur: nõ sint deteriores illis militibus & bellatoribus: sed de his satis. Monemur hic, vt nos quã plũs aliis recipimus: nõ graui⁹ & districtius postea iudicemur, sed ad contexamur. *Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum istud, & videbant quæ fiebant percipientes pectora sua reuertebantur.* Ex his patet quod non tantum Cẽturio aduertit ad miracula: sed & aliq; quidã huic mifferrimo spectaculo adstantes, visis his, quæ cõtingerant reuertebantur percipientes pectora sua: partim præ dolore quod hominẽ innocens ac beneficus tã indigna passus esset: partim metu vindictæ diuinæ, quam sibi male cõiici ex ostentis conspectis suspicabantur imminere. Cõdolens ergo & tu plora si piã habes animam & viceptã pietatis. Lapidẽ in Christi morte fracti & cõminuti sunt, & sunt corda lapide adamantino duriora, adeo vt nec signi mica passionis Christi in eis appareat. Non est durities adamantini lapidis, quæ hirci sanguine non mollescat atque apta cultui non efficiatur: & tamẽ quã plurima corda sunt, in quibus Christi sanguis effectũ caret. Hos iam deceptos à principibus sacerdotũ & Phariseis passionique Christi cõfidenter facti pœnitebat: fuit enim fructus orationis domini cum dixit, dimitte illis quia nesciunt quid faciunt. ¶ Vide quod non sufficit tundere pectus, nisi etiã homo reuertatur à via sua mala vt istũ faciebant: nã percutiẽtes pectora sua reuertebantur. Nã qui pectus suum tũdit & se nõ corrigit peccata sua solidat & nõ tollit. Hanc autem percussione repræsentat sacerdos in missa quãdo post cõmemorationem dominicę passionis dicit percutiendo pectus. Nobis quoque peccatoribus. ¶ Obseruandum hic est quod Christus clarificatus est & glorificatus est in cruce à septẽ. Primo à corporibus cœlestibus quãdo retraxerunt radios suos. Secundo ab elementis, quãdo terra cõcussa est & aer tenebrosus factus est in clara die. In natiuitate enim Christi nox in diem versa est. Vnde dixerunt Angeli? Natus est vobis hodie, cum tamen esset nox. Tunc impletum est illud, Nox sicut dies illuminabitur.

Luce. 2.

tur. Sed passio Christi licet fuerit in meridie, tamen dies conuersus est in noctem. Luxta illud. In die illa occidit sol in meridie. Tertio à corporibus mixtis, quia velum templi scissum est à summo vsque deorsum, & monumenta aperta sunt & scissẽ petre. Quarto clarificatus est à mortuis. Nam vt in Matthæo dicitur, multa corpora sanctorum surrexerunt & ingressa sunt in sanctam ciuitatem, & apparuerunt multis. Quinto à viuis nobilibus, vt à Centurione. Sexto à simplicibus, vt ab his, qui reuertebantur percutiẽtes pectora sua. Septimo à mulieribus, quæ stabant à lōge non dimittentes eum. Vnde subditur. *Stabant autem omnes noti eius à longe, & mulieres quæ sequuntur erant eum à Galilea.* Habuit dominus mortis suę spectatores nõ tantum ignotos & hostes, sed etiam familiares suos & intimos amicos: nequid, scilicet, deesset passionis acerbitati. Solent enim illæ contumelię iniuriæque acutius pungere quæ spectantibus nostris amicis nobis inferuntur. Vnde aliquando solemus parentibus liberos, aut è conuerso his illos offerre vt eorum conspectu facilius & citius quod volumus ab illis impetremus. Præterea iuxta crucem erant vt sicut erant participes doloris Christi, essent heredes glorię & sicut habuerunt maximum dolorem, haberẽt maximum prẽmium. Et ideo quia has mulieres erat maxime coronaturus in gloria, iuxta crucem eas maxima affectit tristitia. Aduerte aurem, quod nullus eorũ, qui iuxta crucem steterũt gladio martyrij percussus est. Nam virgo Maria & Ioannes & alię mulieres nõ sumplerunt postea martyriũ. Adeo enim vehemens fuit ille crucis gladius, adeoque piarũ animarũ teneitudinem transuerberauit: vt fuerit illis pro martyrio cõputatum. Quæ autem mulieres istę fuerũt, quæ eum sequuntur fuerant à Galilea: iã euangelista noster Lucas in superioribus ostēderat cum in capite cõtãuo dixit. Factum est deinceps & ipse iter faciebat percuitates & castella, &c. Maria Magdalena, de qua scriptum est in euangelio, quæ sequebatur eum fuerant à Galilea, & ministrabant ei de facultatibus suis. Hæ autem mulieres considerabant quæ gerebantur, & quæ sequebantur ministrãtes vsq; ad pericula, quia dum discipuli fugerũt ipse affuerunt. ¶ Iã iuxta solis occasũ, tota illa turba corpus Iesu in cruce pedes desitutum relinquit in ciuitate se cõtulit: sola aut virgo mater cũ Ioãne & factis & mulieribus indefessa permanebat, tota lachrymis perfusa maximisq; abũdã, lugẽs vitã, quã propriis oculis obiissa videbat, inscia quod captaret cõsiliũ. Quoniã absque iudicis licentia nõ licebat cõdemnator sepelire, & ipsa à Pilato petere nõ audebat, quia nec esset illi integrũ ad eum ingredi nec tandem concederet. Sic afflicta variisque plena doloribus ad patrem æternum se cõuertebat, supplex petens gemitibus auxilium & fauorem quo affecta modum conuenientem inueniret ad corpus filij vnigeniti sui sepeliendum. Interea dum ista agerentur ecce venit Ioseph Arimathia cum Nicodemo licentia à Pilato obtenta ad corpus Christi sepeliendum, quibus nõ defuit malleus nec scala nec munda sindon, qua Christũ voluerunt. Nicodemus item ferebat quasi centum libras myrrhæ & aloes. *Ioan. 19.* *Ecce vir nomine Ioseph, qui erat decurio vir bonus & iustus: hic non consenserat consilio & actibus eorum: ab Arimathia ciuitate Iudæe qui expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu.* Fortis est vt mors dilectio. Amor om-

Ioan. 19.

niē

Can. 8.

nia superat pericula & vincit, & sicut aurum, in tribulatione & angustia probatur. Verus amicus nullo tempore dignoscitur. Multis amicis abundavit Christus in die palmarum & quo coena celebrata est itidem & Apostoli gloriabantur & se ipsos magnificabant, quod Christum comitarentur & doctorem ac magistrum haberent. Tribulatio tamen aperte ostendit amicitiam non firmiter contractam, quando quidem videntes dominum in inimicorum manus incidisse, relicto eo omnes fugerunt. O verus amicus Ioseph siquidem Christi meminit in proprio labore existentis. Et cum ab omnibus principibus Hierusalem condemnatus esset, ipse audacter accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu. ¶ Aduerte hic diligenter quod Ioanes ait quod Ioseph iste erat discipulus qui dum occultus Iesu propter metum Iudaeorum: simili terque ait quod venit Nicodemus, ille inquam, qui venit ad Iesum nocte & attulit cetum libras mirrhæ & aloes. De vno ait quod erat discipulo occultus propter merum Iudaeorum: & de alio quod venit ad Iesum nocte, nam die non audebat, quia dedecori erat ei notus discipulus Christi esse, & timebat persecutionem & expulsionem à synagoga. De ambobus ergo inquit, quod sicut fortes in alios mutati homines omnibus se ostenderunt tãquam publici Christi discipuli & sic eius corpus sepelierunt. Quæ necessitas vigeat, vt nobis Ioannes notũ faceret hos esse Christi occultos discipulos? Diceret saltim esse discipulos Christi eiusque corpus sepelisse: & non diceret de Ioseph quod erat discipulus occultus propter metũ Iudaeorum: de alio vero quod venit ad Iesum nocte siquidem hoc parum referre videbatur ad cõnexionẽ historię, vult enim Ioannes passionis Christi efficaciam & vim ostendere, qualiterque sanguis eius sacratissimus incipit mirabiles edere effectus. Iam virtus agni innocētissimi sanguinis pro nostris peccatis effusi, maximo amoris igne incipit horum duorũ corda frigida adurere: quare ex occultis publicos, & notos facit, ex debilibus fortes, ex timidus & pusillanimis (qui valor & virtus sanguinis effusi Saluatoris mundi est) validissimi fiunt. Tuo sanguine domine Iesu lapides sunt scissi: & igne amoris corda frigidissima Ioseph & Nicodemi arserunt. Hæc mutatio est dexteræ Dei excelsi. Ex his cernere possumus mirabiles effectus, quos in nobis passio Christi operatur. ¶ Preterea Arimathia olim Ramatha erat vbi fuerat oriũdi Helcana & Anna parẽtes Samuelis cuius erat Ioseph: iste enim vir sanctus simul cum natura bonitatem prophete Samuelis duxit, nobilis erat decurio id est, de ordinẽ curiæ, & officia curiæ imperij Romanorum administrans: vel vt Marcus ait honestus senator: fuit vir bonus & iustus. Talem esse enim senatorem decuit. Et hic nõ cõsenserat iudicio & actibus Iudaeorum: & hoc boni senatoris est non consentire in factum aut consilium viliu prauum sed pro suis affectibus semper iudicare iuste. De isto Ioseph dicunt aliqui quod ad literam loquutus est regis propheta dicens. Beatus vir qui non abiit in consilio impiorũ, & in via peccatorum non stetit nec in cathedra, &c. Addit Lucas Iosephum expectasse regnum Dei, hoc est, spem suam posuisse in Christo. ¶ Hic accessit ad Pilatum & petiit corpus Iesu, & permisit Pilatus: tñ propter potentis reuerẽtiam, tam propter Christi innocentiam sibi notam, & quia plura in morte eius viderat miracula. Docemur huius exẽplo propter Christum quodcumque subire periculum siquidem iste nõ

Ioan. 19.

1. Reg. 1.

Mar. 15.

Rosal. 1.

excogitauit, à diuitiis decidam, expellat à Iudæis & persecutionem patiar: sed omnem caluniam & rei temporalis incommodum cõtempnit, vt Christo feruere. Igitur venientes Ioseph & Nicodemus prope crucifixionis locum steterunt adorauerunt dominum. Quos dum vidit mater quasi de morte cõsurgens paululum reuixit spiritus eius. Et applicatæ recepti fuerunt per eam reuerenter, & parauerunt se ad deponendum eum quibus ipsa quod poterat ministra bat adiutorium. Vnus clauos de manibus trahebat, alius ne corpus caderet exanime sustinebat. Stabat Maria leuans brachia in altum, & dum tangere eum valuit caput & manus eius dependentia trahebat supra triste pectus suum: & ruens in amplexus & oscula de dilecto suo satiri nõ poterat: nec quis ipsam de super corpore attrahere poterat. Corpore igitur domini in terram deposito domina suscepit caput cum fœculis in gremio. Magdalena vero pedes, apud quos olim tantam gratiam meruerat alij autem circumstantes & omnes planctum magnum faciunt, quã super vni genitum Maria vero tum cum capite, tum cum quo libet mēbro loquebatur & lachrymabatur. Propriis oculis vitam suam mortuam videbat in vni: in gremioque sustentabat exanime corpus illius, quẽ maxime diligebat. Corde transuerberato gladio ingentis doloris oculi lachrymis inundabant. O Nicodeme ne torquearis in Christi coporis domini tui lotionem. Nam virginis lachrymæ tot ac tantæ sunt, vt valeant quantumuis squalidum & sanguine plenum mūdare, & niue candidius reddere. Flebat enim illa lachrymis inenarrabilibus. Ipsi lachrymarum tanta vber tas fluebat, vt caro cum spiritu in lachrymas resoluĩ putaretur. Post aliquam vero moram rogat Ioseph dominã vt permittat corpus domini perungi ac linteaminibus inuolui & sepeliri. Nihil minus sensit, corpus ab ea auferri, quam si anima à proprio corpore recederet, vel si cor eius tridentem à visceribus diuel leretur. Ideoque euangelista ait de Iosepho. *Et depositum inuoluit sindone, & posuit illum in monumento exciso, in quo nondam quisquam positus fuerat. Contempla ergo tu quisquis es hanc deuotã processionẽ: & vide quomodo ferit dominũ tuũ à mōre caluatio vsque ad monumẽtũ. Catus in his obsequiis erat gemitus & suspiria: vnde tẽp^o triste & obscũrũ duplica bat illorũ amicorum dñitrititiam, & luctũ. Nec auis vlla volabat, nec animal pascebat: sol, luna, planetæ, & stellæ lugubri veste induta sunt, omnes creaturæ quælibet suo modo mortẽ creatoris lugebat. Sola terra gaudebat quandoquidem meruit in se eũ qui eã cre at & cõrinet, recipere. Sequere etiã & tu cum his sanctis cœli terræque thesaurum corde puro & deuoto sicut David feretrum Abner à Ioab fraudulẽter in terfecti plorãs sequebatur. Reuerẽter & deuotẽ flexis genibus & magnis singultibus & suspiriis sepelierũt vitæ dominũ in monumento ipsius Ioseph sumptuose factõ & in petra exciso. i. in vno lapide cõcauato se cõdũ quantitatem hominis. ¶ Obserua autem quod in horto dominus sepeliri voluit sicut rex. Manasses vt sicut ex horto mors exiit, ex eodem vita exiret. Ex hortis enim terreni paradisi propter primorum parentum peccata manauit mors: & modo etiam ex hortis exiit victrix vita. In sepulchro alieno sepeliri voluit: quia vt ait Ambrosius aliena culpa mortem passus est. Alienum fuit peccatum, aliena culpa: itã non ab re aliena sepultura sepeliri voluit. Rursus in monumento, in quo nullus positus fuerat se peliri*

Lut. 7.

Esai. 11.

Gen. 23. Gen. 36. Gen. 48. 2. Reg. 2.

2. Reg. 3.

4. Reg. 21.

Gen. 7. Ambros. ser. 57. de sepoy.

Can. 8.

Rom. 8.

peliri voluit: ne perfidi Iudæi dicerent quod alius, qui ibi sepultus erat surrexit à mortuis. ¶ Vide quã pauper Christus fuit quod in natiuitate non in sua sed in domo aliena nasci voluit, & viuens in hoc mundo non habuit vbi caput suum reclinaret: nec moriens vbi nuditatem suam tegeret: nec mortuus vbi inuolueretur, nec sepulchrum aut locum vbi corpus suum poneretur. Sed dices. Cur Christus, qui in paupere domo natus est, & voluit in paupere domo habitare dum vixit, & pauper semper fuit in natiuitate, in vita, & in morte, cur post mortem habere voluit sepulchrum magnum, honoratum, & solenne, quale erat illud Ioseph: qui diues & nobilis & potens erat, & sibi ipsi parauerat? Dicendum quod filius Dei assumpsit paupertatem nostram, vt ex pauperibus diuites faceret: fragilitatem, vt fortes faceret: humilitatem, vt exaltaret: denique & mortalitatem, vt vitam daret. Ita ergo quã vt nos redimeret assumpsit in carnem: postquam redemit nos, & opus nostræ redemptionis consummauerat in sua morte, necesse erat vt cessarent finitiam redemptionem. Ideoque post redemptionem, quæ acta fuit in morte, iam non erat opus paupertate, humilitate abiectione, nec ignominia aut morte: sed omnia fuerant prospera, felicia, iucunda, & præclara: ideo sepulchrum habuit optimum, gloriose surrexit, immortalitatem induit, & diuitiis plenus fuit & honore. ¶ Preterea gloriosam voluit habere sepulturam, iuxta illud Esaiæ, & erit sepulchrum eius gloriosum vt intelligas à morte incipere iustorum gloriam, vbi superbiorum & potentium gloria finitur. In sepulchro extinguitur & euanescit potentia in qua vani homines studio inanis laudis concitati gloriam cõstituant, qui hominum cæcam & falsam opinionem splendore virtutis anteponunt & in sepulchro incipiunt priorum gloria, qui iustitiam & pietatem colentes ab hominibus improbis pro nihilo putabatur. ¶ Preterea docet hic Christus curam pro mortuis agendam, & opus esse virtutis mortuos sepelire: sicut & ipse, qui pauper semper fuerat, optimo in loco sepeliri voluit. Maxima cura fuit patribus antiquis de sepultura suorum sicut Habraha, Isaac, Iacob, Ioseph, Moyses, & Tobias placuit Deo sepeliendo mortuos, & David viris Iabes Galaad benedixit, eo quod sepelisset cadauer Saulis: denique & ipse Christus corpori suo exanimi sepulchrum dari instituit. Sed ad contextum. Erat autem dies parasceues, & sabbatum illucebat. Subsequuntur ergo mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius. Et reuerentes parauerunt aromata & vnguentia, & sabbato quidem siluerunt secundum mandatum. Parasceue grece, latine præparatio interpretatur. Quo nomine lu

dæi, qui inter Græcos conuerfabantur sextam sabbati, quæ nunc à nobis feria sexta vocatur appellabant: eo quod in illo ab opere suo requieuit Deus. In feria igitur sexta, quæ parasceue erat præparabatur Iudæi illa, quæ in sabbato comedi debebant: quod sabbatum erat duplex solennitas, magnusque dies sabbati vocabatur. Dicitur autem hic quod sabbatum illucebat, quia vespera ad sabbatum pertinens instabat, à qua solennitas magni sabbati incipiebat. Vnde sicut homo sexta feria creatus est & peccauit sic Christus sexta feria pro homine mortuus est, & satis fecit. Mulieres porro deuotæ quæ erant Christum sequuntur diligenter curauerunt respicere & notare in quo loco corpus domini poneretur, vt postea ei tempore congruo munus suæ deuotionis possent offerre & officium funeri impendere ac corpus eius inungere. Magna hæc fuit pietas, magna etiam fortitudo sanctarum mulierũ quæ circa Christum viuunt fuerunt officiosæ, irã & in morte non otiosæ esse cupiunt. Sic tamen nequid peccent in lege Moysi. Pias suadebat ocyus vngere corpus domini: at Moses prohibebat aliquid operis in sabbato facere. Bonæ itaque mulieres, ne in aliquam partem peccarent quantum datum est in die parasceues accesserunt ad sepulchrum domini, & contemplantur quomodo positum sit corpus domini. Deinde reuertuntur & parant aromata, vt summo mane prima sabbati paratioribus sint ad vnctionem dominici corporis. Aduerte tamẽ quod hæc mulieres bis parauerunt aromata, semel ipsa die veneris ante solis occasum, cuius nos ter Lucas meminit, & alia vice transacto sabbato hora vespertina cuius meminit Marcus. Et ratio secundæ parationis fuit, aut quia nõ inuenerunt in præoptu illa hora occidere die veneris ad sufficientiam, vel quia putauerunt sufficere quæ postea censuerunt non sufficere: nam amor quẽ ad Christum habebant non stanebat eas nisi superabundanter vngeret corpus eius. Et sabbato quidẽ siluerunt, id est, quietauerunt, vt quæ enim significat ἀσυχία. Secundum mandatum, id est, iuxta legis præscriptũ noluerunt quicquam operis facere. Vnde discimus quam constantes fuerint mulieres illę in obseruatione legis, nondum. n. tempus erat vt lex illa Moysi publicẽ proscriberetur. ¶ Itaque exẽplo sanctarum harum mulierum omnia quæ in Christi passione, eiusque sepultura gesta sunt, sedulo ac diligenter scrutemur, contemplerur: ipsumque dominum in corde nostro sepeliamus: adhibentes illi custodiam, visus, odoratus, tactus, & sensuum, ne scilicet falsa mundi lætitia inaneque gaudium huius seculi, veram compunctionem cordis, ac deuotionem furetur: vt tandem mereamur Christum gloriosum & regnantem videre in cœlis, ipsoque frui. Quod faxit, qui pro salute nostra mortuus est. Amen.

CAPVT XXIII.

ORTIS (inquit scriptura) est, vt mors dilectio. Verus amor in arenam descendit cum morte & vita, omniaque despicit anima amore imbuta. Paulus prouocat in certamen omnes mundi labores Epistola, quam ad Romanos scripsit, dicens. Quis separabit nos à charitate Christi? an angustia? an fames, &c. concludit dicens. Scio quod nec mors, nec vita. Et sic Apostolum nec vita, nec amor ab ea recedere coegit: quandoquidem vitam ipsam amisit, ne amore quo Christum proferebatur, perderet. Quod autem Paulus cum esset homo & à natura vir fortis non timeret mortem diuina gratia & auxilio adiutus, nihil mirum: admiratione tamen dignum est amoris vires tantas esse, vt sita in pectoribus fœmineis ea tam virilia ac fortia reddat.

Quis separabit nos à charitate Christi? an angustia? an fames, &c. concludit dicens. Scio quod nec mors, nec vita. Et sic Apostolum nec vita, nec amor ab ea recedere coegit: quandoquidem vitam ipsam amisit, ne amore quo Christum proferebatur, perderet. Quod autem Paulus cum esset homo & à natura vir fortis non timeret mortem diuina gratia & auxilio adiutus, nihil mirum: admiratione tamen dignum est amoris vires tantas esse, vt sita in pectoribus fœmineis ea tam virilia ac fortia reddat.

vt valeant omnia pericula contemneres, vitam parui facere illius amore, quem plus se ipsis diligunt. Cō surgunt quaedam mulieres noctu, parant vnguenta at que ante diluculum ad monumentum se conferunt, Iudæorum insidias respicientes. Non verentur nocte, nec concutiunt metu corporis iacētis in sepulchro: non se nouerunt debiles esse, impotentes lapidi leuado: omnia tandem parui faciunt: nam vero amanti nihil est quod leue & facile non appareat: perfecta charitas foras mittit timorem. Vis experiri quo sunt amore & fidelitate hęc mulieres Christū prosequutę? Audi euangelistam. *Vna autem sabbati valde diluculo venerunt ad monumentum portantes quę parauerunt, aromata.* Non dicit hic Lucas quę fuerunt personę, quę venerunt ad monumentum: quia in fine capituli præcedentis dixerat. *Su bsequutę sunt autem mulieres, quę cum eo venerat de Galilæa, & viderunt monumentum, & quomodo positum erat corpus eius: & reuertentes parauerunt aromata & vnguenta. Sed quę fuerunt istę mulieres, quę venerunt a Galilæa? Superius noster Lucas eas nominat in capite octauo euangelij sui dicens. Maria Magdalena, Ioanna vxor Chufę procuratoris Herodis, & Susanna & alie multę, scilicet, Maria Iacobi & Salome, vt Marcus dicit parauerunt aromata. Aduerte autem quod cum ait, vna sabbati, intellige, prima die sabbati, hoc est hebdomadę. Hebręi enim solent pro prima die dicere, vna die. Sic in Genesi dicitur. Factum est vespere & mane dies vnus. Id est primus. Venerunt etiã non tres Marię vt multi opinati sunt, & populus cōmuniter credit: quia Salome non vocabatur Maria, sed solum Salome: nec Marcus vocat eam Mariam sed tantum Salome. Matthæus etiam dicit quod venit Maria Magdalena, & altera Maria videre sepulchrum. Si essent tres Marię non diceret Matthæus Maria Magdalena & altera Maria: quia altera non dicitur nisi inter duas. Venit enim Maria Magdalena, & altera Maria, scilicet, Maria Iacobi, & Salome, & Ioanna & Susanna, de quibus inferius, post pauca latius videbimus. ¶ Vnde quomodo sexus hic deuotus mulierum cōmenderet. Primo quia domi residētibus viris valde mane ad Domini sepulchrum se cōtulerunt: nam quia ardentius ceteris amabant, valde diluculo venerunt ad monumentū. Nescit enim tarda molimina spiritus sancti gratia. Mirandus mulierum feruor cū naturale sit cum horrore videre mortuum etiam si mater filij cadauer conspiciat: istę tamen iam per diem & duas noctes sepultum vngere & contrectare quærunt. Secundo expende etiam qualiter amor naturę diffidit. Non est contentus qui vere amat, his, quę alij faciūt nisi ipsemet manum imponat, sicut mater quę dilectissimum filium habet infirmum nihil fieri erga eum censet, nisi ipsamet visitet, & obsequatur. Ita illa mulier Sunnamitis parui fecit per alium Elisę vocare: quare ipsamet ad eum se contulit orās, vt veniret filium suum suscitaturus nemini alteri fidens. Viderant istę quod Nicodemus attulerat centum libras myrrhę & aloes, quod quę non parce se habuerat erga corpus Christi vnctiōnem, quod quidē sufficientissime erat vnctū. Hoc tamen parū est eis visum: ideoq; præterea quę Ioseph & Nicodemus gesserant portant & ipsę aromata, vt suę dilectioni satisficiant. Tertio dilexerunt istę mulieres Christum in vita, quia vt Lucas ait supra, dereliquentes domos, patriā, & delicias, sequebantur Christum a Galilæa ministrantes ei de facultatibus suis.*

1. Ioh. 4.

Mar. 16.

Gen. 1.

Matt. 28.

1. Reg. 4.

1. Ioh. 19.

Luc. 8.

Dilexerunt autem illum in morte, quia affuerunt iuxta crucem, vt in præcedenti capite Lucas cōmémorat. Dilexerunt etiam illum post mortem, vt ex hac historia constat. Vbinam modo inuenies tantam fidelitatem & amicitiam, vt hæc est? Plurimos inuenies de illis, de quibus ait scriptura. Est amicus secundum tempus suum: nō permanebit in die tribulationis. Paucos enim inuenies, qui post mortem fidem præstent, & amicitiam obseruent. Vnde Dominus conqueritur in Psalmo dicens. Oblivioni datus sum tanquam mortuus a corde. Nō hæc protulit propter has sanctas mulieres. sed potius propter discipulos, quæ plurimos amicos, quos Christus habebat, qui eum in passione, dereliquerunt. Denique mirari nō desino istarū mulierum fortitudinem, & audissimā peccus. Per medicos irrupunt custodes, per ianuam intrant sepulchri, ad ipsam ingrediuntur mortem. Facinus fuit quod fortissimi illi sitiente Dauide per hostes medios irruentes aquam ex Berthehemitico fonte suo regi detulerūt. Sed quis non videat matius, aut certe plus facinus fuisse scaminarum, quæ nihil veritæ custodiū efferaturo furorem inter eos irruunt, vt ad monumentum perueniant, propriam mortem contemneres, propriam vitam periculo obiciunt, vt ad Christum veniant? ¶ Admonemur primo quod talis debet esse animus noster, certę talis vt propria morte Christi mortem adoremus, vt proprio periculo vitę quę Christus est securitatem participemus. Nō facio inquit Paulus animam meam pretiosiorē, quàm me. Et iterum. Ego non solum alligari, sed & mori paratus sum propter nomen dñi Iesu Christi. ¶ Secūdo ne interitu beneficiorum coliatoris, intereat & beneficia collata in mentibus nostris: ne moriatur Christus mortuus, in cordibus nostris. Et si amici nostri naturę concedant, ne eorum obliuiscamur, istarum mulierum exēplo. Sic de Booz ait scriptura. Benedictus sit a Domino: quoniam eandem gratiam quam præbuerat viuus, seruauit & mortuis. ¶ Tertio beneficia præstare mortuis, non solum memoria aut lachrymis, sed operibus bonis. Ecce istę mulieres veniunt ad monumentum, sed non vacuę quia aromata portabāt. Misericordia in paupere est exercenda, eiq; subuenire debemus necessitatē tempore cum possumus. Misereris pauperis, cui non subuenis cum tamen possis? Luges mortuum, & tamē illi res fieri sacras non præcipis, nec Deo cōmendas? Maiora enim ei obsequia præstabis pro eo Deū orās quam lugens. ¶ Docemur quarto Christi mortē sentire & plorare, vt Christum videamus suscitatum & regnantem in cælis. Si compatimur & conregnabimus inquit Paulus. Si volueris Christum videre gloriosum, vide illum nunc in terris parietem in cruce. Etenim Marię istę primo de Christi resurrectione exultant: quia maxime in eius passione doluerunt. Mentiri enim nō potest ille qui dixit. Quiescat vox tua a ploratu & oculi tui a lachrymis, quia est merces operi tuo. Est enim ploratus & lachrymę pro ploratu dignum opus, vt gaudij merces tribuatur ex resurrectione. ¶ Quinto non gaudere nec cōsidere in fortitudine, potentia, aut mundi sapientia: quandoquidem Dominus mulieribus fragilibus apparuit primo suscitatus. Stulta enim mundi elegit Deus vt fortia quęque confundat: vt non gloriatur sapiens in sapientia sua, nec diues in diuitiis suis. Est vero quod gaudeat & gloriatur infirmus: ita enim facilius in eo inhabitabit virtus Christi. Itaque mulieribus fragilibus,

Eccles. 4.

Psal. 20.

1. Reg. 2.

1. Ioh. 2.

Ruth. 3.

Rom. 8.

Ierem. 28.

2. Cor. 2.

Ierem. 9.

2. Cor. 12.

1. Cor. 15.

bus, non viris aut principibus primo omnium appareret Christus suscitatus: & a mulieribus primo apostolis & ecclesię toti prædicatur Christi resurrectio. ¶ Docemur sexto opera misericordię esse certam viã ad inueniendum Deum, & cōuersandum cum angelis. Sic Abraham & Loth, quia intendebant peregrinorū hospitium, meruerunt angelos hospites recipere. Tobias quia Ninivę operam indulgebat in sepeliendis corporibus mortuorum meruit videre angelum Raphaelem. Cornelius quod elemosynis vacabat meruit angelum loquentem audire: & tãdem ad fidem veram conuertit. Sic istę mulieres cum misericordię operam darent, defuncti, scilicet, vnctiōni adeptę sunt angelos sanctos videre, & cum illis conuersare: tandem Christum suscitatum. Hoc est exercitium veri christiani, in quo deberemus semper immorari: nam his operibus mediantribus Deum videbimus, erimusque angelorum cōmites. Et si sapiens, vt nos humiliet adducit formicam, cuius intuitu discamus ad operãdum: non mirū si has mulieres adeamus exemplum capturi, vtque operari misericorditer, ac pie discamus, quo studio & desiderio sit Christus querendus. ¶ Verum vt ad alia procedamus, licet istę deuotę mulieres tanq̃ affectu & indigentia Christum quærerent, tamen quasi adhuc non illuminatę in fide defecerunt in ea, putantes quod aromatis indigeret corpus Iesu, vt præseruaretur a corruptione. Vnctum enim erat corpus Christi vnguento diuinitatis, & corrumpi non poterat tali vnguento vnctum: etiam si mille annos esset in sepulchro: nam quod semel Deus assumptum nunquã dimisit. Vnctę diuinitas corpus & animam quod quãuis in Christi morte adiuicem separarentur, diuinitas tamen cū vitroque fuit, cum corpore scilicet in cruce mortuo, & cum anima ad inferos descendente, & sic quãuis nunquam Christus resurgeret, tamē corpus eius corrumpi non poterat tali vnguento delibutum, iuxta illud Psal. Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Finge te arcum tenere in manu, tantumque flexere, vt in cōminutionem deueniat ea parte qua sustinet: quare & si duo arcus latera adiuicem recedat, in chorda nihilominus necuntur ambo, Sic in Christo considera animam eius & corpus tanquam duo brachia arcus, & chorda per quã diuinitatē eius intelligimus, vt unque brachium tenebat. In cruce arcum suum tetedit & parauit illum, & in eo parauit sagittas mortis a cruce infernum torquēs: tantum arcum istum flexit, vt cōminui coegerit, vique ad animi & corporis separationem: sed diuinitas vt unque brachiū tenuit, & propterea corpus Christi balsamo diuinitatis vnctum, aromatis non indigebat. Sed procedamus. *Et inuenerunt reuolutum lapidem a monumento.* In eo quod lapidem reuolutum inuenierit, fructus resurrectionis Christi insinuat. Per ipsam enim nostra monumenta aperta sunt, & certa spes resurgendi nobis data. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per Iesum adducet cum eo. ¶ Obseruãdum præterea quod Christus sepulchro clauso prodiiit & exiit a monumento, quia surrexit corpore glorioso, & sic dote agilitatis & subtilitatis exiit clauso sepulchro: sicut etiam ianuis clausis egressus est ad discipulos. Sed angelus Domini post Christi resurrectionē descendit de cælo, & reuoluit lapidem propter mulieres, quę erant venturę videre sepulchrum: vt crederent quoniam resurrexit, videntes sepulchrum vacuum.

Gen. 28.

Tob. 12.

1. Ioh. 10.

1. Reg. 6.

Psal. 15.

Psal. 7.

1. Ioh. 4.

Quapropter sequitur in contextu. *Et ingressa non inuenerunt corpus domini Iesu.* Quia iam surrexerat antequam ipę venirent: quia eius resurrectionem non credebant voluit Deus eas punire per hoc quod non inuenirent statim quod quærerent: quia tamen perseueranter quærerunt meruerunt Christum suscitatum illis ostēdi. Sed interea nec omnino eas Christus desistit: nam eis angelos suos mittit alloquētes consolantesque: ideo sequitur. *Et factum est dum mente cōsternata essent de ipso: ecce duo viri steterunt iuxta illas in veste fulgenti.* Sic Matthæus de primo angelo quę viderunt dixit quod erat aspectus eius sicut fulgur & vestimenta eius facta sunt alba sicut nix. Sed quomodo Ioãnes dicit quod erant sedentes, & Matthæus & Marcus quod erant tantū vnus angelus? Omnia ista post pauca videbimus. Pro nūc aut obserua quomodo sollet Deus angelos suos mittere quoties aliquod magnum operari vult. Quando suã iustitiã ostendere voluit misit angelū gladio districto: volens tñ ostendere se iam leuasse manum & iustitiã vsuque misericordia fuisse præcepit angelo eadem ensē in vagina cōditi: sicut Dauidis tempore contigit. Modo vult docere nos quomodo de sepulchro surrexit, & ad hoc angelos pulchros & decoros veste fulgenti induit: misit: vt ostendat sic nos omnes cum Christo esse resurrecturos in carne sole ipso fulgentiore & pulchriore crystalloque splendidiore. Tūc enim fulgebunt iusti sicut sol, in regno patris eorum. Nescit enim illa futura resurrectio tenebras nec ætatē senectutis: erit nanque semper robor, pulchritudo, incolumitas, claritas, & impassibilitas. Hanc pulchritudinem & splendorem deberemus hic consequi conari in posterum penitentiam agētes. Si aquam, mulieribus precipuē, conferrem, qua lotę, tribus diebus deformes apparent: quibus tamen peractis, adeo profunderet aqua, vt sicut angeli pulcherrimę efficerentur: quę nam sunt quę pro viribus non sumere curarēt? In pulchritudine ergo, in qua isti angeli apparuerunt dant nobis intelligere & docent tribus huius vitę diebus senes, & deformes, nos fieri: vt postea in alia iuuenes & speciosissimi simus in perpetuum. Ideo renouamini spiritu mē Ephef. 4. & induite nouum hominē qui secundum Deum, creatus est &c. Si modo laboratis, ieiunatis, & penitentiam agitis, postea bonam peragetis vitã. Qui lignis ludunt si contingat globos non equę perfectos esse, cui duorū sorte accidit globum defectuosum primo ferre: secundo perfectum eligit. Sic qui in hac vita bono globo ludit, in alia malo ludere continget: & cōtra. Ideo curate in hac vita quod abiecius est eligere vt in alia quod bonū est consequamini. Sequitur in contextu. *Cum timerent autem declinare vultum in terra.* Præ timore declinauerunt vultum ex angelorum visione. Nos autem ex hoc loco discamus, quoties ecclesiam ingressi fuerimus ad mysteriaque diuina accesserimus, ingredi omnium humilitate & timore, vt istę sanctę mulieres: sic propter angelorum ibi asstantium intuitum, vt etiam ob reuerentiã oblationis sacratissime corporis Christi redemptoris nostri. Et tunc declinemus vultum in terra in Angelorum conspectu: quando contemplantur quę & quãta sint gaudia æterna ciuium paradisi, meminimus, quia puluis & cinis sumus: in hoc sequētes humilitatem sancti patriarchę Abraham qui Deo dixit. Loquar ad dominum meum cum sim puluis & cinis. Angeli autem abstulerunt omnem timorem ab his mulieribus, dicentes. *Quid quæritis viuentes*

Matt. 28.

1. Ioh. 20.

Mar. 16.

Gen. 3.

1. Para. 21.

Matt. 13.

Ephef. 4.

Gen. 28.

1. Ioh. 1.

tem cum mortuis? Nolite quætere cum mortuis, nec in monumento qui proprius locus est mortuorum, illum, qui surrexit in vita immortalis & perpetua. Obserua autem, quam plurimos nunc inter mortuos, triumphantem regem gloriæ qui uiuit & regnat inter uiuos, ac si esset mortuus quætere. Hoc faciit qui cum boni sunt, participes sunt bonæ voluntatis cum malis: quibus quidem potest dici illud Euangeliij. Si ne mortuos sepelire mortuos suos. Iosaphat rex Iuda, qui bonus erat, inuicit amicitiam cum Achab rege Israël, qui quidem impius erat: quapropter in quodâ prælio parum defuit quin occubisset, ideo quidem propheta increpauit eum dicens. Impio præbes auxiliium, & his, qui oderunt Dominum amicitia iunges, & idcirco iram Domini mereberis, &c. Addunt ultra angeli. *Surrexit non est hic.* Surrexit inquam mane diluculo, iam die dominica radiante. Sic canit ecclesia. Aurora lucis rutilat, &c. Cum Rex ille fortissimus mortis contractis viribus, victor surgit de funere. Sic pater dicit illi in Psalmo. Exurge Psalteriũ & cithara. Respondit Christus. Exurgam diluculo. Ideo Zacharias uocat illum oriẽs. Cum enim ex matre nascitur, non est nascitur, quia ad mortis tenebras properabat: sed cum de sepulchro surgit, mane surgit, quia iam nunquã erat tenebras visurus. Christus enim surgens ex mortuis iam non moritur, mors illi ultra non dominabitur. Sicut enim Iacob mane surrexit à somno ita Christus mane resurgere debuit. Surrexit autem Dominus nõ aliena, sed propria uirtute: sicut dormientes qui somno expleto surgunt, non alterius sed sua sibi insidente uirtute. Mors enim Christi & omnium fidelium morietur in Christo simillima est sopori dormientium. Hinc dormire dicuntur in Christo. Et Christus de se per os prophete. Ego dormiui & soporatus sum: & surrexi, quia Dominus suscepit me. In Epitaphio ait Solinus fontem esse admirabilem in quem immerse facies ardentes extinguntur, extinctæ uero in flãmantur ubi faciem mortuam proficiens exiit uiua. Si hoc, ut Solinus refert, ita est, nescimus. Hoc autem bene scimus & confitemur, Christum mortuum surrexisse. Sed dicunt ultra angeli. *Recordamini qualiter loquutus est uobis cum adhuc in Galilea esset, dicens: quia oportet filium hominis traditi manus hominum peccatorum & crucifigi, & die tertia resurgere.* Oportebat enim Christum resurgere: nam aliter omnem passionis fructum amitteret, si post eam non sequeretur ueritas resurrectionis mortuorum. Oportuit enim, ut Christus resurgeret, ut fides nostra per eius resurrectionem confirmaretur, circa diuinitatem eius: quia si nõ resurrexisset non crederent homines illum esse Deum. Vnde ipse in psalmo loquitur dicens. *Quæ utilitas in sanguine meo, dum descẽdero in corruptionem? Si corruptus fuerit sanguis meus, & nõ resurrexero, nullum lucra bor: quia uero resurrexit cognouerunt homines quod uere erat Deus.* Nam omnis effectus naturaliter est demonstratiuus suæ causæ: sed cum causa sua resurrectionis mortuorum sit diuinitas, Christus, qui uirtute propria resurrexit ostendit quod erat Deus: & sic confirmauit nos in fide diuinitatis suæ. Secundo sua resurrectione confirmauit nos in spe. Vnde Paulus. Si Christus nõ resurrexit inanis est fides nostra: inanis est prædicatio nostra. Hæc duo tetigit Petrus dicens. Deus suscitauit illum à mortuis: ut fides nostra, & spes essent in Deum. Sed de his latius inferius opportunius dicemus. *Et recordate sunt uer-*

Matt. 8.

2. Par. 19.

Psal. 56.

Zacha. 6.

Rom. 6.

Gen. 28.

Psal. 3.

De mirabili mun. 6. 12.

Psal. 29.

1. Cor. 15.

1. Petr. 1.

borum eius. Cum Christus prædixit suam mortem & resurrectionem, non intelligebant mulieres istæ nec apotoli, sed cum iam adimpleta esse uiderunt, quæ dixerat, intellexerunt ea quæ antea audierant. Vnde in Ioãne habetur quod cum dixisset Dominus, solui te templum hoc & in tribus diebus ædificabo illud. Subiungit Euangelista. Cũ surrexisset à mortuis recordati sunt discipuli eius, quia hoc dicebat & crediderunt scripturæ & sermoni, quem dixit Iesus. Item in eodem Ioãne habetur quod inuenit Iesus a sellum, & sedit super eum, sicut scriptũ est. Noli timere Sion, &c. Hæc non intellexerunt discipuli eius primò: sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, quia hæc erant scripta de eo. Hæc de causa prophetiæ obscuræ erant antiquis, quia ea ætate nondum erant adimpletæ: nec ad finem suum peruenerant prophetiæ illæ. Et sicut ea, quæ præterierunt, quæ antiquis obscura erant, nobis clara sunt: ita quæ uentura sunt nobis obscura redduntur: & ideo Apocalypsis obscurissimus liber est. Omnis enim prophetia, ut ait Irenæus priusquã habeat efficaciam obscura est: postquam uero euenerit quod prophetariũ est, tunc prophetiæ habet certã & liquidã expositionẽ. Propter quod in Daniele dicitur. Claude sermones & signa librũ, usque ad tempus consummationis, quoad usque discant multi & impleatur cognitio. Et Hieremias. In nouissimis diebus intelliget ea. *Et regressa à monumento nunciauerunt hæc omnia illis undecim, & ceteris omnibus. Erat autem Maria Magdalena & Ioanna & Maria Iacobi: ceteræ, quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos hæc.* Sic illi dixerunt Ierosolym. Dies boni nunc hęc est, si tacuerimus sceleris arguemur uenite eam & nunciemus in aula regis. Venite & nunc nunciemus in ecclesia Christi, quæ est ueri regis aula: tã inigne mysterium. Certè illud Esaiæ nunc esse adimpletum cernimus. Supra montem ascendite qui euangelizatis Sion, qui euangelizatis Hierusalem. Exalta in fortitudine tua, &c. Vnde illa uerba, qui euangelizatis Sion, qui euangelizatis Hierusalem. apud Hebræos feminina sunt: ita ut ad feminas non ad uiros referantur. Ut uel primum Hebrææ linguæ ingressis constat. Igitur Maria Magdalena exalta uocem tuam, dic omnibus Christum non iam in infirmitate, sed in fortitudine uenisse: non iam inclinatum capite daturum spiritum, sed in brachio extento in mundo dominaturũ. ¶ Porro aduertendum maxime est pro intelligentia istarum apparitionum & concordia quatuor euãgelistarum: quia nemo eorum integrè narrat harũ mulierum apparitiones: sed unus hoc, alter illud, imo repugnare & contradicere uidebuntur, si non attente legantur. Sed priusquam hanc breuiter enarrem historiam & euangelistas in concordiam redigam, pro maiori expositione huius literæ scito, quod Marcus dicit, quod istæ mulieres nemini quicquam dixerunt prius timore: quia inuaserat eas timor, & pauor: sed Lucas hic dicit, quod nunciauerunt hæc apostolis. Dico quod cum Marcus dicit quod nemini dixerunt, intellige eorum, quos inuenerunt per uiam reuertentes in ciuitatem, quia timebant hæc illis loqui: ideo tacuerunt usque dum ad apostolos uenerunt, & tunc illis dixerunt, ut ait Lucas. Quot mulieres erant istæ, quæ uenerunt ad monumentum, & quæ? Dico ad minus fuerunt quinque, scilicet, Maria Magdalena, Maria Iacobi, Salome, Ioanna uxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna. Matthæus nominat Mariam Magdalenam, & alterã Mariam. Marcus uero nominat duas Marias,

Ioan. 2.

Ioan. 12.

Ire. con. He. re. li. 4. c. 43.

Dan. 12.

Ierem. 23.

4. Reg. 7.

Esa. 40.

Nota.

Mar. 16.

Marias. Lucas autem dicit hic quod erant Maria Magdalena & Ioana & Maria Iacobi, & postquam nominauit has tres dixit in numero plurali, & ceteræ, quæ cum eis erant: ex quo manifestè apparet quod ad minus erant alie duæ, & sic erant quinque. Quæ autem fuerint istæ duæ non est dubium quin erant Salome quia Marcus illam expressit: & alia erat Suianna, quam Lucas nominauit, in octauo capite huius euangeliij: & in fine capituli præcedentis dixit quod istæ mulieres, quæ sequebantur Christum à Galilea parauerunt aromata, & in initio huius capituli dixit quod uenerunt ad monumentum, & quauis nunc illas non nominasset satis declarauerat Lucas in initio capituli octaui, & in fine capituli præcedentis quod erat Maria Magdalena, & Ioanna, & Susanna. Igitur istæ quinque mulieres cœperunt ire ad monumentum cum ad huc essent tenebræ, sed uenerunt ad monumentum orto iam sole: & intrantes in horto, siue in sæpe, qua uallatum erat sepulchrum distincta à macerie horti uiderunt ad ostium sepulchri, ad dexteram partem lapidem reuolutum, & angelum sedentẽ super eum, ut dicit Matthæus & Marcus qui dixit eis. Iesum quæritis Nazarenũ, &c. Et ipsæ introeunt in domunculam, ubi sepulchrum erat, uiderunt alios duos angelos non sedentes sicut primum, sed stantes, qui dixerunt eis eadem uerba, quæ primus dixerat, & hoc narrat hic noster Lucas. Tunc reuersæ omnes istæ uenerunt ad apostolos dicentes uidisse uisionem angelorum qui dicunt eum uiuere, ut dicit hic Lucas, tamen in itinere nihil dixerunt aliis ex timore, ut dicit Marcus. Apostoli autem non crediderunt eis, sed uisa sunt quasi deliramenta, ut dicit Lucas. Nihilominus tamẽ ut scirent an hoc ita esset uenerunt Petrus & Ioannes ad monumentum, & simul cum eis omnes istæ mulieres, iam secunda uice: nam prima uice uenerunt ipsæ solæ quando angelos illos tres uiderunt: & nunc ueniunt secundo cum apostolis. Apostoli autem uidentes uacuum sepulchrum, ut mulieres dixerant, mirati sunt, & reuersi sunt ut Ioannes ait. Maria autem Magdalena stabat ad monumentum foris plorans, scilicet, extra domunculã sepulchri iuxta ostium: alie autem mulieres separate, ipsa autem sola uehementer plorabat, quia ardētius diligebat. Tunc (ut Ioannes ait) inclinauit se & uidit duos angelos sedentes, non inquam illos quos Lucas dixit stantes, quia hæc est alia apparitio. Apparuit illi soli Christus, & dixit. Maria &c. ut narrat Ioannes. Post hæc iam secundo uenerunt ad discipulos omnes istæ quinque mulieres, & cum irent apparuit simul omnibus Christus in uia, & dixit eis. Auetes, & illę reuerunt pedes eius. &c. Hanc apparitionem enarrat solus Matthæus, tãquam apparitionem, quæ facta est Mariæ Magdalene enarrat solus Ioannes. Ex quo colligitur quod duabus uicibus apparuit Dominus Magdalene in die resurrectionis. Primo ipsi soli intra claustra sepulchri: secundo simul cum aliis mulieribus. Et uenientes nunciauerunt hæc discipulis. Si hæc in mente habueris, concordiam inuenies inter euangelistas. Hoc tamen aduertendum est non solum hic sed in aliis pluribus locis quod id quod unus euangelista tacet, alius loquitur & supplet: & sic ex omnibus quatuor contextibus hanc historiam ita ut enarrauimus. Nec quia Ioannes dixit quod uenit Maria Magdalena ad monumentum sequitur quod uenit sola: imo ex eodem Ioannis cõtextu sequitur quod uenit cum aliis, nam dixit apostolis. Tulerunt Dominum

meum, & nescimus ubi posuerunt eum. Non ait nescio, sed nescimus: ex quo elicitur omnes illas mulieres simul adfuisse. Sequitur etiam quod Magdalena in illa die quinque angelos uidit. Vnum qui erat sedens super lapidem ad ostium monumenti, & alios duos intus stantes: quos tres etiam alie mulieres uiderunt. Sed cum uenerunt secunda uice, sola ipsa uidit duos angelos sedentes unum ad caput, & unum ad pedes, ubi positum fuerat corpus Iesu. Hos duos aduentus Magdalene scribit Ioannes quauis in utroque aduentu tacet quod uenerunt etiam alie mulieres. Magdalena principalior erat: & ideo ab omnibus quatuor euangelistis nominatur, & prima omnium. Sic ergo accipienda sunt hæc, & omnia in concordiam & unam narrationem diriguntur. Sed ad contextum reuertamur. *Et uisa sunt ante illos sicut deliramentum omnia ista: & non crediderunt illis.* De primo aduentu agit Lucas cum primo reuersis à monumento narrauerunt apostolis quod uiderunt angelos qui dixerant eis Christum surrexisse: sed tam en apostoli irriserunt eas, nec fidem uerbis earum adhibuerunt, sed tanquam fabulosa reputauerunt, aut somnium, & mulierum dictum. Videtur hacratione, Põtifices, Annam, & Caipham, & Phariseos & scribas maiorem fidẽ habuisse de Christi resurrectione, quã apostolos: nam crediderunt custodibus sepulchri dicentibus Christum resurrexisse: dederuntq; illis pecunias ut dicerent, quod discipuli corpus essent furati nocte: quod profecto nõquam fecissent nisi adhibuissent fidem custodibus affirmantibus Christum resurrexisse à mortuis. Sed apostoli non crediderunt mulieribus nec Petro, nec discipulis duobus, quibus apparuit eum in Emmaus, ut dicit Marcus, & quod magis mirandum est quod Thomas ita incredulus fuit, ut omnibus apostolis non crederet. Diuina tamen dispensatione permillum est ut apostoli undecim cum reliquis discipulis existimarent mulieres tanquam deliras, ad firmitatem fidei nostræ: ut hinc perpendamus non faciles eos fuisse ad credendum, & quam uerum sit Christum surrexisse à mortuis cum hoc crediderint homines & prædicauerint, animo obstinato ad credendum. ¶ Resurrectio non solum apostolis uerum omnibus etiam aliis fuit quidam articulus difficillimus creditus. Iob ut de ea loquatur stylo uirum uo ad eam cõmendandam: quare primo dicit. Quis mihi tribuat, ut scribantur sermones mei, quis mihi det ut exarentur in libro stylo ferreo? &c. Non uult uerbis teri, sed scribi ad perpetuam rei memoriam: non quidem in papyro ruptioni obnoxio, sed potius in silice stylo ferreo. Post quod inquit. Scio quod redemptor meus uiuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. &c. Reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quæ custodiẽ cõmissũ seruataq; habes, soles dicere in sinu recõditã esse: quia certissima sunt. Paulus etiam cũ Atheniensibus prædicabat Dei uinitatẽ & cetera nostræ fidei sacramenta, attente illũ audiebãt: sed cum loquutus fuit de mysterio resurrectionis irridebant & quidam dixerunt. Nouorum dæmoniorum uidentur annuntiator esse: quia Iesum & resurrectionẽ annuntiabat eis. Sciebant illi sapientes ex sua philosophia quod à priuatione ad habitũ impossibilis est regressus: & sic si fides non adiuuat articulos resurrectionis credendos, ratio naturalis non sufficit. Ex puteo profundo aqua minime potest exhauriri: fons longitudo trium cubitorum, quare si prolixè quis conetur aquam haurire tandem in puteum cadet, &

Matt. 23.

Mar. 16.

Iob. 19.

Ath. 17.

peribit. Itaque quod corpus nostrum in cineres conuerfum, illud etiam quod piscibus maris esca fuit idē met redeat, mysterium profundissimū est. Ratio naturalis debilis est, & id penetrare non valēs. Est opus adeo difficile quod & si Deus iuxta suum proprium corpus animam poneret cui copiam faceret illud ingrediendi, anima ipsa cum maximē virtutis sit & naturaliter inclinata & propensā ad sui corporis vnionem, nihilominus propria virtute corpus informare non valeret, absque auxilio diuino speciali & particulari. Cuius ratio est quia si anima propria sua virtute corpus informare posset eique vitam conferre, sequeretur effectū esse maiorem & principalem sua causa: quia melior & perfectior est homo integer, solā anima, quæ pars huius indiuidui est: quandoquidē totum sua parte melius est. Si ergo anima posset esse causa vnionis totius, sequeretur causam esse meliorem effectus: quod cōtra rationem est. Et ideo resurrectio est opus solius Dei, qui est supra naturā. In Ezechie le habetur quod duxit illum Dominus in campū plenum ossibus mortuorum: & dixit, Putas ne viuunt ossa ista? Et quauis propheta vaticinabatur nō surrexerunt donec venit spiritus Dei, &c. Igitur si alii quos potuit Christus suscitare, cur non poterit suscitare seipsum? Ipse enim ait. Ego qui alios plorare facio: & ipse nō plorabo? Ipse qui alios parere facio: iste ralis ero? Vt ostenderet Deus quod habebat potestatem suscitare mortuos voluit in veteri lege suscitare aliquos vt fecit temporibus Helie & Elisæ: vt disceret mundus quod poterat filium suum vnigenitū suscitare, ille qui alios suscitabat. Christus filiam Archi synagogi, & filium viduæ, & Lazarum suscitauit: vt insinuaret quod imperiū habebat supra mortem ipse mortis destructor: & secum poterat sua diuina potētia idem facere, quotiescunque voluisset. Atque ideo dixit. Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumēdi illam. Nullus enim facilius tunicam exiit, & illam vestit: sicut Christus suum corpus dimisit moriens, & iterum reassumpsit surgens a morte. Sed procedamus. *Petrus autem surgens cucurrit ad monumentum, & procumbens vidit linteamina sola posita & abiit secum mirans quod factum fuerat.* Non solus Petrus, sed cum eo simul Ioannes venerunt ambo simul: & ipse Ioānes expressius enarrat, quæ hic Lucas breui sermone cōplectitur. Solum autē Petrus nominat Lucas tanquam seniore, feruentiore, & principalem: cuius exemplo cucurrit & Ioannes. Venerūt periculum facturi an ita essent ea, quæ a mulieribus dicebantur. Et abiit Petrus secum mirās quomodo corpore sublato essent relicta linteamina velut per orium subtrācta corpori, quæ sine negotio nō poterant euelli eaque non temere dissecta, sed cōmode in suum reposita locū, semoto ab his sudario, quo gestum fuerat corpus Iesu. Sed hoc angelico ministerio factum fuit: ad declarandum quod corpus saluatoris non fuit ab eius discipulis furtiue sublātū, quoniam totis viribus festinassent hoc faciendo timore custodum præsentium, nec tandū, aut curiose se occupassent in compositione linteorum istorum, sed vna ea cum corpore abstulissent. Exeuntes a monumento stupēfactus Petrus discessit a Ioāne cogitans hæc secum & admirās, cui Dominus apparuit, & peccatum pepercit trine negationis & consolatus est eū: & blande, ac leniter loquutus est. Sed audiamus iam Lucam aliam apparitionem pulchrē differentem in hunc modum. *Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castel-*

Ezech. 37.

Ez. 30.

3. Reg. 17.
4. Reg. 4.
Matt. 9.
Luc. 7.
Ioan. 11.

Ioan. 10.

Ioan. 20.

lum, quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Hierusalem nomine Emaus. Detēctus prudentiæ est res magni momenti relinquere, atque obliuisci ne parum diligentia adhibeatur. Nam pulchrum & quod magis pretij est absque labore seruari non potest: quod si forsitan amittitur, diligentia & sollicitudine querendum est. Adeo care Christus redemptor noster illos suos apostolos emit atque discipulos, vt non solum laborauerit illos docens & fouens lacte suæ sacratissimi doctrinæ: sed etiam quod plus est sanguinem proprium dedit in redemptionis pretium, & eorū amore vitam amisit. Non enim decēs erat eos, quos Christus tam magno pretio emerat videns desitutos, in: credulos, & ad inuicem separatos, relinquere, & persistere in suo errore, vt fructum eorum amitteretur, quemque ipse in eis effecerat, pro modico labore & diligentia, quam adhibere debebat post eius resurrexerunt. Cum ergo Christus mane resurrexerit: nis surgeret victor, & gloriosus, stragem quā in grege electo suo fecerat edax ille & famelicus deuoratorque lupus videns, decreuit, vt bonus pastor grege recipere ad fidemque adducere & ad charitatis viā. In hac historia scribit Lucas qualiter duæ oves errantes, duo scilicet, Christi discipuli inuicem in quoddam oppidum se conferebāt, quod vocabatur Emaus: qui cum appareret curiosus ac sollicitus pastor incedit cum eis, loquens a quibus minime fuit cognitum: tandem eos illuminat & docet eisque seipsum ostendit oculos intellectus aperiens & in intellectu veritatis adducens, quos etiam ad gregem reddit latos, & solatiū plenos. Ait itaque quod duo ex discipulis Iesu ibāt ipsa die in castellum Emaus. Fugiunt ciuitatem sanguinolentam effundentem sanguinem innoxium. Etiam sanguis Christi recens erat: & recedūt a populo ubi tot & tanti habitabant peccatores. Extorres sunt a ciuitate ubi tot parrantur delicta: & statim offendunt Christum. Mox vt se a demonio, conuersione, & mundi deliciis auertunt: a Deo visitantur, & consolantur. Non ergo peccata nos mundū eius que honores & vanitates fugere ac deserere: siquidē in maius nobis solatiū cedit. Helias fugiens a confortio lezabel prophetarum Dei interfecit: ab angelo fuit visitatus. Quā vile tibi esset o anima mea mundi cōsolationem effundentem sanguinem innoxium. Etiam sanguis Christi recens erat: & recedūt a populo ubi tot & tanti habitabant peccatores. Extorres sunt a ciuitate ubi tot parrantur delicta: & statim offendunt Christum. Mox vt se a demonio, conuersione, & mundi deliciis auertunt: a Deo visitantur, & consolantur. Non ergo peccata nos mundū eius que honores & vanitates fugere ac deserere: siquidē in maius nobis solatiū cedit. Helias fugiens a confortio lezabel prophetarum Dei interfecit: ab angelo fuit visitatus. Quā vile tibi esset o anima mea mundi cōsolationem effundentem sanguinem innoxium. Etiam sanguis Christi recens erat: & recedūt a populo ubi tot & tanti habitabant peccatores. Extorres sunt a ciuitate ubi tot parrantur delicta: & statim offendunt Christum. Mox vt se a demonio, conuersione, & mundi deliciis auertunt: a Deo visitantur, & consolantur. Non ergo peccata nos mundū eius que honores & vanitates fugere ac deserere: siquidē in maius nobis solatiū cedit. Helias fugiens a confortio lezabel prophetarum Dei interfecit: ab angelo fuit visitatus. Quā vile tibi esset o anima mea mundi cōsolationem effundentem sanguinem innoxium.

3. Reg. 19.

Exod. 32.

Gen. 22.

Iob. 42.
Gen. 3.

Gen. 13.

1. Reg. 2.
2. Reg. 23.

Iudic. 7.

Abac. 2.
Esa. 28.

1. Reg. 16.

Genes. 30.
Hebr. 10.

Si magister vester est vobis pollicitus se die tertia resurrecturum, nondum transiit nec nox venit: videre si promissis stat quidque hodie facit, interea ne diffidatis ne animo linquamini. Quamplurimi se habent cum Deo sicut isti discipuli: quoniam tūc cum Deum sequi incipiunt si mox auxilia non cōfert nec fauoribus spiritalibus fouet, diffidere eligunt tristes que reddi, putantes Deum iam esse eorum oblitum: & aliquando a sancto & bono exercitio desistunt, ad mundum quod reliquerant se cōuertētes. Sic fecerūt filij Israël quādo postquam ex Aegypto profecti sunt incedebāt per desertum in terram promissionis, qui cum cernebat Mosē in monte detineri & morari, nec ad eos tam cito, vt sperabant, venit, diffiderunt, & vitulum cui cultum & reuerentiam exhiberent cōstruxerunt. Quot hodie sunt qui Deo non tribuūt ab eis petita diffidant. Videtur virgini nulla ei iam patere cōnubia, quam ob rem decernit mundo inseruire atque carni, Dei & mandatorū eius oblita. Multi enim terminum Deo statuere volunt, circa ea, quæ ab eis agenda sunt. Vistu docere Deum quid facere debeat? Ne animo linquaris: & si Deus non tibi statim, vt peris subueniat. Sepe enim ac sepius solet Deus aliquod largiri, quando iam tu diffidisti nec consequiturum quod petis speras: vt scias Deum melius scire dare, quam te petere. Quis iam existimaret habraham modo gladium in altum iubilatum haberi diciturum esse Deum ne extendas manū tuam super eum? Quis diceret, quod Deus optimus sanctū Iob ad duplicatam gloriam, cum adeo esset abiectus uheret: & Ionam de ventre ceti educeret: nec non Sufannam iam morti traditam, illique proximam, eriperet? Constituit Deus homines in conspectu, vt propriam sapientiam despiciant, eamque constituat in Deo. Dominus mortificat, & viuificat: deducit ad inferos, & reducit. Sic Dauid cū iam desperabat posse euadere manus Saul, Dominus liberauit eum. Ne desperemus ergo de misericordia Dei: nam & si moratur ipse oportune adiuuabit nos: in matori, scilicet, angustia. Cum Holofernes obsidebat Bethuliam, cōperunt Hebræi Deū ipsum vocare, a quo cum non exaudirentur diffidentes, dixerunt Ozæ sacerdoti. Iudicet Deus inter nos & inter te &c. Quoniam fecisti in nos mala nolens loqui pacifice cū Assyriis: & propter hoc reddidit nos Deus in manibus eorum. Quia statim eos Dominus non exaudivit, eligunt pacem constituere cum Assyriis, cum dæmonio videlicet, mundo & carne. Ideo teprehendit illos Iudith, dicens. Qui estis, vos qui teatis dominum? O gens debilis, & pusillanimis: quid de Deo diffiditis? Si moram fecerit expecta eum, veniens enim veniet & non tardabit. Eliaas etiam ait. Qui crediderit nō festinet: hoc est, qui Christum expectat, non existimet cito venturum. Adimplet promissum licet videatur differre. Promisit Dauid regnum & vnctus est a Samuele: sed antequā ad regnū veniret multa mala passus est: ita vt videretur quod nunquā perueniret ad regnū. Sic etiam dixit Ioseph Israeli quod Deo illos visitaturus esset, sed prius multa incommoda passi sunt in Aegypto. Sic Paulus ad Hebræos ait, Nolite amittere confidentiam vestrā: quæ magnam habet remunerationem. Deus enim stat pollicitus, veluti his, quæ suis est pollicitus cum dixit se resurrecturum tertio die. Quauis paululū ipse moratur, ne ob id diffidamus sicut isti discipuli fecerunt, qui die eadē diffidere cōperunt: sed in Deo speremus, qui verbum suum non franget, nec fregit vnquam. &c. Præterea qui fuerint isti duo discipu-

li graues doctores senserunt quod fuit vnus illorum Greg. in præ Lucas, & alter Cleophas. De Cleopha nemini dubiū fa. mor. c. 2. est, quia euangelista eum nominat: de Luca vero du Niseph. li. biū est. Hieronymus enim ait, quod Lucas Dominū 2. c. 22. Theoph. in prob. phi. in prob. nam decem & sex stadiis leuca conficitur vnde cum Luc. 9. c. 24. Ioannes dixit Bethaniam ab Hierusalem quindecim Iohan. 11. stadiis distare voluit dicere minus spatium, quā leucam integram intercedere: quare si inter Hierusalē & Emaus quatuor & sexaginta stadios intercedere, Lucas diceret, diceret cōsequenter quatuor intercedere leucas integras. Cum ergo tātum sexaginta stadia sint, manifeste constat quatuor leucas esse quarta parte leucæ vnus excepta. Quod sufficiat de istis stadiis. Nunc sequitur in contextu. *Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant. Vidisti ne frater (dicebat alter ad alterum) crudelitatem & impietatem & nequitiam quam gesserunt isti Pharisei circa nostrum magistrum cum adeo bonus & sanctus esset? Iurarem vtique filium esse Dei: sed modo non credo nec affirmare audeo. Nam si filius Dei esset, non permitteret æternus pater filiū suum tam acerbe tractari: nam Deus nunquam suorum obliuiscitur. Sed quod me magis torquet est videre quomodo Lazarū quarto die mortis suæ suscitauit. Quonā modo (ait alter) hunc posset edere effectū nisi esset Deus? Respondit ipsemet. Hæc etiam fecerunt miracula sancti: sicut Helias, Eliseus & alij. Verum est (ait alter) alios hæc fecisse miracula: sed non ea auctoritate & dominio, qua magister noster Lazaro præcepit exire a monumento. Bona ratio est ista: sed tamē si Messias venturus erat magna auctoritate & maiestate, vt Israël redimere posset: quare pauper venit? Quæ nam fuit maiestas, vapulare, atque crucifigi? Respondit alter. Nonne vides esse opus labore: vt quis gloriam adipisci valeat? Quauis non intelligo quomodo moriens & non reiuergens poterit nos a morte eripere: qui se ipsum ab ea eripere nō potest. Quomodo enim quis victor euadere potest: cum victus sit? Cū hæc inter se agerēt accedit Christus ad eos in forma & figura peregrini baculum & galerum gerens, dicens. Vnde nam amici? Conferimus nos (inquiunt illi) Emaus. Ait illis. Itidem ego, quauis illinc sum profecturus. Ideo ait Euangelista. *Et factum est dum fabularentur, & secum quærerent, & ipse Iesus appropinquans ibat cum illis.* Expende Christi bonitatem & clementiam, qui vt duos saluet discipulos nō quidem de apostolorum numero, sed de minoribus aliis non dedignatur eis apparere, & cum illis incedere tā longam viam prædicans docens & adducens tot prophetias & testimonia, vt in veram Dei cognitionē peruenire faciat. Quāuis modo multi ex maioribus & prælatis contemnunt paruulos docere: nec volūt scientiam exercere, nisi corā regibus & principibus. Vide etiam prudentiam & charitatē saluatoris nostri. Paulus enim dicit. Omnia factus sum omnibus, vt omnes ad me traham. Si ergo Paulus auxilio Christi adiutus hoc faciebat: quāto melius ipse Christus faceret? Apparet Deus vnicique secundum dignitatem suam, & conditionē. Cum paruulus sit paruulus: magnus & potēs, cum magnis & potentibus. Ideo Dauid in Psalmo loquēs Domino ait. Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocēti innocens eris. Et cum electo electus eris: & cum peruerso peruerteris. Hoc multi putant quod dictū sit vt homines caueant societates impiorum, quasi diceret egregius*

Greg. in præ fa. mor. c. 2. Niseph. li. 2. c. 22. Theoph. in prob. phi. in prob. Luc. 9. c. 24. Iohan. 11.

Ioan. 11.

1. Cor. 9.

Psal. 137.

Psaltes . Fuge à malorum consortio: nam si cum bonis agis, eris & bonus: si cum malis, malus: nam ex colloquiis prauis vel bonis boni vel mali mores efficiuntur. Sed certè si bene literam inspexeris, nõ tale vult David dicere: sed de Deo ait quod ipsemet Deus est humilis cum humilibus, potens cum potentibus, paruus cum paruulis; magnus cum magnis. Cum sanctis sanctus est: & cum peruersis puniens eos, est eis quasi si esset peruersus: potentes enim poterit tormèta patiuntur. Quapropter antequàm hæc diceret. Psalmista dixit. Et retribuet mihi Dominus secundum iustitiam meam: & secundum puritatem manuum mearum, in conspectu oculorum eius. Sequitur. Cum sancto sanctus eris. &c. hoc est, cū quolibet te habes secundum cõditionem eius. Et subdidit. Quoniam tu populum humilem saluum facies: & oculos superbiorum humiliabis. Cum humilibus, eris humilis: cum potente & superbo, eris fortis, & potens. Athanasius etiam & Theodoretus asserunt voluisse Dauidem his verbis significare qualem quis se ostenderit, talem aduersus eum se Deum ostendere. Vt speculum quicquid obiectas refert: si te placidum & benignum illi ostendis, placidum & benignum se tibi ostendit: si vero iratus & similiter vultum speculi sentis furore cõmotum. Sic Deus speculum sine macula vt dicitur in libro Sapientia, modo vultum iratum ostendit tibi modo mansuetum: ostendit enim se misericordem misericordibus, & crudelibus seuerum. Ideo in Euangelio modo se comparat pastori, modo agricolæ, modo regi ponenti rationem cū seruis suis. Sic fecit in sua resurrectione cum his, quibus apparuit. Quibusdã fortis apparet & terribilis, sicut armatis qui erant iuxta sepulchrum: quia armati erant. Aliis vero humilis, sicuti his discipulis humilibus. Si te ad aliquè hortu cõferres, & hortulanus siue olitor tibi obuã occurreret, qui nouit optime locu herbae, quã queris, eaq; tibi offerret: certe fortunatus haberes. Itẽ si iter ageres, in quo se tibi offerret alius idẽ agens iter qui non solu tibi iter ostenderet, sed etiã recti cõuersans incederet, gauderes utiq; propter hoc. Vide ergo qualiter se Christus cum omnibus habeat vt omnes lucratur. Magdalene apparet in horto vt hortulanus: quia in horto pulchram querebat herbã, & odoriferum florem: his discipulis iter agentibus, apparet vt peregrinus: custodib; sepulchri qui armati erant, apparet vt fortis & potens. ¶ Dicitur hinc prelati tractare subditos exemplo ipsius Christi, ostendentes se graues & seueros, cū seueris & superbis subditis: benignos & humiles, cum paruus, humilibus, & pauperibus. Modo tamen econtra omnia fiunt. Cum paupere subdito se habet superbe, magna cum maiestate: nec honorem deferunt nisi tantum potenti & fauoribus abundati: quem, scilicet, mundus magni facit. Si subditus amicis abundat, & eum mundus magni aestimat & reueretur: de eius vitis nõ curant: licet stimulant conscientia nouerint egere correctione, & emenda atque supplicio: quoniam potẽtis autoritas eos reddit inermes & debiles. Tantum abiectis se seueri præbent: qui quidem sic coram prelati tremunt & palpitant, ac si argento viuo essent imbuti, nec loqui audent. Isti enim prelati aliter se habent, quam Christus ipse, qui quidem potentibus se præbent humiles humilibus vero insolentes: in his tantum leges maxime obseruari volunt, & subditus qui curia fauoribus abãdat, vori compos semper euadit. Christus non veretur armatos nec coram eis tremat sed potius deponit, & deiicit, & in terram conij-

cit cum suis clypeis, ensibus, & hastis. His se acrem ostendit, maxima cum auctoritate. Cum his tamẽ duobus humilibus discipulis incedit Christus humilis comes factus: pedes iter agens cum ipsis seque ipsis conformans. Hoc semper fecisse videbis si euangelis legeris. Vide auctoritatem & seueritatem qua increpabat superbos Phariseos & scribas, quamq; acerbe eos tractabat, dicens. Vã vobis scribae & pharisei hypocritæ, &c. Et vide humilitatem, qua tractabat pauperes, mendicos, cæcos, & miserabiles. Vni dixit filium vocans, Fili remittuntur tibi peccata tua. Illi, qui medicabat in itinere Hierico dixit. Quid vis vt facia tibi? Idem paralytico piscine aliusque plurimis. Mũdi saluator qui tam acerbe tractabat diuites, potentes, & superbos Hierusalem: tractabat etiã, vt pia mater humiles & abiectos. Sic prelatus humili dicere debet. Fili mi est ne tibi aliquo opus? Eges fauore meo? Possum ne tibi in aliquo inferuire? Sed audiãt quod propheta lamẽtatur de eis. Vã pastoribus, &c. qui cum auctoritate imperabatis eis: & cum potẽtia. Sed de his satis. ¶ Monemur & nos quando iter agimus & in cõmunt colloquiis de Deo loqui de ipso que agere. Si hæc fecerimus decem semper Christũ in via habebimus, comeque nostrer fiet, sicuti factus est his, quia colloquia eorũ erant sancta, & honesta. Sic promisit ipse dicens. Vbi fuerint duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorũ. Sed hoc idẽ modo diabolus inquit. Vbi fuerint duo vel tres cõgregati, &c. Cum colloquia nostra ad demõnis obsequium pertineãt, murmurationibus, scilicet luxuriis, & ambitionibus, non dubium quin in medio eorum dæmon sit, colloquium ipsum iterum atque iterum accendens, &c. Præterea Christus cum istis vadit, nec ab illis cognoscitur: in quo insinuatur quod dominus Iesus sepe nobiscum est & nobiscum loquitur, etiã si nos ignoremus. Quotiescũque enim alicuius boni admonemur, vel in cordibus nostris, vel à fratribus nostris: toties à domino ipso admonemur. Et si cogitaremur perpetuo omnes bonos cogitatus ex Deo esse, cautiore certẽ essemus in rebus gerendis. Sed ibat Iesus cum eis. Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent. In potestate anime glorificata est prohibere lucem sui corporis ne agat in visum: sicut & quælibet alia actio corporis, erit in potestate eius: potestque per suam voluntate occultare lumen sui corporis, nam in corpore glorioso est summa obedientia ad animã suam: sic videbatur eis quasi non esset gloriosus, nec etiam oculi discipulorum illum cognoscebant. Nec putandum est quod dispositio faciei Christi sit mutata, quia vere fuit glorificatus: nec alia effigies fuit subiectiue in facie Christi. Et cū Marcus dicit quod apparuit eis in alia effigie: intellige quod illa effigies fuit subiectiue solũ in oculis discipulorum vel in aere. Potuit enim Christus visum discipuloru diuersimode immutare per solã impressionẽ taliã, aut raluim visualiũ specierũ seu radiorum. Simile accidit Petro cū deductus de carcere Herodis ab angelo, non discernebat nec cognoscebat quod in veritate ambularet, sed existimabat se visũ videre: & nobis quotidie hoc accidit, qui cum Christum ob oculos habeamus, qui tot nobis beneficia cõfert, & nobiscum incedit, ducens & à dæmonio eripiens, morte, & inferno, & tamen cognoscere nolumus. Filij Iacob fratrem Ioseph cum præsentem haberent, qui quidem eis riticu dabat & nãmos, quos ipsemet tulerant: & tandem eis magnam mensam parauit, quibus beneficiis non obstantibus minime eũ cognouerunt

cognouerunt. Oculi cæci mundi splendore, nõ nouerunt Deum & si obiectum habeant. Quare homines dum magis sunt mundo intenti, minus Deum nouerunt, &c. ¶ Obserua etiam quod cum isti oculis corporis Christum non cognoscebant ita Christus non cognoscitur humanis rationibus, sed sola fide & ex scripturis sanctis. Scrutamini (inquit Christus Iudæis) scripturas, in quibus vos putatis habere vitam: illæ autem de me testificantur. Cum igitur Christus cum his duobus discipulis iter agere inciperet, interrogat eos dicens. Qui sunt hi sermões quos confertis ad inuicem ambulantes & estis tristes? Videbamini (inquit) ante quam ego accederẽ loqui ad inuicem ad modũ disputatium. Quid ergo conferebatis inier vos? Expende qualiter in operibus nostris salutis prius Christus incipit, & primo aggreditur. Incedit Christus cum his duobus discipulis: tacet ipse, tacent & ipsi. Experiri volo quis nam prius ordiatur qui enim in agis nos diligit, prius incipit. Paralyticus, qui erat in piscina curam propriẽ salutis dimiserat: qui cum me dicum coram se haberet, nec orabat eum pro salute propria: sed tamẽ minime exoratus qui amoris igne ardet maxime cupidus nobis benefacere, interrogauit nihil loquentem, vis sanus fieri? Mulieri illi, quæ decem & octo annis habebat spiritum infirmitatis, & erat inclinata: cum adeo nihil pereret, cælestis medicus perfectam salutem contulit. Videre quo pacto Christus ad hos venit discipulos, non vocatus nec exoratus: quomodo etiam nemine interrogante loquelam suscitauit. Præterea cernite modos & ambages Christi, quibus se habet, vt ansam illis prædicandi sumat. Quare de quæsito in quæsitum vult notus fieri his. Quod idem fecisse dicitur iuxta fontem Sicar cõ muliere illa Samaritana, cum potum aque ab ea peteret: cui postea cum diceret voca maritũ tuum venit in peccati detestationem, propter quod remissa sunt ei peccata. Eadẽ in nobis quotidie pietas diuina operatur, adducens nos variis modis & ambagibus à nobis minime cognitis quandoque deliciis, quandoque vero minis, & huiusmodi similibus. Ipse nos orat, & nihil intentatum relinquit, cum ipsemet sit offensus. ¶ Aduerte etiã hos duos discipulos tristes incedere per viam non aliud, nisi quia dilectissimo suo carebant. Nihil adeo christianum debet tristem reddere, quam Christi domini absentia. Hoc solum Dauidem ad tristitiam cogebat quãdo dixit. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte, dũ dicitur mihi quotidie vbi est Deus tuus? Et iterum. Heu mihi quia incolatus meus prolongatus est. Et ideo Christus loquens de sua absentia dixit discipulis. Tristitia impleuit cor vestrum: nam cum gloria, vt ait Paulus sit conscientia bonus testis, & hanc sine Deo nemo consequi potest, sequitur nullam posse esse veram lætitiã, vbi Deus non est, sine quo omne gaudium falsum est læritia quoque vana & momentanea. Solent homines lugere propter amissam penitiam, fratres, aut amicos mortuos: & tamen non meminerunt Deum amisisse. Hoc solum deberet eos tristes reddere & sollicitos: siquidem, cum Deo summo bonum sit eo carere à forciori summa miseriam erit: Sed ad contextum. Et respondens vnus cui nomen Cleophas dixit ei: tu solus peregrinus es in Hierusalem, & non cognouisti quæ facta sunt in illa diebus? Certè cum quis tristis est, nec ad quæsitã respondere scit, nec plene respondet, sed confuse, & tardè. Existimant enim qui tristes sunt, omnes suæ

tristitia gnaros esse, ac si tenerentur aliã suã tristitia causã & rationem prælagire. Habet enim hoc proprium humanus affectus, vt quod cuique valde cordi est, putet nemini ignotum esse & nemini non esse curã. Sic Sponsa in Canticis quærit à filiabus Hierusalem. Nunquid quem diligit anima mea vidistis? Et Magdalena in horto, Si tu sustulisti eũ. Putabant istæ quod omnes sciebant quid ipse quærerent. Sic isti existimabant quod omnes scierent quod ipsi tractabant. Vnde Cleophas. Tu solus peregrinus. &c. Res est (inquit) omnibus notissima, quicunque versantur Hierosolymis. Habet duplicem sensum. Tu solus hospes Hierosolymitanus es, ignorans ea que nemo nescit quantumuis aduena? Aut, tu adeo peregrinus es, vt hæc ignores? Merito potest dicere Christũ esse peregrinum in mudo, apud plurimorum corda: siquidem tractatur, ac si peregrinus esset. Peregrinus enim semper hospes est: nam hodie accedit, & cras migrat, propter quod semper amicis caret. Sic Christus habet amicos in hoc sæculo per paucos: nec ad plurimorum corda ascendit, quãdo iam ab eis expellitur. Quamplurimi sua peccata cõfiterentur in Quadragesima, qui iam de sua agant emenda, communicant & in die paschatis corpus Christi recipiunt, qui postea à se illum expellunt, ad antiqua peccata reuertentes. Adueniente die paschæ, tempus terunt in gaudiis, obsoniis, ludis, & similibus. Propter hoc queritur Deus, dicens. Extraneus factus iam fratribus meis, & peregrinus filijs matris meæ. Resurrexit ne Christus, vt vos peiores efficeremini? Scitote quoniam festum paschæ non est factũ vt dimitteretis vitis habenas, sed vt homines meliores fieret. Et Paulus inquit quod Christus resurrexit propter iustificationem nostram. Non resurrexit Christus vt peccatores simus, sed vt iusti efficiamur. Non resurrexit, vt portas mortis aperiret, sed vt nos ad vitam repararet. Hi autem insensati peruersi agentes, tanquam si Christi resurrectione sit mortis porta: statim Christo resurgente, in mortem se coniciunt peccantes. Non sic impij non sic: sed qui hucusque planxistis peccata vestra, nunc iam de remissione lætamini. Qui hucusque doluistis cum Christo, nunc lætamini in Domino, & exultate iusti. Qui peccatis vestris mortui estis, & cum illo estis crucifixi: nunc cum illo etiam sic surgite, tanquam iterum non morituri: quoniam Christus resurgens ex mortuis iam non moritur: & mors illi ultra nõ dominabitur. Sic vos à peccatis surgite, vt non ultra in ea labamini. Cauete ne Christus peregrinus sit in vestris cordibus: sed facite eum perpetuum incolam, non reuertentes ad præterita peccata. Quibus ille dixit. Quæ? Vt Christus suos discipulos in planum deducat fingit se nihil scire, ideo interrogat. Quæ? Domine quid sibi vult, quæ? Vapula stultum, & coronatus fuisse, Crucique affixus. & interrogas, quæ? Sunt ne hæc obliuione digna? rã parui facis quæ nudiustertius passus es, quæ nemo in hoc sæculo perpeti potuit aliquo tempore: & modo tanquam si ea vili faceres, & irrideres quæris, quæ? In hoc experieris præstantiã corporis gloriosi, & quam nobilis est beatitudinis status. Esto patienter quis in hac vita omnes labores & cruciatus inferni, si cõ ex hac vita migrat Deo fruatur, non amplius meminit præteritorũ, magis quam si nõquam forent. Est tam felix status ille, vt absorptis animabus nostris in visione Dei, ex eiusdem redundantia gloria, corpori communicatur: qui factus iam gloriosus nihil facit

Sap. 6.

Sapient. 7.

Ioan. 6. Ioan. 15. Matt. 21.

Ioan. 20.

Matt. 23.

Matt. 9. Luc. 18. Ioan. 5.

Matt. 18.

Mar. 36.

Act. 16.

Cen. 42.

Ioan. 5.

Ioan. 5.

Luc. 13.

Ioan. 4.

Psal. 41.

Psal. 119.

Ioan. 15.

2. Cor. 1.

Cantic. 5. Ioan. 20.

Psal. 68.

Rom. 4.

Psal. 6.

Psal. 31.

Rom. 6.

cruciatu, & labores huius vitæ. Si modo à Laurentio quæres, passus es ne incendia, incelsisti per ignes? Diceret ipse. Ego ne? Quid quæritis? Loquimini mecum? Quæ flagella, aut ignes? Non teneo modum istum loquendi. Est tam præstas bonum, quod possideo & gloria, qua fruor: vt cogant ista & maiora obliuioni dare. Omnia mala vitæ præsentis obliuioni tradit status beatitudinis. Ioseph, qui multa aduersa pertulit à fratribus, à Domina sua & ab aliis: cum natum vidit filium vocauit illum Manasse: eo quod obliuisci fecerat illum Deus omnium laborum suorum. Quanto magis ille status beatitudinis obliuisci faciet omnium laborum vitæ huius? Ideo Diuus Augustinus dixit quod si vnica tantum gutta cælestis beatitudinis in damnatorum pœnas deflueret, tanta dulcedine repletet Gehennam, vt nullum dolorem, aut tormentum paterentur. E contra autem damnati in inferno, nullarum delectationum seu deliciarum vitæ præteritæ meminerunt, nec vllas res harum eos solatur: quare constituti sunt in pura tristitia & cruciatu. Sic in libro Sapientie habetur quod damnati positi in inferno dixerunt. Quid profuit nobis superbia, & diuitiarum iactantia quid contulit nobis? Transferunt omnia tanquam umbra, & tanquam nuntius præcurrens. Itaque delicia & voluptates, quas mali hic sunt adepti, cum ad inferos perueniunt tanquam si non essent. Sicut labores, quos hic iusti patiuntur, sunt cum Deum vident tanquam si non fuissent, quare eos contemnunt, & parui faciunt. Hæc est ergo prior ratio, quare Christus interrogat dicens, Quæ? Est tam felix status, quem Christi corpus possidet post eius beatificam resurrectionem, vt labores præteritos irrideas, & quasi pro contemptum, dicit, Quæ? ¶ Secundo in hac interrogatione ostendit Christus infinitum amorem, quo nos prosequitur. Sic nos Christus diligit, vt totum, quod pro nobis fecit, & passus est parum ei videatur, si cum amore, quo nos afficit appenderetur. Ideo dicit, Quæ? Parum enim id est, præcipue cum pro vobis sustinuerim parui facio: siquidem si opus esset iterum mori pro vobis equidem morerer. Magnum quid videtur vobis mea passio: ex se enim verum est: est quidem adeo terribilis, vt nullus vnquam talem sustinuerit. Sed tamen cum video eam me propter vos sustinuisse, nihil de ea ago: nam maiora sustinebo pro vobis si opus fuerit, qui amor meus magnus erga vos est. Seruauit Iacob Laban propter Rachel septem annos, & inquit scriptura, quod videbantur illi dies pauci, præ amoris magnitudine. Sic Christo cum tanta pro nobis sustinuit, apparet parum adeo vt in terroret, quæ? Respice ergo o homo quantum debeas huic Domino, siquidem cum hoc pro te fecerit, cum magnum sit, parum ei videtur, quia nos magno afficit amore. Ideo quærit, quæ? Sed nos contra facimus quibus cum parum pro illo sustinuerimus videtur multum facere: Deumque de rigore iustitiæ debere cælum, & nobis met iudicium sancti. Sic existimabat ille Pharisæus, qui cum in templo oraret dicebat. Ieiuno bis in Sabbato, decimas de omnium quæ possideo, &c. Totum hoc oritur ex minimo amore, quem erga Deum nos habemus. Nam sicut Deo multa pro nobis facientia pauca esse videbantur, propter magnum amorem, quo nos prosequitur: sic nobis cum parum faciamus multum fecisse videtur, quia eum

parum diligimus. Sequitur in contextu. Et dixerunt. De Iesu Nazareno, qui fuit propheta potens in opere, & sermone coram Deo & omni populo. Saluator noster hoc nomine Iesus appellatus est in circumcissione, sicut ab Angelo fuerat prædictum: vt iam in superioribus vidimus. Nazarenum autem dictus est, quia in Nazareth educatus fuit. In Matthæo enim legimus de Iesu quod veniens habitauerit in ciuitatem, quæ vocatur Nazareth, vt impleretur quod dictum est per prophetam, quoniam Nazareus vocabitur. Præterea dixerunt illum prophetam, & non filium Dei, vel quia non credebant eius deitatem: vel si credebant illum esse filium Dei, non audebant illum confiteri coram homine ignoto. Nesciebant enim quis ille esset quem peregrinum existimabant: & ideo non audebant diuinitatem eius propalare, ne traderentur ab illo peregrino, cui minime fidebant, qui cum essent timidi & pusillanimes non audebant loqui de Christi deitate, quam forsitan ipsi interius confitebantur. Quæ etiam addit testimonia, magna quidem sunt, sed non sufficientia: quia non solum fuit potens coram Deo, sed fuit ipse Deus. Omnipotens nomen eius ait Moses. Quam potens porro fuerit Christus percurre totum euangeliorum corpus, & expende singula eius miracula, & videbis quanta cum potestate & maiestate illa operatus sit. Quod fuerit potens in sermone testatur populi apud Euangelistas, admirabantur enim turbæ super doctrinam eius. Erat enim docens eos (ait Matthæus) sicut potestatem habens: & non sicut Scribæ eorum & Pharisei. Sequitur. Et quomodo tradiderunt eum summis sacerdotibus & principibus nostris in damnationem mortis, & crucifixum eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israël. Et nunc sperabamur hæc omnia tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. Sperabant isti discipuli sicut & plures alij Iudeorum non intelligentes scripturas quod Christus esset redempturus Israël temporali iugo seruitutis & Romanorum imperio: & ideo interrogauerunt eum quidam cum ad cælos vellet ascendere. Domine si in tempore hoc restitues regnum Israël. Sed quia de hac re in superioribus in capite vigesimo primo scriptum, nunc cætera consideremus. Culpam mortis Christi non Pilato, aut gæribus tradunt, sed Iudeis & eorum Principibus & Sacerdotibus: quia isti iudicauerunt Christum reum esse mortis, & tradiderunt illum Pilato, & suis clamoribus, & vocibus fecerunt, vt Pilatus illum damnaret ad mortem, iudicans illum dimitti. Ex hoc factum obserua, primum quam impium sit aliquid malum inchoare: siquidem à Iudeis mors Christi petitur quia ab eis initium habuit, quantum ab ipso Pilato finem. In tertio & quarto libro Regum 3. Reg. 12: pe repetit scriptura peccatum Ieroboam, quia fuit primus qui vitulos aureos contulit à populo adorandos, cuius iniquo exemplo successerunt alij Reges, qui illum censuerunt imitari non ab re esse: sed tamen semper scriptura tribuit culpam Ieroboam, quia initium mali fuit. Hinc videbis quam acerbè sumet Deus supplicium de his, qui nouitatum inuatores sunt circa vestes, & alias dissolutiones & vanitates. Secundo licet Gentiles Christum manibus crucifixerunt, tamen Iudæi linguis accusauerunt, diffamauerunt, & falsa testimonia & blasphemias contra Christum dixerunt, atque ideo

Luc. 2.

Matth. 2.

Matth. 27.

Num. 12.

Num. 16.

Exod. 15.

Matth. 7.

Act. 1.

3. Reg. 12.

Exod. 20.

isti multo grauiori pœna puniti, & abiecti sunt ab omni natione, ita vt posuerit illos Deus in derisum & opprobrium omni nationi. Cernite populum quæ Deus elegit, quem tanti semper fecit, quemque Deus tot miraculis eduxit de Ægypto, cui tot contulit benedictia, quæ inuenies in toto veteri testamento, & tandem filius Dei ex eo carnem assumere non dignatus est: modo tamen abiectior proculdubio, & vilior cæteris omnibus mundi nationibus est: nam inter Christianos, Gentiles, Saracenos, & alias mundi nationes sunt in contemptum redditi. Hæc tota fuit eis inflicta pœna propter eorum linguam iniquam, siquidem infontem Iesum condemnauerunt, Barabam incolumem manere clamantes, quare sanguis Christi cadit super eos & filios suos, sicut à Pilato ipsi petierant. Multum solet Deus punire impias & malas linguas, infamatores, & detractores proximo rum: nec non alienarum vitarum indagatores. Propter hoc peccatum & scelus, fuit lepra percussa Maria soror Moysi. Propter hoc scelus Dathâ & Abiron fuerunt à terra absorpti. Core igne consumptus est, & propter istud peccatum maior pars filiorum Israël in deserto periit, vt dixit illis Dominus. Omnes qui numerati estis à quindecim annis & supra, & mururastis contra me, non intrabitis in terram super quam leuauit manum meam, vt habitare vos facerem præter Caleb filium Iephonæ, & Iosue filium Nun. Murmurante etiam populo contra Dominum de la bore, ignis Domini deuorauit extremam castrorum partem. Et vt breuiter dicam in nulla re Deum magis offendisse dictus est populus ille, quam murmurando. ¶ Obserua etiam quod non dicunt illi discipuli nos speramus, sed sperabamus. Loquuntur vt homines qui ante habebant spem, sed modo eam amiserunt: quare omnino diffiderunt, dicentes. Tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. Existimabamus eum hodie resurrexurum, & redempturum Israël, sed iam non est quid speremus. Ex omnibus horum verbis colligitur quam tristes, & diffidentes discipuli isti incedebant. Sed & mulieres quedam ex nostris terrauerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuento corpore eius, venerunt dicentes se etiam visionem angelorum vidisse, qui dicunt eum viuere. Suis dictis semetipfos condemnant, nam iniquiunt. Istæ mulieres erant ex nostris, erant enim Christianæ & studiosæ: quare æquum erat eis fidem adhibere. Secundo testimonium Angeli vnus sufficiebat, vt crederet ipsum Christum Dominum viuere: quanto magis quia certum est tres vidisse Angelos, mulieres, vt iam supra vidimus: quæ quidem nunciauerunt Apostolis quæ eis Angeli dixerant. Aduerte autem quod istæ mulieres non tantum terruerunt Apostolos, eo quod Christi resurrectionem narrabant: sed potius terruerunt eos, eo quod non inuenerunt corpus Domini, de quo discipuli vehementer erant stupefacti & territi. Et abierunt quidam ex nostris ad monumentum, & ita inuenerunt si eui mulieres dixerunt: ipsum vero non inuenerunt. Audientes mulieres, Petrus, & Ioannes abierunt ad monumentum, vt Ioannes enarrat: & viderunt linteamina posita, & sudarium quod fuit super caput eius. Mulieres ergo nihil finxerunt, nec erant verba illarum deliramenta, sicut illi putauerant. Hæc omnia isti duo discipuli Christo suum iter agentes dicebant: sed saluator tacuit, & audiuit maxima cum patientia vsque ad finem, nec eis plus restitit quod diceret: in quo considerare debes redemptoris nostri bonita-

tem, quanta, scilicet, patientia, audiebat vnã diffidentiam & incredulitatem post aliam, vnã stultitiam & alteram: sed tu adeo impatiens es, vt cum tibi ipsi videaris bonæ indolis, & felicitis intellectus cæteroque ingenio præstare renuis proximum tuum audire, & auscultare, nec permittis finem verbis suis imponere, sed statim sis obuiam suis loquelis, dicens, te iam molestia affici, & tãdem eum relinquis. Disce hoc Christi exemplo patienter audire pauperes & humiles, vsque ad finem: nam & si tu magno ingenio polleas, non eris tam præstans, sicut Christus qui tacens præbebat aures attentas horum stultitiis. Sic Moses audiebat populi querelas à matutino vsque ad vesperam, maxima cum patientia. ¶ Discant etiam Sacerdotes, qui confessiones audiunt, & peccata penitentium, non occurrere statim quod primum peccatum audiunt, sed audiant, interrogant, expectent, & dicentem auscultent, vsque dum confessionem perficiat, sicut Christus cum istis fecit. Nam si confessor primo auditu peccato scandalizatur, & carpere incipit, poterit contingere quod peccator metu concussus, alia familia, aut grauiora peccata subiceat. Si quis retia ad capiendas columbas parasset, qui earum manum videret, si statim sentiens aliquam in laqueum incidisse rete reciperet, aut manum eodem congestam inuaderet, seu lapide peteret, nullam proculdubio caperet: perterritæ enim in alas se protinus coniciunt, quare necesse est silentio & patientia expectare, vt omnes capiantur. Sic vos debetis gerere cum peccatore, & expectare, vt confessionem imponat finem: post enim restat tempus ad corripiendum, & monendum, vulneraque peccatorum curandum. Sic Christus audit nos, & præbet aures attentas, vt omnino proferant suas incredulitates: post hæc autem opportune dicere orditur. O stulti & tardi corde ad credendum, in omnibus que loquuntur sumi propheta. Huc vsque conticuit, vt medico vulnera sua dederent: iam Christus modo curare incipit, & medelam adhibere, fungiturque officio medici, qui sanguinem emitti præcipit, & medicamina expulsiua confert: & sicut Chirurgus qui igne carnes secat, & vulnerato passionem infert, vt tandem incolumis euadat. Sic Christus modo incipit stultos vocare, dicens. O stulti & tardi corde ad credendum. Quid hoc est Domine, quare eos sic tractas? nonne doces neminem alios iniuria afficere posse? In Euangelio enim Matthæi dicitur maxime inculcans. Qui dixerit fratri suo, fatue, reus erit gehennæ ignis. Videris ergo Domine aliud nobis præcipere, & aliud ipse facere. Scitote quoniam hoc aliter Deus facere potest, quam nos. Habet argentarius vas argenteum, quod dolat, qui si è domo abeat, suis dicit. Nemo vestrum capiat hoc opus, nec attingat, postea autem cum venit malleum capit, & incipit ictibus vas contunderi adeo, vt in quoddam planum reddat. Dic modo tu, qui odisti alios ad tuum opus accedere, & peringere. cur sic tractas vt perdere videaris? Quia alij si dolare volentes attringunt, perdent eum: ego tamen sic faciens, perficio. Sic nos nec accedamus ad proximum, nec eum tangamus: nescimus enim quid facimus, & tandem perdemus opus. Christus autem vt bonus artifex nouit quid faciat: potest punire, & corrumpere, contum: dereque, quandoquidem totum hoc incommodium & vilitatem persequuti vergit, quia perfectior euadit. Sic afflixit Dauid, Iob, Tobias, & alios multos

Exod. 15.

Matth. 5.

1. Cor. 12. tos seruos suos : & Paulo datus est Angelus Sata-
næ, vt eum colaphizaret. Itaque propter vtilitatem
eorum facit. ¶ Aduerte autem quod cor in scriptu-
ta sacra sumitur pro parte animæ superiori, in qua
voluntas est & intellectus. Nec enim cor est aut vo-
luntas sola, aut mens sola, sed vtrunque simul. Et
ideo Paulus dicit, quod corde creditur ad iustitiam:
Rom. 10. non autem crederet si sola voluntas esset. Et alibi
Ephe. 1. dicit. Det vobis Deus illuminatos oculos cordis ve-
stri: vt sciatis quid sit spes, sed voluntas non ha-
bet oculos, nec voluntas scit. Et Esaias. Excæcauit
Esai. 6. oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non vi-
deant oculis & intelligant corde. Cum ergo cor
intelligat & diligit: necessario fit, vt simul intel-
lectum complectatur & voluntatem. Sic cum fides
sit in intellectu & voluntate: ideo Christus huc di-
xit istis, quod erant tardi corde ad credendum. Est
ergo cor, quia credimus, pars animæ supra, quam
Græci *ἡ καρδιά* dicunt. ¶ Discamus proximorum
nostrorum defectus non palam, sed occulte arguere,
atque corrigere. Christus enim in itinere, solus istos
discipulos arguit: & eos monet & docet, eorumque
incredulitatem carpit. Et præsertim aduertant præla-
ti, vt cum arguere voluerint subditos, prius eiciant
eos qui scandalizari, aut malâ opinionem de eis quos
corrigere volunt habere possunt. Debebat Ioseph o-
scendere se fratribus, quod non poterat facere nisi ad
memoriam reuocaret illis peccatum, quod in ipsum
commiserant: & ne eorum peccata apud externos di-
uulgarentur, omnem extraneum à se eiecit. Sic etiâ
cum Dominus voluit arguere Iob solum illum con-
uenit, quem cum arguisset seorsum apud amicos in
Gen. 42. publico commendauit. Non (inquit) loquuti estis
rectum sicut seruos meus Iob. Sic etiâ cum voluit ar-
guere Mariam, & Aarō murmurantes in Mosem, eos
Iob. 42. ad fœderis tabernaculū seorsum præcepit ire cum fra-
tre. Sic Christus Samaritanâ Iosam & secreto arguit
Num. 12. & discipulos miserat, vt cibos emerent. Sic Christus
Iohan. 41. nunc separat hos ab aliorum societate, vt meritum in
via carpat. O vtinam multi ex prælatis hanc doctri-
nam suscipiant, qui ita in publico subditorum pec-
cata corripunt, & in reprehensionibus ita ira accen-
dunt: vt quicquid nouerunt in publicum & palam
effundant, imo & quod cogitant, ita vt videantur fu-
rere & insanire. Sed Christum audiamus. *Nonne hæc
oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?*
Quia sic placuit Deo & fuit æternaliter ordinatum,
per stultitiam crucis saluos facere credentes, & Chri-
stum per passionem suam cælum ascendere, & cor-
pore glorificari, gloriamque cælestem plenariè pos-
sidere. Christus quippe sua humiliactione, passione,
& morte promeruit sibi ipsi præmium accidentale,
atque dominium omnis creature, dicente Apostolo.
Phil. 2. Humiliauit semetipsum factus obediens usque ad mor-
tem, propter quod Deus exaltauit illum. Anima Chris-
ti in ipso instanti conceptionis habuit gloriam hæc,
quæ redundasset indefinenter in corpus eius, & im-
passibile illud fecisset, nisi Deo dispensante redundan-
tia illa fuisset usque ad resurrectionem dilata. Expen-
dit nunc si Christum oportuit per passionem multi-
plicem, gloriam ingredi: nos qui sumus, qui absque
tribulationibus & laboribus gloriam ingredi volu-
mus alienam? Suntne membra capite meliora? Exi-
stimamus ne nos præstantiores esse Iesu, aut beata
matre eius, aut Apostolis? Duobus discipulis, qui in-
ter alios gloriam & honorem petebant, dixit Domi-
nus, an possent bibere calicem suum: vt intelligas pas-

sonis calicem, & tribulationis amaritudinem esse
viam gloriæ, & tandem hoc inquit infallibilis veritas,
quod oportuit Christum pati, vt sic intraret in
gloriam suam. Sed nos comedentes & bibentes, &
gaudentes volumus in eam intrare, cum nostra non
sit, in quam Christus dominus intrauit patiens mor-
tem & passionem, & per sanguinis effusionem, cuius
tamen ipsa erat. Si homini facinoroso & latro-
ni, qui mille mortes merebatur, non alia inferretur
pœna quam per tres tantum dies in carcerem detru-
di: si hic crudelem regem esse prædicasset, & de carce-
re quereretur dicens, magna iniuria afficit: nonne ha-
beretur stultus & fatuus? Intelligit ergo quod pro-
pter tua ingentia scelera merebaris in infernum de-
trudi, plurimosque illic iam esse, quibus dignior eras,
qui eorum tormenta patereris. Si ergo tu scelera
parasti, propter quæ inferno dignus eras, deoque
in perpetuum carere: cur queris propter illos mo-
dicos labores, quibus à Deo afficeris cum maiora
merearis tormenta pati? Sentis quod pateris, nõ au-
tem quod mereris: si enim econtra faceres, diceres
te à Deo delicate tractari, & si tu solus omnes cru-
ciatus & tormenta omnium martyrum, solus susti-
neres. Quia enim tuorum peccatorum & pœnæ qua-
propter ea dignus es, es oblitus, queris propter
minima, quæ pateris. Sic Ruben dixit fratribus suis
cum tribularentur in Aegypto Merito hæc patimur. *Gen. 42.*
quia peccauimus in fratrem nostrum: & non audi-
uimus eum. Sic patienter debes ferre tribulationes
considerans quid tua peccata mereantur. Considera
quot sunt modo, in inferno, quibus tu peior es, qui-
bus si à Deo daretur copia, & esset integrum, po-
tiri luce, aura, & salute, quibus tu potiris, procul-
dubio à semetipsis beati iudicarentur licet omnes
mundi homines in proprias facies spuerent, vapo-
larent, & in clybanos mitterentur. Væ nobis cæcis
& miseris, sub quorum pedibus infernus ardet, cui-
que guttura patent ad deuorandum & deglutien-
dum nos, qui cum non simus memores de meritorum
nostrorum conquerimur, & murmure abiici-
mus pauca, quæ patimur, cum æterno cruciatu di-
gni simus. Cum digni inquam hastarum ictibus si-
mus, iniuria afficimur propter pueriles sagittas: se-
cundum illud Psalmi. Sagittæ paruulorum factæ
Psal. 53. sunt plagæ eorum. Si autem considerare non
vis, quid propter tua peccata merearis, considera quod
fuisse creatus ad fruendum Deo, & æterna eius bea-
titudine: & quod hæc consequitur laboribus, pas-
sionibus, & persecutionibus, pro Christo redem-
ptore nostro. Stat sententia. Omnes qui pie vo-
lunt viuere in Christo, persecutionem pariuntur,
Dormis negligens, Dei oblitus: vt ergo à somno
suscites, & eum cognoscas auferat tibi Deus deli-
cias, & res in quibus confidis. Sic fecit Dauid cum
Saul, qui quidem hastam eius cepit, & aquæ scy-
phum, vnde postquam à somno surrexit nouit pec-
catum suum. Sic auferat hominibus Deus vires, des-
ticias, & prosperitates, in quibus viuunt, tribula-
tiones autem confert: vt ad eum conuertantur.
Cum taurus in arenam deducitur, qui per eam gau-
dentes incedunt si taurum venientem vident, in pe-
des se statim coniciunt, & in custodia se ponunt,
quæ prius negligentes erant. Infert tibi Deus labo-
res, quia incuriosus es, quibus edoceri, & te seruus,
& ad eum conuerteris eligens Deum tanquam refu-
gium, ad quod omnes confugiunt. Ideo dixit Psal-
mista. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum: & postea

Matt. 20. mus, an possent bibere calicem suum: vt intelligas pas-

postea accelerauerunt. Igitur si Christus filius Dei
dicit, quod ad intrandum in gloriam conueniebat
pati: conare tu, & statue multos labores perpeti
si vis sui gloria, quam Christus sui sanguinis ef-
fusionem tibi lucratus est. Sed historiam profequamur.
Et incipiens à Mose & omnibus prophetis in-
terpretatur illis in omnibus scripturas, quæ de ipso
erant. Incipiens à Mose, hoc est à quingentis libris Mose
& prophetis. Expende Christi saluatoris nostri boni-
tatem & clemenciam. Primo quoniâ maximus eius a-
mor pati nõ potuit, suos tristes esse, nec in tali errore.
Vere amicus fidelis est & benignus Dominus: si qui-
dem accessit ad eos, & cautam suæ tristitiæ interro-
gavit, cordaque eorum inflammans exposuit illis
scripturas. Hoc & nobiscum agit quotidie: nam si
de Christo loquimur, si aliqua tristitia & calamitate
concutimur statim adest in spiritu confortans, illu-
minans, & inflammans corda nostra in sui dilectio-
nem. Ideoque optimum remedium est, vt de Chri-
sto loquamur in omni tribulatione nostra: & in iti-
neris labore. ¶ Secundo expendit Christi clemen-
tiam, in eius non fuisse dilectionem, vt dictum est,
sed in profunda eius humilitate. Ita vide quanta
humilitate incedit Rex cæli cum his duobus dis-
cipulis pauperulis: ac si esset quasi vnus ex eis.
Non tibi videtur quod reuerius est ad asuetam e-
ius humilitatem? Non dedignatur cum duobus tan-
tum discipulis ex minori gradu existentibus offen-
dere familiariter dilectionem, & colloquium. Ille,
de quo Dauid inquit: Dominus potens in prelio,
incedit modo humilis cum duobus discipulis.
Psal. 23. Non sic superbi & fastu præsumpti, & homines arro-
gantissimi: qui nolunt nisi cum principibus huius
seculi serio agere, aut quicquam loqui. Maxima-
que arcana, & secreta immensa Christi benignitas
tantum duobus pauperulis discipulis prædicat, &
manifestat. Quid tu superbis, qui verba tua non ni-
si coram multis astantibus istique nobilibus istique
magnatibus vis prædicare & ostendere? &c. Inter-
pretabatur autem eis scripturas, quæ erant de Chri-
sto. De eius aduentu & tempore, quod erat ventu-
rus, dixit Iacob, non auferetur sceptrum de tribu
Iuda, &c. De conceptione Esaias prædixit. Ecce virgo
concipiet, & pariet filium, &c. De loco natiuitatis Mi-
chæas. Et tu Bethlehem Ephrata paruulus in milli-
bus Iuda, ex te mihi egredietur qui sit dominaturus
in Israël. De natiuitate dixit Esaias. Paruulus natus
est nobis & filius datus est nobis & factus est principa-
tus super humerum eius. De nominis impositione
in circuncisione ait Esaias. Et vocabitur nomen e-
ius Emanuel. De aduentu Regum ait Dauid. Re-
ges Tharsis & Insulæ munera offerent: Reges Ara-
bam & Sabba dona adducent. Et adorabunt eum,
&c. De subiectione sub legis iugo & obedientia,
Esaias prophetauit. Dominus iudex noster: ipse sal-
uabit nos. Vere languores nostros ipse tulit, & infir-
mitates nostras ipse portauit. De fuga Aegypti præ-
dixit Oseas. Ex Aegypto vocaui filium meum. De
innocentum interfectione dixit Hieremias. Vox in
Kama audita est ploratus & ululatus, &c. De eius
prædicatione ait Esaias, Spiritus Domini super me,
ad annuntiandum pauperibus misit me. De mira-
culis eius Esaias dixit. Deus ipse veniet, & saluabit
nos: tunc aperientur oculi cæcorum: & aures sur-
dorum patebunt. Tunc, scilicet, sicut Ceruus clau-
dus, & aperta erit lingua mutorum. De Ioanne præ-
curatore dixit Malachias. Ecce ego mitto Ange-

lum meum, & præparabit viam ante faciem meam.
De prædicatione parabolarum ait Dauid. Aperiam os
meum in parabolis: loquar propositiones ab initio.
De impugnatione doctrinæ, ait Psalmus. Cum lo-
quebar illis impugnabant me gratis. De odio pha-
risæorum & scribarum dixit Regius propheta. Odio
habuerunt me gratis. Quomodo rationibus confun-
det eos, ita vt nec mutire possint dixit Psalmista.
Rex vero lærabitur in Deo, laudabuntur omnes qui
iurant in eo: quia obstruatum est os loquentium ini-
qua. De ingressu triumphali in Hierusalem dixit Za-
charias. Ecce Rex tuus venit tibi mansuetus & hu-
milis. De traditione Iudæ. Homo pacis meæ in quo
sperabam, qui edebat panes meos magnificauit su-
per me supplantationem. Quomodo derelictus est à
discipulis & ab amicis. Amici mei & proximi re-
serunt à me. Extraneus factus sum fratribus meis,
&c. De accusatione. Insurrexerunt in me testes in-
qui, & mentita est iniquitas sibi. Aduersum me lo-
quebatur qui sedebat in porta, & in me psallebant
qui bibebant vinum. De velatione oculorum eius
& irrisione. Faciem meam non auertit ab increpan-
tibus, & conspuentibus in me. De eius silentio di-
xit Esaias. Tanquam agnus coram tondeute non a-
peruit os suum. Et Dauid. Et factus sum sicut homo
non audiens, & non habens in ore suo redargutio-
nes. De flagellatione Psalmista prædixit. Fui flagel-
latus tota die. De despectu & opprobriis, ait Hiere-
mias. Saturabitur opprobriis. De batulatione Cru-
cis, Esaias. Principatum eius super humerum eius.
De crucifixione. Foderunt manus meas & pedes
meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. De parti-
tione vestium. Partiti sunt vestimenta mea, & super
vestem meam miserunt sortem. Quomodo inter la-
trones crucifixus, ait Esaias. Et cum sceleratis repu-
tatus est. De exclamatione in cruce dixit Dauid.
Deus Deus meus quare me dereliquisti. Quomodo
orauit pro crucifixoribus dixit Esaias. Et pro trans-
gressoribus orauit, vt non perirent. De morte eius
scripsit Daniel. Post Hebdomadas sexaginta duas
occidetur Christus. De descensu ad inferos ait Da-
uid. Poneretur anima mea in inferno inferiori. De se-
pultura Esaias. Erit sepulchrum eius gloriosum. De
spoliatione inferni. O mors ero mors tua, ero mor-
sus tuus & inferne. De Resurrectione prædixit Psal-
mista in persona Christi dicens. Surrexerit, quia do-
minus suscepit me. Non est cur plus temporis tera-
mus in enarrandis scripturis. Sufficit quod hodie,
Rex Dauid victis suis inimicis redit ad regnan-
dum in Hierusalem in pace: maxima cum lætitia,
gloria & maiestate. Hodie propheta Daniel educit-
ur à lacu leonum. Hodie arca testamenti est collo-
cata in nouo curru triumphali. Hodie columna Noe
reçdit in arcam cum ramo Oliuæ, siccis iam diluuii
aquis. Hodie Ionas propheta egreditur de ventre Ce-
ti viuus & sanus. Hodie Hieremias educitur è pu-
tore: quo ab inimicis fuit proiectus. Hodie floret vir
ga sicca Aaron. Hodie nouis vestibus induitur Sa-
cerdos Iesus, vt Zacharias inquit. Hodie auis Phœ-
nix reuiuiscit calore solis mediante. Hodie resurgit
magister vester immortalis, impassibilis, & gloriosus.
Iho modo ibat Christus cum illis interpretans
do scripturas, & adducendo eas ad Christum prædi-
cens mortem & sepulturam, denique & resurrectio-
nem, vt crederent resurrectionem eius, postquâ om-
nia ista, quæ prædicta fuerat à prophetis viderant ad-
impleta esse in Christo: & in his sermonibus consumunt

Mala. 3. postea

mauerunt totum iter, in quo illi duo discipuli incedebant suspensi ab ore eius inuati literas & sapientiam illius peregrini ignoti ab illis. *Et appropinquauerunt caestilo, quo ibant: & ipse se finxit longius ire.* Sermo Domini Iesu non tantum feriens aures discipulorum, verum etiam in animos penetrans, sic illos occupauit, vt nec viæ sentirent laborem, nec faciem loquentis agnoscerent, nec veniret ipsis in mentem, vt apud sese cogitarent quis est iste, cui sic in promptu essent scripturæ sacræ doctrina tanta vt eos tam efficaci sermone suspenderet, & afficeret. Iesus autem, vt eorum desiderium magis accenderet, fingit longius ire: hoc est dissimulauit longius ire: quia simulatio facti licita est, & commendabilis quando fit ex rationabili causa, & bono fine. Vnde Iosue cum filiis Israël simulauit fugam quando ceperunt ciuitatem Hai. ¶ Vide Saluatoris mundi bonitatem, & ansas, quas quaerit vt mereri nos possimus. Millia facit, vt incedat desideria nostra in suum amorem. Bene sciebat Christus quādo illa mulier Chananaea clamabat post illum petens salutem filiae suae quid ipse esset facturus: sed dissimulauit, & distulit beneficium, vt eius desiderium accenderet, & per seueras, & clamans efficeretur dignior, vt maiore gratia consequeretur, & sic maiori affecta est honore, & digna vt a Christo laudaretur, & eius fides exaltaretur. Sic cum istis fecit. Voluit Christus se ipsum illis aperte ostendere, & fingit longius ire: vt ipsi excitarentur in desiderium sui, & inuitarent eum quem peregrinum existimabant. Sic nobiscum multoties agit qui aliquantulum se abscondit: vt nostræ virtutis experimentum capiat. Quapropter tu inuita illum suspiriis, & interiori affectu inuoca Iesum: detine illum & amplectere, & dic cum sponsa, quæ ait in Canticis. Tenui eum nec dimittam donec introducam eum in domum genitricis meæ. Sic fecerunt isti duo discipuli, de quibus ait Euangelista. *Et coegerunt illum dicentes. Mane nobiscum, quoniam ad uesperas est: & inclinata est iam dies.* De tempore quo illum inuitauerunt, vt secum maneret multi de cepti sunt putantes, quod hoc contigit iam in solis occasu: sed certe non fuit, nisi statim post meridiem. Quapropter aduerte quod in Euangelio vespere aliquando accipitur pro prima parte diei: & aliquando pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, idest, immediate post meridiem: aliquando pro solis occasu: aliquando pro tempore, quod est immediate post solis occasum, vel per noctem, & aliquando etiam pro tota nocte. De primo, scilicet, de prima parte diei dixit Matthæus. Vespere autem sabbati, quæ lucefcit in prima Sabbati venit Maria Magdalena, &c. Vespere Sabbati, idest, in vespere sabbati: quia ponitur ibi genitiuus pro ablatiuo. Et tamen accipitur ibi vespere sabbati pro prima parte diei primæ sabbati, idest, dominicæ. Quod patet ex Marco, qui dixit, quod valde mane vna sabbatorum veniunt ad monumentum orto iam sole, Et sic necesse est quod accipiatur ibi vespere pro parte illa diei, quæ est aliquantulum ante solis ortum, scilicet, crepusculum matutinum: quo tempore mulieres recesserunt de Hierusalem, vt venirent ad monumentum. ¶ Secundo accipitur vespere, pro illa parte diei, quæ est immediate post solis declinationem, idest, post meridiem immediate. Sic accepit Matthæus cum dixit, Vespere autem facto accesserunt ad eum discipuli, &c. Cum Christus satiavit quinque millia hominum ex quinque panibus & duobus piscibus. Et sic Lucas etiam in superioribus accepit cum dixit. Dies autem coeperat declinare. Lucas interpretatur Matthæum. Nam vere illud miraculum, vt clare ait Lucas, factum fuit statim post meridiem, quod tempus vespere vocat Matthæus. Sic etiam accipitur hic. Nam isti Christum inuitauerunt ad comedendum: & statim vt illum cognouerunt reuersi sunt in Hierusalem, quæ distabat per quatuor leucas. Sic loquens de hoc tempore in hymno Nonæ sumit Ecclesia vespere cum dicit. Largire clarum vespere, &c. & secundum consuetudinem ecclesiæ statim post meridiem ad Nonam pertinet. ¶ Tertio sumitur vespere pro solis occasu, vt patet ex communi modo loquendi, & ita scriptura communis accipit, vt in Exodo dixit Dominus: quod Phasæ immolabitur quattodecima die ad vespere: & tamen Phasæ immolabitur in ipso solis occasu, vt in Deuteronomio habetur. Immolabis Phasæ vespere ad solis occasum. Iudæi enim, vt habetur in Leuitico, ex Domini præcepto a vespere ad vespere. Hoc est, a solis occasu vsque ad eundem punctum alterius diei sua festa celebrabant. ¶ Quarto accipit vespere pro tempore quod est post solis occasum immedia te, vel per noctem, vt dicitur in Numeris de sacrificio maritino & vespertino: & tamen sacrificiū vespertinum, post solis occasum cremabatur: sed dicitur vespertinum, quod cremabatur ad vespere in initio noctis. Sic etiam accipitur in Exodo, vbi dicitur quod quando collocat Aaron lucernas ad vespere, vret thymiana: & tamen lucernæ incendebantur post solis occasum. Sic etiam accipitur in Mattheo cum dixit. Vespere autem facta erat Iesus solus ibi. Idest, solus erat in terra quando coeperat esse nox, nam loco huius dicitur in Ioanne quod tenebræ factæ erant, & non venerat ad eos Iesus. Et sic vespere significat tempus, in quo incipiunt tenebræ. Et hoc modo vocant Astrologi crepusculum vespertinum totum tempus, quod est a puncto occasus solis vsque ad horam, & quartam partem horæ ferè, scilicet, quando mouetur sol per decem & nouem gradus æquinoctialis. Sic etiam dicitur in libro Iudicum: quod apparuit homo reuertens de agro vespere, & ibi ante hoc dicitur, quod iam occubuerat sol: ergo tempus post solis occasum est vespere. ¶ Quinto accipitur, in scriptura vespere pro tota nocte ipsa, vt in Genesi dicitur. Factum est vespere & mane dies vnus, idest, dies & nox faciunt vnā diem. Et sic mane accipitur ibi pro toto tempore, quo sol erat super terram: & vespere pro tota nocte, sicut etiam potest accipi, quod dicitur de sacrificio vespertino, quod fiet ad vespere vel ad vespere. Et tamē in Leuitico dicitur, quod sacrificium vespertinum cremabatur tota nocte in altari vsque mane, scilicet, quia ab occasu solis vsque ad ortum diei debebat durare crematio illius sacrificii: ergo vespere, vel vespere est tota nox. Igitur quia inclinata erat dies, quæ incipit declinare statim post punctum meridiem, & iam non erat tempus vltra progrediendi ad comedendum, rogauerunt, & coegerunt isti discipuli Saluatorem, vt apud illos maneret, & ne vltra progredieretur. Quod autem hoc contigerit post meridiem patet: quia isti duo discipuli eadem hora reuersi sunt Hierosolimam, vt hic dicitur, & cum hæc narrarent apostolis, stetit Iesus in medio eorum & dixit eis, pax vobis. Hæc autem apparitio fuit eadē die Resurrectionis vespere: vt Ioannes dicit: ergo

lege Aug. lib. 2. ques. euan. c. 51. Iosue. 8.

Matth. 15.

Matth. 23.

Matth. 16.

Matth. 14.

ergo In sero eadem die resurrectionis iam isti discipuli redierant ab Emaus, & erant cum Apostolis in Hierusalem. Si ergo illud iter ab Emaus in Hierusalem egerunt quatuor leucarum, postquam Christum viderunt in Emaus in sero: sequitur eos profectos esse ab Emaus vnica hora post meridiem. Quod tempus hic vocatur vespere. ¶ Admonet locus iste, vt hospita les sumus, ita, vt non solum hospites inuitemus, sed & cogamus eos. Nam vt beatus Gregorius ait, hospites non solum sunt inuitandi, sed & trahendi. Sanctus ille patriarcha Abraham in meridie, hora scilicet comedendi sedebat ad portam domus suæ oculos in viam coniciens, si forsitan viator aliquis transiret, ad inuitandum eum, & recipiendum in domum suam. Tunc enim felicibus illis temporibus egrediebantur homines ad vias, & cogebant peregrinos & viatores charitatis & hospitij iure iungi ipsis: quam obrem digni fuerit angelos hospites habere. Ab Abrahamo didicerat Loth: siquidem hospites vidit (inquit scriptura) compulsi eos, quod est idem, quod hic dicitur, coegerunt eum. Modo tamen humana sollicitudo & cura est magnas diuitias congregare: ac si nulla alia vita præter hanc superesset. Mulier illa nomine Raab, quia recepit in domum suam exploratores Israël, qui peregrini erant & alienigenæ meruit ipsa cum cæteris de cognatione sua, a morte eripi: & postea nupsit Salomoni principi de tribu Iudæa, & tandem meruit vt Christus redemptor noster ea descendere secundum carnem. Ideo Paulus admonet dicens. Hospitalitatem nolite obliuisci: per hanc enim quidam placuerunt, angelis hospitio receptis. ¶ Secundo vide quanto maioris valoris sunt apud Deum bona operum, quam ornata, dulcia, & elegantia verba. Non nouerunt isti discipuli dominum quando de lege ipsa loquebantur: nouerunt tamen quando opere adimpleuerunt quæ lex eadem fieri iubebat. Pluris enim æstimantur opera charitatis & misericordiæ (vt diximus) coram Deo: quam pluribus extorquetur, minime autem verbis. Hoc eleganter dixit Regius propheta in psalmo. A mādatis tuis intellexi. Intellexi te domine & noui, mandatis tuis. Quare minime est credendum vere custodientem & obseruantem mandata Dei vnquam lapsurum in hæses aut errores: nam legis Dei obseruatio ducit nos in cognitionem eius maiorem & clariorem, non verò in errores. Homines tamen impios absque misericordia superbos, & ambitiosos mirari non debemus, qui cum prius tam viciosi sint, deueniant postea in tot errores, & falsa dogmata. Vnde in psalmo habetur. Intellectus bonus omnibus facientibus ea. Qui legem Dei seruant bonam eius cognitionem consequentur. Quia isti discipuli Christum pauperem, & habitum peregrinum inuitauerunt, & ignotum proximum charitate receperunt, meruerunt eum agnoscere. In via quidem quando de lege Dei loquebantur eos latuit: non autem quando erga eum pie se gesserunt. Nam vt Iacobus inquit, non audiores verbi iustificabuntur: sed factores verbi iusti sunt apud Deum. Et in die iudicij de operibus sumus ratione reddituri & ratio a Deo de illis est sumenda quando dicit. Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi. &c. ¶ Tertio iam isti erant experti commodum, quod erant consequuti ex Christi societate: nam post hæc adiucem dixerunt. Nōne cor nostrum ardens erat in via. &c. Ideo voluerunt secum illum habere. Sic & tecum age: vt tecum

Ioan. 20. Greg. hom. 23. in euang. Gen. 18. Exod. 12. Deut. 16. Leuit. 23. Num. 28. Exod. 304. Hebr. 13. Matt. 14. Ioan. 6. Psal. 118. Iud. 9. Gen. 1. Num. 28. Leuit. 6. Iaco. 2. Mat. 25.

semper habeas viros probos & sapientes. Vides quā tum commodum isti consequuti sunt ex Christi cōsortio? Crede hunc commodum quotidie accrescere in corde tuo: si adhæris optimis viris. In Ecclesiastico habetur. Pondus super se tollit, qui honestiori se communicat. Videbis equos quosdam novos, indomitos, atque crebro salientes: adeo vt vix eos poteris subiicere, nunquam enim quiescunt, sed semper saltant. Quod tamen remediū adest? Imponunt illis quatuordecim amphoras, aut quindecim ponderis, vt gradum mutent, & bene gradiantur. Sic quatuor, aut quinque iuuenes inuenies, sicuti iuuenes, stultos, & insipientes, semper inhonestè loqui, absentes alios detrahentes: ad quos si grauis homo & studiosus accedat mox tacent, & verba & colloquia mutant: ne ab eo carpantur: vnde totum tempus, quod cum eis consumit apparet illis pondus graue, quare bonus cogit illos sensum capere, & gradum componere: quia nunquam mali se cum studiosis communicant, nam coram bono, boni sunt & in officio. Propter quod dicitur bene in Ecclesiastico, Onus sibi imponere, qui cum bono conuertatur. Non te poeniteat ferre super humeros hociugum: siquidem tuæ saluti conducit. Vt tuam Deus animam lucretur bonum tibi mittit, vt suis bonis operibus & exemplis ad eum conuertaris, teque illum iniet. Sic Tobias dixit. Constemini Domino filij Israël, & in conspectu gentium laudate eum: quoniam ideo disperis vos inter gentes, quæ ignorant Deum, vt vos enarretis mirabilia eius, & faciatis scire eos: quia non est alius Deus omnipotens præter eum. Sic isti discipuli experientia sciabant iam quantum profuerat illis Christi conuersatio: quare etiam atque etiam petebant ab eo, cum eis quiescere: quare inquit hic Lucas quod coegerunt eum. O si Deum tu gustares, & aliquantulum suæ dulcis conuersationis sentire, proculdubio nihil est, quod ab eo te possit separare. Gustate (inquit David) & videte: quoniam suauis est Dominus. &c. ¶ Denique gratitudinem docet locus iste. Docuerat illos Christus per viam, prædicauerat, exposuerat sacram scripturam: non ergo erat decens ieiunium mittere illum, qui tot bonis operibus & beneficiis eos affecerat: quia esset ingratus & inurbanitas. Ex quo discamus cibare prædicatores & alere, nos verbum Dei docentes, & sacras scripturas. Sic fecit mulier cum propheta Eliseo sibi iure hospitij adiungens omni charitate. Hanc dedit Dominus copiam tuis prædicatoribus quādo præcipiens eis prædicare dixit. In eadē domo manete edentes & bibentes que apud illos sunt. Et hospites qui eos recipere nolēbāt, nec cibare minatur dicens. Sed domus in die illa remissus erit quam illi ciuitati. Et Paulus Corinthiis ait. Si nos vobis spiritualia seminamus: magnum est si nos carnalia vestra metamus? Sed iam ad cōtextum reuertamur. *Et intrauit cum illis.* Videte quomodo manet quantum antea videbatur abire velle. Sic facie accipius nobis contingit, quibus quando abire apparet, tunc manet: cum apud nos vult quiescere, signa profectus ostendit: fingit se ire, vt tandem maneat. Sentis te tristem, & absque vilo solatio tepidus postquam te deorum vidisti: iam adeo destitit tibi videris, & quod tui iam non meminit. Scito tamen tunc Deum velle manere maiorique amore te afficere: nam ea asperitate nos solet Deus tractare, quando nos diligit. Videbatur Deus recedere a populo Israelico, illumque relinquere quando Pharaon eius labo

Exod. 5. res duplicabat, tributaque & vectigalia augebat: & tamen secundum veritatem, tunc magis ad eos appropinquabat & istituebat eos ab Aegypto eruere atque educere. ¶ Expende etiam quam bonus est Deus in concedendis petitionibus eorum, qui fidei & deuotioni vacant. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet: & deprecationem eorum exaudiet. Vult Deus a nobis vocari & exorari: vt hac humilitate eius gratia digni efficiamur: in bonitate tamen eius cōfide, nam si perstiteris perens, vt isti duo fecerūt, non vti que tibi quod petis denegabitur, sicut necistis. Et factum est dum recumberet cum eis accepit panem ac benedixit & fregit, & porrigebat illis: & aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum. Quatuor actiones Iesu circa panem describuntur, acceptio, benedictio, fractio & porrectio: & tamen in sola fractione est agnitio, vt intelligamus fractionem fuisse miraculosam, hoc est quia frangebatur panem manibus suis, sicut alij incidunt gladio. Solum hunc frangendi modum fuisse credimus: & propterea discipuli ex cōsuetu Iesu modo cognouerunt eum. Nam si hic modus frangendi panem non fuisset illi cōsuetus, nullum agnitionis testimonium afferrent dicendo, quomodo agniturus fuisset ab eis in fractione panis. ¶ Obserua autem quomodo inuitantes ignotum peregrinum, cognouerunt illum. Ideo scriptura. Seminare vobis iustitiam, vindemiare ad fructum vitæ: & illuminare vobis lumen cognitionis. Prius dicit, seminare, & postea illuminare, vt optime differit diuus Ambrosius: quia opera bona præstant vt mereamur a Deo illuminari. Sic Cornelius faciebat elemosynas & opera misericordie, & illuminatus est: & venit ad fidem & cognitionem Dei. Vnde in Ecclesiastico habetur. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Aperuit autem Dominus oculos istorum, sicut aperuit oculos Agar, & vidit puteum aquæ viuientis. Eliseus etiam dixit. Aperi domine oculos pueri, vt videat quod plures nobiscum sunt quæ cum aduersariis. Et aperuit Dominus oculos pueri: & vidit montem plenum equitibus. ¶ Rursus aduertendum, quod tunc oculos aperti dicitur in scripturis, quædā clare aliquid cognoscimus (vt ait Augustinus) quod ante ignorabamus. Sic scriptum est de Adam & Eva quod aperti sunt oculi eorum. Non enim erant cæci parentes nostri ante peccatum, nec Agar clausis oculis sedebat prius: nec isti discipuli ambulabant per viam clausis oculis. Lege si placet Augustinum & Origenem. Præterea nisi Iesus aperiat nobis oculos nemo videt: ideo in Psalmo dicit David. Reuela oculos meos, & considera homo mirabilia de lege tua. Si turbatus est oculus, facit de dolor omnis sedatur collirio: si vero acies eius humoris suffusione prætextitur, maiora remedia quæeruntur. Est ergo sicut in oculis corporis, ita in oculis animæ huiusmodi quædam passio quæ ingrauescat necesse est, nisi bonus medicus velamen illud abstulerit. Sic medicus Christus qui de cælo venit vt sanaret iuxta illud Psalms, misit verbum suum, & sanauit eos: aperuit oculos nostros sicut oculos Pauli de quibus cecederunt scammæ, & aperuit oculos corporis & animæ. Sic aperuit oculos istorum discipulorum non solum corporis, vt visu corporeo illum cognoscerent: sed & animæ, vt eius crederent resurrectionem. Aperi inquam verum oculi eorum, & cognouerunt illum. ¶ Expende etiam quod in fractione panis illum cognouerunt: sic etiam co-

gnoscitur a nobis Deus per suos effectus, iuxta illud prophete. Cæli enarrant gloriam Dei: & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Duplex enim est demonstratio: vna, quæ est per causam & dicitur, propter quid: & hæc est per priora simpliciter: alia est per effectum & dicitur demonstratio, quia & hæc est per ea, quæ sunt priora quo ad nos. Cum enim effectus aliquis nobis est manifestior, quam sua causa, per effectum procedimus ad cognitionem causæ. Ex quolibet autem effectu potest demonstrari propriam causam eius esse: si tamē eius effectus sunt magis noti quo ad nos: quia cum effectus dependeat a causa posito effectu, necesse est causam præexistere. Vnde Deum esse secundum quod non est per se notum quo ad nos: tamen demonstrabile est per effectus nobis notos. Et ita in qualibet creatura ex eius origine & productione, iuxta illud Pauli. Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea quæ facta sunt intellecta conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus atque diuinitas, ira vt sint inexcusabiles. Si cælum, terram, elementa, cæteraque, quæ terra germinat, & omnia tibi obiecta, conspicias, te in Deum ducet, & in eiusdem cognitionem per suos effectus: sicut isti discipuli in fractione panis cognouerunt. Cæli quidem lumen, solis claritas atque lunæ, stellarum & planetarum splendor, viriditas pratorum & herbarum, torrētes aquarum, & cætera, quæ Dei manus fabricauerunt tibi indicant quis nam Deus sit. Et ipse euauit ex oculis eorum. Statim, cum Deus in hac vita solatia tribuit suis, aufert, ne eorum deueniant, & vergant in detrimentum. Sicuti pater, qui non vult largiri numos paruulo filio: ne ludat, & inde in perditionem deueniat, vsque adeo crescat, & consumere sciat. Inuitat Deus his solatiis & aufert, vt eis resecti homines in cælum tollantur. Cum accipit in sublimi petra ardeam in terram præcipitem dat, mox aucupes propeant, vt vngulis eripiant, eum tantum ipsa rescientes, permittuntque bis, aut ter rescit ardea, & statim auferunt, nam si sariaretur & ventrem impleter, nihil postea capere valeret. Voluit tamen Christus redemptor noster hos duos discipulos sua præsentia rescire, propter quod sunt illi gauisi, post cognitionem autem eius euauit ex oculis eorum, vt corda in Deum ipsum tollat, ne scilicet nimium corporali præsentia Christi afficiatur. Hoc idem sæpe operatur Deus nobiscum, aufert nobis ea, quæ amore prosequimur vt in Deum nos ducat. Porro in eo, quod repente & quasi imperceptibiliter ac velocissime per dorem agilitatis ab eorum aspectu disparuit, monstrauit se corpus glorificatum habere. Et dixerunt ad inuicem. Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in via, & aperit nobis scripturas? Dimisit Christus hos discipulos gaudio & solatio plenos: vt facere consuevit, quoties dignatur nobis manifestari. Peccatum sicut vinum acetosum infestum gustum in sine habet, quare relinquit hominem tristem & insipidum: e contra autem Christus facit, qui latens, relinquit discipulos exultantes, & roboratos circa fidem: quam obrem lætitia pleni ad inuicem dicebant. Nonne cor nostrum, &c. O cæci quid tunc non nouimus, siquidē in corde signa suæ præsentie experiebamur? Cur non coram illo statim procubimus? Cur non deriuimus: veniāque incredulitatis præteritæ non perimus? Ad eam ergo, & Hierusalem: statim proficiscamur, hæc Apostolis nuntiat, & cæteris, qui cum eis morantur. ¶ Vide & tu quæ verè dixerit David loquens Deo de eius eloquio. Ign-

Psal. 18.
Jerem. 23.
Gen. 13.
Rom. 1.

nitum eloquium tuum vehementer. Sic per Hieremiam ait dominus. Nunquid non verba mea sunt quasi ignis dicit dominus: & quasi malleus conterēs petras? Sic isti ex domini consabulatione magis ac magis accendebatur amore ad Christum. Sic tu quoque tuncque verbum Dei audis, & nihil mutationis in corde tuo sentis, toties scito te non audire verbum Dei sed hominis: qualiscūque tandem fit ille minister verbi Dei. E contra quotiescūque senseris pios aliquos motus sese in te exercere, certo scias Christum, & huius spiritum tibi loqui: qualiscūque tandem sis, qui concionatur. ¶ Ceterum hæc interrogatio in scriptura quanuis certa sint quæ interrogantur, dupliciter fieri solet. Primo vt vehementius moueat: vt illud Genes. Nonne tota terra coram te est? Hoc est certe ex tota hac regione, quam conspicias eligendi do tibi potestatem, vt vbi velis habitationi locum eligas. Et in libro Regū & Paralipomeno crebro inculcatur. Nonne hæc scripta sunt in libro verborum regum Israel? Secundo interrogatio forma solet in scriptura vim habere admirationis: vt apud Esaiā. Quis est iste, qui venit de Edom tinctis vestibus de Borsā? Nā quis est nisi demēs, qui arbitretur Angelos, quorum ministerio diuine reuelationes ad nos perferuntur ignorasse illam incarnationem in qua ipsi vel maxime internuntij fuerunt? Nec placet quod multi ex scholasticis doctores asserunt, quod in resurrectione illa aliqui nouerunt quod antea ignorabant non intelligentes, Paulum, qui ait, vt innotescat principibus & potestatibus multi formis gratia Dei: cum Paulus loquatur de dæmonibus qui principes sunt tenebrarum harum habitantes in hoc caliginoso aere qui in carnationem, quam antea ignorabant ex prædicatione Apostolorum cognouerāt. Hoc modo intelliges aliquos sanctos doctores qui dicunt quod prædicante Paulo & euangelista Ioanne Angeli didicerūt. Cæli vero pro aere in scripturis accipi, in cōfesso est apud omnes. Itaque illa interrogatio Esaiæ sanctorum Angelorum non ex ignorantia fuit sed est quædā admiratio. Vtroque modo interrogant isti, vt hæc interrogatio non dubitantiū sit, sed vt vehementius mouerent, & vt magis admirarentur. Et insurgentes eadem hora regressi sunt in Hierusalem. Iam non timentes Iudeos festinanter venerunt ad Apostolos nuntiantes eis Christi resurrectionem portantes bonum nuntium: nec eis videbatur dignum, vsque in alterū diē tam lætam nuntiationē differre. Sic illi quatuor leprosi inuenientes castra Syriæ & diuitias & cibos in eis, dixerunt. Hæc dies boni nuntij est. Si tacerimus & noluerimus nuntiare sceleris arguemur. Venite carnis & nuntiemus in aula regis. Vnde constat prædicationem non debere differri in longum tempus. Quare quæ in plurimorum vngunt utilitatem differri non debent nec taceri. Vnde Angelus Raphael dixit. Opera Dei reuelare & confiteri, honorificum est. ¶ Expende etiam feruoris & spiritus illorum magnitudinem, qui tempore primitiue ecclesiæ vixerunt. In eadem hora dicit, cum iam peragrassent quatuor illas leucas illo die, redierunt eadem in Hierusalem & iterum illud iter egerunt nuntiantes. Apostolis & toti ecclesiæ quomodo eum nouerant, quidque ad eum esset. Talis spiritus ac feruor deberet nobis in esse: quæ etiam Paulus optabat Romanis cum eis dixit. Selicitudine non pigri, spiritu feruentis, domino seruientes: Vult Deus feruorem in obsequiis illi perstitis. Cain inquit scriptura, sero & impie Deo obtulit ea, quæ obtulit. Factum est, vt post multos dies offerret

coram domino de fructibus terræ, Non sic Abraham, nec morā fecit in filij sui sacrificio: nam statim Deo præcipiente, noctu surrexit absque vlla mora & in montem eum sacrificaturus se contulit. Feruor iste nostram ignauiam carpit. Vincat ergo carnem istam amor Dei cordibusque nostris residat & in eo fortis efficiatur, non solum ad incedendum per viam Dei, sed etiam per eandem currendum: ita vt verè dicere possimus quod propheta David in Psalmo. Viā mandatorum tuorum cucurri, cum dilataueris cor meū. ¶ Præterea obserua quam nobilis & illustis est amor Dei, & quam vilis & parui momenti amor mundanus. Amor enim mundi & carnis adeo est ignobilis & infamis: vt aliquod cōfortiū non admittat. Siquis carnaliter mulierem diligit: renuit alios eadem dilectione eā prosequi: adeo vt nec cerni permittat vult solus in amore esse quare societatem in eo non admittit, quod quidem est maximus amoris defectus. Nam vt Ricardus ille Victorius dixit, grandis est proculdubio charitatis defectus, non posse pari confortium amoris. Amor autem Dei est nobilis, qui enim Deū amat cupit & desiderat omnes alios eum amare. Siquis patronum & aduocatum habet Ioannem Baptistam, optat cæteros habere & quod eum amore & dilectione prosequatur. David qui plenus erat amoris Dei dicebat omnes inuitans. Diligite dominum omnes sancti eius. Et in alio psalmo non solum Angelos & homines vocat ad laudem Dei sed etiam creaturas irrationales, bestias, & creaturas insensibiles, si cuti grandinem, ignem, niuem, glaciem, serpentes dracones, aues, & tandem omnes creaturas. Quando enim amor Dei conditur in alicuius hominis pectore desiderat maxime omnes venas, neruos, & cæteras corporis partes cōuertit in linguas: vt laudes diuinas efferant. Lætitia quidem spiritualis statim sese communicat: in quo videbis verum esse bonum, quia de natura boni est esse communicatiuum sui ipsius. Sic isti discipuli non fuerunt parci gaudij proprii: sed ple ni amore Dei & spirituali solatio, voluerunt socios eiusdem participes esse: quare statim ad eos se contulerunt bonum nuntium portantes. Et vt Paulus ait. Quia diligentibus Deum omnia cooperantur in bonum, hinc est vt inuenissent vndecim Apostolos, simul, quibus quæ gesta sunt narrauerūt. Quapropter sequitur in contextu. Et inuenierunt vndecim congregatos, & eos qui cum illis erant dicentes quod surrexit dominus verè. Oportebat Christum resurgere, vt fides nostra sua resurrectione confirmaretur, eiusque diuinitas ostenderetur: nam si propria virtute non resurgeret non crederent homines Deum esse. Sic dicebat ipse per prophetam. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descendero in corruptionem. Si sanguis meus fuerit corruptus quæ nam ex eo poterit educi utilitas? & ex effusione eius: nemo hominum veniā consequeretur. Cum autem resurrexit nouerunt omnes hominem illum mortuum verum esse Deū: nam omnis effectus naturaliter demonstrat suam causam & cū causā principalis & prima resurrectionis mortuorum sit diuinitas, ostendit Christus, resurgens sua propria virtute se esse verum Deum: quod quidē si nos non crederemus, salutem cōsequi minime possemus. Ideo Paulus. Traditus est propter delicta nostra: & resurrexit propter iustificationem nostram. In cruce soluit pro nobis, & in ea deiecit chirographū, quod contra nos ipsos dæmon habebat, vt alio loco idē Paulus ait. Sed quid illud nobis prodest si nos non crederemus hanc satisfactionem, qua Christus soluit

Gene. 22.
Psal. 118.
Rica. de tri.
Psal. 100.
Psal. 148.
Rom. 8.
Psal. 129.
Rom. 4.
Colo. 2.

soluti patri, pro nostris peccatis? Et si enim morte ipsius solutum erat debitum, non sat erat tamen ad nostram iustificationem. Ideo dixit Paulus quod resurrexit propter iustificationem nostram. Mortis enim qui dem nobis vitam contulit ad mortem damnatis: & resurgendo nos iustificauit. Non quod resurrectio ne mereretur nobis gratiam & gloriam, hæc enim iam mereretur passione sua & morte: ista enim fuimus recepti, non resurrectione: sed inquit Paulus quod resurrexit, propter iustificationem nostram: quia eius resurrectio fuit via ad credendam passionem eiusdemque mysterium. Fecit enim resurrectio, iustificationem in cordibus hominum, qui in passione scandalizati fuerant: & mediante resurrectione fuerunt iustificati per passionem. Nam si Christus non resurgeret effectu, frustraretur eius passio, propter nostram incredulitatem: nam nisi quam crederemus hominem illum, qui mortuus est esse Deum nisi resurgeret. Et sicut sine fide impossibile est placere Deo sic si resurrectio non esset, deesset utique passionis fides: quare resurrectio traxit passionis fidem, & fides iustificationem: resurrectione ergo fuimus iustificati, ita ut dixerit Apostolus Corinthiis. Si Christus non resurrexit vana est fides nostra. Surrexit ergo dominus vere, & sua gloriosissima resurrectione vitam animabus contulit, ut diximus, quia resurrexit propter nostram iustificationem: & dedit vitam corporibus, quia eius resurrectio est causa resurrectionis nostræ, ut ait Paulus. Si mortui non resurgunt nec Christus resurrexit. Nunc autem Christus resurrexit a mortuis iustificationem nostram quidam, &c. Si Christus non resurrexit miserabiliores essemus omnibus hominibus. Si Christus non resurrexisset, quomodo solueret Deus corporibus sanctorum, qui in hoc mundo passi sunt tot labores. Si Christus solus resurgeret, daretur monstrum, cuius caput esset viuum & corpus mortuum. Et conuersio si Christo non resurgente nos resurgeremus, esset corpus viuum caput vero mortuum. Inquit ergo Paulus, resurrectio Christi est causa resurrectionis nostræ, & mortui resurgent, ipse ergo resurrexit. Quod autem mortui resurgant, & sit resurrectio patet: quia si resurrectio mortuorum non est, mirabiliores sumus omnibus hominibus, sed non sumus miserabiles omnibus hominibus, cum virtuti studeamus: ergo resurrectio mortuorum est. Si igitur resurrectio mortuorum est & Christi resurrectio est causa resurrectionis nostræ, ergo Christus resurrexit. Itaque Paulus ex resurrectione nostra probat Christi resurrectionem quæ causa est resurrectionis nostræ. Sed dubium est quomodo resurrectio Christi sit causa resurrectionis nostræ, an sit causa efficiens, formalis, materialis, aut finalis, Si enim Christum mediteris quatenus Deus est causa est prima efficiens nostræ resurrectionis per suam infinitam virtutem. Sed tunc est causa equiuoca, id est, altioris rationis & generis sicut est causa cæterarum rerum creaturarum. Si vero consideretur ceu Deus humanitati coniunctus in qua resurrexit: tunc est causa proxima per virtutem diuinitus susceptam, Aarons uoca scilicet eiusdem rationis cum nostra resurrectione, ut ipse testatur dicens. Sicut pater suscitauit mortuos & uiuificauit: sic filius quos uult uiuificat. Unde quia causa efficiens uiuoca producit effectum sibi similem, ut ignis ignem, est etiã causa exemplaris & formalis, quia corpora nostra instar sui corporis suscitanda sunt, & dotibus similiter dotanda. Iuxta uerbum Pauli ad Philippenses, Saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum: qui reformabit cor

Hebr. 11.

1. Cor. 15.

10. m. 5.

Phil. 3.

pus humilitatis nostræ configuratum corpori claritate sua. Est namque ipse caput nostrum, nos autem eius membra: & ideo omnia eius dona in nos redūdant. Unde Paulus. Deus qui diues est in misericordia propter nimiam charitatem, &c. Si autem quæras uirtutem humanitas ipsa sit aliquo modo causa efficiens nostræ resurrectionis: dico quod si de causa agentis & principali perconteris non est nisi uirtus Christi ei diuinitus impartita. Eadē enim causa resurrectionis Christi erit & nostræ: & clarum est quod humanitas quæ in triduo non habuit partes coniunctas, non fuit causa suæ resurrectionis, sed diuina uirtus Christo, communicata: qui & animam habebat diuinitati coniunctam, simul & corpus. Quare eadē uirtute eadē partes simul aggregauit, eadēque uirtute nos quoque suscitabit. Et hoc est quod ait Paulus. Qui suscitauit Christum a mortuis uiuificauit mortalia corpora nostra. Si uero de causa instrumentali fiat sermo: resurrectio ipsa Christi, hoc est, coniunctio corporis & animæ suæ est instrumentum coniunctum eius diuinitati, quo mediante erit causa resurrectionis nostræ: sicut tactu corporali mūdauit leprosum & linitione aperuit oculos cæci nati. Itaque sicut Christi resurrectio propinquior erat uirtuti diuinitatis, quā nostræ: ideo per propriam suam uirtutē absque alio instrumento resurrexit. Nostram autem resurrectionem mediante sua operatus est. Itaque tenebamur sub uinculo mortis & seruitutis: sed liberauit nos Christus sua gloriosa & benedicta resurrectione. Unde Psalmista in persona domini. Propter miseriam inopum, & gemitum pauperum nunc exurgam. Tenebamur captiui ab hoste crudelissimo in fortissimo carcere, & fracto carcere & hoste deuictio per Christum liberatus sumus educti & liberati sanguine ipsius. Quemadmodum enim in quibusdam animalibus contingit, quod sic stringunt aliquid intra se conclusum, ut nisi fractum fuerit a se non diuidatur nec dimittit illud quod intrinsecus clausum tenent, si autem missum fuerit oleum, statim dissoluitur. Hoc enim in polypo me expertum aliquando memini. Sic enim petra alicui heret, & rem quam capit ita fortiter stringit: ut etiam si in partes scindatur, nunquam tamē ab eo quod simul comprehendit diuellatur. Ad hanc modum diabolus humanum genus tenebat, nec uolebat dimittere. Tanta enim auiditate illud possidebat quod potius se scindi permitteret, quam genus humanum quod captiuum tenebat liberū abire sineret. Sed dominus Iesus pietissimus Saluator noster sanguinē suum pretiosissimum fudit quasi oleum misericordie: & per ipsum nos liberauit. Sic ergo liberatos oēs lætos nos esse oportet: & tanto magis exultare: quanto magis acerbo & duro carcere tenebamur inclusi, & quanto a magis crudeli hoste tenebamur captiui. Sic enim Pharaone mortuo cum toto exercitu suo, populus Israël uidēs se liberatum a tyrannide Pharaonis & captiuitate Aegyptiaca magna cum lætitia cantare cepit & dicere. Cantemus domino gloriose enim magnificatus est, equum, &c. Et Maria prophetissa soror Aarons sumpsit tympanum in manu sua, egressæque sūt omnes mulieres post eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat dicens. Cantemus domino gloriose, &c. Propter quod David in Psalmo ad hanc lætitiã inuitat dicens. Dominus regnauit exultet terra: lætetur insulae multæ. Vniuersa terra & omnis orbis, qui antea erat sub dominio & tyrannide diaboli: nunc deuictio dæmone: & nobis ab eius tyrannide liberatis Deo subicitur creatori, ut iam dæmone eiectione solus

Hebr. 11.

Rou. 7.

Matt. 4.

10. m. 9.

Psalm. 11.

10. m. 21.

Matt. 28.

1. Cor. 15.

Act. 1.

1. Ign. ep. 4.

Deus

Psalm. 141.

Deus in homine regnet. Exultet terra illa cælestis, de qua in psalmo. Portio mea in terra uiuentium. Lætentur insulae multæ, hoc est terra nostra, quæ fluctibus tentationum in via concutitur. Verum cum de cælesti patria loquebatur absolute dixit, terra: quæ ibidem exultant de Christi resurrectione. Sed de terrestri habitatione non dicit omnes insulae sed multæ, quia non omnes insulae lætabantur. Sed multæ, quia multi peccatores non lætatur. Multas insulas ad lætandum inuitat, non omnes, quia multi non credunt euangelio, nec ei obediunt: quo fit: ut qui uictoriam non cognoscunt de eius triumpho gloriari non possunt. Sic erant sancti undecim Apostoli, & omnis congregatio fidelium gaudentes atque lætantes, cū superuenerunt hi duo discipuli, & omnes lætitia incredibili dicebant. Surrexit dominus uere. Et apparuit Simoni. Postquam apparuerat Mariæ Magdalene, & aliis mulieribus, apparuit Petro Apostolo. Unde in die resurrectionis quinquies apparuisse, dominum narratur ab euangelista. Primo apparuit Mariæ Magdalene, ut Marcus ait, & hanc apparitionem scribit Ioannes. Secundo apparuit illis quinque mulieribus in itinere, cum reuerteretur de sepulchro: ut Matthæus ait. Tertio apparuit Petro, ut hic dicitur. Quarto apparuit duobus discipulis eūb⁹ in Emaus, ut hic uideamus. Quinto & ultimo apparuit omnibus simul uo excepto Thoma, qui non erat cū eis: quando in sero cum essent ianuæ clausæ stetit Iesus in medio discipulorum. Hanc apparitionem scribunt duo euangelistæ. Scribit illam Lucas hic statim post istam apparitionem. Et Ioannes in capite uigesimo sui euangelij. Alias autem quinque uices narrat eū euangelistæ quod apparuit dominus in aliis diebus. Primo cum apparuit in die octaua resurrectionis omnibus simul cū Thomas esset præsens, ut Ioannes enarrat. Secundo ad mare Tiberiadis cum iuerant ad piscandum Apostoli simul cum Nathanaele. Tertio cū conuenerunt omnes in Galilæa, ut Matthæus dicit. Quarto apparuit Iacobo minori, qui uocabatur frater domini, ut Paulus scribit Corinthiis. Quinto apparuit omnibus in Bethania in die ascensionis eius, & benedixit eis: ut scribit Lucas in fine huius capituli, & libro actuum Apostolorum. Præter has autem apparitiones, quas expresse scripserunt euangelistæ, apparuit aliis multis uicibus: nã Lucas ait quod in multis argumentis per dies quadraginta apparuit eis loquens de regno Dei: hoc est de suæ ecclesiæ regimine & gubernatione, & sacramentorum administratione: de pontificum ordinibus, de curatorum gubernatione, denique aliis ad ecclesiã spectantibus, certe modus & ordo, quem sancta ecclesia seruat ab Apostolis traditus est, & ipsi ab ore Christi didicerunt. Sicut institutio ieiunij quadagesimæ, & alia multa: quæ Apostoli tradiderunt. De quadagesima Ignatius martyr discipulus Ioannis Apostoli in quadam epistola ad Philip. quadagesimam & hebdomadam passionis Christi commendat. Et Theophilus Alexandrinus ait quod habemus quadagesimam ab Apostolis institutam & ordinatam. Et Hieronymus ad Marcel lam aduersus Mōtanum ait: Nos quadagesimam secundum traditionem Apostolorum ieiunamus. Et si ex horum testimoniis non constet fuisse a Christo institutam sub præcepto, constat tamen a Christi exemplum fuisse ab Apostolis obseruatam. Multa enim fecit Christus & multis apparuit post resurrectionem. Nam nemini dubium quod apparuerit beatissimæ matri suæ Mariæ, quod nullus euangelista

Mar. 16.

Ioan. 20.

Matt. 28.

10. m. 21.

Matt. 28.

1. Cor. 15.

Act. 1.

1. Ign. ep. 4.

scripsit: nam si non apparuit nisi tantum illis uicibus quas euangelistæ dixerunt sequeretur quod nunquam matri suæ apparuit quod absurdissimū erit quod apprensens discipulis, matri, quæ tantum doluit in cruce nunquam apparuerit. Cum enim euangelistæ non scriberent nisi tantum res necessarias, ideo scribere noluerunt quomodo matri suæ apparuerit: nam uirgo non indigebat Christi apparitione, ut eius resurrectionem crederet: quãdoquidem maximè credebatur, quare non ei apparuit aliqua compulsa necessitate, sed tantum ut lætitia afficeret. Aliis autem tanquam incredulis apparere uoluit, ut crederent: ideo tanquam rem apprensens necessariam fidei eorum, euangelistæ scripserunt. Apparuit ergo uirgini priusquam aliis. Quãdo enim sol oritur, motuum excelsa prius pertingere uolet lucis eius radiis. Quis ergo tunc erat aut erit uirgo adeo sanctitate præstas & excellens sicut beata Maria uirgo? Ideo iustitiæ sole orto Christo, & de sepulchro egresso, claritate maxima & pulchritudine, cum iam crucis eclipsis cessasset, & obscure vestes mortis essent expulsi, sepulchrique & feralis amictus, claritas eius uirgini est patefacta, quã aliis prius sicut excelsio moti. Præterea in particulari apparuit Petro priusquam aliis Apostolis & discipulis, eū pluris, quam alios faciens: quia erat prælatus & ecclesiæ pastor in quo docuit nos quantum prælatus uenerari debeamus, & plusquam alios, & sic Angelus cum demonstrauit, & in particulari nominauit, cum mulieribus loquens, & eum pluris fecit, cum dixit. Ite & dicite discipulis eius & Petro. Secundo nominauit Angelus in particulari Petrum, & cum Christus magnificauit ei apprensens tantum, & prius, ut experiri possis quot Deus beneficis solatiisque & fauoribus afficiat peccatores qui ad eum conuertuntur & penitentiam agunt. Ter negauit Christum Petrus & post peccatū fleuit. Deo autem & uirginitati curiæ cælesti peccatoris penitentia tantum placet ut maius gaudium in ea fiat pro peccatore penitentiam agente quã pro nonaginta nouem iustis qui non indigent penitentia. Hæc omnia stimuli sunt ut ad Deum conuertaris & penitentiam agas tu qui tot ab hinc diebus in peccato moraris manu Dei destitutus: sed quia de his satis in superioribus diximus: nunc historiã prosequamur. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in uia & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Lætantes erant Apostoli confitentes quomodo apparuit Simoni, & tunc ingredienti hi duo discipuli & narrantes quomodo Christus eis apparuerat duplicatū est gaudium. Super tristitiã duplicē, quã habuerant de morte & de passione Christi, nunc consolatur eos addēs lætitiã super lætitiã. Unde egregius Psalter. Secundum multitudinem dolorum meorum, consolationes tuæ significauerunt animam meam. Aduerte autem quod quibus Christus appareat omnibus discipulis simul uespere in cenaculo Hierosolymis a mane tamen semper misit ad eos suæ resurrectionis nuntios, qui quidem eos solarentur & lætificarent ut hoc bono nuntio manerent. Misit ergo mane ad mulieres, postea ad diuitem Petrum, deinde ad hos discipulos & tandem uenit ipsemet. Eodem modo Christus facit: nobiscū qui in uesperum præmium ipsum differt, mortis scilicet tempus, quo omnes iusti eum glorificatum intuentur atque beatum: interea tamen eos detinet uariis solatiis spiritualibus: quibus adiuti & roborati labores huius uitæ præsentis ferre ualent. Ne existimes tu bonos quantumuis sint in hoc seculo abiecti & persequuti, non uisitari a Deo, & interius consolari. Miratur qui

Lege Greg. de cura pa. no. admoni. 5. prope fin.

Mar. 16.

Luc. 15.

Cap. 15.

Psalm. 93.

dem

dem Deus in præmio reddēdo, interea tamen multis fruuntur bonis, quæ si peccatores nossent, æquo animo cōtemnerent omnes voluptates, & delicias, quibus sunt dediti. Et ne forsitan putes iustos destitutos esse, vnum eorum audi dicentem. Benedictus Deus & pater domini nostri Iesu Christi: qui consolatur nos in omni tribulatione nostra: vt possimus & ipsi consolari eos, qui in omni pressura sunt per exhortationem, qua exhortamur & ipsi a Deo: quoniam sicut abundat Christi passiones in nobis, ita & per Christum abundat consolatio nostra. Sic Deus in hac vita & si suis labores inferat, suam gloriosam visionem differēs: detinet tamen eos variis spiritualibus solatiis. Sic se habuit cum iustis & sanctis qui erāt in Hierusalem: quibus & si desert suam visionē in vesperū vt eorum desideria magis accendat, non tamen deserit eos nec obliuiscitur: siquidē inquit hic euāgelista, quod accesserunt isti duo discipuli, & narrauerunt Apostolis, & qui cum eis erant, quæ gesta erant in via & quomodo cognouerunt eum in fractione panis. Verum ne in tuis tribulationib⁹ & aduersitatib⁹ desperes, sed potius in Deo confidas, qui licet moratur, veniet tamen: ideo audi quod sequitur. *Dum autem hæc loquantur stetit Iesus in medio eorum, & dixit pax vobis.* In primis nemini dubium sit, quod hæc apparitio fuerit eadem quam Ioannes scribit, dicens. Cum sero esset die illo vna fabatorum, &c. In die enim resurrectionis sero cum essent congregati omnibus ianuis clausis, stetit Iesus in medio discipulorū suorū & dixit eis, Pax vobis. Hanc apparitionem scribit Ioannes & noster Lucas in præsentiarum. Non desunt aliqui moderni, qui dicunt quod etiam scripsit hanc apparitionem Marcus cum dixit. Recumbentibus vndecim discipulis apparuit illis Iesus, & exprobrauit incredulitatem eorum, &c. Et ieuera fallitur ista, quia in hac apparitione non fuerunt, nisi decem Apostoli: quia Ioannes ait quod Thomas nō erat cū eis quando venit Iesus: & Marcus dicit quod recumbentibus vndecim: ergo alia & alia est apparitio. Quapropter crediderim quod illa apparitio Marci fuit in die ascensionis Domini in cœnaculo in Hierusalem in meridie recumbentibus vndecim, quos eduxit in Bethaniam ad montem Oliueti, & ibi apparens secunda vice assumptus est in cælum. Lucas igitur & Ioannes tantum scribunt hanc apparitionem ad decem Apostolos, & ad alios Christi discipulos. In hac apparitione inuolauit in eis & dedit eis Spiritum sanctū, potestatemque contulit absoluedi & confessiones audiendi, vt Ioannes inquit. Et in hac eadem apparitione comedit partem piscis assi, & acta sunt, quæ hic dicit noster Lucas. Sed dubiū hic oriri videtur. Quomodo dicit Ioannes quod nō erant nisi decem Apostoli, quia dicit quod Thomas nō erat cū eis: & Lucas dicit hic quod inuenerunt vndecim cōgregatos, & quod erant vndecim Apostoli? Dicendum quod quando venerunt isti duo discipuli, qui fuerāt in Emmaus, erant vndecim Apostoli congregati: sed Thomas incredulus verbis discipulorum, qui venerāt de Emmaus, & eorum qui enarrabāt quomodo apparuit Petro: exiit foras cum hæc narrabantur: & cum esset absens, tunc venit Christus, & apparuit decem Apostolis, & aliis qui erant cum illis, & tunc Thomas nō erat cum eis quando venit Iesus: & cum venisset Ioannes & Lucas dicunt quod stetit in medio eorum. Sic dicit olim dominus Moysi. Vt scias quia ego sum dñs in medio terræ. Metaphora sumpta est a regibus & principibus, qui sunt in medijs prouinciarū, vt gu-

2. Cor. 1.

Ioan. 20.

Mar. 16.

Exod. 3.

bernent, &c. Ad similitudinem humani cordis quod in medio corporis humani constitutum esse videtur, vt ex eo veluti ex fonte spiritus vitalis quo totum viuificatur corpus commodius in omnia membra diffundi possit. Sic prælatus in medio subditorum debet esse, non solum corpore sed animo: ita vt non partialis nec acceptor personarū sit, sed potius in medio constituatur sicut libræ examen, ne in vnam partem magis quam in aliam propedeat seu odio siue amore affectus. Christus enim in medio est quod virtus est, fugiens semper ab extremis, in quibus vitia cōsistunt. Colūna in medio domus sustinet eius pōdus: sin autem in alteram partem declinat, ruit totum edificiū. Sol est in medio astrorum errantium, & centrum in medio spheræ. Ideo Arist. in quarto libro Politicorum, ait, quod quanto magis aliquid accedit ad medium, tanto melius est. Ideo Christus nūc in medio discipulorum stetit. Sic etiam cum duodecim esset annorum stetit in medio doctorum in templo: de quo iam vidimus in superioribus. Lixit autem eis. Pax vobis. Primum verbum, quo Christus Apostolos salutatur est, pax vobis, merito quidem quoniam victorie fructus & meta, pax est. siquidem ergo Christus victor euaserat, et iueratq; nos demonio & mortis æquum erat pax publico præconio denuncietur cum iam bellum esset finitum & omnes inimici deiecti & victi victorieque consequuta. Quod vt intelligas te prius nosse oportet, quod ex primi patris peccato totum est ortum damnatum mundo. Si Adam in innocentia perseverasset, multis effemus liberi malis: ipso autem cadente, incidimus & nos in manus duorum fortium inimicorū, demonis scilicet & mortis. Tetendit manum primas parens fructu vitæ cupidus. Sed anima ei⁹ fuit imperatrix. Corpus quidē comedit, sed anima, sic fieri voluit: propter quod vterque fuit punitus, anima succumbens demoni, corpus vero captiuum & subiectū manēs morti. Paulus. Per vnum hominem peccatum, & per peccatum mors. Et iterum. Regnavit mors ab Adam vsque ad Moysen, sed per tyrannidem, & non ex lege & imperio quāuis bene ex eius permissione. Et ideo dicitur. Deus mortem nō fecit, nec lætatur in perditione morientium. Sed impij suis manibus illam quæsierunt. Regnabat etiam tanquam vice regis mortis, constitutus Lucifer. Dæmonium enim & mors sicut duo potentes inimici tyrannide genus humanum subiectum tenebant. Quātumuis quidem quis sanctus & bonus esset corpus eius moriebatur absque resurrectione & vita, & anima illius ad abyssum descendebat, quare in gloriam intrare non poterat. Nullæ humanæ vires hos duos deuincere poterant: descendit autem filius Dei de cælo in terram eos victurus: nosque in priscam libertatem redigere, a dæmonij tyrannide eripiēs, a mortisque seruitute educēs. Vnde beatus Ioannes. Ad hoc venit filius Dei vt dissoluat opera diaboli. Deceuit prius Christus dominus dæmonem destrueret: tūquam nostri damni autorem & fortiosem inimicum. Dæmonium enim in terrestri paradiso peccatū persuadere cepit, ex quo orta est mors: quæ culpa nō fuit, sed poti⁹ illius pœna. Quare Christus in certamen prouocat dæmonem. Et sicut prouocās solet campum eligere, prouocatus autē armat: sic Christus hic campum eligit, montis scilicet Caluarie locum, dæmon autem armat: crucem videlicet, his vtique armis primū hominem superarat. Sed tamen illi non ex sententia euenit quia qui in ligno vincibat in ligno fuit victus per Christū dominum no-

strum.

strum. Sicuti Aman, qui fuit suspensus in furca, quæ Mardochæo parauerat. Dæmon crucem parauit, qui tamen postea crucis virtutem sentiens, illa arma cepisse poenitēs, ea mutare cupiuit, propter quod in ore Pharisæorum resedens dixit. Descende nunc de cruce: & in hoc bello alia arma sumam⁹. Sed noluit Christus redemptor noster: nam erat celebrior victoria armis, in quibus eius inimicus strenuus erat vincere: ideo in cruce fuit victus, & moriens Christus victor euasit. Ideo Paulus. Vt per mortem destrueret, eum, qui habebat mortis imperium. Vnde idem dominus morti appropinquans dixit. Nūc princeps huius mundi eiicietur foras. Et iterū. Venit princeps huius mundi, & in me non habet quicquam. Sed mortuo Christo & apparente gloria diuinitatis eius, fugit Lucifer in infernum, quem Christus insequēs, properat. Et sic cut fortis dux descendit ad dirumpendum infernum cumque spolandum, secundum illud Apostoli. Spolians principatus & potestates confidenter. Descendit Christi⁹ ad inferos, & omnes diuitias & supellectilia arripit, captiuans & vinciens dæmonum principem igneis catenis, vt dicitur in Apocalypsi. Apprehēdit draconem serpētem antiquū, qui est diabolus & Satanus, & alligauit eum, & misit eum in Abyssum. In greditur Christus gloria indutus triste illud ac tenebrosum regnum, quod mirantes lucis inimici dicebant. Quis est iste tam splendens facie, rutilans veste cōficans. Nunquam tale lumen nostra viderit Tarata, &c. Vide diuum Augustinum egregiē hæc disse rentem in sermonibus de tempore, sermone cuius titulus est, de descensu Christi ad inferos. Terra est obscura: & respundet infernus? Sol & luna eclipsantur: & infernus lucet? Quid hoc? Si Deus est, quid illi cū nostro inferno? Si homo, vnde nam illi tanta collata autoritas? Captiuos quidem soluit, &c. Exiuit pater Adam. Felix culpa, quæ tantum ac talem: meruit habere redemptorem. Dauid. Dirupisti domine vincula mea. Et omnes dixerunt. In te sperauerunt patres nostri, in te sperauerunt & non sunt confusi. Paratam victoriā victo inimico, dirupto campo tollunt signa & vexilla victoris Christi ducis. Quapropter sacerdos sicut signifer Christi, die veneris sancto, die inquam huius gloriosi triumphi & victoriæ, in altū crucem tollit, & inquit. Ecce lignum crucis. Ecce signum nostri fortissimi ducis Christi redemptoris: qui sua morte destruxit eum, qui mortis habebat imperium. Obserua autem in hac prima victoriā, quod et si Christus dominus moritur, non tamen vincitur quod aliter in mundo contingit, in quo qui perit vincitur. Christus autem moriens, fuit victor, minime autem victus. Maiorem quam adeptus est Sanson, victoriā fuit adeptus morte sua: nam de eo ait scriptura quod plures occidit, moriens, quam occiderat viuis. Moritur Sanson, qui nihilominus ab inimicis victoriā extorquet. Sic etiam de Eleazar scribitur Machabæorum primo, magnam victoriā fuisse cōsequutum in elephantis interemptione, in qua etiā ipse cum esset victor interiit. Similis est hæc victoriā illi, quam narrat Plinius, quæ agit in inter draconē & elephātem. Draco enim natura calidissimus ac sic est, quare sicut maxime: cuius contrarium in elephante inuenitur, habet enim sanguinem frigidissimum: quod cum draconem naturali instinctu nō lateat, non ab re esse querere ipsum elephātem ducit, quem cum ad arborem asiātem inueniat, inuadit ipsum vt omnium venarum sanguinem sugat & stim extinguat. Elephas autem sine viribus ac morti pro-

Hebr. 7.

Matt. 27.

Hebr. 2.

Ioan. 12.

Ioan. 14.

Colo. 2.

Apoc. 20.

Aug. 10. 10.

ser. 137.

Psal. 115.

Psal. 21.

Hebr. 2.

Iudi. 16.

1. Mac. 6.

Pli. lib. 8. cap. 11.

pinquus ne victus succumbat, sui ruīnam patitur & super draconē cadere permittit vt eius corporis onere draco ipse oppressus eum interficiat, & tandem victoriā consequatur. In sacris literis dæmon draconem comparatur: & sic loquebatur de ipso Dauid quā do dixit. Draco iste quem formasti ad illudendū ei. Diuus etiam Augustinus de dæmone intelligit illud quod dixit Dauid in alio Psalmo. Conculcabis leonem, & draconem. Tāta est eius fitis, vt de eo loquēs Iob dixerit. Ecce absorbebit fluuium & non mirabi tur: & spem habet vt Iordanis in fluat in os eius. Gentilium flumen per fauces eius fluit, quod nō miratur aliud etiam maximum Saracenorū fluit, & parū facit. Est autē eius fitis tāta vt desideret baptizatorū flumē per eius fauces fluere. Vide beatus Gregoriū in Moralibus hæc explanantem. Draco iste situm dus Christi sanguinem ad crucis arborem stātis fugit, manus, pedes, & latus, eum exanguem dimittere cupiens. Christus autem caput inclinans emisit spiritum, & moriens draconem interficit, & tādē perfectam ab eo victoriā consequitur, & sicut victor castra eius diripit. Secunda autem victoriā est mortis quæ ad bellandum sepulturam eligit, & sic mors & vita in arenam descendunt: quod si corpus non resurgens in sepulchro manet, mors euadit victrix, & superata vita: exurgens autem vita vincit, mors autem victa iacet. Mors & vita duello conflixere mirando: rex mortuus, regnat viuus. In hoc duello inquit ecclesia, mors & vita in arenam descendunt: sed tandem vitā, & gloriose exiit de sepulchro, de morte ipsa triumphans. Irrideamus ergo mortem, & cum Apostolo dicamus. Vbi est mors vi-ctoria tua? Vbi est mors stimulus tuus? Absorpta est mors in victoriā. Surgēs Christus in vita immortalit triumphauit de morte: & obtinuit victoriā de illa & sic absorpta est mors. Quid ergo mors actū est de tuis triumphis, & victoriis: Tu quæ tam superba incedere solebas, cui rotas obtēperabat mūdus: quia modo vinceres? Olim antequā dominus mortē vinceret eam fuerat minat⁹ dicēs. O mors ero mors tua ero morsus tuus, & inferne. Actū de putrido pomo, cuius aliqua pars est sana, buccellā educeres morsu, parte putrida relicta: sic morsu infernum petiit, bonum & sanum, societatem videlicet illam iustorū educēs, condemnatos autem relinquens. Egreditur ergo de sepulchro gloriosus & triumphans his duabus & in signibus victoriis de inimicis triumphans: secundū illud Apostoli. Palam triumphans eos in semetipso. Et ideo Angeli maximo cum gaudio & lætitiā illum ex arena deducunt. Quando duo ad singulare certamen vocātur & in arenam descendunt, mos est amicus ad certamen congregientium eos ad statutum locum mūicæ instrumentis ferre: tubis scilicet tympanis, & aliis. Si igitur cum quis in arenam descendit in eam amici deducunt quātumuis de eius victoriā dubitent nihilominus illum illuc deferunt maxima cum musica, & lætitiā. Si euadit victor: nōnne maiori triumpho & exultatione in propriam domū deducunt? Clarum enim est quod sic. Hoc idem contingit quando Christus die natiuitatis in huius mundi arenam descendit ad certandum cum dæmonio (nam et si in caluario mōte vltimum certamen inuitum est, tamen in vitæ discursu semper adinuicem singulata sunt inira certamina) tunc inquam Angeli in eum locum cum deduxerunt maxima cū lætitiā: & harmonia canētes. gloria in excelsis Deo. Si ergo tunc quādo veniebat passurus tot labores, passionem, & tādē mortem,

Psal. 105.

Psal. 90.

Iob. 40.

Greg. li. 33.

mor. 1. 7.

1. Cor. 15.

Osee. 13.

Colo. 2.

Lut. 2.

mortem, tanta lætitia eum tulerūt: maiori certē iubi-
 lo & lætitia in eius resurrectione illum prosequen-
 tur, siquidem victor & incolumis euadebat, omnib⁹
 suis inimicis superatis quando iam non passurus, sed
 regnaturus venit? Christus resurgens ex mortuis iā
 non moritur: mors illi vltra nō dominabitur. In na-
 tiuitate multi Angeli eum adorauerunt, sed in sacra-
 tissima eius resurrectione nō fuit Angelus qui ei nō
 cultum deferret. Ideo Paulus dixit. Et cum iterū in-
 trodūcit primogenitum in orbem terræ dicit. Ado-
 rent eum omnes Angeli. Hoc de natiuitate in-
 telligi nō potest, sed de resurrectione: quia inquit. Et
 cum iterum. Prima enim vice ingressus est die natiui-
 tatis in orbem terræ: sed cum iterum, hoc est, secunda
 vice introducit primogenitum in orbem terræ, in sua
 resurrectione dicit, Adorēt eam omnes Angeli eius.
 Non poterit humana vlla lingua referre quanto gau-
 dio, & lætitia victorem principem sui equites, nobi-
 les, & amici ab arena eduxerunt. Innumera musicæ
 instrumenta sonauerunt in illo sancto sepulchro, canē-
 tia alleluia: omnes millies benedixerunt ei infinitas
 gratias habentes & agētes. Tātum enim ei exhibue-
 runt honorem & iubilationem, vt terra tremere fue-
 rit coacta. Ecce terræ motus factus est magnus. Ete-
 nim (vt ait Psalmista) terra tremuit & quieuit, dū re-
 surgeret in iudicio Deus. terra quidem suo modo &
 vt ei possibile fuit saltauit coram Deo suo: & incredi-
 bili gaudio & lætitia celebrauit hanc triumphantem
 & gloriosam resurrectionē. ¶ Modo superiunt duo.
 Primum quod dux victor suos ad signum recipiat:
 quapropter occurrit prius vbi fidei signum manserat
 & apparet prius virgini ipsi. Et quia bonus dux tene-
 tur spolia impartiri secundum cuius que meritū: ideo
 statim apparuit magdalene: quia plus fleuit & magis
 in sepulchro perseuerauit. Postea autem Petro, & eū-
 tibus in Emaus: & ceteris aliis. Secundum: parta victo-
 ria præconio denuncietur pax, bonum enim bellū
 lætam pacem adducere solet & bellum contra pacem
 impediens iniri consuevit. Ideo Christus quod eis
 prius dicit est, pax vobis. Bis inquit Ioānes dixit eis
 pax vobis. Et dixit eis iterū, pax vobis. Et Esaias bis
 dicit pacem cum ait. Vetus error, seruabis pacē pacē.
 Pax vobis primo, quia vici diabolum: pax vobis se-
 cūdo, quia vici mortem, Pax vobis in anima, & pax
 vobis in corpore: quia duplicem pacem nunc nūcio
 mundo, quia duplex bellum gelsi & vici. Pacē meā
 do vobis, pacem relinquo vobis. Hanc vobis cōmen-
 do, hanc vobis trado. huius vos heredes relinquo in
 meo testamento, hæc est dilectio mihi sponsa, magni
 facite eam, siquidem sanguine, propria & vita emi: &
 vt vobis eā conferrem & mundo mortem crucis sum
 passus. Vide ergo tu peccator quāti Christus emi pa-
 cem, tu autem eam transgredieris destruis, quia super-
 bus & rixosus es, & linguæ iniquæ. Hæc pax, est quā
 Christus lucratus est effundens proprium sanguinē
 lanceæ cuspidē, quam tantopere commendat, cuius
 etiam suos heredes facit. Multi sunt præfules, qui glo-
 riantur, eo quod relinquunt suis diuitias, magnas do-
 mos, possessiones, agros, pecuniæ magnam quantita-
 tem, sed Christus non hæc sed pacem reliquit suis.
 Potius deberent præfules gloriam pacē reliquisse quā
 hæc bona: quæ quidem sæpe ac sæpius ad nihil aliud
 conducunt quam ad lites excitandas: inter ipsos hæ-
 redes. Cum dominus diceret Moysi quod esset mortu-
 rus, dixit vir sanctus. Provideat dominus Deus spiri-
 tum omnis carnis, hominem qui sit super multitudi-
 nem, &c. Non sollicitatur pro vxore, pro filiis: sed de

pastore digno, & de vtilitate animarum curat, & cū
 maximum habet principatū. Sed vltra Saluatorē
 audiamus. Ego sum nolite timere. Quia vbi ipse est ni-
 hil est timendum. Vnde Iob. Post me dominus iuxta
 te: & cuiusuis manus pugnet cōtra me. Et David. Si
 ambulauero in medio vmbra mortis nō timebo ma-
 la quoniam tu mecum es. Et Paulus hoc adiutus præ-
 sidio dixit scribens Romanis. Quis separabit nos à
 charitate Christi? an angustia? an fames? an nuditas?
 an tribulatio? &c. Dominus etiam, vt timorem à dis-
 cipulis expelleret atque pusillanimitatem cum misit
 illos ad prædicandum dixit. Ecce ego mitto vos sicut
 oues inter lupos. In eo quod dixit, ego mitto vos, o-
 scidit quod virtus illius, qui eos mittebat protegeret
 eos: quod satis in decimo capite huius super hæc ver-
 ba enarrauimus in superioribus. ¶ Porro vnū hic ad-
 uertendum esse censeo: quod annūcians Christus re-
 surrectionem suam prius expellit timorem à discipulis.
 Super omnia timent homines mortem, quia vlti-
 mum terribilium est mors: vbi autem resurrectio nū-
 ciatur, non est mors timēda: quia & granum mortis
 si cognosceret se in maiorem resurgere frugem nō ti-
 met mori cadens in terra. Nōstra vero corpora femi-
 nata in corruptionis ignobilitate, resurgent in in-
 corruptionis gloria vt dicit Apostolus. Ideo que non
 est mors timēda sperantibus in resurrectionem. Vn-
 de Paulus. Nolumus vos ignorare de dormientibus,
 vt non contristemini, sicuti & ceteri, qui spem nō ha-
 bēt. Si enim credimus quod Iesus mortuus est & re-
 surrexit, ita & eos, &c. In Psalmo quoque habetur.
 Deduxit eos in spe, & non timuerunt. Sequitur. Con-
 turbati vero & conterriti, existimabant se spiritum vi-
 dere. Possunt enim fieri apparitiones spirituum huma-
 norum & corporibus defunctorum Dei permissione,
 vt videre est apud Augustinum. Verum sicut natura-
 le est fragilitati humanæ defunctorum apparitionē
 horrere & insolitas expauescere visiones: & timebāt
 quod eos illuderet spiritus aliquis nequam. Et causa
 maioris admirationis erat, quia ianuis clausis ingres-
 sus sit ad eos: & ipsi intelligere nō poterant quomo-
 do verum & palpabile corpus per clauas ianuas in-
 gredi potuerit. Sed mirum videtur quomodo, cum
 paulo ante dixissent quod surrexit dominus verē, nunc
 non credebantur. Dico quod Petrus & Iacobus cui
 iam apparuerat & duo discipuli, qui erant ad Emaus
 de resurrectione Christi nō dubitabant: quanuis vir-
 tutem & dotes corporis glorificati nondum cognos-
 cerent. Sed non est passus Christus animos suorum
 discipulorum longius hæsitare aut timere. Vnde se-
 quitur. Et dixit eis. Quid turbati estis, & cogitationes
 ascendunt in corda vestra? Sed quæ cogitationes ascē-
 debant? Primo manebat apud corda discipulorum im-
 placabile cum Iudæis bellū: & timebant ne qua fraus
 de deciperentur. Secundo cōsidebat eos fidei perfi-
 diaque conflictus: quia non sic terram sicut eorum
 corda turba passionis concusserat. Tertio inter spem
 metumque erāt constituti, cū de resurrectione Chri-
 sti hæsitarent: & nunc miracula eius, nunc carnis in-
 firmā, reuoluebant, nunc eorum spiritus tollebat
 in cælum, nunc collidebatur in terra: vt procella in
 intimis eorum seiente nullum quietis portū inueni-
 rent. Quod vidēs qui procellis imperat dixit. Vt quid
 turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda ves-
 tra? Ego sum nolite timere. Ego sum qui mortē iū-
 gauī, & cui tremunt inferna. Nolite timere. ¶ Expē-
 dit quod sunt cogitationes, quæ ascēdunt: & alię quę
 descendunt ad cor. Cogitationes quę descendunt &

10b. 17.
 Psal. 22.
 Rom. 8.
 1. Cor. 15.
 1. Thef. 4.
 Psal. 77.
 Aug. 1. de
 cura pro mor-
 tuis agenda
 c. 11. & lib.
 de spiritibus
 anima. c. 29.
 & li. 12. de
 Gen. ad lit.
 cap. 13.
 Luc. 10.
 Act. 2.
 Apoc. 1.

de alto decidunt, hæc cor nostrum nō turbāt. Nam de
 Deo cogitationes & cęlestes non solū non conturbāt
 animam nostrā, sed potius quietant & consolantur.
 Cogitationes aut quæ ascēdunt & consurgunt ab a-
 more mundi & carnis, hæc quidem animā nostrā tur-
 bant, quemadmodum discipulorum corda turbabant.
 Ideo Christus postq̄ dixit, quid turbati estis, statim
 dixit, & cogitationes ascendunt in corda vestra. Ac si
 diceret. Vestrę turbationis causa est, q̄ cogitationes in
 corda vestra ascendunt. Sic de aqua dicimus q̄ tur-
 batur q̄ terra & limus, quę sedē in profundo eius ha-
 bent in superficiem surgunt. Quod si quiescere sinas
 vt sordes in profundo labātur, desuper aqua clara &
 mūda redditur. Quare tu odio & ira cōcitaris, turba-
 tus & inquietus incedis? quia iniurias quas tenebaris
 obliuioni tradere & vt pedibus succuberēt cogere, ob
 oculos ponis, & memoriæ obicitis: propter q̄ inquit
 tus & turbatus incedis. Quare tā solite honores, di-
 uitias, & mundū queris? Quia amorē proprium, qui
 subtus te esse deberet, iuxta oculos ponis. Amor mū-
 di & carnis, quę despiciere debes, in altū conscendit,
 ideo turbaris. Si cęlestes cogitationes ad te descende-
 rēt, & intueris quę pro te Christus passus est, & bo-
 num maximū, quo te inimici tui prosequuntur, quid
 que pro tuis peccatis merearis: proculdubio nō con-
 turbaberis, sed potius quiesceres & plenius solatio vi-
 ueres. Aqua quieta non est turbida. Anima quiescen-
 do & sedēdo fit sapiens. B. Maria Magdalena sedens
 ad pedes Christi audiebat verbū illius: & in cor eius
 descendebant cęlestes cogitationes, ideo erat quieta:
 Martha autem quæ sollicita erat & fatigabatur circa fre-
 quens ministeriū, turbabatur erga plurima. Curæ &
 sollicitudines varię huius seculi cor ipsum conturbāt:
 cęlestes aut cogitationes minimē. Apostoli enim se-
 dentes erant quādo super eos venit Spiritus sanctus in
 linguis igneis. Sic dñs apparuit Abraham sedēti in
 ostio tabernaculi sui. Esto ergo vt aqua quieta, quę nō
 conturbatur. ¶ Obserua etiā quod quanuis res diuine
 & cęlestes cor nostrū non turbent, sed potius quiesce-
 re faciant: q̄ tamen intellectus noster, curioso alio-
 ra petit & considerare quærit, ratione naturali volēs
 nostræ fidei mysteria penetrare & cōprehendere, tur-
 batur & perditur. Hac ratione turbantur discipuli,
 quia suis humanis intellectibus articulū resurrectionis
 metiri tentant, cū opus Dei sit & infinitæ eius po-
 tentiæ. Ioannes in Apocal. inquit, quod fuit ei Chri-
 stus ostensus in visione quadā, cuius facies lucebat si-
 cut sol in sua vi & fortitudine, quā cū videret, cecidit
 in terrā quasi mortuus. Excellens. n. sensibile corrup-
 pit sensum: q̄ experientia compertum est: nā si soni-
 tus aliquis fortiter impellatur solet audientem surdū
 reddere, organum auditus corrūpens. Et si attentē so-
 lē ipsum intueamur excæcabit nos, sensum visus cor-
 rumpens, quia in se clarissimus est. Eodē modo in spi-
 ritualibus sunt aliq̄ reuelationes & altæ cognitio-
 nes Dei ab ipso infusæ in suorum sanctorū animas, quę
 quantum in se conantur nostrū intellectum corrup-
 pere: sed cū ipse incorruptibilis sit semianimē reddūt,
 ipsumq̄ deiūctunt cogentes eorum a sua operatione ces-
 sare. Ideo Ioannes videns faciē lucentem sicut Sol, in
 terrā semianimis occidit. Quoniam etiā ad res minī-
 mas contēplandas Dei, quæ in pedibus figurantur:
 vires defunt fragilitati humanæ. Et sic sicut solis in-
 tuitu oculi nostri turbantur, sic etiā volentes dū a pa-
 tria cęlesti extorres fumus res Dei solite contēplari
 in intellectu turbamur, quoniam solo visu corporali &
 terrena cogitatione, Dei mysteria consequi & trāscē-

dere volumus. Præcepit Deus Moysi vt faceret ei alta-
 re lapidei & dixit. Nō leuabis cultrū tuum super eo. Exod. 20.
 Non permittit Deus cultrū super altari suo ascēdere:
 quia nō vult fidei mysteria & arcana Dei scrutari nō
 siri ingenij acutie. Sic Apostoli turbabantur in Chri-
 sti præsentia, sicut coram sole cęlesti & diuino, cū ad-
 huc essent terreni, & cogitationes humanę & terrenę
 ascenderent in corda eorū. Sed Christus, vt has turba-
 tiones expelleret, dixit eis. Videte manus meas, & pedes
 meos, quia ego ipse sum. Retinuit cicatrices, vt resurre-
 ctionē probaret. Et vt D. Chrysof. ait, in die iudicij Chry. hom.
 proferunt cōtra Iudęos testimoniū passionis. Hoc to- 49. in impes
 tum facit Christus vt eum discipuli cognoscant, & in 1. sect. Matt.
 eius resurrectionē credant dixit eis pax vobis, & quo-
 niā operibus non verbis dignoscitur homo, ideo ostē-
 dit eis manus. Mundus plenus est verbis, & fallax &
 mendax operibus. Quamplurimos tecū bona verba
 loquentes videbis, & dicentes, pax vobis, pax vobis:
 quibus tamen si indigeas nec assem dabunt. Multi pa-
 schatis tēpore bonū illud tibi nunciant & dulciter ca-
 nunt, qui tuis cōmodis inferuituros se tibi offerūt: cū
 tamen opus sunt, eorū nemo apparet. Bonus amicus
 est Christus qui operibus & verbis abundat. Bonis
 verbis, in hoc q̄ dicit pax vobis: bonis operibus in
 hoc quod ostēdit manus cruci affixas propter eos. Si-
 nos deberemus habere erga Christū: ei q̄ tales esse a-
 mici, vt nō solū verbis, sed etiā operibus cōtenti esse-
 mus. Multi dicunt mihi in illa die dñe, dñe: rōne in Matt. 7.
 nomine tuo prophetauimus, &c. Discēdit a me oēs
 qui operamini iniquitatē, dicēte. Videte man⁹. ¶ Tu
 ergo peccator manus Christi intueri & ad eas cōuer-
 te oculos: quod si feceris, duo in eis inuenies. Primū
 quidem perforatas esse, in quo eius maxima bonitas
 & magnificentia ostēditur. De homine liberali & ma-
 gnifico sermone vernaculo dicere solemus (es vn ma-
 nirroto.) Huiusmodi. n. Christus est, adeo vt latronē Luc. 23.
 dicentem, dñe memento mei, ideo statim regno do- Matt. 10.
 nauit: pro potu enim aquę frigidę quā in nomine e-
 ius des, gloriā tibi concedet. In manibus ergo Chri-
 sti liberalitatē eius cognosces, & amorem maximū
 siquidē tanto te est amore prosequutus, vt sanguinē
 propriū pro te effuderit, & voluerit manus eius sacra-
 tissimas duris clauis fuisse affixas. Tantū quidē te di-
 lexit, vt per quendam prophetam dixerit. In manibus
 meis scripsi te. Hoc conducat maximē ne vnquam,
 quantūvis peccator sis, desperes: sed potius in eius in-
 finita bonitate & misericordia confidas vt qui gloriā
 latroni concessit, cōcedet & tibi, si ad eū verē conuer-
 taris. ¶ Sed quoniam multi sunt qui Dei misericordia
 abutuntur, & anam accipiunt vt peiores efficiantur,
 & peccata multiplicent, dicentes Deū esse misericor-
 dem & in omnibus parcere, eius infirmitatē obliuī: audi
 secundū quod in manibus Christi inuenitur, esse sci-
 licet sanguine perfusus sicut manus carnificis, Phara-
 onem interroga quid illi contigerit: inuenies. n. in sa-
 cris literis, Israëlitas vidisse Egyptios mortuos & ma- Exod. 14.
 nū magnam, quā exercuerat super eos. Si misericor-
 diā eius contēplaris, cōtemplare etiā iustitiā: quoniam
 vtrunq̄ in manibus Christi inuenies, tui amore es-
 se perforatas, apertas, vt gloriā tibi donet, sanguine
 autē perfusus, vt vitā tibi auferat. Peccatoribus qui ad
 Deū conuertuntur, habet dñs manus apertas, vt eos
 recipiat, & beneficiis afficiat: duris autē & obstinatis
 in malo habet manus sanguinolentas, quia acerbē de
 illis supplicium sumet. Debemus ergo eius misericor-
 diā cōsiderare ad confitendū: iustitiā etiā ne aulea-
 mus in peccato morari & detineri. Vis hanc manu n
 k k sanguī.

1. Cor. 15.

Hebr. 1.

Matt. 28.
Psal. 77.

Ioan. 20.
Esa. 16.

Ioan. 14.

Nom. 27.

Dan. 5.

sanguinolentam & carnificè videre? Lege Daniele prophetam. Selebat Balchazar rex Babylonie ad mē tam cū suis mulieribus vasa templi Dei prophanans, cui subito digiti quasi manus hominis scribētis apparuerunt, q̄ rex aspiciens facies eius cōmutata est, & cogitationes eius cōturbabant eū & compages renū eius soluebantur, & genua eius ad se inuicē collidebantur. Venit Daniel & ei scripturā exposuit, hæc. n. erat, Mane, thecel, phares. Hoc est, Mane, numeravit Deus regnum tuū, & cōpleuit illud: Thecel, appēsus es in statera & inuentus es minus habēs: Phares, diuisum est regnum tuū, & datū est Medis & Persis. Sic tu qui Dei & salutis tuæ animæ es oblitus, considera quā sic manus iustitiæ Dei veniet super te quæ dinumerabit omnia peccata tua: melius enim te ipso nouit numerū tuorum peccatorum, hoc enim est Mane. Thecel, quā appendet Deus eorum circumstantias & qualitates in statera & maximo rigore examinabuntur. Phares, diuisum est regnū tuum: nam mors cras veniet, & corpus diuidet ab anima: & animā ipsam præcipitem dabit in infernum, & corpus in sepulturā vitinam manus hæc iustitiæ Dei quotidie ob oculos esset posita, vt Deum ipsum timere sciremus, ne vnquā illū offendere auderemus. Sed sunt multi qui solū inuentur qualiter christus gloria in cruce latroni est pollicitus? non autē quomodo Pharaonē in infernū proiecit. core etiā, Darhan, Abiron, Sennacherib, ho Iosernē, Goliā, & quam plurimos alios. Angelos etiā (vt inquit Petrus) misit in baratrū pœna æterna cruciandos: & Ozam quia arcā tetigit statim interfecit, Bethsamarum etiā quia ad testamenti arcā oculos curiositate cōpulsus conuerterunt, quinqueaginta milia hominū interemit, cū septuaginta viris de electis, Hos & alios inspicere debes, & vidēs hanc manū sanguinolentā Dei illum timeas ne offendere in aliquo audeas. Multi manus christi amabiles considerāt, minime autē vindices, quib⁹ videtur q̄ sicut latro in cruce hora mortis saluus factus est, sic ipsi eadē hora penitentiam agent. Propter hos enim verē dici potest, q̄ vnus latronis gratia cæteri hospitio priuatur, quare prouerbium hoc de latrone crucis verificari potest & intelligi, quia propter istū a cælesti hospitio multi destituuntur: siquidē propter diuinas latronem, qui in partibulo crucis passus est cum christo penitentia in mortis horā differunt: & tunc cū penitentiæ locus nō adsit cælestē patriam amittunt. Has ergo manus videamus & audiamus christum vltra dicentem discipulis. *Palpate & videte, quia spiritus carnē & ossa nō habet, sicut me videtis habere. Et cū hæc dixisset ostēdit eis manus & pedes.* Hoc quod euangelista dicit q̄ reddidit se palpabilem Dñs Apostolis vt ad eū possent accedere & tangere, potius opere miraculo quā naturali proprietate aliqua contigit: nā corpus dominicum quod iam incorruptibile & immortale erat, naturali ratione manibus eorum qui nondū erant incorruptibiles tangi nullo modo poterat. Modo tamen quodā inefabili se palpabile præbuit, vt Apostolos firmos in fide redderet: vt clarē & manifeste viderēt & palpārēt verum corpus, & resurrectionē crederent. Vide ergo quot argumentis probat se vere resurrexisse. Primū ad cogitationes illorū rēspōdet: hoc q̄ sapiētime ante passionem suam fecerat. Secundo manus & pedes ostendit. Tertio totum corpus suū palpandum exhibet. Sic vt ex voce eius, ex cogitatione eius, ex omni statura corporis agnosci potuerit. q̄ Sed quare tā multis argumentis probauit se vere suo corpore resurrexisse? Quia discipuli postea christi resurrectionem

2. Petr. 2.
2. Reg. 6.
1. Reg. 6.

erant prædicaturi: & ideo oportebat, vt firmiter crederent, & hæc postea nunciarent. Vnde Petrus prædicans dixit, quod apparuit post resurrectionem tuā non omnibus, sed testibus præordinatis à Deo: nobis qui manducauimus & bibimus cum eo post resurrectionem. Et Ioānes etiā ait. Quod fuit ab initio q̄ audiuius & vidimus oculis nostris, quod prospeximus, & manus nostræ contrectauerūt de verbo vi. 1. Ioan. 1. Expēde etiā christi humilitatē & charitatem qui cū rex esset gloriæ tā humiliter se præbuit tractandū discipulis pauperculis: vt fidē resurrectionis ostēderet, & ad credendum eos alliceret. Licet enim iam non erat mortalis nec passibilis, ascenderat quidē ad altiorē statum & dignitatē: nam erat gloriosus & immortalis, nihilominus nō obliuiscitur antiquæ humilitatis & solitæ. Nō sic multi faciunt qui cum se vidēt ad sidera ductos, & in dignitatibus magistratibusque constitutos, quæ prius nouerant non agnoscūt: quia honores mutant mores, contēnunt etiam amicos cū dñi efficiuntur. Non sic Ioseph, qui cum vidisset fratres ad se veniētes humili & sordido habitu & afinis, quibus triticum asportarent & ouinū essent pastores, ipse autē Aegypti præfectus eos nouit, quibus & honorem detulit, maximūq̄ fecit. Sed historiam prosequamur. *Adhuc autem illis non credentibus, & mirantibus præ gaudio dixit. Ioannes clarius dixit, gauisi sunt discipuli viso dño. Iam hic vides quam verē dixerit Dñs. Tristitia implebit cor vestrum; iterum autē videbo vos & gaudebit cor vestrum.* Tristitia fuerunt repleti in eius passione & in illo triduo: vnde dominus dixit discipulis euntes in Emaus. Qui sunt hi sermones quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes? At nunc iam gaudent in christi presentia: & omnes illæ lachrymæ absorptæ fuerunt in presentia christi. Vides etiā hic, quā verē dictū sit de Deo. Post tēpstatē tranquillū facis, & post sterum gaudium inducis. q̄ Sed mirabile est quod hic ait, q̄ non credentes discipuli gaudebant? Quomodo non credentes gaudebant? Sed simul stare poterat vt ad presentiam dñi gauisi sunt: nihilominus tamen non perfectē crediderunt, sed timuerunt ne fortasse dominus nō esset qui appareret. Gaudē enim magnitudo causa fuit timendi. Sic nobis quotidie cōtingit, vt ad quod maxime gaudemus, & quod maxime optam⁹ metuimus, ne aut non sit aut nō eueniat, aut ne fallamur. Sed audiamus iam nunc quid christus dixerit discipulis gaudentibus in ipso. *Habetis hic aliquid quod manducetis? At illi obtulerunt ei partem piscis asii, & solum mellis. Et cum manducasset coram eis sumens reliquias dedit eis.* Poterat indignē ferre, rarditatem eorum: sed vt matres solent fouere paruulos suos, ita christus infirmos discipulorū animos summa lenitate & inefabili suauitate tractauit. O quāta est erga nos omnipotentis Dei charitas: vbi dñs maiestatis cū rudibus & pauperculis piscatoribus etiam post resurrectionē tam familiariter & suauiter conuersabatur, edens & bibens cum illis. q̄ Obseruandum autē quod hos discipulos ad prædicandum misit per totum vniuersum, & ad sustinēdum labores & persequutiones: sed tamen prius vult dulciter cum eis comedere. Sic cum sciat labores vtilitatem hominibus afferre: ostendit eis prius dulcia solaria, vt eis homines inuiter, & tandem fortiter tentationibus resisterent, sicut iter acturi prius cibos parant, ne in via laboribus desint? Sic christus fecit cum istis Apostolis & discipulis. Columbæ in terram longinquam mittendæ prius tritico melle misto cibantur, vt semper conentur ad locum,

Act. 10.
Ioan. 1.
Gen. 45.
Ioan. 16.
Tob 13.
Gen. 22.
Gen. 26.
Gen. 28.
Deut. 18.
Hier. 1. 1. cō
mē. Esa. c. 1.
Gen. 41.
Dan. 2.

Esod. 16.
Egyp. 9.

Gen. 18.
Tog. 12.

Chryl. hō.
26. super
Ioan.

cum, quo delicatius tractatas fuisse meminerūt redire. Filiū Irahel prius cibati fuerunt manu cælesti in deserto, & postea dimicauerunt cum gigantibus terrę pro missionis. Similiter fecit christus cū istis comedens cū eis familiariter: & postea misit illos vt pugnarent aduersus torū orbē. q̄ Porro comestio christi fuit vera comestio & nō ficta, sicut comedebāt angeli quia paruerūt Abrahā: & raphaē, qui sociati tobiā. Sed christus non sicut illi Angeli, sed verē comedit, quia dētibus attritus est cibus, & in stomacho receptus: & sic fuit vera comestio. Sed quantū ad diuisionem cibi & traiectionē in ventrem non inuenitur in christo finis humane comestionis, quia virtute diuina quicquid erat ibi conuertebatur in aērē aut vaporē: sicut virtute solis aqua resolutur in vaporē subtilē & consumitur. Manducauit igitur christus post Resurrectionē non quasi cibo indigens (sed vt Chrysofost. ait) vt eo modo naturā corporis resurgens astrueret. Verum licet comestio nō fuerit per se sufficiens argumentum ad probandū veritatem naturę humane in ipso: tamen cū aliis argumentis visu, voce, & auditu, cum scripturis sacris erat sufficiens argumentū ad probandū christū vere resurrexisse à mortuis. Sed ad contextū. *Et dixit ad eos. Hæc sunt verba que loquutus sum ad vos, cum adhuc essem vobiscum: quoniam necesse est impleri omnia, que scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & Psalmis de me.* Reducit ad memoriam ea quę dixit ante mortem. Ecce ascendimus Hierosolimam, & filius hominis tradetur ad illudendum, & flagellandū, &c. Sicut omnia quę vobis prædixi de morte mea iā vidistis impleta, credite q̄ etiam vera dixi vobis cū resurrectionem meā prædixi. Sicut in aliis verū inueniuntur magistrū: sic in hoc oportebat, vt illum crederēt verum. Sed necesse fuit illa adimpleri necessitate conditionata non absoluta, hoc est, necessitate consequentiæ, nō consequentis, seu in sensu composito, non autem diuisi: non necessitate coactionis liberi arbitrii, sed præordinationis diuini decreti. Cæterum in lege Moysi multa de christo scripta sunt, vt q̄ Deus dixit Abraham, Isaac, & Iacob, in semine tuo benedicetur omnes familie terrę. Et illud Deuteronomij. *Prophetam suscitabit vobis dñs in Psalmis etiam passim inueniuntur de christo. Prophetauit nanq̄ incarnationē, natiuitatē, aduentum regum, prædicationem, passionem, & crucē denique resurrectionē, & in celos ascensionem, egregius Psaltes, vt in superioribus iam vidimus. Præterea in his verbis ostendit christus vetus testamentū ad fidei nostræ firmitatē, & certitudinem esse necessariū, aduersus Valērianos & Manicheos, qui vetus testamentum damnauerunt. Quia christus hic de veteri testamento loquitur, quia nihil de nouo tunc erat scriptum. Tunc aperuit illis sensum vt intelligerēt scripturas. Hoc est intellectum eorum illuminauit. Hactenus manifestauerat se esse verum eundē hominem (scilicet Iesum) ab humanis, modo manifestat à diuinis agendo & operando in eorum mentes: hoc enim diuinū est opus, aperire scilicet mentes eorum, vt intelligerent scripturas, & donare piscatoribus flammam intelligentiam prophetarum. Obserua autem q̄ propheta bene intellexerunt suas scripturas & sciebant quod loquebantur: nā non fuerunt sicut Montanus somniauit, qui (vt ait Hierony) dixit, q̄ propheta mōte pecudum loquebantur, nō intelligentes. Intellegentibus vtique, nā alias propheta non essent. Sic fuit propheta Ioseph, qui interpretatur somniū Pharaonis, & non Pharo qui vidit vaccas & spicas. Sic etiā non fuit propheta Nabuchodonosor, qui statuā*

vidit: bene autem Daniel qui interpretatus est euentum regni Chaldeorū, per statuatam signatū. Atq̄ ideo quāuis Caiphas prophetauit, tamen non fuit propheta, quia nō intendit quid spiritus sanctus per os eius voluerit insinuare. Cū tamen intelligeret scripturas sacre scripturæ & voluminum sanctorum ea, quę dicebant & scribebāt: cur non loquuti sunt clarē: cur ita obscure loquuti sunt, vt necesse fuerit, vt christus aperiret sensum, vt intelligerent Apostoli scripturas? Scriptura sacra obscura est. Primo ne Iudæi sacros libros, qui tractabāt de ruina Israelis, & de vocatione Gentiu ex inuidia comburerēt. Non. n. sustinuisent tanta aduersus se testimonia. Hoc Esaias ex persona dñi ad Iudæorum gentē ait. *Neq̄ credidisti, nec à principio aperui tibi aures tuas: noueram enim q̄ inobediens non pareres. Secundo obscuritas alia ratio est idioma videlicet, hebraicę linguę diuersum à græca & latina. Præterea ob incredulitatem etiā auditorum multa obscura dixerūt: quę nō paucioribus & sanctis viris reuelata sunt. Obscura sunt, quia hyperbolis frequenter vtuntur propter velocitatē sermonum suorū, & propter impetum spiritus qui inerat scriptoribus sanctis. Hoc de Paulo dixit Irenæus q̄ de omnibus scriptoribus sacrorū voluminum fas est dicere. Quinto obscure sunt scripturæ, quia pleraque figurate portenduntur per ænigmata & allegorias & parabolas, aliter intelligenda quā sonare videntur. Nā terrā la: & melle manantē legimus, & mōtes stillabāt dulcedinē: & de gentibus ait. *Benedicent me bestię agrorum.* Nā scripturæ proprius character est per translationē loqui. Sic Esaias, pro eo q̄ abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, i. noluerunt decem tribus parere domui David, & assumpsit magis Rasm & filiū Romeliæ. Propter hoc ecce dñs adducet super eos aquas fluminis fortes & multas, regē Assyriorū. Et de vocatione gentiu loquens idem propheta ait. *Gloria Libani ad te veniet, abies, & buxus, & pinus, &c. Sexto obscure sunt, quia solent superioris intellectus consequentiā nō tenere, maxime prophete, qui (vt D. Hierony. adnotat) solent repente propositum mutare. Vnde Naum ait. *Celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adiciet vltra, vt pertranseat ad te Belial, &c. Et sermonem conuertens ait. Ascendit qui dispergat in facie tua, custodiēs obsidionē. Et in Psalmo cū dixit propheta. *Exultate Deo adiutori nostro, iubilare Deo Jacob, subito persona mutatur. Nā in persona dñi statim loquitur ad populū. In tribulatione inuocasti me & exaudiui te. Et multa alia sunt loca, in quibus propositum statim mutatur: quę omnia breuitati cōsulentes dimittimus. Ex his et aliis causis scriptura sacra difficilis redditur, quā difficultatē submouit christus ab Apostolis, vt sensus scripturę sit illis clarus. Obscurę autē erāt scripturæ q̄ ipse Deus voluit significare, cum veniens ad Mosē legē laturus monē Orebum nube densa cooperuit, & Salomonis templi obscura nebula impleuit, & arcā sceleris velo iussit cooperire. At christ⁹ Dei filius splendor gloriæ & figura substantiæ eius, ipsas diuinas literas explanauit. Cū Elias ascendit in celum paliū suum discipulo suo Eliseo reliquit, quo profundas Iordanis aquas pertranstuit. Sic christus ascendens in celū cælestem sapientiā dedit discipulis, qua possent sacra scripturā intelligere, eiusq̄ profundas aquas penetrare. Sequitur. *Et dixit eis. Quoniam sic scriptū est, & sic oportebat christum pati, & resurgere à mortuis tertia die. Sæpe iam in multis locis diximus, quomodo oportebat christū pati: & de hoc termi-*****

10. 46. 16.
Esa. 48.
Ire. li. 3. ad
uer. Hæref.
cap. 7.
Exod. 13.
10. 1. 3.

no & vocabulo necessariū. Nihilominus tamē expedi-
dit hic aliquid enarrare. Quapropter aduerte q̄ si ne-
cessarium hic, accipitur secundum sui naturā ita vt
impossibile sit aliter se habere, sic manifestum est q̄
non fuit necessarium Christū pati, nec ex parte Dei,
nec ex parte hominis. Si verō necessarium accipitur
ex aliquo exteriori, ita vt faciat necessitatē coactio-
nis, vt cū aliquis nō potest ire propter violentiā deti-
nentis illū: non fuit hoc modo necessarium Christū
pati, nec ex parte Dei, qui Christū destinuit pati, nec
ex parte Christi, qui voluntariē passus est. Verū si ne-
cessarium accipitur ex suppositione finis, ita vt finis
nullo modo possit esse, aut nō possit cōuenienter nisi
tali sine p̄supposito, isto modo Christū pati neces-
sariū fuit necessitate finis: & sic oportebat pati tā ex
parte patris & filij, sicuti nostra. Hęc tria insinuauerunt
in hoc Lucę cōtextu. Primo ex parte patris, quia sic
scriptū est vt promissis staret ordinatis, institutis, fir-
matis, iuratis, atq; scriptis. Regum. n. interest promissis
fa adimplere, contrarium autē defectus maximus est.
Deus promiserat hoc in Psalmis, in scripturis, & in
p̄phetis, quapropter ex parte patris necesse erat Chri-
stū pati, quia sic scriptū erat. Vnde Ecclesiasti. ait Deo.
Da mercedē sustinentibus te: vt prophete tui fideles
inuentiant. Ideo Christus superius dixit, filius ho-
minis secundū q̄ definitum est vadit. ¶ Secundo ex
parte filij, ideo ait consequenter. Oportebat Christū
pati. Bonorū quidē filiorum interest maximē patrū
promissis stare, Christus autē ita hoc negotiū suscepit
vt nec vnus apex nec vnū iota prateriuit a lege, do-
nec omnia fierēt. Ideo ipse Christus patri alloquit̄ di-
cēs. Ego te clarificauī super terram, hoc est, ego osten-
di pariter te verbū tuū & promissum magnificare. Et
etiā fuit necesse ex parte Christi, quia per humilitatē
passionis meruit gloriā & exaltationē resurrectionis.
¶ Tertio fuit necesse ex parte nostra, quia per eius pas-
sionē liberati sumus a diaboli seruitute, vt ex Ioanne
Saluator dixit. Oportebat exaltari filiū hominis, vt
oīs qui credit in eū nō pereat, sed habeat vitā eternā.
Et hoc est q̄ ait consequenter. Et p̄dicari in nomine ei-
us penitentia & remissionem peccatorum in omnes gentes.
Quare in nomine Christi? Quia hic solus est, qui pe-
nitentiā & p̄nitentiis veniam promeruit. Nec solū
p̄dicandū est vt homines penitentia agant de ma-
lefactis suis: sed etiam q̄ verē penitentes consequen-
turi sint per Christū remissionē peccatorū. ¶ Verū
hic aliqua obseruanda sunt. Primo q̄ Christi passio
dat virtutē penitentia: & ideo prius dixit. Oportuit
Christū pati, & deinde eius virtutē ostēdit, addēs in
remissionē peccatorum. Hęc. n. Christi passionis vti-
litas est, vt peccata remittantur, & hoc tripliciter. Pri-
mo per modum prouocantis ad charitatē, quia vt ait
Apost. Cōmendat Deus suā charitatē in nobis, quo-
niā cū inimici essemus Christus pro nobis mortuus
est: per charitatē autē cōsequimur veniā peccatorum.
Secundo passio Christi causat remissionē peccatorū
per modum redēptionis: quia enim ipse est caput no-
strum, per passionē suā quam ex charitate & obedi-
entia sustinuit, liberat nos tanquā mēbra sua a pecca-
tis per p̄ctā suā passionis. Tertio per modū efficiē-
tię in quantū caro, secundum quā Christus passionē
sustinuit est instrumentū deitatis: ex quo eius passio
mes & actio operatur in virtute diuina ad expel-
lendū peccatum. ¶ Aduertendū secundo q̄ cum dicit,
oportebat p̄dicari, p̄teritum oportebat non respi-
cit p̄dicationē p̄teritā (cum de futuro sic sermo)
sed respicit dispositionē p̄dicationis futurę per apo-

Ecc. 36.
Luc. 21.

Mat. 5.
Ioan. 37.

Ioan. 3.

Rom. 5.

stolos. Est enim sensus quod oportebat sic. i. talem dī
spositionem & ordinē ac modum ad p̄dicandū effi-
cere, qualis modus, qualis ordo, qualis dispositio esse
ēta est, vt scilicet, colligeret Iesus discipulos testes mi-
raculorū, vite, p̄dicationis, passionis, & resurrectio-
nis suę. ¶ Tertio post Christi mortē dicit p̄dicandū
esse penitentia, vt intelligas q̄ oportet, vt p̄ni-
tentiam agas, quantum pro te sit mortuus Christus, vt
effectum mortis eius, i. gratiam & remissionē pecca-
torū consequaris. Nemo in sola Christi satisfactione
securus cōstitat, vt impiissimi docent Lutherani: nā
opus est vt tu labores, doleas, & penitentia agas, vt
gratiā & remissionem peccatorū consequaris. Hęc. n.
iubet Christus p̄dicari ad remissionē peccatorum.
¶ Quarta sanguinem suū fudit, & pro nobis satisfecit.
¶ Quarto p̄dicandum iubet in omnes gētes: vt vi-
deas quantū sint multiplicari fideles post Christi pas-
sionem, & ex merito passionis suę. Ipse. n. dixit. Nisi
granū frumenti cadens in terrā mortuū fuerit, ipsū
solum manet: si autē mortuum fuerit, &c. Solus erat
Christus in celo, nullis animabus sanctis sociatus an-
tequā moreretur: sed postquā granum hoc frumenti
mortuum est, attulit multum fructum: quia cęlū re-
pletū est sanctis hominibus. Sic etiā ait scriptura, q̄
post mortē Ioseph multiplicati sunt filij Israel, & cre-
uerunt nimis. Similiter pauci erant filij regni in vita
Christi & pauci credentes: sed postquā Christus, qui
vt alter Ioseph fuit venditus a Iuda, & mortuus est,
creuerunt filij Israel, hoc est Christiani: quia omnis
orbis venit ad Christū, & in omnē terrā exiuit sonus
Apostolorū, & in fines orbis terrę verba eorū. ¶ Sed
dubiū hic maximum oriri videtur. An Apostoli p̄-
dicauerint euangeliū omnibus gētibus? Ad q̄ breuiter
respondeo, q̄ sic: nā hoc p̄ceptum fuit personale
& in sua persona dictum est Apostolis & discipulis
Christi, & quicquid Christus mādabat est possibile:
& quantum esset alias impossibile, per eius virtutem
faceret illud possibile, & sic impletū est ab ipsis Apo-
stolis & discipulis. Et in hac apparitione, vt Marcus
expressius fatetur, dixit Christus. Ite & p̄dicare euā-
gelium omni creaturę. Et Act. 1. habetur, quod in die
Ascensionis dixit. Et eritis mīhi testes in Iudęa & in
Hierusalem: & vsq; ad vltimum terrę. Ipsimet Chri-
sti discipuli qui fuerat eius testes, postquā induti sunt
virtute ex alto, & acceperunt Spiritum sanctum, qui
fuerunt testes in Iudęa & Samaria, fuerunt etiā testes
vsq; ad vltimum terrę. Et Marcus clarē dixit q̄ pro-
fecti p̄dicauerunt vbicq;. Et Christus in Matthæo
dixit loquēs de destructione Hierusalē. P̄dicabitur
hoc euangeliū in vniuerso orbe, & tunc veniet cō-
summatio. Ergo ante excidium Hierosolymitanum
fuit p̄dicatum euangeliū in vniuerso mundo, &
Chrysostr. late probat hoc ex illo, quod Paulus addu-
cit, dicens, quod in omnē terram exiuit sonus eorū,
& in fines, &c. Nam si vnus Paulus tanq; sol ab orien-
te vsq; in occidentē venit in Hispaniā, & tot provin-
ciis p̄dicauit: vt videre est in Act. Apostol. quid aliū
facerent? Nec intelligas Apostolos in vita sua omni-
bus provinciis p̄dicasse, vrbibus, vicis, & oppidis,
sed p̄dicasse saltim p̄cipuis provinciis & ciuitatis
bus. Itaq; etiā si discipuli Christi p̄dicatione nō om-
nia loca tetigerūt, sic sicut q̄ p̄dicationis euangeliū
fama per omnes partes celebris fuit. Et sic debes intel-
ligere D. August. dicentē cum Esichio scribit, q̄ erant
in Africa gentes Barbarę, ad quas nō peruenit p̄di-
catio euangeliū: quia Barbari illi propter aliquam ac-
cidentalē separationem cōmerā ab aliis hominibus
vēr.

Ioan. 12.

Exod. 15.

Gen. 37.

Rom. 10.

Psalm. 13.

Act. 2.

Mar. 16.

Mat. 14.

Chrysostr.

1. ep. ad Ro.

& hom. 8.

super 2. Cor.

cap. 4.

Aug. ep. ad

Esichiu,

in li. siue e-

pi. de vni-

te ecclesia cō-

uē.

vel gentibus non audiant vocē Christianitatis & ne-
sciant doctrinā Christi: & tamē in primis tēporibus
statim post Christi mortē p̄dicatum est ibi aliquid,
vel in provinciis finitimis, ita vt fama nominis chri-
stiani peruenerit ad eos. Et ita August. & Origenes
lib. 1. de ser. dom. in mō
te. c. 10.
Orig. hom.
28. super
Matth.
qui dicunt per Apostolos nō esse in totū orbē p̄dica-
tum euangeliū, intelligendi sunt de p̄dicatione quā
tum ad totalē fructum: & q̄ Christus hic dicit intelli-
gitur de p̄dicatione facta & publicatione, etiā si ne-
mo cōuerteretur. Si. n. intelligatur hoc quantum ad
fructum p̄dicationis qui est vt singulis gētibus fun-
detur ecclesia credentium in Christo hoc cōplebitur
ante diē iudiciū, vt August. exponit: nō tamen fuit cō-
pletum ante euerionē Hierusalē. Sed si loquamur de
fama p̄dicationis hoc ante euerionē Hierusalē fuit
cōpletum: in vita Apostolorum & discipulorū Chri-
sti. Vnde B. Hierony. putat non mansisse aliquā gen-
tē quę Christi nomen ignoret: & quāquam non ha-
bit p̄dicatorē, tamen ex vicinis gentibus opinio-
nē fidei nō potest ignorare. Verba sunt hęc D. Hiero.
Et sic August. & Orig. possunt cum aliis concordari.
Sic satis de hac quęstione. Verū vbi incipienda esset
hęc euangelij p̄dicatione in omnes gentes ostendit
Christus dicens. Incipientibus ab Hierosolyma. Siquidē
remissionē peccatorum p̄dicabant, cōgruum erat,
inciperēt ab illa ciuitate, vbi parratum est maximum
omnium scelus: vt videntes Gentiles hanc infinitam
misericordiā qualis erat ignoscere huic ciuitati, sed
quid dico ignoscere? Imo q̄ voluit Christus prius eu-
angeliū et denunciari, vbi fuit mortuus nefandus sce-
lere & nō viso, vt videntes inquam Gētes hoc Chri-
sto maximē afficerēt, ne desperarēt de misericordia
ipsius, siquidem adeo bonus & misericors fuit: vt nō
solum parcere huic ciuitati Hierusalem voluerit, sed
etiā eā omnibus alitis mundi p̄ferre. Quis ergo dif-
fider de misericordia Dei: qm̄ tanta liberalitate veniā
cōcedit propriū filij crucifixoribus? Secundo voluit,
vt ab Hierosolymis inciperet p̄dicatione: vt ex Iudęo-
rum credulitate, Gentiles animarentur ad amplexā-
dam fidē christianam. Si. n. in Christum credere nō
dubitarunt illi, a quibus in cruce suspensus est: quare
non crederent in eū Gentiles, qui tantum nefas con-
tra Christum nō perpetrarunt? Et si Iudęi homicidę
post tot flagitia simul atq; respuerunt, tantę gratię fa-
cti sunt participes: qui nō possunt Gentiles bonā spē
concupere veniē? Sed de his hætenus. Vos autē estis te-
stes horum: & ego mittā promissum patris mei in vos. Apo-
stoli erant testes vite, miraculorum, & p̄dicationis
Christi, & debebant vniuerso orbi de his testimoniū
perhibere: sed qm̄ testis firmus & constans in dictis
esse debet: ideo postquā dixit eos futuros testes, adie-
cit missurum se spiritum sanctū qui eos virtute & for-
titudine maximē reficeret. Figulus postquā vasa in ro-
ta confecit sunt blanda mollia, atq; debilia: quę si tā-
gas cōminuantur statim. Si tñ in camino ignis repo-
nas vt coquantur dura educit & fortia. Vasis Iudeis
S. Iob nos cōparauit, cū dixit. Memento dñe q̄ sicut
lutum feceris me. Erāt Apostoli sicuti & nos vasa de-
bilia & delicata: adeo vt eorum principē qui se vt for-
tiorē magnificabat quędā vicerit muliercula. Nō eius
collo gladium subdiderunt, nō Gigātes & homines
fortes obsiderunt armati, sed quędā mulier debilis se-
xu ignobilis conditione & officio, erat. n. ianuaria:
fuit tanta Petri pusillanimitas, vt timore concussus
magistrum negauerit, nec habuit vim nec pectus ad
reddendum de illo testimoniū. Sed tñ hæc lutea vasa
igni immissa ex Spiritus sancti fornace euasērūt for-

Hier. com.
in Matth.
cap. 24.

Iob. 10.

Mar. 14.

tissima & validissima: sic vt D. Petrus, qui ante mu-
lierē verebatur, non timuit magistratus postea, p̄fissi-
ces & principes synagogę, corā quibus maxima au-
toritate in cōcilio respondit dicens. Obedire oportet
Deo magis quā hominibus. Hac ratione inter alias,
spiritus venit super Apostolos in linguis igneis: quia
sicut vasa lutea coquere volebat igne, vt de Christo
testimoniū redderēt. ¶ Possent etiā dicere. Qui nā su-
mus nos, homines idiote illiteratę ad disputandum
cū doctoribus & legis peritis, & de deo testimoniū
reddendū? Ad hoc respōdet Christus se missurū Spi-
ritū sanctū, qui eos omnia doceat. Ideo in Ioāne ha-
betur, q̄ promittēs spiritum paraclētū, dixit. Ille vos
docebit omnia, Et quia ignis illuminat, venit in lin-
guis igneis ad illuminandum eorū intellectus, cōsciē-
tia, literis, & maxima sapientia. Futuri erāt testes Apo-
stoli, & testimoniū de Christo reddituri corā poten-
tatibus & terrę principibus: ad hoc autē indigebant
robore ac fortitudine. Redditur etiā erant testimo-
nium corā sapientibus mundi, & ad hoc indigebant
etiā sapientia & peritia: & qm̄ duo hæc Spiritus san-
ctus erat eis largiturus per donū fortitudinis & sapi-
entię, cū dixit eos futuros testes, ideo adiecit Spiritum
sanctum ad eos mittendū, cuius aduentu erant futuri
fortes & sapientes testes. ¶ P̄terea ex hoc colligunt
theologi autoritatē originis respectu Spiritus sancti
in filio insinuari, dū dicit filius, ego mittā. Misit. n.
in diuinis importat processionem ab alio. Ideo solus
pater nunquā missus dicit, quia nō procedit ab alio:
filius autem dicitur missus a patre, quia ab ipso proce-
dit. Paulus. Misit de^o filium suū. Et Christus. Quem
pater misit. Sed Spiritus sanctus a patre dicitur mitti
& a filio. a patre mittitur, quia dixit Christus. Spirit^o
sanctus quē mittet pater in nomine meo. Et mittitur
a filio, quia hic dicit Christus. Et ego mittā p̄missum
patris mei in vos. Ergo a patre & a filio, p̄cedit, nā ab
vtrōq; dicit missus, cōiungitur ex hoc loco antiquus
error grecorū q̄ dixerunt Spiritū sanctū a filio nō p̄-
cedere, sed solū a patre. Ideo caue cū Theophyl. legis
quē more grecorū dixit sup Ioannē Spiritū sanctū a
patre tm̄ procedere, & nō a filio. Sed de his alias. Vos
autē sedete in ciuitate quoadusq; induamini virtute ex alto.
Necessarium. n. erat Apostolos impleri spiritu sancto
& indui virtute ex alto: nā vela vētis dare cōtra aquę
torrentē vela adimpleri debēt vento: & qm̄ Apostoli
erant per mundū nauigaturi contra torrentē, hoc est,
cōtra suas inclinationes repleti sunt prius spiritu san-
cto. Accipiter sublimipeta manū tenentis cum fugiēs
tā saturatus ac repletus potest recedere, vt nunq; am-
plius ad eundē redire cupiat. Volēs ergo Deus Apo-
stolos dimittere, & catenis metus & amoris munda-
ni eripere repleti sunt Spiritu sancto, quo sunt adeo
refecti, vt nunq; indiguerint amplius ad mundū redire.
Vas igni appositū cito cōminuitur, si vacuum sit,
q̄ tamen si plenum sit conseruatur: & qm̄ apostolica
vasa debebant conici in ignē maximarū tribulatio-
nū, prius repleta sunt Spiritu sancto ne cōminueren-
tur, quapropter expediebat eis maxime in ciuitate
morari vsq; adeo hac virtute & Spiritus sancti forti-
tudine induerentur, & postea exire ad p̄dicandū
sustinendumq; labores absq; vllō defectu & dimi-
nutione. Aduerte autē q̄ virtus in hoc loco pro fortitu-
dine accipitur, sicut & supra in initiū euageliū,
cū Angelus dixit Zacharię loquēs. Ioāne Baptista,
Ipse p̄bit ante illū in spiritu & virtute helig, hoc est
in fortitudine. Itā diximus q̄ Apostoli fuerūt pusilla-
nimes in christi passione, quōdēs metu & timore a-
gitat.

Act. 4.
Act. 2.

Ioan. 14.

Gal. 4.

Ioan. 10.

Ioan. 15.

Theophyl.

euang. 10. 10.

cap. 3.

Luc. 10.

A. 1.

Esa 10.

1. Cor. 15.

Psal. 148.

I. iust. 9.

10. 15.

11. 16.

gitati relicto magistro fugerit, & Petri⁹ qui se aliis fortiorē esse putabat illū ter negauerit. Ideoq; opus erat vr̄isti, qui futuri erant testes Christi in Iudæa & Samaria, & vique ad vltimum terræ induerentur constantia, & fortitudine & viribus ex alto, vt testimonium darent Christi, & euangelium constanter prædicarent coram regibus & principibus & potentatibus huius mundi. Hanc fortitudinem acceperunt ex alto, ex aduentu Spiritus sancti. Erant enim apostoli & Christi discipuli viua instrumenta & organa Spiritus sancti, quibus Spiritus Dei loquebatur in hominum cordibus: in quo quidem experiri poterant omnia quæ faciebant Dei esse opera, nō autem ipsis propria. Hoc idem modo operatur Spiritus sanctus per prædicatores apostolicos, & catholicos, qui prædicant secundum doctrinam sanctæ Romanæ ecclesiæ: quibus inquit Christus Nō estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri, qui loquitur in vobis. Si hoc ergo ita est quid gloriaris in his quæ pro te Deus facit? Nunquid gloriabitur securis (ait Esaias) contra eum qui secat in ea, aut exaltabitur ferra contra eum à quo trahitur? Fidelis seruus Dei erat Paulus siquidem postquam omnes suos labores narrauit eorum auctorē Deū cognoscens dixit. Non ego sed gratia Dei mecum. Et duxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis benedixit eis. Vique adhuc scripsit Lucas apparitionem, quæ facta est in vespere diei Resurrectionis dominicæ, & nunc iam agit de Ascensione domini, præmittens omnes apparitiones & omnia, quæ Christus gessit in illis quadraginta diebus. Hanc vero Christi Ascensionem perpulchre scribit noster Lucas in primo capite libri, qui Actus apostolorum prænotatur. Locus autem Ascensionis non fuit in Bethania, sed in monte Oliueti propē Bethaniā. Quapropter cum dicit hic, quod eduxit eos in Bethaniam, intellige exclusiue iuxta Bethaniam. Porro benedicere est bona imprecari: dicere autem Dei semper efficax est. Dixit enim & facta sunt, quare & benedicere eius non potest non esse efficax. An vero Christus benedicendo, & bona illis imprecando vsus est signo crucis tacet euangelium. In veteri lege eleuabant manum cum benedicebant: & sic in Leuitico habetur, quod Aaron extendens manum ad populū benedixit ei. Crediderim ego quod Christi⁹ eleuauit manum & factō super eos signo Crucis benedixerit eis. Hoc tamen certum est hanc antiquissimam cōsuetudinem benedicendi per signum crucis ecclesiam retinuisse vsu publico à temporibus apostolorum: quare verisimile est apostolos didicisse à magistro suo Christo: maxime tūc post triumphum victoriæ per agonem crucis, ad declarandum Deum patrem nos benedicere omni benedictione in cælestibus per triumphum crucis. Et factum est dum benediceret illis recessit ab eis & ferebatur in cælum. Mirabile certe hoc est in sacris literis quam paucis verbis multa atque ea magna complectantur. Gloriosissimam illam Ascensionem, & tam mirabilem & gaudium discipulorum matrisque eius sanctissimæ vidē eis Christum ascendere tanta maiestate & angelorū apparitionē significare volens inquit: recessit ab eis & ferebatur in cælum. Cum etiam in hoc mundo cōuersatus esset: cum apostolis quibus, vt amicis omnia quæ maxime erant momenti nota fecerat, ita vt omnia quæ audiuissent patre suo nota faceret eis, inquit Marcus quod postquam loquutus est eis assumptus est in cælum. Vide ergo excellentiā sacre scripturæ, quæ tam paucis verbis tanta complectitur. Mundus

vt fabulam narret, mirabile est quibus vtatur verbis, quam ostentatione plenis, & ornatis, quantum conetur pulchre ea intexere, & multiplicare: & tādē nihil. Arma virum que cano, Troiæ qui primus ab oris &c. Er post magnum verborum tumultum vnica veritate prolata mille mendacia emittit. Pulchra mulier quomodo cumq; exoneretur placet, vili enim panis inuoluta visum refecit. Deformis autem maximo ornata & fūco indiget, onerarique auro & sericis vestibus, vt aliquid apparere possit. Veritas ipsa est quid pulcherrimum adeo, vt quouis modo se habeat placeat, non enim indiget Quintiliani rhetorica, nec Tullij eloquētia non foliis, nec fūco aliquo: nam de se pulcherrima est. Veritas euangelica non opus habet apparatu aliquo, nec verborū tumultu: nam simpliciter omni re nota ostentatione profert quid sit rei. Recessit ab eis & ferebatur in cælū, inquit, & tacet. Mundi tamen mendacium & fallacia his omnibus ornatis indiget, vt alicuius momenti esse videatur. Respice euangelistā & vide quam succinctē tam mirabile nobis describit ascensionem. Recessit Christus à matre, & discipulis nō quidem sine magno dolore & tristitia eorum: nam ex vna parte sentiebant solitudinem & defectum, quo afficiebantur ex Christi absentia: ex alia autem parte erant eorū corda maximo quodam gaudio & ineffabili repleta, videntium magistrum in tanta gloria & maiestate in cælum ascendere. Recessit eos singulatim amplexens & maximo amore osculans, verba ad solatium ducētia dicens. Ipsi autem veniam petebant iupplices propter incredulitatem præteritam resurrectionis. Benignus magister excusabat eos & dulciter respondebat, & amplexabatur: pia mater exorabat, vt secum duceret quando eius præsentia destituta viuere non poterat, nec per instans: filius respondebat orans quod si ipsa intelligebat quanto pretio ecclesiam ipsam redemerat pateretur propter eius utilitatem & incrementum in mundo cōmorari ad solatium nouiter creditū, qui ad eam erant venturi, pollicens tamen secundum meritum eius post in cælum ferendam. Hunc ergo recessum tam mirabilem complectitur Euāgelista hoc verbo: recessit ab eis. Post hæc autem Christus dominus propria virtute conseruit de terra, & per aerē paulatim incedit, vt credentes illi eo fruerentur, quod sequuta est nubes sole ipso clarior sub ei⁹ pedibus posita, quæ eū operuit, & sic tandem euauit ex oculis eorum. Eia nūc & tu rex Dauid, qui in omnib⁹ mysteriis fidei nostræ tantum loqueris, modo nōne aliquid proferes de ista gloriosa Ascensione, in qua tu etiam fuisti cum Christo in cælum ascendens? Psallat ergo hic tuum instrumentum, & dicat. Exultate Domine in virtute tua. Et iterum. Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius: sicut defecit fumus. &c. Cātate Deo psalmum dicite nomini eius, iter facite ei, qui ascendit super occasum: Dominus nomē illi. Currus Dei decem millibus. Ascendisti in altum cepisti captiuitatem, dedisti dona Spiritus sancti hominibus. Vide runt ingressus tuos Deus. Principes Iudæ, principes Zabulō, principes Neptalim. Erāt enim Apostoli horum tribuum. In medio iuencularum tympanistratarum, hæc erant discipuli teneri. Ibi Benjamin. Filius dextræ sedit ad patris dextram, ascendens in mentis excessu super omnes choros angelorum. Ideoque regna terræ cātate Deo psallite Domino. Psallite Deo qui ascendit super cælum cæli ad orientem, &c. Hanc igitur gloriam & maiestatem qua ascendit supra cælos & sedit ad dexteram patris complectitur euange-

Psal. 100. Psal. 67.

Deut. 32.

Cantic. 1. Psal. 66. Luc. 15.

Ioan. 8.

Ephe. 4. Psal. 67.

Psal. 103.

Gen. 5. 4. Reg. 2.

Ioan. 4.

Luc. 2. Matt. 4.

Psal. 23.

A. 1.

lista dicens, & ferebatur in cælum. Ascendit eleuatis manibus sicut aquila prouocans pullos ad volandū, & super eos volitans: vt discipuli eius tanquam pulli sui ipsum sequi affectibus studerēt, thesaurum in cælo quærerent eo que cor subleuarent, dicentes illud. Trahe me post te, curremus in odorem vnguentorū tuorum. Ascendebat Deus in iubilo, & Dominus in voce tubæ. Gaudii sunt Angeli, quibus gaudium est super vno peccatore penitentiam agente: oue errante, iam reperta & inuenta. Gaudii sunt etiam iusti. Si enim Abraham exultauit, vt videret diem Domini quantum in eius Ascensione cum omnibus lætaturus est sanctis? Nam ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem: suscipit eū nubes ab oculis apostolorum. Nō quod indigebat subsidio nubis: sed voluit eius vti seruitio, virtus enim eius in nubibus. Sic enim prædictū erat. Qui ponis nubē ascensum tuū: qui ambulat super penas ventorum. Non itaque fuit assumptus in nube vt Enoch: non in curru igneo vt Elias: sed ascendit propria virtute ille, qui præstat virtutem nobis, vt ascendamus præparans nobis viam, tollens de medio prædones animarum, diaboli, scilicet, mortem, infernum & peccatum, vt securum acutum ad patrem habeamus aditum. Expēde etiā quod sacra scriptura humilia, & quæ ad opprobriū & confusionem attinet minutatim scribit, & ad longum: quare omnes euāgelistæ nimis extēse passionem & mortem Domini scribunt, alapas, tormenta, & flagella: & Ioannes quomodo fatigatus ex itinere sedebat sic supra fontem in Samaria iuxta Sichen. Et noster Lucas ter nominat præsepium & pauperiam Christi natiuitatis. Sic etiam Mattheus pauperiam discipulorum scribit dicens, quod parabant retia. Quid autem est honoris & gloriæ breui cōplet, & sic euāgelista modo vnico verbo gloriosissimam Christi ascensionem supra cælos resumit quo quidē condemnatur nostra superbia & insolentia, qui cum de honore nostro ac laude agimus verbis omnia obsequidimus, & aliquando plus vero raramus. Vitia autem nostra atque defectus tacemus, nec vllum vel bñ de eis esse volumus. Admonet locus iste, vt quem admodum Christus ascendit in cælum in corpore & anima postquā voluntatem patris sui fecit, ita & nos si perseverantes in facie æterni patris eius voluntatē fecerimus, sperabim⁹ nos assumēdos in vitam æternam quam nostris operibus retribuet Deus iustus in dex. Non ascendet in cælum cum Christo per solā fidem, sed per charitatem, quæ verē dignos nos facit cælesti illa ascensione. Et ideo à monte Oliueti ascendit: quia ex operib⁹ misericordiæ & charitatis ascendimus in cælum. Vnde Dauid. Quis ascendit in montem Domini, aut quis stabit in loco sancto eius? subdit. Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiā. Sed quid post Ascensionem fecerint discipuli audi. Et ipsi adorantes ingressi sunt in Hierusalem cum gaudio magno, & erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum. Iam enim certa fides excusserat omnem merorem: & certa spes promissorum addebat alacritatem. Interea frequentes erant in templo iam tunc euāgelicas victimas immolantes, laudibus ferentes: & gratias agentes ei, qui tanta beneficia decessit per filium suum gratis largiri mortalibus. Sic etiam & noster Lucas ait in Actis, quod omnes illi: si desisterim post Christi Ascensionem, quod reuerti sunt in Hierusalem & introierunt in cenaculum, & erant ibi vnanimiter perseverantes in oratione & obseruatione cum mulieribus & Mariā matre Iesu, &

fratribus eius. Docet nos locus iste, vt perseveremus in orationibus & bonis operibus. Solumus spiritum sanctum suscipere. Perseuerantia enim inor mar meritum & corroborat propositum boni, remouerat currentem, coronat pugnantem, ducit à brauium & cōducit euntes ad portum. Hæc est perseuerantia, qua laudatur martyres, & virginis comantur. Quid prodest quod martyr pro fide dimicet, si non perseverat? Illa sancta quatuor animalia quæ erant plena oculis ante & retro non habebat requiem die ac nocte, sed iugiter clamabat. Sanctus, sanctus, sanctus Dominus omnipotens, qui est, qui erat, & qui venturus est. Ita quilibet Dei verus amator nō debet habere requiē die ac nocte in operibus studiosis vsq; in finem vitæ suæ. Licet enim cæli inferiores iugiter diuersis motibus agitentur: cælum tamē supremum, quod nos dicimus Empyreū in nullo mouetur, nec à sua quiete perturbatur: sed semper in sua immobili tate perseveranter persistit. Sic etiam quanuis potētiae inferiores sensitiue perturbantur, vel inordinatē moueantur, & agitentur ad bona sensitiua capessenda tamen ratio cauere debet, ne vnquam moueatur, & discedat à desiderio supernorum, & operibus studiosis, quin potius in eis vique ad mortem perseueret. Nam quanuis faceret aliquis in oratione optimum exordium, optimam inuentionem dispositionem, eloquentem narrationem, ac pronunciationem: si non haberet solidam & bonam conclusionem, talis oratio omnino priuatur laudis humanæ merito: quia conclusio, quæ ars vetus dicitur, est totus orationis exitus oratio, determinatio, & perfectio. Sic ergo quanuis quis haberet omnes virtutes, & non haberet finē perseverantię: priuaretur sine dubio merito cælestis gloriæ. Audi Paulum. Bonū inquit certamen certavi, cursum consummaui, fidē seruauit, de cetero reposita est mihi corona, &c. Vide Dāuid Iesum Christum, qui in triginta & tribus annis noluit vnquam desistere à perseverantia nostræ redemptionis, nec cessauit propter diabolicā tentationem, nec propter Iudæorum exhortationē, qui dicebant, vt descenderet de cruce. Non enim voluit cessare propter animæ & corporis omnimodam afflictionem: non denique propter crucis passionē: sed perseverauit vsq; ad mortem, donec diceret, consummaturum est, & tunc emisit spiritum dicens. In manus tuas Dñe commendo spiritum meū. Quo exemplo datur intelligi quod solū pater cælestis illorum animas suscipit in regnū vitæ æternæ, qui perseverant vsque ad mortē in eius amore & bonis operibus. Vnde Paulus. Nescitis quod hi qui in stadio currunt, omnes quidē currunt, sed vnus accipit brauium? Sic currite vt cōprehendatis. Igitur & nos curramus cum Paulo ad propositū nobis certamen non deficientes: tempus enim (vt ille ait) breue est. Merces autem nostra saluator ait, quod multa est in cælis: considerantes non quæ videntur, sed quæ non videntur: quæ enim vidētur tēporalia sunt, quæ non videntur æterna. Vt nāc sic curramus in hac breui vita spoliantes veterem hominē, & nudi terrenis afflictionibus, accipiamus brauium æternæ retributionis: quod nobis præstare dignetur Dñs Iesus, qui opus hoc in D. Lucā incepit & ipse, qui auctor totius boni est ad finē vsq; consummavit. Cui summus honor sit & gloria in sempiterna sæcula sæculorum. Amen.

Secundi toni enarrationum in beati Lucae Evangelium: & totius operis finis.